BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
6 M
23

13-4-D11

2. tom.
4. etc.

D. D. IOANNIS
DE
SOLORZANO
PEREIRA,
DE INDIARVM IVRE.
TOMI DVO.

[redacted]

D. D. IOANNIS DE SOLORZANO PEREIRA,

I.V.D. EX EQVESTRI MILITIA D. IACOBI, ET IN SVPREMIS CASTELLÆ, & Indiarum Conſiliis Senatoris;

DE INDIARVM IVRE.

SIVE

DE IVSTA INDIARVM OCCIDENTALIVM Inquiſitione, Acquiſitione, & Retentione.

TOMVS PRIMVS.

CVI ACCESSIT ALIA EIVSDEM AVTHORIS Diſputatio de PARRICIDII CRIMINE.

Cum duplici Indice, primo Librorum & Capitum; altero Rerum notabilium abſolutiſſimo.

Editio nouiſſima ab innumeris, quibus priores deformatæ erant mendis emaculata.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII ANISSON.

M. DC. LXXII.
CVM SVPERIORVM PERMISSV.

LECTORI.

HABES, Candide Lector, ſcriptionis noſtræ intentum, & argumentum. An & implementum? Tuum erit, Libro, ſi vacat, attentè perlecto, diſpicere. *Malè ſe habet* (inquit D. Ambroſius) *liber, qui ſine aſſertore non defenditur.* Hic fortè vindicem Te, ſi prius iudicem, experietur, atque adeò non timet:

Scilicet incipias lima mordacius uti,
Et ſub iudicium ſingula verba voces,.

Certè enim, niſi Mihi Suffenus ſim, ſperare poſſum, Te in eo plura diligenter inuenta, magnificè enuntiata, aptè diſpoſita, plenè, & vbertim tradita, caſtè & politè explicata, acritérque & exactè iudicata, reperturum. Quæ Tibi illum commendent, lectúmque, ac lectu dignum reddere poſſint, & in memoriam reuocent, non ſolùm curtum illud, ſermone rotato, Martialis Entymema:

Eſt aliquid boni, ergo bonus liber eſt.

Verùm & Petronij verba, dum in ſimili ait: *Neque concipere, aut edere eiuſmodi partus mens poteſt, niſi ingenti flumine litterarum inundata.* Sat ſcio (vel Plinio Iuniore præeunte) ſtudiorum ſcribendorum, ac vulgandorum aleam: *Rem eſſe difficilem, arduam, faſtidioſam, & qua eos, à quibus contemnitur, inuicem contemnat.* Præſertim in ſtricta noſtrorum temporum cenſura, & rerum componendarum diffidentia, ubi præterire quicquam indiligentiùs, omnia conſectari difficillimum, judicare periculoſum, & omnibus in omnibus placere, impoſſibile eſt; ſed vel ob hoc ipſum, cum eodem Plinio: *Eos omnes, qui aliquid in ſtudiis faciunt, venerari etiam miraríque ſoleo.* Idque (ut videbis) paſſim hiſce in libris oſtendo, quamvis:

Plures Thyrſigeros, paucos ſit cernere Bacchos.

Quod Te etiam Lector facere vellem, ac ſubinde his Sidonij Apollinaris verbis admoneo: *Magnum hoc eſt, & litterarum viro convenientiſſimum, cùm ſtudiis ipſe maximis polleas, ea in aliis etiam minima complecti: ſed ex hoc ipſo conſummatiſſima Tibi gloria reponderatur. Nam ſatis eminet meritis ingenij proprij, qui fuerit fautor alieni.* Neque ferre poſſum, qui ita mirantur antiquos, vt noſtri ævi

ingenia deſpiciant, cùm vel Horatius hoc ſine indignatione non tulerit:

Indignor quicquam reprehendi, non quia craſsè
Compoſitum, illepidéve putetur, ſed quia nuper.

Quod ſi fortaſſe quædam hîc languida, vulgatiora, aut minus eleganter enuntiata, compereris, adverte precor; quòd

Non ſemper idem floribus eſt honos
Vernis, nec uno Luna rubens nitet vultu.

Et interdum eximiæ artis ſpecimen eſſe, artis præcepta laxare, & vulgi palato indulgere, non enim fruſtra D. Auguſtinus ſcripſit: *Malo ut me Grammatici reprehendant, quàm ut non intelligant populi*, & Petronius:

Inveniat quod quiſque velit, non omnibus unum eſt
Quod placeat, hic ſpinas colligit, ille roſas.

Sin autem alia, vel totus ipſe liber Tibi nimis longus videatur, illud pro captu Tuo ad caput contrahe, & ubicunque viſum fuerit finem, aut prologum facito, interim tamen animadvertens, longa cenſeri non poſſe, quibus nihil ſit quod demere poſſis, quódque inſtitutæ tractationis terminos tranſgrediatur, & juxta Plinij Iunioris ſententiam: *Hercule ut alia bona res, ita bonus liber melior eſt quiſque, quo major.* Háſque & alias calumnias, ſive objectiones, quibus noſter impetitus, & penè interceptus eſt, ex ſola ipſius lectione facili negotio convinci, & laudatiorem illum, deſiderabiliorémque reddidiſſe, ut ſæpè in ſimilibus accidit, & de Vejentonis libris eleganter Tacitus ſcriptum reliquit. Tu adhuc erratis ignoſce, quæ plura eſſe non dubito, quò magis Tua benevolentia reſplendeat, & Zoilum exue, Téque Patronum, ac Laudatorem laudabilium lucubrationum exhibe. Nam juxta nuperi Epigrammatarij conſilium:

Laudatur meritò laudator, amatur amator,
Ergo ut lauderis, lauda, ut ameris, ama. Vale.

CENSVRA

CENSVRA R. ADMODVM PATRIS *Philippi Fernandez de Meca, Societatis IESV, Preſbyteri & generalis Procuratoris.*

EX commiſſione D. D. Ioannis Velaſco Azevedo, Vicarij generalis Matritenſis Curiæ, vidi Librum hunc eruditiſſimi utriuſque Iuris, & Orbis utriuſque Doctoris D. Ioannis de Solorzano Pereira, Regij olim Peruani Regni Limani Conventus Senatoris, nunc in Regalis Patrimonij Senatu cauſarum Fiſci meritiſſimi Patroni, de INDIARVM IVRE, ſive de INDIARVM OCCIDENTALIVM INQVISITIONE, ACQVISITIONE, ET RETENTIONE. In quo nihil Catholicæ Fidei, aut bonis moribus adverſum inveni: imò omnia eximia pietate, & Orthodoxæ fidei zelo, ac pro dignitate, & auctoritate Regum Hiſpaniæ, & totius Hiſpanæ gentis conſcripta: varia, & multiformi eruditione condita, rerum varietate, dicendi proprietate, copiâ & elegantiâ perpolita, argumenti novitate & utilitate à quibúſque bonæ notæ ingeniis expetenda. Ideóque meritò liber iſte excudi permittetur, futurúmque cenſeo maximè è re litteraria ſi excudatur. In Collegio Imperiali, Societatis IESV. Matritenſi 28. Martij, anno 1628.

Philippus Fernandez de Meca.

NOs el Licenciado Don Iuan de Velaſco y Azevedo, Vicario general deſta Villa de Madrid y ſu partido, damos licencia por lo que à Nos toca, para que ſe pueda imprimir è imprima eſte Libro, atento que por nueſtro mandado ſe ha viſto y examinado, y no conſta aver en el coſa contra nueſtra Santa Fè, y buenas coſtumbres. En Madrid, à 30. de Maryo de 1628. años.

Licent. Velaſco y Azevedo.

Por ſu mandado.

Iuan Perogila Notario.

ALIA

ALIA APPROBATIO, SIVE CENSVRA Dom. D. Roderici ab Aguiar, & Acuña, ex commiſſione Regy ac Supremi Indiarum Senatus, cujus ipſe meritiſſimus Decanus exiſtit.

PERLEGI librum, cum iſtaq; oblatum Auctoris epiſtola, de INDIARVM IVRE inſcriptum; elaboratum planè opus minor, multi jugâ eruditione refertum, noſtris haud minus indigenis glorioſè perutile, quàm exteris iucundè mirabile, & invidioſum. Pulchra in eo miſcellanea rerum, & pervenuſta ratio ſtyli: nobilis, & ſelectus ordo dicendi, & qui tantum Virum (omnium ex conſenſu) redoleat. Quid mirum Genitori ſimilem? cùm & Patres Latinos, & Conſultos mirè ſapiat. Senatus idcirco noſter typis mandari permittat, & alterum eiſdem inſtituti volumen, quod in huius calce emiſſurum Auctor promittit, abſolvendum hortetur, utpotè quod foro ac praxi pluris conferat, & municipalia regiminis noſtri iura contineat. Ea cenſui, Matriti 9. Februarij anno 1628.

Licentiat. Dom. Rodericus ab Aguiar & Acuña.

Conſenſus Procuratoris Regy.

D. *D. Ioannis de Solorzano de Iure Indiarum*, duobus Tomis comprehenſas *Diſputationes* in lucem edi ſumptibus LAVRENTII ANISSON, ego Regis Conſiliarius & Procurator in Præfectura Lugdunenſi pro Rege non impedio, cæteris ne idem attentent per triennium de more inhibendo. Datum Lugdun. die 29. Iulij 1671.

DE VAGINAY.

PERMISSIO.

Fiat ſecundum conſenſum Procuratoris Regij, anno & die ſupradictis.

DE SEVE.

LVDOVICI TRIBALDI A TOLETO REGII RERVM INDICARVM Chronographi eruditiſſimi.

IN LAVDEM LIBRI ET AVCTORIS.

CARMEN HEROICVM.

QV o jure Occiduos Hiſpanus regnet in Indos,
Legitimi Antiſtes iuris luménque, ſecundo
Hoc quoque, ceu primo, præſtante volumine monſtrat.
Nam velut ignivomo iubar ardens fundit ab ore.
Sol Hyperionius radiis armatus acutis,
Illuſtrátque ſolum: ſic lucem mentibus addit,
Diſcuſſa legum caligine, fulgidus ardor,
Nempè SOLORZANI Ingenij, ſic lampade clara
Illata, victæ actutùm ceſſere tenebræ.
Sol etenim radians cognomen Gentis avitæ eſt:
Grande SOLORZANÆ; cuius cognominis hæres
Hic cluit, Heſperij nova lux, Indíque Senatus.
Ortygia quondam Sol ortus in Inſula, Apollo
Veridicus fertur, Doctus, Iuriſque Peritus,
Facundus, nitidus, culti qnoque Carminis Auctor.
Noſter & hic pariter cognomina tanta tuetur.
Sed pars corrupta eſt vocis, nam labilis ætas
Protulit ORZANVM mendosè pro Ortygiano.
Quippe SOLORZANVS prius Ortygianus erat Sol.
Nocturnas patulo qui pellit ab Orbe tenebras.
Nec ſic flammiferi radiato lumine Olympi
Omnia complentur, medio cum Phœbus in axe eſt,
Purus, & à nullis nebulis obductus opacis:
Luce micant noſtris ut iura faventia rebus,
Quæ tribus hic fulcit validis, ſolidiſque Columnis;
Iuris item triplicis noſtri ter Maximus Atlas,
Scilicet aut maior veteri, vel nou minor Orbis,
Invidia nobis penitus graſſante, periſſet,
Ni foret hic noſtris tantus Patronus in Oris,
Iuris, & hoc tantus modò propugnator in ævo.
Tanta igitur tellus, tanto ſub judice noſtra eſt,
Quam ius, quam ratio nobis modò vindicat omnis.
At ſibi ne Soli tantum tribuiſſe putetur,
Teſtibus hoc firmat legum, iuriſque peritis,
Hoc quoque Doctorum cenſent monumenta virorum.
Fatidico hæc eadem teſtantur carmine Vates.
Innuit his myſtes, connivet & ipſe profanus.
Convenit externis cum noſtris; cuncta Beatum
Eloquium decorat, documentáque maxima rerum.
Euge Pater Vatum, Themidis vittate Sacerdos,
Sarta & tecta ſimul cuius delubra tueris.

é Hiſtoriæ.

Hiſtoriæ columen, vindex veri, arbiter Orbis
Incorruptè Novi: cuius ſublime Tribunal
Inſcendis quoties, toties comitatur euntem,
Iuſtitiæ inculpata cohors, pietaſque fidéſque.
Scilicet haud litis tetricæ, ſed pacis amantem.
Te decus egregium ſemper firmúmque bonorum
Præſidium ſequitur; Te noſtræ gentis alumni
Cantantes ſublime ferent ad cærula cœli,
Vindiciáſque ſuas prorſus celebravit uterqne
Orbis, & inferior ſæclis labentibus ætas,
Cuncta ſit ut meritò per ſæcla PEREIRA perennis.
Magna igitur debent Tibi, Magne SOLORZANE, Iberi
Præmia, perſolvent meritis maioribus omnes.
Hos inter plures cuperem Tibi dicere laudes,
Si foret ingenium Mihi, quod Tibi contigit uni.
Hoc tamen optare, ut ſtultum, ſic prorſus inane eſt.
Quod minus ergo Meis tanta ad molimina laudum
Pondus adeſt numeris, pergam ſuadente Minerva
Inſuperabilibus præſtare ſilentia rebus,
Nemo ſecet parva ſanus vaſta æquora cymba.

DON FERDINANDI DE SOLORZANO PEREIRA ET PANIAGVA,

AVCTORIS FILII NATV MAIORIS, EX Equeſtri Militia D. Jacobi Equitis, & Regis noſtri Potentiſſimi Pædagogiani Aulici, quem Latinè Puerum, *Græcè* παῖς, *Gallicè, & Hiſpanè* Paje *vocamus.*

CARMEN ELEGIACVM.

VOx Geniti, ut Patris vox eſt (ſententia iure
  Fixa manet) patrios dumtenet ille Lares.
Eſto; ſed idcircò, Genitor venerande, canenda
  Suſpecta in Genito laus nequit eſſe Tuo.
Scilicet in gemino TE Fama Intermina Mundo
  Et linguâ, & pennis celſa per aſtra vehit.
Quódque ſub unanimi celebratur voce, proinde
  Definit erratum, pergit & eſſe ratum.
Spargere ſi tenebras malè ſuada ſilentia tentent,
  Pluma quidem doctis TE feret Orbe Libris.
A TE Cæſareum didicit Salmantica quondam,
  Ius quoque Pontificum debuit illa Tibi:
Qui ferus enſe Patrem nihil obtruncare timebat,
  Codicis ecce Tui verba cruenta timet.
Qualis ab obſcuro Sol igneus æthere noctem,
  Legibus exturbas Indico in Orbe Chaos.
Et documenta refers, queis hac regione paranda,
  Iura patere facis Principis æqua Tui.
Hoc novo, & in lucem veniente volumine, pandis,
  Indica ſub frænum quomodo Regna vocat.
Quidquid habet partum bello, & virtute PHILIPPVS,
  Id firmas calamo tempus in omne Tuo.

Tu

Tu mores, muros expugnent Arma, Ducéſque,
Indica rura alij, Tu Indica iura dabis.
Ira ferox illic: Pax hîc propugnat, & hoſtem
Majorem vincis: fortior ergo Togâ es.
Vivida primus Ego Genitoris naſcor imago,
Quam negat eſſe parem, nil, niſi quod ſit idem.
Vltimus Authoris mentem Liber extrahit altam,
Mentitur corpus Vos animo eſſe duos.
Vis tamen è Libris, quàm è Natis ante referri
Fortè quod hi mores ingeniúmque notent.
Hinc Mihi ſortitus ſi detur, & optio, Liber
Protinus eſſe ſinam, dum Liber eſſe queam.

ALIVD
DON GABRIELIS DE SOLORZANO PANIAGVA ET TREIO,
AVCTORIS FILII SECVNDOGENITI, in Salmanticenſi Academia utriuſque Iuris ſtudioſi.

MONTE ſub vmbrifero proiectus Hyantius Heros
Impulit argutam voce canente lyram.
Ecce ſilent venti, lapides volvuntur in urbem
Sponte, peregrinis ſtat quoque Lympha modis.
Brachia collectis flexere volucribus orni,
Siſtit & ad numeros Tigris, & Vrſa gradum.
Ipſe tenes populos gemini, PATER inclite, Mundi,
Quos Tagus auriferis, ditat & Indus aquis.
Fertur Apollineis Salmantica docta Palæſtris,
Iuris ad inſuetas fixa ſtetiſſe vias.
Peruvij conſtat tenuiſſe ſilentia gentes,
Dixeris Occiduis cum pia iura plagis.
Decolor anfractus habitaverat India, noctem
Senſerat; experta eſt, Te veniente, diem;
Quot ſibi vulgato peperere volumine plauſus
Aula; ſed & Proceres, Magne PHILIPPE Tui?
Magna utique Amphion, ſed Tu maiora patraſti,
O PATER, ipſe homines attrahis, ille feras.
Quodcumque eſt Sophiæ, quodcunque eſt artis ubique,
Ingenij, aut Genij quidquid ubique viget;
Omne Tuis, Genitor, reor inſediſſe libellis;
Non ſapio, aut ætas, ſi ſapit, iſta leget,
Plura recenſerem, inopem, ſed copia natum
Ipſa facit, nullo carmine laudis eges.
Hoc Tibi doctrinæ monumentum, & pignus amoris,
Sic parvo grates munere penſat Amor.
Vive memor Nati, durétque Pelargia Tecum,
Sit Mihi cura Tui, ſit Tibi cura Mei.

IN EIVSDEM LIBRI, & Auctoris laudem

ELEGIA

Licent. D. Petri de Llarema Bracamontij S. Inquiſitionis Llerenenſis Fiſcalis digniſsimi.

REGIVS æthereis lapſus Iovis ales ab oris,
  Dum vacat, & reduci tendit in aſtra gyro:
Digna Iovi referam quænam modò munera dixit,
  Et manſura animi pignora grata mei?
Aſtra micant, Phœbíque ſoror micat aurea cœlo,
  Phœbus inexhauſta nubila luce fugat.
Deliciæ, fauſtíque dies, non tempora, non nox;
  Munus utrùmque Iovis, munus utrumque Deæ.
Mella feram ſudata crocis, ſudata marino
  Rore, & pæſtanis eruta mella roſis.
Fortunata dies, qua Te, SOLORZANVS, Auctor,
  O rerum, tanto munere ditat apis!
Diſce, Parens, hominum ſævos lenire labores,
  Blandáque frænato condere iura Polo.
Grandia magnanimi viden Indica regna PHILIPPI,
  Mellitum AVSTRIACI læta ſubire iugum?
Heû, qualis pietas! talem decet eſſe parentem.
  Quantus amor! victos in ſua vota trahit.
Quantum auri, argentíque ferax vomit India, partu
  Fœlix, Heſperij fundit in arva Ducis.
Hinc cenſus, placidíque tument patrimonia Regis,
  Nec populi incaſſum flava metalla liquant.
Thuris inabſumpto redolent altaria fumo:
  Thura venenatis inſidioſa Diis,
Ara calet, Styx atra pavet, delubra renident,
  Sacra cluunt, ſummo ritè peracta Deo.
Seligit AVSTRIAÇVS lecto pius ordine Myſtas,
  Facundóſque ſacris præficit ille choris.
Clamoſi ſinuoſa, fori placabilis undis,
  Temperat arbitrio iurgia dira, Themis,
Pax animo, ſincera quies, & cura domorum,
  Læta Peruanis expatiantur agris.
Exulat irarum fluctus, timor omnis abactus,
  Fertilis irriguo terra virore nitet.
Prætulit infauſtis pacem SOLORZANVS almam
  Litibus, inque foro prætulit arte modum.
Vindice nec lætus Peruani iuris, & æqui,
  Scriptoris fauſto munere ſolus ovat.
Hîc Myſtæ, hîc delubra piis prælata trophæis,
  Iuraque vix trutinâ diſſociata, cluunt.
Cura Patrum, tetricíque adigit cenſura Senatus,
  Legibus invicti regna ſubeſſe Ducis.
Ante Iovem flexo ſic poplite ſignifer ales,
  Talia Dictæo retulit ille Deo.
Tum Pater Auguſto flaventia tempora nutu
  Movit, & hos placido fudit ab ore ſonos.

Ter

Ter fauſto viſure diem liber augure, prodi,
Térque Tibi æternum luce refunde diem.
Indica non aliter perſtabunt regna PHILIPPO,
Docte PEREIRA, Tuis ni tueare modis.

DOCTORIS
ALFONSI SANCTII
IN INCLYTA COMPLVTENSI
Academia Exoticarum linguarum Profeſſoris.

EPIGRAMMA.

TEMPORA diſpenſat Sol, Tu Solorzanus Indis
Diſpenſas leges; luſtrat vterque Polum.
Ambo diſpenſant, Sol, & Solorzanus, Orbem
Ille mouens librat, librat & iſte monens.

ALITER ALIVD EIVSDEM Doctoris.

SOLE ſub ardenti das Indis iura remotis,
Sol rectus nomen Torrida Zona dedit.
Ex Graio & Latio nomen SOLORZANE miſces,
Æquat Sol rectus nocte diéque viam.
Barbara ſic legi ſupponis colla ſuperba.
Ergo Sol motu, Tu quoque lege Regis.

DOCTORIS
D. PETRI LVDOVICI
SALAZARII, ELECTI AVDITORIS REGIÆ
Cancellariæ Inſulæ Hiſpaniolæ, ſive Sancti-Dominici.

ALIVD AD IDEM EPIGRAMMA.

SOLA duos felix ſortitur America Soles,
  Vnum communem, qui vehit axe diem.
Nocte diéque micat ſcriptis SOLORZANVS alter.
  Ille fugit tenebras, is fugat ingenio,
Sole igitur maius ſolus SOLORZANVS, ille,
  Qui novus eſſe Novi noſcitur Orbis Atlas.
Luſtrat Emiſpherium noſtrum, mox currit ad Indos
  Phœbus, ſic toto ſpargit in Orbe iubar,
Luſtrat utrumque docens melius SOLORZANVS axem,
  Nam caret occaſu, fulget & ipſe diu.

ALIVD
D. IOAN. DE MATIENZO
ET DEZA,
V. C.

PRÆFERAT eximios Orbi, Vir Magne, labores
  Grata Tuos gazis Indica terra ſuis.
Divitias quærunt alij, Tu juris & æqui
  Doctrinâ illuſtris, ditior inde redis.
Ergo quique novum penetrare optaverit Orbem,
  Diſciplinarum pergat adire Tuum.
Cui radians, illum miróque regimine luſtrans,
  Sol ades, & ſemper lux eris ipſe. Vale.

D. D.FER

D. D. FERNANDI LVDOVICI DE VERA,
Vice-Comitis de Sierra-Brava.

In ejuſdem Libri, & Auctoris laudem.

EPIGRAMMA.

A Quo clara micans depromit lumina Titan,
  Ad quod flammivomos æquore mergit equos,
Pergat, & extremam properet contingere metam;
  Atque iterum emenſum, retrò recurrat iter:
Non tamen Antipodas ſolitos deſcendat ad Indos;
  Illic alter enim maior Apollo micat.
Dum regit Indorum præſens SOLORZANVS Orbem,
  Iuráque dum populis dat ſacroſancta novis.
Dúmque Novum linquens, Hiſpanum illuminat Orbem,
  Et ſpargit Sophiæ luce micante iubar.
Clarus inoffenſo procedat lumine Titan,
  Et ne ſit geminus, pergat ad Antipodas;
Hîc ubi lata patent florentia Regna PHILIPPI
  MAGNI, quo major nullus in Orbe fuit.
Sol ſat erit Sophiæ SOLORZANVS omnia luſtrans,
  Eſtque ſupervacuum lumen Apollineum.

D. IOANNIS BEIARANO CARVAIAL,
in ſupremis Conſiliis Advocati.

Ad eundem Librum, &. Auctorem.

EPIGRAMMA.

GLORIA Colombi, Corteſij gloriã, ſummâ
  Felicitate, ſilet, dum Tua iura legunt.
Ignotum licèt traxit uterque triumphum,
  Protulit in terras Imperiúmque novas;
Aſt maiora petis, quæſitum viribus Orbem,
  Et novitate regis, & comitate pacas.
Cedant Arma Togis, Toga cùm una Ioannis,
  Quidquid & arma premunt, ipſius ore regit.

D. HYACIN

D. HYACINTHI DE QVESADA ET FIGVEROA,
Ex Equeſtri Militia D. Iacobi.

EPIGRAMMA.

INDICA Regna levi das, Magne SOLORZANE, penna
Deſcribis varias Scriptor, & Auctor opes.
De pelago, & fluviis, de campis, de ubere rerum
Copia, & argenti munere dives agis:
Congeris hinc ſervos, veſtes, & paſcua, ſilvas,
Gemmarum pretium, ruſtica dona, dapes
Regales reditus, portoria, vina, ſalinas,
Iura, notas, leges, tum monumenta, Fidem
Omnia divino tractas ſub acumine, vitam
Omnibus inſpirans, penè ſepulta creas.
Omnibus ingenij paris alto lumine lucem,
Et pariter calamo ſtántque vigéntque Tuo.
Numinis, ô ſimilem divino munere dextram,
Quæ creat ille novas, quæ beat ille beas.

D. D. PETRI FERNANDI DE BAEZA,
à Conſiliis Regis Noſtri Potentiſſimi, Supremæque ejus Curiæ, & Sacrorum nemorum, ſaltuúmque Quæſtoris.

Ad eundem librum, & Auctorem,

HORATIANVM CARMEN.

NON ſceptra Regum, non diademata,
Non ſplendor Orbis, factáve Fortium,
Secura temporis refulgent,
Nobilibus decorata ſignis.
Quos alta Martis bellica gloria,
Iovi Supremo fecerat æmulos,
Præmente Fortuna maligna,
Præcipiti cecidere lapſu.
Vbi ſuperbum gloria Cæſarum?
Et alta Romæ mœnia Romuli?
Ruere penitus jam trophæa,
Inſtabili ferienti telo.
Tu ſola virtus, Tu ſine termino,
Vitam perennas, funeris inſcia,
Mortíſque contemptrix triumphas,
Deſpiciens cineres ſepulchri.
Non Te caducis terra coërcuit,
Non lata fuſis æquora finibus,
Tu ſedibus cœli locata,
Sideribus redimita fulges.

O ſæpè

O ſæpè fœlix, quem Tua dextera,
Licèt ſis ortus ſanguine nobili,
Inſignibus terræ relictis,
Ingenij decorat trophæis.
Olim, quod armis vicerat Heſperus,
Quem victor Indum ſub juga miſerat,
Huc mille perpeſſus labores,
Occidui domitor profundi.
Tu, maior armis, docte SOLORZANE,
Tu iura ſervas, mentéque fervida,
Victoribus donas Iberis
Imperium gladio ſubactum.
Veſana triſtis vox ſonet invidi,
Negétque Noſtri iura ſeverior
Mavortis, æſtuet ſub imis
Viſceribus ſanie tumenti.
Evincet hoſtes Te duce veritas,
Novæque flammæ conſcia luminis
Altè coruſcat, Tuóque victrix
Ingenio, radiata fulget.
Tonantis ales qualiter aëris
Tractus fugaci pervolat impetu,
Regina nubum triumphat,
Nobilibus relevata pennis.
Ergo perenni nomine ſæcula
Vinces, & alti conſcius ætheris,
Premes comas lauro virenti,
Perpetuò meritis ſuperſtes.
Fortuna nutet, nutet & arida
Tellus, & humor fluctibus æquoris,
Vives perennis, aſtra quamvis
Deſtituat radioſa flamma.

DOCTORIS

D. FRANC. DE ALARCON

CORONADO, MEXICANI

IN REGIA INSVLÆ HISPANIOLÆ,

SIVE

SANCTI-DOMINICI

CANCELLARIA REGII FISCI PATRONI DISSERTISSIMI.

IN LAVDEM AVCTORIS

EPIGRAMMA LATINO-HISPANICVM,

Vvlgò

SONETO.

QVANDO illuſtrabas Aulas Salmantinas,
Delicias de Minerva generoſas,
Iuridicas lectiones Portentoſas
Dictabas, Concluſiones peregrinas.

Patrocinando ſolidas Doctrinas,
Manifeſtando Ingenio, ſi glorioſas
Palmas de Athleta invicto, tam famoſas,
Quanto excellentes, Delphicas, divinas.

Vltimamente, das conſtitutiones
Indicas, doctas, claras, imitando
Graves Lycurgos, Principes facundos.

Tantas remotas, Barbaras nationes
Feroces, grandes animos domando,
De PHILIPPO conſervas ambos Mundos.

IDEM

IDEM PRO AVCTORE
LAVDANDO, LITTERARVM AMBAGIBVS
complicatum, undíque SOLORSANO nomen, Tortuoſo circumcludit Labyrintho, quem major S demonſtrat.

O *mnige* N *as* A *rtes* S *uperas dict* A *mi* N *e tant* O

N *umen* *h* A *bens* S *ac* R *um, ut* S *i dulci* *c* A *rmine nomē* N

A *pponam,* *re* S *onat* R *ax* O *de guttu* R *e* S *ilo* A

S *uperius* R *epetens* *n* O *men,* L *aus* O *mnia,* R *urſu* S

R *eras* O *vans,* L *umen pr* O *dit, de* L *umine* *e* O *ſtu* R

O *ritur, &* L. *arg* O S *ic* O *rnat tempora* L *aur* O

R *idet ager* *m* O *du* L *ante Dea, vi* O L *aria mai* O R

S *pargit, &* *au* R *i* *c* O'*mans dat* L *ite* O *ra vertice* *To* R *mi* S

A *mbro* S *iam ſpi* R *at flos* O *mnis,* R *ure Ligu* S *tr* A

N *ectareas contexe* A *roſa* S, *dant go* R *mini* S A *gme* N

O *tibi Sol; ore i* N *ſignis, c* A *pe pectore* S A N O

IDEM HIEROGLYPHICON
ANAGRAMMATE DEPROMSIT
EX NOMINE
SOLORSANO.

Tu Sol, nomine & omine, Solus.

Non patitur nebulas Sol ſanus, ſplendicat ore,
Ecclipſim nunquam, Sol videt iſte ſuam.

ALIVD ANAGRAMMA
LICENT. D. FRVCTVS DE SOLORZANO
ET VELASCO,

Sequenti Diſticho comprehenſum.

Ius doceo, ſacrúmque lego, recondita Mundi
Noſco, novi: Autorem nobile dicit opus.

Id eſt:

Doctorem D. Ioannem Solorzanum Occidui gemmati Orbis
Solonem unum, innocuúmque P.

INDEX CAPITVM,

SIVE SVMMARIA COGNITIO OMNIVM

Quæſtionum, & Diſputationum, quæ in his tribus libris de juſta Indiarum Occidentalium inquiſitione, acquiſitione, & retentione continentur, & diſcutiuntur.

Numerus paginam indicat.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I. Quid propriè Indiarum nomine veniat? ubi latè de Orientalium ſitu, & diuiſione tractatur, & de antiqua Orbis partitione. pag.1

I I. De earundem Indiarum Orientalium dignitate, & excellentiis, & an, & quatenus ab antiquis cognitæ, & luſtratæ fuerint? 9

I I I. De eiſdem Indiis Orientalibus, & fœliciſſimis Luſitanorum in illis inquirendis, ſubigendis, & Chriſti Fide illuſtrandis, expeditionibus. 14

I V. De Occidentalibus, & Meridionalibus Novi huius (ut vocant) Orbis regionibus, & cur Indiæ, & America dictæ? 21

V. De initio, & progreſſu detectionis Novi Orbis, & iis, qui in hoc magis meruiſſe videntur. 29

V I. De ſitu, & deſcriptione Novi Orbis, & de linea Meridionali, qua Alexan. V I. R. P. Caſtellanorum, & Luſitanorum navigationes diviſit. 35

V I I. De natura, & excellentiis Novi Orbis, & aliqua de terræ motibus, montibus ignivomis, & eorum cauſis. 46

V I I I. De Oceano, quo Novus Orbis undíque cingitur, & ejus utilitatibus, & nominibus, & naturali Atlantici, & Auſtralis per fretum Magallanicum communicatione: & an hominum induſtria iſthmus aliquis perforari poſſit, quo hæc duo maria faciliùs, & commodiùs iungantur, & adeantur. 52

I X. De origine gentium in Novi Orbis regionibus repertarum, & quomodo ad eas tranſire potuerint? 62

X. De eadem Indorum origine, & quod vero ſimilius videatur terreſtri, aut brevi navali itinere per has regiones diſſeminatos fuiſſe. Et an à poſteris Chami deſcendant? & aliqua de colore eorum, & Gigantibus, qui in aliquibus locis reperti dicuntur. 71

X I. De Auctoribus, & argumentis, quibus probatur, Hiſpanos omnium primos hunc Novum Orbem detexiſſe, & aliis ante eos prorſus incognitum, & certè nec leviter adumbratum. 77

X I I. In quo latè Auctores, & argumenta contrariæ ſententiæ referuntur, & refelluntur: & nullis ante Hiſpanos hunc Novum Orbem cognitum fuiſſe, magis oſtenditur. 83

X I I I. De Regione Ophira, cujus frequens eſt in ſacris Litteris mentio, & an ea huic Orbi Novo reſpondeat; & appellationi Regni Pirù originem dederit? 95

X I V. An in Novo hoc Orbe ante Hiſpanorum adventum ullibi Evangelium prædicatum fuerit? 101

X V. De locis ſacræ Scripturæ, quæ huius Novi Orbis detectionem & converſionem prænuntiare, & Hiſpanis reſervare videntur. 111

X V I. De ingenti gloria, & majeſtate, quæ Hiſpaniæ Regibus & gentibus ob inventionem, luſtrationem, & converſionem huius Novi Orbis acceſſit. 119

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I. Quàm ſit nobilis & difficilis hæc de iuſta Indiarum acqui

acquiſitione tractatio, & à quibus fuerit feriò, aut etiam perfunctoriè agitata. 129

II. De primo debellationis, & dominationis Indiarum Occidentalium titulo, quem glorioſiſſimi Hiſpaniæ Reges ex Divinæ voluntatis conceſſione habere poſſe videntur, à qua omnium Regnorum iura dependent, & quibus illa vaticiniis, & prodigiis fuerit inſinuata? 133

III. De ſecundo titulo, qui ex Divino impulſu, & inſpiratione colligi poteſt, qua Deus Hiſpaniæ Reges, & homines ad hunc Novum Orbem inquirendum, & acquirendum moviſſe videtur. 140

IV. De pluribus miraculis, quæ in Novi Orbis detectione, converſione, & acquiſitione intervenerunt, & Divinam tanti operis voluntatem, inſpirationem, & vocationem manifeſtarunt. 149

V. De aliis magis peculiaribus, notandiſque miraculis, quæ in IndiarumOccidentalium converſione, & conquiſitione acciderunt. 156

VI. De tertio titulo, qui ex iure inventionis, & occupationis hujus Novi Orbis, per Hiſpanos primùm factæ, deſumitur: & an, & quatenus juſtus, & legitimus cenſeri debeat? 160

VII. De quarto titulo, qui ex barbaris, & incultis Indorum moribus ab aliquibus ſumitur, ob id iuſtè debellari, & ſubiugari potuiſſe cenſentibus. Pro quorum opinione plurima latè, & novè conſiderantur. 169

VIII. De Auctoribus, & argumentis, quibus ſuperior barbariſmi Indorum titulus inſufficiens videtur; & qualiter Ariſtoteles & alij, qui contrarium tenent accipi debeant? 177

IX. De ſuperioris quæſtionis reſolutione, & Indorum in tres claſſes diſtributione, & quantum oporteat, quòd rudes, & inſipientes à prudentioribus, & ſapientibus gubernentur. 192

X. De quinto titulo, qui ad debellandos & ſubiugandos Indos ex eorum infidelitate à multis deſumitur: in quo latè ajentis & negantis ſententiæ Auctores, & argumenta referuntur, & illuſtrantur. 199

XI. In quo vera prædictæ quæſtionis reſolutio proponitur, & problematicè utramque partem defendi poſſe monſtratur, utriuſque argumentis peculiari reſponſione ſolutis. 207

XII. De ſexto titulo, qui ad eoſdem Indos iuſtè debellandos, & ſubigendos ab aliis frequenter adſtruitur, quòd plurima, fœdiſſimáque peccata contra legem naturæ committerent, tyrannidem exercerent, antropophagi eſſent, & idololatriæ, cruentíſque hominum ſacrificiis immaniſſimè dediti. 213

XIII. De eodem titulo, & aliis variis rationibus, & argumentis, quibus magis ac magis probari videtur, ad obſervandam legem naturæ, & idololatriam relinquendam, Indos, & quoſlibet alios infideles, rectè, vi, & armis compelli poſſe. 122

XIV. De Auctoribus, & argumentis, quæ in ſuperiore articulo pro negativa ſententia urgere videntur, & contrariorum ſolutione. 234

XV. De tituli, ſive articuli præcedentis reſolutione. Et quid veriùs, aut probabiliùs in conflictu dictarum pugnantium opinionum videatur? 245

XVI. De ſeptimo titulo, qui ex cauſa prædicandæ, & propagandæ Chriſtianæ Religionis deſumitur, & de Auctoribus, & argumentis, quibus Indorum, & aliorum infidelium debellatio hoc prætextu facta probatur. 251

XVII. De Auctoribus, & argumentis, quibus præcedens titulus debellationis Indorum ob ſolam cauſam Fidei, & Eccleſiæ propagandæ reprobari, & infirmari videtur. 264

XVIII. De dictarum opinionum concordia, & explicatione. Et qualis demum vis, aut coactio Fidei propagandæ cauſa infidelibus licitè inferri poſſit? 274

XIX. In quo de ſolutione argumentorum, quæ in prædicta quæſtione ad utramque partem expenſa ſunt, ſpecialiter agitur. 283

XX. De octavo titulo, qui ex obligatione deducitur, qua Indi, & reliqui infideles ad Fidem audiendam, & Prædicatores tuto hoſpitio excipiendos, tenentur, & ad concedendum liberum tranſitum in alias provincias, in quibus Evangelium annuntiare voluerint. Et an, & quatenus contra eos, qui hæc negant vel impediunt, iuſtè pugnetur? 294

XXI. De

XXI. De nono titulo, qui ex anctoritate, & poteſtate deſumitur, quam aliqui Romano Imperatori in elargiendis, & debellandis quorumlibet infidelium provinciis, concedunt. Quod an verum ſit? latiſſimè diſputatur, & de Imperij iuribus obiter plura traduutur. 304

XXII. De decimo, & efficaciſſimo titulo, qui ex Romani Pontificis donatione, & conceſſione deducitur. Et an, & quatenus verum ſit, illum circa perſonas, bona, & Regna fidelium, & infidelium tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus diſponere poſſe? 313

XXIII. De eodem titulo, & magis peculiari Pontificiæ poteſtatis, in concedendis Regnis, provinciis, & bonis infidelium, diſputatione. 321

XXIV. De eadem temporali Sedis Apoſtolicæ poteſtate. Et qualiter Alexander VI. & alij Romani Pontifices ea uſi reperiantur: quorum Bullæ ſpecialiter referuntur. Et de vi argumenti, quod ex auctoritate, conſuetudine, ſeu obſervatione Eccleſiæ deſumitur. 341

XXV. De juribus, ac rationibus, qnibus Apoſtolica Sedes curam, & facultatem convertendi, & acquirendi Novi Orbis Hiſpaniæ Regibus potiùs quàm aliis indulſerit. Et cur etiam quoſcumque alios Reges, Principes, aut privatos ad eundem Orbem accedere; vel ejus maria navigare vetuerit? 358

LIBER TERTIVS.

CAPVT I. De juſtitia, retentionis Novi Orbis; & an verum ſit, quod Bodinus tradit, Catholicos ſcilicèt Hiſpaniæ Reges ob illins conceſſionem effectos fuiſſe ſanctæ Romanæ Sedis vaſſallos, & feudatarios, & obiter nonnulla de feudis Eccleſiæ. 367

II. De alio titulo, qui ejuſdem Novi Orbis retentionem magis iuſtam, & legitimam reddit: nempe, quòd Reges Catholici illius acquiſitionem magno, & maturo conſilio, habito, ac probabili opinione ducti, tentaverint. Et quæ ſemel ritè diſcuſſa ſunt, vel legitimè præſcripta, non debent iterum in examen vocari. 376

III. In quo ſpecialius de eodem præſcriptionis titulo agitur, ejúſque virtute, etiam maris tractus, & littora quæri, & aliorum in illis navigationes, & negotiationes prohibere poſſe, probatur. 382

IV. De aliis titulis, & rationibus, quæ eandem retentionem juſtiorem efficiunt: & præcipuè de bellis contra Indos perduelles, vel apoſtatantes illatis, vel cauſa ſociorum initis, & de voluntario populorum in Regni tranſlatione conſenſu. 391

V. De ultimo, & efficaciſſimo ejuſdem retentionis titulo, qui ex difficultate, aut verius impoſſibilitate reſtitutionis deſcendit, Indis jam ad Fidem converſis, & eorum, & Hiſpanorum rebus mutuis inter ſe nexibus complicatis. 367

VI. Reges noſtros piè ſemper, & ſanctè ea omnia ordinaſſe, quæ in detegendis, & convertendis Indis fieri conveniebat, & exceſſus, atque injurias à Ducibus, & militibus irrogatas, nihil eorum pietati, & juſtificationi nocere. 401

VII. Indos, & reliquos infideles, qui Fidei prædicandæ, & conſervandæ cauſa Chriſtianis Principibus ſubjiciuntur, naturali libertate privandos non eſſe; idque ſummo ſemper ſtudio à Catholicis noſtris Regibus cautum. 412

VIII. Et ultimum. In quo Auctor volumen alterum de peculiari Indiarum, iure, ſive de juſta earum gubernatione promittit & quid in eo tractare intendat, Laconica brevitate recenſet. Et paræneſim, ſive admonitionem ſubnectit adverſus eos, qui miſeros Indos iniuriis, & moleſtiis afficiunt. 433

PROTESTA

PROTESTATIO.

SI quidpiam uſpiam, hic, aut alibi me ignaro elapſum, quod Catholicæ Fidei, & Chriſtianæ Religioni aliquatenus adverſari; vel ignavo, quod Doctioribus minus probari contingat. Id omne indictum, inſcriptum, & Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ cenſuræ, ac cujuſlibet melius ſentientis correctioni ſubjectum ex debito voveo, ex animo volo.

IOANNIS

IOANNIS DE SOLORZANO PEREIRA, DE INDIARVM IVRE: *SIVE* DE IVSTA INDIARVM OCCIDENTALIVM inquiſitione, acquiſitione, & retentione.

LIBER PRIMVS,

In quo, quæ ad inquiſitionem pertinent ſpecialiter pertractantur.

CAPVT PRIMVM.

Quid propriè Indiarum nomine veniat? Vbi latè de Orientalium ſitu, & diuiſione tractatur, & de antiqua Orbis partitione.

SVMMARIVM.

1 *Operis huius inſtitutum proponitur.*
2 *Præfationes inutiles, & verboſos commentarios facere ſtultum eſt.*
3 *Verbis qui abundant, in rerum ſubſtantia deficiunt.*
4 *Breuis eſt, qui non dicit plus quàm oportet, & inita tractatio deſiderat.*
5 *Perfectum eſt, quod ex omnibus ſuis partibus conſtat.*
6 *Præfationum vtilium neceſſitas, & laudatio.*
Lex 1.ff.de orig.iur.exornatur, *ibid.*
7 *Principium dimidium totius.*
8 *Adagium, quo illotis manibus, aut pedibus aliquid agere vetamur, quid ſignificet, & vnde ſumatur.*
9 *Mundus à Deo ex nihilo, ſed pulcherrimus conditus.*
10 *Mundi appellatio generaliter ſumpta, quid contineat?*
11 *Mundus an dicatur à mouendo, vel à munditie?*
12 *Mundus Græcè dicitur Κόσμος, quod ſignificat ornamentum.*
13 *Coſmeta ancilla quæ, & cur ita dicta?*
14 *Mundus muliebris quid ſignificet?*
15 *Mundi climata, ſiue plagæ quæ. & quot?*
16 *Venti præcipui, & Cardinales dicti, qui ſint?*
17 *Oriens, & Occidens quid?*
18 *Septentrionalis mundi plaga, quæ, & cur ita dicta?*
19 *Meridies, ſiue Meridionalis mundi plaga, quæ, & cur ita dicta?*
20 *Antarcticus polus ſolet vocari Meridionalis, & Auſtralis, & cur?*
21 *Septentrionalis pars cur etiam Aquilonaris dicatur?*
22 *Ventorum plurium nomina, ſitus & differentia, remiſſiuè.*
23 *Mundi nomen contractum ad inferiora elementa, diuiditur communiter in tres partes, Europam nempe, Aſiam, & Africam.*
24 *Orbis partes antiqui qua ratione diuiſerint.*
25 *Aſia ſola dimidium Orbis olim cogniti continebat.*
26 *Orbis partium nomina vnde? & ſitus, prouincia, hiſtoria, mores, & excellentia, remiſſiuè.*
27 *India iacet in Aſia, & in ſacris Litteris dicitur Euilath, & cur?*
28 *India dicitur regio Orientalis Aſiæ, ab Indo flumine, quod eam alluit, vel ab Indo ab nepote Noë.*
29 *Indi fluminis magnitudo, & an, & quatenus Gangem, & Nilum excedat?*
30 *Indus fluuius quos aliòs in ſe recipiat, & quot oſtiis Oceanum ingrediatur?*
31 *India Aſiæ, cur dicatur Orientalis, & de eius ſitu, & Geographia.*

32 *India Orientalis magnitudo immenſa pluribus demonſtratur.*

33 *India Orientalis diuiſio varia reperitur apud Auctores.*

34 *Ganges fluuius celebratiſſimus, qui, & in Scriptura Phiſon, à Paradiſo exiens.*

35 *India Orientalis diuiſio à Paulo Veneto tradita reprobatur.*

36 *Abaſia, & Abiſſinorum Imperium hodie eſt in Africa, & an olim in Aſia, & intra Indiam fuerit?*

37 *Indiam Orientalem nouo & obſcuro modo diuidit Abdias Babylonius.*

38 *Abdias Babylonius quis, & quando vixerit? de fide hiſtoriæ Apoſtolorum, quæ eius nomine circumfertur.*

39 *Æthiopia vbi, & vnde dicta? & quòd ſit duplex.*

40 *Media regio Aſiæ, & eius Geographia.*

41 *Medi ſunt populi Thraciæ in finibus Europæ.*

42 *Indiæ diuiſio tradita ab Abdia Babylonio defenditur*, & *latè exponitur.*

43 Vergere *verbum, quid ſignificet apud Geographos?*

44 *Geographi regiones magis nobiles, quamuis remotiores pro confinibus ponere ſolent.*

45 *India verſus Æthiopiam eſt illa, quæ Citerior dici ſolet, & quid comprehendat? & num. 51.*

46 *Arabes, Sabæi, & Homeritæ, Indi vocantur.*

47 *Indiam vocat Curtius omnem terram, quam alluit mare rubrum?*

48 *India etiam vocatur Ægyptus ſuperior, & cur?*

49 *India dicitur vtraque Æthiopia Aſiana, & Africana.*

50 *India Orientalis tota dicitur ab aliquibus magna Æthiopia, & cur?*

51 *India, quæ ab Abdia dicitur prima, eſt eadem quæ Citerior, & quid contineat?*

52 *D. Bartholomæus prædicauit in India Citeriori.*

53 *India Citerior dicitur etiam Fortunata, & Beata, & Æthiopiæ adhærens.*

54 *India, quæ Abdiæ dicitur ſecunda, eſt illa, quæ aliis dicitur Interior, ſiue intra Gangem, & eius ſitus.*

55 *India intra Gangem, per Septentrionalem partem, non multum diſtat à Medis.*

56 *Medorum nomine non tam illorum prouinciam quàm imperium denotatur.*

57 *Medorum imperium Abdiæ Babylonij, & Artabani tempore latiſſimum fuiſſe.*

58 *Medi etiam à Parthis victi, ipſis nomen dederunt.*

59 *Media in Sacra Pagina quas nationes comprehendat?*

60 *India, quàm Abdias Babylonius tertiam vocat, eſt eadem, quæ aliis vlterior, ſiue extra Gangem dicitur.*

61 *Indiæ vlterioris, ſiue extra Gangem Geographia, & quòd ampliſſimum Sinarum Regnum complectitur.*

62 *India vlterior eſt pars extrema mundi, & ideò dicitur finem facere, & Indico Oceano claudi.*

63 *Sabæa regio cur dicatur finis terræ?*

64 Gadiræ, *verbum, & adagium,* Non vltra Gadira, *quid?*

65 *India vlterior cur dicatur Abdiæ tenebrarum regionem gerere?*

66 *Tartarorum nomen & Imperium quando extendi cœperit.*

67 *Tenebrarum regio dicitur pars Septentrionalis, & cur?*

68 *Aquilonares regiones plurimæ, in quibus Sol rarò, vel nunquam apparet.*

69 *Tenebrarum regio dicitur, quædam prouincia in finibus Tartarorum.*

70 *Regio quædam eſt vltra Lapones perpetua caligine oppreſſa, vbi Pygmæi reperiuntur.*

71 *Cimmerij populi, & Cimmeriæ tenebræ.*

72 *Nebuloſa prouincia in Regno Georgiorum, & eius mirabilis hiſtoria.*

DEo volente, & iuuante, de † iuſti- 1
tia & iure dicturus, quã potentes
pariter, ac Catholici Hiſpaniarum
Reges & Domini noſtri, nunquam
ſine gloriæ & laudis titulis nomi-
nandi, Occidentales, & Meridionales Noui hu-
ius (vt vocant) Orbis prouincias, & longè, ac
latè patentia Regna inquirere, & acquirere po-
tuerunt, & acquiſita retinere: necnon de legi-
bus, peculiaribúſque ſanctionibus, quibus eadem
Regna Diuino Numine parta, tuentur & mode-
rantur, arbitror è re eſſe, ſi quædam priùs de
ipſorum nomine, ſitu & inuentione tractauerim.
† Non quia velim longos & verboſos commen- 2
tarios facere, aut tempus in præludiis, vel parer-
gis conſumere, & in ipſo opere poſteà ſuccidi,
quod ſtultum eſſe docemur *lib. 2. Machab. cap. 2.*
verſ. vltim. & optimè poſt Serarium exornat Mar-
tinus Delr. *in adagial. ſacris, 1. tom. adag. 1033.*
pag. 607. Weſembechius *conſil. 37. num. 12.* † & 3
Iuſt. Lipſ. *inſtit. Epiſ. c. 7.* vbi ait: *Vt corpore te-*
nues veſte ſe dilatant, ſic qui ingenij aut ſapientia
inopes, diffundunt ſe in verbis, cui ſimile eſt illud
Pro. 14. *Vbi verba ſunt plurima, ibi frequenter*
egeſtas. † Sed quia iuxta conſilium Quintil. *lib. 4.* 4
inſtitut. orat. c. 2. Nos breuitatem in eo ponimus,
non vt minus, ſed ne plus dicatur quã oportet. Pli-
niúmque iuniorem ſecuti *lib. 5. epiſt. 6. Primum*
Scriptoris officium eſſe exiſtimamus, vt titulum
ſuum legat, & identidem interroget ſe quid cœpe-
rit ſcribere, ſciátque ſi materiæ immoratur, non
eſſe longum, longiſſimum ſi aliquid accerſit, atque
attrahit. † Et cum illud perfectum ſit, quod ex 5
omnibus ſuis partibus conſtat, inconueniens iudi-
camus, iuris Indiarum tractationem promittenti-
bus, omiſſis initiis, atque origine non repetita,
protinus materiam aggredi. † Præſertim vbi ipſæ 6
præfationes, & libentius nos ad lectionem propo-
ſitæ materiæ perducunt, & cum eò venerimus,
euidentiorem eius præſtant intellectum; prout in ſi-
mili ſcripſit Caius I.C. *in l. 1. ff. de orig. iur.* & Imp.
in l. vnic. verſ. Nulla enim, C. de imponen. lucrat.
deſcript. Quorum dictum ornari poteſt ex pluri-
mis, quæ de præfationum vtilitate, & rebus ex
ſuis primordiis deducendis & explicandis, tradunt
Doctores *in dict. l. 1.* præcipuè Zaſius, Corraſ.
Euerlin. & nouiſſimus Anton. Mornacius Bart.
in l. 1. num. 16. C. de nouo Codice facien. idem Bar-
tol. & Iaſ. per text. ibi, *in l. 3 § fin. ff. de pact.* & *in*
l. Titia 133. § idem reſpondit, ff. de verb. oblig. Ti-
raquel. qui plures refert *in tract. de primog. in præ-*
fat. num. 64. Maſcard. *de probat. lib. 1. in proœm.*
num. 4. Mieres *in tract. de maiorat. in initio num. 1.*

Bobadilla

Bobadilla *in Politica lib.1. c.3. n. 3.* Claud. Prat.
Gnoſeon general. iuris lib.3. tit.1.c.2. Ferdinand.
Mendoça *lib.3. diſput.de pact. c.8.* Marc. Anton.
Peregr. *de fideicom.art.16.* Fuſius *in ſingulari* 107.
ſub litter.P, & Seraphinus *de virtute iuram. pri-*
7 *uil.75. num. 9.* † Vnde natum adagium, *Princi-*
pium dimidium totius, quod ex Platone, Ariſtot.
Cicer. Polyb. Horatio, Auſonio, & aliis dedu-
cunt, & illuſtrant Auctores *ſuprà* relati. Lucian.
in Dialogo de domo: Paul.Fuſcus *in tract.de viſit.*
lib. 1.c. 1. num. 2. & Aldus Manutius *in adagiis*
pag.95. Nec latuit Caium *in dict.l.1. ibi: Et cer-*
8 *tè cuiuſque rei potiſſima pars principium eſt.* † Vbi
alterius quoque adagij meminit, quo *illotis mani-*
bus, aliquid tractare vetamur, hoc eſt, ex abru-
pto, & nulla præfatione, imparatis adhuc audien-
tium animis, rem quampiam, & præſertim grauem
& ſeriam aggredi: locutione ſcilicet prouerbiali
ex Deorum ſacris ducta, quæ manibus illotis pera-
gere nefas erat; cui ſimilis eſt alia, *illotis pedibus*,
de quibus apud Heſiodum, Agellium, Macrobium,
& Gregor. cognomento Theologum, quos refert
Manutius, ſiue Eraſmus *in adagiis pag. mihi* 388.
& fusè explicat Maldon. *ſup. Matthæi cap. 27.*
num.24. Genebrar.*ſup.Pſalm.25.* Gaſp.Sanct.*ſup.*
Iſai.c.1.n.47. & Ioan.Steph. Durantius *de ritibus*
Eccl.lib.2.c.28.
9 Sciendum † eſt igitur, Deum Optimum Maxi-
mum mundum vniuerſum pro immenſa bonitate
& ſapientia ſua, ex nulla præexiſtente materia con-
didiſſe, & quidem pulchrum; prout eſt, & ipſe
pulcherrimus, vt habetur Geneſ. & Ioan.c.... & tra-
dit M. Paul. 11. *ad Hebr. & ad Roman.* Seneca
lib.1.quæſt.natural.ad Lucil.in prin.& lib.2.c.45.
& eleganter Boetius *lib. 3. de conſol. Philoſoph.*
metro.9. dum ait:

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum, cælique Sator qui tempus ab æuo
Ire iubes, ſtabiliſque manens, das cuncta
moueri,
Quem non externæ pepulerunt fingere cauſæ
Materiæ fluitantis opus: verum inſita ſummi
Forma boni, liuore carens: tu cuncta ſuperno
Ducis ab exemplo pulchrum, pulcherrimus ipſe
Mundum mente gerens, ſimilique ab imagine
formans.

10 Continet † autem mundi appellatio, ſi generali-
ter ſumatur, cœlum, terram, mare, & quæ in eis
opera Dei ſunt, cœleſtes, ac terrenas creaturas,
ſiue naturas, vt poſt Ariſt. *lib.1. de cælo & mun-*
do: & Cleomedem *in lib. de Orbium cæleſt. con-*
templ. docet Origen.*lib.2.Periarchon.c.9.* D.Aug.
tract. 2. in Ioan. Poſſid. *in meteor.* Hygin. *de*
Aſtron.c.1. Cœlius Rhodigin.*lib.1. antiq. lection.*
cap.4. Chaſtan.*in Catal.glor.mundi part.12.conſi-*
der.10. Iuſtus Lipſius omninò legendus *in Phyſio-*
log. Stoic. lib.2. diſſert.6.& 7. & eleganter Feſtus
Pompeius *de verb.ſignificat.verb.Mundus:* D.Iſi-
11 dor.*lib.3. Etymol. c.39. & lib.13. cap. 1.* † Qui
duo à mouendo dictum putant, quod in ſempiter-
no motu conſiſtat, licet verius M. Varro, & Plin.
lib.2.de natur.hiſtor. cap.2. & 4. à perfecta, ab-
ſolutáque elegantia vocatum dicant: quòd nihil
12 eo mundius, pulchrius, vel ornatius ſit. † Vnde
illum Græci κόσμον dixerunt, quod ſignificat orna-
13 mentum, † & Κοσμητὰς ancillas, quæ ornandis
poliendíſue vxoribus deſeruiebant; de quibus Iu-
uenal. Satyr.6. *Ponunt Coſmetæ tunicas*, quæ Or-
natrices Latinè dicuntur, in multis locis congeſtis
à Briſſon. *verb. Ornatrices.* Quam etymologiam

idem etiam Iſidor. præſenſit *dict.c. 1.* & aliis reie-
ctis magis probat Ioan. Fungerus *in Etymolog.*
Latino Græco, verb.Mundus, pag.652. & Iuſtus
Lipſ.*d.c.6.*
Et † ob id ea, quæ mulieres ad ſui lautitiem & 14
ornatum parant, ſub mundi muliebris appellatio-
ne contineri, ſcripſit Varro *lib.4.de lingua Latin.*
Cato apud Liuium *lib.37.* Seneca *lib.1.nat.qq. ad*
fin. Iul.Paul.*lib.3.Sent.cap.6.* & Vlpian. *in l.argu-*
mento 25.§.Mundus. ff.de auro & arg. leg. & in
aliis locis, quæ plenè congerunt Briſſon. Prateius,
& Ioan.Calinus *in ſuis libris de verb. ſignif. verb.*
Mundus muliebris.
Huius † mundi climata, ſiue plagas quidam 15
ſeptem eſſe dixerunt, maximæ Ptolemæus, & au-
ctor libri *de locorum ac mirabilium mundi de-*
ſcript. c. 55. Eáſque & gentes quæ ſub eis habi-
tant, ſpecialiter commemorat Chaſſaneus *in Ca-*
talogo glor.mundi.part.12.conſider.16. & alij, quos
refert Mart.Delrius *in adag.ſacr.1.tom. adag.924.*
pag. 508. Sed alij magis communiter & generali-
ter in quatuor tantùm diuidere ſolent: nempe
Orientem, Occidentem, Septentrionem & Meri-
diem, vt docet Cicero *lib. 2. de natur. Deorum:*
Hieron. *in quæſt. in Geneſ. c. 13.* Seruius ad illud
Georg.1. *Mundus vt ad Scyth. Riphæáſque ar-*
duus arces: D. Iſid. *dict.lib.13.Etymol.c 1* Agel.
lib.2.noct.Attic.c.22. Cœl.Rhodig. *lib.1.lect.an-*
tiq.c.19.& 21. Chaſſaneus *d. part. 12. conſid.13.*
vbi tractat, quæ ex his plagis nobilior ſit, Carol.
Steph.& Ioan.Funger.*in dictionariis ſub illis ver-*
bis: P.Io. Pineda *in comment. in Iob c.23. verſ 8.*
& nouiſſimè, & latiſſimè P. Ludouic. Balleſter è
Societate IESV *in Hierologia lib.2.c.4 per totum*,
& eleganter inſinuauit Ouid. *lib. 1. Metamorph.*
† Simul etiam primores ventos enumerans, qui ab 16
his quatuor orbis partibus, ſiue cardinibus irruere
ſolent, qui cardinales ob id à quibuſdam nomi-
nantur.

Eurus ad Auroram, Nabathæáque regna re-
ceſſit,
Perſidáque & radiis iuga ſubdita matutinis:
Veſper, & Occiduo, quæ littora Sole tepeſcunt,
Proxima ſunt Zephyro, Scythiam, Septémque
triones
Horrifer inuaſit Boreas contraria tellus
Nubibus aſſiduis pluuióq; madeſcit ab Auſtro.

Orientalis, & † Occidentalis plaga, vt notum eſt, 17
& ſupradicti Auctores aduertunt, à Solis ortu oc-
caſúque dicuntur. † Septentrionales, quæ inter 18
polum Arcticum, & Æquinoctialem circulum in-
teriicitur, à ſeptem ſtellis nomen ſumpſit, in ea
cœli parte ſitis, ex quibus quaſi iuncti triones, id
eſt boues, figurantur. † Meridionalis autem inde 19
appellatur, quod ad eam orbis partem inclinat,
vbi Sol facit medium diem, iuxta Varronis & Ci-
ceronis etymologiam, vel vt addit D.Iſidor *vbi ſu-*
prà, quia tunc purius micat æther: merum enim
purum dicitur. Iacet autem hæc pars inter eundem
Æquinoctialem circulum, & polum Antarcticum,
Arctico oppoſitum, qui terræ obiectus, ab iis, qui
ſuperiorem eius partem habitant, cerni non po-
teſt, ſed vt ille dixit:

Sub pedibus Styx atra videt, manéſque pro-
fundi.

Vnde † idem Antarcticus polus à noſtris Meri- 20
dionalis vocari ſolet, & frequentius etiam Auſtra-
lis, ab Auſtro vento, qui à tropico æſtiuali ad
hanc plagam iacente ſuum flatum emittit. Quem-
admodum † & Septentrionalis, communiter di- 21

citur Aquilonaris, à ventu inde vehementiſſimo volatu Aquilæ inſtar irruente. Quod apertè oſtenditur Iſaïæ *cap.43. Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni: Da: & Auſtro: Noli prohibere.* Et Geneſ.13. *verſ.14. Leua oculos tuos in directum, & vide à loco, in quo nunc es ad Aquilonem & Meridiem, ad Orientem & Occidentem:* & in multis alijs locis Sacræ Scripturæ, quæ plenè congerit & illuſtrat Balleſt. *dict.c.4.* & eſt videndus Agell. *d.*
22 *lib.2.noct. Attic. c. 22.* † Qui dictorum, & aliorum ventorum nomina, ſitus & differentias eleganter proſequitur, & melius Chaſſan. *vbi ſuprà conſid.* 14. Pontanus *in Meteoris:* Lilius Giral. *in hiſt. Deorum ſyntag.5. ad fin.* Cœlius Rhodigin. *lib.20. lect. antiq. c.18. & 19.* Simon Maiol. *in dieb. Canic. t.1. colloq.1.* Leuinus Lemnius *de occultis naturæ miraculis, lib.3.c.3.* Hadrian. iun. *in ſuo nomenclatore part. 2. num. 255. & 256.* Pineda *in Eccleſ.c.1.verſ.6. num.7.8. & 9.* Ioan. Fungerus *in Etymolog. ver. Ventus:* Petr. Mexia *in Sylua, var. lect. 4. part. cap.22.*

23 Si verò † mundi nomen ad inferiora elementa contrahamus, ſcilicet aquam & terram, quæ ſimul vnum corpus globoſum conſtituunt, & Orbem terreſtrem vocamus; conſtat eum à veteribus in tres partes magis communiter fuiſſe diuiſum, nempe Europam, Africam, & Aſiam, vt præter Ptolem. Pompon. Melam, Strab. Herodotum, & Diod. Sicul. paſſim docent omnes antiqui, & recentiores Coſmographi, quorum Catalogum apponit Poſſeuinus *2.t. Biblioth. lib.15.c.19. pag.253. & ſeq.* & optimè proſequitur Plin. *in princ. lib.3. de natur. hiſtor.* Paul. Oroſ. *lib.1. hiſt. c.2.* D. Iſidor. *lib.14. Etymol. cap.2.* & Ioan. Boëm. *lib.1. de morib. omn. gent. c.3.* Petr. Mexia *in Sylua 3.p. c.19.* licèt M. Varro *lib.4. de ling. Latin.* Salluſt. *in hiſt. Iugurth.* Iſocrat. *in Panegyr.* & Seruius *in lib. Æneid.* in duas tantùm ſecauerint, Aſiam ſcilicet, & Europam: Africam nimirum cum Europa coniungentes.

24 Has tres orbis partes † veteres non æqualiter diuiſerunt: nam Aſia à Meridie per Orientem vſque ad Septentrionem peruenit. Europa à Septentrione vſque in Occidentem porrigitur. Afri-
25 ca ab Occidente in Meridiem iacet: † ac proinde ſola Aſia dimidium totius orbis olim cogniti tenere videbatur, vt aduertit D. Iſid. vbi *ſupr.* & Auctor libri *de mirabilium mundi deſcript. c.1.* Ideò autem hæc inæqualitas contigit, & alterius dimidij, duæ partes euaſerunt, quod ab Oceano, mare magnum, ſiue Mediterraneum ſe inſinuans, eas in-
26 terſecuit. † De quarum nominibus, ſitu, prouincijs, moribus, hiſtorijs, religione, & excellentiis, plura quidē dicere poſſem, ſi id noſtri inſtituti ratio pateretur, aut ab aliis diligenter præſtitum non fuiſſet, & præcipuè à D. Iſidor. *dict. lib.14. Etymolog. cap.3.4. & 5.* Ptolem. & Gerard. Mercator. *in ſuis tabulis Geographicis:* Ioan. Magin. Patauino *in enarration. & illuſtration. ad eaſdem tabulas:* Abrahamo Ortel. *in Theatro magno orb. terrar. tab.1.2.3. & 4.* vbi alios allegat: eodem Ortel. *in Theſaur. Geograph. in verbis Africa, Aſia, & Europa:* Carol. Steph. & Ioan. Funger. *in eiſdem verbis:* Ioan. Boëm. *de moribus omn. gent. lib.1.2. & 3.* Auctore tabulæ Coſmograph. quæ habetur in præfatione ad relationes noui Orbis Chaſſ. *in Catal. glor. mundi dict. p.12. conſid.17.* Textor. *in officin. 1.t.p.*--2. Theatr. vitæ human. *lib. 3. vol.3. p.695.* Iacob. Ponta. *in progymnaſ. Latin. 1.p. vol.3. progymnaſ.18. ex p.315.* latiſſimè Ioan. Boter. *in relation. vniuerſal. part.1. lib.1.2. & 3.* Petr. Opmeer. *in Chronograph. p.19.* Ant. Poſſeuin. *in Biblioth. 2.t. lib.16. ſect. 5. 6. & 7.* & Fr. Thom. à Mal. *de Antichr. lib.3.c.6.7. & 8.*

Quibus ita breuiter & opportunè præiactis, vt ad rem magis accedamus, rurſus ſciendum eſt, † in- 27
tra prædictos Aſiæ terminos, latiſſimam quandam, & totius terrarum orbis nobiliſſimam regionem contineri, quæ India Orientalis vulgò cognominatur, licèt in ſacris litteris *Geneſ.2. & 10.* & alibi paſſim appellari ſoleat *Henilath*, ab Heuila filio Iectan, qui aliquas eius prouincias primus incoluit; vt poſt alios doctè obſeruant Pererius, & Delrius ad Geneſ. *d. cap.10.* Pin. *de rebus Salom. lib.4.c.16.q.11. pag.217.* Mal. *de Paradiſ. cap.41. pag.124.* & nouiſſimus, & eruditiſſimus Ber. Aldrete *de variis Hiſpaniæ, & aliarum prouinc. antiquitatibus, lib.4.c.9.* † Sumpſit autem Indiæ no- 28
men ab Indo filio Gogi, Noé abnepotis, & Sabi nepotis, quem ipſe Noé ad Arabiam Felicem, ſiue Sabæam, & Indiæ regiones incolendas miſit, vt tradit Beroſus *lib.2.* & Pineda *in Monarchia lib.1. c.24.§.2.* Vel vt obſeruat D. Iſid. *lib.14. Etymol. c.3.* & alij Authores *infrà* citādi, ab Indo flumine, quod Perſiæ limes eſt, & eam ab Occaſu vſque ad Orientem alluit tanta † magnitudine aquarum, vt 29
cum Nilo & Gange à multis contendere dicatur, & abſque dubio excedere, ſi ad curſus longitudinem inſpiciamus, vt oſtendit Cicero *lib.2. de natur. Deor.* Diodor. Sicul. *lib.5.* Pompon. Mela *lib. 3. cap.4.* D. Baſil. *in Hexa. hom.3.* & latè Plin. *lib.5. c.18. & lib.6. c.17.* vbi prodit, Alexandrum Magnum nullo die minus ſexcenta ſtadia in Indo nauigaſſe, nec potuiſſe ante menſes quinque enauigare, adiectis paucis diebus.

Et ibi etiam † addit ſexaginta perennes fluuios, 30
& torrentes centum in ſe recipere, quamuis Arrianus in Periplo decem & nouem ingentium fluminum mentionem dumtaxat faciat, & ſeptem oſtiis magnam illam aquarum vim in Oceanum euomere tradat, quorum nomina ſigillatim recenſet Ptolemæus. A quibus tamen diſſentiens Abraham. Ortelius *in Theſaur. Geograph. verb. Indi fluminis*, duo tantùm oſtia illi aſſignat, ſecutus Mel. Strabon. & alios. Idque Luſitanorum atteſtatione confirmat, qui noſtris temporibus eas regiones ſedulo perluſtrarunt, & plura alia de eodem flumio comminiſcuntur; prout & faciunt authores *ſuprà* relati, & vltra eos Ioan. Fung. *in Etymolog. verb. India:* Simon. Maiol. *in dieb. Canicul. tom.1. colloq.11. pag. mihi 293.* & Ioan. Baptiſt. Scortia *de natura & incremento Nili, lib.1.c.5.*

Orientalis † verò ea de cauſa India hæc appel- 31
latur, quia eius termini ad Orientem Aſiæ, imò & totius orbis, vt plurimùm tendunt, & Eoo pelago clauduntur, hoc eſt, Oceano Orientali, ſiue Auroræ, quam Græci *Eoos* appellabant, vt tradit Pompon. Mela *lib. 1. c. 2.* A Septentrione autem Tauri montis iugis concluditur, & à Meridie Indico Oceano. Occupátque teſte Magino *tab. 32. fol. 251.* maximum cœli tractum tam in longum, quam in latum: nam ſecundum longitudinē complectitur circiter quinquaginta tres Meridianos, quorum Occidentaliſſimus eſt in gradu 106. Orientaliſſimus in gradu 159. At verò iuxta latitudinem extenditur ab Æquatore, quem propemodum attingit, vſque ad gradum 43. latitudinis Boreæ: quamobrem ad medium vſque ſexti climatis expanditur, vbi contingit maxima Æſtatis

dies

dies hurarum quindecim cum dimidio:atque vna eius pars, quæ ad Meridiem vergit ſub Torrida Zona, altera verò Borealis ſub temperata cadit.

32 Vnde quidam tradunt, † vt ipſe Maginus ait, hanc Orientalem Indiam adeò eſſe immenſam, & tantũ littoris occupare, quantum per quadraginta dies, noctéſque veliſicantibus curſus eſt. Et Pomp. Mel. *lib. 3. c. 7.* ſexagima dierum, ac noctium nauis velociſſimæ curſum vix ſufficere tradit Nearchus, quatuor menſium iter per campum habere ait. Et ex Chteſia affirmat Strabo, & Photius *in ſua Bibliotheca*, non eſſe minorem reliqua Aſia, & Indos ſolos, cæteros ferè vniuerſos mortales ſuperare: alij eam tertiam partem vniuerſi orbis continere affirmant, vt conſtat ex Plinio *d. lib. 6. c. 17.* Solin. *in Polyſt. c. 55.* Strab. *in Geograph. lib. 15.* P. Ioan. Maffæio *hiſtor. Indic lib. 6.* Maluend. *lib. 3. de Antichriſt. c. 12.* & ex aliis *infrà* citandis, quibus addere licet Philoſtr. *lib. 6. de vita Apoll. c. 1.* vbi ſic ait: *Magnitudine quidem India non conferenda eſt Æthiopiæ, neque vlla alia continentis pars, quæ hominibus tota ſit. Quòd ſi totam Æthiopiam toti Ægypto adiiciamus, non tamen ambæ coniunctæ magnitudinem Indiæ adæquabunt.*

33 Hinc † factum eſt, vt in diuiſione huius tam vaſtæ, & Immenſæ regionis, non ſatis inter auctores conueniat. Veteres namque, nempe Strab. *lib. 15.* Ptolem. *lib. 7. c. 1. in tabulis 10. & 11. Aſiæ*, & Ponpon. Mela *lib. 1. c. 2.* ex Gange fluuio nobiliſſimo, qui illam interfluit, in duas diuidunt partes, & eam quæ Occidentalior eſt, & fluminì Indo proximior, Indiam intra Gangem appellant; alteram verò, quæ magis ad Orientem vergit, Indiam extra Gangem cognominant, & ad Sinas vſque incluſiuè protendunt.

34 Eſt autem † fluuius hic Ganges longè inter alios celebratiſſimus à Gange filio Gogi, & fratris Indi, ita dictus, ſi Beroſo fidem habemus, & idem ille, qui in Scriptura appellatur Phiſon, & ex Paradiſi fontibus exire dicitur, quem Græci perperam Indum vocant, vt conſtat ex Ioſeph. *lib. 1. antiquit. c. 1.* D. Hieronym. *de locis Hebraic. verb. Phiſon*: Anguſtin. *lib. 8. de Geneſ. ad litter. cap. 7.* Ambroſ. *de Paradiſ. cap. 3.* Epiphan. *in Anchorato*; & ex pluribus aliis, quos eruditè refert, & illuſtrat Maluenda *de Paradiſo c. 39.* Multa alia ſatis notanda de eodem amne *ibid. & in c. ſeq.* prætereaens.

35 Alij autem, † ſcilicet Petr. Niger, & Paul. Venetus *lib. 3. cap. 43.* ex relatione illorum, qui ex Ægypto in hanc Indiam nauigarunt, ipſam in tres partes diuiſerunt, maiorem, mediam, & minorem, ſiue ſuperiorem: Mediam & inferiorem, quarum nomina antiqua, & nouiora bene proſequitur Magin. *d. tab. 32.* vbi alias diuiſiones adducit: Sed nemo ſanus huic Veneti partitioni conſentiet, quoniam Abaſſiam in illa comprehendit, & Indiam mediam appellat: eam verò, quæ intra Gangem eſt, maiorem, ſiue ſuperiorem: Minoris autem, ſiue inferioris Indiæ terminos neutiquam

36 ſignat. † Conſtat autem Abaſſiam eſſe Orientaliſſimam Africæ partem, quæ Arabici ſinus, & maris Rubri oris circundatur, & nullus vnquam ex Hiſtoricis & Geographis Indiam Orientalem propriè extra Aſiam collocauit: quamuis ſint aliqui, qui, vt Venetum defendant, affirment, ante ducentos plus minus annos, quo tempore ille ſuas relationes vulgauit, verè Abyſſinorum imperium in media India fuiſſe; poſteà tamen ob bellorum euentus in eam Africæ partem, vbi hodie eſt tranſmigraſſe, vt conſtabit ex Iacobo Nauareho *in ſua Epiſt. Aſiatic.* & Gerard. Mercat. *in ſua tab. vniuerſ.* & Abraham Ortel. *in theat. mag. tab. 108. de regione Abyſſinorum.* Sed hoc nullo ſatis fixo pedamento fulcitur, & quouis modo fiat, India intra Gangem media deberet dici, non autem Abaſſia, tum quia inter alias duas medium tenet locum, tum etiam, quia inter Citeriorem, quæ minor eſt, & Vlteriorem, quæ ampliſſima, & maior, media apud omnes magnitudine iudicatur.

Inuenio quoque † nouam quandam Indiarum partitionem, ſed obſcuram ſatis, & à paucis animaduerſam apud Abdiam Babylonium *lib. 8. hiſt.* 37
Apoſt. † qui & Saluatorem in carne vidit, & Si- 38
monem & Iudam in Perſiam ſecutus, primus Babylonis Epiſcopus creatus fuit, à quo Babylonis nomen accepit, & Apoſtolorum vitas, & virtutes Hebraïco ſermone conſcripſit, quas in Græcum vertit Eutropius eius diſcipulus, & in Latinum Iulius Africanus, vt ipſe idem Iulius teſtatur; & Iacob. Archiepiſcopus Genuenſis *in lib. annuarum ſolemnit.* & Petrus Epiſcopus Equilinus *in lib. 9. Catalogi Sanctorum.* Et licèt non ignorem auctorem hunc in his, quæ de Apoſtolorum actis ſcribit, multa pro arbitrio finxiſſe, vel ei à ſectariis impicta fuiſſe, ita vt incertum ſit, an legitimus extet, atque adeò meritò, vt fide indignum, à Paulo Papa IV. inter ſcripta à ſe damnata reiectum, vt refert Sixtus Senenſis *lib. 2. Bibliot.* Alanus Coppus *Dialogo 2. c. 1. p. 170.* Illuſtriſſimus Card. Baronius *in Annal. Eccleſ. tom. 1. ann. 44. num. 44. & ann. 51. num. 51.* Bellar. *de Script. Eccleſ. ſecul. 1.* Ant. Poſſeuinus *in apparatu, verb. Abdias*; & Iacob. Gualterius *in 9. ſeculo à Chriſto nato, p. 18.* Cum tamen damnatus non fuerit in indice librorum prohibitorum Concilij Tridentini, & in hoc, de quo agimus argumento, hiſtoriam magis, quã religionẽ, proſequatur, non verebor in eius verbis referendis, & exponendis pauliſper ſubſiſtere. Is ergo *dict. lib. 8.* vitam Diui Bartholomæi Apoſtoli, ſcribere parans, ſic exorditur: *Indias tres eſſe ab Hiſtoriographis aſſeruntur: Prima eſt India, quæ ad Æthiopiam vergit: ſecunda, quæ ad Medos: tertia, quæ finem facit: nam ex vno latere tenebrarum regionem gerit, ex alio latere mare Oceanum. In Indiam ergo veniens Bartholomæus Apoſtolus, &c.* In quibus verbis prima facie, non tam aperire, quàm obſcurare, & confundere videtur Indiarum Orientalium diuiſionem, & terminos ab antiquis & recentibus Geographis conſtitutos: Nam † Æthio- 39
pia, tam inferior, quam ſuperior, propriè India dici non poteſt, neque Indiæ contermina, cum ſit Regio Africæ ab Æthiope Vulcani filio ſic dicta, qui ei præfuit: ſeu potius à verbo Græco, παρὰ τὸ αἴθειν πρόσωπον quod apud nos cremo ſonat, vel faciem combuſtam habere, quandoquidem ipſa regio ſub Torrida Zona iacet, ardoribúſque Solis maximè oppoſita eſt, vt latiùs proſequitur Plinius *lib. 5. c. 8. & lib. 6. cap. 30.* Ptolem. *lib. 4. c. 7.* Strab. *lib. 15.* Volater. *lib. 12.* Carol. Stephan. Abraham. Ortel. & Ioan. Funger. *in ſuis theſaur. vel dictionar. verb. Æthiopia*: Et Maginus *in tab. Geograph. tab. 23.* vbi de Africa *ex pag. 195.*

Rurſus quod Abdias ſubdit de ſecunda India, quæ vergit ad Medos, & tertia quæ finem facit, vix eſt vt intelligi queat, cum neque nomina, nec ſitum earum aperiat, & nullus ſit auctor, qui huiuſmodi confines admittat. † Etenim Media, 40

licèt ſit Regio Aſiæ latiſſima, nullam Indiam vi-
cinam habet, ſed à Septentrione Hircano mari,
ab Occaſu maiori Armenia, & Aſſyria terminatur.
à Meridie Perſiam, ab Ortu Hircaniam, &
Parthiam habet, quæ Caſſaorum montibus ab ea
excluditur, vt poſt Ptolem. obſeruat Paul. Oroſ.
lib.1.cap.2. Ortel. *in theatr. tab.3. &* 102. & *in
Theſaur. Geograph. verb. Media,* Stephan. *eodem*
41 *verbo*, & Magin. *ſuprà, pag.* 247. † Quòd ſi de
Mædis cum *æ* Diphthongo Abdiam accipiamus,
longè remotiores à qualibet Indiarum plaga eos
reperiemus: ſunt enim Thraciæ populi, vicini Ma-
cedonibus, quos conſtat in Europæ finibus claudi
42 auctores teſtantur. † Sed nihilominus ſi rem at-
tentius conſideremus, rectè defendi poterit hæc
Abdiæ diuiſio, & eadem fermè cum illa cenſeri,
quam *ſuprà* ex veteribus Geographis propoſui-
mus; niſi quòd rem antiquam verbis nouis pro-
ponit, & inſolitis limitibus ſignat, tripartitam In-
diam faciens, quam illi bipartitam conſtituerunt.
Etenim quod ait, primam Indiam ad Æthiopiam
vergere, ſecundam ad Medos, non ea mente
dictum videtur, quaſi in his regionibus Indiæ
conſiſtant, aut illis omnino circumſcribantur, ſed
dumtaxat vergere, hoc eſt, tendere, ſpectare, de-
43 clinare, vel inclinari. † Hæc eſt enim illius verbi
vis, & proprietas, vt conſtat ex Iul. Cæſar. *lib.1.
bell.Gall. Vergit ad Septentriones:* Cicer. *Philip.*
11. *Et eius auxilium ad Italiam vergere, quàm
ad Aſiam maluiſſemus.* Lucan. *lib.1.*
Nec Polus aduerſi calidus quâ vergitur Auſtri.
Et rurſus, *lib.9.*
—— *Libya quod fertile terra eſt,
Vergit in Occaſus.*
44 Et † eſt communis deſcribendi modus quo ſæ-
piùs Geographi, & Hiſtorici vtuntur, ſignantes
vel Prouinciam, vel cœli tractũ, vel ciuitatem, vel
montem, aut magnitudine, aut potentiâ, aut no-
mine, inſignem, verſus quam deſcribenda regio
magis declinet, vt illius ſitus certis ſignis com-
modiùs cognoſcatur, quamuis aliis terminis pro-
pinquioribus, ſed non adeò notis circumſcribi po-
tuiſſet, vt patet ex locis *ſuprà* relatis, & ex Stra-
bone, *dict. lib.* 15. vbi inquit, Trapobanem inſu-
lam eſſe longitudine octo millia ſtadiorum versùs
Æthiopiam, quas tamen ob hoc nemo vel pro-
pinquas, vel conterminas dicet, cùm ſint ferè im-
menſo maris & terræ interuallo diſtantes. Et vt
hæc deficerent, poſſet quoque Abdiæ diuiſio de-
fendi, ſi animaduertamus, quòd vltra Indiam
intra Gangem, & extra Gangem, quas ipſe ſecun-
dam & tertiam appellat, vt *infrà* trademus; prior
45 illa † India, quam verſus Æthiopiam conſtituit,
à plurimis aliis Scriptoribus cognita etiam fuit, &
Citerior appellata, quaſi plures Prouincias citra
Indum comprehendens; inter quas Plinius, *lib.6.
cap.2.* Gedroſos Arachotos, Arios, & Paropami-
ſadas nominat, & Indiæ nomine donat, licèt, vt
ipſe ait, ad Occidentem vergant, & Indo amne
non terminentur. His quintam addit Philoſtr.
lib.3.cap.15. & Volaterran. *lib.12.* vtramque ſci-
licet Carmaniam: Eaſque, quamvis non exiguo
ſpatio, citra Indum fluuium iaceant, Indiæ nomi-
ne etiam hodie complecti affirmat Maginus *d.
tab.* 32. & Nicolaus de Contj Venetus, *in ſuis re-
lat.* primam Indiæ partem vocat, & Ormuciam
regionem addit, & reliquas, quæ à Perſide ad
46 Orientem Indo flumine terminantur. † Felicem
quoque Arabiam & Sabæos, & Homeritas illam
habitantes Indiam, Indóſque vocat Nicephor.
lib.8.hiſtor.Eccleſ.cap.35.& lib.9.cap.18. Abra-
ham Ortel. *in Theſaur. Geograph. verbo Indi pri-
mum*, & quòd vniuerſæ Arabiæ ad mare vſque
Rubrum, eodem etiam nomine complectantur, au-
ctor eſt Andr. Corſa *in epiſtola ad Iulianum Me-
dicem, magnum Hetruriæ Ducem,* quam ex India
de rebus Indicis ſcripſit anno Domini 1515.
Potéſtque † auctoritate Quinti Curtij innixius 47
videri, qui *lib.8.* vniuerſam terram, quam abluit
mare Rubrum, Indiam etiam appellat, & ob hoc
forſitan mare Indicum nunc vocat Ortelius *in
tabula de Perſia Regno, ſiue de Sophiorum Im-
perio,* quod mare Rubrum dicebat antiquitas.
* Rurſus † ſuperiorem Ægyptum Indiam etiam 48
vocat Higinius *fabula* 275. nimirum, quia iuxta
hanc Ægypti Aſiaticam partem Æthiopes ab In-
do flumine conſurgentes conſederunt anno mun-
di 3550. vt poſt Herodot. tradit Euſeb. & Torque-
mada, *in Monarch. India, lib.1. cap.6. pag.23.*
† Et quod generalius eſt, & ad locum Abdiæ 49
magis accommodatum, tam Æthiopiam Orien-
talem, quæ ſub Aſia collocatur, quàm Occidenta-
lem, quæ in Africa ſub Ægypto, & Rhizopha-
gos, & alios Æthiopas, qui ad Nilum, & omnes
illos, qui eis & citra fluuium Indum habitabant,
licèt Æthiopes eſſent, Indiam, & Indos fuiſſe vo-
catos, apertè oſtendit Virgil. *lib.4. Georg.* vbi hac
de cauſa illos, Indos coloratos appellat, & Seruius
explicans illud eiuſdem Maronis carmen.
—— *Sola India nigrum
Fert Ebenum.*
Etiam in Æthiopia inquit Ebenum naſci, ac pro-
ptereà annotat Indiam intelligi à Virgilio, & aliis,
totam Æthiopiæ plagam. Cui aſſentiuntur Hi-
gin. Theodoret. Procop. & alij, quos referunt Or-
tel. *in Theſaur. verb. Rhizophagi, & verb. Æthio-
pia*, & diligentiſſimi, & erudittiſſimi Patres Ioan.
Pineda *de rebus Salom. lib.5. cap.14. §.5. pag.*405.
& Fr. Thom. Maluenda *lib.3. de Antichriſt. c.12.
& lib.5. cap.9. & de Paradiſ. cap.37. &* 38. vbi
etiam de prædicta vtriuſque Æthiopiæ diuiſione
pertractant, de qua item agit Herodot. *lib.7.* Stra-
bon. *lib.7.* Plin. *lib.5.* Seneca *in Hercul. furent.
ſcen.1.* Iſidor. *lib.14. Etymolog. cap.5.* Solin. *c.26.*
Abulenſ. *in cap.5. epiſtol. D. Hieron. ad Paulin.*
Ioan. Baptiſt. Scortia. *lib.1. de natur. & increm. Ni-
li, cap.2. pag.16.* & Torniellus, *in annal. 2. mund.
ætate, anno* 1931. *num.*25. Et iuxta hunc ſenſum
benè defendi poſſet Pauli Veneti opinio quam
ſuprà reiecimus; dum Abaſſiam intra Indiam con-
ſtituit, licèt in reliquis à veritate, & aliorum Geo-
graphorum deſcriptione diſſentiat. Quinimo † S. 50
Epiphan. *in Anchorato*, & Anaſtaſ. Nicænus
quæſt. 24. in Script. totam hanc Indiam Orienta-
lem, de qua loquimur, Magnam Æthiopiam ap-
pellant, & ſatis appoſitè, vt inquit Maluenda, *de
Paradiſ. cap. 39. pag.*118. quòd Indi colore ſint
cremato, & aduſto, fermè vt Æthiopes, teſte Plin.
lib.6. cap.19. & Pompon. Mela *lib.3. cap.7.*
Iuxta † quæ omnia, prima illa India, quam 51
Abdias inquit ad Æthiopiam vergere, hæc intel-
ligi debet, quæ citra Indum & Occaſum perdu-
cta, ad mare vſque Rubrum extenditur, ita vt
maiorem partem Regni Cambaiæ comprehendat,
per cuius medium Indus amnis præterlabitur, &
prouincias Parapamiſam, Ariam, Aracoſiam, &
Gedroſiam, vtramque Carmaniam, Ormuziam
regionem, & maioris nominis inſulas Perſici ſinus,
& vniuerſas Arabias, atque ipſas etiam Æthiopias.
Et † in hac India quæ, vt diximus, Citerior ap- 52
pellari

pellari ſolet, prædicauit D. Bartholomæus, quamuis
id Abdias non ſatis aperiat, vt egregiè conſtat ex
Euſebio *lib. 3. hiſtor. Eccleſ. cap. 1.* qui cum pro-
uincias enumeraret, quas Apoſtoli ad prædican-
dum ſortiti ſunt: *Thomas*, inquit, *ſicut nobis tradi-
tum eſt, ſortitus eſt Parthos, Matthæus Æthio-
piam, Bartholomæus Indiam citeriorem, &c.* Et
idem ſub eodem nomine Indiæ citerioris docet
Origenes *in Geneſim lib. 3.* D. Hieron. *de Script.
Eccleſ. in Pantæno.* Sozomen, *lib. 2. cap. 24.*
Theodoretus *lib. 1. cap. 23.* Nicephorus *lib. 4. cap.
32.* Rufinus *lib. 1. continuation. hiſtor. Eccleſ. Eu-
ſebij cap. 9.* Surius, *in hiſtor. Sanct. 24. die Augu-
ſti*, Baronius, *in Martyralog. ſub eodem die, &
anno Chriſti 44. num. 34.* & Petr. Opmeerus *anno*
53 *mundi 4010. & Chriſti 44.* Vbi non ſolùm Cite-
riorem, † ſed Fortunatam quoque hanc Indiæ
partem appellat, in qua D. Bartholomæus Euan-
gelizauit, quemadmodum & Solinus *cap. 33.* Bea-
tam vocauit, quia Fœlix Arabia magna ipſius
pars eſt. Et eam eſſe finitimam Æthiopiæ tradit
Socrates *lib. 1. hiſtor. Eccleſ. cap. 15.* ſic ſcribens:
*Cùm Apoſtoli ſortitò iter ad gentes ſuſcepiſſent,
Thomas Parthiam obtinuit, Matthæus Æthiopiam,
Bartholomæus Indiam, quæ huic finitima eſt, ſorti-
tione cæpit.* Et Rufin. vbi *ſuprà*, dum ait: *Thoma
Parthia, & Matthæo Æthiopia, eique adhærens
Citerior India Bartholomæo dicitur ſorte decreta.*

54 Secunda verò India, † quam Abdias ad Me-
dos vergere tradit, illa eſt proculdubio, quæ in
communi aliorum Geographorum partitione inte-
rior, ſiue intra Gangem vocatur, & vltra Indum
amnem ab Occaſu, ad Gangem, ad Orientem ex-
tenditur, à Meridie Oceano Indico, à Septentrio-
55 ne, monte Caucaſo terminatur. † Et per hanc
partem non multum diſtare India à Media videtur,
cum ſolùm intercedat, quæ ab Aquilone ad Me-
ridiem eſt ipſius Caucaſi latitudo, & Ecbatana
Medorum Regum ſedes à Caucaſeis portis, non
plus quàm viginti millia paſſuum diſtare dicatur,
vt conſtat ex Philoſtrat. *lib. 2. cap. 1.* vbi tradit,
Caucaſum Mediam, atque Indiam terminare, &
in mari Rubro altero cubitu deſcendere, & ex
Strabone *lib. 2. & 15.* Plin. *lib. 6. c. 17.* & eodem
Philoſtrat. *dict. lib. 2. c. 3. & 4.* vbi Alexandri
Magni itinera referentes, quibus vſus eſt cum
Beſum ex Parthia in Bactrianam perſequeretur,
poſt traiectum Caucaſum mox Indicas regiones
ingreſſum teſtantur, adeò, vt à Caucaſo ad Co-
fen fluuium Indiæ ſeptuaginta tantum leucarum
diſtantia exiet, & ad Indum nouem, iuxta eiuſ-
dem Plinij ſupputationem: Neque abeſt Quin-
tus Curtius *lib. 7.* dum ait: *Tandem ſeptemdecim
dierum ſpatio Caucaſum ſuperauit Alaxandri
axercitus, ex Media verſus Indiam profectus:*
Et Polybius *lib. 11. num. 32. de Antiochi Magni
expeditione Indica*, ſic ſcribens: *Superata Cauca-
ſo Indorum fines ingreſſus, amicitiam cum Sopha-
gaſeno Rege renouauit.*

Quod ſi quis vrgeat, prædictorum limitum
propinquitate Mediam multò magis ſpectare ci-
teriorem Indiam, de qua *primo loco*, Abdiam
exponentes, locuti ſumus, quàm interiorem hanc
de qua nunc agimus, & ab ipſo Abdia ſecunda
eſſe dicitur: reſponderi poteſt, Abdiam non di-
cere, eam vergere ad Mediam, ſed ad Medos, vt
56 Medorum † nomine non prouinciam, ſed vniuer-
ſum Imperium intelligeremus: quemadmodum
olim omnes gentes, quæ Romanorum Imperio
ſubiiciebantur, vocabantur Romani, & hodie
vniuerſi Aſiæ populi, qui lingua loquuntur Per-
ſica, Perſæ vocantur, vt refert Pater Trigautius
expeditione ad Sinas lib. 4. cap. 3.

Porrò † Medorum Imperium Artabani tem- 57
poribus, quibus Abdias Babylonius viguiſſe com-
peritur; latiſſimum quidem erat, & victricibus
armis nomen, & fines ſuos vſque ad ipſam In-
diam dilatauerat, Parthiſque ſub iugum miſſis,
omnis illa Regnorum & Prouinciarum congeries,
quibus Parthica componebatur Monarchia, vno
Mediæ nomine, & regno cognoſcebatur, vt
conſtat ex his, quæ de eius magnitudine, & po-
tentia ſcribit Polybius *lib. 5. & 9. hiſtor.* Strabon.
lib. 11. Solinus *c. 59.* Plin. *lib. 6. cap. 26.* Philoſtrat.
lib. 1. de vita Apol. cap. 8. Quod mirum videri
non debuit, † cum tanta fuerit ſemper Medorum 58
authoritas & exiſtimatio, vt etiam cùm a Parthis
ſuperati eſſent, ipſi Parthi honoris cauſa Medi
appellarentur, vt ſcribit Zonaras *2. tom. Annal.*
Turnebus apud Robert. Stephan. *in Theſaur.
liter. M.* Horat. *lib. 1. carmin. Od. 2. ad Au-
guſt.*

Neu ſinas Medas equitare inultos,
Te duce, Cæſar.

Et *eodem lib. Ode 29.* ad Iccium:

Non ante deuictis Sabææ.
Regibus, horribiliqua Medo
Nectis catenas.

Et *lib. 3. Oda 3.* de iuſti conſtantiſque viri præ-
miis:

—— Stet Capitolium
Fulgens triumphatiſque poſſit
Roma ferox dare iura Medis.

Super quibus locis, ex antiquis commentatori-
bus Mancilenus, & Aſcenſius, & ex nouis Labin.
Torrentius, & Cruchius Medorum nomine Par-
thos intelligunt, qui ſolùm tempore Auguſti, cæ-
teris Aſiæ prouinciis iam ſubactis, ferè reliqui
erant, ad ſolam Romani nominis, & Imperij glo-
riam, vt oſtendit Paul. Oroſ. *lib. 1. cap. 2.* † Vbi 59
etiam docet in ſacra Scriptura omnia Perſarum,
Parthorum, Aſſyriorum, & aliarum prouinciarum
adiacentium Regna Mediam vocari; prout & nos
colligimus ex 4. lib Eſdr. *cap. 1.* Daniel. *cap. 5.* Ma-
chab. *lib. 1. cap. 14.* & Ierem. 51.

Supereſt, vt ad tertiam Indiam accedamus,
quam vltimo loco proponit Abdias, & finem fa-
cere dicit: *Nam ex vna late a tenebrarum regio-
nem gerit, ex alio latere mare Oceanum.* † Qui- 60
bus verbis licèt obſcuris, niſi meum me argumen-
tum fallit, arbitror Abdiam deſignare voluiſſe
tertiam illam vlteriorem Indiam, quam *ſuprà* di-
ximus ab aliis Geographis communiter appellari,
extra Gangem, quia ab hoc fluuio ad vltimos vſ-
que Sinas extenſa; Indiarum, & totius terræ con-
tinentis, quæ ad Orientem terminatur, finem fa-
cit: † Nam ab Occaſu, Gange flumine, ab Orien- 61
te, & Meridie, mari Indico Meridionali, & Eoo,
ab Aquilone, Septentrionaliſſimis Tartarorum re-
gionibus cingitur. Quam adeò amplam limitum
circumſcriptionem non Abdias ſolus Indiæ vlte-
riori tribuit, ſed antiqui etiam, & nonnulli no-
ſtri temporis Scriptores, vt conſtat ex Strabone
lib. 15. Pompon. Mela *lib. 3. cap. 7.* Cornel. de Iu-
dæis, Mercator. Volaterran. Robert. Stephan.
Ortel. & aliis, quos *ſuprà* retulimus, & ex Phi-
loſtr. *lib. 6. cap. 1.* vbi ſic ait: *Æthiopia totius ter-
ra qua ſub Sole eſt, Occidentale cornu occupat,
ſicut India id quod ad Orientem terminatur.*
Magin. *dict. tab. 32.* dum inquit: *India extra*

Gangem , quæ eſt prouincia Mangi , ſiue Chinenſ. regnum ampliſſimum. Atque hoc nimirum ſigni-
62 ficare voluit Abdias , † dum Indiam hanc finem
facere dicit. Quid enim aliud eſt finem facere,
quam terram omnem , quæ verſus Orientem ha-
bitabilis eſt Indiæ huius liminibus terminari ? Sic
enim Cteſias in Indicis , quem refert Photius *in
ſua Bibliotheca*, vltra Indos nullos habitare homi-
nes affirmat ; & idem colligitur ex verbis Pom-
pon. Melæ *lib.* 1. *cap.* 2. & Paul. Oroſij *lib.* 1. vbi
Indos vltima mundi occupare inquiunt , quia à
Meridie , & Occidente , Eoo, & Indico Oceano
terminantur , quod Abdias exprimere voluit in
illis verbis : *Ex alio latere mare Oceanum.* Et
confirmat Cornelius de Iudæis *in ſpeculo Geo-
graph.* vbi Sinarum Regnum , quod præcipuè, vt
diximus , per hanc Indiæ partem extenditur , ſic
depingit : *Ingens, latiſſimúmque Regnum Sina, &
quod ab ortu Solis vltimum terrarum merito exi-
ſtimatur , ab occaſu nouiſſimis India terminis defi-
nitur verſus Septentriones à Scythis , quos Tartaros
appellant, mutuo metu, aut montibus, quin & muro
ſeparatur : catera Oceanus ambit , latos ſinus , &
immenſa ſpatia complectens.* Idem latius tradit
elegantiſſimus , & oculatiſſimus Sinenſium rerum
ſcriptor Nicol.Trigaultius *lib.* 1. *Chriſt.expedition.
in Sinas*, *c.* 2.

Neque mirum videri debet , ſi ad hanc partem
63 India fidem facere dicatur , † cum & illa Arabiæ
Felicis regio , quæ Sabæa vocatur , & ad Indiam
Citeriorem pertinet , vt *ſuprà* retulimus , eò quod
extremum Oceanum Auſtralem pertingit , finis
etiam terræ , & remota , ac longinqua in multis
locis Sacræ Scripturæ appelletur, vt conſtat Ioël. 3.
Ierem. 16. Iſaïæ 43. Matthæi *cap.* 12. vbi agitur
de Regina Saba , quam Chriſtus Dominus de fi-
nibus terræ , ad potentiam Salomonis videndam
veniſſe inquit, ad quorum , & aliorum explicatio-
nem ita doctè obſeruat Pineda *de rebus Salom.
lib.* 5. *cap.* 14. *num.* 20. *pag.* 404. & *n.* 33. *pag.* 409.
Et conducunt, quæ de eadem Sabæa loquens, ſcri-
bit Nicephor. *lib.* 8. *cap.* 35. & melius de vniuerſis
his Iudus S. Epiphanius *in Anchorato* , vbi cum
Phiſonis, ſiue Gangis fluuij curſum deſcriberet, &
totam terram Heuilath , id eſt Indiam paruam, &
magnam circundare, oſtenderet : *Penetrat autem,*
inquit , *magnam Æthiopiam , & cadit ad Au-
ſtrum , & ſubit intra Gadira in magnum Ocea-*
64 *num.* † Etenim hoc loco , per *Gadira* verbum fi-
nes terræ ſignificauit : antiquorum more , quibus
Prouerbium erat , *Non vltra Gades* , quando ter-
rarum finem ſignificare volebant , vt apertè con-
ſtabit ex Manutio *in adagiis pag. mihi* 879. Mal-
uenda *de Antichriſt. lib.* 3. *cap.* 15. & *de Paradiſ.
cap.* 39. *pag.* 118. & ex his, quæ latius tradémus
infrà hoc lib. c. 9. *num.* 52.

65 Id autem † quod de tenebrarum regione adie-
cit Abdias , proculdubio appoſitum eſſe videtur
ad Aquilonares , ſiue Septentrionales huius Indiæ
partes denotandas, quas Tartaris conterminas eſſe
66 oſtendunt Auctores *ſuprà* citati : † Quorum ta-
men nomen , & imperium Abdiæ tempore , non-
dum Aſiæ , vel Europæ populis innotuerat , ſed
omnis ille terræ Septentrionalis tractus, quo nunc
adeò longè, ac latè Tartari dominantur, vtriuſque
Scythiæ nomine & ſitu cognoſcebatur , & No-
mades etiam dicebantur , qui ad Orientale Indo-
rum mare ſpectabant , vt conſtat ex Strab. *lib.* 1.
& 11. & Nicephor. Gregor. *lib.* 2. *hiſtor. Rom.*
Quouſque Tartari, qui inter eoſdem Scythas ma-
gis Orientales & Aſiaticos , paruam quandam re-
gionem occupabant vltra Caſpium mare, & intra
Imaum montem , ex ea inſtar torrentis egreſſi , in
Romanas Prouincias irruentes , Aſiam penè om-
nem, & partem Occidentis debellarunt , circa an-
num Chriſti 1220. vt latiùs refert Martin. Chro-
merus *de reb. Polonicis lib.* 7. Nicephor. Greg. *dict.
lib.* 2. Leonicus Calcondilas *rerum Turcicar. lib.* 3.
Genebrard. anno Domini 1222. Nauclerus 2. *vol.
generat.* 41. & Abraham Bzouius *hiſt. Eccleſ.
ann.* 1241.

Ideò † autem hunc cœli & terræ tractum, 67
quem nunc Tartari occupant , quemque Borea-
lem, Aquilonarem, vel Septentrionalem appellare
potuit Abdias , tenebrarum regionem gerere di-
xit ; quoniam tam antiqui Scriptores , quàm noui
Septentrionales plagas tenebras appellarunt , vt
latè & optimè proſequitur Strab. *lib.* 1. & 10. vbi
Homeri carmina citat , cúmque totius Geogra-
phiæ parentem appellat , qui de Ithaca Vlyſſis
patria, & de quatuor mundi climatibus agens, ſic
cecinit :

*Hac humilis iacet ad tenebras multum aquora
ſupra,*
*Ha ſecus Auroram ſpectant , Soliſque nito-
rem,*
*Dextera ſiue adeant Auroram , & Solis ad or-
tum,*
Siue petat illi lauam obſcuráſque tenebras,
*Nonnunquam haud ſocij tenebra loca , lucis & or-
tum,*
Aut vbi Sol nitidus terra ſuccedit ad ima,
Aut vbi conſcendit.

Vbi manifeſtè per tenebrarum loca , quæ Se-
ptentrionalia ſunt, intelligenda veniunt : Quo lo-
quendi genere, non Poëtæ tantùm , ſed alij etiam
Hiſtorici , & probatæ fidei Auctores vti ſolent,
† eò quòd multo per annum tempore in plurimis 68
Aquilonaribus regionibus Sol non appareat , &
nedum noctu tenebræ ſint , verum & interdiu aër
in modum crepuſculi caliginoſus , & quo vna-
quæque earum à cardinibus Septentrionum pro-
pinquior, vel remotior exiſtat, dies ac noctes bre-
uiore , vel longiore dimenſione transigatur ; prout
in Riphæis, Arimaſpis, Hiperboleis, Arimphæis,
Attacis, Hibernicis, & alijs contingit. Quas ideò
Plin. *lib.* 4. *cap.* 12. partem mundi appellat damna-
tam à natura rerum , & denſa merſam caligi-
ne , neque in alio quàm rigoris opere , gelidiſ-
Aquilonis conceptaculis . Et *lib.* 2. *cap.* 68. de ex-
tremis mundi axibus, ſiue verticibus loquens, quo-
rum vnus Septentrio vocatur, & alter illi aduerſus
Auſtrinus : *Perpetua* , inquit , *caligo vtrobique,
& aliuno molliorum ſiderum aſpectu , maligna , ac
pruina tantùm albicans lux.* Et idem tradit Soli-
nus *in Polyſt. cap.* 12. Pompon. Mela *lib.* 3. *cap.* 2. &
ſequentib. Cæſar *lib.* 5. *de bello Gallic.* Et de Suetia,
Elſingia , Angermania , Noruegia, Scythia, Go-
thia , Moſcouia , Liuonia , Ruſſia , Scandia, En-
gronelandia , Andogitia , Nouogrodia , Biarmia,
Finmorchia , & alijs , quarum aliquæ vnius diei,
vtriuſque noctis integrum annum habent , aliæ
trium , quatuor , quinquéue menſium dies conti-
nuos , & totidem continuas noctes : Olaus Ma-
gnus *in hiſtor. Septentrion.* Maginus *tab.* 24. *de
Tartarorum imperio :* Anton. Bofinius *rer. Vngar.
lib.* 1. Paul. Iou. *in Moſcouia :* & Simon Maiolus
omninò videndus , *in diebus Canicul. tom.* 1. *col-
loq.* 17. *de proprietat. locorum pag. mihi* 393. &
ſeqq.

69. Quibus † adiicio Mare. Paul. Venetum qui *in ſuis relationibus lib. 3. cap. 49.* circa vltimam partem regni Tartarorum, ſe quandam regionem inueniſſe tradit, quæ peculiari nomine regio Tenebrarum dicebatur, à perpetua, quam ibi Sol habebat, obſcuritate; & Paul. Iouius *vbi ſuprà,*
70 † aliam regionem vltra Lapones eſſe ſcribit, inter Corum, & Aquilonem perpetua caligine oppreſſam, in qua Pigmæi reperiuntur.

71 Vt ſic interim Cimmerios † populos ſilentio prætercam, qui ad Occidua Aſiæ ſupra Albaniam poſiti, adeò tenebris, denſiſque caliginibus circumſepti eſſe dicuntur, vt alter alterum oculis vix conſpicere queat; de quibus loquitur Herodot. *lib. 4.* Plin. *lib. 6. cap. 6.* Cicero *lib. 4. Academ. quæſt.* Ouid. *lib. 11. Metamorph.* vbi apud eos ſomni Dei regiam domum conſtituit: Eraſm. *in adag. Cimeria tenebræ:* Feſt. Pompeius, Ortelius, & Stephan. *verb. Cimerij:* Maiol. *vbi ſuprà*, & eleganter Homerus *Odyſſ. 11.* ſic inquiens:

Aſt ille Oceani peruenit ſumma profunde,
Illic ſunt populique, & mœnia Cimmeriorum;
Nubibus & cæca aſſiduè caligine tecta:
Illos haud vnquam radiis Sol aſpicit ardens,
Nec quando aſtriferum currus petit arduus axem,
Nec rurſum ad terras magno deuectus Olympo,
Sed nox incumbit miſeris mortalibus atra.

72 Et qui velit † mirandam hiſtoriam de quadam alia Prouincia nebuloſa, quæ vocatur, *Hamſem*, & eſt etiam intra Aſiæ fines, in regno Georgiorum, legat Haitonum *de Tartaris cap. 10.* Ortelium *vbi ſuprà:* & Maluend. *de Antichriſt. lib. 3. cap. 7. pag. 120.*

Eſt autem adeò certum hanc vlteriorem, & Sinarum Indiam, de qua nunc loquimur, ex hoc latere, quo ad Septentrionem vergit, vel ad regionem tenebrarum, vt loquitur Abdias, eſſe admodum Borealem, ſiue Septentrionalem, vt à Borealiſſimis non multum diſtare videatur: Nam ingentes illi muri, quibus à Tartaris Sinæ diſiunguntur, ad ſecundum, & quadrageſimum versùs Septentrionem gradum eleuati Poli pertingunt, vt auctor eſt Pater Trigaultius *dict. lib. 1. expedit. ad Sinas cap. 2.* Nec diſſimiles huius tractus hyemes cæterarum Aquilonarium regionum, rigidis brumis, & intolerabili frigore, vt ipſe Pater *lib. 4. cap. 4. Sinenſes omnes fluuij in Borealibus plagis ſub ipſa hyemis initia, ita gelu concreſcunt, vt nauigiis peruadi minimè poſſint, ac plauſtris etiam fidum tranſitum præbeant, &c.*

CAPVT II.

De earundem Indiarum Orientalium dignitate, & excellentiis; & an, & quatenus ab antiquis cognitæ, & luſtratæ fuerint?

SVMMARIVM.

1 *Longa non ſunt quibus nihil demi poteſt.*
2 *Superuacua dicere ſatius eſt, quam omittere neceſſaria.*
3 *Indiarum Orientalium diuitiæ, & excellentia, & Auctores qui de eis agunt.*
4 *Indiæ Orientalis felicitas, & plura in ea naturæ miracula ex Plinio, Iſidoro, & aliis.*
5 *Paradiſus voluptatis in Orientali India poſitus dicitur.*
6 *India Orientalis eſt terrarum principium, & dextera mundi manus.*
7 *Indiæ Orientalis monſtra, quæ à Plinio, & aliis recenſentur, fabuloſa ſunt.*
8 *Auctores antiqui, qui de India Orientali ſcripſerunt, in multis fallunt.*
9 *Indicas mulieres aprinos dentes habere, & centum vicibus parere, quidam referunt.*
10 *Indi Orientales longæui, & de quodam noſtri temporis, qui 335. annos exceſſit.*
11 *Gigantes an hodie ſint, vel olim fuerint in Orientali India, & in aliis regionibus, & plura de illis remiſſiuè.*
12 *Salomonis vigiles erant Gigantes, & hodie Regis Sinarum.*
13 *Gigantes noſtra ætate reperti apud Canibales, & fretum Magellanicum.*
14 *Anthæi proceritas excedebat ſexaginta cubitos.*
15 *Gigantes an vi magica naſci poſſint?*
Alphonſus Carranza I. C. eximius laudatur, ibid.
16 *Indiæ Orientales olim cognitæ, & à quibus luſtratæ, & n. 29.*
17 *Bacchus in Orientalem Indiam penetrauit.*
18 *Herculis expeditio in Indiam Orientalem.*
19 *Alexander Magnus quouſque Indiarum Orientalium peruenit.*
20 *Seſoſtris Ægyptiorum Rex vltra Gangem proceſſit.*
21 *Seſoſtris ſuperba monumenta, quæ in India reliquiſſe dicitur.*
22 *Seſoſtris crudelitas in Reges victos, & trophæa inuerecunda.*
23 *Antiochus tentauit expeditionem in Indiam Orientalem.*
24 *Brachmanes Indorum Philoſophi ex Iudæis deſcendebant.*
25 *Indi Orientales Ieroſolymis conuenerunt in Pentecoſte.*
26 *Indi Orientales Romam olim venerunt, & vmbras ſuas mirabantur.*
27 *Indiarum Orientalium nauigatio à quibus olim tentata.*
28 *Indi Orientales olim in Germaniam naufragio delati.*
29 *Antiqui cognouerunt Indiam Orientalem, Æthiopiam, & Trapobanam.*
30 *Apoſtoli, & præſertim D. Bartholomæus Indiam Orientalem prædicando luſtrarunt.*
31 *D. Bartholomæus Euangelium Matthæi in Indiam tulit, & Indicum tranſtulit.*
32 *D. Thomas maximos in prædicatione Indiæ interioris progreſſus fecit, & illius Apoſtolus meritò vocatur.*
33 *D. Thomas etiam apud Sinas, & Braſilienſes prædicauit.*
34 *Socrates & Ruffinus conuincuntur, dum tradunt, nullum ex Apoſtolis in India vlteriori prædicaſſe.*
35 *Parthia olim generale nomen erat, & vniuerſas ferè nationes Aſiæ denotabat.*
36 *D. Thomæ prædicationis in India interiori multa*

multa veſtigia noſtris temporibus reperta.

37 *D.Ioannem in India Orientali prædicaſſe aliqui tradunt.*

38 *D. Thomæ corpus Maliapuræ inuentum, & eius miracula.*

39 *D.Thomæ miraculum inſigne apud Indos.*

40 *D.Thomæ vaticinium de Luſitanorum aduentu ad Indos Orientales, & n.44.*

41 *Crucis Maliapuræ à D. Thoma erectæ miracula.*

42 *Luſitani D.Thomam Apoſtolum in India, vt patronum agnoſcunt, & venerantur.*

43 *Chriſtiani S. Thomæ in India quales.*

ATQVE hæc quidem hactenus de vero &
proprio Indiarum nomine, earúmque ſi-
1 tu, & diuiſione: In quo † ſi quis fortè
me nimis longum ſermonem texuiſſe ſuccenſeat,
audiat precor Martialem dicentem:

Non ſunt longa, quibus nihil eſt, quod demere poſſis.

2 Et Plin.iun. *lib.6. epiſt.2.* † dum inquit: *At quædam ſuperuacua dicuntur etiam, ſed ſatius eſt, & hæc dici, quam non dici neceſſaria.*

3 Fuerunt autem eiuſmodi Orientales † Indiæ,
tam Soli, quàm cœli ratione, & ob diuitias, temperiem, vbertatem, gentium mores, ac portentoſas varietates, oppidorum & vrbium incredibilem multitudinem, & alia plura, quæ in ſe continebant naturæ miracula, omni ſemper ſæculo ab auctoribus commendata, vt conſtat ex Herodot. *lib.3.* Ethesia Gnidio *in lib.Indicorum*, apud Photium *in Biblioth. num.* 66.67. 69. Diodor. Sicul. *lib.3.& 5.*Plin.*lib.5.cap.8.& lib.6.cap* 17. *lib.7. cap.2.& lib.37.cap.vlt.*Solin.*cap.*55 Strab.*lib.*15. Arriano, Quinto Curtio, *lib.* 8. Plutarch.*in vita Alexand.Magni:* Philoſtrat.*lib.3. de vita Apollonij:* Pompon.Mela *lib.1.cap.4. & lib.3. cap.7.* D.Iſidor. *lib.*34. *Etymolog. cap.*8. Agellio *lib. 9. noct.Attic.cap.4.* Nicephor.*lib.9. hiſt.c.*19. Paul. Oroſ.*lib.1.cap.2.* M.Paul.Veneto *in relat. Oriental.lib.3.* Cœl. Rhodig.*lib.*18 *lect. antiq. cap.*31. Ioan.Boëm. *de moribus gent. lib. 2. cap.*8. Carol. Steph.& Ioan. Funger. *in dictionar. verb. India:* Abraham.Ortel.*in Theſaur.Geograph. eodem verbo, & in Theatro magno tab.* 94. vbi alios auctores, qui de eis ſcribunt, adducit. Quod & præſtat Magin *tab.*32.Pineda *de reb.Salomon.lib.4. c.16. §.9. num.6.* Maluenda omnino vidend. *lib. 3. de Antichriſto cap.21.& 22.& de Paradiſo cap.*52. Iacob. Pontan.*in 1. tertij progym.* 16. *pag.*292. *& ſeq.* & de monſtris agens Franc. Torreblanca *lib.2.de Magia c.* 33. & nos *infrà* plures ex nouioribus adducemus.

Quæ omnia ſigillatim proſequi, & illuſtrare
ſuperſedemus, quia res quidem ſine exitu eſſet, ſi
cuncta huius feliciſſimæ regionis bona huc vellemus
attexere, quam præ cæteris pulchritudine
excellere, & omnibus, quæ ad vitam neceſſaria
ſunt, quæue ad delicias, atque opes ſpectant,
4 eleganti ſermone tradit Diod. *vbi ſuprà*, & † Pli-
nius non minus eleganter, aliam illius cœli faciem
eſſe, alios ſyderum ortus, binas meſſes in anno,
binas æſtates, mediam inter illas hyemem, lenes
ibi auras, mare nauigabile, gentes, & vrbes innumerabiles,
& arbores, atque homines eximiæ proceritatis,
quorum aliqui centenos & ducenos annos
abſque vlla ægritudine degunt, & quina cubita
longitudine excedunt: alij auerſas habent
plantas, & octonos digitos in ſingulis pedibus:
alij caninis ſunt capitibus, & pro voce latratum
edunt: alij ſingulis cruribus, qui Monoſceli,
vel Sciopodæ dicuntur: alij ſine ceruice
oculos in humeris habentes: alij narium loco tantùm
foramina: alij ſine ore, halitu tantùm viuentes,
& odore, quem naribus trahant: alij, qui ſe
totos proprijs auribus contegant: alij Pygmæi,
qui cum Gruibus bella gerunt, à quibus infeſtantur.

Sed præſtat vt omnium vice, ac voce D. Iſidor. ſic loquentem audiamus: *India vocata ab Indo flumine, quo ex parte Occidentali clauditur: hæc à Meridiano porrecta, vſque ad ortum Solis, & à Septentrione, vſque ad montem Caucaſum peruenit, habens gentes multas, & oppida, inſulam quoque Trapobanam elephantis refertam, Chryſem & Argyrem auro, argentóque fœcundas: Tilem quoque arboribus foliis nunquam carentem. Habet & fluuios Gangem & Indum & Hypaſin illuſtrantes Indos. Terra India Fauonij ſpiritu ſaluberrima, in anno bis metit fruges: vice hyemis Etheſiis potitur. Gignit autem tincti coloris homines elephantos ingentes, Monoceron beſtiam, Pſittacum auem, ebenum quoque lignum, & cinnamomum, & piper, & calamum aromaticum. Mittit & ebur, lapides quoque pretioſos, beril'os, chryſopaſos, & adamantem, carbunculos, lychnites, margaritas, & vniones, quibus nobilium fœminarum ardet ambitio. Ibi ſunt & montes aurei, quos adire propter Dracones, & Gryphas, & immenſorum hominum monſtra, impoſſibile eſt.*

Inter † quæ huius Indiæ bona illud omitten- 5
dum non eſt, quod iudicio meo ad eius maximam
commendationem ſpectat, ibi ſcilicet Paradiſum voluptatis à Deo poſitum fuiſſe, ſecundùm probabilem, & magis communem opinionem: Lactant. Firmian.*lib.2 diuin.inſtit.cap.*13.Iſidor. *d.lib.*14. *Etymol.cap.3.*Nicephor.*d.lib.9. hiſt.cap.*19. Damaſc.*lib.2.cap.*11. S. Thom.1.*p.q.* 102. *art.*1. & aliorum multorum Patrum, quam eruditè refert, & illuſtrat Maluenda *de Paradiſo, cap.* 51. Martinus Delrius *in adag.ſacris adag* 789.*pag.*379.& Ludouic. Balleſter. *in Hierologia lib. 2. cap. 4. pag.*101. quibus conſentit S. Alcim. Auitus *lib.1. de initio mundi*, dum ait:

Eſt locus Eoo mundi ſeruatus in axe,
Secretis natura tuis vbi Solis ab ortu
Vicinos, naſcens Aurora repercutit Indos.

Ad eandem † quoque eiuſdem Indiæ laudem 6
pertinere videtur, quod eam terrarum principium,
& vniuerſi Orbis manum dexteram eſſe, communiter Auctores teſtantur, vt patet ex D. Thom.*d.quæſt.*102.Ariſtot. *lib.2.de cœlo cap.* 15. Cœlio Rhodigin.*lib.1.antiq. lect.c.*21. Chaſſan. *in Catalog.glor.mundi p.*12.*conſider.4.ad finem, & conſider.*10.*fol.*246.Maluenda *dict. tract. de Paradiſo c.* 21. Optimè vt ſolet P. Ioan. Pineda *in comment. in Iob, c.*23. *verſ.9.* & Iacob. Pontano *d.progymnaſ.*16 *pag* 292.

Licèt non ignorem, non omnia, quæ à Plinio,
& aliis antiquis de hac India traduntur, certa eſſe,
† præſertim quæ de illis monſtroſis hominibus 7
produnt. Hodiernâ quippè experientiâ contrarium
noſtri comperiunt, qui illas oras diligenter quotidie
perluſtrant. Neque ipſe Plinius adeò leuia
fuit, vt ea pro veris traderet: nam *lib.* 37. *c.vlt.*
agnoſcit multa, quæ de India ſcribuntur, fabuloſa
eſſe; & ea etiam irridet Strabo *lib. 2. Geograph.*
Et idem † generaliter de vniuerſis Indiæ Scripto- 8
ribus

tibus tradit Theatr.vitæ humanæ *vol.6.pag.*1591.
col.1.in fin. quos, inquit, vt plurimum falſa locu-
tos fuiſſe. Quale & illud videri poteſt, quod ſcri-
bit Odetie.*lib.*1. † Indicas ſcilicet mulieres apro-
9 rum more dentes prominentes habere, & com-
pertas fuiſſe, centum vicibus peperiſſe, & alia ad-
modum portentoſa, quæ ex varijs Auctoribus re-
colit Sim.Maiolus *in dieb.Canicul.*1.*tom. colloq.*3.
*pag.*71.

10 Planè † quod de longa & propagata hominum
Indicorum vita, Plinius, & alij recenſent, ad ſoli
& cœli temperiem referri poſſet; ſed raro quoque
id hodie conſpicitur, & portenti loco narratur ho-
minem quendam ibi è Gangaridum gente, quam
Bengalam vocant, annos trecentos & triginta
quinque exceſſiſſe, cui aliquoties iam deciderant
dentes, aliis continuò ſubnaſcentibus, & barba
vbi prorſus incanuiſſet, in atrum denuò colorem,
idque paulatim, ſemetipſa vertebat, vt latiùs ex
Ferd. Caſtañeda *lib.* 8. & aliis Luſitanicis rerum
Indicarum Scriptoribus commemorat Maffæus
*lib.*11.*hiſt.Ind.pag.*259. Petr. Damariz *de varia
hiſt.Dialog.*5.*cap.*1.*pag.*322. Fr. Anton. de San-
Roman *in hiſt.Ind. Orient lib.*3.*c.*18. Mart.Del-
rius, qui rem iſtam aliis exemplis confirmat *lib.* 2.
*diſquiſit. Magic. quæſt.*23. Maluenda *dict. tract.
de Paradiſo cap.* 55. *pag.* 164. & nouiſſimè
Anton. Vaſconcel. *in Anacephal. Reg. Luſit.
pag.*297.

11 Rurius † quod de Gigantibus eiuſdem Indiæ
tradunt, hodie falſum eſſe experimur: nam fre-
quentius eſt, vt puſillo corpore ſint, licèt negari
non poſſit, in aliquibus Inſulis Orientalibus, &
Occidentalibus, & in aliis regionibus Gigantes
olim fuiſſe, imò & hodie eſſe, licèt non ita com-
muniter, eò quòd mundus homines nunc ſtaturâ
breuiores vbique educat, qui recens dum eſſet,
& florente iuuentâ, maximos & proceros protulit,
vt habetur apud Eſdram *lib.*4.*c.*5. De quo articulo
qui velit plura ad multa ſacræ Paginæ, & pro-
phanorum Auctorum teſtimonia intelligenda &
comprobanda, legat omnino Theod.Oleaſtr.Perer,
Delr.& alios *ſup. Geneſ.c.* 6. Philon. *in lib. de Gi-
gantibus:*D. Auguſt.*lib.*15.*de ciuit.Dei c.*9.*&* 23.
& *ibi* Lud.Viues *in addit.D Iſidor.lib.*11.*Etymol.
c.*3.D.Gregor.*lib.*7.*Moral.c.*11.Ioſeph.*lib.*1.*an-
tiq. Iudaic. c.*10. *& lib.*5.*c.*2, Summam Tabien.
poſt.D.Thom.*verb.Gigantes:* Funger. *in Etymol.
ſub eodem verb.*Hieron.Maginm *lib.* 1. *Miſcellan.
c.* 4. Iuſtum Lipſium *in Phyſiolog. Stoic. lib.* 3.
*diſſert.*5. Gaſp. Sanch. *ſup. Iſa. c.*26.*num.*34.*&
c.*35.*num.*37.Maluenda *de Paradiſo cap.*57. Petr.
Opmeer. *in oper. Chronograph. pag.* 9. Pineda *in
Iob.*2.*t.pag.*419.*& ſeqq. & de rebus geſtis Salom.
lib.*5.*c.*13.§.13.*pag.* 398. *num.*26. † qui vigiles
12 & excubitores Salomonis Gigantes fuiſſe tradit;
prout hodie eſſe dicit Regis Sinarum, ex relatio-
ne Patris Melchior. Nuneſij *in litteris de rebus
Iaponicis, & Sinarum ann.* 1555. & plura miran-
da exempla Gigantum omnium ſæculorum, recen-
ſet Bapt.Fulgoſ. *lib.*1. *memorab. c.*6. *de miraculis
fol.*25.*& ſeq.* Simon Majol.1.*t.colloq.*2.*pag.*47.*&
ſeq.& c.*2.*colloq.*1.*pag.*49.*verſ.Fabulam de Gigan-
tibus, & t.*3. *colloq.*3. *pag.* 547. & Antonius Pi-
gaferta, † qui affirmat apud Canibales Armeniæ
13 viſum à ſe Gigantem, qui ſupra noſtrates homi-
nes à cingulo emineret. Et alios repertos fuiſſe
tradit ſub Polo Antarctico, ad fretum Magellani-
cum, & in aliis partibus noſtrarum Indiarum Oc-
cidentalium, de quo nos peculiariter agemus *infrà*
*c.*10. *num.* 54. Videantur † etiam, quæ de mon- 14
ſtroſa Anthæi proceritate ſexaginta cubitos exce-
dente refert Plutarch. *in Sertorio:* Strab. *lib.* 17.
*Geograph fol.*170. Pompon. Mela *lib.*3. *cap.* 11.
Ioan.Brodæus *lib.*1.*Epigram. Græc.* & nouiſſimus
Bern.Alderete *antiq. Hiſpan. lib.*4.*c.*3. *pag.* 500.
qui alia quoque notanda de Gigantibus tradit eo-
dem *lib.*4.*cap.*12. *pag.* 555. *&* 553. & latiſſimè
Theatrum vitæ humanæ *vol.*2.*lib.*2.*ex pag.* 274.
ad 277. Fr. Ioan. Torq.*in Monarch. Ind. lib.* 1,
*cap.*13.& Doct.Huert.*in annot. Plin.lib.*7. *cap.*2,
*fol.*16 *& c.*17.*fol.*42.

Et an † vt magicà Gigantes naſci poſſint, & 15
alia plura de eis doctè & diligenter, vt ſolet reli-
qua, tractat Mart. Delrius *lib.* 2. *diſquiſ. Magic.
quæſt.*15.*pag.*86. & eius tranſcriptor, ſiue Epito-
mator Franc. Torreblanca, meus olim Salmanticæ
auditor, *lib.*2.*de Magia cap.*32. Et nouiſſimè, cum
iam hæc prælo committebamus, eruditiſſimus
Alphonſ. Carranza, *in præclara Diſputatione de
vera humani partus naturalis, & legitimi deſigna-
tione, c.*17.*pag.*59.*ex num.*50. *ad* 59. In qua nos
quoque, licèt immeritos, honorificis interdum ti-
tulis, interdum cenſoriis notis, & obelis proſequi-
tur, quibus ſanè reſpondere facile eſſet, niſi magis
modeſtiæ, quàm vanæ exiſtimationis periculum
vereremur: Maximè cum

Non ego vel primus patiar, vel talia ſolus,
Sæpè premit magnos iſta ruina viros.

Huiuſmodi verò † Orientales Indias iam olim 16
ab antiquis non tantùm cognitas, ſed & magna
ex parte luſtratas, apertè conſtat ex Auctoribus
ſuprà relatis: Nam † de Baccho ſiue Libero Pa- 17
tre legimus, illuc cum exercitu commeaſſe, &
gentes illas anteà agreſtes & feras, in ciuilem &
politicam viuendi formam reduxiſſe. Herculem
quoque † Ægyptium, eandem Indiam appetiiſſe 18
ex Magaſthene, & Plinio tradit Cœlius Rhodig.
*lib.*18.*antiq.lect.cap.*31. Et idem ab eiſdem, & *in
lib.*1.*Machab. c.* 1. narratur † de Alexandri Ma- 19
cedonis expeditione, qui magnam harum India-
rum partem peragrauit, & ſubegit: & Plutarcho
teſte, niſi ſegnities & vecordia militum eius co-
natus impediſſet, non priùs inde arma remoraſſet,
quam omnes illarum angulos penetraſſet, & ſuo
imperio ſubieciſſet. Seſoſtris † quoque Ægyptio- 20
rum Rex ſeptima poſt Merim ſoboles, qui Salo-
mone defuncto, Hieroſolymam cepit, vt eſt 3.*Reg.*
14. Aſiæ magnam partem, Thracas, ac Scythas
deuicit; & in his Indiis vltra Gangem proceſſit, ſi
credimus Diodor.Sicul. & Herod.*lib.*11.& Thom.
Bocio *de ſig. Eccleſ. lib.* 13. c. 14. Qui referunt
eum, † multos paſſim ibidē Cippos, ſuarum victo- 21
riarum monumenta reliquiſſe, in quibus hæc erat
inſcriptio: *Hanc ego regionem meis obtinui hume-
ris:* Vel, *Hanc prouinciam ſubegit Rex Regum,
& Dominus Dominorum Seſoſtris*; ſic enim ſe
appellare faciebat, regnóque impotenti inſolens,
eò ferociæ, & ſuperbiæ proceſſit, † vt ſorte du- 22
ctos Reges, annis ſingulis ad currum iungeret, vt
eâ pompâ per omnium ora triumphans vectare-
tur, vt oſtendit Lucan.*lib.*10.cum cecinit:

*Venit ad Occaſum, mundique extrema Seſo-
ſtris,*
Qui Pharios currus Regum ceruicibus egit.

Et ſi cum hoſtibus, qui magno certamine di-
micaſſent, & præſenti animo reſtitiſſent, rem geſ-
ſiſſet; ibi trophæum cum titulis, & virili membro
erigebat; ſi verò remiſſo & languido animo, per
ignauiam ſegniter victi, aut nullo negotio pulſi
eſſent,

eſſent, contra eos, mulierum inſtar, depingebat,
tanquam deſides & ignauos, & ita in trophæum
ponere conſueuerat, vt ex eodem Herod. *lib.* 2. &
Diod. *lib.* 2. *c.* 1. tradit Alex. ab Alex. *dier. genial.*
lib. 1. *c.* 22. & *ibi* Tiraquel. *in addition.*
23 Antiochus † etiam ſi Polybio credimus, & alij
Duces & Imperatores eandem expeditionem ten-
tarunt, ſed parum in ea profecerunt, vt *in c. ſeq.*
trademus.
24 Iudæos † in eiſdem Indis colonias poſuiſſe,
quinimò & Brachmanes Philoſophos Indorum
celebraſſimos ex Hebræorum gentibus eſſe; &
illorum ſectam & diſciplinam in multis rebus ſe-
quutos fuiſſe, ex Megaſthene obſeruat Georg. Ve-
net. *in harmon. mundi, tom.* 1. *cant.* 2. *cap.* 1. Clear-
chus apud Ioſeph. *lib.* 1. *contra Apion. Gram.* &
diligentiſſimus P. Mag. fr. Ioan. de la Puente Re-
gius Chroniſta *de conuenient. vtriuſque Monarch.*
lib. 2. *cap.* 17.
Et Oecumenius narrat *lib.* 1. *Actor. Apoſtol.*
25 Indos, † Scythas Hieroſolymis conueniſſe in die
Pentecoſtes. Quod mirum videri non debet: nam
26 & † Romam petiiſſe tradit Plin. *lib.* 6. *c.* 22. adii-
ciens, quòd, *iis maximè mirum erat vmbras ſuas
in noſtrum cœlum cadere, non in ſuum, Solémque à
læua oriri, & in dexteram occidere, potiùs quàm
è diuerſo.* Quod etiam de Arabibus prius eadem
ratione Lucan. ſcripſerat, *lib.* 3. *Pharſal.*

Ignotum vobis, Arabes, veniſtis in Orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.

Idem etiam Plinius *ibidem*, & *lib.* 2. *cap.* 67.
27 aliquas † Hannonis, & aliorum nauigationes ſcri-
bit, quibus videtur, non terrâ tantùm, verum &
mari, commercium cum his regionibus inſtitutum:
Nam in ſinu Arabico, res gerente Caio Cæſare,
Auguſti filio, ſigna nauium ex Hiſpanienſibus
naufragiis cognita fuerunt: & Quinto Metello
Celeri, C. Afranij in Conſulatu Collegæ, ſed tum
Galliæ Proconſuli, Indi à Rege Sueuorum dono
28 dati, † qui ex India commercij gratiâ nauigantes,
in Germaniam tempeſtatibus abrepti erant. Quæ
Plinij loca recenſens Ioſeph. Acoſta *lib.* 1. *de na-
tur. noui orbis cap.* 11. *&* 19. & Fr. Greg. Garc. *lib.* 1.
de Indor. orig. c. 2. *§.* 7. *pag.* 42. *c.* 4. *§.* 1. *pag.* 67. non
ampliùs modo à Luſitanis pernauigari inquiunt,
quàm illo vtroque naufragio, & Indorum vſque
ad Germaniam & Hiſpanienſium vſque ad Sinum
Arabicum percurſum eſt. Et idem de aliis ad eaſ-
dem Indias nauigationibus tradit Maluenda *de
Antichriſto lib.* 3. *cap.* 15. *pag.* 143. & nouiſſimè
poſt hæc ſcripta Doct. Seraphinus Freitas *de iuſto
Imperio Luſitano Aſiatico cap.* 3.
29 Et generaliter † antiquos notitiam Æthiopiæ,
atque huius Orientalis Indiæ & Aureæ Cherſo-
neſi habuiſſe, quamuis hæ prouinciæ infra termi-
nos Torridæ Zonæ conſiſtant, pluribus probat
Ioan. Boterus *in relationibus vniuerſal.* 1. *p. vol.* 2.
lib. 2. vbi inter alia citat illud Ouidij:

Quid tibi ſi calida proſit, laudère Syene,
Aut vbi Trapobanam Indica tingit aqua?

30 Apoſtolis † quoque curam fuiſſe in his adeò
latis, & vaſtis Indiarum Orientalium regionibus
Chriſti Domini fidem, & Euangelium prædicare,
D. Bartholomæus oſtendit; de quo ſcribit Dionyſ.
Areopagita *in lib. de Myſtic. Theolog.* ad Indos
profectum eſſe, illucque lato ſecum volumine
Euangelij D. Matthæi Chriſtum annuntiaſſe: &
conſentit Venantius Fortunatus *de gaudio vitæ
æternæ*, dum canit:

Inde triumphantem fert India Bartholomæum,
Matthæum eximium Naddauer alta virum.

Quam Indiam Citeriorem fuiſſe *ſuprà cap. præ-
ced. num.* 52. pluribus comprobaui: Quibus † ad- 31
dit D. Iſidor. *in lib. de ortu, & obitu S. Patr. cap.* 75.
Indis Euangelium D. Matthæi in vernaculum eo-
rum ſermonem vertiſſe. Et cum poſteà circa an-
num Chriſti 178. Indi legatos miſiſſent ad Deme-
trium Alexandriæ Epiſcopum, poſtulandorum Do-
ctorum gratiâ, & is Panthænum Philoſophum de-
mandaſſet; hic illud Euangelium à S. Bartholo-
mæo tranſcriptum reperit, & in reditu Alexan-
driam detulit, vt inquit D. Hieron. *de Script. Ec-
cleſ. in Panthæno*, & *in Epiſtol.* 84. *ad Magnum*:
Genebrard. *in Sotere*, *& in Victore*: & nouiſſimè
Fr. Ioan. de la Puente *de conuenient. vtriuſque
Monarch. lib.* 2. *cap.* 28. *§.* 2.
Sed qui † maiores in his Indiis Orientalibus 32
fecit progreſſus, præcipuè in illa, quam interio-
rem, ſiue vlteriorem vocari diximus, & propriè
eius Apoſtolus vocari meruit, fuit D. Thomas co-
gnomento Didymus. Is enim prouincias Parthiæ in
Orbis terrarum Apoſtolica diſtributione ſortitus,
in has quoque interioris Indiæ regiones peruenit,
& cum omnes ferè earum populos perluſtraſſet, &
in Chriſtiana religione, cum mirabili fructu in-
ſtituiſſet, tandem Regis iuſſu lanceis transfixus oc-
cubuit, vt teſtatur Martyrol. Roman. *die* 21. *De-
cembr.* vbi latè Baron. *in notis*. Idem Baron. *anno
Chriſti* 44. *num.* 35. Greg. Nazianz. *in oration. ad
Arrian.* Greg. Papa *hom.* 17. *in Euang.* Iſidor. *vbi
ſuprà cap.* 76. & Niceph. *lib.* 2. *hiſt. Eccleſ. cap.* 40.
vbi ait, quod eum viderunt, & audierunt quicum-
que in extrema Orientis ora ad vltimum Ocea-
num colunt: & idem affirmat Haytonus Arme-
nius *in hiſt. Tartarorum*, *cap.* 6. Eóque producit
Maluenda *lib.* 3. *de Antichriſt. c.* 10. † vt ad Sinas 33
vſque penetraſſe contendat, ſicuti Maffeius quo-
que affirmare videtur *lib.* 1. *hiſt. Ind. pag.* 45. &
lib. 6. *pag.* 142. Petr. Iarric. *in Theſaur. rer. Indic.*
lib. 2. *c.* 17. & P. Nicol. Trigaultius *de Chriſtiana
expedit. ad Sinas, lib.* 1. *c. vlt. in fin.* Seraph. Freit.
vbi ſuprà c. 4.
Nec deſunt, qui ſcribant inter Braſilienſes etiam
aliquo tempore fuiſſe, & prædicaſſe, vt ex rela-
tione Eman. Nobrigæ aduertit Thom. Bozius *lib.*
4. *de ſign. Eccleſ. Dei c.* 3. *pag.* 132. *&* *lib.* 5. *c.* 12.
pag. 207. & Maluenda *d. lib.* 3. *c.* 25. *ad fin.* † Quo 34
fit, vt parum auctoritati Socratis deferre debea-
mus, dum nullam Euangelij lucem vſque ad tem-
pora Conſtantini Interiori Indiæ illatam affirmat,
lib. 1. *hiſt. Eccleſ. c.* 15. ſic inquiens: *Cum Apoſtoli
ſortitò iter ad gentes ſuſcepiſſent, Thomas Par-
thiam, in qua munere Apoſtolico perfungeretur, ob-
tinuit: Matthæus Æthiopiam, Bartholomæus In-
diam, quæ huic finitima eſt, ſortitione cepit: India
autem interior, quam permultæ gentes barbaræ acco-
lunt, linguis inter ipſas diſcrepantes, non ante tem-
pora Conſtantini verbo Chriſti, & eius religione il-
luſtrata eſt.* Et idem tradit Ruffin. *lib.* 1. *contin. hiſt.
Eccleſ. Euſeb. c.* 9. his verbis: *In illa diuiſione Orbis
terræ, quæ ad prædicandum verbum Dei, ſorte per
Apoſtolos celebrata eſt, cum alia aliis prouincia ob-
ueniſſent, Thomæ Parthia, & Matthæo Æthiopia,
eique adhærens Citerior India Bartholomæo dicitur
ſorte decreta. Inter quam, Parthiámque media, ſed
longè interior tractu, India Vlterior iacet, multis,
variiſque linguis & gentibus habitata, quam velut
longè remotam nullus Apoſtolicæ prædicationis
vomer impreſſerat.* Etenim certius longè eſt D.
Thomam

Thomam in hanc quoque Indiam penetraſſe, vt
cæteri auctores *ſuprà* relati teſtantur; & Socrates,
& Ruffinus abſolutam eius excurſionem, & præ-
dicationem ignorarunt, ſortitionem nimirum ſo-
lam inter Apoſtolos factam agnoſcentes, & atten-
dentes. Quamuis & hanc D. Thomas tranſgreſſus
35 non videatur, † quoniam Parthia eo tempore ge-
nerale nomen erat, & vniuerſas ferè Aſiæ natio-
nes comprehendebat, vt oſtendit Plin. *lib.6.c.26.*
Solin. *in Polyſtor. cap.59.* & Paul. Oroſius *lib.1.
cap.2.* ſic inquiens: *A flumine Indo, quod eſt ab
Oriente vſque ad flumen Tigrim, quod eſt ad Oc-
caſum, regiones ſunt iſtæ: Arachoſia, Parthia Aſ-
ſyria, Perſis, & Media, ſitu terrarum montoſo &
aſpere. Hæ à Septentrione habent montem Cauca-
ſum, à Meridie mare Rubrum & Sinum Perſi-
cum: in medio autem ſui flumina præcipua Hida-
ſpem, & Arabim. In his ſunt gentes 32. Sed gene-
raliter Parthia dicitur, &c.*

Et vtcumque olim hæc D. Thomæ in interiori
36 India prædicatio in dubio eſſe poſſet, † hodie ta-
men extra omnem controuerſiam poſita eſt, cùm
plurimi & grauiſſimi viri, qui eas regiones noſtris
temporibus peragrarunt, & alij, qui eorum ſcripta,
& epiſtolas recolunt, paſſim teſtentur extare in il-
lis multa & aperta huius ſancti Apoſtoli, & fidei,
quam propagauit, veſtigia, & præcipuè templa ab
eo ædificata cruces, & imagines ſculptas, & Chri-
ſtianos, qui eius nomen retinentes S. Thomæ vo-
cantur, vt conſtabit ex Ioſepho Indo, *in ſua na-
uigatione, pag. 142.* Petr. Aluarez *in ſuis relat.
pag. 132.* Ludou. Vattomano *lib.6.cap.1.2.& 14.*
Hieronym. Oſſor. *lib.3. & 4. de rebus geſt. Ema-
nuel.* Alano Copo *Dialog.3. cap.19.pag.438.* vbi
37 alios affirmare tradit, etiam † D. Ioann. Euangeli-
ſtam apud eoſdem Orientales Indos prædicaſſe,
Maffæio *dict.lib.1.p.45.& ſeq. lib.8.pag.191.&
lib.12.ad fin.* & alibi ſæpè, Fr. Ant. de S. Roman
*in hiſt.Ind.Orient.lib.1.c.13.& lib.2.c.31.& lib.
3.c.30.* Illeſ. *in hiſt.Pont. 1.2.p.lib.6.c.22.§.1. &
3.p. lib.2. ex pag.159.* Bot. *in relation. vniuerſal,
1.p.lib.6.* Maluenda *d.lib.3.de Antichriſto,cap.7.
& 10.* Pineda *in Monarch.lib.1.c.41.* Fr. Ioan. de
la Puente *in dict.conuenientia vtriuſque Monarch.
lib.2.c.29.§.2.* & latiſſimè Iarricius *d. lib.2.c.17.
& 18.* & Ioan. Lucena *in vita S.P. Xauerij, lib.1.*
& Freitas *vbi ſuprà, d.cap.4.*

38 Qui etiam tradunt, † qualiter à Luſitanis in
ruinis antiquæ vrbis inſulæ Maliapuræ, veneran-
dum huius Sancti cadauer inuentum fuerit, & ei-
dem inſulæ ipſius nomen in poſterum dederit, licèt
Martyrologium Romanum, & alij auctores Cala-
minæ mactatum perhibeant, ac ſacrum deinde
corpus ad vrbem Edeſſam Meſopotamiæ à Chri-
ſtianis tranſlatum. Sed verius eſt Maliapuræ, aut
integrum, aut maiorem illius partem repoſitam fuiſ-
ſe: nam id ſemper indigenæ affirmarunt, & pro-
pter innumera, quæ ibi edebat, miracula, eximiè
locus ille ab omnibus licèt infidelibus colebatur,
vt Ioſeph Indus, Petr. Aluarez, & alij *in prædictis
relationibus tradunt*, & M. Paul. Venetus *lib.3. de
Oriental.region.cap.27.*

39 Neque eſt omittendum † quòd Maffæius, Iarri-
cius, & alij ſubiungunt, in eadem nempe vrbe ſa-
cram ædem extruere aggreſſum Apoſtolum, cùm
à Dæmonum ſacrificulis, & à Sagamo Rege pro-
hiberetur, rem interim inſignem accidiſſe, ad
Chriſti virtutem, & fidem Euangelij comproban-
dam. Inuſitatæ quippè magnitudinis truncum, vt
fit, in littus eiecerat mare, quod eo tempore leu-
cas ferè decem ab vrbe diſtabat. Eam rex mate-
riam eum in vſum ædificij cuiuſdam vehementer
expeteret, robuſti primum homines incaſſum fu-
nibus, ergaſtiſque amouere conati; deinde adhibiti
complures elephanti, cum toto connixi impetu ni-
hil omninò proficerent, Apoſtolus Regi conditio-
nem tuliſſe fertur, ſi truncum illum ſibi ad tem-
plũ vero Deo ædificandum daret, nullis machinis,
nullo mortalium adiutore, ſeſe protinus ad vrbem
attracturum. Cum Rex, inſanire videlicet homi-
nem ratus, per ludibrium annuiſſet, tunc D. Tho-
mas zonâ, quâ erat præcinctus, ad prominentem è
caudice ramuſculum annexa, ſigno tantùm facto
Crucis, immanem ſtipitem facili ductu ſequen-
tem, vniuersâ ad ſpectaculum effusâ ciuitate, in
ipſo pomœrio ſtatuit: ibidémque defixâ lapideâ 40
Cruce, † vaticinatus eſt; cùm ad eum lapidem
vſque pertingeret pelagus, tunc diuino iuſſu è re-
motiſſimis terris candidos homines ad eadem, quæ
ipſe intuliſſet, ſacra inſtauranda venturos. Neque
fefellit prædictio; ſiquidem ſub Luſitanorum ap-
pulſum, occultis tot annorum acceſſibus locus
Oceano demum allui cœptus, & lapidea † illa 41
crux; ſiue alia marmori inſculpta, ad quam poſt-
eà genuflexus Apoſtolus interfectus fuit, anno
1548. ab eiſdem Luſitanis reperta eſt; quæ ex-
inde, ſingulis propemodum annis, die vigeſimâ
primâ Decembris, eidem Sancto dicatâ, ſplen-
deſcit, ac liquorem fundit, perinde ac ſi oleo de-
libuta fuiſſet, & mox multas ſanguinis guttas ſtil-
lat, eo ipſo tempore, quo à Sacerdote Miſſam
celebrante, Euangelium recitatur. Quo miraculo
adducti innumeri Indorum Orientalium, quotan-
nis ad Chriſti fidem conuolare dicuntur, vt præter
auctores *ſuprà* relatos refert Thomas Bocius *de
ſign. Eccleſ. Dei, lib.2.c.11.pag.81.* Maluenda *dict.
lib.3.de Antichriſt.c.12.pag.136.& 137.* Pet. Da-
mariz Luſitan. *in Dialog.5.de var.hiſtor.pag.328.*
Horat. Turſelinus *lib.1. de vita S. Pat. Xauerij,
c.16.* Iacobus Gretſerus *lib.2.de Cruce, c.2.* Iacob.
Gualter. *in Chronographia, pag.741.* & Fr. Ioan. de
la Puente *in d.Conuent.vtr.Monar.lib.2.c.29.§.2.
in fin.pag.294.* Et quòd † Luſitani propter hæc 42
miracula D. Thomam in India Patronum elege-
rint, illúmque iuſſu Regis in præliis ſimul cum
D. Iacobo inuocare ſoleant, auctor eſt Maffæius
lib.13.pag.326. Maluenda *vbi ſuprà, c.7.& ſeq.*
Iarricius *d.lib.2. cap.17.& 18.* Freitas *de Imper.
Aſiat. c.18.num.10.* vbi alia congerunt de huius
ſanctiſſimi Apoſtoli in hac India prædicatione, & 43
† de variis Chriſtianorum populis, qui ibi etiam
hodie fidem ab illo annuntiatam retinent, licèt
multis erroribus obſcuratam.

Sed † audiamus elegantem quemdam noſtri 44
temporis Poëtam illud D. Thomæ oraculum his
carminibus reſonantem.

*Pone modum lacrymis, nec tempora fauſta do-
loris*
Obducant nubes, Aſiæ dum Regna micanti,
Lyſiadum ſplendere, nouum ſortita decorem,
Auroræ primos obſcurant liminis ortus,
Quæ mihi conſilio Superûm ſunt dedita cura.
Regna Aſiæ tradam, ſceptro dominanda potenti
Emanuelis, amat ſibi fœlix India nomen
Lyſiacum: viſura citò victricibus armis
*Alphonſum dantem Mahometi in Tartara Re-
gnum,*
*Quo pietas, & caſta Fides in priſtina ſur-
gant.*

CAPVT III.

De eiſdem Indiis Orientalibus, & fœliciſſimis Luſitanorum in illis inquirendis, ſubigendis; & Christi Fide illuſtrandis expeditionibus.

SVMMARIVM.

1 *India Orientalis non ſatis antiquis cognita.*
2 *Marcus Paulus Venetus totum pæne Orbem lustrauit.*
3 *Mahometani quando primùm ad Indiam Orientalem acceſſerint.*
4 *Luſitani magis quàm reliqui Orientalem Indiam perlustrarunt.*
5 *Luſitanorum laudes ob nauigationem, & acquiſitionem Indiæ Orientalis.*
6 *Herculis & Alexandri expeditiones in Indiam Orientalem.*
7 *Semiramis Indicum bellum frustra tentauit.*
8 *Soſostris Ægypti, & Tharco Æthiopiæ Rex nunquam Indiam viderunt.*
9 *Nabocrodoſorus, Idantyrſus. & Cyrus ad Indiam Orientalem non peruenerunt.*
10 *Traianus habuit in votis expeditionem in Indiam.*
11 *Adrianus Imperator ad Eufratem tantum peruenit.*
12 *Æmiliani expeditio in Indiam Orientalem parum proficua.*
13 *Cæſarion filius Cæſaris, & Cleopatræ in Indiam miſſus.*
14 *Indi Orientales nunquam bellum aliis mouerunt, & raro ſuſceperunt.*
15 *Luſitanorum nauigationis in Indiam Orientalem initia.*
16 *Henricus Portugalliæ Infans plures inſulas adinuenit.*
17 *Tercera inſula quando detecta.*
18 *Madera inſula detectio, & magnitudo.*
19 *Inſula* de Arguin, *&* de Caboverde, *reperta.*
20 *Inſula* de Caboverde *an eadem, ac Fortunata?*
21 *Henricus Infans inſulas à ſe detectas & detegendas Luſitanis Regibus donauit.*
22 *Romani Pontifices qualiter conceſſerint Luſitaniæ Regibus exquiſitionem, & acquiſitionem Orientalium Indiarum.*
23 *Alphonſus Luſitaniæ Rex quid in Africa, & Indiæ conquiſitione præstiterit.*
24 *Inſula* de Fernan Po, *anni boni, ſancti Thomæ, & alia quando reperta?*
25 *Ioannes II. Rex Luſitaniæ multum profecit in nauigationibus Indiæ Orientalis.*
26 *Promontorium Ganariæ quando ſuperatum, & cur Tormentoſum, & Bonæ Spei dictum?*
27 *Ioannes II. Luſitaniæ Rex mittit exploratores nauigationis in Indiam.*
28 *Ioannes Secundus, Rex Luſitaniæ mittit legatos in Indiam ad quærendum Petri-Iannem.*
29 *Emanuel Rex Luſitaniæ plures claſſes in Indiam Orientalem miſit.*
30 *Vaſci Gamæ Luſitani feliciſſimæ nauigationes & expeditiones in Indiam.*
31 *Petrus Aluarez Capralis ingentem claſſem in Indiam ducit.*
32 *Braſilia Prouincia qualiter à Caprali detecta, & Sanctæ Crucis dicta?*
33 *Malabaricum bellum cum Calecuti Regulo cur cœptum?*
34 *Franciſci Almeidæ, & Alphonſi Albulquercij egregia facinora.*
35 *Goa vrbs Imperij Luſitanici in Oriente ſedes quando capta?*
36 *Inſula S. Laurentij quando reperta.*
37 *Malaca vrbs, & eius expugnatio.*
38 *Sumatra inſula, & an eadem, quæ Trapobana, vel Auren Cherſoneſus?*
39 *Zeilan inſula detegitur, & eius vbertas, & an ſit Trapobana?*
40 *Paradiſus Terrenalis creditur fuiſſe in inſula Zeilan.*
41 *Moluca inſulæ quales, & quando repertæ?*
42 *Sinarum latiſſimum, & ditiſſimum regnum, & quando à Luſitanis lustratum?*
43 *Abyſſinorum Regis ad Pontificem Romanum, & Luſitaniæ Regem legatio.*
44 *Æthiopiæ Africanæ partem antiquis incognitam, habitat Abyſſinorum Imperator vulgo dictus Preſbyter Ioannes.*
45 *Inſularum Iaponij, Lequij, Bornei, Iauarum, & Philippinarum detectio, & magnitudo.*
46 *Ormucij Regnum in confinibus Perſiæ à Luſitanis captum, & eius emporij celebritas.*
47 *Auctores plurimi recenſentur, qui de rebus, & historiis Indiæ Orientalis ſcripſerunt.*
48 *Emanuel Rex Luſitanorum ſcripſit historiam Indiarum Occidentalium.*
49 *Abyſſinorum de rebus qui ſcribunt.*
50 *Luſitanorum virtus, & constantia in nauigationibus, & expeditionibus Indiæ Orientalis à multis extollitur.*
51 *Luſitani Reges Indiæ Orientalis opes, & commercia in ſe transtulerunt.*
52 *Indiæ Orientalis commercium, & negotiatio ſemper fuit quæstuoſa.*
53 *Indiæ Orientalis diuitiæ admirabiles.*
54 *Luſitaniæ Reges quibus titulis vſi ſunt poſt Indiæ Orientalis acquiſitionem.*
55 *Emanuel Rex globum ſphæricum ſuis inſignibus addidit.*
56 *Luſitaniæ Reges cur à Deo titulis Orientalis Indiæ ornari meruerint?*
57 *Luſitaniæ Reges primam curam expeditionum Indiæ in propagatione Euangelij collocarunt.*
58 *B. Franciſci Xauerij in conuertendis Orientalibus Indis labores & in vita, & poſt mortem miracula, & quàm iustè fuerit in numerum Diuorum relatus.*
59 *B. Ignatij à Loyola eximius zelus conuerſionis Indorum Orientalium, & piiſſima litteræ, quas ſuper hoc ad Abyſſinorum Regem ſcripſit.*
60 *Emanuelis Luſitaniæ Regis cura conuerſionis Indorum, & pia legatio ad Leonem X. Pont. Max.*
61 *Ioannis III. Luſitaniæ Regis elegantiſſima & piiſſima epiſtola ad eius in India Orientali Proregem.*

62 *Luſita*

62 *Luſitanorum gloria & triumphus, ob detectam*
& ſubiugatam Indiam Orientalem, carmi-
nibus venuſtiſſimis celebratur.

FVIT quidem, vt vidimus, antiquioribus
ſæculis aliqua Orientalium Indiarum co-
gnitio, confuſa tamen illa, & multis fabulis, &
1 erroribus inuoluta. † Et ſanè poſteà magis in-
obſcuro eſſe cœperunt, & ferè extra commer-
cium, imò & notitiam cæterarum Europæ natio-
num extiterunt, propter nauigationis ignoran-
tiam, itinerum terreſtrium difficultatem, & pro-
pter pericula, quæ ea tot diuerſarum ſectarum ho-
ſtibus imminebant. Adeò, vt vix fidem merue-
2 rit † Marcus Paulus, natione Venetus, qui cùm
ex anno ab Incarnatione Domini 1269. totam
penè Aſiam, Africæque, & Europæ magnam
partem auſus fuiſſet luſtrare, & circumnauigare,
in patriam tandem reuerſus, earum omnium re-
gionum, quas adierat, & præcipuè iſtarum Orien-
talium relationes ſcripſit. Quem meritò hac de
cauſa laudat Thomas Bocius Eugubinus *lib. 6. de*
ſign. Eccleſ. Dei cap. 6. pag. 236. & lib. 8. cap. 1.
3 *pag.* 291. † Poſt hunc Mahometani aliqui, an-
te 240. annum, ex Prouinciis confinibus paula-
tim in plures huius Orientalis Indiæ oras appule-
runt, & per vim compulſis ad montana incolis,
maritimam planitiem, & loca maximè opportuna
commerciis occuparunt; & quod peius fuit, ſuæ
Sectæ peſtem inueхerunt, vt refert Maffæus *lib. 4.*
hiſt. Indic. pag. 96.

Sed nulli vnquam mortalium maiores in hoc
4 progreſſus fecerunt, † quàm præclariſſimi, & in-
uictiſſimi Luſitani. Hi enim patrum noſtrorum
memoria Indicam nauigationem tentantes, nullis
ſumptibus parcentes, nulliſque laboribus, diffi-
cultatibus, aut periculis territi, incredibili virtute
& conſtantiâ eò vſque proceſſerunt, vt extima, &
intima totius Orientis ſedulò penetrarent; & non
tantùm vaſtas, & immenſas illius Prouincias lu-
ſtrauerint, verùm & Chriſti fidem docuerint, at-
que earum plures, à Saracenis poſſeſſas, ſuæ ditio-
ni & imperio ſubiecerint.

5 Quorum † laudes multis verborum encomiis
proſequitur Thom. Bocius *vbi ſuprà*, & *lib. 21.*
cap. 2. pag. 372. & ſeqq. vbi euenta felicia pro-
ſapiæ Regum Luſitanicorum commemorans, eo-
rum nauigationes vltra ducentos gradus progreſ-
ſas conſiderat, & nullam vnquam gentem fuiſſe,
quæ naualí peritiâ Luſitanos excelluerit, aut tam
diuturnas, & opulentas nauigationes aperuiſſe le-
gatur, commerciáque induxiſſe inter tot, ac tam
barbaras, efferatáſque gentes, ita maximè facien-
tia ad humani generis ſocietatem deuinciendam,
vt iam ridicula videri poſſint, quæ de Tyriis, &
Carthaginenſibus rei nauticæ peritiſſimis ab anti-
quis iactabantur, & quæ ſomniando de Baccho,
Hercule, & his ſimilibus fabulæ prodiderunt.
Idem latè & eleganter memorat & extollit Paul.
Iouius *lib. 12. hiſtor.* qui anteà *lib.* 4. paucis multa
perſtringens, ſic ſcripſerat.

Indici maris emporia nobis Luſitanica claſſis ape-
ruit, cùm ab Atlantico Oceano vltimum Æthio-
piæ promontorium, ingenti ſpe, vnde ei nomen, inu-
ſitatóque auſu prætervecta, vltra Arabicum, Per-
ſicum, & Gangeticum vaſtiſſimos ſinus, ad Au-
ream vſque Cherſoneſum, extremáque Sinarum lit-
tora emendis aromatibus negotiationem extende-
ret. Et Ioan. Voërthulinus *lib. 5. Phœnicis Au-*
guſtæ fol. 21. dum inquit: *Luſitani autem lon-*
gum ab Afris Numidiſque prouecti, ad Nili fon-
tes, & Rubrum adúſque mare progreſſi ſunt: &
hinc Gangi, illinc Euphrati, Deo, vt par eſt credere,
auctore, & ipſo inuitante cœlo, magnâ ſe tum nomi-
nis, tum famæ gloriâ inſeruerunt. O Reges dignos
omnium fauore, dignos Antipodum, & aduerſi
quaquà patet Orbis imperio.

Et reuerà mirabilis & inuſitata hæc nauigatio,
& tanti Orbis ſubiugatio appellari poteſt: Nam
longo interuallo Indicas Herculis, † Alexandri, 6
& aliorum expeditiones excellit, quos ſcimus,
quam parum in illis profecerint.

Semiramis † quoque, quæ hic hoc bellum ten- 7
tauit, ſemel ad Indum flumium, iterum paulò in-
terius: priùs victrix, ſed deinde victa recedere
coacta eſt, vt ex Magaſthene recenſent Strabo,
& Diodor. Sicul. *lib.* 3. & Ludouic. Viues *in an-*
not. ad D. Auguſt. lib. 18. *de ciuit. Dei, cap.* 2. vbi
ſubiungit, † Seſoſtrim Ægypti Regem, & Thar- 8
conem Æthiopiæ, licèt vſque ad Europam, &
Herculis columnas peruenerint, nunquam tamen
Indiam vidiſſe: Neque Nabocrodoſorum, † quem 9
Chaldæi Herculi quoque præferunt. Idantyrſum
verò, licèt Ægyptum ſit ingreſſus, ad Indos ta-
men non veniſſe conſtat: & Cyrum Maſſagetas
ſolum armis ſollicitaſſe, Indis intactis. Traianum
etiam † legimus eandem expeditionem in votis 10
habuiſſe, iactaſſéque ſe, vltra quam Alexander
penetraſſet, in India progreſſurum; quod & Se-
natui per epiſtolam ſignificauit, vt refert Dio, &
Cuſpinian. *in eius vita*: & Eutrop. *lib. 8. hiſtor.*
Roman. ſed certum eſt, ad regiones tantùm, quæ
citra Tigrim ſunt, perueniſſe, † Adrianum ad 11
Euphratem; quamuis hi duo longiores Romanæ
Monarchiæ terminos in his partibus collocaue-
rint, vt optimè *in eorum vitis* Sueton. Dion.
Caſſius, Petr. Mexia, & alij Scriptores obſer-
uant. † Neque magis profecit Æmilianus Impe- 12
rij tyrannus, qui, vt Trebellius Pollio auctor eſt,
in Ægypto agens, aliam contra eoſdem Indos ex-
peditionem parauit: Aut † Cæſarion filius Iulij 13
Cæſaris & Cleopatræ, quem teſte Plutarcho in
Antonio, cum magna pecuniæ ſumma miſerat
mater per Æthiopiam in Indiam: Atque † hoc 14
eſt, quod ex Strabone *lib.* 15. tradit & affirmat
Cœl. Rhodigin. *lib. 18. antiq. lect. cap.* 31. ab
Indis nuſquam foras miſſum exercitum, & exte-
ras gentes bello appetitas, ne quid parum iuſti
committerent; neque extrinſecùs etiam aduerſùs
eos bellum ingruiſſe, exceptâ Herculis, Bacchi,
& Alexandri expeditione.

Huius † Luſitanicæ nauigationis prima funda- 15
menta Ioannes Portugalliæ Rex, eo nomine pri-
mus, ieciſſe videtur: nam anno 1383. maximam
claſſem inſtruxit, quâ Septam, vrbem Maurita-
niæ munitiſſimam, in ora maritima Gaditani freti
ſitam, expugnauit; & inde fuit oblata occaſio
Luſitanis, qui in illius vrbis præſidio conſtituti
fuerant, armis latiùs euagandi.

Henricus † deinde, huius Ioannis filius tertio 16
genitus (quem Infantem dicunt) alias claſſes in-
ſtruxit, quibus Africæ littora, & eas Mauritaniæ
regiones, quæ extra Fretum ad Auſtrum perti-
nent, infeſtas redderet, & hoc pacto varias in-
ſulas ab hominibus nunquam habitatas adinuenit:
& inter alias eas, quas † Terceras appellant,
quæ numero ſunt ſeptem, & ex his vna Angra
nomine, quadraginta milliaribus ambitur. Altera
S. Michaëlis pluſquam nonaginta milliaria conti-
net; detexit etiam aliam nomine, Portus Sanctus,

18 † nec procul inde Maderam anno 1420. vino &
ſaccharo præſtantiſſimam, quæ Regina Inſula-
rum Oceani Atlantici eſt, & centum & ſexaginta
milliaribus cingitur. Vnde maiore cupiditate in-
cenſus, terras ignotas explorandi, dedit ope-
ram, vt ij, quos claſſibus præficiebat, multò lon-
gius progrederentur. Quo ſtudio factum eſt, vt
non ſolùm bona pars Africæ, quæ ad Æthio-
piam pertinebat, verum & inſulæ permultæ in
Oceano ſub Imperium Luſitaniæ redigerentur.
19 Anno † quippè 1443. ſex aut ſeptem paruæ in-
ſulæ repertæ ſunt, quæ vocantur *de Arguin*, &
poſteà anno 1460. ab Ant. Nelli Genuenſi decem
aliæ, quæ dictæ fuerunt *de Cabo Verde*, quo-
niam ad Occidentem Promontorij huius nominis
20 iacent, centum leucis diſtantes, † eáſque ab anti-
quis Geographicis Fortunatas dici, Ioann. Barrus
teſtatur *lib.* 1. *Decad.* 1. & eum ſequitur Petr. Da-
mariz *in Dialog.* 4. *de var. hiſt.* c. 4. *in fine*, licèt alij
aliter ſentiant, vt alio loco dicemus.

Quibus & aliis, quæ procedente tempore re-
pertæ ſunt, mirum eſt, quantum gloriæ & in-
crementi Luſitanæ ditioni comparatum ſit. Nam
21 † Henricus Infans eas, quas detexerat, & quas
deinde detegendas conceperat, vſque ad Indiam
incluſiuè, Regibus Portugalliæ in perpetuum do-
nauit: & anno 1441. Martinum V. ſummum
Romanæ Eccleſiæ Pontificem eorum, quæ geſſit,
& quæ gerere ſperabat, certiorem fecit, & vt
prædictam donationem confirmaret, expoſtula-
uit, ſimúlque, vt Plenariam Indulgentiam illis
omnibus concederet, qui in huiuſmodi nauiga-
22 tionibus & expeditionibus deceſſiſſent. † Quod
prædictus Pontifex, rei grauitate & vtilitate ma-
turè perpensâ, libens indulſit. Et poſtea Euge-
nius Papa IV. & Nicolaus V. idem ſuis plum-
batis, & Apoſtolicis litteris confirmarunt. Et
tandem Sixtus IV. qui præ cæteris excom-
municationis & interdicti pœnas aduersùs alios
Principes, & perſonas indixit, qui oras illas abſ-
que Luſitanorum Regum conſenſu ingredi, &
ſubiugare tentarent; vt præter alios tradunt Maf-
fæius *lib.* 1. *hiſtor. Indiar. pag.* 5. Fr. Anton. de
San Roman *in eadem hiſtor. lib.* 1. *cap.* 2. *pag.* 2.
& cap. 3. *pag.* 10. Petr. Damariz *in Dialog.* 4. *de
var. hiſtor. cap.* 4. *fol.* 152. Thom. Bocius *lib.* 4.
de ſign. Eccleſ. Dei, cap. 3. *pag.* 134. & P. Fernand.
Rebellus *de obligat. iuſtitiæ, lib.* 18. *quæſt.* 23. Vbi
progreſſum harum expeditionum perſtringit; Ca-
lixti & Nicolai Bullas ad litteram refert, & titu-
los Luſitanorum Regum ad hanc Indiæ Orienta-
lis conquiſitionem, & prædicationem eleganter
defendit, & nouiſſimè poſt hæc ſcripta Seraphi-
nus de Freitas *de iuſto Imperio Aſiatico*, *cap.* 1.
num. 1. *& ſeq.* & Auguſt. Barb. *in Paſtorali* 1. *p.
tit.* 3. *cap.* 2. *n.* 41.

Henrico autem ſub anno ſalutis 1460. vitâ
23 functo, † Rex Alphonſus Odoardi Regis, qui
fuerat Henrici frater, filius, nihil vlterius po-
tuit explorare, ob bella grauiſſima, quæ in Afri-
ca geſſit, vnde Africani nomen adeptus eſt: li-
cèt verum ſit, ſub eius imperio detectas fuiſſe
24 in Æthiopiæ, ſeu Guineæ ora, † eas inſulas,
quas vocant *de Fernan Po*, Capitis Catharinæ,
Principis, Anni boni, & aliam, quæ dicitur
Sancti Thomæ, quæ ſub Æquinoctiali linea
iacet, & Madera aliquando maior, ſacchari abun-
de diues eſt.

25 At † Ioannes Secundus Alphonſi filius,
cùm incredibili cupiditate arderet Indicæ regio-
nis penitùs explorandæ nouas claſſes inſtruxit,
quæ maximam partem Æthiopiæ perluſtrauêre:
& extra Æquinoctialem circulum euectæ, cùm
eſſent à conſpectu Septentrionis remotiſſimæ, alia
ſydera in cœlo notarunt, ad quæ curſum dirige-
rent.

Iam cùm quilibet alium nauigationis longitu-
dine ſuperare contenderet, factum eſt, † vt inci- 26
derent in Promontorium, quo nullum vnquam
maius in terris apparuit, longitudine triginta &
nouem graduum qui efficiunt ſupra duo millia &
ſeptingenta milliaria: ab Ortu verò latus illius
multò longius eſt. In eo ſuperando tantis tempe-
ſtatibus iactati ſunt, vt ſæpenumero omnem ſpem
ſalutis abiicerent. Quo factum eſt, vt illud Tor-
mentoſum appellarent, à *Tormenta*, hoc eſt, tem-
peſtate aduerſa, licèt antiquis Canariæ Promonto-
rium diceretur. Reuerſi, cùm Ioanni eius ſitum &
longitudinem demonſtrarent, tantâ lætitiâ affectus
eſt, vt exiſtimaret, eſſe ſibi iam aditum in Indiam
patefactum: & quaſi felicis euentus augurio com-
motus, Promontorium illud Bonæ Spei nominare
iuſſit, † & homines interim partim Hebræos, 27
partim Chriſtianos, Alexandriam miſit, inde in
Æthiopiam, quæ ſupra Ægyptum eſt, & in In-
diam, vt quâ ratione commodius ille curſus, poſt
illum promontorij flexum, in Indiam confici poſ-
ſet, intelligerent. † Et etiam anno 1486. miſit 28
Alphonſum Paiuam, & Ioannem Petreium Co-
uillanium, vt inquirerent quendam Chriſtianum
Imperatorem, quem audierat Preſbyterum Ioan-
nem appellari, & Indias imperio continere.

Sed hos Ioannis conatus mors oppreſſit. Ema-
nuel † verò, qui ei ſucceſſit, motus Ioannis con- 29
ſilio, multis diſſuadentibus, claſſem quatuor na-
uium inſtruxit, & ei ſummum illum; & nun-
quam ſatis laudatum virum Vaſcum Gamam præ-
fecit, † qui è portu Luſitanico ſoluens nonâ die 30
Iulij anni 1497. & ſuperato Promontorio Bo-
næ Spei, legit Orientalem oram Æthiopiæ, re-
pertis ibi inſulis Sofalæ, Mozambicæ, Melindæ,
& aliis; quarum ſitus, mores, & inſtituta diligen-
ter aduertens, delatus poſteà fuit in ampliſſimum
illud Regnum Malabaricum, quod Calecutum
vocant; vbi cum eius Rege fœdus percuſſit, &
alia præclara facinora geſſit: ac tandem regreſſus,
in Olyſſiponenſem Luſitaniæ portum appulit, an-
no 1499.

Poſt hæc Emanuel claſſem tredecim nauium
anno 1500. menſe Martio in eandem Indiam
Orientalem deſtinauit, mille & quingentos mi-
lites habentem, † eámque Petro Aluaro Capra- 31
li commiſit, eíque præcepit, vt quoad fieri poſſet,
amicitiam cum Calecutij Rege firmaret, ab eô-
que peteret facultatem arcis prope vrbem ædifi-
candæ, quâ Luſitani poſſent vitam ab hoſtium
immanitate tueri, & ſine vllo periculo negotiari:
ſi recuſaret, bellum ei inferre minimè dubitaret.
Eundem curſum, quem Gama, tenuit Capralis,
donec ad Inſulam ſancti Iacobi peruenit. Cùm
verò vlterius progrederetur, ortâ tempeſtate, Oc-
caſum versùs nauigauit, & in terram incognitam
deſcendens, quam † Braſiliam appellant, & ipſe 32
Sanctæ Crucis nomine celebrari voluit, columnam
marmoream ibi collocari iuſſit in qua erat Crux
cum Emanuelis inſignibus inciſa, & Gaſparē Le-
mium in Portugalliam remiſit, qui Emanueli de
huius terræ ſitu nuntiaret, de qua illud dici poſſe,
tradit Alanus Copus *Dialog.* 4. *cap.* 16. *Tu non in-
uenta, reperta es*, & plura alia ſcribunt Maffæius
hiſtor.

hiſtor. Indiar. lib. 2. Ioannes Barros *decad.* 1 *.lib.* 5.
cap. 2. Petr. Damariz *Dialog.* 5. *cap.* 2. *& ex fol.*
336. & Fr. Anton. de San Roman *lib.* 1. *hiſtor.*
Ind. Oriental: cap. 11 *.pagin.* 57. & alij de quibus
infra cap. 6. *num.* 59. Inde profectus, tempeſta-
te quatuor naues amiſit, & continuo iam itinere
decimâ tertiâ die Auguſti Calecutum peruenit.
33 † Vbi ob iniurias Luſitanis à Rege illatas, Ara-
bum Mercatorum æmulatione, bellum Malaba-
ricum inchoauit, & accepta damna grauioribus
damnis rependit; licèt hoc bellum vix tredecim
annis ſubſequentibus finiri potuerit. Et tandem
domum rediit pridie Kalendas Auguſti anno
1501.

Miſerat autem eodem anno Rex Emanuël in
Indiam aliam claſſem trium nauium; cui præerat
Ioannes Nonius, quòd confiderent in ea claſſe,
cum qua Capralis anno proximo miſſus fuerat,
ſatis præſidij fore, vel ad pacem cum Calecutij
Rege conſtituendam, vel ad ſpiritus Regis inſo-
lentis & elati comprimendos. Sed cum è Capra-
li cognouiſſet inſidias, quibus circumuentus fue-
rat, miſit rurſus anno ſequenti 1502. Vaſcum
Gamam in Indiam cum claſſe decem nauium; &
aliam præterea claſſem inſtrui præcepit, cui Vin-
centius Soderius præerat, vt teneret Indicum ma-
re, bellúmque Saracenis, qui in Indiam nauiga-
bant, inferret.

Aliam inſuper claſſem quinque nauium com-
parari iuſſit, cui Stephanum Gamam, Vaſci
Gamæ fratrem patruelem præfecit, qui Kalen-
dis eiuſdem anni Olyſſipone profectus, eundem
curſum tenuit. Et anno 1503. rurſum ſex naues
in Indiam miſit: tribus Alphonſum Albuquer-
cium, aliis Franciſcum illius fratrem patruelem
34 præfecit. Et anno † ſequenti primum Indiæ Pro-
regem conſtituit Franciſcum Almeidam, ſub quo,
& prædicto Alphonſo, qui poſteà Almeidæ in
officio ſucceſſit, & ob egregia, quæ patrauit,
facinora, Magni cognomen conſecutus eſt, in-
ſignes victorias Luſitani terra & mari in illis re-
gionibus reportarunt; & fuſis Calecutanis, &
Cambaïæ Rege, vectigali Luſitano reddito, Goa
35 † vrbs capta eſt, iam deſtinata Imperij Luſitani-
36 ci in Oriente ſedes, inſuláque † ſancti Laurentij
reperta, cuius ambitus trecentas & amplius leucas
complectitur.

37 Et tandem anno 1511. † Malacam vrbem
expugnarunt, Regni Malacenſis Emporium; cir-
ca cuius oras complures inſulæ iacent, & inter
38 eas † Sumatra, quæ omnium totius Orientis ma-
xima eſt, & à Septentrione in Auſtrum obliquè
porrecta, ambitum 700. leucarum obtinet. Poſi-
táque eſt ſub Æquinoctiali circulo, ac ſub Tor-
rida Zona, & eam antiquorum Trapobanam fuiſ-
ſe, plures grauiſſimi auctores conſentiunt, licèt
alij non minoris eruditionis Auream Cherſone-
ſum eſſe putent; & ob id antiquis ceu peninſu-
lam creditam, vt conſtabit ex Plin. *lib.* 6. *cap.* 22.
Æliano *lib.* 15. *hiſtor. cap.* 17. D. Iſidor. *lib.* 14.
Etymolog cap. 6. Ptolem. *lib.* 7. Vartomano, Ra-
muſio, Odoardo, Barboſa, & aliis, quos re-
fert Maiolus *in diebus Canicul colloq.* 14. *pag.* 342.
Et ei magnam Britanniam cedere fatetur Forcatu-
lus *lib.* 7. *de Gallor. Imperio.*

39 In † ſinu quoque Bengalico, qui Ptolemæo
eſt Angaricus, alia inſula præſtans inuenta fuit,
quæ vocatur Zeilan, & incolis Arabibus, Te-
nariſim, quam Andreas Corſalus Ptolemæi Tra-
pobanam fuiſſe exiſtimat; cui ſubſcribunt Ioann.
Barros, Maffeius, Gaſpar Barrerius, Laurent. Ana-
nia, Blaſius Viegas, Ortelius, & alij, quos re-
fert, & ſequitur Maluenda *de Antichriſto, lib.* 3.
cap. 23. *& de Paradiſo, cap.* 10. Mercator verò,
& Maginus Ptolemæi Naningerim eſſe putant;
cuius ambitus ad 240. leucas extenditur: & licèt
ſub Torrida Zona conſiſtat, cœlo nihilominus
temperatiſſimo, aere ſaluberrimo, & perpetuò
vireſcenti, & multis aliis diuitiis, & commodis
fruitur: adeò † vt iſtic Paradiſum terreſtrem olim 40
fuiſſe multi Auctores ſcribant, quos latè refert
Maluenda *dict. cap.* 10. *& d. cap.* 23. & vltra eos
Laurentius Surius *ann. Domini* 1565. & Maiolus
vbi ſuprà pag. 341.

Anno deinceps 1511. iidem inuictiſſimi Luſi-
tani ad † Moluccas inſulas penetrarunt; quarum 41
licèt nulla ambitum ſex leucarum excedat, cele-
bres tamen ſunt ob ingentem aromatum copiam,
præſertim Gariophyllorum, quam toti orbi ſub-
miniſtrant. Poſtmodum anno 1515. † ad extre- 42
mos vſque Sinas nauigationem inierunt, & cum
illis commercia exercere cœperunt, cuius vaſtiſſi-
mæ regionis deſcriptionem, vbertatem, diuitias,
incolarum mores, & tributa, quæ Regi præſtan-
tur, quæ milliones ſex & triginta quotannis ex-
cedere dicuntur, latiſſimè proſequuntur Auctores,
quos *infrà* referemus.

Et hoc etiam anno inſignis illa legatio conti-
git, † miſſa à Dauide Abyſſinorum Æthiopum 43
Rege, & Helena eius auia ad Romanum Ponti-
ficem, & ad Emanuëlem Luſitaniæ Regem cum
Sacroſanctæ Crucis fragmento. Hic enim erat
Imperator ille, quem Ioannes, vt diximus anno
1486. conuenire ſtuduerat, quem Petreius tan-
dem inuenit, licèt non in India, neque ſub nomi-
ne Preſbyteri Ioannis, vt tunc omnes opinaban-
tur: † ſed in ſuperiori, ſiue interiori Æthiopiæ 44
Africanæ parte: quam quod eſſet vaſtis, horri-
diſque deſertis, & feris & ſerpentibus infenſis
intercepta, vix antiqui Coſmographi cognoue-
runt, vt ex Herodot. *lib.* 2. Strabone *lib.* 17. Plin.
lib. 6. *cap.* 29. Lucan. *lib.* 9. Pharſal. & Thom.
Bocio *lib.* 15. *de ſignis Eccleſ. Dei, cap.* 18. pla-
nè conſtare poteſt, & ex Abraham Ortelio *in*
Theatr. tab. 108. Magino *in tab. Africa* 23. *pag.*
195. *& ſeqq.* Vt ſic appareat, huius quoque am-
pliſſimi Imperij notitiam eiſdem ferè Luſitanis
deberi; qui inſtitutum proſequentes, anno 1542.
† Iaponiam Inſulam detexerunt, quæ Marco 45
Paulo, Zipangri, dicitur, & olim Chriſe voca-
batur; & omnes alias Orbis inſulas magnitudine
ſuperat, vt poſt Surium *in Commentar. anno* 1552,
concludit Maiol. *dict. colloq* 14 *pag.* 342. Denique
Borneum, Lequios, Philippinas, & vtramque
Iauam perueſtigarunt, quam Iulius Cæſar Scali-
ger, omnium rerum facili, vberéque prouentu,
Compendium Orbis appellat.

Neque † in India tantum, verum etiam in Aſia, 46
potiores oræ Occidentalis partes occuparunt: &
inter eas valdè potens Regnum Ormuzij in con-
finio Perſici Imperij iacens. Quod Armuſam Pto-
lemæi, & Armuciam Plinij eſſe, quidam exiſti-
mant. Eiúſque caput eſt Inſula Ormus prope
fretum Perſici ſinus, circa Arabiam Felicem po-
ſita, quæ ambitum continet nouem milliarium, &
vrbem eiuſdem nominis, emporium celeberrimum;
& licèt annonæ ſterilis ſit, & aquarum ſuauium
potu, propterea quòd tota ex ſale eſſe dicitur,

vt tradit Marc.Paulus *lib.1.cap.15.* Surius *in comment.anno 1565.* & Maiol. *in diebus Canicul.colloq.18.pag. 410. tom.1.* Omnibus tamen maritimis vrbibus ſitus elegentiâ, & vnionum copiâ præferri ſolet, adeò vt Arabibus in prouerbium abierit:

Si terrarum orbis, quaqua patet, annulus eſſet,
Illius Armuzium gemma, decúſque foret.

Huius Rex Saracenus eſt, qui tributi nomine quindecim ducatorum millia ſingulis annis Portu-
47 gallenſibus pendet, † qui iſtic arcem munitiſſimam, & optimè prouiſam collocarunt.

Et denique nihil prorſus terræ, ac maris in Orientalibus regionibus reliquerunt, quod ſolerti curâ, & indefeſsâ conſtantiâ non perluſtrarent, prout Stephan. Forcat. agnoſcit *lib. 7. de Galler. Imperio, & Philoſoph.* vbi tamen liuorem, quem Hiſpanis habet, effundens, hæc tam præclara Luſitanorum facinora paupertatis odio geſta eſſe ſubiungit.

De quibus ſanè, & de peculiari, atque hodierna iſtorum Orientalium Regnorum, Prouinciarum, & inſularum nomenclatura, ſitu & deſcriptione, & de diuerſis incolarum ritibus, ac moribus, plura adiicere ſuperſedeo: quoniam ea noſtri
48 instituti ratio haud quaquam expoſtulat, † & paſſim ab aliis tradita, & quâ oportuit, diligentiâ illuſtrata reperiuntur, vt conſtabit ex relationibus M. Pauli Veneti, Ludouic. Patricij, aliàs Vartomani, Aloyſij Cadamuſti, & Ioſephi Indi, & ex Coſma Indoplente, Petr.Gillio, Gerard.Mercatore, & aliis pluribus auctoribus antiquis & modernis, qui de Geographia Indiæ ſcripſerunt; quos latè recenſet Anton. Poſſeuin. *in Bibliothec. tom.2.pag.254. & ſeq. & lib.16. ſect. 6. cap.24. pag. 389.* Abraham. Ortelio *in Theatr. magno tab.93.* vbi de China, *& tabula 94.* vbi de India Orientali, & aliis inſulis adiacentibus, Ioan. Anton. Maginn Patauino *ad tab. Ptolem. part.4.* In deſcriptione Indiæ Orientalis *tabul. 32. ex pagin. 251. vſque ad 269.* Haiton. Armenio, qui eiſdem temporibus, quibus M. Paul. Venetus vixit, in relationibus Imperij Tartarorum, & reliquorum Orientis, quæ ſunt in India, quas mandante Clemente V. Pontifice Maximo ſcripſit: Ioann. Boëm. *de moribus omn. gent. lib. 2. cap. 8.* vbi agit de India, & Indorum, ac Sinarum prodigioſis ritibus, moribúſque viuendi. Ioann. de Barros Luſitano in Aſia, qui egregium ſe Scriptorem noſtrâ ætate oſtendit, licèt maternâ linguâ ſuas vulgauerit Decades; quibus quintam nuper addidit Didac. de Courto. Hieron. Oſſorio Epiſcop. Syluenſ. *in duodecim libris*, quos graui admodum, & eloquenti ſtylo conſcripſit, *de virtute, & geſtis Emanuelis Regis Luſitaniæ*, Ioann. Petr. Maffæio è Societate Ieſu *in ſexdecim libris hiſtoriarum Indicarum*, qui merito poterunt cum Tito Liuio contendere, Damiano Goës *in lib.* ſatis etiam eleganti *de rebus Luſitanorum in India geſtis*, Anton. Galuano, Ferdin. Lopez, Caſtañeda, Gaſpar. Barrerio, Odoard. Barboſa, Fernard. de Eſcalante, *in ſuis Indic. hiſtor.* Petr. Damariz *Dialog. 4. de varia hiſtor.* Garcia de Horta, & Garcia de Reſende, *in Chronic. Regis Ioann. II.* Franciſc. de Andrada *in Chronic. Regis Ioann. III.* Alphonſ. de Alborquerque, cognomento Magnus *in ſuis Commentariis*, quos, vt Cæſar alter, diſtricto enſe parauit, & docto calamo exarauit, prout & fecit inſignis ille earumdem Indiarum Prorex D.Ioann. de Caſtro. Plurima etiam elegantiſſimis carminibus, Luſitano ſermone cecinerunt Ludouic. Camoës, & Hieron. de Corte Real, quos non iniuria Virgilio, & Horatio pares eſſe, quis dixerit. † Ipſe quoque Rex Emanuel, cuius vir- 49
tute tot, ac tales expeditiones in India factæ competiuntur, luculentam earum hiſtoriam ſcripſit, vt teſtatur Zamalloa *lib. 1. cap. 3.* & ex eo refert Fr.Ioan.de la Puente *in conuenien.vtriuſque Monarch.lib.1.cap.2.§.1.*

Extant etiam de eodem argumento Italico ſermone nauigationes Ramuſij, & relationes ſatis vberes Ioan. Boteri *2.part.lib.2. per totum, & 3. part. lib.2.* Vbi ſpecialiter recenſet regna & prouincias, quas Luſitani in Africa, Æthiopia, Aſia, & India Vlteriori, & Citeriori perluſtrarunt, & occuparunt, & progreſſum, ac ſtatum, quem hodie in illis Chriſtiana fides accepit: quod linguâ Gallicâ copioſius, & vberius expoſuit Petrus Iarricius è Societate Ieſu *in ſuo Theſaur. rerum Indicar.* quem nunc in Latinum ſermonem tranſtulit M. Mathias Martinez; & Hiſpana, ſiue Caſtellana Oratione eandem generalem Indiarum Orientalium hiſtoriam proſecuti ſunt P. Ludouic. Guzman, & Ribadeneira ex eadem Societate, & melius cæteris Fr. Anton. de San Roman Monachus Benedictinus *in quatuor libris*, quos *de eâdem hiſtoria* conſcripſit, omnia, quæ ante ipſum ab aliis dicta fuerant, pulchro ordine & ſtylo contexens.

Audio etiam Germanorum Bibliopolarum curâ plurimos auctores, qui de his Indiis Orientalibus agunt, congeſtos fuiſſe, & in decem volumina diſpertitos, quæ tamen nec dum ad meas manus peruenêre. Peruenit autem Nicol. Trigaultius Societatis Ieſu, qui nuper libros quinque édidit de Chriſtiana expeditione apud Sinas, vbi plurima de rebus Sinarum graui & vero ſermone pertractat. Et alius liber, qui complectitur peregrinationes Ferdin. Mendez Pinto Luſitani, nunc Caſtellano ſermone donatas à Licent. Franciſc. de Herrera, quæ, ſi veræ ſunt, planè apparet Orientalis illius Orbis exiguam adhuc partem perluſtratam, præ Regnis & Prouinciis, quas ibi recenſet, & necdum à noſtris cognitas, eſſe tradit.

Multa quoque leguntur in epiſtolis annuis, & miſſionibus Patrum Societatis Ieſu, & in aliorum commentariis, qui de rebus Indiæ Orientalis, Sinarum, Iaponiorum, & ſimilium, & de propagatione Fidei Catholicæ apud illos ſcribunt, præcipuè Franciſc. Bencius *in inſigni poëmate quinque Martyrum*, Fr.Gaſpar de la Cruz, Fr.Ioan.Gonçal.de Mendoſ. *in ſuo itinerario, & in Hiſtor. de la China*, Fr.Hieron. Romanus *in lib. de Republica Orientali, & Sinarum*, Fr. Alphonſus Fernandez Dominicanus *in hiſtor.Eccleſ. noſtrorum temporum, lib.2.per totum*, Fr.Iaime Rebulloſa *in eadem hiſt. lib.2.* Fr. Marcell. de Ribadeneira *in hiſtor. Sinarum, Tartar. Cauchinchina, Malacia, Sian, Camboxa, & Iaponij*, Anton. Poſſeuinus *in Biblioth.tom.1. lib.9.cap.26.pag.404. & ſeq.* vbi aliqua adducit de Sinenſium hiſtoria, & quomodo iuuandi ſunt, vt ad Fidem Catholicam conuertantur. Et plurima quidem ſatis notanda, & admiranda recenſet liber, qui continet vitam & geſta Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Antiſtitis D. Fr. Alexij de Meneſes Archiepiſcopi de Goa, & poſtmodum Bracharenſis; & alter quem nuper de rebus Sinarum vulgauit, & in Epitomen redegit dictus Licent. Franciſc. de Herrera.

Et

Et qui velit plura de Æthiopia Orientali, &
50 rebus Abyſſinorum, † & Imperio Preſbyteri (vt vocant) Ioannis, videat commentaria Franc. Aluares, qui apud eos legatione functus, quæ diligenter obſeruauit, non indiligenter ſcripſit, Damianum Goes *in libello de fide, religione, moribúſque Æthiopum Abyſſinorum*, vbi apponit tenorem legationis & epiſtolarum, quas *ſuprà* diximus, Dauidem illius Imperij Dynaſtam ad Romanum Pontificem, & Regem Luſitaniæ miſiſſe; & poſt eum Ioan. Bermudez, Petr. de Meſquita, & Hieron. Cherubin *in hiſtoria & relationibus Æthiopia*; & nouiſſimum Fr. Ioan. de los Sanctos Dominicanum *in quatuor libris*, quos *de varia hiſtoria einſdem India Orientalis*, Luſitano ſermone edidit, in quibus multa ſatis admiranda recenſet;& P. Nicolaus Godignus Societatis IESV *in tribus libris*, quos in lucem emiſit *de rebus Abyſſinorum, déque Æthiopia Patriarchis*: Ioan. Nonio Barreto, & Andrea Ouiedo, Sabellic. *Ænead.* 10. *lib.* 8. Othofriſingenſ. *lib.* 7. *cap.* 73. Vincent. Bellouacenſ. *lib.* 31. *Specul. cap.* 3. Abraham Ortel. *in Theatr. Magn. tab.* 108. & Maluenda *lib.* 3. *de Antichriſto cap.* 8.

Sunt quoque obuia apud varios Hiſtoricos & Chronographos eiuſdem Indiæ Orientalis, & Luſitanicæ virtutis in ea detegenda, & ſubigenda præconia, vt præter Thom. Bocium, & Paul. Iouium *ſuprà num.* 5. relatos, conſtare poterit ex Genebrardo *lib.* 4. *Chronog. an.* 1492. Surio *in Comment. ab an.* 1500. Zurita *lib.* 3. *Annal. c.* 4. Sabellico *d. lib.* 8. Guicciard. *lib.* 17. *hiſt.* Tarcoñata 3. *part. hiſtor. mundi, lib.* 7. *fol.* 335. *& ſeq.* Vbi etiam agit de rebus Sinarum, & Iaponiorum: Theatrum vitæ humanæ *vol.* 20. *lib.* 2. *pag.* 3653. Maluenda *dict. lib.* 3. *cap.* 7. *& de Paradiſo cap.* 42. 44. 45. *&* 46. & plenius *cap.* 52. Pineda *de rebus Salomon. lib.* 4. *cap.* 16. *pag.* 217. *& in Commentar. in Iob, cap.* 28. Illeſcas *in Hiſtor. Pontif.* 2. *part. lib.* 6. *cap.* 22. vbi etiam apponit hiſtoriam Petri Iaunis, & Abyſſinorum, P. Gordono *in Chronogr.* 1. *tom. cap.* 10. *pag.* 165. *& in* 2. *tom. pag.* 442. *cum multis ſequentibus*: Opmeero *in opere Chronograph pag.* 423. *&* 437. Mariana *in hiſtor. Hiſpan.* 2. *tom. lib.* 25. *c.* 11. *& ſeqq.* Didac. de Valdes *de dignit. Reg. Hiſpan. cap.* 12. *num.* 7. Simon. Maiol. *in diebus Canicular. colloq.* 14. *de inſulis*: Rutil. Benzon. *de anno Iubil. lib.* 1. *cap.* 10. Alan. Cop. *Dialog* 6. *cap.* 36. *pag.* 951. *& ſeq.* Fr. Thom. à Ieſu *de proc. omn gen. ſalute lib.* 7. *p.* 1. *cap.* 7. *& ſeq.* Vbi non ſolùm agit de India Orientali, ſed etiam de natione, erroribus, ac ritibus Abyſſinorum, & methodo illos iuuandi; D. Franc. Moſquera de Barnueuo *in ſua Numantina c.* 10. *fol.* 73. *&* 74. Et paſſim ex nouiſſimo Seraphino Freitas *in d. lib. de iuſto Imper. Aſiatico.*

51 Ex hac † autem tot, tantorúmque Regnorum & Prouinciarum communicatione, & acquiſitione, mirum eſt, quantum gloriæ & potentiæ acceſſerit inclytis Luſitaniæ Regibus, vt paſſim prædicti Auctores obſeruant. Etenim totius Orientis opes, & immanes mercium copias, incredibilémque aromatum, & aliarum pretioſiſſimarum rerum opulentiam, & negotiationem in ſe tranſtulerunt; vt bene aduertit Ludouic. Vartom. *lib.* 5. *c.* 11. *& ſeq.* Guicciardinus *lib.* 17. *hiſtor.* Theatr. vitæ humanæ *vol.* 20. *lib.* 2. *pag.* 3653. & Fr. Anton. de San-Roman *lib.* 1. *hiſt. Oriental. cap.* 6. *in fin. & c.* 9. *pag.* 49. Thom. Bocius, & Paul. Iouius
52 *in locis ſuprà citatis*, quæ iam ab antiquis † temporibus ingenti quæſtu, per omnes Orbis partes comportari ſolebant, vt conſtat ex Plinio *lib.* 6. *cap.* 20. vbi celebrat emporia Indica, & *cap.* 23. vbi ait: Romæ Indiæ merces centuplicato venire, & in illam, & Seres, aliáſque adiacentes peninſulas, minima computatione ſingulis annis millies SH. hoc eſt duos milliones & ſemis à Romano Imperio commercij gratiâ aſportari ſolere;
& latè proſequuntur, plurima † ſatis admiranda 53
de earundem Orientalium regionum diuitiis, & fertilitate tradentes, alij Auctores, quos *ſup. cap.* 2. *num.* 3. recenſui; Aloiſius Cadamuſtus *in ſua nauigat. cap.* 37. Maiol *in dieb Canicul. colloq.* 17. *pag.* 391. *& colloq.* 23. *pag.* 511. *&* 512. Pineda *de reb. geſt. Salomon. lib.* 4. *c.* 16. *&* 17. Gregor. Lopez Madera *de excellent. Hiſpan. cap.* 8. *fol.* 61. & Maluenda omnino videndus *lib.* 3. *de Antichriſt. cap.* 12. *pag.* 134. *& cap.* 22. *pag.* 160. vbi inter alia notat hanc Indiam ab Iſaïa *cap.* 18. *verſic.* 1. ex verſione Kimchij, metaphoricè appellatam fuiſſe obumbrantem alis, quod ſuis mercibus totum fermè orbem compleat, & obumbret; & mirabiles narrationes adducit de eximiis diuitiis, monilibus, & cultu Regis Calecuth. & Pegu.

Vnde factum † eſt, vt ipſi Luſitaniæ Reges 54
hoc Dei donum venerantes & æſtimantes, illud antiquis Regni ſui titulis adiecerint: Nam, Ioannes II. ſe Guineæ Dominum appellauit, vt ait Petr. Dam. *in Dial.* 4. *de var. hiſt. c.* 7. *fol.* 192. & Aloyſ. Cadamuſtus *vbi ſuprà cap.* 63. Et poſteà Rex Emanuël cùm ex reditu Vaſci Gamæ nauigationem Indiæ non detectam tantùm, verùm & fundatam cognouiſſet, his titulis vti cœpit: *Emanuel Dei gratiâ Rex Portugalliæ, & Algarbiorum citra & vltra mare in Africa, Dominus Guineæ, & conquiſitæ nauigationis, ac commercij Æthiopiæ, Arabiæ, Perſiæ, atque Indiæ.* Globúm-
que † ſphæricum ſuis inſignibus addidit, quaſi 55
primus eius perueſtigator extiterit. Et eiſdem titulis, & Inſignibus deinceps eius in regno ſucceſſores vſi ſunt, vt tradit Frat. Ant. de S. Roman. *d. lib.* 1. *c.* 10. *in fin. pag.* 54. quos ſplendidiſſimos eſſe, & à Deo glorioſè conceſſos, meritò teſtatur Ioan. de Barros *decad.* 1. *lib.* 6. *c.* 1. & Alan. Copus *Dial.* 6. *cap.* 36. *pag.* 951. & P. Rebellius *de obligat. inſtit. lib.* 13. *quaeſt.* 23. *ſect.* 3. & Seraph. Freitas *d. tract. de Imper. Aſiatico cap.* 8. *& cap.* 14. *num.* 33. *&*
ſeqq. ob † id, quod Reges ipſi non tam propria 56
commoda, & temporalium Regnorum augmentũ, quàm ipſius Dei laudem, & Catholicæ Fidei propagationem ſemper in votis habuerint; de quo plurima tradunt Auctores *ſuprà* citati, præcipuè Boter. & Fr. Alphonſ. Fernandez, Maluenda *dict. lib.* 3. *de Antichriſt. cap.* 7. *in fin. pag.* 123. Didac. Valdeſius *de dignit. Reg. Hiſpan. cap.* 19. *num* 54.
& ſeqq. † Nulla quippe claſſis inſtructa, nullàue 57
expeditio inita fuit, in qua non primum locum Euangelicæ prædicationis cura obtineret, & miniſtrorum electio ex Dominicano, Franciſc. Auguſtiniano, & Ieſuitarum Ordinibus, & aliis probatæ vitæ Preſbyteris, per quos dignè res tanta tractari poſſet. Quod meritò laudibus extollit Thomas Bocius *libro* 4. *de ſign. Eccleſ. Dei, cap.* 2. *pag.* 129. *&* 130. vbi connumerat viros religioſos, qui maximè in hoc munere profecerunt.

Et inter eos † præcipuam laudem omnium con- 58
ſenſu B. Franciſco Xauerio Societatis IESV deberi ait: Is enim poſtulante Ioanne Luſitaniæ Rege à Paulo III. Pontifice maximo, ad id muneris

deſignatus cum poteſtate Legati à Latere, Vlyſſipone ſoluens anno 1541. cunctas oras, quas Oceanus ab Indico mari vſque ad extremos Sinas circumfluit, & ſic dimidium ambitum totius Orbis, Euangelij prædicatione illuſtrauit. Et præſertim Inſulam Iaponij, in qua altiſſima religionis fundamenta iecit anno 1549. linguarum, & prophetiæ donis ab Spiritu ſancto donatus, quibus pluſquam trecenta hominum millia ab impijs ritibus ad Chriſtianum cultum perduxit, obiitque anno 1552. Indicæ peregrinationis vndecimo, in inſula Santiano, Sinis adiacente, multis miraculis in vita, & poſt mortem conſpicuus, corporéque & veſtibus eius integris, & ſuauiter olentibus poſt plures menſes ab humatione repertis, prout hodie etiam in vrbe Goa maiori miraculo reperitur, ad quam ex Malaca tranſlatum fuit; vbi tanquam verus, & nouus Indiæ Apoſtolus veneratur, & eodem ferè in honore apud Indos habetur, quo apud Italos D. Franciſcus de Aſſiſio. Et hoc ipſo, quo hæc ſcribimus anno 1622. ſub die 12. menſis Martij à Sanctiſſimo D. N. Gregorio XV. Roman. Eccleſiæ Pontif. Opt. Max. ſummâ totius Orbis alacritate & conſenſione inter Diuos relatus eſt, piis ac glorioſis, & admirandis eius geſtis, atque virtutibus id ſuo veluti iure iuſtiſſimè poſtulantibus De quibus qui velit plura, legat Maffæium, Hect. Turſelinum, & Ioan. Lucenam, qui eius vitam lucidiſſimis commentariis proſecuti ſunt, & omnes fermè Auctores, quos *ſuprà* citauimus, & præcipuè Boterum, & San Roman, & Fr. Alphonſ. Ferdinand. *lib. 2. de hiſtor. Eccleſ noſtr. temp. ex cap. 34. vſque ad 39.* Alan. Cop. *Dialog. 3. cap. 29. pag. 443. & ſeqq.* Pet. Damariz *dict. Dialog 4. fol. 327. 332. & 335.* eundem Bocium *lib 6. cap. 3. pag. 220. & lib. 12. cap. 21. pag. 547.* vbi eius vitam cœleſtem fuiſſe affirmat; Emil. Benzan. *de anno Iubil. lib. 1. cap. 9. pag. 48.* Theatr. vitæ humanæ *lib. 3. volum. 27. pag. 4095.* Vbi tradit ordinem, quem ſummus hic vir in conuertendis & catechizandis Indis obſeruabat: Frat. Thom. à IESV *de proc. omn. gent. ſalu. lib. 2. part. 1. cap. 5.* P. Gualter. *in Chronograph. pag. 739.* & Pat. Gordonus *ex anno 1541. vſque ad 1552.* Iarricium *in Theſaur. rerum Indicarum lib. 1. cap. 6. & ſeqq.* & nouiſſimum Ferdinand. Mendez Pinto *in ſuis peregrinat. ex c. 203. vſque ad 218.* & Mendozam *lib. 1. Reg. cap. 2. pag 675.* Freitas *de Imper. Aſiat. c. 18.*

59 Beatiſſimus † quoque vir Ignatius à Loyola, qui eiuſdem Societatis IESV primus Fundator, & Præpoſitus extitit, & propter eximium religionis zelum, vitæ & inſtituti miracula, eadem die, quâ Beatus Xauerius inter Sanctos referri meruit, hanc Indiæ Orientalis conuerſionem pro virili ſua ardentiſſimè procurauit: Nam, vt ait Maffæius *lib. 16. hiſtor. Indic. pag. 389.* non ſolùm opi diuinæ implorandæ aſſiduis per ſe, pérque ſocios votis & ſupplicationibus excubabat, ſed miniſtros in tam arduam expeditionem, tamque laborioſum, atque longinquum iter alacriter offerebat: & etiam feſſa iam ætate, viribúſque, ſuum ipſe nomen & operam Summo Pontifici ſponte detulerat: cúmque eius ætati & valetudini, maximis prætereà occupationibus parceretur, accuratâ meditatione ad Claudium Æthiopiæ Imperatorem, & Abyſſinorum Regem, eius Dauidis filium, cuius *ſuprà* mentionem fecimus, grauiſſimas & piiſſimas litteras ſcripſit, quibus Patriarcham, & duodecim ſocios commendauit, quos ad eum Apoſtolicâ auctoritate mittebat, & ſimul miſſionis cauſas expoſuit, & Primatum, ac vnitatem Romanæ Eccleſiæ luculenter adſtruxit, Regémque, vt ad illam rediret, permouit. Quarum litterarum tenorem hic libens insererem, niſi Latino ſermone legi poſſent apud Maffæium *dict. lib. 16. ex pag. 389. vſque ad 394.* & Hiſpano apud Fr. Anton. de San-Roman, *lib. 4. hiſtor. Orient. c. 26. ex pag. 767. ad 773.* vbi etiam titulos addit, quibus ille vtitur Imperator.

Cum autem hic zelus diſſeminandæ, & propagandæ fidei in omnibus Portugalliæ Regibus enituerit, maximus tamen fuiſſe conſpicitur in† Emanuele, 60 vt multa, quæ circa hoc dixit, geſſit, & ſanxit, apertè demonſtrant, de quibus paſſim prædicti Auctores mentionem fecerunt: Sed inter alia digniſſima ſcitu eſt pia illa & deuota legatio, quam anno 1523. ad Leonem X. Pontif. Maxim. cum elegantiſſimis litteris miſit, quibus de regionibus in India detectis, Goa, Ormutio, Malaca, & aliis vrbibus à ſuis Ducibus ſubiugatis, & à Mauris ereptis, illum certiorem effecit, & obedientiam tantarum Prouinciarum nomine, Sanctæ Apoſtolicæ ſedi humiliter promiſit. Pretioſis ſimul donis oblatis, rariſque, & exquiſitis frugibus, aromatibus, & animalibus ab eadem India adductis, cuius operum primitias religionis causâ libandas exiſtimauit. Quæ omnia Romæ, & nouitatis, & pietatis ergò magnæ lætitiæ, & admirationi fuerunt: præſertim cum Rex in prædictis litteris enunciaret, inter bellicos illos ſucceſſus, diuino ſuffragante Numine, per vniuerſam Indiam plurimos Spiritus ſancti gratiâ, ignéque afflatos, depoſitis gentilitiis erroribus, indies ad noſtram Religionem conuerſos, veram Dei Fidem agnouiſſe, & ob id ſummas ei gratias meritò referendas, quòd tam procul à noſtro Orbe, in tam remotis regionibus Luſitanorum operâ ſedulò ſuam veram Fidem, cultúmque celebrari, publicari, ac propagari dignatus eſſet, ſperandúmque fore, extremas Orientis oras, quò & ſacras Apoſtolorum voces intonuiſſe, compertum eſt, Occidentalibus propediem iungendas, & ad Dei veri cultum, ipſius ſuffragante Numine traducendas, Sanctæ Sedi Apoſtolicæ, Chriſtiani gregis more, debitum obſequium, & obedientiam oblaturas.

Cuius Epiſtolæ, & legationis meminerunt Dam. Goës, & Hieron. Oſſor. *lib. 3. de reb. geſt.* Eman. Paul. Iou. *lib. 18. hiſt. cap. 8.* Maffæius *lib. 5. hiſtor. Ind. pag. 123.* Petr. Damariz *Dialog. 4. de var. hiſt. cap. 19. pag. 301.* Alphonſ. de Alburquerque *in ſuis Comment. 3. part. cap. 31.* vbi refert elegantem orationem, quam Camillus Portius tunc temporis coram eodem Pontifice habuit, expugnationem vrbis Malacæ, & alia Luſitanorum in India præclara geſta commemorando: Illeſcas *in hiſtor. Pontif. 2. p. lib. 6. cap. 22.* Fr. Anton. de San-Roman *lib. 2. hiſt. Orient. cap. 6. pag. 228.* Petrus Opmeerus *in opere Chronogr. pag. 449.* & epiſtolæ verba ad litteram inueniuntur *in relationibus Noui Orbis pag. 184.*

Extat quoque aliud non minus nobile monimentum huius curæ & pietatis, quam Luſitaniæ Reges circa Indorum Orientalium conuerſionem adhibuerunt, in Epiſtola illa, † quam Ioannes 61 Rex Emanuëlis filius, huius nominis tertius, ad Ioannem Caſtrum eius in eadem India Vicarium, ſiue Proregem ſcripſit; vbi poſtquam ei ſeriis, ac grauibus præceptis plurima iniunxit,

quæ

quæ ad Indorum idololatriam tollendam, Fidē promouendam, templa ædificā la, & Luſitanorum militum, ac mercatorum exceſſus cohibendos, pertinebant, tandem concludit: *Quod quidem in iſta mea ditione mihi primum omnium & maximā eſt obſequium Dei, & Chriſtianæ religionis amplificatio. Atque vt omni ex parte integri, incolumeſque ſeruentur, qui à dæmonum caſtris ad Chriſtiana ſigna tranſierint: & citra tumultum ac vim, hoc præſertim initio quam leniſſimè populos rationibus, ac diſputationibus edoceri, quanto in errore, ac veritatis ignoratione verſentur: quamque vel peruerſum, vel impium ſit cultum vni debitum Deo, ſimulachris, lapidibúſque ab homine tribui.* Cotus epiſtolæ verba leguntur apud Maffæium *d.lib.* 12. *pag.* 500. & ab eo ſumpſit Fr. Thom. à IESV *lib.* 2. *de proc.omn.gen.ſalu.* 1.*p.cap.* 8 *pag.* 56. Lucena *in vita S. Xauery lib.* 2. *cap.* 22. & nouiſſimè Seraph. Freitas *de iuſto Imper. Aſiatico, cap.* 18. *n.* 5. & Hiſpano ſermone traduxit Fr. Anton. de San-Roman *lib.* 3. *de hiſt. Orient. cap.* 29. *pag.* 589. qui
55 ſe eam † originalem reperiſſe tradit inter ſchedas, quas D. Ferd. Aluar. de Caſt. Proregis Ioannis nepos, vt reliquias tanti aui ſeruabat.

Sed finiemus tandem hoc Caput, ſi ei pro coronide elegantiſſima quædam carmina ſubiecerimus, quæ Luſitanorum in his expeditionibus virtutem & gloriam, in quadam Tragicomœdia Vlyſſiponæ recitata, anno 1619. coram potentiſſimo Rege noſtro Philippo III. (immaturo heu fato nobis erepto) ſic verè & luculenter ſub deuictarum nationum præconiis extollunt.

CHORVS TRIVMPHALIS.

Aurum cen calidis fulget in ignibus,
Lucent vt gelidis ſydera noctibus,
Ortu dum rutilo nubila diſſipant:
Virtus Herculeis preſſa laboribus,
Fulget ſydereis æmula ſedibus,
Robur Lyſiacum trans maris æquora,
Inſana Thetidos turgida belluis,
Mortalem renuens, quærit Olympicum
Laude triumphum.

Fruſtra marmoreis mœnibus vndique
Circumſtat pelagus greſſibus inuium,
Ne tellus pateat diſſociabilis
Mortali, ſuperat marmora Lyſius,
Neptuni rabida dentibus inſerens
Frænum: ſyderea tentat iter via,
Mortalem renuens, quærit Olympicum
Laude triumphum.

Natura validis clauſtra repagulis
Cedunt Lyſiadæ diruta fortibus.
Quid bella valeant brachia lugubri,
Expertus didicit Perſa leonibus,
Cùm ſentit grauidas littoris oſtia
Naues, Ormuſij mœnibus vltimam
Cladem pollicitas, colla iubentibus
Niciaes domino ſubdita Lyſio,
Dedant, & properet victor in ardua,
Mortalem renuens, quærat Olympicum
Laude triumphum.

Romanis valuit Perſa cohortibus
Deiectis acie, non ſemel vrbium,
E muris ſpolium tendere Martium,
Deuictas Aquilas. Lyſiacum tamen
Aſpectat pauidus ſigna, patentibus
Vaſtis Ormuſij mœnia diuidit,
Ac tandem validis Perſia viribus
Succumbens, meritum ſyderibus locat,
Mortalémque negans, quærit Olympicum
Laude triumphum.

Quibus carminibus alia addere licet, quæ nouiſſimè ex Georg. Bucanano, & Iolio Scaligero adducit Seraph. Freitas *vbi ſuprà, cap.* 5. *num. fin.*

CAPVT IV.

De Occidentalibus, & Meridionalibus Noui huius (vt vocant) Orbis regionibus, & cur India, & America dictæ?

SVMMARIVM.

1 *Indiæ Occidentales cur ita dictæ?*
2 *Indi, qui hodie dicuntur Occidentales, qualiter olim appellarentur.*
3 *India Occidentalis, ſecundum Ortelium, potiùs deberet dici Amazonia, vel Orelania.*
4 *Indias Occidentales vocauit Columbus prouincias à ſe repertas, vt earum diuitias ſignificaret.*
5 *Americæ nomen falsò impoſitum fuit Orbi Nouo à Columbo reperto.*
6 *Americus Veſputius quis, & qua arte ſibi Noui Orbis detectionem adrogauerit?*
7 *Chriſtophorus Columbus, vt inſulas, ſic etiam continentem Noui Orbis primus aperuit.*
8 *Americi fraus, & impoſtura à Columbo coram Regio Senatu conuincitur.*
9 *Alphonſus Oxeda magis quam Americus Noui Orbis inuentor dici debuiſſet.*
10 *Americi fraudem plures auctores aperuerunt.*
11 *Veritas, etſi aliquando obſcuretur, tandem tamen emergit.*
12 *Americus ob rei nauticæ peritiam à Regibus Caſtellæ, & Luſitaniæ inuitatur.*
13 *Indias Occidentales aliqui Atlanticam vocant.*
14 *Atlantica inſula, quæ? & Platonis de ea narratio mirabilis.*
15 *Platonis narrationem de inſula Atlantica multi veram eſſe opinantur.*
16 *Inſulas, & terræ tractus plures mare ſubmergere ſolet, & alias etiam detegere.*
17 *Hiſpania ab Africa, & Sicilia ab Italia maris interruptione ſeparata.*
18 *Ouidij elegans locus de inſulis mari ſubmerſis.*
19 *Rhodos, & Delos inſulæ repente è mari.. is fluctibus emerſerunt.*
20 *Ægypti Regio olim occupabatur mari Mediterraneo, & qualiter detecta.*
21 *Peruani Regni planities, vulgò* los llanos del Perù, *olim erant mare.*
22 *Pharon inſula qualiter à mari relicta.*
23 *Syrtes Libyæ quid ſint, & vnde procedant? cum Lucano.*
24 Lex Relegatorum 7. §. eſt quoddam, ff. de interdict. & relegat. *illuſtratur, & emendatur.*

25 Ona

25 *Ouaſis, ſiue Oaſis inſula quæ? & pœna deportationis in eam.*
26 *Oceanus Atlanticus multis ſæculis innauigabilis iudicatus fuit.*
27 *Mare gramineum reperit Columbus in prima nauigatione, & an id manſerit ex reliquiis Atlanticæ?*
28 *Atlantica appellatio non benè conuenit Orbi Nouo.*
29 *Atlanticæ inſulæ narratio Platonis fabuloſa eſſe probatur.*
30 *Inſulæ plures hodie reperiuntur in mari Atlantico.*
31 *Inſulæ plures diluuij tempore enatæ, & immutatæ; poſteà verò rarò.*
32 §. Inſula, inſt. de rerum diuiſ. *exornatur.*
33 *Mare gramineum, & vireas ſæpè reperitur.*
34 *Oceanus Atlanticus cur ita appelletur?*
35 *Atlanticus mons & Atlantidis inſula vbi, & vnde dicantur?*
36 *Atlas Rex Africæ antiquiſſimus, & fabula de eo.*
37 *Galli voluerunt Orbem Nouum appellare, Franciam Antarcticam.*
38 *Famæ in templo non dedicantur improba monumenta.*
39 *Orbem Nouum aliqui appellant Terram Sanctæ Crucis.*
40 *Braſilia Prouincia appellatur Sanctæ Crucis, & quare? Et quam iniaſtè hoc nomen vulgus pro Braſilia mutauerit.*
41 *Indiæ Occidentales vocantur ab aliquibus, Orbis Carolinus, & quare?*
42 *Prouinciæ nouiter repertæ, aut ſubactæ, à Duce, aut exploratore nomen ſumere ſolent.*
43 *Carolus V. Imper. ſymbolum Columnarum Herculis, cum inſcriptione,* Plus vltra, *cur aſſumpſerit?*
44 *Alexander Magnus plorabat, audiens plures mundos eſſe, quod ne vnum quidem ſubegiſſet.*
45 *Auctor pictæ poëſis qualiter exponat ſymbolum Caroli V.* Plus vltra.
46 *Franciſcus I. Galliæ Rex quid adiecerit ſymbolo Caroli V.* Plus vltra.
47 *Gloria eximia ſæpius fortunæ, quam virtutis eſt beneficium.*
48 *Caroli V. virtus, & religio, eius fortunam proſperam fecerunt.*
49 *Caroli V. epitaphia.*
50 *Caroli V. laudes, & egregia facinora remiſſiuè.*
51 *Orbis Nouus à multis vocantur Indiæ Occidentales, & quare?*
52 *America dicitur quarta pars Orbis, & eſt maior tribus aliis anteà detectis.*
53 *Europa nihil eſſe videtur comparatione habita ad Indias Occidentales.*
54 *Orbem terrarum qualiter diuidat Gerar. Mercator poſt Americæ detectionem.*
55 *Orbis vniuerſus quot gradus, & leucas contineat, & quot Orbis Nouus Indiarum Occidentalium.*
56 *Iacobi Pontani ſcrupulus ineptus reiicitur.*
57 *Scandinauia Germaniæ inſula, quia magna erat, vocabatur ab antiquis alter Orbis, & etiam Trapobana.*
58 *America, & Indiarum Occidentalium appellatione auctor vtetur, quamuis impropria ſit.*
59 *Verbo vtendum vt nummo cui publica forma ſit.*
60 *Verborum proprietati derogat vſus communis loquendi.*

VIDIMVS quæ, quota, & qualis Orbis terrarum pars propriè ſub Indiarum nomine veniat, & quantum in illis inquirendis & conquirendis Luſitani profecerint: nunc autem ad inſtitutum noſtrum magis accedentes, videamus oportet, cur idem nomen his etiam prouinciis inditum fuerit, quæ ad Occidentem & Meridiem vergunt, & quando ac qualiter à Catholicis Hiſpaniarum Regibus inquiri, ac detegi cœperint?

Et planè † quod ad nomen pertinet, valdè mihi 1
probatur opinio doctiſſimi & elegantiſſimi Pat. Ioſephi Acoſtæ *lib. 1. de natura Noui Orbis, c. 14. pag. 36. & in proœm. ad libros de procuranda Indorum ſalute*, dum tradit, ob id Indias appellatas fuiſſe, quòd apud veteres India diceretur remotiſſima illa regio Orientalis, quæ fines Orbis terrarum claudere putabatur, vt *ſuprà cap. 1.* retulimus; ex quorum imitatione noſtri nomen ad nouas à ſe inuentas regiones & gentes impropriè deriuarunt; quæ etiam, vt plurimum, Occidentis extrema claudebant & occupabant, quamquam 2
† initio non Indi, ſed Inſulani, aut Antiliani hi Occidentales Barbari vocarentur.

Quam ſententiam repetit idem P. Acoſta *in ſua hiſtoria naturali, & morali Indiarum*, Hiſpanâ linguâ conſcripta, *lib. 1. cap. 14.* & ſequitur Thom. Porcacchus *in inſulario lib. 3. pag. 162.* Anton. Poſſeuin. *in Biblioth. 1. tom. lib. 9. cap. 15. pag. 368.* Camillus Borellus *in tract. de præſtantia Reg. Cathol. cap. 46. num. 217.* Fr. Greg. Garc. Dominicanus *in tract. de Indorum origine lib. 1. cap. 3. §. 5.* D. Sebaſtian. Couar. *in Theſaur. ling. Caſtel. verb. India*: P. Gaſpar. Sanct. *in Comment. in Iſaiam cap. 2. num. 19. pag. 36.* vbi neminem ex prædictis referens, ait: *India à nobis communiter vocatur quæcumque regio anteà incognita, longéque diſſita, quia ex incognitis, longinquiſque regionibus ea, quam Indus fluuius perluit, primum explorata eſt*: Et Abraham Ortelius *in Theſaur. Geograph. verb. Atlantis inſula*: qui ſubiicit falsò & impropriè ab Hiſpanis has regiones Indias eſſe appellatas. † Quibus ſi à flumine primario nomen impo- 3
nere libuiſſet, vt in Orientalibus contigit, Amazonias, vel Orelanias potius, quam Indiam indigitaſſent. Ne hanc tamen cum vera India confunderent, eam Occidentalem aut Hiſpanicam cognominarunt, cum altera, Orientalis, aut Luſitanica vulgò vocetur, ab orbis plagis, & Regibus nempe, quibus ſubſunt, aſcitis nomenclaturis.

Eandem rationem, aliis reiectis, ſequi videntur Ant. Herrera *in hiſt. general. Indiar. decad. 1. lib. 1. cap. 6. pag. 23.* & Fr. Ioan. Torquem. *in Monarch. Indiana, lib. 1. cap. 7.* niſi quòd ij adiiciunt, † hoc 4
nomen ob id etiam à Columbo confictum, vt magis eius Orbis, quem detexerat, magnitudinem commendaret, & auro, argento, gemmis, & aromatibus aliis Indiis non eſſe inferiorem oſtenderet, quæ iam tunc à Luſitanicis perquirebantur. Cui opinioni aſſentitur Fr. Ioan. de la Puente *in conuenient. vtriuſque Monarchiæ lib. 3. cap. 7. pag. 53.* dum ait, ob id tantùm, quod Americanæ Prouinciæ in remittendis ad Hiſpaniam theſauris Orientalibus ſimiles ſint, Indiarum nomen illis communicatum fuiſſe.

Sed

Sed quamuis impropriam hoc noſtrarum Indiarum nomen eſſe fateamur, aut etiam falſum, vt
5 Ortel. affirmat, † longè tamen improprior, & falſior eſt alia locutio, quæ apud eundem Ortelium,
& reliquos Coſmographos, imò, & apud omnes
vbique gentes inualuit, teſte Thom. Bozio *de ſign. Eccleſ. Dei, lib. 4. cap. 3. pag. 131. & lib. 6. cap. 7. verſ. Sed ne videamur*: Porcachin *in inſulario, lib. 3. pag. 162.* Ortelio *in Theat. mag. tab. 5.* Magino Patauin. *tab. 34. pag. 279.* Petr. Opmeero *in opere Chronograph. pag. 437.* Iacob. Pontano *in prima tertij progymnaſmate 18. pag. 315.* Didac. Valdes *de dign. Reg. Hiſpan. cap. 19 num. 55.* & alijs communiter, dum has in vniuerſum regiones Occidentales, & Auſtrales, Americam vno
6 ore appellare ſolent, † tracto nimirum nomine ab
Americo Veſputio Florentino, qui cum eſſet Geographiæ, & rei nauticæ peritiſſimus, & Alphonſi Oxedæ, atque aliorum ducum in prioribus illis huius Noui Orbis nauigationibus, & inueſtigationibus ſocius, ſe primum in eo terram continentem, quæ ad Pariam incipit, inueniſſe iactauit, & id vulgo perſuaſit, ſparſis vbique relationibus, & tabellis Geographicis, quas ipſe propriâ manu ſcitiſſimè exarabat, & nomine ſuo his prouinciis, & alijs poſteà repertis, impoſito. Hoc etenim falſo, & per ſummam fraudem, & calliditatem ab eo confictum fuit. Nam † verius eſt, vt
7 & priores inſulas, ſic terram illam, & reliquam
continentem, quæ ad Cumanam vſque protenditur, & oras, quæ *del Dragon*, & *de la Sierpe* dicuntur, iam prius à Chriſtoph. Columbo inuentas, & ſignatas fuiſſe anno 1497. in tertia nauigatione & expeditione, quam ad has oras Catholicorum Regum Ferdinandi & Elizabethæ iuſſu, &
8 nomine fecit. In quorum † Senatu cum de Americi fraude, & tanti tituli vſurpatione Columbus cauſam ageret, & eius partes Filci quoque Aduocatus defenderet, id manifeſtis & apertis probationibus conſtitit, teſtimonium inter alios proferente
9 prædicto Alphonſo de Oxeda, cui, † ſi Columbus deficeret, potius quam Americo hæc gloria tribuenda meritò eſſet, cum in illo itinere, in quo Veſputius ſe continentem inueniſſe iactauit, Oxeda ipſe ducem ageret; & Ioannes de la Coſa claſſis nauarchum, vti refert, & ex Regiis Archiuijs comprobat Ant. Herrer. *in hiſt. gen. Ind. Occid. decad. 1. lib. 4. c. 24. & 11. & lib. 7. cap. 1. pag. 224. & decad 4 lib. 8. c. 12. & in deſcriptione earundem Indiarum Occid. pag. 15.*

10 Et de † eadem fraude, & impropria Americæ appellatione queritur Frat. Thom. Maluend. *lib. 3. de Antichriſt. cap. 16. in princ.* multum, & ſuffuratum hoc vocabulum dicens, cum hæc palma Chriſtophoro Columbo Liguri, & Caſtellanis deferenda eſſet; & idem agnoſcunt & fatentur Abraham. Ortel *dict. tab. 5.* Opmeerus *d. pag 437.* Carol. Stephan. *in dictionar. verb. America*: Iuſt. Lipſ. *de Phyſiolog. Stoic. lib. 2. diſſert. 19.* doctiſſimus Bern. Aldrete *de antiq. Hiſpan. lib 4. cap. 17. pag. 567.* Moſquem de Barnueuo *in Numantina cap. 10. fol. 74.* qui totam hanc inuentionem Columbo tribuunt, & ab eo magis quam ab Americo Nouum Orbem, Coloniam, ſiue Columbaniam, nominari debuiſſe affirmant: vt ſic appareat, detectam ſatis mundo fuiſſe huius impoſto-
11 ris audaciam, & veritatem † rerum geſtarum erroribus non mutari, *l. illicitas, §. veritas. ff. de officio Præſid.* quin potius tantam ſemper potentiam habere, vt nullis machinis, aut cuiuſquam hominis ingenio, aut arte ſubuerti poſſit. Et licèt in cauſis nullum patronum, aut defenſorem obtineat; tamen per ſe ipſa defendatur, vt pulchrè ait Cicero *in orat. in Vatin.* qui etiam non minus eleganter *in orat pro Cælio*, ſic inquit: *O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contráque fictas omnium inſidias, facilè ſeſe per ſe ipſa defendat.* Quapropter Thriue. *apoph. 48.* eam rectè Soli ſimilem facit; qui quemadmodum à nubibus ſæpè intercipitur, ſed nunquam nubibus ſuffocatur: ita veritas aliquando laborare poteſt, extingui verò nunquam. Licèt
negari non poſſit, Americum † quoque plurimum 12
eâ quâ pollebat induſtriâ in his profectionibus iuuiſſe, atque ideò à Ferdin. Rege Catholico ad eas inuitatum, & nautarum examini, chartiſque nauticis conficiendis præfectum, vt tradit idem Herrera *dict. decad. 1. lib 6. cap. 16. pag. 214. & lib. 7 cap. 1. pag. 224.* Et qualiter etiam ab Emanuel. Luſitaniæ Rege vocatus fuerit, & iuſſu eius duas alias nauigationes ad Auſtrum fecerit, & Braſiliam Prouinciam exactiſſimè explorauerit; ipſe idem Americus *in ſuis relationibus* commemorat, & alia de eo tradunt Theatr. vitæ humanæ *vol. 20. lib. 2. pag. 3654.* Maffæius *lib. 2. hiſtor. Ind. pag. 37.* & Fr. Ant. de San-Roman *in hiſtor. Ind. Orient. lib. 1. c. 2. pag. 6.*

Cum ergo his regionibus à Columbo detectis Indiarum nomen propriè non conueniat, & multò minus illud Americæ, quod ementitum oſtendimus: Sunt alij, † qui putant, melius & pro- 13
prius totam hanc Orbis partem Atlanticam appellari potuiſſe, & ita eam appellat Gerardus Mercator, & alij Coſmographi, quos refert & ſequitur Ortel. *in dict. Theſauro Geograph. verb. Atlantis inſula*: Theat. vitæ hum. *vol. 5. lib. 3. pag. 1258.* Patauinus *dict. tab. 34. pag. 279.* Ioan. Fungerus *in Etymolog. verb. Atlas*: & Opmeerus *in opere Chronographic. pag. 9.* eo argumento moti, quod
exiſtiment, † illam verè eſſe Atlanticam inſulam, 14
de cuius ingenti magnitudine, vbertate, & diuitiis nobilem illam, & mirabilem narrationem, iam olim ſcriptam, reliquit Plato *in Thymæo, ſiue Gritia*, vbi ſic Athenienſes alloquitur: *Traditur veſtra ciuitas reſtitiſſe olim innumeris hoſtium copiis, quæ Atlantico mari profectæ prope iam cunctam Europam; Aſiámque obſederunt. Tunc enim erat fretum illud columnarum Herculis nauigabile, habens in ore, & quaſi veſtibulo eius inſulam Lybia ſimul. & Aſia maiorem, per quam ad alias proximas inſulas patebat aditus, atque ab illis ad omnem continentem è conſpectu iacentem, vero mari vicinam. Pelagus illud verum mare, terra quoque illa verè erat continens. Verùm poſt hæc ingenti terræmotu, iugique vnius diei, noctiſque illuuione factum eſt, vt terra dehiſcens, omnes illos veſtros bellicoſos homines abſorberet, & Atlantis inſula ſub vaſto gurgite mergeretur. Quapropter innauigabile pelagus illud propter abſorptæ inſulæ limum relictum fuit.*

Hactenus Plato, plura alia non minus admiranda de eadem inſula adiiciens: Cuius † narra- 15
tionem veram eſſe, non ſolùm prædicti auctores, ſed alij etiam plures ſapientiſſimi viri ſibi perſuaſerunt, vt conſtat ex Plinio *lib. 2. cap. 90.* Strab. *lib. 2. Geograph.* Diodor. Siculo *lib. 4.* vbi eam Tritoniam vocat: Plutarch. *in vita Sertorii*: Amian. Marcel. *lib. 17.* Tertul. *in Apol cap. 4. & lib. de Pallio, cap. 2.* Arnob. *lib. 1. aduerſ gent.* Proclo Philoſopho Platonico apud Marſil. Ficin. *in*

Commentar.

Commentar. Thimæi, vbi citat Marcellum quem-
dam hiſtoriæ Æthiopicæ Scriptorem; eandem hi-
ſtoriam egregiè confirmantem, Crantore, & Plo-
tino, & nouiſſimo Ioan. Serran. *in Commentar. ad*
Platon. Cœlio Rhodigin. *lib.17. antiq. lect. cap.18.*
Vgone Bloſio *in orat. quodlibet.* Ioan. Becano *in*
origin. Antuerpienſ. lib.3. Turnebo *lib. 20. aduer-*
ſar. cap.13. Ludouic. Viues *in not. ad D. Auguſt.*
lib.16. de ciuit. Dei, cap.9. latè Pamellio *in ſcholiis*
ad Tertul. ſup. annot. 528. Thom. Bocio *de ſign.*
Eccleſ. Dei, lib. 20. cap.3. Ludouic. Legionenſi
Auguſtinian. *in Commentar. ſup. Abdiæ, cap. vlt.*
pag.670. Petr. Mexia Hiſpalenſ. *in Sylua 4. part.*
cap. 3. Maluenda *de Antichriſt. lib. 3. cap. 16.*
pag. 149. Pineda *de rebus Salom. lib. 4. cap. 15.*
pag.205. Iuſt. Lipſ. *lib 1. de Conſtantia cap.16. &*
in Phyſiolog. Stoic. lib.2. differt.19. Fr. Greg. Garc.
de Indor. origin. lib.4. cap.8. & ſeq. ex pag. 351.
ad 406. & lib.1. cap.3. ex pag. 46. Baſilio Pontio
q.8. expoſitiua, cap.1. pag 467. Maiolo *in dieb. Ca-*
nic. tom.1. colloq.1. pag.30. & colloq.14. pag.337.
Fr. Ioan. de la Puente *in conuenientia vtriuſque*
Monarchia lib.3. c.21. §.3. ex pag. 143. & Ioan.
Fungero *in Etymol. Latino-Græco, verb. Atlas,*
pag.97.

Et hanc continentem à Platone indicatam, eſſe
hunc Nouum Orbem à Columbo repertum, &
& inſulas, quas illi vicinas facit, eſſe Cubam,
Hiſpaniolam; Borriquenam, Xamaïcam, & alias
quas vocant, *de Barlouento*; Columbúmque Pla-
tonis auctoritate ductum, ad has regiones inueſti-
gandas, permotum fuiſſe, apertè tradunt Merca-
tor, Ortel. Turneb. Pamel. Viues, Bocius, Maiol.
Garcia, Funger. Opmeerus, & Theatr. vit. huma-
næ, *vbi ſuprà*, & vltra eos Gomara *1. tom. hiſtor.*
Ind. fol.120. ad fin. Auguſt. Zarate *in proœm. hiſt.*
Peruſ. Petr. Cieza *2. tom. rerum Indic.* Ioſeph. Aco-
ſta *lib.1. de natura Noui Orbis, cap.12.* & Fr. Ste-
phan. de Salazar *ſup. Symbol. Apoſt. diſcurſ. 16.*
cap. 3.

Neque mirum videri debet, quod ingenti ter-
ræ motu, & maris illuuione Atlanticam illam in-
ſulam abſorptam, & ſub vaſto gurgite merſam,
16 commemorat Plato: Cum † id frequentiſſimum
fuiſſe legamus, & diuino iudicio ita diſponente,
maria, ſuis ſedibus migrantia, vaſtiſſimas inſulas,
& longos terræ tractus occupaſſe. Contra etiam
in ipſo mari nouas inſulas, & multas terræ plagas
repentè emerſiſſe, quaſi paria ſecum faciente na-
tura, & vno loco reddente, quod alio hauſerat,
vt plurimis exemplis oſtendit Plin. *lib. 2. ex c. 85.*
ad 90. Titus Liuius *lib. 39.* quem refert Briſſo. *de*
verbor. ſignific. verb. Inſula, fol.305. Pompon. Mela
lib.1. cap.5. & lib.2. cap.7. Strab. *lib.1. ad medium:*
Seneca *lib.6. natur. quæſt. cap. 31.* Solin. *in Po-*
lyhiſt. cap. 8. & 36. Auctor de mirabilibus San-
ctorum inter opera D. Auguſt. *lib.1. cap.7.* Bapt.
Fulgoſ. *lib.1. tit.6. de mirac. fol.54. & ſeq.* Gene-
brard. *ſupra Pſalm. 106. verſ. 33.* Balduio. &
Hotman. *in §. inſula, inſtit. de rerum diuiſ.* Mal-
uenda *de Antichriſt. lib.7. cap.14. pag.378. & ſeq.*
Fr. Greg. Garc. *dict. lib.4. de Indor. origin. cap.11.*
& 12. Fr. Ioan. de la Puente *in dict. conuenientia,*
lib.2. cap.29. pag.294. & lib.3. cap.26. pag.164.
& 165. Florian. Ocampus *lib. 1. hiſtor. Hiſpan.*
cap. 4.35. & 40. Theatr. vitæ humanæ *vol. 23,*
lib.1. ex pag.3938. Auctor de mirabilibus Sancto-
rum inter opera Auguſt. *lib.5. cap.7.* Maiol. *colloq.1.*
pag.17. 30. & 31. & colloq. 10. ex pag. 270. &
colloq.14. ex pag.335. & Iuſtus Lipſius *dict. lib.1,*
de conſtantia, cap. 16. vbi inter alia de Siciliæ ab
† Italia, & Hiſpaniæ ab Africa ſeparatione, ma- 17
ris interruptionibus factâ, meminerunt. Ouidius
quoque *lib. 15. Metamorphoſ.* hoc argumentum
elegantiſſimè iuxta Pythagoræ opinionem illu-
ſtrans, qui docere ſolebat, omnia in nouas formas
mutari, † ſic canit: 18

Vidi ego quod fuerat quondam ſolidiſſima tel-
lus
Eſſe fretum: vidi factas ex æquore terras,
Et procul à pelago conchæ iacuere marinæ,
Et vetus inuenta eſt in montibus anchora ſum-
mis:
Quodque fuit campus, vallem decurſus aqua-
rum,
Fecit; & eluuie mons eſt deductus in æquor,
Si quæras Helicen, & Burim, Achæïdos vr-
bes,
Inuenies ſub aquis, & adhuc oſtendere nautæ
Inclinata ſolent cum mœnibus oppida merſis.

Philo etiam *in lib. quòd mundus ſit incorrupti-*
bilis, † de Rhodo, & Delo clariſſimis inſulis 19
agens, ſcribit, eas è marinis fluctibus emerſiſſe,
vnde à Pindaro Θεόκμητοι, dicuntur, id eſt, *Diui-*
nitus condita. Et Carol. Stephan. *in dictionar.*
verb Ægyptus, ait, † totum eum tractum, quem 20
hodie Ægypti regio occupat, olim ſinum maris
Mediterranei fuiſſe, Nilique alluuione ex aggeſto
limo oppletum, & terram factam. Quod etiam
plurimi alij ex antiquioribus & recentioribus tra-
diderunt, quos refert Ioan. Goropius *in Nilo Sco-*
pio: & Ioan. Bapt. Scortia *lib. 1. de natur. & in-*
crem. Nili, cap.1. & 8. aſſerentes Nilum ita di-
ctum, quod Νεῖλὺς, id eſt, *Nouus limus*, ab eo
quotannis deferatur. Memineruntque eiuſdem rei
Vlp. *in l.1. §. ripa, ff. de flumin.* Imp. *in C. & No-*
uellis ſub tit. de alluuionibus: & Caſſiodor. *lib.3.*
epiſt. 52. Michaël quoque Cabello Balboa, *in*
Miſcellan. Auſtrali manuſcripta 2. part. cap.15.
tradit, ex conſtanti Indorum relatione, ab anti-
quis ad poſteros deriuata, & ex aliis ſignis com-
pertum eſſe, † ingentes iſtas terræ planities, quæ 21
in hoc Peruano Regno circa maris littora adeò
longè & latè diffunduntur, olim ſalſis & vndoſis
eiuſdem pelagi fluctibus occupatas fuiſſe.

Quibus adſtipulatur, quod de Inſula † Pharo, 22
& aliis canit Lucan. *lib.10. Pharſal.*

Tunc clauſtrum pelagi cœpit Pharon, inſula
quondam,
In medio ſtetit illa mari ſub tempore vatis
Protheos, et nunc eſt Pellæis proxima muris.

Et Ouid. *lib.15. Metamorph.*

Fluctibus ambitæ fuerant Antiſſa, Pharóſque,
Et Phœniſſa Tyros, quarum nunc inſula nulla
eſt.

Et de cauſa † Syrtium, quæ prope Lybiam 23
conſpiciuntur, idem Lucan. *lib.9.* ſic inquiens:

Syrtes vel primam mundo naſcente figuram
Cùm daret, in dubio pelagi, terræque reli-
quit:
Sic malè deſeruit, nullóſque exegit in vſus,
Hanc partem natura ſui, vel plenior alto,
Olim Syrtis erat pelago, penitúſque natabat:
Sed rapidus Titan ponto ſua lumina paſcens,
Æquora ſubduxit Zonæ vicina perustæ,
Et nunc pontus adhuc Phœbo ſiccante repugnat,
Mox vbi damnoſum radios admouerit æuum,
Tellus Syrtis erit: nam iam breuis vnda ſu-
pernè
Innatat, & latè periturum deficit æquor.

Tradunt

Tradunt alia Albericus Gentilis *lib. 4. lection.*
cap. 14. & Stephan.Forçat.*lib.2.de Gallorum Im-*
24 *perio fol.* 82. vbi quod † Vlpianus ſcribit *in leg.*
Relegatorum 7.§.eſt quoddam, ff. de interdictis &
relegatis : Et quoddam genus quaſi in inſulam re-
legationis in Prouincia Ægypto in nouas inſulas
relegare. Sic explicat,quaſi illæ natiuitate ſint no-
uæ , vel quia eas recenter inueſtigatio ſolers ho-
minum , aut inſomnis auaritia nauigantium peri-
culi ſecura detexit. In quo tamen animaduertere
debuit , textum illum ſecundùm veriorem emen-
datiorum Codicum litteram , non dicere, *In nouas*
25 *inſulas* , ſed *in Ouaſin*. Eſt autem , † *Ouaſis*, ſiue
Oaſis , tam parua, quàm magna, locus deſertus in
mediis Lybiæ arenis, ad Ægypti confinia verſus
Occidentem culicibus & muſcis grandioribus in-
feſtus , vt Græci Interpretes notant , in quem no-
centes olim relegari ſolebant , vt benè docuit
Duaren.*lib.2. diſputat.cap.*39. qui infinitos locos
ex omni genere Scriptorum huc pertinentes con-
geſſit, & vltra eum Cuiacius, *lib.8.obſeruat.c.*27.
Barnabas Briſſonius *lib.3.de verb. ſignificat. verb.*
Ouaſis fol. 471. Prateius & Caſinus *eodem verbo:*
& Abraham. Ortelius *in Theſaur. Geograph.* qui
hinc etiam intelligunt illud , quod de Oaſena de-
portatione traditur *in l.* 1. *C. Theodoſ. de Nili*
agger.

Id autem , quod à Platone in prædicto loco
ſubiicitur, illud ſcilicet pelagus, vbi olim Atlanti-
ca inſula abſorpta fuit,innauigabile propter limum
26 manſiſſe , ex eo confirmari poteſt , quod † multis
ſæculis huius freti nauigationem pauci tentarunt,
vt tradit Pineda *de rebus Salomon. lib. 4. cap.* 14.
*pag.*196 *& cap.*15.*pag.*205 .& nos *infrà cap.* 11.
latiùs oſtendemus. Atque item ex eo , quòd Co-
27 lumbus , † cùm per illud mare primam nauigatio-
nem inſtituit , per dierum aliquot iter tantam gra-
minis vbertatem, claſſi occurrentem inuenit , vt
tandem tota circumſepta , tanquam in pratis her-
ba virentibus , nauigare videretur. Quæ grami-
nis vis potuit ex reliquiis Atlantici limi , de quo
Plato loquitur , permanſiſſe , aliis iam ſcopulis &
impedimentis , tanti temporis ſpatiis, & continuis
maris agitationibus comminutis. Et de hoc gra-
mineo mari à Columbo reperto locupletiſſimi te-
ſtes ſunt ij , qui eiuſdem res geſtas ſcriptis man-
darunt , ac præcipuè Gomara 1. *tom. hiſtor. Ind.*
Ouetus *in ead. hiſt.lib.2.c.*5.Franciſc. Viloa apud
Ramnſium *in nauigation. tom.* 3. Anton. Herrera
in hiſtor general. Indiar. decad. 1.*lib.*1.*cap.*9.*&* 10.
& vltra eos idem referunt Pamelius *in annot. ad*
Apologet. Tertul. ſcholio 528. Maluenda *de An-*
*tichriſt lib.3.cap.16.pag.*149. & Simon Maiol. *in*
diebus Canicul. 1. *tom.colleq.* 10.*pag.*262. *& col-*
*leq.*20.*pag.*451.

Verum autem verò licèt his argumentis defen-
di poſſe videatur Atlanticæ nomen quod noſtro
Nouo Orbi ſupradicti auctores attribuunt ; adhuc
28 tamen † arbitror , ei parum aptè applicari ? Nam
ſi Atlantis inſula tot retro ſæculis , vt ipſe Plato
ſcribit , ſubmerſa fuit ; quâ ratione eius vocabu-
lum ad continentem hodie ſtantem , & longè diſ-
ſitam , extendemus ? Tum etiam, quia hoc quod
de Atlantica cum Platone retulimus , etſi vt ve-
rum à multis admittatur , vt patet ex *ſuprà* relatis,
29 meritò tamen † ab eximiis aliis ipſius Platonis ſe-
ctatoribus fabulæ magis , quàm hiſtoriæ tribui-
tur , allegoricéque omnia à ſummo Philoſopho
dici volunt , vt conſtat ex Proclo , Porphirio,
Orig. & aliis relatis à Marſil. Ficino *in Commen-*
tar ſuper Thimæ.cap.4. & in Critia cap. 1. Neque
diſſentiunt Plin. Tertul. & Arnob.quos *ſuprà* cita-
uimus : nam licèt Platonis narrationem ſequan-
tur, ſub mendacij tamen dubio , & periculo, eam
proponunt. Idémque facit Pat.Ioan.Pineda *de re-*
*bus Salom.lib.4.cap.*14.*pag.*201. & latiùs & ele-
gantiùs cæteris , & in noſtræ Americæ terminis
loquens Ioſeph. Acoſta *lib.*1. *de natur. Noui Or-*
bis cap. 22. *per totum* ; & eruditiſſimus vir D.
Gregor. Lopez Madera Regius & digniſſimus in
ſupremo Caſtellæ Senatu Conſiliarius *in lib. de*
*excellentiis Monarch. Hiſpan.cap.*9.& Fr. Baſilius
Pontius Legionenſ. 1. *part. variar. diſputat.* 48.
*expoſ.cap.*1.*pag.* 467. & nouiſſimè poſt hæc ſcri-
pta Seraph. Freitas *de iuſto Imperio Aſiatico c.* 5.
num. 20.

Quorum argumentis nunquam plenè reſpon-
dere potuit Fr. Gregor. Garc. *in dict. tract. de*
Indor. orig. lib.4.cap.9. cum ſeqq. quamuis in hoc
multum olei & operæ collocauerit, Etenim Plato
ipſe à Critia puero inter cantilenas eam narratio-
nem traditam eſſe fatetur , & nouem mille annis
ante illud tempus , quo ſcribebatur , contigiſſe,
quod quam ſit à vero alienum , nemo non videt,
cum nec hodie à mundi creatione tot ſæcula præ-
terierint.

Et rurſus, quia, quæ de immenſitate illius inſu-
læ ſubdit, & templi in ea poſiti diuitiis, & magni-
tudine , Neptuni , & Clytus amoribus , gemellis
quinquies ab eis ſuſceptis, eolle in quinque orbes
diuiſo , & repentina tam vaſtæ telluris ſubuerſio-
ne , & ſubmerſione , quæ vniuerſam Aſiam, ſimul
& Africam amplitudine ſuperabat nemo vel me-
diocriter ſanus fabuloſè dicta, & meras nugas eſſe
negabit. Præſertim † cum quotidiana experientia 30
comperiamus in eodem mari & ſitu, quem Atlan-
ticæ ſuæ Plato deſignat , alias minores inſulas re-
manſiſſe, quales ſunt Fortunatæ, ſiue Canariæ, &
quæ vocantur *de la Madera, y de los Azores*,&
ſimiles , quæ cum illuuionem à Platone confi-
ctam effugerint, non obſcurè oſtendunt , quid de
eius hac in parte fide ſentire debeamus. Neque
dixerit quiſpiam eas inſulas , quas hodie conſpi-
cimus, poſt abſorptam Atlanticam naſci,& emer-
gere potuiſſe, iuxta ea, quæ *ſuprà* retulimus : nam
etſi hoc aliquando contigerit , † præcipuè dilu- 31
uij tempore , quo alias , atque alias inſulas enatas,
immutatáſque tradit D. Auguſt.& poſt eum Maiol.
*dict.colloq.*10.*pag.*266. rarum tamen eſt, & faci-
lè non probandum , vt inquit Imperator Iuſtin.
† *in §. inſula , inſtit. de rerum diuiſ.* & Theodo- 32
ret.*lib.4.de curat. Græc. affection.* dum generaliter
docet : *Mare quamquam inde nubes vim aqua-*
rum inceſſanter exhauriant , imbréſque pariant,
terriſque diffundant, imminutum olim exhauſtúm-
ue eſſe non cerni , neque ab his littoribus receſſiſſe,
quæ olim fluctibus ſuis obduxit.

Accedit his , nullum vſpiam tantæ inſulæ mo-
numentum , niſi fictitium illud Platonis reperiri,
nullúmque ſubuerſionis eius veſtigium alicubi
comparuiſſe ? Nam quod de gramineo diximus
mari † ſæpè nauigantibus in aliis etiam oris oc- 33
currit , vt multis exemplis oſtendit Maiol.*in locis*
ſuprà citatis.

Et quod quidam argúunt de † Oceani Atlan- 34
tici appellatione quam mare illud ab illa Atlanti-
ca inſula , quæ olim in eo erat , traxiſſe opinan-
tur, inter quos Iuſt. Lipſius *de Phyſiolog.lib.2. diſ-*
*ſert.*19.confutatione planè non eget, cum certum
& apertum ſit ab Atlantico monte denominari ?

35 † quod ſcimus in extremæ Mauritaniæ terminis ſitum, trecentis plus minus millibus vltra Gaditanum fretum, & Herculis Columnas, è cuius regione ſita eſt Atlantidis inſula, parua tamen, & ignobilis, vt tradit Plinius *lib. 6. cap. 5. & 31. & lib. 5. capit. 1.* & alij relati ab Ortelio *in Theſaur. Geograph. verb. Oceanus Atlanticus.* Atlas
36 autem mons ab † Atlante Promethei fratre nomen accepit, qui antiquiſſimus Rex Africæ fuiſſe perhibetur, & Heſperidum pater, & primus Aſtrologiæ artem excogitaſſe, ob quod cœli machinam, atque aſtra ſuſtinere humeris fabulabantur, & à Perſeo in montem eximiæ altitudinis, qui etiam cœlum tangeret, fuiſſe conuerſum, vt conſtat ex Diod. Sicul. *lib 4. cap. 5. & lib. 5. cap. 2.* Cicer. *lib. 5. Tuſcul.* Herodot. *lib. 4.* Ouid. *lib. 4 Metamorphoſ.* Solin. *capit. 37.* D. Auguſt. *lib. 18. de Ciuitat. Dei, capit. 8.* D. Iſidor. *lib. 14. Etymolog. cap. 8.* & ex plurimis alijs Græcis & Latinis Poetis, atque Hiſtoricis, quos latiſſimè congerit Bernard. Aldrete *de antiq. Hiſpan. lib. 4. ex capit. 10. vſque ad 15.* & ab eo mutuatus Franciſc. Torreblanca *in epitom. de Magia in defenſione capit. 5.* inter quos Virgil. *lib. 6. Æneid.* ſic canit.

——— Iacet extra ſydera tellus.
Extra anni Soliſque vias, vbi cœlifer Atlas,
Axem humero torquet, ſtellis ardentibus aptum.

Silius Ital. *lib. 1.*

Nec patitur nomen proferri longius Atlas,
Atlas ſubducto tracturus vertice cœlum.

Et expreſſiùs Feſtus Auienus *verſ. 105.*

Vltima proceras ſubducit ad aſtra columnas,
Hic modus eſt Orbis, Gadir locus, hic tumet Atlas.
Arduus, hic duro torquetur cardine cœlum,
Hic circumfuſis veſtitur nubibus axis.

Reiectâ ergo Atlanticæ appellatione, quam aliqui, vt vidimus, huic Nouo Orbi tribuere voluerunt, multò magis reiiciendum videtur nomen
37 *Franciæ Antarcticæ*, † quod ei Galli imponere conati ſunt, dum inaniter oſtendere cupiunt, ſe primos illius inuentores fuiſſe ſub Villagagnonis Domino, vt tradit Porcacch. *in inſulario lib. 3. pag. 162.* Nam periit in flore hæc calumnia, quæ in gloriæ Hiſpanorum inuidiam à Gallis prætexebatur: ne-
38 que vſpiam terrarum tale virus vires accepit, † vt ſic appareat, in Famæ templo non dedicari improba, & petulca monumenta, vt aliud agens tradit Iuſtus Lipſius *in cent. 2. ad Belg. epiſt. 6.*

Neque magis audiendi ſunt alij qui, eodem
39 Porcaccho teſte, † has omnes nouas regiones Terram Sanctæ Crucis appellant, nimis quidem
40 impertè; cùm † hoc nomen ſolùm Braſiliæ conueniat, quam vbi primùm Aluarus Capralis detexit, Sancto illo nomine & ſigno piiſſimè communiuit, vt diximus *ſuprà capit. proximo, num. 32.* eoque multis annis appellata & cognita fuit, licèt poſteà, dæmonis fortaſſe aſtu, Braſiliæ appellatio magis inualuerit, à ligno huius nominis tingendis pannis admodum apto, quod ex ea exportari ſolet, de quo grauiter dolet & queritur Ioan. Barros *decad. 1. lib. 5. cap. 2.* & Petr. Damariz *Dialog 5. de var. hiſt. cap. 2. f. 338.* & Fr. Anton. de San. Roman *lib. 1. hiſtor. Indic. Orient. cap. 11. pagin. 57.* Quia non debuit ligni Crucis venerandum nomen, quo non ſolùm tincti, ſed redempti fuimus, ob alterius ligni nomen omitti, quod eius comparatione viliſſimum eſt.

Conuenientior planè videtur alia appellatio, quam his regionibus communiter impoſitam tradit Camillus Borrellus *de Reg. Catholic. præſtantia capit. 41. num. 77.* eas nimirum † vocans *Orbem* 41
Carolinum, à nomine inuictiſſimi Imperatoris Caroli V. Hiſpaniarum Regis Optimi Maximi, ſub cuius Imperio, & auſpicijs, detectio & conquiſitio, à Colombo & alijs Ducibus iuſſu Regum Catholicorum Ferdinandi & Eliſabethæ fœliciter cœpta, fœliciſſimè ad Mexicanam & Peruanam Prouinciam, & alias ditiſſimas, & latiſſimas extenſa fuit, vt *in cap. ſeq.* trademus. Pro qua opinione licèt ipſe Camillus nihil alleget, mihi conſiderari poſſe videtur, frequentiſſimum omni ſæculo fuiſſe, † vt nouiter inuentæ, aut 42
ſubiugatæ prouinciæ à Rege, aut Imperatore nomen aſſumant, qui de illis cum maiore laude triumphauit, vt multis exemplis oſtendit Ioſeph. *lib. 1. antiq. cap. 6.* D. Iſidorus *lib. 9. Etymolog. capit. 2.* Pereira, & alij *ſup. Geneſ. cap. 6. & 10.* M. Manma *in Enchiridio, lib. 12. capit. 273.* Gregor. Lopez Madera *de excellent. Hiſpan. cap. 3. pag. 19.* Gaſpar. Sanctius *in Iſai. cap. 2. numer. 20.* & Fr. Ioan. de la Puente *in conuenient. Monar. lib. 3. capit. 28. §. 2. pag. 174.* Gregor. Garcia *de Indor. origine lib. 4. cap. 18.* & notabiliter Fabius Pictor. *lib. 1. de aureo ſæculo* inquiens: *Denominare enim, aut imponere gentibus, & locis nominatum, Regum, Ducumque ius eſt.*

Rurſus quia Carolus † ipſe hunc titulum ſi- 43
bi aſſumere velle, apertè ſignificauit, dum inſignibus ſuis Herculis columnas adiecit, cum illa inſcriptione PLVS VLTRA, ſiue PLVS OVTRE, vt legendum contendit Hieron. Ruiſcellus *lib. 2. delle Impreſe fol. 28.* quaſi diceret, ſuæ virtuti & fortunæ Herculeum fretum non obſtitiſſe, quamuis ibi Orbem finiri, nec vltra progredi licere veteres crediſiſſent; ſed alium nouum & maiorem Orbem detectum, & quæſitum fuiſſe, ad quem ſui Imperij ac nominis fines, & famam extenderet. Tanti quippè Cæſaris virtus & gloria vnius Orbis anguſtijs claudi non poterat, quin potius illis tamquam ſtricto carcere circumcluſa, non minus æſtuabat,
† quàm olim Alexander Macedonum Rex, de 44
quo Iuuenal. *Satyr. 10.* ſcriptum reliquit.

Vnus Pellæo iuueni non ſufficit Orbis,
Æſtuat infœlix anguſto limite mundi,
Vt Gyaræ clauſus ſcopulis, paruaque Seripho.

Alludens nimirum ad illud, quod recenſet Valer. Maxim. *lib. 8. capit. 15.* Ælian. *lib. 4. de var. hiſtor.* circa finem, *Theat. vitæ humanæ volum. 11. lib. 4. pagin. 2571.* & Maluenda *lib. 3. de Antichriſt. capit. 16. pagin. 150.* Alexandrum nempè Anaxarcho Philoſopho, ex auctoritate Democriti præceptoris, innumerabiles mundos eſſe referente, ſortem ſuam tanquam miſeram deplanxiſſe, quòd nec vno quidem adhuc fuiſſet potitus.

Sed audiamus † pictæ Poeſis auctorem, qui 45
ipſum idem Caroli ſymbolum, & vtriuſque Orbis Imperium, his carminibus egregiè declarat.

Carolus Occidua Princeps Auſtraſius ora,
Diuiſum Imperium cum Ioue Cæſar habet.
Iupiter in cœlo, terrarum Cæſar in Orbe,
Inter hic humanos imperat: ille Deos.
Nec mirum, Mars fortis enim, ſapienſque Minerua.
Dant manibus prenſis talibus auxilium.

Parua

Parua foris ſunt arma, Domi, niſi conſilium ſit,
Magnanimus prudens Cæſar vtroque viget,
Vt nunquam (his velut Herculeis firmata columnis)
Gloria Cæſarei corruat Imperij.
Nec dum finis hic eſt. Duce, ſed virtute ſequentem,
Fortunam euentis proferet vlterius,

Et eodem pertinet expoſitio Riuſcelli *ſuprà*,
Ioan. Horoſeij Couar. *in Emblemat. cap.*10. Fr.
Ioan.à Ponte *in conuenient.Monarch. lib.*3. *c.*21.
in fine, & Martini Delrij *in Adag. ſacris, tom.*2.
46 *Adag.*459 *pag.*576. vbi narrat, † quòd cùm Magnanimus
ille Franciſcus I. Francorum Rex, Matriti
captus ab eodem Imperatore detineretur, &
in pariete dictum eius ſymbolum, *Plus vltra*, ſcriptum
legiſſet, adſcripſit: *Hodie mihi, cras tibi*,
fortunæ viciſſitudinem oſtendere volens, quæ
glorioſa illa trophæa mutare ſolet, & ab aliis
in alios transferre. Quod cùm Cæſar Maximus
perlegiſſet, vt ſe mentem aduerſarij intellexiſſe
monſtraret, ſubſcripſit: Fateor me hominem. Sed
47 quamuis in aliis vera eſſe ſoleat † illa ſententia
Quinti Curtij *lib.*8. *Eximia gloria ſæpiùs fortuna,*
48 *quam virtutis eſt beneficium*, † in Carolo tamen,
cum pietate & virtute ſolidâ niteretur, Deo eius
religioni, conatibuſque fauente, non ſolum mutata
non fuit, verùm indies magis ac magis extenſa,
& ad Imperium vſque cœleſte producta, ita vt
meritò quidam imagini eius inſcriptionem hanc
49 dicare potuerit, † *D. Carolus V. Imper. Cæſ. cui,*
cùm vnum viciſſet mundum, adiectus eſt alter,
cùm vtrumque, vicit vtriuſque victorem. Nec virtus Plvs Vltra *progredi potuit, inter cælites*
vixit antequam inter homines eſſe deſineret. Et alter
in tumulo hoc epitaphium.

Plvs Vltra *famam extendit, nomenque decuſque,*
Quam capit tellus, quam capit Oceanus.
Nec mihi Plvs Vltra, *quin parua conderet vrna.*
Profuit, aut magna Martia vis animi.
Quid Regna, Imperium iuuere, atque Indicus Orbis,
En gaudet ſpoliis trux Libitina meis,
Plvs Vltra *tamen, & tantarum gloria rerum,*
Inter conceſſit ſydera clara locum,
Inuictum animum cælo diuina locauit,
Virtus, & ſancta religionis amor.

Et alius: *D. Carolo V. Imperat. Cæſ. Aug. Max.*
Indico, Turc. Afric. German. Regi potentiſſimo &
inuictiſſimo, quod eius ductu auſpiciiſque, ac nominis
auctoritate, gentes Indicæ omnes, quæ à Septentrione
ad Meridiem vſque protenduntur, vt
iure Novvs Orbis *appellentur, tam longè,*
latéque patent, auro argento gemmis, aromatis, aliiſque
rariſſimis rebus abundantiſſima per legatos
ſint inuenta: ac ſub Imperium Hiſpaniæ Regum,
magno Chriſtianæ religionis commodo & augmento
redacta: Ioanna Luſitaniæ Princeps, Hiſpaniarum
gubernatrix Patri Optim. & maxim. F. I. De
cuius Magni Cæſ. laudibus, & egregiis facinoribus
50 plura adiicere ſuperſedeo, quoniam † id exactiſſimè
præſtiterunt Aphonſus Vlloa, Petr. Mexia, &
Prudent. Sandoualius *in eius vita*, Promptuarium
Iconum *pag.*222. & plurimi alij auctores, quos
refert Camillus Borellus *d. capit.*42. *num.*78. & vltra
eos Ioan. Voerthuſius *in lib. ſingul. Phœnicis*
ſiue conſecrationis Auguſtæ per totum, & Alanus
Copus *Dialog.* 6. *cap.* 34. *pag.*942. Vide
Vardes *de dign. Reg. Hiſpan. cap.* 20. *numer.*14.

Sed licèt hæc ita pro appellatione Orbis Carolini
defendenda & illuſtranda non incongruè dicta
videantur, † adhuc tamen mihi magis ſemper 51
arriſit aliorum ſententia, qui has omnes regiones
Occidentales & Meridionales, de quibus loquimur,
generaliter ſolent Novvm Orbem vocare. Non
quia plures mundos eſſe opinentur, prout nonnulli
malè fecerunt, quorum errorem *infrà cap.*12.
*num.*75. conuincemus; ſed quia cum veteres totius
Orbis terrarum, & circumambientis Oceani effigiem
in tres partes diuiſerint, Africam, ſcilicet,
Europam & Aſiam, vt diximus *ſuprà c.*1. *num.*23.
Inuentâ denuò hac, quæ America dicitur, eam
pro quarta numerare cœperunt, † & Nouum Orbem, 52
ſiue hæmiſphærium appellare, ob immenſam
eius amplitudinem, quâ tres partes anteà cognitas
ſuperare videtur, atque etiam ob diuerſitatem
morum, rituumque incolarum, & diſſimilitudinem
animalium, arborum & ſtirpium, vt
benè obſeruat Abraham. Ortel. *in Theatr. Magn.*
*tab.*1. & 5. & *in Theſaur. Geographia, verb. Atlantis*
inſula, Pet. Martyr *in decadibus*, quibus
de Orbe Nouo titulum fecit, *Epit. nauigat. Americi*
*Veſputij in relation. Noui Orbis cap.*114.
*pag.*122. Præfatio Coſmograph. ad eaſdem relationes,
§. 3. Epitaphium Caroli V. ſup. relatum. Ioſeph.
Acoſta *in elegantiſſimis libris de natura &*
hiſtoria Noui Orbis, Latinâ & Hiſpanâ linguâ
conſcriptis, Iuſtus Lipſius *de Phyſiolog. Stoic.*
*lib.*2. *diſſert.*19. Zurita *lib.*3. *Annal. Arag. cap.*4.
Ioan. Mariana *lib.*26. *hiſtor. Hiſpan. cap.*3. Scip.
Amirat. *lib.*2. *diſcep. Politic. diſcurſ.*4. Genebrard.
*lib.*4. *Coſmograph. ann.* 1497. Maginus *tab.*34.
*pag.*279. Petr. Damariz *Dialog.*4. *cap.*2. *fol.*338.
Ioan. Boterus *in relat. vniuerſ.*1. *part. vol.*2. *lib.*1.
*pag.*348. Porcacchus *in inſulario lib.*3. *pag.*162.
Herrera *in hiſtor. gener. Ind. decad.*1. *lib.*1. *cap.*4.
& *in deſcript. Ind. lib.*1. *cap.*1. Torquem. *in Monarch.*
*Indiana lib.*1. *cap.*2. Didac. Valdes *de dignitat.*
*Reg. Hiſpan. cap.*12. *num.*7. & *cap.* 19.
*num.*55. Henricus Martinez *in repert. tractat.*2.
*cap.*7. *pag.*102. Bernard. Aldrete *lib.*1. *origin. ling.*
*Caſtel. cap.*12. Doctiſ. Ioan. Bapt. Valençuela *conſil.*82.
*num.*69. Nos *infrà cap.*16. *num.*24. & *ſeqq.*
paſſim Maiolus *in diebus Canicular.* vbi eaſdem
regiones ſub appellatione Orbis Noui comprehendit,
& præcipuè *tom.*1. *colloq.* 10. *pag.* 266.
Vbi ait, † Europam, ſi comparetur cum reliquo 53
Orbe anteà cognito, exiguum eius angulum eſſe,
comparatione autem habitâ ad hunc noſtrum poſteà
repertum, nihil eſſe, videri poſſe. Et idem
ſentit Gerard. Mercator *in ſuis tab. vniuerſ. in princip.*
& Boterus *vbi ſuprà.* † Vbi totum terrarum 54
Orbem in tres continentes diſtinguunt: primam
faciunt eam, quam diximus, veteres in Europam,
Africam & Aſiam fuiſſe partitos. Secundam, quam
hodie Americam, vel Indiam Occidentalem vocamus.
Tertiam dicunt terram Auſtralem, quam
nonnulli Magellanicam nuncupant, paucis hactenus
littoribus detectam.

Quod adeò verum eſt, vt iuxta eoſdem auctores,
† cùm vniuerſus Orbis contineat in circuitu, 55
quo maximè patet, milliaria Germanica 5400.
ſiue Italica 21600. hoc eſt 360. gradus altitudinis,
ſiue eleuationis Poli, qui ſi ad leucæ Caſtellanæ
dimenſionem reducantur, conſtituunt 3600.

leucas : hæc noua eius pars, quæ America dici-
tur, & reliqua, quæ Regibus Caſtellæ & Legio-
nis inquirenda obtigerunt, centum & octagin-
ta gradus complectuntur, qui tria millia & non-
genta leucarum Caſtellanarum efficiunt, de quo
etiam latiùs agemus *infrà, cap.6. ex num.6.* Atque
huc reſpiciens Ioſephus Acoſta *lib. 1. de natura
Noui Orbis, cap.6.* meritò, inquit nobis, quæ ha-
ctenus certâ fide comperta ſunt, ſatis eſſe debe-
re, vt Orbis terrarum portionem vniuersâ Euro-
pâ, atque Aſia & Africâ non minorem, ex alte-
ra hac parte iacere intelligamus : & vtrumque
Mundi Polum æquè ſibi : & terras & mare vindi-
care, quod antiquis, aut negare, aut dubitare
impune licuit. Et idem probat Thomas Bocius *de
ſign. Eccleſ. Dei, lib.6. cap.7. verſ. Sed ne videa-
mur*, dum tradit, *Has regiones Antipodum re-
center detectas continere dimidium totius Orbis ter-
rarum, & omnium rerum quas Deus hominibus eſt
fabricatus.*
56 Vnde † iuſtè reiiciendus venit Iacob. Ponta-
nus *in 1.3. progymnaſmate* 18. *pag.* 315. dum
nimis ſcrupuloſè, aut etiam ineptè tradit, ſe non
audere Americam quartam mundi partem voca-
re, quia de ea neque tam multa adhuc, quod ipſe
ſciat, neque tam fide digna extent literis publi-
cata. Etenim nihil iam eo tempore, quo ſcripſit,
erat certius, aut vulgatius, vt ex ſuperioribus ſa-
57 tis apparet. Et cùm Scandinauiam † Germaniæ
inſulam verſus Septentrionem, eò quòd maxima,
& incompertæ magnitudinis eſſet, alterum Or-
bem terrarum veteres appellarent, vt tradit Plin.
lib.4. cap.13. & alij relati ab Abrah. Ortel. *in
Theſaur. Geograph. verbo Braſilia.* Necnon etiam
Trapobanem, vt patet ex eodem Plin. *lib.6. cap.22.*
ibi : *Trapobanem alterum Orbem terrarum eſſe
diu exiſtimatum eſt, Antiochthonum appellatione.*
Quantò iuſtiori titulo idem nomen his vaſtiſſimis
prouinciis conueniet ?
Et hæc plane ſunt quę vltra alios, pro inquirendâ
verâ & propriâ iſtarum regionum appellatio-
58 ne, elucubrare potuimus, † quas tamen in huius
operis diſcurſu non verebimur vulgari, & magis
cognito indiarum Occidentalium, vel Americæ
59 nomine indigitare, propterea quòd, vt † admo-
net Quint. *lib.1. inſtit. orator.* vtendum eſt verbo
60 vt nummo, cui publica forma ſit, & † vulgaris
loquendi vſus proprietate verborum potentior eſt,
*l. anniculus 132. de verbor. ſignifi. l. Labeo, ff. de
ſupell. legat. l. talis ſcriptura, ff. de legat. 1.* vbi
Doctores ; cùm rude hominum vulgus de exactio-
ri verborum interpretatione & ſignificatione non
magnopere laborare ſoleat, vt latè proſequuntur
Alciatus & Brechæus *in rub. de verbor. ſignificat.*
& plurimi alij relati per Ioan. Gutierrez *lib. 3. pra-
ctic. quæſt. 14. à num. 132.* & Hieron. Ceuall. *com-
mun. opin. tom. 1. quæſt. 409.* & nouiſſimum Marium
Burgium in *tract. de laudimio part. 1. cap. 1.
num. 24. & 25.* vbi hoc etiam in verbis perito-
rum, imò & Principum, legum, & ſtatutorum
admittunt.

CAPVT V.

De initio, & progreſſu detectionis Noui Orbis, & iis, qui in hoc magis meruiſſe videntur.

SVMMARIVM.

1 *Hiſpani Duces, qui Nouum Orbem detexerunt, laude digniſſimi ſunt.*
2 *Ioannes Baptiſta Ramnſius notatur.*
3 *Memoria eorum, qui pro Republ. præclarum aliquod facinus geſſerunt, ſemper commendari debet, & quare?*
Occultator alienæ laudis furi par eſt, ibidem.
4 *Columbi prima laus in detectione Noui Orbis, & eius patria & mores.*
5 *Columbus quibus argumentis ductus fuerit ad detegendum Nouum Orbem.*
6 *Columbus à quodam hoſpite naufragium paſſo noui Orbis notitiam accepiſſe dicitur.*
7 *Hoſpes, qui Columbo Noui Orbis notitiam dedit, cuius nationis fuerit?*
8 *Nauigationes admirandæ fortuitò factæ.*
9 *Ptolemæus Ægypti Rex qualiter ab Indo naufrago nauigationem Indiæ Orientalis edoctus fuerit?*
10 *Eudoxij Gnij ingens nauigatio.*
11 *Trapobanæ inſulæ certior notitia quando & qualiter à Romanis habita?*
12 *Nauis ex India vi ventorum in Germaniæ portum delata.*
13 *Indi ſeptem Occidentales in portatili cymba tempeſtate in Galliam delati, & eorum deſcriptio.*
14 *Columbus qualiter Angliæ, Luſitaniæ & Caſtellæ Reges adierit pro detectione Noui Orbis.*
15 *Columbus tandem à Regibus Catholicis ad Orbem Nouum inquirendum mandatur, & de eius claſſe & commeatu.*
16 *Noui Orbis ingens, & quæſtuoſa detectio ex paruis initiis proceſſit.*
17 *Indiæ Occidentales Hiſpaniæ Regibus vtiliſſimæ.*
18 *Initia rerum magnarum ſolent eſſe minima.*
19 *Columbi prima nauigatio, & eius labores, & effectus.*
20 *Columbus plures inſulas detegit, & pro Hiſpaniæ Regibus earum poſſeſſionem apprehendit.*
21 *Columbus cum primitiis inſularum, quas detexit, ad Reges Catholicos rediit.*
22 *Columbus à Regibus Catholicis honoratur, & remuneratur.*
23 *Admiralis, ſiue Almirantis dignitas quæ? & de vocis etymologia.*
24 *Columbus repetit nauigationem in Indiam, & plures alias inſulas detegit, & eius obitus.*
25 *Columbi hiſtoria de ouo apud conuiuas.*
26 *Nauigationes in Nouum Orbem repetuntur.*
27 *Blaſchi Nunij de Balboa laudes, & hiſtoria.*
28 *Mare* del Sur *primus noſtrorum detexit, & conſpexit Balboa, & iter ad illud aperuit.*
29 *Ferdinandi Corteſij laudes, & qualiter Nouæ Hiſpaniæ Regna detexit, & ſubegit.*
30 *Ferdinandi Corteſij præclarum facinus in nauibus perforandis.*
31 *Naues, qui duces perforauerint, aut incenderint, & qui equos, aut ſcalas ademerint, vt milites animoſius pugnarent.*

32 *Ferdinandi*

32 *Ferdinandi Corteſij patria, & qualiter ſortitus, & expertus fuit patrocinium D. Petri.*
33 *Ferdinandus Corteſius natus fuit eodem anno, quo Mart. Lutherus.*
34 *Ferdinandi Corteſij honores, præmia, & obitus.*
35 *Ferdinandi Magallani laudes, & hiſtoria in detegendo freto Magallanico.*
36 *Magallanicum fretum quando, & quomodo detectum?*
37 *Magallanus quid fecerit in inſula Zebu, & qualiter occiſus?*
38 *Magallani ſocij ad Molucas perueniant, & diuerſo itinere in Hiſpaniam redeunt.*
39 *Ioannis Sebaſtiani à Cano, & ſociorum reditus in Hiſpaniam cum naue Victoria poſt vniuerſum Orbem circumdatum.*
40 *Diem vnum Calendarij cur amiſerint nautæ nauis Victoriæ?*
41 *Ioan. Sebaſtiano à Cano honores, & inſignia à Cæſare conceduntur.*
42 *Nauis Victoriæ laudes, & memoria.*
43 *Franciſci Pizarro laudes & hiſtoria in detectione & ſubactione Regni Peruani.*
44 *Milites tredecim qui cum Pizarro manſerunt in inſula Gorgona priuilegiis honeſtantur.*
45 *Atahualpa, ſiue Atabaliba Tyrannus Peru bello capitur, & temerè occiditur.*
46 *Præda capti Atahualpæ quanta fuerit, & inter quos diſtributa?*
47 *Auctores plurimi referuntur, qui ex profeſſo, vel etiam obiter agunt de hiſtoria Indiarum Occidentalium.*
48 *Americæ hiſtoriæ libri, nouem voluminibus comprehenſi, & ab hæreticis publicati, cum cautione legendi ſunt.*
49 *Gundiſ. Fernandez de Ouiedo hiſtoria Indiarum Occidentalium laudatur.*

IN huius Noui Orbis indagatione, & acquiſitione adeò enituit Hiſpanæ gentis induſtria, virtus, atque conſtantia, vt Græci Herculis facinora, & labores ſuperaſſe à multis meritò in-
1 dicetur. Quapropter † neceſſarium eſſe arbitror, aliqua ex plurimis, quæ ſe ſe hac in parte dicenda offerebant, breuiter delibare, & noſtris quoque licèt obſcuris, monumentis, eorum Ducum nomina, & præclara geſta, in Memoriæ templo conſignare, qui in re ita vtili, pariter atque ardua, magis excelluiſſe comperiuntur. Nec enim
2 ſcio, † quid, præter noſtrorum inuidiam, mouere potuerit Ioan. Baptiſt. Ramuſium, dum *in proœmio 3. vol. ſuarum nauigationum*, Hiſpanos auctores irridet, quòd libris ſuis illorum nomina, & patriam ſedulò inquirere, & commendare ſtuduerunt.

3 Semper † quippè iuſtum, & rationi conſentaneum viſum eſt, vt benè gerentibus laudis tribuatur aſſenſus, & vt glorioſa ſit, & diuturna apud omnes eorum memoria, qui pro Republica præclarum aliquod facinus exhibuerint, vt & ipſi audaciores in poſterum fiant, & alij eorum exemplis permoueantur, vt tradit Ariſt. *lib. 3. Ethic. cap. 6. & lib. 2. Polit. cap. 6.* eleganter Cicer. *in orat. pro Milo. & pro Arch. Poet.* Theodoſ. Imp. *in l. & virtutum, C. de ſtat. & imagin.* Iuſtinian. *in §. 1. inſtit. de excuſat. tut.* Caſſiodor. *lib. 1. epiſt. 13.* D. Gregor. *lib. 22. Moral. cap. 7.* & D. Baſil. *hom. in Gord. Mart.* vbi ſic inquit: *Sicut enim aromata tunc maximè ſpirant, cùm vel confricantur, vel conteruntur; ſic virtutum opera tunc maximè mouent, cùm laudantis oratione explicantur; ſicut etiam oues Iacob intuentes virgas maculoſas, & varias, ſimiles agnos pariebant: ſic iuxta exempla, quæ cernimus, ſiue bona, ſiue mala, voluntas hominis operatur.*

Idem quoque Cicero *Philip. 14.* nos præclarè cum his agere tradit: *Quorum virtutem, nec obliuione eorum, qui ſunt, nec reticentia poſterorum ſepeliri patimur.* Et Plat. *in lib. de legib.* multum laudat Tyrtæum Poëtam, quòd ſuis carminibus viros bello præſtantes extulerit: *O diuine*, inquit, *Poeta Tyrtæe, ſapiens certè ac bonus nobis eſſe videris, quia excellentibus eos extuliſti laudibus, qui in bello excelluerant.* Cui conuenit doctrina Iaſ. *in fin. tit. inſt. de action.* vbi occultatorem alienæ laudis, furi parem eſſe dicit, per text. *in l. hæreditatum, in fin. ff. ad leg. Falc.* & Plin. Iun. *epiſt. 8. lib. 5.* vbi ſic ait: *Mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorúmque famam cum ſua extendere.*

Prima † igitur tantæ detectionis laus omnium 4
conſenſu Chriſtophoro Colono, ſiue, vt alij vocant, Colombo, debetur. Hic natione Ligur, ſiue Genuenſis ex vico Neruij, non magnæ fortunæ, ſed acris ingenij fuit, reique nauticæ peritiſſimus, & Coſmographus ſolertiſſimus, & in Luſitaniam profectus, vt tabulis nauticis conficiendis, & emendandis quæſtum faceret, vxore ex
inſula Madera ductâ, eò commigrauerat. † Ibi, vt 5
plures exiſtimant, ex Aſtronomica diſciplina, & nonnullis veterum monumentis, aliiſque argumentis, quæ variè varij auctores pro ſuo captu confingunt, & præcipuè Ant. Herrer. *in hiſt. gen. Ind. decad. 1. lib. 1. c. 2. & 3.* ſecum cogitare, & tandem ſtatuere cœpit, vltra noti Orbis terminos magna terrarum ſpatia, quemadmodum in Orientem, ita etiam in Occidentem patere.

Alij verò † tradunt in hanc notitiam, & ſpem 6
cuiuſdam hoſpitis ſui relationibus motum, qui naufragium in Oceano Atlantico faciens, vi tempeſtatis ad terram, nullis antea Coſmographis cognitam, reiectus fuit; quam cum diligenter delineaſſet, vix tandem ad Maderam appulit; & in domo, & manibus Columbi moriens ei rem omnem in hoſpitij mercedem aperuit. Cui traditioni multum nouiſſimè defert Torniel. *in Annal. ſacr. tom. 1. ann. mundi 1931. num. 48.* etſi in Columbi fraudem, & vt eum ſuâ gloria priuarent, ab Hiſpanis confictam eſſe, imprudenter affirmet Hier. Benzo. *lib. 1. hiſt. Noui Orb. cap. 5.*

Hunc † quidam Luſitanum fuiſſe affirmant, in- 7
ter quos Pet. Damariz *Dial. 4. de var. hiſt. c. 4. fol. 151.* qui inde Luſitanis huius noui Orbis inuentionem tribuendam contendit. Sed alij magis frequenter Bæticum, ſiue Andaluſium nautam, & mercatorem fuiſſe opinantur, eiúſque nomen & patriam in obſcuro latere, Deo ita diſponente, ne alij, quam ſibi negotium adeò ingens homines tribuere poſſent, vt obſeruat Ioſeph. Acoſt. *lib. 1. de hiſt. Ind. cap. 19.* Fr. Greg. Garc. *de Indor. orig. lib. 1. c. 4. §. 1. pag. 65.* & Fr. Ioannes Torquem. *in Monarch. Ind. lib. 28. cap. 1.* Quamuis nuper Garcia Laſſus Inca *in ſuis Comment. de Incar. orig. lib. 1. cap. 3.* quem refert, & ſequi videtur Aldrete *de Antiq. Hiſpan. lib. 4. cap. 17. pag. 567.* nullo, quod ſciam, fundamento ductus, Alphonſum Sanchez nominatum ſcribat, & eius naufragium circa annum 1484. contigiſſe.

Nec † mirum, aut nouum videri debet, huius 8
detectionis initium fortuitum fuiſſe. Nam præter alia noſtrorum exempla, de quibus *infrà, c. 9. n. 49.*

ſi Straboni fidem habemus *lib.2.Geogr.*Plin.*lib.2.*
cap.67. Pomp.Mel. *lib.3.c.10.* ſimilia caſus in In-
9 dis Orientalibus accidit † Cuſtodes quippe ſinus
Arabici Indum quempiam in naui ſolum mortuo
ſimilem littori appellentem inuenerunt, eumque
ad Ptolemæum Euergetem Ægypti Regem de-
duxere. Is linguâ Græcâ eum curauit inſtitui, quâ
perceptâ, ex India ſe tempeſtatibus iactatum,
amiſſis fame comitibus, in ea loca deueniſſe de-
clarauit. Quod ſi liber dimitteretur, aſſumptis
comitibus, ſe Regi ad Indos vſque facilem oſten-
ſurum nauigationem. Credidit homini Ptolemæus,
& inter alios Eudoxium quoque Gnidium Aſtro-
10 logum ei adiunxit. † Qui hac occaſione vſus, In-
diam perluſtrauit, & in reditu ad Æthiopiæ litto-
ra Gaditanorum gubernaculo, cui equi figura in-
ſculpta erat cognito, quod tempeſtatibus eo ia-
ctatum fuerat: ad Occidentem quoque per Meri-
dionalem Oceanum viam patere deprehendens,
Alexandriam reuerſus, inde per mare Mediterra-
neum extra columnas Herculis euectus, littora
Africæ circuiuit.

11 Romanis † quoque certiorem notitiam inſulæ
Trapubanæ alterius naufragij occaſione contigiſ-
ſe, Plin. *lib.6. cap.22.* his verbis enarrat: *Nobis*
diligentior notitia, ſcilicet Trapobanæ, *Claudij*
principatu contigit, legatis etiam ex inſula adue-
ctis. Id accidit hoc modo, Anny Plocami, qui
maris Rubri vectigal à fiſco redemerat libertus
circa Arabiam nauigans, Aquilonibus raptus præ-
ter Carmaniam quinto decimo die Hippuros por-
tum eius inuectus, hoſpitali Regis clementia ſex
menſium tempore imbutus alloquio percontanti poſt-
12 *eà enarrauit Romanos & Cæſarem,&c.* † Quarum
nauigationum mentionem facit, ſed fabuloſas eſſe
contendit Doct. Freitas *vbi ſuprà, cap.5.num.13.*
& ſeqq.

Otto etiam Friſingenſis auctor eſt, ſub Fride-
rico Æneo Barbo, nauem ex India cum Indis
negotiatoribus fortuitò appuliſſe Lubec Germaniæ
portum vltra Cimbricam Cherſoneſum. Et Con-
tinuator Palmerij anno Domini 1509. quem refert
13 Simon Maiol. *colloq.25. pag.534. tom.1.* † dela-
tam fuiſſe eo anno Rothomagum vſque Galliæ
oppidum cymbam quamdam portatilem, ſimi-
lem his, quæ in Orbe Nouo conſpiciuntur, &
in ea ſeptem ex ipſis Indis, qui fuligineo colo-
re erant, ceu homines ſylueſtres, groſſis labris,
ſtigmata in facie gerentes, ab aure ad medium
mentum inſtar liuidæ venulæ per maxillas dedu-
ctæ, & nudi incedebant, ſolum baltheum geſtan-
tes, in quo erat burſula ad verenda tegenda. Bar-
ba per totum corpus nulla, neque pubes, neque
vllus pilus, præter capillos, & ſupercilia.

14 Sed vtcumque ſit, † cum Colonus incredibili
huius rei experiendæ ſtudio flagraret, ſimúlque vi-
deret ſine magno apparatu tentari non poſſe, Bar-
tholomæum fratrem ad Angliæ Regem Henricum
V I I. expediuit, cuius regnum eâ tempeſtate pa-
catum erat & opulentum, vt exponeret, ſi ſibi na-
ues & facultates darentur, effecturum ſe, vt nouis
& auriferis regionibus repertis Angliæ regnum
omnium regnorum totius Europæ florentiſſimum
redderetur. Sed paſſus hic repulſam, non tam
odio rei, quàm quòd Italum hominem lucro in-
hiantem Angli ſuſpectum haberent: idem Chri-
ſtophorus de eodem negotio Alphonſum V. Luſi-
taniæ Regem conuenit, qui non modo negauit,
quod petebat, ſed tanquam inania & fabuloſa af-
ferret, eum, vt delirum hominem reiecit, & irriſit,
perſuaſus à Calçadilla Epiſcopo Viſeenſi, & Ro-
derico Magiſtro Theologiæ, præclaris alioqui Coſ-
mographis, nec terras, nec aurum eſſe in Occiden-
te. Tertiò igitur rem tentans; ad finitimos Ca-
ſtellæ, Legionis & Aragoniæ Reges Catholicos
Ferdinandum, & Eliſabetham eodem conſilio ſe ſe
contulit, & ibi cum nihilo magis audiretur, Re-
gibus præſertim id temporis bello Granatenſi im-
peditis & exhauſtis, inuictâ quadam animi perti-
naciâ totum fermè ſeptennium contriuit vorando
repulſas, vrgendo, inſtandóque per ſe, & per
amicos. † Quouſque ſuperatis tandem Mauris, ac 15
totâ expulſis Hiſpaniâ, retulit quod voluit, & per-
benignè à Regibus habitus, obtinuit, vt in occi-
duam illam nauigationem, ſiue inquiſitionem, tria
ſibi regio ſumptu adornata nauigia ad Hiſpalim
oræ Bæticæ præberentur, cum centum & viginti
hominum comitatu, & ſeptendecim ducatorum
millibus, vt ſibi de his, quæ ad talem expeditio-
nem neceſſaria iudicaret, commodiùs prouideret:
quam pecuniam Ludouicus Sanctangelus regia-
rum rationum ſcriba Columbo numerauit, imo &
Regibus mutuam dedit.

Quod ideò aduertere volui, † vt intelligatur, 16
hoc tam paruo apparatu, tantas, támque inaudi-
ditas poſteà res, quantæ hodie de his Indiis con-
ſtant, originem habuiſſe: & tantillam pecuniam,
tantum eiſdem Regibus Catholicis auri, argentí-
que tuliſſe, vt † teſtante Ioan. Metello, quem refert 17
Theatr. vitæ human. *vol.10.lib.2.pag.2417. in fin.*
eius ſumma præter margaritas & gemmas, quæ
innumeræ fuerunt, ſexaginta, quos vocant, mil-
liones feratur exceſſiſſe, vt taceam incredibiles
prouentus ſubinde aliorum Regum temporibus in
Hiſpaniam delatos, de quibus alio in loco dice-
mus: quorum maximè ſubſidio, vt ait Maffæius
lib.1.hiſt.Ind.pag.18. poſtmodum tantos, tamque
aſſiduos terrâ, marique ſumptus propè infinitâ
pecuniarum erogatione ſuſtinuerunt. † Nimirum 18
quia in hoc, vt in aliis, initia, ſicuti & ſemina
rerum naturalium, ſolent eſſe minima, quæ ta-
men ſuis progreſſibus augentur, vt docet Cicer.
lib.5. de finibus.

Sed vt ad Columbum redeamus, † is cum exi- 19
guâ hac claſſe ex Hiſpaniis ſoluens anno à Chri-
ſto nato 1492. tertio nonas Auguſti, vaſtiſſimo
ſe Oceano Atlantico commiſit, & Canarias pri-
mùm inſulas petiit. Inde, continuatâ dierum ali-
quot velificatione, gramineum mare inuenit, de
quo *cap.4.n.27.* locuti ſumus, vt naues tanquam in
pratis herba virentibus nauigare viderentur. Quo
tandem ſuperato, poſt multa pericula, poſt duram
toleratam famem, in incognitas, quas quære-
bat regiones, nudâ, barbarâ, & inermi gente
habitatas, ſed auri diuites appulit, triginta
trium dierum nauigatione, Occiduum ſemper So-
lem ſecutus; Primámque † inſulam, quam inuenit, 20
quæ ab incolis *Guanahani* dicebatur, Sancti Sal-
uatoris appellatione inſigniuit, & in ea, aliarum
nomine, quæ poſteà detegerentur, poſſeſſionem
pro Catholicis Caſtellæ & Legionis Regibus ap-
prehendit, eáque de re publicum inſtrumentum
conſcribi curauit. Mox inde ſoluens, alias ma-
iores inſulas adinuenit, quas Conceptionem, Fer-
dinandam, & Iſabellam nuncupauit: & vlte-
riùs progrediens Cubam, & Hiſpaniolam lon-
gè maiores, & auri fodinis ditiſſimas, patefecit.
Caſtriſque † ibi idoneo loco, & præſidio commu- 21
nitis, incolas fermè duodecim, aurum, Gallipauos,
Pſittacos varij coloris, & alia inuentæ regionis
argumenta

argumenta ſecum in Hiſpaniam triumphabundus
reuexit, vix ſeptem menſibus, poſtquam ea
ſoluerat, lapſis; vbi Catholicis Regibus, tunc
Barchinonæ commorantibus, ea, quæ acciderant,
22 retulit, † & ab eiſdem honorificè, vt meruerat ac-
ceptus, Admirali & Proregis Indiarum titulo, &
multis aliis priuilegiis, ac muneribus donatus fuit:
Regiiſque inſuper armorum inſignibus cohoneſta-
tus, hoc addito elogio, *Por Caſtilla, y por Leon,
nueuo mundo hallò Colon.*

23 Admiralis autem, † ſiue Almirantis, vt Hiſpa-
nè vocamus, vox, & officium pro eo illuſtri Præ-
fecto vſurpatur, cui maris imperium, & littorum
à Rege concreditum eſt: qui claſſes & naualia
curat, vt ſarta tecta ſint, & vt exarmata reparen-
tur, piratæque arceantur, aut fugentur, vt de eiuſ-
dem Columbi hiſtoria loquens aduertit Forcat.
lib.2.de Gallorum Imperio fol. 83. & melius *lex
noſtra* 24.*tit.* 9. *p.*2. *& lib.*3. *tit.*24. *eadem part.*
Noménque ſub Oct. Auguſto adinuentum, &
probatum idem Forcat. tradit, ob id, quod quen-
dam Galliæ legatum, qui multa admiranda maris
portenta à ſe viſa referebat, claſſi Gallicæ præfe-
cit, & Admirandum appellauit. Quod tamen ri-
dendum videtur, cum teſte Leone Africano, &
aliis, quos refert Sebaſt.Couar. *in Theſaur.lingua
Caſtellana, verb. Almirante*, hæc vox Arabica
ſit, quæ Archithalaſſum, ſiue ſummum maris Du-
cem, aut præfectum ſignificat; de quo etiam alia
non contemnenda nouiſſimè tradit doctiſſimus vir
Petr.de Salazar & Mendoça Canonicus Toleta-
nus *in lib.* 2. *de origin. & progreſſu dignitatum,
& titulorum Hiſpaniæ cap.* 15. & Barnab. Mo-
renus de Vargas *de nobil. Hiſpan. diſcurſ.* 13.
*num.*18.

24 Poſt hæc † autem idem Columbus ab eiſdem
Regibus, cum maioribus copiis & claſſibus ite-
rum, tertiò, & quartò ad eaſdem inſulas incolen-
das, & gubernandas, & ad alias inquirendas re-
uerſus eſt. Quod ita fœliciter geſſit, vt poſt innu-
meras, quas detexit, & ſubegit, tandem in conti-
nentem deuenerit; & oſtia totius Americani Orbis
primus, vt diximus reſerauerit. Obiitque in Hi-
ſpania anno ſalutis 1506. vbi conſtans traditio
25 eſt, † quod cum forte celebri quodam conuiuio
exciperetur, in quo ſimul plures Hiſpaniæ proce-
res diſcumbebant, & orto inter eos ſermone de
Noui Orbis detectione, eſſent nonnulli, qui præ-
clarum hoc Columbi facinus extenuarent, quaſi
ab aliis quoque præſtari potuiſſet: ille ad ea nihil
reſpondens, ouum in menſam inferri iuſſit, &
conuiuas omnes experiri rogauit, vt illud in api-
cem, nullis adminiculis fultum, ſiue ni(?)um ſtans,
& erectum in menſa conſtituerent. Id nullus cum
poſſet, ipſe altero eius faſtigio menſæ illiſo, & le-
niter quaſſato, rectum, firmúmque conſtituit, quod
cum cæteri, ſe etiam eodem modo facturos, offer-
rent. Nunc, inquit, quia vidiſtis: Sic innuere vo-
lens, inuentam iam Indiam inuentu facilem tunc
videri, cum priùs eſſet difficillimum, & vel à ne-
mine cogitatum.

26 Creſcentibus verò † deinceps magis atque ma-
gis apud iſtos Occiduos Indos Hiſpanorum re-
bus, & iuſſu Ferdin.Reg.Cathol.& Carol.V.Imp.
Max. qui ei in Regno, & virtute ſucceſſit, claſſi-
bus, & auxiliis in dies renouatis, plures alij ſtre-
nui Duces, & Nauarchi claruerunt; qui non mi-
nus gloriæ, quam diuitiarum ſpe incitati, & alle-
cti, Columbi veſtigia prementes, aliquid noui
27 aggredi ſemper meditabantur. Inter † quos ma-
gnam quidem laudem mihi promeruiſſe videtur
Blaſc. Nuñez de Balboa. Ab eo enim diu perua-
gante Pariæ terræ, & Darienis regionis littora,
anno tandem 1513. die 25. Septembris repertus
eſt Iſthmus ad Vrabanum ſinum, quo duo ingen-
tia maria dirimuntur, quæ vulgò, *del Norte, y
del Sur* appellantur.

A Comagre ſiquidem ingentis amnis oſtio, Da-
rieniſque littore, per inacceſſos prope montes
monſtrantibus iter Indigenis, Blaſchus ſumma iu-
ga tenuit, † & ſubiectum in aduerſo littore va- 28
ſtiſſimi pelagi ſinum conſpexit; poſt quem ditiſſi-
ma auri, argenti, & vnionum regna, & inſulæ re-
pertæ ſunt. Itaque inuento multo auro Blaſchus
breuiorem tranſitum quærens, quo duo illa maria
coniungerentur; non plus inter ſe diſtare, quam
centum milliaribus deprehendit. Verùm itinere
adeò denſiſſimis nemoribus, abruptis petris, &
frequentibus fluuiis impedito, vt non niſi magno
cum labore, periculóque illac noſtri permeare
poſſent: præſertim cum paſſim inhoſpitæ, ac inſi-
dioſæ Barbarorum gentes, venenatis inſtructæ ſa-
gittis, occurrerent. Quibus de cauſis Blaſchus
eius tractûs regulis, aut muneribus delinitis, aut
cruenta acie ſubactis, quatuor caſtella opportunis
interuallis conſtituit, vt commeantibus ab vtro-
que mari tutiſſimus eſſet receptus; ædificatâ etiam
claſſiculâ in proximo portu, cui D. Michaelis no-
men dedit. Quibus egregiis & fœlicibus auſis ad
Regem delatis, Præſidis illarum prouinciarum no-
mine & honore remuneratus fuit, & magnam
ſui apud Hiſpanos & Indos exiſtimationem pepe-
rerat.

Cæterùm, dira auri ſitis, nouíque Imperij libi-
do effecit, vt Petrus Arias Dauila Blaſchi ſocer,
qui ſummum in eiſdem prouinciis Regio diplo-
mate imperium exercebat, illum perduellionis ac-
cuſatum in carcerem duceret, eo rerum exitu, vt
affectati Regni crimine damnatus, capite plecte-
retur. Indignus herclè eo ſupplicio (quod multi
tradunt, iniuriâ & inuidiâ magis, quàm perfidiæ
tatione perpeſſum) cùm ad læuam maris à ſe pri-
mum reperti Peruana, & Cuzcana regna auro, &
argento, ac gemmis ſcatentia Franciſco Pizarro,
& Didaco Almagro ſucceſſoribus demonſtrauit.
Et qualiter mare *del Sur*, ab eo ſalutatum fuerit,
tradit additionator Benzonis *pag.*110.

Sed longè magis † noſtrorum, & exterorum 29
hiſtoriis celebratur Ferdinandus Corteſius, qui fe-
liciori auſu, & ſucceſſu, res maximè claras ac me-
morabiles in eiuſdem Noui Orbis indagatione, &
acquiſitione perfecit. Etenim cum anno 1517. à
Franc.Ferdin.de Cordoua, & Did.Velazquez Ha-
uanam gubernante, ad dexteram terræ Pariæ na-
uigantibus, Iucatana Prouincia reperta eſſet, &
aliarum notitia ſumeretur, quæ tunc ab eis plenè
inquiri non potuerunt: Anno ſequenti 1518. die
18. Nouembris miſſus fuit Corteſius ab eodem
Gubernatore cum vndecim nauibus, & quingen-
tis hominibus, vt regiones illas penitùs perluſtra-
ret, & commodis locis Hiſpanorum caſtra & co-
lonias communiret. In qua expeditione ſe ita pru-
denter & viriliter geſſit, vt quamuis Didacum
Velazquez facti pœnituerit, & mandata, quæ ei
dederat, reuocauerit, adhuc Corteſius milites ſibi
parentes habuerit, & in poſtremum Occidui lit-
toris ſinum delatus, Iucataniam & Cozumeliam
prouincias inuiſerit, Tanaſcum expugnauerit, &
vlterius progrediens, alias ditiores & vaſtiores re-
giones patefecerit, quas Nouæ Hiſpaniæ titulo

commendauit. Portúque congruenti reperto, qui dicitur, *San Iuan de Vllua*, & ibi oppido Veræ Crucis
30 ædificato, cum † ad opulentiſſima Mexicana Regna terreſtri itinere contendere niteretur, timerétque ne milites de fuga cogitarent; naues, quibus vecti fuerant, & reuehi poterant clanculum perforauit, vt omni ſpe reditus interciſa, fortiùs, atque animoſiùs inſtitutum iter adorirentur.

31 Quo in facto, † licèt aliquos ex antiquis Ducibus habuerit, quos ſibi imitandos proponere potuit, nempe Alexandrum Magnum, victis ad Granicum Darij Ducibus, captáque Mileto: Menecratem, Salaminem in Cypro capere volentem: Agathoclem Syracuſiorum tyrannum aduersùs Carthaginenſes pugnantem: Tymarchum Ætolum, dum locum Aſiæ multitudine hominum abundantem expugnaret: Quintum Fabium Maximum, & alios qui veriti ne quâ fiduciâ nauium, ad quas refugium erat, minus conſtanter pugnaret exercitus, incendi eas, vel ſolui iuſſerunt, priuſquam prælium inirent. Sicuti eadem ratione equos dimittere ſolebat Caius Iulius Cæſar, & Philippus Macedo ſcalas amouere, per quas milites in muros iam aſcendiſſent, vt referunt Diod. Sicul. *lib.* 17. & 18. Polyænus *lib.* 4. & 5. Sueton. *in Iul.* Frontinus *lib.* 1. *cap.* 51. & Theatr. vitæ humanæ *vol.* 7. *lib.* 3. *pag.* 1795.

Negari tamen non poteſt, quin Corteſius quamuis tempore ſuperioribus cedit, tantum magnitudine huius præclari facinoris illos antecellat, cum in terris incognitis, & adeò remotis, & inter tot Barbarorum millia, omni prorsùs auxilij ſpe destitutus, & cum paucis militibus, longinquis nauigationibus feſſis, tantis ſe bellis & periculis expoſuerit, & redeundi viam voluntariè præcluſerit.

Sed nec eum fefellit euentus: nam variis bellis proſperè geſtis Tlaxcatecas & Mexicanos expugnauit, potentiſſimo illo Imperatore Motezuma deleto. Et anno tandem 1521. die Auguſti 13. celebri illâ Themiſtitanâ, ſeu Tenuxtitlanâ vrbe potitus eſt, quam hodie Mexicum vocant; & ſalſo in ſtagno poſitam, ædificiis & incolarum frequentiâ Venetæ vrbi ſimilem faciunt. Alia deinde Nouæ Hiſpaniæ Regna detexit, & ſubegit, & per Occidentalem lineam terreſtri itinere è Mexicanâ regione profectus, non longè abeſſe maria ab incolis didicit, paucisque diebus ad littus exterioris Oceani, quod *del Sur* dicunt, peruenit.

Vnde (nec fruſtra, vt poſteà docuit experientia) coniecit, ſi claſſes adeſſent, peti poſſe per Antipodas Sinarum Regna, Cataináſque oras ad Orientem noſtrum iam anteà Luſitanis aditas, necnon & Moluccas inſulas, multo aromate, atque vnionibus beatas, & ab omnibus expetitas, quæ ſub Æquinoctiali linea ſitæ eſſe dicerentur.
32 Natus † fuit ſummus hic vir anno 1485. in oppido de Medellin Prouinciæ Bæturiæ, vel Vectonum, quæ vulgò, *Eſtremadura* vocatur; & cum in puerili ætate morbo quaſi deſperato laboraret, parentes eum vouerunt duodecim Apoſtolis, ductáque ſorte, exit D. Petrus, cui ſolemnes quaſdam oblationes, aliáque ſacrificia fecerunt, & cùm ita ſeruatus eſſet, ſemper Diuum hunc, quem patronum & tutelarem nactus fuerat, maximâ coluit veneratione, eiuſque auxilio in magnis & arduis negotiis clarus & victor euaſit, vt poſt Gomaram *cap.* 21. obſeruat Cardanus *de rerum varietate lib.* 16. *cap.* 92. Theatr. vitæ humanæ *vol.* 5. *lib.* 4. *pag.* 1362. & *vol.* 27. *lib.* 3. *pag.* 4153. & Mart. Delr. *diſquiſit. mag.* 1. *tom. lib.* 4. *cap.* 2. *d.* 7. *ſect.* 3. *pag.* 292. vbi benè aduertit, decuiſſe Euangelium in illis adeò remotis regionibus plantaturo, rigatorem fauere, quo rigante nunquam non incrementum dat Chriſtus IESVS.

Et eodem † reſpiciens, conſiderat Fr. Ioan. à 33
Torquemada *in Monarch. Ind. lib.* 4. *in proœmio pag.* 373. eo ipſo anno quo Iſlebij apud Saxones execrandus ille hæreſiarcha Lutherus natus fuit, Corteſium quoque apud Hiſpanos in lucem prodiiſſe, veluti prouidente Deo, vt damnum, quod illius maliriâ Eccleſia acceptura erat, huius virtute, & induſtriâ vberrimè ſarciretur. In quorum
præmium † à Carolo V. Cæſare gubernationem, 34
præfecturam ſupremam Nouæ Hiſpaniæ, tam togatam, quam militarem accepit, & Marchionatum Vallis de Guaxaca, & aliorum locorum cum viginti tribus millibus vaſſallorum tributariorum, de quo expeditum fuit Regium ſatis honorificum diploma Barchinonæ 6. Iulij anno 1529. & ipſe poſtmodum anno 1547. in fata conceſſit, die 2. Decembris in oppido de Caſtilleja prope Hiſpalim, ætatis ſuæ anno 63.

Dignum quoque eſt, † vt ſilentio non inuol- 35
uatur memorabile & inſigne inceptum, quod Ferdin. Magallanus natione Luſitanus tentare auſus eſt, cui fretum, quod ex eius nomine Magallanicum vocant, vna nauigatione ſimul, & immortalem gloriam, & mortem attuliſſe perhibetur, vt fusè & eleganter præter alios, quos *infrà* referemus, licèt in multis variantes, enarrant Paul. Iouius *lib.* 34. *hiſtor.* Oſſor. *de rebus Emanuel. lib.* 11. Maffæus *lib.* 8. *hiſtor. Ind.* Genebr. *lib.* 4. *Chronograph. pag.* 707. Hieron. Benzo *in hiſt. Noui Orb. lib.* 1. *cap.* 15. *ex pag.* 65. & Theatr. vitæ humanæ *volum.* 3. *lib.* 9. *pag* 985. *volum.* 5. *lib.* 2. *pag.* 5218. *vol.* 8. *lib.* 4. *pag.* 2137. *vol.* 12. *lib.* 3. *pag.* 2734. & *vol.* 20. *lib.* 2. *pag.* 3653. & *ſeqq.*

Is enim à Luſitano ſuo Rege deficiens, quòd pro meritis ſe non ſatis remuneratum quereretur, cum priùs publico teſtimonio fidem, & Regi, & patriæ debitam abiuraſſet, ad Carolum V. Imper. Caſtellæ & Legionis Regem confugit, ei perſuadens, ſi ſibi ſocij, & naues darentur, non anteà à nauigatione deſtiturum, quàm aut moreretur, aut fretum aliquod inueniret, quâ Occidentem verſus compendioſiore viâ, & omninò diuersâ, quàm qua Luſitani nauigarent, ad inſulas Moluccas aditum patefaceret, quas ad Caſtellæ limites pertinere aſſerebat, & ab Emanuële Luſitaniæ Rege contra pactionem iam initam vſurpari. Rex ergo ei quinque nauium claſſem, commeatum, armamenta, ducentos & viginti tres homines in comitatum ſuppeditauit, & anno 1519. decima die Auguſti mari vaſto ſe commiſit, vt terras, atque regiones perluſtraret, quas neque viderat, neque ab aliis exploratas audierat, ſed ſuſpicione tantùm adiri poſſe coniectabatur.

Ad tractum itaque Peruanum curſum dirigens, inde Meridiem verſus littora legens, poſt acerbas quaſdam clades amiſſa vna naui, & altera inuito
eo ad Hiſpaniam reuerſa, † fretum, quod cogi- 36
tarat, inuenit, 52. latitudinis grado ad Auſtrum, anno 1520. die 8. Octobris, & poſt 27. diem, ex quo ſinum intrarat, in apertiſſimum Oceanum euectus eſt: indéque ad Moluccas Occaſum verſus deflectens, in diuerſas, nunquam viſas, lectas,

aut

ant auditas inſulas incidit. In quarum vna nomi-
37 ne Zebu, † cùm Magallanus regulum ſibi ami-
cum, & deinde Chriſtianum, cum vxore, ac li-
beris, & popularibus circiter octingentis, effeciſ-
ſet, atque hic armis eo tempore cum finitimo Ma-
thani Rege contenderet, & à Magallano ferri ſi-
bi ſuppetias poſtularet ille, & Chriſtiano, &
Hoſpiti eas negare non potuit; bellóque illato,
ſemel, iterúmque hoſtes fuderunt: tertiò verò ex
inſidiis circumuentus, confoſſus, & dilaceratus
à Barbaris, multis quoque ex ſuis deſideratis,
& gloria, quæ tanto facinori debebatur, frui non
potuit.
38 Nihilo † tamen ſegnius, qui ſupererant ſocij,
iter inſtitutum proſecuti ſunt, & ad Moluccas
peruenerunt anno 1521. die 8. Nouembris. At-
que hic tertia naue ob remigum defectum cre-
mata, & Serrano amiſſo, qui Magallano ſuffectus
fuerat, Cariophyli, & Cinnamomi, nucíſque mi-
ryſticæ ſurculos ex natali ſolo colligentes, vt te-
ſtimonij certam fidem referrent, ad duas, quæ re-
ſtabant, quáſque refecerant naues, ſe receperunt;
quarum alteri Trinitatis, alteri Victoriæ nomen
erat: Eiuſque vela dantes, non quà venerant re-
dire, ſed totum Orbem circuire volentes ab Orien-
te in Occidentem recta procurrunt, omnes ſinus,
& emporia, Luſitanis in illis oris occupata præter-
vecti.

Et Trinitas quidem in Nouum Orbem pro-
perans, vt ibi reficeretur, circa Heſperides inſu-
las contra Praxium promontorium à Luſitanis in-
ſulæ præſidibus capta fuit, vbi viginti duo non
amplius homines, qui in ea viui peruenerant, &
totum vndíque ambitum Orbis emenſi, Barba-
rorum mille inſidias, & omnem maris ſæuitiam
euaſerant, cuſtodiæ traditi ſunt.
39 Victoria † verò Luſitanis elapſa, cum decem
& octo vectoribus, quibus præerat Ioannes Se-
baſtianus à Cano inſignis nauclerus ex oppido
Guetaria Vardulorum ad Pyrenæum, poſt enaui-
gata duodecies mille milliaria Germanica, hoc
eſt, iter quatuordecim millium leucarum noſtra-
rum, poſt ſeaies ſine læſione tranſmiſſam Torri-
dam Zonam, tertio tandem anno, quàm ex Hi-
panis ſoluerant, eodem cum maxima Caroli Im-
peratoris, Regíſque Catholici voluptate redie-
40 runt, † cum diem vnum in Calendario antici-
paſſent: nam diem illi Mercurij putabant eſſe,
cùm eſſet dies Iouis. Cuius erroris cauſam erudi-
tè exponit Ioſeph. Acoſta *in hiſtor. Ind. lib. 3. cap. 25.* & Anton. Herrera *decad. 3. lib. 4. cap. 1. pag. 140.*
41 Sebaſtianus † autem à Rege arma; ſiue inſi-
gnia gentilitia accepit, Orbem terrarum ſphærico
globo delineatum, hoc addito ſymbolo, *Hic primus Geometres*, ſiue, *Tu primus circumdediſti me.*
42 Eius † verò nauis reliquiæ Hiſpali memoriæ cau-
ſa iure, meritóque poſteritati reſeruantur: vt cum
Ioan. Metello teſtatur Theatr. vitæ humanæ *vol. 3. lib. 9. pag* 985. Alanus Copus *Dialog. 6. cap. 34. pag.* 942. Stephan. Garibay. *lib. 3. hiſt. Hiſpan. cap. 5. pag.* 70. Thomas Canus *in ſuis Dialog fol.* 5. Petr. Opmeerus *in opere Chronograph. pag.* 464. Maluenda *de Antichriſt. lib. 3. cap. 25.* Anton. de Herrera *in hiſtor gener. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 3. & decad. 3. lib. 4. cap. 1. & cap. 4. & cap. 24.* Vbi
aliorum etiam nomina ponit, qui cum Sebaſtiano
à Cano in eadem naui redierunt; & qualiter à
Rege accepti, & remunerati fuerint Sed lubet
Ioſephi Acoſta verba ſubiicere, qui *lib. 1. de natur. Noui Orbis cap. 2.* ſic inquit: *Vna nauis* VICTORIA, *prorſus inclyta de toto terrarum Orbe, ſimul de veterum immenſo inani triumphans. Oceani magnitudinem curſu ſuo emenſa minorémque terra quantamcumque molem vel ipſis veſtigiis hominis exemplo nouo declarans.* Sed
poſteà idem iter annis duobus, & decem menſi-
bus fecit Franciſcus Dracus, & alij plures feli-
ciori etiam ſucceſſu tentarunt; de quibus *infrà cap. 8. ex num. 44.* tractabimus.

Plurimi quoque alij, & præclariſſimi Duces
extiterunt, qui egregiam ſibi laudem in eiuſdem
Noui Orbis detectione, & expugnatione pata-
runt, quorum ſi peculiarem ſermonem habere
vellemus, plus nimio ab inſtituto opere excedere
videremur: Sed omitti tamen non poteſt † Fran- 43
ciſcus Pizarrus, vir animi fortitudine, peritiâ gu-
bernandi, & inauditis expeditionibus, quas intre-
pidè, & fœliciter geſſit, tane promeritus, vt ipſius,
ac patriæ nomen nullus vnquam caſus, nulla tem-
poris longinquitas obruat.

Is enim anno 1524. cum Didaco de Almagro,
& Ferdinando de Luque ſocietate inita in Pana-
menſi portu ad mare *del Sur*, quod, vt *ſupra* re-
tulimus, Blaſcus Nonius Balboa primus omnium
detexerat, exiguam quandam claſſem conſtruit,
& Dux eius conſtitutus, multis periculis & labo-
ribus exantlatus, Orientalem oram continentis
Americanæ terræ perluſtrans Peruanam hanc re-
gionem inuenit, quam cum auri, & argenti nimis
feracem cognouiſſet, in Hiſpaniam rediit anno
1528. vbi Carolo Cæſari, quæ viderat & geſſerat,
proliaè narrauit. A quo benigniſſimè habitus, &
multis honoribus ſibi, & ſociis, & militibus im-
petratis, præcipuè tredecim illis, qui ſecum in in-
ſula † Gorgona manentes, tot ac tantas ærumnas, 44
& famem ſuſtinuerunt, quorum nomina & priui-
legia refert Regia ſchedula data Tolet. 26. Iulij
ann. 1529. quæ habetur *in 2. tom. impreſſ. pag.* 11.
& Anton. Herrera *decad. 4. lib. 6. cap.* 5. ad eandem
expeditionem proſequendam reuerſus eſt; priùs
vrbem Truxillo in Eſtremadura, in qua ortus erat,
inuiſens, & quatuor, quos habebat, fratres ſe-
cum adducens, nempe Ferdinandum, Gundi-
ſaluum, & Ioannem cognomento Pizarros, &
Franciſcum-Martinum de Alcantara.

Initio igitur anni 1530. ex Hiſpania ſoluens,
& in Panamam feliciter delatus, compoſitis qui-
buſdam querelis, quæ inter eum, & Didacum de
Almagro exortæ fuerant, & eandem, quam cœ-
perat oram vlteriùs, & penitiùs inquirens, tandem
latiſſimo & ditiſſimo hoc Peruano Regno, & aliis
prouinciis ei adiacentibus ſub auſpiciis Caroli V.
potitus eſt, † Bello capto eius Tyranno Atahual- 45
pa, ſiue, vt alij vocant, Atabaliba, qui tunc ad-
uerſus fratrem natu maiorem, & Regni verum
hæredem, Guaſcarum nomine, exercitum moue-
rat, illúmque à ſuis ducibus captum interfici iuſſe-
rat. Fuit † verò adeò ingens victi Atahualpæ 46
præda, vt vel teſtante Petr. Opmeero *in opere Chronograph. pag.* 473. auri tricies centum & ſexa-
ginta mille ſolidos ſuperauerit, & argenti pari
centum & quinquaginta mille marcas, pluráque
indies Tyrannus in pretium libertatis, vti pactus
erat, inferret, niſi à Pizarro & ſociis ob ſuſpicio-
nem tentatæ aduerſus Hiſpanos conſpirationis,
capite damnatus fuiſſet, non parua Caroli Imper.
iacturâ, vt tradunt Surius *Comment. ſub anno Domini* 1558. Simon Maiolus 1. *tom. dier. Canicul. colloq.* 19. *pag.* 447. & Anton. Herrera *dict. hiſtor.*
gener.

gener. Ind. decad. 5. lib. 3. per totum, vbi *cap. 3.* ſigillatim commemorat eos omnes, qui in hac expeditione contra Atahualpam militarunt, & prædam cum eo habitam, partiti ſunt.

47 De quibus omnibus, † & de aliis, quæ ad hiſtoriam huius Noui Orbis ſpectant, & ad cognoſcendos antiquos, & præſentes incolarum mores, & religionem, & quantum in eius inquiſitione, & veræ fidei propagatione à noſtris laboratum fuerit, qui pleniores Commẽtarios deſiderauerit, legat librum, qui inſcribitur, *Relaciones Noui Orbis*, vbi ipſius Columbi, Americi, & Alberici Veſpucij nauigationes inueniet; & Ioan. Bapt. Ramuſium de eiſdem, & aliis agentem, & eruditas octo decades Petr. Martyris de Angleria Mediolanenſis, & ea, quæ Ferdinandus Columbus de vita genitoris ſui, & Alphonſus Oxeda, Ferdinandus Corteſius, & Nunius Guzmanius de ſuis factis ſcripſerunt; necnon libros Ioan. Metelli, Maximiliani Tranſyluani, Hieronymi Benzonis, & aliorum,
48 qui † continentur in vndecim voluminibus, ſiue partibus, diuerſis titulis, & editionibus diſtinctis de hiſtoria Americæ, qui tamen cautè legendi ſunt: nam Hæretici, qui illos ſcripſerunt, congeſſerunt, & euulgarunt, nihil magis iuraſſe videntur, quàm vi veræ fidei, & Hiſpanorum gloriæ, & præclaris facinoribus tenebras offunderent, ſub prætextu aliquarum crudelitatum, quas in Indos commiſiſſe recenſent; & ita meritò in tertia claſſe librorum prohibitorum Catalogi anni 1612. Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Cardinalis Sandouallis numerantur, & expurgari iubentur *ex pag. 49. ad 52.*

49 Et † præcipuè legat Gundiſſ. Fernandez de Ouiedo, Petr. Ziezam Legionenſem, & Franc. Lopez de Gomara, qui de eiſdem hiſtoriis Hiſpano ſermone pleniſſimos commentarios ediderunt iam tamen variis linguis traductos: Et Ouiedus quidem ita luculenter, & eruditè, vt hunc ſolùm inter hiſtoricos noſtræ ætatis antiquis adnumerari dignum, cenſeat Cardanus *de ſubtilit. in lib. de metallis*, & Theatr. vitæ humanæ *vol. 6. lib. 2. pag.* 1587. Fumus quoque Gallicâ linguâ Indiarum Occidentalium hiſtoriam edidit, & Auguſtinus de Zarate, Chriſtophorus Stella Caluete, & Læuinus Apollonius *de rebus Peruenſibus*. Extátque liber ex his, & aliis conſarcinatus, qui inſcribitur, *Chronica Peruenſis tripartita*, editus Venetiis anno 1560. Didacus Fernandez Palentinus *de bellis ciuilibus, & ſeditionibus eiuſdem prouinciæ egit*: & Ioſephus Acoſta è Societate Iesv, tum Latinis, tum Hiſpanis commentariis naturalem, & moralem harum Indiarum hiſtoriam eleganter proſecutus eſt.

Extat etiam Latinum Poëma Ioan. Bapt. Stellæ, quod vocauit *Columbeidem, ſiue de Chriſtophori Columbi geſtis, & nauigationibus*. Et aliud eiuſdem nominis, & argumenti auctore Iulio Cæſare, duobus libris partitum, in quorum ſecundo aliquid non poſitum eſſe præſtaret, vt ait Anton. Poſſeuinus *in Bibliothec. 2. tom. lib. 17. cap. 29. pag. 457.* qui alios auctores de eodem Nouo Orbe agentes connumerat *in eod. tom. lib. 6. cap. 14. pag. 389.* & *in apparatu pag. 52. & 53.* Plures etiam alios citauit Anton. de Herrera *in initio ſuæ hiſtoria generalis Indiarum Occidentalium*, qui cæteris plenius, & fidelius quatuor in hunc vſque diem volumina edidit in octoginta annorum decadas, & 20. libros diſtributa.

Nuper item de rebus Peruenſibus, & Incarum origine, & Imperio Commentaria quædam Hiſpano ſermone vulgauit Garcilaſſus Inca, qui ſe ab eiſdem Regibus per maternam lineam prognatum eſſe commemorat. De quibus anteà tres libros non contemnendos ſcripſerat Michaël Balboa Cabello Peruenſis Presbyter, ſub nomine *Miſcellanea Auſtralis*, qui apud me manuſcripti ſeruantur. Et de eorundem Occidentalium Indorum origine in communi integrum tractatum edidit Fr. Gregor. Garcia Dominicanus. Nouiſſimè quoque de hiſtoriis, & rebus huius Noui Orbis, & præcipuè de his, quæ ad Nouam Hiſpaniam pertinent, viginti duos libros tribus voluminibus contentos, prælo & luci mandauit F. Ioan. de Torquemada Franciſcanus, quibus Monarchiæ Indianæ titulum fecit. Et aliud ingens volumen Fr. Petr. Remeſal *de hiſtoria prouinciæ Guathemalenſis*.

Atque hi quidem ex profeſſo Americani Imperij hiſtorias contexuiſſe videntur. Cæterùm ex aliis, qui alias diuerſorum temporum, vel nationum ſcripſerunt, nullus ferè eſt, qui, licèt obiter, aliqua ad idem argumentũ ſpectantia non referat, vt conſtabit ex Paulo Iouio *in elogiis illuſtr. virorum lib. 6. & lib. 18. & 34. hiſtor.* Petr. Bemb. *lib. 6. hiſtor. Venet.* Mambrino Roſeo de Fabriano *3. part. lib. 1.* Tarcañota *lib. 21. fol. 517.* Natal. Comite *in hiſtor ſui temp. lib. 1. fol. 8. & lib. 21. fol. 445.* Guiciardin. 17. Theatr. vitæ humanæ *volum. 20. lib. 2. pag. 3653.* Bapt. Fulgoſ. *lib. 8. memorab. c. 11. in fin.* Alphonſ. Aluar. *in ſpecul. Rom. Pontif. c. 31.* Alano Copo *Dialog. 6. cap. 9.* Anaſtaſ. Germon. *de ſacror. immunitat. lib. 3. cap. 13. num. 30. & 31.* Ioan. Laurent. Anania *in fabr. mundi, tract. 4.* Lucio Marinæo Sicul. *in hiſt. Hiſpan. lib. 19. c. 16.* Ioan. Bodin. *de Repub. lib. 1. c. 9.* Ioan. Nicolao Doliono *in Compendio hiſtor. lib. 4.* Gauden. Merula *in Sylua var. lectio. lib. 5. per totum*: Petr. Mexia *in ſua Sylua 4. part. cap. 1.* Fr. Hieron. Roman *in libris de rebus pub. mundi 3. part. lib. 1. de Republic. Indiarum Occident. pag. 125.* Stephan. Garibai *lib. 19. & 28. cap. 1.* & Zurita *in ſuis annal. Hiſpan. ex anno* 1492. Maffæio *in hiſtor. Ind. Orient. lib. 1. pag. 17. & 18. & lib. 8. pag. 172.* Genebrar. *lib. 4. Chronogr. ex pag. 1493.* Laurentio Surio *in ſuis Commentar. paſſim ex anno* 1500. Petr. Opmeer. *in opere Chronograph. pag. 437. 455. & 463.* Hieron. Giglio *de moribus gentium lib. 4.* & Fr. Tamara *in eodem tractat. lib. 3.* Illeſcas *in hiſtor. Pontif. lib. 6. cap. 22. §. 2. ex pag. 279. vſque ad 284. & cap. 24. §. 8. & cap. 26. §. 14.* Ioan. Botero *in relation. 1. part. vol. 2. & 3.* vbi ſex integros libros in hoc conſumit, *& 2. part. ex pag. 217.* Ioan. Mariana *de rebus Hiſpan. lib. 26. cap. 2.* Petr. Damatiz *de var. hiſtor. Dialog. 4. pag. 211.* Petr. Gordonio *in Chronograph. anno 1492. pag. 441. & 450.* Maluenda *de Antichriſto lib. 3. cap. 15. ex pag. 143.* Th. Bozio *de ſtat. Ital. lib. 4. cap. 1.* Didac. Valdeſio *de dignit. Reg. Hiſpan. cap. 12. & cap. 19. num. 52. cum ſeqq.* Camillo Borrel. *de præſtant. Reg. Cathol. cap. 46. ex num. 217. & cap. 42. ex num.* 38. Gregor. Lop. Madera *in Monarch. Hiſpan. cap. 6. fol.* 44. Rutilio Benzon *de anno Iubil. lib. 1. cap.* 10. & Moſquera de Barnuevo *in Numantina cap.* 10. qui omnes multa de prædictorum, & aliorum Ducum laudibus memorant, & progreſſum extollunt quem Fides Catholica noſtrorum Regum & gentium curâ in his regionibus accepit. Quod argumentum latè etiam, & optimè proſequitur Boterus *in dict. relation. 4. part. lib. 1. 2. & 3.* Fr. Auguſt. Dauila *in hiſt. Mexicana*

Ordin.

Ordin. Prædicat. eleganti admodum ſtylo conſcripta : Fr. Alphonſus Ferdin. Domintcan. *in hiſtor. Eccleſ. noſtri temporis lib.1. per totum :* Frat. Thomas à IESV *de proc om. gent. ſalute lib.2. part. 1. cap.5 pag.52.* & paſſim Thom. Bozius Eugobinus *in libris de ſignis Eccleſ. Dei,* præſertim *lib.4.c.3. pag.131. & ſeq. lib.6.c.6. & pag.236.c.4. pag.240. & lib.20. cap.6. pag.333.*

CAPVT VI.

De ſitu, & deſcriptione Noui Orbis, & de linea Meridionali, qua Alexander VI. Romanus Pontifex Caſtellanorum, & Luſitanorum nauigationes diuiſit.

SVMMARIVM.

1 *Mundus puncti rationem obtinet.*
2 *Plinij, & Boetij grauis reprehenſio aduerſus eos, qui pro huius exigua mundi occupatione laborant.*
3 *Mundus quodammodo videtur auctus, poſt Noui Orbis detectionem, licèt multa detegenda ſuperſint.*
4 *Orbis Noui ſitus, diuiſio & deſcriptio generaliter proponitur, & plures auctores, qui de ea agunt recenſentur.*
5 *Orbis Nouus videtur exprimere cordis figuram ſecundùm Acoſtam.*
6 *Orbis Nouus diuiditur communiter in duas penìnſulas, tenui iſthmo diſtinctas, & qualiter illa appellentur ?*
7 *Orbis Noui peninſula Septentrionalis, & Meridionalis longitudo & latitudo, quæ ? ſecundùm varios auctores, quorum dicta referuntur.*
8 *Nauigationes longiſſimæ aliquorum ad Polum Antarcticum.*
9 *Inſulæ Oceani Atlantici ab Hiſpanis detectæ innumerabiles ſunt, & aliquæ ampliſſimæ, & opulentiſſimæ.*
10 *Inſula Sancti Dominici ſiue Hiſpaniola deſcriptio, & nominis error.*
11 *Iamaica inſula deſcribitur.*
12 *Cuba inſulæ deſcriptio.*
13 *Inſulæ dictæ,* Iardin de la Reyna, & los Lucayos, *deſcribuntur.*
14 *Inſula ſancti Ioannis de Puerto Rico, ſiue Boariquena, deſcribitur.*
15 *Canibalorum inſulæ, quæ, & cur ita dictæ ?*
16 *Inſula* de la Trinidad *deſcribitur.*
17 *Cubagua, & Margarita inſulæ deſcribuntur.*
18 *Cancellaria, & Metropolis inſulæ ſancti Dominici quid comprehendat.*
19 *America Septentrionalis prouincia. Eſtotilandia, Terra laboratoris & Norumberga.*
20 *Terra de Bacallaos quæ & cur ita dicta, & à quo detecta ?*
21 *Noua Francia.*
22 *Virginia prouincia ab Anglis occupatur, & eius deſcriptio.*
23 *Florida prouincia, & eius deſcriptio, & hiſtoria.*
24 *Iucatana prouincia deſcriptio.*
25 *Nicaraguæ prouinciæ deſcriptio.*
26 *Honduras & Coſta Rica prouinciæ.*
27 *Guatemalenſis prouinciæ deſcriptio, & Cancellaria.*
28 *Chiapa prouincia, & eius deſcriptio.*
29 *Noua Hiſpaniæ prouinciæ deſcriptio, & cur ita dicta ?*
30 *Nomina ſuarum vrbium, & prouinciarum ſolent duces ad extraneas à ſe detectas transferre.*
31 *Noua Gallecia, Mechoacan, Guaxaca & Tlaſcalæ prouinciæ deſcribuntur, & Cancellariam habent.*
32 *Mexicanæ vrbis, & regionis deſcriptio, laudes, & Cancellaria, ac Metropolis.*
33 *Mexicum vrbs dicta fuit anteà Tenuchtitlan, & vtriuſque nominis etymologia.*
34 *Americæ Septentrionalis regiones innumeræ.*
35 *Panamenſis prouincia, ſiue Terrafirma deſcriptio, & cur dicta* Caſtilla del Oro.
36 *Aurum retibus expiſcari in Panamenſi prouincia publicauit Bacchalaureus Enciſus.*
37 *Panama & Portus belli vrbes ſunt veluti emporia commercij Americæ Septentrionalis, & habent Cancellariam.*
38 *Dominus D. Franciſcus Valuerdi de Mercado Præſes, & Gubernator Panamenſis laudatur.*
39 *Calumnias excitat virtus, & à viris probis contemnendæ ſunt.*
40 *Noui Regni Granatenſis deſcriptio, & Cancellaria ac Metropolis.*
41 *Beatus Aloiſius Beltranus prædicauit, & multa miracula fecit in Nouo Regno Granata.*
42 *Peruani Regni deſcriptio, & longitudo.*
43 *Quitenſis vrbs, & prouincia deſcribitur.*
44 *Vrbes Piura, & Paita, quales ?*
45 *Truxilli vrbis Peruanæ deſcriptio, & ingens terræ motus.*
46 *Limenſis vrbis, quæ aliàs Regum ciuitas dicitur, deſcriptio & laudes, & vtriuſque nominis cauſa.*
47 *Prorex Peruanus per plus mille leucas ſuam gubernationem extendit.*
48 *Auctor dolet quòd per quatuordecim annos in Limenſi Senatu tam longè à patria, & Curia Regia inſeruire iuſſus fuerit, & quare hoc opus ſcribere cœperit.*
49 *Cancellariæ Limenſis diſtrictus.*
50 *Vrbes Chachapoyas, Moyobamba, Leon de Guanuco, & Guamanga deſcribuntur.*
51 *Guanca velica oppidum argenti viui fodinis nobile.*
52 *Arequipa vrbis Peruanæ deſcriptio.*
53 *Cuzco vrbs Peruana Incarum olim Regia deſcribitur, & laudatur.*
54 *Arica vrbs, & eius portus pertinet ad Limenſem Cancellariam, non ad Argenteam, vt tradit Herrera.*
55 *Argentea vrbs, ſiue* de los Charcas, ò la Plata, *& eius Cancellariæ diſtrictus deſcribitur.*
56 *Potoſi mons argenti fodinis celeberrimus, & oppidum ingens iuxta illum.*
57 *Chuquiabo vrbs, alio nomine* la Paz, *deſcribitur.*
58 *Prouincia* de Santacruz de la Sierra, Tucuman & Paraguai *deſcribuntur.*

59 *Braſiliæ regionis deſcriptio, detectio, & hiſtoria.*

60 *Chilenſis Regni deſcriptio, & Cancellaria, & incolarum robur, & ſuperbia.*

61 *Magallanica terra vaſtiſſima, & necdum ſatis detecta.*

62 *Indiæ, quæ dicuntur*, del Poniente, *quales?*

63 *Malucarum, ſiue Molucarum inſularum deſcriptio, & qualiter ad Caſtellæ terminos pertineant?*

64 *Philippinarum inſularum deſcriptio, & Cancellaria.*

65 *Dominus D. Anton. à Morga Quitenſis Cancellariæ Præſes laudatur.*

66 *Inſulæ Salomonis, quæ, & quando detectæ?*

67 *Petrus Fernand. de Quiros ſcripſit latiſſima commentaria de ſuis nauigationibus in inſulas Salomonis, & aliis peregrinationibus, quæ auctori communicauit eius filius Don Franciſcus de Quiros inſignis Mathematicus, & Coſmographus.*

68 *Lis & controuerſia inter Reges Caſtellæ & Luſitaniæ ſuper terminis Indiarum, vnde orta, & qualiter compoſita?*

69 *Alexander VI. Romanus Pontifex compoſuit lites Regum Caſtellæ, & Luſitaniæ aſſignando eis diſtinctos nauigationis, & conquiſitionis terminos.*

70 *Linea Meridionalis qualiter Orbem diuidat?*

71 *Magallanus cur de aperiendo freto tractauerit?*

72 *Molucæ inſulæ à Luſitanis, & Caſtellanis prætendebantur, & quare?*

73 *Auctores qui agunt de linea, quæ ducta fuit iuſſu Alexandri VI. ad aſſignandos limites Luſitanis, & Caſtellanis.*

74 *Portugalliæ Regnum Caſtellæ iungi maximè conueniens fuit, vt ceſſarent contentiones de terminis Indiarum.*

75 *Luſitani ſemper cum deſpectu, & ſuperbia de Caſtellanis loqui ſolebant.*

76 *Portugalliæ Regnum quo iure, & 'nodo conſolidatum fuerit cum Regno 'aſtellæ, cuius feudum olim fuerat?*

77 *Ludouicus Cabrera Re'ius Chroniſta laudatur.*

MVNDVM vniuerſum, ad cœli ſpatium col-
1 latum, puncti rationem † obtinere veteres Coſmographi tradiderunt: Inter quos Plin. *lib.* 2.
2 *cap.* 68. † meritò homines ridet, & Chriſtiano potius, quàm gentili ſtylo reprehendit, quòd pro re adeò parua, & vix in minima ſui parte detecta, tot lites, & bella mouere ſoleant, & nemo cogitet, cùm ad menſuram auaritiæ ſuæ terminos propagauerit, quam tandem portionem terræ defunctus obtineat? Idem quoque non minùs piè, & eleganter tradit Seneca *lib.* 1. *nat. quæſt. in præfat.* & ab vtroque mutuatus Boëtius *lib.* 4. *de Conſol. Philoſoph. proſa* 7. ſic inquiens: *Omnem terræ ambitum ſicuti Aſtrologicis demonſtrationibus accepiſti, ad cœli ſpatium puncti conſtat obtinere rationem, id eſt, vt ſi ad cœleſtis globi magnitudinem conferatur, nihil ſpacij prorſus habere iudicetur. Huius igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta ferè portio eſt, ſicut Ptolemæo teſtante didiciſti, quæ à nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartæ, ſi quantum maria, paludéſque premunt, quantúmque ſiti vaſta regio diſtenditur cogitatione ſubtraxeris, vix anguſtiſſima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncto circumſepti, atque concluſi, de peruulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificúmque gloria, tam anguſtis exiguiſque limitibus arctata?* Et Ioſt. Lipſius *lib.* 2. *Phyſiolog. Stoic. lib.* 2. *cap.* 18. *in fin.* vbi ait: *Et ipſa terra penè eſt nihilum, vniuerſi comparatione, & velut punctum. O miſeri, cœlum adſpicite, & in terram deſpicite; punctum eſt illud in quo nauigatis, in quo bellatis, in quo Regna diſponitis; minima etiam cum illis vtrimque Oceanus occurrit.*

Sed licèt hoc veriſſimum ſit, atque hodie etiam mundus eandem puncti rationem obtineat, & multæ eius partes nondum cognitæ, aut exploratæ ſint, vt pluribus oſtendit Ioſeph. Acoſta *in hiſtor. Ind. lib.* 3. *cap.* 25. & Maluenda *de Antichriſt. lib.* 3. *cap.* 14. *pag.* 141. *& ſeqq.* Satis † tamen om- 3
nibus conſtat, quantum extenſionis, vel, vt ita dixerim, acceſſionis receperit, ex detectione huius Noui Orbis, de quo *in ſuperioribus capitibus* ſermonem iniuimus.

Cuius ſitum, † longitudinem, & latitudinem, 4
atque vniuerſalem diuiſionem, & deſcriptionem variè conſtituunt auctores *ſuprà* relati, & præcipuè Gerard. Mercator. Petrus Appianus, & Gemma Friſius in pluribus locis ſuæ Coſmographiæ Abraham. Ortel. *in Theatr. magn. tab.* 5. vbi de America in communi, *& tabulis ſequentibus*, vbi de aliis eius prouinciis ſpecialiter agit. Ioan. Boter. *in relation. vniuer.* 1. *part. vol.* 2. *&* 3. *ex pag.* 347. *vſque ad* 466. Thom. Porcacchus Aretinus *in inſulario lib.* 3. *per totum*: Carol. Stephan. *in dictionar. Hiſtor. & Poet. verb. America*: Maginus *in tab. Coſmograph.* 2. *part. tab.* 34. *ex pag.* 279. *vſque ad* 292. Hieronym. Iarana Tarraconenſ. & Carol. Ventonnius *in parallel.* Didac. Valdeſius *de dign. Reg. Hiſp. cap.* 12. Camill. Borrel. *de præſtant. Reg. Catholic. c.* 43. *& c.* 46. *num.* 217. Gregor. Lopez Madera *de Monarch. Hiſpan. c.* 6. Maluenda *de Antichriſt. lib.* 3. *c.* 44. *&* 45. Ioſeph. Acoſta *lib.* 1. *de natur. Noui Orbis c.* 6. Petrus Opmeer. *in opere Chronograph pag.* 437. *&* 463. Anton. de Herrera *in ſuis octo decad. hiſt. gener. Indiar. Occident.* & melius in deſcriptione, & tabulis huius Noui Orbis, quas in calce quartæ decadis collocauit: Fr. Alphonſ. Fernandez *in hiſtor. Eccleſiaſt. noſtri temporis lib.* 1 *per totum*: Fr. Ioan. Torquemada *in Monarch. Ind. lib.* 1. *cap.* 6. Anton. Poſſeuinus, qui alios recenſet *in apparatu, pag.* 52. *&* 53. Roder. Zamoranus *in repertorio lib.* 1. *cap.* 46. & Michaël Balboa Cabello *in Miſcellan. Auſtrali manuſcripta part.* 2. *cap.* 19.

Et quamuis nemini ſatis compertum eſſe poſſit, quænam verè ſit forma, aut facies eiuſdem Noui Orbis, quoniam extremi eius fines necdum hodie cogniti, aut explorati ſunt, vtcunque tamen † ali- 5
quid concipiendo, cordis figuram aliqualiter exprimere videtur, vt tradit Ioſeph Acoſta *lib.* 3. *de hiſtor. Ind. cap. fin.* ſubdens, latiſſimam eius partem eſſe terram Braſiliam vſque in Peru, terminum verò ſiue apicem fretum Magallanes, baſim, quâ perficitur, Terram firmam. Atque hinc paulatim vſque in Floridam expandi, & ad illa loca, quæ nondum nota ſunt.

Reliqui autem † magis communiter & apertè, 6
prætermiſſis inſulis, quæ in Oceano Atlantico, ſiue (vt vulgò dicunt) *Del Norte*, à Columbo, & aliis

aliis detectæ ſunt, atque adeò ad hunc etiam Nouum Orbem pertinere videntur; vniuerſam eius continentem poſteà repertam, & perluſtratam in duas maximas peninſulas diuidunt, quæ ad Panamaticum ſaltum tenui iſthmo connectuntur. Earúmque illam, quæ Nouam Hiſpaniam, & alias regiones continet, quas ſtatim connumerabimus, Americam Septentrionalem appellant, alteram verò, quæ ad Panamiam incipiens, Peruanum Regnum, Braſiliam & reliqua continet, quæ ſtatim etiam recenſebimus, vocare ſolent Americam Meridionalem, eò quod magis ad hunc cœli tractum reſpiciat. Et vt ex aliorum relatione ſcribit Valde-
7 ſius *vbi ſupra* † peninſula illa Septentrionalior circiter quinquies mille ducentiſque milliaribus longa eſt, quibus ſi coniungantur Mediterranea confinia Septentrionem verſus, non minùs quàm nouem mille milliaria efficient. Meridionalior verò habet oræ maritimæ duodecies mille ſexcenta milliaria, circulúmque vtrumque Arcticum, & Antarcticum perſtringit, vt tradit Carol. Stephan. *d. verb. America.*

Surius autem *in Commentar. anni Dom.* 1558. quem refert Simon Maiol. 1. *tom. dier. Canicul. colloq.* 10 *pag.* 266. littora Borealia maris Noui Orbis ad triginta Italicorum milliarium millia protendi, ait: Littora verò Auſtralis maris eiuſdem Orbis ter mille & quingentas leucas continere, id eſt, quatuordecim Italicorum milliariorum millia. Quibus ſubſcribens Ioſeph. Acoſta
8 *lib.* 1. *de nat. Noui Orbis cap.* 2. † aliquos eius exploratores vſque ad ſeptuageſimum ad Antarcticum gradum, immenſa nauigatione progreſſos commemorat.

Et Ioann. Boter. *in dict. relat. vniuerſal.* 1. *part. volum.* 2. *lib.* 2. *pag.* 348. inquit, dictam peninſulam Septentrionalem habere in circuitum ſexdecim millia milliariorum, quatuor millia verò in longum ab ortu ad Occaſum; & à Iacobo Cartiero anno 1535. per eius oram maritimam nauigatum fuiſſe vſque ad gradum quinquageſimum. A Gaſparo Corte Reali Luſitano vſque ad ſexageſimum, à Sebaſtiano Gaboto Italo vſque ad ſexageſimum ſeptimum, neque vltra progredi potuiſſe eum, & Martinum Forficierium, qui eandem nauigationem poſteà tentauit, ob immenſum frigus. Et *in eadem part. & volum. lib.* 3. *pag.* 371. loquens de altera peninſula, quæ dicitur Auſtralis ſiue Meridionalis, tradit, quod ſimiliter habet ſexdecim millia milliariorum in circuitum, & quatuor millia in longum, in latum verò admodum variare, propterea quod terra, iuxta maris ſinus interdum reſtringitur, & interdum multum ampliatur.

Maginus quoque *tab.* 34. *fol.* 280. eandem diuiſionem, & dimenſionem probans, ſubiungit, Americæ Septentrionalis regionem à Meridie, vbi tota circumnauigata eſt, duobus ingentibus Oceanis pulſari per ſpatium ſexdecim millium milliarium, Septentrionalem verò eius limitem porrigi verſus polum Boreum, nec hactenus circumnauigari potuiſſe: Et *fol.* 282. loquens de regionibus alterius Americæ Meridionalis, ait: totius eius continentis circumnauigationem complecti alia ſexdecim millia milliaria, & idem concludit *fol.* 279. dum docet, totam Americæ circumnauigationem, vt tradunt probatiores, complecti circiter triginta duo millia milliarium, occupatéque dimidium penè terreni globi ſpatium ſecundùm longitudinem; clauditur enim inter Meridianum gradu 190. & Meridianum gradu 360. & ſecundùm latitudinem exſpatiatur vtrinque ab Æquinoctiali longo tractu; ad Auſtrum quidem, vbi prorſus patefactus eſt, ad gradum vſque 52. ad fretum ſcilicet Magallanicum; & à Septentrione ad gradum 67. latitudinis Boreæ. Et hoc etiam obſeruant, & ſequuntur Abraham. Ortel. *in Theatr. dict. tab.* 1. & 5. Herrera *in hiſtor. gener. Ind. decad.* 1. *lib.* 1. *cap.* 14. *& in deſcript. Ind. cap.* 1. *& ſequent.* & nouiſſimè Fr. Ioan. Torquemada *in Monarch. Indian. lib.* 1. *cap.* 2. & 6. vbi ſigillatim connumerat leucas, quibus Nouus hic Orbis extenditur per vtramque oram maris Borealis, & Auſtralis, hoc eſt DEL NORTE, y DEL SVR, vt vulgò vocant, & nos etiam aliqua tetigimus *ſuprà cap.* 4. *a.* 51. *& ſeqq.*

Atque hoc quidem in genere de forma, & latitudine Noui Orbis dixiſſe ſufficiat; vt verò aliquam etiam, licèt breuem, & ſummariam cognitionem de eius prouinciis, & regionibus ſpecialiter habeamus; ab inſulis Oceani Atlantici eidem Orbi adiacentibus, ſermonem ineuntes; ſciendum eſt, † illas tot numero eſſe, vt ferè cognoſci 9
non poſſint, & aliquas adeò amplas, & opulentas, vt vel grandi Regno conſtituendo ſufficerent, vt præter Auctores *ſuprà* relatos aduertit Petro Mexia *in Sylua varia lect.* 5. *part. cap.* 2. *& ſeq.* & Maiolus *colloq.* 10. *pag.* 266. *& colloq.* 14. *pag.* 338. *cum multis ſeqq.*

Inter quas † Principem locum obtinere vide- 10
tur inſula Sancti Dominici, quæ olim ab incolis HAYTI, & QVISQVEIA vocata fuit, à noſtris autem LA ESPANOLA, quod nomen exteri Latinum reddere cupientes, & idioma noſtrum non ſatis callentes, Hiſpaniolam verterunt, cùm verè Hiſpanam, ſiue Hiſpanicam vertere debuiſſent, vt optimè aduertit Bernard. Aldrete *de antiq. Hiſpan. lib.* 4. *cap.* 8. *pag.* 521. Eius ambitus eſt 350. leucarum, ſeu mille & quadringentorum milliarium, longitudo quingentorum milliarium, latitudo verò varia, ſed vbi maior 300. milliaria capit. Mediúmque ipſius inſulæ diſtat ab Æquatore gradibus penè 19. verſus Boream, & eius forma longa eſt ab Ortu ad Occaſum, gaudens eximiâ cœli temperie, ſoli vbertate, auri & argenti fodinis, ſaccharique in primis immensâ copiâ, & aliis vtiliſſimis frugibus, de quibus latius agunt Petr. Martyr. *de Nouo Orbe decad.* 1. *&* 2. Gomar. 1. *part.* Paul. Iou. *lib.* 34. Hieronym. Giglius *lib.* 4. *cap.* 1. Franc. Tamar. *de mor. gent. lib.* 3. *cap.* 7. *&* 8. Hieron. Benzo. & eius additionat. *lib.* 1. *hiſtor. Noui Orbis cap.* 29. *in* 4. *part. hiſtor. America, pag.* 137. Ortelius *tab.* 7. Maginus *dict. tab.* 34. *fol.* 290. Porcacchus *in inſulario. lib.* 3. *pag.* 165. Boter. *in relation.* 1. *part. lib.* 3. *pag.* 461. Herrera *in hiſtor. gener. Ind. decad.* 1. *lib.* 1. *cap.* 3. 4. *&* 5. *ex pag.* 84. *& in deſcript. cap.* 5. *&* 6. *ex pag.* 7. Fr. Auguſt. Dauila *in hiſtor. Mexicana lib.* 1. *cap.* 101. *& ſequent.* Fr. Gregor. Garcia *de Ind. orig. lib.* 1. *cap.* 1. & Fr. Alphonſ. Fernand. *in hiſtor. Eccleſ. noſtr. tempor. lib.* 1. *cap.* 1. 2. *&* 8. Vrbes præcipuæ huius inſulæ ſunt Sancti Dominici, quæ Archiepiſcopalis, & Præſidis, ac Cancellariæ Regiæ ſedes eſt: Sancti Ioannis à Meguana, Portus Platæ, Portus Regius, Cauana, Xaragua, & aliæ, quæ Hiſpanorum ſunt Coloniæ. Ab † Occaſu 11
autem Hiſpaniolæ iacet inſula Iamaïca, quæ à noſtris S. Iacobi vocatur, & ambitu ſuo 150. leucas, hoc eſt ſexcenta milliaria complectitur in longum

verò 55. leucis patet, & in latum circiter 25. il-
lis omnibus rebus abundans, quæ in Hiſpaniola
proueniunt. Et duo continens oppida, nimirum
Oriſtan & Seuilla, in quo quidem eſt principalis
Eccleſia, titulo Abbatiæ inſignita; de qua etiam
latiùs agunt auctores *ſuprà* relati, præcipuè Magi-
nus *d.fol.*290.Boter.*pag.*461 Porcac.*pag.*175. Fr.
Alphonſ.Fernand.*cap.*8.& Herrera *in d. deſcript.
cap.*7.

12 Proxima his inſula † Cuba ab Occaſu eiuſdem
Hiſpaniolæ conſpicitur, relinquens à Meridie Ia-
maïcam, quæ appellata fuit à Chriſtophoro Co-
lumbo in honorem Ferdinandi Regis Catholici,
Fernandina, ſiue *Ferdinanda*, & extenditur ab
Ortu ad Occaſum 300.leucis, hoc eſt 1200. mil-
liaribus, eius verò maxima latitudo 65.leucas, ſeu
250. milliaria non excedit, ſed pluribus in locis
20.leucas vix ſuperat; multis vtilibus rebus abun-
dans,& præcipuè magna Rubiæ tinctorum copia,
& quodam bituminis ſeu picis genere ad naues
oppicandas idoneo. Continet autem ſex Hiſpano-
rum colonias, quarum præſtantiores ſunt, S. Ia-
cobi, vbi Epiſcopalis ſedes, & Hauana totius in-
ſulæ emporium, & nauale, ad quod appellunt na-
uigia, quæ ex Peruuio, & Noua Hiſpania in Eu-
ropam redeunt, atque etiam aliquando, quæ ex
Europa ad has Noui Orbis regiones proficiſcun-
tur, vt latiùs ſcribunt Maginus, & Boter. *vbi ſu-
prà*: Porcacchus *pag.*172. Herrera *d. decad.*1. *&
d.deſcript.c.*7.*ex pag.*10. & Fr.Alphonſ. Fernand.
*d.lib.*1.*cap.*1.*&*.2.

13 Hanc Cubæ inſulam † ſeptingentæ aliæ, eæ-
que amœniſſimæ in coronæ forma, circunſtant;
quæ à Colombo, ob ſui pulchritudinem & viri-
ditatem, appellatæ ſunt, *Iardin de la Reyna*, vt re-
colit Petr.Mexia *d.*5.*part. cap.*9. Herrera *decad.*1.
*lib.*2.*cap.*13.*pag.*69 & Maiol.*d.colloq.*14 *pag.*343.
qui etiam de vicinis aliis inſulis agunt, quæ vo-
cantur *de los Lucayos*, & quadringentas numero
eſſe teſtantur; de quibus latè etiam tractat Boter.
d 1 *part.lib.*3.*pag.*465. & idem Herrera *decad.*1.
*lib.*7. *cap.* 3. *&* *lib.* 9. *cap.* 11. *& in deſcript,
cap.*7.

Vicina quoque eſt ab Ortu Hiſpaniolæ duo-
14 decim, vel quindecim leucis † inſula S. Ioannis,
quæ incolis dicitur *Borriquen*, longitudinem tre-
centorum milliarium habens, ſiue 45. leucarum,
& latitudinem ſeptuaginta milliarium, ſiue viginti
leucarum. Affluit frugibus, fructibus, animalibus,
& piſcibus, ac auro præterea & Guaiaco ligno
perfectiſſimo, quod vulgò dicunt *el Palo Santo*.
Eſt in ea vrbs præcipua S. Ioannis, optimo gau-
dens portu, quem hac de cauſa Hiſpani *Puerto
Rico* appellarunt, & habet (vltra minores alias)
tres nobiles Hiſpanorum colonias, & Epiſcopa-
lem, ac Gubernatoris ſedem, vt latiùs videbis
apud Herrer.*d.cap.*7.

15 His inſulis adiacent aliæ, † quæ Canibalorum,
ſeu Caribum dicuntur, ex habitantium viribus, &
ferinis moribus vocabulis ſumptis: ſunt enim bel-
licoſi admodum, & anthropophagi inſignes. Quo-
rum arma ſunt ſagittæ, & vtuntur ſcaphis ex vni-
co ligno excauato elaboratis, quas ipſi *Canoas* ap-
pellant. Iacent autem hæ inſulæ ab Ortu & Meri-
die Hiſpaniolæ duplici ſerie protenſæ, è regione,
ſeu in conſpectu Terræ firmæ, & quæ magis co-
gnitæ, & ab Hiſpanis perluſtratæ ſunt, licèt nec-
dum cultæ, vocantur *Santa Cruz*, *la Virgines*,
San Eſtacio, *San Bartolome*, *la Barbada*, *la De-
ſeada*, *la Dominica*, *Todos Santos*, *Guadalupe*,
Marigalante, & aliæ, quæ dicuntur *de Barlouen-
te*, ad quas aquæ faciendæ cauſa appellere ſolent
claſſes, quæ ex Hiſpania ad Americam veniunt.
Circa Dominicam autem ad Meridiem repertæ
ſunt aliæ inſulæ, quæ appellantur *Matanino*, *Santa
Lucia*, *Los Barbudos*, & ad continentem Terræ
firmæ magis accedunt. Illarúmque † prior, maior 16
& Orientalior nominatur *la Trinidad*, ducentis cir-
citer leucis ab Hiſpaniola, & ſexaginta à Domi-
nica, longitudine quinquaginta leucarum ab Or-
tu ad Occaſum, & latitudine triginta, eámque
detexit Chriſtophorus Columbus anno 1498. &
de illa & aliis Canibalorum plura tradit Maginus
*dict.tab.*34.*fol.*291. Boter. *dict. lib.*3.*pag.* 459. &
Herrera *decad.*1. *lib.* 3. *cap.* 10. *& dict. deſcript.
cap.*7.

Poſt has verò inſulas † Cubagua iacet, quæ 17
olim Margaritarum copia nobilis fuit, ſed poſteà
ob aquæ & Concharum inopiam derelictam,
tranſlato huius piſcationis emporio, ad aliam in-
ſulam, ab ea vnâ tantùm leucâ remotam, cui
Margaritæ nomen inditum eſt. Diſtátque viginti
leucis ab inſula Trinitatis ad Occaſum,& 170. ab
Hiſpaniola, habens in longum ſexdecim leucas,
ſiue vt alij putant, viginti, & in latum octo, aut
decem & duo oppida, vnum prope mare, vbi eſt
arx, in qua reſidet Gubernator: alterum interius,
quod vocatur vallis Sanctæ Luciæ, de quibus
etiam latiùs agunt auctores *ſuprà* citati, & præci-
puè Herrer.*d.c.*7.*pag.*15.*&* 18.

Hæ autem † inſulæ omnes, & pars continentis, 18
quæ ad eas propius accedit, & comprehendit Gu-
bernationes, quas vocant *de la Florida*, *y de Ve-
nezuela*, vbi eſt ſedes Epiſcopalis, *de la Nueua
Andaluzia*, *del Rio*, *de la Hacha*, *y de Santa
Marta*, vbi eſt altera ſedes Epiſcopalis, ſubſunt
iuriſdictioni Regalis Prætorij, ſiue Cancellariæ,
quæ, vt diximus, reſidet in inſula S. Dominici,
ſiue Hiſpaniola, & prima fuit omnium huius No-
ui Orbis, habétque ſub territorio ſuo ab Ortu ad
Occaſum, quod vulgò dicunt *de Leſte, à Oeſte*
550.leucas, & à Septentrione ad Meridiem, quod
dicunt *Norte Sur*, plus 300. vt latius refert An-
ton.de Herrera dictarum Inſularum & Prouincia-
rum peculiarem deſcriptionem, & relationem ap-
ponens *in d.deſcript.Ind.Occident.c.*5.6.7.*&* 8.&
Fr. Alphonſ. Fernand. *in hiſt. Eccleſ. noſtr. temp.
lib.*1.*cap.*8.

Sed vt relictis inſulis ad continentem acceda-
mus, pars eius, quæ † America Septentrionalis 19
(vt diximus) vocari ſolet, quà ad Orientem vergit,
tres ampliſſimas,& nondum ſatis cognitas, aut Hi-
ſpanis ſubiectas regiones comprehendit, quæ vo-
cantur Eſtotilandia, Terra laboratoris, & Norum-
berga, de quibus agunt Magin.*fol.*282.Boter.*ſuprà
pag.*349.*& ſeq* & Herrer.*in deſcript. c.*8. *pag.*20.
Vicina eſt his terra, † quæ dicitur *de Bacallaes*, à 20
Sebaſtiano Gaboto Veneto, ſub nomine Henrici
Regis Angliæ primum inuenta,& ſic appellata, eò
quod in eius pelago tanta inuenitur piſcium huiuſ-
modi copia, vt etiam nauigia retardent, de cuius
deſcriptione, & natura vltra prædictos auctores
aliqua tradit Petr.Zieza *tom.*2.*hiſt.Peru*: Illeſcas *in
hiſt.Pontif.lib.*9.*c.*22.*pag.*284. Theatr. vitæ hum.
*vol.*5.*lib.*2.*pag.*1218. Noua † quoque Francia iis 21
ſuccedit, quæ iuxta ripas fluuij Canadæ, vel S.
Laurentij extenditur, illámque Galli primum ſub
Franciſco I. eorum Rege detexerunt; ſed propter
eius inopiam ad eam contendere deſierunt, vt tra-
dunt Magin.& Boter.*vbi ſuprà*.

Se quitur

Sequitur alia regio ab incolis Apalchem vo-
22 cata, ab Anglis verò † Virginia, qui aliquot in
ea colonias fecerunt, & hodie etiam renouatis an-
nuis, & expeditionibus retinent, exiguo tamen
fructu, & ſucceſſu, quia vt plurimum eſt ſterilis,
& inculta, vt præter Magin.& Boter. *ſuprà* tradit
Beierlinchius *in opere Chron.og.pag.*306.& P.Gor-
donius *in Chronog. pag.*47. quamuis admirandas
hiſtorias, & commoditates huius regionis nobis
ſuadere velit Thom. Hariot. Anglus in relationi-
bus & Iconibus, quas de ea vulgauit, & habentur
in initio primi tomi auctorũ, qui de hiſtoria Ame-
ricæ ſcripſerunt, & Raphe Hamor Virginiæ Se-
cretarius, & Ioannes Schmidt, in aliis deſcri-
ptionibus & relationibus, vſque ad an.1616. quæ
nouiſſimè prodierunt *in* 10.*part.* eiuſdem Ameri-
cæ, ſumptibus, ac ſtudio Ioan. Theodori de Bri.
anno 1619.

23 Succedit proximè prouincia † Florida vocata,
quæ iuxta ſinum Mexicanum, & mare *del Norte*,
in immenſum extenditur, & eſt quidem, vt pluri-
mum, ſatis amœna, ac omnium fructuum fertilis,
oras tamen habens aſperas, & ſcopulis ac breui-
bus refertas, & incolas barbaros, ſordidos & in-
hoſpitales. Quo fit, vt parum noſtri in ea profi-
cere potuerint, licèt aliquoties ſub Paphilo de
Naruaez, Ferdinando de Soto, Petro Melendez
de Auiles, & aliis ducibus eam penitiſſimè adie-
rint, & perluſtrarint. Galli quoque ſæpè, irritis ta-
men conatibus, eius occupationem adorti ſunt; de
quibus vltra Magin. *ſupra fol.*282. & Boter. *pag.*
352.latè ſcribit Herrera *decad.*4. *lib.*4. *cap.*4. *&*
ſeq. *&* *decad.*6. *lib.*7. *cap.*9. *cum ſeq.* *&* *decad.* 7.
*lib.*1.*ex cap.*10. *vſque ad cap.*8. *lib.*2. *&* *lib.*7. *ex*
cap 1.*ad* 12.& Cabrera *in vita Philippi II. lib.*7.
*cap.*8. *&* *in deſcript.cap.*8.*pag.*19 Illeſcas *in hiſt.*
*Pontif.*2.*tom.pag.*544.*&* 793.Abrah.Ortel.*tab* 8.
Fr.Ang. Dauila *in hiſt. Mexic. Ordin. Prædicat.*
*lib.*1.*ex cap.* 55. *vſque ad* 69. Garcilaſſus Inca *in*
hiſt Florida. *&* *hiſt. America* 2.*part.* vbi variæ re-
lationes, & Icones apponuntur de rebus ad ean-
dem prouinciam pertinentibus.Et rurſus *in* 6.*part.*
vbi Ioan. Ribauldi infelicem expeditionem com-
memorat.

24 Poſt has regiones † Iucatania conſpicitur,
peninſulæ formam referens, quæ in mare *del Nor-*
te porrigitur, eiúſque ambitus patet milliaribus
900. in præcipua vrbe, quæ Merida dicitur, Ca-
thedralis Eccleſia reſidet. Eſt autem ſegetum, fru-
ctuum, mellis, ceræ, ac animalium quorundam
ferax, vt ſunt anates, gallinæ, lepores & cerui.
Incolæ animoſi ſunt, ac bellicoſi, qui arcubus
vtuntur, & clypeis, & carnem humanam non
vorant, ſed humani potius & hoſpitales ſunt, &
Crucem etiam, vt multi tradunt, ante Chriſtiano-
rum aduentum venerabantur, de quibus agunt
Magin.*fol.*381.Boter. *pag.*365. Herrera *decad.* 4.
*lib.*1.*c.*4.*&* *lib.*10.*c.*3.*&* *in deſcript.c.*10.*pag.*27.
& *hiſt. Americ.part.*4.*circa fin.*

25 Nicaragua quoque † prouincia in eadem Ame-
ricæ parte verſus Ortum, & Meridiem reperitur,
quæ quidem, vt plurimum, arenoſa eſt, ac calori
æſtiuo obnoxia, ſed iuxta fluuios admodum fertilis.
In ea eſt lacus valde ingens, qui 300. milliaribus
extenditur, & creſcit, ac decreſcit perinde ac ma-
re, & mons continuo ardens. Habet quinque Hi-
ſpanorum oppida, in quorum præcipuo, quod di-
citur LA CIVDAD DE LEON, Epiſcopus reſidet.
Incolæ huius tractus ad albedinem magis acce-
dunt, quàm reliquæ Noui Orbis gentes, súntque
ſtatura ſatis conuenienti, & humani, & ante
Chriſti Fidem ſuſceptam iuſtitiæ quoque ſpeci-
men aliquod habebant, vt poſt Magin. *ſupra*, &
Boter. *pag.*368.tradit Herrera *decad.*4 *lib* 8.*cap.*1.
& *ſeqq.* *&* *in deſcript.cap.*13.*pag.*31. Fr.Alphonſ.
Fernand.*lib.*1.*cap.*54. *pag.*187. Et aliqua adducit
America hiſtor. dict. 4. *part. circa finem*; vbi
etiam agunt de aliis vicinis prouinciis, quæ † di- 26
cuntur HONDVRAS, y, COSTARICA, in qui-
bus alter Epiſcopus reſidet in ciuitate, quæ dicitur
DE VALLADOLID.

Inter Iucataniam & Nicaraguam regionem ia-
cet † Guathemalenſis vrbs & prouincia in Medi- 27
terraneis, quæ agro potitur fertili & amœno, aë-
réque ſalubri, & in ea eſt ſedes Epiſcopalis,& Re-
gia Cancellaria. Nec longè ab hac vrbe ſunt
montes, qui ignem,fumum & lapides emittunt. Et
alia prouincia appellata Chiapa, † & alia, quæ di- 28
citur *la vera Paz*. vbi etiam Cathedrales Eccleſiæ
præfulgent, de quibus, & de territorio dictæ Can-
cellariæ Guathemalenſis agit Bot.*pag.*266. Herre-
ra *decad.*4. *lib.* 8. *cap.*8. *pag.* 204. *&* *in deſcript.*
*pag.*16.32.*&* 34.Fr.Alphonſ.Fernand.*in hiſt. Ec-*
*cleſ. noſtr.temp. lib.*1. *cap.*37. & nouiſſimè Reme-
ſalius, qui de his prouinciis integrum volumen
ſcripſit.

Sed inter has omnes prouincias caput extollit
ea, quæ † Noua Hiſpania vocatur; eſt enim am- 29
pliſſima, & cæteris cultior, amœnior, ac populis
frequentior, incipiénſque à ſinu Californiæ, quem
vulgò *mar Bermejo* dicunt, extenditur vſque ad
ſinum Mexicanum ad mare *del Norte*, ad Iucata-
niam regionem. Fuit autem ita appellata ab inſigni
illo Duce Ferdin. Corteſio, qui illam primum oc-
cupauit ann. 1518. quoniam eius ſitus, temperies
& diſpoſitio Hiſpaniæ ſimilis videbatur, vt tradit
Herrer.*decad.*3.*lib.*2.*cap.*10. *&* *decad.*4. *pag* 79.
Vel † quoniam antiquam omnium nationum con- 30
ſuetudinem ſequi voluit, quæ ſemper populis, aut
prouinciis à ſe nouè in alienis, & remotis finibus
conditis, propria ſuarum vrbium, aut regionum
nomina imponere ſolebant, vt pluribus exemplis
oſtẽdit Fr.Ioan.de la Puente *in conuen. vtr.Monar.*
*lib.*3. *cap.*25.§.4. *pag.* 153.& in hoc Nouo Orbe
paſſim obſeruatum inuenimus.Continet verò No-
uæ Hiſpaniæ appellatio plures alias ſatis celebres &
vtiles prouincias, quas latè recenſet Magin.
*fol.*280.Petr.Martyr.*decad.*4 *&* *ſeqq.* Abrah. Or-
tel.*in Theat.mag.tab.*6.Boter.*ex pag.*354. Herrera
in deſcript. cap. 9. *ex pag.* 21. *&* *decad.* 3. *lib.* 2.
*cap.*10. *&* *ſeqq.* Ludouicus Cabrera *in vita Regis*
Philippi II. lib 13.*cap.*11.& Fr.Ioan. Torquem.
*in Monarch.Ind.*1.*tom. per totum*, vbi *in lib.*5. *ex*
cap. 37. *ad* 40. tractat de rebus & expeditioni-
bus ad Nouum Mexicum, *&* *cap.* 41. *&* 42. de
Californiis, & *ex cap.* 45. *ad* 58. de aliis expedi-
tionibus ad detegendum caput Mendocinum.

Sed præcipuæ,† & magis cognitæ, & habitatæ 31
prouinciæ ſunt *Xaliſco*, *&* *Culiacan*, quæ à noſtris
appellatur Noua Gallecia, vbi eſt ſedes Epiſcopa-
lis, & Regia Cancellaria; de cuius diſtrictu &
proprietatibus tractat Magin.*dict. fol.*280. Abra-
ham. Ortel. *tab.* 7. Boter. *pag.* 364. Herrera *in*
*deſcript. cap.*11.*ex pag.*29. *&* *decad.*4.*lib.* 9.*c.*12.
& 13. *&* *decad* 8.*lib.*8.*cap.*12. Mechoana, Gua-
xaca, & Tlaſcala, in quibus etiam proprij Epi-
ſcopi reſident, & de eis agit idem Magin. *ſuprà*,
*fol.*281.Boter.*pag.*302 Herrera *in deſcript.cap.*10.
ex pag. 25. & Fr. Alphonſ. Fernand. *lib.* 2. *ex*
*cap.*36.

32 Et † Mexicana ciuitas, & regio, quæ eſt cæte-
rarum Metropolis, & ſedes Proregis,& Cancella-
riæ Nouæ Hiſpaniæ , & plurima alia continet,
quæ eam non ſolùm inter Americæ vrbes , verùm
& Europæ nobilem faciunt,vt latiùs proſequuntur
Magin.*ſupr fol.*281. Porcacchus *in inſulario lib.* 3.
*pag.*1576. Boter.*pag* 366 Herrera *in deſcript.c.*9.
*ex pag.*21.*& decad.*2.*lib.*7.*cap.*7. *cap.*14. *& ſeqq.*
Fr. Alphonſ.Fer.*d.lib.*1.*cap.*36 Fr.Ioan.Torquem.
*in d.Monarch. Ind. tom.*1.*lib.*2 *per tot. & lib.* 3.
*c.*22.*&* 23.Petr.Balbuena *in carminibus Hiſpanis
de laudibus Mexici*, & Sim.Maiol.*in dieb. Canic.
tom.*1.*colloq.*23. *pag.*506.*&* 507. vbi multa mira-
bilia refert de ſitu & magnitudine vrbis Mexici,
& incolarum multitudine,*& colloq.* 12. *pag.* 504.
vbi agit de lacubus, circa quos Venetiarum inſtar
ædificata eſt , qui cum ſe proximè contingant, &
alternatis vicibus procelloſis motibus aquas ſuas
communicent ; vnus tamen ſalſus , & alter dul-
cis eſt.

33 Fuit † autem hæc inſignis vrbs ab indigenis
olim appellata Tenochtitlaut, à lapide quodam,&
Tuna in eo nata , quam in lacu inuenerunt , vbi
primum illam ædificarunt. Qua de cauſa hodie
hæc inſignia eadem ciuitas obtinet , poſteà verò
Mexici nomen accepit , quod materná eorum lin-
guâ ſcaturigines aquarum ſignificat, vt tradit Her-
rera *d.decad.*3.*lib.*7.*cap.*13. Torquem. *dict. lib.*2.
*cap.*11.*& lib.*3.*c.*23.& Sebaſt.Couar. *in Theſaur.
ling.Hiſp.verb. Mexico*, vbi etiam alias huius no-
minis etymologias adducunt.

34 Ad alteram verò † Americæ partem , ſiue pe-
ninſulam accedentes, quam Meridionalem appel-
lari retulimus, immenſi quidem operis eſſet,ſi om-
nia eius oppida , vel regiones ſigillatim deſcribere
vellemus : ſunt enim innumeræ,& earum nonnul-
læ vix nomen notum habentes , vt benè obſeruat
Magin.*d.tab.*34 *fol.*283. Sed de præcipuis aliqua
35 delibantes , in primis occurrit † prouincia Pana-
menſis , ſiue Terræ firmæ , quæ à noſtris vocata
fuit Castilla del Oro , eâ fortè ratione,
quòd ibi aurum plurimum reperiebatur , adeò vt
36 quidam † Bacchalarius Encilus retibus in multis
fluminibus capiſcari publicauerit ; quod in cauſa
fuit , vt plures hac ſpe allecti , ad hanc regionem
cum Petro Arias Dauila anno 1514. confluerent,
vt refert Herrera *in deſcript.c.*15 *pag* 41 Continet
hæc prouincia ſub ſe gubernationes , quas vocant
del Darian, Veragva, Vraba, i Nata,
& alia minora oppida, & duas ſatis nobiles vrbes,
quæ dicuntur Pvartobello , y Panama.
Prior ad mare del Norte conſtructa; commo-
diſſimum portum habet,à quo & nomen accepit,
relicto alio antiquo portu & oppido , quod voca-
batur Nombre de Dios. Altera verò mare
del Svr apposita eſt , eo iſthmo à priore diuiſa,
quo has duas Noui Orbis peninſulas conſtringi
tradidimus , cuius quidem latitudo decem & octo
37 leucas occupat, ſeu ſeptuaginta duo milliaria.† Et
hæ vrbes quæcunque , vel è Peruana regione in
Hiſpaniam , vel ex Hiſpania in Peruuiam adue-
huntur,fido portuum hoſpitio recipiunt ; ſiquidem
diuitiæ , ac merces vtrobique à nauibus exoneran-
dæ ſunt , & terreſtri itinere , aut per amnem , qui
dicitur Chagra , per illas decem & octo leucas
comportandæ , vt rurſus nauibus impoſitæ per
vnum mare,vel alterum traijciantur.Qua de cauſa
ob claſſium concurſum , & nauale commercium,
quod hic exercetur,Epiſcopalis Eccleſiæ Darienſis
ſedes ad hanc vrbem Panamenſem tranſlata eſt,&
ibidem Regia Cancellaria conſtituta,cuius Præſes
ſimul Gubernatoris, & Capitanei generalis munus
exercet.

Quo † pluribus annis ſumma cum laude,& vi- 38
tæ integritate functus eſt Dominus Don Fran-
ciſcus Valuerdi de Mercado leuir meus , hoc eſt,
meæ ſororis maritus , poſtquam dictam vrbem &
portum de Pvartobello Regia auctoritate
conſtruxit & communiuit, & grauiſſimis alijs ob-
ſequijs , atque ſeruitijs , ad hunc & alios maiores
honores ſibi aditum præparauerat ; & obiit ibidem
anno 1614. aduerſariorum quorundam calumniis
impetitus , quas tamen iuſtius contemnere de-
buiſſet , cùm † ſemper calumniatorum virus pro- 39
uocet ipſa virtus , & vt locis læuibus , & politis
ægrè ſordidum aliquid adhæreſcit ; ſic maledi-
ctum ſedem via inueniat in vita puriore , vt præ-
clarè aduertit Iuſt.Lipſ.*in orat. de calumniat.* & in
hoc caſu experientia monſtrauit , tanti viri fama,
& virtutibus à morte eius clarioribus redditis , &
Regij Indiarum Senatus , ac bonorum omnium
approbatione , & acclamatione deſideratis. Et qui
de hac prouincia plura ſcire voluerit , legat Petr.
Martyr.*decad.*2.*&* 3. Magin. *vbi ſupra*: Boter.1.
*part. vol.*2.*lib.*3.*pag.*371. *& ſeqq.* Herrer. *in de-
ſcript. cap.* 15. *& decad.* 2. *lib.* 3. *cap.* 5. *& ſe-
quentibus*: Frat. Alphonſ. Fernand. *lib.* 1. *c.*54.
*pag.*187.

Ad eandem † partem Americæ pertinet alia 40
non minus celebris prouincia , quæ vocatur No-
uum Regnum Granatæ , & ſub ſe comprehendit
gubernationes Popaiam, ſanctæ Marthæ, & Car-
thaginis , ſiue Carthagenæ , vbi eſt ciui-
tas , & portus ad Hiſpanienſes claſſes excipien-
das tutiſſimus. Abundat hæc prouincia omnium
fructuum copiâ , & auro, & Smaragdis , aliíſque
pretioſis lapillis diteſcit : habétque in longum tre-
centas leucas , & in latum totidem ferè , & inter
plura nobilia Hiſpanorum oppida eminet vrbs,
quæ dicitur Santa Fe de Bogota , quam
Licentiatus Gundiſaluus Ximenez de Queſada
anno 1528. ædificare cœpit, & in ea reſidet Præ-
ſes & Gobernator cum Regia Cancellaria , &
Archiepiſcopus cum Metropolitana Eccleſia , cu-
ius ſuffraganei ſunt Epiſcopus Popaianenſis, Car-
thaginis , & Sanctæ Marthæ. Et plura alia de ea-
dem prouincia , & incolarum moribus tradunt
Gomara *in hiſtor. Ind.* 1. *part. mores gent. lib.* 3.
*cap.*14. Hier. Gil, *lib.*4. *cap.*12.*&* 13. Boter.*dict.
lib.*3.*ex pag.*375.*vſque ad* 378. Herrera *in dict.de-
ſcript.cap.*16.*ex pag.*41.*& decad.*8.*lib.*4.*ex cap* 6.
ad 12.& Frat.Alphonſ.Fernand.*dict.lib.*1.*ex c.*46.
vſque ad 50. vbi etiam agit † de mirabilibus, 41
quæ in conuertendis huius prouinciæ Indis per
integros ſeptem annos patrauit Beatiſſimus ille
vir Fr. Aloiſius Beltranus Dominicani Ordinis
fulgentiſſimum decus , qui in Beatorum nume-
rum referri meruit anno 1608. de quo etiam
plura tradit Thom. Bocius *de ſign. Eccleſ. Dei,
lib* 6.*ſig.*19.*& lib.*7.*ſign.*25.*cap.*1.

Sequitur † ſtatim ea terræ pars , quæ Parv, 42
ſiue Peruana dicta eſt , totius huius Noui Orbis
nobiliſſima , detecta primum , vt alio loco dixi-
mus, à Franciſco Pizarro anno 1525.& tota ferè
intra Æquatorem , & tropicum Capricorni iacens,
ſunt autem eius fines à Septentrione & Noua Gra-
nata, & Caſtella aurea, ab Occaſu Oceanus , ſiue
mare del Svr , à Meridie prouincia Chilenſis,
& ab Ortu , montes altiſſimi. Occupat verò
longitudine ſua mille & octingentas plus leucas,
&

& in latum vſque ad Andes, vt plurimum, quin-
quaginta, quarum decem pertinent ad planities,
quæ per totam regionem ad oram maritimam re-
periuntur, viginti ad montana, quæ per eandem
regionem longo tractu extenduntur a Septentrio-
ne ad Meridiem mille circiter leucis, & vulgò vo-
cantur LA CORDILLERA DEL PERV, aliæ 20.
ad Vltramontana, quæ vulgò dicuntur LOS AN-
DES, & ſunt etiam montes, qui pariter à Septen-
trione in Meridiem incedunt continuâ ſerie pro-
ducti, denſiſſimi tamen, & abſque vallibus, cùm
tamen inter illos DE LA CORDILLERA multæ
amplæ valles ac profundæ, fertiliſſimæque & po-
pulo numeroſiſſimæ contineantur, cùm aëre po-
tiantur calidiore, de quibus omnibus, qui plenio-
rem hiſtoriam, & deſcriptionem deſiderauerit, le-
gere poterit Leuinum Apollonium *de rebus Per-
uenſibus*: Petr. Ciezan, Aug. de Zarate, & alios,
quos citauimus *in fin. c. præcedentis*, qui de hiſtoriis
Regni Peruani ex profeſſo tractarunt, Hieron.
Benzo, & eius additionator. *lib. 3. per totum, in 6.
part hiſtor. Americæ*: Ioſeph. Acoſta *in hiſt. Ind.
lib. 3. c. 21. & ſeqq.* Abrah. Ortel. *in Theatr. mag.
tab.* 8 Magin. *ex fol.* 283. *vſque ad* 287. Ioan. Bo-
ter. *d. lib. 3. ex pag.* 386. Herrera *in deſcript. c. 16.
in fin pag 46. & ſeqq. & in hiſt. gener. Ind. decad. 4.
lib. 9. c. 3. & decad. 5. lib. 1. c. 1. & 5.*

Inter plurima verò Hiſpanorum, & Indorum
oppida huius latiſſimi Peruani Regni, quæ con-
numerare longiſſimum eſſet, præſtantiores ſunt
43 vrbs † de *San Franciſco del Quito*, à Sebaſtiano
Belalcaçar Franciſci Pizarri commilitone anno
1534. fundata, quæ Æquatoris lineæ ferè ſubia-
cet, nec tamen feruido ac æſtuoſo cœlo, ſed po-
tiùs frigido potitur, ciúſque ager ſemper virens
eſt, & omni frugum beatitudine floridus, atque
etiam auri, & argenti viui mineris ſcatens.

Reſidet hac in vrbe Epiſcopus Quitenſis cum
Eccleſia Cathedrali, & Præſes cum Regia Can-
cellaria quæ ducentis & plus leucis in longum, &
in latum ſuum territorium extendit, & gubernatio-
nes DE LOS QVIXOS, i la CANELA, PACA-
MOROS, i GVALSONGO, & partem Popaianæ
comprehendit, atque etiam vrbes DE RIOBAM-
BA, CVENCA, LOXA, ZAMORA, IAEN,
GVAYAQVL, i PVERTOVIEIO, vt latiùs pro-
ſequuntur Magin. *ſup. fol.* 286. Boter. *pag.* 396 Her-
rera *in deſcript. cap.* 17. & 18. *& decad.* 5. *lib.* 6.
cap. 6. & *lib.* 10. *cap.* 10. *cum multis ſeqq.* & Fr. Al-
phonſ. Fernand. *d. lib.* 1 *c.* 54. *in fin.*

Poſt QVITI verò prouinciam eminet alia
44 vrbs, † quæ à noſtris *D.* Michaëlis, à Barbaris
PIVRA vocatur, cui vicinus eſt portus, qui dici-
tur PAITA, ad quem naues per hoc Peruanum
mare transfretantes frequenter appellunt. Sed ma-
45 gis nobilis eſt † TRVXILLO à Franciſco Pizar-
ro condita anno 1533. agrum feraciſſimum ha-
bens, & plures Hiſpanorum domos, quæ tamen
omnes ingenti terræmotu momento temporis con-
quaſſatæ fuerunt anno 1619. ita vt vix, & ne vix
quidem, aliqua priſtinæ vrbis figura remanſerit.
In qua ob ſui dignitatem & commoditatem, &
plura Hiſpanorum & Indorum oppida, quæ illi
confinia ſunt, Cathedralis Eccleſia cum proprio
Epiſcopo creata & erecta eſt anno 1612. & de ea
peculiarem mentionem faciunt auctores *ſuprà* re-
lati, præcipuè Herrera *d. deſcript. cap.* 19. *pag.* 56.
& decad. 5. *lib.* 7. *cap.* 6.

Longè verò nobilior, atque excellentior eſt alia
vrbs, quæ octoginta à Truxillo leucis in eadem
planitie Peruana conſpicitur, ſub 12. gradu ad
Antarcticum, quæ à Barbaris † LIMA vocatur, 46
non ex nomine Reguli, ſiue CAZIQVE, qui ei
dominabatur, vt putauit Herrera, ſed corrupto vo-
cabulo à RIMAC fluuio eam interluente, quod
materna lingua, ſonans, ſiue loquax interpretatur, à
noſtris verò dicitur *Ciuitas Regum*, ſiue quòd ſub
Epiphaniæ die à Franciſco Pizarro ædificari cœ-
pta anno 1533. ſiue quod Magorum Regum pa-
trocinium ſortita fuerit, & pro inſignijs tres coro-
nas in campo cœleſti, cum ſtella micanti, quæ Re-
gibus eiſdem apparuit, de quo Imperatoris Caro-
li V. diploma ſatis honorificum habet.

Iacet vrbs hæc in valle amœniſſima, miráque
aëris temperantia gaudet, & agro rerum omnium
fertili, præſertim frumenti, fabarum, piſorum, &
omni ferè leguminum, atque etiam fructuum no-
ſtratium genere. Eſt præterea populo frequentiſſi-
ma, ambitum comprehendens valdè ſpatioſum, in
quo ſunt latæ viæ, amplum forum, inſignia templa,
illuſtris Cathedralis Archiepiſcopalis Eccleſia, ma-
gnifica ædificia, nobilis Academia, & plura tribu-
nalia & Collegia; prout decet tanti Regni Me-
tropolim, & totius maritimi tractus excultiſſimum
emporium. Portum quoque tutiſſimum habet, dua-
bus leucis ab ea ſemotum, qui dicitur EL CAL-
LAO, vbi alterum oppidum ornatiſſimum con-
ſtructum eſt. Et reſidet in ea † Prorex, qui ſupre- 47
mam iuriſdictionem, & gubernationem, per plus
mille leucas exercet, & eſt Præſes Regiæ Cancel-
lariæ ibidem commorantis, quæ duos Fiſcales, 44
criminum quæſtores, & 8. cauſarum ciuilium Se-
natores, ſiue Auditores habet.

In quorum numerum † ego iam inde ab anno 48
1610. nihil tale ambiens, aut cogitans, D. Philip-
pi III. Regis ac Domini noſtri Potentiſſimi, ho-
neſtiſſimis codicillis cooptatus, quâ potui maximâ
fide, puritate & induſtriâ ſuſcepti muneris penſa
explere curaui, id tantùm mœroris habens, quòd
tam longè à patria, & Regiis oculis ſtudij & inge-
nij mei (quod ſcio, quàm ſit exiguum) prouentum
& ſpecimen edere, atque eodem ſemper loco ma-
nens, conſeneſcere coactus fuerim, aliis intereà,
quibus ſors benignior arriſit, poſt plurium hono-
rum gradus in ſupremis Conſiliis meritiſſimè col-
locatis. Sed Deus, ſi oportuerit, nos quoque ab in-
fetis (vt aiunt) ad ſuperos reuocabit; cui ſemper
mearum rerum curam, quâ decet humilitate &
veneratione relinquo; & ad patriæ deſiderium le-
niendum, ſucceſſiuis horis opus hoc in prædicta
nobiliſſima Regū vrbe meditari, & ſcribere cœpi.

Cuius † Cancellaria, vt ad inſtitutum redea- 49
mus, trecentis plus minus leucis territorij ſui habe-
nas extendit; in quibus vltra vrbes PIVRA, &
TRVXILLO de quibus locuti ſumus, & plures alias
ſatis diuites & frequentes Hiſpanorum villas & co-
lonias, Indorúmque oppida; continentur † etiam
vrbes DE LOS CHACHAPOYAS, DE MOYO- 50
BAMBA, DE LEON, DE GVANVCO, & alia
quæ dicitur GVAMANGA, ſiue SAN IVAN
DE LA FRONTERA; de qua ſpecialiter agit
Herrera *decad.* 6 *lib.* 6. *cap* 9. à Franciſco Pizarro
primum condita anno. 1539. & poſteà in loco,
vbi hodie conſpicitur, multis cœnobiis & nobili-
bus ædificiis decorata; & demum anno 1612. in
Cathedralem erecta, diœceſi eius à Cuzquenſi, cui
anteà ſuberat, competenter dimiſa.

Et prope eam eſt † villa DE OROPESA, alio 51
nomine GVANCAVELICA, argenti viui di-
tiſſimis fodinis per totum terrarum orbem maximè

nobilis; de quibus aliquà notat Acoſta *lib.* 4.
cap. 11. Pat. Lælius Bisciola *lib.* 16. *horarum ſub-*
ſeciuarum, cap. 3. *col.* 1165. & nos alibi latiùs
agemus.

Pertinet etiam ad eiuſdem Cancellariæ diſtri-
52 ctum † ARIQVIPA, 130. leucis à Limenſi re-
mota, ab eodem Pizarro condita anno 1534. quæ
duodecim à mari milliaribus fœcundo ac ſalubri
in agro ædificata eſt, & ob portus & vinearum
commoditatem multis nobilium ædificiis, Mona-
ſteriis, & frequenti populo aucta, & nuper Epi-
ſcopali ſede illuſtrata eodem tempore, quo GVA-
MANGA, & TRVXILLO.

Sexaginta autem leucis ab AREQVIPA, &
125. ab vrbe Regum, ſiue LIMA, ſub decem
& tribus gradibus, cum dimidio eleuationis ad
Auſtrum, & ſeptuaginta octo longitudinis, iacet
53 alia mediterranea vrbs, † nomine CVZCO, quæ cũ
LIMA tentat de principatu contendere, & totius
Regni Peruani ſe caput appellat, & fuit certè an-
te Hiſpanorum aduentum Regia Incarum Regum
ſedes, magno procerum, & gregariorum Indorum
commercio celebrata, munitiſſimis quadratorum
ſaxorum maximæ magnitudinis ædificiis ornata,
& inter Peruanas ſola, quæ faciem vrbis præfer-
ret. Eaſdem ædes, quas Incolæ quondam poſſede-
re, politiore paulò ornatu inſtauratas hodie Hiſpa-
ni tenent, & templum admirandum Solis, Domi-
nicani Monachi in Eccleſiam conſecrarunt; octo
parochias, & ſex Virorum, & Monialium Cœno-
bia habet, & proprium Epiſcopum cum inſigni
Cathedrali Eccleſia, quæ ante diuiſionem aliarum
DE AREQVIPA, & GVAMANGA ditiſſima
erat.

De quibus omnibus, & aliis, quæ breuitatis
cauſa prætereo, latiùs ſcribunt Leuinus Apollo-
nius, & alij *ſupra* relati: Magin. *fol.* 286. Boter.
pag. 389. & 393. Herrer. *in deſcript. cap.* 19. &
20. & *decad.* 5. *lib.* 6. *cap.* 2. 4. & 12. & *lib.* 7. *cap.* 6.
10. & 13. Simon Maiolus *in dieb. Canicul. tom.* 1.
colloq. 23. *pag.* 506. & Fr. Alphonſ. Fernand. *dict.*
lib. 1. *cap.* 50. 51. & 54. & plura de vrbe Cuz-
quenſi, & eius ædificiis tradens Garcias Laſſus
Inca *in ſuis Commentar. lib.* 7. *cap.* 8. & *cap.* 27.
& *ſeqq.*

54 Spectat quoque ad eandem † Cancellariam,
vrbs DE SAN MARCOS DE ARIGA, & eius
Prouincia, licèt Herrera *in dict. deſcript. cap.* 21.
pag. 63. ad Argenteam pertinere tradiderit, vbi
eſt portus hoc in Regno pariter notus ac vtilis, in
quo naues, & claſſes Regiæ commodiſſimè reci-
piuntur, dum merces ad ſuperiores prouincias eue-
here, & earum diuitias præcipuè Potoſianas reue-
here ſolent.

Supradictis vrbibus meritò adiicienda venit ea,
55 quæ † Argyropolis, ſeu Argentea dici poteſt, &
volgò DE LA PLATA vocatur, quæ licèt habi-
tantium copia cum LIMA, & CVZCO compara-
ri non poſſit, eximia tamen eorum opulentia in-
ſignis eſt, & à Petro Anzures Duce Franciſci Pi-
zarri, iuſſu eius condita fuit anno 1538. iacètque
in decimo nono gradu eleuationis ad Auſtrum,
trecentis leucis diſtans à ciuitate Limenſi, & de-
cem & octo à celebri illo & Imperiali oppido, &
56 monte, cui nomen † POTOSI argenteis fodinis
ſupra modum referto, è quibus, & aliis, eis vicinis,
immenſa eruitur argenti copia, quæ vniuerſam
Hiſpaniam, & Europam implet, & in Aſiam etiam,
& Africam magna ex parte dilabitur: de quo
pluribus agit Acoſta *lib.* 4. *de Ind. hiſtor. cap.* 6.
& *ſeqq.* Quapropter prædicta vrbs Argẽtea dicta
eſt, & cùm anteà Epiſcopalem ſedem haberet,
anno 1607. in Archiepiſcopalem, ſiue Metropo-
litanam erigi meruit, & Regia Cancellaria in ea
reſidet, cuius diſtrictus per trecentas, & amplius
leucas excurrit, & vltra plura alia Indorum oppi-
da, & Hiſpanorum municipia, comprehendit
nobilem vrbem, & prouinciam, quæ dicitur
CHVCVITO, & DEL COLLAO, & aliam quæ
dicitur CHVQVIABO, ſiue DE LA PAZ, quam
anno 1549. † Præſes de la Gaſca condere iuſſit, & 57
hodie proprium Epiſcopum habet cum ſatis am-
pla diœceſi, quæ ab Argentea diuiſa fuit.

Continet præterea dicta Cancellaria ſub terri-
torio ſuo quatuor ampliſſimas gubernationes, quæ
dicuntur † DE SANTA CRVZ DE LA SIER- 58
RA, DEL TVCVMAN, DEL PARAGVAY,
DEL RIO DE LA PLATA, ò BVENOS AY-
RES, in quibus omnibus proprij etiam Epiſcopi
conſtituti ſunt, & de eis, & aliis ad montem Po-
toſium, & argenteam Cancellariam pertinentibus,
multa ſpecialiter tradunt Magin. *fol.* 287. & 289.
Boterus *pag.* 383. 392. 397. 401. & 403. Herrera
in deſcript. cap. 21. & *cap.* 24. & *decad.* 4. *lib.* 1.
cap 1. & *lib.* 8. *cap.* 11. & *decad.* 5. *lib* 10. *cap.* 15.
& Fr. Alphonſ. Fernand. *d. lib.* 1. *c.* 54. *pag.* 186.
& 187.

His proxima eſt † Braſilia regio, licèt iam Per- 59
uani Regni, & proregis gubernationis fines exce-
dat, quæ inter duos ingentes fluuios iacet, nempe
Maragnonem à Septentrione, & Argyreum, vul-
gò RIO DE LA PLATA, à Meridie, & partim
ab Occaſu, à qua etiam parte ad altiſſimos Peru-
uiæ montes accedit; ſed tamen ab ortu, mari va-
ſtiſſimo (vulgò DEL NORTE vocato) pulſatur.
Huius longitudo, quæ à Septentrione in Auſtrum
accipitur, traditur mille & quingentorum millia-
rium, ſiue 450. leucarum; latitudo ab Ortu ad Oc-
caſum quingentorum milliarium, ſiue 200. leuca-
rum, & eius circumnauigatio iuxta mare DEL
NORTE milliarium plus minus trium millium, ſi-
ue 900. leucarum. Detecta autem fuit, & à Luſi-
tanis coli, & luſtrari cœpta eo modo & tempore,
quo diximus *ſupra cap.* 3. *num.* 32. licèt priùs eam
iuſſu Regum Catholicorum Ferdinandi, & Eli-
zabethæ detexiſſet Vincentius Yañez Pinzon, &
Didacus de Lepe.

Et qui de eius deſcriptione, hiſtoriis, & inco-
larum moribus plura ſcire voluerit, legat Maf-
fæium *hiſt. Ind. Oriental. lib.* 2 & 15. *ex pag.* 360.
San-Romanum *in eadem hiſtor. lib.* 1. *cap.* 11.
pag. 57. & *lib.* 4 *cap.* 14. *pag.* 689 Magin. *d. tab.* 34
ex fol. 287. Boterum *dict. lib.* 3. *ex pag.* 378. *vſque*
ad 383. & rurſus 4. *part. lib.* 4. *per totum ex pag.*
104. *ad* 119. Herrera *in deſcript. cap.* 25. & *de-*
cad. 1. *lib.* 4. *cap.* 7. & *decad.* 4. *lib.* 8. *cap.* 12. & 13.
Repertor. Mexie. *fol.* 225. & 271 Petr. Gordon. *in*
Chronograph. pag. 443. Benzon. *de anno Iubil. lib.* 1.
cap. 10. Poſſeuinum *in Bibliotheca* 1. *tom. pag.* 490.
& hiſtoriam & epiſtolas aliquot nauigationis in
Braſiliam à Gallis, & Germanis auctoribus, parum
tamen fide dignis, ſcriptas, quæ habentur in fine
tertiæ partis hiſtoriæ Americæ, & nouiſſimè D.
Thomas Tamaio de Vargas in libro vulgari lin-
gua, ſed non vulgari eruditione, & diligentia
conſcripto de eiuſdem Braſilienſis Prouinciæ ab
Hollandis interceptæ reſtauratione, *cap.* 5.

A Meridie autem eiuſdem Peruanæ regionis
iacet ingens alia prouincia, ſiue Regnum, † quod 60
DE CHILLE vocatur, quo nomine incolæ frigus
ſignificant,

ſignificant, quia reuerà cæteris Peruanis frigidior eſt, & ſub ea Zonæ parte ſita, quam antiqui hac de cauſa inhabitabilem iudicabant; ſed nihilominus experientia monſtrauit, non ſolùm habitabilem, verùm in cœli & terræ temperie commodiſſimam eſſe, & Hiſpaniæ noſtræ in omnibus ferè ſimillimam, cui oppoſita, ſiue Antipoda eſt, cùm à gradu Auſtrali 27. vſque ad 52. excurrat, & bellicoſos, ac robuſtos homines gignat, qui in hunc vſque diem noſtros continuis bellis exercent, & fidem ac pacem multoties ſuſceptam, & oblatam durâ ceruice, & proteruo corde reiiciunt. Sunt tamen hoc in Regno à noſtris pluſquam 300. leucæ in longum, & viginti in latum poſſeſſæ & pluribus coloniis, & vrbibus illuſtratæ, præcipuè VALDIVIA, LA SERENA, i LA IMPERIAL, quæ ab hoſtibus deſtructæ fuerunt, & LA CONCEPTION, quæ hodie viget, vbi ſedes Epiſcopalis refulget, & alia nobilior DE SANTIAGO, quæ Metropolis regionis iudicatur, & in qua alter etiam Epiſcopus reſidet, & Regia Cancellaria, quatuor Auditoribus, & Fiſcali ac Præſide conſtans, qui etiam Capitanei generalis munus in omnibus ad bellum neceſſariis exercet, de quibus & aliis ad huius Regni hiſtorias, & pleniorem deſcriptionem pertinentibus, latius tractant Gomara *in hiſtor. Ind.* 1. *part.* Acoſta *in hiſt. Indiar. lib.* 7. *cap vlt. pag.* 531. Mores Gent. *lib.* 3. *cap.* 10. Nobilis eques ac Poeta D. Alphonſ. de Arcilla in Araucana, Boterus *d. lib.* 3. *pag.* 385. Magin. *fol.* 287. Herrera *in deſcript. cap.* 22. *& decad.* 7. *lib.* 1. *cap.* 6. *&* 7. & Fr. Alphonſ. Fernand. *lib.* 1. *cap.* 55.

Denique poſt hoc Regnum Chilenſe, & flumen, quod Argenteum, ſiue DE LA PLATA vocatur, iacet famigeratum illud fretum, dictum
61 † Magallanicum; de cuius inuentione plura diximus *ſupra cap. proximo ex n.* 35. & poſt illud verſus Antarcticum Polum vaſtiſſima illa terræ pars, Magallanica etiam nuncupata, quam licèt nullus hucuſque penitus perluſtrauerit, plures tamen opinantur, Europâ Aſiâ, atque Africâ maiorem eſſe vt tetigimus *d. cap. præced. num.* 54. *&* plenius ſcribunt Boter. *pag.* 403. *&* 404. & Herrera *d. deſcript. cap.* 23.

Et cum his planè abſolui id omne videtur, quod ad prædictas duas Americæ peninſulas pertinet.
62 Verum † cum aliæ inſulæ, & continentis regiones reperiantur, quæ licèt ab America diſtinctæ, & remotæ ſint, atque ad Orientalem declinent intra fines tamen Occidentales clauduntur, quibus nauigatio, & conquiſitio Indiarum Regum Caſtellæ, & Legionis circumſcripta fuit, iuxta pactionem cum Luſitanis Regibus initam, nempe Malucæ, ſiue Molucæ, Philippinæ, Lequij, Iaponium, Sinarum littora, Inſulæ Salomonis, & aliæ; ſunt nonnulli, qui eas, veluti tertiam partem Indiarum conſtituant, & ſub nomine Occidentalium comprehendant; de quibus in genere aliqua notauimus *ſuprà cap.* 3. *n.* 41. *&* 45.

63 Et quod attinet † ad Malucas, earum nomina, deſcriptionem, detectionem, aromata, titulos, ac iura, quibus Caſtellæ Regibus competunt, ſpecialiter proſequitur Petr. Martyr. *decad.* 7. *cap.* 6. *& decad.* 8. *cap.* 8. Petr. Cieza *tom.* 2. *hiſtor. Peru. c.* 62. Paul. Iou. *lib.* 34. *hiſt.* Herrera *d. deſcript. c.* 26. *ex pag.* 72. *& decad.* 3. *lib.* 1. *cap.* 10. *&* 11. *& lib.* 6. *cap.* 3. *ad* 8. *& lib.* 9. *cap* 9. *& ſeqq. & decad.* 4. *lib.* 5. *ex cap.* 6. *ad* 11. Petr. Maffeius *in hiſt. Ind. Orien. lib.* 5. *pag.* 219. *&* 220. Porcacchus *in Inſulario lib.* 3. *pag.* 189. Magin. *tab.* 32. *fol.* 265. *& ſequentib.* Boterus *in relation. vniuerſal.* 1. *part. volum.* 3. *lib.* 1. *pag.* 424. Pat. Gordonius *in Cronograph. pagin.* 450. Henric. Martin. *in repert. Mexican fol.* 242. Bartholom. Leonard. de Argenſola *in decem libris*, quos de natura & hiſtoriis dictarum Inſularum ſcripſit; & eſt etiam videndus elegantiſſimus Hieron. Oſſorius *lib.* 21. *de rebus Eman.* relatus à Theatr. vitæ humanæ, *volum.* 5. *lib.* 3. *pag.* 1259. vbi de eiſdem inſulis agit, & conatur oſtendere, quòd ad terminos Luſitanæ nauigationis, & detectionis pertinent.

De † Philippinis autem, & quot numero ſint, 64
& quando detectæ, & à noſtris habitari cœptæ, & qualiter in eis Regia Cancellaria conſtituta fuit, & ſedes Epiſcopalis in vrbe Manila, quæ poſteà in Metropolim erecta eſt, & de aliis hiſtoriis ſcitu dignis ad eaſdem inſulas pertinentibus, vltra Herreram *in d. deſcript. cap.* 26. *pag.* 73. *& decad.* 4. *lib.* 1. *cap.* 6. plura tradunt Magin. *d. fol.* 265. Boter. *pagin.* 420. *& ſequentib.* Illeſcas *in hiſtor. Pontif.* 4. *tom. pagin.* 284. Henric. Martinez *in Repert. Mexican. fol.* 252. Fr. Alphonſ. Fernandez *in hiſt. Eccleſ. noſtr. tempor. lib.* 2. *ex cap.* 34. *ad* 39. Benzonius *de anno Iubil. libr.* 1. *cap.* 10. & Fr. Ioan. à Torquemada *in Monarch. Indiar. tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 61. *&* 62. Cabrera *in vita Philippi II. lib.* 7. *cap.* 8. Plenius
cæteris † Dominus D. Anton. de Morga nunc me- 65
riſſimus Præſes Regiæ Quitenſis Cancellariæ, qui cùm in Philippinis Gubernatorem, & Senatorem ageret, luculentam de illis hiſtoriam, & relationem ſcripſit. Apud quos auctores, & alios, quos retuli *in fine d. cap.* 3. reperiuntur plura de Iaponiorum, & Sinarum vaſtiſſimis Regnis, & inſulis eis adiacentibus, & de expeditionibus, quas noſtri in illis fecerunt.

Et † de Noua Guinea, & inſulis Salomonis, & 66
Latronum ab Aluaro Mendaña primum repertis anno 1567. & poſteà ab eodem, & ruſus à Petr. Fernandez de Quiros, vano tamen labore, indagatis, plenam relationem apponit idem Dom. Præſes Ant. de Morga *vbi ſupra ex pag.* 29. Herrera *d. deſcript. c.* 27. Torquem. *in d. Monarc. lib.* 5. *ex c.* 64. *ad* 70. & aliqua tradit Ioſeph. Acoſta *de natur. Noui Orbis lib.* 1. *cap.* 16. *& lib.* 3. *capit.* 11. *&* 25. & Maluenda *de Antichriſt. lib.* 3. *cap.* 15. *pag.* 142.
& 147 Et ego apud me ſeruo † manuſcriptos com- 67
mentarios dicti Petri Fernandez de Quiros, precario conceſſos ab eius filio Don Franciſco de Quiros Mathematicarum ſcientiarum peritiſſimo, & Regio huius Peruani Regni Coſmographo, & nautarum examinatore, quibus ea omnia quæ in dictis nauigationibus contigerunt, latiſſimè ſcripta reliquit, & ſimul alias ſuas peregrinationes recenſet, non minus certè mirabiles, aut ſcitu iucundas, quàm quæ de Vlyſſe olim, & hodie de Emanuele Mendez Pinto Luſitano circumferuntur.

Sed quoniam *ſuprà* mentionem fecimus de limitum diuiſione, & pactione, circa Indiarum nauigationes, & conquiſitiones inter Reges Caſtellæ & Luſitaniæ celebrata, è re erit, vt eam paucis pro
coronide huius capitis adiiciamus. † Sciendum igi- 68
tur eſt, quòd cùm Luſitaniæ Reges, poſt detectas Africæ interioris oras, ad Orientales Indias cum ſuis claſſibus penetrare cœpiſſent, impetrarunt à Martino V. Romanæ Eccleſiæ Pontif. Maxim. vt quidquid à Ganariæ promontorio (quod poſtea *Caput Bonæ ſpei* appellari iuſſerunt) ad vltimam vſque Indiam pateſieret, id quàm optimo iure, & conditione Luſitaniæ ditionis eſſet: quam conceſ-

ſionem deinde alij Pontifices confirmarunt, vt di-
ximus *ſup.c.5.n.21.& 22.* Cum autem poſtea Chri-
ſtophorus Columbus Regum Catholicorum copiis,
& nomine, Occidentales inſulas explorare, & fœlici
iuxta ac fructuoſo euentu detegere cœpiſſet, Ioann.
II. Luſitaniæ Rex id ægrè admodum tulit, vel quòd
efflorescenti, tum maximè ad maritimæ rei gloriam,
nomini Luſitaño, partum ab aliis in eodem genere
decus officeret; vel quòd relicto ſibi à maioribus in-
clyto nauigationis iure ſpoliari, & vaſti Oceani poſ-
ſeſſione pelli quodãmodo videretur. Qua de cauſa,
cùm bellum vtrinque immineret, & plures hinc inde
legationes, & pacis media tentata fuiſſent: tandem
inter eos conuenit, vt tota illius litis, ſiue contro-
verſiæ diſceptatio ad Alexandrum VI. tunc tem-
poris Romanæ Eccleſiæ Pontif. Maxim. remitte-
69 retur, qui † cognitâ Regum causâ, vt regiones
definiret, quas quilibet explorare, & debellare ſi-
ne alterius iniuria poſſet, vltra Heſperidum inſulas,
vulgò dictas, DA CABO VARDE, ad tricenteſi-
mam fermè, & quadrageſimam leucam, ducto à
Septentrionibus ad Auſtralem polum circulo, ſi-
70 ue † lineâ, quam Meridianum appellant, totum
terrarum Orbem ex æquo biſanam diuiſit: ita vt
pars, quæ ad Orientem vergeret, Luſitaniæ ob iu-
ris antiquitatem cederet; Occidua Caſtellæ Regi
relinqueretur; ſtatuens, vt Caſtellani non viam a
Luſitanis apertam, ſed diuerſam ſequerentur, &
hi ad Solis Ortum, illi ad Occaſum nauigantes,
orbem marium, atque terrarum ſecarent: & cum
hic conſtet 360. gradibus, vnuſquiſque c entum
& octoginta partes ad perueſtigandum, & debel-
landum ſibi depoſceret. Quæ diuiſio in cauſa fuit,
71 vt adeò anxiè à Magallano, † & aliis nauigatio ad
Moluccas, per maria extra Luſitanorum limites
72 poſita quæreretur, & vt ſuper eiſdem † Inſulis no-
uæ lites ſuſcitarentur, dum vterque Rex eas ſuis
finibus comprehendi contenderet, variis rationi-
bus, & prædicti Meridiani computationibus hinc
inde perpenſis, quouſque conuenit, vt Caſtellæ
Reges illas Luſitanis pro trecentis & quinquagin-
ta ducatorum millibus pignori darent.

73 De quibus † omnibus peculiarem mentionem
fecerunt Maffæius *libr.1. hiſtor. Ind. Orient. pag.5.
& 18.* Hieron. Oſſorius *lib.11. de reb. Emanuel.*
Fr. Anton. de San. Roman. *lib.1. de hiſtor. Orient.
capit.6. & lib.3. cap.13.* Epiſcop. Chiapenſis *in
tract. comprobat fol.30.* Marquardus *in tract. de In-
da. & infid. 1. part. cap.14.* Petr. Bembus *lib.6.
hiſtor. Veneta* relatus à Balduino *in §. Inſula num.5.
& 6. inſtit. de rerum diuiſione*, Garibai *lib.28. An-
nal. anno 1493.* Petrus Matthæus *in addition. ad
ſeptimum decretal. lib.1. tit.9. pag.74. & in ſumma
conſtit. Pontif pagin.152.* Ioan.949 Boter. *in Coſmo-
graph. 2. part. lib.4. pag. 384. & part.4. lib.2. pa*
Hieron. de Monte *in tract. de finib. regund. cap.7.
num.8.* Thom. Bocius *de ſign. Eccleſ. Dei lib.17.
cap.4. pag.212. & de Italia ſtatu lib.3. cap.5. pa-
gin.342. & ſeq.* Doctor Marta *in tr. de iuriſdict. 5.
part. cap.24. num.32.* Molina Theologus *de iuſti-
tia & iure tract. 2. diſp.103. pag.424.* Petr. Opmeer.
in Chronograph. pag.437. P. Gordonus *pag.441.*
melius & fidelius cæteris Anton. de Herrera *in d.
hiſtor. gener. Ind. decad.1. lib.2. cap.5 8. & 10. &
decad.3. lib.6 ex cap.3. ad 8. & decad.4. ex. cap.6.
ad 10.* & alij, quos retulimus *ſup. hoc. cap. num.63.
& infra lib.2. cap.24. num.18.* & tetigit Anton.
Poſſeuinus *in Bibliothec. lib.1. cap.7.*

74 Vbi benè conſiderat, has omnes contentiones
ceſſaſſe, poſtquam Occidentales & Orientales In-
diæ in vnum Regem coierunt, Luſitaniæ nimirum
Regno Caſtellæ & Legionis, à quo exierat, copu-
lato. Idque ſapientiſſimè à Deo effectum fuiſſe,
tum, vt ſub vnius imperio facilior ratio eſſet reli-
gionis cum ſapientia propagandæ; cùm etiam, ne
Philippinis inuentis, quæ proximiùs ad Luſitaniæ
limites accedebant, nouæ contendendi occaſiones
excitarentur, † quas Luſitani ſemper nimis ſuper- 75
bè, & cum magno Caſtellanorum deſpectu proſe-
quebantur, ita vt teſte Petro Martyre *decad. 8.
cap.10. in fine*, plures cordati viri, ruinam illis ven-
turam, vel ex hoc vaticinarentur, & prædictam
vnionem, vel reductionem ad Caſtellæ coronam
deſiderarent.

Quæ † tandem quomodo, & quibus titulis fa- 76
cta fuerit, latè & optimè proſequitur Ioan. Anton.
Vipetanus *in commentariis de obtenta Portugallia.*
Hieron. Conneſtagius Genuenſis *in decem libris*,
quos de eadem vnione Italico ſermone conſcripſit,
Michael ab Aguirre, Franciſcus Aluarez à Ribera
& alij quam plures, qui tractatus, & allegationes
ſuper eiuſdem Regni ſucceſſione ediderunt, & egre-
gius noſtri temporis Chroniſta, mihique, dum
Matriti agerem, ob ingenium, & variarum littera-
rum ſtudium admodum familiaris † Ludouic. Ca- 77
brera *in vita Regis Philippi II. lib.12. & 13.* &
obiter Parlador. *lib.2. rer. quotid. cap.21. in fine.*
Camil. Borell. *de præſt. Reg. Cathol. cap.46. ex n.210.*
& nouiſſimè Salazar de Mendoça *de origin. dignit.
Hiſpan. lib.4. cap.4. §.4. fol.169.* vbi ex Hiſpaniæ
annalibus, & hiſtoriographis probant, Regnum
illud Caſtellæ & Legionis feudum fuiſſe, & Comi-
tatus titulo ab illis ſeparatum, de quo etiam benè
agit Mariana *de rebus Hiſpan. lib.1. c.4. & lib.30.
cap.15* Ioan. Tarcañota *2. part. lib.12.* Stephan. Ga-
ribai *lib.5. ſua hiſtor.* & Petr. Damatiz *in Dialogo
2. de varia hiſtoria cap.5.* Tamaio de Vargas *in de-
fenſ.* Petr. Ioan. Marianæ *pagin.42.* & D. Ioan. Briz
Martinez *in hiſtor.* S. Ioan. de la Peña, *lib.5. cap.2.*

CAPVT VII.

De natura, & excellentiis Noui Orbis: & aliqua de terramotibus, montibus ignitiuomis, & eorum cauſis.

SVMMARIVM.

1 *Repetere, aut tranſcribere quæ ab aliis benè tractata ſunt, otioſum eſt.*
2 *Noui Orbis excellentias cur Auctor notare voluerit?*
3 *Noui Orbis prouinciæ, vt plurimum, amœniſſima & temperatiſſima ſunt.*
4 *Terra elementum inæquale, & cum aliquibus defectibus, etiam ante diluuium à Deo creatum fuit, & quare?*
5 *Tellus eadem non parit omnia, ſicut nec mare.*
6 *Terræ defectus Deus induxit ad cohibendam idololatriam, ſecundùm Theodoretum.*
7 *Columbus putauit Paradiſum voluptatis in Nouo Orbe inueniri.*
8 *Paradiſi locum ſub Æquatore poſitum, multi ſenſerunt.*
9 *Regiones plurimæ admodum temperata, & habitabiles reperiuntur ſub linea Æquinoctiali contra veterum opinionem.*

10 *Paradiſi*

10 *Paradiſi locus vbi ſit, incertum eſt, & Deus occultum eſſe vult.*
11 *Noui Orbis temperies & amœnitas deſcribitur & comparatur Tempe aut campis Elyſiis ſecundùm Acoſtam.*
12 *Homines beatiſſimè in Nouo Orbe viuere poſſent, ſi pecuniis congerendis non inhiarent.*
13 *Orbis olim cogniti partes Europa ſcilicet, Aſia & Africa de principatu contendebant.*
14 *Nouus Orbis ferè in omnibus antiquum excellit.*
15 *Flumina Noui Orbis mirabilia.*
16 *Deſcriptiones & relationes rerum, & locorum Noui Orbis ſemper fieri iuſſa ſunt.*
17 *Comes Lemorum Excellentiſſimus laudatur, & eximia eius cura in petendis deſcriptionibus, & relationibus Noui Orbis.*
18 *Romani qualiter diſponebant notitiam vtriuſque Imperij.*
19 *Auguſtus Cæſar qualiter curauerit peculiarem deſcriptionem, & relationem totius Orbis habere.*
20 *Europam cæteris mundi partibus præponit Boterus.*
21 *Hiſpaniæ laudes, & excellentia.*
22 *Nouus orbis hodie excellentior eſt, cùm vltra proprios fructus, & animalia quibus antè abundabat, reliqua ab Hiſpanis allata poſſideat, & vberrimè reddat.*
23 *Vbertas incredibilis fructuum, & frugum Noui Orbis.*
24 *Peponum inſula Hiſpaniola mira fertilitas.*
25 *Fœnum abſciſſum quinta die ad cubitum creſcit.*
26 *Frumenti bis mille grana ex vna ariſta in Nouo Orbe, & ſpicas ad brachij magnitudinem.*
27 *Fructus tres quotannis redduntur in aliquibus prouinciis Noui Orbis, & aliæ plures fruges intra decimum, aut vigeſimum diem maturescunt.*
28 *Frumentum Hiſpanorum matureſcit intra duos menſes in aliquibus regionibus Noui Orbis, & Indicum bis in anno metitur & centuplum reddit.*
29 *Noui Orbis arbores toto anno frondent & virent.*
30 *Noui Orbis feracitas & vbertas præfertur Aſiæ, & Indiæ Orientalis ſecundùm Maiolum.*
31 *Arborum, & arundinum Noui Orbis ingens magnitudo; & quædam in Perù quæ Venerem domat, n. 33.*
32 *Lignum quoddam Noui Orbi noctu lucem emittit.*
33 *Maguei arbor Noui Orbis ad innumera ſeruit.*
34 *Animalium Noui Orbis mira fœcunditas.*
35 *Animalium quadrupedum tria tantùm vel quinque genera erant in Hiſpaniola ante Hiſpanorum aduentum, eaque minutiſſima nunc plurimis & magnis ſcatet.*
36 *Hiſpaniola inſula armentis abundat, & ingentem coriorum copiam in Hiſpaniam mittit.*
37 *Oues duæ in Nouo Orbe intra decem annos quadraginta mille vni Domino reddiderunt.*
Vacca vna octingentos aureos Domino 20. annis reddidit, ibid.
Bezaar lapis, & eius inuentio & virtus, ibid.
38 *Metallis, & lapidibus pretioſis abundat Nouus Orbis.*
39 *Lapidei globi admodum rotundi reperiuntur in inſula Cuba, qui ad ænea tormenta proſiciunt.*
40 *Puluis pyrius, ſiue tormentarius, vulgò* poluora *reperitur à natura creatus in prouincia Quatemallam.*
41 *Nouus Orbis intra breue ſpacium terræ habet varia temperamenta.*
42 *Arbores, quæ ex vna parte vno ſemeſtri, ex alia alio vireas & fructus producunt, & huius rei ratio.*
43 *Pluuia nulla in planis Regni Perù, & quare?*
44 *Nebulæ planorum Regni Perù, quas vocant* Garuas *ad plura vtiles ſunt.*
45 *Pluit nunquam in montibus Hyrcaniæ, & in aliis regionibus.*
46 *Terræmotus ſolent eſſe frequentes in Nouo Orbe, & aliqui referuntur.*
47 *Terræmotus Regni Chilenſis vehementiſſimus.*
48 *Dominus Ioannes à Sancta Cruce Senator Panamenſis laudatur, & eius infœlix mors.*
49 *Atheiſtæ ſi bonis viris aliqua mala contingebant, prouidentiam negabant.*
50 *Mors quolibet modo contingens mala dici non poteſt, ſi eam bona vita præceſſit.*
51 *D. Simon Stilites fulmine percuſſus interiit.*
52 *Naufragium horrendum, & miſerandum, quod Indica claſſis circa Habanam paſſa eſt quinta die Septembris anno 1622.*
53 *Pat. Paulus Ioſeph ab Arriaga Societatis* IESV *laudatur, & eius exitus refertur.*
54 *Terræmotuum cauſas aliqui ignivomis montibus tribuunt.*
55 *Montes ignivomi plures reperiuntur in nouo Orbe, Ætna & Veſuuio mirabiliores.*
56 *Terræmotus cauſa, & eorum præcipuè, qui contingunt in oris maritimis.*
57 *Terræmotus Neptuno attributi, & quare?*
58 *Terræmotus notabiles, qui in varijs Orbis partibus contigerunt, remiſſiuè.*
59 *Terræmotuum mentionem & conſiderationem etiam habuerunt I. C.*
60 *Terræmotus aliqui ex Iure Conſultis vi diuinæ tribuunt, alij vi naturali, & de eorum concordia.*
Lex fluminum 24. §. Seruius, D. de damno infect. & l. Martius, D. locati *conciliantur, & illuſtrantur, ibid.*
61 *Deus, & natura idem ſunt.*
62 *Terræmotus etſi ex naturalibus cauſis contingere poſſit, ſemper tamen Dei iræ & indignationi tribuendus eſt.*
63 *Terram Deus ſtabilem, & immotam eſſe voluit,*
64 *Philaſtrius appellat hæreticos eos, qui terræmotus adſcribant cauſis naturalibus, & non peculiari Dei iuſſioni, & indignationi.*
65 *Terræmotum ſemper vt rem prodigioſam & diuinam acceperunt Romani.*
66 *Terræmotibus plura grauia delicta Deus vindicauit.*
67 *Ferias extra ordinem terræmotuum cauſa indicebant Romani, & qualiter?*
68 *Feria repentina, & extraordinaria, quæ?*
69 *Terræmotus ratione aliqua votiua feria Limæ indicta.*
70 *Terræmotus ne damnum inferant, quæ verba foribus, & parietibus ſcribere oporteat.*
71 *Doctor Franciſcus Carraſcus del Saz Sena-*

tor

tor Panamenſis laudatur.

72 *Terramotus notabilis vrbis Arequipa, & eructatio montis Ignimomi, qui circa eam erat.*

73 *Cinis ad torrentis modum fluxit in Arequipa.*

74 *Terra pars quadam corruit circa oppidum Ango Ango, & per ſeſquileucam aqua inſtar profluxit.*

75 *Aqua magna vis ſubitò è terra viſceribus erupit in prouincia Chumbinilcas.*

76 *Aqua ſub terra, & flumina reperiuntur.*

77 *Pericula vndique hominibus imminent, vt Deum timeant.*

78 *Terramotus qui non timent, ſtupidi ſunt, & ſenſus expertes ſecundùm Ariſtotelem.*

PERSTRINXI quidem, & maiori, qua potui, breuitate ea omnia delibaui, & ni fallor, aliquatenus illuſtraui, quæ de Noui Orbis, ſiue vtriuſque Americæ regionibus à variis Scriptoribus tradita ſunt, & omninò obſeruatione digna ad ſuſceptæ tractationis ſcopum videri potuerunt. Etenim ſi peculiariter ſingula proſequi vellem, non ſolùm noſtras paginas onerare, verùm & alienas tranſcribere neceſſarium eſſet. Quod
1 ſemper † fugiendum cenſui, ſequutus Polybij ſententiam *lib. 1. hiſtor.* dum ait: *Profectò neminem puto iudicaturum, neceſſarium fuiſſe, aut de his, qua rectè, & à multis dicta ſunt, denuò ſermo haberetur.*

Sed ne aliquis arbitretur prædictas prouincias longitudinis & latitudis ſuæ immenſam vaſtitatem, cœli, aut ſoli infœlicitate, vel ſterilitate pen-
2 ſare, † operæpretium duxi, aliqua etiam ſub eadem breuitate connectere, quibus earum vbertas, ſalubritas & vtilitas aperiatur.

Et planè quamuis negari non poſſit, multa in eis locis ſabuloſa, aut ſaxoſa reperiri, & præruptis collibus, opacis nemoribus, aut altiſſimis & infructuoſis montibus occupata, & ob nimium calorem, vel frigus parum habitationi hominum
3 commoda; hoc nentiquam † impedit, quin cætera, quæ, vt plurimùm, amœniſſima, & temperatiſſima ſunt, celebrare debeamus.

4 Hæc † enim terrarum inæqualitas in omnibus mundi partibus inuenitur, non ſolùm poſt diluuium, vt aliqui erroneè ſenſerunt, ſed ab ipſo ſuæ creationis die, & ſummi Opificis immenſitatem, ac benignitatem ipſa varietate commendat, quando tot locorum diuerſas proprietates effecit, aliis quædam, aliis alia tribuens, aliis alia negans; tum, vt pateret omnibus, quæ fecerit, voluntatis ſuæ fuiſſe, non neceſſitatis: cùm etiam, vt multa hominibus, cæteriſque animalibus bona præſtaret, quæ ex prædicta varietate deſcendunt, prout egregiè probatur *in Pſalm 103. ex verſ. 8. vſque ad 19. & Prouerb. cap 8. verſ. 25.* & proſequitur Ariſtot. *lib. de Mundo cap. 2* Virgil. *lib. 1. & 2. Georg.* Stra-
5 bo. *lib. 3. de ſitu Orbis*: † Ouidius *lib. 1. de Arte amandi* dum ait:

Nec tellus eadem parit omnia: vitibus illa
Conuenit, hoc oleis, hic benè farra virent.

Horatius eadem de mari ſcribens *lib. 2. Satyr. 4.*

Sed non omne mare eſt generoſa fertile teſta.
Murice Baiano melior lucrina peloris,
Oſtrea Circeis, Miſeno oriuntur echini:
Pectinibus patulis iactat ſe molle Tarentum.

D Chryſoſt. *ad cap. 13. epiſt. 1. Corinth. homil. 34.* Hug. de Sancto Victore *lib. 1. de inuiſib. Dei, §. 1.* relatus à D. Antonin. *3. part. hiſtor. tit. 18. pag. 2.* Albert. Mag. *de Probl. lib. 3. tract. 2. c. 4.* Abulenſ. *ſup. Geneſ. c. 1.* Maiol. *colloq. 17. de propriet. locorum, in princip verſic. Cogitemus:* Acoſta *de proc. Ind. ſal. lib. 2. cap. 13.* Pat. Salazar *ſupr. dict. cap. 8. Prouerb.* Pat. Lorinus *ſup. dict. Pſalm. 103.* Auguſtin. Tornielus *in annal. ſacris, 3. die Mundi, num. 3. pag. 38. & anno 1656. num. 21. pag. 167.* Fr. Ioan. à Ponte *in conueniene. vtriuſque Monarch. lib. 3. c. 14. §. 2. pag. 94.* & Iuſt. Lipſ. *de Phyſiol Stoic. lib. 2. diſſert. 13.* quibus arridet. Theodoret. *lib. 3. de curand. Græc. affection. in princip.* † niſi quod hos 6
terræ defectus ad cohibendam hominum idololatriam à Deo inductos fuiſſe opinatur, ſic inquiens *Hominum errorem ſapientiſſimus Deus multo antè præſentiens, nonnullos defectus elementis adiunxit, vt illorum quidem ſpecies ac magnitudo intuentes homines, ad Opificem demirandum, attolleret; ipſaque viciſſim labes ac patientia homines cohiberent, quominus ea, tanquam Deos adoranda cenſerent.*

Talis eſt ergo, ac tanta Americanarum inſularum, & regionum continentis pro maiori parte fœlicitas, ac temperies, † vt primus earum inue- 7
ſtigator Chriſtophorus Columbus, hac conſideratione ductus, ferè opinatus ſit, Paradiſum terreſtrem in illis inueniri, vt tradit Gomara *in hiſtor. Ind. lib. 1.* quem refert Martin. Delrio *in adag. ſacris 1. tom. adag. 789. pag. 378.* & latius proſequitur Anton. Herrera *in hiſtor. gener. Ind. decad. 1. lib. 3. cap. 12. pag. 106.* Ad quod ſuſpicandum, illorum † ſententia, non ineptè moueri potuit, qui 8
Paradiſi locum ſub Æquatore, ſiue Æquinoctiali linea plantatum exiſtimarunt; quos ſequuntur D. Thom. *2. 2. quæſt. 164. art. 2. ad 5.* S. Bonauentura, & Durand. *in 2. ſentent. diſtinct. 17.* Nicolaus de Lira, & Ludouic. Iſtella *ſup. Geneſ. cap. 2.* Cœlius Rhodig. *lib. 1. lect. ant. cap. 22.* & alij relati à Ludouic. Viues *in addit. ad D. Auguſt. lib. 13. de ciuit. Dei, cap. 11.* & Maluenda *de Paradiſo, cap. 10. pag. 25. & 26.*

Circa & infra quam † lineam, & ſub Zona 9
præuſta, plures huius Noui Orbis inſulas, & prouincias iacere, ſatis compertum eſt, & contra antiquorum opinionem eas admodum temperatas, fertiles & habitabiles eſſe, vt benè probat idem Maluenda *ibi ſuprà, & lib. 3. de Antichriſt. c. 14.* Benedict. Peretius *ſup. Daniel. lib. 4.* ad illa verba, *Benedicat terra Dominum:* Ioſeph. Acoſta *lib. 1. de natura Noui Orbis cap. 10. in fine, & lib. 2. cap. 1. cum ſequentib.* & Fr. Ioan. à Ponte *in dict. Monarch. lib. 3. cap. 19. §. 1.* & nos repetimus *infrà, cap. 11.*

Sed licèt hoc, quod de Paradiſo dicitur, admitti ſine temeritate non poſſit, teſte Acoſta *d. lib. 2. cap. 14.* & Delrio *dict. pag. 378.* † Cuius ſitum 10
multi opinantur poſt diluuium euanuiſſe, & alij in India Orientali, vel ſub Zeilana prouincia, & in aliis variis locis conſtituunt, & alij de eius loco diſputare inanem quæſtionem eſſe, quoniam Deus omnibus occultiſſimum eſſe voluit, nec niſi Diuina reuelatione cognoſci, nec niſi Diuino auxilio adiri poteſt, vt tetigimus *ſuprà cap. 2. num. 5. & cap. 3. num. 40.* & latiùs docent D. Auguſt. *de peccato origin. contra Pelag ium lib. 2. cap. 23.* Mag. Sentent. *dict. diſtinct. 17.* Chaſſan. *in Catalog. gloria mundi part. 12. conſide. 4.* Maluenda *d. tract. de Paradiſo per totum:* Simon. Maiol. *colloq. 17. ex pag. 381.* Delrius *dict. adag. 789.* Rutil. Benzonius *de anno Iubilai lib 2. cap. 43.* & Auguſt. Tornielius *in dictis annal. ſacris die mundi 3. n. 13. ex pag. 41.*

ad

ad 52. & Pat. Ludouic. Balleſter. *in Onomatho-*
*graph.verb. Paradiſus,pag.*105. vbi plurimas quæ-
ſtiones de Paradiſo proponunt, & proſequuntur :
11 adhuc tamen idem Acoſta concludit, † conſide-
rata quamplurium regionum huius Noui Orbis
temperie, & veluti perpetui Veris benignitate,
tanquam voluptatis hortum, & alteram Tempe
meritò reputari poſſe: Cùm neque Hyems pre-
mat frigore, neque æſtas caloribus coquat, adeò
vt paruo ceſpite iniuriæ omnes ſatis propulſentur,
12 veſtiúmq. viciſſitudine vix opus ſit. Ita† vt ſi ho-
mines cupiditatis, prauarúmque opinionum vin-
culis expedirentur, & ingenuâ libertate dominati
potius, quàm ſeruire pecuniæ decreuiſſent, facilè
hic iucundam, ac beatam vitam fuiſſent victuri.
Nam quod Poëtæ de Elyſiis, quod de Tempe,
quod Plato de ſua illa Atlantide, vel fingit, vel
narrat, id certè in his regionibus reperirent. De
quibus etiam non ineptè ea omnia prædicare poſ-
ſumus, quæ eleganti ſtylo, de fœlicibus illis inſu-
lis in Oceano ſitis canit Horatius *libr. Epod.*
Ode 16. quas licèt omnes eius expoſitores pro
Fortunatis accipiant. Bernard. tamen Addret. He-
ſperides eſſe dicit *lib.4. de antiq. Hiſpan. cap.* 17.
pag. 566. quæ huius Noui Orbis partem conſti-
tuunt; verba autem Horatij ſic habent:

Vos, quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetruſca præter & volate littora.
Nos manet Oceanus circumuagus: arua beata
Petamus, arua, diuites & inſulas:
Reddit vbi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret vſque vinea:
Germinat & nunquam fallentis termes oliuæ.
Suámque pulla ficus ornat arborem:
Mella cauata manant ex ilice: montibus altis
Leuis crepante lympha deſilit pede.
Illic incuſſa veniunt ad mulctra capellæ,
Refértque tenta grex amicus vbera:
Nec veſpertinus circumgemit vrſus ouile,
Nec intumeſcit alta viperis humus.
Pluráque felices mirabimur, vt neque largis
Aquoſus Eurus arua radat imbribus,
Pinguia nec ſiccis vrantur ſemina glebis,
Vtrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem.
Non huc Sidonij torſerunt cornua nautæ,
Laborioſa nec cohors Vlyſſei,
Nulla nocent pecori contagia, nullius aſtri,
Gregem æſtuoſa torret impotentia.
Iuppiter illa piæ ſecreuit littora genti,
Vt inquinauit ære tempus aureum.
Aere, dehinc ferro durauit ſæcula: quorum
Piis ſecunda, vate me, datur fuga.

Vnde quemadmodum olim collatis inter ſe tri-
13 bus Mundi cogniti partibus, Europâ † ſcilicet,
Aſiâ & Africâ, de earum præſtantia & excellen-
tia diſputari ſolebat, vt conſtat ex traditis à Chaſ-
ſaneo *in Catal.glor. mundi part.*12. *conſiderat.*17.
Iacob.Pontano *in* 1. *par.vol.*3.*progymnaſmate* 18.
*ex pag.*325. & aliis, quos retulimus *ſupra cap.* 1.
*num.*26. Ita nunc detectâ hac, quæ quarta voca-
tur, an illis præſtantior, & excellentior cenſeri
debeat, in quæſtionem adduci ſolet. Et ferè in
14 omnibus † præſtare, Nouúmque hunc Orbem
antiquo præponi debere, apertè concludit Ioſeph.
Acoſta *in lib.*3.*&* 4.*de hiſtor.natur. & moral. In-*
diarum: & Anton. Herrera *in eadem hiſtor. de-*
*cad.*1.*lib.*1.*cap.*5.*pag.*11. Quibus ego non grata-
tè ſubſcriberem, ſi ita cultus, & habitatus vt anti-
quus reperiretur; cùm & ingenti magnitudine &
temperie, vt diximus, longè ſuperior ſit, & aqua-
rum. † fontium, lacuum, ac fluuiorum mirabilium, 15
& nauigabilium copiâ; de quibus plura tradit
idem Acoſta *dict.lib.*3.*cap.*18.19.*&* 20. Fr.Greg.
Garcia *de Ind.origin.ex pag.*162. *ad* 172. Simon.
Maiol.*colloq.*10.*pag.*264.Maffæius *lib.* 2.*hiſtor.In-*
diar Boterus *dict. lib.* 3. *pag.* 377. vbi de inſigni
flumine dicto ORELLANA, ò EL MARANON,
& 383. vbi de altero non minore, quod Argen-
teum, ſiue RIO DE LA PLATA vocatur: Gar-
cilaſſus Inca *in ſuis Commentariis lib.*8.*cap.*22. &
Ioan.Baptiſt.Scortia *lib.*1.*de natur.& increm. Nili*
*cap.*5. vbi Nilum, qui fluminum Rex ab antiquis
indicabatur, teſte Sil.Ital. *lib.* 6 & Agellio *lib.*20.
cap. 7. longè ſuperari fatetur à prædicto Orelanio
Noui Orbis flumine, cuius tanta eſt aquæ abun-
dantia, vt in fine ad nonaginta quinque leucas
pateat, adeò, vt in medio nauigans, nonniſi cœ-
lum & aquam conſpicias. Vnde meritò dixit Hie-
ronym.Cardanus, eſſe maximum totius Orbis flu-
men. *Vincitur etiam* (inquit) *ab Argenteo flumio in*
eadem America, qui oſtio patente ad quadraginta
leucas adeò violenter currit in Oceanum, vt nauta
prius quàm tellurem ex alto conſpiciant, dulces la-
tices hauriant. Paſcuis etiam, fructibus, & variis
arboribus, quin & plurimis radicibus, ad vitæ ſu-
ſtentationem vtiliſſimis, abundantior, & auri, &
argenti, aliorúmque metallorum, & pretioſiorum
lapidum ditior reperiatur.

Quæ omnia ſigillatim prædicti auctores pro-
ſequuntur, † & manifeſtiùs conſtare poterunt ex 16
relationibus & deſcriptionibus, quæ Regum no-
ſtrorum repetitis decretis & ſchedulis fieri iuſſæ
ſunt de omnibus huius Noui Orbis inſulis & re-
gionibus, & de his, quæ in vnaquaque earum
procreantur, & peculiari animaduerſione digna
videntur. Inter quas ſchedulas, vna expedita eſt
ſub an.1606.† ab Excellentiſſimo Lemorum Co- 17
mite Domino ac Domino meo ſemper colendo,
& venerando D. Petro Fernandez à Caſtro in
Regio Indiarum Senatu Præſid. quæ tanti au-
ctoris curam, prudentiam, & ſolertem indaga-
tionem ſatis oſtendit, cùm nihil, vel minutiſſi-
mum, excogitari poſſit, ad prouinciarum ſitus,
gentes, mores, maria, littora, fluuios, fontes, mon-
tes, valles, paſcua, itinera, pecudes, aues, fru-
ctus, arbores, metallorum fodinas, & denique
ad cœlum, & ſolum huius Noui Orbis ſpectans;
de quo diſtinctam, & peculiarem notitiam ab eo-
rum Prætoribus, & Gubernatoribus non exege-
rit. Exemplo † forſitan ducto à Romanorum li- 18
bris, ſiue laterculis, quibus vtriuſque Imperij vi-
res & rationes ſimiliter ordinabant; circa quos
luculentos, & eruditos commentarios ſcripſit Al-
ciatus, & Guido Pancirolus, † vel ab Auguſto 19
Cæſare, de quo ſcribit Priſcianus *in princip. ſua*
Coſmograph. Philip. Bergomenſ. *in ſuo ſupplem.*
Chronic. lib. 7. Chaſſan. *in dict. Catal. glor.*
mund. part. 12. *conſiderat.* 10. *in fin.* & Simon
Maiol.*dict.colloq.*10.*pag.*262. *& pag.*266. *& col-*
*loq.*16.*de inſulis pag.* 342. quod per omnem terra-
rum Orbem, per triginta continuos annos dimen-
ſores legatos viros doctiſſimos, & in Geometrica
arte peritos, ad Præſides, Duces, & Iudices pro-
uinciarum miſit, vt deſcriberent, menſuraréntque
terras, aquas, nemora, plana, concaua, montes,
colles, itinerarium, atque etiam maria, & maritima
loca,

loca, & quidquid vbique vel arte, vel naturâ mi-
randum, aut prodigioſum occurriſſet, eaque om-
nia Senatui diligenter notata, & fideliter ſcripta,
nuntiarent.

Et quamuis Ioan.Boterus *in relat.vniuerſ.1.part.*
volum.2.lib.1.cap 4. & 5.ex pag.339. hoc, quod
de excellentia Noui Orbis aſſerimus, in dubium
20 vocare velit, † Europæis regionibus, cæteriſque
primas deferens, quæ ad Arcticum Polum ſpectant.
21 Quod etiam † Hiſpaniæ noſtræ laudes exaggerans,
ſentire videtur Fr.Ioan.à Ponte *in conuen.vtriuſque*
Monarc.lib.1.cap.11. & 30. Paniam, ſiue Iuba-
liam dictam fuiſſe conſiderans, quaſi omnia bona,
quæ in reliquis Orbis partibus diuiſa conſpiciun-
tur, in ea cumulatiſſimè reperiantur, de quo pluri-
bus agit Plin.*lib.3.cap.1.& ſeqq & lib.vlt.cap.vlt.*
Strab.*lib.3* Iuſtin.*libr.44* Latin.Pacat. *in Panegy-*
ric.ad Theodoſ Claudian.*de laudibus Serena*, Apian.
Alex. *lib.2.cap.22.* Lucius Flor. *lib.2.* Archiep.
Tolet. 1.*part.hiſt.Hiſpan.cap.1.3.& 4.* Philip.Ber-
gom. *in ſupplem.Chron.lib.2.* Lucius Marinæus Si-
culus *de rebus Hiſpan.lib.1.& 5.* Ioan.Baſſæus *in*
Chron.Hiſpan.cap 9. Zamalloa *lib.1.* Chaſſan. *in*
Catal. glor. mund. part.12. conſiderat.17. Ambro.
Moral. *in deſcript.Hiſpan. tom.2.* Cœl. Rhodig.
lib.18 antiq.lect.cap.12. Didacus Daualos *in Mi-*
ſcellan.Auſtral.colloq.37. Conradus *in templo Iud.*
lib.1.cap.2. § 3. Camil. Borellus *de praſtan. Reg.*
Cathol. ferè per totum, Pineda *de reb.Salem.lib.4.*
cap.14 §.6. Madera, & Valdeſius *in libris*, quos
de excellentiis, & dignitate Hiſpaniæ luculenter
ſcripſerunt. Tandem tamen ipſe idem Pater tem-
periem, & communem vbertatem Americani Or-
22 bis extollit: & Boterus etiam fatetur, † hodierni
temporis conſideratione habitâ, negari non poſſe,
quin antiquum Orbem excedat, cum animalibus,
arboribus, fructibus, quibus anteà abundabat, iſti
ferè omnes acceſſerint, qui apud Europæos in vſu
23 erant. Quorum † in his regionibus ingens, & pro-
pè incredibilis fœcunditas, & vbertas paſſim ex-
peditur, & multorum teſtimoniis celebratur, vt
conſtat ex mirabilibus relatis à Petr.Martyre *in de-*
cad.de Nouo Orbe, Dida. Fernand.de Oviedo *in*
ſummarer.Indic.cap.79.& 81.& in hiſt.lib.9.c.16.
& lib.11.cap.1. Aloiſio Cadamuſto, Alumno Cor-
teſij, & aliis, qui relationes Noui Orbis ſcripſerunt,
Acoſta *d.lib.3.& 4.per totum.* Pet. Mexia Hiſpa-
lenſ *in Sylua var. lect.5. part.cap.26.& 27.* Her-
rera *decad.1. lib.10.cap.9.* & alibi ſæpè, Simon
Maiol, *in dieb.Canicul.tom.1.colloq.14.de Inſulis*
ex pag.340.& colloq.17.de propriet.locorum ex pa-
gin.391. & paſſim *colloq.20. & 21.* vbi de herbis
& plantis, Torquem. *in Monarch. Ind.lib.14. ex*
c.36.ad fin.libri, & Garcilaſſus Inca *in ſuis Com-*
mentar.lib.8. ex cap.9. ad 21. & lib.9. ex cap.16.
24 *ad 30* † Vbi inter alia referunt, pepones in Hi-
ſpaniola inſula in tantam amplitudinem inaugeri,
vt vix vnus homo, vnicum peponem humeris ferre
poſſit, totoque ibi anno ſemper matureſcere, ſem-
25 perque ſapidos, & ad veſcendum gratos eſſe: † fœ-
num quoque falce abſciſſum, quintâ die ad cubiti
proceritatem ſurſum adoleſcere. Et in eadem inſu-
la, & plurimis circa illam aliis, & in aliquibus con-
26 tinentis eiuſdem Noui Orbis regionibus, † ex vna
ariſta frumenti bis mille grana numerata fuiſſe, ſpi-
cas adeò ingentes eſſe, vt humano brachio æquen-
27 tur † tres fructus quotannis reddi, & cucumeres,
pepones, ac cucurbitas poſt vigeſimam à ſatione
diem maturas colligi: lactucas, betas, bugloſſa,
28 caules, decimâ: frumentum † verò noſtrum, in-
tra duos menſes. At illud Indicum, cui *Maiz*
nomen eſt ſemper centuplum referre, biſque in
anno ſatum, bis meti.

Denique † totum hunc Nouum Orbem tum in 29
continenti, tum in inſulis, toto anno penitus vire-
re: nulla enim arbor frondibus vnquam deſtitui-
tur, præter paucas quaſdam.

Quæ exactè perpendens † Maiol. *d.colloq.17.* 30
pag.391. meritò concludit, feracitatem Noui Or-
bis feracitati, quæ de India Orientali, & aliis
Aſiæ regionibus celebrari ſolet, proculdubio præ-
ferendam eſſe. Non enim (inquit) *ita paſſim in*
illis hac fructuum exuberantia eſt, ſed alicubi tan-
tùm in locis, immenſis inter ſe interualis, diſiun-
ctis. Idem quoque Auctor *d.colloq.21.* & alij ex
ſuprà relatis plura miranda recenſent † de natura, 31
& ingenti magnitudine arundinum, & aliarum
arborum eiuſdem Orbis, & præcipuè † de ligno 32
quodam Nouæ Hiſpaniæ; in quo cùm vetuſtior
putredo eſt, lux quædam, ſplendorque nocturnis
in tenebris enaſcitur, & noctu itinerantibus per-
commodum eſt, vt comitem quiſque ſuum videat,
& abſque errore ſequatur. Et de alia arbore, no-
mine, † MAGUEL, quæ vna omnium rerum of- 33
ficia præſtat; ex ea enim parantur aquæ, vina,
oleum, acetum, mel, ſyrupi, fila, acus tigna, & do-
morum tecta, & res aliæ infinitæ, vt latius recen-
ſet Acoſta *d.lib.4.cap.23.* & Garcilaſſus Inca *in*
ſuis comment.lib 8 cap.13. Nec minus memorabi-
lis videtur alia quæ in Peruuia reperitur materia
ſpongioſa, quæ venereos ſtimulos perdomat. Eam-
que ob cauſam Indi nunquam ex ea ignem ſuunt,
ne eius calore fumoue impotentes in venerem red-
dantur, vt ex Ioan.Metello narrat Theat. vitæ hu-
manæ *volum.23.lib.2.pag.3973.*

Quantum † verò animalia ex Hiſpania addu- 34
cta multiplicent, vel ex eo cognoſci poterit, † quòd 35
cum inſula Hiſpaniola ante Noſtrorum in eam ad-
uentum tria tantùm quadrupedum genera naſce-
rentur, vt ait Magin. *tab.34.pag.290.* vel quin
que, exque minutiſſima, caniculorum inſtar, quo-
rum nomina refert Ouetus *lib.12 hiſt. Ind. cap.1.*
& 5 & Maiol. *d colloq.17.pag.391.* nunc verò in-
numerabilibus domeſticis animalibus ſcatet, &
armentis præcipuè, † ita vt hinc ingens coriorum, 36
ac pellium copia in Hiſpaniam comportetur, vt
præter alios tradit Acoſta *d. lib.4. cap.33.* & ea-
dem fœcunditas in equis, porcis, capris, oui-
bus, & auibus, Caſtellæ in eadem inſula, & reli-
quis ferè Americæ regionibus inuenitur, vt obſer-
uat idem Acoſta *d.c.33.& ſeqq.* & Ant.de Herrera
decad.4. lib.9. cap.5. pag.231. & c.14. pag.250.
† Vbi tradit, in quadam valle prope Mexicum 37
ex duabus ouibus cuidam Hiſpano homini, no-
mine, *Camarge*, intra decem annos quadraginta
mille, & plures natas fuiſſe. Et Pet. Ciez. *tom.2.*
hiſt.Ind.cap.35. Cardan. *de variet.rer. lib.7. c.27.*
& Theat.vit.hum. *volum.3.lib.1 pag.611.* narrant
in dicta inſula Hiſpaniola vaccarum carnes merce-
dis loco offerri excoriare volenti, & Decanum Ro-
dericum Baptiſtam, ex vna vacca octingintos du-
catos aureos viginti annorum ſpacio collegiſſe,
cum quouis anno bis pareret.

In ſolis præterea † peruanis montibus animal 38
reperitur, *Vicuña*, ab indigenis appellatum, quod
rufum colore eſt, hircis Indiæ Orientalis ſimile,
cornua non habens, & curſu ſuper reliqua velo-
ciſſimum. Hoc animal herbis ſalutiferis, quæ ſunt
ibi plurimæ, nutritur, & lapides Bezaares in mar-
ſupio quodam latenti gignit, in quo herbas rumi-
nandas

mandas reponit. Quorum lapidum vſum, & vtili-
tatem puer annorum duodecim, multis Indis Hi-
ſpanos admonuit, & ob id à ſuis mox ſacrificatus
fuit. Adeò Hiſpanis ſua myſteria inuident, vt tra-
dit Ioan. Mettel. relatus à Theatr. vitæ humanæ,
vol.1.lib.1 pag 106. Ioſeph. Acoſta *in hiſt. nat. &
moral. Indiar. lib.1.cap.31. & lib.4.cap.41. & 42.*
& Doct. Huerta *in annot. ad Plin. lib. 8. cap.53.
fol.289.* Et Auctor libri qui de lapide Bezaar no-
uiſſimè prodiit. Herrera *decad. 5. lib. 4. cap. 9.
pag 123.* & Camil. Borrellus *de præſt. Reg. Cathol.
cap.28 num.40* qui pluribus probat hunc lapidem
in aliquibus partibus fodinalem, aut mineralem
reperiri.

39 Et † vt alia mirabilia prætereamus, quæ natura
in metallis & lapidibus earundem regionum au-
xiſſe videtur, de quibus videndus erit Acoſta *in d.
hiſtor. Ind. lib.5. per totum*; & Garcilaſſus Inca *in
d. commentar lib.8. cap.23. 24. & 25.* Omitti non
poteſt quod de inſula Cuba narrant Ouetus *lib.17.
hiſtor. Ind. cap.7. & in ſum. Ind. cap.5.* Pet. Mexia
in d. Sylua, 5 part. cap.9 Porcacchus *in Inſular.
lib.1. pag.174* Magin. *d. tab.34. fol.290.* & Maiol.
colloq.17. pag.391. & colloq. 18 pag.418 In qua
vallis eſt, ad duodecim millia paſſuum porrecta,
quæ tota referta viſitur lapideis globis, ſiue ſilici-
bus prærotundis à natura ipſa perfectè ad ſphæ-
ricam formam tornatis, perinde ac ſi arte fuiſſent
confecti, extant minimi, magni, maiores, ma-
ximi, ampliſſimi, vt ſingulis tormentorum æneo-
rum, ſiue bombardarum formis aptari poſſint,
ſeu de induſtria ad hoſtes profligandos parari, ad
quem effectum ingentem illorum copiam Hiſpa-
lim adduci à Catholicis Regibus iuſſam, ſcribit
Petr. Martyr. *dec.7. cap.7.*

40 Et quod admirabilius eſt, † teſtante eodem
Pet. Mexia *d. 5. part. cap.23* & Maiol. *d. colloq.18.
pag. 418* natura, velut quæ expectaſſet Chriſtia-
norum in his regiones aduentum, poſt globos
adeò ingenti copia, adiecit, non minore, tormen-
tarium puluerem, etiam ſulphuream materiam
ſuppeditans, in prouincia Quantemallam, mi-
rúmque eſt, nullâ arte egere, vt conficiatur is
puluis, quandoquidem ſulphureâ naturâ ibi indi-
ta naſcitur, vt idem opus, efficaciámque præſtet
in ipſis bombardis, quod apud nos abſolutiſſimus
tormentarius puluis præſtare ſolet.

Eſt quoque in eiſdem regionibus, & præſer-
41 tim † in iſtis Peruanis nimis mirabile, quod intra
breuiſſimum terræ ſpatium, magna climatis, aut
temperamenti variatio, & diuerſitas inuenitur, &
prout loca ad montana, vel ad valles reſpiciunt,
frigoris vel caloris, Hyemis, ac Veris differen-
tiam, & effectus præſentiunt, vt cognoſci poteſt
ex traditis ab Acoſta *d. lib.4. cap.32.* Petr. Mexia
in Sylua 5. part cap.25. & Boter. *in relat. vniuerſ.
1. part. vol.2. lib. 1. pag.390.* vbi ex hoc deſcen-
42 dere † dicunt, vt arbores vno ſemeſtri ex vno la-
tere, ſeu parte, altero ex alia fructus producant,
qualem eſſe ficulneam produnt in valle DE MA-
LA tredecim leucarum interuallo ab hac ciuitate
DE LOS REYES, quæ parte dimidiâ quâ Au-
ſtrum ſpectat, frondet, & fructus fert eo anni
tempore, quo in montanis æſtas viget, alterâ ve-
rò, quæ ad planities maritimas reſpicit oppoſitum,
aut contrario anni tempore, quo illæ vernant, vi-
ret, atque fructificat. Cuius diuerſitatis cauſa à
diuerſo aeris temperamento dimanat, ab hoc, vel
illo latere arborem afflantis, & percutientis.

Sed neque minus mirabile eſt, quod in eiſdem
planis, ſiue maritimis oris totius Peruani Regni
quotidie † experimur, & præter alios plures ſcri- 43
ptis ſuis commendant Auguſt. Zarate *in hiſtor.
Peru. lib.1. cap.7.* Acoſta *dict. lib.3. cap.22. & 23.*
Boterus *in relat. d. l. 3. pag. 387.* Petr. Mexia *d. c.25.*
Simon Maiol. *colloq.16. pag.378. & colloq.1 pag.
18.* Anton. Herrera *decad. 1. lib 9 cap.3. & in de-
ſcription. cap.19* Michaël Balboa Cebello *in Miſ-
cellan. Auſtr. M. S. part.3. cap. 4.* & D. Didac.
Daualos & Figueroa *in ſua Miſcellan. colloq. 35.
ex fol. 157.* ſcilicet, quod in illis nunquam pluat,
aut ningat, nec tonitrua, fulgura, aut fulmina
ſentiantur, cùm tamen in montanis, quæ ab his
oris decem (vt plurimùm) milliaribus diſtant, &
ſub eadem linea & gradibus iacent, hæc omnia
frequentiſſima ſint. Cuius rei cùm plures philo-
ſophicas rationes prædicti auctores excogitaue-
rint, in eam tamen magis conueniunt, vt id ſicci-
tati horum littorum tribuatur; ex quibus nulli hu-
mores, aut vapores craſſi ſuſcitantur, qui facien-
dis pluuiis idonei ſint; ſed tenues nimis halitus, qui
ſolùm nebulas; ſiue, vt loquuntur, GARVAS
cauſare poſſunt. Et prætereà, quia Auſtralis ven-
tus, qui vocatur SVR, & perpetuo flare in eiſ-
dem littoribus dominatur, nubes in montanis ex-
halatas repellit, & cùm hic contrarium non ha-
beat, vapores ibi elatos ſurſus in altum promouere
non poteſt, ſed eoſdem, in inferiore ſtatione reli-
ctos, tantùm in nebulas diſponit. Quæ † tamen 44
nebulæ apprimè vtiles ſunt, quoniam & grami-
ni incrementum præſtant, & fruges producunt:
Nam etſi vniuerſa huius terræ loca vndarum ex
fluminibus eductarum magnam copiam habeant,
ros tamen, & natiua cœli humiditas plus effica-
ciæ poſſidet, præſtátque, eo enim ſolo, arenoſa
admodum, & aliàs arida, & ſterilia non ſolùm
ſplendidè virent, ſed pabulum etiam vberrimum
naneiſcuntur, quo pecora promptè & facilè pin-
gueſcunt. A quibus † non multum abeſſe vide- 45
tur, quod de Hyrcaniæ montibus ex Oneſicri-
to commemorat Plinius *lib. 31. cap. 3.* tradens
in illis à Meridiano latere nunquam pluere, ſyl-
uáſque ab Aquilonis tantùm parte naſci, ferti-
liſſimam tamen regionem eſſe, & idem de aliis
regionibus Ægypti, Babylonis, & Arabiæ ſcri-
bit Strabo *lib. 16.* Mela *lib. 1. cap. 5.* & alij,
quos refert Simon Maiol. *dict. colloq. 17. pag.386.
& 387.* & *d. colloq.1. de meteoris pag.18.*

Verum tamen eſt, hæc tot ac talia cœli & ter-
ræ bona, quæ in his Americanis regionibus re-
periuntur, terræmotuum † damnis, & ruinis præ- 46
grauari, qui in illis, ac præſertim in maritimis,
valdè frequentes, & aliquando vehementiſſimi
eſſe ſolent, qualis in hac Regali Regum vrbe
illi fuiſſe perhibentur, qui annis 1582. 1586.
& 1609. acciderunt, & alius in vrbe Quitenſi
anno 1587. & in vrbe Arequipa anno 1582. quo
omnes ferè eius domus proſtratæ ſunt, interem-
ptis tantummodò viginti duobus viris; & alius in
Regno Chilenſi † anno 1562. qui ita vehemens 47
fuit, vt per 300. oræ maritimæ leucas percurrens,
montes ſuis ſedibus mouerit, fluminum alueos
præcluſerit, maria ſuos terminos exire coëgerit, &
vrbes quaſſauerit; de quibus & aliis latiùs agit
Acoſta *dict. lib 3. cap.28.* Boterus *d. lib.3 pag.386.*
Fr. Gregor. Garcia *de Indor. origin. pag.385.* Her-
rera *in deſcript. Ind. cap.10. pag. 59. & in hiſtor.
gener. decad.5. lib.10 cap.6.* Magin. *tab.34. fol.286.*
& Fr. Ioan. Torquemad. *in Monarch. Ind. lib. 14.
cap.35.*

Et his vltimis annis iogens alius terræmotus ac-
cidir in vrbe TRVXILLO, qui momento tempo-
ris omnia eius ædificia funditos ſubuerrit, & alter
in vrbe Panamenſi, die 2. Maij, anno 1621. quo
plures etiam domus proſtratæ ſunt; & inter reli-
48 quas, ea, † vbi præſtantiſſimus, mihique amiciſ-
ſimus vir D.Ioan à Sancta Cruce, Regius eiuſ-
dem vrbis Senator morabatur, qui dum matrem
ægram, & luxatam, lecto iacentem, vt Æneas al-
ter, à tanto periculo eruere ſatagit, labentis trabis
ictu miſerè colliſus interiit. Dignus profectò ob
talem pietatem, & vitam anteactam exitu felicio-
49 re, † ſi rem humanis oculis inſpiciamus, vt
Atheus ille fecit, qui dixit:

Cùm rapiant mala fata bonos, ignoſcite faſſo.:
Sollicitor nullos eſſe putare Deos.

At ſi diuinæ mentis arcana animo, & cogita-
tione luſtremus, parui referre indicabimus, igne
50 quis, aquâ, ferro, fame, aut quauis alia † morte
moriatur, cùm hæc mala dici non poſſit, niſi cùm
mala vita præceſſit. Neque enim facit malam
mortem, niſi quod ſequitur mortem: & iis, qui
neceſſariò morituri ſunt, non multùm curandum
eſt, quid accidat, vt moriantur, ſed moriendo,
quo ire cogantur, vt piè docet idem Aug. *in lib.de
bono diſcipl.& lib.*1.*de ciuit.Dei,c.*11. D.Ambr.*in
orat.de obitu Valentiniani,*10.5. ibi: *Nec putet aliquis
meritis eorum, obitus celeritate detractum, &c.* &
latè proſequitur Seneca, *in lib. quare bonis viris
mala accidant.* Muretus *ibidem in oratione de
prouident.* Iuſtus Lipſius *de Phyſiolog. Stoic.lib.*1.
*diſſert.*13.*& ſequentib.* & Franciſc. Petrarcha *de
remed. aduerſ. fort. Dialog.* 54. vbi ait: *Neſcio
quid terribilius adeò ſit, in aquis mori, quàm
in terris, quandoquidem in alterutro moriendum
eſt, ſeu quid optabilius, vermium cibum eſſe, quam
piſcium.*

51 Quorum ſententiis, † & exemplo Diui Simeo-
nis Stylitis, quem Sophronius *in Prato ſpirituali*
narrat, fulmine percuſſum interiiſſe, ingentem
mœrorem leniebam triſtis nuntij, in hanc vrbem,
ipſo, quo hæc tranſcribimus tempore, allati, de
52 pluribus eius ciuibus, † qui in Hiſpaniam naui-
gantes, horribili, & tremendo naufragio circa
53 Hauanam periêre. E quibus vnus fuit † inſignis
ille Pater Paulus Ioſeph ab Arriaga è Societate
IESV, quem omnes ob vitæ puritatem, religionis
obſeruantiam, morum ſanctimoniam, atque etiam
ob variam eruditionem, cum maxima humilitate
coniunctam, reuerenter ſuſpiciebamus, & nunc
etiam magis venerari debemus; cum fide dignis
teſtibus compertum fuerit, paulò ante nauis ſub-
merſionem, concionando, & audiendis naufragan-
tium confeſſionibus feſſum, Chriſti Domini cru-
cifixi imagini innixum, piam animam exhalaſſe. Sed
valet hic illud, quod apud Homerum Iupiter effa-
tur, *Habeo cura & pereuntes*, quaſi diceret, tunc
quoque cùm pereunt, non negligi à Deo, ſed bo-
no aliquo fine perire. Vnde vt D. Damaſcen. do-
cet *lib.*2.*de fide Orth. cath.*29. *Omnia admirari,
omnia laudare, omnia ſine inquiſitione ſuſcipere
Prouidentiæ opera debemus, etiam ſi multis iniuſta
videantur, quia ſcilicet ignota eſt, imò comprehendi
nobis impotens Diuina Prouidentia.*

54 Dictorum † autem terræmotuum cauſas aliqui
ignioomis montibus tribuunt, vulgò dictis VOL-
55 ÇANES, quorum plures in hoc † Nouo Orbe apud
Mexicum, Tlaſcalum, Nicaraguam, Guatemalam,
Terenatem, Paſtum, Quitum, Arequipam, & ali-
bi paſſim repeciuntur, non minus Ætna, ſe Ve-
ſuuio mirabiles, de quibus, & de cauſis, quod
ignis & fumus in eis tamdiu duret, poſt Ariſtot.
*de admiran. cap.*36. Plin. *lib.*2. *cap.*106.*& lib.* 3.
*cap.*8. Solin.*cap.*10.*&* 11. Trogum *lib.*4. D. Au-
guſt.*lib.*21.*de ciuit. Dei,cap.*4. & Ludouic. Viues
*in notis Paul. Oroſ. lib.*5. *cap.*10. *&* 11. *& lib.*7.
*cap.*9. D.Iſid.*lib.*14. *Etymolog. cap.*8. plura tradit
Acoſta *lib.*3.*de hiſt.Ind.c.*26.*&* 27. Petr.Mexia *in
Sylua,*5.*part.cap.*23. *& ſeq.* Rauiſ. Textor *in offi-
cin.*2.*s ex pag.*379. Maluend. *de Antichriſt.lib.*1.
*cap.*35.*pag.*50. Sim.Maiol. *colloq.*16.*ex pag.*368.
& 373. vbi de montibus ignivomis vtriuſque
Orbis multa congeſſit, *& colloq.* 17. *pag.*396. *&
colloq.*22.*ex pag.*498. Georg.Agricola *lib.*1. *&* 2.
*de ortu & cauſ. ſubterraneorum, & lib.*4.*de natur.*
eorum quæ effluunt ex terra: Cardan. *lib.* 2. *de
ſubtilit.* Herrera *in deſcript. cap.*18. *pag.*53. Tor-
quemada *dict.lib.*14. *ex cap.* 30. *ad* 34. & Baſil.
Pontius Legionenſ. 1. *part.variar. diſput.quaſt.*8.
*expoſit. cap.*4. vbi de his montibus ignivomis Nu-
ui Orbis exponit illud Iob *c.*28. *Terra de qua orie-
batur panis in loco ſuo, igni ſubuerſa eſt,* de quo la-
tiùs agimus *infrà cap* 15.*n.*62.

Sed quoniam † multoties accidit, vt etiam in 56
regionibus ab huiuſmodi montibus, & eorum
eruptionibus nimis diſtantibus, & præcipuè in
planis, & littoralibus locis, terræmotus ſentiantur,
vt *ſuprà* retulimus; ſunt alij, qui eorum cauſas eſſe
opinantur, quod pori & cauernæ terræ, per quas
halitus egreſſuri erant, maris aquâ obturentur, at-
que etiam ſuperficiei humiditas efficiat, vt feruen-
tes vapores, humoréſque interius concluſi, &
quaſi captiuati maneant; qui ſi poſt nimiopere
incaluerunt, lautiſſimè diducuntur, & quaſi dif-
flantur, eo maiori impetu, quo exhalatio maior
fuerit. Atque ita nonnulli obſeruarunt, terræmo-
tus tum potiſſimum excitari, cum ſiccum annum
frequentes pluuiæ inſequuntur.

Quas rationes aperuit Ariſtot. *lib.* 2. *Meteor.*
Seneca *lib.*6.*natur.quaſt. cap.*1.12. 21. *&* 23. *&
lib.*7. *cap.* 25. *Vbi Spiritus*, inquit, *intrat terram
per occulta foramina, quemadmodum vbique, ita &
ſub mari. Deinde cùm eſt obſtructus ille trames,
per quem deſcenderat; reditum autem illi à tergo
reſiſtens aqua abſtulit, huc & illuc fertur, & ſibi
ipſi occurrens, terram labefactat. Ideò frequentiſ-
ſimè mari oppoſitae exantur, † & inde Neptuno* 57
*hæc aſſignata eſt mouendi potentia. Quiſquis pri-
mas litteras Græcas didicit, ſcit illum apud Home-
rum ivcrhjuor vocari*, id eſt, terræ motorem, aut
concuſſorem.

Eandem rationem, & cauſam nominis Neptuni
exponit Plutarch. *in lib. de Homer. & in vita Ci-
monis:* Ammian. Marcellin. *lib.* 1. Natal. Comes
*in mithol.lib.*2. *cap.*8. & Iuuenal. *ſatyr.* 10. dum
ait:

Ipſum compedibus qui vinxerat Ennoſigæum.

Et † plurima ſimul de aliis cauſis, & de va- 58
riis terræmotibus congerentes, qui in variis Or-
bis partibus contigerunt, prolixius proſequun-
tur Plinius *lib.* 2. *cap.* 80. 83. *&* 84. Lucretius
*lib.*6.*de natur.rer.* idem Seneca *lib.*2. *natur. quaſt.
cap.*30.*&* 31.*& lib.*9.*cap.*25 Diodor.Sicul.*lib.*15.
Biblioth. Nicephor.*lib.*13. *cap.*36. *& lib* 14. *cap.*
46. *& lib.*18.*cap.*13. D. Antonin. *tit.*6. *cap.* 21.
§ 2.*& tit.*22.*cap* 14. § 2.*&* 3. Acoſta *dict. lib.*3.
cap 28. Torquemad.*dict.lib.*14.*pag.*35. Petr. Fab.
*lib.*1. *Semeſt.cap.*9. *& lib.* 3. *cap.*4.*pag.*63. *&* 64.
Simon Maiol. omninò videndus, *colloq.* 1. *de
Meteoris ex pag.* 29. *& colloq.* 13. *de fontibus,
pag.*319.

pag. 319. *& colloq.* 57. *de propriet.loc.ex pag.*397.
Rutil. Benzonius *de ann. Iubil. lib.* 6. *cap.* 12. *ex*
*pag.*675. Bernard. Aldret. *de antiq. Hiſpan. lib.* 3.
*cap.*6.*ex pag.* 349. Maluenda *de Antichriſt. lib.*7.
*cap.*14 Pineda *in Iob. cap.*9. *verſ.* 6. *& in Eccleſ.*
*cap.*1.*verſ.*4 Ludouic. Balleſter.*in Hierolog. lib.*2.
*cap.*10. & alij relati a Torreblanca *de Magia di-*
*uinatr.lib.*1.*cap.*2.*ex num.*22. *& cap.*6. *per totum,*
*& lib.*2.*cap.*15.*ex num.*28. Theatr. vitæ humanæ
*vol.*3.*lib.*2. *pag.* 632.636.637. *&* 646. *& ſeq.* Fr.
Greg. Garcia *de Ind.orig.lib.*4.*cap.*12. & Nos *ſu-*
*pra cap.*4.*num* 16. & Ioan. Baptiſt. Scortia *de nat.*
& increm. Nili, *lib.*1. *cap.*8. vbi cauſam exponit
cur in Ægypto nunquam intremiſcat, & P. Ioan.
Ludou. Cerda *in comment.ſup.Virgil.lib.*8.*Æneid.*
verſ. 241. *not.* 5. vbi ſex terræmotuum ſpecies
commemorat.

59 Neque † abſunt noſtri I. C. qui de eiſdem ter-
ræmotibus mentionem faciunt, *in l. fluminum* 24.
§ *hac ſtipulatio, &* §. *Seruius, ff. de damn. infect. l.*
propter incendium 4. *ff. de pollicitat. l. ex conducto.*
15. §. *Si vis tempeſtatis, l. ſi merces* 25. § *vis maior.*
60 *l. Martius* 59. *ff. locati.* Inter † quas tamen ali-
quod diſſidium eſſe videtur: Nam priores illæ,
terræmotum inter caſus fortuitos numerant, & ex
ira, ſine indignatione Dei prouenire docent, in-
déque illum ΘΕΟΥΑΙΑΝ, hoc eſt *vim Diuinam*
appellant. Poſterior autem vi naturali tribuit, cau-
ſas nimirum, & rationes naturales, vt apparet,
conſiderans ex quibus terræmotus oriri retulimus.
Neque placet concordia Petr. Fab. *d.lib.*2.*c.*4. *ad*
finem, qui vim Diuinam, & naturalem pro ſyno-
61 nymis à Iuriſconſultis vſurpari putant, † cùm
Natura Deus ipſa ſit, iuxta illud Ouid. 1. *Meta-*
morphoſ.

Hanc Deus, & melior litem Natura diremit.

Et Senecæ *lib.* 4. *de beneſic. cap.* 7. *Quid enim*
aliud eſt Natura, quam Deus, & Diuina ratio
toti mundo, & partibus eius inſerta? cum aliis,
quæ eleganter congerit Iuſtus Lipſius *de Phyſio-*
*logia Stoic.lib.*1.*diſſert.*5.

62 Quare † verius eſſe arbitror, quòd etſi natu-
rali aliqua vi, aut ratione terræmotus cauſari, &
impelli poſſit, atque hoc inſpecto ad vim natu-
ralem eum referat Iauolen. *in d. l. Martius*; id ta-
men nihil vetat, quominùs alij Iuriſconſulti ipſum
quoque Dei iræ adſcribant, atque adeò vi Diui-
næ, quam & vim maiorem appellant. Quoniam
63 cùm † firmam terram, ſtabilem, & immotam Deus
manere iuſſerit, iuxta illud *Eccleſ. c.*1.*verſ.*4. *Terra*
autem in æternum ſtat. Et *Pſalm.* 133. *Fundaſti*
terram ſuper ſtabilitatem ſuam; cum aliis, quæ
ibidem eruditè tradit Pineda, & *ſup. Iob cap.* 28.
*verſ.*7. *& cap.* 38. *verſ.*4. & Iuſtus Lipſius *vbi ſuprà*
lib. 2. *& diſſert.* 19. Benzonius *dict.lib.*6.*cap.*27.
pag. 696. nunquam eiuſdem terræ commotiones,
quantumuis ex cauſis naturalibus fluant, niſi in ſi-
gnum Diuinæ potentiæ, aut indignationis accipe-
re debemus, quibus vel peccatores punit, vel
commouet, vt conuertantur, vt oſtendit ſacra Pa-
gina *Iob.*9.*verſicul.*6. *Eccleſiaſtici* 16.18. & alibi
64 paſſim. Quare † Philiaſtrius *in lib. de hæreſib.* ap-
pellat hæreticos, & vanos illos Philoſophos, qui
terræmotum rerum, & elementorum naturæ ad-
ſcribunt, non Dei peculiari iuſſioni, & indigna-
65 tioni. Et † prodigioſum ſemper extitit antiquitati,
atque adeò Diuinum, *ſi terra mouit*, & ad por-
tenti ſignificationem aucupandam libros Sybilli-
nos adibant, vt tradit Liuius *lib.* 34. Senec. *lib.* 6.
nat.quæſt.ferè per totum: Agel.*lib.*2.*noct. Atticar.*

cap. 28 Ludouic. Carrion *lib.* 1. *emend. cap.* 11.
& 12. Lorin. *in Act. Apoſtol. cap.*4.*verſ.*31. Clauius
ad cap. 1. *Sphæra.* † Et plura exempla Diuinæ 66
indignationis & vindictæ, per terræmotus ſum-
ptæ, adducit Maiolus *dict. colloq.* 1. *pag.* 29.
& 30.

Ferias † quoque, cum moueri terram ſenſe- 67
rant, eius rei cauſa edicto imperabant Romani,
teſte eodem Agell. *vbi ſuprà. Dei tamen*, inquit,
nomen ita vti ſolet, cui ſeruare ferias oporteret, non
edicebant, ne alium pro alio nominando, falſa reli-
gione populum alligarent. Eas ferias ſi quis polluiſ-
ſet, hoſtiam immolabat. Idque ita ex decretis Pon-
tificum obſeruatum M. arc. Varro dicit, quoniam
& qua vi, & per quem Deorum, Dearúmue terra
tremeret incertum eſſet.

Ad quarum feriarum imitationem, & aliarum,
quæ ob alios † prodigioſos, aut repentinos caſus 68
indici ſolebant, de quibus agit text. *in l. ſed etſi,*
§. *ſi feria. ff. de feriis, l.*1.*Cod. eodem, l.*18. *tit.*2.
*part.*3. Couar. *lib.*4. *var. cap.*19. Anton. Theſaur.
deciſ. 39.*num.*6. Briſſonius *in l. Dominico, Cod. de*
ſpectacul. & Roſinus *de antiquit. Roman. lib.* 4.
*cap.*1.

Nos, † qui vnum & verum Deum, vt omnium 69
cauſarum cauſam in eius Sanctis veneramur, ſo-
lemnia vota emittere, & anniuerſaria feſta cele-
brare ſolemus, illis diebus, quibus violentiores ali-
qui terræmotus contigerunt, vt in hac Limenſi
vrbe obſeruatur in die Viſitationis Deiparæ, &
DD. Criſpini & Criſpiniani, & olim in Gallia
Mamertum Epiſcopum obſeruaſſe legimus apud
Iornandes *in Annal. Sogon.lib.*14. *Imper. Occident.*
*& lib.*4. *Reg. Ital.* & Theatr. vit. hum. *vol.* 16. *lib.*2.
pag. 3049. Et ad Dei iram, atque indignationem
placandam † illa etiam verba foribus, & parieti- 70
bus noſtrarum ædium affigi curamus, CHRISTVS
NOBISCVM, STATE, quibus quaſi cœlitus
miſſis Antiochenæ vrbis ingentem terræmotum
ſedatum fuiſſe tempore Iuſtiniani Imperatoris
commemorat Anton. Contius *in eius vita:* & Nice-
phorus *lib.*7.*hiſt. Eccleſ. c.*3. Et de eiuſdem vrbis
Limenſis terræmotibus agens litteris mandauit
eruditiſſimus † Doctor Franciſcus Carraſcus del 71
Saz, qui poſtquam in ea pluribus annis honorifi-
cum aduocationis, & adſeſſoris Dominorum Pro-
regum officium exercuit, Regij Panamenſis Sena-
natus Conſul creatus fuit, *in ſuo lib.pract.quæſt.ſup.*
*nouam Rec. c.*2.*ex n.*18.*ad* 24.

Sed vt his, quæ de terræmotibus diximus, finem
imponamus, lubet hic notabilem, † & admiran- 72
dum caſum cuiuſdam terræmotus, & igniuomi
montis eruptionis huius Peruani diſtrictus inſere-
re, qui præterquam quòd in eo omnibus notiſſi-
mus eſt, Reuerendi Patris Martini Delrio aſſeue-
ratione communitur *lib.*4. *diſquiſit. magic. cap.* 3.
*q.*2.*pag.* 299. vbi ſic ait: *Anno ſuperiore* 1600.
die 18. *February prope Arequipam ex illis, qui*
multi Peruana ſunt montes ignivomi, (Vulcanos vo-
cant) vnus eorum, Guaina Putina principio candi-
dam nubem viſus peceraris è longinquo eructare,
quam conſecuta eſt procella fragminum ingentium,
quaſi auulſorum à rupibus, ſed ignitorum: hæc
paulum ſpatij progreſſa comminuebantur in mino-
res lapides, & paulatim, centeſimo fermè paſ-
ſu à cratere, in cinerem. Vbi ſaxa decidebant,
cuncta reuulſa, diruta, comminuta, interempta e
vbi lapides, pauci mortales euaſere, vel iumen-
ta. Fors Hiſpanus iter faciebat eques, cùm vim
grandinis lapillaceæ non ferret, deſcendit, &

ſe ſub equo locat; ſed equus non valebat ſuſtinere ſupra vi ictuum. Herus videns, nec tutum, nec quietum ſibi ſub equo refugium, ephippium auſert, equum deſerit, capiti ſellam imponit: ſic agrè euaſit cranifragium. Torrentes & fluuij, ac fontes nonnulli penitus exaruere, aliis lapſus facultas intercluſa, cineris multitudine, idque per leucas plus trecentas. A e quipa primum orta clara luce tenebra, integrum ferè menſem durarunt. Interea initio cœlum fulminibus viſum dehiſcere, & audiri tonitrua, flammeique globi, inſtar artilleria bellica, acieb is hinc inde diſpoſitis mutuò exploſa, viciſſim huc illuc diſcurrere. Ingens globus ſemel decidit, & à templo in proximum ambitum, inde in viam publicam patente porta erupit, & ſubitò diſparuit, relicto ſulphureo nidore. Terra motus iugis fuit, adeò vt multa domus conciderent, reliqua quaſi tripudiarent nutantes. Nec ceſſauit intereà pluere terram albam inſtar cinerum, ſeu calcis trita, vt nemo per plateas incederet, quin mox digiti ſpiſſitudine cooperiretur: Domus qua minimum tecta eſſent, craſſitudine ſemipedali, ſic pleraque ſub onere gemebunda ſubſiderunt. Malum durabat, luce per internalla potius oſtentante ſe, quam diem prabente. Menſe ferè exacto ceſſatio fuit, & nonnulla intermiſſio, vt noſtri, qui illic degunt perſcripſere; ſed adhuc metus manebat grauiorum. Magnum morum in melius tum timor expreſſit commutationem, omnes ad pedes Sacerdotum deuolui, adeo, vt quies nulla daretur, & vi in cubicula pœnitentes irrumperēt. Sic Deo lucrum animarum multarum acceſſit. Sed nec Satanas neglexit occaſionem: nam cùm Indi Pagani viciniores flammis ſoluta ſuperſtitione, Magos accerſiſſent, & ſimul ad montem illum properarent, & malis cantibus, ac ſacrificiis procurarent, Magos & viciniores quoque flamma conſumpſerunt, cæteri omnes malè mulctati, deſperabundi pars ſuſpendio,
73 *pars aliter ſibi mortem conſciuerunt.* † Quibus addo ex relatione multorum, qui huic ſpectaculo interfuerunt, cineres torrentium more magno impetu per plures leucas, etiam tranſnadatis fluminibus decurriſſe, & domos aliquas in agris poſitas, illæſis habitantibus, ſuis ſedibus motas, & in alias exportatas.

74 Addere † etiam libet ingens aliud naturæ miraculum, quod narrat Acoſta *d.lib.3.cap.21.in fin.* & poſt eum Herrer. *in deſcript. Ind. cap.20. pag.59.* ſcribens anno 1581. circa vrbem Chuquiano, aliàs DE LA PAZ, magnam partem altiſſimæ rupis ad Indorum pagum reſpicientis, qui dicitur Ango Ango, ſubitò corruiſſe, & eorum plures, qui idololatræ & malefici erant, obtriuiſſe. Et quod maius eſt, rupem ipſam non ſecùs ac vndam, aut ceram liquefactam, ad ſeſquileucæ ſpatium procurriſſe, aut profluxiſſe, lacúmque vicinum, & omnem illum ambitum terrâ expletum fuiſſe.

In alia quoque prouincia Peruana, quæ Chum-
75 biuilcas † appellatur anno 1621. iuxta oppidum DE ALCA repentè paruus torrens, qui illud alluit, in magnum fluuium erupit, & regionem vniuerſam per dies aliquot cum maximo incolarum damno inundauit, ingentia ſaxa rapidiſſimè voluens, nullis aquis pluuiis adactus, ſed iis, vt apparet, quæ dehiſcente ibidem tellure, ex intimis eius pe-
76 netralibus effluxerunt; iuxta † quæ de aquis terræ immixtis, & fluminibus, & abyſſis ſub ea latentibus, ex aliorum Philoſophorum ſententia commemorat Plinius *lib.2. cap 68.* & Seneca omnino videndus *lib 3. natural. quaſt. per totum*, & præcipuè *cap.8.19. & 30. lib.5. cap.14. & lib.6. cap.7.* & Simon Maiol. *d. colloq.10. de mari pag. 562.* Vt ſic
apparet vndique, † & vbique hominibus peri- 77
cula imminere, *l. Senatus 35. §. mortis cauſa, ff. de donat. cauſ. mor. l.5. §. cur tamen, ff. depoſ.* Deúmque einſmodi naturæ portenta, vt timeatur, ordinaſſe, ſicuti docemur *Pſalm.33.* ita vt Ariſt. *lib.3.*
Moral. Nicomach. docuerit, non eſſe † fortes ap- 78
pellandos, ſed inſanos potiùs, ac ſenſu vacantes eos, qui non habitu virtutis, ſed immanitate quadam naturæ, terræ concuſſionem non perhorreſcerent, quæ videtur inferorū ad ſuperorum ſedem eruptionem minitari. Vnde ad ſtupidæ conditionis hominem deſignandum in Prouerbium abiit: *Neque motus times, neque fluctus.* De quo plura poſt Eraſm. ſcribit Paul. Manut. *in adag. pag. mihi* 1160

CAPVT VIII.

De Oceano, quo Nouus Orbis vndique cingitur, & eius vtilitatibus, & nominibus, & naturali Atlantici & Auſtralis per fretum Magallanicum communicatione, & an hominum induſtria Iſthmus aliquis perforari poſſit, quo hac duo maria faciliùs, & commodiùs iungantur, & adeantur?

SVMMARIVM.

1 *Oceani etymologia.*
2 *Oceanus terram cingit, non terra Oceanum.*
3 *Oceanus terram omnem quaſi inſulam coronare, cingere, ambire, concludere, & circumfluere dicitur.*
4 *Mare vtrùm connumerari debeat inter bona, vel inter mala?*
5 *Mare nihil bonum producit, ſecundùm Platonem & Homerum, & dicitur quaſi amarum, & ab Ægyptiis pernicies vocatur.*
6 *Mare dicitur Tharſis, quaſi agentum, & tiectum.*
7 *Adagium Neptuni, ſiue maris filij, quid ſignificet?*
8 *Maris plurima bona, & commoda recenſentur.*
9 *Nauigationis, & commercij nanalis vtilitas expenditur.*
10 *Maria ferè omnia nauigabilia ſunt.*
11 *Seneca quoddam veluti vaticinium nauigationis ad Indos.*
12 *Nauigatio & nauis apud Oneirocriticos bona portendit.*
13 *Mare, & aqua marina Regem & Regias opes ſignificat.*
14 *Maris mentio in Scriptura ſacra ponitur pro loco pleno theſauris. Et inter benedictiones, habitare loca maritima, & commercius opportuna.*
15 *Orbis Nouus vndique Oceano Atlantico, & Auſtrali abluitur, & maritimis commoditatibus gaudet.*
16 *Mare ad Polum Antarcticum maximè diffunditur: Sed terra tamen magna ſpatia relinquit, contra opinionem aliquorum Philoſophorum.*
17 *Terra à mari vix vnquam diſtat plus mille leucis Hiſpanicis.*

18 *Mare*

18 Mare in vniuerſum plus multo occupat huius globi inferioris, quam terra.

19 Auſtralis plaga ſub nomine maris ſolet denotari in Sacris Litteris, & quare?

20 Oceani propria ſedes eſt in Meridie.

21 Nouus Orbis à multis inſula eſſe dicitur.

22 Inſulæ nomen quid propriè ſignificet, & vnde dicatur?

23 Orbis vniuerſi partes non tantùm peninſula, ſed inſula à veteribus dicebantur.

24 Creta inſula qualiter diuidit Europam, Aſiam, & Africam.

25 Oceanus Atlanticus quis, & vnde dictus? & quare etiam Borealis, & del Norte dicatur?

26 Norte nomen eſt Belgicum, & ſignificat Septentrionem.

27 Oceanus Auſtralis, ſiue del Sur, quis, & vnde dicatur?

28 Sur, nomen eſt Belgicum, aut Gallicum, & ſignificat ventum Auſtralem.

29 Mare del Sur, ſiue Auſtrale, dicitur etiam Mare Pacificum, & quare?

30 Mare del Sur, cur adeò tranquillum ſit? & de maris fluxibus & refluxibus, & eorum cauſis, remiſſiuè.

31 Mare diuerſas appellationes habet, pro varietate prouinciarum, quas alluit, ſed vnum tamen eſt.

32 Maria omnia inter ſe mutuè perforata ſunt, & cum Oceano variis modis communicantur; & quid in Hyrcano, Caſpio, Mediterraneo & Rubro.

33 Mare Mediterraneum cur ita dicatur? & cur etiam Magnum vocetur? cur Oceanus maior, & reuerà Magnus, imò & Maximus ſit?

34 Oceanus Atlanticus, ſiue del Norte, qualiter coëat cum Oceano Auſtrali, ſiue del Sur.

35 Magallanus aperuit fretum diu deſideratum, quo vterque Oceanus adiri poſſet.

36 Naues Commendatoris Loayſa, & Epiſcopi Placentini poſt Magallanum, fretum ab eo inuentum tranſierunt.

37 Franciſci Draque Angli, ad Magellanicum fretum, & alias prouincias Noui Orbis expeditiones, & eius obitus.

38 Thomas Candiſch Anglus, fœliciter fretum Magallanicum tranſit, & in patriam opimis ſpoliis onuſtus reuerſus eſt.

39 Richardi Achini Angli expeditio ad fretum Magallanicum, & qualiter captus fuerit?

40 Oliuerius Vandernot Batauus variis fortunæ caſibus iactatus, poſt traiectum fretum Magallanicum in Amſterdamum rediit, & etiam Guilhelmus Schouten.

41 Batauorum ſex militares naues anno 1615. fretum Magallanicum tranſierunt, & cum noſtris bis nauale certamen ineuntes, primò victrices, ſecundò victæ, perierunt.

Hollandenſium, & aliorum Sectariorum relationes de rebus in Indiis geſtarum tractantes, cautò legenda ſunt, & quare? ibidem.

42 Fretum nouum vltra Magallanicum anno 1619. à fratribus Nodalibus ſupremi Indiarum Senatus iuſſu quæſitum, & inuentum fuit, & eius deſcriptio.

43 Fretum non eſſe ad terram Magallanicam, ſed mare apertum pluribus inſulis diſiunctum multi opinantur.

44 Magallanicum fretum quando & qualiter ex parte maris del Sur luſtrauerint, & tranſierint Ioannes Ladrillerus, Petrus Sarmientus, & Ferdinandus Lamerus.

45 Didacus Florus de Valdes mittitur ad oſtium freti Magallanici muniendum, & incolendum.

46 Fretum aliud, quo vterque Oceanus coniungatur verſus Polum Arcticum eſſe nonnulli opinantur, & in vaſtiſſima regione Floridæ reperiendum.

47 Oceani vtriuſque commercia hodie qua via ineantur.

48 Iſthmus Panamenſis vtrumque Oceanum diuidens leucas ſeptem habet.

49 Viæ plures quæſitæ ſunt, quibus Oceani Atlantici ad Auſtrale faciliter tranſitus aperiatur, & quæ illæ?

50 Iſthmus Panamenſis vt perfodiatur, & canali per eum aperto, vterque Oceanus communicetur, ſæpè tractatum eſt, & an id poſſibile ſit?

51 Nicanor Rex Syriæ nunquam perficere potuit foſſam, quam ex Caſpio mari ad Euxinum ducere deſtinauit.

52 Iſthmum Peloponneſi inter mare Ægæum, & Ionium fruſtrà perfodere multi tentarunt.

53 Nero irriſus fuit, quod Iſthmum Peloponneſi perfodere voluit.

54 Iſthmum perfodere adagium, eos notat, qui fruſtrà aliquid moliuntur.

55 Xerxes fruſtra pontem nauium in mari facere tentauit, vt Aſiam Europæ coniungeret, & Athon montem effodit.

56 Nechaus Rex Ægypti foſſam ex Nilo ad Rubrum mare fodere cœpit, in cuius opere centum viginti millia Ægyptiorum perierunt.

57 Opera Dei velle mutare, aut emendare piaculum eſt.

58 Alphonſus X. Caſtellæ & Legionis Rex à Deo punitus dicitur, quòd eius opera reprehenderet.

59 Iſthmi lapides, quem Gnidij perfodere tentarunt, in fodientium oculos reſiliebant, & quid oraculum reſponderit.

60 Caroli Magni hiſtoria mirabilis, dum foſſam ex Rheno in Ararim facere voluit.

61 Iſthmus Panamenſis ſi aperiretur, tota illa regio aquis mergeretur.

62 Seſoſtris, & alij ceſſarunt mare Rubrum in Nilum ducere, ne terra Ægypti inundaretur.

63 Europam inſulam facere quidam Imperatores voluerunt, & cur ab incœpto deſtiterint.

64 Mare etiam in prono vltra littus non poteſt excurrere.

65 Mare vnum ſi alio pronum ſit, & interiacentis terræ impedimentum auferatur, in illud influet.

66 Mare nullis aquis augetur, etiam ſi aliud mare in illud influat.

67 Mare an ſit inferius, & depreſſius terra, remiſſiuè.

68 Iſthmum Panamenſem, aut alium aperire, ad vtrumque Oceanum communicandum, ſi id loci natura permitteret, vtiliſſimum eſſet.

69 Deus non offenditur ſi homines arte, & induſtria naturæ defectus supplere, & ſuis vſibus aptare conentur.

70 Foſſam, quam ex Rubro mari ad Nilum cœpit Seſoſtris,

Seſooſtris, poſteà alij perfecerunt, & qualis ea fuerit?

71 *Cleopatra ab Auguſto fugiens, voluit aperire foſſam, ſiue Euripum Maris Rubri.*

72 *Foſſam magnam in Gallia ad nauigandum ex Rhodano in Ararim, Moſellam, & Rhenum vſque ad Oceanum facere voluit Lucius Verus.*

73 *Hercules Gaditanum fretum iniecto aggere claudere voluit.*

74 *Hiſpania olim anguſtiſſimo maris freto diſtabat ab Africa, imò & cum illa continuabatur.*

75 *Hercules qualiter Scylla, & Charybdis ſcopulos ſuſtulerit, & ingentia alia vtiliáque opera alibi fecerit.*

76 *Opera plurima ingentia & laborioſa hominum arte, & induſtria confecta; remiſſiuè.*

77 *Caſpia ſeu Caucaſia porta, & famigeratum illarum opus.*

78 *Cloacarum vrbis Romana opus ingens, & admirandum.*

79 *Muri, quo Sina prouincias ſuas à Tartaris diuidunt, & tuentur, maxima, & penè incredibilis fabrica.*

80 *Alphonſus Alburquercius Nilum in Arabicum Sinum diuertere tentauit, & ſic totam Ægyptum in Turcarum odium ſterilem reddere.*

81 *Turca cur imponant leuiora tributa Abyſſinis, in Terram Sanctam religionis cauſa venientibus.*

82 *Iſaia locus expenditur, & exornatur.*

83 *Cyrus Perſarum Rex quare, & qualiter Gangem diuiſerit?*

---

1 OCEANVM † mare ſecundùm Solinum *in Polyſth. cap. 26. de Hiſpania*: D. Iſidor.
lib. 13. Etymolog. cap. 15. pag. 256. & Ioan. Fungerus *in Etymolog. verb. Oceanus*, quidam à celeri
fluxu, quaſi ocyus currentem, dictum exiſtimant;
etenim ὠκὺς eſt celer, & τὸ νεῖν eſt fluere, vel natare. Sed alij veriùs tam Græci, quàm Latini Scriptores, vt idem Iſidor. obſeruat ita nominari tradunt, quod in circuli modum Orbem terrarum
ambiat, & vniuerſas eius oras amplectens, alternis
æſtibus accedat, atque recedat. Quam etymologiam Eratoſthenis, & doctiſſimorum quorumque
Philoſophorum opinio confirmat, qui rectè profi-
2 tentur, † Oceano potiùs terram cingi, quàm illum
ab ea circundari, vt bene aduertit Martin. Delrio
in adag. ſacr. 1. tom. adag. 789. pag. 378. & de
Oceano huius Noui Orbis loquens Acoſta *lib. 1.
de hiſtor. Indiar. cap. 6. & lib. 3. cap. 10. & 27.* Eóque reſpexit Dionyſ. Alexandr. Coſmographus *ſub*
3 *initium ſui poematij de ſitu Orbis*, † dum vniuerſam terram nihil aliud eſſe dixit, quàm INSVLAM OCEANO CORONATAM; & Orpheus
in hymno Iouis & Iunonis, dum laudat circulum
indefeſſi pulchrè fluentis Oceani, quorum Græca
carmina adducit Forcatulus *lib. 2. de Gallor. Imper.
& Philoſoph. fol. 82.* & Petr. Fab. *lib. 3. Semeſtr.
cap. 25. pag. 403.* & Iuſtus Lipſius omninò legendus *in Phyſiolog. Stoicorum lib. 2. diſſert. 16. & 17.*
Nec abeſt M. Tul. *lib. 6. de Republic.* vbi inquit:
*Omnis enim terra, quæ colitur à vobis, anguſtis
verticibus, lateribus latior, parua quædam inſula
eſt, circumfuſa illo mari, quod* ATLANTICVM,
quod MAGNVM, *quod* OCEANVM *appellatis in
terris.* Quem imitatus Iulius Firmicus *lib. 1.
Mathem.* tradit ATLANTICVM MARE *terræ
ſpatium in modum* INSVLÆ *vndarum ſuarum
circumfuſione concludere.* Idem quoque ſentit Catullus *de nupt. Pelei & Thet.* dicens:

> OCEANVSQVE *pater* TOTVM *qui* AMPLECTITVR ORBEM.

Et Horatius *in Epod. Ode 16.* qui Homericum
epithetum mutuatus, vt Lambinus ibidem obſeruat, illum circumuagum vocat:

> *Nos manet* OCEANVS *circumuagus, &c.*

Et expreſſiùs Manilius *lib. 4. Aſtronom.* inquiens:

> *Ipſa natat tellus* PELAGI *luſtrata corona,*
> CINGENTIS *medium liquidis amplexibus* ORBEM.

Et Seneca *in Oedipe*:

> *Lucida dum current annoſi ſydera mundi,*
> OCEANVS *clauſum cum fluctibus* AMBIAT ORBEM.

Vtrum verò † mare inter mala, vel inter bo- 4
na connumerari debeat? in quæſtionem vocari
ſolet. Et † ſanè nihil memorabile, vel Ioue di- 5
gnum producere, Plato *in Phædone* ſcriptum reliquit, cui conſentiens Homerus, mare nullius frugis eſſe dixit, & arridet nominis etymologia;
ſiquidem mare, quod amarum ſit, dictum putat
Honorius, quem refert Ioan. Funger. *in etymolog.
verb. Mare*, vel quod aquæ eius amaræ ſint, ſecundùm D. Iſidor. *lib. 14. etymolog. cap. 14.* atque
adeò Ægyptij Sacerdotes illud perniciem appellare ſoliti ſunt, vt teſtatur Pierius *in Hierogl. lib. 31.
pag. 285.* Et Simon Maiol. *colloq. 10. pag. 264. &
pag. 277.* inquit, mare malum eſſe, & mala ſignificare, iuxta illud Iſaïæ 57. *Cor impij mare feruens.* Eadem † quoque de cauſa mare THARSIS 6
appellatum putant Forerius, atque Mercerus, quos
refert Maluenda *lib. 5. de Antichriſto cap. 14.
pag. 283.* à verbo Hebræo RASAS, vel RVA,
quod pauperem, eiectum, deſtitutum, diſertúmque eſſe ſignificat, quaſi nimirum omnia eiiciat,
exterminet, depauperet, vel potiùs, quod ipſum
ſit egenum, inops, pauper, exterminatum, & eiectum. Quod † & ſentit Agellius *lib. 15. noct. At- 7
tic. cap. 21.* & alij relati à Paul. Manut. *in adag. filij
maris, vel Neptuni pag. 1404.* & Fr. Ioan. à Ponte
*lib. 3. de conuen. vtriuſque Monarch. cap. 7. §. 1.
pag. 50.* dum docent, nihil beneuolum, aut mite
in mari gigni, & ideò ferociſſimos, immanes, &
alienos ab omni amore, & ingenij ſæuitate Neptuni filios dicere Poëtas conſueuiſſe.

Sed in contrarium † plurima eſſe, & magni 8
quidem ſemper facienda commoda & bona, quæ
ex Oceano, & eius terræ circuitu proficiſcuntur,
latè & eleganter oſtendunt D. Ambroſ. *lib. 3.* &
D. Baſil. *lib. 4. Hexamer.* & Pat. Ludouic. Balleſter.
in Hierologia lib. 2. cap. 9 pag. 146. Primùm, quia
terras neceſſariò ſuffulcit humore, quibus per venas quaſdam occultè ſuccum quemdam haud inutilem ſubminiſtrat. Eſt etiam bonum mare tanquam hoſpitium fluuiorum, fons imbrium, deriuatio alluuionum, innectio commeatuum, quo ſibi diſtantes populi copulentur, quo præliorum remoueantur pericula, quo barbaricus furor clauditur; ſubſidium in neceſſitatibus, refugium in
periculis, gratia in voluptatibus, ſalubritas valetudinis, ſeparatorum coniunctio, itineria compendium, transfugium laborantium, ſubſidium vectigalium, ſterilitatis alimentum. Ex hoc pluuia in
terras transfunditur, ſiquidem de mari radiis Solis

aqua hauritur, & quod ſubtile eius eſt, rapitur:
deinde quandò altius eleuatur, tantò magis etiam
obumbratione frigeſcit, & imber fit, qui non ſo-
lùm terrenam temperat ſiccitatem, ſed etiam ieiu-
na arua fœcundat.

Hactenus ex Ambroſio & Baſilio, qui bene
9 inter alia † vtilitatem nauigationum conſiderant,
quæ per hanc ingentem aquarum congregatio-
nem, quam Oceanum appellamus, iniri ab homi-
nibus poſſunt, quarum medio facilis eis reddita eſt
regionum, quantumuis longè diſtantium, commu-
nicatio, quæ terreſtribus itineribus difficilis, &
quandoque impoſſibilis eſſet. De quo etiam opti-
mè poſt alios agit Boter. *in relation. vniuerſal.
part.1.vol.2.lib.1.pag.*540. & Anton. de Herrera
*in hiſtor.general.Ind.decad.*1 *lib.*5.*cap.*8.*pag.*172.
10 Atque † inde Deum Optim. Max. omnia fe-
rè maria nauigabilia feciſſe, licèt in aliquibus ali-
qua impedimenta ſeſe nauigantibus offerant, plu-
ribus probat Simon Maiol. *dict.colloq.*10. *circa fi-
nem*, & multa exempla magnarum nauigationum
omnium ſæculorum recenſens Maluend. *lib.*3. *de*
11 *Antichriſt.cap.*15. Vbi † inter alia refert Senecæ
verba *in præfat. ad lib. natural. quaſt.* qui quaſi
hanc nauigationem, quæ hodie à noſtris in vtram-
que Indiam initur, inſpiceret, inquit: *Quantum
enim eſt, quod ab vltimis littoribus Hiſpaniæ vſ-
que ad Indos iacet? pauciſſimorum dierum ſpatium
ſi nauem ſuus ventus impleuit.* Quibus conueniunt
plurima alia, quæ de vtili, & neceſſariò nauiga-
tionum vſu congerit Ariſtot.*lib.*1.*Politicor.cap.*7.
*l.*1.§.*ſi is qui nauem, ff.de exercit.act.lex* 24.*tit.*9.
part. 2. Angelus *caſ.* 290. Benuenu. Stracha *in
tract.de mercatura, tit. de nauigatione, part.*1.*a.*1.
Camill. Borrell. *de præſt. Reg. Cath.cap.*8. *num.*4.
Petr.Fab.*lib.*1.*Semeſtr.cap.*25.*pag.*171. D. Marta
in tract.de iuriſdict 2.*part.cap.*24.*num.*27.& Cal-
liſtus Remirez *in tract.de lege Regia Arag.* §.14.
& nouiſſimè poſt hæc ſcripta Seraphin. Frei-
tas *de iuſto Imper. Aſiat. cap.* 1. *num.* 16. *&
ſequentib.*

12 Et † iudicium Onirocriticon, ſiue eorum, qui
ſomnia interpretantur, apud quos nauigatio, &
13 nauis bona portendit: atque etiam † mare ad Re-
gis perſonam refertur, in quod ſe opes vniuerſæ,
quaſi vniuerſi amnes exonerent. Atque adeò aqua
marina Regias opes repræſentet, & qui aquam
marinam bibat, diuitias ex recondita penu, aut
ex Regalibus promptuariis haurire poſſit, vt tra-
dunt Artemidor. *lib.*2. *Onirocrit.cap.*23. *Achme-
tes cap.*198. *& ſequentib.* & Pat. Ioan. Pineda *de
reb.Salomon.lib.*4. *cap.*3. *pag.* 166. *& in Commen-
tar.in Iob. cap.* 28. *verſ.*14. *num.* 3. *pag.* 497. vbi
14 maris † mentionem ibi factam oſtendit, pro-
pter reconditos rerum pretioſiſſimarum the-
ſauros, qui vel in mari ſunt, vel per mare adue-
huntur. Et eodem modo intelligit illam Zabulonis
benedictionem, *Deuter.*33.19. *Inundationem maris
quaſi lac ſugent, & theſauros abſconditos arena-
rum*; vbi Septuaginta legunt: *Diuitiæ maris la-
ctabunt te, & emporia maritimam habitantium.* Et
Simplicius Theodoret. *Diuitias maris ſugent, &
mercaturam habitantium iuxta mare*, quaſi dicant,
beatiſſimos illos eſſe, quorum prouinciæ mari vi-
cinæ ſunt, & nauigationum commerciis fruuntur.
Prout etiam ſimilis ex mari abundantia, & opu-
lentia indicatur, *Ezech.* 31.4. *Aqua multæ nutrie-
rant illum, Abyſſus eleuauit eum. Geneſ.* 49. 13.
*Zabulon in littore maris habitabit, & in ſtatione
nauium pertingens vſque ad Sydonem*; vnde de
Alexandria dicitur, *Nahum* 3. *Cuius diuitiæ mare
& aquæ muri eius.* Et de Tyro, *Ezech.*27.*Perfecti
decoris ego ſum, & in corde maris ſita.*

Hæc cùm ita ſe habeant, iam planè apparebit,
non ſolùm terræ bonis hunc Nouum Orbem ex-
cellere, vt *in ſuperiore cap.* oſtendimus; † ſed ma- 15
ritimis etiam commodis, & nauigationum vtilita-
tibus frui, cum omni ex parte vaſtiſſimi pelagi
vndis abluatur. Habet quippè ab ortu Solis Ocea-
num illum, qui Atlanticus dicitur, ſiue, vt vulgò
loquuntur, mare del Norte, ab Occaſu autem
ingentiori alio, & vaſtiori æquore circumdatur,
quod Auſtrale, & vulgò del Sur, nuncupari
ſolet, vt præter alios auctores, quos paſſim *in præ-
cedentibus capitibus* recenſuimus, optimè obſer-
uant Abraham. Ortel. *in Theat. mag. tab.* 1.5. *&
ſeqq.*Acoſta *dict.lib.*1.*cap.*6. *& dict.lib.*3. *cap.*10.
& 29. Maginus *in Coſmogr. p.*2. *tab.*34. *fol.*279.
Boter. *dict lib.*1.2. *&* 3. *per totum*; & Anton. de
Herrera *in deſcript. Ind. Occid. cap.*2. *in princip.
pag.*3.

Experientia nimirum † oſtendente, veram fuiſſe 16
opinionem antiquorum Philoſophorum, quos re-
fert Plutarch. *lib.*3. *de placit.Philoſoph. cap.*9.10.
& 11.& D.Auguſt.*lib.*16.*de ciuit.Dei,cap.*9.dum
exiſtimarunt, ad Polum Antarcticum mare qua-
quauerſum eſſe diffuſum; falſam tamen, dum pu-
tabant, nullum vſpiam terræ locum ibidem reli-
ctum. Conſtat namque ita aquas terræ viciſſim
cedere, vt non tota huius congeries hinc, tota illa-
rum inde ſe teneat, ſed mutuis excurſionibus ſeſe
per omnia complectantur, vt dicemus *infrà c.* 11.
*num.*9. *&* 11. Adeò, vt † plenè obſeruatum ſit, 17
vix vnquam terram à mari amplius quàm viginti
quatuor millia ſtadiorum diſtare, id eſt, leucas Hi-
ſpanicas mille, ſicuti ex aliorum relatione aduertit
Acoſta *d.cap.*6.

Quamuis † negari non poſſit, multò maximam 18
terreni globi partem aquas poſſidere, & præcipuè
in hac Auſtrali plaga, vt poſt alios benè notat
Herrera *in hiſtor.gener.Ind.decad.*1.*lib.*10. *cap.*4.
pag. 337. Quapropter † tota ipſa ſæpe in Sacris 19
Litteris mare vocatur, & ſub hoc verbo Aquilo-
nari regioni opponitur, appellatione ſcilicet ſum-
pta à parte, quæ in ea magis excellit, iuxta illud
Pſalm. 88. *Aquilonem & mare tu creaſti*: Et
Pſalm. 106. *A Solis ortu & Occaſu, ab Aquilone
& mari.* Quæ loca, & alia ita exponi poſſe te-
ſtantur D. Baſil. Theodoret. Ianſen.& Lorin. ibi-
dem, & Genebrard. huius rei † rationem red- 20
dens: *Quod propria ſedes* Oceani *eſt in Meri-
die.* Pat.Gaſpar. Sanctius *in Iſaiam cap.*49. *n.*54.
& doctiſſimus Pat.Ioan. Pineda *in Commentar. in
Iob.c.*23.*verſ.*9.*n.*3.*&* 4.

Et ob hunc nimirum Oceani ambitum, cuius
vndis hunc Nouum Orbem vndique cingi pro-
bauimus, † ſunt qui illum inſulam appellent, vt 21
tradit Torquemada *in Monarchia Ind.lib.*1.*cap.*6.
pag. 18. Proprio enim & vulgari nomine inſula
locum † ſignificat, qui vndique aquis ambitur, & 22
inde originem ſumpſit, quaſi in ſalo, id eſt, in ma-
ri poſita ſit, vt obſeruat D.Iſidor.*lib.*4.*Etymolog.
cap.*6.*in princip.* Martian.Capella *lib.*6. *de nuptiis
philolog.*Ripa *in l. ſi inſulam num.*22.*ff.de verbor.
obligat.*Peregrin.*de iure fiſci lib.*8.*n.*61.& Briſſon.
*de verbor.ſignif.lib.*9 *fol.*304 *in fin.*

Neque † hoc mirum videbitur iis, qui cogno- 23
uerint, reliquas etiam mundi partes, Europam
nempe, Aſiam & Africam, eadem ratione, quod
mari tandem ex omni latere proluantur, non

tantùm peninſolas, verùm & inſulas à veteribus
appellatas fuiſſe, vt conſtat ex locis Dionyſij,
Tullij, & Firmici *ſuprà* relatis: Iſocrate *in Panegyrico*: Iuſto Lipſio *d.lib.2. Phyſiolog. differt.*17.
& ex Ioanne Epiſcopo Gerundenſi *lib.* 1. *rerum*
Hiſpan. in princip. vbi ait, in Orbis diuiſione ſub
Noë, filio Iapeto, Europam pro inſula in portione contigiſſe, cum alus fratribus aliæ quoque inſulæ partitæ fuiſſent, Aſia ſcilicet Sem, & Africam Cham: Intra quas tres Orbis partes illud vt
mirandum ex Bocatio refert Simon Maiolus *in*
14 *dieb. Canicul.* 1. *tom. colloq.* 14. *in fin.* † naturam
nempe Cretam inſulam collocaſſe, vt omnes ipſa
ſola diſterminaret, velut vmbilicus, cum ab
Oriente Aſiam, à Meridie Africam, ab Occidente, & Aquilone Europam teneat.

25 Appellatio autem † Oceani Atlantici, quo diximus, Americam noſtram ab Ortu circumflui,
originem traxit ab Atlante antiquiſſimo Africæ
Rege, & à monte, & inſula eiuſdem nominis, non
multum à Gadibus in extremæ Mauritaniæ terminis ſitis, vt *ſuprà cap.4. num.* 34. & 35. notauimus, Eóque nomine veteres propriè illud mare ſignificabant, quod Europam & Africam ab Occidente alluit, & largè & impropriè interdum etiam
pro vniuerſo Oceano accipiebant, vt patet ex verbis Tullij & Firmici *vbi ſuprà*: Macrob.*lib.*1. *de*
ſomn. Scipion. Plin. *lib.*3. *cap.* 5. Herodot. Strab.
Suid. Zoſim. & aliorum, quos refert Abraham.
Ortel. *in Theſaur. Geograph. verbo, Oceanus Atlanticus*: Funger. *in etymol. verb. Oceanus, pag.*697 &
paſſim ex Strabone, qui ſcribit, Indiam deſinere
ad mare Orientale, & ad Auſtrinum Atlantici
partem, & alibi, eius Auſtrale & Orientale latus
in Atlanticum pelagus procurrere.

Borealis verò, ſiue DEL NORTE, idem ipſe
Oceanus volgò appellari cœpit, ſecundùm Acoſtam *dict. cap.* 10. quoniam harum Indiarum Occidentalium terra, per illius nauigationem à noſtris primum reperta, tota ad Polum Arcticum &
Aquilonem, ſiue Septentrionem ſita ſit. Quam
26 cœli plagam, nautæ † ſub hoc nomine NORTE
ſignificare ſolent, quod proprium eſſe linguæ Belgicæ NOORT, vel NORTH, ſcribit Goropius
Becanus *in originibus Antuerp.* & Carolus Bobilius *de different. vulg. linguarum*, *cap.*10. & Don
Sebaſtian. Couar. *in Theſaur. ling. Hiſpan. verbo*,
NORTE.

27 Alterum autem † mare, ab Occaſu hunc Nouum Orbem interluens, ideò Auſtrale appellatur,
quoniam poſtquam Blaſcus Nuñez de Balboa primus illud poſt Panamenſem tractum detexit, iuxta
ea, quæ diximus *ſuprà cap.* 5. *num.* 27. & 18. eò
noſtri nauigare cœperunt, quouſque lineam Æquinoctialem tranſgreſſi, & in alterum hæmiſphærium delati, Septentrionis ſtellas, & Arcticum
Polum è ſuo conſpectu amiſerunt, & pro illo Antarcticum nacti ſunt, qui Auſtralis etiam ab Auſtro vento, ex ea parte perflante, vocari ſolet;
prout tetigimus *ſuprà cap.* 1. *num.* 10 & alio nomine SVR, vt aduertit Acoſta *dict. cap.* 10. Magin. *dict. fol.*279. & Abraham. Ortel. *in Theſaur.*
Geograph verb. Mar del Sur, vbi etiam idem mare, & reliquum ad Sinas vſque pertingens, *Chryſe*
dictum ſcribit.

Et quamuis maxima huius Noui Orbis pars ad
Septentrionem vergat; prout in vniuerſa ora
Nouæ Hiſpaniæ, & plurimis aliis prouinciis videmus, quarum mentionem fecimus *ſuprà cap.6. ex*
num. 19. *ad* 34. totus tamen iſte Oceanus Antarcticus, etiam vbi vltra vtrinſque Americæ terminos ſpatiatur, Auſtralis appellationem ex prædicta
ratione retinuit: & DEL SVR, ex ea, quia † Bel- 28
gæ, à quibus, & aliis gentibus Septentrionalibus,
nautæ noſtri vt plurimùm, ventorum nomina mutuati ſunt, quos in triginta duos partiuntur, Auſtralem ZVVDT vocant, Galli autem SV, aut
SVD, vt tradit Bobilius *ſupr.* Leuinus Lemnius *de*
*occultis natur. mirac. lib.*3. *cap.*3. Orontius Finæus
*lib.*5. *Geograph. c.*5. *de vent.* & Hadrian. Iunius *in*
ſuo nomenclatore 2. *part. ſub tit. de elementis, verb.*
Auſter, pag. mihi 255.

PACIFICI quoque † nomen idem mare vſur- 29
pat, vt notant Magin. & Ortel. *ſuprà*, quod ei à
Ferdinand. Magallanio impoſitum fuit, vt teſtatur
Anton. de Herrera *dict. hiſtor. general. Ind. Occid.*
*decad.*1. *lib.*9. *cap.*12. *pag.*119. eò quod tranquillum & pacatum vt plurimùm ſit & peringens illius pelagus naues, vt per placidiſſimum fluuium,
fœlici, & indeſinenti aurâ vehantur. Cuius tranquillitatis † cauſas, & alia, quæ pertinent ad 30
Oceani fluxus, & refluxus, & diuerſos alios motus cognoſcendos, optimè proſequitur Octauus
in ſum. Ind. cap. 9. Petr. Mexia *in Sylua part.* 5.
*cap.*1. Idem Herrera *dict. cap.*12. Acoſta *dict. lib.*3.
*cap.*16. & 29. Roderic. Zamoranus *in ſuo repertor.*
*lib.*3. *cap.*14. & ante eos Plinius *lib.*2. *cap.*97. D.
Auguſt. *de miracul. ſacræ Script. lib.*1. *cap.*7. D. Baſilius *in Hexam. homil.*6. D. Thom. 1. *part. q.*105.
*art.*6. Simon Maiol. *colloq.*10. *pag.*268. & *ſeq.* &
nouiſſimè Ioan. Baptiſt. Scortia *lib.*2. *de nat. & increment. Nili c.*5.

Sed quamuis diuerſas iſtas † maris Oceani ap- 32
pellationes connumerauerimus, & alias plures alij
Auctores commmiſcẽtur, præſertim poſtquam hic
Nouus Orbis, & Sinarum & Iaponiorum regiones detectæ ſunt, vt conſtat ex Plinio *lib.*6. *c.*23.
Pompon. Mela *lib.*1. Solino *cap.*16. Seneca *lib.*3.
*nat. quæſt. cap.*8. & 19 Macrob. *lib.*2. *de ſomn. Scipion. cap.*9. Martian. Capel. *d. lib.*6. *de nupt. Philolog.* Theodoret. *q.* 12. *in Geneſ.* Pererio, Delrio,
Martineng. & aliis ibidem: Acoſta *d. lib.*3. *de hiſt.*
Ind. cap. 10. Priſcian. & Bergomate apud Maiol.
colloq. 10. *pag.* 262 Gerard. Mercat. *in Europa*:
Paul. Merula *in ſua Coſmograph. part.*1. *lib.*3. *c.*7.
& *ſeqq.* Balleſter. *in Horologia lib.*1. *cap.*9. Pineda
*de reb. Salomon. lib.*4. *cap.*9. & *in Eccleſiaſt. cap.*1.
*verſ.*7. *n.*4 *pag.*151.

Verius tamen eſt, vnum vbique mare eſſe,
quod tamen pro regionibus, quas alluit, vel aliis
de cauſis, variis nominibus nuncupatur; ſicut
etiam terra, cùm vna ſit, pro diuerſis locis varia
nomina ſumit, vt rectè vltra aliquos ex *ſup.* relatis,
obſeruauit Homerus *lib.* 12. *Iliad.* dum ait: *Profundi magna potentia Oceani, ex quo omnes fluuij,*
& totum mare, & omnes fontes & putei alti fluunt.
Strabo relatus ab Ortelio *d. verb. Oceanus*, qui vno
in loco Auſtrinum Oceanum Atlantici partem
facit, & alio in ſe vtrumque coïre teſtatur D. Iſidor *lib.*13. *Etymolog. cap.*15. & 16. D. Ambroſ.
*lib.*3. *Hexam. cap.* . & Gregor. Nyſſenus *ibidem*,
apertè concludens, quòd licèt innumerabilia maria eſſe videantur, & ſub numero multitudinis appellentur, *Geneſ.*1. 10. dum dicitur: *Congregationem aquarum appellauit maria*. vnum tamen, &
continuum eſt mare, in ſeſe per vniuerſum Orbem commeans, nec vllo pacto à coniunctione ſua
diuulſum.

Idem docet ex noſtris Peregrinus *lib.* 8. *de iure*
*fiſci, num.*1. & luculentius proſequitur D. Baſilius

in

in eod. Hexam. homil. 4. vbi ait, quod etſi multa
ſint nomina propria, variaque marium, vt Ca-
ſpium, Hyrcanum, Mediterraneum, Rubrum, Se-
ptentrionale, Auſtrinum, Orientale, Occidentale,
Euxinum, Helleſponticum, Ægæum, Ionium,
Sardonicum, Germanicum, Britannicum, Siculum,
Tyrrhenum, & infinita alia genera pelagorum,
quæ nimirum à regionibus, quas alluunt, varia
nomina ſumunt, & ob id Deus congregationem
32 aquarum Maria nominauerit: † credendum ta-
men eſt Geographis aſſerentibus, ea omnia inter
ſe mutuo perforata eſſe, & per meatus ſuos com-
miſceri, ac ſimul ad Maximum mare, hoc eſt
Oceanum, oſtijs ſuis confluere, quemadmodum
etiam Rubrum mare dicunt ad id, quod vltra Ga-
des eſt, connecti.

Eandem ſententiam D. Theodoret. & Pineda,
vbi ſupra, docentes, hanc marium communicatio-
nem, vel deorſum fieri per occultos & latentes
terræ meatos, veluti per tubulos, & canales, aut ſi-
phones ſubterraneos, vel ſecundùm ſuperficiem
terræ, dum ex alijs in alia proprijs & apertis oſtijs
in Maximum mare Atlanticum, vel Oceanum de-
riuantur. Et priore modo communicari putant
mare Hyrcanum & Caſpium, quantumuis Ari-
ſtot. Herodot. & Ptolem. tradant, ea per ſe ſuis vn-
dique littoribus circumſcripta eſſe, & nullam cum
Oceano coitionem habere; quod probare etiam
videntur Conimbricenſes *tract.*8. *in Meteor. c.* 3.
Merula *d. lib.* 3. *c.* 5. 6.7. Bened. Pererius *lib.* 1.
comment. in Geneſ Caſaubonus *in not. ſup. Strabo-
nem lib.* 2. *& lib.* 11. *in princ.* & Scaliger contra Car-
danum *exercit.* 46. Poſteriore autem Mediterra-
nei, & aliorum pelagorum in illud deſinentium
commixtionem, & confluxum ad Oceanum fieri
docent, cùm circa Gades per fretum, quod Her-
culeum vocant, coniungantur, vulgò EL ESTRE-
CHO DE GIBRALTAR. Atque etiam in maris
Rubri, quod ab alijs Mediterraneis diuulſum per
ſe in Oceanum Indicum influit. Vnde cautè le-
gendus eſt D. Baſil. *vbi ſupra*, qui Rubrum cum
Mediterraneo confundit, & ad Gades connecti
teſtatur.

33 Porrò Mediterraneum † mare ſic dictum eſt,
quia per mediam terram ab Occaſu ad Orientem
vſque perfunditur, & in Meridiem vergens, dein-
de ad Septentrionem tendit, Europam, & Afri-
cam, Aſiámque diſterminans: Quapropter Ma-
gnum appellatur, quia cætera maria in compara-
tione eius minora ſunt, vt ait D. Iſidor. *d. lib.* 13.
cap. 16. Paul. Merula *vbi ſuprà, cap.* 7. *& in com-
ment. ad lib.* 17. *Annal. Ennij*: Pontan. & Cerda in
illud Virgilij *Æneid.* 5. *verſ.* 628.

*Syderáque emenſa ferimur, dum per mare
magnum.*

Ianus Douza *in præcedent. pro Catullo cap.* 6.
Robert. Titius *lib* 6 *locorum controuerſ. cap.* 6. &
plures alij Auctores ſacri, & prophani relati à Pi-
neda *d. lib.* 4. *de reb. Salom. cap.* 11. *pag.* 129. *num.* 5.
& d. cap. 1. *Eccleſ. verſ* 7. *num.* 4. *pag.* 152. Quod
tamen, vt rectè obſeruat idem Pineda, intelligen-
dum eſt reſpectu internorum marium, hoc eſt,
quæ terræ internas regiones interluunt, non ta-
men reſpectu Oceani, in quem ipſum Mediterra-
neum, & reliqua, vt diximus, influunt, & reuerà
MAGNVS, imò & MAXIMVS dicitur, vt con-
ſtat ex Tullio *d. lib* 6. *de Republ.* Plinio *d. lib.* 3.
cap. 5. D. Baſil. *d. homil* 4. *in Hexam* & Ludouic.
Balle. *in d. Hierol. lib.* 2. *c* 9. *p.* 144.

Potuit quoque ab eiſdem Auctoribus nobilius
aliud exemplum coitionis, ſiue perforationis vnius
maris ad alterum in hoc, de quo agimus, reperiri.
Etenim † Oceanus ille Atlanticus, qui reperta 34
continenti Americani Orbis finiri videbatur,
poſteà vaſtior & ingentior vltra illam protendi ad
Panamaticum Iſthmum inuentus fuit, in eo mari,
quod Auſtrale, vel DAL SVR appellatum dixi-
mus.

Cúmque † homines diu hærerent, quærentes, 35
vndenam tantùm pelagus originem ſumeret, vel
per quem locum cum illo Oceano Atlantico, ſiue
del Norte communicari poſſet, tandem Ferdinand.
Magallanes famigeratum illud oſtium, ſiue fretum,
ab eius nomine deinde vocatum, inuenit anno
1519. de quo latius egimus *ſupra, cap.* 5.
ex num. 35. & hac vtrumque mare coire, & quod
magis fuit, vtrumque Orbem indeſinenti nauiga-
tione adiri & perluſtrari poſſe, manifeſtauit, veram
reddens illam Macrobij coniecturam, *d. lib.* 2. *in
ſomn. Scipion. cap.* 9. qui quaſi præſagiens hanc
vtriuſque maris coitionem aperiendam fore, ſic
ſcripſit: *Nec dubium eſt in illam quoque Auſtra-
lis generis temperatam, mare de Oceano ſimiliter
influere, ſed deſcribi hoc noſtra atteſtatione non
debuit, cuius ſitus nobis incognitus perſeuerat.*

Eandem † nauigationem poſteà feciſſe dicitur 36
altera nauis Commendatarij D. Fr. Garcia de
Loayſa, & alia Epiſcopi Placentini D. Gotierrij
de Caruajal, eiúſque malum diu miraculi cauſa in
Regia hac Limenſi vrbe pro foribus Palatij ſer-
uatum ſcribit Acoſta *dict. lib.* 3. *cap* 10. & tetigit
Anton. de Herrer. *in hiſtor. gener. Ind. lib.* 1. *cap.* 6.
pag. 12.

Franciſcus † quoque Drachus inſignis Pyrata, 37
natione Anglus, idem iter cum quinque nauigijs
tentauit anno 1577. ſub auſpicijs Elizabethæ An-
gliæ Reginæ, & duobus annis & decem menſi-
bus, per hoc Magallanicum fretum delatus, totum
Orbem, vtrumque Oceanum nauigans, circuiuit,
vt tangit Acoſta *vbi ſuprà*: Nicolaus de Iudæis
in noua totius Orbis terrarum deſcriptione: latè
Hieronym. Benzo, & eius Additionator. *lib.* 1.
hiſtor. Noui Orbis, cap. 15. Barthol. Leonar. de
Argenſola *in hiſtor. Molucarum lib.* 3. *pag.* 105.
& ſeqq. Doctor Chriſtophorus Suarez de Figue-
roa *de vita & fact. Marchionis de Cañete lib.* 5.
pag. 209. *&* 210. Ludouicus Cabrera *in vita Reg.
Philipp. II. lib.* 12. *cap.* 23. Henricus Martinez *in
Repert. Mexicano fol.* 271. *hiſtor. America*, 8.
part. per totam, vbi latiſſimas relationes reperies, &
Laurent. Bejerlinch. *in ſuo opere Chronograph.
pag.* 66. qui poſteà *pag.* 149. tradit, qualiter anno
1586. Idem Pyrata inſulam Hiſpaniolam cepit, &
deuaſtauit, & *pag.* 238. qualiter anno 1597. miſerè
cum pluribus ſocijs apud Portum Bellum occu-
buerit, dum Panamam vrbem aggredi tentat, quod
& refert Pat. Gordonus *in ſua Chronograph. anno*
1595. *pag.* 482. Et de eiuſdem Drachi expeditio-
ne in Hiſpaniolam, & Carthaginem extat etiam
peculiaris narratio Norībergæ typis excuſa anno
1594. & optimè agit Fr. Auguſt. Dauila *in hi-
ſtor. prouinc. Mexicana lib.* 1. *cap.* 105. 106.
& 107.

Drachi deinde veſtigiis † Thomas Candiſch 38
popularis ipſius, anno 1587. fœliciore paulò ſuc-
ceſſu inſtitit; nauim enim quandam ex Philippinis
in nouam Hiſpaniam redeuntem, multis diuitiis
onuſtam, expilauit: cuius ſericeis telis ſui na-
uigij vela, & carbaſa cooperiens, ſuperbo faſtu
in patrium Londini portum reuerſus fuit, vt iidem
Auctores

Auctores recenſent præcipuè Doct. Figueroa *d.lib.5.pag.211.* Dom. Præſes Morga *in ſua hiſtor. Philippin. fol.10.*

39 Anno † rurſus 1564. Richardus Achines natione itidem Anglus per idem Magallanicum fretum ad has Peruenſis Oceani oras tranfretauit, qui tamen à noſtris petitus, & nauali bello ſuperatus, in Hiſpaniam ſub vinculis remiſſus fuit ab Excellentiſſimo, & multis ſemper honorum titulis commendando Prorege Dom. D. Garcia Hurtado de Mendoça Marchione de Cañete, vt in eius vita & geſtis latiùs commemorat d. Doct. Figueroa *lib. 5. ex pag. 211. ad* 220.

40 Iterum † anno 1600. Oliuerius Vandernot è Batauis vera Neptonia prole, in eodem curſu caſuum varietate aliis palmam præripuit. Nam cum per Magallanicum fretum in noſtrum mare DAL SVR fœliciter delatus fuiſſet, non minus fœliciter effugit impetum claſſis, quam aduerſus eum inſtruxit, & miſit excellentiſſimus Prorex D. Ludou. à Velaſ. Salinarum Marchio, cuius Prætoria nauis cum eius Archithalaſſo D. Ioanne de Velaſco, & aliis pluribus militibus circa Californias naufragio abſorpta fuit. Et poſteà idem pyrata circa Philippinas aliâ noſtrorum claſſe petitus, vnâ ex duabus nauibus nauali conflictu demerſa, cum altera ſemiquaſſata diſceſſit, & in Amſterdamum 26. die Auguſti anno 1601. cum nouem tantùm ſociis repedauit, vt exactiùs refert dictus Dom. Præſes Morga *in d. hiſtor. Philipp. ex fol.71.* & rurſus *ex fol.132.* Et idem Oliuerius in narratione, quam de ſua expeditione Anglico ſermone conſcripſit, quam poſteà Latino donatam typis excuſit Theod. de Bri Germanus Francofurti anno 1602. & extat *in hiſt. America 9. part.* Vbi etiam in vndecima parte refertur nouiſſima alia & certè notabilis nauigatio alterius freti, quod Guilhelm. Schoultem Hollandus detexiſſe dicitur ex anno 1615. ad 1616.

41 Anno † deinde 1615. idem fretum fœliciſſimè traiecerunt ſex naues Batauorum, ſeu Hollandenſium mercatorum, & militum, ad Philippinas, vt apparuit, ſuæ nauigationis ſcopum protendentes, duce Georgio Spelbergio, quibus cum obuiam noſtra claſſis exiret, iuſſu excellentiſſimi Proregis Marchionis de Monteſclaros, & circa littus oppidi, quod DE CAÑATA vocant, naualis conflictus acerrimus initur, duas naues, & plures ex militibus noſtris amiſimus, aduerſariis licèt tunc victoribus, non leniter comminutis, qui tamen poſteà apud Manilam anno 1617. alterâ noſtrâ claſſe petiti, cuius Archithalaſſus, ſiue dux generalis fuit D. Ioannes Ronquillo, audaciæ ſuæ pœnas cum fœnore perſoluerunt, omnibus ferè, quas ſecum duxerant, nauibus & militibus bellicâ noſtrum virtute occiſis, atque ſubmerſis, vt omnibus notiſſimum eſt. Quamuis nuper in lucem prodierit longiſſima huius expeditionis relatio à Batauis ipſis ſcripta, & ſub nomine appendicis vndecimæ partis hiſtoriæ Americæ typis excuſa à dicto Ioanne Theodoro de Bri, anno 1620. In qua omnes ſaluos, & ſpoliis opimis triumphantes, in patriam rediiſſe commentantur, & plura alia pro libito confingunt, vt ſuæ gentis gloriam extollant, & Hiſpaniæ detrahant. Qui præcipuus ſcopus omnium illarum relationum fuiſſe videtur, vnde cum hac cautione legendæ ſunt, vt etiam *ſuprà cap.5. n.48.* notauimus, & *infra lib.1. cap.25. in fin.* reperimus.

42 Denique † anno 1618. die Septem. 27. iuſſu ſupremi Indiarum Conſilij, atque id enixè curante eximio eius Præſide Dom. D. Ferdinando Carrillo, duo fratres peritiſſimi naucleri nomine Petrus & Gundiſaluus de Nodal, cum Didaco Ramirez inſigni Coſmographo, & duabus celocibus Regio ſumptu conſtructis, & inſtructis, Vlyſſipona ſoluentes, vaſtiſſimo ſe Oceano commiſerunt, ad quærendum & deſcribendum nouum aliud fretum, quod vltra Magallanicum Belga ille, ſiue Batauus nauta Schoultem inueniſſe dicebatur, & cum 19. die menſis Ianuarij anni ſequentis 1619. oſtium freti Magallanici detexiſſent vlteriùs progredientes 22. die eiuſdem menſis inter duo promontoria, quibus ſanctorum Vincentij & Bartholomæi nomina indiderunt, aliud nouum & magis apertum oſtium inuenerunt, ſub 55. gradibus & 13. minutis eleuationis ad Polum Antarcticum iacens, quod quinque in longum leucas, & in latum tres, & in profundo canalis ſexaginta vlnas habere indicarunt, & per illud facili curſu ad mare DAL SVR delati, eius inſulas & adiacentia loca conſiderantes, & depingentes, per antiquum Magallani fretum rurſus in mare DAL NORTE redierunt, & tandem ſeptimâ die Iulij in Hiſpaniam reuerſi ſunt, nouem duntaxat menſibus, & paucis diebus in adeò ardua nauigatione conſumptis, eiuſque ephemericam narrationem typis excuſam eidem Domino Præſidi conſecrarunt.

Ex qua, † & ex his, quæ iam pridem multi 43
prudentes Coſmographi tradidere, quos referunt Ioſeph. Acoſta *d.lib.3. cap.10.* Herrera *decade 1. lib.1. cap.6. pag.15. & in deſcript. Ind. cap.1. & 23. pag.67.* Boterus *in relation. vniuerſal. 1. part. volum.2. lib.3. pag.404.* non ineptè opinari poſſumus, nullum verum fretum ibi inueniri, ſed inſulas aliquas Oceani circumfuſione diſiunctas, ad quarum finem ſi peruenire liceret, in latiſſimum pelagus deduceremur, quo Oceanus vterque coniungitur, vel, vt melius loquar, vnus & idem eſſe, qui Orbem vtrumque ambiat, oſtenderetur.

Atque hi quidem ex parte maris DAL NORTE Magallanicum fretum tranſiiſſe reperiuntur,
† ex parte autem maris DAL SVR, idem fretum 44
quærere, & deſcribere cum duabus nauibus præſidiariis & ſexaginta hominibus miſſi fuerunt, dux quidam nomine Ioannes Ladrillerus & Didacus Galleгus inſignis nauclerus anno 1558. iuſſu Domini Don. Garciæ Hurtado de Mendoça, qui tunc Regnum Chilenſe moderabatur, qui variis naufragiis, & periculis iactati, tandem illud detexerunt, & in Chile cum tribus, aut quatuor duntaxat ſociis reuerſi ſunt, reliquis fame, & nauigationis labore confectis, vt tangit Acoſta *d.lib.3. cap.10.* qui ſe huius expeditionis notabilem relationem legiſſe teſtatur, & eam nuper ſcriptis ſuis latiùs inſeruit dict. Doctor. Suarez de Figueroa *in vita Marchion. de Cañete lib.3. in princip.* Deinde verò anno 1579. cùm Franciſcus Drachus, hoc fretum emenſus, in has Peruanas oras, vt diximus, delatus eſſet, Excellentiſſimus ille, & nunquam pro meritis laudatus Prorex Dominus Don Franciſcus de Toledo, cupiens eundem Pyratam punire, & in poſterum eiuſdem freti tranſitum aliis intercludere, ad illud recognoſcendum, & ſi poſſibile eſſet, muniendum, inſignem alium ducem nomine Petrum Sarmiento, & nauclerum nomine Ferdinandum Lamerum cum duabus aliis præſidiariis nauibus, & ducentis hominibus miſit. E quibus Sarmientus, & ſuæ nauis ſocij, licèt variis tempeſtatibus agitati, ita perſtiterunt, vt tandem fretum inuenerint, & omnes eius ſinus, canales, &

inſulas

inſulas annotantes, ad mare Atlanticum, ſiue DEL
NORTE, & per illud in Hiſpaniam delati fuerint.
Cuius nauigationis mirabilem hiſtoriam recenſet
Acoſta *dict. lib. 3. cap.* 11. & longè pleniùs, & lu-
culentiùs Argenſola omninò legendus *in hiſtor.*
Molucarum, lib. 2. & 3. ex pag. 109. *vſque ad*
pag. 137. Cabrera *dict. lib.* 11. *cap.* 13. Martinez
d. repert. Mexican. fol. 271. Et alia de eodem fre
to, & eius ſignis adducens, hiſtoria Americæ 2.
tom. part. 8. *&* 9. vbi extant relationes Anglorum,
qui hoc iter fecerunt: Anton. de Herrera *in dict.*
45 *deſcript. Ind. cap* 11. † vbi addit, anno 1582. ſua-
ſionibus Petri Sarmienti miſſam fuiſſe ex Hiſpa-
nia aliam claſſem ſatis inſtructam, Duce Didaco
Flores de Valdes, vt in dicti freti oſtio ad mare
del Norte arces aliquas conderet, & muniret;
quod tamen, licèt ab eo tentatum fuerit, ob ni-
miam illius regionis frigiditatem & intemperiem
durare non potuit.

46 Sunt etiam † qui putent, multis & ſatis philo-
ſophicis argumentationibus ducti, quemadmo-
dum Oceani Borealis ad Auſtrale, verſus Polum
Antarcticum, repertus eſt aditus per dictum Ma-
gallanicum fretum, ita neceſſariò alium quoque
aditum, & vtriuſque maris communicationem ad
Polum Arcticum reperiendam, cum hic nobilior
ſit, & recto naturæ ordini conuenire videatur, vt
ei non negetur, quod in altero reperitur. Atque
hoc quidem fretum in regione Floridæ iacere
coniectabatur Præfectus Petrus Melendez vir rei
militaris, & nauticæ peritiſſimus apud Acoſtam
dict. lib 3. *cap.* 12. & eo non relato, idem tradit
Herrera *d. decad.* 1. *lib* 1. *cap.* 6 *pag.* 12 & nouiſſimè
Licent. Anton. de Robles Cornejo *in ſuo examine*
herbarum ſimp. medi. 1*u. lib.* 5. *p.* 21. Nimirum,
quia regio illa ita latè protenditur, vt vſque ad-
huc quò vltimi eius fines pertingant, penitùs
ignoretur, & quidam ad mare Germanicum, alij
ad extremos Europæ fines peruenire contendant.
Et, vt idem Acoſta teſtatur, huius freti aliqualem
notitiam habuiſſe videtur inſignis ille Pyrata Fran-
ciſcus Drac, de quo *ſuprà* loquuti ſumus, & quod
plus eſt, alij per illud Thomam Candiſch in hoc
mare *del Sur* delatum exiſtimarunt.

Sed cùm Floridæ fretum, ſi quod eſt, nondum
cognitum fuerit, & Magallanicum adeò ſit remo-
47 tum, & ingentibus difficultatibus plenum, † nul-
la commodior via à noſtris hucuſque reperta eſt,
qua ex vno Oceano in alium tranſire, & nauale
commercium in his Occidentalibus Indiis, præ-
ſertim Peruanis, exercere poſſint, quam ſi onera-
riæ naues in Portubello maris DEL NORTE ad
Panamaticum ſaltum exonerentur, & merces ter-
reſtri itinere transferantur ad contrariam oram
maris Auſtralis, ſiue DEL SVR, atque ibi alia
claſſe ſuſceptæ, quò libitum fuerit, dirigantur.
48 Ibi † namque vtrumque mare tenui Iſthmo ſecer-
nitur, qui ſeptem dumtaxat leucis recta, & dia-
metrali linea ducta, diſtare comperitur, licèt pro-
pter itineris vortices, gyros, & anfractus, octode-
cim communiter dimetiantur, quarum tamen tre-
decim, vel duodecim per fluuium *Chagre* dictum,
biremibus, & ſcaphis aut orariis nauiculis, qui
volunt, aſcendere poſſunt, vt diximus *ſuprà cap.* 6.
num. 36. *&* 37. & latiùs tradit Acoſta *dict. lib.* 3.
cap. 10. Herrera *in dict. deſcript. Ind. cap.* 1.
pag. 2. *& cap.* 15. *pag.* 40. *& decad.* 4. *lib.* 1. *cap.* 9.
pag. 20.

49 Qui etiam † *d. deſcript. cap.* 13. *pag.* 31. de alio
itinere & tranſitu loquitur, qui eſt per prouinciam
dictam de Honduras, ex portu dicto DE CAVAL-
LOS ad Baiam dictam DA FONSECA. Et *decad.* 3.
lib. 5. *cap.* 12. *pag.* 216. *& decad.* 4. *lib.* 3. *cap.* 2.
pag. 53. proponit alios anguſtos terræ tractus, per
quos prædicta duo maria facilè adiri, imò & ca-
nalibus quibuſdam labore & induſtria hominum
confectis, mutuò intermiſceri & communicari
poſſent, videlicet per dictum flumen *Chagre*, aut
per ſeptem illas leucas Panamatici Iſthmi, vel per
ingentem illam lacunam, quæ iacet in prouincia
Nicaraguæ, & cum tribus, vel quatuor leucis ab
Auſtrali mari originem ſumat, poſteà in magnum
quoddam flumen prolabitur, & in Oceanum
Atlanticum, ſiue DEL NORTE ſuas aquas poſt
longum curſum exonerat: Aut per flumen Nouæ
Hiſpaniæ Veræ Crucis vocatum, vſque ad oppi-
dum Tecoantepec, per quod incolæ ſcaphas mer-
cibus plenas ex vno mari ad aliud traiicere ſolent.
Eandem relationem dictorum locorum, & itine-
rum facit Ioannes Boter. *in relat. vniuerſal,* 1. *part.*
vol. 2. *lib.* 2 *pag.* 169. & Acoſta *d. cap* 10. loquens
tantùm de illo Panamenſi, & qualiter à multis
multoties de eo aperiendo, & mare vtrinque com-
municando ſermo habitus fuerit; & Fr. Ioan. à
Ponte *in conuen. vtriuſque Monarch. lib.* 3. *cap.* 33.
pag. 202.

Sed ipſi † Auctores ſubiungunt, hoc opus nun- 50
quam tentari debere: Primò, quia per quam-
cunque ex *ſuprà* dictis partibus, & quantumuis
magna hominum vi & perſeuerantia illud aggre-
diantur, difficile, & penè impoſſibile eſſe arbi-
trantur, duriſſimos illos, inacceſſos, & impenetra-
biles montes, ac rupes ſuccindere, quibus Deus
vtriuſque maris impetus diuidere, & infringere
voluit.

In † cuius rei confirmatione conſiderat Bote- 51
rus *vbi ſuprà*, Nicanorem Syriæ Regem poten-
tiſſimum nunquam perficere potuiſſe foſſam, ſiue
canalem, quam ex Caſpio mari ad Euxinum de-
ſignauerat; de qua Plin. *lib.* 6. *cap.* 11. Nec Ro-
manos † aperire illud breue quinque milliarium 52
ſpatium, quod inter Ægæum & Ionium mare ad
Peloponneſum, nunc vulgò MORAA, reperitur,
& efficit, vt naues longo & ancipiti ambitu, iuxta
illam peninſulam circumagantur. In quo opere
poſt Demetrium Poliorcetem, plurimum labora-
uit Dictator Caius Cæſar, & omnium maximè
Domitius Nero, vt prodit Plin. *lib.* 4. *cap.* 4 Stra-
bo *lib.* 1. & Sueton. *in eius vita cap* 19 Vbi † in- 53
quiunt, quòd hunc Iſthmum perfodere tentans,
Prætorianos pro concione ad inchoandum opus
cohortatus eſt, tubáque ſigno dato, primus raſtel-
lo humum effodit, & corbulæ congeſtam hume-
ris extulit. Sed eius conatus tanquam imperfe-
ctos, & nunquam ad optatum finem peruenturos,
meritò irriſit Apollonius Tyanæus *apud Philo-*
ſtrat. in eius vita, lib. 4. *cap.* 8. *& lib.* 5. *cap.* 2. &
Lucianus *in Dialogo Nero, ſiue de foſſione Iſthmi,*
fol. mihi 338. vbi alia ſimilia opera ab aliis fruſtrà
tentata commemorat. Et † hinc adagium originem 54
ſumpſit, quo Iſthmum perfodere dicebantur, qui
magno quidem conatu, ſed irrito, aliquid moli-
rentur, de quo agit Eraſmus *pag.* 1064. & Cœl.
Rhodigin. *lib.* 23. *lect. antiq. c.* 19.

Xerxes † quoque Perſarum Rex, non magis 55
felici ſucceſſu, pontem nauium facere tentauit,
quo Aſiam Europæ coniungeret; vt poſt D. Iſi-
dor. & alios Græcos Scriptores recenſet Ioan. Fun-
gerus *in Etymol. verb. Aſia.* Et Athon montem
abſque vllo fructu, ſolâ iactantiæ gratiâ, & po-

tentiæ

tentiæ oſtentandi cupidus, à ſuis copiis ſub verbe-
ribus effodi iuſſit, per vices aliis ſuccedentibus,
adiuuantibus etiam in effodiendo accolis, vti la-
tius commemorat Herod. *lib.7.* Briſſon. *de Regno*
Perſar.lib.3.pag.335.& Baptiſt. Fulgoſ.*lib.9. me-*
morab.c.5 de ſuperb.fol.326.
56 Herodotus † etiam *lib. 2.* relatus à Petro Op-
meero *in Chronograph. pag. 98* & Maluenda *de*
Paradiſo, cap.35. pag. 98. narrat, Nechaum, ſeu
Nechepſum Ægypti Regem foſſam ex Nilo ad
Rubrum mare fodere cœpiſſe, in qua centum vi-
ginti millia Ægyptiorum re infectâ perierunt. Et
idem ſcribit Paul.Iouius *lib.36.hiſtor.* vbi ſubiun-
git, in medio eius opere Nechaum deſtitiſſe, ter-
ritum Oraculo cum id Barbaro præmunire. Et
alia ſimilia exempla congerit Theatr. vitæ hu-
manæ *vol. 10. lib.2 pag.2400 & ſeqq.*

Secundò: Acoſta & Boterus prædictum opus
eâ conſideratione diſſuadere conantur, quòd licèt
foſſarum, aut canalium conſtructio non ita diffi-
cilis eſſet, homines tamen ab auſu tam ardua, &
periculoſæ rei, meritò, tum pietas, honeſtáſque,
57 tum impendentis pœnæ metus auocare † deberet,
vt quibus probroſum omninò, & piaculare futu-
rum eſſet, ſi opera, quæ Deus inexhauſtâ ſuâ ſa-
pientiâ, & infinitâ prouidentiâ in creando mun-
do, ita condita & conſtituta, voluit, eadem nos
temerario & nefando molimine, deſtruere, euer-
tere, & in Creatoris contumeliam emendare ſata-
geremus.
58 Pro qua ratione exornanda, † ego illud, quod
vulgò circumfertur de Alphonſo X. Caſtellæ &
Legionis Rege perpendo, qui Regni priuatione,
& aliis ſuppliciis à Deo punitus dicitur, quòd ina-
nis ſuæ ſapientiæ perſuaſione inflatus, Diuina
opera notare, & emendare auſus fuerit, & cum
Momo illo Lucianico aſſerere, ſe, ſi à creationis
exordio Diuinæ menti affuiſſet, de multis rectiùs
creandis admonitorum fuiſſe, vt refert Roderic.
Sanct.*part.4.cap.4.& 5.* Thom. Bozius *de ruinis*
gent.lib.7. cap.4. pag. 636. Theatr. vitæ humanæ
vol.17.lib.7.pag. 3196. & Mariana *de rebus Hi-*
ſpan.lib.14.cap.4. pag. 685. licèt hoc falsò piiſſi-
mo illi Regi à calumniatoribus eius ſæculi impi-
ctum, ſatis doctè probet nouiſſimus D. Ioannes
Bnz Martinez *in hiſtor. S. Ioan.de la Peña lib. 5.*
cap.17.
59 Adduco etiam † aliam mirabilem hiſtoriam,
quæ habetur apud Herod. *lib. 1.* Pauſan. *in Co-*
rinth. & Eraſm.*d.adagio*, dum narrant, Gnidios
Iſthmum quà anguſtiſſimo ſpatio, nempe quin-
que ſtadiorum, ſpectabat continentem, perfodere
adortos, quo inſulam facerent; cæterùm ictos
ſcopulos in fodientium oculos reſiliiſſe. Deinde
Delphicum Apollinem ab eis conſultum, trimetris
reſpondiſſe:

Neque cingite Iſthmum mœnibus, neque fo-
dite,
Nam ſi Ioui id viſum, locaſſet in ſale.

Æmilius etiam *lib.2.*& Aimoïnus *lib.4.cap.84.*
rerum Franc. & Auentin. *lib.4. annal. Boior.* tra-
60 dunt, quod † cùm Carolus Magnus foſſam ex
Rheno in Ararim, & ſubſequentes fluuios facere
tentaſſet, vt ſic ex Mediterraneo nauigari poſſet,
& commercia rerum in promiſcuo forent; & iam
opus proceſſiſſet ad trium millium paſſuum longi-
tudinem, trecentorum latitudinem, quò longiùs
tendebatur, eò magis velut paluſtri limo in ſe re-
ſidente, quidquid interdiu egerebatur, noctu
humo relabente ſubſidebat, noctibúſque audie-
bantur voces mugientium, & laſciuientium, con-
fuſi ſtrepitus circum ſuperiorem foſſam, quo quaſi
miraculo pauefacti operæ ac curatores, id religio-
ſum rati, tandem peruicêre, vt Rex à conatu de-
ſiſteret. Atque ita facies rerum naturæ, quam
mutare Francus ſtatuerat, vt ab æuo fuerat, per-
manſit.

Tertio conſiderant, quod † ſi ſupradictum opus 61
perficeretur, vniuerſa illa regio abſque dubio aquis
ſubmergenda eſſet, cùm vnus Oceanus altero mul-
to preſſior, & humilior decumbat, quam ob cau-
ſam † dicunt Seſooſtris primum tempore, & 62
poſt, à ſub Turcarum Imperio, cœptam maris Ru-
bri in Nilum deductionem intermiſſam fuiſſe,
quia excelſius tribus cubitis Rubrum mare, quam
terra Ægypti compertum erat, vt ſcribit Herodot.
d.lib.2. Plinius *lib.6. cap.20.* D.Baſil. *homil.4. in*
Hexam. D. Ambroſ. *ibidem lib. 3.cap. 2.* Procop.
in 1.Geneſ. S. Thom. *1.part.quaſt 69 art.1.ad 2.*
Acoſta *d, cap.10.* Maluenda *de Antichr ſt. lib 5.*
cap.7. & de Paradiſo cap. 35. pag. 98 licèt con-
tradicere videatur Strabo *lib.17. de ſitu Orbis.*

Et addere potuerunt exemplum aliquorum Ro-
manorum Imperatorum, † qui Europam, quæ pe- 63
ninſulam facit, in inſulam prorſus hominum in-
duſtriâ redigere voluerunt, verum id fuit præter-
miſſum, quòd Oceano aditus aperiebatur ad Or-
bem illum nimiis inundationibus affligendum, vt
tradit Simon Maiolus *colloq. 14. ad finem, pag.*
mihi 350.

Etenim licèt † aliquorum ſententia fuerit, ma- 64
re nec quidem in prono vltra littus excurrere
poſſe, niſi ita imperet Deus, vt colligitur ex ver-
bis Ieremiæ *cap. 5. verſ.22.* Iob *cap.38. verſ.10.*
& 11. Circumdedi illud terminis meis, & poſui
vectem, & oſtia, & dixi: Vſque huc venies, &
non procedes amplius, atque hîc infringes tumen-
tes fluctus tuos. Solini *cap. 27.* vbi de Heſperidum
hortis agens, inquit, illud in eis mirum videri;
quòd ſolum inferiore licèt libra depreſſius, nun-
quam tamen acceſſus freti ſuperlabitur, ſed obſta-
cula naturalis repaguli in ipſis marginibus habet
vnda, & intimis earum ſuperciliis ſponte fluctus
in gyrum reſiſtunt. Ita ſpectando loci ingenio mira-
rum planities manet ſicca, quamuis prona ſi perue-
niant æquora. Et D. Baſilij *in Hexam. hom.4.* qui
piè non Naturæ, ſed Dei iuſſui id tribuens, ſcri-
bit: *Furioſum ſæpè ex ventis mare, & in maxi-*
mam altitudinem per vndas exurgens, vbi littora
tantum contigerit, impetu in ſpumam diſſoluto, re-
trocedit, debiliſſima re arena, id quod violentia
intolerabile eſt, frænatur. Alioqui quid prohiberet
Rubrum mare omnem Ægyptum cauiorem, ac de-
preſſiorem ipſo exiſtentem inuadere, & eum Ægy-
pto pelago coniungi, ſi non præcepto conditoris li-
gatum eſſet, &c.

Hoc tamen ita accipiendum eſt, ne maria, in
ſuo naturali alueo relicta, littora prætergredian-
tur, † at ſi aliud mare alij pronum ſit, & interia- 65
centis Iſthmi impedimentum auferatur, dubio
procul in illud influet, nec redibit, vt perſpicuè
docet Seneca *lib. 4. nat. quaſt. cap.2. Pontus*, in-
quiens, *in inferum mare aſſiduè fluit rapidus, non*
vt cætera maria alternatis vltrò citróque æſtibus in
vnam partem ſemper pronus, & torrens: Et idem
recolit Maiol.*colloq.10. pag.274.* Hinc aliud me-
morandum miraculum animaduertens cum eodem
Seneca *lib. 3. cap. 5.* Vt † adeò verum ſit, mare 66
nullis vnquam aquis creſcere, vt neque alio mari
illuente poſſit augeri. Et eſt videndus erudítiſſimus
Pat.

Pat. Ioan. Pineda *in Comment. in Iob cap. 26. verſic. 10. & d. cap. 28. verſ. 10. & 11.* vbi eleganter
tractat, an mare ſit inferius, & depreſſius terrâ? &
67 an † miraculo, vel naturali aliquâ ratione contineatur, ne exundet? & idem tractat Pat. Ioan.
Bapt. Scort. *lib. 2. de nat. & increm. Nili, cap. 11.*
reſoluens mare nunquam eſſe altius terrâ, & eius
ſuperficiem ſemper eſſe in æquilibrio; & Auguſt.
Tor. *in annal. ſacris, t. 1. 3. die Mundi, c. 4. & 5.*
68 Sed licèt hæc ita conſiderari poſſint: Ego † tamen hanc vtriuſque Oceani communicationem,
vt rem vniuerſo Orbi, & præcipuè Hiſpanis vtiliſſimam abſque vlla hæſitatione Potentiſſimis
Regibus noſtris conſulerem, ſi id alicuius ex prædictis locis qualitas & conditio, licèt difficulter,
fieri pateretur. Nihil eſt enim, quod non labori
69 & induſtriæ hominum cedat. Neque † vſquam
Deum offenſum iri putarem, ſi ingenio, & arte,
quam illis benficentiſſima ſua pietate conceſſit,
naturalem curſum, & ſtatum aliquarum rerum, aut
locorum aliquando & aliquatenus mutent, & eorumdem neceſſitate, aut vtilitate ſuadente, montes, flumina, & maria ipſa ſuis vſibus aptare co-
70 nentur. Sic † enim videmus inchoatam illam à
Seſoſtri ex Rubro mari ad Nilum foſſam, & nauigationem, poſteà ab aliis eius ſucceſſoribus variis timoribus derelictam tandem à Ptolemaïcis
Regibus perfectam fuiſſe, quæ latitudinem habebat cubitorum centum, profundum quantum nauigio ſatis eſſet decem millia ferenti. Et hunc Euripum clauſum feciſſe, vt cùm vellent, in exterius
mare nauigarent; ac rurſum ſine periculo reuerterentur, vt tradit Diodor. *lib. 1. cap. 3.* Strabo *d.
lib. 17.* & Plutarch. *in Antonio*, vbi ait, Cleopa-
71 tram † ab Auguſto victam, per hunc locum reſeratam foſſa transferre claſſem inſtituiſſe in Arabicum ſinum, & cum auro & argento, & magna
ſuorum manu in ignotas ſedes commigrare, fugiens bellum, ac ſeruitutem.
72 Nerone † etiam III. & Valerio Meſſala Conſulibus, Lucius Verus, quem exercitui præfecerant, in Gallia ex Moſella nauigabilem alueum
perducere in Ararim aggreſſus eſt, vt ſic ex Rhodano per Ararim, foſſam, Moſellam in Rhenum
ad Oceanum poſſet nauigari, & perfeciſſet, niſi
ab hoc tam vtili conatu eum determiſſet Iulius
Gracilis Belgicæ Legatus, vt recolit Pineda Franciſcanus *in Monarch. Eccleſiaſt. 2. part. lib. 11.
cap. 4. §. 4. pag. 96. & lib. 18. cap. 11. §. 3* vbi agit
de Carolo Magno idem opus tentante, & Petrus
Opmeer. *in opere Chronograph. pag. 223.*
73 Herculem † quoque, Gaditanum fretum, quo
Africa ab Hiſpania diuiditur, claudere olim voluiſſe tradit Diodor. Sicul. *lib. 4. cap. 3.* Mariana
lib. 1. hiſtor. Hiſpan. cap. 2. & Fr. Ioan. à Ponte *in
conuenient. vtriuſque Monarch. lib. 3. cap. 25. §. 4.*
74 *pag. 165.* nimirum † quia eo tempore anguſtiſſimum erat, vt conſtat ex Plinio *in præfat. lib. 3.*
Solino *cap. 36.* imò & olim fuiſſe terram continuatam tradit Eratoſthenes apud Strab. *lib. 1. de
ſitu Orbis ad medium*: Seneca *lib. 6. natur. quæſt.
cap. 29* Pompon. Mela *lib. 1. cap. 5.* & Puente *vbi
ſuprà §. 1.*
75 Alia † ſimilia eiuſdem Herculis opera, quibus
Charybdis, & Scyllæ nocuos ſcopulos ſuſtulit,
Acheloum fluuium in alium curſum diuertit, Nilum altiſſimis aggeribus ductis compreſſit, &
Tempe, & Theſſaliæ ſtagnantes regiones, apertis
ingentibus foſſis, vtiles & fertiles reddidit, latè
ſcribunt & laudant Diodor. *lib. 1. cap. 2. & d. lib. 4.
cap. 2.* Sabellicus *lib. 6. Ænead.* Cœl. Rhodigin.
lib. 7. antiq. lect. cap. 20. Natal. Comes *lib. 8. Mythol. cap. 11.* & † plurima congerens de huiuſmodi 76
Iſthmis perfoſſis, & aliis mirabilibus operibus hominum opera, induſtria, & labore confectis,
Theatr. vitæ humanæ omninò videndum *vol. 10.
lib. 2. per totum*: Simon Maiol. *1. tom. colloq. 15.
& 23.* Cœl. Rhodigin. *d. lib. 21. cap. 19.* Rauiſ. Textor. *in officina, 2. tom. ex pag. 222.* & Maluenda
lib. 5. de Antichriſt. cap 17. & lib. 6. cap. 11. bi inter alia de inſigni opere † illarum portarum agunt, 77
quas Caucaſias ſiue Caſpias dicunt, & Tartaros à
Georgianis, & aliis nationibus diuidunt, de quibus etiam plura tradit Plinius *lib. 6. cap 11. & 4.*
D. Hieronym. *in epiſt. ad Ocean. de epitaph. Fabiolæ tom. 1.* Iornandes *in lib. de geſt. Goth.* Marcus
Paulus *lib. 1. cap. 5.* Paul. Iouius *lib. 17 hiſtor. cap. 5.*
& Fr. Ioan. à Ponte *in conuenient. vtr. Monarch.
lib. 2. cap. 18. pag. 205.*
Et † de cloacis vrbis Romæ, quas Plin. *lib. 36.* 78
cap. 15. operum omnium maximum vocat, ſuffoſſis
montibus, atque vrbe penſili, ſubterque nauigata; & Caſſiodor. *lib. 3. var. epiſtol. 30.* ſtuporem
viſentium, cùm poſſint aliarum ciuitatum miracula ſuperare, de quarum etiam laude & admiratione multa ſcribit Tit. Liuius *lib. 1. & 5.* Eutropius
lib. 1 Alexand. ab Alex. *lib. 3. Genial. c. 14. pag. 366.*
& Iuſtus Lipſius *de admir. mag. vrbis Romæ, lib. 3.
cap. 12.*
Neque † poteſt ſilentio inuolui ingentis, & 79
penè incredibilis fabrica illius muri, quem Sinæ
fecerunt, vt Regnum ſuum à Tartarorum inuaſionibus tutarentur; durat enim adhuc per quingentas leucas extenſas, vt ex variis Auctoribus, qui
de rebus Sinarum ſcripſerunt, recolit Maiolus *d.
colloq. 13. pag. 515.* & poſt eum P. Nicolaus Trigaultius *de Chriſt. in Sinas expeditione lib. 1. cap. 2.
in fin. & lib. 5. cap. 13. in princip.* & longè melius
teſtis oculatus Ferdin. Mendez Pinto *in ſuis mirab. peregrinat. cap. 95.* vbi leucas longitudinis
muri 350. eſſe dicit, altitudinem ſex vlnarum latitudinem quadraginta palmorum, & in eo conſtruendo, & montibus ac rupibus, quæ ſe offerebant, cum illo coniungendis & complanandis,
viginti-quinque continuis annis, ſeptingenta,
& quinquaginta hominum millia indeſinenter laboraſſe.
Clariſſimum † quoque Luſitaniæ Ducem Al- 80
phonſum Alburquercium animo concepiſſe operâ
Abyſſinorum vti, & Nili fluenta nouo & breuiori
alueo in Arabicum ſinum auertere, vt ſic totam
Ægyptum Turcis Chriſtianæ noſtræ Fidei hoſtibus protſus infructuoſam redderet, & fame, ſitique extingueret, apertè ſcribit, & vel ſolùm conatum multis laudibus extollit Maffæius *lib. 5. hiſtor. Ind.* Maluenda *de Antichriſt. lib. 2. cap. 5.
pag. 70. & de Paradiſo cap. 35.* vbi addit ex Laurent. Anania *in fabric. mundi tract. 3.* Turcarum,
Sultanum † Abyſſinis peregrinis religionis ergo 81
in Terram Sanctam venientibus leuiora tributa,
quàm aliis Chriſtianis imperare, quod in eorum
poteſtate ſit, Nilum in Rubrum mare deriuare, atque ita ne in Ægyptum deſcendat efficere.
Sed finiamus hoc caput † adiecto Iſaïæ Pro- 82
phetæ loco *cap. 4. verſ. 4.* vbi ſimilia opera non
ſolùm non damnat, ſed potiùs homines ad ea facienda cohortatur, ſic inquiens: *Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erũt
praua in directa, & aſpera in vias planas*, quaſi
diceret, iuxta paraphraſim Gaſpar. Sanctij ibidem:

Iniecto aggere, & congeſta humo attollatur vallum depreſſa profunditas, & contra deiectis ſcopulorum faſtigiis, demittantur colles. Et quod anfractuoſum eſt, dirigatur ad regulam, quod verò cliuoſum & inæquale, in planitiem æquetur, vt feciſſe dicitur Annibal, dum obſtantes Alpium rupes aperuit, & Veſpaſianus, cùm caſtra moueret contra Ieruſalem; de quo Ioſeph. *lib. 3. de bello*
83 *Iudaico, cap. 5.* Eadem quoque † licentia, ſed culpabili tamen ſuperbia vſus eſt Cyrus Perſarum Rex, vt poſt alios refert Baptiſt. Fulgoſus *lib. 9. memorab. cap. 5. de ſuperbia, fol. 326.* Nam cùm ad Babylonicam expeditionem proficiſceretur, fluuium Gangem immenſæ magnitudinis rapidúmque, in trecentos ac ſexaginta paruos alueos diuiſit, quod in eo eques Perſa vnà cum equo abſorptus eſſet. Superbæ rei inſolens quoque verbum addens, affirmans ſe ita diminiturum amnem, qui equiti ſuo ſe peruium facere noluerat, vt etiam prægnans fœmina pedibus ſine labore eum traiectura eſſet.

CAPVT IX.

De origine gentium in Noui Orbis Regionibus repertarum, & quomodo ad eas tranſire potuerint?

SVMMARIVM.

1 *Hominis primi de ortu, & creatione variè Philoſophi ſentiebant.*
2 *Homines omnes ab Adamo originem ducunt.*
3 Cap. 17. Act. Apoſt, *exponitur, & illuſtratur.*
4 *Adam fuit auctor totius generis humani.*
5 *Adam idem ſignificat Hebraicè, quod Latinè homo, & cur ita vocatus?*
6 *Adami ad formationem Deus terram ex quatuor mundi partibus ſumpſiſſe dicitur, & quare?*
7 *Adami inter filios, & deſcendentes qualiter Orbis diuidi cœperit?*
8 *Noë poſt diluuium conſtitutus fuit à Deo veluti parens cæterorum hominum, & qualiter illis prouincias diuiſerit?*
9 *Homines qualiter ſub Noë, & poſt confuſionem linguarum diuiſi fuerint?*
10 *Plato quo ſenſu dixerit Deos ſingulatim Orbis regiones ſortitos fuiſſe?*
11 *Noë à veteribus ſub Iani nomine celebatur, & quare etiam Conſiuius, & Chaos mundi diceretur?*
12 *Noë velut mundi hæres à Deo conſtitutus, qualiter Orbem inter filios diuiſit?*
13 *Adami oſſa in Arca ſeruauit Noë, & qualiter illa inter filios cum Orbe diuiſit?*
14 *Noë poſteri ſolùm tres antiquas Orbis partes diuiſiſſe & habitaſſe leguntur.*
15 *Indi in Nouo Orbe reperti, vnde originem ducant? difficilis quæſtio, & num. 19.*
16 *Iapheti filios inſularum incolas fuiſſe, quo ſenſu in ſacra Scriptura dicatur?*
17 *Diluuium vniuerſale Noe, etiam Indos Noui Orbis, ſi tunc aliqui erant, deleuit.*
18 *Diluuij generalis aliquam notitiam Indi Occidentales habuiſſe videntur.*
20 *Diuus Auguſt. putauit Auſtrales Regiones non habitari, & quare?*
21 *Indi nil niſi ſomnia, & meras fabulas narrant de ſua origine, & propagatione, & earum plures breuiter referuntur.*
22 *Romani, & alij crediderunt à Deucalione lapides in homines verſos.*
23 *Æginetæ putabant ſe ex formicis homines factos.*
24 *Corybantes ac Curetes ex monte Ida prodiiſſe fabulantur.*
25 *Athenienſes ſe terrigenas eſſe iactabant, & cur Cicadas capillis intexerent?*
26 *Cicadæ ſemper manent in loco vbi natæ ſunt, & de adagio* Cicadis operti, *quid ſignificet?*
27 *Terrigenas ſe eſſe plures nationes gloriabantur.*
28 *Terræ filius dictus fuit Saturnus, & quare? Et de vſu, & ſignificatione adagij,* Terræ filius.
29 *Spurij cur dicantur Terræ filij, Gigantum fratres, & Fauonij?*
30 §. Si aduerſus, inſtitut. de nupt. *illuſtratur.*
31 *Indi Occidentales nullas litteras habuerunt, & quibus modis, & nodis hiſtorias ſuas conſeruarent, & annos computarent.*
32 *Indorum omnium hiſtoria antiqua parum fidei habere poſſunt.*
33 *Antiqua ſemper ſunt obſcura, & leniores probationes exigunt.*
34 *Græci, pueri dicti fuerunt, quia res antiquas ignorabant.*
35 *Indos ſuæ propagationis initia ignorare mirum non eſt, & quare?*
36 *Batneocorum Hiſpaniæ notabilis hiſtoria.*
37 *Indos Occidentales ex terra primùm, vel putri aliqua materia formatos, aliqui erroneè putarunt.*
38 *Animalia imperfecta & inſecta benè poſſunt generari ex putrefactione.*
39 *Mures in Ægypto qualiter generentur?*
40 *Animalia perfecta, & præſertim homo non poſſunt naſci, niſi ex ſemine parentum.*
41 *Arnaldi de Villanoua hæretica opinio, qui hominem dixit, & tentauit fieri poſſe per artem Alchimiæ, & magiam naturalem.*
42 *Homo non poteſt generari per magiam dæmoniacam, neque ex coitu cum aliquo bruto animali: & hiſtoriæ, quæ contrarium produnt qualiter accipiendæ? remiſſiuè.*
43 *Peguſiani, & Sianitæ dicuntur à cane quedam cum muliere rem habente, originem ducere.*
44 *Indos procedere ab iis, qui data opera, vel fortuito ad regiones Noui Orbis olim nauigarunt multi opinantur, qui reiciuntur, num. 48.*
45 *Nauigationes antiquorum longiſſimæ, remiſſiuè.*
46 *Hiſpani Maurorum inuaſionem per mare fugientes tempore Regis Roderici ad prouincias Nouæ Hiſpaniæ appuliſſe dicuntur, vbi cruces poſteà repertæ ſunt.*
47 *Inſula ſeptem vrbium dicitur reperta, & habitata à ſeptem Epiſcopis, & Hiſpanis Maurorum cladem fugientibus.*
48 *Animalibus perfectis non minus quàm hominibus via in Nouum Orbem quærenda eſt, quia etiam diluuio perierunt.*
49 *Animalia domeſtica, & feræ qualiter poſt diluuium*

diluuium ad inſulas longinquas tranſierint? anceps eſt quæſtio.

50 *Animantia omnia qualiter adducta fuerint coram Adam, vt eis nomina imponeret, & coram Noe, vt ea in arcum includeret?*

51 *Animalia durante ſtatu innocentia linguam Hebraam quodammodo intellexiſſe, imò & locuta fuiſſe, quidam fabulantur.*

52 *Animalia poſt diluuium in inſulis denuò creata fuiſſe opinantur D. Auguſtinus, quod reiicitur.*

53 *Geneſis locus* cap. 1. verſ. 24. *de productione animalium exponitur.*

54 *Indos Noui Orbis quidam tradunt procedere à Phœnicibus, & Carthaginenſibus, vel à Romanis, & aliis nationibus, remiſſiuè.*

55 *Indi Noui Orbis ſecundum plures, procedunt ex incolis inſula Atlantica, quod reiicitur, licèt valdè probetur à Iuſto Lipſio.*

56 *Indi Occidentales à Tubali, & Hiſpanis originem ducunt, ſecundum Maluend.*

57 *Tubal filius Iaphet, & nepos Noë omnium primus in Hiſpaniam venit.*

58 *Indos Occidentales ab Heſpero XII. Hiſpaniæ Rege, & Hiſpanis ab eo miſſis originem trahere putat Oneius, & alij.*

59 *Hiſpanæ Coronæ iure poſtliminij vnitas fuiſſe Indiarum regiones olim ab Heſpero eius Rege poſſeſſas.*

60 *Heſperus quo tempore in Hiſpania regnauit.*

61 *Heſperides inſula propriè & verè ſunt illæ, quas vocamus* de Barlouento, *licèt aliqui eas confundant cum Gorgadis, aut Fortunatis.*

62 *Heſperus nomen dedit inſulis Heſperidis, & Heſperia, & hortis Heſperidum, & Heſpero ſtella, & de his aliqua, remiſſiuè.*

63 *Dionyſij Alex. elegans locus de inſulis Heſperidis ab Hiſpanis iam olim habitatis expenditur.*

64 *Hiſpani olim Hiberi dicebantur.*

65 *Heſperides inſulas à Floridenſibus primum coli cæptas opinatur Herera.*

66 *Indos Noui Orbis à Iudæis à Salmanaſare captis precedere, multi arbitrantur, & quare? & n. 70. & reprobatur, n. 71.*

67 *Eſdra locus exponitur.*

68 *Indorum mores, & proprietates, & in quibus Iudæis ſimiles ſint.*

69 *Iudæi decem tribuum capti à Salmanaſare, vbi hodie conſiſtant, & cur clauſi dicuntur, & alia de eis.*

70 *Iudæi decem Tribuum non videntur in Americam peruenire potuiſſe, & quare?*

71 *Eſdra liber quartus ab Eccleſia non eſt receptus, licèt non ſit reprobatus.*

72 *Licentiatus Petrus Ruiz Bejaranus Regius Senator in Argentina Cancellaria laudatur.*

74 *Indi Noui Orbis an procedant ab Iſaachar quinto filio Iacob?*

75 *Iſaachar, & eius poſteris, quæ pater Iacob prædixit, Indis omnino conuenire videntur.*

76 *Iſaachar Tribus terram optimam Chananæ poſſedit, & aſinum pro inſigni ſui vexilli portauit.*

REIECTIS variantibus Philoſophorum
Ethnicorum ſententiis, qui de primo Hominis † ortu vanas iuxta ac prolixas diſpu- 1
tationes habuerunt, de quibus plura tradit Plutarc. *lib. 5. de plac. Philoſoph. c.* 18 Lucret. *lib. 2. & 5. de natur. rerum:* Ouid. *lib. 1. Metamorphoſ.* Cenſorinus *de die Natali cap. 2. & 3.* Lactant. *lib. 2. Diuin. Inſtit. cap.* 12. & *lib. 7. cap. 7.* & Iuſtus Lipſius omninò videndus *in Phyſiolog. Stoicorum, lib. 3. cap. 4* Apud nos quidem, qui Catholicam Fidem agnoſcimus, vt certiſſimum, ita & vulga-
riſſimum eſt, omne † mortalium genus, per quaſ- 2
cumque Orbis partes diffuſum exiſtat, ex primi illius parentis noſtri Adami ſemine propagatum, quem Deus de terræ limo formauit, vt totius Orbis terrarum pater exiſteret, & eorum omnium, quæ erant ſuper terram, poteſtatem acciperet. Hoc expreſsè colligitur ex Geneſ. *cap.* 2. Sapient. *cap.* 10. Eccleſiaſtici *cap.* 17. & D. Auguſt. *lib.* 16. *de Ciuitate Dei, cap. 8. in fin.* vbi concludit, ea quæ de monſtroſis gentibus à nonnullis Auctoribus proferuntur, omninò nulla eſſe: *Aut ſi ſunt, homines non ſunt, aut ex Adam ſunt, ſi homines*
ſunt. Et idem apertiùs probatur † *ex cap. 7. Act.* 3
Apoſtol. verſ. 26. vbi ſic habetur: *Fecit Deus ex vno omne genus hominum inhabitare ſuper vniuerſam faciem terræ, definiens ſtatuta tempora, & terminos habitationis eorum.* Quem locum, etſi Arias Montanus de Noë, & temporibus poſt diluuium acceperit, verius tamen eſt, multò magis
Adamo conuenire, † qui propriè fuit auctor om- 4
nium hominum generis, vt ibi Gloſſa Interlinealis, Lyranus & alij ſenſerunt, & ſequitur Ioan.
Lorin. *pag.* 669. Et eapropter † nullo proprio, 5
ſed ſpeciei duntaxat nomine fuit appellatus, cum idem ſit Latinè Homo, quod Hebraïcè Adam, ſiquidem omnes, ab eo deſcendentes, homines nuncupantur; vt benè conſiderat D. Epiphanius *initio Panarij:* Pineda *ſuper Iob cap. 40. verſic. 9.* & Auguſt. Torniellus *in Annal. ſacr. 1. tom. die 6. Mundi, n. 6. in fine.*

Quibus addo † notabilem illam doctrinam 6
D. Cypriani *in lib. de monte Sion & Sina contra Iud.* & Auguſtin. *tract. 9. in Ioan. quæſt.* 10. qui tradunt, Deum ad creationem Adam ex quatuor cardinibus Orbis terrarum limum pugno comprehendiſſe, ſicut ſcriptum videtur apud Iſaï. *cap. 40. verſ.* 12. ſecundùm Septuaginta: *Palmo menſus ſum cælum, & pugno comprehendi terram, & formaui hominem ex omni limo terræ;* eâ fortè ratione, quia ad eaſdem etiam quatuor eiuſdem Orbis partes illius ſucceſſio iugiter propagari & extendi debebat. Quemadmodum verè extendi
cœpit † in generali illa & priori mundi diuiſione, 7
quæ Adami temporibus inter eius filios facta fuit, de qua præter alios optimè agit Ioſeph. *lib. 1. antiq. c. 1.* D. Auguſt. *lib. 15. de Ciuitate Dei, c.* 8. Genebrard. *lib. 1. Chronic.* Anton. Poſſeuinus *in Biblioth. tom. 2. lib. 15. cap. 19. pag* 252. & Petr. Opmeerus *in opere Chronograph. pag. 7.*

Quamuis negari non poſſit, † deleto poſteà 8
per diluuium Orbe, & omnibus, qui in eo habitabant, exceptis Noë, & eius vxore, & filiis Sem, Cham, & Iaphet cum vxoribus ſuis, & animalibus, quæ ex præcepto Domini in arca ſeruata ſunt, ipſum Noë à Deo veluti vniuerſalem parentem cæterorum hominum, qui ab illo proceſſerunt, conſtitutum fuiſſe, & aucto nimis humano genere, alias aliis ſubinde ſtationes, prouincias, ciuitates, ad populos deſignaſſe, in quibus

commodè vitam degere poſſent, vt docemur Ge-
neſ. *cap. 9. ver. 19.* ibi: *Tres isti filij ſunt Noë, &*
ab his diſſeminatum eſt omne genus hominum ſuper
9 *vniuerſam terram.* Qui † etiam deinde magis di-
uiſi ſunt, & in ſeptuaginta duas Reſpublicas mun-
dum partiti, poſt linguarum confuſionem, quæ in
ædificatione turris Babylonicæ contigit, vt habe-
tur Geneſ. *cap. 7. 10. & 11.* Deuteronom. *cap. 32.* &
latè proſequuntur Beroſus, & Ioan. Annius *lib. 2.*
& 4. Ioſeph. & Genebrad. *vbi ſuprà:* D. Auguſtin.
lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 4. 5 & 6 Philo Iu-
dæus *in libro de confuſion. linguar.* Diodor. Sicul.
lib. 1. Bibliothec. Origenes *homil. 11 ſupra Numeros:*
D. Iſidor. *de origin. Goth. in princip.* Archiepiſcop.
Tolet. *in Chron. Hiſpan. lib. 1. cap. 3.* Epiſcop. Tu-
denſ. *ibidem lib. 3* Abulenſ. *cap. 14. Geneſ. quæſt. .*
D. Antonin. *1. part. Chronic. cap. 3.* Ado Archi-
epiſcop. Viennenſ *in Chronic. ætate 2. anno 1758.*
Iſtela. Pererius & Delrius *in Geneſ. cap. 11.* Arias
Montanus *in Phaleg.* quæ vox diuiſionem ſignifi-
cat: Pineda Franciſcan. *in Monarch. lib. 1. cap. 16.*
& ſeqq. Anton. Poſſeuinus *in Bibliothec. 2. tom.*
lib. 15. cap. 16. pag. 252. & 253. Thom. Bocius Eu-
gubin. *de ruinis gentium lib. 4. cap. 1. 2. & 3.* Ma-
riana *de reb. Hiſpan. lib. 1 cap. 7.* Petr. Opmeerus
in dict. opere Chronograph. pag. 17. vbi ſatis diſtin-
ctas tabulas huius diuiſionis apponit, & melius
Auguſtinus Torniellus *in Annal. ſacris, 1. tom. an-*
no mundi 1909. num. 2. & 3. & 1935. ex pag. 201.
ad 238. & Fr. Ioan. à Ponte *in conuenien. vtr. Mo-*
narch. lib. 3. c. 13.

10 A quibus † non valdè abeſt Plato *in Critia,*
dum ait: *Dij quondam vniuerſa terra Orbem ſin-*
gulatim ſortiti ſunt, in regiones ſingulas diſtribu-
tum, &c. Deus enim appellat Principes, ac præ-
cellentes in Republica viros, qui, vt manifeſtum
eſt, Dij antiquitus dicebantur, *Exod. 7. & 21.*
Pſalm. 46. & 81. Iud. 5. & Ioan. 10.

11 Vnde veteres † Noë ſub Iani nomine cele-
brantes, omnium Deorum maiorum & minorum
patrem appellauerunt; necnon etiam Conſiuum,
à conſerendo, id eſt, generis humani propagine,
vt tradunt Beroſ. *d. lib. 1.* Macrob. poſt Cicer. *lib. 1.*
Saturnal. cap. 9. & Opmeerus *vbi ſuprà pag. 18.*
Et, quod plus eſt, doctiſſimus Grammaticus Fe-
ſtus Pompeius *lib. 3. de verbor. ſignificat.* Chaos,
& ſemen mundi illum fuiſſe ſcribit, ſic inquiens:
Chaos appellat Heſiodus confuſam quandam ab
initio vnitatem hiantem, patentémque in profun-
dum; ex eo & χaίνειν Græci, & nos hiare dicimus.
Vnde Ianus detracta aſpiratione nominatur, ideò,
quod fuerit omnium primus, & à quo rerum omnium
factum putabant initium.

12 Arridet † prædictis Epiphanius *in Ancherato,*
dum ait: Noë velut mundi hæredem à Deo con-
ſtitutum, tribus filiis ſuis vniuerſum mundum ſub
ſortem miſiſſe, & vnamquamque partem iuxta
ſortem ſingulis diſtribuiſſe. Quibus in verbis
aliud myſterium ex traditionibus Syrorum latere
putat: Torniellus *vbi ſuprà, & anno 930. num. 4.*
pag. 128. poſt Andream Maſſium *in Comment. in*
13 *Ioſue, circa finem,* † nempe Noë, oſſa primi pa-
rentis Adami religiosè in arcam ad ſe recepiſſe,
& poſt ſiccatum à diluuio Orbem terrarum, illa
inter ſuos tres liberos cum Orbe ipſo diſtribuiſſe:
Semóque, quem anteferebat cæteris, caluariam
donaſſe, & eum ea regionem illam, quam modò
Iudæam appellamus.

His ergo ſuppoſitis, cùm omnes homines ab
Adamo, ſiue Noë, & eius poſteris originem du-
cant, quos ſcimus intra illas tres partes, Aſiam
† ſcilicet, Africam & Europam, quæ olim dun- 14
taxat cognitæ erant, ſe continuiſſe, iuxta ea, quæ
tradunt Ioſeph. & D. Hieronym. *vbi ſuprà:* Arias
Montanus *in Phaleg.* Torniellus *anno mundi 1931.*
num. 45. pag. 230. meritò in dubium à doctiſſimis
viris vocari ſolet, † vnde hi Occidentales & 15
Auſtrales Indi originem ducant, & quomodo,
quà viâ, quoue duce gens adeò innumerabilis in
has prouincias peruenire potuerit, quæ, & ab aliis
toto fermè Oceano diuiduntur, & ab antiquis
penitus ignoratæ videntur: Nam, vt præclarè
inquit Ioſeph. Acoſta *lib. 1. de natura Noui Orbis*
cap. 16. neque alteram Noë arcam huc appuliſſe
cogitare poſſumus, neque Angelum quempiam
(vt olim Habacuc Prophetam ex Palæſtina in
Babylonem) ſuſpenſos per aëra tranſuexiſſe Indi-
cæ gentis progenitores. Non enim quid Deus
potuerit, quæritur, ſed quid humanarum rerum
ratio, atque ordo patiatur.

Rurſus, † quia licèt conſtet Moſem *Geneſ. 10.* 16
verſ. 5. vbi de Iapheti filiis verba facit, eos inſu-
larum incolas fuiſſe, affirmare, omnes tamen con-
ſentiunt, quòd eo loco Moſes Græciam, Galliam,
& Italiam deſignauit, quas regiones, quod inter-
iectum ſit mare, inſulas appellauit, & minimè
conſentaneum eſſe, illud ad Americam referre,
præter alios aduertit Ioan. Lerius Burgund. *in hi-*
ſtor. nauigat. in Braſiliam cap. 5. Et † multò mi- 17
nus putare debemus, maximo illo diluuio ſub Noë
temporibus contingente, hos homines ſaluos
manſiſſe, ſi qui tunc in his regionibus habita-
bant: nam hoc Catholicæ veritati repugnaret,
quæ omne humanum genus aquis ſuffocatum do-
cet, excepto Noë cum familia ſua, quæ in arca
liberata eſt, & aquas præualuiſſe nimis ſuper vni-
uerſam terram, opertóſque eſſe montes excelſos ſub
vniuerſo cœlo, vt refertur Geneſ. *cap. 7.* & affirmat
Beroſus *lib. 5. antiq.* Philo Iud. *de vita Moſis lib. 2.*
Ioſeph. *lib. 1. antiq. Iudaic. cap. 3* & in noſtris ter-
minis de his Indis Occidentalibus loquens, &
quod, vt reliqui alij, generali cataclyſmo perie-
rint. Camillus Borrellus *de præſtantia Reg. Cathol.*
cap. 43. num. 1. & Acoſta *d. lib. 1. cap. 25. & in hi-*
ſtor. Ind. lib 6. cap. 19. pag. 431. Vbi † apud eos 18
aliquam diluuij generalis memoriam reperiri fate-
tur, quod etiam cum Auguſtin. de Zarate, &
Franciſc. Lopez Gomara teſtatur Iuſtus Lipſius *in*
Phyſiolog. Stoicorum lib. 2. diſſertat. 21. Ioan. Bote-
rus *in relation. vniuerſ. 4. part. lib. 2. pag. 35.* & de
incolis Cubæ Anton. de Herrera *in hiſt. gener. Ind.*
decad. 1. lib. 9. cap. … pag. 296.

Quibus † de cauſis meritò concludit idem 19
Acoſta *d. lib. 1. c. 24.* facilius eſſe aliena improbare,
dum de origine Indorum diſſeritur, quàm certi
aliquid de ſuo afferre, & idem ſentit eruditiſſi-
mus Pat. Ioan. de Pineda *lib. 4. de rebus Salomon.*
cap. 16 §. 4. pag. 221. & Fr. Gregor. Garcia Do-
minicanus, qui cùm de hoc argumento libros
quatuor non vulgari ſtudio, quamuis vulgari lin-
guâ conſcripſerit, poſtquam in referendis duode-
cim diuerſis opinionibus inſudauit, nullam tamen
earum admittit, & rem ſub eodem, aut maiori du-
bio relinquit.

De quo tamen parum mirari debemus, † cùm 20
eadem difficultas adeò torſerit D. Auguſtin. *dict.*
lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 9. vti affirmare ma-
luerit, impoſſibile eſſe, has Auſtrales plagas ab
hominibus habitari, quàm argumento tam mo-
leſto preſſus fateri, aliquos vllibi terrarum homines

reperiri

reperiri poſſe, qui ab Adami ſemine non deſcenderent. Nimirum, quia ſummus ille vir valde abſurdum eſſe putabat, vt dicatur, aliquos homines in illam partem, Oceani immenſitate traiectâ, nauigare & peruenire potuiſſe.

21 Quòd ſi ab ipſis Indis † ſuæ propagationis exordia inquirere & perſcrutari conemur, nullius pretij id eſſe videbitur, vt rectè inquit Acoſta *d.lib.1. cap.25.* Nam cùm nullam prorſus memoriam habeant, vnde huc eorum migrauerint primi ipſorum auctores, ſomnia potiùs quædam, atque ægri deliria narrare videntur: & vt variæ ſunt eorum nationes, varias etiam fabulas ſuæ generationis confingunt. Quæ tamen eò ferè recidunt, vt ſeſe in eodem Orbe, quem habitant, natos & conditos opinentur, & vel à Sole, vel à mari, vel à certis antris, lacubus, fontibus, montibus aut rupibus primos eorum parentes creatos fuiſſe, vel exiiſſe, inaniter credant, vt conſtabit ex iis, quæ de Indis Hiſpaniolæ tradit Petr. Mart. *in decad. Noui Orbis, lib.10.* Fr.Gregor.Garcia *d.tract. de Ind.origin.lib.5.cap.2.* Anton.Herrera *in hiſt.gen. Ind. decad. 1. lib.3. cap. 3. pag.* 86 de Mexicanis, Chichimecis, Miſtechis, Chapanechis, & aliis Nouæ Hiſpaniæ: Acoſta *d.lib.1.cap.25. & lib.7. c.2.* Fr.Hieron.Romanus *1. part. Rerumpub.lib.2. cap.15.* Fr.Greg.Garcia *vbi ſuprà cap. 3. cum tribus ſequentib.* Henricus Martinez *in Reperter. Mexicano tract.2. cap.10. ex fol.106.* Fr Ioan. Torquemada *in Monarch. Indiar.lib.1.cap.11.& 12.* Fr. Anton. Remeſal. *de prouincia Guatemal. lib.1. ex cap. 3.* Et de origine Cuzquenſium, Xauxenſium, Andaguilenſium, Collaorum, Chiriguanenſium, & aliorum Peruanorum; idem Acoſta *dict. lib.1.cap.25. & lib.6. cap. 29.* Ioan. Betanzus & Fr.Gregor.Garcia, qui eum refert *d.lib.5.cap.7.8. & 9.* Franc. Lopez Gomara *1. part. hiſtor. Ind. fol. 68.* Leuinus Apollonius *lib.1.de reb. Peruenſ.* Petrus Cieza *1. part.Chronic.Perù, cap.99.* Ioan. Boterus *in relation. vniuerſ. 1.part. vol.1.pag.344.* Michael Cabello Balboa *in Miſcellan. Auſtrali manuſcripta 2. part. cap. 18. & 19.* & Anton. de Herrera *in hiſtor.gener. Ind.decad.1. lib.1. cap.6. pag.12.*

Et planè mirandum non eſt, Indos, qui vt plurimùm Barbari erant, huiuſmodi figmenta ſuæ ori-
22 ginis credidiſſe, cùm † Romani, & aliæ magis cultæ nationes ſibi perſuaſerint, poſt diluuium Deucalionem hominum genus ea lapidibus reparatum fuiſſe, vt latè canit Ouid. *lib. 1 Metamorph.* & Ludouicus Vines, fabulæ cauſam aperiens, *in not. ad D. Auguſt. lib. 8 de ciuitate Dei,*
23 *c.10.* Et † Æginæ colonis morbo aſſumptis, Æaci precibus, qui ſolus ſuperſtes in ea inſula manſit, Iouem formicas, quæ in annoſa quercu vagabantur, in homines mutaſſe, qui inde Myrmidones dicti ſunt, vt tradit idem Ouid. *lib.7. Metamorph.* & Natal. Comes *lib.3. Mythol c.9.*

24 Sunt † etiam, qui Corybantes, ac Curetes natos ferunt ex Ida Cretæ monte, in quem Opis, ſiue Rhea fugiendo delata, monti manus impegit, ac inde emerſiſſe Curetas, quibus à montis nomine, & facti qualitate Dactylorum nomen inditum fuit, & Curetæ etiam ex oculorum formoſa ſpecie nuncupati, vt obſeruat Cœlius Rhodig. *in lib. 17. lect. antiq. c.11.*

25 Athenienſes † quoque litterarum, & Philoſophiæ principes in ſimilem ſtultitiam inciderunt, iactantes, ſe omnium hominum primos, & terrigenas, ſiue ex ipſa terra, quam incolebant, procreatos, & enutritos, vt produnt Iſocr. *in Panegyric. & in Panath.* Lyſias *in funeb. orat.* Plat. *in Menexen.* Herod. *lib.7.* *Ariſtoph. in auibus:* Apuleius *lib.11.* Sophocles *in Aiace:* Strab. *lib.8.* Laërtius *de vita Philoſoph. lib.3. cap.1. in Antiſthene,* & expreſſius omnibus M. Tullius *in orat. pro Lucio Flacco:* & Auſon. Gallus *in Catalogo vrbium,* dum ait:

Nunc & Terrigenis patribus numeremus
Athenas.

Qua de cauſa pro capitis ornamento cicadas ex auro, capillis implicatas, geſtare ſolebant, indigenas ſe eſſe, non aduenas, ſignificantes. In † ea ſi- 26
quidem regione viuunt, & moriuntur cicadæ, in qua genitæ ſunt, non aliunde commigrant, ſicut pleraque alia animalia: vnde Prouerbio anſam præbuerunt, *τεττιγόφοροι*, ſiue *τεττίγων ἀνάμεστοι*, id eſt, *Cicadis operti*, quod glorioſos ac ſtultos olim, aut obſoletis, ac iam deſitis vtentes, vſurpabant; vt ex Thucydide, Ariſtophanis Scholiaſte, & aliis obſeruat Eraſmus *in adagiis, pag.* 847. Cœl. Rhodigin. *lib.12. lect. antiq. cap.6.* Aleiatus *Emblem.*136. & Ioan. Fungerus *in etymolog. verb. Indigena,* licèt Natal. Comes *lib.4. Mythol. cap.10.* ideò Athenienſes cicadis vti tradiderit, quoniam cùm muſicæ ſint, Appollini ſacratæ ſunt, qui patrius Deus, & defenſor illorum erat.

Et † eandem terrigenij laudem ſibi vſurpaſſe 27
Arcades, Æginetas & Thebanos, ſcribit Suidas *in dictione αὐτόχθονες,* Apollon. *lib.4. Argonauticon,* & de Parnaſiis idem commemorat Strab. *lib. 9. de Germanis:* Cornel. Tacitus *de moribus German.* & de Ægyptiis, Indis Orientalibus, & Æthiopibus: Diodor. Sicul. *lib. 1. cap.1. lib. 2, cap. 10. lib. 3. cap.1.*

De Saturno etiam legimus, † Terræ filium di- 28
ctum fuiſſe, quòd apud Italos eſſet ignotis parentibus proditus. Vnde & adagium originem traxit, quo homines ignobiles, & qui certum patrem oſtendere nequeunt, *γηγενεῖς*, id eſt, Terrigenæ, ſiue, Terræ filij dicuntur, vt ex Alex. Comico, & Minutio Felice in Octauio docet Paul. Manut. *in adag. Lutea proles, pag.* 1360 & ex Cicer. Lactan. Tertul. Perſio, Iuuenali, & aliis, Angelus Politian. *lib. 1. Miſcellan. cap.* 18. & Adrian. Turneb. *lib. 26. aduerſ. cap. 22.* vbi etiam decla-
rant, † cur iidem ſpurij Gigantum fratres, & Fa- 29
uonij dicerentur. Quod † notare licebit ad illu- 30
ſtrationem *text. in §. ſi aduerſus; inſtitut. de nupt.*

Supradictis etiam adiici poteſt, † apud iſtos 31
Indos Occidentales nullas litteras in vſu fuiſſe, neque certa aliqua maiorum monumenta, quibus primordia ſuæ propagationis ad poſteros tranſmittere poſſent, cùm picturæ illæ, quibus Mexicani vtuntur, & filorum nodi, quibus Peruani, (vulgò Quipos vocati) vix quadringentorum annorum memoriam retinere poſſint, & vltra id ætatis aliud, quàm denſæ tenebræ ignorationis occurrant, vt bene aduertit Acoſta *d.lib.1.de nat. Noui Orbis cap.25. & in hiſt. Ind. lib.1. cap.24. & lib.6. cap.2.3.4 7.8. & 9* Hiero. Romanus *de Rep. Ind. lib.2. cap.vlt.* Torquemad. *in Monarch. Ind. lib. 1. cap.11.* Henric. Martinez *in repertor. Mexican. tract.2. cap. 9.* Garcilaſſus *lib.6. de Incarum orig. cap.8. & lib. 2. cap.22. & 23.* & Fr. Alphonſ. Ram. Gauilan. *in hiſtor. Virgin. de Copacauaria, lib.1. cap.11.* vbi ſimul eorum Calendarium, & annorum computandorum rationem diligenter exponunt.

32 Et idem diſertè ſentit † de incertitudine origi-
nis Britannorum Cornel.Tacit.*in vita Agric. poſt
init.* & reliquarum hiſtoriarum, quaa omnea Indi
ex antiquis ſæculis repetunt: Fr. Ioan. à Ponte *in
conuenien.vtr.Monarch.lib.* 3.*cap*.2.adducens illud
Strabonis *lib.* 1. *Geograph.* dum ait: *Sanè qui-
cumque de India ſcripſerunt, pleraque mentiti
ſunt.*

33 Semper † enim antiqua, obſcura, & confuſa
ad poſteros deriuantur, & quia difficile eſt eorum
memoriam & notitiam habere, leuioribus proba-
tionibus adſtringuntur, *l.cenſus, & monumenta, &
l.penult. ff. de probation. cap. olim de cenſib. cap.
veniens, de teſtib.* cum latè traditis à Craueta *de
antiq. temp. part. vlt. prima part. princip. ex
num.*30. Maſcard. *de probat.vol.*1. *concluſ.*103.*&
ſeqq* & Fuluio Paciano *in eod.tract. lib.*2.*cap.*38.
*ex num.*39.

Et cum à multis, & perſæpè laudata ſit illa Sa-
cerdotis Ægyptij increpatio, qui (ſicuti Plato in
34 Timæo refert) Soloni reſpondit, † Græcos nihil
aliud, quàm pueros eſſe, res enim antiquas eos
35 ignorare: Quid mirum, † ſi ab Indis ignorentur?
qui, vt tradit Acoſta *d.lib.*1.*cap.*24.*&* 25. *in fine*,
ab hominibus ſyluestribus & palantibus propaga-
ti videntur, & etiam ſi exculta & bene morata
Republica aliquando profecti eſſent; ipſa tamen
diuturnitate, & deſuetudine, humana penè omnia
obliuione deleuerint, cum tales eſſe in ipſa Hiſpa-
nia & Italia hominum greges, nihil præter os, &
figuram hominis habentes, notius ſit, quàm vt
teſtibus egeat.

36 Aliud † quoque recens exemplum ad eiuſdem
rei comprobationem adducit Fr.Baſilius Pontius
Legionenſis *in* 1. *part.var. diſput. q.*6. *expoſitiua,
cap.* 1. de antiquis illis Hiſpanis, qui Maurorum
inuaſionem fugientes, ſe intra illam locorum pla-
nitiem abdiderunt, quam BATVECAS vocant,
altiſſimis vndique montibus & rupibus naturâ
vallatam, & ferè inacceſſam, in qua octingentia
fermè annis latuerunt, aliam atque aliam ſubinde
prolem generantes, quouſque proximis tempori-
bus, ab Albano Duce in hac venatum exercente,
reperti ſunt; ita iam Barbari, & ſuæ originis obli-
ti, vt nullum ferè Chriſtianorum veſtigium
apud illos remanſerit.

Sed vt vanis Indorum traditionibus inſuper
habitis, aliorum opiniones de illorum origine &
propagatione expendere incipiamus, non minùs
ſtolida, & erronea illa iudicari debebit, quam qui-
dam ex doctrina Auicennæ proponunt, tradentes,
37 primos † iſtarum regionum accolas ea terra, vel
putri aliqua materia, mediante Solis calore, gene-
rari potuiſſe, quod ſaltim quoad corpus poſſibile
eſſe, multis probare conatur Andr. Cæſalpinus
*lib.*5. *Peripatet. quæſt.q.*1. Nam hoc rectè confu-
tatum eſt ab Auerroë *lib.*8. *Phyſic.text.* 46. & ab
omnibus cordatis Theologis & Philoſophis, quos
referunt Conimbricenſes *in* 2. *de cælo, cap.*3.*q.*6.
*art.*3.*&* 4. & in noſtris terminis à Camillo Bor-
rello *in tract.de Reg. Cathol. præſtantia, cap.* 43.
*num.*3.

38 Etenim † licèt animalia imperfecta, vtpotè
muſcæ, vermes, ranæ, & huiuſmodi inſecta, ſæpè
ex putrefactione naſcantur, vt docet Ariſtot.*lib.*5.
*de hiſtor. animal.cap.*1.*& cap.* 10. Simon Maiol.
in dieb. Canicul. 1. *tom colloq.* 5. *de inſectis*; &
Diodor.Sicul.*lib.*1.*cap.*1.vbi ait, Ægyptios prima
animantia apud ſe orta eſſe, ea coniectura proba-
39 re, † *quod nunc etiam in Thebaidis agro certis
temporibus multi ac magni ex terra generentur
mures, quâ ex re plurimùm ſtupent homines, cùm
videant quorundam anteriorem vſque ad pectus, &
priores pedes murium partem animatam moueri,
poſteriori nondum inchoata, ſed informi*; quod &
tradit Plutarc. *q.conuiual.cap.*4.& Macrob. *lib.*7.
Saturnal.cap.vlt. Animalia tamen † perfecta, & 40
præſertim hominem, qui omnium terrenarum crea-
turarum perfectiſſimus eſt, *l.vtiliſſimè, ff.de ædilit.
edict.§.in pecudum, inſtit. de rer.diuiſ.* ea putrefa-
ctione naſci non poſſe, longè verius eſt, nec niſi
ex prolifico parentum ſemine ab Adami poſteris,
vt diximus, propagato, vt præclarè poſt alios *ſu-
prà* relatos obſeruant Abulenſ. *paradox.*1.*cap.*36.
Mariana *de rebus Hiſpan.lib.*14 *cap.*9.*in fin.*Mar-
tin.Delrius *lib.*1.*diſquiſit.magicar. cap.*5. *quæſt.*4.
circa finem.

Qui † ex hoc reprobant, tanquam ſtultam, 41
impiam & hæreticam opinionem Arnaldi de Vil-
lanoua, Iulij Camilli, & Thom. Garzoni *in foro
vniuerſ. diſcurſu* 41. qui hominem verum per Al-
chymiæ artem produci & formari poſſe putarunt,
imò & tentarunt, humano ſemine vaſe cum qui-
buſdam ſimplicibus medicamentis incluſo. Neque
abeſt Macrob.*d.cap.vlt.*vbi: *Natura* (id eſt Deus,
inquit) *primum ſingula animalia perfecta forma-
uit, deinde perpetuam legem dedit, vt continuare-
tur pro creatione ſucceſſio.* Quod in hominibus
etiam ex Stoïcorum diſciplina certiſſimum eſſe,
pluribus probat Iuſtus Lipſius *in Phyſiolog. Stoic.
lib.*3.*diſſert* 6.*&* 7.

Vnde idem Delrius *lib.*2. *quæſt.*14 *pag.*82. *&
ſeq.* & eius Epitomator Torreblanca *lib.* 1. *de
Magia, cap.*4. *ex num.* 9. *& lib.*1.*cap.* 32. *&
cap.*33. *ex num.*36. ex eadem † ratione concludit 42
etiam per Magiam dæmoniacam verum hominem
creari non poſſe, neque ex coïtu cum ſimiis, cani-
bus, vaccis, aut aliis brutis animantibus; prout
& tradit Ariſtot. *lib.*5.*de hiſtor. animal.cap.*18. *&
lib.*4.*de generat. animal.cap.*3.Lucretius *lib.*5. *de
natura rerum*: Manilius *lib.* 4. *Aſtronom.* Licen-
tiat.Huert.*in comment. ſuprà* 7.*lib. Plin. cap.*2. &
reſpondent ad plurima exempla, quæ in contra-
rium duci ſolent, de aliquibus hominibus, qui
ex brutis animalibus, vel concepti, vel editi eſſe
dicuntur; de quibus agunt Plin. *dict. cap.* 2.
Ælian. *lib.*1.*cap.*6.*& lib.*6. *cap.* 42. Lycoſthenes
de prodig. Saxo Gram. *lib.*10. *hiſtor. Dan.* Ioan.
Magnus *lib.* 18. *cap.* 2. Aleaand. ab Alex. *lib.*2.
*dier.genial. cap.*31. Cardam *lib.* 16. *de rerum va-
riet.* Leuinus Lennius *lib.* 1. *de occult. natur. mi-
rac. cap.* 8. Petr. Cieza *in hiſtor. Perù*, 1. *part.
cap.* 95. Ferdinand. Caſtaneda *in hiſtor. Ind.
Orient.*1.*part.* Ioan. de Barros *decad.*1.qui loqui-
tur † de Peguſianis, & Sianitis Indiæ Orienta- 43
lis & ait, originem ducere à cane, qui cum muliere
corpus miſcuerat, quod verum eſſe ſibi perſuaſit
Mich.Balboa Cabellus *in Miſcell. Auſtral. M. S.
part.*2. *cap.* 11. & alia ſimilia recolit Torquem. *in
hortu flor. Dial.*1.Fr.Raph.de la Torre *in D.Thom.*
2 *tom.pag.*328.Pet.*lib.*1.*rer.ind. tit.*4.*cap.*8. Petr.
Cabal.*var.reſolut.caſu* 139.*n.*3. Petr.Garc.*de locis
affectis q.*37.*c.*3 Læl.Biſciola *horar.ſub ciſ.lib.*11.
*c.*4.*tom.*2 Gaſp Bahuin.*de Hermaphrod.lib.*1.*c.*10.
Ioan.Huarte *in exam.inger.c.*2. Theatr.vit.hum.
*vol.*9. *lib.*3. *pag.*2298 & nouiſſimè atque erudi-
tiſſimè Alphonſ. Carranza *in diſput.de part. hum.
c.*17. *n.* 91. *verſ.*5. qui tandem reſoluit, & probat
ex eiuſmodi commixtionibus aliquando monſtro-
ſos fœtus gigni & edi ſolere.

Superiore

Superiore igitur opinione reiectâ, & damnatâ,
44 † veritati propius accedere videntur, qui docent,
primos Indorum Auctores vel certo curſu, ſiao-
que conſilio in hunc Nouum Orbem ea antiquo,
inſtinctis ad id nauibus, commeaſſe, vt nunc no-
ſtris Hiſpanienſibus accidit, quia, vt ait Cornel.
Tacit. *de moribus German. Non terra olim, ſed
claſſibus aduehebantur, qui mutare ſedes quære-
bant.* Vel ſaltim ea illis fuiſſe, qui dum ad pro-
ximas ciuitates vel prouincias mercimonij gra-
tiâ, ſiue alia de cauſa nauigarent, vi ventorum
& tempeſtatis per vaſtum Oceani pelagus iactati,
fortè fortunâ in aliquam ex his regionibus appu-
lerunt, ex qua paulatim in reliquas illi vicinas pro-
greſſi ſunt. Quod ſatis probabile eſſe ſcribit Acoſt.
d. lib.1. de nat. Noui Orb ex cap.16. ad 20. & apert-
tè ſequuntur Goropius Becan. *in Hiſpanicis*, Bar-
retius *in libello de regione* Ophira, Maluend. *lib.5.
de Antichriſt. cap.14.* Fr. Gregor. Garc. *d. tract. de
Ind. origine lib.1. ex cap.1. ad* 4. Pineda *de reb.
geſt.* Salom. *lib 4. cap* 15.§.4. *pag* 306. nouiſſimus
Auguſt. Torniellus in Annal. ſacr. *anno Mundi*
1931. *num.*48. & Bernard. Aldrete *de antiq. Hiſp.
lib.4. cap.17 in fine*, & idem generaliter tradit Be-
roſus *lib* 4. & ibi Ioan. Ann. & Cornel. Tacitus
vbi ſuprà de reliquis omnibus, qui olim terras, &
inſulas incoluerunt, ad quas occupandas, mare
traiiciendum erat. Poteſtque non leuiter confirma-
45 ri ex bis, quæ prædicti Auctores † de longis an-
tiquorum nauigationibus tradunt, tum data opera
initis, tum maximè inopinato peractis, de quibus
Nos etiam plura congeſſimus *ſup. cap.3. ex num.5.
& cap.5. ex num.6.*

Et poteſt afferri aliud exemplum, quod eſt
46 † apud Gomaram *tom.1. hiſt. Ind. cap.53.* Maluen-
da *lib.3. de Antichriſt cap.52. pag.*169. Fr. Ioan. à
Ponte *in conuenien. vtr. Monarch. lib.3. cap.3 pa-
gin.*20. qui narrant in prouinciis de Cozumel &
Iucatam à noſtris (vbi primùm illuc delati ſunt)
cruces ligneas, & æreas repertas fuiſſe, indeque in
eam ſuſpicionem multos deueniſſe, vt putarent,
tempore Hiſpanicæ cladis per Arabes ſub Roderi-
co Rege in eas terras aliquos Hiſpanorum in ſum-
ma deſperatione profugos, ac tempeſtatibus dela-
tos appuliſſe; illicque tandem vitæ concedentes,
curaſſe ſupra buſti ſua cruces erigi. Et eodem re-
47 ſpicit † hiſtoria illa inſulæ ſeptem vrbium ſæpius à
Luſitanis, & aliis, ſed fruſtrà quæſitæ, quam exi-
ſtimarunt à ſeptem Epiſcopis & Hiſpanis eandem
cladem fugientibus, fortuito inuentam, atque ibi
vrbes illas propriam vnicuique ſedem erexiſſe &
habitaſſe, vt latiùs refert Anton. de Herrera *d. de-
cad.1 lib.1. cap.2. in fin.* & Iulianus del Caſtillo *in
hiſt. Reg. Got. diſcurſu* 3. vbi has inſulas inuiſibiles eſ-
ſe inquit, & *Antilias* vocari: quod tamen fabuloſum
eſſe cenſeo, & Antiliarum nomen ad inſulas Oc-
cidentales pertinere, de quibus diximus *ſup. c.4. n.2.*
48 Sed adhuc † ego cum eodem Acoſta & Anton.
de Herrera *decad.1. lib.1. cap.9.* huic opinioni ac-
quieſcere nequeo. Nam primum de nauigatione
certo & fixo conſilio in has regiones ſuſceptâ, cre-
dibile non eſt, cùm earum nulla olim notitia ha-
beretur, & vſus atque peritia nauigandi deficeret,
quâ vaſtiſſima æquora, quibus ab aliis diſtinguun-
tur, homines tranſcere poſſent, vt latè in ſequen-
tibus capitibus oſtendemus. Secundum autem,
quòd fortuitò à naufragium facientibus inuentæ &
occupatæ ſint, etſi probabilius videatur, ex eo ta-
men difficile redditur, quòd vt demus viros &
fœminas, vnde hominum genus propagaretur,
eo modo in has prouincias appellere potuiſſe, cùm
tamen in eis plurima etiam animalia reperta ſint
non modò hominibus vtilia, verùm etiam fera, &
illis noxia, vt ſunt lupi, vulpes, pantheræ, leo-
nes, tigres, & alia ſimilia, nuſquam ſatis conſtare
poterit, qualiter in remotas adeò plagas delata
fuerint: nam abſurdum erit dicere, aut opinari, nau-
fragos illos ea ſecum aſportaſſe. Et tamen conſtat,
ſicut † hominibus, ita & belluis aliiſque animan- 49
tibus, quæ perfecta dicuntur, ea veteri Orbe in
hunc Nouum viam quærendam eſſe, cùm diuino-
rum librorum auctoritate tradente doceamur, in
magno illo mundi cataclyſmo, non homines tan-
tùm, verùm & terrena quæque animalia periiſſe,
iis exceptis, quæ in Noè arca ſeruata leguntur, vt
patet ex Geneſi *cap.7. &* 8. & ex bis, quæ ibidem
Interpretes latè notarunt.

Quam difficultatem † in ſimili caſu de anima- 50
libus poſt diluuium in inſulis longinquis repertis,
grauiter mouit D. Auguſt. *de Ciuit. Dei, lib.16. ca-
put* 7. nec ſe ſatis ab ea explicare potuit, ſicuti ne-
que Ludou. Viues *in eum annotat.* & in noſtris ter-
minis d. Fr. Gregor. Garcia *lib.2. de Ind. orig. c.4.*
vbi per vndecim §§. ei reſpondere conatur, & tan-
dem concludit, quòd † ſicut Angelorum miniſte- 51
rio omnia animantia ad conſpectum Adæ perducta
fuerunt, vt eis conuenientia nomina imponeret,
vt tradit D. Auguſtin. *lib.9 ſup. Geneſ. cap.*14. &
D. Thom. 1. *part. quæſt.*102. *art.*2. *ad* 2. & ſimiliter
ex omnibus Orbis partibus adducta ſunt ad Noe,
vt diluuij tempore ea in arcam includeret, iuxta
ſententiam D. Auguſt. *lib.15. de Ciuit. Dei, cap.7.
Philon. lib.2. de vita Moyſis*, Pet. Comeſt. *in Geneſ.
cap.*33. ita poſt diluuium per eoſdem Angelos in
eaſdem Orbis regiones vnde aduenerant, & vbi
creata fuerant, Deo iubente, reducta fuiſſe, quod
etiam variando tetigit D. Auguſt. *d. cap.7.* & ſe-
quuntur alij Theologi communiter poſt Abulenſ.
ſup. Geneſ. cap.6. & 7. nouiſſimè Fr. Ioan. Torque-
mada *in Monarch. Ind. lib.1. cap 8. in fin.* & de
animalibus ad Adam, & Noe adductis Didacus
Matute *de preſap. Chriſti, 1. ætate mundi, cap.6.
§.5. fol.*19. *& 2. ætate, cap.5. §* 8 *pag.*103. † Vbi 52
ex Moyſe Barcephas *in lib. de Paradiſo* deducit,
initio mundi, & innocentiæ ſtatu durante, anima-
lia Hebræam linguam quodammodo intellexiſſe, &
Græcorum item fabulam refert ex Philone *lib.
de confuſione linguarum*, qui etiam eo tempore lo-
cuta fuiſſe putarunt, atque ideò Euam non exhor-
ruiſſe, cùm dæmonem in ſerpentem verſum, in
Paradiſo loquentem audiuit.

Verùm hæc euaſio propoſitam difficultatem non
tollit, quia, vt *ſuprà* dictum eſt, hic non quæri-
mus, quid Deus per miraculum facere potuerit, ſed
quid ſecundùm ordinem & rationem naturalem re-
rum humanarum contigiſſe videatur. Quo fun-
damento Auguſt. Torniel. *vbi ſupra n.*49. † aliam 53
etiam opinionem D. Auguſt. *d. cap.7.* meritò no-
tat, qui in his inſulis, & nouis regionibus animalia
Dei ordinatione de nouo poſt diluuium à terra pro-
ducta eſſe arbitratur, iuxta illud *Geneſ. c.1. verſ.*24
*Producat terra animam viuentem in genere ſuo, iu-
menta, & reptilia, & beſtias terræ ſecundùm ſpecies
ſuas.* Hoc enim ſecluſo miraculo fieri non potuit.
Et ille Geneſis † locus de prima animalium perfe- 54
ctorum productione neceſſariò intelligi debet. Po-
ſteà namque naturaliter non niſi per ſui ſeminis
propagationem procreari potuerunt, vt diximus
ſup. hoc cap. num. 40. & patet ex *d. cap.7. Geneſ.
verſ.3.* vbi hac ratione de cunctis animalibus ma-

ſculum, & fœminam in Noë arcam aſſumi Do-
minus iuſſit: *Vt ſaluetur ſemen ſuper faciem vni-
uerſa terra*; quod ſanè fruſtra factum, iuſsúmue
fuiſſet, ſi poſteà Deus eadem animalia iterum à
terra mirabiliter produci vellet.

Quare alij variis, ſed incertis tamen, coniectu-
55 ris & argumentationibus ducti, † has Noui Or-
bis nationes à Phœnicibus & Carthaginenſibus,
vel à Romanis & Italis, vel à Tartaris, & Sinis
originem ſumpſiſſe opinantur, quorum fundamen-
ta latiſſimè proſequitur Fr.Greg.Garc.*d.lib.2. per
totum, & lib.4. ex cap.*18. & breuiter recolit Pat.
Ioan.Pineda *de reb.geſt. Salom. lib.4. cap.*16.§.4.
*pag.*212.

56 Sunt etiam, † qui eximiam illam Atlanticam
inſulam à Platone in Timæo, vel Critia, deſcri-
ptam & celebratam, veram fuiſſe putantes, ea ex
facili admodum tranſitu, vt idem Plato ait, primos
homines ad inſulas, & continentes regiones huius
Noui Orbis peruenire potuiſſe, affirment, necnon
animalia tam domeſtica, quàm fera, quæ in illis
reperta ſunt, quod multum placere video Goma-
ræ *in hiſt.Ind.* 1.*part.fol.*120. Auguſtin. de Zarate
in proœm.hiſtor. Perù: Gregor. Garc. *d. lib.* 2. *ex
cap.*8.*ad* 16. Fr.Stephan.de Salazar *ſupr. Symbol.
Apoſtol.diſcurſ.*16.*cap.*3. & omninò probandum
eſſe contendit Iuſtus Lipſius *in Phyſiolog. Stoico-
rum lib.*2.*diſſert.*19.*& lib.*1.*de Conſtantia cap.*16.
Sed mihi nulla ratione perſuineit, maximè cum
illam Platonis narrationem fabuloſam eſſe pluri-
bus teſtimoniis & argumentis oſtenderim *ſuprà
cap.* 4. *ex num.* 28. *ad* 37. prout nouiſſimè etiam
facit Auguſt.Torniel. *in Annal. ſacris, anno* 3114.
*num.*11.*in fin.pag.*181. Seraph. Freit. *de iuſt.Imp.
Aſiatico c.*5.*n.*19.

57 At † ſi diuinandum eſt, magis veroſimilis vi-
deri debet opinio Maluendæ *lib.* 3. *de Antichriſt.
cap.*18.*in fine*, qui ait, Tubalem Iapheti filium, &
58 Noë nepotem, † qui poſt diluuium mortalium
primus in Hiſpaniam venit, vt ex communi om-
nium conſenſu teſtantur Beroſus *lib.* 5. *antiq.* Eu-
ſeb.*lib.*9.*demonſtrat. Euang.cap.*3. D. Hieronym.
*in quæſt.Hebr.ſuper Geneſ. & in Iſai. cap.*66. Ro-
deric. Tolet. *lib.... de reb. Hiſpan. cap.*3.Florian.
*lib.*1.*cap.*4. Vaſæus *in princip.* Marin.Sicul. *lib.*1.
*cap.*1.Mariana *lib.*1.*cap.*7. Tarraph. *de Reg. Hi-
ſpan.cap.*1. Philip. Bergom. *in ſupplement. Chron.
lib.* 2. Chaſſan. *in Catal. glor. mund.* 5. *part.con-
ſid.*28. & Fr.Ioan.à Ponte *in conuenient. vtr. Mo-
narch.lib.*2.*cap.*36.§.2.*pag.*368. *& lib.*3. *cap.*33.
*pag.*201.& Nos *infrà cap.*15. *num.*51. poſtquam
Hiſpaniæ prouincias multis coloniis impleuit, per
Oceanum illis finitimum nouos colonos in Occi-
duum etiam iſtum Orbem miſiſſe, cuius fortè à
patre, aut ab auo notitiam accepit.

Et ſanè ſi hoc alicui non ſuadeatur, aſpernari
tamen non vſquequaque debebit iudicium Ferd.
59 Gund.ab Ouiedo 1.*part.hiſt.Ind.lib.*2.*cap.*3.† vbi
tentari poſſe, inquit, ſaltem ab Heſpero duodeci-
mo eiuſdem Hiſpaniæ Rege initium incolendi &
habitandi primas huius Noui Orbis inſulas datum
fuiſſe. Quo præiacto, facilis tranſitus ad alias illis
vicinas redditus fuit, & ad continentis regiones
poſteà repertas. Quam coniecturam optimè exor-
nat Fr.Gregor.Garc.*d.lib.*4.*cap.*17.*&* 18. & ſequi
videtur doctiſſimus Bernard. Aldrete *de antiq.*
60 *Hiſpan. lib.* 4. *cap.* 17. *in fine.* Hinc † notantes,
optimo iure, Deo ita diſponente, poſtliminio quo-
dam has prouincias ad Hiſpani Regni Coronam
rediiſſe, cùm Hiſpani primi earum inuentores, &
habitatores fuiſſe reperiantur iam inde à tempori-
bus Heſperi, qui † ſecundùm Beroſum *lib.* 5. & 61
Ioan de Ann.*de Reg. Hiſpan. cap.*13. & alios *ſu-
prà* relatos 1658. annis ante Chriſtum natum in
Hiſpania regnauit, atque ita hodie 3280. fluxiſſe
videntur.

Heſperum porrò, & Hiſpanos ab eo miſſos,
inſulas huic Nouo Orbi finitimas incoluiſſe, ex eo
efficaciter probant, † quòd illæ, quæ hodie dicun- 62
tur DE BARLOVENTO, nempe Hiſpaniola, Cu-
ba, Borriquena, & ſimiles, eædem verè ſunt ac
illæ, quas veteres Heſperides appellarunt, & in
mari Atlantico ſitas, quadraginta dierum nauiga-
tione à Gorgadis diſtare tradebant; vt conſtat ex
Plin.*lib.*6 *cap.*31.Plutarc. *in vita Sertorij*: Solino
in Polyſtor. cap.vlt. Pompon. Mel. *lib.*3. *cap.* 11.
Ptolemæo *lib.*4.*cap.*7. D.Iſidor.*lib* 14. *Etymolog.
cap.* 6. Nonio Marcello ex auctoritate Salluſtij *de
num.& caſib.* Abraham.Ortel.*in Theſaur. Geogr.in
verbis, Atlantis inſula, Fortunata, Gorgones, &
Heſperides*: Et Additionat. Hieronym. Bezonis
*lib.*1.*hiſtor. Amer.cap.*5.*in fin.pag.*28. *&* 29. licèt
Abulenſis *in Euſeb.de tempor. lib.*3. *cap.*79. Ale-
xius Venegas *lib. nat. quæſt. cap.* 21. Mariana
de rebus Hiſpan. lib. 1. *cap.* 22. Poſtellus *in
Geograph.* Iodius Hundius *in globo terreſtri*: &
Henricus Alegren. *in Mappa generali*; perperam
eas confundant cum Fortunatis, quæ verè ſunt,
LAS CANARIAS, aut cum Gorgadis ſiue Gor-
gonis, quæ ſunt LAS DE CABO VERDE, vt ex
ſuprà dictis Auctoribus conſtat.

Hæ autem † Heſperides inſulæ nomen ſum- 63
pſerunt à prædicto Hiſpaniæ Rege Heſpero, At-
lantis Mauritaniæ Regis fratre, ſub cuius Imperio
primum detectæ, & cultæ eſſe videntur, vt ex-
preſsè affirmat Abulenſis, *vbi ſuprà*: Calepinus
in Theſaur. lingua Latina, verb. Heſper: Carolus
Stephan. *verb. Heſperia, Heſperides, & Heſpe-
rus*; & oſtendit antiqua conſuetudo nominum
prouinciis nouis imponendorum, de qua egimus
*ſuprà cap.*4.*num.*42. Quemadmodum, & ab eo-
dem Heſpero, aut ab Stella, in quam conuerſus
narratur, ITALIA & HISPANIA, quarum ſum-
mum Imperium tenuit, HESPERIA etiam nomi-
nari ſolent; & HESPERIDVM horti illi, in qui-
bus à dracone peruigili aurea mala ſeruari Poëtæ
fabulantur; vt conſtat ex traditis à Diodoro Si-
cul. *lib.*5.*cap.*2. Higinio apud Annium *in lib.de
Reg.Hiſpan. cap.*15. Floriano *lib.* 1. *cap.*19. Nat.
Comite *in Mitholog. lib.*4. *cap.*7. *& lib.*7. *cap.*7.
Ioan.Funger.*in Etymol.verb. Heſperia, & Heſpe-
rides*: Carol. Stephan. Garcis & Aldrete, *vbi ſu-
prà*: eodem Aldrete *lib.* 4. *cap.* 4. *cum ſequentib.*
vbi latè de Heſperidum hortis: Franciſco Torre-
blanca *in defenſione ad ſuos libros de Magia,
cap.* 5. *per totum*: & Fr. Ioan. à Ponte *in d. con-
uenient.vtr. Monarch lib.*2.*cap.*12.§.2. *pag.*199.

Extat † quoque expreſſiùs aliud earundem in- 64
ſularum ab Hiſpanis iam olim poſſeſſarum teſti-
monium apud Dionyſ. Alexand. *in ſua Geograph.
verſ.*564.

Νήσους δ' Ἑσπερίδας, τόθι κασσιτέροιο γενέθλη,
Ἀφνειοὶ ναίουσιν ἀγαυῶν παῖδες ΙΒΗΡΩΝ.
*Inſuláſque Heſperidas, vbi ſtagni origo
Diuites habitant illuſtrium filij* IBERORVM.

Quæ carmina ita expoſuit Andreas Papius:
—— *Et Heſperidum ſtagni fœlicibus oris
Magnanimum dites nati dominantur* IBERVM.

HISPANOS † enim IBEROS olim dictos 65
fuiſſe, apertiſſimum eſt, & ex Plinio, Strab. &
aliis

aliis latè probat Ortel. *in d.Theſaur. verb. Hiſpa-*
nia,& verb. Iberia : Funget. *in Etymolog. eiſdem*
*verb.*Puente *dict.lib.3.cap.33* & latiùs Maluend.
66 *lib.1.de Antichriſt.cap.12.* Quod † ſi verum eſt,
manifeſtè corruet opinio, quam vt certiorem pro-
bat Ant.de Herrera *in hiſtor. gener. Ind. decad. 1.*
lib.9. c.4. in fin. docens, prædictas omnes inſulas
à Floridenſibus illis vicinis primùm habitatas
fuiſſe.

Sed licèt hæc ita probabiliter conſiderari po-
tuerint, frequentiùs tamen receptam video illam
67 aliorum opinionem, quæ habet, † totum hoc In-
dorum Occidentalium genus ab Hebræis illarum
decem Tribuum originem trahere, quæ ſub Oſea
Rege Iſrael à Salmanaſare Aſſyriorum Rege bel-
lo captæ, & in nouas regiones tranſlatæ dicuntur
4.*Reg.cap.17.&* 18.& apud Ioſeph.*lib.11. antiq.*
*c.5.*D.Auguſt.*lib.7.de Ciuitate Dei, cap.23.* Paul.
Oroſ.*lib.3.cap.7.*& latiùs *in lib.4.Eſdræ c.13.* vbi
68 inter † alia tradit, Tribus illas diuinitus in terram
aliam fuiſſe deductas; vbi nunquam habitauit ge-
nus humanum, regionémque, quam incoluerunt,
adeò eſſe remotam, vt haberet iter anni vnius &
dimidij, quod noſtræ Americæ conuenire in-
quiunt, & ad eam per ſummam Tartariam, &
Mexicanam plagam ex Media aliquando per-
ueniſſe. Præterea conſiderant, gentem illam ab
eodem Eſdra appellari Pacificam, quod aiunt in
his Indis Occidentalibus reperiri, ſicut & plura
alia, quæ certum indicium præbere putant ad pro-
69 bandum, ex Iudæorum gente deſcendere, † nem-
pe quod meticuloſi, quod fracti, quod ingrati,
quod mirè ſuperſtitioſi, quod acuti, mendacéſque
ſint, & in ipſis veſtibus, imò & in loquendi gene-
re plurima Iudaïcæ nationis veſtigia retineant.

70 Quibus † & aliis coniecturis hanc ſententiam
amplectitur Genebrar.*lib.1.Chronograph.pag.159.*
tradens,ſe mirari, quod hoc à nullo fuerit animad-
uerſum, ſed priùs idem tentaſſe videntur Iſidorus
de Inſolanis Mediolanenſis *lib.1.de Imper.& Milit.*
Eccleſ.tit.6.quæſt.1. Frider. Lumnius *in libello de*
extremo Dei iudicio, & alij quos refert Acoſta
lib 1.hiſtor.Ind.cap 23. Torquemada *in Monarch.*
Ind.lib.1.c.9. vbi dicit, à ſe quaſdam ſchedas re-
pertas, quarum auctorem fuiſſe putant inſignem
illum Epiſcopum Chiapenſem, Fr. Balthaſ. de las
Caſas, in quibus eadem opinio non ſolùm relata,
verum & luculenter exornata conſpicitur; & Mi-
chaël Cabello Balboa *in Miſcellan. Auſtr. ma-*
nuſcript. 1. part.cap.5. teſtatur, ſe idem Salmanti-
cæ excepiſſe à doctiſſimo illo viro Licentiat. Ioan-
ne del Caño Almæ illius Eccleſiæ Canonico Ma-
giſtrali,dum illum Dauid Pſalmum exponeret: *In*
omnem terram exiuit ſonus eorum; & nouiſſimè, &
diligentiſſimè de eadem opinione agunt Maluend.
lib.3.de Antichriſt.c.18 Greg.Garcia *in d.tract.de*
Ind.origin. lib.3. per totum, qui nihil omiſiſſe vi-
dentur, quod vel ad eam affirmandam, vel infir-
mandam ſpectet, & eis non relatis, illam eximiè
laudat, & multis Sacræ Scripturæ locis communi-
re intendit Camill. Borrell. *de præſt. Reg. Cathol.*
*cap.43. per totum.*Quibus adiicio optimum locum
D. Seruer. *lib.2.ſacr. hiſtor.* vbi de eiſdem decem
Tribubus ſub Salmanaſare diſperſis hæc habet:
Decem verò Tribus priùs ducta per Parthos, Me-
dos, Indos, atque Æthiopes diſperſa, nunquam in
ſolum patrium ſunt regreſſa, hodiéque Barbarorum
Imperiis coercentur.

71 Verum autem vero † ego adhuc huic opinio-
ni aſſentire non poſſum, aduerſus quam vrgen-
tiſſimè pugnant plures rationes & argumenta,
quibus eam manifeſtè conuincunt Acoſta, Mal-
uenda, & Torquemada, *vbi ſuprà :* Cabello *in*
*dict. Miſcellan. 2. part. ex cap.3. ad 7.*Fr. Hiero-
nym.Romanus *3.part.in Republ. Ind.lib.2 cap.9.*
Ioan. Boterus *in relation. vniuerſ 4. part. lib 2.*
pag. 27. & 28. nouiſſimus Auguſtin. Torniellus
in Annal ſacris 2.tom.ann.3514.num.11.pag.180.
Fr.Ioan.à Ponte *in conuenient.vtr.Monarch lib.1.*
cap.18.pag.203.& cap 25. pag. 258. & Fr. Sera-
phinus Freitas *dict. cap. 5. num. 19.* neminem re-
ferens.

Certius quippe eſt, † Iudæos illarum decem 72
Tribuum eandem nunc, quam antea captiuitatem
ſeruare, ibique vſque ad vltima tempora manſu-
ros, nec niſi per eoſdem anguſtos Euphratis adi-
tus, per quos venerant, redituros, ſiſtente iterum
Deo fluminis venas, vt in eodem Eſdræ loco aper-
tè ſubiicitur; & tradit Ioſeph. *d.lib.11.antiq. 5.*
*& lib.9.cap.15.*D.Hieronym.*in Ezech.cap 22. in*
princip.& cap.27. & ſup. Zachar. cap. 2. Paulus
Oroſius *lib. 3. cap. 7.* & nouiſſimus Pomarius Io-
dæus *in lib.de germ. Dauid*, vbi tradit, hodiernis
temporibus illos Iudæos ibi conſiſtere, quem &
alia de illis, & cur à multis clauſi dicantur,optimè
refert Maluenda, & Ioan.à Ponte *vbi ſupra*, &
nouiſſimè Barradas *in tract.de peregrinat. filiorum*
Iſrael.

Et prætereà nuſquam † certa via aſſignari po- 73
tuit, per quam gens illa in Americam traiicere
poſſet : nam ſi per Occiduam, Euphrate ite-
rum tranſmiſſo, inceſſiſſe dicamus, vt apertè
citatus Eſdræ locus indicare videtur, neceſſarium
fuit, eos vel vniuerſæ Syriæ, Arabiæ, Africæque
latitudine longis itineribus peragrata, ad Atlanti-
cum vſque Oceanum, & inde, eo magnis naui-
giis, ac longa admodum nauigatione dimen-
ſo, tandem ad Americam perueniſſe, vel ab Aſ-
ſyria ad Occiduos Syriæ fines terreſtri itinere,
mox nauibus tota Mediterranei longitudine vſque
ad freti Gaditani exitum emensâ, inde per vaſtiſ-
ſima, & tunc omnino incognita Oceani maria ad
Noui Orbis oras poſtremo appuliſſe. Quod(vt be-
nè obſeruat Torniellus *vbi ſuprà*,) profectò tam
longam tanti populi nauigationem, vtpotè ma-
gnum quid, & nouum, & nunquam anteà audi-
tum, nullatenus Eſdras ſilentio inuoluiſſet.

Vt omittam † librum illum quartum, qui eius 74
nomine circumfertur inter apocryphos connume-
rari ab eodem Genebrard.*lib.2. Chronic.pag.188.*
Sixto Senenſ.*lib.1.Biblioth.ſanct.ſect.4.* Nicol. de
Lyra *in lib.Eſdr.cap.1* Bellarm.*lib.1.de verb. Dei,*
cap.20. Acoſta *dict.cap.23.*& Anton.Poſſeuin. *in*
Apparatu 1. tom. verb. Eſdras; licèt verum ſit
ab Eccleſia non reprobari,ſed potiùs eam, & San-
ctos eius Patres, eiuſdem libri auctoritatibus vti
ſolere, vt refert à Ponte *dict. lib.2. cap.18. in fin.*
pag.206.

Et cum hæc † de ſuperiore opinione iudice- 75
mus, longè magis eam reiicere debemus; quæ
placuit viro alioqui doctiſſimo Petro Ruicio Beja-
rano, olim primi nominis in Curiis Regalibus
cauſarum Patrono, & poſteà in Argentino Con-
uentu huius Regni Peruani meritiſſimo Senatori,
dum in quibuſdam manuſcriptis ſcholiis, quæ de
Indis adſcriptitiis, ſiue vt vulgò loquuntur, Y
ANACONAS elucubrauit, Indorum † proge- 76
niem ab Iſſachar quinto Iacobi filio,& eius Tri-
bu originem ducere tradit, motus eò quòd *Geneſ.*
49.verſ.14.& 15. ſic de eo,atq; eius poſteris pater
prophetaſſe

prophetaſſe videtur: *Iſaachar aſinus fortis, accubans inter terminos vidit requiem, quod eſſet bona, & terram, quod optima, ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum factúſque eſt tributis ſeruiens.* Quam opinionem ex paraphraſi Nicolai de Lyra ad illum locum confirmare contendit, & eam multum laudat, & extollit Doctor Carraſcus *in ſuis interpretat. ad ll. Noua Recop. cap. 6. §. 3. num. 4 pag 65.*

77 Eo quod † omnia, quæ de Iſaachar ibi dicta ſunt, his Indis omninò conueniant, cùm inter vtrinſque Oceani terminos iaceant, optimas & feraces admodum terras poſſideant, & otio & ignauiæ valdè dediti ſint, & ad ſeruiendum, & onera ferendum nati videantur. Sed animaduertere debuiſſent, aliud eſſe, Indos Iſaachar ſimiles videri, aliud ab eo originem ducere, quod nouum eſt, &
78 nullo fundamento ſubnititur. Præſertim † cùm ex eadem Sacra Pagina conſtet, Iſaachar terram totius Chananææ optimam, atque ſupra modum fertilem in ſortem obueniſſe, & in ea patris benedictionem impletam, ac propterea Tribum illius ita ſe vltrò agriculturæ operibus addixiſſe, vt ab his diuelli poſſe non videatur, & mallet tributa maiora pendere, quàm de terra ſua, ſiue ad bella gerenda, ſiue ad alia Principum ſeruitia exire. Et in huius rei ſignificationem Tribus illa pro inſigni ſui vexilli aſinum poſuit, vt impleret præceptum à Domino traditum, *Numer. cap. 2.* ſicuti produnt Ferdinand. Mexia *in Nobiliario lib. 3. cap. 4.* Fr. Hieronymus Romanus *Rerump. lib. 6. cap. 4.* Salazar *ſuper Symbol. Apoſtol. diſcurſu 1. cap. 3.* & nouiſſimè Barnabas Morenus de Vargas *de nobil. Hiſp. diſcurſu 18. in princ.*

CAPVT X.

De eadem Indorum origine, & quòd veroſimilius videatur, terreſtri, aut breui nauali itinere per has regiones diſſeminatos fuiſſe. Et an à poſteris Chami deſcendant? & aliqua de colore eorum, & Gigantibus, qui in aliquibus locis reperti dicuntur.

SVMMARIVM.

1 *Indorum de origine nihil certè, affirmari poteſt, & quòd multis modis initium habere potuerint.*
2 *Orbis Nouus per aliquam partem eſt antiquo coniunctus, aut vicinus.*
3 *Indi Noui Orbis, & reliqua animalia, quæ in eo reperta ſunt, ad eum peruenire potuerunt terreſtri, vel breui nauali itinere, & quomodo?*
4 *Terrarum primariæ plagæ etſi vaſtiſſimo mari diuidantur, alicubi tamen coniuncta, vel valdè proxima ſunt, & exempla.*
5 *Auctores recenſentur, qui Indos Occidentales terreſtri itinere ad eas regiones perueniſſe dicunt.*
6 *Hominum per Orbem diſſeminatio magis frequens, & ordinaria terreſtri itinere, aut breui mari traiecto facta eſt.*
7 *Terras ita Deus diſpoſuit, vt facilè homines de aliis ad alias tranſire poſſent, cùm iuſſerit eos Orbem replere.*
8 *Inſulas maris cur hic, atque illic Deus collocauerit ab initio mundi?*
9 *In inſulis Dei ſapientiam elucere cur dixerit Auguſtinus?*
10 *Noe poſteri breui tempore nimis aucti, & ſparſi ſunt.*
11 *Homine ex vno, & eius coniuge quot liberi procreari poſſint ſpatio 210. annorum?*
12 *Noe plus decem annis per Mediterraneum nauigauit, poſterorum ſuorum familias, ſeu colonias inuiſens.*
13 *Humanum genus ſemper dilatationi, & propagationi ſtuduit, & qualiter paulatim omnes Orbis regiones, & inſulas etiam longè poſitas occuparit?*
14 *Theophili Antiocheni elegantiſſima verba de hominum propagatione.*
15 *Tertulliani de eadem propagatione hominum duo loca elegantiſſima proferuntur.*
16 *Franciſcus Valleſius inſignis Medicus, & Philoſophus, quid ſenſerit de hominum per vniuerſum Orbem diſſeminatione?*
17 *Ioſephus Acoſta putat habitatores Noui Orbis non eſſe valdè antiquos, & ab hominibus ſylueſtribus propagatos, & id qualiter accipiendum.*
18 *Homines ſylueſtres, & omninò bruti reperiuntur in aliquibus locis.*
19 *Homines veri reperiuntur, qui ſyluas, & antra habitantes brutis aſſimilantur, ſed rectè inſtituti rationales euadunt.*
20 *Migrationes, & coloniæ variarum nationum, & auctores plurimi, qui de illis ſcribunt.*
21 *Dom. D. Laurentius Ramirez de Prado Regius Conſiliarius laudatur.*
22 *Orbis Nouus vbi antiquo coniungi, aut proximus eſſe credatur?*
23 *Orbis Nouus ſupra Floridam creditur extendi ad Polum Arcticum vſque ad Grotlandiam, Lappiam & Noruegiam.*
24 *Curlantia prouincia Septentrionalis in Regno Poloniæ habet gentes Indis Occidentalibus ſimillimas.*
25 *Annian fretum vltra promontorium Mendocinum diuidit Indiam Orientalem & Occidentalem.*
26 *Orbis Nouus ex parte Poli Antarctici vltra fretum Magallanis plures regiones nondum detectas habere creditur.*
27 *Arctica ſub Polo ſunt plures regiones habitatæ, & ſub Antarctico alias reperiendas eſſe veroſimile eſt.*
28 *Septentrionales nationes plurimæ, & qui de illis ſcripſerunt.*
29 *Regio in qua iuxta Æthiopiam Aſia, & Africa iungebantur, & alia Narbonenſis, Polybij tempore luſtrata non erant.*
30 *Indos Orbis Noui ex pluribus partibus ad eum tranſire potuiſſe, & maximè ex Orientalibus, aut Sinis, & Tartaris.*
31 *Indos Occidentales, ſicuti & Orientales ab Ophir genus ducere putat Arias Montanus, & alij.*
32 *Indiam Orientalem fuiſſe olim coniunctam Occidentali Auctor quidam ſcribit.*
33 *Indi Occidentales in omnibus ferè ſimiles ſunt Orientalibus.*
34 *Indi Noui Orbis poſſunt procedere ex filiis Sem, aut Iaphet, & etiam ex filiis Cham ſecundùm Torniellum.*

35 Indes

35 *Indos Occidentales originem ducere ex poſteris Cham filij Noe, aliqui tradunt.*
36 *Ioannis Lery Burgundi lenis coniectura de origine Indorum Occidentalium.*
37 *Indi Occidentales, & Orientales quem colorem communiter habeant? Et num. 52.*
38 *Cuba inſulæ incolæ hiſtoriam Noe, & filiorum eius narrabant.*
39 *Coloris Indorum & Æthiopum cauſa.*
40 *Homines varios colores habere non eſt ita mirandum, quàm ex Æthiopibus albos naſci, vel è contrario.*
41 *Mexicani homines nimis albos ſeruabant, & mirabantur.*
42 *Homines in monte Zantone India Orientalis, quà vergit ad Orientem naſcuntur albi, qua ad Occidentem nigerrimi, & de quodam homine bicolori.*
43 *Coloris & criſpaturæ Æthiopum cauſam Soli tribuit Theodectes.*
44 *Indi cur non ſint ita nigri & criſpi, ſicut Æthiopes?*
45 *Coloris hominum cauſas non pendere ex temperie ſoli, aut Cœli, ſed ex habitudine, & ſimilitudine parentum, multi opinantur, & quibus rationibus?*
46 *Æthiopes, & Indi, & eorum liberi nunquam mutant colorem, etſi ad frigidas regiones transferantur.*
47 *Cham cur deſtitutus fuerit paterna benedictione, & Chanaan eius filius cur maledictus?*
48 *Chus filius primogenitus Cham fuit nigerrimus, & Æthiopum auctor.*
49 *Mizraim filij deformes.*
50 *Gauli nigri ſunt, & ore putidi, unde ſalem ſemper in eo portare ſolent.*
51 *Phut tertiogenitus Chã quales liberos genuerit?*
53 Æthiopem dealbare *adagium, & alia de Æthiopibus, remiſſiuè.*
54 *Gigantes in Nouo Orbe vigniſſe, & hodie vigere aliqui tradunt, & latè de eis.*

HÆc fermè ſunt, quæ à doctiſſimis viris
circa Indorum Occidentalium originem, &
propagationem conſiderari ſolent, in quibus ta-
men congerendis & illuſtrandis an nos aliquid
1 præſtiterimus? viderint alij. Et quidem † in re
adeò lubrica & antiqua nihil omninò reſpuendum
eſt: nam ſi in id incumbere acrius quoduis huma-
num ingenium perrexerit, in quamuis rem ludet
potius, quàm firmas rationes inueniet. Quo fit, vt
minus diſplicere debeat iudicium Gregor. Garciæ,
vbi ſuprà lib. 4. cap. vlt. qui in dubio poſitus, cui
ex prædictis opinionibus adhæreret, tandem af-
firmari poſſe inquit, non ab vna tantùm gente, ne-
que vna tantùm via, ſed ab illis omnibus, quos
commemorauimus, caſu, & conſilio, mari, ac terrá
primos hoīs Noui Orbis habitatores propagari
potuiſſe.
2 Ergo fruatur vnuſquiſque ſententiâ ſuâ. Et † vt
ego meam ſub aliorum etiam correctione propo-
nam, ſemper veroſimilius arbitratus ſum, hunc
Nouum Orbem non eſſe penitùs ab altero illo
diuiſum, quin potiùs aliqua in parte, vel hærere,
vel ſanè valdè vicinum eſſe, arcto aliquo dunta-
xat freto diſiunctum, eóque, vti aſſolet, aliis at-
3 que aliis inſulis interrupto, per quæ loca † facilè,
promptúmque eſt, exiſtimare, genus hominum,
& ſimul reliqua perfecta animantia paulatim ter-
reſtri, vel breui nauali itinere defluxiſſe, ac ſe-
des ſubinde, & nouas quærendo, & inuentas
mutando, pro varia regionum commoditate
tot populos & nationes effeciſſe, quemadmodum
etiam † Diuinæ prouidentiæ diſpenſatione factum 4
eſt, vt primariæ aliæ terrarum plagæ, tametſi, vt
plurimùm, vaſtiſſimis disiunctæ maribus, alicubi
tamen aliquo, vel tenui Iſthmo copulatæ ſint, vel
exiguo freto inter ſe diſtinctæ. Videmus enim in
vniuerſalibus Orbis terrarum deſcriptionibus,
Aſiam cum Africa, Iſthmo, qui eſt inter mare
Mediterraneum & Arabicum, coniungi, & in
duabus Americæ noſtræ peninſulis idem in Pana-
menſi tractu contingere, vt diximus *ſuprà cap. 6.
num. 6. & 36.*
Videmus item Africam ab Europa circa Hi-
ſpaniæ, ac Mauritaniæ fines, freto tantùm Her-
culeo, ſeu Gaditano ſciungi, & eodem modo Eu-
ropam ab Aſia, Helleſponto, & duobus Boſphoris,
Thracio ſcilicet, & Cymmerio, quamquam, ea-
dem Europa ſupra paludem Mæotidem, fluuio
duntaxat Tanai ab Aſia dirimitur, & in parte
magis Boreali inuicem Aſia, Europáque co-
pulantur, Iſthmo ſatis amplo, qui à fontibus
prædicti fluminis rectà ad Granicum Aquilona-
ris Oceani ſinum excurrit: Aſia quoque à regio-
nibus Arcticis ad nouam Zemblam modico freto
ſecernitur, & ab America altero, nimirum Ania-
no, dirimi creditur: Americam item Auſtralem,
ſeu Peruuianam certum eſt freto tantùm Magal-
lanico ſeparari, de quo egimus *ſuprà cap. 8. ex
num. 35.*
Quam † ſententiam optimè proponit & illu- 5
ſtrat Acoſta *d. lib. 1. cap. 20. & 24.* & aliis negle-
ctis probat & ſequitur Ioan. Boterus *in relat. vni-
uerſ. cel. 2. part. 1. lib. 1. pag. 343. & 344.* doctiſſi-
mus Arias Montanus *tom. 7. in lib.* quem inſcripſit
Phaleg, hoc eſt, *de primis gentium ſedibus, cap. 9.*
Genebrard. *in d. Chronogr. lib. 1. pag. 35.* Maluend.
*d. lib. 3. de Antichriſt. cap. 18. pag. 155. & cap. 14.
pag. 141. & 142.* Cabello *in d. Miſcellan. Auſtral.
M. S. 2. part. cap. 19. fol. 98. & cap. fin. fol. 122.*
Gregor. Lopez Madera *in excellent. Monarch.
Hiſp. cap. 8. pag. 70.* Gregor. Garcia *d. tract. de In-
dor. orig. lib. 4. cap. 1. & ſeqq.* Anton. de Herrera *in
hiſt. gener. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 6. pag. 12. & 13.*
Torquemada *in dict. Monarch. Ind. lib. 1. cap. 10.
pag. 32.* Ioan. Lorin. *in Act. Apoſt. cap. 7. verſ. 26.
pag. 669.* & nouiſſimè ac doctiſſimè Auguſt. Tor-
niel. *in Annal. ſacris 1. tom. anno Mundi 1931.
num. 47. pag. 232.* Qui † hanc viam ordinariam ac 6
faciliorem eſſe dicit, ad hominum per cunctas
Orbis terras diſſeminationem: Quia † cùm Do- 7
minus homines creſcere, multiplicari, & terram
vniuerſam habitatoribus replere iuſſiſſet, *Geneſ.
cap. 1.* credendum quidem eſt, priùs omnes eius
regiones ita diſpoſuiſſe, vt ab vna ad alteram,
alicubi ſaltem, non incommodè tranſiretur.
Et ad hoc † certè non caſu, ſed mira diſpenſa- 8
tione & prouidentia ab initio mundi in medio
maris plures hic, atque illic inſulas collocauit, tum
vt vaſtos eius ſinus ſpeculari, & ſcrutari ſecurius
homines poſſent, cum etiam vt poſt diluuium ab
Armenia exeuntes, commodiùs ſeſe in altum con-
ferrent, & paulatim, ac ſucceſſiuè à proximis ad
remotiſſimas quaſque prouincias diſſeminaren-
tur; quapropter † elucere in inſulis Dei ſapien- 9
tiam meritò dixit D. Aug. *de mirab. Scrip. lib. 1. c. 7.*
quem refert & laudat Sim. Maiol. *in dieb. Canicul.
colloq. 10. pag. 266. & colloq. 14. pag. 334.*

Et

Et poſteri Noë hoc modo totum Orbem va-
10 riis † coloniis replere cœperunt, *vt ſuprà cap.
proximo num.* 8. retulimus, ac breui tempore ita
creuerunt, vt ſecundùm Philonem *lib.* 1. *antiq.
Iud* & Pined. *in Monarch. lib.*1. *cap.*18. §.2. de-
cem annis ante eius mortem, qui fuit 340. poſt di-
luuium, Principes familiarum, qui inter ſe Orbem
diuiſerant, ſuas familias numerauerint, inuene-
11 rintque 7:2ʒ702. quod mirum non eſt: † nam
iuxta euidentem computationem Auguſt. Tor-
niel. *in Annal. ſacr. t.* 1. *ann.* 2329. *num.* 19. *pag* 394.
vnum par coniugatorum in ſeptimo triecnario,
hoc eſt in fine anni ducenteſimi decimi, poteſt
generare plus quàm ſexies & decies centena mil-
lia, & quadraginta ſeptem millia hominum
12 5647ʒ086. Et de eodem † etiam Noë tradit
idem Philo *in lib. de multip. gen. hum.* Annian.
*ſup. Beroſ. lib.*4. Gregor. Garcia *d. lib.*1. *cap.*2. §.1.
& Torquemad. *d. lib.*1. *cap.*19. *pag.*33. plus de-
cem annis Mediterranei maris littora nauigaſſe,
ſuos filios & nepotes inuiſens, & familias & co-
lonias requirens, quas in variis regionibus col-
locauerant.

13 Quod propagandi † ſtudium, & nouas ſedes
quærendi, cùm decurſu temporis prætermiſſum
non fuerit, ſed imò quotidie magis auctum, au-
geſcente etiam hominum genere, & ſeſe interne-
cinis bellis exagitante, mirum non eſt, ſi neque
ab incolendis inſulis, & aliis quantumuis longè
poſitis regionibus abſtinuerint, vt præclarè oſten-
dit D. Auguſt. *lib.* 16. *de Ciuit. Dei, cap.*6. tradens,
homines ex tribus filiis Noë procedentes, multi-
plicato genere humano, etiam inſulas impleuiſſe,
ad quas (inquit) *inhabitandas, nauigatio tranſire
14 potuiſſe, quis ambigat?* Idem † docet Theophil.
Antiochenus *lib. de Autol.* in hæc verba: *Cum
enim primis temporibus pauci forent homines in
Armenia, & Chaldæa, poſt linguarum diuiſionem
aucti & multiplicati paulatim ſunt. Hinc quidam
abierunt verſus Orientem, quidam conceſſere ad
partes maioris continentis, alij porrò profecti ad
Septentrionem ſedes quæſituri. Poſtmodum ſenſim
inde progreſſi homines etiam reliquas Orbis partes
inuaſerunt, cœptaque ſunt habitari inſulæ maris,
necnon reliqua Orbis climata. Nec priùs deſierunt
terram vbique occupare, quàm etiam Britannes in
vltimis climatibus acceſſerint.*

15 Et non minus eleganter † Tertullian. *lib. de
Pallio*, vbi Carthaginenſes alloquens, ita eandem
diuerſarum nationum per vniuerſum Orbem diſ-
perſionem & migrationem proponit: *Nam &
primitus maiore ambitu terra caſſa, & vacans ho-
minum, & ſicubi aliqua gens occuparat, ſibimet ſoli
erat. Itaque cogitans omnia ſibi demum, intelli-
gens alibi ſtipantem copiam, alibi deſerentem run-
care, ac ruſpare, vt inde velut ex ſurculis & pro-
paginibus populi de populis, vrbes de vrbibus per
vbique Orbis pangerentur. Tranſuelant redundan-
tium gentium examina, Scythæ exuberant in Per-
ſas, Phœnices in Africam eructant, &c.* Elegan-
tius *lib. de anima cap.*30. *Inuenimus* (inquit) *apud
commentarios etiam humanarum antiquitatum
paulatim humanum genus exuberaſſe, dum Abori-
gines vel vagi, vel extorres, vel glorioſi quique
occupant terras, vt Scythæ Parthicas, vt Manidæ
Peloponneſum, vt Athenienſes Aſiam, vt Phry-
ges Italiam, vt Phœnices Africam, dum ſolemnes
etiam migrationes quas ἀποικίας appellant, conſilio
exoneranda popularitatis in alios fines examina
gentis eructant. Nam & origines in ſuis ſedibus
permanent, & alibi plus Gentilitatis fœnerave-
runt. Certè quidem ipſe Orbis in promptu eſt, cul-
tior de die in diem, & inſtructior priſtino. Omnia
iam peruia, omnia nota, omnia negotioſa, ſolitudi-
nes famoſas retroſundi amœniſſimi obliterauerunt.
Syluas, arua domuerunt, feras, pecora, fugauerunt
arenæ ſeruntur, ſaxa panguntur, paludes eliquan-
tur, tantæ vrbes, quantæ non caſæ quondam. Iam ne-
que inſulæ horrent, nec ſcopuli terrent, vbique do-
mus, vbique populus, vbi Reſpublica, vbique vi-
ta ſummum frequentia humana, Oneroſi ſumus
Mundo, &c.*

Inſignis quoque ille † Medicus, & Philoſo- 16
phus Franciſcus Valeſius *de ſacra Philoſoph. c.*26.
pag. 209. magis ad noſtram quæſtionem acce-
dens, cùm probaſſet, hominum diſperſionem non
intra anguſtos duarum Zonarum fines ſteriſe, vt
veteres reputabant, ſed in vniuerſum terræ Or-
bem eſſe factam, ſic ſubiungit: *Atque quanquam
alij alterum ob magna locorum diſſidia ſint obliti,
tamen Dei prouidentia eos, more eius, qui ſeminat
hac, & illac, quoquouerſus diffudiſſe, ita vt nulla
pars hominibus alendis idonea ſine Adami ſemine
relinqueretur.*

Ioſeph etiam Acoſta † *lib.*1. *de nat. Nou. Orb.* 17
*cap.*24. & iterum *lib.*7. *hiſt. Ind. cap.*8. *in fin.* hunc
Nouum Occidentalem Orbem non multis ab hinc
annorum millibus habitari cœptum exiſtimat, ma-
giſque id ab hominibus Syluestribus, & palanti-
bus, quam ab aliqua Republica oblitum: *Cùm
errore* (inquit) *potiùs, aut patriæ anguſtiis, nouas
ſedes paulatim habitare cœpiſſent, atque his aſſue-
ti, nihil niſi naturalis lucis ductum, cùmque obſcu-
ratum, aut patria fortaſſis gentilitia aliquas con-
ſuetudines retinerent.* Quod non eſt intelligen-
dum † de hominibus omninò Syluestribus, quos 18
nos *Seluages* vocamus, qui præter humanam effi-
giem, nihil hominum habent, & muti ſunt, ac
inter belluas computantur, quales in Noruegia, &
alibi repertos eſſe, tradit Hieron. Boëthius *in Sco-
tia*: Theatr. vitæ humanæ *vol.*1 *lib.*1. *pag.*94. &
Simon Maiol. *in dieb. Canicul.* 1. *tom. colloq.* 2.
*pag.*60. & 61.

Sed de hominibus veris ab Adamo † profectis, 19
qui tamen à ſuis diuulſi, per Syluas, & nemora, ac
incultas regiones nudi, & ſine certa ſede perer-
rantes, hirſuto, & villoſo corpore facti ſunt, &
adeò brutis animantibus ſimiles, vt aliqui etiam
proni quadrupedum more incedere, & antra, &
ſpeluncas habitare ſoleant, quorum plures iam
olim commemorantur à Plin. *lib.* 5. *cap.* 8. *lib.* 6.
*cap.*24. 30. & 31. Solino *cap.* 32. 33. & 35. Pom-
pon. Mel. *lib.*3. *cap.*4. Agellio *lib.*9. *cap.*4. & D. Iſi-
dor. *lib.* 1. *Etymolog. cap.* 33. & hodie in noſtris
Ind. Orient. & Occidental. paſſim reperiuntur, vt
ex Pigaffeta, Oder. Barboſa, Petro Martyre, Hait-
tonio, & aliis tradit Maiol. *vbi ſuprà*, qui adhoc
rationis, moriſque veſtigia in illis apparere, re-
ctiſſimè tradit, & cum veri homines ſint, ſen-
ſim in legitimum rationis vſum, Dei gratiâ, &
melioris vitæ inſtitutione accedente, poſſe tra-
duci.

Vltra quos Auctores † de variis variarum gen- 20
tium incrementis, migrationibus, & coloniis per
Orbem extenſis, plurima congerit M. Cato *in lib.
de Originibus*: Seneca *in lib. de conſolat. ad Al-
bin. cap* 6. Strab. *lib.*1. & 15. Alex. ab Alex. *lib.*4.
*gen. cap.*10. Goropius Becanus *in libris peculiari-
bus*, quos de hoc argomento conſcripſit: Theatr.
vitæ humanæ *vol.*3. *lib.*3. *ex pag.*586. Ioan. Vaſæus

in

in Chron. Hiſpan. lib. 1. cap. 11. Wolfango Lazio
lib. 12. *de Rep. Rom. per tot.* Simon Maiol. 4. *tom.*
dier. Canicul. colloq. 4. Gregor. Lopez Madera *de*
excellent. Hiſp. cap. 8. *pag.* 66. Pined. *de reb. geſt. Sa-*
lom. lib. 3. *cap.* 5. *num* 5. *pag.* 101. *& lib.* 6. *cap.* 2.
pag. 423. *n.* 1. *& cap.* 20. *pag.* 476. Villalp. *in Ezech.*
in appar. tom. 1. *part.* 2. *lib.* 5. *diſp.* 3. *cap.* 57. *&* 58.
Petrus Opmeerus *in opere Chronogr. pag.* 18 Bern.
Aldret. *de orig. ling. Hiſp. lib.* 3. *cap.* 1. *& de antiq.*
Hiſpan. lib. 1. *cap.* 30. *& lib.* 1. *cap.* 27. Fr. Ioan. à
Ponte *in conuenient. vtr. Monarch. lib.* 2. *c.* 15. *cum*
21 *multis ſeqq. & lib.* 3. *c.* 5. *pag.* 34. *& ſeq.* & † Dom.
D. Laurentius Ramirez de Prado Regius primum
& meritiſſimus rei Dominicæ Conſiliarius, &
nunc in Supremo Indiarum Senatu iure optimo
conſtitutus, & ad honorificam valdè erga Chri-
ſtianiſſimum Franciæ Regem legationem adle-
ctus, mihique ob egregias animi dotes, & politiſ-
ſimas litteras magni ſemper, iam inde ab ſtudiis
Salmanticenſibus habitus, in terſo illo & ſatis do-
cto libello, cui *Turſeta legum* titulum fecit, ſub
explicatione *l. certa forma* 4. *C. de iure fiſci, lib.* 10.
Et de coloniis Indorum Regni Peruani Garcias
Laſſus Inca *in ſuis commentariis lib* 3. *cap.* 4. *&* 19.
& lib. 7. *cap.* 1.

22 Vbi autem † eiuſmodi terræ vicinitas, vel con-
tinuatio reperiatur, per quam homines ex Orbis
regionibus antiquitus cognitis, ad has denuo de-
tectas tranſire potuerint, latè præfati Auctores
23 examinant. Et ſunt † qui putent, forſitan illam ad
polum Arcticum reperiri, cùm hactenus certo do-
cumento contrarium non paruerit, nec omnis ter-
ræ ad eam partẽ tendentis longitudo ſatis explorata
ſit, quin potiùs multi dicant ſupra Floridam latiſ-
ſimam eſſe terram Septentrionalem, & Vulpellus
tradat Grotlandiam cum Eſtotilandia coniũgi, & à
Terra laboratoris parum diſtare. Quod ſi certum
eſt, veroſimile ſit, vt ait Boterus *d. vol.* 2. *part.* 1.
lib. 1. *pag.* 343. Gomara 1. *part. fol.* 7. & alij relati à
Greg. Garc. *de Ind. orig. lib* 1. *cap.* 4. § 4. *ex pag.* 79.
Lappianas, & Noruegas gentes propagine ſua, &
ſedium mutatione paulatim in has partes perue-
niſſe. Quibus adſtipulatur, quod de prouinc. Eu-
24 rop. † Curlantia nomine tradit Henric. Martinez
in repert. Mexican. 2. *part. cap.* 8. *pag.* 104. quæ ia-
cet in 50. altitudinis gradibus, longitudinis autem
45. & peculiares Duces habet, qui Poloniæ Re-
gibus ſubſunt; cuius incolæ, vultu, habitu & mo-
ribus Indos Nouæ Hiſpaniæ ferè in omnibus re-
ferunt.

25 Vltra † Promontorium quoque Mendocinum,
vt ait Acoſta *d. lib.* 1. *cap.* 20. non eſt ſatis cognita
terræ amplitudo, quam tamen oppido ingentem
eſſe plurimi ferunt, & ibi fretum Regni Anian,
quod non multum à Tartaris & Sinis, & à re-
gionibus Indiarum Orientalium diſtare cognoſci-
tur, & inde docent planam viam in has America-
nas eſſe potuiſſe, vt conſtat ex Genebrard. *in Chro-*
nogr. lib. 1. *pag.* 150 Pet. Plane. Henrico Alegren. &
aliis doctiſſimis Coſmographis, quos refert Fr.
Greg. Garcia *d.* § 4. *& lib.* 3. *cap.* 1. *pag.* 181. *& ſeqq.*
& lib. 4. *cap.* 2. *pag.* 325.

26 Ex parte † quoque Auſtralis noſtri verticis, ſi-
ue Antarctici Poli, quem vocamus DEL SVR,
nemo hactenus explorauit quouſque procurrat
continens vltra Patagones, & fretum Magallani-
27 cum poſita. Et quemadmodum † repertæ ſunt re-
giones in altitudine ſeptuaginta, & amplius gra-
duum ad Septentrionem, imò & ſub ipſo Arctico,
& rigente cingulo habitatæ, inſunt Groenlandia,
Scandinauia, Iutna, Corelia, Gothia, Biarmia,
Lapia, Finlandia, Finmarchia, Scrifinia, & aliæ
multæ, † quas Iornandez Gentium omnium offici- 28
nam, & quaſi vaginam nuncupat; de quibus plu-
ra tradunt Olaus, & Ioan. Magnus, qui de illis
gentibus integra volumina condiderunt: Plin.
lib. 4. *cap.* 2. Mathias Michouienſis *lib* 1. *de Sar-*
matia, cap. 14. Abraham. Ortelius *in tabula Scan-*
dia, & Scetia: Maluenda *lib.* 3. *de Antichriſt.*
cap. 14 *pag.* 141. Magin. Patauinus *in ſua Coſmo-*
graph. 2. *part. tab.* 9. *ex fol.* 96.

Ita quoque aliæ ſimiles prouinciæ reperiri po-
terunt ſub alia Zona frigida huius Poli Au-
ſtralis, verſus quam cùm multi poſt Magallanum
conſtantiſſimè nauigauerint, de quibus ſermonem
fecimus *ſuprà cap.* 8. *ex num.* 35. nullum planè
terminum oculis perluſtrarunt, quo per eam par-
tem terra deficeret. Quod mirum cuipiam videri 29
non debet: nam † & Polybij tempore, vt ipſe
oſtendit *lib.* 3. illa regio, quæ iuxta Æthiopiam
eſt, vbi Africa, atque Aſia iunguntur, penitus
ignorabatur, neſciebatúrque, vtrùm perpetua eſſet
& continens, an clauderetur pelago? Et idem ait
de eo, quod Narbonenſis regio ad Septentrionem
excurreret.

Apparet igitur † per has omnes partes facilem 30
fuiſſe primis hominibus tranſitum, quo in hunc
Nouum Orbem perducerentur. Et cum extre-
ma Orientalis, & Occidentalis Indiæ hucuſque
(vt diximus) explorata non ſint, mihi valde proba-
bile videtur, huius priores accolas ab illa, & à re-
dundanti fortè Sinarum, aut Tartarorum copia
nem duxiſſe; prout tenent multi ex auctoribus re-
latis *ſuprà num.* 6. præcipuè † Arias Montanus *in* 31
Phaleg. qui inde Americanos Ophiritas appellat,
quaſi à duobus filiis Iectam, ſcilicet Ophir & He-
uila, initium ſuæ propaginis ſumpſerint, qui primi
Indiam Orientalem tenuerunt, vt habetur *Geneſ.* 2.
& 1. *Reg.* 9. atque deinde Ophir etiam Occiden-
talem, vt idem auctor probare nititur: *Non enim*
(inquit) *aliam veroſimiliorem originem Indis Occi-*
dentalibus aſſignare poſſumus. Idem tradit Gene-
brard. *vbi ſuprà:* Petrus Opmeerus *in opere Chro-*
nogr. pag. 16. qui aliquos filios Hebri Iectanum
connumerat, ſubditque huic tredecim filios fuiſſe,
qui à Chaldæa ad Indiam vſque migrarunt. *A qui-*
bus, inquit, *Indorum, Sinarumque varia gentes*
originem trahunt, ingenio, induſtria, arte, atque
Philoſophia ſtudiis excellentes.

His ſubſcribunt Michaël Balboa Cabello *in*
Miſcell. Auſtr. M. S. 1. *part. cap.* 12. *&* 3. *part. c.* 15.
& 20. *& cap.* 6. *fol.* 153. Vbi quod † plus eſt, abſ- 32
que vllo certo fundamento ſuadere intendit, vtram-
que Indiam olim coniunctam, & continuam fuiſ-
ſe, quouſque maris fluctibus diuidi cœperunt:
Greg. Garc. *lib.* 4. *c.* 1. *&* 23. Greg. Lop. Madera *de*
excellent. Hiſp. c. 8. *pag.* 70. & Ioan. Boter. *d. lib.* 1.
pag. 345. qui † ad eandem ſententiam fulciendam 33
ſimilem ferè in omnibus conditionem, corporis
habitudinem, ritus & mores, ac præcipuè colo-
rem Indorum vtriuſque Indiæ rectè conſiderant.
Quamuis Fr. Ioan. à Ponte *in conuenient. vtr. Mo-*
narch. lib 3. *c.* 7. *pag.* 53. contrarium, ſcilicet Ame-
ricanos ab Orientalibus nequaquam procedere, ſua
tantùm auctoritate nixus exiſtimet.

Sed prædictam opinionem, licèt in origine
Ophir reiiciat, in reliquis tamen ſequitur etiam, &
optimè exornat Torniellus *d. anno Mundi* 1931.
num. 47. *pag.* 232. Vbi † ait, quòd ſi quæratur ex 34
quibus filiis, aut poſteris Noë hic Nouus Orbis

impletus fuerit, poſſumus reſpondere, ex filiis
Sem, per partes Indiæ Orientalis, & Chinæ, &
Iaponij prouinciis atque inſulis, quæ Ame-
ricæ Aquilonari vicinæ ſunt: aut etiam ex poſte-
ris Iaphet, qui poſtquam per plagas Aſiæ Aqui-
lonares, quas nunc Tartari incolunt, diſſeminati
fuerunt, tandem ad Orientales eiuſdem Aſiæ fines,
qui ſupra Chinam nonnihil flectunt, ad Aquilo-
nem deuenerunt, prope fretum Aniam, quo vt di-
ximus, paruo interuallo, ipſa Aſia ab America ſe-
iungi perhibetur. Ad illas autem Antarcticas pro-
uincias, quæ nobis omninò Auſtrales eſſe viden-
tur, & contra extremum Africæ Promontorium,
quod *Caput Bonæ Spei* appellant, reſpiciunt, licèt
nobis adhuc benè cognitæ non ſint, probabiliter
coniici poſſet, primùm penetraſſe poſteros Cham,
qui prædictum Promontorium, cæteráſque Afri-
cæ partes incoluiſſe dicuntur: hi enim à prædictis
Antarcticis regionibus omnium minus remoti
fuiſſe videntur, & conſequenter ad eas potuiſſe
commodiùs pertranſire.
35 Quo ſenſu † accepta, vera eſſe poteſt opinio
Gomaræ *in hiſtor. Indiar. lib. 5. cap.* 217. dum exi-
ſtimat, Peruenſes à Chamo originem ducere, ac
maledictionis Diuinæ in Chamum hæredes eſſe,
& idem de Braſilienſibus, & aliis Americanis tra-
dit Ioan. Lerius Burgundus *in ſua hiſtoria naui-
gationis in Braſiliam*, quæ habetur *in 3. part. hiſt.
America cap. 15. in fin. pag.* 233. Qui tamen hoc
36 leuiſſima † alia coniectura confirmat, dicens:
quod cùm Ioſue, iuxta promiſſiones Patriarchis
factas, mandatúmque ſibi peculiariter datum, in
terram Chanaan ingrederetur, teſtatur Scriptura,
Ioſue 2. 9. tantùm terrorem irruiſſe ſuper illius ter-
ræ incolas, vt diffluerent metu Iſraëlitarum: vnde
etiam fieri potuit, vt Americanorum noſtrorum
maiores, Iſraëlitarum conſpectum fugientes, mari
ſe commiſerint, ac tandem in terram Americam
appulerint.
Ioannes quoque à Torquemada *in Monarch.
Ind. lib. 1. cap. 10. pag.* 33. & latius *lib. 14. cap.* 18.
& 19. Ioan. Lucena *in vita Sancti Xauerij lib. 1.
cap. 13. & lib. 10. cap.* 22. Hieronym. Oſorius *de
reb. Eman. lib. 8. pag.* 320. Petrus Bertius *in de-
ſcript. Iaua, pag.* 611. & Seraph. Freitas *de iuſto Im-
per. Aſiat. cap. 5. num. 15. &* 20. eandem originem
conſtituit Indorum Orientalium & Occidenta-
lium, putántque eos ab aliquo ex filiis, vel nepo-
37 tibus Cham propagari cœpiſſe, † atque ideò co-
lorem æneum ſubfuſcum habere, ſiue oleaſtri-
num, & vt plurimùm cineritium quibus adſtipu-
latur, quod refert Herrera *in hiſtor. gener. Ind. de-
38 cad. 1. lib. 9. cap. 4. pag.* 296. Nempe in † Cuba
inſula veteres indigenas noſtris apertè Noë, & fi-
liorum eius hiſtoriam retuliſſe, dicentes, ſe ex fi-
lio, cui ille maledixit, procedere, & ideò rudio-
res, & verſicolores eſſe, ac nudos incedere. Nos
verò ex altero, cui benedixit, & ideò veſtibus vti,
equis incedere, atque aliis cœli donis, & commo-
ditatibus perfrui.
Quod vt melius intelligamus, ſciendum eſt,
coloris † Indorum cauſas, vt & nigredinis, &
39 criſpaturæ Æthiopum à plurimis doctiſſimis viris
in Solis ardorem & temperamenta locorum, qui-
bus habitant, referri ſolere, vt conſtat ex Ptolem.
in oper. quadripert. & eius comment. Hily. *cap.* 2.
Hippocrat. *in tract. de aere & aqua:* Albert. Magn.
de nat. cæl. lib. 2. & 1. Galen. *lib. 2. de temperam.
cap.* 12. Cabello *in d. Miſcell. Auſtr. 1. part. cap.* 9.
Fr. Gregor. Garc. *d. tract. de Ind. orig. lib. 2. cap.* 5.
pag. 149. *& ſeq.* & Simon Maiol. *in dieb. Canicul.
t. 1. colloq. 3. pag.* 62. Vbi † tradit non eſſe mon- 40
ſtroſum, quod cutis adeò variæ formæ, & colores
in hominibus ſint: nam cœli id in climata pluri-
mum influunt: ſed magis admirandum eſſe ex albis
naſci Æthiopem, aut ex Æthiopibus album; ac
proptereà in † Mexico ab eius antiquis Tyrannis 41
Motechumis homines aliquos publicè ali ſolitos,
quibus ab ipſo ortu cutis, crines, ſupercilia, ac
palpebræ albæ fuerint, idque valdè ibi pro admi-
rando habitum fuiſſe, vt tradit Corteſius *in relat.* 2.
Et idem Maiol. *colloq. 17. pag.* 395. ex Oder. Bar-
boſa, & aliis commemorat † in India Orientali 42
tantam eſſe climatis in vnico monte Zantone vim
variam, vt quà vergit ad Orientem albi ſint, qui
& naſcuntur, & incolunt; quà verò vergit in
Occidentem, nigerrimi, cum tamen omnes belui-
no more viuant.
Illud porrò magis monſtroſum videtur, quod
de homine quodam bicolore à Ptolemæo Lagi fi-
lio in Ægyptum deducto narrat Cœl. Rhodigin.
lib. 7. antiq. lect. cap. 18. cuius quidem medietas ex
æquilibrio ſummè erat nigra, & reliqua portio
eximiam albedinem præferebat.
Theodectes † etiam apud Strabonem *lib.* 15. 43
pag. 799. eandem coloris varietatem Soli his car-
minibus tribuit:

Quorum propinqua Sol adurens orbita
Fuliginoſo corpora colore imbuit,
Æſiúque totas ſicco criſpauit comas,
Matreſémque adoleſcendi conſumptam abſtulit.

Vnde idem Strabo infert, † Indos Orientales non 44
criſpari, nec eorum colorem in totum aduri, ſicut
Æthiopum, proptereà quod ſint humidi aëris
compotes, & minus perpendiculariter radiis Solis
feriantur.
Alij tamen putant, † neque Soli, neque ſolo 45
id eſſe tribuendum, ſed à ſpermatis natura profi-
ciſci, quoniam ſub Æquatore, locis vtrique Tro-
pico vicinis inter nigerrimos ſparſi reperiuntur al-
bi, vel cineritij, qui illic in ſua albedine perſe-
uerant, vt in Regno Melinda & Mombaza, &
benè obſeruat Abraham Ortel. *in comment. tab. 4.
ſui Theatri:* & Auctor *hiſt. Regni Congiani cap.* 3.
in calidioribus quibuſdam locis ſub eodem paral-
lelo; atque adeò, ſub eadem cœli conſtitutione
videmus naſci alicubi homines albos, vt in hac
America, alicubi ſubfuſci coloris, vt in Abyſſi-
norum regionibus alicubi nigerrimos, vt in Aſiæ
Prouincia, quam Malabaricam vocant. Et quia
Æthiopes † etiam, & Indi, ſi per multa ſæcula 46
in frigidas regiones transferantur, ſemper tamen
nigros, vel oleaſtrinos liberos generant; ſicuti &
Hiſpani albos, quamuis in Indiæ, aut Æthiopiæ
littoribus perſeuerent. Et in inſula S. Thomæ, quæ
primùm à Luſitanis habitari cœpta eſt, non im-
pedit calor quominus ipſorum filij vſque ad cente-
ſimum iam annum albi ſint, & maneant: cum
tamen Sol ibi æquè ac in aliis inſulis Æthiopicis
calidus ſit.
Quapropter affirmant à ſtirpe & † ſanguine 47
Cham Æthiopes prouenire, qui deſtitutus fuit pa-
tris ſui Noë benedictione, ob culpam, quam con-
traxit in eius temulentia irridenda, & inde ma-
gnam plagam poſteritati ſuæ attulit, vt & ipſa in-
dignationem Dei in ſuum parentem teſtaretur, vt
habetur Geneſ. *cap.* 10 & Paralip. 1. Chanaan enim
filius Cham quartogenitus, quia patri ſuum temu-
lentium oſtendit, maledictus fuit, & iugo ſeruitutis
ſubiectus: & ideò Chananæi, & aliæ vndecim
gentes

gentes ab eo deſcendentes, deletæ ſunt. Chus ve-
48 rò † ipſius Cham primogenitus, quamuis multò
ante patris impietatem natus fuiſſet, niger tamen
ipſe, velut in pœnam effectus, nigerrimos filios
produxit, & Æthiopum auctor eſſe perhibetur.
49 Filij autem † Mizraim ſecundogeniti nigri, & de-
50 formes nati ſunt, vt Ægyptij, ac † Getuli præter
nigrorem ore putidi, vt cogantur perpetuò ſalem
51 in eo habere. Filij denique Phut † tertiogeniti
(vt Mauri) nigri, ſimi, labeones, aliòque modo
52 prodigioſè affecti. Ex † quibus coloribus vtriuſ-
que Indiæ incolæ habent, & præcipuè illius Olea-
ſtrini, quo, vt diximus, magis frequenter præditi
eſſe videntur. Quod vltra Torquemadam *d. lib. 14.
cap. 18. & 19.* vbi ſupra apertè proponit, & pro-
ſequitur Ant. Poſſeuinus *in Biblioth. 2. tom. lib. 15.
cap. 19. pag. 252. & 253.* Didacus de Yepes *in ſuis
diſcurſ. de var. hiſtor.* & Auguſt. Torniel. *in annal.
ſacris tom. 1. ann. Mundi* 1931. *n.* 26. 27. Et qui
53 † de Æthiopibus plura voluerit, & de vſu illius
adagij *Æthiops non albeſcet*, legat Plinium *lib. 2.
cap. 8. & lib. 6. cap. 30.* Eraſmum *in adagiis*: Al-
ciat. *Embl.* 59.

Abluis Æthiopem quid fruſtra? ah deſine; noctis
Illuſtrare nigræ, nemo poteſt tenebras.

Vbi Sanctius Brocenſis, & Claudius Minoës alios
allegant, & eruditiſſimus pariter ac piiſſimus vir
Martin Delrio *in adag. ſacr. 1. tom. adag. 851.
pag. 448. & ſeq.*

54 Illud † tandem pro huius capitis coronide ſub-
iiciemus, hodie Indos omnes, vt plurimùm, me-
diocri ſtatura reperiri, cuius rei cauſas examinat
Torquemad. *d. lib. 14. cap. 24. & 25.* & Fr. Ioan. à
Ponte *in Monarch. lib. 3. cap. 9. pag. 75.* Quamuis
non ignorem, tam incolarum traditionibus, quàm
multorum Scriptorum teſtimoniis, compertum
eſſe, in aliquibus huius Noui Orbis regionibus
quondam Giganteæ magnitudinis homines vi-
guiſſe, & hodie quoque vigere, vt etiam de In-
dis Orientalibus diximus *ſupra cap. 2. ex num. 11.*
Nam Americus Veſpucius *in ſua relat. nauig. 2.*
tradit, ſe in quandam inſulam appuliſſe altiſſimis
hominibus cultam, quam ob id Gigantum appel-
larunt. Et Anton. Pigafetta, qui fuit ſocius Ma-
gallanis, dum nobile eius nominis fretum detexit,
affirmat, ſe iuxta illud Giganteos populos con-
ſpexiſſe, quorum ceruix ad brachij dimidium lon-
gitudine protendebatur. Qui Gigantes poſteà ſæ-
pè ab aliis illud fretum nauigantibus conſpecti
ſunt. Et de eis ita ſcribit Cardanus *lib. 8. de rerum
variet. cap. 41.* relatus in Theatr. vit. human. *vol. 2.
lib. 2. pag. 277. Conſtat iuxta fauces freti Magal-
lanici in Boreali littore ad quinquaginta duas par-
tes altitudinis eſſe Patagones Gigantes, octo palmis
longiores, magnos pro ſtatura pedibus, qui crudis
carnibus veſcuntur, piſcibus aſſatis, pane carent.
Vna bucca libras duas carnis aut piſcium ſumunt:
tantùm aquæ vno hauſtu bibunt, vt duodecim ho-
minibus ſufficere poſſit. Cæterùm forma decenti
ſunt, membriſque pro altitudine commenſuratis:
curſu velociſſimi, hilares, fortes, robuſtiſſimi etiam
ſupra magnitudinis rationem. Furtis mirum in mo-
dum delectantur: crudeles tamen, quod mirum eſt,
non ſunt, nec humana carne veſcuntur. Sagittas
adeò profundè in gulam demittunt, vt in ventricu-
lum peruenire exiſtimentur, quòd ipſi pro egregio
ſpectaculo habent.*

Idem de antiquis Incatanæ Prouinciæ Indis
monumentis ſuis mandauit Anton. de Herrera *in
Tom. 1. hiſt. gen. Ind decad. 4. lib. 2. cap. 7. ad fin. pag. 44. &
lib. 10. cap. 4. pag. 268.* & de Chichimecis, & aliis
gentibus Nouæ Hiſpaniæ: Acoſta *in hiſtor. Ind.
lib. 7. cap. 3. pag. 457.* vbi ait, ſe molam cuiuſdam
ex his Gigantibus pugno maiorem vidiſſe; & Fr.
Ioan. de Torquemada *in Monarch. Ind. lib. 1.
cap. 13.* vbi de alia teſtatur duobus pugnis maiore,
quæ ex ſepulto iamdiu hominis cadauere extracta
fuit, cuius caput grandis dolij vinarij magnitudi-
nem excedebat, quod & tradit Cardanus, &
Theatrum *vbi ſuprà*, docens ex oſſibus horum
Gigantum in ſepulchris repertis, patuiſſe ad totum
habita ratione conſtare, viginti palmos magnitu-
dine exceſſiſſe, hoc eſt triplum iuſtæ magnitudi-
nis fermè hominum noſtræ regionis, & æui:
Apud eundem etiam Ioſeph. Acoſtam *lib. 1. de
nat. Noui Orb cap. 19. pag. 5*[illegible]. Petr. Ciezam *1. part.
diſt Perù cap. 52.* Auguſt. Zarate *in ead. hiſt. lib. 1.
c. 5.* Magin. *in 2. part ſuæ Coſmogr. tab. 34. fol. 186.*
Torquemad. *d. cap. 13. pag. 38.* Fr. Greg. Garc. *lib. 1.
de Ind orig. cap. 4. §. 1. pag. 67.* Garcilaſſum Incam,
in ſuis comment. lib. 9. cap. 9. fol. 234. Herreram *de-
cad. 5. lib. 3. cap. 1. pag. 64.* & Ioan. Metellum rela-
tum à Theatr. vitæ hum. *vbi ſuprà* reperimus, cele-
brem eſſe famam in hac Peruenſi regione, vbi
nunc Manta, & Portus Vetus oppidum perexi-
guum ab Hiſpanis ædificatum eſt, circa *Caput S.
Elenæ*, reperiri oſſa hominum Gigantea, tantæ
magnitudinis, vt duplo, aut certè ſemiduplo cor-
pora eorum proceriora fuiſſe demonſtrent, quàm
ſint communia præſentium Indorum. Illus autem
Gigantes olim mari ad hæc littora eſſe delatos, ibi
cum indigenis bella geſſiſſe, & quædam extruxiſſe
immania opera, cuius generis profundus puteus ho-
die viſitur, lapidibus immenſis ædificatus. Ac tandē
homines illos ſæuos & portentoſos, quòd nefaria,
& impuriſſima libidine abuterentur, cœlitus eſſe
conſumptos. De quibus Gigantibus mentionem
etiam facit Did. Daualos & Figueroa *in Miſcell.
Auſtrali colloq. 33. pag. 147.* & ſubiungit, in valle
de Tarija ſimilia Gigantum oſſa reperiri, ſeque
vnius mandibulam vidiſſe, quæ ſemiulnam exce-
debat, cum tribus dentibus pugno maioribus; &
à Dom. Laurentio Suar. de Figueroa, Prouinciæ
Sanctæ Crucis de la Sierra Gubernatore, audiuiſſe,
à ſe aliud integrum cadauer in eadem valle iuxta
cuiuſdam torrentis ripam conſpectum, adeò por-
tentoſæ magnitudinis, vt enſis per oculi cauam de-
miſſus, vix ad cerebrum perueniret.

CAPVT XI.

De Auctoribus & argumentis, quibus probatur, Hiſpanos omnium primos hunc Nouum Orbem detexiſſe, & aliis ante eos prorſus incognitum, & certè nec leuiter adumbratum.

SVMMARIVM.

1 *Orbis Nouus an antiquis vllo modo cognitus fuerit?*
2 *Auctores, qui tenent, Orbis Noui nullam antiquis notitiam fuiſſe, latè recenſentur.*
3 *Ioseph. Acoſta, Abrah. Ortel. Maluend. & alij meritò mirantur, hunc Nouum Orbem, adeò magnum & diuitē, antiquos tot ſæculis latuiſſe.*

4 *Orbis Noui notitia ſi aliqua fuit apud antiquos, poſteà in totum euanuit.*

5 *Franc. Valleſius ſentit, Orbis Noui habitationem nulla memoria, vel hiſtoria ante Columbum cognitam.*

6 *Alani Copi ſententia & verba de omnimoda ignoratione Noui Orbis apud antiquos.*

7 *Thomas Bozius Eugubinus laudatur, qui tradit, ne tenue quidem nomen Noui Orbis ad maiores noſtros perueniſſe.*

8 *Orbem Nouum non fuiſſe antiquis ſæculis cognitum, pluribus argumentis Auctor euincit.*

9 *Mundum ex vna tantum parte cœlum, & terram habere multi ex antiquis cum Epicuro opinabantur. Alij cum Stoicis & Peripateticis contrarium ſentiebant, & num. 11.*

10 *Lucretij carmina aduerſus eos, qui Mundum rotundum eſſe putabant.*

11 *Terra conſtituta eſt à Deo in medio globi cœleſtis, & duas ſuperficies habet.*

13 *Terra cur dicta à Græcis, ἰοίρρ ποι.*

14 *Globoſa figura ſiue forma, perfectiſſima eſt.*

15 *Terra in medio cœleſtis globi pendens, quomodo ſuſtineatur?*

16 *Orbis Etymologia à rotunditate.*

17 *Manilij locus elegans de Orbis rotunditate.*

18 *Plinius qualiter aperiat ineffabilem rationem, qua elementa inter ſe colligata ſunt.*

19 *Auſtrales mundi plagas, aquis omninò tegi multi ex veteribus opinabantur, & quare?*

20 *Procopij Gazæi notabilis locus, terram in aquis ſubſiſtere, & infra nos nullam eſſe putantis.*

21 *Photius reprehendit D. Clementem, quòd putauit, terram reperiri vltra Oceanum, & Phœnicem auem veram eſſe.*

22 *Auſtrales & Occidentales regiones vltra Oceanum inhabitatas eſſe, multi ex antiquis putarunt, & quare?*

23 *D. Auguſtini locus expenditur.*

24 *Caietanus putat, nullo Scripturæ loco concludi, omnem terram eſſe habitabilem.*

25 *Antipodes, ſiue Antichtones eſſe multi auctores conſtantiſſimè negarunt, & de horum nominum etymologia.*

26 *Antipodes Hiſpanis, & aliis Europæis ſunt plures regiones Noui Orbis, remiſſiuè.*

27 *Antipodes eſſe, qui olim ridebant, hodie magis ridendi ſunt.*

28 *Lactantius Firmianus multum inuehitur in eos qui Antipodes eſſe affirmabant.*

29 *Lucretius vanos & ſtolidos vocat eos, qui Antipodes agnoſcunt.*

30 *D. Iſidorus Antipodes fabuloſas appellat.*

31 *Procopius Gazæus quaſi contra Fidem eſſe inquit Antipodes dari.*

32 *Virgilius Epiſcopus Salcburg. reprehenſus fuit, quod Antipodes dari pro concione dixit.*

33 *Antipodes eſſe plures ex antiquis affirmarunt.*

34 *Antipodes eſſe qui olim agnouerunt, putabant alterius generis eſſe, & aditum ad eos non dari propter calorem Torridæ Zonæ.*

35 *Zonas quinque, quibus terra diuiditur, qualiter deſcribat Cicer. Plin. & alij, & n. 38.*

36 *Auſtralem Zonam, & gentes ſub ea habitantes à nobis agnoſci non poſſe, multi putarunt.*

37 *Nili origo agnoſci non poteſt ob æſtum, Torridæ Zonæ cum Lucano.*

38 *Auctores plurimi recenſentur, qui de Zonis Orbis ſcribunt.*

39 *Zonam Torridam eſſe impertranſibilem, & inhabitabilem, hodie etiam aliqui nimis ſupinè ſcribunt.*

40 *Picus Mirandulanus publicè Romæ defendit Zonam Torridam inhabitabilem eſſe.*

41 *Zonas omnes habitabiles eſſe, & Torridam placidiſſimam, hodie certiſſimis experimentis compertum eſt, & auctores qui de hoc agunt, & num. 53.*

42 *Philoſophicis argumentis non eſt deferendum plus quàm oculis.*

44 *Seruius quid ſentiat de Antipodibus, & eorum cum noſtris communicatione?*

45 *Zonas tres anteà inhabitabiles, poſt Chriſti aduentum habitabiles factas, piè probare nititur Thomas Bozius.*

46 *Chriſti Domini fœliciſſimus aduentus plurima bona mundo attulit, & Sybillæ carmina de hoc.*

47 *Oceanum innauigabilem eſſe veteres crediderunt, & loca Nazianz. Origen. & Cicer. num. 49. 51. 52.*

48 *Antipodes negauit D. Auguſt. & alij Eccleſiæ Patres, quia ad eas regiones tranſiiſſe per Oceanum Adami poſteros impoſſibile indicarunt.*

42 *Adagium* non vltra Gadira, *ſiue*, quæ vltra Gades inacceſſa, *explicatur, & exornatur.*

53 *Oceanus in ſacra Pagina ſumi ſolet pro fine totius Orbis.*

54 *Gades ſumitur pro vltimo termino Occidentis.*

55 *Hercules columnas Gadibus fixit, tanquam illic eſſet ſuprema Orbis meta.*

56 *Imperatorum antiqua conſuetudo fuit aliquas columnas, vel alia monimenta erigere in extremis locis, ad quæ perueniſſent.*

57 *Gades nomen terminum, ſeu finem Latinis ſignificat.*

58 *Finis terræ Promontorium Hiſpaniæ in Regno Galleciæ.*

59 *Hiſpania tota, & præſertim Prouincia Bætica dicitur Occidens Occidentis, & id ſignificare eius antiqua nomina Sepharad, & Spania.*

60 *Heſperi nomine à quo Heſperia dicta Græci totum Occidentem appellabant.*

61 *Epitaphia antiqua, quæ Hiſpaniæ eras terrarum vltimas faciunt.*

62 *Promontorium ſacrum, id eſt*, El Cabo de S. Vicente, *Orbis vltimum dicitur Strabani.*

63 *Tarteſſus Bætica vrbs eadem ac Gades.*

64 *Tartarum vbi defunctorum animas mitti credebant, in vltimis Hiſpaniæ oris tanquam in extrema totius Orbis regione antiqui collocabant.*

65 *Elyſij campi, & Beatorum ſedes in Hiſpaniæ finibus eſſe putabantur, ſecundum Homerum & alios.*

66 *Heſperidum horti, quamuis circa Hiſpaniam poſiti, ab antiquis ignorabantur, & quare?*

67 *Oceani nauigatio vltra fretum Herculeum olim nimis periculoſa, & quare?*

68 *Maria omnia innauigabilia olim Atlantica dicebantur.*

69 *Nauigationes per Atum olim incognita erant.*

75 *Nauium & nauigationis inuentio & vſus à Noe temporibus initium accepit.*

71 *Atlantem*

71 *Atlantem Lybicum primum naues fabricaſſe teſtatur Clem. Alex.*

72 *Nauium forma, aſtrolabium, & alia nautica inſtrumenta, quibus hodie vtimur, antiquis ignorabantur.*

73 *Magnetica acus, & eius præciſa neceſſitas ad nauigationes per altum ineundas.*

74 *Nauigationis aliquam peritiam, & certitudinem ex ſyderum obſeruatione Phœnices nacti fuerunt.*

75 *Nauigantes nubilo, aut proceloſo tempore ſyderum obſeruatione ſe iuuare non poterant.*

76 *Virgilij elegans naufragij, & procellæ deſcriptio.*

77 *Magnetica acus inuentum extollitur, & quod priſcis ignotum fuit.*

78 *Nauigandi peritia antiquorum cum hodierna, & præcipuè Hiſpanica conferri non poteſt.*

79 *Magnetica acus inuentor quis? & de eius commodis & vſibus, remiſſiuè ad plures auctores.*

80 *Magnetis proprietates miranda, & vnde ei nomen, remiſſiuè.*

81 *Magnes cur ſemper Septentrionem requirat, remiſſiuè.*

82 *Magnetis nouum, & mirum experimentum.*

83 *Magnetica acu multi etiam vtuntur in terreſtribus itineribus: & de montibus magneticis, qui attrahunt ad ſe nauigia, quibus ferrum ineſt.*

HVIVS ergo adeò vaſti, & immenſi Orbis detectione, deſcriptione, & indigenarum
1 origine patefacta, ſupereſt † nunc, vt eadem cura, nobilem illam quæſtionem examinemus: an ſcilicet ante Columbi, & Hiſpanorum in eundem Orbem aduentum, ab aliquibus antiquorum ſæculorum hominibus cognitus, & luſtratus fuerit, aut ſaltem certis, & conſtantibus litterarum monumentis oſtenſus? Et planè mihi ſemper eorum opinio magis arriſit, qui tantæ detectionis & cognitionis primam laudem ac gloriam Hiſpanis tribuunt, & aliis ante eos, has Occidentales & Auſtrales regiones penitus ignoratas, eſſe teſtantur.
2 Quod † multis rationibus defendunt, & extollunt Petr. Malferit. inter conſilia Mandelli *vol. 2. conſ.* 769. *num.* 17. Marquardus de Suſanis *in tract. de Iude. & infidel. 3. part. cap.* 14. *in princip.* Petr. Bellin. *in tract. de bello 2. part. tit.* 11. Tarapha *de Regib. Hiſpan. cap. vltim.* Victoria *in relect. de Ind. inſulanis in princip.* Batter. *in libello de regione Ophira*: Lud. Leo Auguſtinian. *in comment. ſuper Abdiam cap. vlt. pag.* 662 *& ſuper Cat. cap.* 8. Ioſeph. Acoſta *lib. 1. de nat. Noui Orb. cap. 1. & ſeqq.* Peter. *lib. 3. in Gen.* Barradas *lib. 5. concord. cap.* 11. Boterus *in relat. vniuerſal. vol. 2. lib. 1. ex pag.* 329. *vſque ad* 338. Ant. de Herrer. *in hiſtor. gener. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 2. & cap. 6. pag.* 12. *in fin.* Greg. Lopez Madera *in lib. de excell. Hiſpan. Monarch. cap. 6. fol. 44. & cap. 9. ex fol.* 67. Iacob. Valdes *de dignit. Reg. Hiſp. cap.* 12. *num. 7. cum ſeq. & cap. 19. ex num. 55. ad* 63. Camillus Borellus *de præſt. Reg. Cathol. cap. 43 num. 7. & 8. & cap. 46. num. 225. &* 226. Bern. Aldrete *lib. 3. de orig. ling. Hiſp. cap.* 13. Petr. Opmeer. *in opere Chronograph. pag.* 417. Fr. Ioan. à Ponte *in Conuent. vtr. Monarch. lib. 1. cap. 7. §. 10 pag. 49. & cap. 19. §. 1. pag.* 152. *& §. 2. pag.* 125. Traian. Bocacin. *in nuptiis Parnaſ. centur. 2. cap.* 90. Fr. à Torquemad. *in Monarch. Ind. lib. 1. cap. 4. in fin.* Auguſt. Tutniel. *in annal. ſacris ann. mundi* 1931. *num. 46. &* 48. *pag.* 230. *& ſeq. & ann.* 3043. *num. 7. &* 8.

Idem tradit ipſe Acoſta *eod. lib. cap.* 11. † vbi 3
monſtri ſimile reputat, & alterum Orbem eſſe tantum quantum hunc cernimus, & antiquos tot ſæcula latuiſſe, & nullum prorſus veſtigium inueniri, quo oſtendi poſſit, ex Europæ nationibus aliquem ante Hiſpanos in has oras appuliſſe.

Abrahamus etiam Ortel. *in Theat. Geograph. tab.* 5. & Carol. Stephan. qui eius verba tranſcribit, *in diction. Hiſt. & Poet. verb. America*, in eadem opinione ſunt. Et æquè mirum ſibi videri dicunt, hoc Hæmiſphærium tantæ & tam immenſæ amplitudinis, veteribus tot ſæculis incognitum manſiſſe, & tandiu potuiſſe latere, conſiderata præcipuè cum antiquorum in deſcribendo terrarum Orbe diligentia, & ampliſſimorum imperiorum ad perquirendas regiones commoditate, opportunitatéque tum humani generis dira, atque inſatiabili auro, atque argento inhiante cupidine, nihil non tentante, quo his potiatur, quibus hæ regiones incredibili copia abundant.

Doctiſſimus quoque Fr. Tho. Maluend. *lib. 3. de Antichr. c. 16. in princ.* apertè reſoluit, veteres Scriptores, & quoſcunque qui ante Columbum fuerunt, nullam habuiſſe vel tenuem ſuſpicionẽ iſtius tam vaſtæ, & immanis terræ portionis, quæ per Hiſpanos patefacta eſt, vt planè ſit inter maxima miracula computandum, voluiſſe Deum, per tot ſæcula ab Orbe condito maiorem partem totius Orbis terrarum ita in obſcuro delitescere. Et in fine
eiuſdem capitis ſubdit, quod † etſi concedamus 4
apud priſcos aliquam quamuis confuſaneam, atque interturbatam extitiſſe Noui iſtius Orbis notitiam, cuiuſmodi tamen cognitionis vel tenuem auram paulatim poſtmodum obliteratam, ac penitus tandem euanuiſſe.

His adſentiens † eruditiſſimus Franc. Valleſ. *in* 5
lib. de ſacr. Philoſoph. c. 26. explicans illud Deuter. *c.* 30. *Si ad cardines cœli fueris diſſipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus, & aſſumet*, inquit, tempus, omnium rerum magiſtrum, euidenter indicaſſe, omnes Mundi partes ad vtrumque Polum habitabiles eſſe, & verè ab hominibus coli ab Adami ſemine diſſeminatis. Hanc autem diſſeminationem, nulla neque memoria hominum, neque hiſtoria cognitam, nobis in hoc ſæculo velut digito indicaſſe Hiſpanos Chriſticolas, incarnati Verbi diſſeminationem procurantes.

Alanus † Copus natione Anglus, eidem opinio- 6
ni ſemel & iterum ſe ſubſcribit. Nam *in Dialog. 6. aduerſus Hæret. c. 9. pag.* 783. ſummam diuinæ prouidentiæ curam extollens, quæ cùm Fides Catholica in Septentrionalibus regionibus habebatur, eiuſdem prædicationem & agnitionem ad Auſtrales Orbis Noui perduxit, ſic addit. *Qua antea ne extitiſſe quidem vllis vnquam libris eſt traditum, vlla fama, & auditione acceptum.* Et *in eod. Dialog. c. 34. pag.* 642. Sleidani hæretici fraudem incuſans, qui Catholicæ Fidei propagationem in Orbe Nouo eo tempore ab Hiſpanis factam perfidioſo ſilentio inuoluerat, inquit: *Incredibili Dei benignitate alterum quendam Orbem, de quo nihil à Ptolemæo, nihil veteribus Coſmographis, nihil ab aliis vel fando quidem prius accepimus, intra hominum memoriam repentè emerſiſſe.*

Extant quoque † plurima eiuſdem rei præco- 7
nia, & teſtimonia in illis piis pariter ac eruditis libris, quos inſignis Thomas Bozius Eugubinus de ſignis Eccleſ. Dei in vulgus mandauit, & præcipuè

 lib. 17.

lib. 17. *cap.* 1. *fig.* 74. vbi ait : *Non ita pridem loca plurima, & latiſſima reperta fuiſſe nauigationibus Luſitanorum & Hiſpanorum, quorum ne terrena quidem nomen peruenerat ad maiores noſtros.* Et *lib.* 6. *cap.* 7. vbi diuinitus hunc Nouum Orbem, qui continet dimidium totius Orbis terrarum, Catholicis Regibus detectum oſtendit ; & idem tradit *in lib. de robore belli, cap.* 9. *pag.* 312. *& cap.* 12. *pag.* 337.

Pro cuius ſententiæ confirmatione, & illuſtratione, ego cum aliis & præter alios, ſequentia ar-
8 gumenta † perpendo : Primum, quòd Nouus hic Orbis non videtur vllo prorſus modo antiquioribus ſæculis innoteſcere potuiſſe, cùm eorum plurimi, & ij quidem grauiſſimi Scriptores extite-
9 rint, qui † mundum vniuerſum domui ſimilem reputabant, cui tectum ex vna parte non quaquauerſus immineat. Atque ita ad Polum Antarcticum, & Auſtrales & Occidentales plagas nullo pacto cœlum extendi poſſe contendebant, & longè minus terram, cuius grauem molem in medio aere ſuſpenſam teneri, nulla ratio (vt ipſi ſibi ſuaſerant) patiebatur : quam opinionem ſæpe ſæpius repetiit D. Chryſoſt. *homil.* 14. *&* 27. *in epiſt. ad Hebr. & homil.* 6. *&* 13. *in Geneſ. & homil.* 12. *ad populum Antioch.* irridens eos, qui cœlum rotundum & ſphæricum eſſe opinabantur, cum Scriptura potius tabernaculum à Deo fixum commemoret. Cui etiam hac in parte aſſentiuntur Theophyl *in comment. ad Hebr. cap.* 8. & illis antiquior Lactan. Firmian. *lib.* 3. *diuin. inſtitut. cap.* 24. qui Epicuri probans ſententiam Peripateticos, & Academicos circa cœli ambitum & figuram damnat, & terram ad Chaos quoddam immane definit,
10 prout & facit † Lucretius *lib.* 1. *de nat. rerum*, qui cum eodem Epicuro, ſic inquit :

Illud in his rebus longè fuge, credere, Memmi,
In medium ſumma quod dicunt, omnia niti :
Atque ideò mundi naturam ſtare, ſine vllis
Ictibus externis, neque quoquam poſſe reſolui
Summa atque ima, quòd in medium ſint omnia nixa.

Quod attingere quoque videtur D. Hieronym. *lib.* 2. *in Epiſt. ad Epheſ. cap.* 4. Auctor apud Iuſtin. *quæſt.* 130. *Orthod.* Procop. Gazæus *in cap.* 1. *Geneſ.* & alij relati à Sixto Senenſi *lib.* 5. *Bibliot. annot.* 3. Pererio *lib.* 2. *in Geneſ.* Ioſeph. Acoſta *lib.* 1. *de nat. Noui Orbis, cap.* 41. Maluend. *lib.* 2. *de Antichriſt. cap.* 14. *pag.* 141. Et licèt ſub dubio proponit D. Auguſt. *lib.* 2. *de Geneſ. ad litteram, cap.* 9. *& ſup. Pſalm.* 135. *Quid ad me pertinet,* inquiens, *vtrùm cœlum, ſicut ſphæra, vndique concludat terram in media mundi mole libratam, an eam ex vna parte deſuper veluti diſcum operiat ?*
11 Secundò, † quia quamuis Stoïci & Peripatetici in contrariam ſententiam euntes, cœlum rotundum eſſe, atque in circulum volui affirmarent,
12 & terram etiam † in medio huius cœleſtis globi conſtituerent, duas ſuperficies habentem, vt tradit Ariſtot. *lib.* 1 *de cœlo cap.* 3. Plutarc. *de placit. Philoſoph. lib.* 1. *cap.* 2. Plin. *lib.* 2. *c.* 5. *&* 65. Ouid. *faſt.* dum ait :

Terra pila ſimilis nullo fulcimine nixa
Aere ſubiecto, tam graue pendet onus.

Et ex multis Sacræ Scripturæ locis probant & defendunt D. Aug. *lib. Categor. c.* 10. D. Chryſoſt. ſuper illud Pſalm. 103. *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam:* D. Baſil. *in Hexam. homil.* 1. D. Ambr. *in eod. Hexam. lib.* 3. *cap.* 6. Acoſta *vbi ſuprà cap.* 2. *&* 3. *&* 4. Cœl. Rhodig. *lib.* 1. *antiq. lect. cap.* 4. *&* 13. Vbi inter alia ait, terram hac
ratione † à Græcis, ἰσόῤῥοπον aliquando appellari, 13
id eſt æquinutantem, & rectè mundum in globi
figura fabricatum : quia † vt ab ſcientiſſimis 14
proditur :

Hac æterna manet, Diuiſque ſimillima forma,
Cui neque principium eſt vſquam, nec finis in ipſa,
Sed ſimilis toto remanet, pérque omnia par eſt.

Simon Maiol. *in dieb. Canicul.* 1. *tom. colloq.* 16. *pag.* 367. *&* 368. Iuſtus Lipſius *in Phyſiologia Stoicorum lib.* 2. *cap.* 9. *&* 18. Pat. Ioan. Pineda *in Eccleſ. cap.* 1. *verſ.* 4. *num.* 3. explicans illa verba: *Terra autem in æternum ſtat*, & *ſup. Iob* 26. 6. explicans illa : *Appendit terram ſuper nihilum.* Vbi
ſimul rationem exponunt, quomodo † terra, cui 15
aërem vndique ſubſtratum dicimus, per ſe ipſa pendeat, nec nobiſcum cadat. Quibus ſubſcribens D. Iſidor. *lib.* 14. *Etymolog. cap.* 1. *&* 2. & Higin.
lib. 1. *de Aſtronom. cap. vltim.* Orbem † à rotundi- 16
tate circuli dictum putant, & terram in media Mundi regione collocatam, omnibus partibus æquali interuallo diſſidentem, centrum ſphæræ
obtinere. Vnde eleganter † Manilius *lib.* 1. *Aſtron.* 17
ſic cecinit.

Eſt igitur tellus mediam ſortita cauernam
Aeris, & toto pariter ſublata profundo
Nec patulas diſtenta plagas, ſed condita in Orbem,
Vndique ſurgentem pariter, paritérque cadentem.
Hac eſt natura faciei, ſic mundus & ipſe
In conuexa volans teretes facit eſſe figuras
Stellarum, Soliſque Orbem, Lunámque rotundam
Quod niſi librata penderet pondere tellus,
Non ageret curſus mundi ſubeuntibus aſtris
Phœbus ad Occaſum, & nunquam remearet ad Ortus,
Lunáue ſubmerſos ageret per inania curſus.

Et Plin. † *d. cap.* 5. hanc ineffabilem rationem, 18
qua inter ſe elementa colligata ſunt, ſic tradit: *Mutuo complexu diuerſitatis efficaci nexum, & leuia ponderibus inhiberi, quominus euolent: contraque grauia ne ruant, ſuſpendi leuibus in ſublime tendentibus. Sic pari in diuerſa niſu vi ſua, quæque conſiſtere, irrequieto mundi ipſius conſtricta circuitu : quo ſemper in ſe currente, imam, atque mediam in toto eſſe terram, eandémque uniuerſi cardine ſtare pendentem, librantem, per qua pendeat, ita ſolam immobilem circa eam volubili vniuerſitate, eandem ex omnibus necti, eidémque omnia inniti.*

Adhuc tamen ipſi iidem Auctores frequentius
opinabantur, Auſtrales † & Occidentales Mun- 19
di plagas vndis omninò tegi. Nam cùm ex duobus elementis terra, & aqua vnus efficiatur globus, intelligebant ad Polum Antarcticum mare quaquauerſum eſſe diffuſum, vt conſtat ex iis, quæ tetigimus *ſuprà cap.* 3. *num.* 16. & latiùs adduxit Plutarc. *lib.* 3. *de placit. Philoſoph. c.* 9. 10. 11. D. Auguſt. *lib.* 16. *de ciuit. Dei, cap.* 9. Lactan. Firmian. *lib.* 3. *diuin. inſtit. cap.* 23. Gregor. Nazianz. *epiſt.* 27. *ad Poſthum. & in orat. funeb. ad Baſil.* & Procop. Gazæus *in comment. ad cap.* 1. *Geneſ.* vbi
ſic † inquit : *Quòd autem vniuerſa terra in aquis* 20
ſubſiſtat, nec vlla ſit pars eius, quæ infra nos ſita eſt, aquis vacua, & denudata, omnibus notum reor. Nam ſic docet Scriptura : qui expandit terram ſuper aquas ; & iterum, quia ipſe ſuper maria fundauit eam. Sola igitur ſuperficies, quæ penès nos eſt, intelligi

intelligitur , dum ait : Congregentur aquæ , quæ ſub
cœlo ſunt in locum vnum. Nec decet , vt credamus
aliquam terram infra nos cœli noſtri Orbi oppoſitam.
21 Et hæc fuit ratio , † ob quam Photius *in excerptis*
ex Clement. epiſt.ad Corint.2. pap.26. illi inter alia
ſuccenſet , quòd aliquas terræ Prouincias vltra
Oceanum collocaſſet: *Reprehendat verò ,* inquit,
hoc in illo quiſpiam , quòd extra Oceanum mundos
aliquos collocet. Deinde fortè & illud, quod Phœni-
cem autem vnicam tanquam pro veriſſimo adhibet
argumento.

22 Tertiò, † quia tametſi aquis nudum in parte ali-
qua hæmiſphærium Auſtrale reperiretur , non ta-
men ideò neceſſariò ſequi affirmabant, illud ab
hominibus habitari. Præſertim cùm non percipe-
rent, quando , aut quomodo poſteri Noe ad has re-
giones tranſierint , à quibus certum eſt , omnes
mortales fluxiſſe, vt *ſuprà* probauimus. Qua pro-
23 pter † D. Auguſt. *d. lib.16. de Ciuit. Dei cap.9.*
Nec attendunt (inquit) *etiam ſi figura conglobata,*
& rotunda mundus eſſe credatur, ſiue aliqua ratio-
ne monſtretur : non tamen eſſe conſequens, vt etiam
ex illa parte ab aquarum congerie nuda ſit terra.
Deinde etiamſi nuda ſit, neque hoc ſtatim neceſſe eſt,
vt homines habeat : quando nullo modo Scriptura
24 *iſta mentitur , &c.* Et Cardinalis † Caietanus ex-
plicans illud *Geneſ.1. verſ.26.* vbi Deus , homi-
nem vniuerſæ terræ præeſſe mandat , nullam eſſe
eius partem, docet , quæ dominationi hominis ſub-
iecta non ſit: *Non tamen ex eo* (inquit) *valet conclu-*
di ; omnem partem terræ eſſe habitabilem , vel habi-
tandam eſſe ab homine.

Atque hoc nimirum in cauſa etiam fuit , vt ipſe
idem Auguſtinus , & alij plures Ethnici , & Chri-
ſtiani Philoſophi , quos *ſuprà num.19.* retulimus,
25 Antipodes † ſiue Antichtones eſſe , conſtantiſſimè
negauerunt , ſic appellatos , quòd contrariâ nobis
veſtigia figant ; & oppoſitam terram incolant , di-
ſtentque à nobis diametrò, toto medio terræ cen-
tro interpoſito, ita , vt cùm nobis eſt æſtas , illos
premat hyems : cùm nobis dies , illis nox ſit , vt
præter alios obſeruant Ambroſ. Calepinus & Ca-
rol.Stephanus *in diction.verb. Antichtones & verb.*
Antipodes , Ioan. Funger. *in Etymolog.ſub* eiſdem
verbis , & Maluenda *de Antichriſt. lib.1. cap.2.*
quod apertè oſtendit , nullam illis huius Noui Or-
bis , & gentium in eo habitantium notitiam fuiſſe.

26 Conſtat † namque , antipodes eſſe plurimos,
qui aliquas eius Prouincias inhabitant , quos ple-
nè recenſet Ouetus *lib.4.hiſt. Ind.cap.2.* Ioſephus
Ieſuita *de rebus Braſil. ann.1560.* Surius *in com-*
ment.ann.1501.1552. Ramuſius *tom.1.ſuarum na-*
uigat. Petr.Mexia *in ſylua var.lect.cap.25,* Simon
Maiol. *in dieb. Canicul. tom.1.colloq.1.pag.56.&*
colloq.17.pag.395. & 396. & colloq.15.pag.281.
27 Vt ſic iam ſatis appareat , † non tam ridendos eſſe,
qui olim Antipodes agnouerunt , quàm eos , qui
vanis ſuis coniecturis , & argumentationibus du-
28 cti , illos irridebant , & præcipuè † Lactan. Fir-
mianus *d.lib.3.cap.23.* qui mirum eſt, quam nimis
longè in illis explodendis , & reprobandis proue-
29 hatur. Quos † etiam vanos & ſtolidos appellauit
Lucretius *d.lib.1.* ſic canens:

Illi cùm videant Solem, nos ſydera noctis.
Cernere, & alternis nobiſcum tempora cœli,
Diuidere , & noctes pariles agitare diebus.
Sed vanus ſtolidis hæc omnia finxerit error.

30 Et † fabuloſos D. Iſidor. *lib. 14. Etymol.c.5.*
vbi ait *Extra tres autem partes Orbis quarta pars*
trans Oceanum interior eſt in Meridie , in cuius fi-
nes Antipodes fabuloſè inhabitare produntur.

Procopius † etiam Gazæus *in comment.d.cap.5.* 31
Geneſ. eoſdem Antipodes apertiſſimè negat : *Nam*
ſi Antipodes forent (inquit) *certè Chriſtus eò quo-*
que profectus eſſet , & cætera , quæ pertinent ad ſa-
lutem humani generis, ibi perfeciſſet. Sed & Adam
prima generis noſtri origo & ſerpens , qui humanum
genus circumuenit , & diluuium quoque penes oppo-
ſitam regionem extitiſſet. Quo † argumento re- 32
fert. Auentinus *in annal.Boiorum lib.3.* & Tobias
Hallerus *in oratione* quòd antiquitati non vbi-
que credendum ſit, apud Ioan. Roſinum pag.488.
& nouiſſimè Seraph. Freitas *de Imp. Aſiat.in præ-*
fat. & cap.4. num.5. Reprehenſum & accuſatum
fuiſſe Virgilium Epiſcopum Saleburgenſem in
Germania à Bonifacio Epiſcopo Moguntino, quòd
pro concione dixerat , Antipodes eſſe , eiuſque
opinionem damnatam & exploſam fuiſſe circa an-
num Chriſti 745.

Quartò , quia illi quoque Auctores & Philo-
ſophi , qui melius docti Antipodes ſiue Antichtones
eſſe affirmarunt , vtpotè † Cicero *lib.4. Acade-* 33
mic.quæſt. Pythagor. *apud Laert.in eius vita, Plin.*
lib.2.cap 65. & lib.6. cap.22. Pomp. Mela *lib.1.*
cap.1. Seruius *in 6. Æneid.* Origenes *lib.2. Pe-*
riarch. cap.3. & plures alij , quos refert Maiol.
vbi ſuprà & Maluenda *lib.3. de Antichr. cap.14.*
per totum. Fatebantur † tamen , tales Antipodes, 34
& ſitus terrarum, quas incolebant, nuſquam agno-
ſcere licuiſſe , & non noſtri , ſed alterius generis
mortalium eſſe putabant : propterea quòd ob ar-
dorem intercedentis mediæ Zonæ , quam Torri-
dam vocauere , nemo noſtrorum ad illos , vel illo-
rum ad nos potuerit commigrare, vt expreſsè oſten-
dit Cicero *in fragment. lib.6. de Rep. & in ſomnio*
Scipion. Vbi hos, qui incolunt vtramque Mundi
partem ita interruptos eſſe ait , vt nihil inter ipſos
ab aliis ad alios manare poſſit.

Et † ex quinque Zonis , quibus terra redimi- 35
tur, duas maximè inter ſe diuerſas & cœli vertici-
bus ipſis ex vtraque parte ſubniſas , pruina obri-
guiſſe : mediam autem , & maximam Solis ardore
torreri : duas autem eſſe habitabiles. Earumque
† Auſtralem illam , in qua qui inſiſtunt , aduerſa 36
nobis vrgent veſtigia , nihil ad noſtrum genus
pertinere. Idem docet *lib.1. Tuſculan.* inquiens:
Globum terræ eminentem è mari fixum in medio
mundi vniuerſi loco duabus oris diſtantibus habita-
bilem & cultum : quarum altera quam nos incoli-
mus , ſub axe poſita ſit ad ſeptem ſtellas , vnde hor-
rifer Aquilonis ſtridor gelidas molitur niues altera
Auſtralis ignota nobis , quam vocant Græci , ἀντί-
χθονα , à contrario axe. Plinius etiam *lib.2. cap.6.*
in eadem ſententia eſt, & cùm pulcherrimè earun-
dem Zonarum diuiſionem ſcripſiſſet , ſic ſubdit:
Duæ tamen inter exuſtam , & rigentes temperan-
tur, eaque ipſæ inter ſe non peruia propter incendium
ſyderis. Macrobius quoque *lib.1. Saturnal. c.19.*
& lib.2. de ſomno Scipion. cap.5. poſtquam eaſdem
Zonas depinxit , & terras illas Auſtrales , quæ in
temperata iacent, habitari probauit , ita proſequi-
tur. *Sed à quibus , non licuit nobis vnquam , nec*
licebit agnoſcere : interiecta enim Zona vtrique ho-
minum generi commercium ad ſe denegat commean-
di. Quæ verba eo non citato tranſcribit Philipp.
Bergomenſis *in ſupplem. Chron.lib.1.* & ſequitur
Pomp.Mela *d. lib.1.cap.1.* his elegantiſſimis ver-
bis eandem ſententiam exponens : *Huius medio*
terra ſublimis cingitur vtique mari , eodemque
in duo latera , quæ Hemiſphæria nuncupantur , ab

*Oriente diuiſa ad Occaſum Zonis quinque diſtingui-
tur: mediam æſtus infeſtat, frigus vltimam. Reli-
quæ habitabiles paria agunt anni tempora, verum
non pariter, Antichtones alteram, nos alteram in-
colimus, illis ſitus ob ardorem intercedentis plagæ
incognitus.*

37 Et † ad eandem cauſam refert Lucanus *lib.10.
Pharſal.* Nili originis ignorantiam, ſic inquiens:

Quæ tibi noſcendi Nilum Romane cupido eſt,
Hæc Phariis, Perſiſque fuit, Macedumque Ty-
rannis,
Nullaque non ætas voluit conferre futuris,
Notitiam: Sed vincit adhuc natura latendi,
Summus Alexander Regum, quem Memphis
adorat,
Inuidit Nilo miſitque per vltima terræ
Æthiopum lectos: illos rubicunda peruſti
Zona poli tenuit, Nilum videre calentem, &c.

38 Quæ opinio, & prædictarum † Zonarum na-
tura & diuiſio ab aliis priorum, & poſteriorum ſæ-
culorum Philoſophis, Hiſtoricis, Poetis & Theo-
logis libenter, & frequenter vſurpari videtur, vt
conſtat ex Ariſt. *lib.2. Meteor.cap.5.* Cicer. *lib.1.
de nat. Deorum.* Plinio *lib.2.cap.68.* Strab. *lib.3.
& 17.Geograph.* Virgil. *lib.1. Georg.& 7.Æneid.*
& ibi eleganter Seruio, qui per digitos manus to-
tam Zonarum intelligentiam facillimam reddit,
Lucretio *lib.5.de nat. rerum*, Ouid. *lib.1. Meta-
morph.* Horatio *lib.1.carmin. Ode 22.* Tibull.
lib 4.de laudib.Meſſal. Claudiano *lib.1. de rapt.
Proſerp.* D.Iſidor. *lib.3. Etymol.cap.44.* Philon.
in lib.quis rer. diuin. hæres ſit, Beda *de ratione
temp. lib.11.cap.32* D.Thom. *1.part. quæſt.102.
art.2. ad 4.* Scotu & Durand. *2. ſentent. diſt.17.*
Ludou.Vines *in notis ad D. Aug.d.cap.9.* Ioachin.
Vandiano *in not. ad Pomp. Melam d.ſt. cap.1.* &
plurimis aliis à Chaſſaneo *in Catal. glor. mundi
part.12.conſider.15.* Acoſta *lib.1. de natur. Noui
Orb.capit.9. & 10. & lib.2.per totum*, Thom. Bo-
cio *de ſign.Eccleſ.Dei lib.1.cap.1.& lib.15.cap.18.*
Maluenda *d.lib.3.cap.14.* Fr.Gregor.Garcia *lib.2.
cap.vlt.§.4.& ſequent.pag.162.* & Seraph. Freitas
d.cap.4.num.5.

Et adeò hominum animis hæſiſſe videtur, vt il-
39 li etiam hodie † aliqui Neoterici aſſentiantur, Tor-
ridam Zonam afflatu continui caloris incenſam
nullo modo habitari, vel nauigari poſſe affirman-
tes. Nam vt refert Maluenda *vbi ſuprà pag.139.*
40 Auorum noſtrorum memoria † Ioannes Picus Mi-
randulan. Romæ in publico doctiſſimorum viro-
rum cœtu coram Alexandro VI. P. M. propoſitis
aſſertionibus auſus eſt, id acerrimè propugnare. Et
idem tenet Petr.de Aliaco *quæſt.3. ſuper Sphæram*,
Apian. & Gemafriſius *in Coſmograph.* & Blaſius
Aluarez Mirauall. *in lib.* Hiſpanà linguà Salman-
ticæ edito ann. 1599. cui titulum fecit *de conſer-
uatione ſalutis corporis & animæ, cap.2.* Quo-
rum tamen errorem, ſiue deſidiam, meritò nota-
uit Henric. Martinez *in repert. Mexic. tract.3.
cap.5.pag.169.* & ab eo ſumens Fr.Ioan.Torque-
mada *in Monarch.Ind.lib.1.cap.4.pag.8.* Et enim
41 † cum hoc poſteriori ſæculo tot, & tam certis ex-
perimentis conſtiterit, Antipodes eſſe, & omnes
Orbis plagas, tam quæ ad glaciales Zonas, quam
quæ ad Torridam pertinent, non ſolùm habitabi-
les eſſe, verum & humano genere cultas, atque
etiam multis in locis, & præſertim ſub ipſa Æqui-
noctiali refertiſſimas & placidiſſimas reperiri; at-
que habitationi & nauigationi admodum peruias,
emoti prorſus, & amentis iudicij erit, ea in du-
bium velle reuocare, & † Philoſophicis rationi- 42
bus, quæ ſæpè fallaces exiſtunt, plus quam ocu-
lis noſtris, deferrè, vt optimè † aduertunt Lu- 43
dou. Viues, Acoſta, Maluenda & Torquemada
vbi ſuprà, Iuſt. Lipſius *in Phyſiolog. Stoic. lib.1.
diſſert.19.* Lambinus *ſup. Horatium d. Ode 22.*
Fr. Valleſ. *in libris de ſacra Philoſoph.c.16.* Ioan.
Boter. *in rel.vniuerſ.vol.2.1.part.lib.1.pagin.229.
& ſeq.* Ant.de Herrera *in hiſtor.gener.Ind. dec.1.
lib.1. cap.2. & 4.* Conimbricenſes *in 2.lib. Ariſt.
de cœlo, cap.14. quæſt.1.* Pineda *de reb. geſt. Sa-
lom.lib.4.cap.15.§.2.* Fr. Ioan.à Ponte *in conuen.
vtr.monar. lib.3. cap.19. pag.121.* Thobias Halle-
rus *in d.orat.de antiquit.ap.Roſinum pag.487.*

Qui omnes latiſſime de Zonarum (præcipuè
Torridæ) naturâ & temperie latiſſimè agunt, & ex
antiquis idem iam olim tentarunt Ariſtot. & eius
commentator Auerroes *lib.4 de cœlo*, Auicen. *fen
2.doctr.1. cap.8.* Poſidonius apud Cleomedem,
cuius verba refert Iuſt.Lipſius *in d. Phyſiolog.Stoic.
lib.2 diſſertat.27. in fin.* Albert.Magnus *de nat.
loc.cap.6.* & † Seruius *ſup. Virgil.6. Æneid.* vbi 44
elucidans illud:

Pelagine venis erroribus actus,

Diſquirit, qui potuerit dicere Virgil. Æneam
erroribus maris ad inferos viuum deueniſſe? re-
ſponderque hiſce verbis: *Altius hoc intellige ſe-
cundum corographos, qui volunt terram ſphæricam
eſſe, & vndique aqua & aere ſuſtentari. Quod ſi
eſt, ad Antipodes poteſt nauigatione perueniri, qui
nobis inferi ſunt, vt nos illis. Hinc eſt quod ſub ter-
ra inferos dicimus. Tyberianus etiam dicit, epi-
ſtolam eſſe ab antipodibus ad nos vento allatam, quæ
habet: ſuperi inferis ſalutem.* Et melius, & latiùs
cæteris proſequitur Thom. Bocius *d. tract. de ſig.
Eccleſ.Dei, lib.15.cap.18.*

Qui † tamen pio quidem zelo, & ſubtilibus, 45
licèt non vſquequaque ſolidis rationibus oſtendere
conatur, tres illas terræ faſcias, quas antiqui Scri-
ptores, vt diximus, inhabitabiles eſſe, aſſeruerunt,
reuerà ab Orbe condito ad Chriſtum vſque ſem-
per deſertas manſiſſe, & ſemper, vel ſaltem ex
maiori parte inhabitatas, & tales repertas eo tem-
pore à pluribus fuiſſe, qui eas diligentiſſimo ſtudio
explorarunt: poſt Chriſti verò fœliciſſimum in
mundo Ortum, cœpiſſe illas hominibus incoli,
quouſque tandem iam noſtris temporibus cultori-
bus ſunt repletæ: atque hanc † inter alias Chri- 46
ſtum in Mundum importaſſe fœlicitatem, vt eius
præſentiâ terra melior, atque vſibus humanis com-
modior ſit reddita, ſic explicans Pſalm 8. *verſ.1.
& 4.* & locum Iſaiæ *cap.35. verſ.1.& cap.43.* &
Sybillæ carmina, quæ habentur apud Lactan.
lib.7.diuin.inſtit.

Et tunc ſanè gaudium magnum Deus hominibus
dabit
Etenim tellus, & arbores & innumera pecora
terræ
Dabunt fructum verum hominibus
Vini, & mellis & candidi lactis,
Et frumentum, quod eſt hominibus optimum om-
nium

Quintò, quo magis oſtendatur, hunc Nouum
Orbem antiquis penitùs ignotum, aut certè in-
habitabilem iudicatum fuiſſe, conſidero illos non
ſolùm exiſtimaſſe ob ardorem æſtuantis Zonæ ad
eius oras aditum omninò præcludi, ſed eâ quoque
ratione, quam vrgentiorem, imò & inſuperabi-
lem reputarunt, nempè totius † Oceani ſpacium 47
inter ipſum, & alias mundi partes verſari, ne-
que

que vllum modum reperiri, quo infinito illo abyſ-
ſo traiecto, homines huc commeare potuerint.
48 Quod argumentum † adeò preſſit D. Auguſt. *dict.*
lib.16. de Ciuit. Dei, cap.9. vt nimis abſurdum eſſe
dicat, & ſacræ Scripturæ contrarium, Antipodes in
his regionibus habitare, cùm ex Adami, aut Nna-
chi poſteris, à quibus neceſſariò petenda eſt vni-
uerſi humani generis propagatio, nullus ad eas
49 nauigare, ac peruenire potuerit. Cui † ex antiquis
Eccleſiæ Patribus hærere videtur Greg. Nazianz.
in epiſt.71. ad Poſthum. & in orat. funeb. Baſily,
dum pro certo confirma, vltra Gades mare eſſe
hominibus impermeabile, & finem non habere,
50 neque tellurem penetrari poſſe. Et † Origen. *lib. 2.*
Periarch. cap.3. vbi locum D. Clement. exponens,
qui alios mundos trans Oceanum eſſe inſinuauit,
de quo *in cap. ſeq.* latiùs agemus, ait, illum An-
tichtones ſignificare voluiſſe, atque illius Orbis
terræ partes, ad quas, quia Oceanus intranſibilis
eſt, noſtrorum quiſquam accedere non poteſt.
51 Idem † etiam de impoſſibili Oceani penetratione
apertiſſimè ſcripſit Cicer. *d. lib.6. de Rep* & Plin. *d.*
lib.5. cap.67. ſic inquiens: *Maria circumfuſa vn-*
dique diuiduo globo partem Orbis auferunt nob is,
neque inde huc, neque hinc illo peruio tractu.

Et hanc fuiſſe conſtantem veterum omnium
52 ſententiam, † ſatis oſtendit illud Pindari *in Olymp.*
Ode 3. in fine. dum ait, quod vltra Gades eſt, æquè
ſapientibus, & ſtultis inacceſſum fuiſſe. Quod
prouerbij loco à cæteris vſurpatum apparet, teſte
Pedone Albinouano apud Senec. Plin. *in proœm.*
lib.3. & alijs relatis à Paulo Manut. *in adag. Non*
vltra Gadira, pag. 879. Maluenda *de Antichriſt.*
lib. 1. cap.15. in princ. & de Paradiſ. c.19. pag.118.
Fr. Ant. de S. Roman, *in hiſt. Ind. Orien. lib. 1. cap.4.*
pag.12. Theatr. vitæ human. *vol.5. lib.3. pag.1258.*
& nouiſſimè Suar. de Salazar *de antiquit. Gaditanis lib.1.*

53 Vnde † & Oceanum ipſum ſacræ Paginæ pro
Occidentali plaga, & fine totius Orbis appo-
nunt, Iſai. 49 *verſic.12.* Ezech. 48. *verſ.17.* & in
multis alijs locis relatis à Ludouic. Balleſt. *in Hie-*
54 *rol. lib.2. c.4. in fin.* Iuuenalis † quoque *Satyr.10.*
in eodem ſenſu Gades accepit, cum ait:

Omnibus in terris, quæ ſunt à Gadibus vſque
Auroram, & Gangem, pauci dignoſcere poſſunt
Vera bona, atque illis multum diuerſa remota,
Erroris nebula.

55 Et propterea Hercules, † cùm boues Geryonis
veſtigans, ad Gades perueniſſet, columnas ibi fi-
xiſſe narratur, tanquam illic eſſet ſuprema Orbis
meta, vt tradit idem Pindarus *in Nemeis:* Strabo
lib.3. circa fin. Pomp. Mela *lib.2. cap.6.* D. Iſidor.
lib.13. Etymolog. cap.15. Dionyſ. *in libello de ſitu*
Orbis, his carminibus:

Obliquas narrate vias, mihi dicite Muſa
Oceanus Heſperiis à gentibus incipientes,
Ad fines vbi ſunt erecta fortè columnæ,
Herculeos (mirum) iuxta ſuprema Gadira.

Et Feſtus Auienus *verſ.105* ſic canens:

Vltima proceras ſubducit ad aſtra columnas
Hic modus eſt Orbis Gadir locus; hic tumet Atlas
Arduus; hic duro torquetur cardine cælum,
Hic circumfuſis ſeſſitur nubibus axis.

Fuit † enim antiqua Imperatorum conſuetudo, ad 56
quæ loca extrema cum exercitu, vel claſſe pene-
traſſent, ibi aliqua ſuæ expeditionis monimenta
relinquere: ſicut Bacchus columnas duas magnas
erexit in Oriente, & Alexander Indicæ militiæ
terminos aras apud extremos Indos inſtituit, atque
ordinauit, ſuper quibus vota Diis perſoluit, vt te-
ſtatur Strabo *lib.3.* & de eiſdem Herculis columnis
agens Natal. Comes *lib.7. Mytholog. c.1. pag.582.*
Atque hoc ipſam † Gaditanæ vrbis, ſiue inſulæ 57
appellationem oſtendere, docet Arias Montan. *in*
ſua Geograph. relatus ab Ortelio *in Theſaur. verb.*
Gades, vbi ſic inquit: *Gades non ſepem, ſed termi-*
num, ſeu finem Latinis dici mihi auctor eſt Arias
Montanus, apertius Stephanus in ſua Geograph.
dum inquit: Gadeira vrbs, & inſula in mari Ocea-
no anguſta, & oblonga quaſi faſcia, ſic dicta velut
γῆς πέρας, id eſt extremitas terræ.

Quod nomen, † *Finis terræ*, alteri quoque 58
promontorio inditum fuit, quod in Galleciæ Re-
gno mari adiacet, vt ait Florian. *in hiſt. Hiſp. cap.2.*
Et † tota Prouincia Bætica, imò & ipſa Hiſpania 59
in vniuerſum, ex eadem ratione Occidens Occi-
dentis, & angulus Occidentis vocata eſt, vt ex D.
Hieronym. Theod. Bellarm. & alijs probat Pineda
lib.4. de reb. geſt. Salom. cap.14. pag.196. & cap.15.
pag. 110. Idque denotare videbantur antiqua no-
mina Hebræa, quibus appellabatur, nempe *Se-*
pharad, & Spania. Significant quippè terram ab-
ſconditam, & in extremo termino, ſiue fine mun-
di iacentem, vt benè aduertit, & poſt alios probat
Fr. Ioan. à Ponte *in conuent. vtr. Monarch. lib.3.*
cap.19. pag.123. & Dom. Greg. Lopez Madera *de*
excell. Hiſp. cap.1. fol.11. Vbi Heſperi † nomine, 60
à quo Hiſpania & Italia Heſperia vocantur, Græ-
cos totum Occidentem appellaſſe conſiderat.

Extant quoque celeberrima quædam, & me-
moria digniſſima † epitaphia in eadem Hiſpania 61
apud Caparrã Eboram & Gades, quæ citantur ab
eruditiſſimo Ambroſ. Morales *de antiq. Hiſpan.*
lib.8 cap.20. & 48. Petr. Apian. & Cyriaco An-
conitano *in libris antiq. inſcrip.* Fr. Roder. Yepes.
in antiq. Aſtigit. Salazar *in dict. antiq. Gaditan.*
Ponte *vbi ſuprà:* & Marte *in proſap. Christi 2.*
ætate; cap. 2. fol.76. in quibus vltimas Orbis aras
ibidem concludi, veteres fatebantur. Illa autem
ſic habent:

QVAM VARIA HOMINVM FATA: ORTVS IN
MARSIS DOMICIVS THORANVS, VLTIMAS ADII
TERRAS, ARMA SEQVVTVS INFOELICIA. GN, POMI
HIC. OCCVBVI, &c.

Aliud.

SERTOR. LVSIT. DVX EXTREM. ORB. PLAGA
D. IMMORT. VOVET. ANIM. BVSTO. CORPVS, &c.

Aliud.

HELIODORVS INSANVS CARTHAGINENSIS, AD EXTRE-
MVM ORBIS, SARCOPHAGO, TESTAMENTO, ME HOC
IVSSI CONDIER, VT VIDEREM SI ME QVIQVAM INSA-
NIOR, AD ME VISENDVM VSQVE AD HÆC LOCA PENETRARET.

His

His adiicere poſſumus Strabonem *lib. 3. in*
62 *princ*, vbi † de ſacro Promontorio loquens, quod
hodie dicitur, CAVO DE SAN VINCENTE,
hoc eſſe inquit, non Europæ modo, ſed Orbis
vniuerſi in Occidentem remotiſſimum ſignum, &
63 coniecturam facit † à Tarteſio Bæticæ Prouinciæ
vrbe (quam eandem eſſe cum Gadibus tradunt
Ortelius *in Theſ. Geogr. verb, Tarteſſus*, & plures
alij antiquiores relati à Pineda *de reb. Salomon. d.*
64 *lib. 4. cap. 14. § 2. pag 187.*) Tartarum † eſſe vo-
catum à veteribus locum illum ſubterraneum, in
quem defunctorum animas mitti credebant: Quaſi
hic in extrema illa Hiſpaniæ, ſiue totius Orbis
parte conſiſtere deberet; ſicuti ipſi etiam Elyſij
65 campi, † vbi piorum ſedem collocauerunt: Sic
enim Protheus Menelaum apud Homerum alloqui-
tur *lib. 4. Odyſſ.*

Sed te qua terra poſtremus terminus extat
Elyſium in campum cæleſtia numina ducent,
Quem Rhadamantus habet, qua vita facillima
multo
Ducitur: Haud operit campos niue Iupiter
iſtos;
Hybernum tempus, neque multo prorogat anno
Nullis imbres. Spirat ſemper grata aura Fa-
uonij
Miſſáque ab Oceano nimios demitigat æſtus.

Et eandem Homeri, & Strabonis ſententiam,
Elyſios campos Hiſpaniæ tribuentium, ſequitur
Ludouic. Viues *in not. ad D. Auguſt. lib. 10. de Ci-*
uit. Dei, cap. 17. Carol. Stephan. *in d. verb. Elyſij*
campi: Cœl. Rhodigin. *lib. 18. lect. antiq. cap 22.*
Ioan. à Ponte *in d. conuer. lib. 2. cap. 14. pag. 255.*
licèt alij in cauo lunaris globi eos ſtatuant: alij in
duabus inſulis Atlanticis, Gaditano Freto vicinis,
Canariis, aut Fortunatis: alij in Paradiſo, vel
etiam circa Ægyptum, aut Leſbon, vt conſtat ex
Plutarch. *in Sertorio, & in libello de facie Orbis*
Lunæ: Seruio, Pontan. & Cerda in illud Virgil.
in 6. Æneid.

Deuenere locos lætos, & amœna vireta,
Fortunatorum nemorum ſedéſque beatas.

Lucan. *lib. 9. Pharſal.* Heſychio, Cœl. Rhodigin.
lib. 1. cap. 4. & aliis, quos refert Viues *vbi ſuprà*:
Ortel. *in Theſaur. verb. Elyſium*: Carol. Stephan.
in dict verb. Elyſij campi, & verb. Atlantica in-
ſula: & Ioan. Funger. *in Etymolog. ſub eodem*
verbo.

Sextò & vltimò, quia mirum videri non debet,
has Occidentales & Auſtrales plagas antiquos la-
66 tuiſſe, cum † neque de Heſperidum hortis noti-
tiam habuerint, qui prope ipſum Hiſpaniæ Ocea-
num, ſiue Atlanticum mare ad Lixi oras extitiſſe
dicuntur, vt ex Heſiod. *in Theog.* Euripi *in Hyppo-*
lit. coronat. & in Hercul. furen. & ex aliis plurimis
Græcis & Latinis Auctoribus eruditè oſtendit
Natal. Comes *lib. 7. Mythologia cap. 1. pag. 583.*
& cap. 7. pag. 619. & ſeqq. & Bern. Aldret. *lib. 4. de*
antiq. Hiſpan. cap. 6 & Lucret. *lib. 5. de nat. rer. in*
princ. Qui illam huius rei cauſam reddit, quòd
noſtrorum nemo ad eas nauigaſſet, nec Barbari eo
accedere propter Draconis metum auſi fuiſſent, ſic
enim, inquit:

Aureáque Heſperidum ſeruans fulgentia mala,
Aſpera acerba tuens immani corpore ſerpens,
Arboris amplexus ſtipem? quid denique
obeſſet
Propter Atlantæum littus, pelagéque ſeuera,
Quo nec noſter adit quiſquam, nec barbarus
audet.

Fuit enim olim nauigatio freti Gaditani, &
tranſmiſſio † columnarum Herculis infrequens & 67
intentata, propterea quod nimis periculoſa reputa-
batur, vt latè probat Pineda *de reb. Salomon. lib. 4.*
cap. 6. pag. 171. & cap. 15. §. 3. pag. 205. cui addo
Cornel. Tacit. *in lib. de morib. Germ.* qui Germanos
indigenas eſſe, eo argumento oſtendere nititur:
Quia immenſus vltra, vtque ſic dixerim, aduerſus
Oceanus, raris ab Orbe noſtro nauibus aditur. Quis
porro propter periculum horridi & ignoti maris,
Aſia, aut Africa, aut Italia relicta Germaniam
peteret, informem terris, aſperam cælo, triſtem
cultu, aſpectúque, niſi ſibi patria ſit. Et Suidam
verb. Atlantica maria, relatum & ſequutum ab
Ortel. *in Theſaur. Geogr. verb Oceanus Atlanticus,*
vbi tradunt, † *Omnia maria innauigabilia At-* 68
lantica vocari.

Huius autem periculi, ſiue difficultatis ratio in
eo conſiſtebat, quòd priſcis illis † temporibus, 69
nondum nauigationes per altum inſtitutæ erant, &
licèt † nauium inuentio, & nauigandi vſus co- 70
gnoſceretur, vtpotè, qui ab ipſo Noe, & eius arca
initium accepit, vt conſtat ex Geneſ. *cap. 7* Ioſeph.
lib 5. antiquit. Philo *in lib. de multipl. gen. human.*
Methaſtene, Fabio Pictore, & Annian *ſup. Beroſ.*
lib 4. Polid. Virg. *lib. 3. de inuent rer. cap. 15.* Rauiſ.
Text. *in officina, 1. tom pag. 126* Carol. Stephan. *in*
diction. verb Noë, pag. 19. Ioan. Funger. *in Ety-*
molog. verb. Nauis, pag. 674. Camil. Borrel. *de præ-*
ſtant. Reg. Cath. cap. 19. num. 54. & 55. Theatr. vitæ
humanæ *vol. 20. lib. 3. pag. 1715. & vol. 10. lib. 1.*
pag. 3628. & ex Clement. Alex. *lib. 1. ſtromat. cap. 7.*
pag. 336. Qui † Atlantem Lybicum primum na- 71
ues fabricaſſe, & mare nauigaſſe commemorat.
Minimè † tamen nauium forma, aſtrolabium, & 72
alia inſtrumenta ad hoc neceſſaria ita hominibus
innotuerant, vt ſeſe tam immani abyſſo commit-
tere auderent. Præſertim † ſine ferrea acu magne- 73
te attacta, quam vulgò maritimam vocant, quæ
perpetuò Septentrionem reſpicit; & eo vno naui-
gationis præſidio ſublato, certa magni Oceani
traiectio prorſus impoſſibilis eſt, vt præclarè con-
ſiderat Ioſeph. Acoſta *lib. 1. de nat. Nou. Orb.*
cap. 16. pag. 45. & Thom. Bozius loquens de Co-
lumbi & Luſitanorū nauigationibus *lib. 4. de ſtatu*
Italiæ cap. 1. num. 68. Nam etſi, vt Plin. *lib. 8. c. 56.*
de Phœnicum nauigatione ſcribit, † ex Syderi- 74
bus, Sole & Luna, ex terrarum promontoriis, lit-
torúmque differentiis aliquid maritimæ peritiæ
haberi poſſit, quod latè etiam illuſtrat Pineda
cap. 15 §. 5. pag. 108. cum Cicer. *lib. 1. Academ.* &
Arato in Phœnomen. vbi ſic habet:

Hic Ioui Arctoæ Helice, Cynoſuráque ful-
gent,
Dat Graiis Helice curſus, maioribus aſtris,
Phœnicas Cynoſura regit; ſed candida totis
Certior eſt Cynoſura tamen ſulcantibus æquor:
Quippe breuis totam fido ſe cardine vertit.

Si tamen † hæc omnia nubilo tempore obduce- 75
rentur, & in medio mari deprehenſi, vt Virg. ait,
lib. 1. Æneid.

Vnà Eurus Notúſque ruunt, crebérque pro-
cellis
Africus, & vaſtos voluunt ad littora fluctus.

Fieri non poterat, vt nauta dempto magnetis
vſu, quo dirigeret proram noſceret, non magis
quàm vt oculis captus, quid in monte procul po-
ſito emineat, quid iaceat, digito oſtenderet. Vt
vel ipſe † idem Virgil. egregiè inſinuat *lib. 3.* 76
Æneid. ſic canens:

Poſtquam

Poſtquam altum tenuere rates : nec iam ampliùs vlla,
Apparent terræ : cœlum vndique & vndique pontus.
Continuò venti voluunt mare, magnáque ſurgunt
Æquora ; diſperſi iactamur gurgite vaſto,
Inuoluere diem nimbi, & nox humida cœlum
Abſtulit : ingeminant abruptis nubibus ignes,
Excutimur curſu, & cæcis erramus in vndis,
Ipſe diem, noctémque negat diſcernere cœlo.
Nec meminiſſe via media Palinurus in vnda :
Tres adeò incertos cæca caligine Soles
Erramus pelago, totidem ſine ſydere noctes.

Quapropter meritò Acoſta *d.lib.1. cap.16. &*
77 *ſeqq.* nimis extollit † ingens hoc naturæ miracu-
lum, quod in acu magnetica reperitur, probátque
veteribus ignoratam fuiſſe, neque eam illos in na-
78 uigando peritiam habuiſſe, † vt cum arte nautica
hominum noſtri temporis, & præcipuè Hiſpano-
rum, conferri poſſit. Qua vna incredibili & ce-
leritate, & certitudine Oceanum vndeuis, & quo-
uis enauigant, illiúſque regiones, & climata ac-
curatè callent, vt vbi ſiſtendum, vbi dextrorſum
nonnihil inclinandum, vbi læuorſum, non minus
conſtanter noſcant, quàm ſi per terram progre-
derentur.

Huius autem adeò magni beneficij auctorem
79 incertum † eſſe dicit Polid.Virg. *d.lib.3. de inuent.*
rer. cap. 15. ſed alij magis frequenter id tribuunt
Flauio cuidam Amalfitano circa an. ſalutis 1300.
De cuius laudibus & commodis, & vſibus acus
magneticæ vltra prædictum Acoſtam plurima cu-
mulant Pandulfus Collenucius *hiſt.Neapolit.lib* 1.
& 10. Bapt.Carraf. *in eadem hiſt. lib.*1. Petr. Zie-
za *2.tom.rer Ind cap.*9. Gomara *1.part.hiſtor.Ind.*
*cap.*10. Lauinus Leuinus *de occult.nat.mirac.lib.*3.
cap. 4. Petr. Medina *artis nauigat. lib. 6. cap.* 1.
Hieronym.Oſſorius *lib.1. de rebus Eman.* vbi py-
xidem nauticam eleganter deſcribit Gilbert. *de*
*magnete, lib.*1. *cap.*1. Iouius *lib. 25. hiſtor.* Ioan.
Barros *in ſua Aſia, decad.1. lib.* 1 *cap* 4. Adrian.
Turneb.*lib.20.aduerſar.cap.*10. Guid.Pancirol. *in*
nouis repertis cap. 11. Philander. *comment. in Vi-*
*truuium lib.10.cap.*14. Abraham Ortel. *in Theatr.*
Geograph. tab. 5. Ioan. Boter. *in relat. vniuerſ.1.*
*part.vol.2.lib.1.pag.*332.*& ſeqq.* Lil.Girald.*lib de*
*nauigat.cap.*1. Thom.Bozius *lib 6. de ſign. Eccleſ.*
*Dei, cap.7.ſign.24.pag.*240.*& ſeq.& lib.8.cap.*1.
ſign.33.pag 291.*& lib.20.ſign* 87.*cap.6.pag.*334.
*& de Italiæ ſtatu, d.lib.4. cap.*1. Camil Borrel. *de*
*præſt.Reg.Cathol cap.78.ex num.*22. Pat. Guzman
in 1.part. hiſtor. Iapon. Petr. Garcia Ferrandus &
Andreas Cretenſis in peculiaribus libris, quos de
nauigandi arte ſcripſere : Petr. Opmeerus *in opere*
*Chronograph pag.100.& pag.*157.*&* 373 Anton.
Poſſeuinus *in Biblioth.2.t.lib.15.cap.20 pag.*257.
Mariana *de rebus Hiſp.lib 1.cap.*22. Maluenda *de*
*Antichriſt.lib 3.cap.*24. Theatr.vitæ hum. *vol.*20.
lib.1.pag. 628 vbi ait hoc ipſo inuento Hiſpanis
Noui Orbis inueſtigandi inſtrumentum datum
fuiſſe : Fr.Anton.de San-Roman. *in eadem hiſtor.*
*lib.1.cap.*2 Fr.Ioan.Torquemada *in Monarch. In-*
*dia lib.1.cap.10.pag.*32. Anton.Herrera *in hiſtor.*
gener.Ind.Occid.decad.1.lib.1.cap.1. & ſeq. & in
deſcriptione in dict. cap. 2.pag .1. Simon Maiolus
in dieb.Canicul.1.tom.colloq.23.pag.540.& ſeq. &
colloq.18.pag.404. & ſeq. & pag. 422. vbi alium
acus magneticæ inuentorem agnoſcit, & plura de
80 magnetis proprietatibus tradit, quod † & præſtat
Plin.*lib.36.cap.16.* Lucret.*lib.6.de nat.rerum* : D.
Auguſt.*lib.21.de Ciuit.Dei,cap.4.& 6.*vbi Ludo-
nic.Viues *in notis* : Goropius Becan.*lib.*3. *Hiſpa-*
*nic.*Pined.*d.lib.4.cap.15.§.4.ex pag.*206. *& c.*18.
*pag.*222. vbi etiam explicat, cur ita appelletur, &
vnde trahatur : Theatr. vitæ humanæ *vol.5. lib.*2.
*pag.*1226.

Et cauſam, † cur magnes Septentrionem ſem- 81
per requirat,adducere conatur Fr. Ioan.à Ponte *in*
*conuenient. vtr. Monarch. lib.2. c.23.pag.*249. &
nouum, & notandum magnetis experimentum :
Herrera *in d. deſcriptione pag.*2. Nimirum † ma- 82
gnetem ferro maiorem attrahendi vim communi-
care, quàm ipſa habeat ; etenim ſi magneti ferrum
iungatur, longè maius pondus alterius ferri eleua-
bit, quàm ſi per ſe ſola ad id peragendum accom
modaretur. Et quod etiam in terreſtribus † itine- 83
ribus multi magnete vtantur, & quòd montes
magnetici trahant ad ſe nauigia circa eos tran-
ſeuntia, quibus ferrum vehitur,recolit Maiolus *vbi*
ſuprà : & Aloyſ.Cadamuſt. *in ſua nauigatione* 55.
vbi refert, non longè à mari Arabico ad inſulas
Calechut eſſe magnam magnetis copiam, adeò vt
multæ ibi fiant naues abſque ferro, quòd vim
magnetis paueant. Idem tradit Ludouicus Viues
vbi ſuprà.

CAPVT XII.

In quo latè auctores, & argumenta contrariæ ſententiæ referuntur, & refelluntur : & nullus ante Hiſpanos hunc Nouum Orbem cognitum fuiſſe magis oſtenditur.

SVMMARIVM.

1 *Opinionem aliquam probare non ſufficit, niſi contrariis ſatisfiat.*
2 *Auctores plurimi recenſentur, qui Nouum Orbem veteribus cognitum dicunt.*
3 *Iuſtus Lipſius quid ſenſerit de notitia Noui Orbis ?*
Baſilius Pontius Legionenſis Auguſtinianus laudatur, ibid.
4 *Nouum nihil eſt hodie, quod anteà non præceſſerit, & num.*10.
5 *Nouus Orbis aliquando antiquis cognitus, & poſteà ignoratus, ac denuo à Columbo repertus.*
6 *Noua multa videri, quæ iam olim in vſu fuerunt.*
7 *Arietis machinam inuenit Carthago, & poſteà eius oblita ſtupuit contra ſe per Romanos admotam.*
8 *Fontei & Thuani carmina de nouis antiquis.*
9 *Res omnes ſuas mutationes habent, & quæ cecidere, reſurgunt, ſecundùm Horatium.*
10 Nouum nihil ſub Sole, *Prouerbium, qualiter accipiatur ?*
11 *Homines non omnia ſimul Iupiter docuit.*
12 *Erato, vna inter Muſas, à nouis inuentis nomen accepit.*
13 *Thaletis Mileſij apophthegma.*
14 *Tempus eſt rerum omnium inuentor, & magiſter.*
15 *Inueniendis inuenta non obſtant ſecundùm Baldum.*

16 *Inuenta*

16 *Inuenta de nouo plurima, & vtiliſſima omnibus ſæculis leguntur, & aliqua eorum exempla.*

17 *Antipodum & Noui Orbis inuentio inſtar omnium inuentorum valet.*

18 *Munera maxima, & clariſſima naturæ fortuitò ſæpè reperta ſunt, & aliqua exempla.*

19 *Fortuito quæ apud nos fieri videntur, Dei conſilio reguntur.*

20 *Magnes lapis fortuitò repertus.*

21 *Lyra, ſiue Cythara inuentio qualiter cœperit?*

22 *Purpura inuentio cum Caſſiodoro.*

23 *Nili origo, & incrementum his vltimis temporibus à Luſitanis detecta.*

24 *Nili originis cognitio veteribus fruſtra tentata, & impoſſibilis reputata.*

25 *Nauigationes per altum antiquitus in vſu fuiſſe quidam tradunt, & earum exempla, & num. ſequentib.*

26 *Mare vniuerſum non ſolùm nauigabile, ſed de facto etiam antiquitus nauigatum.*

27 *Hannonis nauigatio ſimilis fuiſſe dicitur tertia Columbi.*

28 *Carthaginenſes olim per Atlanticum nauigaſſe dicuntur.*

29 *Euthymenes Maſſilienſis olim Atlanticum nauigauit.*

30 *Nauigatio quem progreſſum olim habuerit, cum Claudiano.*

31 *Magnetis vſum ſunt qui veteribus tribuant, & num. 42.*

32 *Plauti verſoriam aliqui acum Magneticam fuiſſe putant, & num. 40.*

33 *Nauigandi peritia veterum cum noſtra comparari nequit.*

34 *Nauigationes per altum rara olim, & portenti loco habita.*

35 *Hannonis nauigationes parum fidei habuerunt, & Prouerbium de eis.*

36 *Nauigationes tantùm litterales priſcos exercuiſſe, qui affirment? & n. 37. 38. 40.*

39 *Nauigationem ſine remis veteres nuſquam exercebant.*

41 *Aſtrolabij inuentum, & vtilitas.*

42 *Magnetica acus vſum veteribus omninò ignoratum fuiſſe probatur.*

43 *Magnetica pyxidi Noui Orbis detectio debetur.*

44 *Trapobanenſes qua induſtria in nauigando vterentur.*

45 *Magnetica acus nullum extat nomen apud antiquos.*

46 *Verſoriam capere apud Plautum ſignificat* dar, ò tomar la buelta.

47 *Atlanticam Platonis quidam Nouum Orbem eſſe putant, ſed reiiciuntur, num. 52.*

48 *Ariſtotelis locus de inſulis à Carthaginenſibus detectis à multis accipitur pro Nouo Orbe, qui reiiciuntur, n. 53.*

49 *Americanos a Carthaginenſibus procedere aliqui putant, & quare?*

50 *Æliani optimus locus exponitur, vbi Nouum Orbem depingere videtur, ſed reiicitur, num. 56.*

51 *Noui Orbis incolas eoſdem eſſe ac Hiperboreos tradit Goropius, ſed reiicitur, n. 60.*

54 *Ariſtotelis, ſiue Theophraſti liber de mirabilibus audiſtionibus fabuloſus eſt.*

55 *Luciani fabula de quadam nauigatione à ſe in nouas regiones facta refertur, & videtur.*

57 *Sileni narrationem de Nouo Orbe à Theopompo relatam, vt meram, & nugatoriam fabulam accepit Ælianus & Tertul.*

58 *Theopompus quis fuerit?*

59 *Goropius Becanus audacia, & leuitatis notatur.*

60 *Hyperborei & Riphæi montes vbi ſint, & vnde dicantur? & n. 62.*

61 *Riphæos & Hyperboreos montes incolentium mira fœlicitas & ſalubritas.*

63 *Noui Orbis ſcientiam videntur habuiſſe, qui & Antipodum; & reſpondetur, n. 70.*

64 *Nouum Orbem agnouiſſe videtur Lucian. Plutarch. & Auitus: & eis reſpondetur, num. 71. 72.*

65 *Diui Clementis Romani verba de mundis, qui ſunt trans Oceanum, multi pro Nouo Orbe accipiunt; & reſpondetur, n. 74.*

66 *D. Clementis epiſtola ad Corinthios auctoritas.*

67 *Seneca Philoſophus ſcripſit tragœdiam Medææ, & in ea vaticinari videtur de Noui Orbis detectione? & n. 76.*

68 *Columbum, Senecæ auctoritate inter alia ductum, ad Nouum Orbem quærendum, multi opinantur.*

69 *Hiſpanis adimi non poteſt vera gloria primæ detectionis Noui Orbis.*

70 *Antipodes eſſe licèt aliqui ex antiquis agnouerint, ignorabant tamen regiones eorum, & alterius generis mortalium eſſe putabant.*

71 *Plutarchi & Luciani narrationes, quibus videntur Orbem Nouum denotare fabuloſæ ſunt.*

72 *Auitus declamator Nouum Orbem non agnouit, ſed potius apertè negauit.*

73 *Auiti elegantiſſima verba, quibus Alexandrum hortatur, ne nouas terras vltra Oceanum quærat.*

74 *D. Clemens Romanus ſub mundis trans Oceanum Antipodes ſignificare voluit ſecundùm Origenem.*

75 *Mundos plures eſſe, qui affirmant, grauiter errant.*

76 *Seneca quo ſenſu, & modo Nouos Orbes detegendos eſſe prædixerit?*

77 *Diuinatio viris prudentibus familiaris quæ ſit?*

78 *Seneca non ſecùs ac cæteri ſui temporis Philoſophi Oceanum finem Orbis eſſe putabat.*

79 *Pedonis carmina elegantiſſima apud Senecam, Oceanum mundi finem eſſe tradentis.*

80 *Poëtæ, & alij Auctores multa temerè vaticinantur, quæ poſteà impleta videmus.*

81 *Senecæ locus alter, quo prænuntiaſſe videtur detectionem huius Noui Orbis.*

82 *Gentium plura examina repentè ex regionibus Aquilonaribus exierunt, & bellis Orbem turbarunt.*

83 *Virgilij vaticinium, quod trahi poteſt ad detectionem Noui Orbis.*

84 *Argonautarum fabulam qui tractauerint.*

85 *Aurei velleris Ordinis Equeſtris origo.*

86 *Ducatus Burgundiæ veri ſucceſſores ſunt noſtri Reges Catholici.*

87 *Virgilij locus Æneid. 6. exponitur contra Iuſtum Lipſium.*

88 *Æthiopia*

88 *Æthiopia Maurorum cur à Virgilio & Lucane dicatur iacere extra ſydera.*

89 *Seneca* in Medæa *non loquitur de regionibus Occidentalibus, quales ſunt Noui Orbis, ſed de Septentrionalibus.*

90 *Thule inſula vbi? & plura de ea, remiſſiuè.*

91 *Noua terra, & inſula reperta ſunt in Oceano Septentrionali.*

92 *Hunni, & Gothi in alio veluti Orbe ignoto habitare olim dicebantur,*

93 *Mare Septentrionale nauigare, non ita mirum ac Oceanum Occidentale.*

94 *Mare vltra Greenlandiam vnius diei cur ſuffertur innauigabile.*

95 *Nauigationes mirandæ Batauorum per mare Glaciale, remiſſiuè.*

96 *Lucius Marinæus Siculus debili argumento ductus tribuit Romanis Noui Orbis detectionem, & num. 99.*

97 *In Regno Chile in valle Cauten reperta ſunt figuræ aquilarum bicipitum, & n. 102.*

98 *Clauus ferreus antiquus repertus lapidi cuidam incluſus dicitur in argenti fodinis de Caxatambo, & n. 105.*

99 *Marinæi figmentum de numiſmate Auguſti Cæſaris in mineralibus Orbis Noui reperto à multis expleditur, & qualiter ibi eſſe potuerit?*

100 *Impoſturæ plures ſæpè fiunt ſub prætextu antiquitatis.*

101 *Carmina quædam Indiarum Orientalium Inquiſitionem ſuadentia Vlyſſipone confecta ſunt, antiquitatem ſimulantia.*

102 *Chilenſes quo pacto potuerint effigiare aquilas bicipites.*

103 *Aquila Romanorum ſignum quando & quare biceps pertari cœperit.*

104 *Germani cur ſumpſerint pro inſigni aquilam bicipitem?*

105 *Clauus ferreus quo pacto peruenire potuerit ad fodinas Caxatambi, & lapidibus earum includi.*

106 *Lapides intra, multa miranda reperta ſunt, & exempla, remiſſiuè.*

107 *Naues in altiſſimis montibus, & longè à mari poſitis aliquando repertæ ſunt.*

1 VERVM autem verò, quoniam † parum eſt fundamenta opinionis noſtræ iecisse, quæ totam laudem detectionis huius Noui Orbis Hiſpanis tribuit, niſi contrariis quoque ſatisfaciamus, vt in ſimili dicebat Baldus *in notabili conſ. Schiſmatis, col. penult.* quod eſt *in titul. ſi*
2 *quis aliquem teſtari prohibuerit.* Sciendum † eſt, plurimos alios, & ſanè doctiſſimos Scriptores, non extraneos tantùm, verum etiam noſtrates exiſtere, qui dum plus æquo antiquitati deferre volunt, eundem Orbem priſcorum monumentis manifeſtè inſinuatum, imò & à Carthaginenſibus, Tyriis, Phœnicibus, Romanis, Hebræis & aliis nationibus luſtratum eſſe contendunt; vt conſtare poteſt ex iis, quæ latè tradunt Vatablus *ſup. 3. lib. Reg. cap. 9. & 22. & lib. 2. Paralip. cap. 3.* Arias Montanus *in apparatu ad Phaleg. cap. 9.* Genebrard. *lib. 2. Chronogr. pag. 158.* Ludouic. Viues *ſup. D. Auguſt. lib. 16. de Ciuit. Dei, cap. 9.* Lucius Marinæus Siculus *de reb. Hiſp. lib. 19. cap. 16.* Alex. Vanegas *lib. 2. natur. quæſt. cap. 22.* Adrian. Turnèb. *lib. 20. aduerſ. cap. 11.* Pamelius *in notis ad Tertull. in Apolog. n. 528.* Iſaac Caſaubon. *in animaduerſ. ad Athen. lib. 3. cap.* Gorop. Becan. *lib. 7. orig. Hiſp. & in orig. Antuerpienſ. lib. 3. & 9. pag. 1026. & ſeq.* Ioan. Mariana *de reb. Hiſp. lib. 2. cap. 2.* Steph. de Salazar Carthuſianus *ſup. Symbol. Apoſt. diſcurſ. 16. cap. 3.* Greg. Garcia Dominicanus *in tract. de Ind. orig. per totum*: Maluenda *lib. 3. de Antichriſt cap. 16.* Ioan. Pineda *lib. 4. de reb. Salom. cap. 16. per totum, præcipuè §. 4. pag. 213. n. 4.* & latè & eleganter Iuſtus Lipſius † *lib. 1. Phyſiologiæ cap. Stoic. ... 11.* & 3
poſt eum, eo non relato, Mag. Fr. Baſilius Pontius Legionenſis Auguſtinian. quem ego Salmanticæ ob religionem, variam eruditionem, & incomparabilem memoriam, multum ſuſpexi. *in lib.* cui *variar. diſput.* titulum fecit, & poſt hæc ſcripta ad meas manus peruenit, *ſub quæſt. 8. expoſit. c. 1. & 2.* vbi concludunt: *Fuiſſe iam olim iſtam partem mundi, & auditione acceptam, & ratiocinatione ſtabilitam, etſi inſpectione fortaſſe non vſurpatam.*

Pro cuius ſententiæ confirmatione primò conſiderant, nihil † nunc in mundo contingere, quod 4
nouum, aut recens vocari poſſit, quodque iam prioribus illis ſæculis non præceſſerit, licèt memoria fortè eorum exciderit, vt habetur *Eccleſ. 1. verſ. 9. & 10* vbi plura nouiſſimè congeſſit Pineda *ex pag. 177.* Martin. Delrio *in adag. ſacris 2 tom. adag. 291. pag. 346.* & idem Pineda in noſtræ quæſtionis terminis loquens *dict. lib. 4. de rebus Salomon. c. 15. §. 4. pag. 206 & c. 16 § 5. pag. 2 4.*
Atque ita opinantur antiquis planè † temporibus 5
hunc Orbem, & Oceani ad illum nauigationem in comperto fuiſſe; poſteà tamen temporum, & caſuum varietate in viſu, & memoria hominum eſſe deſiiſſe, quouſque rurſus Diuinâ prouidentiâ, Columbi induſtriâ, & Hiſpanorum virtute res non tam noua, quàm antiqua inuenta fuit, ſed potiùs repetita, atque inſtaurata.

Quemadmodum † in aliis pluribus contingit, de 6
quibus loquitur Tertul. *lib. de Pallio, cap. 1.* relatus à Baſilio Pontio *d. quæſt. 8. cap. 3. pag. 475.* vbi ſic notanter inter reliqua, inquit: *Nam † & arie-* 7
tem, neminis vnquam libratum, illa dicitur Carthago, ſtudiis aſperrima belli, prima omnium armaſſe, in oſcillum penduli impetus commentata vim tormenti debile pecoris capite vindicantis: Cùm tamen vltimarent tempora patria, & artes Romanus in muros quondam ſuos auderet, ſtupuere illicè Carthaginenſes, vt nouum extraneum ingenium. Tantum æui longinqua valet mutare vetuſtas.

Atque eodem reſpexiſſe videtur poëtica illa paraphraſis † Fontei: 8

——Quæ nunc dici, fierique notamus
Vt noua præteritis iam dicta aut geſta fuere
Temporibus, ſed cum ſemel interiere reſurgunt
Atque renaſcuntur quaſi facta recentia, cum ſint
Antiqua, & Patribus iamdudum cognita noſtris.

Et Thuani?

——Nempe omnia quæ nunc
Miramur, priſca ea viſa, auditáque ſeclis
Temporis exacti veniens [illegible] tempus
Inducit.

Quod profectò illud eſt † Horatianum *in arte* 9
Poet. Dum non ſolùm de vocabulorum, ſed de rerum omnium, atque humanarum conſuetudinum ætate, ortu, interitu, mutationibus, iterúmque rediuiuis viciſſitudinibus, ſic ſcripſit:

——Mortalia facta peribunt,
Multa renaſcentur, quæ iam cecidere, cadéntque,

Quæ nunc ſunt in honore vocabula ſi volet vſus,
&c.

Sed hoc argumentum parum quidem iudi-
cio meo euincit, cùm nimis generale ſit, nec
certa aliqua & ſolida ratione muniatur. Non enim
quærimus, an potuerit Nouus hic Orbis veteribus
innoteſcere? Sed an reuerà innotuerit, & aliquod
ſufficiens teſtimonium ad id probandum reperia-
10 tur. Neque vrget † prouerbialis illa Eccleſ. locu-
tio, quà nihil ſub Sole nouum eſſe docemur: nam
hoc varias expoſitiones habet, quas copiosè con-
gerunt, & illuſtrant nouiſſimi Pineda, & Delrius
ibidem. Et hyperbolicè, vel argumento ſumpto à
communiter accidentibus à Salomone dictum eſſe
videtur, vt comprimeret, & corrigeret inſaturabi-
lem illam hominum libidinem videndi, experiendí-
que nouas ad voluptatem, & fœlicitatem vias,
oſtenderétque non ſucceſſuras fœlicius, quam huc-
uſque, vel ipſi, vel priores alij in ſimilibus caſibus
11 experti fuerint. Quis enim negabit † omninò ve-
rum eſſe, quod Aratus *in lib. Phænomenon* ſcripſit,
Πάντα γὰρ ἐμοὶ ἐκ Διὸς ἄνθρωποι γιγνώσκομεν, id eſt,
non omnia ſimul edoctos homines à Ioue, ſed ad-
huc pleraque occulta manere, quorum aliqua in
12 poſterum dabit. Vnde † & inter Muſas, quarum
cuilibet ſuæ artis, diſciplinæue inſtitutionem vete-
res aſſignarunt, Erato, id eſt, *Εὑρίσκων ὅμοιον* dici-
tur. vt inquit D.Fulgent. *lib.1. Mythol. de decem
Muſis*, quaſi ſimile inueniens, quia poſt ſcientiam
& memoriam noua inuenire, deceat, eáque com-
moda, vt diuinitatis opinio ſequiratur.
13 Et † Thales Mileſius referente Laërtio *lib. 1.
cap. 1.* ſciſcitatus, quidnam in tota rerum na-
14 tura eſſet ſapientiſſimum, reſpondit, † TEM-
PVS; inuenit enim omnia, quem ſequutus Ter-
tul. *in Apolog. cap. 1.* TEMPVS (inquit) *omnia reue-
lat*, & Senec. *lib. 7. nat. quæſt. cap. 31.* veluti præſa-
giens hanc tanti Orbis detectionem, de qua ſer-
monem habemus, ſic ſcribit: *Multa venientis æui
populus ignota nobis ſciet. Multa ſæculis tunc futu-
ris, cum memoria noſtri exoleuerit, reſeruantur. Pu-
ſilla res mundus eſt, niſi in illo quod quærat omnis
mundus habeat.* Quibus adſentiens Sineſius Cyre-
nenſis Epiſcopus *epiſt. 57. Multas*, inquit, *rerum
vtilium tempus inuenit, aut correxit, non omnia ad
exempla ſiunt, ſed ſingula, quæ facta ſunt, initium
15 ſemel habuerunt.* Et Baldus † *in proœmio De-
cretal.* de ſe, ac ſuis ſcriptis obiiciens, ſic ait: *Ad
quid loqueris, cum tot ſcripſerint, & mundum illu-
minauerint? Adhuc multum reſtat operis, multúm-
que reſtabit, quia inueniendis inuentis non obſtant.*

In cuius rei comprobationem plurima quoque
exempla omnium ſæculorum adduci etiam poſſent,
16 in † quibus aliqua recenter inuenta in mundum
prodierunt, de quibus latè agit Polidor. Virgil. *in
ſuis libris de inuent. rerum.* Theat. vit. hum. *vol. 21.
lib. 3. ex pag. 3798.* Raniſ. Textor *in officina. 2. part.
ex pag. 97.* Simon Maiolus *in dieb. Canicul. 1. tom.
colloq. 23.* Thom. Bozius *de ſign. Eccleſ. Dei, lib. 6.
17 c. 7.* Vbi † inſtar omnium eſſe poſſe inquit: *Quod
à noſtris Antipodes certo atque explorato inuenti, &
aperti fuerint, & facillima & expedita nauigatio
ad illos relicta, dimidium ſcilicet totius Orbis ter-
rarum, & omnium rerum, quas Deus hominibus eſt
fabricatus.* Et omninò legendus Iacobus Pometus
in oratione, quod antiquitas non vbique nouitati
præferenda ſit, apud Ioan. Roſinum *pag. mihi 490.*
vbi ſulphurei pulueris, & æneorum tormentorum,
Nauticæ pyxidis, ſacchari ex arundinibus exco-
quendi artem, & plurima alia ſuperioris ætatis
vtiliſſima inuenta, multis & meritis laudibus ef-
ferunt.

Et idem præſtat Ioſeph. Acoſta *lib. 1. de nat.
Noui Orb. cap. 19.* illud etiam tanquam valdè mi-
rabile rectè commendans in maximis clariſſimíſ-
que naturæ muneribus, quod † caſu, atque fortui- 18
to multoties reperta ſint, non induſtriâ hominum
conquiſita: *Pleráſque enim* (inquit) *herbarum vi-
res, hominum vitæ ſalutares, & lapidum, & ſtirpium
vſum, & foſſilium, quæ vocant, mineralia, gemmas
quoque & auri venas, proprietates quoque magnetis,
ſuccini, adamantis & cæterorum talium, caſus po-
tiùs oſtendit mortalibus quam vlla induſtria, vt
in iis non hominum ingenium, ſed Dei proui-
dentia commendetur; quæ † fortuito apud nos 19
fieri videntur, ea conſilio Diuino prorſus eue-
niunt.*

Et potuit adducere aliud exemplum de fortuita
inuentione † magnetis ferrum ad ſe trahentis, de 20
qua Plin. *lib. 36. cap. 16.* & lyræ, † ſiue cytharæ, 21
quam Mercurius caſu etiam reperiſſe, & adaptaſſe
fertur, cum teſtudinem mortuam ad ripas Nili
inueniſſet, conſumpta iam carne, ſed ſuperſtitibus
neruis, & percuſſione digitorum ſonum excitaſſet,
vt latiùs commemorant Pauſan. *in Eliacis*: Lu-
cian. *in Dialog. Apoll. & Vulcan.* & Natal. Comes
lib. 5. Mythol. c. 5. pag. 475.

Quibus adiicio † quod de inuentione purpuræ 22
his elegantiſſimis verbis prodidit Caſſiodor. *lib. 1.
var. epiſt. 2. pag. 11. Verùm talis tantáque res, quam
facili legitur inuenta compendio! Nam cum fame
canis auida in Tyrio littore proiecta conchilia im-
preſſis mandibulis contudiſſet, illa naturaliter hu-
morem ſanguineum defluentia, ora eius mirabili
colore tinxerunt. Et vt eſt mos hominibus, occaſio-
nes repentinas, ad artes ducere talia exempla me-
ditantes, fecerunt Principibus decus nobile dare,
quod ſubſtantiam noſcitur habere mediocrem.*

Nec omittere volo originis † incrementi Nili 23
cognitionem his vltimis temporibus à Luſitanis
detectam, dum nauigandi peritiâ tota Africa cir-
cumuecti, extremáque ora occupata, ſibi aditum
ad Abyſſinos, alioſq; populos in Africæ meditullio
aperuerunt, eiúſque fontes luſtrarunt; de quo agunt
Ioan. Barrus *decad. 1. lib. 10. cap. 1.* Ioan. Boter. *in
relat. vniuerſ. 1. part. lib. 3. cap. de Nilo*: Philip. Pi-
gaffeta *lib. 2. de Regno Congi cap. 10.* Damian.
Goës *lib. 2. de morib. & relig. Æthiop.* Ioan. Bapt.
Ranuſius *in fin. Æthiop. nauigat. Franciſci Al-
uarez*: Simon Maiol. *1. tom. colloq. 11. pag. 281.
& 282.* Nicolaus Godignus *lib. 1. de reb. Abyſſin.
cap. 11.* Thom. Bozius *in tract. imperia pendere à
virtut. cap. 32.* & Ioan. Baptiſta Scortia *lib. 1. de
nat. & increm. Nili cap. 2.* Cum tamen † anti- 24
quioribus ſæculis hoc omninò latuiſſet, & fruſtra à
potentiſſimis Regibus, & ſapientiſſimis Philoſo-
phis quæſitum, & diſputatum, ſemper magis ab-
ſtruſum maneret, vt notauit Lucan. *lib. 10. Phar-
ſal.* & Franc. Petrarcha *in fine itinerar. Syriaci*,
adeò vt quæſierit Lactan. Firm. *lib. 3. diuinar. inſtit.
cap. 8.* num cœli, & Nili fontis cognitio hominem
beare poſſet? & vt Herodot. *lib. 2. & 4.* Solinus
cap. 34. Senec. *lib. 4. natur. quæſt. c. 2.* Horat. *lib. 4.
Carm. Ode 14.* Ouid. *lib. 2. Metam.* Procop. Cæſar.
lib. 1. de reb. Goth. & alij Auctores relati à Scortia
d. cap. 2. impoſſibile prorſus eſſe putauerint Nili
fontes vllo tempore reperire. Vnde Ammian. Mar-
cellin. *lib. 22. Origines* (inquit) *fontium Nili, ſicut
adhuc factum eſt, poſtera quoque ignorabunt ætates*;
& Claudian. *Epig. de Nilo.*

Secreto

Secreto de fonte cadens, qui ſemper inani
Quærendus ratione latet, nec contigit vlli,
Hoc vidiſſe caput: fertur ſine teſte creatus.
Eadémque de cauſa dixit Tibullus *lib. 1.*
Nile pater, qua iam poſſum te dicere cauſa,
Aut quibus in terris occuluiſſe caput?
Et Lucanus *d. lib.* 10.
Nulláque non ætas voluit conferre futuris
Notitiam, ſed vincit adhuc natura latendi.
Et poſt alia:
Et te terrarum neſcit cui deb.at Orbis
Arcanum natura caput non prodedit vlli,
Nec licuit populis paruum te, Nile, videre, &c.
Et ad hoc idem alluſit Auſon. *Epigr.* 10. cum
ait:
Inuenies fontes hic quoque, Nile, tuos.
Secundò, quòd ſuam ſententiam magis confir-
ment, & Orbis Noui notitiam veteribus aſſe-
rant, eâ ratione prædicti Scriptores vtuntur, &
præcipuè Pineda *d. lib* 4. *de rebus Salom. cap.* 14.
§. 4 *pag.* 192. & Gregor. Garcia *d. lib.* 1. *de Ind.*
orig. cap. 2. *per totum, & lib.* 4. *cap.* 2. Quod mirum
non ſit, cum ab antiquis cognitum, & luſtratum
fuiſſe, licet ad hoc totius Oceani vaſtitas traiicien
da eſſet, cum conſtet etiam tunc nauigationes per
25 altum, † & quidem longiſſimas in ipſo Oceano
Atlantico, & alibi ſæpè initi ſolere, vt aduerſus
Eratoſthenem contendit Strabo *lib.* 3. *&* 16. *de ſitu*
Orb. & pluribus exemplis ſumptis ex nauigationi-
bus Phænicum, Tyriorum, Sydoniorum, Gadita-
norum, Samiorum, Herculis, Bacchi, Oſiridis, Se-
miramis, Darij, Alexandri, Hannonis, & aliorum
oſtendunt Herodot. *lib.* 1. *&* 4. Diodor. Sicul. *lib.* 1.
cap. 2. Plin. *lib.* 3. *cap.* 1. *& lib.* 6. *cap.* 23. *lib.* 2. *c.* 67.
lib. 5. *cap.* 1. *lib* 18. *cap.* 16. Arrian. *lib.* 8. Solinus *in*
Polyhiſt. cap. vlt Pompon. Mela *lib.* 3. *cap.* 10. Ælia-
nus *lib.* 5. *hiſtor. animal. cap.* 39. & alij plures relati
à Pineda & Garcia *vbi ſuprà*, & Maluenda *lib.* 3.
de Antichriſt. cap. 15. vbi probare nititur vniuer-
26 ſum † mare non ſolùm nauigabile eſſe, verùm &
de facto nauigatum, etiam antiquorũ atteſtatione,
27 & *cap.* 16. Vbi Hannonis † nauigationem ab
his auctoribus commemoratam ſimillimam fuiſſe
exiſtimat tertiæ, quam Columbus in Nouum
Orbem fecit, cùm Pariam aperuit anno Re-
dempt. 1497. vt patet *ex relationibus Noui Orbis*
cap. 105. & Gomara *in hiſt. Ind. lib.* 1.
Idem quoque latè proſequitur Bernard. Aldrete
de antiquit. Hiſpan. lib. 1. *cap.* 24. *ex pag.* 107. *&*
lib. 2. *cap.* 24. *& ſeqq.* & Iſaacus Caſaubonus *lib.* 3.
28 *animaduerſ. in Athen. cap.* 7. vbi ſic ait: † *Iam*
olim Carthaginenſes nauigationem in Atlantico
Oceano inſtituerunt, & terrarum aliquas plagas,
multis poſteà ſæculis incognitas aperuerunt. Claſſis
præfectus fuit Anno, vel potius Hanno è proceribus
Carthaginienſium.
Vltra quos addo Senecam *lib.* 4. *nat. quæſt. c.* 2.
Plutarch. *lib.* 4. *de placitis Philoſoph. cap.* 1. & Ga-
29 lenum *lib. de hiſtor. Philoſoph.* Qui † Euthyme-
nem Maſſilienſem referunt, teſtantem, ſe Atlan-
ticum mare nauigaſſe, & experientia comprehen-
diſſe, inde Nilum fluere, eúmque maiorem, quam-
diu Eteſiæ tempus obſeruant.
30 Et perpendi etiam poſſunt † elegantiſſima
Claudiani carmina in raptu Proſerpinæ, qui pri-
ſcos illos nautas ex littoralibus primùm nauiga-
tionibus, paulatim ad longiſſimas & altiſſimas
prorupiſſe, ſic graphicè & disertè teſtatur:
Inuenta ſecuit primus qui naue profundum,
Et rudibus remis ſollicitauit aquas,
Qui dubiis auſus committere flatibus alnum,
Quas natura negat, præbuit arte vias.
Tranquillis primum trepidus ſe credidit vndis,
Littora ſecuro tramite ſumma legens.
Mox longos tentare ſinus, & linquere terras.
Et leni cœpit pandere vela Noto.
Aſt vbi paulatim præceps audacia creuit,
Cordáque languentem dedidicere metum.
Iam vagus irrupit pelago, cœlumque ſecutus,
Ægeas hyemes Ioniúmque domat.
Magnetis † quoque ſiue acus nauticæ vſum 31
veteribus tribuit idem Pineda *vbi ſupra* cum Læ-
uino Lemnio *lib.* 3. *de occult. nat. mirac. cap.* 4. &
Gorop. Becano *in orig. Hiſp. lib.* 3. atque ita magis
commodè, & ſecurè per altum nauigare potuiſſe
contendunt. Ad quod probandum † Plauti aucto- 32
ritate mouetur Læuinus, qui in Mercatore, vbi de
nauigando ſermo eſt, ſic Eutichum loquentem in-
ducit:
Huc ſecundus ventus nunc eſt, cape modo ver-
ſoriam,
Hic Fauonius ſerenus eſt, iſthic Auſter im-
bricus:
Hic facit tranquillitatem, iſte omnes fluctus
conciet.
Vbi ſub nomine *Verſoria*, proculdubio intelli-
gendum dicit inſtrumentum nauticum, non ſolùm
cœli, ſed ventorum indicem, qualis eſt acus, ſiue
pyxidicula nautica, quam hodie CALAMITAM
vocant, quâ ſine tutum non eſſet nauigationi ſe
committere. Eodem fermè modo Plautum inter-
pretatur Ioannes Baptiſta Pius, & Lambinus ibi-
dem, Lilius Giraldus *de nauigiis cap.* 1. Cœlius
Calcagninus *in ſua ſupellectile nautica*: & Steph.
in ſuo Theſauro, verb. Capio.
Verùm hoc argumentum ſuperiore validius
non videtur: Nam quod dicitur † de antiquorum 33
nauigationibus per vaſtum Oceani pelagus, inſo-
lens quidem fuit, & eorum rei nauticæ peritia,
cum hodierna vllo modo comparari nequit, vt la-
tiſſimè oſtendimus *in cap. præced. ex num.* 47. Et
ideò † portenti loco excurſiones illæ memorantur, 34
quæ à prædictis auctoribus referuntur; & † Han- 35
nonis præcipuè quæ ita parum fidei apud eoſdem
antiquos meruerunt, vt Democritus apud Athe-
næum veluti Prouerbij loco de eis dixerit: *Si quid*
horum retulit in libro ſuo Iuba, dignus eſt, quem
oblectent Lybici libri de erroribus Hannonis. Quod
Prouerbium notat Caſaubonus *in animaduerſ. ad*
eundem Athen. lib. 3. *cap.* 7. & addit ſimile illi: *Qui*
Bauium non odit, amet tua carmina Meui. Et in-
de natum, quòd neque Periplus ab Hannone edi-
tus, neque libri de eodem argumento ab aliis con-
fecti, fidem apud homines inuenerunt. De quo
inuento, poſt hæc typis excudi cœpta, latè etiam
agentem Doct. Seraphin. Freitas *de iuſto Imperio*
Aſiat. cap. 5. *ex n.* 5. vbi ſimiles fabulas in longis
aliis antiquorum nauigationibus notat.
His conuenit ſententia † Eratoſthenis apud 36
Strabonem *lib.* 3. qui conſtanter affirmat: *Pri-*
ſcos nauigaſſe & prædatum, & mercatum, non
vt in altum inueherentur, ſed tantùm littus legerent,
& antiquitus Euxinum mare, neque iuxta Afri-
cam, aut Syriam, aut Ciliciam quemquam nauiga-
re auſum. Et † Arrianus in Periplo maris Ery- 37
thræi, etſi Hippalum nauigationes per altum in-
ueniſſe tradat, eas tamen certis locis & tempori-
bus circumſcriptas fuiſſe, his verbis oſtendit: *Vbi*
primus Hippalus gubernator animaduerſo emporio-
rum ſitu de maris figura, inuenit nauigationem per

dium mare, eo tempore, quo ſpirantibus ex Oceano apud nos Eteſiis, Libonitus in Indico pelago exiſtit.

38 Ioſephus † etiam Acoſta prudentiſſimi iudicij vir *lib. 1. de natur. Noui Orb. cap.* 18. ita ſcribit: *Equidem nauigationem altiſſimo Oceano commiſſam, neque apud veteres lego, neque ab illis aliter Oceanum nauigatum puto quàm à noſtris hodie*
39 *Mediterraneum. Quo † circa docti viri ſentiunt, veteres ſine remis nunquam nauigare ſolitos, quòd oras ferè terrarum legerent: id quod diuina Scriptura inſinuat in longa illa nauigatione à Iona ſuſcepta vbi ad terram nautas tempeſtate compulſos remigaſſe narrat.* Et idem probare potuit ex Virg. 4. *Æneid.* dum Æneæ naufragium recenſens, ait:

Quarto terra die primum ſe attollere, tandem
Viſa aperire procul montes, ac voluere fumum
Vela cadunt, remis inſurgimus, &c.

40 His adſtipulatur † Petr. Matthæus *in notis ad lib 7. Decretal. tit. 9. de Iudis inſulanis, pag.* 79. Vbi explicans Bullam Alexandri VI. quâ detectas nauigatione Columbi inſulas, & alias in poſterum poſt Oceanum detegendas Regibus Catholicis conceſſit: *Nauigandi verò*, inquit, *ante centeſimum annum, vel apud Heſperios populos tanta fuit inſcitia, maritimo videlicet vſu Aſtrolabij nondum excogitato, vt ab ora diſcedere, & alto Oceano ſe committere nequaquam auderent. Sed littora cautè legentes, vbi ad æſtus maris, aut breuia periculoſa peruenerant, quaſi repagulis quibuſdam, à Natura, ſeu Numine obiectis, reciperent illicò ſeſe, & longiùs tendere quodammodo nefas*
41 *arbitrarentur.* De cuius † Aſtrolabij præclaro inuento, & qualiter illud, cum anteà ad colligendos ſtellarum motus duntaxat ab Aſtronomis adhiberetur, poſteà ad vſum rei maritimæ à Luſitanis tranſlatum fuerit; plura etiam eleganter ſcribit Maffæius *lib. 1. hiſtor. Ind. pag. 6. & 7.* Petr. Damariz, Ioan. Barros, & Damian. Goës *in vita Regis Ioan. Luſitan. II.* Fr. Ant de San-Rom. *in hiſt. Ind. Orient. lib. 1. cap. 2. & 3.* & Freitas *vbi ſuprà cap. 8. num. 6.*

42 Sed neque † magis amitti debet, quod de acus magneticæ vſu veteribus explorato præcitati Auctores coniiciunt: Nam verius eſt, nouum id fuiſſe Amalfitani cuiuſdam inuentum, circa annum 1300. vt probant plurimi alij doctiſſimi & grauiſſimi viri, quorum mentionem feci *ſuprà cap. proximo ex num.* 73. & vltra eos Iuſtus Lipſius *lib. 2. Phyſiolog. Stoi. diſſert. 10. ad fin.* & Iacob. Pomerus *in orat.* quod antiquitas non vbique præferenda ſit nouitati, apud Ioan. Roſin. *pag.* 491. vbi ait: *Quid dicam de nautica, atque in omnes vniuerſi oras nauigatione, quæ tertia ætatis noſtra*
43 *laus eſt. Hac † enim magnetis, & pyxidis nautica beneficio (de quo veteres nihil ne fando quidem audierunt) reperta à Columbo anno 1491. à Veſpucio anno 1501. Antipodes terrarúmque, atque Oceani tractus omnes nobis aperuit.*

Et vel ex eo probatur, quòd cùm veteres Hiſtorici, aut Philoſophi ſatis multa de magnete commemorent, hoc tamen vnum, & maximum, certè ac præclariſſimum eius miraculum, attritu ſuo ferrum ad Septentrionem conuertendi, nullo modo attingunt, vt conſtat ex Plin. *lib. 36. cap. 16. & lib. 34. cap. 14. & lib. 37. cap. 4.* Lucret. *lib. 6. de nat. rer.* & D. Auguſt. *lib. 21. de Ciuit. Dei, cap. 4.*

Deinde, quoniam etſi idem Plin. *lib. 7. cap. 56.* naualium rerum inuentores, & reliqua, quæ ad rem nauticam eo tempore pertinebant, diligentiſſimè recenſeat, magnetem tamen penitus tacet.
Et quod plus eſt *in lib. 6. cap. 22.* † Trapobanenſium, 44
miram induſtriam in nauigando extollit, eò quod cum apud illos Septentrio non cernatur, volucres ſecum vehunt, eáſque ſæpè emiſſas, terram petentes obſeruant, & comitantur. Quod etiam tradunt Solin. *in Polyhiſt. cap. 56.* Marcian. Capella *lib. 6.* Simon Maiol. *in dieb. Canicul. 1. tom. colloq. 6. pag. 139.* & Pined. *d. lib. 4. cap. 15. §. 5. pag.* 209. Et certè neceſſarium non eſſet, ſi magnetis vſus illis innotuiſſet.

Denique, † quia eiuſmodi nautici inſtrumenti, 45
quod patrio vocabulo dicimus *Aguja de marear.* nullum extat nomen apud Latinos & Græcos, neque etiam apud Hebræos. Quod ſi illis nota eſſet, minimè peculiari nomine res tam præclara caruiſſet, vt rectè argumentatur Acoſta *d. lib. 1. de nat. Nou. Orb. cap. 16.*

Neque aduerſatur locus Plauti, verſoriæ mentionem faciens, quem ad nauticam iſtam pyxidem
Leuinus & alij traducunt: Nam † verè & propriè 46
de eà intelligi non poteſt, vt benè obſeruat Pined. *d. cap. 15. §. 4. ex n. 3. pag.* 207. & ante eum Turnebus *lib. 20. aduerſ. cap. 4.* vbi alias expoſitiones recenſent, inter quas ego illam ſimpliciſſimam æquè ac veriſſimam probo, vt *capere verſoriam*, idem ſit apud Plautum, quod reuerti, ſiue velificationem, aut viam mutare, Hiſpanè dicimus, *dar, o tomar la buelta.* Nam id apertè locus ille ſignificat, & alter eiuſdem in Trinummo, vbi cùm quis ſeruum ab hero fugientem, vt ad eum redeat, ſuadere conaretur, ſic præcipit?

Cape verſoriam, recipe te ad herum.

Et ita hæc vox accipitur ab Henrico *in ſuo Theſauro.* & à Calepini auctoribus in voce *Verſoria.*

Tertiò, aliquis ex citatis auctoribus, † præſer- 47
tim Iuſtus Lipſius *dict. lib. 2. Phyſiolog. diſſer.* 19. Fr. Greg. Garcia *lib. 1. de Ind. orig. cap. 3. & lib. 4. cap.* 18. Fr. Stephan. de Salazar *ſuper Symbol. Apoſt. diſcurſ. 16. cap. 3.* & eis non relatis Baſil. Pontius *d. quæſt. 8. expoſit. cap. 1.* probare contendunt, hunc Nouum Orbem priſcis illis temporibus cognitum & luſtratum fuiſſe, ex hiſtoria (ſiue vt veriùs loquar fabula illa) Inſulæ Atlanticæ, quæ à Platone in Thimæo & Critia refertur, vbi plura eius miracula congerit, & quòd poſt illam ad alias proximas inſulas patebat aditus, & ad omnem continentem alteri vero mari vicinam, quam Nouum Orbem eſſe abſque dubitatione opinantur.

Et adiiciunt idem, non minus apertè inſinuatum
eſſe † ab Ariſt. *in lib. de mirab. auditio.* vbi ait: *In* 48
mari extra Herculis columnas, inſulam deſertam inuentam fuiſſe, ſilua nemoroſam, fluuiis nauigabilem, fructibus vberem, multorum dierum nauigatione diſtantem, in quam crebro Carthaginenſes commearint, & multi ſedes etiam fixerint; ſed veritas priores ne nimis loci illius opes conualeſceret, & Carthaginis laberentur edicto cauiſſe, & pœna capitis ſanxiſſe, ne quis eò nauigaſſe deinceps vellet. Quem locum de inſulis S. Dominici, Cubæ, vel aliis à Columbo repertis, intelligendum eſſe, vel etiam de Braſilia, aut alia parte continentis huius Noui Orbis, non tantùm prædicti, ſed plures alij grauiſſimi Auctores exiſtimarunt, vt conſtabit ex Flor. de Ocampo *lib. Chron. Hiſp. c.* 20. Gomar. *in hiſt. lib. d. 1. tom. ad ſiuem:* Oueto 1. *part. lib. 2. cap. 5.* Genebrad. *lib. 2. Chronograph. pag.* 258. Mariana *lib. 2. de rebus Hiſpan. cap.* 2. Gregor. Garcia *dict. lib. 1. de Ind. orig. cap. 3. §. 1. pag.* 48.

Malucoda *de Antichriſt.lib.3.cap.16.pag.*148. Et
eo progreditur Alexius Vanegas *lib.2.natur.quæſt.*
49 *c.22.* vt hac Ariſtotelis narratione † ductus etiam
putauerit, Americanas gentes ex Carthaginenſi-
bus propagatas fuiſſe, illo ex Africa ductis colo-
niis. Cuius dictum latè exornat, & multis argu-
mentis confirmare & defendere nititur Gregor.
Garcia, *vbi ſuprà lib.5.per totum.*

50 Extat quoque apud † Ælianum *lib. 3. de varia*
hiſtoria cap. 18. longa alia narratio Theopompi,
quâ Sileni & Midæ colloquium comprehendit, in
quo Silenus videtur oſtendere, Europam, Aſiam
& Lybiam inſulas eſſe, quas Oceanus circum-
fluat. Continentem verò vnicam extra hunc
mundum exiſtere, & magnitudinem ipſius infinitã
& immenſam eſſe, alereque diuerſa animalia gran-
dia, & homines duplo noſtris maiores; & viua-
ciores, alios quidem nimis pacificos, alios admo-
dum pugnaces, auri, argentique maximam co-
piam poſſidentes, vt minoris apud ipſos æſtimetur
aurum, quàm apud nos ferrum: Eos etiam quo-
dam tempore conatos fuiſſe in has noſtras inſulas
tranſire, & traiecto Oceano mille myriadas homi-
num vſque ad Hyperboreos perueniſſe; cúmque
audiuiſſent hos populos inter noſtrates eſſe fœli-
ciſſimos, contempſiſſe, tanquam vilem, humilém-
que, & minimè glorioſam vitam degentes, & id-
circo indignum duxiſſe progredi vlterius. His plu-
ra alia nimis meo iudicio ridicula & fabuloſa miſ-
cet Ælianus *d. cap.* 18. Cuius tamen narrationem
cum ipſiſſima rei veritate; quam noſtro ſæculo in
hoc Nouo Orbe experimur, conuenire, tradit Baſil.
Pontius *vbi ſuprà pag.* 468. & refert de eadem hi-
ſtoria multa non ſolùm ingenioſè; ſed valdè vero-
ſimiliter deduxiſſe Ioan. Gorop. Becanum *in orig.*
51 *Antuerp.lib.9.pag.*1026.*& ſeqq.* Qui † inter alia
probare contendit, incolas huius Noui Orbis eoſ-
dem eſſe cum illis quos veteres Hyperboreos ap-
pellarunt.

Sed hoc argumento quod ex his auctoritatibus
ſumitur, facile reſponſum præſtabimus, ſi earum
fidem & conſtantiam examinemus: Et quidem
52 primum illud de Atlantica † Platonis, latiſſimè
retulimus, & reiecimus *ſuprà cap.* 4. *ex num.* 13.
vſque ad 37. ita vt nihil deſideretur quod hic addi
poſſe videatur.

53 De loco autem † Ariſtot. ſiue Theophraſti, cui
alij illum librum mirabilium auditionum attri-
buunt, non magis curandum eſt; tum, quia non
loquitur de Nouo Orbe, ſed de quadam inſula
deſerta, quales plures in Oceano noſtris etiam
temporibus repertæ ſunt, vt diximus *ſuprà cap.* 3.
tum etiam, quia liber ille nullam habet auctorita-
54 tem, cùm † ſomnia potius, & aniles fabulas con-
tineat, quàm res fide & hiſtoricâ auctoritate di-
gnas, vt omnes Scriptores paſſim animaduertunt,
teſte Anton. Poſſeuino *in apparatu* 1. *tom. verb.*
Ariſtoteles.

55 Sicut & alter † Luciani, cui ipſe hiſtoriæ veræ
nomen inſcripſit, in cuius initio ſe egreſſum olim
ab Herculeis columnis ſimiliter narrat, & in Occi-
dentalem Oceanum ſecunda nauigatione delatum,
animi curioſitate, & nouarum rerum deſiderio,
quòd ſcire cuperet, quis eſſet Oceani finis, quique
homines vltra illum inhabitarent, & octuageſimâ
nauigationis die in inſulam ſublimem, & arbori-
bus conſitam perueniſſe, & ſtadiis circiter tribus à
mari, columnam quandam æream reperiſſe, quæ
indicaret eò vſque Herculem, & Bacchum pe-
netraſſe, quod certius reddidit flumen vini totam
inſulam ſecans, & portentoſæ vites, quæ in craſſo
trunco incipientes, ſuperiore parte mulieres erant,
ab vtero ferè ſurſum perfecta omnia habentes, à
quarum ſummis digitis exoriebantur palmites vuis
pleni. Poſt quæ narrat, qualiter duo ex ſociis, qui
ſe his mulieribus copulauerunt, cum eis ſemper
connexi, & in ſimiles vites conuerſi manſerunt.
Reliqui verò inde ſoluentes, turbine quodam in
ſublime elati ſupra Lunæ cœlum deducti ſunt, vbi
alia longè mirabilia conſpexerunt.

Sed hæc, vt videmus, iocosè & per fabulam à
cane illo Atheo traduntur, neque tam impudenti-
bus mendaciis docti viri moueri debuerunt, vt glo-
riam primæ detectionis huius Noui Orbis nobis
adimerent: Nam potiùs contrarium ex his fabulis
elici poteſt. Etenim cùm nugatores, qui eas ſcri-
pſerunt, inauditas & mirandas hiſtorias confingere
intenderent, has nauigati Oceani, & inſularum
trans illum repertarum, vt rem eo tempore impoſ-
ſibilem creditam, commenti videntur.

Et eodem modo, & ſenſu Sileni narrationem
apud † Ælianum accipio; plurima enim figmenta 56
ſatis aperta & ridicula continet, & tanquam mera
fabula reijcitur, & damnatur à Tertullian. *aduerſus*
Hermogen. c. 25. *& lib. de Pallio c.* 2. Vbi ait, eam
ſolùm † Midæ auribus dignam eſſe; & idem cen- 57
ſuit, & ſatis luculenter expreſſit ipſe Ælianus, eam
poſtquam illam longo ſermone recoluit, ſic epilo-
gum facit: *Hæc ſi cui fide digna videtur Chio*
credat. Mihi egregius fabulator, tum in his, tum in
aliis videtur. Notans nimirum Theopompum eius
auctorem, quem licet Beatus Rhenanus *in notis ad*
Tertull. d. c. 25. † hiſtoricum fuiſſe putet, melius 58
tamen doctiſſimus Pamelius ibidem, de alio, qui
Poëta fuit, intelligit, cuius & Suidas meminit; aſſe-
rens ipſum 24. fabulas ſcripſiſſe.

Quæ cùm ita ſe habeant, neſcio certè quid
ſuper † fundamento adeò ludicro ædificare potue- 59
rit Goropius Becanus, de quo non immeritò di-
xit P. Ioan. Pineda *de reb. Salom lib.4. cap.7. &* 8.
& in commentar. in Iob. 2. *tom. cap.* 28. *verſic.*16.
pag. 500. argutiorem & diligentiorem videri in
nouis regionum originibus, & nominum notioni-
bus tentandis, aut ſomniandis, quàm fœlicem in
iudicando, & eligendo, & nullum ſuæ doctrinæ
ſolidum, firmúmue fundamentum præter ſuſpicio-
nes adducere.

Quod † vel ex eo conſtat, quòd Hyperboreos 60
& Riphæos montes & gentes ad hunc Nouum
Orbem transferre voluerit, quos ſcimus Septen-
trionales & Scythiæ conterminos eſſe, ſic dictos à
flatuum vi, quod vento Boreæ ſint expoſiti, ſiue
quòd ſupra Boreæ flatum ſiti eſſe crederentur.
Vel, vt Feſtus ait, quoniam humanæ vitæ modum
excedant, viuendo vltra centeſimum annum. Fe-
runt quippe † magnam iis de cœlo clementiam 61
conceſſam eſſe, auras ſpirare ſalubres, domos eſſe
nemora, victum arbores miniſtrare, diſcordiam
neſcire, ægritudine non inquietari, ad innocen-
tiam omnibus æquale votum eſſe, mortem accer-
ſere, & voluntario interitu obeundi tarditatem ca-
ſtigare, vt refert Plin. *lib.4. cap.*12. Pompon Mela
& Ammian. Marcellin. *lib.*16.*hiſtor.* vbi ad eorun-
dem Riphæorum montium defectum Arimaſpos
iuſtos homines, & placidos habitare ſcribit Carol.
Stephan. *in diction.* Ioan. Funger. *in Etymolog.*
Abraham. Ortel. *in Theſaur. Geograph. verb. Hy-*
perborei & Riphæi. Quamuis † Ptolemæus *lib.* 5. 62
Geograph. cap. 9. quoſdam Hyperboreos populos
in Sarmatia Aſiatica ponat, & Athenæus *lib.* 6.

c.4. Riphæos montes pro Pyrenæis intelligere videatur, ex hiſtoria, quam de argenti riuis, ex incenſa ſua ſponte ſylua, procedentibus addit. Diodorus quoque Siculus inſulam quandam eſſe ſcribit, oppoſitam Celtis Oceani accolis, haud multo Siciliâ minorem, valdè fertilem, & biferam, hoc eſt, bis quot annis fructus ferentem, habitarique ab his, qui Hyperborei appellantur, eò quod vento Boreæ ſint expoſiti.

63 Quartum argumentum, † quod Iuſtus Lipſius, & alij probare intendunt Noui Orbis non ſolùm notitiam, verùm perfectam etiam ſcientiam apud veteres inueniri, deſumi ſolet ex locis Cicer. Pomponij Melæ, & aliorum, quos citauimus *ſup. cap. praced. num.* 20. *&* 23. Vbi Antipodes eſſe agnouerunt, eoſque in terra Auſtrali nobis oppoſita conſtituebant, quam *ἀντάξονα* à contrario axe, ſiue *ἀντίχθονα*, quaſi aduerſam terram nuncupabant. Quod non niſi de hoc Nouo Orbe verifi-
64 cari poſſe inquiunt. Cuius † etiam mentionem feciſſe dicunt Lucianum in Hermotimo, ſiue de ſectis, Plutarch. *in lib. de Socrat. dæmo*, & de facie in Orbe Lunæ, & 8 Sympoſia, *quæſt.* 9. *& in lib. de defect. Orac.* dum loquuntur de quibuſdam Oceani inſulis poſt quam *μεγάλη ἤπειρος*, id eſt, *quædam magna continens* reperiatur.

Et eodem expreſſius reſpicere putant Auitum declamatorem, dum apud Senecam *ſuaſoriâ* 1. teſtatur: *Fertiles in Oceano iacere terras, vltraque Oceanum rurſus alia littora, alium naſci Orbem.*

65 Et † Diuum Clementem Romanum Pontificem Quartum à Diuo Petro *in epiſt. poſteriore ad Corinth.* vbi ait. *Oceanus, & Mundi, qui trans ipſum ſunt.* Quibus verbis noſtram hanc Americam veluti digito oſtendere voluiſſe fatentur Acoſta *lib.* 1. *de natur. Noui Orb. cap.* 11. Malnenda *de Antichriſt. lib.* 3. *cap.* 16. *pag.* 149. Gregor. Garcia *lib.* 1. *de Indor. orig. cap.* 3. *§.* 7. *pag.* 61. & Iuſtus Lipſius & Baſil. Pontius *vbi ſuprà*, qui notant *Mundos* plurali numero dixiſſe Clementem, magnitudinem nimirum huius Noui orbis indicantem, quæ vel in terris notis & luſtratis mirifica eſt, etſi tractus ille Auſtralior, & trans fretum Magallani nondum innotuerit, niſi à prænauigantibus libatus.

66 Et † huius Clementis epiſtolæ, quam ſe ignorare fatetur Acoſta. *d. cap.* 11. celebris habetur mentio apud antiquos Patres, pluraque ex illis collecta reperiuntur apud Sixt. Senenſ. *lib.* 2. *Bibliothec. in Clement.* Illuſtriſ. Cardina. Baronium *tom.* 1. *Annal. anno Chriſti* 95. & Anton. Poſſevin. *in apparatu, tom.* 1. *verb. Clemens*, & in ſpecie apud D. Hieronym. *in cap.* 2. *epiſtol. ad Epheſ.* vbi elucidans illa verba Pauli, *Secundum ſeculum mundi huius*, hæc habet: *Quærimus quid ſit, quod ait Paulus ſecundùm ſeculum mundi huius? Vtrumnam & aliud ſeculum ſit, quod non pertineat ad mundum iſtum, ſed ad mundos alios? de quibus & Clemens in epiſtola ſua ſic ſcribit: Oceanus, & Mundi, qui trans ipſum ſunt.*

67 Senecam † quoque Philoſophum, & Romanæ eloquentiæ Magiſtrum, in eandem ſententiam adducunt, ei enim tragœdia illa Medææ tribuitur, vt tradit Iuſt. Lipſ. *d. cap.* 29. *& in initio animad. ad trag. Seneca*, & Ianus Gruter. *in præfat. ad eius opera*, in qua *actu* 2. *verſ.* 374. ſic cecinit.

Venient annis
Sæcula ſeris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Typhiſque nouos
Detegat Orbeis, nec ſit terris
Vltima Thule.

Quibus verbis non adumbraſſe tantùm, verùm & expreſſiſſe has Noui Orbis regiones videtur, & eius detectionem poſteà per Hiſpanos factam veluti præſagire. Eiſque † tanquam quodam oraculo motum fuiſſe Columbum, ad Indias Occidentales perquirendas, ſeriò tradit Pet. Cieza *tom.* 2. *rerum Indic.* relatus à Theatr. vitæ humanæ *volum.* 5. *lib.* 3. *pag.* 1285. *& lib.* 4. *pag.* 1376. *& volum.* 21. *lib.* 3. *in* 3815. Abraham Ortel. *in Theat. mag. tab.* 5. Auguſt. Zarate *in hiſtor. Perù, libr.* 1. *cap.* 2. Acoſta *de nat. Noui Orb. lib.* 1. *cap.* 11. Forcatul. *de Gallo. Imperio lib.* 2. *fol.* 83. Ioan. Boterus *in relat. vniuerſ. vol.* 5. *pars.* 1. *lib.* 1. *in princip.* Stephan. Salazar *ſupr. Symb. Apoſt. diſcurſ.* 16. *cap.* 4. Garcia *de Ind. orig. lib.* 1. *cap.* 3. *§.* 3. *ex pag.* 50. Malnenda *de Antichriſt. lib.* 3. *cap.* 16. *pag.* 148. Anton. Herrera *in hiſt. gener. Ind. decad.* 1. *lib.* 1. *cap.* 1. & Bernard. Aldrete *de antiq. Hiſp. lib.* 4. *c.* 17. *pag.* 567. etenim ſeros annos, ſi à Seneca Philoſopho, qui Neronis tempore vixit, vſque ad Columbum dinumeremus, plus mille & quingentos inueniemus, ſi à Medæa, plus quam bis mille Oceanum quoque rerum laxaſſe vincula, omnibus in comperto eſt, cùm tot nauigationibus per illum exactis, quas antiqui impoſſibiles reputabant, alios terrarum fines oſtenderit, & Noui Orbes detecti ſint, totâ certè Aſiâ, Africâ & Europâ maiores.

Verùm † autem verò his quoque argumentis, 69
& auctoritatibus non obſtantibus, rectè adhuc affirmare poſſumus, Hiſpanorum gloriam in prima & vera tanti Orbis inuentione, & cognitione illibatam manere, vt benè concludit Ioſeph. Acoſta *vbi ſup.* & Greg. Lopez Madera *in Monarch. Hiſpan. cap.* 9. *fol.* 68.

Et enim quamuis † Cicero, & alij, quorum te- 70
ſtimonia citauimus, philoſophicis coniecturis, & argumentationibus ducti, Antipodes eſſe affirmarent, eóque nomine verum ſit, incolas huius Noui Orbis, vt plurimùm, deſignari: ipſi tamen in eiſdem locis apertè fatentur, Auſtrales regiones ab illis habitatas prorſus incognitas fuiſſe, ſiue ob ardorem intercedentis Zonæ, ſiue quia interiectus Oceanus vtrique hominum generi commercium ad ſe commeandi denegabat. Vnde & alterius generis mortalium eos eſſe putabant, vt latiùs *in cap. præcedent. ex num.* 34. retulimus.

Plutarchi verò, † & Luciani loca, quæ in con- 71
trarium expendi ſolent, eodem modo vitari poſſunt, præterquam quòd meras nugas, & fabuloſas narrationes continent, & nihil peculiare commemorant, quod noſtris Occidentalibus Indiis magis quàm Orientali conueniat.

Expreſſior quidem videtur † Auiti declamatoris 72
auctoritas. Sed ſi integra perlegatur, ſe ipſam facilè prodet. Seneca namque in ea declamatione diuerſorum Rhetorum exercitationes, & ſuaſiones congeſſit, quibus Alexandrum Magnum ſuadere conabantur, vt Orbe, quem vicerat, contentus, ab alio per Oceanum quærendo, abſtineret. Cúmque omnes in eo conuenirent, quòd neque Oceanus nauigari poſſet, neque in illo, aut vltra illum terrarum aliquid reperiri, Auitus ingenij oſtentandi causâ finxit, Alexandrum eò fortè moueri potuiſſe, quòd putaret, fertiles in Oceano terras iacêre, vltraque Oceanum rurſus alia littora, alium naſci Orbem, neque vſquam naturam rerum deſinere, ſed ſemper inde vbi deſiiſſe videatur, nouam exurgere. Sed ſtatim quid ipſe ſentiret enuntians,

enuntians, ſic inquit: *Facilè iſta finguntur,*
73 *quia Oceanus nauigari non poteſt. Satis † ſit hactenus vicisſe Alexandro, qua mundo lucere ſatis eſt. Intra hæc terras cœlum Hercules meruit, ſtat immotum mare, & quaſi deficientis in ſuo fine naturæ pigra moles, noua, ac terribiles figuræ, magna etiam Oceano portenta, quæ profunda iſta vaſtitas maris, confuſa lux, alta caligine, & interceptus tenebris dies, ipſum verò graue & defixum mare, & aut nulla, aut ignota ſydera. Ita eſt Alexander rerum natura, poſt omnia Oceanus, poſt Oceanum nihil.*

74 Ad auctoritatem verò † Diui Clementis Romani reſpondeo; eum quidem nullam magis certam huius Noui Orbis notitiam habuiſſe, quàm reliquos alios, qui eo tempore, & multis poſteà ſæculis viguerant: Oceanum quoque intranſibilem eſſe, vt cæteros exiſtimaſſe. Atque adeò, quod de mundis trans ipſum poſitis dixit, pro Antipodum gentibus dixiſſe credendus eſt, quos licèt dubio, & obſcuro iudicio aliqui ex veteribus ethnicis & Chriſtianis Philoſophis agnouerunt, vt ſæpè tetigimus. Et hanc fuiſſe Clementis ſententiam, apertiſſimè oſtendit Origenes *lib.2. Periarhc. cap.3.* *Meminit ſanè* (inquit) *Clemens Apoſtolorum diſcipulus etiam eorum, quos Antichtonas Græci nominant, atque illius partis Orbis terræ, ad quam noſtrorum quiſquam accedere poteſt, neque ex illis, qui ibi ſunt quiſquam tranſire ad nos, quos, & ipſos mundos appellauit, cùm ait: Oceanus intranſibilis eſt hominibus, & hi trans ipſum ſunt mundi, qui iis eiſdem Dominatoris Dei diſpoſitionibus gubernantur.* Accedit his, quòd niſi ita D. Clementem intelligamus, meritò notandus videbitur,
75 quòd plures † mundos conſtituerit, prout re ipſa illi hoc inter alia ſuccenſet Photius in excerptis ad eius epiſtol. *cap.29.* ibi, *Reprehendat verò hoc in illis quiſpiam, quòd extra Oceanum mundos aliquos collocet, &c.* D. Hieronym. *ſup. Paul. Epheſ.2.* cuius verba *suprà* retulimus, vbi non confirmat Clementis ſententiam, ſed eam potius ſub dubitatione refellit. Etenim licèt Anaximander, Leuſippus, Democritus, Anaxarchus, & alij Philoſophi plures mundos eſſe opinati ſint, eorum tamen errorem optimè conuincit, & meritò damnat D. Auguſtin. de hæreſib. *cap.77.* D. Iſidor. *lib.6. Etymolog. cap.5.* Iuſtus Lipſius *lib.2. Phyſiolog. diſſertat. 20.* Martinus Delrio *in adag. ſacr. tom.1. adag.789. pag.378.* & refertur *in cap. quidam, verſ. Sunt & alia, 24. quæſtio 3.* & ante eos docuit Ariſtotel. *lib.1. de cœlo cap.10.* dum ait: *Nec plures mundi ſunt, nec plures eſſe poſſunt, ſi modò hic ex vniuerſa materia conſtet, ſicuti conſtat.* Tertullianus quoque aduerſus Hermogen, *cap.25.* & de Pallio *cap.2.* eundem errorem notat, ſic inquiens: *Viderit Anaximander ſi plures mundos putat. Viderit, ſi quis vſpiam alius mundus ſit apud Meropas, vt Silenus penès aures Midæ blattit, aptas ſanè grandioribus fabulis.*

76 Senecæ † autem verba, quæ vltimo loco pro contraria opinione perpendimus, non magis noſtræ aduerſantur, ſi conſideremus, quòd Seneca nouos illos Orbes, de quibus loquitur, non vidit, neque ab alio viſos narrauit, ſed fortuitò id, ac temerè, & velut hyperbolicè cecinit, aut certè di-
77 uinando, & vaticinando, eo genere † diuinationis, quod prudentes viri familiare habent, vt optimè tradit Acoſta. *d. lib.1. cap.11.* & nouiſſimè Franciſc. Torreblanca *in Epitome, diſputatione de Magia, lib.1. cap.5. num.15.* Et ſeries ipſa verborum Senecæ ſatis oſtendit: nam cùm in præcedentibus carminibus dixiſſet, iam illo tempore mare nauigationibus inuſitatis ſolicitari, & nihil induſtriæ, & audaciæ hominum imperuium eſſe, aut intentatum relinqui, ſubiicit; eò fortè aliquando progreſſuros, vt magno Oceano enauigato, nouos terrarum Orbes aperirent. Quod tamen apparet ab ipſo tunc temporis impoſſibile reputari, qui
cùm † cæteris ſentiebat, terrarum terminos in Hi- 78
ſpania finiri, & non vltra Gades nauigationem extendi, vt ſatis denotauit in illis verbis:

— *Qibus Oceanus*
Vincula rerum laxet, &c.

Et in carmine, quod de Corduba ſcripſit vbi Oceanum, qui eam alluit, ſupremum vocat:

Et Gratare tibi, quod te natura ſupremo
Alluit Oceano.

Et expreſſiùs *in lib. vnico ſuaſoriarum cap.1.* Vbi ex multorum declamatorum opinione concludit, Oceanum nauigari non poſſe; & nullas vltra illum terras exiſtere, & inter reliqua, elegantiſſima Pedonis carmina refert, quibus Germanicum per Oceanum nauigantem, ab incœpto deſiſtere ſuaſit,
quæ ſic † habent: 79

Iam pridem poſt terga diem, Solemque relictum,
Iam pridem notis extorres finibus Orbis,
Per non conceſſas audaces ire tenebras,
Heſperij metas, extremáque littora mundi,
Nunc illum pigris immania monſtra ſub vndis,
Qui ferat Oceanum? Qui ſæuas vndique priſtis
Æquor eoſque canes ratibus conſurgere preſſis,
Quo ferimur? Ruit ipſe dies, Orbémque relictum
Vltima perpetuis claudit natura tenebris,
An ne aliæ poſitas vltra ſub cardine gentes,
Atque alium libris intactum quærimus Orbem?
Dij reuocant rerúmque vetant cognoſcere finem
Mortales oculos, aliena quid æquora remis,
Et ſacras violamus aquas, Diuúmque quietas
Turbamus ſedes.

Neque eſt nouum † Poetas, & alios Auctores 80
hoc loquendi & vaticinandi modo aliqua protuliſſe, quæ poſteà ipſis ignorantibus impleta videmus; vt apparet in alio loco eiuſdem Senecæ *lib.7. natur. quæſt. cap.32.* cuius mentionem fecimus
ſup. num.14. & † *libro 5. earundem quæſt. cap. vlt.* 81
vbi *Nulla*, inquit *terra tam longè remota eſt, quæ non mittere aliquò ſuum malum poſſit: vnde ſcio, an nunc aliquis magnæ gentis in abdito Dominus, fortunæ indulgentia tumens non contineat intra terminos arma, an paret claſſes ignota moliens. Vnde ſcio, hic mihi, an ille ventus bellum inuehet? Magna pars erat pacis humanæ, maria præcludi.* Quæ quidem omnia in notitia, detectione & debellatione huius Noui Orbis eueniſſe videmus: & iam
olim ſimiliter contigerunt, † cùm ex inſulis, vni- 82
uerſiſque regionibus Septentrionalibus tot, tantæque gentes innumeræ, & vix de nomine notæ, diuerſis temporibus velut aues egreſſæ fuere, vt fuerunt Gothi, Oſtrogothi, Vaſtrogothi, Vandali, Franci, Cimbri, Gepidæ, Dani, Hunni, Suedi, Heruli, Rugi, Alani, Longobardi, Alemani, & alij plures, qui Danubio & Rheno ſuperatis, omnem Europam, & præſertim ipſam Italiam altricem Imperij & Dominam, quadringentis & plus annis perpetuâ quadam Regnorum ſucceſſione ſubiugarunt, ac Romani nominis gloriam ferè omnem extinxerunt.

Virgilius etiam eodem vaticinij genere vſus
83 cenſeri † poteſt, dum *Ecleg.*4.ait:

Pauca tamen ſuberunt priſca veſtigia fraudis,
Quæ tentare Tethyn ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infindere ſulcos:
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos Heroas erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Hunc enim locum ex Sibyllarum libris Virgi-
lium mutuatum, optimè conſiderat Thomas Bo-
cius *lib. 20. de ſignis Eccleſ. cap. 6. pag.* 333. *&*
lib. 22. cap. 1. pag. 416. eóque remotiſſimas naui-
gationes deſignari, inquit, quæ poſt Chriſti ad-
uentum à varijs nationibus, & præcipuè ab Hiſpa-
nis in Orientales & Occidentales Indias inſtitutæ
ſunt, quibus gentes, & opes plurimæ ad Chriſti
Eccleſiam augendam, & illuſtrandam adduceren-
tur, veluti ab Argonautis illis aureum Vellus ſub
Iaſone Duce & Typhi, eius in Colchica expedi-
tione ſocio, & primæ nauis, quæ Argo dicta fuit,
84 gubernatore. De † qua fabula latè agit Orpheus
*lib.*1. Ouid. *lib.* 7. *Metamorph.* Propertius *lib.* 1.
Statius *lib.*5. Appollonius *in Catalog. heroum lib.* 2.
Valer. Flaccus *in ſuis Argonauticon libris*: Pon-
tanus *lib.* 5. *de Stellis*: Textor *in officina*, 1. *part.*
*pag.*328. Natalis Comes *in Mytholog. fabul. lib.*6.
*cap.*8. Mich. Boſchius *in Oratione de aureo Vellere.*
& Simon Maiolus *in tom.*4 *dier. Canicul. colloq.*5.
pag. 177. *& ſequent.* Vbi ſimul tractant de origi-
85 ne, † & inſtitutis Equeſtris Ordinis aurei Velle-
ris, vulgò dicti, DEL TVSON DE ORO, quem
Philippus cognomento BONVS Burgundionum
Dux anno 1429. inſtituit, & hodie noſtri Poten-
tiſſimi Hiſpaniarum Reges conſeruant & mode-
86 rantur, vtpotè † veri, ac legitimi illius ſtatus ſuc-
ceſſores, iuxta ea, quæ fusè congerit Camillus Bor-
rellus *in tract. de præſt. Reg. Catholic. cap.* 46. *ex*
*num.*254.

87. Extat quoque † locus alter apud eundem Vir-
gil. *lib.* 6. *Æneid.* vbi Auguſto Cæſari blandiens,
nouas terras & regna ei promittit, quæ vltra
Oceanum, imò & Solis orbitam iaceant. Sic enim
inquit:

——*Super Garamantas, & Indos*
Proferet Imperium, iacet extra ſydera tellus
Extra anni Solíſque vias, vbi cœlifer Atlas
Axem humero torquet, ſtellis ardentibus aptum.

Quibus verbis Iuſtus Lipſius *d. cap.* 19. ad hunc
Nouum Orbem reſpicere putat, & extra anni, &
Solis vias interpretatur, id eſt, *vltra Torridam*
Zonam. Et quod de Atlante ſubbiicitur, exponit,
non de illo Africæ, ſed de alio, qui regnauit in
inſula Atlantica à Platone deſcripta: Sed in hoc
magnus ille vir, aut falli, aut fallere, velle videtur.
Nam Virgilius id nullo certo argumento, ſed ſimi-
liter per Hyperbolem, aut vaticinationem Poëti-
cam dixit, & in Cæſaris adulationem; & non lo-
quitur de Nouo Orbe, ſed de Maurorum Æthio-
pia, vbi eſt mons Atlas, Stellis aptum, ſiue vici-
num, prout obſeruat Seruius, Cerda & Pontanus
ibidem, & diximus *ſuprà cap.* 4. & oſtendit
ipſe Virgilius eiſdem fermè verbis vtens *lib.* 4.
Æneid.

Oceani finem iuxta, Solémque cadentem,
Vltimus Æthiopum locus eſt, vbi maximus Atlas,
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Hanc autem Prouinciam dicit eſſe extra ſyde-
ra, † non quia vlla ſit tellus, quæ non ſubiaceat 88
ſyderibus, & cœlo non tegatur, ſed quia extra
maiora ſydera ferè ſit, id eſt, duodecim ſigna, in
quibus eſt circulus Solis, aut Planetas, qui intra
Tropicos decurrunt. Quemadmodum & Lucanus
de eadem regione loquens *lib.* 3. *Pharſal.* ſcriptum
reliquit:

Æthiopúmque ſolum, quod non premeretur ab vlla
Signiferi regione Poli, niſi poplite lapſo
Vltima curuati procederet vngula tauri.

Sed, vt ad Senecam † redeamus, aduerten- 89
dum etiam eſt cum Botero, Madera, & Herrera
vbi ſuprà, eius vaticinium, vt ad iſtius Noui Or-
bis detectionem propriùs applicari poſſet, loco
vltimi carminis, vbi de Thule loquitur, dicere
debuiſſe:

Nec ſit terris vltima Gades.

Etenim ad Occidentem, & vltra Gades, vt ſæpè
diximus, detectus eſt, non ad Septentrionem, vbi
Thule † inſula iacet, quæ vltima terrarum illius 90
Climatis reputabatur, iuxta illud Virgilij *lib.* 1.
Georg.

Tibi ſeruiat vltima Thule.

Et plura alia, quæ de eadem inſula habent Plin.
lib. 2. *cap.* 75. *& lib.* 4. *cap.* 16. Pompon. Mela *lib.* 3.
cap. 3. Solin. *cap.* 24. D. Iſidor. *lib.* 14. *Etymolog.*
cap. 6. Procop. *de bell. Goth. lib.* 2. Surius *in comment.*
ſub ann. Dom. 1537. Boter. *in relat. vniuerſ. lib.* 1.
vol. 1. *pag.* 168. Ortel. *in Theatr. Orb. tab.* 98. *& in*
Theſaur. Geogr. verb. Thule: Maginus Patauinus
tab. Geograph. fol. 96 *& fol.* 100. Thom. Bozius *de*
ſign. Eccleſ. lib. 22. *c.* 9. *pag.* 495 *& ſeq. & pag.* 557.
& Simon Maiol. *in dieb. Canicul. colloq.* 1. *pag.* 35.
colloq. 14 *pag.* 341. Vbi eandem eſſe docent, quam
hodie Iſlandiam, aut Scandiam dicimus, in ditio-
ne Scotorum ad Septentrionem vergentem vltra
Orcades, latitudinémque habere graduum 65.
ad 69.

Et licèt negare non poſſimus † etiam vltra 91
Thulem, ſiue Iſlandiam, alias nouas terras anti-
quis, & noſtris temporibus repertas, in quibus ad
litteram vaticinium Senecæ impleri potuerit, vt
ſunt Groënlandia, Friſlandia, Icaria, & Noua Zem-
bla, Finamarchia, & aliæ, de quibus agunt au-
ctores *ſuprà* citati. Cum † & Hunni & Gothi in 92
alio veluti Orbe ignoto, & inacceſſo vltra Mæo-
tidem paludem habitare dicerentur, iuxta ea, quæ
tradit Plinius, loquens de Scandinauia, vnde illi
eruperunt *lib.* 4. *cap.* 13. Hoc tamen neque Ame-
ricanæ Hiſpanorum detectioni, de qua agimus,
nocet; neque ita † magna admiratione dignum 93
vllo ſæculo iudicatum eſt. Nam ibi ſolùm Gla-
cialis maris, & frigidæ Zonæ tranſitus, nauigandi
& progrediendi vlterius auidos retardabat. Hic
verò, & Torridæ æſtus, & Oceani vortices deter-
rebant, quem ſemper, vt vidimus, vltra Herculis
columnas inacceſſum, & impertranſibilem iu-
dicarunt.

Planè † etiam ad Septentrionem vltra Groën- 94
landiam mare vnius diei curſu fertur innauigabile,
quia, caligantibus ante oia mundi finibus, im-
mane abyſſi barathrum reperitur, vt conſtat ex
mirandis relationibus, quas refert Cranzius *in præ-*
fat. Noruegia, relatur in Theatr. vitæ human. *vol.* 5.
lib. 2. *pag.* 1216. & aliæ non minùs † mirandæ 95
nauigationes Battauorum, ſiue Hollandenſium per
mare Glaciale ad Nouæ Zamblæ, & Lappianorum
fines, extant *in* 3. *tom. hiſt. nauig. Orient. circa fin.*

Denique

Denique vrgent adhoc alij, & Romanos in regiones huius Noui Orbis aliquando transfretaſſe
96 auctoritate Lucij † Marinæi Siculi probare conantur, qui *lib. 19 de reb. Hiſpan. cap. 16.* ſcriptum reliquit, Catholicorum Regum tempore, quo primùm prædictæ regiones repertæ ſunt, in ea, quæ vulgò Terra firma appellatur, repertum fuiſſe à quibuſdam hominibus, qui auri venas perſcrutabantur, numiſma quoddam cum nomine & imagine Auguſti Cæſaris, quod cum ad Dom. Ioannem Ruffum Archiepiſcopum Conſentinum deueniſſet, ille, vt rem mirabilem, Romam ad Summũ Pontificem miſit: *Quæ res*, inquit Marinæus, *Hiſpanis gloriam & famam ademit, quam pepererant, dum ſe primos Indias Occidentales inueniſſe iactabant. Illo namque numiſmate conſtitit, Romanos iam multis anteà ſæculis ad eaſdem oras perueniſſe* Eandem hiſtoriam refert Maluend. *lib. 3. de Antichriſt. cap. 16.* & leuibus aliis coniecturis communit Fr. Greg. Garcia *de Ind. orig. lib. 4. cap. 19.*

Quibus aliam adiicit Iuſtus Lipſius *dict. lib. 1. cap. 19* & Baſil. Pontius *d. q. 8. expoſ. cap. 1.* ex no-
97 ſtrorum relatione tradentes † in Chile Prouincia, in valle, quæ *Cauten* dicitur, vrbem eſſe, quam Imperialem ab hac cauſa nominarunt, quoniam in pleriſque domibus, & portis repererunt Aquilas bicipites, eodem modo effigiatas, ac illæ, quibus Romanum Imperium pro inſignibus vti iampridem conſueuit. Vnde ſuſpicari poſſe inquiunt, à Romanis illuc ea inſignia fuiſſe perlata, maximè cùm nulla eo in Orbe Aquila, ſiue auis biceps reperiatur, quam indigenæ adumbrare potuerint.

Quibus argumentis ſimile etiam videri poteſt aliud, quod tradit Didac. Daualos *in Miſcell. Au-*
98 *ſtral. colloq. 36. fol. 165.* dicens, † triginta abinde annis clauum quendam ferreum politè nimis fabricatum, repertum fuiſſe in hoc Regno Peruano in argenti fodinis, quæ iacent circa oppidum CAXATAMBO, intra duriſſimi cuiuſdam ſaxi argentei viſcera circumcluſum. Inde deducens, antiquam videri vtriuſque Orbis communicationem, cùm clauus ille magnam præ ſe ferret vetuſtatem, & à priſcis huius terræ accolis fieri non potuerit, quibus nec ferrum eo tempore erat, neque artifex, & inſtrumenta ad illum conſtruendum neceſſaria.

Sed ab his argumentis faciliùs quidem, quàm à ſuperioribus nos expedire poſſumus, Marinæũ im-
99 primis, † merito ridentes & reiicientes, qui adeò leui, & fallaci conſideratione Hiſpanorum gloriæ tenebras offundere voluit, quem iuſtè illi omnes, qui eum citant, reprehendere ſolent, vt conſtat ex Lipſio, Maluenda, & Baſilio, *vbi ſuprà*: Camillo Borrello *de præſt. Reg. Catholic. cap. 46. num. 225. & 226.* & Auguſt. Torniello *infrà* citando: & nouiſſimè Seraph. Freitas *de iuſto Imper. Aſiat. cap. 5. num. 16. & 17.* vbi minus aptè ſubiungit potuiſſe numiſma illud per manus Sinarum facillimè à Trapobana in Americam Romanorum ſæculo deferri. Imprimis namque negamus numiſma illud ea in parte, qua Marinæus dicit, repertum, cùm id nullo ſatis certo teſtimonio conſtiterit. Neque ſufficit, quòd Archiepiſcopus Conſentinus, eo nomine, quaſi ibi inuentum acceperit, & ad Summum Pontificem miſerit: Nam cum plures ex Italia viri ſimul cum Hiſpanis in prioribus illis claſſibus ad has partes nauigaſſent, potuit eorum aliquis, vt gentis ſuæ gloriam augeret, illius numiſmatis inuentionem Archiepiſcopo ſuadere. Aut etiam ex compoſito, quo maiorem ſibi fidem conciliaret, latenter in auri fodinas deiicere, vt ſtatim à foſſoribus repertum, multis retrò temporibus ibi fuiſſe crederetur.

Nouum † quippe non eſt, ſimiles fraudes, & 100
impoſturas ſub prætextu antiquitatis artificiosè confingi, & ad decipiendos alios à noſtri ſæculi ingenioſis, & malè feriatis hominibus affabre concinnari, vt benè aduertit Tobias Hallerus *in orat. contra Antiquarios* apud Roſinum *pag. 488.* & in quodam caſu, huic, de quo loquimur, admodum ſimili, contigiſſe videmus. Nam Valentinus Moranus, Iacob Nauarch. Ieſuita, & Ferdinand. Lop. Caſtañeda *in ſua hiſtor. Ind. Orient.*
lib. 1. cap. 28. referunt † quædam carmina, quæ 101
ſub Emanuële Luſitaniæ Rege, an. Dom. 1505. refoſſa fuerunt in promontorio Lunæ, quod vulgò appellatur *Roca de Sintra*, inſculpta in quadrata vetuſti operis columna marmorea, quæ ſic habebant:

Voluuntur ſaxa, litteris & ordine lectis,
Cùm videas Occidens Orientis opes
Ganges, Indus, Tagus erit mirabile viſu
Merces commutabit ſuas vterque ſibi.

Quos verſus Sibyllinos eſſe, prædicti Auctores ſibi perſuaſerunt, eiſque quaſi ex Sibyllæ antro profuſis fidem præbuerunt. Cùm tamen poſteà compertum fuerit confictos & impoſitos fuiſſe à quodam Hermó Charado Luſitano: qui illos marmori inſcripſerat, defoderátque, vt ſitu, humotéque terræ aliquantulum deformati, vetuſtatis indicium exhiberent, rurſúſque per mercenarias operas refoderat, vt hoc tam nobili, atque peregregio antiquitatis monumento Regis gratiam auidè in Orientis opes intenti, pecuniámque aucuparetur, vt teſtantur Cæſar Orlandius, & Gaſpar. Barter. quos refert Ortel. *in Theatr. mag. tab. 5. Noui Orbis*, & ab eo mutuatus Maluend. *d. lib. 3. de Antichriſt. c. 16. pag. 150.* & nouiſſimus Auguſt. Torniel. *in annal. ſacr. 2. t. an. Mundi 3043. n. 7. pag. 48.*

Quod † verò de bicipite Chilenſium aquila 102
diximus, quamuis verum eſſe fateamur, non multum ſtringit. Potuit quippe ab Indis eiuſmodi auis, etiam citra Romanorum exemplum, excogitari & effingi, & ad rei longè diſtinctæ ſignum vſurpari, quemadmodum & à Romanis ipſis excogitata fuit, quibus etiam triceps Proſerpina, Cerberus & alia monſtra nunquam ſimiliter viſa confingebantur. In obeliſcis quoque Ægyptiorum narrat Ammian. Marcel. *lib. 17. Scripta conſpici volucrum, ferarúmque, etiam alieni mundi genera multa*, id eſt, ignota ipſa, & Orbi, qui tunc luſtrabatur inuiſa.

Aquila † autem Romani Imperij antiquiſſi- 103
mum, & vſitatiſſimum ſignum, teſte Ioán. Roſin. *lib. 10. antiq. cap. 5. pag. 45.* & Alex. ab Alex. *lib. 4 dier gen. cap. 2.* quare & quando biceps portari cœperit, variis opinionibus ab ſcribentibus decertatur, de quibus agit Ioan. Curio, Ioan. Bocatius, & alij, quos refert Simon Maiol. *in diebus Canicul. tom. 4. colleq. 5. pag. 365.* Guardiola *de nobil. cap. 13.* Vargas *in eod. tract. diſcurſ. 16. num. 4.* Didacus Daualos *in Miſcell. Auſtral. colloq. 20. fol. 99.* vltra quos ego addo Cuſpianum relatum in Theatr. vit. hum. *vol. 3. lib. 10. pag. 1029.* qui ex
Suetonio tradit, ſignum hoc eſſe † apud Germa- 104
nos antiquiſſimum. Illi enim Quintilium Varum cum legionibus Romanis tribus apud Bructeos Friſiis conterminos deleuêre: ſignáque, & Aquilas duas cepêre, quas adhuc hodie poſſident. *Non enim*, inquit, *biceps eſt Aquila, ſed duæ ſimul, quarum altera alteram expanſis*

alis

aliis obtegit. Nec vnquam ha reddita ſunt Imperatoribus Romanis, ſed ſemper in hunc vſque diem ſeruata.

105 Denique narratio illa † de clauo ferreo in Caxatambi fodinis reperto, non maiorem fidem, quàm Marinæi numiſma meretur; niſi dicere etiam malimus: potuiſſe iam olim, ligno alicui nauis adfixum, maris fluctibus ad hanc Peruanam oram appellere, & illud ad argentum commodiùs excauandum ab Indis tranſportari, & per obliuionem relinqui, indéque factum, vt intra lapidis viſcera, lapide ipſo creſcente, concluderetur, prout multoties in aliis ſimilibus rebus accidiſſe
106 referunt, & mirandis † exemplis demonſtrant Alex. *lib.5. Gen. cap.9.* Bapt. Fulgoſ. *lib.1. rer. memor. cap.6. fol.55.* Petr. Mexia *in ſylua var. lect.2. part. cap.13.* & Simon. Maiol. *1. tom. colloq.16. pag.379. & colloq.18. pag.419.* Vbi inter alia commemorant, in altiſſimis, & longè à mari poſi-
107 tis montibus, dum excauarentur † compertas fuiſſe interdum naues, humore propemodum abſumptas, cum inſtrumentis omnibus ferreis, & in aliis terræ viſceribus erui ſolere lapides, in quibus ſunt Conchylia redacta in duritiem lapideam, & oſſa animantium, & quod magis mirum eſt piſces bufones, & ſerpentes viuos.

CAPVT XIII.

De regione Ophira, cuius frequens eſt in ſacris Litteris mentio, & an ea huic Orbi Nouo reſpondeat, & appellationi Regni Piru originem dederit?

SVMMARIVM.

1 *Noui Orbis mentionem & notitiam in ſacris Litteris reperiri aliqui tradunt.*
2 *Salomon & Ioſaphat claſſes mittere ſolebant in regionem Ophir, & quare?*
3 *Tharſis & Ophir nauigatio à Salomone inita, an eſſet eadem, vel diuerſa? & n.18.*
4 *Ophir regio ſecundùm Montanum, & alios eſt eadem cum Mexicana & Peruana Noui Orbis.*
5 *Chriſtophorus Columbus vbi primum detexit Inſulam Hiſpaniolam, Ophiram ſe reperiſſe iactabat.*
6 *Franc. Vatablus in Inſula Hiſpaniola, & in Piru & Mexico conſtituit Ophir.*
7 *Peru, vel Piru vox multis videtur eadem cum Ophir, aut certè maximè cum illa colludere.*
8 *Paruaiim dictio, qua vtitur ſacra Pagina eſt dualis, & duplex Peru ſignare videtur.*
9 *Nomina locorum, & Prouinciarum facilè inuerti & mutari ſolent.*
10 *Peru in Regno plura nomina reperiuntur affinia nomini Ophir.*
11 *Iobab filius Iectan videtur incoluiſſe regionem* Paria.
12 *Iectan ſecundùm Montanum nomen dedit Prouincia Iucatan.*
13 *Sephar mons, dicitur idem cum montibus* Andres del Peru, *qui ſunt totius Orbis longiſſimi.*
14 *Salomon fuit omnium mortalium ſapientiſſimus, & non videtur Orbem Nouum ignorare potuiſſe.*
15 *Salomon fuit cumulandarum diuitiarum ſtudioſiſſimus.*
16 *Ophiram regionem qui in Nouo Orbe conſtituunt, communiter à viris doctiſſimis reprobantur.*
17 *P. Ioannis Pineda iudicium de regione Ophira.*
18 *Tharſis & Ophir Prouincia & nauigationes earum diuerſa erant.*
19 *Tharſis nomine in ſacra Pagina quanam regio deſignetur?*
20 *Tharſis idem eſſe cum Tarteſſo plures opinantur, & in Hiſpaniæ Baticis oris conſtituunt, alij vero hoc negant.*
21 *Tarteſſus vrbs Hiſpania olim ditiſſima & fœliciſſima.*
22 *Pineda Franciſcanus non ſatis iuſtè à Fr. Ioan. à Ponte notatus.*
23 *Ophir regio nullatenus pertinet ad Nouum Orbem.*
24 *Peruana in regione non reperiuntur ea, quæ ex Ophira ad Salomonem aſportabantur.*
25 *Salomonem, nauigationem longam, & difficilem ob Noui Orbis diuitias inſtituiſſe, credibile non eſt, relicta India Orientali ditiori & viciniori.*
26 *Aſiongaber portus vbi? & quid ex eo ſoluere non oporteret claſſes Salomonis, ſi ad Nouum hunc Orbem nauigarent.*
27 *Ophira regio vbinam eſſet, variis opinionibus decertatur, quæ breuiter referuntur.*
28 *Sophala auri fodinis abundat, & ibi extare dicuntur libri oſtendentes, quòd Salomon ad eas ſuas claſſes mittebat.*
29 *Ophir regio propriè pertinet ad Indias Orientales.*
30 *Auctores recenſentur, qui agunt de regione Ophira, & eam Indiæ Orientali tribuunt.*
31 *Peguſij dicuntur trahere originem à Iudæis damnatis à Salomone ad Ophirinas auri fodinas.*
32 *India Orientales trahunt originem ab Ophir & Heuila, & ſunt ditiſſima.*
33 *Aurum Indiæ Orientalis dicebatur Paruaiim, & erat probatiſſimum.*
34 *Obrizum aurum ſecundùm plures dicitur quaſi Ophirizum, id eſt, à regione Ophir deductum.*
35 L.3. C.de vet.num. poteſt. & l.1. C.de oblat. vot. *de nummis Obryzatis loquentes explicantur & emendantur.*
36 *Olobera veſtes, id eſt, Olobrizæ* in Rub. & l. temperent, C. de veſt. olob. *quæ? & alia emendantur.*
37 *Obrizum aurum poteſt deduci ex voce Græca, quæ ſincerum & purum ſignificat ſecundùm Plin. vel à colore ebradiante ſecundùm Hier. & Iſid.*
38 *Obruſa vox Latinis ſignificat probationem, vel expugnationem auri, & inde dicitur Obryzum.*
39 *Ciceronis, Suetonij & Senecæ loca explicantur & emendantur.*
40 L.5. C.de ſuſcept. & arcar. l.2. Cod.de metallar. *vbi habetur mentio Obryzi emendantur.*
41 *Aurum Phaz, ſiue Ophaz, & alia eius appellationes in Scriptura, remiſſiuè.*

42 Phez

42 *Phez Regium apud Arabes vnde dictum?*
43 *Ophiram qui in Nouo Orbe conſtituunt, leuiſſimis coniecturis ducuntur.*
44 *Nominum ſimilitudo, aut affinitas ad alicuius rei identitatem probandam fallaciſſima eſt.*
45 Paruaim *dictio an verè in Scriptura reperiatur, & quid ſignificet?*
46 *Peru, vel Piru nomen Nouum eſt in his regionibus Occidentalibus, & quas comprehendat.*
47 *Peru, vel Piru nominis varia cauſa, ſiue etymologia referuntur, & num. 49. 50. 51. & 52.*
48 *Garcilaſſus Inca ſcripſit commentarios de origine & imperio Incarum, & quid ſentiat de nomine* Piru?
53 *Nomina qualiter Prouinciis nouè detectis, aut ſubactis imponi ſoleant?*
54 *Mexici vrbis nomen vnde mutuatum?*
55 *Iectan, aut Ihab, & Ophir ad Prouincias noui Orbis nunquam peruenerunt.*
56 *Iucatana Prouincia non habet nomen à Iectan: & vnde, & qualiter illud habere Hiſpanorum tempore cœperit?*
57 *Sepgar mons nihil habet commune cum Andibus Peruanis.*
58 *Salomonem habuiſſe cognitionem peculiarem Noui Orbis nullo certo argumento probari poteſt.*
59 *Salomon quamuis ſapientiſſimus, didicit nauigationem Tharſis & Ophir à ſeruis Regis Hiram.*
60 *Tyrij diu ſeruarunt epiſtolas Salomonis, & Regis Hiram, quæ agebant de nauigationibus in Tharſis & Ophir.*
61 *Hiram Rex oſtendit Salomonis miniſtris nauigationem longiorem, & ſibi reſeruauit aliam breuiorem & vtiliorem.*
62 *Tyrij & Phœnices fuerunt olim preſtantiſſimi in arte nauigandi.*
63 *Phœnices vnde dicti ſecundùm Ariſtotelem.*
64 Tyria maria *Prouerbium quid ſignificet? Et vnde originem traxerit?*
65 *Salomonis diuitiæ & theſauri incomparabiles fuerunt.*
66 *Diuitiis, & theſauris Salomonis, qui alios aliorum Regum æquare voluat, ſtultitia notantur.*
67 *Templi Ieroſolymitani ſumptus, & diuitiæ omnem admirationem excedunt, & aliqua de eo.*
68 *Templum Ieroſolymitanum Salomonis, Barbari etiam, & hoſtes venerebantur.*
69 *Templum Salomonis cùm Craſſus expilauit, aurum præ copia plus dimidio viluit.*

1 VRGENT porrò adhuc alij, † & vt hunc Nouum Orbem priſcis innotuiſſe defendant, cum prophanis teſtimoniis ſatis euincere non potuerint, ſacris propugnare conantur, affirmantes, frequentem eius mentionem, atque cognitionem in ſacra Pagina reperiri *lib. 3. Reg. c. 9. & lib 4. cap. 22 lib. 2. Paralipom. cap. 9. & 20.*
2 & alibi paſſim, † quatenus in illis de celeberrimis claſſibus agitur, quas duo illi potentiſſimi & ſapientiſſimi Hebræorum Reges Salomon & Ioſaphat in regionem Ophir miſiſſe memorantur ſimul cum nauibus, & ſeruis Regis Hiram, vt inde aurum & argentum, ebur, ſimias, pauos & alia pretioſa aſportarent. Quam expeditionem, ſeu † nauigationem multi eandem faciunt cum 3
illa, quæ in eiſdem ſacræ Scripturæ locis ſemel annis tribus in Tharſis fieri ſolita, dicitur. Aut certè eodem itinere eandem claſſem appellere ad Tharſis & Ophir, vt conſtat ex relatis à Barrerio *in libello de regione Ophira:* Acoſta *lib. 1. de nat. Noui Orb. cap. 13.* Barradas *lib. 3. concord. cap. 11.* Malnenda *lib 3. de Antichriſt. cap. 20.* & Pineda *de reb. geſt. Salom. lib. 4. cap. 16. quæſt. 2. pag. 211.* & vltra eos Fr. Greg. Garc. *lib. 1. de Indor. orig. cap. 2. §. 3. & 4.* & nouiſſimè eis non relatis Fr. Baſil. Pontius *in q. 8. expoſit. c. 2.*

Ophir † autem, ſiue Ophiram regionem, No- 4
uum hunc Orbem eſſe, & præcipue ad præcipuas eius Prouincias, Mexicanam ſcilicet, & Peruanam pertinere, apertè, & conſtanter tradit & defendit doctiſſimus Bened. Arias Mont. *in apparatu in Phaleg* ſiue de primis gentium ſedibus, *in præfat. & in cap 9.* quem ſequuntur Guillel. Poſtellus, & Goropius Becanus relati ab Abraham, Ortel. *in Theſaur. Geograph. verb. Antiquitas ſua,* qui ab eadem opinione non abhorret. Genebrard. *in Chronolog. lib. 1. pag. 50. & lib. 4. pag. 705.* Marinus Brixianus *in ſua arca in voce Ophira, & Parvaim:* Pomarius *in lexico in eiſdem verbis:* Ioan. Auenar. *in Epher.* Anton. Poſſeuin. *lib. 3. Bibliotb. cap. 5.* Michael Balboa Cabel. *in Miſcellan. Auſtr. M. S. 2. part. cap. 3. & 16* Thom. Bozius *de ſig. Eccl. Dei lib. 20. cap. 3. pag. 130.* Panigarola *in ſpeculo belli, loco 146. aduert. 4.* Ioan Funger. *in Etymolog. verb Ophir.* & admittitur ab Eman. Sà, *3 Reg. 9.* & argumentis non ſubtilibus niti tradit Martin. Delrius *in ſcholiis ad Medæam Senecæ act. 2.* & neruosè ea proponit, & tueri conatur Fr. Gregor. Garc *vbi ſuprà* & latius *lib 4. cap. 1. & ſeq* doctiſſimus P. Ioan Pineda *d. lib. 4. cap. 16. §. 3. 4. 5. 6. ex pag. 213. vſque ad 215.* vbi argumentis contrariis reſpondere intendit, & neminem referens Fr. Baſil. *d. quæſt. 8. cap. 2. & 3.* & ante omnes ſenſiſſe videtur † clariſſimus ille æquè, ac fœliciſſimus 5
Dux Chriſtophorus Columbus, qui cum in nauigatione Oceani Occidentalis ad inſulam Hiſpaniolam (vt aiunt) appulit, Ophiram ſe reperiſſe dictitabat, vt ab illo ſæpius narrante, ſe audiuiſſe ſcribit Petr. Martyr *in dec. ad. Noui Orb. lib. 1.* Neque ab eis abeſt Franc. † Vatabl. qui *lib. 3. Reg.* 6
cap. 9. & 22. in eadem inſula ante ingreſſum Peru conſtituit Ophir, quamquam idem etiam aſſerat, eſſe ipſum interius Peru, ſimúlque Mexicum, *1. Paralip. c. 3. verſ. an 16.*

In cuius opinionis confirmationem à multis ex prædictis auctoribus perpendi ſolet, ipſam vocem † *Ophir*, quæ etiam aliquando *Ophire*, vel, 7
Opire pronunciatur, per Metatheſim, ſiue litterarum tranſpoſitionem, in vocem *Peru*, vel *Peru*, qua nunc vtimur, permutata fuiſſe, & maximè cum ea colludere videri. Præſertim ſi adiiciamus, quod vbi *d. lib. 2. Paralip. cap. 3.* dicitur Salomon: *Texiſſe domum Domini de auro probatiſſimo;* in Hebræo legitur, *Aurum Paruaim.* Quæ termi- 8
natio †, & inflexio vocis videtur eſſe dualis, cuius ſingulare ſit *Peru*, vel *Piru*, vt iuxta Grammaticos Hebraïcæ linguæ canones obſeruat Pineda *in comment. in Iob cap. 28. verſ 16. pag. 500. & de rebus Salom. dict. lib 4. cap. 16. §. 4. pag 212. num. 3.* vnde duplex *Peru* illa voce ſignificari videbitur, videlicet Peruana regio, & altera Mexicana, illi contermina; licèt illa tantùm nomen proprium *Peru* hodie retineat; prout nouiſſimè

etiam

etiam aduertit P. Ludouic. Balleſter. *in Onomato-
graph.verb.Ophir,pag.* 288. & ita Vatablus ſuper
illum locum, ſic ſcribit: *Paruaiim numera duali
dicitur apud Hebraos fortaſſe calus ille, qui noſtra
tempore le grand Peron, & le petit Peron dicuntur,*
9 *nam eſt maxima affinitas nominum.* Quam † con-
iecturam magis vrgent, & extendunt Montanus
vbi ſuprà: Maluenda *d.lib.3.de Antichriſt.cap.*39.
Fr.Greg. Garcia *d.lib.4. de Ind.orig. cap.*1. *& ſe-
quent.* conſiderantes, frequentiſſimam eſſe huiuſ-
10 modi vocum deprauationem, † & plures alias in
his Regniis *Peru* reperiri in fluuiis, oppidis &
montibus, quæ cum voce *Ophir* eandem affinita-
tem habere videntur.

Deinde ſuperioribus additur ex ſententia Mon-
tani *vbi ſuprà,* & Poſſeuini *lib.2.Biblioth. cap.*5.
11 Iohab,† cuius mentio eſt Geneſis *cap.*10.*verſ.*28.
incoluiſſe videri regionem huius Noui Orbis,
quæ *Paria* vocatur, auro, margaritiſque abun-
12 dantem, & Iectan,† de quo *in eodem cap.verſ.*16.
nomen dediſſe ingenti eiuſdem Americæ Cherſo-
13 neſo, dicto *Iucatan*, & Sephar † montem Orien-
talem, de quo *eodem cap. verſic.* 29. eſſe montes
Andes, Peruanæ regionis, longiſſimos omnium
montium, qui hactenus in Orbe ſunt viſi, vt tra-
dit Acoſta *d.lib.* 1.*cap.*13. *& lib.3.hiſt.Ind. c.*22.
14 Denique † perpenditur ab eodem Pineda &
Gregor.Garcia *in locis ſuprà relatis,* affirmari qui-
dem oportere, Salomoni, qui fuit omnium mor-
talium ſapientiſſimus, & cui Deus ipſe dedit ho-
rum, quæ erant, ſcientiam veram, vt ſciret diſpo-
ſitionem Orbis terrarum, & virtutes elemento-
rum, vt habetur *lib.3.Reg.cap.4.& lib. Sap.cap.*7.
verſic. 17. minimè fuiſſe Nouum Orbem ignora-
tum; quod imprimis erat ſcitu digniſſimum, atque
15 iucundiſſimum. Præſertim † ſi hanc cognitionem
coniungamus cum ſtudio, quod habuit cumulan-
di aurum & argentum, quorum eiuſdem Noui
Orbis natura fœcundiſſima reperitur.

Sed quamuis prædicta ſententia his argumentis,
16 & tantorum virorum auctoritatibus † muniatur,
meritò tamen ab aliis doctis & diligentibus noſtri
ſæculi ſcriptoribus improbari ſolet, vt parum ſoli-
da, & potiùs nouitatis, quàm veritatis amore,
& ſtudio excogitata, vt conſtabit ex traditis à
Bened. Perer. *lib. 3. in Geneſ.* vbi de Heuilat, Ga-
ſpar. Barrerio *in lib.de regione Ophira:* Acoſta
lib.1.de nat.Nou Orb.cap.13.& 14.Barradas *lib.5.
concord.cap.*11. Martin. Delrio *ſup. Geneſ.cap.*10.
Maluenda *lib. 3. de Antichriſt.cap.20. & 21. &
ſeq.& de Paradiſo cap.23. &* 41. Ant. Herrera *in
hiſt.gen.Ind.decad.1.lib.cap.1.pag.*2. Bern.Aldrete
*de orig.ling.Hiſp.cap.13.& antiq. Hiſp. lib.3. c.9.
pag.*360. Auguſt.Torniel. *in annal. ſacris, 1.tom.
anno Mundi* 1931. *num. 45. pag.* 229. & fuſiùs
2.tom.anno 3043.num.7. & 8. Ioan. Drugo *lib.6.
obſeru.cap.3.& lib.9.cap.*12. M. Ant.Palau *in pa-
radox. claſſis Salam.* Ioan. Pineda *in comment. in
Iob, cap.28.verſ.16.pag.500. & 501.*& iterum *de*
17 *reb.Salom.lib.4. cap.16.§.4.5. &* 6. Vbi † tamen
ab iis, quæ anteà dixerat, aliquantulum flectens,
rem in medio relinquendam decreuit, & id tan-
tùm ſuperiori opinioni tribuit, vt minus leuis mi-
nùſque deformis cenſeri debeat; & minimè in-
digna, quæ à ſapientibus benignè audiatur.
18 Et planè, quod pertinet † ad Tharſis, etſi à
nonnullis cum Ophir confundatur, vt *ſuprà* retu-
limus, longè tamen verius eſt, diuerſas per ſe eſſe
nauigationes & claſſes, quas ad eas Salomon, &
Ioſaphat mittere ſolebant, & ex diuerſis portu-
bus, & per diuerſa maria, vt latiſſimè probat do-
ctiſſimus Ribera *ſuper Ionam cap.*1.& Thom.Bo-
cius *de ruin.gent.lib.5.cap.7.pag.*483. licèt verum
ſit, vtramque regionem nihilominus eadem naui-
gatione, & eadem claſſe obiri potuiſſe, exportatis
ptimum ex Ophir, auro,† lignis, pauonibus, ſimiis, 19
ebore: ex Tharſis verò, etiam auro, argento,
gemmis, ac rebus aliis pretioſiſſimis. In quibus
omnibus probandis, & in vero loco deſignando,
vbi Tharſis illa conſiſteret, adeò latè & doctè in-
ſiſtit Pineda *d.lib.4.de reb.Salom.cap.*5.cum mul-
tis ſequentibus, *& cap.16.§.1.& 2. pag.* 211. Fr.
Gregor. Garc. *dict.lib.1.de Ind.orig.cap.2.§.4. ex
pag.34.ad* 40.Acoſta *d.lib.1.cap.*14. Gaſpar San-
ctius *in Iſaiam,cap.2.verſ.18.& cap.19.verſic.22.
pag 199.& cap.23.verſ.26.pag.*236. Thomas Bo-
cius *d.pag.483.& pag.*326.Maluenda *d.lib.3. de
Antichriſt.cap.20.pag.157.cum ſeq.& lib.5.c.14.
pag.* 281. Ludouic. Balleſter. *in Onomatograph.
verb. Tharſis, ex pag. 535. & in Hieralog. lib.* 2.
*cap.*9.Torniel.*d.ann.*3043. *num* 9. *pag.* 50. & Fr.
Ioan.à Ponte *in conuenient. vtriuſque Monarch.
lib.1.cap.6.& 7.& lib.2.cap.23.pag.*249. vt otio-
ſum videri poſſit, ſi nos, qui ad alia tendimus, in
eorum ſcriptis transferendis ſubſiſtamus.

Illud † tamen in noſtræ Hiſpaniæ gloriam 20
præterire non poſſumus, quod Gorop.Becanus tra-
dit *lib.7.Hiſpanicorum,* & ex pluribus aliis defen-
dit Pineda *vbi ſuprà cap.14.&* 15.Bocius *d.cap.7.
& de ſign. Eccleſ. Dei, lib.5.cap.*18. Mariana *de
reb.Hiſpan.lib.1.c.*1. Ludouic.Nonius *in deſcript.
Hiſpan.cap.*11.*ad fin.* & ante eos S.Athanaſ. Sy-
naita *in Hexam.lib.*10.*in 3.lib. Reg* Tharſis ſcili-
cet ad Hiſpaniam, & præcipuè Bæthicas eius oras
pertinere, neque aliam regionem fuiſſe, quam
Tarteſſum, † cuius beatam auri & argenti,& alia- 21
rum rerum omnium copiam, tum veterum Scri-
ptorum teſtificatio, tum præſens rerum ſtatus ſatis
declarat. Quod latè etiam, & non vulgari ſtudio,
licet vulgari ſermone proſequuntur Fr. Ioan. à
Ponte *d.lib.3.cap.6.*& Franc.Torreblanca *in epit.
lib.de magia in defenſione cap.*4.& nouiſſimè &
eruditiſſimè Alphonſ. Carranza *in libro*, quem
edere parat de monetarum valore *& argumen-
to 1. part.* Quamuis contrarium aſſerat alter Pine-
da Franciſc.*lib.1.ſua Monarch.cap.*22.§ 4.Quem
non † ſatis iuſtè hac de cauſa reprehendit, & in- 22
ſcium & barbarum vocat à Ponte, *vbi ſuprà:*
Nam id etiam alij viri doctiſſimi negant, & no-
uiſſimè Aldrete *de antiq.Hiſp.lib.1.cap.24.in fine,
pag.*108. & latiùs Torniel. *dict.ann.3043. num.9.
pag.51.&* 52.

Quod verò † ad Ophritam regionem ſpectat, 23
non poſſe illam vllo prorſus modo cum Peruana,
ſiue Nouo hoc Americano Orbe conuenire, eui-
dentiſſimis argumentis meo iudicio conuincunt
Auctores *ſupra* pro hac opinione relati, præſer-
tim Acoſta, Barrerius, Barradas, & præcipuè Mal-
uenda *d.lib.3.cap* 24. & Torniel. *d. anno Mundi*
3043.*num.7.&* 8.à quibus ſe nunquam ſatis expe-
dire potuerunt Greg.Garc. *d.lib 4.de Indiar. orig.
cap.1.& ſeq.*Pineda *d. cap.16.§.5.* & Baſil. Pont.
*d.quaſt.8.expoſit.cap.*3.Et vt omittam, quæ ſæpè à
nobis in ſuperioribus repetita ſunt de omnimoda
huius Orbis apud antiquos ignoratione, & inac-
ceſſa Oceani magnitudine, & de inſuperabili dif-
ficultate nauigandi per altum, necdum cognito
acus Magneticæ vſu; illud certè vnum refellendæ
iſti † opinioni ſatis ſupérque eſſe videtur, quod 24
conſtet in regione Peruana, nec gemmas, nec
elephantes

elephantes eſſe, nec pauos, nec ſimias, nec ligna
Thyna pretioſiſſima, qualia ex Ophir aſportari
ſolita narrat Scriptura.
25 Neque rationi conſentaneum videri, † Salo-
monem ex mari Rubro, relictâ Arabiâ, & Indiâ
Orientali viciniori, atque notiori, multarúmque
rerum pretioſiſſimarum fertiliori, immenſo circui-
tu, & maiori diſpendio, quàm quæſtu, nauiga-
tionem inſtituiſſe ad regiones Americanas, aut
Peruenſes. Quod euidentius erit, ſi animaduerta-
mus ex eiſdem locis ſacræ Scripturæ conſtare,
26 prædictas claſſes † ex portu Aſionagber ſoluere
ſolitas fuiſſe, qui portus in littore maris Rubri
continebatur, vt poſt longam diſputationem pro-
bat & concludit Pineda *d.lib.4.cap.7.& 8. & ſe-
quentib.* Abraham. Ortel, *in Theſaur. Geograph.
verb. Aſiongaber*, quidquid diſſentiat Baſil. Pon-
tius *d. cap. 3.* At verò ſi in Peru expeditio facien-
da erat, quorſum attinebat ex eo portu ſoluere, &
per tot vaſtiſſima maria vagari, & vniuerſum Or-
bem laborioſiſſimâ nauigatione, infinitis penè caſi-
bus, & laboribus obnoxia peragrare, cum potuiſ-
ſent ex Ioppe, vel alio portu maris Mediterranei
proficiſci, & per illud & fretum Herculeum mul-
to breuiori, ac faciliori, magiſque vſitatâ nauiga-
tione, ſpatio circiter quinque menſium ad Peruа-
nam regionem peruenire.
27 Sed vbi terrarum † Ophira Prouincia ſita, &
an alio etiam nomine cognita eſſet, hactenus
ignoratum eſt, & variantes auctorum ſententiæ
rem incertam & dubiam, magis obſcuram, & an-
cipitem reddiderunt: Nam quidam eam in So-
phala conſtituunt ſub ima Africa ad Oceanum
28 Æthiopicum poſita; quæ † regio etiam nunc
adeò auri fodinis abundat, vt nihil præter aurum
exteris mercatoribus communicet, quemadmo-
dum Luſitanorum peregrinationes teſtantur. E
quibus Thomas Lopecius ſcribit, Sophalenſes
habere libros Indicâ linguâ conſcriptos, in quibus
legitur, Salomonem Regem tertio quoque anno
hinc aurum tuliſſe, atque hodie etiam eam regio-
nem habere ſui nominis auri fodinas.
Alij verò Ophiram collocant in inſula Armu-
tia; alij ad Philippinas, vel Moluccas reiiciunt, aut
certè ad inſulas ann. 15. ab Aluaro Mendaña re-
pertas, quas inde Salomonis appellatas exiſti-
mant. Alij denique frequentiùs, & certiùs cum
Ioſeph. *lib.8. antiq. cap.2. & 6.* & D. Hieronym.
29 *epiſt.140. de locis Hebraïcis*, † ad Orientales In-
dias pertinere ſcribunt, & præcipuè ad nobiliſſi-
mam earum inſulam, quæ Trapobane, ſiue Sa-
matra dicitur, & hodie Malaca, veteribus Terra
aurea, ſiue Aurea Cherſoneſus vocabatur, & ad
30 ei adiacentes Peguſiorum Prouincias. Quas † opi-
niones diligenter congeſſit & illuſtrauit Gaſpar
Barrerius *in d. libello de regione Ophira:* Abraham.
Ortel. *in d. Theſaur. Geograph. verb. Ophir:* Carol.
Stephan. *in dictionar. eodem verb.* & plures alij
relati à Ribera, Acoſta, Delrio, Gregor. Garcia,
Maluenda, Pineda, Torniello, Aldrete, & Balle-
ſtero *in locis ſup. num. 16.* relatis. Petr. Cieza *lib. 1.
hiſtor. Ind. cap. 2.* Chriſtian. Adricom. *in Theatr.
Terra ſancta in Tribu Phares. cap 15.* Anton. Her-
rera *d. lib. 1. cap. 1.* Thom. Bocius *lib. 25. de ſign.
Eccleſ. Dei. cap. 3. pag 320.* Ioan. Boterus *in relat.
vniuerſ part. 1. lib. 2. pag. 235.* Camillus Borrellus
de præſt. Reg. Cathol. cap 19. num. 51. Fr. Ioann. à
Ponte *in d. commen ent. lib. 2. c. 17. pag. 190. & 191.*
& Maffæius *lib. 1. hiſtor. Indic pag. 20.* qui etiam
31 *lib. 16 pag. 397.* loquens † de Peguſiorum ori-
gine ex Bonferri litteris tradit, ſtirpem eos à
Iudæis exulibus ducere, qui à Salomone damna-
ti ad Ophirinas auri fodinas, ea loca primi te-
nuerunt.
Facitque in confirmationem huius vltimæ ſen-
tentiæ, quæ Ophiram Indiis Orientalibus tribuit,
quòd ſciamus, eas ab Ophir, & Heuila nomen, 32
& originem incolarum accepiſſe, vt habetur *Ge-
neſ. 10.* & iis rebus omnibus mirum in mo-
dum abundare, quæ ſacra Pagina referente ex il-
lis nauigationibus ad Salomonem adducebantur.
Vt præter id, quod hodierna experientia cognoſci-
mus, latè recolit, & vſque ad portentum extollit
Maluenda *d. lib. 3. cap. 21. & 22.* & alij veteres, &
recentes Auctores, de quibus *ſuprà cap. 2. ex n. 3.*
Inter † quæ aurum laudatiſſimum, & probatiſſi- 33
mum erat, vt habetur *Paralip. 2. cap. 3* ibi: *Porrò
autem aurum erat probatiſſimum.* Vbi Pagnin. Va-
tabl. Montanus, & Caiet. vertunt & legunt: *Au-
rum ex loco Paruaim, vel de Paruaim.*
Vnde apud Romanos, & alias nationes in ma-
ximo pretio ſemper extitit, & corrupto vocabulo,
OBRIZVM † quaſi *Ophirizum*, vel *Ophiriſum*, 34
id eſt, à regione Ophir deductum, dicebatur. Vt
obſeruant Hieronym. *ſupr. Ierem. & ſupr. Daniel.*
Acoſta *d. cap. 13.* Funger. & Stephan. *dict. verb.
Ophir:* Pineda *ſup. Iob cap. 28. verſ. 15. & 16. &
cap. 31. verſ. 24.* Beroald. Torrent. & Caſaubonus
ſupr. Sueton. in Nerone cap. 44. dum inquit: *Illum
à populo exegiſſe argentum puſtulatum, & aurum &
Obryzum, vt plerique omnes palam collationem re-
cuſarent.*
Et hinc † nummi, ſiue ſolidi Obryzati dicun- 35
tur *in l. 3. C. de vet. num. poteſt. lib. 12. & in l. 1. C.
de oblat. vet. lib. 10.* quamquam in vtroque loco
mendum ſit in antiquis Codicibus, & OBRI-
ZIATI legatur. Quemadmodum † & *in rub. &* 36
*l. temperent, Cod. de veſtibus oloberis & auratis,
lib. 11.* vbi paſſim legitur, *Oloberis*, & *Olobera*,
cum *Olobrycis*, & *Olobryzas*, legendum ſit, quaſi
veſtis, quæ tota eſt ex Obryzo, & ibi rectè Al-
ciat. Cuiac. & Gothofred. aduertunt, & ad emen-
dationem dictorum, & aliorum iurium, quæ ex-
tant in Codice Theodoſian. obſeruauit Briſſon. *de
verb. ſign. verb. Obryza:* Ioan. Prateius, & Ioan.
Calinus *eodem verb.* & ante eos Catelian. Cotta
in memorab. iur. verb. Obryzati ſolidi: & Tiraq. *in
l. 3. connub. num. 17.* qui tamen prædictam auri
Obryzi etymologiam non omninò probant. Nam
magis † videtur ex Græco fonte deſcendere, quaſi 37
ἄβρυζον, id eſt, ſincerum, purum, delicatum, quod
ſæpe igne excoctum eſt, ita vt amplius in coctione
non diminuatur, vt conſtat ex Plin. *lib. 33. cap. 3.*
dum ait: *Aurique experimento ignis eſt, vt ſimili
colore rubeat, quo ignis, atque id ipſum Obryzum
vocant.* A quo non diſcrepat D. Iſidor. qui *lib. 16.
Etymolog. cap. 17.* ab eo pictum cenſet, quod ob-
radiet ſplendore, ſitque coloris optimi; & D. Hie-
ronym. qui vtramque etymologiam complectens,
in epiſtol. 140. ad Principiam Virginem, ſic ait:
*Ophir genus auri eſt. vel à loco Indiæ, vel à colore
nomine indito.* Et congerit alia Martin. Delrio *in
comment. in Cantica cap. 5.*
Sunt etiam, qui Obryzi auri nomen ex Latina
voce, † *Obruſſa* deducant, quam ſignificare vo- 38
lunt examen, probationem, expurgationem & co-
ctionem auri, vt latiùs probat Turneb. *lib. 27. ad-
uerſ cap. 18.* Pined. *de reb. Salom. lib. 4, cap. 18 §. 5.
pag 226.* qui ita emendant † locum Suetonij *ſup* 39
& explicant illud Cicer. *de clar. orat. Expurgandum*

eſſe ſermonem, *& adhibendam rationem quaſi ebruſſam.* Et Senec. *lib. 4. nat. quæſt. cap. 5. Si omnia argumenta ad lancem cœperimus exigere, ſilentium indicetur*; vbi Ioan. Opſopæus ex optimis
40 membranis legit, *Ad ebruſſam*. Quæ † omnia
conducunt ad explicationem *l. 5. C. de ſuſcep. & arcar. & l. 2. C. de metallar. lib. 12.* vbi obryzæ mentio
habetur.
41 . Et † de PHAZ, ſiue OPHAZ, & MVPHAZ,
& alijs appellationibus, quibus aurum in ſacris
Litteris appellatur, plura Lector, ſi velit, videre
poterit apud Pined. & Delrium ſup. Maluenda *de Antichriſt. lib. 5. cap. 24.* & Bernard. Aldrete *lib. 3.*
42 *de antiq. Hiſpan. cap. 8* vbi † addit, inde apud
Arabes Regnum *Phez*, fuiſſe denominatum.
43 Conſtat † ergo (vt ad propoſitum redeamus)
Ophiram regionem ad Americanum Orbem nullatenus pertinere. Neque aduerſantur coniecturæ,
quibus Auctores *num. 4.* relati in contrariam ſententiam adduci videntur. Nam reuerà tenues &
leues admodum ſunt; atque imprimis illa parum
ſtringit, quæ ab ipſis vt fortiſſima traditur, de
44 affinitate, ſiue colluſione † nominum Ophir &
Piru. Sæpè quippe deficiunt nomina, ſæpè mutantur, & à ſua primæua origine degenerant. Sæpè etiam nullo conſilio, ſed caſu res diuerſiſſimæ
in vno, & eodem nomine apud remotas nationes,
& varijs linguis vtentes, conueniunt, vt latè docet Xenophon, in peculiari huius argumenti libello, quem de æquiuocis nominauit; & in eadem tractatione, de qua agimus, optimia exemplis oſtendunt Barradas *lib. 5. concord. cap. 11.*
Acoſta *d. cap. 13* Maluenda *d. cap. 24. pag. 567. & 168.* & Pineda *d. lib. 4. de reb. Salom. cap. 16. § 4. num. 3. pag. 212.* Vbi plenè reſpondent ad
45 illud, † quod dicitur de auro Paruaim, & quid
hoc nomen ſignificet, & an in Scriptura reperiatur.
46 Præſertim, quia verius eſt, † nunquam hanc
vocem PERV, vel PIRV ab Indis Occidentalibus cognitam fuiſſe, vt has Prouincias ſignificarent, ſed poſteà ab Hiſpanis impoſitam, & ad id
omne extenſam eſſe, quod eſt poſt Panamam vſque ad Prouinciam de Paſto, & hinc vſque ad
flumen Maule, quod vltra Prouinciam *de Chile*
dilabitur, vt tradit Acoſta *d. lib. 1. cap. 13.* Anton.
Herrer. *in hiſt. gen. Ind. decad. 1. lib. 2. pag. 2. & decad. 3 lib. 10. cap. 2. pag. 356. & in deſcript. cap. 6. pag. 46.* Maluend. *d. lib. 3. cap. 24 pag. 167.* Pineda
ſup. Iob, cap. 28. verſ. 16. pag. 500. & 501. & Bern.
Aldrete *lib. 3. de orig. ling. Caſtellanæ c. 13.* Vbi tra-
47 dunt † veram huius nominis rationem & occaſionem caſualem fuiſſe: Nam cùm primi Hiſpani
poſt longam nauigationem hæc littora tenuiſſent,
atque indigenam quemdam piſcationi intentum ex
improuiſo comprehendiſſent, geſtu, ac ſignis rogare cœperunt, quænam illa terra eſſet, quibus
ipſe (quod naturale eſt) de proprio nomine rogari
ſuſpicatus, frequenter reſpondebat & repetebat
Beru, Beru, quod nomen familiariſſimum eſt maritimis hominibus Peruanis. Indeque Hiſpani, vel
reſponſione decepti, vel occaſione ſumpta, regionem ipſam Peru appellauerunt; prout ipſe Pineda,
48 & Aldrete ſe audiuiſſe dicunt † à Garcilaſſo Inca, qui maternam originem ducebat ex Incarum
Peruanorum ſanguine, & eorum hiſtoriam parabat. Quam quidem poſteà typis mandauit, & in
eius *lib. 1. cap. 4 & ſeq.* hanc eandem narrationem
proponit, & ſubdit, quòd Incarum tempore, eorum Regnum, appellabatur TAVANTINSVIV,
quod quatuor Regni partes ſignificabat.
Sunt etiam † qui putent, Hiſpanos vbi primum 49
ad has oras peruenerunt, cum auri cupiditate potiſſimum ducerentur, ab Indis ſibi obuijs ante
omnia quæſiuiſſe, an & vbi in eis aurum inueniretur Hiſpana voce *Oro, Oro*, quam Indi non intelligentes, nec rectè pronuntiare valentes, repetebant
BIRV BIRV, vt tradit Maluend. *d. lib. 3. de Antichriſt. c. 24. pag. 167.* & Sebaſt. Couar. *in Theſaur. ling. Caſtell. verb. Peru, fol. 586.* Vbi † aliam etiam 50
aliorum etymologiam addit, qui volunt, Peru nomen Hebræum eſſe, quaſi *Pere*, deductum ex
verb. *Parad*, quod partiri, diuidere, ſeu ſeparare ſignificat, eò quòd terra hæc ita ab alijs remota &
ſeiuncta ſit.
Alij verò † has opiniones, vt aniles fabulas, 51
meritò reijcientes prædictum nomen non caſu his
regionibus impoſitum dicunt, ſed ſumpta occaſione ex nomine reguli, quem in tractu Panamatico
circa littora maris DEL SVR inuenerunt, qui appellabatur BIRVQVETE, indéque ad Prouincias
ſucceſſiue luſtratas appellationem deriuaſſe, vt
ſcribit Herrera *in d. hiſtor. gen. Ind. decad. 2. lib. 1. cap. 14 pag. 27. & decad. 1. lib. 7. cap. 1. in fin.* Aut
certè ex † prima Prouincia, quam Franc. Pizarrus 52
& ſocij, prædictum mare traijcientes, occuparunt;
vel ab amne quodam illam interfluente, qui *Piru*,
ſiue *Pirua*, dicebatur, qui duobus gradibus ab
Æquinoctiali iacet, ducentis viginti leucis poſt
Panamenſem regionem; vt conſtat ex Gomara *1. part. hiſt. Ind. fol. 9. & 26.* Auguſt. Zarate *lib. 1. hiſt. Piru, cap. 1.* Leuino Appollonio *lib. 1. de reb. Peruenſ. in prin.* Acoſta *d. lib. 1. cap. 13* Herrera *d. cap. 1. pag. 2* Fr. Greg. Garc. *lib. 4. de Ind. orig. cap. 1. pag. 121. & cap. 4 pag 334. & pag. 348.* Didac.
Daualos *in Miſcell. Auſtr. colloq. 27. fol. 114* Cabel.
Balboa *in altera Miſcell. M. S. 2. part. cap. 6.* Eſt
enim † frequentiſſimum Prouincijs nouiter in- 53
uentis, aut ſubiugatis, à loco, vel flumine earum
primum explorato, vel ab earum Regibus, aut exploratoribus nomen imponere, vt oſtendunt Auctores, quos citauimus *ſup. cap. 4. num. 42* & de
Mexici vrbe obſeruat Greg. Garc. *d. lib. 4. de Ind. orig. cap. 3. § 1. pag. 507.* dicens † nomen traxiſſe 54
ab antiquo Indorum Duce, dicto Mexi, qui olim
eum locum bellicà virtute poſſedit.
Sed neque magis † obſtat, quod ex ſententia 55
Montani & Poſſeuini *num. 11. & 12.* retulimus
de Iobab & Iectan, qui ad has regiones incolendas deueniſſe dicuntur: nam, vt rectè obſeruat
Acoſta *d. cap. 13.* & Maluenda *d. lib. 3. cap. 24. in fin. pag. 168.* hoc nullis ſolidis rationibus, auctoritatibus, aut coniecturis ſtabiliri poteſt; quin potiùs ſecundùm Torniellum *dict. ann. 1931. num. 45.*
veroſimile non videtur Iectan, aut eius filios,
Ophir ſcilicet & Iobab, ſedes vſque adeò remotas ſibi deligere potuiſſe, aut voluiſſe, dum præſertim tunc temporis non deeſſent aliæ regiones
multò viciniores & commodiores, quas ratio
prius incoli ſuadebat, deinde paulatim & ſucceſſiuè ad remotiores pertranſire, vt reuerà factum
fuiſſe videmus; ſiquidem filij Iectan in Orientalibus Aſiæ partibus habitarunt, vt idem ipſe Torniell. oſtendit *num. 51.* Et illud de † nomine Ie- 56
ctan, Iucatanæ Prouinciæ indito vaniſſimum &
ſubtiliſſimum eſt, præſertim ſi fidem habemus
Ant. de Herrer. *in d. hiſt. Ind. decad. 2. lib. 2. cap. 18. in fine, pag. 64.* qui docet, ante Hiſpanorum
aduentum nullum proprium generale nomen eam
Prouinciam habuiſſe, & fortuitò impoſitum
eſſe

eſſe ex nomine radicis, quæ IVCA vocatur: ex
quibus apud eos panis conficitur, & locis, vbi
plantatur, quæ indigenæ ILATEI vocant. Vel
quia cùm primi exploratores maritimos Indos de
nomine terræ rogarent, illi reſponderunt, TOLO-
QVITAN; peculiare quoddam oppidum deſi-
gnantes; vnde Hiſpani vniuerſam regionem LV-
CATAM, & poſteà magis corrupto vocabulo
IVCATAN appellare cœperunt.
57 Et † pari, aut maiore leuitate nititur illa mon-
tis Sephar, & Andium Peruanorum commixtio à
Montano commenta, quem etiam in hoc reiicit,
& conuincit Acoſta d. cap. 14.
Denique non obſtat, quod vltimo loco de Sa-
lomonis ſapientia, & ingenti ſtudio cumulanda-
rum opum conſiderauimus. Nam, vt ait Pineda d.
58 cap. 16. §. 4. num. 4. pag. 213. Etſi † ei concedа-
mus abſolutiſſimam Coſmographiæ, & Geogra-
phiæ, & totius Philoſophiæ ſcientiam, ac proin-
de cognouiſſe, hunc Orbem eſſe ſphæricum, &
ex parte nobis oppoſita ab Antipodis habitari.
Nunquam tamen certo argumento probabitur,
quod peculiariter Americam notam, vel explo-
ratam habuerit, & vel capiendi experimenti, vel
opes cumulandi gratia, claſſem in eam deſtinaue-
rit. Illud quippe, quod de Ophir adducitur, iam
ſatis ſupérque reiecimus.
59 Quibus non † incongruenter addere licet,
ipſam in Ophiram, & Tharſis nauigationem à
Salomone non antè tentatam, quàm ab Hiram
Rege Tyriorum, & eius ſeruis illius notitiam ha-
buiſſet, & cum eo ſocietatem iniſſet, quod plures
tradunt poſt viceſimum quartum Regni ſui an-
num contigiſſe, vt conſtat ex prædictis locis ſacræ
60 Scripturæ, & ex epiſtolis † quas duo Reges ſibi
inuicem ſcribebant, quæ olim apud Tyrios reli-
giosè obſeruabantur, earúmque meminit Dius *in
hiſtoria Phœnicia*, & poſt eum Ioſeph. *lib. 1. ad-
uerſ. Appion.* & Anton. Poſſeuin. *in apparatu 1.
tom. pag. 776.* & ex aliis, quæ tradunt Caietan.
Abulenſ. & alij, quos refert Pineda *d. lib. 4. de reb.
Salom. cap. 4. pag. 167.* & Bernard. Aldrete *de an-
tiq. Hiſp. lib. 1. cap 21. pag. 107. & 108. lib. 2.
61 cap. 2* Vbi addit, † Regem Hiram ſibi & ſuis fa-
ciliorem & quæſtuoſiorem nauigationem reſer-
uaſſe & Salomonis claſſibus, & miniſtris longio-
rem & difficiliorem communicaſſe.
62 Tyrios autem ſiue Phœnices † fuiſſe ea tempe-
ſtate omnium hominum in nauigandi arte, & na-
uali militia præſtantiſſimos, ſatis ex eiſdem aucto-
ribus conſtat, & ex Iſaïa *cap. 23.* Ezech. *cap. 27.*
Herod. *lib. 1.* Arrian. *lib. 2.* Strabo *lib. 16.* vbi in-
quit: *Quantum claſſi potuerint, argumento euiden-
ti eſt multitudo, & magnitudo coloniarum ab eis
deductarum.* Ariſt. *lib. de mirab. auſcultat.* dum tra
63 dit: *Aiunt † quidam Phœnices appellatos, quod
primi maria nauigantes, quocunque appellerent,
omnes necarent.* Et ex Feſto Pompeio *de verbor. ſi-
64 gnific. pag. 301.* vbi inquit: *Hinc † in prouerbium
deductum eſſe Tyria maria, quod Tyro oriundi
Pœni adeò potentes maris fuerunt, vt omnibus mor-
talibus nauigatio eſſet periculoſa.*
65 Planè † ingentes Salomonis diuitias fuiſſe, &
ſummo ſtudio, vndique conquiſitas, negare non
poſſumus, cùm id paſſim Scriptura teſtetur, quæ
Paralip. 2. ait, illi à Deo promiſſum: *Diuitias &
ſubſtantiam & gloriam dabo tibi, ita vt nullus in
Regibus, nec ante te, nec poſt te fuerit ſimilis tui.*
Et *Reg. 3. cap. 10* inter alia inquit, quòd præ au-
ro, gemmis & margaritis, quas congeſſerat: *Non
erat argentum, nec alicuius pretij putabatur in die-
bus Salomonis.* Et 2. *Paralip. cap. 9* tantam fuiſſe
argenti copiam in domo Salomonis, vt in campe-
ſtris lapidum. Quod latè proſequitur, & ſpeciali-
ter enumerat, atque expendit *lib. 1. Paralip. cap. 22.*
Ioſeph. *lib. 7. antiq cap. 2.* Pineda Franciſcanus *in
Monarch. lib. 7. cap. 19. §. 5* alter Pineda *d. lib. 4.
de reb. Salom. per totum:* Auguſt. Torniel. *in annal.
ſacris tom. 1. anno 3043. num. 4. pag. 26.* & Budæus
lib. 4. de aſſe, vbi theſauros Regis Dauid centum
viginti trium millionum fuiſſe dicit; Salomonis
autem eius filij decuplo maiores, hoc eſt, 1230.
milliones.
Quapropter † idem Pineda *d. lib. 4. cap. 19.* 66
pag. 231. eorum ridet, & reprehendit ſtultitiam,
vel inuidiam, qui diuitias aliquorum Regum no-
ſtri temporis cum theſauris Salomonis volunt
comparare. Quod & facit nouiſſimè Franc. Tor-
reblanca *in epiſt. lib. de Magia in defenſione cap. 4.
per totum.* Soli enim † ſumptus, & expenſæ ex- 67
tructionis & cultus templi Ieroſolymitani om-
nium Regum diuitias, imò & omnem admiratio-
nem excedunt, vt conſtat ex iis, quæ latiſſimè
ſcribunt Arias Montanus, & Ribera *in librum de
Templi fabrica, & iis, quæ ad templum pertinent:*
Salmeron. *tom. 1. prolog. 41.* Barradas *t. 2. concord.
lib. 3. ex cap. 9. ad 52* Ioan. Azor. *tom. 1. inſtit.
moral. lib. 6. ex cap. 24. vſque ad 56.* Villalpand. *in
apparat. ſup. Ezechiel.* Pineda *de reb. Salomon. lib. 5.
cap. 5. cum ſeq.* & compendiosè Torreblanca *dict.
cap. 4.* Et vltra relatos ab eis Simon Maiolus *dieb.
Canicul. tom. 1. colloq. 19. pag. 431. & colloq. 23.
pag. 527. & ſeq.* vbi inter alia tradit, totum tem-
plum, quod erat ſexcentorum pedum longitudinis,
latitudinis cubitorum centum, à ſummo vertice
vſque in imum pauimentum, aureis laminis fuiſſe
contectum: & vniuerſum locum, qui Sancta San-
ctorum dicebatur, ex puro auro fabricatum, quod
ſexcentis auri talentis æſtimaretur Et vnam tra-
bem inter alias in eo poſitam, penitus auream, tre-
centarum minarum auri, id eſt, ſeptingentarum &
quinquaginta librarum. Et quod clauis aureis om-
nia hæc affigebantur, quorum ſinguli ad quin-
quaginta ſiclos æſtimatione pretij valuiſſe ferun-
tur. In eóque ædificando artifices centum quin-
quaginta millia & ſexcentos occupatos fuiſſe, vl-
tra innumeros alios, qui tecta, mariique operi ne-
ceſſaria conquirebant, & præparabant, deſeruiſ-
séque in eo Sacerdotum quatuor & viginti mil-
lia, & vt videtur aliis, quadraginta quatuor mil-
lia: Muſicen profitentes ſex millia, Leuitarum
octo millia.
Vnde memorat Ægeſipp. *lib. 5. de exeid. Iero-
ſolym. cap. 43.* tantam fuiſſe illius templi maieſta-
tem, vt † etiam Barbarorum gentes illud venera- 68
rentur, & inferrent munera prædones religionis.
Adeò, vt eodem teſte *lib. 1. cap. 17.* Pompeius,
cùm eo perueniſſet maluerit admirari, quàm præ-
dari. Quod tamen non fecit Craſſus, qui rapa-
cior fuit, illud expilans, vt conſtat ex Zonara
tom. 1. annal. vbi ait, tantam † fuiſſe auri 69
prædam, vt dimidio minus in Syria
valuerit, quàm reuerà alibi
æſtimaretur.

CAPVT XIV.

An in Nouo hoc Orbe ante Hiſpanorum aduentum nullibi Euangelium prædicatum fuerit?

SVMMARIVM.

1 *Chriſti Fidem in Nouo Orbe iam olim prædicatam plures affirmant, & num. 3.*
2 *Apoſtolos per vniuerſum Orbem Euangelij lucem diſſeminaſſe, multi opinantur.*
4 *Ioann. del Cano Canonicus Salmant. laudatur.*
5 *Chriſtus Dominus plurimos ſua trium annorum prædicatione conuertit.*
6 *Apoſtoli vnde ita dicti, & quando, & ad quid à Chriſto delecti?*
7 *Apoſtoli breuiſſimo tempore totum Orbem prædicando penetrarunt, & num. 11.*
8 Pſalm. 18. verſus, *& D. Pauli locus* ad Roman 10. *expenitur & illuſtratur.*
9 *D. Paulus quo tempore ſcripſerit epiſtolas ad Romanos & Coloſſenſes.*
10 Cap. Dominus 19. diſtinct. & cap. fundamenta, de elect. in 6. *expenantur.*
12 *Chriſti vaticinium de conſummatione ventura poſt vniuerſalem Euangelij prædicationem plurimi exponunt de excidio & conſummatione materialis Ieruſalem.*
13 *Ieruſalem deſtructio quo tempore contigit.*
14 *Apoſtoli triginta & octo annis, & vt aliqui intendunt, vndecim tantùm poſt Chriſti mortem in vniuerſis mundi partibus prædicarunt.*
15 *Diui Marci locus expenitur,* cap. vlt. *& quando ille ſuam Euangelicam hiſtoriam ſcripſerit?*
16 Vbique *dictio quid ſignificet?*
17 Lex vrbana 166. ff. de verb. ſign. *emendatur cum Cuiacio.*
18 *Apoſtoli cur dicti fuerint* ſagitæ volantes, Pſalm. 127. & Zachar. 9. & quadrigæ, Habac. 3.
19 *Apoſtoli dicti ſunt* nubes velociſſimæ, *&* cœli, *&* pedes Domini, *& quare?*
20 *Maria Magdalena cur vnguento vnxerit pedes Domini?*
21 *Clementis Alexandrini inſignis locus expenditur.*
22 *Apoſtolos Dominus multis donis, & gratiis inſigniuit ratione prædicationis.*
23 *Apoſtoli Chriſto, & eius beatiſſimæ Matri cedunt, cum aliis verò Sanctis temerè comparantur.*
24 *Apoſtoli alios ſeptuaginta duos comites ad prædicandum elegerunt, & an hi propriè Apoſtoli vocari poſſint, & cur eo numero electi?*
25 Cap. in nouo 21. diſt. *illuſtratur.*
26 *Fideles Chriſti ob perſecutionem Iudæorum in varias Orbis partes diſperſi, eum prædicarunt.*
27 *D. Paulus in multis Orbis partibus Euangelium annuntiauit.*
28 *Romani tempore mortis Chriſti Domini per totum ferè Orbem dominabantur, & ita fuit facilior eius prædicatio.*
29 *Prudentij carmina expenduntur, & num. 51.*
30 *Fidei, & propagationis Euangelicæ quam breuis & vniuerſalis fuerit progreſſus ex Theodor. Iuſtin. Beda, & aliis.*
31 *Euangelij progreſſum tempore Apoſtolorum Baronius, & alij diligenter ſcribunt.*
32 *Eccleſiæ plures tempore Apoſtolorum Deiparæ erectæ.*
33 *B. Virginis* del Pilar *Cæſaraugustanæ vrbis ad D. Iacobum apparitio, & templi ibidem ab eo conſtructi hiſtoria refertur & comprobatur.*
34 *D. Iacobi Apoſtoli aduentus & prædicatio Hiſpania, licèt ab aliquibus malè negetur, à plurimis aliis rectè defenditur, qui recenſentur.*
35 *Ioan. Fernandez à Velaſco, excellentiſſimus Caſtellæ Comeſtabilis, laudatur.*
36 *D. Iacobum Hiberniam adiiſſe, & in ea prædicaſſe narratur.*
37 *D. Paulus in Hiſpania prædicauit, & D. Petrus.*
38 *Fides & Euangelium Chriſti miraculosè, & per ipſorum etiam oraculorum prædictiones propagatum fuit.*
39 *Oracula plura perpenduntur; quæ Chriſti aduentum, & Fidem Gentibus annuntiaſſe videntur.*
40 *Templi ab Argonautis conſtructi, & per Oraculum Virgini Mariæ ſacrari iuſſit, notabilis hiſtoria refertur.*
41 *Ignoto Deo Ara ab Athenienſibus & Romanis erecta, & quare?*
42 *Chriſti mortem doluiſſe, & ſub Panis nominè dæmones Gentibus annuntiaſſe ex notabili hiſtoria Plutarch. & aliorum.*
43 *Apoſtolos potuiſſe celerrimè per miraculum ad prædicandum in remotiſſimas regiones deduci, pluribus exemplis oſtenditur.*
44 *Habacuc per aera ab Angelo ductus, & etiam Philippus Diaconus.*
45 *Apoſtoli nubibus ducti in tranſitu B. Mariæ miraculoſe momento temporis ex diuerſis mundi partibus conuenerunt.*
Regina Saba ex relatione, & vocibus auium habuit notitiam Salomonis, ibidem.
46 *Eccleſia ſancta Dei dicitur Apoſtolica & Catholica, & quare?*
47 *Catholica dicta eſt Eccleſia Dei ab ipſis Apoſtolis, & quid hoc nomen deſignet.*
48 *Hæretici multum dolent, quod Fides, & Eccleſia Dei dicatur Catholica.*
49 *Sanctus Ignatius Martyr quid ſenſerit de vnitate Eccleſiæ Catholicæ.*
50 *Vincentius Lirinenſis optimè exponit cauſam cur fides, & Eccleſia Dei dicatur Catholica.*
52 *Euangelicæ Fidei prædicatæ in Nouo Orbe aliqua antiqua teſtimonia, & veſtigia reperiri videntur, & num. 55.*
53 *Tertulliani locus expenditur, quo Fidem Catholicam ſua ætate etiam in Prouinciis, & inſulis ignotis prædicatam tradit.*
54 *D. Thomas Apoſtolus prædicauit apud Sinas, & alias extremas nationes Indiæ Orientalis, & apud Braſilienſes, num. 60.*
56 *Cruces, & aliqua alia ſigna myſteriorum Fidei in Nouo Orbe reperta dicuntur.*
57 *Apoſtolorum, qui in Nouo Orbe quondam prædicarunt,*

prædicarunt, quædam veſtigia hodie reperiri aliqui tradunt.

38 *Miraculum cuiuſdam Apoſtoli, qui olim apud Peruanos prædicaſſe dicitur.*

59 *Effigies antiquiſſima hominum, habitum Apoſtolorum referentium, in Nouo Orbe inueniuntur.*

60 *Braſilienſes conſeruant memoriam prædicationis D. Thomæ.*

61 *D. Thomæ Apoſtoli pedum veſtigia ſcopulo impreſſa oſtendunt Braſilienſes.*

62 *Chriſtus Dominus in cœlum aſcenſurus pedum veſtigia petræ impreſſa reliquit.*

63 *Crucis de Crabuco, quæ apud Peruanos hodie religioſiſſimè veneratur, hiſtoria.*

64 *Crucifixi imagines inuentæ in ruinis vrbis Goæ, hiſtoria.*

65 *Imaginum ſacrarum vſum improbant ſectarij, contra quos plurimi ex Catholicis ſcripſerunt.*

66 *Granadilla frutex Noui Orbis in flore, & foliis omnia ſigna Paſſionis Chriſti repræſentat, & plures qui de hoc ſcripſere.*

67 *Omnipotentia diuinæ nihil occultum eſt, aut inacceſſum.*

68 *Apoſtolorum temporibus, imò noſtris, Fides Chriſti in toto Orbe prædicata non eſt, & num. 70. & 71.*

69 *D. Matthæi locus* cap. 24 verſ. 14. *exponitur & illuſtratur.*

70 *Conſummatio, de qua Chriſtus apud Matth. de extrema mundi deſtructione accipienda eſt.*

71 *Euangelij prædicationem ante finem mundi non perficiendam, Orig. Auguſt. & alij plurimi docent.*

72 *D. Chryſoſt. ſibi contrarius videtur in tempore, quo vniuerſalis Euangelij prædicatio implenda eſt.*

73 *Indis Noui Orbis nullatenus fuiſſe annunciatum Euangelium vſque ad Hiſpanorum aduentum, plurimi tradunt, quorum dicta recenſentur.*

74 *S. Vincentii Ferrer. vaticinium de Orbis prædicatione per Religioſos diuerſarum Ordinum efficienda & perficienda.*

75 *D. Ambroſij locus inſignis Iudæorum conuerſionem quodammodo vaticinantis.*

76 *Apoſtolos per totum Orbem Euangelium prædicaſſe, Scriptura, & Auctores, qui docent qualiter exponendi, & num. 79.*

77 Lex in Orbe 17. ff. de iis, qui ſunt ſui, *illuſtratur.*

78 *Scriptura ſacra ſæpè vtitur vulgaribus loquendi formis.*

80 *Apoſtolorum aliquem in regionibus Noui Orbis prædicaſſe, nullo certo teſtimonio aut veſtigio comprobari poteſt.*

81 *Apoſtoli ad prædicandum Euangelium, quas Prouincias, & qualiter ſortiti ſint?*

82 *Iacobi Chriſtopolitani opinio reiicitur.*

83 *Oracula Iudæorum, quæ gentibus Chriſti aduentum annuntiarunt, ab eis intellecta non fuerunt.*

84 *Euangelij prædicatio non fit per ſolam famam & rumorem aduentus, & Fidei Chriſti, ſed per illuſtrationem & ſuaſionem Gentilium ad eam capeſſendam.*

85 *Eccleſia verè dicitur Apoſtolica, & Catholica, quamuis poſt Apoſtolorum prædicationem auctior in dies, & vniuerſalior euadat, & num. 88.*

86 *Vrbem totam incendiſſe dicitur, qui eius partibus ignem iniecit, qui creſcendo & ſerpendo eam abſumpſit.*

87 *Apoſtoli totius Orbis prædicatores dici potuerunt.*

89 *Chriſti promiſſiones Apoſtolis factæ, etiam in eorum ſucceſſoribus verificari poſſunt ſecundum Auguſt.*

90 *Euangelij per Apoſtolos prædicati apud Indos Noui Orbis veſtigia, quæ quidam commendant, alij recentiſſima eſſe docent.*

91 *Crux* de Carabuco *ab Hiſpanis fabricata fuit.*

92 *Indorum traditiones in rebus antiquis parum fidei habere debent, & quare?*

93 *Barbari ad hiſtorias retinendas minùs idonei ſunt.*

94 *Diabolus, eſt Dei ſimia, & ſæpè Gentibus arrogando ſibi diuinum cultum, illudit.*

95 *Indi Noui Orbis ſi fortè olim lucem aliquam Euangelij habuerunt, eam prorſus ſuis vitiis vel barbari obſcurarunt.*

96 *Caroli V. epiſtola quædam ad Reges & gentes Noui Orbis miſſa perpenditur.*

SVPEREST vt alij aliorum argumentatio-
ni ſatisfaciamus, qui adhuc oſtendere curantes, Occiduas iſtas, & Auſtrales plagas priſcis etiam ſæculis, ante Colombi & Caſtellanorum in eas aduentum, cognitas, & luſtratas
fuiſſe, eò progrediuntur, vt quod magis eſt,
Chriſti † quoque Fidem, & Euangelij lucem in 1
illis prædicatam affirment. In quo argumento
proponendo & promouendo, vltra ea, quæ la-
tè, & generaliter † de vniuerſali Apoſtolorum 2
prædicatione loquentes, tradunt Diuus Hilarius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Thomas, Euthymius, Theophylactus, Toſtatus, Gagnæus, Ianſenius, Maldonatus, & alij *ſuper Matth. cap.* 24. *&* 25. Diuus Ambroſ. *in Luc. cap.* 10. Beda *in Marc. cap.* 13. Adrianus Finæus *lib.* 2. *flagelli, cap.* 12. Pintus *in Daniel. cap.* 2. Leo Caſtrenſ. *lib.* 1. *Apolog. pag.* 261. Genebrard. *lib.* 2. *Chronograph. pag.* 223. 368. *&* 369. Spe-
cialiter † inſiſtit, de noſtra America agens, 3
Fr. Stephanus de Salazar *ſup. Symbol. Apoſtol. diſcurſ.* 16. *cap.* 3. Acoſta *in hiſt. Ind. lib.* 5. *cap.* 25. Fr. Ioan. à Ponte *in conuenient. vtriuſque Monarch. lib.* 2. *cap.* 1. *per totum*: Fr. Ioan. à Torquemada *in Monarch. Indian. lib.* 15. *cap.* 47. 48. *&* 49. & quà ſolet diligentià illud exornat Maluenda *lib.* 3. *de Antichriſt. cap.* 2. *& cap.* 25. *& ſeqq.* & olim
idem Salmanticæ affirmauit inſignis † ille Cano- 4
nicus ſacræ Scripturæ interpres Ioannes del Caño, cùm publicè exponeret illud Pſalm. 18. *In omnem terram exiuit ſonus eorum*, vt refert Michaël Balboa Cabello *in Miſcell. Auſtr.* 3. *part. cap.* 6. Pro cuius ſententiæ confirmatione hæc fundamenta, quæ ſequuntur, præcipuè conſiderari poſſe videntur.

Primum, † quòd licèt Thomas Bozius *lib.* 20. 5
de ſignis Eccleſ. Dei, cap. 1. & Acoſta *lib.* 1. *de procur. Ind. ſalut. cap.* 3. *pag.* 139. ſentire videantur, Chriſtum Dominum paucos ex mortalibus ad ſe ſua prædicatione traxiſſe; certius tamen eſt, copioſam & admirabilem Gentium conuerſionem operatum fuiſſe tribus illis annis, quibus Ieroſolymæ, & alibi prædicauit, vt pluribus oſtendit

Illuſtriſſ.Baronius *in Annal.Eccleſ.tom.1.ann.39.*
num.144,Suarez *3.part.quæſt.41.diſput.30.ſect.3.*
Ioan.à Ponte *d.lib.2.cap 4.5.6.7.& 8* & ante eos
Euſeb.Cæſarienſis *lib.1.cap 13.*qui ait.CHRISTI
Diuinitas in omnes homines crebris ſermonibus per-
vulgata, infinitas prope, cùm ex longinquis regioni-
bus, tum ex ipſa Iudæa ad ſe traxit : quæ propa-
gatio ſtatim multò magis extendi cœpit , per diſ-
cipulos ab eodem Chriſto delectos, quos & Apo-
6 ſtolos † vocauit , id eſt, miſſos, legatos, vel nun-
tios, vt explicat D. Hieronym. *in epiſt. ad Galat.*
cap.1. & ante reſurrectionem, & poſt reſurrectio-
nem per Orbem terrarum miſit ſicut ipſe à Patre
miſſus fuerat ,ſummâ curâ præcipiens, vt euange-
lium in omni loco,& omni creaturæ prædicarent,
omnéſque gentes docerent & baptizarent , vt ha-
betur *Luc. 6.10. & 24. Ioan.20. Marc.3. & 16.*
Matth.10.18.& 28.& Actuum Apoſt.cap.1. &
tranſumptiuè *in c.in nouo, diſt. 21.* vbi Anacletus
ſcribit , huiuſmodi Apoſtolos , iubente Domino
diſperſos in toto Orbe Euangelium prædicaſſe.
Quod Oraculum cùm deficere nequeat , & om-
nem prorſus Orbis regionem ſua generali prola-
tione comprehendat, neceſſarium eſſe inquiunt,in
has etiam Americanas , quantumuis diſſitas & re-
motas , aliquem ex Domini Diſcipulis peruenıſſe,
qui Catholicam fidem Barbaris iſtis hominibus
annuntiaret.

Neque hoc mirum, aut obſcurum videri poteſt
cùm eadem Scriptura tradente doceamur , eoſdem
7 Apoſtolos † breuiſſimo tempore Euangelij ſono,
& luce omnem terram impleuiſſe, iuxta illud,quod
longè antè vaticinatus fuerat Dauid,Pſalm.18. *In*
omnem terram exiuit ſonus eorum , & in fines Or-
8 *bis terræ verba eorum.* Quæ † verba de Apoſtolis
intelligit Tertullian. *lib.4. aduerſus Marcion. c.43.*
vbi Chriſti mandatum elucidans, ait : *Siquidem*
& Apoſtolos mittens ad prædicandum vniuerſis na-
tionibus , in omnem terram exire ſonum eorum, &
in terminos terræ voces eorum, Pſalmum adimplen-
do præcepit. Et idem probant omnes Patres Ec-
cleſiæ, vt obſeruat Maluend.*d.lib.3 de Antichriſt.*
cap.27. 28. & 29. Vbi varias eius loci verſiones,
& expoſitiones adducit, & eſt expreſſum D. Pauli
teſtimonium *in Epiſt.ad Romanos cap.10. verſ.18.*
Vbi probare intendens , nullum mortalium , ſiue
Iudæum , ſiue Gentilem potuiſſe iam illo tempore
iuſtam aliquam ſuæ infidelitatis cauſam prætexere,
quod Euangelium non audiuiſſent. *Nunquid* in-
quit) *non audierunt , & quidem in omnem terram*
exiuit ſonus eorum , & in fines Orbis terræ verba
eorum ; quod etiam repetit quantum ad prædica-
tionem in vniuerſo mundo, & vniuerſæ creaturæ,
quæ ſub cœlo erat , ſuo tempore factam, *in Epiſt.*
ad Coloſſenſ.cap.1.verſ.5.& 23

9 Quas † Epiſtolas D. Paul. ſcripſiſſe anno 24.
& 26. poſt paſſionem Domini , benè conſiderat
Maluenda *dict lib 3. cap.2.pag.109.* Leo quoque
10 Papa *epiſt.87.*relatus † *in c. Dominus,diſtinct.19.*
& ab eo deſumens Nicolaus III. *in cap. funda-*
menta , de elect.in 6. diſertè teſtantur , veritatem,
quæ anteà legis , & Prophetarum præconio con-
tinebatur. per Apoſtolicam tubam in ſalutem vni-
11 uerſitatis exiuiſſe. Vnde † rectè dixiſſe videtur D.
Chryſoſt. *homil. 76. in Matth.* Theophylact. *in*
Euthym. ſuper eundem Matth. cap.24 & Iacob.
Gualterus *in ſua Chronograph. anno 100.pag.15.*
col.6. prædicationem Euangelij breuiſſimo tem-
poris ſpatio per totum Orbem quaſi fulgur rutı-
laſſe. Idque maximum argumentum omnipoten-
tiæ CHRISTI eſſe : *Viginti enim annis* , inquit
D.Chryſoſtomus, *aut ad ſummam triginta ad an-*
nos eras Orbis Euangelium tranſcurrit. Quod &
tradunt D. Ignatius & D. Hieronym. in locis re-
latis à Maluenda *d.cap.2.*Tertullian.*lib. contra Iu-*
*dæos, cap.7.*Theodoret. *lib.4. de curat. Græc.affe-*
*ction.*Ægeſip.*lib.2. de excid. vrb.cap.2.*& Euſeb.
Cæſarienſ.*lib.2 hiſt.Euangel. cap.3.* & Nicephor.
lib.2.cap.8. vbi notanter ſcribunt : *Cœleſti, diui-*
náque virtute, & præſidio , repentè, nullâ ferè mo-
râ interpoſitâ. tanquam quoddam Solis iubar ſalu-
tare Dei verbum , vniuerſum terrarum Orbem ſuo
ſplendore colluſtraſſe , ſacrarum litterarum teſti-
monia appoſitè reſpondens ; in omnem terram ſonus
diuinorum Euangeliſtarum & Apoſtolorum exi-
uit, & in fines Orbis terræ verba eorum,&c. Vltra
quos Eleutherus de eodem fermè tempore lo-
quens, inquit : *Fidem Thrax , Fidem Lybis , Fi-*
dem Hiſpanus, & omnes populi receperunt. Et La-
ctant.lib *5.cap.13.*ita ait : *Cùm ab ortu Solis vſque*
ad Occaſum lex Diuina ſuſcepta ſit , & omnis ſe-
xus , omnis ætas , & gens, & regio vnitis, ac pari-
bus animis Deo ſeruiant, &c.

Accedit his, † quod iuxta plurimorum Sancto- 12
rum Patrum ſententiam , quam latè proponit &
exornat Maluenda *d. lib.3.cap.1. pag.107. & c.4.*
pag. 111. id quod Chriſtus dixit apud Marcum
cap.13. & Matth. cap. 24. tunc futuram eſſe de-
ſtructionem , & conſummationem , quando iam
in omnes gentes prædicatum fuiſſe Euangelium,
ad excidium tantùm Templi , & materialis Ieruſa-
lem referendum videtur , quam tunc præ oculis
habebat. Quæ † deſtructio contigıt anno Chri- 13
ſti 72. vt prodit Baron. *tom. 1. eodem anno.* Et ſi
hoc verum eſt,† apparet triginta & octo annis poſt 14
initium Euangelicæ prædicationis , iam fuiſſe ab
Apoſtolis, & aliis Chriſti diſcipulis per vniuerſum
Orbem propagatum. Quinimò & vndecim annis
poſt eius mortem idem factum fuiſſe probare in-
tendit Fr.Ioan.à Ponte *d.cap.2 §.3 pag 93.* conſi-
derans,† D.Marcum ſuam Euangelicam hiſtoriam 15
ſcripſiſſe anno Chriſti 45 . vt obſeruat Baron. *d.*
tom.1. in eodem anno , & tamen cùm legationem
Apoſtolis iniunctam narraret , ita ſcribit *cap. vlt.*
Illi autem profecti prædicauerunt vbique Do-
mino cooperante , & ſermonem confirmante ſequen-
tibus ſignis.

Illa † quippe dictio *vbique* , idem valet quod 16
vbicunque, & in omnibus locis, vt apparet *ex l. in*
lege 77.ff. de contrahenda emptione, l. quod niſi in
fine,ff.de oper.libert. & ex Tito-Liuio *lib.45. Réſ-*
que omnes, quæ vbique depoſita eſſent, & pecuniam
Regiam conferri. Quibus ex locis rectè Cuiacius
† *in l.Vrbana 66.ff.de verborum ſignificatione*,pro 17
ibique, legit, *vbique*, & idem obſeruant Briſſonius,
Hotman. Prateius, & Caluinus *de verb.iuris ſignif.*
verb.Vbique Et in noſtris terminis Tertullian.*d.lib.*
*contra Iudæos c.7.*ſic inquiens : *Chriſti regnum,&*
nomen vbique porrigitur,vbique creditur, ab omni-
bus gentibus colitur , vbique regnat , vbique adora-
tur, omnibus vbique tribuitur æqualiter, &c.

Secundò : in eiuſdem opinionis confirmatio-
nem conſiderari poteſt , Apoſtolos, vt mandatum
Domini implerent , ipſo præſertim, qui mandaue-
rat , adiuuante, eâ alacritate & velocitate per vni-
uerſum Orbem diſcurriſſe,vt meritò † ſagittarum 18
volantium nomen acceperint,iuxta illud Pſal. 127.
Sicut ſagittæ in manu potentis , ita filij excuſſorum;
quod ſic explicat Titelman. ibidem , & *Zacharia*
9. 13. Extendi mihi Iudam quaſi arcum , impleui
Ephraim,

Ephraïm, & exibit vt fu'gur iaculum. Quem
etiam locum, & alia ſimilia de eiſdem Apoſtolis
intelligit Pineda *lib. 5. de reb Salom. cap. 4. §. 6.
pag. 283.* & conducit illud D. Ambroſ. *ſup. Habac.
cap. 3.* vbi exponens illa verba: *Aſcendes ſuper
equos tuos, & quadriga tua ſaluatio*, ſic in-
quit: *Agitauit Chriſtus Apoſtolos ſuos, quos per
diuerſa mundi direxit, vt toti Orbi Euangelium
prædicarent.*
19 Dicti quoque ſunt † nubes velociſſimæ, & cœ-
li, qui perpetuo & indeſinenti motu voluuntur,
iuxta illud *Iſaiæ cap. 60. Qui ſunt iſti, qui vt nu-
bes volant?* quod Eccleſia de Apoſtolis canit, &
illud Pſalm. 18. *Cœli enarrant gloriam Dei*, quod
D. Paul. *ad Roman. 10.* de eis ſimiliter accipit.
Necnon etiam ob eandem rationem appellati ſunt
20 pedes Domini, † qui & à Maria Magdalena in
huius rei ſignificationem vnguento delibuti vi-
21 dentur, vt piè conſiderat † Clemens Alexandr.
lib. 3. Pædag. cap 8. vbi de hac vnguenti ſparſione
agens, ſic inquit: *Poteſt autem hoc eſſe ſymbolum
doctrinæ Domini, & eius paſſionis: pedes enim, qui
vnguntur vnguento odorifero, doctrinam Diuinam
ſignificant, quæ cum inſigni gloria Orbem terræ
peruadit. Exiit enim ſonus eorum in fines terræ.
Atque adeò pedes Domini ſunt Apoſtoli prophetia
delibuti, qui ſuaueolentis vnguenti, ſancti ſcilicet
Spiritus ſunt participes. Itaque Apoſtoli, qui vni-
uerſum terræ Orbem obierunt, & Euangelium
prædicarunt, per allegoriam dicuntur pedes Domi-
ni, de quibus per Pſalmographum quoque prædicit
Dominus: Adoremus in loco, vbi ſteterunt pedes
eius, hoc eſt, quò pedes eius peruenerunt, Apoſtoli,
per quos prædicatio venit ad fines terræ.*
Vnde mirum non eſt, ſi ex aliis regionibus in
alias transmigrantes, & vbi opus fuit, mare etiam
transfretantes, adeò breui ſpatio totum Orbem
22 impleuerint. † Manus quippe, & zelus Domini
erat cum illis, qui eos, vt tantæ legationi ſuffice-
rent, peculiaribus gratiæ ſanctitatis, & charitatis
donis, & diuinorum ac humanorum myſteriorum
23 notitia præmuniuit: Ita † vt Chriſto, & eius
Matri duntaxat cedentes, cum aliis Sanctis abſque
erroris, & temeritatis nota comparari non poſſint,
vt ait D. Tho. *1. 2. quæſt. 16. art. 4. & ſup. Ioan. c. 13.
lect. 2. ad Rom. cap. 8. lect. 5. ad Epheſ. cap. 5. lect. 3.*
& Chaſſan. *in Catal. glor. mund. part. 3. conſid.* 20.
Præſertim, quia ad prædicationis munus obeun-
dum, cùm viderent meſſem eſſe multam, opera-
rios autem paucos, iuxta illud Lucæ *cap.* 10. &
24 Matthæi *cap. 9.* † Septuaginta duos alios diſcipu-
los, & eorum comites & ſectatores in auxilium
25 acceperunt, vt ait † text. *in d. c. in nouo*, qui etiam
aliquando Apoſtoli nominantur per D. Paulum *ad
Philip. cap. 2. & ad Corinth. 2. cap. 8.* S. Irenæum
lib. 4. cap. 37. Tertullian. *contra Marcion. cap. 4.*
Lorin. *in Acta Apoſt. cap. 1. verſ. 2.* licèt verius ſit,
ſolos duodecim, & D. Paulum propriè Apoſtolo-
rum nomine dignos eſſe, alios autem non tam
Apoſtolos, quàm Apoſtolicos eſſe dicendos, vt
reſoluit Suarez *in 3. D. Thom. quæſt. 28. diſputat. 5.
ſect. 4.* vbi ſimul agit quantum illi præ his in au-
ctoritate, & poteſtate Apoſtolici muneris excede-
rent; de quo etiam tractat Gloſſ. & Doct. *in d. cap.
in nouo*: & Domin. Bañez *2. 2. quæſt. 1. art. 10.* Et
cur prædicti diſcipuli ſeptuaginta duo numero
fuerint; vide quæ tradit Fr. Ioan. à Ponte *d. lib. 2.
cap. 14. §. 6. pag. 172.*
Conſtat etiam ex Act. Apoſtol. *cap. 8. & 11.*
26 Fideles † Chriſti, quod eos Ieroſolymis igni atque
ferro perſequerentur Iudæi in varias terrarum
partes diſperſos fuiſſe, quas ſigillatim enumerat
D. Ambroſ. *lib. 2. de vocat. omn. gent.* Baron. *ann. 35.*
& ex noſtris Marquar. de Suſanis *in tract. de Iu-
dæis & infidel. 3. part. cap. 1. num. 25.* In quibus
partibus fidem, quam imbiberant, inſinuaſſe iidem-
met auctores oſtendunt.
Tot igitur, & talibus operariis, benè potuit
meſſis, licet ita magna & diſperſa, breui tempore
colligi, cùm vnus Paulus † tam longe, latèque 27
Euangelium ſua prædicatione diſſeminauerit,
nempe à Ieruſalem & Syria, & circum adiacenti-
bus regionibus, vſque ad Illyricum & Hiſpaniam,
vt oſtendit Maluenda *d. lib. 3. cap. 2. in fin.* & Fr.
Ioan. à Ponte *d. lib. 2 cap. 11. & ſeqq.*
Eo magis, † quod peculiari Dei prouidentiâ 28
contigerit, vt quo tempore Chriſtus deceſſit, Ro-
mani per totum fermè Orbem ſecurè regnarent,
vt ſic, commerciis inter omnes nationes inſtitutis,
faciliùs poſſent Apoſtoli, quà vellent, diſcurrere
& commeare; prout eleganter aduertit Euſe-
bius Cæſarienſ. *lib. 3. de demonſtrat. Euangel.
cap. 9.* Ioan. Boter. *in relat. vniuerſ. 4. p. lib. 2. in prin-
cip.* Bernard. Aldrete *lib. 1. de antiq. Hiſp c. 2.* & an-
te eos † Prudentius *lib. 2.* contra Symmachum, 29
dum canit:

Diſcordes linguis populos, & diſſona cultu
Regna volens ſociare Deus, ſubiungier vni
Imperio quidquid tractabile moribus eſſet
Concordique iugo retinacula mollia ferre
Conſtituit.

Quapropter † Theodoretus *de curand. Græc.* 30
affect. lib. 9. in hunc modum ſcribit: *At noſtri illi
piſcatores, & publicani, ſutórque ille noſter, cun-
ctis nationibus legem Euangelicam detulerunt.
Neque ſolùm Romanos, & qui ſub Romano viuunt
Imperio, ſed Scythas quoque ac Sauromatas, Indos
præterea, Æthiopes, Perſas, Seras, Hircanos,
Cymmerios, Germanos, & Britannos, neque ſemel
dicatur, omne hominum genus, nationéſque omnes
introduxerunt, Crucifixi leges accipere.*
Idem quoque tradit S. Iuſtin. Martyr *in diſput.
contra Tryphon.* concludens triginta annis Apoſto-
los Euangelicam Fidem, per vniuerſum Orbem
diſſeminaſſe. Ita vt neq; Scytha nec Æthiopes, ne-
que alij Barbari, quamuis valdè remoti, remanſe-
rint, qui illam non audierint, & receperint. B.
etiam Beda *in Marc. cap. 13. Eccleſiaſtica*, inquit,
*teſtantur hiſtoria, quòd Apoſtoli omnes multo an-
te excidium Iudææ prouinciæ toto fuerint Orbe
diſperſi.* Quas hiſtorias à Beda citatas, & ſancti
Euangelij † apud varias nationes progreſſum, 31
ſumma fide, & diligenti, qua ſolet, pietate reco-
luit Illuſtriſſim. Cardin. Baronius *tom. 1. Annal.
Eccleſ. anno* 44. Thomas Bozius *de ſignis Eccleſ.
Dei, lib. 4. ſign. 6. cap. 1. 2. & 3.* Iacob. Pamelius *in
ſcholiis ad Tertullian. dict. lib. contra Iudæos cap. 7.*
Maluenda *d. lib. 3. de Antichriſt. ex cap. 5. ad 9.*
Camillus Bortellus *de præſtan. Reg. Cathol. cap. 43.
num. 8. & ſeqq* Boter, *in relat. vniuerſ. 2 part.* & Fr.
Ioan. de Ponte *d. lib. 2. per totum.* Vbi cum prouin-
cias connumerent, quas Apoſtoli, & eorum diſci-
puli prædicando peragrarunt, nulla fermè ex toto
Orbe omiſſa videri poteſt, in quam aliquis eorum
non penetrauerit.
Quinimò, quod plus eſt, in multis † earum 32
Eccleſias ſacras Deiparæ, & quibuſdam Apoſto-
lis, adhuc viuentibus, erectas fuiſſe commemorat
Maluenda *vbi ſuprà cap. 3.* Bozius *lib. 9. cap. 6.* &
latè Iacob. Gretſerus *lib. 2. de Cruce cap. 1.* Inter

33 quas † illa vt præcipua recolitur, & commendatur, quam D. Iacobus in vrbe Cæſaraugustana ad ripas amnis Iberi Beatæ MARIÆ ſibi ſuper Iaſpideam columnam apparenti, eiuſdem monitu conſecrauit, vt totius Orbis, & Hiſpaniæ cum primis fidelis traditio eſt. Quam latè & ſecurè probant Guibertus *in Chronic. Reg. Aragon. prol.* 3 Hartmanus Schedel. *in histor. ætat. mundi in vita Sancti Iacobi* Raph. Volaterran. *lib.* 11. *Geograph. fol.* 110. Anton. Beuter. 1. *part. histor. cap* 23 Ioan. Vaſæus *in Chronic. Hiſpan. cap.* 22 Ambroſ. Morales *in eadem Chronic. lib.* 9. *cap.* 7. Ioan. Mariana *de rebus Hiſpan. lib.* 4. *cap* 6. Ioan. Stephan. Durantius *de ritibus Eccleſiæ lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 4 Caniſius *lib.* 5. *de Virgin. Deipar. cap.* 23 Martin. Delrio *lib* 2. *diſquiſit magic. quæſt.* 26. *ſect.* 4. Don Ferdinand. de Mendoça *de confirmando Concilio Illiberitano, lib.* 2 *cap* 45. Illeſcas *in histor. Pontific. lib.* 1. Zamalloa *lib.* 7. *cap.* 2. Gaſpar Ortigas *in patrocinio progymnaſ. Cæſaraug. ſt* 2. *part.* Paredes *de adorat. imag. lib.* 2. *cap.* 4. Cenedo *in collectaneis ſup. Decret. collect.* 41. *fol.* 62. *num.* 1. Valdes *de dig. Reg. Hiſp. c.* 6. Madera *de excellent Hiſp. c.* 6. *fol.* 4 *& de Monte S. Grat. diſcurſ.* Morlanes qui alios plurimos *in allegatione* DE NVESTRA SENORA DEL PILAR, & Fr. Didac. Murillo, qui nouiſſimè integrum illum librum de historia eiuſdem Virginis DEL PILAR eruditè conſcripſit.

34 Quod ideò adiicere libuit, vt ſic obiter † eos reiiciendos appareat, qui cùm Diuum Iacobum in Hiſpaniam aduenisse inficiantur, hanc quoque ita constantem historiam Virginis DEL PILAR ſubuertere tentant. In quorum numero eſſe videtur Roderic. Ximenius Archiepiſc. Toletan. *in collect. Concil Hiſp.* apud Garciam de Loayſa *pag.* 290 & apud Anton. August. *epiſt. Iur. Canon. tom.* 2. *lib.* 19. *tit.* 16. *cap.* 2. *pag.* 179. *&* 1. *part. lib.* 1. *tit.* 11. *cap.* 1. Ioan de Boſco *in ſua Bibliothec. Floriacenſ.* qui ad hoc adducit D. Gregor. *lib.* 1. *regiſtr epiſt.* 64. *ad Epiſcop. & Reg. Hiſpaniæ*: Cardin. Baronius *d.* 1. *tom. anno* 44. *num.* 30. *& tom.* 9. *ann.* 816. *& in notis ad Martyrolog. Rom.* 15. *Maij*, & Ioan. Lorin. *Act. Apoſt c.* 12. *verſ.* 2 *pag.* 526.

Contra quos tamen validiſſimis teſtimoniis & argumentis vtrumque nouiſſimè propugnarunt omnes ferè auctores *ſuprà* relati, & vltra eos additio ad Beat. Iſidor. *lib. de ortu & obitu S. Pat. cap* 71. Thomas Bozius *lib* 4. *de ſign. Eccleſ. Dei, cap.* 1. *pag.* 123. Pat. Suarez *de Religione lib.* 2. *cap.* 6. *ex num.* 13 Ioan. Belethus *in explicat. diuin. Offic. cap.* 140. Ioſeph. Stephan. Valentin. *in lib. de poteſtate coactiua Roman. Pontif. cap.* 8. Maluenda *d. lib.* 3. *de Antichriſt. cap.* 6. *pag.* 115. *& ſeq.* Fr. Ioan. de Ponte *dict. lib.* 2. *de conuenient. vtriuſque Monarch. cap.* 14. *&* 15. Pamelius *d. c.* 7. *ſchol.* 41. Hieronym. Romanus *de Republic. Christian. lib* 1. *cap.* 3. Fr. Ioan. de Pineda *in Monarch. Eccleſ.* 2. *part. lib.* 10 *cap.* 15. §. 3. Excellentiſſ. † Dominus
35 Ioannes Ferdinand. à Velaſco Magnus Castellæ Comeſtabilis, pietate inſignis & armis, & vt cum Auſon. dicam *Epigram.* 7.

Conſilio belloque bonus, qua copula rara eſt.

In eruditiſſimis diſcurſibus, quos de aduentu D. Iacobi in Hiſpaniam aduerſus Baronium typis excuſit, & Latinâ linguâ eleganter donauit Erycius Puteanus, illos vindicias tutelares Hiſpaniarum appellans, & Ioannes Mariana, Fr. Franciſc. à IESV. & Didacus del Castillo in peculiaribus eiuſdem argumenti libellis, Caliſtus Remirez *in tract. de lege Regia in initio num.* 42. *& ſequent. pag* 10. *&* 11. & Don. Maurus Castella Ferrer. *in ſua exactiſſima historia Diui Iacobi Hiſpaniarum Patroni lib.* 1. *per totum*; & nouiſſimè D. Ioan. Briz Martinez *in hiſt. S. Ioan. de la Peña, pag.* 569. & D. Salazar de Mendoça *Canon. Toletan. lib.* 1. *de orig. dign. Hiſpan cap.* 5. *fol.* 5.

Quinimò † & Hiberniam, quam nunc Irlan- 36
dam dicimus, D. Iacobum adiiſſe, ibique prædicaſſe, tradit Flauius Dexter *in ſua omnimoda historia*: Henricus Fitſun. *lib.* 1. *de Miſſa, & lib. contra Rider* Legenda noua Angliæ *in vita S. Patricij*: & Vincent Belnacenſ. *in ſpecul. histor. lib.* 4 *cap.* 1.

Et non ſolum D. Iacobum, verùm etiam † D. 37
Paulum in nostra Hiſpania prædicaſſe, teſtis eſt Beatus Hieronym. *in Catalog Vir. Illuſtr.* B. Chryſoſtom. 2. *ad Timoth.* 4. Dorot. Athanaſ. & Epiphan. *in locis relatis à Pamelio ſup Tertullian. dict. lib. contra Iudæos cap.* 7. *ſchol.* 41. Cæſar Baronius, qui latiſſimè loquitur, & reſpondet ad text. *in cap. Beatus* 22. *quæſt* 2. *in* 1. *tom. Annal. Eccleſiaſt. anno Christ.* 61 *& in Martyrol. die* 22. *Martij*: Pineda *in d. Monarch. lib.* 10 *cap* 1. Fr. Ioan. à Ponte *dict. lib.* 2. *cap.* 13. *pag* 162. & Maluend. *d. c.* 6. *pag.* 116. *verſ. Paulum quoque.*

Quinimò Diuum etiam Petrum Apoſtolorum Principem Hiſpaniam nostram ſuo aduentu & prædicatione illuſtraſſe, expreſsè teſtatur S. Innocent. Papa I. *in epiſt. ad Decentium Epiſcop. Eug.* Nimirum, quia vt ait Ioſeph. Stephan. *vbi ſuprà*, licèt aliis Apoſtolis ſecundum cuiuſque menſuram & regulam ſingulatim ſua regio contigiſſet, ſolius tamen Petri auctoritas, nullis certis terminis circumſcripta, non ſolùm ſingulas ſed omnes prouincias moderabatur, omniáque auctoritate diuina ſibi commiſſa gubernabat.

Tertiò, quia hoc commodiùs peragi potuit, & citiùs ad omnes gentes veræ Fidei notitia peruenire, † ſi vt veram admiſerimus opinionem Iaco- 38
bi Epiſcopi Christopolitani relatam à Maluenda *d. lib.* 3. *de Antichriſt. cap.* 3. *pag.* 110. qui apertè docuit, non ſolùm per prædicationem Apoſtolorum, ſed occulta etiam Dei inſpiratione, ſanctorum Angelorum annuntiatione, ac ipſorum quoque dæmonum oraculis, in omnes mundi partes Euangelium promulgatum fuiſſe, atque hoc pacto completa vaticinia Dauidis *d. Pſal.* 18. *Matth.* 24. & Paul. *ad Rom.* 10.

In cuius rei confirmationem † perpendi qui- 39
dem poſſunt plura Sybillarum carmina, & Virgilij, Suetonij, & aliorum antiquorum loca, & teſtimonia, quæ adducit Maluenda *vbi ſupra*: Thomas Bozius *lib.* 1. *de ſignis Eccleſ. Dei, cap.* 4. *in fine, pag.* 12. & Simon Maiolus *in* 3. *tom. dier. Canicul. colloq.* 1. *de perfidia Iudæorum, pag.* 307. *& ſeqq.* Ex quibus conſtat, multa per totum terrarum Orbem Oraculorum reſponſa edita eſſe, quæ Christi fœliciſſimum ortum prænuntiarent.

Et ego eis addo † historiam notabilem, quam 40
ex Cedreno refert idem Bozius *lib.* 9 *c.* 6. *pag.* 356. & Rutilius Benzonius *de anno Iubilæi lib.* 3. *cap. vlt. pag.* 396. & paucis mutatis ex Procopio Martyre, & Simeone Metaphraſte, Surius *tom.* 4. *menſe Iulij die* 8. & Ioan. Stephan. Durantius *vbi ſuprà*, qui tradunt ab Argonautis ædificatum fuiſſe templum, omnium nobiliſſimum, quod Plin. *lib.* 36. *cap.* 1. maximè admirandum appellat, eo autem abſoluto, ab ipſis Oraculum conſultum, cuidam illud conſecrari deberet? Reſponſumque accepiſſe his carminibus, quæ æneis litteris in ipſius Templi fronte ab antiquis Gentilibus cunctis legenda,

legenda, æternæ memoriæ commendata ſunt :

Aſſidua virtute decus ſublime parate,
Atque vnum (ſic mando) Deum, qui cunctà gubernat
Cælesti reſidens ſolio, colite, atque timete,
Illius æternum, atque ante omnia ſæcula Verbum
Neſcia Virgo viri noſtras emittet in auras,
Quod velut ignifera impulſa ſagitta procellis
Edomitum reddet Diuino munere mundum
Huius, cui MARIÆ *nomen, ſanctiſſima Mater*
Agnoſcet templum proprium ſibi rectè dicatum.

41 Poteſt etiam huc referri, † quod de Ara ab Athenienſibus primùm, & poſteà à Romanis ignoto Deo erecta, narratur *c.17. Act. Apoſt. verſic.73.* In cuius explicatione plura tradunt Chryſoſtom. Oecumen. & Lorinus *ibidem*, Sixt. Senenſ. *lib.2. Biblioth. ſancta :* Alex. ab Alex. *lib.6. Genial.* vbi addito Tiraquel. *pag.1007* Cœl. Rhodigin. *lect. antiq. lib.22. cap.2.* Baronius *tom.1. anno 52. num.8.* Pat. M. Marquez *in Gubern. Chriſt. lib. 2. cap.32. pag. 346.* & nouiſſimè Caliſtus Remirez *de lege Regia, §.3. n.41. & ſequent. pag.47.*

Sed illud quidem, ſi verum fuit, maiori nota
42 dignum videtur, † quod Plutarchus commemorat *in lib.2. de defect. Orac.* & poſt eum Euſeb. *lib.5. de præparat. Euang. cap.9. & in epiſt. ad Theodor. Epiſcop.* Pet. Crinitus *lib.14. de honeſt. diſcip. 3.* Pet. Creſpetius *in ſumm. Eccleſ. diſcipl. verb. Idololatria :* Baronius *d. tom. ann.34. num.129.* Simon Maiol. *d. t. 3. caniculi. colloq.1. pag.308.* & Fr. Ioan. de Ponte *lib.3. conuenient. vtr. Monarch. cap.29. pag. 181.* Eo ſcilicet tempore, quo Chriſtus Dominus pro humano genere Crucis mortem ſubire dignatus fuit Æpiterſem cum aliis in Italiam nauigantem, circa inſulas, quas Echinadas appellant, flatu ventorum deficiente noctu prope Paxas deueniſſe : cumque omnes, qui ſimul nauigabant, attentiores vigilarent, repentè à Paxis inſula vocem magnam auditam fuiſſe, quà ipſius nauis gubernatoris Thamo, vel Thramno nomine mandabatur, vt quando iuxta paludem eſſet, tunc Pana Magnum mortuum eſſe annunciaret. Quod cùm ipſe, licèt ingenti terrore perculſus, ad paludem veniens præſtitiſſet, magnus multorum gemitus, imò verò innumerabilium, miraculo quodam commixtus, ſubitò auditus fuit. Et hæc fama citò Tiberij Imper. aures, & totam Romanam vrbem impleuit. In qua variè & vanè; quis ille Pan eſſet, qui mortuus nunciabatur, dubitatum fuit. Sed benè Euſebius, & Baronius ſup. reſoluunt, Panem illum, pro Chriſto vniuerſorum Domino intelligendum eſſe, eiúſque mortem vt ſuam ipſorum cladem, luxiſſe dæmones, quippe qui adhuc eo viuente ſæpiùs fuiſſent lamentati, ſe ab ipſo torqueri.

43 Et planè, † ſi miraculosè factam Apoſtolorum prædicationem affirmare audemus, ſicuti, vltra Auctores *ſupra* relatos, affirmat etiam Fr. Stephanus de Salazar *d. diſcurſ.16. ſup. Symbolum cap. 3. pag.191* nihil erit, cur non fateamur, breuiſſimo tempore in omnes mundi partes, quantumuis longè diſſitas, & illis ſæculis ignoratas, penetra-
44 re potuiſſe, cum maiore celeritate † Habacuc è Palæſtina Babylonem Angelica manu deductus fuerit, vt eſurienti Danieli in leonum lacu ſuccurreret, vt habetur *Daniel.14.* & Philippus Diaconus ex Gaza in Azotum Actuum *cap.8.* & in aliis admirandis exemplis relatis à Bapt. Fulgoſ. *lib. 1.* & Andrea Eborenſi *in tit. de miracul.* & Theatr. vit. hum. *vol.2. lib.5. pag.417.*

Et cùm ipſi † Apoſtoli in tranſitu B. MARIÆ 45
Virginis, & Dominæ noſtræ, ingenti quodam miraculo paruo temporis momento è toto Orbe nubibus aſſumpti Ieroſolymis conuenerint, vt funeri eius intereſſent. Quod licèt perfunctoriè, & velut apocryphum referat Baronius *dict. 1. tom. anno 47. num. 14.* veriſſimum tamen fuiſſe oſtendit ipſa antiqua & communis Eccleſiæ traditio; & vt certiſſimum ſcribunt S. Melito *de tranſitu Virgin. cap.4. & 5.* S. Iuuenal. Ieroſolymitan. Epiſcopus, qui vixit imperante Theodoſio iuniore, Dionyſ. Areopagita *lib.1. de diuinis nominibus, cap.3.* & explicatiùs Singellus *in vita ipſius Dionyſij apud Lyppoman. tom.7.* Nicephor. *hiſt. Eccleſ. lib.2. c.21.* S. Ioan. Damaſcen. *in ſermone de dormitione Deiparæ ſub finem :* vbi ſic ait : *Ex antiqua accepimus traditione, quòd tempore glorioſæ dormitionis Beatæ Virginis, vniuerſi quidem ſancti Apoſtoli, qui Orbem terræ ad ſalutem gentium percurrebant, momento temporis in ſublime elati, conuenerunt Ieroſolymis.* Et non eſſe de re huiuſmodi dubitandum apertè tradit Simon Maiolus *in diebus Canicul. tom.1. colloq.1. pag. 21.* & iterum *colloq.4. pag.94.* & Thom. Bozius *lib.15. de ſignis Eccleſ. Dei, cap. 4. pag.107. & cap.5. pag. 112.* Vbi alia ſimilia miracula tradit. Quibus addo, quod de Regina Saba ſcribunt aliqui, quos refert Raph. de la Torre *in 2. tom. pag. 312.* tradentes, eam ex relatione, & vocibus auium habuiſſe notitiam Salomonis.

Quartò, ad confirmandam prædictam ſententiam de Apoſtolica Euangelij per vniuerſum Orbem diſſeminatione, ipſius Eccleſiæ nomina per-
penduntur, quæ † ex magni Concilij Nicæni au- 46
ctoritate, & definitione dicitur *Apoſtolica*, quaſi per Apoſtolos, licèt in diuerſis gentibus, vno tamen ore, & ſpiritu congregata, vt latè proſequitur Salazar *d. diſcurſ.16. c.14.* & Fr. Ioan. a Ponte
d. lib.2. c.1. & ſeqq. Simúlque etiam † ab Apoſto- 47
lis ipſis Catholicæ nomen accepit, quòd vniuerſalis eſſet, & in omnibus locis, perſonis, & temporibus æqualiter obſeruanda, vt docet D. Auguſtin. *cap.7. de vera relig. & de vtilit. cred. contra Manich. cap. 17. & contra. epiſtol. Manich. cap. 4. tom.6. & contra Fauſt. Manich. lib. 11. & contra litteras Petilian. lib.2. c.51. eod. tom. & ſerm. 131. & 181. de tempore :* Doctores *in vul. & l.1. C. de ſumm. Trinitat. & Fide Cathol.* Bañez, Aragon, & alij Theologi poſt D. Thom. *2.2. quæſt. 1. art.10.* Turrecremata *in ſumma de Eccleſia, lib.1. cap.14.* Salazar *d. diſcurſ.16. cap.3.* latiſſimè Thomas Bozius *lib.17. cap.1.* Anton. Poſſeuin. *in Biblioth. lib.6. cap.31. pag.268. & ſequentib.* Balthaſ. Chanaſius *de not. veræ religionis cap. 3.* Illuſtriſſ. Cardinalis Bellarminus *in eodem tractat. c.4. & ſeq.* Camillus Borrellus *de præſtan. Reg. Cathol. cap.41. num. 51. & ſeqq.* Alanus Copus *Dialog.6. ca.21. pag. 884.*
Vbi † inquit, multum dolere hæreticos, quòd Fi- 48
des, & Eccleſia Dei dicatur Catholica. Pat. Gordonius *in controuerſ. de auctor. Eccleſ. controuerſ.2. c.19. pag.249.* Pat. Franciſc. Suarez *in defenſ. Fidei aduerſ. Sectam Anglican. lib.1. c.15.* & alij plurimi Auctores, qui de quatuor Eccleſiæ proprietatibus ſcripſerunt, quos congerit Poſſeuin. *in apparatu ſacro tom.1. verb. Eccleſia.* Vnde Sanctus Ignatius
† Martyr *in epiſtol. ad Philip.* inquit : *Vna eſt Ec-* 49
cleſia, quam ſuis ſudoribus, & laboribus fundauerunt Apoſtoli à finibus terræ vſque ad fines in

ſanguine

50 *ſanguine Chriſti.* Et † Vincentius Lirinenſis, ait:
*Fides Catholica ita dicitur, quia ſemper, quia vbi-
que, quia apud omnes, quia tempore, loco, multitu-
dine, antiquitate, vniuerſitate, conſenſu, nouitati,
parti & paucorum diſſentioni antiſtat.* Et Aurel.
51 † Prudent. *lib 2.contra Symmach.*

—— Deus Vndique gentes
Inclinare caput docuit ſub legibus iiſdem,
Romanóſque omnes fieri, quos Rhenus, & Iſther,
Quos Thagus aurifluus, quos magnus inundat Hiberus.
Corniger Heſperidum, quos interlabitur, & quos
Ganges alit, tepidíque lauant ſeptem oſtia Nili,
Ius fecit commune pares, & nomine eodem
Nexuit, & domitos fraterna in vincla redegit.
Viuitur omnigenis in partibus, haud ſecùs, ac ſi
Ciues congenitos concludat mœnibus vnis,
Patria vbi atque omnes lare conciliemur auito.

Et in eandem rem alia quoque perpendit Fr.Ioan.
Baptiſt. Fernandez Minorita *in demonſtrat. Catho-
lic.lib.3.diſcurſu 6. & 7.* Fr.Ludouic.Granatenſ. *in
Sym.Fidei,2.part.c.13.& 29.* & Illuſtr. Card.Bel-
larmin. *de notis Eccleſ.cap.4.& 5.*

52 Quintò, † & vltimò, magiſque in noſtræ quæ-
ſtionis terminis facit, quod aliqua ſatis vetuſta te-
ſtimonia, & veſtigia prædicationis Euangelicæ in
his Noui orbis regionibus reperiri videntur. Nam
53 Tertullian. † *dict. lib. contra Iuda. cap.7.* cum ſuâ
ætate Apoſtolorum ſonum, & Chriſti Fidem in
omnes gentes propagatam affirmaſſet, ſpecialiter
enumerat Parthos,Medos,Elamitas Meſopotamiam
habitantes, Armenios, Phrygios, Cappadoces,
incolentes Pontum, & Aſiam, & Pamphiliam,
Ægyptios, Africanos, Romanos, Iudæos, Getu-
los, Mauros, Hiſpanos, Gallos, Britannos, Sar-
matas, Dacos, Germanos, & Scythas & poſteà
ſubdit: *Et abditarum multarum gentium, & Pro-
uinciarum, & Inſularum multarum nobis ignota-
rum, & qua enumerare minus poſſumus in quibus
omnibus locis Chriſti nomen, qui iam venit, regnat,
vtpotè ante quem omnium ciuitatum porta ſunt
aperta, & cui nulla ſunt clauſa: ante quem ſera fer-
rea ſunt comminuta, & valua area ſunt aperta:*
quibus verbis has ignotas, & inacceſſas eo tem-
pore, prouincias velut digito oſtendiſſe vide-
tur.

54 Et † cùm certum ſit ad vltimas vſque Indiæ
Orientalis nationes, & ad remotos, & ferè igno-
ratos eo tempore Sinas D.Thomam Apoſtolum,&
alios eius diſcipulos prædicando penetraſſe, vt in-
quit Nicephor. *lib.2.cap.4.* ibi: *Quicunque in ex-
trema Orientis ora ad vltimum Oceanum colunt;*
& latè tradunt Authores *ſuprà* relati, præcipuè
Thom. Bozius *lib.5.cap.1. & 2. & ſeqq.* Ioan. Bo-
ter. *in relat.vniuerſ.3.part.pag.7. & 14.* Maluend.
lib.3.de Antichriſt.cap.7.& 10. Maffæius *lib.6. hi-
ſtor. Ind.* M. Paul. Venetus *lib. 2. ſuarum relation.
cap.61.* Nicolaus Trigaultius *de Chriſtian.expedi-
tione in Sinas,lib.1.cap.vlt.* Ferdinan.Mendes Pin-
to *in ſuis peregrinat.cap.96.*& Nos *ſup.cap.2.n.32.
& ſeq.* Mirum ſanè videri non debet, ſi in has quo-
que Occidentales & Meridionales plagas lux E-
uangelij priſcis illis temporibus fulſerit.

55 Ad quod probandum, † plura Chriſtianiſmi
veſtigia, quæ in his partibus reperta ſunt, dili-
genter congeſſit Acoſta *in hiſtor.Moral. Ind.lib.5.
cap.14.& ſeq.* Gomara *tom.1. eiuſdem hiſt. cap.53.
& 121.* Fr.Steph.de Salazar.*dict.diſcurſ.16.cap.51*
Boter. *in dictis relation. vniuerſ. 4. part. pag.7. &
ſeq.* Maluenda *dict. lib.5. de Antichriſt cap.25. per
totum.*

Inter quæ † illud, quod à prædictis refertur de 56
Crucis imaginibus, & earum adoratione, & qui-
buſdam ſacroſanctæ Trinitatis, confeſſionis auri-
cularis, Euchariſtiæ, atque aliorum myſteriorum
Fidei fulgoribus apud Iucatanos, Cumanenſes,
Mexicanos, Peruanos, & alios repertis, etiam tra-
ditur à Petro Martyre *de hiſt. Noui Orbis decad.4.*
Fr. Hieron. Romano *in Rebuſpub. 5.part. lib.1. de
Repub. Ind. inſt.* Lipſio *in notis ad lib. 3. de Cruce,*
Anton.de Herrera *in hiſt gener. Ind. decad.2.lib.1.
cap.17.& lib.3.cap. .pag.75.& decad.3.lib.4.c.11.
pag.163. & decad.4. cap.4.pag.206. & 268.* Fr.
Gregor.Garc. *lib.4.de Ind.orig.cap.21.pag.471.&
lib.1.pag.95. & ſeq.* vbi addunt, idem apud Indos
ſuæ Diœceſis Epiſcopum Chiapenſem competiſſe,
& Fr.Ioan.à Torquemada *in Monarch.Ind.lib.15.
cap.49.*vbi alia quoque indicia ſatis notanda com-
memorat.

Illud verò † quod dicitur de quibuſdam barba- 57
tis, & candidis hominibus, quos Indi Mexicani &
Cuzquenſes, acceptâ per manus à maioribus rela-
tione, tradebant, quondam has regiones peram-
bulaſſe, nouam quandam doctrinam & religionem
docentes, & idola ſubuertentes, ſimile eſt ei,quod
Petr.Martyr *ſuprà* in Iucatana Prouincia accidiſſe
narrat, & in Peruana Didac. Dauallos *in Miſcell.
Auſtr.colloq.23. fol.162.* Herrera *dec.5. lib.2. c.6.
pag.77.* Vbi tradunt, † quod cùm quemdam ex 58
his hominibus ob id, quod Fidem prædicabat, &
idola deſtruebat, Indi lapidare vellent apud oppi-
dum, cui nomen PACHACAMA, huic nobili
vrbi Regum vicinum, ipſe in mare delapſus ex-
tenſo pallio, tanquam ſecuro nauigio deuectus ex-
ceſſit. Et eundem, vel alterum ei ſimilem iterum
prædicaſſe in Cuzquenſi Prouincia apud oppidum,
cui nomen eſt CHACHA, & quia eius doctrinam
non recipientes, de illo interficiendo tractabant,
ignem de cœlo deſcendiſſe, quo omnes abſumpti
ſunt, in quorum fidem hodie crematum quendam
montem oſtendunt, qui dicitur CERRO QVE-
MADO.

Idem narrat Michaël Balboa Cabello *in ſua
Miſcell. Auſtr. manuſcripta 3. part. cap. 6.* adii-
ciens, † antiquas effigies iſtorum virorum in ali- 59
quibus locis reperiri: & latiùs cæteris nouiſſimè
proſequitur Fr. Alphonſ. Ramos *in hiſtor. Beata
Virgin. de Copacauana,lib.6.cap.7.& ſeqq.*

Quod haud difficulter credet, qui legerit, in re-
conditis illis regionibus Braſiliæ † Prouinciæ con- 60
ſeruari memoriam Beati Thomæ Apoſtoli, qui di-
citur, ad eas oras appuliſſe, oſtenderéque † eoſ- 61
dem Braſilios veſtigia pedum diuini Apoſtoli, ſco-
pulo impreſſa, quæ ſe vidiſſe teſtatur Emanuel No-
brega Societat. IESV *in epiſtol.anno* 1552. ex cu-
ius relatione, ita produnt Thom.Bozius *vbi ſuprà,
& lib.4.cap.3.pag.132. & lib.17. cap.1.pag.196.
& lib.20. cap.3.pag.319.* Maluenda *dict. cap.25.*
Cabellus *dict.cap.6.* & Fr.Ioan.à Ponte *dict.lib.2.
c.29. pag.295.* qui adiicit, hoc ideò factum fuiſſe,
vt Chriſti verbum impleretur: *Opera, qua ego fa-
cio, & ipſe faciet*, cùm legamus † ipſum etiam 62
Chriſtum in cœlum aſcenſurum, pedum ſuorum
veſtigia in petra quadam impreſſa reliquiſſe, vt
tradit D Hier. *de locis Hebraic. Actuum 3.* S. Pau-
lin. Nolanus *epiſt.11. ad Seuer. Sulpicium.* Seuer.
lib.2.hiſt.Sacra Beda *de locis Sanct.cap.7.* Bracard.

in

in Geograph. terræ Sanctæ, part. 1. cap. 7. Baron. 11.
ann. 34. num. 2; 2. Gretſer. *lib. 1. de Cruce, c. 77.*

63 Peribibent quoque † ipſimet Peruani Indi, iuxta
relationem Didac. Daualos *vbi ſuprà*, multis retrò
temporibus alium hominem, qui ex PARAGVAI
partibus ad eos acceſſit, ſecum attuliſſe ligneum
quoddam, ſatiſque venerabile ſignum Crucis,
quod hodie in prouincia DE LOS CHARGAS in
oppido de CARABVEO religioſiſſimè cuſtodi-
tur, & ſuperioribus annis ex lacu quodam à qui-
buſdam piſcatoribus extractum fuit in quem anti-
quâ Indorum perfidiâ proiectum fuiſſe dicunt, cùm
illud prius fruſtrà comburere tentaſſent.

64 Quæ hiſtoria † ſimilis illi eſſe videtur, quam de
Cruce, cum pendente Chriſti ſimulacro in ruinis
vrbis Goæ inuenta, tradit Maffæius *lib. 4. hiſt. Ind.
pag.* 106. Fr. Anton. de San Roman *in eadem hi-
ſtor. lib. 3. cap. vlt. pag. 594. & ſeq.* Euidenti planè,
vt ipſi inquiunt, argumento in iis olim regioni-
bus, non modo Chriſtianam Fidem, ſed cum ea
ſalutarem quoque vſum imaginum ex Apoſtolica
65 traditione viguiſſe: quem † recentes iſti & deplo-
rati ſectarij, qui ſe nominant Pietatis antiquæ aſ-
ſertiores, ac diuinæ voluntatis interpretes, fundi-
tus extirpare conantur. Contra quos piè & grauiter
agit S. Tridentina Synod. *ſeſſ. 25. canon. 2.* Alphonſ.
à Caſtro *lib. 8. aduerſ. hæreſ. verb. Image*, Alanus
Copus *Dialog. 4. & 5.* Simancas *in Catholic. inſti-
tutio, cap. 33.* Cardinal. Bellarmin. *in diſputat. Fidei
Catholic. lib. 2. controuerſ. 7.* Simon Maiolus, & P.
Vaſquez *in peculiaribus tractat. de ſacris imagin.
ſiue de adoration. imagin.* Ferdinand. Mend. *in not.
ad Concill. Illiberitan. lib. 3. cap. 5. per totum*, P. Azo-
rius *lib. 9. Inſtit. Moral. cap. 6. & 8* P. Iacob. Gual-
ther. *in ſua Chronograph. 1. ſæculo, ex pag. 69. &
ſæculis ſeqq. in aſſert. 3. veritatis Ruſil.* Beuzon. *de
anno Iubilæi, lib. 6. cap. 15. pag. 656. & ſeqq.* Magiſt.
Fr. Anton. Perez *in Laurea Salmant. cert. 2. de ima-
ginum vſu, per totum*, Specul. Mag. *exemp. verb.
Imago*, Ioan. Steph. Durant. *de ritib. Eccleſia, lib. 1.
cap. 5.* & plures alij congeſti ab Auguſt. Barboſ. *in
remiſſion. ad Concil. Trid. d. canon. 2.*

Neque erit incongruum, ſi hic illud etiam no-
66 tauerimus, † in flore ſcilicet, & foliis cuiuſdam
fructicis in his Noui Orbis regionibus, & præſer-
tim Peruanis, ſatis communis, quem GRANA-
DILLAM vocamus, omnia Paſſionis Dominicæ
ſigna præter Crucem, expreſſa reperiri, nempe
clavos, columnā, flagella, plagas, ſpineam coronam
& lanceam. Quod efficit, vt flos ille aſpectu ele-
gantiſſimus, & conſideratione piiſſimus reputetur,
vt tradit Carol. Cluſius ex Nicolao Monardo *in hi-
ſtor. plantarum, lib. 10. exoticorum*, Ioſeph. Acoſta *in
hiſt. mor. & nat. Ind. lib. 4. cap. 27.* Ioan. Boter. *in ve-
ris deſcriptione, metrop. 8.* cuius carmina Latina fe-
cit Iacob. Gretſerus *in hortis de Cruce. 3. p. pag. 282.*
referens etiam plura teſtimonia, & inſignia poë-
mata, quæ in comprobationem & laudem huius
arboris, & myſteriorum, quæ repræſentat, Bono-
niæ vulgata ſunt, ann. 1609. inter quæ vnum ſic
habet:

O multum gratare tibi PERVANA *Deéque*
Grates innumeras nocte, diéque refer:
De radiis Fidei, tenebras hac ſola fugauit,
Perfidia & vitij, quæ tibi numen erant.
De Cruce vera ſalus, en obtigit. En eadem Crux,
Per florem hunc cedit pignoris vſque loco.
Crimen abundauit, ſucceſſit gratia maior,
Hanc tibi adaugebunt culta trophæa CRVCIS.

Et aliud;

Sic inculta Dei meminit natura dolores,
Vt CRVCIS *in multo ſtigmata flore notet,*
Non deſunt claui, columella, & ſpinea ſerta,
Nec ſacer à quino vulnere ſanguis abeſt,
India ne paucos diceas CRVCIS *eſſe magiſtros*
Pullulat in medio ſpontè Magiſter agro.

Hæc ſunt, quæ præcipuè conſiderari poſſe vi-
dentur, pro vniuerſali Apoſtolorum prædicatione
aſſerenda, & ad iſtas etiam Noui Orbis regiones
extendenda.

Ego verò vt pio, quo decet affectu & animo
fateor, † nihil vſquam Deo occultum, aut eius 67
omnipotentiæ imperuium & inacceſſum, atque ita
verum eſſe poſſe priſcis illis temporibus Euangelij
lucem per omnes Mundi plagas, quantumuis re-
motas, & ignoratas, diſſeminatam fuiſſe; maximè
ſi id miraculosè factum, cum Iacobo Chriſtopo-
litano, & aliis *ſupra* relatis conceſſerimus. Adhuc
tamen ſi communes naturæ regulas attendamus,
nihil eſſe video, cur id tanquam certum admittere
debeamus. Nam † ſi Divina Oracula, & Sancto- 68
rum Patrum doctrinam conſideremus, multa quo-
que teſtimonia reperiemus, quæ apertè probant,
non ſolùm Apoſtolorum tempore vbique terrarum
[illegible] fidem minimè propagatam fuiſſe, verùm
etiam in hodiernum huuc diem plures Orbis par-
tes ſupereſſe, quibus necdum Euangelium reuela-
tum ſit, imò neque vſque ad mundi conſumma-
tionem reuelandum eſſe. Chriſtus quippe Domi-
nus hoc ſignum finis certum indubitanter appoſuit,
dum † *Matthæ. 24. verſ. 14.* ait: *Prædicabitur hoc* 69
*Euangelium Regni in vniuerſo Orbe in teſtimonium
gentibus, & tunc veniet conſummatio.* Et idem
oſtendit *Marci, cap. 13.* Quæ loca etſi de clade,
ſiue excidio templi, & materialis Ieruſalem multi
Patres & Doctores accipiant, vt diximus *ſup. nu-
mer. 12. & 13.* Plures † tamen ex antiquioribus, & 70
recentioribus ad extremam rerum, & mundi con-
ſummationem, referenda eſſe cenſent, vt conſtat
ex relatis à D. Thom. *in 1. 2. quæſt. 106. artic. 4.*
Caietano, Iauſenio, Titelm. Sà, Maldonato, &
aliis *in d. cap. 24. Matth.* Marquardo de Suſan. *in
tract. de Iudæis & Infidel. 3. part. cap. 1. num. 29.*
Federic. Lumnio *lib. 1. de extremo iudicio cap. 11.*
Soto *in 4. diſtinct. 49. quæſt. 1. art. 1.* Viguer. *inſti-
tut. cap. 21. §. 2.* Honcala *in Geneſ. cap. 22.* Sonio
lib. 2. demonſt. Chriſt. relig. tractat. 8. cap. 3. Martino
Martinez *lib. 3. Hipotipos cap. 2.* Arboreo *lib. 2.
Theoſoph. cap. 12* Sandero *de viſib. Eccleſ. Monarch.
lib 8. cap. 14.* Ribera *ſup. Micheam cap. 4. num. 23.*
Enriquez *de fine homin. cap. 22. num. 1.* Cardin. Bel-
larmin. *lib. 3. de Roman. Pontif. cap. 4.* Card. Toleto
ſup. epiſt. ad Rom. cap. 10. annot. 11. Ioſeph. Acoſta
*lib. 1. de nouiſſim. tempor. cap. 16. & lib. 1. de procur.
Indorum ſalute, cap. 2. pag. 131.* eruditiſſimè Mal-
uenda *dict. lib. 3. de Antichriſt. cap. 1. & 4. & 31.
& 32.* Lorino *in Act. cap. 1. verſ. 8.* Pat. Suarez *in
3. part. D. Thom. tom. 2. quæſt. 59 artic. 6. diſp. 56. &
in tract. de fide, diſp. 17. ſect. 1.* & Gaſpar Sanchez
in Iſaiam, cap. 2. n. 4. pag. 30.

Inter quos † Origenes *tract. 22. in Matth.* agens 71
de mundi conſummatione, ita inquit. *Et in hoc
ſtatu conſtitutis rebus Euangelium, quod prius non
fuerat prædicatum in toto mundo; multi enim non
ſolùm Barbarorum, ſed etiam noſtrarum gentium
vſque nunc non audierunt Chriſtianitatis verbum:
tunc autem prædicabitur, vt omnis gens Euangeli-
cam audiat prædicationem, & nemo derelinquatur,
qui non audiat, & tunc erit ſæculi finis.*

Et non minus expreſsè D. Auguſt. *ep. 78. & 80.*
ad

ad Heſychium, ſic habet *Sed quid putant hoc, quod dicitur prædicabitur* EVANGELIVM *Regni in vniuerſo Orbe; per ipſos Apoſtolos factum eſſe, non ita eſſe certis documentis probatum eſt: ſunt enim apud nos, hoc eſt, in Africa, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondum eſſe prædicatum* EVANGELIVM *quotidie nobis addiſcere in promptu eſt.*

Idem docet ipſe D.Auguſtin. *lib.2.de ſerm. Domin.in monte, cap.10. & contra epiſt. Donatiſt. & de vnitat.Eccleſ.Cathol.cap.15.& in lib.de nat. & gratia, cap.2.* & pluribus exemplis, & rationibus traditis, probant & ſequuntur D. Anſelmus *ſup. Matth.de cap.24.* D.Damaſcen. *lib.4.cap.27.* D. Cyril. *Catech.15.* D.Gregor.*lib.35.Moral.cap.15.* Ruffin. *lib.1. hiſtor. Eccleſ. cap. 9.* Socrates *lib.5. cap.15.* Niceph. *lib.2. cap.35.* S.Proſper. *ad capitula Gallorum, cap. 4. & lib.2. de vocat. gentium, cap.17.& de prædict.& promiſſ.Dei, part.3. cap.4.* D.Bernard. *lib.3. de conſider.ad Eugen.* D.Thom. *in epiſt.ad Roman.cap.10. lect.3.* & Iuuencus Presbyter Hiſpan. Poëta clariſſimus, qui illud ipſum Chriſti apud Matth. Oraculum hunc in modum ſuis carminibus reddidit:

Regnorum cœli celebratio peruolitabit
In cunctas terræ metas, gens omnis habebit
Teſtem lucifluo ſancta ſermone ſalutis,
Et tunc finis erit, currentia ſæcula ſoluens.

72 Quinimò, † quod plus eſt, D. Chryſoſt. qui contrariam ſententiam magis tutari videtur, in hanc quoque inclinauit *in Acta Apoſtol.* dum ait: *Nunc terra à Solis ortu & Occaſu, ab Aquilone ad mare* CHRISTVM *reſonat, & ad finem omnia vndique latera concurrent.*

73 Atque ita † in noſtræ quæſtionis terminis, quòd huius Noui Orbis infœlices nationes, immanium ſuorum peccatorum demeritis, iuſto Dei iudicio à ſua primæva propagatione relictæ fuerint in impietatis barathro volutari, nec vſquam illis Euangelij iubar affulſerit, quovſque tandem Hiſpani illud ingenti Dei benignitate eò importauimus, expreſsè affirmant Viguerius *vbi ſupr. verſ.8.* Alciat. *in rubric. C. de ſumm. Trinit. num.7.& 8.* Vbi ait, non eſſe verosimile, Apoſtolos ad Antipodas penetraſſe, vel ad regiones ab Hiſpanis claſſe nuper repertas. Iſidor.de Iſſolanis Ordin. Prædicat. *de imper. militan. Eccleſ.lib.1. tit.6.quæſt.2.* inquiens: *Ea propter ſicut poſt Apoſtolos multæ nationes ad Fidem Catholicam venere, ita fiet in nouiſſimis diebus de his, qui habitant inſulas remotiſſimas magni maris Oceani*, Fr. Luiſius Legionenſis *in comment. ſup. Abdiam, c.vlt.pag.162 & 163.* Vbi cùm multis de cauſis harum regionum detectionem, vt mirabilem extollat, maximè tamen nouum, & admiratione dignum ſibi videri ait, ipſos earum incolas per tot annos in tantis iacuiſſe vitiorum tenebris, vt ne rumore quidem Euangelicæ doctrinæ afflati vnquam fuerint, cuius clariſſimus ſonus ad aures credebatur perveniſſe omnium, Paulus Palacius *ſuprà dict. cap. 24. Matth.* inquiens prædicationi totius Orbis, de qua ibi Chriſtus Dominus locutus fuit, ab annis ſexaginta noſtris temporibus ſtrenuam operam nauari, cum ignotæ omnibus ſæculis nationes audierint Euangelium Chriſti. Acoſta *lib.1. de Nat.Noui Orb. cap.15. in fin.* Vbi ait, reuerà quandiu finis mundi moratur, gentes reſtare adhuc, quibus Chriſtus non ſit annunciatus, veteribuſque plurimam Orbis partem incognitam fuiſſe, & nobis non minimam hodie quoque reſtare.

Idem etiam probat Nicol. Sanderus *de viſibili Monarch. lib. 8. cap. 14.* Gaſpar Sanctius *ſup. Iſai.c.2.num.4.* Thom.Bozius *lib 17. de ſignis Eccleſ.Dei, cap.1.pag.196.* Camillus Borell. *de præſt. Reg.Cath.cap.43. num.4. & 61.* Maluenda *d.lib 3. de Antichriſt. cap. 25. in fin. & cap. 26* vbi dicit, ſe in hac opinione perſiſtere, donec certiora argumenta pro contraria proferantur, latè Fr. Ioan. à Torquemada *in Monarch. Ind. lib. 15.cap.47. & 49.in fin.* Fr.Ioan.à Ponte ſibi contrarius *de conuen. vtr. Monarch. lib. 2. cap.14. §.3. pag.166. & cap.25.pag.258.* Rutilius Benzon. *de ann. Iubilæi, libr.3. cap.3.pag.324.* Vbi ſcribit, noſtris quoque temporibus in Nouo Orbe Occidentali, & in pleriſque Orientis prouinciis in dies gentes ad Fidem conuerti, quæ illam nunquam audierunt. Licèt
verum vt plurimum ſit, quod ſpiritu prophetico
aſſeruit vir † ille Apoſtolicus S Vincent. Ferrer. *in* 74
epiſtol. ad Bened. XIII. Rom. Pontif. relata à
Maluend. *d.cap.26.pag.171.* Mag.F. Vincent. Iuſtinian.Antiſt.*in opuſculis S. Vincent.pagin.101.* & Fr. Alphonſ.Fernandez *in prolog.ad hiſt.Eccleſ.noſtri tempor.* Nempe ſacrum Chriſti Euangelium per Fratres Prædicatores, addo etiam Minores, Auguſtinianos Ieſuitas, & alios, ab eorumdem Ordinum inſtitutione continenter prædicari, ac tandem plenariè, & generaliter prædicandum in totius Orbis humano genere cultu regionibus tam apertis, quam aperiendis, tam in cognitis, quàm in cognoſcendis.

Sed audiamus oportet † D.Ambroſium *lib.2.de* 75
vocat. Gent. cap. 6. ita loquentem: *Quòd ſi fortè etiam nunc in extremis mundi partibus ſunt aliquæ nationes, quibus nondum gratia Saluatoris illuxit, non ambigimus etiam circa illas occulto iudicio Dei tempus vocationis eſſe diſpoſitum, quo* EVANGELIVM*, quod nondum viderat audiant, atque ſuſcipiant; quibus tamen illa menſura generalis auxilij, quæ deſuper omnibus ſemper hominibus eſt præbita, non negatur; quamvis tam acerbo vulnere humana natura ſauciata ſit, vt ad cognitionem veri Dei neminem contemplatio ſpontanea plenè valeat erudire, niſi obumbrationem cordis lux vera diſcuſſerit.* Quibus profectò verbis Indorum, quos hodie cernimus, cauſam à Diuo Ambroſio veluti propheticè tactam, nemo non videat, vt præclarè aduertit Acoſta *de procur. Ind. ſalute, lib.1. cap.5. pag.153.*

Hac igitur ſententiâ retentâ, quæ Euangelij lucem affulſiſſe negat his Noui Orbis nationibus ante Hiſpanorum ad eas aduentum: Non obſtat primum argumentum, quod ſuprà pro contraria ex tot Scripturæ locis, & Sanctorum Patrum teſtimoniis conſtruximus, de nimis copioſa & vniuerſali Chriſti, & Apoſtolorum per totum Orbem prædi-
cation. Nam † vltra innumeras ſolutiones & ex- 76
poſitiones, quas ad prædicta loca tradunt auctores *ſupra* citati, & præcipuè Maluenda, qui eas accuratè congeſſit, *d.lib.3.c.26.& quatuor ſeqq.* Thom. Bozius *d.lib.17.cap.1.pag.193.* F.Ioan.de la Puente *d.lib.2. cap.2,* Torquemada *d. cap 47.* ſatis vera & plana iudicio meo cenſeri poteſt illa, quæ placuit Caietan. Ianſen Alciato, Bellarmin. & aliis, *vbi ſuprà*, & Acoſtæ, *dict.lib.1.de Nat.Noui Orb. cap.8.& de proc.Ind.ſalu.cap.1.pag.131.* vt ſcilicet largo modo per figuram, quæ Hyperbolice dicitur, vniuerſus mundus, & omnes gentes per Apoſtolos conuerſæ dicantur: vel per Synecdochen, abſoluta illa, & generalis enuntiatio ad partes contrahatur, illas nimirum, quæ tunc cognitæ erant, & Romanorum Imperio, & commerciis patebant, atque

atque integrum Orbem complecti credebantur,
77 iuxta † *legem in orbe Romano* 17. *ff.De ſu, qui ſunt ſui,vel alien.iur.* & ea quæ circa illam notat Aleiat. *lib.*1. *diſpunct. cap.* 21. & Franc. Iuret. *in notis ad Symmach.pag.*184.

Quo loqnendi ſchemate non ſemel vtitur Scri-
78 ptura, quæ ſæpe † ſe vulgaribus ſententiis, & dicendi modis ſeccommodat, vt notat D. Chryſ. *homil.*37.*in Geneſ.* Acoſta *d.c.*8. Franc. Valleſius *de ſacra Philoſoph. per totum* : Gaſp. Sanctius *in Iſai. cap.*13.*num.*25.*& cap.*23.*num.*29.& Doct. Huerta *in notis ad Plin.lib.*7.*cap.*2.*pag.*17.& nos *infrà lib.*2.*cap.*21.*num.*56. *& ſeqq.* Et in ſimili patet ex illo *Luc.* 2. *Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus Orbis. Act.*2.*Ex omni natione, quæ ſub cælo eſt*, 1. *Machab.* vbi de Alexandro Macedone dicitur perueniſſe ad terræ fines,& terram vniuerſam ceſſiſſe illius Imperio.

79 Et † eodem modo reſponderi poteſt ad illud Marci *cap. vlt.* dum ait : *Vbique Apoſtolos prædicaſſe*;& ad illud Pauli *ad Coloſſ.*1.vbi ait : *Verbum veritatis prædicatum iam eo tempore eſſe omni creaturæ, quæ ſub cælo eſt,& fructificaſſe, & creuiſſe.* Vſitato enim, & hyperbolico more vniuerſus Orbis accipitur, portio illius maxima, ad illa vſque tempora cognita. Vel,vt ait Bellarmin. *d.lib.*3 *de Roman. Pontif.c.*4. non illud aſſerere voluit Apoſtolus, quaſi iam actu vbique diffuſum, & expanſum fuerit Euangelium, ſed virtute tantùm,ac potentia, quia nimirum iam per Apoſtolos iactum fuerat ſemen Verbi Diuini in mundum,quod paulatim fructificando, & increſcendo per ſucceſſores miniſtros, impleturum erat, & occupaturum vniuerſum Orbem, vt *infrà* in ſolutione quarti argumenti latiùs aperiemus.

80 Non etiam obſtat † ſecundum argumentum, quod de celeri, & mirabili Apoſtolorum, & aliorum diſcipulorum prædicatione confecimus, & de innumerabilibus prouinciis, quas ad Fidem conuertiſſe auctores enarrant : Nam fatemur quidem ſedulam illos, & diligentem operam nauaſſe in commiſſo ſibi Euangelicæ propagationis officio; negamus tamen aliqua certa ſigna, & teſtimonia depromi,quibus ſufficienter euinci poſſit,ad vaſtas & ignotas Auſtri & Occidentis regiones penetraſſe, quamuis aliqui auctores ita latè & genera-
81 liter loquantur. Præſertim † cùm notum ſit ex Diuinis libris & aliis probatis hiſtoricis,atque Eccleſiaſticis traditionibus, eoſdem Apoſtolos poſt Paſſionem Domini ſortitos ſibi fuiſſe prouincias, quarum prædicationem ſuſciperent, neque vnum in alterius prouinciam præter D. Paulum ſe immiſcuiſſe. In quibus hæ, quæ ad hunc Nouum Orbem pertinent, nullo modo connumerantur, vt conſtat ex iis, quæ de prædicta ſortitione & diuiſione latè ſcribunt Abdias Babylon.*in vitis Apoſt.* D.Iſid.*de ortu & obitu Patrum c.*78.*& ſeqq.lib.*7. *Etymol.c.*9 Nicephor.*lib.*3.*hiſt.Eccleſ.c.*1.Euſeb. *lib.*3.*c.*1.Socrat.*lib.*1.*cap.*15.Flauius Dexter *in ſuo Chronico an.Chriſti* 34. Chaſſan. *in Catalog. glor. mund.*3.*part. conſid.*29.*&* 30. Cardin. Baron. *in Martyrolog. & tom.*1. *Annal.ex an.*36.*fol.*319. Thom. Bozius *lib.*4. *de ſig. Eccleſ. Dei, cap.*1. *& ſeqq.* Maluend. *d.lib.*3.*de Antichriſt.c.*5.6.7.*&* 8. Torquemad.*in Monarch. Ind.d.lib.*15.*cap.*47 Camil.Borrell.*de præſtant. Reg.Cathol. d.cap.* 43. *ex num.*9.*ad* 24.& latiſſimè Fr.Ioan. à Ponte *d.lib.*2. *ferè.per totum* : & Fr. Thom. à IESV, *de procur. omn.gent.ſalute,lib.*4.1.*part.cap.*1.*pag.*125. & Ioſeph. Stephanus Valentinus omninò videndus *in lib.de poteſt.coact.Rom.Pontific.cap.*8.& nouiſſimè D.Pet.Pantoja de Aiala *in comment.ad l.fin. C.de Aleatorib. fol.* 147. *& ſeq.* vbi hanc diuiſionem, non per ſortem humanam, ſed prouidentia Spiritus ſancti factam fuiſſe aduertit, cum Socrate, Dextro & Baronio, *vbi ſuprà.*

Deinde non obſtat tertium † ex loco Iacobi 82
Chriſtopolitani, & aliorum qui per miracula, diuinas reuelationes, & oraculorum prædictiones, lucem Euangelij ad remotas quaſlibet gentes penetraſſe, conſiderant. Nam etſi id verum eſſe potuerit, nullo tamen certo teſtimonio comprobatur,
Et oracula,† quæ referunt de Octauiano Cæſare,& 83
aliis diuerſis modis à Romanis, & reliquis gentibus accipiebantur, vt conſtat ex Suetonio in vita Cæſaris,& in Octau.*cap.*49.Virgilio & Seruio 6. *Æneid.*ibi : *Huius in aduentu iam nunc & Caſpia regna reſponſis horrent Diuum, & Mœotica tellus, & ſeptemgemini turbant trepida oſtia Nili.* Ita vt tenebras potius indocerent, quàm lucem ad Euangelij, & Fidei myſterium, vt oportebat intelligenda.

Præterquam quòd noſtræ quæſtionis tractatio,
& † loca ſacræ Scripturæ, quæ pro eius examina- 84
tione perpendimus, non ſunt accipienda de annuntiatione Fidei per ſolam famam, & rumorem ſparſa, ſed de prædicatione per proprios & præſentes Apoſtolos & miniſtros, cum Eccleſiarum fundatione; & neceſſaria rei adeò nouæ, & ſeriæ declaratione, atque illuſtratione, ne vlla gens aliquem ſuæ infidelitatis prætextum oſtendere poſſet, vt poſt D. Chryſoſt. Theophylact. & alios docet D.Thom.& Caiet.*ſup. Matth. d.cap.*24. Abulenſ. *ibid q.*92. & eruditè obſeruat Maluenda *d.lib.* 3. *de Antichr.c.*30 Fr.Ioan.à Ponte *d.lib.*2. *c.*2. §.2. & oſtendit Theodoret. *lib.*8. *Græc.affect.in princ.* vbi de Apoſtolis loquens,ſic ait : *Clara luminaria, quæ non vnam modò gentem lumine illuſtrarunt, ſed quotcumque Sol hic, quem cernimus, iubare ſuæ lucis illuſtrat.*

Rurſus non obſtat quartum inde deductum, quòd Eccleſia ſancta iam tunc ab Apoſtolorum temporibus Apoſtolica,& Catholica dicitur,quod vniuerſalem fuiſſe, & ab ipſis Apoſtolis per totum
Orbem plantatam inſinuat : Nam hæc † nomina 85
iure,& meritò Eccleſiæ applicari potuerũt, quamuis non ſimul neque vno tempore per vniuerſum Orbem extenſa reperiatur. Quia ex quo inſtituta eſt, ius & potentiam vniuerſalis prædicationis, & propagationis accepit, iuxta loca Matth. & Marci ſæpè relata, & illud: *Eritis mihi teſtes in Ieruſalem & Samaria,& vſque ad vltimum terræ.* Et quem-
admodum qui † diuerſis partibus vrbis ignem in- 86
iecit, dici ſanè poteſt, vrbem incendiſſe, quia ignem partibus ſuppoſuit, qui creſcendo totam vrbem corripuit, ſic Apoſtoli iacto ſemine Verbi
Diuini in pluribus mundi partibus † totius Orbis 87
prædicatores appellari potuerunt; ad fructum & incrementum reſpiciendo, quod paulatim per alios eorum diſcipulos, & ſucceſſores recepturum erat, quouſque vniuerſum Orbem impleret.

Et quia † ſciebant, promiſſionem Chriſti eſſe 88
infallibilem, & non multo poſt perficiendam,ideò Eccleſiam, etiam tunc naſcentem, Apoſtolicam & Catholicam vocauerunt,& ita de illa ſtatuerunt,ac ſi iam actu mundum occupaſſet : Quia in moralibus quod parum diſtat, nihil diſtare videtur; & maximè apud illos, qui per Fidem rem futuram tanquam iam factam æſtimabant. Quam docendi rationem eleganter adducit Bellarmin. *d.lib.*3. *de*

Rom.Pontif.cap.4.Suar.t.2.diſp.56.ſect.1.& in de-
fenſ.Fidei contra Sect.Anglic.lib.1.cap.16.num.5.
Thom.Bozius *d.lib.17.c.1.pag.*197. Maluend. *d.*
lib.3.c.31.& ante eos præuidit Tertul.*lib.4.aduer-*
ſus Marcion.cap.43. iuncte cap.2.& D. Auguſt.*d.*
epiſt.80.ad Heſichium, vbi concludit, hanc & alias
89 ſimiles † CHRISTI DOMINI promiſſiones ſuis
Apoſtolis factas, intelligendas eſſe non de illis ſo-
lis, quibus tunc temporis loquebatur, ſed de eis
quoque, qui in carne tunc erunt cum omnia com-
pleri contigerit.

Denique non obſtat vltimum argumentum de
veſtigiis prædicationis Euangelicæ & Apoſtolo-
rum quæ in aliquibus ex iſtis Americanis regioni-
90 bus reperta eſſe dicuntur: Nam † ea parum fidei
habere rectè concludit Ant. Herrera *in deſcript.*
Ind.Occid.c.10.pag.28.& decad.5.lib.3.c.6.in fin.
vbi docet vanum eſſe eorum diſcurſum, qui ali-
quem ex Apoſtolis ad Peruanas regiones perue-
niſſe arbitrantur. Quod etiam generaliter obſeruat
Turquemad.*in d.Monarch.Ind.lib.15.c.49. in fin.*
& Didac.Dauallos *in d.Miſcell.Auſtr.colloq. 22.*
fol.164.& ſeq. vbi ait, pium & illuſtrem virum D.
Alphonſ.Ramirez de Vergara Argentinæ ciuitatis
Epiſcopum diligentem inquiſitionem feciſſe, vt
veſtigiorum, quæ de hoc Peruano Regno refere-
bantur, veritatem agnoſceret. Et tandem vana om-
91 nia comperta fuiſſe, & † Crucem illam DE CA-
RABVCO ab Hiſpanis, qui primi ad eam prouin-
ciam peruenerunt, fabricatam, & in aliquo locu
relictam, ex quo Indi eam in lacum deiecerunt,
vbi poſteà à piſcatoribus citra vllum miraculum
inuenta fuit.

92 Neque † ipſorum Indorum traditionibus in re-
bus adeò antiquis vlla fides haberi poteſt ex bis,
quæ diximus *ſuprà c.9.n.31.& 32* & in ſimili tra-
dit Fr.Ioan.à Ponte *d.lib.2.c.29.pag.295.* vbi be-
nè notat cum Strab.*lib.15.Geograph.in princ.* hos
93 incultos, † & Barbaros homines ad hiſtoriam
minimè idoneos eſſe, & errare ſæpè, vbi de anti-
quis moribus & temporibus aliqua tradere volunt.
Atque vt hæc deficerent, & prædicta Chriſtianæ
religionis indicia, quæ in his regionibus inueniri
dicuntur, maiore probatione conſtarent, vereri ta-
94 men poſſemus † à diabolo ſummi Dei ſimia, &
improbo hiſtrione, excogitata fuiſſe, qui perpetuo
eiſdem quibus Deus ritibus adorari concupiuit, vt
prauo ac deteſtabili ſuperſtitionis errore miſeris
gentibus illuderet; vt benè in propoſito aduertunt
Acoſta *in hiſt.moral. Ind.lib.5.c.23.*Maluenda *d.*
lib.3.de Antichriſt.c.25.in fin. Boter. latè *in relat.*
vniuerſ.4. p.lib.1. pag.14. & ſeqq. & aliud agens
Franc.Valleſ.*de ſacra Philoſoph.c.30.pag.252.*

95 Illud tandem † certiſſimum eſt, quod etſi con-
cedamus, aliquam Fidei lucem olim in his regio-
nibus illuxiſſe, penitus tamen incolarum memoria
exciderat; vel propter eorum incuriam & barba-
riem, vel propter bella, & Regum, ac Regnorum
mutationes, vt tradit Thom.Boz.*vbi ſuprà:* Bened.
Pèrer.*in cap.10.ad Roman.*& nouiſſimè Fr.Ioan.à
Ponte *d.lib.2.c.31.§.2.pag.310.* & apertè propo-
96 nitur † in egregia quadam epiſtola perinuictiſſi-
mum Cæſarem, & Regem noſtrum Carolum V.
ad gentes Occidentales & Meridionales ſcripta
Barchin.1.Maij, an.1543. quæ extat 4.*tom. Sched.*
pag.221. vbi inter alia ſic habet: *Y porque hemos*
entendido, que entre otras partes del mundo que ca-
recen de ſte conocimiento, en eſſas vueſtras Prouin-
cias i tierras haſta aora, no ay noticia de nueſtro
Dios verdadero, ò porque el con ſus ſecretos, è
incomprehenſibiles juizios no ha querido haſta
aora manifeſtarſe en eſſas partes, ò por ventura
por la negligencia i flaqueza de vueſtros anteceſſo-
res ſe ha perdido la memoria de la predicacion de
ſu nombre, i Fè, que en ellas ſe hizo en tiempos
paſſados.

CAPVT XV.

De locis ſacræ Scripturæ, quæ huius Noui Orbis detectionem & conuerſionem prænuntiare, & Hiſpanis reſeruare videntur.

SVMMARIVM.

1 *Orbis Noui detectio & conuerſio Prophetarum vaticiniis prænuntiata videtur.*
2 *Auctores referuntur, qui Orbis Noui detectionem & conuerſionem in ſacris Scripturis inſinuari tradunt.*
3 *Scriptura diuina ampla eſt, & myſteriis abundans.*
4 *Noui Orbis inuentio & conuerſio adumbrari debuit à Prophetis, cum fuerit res ita notabilis, & ad progreſſum Euangelicæ hiſtoriæ maximè pertinens.*
5 *Deus ſolet magnarum rerum fundamenta multò antè iacere.*
6 *Prophetarum vaticinia licèt ſub magna verborum obſcuritate omnia includunt, quæ ad futuræ Eccleſiæ hiſtoriam pertinent, & antequam eueniant à nobis intelligi nequeunt.*
7 *Sibyllina oracula ante euentum rei quam deſignant, benè explicari non poſſunt.*
8 *Prophetiæ procedunt ex inſpiratione diuina, & abſque ea etiam aperiri non poſſunt.*
9 Pſalm.71. *verba expenduntur, & ad Noui Orbis conuerſionem & ſubiugationem, per Hiſpaniæ Reges faciendam, trahuntur.*
10 *Iſaiæ prophetiæ* cap 43. & 51. *pro eadem conuerſione conſiderantur.*
11 *Hiſpaniæ Regibus conceſſa videtur eadem benedictio, quæ Eccleſiæ tribuitur per David & Iſaiam.*
12 *Hiſpania olim dicebatur Thubalia, ſiue Pania, quod ſignificat vniuerſa, quaſi in vaticinium eius magnæ Monarchiæ, & n.51.*
13 Pſalm. 3. *expoſitio & illuſtratio de conuerſione Noui Orbis ex verbis D. Hilar.*
14 *Diuus Hilarius annunciaſſe videtur conuerſionem Antipodum, & regionum Noui Orbis.*
15 *Crux* CHRISTI *annuntiauit conuerſionem, & redemptionem totius Orbis.*
16 *Crucis forma quid ſignificaret ex ſententia D. Hieronym.& Lact.Firmian.*
17 Matth. cap. 24. à quatuor ventis colliget eos, *exponitur cum D. Auguſt. & Palacios.*
18 *Iſaïas Propheta vocatur Apoſtolus & Euangeliſta, & eius ſcriptura multa continet Sacramenta.*
19 *Vaticinia oſtendentia conuerſionem Noui Orbis paſſim reperiri videntur in Iſaia, Ieremia, & aliis locis ſacræ Scripturæ.*
20 *Iſaiæ locus difficillimus* ex cap. 18. Væ terræ

cymbalo

cymbalo alarum, &c. latè explicatur, & elegans eius Paraphraſis, num.25.

21 Luſitanorum nauigationes ad Indiam Orientalem Iſaiæ vaticinio prænunciare videntur.

22 Societatis IESV Religioſi, & aliorum Ordinum Prædicatores apud Indos Euangelium prædicantes, dicuntur eſſe Angeli veloces, & Nubes volantes; de quibus loquitur Iſaias.

23 Noui Orbis conuerſio per Hiſpanos, facta verè & propriè annuntiata videri poteſt per Iſai. cap.18. vt affirmant plures, quamuis aliqui refragentur.

24 P. Gaſpar. Sanctij opinio rejicitur.

26 Naues papyraceæ quæ, & vbi?

27 Indi Orientales quo ſenſu dici potuerint ab Iſaia conuulſi, dilacerati, conculcati, terribiles & expectantes.

28 Væ, ſiue Veh dictio quid in Scriptura ſignificet?

29 Abdiæ Prophetæ vaticinium obſcurum exponitur, & ad conuerſionem Noui Orbis per Hiſpanos factam accommodatur.

30 Pauli Burgenſis, prædictio de conuerſione Noui Orbis.

31 Iudæi plures olim in Hiſpaniam tranſmigrarunt.

32 Apoſtoli & ſancti in die iudicij cum CHRISTO ſedebunt iudicantes duodecim Tribus Iſrael.

33 Sepharad nomen apud Hebræos Hiſpaniam ſignificat.

24 Hiſpania varia nomina olim habuit, & inter alia Sepharad, remiſſiuè.

35 Iudæi Sepharadij qui, & quare dicerentur.

36 Heſperia dicta fuit Hiſpania litteris tranſpoſitis à nomine Sepharad, ſecundùm Montanum.

37 Canticorum cap.8. Soror noſtra paruula eſt, &c. explicatur, & ad gentes Noui Orbis recent conuerſas accommodatur.

38 Indi Occidentales cur minores fructus fecerint in Fide, quàm aliæ nationes, quibus olim annunciatum fuit Euangelium.

39 Conuerſionem Indorum arte, & interdum vi aliqua adiuuandam, videtur oſtendi in c.8. Cantic.

40 Conuerſioni Indorum Noui Orbis, diuitiæ, quæ apud illos reperiuntur, illecebras præbent, & loca Scripturæ, quæ hoc indicare videntur. Et num.58.

41 Iſaiæ vaticinium cap. 60. exponitur, & conuerſionem Orbis Noui prænunciare probatur.

42 Columbi inuentoris Noui Orbis mentionem apud Iſaiam reperiri, affirmat Thomas Bozius.

43 Iſaiæ aliud vaticinium ex cap. 66. expenditur, & de eadem conuerſione Noui Orbis per Hiſpanos facienda explicatur, maximè ſecundum editionem vulgatam. Et n.48.

44 Signi nomine, ſub quo Iſaias gentes congregandas & conuertendas dicit, intelligitur ſignum Crucis.

45 Lex Titia, §.Seia, ff.de auro & argento, loquitur de ſigno Dei, & illuſtratur.

46 Crucis ſigno plures Prouinciæ Noui Orbis vocatæ, & plura miracula in illis edita ſunt.

47 Hiſpani dicuntur Saluati, & Saluatores apud Iſaiam; & quare?

49 Iauæ maioris & minoris, & Iaponij ſiue Iaponis mentio fieri videtur ab Iſaia.

50 Iaponenſium inſula CHRISTI cultum agnoſcunt, & legationes varias ad Romanos Pontifices miſerunt.

51 Thubalia propriè, & verè dicitur Hiſpania, & quare?

52 Sophoniæ prophetia cap. vlt. agere videtur de conuerſione Noui Orbis.

55 CHRISTVS mortuus eſt, vt filios Dei diſperſos congregaret in vnum.

54 Æthiopiæ flumina, de quibus Iſaias & Sophonias quid ſignificent?

55 Chus, apud Hebræos, quas regiones comprehendat.

56 Fr.Baſil.Ponc.Legion. qualiter tractet argumentum de Prophetis annuntiantibus conuerſionem Noui Orbis.

57 Pſalm.64. verba notanter expenduntur pro vaticinio conuerſionis Noui Orbis.

58 Diuitiæ Orbis Noui maximæ ſunt, & cur à Deo ibidem ſeruata videantur.

59 Claſſes plures mittuntur ad Indias Noui Orbis, & quare?

60 Indi Noui Orbis maximè perterriti ſunt ad primum Hiſpanorum aduentum, & Fidei inter eos promulgationem.

61 Indi Orientales & Occidentales ad Fidem conuerſi, Deo valdè grati & multis benedictionibus repleti ſunt.

62 Iob cap. 28. prænuntiaſſe videtur detectionem & conuerſionem Noui Orbis, & proponitur breuis eius Paraphraſis, & expoſitio.

63 Auctor cur laborauerit in congerendis, & expenendis prophetiis, quæ Noui Orbis poſſeſſionem & conuerſionem Hiſpanis prænuntiant.

64 Concionatores Indorum eis aperire debent prophetias, quæ eorum conuerſionem ab antiquo prædixerunt.

65 Alexander Magnus lætatus eſt, audiens de ſe loqui Danielis Prophetiam de euerſione Imperij Perſarum.

66 Iudæos per totum Orbem diſpergi cur Deus ordinauerit.

SEd quamuis ſatis (ni fallor) apertè ſuperioribus diſputationibus oſtenderimus, nullam certam huius Noui Orbis notitiam, vel Euangelij in eo prædicati veſtigia in ſacris, vel prophanis auctoribus antiquitus reperiri, vix tamen † negare 1 poſſumus, plura eſſe ſacræ Scripturæ vaticinia, quibus multis iam retro ſæculis, Spiritu ſancto in Prophetis loquente, tantæ detectionis & conuerſionis gloria prænuntiari, & quod magis eſt, Hiſpanis Regibus & hominibus reſeruari videtur. Quam † ſententiam expreſsè probant Federic. Lumn. in 2 libris quos de extremo Dei iudicio, & Indorum vocatione conſcripſit, Guid Bodeiia in epiſt. ad Philip.II.Reg.Hiſp. quæ habetur, tom.5.Bib.& Regior. Zumarrag. in hiſtor. Hiſp. in princip. Arias Mont. ſup. Abdiam, cap.vnic. Ioſeph Acoſta lib.1. de nat. Noui Orb. cap.15. & lib.1. de procurat. Ind. ſalu. cap. 1. & de Chriſto reuelato, cap. 4. Thom. Buz. de ſing. Eccleſ. Dei, lib.4. cap. 5. ſign 6. pag.122. & lib.20. cap.1. & 3. Fr.Luiſ. Legionenſ. qui elegantiſſimè & latiſſimè loquitur in comment. ſuprà dict. cap. Abdiæ ex pag.660 ad 682. & ſup. Cant. c.8.

pag. 432. *& ſeq.* Thom. Maluend. *lib.* 1. *de Antichriſt.cap.*12.*& ſeq.& cap.*17.*in princ.* Camill Borrell. qui neminem ex prædictis adducit, *de praſt. Reg.Cathol.cap.*43. *per tot.* Fr.Greg.Garc. *lib.* 1. *de Ind.orig.cap.*3.§.6. Dom. Gregor. Lop.Madera. *in hiſtor. Montis ſancti, cap.*16. Didac. Valdes *de dignit.Reg.Hiſpan.cap.*12.*num.*8. Anton. de Herrer. *in hiſt.gen.Ind. decad.*1. *lib.*1.*cap.*1. Matt. Delr. *in in adag ſacris*, 1.*tom. adag.*723. *in fin.* Fr. Ioan. à Torquem. *in Monarch. Ind. lib.*15. *cap.*44. & Fr. Baſil. Pont. *var. diſput.q.*8. *expoſ.cap.*4. Pro cuius confirmatione & illuſtratione ſequentia argumenta & teſtimonia aliis leuioribus omiſſis, efficaciter conſiderari poſſe videntur.

Primum, quod; vt rectè obſeruant Legionenſ. Acoſta, Maluenda, Madera, & Baſilius *vbi ſuprà*, non eſt veroſimile, Scripturam diuinam, quæ
3 † adeò ampla eſt, & fœcunda, ac ſublimibus myſteriis abundans, de tanti Orbis inuentione, conuerſione & ſubiugatione aliquid Prophetarum
4 oraculis non adumbraſſe, cum † hoc in ſe maximum, & omnino memorabile fuerit, & ad Eccleſiæ rationes & Euangelici curſus, atque progreſſus hi-
5 ſtoriam ſummopere pertinens. Solet † quippe Deus magnarum rerum fundamenta multò ante iacere, vt tradit Nazianz. *orat.* 18. earúmque mentionem
6 † Prophetarum ſuorum vaticiniis incluſas, licèt ſub inuolucris verborum, poſteris tradere, non antè cognoſcendas à nobis, quam ipſi rerum euentus, tanquam illato lumine; ſinuoſis & tenebroſis ſcriptis irradient. Quod eleganter expreſſit D. Iren. *lib.* 4. *contra hereſes*, *cap.* 43. inquiens: *Vaticinia occulta ſæpe non intelliguntur, donec completa ſint.*
7 Et de † Sibyllinis oraculis docet Procopius *lib.*1.*de bello Goth.* dum ait: *Sibyllinorum oraculorum mentem ante rem geſtam aperire homini arbitror impoſ-*
8 *ſibile* Et generaliter confirmari poteſt ex iis, † quæ de inſpiratione Spiritus ſancti per Prophetas loquente, & de nimia obſcuritate & difficultate intelligendi & aperiendi Prophetias, niſi ipſe Deus earum intelligentiam conceſſerit, tradit D. Petrus *epiſt.*2.*c.*1.*verſ.*20. *&* 21. D.Hieronym. *lib.*14. *in Ezechiel. cap.*45. D.Auguſtinus *in lib. quod apparuit Deus Moyſi, ad finem*, D. Iuſtin. Martyr *in dialog. cum Triphon.* D. Irenæus *lib.* 2. *cap.* 4. D. Chryſoſt.*homil.*25. *in Geneſi.* D. Gregor. *homil.*1. *in Ezechiel.* & Theodoret. *in prolog. in Daniel.* quos in ſimili refert Bernard.Aldrete *lib.*2.*de antiquit.Hiſp. cap.*18.*pag.*296 *&* 297. Pat.Suar. *tract. de Fide,diſp.*5.*ſect.*3.*n.*11.*&* 12.

Secundò, in prædictæ ſententiæ confirmationem expendunt Thomas Bozius, & Valdeſius *vbi ſuprà*, & Camillus Borrellus *dicto cap.*43. *num.*60. & Anton. Cervera *in lib.de obitu Reg. Philip. II.*
9 *diſcurſ.*1. *cap.*20. verba illa † Pſalm.71. *Et dominabitur à mari vſque ad mare: & à flumine vſque ad terminos Orbis terrarum: Coram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent. Reges Arabum & Sa-*
10 *ba dona adducent, Iſai.* † *cap.*43. *Noli timere, quia ego tecum ſum, ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni Da; & Auſtro: Noli prohibere. Affer filios tuos de longinquo & filios meos ab extremis terræ.* Et c.49.*Dedi te in fœdus populi mei, vt ſuſcitares terram, & poſſideres hæreditates diſſipatas, & diceres iis, qui vincti ſunt. Exite, & qui in tenebris ſunt: Reuelamini.* Et rurſus c.51. *Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida, ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis, & ſemen tuum gentes hæreditabit, & ciuitates deſertas inhabitabit.* Quæ loca & plurima alia ſimilia, quæ de Regno CHRISTI, & Eccleſiæ propagatione in finibus terræ, inſulis & mari loquuntur, non obſcurè oſtendunt ad Auſtrales & Occidentales peninſulas, & incultas Noui Orbis nationes aliquando producendam.

Eandémque † benedictionem ad Regnum tem- 11
porale Noſtrorum Hiſpaniæ Regnum aptè etiam applicari poſſe, ipſimet auctores aduertunt, quaſi eiſdem prænunciata, & reipſa conceſſa fuerit ob curam propagandæ & conſervandæ Catholicæ Fidei, quam ſemper habuerunt. Quod ipſum † quo- 12
que antiquum Hiſpaniæ nomen non abſque diuino Numine deſignaſſe, litteris mandauit Fr. Ioann. à Ponte *de conuen. utr. Monarch. lib.*3. *cap.*30. §.1. dicens: *Tubaltam*, ſiue *Paniam*, vocatam fuiſſe, quod Chaldaïcè & Græcè, idem quod *vniuerſa* ſignificat, quaſi in vaticinium eximiæ & vniuerſalis totius ferè Orbis dominationis, quam prædicandæ Fidei cauſa conſecutura erat.

Neque longè ab eodem vaticinij genere abeſſe
videtur † illud Pſalm.3. *Poſtula à me, & dabo tibi* 13
gentes hæreditatem tuam: & poſſeſſionem tuam terminos terræ: maximè ſi D. Hilarij ibidem expoſitionem ſequamur, qui obſeruat, id forſitam dici pro iis, qui in inferna terræ regione, vaſtáque abyſſo incolatum habent, quos tanquam terminos terræ, CHRISTO in poſſeſſione donatos, Regius Propheta canit, vt iuxta Paulum: *In nomine IESV omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & inferno-*
rum. Quibus ſanè † verbis, vt notat Maluenda *d.* 14
*lib.*3.*de Antichriſt.cap.*16.*pag.*150. innuiſſe & annuntiaſſe videtur D.Hilar. Antipodas, atque Americanos tandem ad Fidem CHRISTI fore reducendos. Hi enim propriè ſunt inferni, vaſtæque abyſſi, ſeu inferæ regionis cultores, iuxta ea, quæ latius diximus *ſupra,c.*11.*n.*26.

Et eandem Ocidentis conuerſionem & redem-
ptionem in forma ſanctiſſimæ † Crucis, ex qua So- 15
tera noſter pependit agnoſcunt Nyſſenus *in orat.*1. *de reſurrectione*, Nazianzenus *in Apologet. orat.*1. Damaſcen. *lib.* 4. *de Fide*, *cap.*12. *circa medium*, D.Hieron. *ſuper Marc. cap.*15. ſic inquiens: *Ipſa*
ſpecies † *Crucis quid eſt, niſi forma quadrata mun-* 16
di? Oriens de vertice fulgens, Arcton dextra tenet. Auſter in læua conſiſtit, Occidens ſub plantis firmatur. Vnde Apoſtolus dicit: Vt ſciamus, quæ ſit altitudo, & latitudo, & longitudo, & profundum. Et Lactan.Firmian. *lib.*4.*de vera ſapient. cap.*26. vbi de CHRISTO DOMINO in cruce pendente ſermonem inſtituens: *Extendit*, inquit, *in paſſione manus ſuas, Orbémque dimenſus eſt, vt iam tunc oſtenderet ab Ortu Solis vſque ad Occaſum magnum populum ex omnibus linguis, & tribubus congregatum ſub alas ſuas eſſe venturum, & ſignum illud maximum, ac ſublime frontibus ſuis ſuſcepturum.*

Atque † huc etiam conferunt ſecundum Camil. 17
Borrel. *d.cap.*43.*num.*52. *&* 53, quæ dicit Matth. *cap.* 24. *A quatuor ventis colliget eos*; quod interpretatur Auguſt.*in Ioan.tract.*118. *A quatuor mundi partibus Aquilone, Meridie, Oriente & Occidente*, ſiue ex abditiſſimis terræ locis, vt ſubiungit Paul. Palac. *ibid.*

Tertiò, in comprobationem eiuſdem annuntiationis Euangelij in his Noui Orbis regionibus per Hiſpanos vltimis Eccleſiæ temporibus prædicandi Gentiúmque ibidem commorantium

ad

ad CHRISTI ouile deducendarum, plurima alia
18 Iſaïæ vaticinia conſiderari poſſunt, † qui, vt dicit
D.Hieron. *in epiſt. ad Euſtochium*, vocatur Apo-
ſtolus & Euangeliſta, & eius ſcriptura continet
19 omnia Sacramenta: Sed † præcipua † verba, &
expoſitiones eorum latiſſimo ſermone proponit
Dom.Greg.Lop.Madet. *d.c.*16. vbi nimis extollit
illud *c.*42. *verſ.*10. *Cantate Domino canticum no-*
uum, laus eius ab extremis terræ: qui deſcendistis in
mare, & plenitudo eius inſulæ, &c. & *cap.*24. *verſ.*
Cùm glorificatus fuerit Dominus, iubilent de mari,
propter hoc in doctrinis glorificate Dominum, inſu-
lis maris nomen Domini Dei à finibus terræ laudes,
audiuimus gloriam iuſti. Et Camil.Bortel. *d.cap.*43.
vbi etiam expendit ſimiles alias auctoritates Ierem.
*cap.*3.23.31.32.50. Ezech.*c.*37. Oſeæ 3. Soph.5:
Ioan. *c.*10. *Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc*
ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam
audient, & fiet vnum ouile & vnus Paſtor. Matth.
*c.*8. Luc.13. *Quapropter multi ab Oriente, & Occi-*
dente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac
& Iacob in regno cælorum.

Verùm inter reliquas, admodum notabilis eſt;
& peculiari obſeruatione digniſſima, illa obſcura,
& interpretum variis commentationibus obſcu-
rior reddita, eiuſdem Iſaïæ prophetia *c.*18. vbi in-
20 quit †: *Væ terræ cymbalo alarum, quæ eſt trans*
flumina Æthiopiæ, qui mittit in mare legatos, &
in vaſis papyri ſuper aquas. Ite Angeli veloces ad
gentem conuulſam & dilaceratam, ad populum ter-
ribilem poſt quem non eſt alius, ad gentem expe-
ctantem, & conculcatam, cuius diripuerunt flumina
terram eius. In quibus verbis exponendis valdè, &
variè laborant antiqui & recentes ſacræ Scripturæ
Interpretes, vt conſtat ex iis, quæ adducunt Pin-
tus, Ferrer. Vatabl. Arias Montan. Leo Caſtrius, &
nouiſſimus Gaſpar Sanch. *ibid.* Federic. Lumnius
*lib.*4 *de extrem. iudic. c.*4. Ioan. Ferdin. *in Theſaur.*
*ſacr. Script. lib.*1. *c.*58. Ribera *ſuper Sophon. cap.*3:
Maluend. *lib.*3. *de Antichriſt. c.*12. Mart. Delrius *in*
*adag. ſacris, 1. tom adag.*723. *& ſeq.* Pineda *de rebi*
*Salom. lib.*4. *c.*14. §.3. *pag.*191. & Fr. Ioan. à Ponte
*d. lib.*3. *c.*11. *cum multis ſeqq.* qui nullum non lapi-
dem mouet, vt vaticinium iſtud de Hiſpaniæ no-
ſtræ conuerſione accipiendum oſtendat.
21 Sed † communior interpretatio eſt, ſicuti ex
eiſdem Auctoribus conſtat, vt accipiatur de naui-
gationibus à Luſitanis cauſa prædicandi Euangelij
initis & ſuſceptis vltra flumina Æthiopiæ, in to-
tam illám oram, & regionem Orientalem Indiæ ac
Sinarum, ab Indo flumine ad extremam vſque
Chinam & Iaponios, quod etiam ſecure admittit
P. Rebellus *de obligat. iuſt. lib.*18. *quæſt.*23. *ſect.*3.
Pat. Ioan. Lucena *in vita S. Xauerij. lib.*5. *cap.*21.
& nouiſſimè Seraph. Freitas *de iuſto Imp. Aſiat.*
*cap.*4. *n.*8. & latiùs cæteris proſequitur Maluenda
*d. cap.*12. *verſ. Cæterum, ex pag.*131. qui hanc opi-
nionem valdè probabilem dicit, & aptam & miri-
ficè cohærentem cum verbis, & inſtituto ſacri
Vatis per duodecim integras columnas egregiè
demonſtrat. Qua in expeditione cùm multum la-
22 borauerint † religioſiſſimi Patres Societatis IESV;
inquit Lumnius *vbi ſup. lib.*2. *c.*6. eis congruere
appellationem Angelorum velocium, de quibus
loquitur Iſaias *d. cap.*18 & nubium volantium, de
quibus agit *c.*6. & eum refert & ſequitur Rutilius
Benzonius *lib.*1. *de anno iubil. c.*8. *pag.*39. licèt D.
Thom. *in opuſculo de Religione.* omnibus Religio-
nibus Mendicantibus eadem verba Iſaïæ optimè
etiam, & piiſſimè, applicet.

Quæ ſententia & expoſitio aliis anſam præbuit,
vt non minus † propriè, & verè, eundem locum 23
accipiant, & exponant de inuentione & conuer-
ſione huius Noui Orbis ab eiſdem Hiſpanis facta,
vt conſtat ex Montan. *vbi ſuprà:* Delrio *dict.*
*adag.*723. *in fin.* Ioſeph. Acoſta *lib.*1. *de nat. No-*
*ui Orb. cap.*15. Bortel. *d. cap.*43. *ex num.*30. *ad* 46.
Maluend. *d. cap.*12. *pag.*137. *in fin.* Gregor. Garc.
*lib.*1. *c.*3. §6. Thom. Bozio *d. lib.*2. *n. c.* 3. *pag.* 32.
*& cap.*6. *ferè per tot.* Baſilio Pontio *d. quæſt.*8. *ex-*
*poſit. cap.*4. & omnium elegantiſſimè Luiſio Le-
gionenſ. *in d. c. vlt. ſup. Abd. ex pag.* 663 Quos li-
cèt reijciant Ribera & Rebell. *ſup.* & † Gaſp. 24
Sanch. *in eod. cap.*18. *num.*1. *pag.*196. dicens, eo-
rum expoſitionem non ſolùm nouam, ſed etiam
alieniſſimam à toto textu, reliquis interpretibus
viſam eſſe, & ſe non credere, quòd ita eius aſſe-
clæ ſentiant, ſed quòd elati patriæ ſtudio, eius lau-
di intemperantiùs indulgeant quàm ſacræ hiſtoriæ
fides perſuadeat; mihi tamen ab Iſaïæ verbis ex-
cedere non videtur. Quaſi † ſenſus eorum ſit, 25
Hiſpaniam, quam per periphraſim, *Alarum cym-*
balum vocat, vel vt vertunt Septuaginta, *Nauium*
alarum, id eſt, terram nauigiis abundantem, aut
nauigationibus, artéque nauigandi celebrem, quæ
naues & earum vela impulſa ventis ſonitum cym-
balorum imitantur, vel inter nauigandum inſtar
auium volantium perſtrepunt, vt cum Symmacho;
& aliis exponit Pined. *vbi ſuprà*, Dei iuſſu & man-
dato *legatos* ſuos, id eſt, Euangelij nuntios, & Præ-
dicatores cum maxima celeritate miſſuram vltra
flumina Æthiopiæ, id eſt, ad huius Orbis nuper
reperiri incolas, *In vaſis papyri ſuper aquas*, id eſt,
in † nauibus velocibus & papyraceis, quibus 26
olim nauigatio Indica & Ægyptia fiebat, vt tradit.
Herod. *lib.*2. Plin. *lib.*6. *c.*22. *& lib.*7. *c.*56. *& lib.*13.
*c.*11. Strab. *lib.*17. Solin. *cap.*56. & Lucan. *lib.*4.

——— *Sic cùm tenet omnia Nilus,*
Conſeritur bibula Memphitis cymba papyro.

Quos incolas huius Noui Orbis, etſi propriis non
appellet nominibus, ſuis tamen coloribus ita pin-
git, vt eos prope oculis ſubiiciat. Nam † eos *gen-* 27
tem conuulſam vocat, quod ab aliorum antiqui
Orbis hominum commercio longè diuiſi eſſent,
vel ipſi inter ſe diſperſi viuerent, aut per immenſa
terrarum ſpatia longè, latéque diffuſi, *Dilacera-*
tam, verò, *conculcatam & terribilem*, ob corporis
ipſorum habitum & ſqualorem, abiectiſſimam vi-
tæ conditionem, ingenium ad ſeruiendum natum,
& ob incultos, ac ferinos mores, quibus vt pluri-
mum præditi erant. *Poſtquam non eſt alia, & ex-*
pectantem, quòd vltimi eſſent hi populi ex om-
nibus gentibus, quibus Euangelium promulgare-
tur, & diu, multúmque à diluuio ad extrema vſ-
que mundi tempora latum, & ſalutare illius nun-
tium expectarent, id eſt, tanti beneficij muneres
quanquam necdum ſibi cogniti, caruiſſent. Cui
expoſitioni non minus aptè reſpondent reliqua
verba, quæ poſteà ab eodem Iſaïa in illo loco
ſubduntur, vt eleganter oſtendunt Legionenſ. &
alij ex *ſuprà* relatis. Nec refragatur † particula 28
VEH, quà exorditur, quæ dolentis & comminantis
eſſe ſolet, ac propterea nón conuenit Hiſpanis, qui-
bus potius iucundum, & glorioſum erat, ac proin-
de gratulandum magis quàm dolendum & ſuc-
cenſendum, diſſitas illas nationes ſui Regis impe-
rio ſubiugare, & intra Eccleſiæ ſepta per Euan-
gelium adigere. Nam reſpondemus, diuerſimo-
dè dictionem illam in Scriptura Sacra vſurpa-
ri ſolere, iuxta ea, quæ latè congerit Bercorius

noſtrorum cupiditatem , vt ſi charitas non inuitaret
animarum, auri ſaltem cupiditas inescaret.
Quo in ſenſu accipit etiam Thom. Bozius *dict.*
41 *lib.10.cap.3. pa .319.* illud † vaticinium *in Iſaia*
cap.60. Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant,& qua-
ſi columba ad feneſtras ſuas? Me enim inſulæ ex-
pectant , & naues maris in principio , vt adducam
filios tuos de longè , argentum eorum, & aurum eo-
rum , cum eis , nomini Domini Dei tui , & ſancto
Iſraël , quia glorificauit te. His etenim verbis ni-
hil propriùs ſignificare potuit Iſaïas , quàm noua
hæc, & inſolita, ac penè aërea Hiſpanorum itine-
ra , qui ſuis celerrimis , & continuis nauigationi-
bus , veluti aërem ſecantes, columbarum more ad
has Occiduas , & ad Eoas Indias properarunt, vt
Chriſti doctrinam diſſeminarent , eique , & eius
Eccleſiæ de populis adeò longinquis tot filios ad-
ducerent ; & ſimul argentum , & aurum, quò, vt
ſatis conſtat,hæ Prouinciæ affluentiſſimè gaudent,
& vberrimè Hiſpanas noſtras oras quotannis
adimplent.
42 Quinimò † aliud etiam expreſſius ſignum in
verbis Iſaïæ reperiri poſſe conſiderat Bozius *vbi*
ſuprà, ſi tentare velimus Prophetam ſub vocabulo
illo *Columba* voluiſſe quodammodo alludere ad
Chriſtophorum Columbo , qui nobis iter primus
ad regiones illas aperuit. Has enim alludendi for-
mas Hebræis frequentiſſimas eſſe , ipſe Bozius
oſtendit.
43 Sextò , non † minus aptè eadem huius Noui
Orbis conuerſio deſignata videri poteſt ab eodem
Iſaïa *cap. 66.* vbi cum doccre vellet, ad mundi fi-
nem omnes gentes congregandas eſſe , vt ad Do-
mini gloriam videndam accedant , vt oſtendat,
qualiter hoc ad effectum perducendum ſit, hæc in
verba prorumpit : *Venio , vt congregem cum omni-*
bus gentibus , & linguis , & venient , & videbunt
gloriam meam. Et ponam eis ſignum , & mittam
ex eis qui ſaluati fuerint ad gentes in mare , in
Africam , & Lydiam tendentes ſagittam, in Ita-
liam , & Græciam , ad inſulas longè , ad eos , qui
non audierunt de me. Et annuntiabunt gloriam
meam Gentibus, & adducent omnes fratres veſtres
de cunctis Gentibus donum Domini.
44 Etenim † ſigni nomine , ſub quo tot gentes
congregandas eſſe , Iſaïas vaticinatur , ſignum
Crucis haud dubiè intelligitur, de quo idem Iſaïas
cap. 5. in ſimili dixit : *Et eleuabit ſignum in natio-*
nibus procul , & ſibilabit ad eum de finibus terræ,
& ecce feſtinus velociter veniet. Et Matth. *cap.24.*
Tunc parebit ſignum Filij hominis in cœlo. Vbi
Hieron. inquit , ſignum eſſe Crucem. Et eodem
45 modo † accepit gloſſa verba : *Signum Dei , in l.*
Titia 40.§.Seia,ff.de auro, & arg.leg. & *in tit. C.*
nemini licere ſignum Saluatoris Chriſti humi in-
ſculpere , aut pingere , vbi alia tradunt Cuiac. &
Gothofred. idem Gothofred. *in notis ad Nouell.*
Leon.72 Bern.Walth.*lib.2.Miſcell.cap.2.* & Iuſt.
Lipſ.*in notis ad lib.3.de Cruce c.15.*
46 In quo ſancto, & ſalutifero † ſigno , ac ligno
plures huius Noui Orbis Prouincias vocatas , &
plurima ibidem miracula operata eſſe latè oſtendit
Ioan.Barros *decad. 3. cap.11. & decad. 5. cap. 2.*
Gomara *in 2.part.hiſt.Ind. Occid.c.34.46. & 81.*
Alanus Cop. *dialog.4. cap.16.* & nos *infrà lib. 2.*
*c.5.ex n.12.*alia Deo dante dicemus.
47 Eorum autem nomine , qui ſaluati † ſunt Hi-
ſpanos ſignificat Iſaïas , quorum opera, vt notum
eſt ad remotiſſimas quaſque nationes veræ Fidei
lumen illatum videmus, & præſertim vltimis hiſce
temporibus ad Orientales, & Occidentales , qua-
rum miſeri habitatores nunquam Dei Opt.
Maxim. gloriam agnouerant , & in cæca tot
errorum caligine percrrabant. Quo factum eſt, vt
plurimi à ſeruitute peccati , in Chriſtianam liber-
tatem aſſerti , ipſi Deo in donum adducerentur,
quo nullum ei gratius offerri poteſt.
Quam expoſitionem expreſsè admittit Legio-
neal.*vbi ſupra :* Ioſeph. Acoſta *de proc. Ind. ſalut.*
lib.1.cap.6. Camill. Borrel.*d.cap.43.num.53.*& Tho-
mas Bozius *d. cap. 3. pag. 320.* qui ad eam magis
conſtabiliendam, perpendit, in editione † vulgata 48
ſic legi : *Mittam ex eis ſaluatores ad gentes Thar-*
ſis : Phul trahentes arcum . Tubal & Iauan ad in-
ſulas longinquas Nam cum ſanctus ſermo breui-
tatis amantiſſimus paucis multa etiam inter ſe
diſſimillima complectatur , nomine † Iauan , non 49
Ioniam modo , a qua Græci profecti ſunt , deſi-
gnauit , ſed quæcumque eo vocabulo regiones
continentur. Conſtat porrò in his nouis Prouin-
ciis ab Hiſpanis repertis , tres eſſe nominis illius
ampliſſimas inſulas , Iauam ſcilicet maiorem , ac
minorem , quæ Moluchis adiacent, & Iapam po-
ſitam è regione Sinarum ; de quarum ſitu , & de-
ſcriptione aliqua diximus *ſuprà c.5.n.45.*
In † quibus cultus Chriſti Hiſpanorum reli- 50
gioſorum prædicatione maxima incrementa fecit,
& in donum Domino perductæ videntur : adeò,
vt ſuperioribus annis plures legati Romam vene-
rint , vt obedientiam Pontifici Romano Iaponen-
ſium Regum nomine pollicerentur , & dona pre-
tioſiſſima aſportarent ; de quibus meminit Bozius
& Borrel. *vbi ſuprà num.55.* & peculiarem hiſto-
riam ſcripſit Guido Gualter. Maluenda *de Anti-*
chriſt.lib.3.cap.13.pag.138. Petr.Matthæus *in no-*
tis ad conſtit. Summ. Pontif. ſub Gregor. XIII.
*pag. 841. & ſeqq.*vbi huius legationis annum hoc
numerali diſticho eleganter deſignat :
InDIa tres Reges fIDeI ſVb pIgnorem
Papæ
ObtVLIt iſta, IVbet,quI regIt aſtra DeVs.
Et de alia vltimi anni 1615. miſſa ab Idate Maſ-
ſamune Rege Vnaij in Imperio Iaponico ad Pau-
lum V. P. M. plenam relationem facit Fr. Abra-
ham Bzouius *in continuat. annal. Baronij tom. 13.*
in fine.
Adſtipulatur his , † quod de Thubal ab Iſaïa 51
in prædicto loco ſubiicitur , quam vocem licèt
Vulgata *Italiam* interpretetur , commodè tamen
pro Hiſpania accipere poſſumus , quæ Thubalia
verè dicta fuit, vtpotè à Thubale nepote Noë, &
quinto filio Iaphet coli & habitari cœpta , vt
conſtat ex iis, quæ diximus *ſuprà cap. 9. num.58.*
& ex Floriano *lib.1.hiſt.Hiſpan. cap.4* Pineda *in*
Monarch.lib.1.cap.18. Paralipom. Hiſp.in lib.1.
cap.de primis Hiſp. incolis Anacephaleoſis cap.3.
Archiep. Roder.*lib.1.cap.3.*Terapha *de Reg.Hiſp.*
cap.1. Valera *2.part.cap.1* Marian.*de reb.Hiſpan.*
lib.1.cap.7 Madera *de excell. Hiſp. cap.3.* Camill.
Borrel. *de præſt.Reg.Catol.cap.68.num.48.*& plu-
rimis aliis relatis à Fr.Ioan.à Ponte *d.lib.3.cap.32.*
& 33. vbi in hoc eodem loco Iſaïæ explican-
do verſatur quamuis ei alias expoſitiones accom-
modet.
Septimò , † idem cum Iſaïa annuntiare videtur 52
Sophonias *c. vlt.* vbi eandem mundi conſumma-
tionem deſignans , & quomodo tunc omnes
gentes congregandæ ſunt , vt Deo vno , ore , &
humero vno deſeruiant , ita ſubdit : *Vltra flumina*
Æthiopiæ inde ſuplices mei, filij diſperſorum meo-

rum deferent munus mihi. Quibus verbis ſignifi-
care voluit de vltimis Indiæ, Sinarum, Iaponio-
rum, & aliis huius Noui Orbis finibus ſuplices,
oratores, & legatos gentium diſperſarum, & à vera
Dei cognitione alienarum in Chriſti, & Eccleſiæ
obedientiam venturos, magnificáque ei munera
allaturos. Nimirum ipſis Euangelij luce per Hi-
53 ſpanos, vt videmus aperta. Etenim † ad hos di-
ſperſos in vnum congregandos Iesvm moritu-
rum eſſe Cayphas prophetauit, vt habetur Ioan.
*cap.11. Sed cùm eſſet Pontifex anni illius prophe-
tauit, quòd* Iesvs *moriturus erat pro gente, &
non tantùm pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant
diſperſi, congregaret in vnum.*
54 Has autem gentes † vltra flumina Æthiopiæ
eſſe, inquit Sophonias, prout & Iſaïas *d. cap.18.*
55 in Hebræo tamen eſt, † *Chus* quo Hebræi eas
omnes regiones ſignificabant, quas magnis terra-
rum ſpatiis verſus Orièntem filij Chus, & eius
poſteri occuparunt; in quibus non ſolùm Æthio-
pia interior; ſed & altæ iuxta Sinum Perſicum,
atque vltra ipſum poſitæ vſque ad Sinas, & Noui
Orbis terras continentur. Quod idem magis inſi-
nuat Paraphraſis Chaldæa, quæ vt teſtatur Arias
Montan. Vatabl. & Ribera ibid. & Maluend. *lib.3.
de Antichriſt. cap.13.* loco illorum verborum: *Vl-
tra flumina Æthiopiæ*, vertit, *ab vlteriori ripa
fluuiorum Indiæ.* Et ita licèt Ribera huic Sopho-
niæ explanationi, quam tradimus, parum æquas
aures adhibeat; illam tamen ſecurè probant
Federic. Lumn. *dict. lib. 2. de extrem. Dei iudic.
cap.10.* Ioſeph. Acoſta *d. lib.1. de nat. Noui Orbis,
cap.15. pag.41.* Fr. Luiſius Legionenſ. *ſuper Ab-
diam d. cap. vnico, pag.667.* Thom. Bozius *d. cap.3.*
Maluenda *d. cap.13. pag.138* Camillus Borrell. *d.
56 cap.43. num.57. in fine:* & nouiſſimè † Fr. Baſilius
Pontius Legionenſis *in dicto illo variarum di-
ſputationum libro, queſt.8. expoſ. cap.4. pag.475.
ad finem.*

Quo in capite, hoc idem argumentum conuer-
ſionis Noui Orbis in veteri teſtamento variis lo-
cis prænuntiatæ ſibi tractandum propoſuit, & cum
in *ſuprà* dictis exponendis, parum aut nihil im-
moretur, ſola Luiſij Legion. Magiſtri ſui allegatio-
ne contentus; ex eiuſdem tamen doctrina, & au-
ctoritate ſubiungit, ad eandem prædictiónem om-
57 ninò ſpectare † *Pſalm. 64.* vbi cùm Regius
Vates animo volueret Iudæorum ad Christi
Fidem reditum poſtliminio, & Gentium extremis
mundi temporibus vocationem, & ab omnibus
in Eccleſia laudes Deo canendas, diceret: dum
vocationis Gentium meminit, videtur has regio-
nes Noui Orbis, & quod in earum conuerſione
accidit mirificè in illis verſibus delineare: *Exau-
di nos Deus ſalutaris noſter, ſpes omnium finium
terræ, & in mari longè Præparans montes in virtute
tua, accinctus potentia, qui conturbas profundum
maris ſonum fluctuum eius. Turbabuntur gentes, &
timebunt, qui habitant terminos à ſignis tuis, exitus
matutini, & veſpera delectabis. Viſitaſti ter-
ram, & inebriaſti eam: multiplicaſti locupletare
eam, &c.*

Conſtat enim, Deum tamdiu expectatum his
gentibus Americanis, læto Euangelij nuntio, ſe
nunc manifeſtare voluiſſe, quæ in vltimis terræ
finibus, & poſt longa maris interualla occultæ ia-
58 cebant. Et ad hoc † faciliùs conſequendum, con-
ſtat etiam, eundem piiſſimum Dominum ab anti-
quo virtute, & potentia ſua montes harum regio-
num præparaſſe, id eſt, argento, & auro, ac præ-
tioſiſſimis quibuſque repleſſe, vt ſic homines ad
eos perquirendos illicerentur, & Euangelium an-
nuntiarent, vt etiam probauimus *ſuprà hoc cap.
num.40.* & dicemus *infrà c. ſeq. n.96.*

Quod in † cauſa fuit, vt profundum maris, & 59
ſonus fluctuum eius conturbaretur, hoc eſt, vt va-
ſtiſſimus, & anteà imperuius Oceanus, copioſis,
& frequentibus noſtrorum hominum caſibus, & 60
nauigationibus aditetur. Ad quorum † primum
aduentum, & ſigni Crucis, & Euangelij oſten-
tionem, & prædicationem, nemo ignorat, quan-
tum hæ Indorum gentes turbatæ, & commotæ
fuerint. Necnon etiam aliis ſignis, id eſt, miracu-
lis, ac portentis, quæ in eiuſdem Euangelij com-
probationem paſſim facta comperimus, de quibus 61
alio loco tractabimus. Vnde † effectum eſt, vt exi-
tus matutini, & veſpere delectabiles fuerint, id eſt,
extremæ Orientis, & Occidentis regiones ad Fi-
dem adductæ, Deo gratiſſimæ extiterint, & mul-
tis donis, & beneficiis repletæ, quæ in ſequenti-
bus carminibus à Propheta Regio exponuntur,
qui ſimul Euangelij curſum in illis locis ſub meta-
phora anni fœcundi, & vbertatis aliarum rerum
temporalium eleganter deſcribit.

Expendit quoque, & exornat idem auctor in
eandem rem † aliud vaticinium ex *lib. Iob. cap.28.* 62
quod à nemine præter Luiſ. Legionenſem ani-
maduerſum profitetur, cùm tamen illud olfeciſſe
videatur Anton. Herrera *in hiſt. gen. Ind. decad.1.
lib.1. cap.1.* Eo enim in loco cùm Iob oſtendere
vellet, omnia quantumuis abdita, & ab oculis ho-
minum remota fieri poſſe, vt aliquando, vel tem-
poris lapſu, vel hominum induſtria, & diligentia
lucem accipiant, ſolam autem ſapientiam niſi à
Deo donetur, nec pecunia emi, nec arte humana
comparari poſſe, ſic ait: *Diuidit torrens à populo
peregrinante eos, quos oblitus eſt pes egentis homi-
nis, & inuios. Terra de quâ oriebatur panis in loco
ſuo, igni ſubuerſa eſt, locus ſaphyri lapides eius, &
gleba illius aurum. Semitam ignorauit auis, neque
intuitus eſt eam oculus vulturis. Non calcauerunt
eam filij inſtitorum, nec tranſiuit per eam leæna,
&c.* Quibus verbis, ſatis graphicè hic Nouus
Orbis, & eius gentes, & diuitiæ depingi videntur,
quæ cum ingentis Oceani ſpatiis (quem Iob me-
tonymicè, vel per elatoſin, ſeu diminutionem,
torrentem appellat) à nobis diuiſæ tamdiu in obli-
uionis tenebris delituiſſent, & hominibus quan-
tumuis curioſis, & nauigationibus, & negotiatio-
nibus deditis, ignoratæ eſſent: quinimò, & auibus,
& aliis animantibus imperuiæ, tandem occultis, &
ſecretis Dei iudiciis, maiorum noſtrorum ætate
Hiſpanæ nationi patuerunt, auri, & argenti, ſa-
phyrinorum, aliorúmque pretioſiorum lapidum &
margaritarum eximiam copiam habentes, licèt
in aliquibus locis propter igniuomos montes, &
vulcaneos flatus, qui in his regionibus reperiun-
tur, terras fructiferas flammis ſubuerti contingat;
de quo plura diximus *ſuprà c.7. n.55.*

Atque hæc † de ſacrorum librorum vaticiniis, 63
& oraculis tradidiſſe ſufficiat, quæ ſpecialiùs Fi-
dei, & ſimul Imperij ſemina per Hiſpanos in No-
uo iſto Orbe iacienda eſſe, tot retro ſæculis an-
nuntiare videntur. In quibus congerendis & ex-
pendendis, non fruſtra me laboraſſe arbitror; quo-
niam etſi aliqui collegerint aliqua, nullus tamen
adhuc omnia propoſuit, & conſiderauit vt ſingu-
la. Et qui de noſtrorum Regum iure in eiuſdem
Orbis occupatione, & retentione muniendo &
ſtabiliendo ſermonem parâmus, non parum pro-
fecisse

feciſſe credentur, ſi hæc diuinæ vocationis cœmenta firmauerimus.

64 Præcipuè † cùm magni etiam momenti videatur, vt Indi facilius ad Fidem protrahantur, ſi concionatores noſtri eis inter aliquà has adeò antiquas ſacrorum Vatum prædictiones, de ipſorum conuerſione loquentes aperiant, vt benè aduertit Maluenda *d.lib.3.de Antichriſt.cap.*10.*in fin.* ad-
65 ducens exemplum † Alexandri Magni relatum à Ioſeph.*lib.*11. *antiq.cap.*8. qui Iudæis admonentibus, ipſum eſſe, quem Daniel Propheta longè antè præuiderat euerſurum Perſarum Imperium, vehementer lætatos fuit.

Cui addere licet ob eandem maximè cauſam
66 diuino conſilio factum eſſe, † vt Iudæi per omnes gentes vſquequaque diſperſi habitent, vt quæ à Chriſtianis prædicantibus Euangelium Prophetarum vaticinia proferrentur, ea Ethnici in Iudæorum libris legentes, non eſſe Chriſtianorum figmenta intelligerent, quin potius Euangelium tot, támque manifeſtis antiquorum Vatum oraculis confirmatum, prompto aſſenſu, ſtudióque amplecterentur, vt teſtantur D. Hieronym. *ſup. Iſaiam cap.*16. Auguſt.*lib.*18.*de Ciuit. Dei cap.*46.*&* 47. Theo. *orat.* 10. *de prouid.* & Fr. Thom. à Iesv *de procur. omn. gen. ſalut. lib.* 4. *cap.* 4. *in fine, pag.* 143.

CAPVT XVI.

De ingenti gloria & maieſtate, qua Hiſpania Regibus & gentibus ob inuentionem, luſtrationem & conuerſionem huius Noui Orbis acceſſit.

SVMMARIVM.

1 *Patria propria vnicuique præſtantior aliis videtur.*
2 *Patriæ amor quàm dulcis & potens ſit.*
3 *Auctor cur non vereatur Hiſpaniæ gloriam extollere?*
4 *Hiſpania non minus laudari ſolet ab exteris, quàm à propriis.*
5 *Hiſpania & Hiſpaniæ Reges ſummam laudem merentur ob ſolam detectionem, & conuerſionem Noui Orbis.*
6 *Rebus arduis, & ſtrenuis immortale nomen debetur.*
7 *Gloria virtutem comitari debet, & eius veluti vmbra eſſe.*
8 *Auctores recenſentur, qui ſummè laudant Hiſpanos ob detectionem, & conuerſionem Noui Orbis.*
9 *Ioan. Voërthuſij notanda verba de inuentione Noui Orbis.*
10 *Nauigationes, & peregrinationes Hiſpanorum in Nouo Orbe admiratione digniſſimæ ſunt.*
11 *Hiſpani ab antiquo bellicoſi, & nauigationum, ac rerum nouarum ſtudioſi fuerunt.*
12 *Nauigationes, & nauigantes, ac peregrinantes multis nationibus exoſi.*
13 *Locrenſes res nouas horrebant.*
14 *Ægyptij nautas alloquio non dignabantur.*
15 *Lacones, Sinæ, & aliæ nationes ſuos ciues peregrinari vetabant.*
16 *Regni Var incolæ nauigantes à ferendo teſtimonio repellunt.*
17 *Nauigantes inſanire, aut mori cupere, aut mendices eſſe aliqui dixerunt.*
18 *Nauigationis in deteſtationem, plura remiſſiuè.*
19 *Mare non fecit Deus ad nauigandum, ſecundùm ſententiam D. Ambroſ.*
20 *Mare cur periculis plenum fecerit Deus?*
21 *Nouarum rerum ſtudium, & experimentum laudatur.*
22 *Heroes, & ſapientes antiqui ad ſcientiam conſequendam peregrinabantur.*
23 *Homerus cur in Hiſpania peregrinatus fuerit?*
24 *Vlyſſes ob peregrinationum labores ab Homero laudatur.*
25 *Abrahamum cur Deus peregrinum eſſe voluerit?*
26 *Peregrinationum vtilitas maxima eſſe ſolet, remiſſiuè.*
27 *Athenienſes minoribus, qui biennio non peregrinaſſent, rerum ſuarum adminiſtrationem interdicebant.*
28 *Patriam interdum negligere expedit, vt ſapientiam quis poſſit adquirere, cum Caſſiod. & Lypſio.*
29 *Antiſthenes Athenienſes, domi ſemper manentes, qualiter exprobrauerit?*
30 *Romani cur finxerint currum Cybeles à Leonibus trahi?*
31 *Nauigationum vſus vtiliſſimus.*
32 *Hiſpani ſuis nauigationibus omnes alias antiquorum ſuperarunt.*
33 *Nauigationum priorum ad Nouum Orbem audacia, & pericula carminibus exprimuntur.*
34 *Regnum nullum reperitur, quod tot Prouincias patefecerit, & luſtrauerit, ac Hiſpanum.*
35 *Vtilia, quæ alicui ſint reperire, magnam laudem meretur ex Ariſtotele.*
36 *Deorum in numerum relati fuerunt plures apud antiquos, ob aliqua commoda, & beneficia, quæ inuenerunt.*
37 *Hiſpanis maxima laus debetur, ob inuentionem Noui Orbis, & tot bona, & commoda hominibus inde conſecuta.*
38 *Petri Martyris verba de laude, & vtilitate inuentionis Noui Orbis expenduntur.*
39 *Maius nihil accidit à mundi conſtitutione, quàm Noui Orbis detectio, ex ſententia Fr. Luiſ. Legionenſ.*
40 *Indis ipſis multa, & ingentia commoda attulit Noui Orbis detectio ab Hiſpanis facta.*
41 *Diuinitatis gloriam Romulo, Baccho, Orpheo, Amphioni, Mercurio, & aliis communicauit antiquitas, quod Syluestres homines ciuiles, & politicos fecerint, & carmina Horatij ad hoc.*
42 *Regum Hiſpaniæ maieſtas, & potentia valde aucta eſt ex acceſſione Noui Orbis.*
43 *Regnum nullum fuit ab initio mundi, quod cum hodierna Hiſpaniæ Monarchia comparari poſſit.*
44 *Auctores recenſentur, qui expendunt, & extollunt potentiam, latitudinem & diuitias Regni Hiſpaniæ.*
45 *Regibus Hiſpaniæ inter reliquos primus locus debetur, & quare? & qui auctores de hoc tractent, & num. 48.*

46 Regis

46 *Regis dignitas conſiſtit in multitudine, potentia, & diuitiis gentium, quibus dominatur.*

47 *Franc. Petrarchæ carmina expenduntur de laudibus Regis Syphacis.*

49 *Chaſſaneus videtur agnoſcere precedentiam Regum Hiſpaniæ.*

50 *Elizabetha Angliæ, Regina Regis Catholici Philippi I I. inter omnes Chriſtianos Principes præſtantiam agnouit.*

51 *Reges Hiſpaniæ quot Regna, & Prouincias in vtroque orbe poſſideant, remiſſiuè.*

52 *Regum Hiſpaniæ Imperium maius eſt, quàm Sinenſium & Romanorum, & num.67.*

53 *Romanorum Monarchia fuit ampliſſima omnium, & tamen viginti & pluribus partibus ab Hiſpana hodie ſuperatur.*

54 *Hiſpanorum Regum Imperium circumdat totum Orbem.*

55 *Orientis & Occidentis termini, & cœli à terra diſtantia in ſacra Scriptura, & aliis auctoribus hyperbolicè ponuntur.*

56 *Imperij Hiſpani Monarchia verè pertingit terminos Solis Orientis & Occidentis, & excedit diſtantiam, quæ eſt inter cælum & terram.*

57 *Ortus ab Occaſu longius diſtat, quàm cælum à terra.*

58 *Perſarum Reges aquam, & terram ex omnibus fluuiis, & Prouinciis ærario ſuo inferri iubebant, vt ſui Imperij magnitudinem oſtenderent.*

59 *Hiſpaniæ Reges veriùs, quàm Perſæ de dominatione totius Orbis gloriari poſſunt.*

60 *Hiſpani Imperij encomia cum Virgilio & Claudiano.*

61 *Paulini carmina de laude & finibus regni Hiſpani, propheticè ſcripta videntur.*

62 *Regum & Ducum mos antiquus fuit, ex Prouinciis ſubactis titulos, & nomina ſumere.*

63 *Tituli ſuperbi, quos ſibi ſumit Turcarum Imper. & alij Reges Gentiles, remiſſiuè.*

64 *Reges Hiſpaniæ non poſſunt facilè ſcribere, aut numerare omnes titulos ſuorum Regnorum, aut Prouinciarum.*

65 *Caroli V. Imp. ſymbolum, & præſtantius trophæum ex detectione Noui Orbis.*

66 *Symbolum, quod in Ticinenſi Academia poſitum fuit ad oſtendendam latitudinem & magnitudinem Imperij Hiſpani, & aliud Vlyſſipone, & num.67.*

M. Ægidius Gonçalez Dauila Regius Chroniſta laudatur, & qualiter Ouidij carmina ad Hiſpanum Imperium detorqueat, ibid.

68 *Regum Hiſpaniæ præcipua gloria ex cura conuerſionis Noui Orbis.*

69 *Hiſpanorum diligentia plures* CHRISTO *nationes dedit, quam omnes aliæ ſimul.*

70 *Alanus Copus fatetur poſt Orbis conditionem, & incarnationis beneficium, nullum illuſtrius reperiri, conuerſione Noui Orbis.*

71 *Iani Boiſſardi carmina de laudibus conuerſionis Noui Orbis.*

72 *Auctores, qui laudant, & extollunt Noui Orbis ad Fidem conuerſionem.*

73 *Eccleſia poſt conuerſionem Noui Orbis verè dicitur vitis abundans, & filios habere in circuitu menſæ.*

74 *Hiſpanorum cura effectum eſſe, vt hodie omnibus horis, & locis Deo ſacræ preces fundantur, piè conſiderat, & euidenter probat Thomas Bozius.*

75 *Scripturæ plura teſtimonia, quæ Deum laudandum omni loco, & ab omnibus gentibus dicunt, hodie impleta ſunt poſt conuerſionem Noui Orbis.*

76 *Genebrardi teſtimonium, & conſideratio de initio conuerſionis Noui Orbis.*

77 *Hiſpanorum opus eſſe videtur Mauros & Turcas profligare, & Indos conuertere.*

78 *Indiæ Occidentalis expeditiones fieri cœperunt à Regibus Catholicis poſt Maurorum ex tota Hiſpania expulſionem.*

79 *Noui Orbis ad Fidem Catholicam conuerſio fieri cœpit, quando plures hæretici ab ea diſcedebant.*

80 *Reges Catholici per conuerſionem Noui Orbis plus Eccleſiæ dederunt, quam hæretici adimere conati ſunt.*

81 *Eccleſia nunquam defutura oracula quomodo impleantur?*

82 *Eccleſia ſumma Dei prouidentia ita diſponente, vbi in aliqua regione deficit, in aliis augetur.*

83 *Auſtriaca domus & familia augeri cœpit, quando Turcarum Imperium initium habuit.*

84 *Beatum Ignatium à Loyola, & eius Societatem videtur Deus contra Lutherum, & eius ſequaces præparaſſe.*

85 *D. Hylarij verba elegantiſſima de Eccleſia in perſecutionibus floreſcente.*

86 *Antichriſto obuiam iri per conuerſionem factam ab Hiſpanis in Indiis Oriental. & Occident. Genebrardus & Maluenda affirmant.*

87 *Conuerſio Noui Orbis vbi in antiquo hæreſis dominabatur, carminibus celebrata.*

88 *Hiſpanorum Regum maieſtatem, & potentiam Deus auxit, quòd ipſi diuinam augeri, & ad Indos extendi curauerint.*

89 *Machiauelli impium dogma damnatur, tradentis, religionis curam Imperiorum incrementis officere.*

90 *Deus ſe eorum gloriam & potentiam aucturum promiſit, qui ſuam augeri curauerint.*

91 *Ethnici etiam, Imperij fœlicitatem in religionis cura conſtituebant.*

92 *Imperia non magis ſtare, vel augeri poſſunt ſine religione, quàm homines ſine vxorum conſortio.*

93 *Auſtriaca domus ob religionis curam tot meruit incrementa, & quid eius inſignia ſignificent?*

94 *Inuidia gloriæ, & virtutis comes ſemper præclara aliorum facinora calumniatur.*

95 *Hiſpaniæ Regibus, & nationi aliqui detrahunt, quòd magis auaritia, quàm religionis zelo Noui Orbis detectioni, & conuerſioni inſudauerint.*

96 *Hieronymus Benzo in ſua hiſtoria Noui Orbis ingens odium Hiſpanorum oſtendit.*

97 *Hæretici multum Hiſpanorum gloriam in conuerſione Noui Orbis euacuare conantur.*

Traianus Bocalinus Noui Orbis detectionem imprudenter irridet, ibid.

98 *Honorati Faſitelli, & alterius Poetæ carmina Hiſpanorum auaritiam notantia.*

99 Calumnia

99 *Calumnia cerum depellitur, qui Hiſpaniæ Reges auaritiæ notant.*

100 *Reges Hiſpaniæ ſemper ardentiſſimè Indorum conuerſionem curarunt, & omni lucro præpoſuerunt, & num. 104.*

101 *Chriſtophori Columbi pia oratio, & proteſtatio, vbi primam Noui Orbis inſulam detexit.*

102 *Conuerſionem Indorum, & Fidei exaltationem, vt ante omnia curarent Duces ad Nouum Orbem miſſi, ſemper in mandatis habuerunt, & n. 100.*

103 *Reges Catholici ſi diuitiarum tantùm amore in Indicis expeditionibus ducerentur, intra ipſa Hiſpaniæ regna non minores theſauros inuenire poſſent.*

105 *Zelum purum, & ardentem Reg. Cathol. in conuerſione Noui Orbis plurimi auctores aduerſus calumnias hæreticorum defendunt, & extollunt,*

106 *Philipp. II. Reg. Catholici piiſſimum dictum circa conuerſionem Indorum.*

107 *Deus ad pia opera, & ſibi placitura gerenda, non eligit, nec iuuat Principes auaros, ſed pios & religioſos.*

108 *Reges Catholici, quo tempore Columbum miſerunt ad quærendum Nouum Orbem, diuitiarum, quæ in eo reperta ſunt, notitiam non habebant.*

109 *Pietati & gloriæ Hiſpanorum Regum non detrahit, quòd diuitiis in Nouo Orbe repertis vtantur.*

110 *Vtilitatis ſpecie obiecta omnes natura etiam ad pia & honeſta, magis accendimur.*

111 *Bella ſuſcipere pro terris, aut rebus inutilibus operæpretium non eſſe, Herodotus ſcribit.*

112 *Laborem nemo ſuſcipit, ſi vtilitatis, & commodi alicuius ſpem non habeat.*

113 *Epigramma de Nouo Orbe Hiſpaniæ Regibus à Deo meritiſſimè oblato.*

1 ETSI vnicuique † propria patria maior, &
præſtantior aliis videri ſoleat, vt ait text. &
Gloſſ. *in l. fin. C. ſi ſeruus export. vene.* Barbac. *inter*
conſilia Alex. conſ. fin. n. 6. lib. 4. Chaſſan. *in Catal.*
2 *glor. mund. part. 11. conſider. 24.* Nimirum, † quia
dulcis eſt eius amor, & omni ratione valentior, vt
canit Ouid. *lib. 1. de Ponto, eleg. 4.* adeò vt amori
parentum, & liberorum præferri debeat, teſte Cicer. *lib. 1. & 3. Offic. & lib. 1. & 6. de Repub.* Valer.
Max. *lib. 5. cap. 6. in princip.* cum aliis, quæ latè
tradit Stobæus *ſerm. 37.* Fortun. Garcia *in l. veluti,*
ff. de iuſtit. & iure: Camill. Borrell. *de præſtant.*
Reg. Cathol. cap. 32. num. 92. Petr. Cened. *collect. 20.*
ad Decretum, num. 4 & ego in meo tractat. de crimine parricidij, *lib. 2. cap. 4. §. 124. & cap. 6. pag.*
129. & nouiſſimè Cardin. Tuſchus *pract. concluſ. iur. liter. P, concluſ. 135.* & Valençuela
conſ. 36.

3 Parum tamen † vereor, ne quis teſtimonium
meum in noſtra glorioſiſſima Hiſpania extollenda & prædicanda, vt domeſticum, & pro patria
latum reiiciat, cùm exteri quoque auctores eam
4 paſſim illuſtrent, † & omnibus cœli, & ſoli donis, incolarúmque virtute, induſtria, & laborum
conſtantia beatiſſimam prædicent, eíque primum
locum inter alias Orbis nationes concedant, vt
conſtabit ex iis, quos plenè retulimus *ſuprà cap. 7.*
num. 21. Camill. Borrell *de præſtant. Reg. Cathol.*
cap. 68. ex num. 64. & cap. 82. ex num. 15. & ex
nouiſſimo Ioan. Baptiſt. Valençuela *in diſcurſ. ſtatus & belli 2. part. conſid. 18. ex n. 54.*

Et † vt alia deficerent, hæc Noui hominis Orbis detectio, conuerſio & ſubiugatio, de qua in 5
ſuperioribus egimus per ſe ſola ſufficere poſſet, vt
ſempiternis ad memoriam titulis, & monumentis conſignari debeant nomina Catholicorum Regum Ferdinandi & Elizabeth, Caroli V. Imperatoris OPTIM. MAX. & Philippi Secundi, Tertij & Quarti, ſub quibus res tanta fœliciter incœpta, feliciſſimè continuatur, & adeò
eximium incrementum quotidie habere dignoſcitur: ſimúlque ipſa Alma noſtra Parens Hiſpania, quæ tot præclaros duces, milites, nautas,
& religioſos viros produxit, qui ſe tantis laboribus, & periculis exponentes, hoc ingens, &
incomparabile facinus operati ſunt, & alterum
prope terrarum Orbem ipſi Orbi communicarunt, & in veri Dei lucem, & cognitionem adduxerunt.

Rebus † quippe arduis, & ſtrenuè geſtis, per- 6
petuum & immortale nomen debetur, vt doctè
oſtendit Alciat. *Emblem. 131. & 135.* vbi Brocenſ. & Minoës alia notarunt, nullámque † vir- 7
tus aliam mercedem laborum, periculorúmque deſiderat, præter hanc laudis, & gloriæ, iuxta ſententiam Cicer. *in orat. pro Archia Poet.:* Senec.
epiſt. 79 ibi: *Gloria vmbra virtutis eſt, etiam inuitos comitabitur.* Et alia, quæ adduximus *ſuprà*
cap. 5. num. 1.

Et ita hanc tantæ detectionis laudem † multis 8
nominibus extollunt, & omnibus encomiis maiorem eſſe fatentur Paulus Iouius *lib. 12. hiſtor.*
Genebrard. *lib. 4. Chronic. anno* 1492. Laurentius
Surius *in commentar. ab anno* 1500. Adrian.
Turneb. *lib. 20. aduerſar. cap. 11.* Natalis Comes *in hiſtor. ſui tempor. lib. 1. fol. 8. & lib. 21.*
anno 1570. *fol. 445.* Alanus Coppus omnino legendus *Dialog. 6. cap. 36. pag. 951. & 952.* Hieronym. Oſſor. *lib. 4. de gloria:* Alphonſus Vargas
de iuriſdict. Epiſcop. confirmat. 10. Fr. Luiſius Legionenſ. *in commentar. ſup. Abdiam cap. vnico, ex*
pag. 662. Anaſtaſ. Germon. *de ſacr. immunitat.*
lib. 3. cap. 13. num. 30. Camillus Borrellus *de præſtant. Reg. Catholic. cap. 46. ex num. 217. & cap. 79.*
ex num. 34. latè, & ſæpè Thomas Bozius Eugub.
in tractat. Imperia pendere à virtutibus aduerſus Machiauel. *cap. 13. in fine, & cap. 14. de ſtatu Italiæ lib. 3. cap. 5. & de ruinis gentium lib. 8.*
cap. 5. & ſignis Eccleſ. Dei, lib. 4. cap. 3. & 5. lib. 6.
cap. 6. & 7. lib. 8. cap. 1. lib. 17. cap 4. pag. 212.
lib. 21. cap. 3. lib. 23. cap. 14. pag. 554 & 557.
& in prætermiſſ pag. 633. Zurita *lib. 1. hiſtor. Reg.*
Catholic. Gregor. Lopez Madera *de excellent. Hiſpan. Monarch. cap. 6. fol 44. & cap. 9 fol. 67. &*
ſequent. Didac. Valdes *de dignit. Reg. Hiſpan.*
cap. 12. num. 6. & cap. 19. num. 52. cum ſequentibus: Marian. *de reb. Hiſpan. lib. 26. cap. 3.* Malnenda *lib. 3. de Antichriſt. cap. 16. in fine:* Fr.
Ioan. Torquemada *in Monarch. Ind. lib. 1. cap. 4.*
in fine: & Fr. Baſilius Pontius Legionenſ. *1. part.*
variar. diſputat. quæſt. 8. expoſit. cap. 2. & plurimi
alij, quos retulimus *ſuprà 5. num. 49. & cap. 11.*
num. 2. & ſeqq.

Quibus addere licet † Ioan. Boërthuſium 9
in Phœnice Auguſta. pag. 21. ſic loquentem:
Occidentem porrò, Mexicúmque & auri diuites Antipodum tot inſulas, quas Cæſaris ter Maximi virtus aperuit quas fauſta, fœlicique veli-
ficatione

*ſtatione monſtrorum domitrix Hiſpania reclu-
ſit, Orbis totius celeberrimi Scriptores, aut vn-
dante ſoluta voci, elogio, aut immortali Muſarum
cantu illuſtrabunt.*

Verum vt ſpecialius aliqua ex multis expen-
damus, quæ hoc ſingulare, & inſigne facinus
æternitati commendant: meritò imprimis admira-
10 ri debemus † nauigationes, & peregrinationes,
quas Regum Hiſpaniæ claſſes, & gentes, multo-
ties numero paucæ per adeò vaſta, & imperuia
maria, & per inſulas, ac regiones adeò incognitas,
& remotas fœlicibus euentis fecerunt, & quotidie
nouis auſibus facere tentant. Antiquum nimirum
11 morem eiuſdem † Hiſpanæ nationis proſequentes,
cuius homines armis, & nouis rebus inueſtigan-
dis naturâ ipſa aſſueti, nunquam otioſi eſſe potue-
runt; quin potiùs ſemper huiuſcemodi curis, na-
uigationibus, & laboribus inſudarunt, vt conſtat
ex verbis Titi-Liuij *lib.* 22. *cap.* 21. Plin. *lib.* 2.
*cap.*27. Agellij *lib.*1.*noct.* *Atticar.* *cap.*22. Strab.
*lib.*1.*&* 3. *Geograph.* Iuſtini *lib.*44. & ex plurimis
aliis antiquorum, & recentiorum Scriptorum te-
ſtimoniis quæ refert Nonius *in Hiſpan. cap.* 9. P.
Pineda *de reb. Salom.lib.*4.*c.*14.§.5.*pag.*193. Bern.
Aldrete *lib.*1.*de origin. ling. Caſtellana c.*5.*&* 15.
*& de antiquit. Hiſpan.lib.*3.*cap.*27. *pag.* 443. Fr.
Ioan. à Ponte *in conuen. vtr. Monarch. lib.* 3. *c.* 3.
*pag.*19.*& cap.*15 *pag.*98.*&* 99. *& cap.*17. *&* 18.
ex pag. 116. & Valençuela *in d. diſcurſu ſtatus &
belli conſid.*18.*n.*78.*& ſeqq.*

12 Et quamuis aliquæ gentes † huiuſmodi nauiga-
tiones, & peregrinationes odio habuerint, & ſuis
finibus contentæ, nouas res inquirere, mariáue
13 traiicere, ſuis ciuibus non permitterent, † vt de
Locrenſibus tradit Plutarch. *lib. de curioſit.* & Bal-
duin. *in* §.*ſed naturalia, num.* 23. *inſtitut. de iur. na-
tur. de Indis Orientalibus:* Strabo *lib.*15. & Cœl.
Rhodigin. *lib.*18. *lection. antiq. cap.*31. *de Ægy-*
14 *ptiis*, † qui hac de cauſa nautas alloqui non di-
gnantur: Plutarch. *in quæſt. conuiual.* & Theat. vit.
15 human. *vol.*20.*lib.*1.*pag.*3640. De † Laconibus,
Seris, ſiue Siuis, Tartaris & Moſcouitis, idem
Plutarch. *in Lacon.* Solin. *cap.*53. Maffæius *lib.*6.
hiſtor. Ind. Boterus *in relat. vniuerſ.* 1. *part. lib.*1.
pag. 198. *& part.* 2. *lib.*2. *in princip. & part.* 3.
*pag.*154. *&* 239. Maluenda *de Antichriſt. lib.* 3.
*cap.*10. *&* 12. *pag.* 137. Freitas *de Imper. Aſiat.*
*cap.*2. *num.*8. & Fr. Ioan. à Ponte *dict. lib.*3. *cap.*3.
§.4. *pag.* 22. vbi inquit, apud Angelos eandem
16 conſuetudinem viguiſſe. Et de † incolis Regni
Var, in partibus Orientalibus M. Paulus Venetus
*lib.*3. *de region. Orient. cap.*25. vbi ait, apud eos in
iudicio pro teſtimonio ferendo repelli, qui in mari
nauibus ſe committere auſi fuerint: nam aiunt ho-
mines illos deſperati animi eſſe.

17 Quibus conuenit † illud Alexis apud Stobæum
*ſerm.*19. *Quiſquis nauigat, aut inſanire, aut mori
cupere, aut mendicum eſſe.* Et Plauti in Ruden.
*Qui homo ſeſe miſerum, & mendicum volet, Ne-
ptuno credat ſeſe atque ætatem ſuam*; & alia, quæ
18 eleganter in deteſtationem † nauigationis, veti-
tum nefas eam appellans, tradit Horat. 1. *carm.* 3.
Senec. *in Medea act.*2. Propert. *lib.*3. *eleg.*5. Clau-
dian. *in præfat.* 1. *de rapt. Proſerp.* & grauiter, &
philoſophicè Franciſc. Petrarcha *de remed. vtr.
fortu. Dialog.*54. & Menchaca *lib.* 1. *controuerſ.
Illuſtrium, cap.* 20. *num.* 11. vnde D. Ambroſ. *in
lib. de Elia, & ieiunio cap.* 19. relatus à Gregorio
Lopez *in l.*24. *tit.*9. *part.*2. *verb. Andar por ella*,
19 dicit, † quòd mare non fecit Deus ad nauigan-
dum: *Sed propter elementi pulchritudinem pelagi
fudit æquora, certè vt freto includeret terras, ne
longiùs in vagus exul errares.* Et Maiolus 1. *tom.
dier. Canicul. colloq.* 10. *pag.* 267. dicit, † quòd 20
Deus poſuit pericula in mari, ne homines naui-
garent.

Longè tamen vtilior, † & laudabilior videri 21
debet Hiſpaniæ noſtræ, & aliarum nationum con-
ditio, quæ nouarum rerum cognoſcendarum, &
& experiendarum deſiderio tenentur, & vt id ope-
re compleant, nauigationibus, & peregrinationi-
bus vti ſolent. Sic enim legimus veteres † He- 22
roas, ac ſapientes ſolo ſcientiæ, & Philoſophiæ
ſtudio omnem Orbem circuiſſe, vt tradit D. Hie-
ronym. *in epiſt. ad Paulin.* & Strab. *lib.*1. dum in-
quit: *Poeta heroas illos ſingulari præditos ſa-
pientia fuiſſe declarat, qui ad multa peregrinan-
tes loca, longis vagabantur erroribus.* Inter quos,
eodem Strab. *lib.*3. teſtante, cognoſcimus, † Ho- 23
merum in Hiſpaniam hac de cauſa perueniſſe, qui
*lib.*1. *Odyſſ.* † ob id Vlyſſem extollit: 24

*Quòd mores hominum multorum vidit, & vr-
bes.*

Et eadem ratio inter alias in cauſa fuit, vt Deus
*Geneſ.*12. † Abrahamum patria extorrem, & per 25
varias nationes peregrinum eſſe voluerit, vt ele-
ganter tradit Pererius *ibid. tom.*3. *in princip.* plura
alia de † vtilitate peregrinationum addocens, & 26
Rutilius Benzonius *lib.*6. *de anno Iubilæi ferè per
totum*: & Petr. Andr. Canonherius *in commen.
Politic. ad aphor. Hippocr. pag.*347. *&* 518. Neque
hoc latuit † Athenienſes, qui, vt refert Balduin. 27
in prolegom. ad tit. inſt. de curator. non aliter mi-
noribus rerum ſuarum adminiſtrationem accipere
permittebant, quàm ſi biennio vicinas regiones
perambulaſſent, quia ſecundùm Philoſtrat. *lib.* 1.
de vita Apollonij c. 13. *Maximè adoleſcenti con-
uenit, non ſeciùs ac ſi patria pulſus eſſet, quam lon-
giſſimè peregrinari.*

Quod Aurel. Caſſiodor. non minus eleganter
ſcripſit *lib.* 1. *var. epiſt.* 39. concludens, Vlyſſis
exemplo, † expedire interdum, patriam negligere, 28
vt ſapientiam quis poſſit adquirere, & illos ſem-
per ſapientiores habitos eſſe, qui multorum ho-
minum conuerſationibus probantur eruditi. Natu-
ra ſiquidem humana ſicut doctis inſtruitur, ita per
otia torpentia fatuatur: quem imitatus Iuſtus Li-
pſius *in Cent. Miſcell. epiſt.* 88. *Peregrinatio*, in-
quit, *inſtrumentum eſt vſui rerum, & prudentiæ, &
in Cent.*1. *epiſt.*22. *Humiles & plebeiæ animæ domi
reſident, & adfixæ ſunt terræ, illa diuinior eſt, quæ
cœlum imitatur, & gaudet motu.* Atque † eapro- 29
pter Antiſthenes, vt refert Diog. Laërt. *lib.*6. *in
princip.* Athenienſibus, quòd indigenæ eſſent, glo-
riantibus, exprobrans, dicebat illos brucis, & co-
chleis nihilo nobiliores quæ in eiſdem, quibus na-
ſcuntur, domibus commoriuntur.

Neque omittendum eſt, quod tradit M. Varro
relatus à Pierio Valerian. *lib.*1. *Hierogl. pag* 13. ideò
ſcilicet Romanos finxiſſe currum † Magnæ Deæ, 30
quàm Cybelem, ſiue Terram vocabant, à leonibus
domitis trahi, quia leo vtique terræ ſymbolum ſit,
& cùm id animalium genus in longinquis, & à
nobis remotis regionibus inueniatur, ſignificare
volebant, nullam eſſe terræ partem tam remotam,
quàm coli, ſubigique non oporteat.

Nauigationum † verò vſus, quàm ſit vtilis, & 31
neceſſarius, & quot bona ex eo conſequantur, ipſa
rerum experientia ſatis oſtendit, vt latè diximus
ſuprà cap. 8. *num.* 8. *& ſeqq.* & nouiſſimè tangit

Seraph.

Seraph. Freitas *de iuſto Impér. Aſiat. cap.* 11. *n.* 32.
In quibus nauigationibus tam ad Occidentales
32 Indos ſuſceptis, † Hiſpanos noſtros Herculis,
Bacchi, Oſiris, Alexandri & aliorum omnium,
qui nuſquam nauales expeditiones fecerunt, glo-
riam, induſtriam, & labores ſuperaſſe, multis pro-
bauimus *ſuprà cap.* 3. *ex num.* 4. & paſſim comme-
morat Thomas Bozius *d. lib.* 6. *de ſign. Eccleſ. Dei,*
cap. 6. *&* 7. & in reliquis locis *ſuprà num.* 8. relatis:
Freitas *vbi ſuprà cap.* 8. *ex n.* 3. & alij plures aucto-
res, quorum ibidem fecimus mentionem.
33 Quibus † addo carmina Iani Iacobi Boiſſardi,
quæ extant *in princ.* 4. *par. hiſt. Amer.* qui de eiſdem
nauigationibus loquens, ſic canit:

Gloria prima tibi hæc debetur, magne Co-
LVMBE,
Fama Magellano *deinde ſecunda ve-*
nit:
Ac tibi, qui inuentè feciſti nomina mundo
Vespvsi *Hetruſca iam celebrata plaga,*
Hi primi curuis pelago ſe puppibus auſi
Credere, & Occidui ferre pericla maris.
Ignotam tentare Thetim, nec cognita cœli
Antipodum aduerſis aſtra ſubire polis,
Quam ſæpè vndiſonis herentes fluctibus ipſa
Exemit fida Doris amica manu!
Examini quoties videre immania Cete
Cateráque æquorei monſtra pauenda freti
Proteáque & rauca ſquamoſum clangere con-
cha
Tritonem inuita ſuſtinuere mora
Incolumes rediiſſe, ſalis ſoliſque pericla
Iuuit, & emenſas tot ſuperaſſe vias
Intrepidus poſt hæc verret vada cærula tonſis,
Et claſſe aſſuetum nauta parauit iter.

Secunda verò ratio, quæ non ſolùm impellit,
ſed cogit vt immenſa gloria Hiſpanis debeatur ob
prædictas nauigationes & peregrinationes, ad de-
tegendum & ſubigendum hunc Nouum Orbem
34 adhibitas, ex eo ſumi † poteſt, quòd nullum vn-
quam Regnum ab Orbis conſtitutione reperiamus,
quod ſuis auſpiciis tot regiones priùs incognitas,
& inauditas hominibus aperuerit, & omninò ex-
ploratas & peruias reddiderit, ad inſtituenda ſo-
cietatis humanæ commercia, ſimúlque inde adi-
tum patefecerit, ad exploranda immenſa alia ter-
rarum ſpatia, longiſſimóſque tractus perluſtran-
dos, quos explorari, & perluſtrari quotidie vi-
demus. Quam conſiderationem piè & grauiter
proſequuntur omnes ferè auctores, *d. num.* relati,
& præcipuè Thomas Bozius *dict. lib.* 6. *cap.* 6.
pag. 136. *& cap.* 7. *pag.* 240. *& lib.* 21. *cap.* 3.
pag. 177.
35 Pro cuius confirmatione & illuſtratione per-
pendo, † quòd ſi iuxta doctrinam Ariſtotel. *lib.* 1.
Ethicor. cap. 10. præclarè nobiſcum agitur, ſi
quod vni ſoli ſit vtile, reperire poſſimus, longè
profectò id pulchrius, ac diuinius cenſeri debet,
quod omnibus gentibus, & ciuitatibus vſui eſt,
quale ingens hoc beneficium fuiſſe conſtat, & re-
liqua, quæ illud inſequuta diſpiciuntur.
36 Quod ſi olim † ſecundùm ſententiam Cice-
ron. *lib.* 1. *de nat. Deor.* fructuoſa ſolertia alicuius
præclari inuenti diuinitatem quibuſdam mortali-
bus communi gentium conſenſione adſcripſiſſe
perhibetur, qualis contigit Cereri dum frumen-
tum, & leges prima monſtrauit, Herculi apud
Eleos, quòd primus albas vlmos in Græcia in-
duxit, Pixidoro paſtori, quòd fortuitò in agro
Epheſino marmor album inuenit, & aliquibus
Regibus, qui vtiles quaſdam, & ſalutares her-
bas mundo communicarunt, de quibus agunt
Plin. *lib.* 35. *cap.* 7. Pauſan. *lib.* 1. *Eliacor.* Lactan-
tius Firmianus *lib.* 1. *diuin. inſt. cap.* 15. Dioſcorid.
lib. 3. *cap.* 3. Vitruuius *lib.* 10. *cap.* 7. Polid. Virgil.
de inuent. rer. in princip. Forcat. *de Galloc. Imp. &*
Philoſoph. lib. 4. *fol.* 284. & plures referens Ti-
raquel. *de nobilit. cap.* 31. *per totum*; & Maio-
lus *in dieb. Canicul.* 1. *tom. colloq.* 23. & eleganter
Franc. Petrarcha *lib.* 4. *de vita ſolit. cap.* 6. his ver-
bis: *Inuentores artium quarundam poſt mortem,*
Diuinitatis honore cultos, audiuimus, grate qui-
dem potius quàm piè. Nulla eſt enim peccas homi-
nis, qua Deus offenditur, ſed erga memoriam de
humano genere benè meritorum inconſulta grati-
tudo, mortalium humanis honoribus non contenta,
vſque ad ſacrilegas proceſſit ineptias, hinc Apol-
linem cithara, hinc eundem ipſum atque Æſcula-
pium medicina, Saturnum, Liberúmque, & Ce-
rerem agricultura, Vulcanum fabrica Deos fecit.
Hinc Ægyptius Oſirim, Athena docta vrbs Mi-
neruam coluere, quòd ille lini, hæc olei vſum artém-
que lanificij repeteriſſe fertur. Longum eſt ſingula
proſequi, quod apud veteres huiuſmodi vanitatum
nullus eſt modus.
Quantò maiorem † gloriam & laudem Hiſpa- 37
niæ noſtræ deberi neceſſe eſt, ſub cuius vexil-
lis repertæ & detectæ ſunt tot prouinciæ, tot gen-
tes, tot maria & flumina, tot diuitiæ, tot her-
bæ & fruges, & innumera alia bona ad vi-
tam & ſalutem hominum valdè proficua, vt in
propriis terminis argumentatur Thomas Bo-
zius *ſup.* Gregor. Lopez Madera *dict. tract. de*
excellent. Hiſpan. Monarch. cap. 9. *fol.* 69. &
ante omnes Petr. Martyr Angleira *in ſuis Decad.*
Noui Orbis de ad. 1. *in princip.* vbi ita elegan-
ter ſcribit: † *Solebat grata vetuſtas pro Diis habe-* 38
re viros, quorum induſtria, & animi magnitudi-
ne ignota maioribus eorum terra panderentur. No-
bis autem, qui Deum habemus vnicum ſub tripli-
ci perſona, quem colimus reſtat, vt huiuſcemo-
di genus hominum ſi non coluerimus, admiremur
tamen. Reges verò obſeruemus, quorum ductu, &
auſpiciis datum eſt illis cogitata perficere; vtroſque
etiam extollamus, & pro viribus illuſtremus iure
meritò.
Idem quoque non minus eleganter obſeruat
Fr. Luiſ. Legionenſ. *ſup. Abdiam pag.* 662. vbi
ait: † *Quamuis ſuperiores ani omnem hiſtoriam* 39
euoluamus, tamen nos reperturos non eſſe aliquid,
quod vel maius ſit, vel magis præter omnium opi-
nionem & expectationem acciderit, quam id quod
patrum noſtrorum ætate accidit cùm nouus, & hoc
Romano non minor, ſed latior fortaſſe, atque maior
Orbis ab Hiſpanis, vaſtiſſimo nauigato Oceano,
repertus eſt. Alias enim terras eſſe, præter eas quas
colebamus, nemo putabat, & vt ſuſpicaretur ali-
quis, tamen incoli eas, & frequentari ab hominibus
poſſe, nemo credebat.
His addendum eſt, hoc tantæ detectionis be-
neficium, cùm nobis magnum fuerit, ex ipſo-
rum † quidem Indorum parte longè maius repu- 40
tari debere, quibus præter Fidei lucem, de qua ſta-
tim agemus, tot, & tam ingentia bona, ex noſtro
Orbe traducta, communicauimus, & cùm omnes,
vt plurimùm, diris, & efferatis moribus vterentur, &
diſperſam, & incultam vitæ formam transigerent,
ad humanitatem, atque omnem ciuilem cul-
tum noſtra cura perduximus, latiſſima loca prius

horrentia exornare, terras excolere, oppida condere docuimus, & barbaros, & omnis diſciplinæ, litteraturæque ignaros, bonis artibus inſtructos reddidimus. In quo nullam fuiſſe gentem, quæ tantùm laborauerit, tantúmque de humano genere mereri debuerit, apertè fatetur Thomas Bozius *lib.7.cap.4 per totum, & d.lib.21.cap.3. pag.377. & cap.4.pag.384.& lib.22.cap.10. pag.500. & in prætermiſſ.pag.633.*

Atqui hæc, imò & alia leuiora tantæ fœlicita-
41 tis ab antiquis habita fuerunt; † vt ob ea quoque diuinitatis gloriam multis communicauerint, vt teſtatur Horat.ita ſcribens ad Auguſt. *lib.2. epiſt. in princip.*

Romulus, & Liber pater, & cum Caſtore Pollux,
Poſt ingentia facta, Deorum in templa recepti,
Dum terras hominúmque colunt genus: aſpera bella
Componunt, agros adſignant, oppida condunt.

Et in Arte Poëtica:

Syluestres homines ſacer, interpréſque Deorum,
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus:
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidóſque leones,
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet. Fuit hæc ſapientia quondam
Publica priuatis ſecernere, ſacra prophanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis:
Oppida moliri, leges incidere ligno:
Sic honor, & nomen diuinis vatibus, atque
Carminibus venit.

Et *lib.1.Carm.Od.10.*

Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formaſti catus, & decora
More palæſtræ:
Te canam magni Iouis & Deorum
Nuntium, &c.

Tertia verò ratio, quæ eandem Hiſpanorum Regum & Regnorum gloriam de qua agimus,
42 mirum in modum auget, † ex inſigni maieſtate, & potentia deſcendit, quam ob inuentionem, & ſubiugationem huius Noui Orbis ſibi comparatunt. Nam cùm anteà in Europa tot regna, & ſtatus obtinerent, & Africæ quoque magnam partem occuparent, & in Aſia Indiis Orientalibus dominarentur, adiecta poſteà hac quarta totius Mundi parte, quæ vna reliquas fermè omnes magnitudine, vbertate, & diuitiis ſuperat, vt latè oſtendimus *ſuprà cap.4.ex num.52.& cap.6.& 7. per totum*, & nouiſſimè oſtendit Ioan.Baptiſt.Valençuela *conſil.82.num 69. pag.603. & in diſcurſ. ſtat.& belli part.1.conſid.1. num.22. & 29.* mani-
43 feſtum ſit, nullum † vnquam Regnum, aut Imperium ab Orbe condito extitiſſe, quod cum Hiſpano vllo modo conferri poſſit, & adeò longè, ac latè ſua confinia protulerit, tot gentes tam remotas, & inter ſe diſſentientes, in ſuam poteſtatem adduxerit, & tot denique locis auro, argento, metallis omnibus, ac gemmis quibuſlibet abundantibus, potitum fuerit. Quæ omnia iure
44 optimo † expendunt, & exaggerant auctores *ſuprà* relati,& præcipuè Laurent.Surius *in comment. anno* 1558.Alan. Copus *Dial.6. cap.34.pag.942. & ſequent.* Thom.Bozios *d.lib.21.cap.3. pag.377. & lib.8. cap.3.pag. 192. & cap. 7. ex pag. 325.* Abraham. Ortel.*in Theatr.Orb.tabula de Hiſpan.* Iacob. Mainold. *in tract. de titulis Reg. Philippi:* Garibai *lib.10.hiſt.Hiſp.cap.11.& 21.* Menchaca *in præfat.quæſt.illuſtr.per tot.* Camill.Borrellus *de præſtant. Reg. Cathol. cap.43. 45.76.78. & ſeqq.* Madera *de excellent.Hiſp.Monarch.cap.9. fol.63. & 70.* Valdes *de dign.Reg.Hiſp.cap.12. num.7.* & Fr.Ioan.à Ponte *de conuen. vtr.Monarch.lib.1. cap.2.§.2.& 4.& cap.9.pag.54.& ſeq.* Ioan.Bapt.à Coſta *conſ. 44. num. 22.* Maſtrillus *de magiſtrat. lib.1.cap.4.n.18.* & nouiſſimè Fr. Ioan.de Salazar *in Politica Hiſp.propoſ.1.per totam.*

Vnde multi ex prædictis auctoribus conclu-
dunt, † potentiſſimis, & clariſſimis Hiſpaniæ Re- 45
gibus, ac Dominis noſtris, vel hac de cauſa inter reliquos totius Mundi Reges primum locum deberi cum plures prouincias, imò & regna poſſideant, quàm alij ciuitates, & oppida, ex celebri doctrina Baldi *in l.1.ff.de offic. præfect. Prætor. & in l.ſed etſi milites, ff.de excuſat.tut.* Quæ † fulci- 46
tur illo Prouerb. *cap. 4. In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis*, & auctoritate D. Thom. *lib. 2. de regim. Princip. cap. fin.* Saluſt. D. Gregor. & aliorum, quos refert Chaſſan. *in Catal. glor. mund.5. part. conſider. 37.* & Aluar. Pelag. *de planct. Eccleſ. art.62.concluſ.6.* Quibus † addo Franc.Petrarch. 47
lib.3. Africa, vbi Scipionem Africanum inducit, Syphacem Numidiæ Regem aliis ob prædictos titulos præferentem:

—— Nomen fortaſſe Syphacis
Audiſti, cunctos illum præcedere Reges,
Fama refert opibus, nec auorum ſanguine quiſquam
Altior incedit. populis, vel vbere Regno.

Et idem poteſt confirmari ex multis aliis, quæ de præcedentia, & excellentia eorundem Regum
agentes,† tradunt etiam Thom.Gram.*in conſ.ciuil.* 48
169.num.16. Marc.Antòn.Natta *in conſ.638.n.19. in fin. vol.3.* Philipp. Portius *conſ. 167. num. 85.* Ioan.Bolognet.*conſ.1.num.209.in fin.* qui dicit ob hoc Regem Catholicum eſſe maiorem Regem, fortè, qui ſit in mundo, & idem dicit, & proſequitur Petr. Lindebergius, *rerum Europ. memorab.lib.2.* Marzarius *conſil.20.* Fuluius Pacia *de probat. lib. 2. cap. 35. & 38.* Simon Maiolus *in dieb Canic.4.tom. colloq.5. ex pag. 314* & nouiſſimè Hieron.Zeuallos.*in tract.de las Fuerças 1.part.*
gloſſ.18. num.2. Neque hoc † inficiari potuit 49
Chaſſan. *in 5.part. conſider.27.& 37.* licèt Galliæ partes defenderet, & de hoc Americano Imperio
mentionem non fecerit.† Elizabetha quoque im- 50
pia illa Angliæ Regina in edicto quodam anni 1591. de Philippo II. prudentiſſimo & inuictiſſimò Hiſpaniæ noſtræ Rege ſermonem effundens, apertè profeſſa fuit plures eum coronas, plura Regna, & nationes, plures etiam diuitias poſſidere, quam vllus vnquam Chriſtianus Princeps habuerit,vt refert Camil.Borrellus *d.cap.45. num.8.*

Et † qui pleniorem notitiam Regnorum, quæ 51
Hiſpaniæ Reges in vtroque Orbe poſſident, habere voluerit, adeat Boter.*in relat. vniuerſ.part. 2. lib.2.* Borrellum *d.cap.46.* Maluendam *d.lib.3. de Antichriſt.cap.15.in fin.* Bernard. de Aldret. *de antiq.Hiſpan.lib.3.cap.27. in princip.* & Bozium *lib.8.de ſign.Eccleſ.Dei,cap.1. pag.391. & cap.7. pag. 325. & de ruinis Gentium lib.8. cap.5. & de robore belli cap.4.pag.272.* Caſtellum de Bobadilla *in Polit. lib. 3. cap. 5. num. 2.* Anton. Ceruera *in*

lib.

lib. de obitu Reg. Philip. I I. diſcurſ. 2. cap. 20. &
nouiſſimè Fr. Ioan. à Salazar *in Politica Hiſpana,*
52 *per tot.* præcipuè *propoſit.* 1. §. 5. † Vbi eos conſe-
runt cum Sinenſibus, probántque potentiâ, &
maieſtate imperij præſtare, maximè poſtquam
illis hic Nouus Orbis acceſſit, & cum Romanis,
53 quorum † Monarchia fuit omnium, quæ vnquam
extiterunt ampliſſima, vt habetur *Daniel.* 2. &
apud Dionyſ. Halicarnaſ. & Polyb. *lib. 1. in princip.*
& concludunt, viginti ac pluribus etiam partibus
54 ab Hiſpania ſuperari. Nam † circundat, ac planè
cingit vniuerſum ipſum terrarum Orbem, & ab
Oriente ad Occidentem diffunditur, ita vt poſſit
quis totum Orbem circumnauigare Hiſpani ſem-
per Imperij terras pertingens.
55 Et cùm per modum hyperboles † in Sacra
Scriptura, & in prophanis Auctoribus Solis
Orientis & Occidentis termini proponantur, vel
cœli à terra diſtantia, cùm ingens aliquod inter-
uallum deſignare intendunt, vt patet *ex Pſalm.* 5.
& 122 Senec. *in Hercul. furen.*

Patrem probauit inde qua lucem premit
Aperitque Thetis,

Virgil. 6. *Æneid.*

Quantum ad Ætherium cœli ſuſpectus Olym-
pum.

Cum aliis traditis ab Eraſmo *in adagio, Ingens in-*
teruallum, & Martin. Delr. *in adag. ſacris 2. tom.*
56 *adag.* 312. *&* 313. *pag.* 101. Hoc tamen †, non ſo-
lùm hyperbolicè, ſed verè de diffuſa Monarchia
Hiſpani Imperij affirmare poſſumus: nam naſcen-
tis, & Occidentis Solis terminis, vt diximus, per-
ſtringit, & conſequenter longè etiam maior eſt,
quàm cœli à terra diſtantia. Etenim, vt rectè no-
tat Eugubinus *ſub dict. Pſalm.* 5. longiùs diſtat
57 Ortus † ab Occaſu, quàm cœlum à terra: nam à
cœlo ad terram eſt hemiſphærium, ac dimidium
diametri, ab Ortu ad Occaſum tota diameter.
58 Quòd ſi † Perſarum Reges pro gloria duce-
bant, omnium fluuiorum aquam, & omnium pro-
uinciarum glebam aliquam penès ſe habere, vt
ſic oſtenderent ſe omnem terram, & mare imperio
poſſidere, veluti ex parte totum quærentes, vt pro-
dit Plutarch. *in vita Alexandri*: D. Cyrill. *ſup.*
Iſaiam cap. 14. Gaſpar Sanctius *ibidem, num.* 18.
pag. 170. & Briſſonius *de Imper. Perſarum lib.* 1.
59 *pag.* 60. Quantò † veriùs, & præſtantiùs Catholi-
ci noſtri Reges gloriari poſſunt, qui non glebas
tantùm, & vaſcula aquæ, ſed integras prouincias,
& regna in omnibus ferè mundi partibus ſuo im-
perio poſſident atque coërcent.
60 Et ita † de Hiſpania noſtra non ſolùm illud
prædicari poteſt, quod de Roma olim Virgil. hy-
perbolicè dixit:

Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris,

Sed illud etiam encomium, quod Claudian. *in 4.*
panagyr. de Conſul. Honor. licèt in alium ſenſum
ſcripſit:

Subdidit Oceanum ſceptris, & margine cœli
Clauſit opes.

61 Vel illud † Paulini Epiſcopi *in epiſt. 3. ad Au-*
ſon. Gallum, inter ipſius Auſonij opera, dum
eandem Hiſpaniam celebrans, veluti propheticè
dixit:

Qua geminum fœlix HISPANIA *tendit in*
æquor
Latáque diſtantis pelagi diuortia complet
Orbe ſuo, fines ponens in limite mundi.

Non enim vt anteà, Oceani tantùm & Medi-
terranei maris limitibus clauditur, ad quos Pauli-
nus reſpexit, ſed imò ipſum quoque Oceanum, &
tot in eo repertas inſulas poſſidet, & vltra illum,
hunc Nouum Orbem, adeò latè patentem, &
nouum etiam æquor Oceano anteà incognito longè
maius, quod mare DEL SVR appellatur, vt alibi
diximus.

Qua de cauſa, ſi Reges noſtri hac in parte
aliorum Ducum exempla ſequerentur, † quorum 62
antiquus mos fuit, à gentibus, & prouinciis
ſubactis nomina mutuari, vt conſtat ex princip.
Inſt. Iuſtinian. vbi Balduin. Hotmanus, Pichard.
& alij, & ex latè traditis ab Alexand. & eius ad-
ditionat. Tiraquel. *lib. 2. dier. gen. cap.* 11. Thom.
Bozio *de ſign. Eccleſ. lib.* 11. *cap.* 2. *pag.* 439. vbi
ſuperbos † aliquos titulos adducit, quos ſibi Gen- 63
tiles Reges adſcribunt; & Simon Maiol. *d.* 4. *tom.*
Canicul. colloq. 5. *pag.* 337. *&* 338. vbi de vanis
Turcarum Imperatorum titulis loquitur, † plures 64
profectò paginæ in illis ſpecialiter numerandis
implendæ eſſent. Quis enim recenſeat, vt verba
Poetæ detorqueam:

——— *Victas longo ordine gentes,*
Quàm variæ linguis, habitu tam veſtis, &
armis,
Aut genus Occiduum, & diſtinctos numeret
Indos.

Vel vt alter non minus verè, & poeticè dixit:

Oceani ingentes terras, vaſta æquora, linguas
Hactenus ignotas, atque aurea ſæcula noſces,
Et gentes nudas expertes ſeminis atri
Mortiferi nummi, populiſque auróque feracem
Torrentem Zonam,
Parcat veneranda vetuſtas:

Quod cernens † inuictiſſ. ille Rom. Imper. & 65
Rex noſter Hiſpanus Carolus V. ſatis habuit in-
ſignibus ſuis adiicere Herculis columnas cum no-
bili illa inſcriptione *Plus vltra*, circa cuius expoſi-
tionem & illuſtrationem, plura congeſſimus *ſuprà*
cap. 4. *ex num.* 43. *ad* 51. & Alanus Copus *Dia-*
log. 6. *cap.* 34. *pag.* 942. addit, inter reliqua illa cla-
riſſima, atque ornatiſſima eiuſdem Cæſaris tro-
phæa, quæ in honoratiſſimis illis Bruxellenſibus
exequiis memoriæ eius poſita ſunt, merito primum
locum illud obtinuiſſe, quod Nouum Orbi noſtro
Orbem patefecerit exteris gentibus Chriſtiano
nomini additis, & multis Regnis, prouinciiſque
aucto Hiſpano Imperio.

Et in idem reſpicit † ſymbolum aliud quod in 66
Ticinenſi Academia Regi Catholico Philip. I I.
aptè appoſitum fuiſſe ſcribit Camillus Gallinius
lib. 10. *de verb. ſignif. c.* 35. *n.* 18. & poſt eum Di-
dac. Valdeſ. *de dignit. Reg. Hiſp. c.* 12. globus vi-
delicet inferioris Orbis terrarum, à ſtellari octauæ
ſphæræ cœlo æquinoctiali circulo diſtinctus, hac
littera, ſiue inſcriptione adiecta, *Cum Ioue*, vt ſi-
gnificaret; quòd quemadmodum de Auguſto Cæ-
ſare aſſentatoriè à Virgilio dictum fuit, diuiſum
Imperium cum Ioue habuiſſe, in illo diſticho,
quod vulgariter circumfertur:

Nocte pluit tota, redeunt ſpectacula mane
Diuiſum Imperium cum Ioue Cæſar habet.

Ita Deum, cuius omnia ſunt, & per quem Re-
ges regnant, cœlum quidem ſibi ſumpſiſſe, Philip-
po verò, vt eius Vicario, totius Orbis temporalem
gubernationem tribuiſſe, poſtquam eum vltra alia,
quæ poſſidebat, his Occidentalibus Regnis, &
Prouinciis præfecit. Quod † non minùs egregiè 67
Vlyſſipone expreſſum legimus in coronatione de-
ſideratiſſimi Philippi I I I. an. 1619. dum Cybeles,
& Neptuni effigies in triumphali arcu collocatæ

fuerunt, Solis & Lunæ radiis inſignitæ cum hac
inſcriptione:

Telluris, mariſque ſimul, cui numina parent
Lunáque, Solque ſimul, lex eſt, famulentur vt illi
Quem colimus tuus eſt Sol quando illuminat Orbem
Antipodas (gens illa tua eſt) illuminat illa.

Et poſt hæc ſcripta, ad meas manus peruenit
liber, cui titulus: *Teatro de las Grandezas de
Madrid*, Auctore Mag. Ægidio Gonçalez
Dauila Regio Chroniſta, ſiue Chronographo,
viro ob morum probitatem, & omnigenæ littera-
turæ, ac præcipuè hiſtoriarum cognitionem, qua-
uis laude digniſſimo; qui in præfatione hunc ar-
ticulum, relato duntaxat Bozio Engubino, bre-
uiter pungit, & carmina illa Naſonis, *lib.1.
Faſtor.*

Iuppiter arce ſua cum totum ſpectet in Orbem
Nil niſi, Romanum, quod tueatur habet.

Veriùs & propriùs de Hiſpana Monarchia, paucis
mutatis, ita chriſtianè proferri poſſe eleganter
animaduertit:

Cum Deus ex alto totum proſpectet in orbem
Vix niſi Iberiacum, quod tueatur habet.

68 Quarta denique ratio, † quæ præcipuè Hiſpa-
norum Regum, & Regnorum gloriam in hac
tanti Orbis detectione commendat, inde peti po-
teſt, quod videamus, eorum ingi cura, & nun-
quam intermiſſa pietate effectum eſſe, vt tot, ac
tales prouinciæ, quot, & quales ſuprà commemo-
rauimus in vnam veri Dei religionem, diuinique
cultus conſenſionem adducerentur, & coniunge-
rentur; ita vt ex omnibus mundi partibus legati
cum donis, ad obedientiam Romanæ Eccleſiæ
69 præſtandam, aduenerint, & † noſtrorum diligen-
tia, poſteriori hoc ſæculo, plures Chriſto nationes
dederit, quàm ſuperiora ferè omnia ſimul, vt paſ-
ſim conſiderat, & oſtendit Thomas Bozius *in
tract. In per.pend.à virt.cap.13.In fin.& cap.ſeq.&
de Ital.ſtat.lib.3. cap. 5.& in ſæpè citato tract. de
ſign.Eccleſ. Dei, lib.4.cap.3. in princip. pag.131.
& cap.4.pag.137.& cap.6.pag.140.& lib.7.cap.6.
pag.281.& lib.3.cap.1. pag.492. & lib.10. cap.4.
pag.212.& lib.20.c.6. pag.133.& 134.& lib.21.*
70 *cap.5.pag.377.* Alanus Copus † *Dialog.6.cap.34.
pag.943.* qui hanc religionis Noui Orbis immu-
tationem his elegantiſſimis verbis ſublimat: *Hu-
ius verò in Orbe Nouo detegendo, & ad rectam
Fidem traducendo, diuini beneficij magnitudo tanta
eſt, vt ſecundùm illud, quo mundi opifex atque
ædificator Deus hunc condidit; & incarnati Chriſti
beneficium nullum vel prophana, vel ſacra littera
illuſtrius complecti videantur.*

71 Ianus † etiam Iacobus Boiſſardus, non inele-
ganter eiuſdem conuerſionis magnitudinem fate-
tur, & laudat, ſic canens:

Inter quos terra illa Notis Zephyriſque ſubacta,
Quæ toto à nobis diſſidet Oceano,
Cui nunquam conſpecta Helica, ſeptémque Triones,
Aut inſtat gelidis, quæ Cynoſura rotis.
Gens Ogygæ ſata antiquo, Ianique nepotum
Progenies, duris edita ſyderibus.
Gens patribus priſcis incognita, ſuetáque duri.
Sub Dio quouis tempore corporibus,
Nunc Chriſto aſſertam maiore ex parte videmus
Puráque thuricremis dona adolere focis,
Nunc paſſim ingeniis melioribus eſſe politam
Cernimus, & mores erudiiſſe feros
Artes, & cultum verſata diſcere terræ, &
Martia conſulta Pallade bella ſequi, &c.

Et idem tractant † & extollunt Paul.Iouius *lib.12.* 72
ſuæ hiſtor. Zurita *lib.1.hiſt.Reg. Cathol. cap.13.&*
Camill.Borrel. *de præſtant.Reg. Cathol. cap.43. ex
num.58.* Anaſtaſ. Germon. *lib.3. de ſacr. immunit.
cap.13.num.40.* Didac. Valdes *de dign.Reg.Hiſp.
cap.19. num.52* Dom.Greg. Lop. Madera *de ex-
cellent.Hiſpan.Monarch.cap.6.fol.44.* Fr. Thom.à
IESV *de procur.omn.gent.ſalute lib.21.part.cap.8.*
& alij, quos adduximus *infrà, lib.2. cap.4. n.23.*
Balthaſ. Chauaſius *de notis Eccleſ. lib.3. cap. 3.
pag.738. & ſeq.* Vbi ait, ſic impletum fuiſſe illud,
*A Solis ortu vſque occaſum laudabile nomen Domi-
ni.* Et ſic Eccleſiæ † filios in circuitu menſæ Do- 73
mini, per quatuor Orbis partes expanſæ, & præ-
paratæ, ſedentes Sacrorum Sacramentorum, Ca-
tholicæque doctrinæ fructibus opipare, ac dul-
ciſſimè perfrui. Et ſic denique Eccleſia Romanam
ſicuti abundantem vitim omnibus in lateribus do-
mus, id eſt, in vniuerſis terrarum angulis, radices
& ramos extendiſſe.

Quibus † adiici poteſt aliud, quod non minori 74
veritate, quàm pietate notauit Bozius *lib.9. de ſign.
Eccl.Dei.ſig.37. c.11.pag.376.* Videlicet mediante
Hiſpanorum cura, hodie effici, vt ſemper & in
omni loco Deo piè preces fundantur, & quòd
omnibus horis laudent eum omnes populi, ſacra-
rum Miſſarum ſolemnia celebrent, & illum verſi-
culum cantant, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui
ſancto*, ſuppoſito, quòd vbi in vna parte Orbis Sol
illuceſcit Catholicis, & prima vocatur, alibi occi-
dit, vel eſt Solis hora tertia, aut ſexta, aut nona,
veſperi, aut matutini, & preces iſtis horis aſſigna-
tæ recitantur, Quo in ſenſu † accipit, & impleri 75
dicit illud Pſalmographi: *Dies diei eructat ver-
bum, nox nocti indicat ſcientiam.* Et, *Laudate Do-
minum omnes gentes, laudate eum omnes populi.* Et
Habacuc: *Laudis eius plena eſt terra.* Et Iſaï. c.6.
Plana eſt omnis terra gloria eius. Et Malach.1. *Ab
ortu Solis vſque ad occaſum magnum eſt nomen
meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, &
offertur nomini meo oblatio munda.*

Genebrardus † quoque eandem noſtrorum Re- 76
gum curam, & diligentiam in Chriſti Fide ex-
tendenda, & diſſeminanda multis nominibus lau-
dat *lib.4. Chronic. anno 1492.* vbi rectè inter alia
conſiderat, quo anno bellum Hiſpanum perfectum
eſt contra Mauros, initium † habuiſſe expeditio- 77
nem ad Indos Occidentales, *quaſi Hiſpanorum
opus ſit, expugnare Infideles & Paganos.* Quòd
etiam, vt peculiari animaduerſione dignum, nota-
uit Antonius de Herrera *in hiſtor, gener. Ind. de-
cad.1.lib.2. cap.3. pag.51.* & Alanus Copus *dict.
Dialog.6. cap.36. pag.952.* vbi cum Regum Hi-
ſpaniæ admirabilem in Fide conſtantiam com-
mendaſſet, & quòd Mauros tandem prorſus tota
Hiſpania Granatenſi bello fortiſſimè exegerint,
ſubdit: † *Qui glorioſus finis, initium fuit Noui* 78
*Orbis peruestigandi, ita vt in eos noua Deus in
dies beneficia veteribus accumularit, & in perfi-
dos Mauros licèt ſeram iuſtiſſimam tamen vindi-
ctam rependerit.*

Sed non minus in eodem articulo expendenda,
& attendenda eſt alia conſideratio † eiuſdem Ala- 79
ni Copi *d. Dialog.6. cap.24. pag. 945. & cap.39.
pag.969.& 970.* Thom.Bozij *d.lib.4.de ſign. Ec-
cleſ.Dei.cap.4.p.135.& ſeq* Ant. Poſſeuin.1. *tom.
Bibliot.lib.1.c.7.p.5.in fin.* Fr.Ant.de San-Roman.
in hiſtor.Ind.Orient.lib.2.cap.1. Fr.Thom.à IESV
in

in proleg. ad lib. de procur. omn. gent. ſalut. pag. 2. & Fr. Ioan. à Torquemada *in Monarch. Indian. in prologo 4. tom. & in lib.* 18. *cap.* 2. qui aduertunt, hanc Fidei propagationem, & per adeò remotas & Barbaras nationes prædicationem eo tempore factam fuiſſe, quo maiores aduerſus ſanctam Dei Eccleſiam per hæreticos; & alios eius hoſtes tempeſtates concitatæ ſunt, & quo plures ex antiquis eius aſſeclis à Fide ſemel ei data deficere-

80 rant. Idque ad ſumma Catholicorum † Hiſpaniæ, Portugalliæque Regum ornamenta, egregiámque laudem referendum eſſe, per quos Deus Nouum quendam Orbem oſtenderit, non tam fœlicem gemmarum, & auri, quibus abundat, copiâ, quàm quòd idolis excuſſis, verum Chriſti Euangelium magna ex parte ſuſceperit, eóque beatiorem, quò longiùs maximo maris, & terrá-

81 rum tractu ab iſtis ſectis diuiſus eſt. Vt † ſic diuina oracula impleantur, quæ pollicentur, Eccleſiam nunquam defuturam, & in locum eorum, qui ei perfidè oblatrant, & reſiſtunt, alios atque alios colonos, & agricolas è Gentibus Deum euocaturum, quibus vinea ipſius ſacrarum ſcilicet rerum obſeruatio, adminiſtratio, & cultus commendetur, vt habetur in *Pſalm.* 2. & apud Iſaïam *cap.* 6. & Matth. *cap.* 21.

82 Eſt † enim in hoc, vt in reliquis, Dei prouidentia ſummè admirabilis, & quemadmodum in rebus naturalibus nihil interit, vt non aliud generetur, ſic in Chriſtiana religione, iam inde à fœlici ipſius ortu, vſu veniſſe obſeruatum eſt, vt nunquam alicubi interuerſa ſit Catholica Fides, quin alibi fœliciter ſuccreſcat, quod illam deceſſionem reſarciat, vt plurimis exemplis oſtendunt auctores *ſuprà* citati, præcipuè Thomas Bozius *d. cap.* 4 *per totum, & de ruinis Gentium lib.* 6. *cap.* 9. Genebrard. *lib.* 4. *Chronic. anno* 1297. & 1521. & elegantiſſim. Fr. Ioann. Marquez *in Gubernat. Chriſtian. lib.* 2. *cap.* 24. *in fine.* Vbi inter alia

83 obſeruant, † glorioſiſſimæ Auſtriacæ familiæ trophæa eo tempore in Occidente augeri cœpiſſe, quo in Oriente Turcarum Imperium radices agebat, & vbi Lutherus diram tot hæreſium labem

84 per Germaniam euomuit, † Beatiſſimum Hiſpaniæ decus Ignatium à Loyola ſuæ Societatis inſtituta, & milites præparaſſe, qui aduerſus perfidum illum Hæreſiarcham, & eius ſequaces, & verbo, & ſcriptis, vt faciunt & fecerunt ſemper, acriter & fœliciter decertarent. Et hoc eſt, quod

85 ante omnes monuiſſe videtur † D. Hilarius, dum inquit: *Eccleſia, dum perſequitur, floret; dum opprimitur, creſcit; dum contemnitur, proficit; dum læditur, vincit, dum arguitur, intelligit; tum denique ſtat, cùm ſuperari videtur.*

Idem etiam Genebrard. *ſup. Pſalm.* 67. *verſ.* 37.

86 mirabiliter oſtendit, † Antichriſto obuiam iri per hanc Fidei in Orientalibus & Occidentalibus Indiis dilatationem, illúmque ab earum Regibus, & incolis eſſe conficiendum. *Cui myſterio* (inquit) *Portugalenſes & Hiſpani in ſuis ad illos populos nauigationibus, & conuerſionibus iam anno M.D. inſeruiunt*: Genebrardum refert & ſequitur Maluenda *lib.* 5. *de Antichriſt. cap.* 18. *pag.* 299. & *lib.* 4. *cap.* 16. *pag.* 432. vbi adducens verba Caietani *ſup. Lucam cap.* 18. dicentis, ſuo iudicio, Antichriſtum propè eſſe, cum exiguus verè fidelium numerus iam apparere videretur, & magna mundi pars Mahumetana eſſet, & parua Chriſtianis relicta; tot Hæreſibus & Schiſmatibus, ac prauis vſibus repleta eſſet, ſubiicit Maluenda: *Sed*

vt minus eius (Caietani ſcilicet) *ſeu vaticinium pertimeſcamus, facit ampliſſima per Nouum Orbem Fidei propagatio, & quæ etiam hoc tempore paratur Sinarum conuerſio, plantato iam Euangelio in Iaponiis, Philippinis, & innumeris nouis, tum inſulis, tum regionibus, atque etiam noſtris temporibus Eccleſiarum Ægypti, & Æthiopiæ, atque Ruthenorum ad Eccleſiam mira Dei benignitate facta aggregatio.*

Sed ſubiicere libet † duo ad eandem rem ſpectantia incertorum auctorum Epigrammata, quæ extant apud Iacob. Gretſerum *in ortu S. Crucis, part.* 5. *pag.* 189 & 291. primum ſic habet: 87

Poſt ſe Sol tenebras linquit, qua cedit ab ora
Vmbris opacans hanc tegit caligine.
Hinc ſyncera fides retrahit ſua lumina, quare
Incumbit errorum grauis nox Ocyus.
Partibus è noſtris ſenſim demigrat ad Indos
Gloria Crucis, dum furit, & ardet hæreſis
Antipodas ſed adit, qui grato pectore lucem
hanc
Captum, honorant mente pura, & ſimplice.

Secundum verò ſic:

Hæreſis heu pridem conuicta eſt argumentis
Ipſa, mirandis, prodigiiſque Crucis,
Et quia de templis inſignia ſacta ſalutis
Suſtulit, & paſſum, quâ potuit illa dedit:
En ex Orbe Nouo mittit natura peregrè
Noſtro Orbi ſobolem, munera rara ſuam.

Hæc cùm ita ſe habeant, mirum videri non 88 debet, DEVM OPT. MAX. † Hiſpanorum Regum Maieſtatem, & potentiam extuliſſe, cùm ipſi Diuinum eius nomen, numen, & cultum tot ſumptibus & laboribus inter has incultas & ignoratas nationes extolli & propagari curauerint. Quod rectè & piè conſiderant Bozius, & Thomas à IESV in locis *ſuprà* relatis; idem Thomas Bozius *de ruinis Gentium lib.* 2. *per totum*: Valençuela *in monit. contra Venetos,* 5. *part. n.* 207. Camill. Borrell. *de præſtant. Reg. Cathol. cap.* 43. *num.* 60. Idem Bozius *lib.* 20. *de ſign. Eccleſ. Dei, ſigno* 32. *cap.* 1. *& de ruinis Gentium lib.* 2. *per totum*; & magis in terminis *lib.* 7. *cap.* 4. *pag.* 636. *& ſequent.* Anton. Poſſeuin. *in Biblioth.* 2. *tom. lib.* 16. *cap.* 9. *pag.* 270. Torquemada *dict. lib.* 18. *cap.* 2. Pat. Marquez *in d. Gubernat. Chriſtian. lib.* 2. *cap.* 30. & latè & eleganter Pat. Balthaſ. Chanaſius *de notis veræ religion. lib.* 4. *cap.* 4.

Vbi vel hoc exemplo † nefandum Machia- 89 uelli & Bodini dogma conuincunt, qui religionis Chriſtianæ curam, & fidelem obſeruationem inter præcipuas cauſas proponere auſi ſunt, quæ multa Regna, atque Imperia euerterunt. Contra expreſſas Diuini Spiritus † promiſſio- 90 nes, qui ſe eos honorificaturum, & gloriis, victoriis, atque Imperiis auctorum, ſæpè pollicetur, qui Dei gloriam, & honorem quæſierint, & eius Fidei, ac nominis defenſionem, & dilatationem ſuſceperint; de quibus agitur 1. *Reg.* 2. *Prouerb.* 1. *Leuit.* 26. & *ad Hebr.* 11. *verſ.* 32. 33. & 34. & dicam *infrà lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 41. & 59. & *cap.* 22. *num.* 13.

Neque † hoc ipſos etiam Ethnicos latuit, quo- 91 rum veteres, ſi Athenæo credimus *lib.* 12. ita vaticinati fuerunt:

Semper eris fœlix, venerans gene numina
Diuum,
Donec plus ſuperis fueris venerata virum
quem

Intima ſeditio tunc, & tibi prælia ſurgeat.

92 Et Poëta alter diſertiſſimus, † imperium ſine
religionis cura non magis ſtare, vel augeri poſſe,
quàm humanum genus ſine vxorum conſortio.
93 Atque ob hanc cauſam † Auſtriacam domum tot
incrementa habuiſſe, & pro armorum inſignibus
albam faſciam in campo ſanguineo geſtaſſe, ſic
elegantiſſimè oſtendit:

Humanum cum Plaſta genus ſibi conderet, vnum,
Non vidit ſatis eſſe hominem, niſi iungeret illi
Conſortem, ſine qua nequeat conſiſtere Regnum,
Quod Medus, quod Perſa habuit, quod Græcus, & inde
Romanus, genuit Mauors ſine coniuge prolem.
At Medus ſic Perſa ruit, ſic Græcus, & ipſe
Romanus, Deus imperium ſine fine daturus
Connubio Marti coniunxit Religionem;
Auſtriacámque habitare domum per ſæcula iuſſit,
Et ſpargat cum Sole ſimul ſua ſceptra per Orbem,
Candida Religio eſt, rubet alter ſanguine coniux,
Auſtriaca hinc inſigne domus cum ſanguine candor.

94 Sed cum inuidia † ſemper virtutis, & gloriæ co-
mes eſſe ſoleat, & præclara aliorum geſta inſe-
ctetur, teſte Cicer. *lib.4. ad Heren. & lib.2. de
orat.* Ammian. Marcellin. *lib.35. hiſtor* Iuſt. Lipſius
*in cent.3. ad Belgas epiſt. 14. & in oper. crit. lib.5.
epiſt.14.* Auctor pictæ poëſis *pag.41.* & aliis, quo-
rum dicta copioſè refert Ioan. Bapt. Valençuela *in
diſcurſ. ſtatus, & belli, part. 2. conſiderat. 18. ex*
95 *num. 42.* non defuerunt aliqui † Scriptores parum
Regibus, & gentibus noſtris affecti, qui eorum
gloriam inde euacuare conantur, quod magis au-
ri, & argenti cupiditate, quàm religionis zelo in
prædicto opere laborauerint. In quo præſertim ni-
96 mis nos inſectatur † Hieronymus Benzo in tota
ſua hiſtoria Noui Orbis, quam videtur ad Hiſpa-
ni nominis odium excitandum, duntaxat ſcri-
97 pſiſſe. Quapropter † hæretici eam feſtinè arri-
pientes quibuſdam procemiis carminibus, & ad-
ditionibus, quæ ſimiles, & maiores alias Hiſpano-
rum iniurias continent, locupletarunt, & Latino
ſermone donatam typis, & iconibus excuſerunt
in 4 5. & 6. part. hiſtor. America. In octaua etiam
parte repoſuerunt relationem quandam ſecundæ
nauigationis factæ à Britannis in regionem Guia-
nam ſub Gualthero Ralegh anno 1596. vbi
pag 90. alia in eandem rem procaciſſima verba
repetiuntur. Quæ omnia meritò expurgari iuſſa
ſunt in vltimo indice librorum prohibitorum an-
no 1613. vt & *ſuprà cap.5. num.48.* monuimus.

Idem odium non obſcurè detegit Traianus Bo
calinus *in ſuis nuntiis Parnaſſi cent.1. cap.90.* dum
futilibus quibuſdam rationibus motus, tanti Or-
bis detectionem, & detectores imprudentiſſimè (ne
dicam impudentiſſimè) notat, & damnoſam po-
tiùs, quàm vtilem hominibus fuiſſe oſtendere ni-
titur.

98 Honoratus † quoque Faſitellus *epigram. ad
Scipionem Capycium, 1. tom. deliciarum Italorum
Poëtarum, pag. 959.* eiuſdem auaritiæ crimen his
carminibus Hiſpanis impingit:

O ego quid ceſſo? populique, vrbéſque valete,
Et quacumque leuis compita vulgus amat
Vulgus, in extremis quæſita Themiſtia terris
Cui placet, incertis, & Calicuta viis.
Neſcio qua Calicuta nouo ſub Sole repoſta
Æternum Hiſpana munus auaritia
Nempe parum fuerat, noſtris dueſcere regnis,
Et verſare auida faſque nefaſque manu.
Intactos niſi claſſe noua penetraſſet ad Indos,
Intentata rudis Tethyos ad ſpatia.
Scilicet à curuo miles digreſſus aratro
Præceps trans terras, & maria alta ruit;
Iámque ſuper Solis curſúſque æſtúſque perennes,
Audet in ignotum tendere vela ſalum.
Sic alius nobis alio micat Orbe Bootes
Merſáque ſub ſtygio gurgite terra patet,
Quid facis abdemus? gemmas, aurúmque reconde,
Muneribus perdis téque, tuóſque tuis.

Alter etiam Poëta non minùs acutè, circa idem
argumentum ſibi luſiſſe viſus eſt dum ſcripſit:

Celsiber Indorum ſitiens (vt fama) ſalutem,
Et Chriſto multas quærere certus oues:
It, redit, ædificat, templis imponit honorem,
Corporáque infuſis Barbara luſtrat aquis,
Nec labor incaſſum, & quidni conuerteret Indos
Voce, manu montes vertere qui potuit?

Verùm huic † calumniæ facilè reſponderi po 99
teſt, quòd etſi plures vulgaris conditionis homi-
nes, qui in has olim regiones transfretarunt, di-
uitiarum deſiderio potiſſimè ducerentur, atque eis
conquirendis intenti, plura mala miſeris Indis ir-
rogauerint: Glorioſiſſimi † tamen & Piiſſimi 100
Reges, & Domini noſtri, haudquaquam hunc ſi-
bi ſcopum præpoſuerunt, ſed Diuini nominis ho-
norem, & Fidei exaltationem, ac propagationem
imprimis exoptantes, reliqua temporalia emolu-
menta acceſſoria eſſe iudicarunt: ad quod indeſi-
nenti cura, & nunquam intermiſſa pietate, innu-
mera mandata, inſtructiones, ordinationes, & le-
ges ab initio huius conquiſitionis ediderunt, de
quibus alio in loco ſpecialiùs agemus, & aduer-
ſus duces & milites, qui earum tranſgreſſores
fuiſſe probati ſunt, ſeueriſſimè animaduerti iuſ-
ſerunt.

Cuius pietatis, zeli, & mandati memor † in- 101
ſignis ille Dux Chriſtophorus Columbus, ſimul
atque extendit in terram illius paruæ inſulæ Gua-
nahani, in genua procidit, atque ſublatis ad cœ-
lum manibus, fuſiſque præ gaudio lachrymis,
hanc ad Deum orationem habuit, vt narrat Petr.
Martyr *in decad.1. Noui Orbis*; & additionator
Benzonis *lib.4. cap.8. pag.34. Domine Deus æter-
ne, & omnipotens, ſacro tuo verbo cælum, terram, &
mare creaſti: Benedicatur & glorificetur nomen
tuum: laudetur tua maieſtas, quæ dignata eſt, per
humilem ſeruum ſuum procurare, vt eius ſacrum
nomen agnoſcatur, & publicetur in hac altera mun-
di parte.*

Eandémque † proteſtationem, ac profeſſionem 102
reliqui ſequentes Duces & Archigubernii in ſuis
detectionibus eorundem Regum Catholicorum
nomine feciſſe reperiuntur; prout Anton. de Her-
rera *in libris hiſtor. gener. Ind. Occident.* paſſim
oſtendit.

Quòd ſi † hi ad diuitias, & theſauros Indiæ 103
mentis aciem duntaxat intenderent intra proprios
Hiſpaniæ limites alios profectò non minores in-
uenire poſſent, iuxta ea, quæ de vberrimis, & di-
tiſſimis eius auri & argenti fodinis latè tradit Pi-
neda *lib.4. de reb. Salom. ferè per totum*, & nos aliis
in locis opportuniùs diximus & dicemus.

Regnum igitur † Chriſti & Eccleſiæ magis 104
quam

quàm propriùm amplificare præcipuè conati ſunt,
& non auaritia, ſed religionis ardentiſſimus zelus,
tantos animos occupauit, eximiis ſemper votis
optantes, vt ſuo labore, ſumptibus & induſtria
veri Dei cultus vbi coaluit, altas radices mitteret,
vtque eò protenderetur, quò anteà nunquam
pertigerat. & vt candidiſſimum Fidei Catholicæ
lumen ad eos tranſitum faceret, qui in tenebris, at-
que in vmbra mortis per tot ſæcula iacuiſſe, com-
perti ſunt.

105 Quam certam & veriſſimam † aſſertionem
aduerſus malè feriatos nebulones illos, quorũ ſuprà
meminimus, optimè tuentur reliqui doctiſſimi &
grauiſſimi Auctores *ſuprà num.* 69. 72. *&* 84. rela-
ti, & grauiter pro ea pugnat Gregor. Lopez Ma-
dera *de excellent. Hiſpan. Monarch. cap. 6. fol.* 44. *&*
cap. 9. fol. 74. Bartholom. Leonard. de Argenſola
in hiſtor. Malucarum lib. 2. *pag* 84. *&* 85. & no-
uiſſimè Regius Chronographus Ludouic. Cabre-
ra *in vita Philippi II. lib. 7. cap. 8. pag.* 419. *&*
106 *pag.* 424. vbi † huius Regis piiſſimum dictum
enarrans, qui cùm Philippinis inſulis detectis; &
plurimis indigenis aquâ baptiſmali luſtratis, de eis
deſerendis ob terræ inopiam, & plures Regij æra-
rij ſumptibus rogaretur, reſpondit, ſe pro vnius
tantum ſacelli, aut Chriſtiani conſeruatione, non
ſolùm Indiarum prouentus, verum & Hiſpaniæ
reditus omnes, ſi illi non ſufficerent, libentiſſimè
expenſurum. Neque vllo pacto abſque Euange-
lij luce quaſlibet prouincias, quantumuis inopes
& incultas, derelicturum, cum Apoſtolici mune-
ris vices ſibi, & ſuis in hac prædicatione iniun-
ctas agnoſceret; quod reipſa completum tam in
his inſulis, quàm in aliis prouinciis, & plurimis
Regiis ſchedulis cautum videmus, quarum alio in
loco meminimus.

Poteſtque ex ipſo opere, quod peractum eſt
107 ſatis euidenter oſtendi: Etenim † Deus ad faci-
nora ita præclara non tam eos eligere & iuuare
ſolet, qui diuitiarum cupiditate, & Regni proprij
amplificandi ardore ducuntur, quam qui Religio-
nem totis neruis defendere & extendere conan-
tur, iniurias propellunt & diuinum amorem, &
timorem mentibus & animis ſubditorum incu-
tiunt, vt probauimus *ſuprà num.* 8 91 *& ſequent.* &
apertè docemur Deuteron. *cap. 7. verſ. 7.* & aucto-
ritate D. Proſper. *in lib. Sent. ex Auguſt. cap.* 95. vbi
inquit: *Fortitudinem Gentilium mundana cupidi-*
tas fortitudinem Chriſtianorum Dei charitas facit.
Quibus alia adiicit P. Marquez *in Gubernat. Chri-*
ſtian. lib. 1. cap. 30 *&* 31.

Præterquam quòd eo tempore, quo † Catholi- 108
ci Reges Ferdinand. & Elizabeth, Columbo du-
ctore, nauales illas expeditiones cœperunt, diui-
tiarum cumulos, qui in his regionibus latebant,
penitus ignorabant, atque ita nihil de eorum glo- 109
ria, & pietate † detrahere poteſt; quod illos
poſteà forte oblatos acciperent, & in ſuſcepto
propagandæ Fidei voto huiuſmodi veluti illece-
bris, aut retinaculis diligentius & alacrius perſe-
uerarent, cum Deus forſitan hoc etiam fine tales
diuitias præparaſſe videri poſſit, vt notauimus 110
ſuprà cap. prox. num. 40. 41. *&* 58. Et † omnes ho-
mines ea natura ſimus, vt etiam ad res pias & ho-
neſtas magis accendamur; cum aliqua ſimul ſpe-
cies vtilitatis obiicitur; vt præclarè docet M.
Tullius *lib. 3. offic.* Ouid. *lib. 2. de Ponto, eleg. 3.*

Nec facilè inuenies multis in millibus vnum
Virtutem pretium qui putet eſſe ſui.
Ipſe decor recti facti ſi præmia deſit,
Non mouet & gratis pœnitet eſſe probum.

Et de bellicarum † expeditionum materia lo- 111
quens Herodot. *lib.* 5. inquit: *Operæpretium non*
eſt, ſuſcipere prælia pro terra neque multa; neque
ita feraci, & pro exiguis finibus, aduerſus eos,
quibus nihil eſt, neque auri, neque argenti, qua-
rum rerum cupiditate quis inducitur ad mortem
periclitandum. Et Lactantius Firmianus *lib.* 7.
cap. 4. de præm. Diuin. ita ait: *Quis eſt † vel tam* 112
ineptus, vel tam otioſus; vt aggrediatur facere ali-
quid, fruſtra, ex quo nullam vtilitatem, nullum
commodum ſperes?

Maneat ergo gloria & maieſtas Regum &
Regni noſtri aduerſus inuidorum calumnias Dei
prouidentia, directione, protectione, & tanti Or-
bis conuerſione, & acceſſione ſuffulta, & vt vi-
rulentis illis poëmatiis, *num.* 99. relatis, alio priori
& † veriori, ſatisfiat, caput, & librum iſtum ſic 113
REGEM, & HISPANIAM noſtram alloquentes
claudamus:

Magnus Alexander quem fruſtra optauerat
Orbem
Æqualem meritis Dî tribuere tuis.
Quem vincas, quem pace regas, cui ſydera
monſtres,
Æterno doceas ſacrificare Deo.

LIBER SECVNDVS,

IN QVO DE ACQVISITIONIS TITVLIS ſingulari ſtudio, & diligentia diſſeritur.

CAPVT PRIMVM.

Quàm ſit nobilis, & difficilis hæc de iuſta Indiarum acquiſitione tractatio, & à quibus fuerit ſeriò, aut etiam perfunctoriè agitata.

SVMMARIVM.

1 *Auctor cur in primo libro Hiſtoricum, & Coſmographum egerit?*
2 *Scriptores librorum omnibus diſciplinis vti debent*
3 *Apes imitari debent, qui libros legunt, & ſcribunt.*
4 *Auctoris tractatio in hoc libro ſecundo circa quid verſari debeat? & qualiter inſtituenda. Et num.50.*
5 *Indiarum Occidentalium acquiſitionis diſputatio multis difficilis viſa eſt.*
6 *Gloria maior ex arduis, & difficilibus comparatur.*
7 *Labor maior impendi debet, vbi maior vtilitas ſperatur.*
8 *Regum Hiſpaniæ dignitas, & maieſtas, ob Indiarum acquiſitionem, temerè ab aliquibus calumniatur.*
9 *Subditi debent famam, & honorem dominorum ſicut vitam tueri.*
10 *Vaſſalli qualiter iurent defendere vitam, & honorem Domini.*
11 *Auctor nunquam intendit aliorum ſcriptorum dicta ſupprimere aut pro ſuis venditare.*
12 *Scriptorum priorum laus poſterioribus quoque iuſtè aliquando debetur.*
13 *Librum ſuum quis illum appellare poteſt in quo aliorum dicta benè, & diſtinctè congeſſit, etſi de ſuo nihil adiiciat.*
14 *Accurſius in Iuris gloſſis pauca de ſuo habet.*
15 *Speculator fatetur, ſe ex aliorum velleribus telam ſuam ordiri.*
16 *Græci Philoſophi & Poetæ, plurima ab aliis dicta pro ſuis venditarunt.*
17 *Macrobij elegans locus expenditur.*
18 *Lubianus qualiter eos laudet, qui alienis ſcriptis commodè vti ſciunt.*
19 *Auctores recenſentur, qui generaliter tractant de dominio infidelium, & an ab illis auferri poſſit?*
20 *Auctorum operoſa nomenclatura proponitur, qui de iuſtitia acquiſitionis Noui Orbis ex profeſſo, vel perfunctoriè tractarunt. Et n.39.*
21 *Ioannes Lupus de Palacios Rubios, omnium primus de iure acquiſitionis Indiarum diſputare cœpit.*
Chiapenſis Epiſcopus laudatur, & plurima de eius vita, & virtutibus, & auctoribus, qui de eis agunt, ibid. Et n.27.
22 *Bartholomæus de las Caſas in ſæculo manes, & poſtea Ordinem Prædicatorum profeſſus, & Epiſcopus creatus, pro Indorum libertate, & vtilitate anxiè laborauit. Et n.26.*
23 *Epiſcopus Chiapenſis, quos libros, ſeu tractatus de Indorum materiis ediderit. Et n.25.*
24 *Epiſcopi Chiapenſis tractatus de Iure Indiarum præcipuè Confeſſionarium, cur colligi iuſſi fuerunt?*
28 *Ioannis Gineſij à Sepulueda vita, & ſcripta, præſertim quæ de iuſtitia debellationis Indiarum vulgauit.*
29 *Gineſij Sepulueda libri de iuſtis cauſis belli Indorum cur à Regio Conſilio intercipi iuſſi fuerint?*
30 *Licent. Elias de Albornoz ſcripſit tractatum parum conſtantem de conuerſione, & debellatione Indorum.*
31 *Petrus Malferitus ſcripſit reſponſum Apologeticum pro iuſtitia debellationis Indorum.*
32 *Marquardus de Suſannis ſpecialiter egit de iuribus acquiſitionis Noui Orbis.*
33 *Franciſcus à Vargas aliqua tradit pro tuenda acquiſitione Noui Orbis, & refert ſe longiora commentaria de hac quæſtione edidiſſe, quæ auctor non vidit.*
34 *Dominic. à Soto quid ſcripſerit, & ſcribere promiſerit de iuribus acquiſitionis Indiarum, & de ratione promulgandi Euangelij.*
35 *Ioan. Matiençus quos libros ediderit, & qualiter referat ſe in vno eorum de Indorum debellatione defendenda latè tractare.*
36 *Ioan. Matiençus ſcripſit librum Hiſpano ſermone de moderatione Regni Peru, & quid de eo auctor cenſeat?*
37 *Fr. Franciſc. à Victoria doctas relectiones ſcripſit de Indis inſulanis, ſiue de veris affectatis titulis dominationis eorum.*
38 *Gregorius Lopez laudatur, & qualiter ſcripſerit de iuribus dominationis Indiarum, refertur.*
39 *Acquiſitionis, & retentionis Noui Orbis iura, & titulos multi Doctores variis in locis examinant qui numerantur,*
40 *Ioſephi Acoſta ſcripta laudantur.*
41 *Inſt. Henrnius ſcripſiſſe dicitur librum de legatione Euangelica ad Indos capeſſenda, quem auctor non vidit.*
42 *D. Martha ſcripſit latè de dominio Infidelium, & Indorum, & Romani Pontif. poteſtate ſuper eos.*

43 *Hieron.*

43 *Hieron. Zeuallos laudatur, & qualiter ſcripſerit de iuſtitia acquiſitionis, & retentionis Noui Orbis.*

44 *Noui Orbis acquiſitionis, & retentionis tituli à præſtantiſſimis Hiſpaniæ I. C. tractari debuiſſent.*

45 *Magnos in magnis occupari decet.*

46 *Author ſperat, ſe aliquid in titulis acquiſitionis Noui Orbis congerendis, & illuſtrandis præſtiturum.*

47 *Primum locum inſcribendo qui aſſequi non poteſt, non ideò intenti ſui prouentum contineri debet, ex Cicerone.*

48 *Mare liberum titulus eſt cuiuſdam libri ab Anonymo aliquo hæretico editi, contra iura acquiſitionis & retentionis Indiarum.*

49 *Heretici, & ſectarij contumelioſi, & procaces ſunt, vbi cum Catholicis certant.*

50 *D. Seraphinus Freitas Luſitanus laudatur, & eius tractatus contra auctorem Maris liberi.*

51 *Bened. Ægidius etiam Luſitanus eidem libro, licèt non ita ex profeſſo, reſpondet.*

52 *Mendax meretur, vt etiam cum vera dicat, ei non credatur.*

53 *Adulatores ſibi, & iis, quibus adulantur, damnoſi ſunt.*

SVPERIORE libro ea omnia (ni fallor) ſatis dilucidè expoſui, & illuſtraui, quæ neceſſaria viſa ſunt ad cognoſcendum nomen, ſitum, naturam, hiſtoriam, ac gloriam detectionis Indiarum Occidentalium, de quarum iure ſermonem & tractationem inimus. In quo
1 † parum vereor Ariſtarchorum cenſuram, ſi qui fortè me potiùs Hiſtoricum, aut Coſmographum, quàm Iureconſultum egiſſe cenſeant. Suſceptum quippè opus id, vt apparet deſiderabat, neque aliter eius compago conſtare poterit, quàm ſi ex ſeparatis, & diuerſis diſciplinis, ædificij huius vni-
2 uerſitas conſtruatur. Vt in † ſimili ſcribit Iauolen. in l.cum qui ædes 23. ff.de vſucap. & Senec. ep.74. dum ait:

Inuicem hæc ſtudia commutanda eſſe, & alterum altero temperandum, vt quidquid ſectione collectum eſt, ſtylus redigat in corpus, apum imitatione,
3 *† quæ vagantur, & flores, ad mel faciendum idoneos, carpunt; deinde quidquid attulere diſponunt, ac per fauos digerunt:* & vt Virgil. noſter ait:

——— Liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas.

Quâ etiam eleganti ſimilitudine vſos reperio Lucret. *lib. 3. de natur. rer. in princip.*

Floriferis vt apes in ſaltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea, perpetua ſemper digniſſima vita.

Horat. *lib. 4. Carmin. Ode 2.* Simonidem apud Plutarch. *in eius vita,* Iſocrat. *in fin. orat. ad Demonic.* vbi ſic inquit: *Nam vt apes videmus omnibus quidem floſculis inſidere, de ſingulis autem vtilia carpere: ſic eruditionis comparandæ ſtudioſos, nihil inexploratum relinquere, ſed profutura quæ ſunt vndique colligere licet.* Macrob. *lib. 1. Saturnal. cap. 1.* vbi verba Senecæ ad litteram mutuatur, & tetigi ego *in meo tract. de crim. parric. lib. 1. cap. 11.* Neque abeſt D. Hieron. *aduerſus Vigilant.* ſic ſcribens: *Operis mei eſt, & ſtudij, multos legere vt ex plurimis diuerſos flores carpam: non tam probaturus omnia, quàm quæ bona ſunt, electurus: aſſumo multos in manus meas, vt à multis multa cognoſcam.*

Nunc † verò rerum ordine ita exigente, Nomocanonicum ſermonem (id eſt mixtum ex Ciuilis, & Canonici iuris diſciplina) & maxima etiam ex parte Theologicum inſtituemus, dum in ſecundo hoc noſtræ tractationis libro de iuribus, ſiue titulis agere deſtinamus, quibus fœliciſſimi & potentiſſimi Hiſpanorum Reges, & Domini noſtri has Noui Orbis Prouincias tot laboribus, & expenſis (vt diximus) perluſtratas, ditioni ſuæ ſubijcere, & adiicere potuerunt. 4

In quo planè agnoſco, † arduum me, & difficile onus meis humeris impoſuiſſe cum hæc diſputatio tot opinionum, & argumentorum nodis, & anfractibus implicetur, & plores doctiſſimi & præſtantiſſimi viri eam ſuſcipere auſi non fuerint, vel ſuſceptam, non ſatis pro dignitate & vtilitate tractauerint: Sed vel hoc ipſum mouere me potuit, & debuit, vt in hanc curam totis viribus & neruis intenderem. Nam, † vt ait Ouid. *lib. 4. Triſt.* 6 *eleg. 3.* 5

Ardua per præceps gloria vadit iter.

Et Propert. *lib. 4. eleg. 11.*

Magnum iter aſcendo, ſed dat mihi gloria vires:
Non iuuat ex facili lecta corona iugo.

Et Horat. *lib. 1. Serm. Satyr. 2.*

——— Leporem venator vt alta
In niue ſectatur poſitum, ſic tangere nolit:
Cantat, & apponit: meus eſt amor huic ſimilis: nam
Tranſuolat in medio poſita, & fugientia captat.

Quibus adiicio verba D. Petr. Chryſolog. *ſerm.*
91. dum inquit: † *Aurum de terra legere qui no- 7*
uerunt, vbi diuitem ſenſerint venam, ibi quidquid artis eſt, quidquid laboris impendunt.

Acceditur his noſtrorum Regum auctoritas &
maieſtas, † quæ cum huius acquiſitionis cauſâ ab 8
exteris, & aliis non bene inſtructis, nec res, & hiſtorias Indiarum ſatis doctis hominibus labefactetur, pro ea vindicanda, & ſarta ac tecta tuenda, non minus quàm pro aris, & focis pugnare,
debemus. Subditorum quippe † munus, & veluti 9
inſita à natura conditio requirit, vt ſicut vitam Domini, ita etiam honorem, famam & exiſtimationem tueantur: & ſi verbis, aut ſcriptis proſcindi viderint, quibus poſſint modis calumniantium cauillationes repellant, vt habetur *in cap. 5. de forma fidel. iuram. l. iuſta ff. de manum. vind. & in cap. tibi Domino, diſt. 36.* & cum communi feudiſtarum Schola latè tradit Henricus Roſenthal. *2. tom. cap. 10. concluſ. 17.* & Matth. de Afflict. *in cap. 1. num. 19. qualiter iurare deb. vaſſal. dom. fide-*
lit. vbi inquit: † *Sacramento fidelitatis contineri,* 10
quod vaſſallus dominum ſuum in totum exaltabit, quantum poterit, & nunquam vitam, aut membrum, neque honorem, quem habet, ſua voluntate, conſilio, vel exhortatione perdet, ſed in iis omnibus adiutor eius erit ſecundum ſuum poſſe.

Operi ergo manum admouentes, videamus imprimis oportet, quid in hoc argumento ante
Nos præſtiterint alij, † vt ſua cuique gloria tri- 11
buatur, & ſicut latentia cum laude ſunt prodita, ita ab eis inuenta cum vituperatione, aut ignoratione non videantur eſſe neglecta, vt vtar verbis Caſſiod. *lib. 4. var. epiſt. 34.* ſemper enim in more habui, ſua cuique etiam minutiſſima reddere, & fateri malle per quos profecerim, quàm in furto deprehendi, iuxta conſilium Plinij *in præfat. ad lib. nat. hiſt.* Cùm præſertim, vt ipſe inquit, fors

fiat

12 fiat ex vſura, & † laus, quæ primis Scriptoribus
iuſtè conceditur, non minor interdum poſterio-
ribus deferenda ſit, qui multa inuentis addiderunt,
vel quæ à primis arripuerunt, hauſeruntque, illu-
minatiùs, & ordinatiùs poſteris tradunt, vt no-
uiſſimè aduertit, & probat Pat. Ioan. Pineda *in
Eccleſ. cap. 12. verſic. 12. num. 3. pag. 1106.* & ante
eum ex noſtris, plura congerens, Sim. de Prætis
proœmio ad lib. de interpret. vlt. volunt. num. 16. vbi
13 aſſerit, † hac ſola ratione poſſe Doctorem, ſuum
appellare librum illum, in quo omnia dicta alie-
na repoſuit, de ſuo autem nihil adiecit, *arg. l. 2.
circa princip. ff. de orig. iur.* ibi: *Non quia Papy-
rius de ſuo quicquam ibi adiecit, ſed quod leges
ſine ordine latas in vnum compoſuit.* Authent. *vt
cum, de appellat. cognoſc. §. aliud quoque capitu-
14 lum,* ibi: *Et diſperſas,* † eorum; quæ de gloſſis
Accurſ. dicit Bart. *in l. 2. ff. de confirm.* Paul. de Caſt.
*in auth. teſtante, circa fin. C. de do logit. hared. & de
15 ſuis operibus.* Speculator, † *in tit. de not. crim. §. vt
autem,* dicens: *Vt autem ex aliorum ſparſis velle-
ribus telam nobis ordiamur politam, &c.* Quod
ſumere potuit ex D. Hieronym. *in præfat. comment.
epiſt. ad Epheſ.* dum ait: *Nunquid aut Tertullia-
num, B. Martyrem Cyprianum, aut Cyprianus La-
ctantium, aut Lactantius Hilarium à ſcribendo de-
terruit? ſila, aiunt quæ ponunt priores, vt poſteri
veſtem inde conficiant.*

16 Quibus addo † Clement. Alexand. *lib. 6. Strom.
cap. 1.* vbi oſtendit Philoſophos & Poëtas Græcos,
quorum variæ ſectæ fuerunt, confeſſos eſſe, præ-
cipua ſua de moribus dogmata à Socrate accepiſ-
ſe. Quin & plura alia ab aliis inuicem ſurripuiſ-
ſe, & aliorum libros ab illis oblatos tanquam ſuos
ſibi vendicaſſe. Macrob. *vbi ſuprà,* qui ait, quod
quemadmodum apes ſuccum varium in vnum ſa-
porem miſtura quadam & proprietate ſpiritus ſui
17 mutant: † *Nos quoque quidquid diuerſa lectione
quæſiuimus, committemus ſtylo, vt in ordinem eo
digerente coaleſcat. Nam & in animo melius di-
ſtincta ſeruantur, & ipſa diſtinctio non ſine qui-
dam fermento, quo conditur vniuerſitas, in vnius
ſaporis vſum libamenta confundit, vt etiam ſi quid
apparuerit, vnde ſumptum ſit, aliud tamen eſſe,
quam vnde ſumptum noſcetur, appareat.*

Et Lucian. *in Dialog. Piſcator. ſiue reuiuiſcen-
18 tes, in princip.* † qui cum antiquis Philoſophis lo-
quens, ſic ait: *Quid & hæc ipſa, quæ proloquor,
vnde quæſo à vobis accepi? ac inſtar apiculæ de-
cerpens hominibus oſtendo? At illi laudant, ac
vniuſcuiuſque florem, vnde, & à quo, & quemad-
modum collegerim, cognoſcunt, méque oratione
ob floriferam hanc meſſem commendant. Sed verius
vos ipſos ac prata veſtra amœniſſima, qui iam va-
ria, & verſicoloria produxiſtis extollunt.*

D. quoque Auguſt. *q. de Trinit. cap. 3. Vtile eſt*
(inquit) *plures libros à pluribus diuerſo ſtylo etiam
de eiſdem quæſtionibus fieri, vt ad plurimos res ipſa
perueniat, ad alios quidem ſic, ad alios autem ſic.*
Et Hippocr. *in lib. de arte: Scientia,* inquit, *verum
ac opus eſt, inuenire aliquid eorum, quæ nondum
inuenta ſunt, ſimiliter & ſemiperfecta ad finem
perducere, & abſoluere.*

19 Et vt omittam † celebrem illam Hoſtienſis,
Innocentij, Abbatis, & aliorum diſputationem *in
cap. quod ſuper his de voto,* vbi generaliter tra-
ctant de dominio rerum, quæ ab infidelibus poſ-
ſidentur; & an, & quando ab illis auferri poſſit?
De quo etiam latè agunt omnes Theologi poſt D.
Thom. *in 2. 2. quæſt. 19. art. 10.* idem D. Thom. *de
regim. Princip. lib. 3. cap. 9.* D. Anton. *in 3. part.
ſum. tit. 22. cap. 5. §. 8.* Syluest *verb. Papa, quæſt. 7.*
Franc. Topius *in tract. de poſt. Princip. ſecul. §. 7.
num. final.* Nauar. *in cap. nouit, de iudic. notab. 4.*
doctiſſimus Præſes Couarru. *in regul. peccatum, 2.
part. §. 10.* Ferdin. Menchaca *lib. 1. quæſt. illuſtr.
cap. 14.* Molina *de iuſt. & iure, tract. 2. diſput. 106.*
Ludouic. Turrian. *de Fide, Spe, & Charitate,
quæſt. 10. per duodecim articulos, ex pag. 619. ad
662.* & plures alij relati per Thom. Sanchez *in
ſum. 1. part. lib. 2. cap. 1. & ſeq.* & Sayr. *in Claui Re-
gia 2. tom. lib. 9. cap 4.*

Peculiariter † de his noſtris Indis Occidentali- 20
bus omnium primus diſputare cœpit inſignis † ille 21
Doctor Ioannes Lupus de Palacios Rubios, edito
in hanc rem tractatu, cui titulum fecit: *Inſula-
rum maris Oceani,* ad quem ſe remittit *in tract. de
obtent. Regn. Nauar. 2. part. §. 1. in fin.* cuius tamen
copiam nuſquam habere potui.

Poſteà etiam in eodem argumento valdè inſu-
dauit notiſſimus ille Chiapenſis Epiſcopus, D. Fr.
Bartholomæus de las Caſas, qui Hiſpali bonis pa-
rentibus natus, & poſt Sacrorum Canonum ſtu-
dium Sacerdotij ordinem adeptus, cum ad inſu-
lam Hiſpaniolam, ſiue Sancti Dominici inter pri-
mos illius ætatis homines traieciſſet, & in ſæculo
manens, ſæcularibus negotiis implicatus, militares
aduerſus Indos expeditiones obſeruaſſet, & dam-
na, & iniurias quas illis fieri videbat, toto † ani- 22
mo doleret, pio ſemper, & ardenti eorum tuen-
dorum zelo, & charitate flagrauit, & cum parum
ſuis conſiliis, & ſermonibus proficere cerneret,
anno 1515. primum, & iterum anno 1517. in
Hiſpaniam rediit, & enixis ac repetitis libellis, &
orationibus Indorum cauſam defendit apud Fer-
din. Regem Catholicum, & eo paulò poſt è vita
diſcedente, apud Caroli Cæſaris, tunc Flandriæ
commorantis, Gubernatorem & Conſiliarios, &
poſteà eundemmet Carolum Barchinonæ perſona-
liter adiens, plura pro illorum libertate, meliori
conuerſione, gubernatione & tractatione propo-
ſuit, & aliquibus pro voto impetratis, aliis per il-
lius temporis comparandi rationes ſuſpenſis; rur-
ſus inſulam S. Dominici repetiit, ibique ordinem
Prædicatorum ingreſſus & profeſſus, & multa pro
eiſdem Indis iuuandis conſtantiſſimè paſſus, ad
Nouam Hiſpaniam tranſitum fecit, in qua non
minori cura ſuſceptam Indorum clientelam proſe-
cutus fuit.

Poſteà verò Epiſcopatu *de* CHIAPA dona-
tus, prout maiori fulgebat auctoritate, maiori
etiam ardore, & ſolicitudine in idem ſtudium incu-
buit. Sed cùm ob militum duritiam, & auri, atque
argenti ſemper creſcentem cupiditatem, non vt
oportebat, iuſtiſſimis & ſanctiſſimis Regiis edictis
in regionibus adeò longinquis obtemperari vide-
ret, ſuáque monita multis exoſa, aliis verò difficilia
aut impoſſibilia iudicari, Epiſcopatui, quem hac
tantùm cauſa ſuſceperat, conſulto prius Romano
Pontifice, renunciauit, & iterum in Hiſpaniam re-
uerſus anno 1539. nullum non lapidem mouit, vt
verbo, & ſcriptis iniurias & calamitates Indorum
oſtenderet, & vt eis obuiam iretur expoſtula-
ret.

Sumptáque † hinc occaſione, & vt apologiis 23
reſponderet, quas eodem tempore Ioan. Geneſ. Se-
pulueda contra aliquas eius propoſitiones euulga-
uerat, libros quoſdam ſcripſit, quorum primus
continet tractatum comprobatorium ſupremi Im-
perij, & vniuerſalis dominij, quod Reges Caſtellæ,
&

& Legionis ſuper Indis Occidentalibus habent, eíque triginta propoſitiones, & aliqua principia ad idem argumentum pertinentia ſubiunxit.

Secundus, capita cuiuſdam diſputationis amplectitur, quæ anno 1550. coram Regio Senatu, & aliis doctiſſimis viris inter Epiſcopum & Geneſium habita fuit eiuſdem Senatus auctoritate, ab eruditiſſimo Fr. Mag. Dom. Soto, qui ibidem interfuit, in ſummam redacta.

Tertius, quartus, & quintus de damnis, quæ Indi patiebantur, eorum libertate aſſerenda, commendíſque tollendis pertractant.

Sextus quoddam confeſſionarium continet, cuius tenore, ij, qui cum Indis verſabantur à confeſſariis examinandi eſſent. Hi libelli Hiſpali typis excuſi anno 1550. & 1552. per omnium ora, & manus vagari cœperunt. Sed poſteà, quia
24 † ſine Regij Senatus auctoritate editi erant, & aliis iuſtis de cauſis colligi, & aſſeruari iuſſi ſunt, & præcipuè dictum confeſſionarium, ad quod intercipiendum Regia ſchedula expedita reperitur, Valliſoleti 5. Septemb. anno 1550. quæ extat *in 1. tom. ſched. impr. pag.* 231.

25 Vltra hos tractatus † alium ſcripſit, quem appellauit teſtamentum, & alium cui codicilli nomen appoſuit, quos ante mortem Regi Philip. II. præſentaſſe, auctor eſt F. Eman. Roder. 2 *tom. q. Regul. q. 99 art. 4.* Refert etiam Fr. Aug. Dauila Padilla *in hiſt. Mexic. Ord. Prædic. lib. 11. cap. 99.* alium librum ſcripſiſſe Latino, & Hiſpano ſermone de promulgatione Euangelij, & alium ingentis voluminis, cui de iuuandis, & fouendis Indis titulum fecit, & Mexici in Biblioth. Domin. Cœnobij aſſeruatur.

26 Et tandem ſummus hic vir, † libertatis Indorum vſque ad mortem propugnator acerrimus, plenus dierum, & virtutum Valliſoleti occubuit, vt latiùs hæc omnia, & alia ad eius vitam, laudes, & labores, quos pro Indis ſuſcepit, ſpectantia, re-
27 cenſet † Hieron. Benzo. *hiſtor. Ind. lib. 1. cap. 16.* Fr. Ang. Dauila *vbi ſuprà, cap. 97. vſque ad* 107. Fr. Thom Caſtell. *in hiſt. Lat. Ind 1 p* Fr. Vincent. de las Caſas *in hiſt. Mexic. lib. 1.* Fr. Alphonſ. Ferdin. *in hiſt. Eccleſ. de noſtri temp. lib. 1. cap. 6.* Ioan. Boter. *in relat. vniuerſ. 4. part. lib. 3. pag. 63.* Anton. Herrera *in hiſtor. gen. Ind. decad. 2. lib. 1. cap. 12. pag. 20. lib. 2. & lib. 2. cap. 3. pag. 33. & 34. cap. 6. pag. 40. & capit. 5. 16. & 21. & lib. 4. c. 2. 3. 4. & 5. & decad. 3 lib. 2. cap. 3. 4. & 5* vbi notabiles orationes continentur, quas Barchinonæ ann. 1519. coram Imperatore Carolo V. Epiſcopus Dariens, & Licentiat. de las Caſas habuerunt, de quibus etiam agit Hieron. Benzo. *in ſua hiſt Noui Orbis, lib. 1. cap* 16. & aliqua tangit Ludouic. Cabrer. *in vita Philipp. II. lib. 7. cap. 8. pag.* 419.

28 Epiſcopi Chiapenſis temporibus prædictus † etiam Ioan. Geneſius de Sepulueda floruit, qui, vt præter alios refert Anton. Poſſeuin. *in apparat. 1. tom. pag.* 880. Cordubenſis fuit, Theologiæ, & bonarum litterarum impensè doctus, ac Caroli V. Imper. Hiſtoricus. Hic annos 81. cælebs, & in diuerſis ſtudiis verſatus, inſumpſit, & obiit anno 1571. ſepultus in Putalbani municipij æde maxima prope Cordubam, & varia opera ſcripſit, quæ cùm ſparſim variis temporibus fuiſſent à Typographis eulgata, demum ab Arnoldo Myllio conquiſita, ſimul in lucem edita ſunt in officina Birmanica Coloniæ anno 1602.

Et inter reliqua, vt audio, peculiarem librum elucubrauit de iuſtis cauſis belli contra Indos ſuſcepti, cuius ratione, cum in pluribus Epiſcopi Chiapenſis aſſertionibus contrairet, & inter illos, verbo & ſcripto, priuatim & publicè multæ contentiones habitæ fuiſſent, apologiam quandam pro prædicti libri defenſione vulgauit. Horum librorum copiam vſque adhuc habere non potui, fuerunt † quippe auctoritate Regia in Hiſpaniæ, & 29
Indiarum Prouinciis interdicti, ſchedula ad id apud D. Martinum expoſita 19. Octobr. an. 1550. quæ extat *in dict. 1. tom. ſchedul. impr. pag.* 230. vbi huius prohibitionis ratio ea eſſe dicitur, quia extra Regnum typis excuſi fuerant, & quia non conuenit, vt materiæ eiuſmodi ſine expreſſa & peculiari Regia licentia pertractentur, & publicæ factæ, vulgi linguis, & manibus conterantur.

Accipio etiam ex relatione Fr. Auguſt. Dauila *in d. hiſt. Mexic. Ord. Præd. lib. 1. cap. 103. pag.* 403.
quendam † Licentiat. Frias de Albornoz in eo- 30
dem argumento laboraſſe, & tractatum de conuerſione, & debellatione Indorum ſcripſiſſe, qui tamen, quoniam aliqua continebat, quæ Euangelicis præceptis aduerſabantur, Quæſitorum Fidei ſchedula diligentia intercluſus fuerit.

Viguit quoque eadem ætate † quidam Pet. Mal- 31
ferius I. C. Patricius Balearis, ad cuius manus cum confeſſionarium Epiſcopi Chiapenſis perueniſſet, & in eo aliqua perlegiſſet, quæ iuſtitiæ Noſtrorum Regum in occupatione harum Prouinciarum nocere poterant, copioſum quoddam, & non malè doctum conſilium, ſiue apologeticum (vt ipſe vocat) iuris reſponſum commentus eſt, quo intrepidè illam defendit; illúdque ad Potentiſſ. D. D. Maximilianum Bohemiæ Regem, Auſtriæ Archiducem, dicauit, qui ea tempeſtate Carol. V. in Regnis Hiſpaniæ vices gerebat. Quod reſponſum extat inter conſilia Iacobi Mandeli Albani, *vol.* 2. & eſt 769. in ordine.

Marquardus † etiam de Suſannia tractatum eo- 32
dem fermè tempore fecit de Iudæis & infidelibus, *in cuius prima parte, cap. 14. per tot.* an, & quando infideles debellari, & propriis bonis ſpoliari poſſint? pertractat, & de his noſtris Indis & eorum ſubiiciendorum titulis ſpeciatim nonnulla conſiderat.

Idem etiam licèt magis perfunctoriè † tetigit 33
Franc. à Vargas *in tract. de auct. Pontif. & Epiſc. iuriſdict.* qui habetur *inter tract. Doct. tom. 13. p. 1. ex pag.* 113. vbi confirmatione 10. fatetur, multum in hac re Scriptores ſuæ ætatis ſuper conciliandis contrariis Innocent. & Hoſtienſ. opinionibus diſſentire, ſe tamen omnium eorum ſententias omnibus collatis diſputationibus ad concordiam, merámque veritatem reducere conatum in ſuis commentariis, quos tamen ego videre non potui, & an typis excuſerit, prorſus ignoro.

Doctiſſimos † item Mag. P. Domin. Soto ali- 34
qua hunc articulum concernentia doctè, & grauiter pungit *in lib. 4. de iuſt. & iur. quæſt. 4. artic. 1. & ſeq. & in diſt. 5. quæſt. vnic art. 10. pag. 266. & ſeq.* vbi addit, ſibi in animo eſſe *in lib. 4. de iuſt. & iur.* tractatum edere de ratione promulgandi Euangelij, primum in obſequium Fidei, deinde in gratiam Chriſtianorum Principum. Quem tamen tractatum an ediderit, neſcio; nunquam enim illius copiam aſſequi potui, licèt eum citari videam à Ferdin. Menchaca, *lib. 1. quæſt. Illuſtriſſ. cap. 10. num.* 10.

Idem mihi contigit in ſcriptis † Ioan. Matien- 35
ço, qui fuit in his Peruanis Prouinciis Argentini Prætorij pluribus annis Senator, & vltra Dialog.

Relatoris,

Relatoris, & accurata commentaria, quæ edidit
ſuprà,lib.5.Recopil. alium etiam librum, quem ipſe
in illis citat, parauerat, ſub titulo de ſtylo Cancel-
lariæ & refert ſe in eo plura pro defendenda In-
dorum debellatione,& ſubiectione dixiſſe *in tit.2.*
præeminentia 17.caſu 20.declarat.9 §.1.gloſſ.1. ad
quem etiam ſe remittit nonnulla eiuſdem argumen-
ti leuiter tangens,in alio libro manuſcripto Hiſpa-
ni ſermonis, quem penes me haben, & inſcribitur
de moderatione,ſiue gubernatione Regni Perù,qui
36 † tamen iudicio meo tumultuariè ab auctore ſcri-
ptus videtur, & pauca continet, quæ nobis ean-
dem rem pertractantibus vſui, & adiumento eſſe
potuerit, vt ex vtriuſque operis collatione pate-
bit.

37 Franciſcus † etiam à Victoria, Dominicani
Ordinis fulgentiſſimum Sydus, vltra celebres illas
diſputationes, quas de iure belli conſcripſit, duas
alias elucubrauit,quibus *de Indis inſulanis*, titulum
fecit, vbi plures rationes,ſiue cauſas enumerat, ob
quas illis bellum infligi poſſit,& veros dominatio-
nis Regum noſtrorum titulos à falſis, & affectatis
magiſtrali reſolutione diſtinguit Domin. quoque
38 Gregorius † Lupecius Regius in ſupremo India-
rum Senatu Conſiliarius, & ob eximiam vtriuſque
iuris peritiam, & indefeſſum laborem omni ſæcu-
lo commendandus, vt aurea, & ardua gloſſemata,
ſiue commentaria oſtendunt, quæ circa Hiſpanas
ſeptem Partitarum leges ſcripſit, ſine quibus man-
ca profectò Hiſpani fori iuriſprudentia videri poſ-
ſet. Hic inquam talis, tantúſque Præceptor, totis
neruis in hoc idem argumentum dominationis In-
diarum intendit, & cùm plura hinc inde allata
tentaſſet, tandem reſolutiones Victoriæ, de quibus
diximus, ſummopere probant, eas ad litteram,
tranſtulit, & viginti columnis conſumptis, vix,&
ne vix quidem ſe ab hoc labyrintho,extricare po-
tuit *in l.2.tit.23.part.2.verb.Aere centar el pueblo*
à ſu Fè.

39 Alia quoque † alij tam Theologi,quàm vtriuſ-
que Iuris, atque etiam hiſtoriæ profeſſores de eo-
dem articulo variis in locis tetigiſſe reperiuntur,vt
conſtabit ex Ioan.Maior *in 2.Sent.diſt.44.q.3.* Al-
fonſ.à Caſtr. *de iuſta heret punit. cap.14.* Alfonſ.
Guerrer. *in ſpecul. Princip.cap 3. n.5.* Pet. Berlino
tract.de bello, 2.part.tit.12. Ioſeph: Acoſta *in li-*
bris de procurand. Ind.ſalute, præcipuè *lib.2. c.2.*
40 Cuius doctiſſima † & elegantiſſima ſcripta meri-
tò laudat Anton. Poſſevin. *in apparat.1 tom. pag.*
964. Ferdinand.Menchaca *lib.1.controuerſ.illuſtr.*
cap.10.num.10.& 11. & cap.24. per tot Fr. An-
ton.à Corduba *in ſuo quæſtionario, lib.1. quæſt.59.*
Dominico Bañez, Aragone, Salone, Lorca, &
aliis Theologis recentioribus *in 2.2. q.10. art.10.*
Lud.Molin. *de iuſt.& iur.tract.2.diſp.105.& 106.*
Gregor.de, Valent. *in 2.2. diſputat.1. punct. 7. in*
reſp.ad 2. & punct.8. per tot. Ioanne Azorio *lib.8.*
inſtit.moral.cap.14.& 25. Eman. Roderic. *2.tom.*
quæſt.Regul.q.99.art.4. & tom.3. quæſt.32. artic.4.
Anaſtaſ.Germonio *de ſacror.immun. lib.3.cap.13.*
per totum, præcipuè *ex num. 29.* Petr. Matthæo
in lib.7. Decretal. ſub tit.9.de inſulis Noui Orbis,
pag 74 & ſeq. Illuſtriſſ. & Eruditiſſ.Cardinal. Bel-
larm. *1.tom.controuer.3.de Rom.Pontiſ.lib.5.cap.2.*
& in recognitione ſuorum librorum in addition.
eiuſdem cap. 2. §. 2. Camill. Borell. *de præſtan.*
Reg. Cathol. cap. ex num. 224. Anton. Poſſe-
uin. *in Biblioth. tom.1. lib. 9. cap.15. & ſeqq.* vbi
de conuerſione Indorum aliqua tradit Fr.Thom. à
IESV *in tract.de procuran.omnium gentium ſalute,*
lib.2.p.1.cap.5.& lib.5.part.1. P.Lud.Turrian. *in*
tract.de Fide, quæſt.19.diſput.51.& 52.& ſeqq. P.
Ioan.de Salaſ. *de legibus, quæſt.9. diſput.7.ſect. 4.*
pag.120.& quæſt.96.diſp.10.ſect.3.pag.227. Ioan.
Botet. *in ſuis relat.2.part.lib.4.ex.pag.238.ad 240.*
& 4.part.lib.2.per tot. præcipuè *pag.72.* Anton.de
Herrera *in hiſtor. gener. Ind. decad.1. lib.2.cap.4.*
Ludouic. Cabrera *in vita Philippi II. lib. 7.*
cap.7. Federic. Rebel. *de oblig.iuſt.lib.18 quæſt.25.*
per tot. vbi licèt de titulis Indiarum Orientalium
dumtaxat pertractet, idem eſt ac ſi de Occidenta-
libus diſſeruiſſet: Lud. à Paramo *de origin. Inquiſ.*
lib.3.quæſt.1.opus.3. num. 123. vbi citat, de eodem
agentem quendam auctorem nomine Vazquez
conſ.8. quem inuenire non potui; † ſicuti neque 41
admonitionem quandam de legatione Euangelica
ad Indos capeſſenda quam audio his temporibus
ſcripſiſſe Iuſtin. Heurnium Ioan. filium, & ty-
pis editam, Lugdun. Batauor. apud Elzeuerieum
in 8.

Videre autem licuit, & iuuit, quod latiſſimè, &
multum in noſtris terminis ſcribit † D. Marta *in* 42
tract.de iuriſd.lib.1. cap.24. vbi Romani Pontifi-
cis poteſtatem ſuper Regnis, & bonis infidelium
intrepidè admittit, & Hieron.Zeual. *1. tom.pract.*
commun.quæſt. 735. vbi occaſione illius quæſtio-
nis, quam diſputat, an filij infidelium poſſint in-
uitis parentibus baptizari, de titulo ſubiectionis
Indorum aliqua tangit. Quòd † idem ipſe auctor, 43
quæ eius eſt diligentia, & ſtudium de Republica
litteraria, & noſtrorum Regum dignitate beneme-
rendi, in eorum, vt inquit, gratiam, latiùs proſe-
quutus eſt *in 4.tom.earundem pract.commun.quæſt.*
vlt.ex num.168. vſque ad num.324. vbi *num.174.*
mutatis verbis Petri Malferiti, *d.conſ.769.* inſano
labore ſe indulgere velle teſtatur, vt veritas huius
quæſtionis, & Indiarum Regni retentio luce me-
ridiana clarior omnibus illuceſcat, quod an imple-
uerit, aliorum iudicio relinquo.

Meritò † tamen ibidem *ex num. 175. ad 182.* 44
ad hoc opus ex profeſſo ſuſcipiendum deſiderat,&
appellat inſignes illos, & præſtantes Iuriſconſul-
tos, & Regis noſtri potentiſſimi Præſides, & con-
ſiliarios, quorum nomina refert. Magnos † enim 45
magna aggredi, & in magnis laborare ratio ſua-
det; vt latè docet Ariſtot. *lib. 4.* & hic *cap. 3.*
& egregio ſchemate oſtendit Lucianus *in dia-*
logo 4.

Sed nos † eo tempore,quo Zeual.hanc vltimam 46
quæſtionem in vulgus emiſit, ſcripta hæc, quæ
nunc in publicum edimus,in priuatis ſchedis conti-
nebamus gauiſique ſumus, & ingenio noſtro gra-
tulati, quòd poſt tantos viros, qui in hoc ſtudio,
ſiue ſtadio certarant, & in hanc vberrimam meſ-
ſem manum miſerunt, prodire adhuc in lucem,
Deo votis noſtris annuente, non vſquequaque
contemnendi, poſſimus,& piam illam Moabitidem
imitari, ſpicilegium, neque ſterile forſitan, neque
infructuoſum conficere.

Et quamuis † ſumma illa eruditionis faſtigia,quæ 47
Zeuallos exoptat, æquare non valeamus, neque in
Orcheſtra, ſed in imis iſtis ſubſellijs locum habere
meruerimus, non ideò tamen ab incœpto itinere
deſiſtemus. Poteſt enim non inconcinnè huc re-
ferri quod in Oratore Cicero ait: *Si quem aut na-*
tura ſua, aut illa præſtantis ingenij vis fortè defi-
ciet; aut minus inſtructus erit magnarum artium
diſciplinis, teneat tamen eum curſum, quem pote-
rit. Prima enim ſequentem, honeſtum eſt in ſecun-
dis, tertiiſque conſiſtere: Nam in Poetis non
Homero

Homero ſoli locus eſt (vt de Gracis loquar) aut Archiloco , aut Sophocli, aut Pindaro , ſed horum vel ſecundis , vel etiam infra ſecundes. Nec verò Ariſtotelem in Philoſophia deterruit à ſcribendo amplitudo Platonis , nec ipſe Ariſtoteles admirabili quadam ſcientia & copia caeterorum ſtudia reſtinxit.

Alacrior quoque ad hanc pugnam capeſſendam inſurgo , quoniam audio etiam his vltimis annis librum quendam ſine Auctoris nomine peruulgatum eſſe, de his Indicanæ dominationis iuri-
48 bus plura tractantem , † cui titulus eſt , *Mare liberum* , cuius copiam hucuſque nanciſci non potui : nam in extremas iſtas mundi plagas rarò ſimiles libri perueniunt, & huius nundinatio,& relectio per ſanctæ Inquiſitionis officium interdicta videtur , vt conſtat *ex vltimo indice librorum prohibitorum anno.1612.pag.77*. Nimirum, quia vt à viro docto & pio , qui Hiſpaniæ ante prohibitionem illum legit, accepi, hæretici Auctoris manum & ingenium redolebat impiè in Reges noſtros,&
quod grauius eſt, in Romanam Eccleſiam debac-
49 chantis. Pro accepta ſcilicet eiuſmodi † Sectariorum inuerecundia, qui nullam veritatis, aut decori rationem in ſuis doctrinis aſſerendis & adſtruendis habentes , quidquid in buccam venit , affirmant , & contumeliis & iniuriis magis quàm rationibus certant, vt rectè obſeruat Balth.Chauaſ. *de not.vera relig.lib.4. cap.2.* vt planè ad eos pertineat illud Greg. Nazianz. *in orat. 1. Veritatis doctrinam adulterant, omnibus aſſentantur, ventriloqui ſanè, & vaniloqui, voluptatibus ſuis ſeruientes, verbis è terra prolatis, & in terram poſſumentibus, vt maximam apud vulgus gloriam , & nominis celebritatem conſequantur.*

50 Cui † libro, poſtquam hunc noſtrum typis cudendum tradidimus, plenè reſpondiſſe video,doctum pariter ac Reuerendum Patrem D. Seraphinum Freitas Luſitanum in altero cui *de iuſto Imperio Aſiatico*, titulum fecit, vbi Indiæ Orientalis nauigationem ; & conquiſitionem per Luſitanos factam , eruditè defendit , & nonnulla etiam breuiter pungit , quæ ego latiùs pro his noſtris Occidentalibus diſſerueram,vt Lectori facilè ex vtriuſque tractationis collatione patebit.

Eundem laborem, licèt non ita ſerio , aggreſſus quoque videtur alter nouiſſimus Luſitanus , cui nomen Benedictus Ægidius, *in comment. ad l. ex hoc iure. ff de iuſt & iur.1.part. cap 3. ex n.13. ad 32.* ſed neque hic noſtrum vſquequaque inutilem reddet. Pergam igitur macte animo , diſtinctis capitibus ſingulos titulos , qui mihi in hanc rem perpendi poſſe videntur trutinans , & exornans , obſoletis nitorem , vt cum Plinio loquar, faſtidiitis gratiam , dubiis fidem , & vetuſtis nouitatem adſtruere curans ; & in vnoquoque quid affirmandum,quid improbandum ſit ex animi mei ſententia citra omnem amoris , & lenocinationis
51 ſpeciem reſoluens. Non enim ignoro , † mendacis hic pœnam eſſe , vt etiam cùm vera dicat , ei non credatur, ſicuti apud Laërt.*lib.3.* Ariſt.tradit, & D. Hieronym. *epiſt. 37. ad Iulian.* & habetur *Eccleſ.* 20. 26. *Opprobrium nequam in homine mendacium, & in ore diſciplinatorum aſſiduè erit.*
52 Et adulatores † ſibi , & his , quibus arridere cupiunt , necem inferre , vt præter alios optimè, & nouiſſimè probat Dom. Regens Valençuela *conſ.* 99. *num.* 76. & eleganti carmine oſtendit Iacob. Billius Carthuſ. *in Antholog. ſacra* , ſic quiens:

Lingua aſſentatrix vitium loquentis acerbat,
Et delectatum crimine laude ligat.
Nulla ſit vt lapſo reparandæ cura ſalutis
Blanditur ſoniti dum malè ſuaſus honor.
Libera ſit potius vox correctoris amici,
Serpere ne fibris cæca venena ſinat
Nec credens medici verbis fallacibus æger,
Noxia laudata vulnera peſtis amet.

CAPVT II.

De primo debellationis, & dominationis Indiarum Occidentalium titulo , quem glorioſiſſimi Hiſpaniæ Reges ex diuinæ voluntatis conceſſione habere poſſe videntur , à qua omnium Regnorum iura dependent , & quibus illa vaticiniis , & prodigiis fuerint inſinuata ?

SVMMARIVM.

1 *Deus omnium rerum eſt auctor, actor & moderator.*
2 *Deus non ſolùm præeſt rebus omnibus , ſed intereſt, & ineſt.*
3 *Deus omnium Regnorum arbitrium in ſua manu habet.*
4 *Regna & Imperia omnia immediatè à Deo proueniunt , & pendent , & plurima iura & auctores, qui de hoc tractant.*
5. *Reges omnes , & Imperatores cur in ſuis titulis ſcribant, ſe Dei gratia regnare ?*
6 *Dei gratia ſe regnare dicunt aliqui Reges & Duces, vt oſtendant , ſe nullum alium ſuperiorem in terris agnoſcere, & plurimi auctores, qui de hoc tractant.*
7 *Dom. D. Franc. de Alfaro, Senator Limenſis meritiſſimus, laudatur.*
8 *Regna & Imperia omnia cur Deus caduca, & inſtabilia eſſe voluerit ?*
9 *Regnum à gente in gentem poteſt transferre Deus cum cauſa, & ſine cauſa.*
10 *Regnorum innumeri caſus , & mutationes remiſſiuè adducuntur,& plurimi auctores, qui de hoc agunt, latiſſime recenſentur.*
11 *Gens nulla reperitur, quæ certam ſuæ originis & regni rationem & ſucceſſionem reddere poſſit, præter Hebræam.*
12 *Romanorum Monarchia , ſicut alia cecidit, quamuis ſe æternam futuram iactaret.*
13 *Fortuna aduerſus imperia , & ciuitates idem ius habet, quod aduerſus imperantes.*
14 *Regna ſuas ætates habent , ſicut homines,& internas cauſas pereundi*
15 *Manilij Poëta elegantia carmina de imperiorum mutatione.*
16 *Diogenis locus in mutationem rerum.*
17 *Imperiorum & regnorũ mutationes & caſus,qui Lunæ & Stellis tribuunt, grauiter errant.*
18 *Fati,fortunæ, & ſortis nomine Ethnici,Dei abſolutam voluntatem ſignificare volebant.*
19 *Mundi æterna lex eſt, vt omnia in eo morti, & mutationi ſint ſubiecta.*
20 *Deus ſolus mortis & mutationis eſt expers.*
21 *Iuſti Lipſij elegantiſſima verba de rerum & regnorum mutationibus expenduntur.*

22 *Hiſpaniam ſummum Imperium Orbis habituram Vaticinij in modum proponit Iuſtus Lipſius.*

23 *Hiſpania Reges titulum dominationis Noui Orbis ex promiſſione, & conceſſione diuina habere videntur, & num.31.*

24 *Rem ſuam quilibet poteſt ad alium transferre.*

25 *Deo auctore, & ductore quæ fiunt, iniuſta cenſeri non poſſunt.*

26 Cap.Dominus noſter 23. q.2. *expenditur, & illuſtratur.*

27 *Moyſis bella contra Amorrhaos, & alios ex ſola diuina voluntatis obſeruatione excuſant Auguſt. Abulenſ. & alij, quorum loca expenduntur.*

28 *Sapientia locus,* cap.12.verſ.12. *explicatur, & exornatur.*

29 *Deus iuſtè poteſt omnes gentes etiam innocentes perdere; imò & beatos damnare, ſi id ſibi placeret.*

30 *Deus cur comparetur figulo, & creatura luto ab Iſaïa, & D.Paulo.*

32 *Repetitionis, & prolixitatis vitium fugiendum.*

33. *Thomas Bozius ſecurè admittit conceſſionem Noui Orbis à Deo Hiſpania Regibus factam, ob zelum religionis, & alias virtutes, & num.35.*

34 Cantic.cap.4. *de Auſtro perſtante, & aromatibus fluentibus, intelligitur de conuerſione Indorum.*

36 *Sybillarum carmina à Virgilio relata, commodè de Hiſpania Regibus applicantur.*

37 *Alanus Copus titulum, quem Reges Hiſpania in vtraque India habent, multum extollit, tanquam à Deo conceſſum.*

38 *Reges Catholicos Hiſpania videri electos, & vocatos à Deo ad reducendos, & gubernandos populos Indorum, ſicut olim Moyſes ad reducendum, & gubernandum populum Iſraël, Camil.Borrel. apertè teſtatur.*

39 *Benedictionem & promiſſionem dilatationis Imperij ſui factam Eccleſia à Prophetis, poſſe etiam intelligi de Regibus Hiſpania, docet D.Valdeſius.*

40 *India Orientalis titulum Regibus Luſitania ex diuina approbatione, & quaſi conceſſione competere, docet Petr. Rebellus, & idem procedit in Occidente.*

41 *Noui Orbis Imperium, & conuerſionem Hiſpanis Deum reſeruare, & concedere voluiſſe, multis prodigiis, & oſtentis per edictum fuit, & num.47.*

42 *Regnorum calamitates, & mutationes ſolet ſemper Deus prodigiis, & portentis oſtendere, quod plurimis exemplis, & auctoribus remiſſiuè probatur, & quæ ſit cauſa? num.43.*

44 *Calamitatum, & ſuppliciorum imminentium Deus priùs homines monet, vt reſipiſcant.*

45 Pſalm.59.*verſus expenditur.*

46 *Ieremia verba* cap.6.& 18. *expenduntur.*

48 *Euangelij propagationem inter Gentiles faciendam multis vaticiniis, & carminibus Sybillarum Deus prædixit.*

49 *Indi Inſula Hiſpaniola habuerunt notabile oraculum de Hiſpanorum aduentu.*

50 *Dæmon ſæpè compellitur à Deo veritatem dicere.*

51 *Prodigia, & oſtenta plura notanda, quæ Mexicani habuerunt de aduentu, & dominatione Hiſpanorum, & auctores, qui de illis ſcribunt.*

52 *Mexici prædixit aduentum, & dominationem Hiſpanorum quidam captiuus, qui de more ſacrificabatur.*

53 *Mexici ante aduentum Hiſpanorum homines armatos, flebiles voces, cometes, igneos globos, & alia oſtenta apparuiſſe.*

54 *Motezuma Monarcha Imperij Mexicani plura habuit oracula, & oſtenta ſuæ calamitatis, & aduentus, & dominationis Hiſpanorum, & num.55.& 56.& ſeqq.*

56 *Anus nimis peregrina, & prodigioſa Motezumæ adducitur.*

57 *Papania Motezumæ ſoror, mortua reuixit, & ei ſuum interitum, & Hiſpanorum aduentum prænuntiauit.*

58 *Quecalcoati vir prudens, Noua Hiſpania incolis priſcis, temporibus, Hiſpanorum aduentum & dominationem prædixit.*

59 *Mexicani quatuor ſæculis ante aduentum Hiſpanorum illius vaticinium habuerunt, & à maioribus in poſteros deriuarunt.*

60 *Iucatanenſes vaticinium habuerunt, homines Crucem, vexillum, & vaceas ſecum afferentes, eorum dominaturos.*

61 *Miſteca in regione reperitur notabile præſagium aduentus, & dominationis Hiſpanorum à dæmonibus editum.*

62 *Argentei fluminis in regione Origuara prænuntiauit incolis aduentum Hiſpanorum, & noua religionis prædicationem.*

63 *Vaticinium notabile aduentus Hiſpanorum, quod Rex Tidore, ſe habuiſſe, illis ſignificauit.*

64 *Rex inſula de Tidore voluntariè imperium ſuum Hiſpanis reliquit, ſe ita à Deo monitum dicens.*

65 *Peruano in Regno multa vaticinia, prodigia, & oſtenta Hiſpanorum aduentum, & dominationem prænuntiarunt, & quæ illa?*

66 *Mures, & locuſta Peruanis nunquam viſa, in aduentu Hiſpanorum, eos prodigioſè infeſtarunt.*

67 *Potoſi montis argentei diuitias Hiſpanis à Deo ſeruari, vox cælitus emiſſa prædixit.*

68 Pſalm.64. *verſus, qui de gentibus ſignis Dei turbandis loquitur, de Indis Noui Orbis accipitur.*

69 *Fortuna caſibus omnia mundi bona, & regna, etiam tunc, cùm maximè florent, ſubiecta eſſe.*

DEvs † omnium rerum eſt auctor & actor, 1
æterna, & prouida mens, quæ cœlorum
perennes orbes, quæ ſyderum inæquales curſus,
quæ elementorum alternas vices, quæ denique
omnes res ſuperas, inferas, temperat, moderatur, gubernat. Spargit quoquouerſum æterna illa
lux ſuos radios, & vno eodémque, vt ita dicam,
ictu, ſiue nictu, ſinus omnes, & abyſſos penetrat
cœli, terræ, maris. Nec † præeſt ſolum Diuinitas 2
hæc rebus omnibus, ſed intereſt, imò ineſt, res
omnes inſpicit, adit, cognoſcit, & congnitas, immota quadam, & ignota nobis ſerie dirigit, ac
gubernat, vt præclarè ſcriptum reliquit Iuſt.Lipſ.
lib.1.de conſtant.cap.13.

Quo

Quo fit, vt pariter in ſua voluntate, & pote-
3 ſtate habeat † omnium Regnorum, & Imperio-
4 rum arbitrium, & diſtributionem, † nullúſque
temporalis ſtatus, aut principatus reperiatur, qui à
Deo auctore naturæ immediatè non proueniat, at-
que dependeat, licèt ipſi Principes, & Monarchæ
mediante humana voluntate, & inſtitutione ad
eorum faſtigia prouehantur, vt habetur 1. ad Ro-
man. 13. Tim. 3. Prouerb 8. & egregiè prob. lib. 1.
l. inter claras, C. de ſumm. Trinit. l. 1. C. de veter. iur.
enu: in pri c. l. vlt. C. de quadr. praſcript. cum aliis,
D. Auguſt. in cap. quo iure, 1. diſtinct. cap. Conſtan-
tinus, cap. duo ſunt, cap. ſi Imperator. 96. diſtinct.
cap. ſi ex bono de pœn. diſtinct. 4. D. Chryſoſtom.
hom. 23. in d. Epiſtol. ad Roman. l. 5. 6. & 7. tit. 1.
part. 2. D. Thom. lib. 1. de regim. & inc. Dom. Soto
lib. 4. de inſt. & iur. quæſt. 4. art. 1. Did. Perez in
proœmio ordinam. col. 7. Menchaca in præfat. con-
trouerſ. illuſtr. num. 119. & 139. Couar. in pract.
cap. 1. Mich. Salon. de inſt. & iur. tom. 1. tract. de
Dom quæſt. 2. art. 1. concl. 1. Omphali de ciuili Polit.
lib. 2. cap 1. num. 1. & plurimi alij relati à Bobadilla
in Polit. lib. 2. cap. 17. num. 2. verſ. Puedenſe: Zeual.
in pract. lib. 4. quæſt. fin. ex num. 237 P. M. Fr. Ant.
Perez in Laurea Salmantina, certamine 5. expoſit.
de hom. præfect. pag. 96. & ſeq. Pat. Franc. Suarez
omninò videndo in defenſ. contra ſect. Anglican.
lib. 3. cap. 1. num. 10. & ſequentib. & Petr. An-
dræa Canonherio in Aphoriſm. Hippocrat. polit. 1.
tom. pag. 1. & 2.

5 Qua de † cauſa omnes benè cordati Reges, &
Imperatores ſuorum titulorum initio, ſe Dei gra-
tia regna, quibus potiuntur, habere, piè & humi-
6 liter profiteri ſolent. Quamuis aliqui † ambitio-
ſios, ſimul etiam ſub hac præfatione oſtendere
velint, nullum alium in terris ſuperiorem agnoſce-
re; vt conſtat ex iis, quæ latè notant Caſtel. &
Burg de Paz in proœm leg. Taur. in. 30. Greg. Lop.
& eius additionat. Bart. Humada in proœm. part.
gloſſ. 7. Paris de Puteo in tract. de Duell. lib. 7. §. an
Comes, num. fin Redin. de maieſt. Princip in princip.
num. 21. Chaſſan. in proœm. ad conſuet. Burg. verb.
Par la grace: Franc. Marc. deciſ. 163. num. 1. p. 1.
Petr. Foller. in tract. de cenſib. fol. 15. num. 8. cum
ſeqq. Carol. Tap. de conſt. Princ. in rub. num. 3. Ant.
Scappus de iure non ſcript. lib. 1. cap. 2. ex num. 3.
Menoch. conſ. 2, num. 104. Anaſtaſ. Germon. de
Indul. Apoſt. in initio, fol. 30. Camill. Borrell. de
præſtan. Reg. Cathol. cap. 2. Ceuall. vbi ſuprà n. 167.
& nouiſſimè alios citans Caldas Pereira in tract.
7 de empt & vend. cap 1. num. 4. Et † illuſtris pari-
ter, atque eruditus Dom. Don Franciſc. de Alfaro
huius Limani Conuentus Senator meritiſſimus,
mihíque ſemper ob iuſtitiæ zelum, tuendorum In-
dorum ardorem, probatiſſimos, & incorruptiſſi-
mos mores, & alios neceſſitudinis, & familiarita-
tis titulos plurimum obſeruandus, in ſuo eleganti
tract. de offi. Fiſcal. gloſſ. 2.

8 Et ad hanc ſupremam poteſtatem † oſtenden-
dam eadem Dei prouidentia diſpoſuit, vt Regna
& Imperia ipſa caduca, & inſtabilia ſint, & ſub
perpetua quadam mutatione, & volubilitate con-
ſtituta, ne à nobis ipſis ſtare, ac perdurare in ſce-
ptri ſemper dignitate exiſtimaremur, ſed vt ſtandi,
ita & cadendi, reſurgendíque fatum, ex eius nu-
9 tu, & voluntate pendere; † quæ cum cauſa & ſine
cauſa, illa ab aliis ad alios, & de gente in gentem
transferre poteſt. & ſolet, vt apertè docemur Ec-
cleſ. cap. 10. Dan. cap. 2. verſ. 21. ibi: Deus mutat
tempora, & ætates, transfert regna atque conſtituit;
& cap. 4. ibi: Dominatur excelſus in Regno homi-
num, & cuicumque voluerit, dabit illud. Sap. cap. 7.
verſ. 27. ibi: Omnia innouat, 2 ad Corinth. cap. 6.
ibi: Regnum à gente transfertur; & innumeris
exemplis † ex Sacra Scriptura, quattuor Orbis 10
Monarchiis, & in omni antiquitate petitis, oſten-
dunt, & illuſtrant Doctores per text. ibi, in cap.
tranſlato de conſtitut. cap. per venerabilem 34. de
elect. auth. de non alien. rebus Eccleſ. §. vt autem:
Cicer. lib. 1. offic. elegantiſſimè Ouid. lib. 15. Meta-
morph. Propert. lib. 2 eleg. 9 Plutarch. in paralel. &
apophtegm. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 7. lib. 6. cap. 9.
Tacit. lib. 6. annal. Ammian. Marcell. lib 14. Trogus
Pomp. lib. 44 Luc Florus lib 2. cap. 19. Polyb. lib. 8.
hiſtor. Paul. Æmil. in Dione: Auſon. epigram. 8. &
in Lud. Sep. Sapien. in Solone: Tzetzes Chil 4. Bo-
cacius de caſibus Princip. & plurimos alios refe-
rens Petr. Gregor. lib. 18. Syntagm. cap. 1. & lib. 21.
de Rep. per totum, & lib. 6. cap. 2. num. 10. & in
ſyntax. art. mirab. lib. 22. cap. 4 Menchac. lib. 1.
quæſt. illuſtr. cap. 20. num. 34. Balduin. qui elegan-
ter loquitur in §. item ea, quæ ex hoſtib. instit. de
rer. diuiſ. Thomas Bozius Eugubinus de ſign. Ec-
cleſiæ Dei, lib. 14. cap. 3. cum tribus ſequentibus, &
latiùs in prætermiſſis cap. 5. ex pag. 627. & in in-
tegris octo libris, quos de ruinis gentium & Re-
gnorum ſcripſit, Theatr. vitæ humanæ vol. 1. lib. 4.
pag 734. & ſeq. Anton. Poſſeuin. in Biblioth. lib. 2.
cap. 91. vbi ait † omnes mundi nationes, omniá- 11
que regna ſæpè mutata fuiſſe, ita vt nulla ferè
gens inueniatur præter Hebræam, quæ certam ſui
originis rationem, ſuorúmue regnorum ſucceſſio-
nem tradere valeat, doctè & copioſè Fr. Thom. à
Malu. lib. 1. de Ant. Chriſt. cap. 4. & lib 4. ex cap. 8.
ad 16. Vbi inter alias † Monarchias, quæ poſ- 12
ſederunt, etiam Romanam conſtituit, quamuis
ſtabilitatis, ac diuturnitatis ſuæ plura teſtimonia,
& vaticinia iactauerit, & ſe æternam appellare
auſa fuerit. Lælius Biſciola lib. 1. horarum ſubſeci-
uar. cap. 1. Petr. Faber lib. 1. ſemeſt. cap. 8. & 9. Vbi
eleganter probat, † fortunam aduerſus vrbes, & 13
imperia idem ius habere, quod aduerſus imperan-
tes. Valdes de dignit. Reg. Hiſpan. cap. 12. num. 9.
Simon Maiolus in dieb. canicul. tom. 2. colloq. 2. ex
pag. 104. & tom. 3. colloq. 2. pag. 338. & ſequentibus:
Martin. Delrio in adag. ſacr. 2. tom. adag. 286.
pag. 55. Fr. Ioan. Torquemada qui in noſtris termi-
nis loquitur in Monarch. Indiar. lib. 4. cap. 10. &
nouiſſimè Pet. Andr. Canonher. in d. 1. tom. Aphor.
Polit. Hippocr. pag. 593. vbi poſt plures, quos
refert, † comparat Regna & Regnorum ſtatus, 14
cum ætatibus hominum, & ortum, infantiam, ado-
leſcentiam, iuuentutem, virilitatem, ſenectutem,
& interitum habere, luculenter oſtendit. Quod
inſinuauit etiam Iuſt. Lipſ. in centur. 3. ad Belgas,
epiſt. 31. dicens: Magna Imperia limites ſuos ha-
bent, quo tùm venerunt, ſiſtunt, retrocunt, ruunt;
& meliùs lib. 1. de conſtant. cap. 15. Vt ferro conſu-
mens quædam rubigo per naturam adgnata eſt, li-
gne exedens caries, aut teredo, ſic animalibus epi-
dia, Regnis interna, & ſua cauſa pereundi. Sic
adeò omnia verti, vt Poëta ille eleganter ſcri-
pſit:

Cernimus atque alias aſſumere robora gentes,
Concidere has.

Et elegantius † Manil. lib. 1. Aſtron. ſic iſtos Re- 15
gnorum caſus, & viciſſitudines canens, vel vt ve-
rius dixerim, lugens:

Quot poſt excidium Troiæ ſunt eruta Regna?
Quot capti populi? quoties fortuna per Orbem

Seruitium Imperiúmque tulit, variéque reuertit?
Troianos cineres in quantum oblita reſonit
Imperium, fatis Aſia iam Græcia preſſa eſt.
Secula dinumerare piget, quotiéſque recurrens.
Luſtraret mundum vario Sol igneus Orbe:
Omnia mortali mutantur lege creata,
Nec ſe cognoſcunt terræ vertentibus annis
Exutas variam faciem per ſæcula gentes.

16 Atque huc etiam ſpectat † Diogenis iocus relatus à Laërtio *lib. 6.* rogatus enim, quomodo ſepeliri vellet, in faciem inquit: Percontanti cauſam, quoniam, paulò poſt futurum eſt, vt inferiora fiant ſuperiora; eo alludens, quod id temporis Macedones rerum potirentur, atque ex humilibus fierent excelſi. Quod ſi inuerterentur omnia, fore, vt cadauer etiam ex prono fieret ſupinum.

17 Vnde apparet, † grauiter errare eos, qui harum mutationum, & variationum cauſas ad cœleſtes circuitus, qui intra Lunam ſunt, referendas putarunt, vt ex Plat. & Socrat. reſoluit Ariſt. *lib. 5. Polit. cap. 12.* vel ad aliarum ſtellarum decreta, vt tenet Ptolom. *lib. 1. quadripart. oper. cap. 2.* & Peucerus *in lib. de diuinat. gent.* Eſt enim verius ex diuina, vt diximus, voluntate & prouidentia pende-
18 re, atque ordinari † quam naturæ, fortunæ, ſortis, ſiue fati nomine Ethnici deſignabant, vt docet idem Ariſt. *lib. de mundo, in fine*: Arnob. *lib. 2. aduerſ. gent.* D. Auguſt. & eius addition. Lud. Viues *lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 9.* & eruditè proſequitur P. Greg. *lib. 1. de Repub. cap. 3.* Marc. Anton. Muret. omninò legendus, *in orat. de fato apud Senecam, pag. 279.* & Iuſt. Lipſ. *lib. 1. de conſtant. cap. 17. & 18.* & ſic eſt explicandus Manil. *lib. 4. Aſtron.* dum ait:

Fata regunt Orbem, certa ſtant omnia lege,
Longáque per certos ſignantur tempora curſus.

Lucan. *lib. 1. Pharſal.*

Inuida fatorum series ſummiſque negatum
Stare diu, nimióque graues ſub pondere lapſus.

Et Seneca in Octauio:

Regitur fatis mortale genus,
Nec ſibi quiſquam ſpondere poteſt
Firmum & ſtabile: per quæ caſus
Voluitur varios ſemper nobis
Metuenda dies.

19 Altera † quippe lex, vt inquit Iuſt. Lipſ. *d. lib. 1. de conſtant. cap. 16. à principio*, dicta eſt omni huic mundo, naſci, denaſci, oriri, aboriri, nec quidquam ſtabile, aut firmum arbiter ille rerum eſſe
20 voluit, præter ipſum, † cui ſoli, vt Sophocles dixit:

Nunquam ſenectus, dira nec mors imminet.
Sed alia miſcet domitor ætas omnia.

21 Sed audiamus † eundem Iuſt. Lipſ. qui *in eod. cap.* poſt alia, quæ in hanc rem grauiter, & philoſophicè conſiderat, ſic concludit: *O mira, & nunquam comprehenſa neceſſitatis lex! abeunt omnia in hunc naſcendi pereundique fatalem gyrum, & longæuum aliquid in hac machina eſt, nihil æternum. Attolle, & circumfer mecum oculos, & vide rerum humanarum alternas vices, & vt in Oceano æſtus. Tu ſurge, tu cade. Tu impera, tu ſerui. Tu occultare, tu emerge, & eat hic rerum in ſe remeantium orbis, quamdiu erit ipſe Orbis. Germanos feri olim fuiſtis? nunc miteſcite ante pleroſque populos Europæ. Britanni inculti, & inopes? Deliciis, ac diuitiis Ægyptios prouocate & Sybaritas. Græcia olim floruit, nunc iaceat. Italia ſceptrum tenuit, nunc ſeruiat. Vos Gothi, vos Vandali, vos Fex Barbarorum prodite è latebris, & gentibus imperate per vices. Adeſte etiam pelliti vos Scythæ, & potenti manu pauliſper habenas temperate Aſiæ, atque Europæ. Sed iſti ipſi mox diſcedite, & ſceptrum relinquite illi ad Oceanum genti, fallor enim? an Solem neſcio, quem noui Imperij ſurgentem video ab Occidente.* Hactenus Iuſt. Lipſ. qui † hoc vaticinium domi- 22
nationis gentis ad Occidentem ſitæ, quod de Hiſpanis intelligendum videtur, ſeriò etiam repetiit *lib. 1. de magn. Rom. cap. 3.* ſic inquiens: *Neſcio, quo prouidentia decretores, & vigor ab Oriente in Occaſum eunt.*

Hæc cùm ita ſe habeant, † nemo planè dubita- 23
re poterit, pios, & Catholicos Hiſpanorum Reges, & dominos noſtros, iuſtum, & legitimum titulum ad inquirendos, conuertendos, & gubernandos Noui Orbis Indos habuiſſe, & habere, ſi id ſibi ſummi, atque omnipotentis Dei permiſſione, imò & promiſſione iniunctum & conceſſum
oſtenderimus. Nihil etenim tam † conueniens eſt 24
naturali æquitati, quam voluntatem Domini volentis rem ſuam in alium transferre, ratam haberi, *l. quæ ratione 9. §. hæ quoque res ff. de adq. rer. dom. l. ſiue mandata. Cod. mandati. §. per traditionem, inſt. de rer. diuiſ.* Et ea, † quæ Deo auctore, & 25
veluti ductore fiunt, nullo pacto poſſunt, aut debent iniqua, aut iniuſta cenſeri, vt præclarè inquit D. Aug *lib. 1. de lib. arbitr. c. 5. & lib. 6. contra aduerſ. leg. & Proph. c. 14.* & magis in noſtræ quæſtio-
nis propoſito *lib. 6. quæſt. 10.* relatus † *in c. Dominus* 26
noſter 23. quæſt. 2. ſic ſcribens: *Illud genus belli ſine dubitatione iuſtum eſt, quod Deus præcipit, apud quem non eſt iniquitas, & nouit, quid cuique fieri debeat, in quo bello ductor exercitus, vel ipſe populus, non tam auctor belli, quàm miniſter iudicandus eſt.* Qua etiam † ratione bella per Moyſen 27
geſta, quæ Fauſtus Manichæus accuſabat, idem Aug. defendit *lib. 22. contra Fauſt. cap. 74.* his verbis: *Nec bella per Moyſen geſta miretur, aut horreat, quia in illis Diuina ſecutus imperia, non ſæuiens, ſed obediens fuit. Nec Deus cùm iubebat iſta, ſæuiebat, ſed digna dignis retribuebat, dignóſque terrebat.*

Et ſequitur Abulenſ. *ſup. Num. cap. 21.* & *ſup. Ioſue cap. 11.* vbi tractans, quo iure potuit Moyſes Amorrhæorum terras inuadere, voluntatis Diuinæ titulum dumtaxat conſiderat: *Cuius*, inquit, *in manibus omnium Regnorum iura conſiſtunt, & tanquam omnium Dominus ab aliis auferre, & aliis dare pro libito poteſt.* Et poſteà ſubdit, quòd quamuis Amorrhæi ſe, & ſua defendendo non peccarent, quia inuincibili ignorantia voluntatis Diuinæ meritò excuſabantur, Iſraëliticus etiam populus nullum crimen in illis debellandis & ſpoliandis admittebat, cùm Dei voluntatem impleret, quam ob tranſitum ſibi negatum, & alio quouis colore quæſito, iuſtiſſimè exequi potuit.

Eandem ſententiam apertiùs comprobat † il- 28
lud Sapient. *12. verſ. 12. Aut quis tibi imputabit, ſi perierint nationes, quas tu feciſti?* Vbi rectè ad-
uertit eruditiſſimus P. Ioan. Lorin. † poſſe iuſtè 29
Deum, gentes, quas ipſe fecit, perdere, cùm mereantur poſſe id ipſum quoque licèt nulla præcederent demerita, vel hoc nomine dumtaxat, quia dominium abſolutum habet: imò ſi beatos omnes, nullo excepto, aut ad æternas deiiceret pœnas, aut redigeret in nihilum, nullam iis iniuriam faceret.

Michaël quoque Salon *in 2. 2. tract. de domin. q. 2. art. 1. concl. 2. in fin.* ex eodem loco concludit,

Deum eſſe Dominum abſolutum, poſſeque rebus
pro libito vti, naturas mutare, deſtruere, annihi-
lare, & quodcumque voluerit, vertere, nullámque
alicui facere iniuriam, ſi vellet redigere cuncta
creata, aut occidere innocentes; & hac nimirum
30 de cauſa † Iſai. & D. Paul Deum figulo, & creatu-
ras luto optimè comparaſſe; poteſt enim figulus
ex luto facere quidquid ſibi placuerit.

Porrò DEVM O. P. T. MAX. hoc Noui
Orbis Imperium, eiuſque detectionem & con-
31 uerſionem † Hiſpanis Regibus deſignaſſe & con-
ceſſiſſe. in quo præcipua huius capitis argumenta-
tio conſiſtit, non obſcurè oſtendere videtur Ab-
dias Propheta, *cap. vnic.* dum dixit Hiſpaniæ gentes
ciuitates Auſtri poſſeſſuras, iuxta eius expoſitiones
& tranſlationes, quas latè tradidimus, *ſuprà lib. 1.
cap. 15. ex num.* 29. vbi etiam per totum illud ca-
put plurimis aliis ſacrorum Prophetarum vatici-
niis, & grauiſſimorum auctorum teſtimoniis ean-
dem prædictionem luculenter adſtruximus, quæ
omnia hic non incongruè perpendi poſſent, niſi
32 repetitionis † & prolixitatis vitium vereremur, &
in illud quod Iuuenal. *ſatyr. 7.* ſcribit incidere:

*Nam quæcunque ſedens modò legerat, hæc ea-
dem ſtans,*
*Proferre; atque eadem cantabit verſibus iiſdem.
Occidit miſeros Crambe repetita magiſtros.*

De quo Eraſmus, ſiue Paul. Manut. *in Adagio,
Crambe bis poſita mors, pag. mihi* 207.

33 Quæ vaticinia latè congerens, † & exponens
Thom. Boz. *de ſign. Eccleſ. Dei, lib. 4. cap. 1. & ſeqq.
& lib. 20. cap. 1. & 3.* ſecutè probat populos, qui in
illis ad Eccleſiam adducendi dicuntur, eos eſſe,
qui ex Orbe Nouo Indiarum, ſiue Orientalium,
ſiue Occidentalium hodie Pontifici Romano pa-
rent, atque humero vno, vt Sophonias inquit,
Deo ſeruiunt, & Hiſpanos noſtros eſſe illas nubes,
& columbas, quæ diuinitus miſſæ volarunt, vt ex
inſulis longinquis filios nouos ad Deum adduce-
rent, & ſimul Diuini Tabernaculi, & ſui Princi-
patus pelles, tentoria, ſiue fines extenderent; &
plurima copia auri, & argenti potirentur, quæ ex
his Orbis Noui regionibus, & Antipodum locis
adducitur.

Et *in eod. lib. 4. cap. 6.* alias Prophetias ad idem
34 adducit, & tandem concludit † illud Cant. 4. *Sur-
ge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum,
& fluent aromata*, ſignificare eos omnes, qui ex
Indiis, ſiue Orientalibus, ſiue Occidentalibus
CHRISTI doctrinam ſequuntur, & Hiſpanorum
Regum cura inſtar aromatum benè olentium cun-
ctos Chriſtianos intima voluptatis ſuauitate, cæ-
teros autem iucundiſſimo exempli optimi odore
perfundunt.

Et *lib. 2. de imper. virt. aduerſ. Machiauel. c. 11.*
35 *in fin.* hanc † tanti Orbis conceſſionem Hiſpaniæ
Regibus à Deo factam affirmat, quod veris, &
non ſimulatis virtutibus religionem colerent, &
Pontifici Romano obſequentes, Crucis, heroïcas,
germanáſque virtutes deſignantis, vexillum diui-
nitus acceperint. Quod eſt ſignum, quod in na-
tionibus procul eleuandum prædixit Iſaïas *cap. 5.
& 66.* vt latiùs oſtendimus *d. cap. 15. ex num. 43.*

36 Atque hoc nimirum † Sybilas inſinuaſſe, dum
CHRISTVM alloquentes, dixerunt:

*Aggredere, ô magnos aderit iam tempus honores,
Chara Deum ſoboles, magni Iouis incrementum:
Aſpice conuexo nutantem pondere mundum
Terráſque, tractúſque maris, cœlúmque profun-
dum,*

Aſpice, venturo lætentur vt omnia ſeclo.

Quæ carmina cum Virgil. *4. Eclog.* de Auguſto
Cæſare acceperit, longe veriùs & commodiùs ad
inclytos noſtros Hiſpaniæ Reges transferre poſſe-
mus, quibus Dei munere contigit, imperium
ſuum per vtrumque Orbem extendere, & vt ille
dixit:

Solis in terra domibus negata.

Eandem Dei benignitatem, & conceſſionem
vtriuſque Indiæ Caſtellanis, & Luſitanis Regibus
factam, optimè conſiderat, † & extollit Alanus 37
Cop. *Dialog. 6. cap. 34. pag. 942. & ſeq. & cap. 36.
pag. 951. & 952.* dicens, hac de cauſa eorum titu-
lum ſplendidiſſimum cenſeri debere, cùm Deus
ipſe eorum potiſſimum nauibus ſtupendam, & in-
auditam fortè hactenus ad extremum vſque Orien-
tem, & Occidentem itineris rationem oſtenderit,
neque ab vllis Chriſtianorum, ſed infidelium re-
gionibus expugnatis, & à totius nauigationis, ex-
peditionis, & maritimi commercij ab Oceano Oc-
cidentali ad Indicum, & Auſtrale latiſſimè patenti
dominio amplificari, glorioſè conceſſerit.

Camillus etiam Borrell. *de præſtan. Reg. Cath.
cap. 45. num. 60.* apertè teſtatur, plurimas Prophe-
tias, quas per totum illud caput exponit, huic No-
uo Orbi per Reges Hiſpanos conuerſo, & occu- 38
pato conuenire, † videríque Regem Catholicum
tanquam Moſen, electum, ad reducendos populos
Indorum à ſeruitute diaboli, cui hucuſque ſtete-
runt obſtricti. Eidémque Regi conuenienter dici
poſſe verba Iſaiæ, *cap. 49. Dedi te in fœdus populi
mei, vt ſuſcitares terram, & poſſideres hæreditates
diſſipatas, & diceres iis, qui vincti ſunt, exite, &
qui in tenebris ſunt reuelamini.*

Huic quoque ſententiæ † ſubſcribit Didac 39
Valdes *de dignit. Reg. Hiſp. cap. 12. num. 8. fol.* 120.
vbi Bozium ſequutus aduertit, ob Fidei zelum &
conſeruationem conceſſam eſſe à Deo Regibus
Hiſpaniæ hanc tanti Imperij dominationem, &
illam multò ante annuntiatam, & promiſſam per
Iſaiam *cap. 43. & cap. 51.* & illa benedictione Ec-
cleſiæ, quæ habetur Pſalm. 71. *Et dominabitur à
mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad termi-
nos Orbis terrarum.* Et Pſalm. 2. *Poſtula à me, &
dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem
tuam terminos terræ.*

Denique vt alios omittam, † eruditiſſimus P. 40
Ferdin. Rebell. *de oblig. iuſt. lib. 18. quæſt. 21. ſect. 3.
num. 16. pag.* 885. quæ quæſtio adiecta eſt in libris
impreſſis Lugduni an. 1608. & in aliis deſidera-
tur, agens de titulo Regum Luſitaniæ ad conqui-
ſitionem, & commercium Indiæ Orientalis, cuius
eadem prorſus ratio, & cauſa eſt, ac Occidentalis,
de qua nos ſermonem habemus, apertè aſſerit ex
Diuina approbatione, & quaſi conceſſione iuſtè
ſibi illos Reges præfatum conquiſitionis, & com-
mercij titulum adſcribere: idque eos vltra alias ra-
tiones humanas, ex ſacris Litteris probare poſſe (ſi
modò abſit verbo inuidia) & ad hoc adſtruen-
dum adducit, & latè exponit illum locum Iſaiæ
cap. 18. Ite Angeli veloces, &c. de quo, & aliis
plurimis. Nos plenius locuti ſumus *d. cap. 15. ex
num.* 29.

Sed, & præter ſacræ Scripturæ Oracula, qui-
bus vt *d. cap.* oſtendimus, hanc Noui Orbis inuen-
tionem, conuerſionem, & ſubactionem Deus Opt.
Max. Hiſpanis promiſiſſe, & præparaſſe videtur,
afferri † quoque poſſunt alia non contemnenda 41
prodigia & vaticinia, quæ eandem ſummi rerum,
& regnorum omnium parentis, ac Domini volun-

tatem, & diſpoſitionem, manifeſtis quodammodo
ſignis demonſtraſſe videtur.

42 Solet † quippe Deus, cum aliquid noui, diri,
vel aduerſi alicui Regno vel nationi, aut eorum
Regibus, & Principibus imminet, portentis, &
prodigiis id futurum oſtendere, venturáſque mu-
tationes & calamitates nuntiis, prophetiis, miſſiſ-
que cœleſtibus reuelare, vt in excidio Ægypti
ſub Pharaone apparet *Exod. & Sap. 7.* & in di-
luuio Noë, *Geneſ. 6. & 7.* & in euerſione Perſici
Imperij, & aliarum Monarchiarum, *Dan. cap. 8.*
& in aduentu Antichriſti, *2. Machab. 5.* & in aliis
innumeris exemplis, quæ ex ſacris, & prophanis
hiſtoriis latè commemorat Ioſeph. *de bello Iud.
lib. 7. cap. 12.* Paul. Oroſ. Paul. Diacon. *de geſtis
Longob. lib. 4. cap. 4.* Euſeb. Cæſarienſ. *lib. 9. de-
monſtr. Euang. cap. 1. & de hiſt. Eccl. lib. 1.* Alexand.
ab Alex. & eius addition. Tiraq. *lib. 2. Genial. c. 31.
ad med. & lib. 3. cap. 15. per tot.* Theatr. vit. human.
vol. 5. lib. 4. pag. 1479. cum multis ſeqq. Petr. Greg.
lib. 21. de Repub. cap. 3. ex num. 37. Richard. Dino-
thus *de dictis & fact. memorab. lib. 6. cap. 3.* Baptiſt.
Fulgoſ. *lib. 1. memorab. cap. 4. de prodig.* Simon
Maiol. *in dieb. Canic. 2. tom. colloq. 2. ex pag. 19. & 4.
tom. colloq. 4. pag. 269.* Thomas Boz. *de ſign. Eccleſ.
Dei, lib. 24. cap. 5. pag. 603.* & paſſim *in libris de
ruinis Gentium*, præcipuè *lib. 4. cap. 1.* Fr. Ludouic.
Granatenſ. loquens de ſignis excidij Ieroſolym. *in
Symbolo Fidei, part. 4. cap. 14. pag. 490.* & de hoc
ipſo Nouo Orbe tractantes; Acoſta *lib. 7. hiſtor.
Ind. cap. 23.* Henric. Mart. *in Repertor. Mexicano,
tract. 2. cap. 24. pag. 119.* & Fr. Ioan à Torquemada
in Monarch. Indian. lib. 2. cap. 90. & alij, quos ſta-
tim referemus. Et plura congerens nouiſſimus Pet.
Andr. Canonherius *in aphoriſ. Polit. Hippocr. 3. t.
lib. 2. Aphoriſm. 5. pag. 609.*

43 Cuius † rei cauſam licèt quidam auctor, ab eo-
dem Canonherio relatus ſe ignorare fateatur Ma-
nil. tamen. *lib. 2. Aſtronom.* de Cometis loquens,
Dei miſerationi eleganter attribuit:

Siue Deus iſtam ie fati miſeratus in Orbem
Signa per effectus cœlique incendia mittit.

Et idem ſentiunt alij ex *ſuprà* citatis, neque
44 enim † populum ferire, antequam moneat, in-
tendit, & quos punire parat, his veluti minis pro
ſua pietate ad pœnitentiam, & reſipiſcentiam
45 hortatur, † iuxta illud Pſalm. 59. *Dediſti metuen-*
46 *tibus te ſigna, vt fugiant à facie arcus.* Et † Ie-
rem. *cap. 6. & 18. Repentè loquar aduerſus gen-
tem, & aduerſus Regnum, & eradicem, & de-
ſtruam, & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit
gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam:
agam, & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogita-
ui, vt facerem ei.*

47 Eodem igitur † modo, & ratione Deus hanc
mutationem, & ſubiectionem Imperij Noui Or-
bis; & conuerſionem per Hiſpanos faciendam
prænuntiaſſe, vt diximus, reperitur, quemadmo-
48 dum † & olim Chriſtianæ Fidei, & Euangelij
propagationem inter Gentiles multis Sacræ Scri-
pturæ locis, Sibyllarum carminibus, & aliis por-
tentis inſinuanit, quæ paſſim Iuſtin. Martyr, La-
ctant. Firmian. Athenagor. Arnob. Clemens Alex.
& Thomas Bozius ſuis libris interſerunt. Etenim
49 paulò † antequam Hiſpani de India cogitarent, &
in inſulam Hiſpaniolam, ſiue S. Dominici peruе-
niſſent, Rex eius Guarionex Idolum Zemi con-
ſuluit, ieiunio quinque dierum religioſè obſerua-
to flagellis etiam laceratus, quid de Regno ſuo
poſt eius obitum futurum eſſet.

Reſpondit autem dæmon (qui à Deo verita-
tem † dicere ſæpè compellitur, vt apparet *Matth.* 50
7. Luc. 4. Actor. 16. & alibi paſſim) homines bar-
batos, & veſtitos ex Hiſpaniæ oris venturos, eóque
potituros, & nouum Deum, nouámque religio-
nem introducturos. Quod oraculum Rex ad pla-
candum numen carmine comprehendit, & feſtis
diebus præſertim triſtibus, cum ſolemni cæremo-
nia cantari iuſſit. Quapropter multi incolarum,
vbi primùm Hiſpanos aduenientes viderunt, fu-
ga ſibi conſuluerunt oraculi memoria, vt narrat
Petr. Ziezà *3. tom. rer. Indiar. cap. 25.* Gom. *in hiſtor.
Indiar. 1. part. fol. 18.* Petr. Martyr de Angler. *in
decad. Noui Orb. lib. 10.* Hieronym. Benzon. *lib. 1.
hiſt. Noui Orbis cap. 8. pag. 35.* Mores gent. *lib. 3.
cap. 8.* Theatr. vitæ humanæ *vol. 5. lib. 4. pag. 1468.
& 1479.* Petr. Gregor. *d. cap. 3. num. 41.* Anton.
Her. *in Hiſt. gener. Ind. decad. 1. lib. 3. cap. 4* Fr Al-
phonſ. Fernand. *in hiſt. Eccleſiaſt. noſtri temp. lib. 1.
cap. 2. pag. 18* & Fr. Ioan. à Torquem. *in Monarch.
Ind. lib. 18. cap. 7.*

Mexici † quoque & Tlaſcalæ plura monſtra, 51
& oſtenta circa Hiſpanorum aduentum appa-
ruiſſe, latè recenſent Ioſeph. Acoſta, *d. lib. 7. de hiſt.
Ind. cap. 23. & ſeqq.* Henricus Martinez *d. tract. 2.
pag. 125. & ſeqq.* Rutilius Benz. *de anno Iubil. lib. 1.
cap. 10. pag. 53.* Ioan. Boter. *in relat. vniuerſ. 4. part.
lib. 2. pag. 35. & ſeqq.* Anton. de Herrera *in d. hiſt.
gener. Ind. decad. 2. lib. 6. cap. 15. & decad. 3. lib. 2.
cap. 8. & 9.* & latiſſimè Fr. Ioan. à Torquemada *in
d. Monarch. Ind. lib. 2. cap. 90. & ſeq.* Vltra eos
Cardanus *lib. 13. de variet. rerum cap. 78.* Theatr.
vitæ humanæ *d. vol. 5. lib. 4. pag. 1484.* & Thomas
Bozius *lib. 5. de ſignis Eccleſ. cap. 2. pag. 157.*

Inter quæ illud valdè notabile eſt † Mexici 52
nempe, ante inuaſionem per Hiſpanos factam, ca-
ptiuo qui de more dæmonibus ſacrificandus, vber-
tim flebat, Deumque cœli inuocabat, aſtitiſſe
quendam, qui hortatus eſt eum, ne adeò mortem
formidaret, Deum miſertum eius eſſe, annuntiaret
Sacerdotibus breui defiturum hoc genus ſacrificij,
venire iam eos, qui terram eſſent mundaturi. Sa-
crificarunt illum eo locò, vbi nunc damnati ſu-
ſpenduntur, eóque anno excidium vrbis initium
accepit, nam tertio poſt capta eſt. Notata autem
fuere diligenter verba hæc: cumque Mexicani ab
Hiſpanis victi, Angelos more Chriſtiano pictos
viderent, dixerunt, talem fuiſſe, qui à damnato
viſus eſſet.

Iidem etiam auctores vbi *ſuprà* recenſent eo-
dem tempore † Mexici per aërem viſas fuiſſe ho- 53
minum armatorum Hiſpanis ſimilium effigies, eó-
que factum, vt publica voce Regnum ab his
euertendum prædicaretur. Apparuiſſe quoque ex
Orientis parte, vbi condita eſt Colonia Hiſpano-
rum, Veracrux dictá, flammas igneas aſcenden-
tes, & hominem, qui capite cœlum attingere vi-
debatur, quod non parum eos perterruit. Præſer-
tim cum eodem tempore duo præcipua maiorum
idolorum templa ſubitò conflagraſſent, & à mari
pluribus diebus exorientem lucem, ſiue come-
tem, duabus horis ante diem conſpicerent, qui
cum cœli medium obtinuiſſet, ſubitò euaneſ-
cebat.

Tertiò etiam ante captam Mexicum anno, mare
inundaſſe, commemorant, effuſis maximis piſci-
bus, & lacum iuxta Mexicum poſitum ebulliiſſe,
vocem etiam quaſi mulieris lamentantis aliquoties
inſonuiſſe, cum graui fletu dicentis: Heu filij mei,
veſtrum iam ante fores exitium, quonam vos

agere?

agere? vbi vos miſera recondere potero, ne ita
citò vniuerſim pereatis?

54 Motezumæ † quoque huius Mexicani Imperij
Monarchæ, plura alia auguria, vaticinia, & oſten-
ta contigiſſe, quibus apertè Deus indicabat, ſe
eum priuare velle, & imperium illius in Hiſpanos
transferre, latè auctores *ſuprà* dicti recenſent, præ-
cipuè Acoſta *d. cap. 23.* Herrera *d. cap.* 9. & Tor-
quemad. *d. cap. 90. & lib. 18. cap. 7.* Inter quæ illud
valdè memorabile eſt, Agricolam quendam ſemi-
nationi intentum, repentè ab ingenti aquila per
aëra raptum, & in ſpeluncam, ſiue antrum quod-
dam perductum, eiuſdem aquilæ vocem audiuiſſe,
dicentis: Potentiſſime Domine, en ad te detuli
quem iuſſiſti, nec vidiſſe agricolam cum quo lo-
queretur, vocem tamen ſe compellantem audiuiſſe,
quæ eum rogabat, an hominem ibi humi iacen-
tem agnoſceret: Tunc verò ſe oculos quoquouer-
ſum contorquentem, hominem Regia veſte indu-
tum, ſolo tenſum, porrectúmque vidiſſe, qui gra-
ui ſopore oppreſſus paſtillum, ſeu faſciculum fra-
grantem ellychniorum manu premebat, & ſuffi-
tum odoriferum, prout Indis in more eſt, naribus
admouebat. Quem cùm attentius conſpexiſſet
Motezumam eſſe cognouit, vocémque iterum di-
xiſſe: Vide, quàm vecors & ſupinus iaceat &
dormiat, laborum & ærumnarum, quæ breui ipſum
manent oblitus, atque ſecurus. Tempus tamen
iam eſt, vt ſuperbi faſtus, ac tyrannidis ſuæ pœ-
nas accipiat, & reliqua peccata, quæ in Diuinæ
Maieſtatis offenſionem commiſit, abundè luat, &
expiet. Vt autem teſtari poſſis quàm altè & ſecu-
rè dormiat, nihil horum ſentiens, aut timens, ar-
dentem ellychnium è manibus eius euelle, & illud
eiuſdem fœmori applica. Cumque ruſticus ob
Regis metum & reuerentiam id facere recuſaret,
vocem denuò clamaſſe: Nihil metuas, ego enim
Motezuma longè ſuperior & potentior ſum, quem
vel delere, vel ſeruare mei arbitrij eſt, & te ipſum
deſtruere poſſum, niſi mandata mea illicò exe-
quaris. Quo audito ignem fœmori Regis admo-
uit, nihil planè ſentientis, nec quoquam ſe mo-
uentis. Tunc verò vocem dixiſſe, vt quando
Regis veternum, ſiue lethargum agnoſceret, eum
domi conueniret, & à ſomno excitatum, ipſi om-
nia, quæ viderat, ſigillatim enarraret. Hiſce di-
ctis, iubente Domino, ictu oculi ab aquila in eun-
dem locum, ex quo aſportatus fuerat, reductum
eſſe, indéque Regem adiiſſe, & ſuo ordine om-
nia, quæ viderat & audierat, enarraſſe. Qui his
auditis, ſuum fœmur inſpiciens, & recentis ignis
vlcera, ſiue ſtigmata ibidem inuſta deprehendens,
triſtis admodum, & confuſus nouo illo & admi-
rando prodigio remanſit.

55 Rurſus, † cùm iam inſignis ille Dux Ferdi-
nandus Corteſius cum ſuis militibus prope Mexi-
cum perueniſſet, Motezuma eius aditum interci-
pere cupiens, plurimos ex ſuis Magis & ariolis
congregauit, vt Corteſio obuiam euntes, cum vi
non poſſent, ſaltim maleficiis & carminibus exi-
tium inferrent. Quibus ad hoc in montem aſcen-
dentibus, vnum ex idolis, quod præcipuè cole-
bant, apparuit: Et quo tenditis? inquit, quidue
Motezuma veſtris carminibus curat? ſero iam
pœnitentiam aget, decretum eſt quippe, vt Re-
gno, & bonis omnibus, atque adeò ita etiam
priuetur, ob ſcelera, & tyrannidem, quibus ſub-
ditos oppreſſit, atque vexauit. Et vt intelligatis,
quid de Mexici vrbe futurum ſit, in illam inſpici-
te. Cumque ita feciſſent, illam vndique confla-
grantem viderunt. Quo facto dæmon ab oculis
eorum euanuit, ipſi autem ad Motezumam reuerſi,
quæ acciderant, enarrarunt, qui inde tantam ani-
mo triſtitiam, & dolorem concepit, vt per multum
temporis vocem edere non valuerit.

Piſcatores † etiam lacus Mexicani auem in eo 56
nunquam viſam Gruis magnitudinis, ſpecie tamen
omninò peregrina, & ignota comprehenderunt,
quam Motezumæ oblatam, eum triſtiorem reddi-
derunt. Habebat namque monſtroſum, & inſu-
ſtum hoc animal ſupra caput concham quandam,
quæ perlucidi, & tranſparentis ſpeculi vicem ex-
hibebat. In qua Motezuma media diei luce pul-
chritudinem cœli, ac vniuerſas eius ſtellas, &
aſtra cum ſtupenda admiratione primò conſpexit,
& poſteà iterum idem ſpeculum inſpectans, illud
ſtellis penitus orbum vidit, & grandem exerci-
tum, veluti ab Oriente ſurgentem, & fortiter con-
tra Indos pugnantem, contuitus eſt. Quod cum ipſe
ſuſus valde perciperet, ariolos ſuos, & veneficos
vocandos, & conſulendos putauit, qui licèt idem
quod Rex, & cum eadem admiratione conſpice-
rent, nullam tamen rationem tanti oſtenti reddere
potuerunt, neque quid eſſet, aut ſignificaret, ex-
ponere. Auis autem illa his viſis, ab eorum oculis
magna Motezumæ contriſtatione diſparuit.

His addit Torquemada *d. lib. 2. cap. 91* notabi-
lem hiſtoriam † de Papiana, eiuſdem Motezumæ 57
ſorore, quæ mortua, & ſepulta reuixit, & à mul-
tis viſa, fratrem ad ſe accerſiri iuſſum, plura de
Hiſpanorum aduentu, & Regni ſui interneciono
commonuit.

Alia quoque portenta congeſſit Fr. Hieronym.
Roman. *in 3. part. ſuarum rerum public. lib. 1. de
Rerub. Ind. cap. 2. fol.* 128 Inter quæ tradit, † No- 58
uæ Hiſpaniæ incolas ſumma veneratione priſcis
temporibus hominem coluiſſe, cui nomen Que-
calcoati, eo quod prudentia, & reliquis virtutibus
plurimùm emineret, cuiúſque auxilio & guberna-
tione per viginti continuos annos fœliciſſimè vſi
fuiſſent. Quibus tranſactis, cùm ab eis diſcede-
ret, & eò vnde venerat, reditum faceret, ſerio illis
prædixiſſe, futuris temporibus albos, & veſtitos
homines, prolixíſque barbis vtentes, eſſe ventu-
ros, qui eorum dominarentur. Quamobrem cum
primum noſtros Hiſpanos conſpexerunt, vatici-
nium ſui Semonis impletum fuiſſe reputarunt. Et
hoc forſan eſt, quod ſcribit Torquemada *d. lib. 2.
cap. 90.* † Mexicanis nempe quatuor ante Hiſpa- 59
norum aduentum ſæculis illum innotuiſſe, adeò vt
parentes filiis hanc veluti prophetiam per manus
traderent, & ſigna, atque effectus eiuſdem aduen-
tus apertè commonerent.

In † Iucatania etiam prouincia, vt tradit Her- 60
rera *decad. 4. lib. 10. cap 4. pag. 264.* antiquus qui-
dam Indus nomine Chilam Cambal prædixit,
Crucis vexillum in eam peruenturum, & homines
ſub illo militantes eius imperium conſecuturos. Et
alter vaccas depictas in quodam libro reliquit po-
ſteris ſuis tradens, tunc ſuorum Idolorum cultum
immutandum, cum homines in eas regiones pe-
netraſſent, qui ſecum magnos illos ceruos por-
tarent.

In regione † quoque Myſtica circa oppidum 61
Cuextlauac, in abrupta, & eminenti adeò rupe,
vt impoſſibilis fermè ad eam hominum aſcenſus
videatur, repertos eſſe dicunt Hiſpanos milites ſa-
tis eleganter depictos, equis inſidentes, & antiquo
more veſtitos, & prope eos ingentem Gallinarum
Hiſpanicarum numerum. Memorant autem indi-

genæ, picturam iſtam ibi ab eorum dæmoniis, quæ tunc pro idolis colebant collocatam, decem, & ſeptem annis antequam Hiſpani in illas Prouincias peruenilſent, quod iuxta computationem Torquemadæ *vbi ſupra*, fuit anno 1501.

62 Quo etiam referente, competimus, in † regione, quæ confinis eſt cum flumine Argenteo, vulgò *Rio de la Plata*, virum quendam nomine Origuara, multis ornatum virtutibus, vaticinatum fuiſſe, citò illis gentibus nouam religionem annuntiandam eſſe per extraneos homines, illuc proximè peruenituros, atque id quibuſdam etiam carminibus expreſſiſſe.

63 Sed longè præclarius illud † vaticinium eſſe videtur, quod ex Maximiliano Tranſiluano refert Camillus Borell. *de preſtan. Reg. Cathol. cap.* 43. *n.* 64. Petr. Opmeer. *in ſuo opere Chronog. pag.* 455. Anton. Herrera *decad.* 3. *lib.* 1. *cap.* 11. *pag.* 21. *& lib.* 4. *cap.* 2. *pag.* 141. & Barthol. Leonard. de Argenſola *in ſua hiſtor. Malucar. lib.* 1. *pag.* 4. *&* 20. Regem nimirum Inſulæ *de Tidore*, ad quem Imperator Carolus Quintus cum Ferdinando Magallano, & ſociis dona quædam cum epiſtolis miſerat, legatione libenter accepta, & in cœlum ſuſpicientem, dixiſſe, iam biennium agitur, cùm vos à Maximo Rege Regum ad inquirendas has terras dimiſſos cognoui. Quare aduentus veſter, tam mihi gratior, iucundiùrque eſt, quantò diutiùs animi mei dubitatione præſcitus. Et cum nihil huiuſmodi euenire ſciam, quod non iam diu Supernorum
64 decreto ſtatutum ſit, † non ero is, qui ſupernis nutibus aduerſari moliar; ſed volens, libénſque poſt hac, depoſito Regio faſtu, me tantummodò Regis veſtri nomine huius inſulæ procurationem gerere exiſtimabo.

65 Hiſtoriis etiam huius † Peruani Regni proditum eſt, Viracocham Incam eius Imperatorem, multis retro annis Hiſpanorum aduentum per ſomnium, vel oraculum accepiſſe, & inter eius poſteros hoc per manus traditum eſſe, quouſque Guainacap moriens, & extraneas gentes ad has regiones appuliſſe ſciens, in illis Oraculum Solis impleri ſignificauit, & teſtamento comprehendit, vt eis obedientiam, & famulitium præſtarent, vtpotè qui armis, viribus, religione, & prudentia, cæteris nationibus antiſtarent, & à Sole, ipſorum Incarum parente, ad Imperium illud multis retrò ſæculis deſtinari viderentur, vt tradunt Petr. Zeiza *lib.* 1. *hiſt. Perù, cap.* 44. Gomara *cap.* 115. & Garcilaſſus Inca *in ſua hiſtor. de Incarum. orig. lib.* 1. *cap.* 28. *& lib.* 9. *cap.* 14. *&* 15. Vbi etiam tradit aliud augurium aquilæ, quæ ab accipitribus inſecuta, ad pedes eiuſdem Guainacapæ in vrbe Cuzquenſi ſolemnia ſolis feſta de more peragentis, implumis ferè, & ſcabioſa confugit, & breui tempore expirauit. Quod omnes Arioli, exitium eius Imperij portendere, interpretati ſunt, cito ab exteris hominibus debellandi. Et eodem modo explicuiſſe diuerſorum cometarum apparitiones, & tres circulos circa Lunam eo tempore viſos, quorum primus ſanguineus erat, ſecundus ceruleus, tertius veluti fumoſus, ſignificantes, Regium Incarum ſanguinem inteſtinis bellis inter ipſius Guainacapæ filios fundendum, Regni ſtatum triſtes, & ingentes clades, ſtrages, & mutationes paſſurum, ac tandem omnia fumi inſtar diſpaitura.

66 Eandem † cladem, & vaſtationem Peruanorum Indorum ſignificaſſe ingentem, & nunquam illis viſum numerum murium, & locuſtarum, quæ repentè in eorum regionibus apparuerunt ſub aduentum Blaſci Nuñez Vela, qui eo à Carolo V. Imp. miſſus fuerat, auctor eſt Pet. Zeiz. *vbi ſuprà*, ex quo ſumpſit Carda & Theat. vitæ humanæ, *d. vol.* 5. *lib.* 4. *pag.* 1470. qui aduertunt, non potuiſſe hæc animalia, nauibus aduecta, ita breui adeò magnam in copiam multiplicari, vt maizum, cannas, arbores, cæteráque ſata corroderent.

Mirabilis quoque eſt alia prædictio, quam ex Hieron. Rom. *vbi ſuprà*, obſeruat. Fr. Baſil. Pontius Legionenſ. 1. *part. var. diſp. quæſt.* 8. *expoſit. cap.* 4. *pag.* 476. Etenim † cum Indi Peruani vellent ce- 67
lebrem illum montem effodere, cui nomen *Potoſi*, & pretioſa argenti metalla, quæ ſub eo clauduntur, eruere, vox quædam cœlitus ſonuiſſe narratur, quæ illos ab incœpto deſiſtere, iuſſit, & Hiſpanis eas opes à Deo reſeruatas admonuit.

Vnde non ineptè idem Baſilius Pſalmum 64. de hac inuentione, & conuerſione Indorum expo- 68
nens, concludit, Verſum † eiuſdem Pſalmi: *Turbabuntur gentes, & timebunt, qui habitant terminos à ſignis tuis*, ſic exponendum, quaſi ſenſus ſit, gentes Noui Orbis ſtupefaciendas eſſe prodigiorum multitudine quæ antequam Imperium illarum mutaretur, interuenerunt.

Vt ſic appareat, † quàm incertis fortunæ ca- 69
ſibus omnia mundi bona, & Imperia ſubiaceant, & vel ipſa eorum finitione, & poſſeſſione plura amara, & acerba ruinæ præſagia immiſcere ſolitam eſſe. Vnde Ouid. ſic de ea meritò canit. *lib.* 5. *Triſt.*

Paſſibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenáxque loco;
Sed modo læta manet, vultus modo ſumit acerbos,
Et tantum conſtans in leuitate ſua eſt.

Et non minus eleganter Politicus, quidam: *Quod Regnum eſt, cui non parata ſit ruina, & proculcatio, & Dominus, & carnifex? Nec magnis illa interuallis diuiſa; ſed hora momentum intereſt inter ſolium, & aliena genua.*

CAPVT III.

De ſecundo titulo, qui ex Diuino impulſu, & inſpiratione colligi poteſt; qua Deus Hiſpaniæ Reges, & homines ad hunc Nouum Orbem inquirendum, & acquirendum mouiſſe videtur.

SVMMARIVM.

1 *Reges Hiſpaniæ ad Nouum Orbem inquirendum, & ſubiugandum Diuino impulſu, & reuelatione ducti videntur. Et n.* 16.

2 *Impulſus, inſpirationis, ſiue reuolutionis magna eſt vis, & de plurimis auctoribus, qui hoc latiſſimè tractant.*

3 *Reuelatione, aut inſpiratione diuina mediante quæ fiunt, non ſubiacent regulis ordinariis. Et num.* 12.

4 *D. Paul. ad Rom.* 8. *& in aliis locis de Diuina inſpiratione tractantibus expenditur.*

5 Cap. licet 18. de Regul. *&* cap. duæ ſunt 19. quæſt. 2. *expenduntur.*

6 *Facta multa ab hominibus improbari ſolent, quæ Dei teſtimonio approbantur, & laudantur ſecundum D. Auguſt,*

7 Cap.

7 Cap. cum ex iniuncto 12. de hæretic. *explicatur. Et num. 37.*

8 *Electio Roman. Pontif. & aliorum Prælatorum, quæ per inſpirationem fit, vnde deſcendat?*

9 Cap. quia propter, verſ. Niſi, *de electione exornatur.*

10 Lex 21. tit. 5. part. 1. *explicatur.*

11 *Romani Pontificis in electione, quæ forma & ſolemnitas ſeruari ſoleant remiſſiuè.*

13 *Samſonis factum dum ſe, & Philiſthæos in templo occidit, ex Diuina inſpiratione, aut miſſione a peccato excuſatur.*

14 *Moyſis factum Ægyptium propria auctoritate occidentis, qualiter à peccato excuſetur?*

15 *Phinees cum Zambri interfecit, non peccauit, & quare?*

17 *Henricus Luſitaniæ infans habuit expreſſam, & repetitam reuelationem, vt nauigationem, & conquiſitionem Indiarum Occidentalium proſequeretur.*

18 *Reges Cathol. Ferdinand. & Eliſabeth Diuina inſpiratione, & afflatu tentaſſe detectionem Noui Orbis, plures auctores tradunt. Et num. 29.*

19 *Antonij Poſſeuini grauiſſima, & elegantiſſima verba expenduntur, quibus probat in inquiſitione & acquiſitione Noui Orbis Diuinum impulſum adfuiſſe. Et n. 20.*

21 *Signa plura, quæ oſtendũt opus, manum, & impulſum Diuinum interueniſſe in detectione & conuerſione Noui Orbis.*

22 *Thomas Bozius, Ioan. Beter, Rutil. Benzonius, & alij agnoſcunt Spiritus Sancti afflatum in Alexandro VI. dum conceſſit Indiarum Oriental. & Occident. conquiſitionem Regibus Luſitaniæ & Caſtellæ magis, quàm aliis.*

23 *Chriſtoph. Columbum ad detegendum Nouum Orbem Diuinam ſpem, impulſum ſiue inſpirationem habuiſſe, ex teſtimonijs Bozij, & aliorum latè probatur, & quòd fuit ad hoc afflatus, & electus à Deo.*

24 *Chriſtoph. Columbus, & ſocij quot, & quantos labores ope Diuina ſuperauerint in detectione Noui Orbis.*

25 *Chriſtoph. Columb. habuit in ſomno mirandam viſionem de breui conſpectu terræ Noui Orbis.*

26 *Noui Orbis detectionem & acquiſitionem diuinitus fuiſſe operatam, ex prauiis diſpoſitionibus viri grauiſſimi conijciuntur.*

27 *Rutilij Benzonij verba grauiſſima expenduntur, quibus latè probantur Diuini conſilij, & impulſus argumenta in detectione, & conuerſione Noui Orbis.*

28 *Indorum conuerſionem quâ appoſitè, & opportunè Deus ordinauerit tempore Reg. Catholicorum.*

30 *Nauta ille, qui dicitur Columbo notitiam Orbis Noui præſtitiſſe, ab Angelis delatus eſſe ab aliquibus perhibetur.*

32 *Pat. Mag. Victoria putat, non eſſe ſecurum titulum Diuinæ reuelationis, & quare?*

33 *Inſpirationes, & miſſiones, quæ Diuinæ eſſe creduntur, multoties ſunt diabolicæ, & fallaces.*

34 *Spiritus iuxta Verbum Domini ſunt probandi, an à Deo ſint? Et num. 34.*

35 *Miracula nulla, vel pauca in detectione, acquiſitione, & conuerſione Orbis Noui interueniſſe Victoria, & alij putarunt.*

36 *Miſſiones, & inſpirationes, quæ non confirmantur teſtimoniis Scripturarum, vel miraculorum, non ſunt ſecuræ.*

38 *Chriſtus Dominus, D. Paulus, & alij ſuam miſſionem, & prædicationem ex miraculis comprobabant.*

39 *Hiſpanis Nouum Orbem quærentibus, & conuertentibus aliqui cupiditatem, & curioſitatem, & damna Indis illata obiiciunt.*

40 Cap. ſi quis præpopera, diſtinct. 50. *expenditur.*

41 *Iuſta tantum quæ ſunt à Deo mandari, & procedere, credendum eſt.*

42 *Titulus Diuini impulſus, ſiue reuelationis in detectione, & conuerſione Noui Orbis à Victoria impugnationibus defenditur.*

43 *Inſpirationes, & reuelationes non ſunt reſpuendæ, quando circa res graues, ſanctas, & vtiles interueniunt.*

45 *Deo vocanti, & impellenti reluctari periculoſum eſt.*

46 *Ariſtotelis elegans doctrina de cognoſcendis diuinis impulſibus, & inſpirationibus.*

47 *Inſpiratio detectionis, & conuerſionis Noui Orbis non deſtituitur Scriptura, & miraculorum auctoritate, vt Victoria putauit.*

48. *Vocationes, & inſpirationes Diuinæ multis modis contingunt, & confirmantur, neque ſemper miraculis egent.*

49 *Miracula rara eſſe debent. Et cur in Noui Orbis conuerſione pauca interuenerint? Et num. 52.*

50 *Indi ad ſuam conuerſionem non tam egent miraculis, quam bonis, & prudentibus prædicatoribus.*

51 *Miracula Deus, & plurimum per viros bonos, & ſanctos operatur.*

53 Lex 88. tit. 4. part. 1. *explicatur.*

54 *Miracula aliquando fiunt à malis, & flagitioſis hominibus, & quare?*

55 *Miracula vera, & proficua nunquam fiunt ab hæreticis, Magis, & diabolis, neque fient ab Antichriſto, ſed quædam tantum illuſiones, & præſtigia.*

56 *Miracula plurima, quæ iam præceſſerunt in fidei prædicatione, efficiunt, vt hodie plura paſſim fieri, neceſſe non ſit.*

57 *Hiſpanorum gloria, & pietas in detegendo, & conuertendo Nouo Orbe non obſcuratur ex auaritia, & maleficiis aliquorum militum.*

58 *Chriſtiana profeſſio non ideò bona, & diuina eſſe deſinit, quòd aliqui inter Chriſtianos vitioſi, & peccatores exiſtant.*

59 *Diuina ſapientia laudatur ob religionem, & alia plura bona, quæ Nouo Orbi ita breui, & facilè communicauit.*

60 *Orbis Noui detectio, & conuerſio ab Hiſpanis magis ob zelum religionis, quàm ob diuitiarum cupiditatem operata eſt.*

61 *Deus ſæpè ſolet per media humana, & aliquando humilia, & infirma, res magnas & ſanctas perficere. Et num. 64.*

62 *Deus ſumma prouidentia diſpoſuit Hiſpanorum Regum, & hominum militarium, & religioſorum animos ad conuerſionem Noui Orbis.*

63 *Homines multoties Dei cauſam agunt, dum ſuam ſe agere putant.*

65 *Deus ex tenui principio res magnas operari, & deducere ſolet.*

66 *Hoſtis*

66 *Hoſtis ignarus conſilium exequitur Dei.*

67 *Deus etiam opera ſupernaturalia faciens conſuetas naturæ leges, quatenus poteſt, tuetur.*

68 *Miraculum illud magnum exſiccationis maris Rubri multa naturalia habuit.*

69 *Deus ſuauiter omnia diſpoſuit.*

70 *Anni tempora cur ita Deus ordinauerit, vt inter Hyemem, & Æſtum, Veris, & Autumni benignitas interueniat.*

SEd quoniam non defuturos video ſcrupuloſos aliquos Zoilos, parum rebus Hiſpanis affectos, qui Superiorem Diuinæ conceſſionis titulum minus plenè, & ſecurè probari contendent, quamuis tot Sacræ Scripturæ, & aliorum auctorum vaticiniis, & teſtimoniis munitum, & illuſtratum remaneat. Addere † libet ſecundo loco titulum
1 alium, qui ex Diuino impulſu, inſpiratione, aut reuelatione deſcendit, quæ, vbi interuenit, eandem cœleſtis Numinis voluntatem pleniſſimè aperit, & dubio procul Piiſſimos Hiſpaniæ Reges, Duces & vaſſallos ad egregium iſtud, & omni æuo memorandum Noui Orbis inquirendi, & acquirendi facinus monit.

2 Primum † enim apertè liquet ex iis, quæ de Diuini Imperij poteſtate, & executione in præcedenti capite diximus, & quæ de vi, & effectu cœleſtis impulſus, inſpirationis, aut reuelationis doctè, & grauiter diſputant Iuſtin. Martyr ad Orthodox. *q.* 2. *&* *q.* 146. Tertull. *in Apolog. cap.* 20. D. Auguſt. *de conſenſ. Euangeliſt. ex cap.* 18. *vſque ad finem, & lib.* 12. *de Ciuit. Dei, cap.* 10. D. Chryſoſt. *homil.* 58. *in Ioan.* Bened. Perer. *lib.* 2. *de magia, & lib.* 5. *commentar. ſup. Daniel. quæſt.* 4. Franc. Picus Mirandul. *lib.* 1. *prænot. cap.* 3. *& fin.* Thom. Bozius *de ſign. Eccleſ. Dei, lib.* 6. *cap.* 2. *pag.* 213. *& ſeqq.* Mart. Delrio *lib.* 4. *diſquiſit magic. cap.* 1. *&* 2. à quo habuit Franc. Torreblanca *de magia diuinat. lib.* 1. *cap.* 1. *ex num.* 30. P. Suarez *in D. Thom. part.* 3. *quæſt.* 30. *art.* 1. *diſp.* 9. *ſect.* 2. & nouiſſimè *in tract. de fide, diſp.* 3. *ſect.* 1. *num.* 3. *& diſput.* 3. *ſect.* 2. *&* 3. Simon Maiol. *in dieb. Canicul. tom.* 2. *colloq.* 2. *ex pag.* 89. Raul. Benzonius *de anno Iubil. lib.* 6. *c.* 19. *&* 25. Fr. Thom. à Ieſu *de procurat. omn. gent. ſalut. lib.* 3. *cap.* 3. *pag.* 131. latiſſimè, & eruditiſſimè Fr. Raphaël. de la Torre *in* 2. 2. *tom.* 2. *quæſt.* 95. *art.* 3. *diſp.* 2. *per totam, ex pag.* 177. & nouiſſimè P. Roſignol. *de diſcipl. Chriſtian. religion. lib.* 3. *ex c.* 13. & P. Fr. Ioan. Marq. *in Gubernat. Chriſt. c.* 25. *pag.* 129 *& ſeq.*

Qui omnes, & alij ab eiſdem relati conclu-
3 dunt, † ea, quæ his inſpirationibus, vel reuelationibus mediantibus fiunt non eſſe ordinariis aliarum rerum legibus, aut regulis æſtimanda, iuxta
4 illud † D. Pauli ad Roman. *cap.* 28. *verſ.* 9. *Vbi ſpiritus Dei eſt, ibi libertas eſt:* & 2. *Timoth.* 2. *Corinth.* 5. *ad Hebr.* 8. *ad Rom.* 2. *Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.*

Quod in optimo propoſito adducit Innocent.
5 III. *in* † *cap. licèt* 18. *in princip. de Regular.* & Vrban. III. *in cap. duæ ſunt* 19. *quæſt.* 2. vbi ſic eleganter ſcribit: *Dignior eſt enim lex priuata quam publica. ſpiritus quidè Dei lex eſt, & qui ſpiritu Dei aguntur, lege Dei ducuntur, & quis eſt, qui Spiritu ſancto poſſit dignè reſiſtere? Quiſquis igitur hoc ſpiritu ducitur, etiam Epiſcopo ſuo contradicente, eat liber noſtra auctoritate. Iuſto enim lex non eſt poſita, ſed vbi ſpiritus Dei, ibi libertas, etſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.*

Idem non minus eleganter tractauit D. Auguſt. *lib.* 4. *confeſſ. cap.* 9. vbi ait: † *Multa facta, quæ* 6
hominibus improbanda videntur teſtimonio Dei approbata ſunt, & multa laudata ab hominibus, Deo teſte, damnantur.

Et magis in noſtris terminis Innocent. III. *in cap.* † *cum ex iniuncto* 12. *de hæretic. verſ. Quod* 7
ſi fortè, loquens de iis qui ſe officio prædicationis, & conuerſionis animarum immiſcent, ſcribit, quòd ſæpè *tales inuiſibiliter mittuntur à Deo, & ſi non viſibiliter mittantur ab homine, cùm inuiſibilis miſſio multo ſit dignior, quàm viſibilis, & diuina longè melior, quàm humana.*

Atque hinc deſcendit vſitata † illa, & à iure 8
approbata forma eligendi Romanum Pontificem, & alios minores Prælatos, quæ per inſpirationem, vel quaſi inſpirationem dicitur, de qua loquitur
† *text. in cap. quia propter, verſ. Niſi, de elect.* vbi 9
Abb. Hoſtienſ. Ioan. Andr. & alij, & Oldrad. *conſil.* 155. incip. *Quia de forma*, optimus text. † de 10
iure noſtro Regio *lib.* 21. *tit.* 5. *part.* 1. vbi Gregor. Lopez, ibi: *E eſta eleccion tienen por mas noble que las otras, porque non ay otro mouedor de las voluntades de los omes, ſino ſolamente el Eſpiritu Santo.* Tradit Simon Maiolus *in dieb. Canicul. colloq.* 6. *pag.* 465. Vbi † omnia ſolemnia, quæ in 11
electione & inauguratione Romani Pontificis obſeruari ſolent, plenè & planè recenſet.

Sunt etiam plurima alia, † quæ eiuſdem diuini 12
impulſus, & inſpirationis ratione contra ordinarias iuris regulas defenduntur, de quibus latè agunt Doctores ſupra relati, & exemplis ex Sacra Scriptura deductis abundè confirmant. Inter quæ digniſſimum relatu videri poteſt illud, † quod de 13
Samſone ſe ipſum, & populum Philiſthæorum ſimul occidente, habetur Iudic. *cap.* 16. *&* 17. In quo facto communis eſt Theologorum opinio, illum minimè peccaſſe. Nam tacita quadam Dei inſpiratione, & inuiſibili miſſione ad id ductus fuiſſe videtur, vt tradunt D. Auguſtin. *lib.* 1. *de Ciuitate Dei, cap.* 21. D. Ambroſ. *lib.* 1. *offic. c.* 40. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 64. *art.* 5. *ad* 4. & ibi Aragon. & alij, latè Soto *de iuſt. & iur. lib.* 2. *quæſt.* 3. *art.* 8. *& lib.* 5. *quæſt.* 1. *art.* 4. *ad finem*, Plaça *de delictis, cap.* 23. *num.* 2. Ludouic. Lop. *in inſtructor.* 1. *part. cap.* 65. *in fin.* Leſſius *de iuſtit. & iur. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 33. Gomez de Meſcua *in tractat. de poteſtate, in ſeipſum, lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 28. & nouiſſimè Franciſc. Torreblanca *de magia diuinatr. lib.* 4. *cap.* 31.

Afferri quoque poteſt aliud Moyſis factum
Exod. 2. † Vbi narratur, propriâ, & priuatâ qui- 14
dem auctoritate Ægyptium occidiſſe, quòd Hebræum hominem acerbè vexabat. In quo licèt, illum peccaſſe, expreſſè affirmet D. Hieronym. *epiſt.* 142. *ad Damaſ. in fine*, cui aſſentiri videtur D. Auguſt. *lib.* 22. *cont. Fauſt. cap.* 70. & D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 61. *art. vlt.* veriùs tamen eſt contrarium, vt magis communiter Doctores Theologi ſentiunt, eò quod in actu illo ſecretâ quadam Dei inſpiratione motus, & honori eius zelo ductus
Moyſes videatur. Sicut & Phinees † cum Zam- 15
bri ad meretricem Madianitam coram populo ingredientem transfodit, cuius facinus non ſolùm vt licitum, ſed vt laude dignum Sacra Scriptura recenſet, vt patet ex *Pſal.* 105. *verſ.* 31. 1. *Machab.* 2. 26. *Num.* 25. 7. 8. & ita probant D. Auguſt. à priore opinione diſcedens, *q.* 2. *in Exod. tom.* 4. Ambroſ. *lib.* 4. *de offic. cap.* 36. Hier. *in qq. Hebr. ſup. lib.* 1. *Reg. in fine*, D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 60. *artic. vlt.*

Burgenſ.

Burgenſ. *ſuprà cap.* 2. *Exod.* Pereira *ſup. idem cap. quæſt.* 10. & Fr. Ioan. Marq. *in Gubernat. Chriſt. lib.* 1. *cap.* 6.

16 Secundum autem, † videlicet quòd Hiſpaniæ Reges, duces, & homines militares, & religioſi ad huius Orbis detectionem, conuerſionem, & ſubactionem diuinis impulſibus & inſpirationibus inuitati videantur, plurimi; & doctiſſimi viri ſuis ſcriptis teſtatum reliquerunt. Etenim quemadmo-
17 dum † Henrico Luſitaniæ infanti, nouas illas nauigationes diſponenti, quarum medio Orientales Indiæ luſtratæ ſunt, fama eſt, per quietem cœleſti monito reuelatum, vt cœpta perficeret, & iterum clementer increpitum, quòd cogitata conquiſitione tamdiu ſuperſederet, rémque adeò piam, & laudabilem vltrà differret, vt auctor eſt elegantiſſ. Ioan. Petr. Maffæ. *lib.* 1 *hiſt. Ind. Orient. pag.* 4. & Fr. Anton. de San Roman. *in eadem hiſtor. lib.* 1.
18 *cap.* 2. *in fine.* Ita † alij Scriptores non ſolùm ex noſtris, ſed etiam ex exteris qui de his Indiis Occidentalibus, & earum inuentione & conuerſione ſermonem faciunt eundem Diuinum impulſum, & afflatum Ferdinando & Elizabetæ Regibus Catholicis tribuunt, & opus hoc omni ex parte Deo adſcribendum eſſe, seriò & doctè proclamant, vt conſtat ex iis, quæ tradit Antonius
19 Poſſeuin. † 1. *tom. Bibliothec. lib.* 1. *cap.* 7. *pag.* 5. ſic inquiens: [At vt antiquiora omittamus, emerſus penè ex Oceano ætate noſtra Nouus Orbis, quantam non gemmarum modò atque auri, verùm diuitiarum ſapientiæ Dei copiam exeruit? Inditum autem duobus Hiſpaniæ, ac Luſitaniæ Regibus deſiderium eos remotiſſimos tractus peruestigandi, quamuis veterum Philoſophorum errores ſuſtulit? & quot veritatis receſſus abditos patefecit? tot quidem animarum myriades per id deſiderium, tanquam per eſcam ad ſalutem allectæ, non tam fecerunt, vt Eccleſia ipſa, quæ hæreſibus contaminata, videri iam poterat moribunda, reuiuiſcere, quàm vt veriſſimum experiremur, quod vir ſanctus Hilarius olim ſcripſit. Eccleſia, dum perſequitur, floret; dum opprimitur, creſcit; dum contemnitur, proficit; dum læditur, vincit; dum arguitur, intelligit; tunc denique ſtat, cùm ſuperari videtur.]

20 Idem † auctor apertiùs eandem inſpirationem imò expreſſam Dei in hoc tam magno opere voluntatem, agnoſcit, *d. Biblioth. lib.* 9. *cap.* 21. *&* 22. vbi ait: Teſtantur autem plurima, factum infinita Dei clementia fuiſſe, vt fidem hoc ſæculo Chriſtianam Indi ſuſciperent, vt prorſus de ipſius voluntate nullus reſtet ambigendi locus, id quod & de mediis diuinitus ad tam inſigne opus promouendum, negandum non eſt. Porrò illa Dei ſunt
21 propria, † quæ in id ſimul concurrerunt, Verbi Diuini prædicatio, Domini Iesv notitia, conuerſio plurium populorum, ſalus plurimarum animarum infantium, virorum, mulierum, ægrotorum etiam, qui diu lecto affixi; denique Baptiſmo accepto ad cœlum illicò euolarunt. Quæ omnia magno cum rerum variarum euentu, atque miraculis contigerunt, atque ad illos, vt audirent, & conuerterentur, miſit concionatores, atque vt hi eò proficiſcerentur, eos ipſe, & reliquos impulit, à quibus denique miſſi, tranſuecti per maria, conſeruari & cuſtoditi ſunt. Inde igitur vniuerſa huius conuerſionis moles, & ratio ortum progreſſúmque cœpit, vt quidquid ex ea boni manauerit id diuinitus factum ſit; quidquid mali acciderit, iuſtiſſimè id à Deo fuerit permiſſum, quippe qui hominibus ſemel traditam libertatem adimere non volt. Opus autem diuinum fuit, quoniam hæc tanta res abſque eius voluntate, ac patrocinio nunquam fieri potuiſſet; tot enim maria, atque vniuerſæ terræ ambitum obire, ac ſanctum eius nomen, & Iesv Christi Domini fidem in tam aduerſas gentes, eaſque adeò barbaras, & efferas, atque indomitas inferre, vt in toto terræ ſpatio nullus ſit locus, in quo Chriſti fama, & nomen non percrebuerit, certè non potuit non eſſe digitus ac dextera Dei, quæ tantam virtutem fecerit, vt habetur *Exod.* 8. & *Psalm* 17 & affirmandum eſt, in hoc imprimis Diuinam concurriſſe voluntatem, quæ Summo Pontifici deſiderium, Regibus zelum, Religioſis ſollicitudinem & labores permultis probis ac piis charitatem indidit, vt gentes, quæ longiſſimæ aberant, fierent proximæ, &c.

Hoc idem argumentum ſæpè reperit † doctiſſimus Thomas Bozius, & præcipuè *lib.* 10. *de ſignis Eccleſ. Dei, cap.* 13. cuius verba refert Fr. Thom. à Iesv *lib.* 2. *de procur. omn. gent. ſalut. c.* 8. *pag.* 56. & latiùs proſequitur Ioan. Boter. *in relat. vniuerſ.* 4. *part. lib.* 1. *pag.* 48. 49. *&* 50. & Rutil. Benzonius *de anno Iubil. lib.* 1. *cap.* 10. *pag.* 51 vbi Diuino conſilio, ac Spiritus ſancti afflatu factum fuiſſe docent, & probant, quòd Alexand. VI. Roman. Pontific. Orientales & Occidentales Indias inter Hiſpaniæ & Luſitaniæ Reges magis quàm inter alios diuiſerit. 22

Et † idem Bozius *lib.* 4. *cap.* 3. *in princip.* cuius etiam meminit Thom. à Iesv *vbi ſuprà cap.* 6. *pag.* 55. eundem Diuinum impulſum, & cœleſtem quandam ſpem, ſiue inſpirationem in Chriſtophoro Columbo, *ſuprà* dictam expeditionem tentante & exequente his verbis expreſſit: *Anno* 1492. *Chriſtophorus Columbus natione Genuenſis, Diuino, vt exitus oſtendit, impulſu afflatus, acceptis à Regibus Hiſpaniæ Ferdinando & Iſabella nauibus tribus, Hiſpali ſoluens, poſt longam multorum menſium nauigationem, tandem peruenit ad inſulam quandam, quam quod Sancti Dominici die feſto inueniſſent, eiuſdem nomine nobilitarunt. Inde aditus patefactus ad ampliſſimas regiones, quæ proculdubio conficiunt tertiam totius Orbis partem, in quibus longè, latéque variis temporibus per noſtros Chriſti cultus eſt diſſeminatus, & hodie maximè viget, floret, & vberimos fructus producit.* 23

Idem proſequitur *lib.* 5. *cap.* 5. *in princip.* vbi mutuatis verbis à Petro Martyre *in hiſtor. Noui Orbis decad.* 1. ſic inquit: *Auorum noſtrorum memoria Chriſtophorus Columbus Indias Occidentales aperuit nobis anteà ignotas. Aggreſſus † eſt* 24
autem tantam rem, nonniſi Diuinitatis æterna benigniſſimo impulſu, quamuis à multis vſu rerum prudentiáque valentibus irrideretur, cùm Principes viros, potentiſſiméque Reges alloqueretur, potens, vt auxilio ſibi eſſent, cogitanti Orbem Nouum, nouáſque terras priſcis ſæculis ignotas, in lucem quodammodo proferre, aggredi iter inſuetum, emetiri maria vaſtiſſima, ex obuiis quibuſque periculis enauigare. Vbi verò mari ſe cum ſociis commiſit, altúmque tenuit, & Oceani fluctibus, remotiſſimi ab omni terra conſpectu, vndique iam nautæ cuncti circundarentur, parùm ſæpè abfuit, quin à vectoribus corriperetur, & in vndas proiiceretur. ſed mirabile viſu in ſomniis confirmatus, ſic & ipſe ſocios confirmauit, vt tandem voti compos ampliſſimas terras inuenerit.

Rurſus

Rurſus *lib.6.cap.6. circa finem*, *& in lib. de ro-*
bore bellico, *cap. 13.* eiuſdem Columbi, Vaſquij
Gamæ, & Ferdinandi Magallani longas, & priſcis
ſæculis incognitas nauigationes multis nominibus
extollens, ita concludit: *Hi proculdubio omnes ſola*
ſpe Diuini auxilij talia ſunt aggreſſi, qualia nemo
ante illos, & quibus maiora nemo aperuit adinuen-
dam, coniungendámque maximè totius humani ge-
neris ſocietatem, commerciáque in illius bonum com-
mune inſtituenda, barbariémque, & feritatem ex
innumeris nationibus tollendam. Nam cuius mens
non *horreat*, *ait Scriptor quidam*, *immenſos à Co-*
lumbo exhauſtos labores, cœli iniurias, atrociſſimas
tempeſtates, quibus ſæpè penè eſt obrutus? Quis non
admiretur incredibilem audaciam, conſtantem pa-
tientiam, nunquam infractum animi robur ad ea
perficienda, quæ nouis iſte conſiliis atque auſibus eſt
aggreſſus?
25 Petrus quoque Martyr † in quadam narratio-
ne, quam Italico ſermone conſcripſit cuius memi-
nit additionator Hieronymi Benzonis *lib.1. hiſtor.*
Ind. cap.6. in 4. part. America, pag.32. expreſſis
verbis teſtatur: *Columbum triduo antequam vllam*
terram conſpiceret, mirandam in ſomno viſionem
habuiſſe, vt excitatus lætabundus, & alacris omnes
conuocari iuſſerit, eóſque confirmauerit, breui ter-
ram conſpecturos.
26 His conueniunt, † quæ aptè, & latè obſeruat
Nicol. Sander. *lib.7. de viſib. Monarch. per totum*,
Ioſeph. Acoſta *in hiſtor. Moral. Ind. lib.7. cap.28.*
& Ioan. Boter. *in dict. relat. vniuerſal. 4. part. lib.1.*
per totum, de præuiis diſpoſitionibus, quas Diui-
na ſapientia, & prouidentia, cùm ex parte Re-
gum, & Ducum noſtrorum, tum ex parte Indorum
ipſorum ordinauit, & præcedere voluit tanti Orbis
conuerſionem, & conquiſitionem, vt faciliùs &
& commodiùs ex eo Euangelium diſſeminaretur.
Ex quibus apertè deprehendi inquiunt, Diuino
conſilio, & inſpiratione omnia, quæ illis tempo-
ribus acciderunt, ordinata, & determinata fuiſſe.
Quod argumentum poſt eos vrgens, & exor-
27 nans † Rutil. Benzon. *dicto lib.1. de ann. Iubil.*
cap.10. pag.52. & 53. ita concludit: *Hæc autem*
commemorauimus, vt liquidò cognoſcatur, hanc
Noui Orbis adinuentionem Diuino conſilio ſummá-
que Dei inſcrutabili prouidentia his temporibus re-
ſeruatam fuiſſe. Deſpiciens enim Deus, vt Act.17.
Areopagita dixit Paul. tempora ignorantiæ, cæ-
citatis, & deceptionis illorum populorum, qui à dæ-
mone per Idolorum cultum faſcinati erant, nunc
illis annuntiare facit Euangelij veritatem, vt
vnuſquiſque illorum pœnitentiam agens, conuerta-
tur ad Dominum qui fecit illos, quique in hunc
mundum miſit IESVM CHRISTVM *filium ſuum*
vt ſaluos faceret omnes homines, & ad agnitionem
veritatis veniant. In manibus enim eius, inquit
Dauid Pſalm. 30. *tempora mea. Verum quam ap-*
28 *poſitè † & opportunè Indorum conuerſio hiſce tem-*
poribus acciderit, ac Diuino conſilio determinata
fuerit deprehenditur ex multis præuiis diſpoſitioni-
bus, quibus Diuina ſapientia vti voluit, vt faciliùs,
& commodiùs Euangelij prædicatio introduceretur
ac fides Chriſtiana ab illis populis cum fructu reci-
peretur, multa impedimenta ab illis remouendo, vt
eos idoneos, aptóſque redderet ad lucem Euangelij
recipiendam, &c.
29 Plurima † quoque alia, vt hanc Dei volunta-
tem, ſiue motionem, & inſpirationem confirmet,
& omni ex parte miraculoſam, & ſoli Deo tri-
buendam horum Indorum inuentionem, ſubactio-
nem, & conuerſionem eſſe probet, optimè conſi-
derat Fr. Ioann à Torquemada *in Monarch. Ind.*
lib.4. cap.104. & ſeq. & lib.15. cap.45. & 46. &
rurſus *lib.18. cap.1. & 2.* Vbi apertè tradit, nau-
tam illum, qui Columbo huius poſt Oceanum ter-
ræ notitiam præſtitit, de quo diximus *ſuprà, lib.1.*
cap.5. num.6. & 7. non humano conſilio, nec ca-
ſu fortuito, ſed diuino myſterio ab Angelis fuiſſe
delatum, vt tantæ conuerſionis iter aperiretur,
ipsúmque Columbum ab eodem Deo afflatum,
& electum, vt eius medio executio mandari
poſſet.
Sed quoniam † eruditiſſimus noſter Theologus 30
P. Franc. à Victoria *in 1. relect. de Indiar. inſulan.*
num.38. verſ. Sed miracula, & num. 40. verſ. Se-
ptimus titulus, huic titulo parum fidendum eſſe
monet; videre oportet, quibus ille argumentis &
rationibus moueatur. Et primò quidem conſiderat
huiuſmodi † miſſiones, & inſpirationes multoties 32
fallaces eſſe, & per diaboli ſuggeſtionem immitti,
vt tradunt auctores *ſuprà, num.1.* relati, præcipuè
Delrius, Maiol. & Roſignolus *cap.110.* & Torre-
blanca *d. lib.1. de Magia, cap.19.* Vnde † meritò 34
admonet Dominus apud Marcum *cap.13. Videte,*
ne quis vos ſeducat, & D. Ioan. *epiſt.42. Nolite cre-*
dere omni ſpiritui, & Canon.1. *cap.3. Probate ſpi-*
ritum an ſit à Deo.
Secundo ſubiungit, nulla † miracula proferri 35
poſſe, quibus hanc Hiſpanorum miſſionem in
Nouum Orbem à Deo ordinatam, & occultis eius
impulſibus & inſpirationibus fultam affirmare va-
leamus. Idémque, quoad paucitatem miraculo-
rum, ſentire videtur Ioſeph. Acoſta *lib.2. de pro-*
cur. Ind. ſalut. cap.9. Vbi quærit, cur miracula in
conuerſione Gentium non fiant nunc, vt olim à
Chriſti prædicatoribus, & Fr. Auguſt. Dauila *in*
hiſtor. Mexicana prouinc. lib.1. c.80. pag.320. Vbi
affirmat, pauca miracula in his prouinciis viſa
fuiſſe. At verò † miſſiones & inſpirationes, quæ, 36
vel ſpecialibus Scripturæ teſtimoniis, vel aper-
tis miraculis non adſtruuntur, parum fidei &
ſecuritatis habere; latè etiam docent, & probant
Theologi *ſuprà* relati, & præcipuè Pat. Raphaël
de la Torre *in 2.2. tom.2. pag.178. col.2.* & melius
Innocent. III. quem ipſi non referunt *in d. cap.*
† cum ex iniuncto *de hæret.* inquiens: *Quòd cum* 37
interiores iſta miſſiones, inſpirationes, ſiue reuelatio-
nes ſint occultæ, & incerta, non ſufficit cuiquam
nudè tantum aſſerere, quod ipſe ſit miſſus à Deo,
cùm hoc quilibet hæreticus aſſeueret; ſed oportet,
quod aſtruat illam inuiſibilem miſſionem per opera-
tionem miraculi, vel Scripturæ teſtimonium ſpecia-
le. Vnde cum Dominus Exod.7. *vellet mittere Moy-*
ſem in Ægyptum ad filios Iſrael, vt crederent ei,
quòd mitteretur ab ipſo, dedit ei ſignum, vt con-
uerteret virgam in colubrum, & virgam iterum re-
formaret: Ioannes quoque Baptiſta ſpeciale ſuæ
miſſionis teſtimonium protulit de Scriptura, dicens:
Ego vox clamantis in deſerto. Dirigite viam Do-
mino ſicut ab Iſaia Propheta cap.40. *&c.*
Qua etiam de cauſa Chriſtus † Dominus, vt 38
ſuam à Patre remiſſionem confirmaret, ſæpiùs
obſtinatis Iudæis ſua obiiciebat miracula, dicens:
Si mihi non creditis, operibus credite, & iterum:
Opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de
me, & D. Marcus *cap. vlt.* de Apoſtolis à Chriſto
miſſis ſermonem habens: *Illi autem* (inquit) *pro-*
fecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante, &
ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis; vt oſten-
deret, illi miſſioni, & doctrinæ firmitatem fore
cœleſtem,

cœleſtem, quam ſigna ſubſequerentur. Quod &
Paulus Apoſtol. varijs in locis de ſuâ prædicatione
teſtatur, & pluribus aliis Sacræ Scripturæ teſtimo-
nijs illuſtrat D. Chryſoſt. *tom.3. in 2. ad Corinth.*
Tertul. *in Apolog. cap.27.* Arnob. *lib.1. aduerſus*
Gent. D.Auguſt. *lib.10. de ciuitate Dei, cap.12. &*
lib.16. & 17. Thom. Boz. *de ſignis Eccleſ. lib.5. c.1.*
Fr. Thom. à Iesv *de procur. omn. gent. ſalut. lib.4.*
cap.3. Balth Chauaſ. *de notis veræ relig. lib.4. cap.*
vlt. & Torreblanca *d. c.19. n.25.*

Tertiò idem Victoria inſinuat, & alij magis
apertè nobis obiicere ſolent, videri non poſſe ex
Dei inſpiratione, ſiue impulſu, aut voluntate, hanc
Indorum detectionem, & conuerſionem ordinatam
39 fuiſſe, cùm † in ea plurimi noſtrorum tot ſcelera,
& damna in miſeros Indos commiſerint; & magis
auri & argenti quærendi, Regni proprij amplian-
di cupiditate; & rerum nouarum inueſtigandi cu-
rioſitate, quàm Dei, & animarum zelo ducti vi-
deantur.

Pro quibus ego perpendo inſignem locum D.
40 Cypriani *in ſermone de lapſis*, relatum † *in cap. ſi*
quis præpropera 27. diſtinct. 50. Vbi tunc demum,
quæ Martyres, id eſt, Sacerdotes & Religioſi viri
41 mandant, facienda, & ſequenda † eſſe tradit: *Si*
iuſta, ſi licita, ſi non contra ipſum Dominum à Dei
Sacerdote facienda, ſed ſi ſcripta non ſunt in Do-
mini lege, quæ mandant, ante eſt, vt ſciamus, illos
de Deo impetraſſe, quod poſtulant, tunc facere
quod mandant: neque enim ſtatim videri poteſt de
Diuina maieſtate conceſſum, quod fuerit humana
pollicitatione promiſſum.

Verum autem verò, prædictis argumentis non
42 obſtantibus, † defendi adhuc poteſt vis, & aucto-
ritas tituli; de quo in hoc capite diſputamus, quem
ſi Victoria videret tot grauiſſimorum Scriptorum
teſtimoniis; & rationibus comprobatum, forſitan
de eius fide non dubitaret.

43 Et ad primum reſpondemus, † certum quidem
eſſe, magnum periculum, & fallaciam in his in-
ſpirationibus, impulſibus & reuelationibus immi-
nere; non ideò tamen prorſus, aut temerè dam-
nandas, & reſpuendas eſſe, cùm negari non poſ-
ſit, quin aliquando à Deo deriuentur, maximè
cùm in rebus & perſonis ſeriis, & grauibus acci-
dunt, & effectus, qui illas ſequuntur, in Dei ob-
ſequium; aut communem ſalutem, & vtilitatem
alicuius populi diriguntur, vt eleganter proſequitur
D.Thom. & poſt eum Theologi omnes, præcipuè
Fr. Barthol. à Medina *in 1.2. quæſt.9. art.4. & q.12.*
art.3. & Caietan. *1. part. q.82. art.4. circa tertium*
44 *argumentum.* Dicit † enim D. Paul. *ad Theſſal.5.*
Spiritum nolite extinguere, prophetiam nolite con-
temnere, omnia probate; quod bonum eſt tenete, ab
omni ſpecie mala abſtinete vos. Et D. Ioan. *Probate*
45 *ſpiritus; verum ex Deo ſint:* Cui † vocanti, & im-
pellenti reluctari, & non obedire, quam ſit peri-
culoſum, multis probat Gaſpar Sanctius in Iſaiam
ca.14. num.8.

46 Quibus arridens † Ariſtot. *lib.6. Ethic. ad Eu-*
demum; circa fin. docet: *Quod ſapenumero nobis*
nihil cogitantibus venit in mentem cogitatio efficax;
& impetuoſa quæ ſecum trahit voluntatem, quam
motionem non poſſumus nobis tribuere, neque in no-
ſtram inuentionem referre; cùm de hac re nihil vn-
quam cogitauerimus. Neque verò poſſumus eam re-
ferre in ſubſtantiam Angelicam, quæ non poteſt effi-
caciter mouere noſtram voluntatem: Vnde talis cogi-
tatio in Deum eſt reducenda.

47 Ad ſecundum autem reſpondeo, † hunc impul-
ſum, miſſionem, ſiue inſpirationem Diuinam, de
qua agimus, non deſtitui Sacræ Scripturæ teſti-
moniis, & prophetiis, ſi ea omnia in memoriam
reuocemus, quæ *ſuprà cap. præced.* & *lib.1. cap.15.*
congeſſimus. Et multo minus miraculis caruiſſe,
vt Victoria, & alij malè putarunt, cum potius in-
numera extiterint, & extent quotidie, quæ Diui-
nam huius magni operis voluntatem, & penè di-
xerim voluptatem euidenter oſtendunt, vt ait Ant.
Poſſeuin. *vbi ſuprà*, de quibus *in c. ſeq.* copioſè tra-
ctabimus.

Quinimò, vt daremus in huius Noui Orbis
conuerſione, nunc tot ac tanta miracula non ope-
rari, quot & quanta olim initio naſcentis Eccle-
ſiæ à Chriſti prædicatoribus facta cernuntur, ob
hoc tamen Diuinæ vocationis via excludi non
poſſet, † quæ interdum ſignis externis, aliquan- 48
do etiam interno potius impulſu fit, & ſiue in ſin-
gulis hominibus, ſiue in populis, atque in ipſo
genere humano; per temporum opportunitates
operatur, & altè & profundæ ordinationis eſt, vt
præclarè tradit, & Sacræ paginæ exemplis illuſtrat
D. Auguſt. *lib.83. quæſt. q.68* & † *in lib. de vtil* 49
credend. vbi de eiſdem miraculis agens ſcribit:
Cur iſta modo non fiunt? quia non mouerent, niſi
mira eſſent, at ſi ſolita eſſent mira non eſſent.

Et in noſtris terminis loquens Ioſeph. Acoſta
d. lib.2. de procur. Ind. ſalut. cap.9. & 10. Vbi do-
ctè & eleganter hanc miraculorum paucitatem,
partim naturæ, docilitati & ignorantiæ Indorum,
quibus nunc prædicatur, attribuit, qui † tot mira- 50
culis non egent, vt ad Fidei receptionem à noſtris
ſuadeantur; ſed prædicatoribus tantùm, quorum
mores, cum fide & lege, quam annuntiant, con-
ueniant, vt optimè iam olim in ſimili ſcripſit D.
Chryſoſtom. *homil. 6. in 1. ad Corinth.* † Partim 51
exiguo ipſorum prædicatorum zelo, & merito,
cùm dubium non ſit, vt quò quis fide, & ſancti-
tate magis eminuerit, eò aptiùs inſtrumentum ſit,
per quod Spiritus ſanctus tam præclara opera per-
petret, qui ad ſuam potentiam, & gloriam decla-
randam, huius puritatis, atque humilitatis viros
vt plurimum, eligit, & aſſumit, qui veris virtuti-
bus, & incorruptis moribus niteant; & nihil ſibi
ſumentes, totum Deo; cuius eſt omne donum
perfectum, & ſaluti proximorum ſyncerè re-
fundant

Quas rationes, Acoſta non relato, ab eo de-
ſumpſit Ioan. Boter. *in relat. vniuerſ. 4. part. lib.4.*
pag.73. & 74. Fr. Auguſt. Dauila *d. c.80. pag.320.*
addens forſitan † etiam in cauſa fuiſſe, quod Euan- 52
gelicæ prædicationis forma adamuſſim ſeruata
non fuerit. Martin. Delrius *lib. 4. diſquiſ. magic.*
c.4. q.5. ſect.2. pag.331. in fin. Ant. Poſſeuin. *in Bi-*
blioth. 1. tom. lib.9. c.24. pag 402 Fr. Thom. à Iesv
d. lib.4. de procur. omn. gent. ſalut. cap.4. pag.147.
& 148.

Et conducit † lex noſtra 68. *tit.4. part. 1.* quæ 53
ea doctrina Hoſtienſ. *in ſumm. de reliq. & ven.*
Sanct. inter reliqua, quæ ad veri miraculi com-
probationem requirit, merita ſanctitatis, & boni-
tatis illius apponit, per quem Deus miraculum
operatur. Reſpiciens nimirum ad id, quod magis
communiter accidere diximus. Aliquando † enim 54
à prophanis & flagitioſis hominibus vera miracula
fiunt, ſed nonniſi Diuina virtute, & ad confirma-
tionem veræ fidei, vel Dei laudem, & voluntatem
oſtendendam, aut exequendam, vt nos ſæpè in his
ipſis regionibus contigiſſe, *cap. ſeq* probauimus; &
latè proſequitur D. Auguſt. *lib.10 de ciuitate Dei;*

cap.16.& lib.83. quaſt.79. & habetur *in cap.multa, cap.teneamus, cap.propheiauit 1. quaſt.1.cap.1.*
de reliq,& vener.Sanct. D.Thom. *1.part.quaſt.110.*
art.4. ad 2. & 2. ad Theſſalic. cap. 2. lect. 2. &
2.2.quaſt.178.art.2. D.Chryſoſt. *hom.2.in Matt.*
cap.7. Viguerius *inſtit.Theolog. tract.de virt.Dei,*
cap.10. Sotus *4.Sentem.diſt.42. quaſt.2. artic.23.*
Baptiſt.Fulgoſius *lib.1.memorab.cap 6. de miracu-*
lis, Malleus *malef.quaſt.61.art.10.ad 8.* Acoſta *d.*
cap.10.in princ. Zerola, qui plures refert,in praxi
Epiſcop. *verb.Miraculum,num.3.* & vltra eos Pet.
Gregor. *lib.13.de Repub.cap 24.& 25.* Rutil.Ben-
zonius *de anno Iubil.lib.6.cap.24.* Franciſc.Tolet.
ſup. Ioan. & Maldonat. *ſup.Matthai, cap.7.* Mar-
tin. Delrius *lib.2.diſquiſit. magic. quaſt.7. pag.63.*
Simon Maiol. *in dieb.Canicul. tom.2. colloq.2. pag.*
112.& ſeqq. Maluenda *de Antichriſt.lib.6. cap.1.*
9.5.& ſeqq.& lib.7.cap.15.& ſeqq. Camill.Borrel.
de praſtan.Reg.Cathol.c.55. Annæus Robert. *lib.1.*
rer.Iudic.cap.5.fol.18. Raph. de la Torre *in 2. 2.*
quaſt 9 artic.2. diſp.4. pag.751. & in 2.tom.de vi-
tiis Religion. q.95. in pralud. diſp. 2. Torreblanca
de magia diuinatr.lib.2.cap.11.& 26. Pat. Suar. *de*
fide,diſp.4 ſect.3 n.8.& ſect.4. Vbi de his miracu-
lis agunt, quæ per profanos homines, aut malos,
& peccatores fieri ſolent.

55 Et † ſimul concludunt, ab hæreticis in com-
probationem falſæ fidei, & à magis, & diabolis,
& ab Antichriſto nunquam vera,ſolida conſiſten-
tia, an proficua miracula facta fuiſſe,nec fieri poſ-
ſe, ſed quædam dumtaxat præſtigia in phantaſtica,
& ſimulata, ſemper perniciosa, aut inutilia, ad lu-
dificationem ſenſuum humanorum de quo etiam
præclarè tractat idem D. Auguſt. *in d.cap. tenea-*
mus 1.quaſt.1.& lib.3.de Trinitat.cap.8.& lib.18.
de Ciuit.Dei, cap.17. Orig. *lib. 2. contra Celſum;*
Auctor vitæ D.Bernardi, *lib.3. cap.6.* & elegan-
tiſſimè D.Iſidor. *lib.8.Etymolog.cap.9.* cuius ver-
ba habentur *in cap.nec mirum 26. q.5.* & Theatr.
vitæ humanæ *vol.5. lib.4. ex pag.1512. ad 1531.*
Vbi plura exempla verorum, & fictorum miracu-
lorum congeſſit.

56 Suprà dictis † adiicere poſſumus, prædicatio-
nem, & conuerſionem huius Noui Orbis pluribus
miraculis non eguiſſe, ſi attendamus celebrem il-
lam doctrinam D.Chryſoſt. *1.Corint.2.* dum mon-
ſtrat, ſigna Euangelicæ prædicationis iam olim
patrata, non illo tantùm ſæculo, ſed & futuris fi-
dem peperiſſe. Quod etiam D. Thom. luculenter
expreſſit *lib.1.contra Gent.cap.6* dicens: *Hac au-*
tem tam mirabilis mundi conuerſio ad fidem Chri-
ſtianam, indicium certiſſimum eſt prateritorum ſi-
gnorum vt ea vlteriùs iterari neceſſe non ſit cùm
in ſuo effectu appareant euidenter,quamuis non ceſ-
ſet Dominus, noſtris etiam temporibus ad confirma-
tionem fidei, per ſanctos ſuos miracula operari. Vn-
de merito diſputat D.Greg. *in homil. Aſcenſion.* &
Ioan. Gerſon. *in 2. quaſt.* an hodie ſint neceſſaria
vel vtilia miracula.

57 Denique † tertio argumento, deſumpto ex de-
lictis, & exceſſibus ab aliquibus Hiſpanis in de-
tectione, & conuerſione huius Noui Orbis com-
miſſis; & ex humanis mediis & finibus, qui hanc
miſſionem præceſſiſſe & promouiſſe videntur, vl-
tra ea, quæ de hoc articulo latius inferius *lib.3.c.5.*
dicere deſtinamus, nunc facilè reſpondemus cum
Ant.Poſſevin. *1.tom.Bibliothec.lib.9.c.2.pag.401.*
Ioan.Boter. *in relat.vniuerſ.4.part.lib.2.ferè per to-*
tum. Thom. Bozio *de ſign. Eccleſ.lib.7.c.5. in fine,*
non propterea negari poſſe hoc opus Dei fuiſſe,&
ex Diuino eius impulſu manſiſſe, quod zelum, &
pietatem, quæ in eo requirebatur, ſcelus auaritiæ,
crudelitas, & impietas aliquorum militum ma-
culauerit. Alioqui † etiam inter Chriſtianos non 58
liceret, vim vllam Diuinam agnoſcere, inter quos
viuunt tot peccatores, hæretici multi, plurimi vi-
tioſiſſimi,meretrices innumeræ. Sanè etenim quo- 59
rum † mens in Diuinæ Sapientiæ vias acutius in-
ſpicit, flores inter ſpinas, triticum intra paleas, au-
rum ſub terra dignoſcens, Diuinam eo magis bo-
nitatem commendat, quò magis ille tectam & ſar-
tam tuetur apud nos fidem, pietatem Regum &
Principum, diſciplinam Antiſtitum, virtutem bo-
norum Chriſtianorum, vſum frequentem ſancto-
rum Sacramentorum, Diuini Verbi prædicatio-
nem,ſtudia ſcientiarum,lucem atque notitiam Dei,
hoc eſt totius boni. Nec reprobandus eſt hortus,
qui totus non ſit floridus, nec palea abiicienda,
quæ tota non ſit triticum, nec terra illa exiſtiman-
da eſt inutilis, quæ vniuerſa non ſit aurum. Quin
& hinc tantò maior de miſericordia Dei conci-
pienda ſpes eſt, quòd inter gentes adeò barbaras
tantam fidem plantauerit,fodinas, vt ita dicam, tot
animarum aperuerit, Eccleſiam tot Archiepiſcopis,
Epiſcopis, Clericis, Religioſorum Ordinibus mu-
nitam excitauerit, tot item paræcias, Doctrinam
Chriſtianam, Scholas & Academias, tótque Prin-
cipes viros ibidem conſtituerit.

Et idem reſpondere poſſumus † ad id, quod de 60
auaritia diuitiarum, & cupiditate nobis obiicitur.
Nam omiſſis iis, quæ *ſup. lib.1. cap. 16.num.94.*
tradidimus, verius eſt, Chriſti amorem, & anima-
rum zelum in hoc opere primas partes tuliſſe, vt
fatetur Thomas Bozius *lib.12.cap.21. circa finem,*
ſic inquiens: *Primúmque horum ſic hoc, nunquam*
tot homines ad exteras & ignotas terras à Chriſtia-
nis abiiſſe, vt Chriſti cultum latè propagarent, vt
ſaculo hoc noſtro contigiſſe certò videmus. Id verò
non niſi ab ardentiſſimo, ac longè diffuſo Chriſti
amore naſci poteſt.Et cùm hac de cauſa totus Orbis
circumnauigatus ſit, ventúmque tam propè ab ex-
tremo Arcto ad Auſtrum ſupremum, igitur longiſſi-
mè pertinet amor noſtrorum in Chriſtum.

Et vt aliquatenus † verum eſſe fateamur, diui- 61
tiarum ſtudio noſtros permotos fuiſſe, non quidem
ideò Diuinæ inſpirationis, & miſſionis vis exclu-
detur; ſed longè admirabilior Diuina prouidentia
& ſapientia iudicari debebit, quæ tam infimis
vſa ſit mediis, vt tantam rem ſuauius, ſecretius
pacatius ſine multis miraculis ac prodigiis, ac qua-
ſi ſine ſenſu,quod ferè facit,promoueret. Et quan-
quam † dena leucarum millia itineris, quina per 62
Orientem, totidem per occaſum, & tot maris &
terræ pericula ſuperaſſe, ſola ipſa videatur humana
cupiditas, certiſſimum tamen eſt, in hoc imprimis
Diuinam concurriſſe voluntatem, quæ Summo
Pontifici deſiderium, Regibus zelum, nautis &
militibus animum & ſpem,religioſis ſollicitudinem
& labores, permultis probis ac piis viris charita-
tem indidit, vt gentes, quæ longiſſimæ aberant,
fierent proximæ. Ac dum aliis maria cupiditas æ-
quabat, vt aurum conſequerentur,eadem inſeruie-
bat Deo, ac ſeruis ſuis, vt ipſamet illa maria traii-
cerent ad animas Chriſto lucrandas, vt etiam teti-
gimus *ſup.lib.1. cap.vlt. ex num.99. & cap.15. ex*
num.40. Quibus † enim mediis homines ſua ne- 63
gotia agunt, iiſdem nec cogitantes Diuinum
agrum excolunt, & findunt terram, ex qua cœle-
ſtis horrei ſeges Deo ſemper ſerente, & operante
matureſcat ad frugem.

Quam

64 Quam † eandem ſententiam, licèt aliud agens,
beoè proſequitur & illuſtrat Gaſpar Sanctius *ſup.*
Iſai.cap.44.num.54.& 56. pag.446.& cap.51.n.7.
*pag..... & cap.13.num.*8. docens Deum multa, &
magna per infirma inſtrumenta, & interdum indi-
65 gna præſtare ſolitum, & † ex tenui principio ope-
ra mirabilia, & eximi, momenti futura deducère,
66 & aliquando † per hoſtes ſuos, etiam ignaros, ſua
conſilia exequi.

Neque abeſt, quod ex communi omnium Theo-
logorum placito reſoluit eruditiſſimus P. Ioan. Pi-
67 neda *lib.4.de reb.Salom.cap.13.pag.*184. † Vide-
licet, ita naturæ Auctorem res ſupra naturam effi-
cere, vt quoad fieri poſſit, conſuetas naturæ leges
& ordinem tueatur. Vt ſatis demonſtrauit in ex-
ſiccatione maris Rubri, vt tranſitum per illud
Hebræis Pharaonem fugientibus apperiret. Quo
68 † in facto cùm ingentia miracula adderet, patenti-
ſimum ſe miraculorum patratorem præbuit, vt ipſe
auctor bene conſiderat.

69 Et tandem † Dei prouidentiam & in rebus ma-
gnis, atque arduis diſponendis, & exequendis
ſuauitatem in noſtris terminis theoricè extollit
Ioan. Boter. *d.lib.2. in princip.* adducens illud Sa-
pient.8. *Attingit à fine vſque ad finem fortiter, &*
70 *diſponit omnia ſuauiter.* Et anni † tempora, inter
alia, exempli gratia perpendens, quæ ordinante
Deo ex Æſtate ad Hyemem deducuntur; ſed ita
tamen, vt hinc Veris, inde Autumni benignitas
interueniat, ne de vno extremo in aliud cum ho-
minum damno prolaberentur. Quod benè agno-
uit Poëta, dum cecinit:

Nec res hunc tanta poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies inter frigúſque calorémque
Iret, & exciperet cœli indulgentia terras.

CAPVT IV.

De pluribus miraculis, quæ in Noui Orbis detectione, conuerſione, & acquiſitione interuenerunt, & Diuinam tanti operis voluntatem inſpirationem & vocationem manifeſtarunt.

SVMMARIVM.

1 *Deus miracula neceſſaria in Nouo Orbe non prætermiſit, quamuis in illis edendis parciſſimus ſit.*

2 *Deus ſemper res nouas & magnas, nouis & magnis miraculis iuuat, & ex inſigni loco D. Auguſtini.*

3 *Eccleſiæ primitiuæ, & prædicationis Apoſtolicæ fundamenta Deus multis miraculis communiuit.*

4 *Miracula ſi deficiant, rarò prædicantibus creditur.*

5 *Miracula tot ac tanta cur Deus initio naſcentis Eccleſiæ patrauerit, ex Auguſt. & Greger.*

6 *Miracula multa, & magna ſemper Deus edidit in conuerſione nouarum prouinciarum, & exempla Angliæ, Flandriæ, Hollandiæ & aliarum.*

7 *Eccleſia Dei ſemper habuit, & habebit poteſtatem & continuationem miraculorum, & eſt vnum de præcipuis eius ſignis.*

8 *Fidei Chriſtianæ Deus tribuit, vt montes transferre poſſit.*

9 *D. Gregor. Thaumaturgus, & alij ſancti viri multoties montes de vno loco in alium miraculosè tranſtulerunt.*

10 *Fides naturam ſuperat.*

11 *Miracula in Noui Orbis conuerſione Deum omiſiſſe credibile non eſt, cum illis ſemper egeant tyrones in Fide.*

12 *Infideles non tenentur fidem ſibi prædicatam credere, niſi rationibus, aut miraculis conuincantur.*

13 *Credentes citò, leues ſunt corde.*

14 *Fidei myſteria an, & quatenus euidenter credibilia ſint?*

16 *Miracula multa, & maxima in detectione, conuerſione, & acquiſitione Orbis Noui interueniſſe, latè probatur contra Victoriam, & alios.*

16 *Miracula aperta, & repetita Eccleſia qui negat, maius ipſe miraculum facere dicitur, ex Auguſt. & aliis.*

17 *Indorum Noui Orbis ita facilis, & breuis ad fidem conuerſio, vicem obtinet plurimorum miraculorum, ex Balt.Chanaſ.& aliis.*

18 *Hiſpani non potuerunt ſine ope & vocatione Diuina, ita facilè & breuiter Nouum Orbem detegere, & conuertere.*

19 *Eccleſiæ primitiuæ Dei ſignum, & argumentum fuit facilis, & ſuauis multiplicatio credentium.*

20 *Indi innumeri breuiſſimo tempore Fidem & Baptiſmum receperunt Mexici, & in aliis Noui Orbis Prouinciis.*

21 *Sacerdos quidam ſolus baptizauit ſepties centena Indorum millia.*

22 *B. Fr. Mart.Valentia Franciſcanus, & ſocij innumerabiles Indos conuerterunt, & baptizarunt.*

23 *S.Franc. Xauer. ſolus plures homines ad Fidem conuertit, & Baptizauit, quam hæretici omnes ad ſuas ſectas traduxerunt.*

24 *Conuerſionis Indorum curſus & progreſſus ſemper Regibus Catholicis maximè in votis fuit.*

25 *Auctores recenſentur, qui narrant, & extollunt miraculoſum incrementum Chriſtianitatis Noui Orbis.*

26 *Indos hyſſopo aliquando ab Hiſpanis Sacerdotibus baptizatos fuiſſe, an verum ſit?*

27 *Hiſpanam gentem ob eximiam curam dilatandæ Fidei inter varias Indorum nationes, multum laudat Thom.Bozius.*

28 *Miraculi inſtar videri debent pronæ diſpoſitiones, quibus Deus ordinauit detectionem & conuerſionem Noui Orbis.*

29 *Regum Catholicorum in audiendo, & iuuando Columbo manſuetudo, & liberalitas, miraculoſa videtur.*

30 *Chriſtophori Columbi conſtantia in proponenda & exequenda nauigatione, & detectione Noui Orbis miraculum ingens à plurimis indicatur.*

32 *Oceanus veteribus inacceſſus, poſt Columbi ad Nouum Orbem nauigationes, miraculo quodam mitis, facilis, & nauigabilis redditus eſſe videtur.*

32 *Pontus Euxinus, olim Axenos, id eſt, inhoſpitalis dictus, poſteà ſe nauigantibus Hoſpitalem & placidum præbuit.*

33 Mare Pamphylium portentoſo naturæ miraculo receſſiſſe, & ſiccum iter præbuiſſe dicitur, Alexandro Magno contra Perſas exercitum ducenti.

34 Cangio Cham Tartarorum Regi, & exercitum eius, dicitur mare miraculoſum nouem pedum tranſitum aperuiſſe.

35 Hiſpani diuino beneficio, & quaſi per miraculum, ea omnia in detegendo, & ſubigendo Orbe Nouo conſecuti videntur, quæ adulatoriè de ſuo Traiano Plin. recenſet.

36 Eccleſiæ, & Fidei Chriſtianæ veritas probari ſolet ex fœlicitate bellorum, quæ pro eius defenſione, aut extenſione ſuſcepta ſunt, & auxiliis de cœlo per miraculum miſſis.

37 Theodoſius Imperator auxiliis cœleſtibus victoriam reportauit, & carmina Claudiani de hoc.

38 Auctores recenſentur, qui plura exempla, & teſtimonia adducunt de proſperitate bellorum, & auxiliis cœleſtibus à Deo Catholicis datis.

39 Hiſpaniæ, in bellis contra Mauros ſuſceptis, omnia miracula contigerunt, quæ olim Deus Iſraëlitis indulſit.

40 Bellis iuſtis, & ad Dei vocationem, & exaltationem ſuſceptis, ſemper ipſe exitus fœlices concedit.

41 Deus non ſecundùm armorum potentiam, ſed prout ipſi placet, dat dignis victoriam.

42 Cauſa pugnandi, ſi bona eſt, pugnæ exitus malus eſſe non poteſt.

43 Miracula, & auxilia cœleſtia in bellis nullibi magis frequentia fuerunt, quàm in expeditionibus Hiſpanorum, ad Nouum Orbem factis.

44 Promiſſio Leuit. cap. 26. in Hiſpanis in Nouo Orbe prælìantibus ſæpiſſimè impleta fuit.

45 Milites Hiſpani duodecim in inſula Hiſpaniola fugarunt duo millia incolarum.

46 Ferdin. Corteſius exigua valdè Hiſpanorum militum manu plurimas victorias reportauit, Montezumam cepit, & totius Nouæ Hiſpaniæ Imperium adeptus eſt.

47 Franc. Pizarrus miraculoſas victorias in Peruani Regni conquiſitione habuit, & qualiter Atabalip. eius tyrannum ſuperauit.

48 D. Iacobus Hiſpanorum Patronus multoties pro eis contra Mauros pugnare viſus fuit.

49 D. Iacobus ſæpiſſime Hiſpanorum partes defendere viſus eſt in bellis, quæ cum Indis Noui Orbis, & etiam cum Orientalibus habuerunt: & ideò in illis regionibus religioſiſſimè veneratur.

50 Hiſtoria mirabilis, & peculiaris D. Iacobi pro Hiſpanis pugnantis apud Cintiam Nouæ Hiſpaniæ oppidum, cum ab Indis maximopere premerentur.

51 Beatiſſima Virgo MARIA Hiſpanis ſæpe in Nouo orbe prælìantibus opem tulit, & præſertim cum Mexicè obſeſſi eſſent.

52 Tacubanæ in monte apud vrbem Mexicum templum Beatæ Virginis extructum fuit, & quare?

53 Cuzquenſi in vrbe Hiſpani numero pauci ab innumeris Indis obſeſſi, & grauiter impetiti B. Virginis præſentiſſimo auxilio liberantur.

54 Araucanorum exercitus, qui Hiſpanos in vrbe Imperiali Regni Chilenſis obſidere tentabat, ad conſpectum B. Virginis retroceſſit.

55 Miraculum ingens, & notabile, quod initio detectionis Regni Peruani contigiſſe narratur.

56 Tumpiz, ſiue Tumbez oppidum Regni Peruani Indorum tempore erat nobiliſſimum, & munitiſſimum.

57 Petrus Candia vnus ex ſociis Fr. Pizarri Crucis ſigno Tumbecinorum inſidias, & ferociſſimum leonem, & tigrim ſuperauit.

58 Victorias ferè omnes, quæ ab Hiſpanis in Nouo Orbe partæ ſunt, cœleſtibus auxiliis tribuunt plurimi, & grauiſſimi Auctores, qui de illis ſcripſerunt.

59 Caſtellus à Bobadilla tribuit victorias Hiſpanorum in Nouo Orbe militari eorum diſciplinæ.

60 Impoſſibile fuiſſe oſtenditur, Hiſpanos tot, & tam fœlices victorias in Orbe Nouo habuiſſe, niſi Diuina voluntate, & miraculoſis auxiliis iuuarentur.

61 Victorias de Indis ab Hiſpanis partas quidam malè ex eo extenuant, quod Indi Barbari, inermes, & puſillanimi eſſent.

62 Ferdinand. Corteſium eques quidam apud Argeriam deriſiſſe narratur, quod putaret, ſe cum Indis pugnare.

63 Indi noſtrorum comparatione puſillanimi ſunt.

64 Meridionales omnes gentes timidæ ſunt, Septentrionales animoſiores & robuſtiores.

65 Indi quàm plures non adeò timidi, & inermes erant, vt quidam generaliter tradunt.

66 Deus Indos magis politicos, & robuſtos inter ſe bellis inteſtinis diuiſit, vt à Noſtris faciliùs ſubiungi poſſent.

67 Deus hoſtes ſuos ſuis ipſorum manibus ſternit.

68 Deus Hiſpanorum vires, & animos auxit, & Indis terrorem immiſit.

69 Samſoni vires Deus miraculoſè reſtituit, & auxit vt de Philiſthæis vindictam ſumeret.

70 Amorrhæos, & Chananæos Deus timidiſſimos reddidit, vt terram eorum Iſraëlitæ faciliùs occupare poſſent.

71 Deuter. 2. verſ. 25. verba expenduntur.

72 Panicus terror qualis eſſet, & plura de eo.

73 Terror Diuinus etiam fortes, & ſtrenuos fugat.

74 Dæmon non poteſt alicui vires ſupra naturales contra alios concedere.

75 Indi plurès ex felicitate & proſperitate Hiſpanorum in bellis, Deum verum pro illis ſtare agnouerunt.

76 Caretæ Reguli Terræfirmæ notabile dictum.

77 Hiſpanorum gloriæ nihil detrahitur ex eo quòd plures Noui Orbis victorias cœleſti auxilio, vel miraculosè partas dicamus.

78 Succeſſus fœlices rerum omnium, & maximè bellorum ſemper Deo à viris, & Ducibus piis, & prudentibus tribuuntur.

79 Superbia execrabilis Aiacis, Capanei, Mezentij, & aliorum, qui à ſeipſis victorias ſperabant.

80 Titus Imper. victoriam à ſe de Iudæa partam in Deum omnino retulit, qui ſuis manibus Iudæos punire voluit.

81 Dæmonum

81 *Dæmonum expulſio, & Oraculorum defectus fuit in primitiua Eccleſia ſignum veræ fidei, & Diuinæ vocationis ad eam.*

82 *Indiarum Occidentalium miſſio, detectio & conuerſio à Deo eſſe probatur ex dæmonum, & idolorum expulſione, & ruina.*

83 *Dæmones poſt aduentum Hiſpanorum in Nouo Orbe ab oraculis, & illuſionibus ceſſarunt, quibus antea Indos fallebant.*

84 *Crucis ſignum ſemper fuit dæmoniis terrificum.*

85 *Virgilij carmina de exceſſu Oraculorum accommodantur.*

86 *Auctores plurimi referuntur, qui agunt de exceſſu dæmonum, & defectu Oraculorum in Nouo Orbe poſt aduentum Hiſpanorum.*

87 *Euchariſtiæ Sacramentum, vbicumque in Nouo Orbe conſecratum fuit, ſtatim dæmones fugauit.*

88 *Terræmotus & tempeſtates Noui Orbis magna ex parte ceſſarunt poſt Chriſti Fidem in eo receptam.*

89 *Sacerdotes in Indiis maximè ab incolis reuerentur, & quare?*

90 *Cumanenſium Sacerdotum ritus in dæmonibus conſulendis.*

91 *Pat. Fr. Petrus Corduba qualiter dæmonem apud Cumanenſes conuicerit, & eiecerit?*

92 *P. Fr. Aloiſ. Bertrandi miraculum in cuiuſdam dæmonis expulſione.*

91 *B. Fr. Ioan. à S. Franciſco notabilis hiſtoria circa cuiuſdam dæmonis expulſionem.*

1 QVAMVIS † certum ſit, Deum Opt. Max. in patrandis miraculis parciſſimum eſſe, adhuc tamen non minus certè affirmare poterimus, ea in detectione & conuerſione iſtarum gentium Occidentalium neutiquam omiſiſſe, ſicubi ad fidem introducendam, ſtabiliendam, & propagan-
2 dam, neceſſaria eſſe iudicauit. Semper † quippè Diuina eius prouidentia, res nouas & magnas, nouis etiam & magnis ſignis iuuare & fulcire conſueuit, vt in Solis curſu ad Ioſue vocem ſubſiſtente videmus, & in conflagratione montis, in quo Moyſi legis tabulas dedit; de quo D. Aug. *lib.* 10. *de Ciuit. Dei, cap.* 13. ſic habet: *Cum enim lex dabatur populo, qua colo vnus iubebatur Deus, in conſpectu ipſius populi mirabilibus rerum ſignis ac motibus apparebat Creatori ſeruire creaturam.*
3 Et † quemadmodum initio naſcentis Eccleſiæ eius incrementa, & Apoſtolorum, atque aliorum prædicatorum auctoritatem miraculorum poteſtate, & frequentia diſpoſuit, & conſtabiliuit, ſine
4 quibus raiò prædicantibus † creditur, *cap. cum ex iniuncto de hæret. Matth.* 10. *Marc. vlt. Actor.* 1. Paul. *ad Hebr.* 2. *&* 1. *ad Corinth.* 12. & alibi
5 paſſim. Quo † reſpiciens D. Auguſt. *lib.* 22. *de Ciuit. Dei, cap.* 8. neceſſaria inquit, miracula fuiſſe, priuſquam crederet mundus, ad hoc vt crederet mundus; & *in lib. de vtil. creden. cap.* 24. *Chriſtus afferens medicinam humano generi primum miraculis conciliauit auctoritatem, deinde auctoritate meruit fidem, fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetuſtatem, vetuſtate roborauit religionem:* Et cap. 16. *Ac primum quidem facta ſunt miracula, cùm Deus ipſe in vero homine huic mundo appareb it, vt ita tandem multitudine creſcentium congregata, atque propagata in ipſos mores vilis commereretur auctoritas.* Et D. Gregor. *homil.* 29. *in Euang. Sed hæc ſigna in exordio Eccleſiæ fuerunt, vt enim ad fidem creſceret multitudo credentium, miraculis fuerat nutrienda.* Ita pariter † in remotis quibuſcumque prouinciis, quæ 6
poſterioribus ſæculis Euangelij nuntios audire meruerunt, eiſdem miraculis incolarum animos præparauit, vt in Anglia contigiſſe refert idem D. Gregor. *lib.* 9. *epiſt. cap.* 58. Beda *lib.* 1. *hiſtor. Ang. cap.* 31. *& lib.* 2. *cap.* 2. *& ſeqq.* & in Flandria, Hollandia, & aliis incultis nationibus Illuſtriſſ. Card. Baron. *in annal. Eccleſ. anno* 632. *n.* 6 *& anno* 666. *n.* 9. *&* 12.

Semper namque † hæc miraculorum poteſtas, 7
neceſſitas, & continuatio in ſancta Dei Eccleſia viguit, & vigebit; éſtque vnum ex præcipuis ſignis, quod ad eius veritatem & auctoritatem confirmandam præſtantiſſimum quique illius aſſertores notare, & perpendere ſolent. Vt conſtabit ex adductis ab Illuſtriſſ. Cardin. Bellarm. *tom.* 1. *lib.* 4. *de not. Eccleſ. cap.* 14. *& tom.* 2. *lib.* 2. *de Sacram. Confirm. cap.* 2. Ioan. Lorin. *in Acta Apoſt. cap.* 2. *num.* 44. Thom. Boz. *de ſign. Eccleſ. Dei, lib.* 3. *c.* 6. *pag.* 107. *lib.* 5. *cap.* 1. *lib.* 20. *cap.* 1. *pag.* 310. *in fin.* Ant. Poſſevin. *in Biblioth.* 1. *tom. lib.* 2. *c.* 17. *pag.* 77. Fr. Lud. Granat. *in ſymb. Fidei,* 1. *part. cap.* 27. *cum ſeqq. ex pag.* 260. *ad* 287. *&* 5. *part. pag.* 80. Balth. Chauaſ. *de not. vera Relig. lib.* 4. *cap. vlt. per totum;* Bern. Aldrete, *de antiq. Hiſp. lib.* 2. *cap.* 15. Fr. Ioan. à Torquemad. *in Monarch. Ind. lib.* 15. *cap.* 45. & Inſt. Lipſ. *in Diua Virg. Halleſ. cap.* 1. vbi ait: *Omni æuo fuere miracula pleriſque omnibus locis & erunt in æuum, etſi parciùs denſiúſve, vt diuinæ prouidentiæ viſum.*

Adeò † vt propagationi, & comprobationi 8
Chriſtianæ Fidei hoc ſit à Deo tributum, vt montes ex vno loco in alium transferre poſſit, *Mat.* 17. *& Marc.* 13. quod † à D. Greg. Thaumaturgo, & 9
ab aliis ſanctis viris multoties factum eſſe hiſtoriarum monumentis proditum eſt. Vt apparet ex relatis à D. Greg. Magno *lib.* 1. *Dialog. cap.* 7. Nicephor. *lib.* 6. *cap.* 17. Euſeb. Cæſarienſ. *lib.* 7. *hiſtor. Eccleſ. cap.* 2. Specul. exempl. *exemp.* 145. Rutil. Benzon. *de ann. Iubil. lib.* 6. *cap.* 2. & Simone Maiol. *in dieb. Canicul.* 1. *tom. colloq.* 16. *pag.* 375. *& colloq.* 4. *pag.* 79. Vbi inde concludit † quod fides na- 10
turam ſuperat, & efficit, quæ nulla ars, naturáve poteſt.

Vnde † credibile non eſt ſubigendis & con- 11
uertendis tot, ac tantis infidelium huius Noui Orbis prouinciis, miracula defuiſſe. Nam planè, vt Iuſt. Lipſ. ſcribit in Diua Virg. Sichemienſi, *cap.* 2. *Sicut pueris lac neceſſarium eſt ad alimentum, viris etiam vtile, & iuuat, ſic tyrones, aut errones in fide miraculis nutriuntur, viri, & robuſti etiam oblectantur.* Et in Halleuſ. *cap.* 2. *Miracula communiter religionem in animis excitant, & Deum credere, Deum colere ſuadent, & inducunt.* Præſertim
cum Catholici omnes Doctores, & ipſe † etiam 12
Mag. Victoria *in d. relect. de Ind. num.* 34. concludant, exteras gentes, quales Indi iſti Occidentales erant, & quoſcumque huiuſmodi, non obligari ad ea credenda, quæ Noſtri de fide Catholica prædicant, niſi aut apertiſſimis argumentis credibilia fiant ea, quæ proponunt, aut ſi hæc argumenta deſint, miraculis, vel vitæ prædicantium illuſtriſſima puritate doctrinam commendent: quia † qui 13
citò aliter credunt, leues corde dicuntur *Eccleſiaſt.* 19. & in multis aliis locis ex omni litteratura congeſtis à Tiraq. *in tract. de pœn. temp. cauſ.* 51. & Neuiſ. *in ſylu. nup. lib.* 4.

De quo articulo, & an & quatenus Fidei my-

ſteria † euidenter credibilia ſint, videndus eſt D.
Thom. 2.2.*quæſt.*1.*art*.4. Bañez, *quæſt*.10.*artic*.1.
dub.3. *concluſ*.2. Aragon. *ibid.art*.1.*pag*.255.*verſ*.
Sed dubitabit, Tolet. *in ſumm.lib*.4. *cap*.2.*num*.2.
Petr.de Ledeſm. *in ſumm*.2.*tom.tract*.1. *cap*.5.*con-
cluſ*.4. Azor.*lib*.8.*Inſtit.moral.c*.7.*q*.6. Gab.Vazq.
in 1.2.*quæſt*.76.*artic*.2.*diſputat*.120.*cap*.1.*num*.4.
pag.162.F.Thom.à Ieſu,*de procur.omn.gen.ſalu.
lib*.4.*cap*.3 *pag* 130.*&* *cap*.4.*pag*.141. Fr. Ioann.
Marquez *in Gubernat.Chriſt.lib*.2.*c*.34 *pag* 362.
nouiſſimus Pat.Thom.Sanchez *in ſumm.lib*.2.*c*.1.
ex n.4. & Nos *infr.cap*.10.*in fin*.

Sed ne coniecturis tantum niti videamur, age
15 precor, † & quoniam Victoria nullũ,& alij pauca
miracula in tanto hoc opere interueniſſe, ſcripſe-
runt, ac proinde Diuinæ voluntatis, & vocatio-
nis titulos, de quibus egimus, in dubium reuoca-
runt:ex hiſtoriarum fide, non quidem omnia(quod
nimis prolixum eſſet, ſed nobiliora tantum profe-
ramus, & referamus quibus eorum conuincatur
opinio, & prædicti tituli magis ac magis, cœleſti-
bus ſignis muniti, corroborentur. Quorum ſi quis
adhoc inficiator vel contemptor exiſtat,maius ipſe
16 † miraculum feciſſe videbitur, vt in ſimili ſcripſit
D Auguſt. *lib*.22.*de Ciuit Dei,cap*.8.Scotus *in* 2.
quæſt. prolog. ſup. lib. Sent. Ioan. Maldonat. *ſuper
Matth. cap*. 7. *c*.180. & in noſtris terminis Fr.
Ioan. Torquemad. *in Monarch.lib*.15. *cap*.46. &
Balib.Chanaſ. *de not.vera Relig. lib*.4. *cap. vltim.*
17 *pag*. 938. Vbi ipſam † adeo breuem, ac facilem
tot animarum conuerſionem plurimorum miracu-
lorum vicem obtinere poſſe,& debere, his elegan-
tiſſimis verbis oſtendit: *Tertium ſit, recens infini-
torum Indorum tam Orientalium, quàm Occidenta-
lium conuerſio, quæ niſi admiratione digna videa-
tur, quid videri poſſit neſcio? Nam profectò mi-
mè humanarum eſt virium homines qui terra toti
priùs affixi erant, & cupiditatum ſuarum inuetera-
ta mancipia, totos ſe dare contrariis ſtudiis, videli-
cet Chriſti obſequio, atque vt ſignificantius loquar,
ſeipſos exuere in ſeipſos armâri,ſibi ipſis bellum in-
dicere, de ſeipſis triumphare. Hæc profectò muta-
tio eſt dextera Excelſi, digitus Dei eſt hic. Hanc
mundi conuerſionem reponit D.Auguſtin.inter præ-
cipua miracula. Et certè dilemmate iſto vti poſ-
ſumus: Aut populi illi barbari ad Chriſti fidem
nullo interueniente miraculo conuerſi ſunt, aut ali-
quo interueniente? Si aliquo, eſt mihi quod volo,
ſi nullo, hoc ipſum magnum eſt miraculum, potuiſſe
conuerti ſine miraculo, cùm multi etiam poſito non
conuertantur, ſicut ſcriptum eſt, Ioan.12. Cum tan-
ta ſigna feciſſet coram eis, non crediderunt in
eum.*

Eandem conſiderationem, & argumentationem
fecerunt, & non minùs grauiter illuſtrarunt Ant.
Poſſeuin.Thom.Boz.Ioan.Boter.Rutil.Bonzon. &
reliqui Auctores, quorum verba *ſuprà, cap.præce-
denti, ex num*.18. retulimus. Etenim, vt ipſi re-
18 ctiſſimè animaduertunt, † non poteſt non Diuinæ
vocationis, & operationis miraculo tribui, quòd
Hiſpani noſtri adeò numero pauci per terras ſibi
prorſus ignotas, & linguis, ac moribus admodum
varias incedentes, ita ingentes progreſſus in diſſe-
minanda & inducenda vera Dei fide breuiſſimo
tempore fecerint, & tot barbaros, & incultos ho-
mines relictis patriis religionibus, ad Chriſtianam
19 diſciplinam conuerterint. Hoc enim † ſigno &
argumento tanquam fortiſſimo & euidentiſſimo
veritatem ipſius Fidei Catholicæ in exordio na-
ſcentis Eccleſ. & voluntatem Dei, vt mundus eam
amplecteretur,apertè comprobauit D.Paul.Cor.2.
*Videte fratres vocationem veſtram, quia non multi
ſapientes, non multi nobiles*. Et eodem latè vtun-
tur Iuſtin. *in Apolog*. 2. D. Chryſoſt. *homil*. 34.
in Mat. D.Auguſt. *d.lib* 22. *de Ciuit. Dei, cap*.5.
Damaſcen. *lib*.4.*de Fide orthod. cap*. 4. & latiſſi-
mè & eruditiſſimè Thom. Bozius *de ſign. Eccleſ.
Dei, lib*.4.*per tot*. Maiol. *tom*.3. *colloq*.1. *pag*.165.
Chanaſ. *d.lib* 4.*c*.1. &Fr.Ioan.Bapt.Fern Franciſ.
in demonſt.Chath.lib.1.*d* [illegible].6 *&* 7.

In ſol[illegible]amque † Mexicano Regno,paulò poſt 20
eius detectionem, baptiſmum ſuſceperunt quater,
vel, vt aliqui aſſerunt octo aut decem decies cen-
tena hominum millia. Et in archiuiis Caroli V.
Cæſaris habetur, quendam † Sacerdotem bapti- 21
zaſſe ſepties centena millia, alium tercena mil-
lia, alium centena millia, & alios plures, alios
pauciores. Cumque poſteà in eaſdem oras
delatus fuiſſet Beat. Fr. † Martinus à Valencia 22
ex ordine Franciſcano cum duodecim ſociis an-
no 1524. incredibile eſt, quot ipſe cum ſuis In-
dos ad CHRISTI cultum perduxerit. Nemo enim
ex illis duodecim fuit, qui vſque ad annos 1531.
plus quam centum millia hominum baptiſmali la-
uacro non luſtraſſet.

Quod mirum videri non debet, cùm de † vno 23
Beato, & iam meritò inter Diuos relato S. Fran-
ciſco Xauerio referat Thom.Bozius *lib*.6. *de ſign.
Eccleſ.Dei, cap*.3. *pag*.221. in inſulis Mauri vltra
Molluccum in ſolo vno oppido; cui nomen *Tholo*,
Chriſtianorum omnis ætatis amplius viginti quin-
que millia ab eo facta: & in aliis Indiæ Orientalis,
Sinarum & Iaponiorum locis plures homines ad
CHRISTI Caulam annis vndecim reduxiſſe,
quàm innumera hæreticorum millia ex omni gen-
te & natione,& toto orbe terrarum per ann.1500.
ad ſuas ſectas traduxerint: & dixi alia *ſup. lib*.1.
cap.3.*num*.58.

Qui conuerſionis † curſus atque progreſſus 24
felici ætate Catholicorum Regnum Philippi Se-
cundi, Tertij & Quarti haudquaquam intermiſ-
ſus eſſe videtur; ſed potiùs eorum prudentia, piâ-
que, & ſingulari gubernatione radij lucis Euan-
gelicæ vndique per inauditas anteà regiones dif-
funduntur, & Epiſcopis, & Preſbyteris, aliiſque
egregiis, & Religioſis viris indeſinenti ſtudio, &
expenſis maximis commendantur; qui, iuuante
Deo, quotidie colligunt fructus maximos & vber-
rimos,vt præter alios tradit Torquem.*in Monarch.
Ind.lib*.17.*c*.19.*&* 20.

Et poſſem quidem latiùs in hoc argumento va- 25
gari, † niſi prædicti Auctores pluribus encomiis,
& exemplis miraculorum magnum hoc Chri-
ſtianitatis Noui huius Orbis augmentum ſuis ſcri-
ptis pleniſſimè prodidiſſent, præcipuè Thom.Boz.
Boter.& Poſſeuin. & alij de quibus *ſup.lib*.1.*c*.16.
n.69.*& ſeqq*. & vltra eos idem Ioan.Boter. *in d*.4.
p.lib.3.*pag*.55.*&* 76. Nicol.Sander. *de viſib. Mo-
narch. lib*.7. Laurent. Surius *in comment. an*.1518.
fol.515. Alanus Cop. *Dialog.c*.6.*pag*.783.*& c*.34.
pag. 934. *& ſeqq*. Simon Maiol. 1. *tom. colloq*.23.
pag.506. Didac.Vald. *de dignit.Reg.Hiſp.cap*.19.
n.53.*& ſeqq*. Fr.Alfonſ Ferd. *in hiſt. Eccleſ. noſtri
tempor.in prolog.lib*.1.*pag*.3. *& cap*.10.11. *&* 44.
Fr.Ioan. à Ponte *de conuenient.vtriuſque Monarc.
lib*.1.*pag*.54. & Fr.Ioan.à Torquem.*in d.Monarc.
Ind. lib*.15.*c*.45.*&* 46.*& lib*.16.*c*.*&* 8 Vbi *tract.
poſt Bot. d. pag*. 76. † an verum aliquando fuerit, 26
quod quidam Sacerdotibus noſtris impingunt,tra-
dentes, eos hyſſopo Indos interdum baptizaſſe.

Vnde

27 Vnde rectè † dicere potuit idem Thomas Boz.
*lib. 8. cap. 1. Nulla vnquam gens, ex quo Adamus
habuit liberos, tot nationes moribus ac ritibus diſſi-
miles ad vnius religionis cultum, vel earundem le-
gum ſtudium perduxit, vt Hiſpana. Vix enim
quiſquam poſſit enumerare gentium varietatem, mo-
réſque illarum prorſus inter ſe diſſidentes, quas Hi-
ſpani ſub imperium ſuum miſerunt, & ad Chriſti
venerationem perduxerunt, vnuſque Dei cultum.
Sunt in promptu hiſtoria, legat qui volet*; &
idem repetit *lib. 12. cap. 21: circa finem, & lib. 21.
cap. 3.*

Sed vt pergamus vlteriùs, meritò etiam eiſdem
28 auctoribus † pro miraculo ſunt, præuiæ illæ di-
poſitiones, quas Deus ſumma prouidentia ad fa-
ciliorem huius conuerſionis; & acquiſitionis cai-
tum ordinauit, vt *in cap. præced.* tetigimus; nec-
29 non Catholicorum † Regum Ferdinandi & Eli-
zabeth in audiendo Chriſtophoro Columbo
manſuetudo, & in eo iuuando & claſſe, & militi-
bus inſtruendo liberalitas; eo præſertim tempore,
quo Granatenſi bello totum fiſcum exhauſerant,
& quo à multis vſu rerum, prudentiáque valenti-
bus viris irridebatur, & ab aliis Regibus quos
priùs adierat, tanquam nugator, & delirus expul-
ſus fuerat.

30 Miraculoſam † quoque, nec immeritò, indi-
cant ipſius Columbi in concepta Noui Orbis in-
ueniendi, & detegendi cogitatione conſtantiam,
& per vaſtum, inuſitatum, & procelloſum Ocea-
31 ni pelagus nauigationes. Quod † non minori mi-
raculo, cum antiquis prorſus inacceſſum, & im-
peruium exiſtimaretur, & reuerà eſſet, vt multo-
rum experientia monſtrauit, iuxta ea, quæ latè di-
ximus *ſuprà, lib. 1. cap. 11. ex n. 47*: Poſteà Deo ita
diſponente, tute, facile, & permeabile redditum
32 eſſe videtur, ita vt de eo illud dicere † poſſimus,
quod de Nigro, ſiue Conſtantinopolitano Ponto
refert Strab. *lib. 7.* Carol. Stephan. & Ioan. Funger.
in ſuis dictionariis, verb. Euxinus, qui cum olim
nullis nauigationibus patuiſſet, ac proinde *Axe-
nos*, id eſt, inhoſpitalis diceretur, poſteà ab Ioni-
nibus eas oras habitantibus, frequentari, &
veluti domari cœpit, ita vt deinceps *Euxinus*
vocatus ſit, quod hoſpitibus placidum, commo-
dum, & peruium eſſe ſignificat. Vnde Ouid.
lib. 3. Triſt.

Frigida me cohibent Euxini littora Ponti,
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.

33 Magno † etiam Alexandro, & eius militibus
Pamphylium mare, portentoſo naturæ miraculo,
ceſſiſſe, ſicut olim Rubrum filiis Iſrael, *Exod.* 1.
& *Sapient.* 19. & illic iter aperuiſſe, cum aliam
viam non haberent, antiquitas tradit, & ſeriò af-
firmant Ioſeph. *lib. 2. antiquit. cap. 7.* & Genebrard.
lib. 2. Chron. eam rationem reddentes, quòd Deus
eius opera ad deſtruendum Perſarum Imperium
vti decreuiſſet. Licèt fabuloſum fuiſſe oſtendat
Plutarch. *in vita eiuſdem Alex.* Strab. *lib. 14.* Petr.
Crinit. *de honeſt. diſcipl. lib. 17. cap. 13.* & Maluend.
de Antichriſt. lib. 5. cap. 16. pag. 295. Vbi cum
Haithono *in hiſt. de Tartar. cap. 17.* aliud non mi-
34 nus fabuloſum ſimile refert † de Cangio Cham
Rege Tartarorum, cui mare per nouem pedes à
montibus, quibus anteà adhærebat, receſſit, vt
latam viam ad tranſeundum cum exercitu ſuo ver-
ſus Occidentem relinqueret.

35 At verò † noſtris Hiſpaniæ Regibus, & eorum
militibus, ſi Oceanus ſiccum tranſitum non dimi-
ſit, ita tamen (Diuino vt diximus beneficio) ſe
placidum, & facilem præbuit, vt verè illis in de-
tegendis, conquirendis, & conuertendis his Bar-
barorum prouinciis illud applicari poſſit, quod
adulatoriè Plinius de Traiano ſuo in Panegyric.
ſcriptum reliquit: *Quòd ſi quis Barbarus Rex eo
inſolentiæ, furoriſque proceſſerit, vt iram tuam in-
dignationémque mereatur, ne ille, ſiue interfuſo
mari, ſeu fluminibus immenſis, ſeu præcipiti monte
defenditur? Omnia hæc tam prona, támque cedem-
tia virtutibus tuis ſentiet, vt ſubſediſſe montes,
flumina exaruiſſe, interceptum mare, illatáſ-
que ſibi non claſſes noſtras, ſed terras ipſas arbi-
tretur.*

Rurſus † nemo eſt, qui neſciat inter præcipua 36
ſigna & miracula, quæ Fidei Catholicæ, & Ec-
cleſiæ Romanæ veritatem oſtendunt, conſtitui
etiam, & perpendi ſolere proſperitatem & fœlici-
tatem, quam ferè ſemper eius ſectatores, & fau-
tores habuerunt in bellicis expeditionibus pro
eius defenſione, aut propagatione ſuſceptis; &
auxilia cœlitus miſſa, quibus Deus cum paucis
plurimos fudit, & alia multa miraculosè operatus
eſt, quæ mortales vires aſſequi non valerent, ita
ſimul oſtendens, eiuſmodi bellorum cauſas iuſtas,
& ſanctas eſſe, & victorias tales non ſolùm per-
mittere, ſed iubere. Vt in illa † Theodoſ. Imper. 37
contigiſſe videmus, cùm aduerſus Eugenium pro-
pe Aquileiam pugnaret, de qua Claudian. vates,
quamuis non Chriſtianus, ſic cecinit *in Panegy-
ric. ad Honorium*:

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduerſas acies reuolutaque tela
Vertit in auctores, & turbine reppulit haſtas:
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas acies, cui militat Æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

Et in multis † aliis exemplis, & grauiſſimorum au- 38
ctorum teſtimoniis, quæ latiſſimè ad prædicta ſi-
gna comprobanda, & exornanda tradunt Tert. &
eius additionat. Pamelius *in lib. contra Scapul.* D.
Chryſoſt. *orat. 3. contra Iudæ.* Medina *lib. 2. de re-
cta in Deum fide*: Thomas Bozius *de ſign. Eccleſ.
lib. 8. cap. 7. lib. 17. cap. 7. per tot. & lib. 20. cap. 10.
& lib. 21. & 22. per tot.* Bapt. Fulgoſ. *lib. 1. cap. 6.*
Theatr. vit. hum. *vol. 5. lib. 3. pag. 1048. & ſeqq.* Fr.
Lud. Granat. *in Symbol. Fidei, lib. 3. pag. 1.* Simon
Maiol. *in dieb. Canic. 1. tom. colloq. 19. pag. 436. verſ.
Et quidquid fœlici, & 3. tom. colleq. 2. pag. 302. &*
362. Fr. Thom. à IESV *de procur. omn. gent. ſalute,
lib. 2. cap. 3. pag. 136.* Balth. Chanaſ. *de not. ver. Re-
lig. lib. 4. cap. 4. per tot.* Fr. Ioan. Marq. *in Gubern.
Chriſt. lib. 1. cap. 17. pag. 97. & lib. 2. c. 25. pag. 150.*
Zenall. *in pract. 4. tom. quæſt. fin. ex num. 149.* &
nouiſſimè & eruditiſſimè Dom. Ioan. Baptiſt. Va-
lençuela *in diſcurſu de iure ſtat. & bell. part. 2.
conſid. 22.* & Fr. Ioan. à Ponte *in conuen. vtr. Mo-
narch. lib. 3. cap. 1.* & melius *lib. 2. cap. 3. pag. 370.*
Vbi vel † in ſolius Hiſpaniæ prælis omnia mira- 39
cula interueniſſe oſtendit, quæ olim Deus populo
Iſraëlitico clementer indulſit.

Eſt enim ſemper † in bellis fœlix ſucceſſus eo- 40
rum, ad quæ Deus vocat, qui non ſecundum ar-
morum potentiam, † ſed prout ipſi placet, dat di- 41
gnis victoriam, vt habetur 2. *Machab. cap. 15.* &
2. *Paralip.* 13. & 16. Vnde D. Bernard. *ſerm. ad
Milites templi, cap. 1.* rectiſſimè inquit: † *Si* 42
*bona fuerit cauſa pugnandi, pugnæ exitus malus
eſſe non poterit.* Et D. Auguſt. *epiſt.* 194. *Quando
pugnatur, Deus ſpectat, & partem, quam inſpicit
iuſtam, ibi dat palmam.* Quibus conueniunt alia,

quæ vltra auctores *ſuprà* relatos tradit Simon Maiolus 3. *tom. colloq.* 2. *de belloo. euentib.* 359. P. Gaſpar Sanctius *in Iſai. cap.* 44. *num.* 66. *pag.* 447. Par. Fr. Ioan. Marq. *d.lib.* 2. *cap.* 27. *pag.* 314. & Nos tetigimus *ſup. lib.* 1. *c.vlt.n.* 89. *&* 90. *&* 607. *& infr. lib.* 4. *c.* 1. *ex n.* 22.

43 Quæ cum ita ſe habeant, † dubitari quidem non poteſt, hæc eadem miracula nullibi apertiùs, & frequentiùs contigiſſe, quàm in Indicis iſtis expeditionibus & debellationibus, cùm paſſim legamus Hiſpanos noſtros pauciſſimos numero, omni ſociorum auxilio deſtitutos, in terris ſibi prorſus incognitis, innumerabiles Indorum exercitus, quos vel ipſi adoriebantur, vel è quibus adorti erant, facilè Deo auxiliante fudiſſe, & eorum inſidias obſidiones, & incurſus fœliciter ſu-
44 peraſſe. Ita † vt in illis impleta videatur promiſſio, quæ Deo inſeruientibus facta eſt in Leuit. *cap.* 26. *verſ.* 7. *&* 8. *Perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis; perſequentur quinque de veſtris centum alienos, & centum de vobis decem millia cadent inimici veſtri gladio in conſpectu veſtro.*

45 Quod, vel exemplo † illorum duodecim militum comprobari poteſt, qui in inſula Sancti Dominici in prouincia Higuei duo incolarum millia fugarunt, & alibi ducenti, centena millia, vt tradit Herrer. *decad.* 1. *lib.* 2. *cap.* 17 *& lib* 6. *c.* 9 *pag.* 202.

46 Et inſignis illius, † nunquamque ſatis laudati Ducis Ferdinandi Corteſij, qui exigua valdè militum manu tot nobiles victorias ſæpiſſimè reportauit; & tandem maximum illum Mexicani Imperij Monarcham Motezumam, tercentis & amplius ſuorum millibus ſtipatum, intra propriam vrbem proſtrauit, & in vincula coniecit, totiúſque Imperij ſumma pari breuitate, ac fœlicitate potitus fuit.

47 Quod idem † in hoc Peruano Regno ſtrenuo alteri Duci Franciſco Pizarro cum Atahualpa ſupremo eius dominatore apud Chamarcam contigiſſe comperimus, de quibus & ſimilibus aliis euentibus pleni ſunt libri Petr. Martyr. Petr. Ciezæ, Gomaræ, Oueti, Ioan. Metelli, Leuini Apollonij, Anton. de Herrera, Garcil. Incæ, & aliorum quamplurimorum, qui de rebus Noui Orbis ſcripſerunt; & aliqua in noſtris. terminis notat Thomas Boz. *d.lib.* 8. *cap* 7. *pag.* 129. Illeſcas *in hiſt. Pontif. lib.* 6. §. 8. *fol.* 212. *&* §. 14. *fol.* 337. Caſtill. de Bobadilla *in Politica, lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 6. & Fr. Ioan. à Torquem. *in d. Monarch. Ind. lib.* 4 *per totum.*

Et ſimiliter certum eſt, auxilia cœlitus miſſa in eiſdem bellis frequentiſſimè interueniſſe.: Nam
48 D. Iacobus † Hiſpaniæ noſtræ glorioſiſſimus fidiſſimúſque patronus, ſicut in antiquis eius contra Mauros expeditionibus pro Hiſpanis potenter pugnare ſolebat, vt apertè teſtatur Rex Ranimirus in diplomate cuiuſdam donationis Eccleſiæ Metropolit. eiuſdem Apoſtoli factæ Epiſcop. Palent. *in anaceph. ſi rerum Hiſpan. part.* 3. *cap.* 26. Ambroſ. de Moral. *lib.* 9. *cap.* 7. Thomas Bozius *vbi ſuprà.*

49 Sic † etiam multoties in his Indiis Occidentalibus viſus eſt, non minori cura dimicare, pro noſtris, valdè à Barbaris oppreſſis, & in maximo periculo conſtitutis, enſem, quem manu geſtabat, aduerſus eos acerrimè mouens, & illorum animis ingentem terrorem incutiens; vnde ſanctiſſimus hic Apoſtolus in omnibus his regionibus religioſiſſimè veneratur, vt refert Alan. Copus *Dialog.* 3. *cap.* 24. *pag.* 437. *& ſequent.* & alij Auctores ſtatim citandi. Et idem in Orientali India accidiſſe tradunt Ludouic. Roman. Patricius *lib.* 6. *ſua nauigat. cap.* 40 *pag* 189 Petr. Maffæi. *in hiſt. Ind. Orient. lib.* 4 *pag.* 106 *& lib.* 8. *pag.* 182. & Fr. Anton. de San. Roman. *in eadem hiſt lib.* 1. *cap. vlt. pag.* 19. *& lib.* 3. *cap.* 23. *pag.* 306. Freitas *de Imp. Aſiat. cap* 18. *num* 10.

Sed libet † peculiarem hiſtoriam ſubiicere, 50
quam ex noſtris Scriptoribus accepit, & vt mirabilem recoluit Cardan. *lib.* 15. *de rer. var. cap* 81. & Theatr. vitæ hum. *vol.* 3. *lib.* 3 *pag.* 1051: Nam cùm Hiſpani pedites vix numero ducenti, à quadraginta Indorum millibus premerentur iuxta Cinciam Nouæ Hiſpaniæ pagum, partim ob loci inæqualitatem, partim ob arborum copiam. ſuperuenire viſus eſt eques quidam qui cuiuſdam militis (nomine Franc. Morla) aſpectum referebat, qui tot, tantáque vrgendo, terrendóque peregit, vt Indi pedem retraherent. Mox & ipſe abiit, & cùm Indi multitudine freti, iterum premere Hiſpanos tentarent; cumque iam in manifeſto diſcrimine poſiti eſſent, ſuperuenit denuò idem eques, ac Indos reſilire coegit; quòd cum tertio feciſſet, abiiſſétque, rurſus inſtantibus Indis ſuperuenit Ferdin. Corteſius Dux Hiſpanorum cum tredecim equitibus, Indóſque in fugam compulit, exercitúmque diſſipauit. Cum autem Hiſpani ad vrbem, quam occupauerant, rediiſſent, conſtauit, equitem illum non fuiſſe Franc. Morlam, cùm ab viarum difficultatem illuc peruenire non potuiſſet. Equo vehebatur eques ille rubeo, & maculoſo, & eius auxilio nullus ex Hiſpanis in tam diuturno prælio cæſus fuit, ſed ſeptuaginta tantùm vulnerati, ipſe quoque eques nullum ex Indis occidit, nullum vulnerauit, ſed ſolùm turbauit, & perterrefecit, eúmque Hiſpan. Diuum Iacobum communem ipſorum Patronum, Corteſius D. Petrum proprium eius tutelarem, & dominum eſſe affirmabat.

Idem † quoque cœleſte, ac ſupernum auxi- 51
lium Hiſpani noſtri non minus frequenter, & opportunè Beatiſſimæ VIRGINIS DEI MATRIS MARIÆ interuentione experti ſunt, & tunc præſertim cùm Nouæ Hiſpaniæ debellatores multitudinem, & obſidionem Mexicani exercitus ferre non valentes, clanculum à ciuitate exierunt, ad Tacubanum montem confugientes, vt ſe ibi commodiùs defendere poſſent. Alma quippe hæc, & ſanctiſſima Domina ante Hiſpanos adſtans conſpecta eſt, illos tanti numinis auxilio defendens, & in adorientes Indos terram puluiſſimis, & Virgineis manibus iactans, quâ eorum oculos excæcauit, & in fugam conuertit. In cuius beneficij
memoriam Hiſpani poſteà † templum eximia ho- 52
die deuotione, conſpicuum, ſuper dictum montem ædificarunt, ſub aduocatione, *De nueſtra Señora del Socorro.*

Similíſque, propemodum caſus † in vrbe Cuz- 53
quenſi, quæ huius Peruani Regni caput. & Incarum ſedes habebatur, contigiſſe comperitur, Nam cum innumerabilis Indorum turba Hiſpanos inopinatò obſediſſet, ipſi qui vix ducenti erant in domum quandam ſe receperunt, vbi nunc Cathedralis Eccleſia ædificata eſt, & poſt varios incurſus, & conflictus, in quibus D. Iacobi Apoſtoli viſibili patrocinio miraculoſè liberati ſunt; cum tandem Indi in tecta domus, quæ ex paleis conſtabant, ardentes tædas validiſſimis conatibus mitterent, nullum tamen damnum, neque incendium inferre potuerunt, eò quod mulier quædam

ſpecie

ſpecie decora, ſupra tectum reſidens, ignem, mox
vbi ardere cœperat, extinguebat, & puluerem, ſi-
ue rorem in Indorum oculos ſpargebat, quo ex-
cæcati, vbi eſſent, aut quò irent, penitus ignora-
bant, vt ipſi poſteà teſtati ſunt, & cum magno ſi-
mul timore, & admiratione prædicarunt.
54 In † Chilenſi etiam Regno eadem Domina,
venerabili Sene comitata, retrocedere fecit ingen-
tem Araucanorum exercitum, qui ad expugnan-
dam vrbem Imperialem tunc omni auxilio, & mu-
nimine deſtitutam, alacriter properabant, &
hac Diuina ope liberata fuit; cuius miraculum
poſteà ex ipſorum Araucanorum relatione con-
ſtituit.
55 His aliud † non incongruenter adiicere poſſu-
mus, quo Deus initia conuerſionis & acquiſitio-
nis huius Peruani Regni diſpoſuiſſe videtur. Ete-
nim cum primò Franciſc. Pizarrus, & ſocij eius
oras præternauigantes ad oppidum *Tumpiz*, ſiue,
56 *Timbez*, nomine peruenerunt; quod † tunc mu-
nitiſſimam arcem habebat, & à plurimis Indis ple-
beiis, & militaribus incolebatur, ad tanti populi
conſpectum anaij animo ſubſtitere, quidnam fa-
57 cerent dubitantes; quouſque vnus ex illis, † Petr.
Candia vocatus, ſe in terram iturum obtulit, &
Indorum vires, mores, & diuitias exploraturum.
Ad quod faciendum, ſuis armis indutus, Crucem
prætereà ligneam haſtæ loco dextera ſumpſit, &
ſcapha in littus delatus, intrepidè per medias In-
dorum turmas progredi cœpit; qui hominis pro-
ceritatem, habitum, & audaciam mirati, illum im-
petere auſi non fuerunt, Diuinum quidpiam eſſe
verentes. Sed poſteà, mutato conſilio, vt hoc ſe-
curiùs experirentur, ferociſſimum leonem & ty-
grim, quos in prædicta arce (& ad hunc effectum,
vt fama eſt) à Guainacapæ temporibus aſſerua-
bant, in aduenam immiſerunt, exiſtimantes illicò
rabidis animalium dentibus, & vnguibus dilanian-
dum, vt in aliis ſæpè viderant contigiſſe.
At Candia illorum impetum impauidus ſpecta-
uit, CHRISTI Domini nomen, & auxilium fi-
deliter inuocans, & Crucis eius ſignum illis obii-
ciens. Quo adeptus eſt, vt animalia, naturali feri-
tate depoſita, pedibus ipſius proſternerentur, &
inſtar domeſticorum canum blandientia, & adu-
lantia, eiuſdem manibus per dorſa, & ora tractari,
& demulceri permitterent. Quod cernentes indi-
genæ in priore opinione confirmati, illum quaſi
Solis filium genibus flexis venerati ſunt & oſtenſa
arce, templo, & Regia gaza, quæ ibidem cuſto-
diebatur, ſaluum, & donis onuſtum ad ſuos redire
permiſerunt.
58 Quas miraculoſas † cœleſtis auxilij in bellis
Noui Orbis narrationes, & alias eis ſimiles, paſſim
recenſent Auctores, qui de eiuſdem Orbis hiſto-
riis ſcripſerunt; & præcipuè Gomara 2. *part. lib.* 2.
Petr. Zieza 1. *part. cap.* 54. Ioſeph. Acoſta *in hiſtor.
moral. Ind lib.* 7. *cap.* 7. & ab eo tranſcribens Ioan.
Boter. *in* 4. *part ſuar. relat. vniuerſ. lib.* 2. *pag.* 84. *&
ſeqq.* Anton. de Herrera *in hiſt gener. Ind. decad* 2.
lib. 10. *cap.* 9. & alibi ſæpè: Thomas Bozius *dict.
lib.* 8. *cap.* 7. *& lib.* 17. *cap.* 7 Alanus Copus *Dial.* 3.
cap. 29. *ex pag.* 437. Henric. Mart, *in repert. Mexic.
tract.* 2. *pag.* 151. Fr. Ioan. à Torquemada *in Mo-
narch. Ind. lib.* 4. *cap.* 69. *pag.* 542. Garcilaſ. Inca *in*
2. *p. comment. Reg. Peru, lib* 1. *c.* 11 *&* 12 *& lib* 2.
cap. 24. *&* 25. Vbi ſimul concluduntur, minimè du-
bitandum eſſe, omnes ferè victorias, quas Hiſpa-
ni in his prouinciis habuerunt, per miracula par-
59 tas. Quamuis † eas militari diſciplinæ tribuere
videatur Bobadilla *in d. Plit. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 6.
Nam licèt hæc, vt ipſe ibidem probat, efficere
ſoleat, vt à paucis ſtrenuis aduerſus multitudinem
benè pugnetur: impoſſibile tamen erat, noſtros
adeò † paucos, aduenas, & maris, ac terræ ſibi 60
incognitæ mutationibus fatigatos, tot diſcrimina
ſuperare, & tot, ac tantas victorias, ita facili, ac
felici exitu de innumerabilibus Indorum miriadi-
bus conſequi; præualidis quidem, & in propriis &
natalibus ſedibus conſtitutis, atq; ita æſtui, frigori,
& ſimilibus cœli, & ſoli climatibus aſſuefactis, niſi
Deus id miraculosè pro eximia ſua ſapientia, &
potentia diſponeret, cùm vt Religionem Chri-
ſtianam extenderet, tum etiam, vt Indorum pec-
cata, & abominationes puniret, vt benè conſide-
rant Auctores *ſuprà* relati, præſertim Acoſta *d.
lib.* 7. *cap.* 7. *& cap.* 24. 25. *&* 28. Thomas Bozius
d. lib. 8. *c.* 7. *pag.* 329. Henric. Mart. *d. pag.* 151. &
Torquem. *d. lib.* 4. *c.* 63. *& c.* 105.
Qui † eodem modo obiectioni aliquorum re- 61
ſpondent, qui prædictas victorias ignauiæ, bar-
bariei, & puſillanimitati Indorum adſcribunt. In
quo adeò delirat Hieronym. Benzo. malè ſemper in
res Hiſpanas affectus, *lib* 1. *ſuæ hiſtoric. Americ.
cap.* 24. vt aſſerere auſus fuerit, Hiſpanos in Occi-
dente nihil præter bruta animalia, & beſtias ſube-
giſſe. Idque † quendam Hiſpanum equitem opti- 62
mè intellexiſſe videri, qui cùm in Africa ad Ar-
geriam ſub Carolo V. militaret ſimul cum Ferdi-
nando Corteſio, qui Mexicanum Regnum aperuit,
& ſubegit, & reliquis fugientibus ob Maurorum
multitudinem quibus impares ſe eſſe cognoſce-
rent, Corteſium videret, clamore fugientes ſiſtere,
& hortari ſocios, vt in hoſtem verſi, eum ſtrenuè
exciperent. Bellua iſthæc inquit, putat ſibi rem
eſſe cum ſuis Indis, quorum viginti quinque mil-
libus fundendis decem equites ſufficerint.
Etenim † licèt negari non poſſit, Indos no- 63
ſtrorum comparatione puſilli animi eſſe, † quod 64
omnibus Meridionalibus accidere tradit Cœlius
Rhodigin. *lib.* 18. *lectur. antiq. cap.* 20. cum contra
Septentrionales robuſtiores, & animoſiores ſint.
Adhuc † tamen, vt re ipſa in primis illis expedi- 65
tionibus conſtitit, & quotidiano experimento co-
gnoſcimus, Indi non adeò imbecilles, ignaui, &
inermes erant; ſed in multis prouinciis ſatis arma-
ti, fortes, & bellicoſi, reíque militaris peritia ſuo
more ſufficienter inſtructi, & vbique copia, nu-
mero, ac præliandi commoditate adeò noſtris
potentiores & ſuperiores, vt pro quolibet Hiſpa-
no milite decies centena millia Indorum numera-
rentur. Vnde ſi noſtris obſiſtere, & aditum præ-
cludere cognouiſſent, via multis annis in eorum
regionibus pedem figere poſſent.
Sed DEVS omnipotens, † qui illas (vt ſæpè 66
diximus) Hiſpanis Regibus tradere deſtinarat,
ipſoſmet Indos bellis inteſtinis inter ſe diuiſos, in
Mexicano præſertim, & Peruano Regno, propria
ipſorum manu proſtrauit: † vt contigit in Ma- 67
dianitis ſub Gedeon *Iud.* 7. *verſ.* 12. mutuò ſe
ferro perimentibus, & in Philiſthæis 1. *Reg.* 14.
verſ. 20. & in Ægyptiis, iuxta Propheticum Iſaïæ
ſermonem *cap.* 19. *verſ.* 15. vbi Gaſpar Sanchez
num. 7. *pag.* 206. plura notauit. Et ſicut † tam in 68
his prouinciis, quàm in aliis, Hiſpanorum vires,
& audaciam ſupra modum adauxit, ita Indorum
cordibus adeò magnum terrorem immiſit, vt ad
equi conſpectum vel ænei tormenti tonitruum, for-
midarent, & in facili inuaſione manus, & colla
ſubmitterent. Non ſecus atque † Samſoni vires 69
teſtituit,

reſtituit, & corroborauit, vt de Philiſthæis vindi-
70 ctam ſumere poſſet, Iud. *cap.* 7. † & è contrario,
Amorrhæos & Chananæos timidiſſimos reddidit,
vt filiis Iſraël eorum terram dare poſſet, quam il-
lis iam inde ab Abrahami temporibus pactus erat,
vt habetur Geneſ. *cap.* 15. & Deuter. 2. *verſ.* 25.
71 vbi † Deus ad Moyſen hæc verba locutus propo-
nitur: *Hodie incipiam mittere terrorem atque for-
midinem tuam in populos, qui habitant ſub omni
cœlo, vt audito nomine tuo paueant, & in more
parturientium contremiſcant, & dolore conterantur.*
Quibus alia ſimilia habentur *Exod.* 23. *verſ.* 27. &
Ioſue 2. *verſ.* 9. & 11. & *c.* 5. *verſ.* 1.

Eſt enim exploratiſſimum animum cadere iis,
contra quos Deus pugnat, vt bene proſequitur
Gaſp. Sanctius *in Iſai. cap* 13. *num.* 14. *pag.* 153 &
cap. 17. *num.* 18. *pag* 194. Martin. Delrius *in adag.*
72 *ſacr.* 1. *tom. adag.* 41. *pag.* 39. Vbi † hunc terrorem
ei ſimilem facit, quem vetuſtas, falſo Deorum
cultu ſeducta, Panicum appellabat; de quo Orph.
in Panis hymno:

Panicum immittens aſtrum in fines terræ.

73 Et Pindar. in Nemeis, qui † etiam impauidis, &
aliàs bello ſtrenuis, contingere aliquando ſolere,
his verbis inſinuat.

In Diuinis enim terroribus
Etiam filij Deorum fugiunt.

Cum aliis, quæ in hanc rem tradunt Angel. Poli-
tian. *in Miſcellan. cap* 26. Eraſm. *in adag. Panicus
caſus*, *pag.* mihi 933. Lilius Giral. *de Diis Gent.
ſyntagm.* 15. & Theatr. vitæ humanæ *vol.* 1. *lib.* 1.
pag. 91.

Quo in facto Dei virtus, atque poteſtas mirè
74 conſpicitur; † Dæmon quippè non poteſt alicui
vires ſupra naturales ad alios profligandos conce-
dere, vt latiùs probat Martin. Delrius *in diſquiſ.
mag. lib.* 2. *quæſt.* 12. *pag.* 77. & poſt eum Franc.
Torreblanca *de magia, lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 40. Et
75 hoc ita vt dicimus verum eſſe, vel ipſi † Indi
agnouerunt, quandoquidem ex hac fœlicitate, &
proſperitate Hiſpanorum bellis, ad agnoſcendam,
& ſequendam fidem Dei, quem prædicabant ſe
valdè prouocari faſſi ſunt, vt de Nigritis loquens
tradit Aloyſ. Cadamuſt. *in relat. ſuarum. nauigat.
cap.* 16. & 25. & de Careta regulo Terræ firmæ,
poſt Ouet. Anton. de Herrera *in hiſtor. gener. Ind.*
76 *decad.* 2. *lib.* 1. *cap.* 10. Vbi † illum dixiſſe narrat,
ſe planè agnoſcere, magis à Sole amari Caſtella-
nos, quam Indos, cum eis tot victorias conceſſe-
rit, & cœli fulmina ad inimicos occidendos tradi-
derit, & muſicæ artem, qua languentes amicos
leuare poſſent.

77 Neque exiſtimet † aliquis quidquam officere,
aut detrahere virtuti, & gloriæ, quam Hiſpani
noſtri tot præclaris facinoribus in detegendo, &
ſubigendo hoc Nouo Orbe ſibi compararunt,
quod victorias ab illis partas, vt plurimum, in
Dei ſpecialem fauorem, & cœleſtium Numinum
præſentiſſimum auxilium referamus. Nam ſatis
ipſi laudandi videntur cum ſe tot. ac tantis pericu-
lis impauidis animis ſemper obtulerint.

Et vt ſuperiora Diuini auxilij teſtimonia, &
78 argumenta deficerent, pij omnes † & prudentes
Duces, ac viri omnium rerum ſucceſſus, & præci-
puè bellorum, in quibus fortuna, vt adagium ait,
plurimum dominatur, Deo tribuere debent, vt ha-
betur *Iſai.* 14. *verſ.* 31. *Eſdra lib.* 1. *cap.* 1. & 2. *Pa-
ralipom. cap.* 16 vbi Hannani Propheta ad Aſam
Regem Iuda inter alia ita ait: *Oculi Domini con-
templantur ſuper vniuerſam terram, & præbent
fortitudinem his qui in corde perfecto credunt in
eum.* Item illud: *Hi in curribus, illi in equis: nos
autem in nomine Domini ſpem repoſitam habemus
ipſi confracti ceciderunt, nos autem erecti victo-
riam reportauimus*; & multis aliis exemplis, &
ſacræ Scripturæ locis probat Simon Maiol. *in dieb.
Canicul.* 3. *tom. colloq.* 2. *pag.* 361. & *ſeqq.* Gaſpar
Sanct. *ſup. Iſai. cap.* 14. *num.* 52. *pag.* 75. & do-
ctiſſim. Martin. Del. *in adag. ſacr.* 1. *tom. adag.* 57.
pag. 53. & 54. Ne in execrabilem Aiacis, † & alio- 79
rum Imperatorum ſuperbiam incidere videantur,
quos Poetæ à ſuis dextris, & armis victorias præ-
ſumentes etiam Diis iratis, & aduerſis inducunt, vt
conſtat ex illo Sophoclis in Aiace:

Adiuuante, mi pater, Deo,
Victoria potitur ignauiſſimus:
At deſtitutus ope Deorum ſcio
Belliquè me confido laturum decus.

Papin. 2. *Theb. id.* de Campaneo loquens:

——Virtus mihi numen, & enſis,
Quem teneo.

Et rurſus *lib.* 10. iactantiùs:

—— Ades ô mihi dextera tantùm]
Tu præſes bellis, & ineuitabile numen
Te voto, te ſolam. Superior contemptor adorò
Sic ait, & voti ſeſe facit ipſe potentem.

Et Mezentius apud Virgil. *lib.* 10. *Æneid.*

Dextra mihi Deus, & telum quod miſſile libro.

Quibus † planè longè cordatiùs, & ad rem 80
noſtram accommodatius Titus Imper. cum de Iu-
dæis, Ieroſolyma capta, ſe victorem videret, ad-
miratus tantam vrbem, tàmque munitam fuiſſe
ſuperatam, dixit: *Planè Deo adiuuante pugnaui-
mus*, vt tradit Ioſeph. *de bello Iud. c.* 16. Et vt refert
Philoſt. *lib.* 6. *de vita Apollonii*, propter illam victo-
riam coronari voluit, quia Diuina virtute opus il-
lud perfectum eſſe videbat, non ſua. Sic autem
Philoſtr. *Finitimæ gentes ob victoriam coronare
ipſum voluerunt; ille verò tali honore indignum ſe
eſſe reſpondit: non enim ſe talium operum aucto-
rem, ſed Deo, iracundiam contra Iudæos demon-
ſtranti, manus ſuas præbuiſſe.*

Denique † cùm dæmonum expulſio, & Idolo- 81
rum, ſiue Oraculorum ſilentium, & ruina, euidens
ſignum Diuinæ vocationis, & prædicationis veræ
fidei in primitiua Eccleſia præſtiterit, quod ipſi
quoque dæmones, vel inuiti, fateri cogebantur; vt
videre licet apud D. Chryſoſt. *homil.* 26. *in Matth.*
Hieronym. *cap.* 9. *Matth.* Lactan Firmian. *lib.* 3.
diuin. inſt. cap. 23. Nicephor. *lib.* 1. *Eccleſ. cap.* 17.
Ruffin. *lib.* 10. *cap.* 10 & 19. Porphyr. *in lib. de
elogiis Philoſoph.* Thomas Bozius *de ſign. Eccleſ.
lib.* 14. *cap.* 3. & 4 & *lib.* 23. *cap.* 1. Maiol. *d. tom.* 3.
colloq. 1. *pag.* 307. & Fr. Thom. à IESV *de procur.
omn. gent. ſalut. lib.* 3. *cap.* 3. *pag.* 135. vbi notanda
oracula, hoc apertè teſtantia, recenſent, & Nos
infrà cap. 13. *num.* 38.

Sic † pariter in his Indiis Occidentalibus, vbi 82
primum noſtrorum prædicatione Euangelicæ veri-
tatis lumen illuxit, dæmones, & idola eos à Deo
miſſos declararunt, vt diximus *ſuprà hoc lib. cap.* 2.
num. 49. Et has † prouincias continuò relinquen- 83
tes, nullum amplius Oraculum reddiderunt, & ab
ſpectris, & illuſionibus ceſſarunt, quibus anteà
miſeros indigenas fallebant, & deterrebant; vide-
licet tenebras diſpellit lux, mendacium veritas, &
ſanctæ † Crucis ſignum, magnum illicò ſilen- 84
tium dæmonum, magnam fugam induxit, quod
ſemper illis terrificum fuit, vt præter alios, pluri-
bus probat Petr. Fab. *lib.* 3. *ſemeſtr. cap.* 1. *pag.* 20.

85 ita vt commodè † hunc Virgilian. illuc applicare
poſſumus:

Exceſſere omnes adytis ſacriſque relictis
Dij quibus imperium hoc ſteterat.

Vt pluribus exemplis ſcitu iucundiſſimis oſten-
86 dunt † Petr.Martyr *in decad. de Nouo Orbe:*Gon-
çal.Ouetus *in ſua hiſt. Ind.lib.5. cap.*10. Gomara
*lib.3. cap.*6. Ludouic. Viues *lib.* 2. *de verit. Fid.*
*Chriſt.*quem refert Theatr.vit.human. *vol.5.lib.4.*
*pag.*1468.Hieronym.Benzo.*in hiſt.Ind.lib.1.c.*27.
*pag.*119. Thom. Boz.*d.lib.*23. *cap.*1. *pag.*504. &
rurſus *lib.2. cap.*11.*pag.*81. *& lib.5.c.*2.*& lib.*12.
*cap.*21.*pag.*143.*& lib.*15.*cap.*17. *pag.*146. Mart.
Delr. *lib.6. diſquiſ. magic. cap.* 2. *ſect.*3. *quæſt.*2.
Thom à Iesv *lib.4.cap.5.pag.*143. & Torquem.
*in d.Monarch.Ind.lib.*18.*c.*7.

87 Vbi inter alia referunt, † hoc miraculum
commune fuiſſe, vbicunque Columbus, & eius
ſocij, & ſucceſſores in his Occidentalibus inſulis,
& prouinciis pedem fixerunt,& ſacroſanctum Eu-
chariſtiæ Sacramentum collocarunt, aut Chriſtia-
næ doctrinæ magiſtris vti cœperunt: nam conti-
nuò dæmones obmuteſcebant, cum anteà fre-
88 quentiſſima reſponſa præſtare ſolerent, & † terræ
motus, ac tempeſtates etiam ceſſarunt, quibus
prædictæ prouinciæ ab eiſdem dæmonibus con-
quaſſari, & miſerè deformari ſolebant.

Idem in Sinarum, & Iaponiorum regionibus
contigiſſe narrant libri Societatis Iesv, & Fr.
Ioan. Gonçal. de Mendoça, & Thomas Boz. *vbi*
ſuprà referentes, dæmones ibi acerbè, & miris
cruciatibus obſeſſos vexaſſe, nec inde prius diſce-
dere ſolitos, quam obſeſſi iureiurando firmarent,
ſe illis Diuinos honores in omnibus præſtituros;
89 quod ceſſauit † vbi Chriſti Sacerdotes in eas pro-
uincias peruenerunt, & minis torquere, ſanctiſ-
que verbis dæmones fugare cœperunt; ob quod
ab incolis in honore maximo habiti ſunt.

Narrat etiam Fr. Aug. Dauila *in hiſtor. Mexic.*
*Ord.Prædicat.lib.*1.*cap.*40. Ant.Herrer. *in d.hiſt.*
*gen.Ind.decad.3.lib.4.cap.*11.*pag* 164. & Fr. Alf.
Fernand.*in hiſt.Eccl.noſtr.temp.lib.*1.*cap.3. in fin.*
90 apud † Cumanenſes, Sacerdotes eorum, Piaches
dictos, in ſpeluncas intrare ſolitos, & poſt lon-
gam inuocationem, & magicorum carminum re-
citationem veluti à dæmone obſeſſos, & conſtri-
ctos in terram cadere; túncque interrogantibus
91 Oracula præbere. Quod cum intelligeret † Reli-
gioſus ille Pat. Fr. Petrus à Corduba, vellétque
rem hanc penitus aperire, cruce, ſtola & aqua
benedicta munitus in ſpeluneam cum multis Ca-
ſtellanis ingreſſus, Piaebem correptum exorciſmis
liberauit, dæmonémque de pluribus interroga-
tum, & aptè reſpondentem, tandem fateri com-
pulit, ſe miſeros illos eouſque ſuis impoſturis
fraudaſſe, eorúmque animas in barathrum de-
duxiſſe.

92 De Beato quoque † Fr.Aloiſio Bertrando, qui
maximè Religionem noſtram in his Occidenta-
libus prouinciis amplificauit, & mortuos ad vitam
reuocauit; aliáque plura miracula edidit, refert
Thomas Bozius *lib.5. de ſign. Eccleſ. Dei, cap.*2.
pag. 157. quod cum incolæ cuiuſdam vici ad eum
confluerent, nomen Chriſto dare parati; interro-
gati quid eos ad hoc adduceret, reſponderunt, in
publico quodam atque vniuerſali eorum conuen-
tu dæmonem adſtitiſſe, quem cuncti ſpecie horri-
bili viderunt, ac dixiſſe: Quid me adſtantibus
duobus Chriſtianis inuocatis? (aderant quippè
fortè duo ab Aloiſio ad fidem perducti) abripite
eos hinc. Vbi hæc dixit, homo quidam ab Aloi-
ſio miſſus, repentè in médium conuentum pro-
ceſſit, & in conſpectu omnium, diſputatione ini-
ta, dæmonem conuicit, quibus actis ex oculis ad-
ſtantium euanuit.

Et idem Bozius *lib.* 12. *cap.* 21. narrat † de B. 93
Ioan.à S.Franciſco, quod cum in prouincia Me-
xicana plurima idola Indorum multitudine ingen-
ti vidente à pueris Chriſtianis confringi iuſſiſſet,
eadem die dæmon facie deturpata, membriſque
mutilatis apparuit Indo cuidam, qui aberat paſ-
ſuum millibus ſexaginta, dicens: En, vt à Ioanne
malè habitus ſum, rémque, vti geſta erat, expli-
cauit, efflagitans, vt aduerſus Ioannem ſuam con-
tumeliam vleiſceretur, ſe ipſi opem laturum, do-
cuítque rationem, quà flagitium perpetraret. Ag-
greſſus eſt rem Indus, expectatúmque Ioannem
per inſidias adortus, prægrandi fuſte percuſſit, au-
fugiénſque, irrito euentu, & à perſequentibus
nonnullis comprehenſus, rem detexit, & Chri-
sto ſe dedit, ſic dæmone tanti viri meritis &
pietate, templis & famulis ſpoliato.

CAPVT V.

De aliis magis peculiaribus, notandiſque miraculis, quæ in Indiarum Occidentalium conuerſione, & conquiſitione acciderunt.

SVMMARIVM.

1 *Miracula oſtendunt fauorem, inclinationem, & vocationem Diuinam, cum Lipſio.*
2 *Miracula plura, & ſpecialia Noui Orbis congeruntur, & oſtenditur, idem in eius conuerſione contigiſſe, quod olim in primitiua Eccleſia.*
3 *Spiritus ſanctus dona ſua partitur, vt vult.*
4 *David* Pſalm. 64. *prænunciaſſe videtur miracula, quæ in conuerſione Noui Orbis facienda erant.*
5 *Auctores recenſentur, qui plura miracula in Nouo Orbe facta commemorant.*
6 *Linguarum variarum locutio, & intellectio fuit donum Dei Apoſtolis conceſſum.*
7 *Linguarum donum, & miraculum multis Noui Orbis prædicatoribus conceſſum fuit.*
8 *B. Franciſcus Xauerius habuit donum linguarum.*
9 *B. Aloiſius Bertrandus, Martinus à Valentia, & alij Noui Orbis prædicatores habuerunt donum linguarum.*
10 *Chriſtus Dominus, Apoſtoli, & D. Vincent. Ferrer. vna lingua loquentes, à variis diuerſarum linguarum populis intelligebantur, & idem accidit aliquibus concionatoribus Noui Orbis.*
11 *B.F.Ioan.à S.Franciſco, & Fr.Hieronym.de Mendieta linguam Mexicanam repentè, & nullo ſtudio adhibito aſſecuti, & locuti ſunt.*
12 *Crucis Chriſti ſigno plurima miracula in Nouo Orbe operata ſunt, & in India Orientali; num.*14.
13 *Crucis ſanctæ laudes, & effectus mirabiles ex D.Ioan.Damaſceno.*

15 Auctores enumerantur, qui agunt de miraculis S.Crucis in Nouo Orbe.

16 Crucis inſula Hiſpaniola notabilis & miraculoſa hiſtoria.

17 Crucis Chriſti fruſta, quæ præciduntur, ſtatim in ea ſuccreſcunt. Et idem contigit in Cruce Hiſpaniolæ.

18 Crucis à Magallano in inſula Zebu poſita, & alterius prouinciæ Nicaraguæ miracula.

19 Cruces in ſuis agris odio Hiſpanorum defodiunt Indi Hiſpaniolæ, & fruges ibi natæ Crucis ſignum habuerunt.

20 Iſabella Roderici ſolo Crucis ſigno plures Corteſij milites ſanauit, in Mexicano bello grauiter ſaucios.

21 Lanzerus Peruanus miles Crucis ſigno agris, & ſauciis adhibito, magnas curationes exercuit.

22 Aluarus Nunius Cabeça de Vaca, & eius ſocij ad Floridam naufragium facientes multa miracula in ægrorum curatione patrarunt.

23 Crucis inuocatione, & adoratione ingentem pluuiam Indis impetrat miles quidam facinoroſus in prouincia Sanctæ Crucis de la Sierra.

24 Indorum Sanctæ Crucis de la Sierra miraculoſa conuerſio.

25 Miles, qui miraculum fecit, poſteà furca damnatus fuit.

26 Ferd.Corteſius in Mexicana prouincia imbrem deſideratiſſimum Indis, oratione ad Crucem habita, impetrat.

27 Imbrem, & alia bona miraculosè conſequuntur aliqui Religioſi viri in Noua Hiſpania per inuocationem Sanctæ Crucis.

28 Crucis de Carabuco miracula, remiſſiuè.

29 Indi cuiuſdam miraculoſa vltio, quod in templo Chriſtianorum cum vxore rem habuit.

30 Indi cuiuſdam notabilis, & miraculoſa hiſtoria, & conuerſio, qui in faciem Crucifixi imaginis expuere auſus fuit.

31 B.Fr.Pet. à Corduba, & eius ſocius miraculosè ab Indorum inſidiis liberantur, & mare crucibus innixi traiiciunt.

32 B.Virginis Mariæ imago, & deuotio plura miracula in Nouo Orbe fecit.

33 Reguli cuiuſdam inſulæ Cubæ notabilis, & miraculoſa hiſtoria, & victoria ob ſolam inuocationem Virginis Mariæ.

34 Indus quidam, inuocato nomine Virginis Mariæ, à fulmine liberatur, tribus aliis ſociis eius ictu pereuntibus.

35 Deiparæ imaginem ex altari, vbi eam Corteſius collocauerat, Indi nullo modo deturbare potuerunt, & conantes, cœleſtibus ſuppliciis puniti ſunt.

36 Baptiſmi, & aliorum Sacramentorum ſuſceptio plura miracula in Nouo Orbe cauſauit; & Auctores, qui de eis agunt.

37 Ferdinand. Magallanius in Zebu inſula Regis nepotem, & plures alios infirmos aqua baptiſmali ſanauit.

38 Miraculoſa hiſtoria fœminæ cuiuſdam Indæ, quæ Baptiſmum ſuſcipere vſque ad mortis articulum recuſauerat.

39 Indi cuiuſdam Mexicani Baptiſmus, & qualiter eius ſuſceptione fuerit à dæmonis vnguibus liberatus.

40 Euchariſtia euolare è manibus Sacerdotis, & in os deuotæ cuiuſdam Indæ ingredi viſa eſt.

41 Indus Chriſtianus, pro mortuo iam deploratus, ſurrexit, & plurima, & miranda, de vita futura narrauit.

42 Cur Mercurialis, & Steelſius in extaſi multa de gloria, & inferno viderunt.

43 Miraculum, quod Mechoacani accidit Indo cuidam confeſſionem paranti.

44 Inda quædam, quia peccata grauia in confeſſione celauerat, grauiter à dæmone vexata, & afflicta fuit.

45 Miracula plura operata in Nouo Orbe per varios omnium ordinum religioſos, remiſſiuè ad Auctores, qui de illis ſcribunt.

46 Martyrum confeſſio, & paſſio eſt vnum ex ſignis veræ Fidei, & Eccleſiæ Dei.

47 Ioan. 2. 3. *verba explicantur.*

48 Martyres plures in Nouo Orbe fuiſſe probatur.

49 Hieronymi Badeſij epigramma refertur de Martyribus Noui Orbis.

POSSEM quidem ſignis, & miraculis, quæ *in cap. præced.* recenſui, Victoriæ ſcrupulo, atque obiectioni ſatisfeciſſe videri, & Diuinæ voluntatis, & vocationis in hoc egregio opere conuerſionis, & acquiſitionis Noui Orbis non leuia argumenta conſideraſſe; atque † appoſitè cum 1
Iuſt.Lipſ. *in Virg.Hallenſ.cap.2. & 3.* exclamare: *Vbi ea miracula video, & tam certa, & crebra video, quid niſi fauorem, & inclinationem Numinis agnoſco? Quid etiam, niſi velut tubam, & claſſicum audio, quod ad talem Fidem, & cultum appellat. Non certius Diuinæ voluntatis argumentum, quam à miraculis quæ Deus ipſe homo factus vt talem ſe assereret, atque oſtenderet, palam exhibuit, & vulgauit.*

Sed tamen † adhuc alia non minus certa, & 2
magis ſpecialia commemorare operæpretium exiſtimaui; quæ Lectorem, vt arbitror, recreabunt, & euidentius oſtendent, ſigna, & miracula, quæ olim in primitiua Fidei prædicatione innotuerunt, his etiam temporibus, & regionibus non defuiſſe, quamuis charitas vſque adeò refrixit, & tam exactè, vt oportebat, Euangelicæ prædicationis forma alicubi ſeruata non fuit: Spiritus † quippe 3
ſanctus dona, & chariſmata ſua partitur, vt vult: & ſi credimus Fr.Baſil. Pontio Legion. *in 1. part. ſuar. diſq. quæſt.8. expoſit. cap. 4.* iam † hoc olim 4
per Dauidem prædixerat, *Pſalm.64.* dum ait: *Turbabuntur gentes, & timebunt, qui habitant terminos à ſignis tuis.* Quem Pſalmum de gentibus huius Noui Orbis accipiendum contendit, vt latius diximus *lib.1.cap.15. num.57.* & ſic verſum illum exponit, quaſi Regius Vates commonendas dicat Indorum gentes ad Chriſti Fidem amplectendam ſignis, atque portentis, quæ cum eis annuntiatur Euangelium, & facta ſunt, & hodie fiunt à religioſiſſimis viris. Ioſeph. etiam † Acoſta, & Fr. 5
Aug.Dauila, qui pauca miracula in hac conuerſione interueniſſe dixerunt in locis relatis *ſup. cap. 3. num. 35.* plura quidem ſuis in libris recenſent, & plurima alia Alan. Cop. Thom.Boz. Ioan. Boterus, Ant.de Herret. Fr. Alphonſ. Fernand. Fr. Ioan. Torquemad. & alij grauiſſimi auctores, quorum peculiarem mentionem in huius capitis diſcurſu faciemus.

Et vt hinc eius initium ſumamus, nemo planè
6 ignorat, † diuerſarum linguarum ſcientiam, &
extraneorum ſermonum intellectionem, & inter-
pretationem donum Dei eſſe, quo maximè Apo-
ſtolorum miſſionem, ac Fidei prædicationem per
eos factam confirmauit, vt patet Matt.16.Paul.1.
*Corinth.*12.*verſ.*4. Act.24. & vltra Scribentes in
his locis præcipuè Maldonat. Cornel. à Lapide,
Lorin.& alios, latè proſequitur Thomas Bozius
*de ſignis Eccleſ.Dei, lib.*6. *cap.*5. & Bernard. Al-
drete omninò legendus *de antiq. Hiſpan. lib.* 2.
*cap.*16. *pag.*288. *& ſequent. & cap.*25. *pag.* 326.
7 At verò, † hanc quoque miraculoſam gratiam in
primis huius Noui Orbis concionatoribus inueni-
ri idem Thomas Bozius ſignanter aduertit. Nam
omiſſa admiranda huius doni abundantia, quam
8 Deus † B. Franciſco Xauerio in India Orientali
communicauit; de qua etiam aliquid notat Acoſta
*lib.*1.*de procur.Ind.ſalut.cap.*9. *in fin.* Idem ætate
9 noſtra † in hac Occidentali contigiſſe legimus B.
Aloyſio Bertrando ex Ordine Prædicatorum, &
Martino à Valentia ex Ordine Minorum, qui nul-
lo ſæpè interprete, nullo adiumento, diuerſarum
linguarum populos, ſimul atque ad eos acceſſe-
sant, alloquebantur, & ita Deus per illos innume-
ros ad verum pietatis cultum traduxit, & plurima
ſuæ liberalitatis beneficia his populis eſt imperti-
10 tus. Et quod magis † mirabile eſt, cum vna lingua
loquerentur, ad innumeros diuerſarum linguarum
homines in vnum coactos, quorum multi haud
percipiebant aliarum vim, nihilominus ab omni-
bus adſtantibus intelligebantur, & quilibet ea au-
dientibus cum ſono vocis aſſequebatur etiam ſenſa
verborum, vt de CHRISTO Domino affirmat
Arnob.*lib.*1.*contra Gent.* & de Apoſtolis D. Cy-
prian Chryſoſt.Oecumen.Baſilius Seleucenſ.;Ara-
tor, & alij, quos refert Lorin. *vbi ſuprà*, & de D.
Vincent. Ferrer. Vincent. Iuſtin. Antiſt. in eius
vita.
11 De † Ioanne etiam à S. Franciſco, & Fr. Hie-
ron.de Mendieta narrat idem Thom. Boz. *lib.*12.
*cap.*21.*pag.*548.Fr.Thom.à IESV *de procur. omn.
gent.ſalut.lib.*4.*cap* 5.*pag.*146.& Fr.Ioan à Tor-
quemad.*in Monarch. Ind.* ſolis precibus, ac nullo
prorſus ſtudio aſſecutos fuiſſe linguæ Mexicanæ
cognitionem, ita vt maximè cunctis admirationi
fuerit, eùm repentè auditi ſunt, ea lingua innume-
ris præſentibus concionari.
12 Per † Crucis etiam ſignum ac reuerentiam in-
numera miracula Deus in Indiarum regionibus
operatus videtur. Et meritò quidem, nam vt piè,
& eleganter ſcribit D.Ioan. Damaſcen. *lib.*4. *de
de Fide Orthod. cap.*4. *Nulla alia re peccatum de-*
13 *letum † primi parentis delictum extinctum, infer-
nus ſpoliatus, reſurrectio donata, vis contemnenda-
rum rerum præſentium, atque ipſius quoque mortis
nobis conceſſa, reditus ad veterem beatitudinem
comparatus eſt, Paradiſi porta patefacta ſunt, na-
tura noſtra ad Dei dexteram conſidet, filij denique
Dei, & heredes facti ſumus, quam Crucis Domini
noſtri Ieſu Chriſti beneficio.*
14 Et vt ea, † quæ in Orientalibus, & in Regno
Congiano acciderunt, ſilentio prætercam, de qui-
bus ſolita eloquentia ſcribit Maffæius *lib.*1.*pag.*11.
*& l.*5. *pag.* 121. *&* 122. Ioan. Barros *decad.* 3.
*cap.*11. Alanus Copus *dialog.*4. *cap.*16. *pag.*557.
& Thomas Bozius *lib.*5. *cap.*2. *pag.* 160. plurima
15 alia in his Occidentalibus ſepetiemus † apud
Franc Lop.Gomar.*in ſua earum hiſt.*2. *part. c.*34.
46.*&* 81. Theatr. vitæ hum.*vol.*5.*lib.*4.*pag.*1468.

Thomam Bozium *de ſign. Eccleſ. lib.* 4. *cap.* 2.
*pag.*157. Idem de robore bellico *cap.*12. Anton.de
Herrera *in hiſtor. gener. Ind. Occid.decad.*1.*lib.*8.
*cap.*10.*pag.*314 *& lib.*10.*cap.*12 *pag.*361. Illeſcas
*in hiſt.Pontific.lib.*6.§.5.*fol.*283. Fr.Thom.à IESV
*de procur. omn. gent. ſalut. lib.*4. *cap.*5. *pag.* 144.
Camill. Borrell. *de præſt. Reg. Catholic. cap.*43.*ex
num.*27. Fr. Alphonſ. Fernand.*in hiſt.Eccleſ. noſtr.
temp lib.*1.*cap.*2.*pag.*18.& Fr.Ioan.à Torquemad.
*in Monarch.Ind.lib.*10. *cap.*26.*& ſeqq. & lib.*18.
*cap.*7.
Inter quæ legimus, † quòd eùm Columbus in 16
inſula Hiſpaniola ſuper excelſam collem ligneam
Crucem altiſſimam defixiſſet, vt ab itinerantibus
procul inſpici poſſet, & ſub tali munimine vrbs
dicta LA CONCEPCION DE LA VEGA, quam
ibi ædificauit, magis tuta conſiſteret, indigenæ
quadam die, eam validiſſimis ictibus, & funibus
conuellere, & in terram proſternere conati ſunt,
nimis quippe Chriſtianis infeſti, maximam inju-
riam ſe illis acturos exiſtimabant, ſi lignum il-
lud penitus extirparent, quod ab eis magna vene-
ratione coli ſolitum viderant. In quo cum nihil
proficere potuiſſent, terram, ad illud eruendum
excauare cœperunt, quæ tamen miraculosè ad
locum, vbi educebatur, ſtatim redibat, & maiori
ſoliditate conſtipabatur. Vndè eùm ſe hoc etiam
labore fruſtratos viderent multis vndique lignis
congeſtis, Crucem comburere tentarunt. Quæ
tamen, licèt ſatis arida eſſet, non conflagrauit,
neque admoti ignis aliquod veſtigium exhibuit,
niſi quandam veluti maculam fumi, quæ in eius
inferiori parte remanſit. Procedentes verò Indi,
eóque maiori furore perculſi, quo magis ſuis co-
natibus ludi cernebant, tandem ſecuribus, &
gladiis ſiliceis, quibus tunc temporis pro ferreis
vtebantur, Crucem ſecare, & in fruſta diuidere
propoſuerunt, nibilo tamen magis voti compotes
euadentes: nam quantum ea illa ſecabant, tan-
tùm miraculoſa Dei operatione creſcebat. Qui-
bus ſignis permoti multi eorum ad veri Dei fi-
dem conuerſi ſunt, & Hiſpanis narrarunt, in Cru-
cis brachio venerabilem quandam fœminam ſtan-
tem vidiſſe, quæ eam euellere, comburere, & ſcin-
dere prohibuerat. Eadémque Crux multis aliis
poſteà miraculis claruit, & per annos plures,
quidquid ea illa fuit Chriſtiana deuotione præ-
ſciſſum, iugiter ſuccreſcebat; vt de † ipſa Chriſti 17
Cruce narrat S.Paulin.*epiſt.*11.S.Cyril.*cathec.*10.
Cæſ.Baron.*in Annal. Eccleſiaſt. anno Chriſti* 326.
num. 50. Simon Maiolus *in dieb. Canicul.* 1. *tom.
colloq.* 21. *pag.*477. & Pat. Iacob. Gretſer.*in com-
ment.de Cruce lib.*1. *cap.*78. qui etiam plura tradit
de fructibus einſdem Chriſti Crucis diuerſis Prin-
cipibus dono datis & miſſis *in* 2.*part. Herti S,
Crucis pag.*127.
De alia † etiam Cruce quam Hiſpani, qui cum 18
Magallano ad Zebu inſulam peruenerunt, in ea-
dem inſula ante Eccleſiá, quam ibi conſtruxerant,
collocarunt, refert Anton. de Herrera *decad.* 3.
*lib.*4.*cap.*9. *pag.*18. ab Indis nullo modo conuelli
potuiſſe, licèt expulſis Chriſtianis id maximopere
niterentur. Et idem narrat de alia in prouincia
Nicaragua *ead. decad.*3. *lib.*5. *cap.* 15. *pag.* 216.
cuius cauſa, inquit, indigenas Cruces ſpontè pete-
re, & Baptiſmum deſiderare cœpiſſe.
Illud quoque mirabile eſt, quod refert idem
Herret.*decad.*1. *lib.*3.*c.*4.*pag.*88. in prædicta ſcili-
cet † inſula Hiſpaniola, quoſdam Indos Cruces, & 19
alias Sanctorum imagines, è templo Chriſtianorum

ſubripuiſſe, & in ſuis agris defodiſſe, dicentes, maiores nunc erunt veſtri fructus, illiſque in locis ſemina radices egiſſe, Crucis in modum formatas, quod nuſquam anteà ab Indis viſum erat, quapropter miraculo tributum fuit.

20 Et cum † Ferdin. Corteſius cum Tlaſcalenſibus ſociis aduerſus Mexicanos pugnaret, pluréſque ex noſtris, & auxiliaribus, multis lethalibúſque vulneribus ſauciati, ſeſe in caſtra reciperent, & ob medelæ defectum petirent, Dei beneficio, & ingenti miraculo factum fuit, vt Caſtellana quædam mulier, Iſabella Roderici vocata, ſanctiſſimum Crucis ſignum manu ſuper vulnera faciens, & Diuinæ Trinitatis auxilium implorans, illicò eos priſtinæ ſanitati reſtitueret, & bello aptiores, & fortiores remitteret, quod ſatis comprobabat huius pugnæ cauſam Deo gratiſſimam eſſe, vt hanc hiſtoriam narrans aduertit idem Ant. de Herrera *d. decad.3.lib.1.c.11.pag.49.*

21 Eadem † curationis forma in Peruano Regno vſum fuiſſe militem, cui nomen *Lazaro*, tradit Acoſta *in hiſtor. moral. Indiar. lib. 7. cap. 27.* & Ioan.Boter.*in dict.4. part.ſuar. relat.lib.3.pag* 85.

22 Vbi † etiam enarrant, in admiranda illa peregrinatione, quam fecit, & ſcripſit Aluarus Nuñez Cabeça de Vaca contineri, quod cum ipſe, & alij duo, vel tres ſocij, quorum vnus Æthiops erat, ex claſſe remanſiſſent, quæ ad Floridam naufragium fecit, ibique inter Barbaros per decennium vitam agerent, quouſque ad oppoſitum mare DEL SVR penetrarunt, compulſos ſæpè ab eiſdem Barbaris ſub necis interminatione fuiſſe, vt illis in variis, quos patiebantur languoribus, & ægritudinibus mederentur. Quod cum ipſi principio aggredi non auderent, quia nec artem medicam nouerant, neque remedia morbis neceſſaria ſecum portabant, metu tamen perculſi, Euangelicum medendi modum capeſſerunt, & ſignum ſanctæ Crucis ſuper ægros facientes, aliáſque Eccleſiæ orationes recitantes innumeros ſanarent, Domino mirabiliter eorum votis, & precibus annuente; ita vt ipſi de ſeipſis maximè dubitarent, cùm nihil in ſe dignum tanto fauore conſpicerent, ſed communem prophanorum militarium hominum vitam egiſſent. Propter quas ſanitatum operationes, vitæque quam eo tempore ſeruauerant, innocentiam, tantum admirationis, & gloriæ apud Barbaros ſunt conſecuti, vt propemodum pro Diis adorarentur; & quicquid imperarent, non aliter quam de cœlo profectum acciperetur. Quam hiſtoriam repetiit idem Acoſta *lib. 1. de procur. Ind. ſalut. cap.9. in princip.*& latiùs narrat Anton.de Herrer. *decad.4. lib.5.c.5.pag.*106.& Garcilaſ.Inca *in hiſt.Floride, lib.1.cap.3.*

Idem quoque Acoſta, & Boterius *vbi ſuprà*
23 commemorant, † in remota huius Peruani Regni prouincia, cui ab euentu nomen ſanctæ Crucis DE LA SIERRA ab Hiſpanis inditum fuit, antequam plenè detegi, & conuerti cœpiſſet, facinoroſum quendam militem, & metu Argentini Senatus iudicum, inter Indos delituiſſe, qui cum eos nimis anxios ob annonæ, & pluuiæ defectum videret, & variis pro more ſuperſtitionibus vti, ad iram ſuorum idolorum placandam, bono animo eſſe iuſſit, & ſi imperata peragerent, præſentiſſimum ærumnarum ſuarum leuamentum promiſit. Cumque illi annuiſſent, Crucem ingentem fabricari, & in eminenti loco conſtitui præcepit, vtque genua ante illam flecterent, pluuiámque poſtularent, admonuit. Quo facto, dictu mirum, imber adeò ingens deſcendit, vt pro votis ſibi Crucis numen reſpondiſſe profiterentur, tantámque ei in poſterum fidem, & venerationem exhibuerunt, vt in reliquis publicis, & priuatis laboribus ad illam accederent, & quæ petebant, facili negotio conſe-
querentur. Vnde † idolis relictis,& humi proſtra- 24
tis Crucis inſignus condecorati incedebant, ac paulò poſt Diuini Verbi prædicatores voluntariè petierunt, à quibus doceri, & baptizari poſſent. Atque vt appareat, quo medio & modo Deus hæc miracula operabatur, idem ille miles antiquam vitæ conſuetudinem repetens, & ſcelera ſceleribus addens, tandem comprehenſus fuit, & in Protoſienſi oppido furcæ pœnam meritiſſimè pertulit.

Simile † miraculum in Mexicana vrbe acci- 25
diſſe tradit Fr. Ioan. Torquemada *in d. Monarch. lib.4.cap.53.pag.* 510. Nam cùm præſtantiſſimus ille Dux Ferdin. Corteſius à Rege Motezuma, & eius Sacerdotibus ægrè obtinuiſſet, vt in maioris templi fano Chriſti crucifixi imago ſublatis idolis collocaretur, & poſteà Indi querulì ad eum accederent, cauſantes magnam, quam patiebantur, ſiccitatem, & fructuum ſterilitatem ea ratione contingere, quod Diis patriis ſpretis, alienum venerari cœpiſſent. Corteſius bono animo eos eſſe iuſſit, & ad diem craſtinum facturos periculum, quantum ſua illos opinio deciperet. Vocatiſque ad ſe ſociis, & ſacris ſolemnibus de more peractis, cùm omnes cœleſtium imbrium copiam ad Spiritus ſancti ignem in Indorum cordibus accendendum, enixis, & deuotis precibus poſtularent, vix oratione finita, cœlum anteà ſerenum nigris nubibus obſcuratum, ingentes nimbos per aliquot dies effudit, quibus terra fœcunditatem deſideratam accepit, & vbertimos eo anno fructus exhibuit.

Beati † quoque Toribius Motolinia, & Fr. 26
Martinus à Valentia, vt refert Thomas Bozius *lib* 12. *cap.*21.in prouinciis Tezcuco,& Tlaſcala eadem miracula in imbribus impetrandis, & aliis calamitatibus depellendis per inuocationem, & ſupplicationem ſanctæ Crucis feciſſe reperiuntur.

Cmcis † quoque oppidi de Catabuco, quæ in 27
Peruano Regno religioſiſſimè colitur, notabilem hiſtoriam, & plura antiqua, & recentia miracula latè commemorat Fr. Alphonſ. Ramus Gauilan *in hiſtor.Virginis de Copacabana lib. 1. cap. 9. 10. & 11.*

Ruiſus † ſecundùm eundem Thom.Bozium *d.* 28
*lib.5.cap.*2.& Torquemad. *d. lib.* 18. *cap.7.* cum quidam è regulis Nouæ Hiſpaniæ auſus fuiſſet cum ſua coniuge, nequicquam repugnante, habere rem in templo vbi Crucem, & alias imagines ſacras Chriſtiani collocauerant, quibus illa orationem faciebat; protinus vſu linguæ, ac membrorum ſpoliatus eſt. Ad mentem reuerſus, inde nunquam voluit egredi, neque ſiuit à quoquam templum verri; ſed omnia à ſemetipſo perficere volebat, vt omnibus palam fieret, quid accidiſſet.

Et iterum † cum fortè in manus Principis cu- 29
iuſdam, qui non longè aberat à finibus Regni Peru, effigies Chriſti crucifixi veniſſet, ille acceptam conſpuere, ac multis modis irridere cœpit in conſpectu plurimorum, ibi mirabiliter imago, quaſi verè ſpirare, cœpit ex oculis lumen emittere, caput motare,& aſpectu minaci Regem, cunctóſque, terrere. Quocirca pauore perculſi omnes, & tremore correpti, partim recidere in terram, partim cùm ſe viderent obrigeſcere, neque poſſe loco recedere, exclamare cœperunt, factique pœnitentes,

pœnitentes, miſericordiam ſuppliciter implorare.
Ob id priſtino ſtatui protinus reſtituti, magnum
Chriſtianorum Deum palàm confiteri, & altiſſima
voce rem cunctis, vt acciderat, enarrare. At
Princeps vna cum multis è numero ſuorum, ſe
Cuzcum contulit, & factum diuulgans Chriſto,
deuouit. Quam hiſtoriam latiùs narrat P. Anton.
Valera *in ann.Ind.Occid.Soc.* IESV; & Speculum
Magn.exemplorum, *verb.Imago,pag.426.& ſeq.*
31 Memorandum eſt etiam † miraculum aliud re-
latum à F.Auguſt. Dauila *in hiſt.Ord.Prædic.Me-
xic.prouinc.lib.1.cap* 40.& F. Alphonſ Fernan. *in
hiſt.Eccl.noſtr.temp.lib....c.3. pag.*21. de B F.Petr.
à Corduba,& eius ſocio,qui cum ex inſula S. Do-
minici ad Margaritam Euangelij prædicandi gra-
tia transfretaſſent, & ibi Indorum inſidiis Hiſpani
omnes occiſi eſſent, duo illi religioſi viri, ſingulas
Cruces manibus capientes, & ita mortem ſuauiter
expectantes, ab illis nunquam interfici potuerunt,
quin potius ſalui, & illæſi ad oras pelagi perue-
nientes, in nauem deſertam, & diſſipatam. quæ
ibi fortè relicta erat, & ſolum malum habebat,
aſcenderunt, & nullo humano ductore, intra vi-
ginti quatuor horarum ſpatium, ducentarum leu-
carum iter egerunt. Sed inter nauigandum Chri-
ſtum Dominum in roſtris nauis,& B. Dominicum
in puppi ſedentes conſpexerunt.
Hoc quoque ſæpiſſimè in his iiſdem Occiden-
talibus Indiis contigiſſe, ſcribit idem Thom. Box.
32 *lib.9. cap.1 . pag. 369* Vt † per imaginem Bea-
tiſſimæ, & puriſſimæ Virginis Mariæ, maxima
itcm miracula efficerentur, quibus latiùs Chriſtia-
na religio propagaretur. Et inter alia recenſet quòd
33 in † inſula Cuba Regulus quidam multas victo-
rias conſequutus fuit aduerſus finitimos populos,
non alia ratione, quam quòd vſus eſt Chriſtiano
quodam copiarum ſuarum duce. Is enim pergebat
in hoſtes, portans in pectore imaginem Virginis,
ac protinus illos in fugam verſos ſuperabat; cum-
que diſſenſione orta inter Indos, præſtantior ne
foret imago Mariæ, an verò Indicorum Deorum,
idcircò ad arma veniretur, conuenêre, vt in lata
quadam planitie duo iuuenes hinc inde brachiis
ad terga ligarentur arctiſſimè, & duo quidẽ nomi-
ne Mariæ ab aduerſaria parte vinculis obſtringerẽ-
tur, duo verò Indicorum Deorum nomine ſimiliter
ab alia parte, quorum verò manus ſpontè ſolueren-
tur, ij victores eſſent, ac pro veritate crederentur
pugnare. Res ita acta, & continuò innumeris vi-
dentibus inclamante Regulo, AVE MARIA,
aſtitit Matrona mirabili maieſtate, quæ ad ſuos
appropinquans, & virga manus tangens illos
exoluit, vinculáque ſe ad alios duos ex aduerſo
poſitos deuinciendos, continuò contulerunt. Qua
peracto viſum eſt idem certamen renouari, & rur-
ſus idem mirabiliter euenit. Hoc paſſim diuulga-
tum plurimos ad Chriſtum traduxit.
Torquemada item *d.lib.*18.*cap* 7.tradit, iterum
34 accidiſſe, † quòd cùm quatuor Indi ob imminen-
tem pluuiæ, & fulgurum tempeſtatem, in ſpelun-
cam ſe recepiſſent, eorum vnus fulminum metu
Deiparæ nomen, & auxilium frequenter inuoca-
bat, quod cum ſocij riderent, ecce tres omnes vno
ictu fulminis perierunt, Mariæ tantum deuoto il-
læſo manente.
Et in illo Mexicano conflictu, cuius *ſuprà cap.
35 præced. num.5* . meminimus, cùm Indi † Deipa-
ræ imaginem ex altari templi, vbi eam Corteſius
collocauerat, deturbare voluiſſent, id nullo modo
conſequi potuerunt, quin potiùs conantibus illam
apprehendere, manus hærebant, aut brachia rige-
bant, vel crura tumeſcebant, ita vt per templi
gradus multis modis ſauciati conciderent, vt refert
Herrer.*decad.2.lib.10.cap.9.*& Torquemad. *lib.4.
cap.69.pag.542.*
Commune etiam in eiſdem prouinciis fuit, vt
per † baptiſmalis aquæ ſuſceptionem, confeſſio- 36
némque & Communionem Sacramentalem multi
à variis languoribus ſanarentur, & plura alia mi-
racula fierent, quorum aliqua recenſet Alanus
Copus *Dialog.5.cap.19.pag.457. & ſequentib. &
Dialog.2. cap. 28. pag. 296. & ſequentib.* Acoſta
lib.1.de procur. Ind. ſalut. cap.6. Thomas Boxius
*lib.1.cap.1.pag.58.& lib.5.cap.2 pag.*159 Illeſcas
*in hiſtor.Pontific.lib,6 pag.*535. F. Auguſt.Dauila
*in d.hiſtor.Ord.Prædicator.lib.1 cap.*27.*& cap.*71.
pag 177 & Torquemada *d. lib.* 18. *cap.*7. Ferdi-
nandus enim † Magallanus cum nouum Iſthum, 37
ſiue Euripum reperiſſet, quo duo maria coniun-
gerentur, & ad Zebu inſulam perueniſſet, Reguli
eius nepoti, quem valdè ægrum, & anxium inue-
nit, bonam valetudinem pollicitus eſt, ſi ad veram
Dei fidem conuerſus, baptiſmali aqua luſtrare-
tur, cumque ille annuiſſet, ſtatim ab ardentiſſi-
mis febribus. quibus tenebatur, liber euaſit, &
poſteà retulit cœleſtia multa à ſe in ſomniis ma-
xima animi iucunditate conſpecta. Quocirca
Rex, innumerique alij tum Chriſti nomen de-
derunt, & Magallanius, quæ fauſto initio cœ-
perat proſequuturos, plurimos alios morti proxi-
mos eodem baptiſmalis aquæ myſterioſo beneficio
ſanauit.
Fœmina † quoque in hoc Regno Peruano ſe- 38
cundùm Acoſtam *d.cap.6.* in ſuæ infidelitatis erro-
re obſtinata, & ſuperſtitioni cuidam veneficæ ad-
dictiſſima, quæ cæteris omnibus in illa familia
baptizatis, ſola repugnauerat, morbo iam vltimo
laborans, miſit ad Sacerdotem, vt ad ſe feſtinaret,
non enim ſe poſſe exire de vita, niſi aqua prius ſa-
lutari perfunderetur. Semel atque iterum accerſi-
tus, tandem venit, inuenitque eam in extremis
agentem, & Baptiſmum magno affectu poſcentem,
rogat, cur tamdiu diſtulerit? reſpondet illa, ſibi
nihil minus fuiſſe ſemper in animo, quam fieri
Chriſtianam; oderat enim vel ipſum nomen, ſed
tamen morti iam propinquanti, aſtitiſſe ſibi iuue-
nem candidum, qui anteactam vitam acriter re-
prehenderit, & Chriſti religionem quantociùs
ſuſcipere perſuaderet; contra verò tetrum quen-
dam Æthiopem ex altera parte patriam ſuperſti-
tionem diu inculcaſſe, & cum anxia diu hæreret,
tandem viciſſe iuuenem Chriſti, ſtatímque tantùm
ſibi Baptiſmi deſiderium accenſum, vt nihil aliud
lamentaretur, quam ſe à prima ætate non fuiſſe
Chriſtianam. Quid multa? interrogata de fide pro
more, & pœnitentiam anteactæ vitæ, magno do-
lore ſignificans, baptizatur, & baptizata protinus
animam efflat, ipſo Sacerdote cum cæteris, qui ade-
rant, vehementer admirante.
In Mexicana prouincia † alium fermè ſimi- 39
lem caſum cuidam Indo ægroto accidiſſe refert
Fr. Auguſt. Dauila *dict. lib.1. cap.*49. Nam cum
hic Baptiſmum ſuſcipere diſtuliſſet, & morti pro-
ximus eſſet, dæmon ei teterrima ſpecie comparuit,
inferni pœnas, eam ob cauſam minatus. Quòd
æger animaduertens, humi ſerpens, vt potuit, ſe ad
Monaſterium contulit, & quæ viderat parocho
narrans vbi ab eo Baptiſmum accepit, lætus admo-
dum ſpirauit. Idem auctor † *eod.lib.2 c.29.*ex fide
dignis teſtimoniis commemorat in Mechoacana

prouincia anno 1540 ſacratum Chriſti Euchari-
ſticum corpus ex Sacerdotis manibus euolaſſe, &
in os Indiæ miraculosè ingreſſum, quæ ſacram ſy-
naxim ardentiſſimè præſtolabatur.

41 Indos † alius baptizatus, & teſtimonium bo-
num habens in ſimplicitate, & ſobrietate ſua, vt
narrat Açoſta *d. cap.6.* cum mortuus omninò cre-
deretur, triduum integrum iacuit, panno cooper-
tus ab vxore, quæ in loco ſatis remoto degens, ad-
iutorium alicuius ad ſepulturam expectabat: tunc
repentè mouere ſe cœpit, & vxorem admirantem,
ac pauentem vocans, vera eſſe dixit, quæ à Chri-
ſtianis dicerentur de vita futura; nam ſe, perdu-
ctum à quodam, multa ac ſtupenda vidiſſe, quæ
poſteà coram Archiepiſcopo, & aliis viris ſapien-
tibus interrogatos, ita aptè, & apertè narrauit, cũ-
que vultus conſtantia, lacrymis, ac profundo quo-
dam affectu, vt euidenter pateret, illa omnia non
aliter ſibi potuiſſe innoteſcere, quam facta ſuper
eum manu Domini, per mirabilem extaſim, vt in
42 illo † Curmacutiali, de quo Auguſt. ſcribit *in lib.
de cura pro mort. agen. cap. 12.* vel altero Steelſio,
de quo Beda *in ſua hiſt. Angl. lib. 2.*

43 Neque abeſt notabilis relatio † alterius mira-
culi, quod in Mechoacana prouincia cuidam In-
do confeſſionem paranti accidiſſe, latè ſcribit
Ioann. Boter. *dict. 4. part. lib. 3. pag 86. & 87.* Et
pag. 91. & ſeqq. multò latiùs enarrat aliud exem-
44 plum cuiuſdam † Indiæ dictæ Catharina in pro-
uincia Sanctæ Crucis de Munte, quæ quia pro-
términe nimis in confeſſionis Sacramento grauia
aliqua peccata conticuit, multis magniſque dæ-
monum viſionibus, & ſupplicis in morte, & poſt
mortem afflicta fuit.

45 His non ineptè addere poſſem † plurima alia
miracula, quæ paſſim operata leguntur à multis
religioſiſſimis omnium Ordinum, & aliis Eccle-
ſiaſticis viris, qui ad has prouincias animarum
zelo, & pia Regum noſtrorum cura primis con-
uerſionis temporibus transfretarunt, & præcipuè
à venerandis Patribus Toribio Motolinia, Ioan. à
S. Franciſco, Martino à Valentia, Andrea de Ol-
mo, Ioan. ab Oueto, Franciſco Colmenario, & aliis
eorum ſociis, & ſequacibus ex Ordine Minorum,
& Fr. Petr. à Corduba, Dominico Betanços, Aloiſio
Bertrando, Iuliano Garces, Dom. à Cruce, Domin.
à S. Maria, Thom. à Roſario, Ludouic. Cancel. ex
Ordine Prædicatorum, niſi plenè ſatis & elegan-
ter de eis ſcripſiſſent Franc. Gónzaga Epiſcopus
Cæphaleuſis *in hiſtor. Minorit. ad finem:* Marcus
Vlyſſipon. Epiſcopus Porti *in 3. part. Chronic. eiuſd.
Ord. lib. 8.* Tho. Bozius *lib. 12. de ſign. Eccleſ. Dei,
ſign. 57. cap. 21.* F. Auguſt. Dauila *in tota ſua aurea
hiſtor. fundat. Ordin. Prædicat. prouincia Mexica-
na:* Ioan. Boter. *in ſuis relationibus vniuerſ. 4. part.
lib. 3. ex pag. 51.* Thom. à Ieſu *de procur. omn.
gent. ſalut. lib. 4. cap. 5.* paſſim Anton. de Herrera
in d. hiſtor. gener. Ind. Fr. Alphonſ. Ferdinand. *in
hiſtor. Eccleſ. noſtr. temp. lib. 1. per totum*, & nouiſ-
ſimè, ac multum copiosè Fr. Ioan. à Turquemada
*in d. Monarch. Ind. lib. 17. ex cap. 14. vſque ad 19.
& lib. 18. cap. 8. & lib. 20. & 21. per totum*; &
Fr. Anton. Remeſal *in hiſtor. prouinc. Guatemalæ*;
& Fr. Ioann. Nuñez de Torres *in inſtructione
ſtatuum Eccleſ. tract. 6. c. 4. §. 2. & 3. ex pag. 551.*

46 Neque † eidem conuerſioni, & vocationi ad
eam factæ defuit aliud ſignum, & teſtimonium,
quod Eccleſiæ Dei fidem inter alia confirmat, &
Spiritus ſancti aſſiſtentiam oſtendit, ſcilicet conti-
nuata Martyrum ſeries, & proprij ſanguinis effu-
ſio pro Chriſti cultu inter gentes diſſeminando,
† iuxta illud 1. Ioan. 3. *Tres ſunt qui teſtimonium* 47
*dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, &
hi tres vnum ſunt, & tres ſunt, qui teſtimonium
dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis.* Et alia
quæ de prædicto martyrij ſigno eleganter conge-
rit Thom. Boz. *lib. 7. ſign. 27. cap. 3.* Suar. *in tract. de
fid. diſp. 4. ſect. 3. num. 6.* Nam idem Thom. Bozius
ibid. verſ. In Occidentalibus verò Indiis, aliquos
numerat, † qui conſtanti animo, & religione pro 48
Fide in illis prædicanda, & propaganda, martyrij
coronam meruerunt, & alios quindecim addidit
in lib. 12. cap. 22. & plures præter eos commemo-
rat Torquem. *d. c. 8. & d. lib. 21.* & Fr. Alph. Ferdin.
*d. lib. 1. cap. 4. pag. 23. & cap. 5. & cap. 45. pag. 556.
& pag. 183.* Et de his Martyribus ſic Hieronymus
Badeſius † apud Bozium *d. cap. 22.* nimis verè, & 49
poëticè cecinit:

Vos ò qui primùm extremos properaſtis ad Indos,
Vt noſſent verum pectora cæca Deum.
Quàm benè pro tali veſtrum pietate cruorem
Fudiſtis! maior ſe ferot inde ſeges.
Nec quicquam ferro proſcinderet arua colonus,
Semine ni grauidos ſpargeret imber agros.
Ceruitis vt magno creſcat iam fœnore meſſis,
Et veſtra vberior ſit labor ille nece.

CAPVT VI.

De tertio titulo, qui ex iure inuentionis, & occupationis huius Noui Orbis per Hiſpanes primùm facta, deſumitur. Et an, & quatenus iuſtus, & legitimus cenſeri debeat?

SVMMARIVM.

1 *Diuina voluntas vbi certa eſt, pleniſſimum titulum regnorum inducit.*

2 *Dei prouidentia, & diſpoſitione etiam ſi aliquè puniantur, & ſuis regnis ſpolientur, non tamen ob id à culpa excuſantur punientes, vel ſpoliantes.*

3 *Babylonia Reges populum Dei ex Diuina prouidentia, & conſilio captiuum duxerunt, & nihilominus in eo facto peccarunt.*

4 *Ieroboam peccauit auertendo populum à Roboam, quamuis Deus id præordinauit.*

5 *Deus aliquando victorias concedit, non tam ob merita vincentium, quàm ob peccata eorum, qui debellantur.*

6 *Dona dantur ab Spiritu ſancto ad perficiendas virtutes.*

7 *Fides, vel auctoritas ſacra vbi oſtendit, quid agendum ſit, non eſt recurrendum ad dona.*

8 *Miracula Diuina facilè ad exemplum humanarum actionum producenda non ſunt.*

9 *Hiſpani omnium primi Nouum Orbem detexerunt, & occuparunt.*

10 *Titulus primæ inuentionis, & occupationis iuuat Hiſpanorum Regum cauſam in dominatione Noui Orbis, eiuſque meminerunt Victoria, & Greg. Lopez.*

11 *Pat. Ferdin. Rebellus in conquiſitione Indiarum Orientalium per Luſitanos facta, multum probat titulum primæ occupationis.*

12 *Dominia rerum à naturali poſſeſſione cœperunt.*

13 Primò inuenientes, & occupantes res aliquas mobiles, vel immobiles naturali iure earum domini ſiunt.
14 Occapationis prima alicuius rei titulus, omnibus aliis acquiſitionis modis antiquior, & excellentior eſt, ſecundùm Ariſtot. Cicer. & alios.
15 Libera quæ ſunt, tranſeunt in ius occupantium.
16 Omnibus, quod naſcitur, induſtriæ præmium eſt.
17 Inuentionis primæ titulus ſolus non ſufficit ad rem aliquam acquirendam, niſi eius etiam apprehenſio, & occupatio ſequatur.
18 Statuta quæ inuentos cum armis puniri iubent, an etiam apprehenſionem requirant?
19 Inſulæ maris, & quæ poſteà in illis ædificantur, primo inuenientium, & occupantium ſiunt.
20 Venetorum Reſpublica ſemper libera fuit, & quare?
21 Inſulæ maris dominium, licèt primo occupanti quæratur, ſupremà autem eius iuriſdictio ei competit, qui in illo mari imperium habet.
22 Mari ille imperare videtur, qui in continenti proxima imperium habet.
23 Bello ab hoſtibus capta communi omnium gentium iure capientium ſiunt, & plurimi auctores, qui de hoc articulo agunt. D. Melchior de Valentia citatur, & laudatur, ibid.
24 Bellicam artem ſecundùm naturam acquiſitiuam eſſe Plato, Ariſtot. & alij Philoſophi tradunt.
25 Victoria, inter præcipua genera rerum acquirendarum, à Cicerone connumeratur.
26 Bello capta capientium ſiunt etiam inſpecto iure Diuino ex doctrina D. Ambroſ.
27 Virgilij locus 9. Æneid. expenditur.
28 Noui Orbis plures regiones titulo iuſti belli Hiſpanorum Regum effectæ ſunt.
29 Reges & Principes ſupremi, licèt perſonaliter bellis non interſint, quæ à ſuis vaſſallis geruntur, earum tamen terrarum, quæ ab illis conquiruntur, dominium acquirunt.
30 Conquiſitores Noui Orbis ſemper pacti ſunt, prouincias à ſe detectas & ſubiugatas Regum Hiſpaniæ imperio, veluti eorum procuratores, acquiſituros.
31 Proteſtatio facta à Colambo, & aliis vbi primàm nouas prouincias occupabant.
32 Feciſſe non tàm videntur, qui iuſſis parent, quam qui iubent.
33 Teſtis dictum valet dicentis, Titium ligna amputaſſe, quamuis Titius id per alium fecerit.
34 Regis Fiſco, aut Domanio cedunt terræ omnes, quæ à vaſſallis bello quæruntur, etiamſi bella vaſſallorum expenſis fiant.
35 Bello capta qualiter diuidantur, & plures auctores, qui de hoc agunt.
36 Lex ſi captiuus 20. §. expulſis, ff. de captiuis, explicatur, & illuſtratur.
37 Præda qualibet poſt exitum belli capta publicari ſolet.
38 Belli in ipſo conflictu quæ capiuntur, qualiter diuidantur?
39 Prædarum diuidendarum varij modi, & mores recenſentur.
40 Princeps ſupremus vltra immobilia debet habere quintam partem prædarum mouentium, & ſemouentium, quæ bello capiuntur.
41 Regale eſt ius habere quintam partem mouentium, & ſemouentium bello captorum.
42 Princeps non poteſt in perpetuum alienare regale ius ſibi competens in bonis, quæ bello capiuntur.
43 Imperia, & regna mundi ferè omnia bella parta ſunt.
44 Monarchia Romanorum, & alia, quæ in Orbe maximæ fuerunt per tyrannidem parta ſunt.
45 Auctores plures referuntur, qui exempla adducunt regnorum ambitioſè, & per bella captorum.
46 Regnorum iamdiu conſtitutorum origo repetenda, & diſcutienda non eſt.
47 Imperium, vt inter animalia, valentioribus, & robuſtioribus ſui generis datur; ita etiam inter homines, victores & potentiores victis imperare debere qui docuerunt.
48 Legitimam dici non debet, niſi quod de iure legibus venit.
49 Bella ob nullam omninò cauſam mouere licere, hæreſis eſt à multis piis, & doctis viris damnata.
50 Bella, quæ iuſtè, & legitimè inferuntur probari debent, & ius acquiſitionis victoribus præbent.
51 Bella iniuſta, & per ſolam violentiam illata, nullo iure probantur, neque legitimum dominium præſtant, & auctores qui de hoc agunt.
52 Bellum vt iuſtum ſit, quibus ex cauſis, & qua intentione inferri debeat?
Lex vt vim, ff. de iuſt. & iure, exornatur, ibid.
53 Cap. diſpar. 23. q. 8. & cap. militare 23. q. 1. exornantur.
54 D. Iſidor. & Auguſt. qualiter bellum iuſtum definiant?
55 Cap. Dominus 23. quæſt. 2. explicatur, & illuſtratur.
56 Alexandri Magni bella magna latrocinia vocantur à D. Auguſt.
57 Herodoti elegantiſſima verba aduerſus eos, qui iniuſta bella inferunt.
58 Senecæ locus de latrociniis Alexandri Magni expenditur, & emendatur.
59 Cineas qualiter Pyrrhum bella iniuſta ſola inani gloria mouentem diſſuaſerit.
60 Antigonus expreſsè docuit, bella iniuſta inferentes, iuſtitiæ amatores eſſe non poſſe.
61 Titulus primæ inuentionis, & occupationis Noui Orbis parum ſufficiens indicatur à Victoria, & Greg. Lopez.
62 Regula iuris gentium, quæ primò inuenientibus, & occupantibus dominia rerum concedit, qualiter ſit accipienda.
63 Noui Orbis regiones, & prouinciæ non erant vacuæ, & deſertæ, quando ab Hiſpanis detectæ ſunt.
64 Indi multò ante quam Hiſpani prouincias Noui Orbis inuenerunt, & occupauerunt, ac per conſequens veri illarum domini effecti videntur.
65 Indi ſi fortè inueniſſent, & occupaſſent terras ab Hiſpanis anteà poſſeſſas, earum domini non efficerentur.
66 Ius naturale, & gentium omnibus nationibus commune eſt, & æquale.
67 Lex 1. §. ius naturale, & §. ius gentium cum ſin. lib. perpenditur, & illuſtratur.

68 Ius gentium quibus nominibus deſignetur à variis auctoribus?

69 Iure gentium introducta ſunt diuiſiones hominum, prouinciarum, regnorum, & dominiorum, & quare?

70 Communio ſemper rixas, & diſcordias produxit, & num.73.

71 Gentium, Vrbium, & Imperiorum ſeparatio & conſtitutio ante, & poſt diluuium quomodo cœperit?

72 Lex ex hoc iure, ff. de iuſt. & iur. & ſimiles, illuſtrantur.

73 Lex cùm pater, 69. §. dulciſſimis, ff. de legat. 2. exornatur.

74 Auctores Philoſophi, Theologi, & Iuriſperiti, qui tractant de gentium, imperiorum, & dominiorum diſtinctione.

75 Dominiorum, & prouinciarum diſtinctio ab aliquibus iure Diuino conſtituta eſſe dicitur.

76 Fabula notabilis à Platone relata de dominiorum, & prouinciarum diſtributione.

77 Ius Diuinum immutabile, & inuariabile eſt.

78 Iuris Diuini præceptum eſt aliorum bona, & poſſeſſiones non concupiſcere.

79 Lucra honeſta appellat Caſſiodorus ea, per quæ nemo læditur, nec ſuis bonis exuitur.

80 Inuentionis, & occupationis primæ titulus, licet non proſit Hiſpanis ad prouincias Noui Orbis, quas ab Indis poſſeſſas, cultas, & habitatas inuenerunt, proderit tamen, quoad deſertas & vacuas.

81 Prouinciæ, & loca aliqua Noui Orbis deſerta reperta ſunt ab Hiſpanis.

82 Victoria, & Molinæ verba referuntur de iuſta occupatione inſularum, & prouinciarum deſertarum Noui Orbis.

83 Inſulæ de Caboverde, quas Heſperides aliqui appellant, & inſula D. Thomæ ſub Æquinoctiali vacua, & deſerta à Luſitanis inuenta ſunt, & alia, num.85.

84 Deſertarum inſularum, & regionum habitatio, & cultura eſt vnum ex ſignis, ſiue argumentis excellentiæ Chriſtianæ religionis ſecundùm Thom. Bozium.

86 Iſaiæ Prophetia cap. 32. 35. & 59. de locorum deſertorum habitatione, & cultura in Eccleſia Noui Orbis impleta eſt.

87 §. Feræ, inſt. de rerum diuiſione, expenditur.

88 Loca deſerta, & inculta hodie etiam primo occupantium fiunt.

89 Fundi qui apparent nunquam fuiſſe culti, præſumuntur nullius in bonis fuiſſe, & occupantis fiunt.

90 Loca, quæ non conſtat per aliquem fuiſſe occupata, & culta nullius in bonis cenſeri, & occupantis fieri, conſuit Aretin. etiamſi iaceant intra territorium alicuius ciuitatis, vel Principis; ſed contraria opinio magis verior, & receptior eſt.

91 Poſſeſſione ex antiqua alicuius territorij, vel caſtri, quidquid intra illud eſt terrarum, vel locorum ad caſtri dominum pertinere videtur.

92 Terræ omnes ſiue ſint herbidæ, & incultæ, ſiue montuoſæ ad Regem in dubio ſpectare cenſentur.

93 Rex fundat ſuam intentionem in omnibus terris, quæ in ſuo regno deſerta, & inculta reperiuntur.

94 Ælius Pertinax Imperator, quicquid in Italia, aut alibi incultum, & deſertum erat, occupantibus conceſſit.

95 Agrorum deſertorum nomine, qui ad culturam redigebantur, decima pars fructuum Reipubl. pendebatur.

96 Terræ & prouinciæ, quæ à prioribus dominis deſeruntur, occupantis fiunt.

97 Res ſuas, qui pro derelicto habet, eas primo occupanti donare videtur.

98 Res eiſdem modis amittuntur, quibus acquiruntur.

99 Terras deſertas, & incultas ex conſuetudine in multis Caſtellæ partibus acquirit is, qui primo eas occupat, & ad culturam redigit.

100 Conſuetudo immemorabilis, vt terræ herbidæ fiant occupantium, ſeruari debet.

101 Locorum deſertorum, & herbidorum alienatio facilior eſt, quam aliorum.

102 Lex quicumque, & aliæ plures, tit. C. de omni agro deſerto, lib.... explicantur.

103 Agri deſerti nouis poſſeſſoribus, & cultoribus poſt biennij lapſum in perpetuum applicantur, & quare? num.105.

104 Agros deſertos qui inuadit, & colit, non incidit in pœnam l. cùm quærebatur, & l. ſi quis in tantam, C. vnde vi.

106 Agri deſerti præſcriptio quo modo, & tempore currat?

107 Auctores recenſentur, qui agunt de materia, C. de omni agro deſerto, lib. 11.

108 Inuentionis & occupationis titulus, quo ſenſu acceptus ſecurus, & legitimus ſit.

PAtet ergo ex ſuperioribus ſatis abundè, nec leues, nec improbabiles eſſe titulos acquiſitionis, & dominationis huius Noui Orbis, quos ex Diuina conceſſione, aut ſaltem inſpiratione deduximus, tot ſignis, & miraculis inſinuata. Et 1
planè † ſi de expreſſa Dei voluntate omninò conſtaret, nihil ampliùs quærere opus eſſet, cùm in ea omnium Regnorum iura conſiſtant, vt latè probauimus ſuprà c. 2. ex n. 3. At verò cum argumenta, conſiderationes & teſtimonia, quæ ad illam oſtendendam, & comprobandam perpendimus etſi efficaſſima ſint, poſſint tamen ad ſolam prouidentiam, & diſpoſitionem Diuinam referri, & euidenter probari prædicta conceſſio non poſſit, vlterius nos procedere conuenit, & alios atque alios titulos indagare, quibus prædicta occupatio, & dominatio magis iuſta, & ſecura reddatur, vt in ſimili, de occupatione terræ Amorrhæorum loquens, tradit D. Auguſt. quæſt. 20. in Ioſue, relatus à Suar. in tract. de charit. diſp. 13. de bello ſect. 5. num. 2.

Etenim † quamuis Deus ſuo peculiari iudicio 2
iſtorum Barbarorum punitionem, & conuerſionem decreuerit, atque vt in manus & poteſtatem Hiſpanorum inciderent; ex eo tamen non ſequitur, quòd illi qui eos punirent, & ſuis prouinciis, & imperiis priuarent, eſſent ſine culpa, aut occupationem, vel inuaſionem hoc colore factam iuſtam reddere poſſent, vt patet exemplo † Regum Ba- 3
byloniæ, qui ex Dei prouidentia, & conſilio contra Ieroboam pugnarunt, filióſque Iſraël in captiuitatem duxerunt, & eoſdem † Ieroboam, qui eo- 4
dem modo auertit populum à Roboam, & tamen grauiter peccaſſe, & puniti eſſe dicuntur, Reg. 3. cap. 12. & 4. 17. & 34. & ex aliis traditis à

Marquard.

Marquard. *in tractat. de Iudæis, & infidelib. 3. part.*
cap. 1. num. 41. & in noſtris terminis aduertit Vi-
ctoria, *d. relect. 1. de Indis circa finem, verſ. Se-*
ptimus titulus, Couarruu. *in regu. peccatum, 2. part.*
§. 10. num. 2. verſ. Non obſtat primum, M. Dom.
Bañez *in 2. 2. quæſt. 10. artic. 10. cap. 5 30. verſ. Sed*
eſt argumentum, & *proœm. hiſt. Indiarum* Hieron.
Benzonis *in 4. part. America pag. 5. & 6.*

5 Solent † quippe aliquando Principum, & po-
pulorum peccata ita Dei animum commouere, vt
magis propter eorum punitionem, quàm ob meri-
ta debellantium, victorias largiatur, iuxta cele-
brem doctrinam D August. *lib. 10. de Ciuitate Dei,*
cap. 43. vbi ſic inquit: *A Moyſe, & Ieſu Naue*
duobus mirabilibus Ducibus bella proſperrima, ac
mirabiliter geſta ſunt Deo conteſtante, non tam
propter merita Hebræi populi, quam propter pecca-
ta earum, quæ debellabantur, gentium, illas eis
proueniſſe victorias.

Rurſus, ne prædictis titulis vſquequaque fida-
mus, idem Victoria perpendit, quòd ex doctrina
6 D. Thom. 1. 2. *quæſt. 68.* dona † dantur à Spiritu
Sancto ad perficiendas virtutes, ac proinde vbi
7 † fides, aut auctoritas, aut prouidentia oſtendit,
quid agendum ſit, non eſt recurrendum ad dona,
8 neque Diuina † admiranda miracula ad humana-
rum actionum exemplum, vel execulationem faci-
lè produci debent, *cap. vltim. §. vltim. in fin. 4.*
quæſt. 3. cum aliis traditis à Corral. *in paraphraſ.*
Sacerd. 1. part cap 3. num. 4. & Mainard. *deciſ.*
Tholoſ. 93. num. 5. lib. 4.

Quamobrem ipſe idem Mag. Victoria *in d. re-*
lect. de Indis num. 32. verſ. Et ideo alius titulus, ex
aliorum opinione, alium titulum breuiter refert,
9 qui dicebant, † iure inuentionis, & occupationis
ad eos rectiſſimè pertinere, cùm Hiſpani primi
fuerint, qui ipſorum Regum iuſſu tot, ac tantis
periculis ſuperatis, has regiones detegere, luſtra-
re, & occupare cœperunt, quas neque de nomi-
ne antiquitas nouerat, vt docet Thomas Bozius
in lib. de robore belli cap. 9. pag. 312. & cap. 12. pa-
10 *gin. 337.* Subditque Victoria, nullum alium † ti-
tulum initio huius detectionis prætenſum fuiſſe,
eoque ſolo inſignem illum Columbum Ianuenſem
primò nauigaſſe.

Et eiuſdem tituli verba Victoriæ ad litteram re-
ferens meminit Gregor. Lopez *in l. 2. tit. 23. part. 2.*
gloſ. mag. column. 2. & colum. 9. verſ. Subdit etiam,
& probare videtur Fr. Thom. a Iesv *de procur.*
omn. gent. ſ. lu. lib. 2. cap. 8. pag. 54. inquiens, ratio-
ni conſonum fuiſſe, vt Hiſpaniæ Regibus à Ro-
man. Pontificibus Indiæ concederentur: *Cùm & il-*
lorum auſpiciis atque ope primum inuenta vtraque
India ſit, & nauigationi Oceani opportuniſſima Hi-
ſpania ſit, denique primi illi eam prouinciam, &
petiuerunt, & ſtudioſè curarunt. Et ipſum Ale-
xand. VI huius conceſſionis diploma, quod (hue
nimirum, vt apparet reſpiciens) ſæpè ſæpiùs repe-
tit, has inſulas, & terras firmas aliis Chriſtianis
Principibus hactenus cognitas, repertas & poſſeſ-
ſas non fuiſſe.

11 Neque abeſt † eruditiſſimus P. Ferdinand. Re-
bellus *lib. 18. de iuſt. & iur. q. 23. ſect. 4. in princ.* vbi
agens de ſimili indagatione, & occupatione In-
diarum Orientalium à Luſitaniæ Regibus facta,
eam iuſtam, & legitimam eſſe dicit: *Vel ex iure*
ipſo primæ conquiſitionis, primæque occupationis non
multo ſecus, ac primi illi terræ habitatores, & occu-
patores in diuiſione, terras quas habebant ad maria, &
prouincias, quas indagabant, & primò occupabant;
præſertim cum longè difficilior fuerit Luſitanis
Oceani omninò antea clauſi apertio, & complurium
Barbarorum gentium, Chriſto Domino hoſtium, de-
bellatio. Idémque de eiſdem Luſitanorum conquiſi-
tionibus agens nouiſſimè probat Seraphin. Freitas
de iuſt. Imper. Aſiat. cap. 3. adducens Petr. Nanium
in epiſt. ad Damianum à Göes, quæ habetur *in*
princip. ſuæ Hiſt. 1. tom. hiſt. Hiſpan. pag. 1160. Vbi
poſt alia ſic habet: *Denique Antipodum munera*
duplici ratione Hiſpanorum ſunt, vel quod ipſi hunc
Orbem inuenerunt, vel quod ſoli inde omnia repor-
tant in ſuas apothecas, &c. Quæ omnia quanto
magis validè, & ſecurè procedant in hac Caſtel-
lanorum Regum Noui Orbis detectione, conuer-
ſione, & occupatione, nemo non videt.

Potéſtque cum ipſis, & vltra ipſos non ineffi-
caciter idem titulus confirmari ex vulgata illa iuris
regula, qua docemur rerum † dominia à naturali 12
poſſeſſione cœpiſſe, *l. 1. ff. de acq. poſſeſſ.* quæ poſ-
ſeſſio illis, naturali etiam, & gentium iure in-
ſpecto, tribuitur, qui primi inſulas, † vel alias ter- 13
ras, aut res quaſlibet inuenerint, & occupauerint,
d. l. 1. de acquir. poſſeſſ. l. 1. §. 1. & legib. ſeqq. ff. de ac-
quir. rer. dom. §. feræ, & §. inſula, inſtit. de rerum di-
uiſ. cap. ius naturale, cap. ius gentium, ibi: *Sedium*
occupatio, diſt. 1. 17. cum ſeq. tit. 28. part. 3.

Et hunc eſſe † primum, & præcipuum rerum 14
omnium acquirendarum modum, eleganter agno-
ſcit. Ariſtot. *lib. 1. Polit.* Cicer. *lib. 1. de Offic.* Quint.
declamat. 13. his verbis: *Multa † quæ libera fue-* 15
rant tranſeunt in ius occupantium: & † *Quod om-* 16
nibus naſcitur induſtriæ præmium eſt. Et tradunt
alia Balduin. & Vulterius *in d. §. feræ, & in d. § in-*
ſula, Giſanius *in d. l. 1. de acquirend. rer. dom. n. 13.*
Alexand. Turaminus *lib. ſingul. de legib. 2. p. c. 10.*
num. 27. Anton. Faber. *in Iuriſp. Papinian. tit. 2.*
princip. 4. illat. 4. & Oſuardus *in Donello enucleato*
lib. 4. cap. 7. & 8.

Ideò autem diximus † *inuenerint, & occupaue-* 17
rint, quia ſolam inuentionem non ſufficere ad
hunc naturalem quærendi modum, niſi, & oc-
cupatio accedat, tenet Bart. Alexand Iaſ. Ripa
Romuleus, & alij *in d. l. 1. de acquir. poſſ. arg. eiuſ-*
dem text. in vltim. verb. l. 3. §. Neratius, ff. eod. &
l. ſi Barſatorem, C. de fideiuſſor. reiecta ſententia
gloſſæ quæ contrarium exiſtimauit in *§. item La-*
pilli, & §. theſauros inſtit. de rer. diuiſ. Inde infe-
rentes † ad ſtatuta, quæ inuentos cum armis pu- 18
niri iubent, vt verè, cum eiſdem captos, & appre-
henſos eſſe requirere videantur. Quam doctrinam,
etſi in dubium reuocet Iaſ. *in l. 1. §. hæc verba n. 7.*
ff. quod quiſque iuris, & abſolutè reprehendat Cu-
iacius *lib. 12. obſeruat. cap. 38.* ſub aliquibus tamen
diſtinctionibus cæteri magis communiter recipere
ſolent, vt conſtabit ex Socin. *in d. §. Neratius,*
Hippol. de Marſil. *ſing. 303.* & ex plurimis aliis re-
latis per Anton Gom. *in l. 44. Tauri, num. 48.* Re-
din. *de maieſt. Princip. verb. Armatam ex n. 193.*
Iul. Clar. & eius additionator Baiard. *recept. ſen-*
tent §. fin. q. 82. ſtatut. 6. verſ. Quæro, ſi ab ſtatutum,
Tiber. Decian. *lib. 8. criminal. c. 4. num. 5. verſ.*
Quid ſi fiat. Menoch. *de arbit. caſu 394. num. 50.*
Bobadill. *in Polit. lib. 4. c. 5. num. 12.* Flores de Me-
na *in addition. ad Anton. Gamam deciſ. 167.* Hie-
ronym. Zeuallos *pract. commun. quæſt. 651.* & nouiſ-
ſimè Ludou. Rodolphin. *lib. 2. q. 34.*

Et eſt adeò verum, † inſulas maris inuenien- 19
tium, & occupantium fieri, vt non ſolùm inſulæ
ipſæ, ſed etiam vrbes, & oppida, quæ in illis poſteà
conſtruuntur, & ædificantur, propriæ incolen-

tium fiant, & ab omni iuriſdictione liberæ ma-
20 neant, vt de † Venetorum inclyta vrbe, & ſui
ſemper iuris aſſerta Republica tradit Salicet. in l.
3. C. de naut. fœno. Cæpola in tractat. de ſeruit. ru-
ſtic. tit. de mari, cap. 29. Iaſ. Ripa, & alij in l. ſi in-
ſulam, ff. de verb. obligat. idem Iaſ. in l. ex hoc iu-
re, num. 26. ff. de iuſt. & iur. & Pereg. de iure fiſci
lib. 8. num. 62. & 63. & Freitas de tract. de Imp.
Aſiat. cap. 10. num. 32. & ſeqq. Licet alij doceant,
21 † dominium quidem occupantibus quæri, ſupe-
rioritatem verò, & iuriſdictionem huiuſmodi lo-
corum ad eum pertinere, qui in illo mari impe-
22 rium habet. Mari † autem imperare videri, qui in
continenti proxima imperat, vt argumento l. ven-
ditor, ff. commun. præd. apertè ſcribit gloſ. in cap. vbi
periculum, de elect. in 6. vbi Dominic. Angel. Are-
tin. in de §. inſula, arg. l. decernimus, C. de ſacroſ.
Eccleſ. Bart. in tr. Tyberiadis, verb. Inſula, Caſtren-
ſis in l. inſula, ff. de iudiciis, Felin. in c. cum olim
de except. Decius in cap. licèt cauſam de probation.
Cœpola vbi ſup. n. 14. Corneus conſ. 322. vol. 1. &
conſ. 152. num. 1. vol. 4. Ant. Corſ. in ſing. verb.
Iuriſdictio, Hieron. de Monte in tract. finium re-
gundor. cap. 39. Angelus Matthæatius de via ra-
tione iuris lib. 1. cap. 36. Pereg. de iure fiſci lib. 8.
num. 25. Bortell. de præſtant. Reg. Cathol. cap. 46.
num. 234. & nouiſſimè alios citans idem Borrel.
in ſumma deciſ. tit. 41. de iuriſd. & imp. num. 125.
fol. 158. pag. 2. Dom. Ioan. Bapt. Valençuela con-
ſil. 100. num. 55 & Nos infrà cap. 25. num. 70.

Accedit his, quòd ſecundùm communem aliam
23 eiuſdem iuris gentium introductionem, † ea etiam
quæ ab hoſtibus bello capiuntur, propria capien-
tium fiunt, d. l. 1. verſ. Item capta, ff. de acq. poſſ. l.
naturalem 5. §. vlt. l. transfugam 51. ff. de acq. rer.
dom. l. hoſtes 24. l. ſi quid in bello 28. ff. de captiuis,
§. item ea quæ ex hoſtibus, inſt. de rerum diuiſ. c. 1.
ius gentium, 1. diſtinct. l. 1. & per tot. tit. 26. part. 2.
l. 10. tit. 28. part. 3. cum latè traditis à D. Thom.
2. 2. quæſtio 40. art. 1. & lib. 3. de regim. Princ. c. 11.
Sylueſt. in ſumm. verb. bellum, Alph. à Caſtro de
iuſta hæret. punit. lib. 2. cap. 14. Victor. in relat. de
iure belli, num 51. & ſequent. Conar. in reg. pecca-
tum 2. part. § 9 & § 11. num. 1. Menchaca lib. 1. de
inceſ. creat. § 1. num. 4. Alciato in l. hoſtes num. 7.
de verbo. ſignif. Vaconio lib. 1. declarat. iur. cap. 21.
& lib. 2. cap. 35. Cauano lib. 1. commentar. iur. c. 3.
num 4. Anto. Concio lib. 2. diſput. cap. 12. Romuleo
in d. l. 1. de acq. poſſeſ. ex num. 23. eruditiſ. Petr. Fa-
ber lib. 2. ſemeſt. cap. 3. & 4. Oſualdo in Donel.
Enucl. lib. 4. cap. 21. Cardin Tuſch. pract. concl. lit-
tera. 1. verb. Bellum concluſ. 39. 40. & 41. Pet. Ce-
nedo collectan. 59. ad Decretum, pag. 84. Camillo
Borello omnino videndo in tract. de præſt. Reg.
Cathol. cap. 47. ex num. 235. Caliſt. Ramirez de le-
ge Regia § 26. num. 64. & nouiſſimè D. Melchior
de Valencia illuſt. tract. iur. tr. 2. cap. 5. n. 24. & ſe-
quent. Qui bellorum originem & effectus ſatis
eruditè recenſet, & ſe dignum Primariæ Cathe-
dræ Iuris Ciuilis in Salmanticenſi ſchola Nomo-
didactem oſtendit, in qua ego eundem olim audi-
torem habuiſſe, & exercuiſſe, non parum lætor &
glorior, Ægid. Bened. in l. ex hoc iure, ff. de iuſt. &
iur. tom. 1. cap. 3. per totum, & Seraph. Freitas de iu-
ſto Imp. Aſiat. cap. 9. n. 21.

24 Et ante omnes † docuit Plato lib. 1. de legib.
Ariſtot. lib. 1. Polit. cap. 4. & 5. Thucydides lib. 5.
Cyrus apud Xenoph. lib. 3. & Menalaus apud Li-
banium, quorum Græca verba refert Balduin. in
d. §. item ea, & Ioan. Borcbol. in §. ſeruitus inſt.
de iur. perſon. Vbi hæc de cauſa bellicam artem
ſecundùm naturam acquiſitiuam eſſe inquiunt, &
hanc legem omnibus hominibus eſſe communem,
& ex iure gentium profectam, Cicer. d. lib. 1. offic.
Vbi inter † præcipua rerum acquirendarum ge- 25
nera, poſt occupationem, victoriam numerat, &
D. Ambroſ. lib 1. de Abraham, cap. 3. Vbi inſpe-
cto etiam iure † Diuino Geneſ. 14. ad illum perti- 26
nuiſſe ait res illorum Regum, quos bello ſupera-
uerat, quamuis eas accipere noluiſſet, cuius ſen-
tentia refertur in cap. dicat aliquis 23. quæſt. 5. Ne-
que † abeſt Virgil. 9. Æneid. ſic inquiens: 27

Si vero capere Italiam ſceptriſque potiri
Contigerit victori, & prædæ ducere ſortem.

Vnde † cùm hæ Occidentales & Meridiona- 28
les regiones, non ſolùm inuentæ & occupatæ,
ſed in multis etiam partibus per bellum, iuſtis de
cauſis illatum, ab Hiſpanis ſubiectæ fuerint, vt
in capitibus ſequentibus oſtendemus, multò pla-
nius affirmare poſſumus, illarum poſſeſſionem &
mediante poſſeſſione dominium iuriſdictionem, &
imperium communi omnium hominum iure No-
ſtris Catholicis Regibus acquiſitum fuiſſe. Nam
† licet ipſi huiuſmodi occupationibus, & militari- 29
bus expeditionibus perſonaliter non interfuerint,
Chriſtophorus tamen Columbus, & reliqui Du-
ces, qui poſt illum ad has prouincias nauigarunt,
veluti procuratores Regum Hiſpaniæ erant &
eorum nomine acquiſierunt, quidquid vſpiam ter-
rarum occuparunt, & debellarunt d. l. 1. §. adipi-
ſcimur, ff. de acq. poſſ. l. 1. C. eod. l. 1. C. per quas per-
ſonas nob. acq. l. 3. §. cùm igitur, ff. de vi & vi arma-
ta, cùm ſimilib. Sub † his quippe pactis, & con- 30
ditionibus ad eas inquirendas ſemper miſſi ſunt,
vt refert Ant. de Herr. in hiſt. gen. Ind. dec. 1. lib. 10.
cap. 1. & 2. & dec. 2. lib. 3. cap. 99 & conſtat ex plu-
rimis ſchedulis, mandatis & inſtructionibus Re-
giis, quæ habentur in tom 4. ex pag. 236.

Et ita † ipſi Duces proteſtari ſolebant, vbi 31
primum eaſdem prouincias ingrediebantur, ſequen-
tes eiuſdem Columbi exemplum, qui ſimulatque
in primam Noui Orbis inſulam Guanahani di-
ctam exſcendit, deiectâ arbore, Crucem ex ea fa-
ctam in nomine D. Ieſu Chriſti crucifixi in littore
ſtatuit, eique debitas pro tanto beneficio gratias
agens, illius Noui mundi eius, ac poſſeſſionem
Regum Catholicorum nomine coram tabellione
publico cepit, cuius actus formam, & aliorum ſi-
milium tradunt Petr. Martyr in decad. 1. Hiero-
nym. Benzon & eius additionator lib. 3. hiſtor. Ame-
ricæ capitulo 7. Anton. de Herrera in hiſtor. gener.
Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 12. & alibi paſſim. In quo,
vt in aliis, magnam Hiſpanorum erga ſuos Reges
fidelitatem meritò extollit idem Herrera decad. 4.
pag 114.

Vnde mirum non eſt, ſi hæc omnia Regali iu-
ri Noſtrorum Principum ceſſerint, † quia feciſſe 32
non tam videntur, qui iuſſis parent quàm qui iubet,
& alicuius expeditionis faciendæ auctores ſunt,
l. qui mandat. l. cum iuſſu, ff. de ſolution l. 1. §. penult.
& fin. ff de legat. 3. l. 1. §. deieciſſe, ff. de his qui de-
iec. l. vnum ex familia 72. §. ſi de Falcidia, ff. de
legat 2. c. qui facit per alium 72. de regul. iur. in 6.
cùm aliis, quæ notanter congerit Menchaca in
præfat. contrau. illuſt num. 132. Petr. Pecbius in d.
cap. qui facit, & Marian. Socin conſ. 135 lib. 2.
Vbi ex hoc concludit, valere † dictum teſtis di- 33
centis, Titium ligna amputaſſe, etiamſi ipſe Ti-
tius per ſe hoc non fecerit, ſed per alium.

Præter quam quòd, vt iſthæc omnia deficerent,

Regali

Regali iure, quo Noſtri potentiſſimi Reges in
vaſtallos vtuntur, idem conſequi poſſent. Certiſ-
34 ſimum namque † eſt ad Reges, & eorum fiſcum
ac Domanium pertinere prouincias, populos, ar-
ces, agros, & terminos, qui à ſubditis ſibi homi-
nibus occupantur, vel militari manu acquiruntur,
etiam ſi ipſi ſubditi id proprijs expenſis effecerint,
35 † mobilibus dumtaxat, & ſemouentibus bonis ſub
militum occupantium iure manentibus, vt ele-
36 ganter docet Pompor. I. C. *in* † *l. ſi captiuus* 20.
§ *expulſi*, ibi: *Publicatur enim ille ager, qui ex
hoſtibus captus ſit, ff. de capt. & poſtlimin. reuerſ. l.
penult. ff. ad leg. Iul. pecul.* tradit gloſ. per tex. ibi
in l. Diuus 31. *ff. de iure fiſci, l.* 20. *tit.* 18. *part.* 3.
l. 28. *tit.* 26. *part.* 2. vbi Greg. Lop. *d. c. dicat aliquis*
23. *q.* 5. *c. ius militare* 1. *diſtinct.* Bart. *in l. ſi quid
in bello, ff. de cap.* idem Bart. Alexand. Iaſ. & Ro-
muleus *num.* 25. *in d. l.* 1. *acquir. poſſ.* Mart. Laudenſ.
in tract. de bello. §. 4. Roderic. Suarez *alleg.* 7. *à
num.* 13. Menchaca *de ſucceſ.* 1. *part. lib.* 2. §. 17.
num. 13. Valaſcus *de iure emphyteut. q.* 8 *ex num.* 38.
Camill. Borell. *d. cap.* 47. *num.* 139 & eſt communis
Theolog. ſecundùm Victoriam, & alios ſup. Petr.
Nauarrum, qui plures allegat *in tract. de reſtit.
lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 287. Arnullam *in §. bellum n.* 23.
Greg. de Valencia *tom.* 3. *diſputat* 3 *q.* 16. *de bello,
punct.* 3. *col.* 701. *verſic. Quarta propoſitio*, & Iuri-
ſtarum ſecundùm Couarr. *in d. reg. peccatum*, 2.
part. §. 11. *num.* 6. Auendañ. de exequen. mand. 1.
part. cap. 4. *num.* 2. Azeued. *in l.* 20. *tit* 4. *lib.* 6. Re-
copil. Vaconium, *d. cap.* 35. Pet. Fabr. *d. lib.* 2. *ſe-
meſt. cap.* 4. & Ant. Pichard. *in §. quod ſi fugerit,
num.* 10. *inſtit. de empt. & vendit.*
37 Quinimo † & quamlibet prædam, etiam rei
mobilis, vel ſemouentis in ipſo prælio non ca-
ptam; ſed exitu belli poſteà occupatam publicari
ſolere, & in fiſcum redigi, aliquibus exemplis oſten-
dit Agellius *lib.* 7 *noct. Atticar. cap.* 4. *& lib.* 13.
38 *cap.* 24. & ea † etiam, quæ in ipſo belli conflictu
capiuntur, non aliter capientium fieri quàm ſi
ante Principem, vel Ducem exercitus afferantur,
vt is ea ſecundùm virtutes, & merita militum in-
ter illos diſtribuat. communis eſt omnium Docto-
rum aſſertio poſt Bartolum *in d. l. ſi quid in bello,*
vt teſtatur Balduin. *in d. §. item ea, num.* 7. & 8.
Pet. Bellinus *in tract. de re milit. part.* 2. *cap.* 12.
& 18. Romuleus *in d. l.* 1. *de acq. poſſ. num.* 26. li-
cèt ipſe ſolus ab ea diſcedere tentet. Et iure no-
ſtro apertè deciditur *in d. l.* 4. 5. *& ſequent. tit.* 26.
39 *part.* 2. Vbi † varij prædarum partiendarum modi
connumerantur, de quibus ſolita eruditione fusè
agit Pet. Faber. *d. lib.* 2. *Semeſtr. cap.* 3. *&* 4 *num.* 6.
Pet. Gregor. *lib.* 2. *Syntag. cap.* 4. *num.* 6. Pat. Suarez
in tract de Charit. diſput 13. *ſect.* 7. *num.* 2. *&* 7.
Ægid. Benedict. *d. l. ex hoc iure cap.* 1. *num.* 9. *&
ſeqq.* Oſualdus *in Donello Enucleat. lib.* 4. *cap.* 21.
& Melchior de Valencia *dict. cap.* 5. *num.* 25. *&
ſeqq.*
40 Ad ſupremum † autem Principem vltra immo-
bilia, de quibus iam diximus, quinta quoque
pars aliarum prædarum mouentium & ſemouen-
tium pertinet, vt in prædictis legibus Partitæ di-
ſpoſitum eſt, & *in l.* 20. *tit* 4. *lib* 6. *noua recopil.*
41 Quæ pars † adeò ad imperij dignitatem ſpectat,
vt inter Regalia computetur, & à Principe in per-
42 petuum † alienari non poſſit, vt cauetur *in d. l.* 4.
part. vbi Gregor. *verb. Non lo podrian fazer, & in
d. l.* 20. *recopil.* Palac. Rubeus *in repetit. c. per ve-
ſtras notab.* 2. *verſic. Sed eſt pulchra dubitatio n.* 43.
Rolandus à Valle *conſil.* 1. *num.* 101. *volum.* 2. &
Ioan. Garcia *de nobilit. gloſ.* 1. § 1. *num.* 21.
Ex quibus videmus † omnia ferè mundi Re- 43
gna & Imperia bellorum quidem euentibus parta
& ex alijs gentibus, & dominis ad alios tranſlata.
Quod Tertul. in Apolog. relatus ab Hotma. *lib.
ſing. qq. illuſt. cap.* 1. adeò verum eſſe exiſtimauit,
vt ſcribat, ſe *arbitrari, Regnum omne, vel Impe-
rium armis quæri, & victoriis propagari.* Et idem
tradit Thucydides *lib.* 1. vbi Principatibus Græco-
rum hoc initium attribuit & Cicer. *lib.* 3. *Rhetor.
cap.* 3. Vbi ait, † Romanos partim enſe, partim 44
conſeſſu potentiam acquiſiiſſe, & idem generaliter
de reliquis Regnis, & inſignibus illis quatuor
Orbis Monarchis docet D August. *lib.* 4. *de Ciuit.
Dei, cap.* 6. Claudian. *Panegyrico* 3. *ad Stiliconem,*
his verſibus:

Sic malè ſublimes fregit Spartanus Athenas,
Atque idem Thebis cecidit,
Sic Medus ademit Aſſyrio,
Medòque tulit moderamina Perſes,
Subiecit Perſem Macedo,
Ceſſurus & ipſe Romanus, &c.

Et innumera † exempla ex Diuinis & huma- 45
nis antiquis, & recentibus omnium gentium hi-
ſtoriis petita refert Theat. vitæ human. *vol.* 11.
lib. 4. *ex pag* 2597. Oldrad. *conſ.* 58. Tiraq. *de pri-
mog. q.* 17. *opin.* 4. *num.* 15. Caſtaldus *in tract. de Im-
perat. q.* 4. *n.* 3. Pacianus *de probat. vol.* 2. *cap.* 35.
num. 53. Matienç. *in Dialog. Relat.* 2. *part. cap.* 4.
ex num. 2. Balduin. *in §. item ea, inſt. de rer. diuiſ.*
vbi hac de cauſa concludit, † Regnorum iam 46
diu conſtitutorum initia repeti non debere, Simon
Maiol. 3. *tom. dier. Canic. colloq* 2. *de bellorum euen-
tib. ex pag.* 335. *& tom.* 4. *colloq.* 4. *de orig. ſociet.
humana ex pag.* 252. & nouiſſimè alios referens
Hieron. Zeuallos *in tr. de cognition. per viam vio-
lent* gloſſ. 18. *ex num.* 88. & Doct. Melchior de
Valenc *d. tract.* 2. *cap.* 5. *num.* 9. *& ſequentibus.*

Vnde quidam in ea opinione fuerunt vt † que- 47
madmodum neceſſaria naturæ lege in taurorum,
aprorum, gallinaceorum cæterarumque animan-
tium genere, quæ corporis robore, atque audacia
alias ſui generis vincit, & excellit, eas huc illuc
ducit, ipſæque velut imperium habenti obſequun-
tur, & parent: ſic etiam inter homines is potiſſi-
mum imperet, regatque cæteros, qui corporis,
animique robore præſtantiſſimus ac valentiſſi-
mus eſſe videatur. Id quod his omnino ver-
bis à Polybio vetuſtiſſimo, & grauiſſimo au-
ctore Græcè traditur in initio *libr.* 6. & Bren-
nus Gallorum Rex ferociter Romanis reſpondit
apud Liuium *lib.* 5. & Plutarch. Camillo, & Ten-
cterorum legati apud Tacit. *l.* 10. *Annal.* & Ioſeph.
Ieroſolymitanis deditionem ſuadens, *lib.* 5. *de bello
Iudaic. cap.* 20. & Ariſtid. in plutibus locis, quæ ſo-
litâ eruditione congeſſit Pet. Fab. *lib.* 2. *Semeſtr. c.* 2.
pag. 25. *&* 26. *& lib.* 3. *cap.* 14. *in princip. pag.* 191.

Sed licèt prædictæ iuris regulæ, & auctorum
ſententiæ ita generaliter ſumptæ veriſſimæ ſint, &
titulum, de quo agimus, ſufficienter probare, &
fulcire videantur: Nos tamen, qui illud tantum
† iuſtum, & legitimum iudicamus, quod iure, le- 48
gibus & ratione ex omni ſui parte ſubſiſtit, *l. quem-
admodum* 7. *C. de agric. & cenſ. lib.* 11. *l. legitima,
ff. de pactis, l. nec ex Prætorio, ff. de reg. iur.* Caſſiod.
lib. 9 *epiſt.* 1. nullatenus volumus, huius Noui Or-
bis imperium ob ſolam acquiſitionem bellicam,
de qua vltimò loco tractauimus, Regibus noſtris
aſſerere, niſi prius eadem bella iuſtè, legitimè
Indis inferri potuiſſe probauerimus; quod argu-
mentum

mentum in tota huius libri diſputatione proſequi-
mur.

49 Et enim † licèt damnemus & explodamus,
vt re ipſa damnamus,& explodimus Manichæo-
rum hæreſim, à Lutheranis renouatam, qui
ob nullam cauſam bellum etiam aduerſus Tur-
cas, hæreticos, & alios Fidei hoſtes inferre
licere affirmarunt, quam euidentibus rationi-
bus, & teſtimoniis conuincunt Anton. à Ca-
ſtro *lib.3.aduerſ.hæreſes, verb.Bellum*, Sebaſt.Me-
dices *in ſum.omn.hæreſ.1.part.eod.verb.* Lancelot.
Conrad. *in templo omn.iud.lib.1.§.4.verb.Infideli-
bus*. Ant. Rubeus *lib.2. aſſert. Catholic. aduerſ.
Eraſm.errore* 2. Gregor. de Valencia, qui latiſſi-
mè, & elegantiſſime loquitur,*tom.3.diſp.3.q.16.
punct.1*. Iulius Ferret.*in integ.tract. de iuſt. & in-
iuſt.belli*, Thom.Boz.*de ſign.Eccleſ.lib.17.cap.7.*
Suar.*tract.de charitat.diſp.13.ſect.1.*Camil.Botel.
de præſtantia Reg. Cathol. cap.32. num.115. cum
multis ſequentibus, Pat.Lorca *in 2.2.D.Thom.
ſect.3.diſp.52. num.8.* & plures alij ſtatim citan-
di, & relati à Cenedo *in d. Collectanea 59. ſuper*
Decretum, & à Ioan. Baptiſt. Valençuela *in di-
ſcurſ.ſtat.& bell.1.part.conſider.3.ex num.16.*& in
Monitorio contra Venetos, *7.part. num.56. &
ſeqq.* & à Nobis *infrà hoc lib.cap.10. num.37.* &
Freitas *d.tract.de Imp.Aſiat.cap.9.num.10.* Rectè
50 † tamen & certè affirmare poſſumus, & debe-
mus regulam illam iuris, quæ ſtatuit, ex com-
muni & naturali omnium gentium lege & intro-
ductione bella originem, & approbationem
habuiſſe, & vt ea, quæ in illis ab hoſtibus ca-
piuntur, victoribus cedant, de bellis vtique iu-
ſtis, & legitimè indictis accipiendam eſſe.

51 Bella etenim † iniuſta, & innocentibus im-
merentibus per ſolam violentiam, aut cupi-
ditatem illata, nullo modo ius Diuinum, Gen-
tium, vel Ciuile approbauit, neque dominium,
aut imperium aliquod legitimum inducere poſ-
ſunt, ſed potiùs magna latrocinia reputari de-
bent, & reſtituendi neceſſitatem important, vt
latiſſimè probant, & reſoluunt Theologi om-
nes poſt D. Thom. *in 2.2.q.10. art.8.* Lucas de
Peña *in l.vn.C.vt arm.vſus, lib.11.* Petr.Malferit.
apud Mandell. *conſ.769. num.13. cum ſequentib.
volum.2.* Alfonſ.à Caſtro *de iuſt.hæret.punit.lib.2.
cap.14.per totum*, Victoria *in relect.de iure belli*,
Bañez 2.2.q.4.*art.1.* Couarr. *in d.reg peccatum,
§.10. num.3.* Lancelot. *d.lib.1.§.3. verb. Bellum*,
Petr.Nauarr. *de reſtitut.1. par.lib.2.cap.3.n.258.*
Gregor de Valenc. *vbi ſup. punct.2. per totum*,
Balth.Ayala *de iure & offic.belli,lib.1.cap.2.* reli-
qui Auctores, qui de bello ſcripſerunt *in tract.
Doct.tom.* Borell. *d.cap.32. ex num.38.* Cuiacius
in l.vt vim,ff.de iuſt.& iure, Molin. *in eod.tract.
diſput 99. & ſequentib.* Lorca *diſp.52.* Cenedo
d.collect.59. Gabr.Vazq.*in 1.2.diſtinct.64.cap.3.*
Cardin. Tuſchus *pract. concl.iur.tom.1.verb.Bel-
lum, concluſ.34 & 35.* Ioan. Bapt. Valenquela *in
monit.contra Venetos, 7.part.num.60.61.65.120.
& ſeqq.* Simon. Maiol.*in dieb. Canicul. tom.3.col.
loq.2.de bellor.euent.ex pag.359.*Heronym. Cam-
panil.*in diuerſorio iuris Canon. rub.11. cap.24.
num.21.* & nouiſſimè plures alios recenſens Ze-
uall.*in commun.opin. tom.4. q.vlt. ex num.118.* &
Caliſt.Remirez *in tract.de lege Regia §.30.n.55.*
& Pat.Fr. Ioan. Marq. *in Gubernat. Chriſt.lib.2.
cap.35.pag.369. & ſeqq.* & D.Melchior de Va-
lenc.*d.cap.5.n.13.& 14.*

52 Quapropter † Vlpian.*in d.l.* vt vim, ita de-
mum bella probare videtur, ſi iniurias & dam-
na, quæ nobis inferuntur propulſent, vel illa-
ta vindicent, & reſarciant. Et idem docent
† Pontifices *in c.diſpar.23. q.8.cap. militare 23.* 53
*q.1.*vbi eam intentionem in bellis deſiderant, vt
ad malum vitandum, & bonum promouendum
irrogentur; quod mirè conuenit ſententiæ
† D. Iſidor.*lib.18.Etymol.cap.1.* vbi bellum iu- 54
ſtum definit: *Quod ex edicto geritur de rebus re-
petendis, aut propulſandorum hominum cauſa*: &
D.Aug.*lib.6. quæſt.q.10.*† relati *in cap. Dominus* 55
23.*q.2.* vbi ſic ait: *Iuſta autem bella diffiniri ſo-
lent,quæ vlciſcuntur iniurias, ſi qua gens, vel ciui-
tas, quæ bello petenda eſt, vel vindicare neglexe-
rit,quod à ſuis improbè factum eſt,vel reddere quod
per iniurias ablatum eſt*,& lib.22.cont.Fauſt. *Ad-
verſus iniuriam reſiſtentium gerenda ipſa bella ſu-
ſcipiuntur à bonis, ſiue Deo, ſiue aliquo legitimo
Imperio iubente.*

Et non minus verè, & † eleganter Idem D. 56
Auguſt.*lib.4 de Ciuitat.Dei cap.6.* reprehendens
Alexandri Magni inſatiabilem imperij ſui pro-
pagandi cupiditatem, & bella, quibus iniuſtè
totum Orbem hac ſola conſideratione vexabat,
ſic inquit: *Inferre enim bella finitimis, inde in
cætera procedere, & populos ſibi non moleſtos, ſola
Regni cupiditate conterere, & ſubdere, quid aliud,
quam grande latrocinium, nominandum eſt?* Et
poſteà illud vulgatum Pyratæ dictum comme-
morat, qui coram eodem Alexandro adductus,
cum interrogaretur, qua de cauſa mare infeſta-
ret? reſpondit: *Quid tibi Orbem terrarum habes
infeſtum? ſed quia ego exiguo nauigio facio, latro
vocor, tu autem, qui magna claſſe id facis, Impe-
rator*, quod & narrat Policrat.*lib.4. in princip.* &
Palac.*Rub.de obten.Nauarr.in fine proœmij.*Quam
ſententiam mutare potuit D. Auguſt. † *ex verb.* 57
Herodot. *lib.3.* vbi ſimiliter ait: *Qui iuſtus eſt,
non alienam regionem affectat, ſed ſua eſt conten-
tus; nec homines, à quibus nihil laceſſitus eſt, in
ſeruitutem redigit.*

Neque longè eſt † Seneca *lib.1. de beneſic.* 58
*cap.13.*vbi de eodem Alexandro loquens, ſic
habet: *At hic à pueritia latro, gentiumque va-
ſtator, tam hoſtium pernicies quam amicorum, qui
ſummum bonum duceret terrori eſſe cunctis mor-
talibus* Vbi melius eſſet, vt legamus, vel ſaltem
intelligamus. *Tam amicorum pernicies, quàm ho-
ſtium*, iuxta animaduerſionem Petr.Fabri, *lib.1.
Semeſtr. cap.23. pag.154.* Eaque prædonis indi-
cium & infamiam nunquam effugiet, vt rectè
obſeruat Noſter Matthæus Lopez Brano in terſo
illo, & eleganti tractatulo, quem de Rege &
regendi ratione conſcripſit *lib.1.fol.7.* vbi addu-
cit illud Poetæ:

Illic Pellæi proles veſana Philippi
Fœlix prædo iacet terrarum, vindice fato
Raptus, ſacratis totum ſpargenda per Orbem
Membra viri poſuere aditis.

Et conducit elegans oratio, quam Cineas
† ille, magni ingenij, & eloquentiæ vir, apud 59
Pyrrhum habuit, cum à bellis diſſuadere inten-
dens, quibus nullo iure, aut bono, ſed ſola
inanis gloriæ voluptate Italiam primò, mox Si-
ciliam, ac deinde totam Africam bello ſibi ſub-
iicere conabatur, vt refert Plutarc. in vita
eiuſdem Pyrrhi, & ex noſtris Borell. *d.cap.32.
num.87.*

Et illud † Antigoni Macedonum Ducis, de 60
quo apud eundem Plutarch. *lib.4.apophthegm.*
qui

qui Sophiſtæ cuidam librum de iuſtitia ſcriptum
porrigenti : *Deſipis*, inquit, *qui cum me videas
alienas vrbes armis vexantem, tamen apud me de
iuſtitia diſſeris*. Sentiens, nimirum illos, qui bellum
inferunt, nec poſſe, nec velle tueri iuſtitiæ leges;
prout etiam ex Noſtris obſeruat Menchaca *libr. 1,
controuerſ. illuſtr. c. 10. num. 6. & ſeqq.* vnde Salluſt.
in Catil. libr. 1. hoc vitium notans eleganter dixiſſe
videtur : *libidinem dominandi cauſam belli habent
& maximam gloriam in maximo imperio putant ſua
retinere priuata domus, de alienis certare Regiam
laudem eſſe.*

61 Quod verò † ſpectat ad aliam rationem primo
loco à nobis ſuprà relatam, & exornatam inuen-
tionis ſcilicet, & occupationis iſtarum regionum,
quà mediante legitimum earum Imperium, qui-
dam Noſtris Regibus tribuunt, parum quoque
ſufficiens M. Victoriæ. & Gregor. Lopez eſſe vi-
62 detur ; eò quòd illa iuris communis † & naturalis
regula; quæ dominium rerum omnium primis in-
uentoribus, & occupatoribus præbet, de rebus qui-
dem, & inſulis, aut prouinciis deſertis intelligen-
da eſt, & quæ anteà in aliorum hominum poteſta-
tem, & poſſeſſionem neutiquam perueniſſent, vt
conſtat *ex d. l. 1. ff. de acquir. rer. dom. & ſimilib.
ſupr. relatis*, & *ex d. §. fera, inſt. de rer. diu. ſ. ibi.
Quod enim antè nullius eſt, id naturali ratione oc-
63 cupanti conceditur* : quod in his † Noui Orbis In-
ſulis, & regionibus practicari non potuit, quæ de-
ſertæ non erant, ſed vt plurimum Barbaris iſtis
habitatoribus plenæ, & ab illis, primò quàm à
noſtris, inuentæ occupatæ, cultæ, & poſſeſſæ.
64 Qui ob hoc † verum, & proprium earum domi-
nium acquiſiſſe cenſendi erant, cùm iam inde à
primis Mundi temporibus, Deo ita diſponente, eis
in ſortem obtigiſſent. Quapropter dicere non poſ-
ſumus, eas in nullius bonis eſſe, vel Noſtrorum
Regum dominationem hoc dumtaxat titulo ſecurè
65 defendere non magis quàm † ſi ipſi Indi nos, &
Regna noſtra inueniſſent, & occupaſſent. Ius enim
66 naturale ; † & gentium omnibus hominibus, &
nationibus commune eſt, & æqualiter inter omnes
67 obſeruari & conſeruari iubetur, † *l. 1. §. ius natu-
rale*, & *§ ius gentium cum ſequentibus ff. de iuſt. &
iur. l. quod attinet 23. ff. de reg. iur.* ibi : *Quia quod
ad ius naturale attinet, omnes homines æquales ſunt,
l. hos accuſare 12. §. penult.* ibi : *Sed cùm natura
communis eſt, ſimiliter & in eos animaduertitur, ff.
de accuſationib. capite ius naturale, 1. diſtin-
ctione.*

68 Qua de cauſa † ius iſtud ab Iſocrate, Seneca,
Apuleio, Lactantio, & aliis bonis Auctoribus,
quorum verba latè refert Petr. Faber. *lib. 2 Semeſt.
cap. 7. in fin.* paſſim appellatur : *Communis omnium
hominum lex, commune ius totius generis humani &
69 commune in humanitatis*. Et ex † hoc iure ſepara-
tionem gentium; prouinciarum, Regnorum, atque
vrbium occupationem & conditionem dominio-
rumque introductionem & diuiſionem initium ha-
buiſſe, certiſſimum eſt, rerum vſu, & humanis ne-
ceſſitatibus ita exigentibus, quæ colluuionem mul-
torum in vnum locum coactam ferre non pote-
rant, neque eorumdem bonorum communionem,
70 quæ † ſemper rixas, & diſcordias producere ſolet,
71 vt conſtat ex † diuiſione vrbium, & poſſeſſionum
facta per Cain ante diluuium, & per Nembroth
poſt diluuium quæ habetur Geneſ. 4. & 10 & alia,
quæ interceſſit inter Abraham & Lot, Geneſ. 13.
& ex traditis à Beroſo *lib. 4. de ſl rib. Chald.* Io-
ſeph. *lib. 4. antiquit.* D. Aug. *lib. 16. de Ciuit. Dei, c.*
17. Tertul. *lib. de pallio, cap. 2.* Pineda *in Monarch.
Eccleſ. lib. 1. cap. 11. §. 3. fol. 57.* & ex noſtris Iuriſ-
conſ. † *in l. ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iur.* vbi no- 72
uiſſimus Ægid Benedict. *1. tom. cap. 3. ex num. 5. §.
ius autem, inſt. de iur. natur. cap. ius naturale, & cap.
ius gentium, 1. diſtinct. iuncta* † *l. ſi vnn pater 69. §.* 73
dulciſſimus, ff. de legat. 1. ibi : *Cum diſcordiis propin-
quorum ſedandis proſpexerit quas materia commu-
nis ſolet excitare*, & aliis, quæ circa hoc congerit
Tiraq. *de primogen. q. 4. num. 27.* Roxas *in epit. ſuc-
ceſſ. cap. 5. num. 37.* Hieron. Sauaro *in notis ad Si-
don. Apollinar. pag. 223. &* Caſtel de Bobadilla *in
Polit. lib. 1. c. 1. n. 19.*

Idemque obſeruat, & ex profeſſo diſſerit † Ari- 74
ſtot. *lib. 1. Polit. cap. 1. & 2. & lib. 2. c. 3. lib. 3. c. 15.
& lib. 5. cap. 10.* & ex Theologis, D. Thom. *in 1. 2.
q. 95. art. 4. & lib. 1. de Regimin. Princip. cap. 1. &
in 2. 2. q. 66. art. 2.* vbi Caiet. & alij, Sot. *lib. 4. de
iuſt. & iur. q. 3. art. 1. concl. 3.* Molin. *in eod. tract.
diſp. 20.* P. Ferdin. Rebell *de oblig. iuſt. lib. 1. q. 2.
ſect. 4. pag. 12* P. Ioann. Salas *de legib. diſp. 2. ſect. 3.*
P. Fr. Ioan Marq. *in Gubern Chriſt. lib. 1. c. 12. & 13.*
& alij plures relati per Greg Sayrum. *in Claui Re-
gia lib. 9. cap. 8. num. 15* Ex iuris interpretibus, Bart.
num. 9 Iaſ. *14.* & eleganter Cuiacius, & alij anti-
quiores, & recentiores *in d. l. ex hoc iure*, Inno-
cent. *in c. quid ſuper, de voto*; Bal. *in l. in reb. C. de iu-
re dot.* Alex *in l. cùm heredes, ff. de acq. poſſ.* Romu-
leus *in l. 1. num. 16. eod. tit.* Felin. *1. 45* Dec. *n. 122.*
Berni. *145. in cap. quæ in Eccleſiarum de conſtit.*
Greg. Lop. *in l. 2. tit. 1. p. 2. gloſſ. 6.* Hieron. *de* Mon-
te *de finib. regund. cap. 3 & 4* Tiraq. *d. q. 4. num. 27.*
Nauarr. *in cap. nouit. de iudiciis, notab. 3. num. 150.
cum ſeqq.* elegantiſſimè Franc. Conanus *lib. 1. com-
ment. cap. 5. 6. & 12.* Pincl. *in rub. C. de reſcinden.
vend. 1. p. cap. 1. num. 16. & cap. 2. num. 4* Menchaca
in præfat. controuerſ. illuſt. num. 105. & cap. 1. n. 25.
Aluar. Valaſc. *de iure emphyt. 1. p. q. 5. n. 4.* Pet. Greg.
lib. 1. de Repub. c. 2. Molin. *de primog. lib. 2. cap. 7.
num. 29.* Menoch. *conſ. 1. num. 396. & conſ. 188.
n. 54. & de præſumpt. lib. 5. præſumpt. 10. à num. 12.*
Carol. Tapia *in rub. de conſtit. Princip. à num. 50.*
Bobadilla *in Polit. d. lib 1. cap. 1. num. 4. & ſequent.
& num. 19.* Simon. Maiol *in dieb. Canicul. tom. 4.
colloq. 4. pag. 255.* & nouiſſimè Caliſt. Remirez *in
tract. de leg. Regia. § 30. num. 17. & 19.* & in noſtræ
quæſt. terminis Epiſc. Chiapenſis *in tract. compro-
bat. ſup. dominij Indiarum, fol. 39. & ſequent.* M.
Victoria *d. relect. 1. de Ind. inſulanis ex num. 4. &
num. 29 verſ. Et ideò alius titulus*, Greg Lop *in d.
l. 2. tit. 23. p. 2.* Hieron Zenall. *in tract. commun.
tom. 4. q. fin. ex num. 19.* & Ant. Scappus *lib. 2. de
iur. non ſcript. c. 2.* Vbi diſputat an hæc dominio-
rum diuiſio etiam infidelibus ſit ſeruanda ?

Quod ſi quis † altiorem, & antiquiorem ori- 75
ginem dictæ diuiſionis prouinciarum, & dominio-
rum ſumere velit, eam non ſolùm naturali homi-
num iure, ſed Diuino potius conſtitutam, & in-
ductam exiſtimans, vt ex Geneſ. *cap. 1.* Eccleſiaſt.
cap. 17. Sapient. *cap. 9.* & aliis ſacræ Scripturæ
locis nouiſſimè præter alios probare conatur D.
Marta *in tract. de iuriſdict. 1. part. cap. 1.* & ante
eum Epiſcop. Chiapen. *in d. tr. comprobat. fol. 41. &
ſequent.* Quibus alludit fabula † illa Platon in li- 76
bro Sophiſtæ, dum tradit, quòd cùm fatale tempus
generationis hominum aduenisſet, Dij, qui eos ex
igni, terraque finxerunt, Promethæo, Epime-
thæoque mandarunt, vt ſuas cuique generationi
prouincias, vrbeſque diſtribuerent. Hoc † diuinum 77
ius multo magis innumerabile, & inuariabile eſt,
&

& omnibus, & ab omnibus æqualiter obſeruan-
dum.*cap.ſunt quidam 25.q.1. cap.1.diſt.5.cap. quæ*
contra mores, diſtinct.8. cap. iubemus 16.q.3.cap.
celebritatem, de conſecr. diſtin. 3. §. ſed naturalia,
inſt.de iur.natur. cum aliis, quæ tradunt Doctores
ibid. Clau. Prat.*lib.3.gnoſ.gen.iur.tit.2.c.pag.158.*
Pat.Suar.*de legib.2.cap.13.&* P.Salas *in eod.tract.*
diſp.5.sect. 7. ex pag. 82. Atque adeò terras; quas
infideles iſti Diuina prouidentia ſortiti ſunt, eiſdem
78 auferre non debuimus: ſed potius † ſecundùm
præcepta eiſdem Diuini iuris liberas, & ſaluas re-
linquere, iuxta illud Exod.20.& Deuterop 5: *Non*
furtum facies, non concupiſces domum, aut agrum
proximi tui, nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum,
non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæ
illius ſunt. Cui conueniunt alia ſacræ Scripturæ,
& ſanctorum Patrum teſtimonia à Gratiano con-
geſta *in cauſa 14.q. 5. & 6. &* verba Caſſiodori
79 *lib.9.epiſt.3.* vbi ait: † *Aurum per bella quærere,*
nefas eſt, per maria periculum, per familiaritates
opprobrium; in ſua verò natura honeſta ſunt lucra,
per quæ nemo læditur, bona benè quæruntur quando
de nullo domino abrogantur.

80 Sed quamuis ſuperior inuentionis, & occupa-
tionis titulus per ſe ſumptus, parum, vt diximus,
prodeſſe videatur quoad illas Indiarum prouincias,
& regiones, quæ tunc, cùm ab Hiſpanis dete-
ctæ, & occupatæ ſunt, certos Reges, & dominos
81 habuerunt. Cùm tamen in † lato hoc, & immen-
ſo terrarum ſpatio, quod eorundem Hiſpanorum
labore, & induſtria repertum, & perluſtratum eſt,
multa loca inhabitata eſſent, ad quæ vel Indi ipſi
nondum peruenerant, vel deſerta & inculta reli-
querant, vt paſſim quotidianis experimentis co-
gnoſcimus, & narrant auctores, qui de eiſdem pro-
uinciis ſcribunt: Affirmandum vtique eſt, ſaltem
quoad hæc præfatum titulum, vtilem & legitimum
82 eſſe, vt idem † Mag. Victoria concludit *in relect.2.*
de Indis, circa finem dum ait. *Item multa etiam*
ſunt, quæ ipſi pro deſertis habent, vel ſunt commu-
nia omnibus volentibus, occupare, & Pat. Molin.
de inſt. & iur.tract.2.diſp.34.col.165.& 168. vbi
83 de Luſitanorum nauigationibus agens, ait: † eos
anno 1446. reperiſſe inſulas Viridis Promontorij,
quas veteres Heſpetides appellarunt, eaſque vacuas
inueniſſe, & colere, atque habitare cœpiſſe. *Quo*
fit, inquit, *vt gentium iure; Luſitanorum dominio,*
tanquam primo occupantium legitime acceſſerint.
Et ann. 1473. ſuis nauigationibus progredientes
reperiſſe ſub linea Æquinoctiali inſulam D.Tho-
mæ ſimiliter vacuam: *Quam colere, & inhabitare,*
gentiumque iure tanquam primò occupantium legi-
timè poſſidere cœperunt.

84 Idem quoque tradit, † & illuſtrat Thom.Boz.
de ſin.Eccl.Dei, lib.20.cap.7.ſign.88.pag.338. vbi
inter alia argumenta quibus Eccleſiam Dei ex-
cellere probat, illud vrgentiſſimum eſſe inquit,
quòd per eius alumnos, ac ſtudioſos innumera
terrarum ſpatia prius deſerta, inculta, & horren-
tia, quæ ferarum potius erant cubilia, quàm ſedes
hominum perluſtrata, & occupata fuerint, & ca-
ſtris vrbibuſque ædificatis ornata, & omni agri-
culturæ ratione exculta. Viderique Deum iter Ca-
tholicis oſtendere, vt quas ipſe terras habitabiles
effecit, ipſi habitationibus repleant. Et ad hoc pro-
bandum, poſt enumeratas alias regiones, luculen-
85 tiſſima huius veritatis exempla relucere inquit, † in
inſolis Ternatis, Canariis, Capitis Viridis, & in
latiſſimis etiam regionibus Indiarum, ſiue Orien-
tem, ſiue Occidentem Solem vel Auſtrum Bo-
ream ue ſpectantibus. Sicque † impletum fuiſſe 86
illud Iſai. 58. *Et ædificabuntur in terra deſerta ſæ-*
culorum, fundamenta generationis & generationis
ſuſcitabis: & cap. 32. Erit deſertum in carmel.
& carmel in ſaltum reputabitur, & habitabit in
ſolitudine iudicium, & iuſtitia in carmel ſedebit:
& cap. 37. Lætabitur deſerta, & inuia, & exul-
tabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium. Germinans
germinabit, & exultabit lætabunda, & laudans:
Gloria Libani data eſt ei, decor Carmeli, &
Saron.

In cuius veriſſimæ doctrinæ comprobationem,
vltra prædictos Auctores, & ea quæ generaliter
de iure primæ inuentionis, & occupationis ſuprà
retulimus, † expendi poteſt magis ſpecialiter reg. 87
tex. *in d.§ fera, inſt.de rer.diuiſ. vbi* Balduin. quæ-
rit, an eadem ſemper manſerit libertas occupandi
loca deſerta, & inculta, cuiuſmodi paſſim multa
ſunt? & ſubdit: † *Et ego quidem crediderim, &* 88
adhuc eſſe debere induſtriæ præmia, vt fiant occu-
pantis, & excolentis, idque Reipub. vtilius
eſt.

Quibus adſtipulatur, quod notanter inſinuat
Bartol. *in l.rem quæ nobis, num.4.ff.de acquir.poſſ.&*
in l.ſi duo, in fine princ.ff.vti poſſid. nimirum, fun-
dos, † qui nunquam apparent fuiſſe culti, præ- 89
ſumi debere, in nullius bonis fuiſſe, & ſic primò
occupanti concedi. Quam doctrinam ſequitur Iaſ.
ibidem *n. 32.* Bald. *in rub.de præſcript.col.3.* & eius
auctoritate motus tenuit magis notabiliter Aretin.
in l. 1. in princip. 2. notab. ff. de acq.poſſ. Quod
† etiam ſi res immobiles ſint intra territorium, vel 90
diſtrictum alicuius ciuitatis, vel Regni, ſi tamen
non extat memoria, quòd prædicta bona fuerint
per aliquem culta, & occupata, non dicentur eſſe
populi, vel Principis, ſed potius in nullius bonis
eſſe iudicabuntur & ſic primo occupanti conce-
dentur. Atque ita dicit ſe conſuluiſſe in cauſa Epiſ-
copi Mantuani, & de hac doctrina multum glo-
riatur, *in d. l. rem, quæ nobis, & in conſ.15.incip.*
Reuerendiſ. Domine. Quæ tamen in ſpecie ab eo
propoſita, & generaliter accepta, falſa quidem vi-
detur, & ideò ſemper in praxi damnatur vt reſol-
uunt Paul.Caſtrenſ.& Bart.Socin. *in d.l.1.ex n.17.*
idem Caſtrenſ. *conſ.259.* in cauſa quæ vertitur, idem
Socin. *conſ. 89. & conſ. 12.* Quia † ex antiqua 91
poſſeſſione, vel conceſſione territorij, vel caſtri,
quidquid intra illius fines includitur, ad Principem,
vel vrbem, cuius eſt caſtrum, pertinere videtur,
vt colligitur *ex l. æde ſacra, §.fin.ff. de contrahend.*
empt. Ioan. Fab. *in l.cunctos populos, C.de ſacros.*
Eccleſ. Bald. *in rub. C. de contrah. empt. verſ. 22.*
quæro, Corneo *conſ.247.vol.2.* Oldrad. *conſ.121.*
Chaſſao. *in conſuetud. Burg. rub. 9. §. 4.* Gregor.
Lop. *in l.7.tit. 20. par. 3.* Auendañ *de exequend.*
mand.1.p. cap. 4. num. 4. & 5. Bobadill. *in Polit.*
lib. 2.cap.16.num.52.& 53. & latiſſimè Mieres de
maiorat. *4.p.q.* au. *ex num. 48.* vbi practicabiliter
docent, quòd † ſi ciuitas, aut villa, vel dominus 92
vaſſallorum non habet territorium ſpecialiter deſi-
gnatum, omnes terræ, ſiue ſint herbidæ & incul-
tæ, ſiue montuoſæ ad Regem in dubio ſpectabunt,
quas Hiſpano vocabulo, *Realengas* nominare ſole-
mus: & in eis Reges † ſuam intentionem funda- 93
tam habere videntur. Quod & † apud antiquos 94
obtinuiſſe non malè conijcere poſſumus ex Hero-
diano in vita Imp. Ælij Pertinacis, vbi refert,
eam quidquid in Italia, aut vſquam gentium incul-
ti ſoli eſſet, permiſiſſe occupantibus, colentibuſque
donata ſingulari beneficio immunitate decem
annorum.

annorum. Et ex Appian. Alexand. *lib.1.* dum ſcri-
95 bit, † decimam partem fructuum Reipub. ſolitam
pendi pro vectigali eorum agrorum, qui deſerti ad
culturam redigerentur.

96 Planè † ſi huiuſmodi terras à Regibus, ciuita-
tibus vel alijs inferioribus dominis omninò dere-
lictas fuiſſe, probari poſſet; tunc abſque dubio
dicendum eſſet, liberè & ſecurè occupantibus ce-
97 dere. Qui enim res ſuas † deſerit, aut pro dereli-
cto habet, donare videtur, ideóque continuò oc-
cupantium fiunt, *l.1 ff.pro derelict.* eiſdem quip-
98 pe † modis noſtræ eſſe deſinunt, quibus adqui-
runtur, *l.2.& 4.§.hoc amplius, l. quicumque, & l.
qua ratione.§.vlt.ff.de adquir.rer.dom.§.pen.& vlt.
inſt.de rer.diuiſ. l.quemadmodum, § 1. ff de noxal.
act.l.quod ſeruus*, vbi Bartol.*ff.de ſtipul.ſeruor.l.36.
tit.5.p 1, l.49.tit.28.p.3.* vbi Gregor. Lop. *& in
l.26.tit.31.part.3.verb.Poblaſſe.* : Rip.*in d.l. rem
qua nouus, num.* 37. Aymo. Parmenſ. *in tract. de
iure alluuion. lib.1. c.6. num.9.* Petr. Greg.*lib.20.
Syntagm.cap.2.num.3.* Petr. Gilkenius *in tract. de
praſcript 2.part.memb.2. cap.20* Caliſtus Remir.
de lege Regia, §.26.num.55. Borrell. *de Magiſtr.
lib.4.c.12.*Auendan.*d.c.4. num.7.verſ.Hodie verò.*
99 Vbi reſoluit † in multis Caſtellæ partibus vigere
conſuetudinem, quòd primò occupans terras, quas
deſertas, incultas, ſiue, vt dicunt, herbidas inuenit,
ſibi eas in perpetuum acquirat.

100 Eámque † conſuetudinem ſi immemorialis ſit,
ſeruandam eſſe affirmant plurimi Auctores, quos
refert Aymon. Crauet.*in tract.de antiq. temp. 4.p.
num.* 148. Couar. *in regul. poſſeſſor. de regul. iur.
in 6.2.p.§.1. num.7.* Guid. Pap. & eius additiona-
tor, *decis.* 408. Burgos de Paz *conſ.* 15. *num.* 12.
cum ſequent. Maſcard.*de probat. lib.1. concl.* 279.
num.11.& Mieres *d.4.part. quaſt.20. num.* 52. *in*
101 *vltima impreſſione.* Et eſſe faciliorem † alienatio-
nem, & acquiſitionem huiuſmodi locorum, quàm
aliorum, tradit Felin. *in c.ad audientiam, de praſcr.*
& Mandel *conſ.62.n.33.lib.1.*

102 Eadem quoque ratione ſubſiſtit, † quod de
agris deſertis habetur *in l. quicumque 71. iura 14.
C.de omn.agro deſert., lib.* 11. dum ſtatuunt, no-
103 uis † poſſeſſoribus, & cultoribus poſt biennij la-
pſum perpetuo, ac priuato iure applicandos eſſe,
velut ſi eſſent domeſtica & auita ſucceſſione quæ-
ſiti, vbi Bartol. Ioan. de Platea, Iacob. Rebuff. &
alij, & Ant. Corſet.*in ſingul.verb.Occupatio*, meri-
104 tò notant, in eorum iurium ſpecie † non incidere
occupantem in pœnam *l. cum quarrebatur. & l. ſi
quis in tantam. C. unde vi.* cum à prioribus domi-
nis derelicta, & quoad poſſeſſionem. & dominium
105 amiſſa, impunè ab alijs occupari potuerint. † Et
quia agriculturæ fauor, & tributorum, quæ ex il-
lis prædiis ſoluenda erant Principi, vel Reipubli-
cæ, ſuadebat, ne ea vacantia, & inculta relinque-
rentur.

106 Quapropter † & illud inductum fuit, vt etiam
cum mala fide, aut ſaltem cum ſcientia noui culto-
ris, qui alienum prædium occupauit, retentio, &
præſcriptio illius per ſpatium biennij concedatur,
etſi admonitio veteris poſſeſſoris præceſſerit, ſex
tantùm menſes habet ad repetendum agrum, quem
incultum dimiſerat. Vt habetur *in d. l.locorum*, &
107 in aliis *ſuprà* citatis, circa quas † vltra Doctores
ibidem, ita notanter ſignauit Bart.*in l.Celſus ff.de
vſucap.* Felin & Doct.per text.ibi *in c.1.de praſcr.
& in rub. ead. col. 4. verſ.Non fallit:* Iaſ.*num.*33.
Rip.*c.37.in d.l.rem qua nobis*; idem Rip. *in tract,
de peſte.num.*20.*col.*2.idem Iaſ.*in §. omnium, n.*72.
inſt.de action. Balbus *in tract.de praſcript. fol.*231.
*col.*2.Montalu.*in l.1.tit.11. lib.2. fori, & in l. 9.
tit.29.p.3.*Greg.Lop.*in d.l.49.tit.28. p.3.* Couar.
Reg.poſſeſſor.1.part.§.11.num.8. Cuiac. *de diuerſ.
praſcript.c.18.& 21.*& Petr. Gilkenius *d.tract. de
praſcript.1.part.memb.2.c.2.n.7.*

Et hoc modo † ac ſenſu acceptus hic titulus 108
inuentionis & occupationis, de quo ſermonem
iniuimus, ſatis quidem ſecurus & legitimus eſſe
videtur. Neque ei officiunt leuia quædam & com-
munia argumenta, quæ opponit Incognitus *in
libro Maris liberi, cap.* 5. quibus aliter etiam re-
ſpondet Seraph. Freit. *de Imp. Aſiat.c.*3.10. *&* 11.
quem Lector adire, & cum his noſtris ſcriptis
componere facile poterit.

CAPVT VII.

De quarto titulo, qui ex barbaris & incultis Indorum moribus ab aliquibus ſumitur, ob id iuſtè debellari & ſubiugari potuiſſe cenſentibus: Pro quorum opinione plurima latè, & nouè conſiderantur.

SVMMARIVM.

1 *Barbariem & feritatem Indorum iuſtum titulum præbere, videri, vt bello domari, & ſuis imperiis priuari poſſint.*
2 *Auctores citantur, qui hunc titulum barbariſmi, & feritatis Indorum probare videntur.*
3 *Barbarus nomen varias habet ſignificationes.*
4 *Barbaria prouincia, quæ hodie dicitur* Berberia, *vnde ſic dicta? remiſſiuè.*
5 *Barbari propriè dicuntur, qui ingenio nimis obtuſo & fero ſunt, & à naturalis rationis regulis deuiant.*
6 *Barbarus nominis etymologia.*
7 *Barbari vt bruta furioſo impetu ducuntur ad ea, quæ appetunt.*
8 *Ferarum nomen cur impoſitum ſit brutis animantibus?*
9 *Bruta animalia nihil habent rationis, aut prudentia, vt falsò quidam exiſtimarunt.*
10 *Reuer. P. M. F. Ant. Perrerius Benedictinus laudatur.*
11 *Bruta an loqui poſſint, vel humanum ſermonem intelligere? remiſſiuè.*
12 *Brutis propriè non dicitur inferri vis, aut iniuria.*
13 *Barbari, & impoliti homines brutis æquiparantur, & ſub eorum appellatione in ſcriptura, & alios Auctoribus deſignantur.*
14 *Saracenos beſtias appellauit Oldrad.*
15 *Alphonſus Arragoniæ Rex barbaros non homines, ſed homones cum Ennio appellabat.*
16 *Homines non ex ſolo aſpectu, aut forma, ſed ex ratione prius iudicandi ſunt, quæ eos Deo ſimiles, & aliorum animalium dominos reddit.*
17 *Homo dicitur paruus mundus, quia de natura omnium creaturarum mundi participat, & quomodo?*
18 *Auctores plures congeruntur, qui de natura, & diffinitione hominis agunt.*
19 Lex in pecudum, ff. de vſur. lex in iſſimè, de ædil. edict. & §.in pecudum, inſt. de

ter.diuiſ. exornantur, & num. 55. Blaſius Robles de Salzedo citatur, & laudatur, ibidem.

10 *Natura varias quotidie formas edere conatur.*

21 *Monſtra plura, humanam effigiem referentia reperta ſunt, tum terreſtria, tum marina, & aerea, & qui de eis agant.*

22 *Ciceronis locus expenditur, vbi hominum, & belluarum diſcrimen eleganter proponit.*

23 *Homines barbari, & indocti appellatione hominum digni non videntur, & lignis ac lapidibus comparantur, & n. 25.*

24 *Pœna tolerabilior eſt, viuere non poſſe, quam ſcire.*

26 *Boetij carmina referuntur, in quibus hominum, & belluarum diſcrimen apponit.*

27 *Indi Occidentales vt plurimum barbari, ſylueſtres, & belluis ferè ſimiles erant.*

28 *Indorum Occidentalium barbaries, feritas, & ruſticitas teſtimoniis plurimorum auctorum comprobatur.*

29 *Ioſephi Acoſta de Indorum Occidentalium ruditate, & feritate iudicium.*

30 *Ludouicus Legionenſis grauiter exprimit feritatem, barbariem, & incultos mores Indorum Occidentalium.*

31 *Ioannes Boterus plura de Indorum Occidentalium barbarie, & incapacitate recenſet.*

32 *Indi aliqui reperti ſunt, qui vltra quinque numerare neſciebant.*

33 *Thom. Bozius Eugubin. Indorum Occidentalium barbariem, & incultos, ac ferinos mores ſæpiſſimè exaggerat.*

34 *Indos omnes Occidentales barbaros, ſqualidos, & abiectiſſimos eſſe ſcribit Fr. Greg. Garcia Dominican.*

35 *Ant. Herrera multa paſſim prodit de barbarie & feritate Indorum Occidentalium.*

36 *Indi inſulæ Hiſpaniolæ & Cubæ, & alij, ob ruditatem & memoriæ defectum nihil, aut parum in diſciplina Chriſtiana proficiebant.*

37 *Indi plures in montibus, & ſpeluncis ſe abdebant, ne ad Chriſti doctrinam ſuaderentur.*

38 *Indos olim nonnulli veros homines non eſſe, nec Fidei Chriſtianæ capaces, ſibi perſuaſerunt.*

39 *Indorum eximiam & inſuperabilem barbariem, ac feritatem, & alia plurima animi, & corporis vitia coram Imper. Carol. V. Epiſcopus Darienis Fr. Thom. Orticius, & alij vehementer exaggerarunt.*

40 *Indi barbas ſibi expilabant, corpora pingebant, ægrotos deſerebant, & ab humanis & politicis moribus abhorrebant.*

41 *Caribes, Canibales, & Chichimeci & Chontales omnium feriſſimi, & barbariſſimi ſunt.*

42 *Indi nauigia Hiſpanorum valdè mirati ſunt.*

43 *Equos, & Hiſpanos eis inſidentes Indi vnum corpus eſſe putarunt, & qualiter hunc errorem agnouerint?*

44 *Bombardæ, & ſcopleti magno terrori Indis fuerunt.*

43 *Indorum de litteris, & ſcriptura Hiſpanorum admiratio, & iudicium.*

46 *Hiſpanos ſaltantes Indi vehementer mirabãtur.*

47 *Indorum ſimplicitas, & barbaries multum aliquando Hiſpanis profuit.*

48 *Eclipſis Lunaris obſeruatione qualiter Indos deluſerit Columbus.*

49 *Hiſpani ab Indis immortales habiti, & Solis filij reputati ſunt.*

50 *Hiſpani cur ab Indis Peruanis dicti fuerint Viracocha.*

51 *Barbaries, & feritas antiqua Indorum Occidentalium cuiuſdam Poëtæ carminibus explicatur.*

52 *Barbari homines, ex ſententia Ariſtot. & aliorum, ſerui ſunt, & ad ſeruiendum nati & cogi poſſunt, vt prudentioribus pareant.*

53 *Venatoriam bellicæ artis partem concedit Calcagninus aduerſus barbaros, qui feros mores deponere nolunt.*

54 *Ariſtotelis doctrinam, Barbaros natura ſeruos eſſe, tradentis, plurimi Auctores explicant, qui recenſentur.*

55 *Homo ob excellentiam mentis, & rationis cæterorum animalium dominus à Deo conſtitutus fuit.*

56 *Stulti & barbari ſapientioribus, & politioribus ſubiici debent.*

57 *Seruitutem naſci in manu imprudentis, quo ſenſu dicatur,* Prouerb. 1. & 26.

58 *Sapientes ſolos vera libertate gaudere, & inſipientes eorum ſeruos eſſe, grauiter oſtendit D. Ambroſ.*

59 *Cham cur effectus fuerit ſeruus fratrum ſuorum?*

60 *Iacob ſapientia meritò prælatus fuit fratri ſeniori.*

61 *Eſau idem ſignificat, quod ignorans.*

62 *Inſipientiam deteriorem ſeruitute eſſe, quibus rationibus probet D. Ambroſ.*

63 *Populis ſemper præficiendi ſunt Rectores ſapientes, & quare?*

64 *Bella licita dicuntur ea, per quæ victis conſulitur & pietatis, ac iuſtitiæ obſeruatio procuratur.*

65 *Improbis, & barbaris hominibus melius, & vtilius eſt ſeruire, quàm dominari, ex D. Auguſt.*

66 *Indorum barbarie, & feritate ſuppoſita iuſtum, & ipſis valdè vtile fuit Hiſpanorum imperio gubernari, & num. 79.*

67 *Indi, qui nunc ſunt, fortunatiores antiquis dicĩ poſſunt.*

68 *Barbari ab Alexand. victi beatiores fuerunt ſecundum Plutarch. quam qui eum effugerunt.*

69 *Æthiopum, qui à Luſitanis adſportantur, ſeruitus, multis aliis bonis compenſatur, quæ ea mediante recipiunt.*

70 *Iniuriæ ſunt, quibus gratia debentur.*

71 *Manumiſſionis alapa, & iniuriæ fœlices vocantur a Claudiano.*

Lex vlt. C. de emancip. liber. *illuſtratur*, ibid.

72 *Romani multum laudantur ob gentes barbaras & efferas, quas belluis domuerunt, & politicas reddiderunt.*

73 *Romanis ſui imperij augmentum ob bonos mores, & leges, quibus ſubditos gubernabant, & excolebant, meruiſſe dicuntur.*

74 *Romanorum imperium legitimum, & Dei permiſſione quæſitum, & ab Eccleſia approbatum fuiſſe, plures affirmant.*

75 *Gothi cur nomen & gloriam Romani imperij abolere deſierint?*

76 *Hiſpani*

76 *Hiſpani longè ſuperant Romanos in bonis, quæ ſubactis à ſe Indis communicarunt.*
77 *Indi antea barbari & efferi, hodie Hiſpanorum cura, religione, & bonis moribus, atque artibus admodum pollent.*
78 *Hiſpana gens plures barbaras, & efferatas nationes excoluit, quam reliqua mundi.*
80 *Indi ſuppoſito quòd natura ſerui eſſent, iuſtè ſuis imperiis, & bonis ſpoliari potuiſſe, videntur.*
81 *Serui nihil proprium habere poſſunt.*
82 *Serui ſine domino, & pro derelictis habiti, à quocunque occupari poſſunt.*
83 Lex quod ſeruus, ff. de ſtip. ſeru. & lex ſi vſumfructum, ff de lib. cauſ. *exornantur.*
84 *Indi etiam ſub propriis Regibus conſtituti ab illorum imperio eximi potuerunt.*
85 *Regere qui ſe ipſos non valent, alios regere non debent.*
86 Lex ſic eueniet, ff. de adult. lex homo liber, §. fin. de acquir. rer. dom. lex vlt. C. de legit. tut. *expenduntur, & exornantur.*
87 Cap. indecorum, de ætat. & qualit. ord. *illuſtratur.*

1 SVPERIORI titulo † ille alter à nonnullis ſubiici ſolet, qui ea ipſa Indorum, has Auſtrales, & Occidentales regiones habitantium, natura & conditione deſcendit. Aiunt namque ita feros, barbaros, incultos, & agreſtes, vtplurimùm, repertos fuiſſe, vt via hominum appellatione digni viderentur; ac proinde & potuiſſe, & oportuiſſe noſtris Regibus ſubiici, & ſupremo Imperio, iuriſdictione, & gubernatione ſuarum prouinciarum, ac perſonarum priuari, vt ſic tandem ad humanitatem, & ciuilitatem adducti, Chriſtianæ Fidei & religionis capaces reddi valerent.
2 Quem † titulum inter præcipuos Apologiæ ſuæ conſideraſſe dicitur Ioan. Gineſius Sepulueda, & expreſsè refert & ſequitur Marquard. de Suſanis *in tract. de Iude. & Infidel. 1. part. cap. 15. num. 1.* Ioan. Maior. *in 2 Sentent. diſtinct. 44. opin. 3.* Alphonſ. Guerrer. *in Specul. Princip. cap. 31. num. 5. & ſequentib.* Ioan. Boter. *in relat. vniuerſ. 4. part. lib. 3. ex pag. 65.* Thomas Bozius *de ſign. Eccleſ. lib. 8. cap. 5. pag. 309. & lib. 10. cap. 13.* Et de eius veritate ſub quibuſdam diſtinctionibus inquirunt Victoria *in 1. relect. de Indis, num. 4. & num. 20. cum ſeqq.* Greg. Lopez *in l. 2. tit. 23. part. 2. gloſſ. 3. col. 2. verſ. Subdit etiam, & col. 3. verſ. Præterea. & col. 6. verſ. Et poſtea quam, & col. 14. verſ. Alius titulus:* Dom. Bañez *in 2. 2 q. 10. art. 10. col. 533. verſ. Arguitur tertiò.* Egóque pro eius comprobatione, & illuſtratione hæc, quæ ſequuntur, argumenta, ſatis, ni fallor, efficacia perpendo

3 Primum, † quia licèt veteres hoc nomine *Barbarus* variè vti ſolerent, pro iis, qui linguam Græcam, vel aliam quam loqui conabantur, non benè callebant, nec pronunciabant: vel pro iis, qui Græci non erant, aut Imperio Romano non parebant, vt conſtat ex D. Paul. *ad Roman. 1. & 1. ad Corinth. 14.* Platon. *in Polit.* Varrone *lib. 6. de ling. Latin.* Strab. *lib. 14.* Agellio *lib. 5. noct. Attic. cap. 2. l. penult. ff. de bonis damnat. l. nullibi 26. Cod. de Epiſcop. & Cleric. l. vlt. Cod. de poſtlimin. reuerſ.* cum aliis, quæ tradit Alciat. *in l. ſcrinij, Cod. de Palatin. ſacr. largit. lib. 1.* Turneb. *lib. 2. aduerſar. cap. 18.* Gent Heruet. *in not. ad Clemens. Alexand. pag. 4.* Lorin. *in Act. Apoſt. cap. 1. verſic. 1.* Ioan. Ferdin. *in l. Theſaur. Script. verb. Barbarus:* Ioan. Funger. *in Etymol. eod. verb. pag. 119.* & Bernard. Aldrete *de antiq. Hiſpan. lib. 3. c. 28.* Vbi agit † de cauſa nominis prouinciæ Barbariæ, quæ hodie *Barberia* dicitur. Proprius tamen, & frequentius † ad eos referri ſolet, qui rudes, & imperiti ſunt, vel naturali quadam feritate, aut cœcitate ducti, à communibus humanæ vitæ regulis deuiant, rectum rationis vſum non habent, nec legibus & moribus naturali rationi conſentaneis vtuntur, vt apertè docet D. Thom. 1. *Polit. lect. 1. & 9.* vbi inquit. *Barbarus hoc ſigno declaratur, quod homines non viuunt legibus rationalibus.* Albert. Magn. 7. *Ethic. tract. 1. c. 1. Barbari dicuntur, qui nec lege, nec ciuitate, nec aliis ...is diſciplina ordine diſponuntur, ad virtutem:* Carol. Steph. *in d. verb. Barbarus, Barbari etiam dicuntur incerati, malis moribus, feri, crudeles;* & idem tradit D. Sebaſt. Couar. *in ſatis docto theſauro linguæ Hiſpan. eod. verb.* & de his noſtris Indis agentes Ioſeph Acoſta *in proœm. ad lib. de procu. Ind. ſalut.* Ioan. Boter. *in relat. vniuerſ. 4. part. lib. pag. 65.* & F. Ioan. Torq. *in Monarch. Ind. lib. 14. c. 18.* 4 5

6 Quibus fauet † eiuſdem nominis etymologia, quam quidam deducunt ex Hebræo nomine *Babar*, quod brutum ſignificat, vel ex verbo *Baber*, id eſt furenter agere, † quaſi Barbari quoque furenter agant, & vt bruta ſolent, furioſo impetu ducantur ad ea, quæ appetunt. Vnde † & ipſa bruta ferarum etiam nomen acceperunt ſecundum M. Varronem relatum à Balduin, *in §. feræ, num. 1. inſt. de rer. diuiſ.* quod naturali ſuo impetu ferantur, & ruant, nullo hominum commercio, manſuefacta, vel imperio dominata. Et † licet aliqua faciant, quæ rationis & prudentiæ ſpecimen habere videantur, inſtinctu tamen magis quàm intellectu ad ea diriguntur, & finem propter quem operantur, non aſſequuntur. Vt contra vanam aliquorum opinionem, qui brutis aliquid rationis & prudentiæ ineſſe docuerunt, ea rectæ Philoſophiæ, & Theologiæ regulis concludunt Ariſtot. *lib. 3. de anima;* vbi Albert. Magn. Philopon. & Card. Tolet. *quæſt. 6* D. Thom. *1. 2. quæſt. 13. art. 3.* Gregor. *l. d. 3. quæſt. 1.* Hieronym. Fracaſtor. *lib. de intellect. à fol. 191.* Andr. Libanius *in diſp. de contemp. intellect. beſtia. part. 2.* eruditiſſim. Mart. Delr. *lib. 2. diſquiſ. magic. q. 20. p. 101.* Menchaca *controuerſ. illuſt. lib. 1. cap. 21. num. 14. & ſequent.* † Reuerend. P. M. Fr. Anton. Perez, Benedictinæ Congregationis fulgentiſſimum decus, *in laurea Salmant. cert. 17. per totum.* vbi etiam tractat, † an bruta loqui, aut ſermonem humanum intelligere poſſint? & Simon Maiol. *in diebus Canicul. 4. tom. colloq. 1. de dignit. hom. pag. 105.* vbi † reſoluit brutis hac de cauſa iniuria & vim propriè inferri non poſſe, vt potè quæ rationis iuris atque dominij capacia non ſint. Quibus ſimiles † eſſe, meritò iudicantur prædicti Barbari, qui vel omninò rationis lumine deſtituuntur, vel illud ferocia, aut ſtoliditate ſua adumbratum, & obſcuratum habent, vt conſtat ex Iſaï. *cap. 11. 43. & 65* vbi eos ſub appellatione beſtiarum agri, luporum, pardorum, vrſorum, leonum, draconum & ſtruthionum deſignat; & ex Horat. *lib. 1. epiſt. 2.* à quo canes immundi, & ſues, vel porci nominantur: 7 8 9 10 12 12 13

Sirenum voces, & Circes pocula noſti,
Quæ ſi cum ſociis ſtultus, cupidúſque bibiſſet,
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.

Et alibi:

Cùm videre volet Epicuri de grege porcum,

14 Et † eadem ratione, multum in noſtris terminis,
Saracenos, beſtias appellauit Oldrad. *d.conſ.72.n.3.*
in princip. relatus ab Ant. Scapp. *de iure non ſcript.*
lib.2.cap.2.n.17. & Caliſto Remir. *de lege Regia,*
15 *§.32. num.5.* Et † belliſſimè Alphonſus Aragoniæ
Rex, vt in eius dictis & factis refert Ant. Panor-
mit. *lib.1.§.54* eos, quos videbat ex homine ni-
hil præter effigiem poſſidere, non homines, ſed
homones appellandos eſſe dicebat, Ennianum il-
lud adducens:

Vulturis in ſyluis miſerum mandabat homo-
nem.

Et Socrates homines ſine ratione ſimias vocabat,
vt ego notaui *in libello de crim.parric.pag.79.*

16 Non enim † ex ſolo aſpectu & forma homines
iudicandi ſunt, ſed ex ratione potiùs, quæ eos ab
animantibus diſtinguit, & ſeparat, & ob quam
ad imaginem & ſimilitudinem Dei homo forma-
tus dicitur, *Geneſ.1.* reliquorum animalium domi-
17 nus, & imperator fuit, & † *μικρόκοσμος*, id eſt,
paruus mundus, appellatur, quaſi de omnium
mundi creaturarum natura participans; habet
enim commune eſſe cum lapidibus, viuere
cum plantis, ſentire cum brutis, & intelligere
18 cum Angelis, vt benè † in hominis defini-
tione conſiderauit Plato, relatus à Theatr. vitæ
human. *vol.4.lib.4 pag.1177. col.2.* Ariſtot. *lib. de*
mundo ad Alex Plin. *lib.7.nat.hiſt.cap.1* D.Greg.
ſup. Marc.cap.16.homil.29. Cœl.Rhodigin. *lib.1.*
lect. antiq.cap.2.& 39.& lib.24.cap.30. Guillelm.
Benedict. *in cap. Raynutius, verb. Adiecta, n.17.*
de teſtam. Chaſſan. *in Catal.glor.mund.1.part. con-*
ſid.1.& 2. Petr.Greg *lib.7. Syntagm.cap.1. num.3.*
Gentian.Heruet. *in Scholiis ad Clem. Alex.pag.8.*
19 *in princip.* Doctores *per text.* ibi, † *in l. in pecu-*
dum 28.ff.de vſuris, l.vlt.ſſimè 44 ff.de adil. edict.
§.in pecudum, inſt.de rer. diuiſ. Nauar. *in cap. no-*
uit.num.86.col.104.de iudiciis: M. Anton.Camos
in Microcoſmia, 1.part.dial.2. & 3. Raimun. Se-
bundius *in tractat.de nat. & cond hom. dial. 1. per*
totam: Caſtillo de Bobadilla *in Politic. lib. 2.*
cap.21. num.1. & nouiſſimè alios allegans Caliſt.
Remirez *in d.tract.de lege Regia in initio, num.3.*
& ſeqq. & eruditiſſimus Blazius Robles de Salze-
do *in egregio tractat. de repræſentatione, lib. 1.*
cap.1.

20 Quapropter licèt Natura, † quæ varias ſemper
conatur edere formas, *l.2. §.ſed quia, Cod.de vet.*
21 *iur. enucl.* inter alia monſtra, † quædam etiam,
humanam effigiem referentia, confinxerit, hæc
tamen, ſi intellectu, & ratione carent, inter ho-
mines computari non debent, vt poſt Plin. *d.lib.7.*
obſeruat Aul. Gellius *lib. 9. noct. Atticar. cap. 4.*
Strab. *lib.1.ad medium:* D. Auguſt. *lib.16. de Ci-*
uit. Dei, cap.1. D.Iſidor. *lib.11. Etymolog. cap.3.* D.
Antonin. *1.part.hiſtor.tom.1.cap.1.§.2,* Ioan. Bo-
hem. *de morib.omn.gent.lib.2. cap.8.* & de Satyris,
Faunis, Syluanis, Hypocentauris, Syrenis, Trito-
nibus, Nereadis, Harpiis, & aliis monſtris terre-
ſtribus, marinis, & aëreis; idem Plin. *lib.10.cap.49.*
Ælianus *lib.10.cap.18.* Alex.ab Alex. & eius locu-
pletiſſimus additionator Tiraquel. *lib.3.Genial.c.8.*
Bapt.Fulgoſ. *lib.1. memorab. cap.6.* Petr.Mexia *in*
ſylua var. lection. 1.part.cap.8.& 21. Simon.Maiol.
in dieb. Canicul. tom.1. colloq.2. pag. 55. & multis
ſequentib. & tom.2. colloq.1. pag.40. & 41. & no-
uiſſimè Franciſc. Torreblanca *lib. 2. de Magia,*
cap.34.

22 Sed præſtat, † vt Ciceronem audiamus, qui
lib. 3. Offic. prædictum diſcrimen belluarum, &
hominum ita eleganter expreſſit: *Inter hominem,*
& belluam hoc maximè intereſt, quod hæc tantùm
quantum ſenſu mouetur, ad id ſolum, quod adeſt,
quodque præſens eſt, ſe accommodat, paulum admo-
dum ſentiens præteritum, aut futurum: homo au-
tem, quoniam rationis eſt particeps, per quam con-
ſequentia cernit, principia & cauſas rerum videt,
earúmque progreſſus, & quaſi anteceſſiones non
ignorat, ſimilitudines comparat, & rebus præſenti-
bus adiungit, atque adnectit futura, facilè totius
vitæ curſum videt, ad eámque dirigendam præpa-
rat res neceſſarias. Eadémque natura rationis ho-
minem conciliat homini, & ad orationis, & ad vitæ
ſocietatem, ingeneratque imprimis præcipuum quen-
dam amorem in eos, qui procreati ſunt: impellit-
que vt hominum cœtus & celebrari inter ſe, & à
ſe obiri velit, ob eáſque cauſas ſtudeat parare ea,
quæ ſuppeditent, & ad cultum, & ad vitam: nec
ſibi ſoli, ſed coniugi, liberis, cæteriſque quos charos
habeat, tuerique debeat. Quæ cura exſuſcitat
etiam animos, & maiores ad rem gerendam facit.
In primiſque hominis eſt propria veri inquiſitio, &
inueſtigatio.

Hoc idem non minus † eleganter notarunt 23
Saluſt. *in princip. coniurat. Catilinæ:* Horat. *lib.2.*
ſerm. ſatyr.6. & Ladiſlaus Rex Hungariæ ac Bo-
hemiæ relatus ab Æn. Sylu. *lib.3.comment. in Pa-*
norm. & in Theatr. vitæ humana vol.5. lib.1. pag.
1198.col.2. vbi homines barbaros, ſegnes, & in-
doctos appellatione hominum indignos, & brutis
ſimiles vocant: & Senec. *in Prouerb.* dum † ait: 24
Tolerabilior eſt pœna viuere non poſſe, quam ſcire.
Et D. Clemens Alexand. *in epiſt. adhort. ad Gent.*
pag. 2. Vbi † inquit, non ſolum belluas, verum 25
lapides, & ligna eſſe homines inſipientes, & quod
lapidibus eſt minus ſentiens, qui eſt tinctus igno-
rantia; idem etiam ſentit Boëtius *de conſolat. Phi-*
loſoph.lib.5.metro.5. Vbi † ex recta hominis figu- 26
ra, animum quoque eius rectum, & cœleſtium
ſpectatorem eſſe debere, & in hoc à brutis dif-
ferre, ſic piè & grauiter ſcriptum reliquit:

Quam variis terras animalia permeant figuris
Namque alia extento ſunt corpore, pulueremque
verrunt,
Continuumque trahunt, vi pectoris incitata ſulcum,
Sunt quibus alarum leuitas vaga, verberétque
ventos,
Et liquido longi ſpatia ætheris enatet volatu.
Hæc preſſiſſe ſolo veſtigia greſſibúſque gau-
dent;
Vel virides campos tranſmittere, vel ſubire
ſyluas.
Quæ variis videas licèt omnia diſcrepare for-
mis.
Prona tamen facies hebetes valet ingrauare ſen-
ſus.
Vnica gens hominum celſum leuat altius cacu-
men,
Atque leuis recto ſtat corpore, deſpicitque
terras.
Hæc niſi terrenus malè deſipis, admonet fi-
gura,
Qui recto cœlum vultu petis, exeriſque fron-
tem
In ſublime feras animum quoque, ne grauata
peſſum
Inferior ſidat mens, corpore celſius leuato.

Secundò facit † quod Indi, de quibus loqui-
mur, ſub prædictis Barbarorum, & belluarum notis
comprehendi videntur, cum pro maiori parte, vt
diximus,

diximus, eis ſimiles reperti ſint, & vix quidquam humanum præter effigiem hominum retinente. Quod benè oſtendit. Adrian. Turneb. *lib 20.aduer.c.11.* & omnes Auctores, qui de eiſdem Indis
28 peculiares hiſtorias ſcripſerunt. Inter quos † Ouetus *lib.3.cap.6* & Amer Veſpecius relatus à Maiolo, *d.tom.1.colloq.2.pag.61.* apertè teſtantur, gentem huius Antarctici Poli ſylueſtrem eſſe, ferarum more viuentem, palàm, & vbique fœminis commiſcentem, nihil adorantem, nudamque incedentem, & Pet Matt. *in decad 1. Noui Orb.* idem ſcribit de Indis inſulæ Hiſpaniolæ, præcipuè in prouincia Guaccaiarima, quos inquit. *Sylueſtres eſſe, antra, ſyluaſque habitare, atque, vllo hominum ſocietatis commercio, nudos, ſineque loquela eſſe: captos, nunquam cicures fieri, ſine vlla lege viuere, ſolaque de facie homines rationales videri.*

29 Doctiſſ † etiam Pat Ioſeph. Acoſta eorundem Indorum propugnator acerrimus *lib. 1. de nat. Noui Orb. cap. vlt. in fin.* rationem ipſam perſuadere ait, hoc genus hominum ſylueſtre fuiſſe ex Barbaris, profugiſque hominibus maximè propagatum & quòd licèt tempore procedente in Mexicano, & Peruano Regno aliqua forma Reip. introducta fuerit, Barbara quoque ipſa; ſed à cætera barbarie Indorum plurimum abhorrens, diutiſſimè tamen omnes nullos habuerunt Reges, nullam certam conſtitutam Rempublicam, ſed promiſcuè turmatim habitaſſe, vt modò Floridi, Braſilienſes, & Chiriguani, & pleræque gentes Indorum, qui nullos habent certos Reges, ſed prout belli, pacíſue fortuna tulerit, ſubito ac temere Duces creant, atque eos mores probant, quos libido, furorque perſuaſerit.

Eandem ſententiam luculentius idem Auctor proſequitur *in proœm. ad libros de proc. I. d. ſalu.* vbi tres Indorum claſſes conſtituit, & barbariem earum ſigillatim expendit, de quibus Nos *inferius* agemus: & rurſus in *eodem tractat.lib.1.cap.2.pagin.134.& 135.* de omnium Indorum ruditate, & feritate ex multorum iudicio, & opinione agens, & quàm difficilis ob id illorum conuerſio cenſeri debeat: *At natio*, inquit, *Indorum (& ſi alij alijs praſtat) vniuerſa tamen eſt ab omni ingenuitate alieniſſima, tota ſordida, tota ſeruiles ingenio vt plurimum obtuſo, iudicio perquam imbecilli, inconſtans prorſus, & lubrica, Moribus infidi, ingrati, metu ſolum cedere, & vi, honoris vix ſenſum habere, pudoris propemodum nullum. Neque ſeruile tantùm ingenium eſt, verùm etiam quodammodo brutum: vt faciliùs putes feras cicurare, quàm iſtorum vel frænare temeritatem, vel excitare torporem: adeò ad percipiendum rudes ad cedendum ſunt duri, & pertinaces. Denique vt irrationalia pecora naturaliter in captionem, & in prædam apta in corruptione perpetua degunt: neque matrimonij leges, neque naturæ reueriti libidine pro ratione vtuntur.* Et poſt alia his ſimilia, quæ *ibidem* commemorat, in *capitul.ſequentib.* ſubdit: *Videas pleroſque ferarum inſtar non vrbes & oppida ſed rupes, atque antra incolere, neque gregatim vitam degere, ſed ſparſim ſæpè incertis vagari ſedibus. Itinera ceruis aut ibicibus tantum peruia. Domus nulla, non tectum, non paries fundamento ſurgens, caulæ pecorum aut viuaria dicas potius, quam hominum cœtus.*

Idem non minus grauiter, & diſertè ſcriptum
30 reliquit † M.F Ludouic. Legionenſ *ſup. Abdiam, cap. vlt. pagin. 668. & ſeqq.* vbi exponens illud Iſaiæ *c. 18.* de quo latius locuti ſumus *ſup. lib. 1. cap. 15. ex num. 20.* *Ite Angeli veloces ad gentem conuulſam, conculcatam, & dilaceratam, ad populum terribilem, &c.* ait, hæc verba propriè de noſtris Indis intelligi, qui conuulſi dicuntur propter viuendi morem varium, & agreſtem. maxima enim ex parte nullo communis, aut vnius Reip. vinculo coniungebantur, ſed vel per agros diſperſi ferarum more vitam degebant, vel qui vrbes, & oppida colunt, pro vrbium ferè numero, alij alios vitæ mores, alias religiones, alia ſequuntur inſtituta Reipublicæ. Dilacerati verò, & conculcati ob corporis ipſorum habitum, & cultum horridum, & ſqualidum imberbem, & depilatum, & propter ingenium, & conditionem vitæ ipſorum: ſunt enim abiectiſſimi, & ingenio humili, & ad ſeruiendum nato. Terribiles autem ob incultos, atque ferinos mores. Nam, & humanis carnibus veſci ſoliti erant, & idolis humano ſanguine ſacrificabant, & ad bellum procedebant ora picti coloribus horrendum in modum, iuſti porro, atque iniuſti diſcrimen non tenebant, ac plerique eorum promiſcua, & maſcula venere palam vtebantur.

Ipſe etiam Legionenſis idem repetit *in comment.ſup.Cantic.cap. 8. pag. 433.* de eiſdem Indis propter morum barbariem, & prauitatem exponens illud: *Soror noſtra paruula eſt, & vbera non habet* de quo etiam egimus *d. cap. 15. ex num. 38.*

Eandem quoque Indorum barbariem, & feritatem adhuc magis in ſpecie proſequitur † Ioan. 31
Boter. *d. 4. part.relat.vniuerſ lib.3 pag. 66. & ſequentib.* Vbi connumerat ridiculos, & ſimplices, ac feros etiam impios, & crudeles mores, & ritus quam plurium nationum, veluti Hiſpaniolorum Popaianorum, Mexicanorum, Peruenſium, Chilenſium, Salomoniorum, & aliorum ſimilium. Et
† *in ead.4.p lib.2.pag. 23.* in omnibus Indis. ex- 32
ceptis Mexicanis, & Peruanis, eandem hebetudinem, & ſylueſtrem viuendi modum agnoſcit, ita vt eorum plures vltra quinque numerare neſcirent.

Thom. † item Bozius Eugubinus in ſuis doctis, 33
piis, & ſæpè à nobis citatis libris de ſignis Eccleſiæ Dei, hoc argumentum paſſim pertractat. Imprimis enim *lib.7. cap. 4. ſign. 28.* cùm oſtendere vellet, barbaras, indomitas, & efferas gentes. per Eccleſiam Christi, & eius Fidei ſusceptionem. ad humanitatis cultum perductas fuiſſe, vt implerentur plures Prophetiæ, quæ id prænuntiabant: *Accedamus*, inquit, *ad Indias Occidentales, quarum ſi efferos omnes mores in medium adducere vellemus, nullus eſſet dicendi finis* Et poſteà aliquos valdè notabiles recenſet, quorum peculiarem tractationem *infrà capit. 10.* proſequimur. Et iterum *lib.8.cap.5. pagin. 309.* de eiſdem feris, & inhumanis gentibus agens per Rempub. Catholicam omnibus ſæculis pios, & humanos mores edoctis, ſic ait: *Iam vero quis enumeret eos nationes in Africa, Aſia, Indiſque Orientalibus, & Occidentalibus? vt illa nihil habebant plerumque, niſi humanam figuram: nam cætera belluina omnia. Quocirca neceſſe fuit Hiſpanis interdum facere, quod illis agricolis, qui locum aliquem vepribus obſitum, dumetis vndique implexum, & obſeptum, arboribus infructuoſis, & venenatis abundantem, excolendum ſuſceperunt, ferro, & igne terram purgare.* Et *l.10.c.13.* tractans, liberalitate Eccleſiaſticorum perfectum eſſe, vt efferatiſſimæ gentes potuerint ad Chriſtum adduci, in imperio contineri, & ad omne bonorum

genus excoli, apponit exemplum in eiſdem Indis Occidentalibus, quorum conuerſio mediante Sedis Apoſtolicæ cura, & Catholicorum Regum pietate, & liberalitate peracta fuit, & honeſtam contentionem inter Columbum, & Fr.Builium Catalanum ſæpè interueniſſe ait, an in gentes illas à noſtris aliquo modo ſeruiri poſſet, cum aliter ad veræ Fidei, imò nec ad rationis cultum adduci valerent? *Belluinis namque*, inquit, *factis belluas omnes ſuperabant: Namque beſtia ſui generis beſtias deuorat, vt illi mutuò ſeſe comedebant: quæ beſtiæ filios ſuos alunt, vt pinguiores & adultiores effecti, ſint parentibus (horrendum dictu!) pro cibo, &c.*

Quam eandem feritatem, & proprios filios comedendi inhumanitatem idem auctor repetit *lib.21.cap.3. & lib.25. cap.1.* ad medium, *& in tract. Imperia pendere à virtutib. cap.15. in fin. pag.*176. explicans euenta fœlicia proſapiæ Regum Caſtellanorum, eis à Deo ob Fidei Catholicæ obſeruationem, & propagationem conceſſa: & generaliter concludit, quòd inter Indos nulla lex, nullus mos paulò humanior, diſciplina nulla, aut ars nobilis vigebat.

Denique *lib.*20. *cap.7.ſing.*88. agens de locis deſertis per Catholicos cultis, & ornatis, in eiſdem Indiis exemplum proponit; in quibus ait. *Oppida innumera, & ciuitates pulcherrimæ paſſim conduntur, in quibus conſtituuntur cœtus hominum, excitantur fundamenta generationis & generationis eorum, qui beſtiarum modo prius incertis ſedibus vagabantur, & in ſtabulis ipſis habitabant.*

34 Notanda etiam hac in parte ſunt verba † Fr. Gregor.Garciæ *in tract. de origin.Ind.l.3.cap.4.in princip.pagin.*537.vbi ait, Indos omnes communiter admodum rudes, atque hebetes eſſe, corporeque, & aſpectu ſqualidos, & magis ſeruilis atque abiectæ conditionis quam Æthiopes, aut aliæ mundi nationes

35 Sed qui plenius cæteris hoc pertractat, eſt † Ant.de Herrera *in ſua hiſt.gen.Ind.*vbi multa paſſim commemorat, ex quibus hæc barbaries ferè omnium Indorum colligi poſſit Nam *decad.1.*
36 *l.3.c.3. & 4. & l.9.c.7.* de Indis inſulæ † Hiſpaniolæ, & Cubæ agens, eorum feros, ſpurcos, & inconſtantes mores recenſet, & à dæmone poſſeſſos fuiſſe ita vt rationis veſtigia vix tenerent, neque vllo modo domari, aut corrigi poſſent: & quod adeò rudes erant, vt vltra decem numerare neſcirent, ac multis annis nihil ex orationibus Chriſtianorum diſcere potuerunt, præter illa verba ſalutationis Angelicæ, AVE MARIA.

Et *decad.2.l.2.cap.3.pag.*35. de eiſdem Indis generaliter loquens, tradit, ideò rudes, & barbaros, & memoriâ fragiles fuiſſe, vt quod vnâ aure à prædicatoribus accipiebant, alia exiret, & nihil in Chriſtiana diſciplina, & politicis moribus proficere poſſent.

Et *l.2.cap.15.pag.*56. quòd cùm reuerendi illi, & piiſſimi Patres Ordinis D. Hieronymi ad Hiſpaniolam acceſſiſſent, miſſi à Rege, vt de Indorum ſalute temporali, & ſpirituali curarent, experiendo cognouerunt, eos, propter naturalem hebetudinem, & ſocordiam, ac memoriæ defectum, parum aptos eſſe ad Fidem recipiendam, ſi liberi, & pro arbitrio ſuo vagantes, atque ab Hiſpanorum dominio, & communicatio-
37 ne ſeparati relinquerentur. Quia eam † ſolam ob cauſam, quòd ad Chriſtianam doctrinam, & ciuiles mores audiendos, & imbibendos ſuadebantur, profugi in montibus, & ſpeluncis latitabant; ita vt multi religioſi viri eo tempore
extiterint, qui † illos veros homines non eſſe, 38
nec capaces Euchariſtiæ, & aliorum noſtræ Religionis myſteriorum opinarentur.

Et *l.4.eiuſdem decad.2.cap.3.& 4.* eadem † In- 39
dorum vitia ex quam plurium affirmatione recenſet, & diſputationes illas proponit inter Epiſcopum Darienis, & Licentiatum Barthol.*de las Caſas*, coram Carolo V. Imperat.Barchinonæ habitas; in quibus Epiſcopus ſeriò affirmauit, Indos omnes, quos ipſe ad id vſque temporis viderat, in inſulis, quas vocant DABARLOVENTO, & in prouincia Darienis, quam dicunt DE TIERRA FIRME, mirum in modum barbaros & ſeruos à natura eſſe. De quo etiam agit Pet. Martyr. *in decad. Nou. Orb. fol.*95. Hieronym. Benzo *in hiſtor.Ind.l.1.cap.17.pag.*78.Et ſequentibus, & eius additio, & Ioan.Boter. *in dict.relat. vniuerſ.4. part.l.3. ex pag.*64.

Et ruſus idem Ant. de Herrera *decad.3.l.8. cap.10.pag.312.& 313.* refert, in eadem ſententia fuiſſe alios viros admodum Religioſos Dominicani & Franciſcani Ordinis, & inter eos Fr.Thom. Ortizium in ſupremo Indiarum Conſilio, cui eo tempore præſidebat Fr.D. Garcia de Loaiſa Epiſcopus Oxomenſ. onilato teſtimonio aſſeruiſſe, prædictos Indos antropophagos, & maſculæ nefandæ veneri vltra omnes nationes deditos eſſe nullo pacto iuſti, & iniuſti diſcrimen agnoſcere, nudos, & ſine aliquo pudore beſtiarum more vagari, nihili ducere aliis, vel ſibi ipſis necem inferre, ebrios, ignaros, ignauos, impios, irreuerentes, inconſtantes, infideles, ingratos, ſuperſtitioſos, religionis Chriſtianæ incapaces & mendaces ſupra modum eſſe, & adeò ſordidos, & ſine politia, vt pediculos, araneas,
vermes, & his ſimilia comederent, † barbas ſibi 40
expilarent, facies & corpora variis modis pingerent, aut potius fœdarent: ægrotos morti vicinos, quantumuis propinquos, in campis ſolos relinquerent: & denique nullam omnino gentem Deum creaſſe, tot vitiis imbutam, & ita à bono, & æquo, atque humanis & politicis regulis abhorrentem.

Denique idem Auctor. *decad.2. l 1. cap.8.pagin.15.l.2.c.22. pag.72.l.9.c.7. pag.189.l.10. c.5. pag.*328. *& ſequent. & in deſcript.Indiarum pag.*
14.hoc ipſum † de Indis inſulæ Guadalupæ te- 41
ſtatur, & de aliis eis vicinis, qui Antropophagi, & omnino barbari ſunt, & ob ingenitam ferociam, & crudelitatem Caribes, & Canibales appellantur, & multis decretis Regiis debellari, & in ſeruitutem redigi permittuntur. Et *decad.3.l.2.pag.75. & l.7.c.3. & in d.deſcript. pag.*30. idem refert de Chichimecis, & aliis Chontalibus Nouæ Hiſpaniæ, inde etiam ſic dictis, quod barbari, & ſylueſtres eſſent, & hodie ſint nullam religionem, nullumque ſuperiorem habentes. De quibus agunt etiam, & idem concludunt Boterus *d.l.3.* Acoſta *in d.proœm.l.de procur. Ind.ſalu.*Fr.Auguſt.Dauila *in hiſt. Mexic. Ordin.Predicat.l.1.pag.*243.Fr.Ioan.*à* Torquem. *in Monarch.Ind.l.14.cap.29.*& addition. Hieron. Benzoni *in hiſt. Amer.l.1.c.5.in fin.pag.*13. Ne-
que † omitti poteſt, vt generaliter omnium, 42
Indorum ſimplicitas, & ruditas denotetur, quanta admiratione nauigia noſtra ſine remis
ambulantia conſpexerint: equos † item, & 43
equos,

equas, cum quibus inſidentes homines vnum
corpus eſſe, centauri ſpecie, etiam Mexicani pu-
tarunt quouſque equi duo confoſſi ſpatis, ma-
ctatique clauorum ictibus conciderunt, & de-
prehenſo errore, detracta ſtatim equi ſcoria,
vſque adeò exactè tomento repleuerunt, vt vi-
uorum effigiem repræſentarent, & in templo
tanquam admirabilis rei ſpectaculo ſuſpende-
44 runt. Bombardarum † etiam & ſclopetorum
iacula, vt cœli tonitrua, & fulmina maximo-
45 pere expaueſcebant: & † litterarum vſum,
quarum ſcriptura, ſe veluti quodam venefi-
cio illigari, multi cenſebant, & alij id Diuini-
tatis certiſſimum argumentum eſſe putabant,
vel rem viuentem & animatam, & in qua ali-
quis ſpiritus lateret, cum chartæ ſcriptæ vocem
46 occultam ineſſe viderent. Et pari † fermè modo
terrebantur, cum Hiſpanos homines, aut fœ-
minas ſalutantes conſpicerent, eos inſanire pu-
tantes, multóque magis eos tam ſubitò ad ſe ſe
redire mirati ſunt.

Quibus alia plura huiuſcemodi adiicere poſ-
ſem, quæ tradunt omnes huius Noui Orbis hi-
ſtorici, præſertim Petr. Martyr *decad.*1. Pet. Zie-
za *tom.*2.*c.*34. Ouetus *l.*2.*c.*6. Ant. de Herrera *d.*
*decad.*1.*l.*2.*c.*3. *& l.*3.*c.*6. *& l.*4.*c.*2. *& l.*5.*cap.*7.
& 8. *& l.*9.*c.*8. *&* 15. *& l.*10.*c.*1. & alibi paſſim,
Garcilaſſus Inca *in ſuis comment.*1.*part.c.*12. *&* 2.
2 *p.l.*9.*c.*16. Simon. Maiol. *in dieb. Canicul. tom.*1.
*colloq.*23. *de reb. memorabil. pag.*548. Paul. Iouius
*l.*34. *hiſt.* relatus à Theat. vitæ hum. *vol.*1.*l.*1.*pag.*
28. Ludouic. Viues *de Chriſtiana fœm. inſtit. l.*1. re-
latus ab eodem Theat. vitæ hum. *vol.*7. *l.*6.*pa-*
*gin.*2024. *& vol.*15. *lib.*1. *pag.*2956. & Hieron.
Benzon. *l.*1. *hiſt. America c.*14.

47 Quæ Indorum † ſimplicitas & barbaries mul-
tum Hiſpanis aliquando profuit, vt alibi dixi-
mus, vt eos ad ſe faciliùs perducerent, & iuxta
relationem Ant. de Herrer. *d. decad.*1.*l.*6.*c.*6. ea
48 in optimo caſu vſus fuit † Chriſtophorus Co-
lumbus. Nam cum Lunæ eclipſim proximam
eſſe obſeruaſſet, id Indis prædixit, & ob eam ra-
tionem euenturum ſuaſit, quòd Luna eis irata
erat, quia Hiſpanos grato hoſpitio non excipie-
bant, neque annonæ copiam ſubminiſtrabant,
quem illi tunc maximo riſu exceperunt; ſed cum
nocte, & hora à Columbo ſignata Luna obſcu-
rari cœpiſſet, pauidi & vlulantes nihil non ei
promiſerunt, & exhibuerunt, vt pro eis Lunam
exoraret: quod cum is, ſimulans ſe eorum preci-
bus flecti, libenter conceſſiſſet, & noſſet, cito ecli-
pſis vim tranſituram, oratione pariter ſimulata,
bono animo eſſe iuſſit, & id quod petierant, bre-
uiſſimè impetraturos renuntiauit. Quod cùm ſta-
ſtim impletum viderent, magni poſteà Colum-
bum tanquam Deorum amicum æſtimare cœ-
perunt.

49 Imò † & in eam plures opinionem ſæpè de-
lati ſunt, vt Hiſpanos immortales, & Solis filios
exiſtimarent, vt prædicti auctores ſcribunt, &
Hieron. Benz. *d.l.*1.*c.*4. Vbi prolixè narrat, quali-
ter Indi inſulæ Borriquenæ occiſo quodam mi-
lite, cui nomen *Salzedo*, contrarium deprehen-
derint.

50 Et † eodem ſpectat Peruanorum iudicium,
qui Hiſpanos cœlitus miſſos reputantes, maximè
venerati ſunt, & inde eos Viracochas appella-
runt, vt tetigimus *infrà c.*12.*n.*22. & nouiſſimè
tradit Fr. Alph. Ramos *in hiſtor. Vir. de Copacaua-*
*na l.*1.*c.*3. *Quamuis* alij alias huius nominis cau-
ſas, & ſignificationes comminiſcantur, de qui-
bus plenè agit Michaël Balboa Cabello in *Mi-*
*ſcellan. Anſtr. m.ſ. part.*3.*cap.*14. & Garcilaſ. Inca
*in hiſtor. Incarum l.*5.*c.*21.

Et tandem, vt hoc argumentum de barbarie
† & feritate Indorum claudamus, notatu digna 51
videntur cuiuſdam Poetæ de re hac carmina,
quæ habent:

Gens Ogyge ſata antiquo Ianique nepotum
Progenies duris edita ſyderibus:
Gens patribus priſcis incognita, ſuetaque nudis
Sub dio quouis tempore corporibus,
Qua flaua Cereris, nec Bacchi munera nouit.
Cruda, ſed humana viſcera carne replet,
Sola hominem facie referens riſu atque loquela
In reliquis ſimilis vita, habituque feris.
Diuinum numen cognoſcere neſcia, quamque
eſt
Praſtigiis ſolitus detinuiſſe Satan.

Tertio in confirmationem tituli de quo agi-
mus, fortiter vrget, quod ſi huiuſmodi Occiden-
tales Indi ita rudes, feri, & barbari erant, vt ex
ſuperioribus patet, iure optimo ab Hiſpanis de-
bellari, & ſubiugari potuiſſe videntur, † cùm ſe- 52
cundùm doctrinam Ariſtot. *l.*1. *Polit. c.*1. 3. *&* 4.
*& l.*7. *c.*14. Platon. *in Dial.*3. *de legib. Ciceron.*
parad. 5. ſimiles homines natura ſerui ſint, &
ad ſeruiendum nati, ad idque ferarum more ve-
nari, capi, & etiam per vim, aut aliis modis adi-
gi poſſunt. Illa namque præcipitur, vt ſicut cor-
pus ſubditur animæ, ſic hebetiores ſapientiori-
bus ſubiiciantur, & vt qui doctrina, & ratione ad
bonum & rectum duci non poſſunt, quaſi bel-
luæ quædam ſub iugo ponantur, & legum aucto-
ritate coërceantur, vt per hunc modum coacti
recta operantes, virtutum actibus aſſueſcant, &
tandem in bonos viros euadant, vt præclarè idem
ipſe Ariſtot. tradit *l.*2. *&* 10. *Ethicor. & d. l.*1.
*Polit. cap.*5. vbi inquit: *Bellum iuſtum eſt natura*
contra eos homines, qui cùm nati ſint ad parendum
& obediendum, nolunt tamen parere. Quæ loca ex-
plicans, & exornans † Cælius Calcagninus *in* 53
*paraph. ad Polit. Ariſt. c.*32. ait; *Venatoriam bellicæ*
artis partem eſſe, qua non modò aduerſus feras pu-
gnemus ſed in eos etiam homines armauerimus, qui
ad parendum nati parere detrectant, & per contu-
maciam mores non patiuntur. Huiuſmodi bellum
iuſtum eſt, vtpote quod auſpiciis natura geritur.

Et circa eundem articulum † eſt videndus D. 54
Thom. *de regim. Princip. lib.*3.*cap.*10. *&* 11. &
quæ doctè tradunt, & proſequuntur Domin. &
Præpoſit. *in c. ius gentium. n.*9.1. *diſt.* & ibi Car-
din Turrecrem. *art.*4. Imola *in proœm.* Greg. *n.*4.
Cepola *in tr. de ſeruit. tit. de ſeruit. perſon. c.*1.*n.*2.
Ægid. Roma. *in* 3.*p.l.*2. *de regim. Princip. cap.*13.
& 14. Domin. Soto *lib.*4. *de iuſt. & iure, quaſt.*2.
*art.*2. Cagnol. *in l. quod attinet, de reg. iur.* Al-
phonſ. Guerter. *in Theſau. Chriſt. relig. c.*41. *& in*
*Specul. Princip. cap.*31. *ad fin.* Menchac. *lib.*1. *con-*
*trou. illuſtr. c.*9.*n.*3. Andr. Tiraq. *in lege* 1. *connub.*
*num.*48. Couarru. *in regul. peccatum* 2. *part* §. 11.
*num.*5. Montaluus *in l. fin. tit.*6. *gloſ. fin. lib.*3. *fori.*
Capicius *deciſ.* 130. *à num.*35. Chriſoſt. Iauel.
*in epiſt. lib.*3. *Polit. tract.*5. *cap.*1. *verſ. Secunda*
ſpecies, pag. 193. Polcoibus *de ſacro Conſil.*2.
*part. quaſ.*3. *verſ. Quibus addimus*, Vacon. *lib.*1.
*declar. iur. c.*26.*n.*8. Ioan. Borcolthen. & alios *in*
§. *ſeruitus inſtit. de iure perſon.* Quibus etiam fa-
uet, quòd ſicut † reliqua bruta animalia homini- 55
bus natura, hoc eſt Dei ordinatione deſeruiunt,

ob id tantùm, quia mente præcellunt, iuxta il-
lud *Pſalm.8. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius oues,
& boues, inſuper & pecora campi. l. iuſtiſſimè,
ff. de ædil. edict. l. in pecudum, ff. de vſuris*, &
Ouid. *l.1. Metamorph.* dum canit:

Sanctus his animal, mentiſque capacius alter
Deerat adhuc, & quo dominari in cætera
poſſet,
Natus homo eſt.

De quo plura tradit D. Auguſt. *lib.19. de Ciuit.
Dei c.15.* & Simon Maiol. *in dieb. Canic. tom.4.
colloq.2 pag.97.* & *pag.137.* & Caliſtus Remirez
56 *de lege Regia, §.1.* Sic etiam † homines barbari
qui brutis, vt *ſuprà* diximus, aſſimilantur, alio-
rum prudentiorum imperio ſubiici debent, à
quibus doceri, & politicè gubernari poſſint, vt
præclarè vltra alios docet Petr. Fab. *lib.3. Semeſt.
c.14. pag.191.* intelligens namque gubernacula
poſſidebit, & qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti,
57 † quia ſeruitus naſcitur in manu imprudentis, vt
habetur *Prouerb. c.1. verſ.10. & 26.* Quæ verba
exponens D. Ambroſ. *l.2. epiſtolarum epiſt.7.* ad
58 Simplicium † eleganter oſtendit, ſolos ſapientes
vera libertate gaudere, & inſipientes eorum
59 ſeruos eſſe, exemplum † Cham adducens *Ge-
neſ.9.* qui quoniam inſipiens erat, & inſipienter
nudatum patrem irriſerat, fratrum ſuorum ſer-
uus effectus fuit, qui ſapientiores, patris ſenectu-
60 tem honorandam putarunt. Et † in Iacob, qui
Geneſ.25. ſapientiæ etiam meritò prælatus eſt
61 fratri ſeniori, qui Eſau vocabatur, quod † no-
men, Philone teſtante, idem ſignificat, quod
ignorans. Vnde ſufficienter oſtendit, ſubdit idem
62 Ambroſ. *Deteriorem eſſe ſeruitute † inſipientiam,
vt remedio ei ſeruitus ſit quia ad virtutem ſtultus ſe
propriis viribus erigere nequit, nec ſpontaneum greſ-
ſum attollere, & niſi moderatorem habeat, præcipita-
63 tur propriis voluntatibus. Ideò † inconſultis populis
ſapientes quoque adhibentur rectores, qui plebeiam
inſipientiam vigore proprio regunt vt potentia ſpecie
dominentur. Quo vel inuitos auctoritate poteſtatis
ſubiiciant ad obediendum prudentioribus, & obſe-
quendum legibus. Impoſuit igitur inſipienti veluti in-
domito iugum, & cui in gladio ſuo viuendum dixe-
rat, libertatem negauit, ne temeritate laberetur, præ-
fecit ei fratrem, cuius auctoritate, & moderatione
ſubiectus proficeret ad conuerſionem.*

Quarto pro eodem titulo communiendo, &
64 illuſtrando conſidero, quòd regulariter † licita
ea bella dicuntur, per quæ ad pietatis, iuſtitiæque
pacatam ſocietatem, victis facilius conſulitur, &
pacis ſtudio geruntur, vt mali coërceantur, & bo-
ni ſubleuentur, vt in noſtris terminis obſeruat
Marquard de Suſan. *in tr. de Iuda. & in fid. 1. part
c.14. fol.57.* & præclarè ſcripſit D. Aug. relatus à
Gratian. *in c. paratus, & in cap apud veros 23.q.1.
& in l.19. de Ciuit. Dei, c.21.* ib: *Iuſtum eſſe, quòd
65 talibus † hominibus ſit vtilis ſeruitus, & pro vtili-
tate eorum fieri, cùm rectè fit, id eſt, cum improbis
auferturiniuriarum licentia, & domiti ſe meliùs ha-
bebunt, quia indomiti deteriùs ſe habuerunt. Quem-
admodum eadem ratione Deus homini, animus im-
perat corpori, ratio libidini, cæteriſque vitioſis ani-
mi partibus.*

Vnde poſitis iis, quæ de iſtorum Indorum
66 barbarie, & feritate retulimus, & quòd † non
aliter ad humanos, & politicos viuendi mores re-
duci, nec naturæ, & Chriſtianæ diſciplinæ legi-
bus aſſueſcere poterant, quàm ſub iugum miſſi, &
Hiſpanorum ductu, & imperio manſuefacti, non
erit mirum, aut nouum, ſi iuſtum, licitum imò &
voluntate Dei quæſitum, eiuſmodi imperium aſ-
ſeueremus, quo mediante tot, ac talia animi, &
corporis bona victis contigerunt, eorum eluta
barbarie, feritate frænata, mentis cæcitate Euan-
gelij radiis illuminata, dæmonum captiuitate de
pulſa, præclaris, ac ſalutaribus legibus inſtitutis,
fœdis ac ſpurcis moribus in politicos commuta-
tis, & commerciis, & artibus adeò neceſſariis
quibus antea carebant, communicatis.

Quare † iuſtiſſime Thom. Bozius *l.22. de ſig.* 67
Eccleſ. Dei, c.1. ad medium, Indos, qui nunc ſunt,
præ antiquis illis fortunatiſſimos vocat, ob cul-
tum, & diſciplinam, quam mediante Hiſpanorum
dominatione habuerunt. Et vt ante Nos aduer-
tit Otalora *in tr. de nobilit. 1. p. c.2. n.25.* de his
noſtris Indis meritò dici poteſt, quod Plutarch.
in lib. de fortuna, & virtut. Alexand. † de Barbaris 68
ab ipſo propugnatis ſcripſit, ſcilicet: *Beatiores
fuiſſe multo ab Alexandro victos & ſubactos, quàm
qui eum effugerunt, cùm hos, perditiſſimè vitam
agentes, nullus arcuit, nec à vitiis redemit, illo verò
ad feliciorem vitam, & ſtatum vel inuitos tradu-
xit, vt ipſi cum Themiſtocle dicere iam poſſint: Pe-
rieramus, niſi periiſſemus.*

Quam rationem generaliter ad excuſandam
omnium Barbarorum ſeruitutem expreſſit D.
Auguſt. *vbi ſuprà* & multi etiam conſiderare ſo-
lent † pro captiuitate Æthiopum, qui ex Affrica 69
à Luſitanis adſportantur, vt refert P. Ludouic.
Molin. *de iuſtitia & iure, tr.2. diſp.34. col.167. litt.
C.* Pat. Rebellus *de obligat. iuſt lib.1. quæſt.10.
ſect.2. num.16.* Pat. Fr. Ioan. Marq. *in Gubernat.
Chriſt. lib.1. cap.2. pag.10.* & Nos *infrà lib.3.
cap.6. num.5.* † Vbi iniurias eſſe, quibus gratiæ 70
debeantur concludit, & illud Tertul. *allegat. lib.
de Palio cap.1. n.10. Poſt iniuria beneficium.* Et po-
tuit allegare Claud. *in lib. de IV. Conſulatu Hono-
rij*, vbi † contumelias illas alaparum & iniurio- 71
ſa verbera quæ olim in ſeruorum manumiſſioni-
bus interueniebant, de quibus agitur *in Nouel.18.
& in l. vlt. C. de emancip.* liber iniurias fœlices
nominat, quòd earum interuentu libertas con-
cederetur.

Triſtis conditio pulſata fronte recedit
In ciuicem rubuere genæ, tergoque remouit
Verbera promiſſi fælix iniuria voti.

Prout benè obſeruat Cuiacius *l.5. obſeruat.
c.13.* Pet. Fab. *in l.2. de orig. iur. & lib.2. Semeſtr.
c.20. pag.304.* Et Caſſiodorum *l.12. epiſt.9.* Vbi
de exteris agens, qui ad Romana beneficia ad-
mittebantur: *Fælix*, inquit, *& prædicanda capti-
uitas, Romana ciuitate perfrui, & Afrorum priuile-
giis potuiſſe miſceri.*

Et non minus aptè atque vrgenter perpen-
di poteſt, quòd profani, & ſacri Scriptores
multis laudibus extollunt Romanos, † eò quòd 72
barbaras nationes bello domuerint, & ad natu-
ræ leges & politicam viuendi normam reduxe-
rint, vt conſtat ex D. Auguſt. *lib.5. de Ciuit.
Dei, cap.12. 15. & 17.* relato *in cap. omnes, §.
ecce 28. quæſt.1.* & ex D. Thom. *lib.3. de regim.
Princip. cap.4.5. & 6.* Thom Bozio *de Imper. vir-
tut. lib.2. cap.6.* Rutil. Benzonio *lib.3. de anno
Iubil. cap.7 pag.340. & ſeq.* Iuſt. Lipſius *de mag.
Roman. Imper. lib.4. cap.1. & ſequentibus* Simon
Maiol. *tom.1. colloq.19. pag.436.* Bernard.
Aldrete *de antiq. Hiſp. lib.1. cap.2.* & aliis no-
uiſſimè congeſtis à Ioanne Baptiſta Valen-
çuela *in diſcurſ. ſtat. & belli part.2. conſider.22.*

Vbi

73 Vbi † propter præclaros mores, & inſtituta, quibus ſe, & ſubactos populos gubernabant, meruiſſe inquiunt, vt Deus verus quamuis eum non colerent, ſed dæmoniis, vt aliæ gentes immolarent, illorum augeret Imperium, ipſiſque gentibus dominari voluerit, iuxta illud Virgil.

Tu regere Imperio populos Romane memento,
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem.
Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos.

Et Sulpiciæ Poëtriæ relatæ à Petr. Fab. *lib. 1. Semeſtr. cap. 10. pag. 119.*

—— Duo ſunt, quibus extulit ingens.
Roma caput, virtus belli & ſapientia pacis.

74 Quinimò, quod plus eſt, † prædictum Imperium, his rationibus comparatum, legitimum fuiſſe, & permiſſione Dei ob egregias Romanorum virtutes eis in mercedem temporalem conceſſum, & poſteà ab Eccleſia approbatum, idem Auguſt. & Thom. definire videntur, & vltra eos Baldus *in l. Barbarius, 3. lect. ad finem, ff. de offic. Prat.* Greg Lopez *in l. 1. verb. Las gentes, tit 1. part. 2.* latiſſimè Anton. de Roſellis *in tr. de Conciliis fol. 96.* Couarru. *in Reg. peccatum 2. part. §. 9. num. 5. verſ. Tertiò à iure diuino,* Mieres *de maiorat. 4. part. q. 1. num 46.* Bobadilla *in Polit. lib. 1. c. 2. num. 4.* & nouiſſimus Doct. Marta *in tract. de iuriſdict. 1. part. 5.*

Quod adeò verum fuit, vt teſte D. Hieron.
75 apud Paul. Oroſ. *lib. 7. cap. 43.* ipſi † Gothi, quamuis Barbari & Romano Imperio admodum infenſi, illius nomen, & gloriam abolere deſierint, propter iuſtitiam, & vtilitatem legum, quas eo vigente in vniuerſum Orbem ſparſas agnouerant.

76 In quibus omnibus, † quantum Hiſpani Romanos excellant, & quanto vtiliores, ac ſalubriores leges, mores, artes, & plurima alia ad humanam vitam humaniter ac ciuiliter tranſigendam Indis communicauerint, apertius eſt, quàm vt probatione aliquà egeat, & vel ex *ſuprà* relatis liquidò conſtat, & ex aliis, quæ adduximus *ſuprà*
77 *lib. 1. cap vlt. ex num. 34.* & expreſsè docet † eruditiſſim. Thomas Bozius *lib. 7. de ſignis Eccleſ. Dei, cap. 4. ad finem.* vbi concludit: *At nunc populi omnes* (ſcilicet Barbarorum Indorum) *ad Chriſti cultum Hiſpanorum cura traducti, ſuperant, vel æquant prope Europeos cunctis humanitatis ac religionis officiis, vt ex illis, qui diu per illas regiones vagati ſunt, Romæ audiui, & viſu percepi, cùm nouerim nonnullos ex iis oriundos, & indigenas, eorumque confeſſiones in Vrbe audiuerim,* & *lib. 8. cap. 5. poſt princip.* vbi eandem curam commendans, ſic inquit: *At ſanè nunc illi populi manſuetudine, docilitate, religione, ac bonis moribus nos*
78 *ſuperant,* & *lib. 21. c. 3.* vbi ait. † *Neque legitur vlla gens tot nationes tam diris, & efferatis moribus ad humanitatem perduxiſſe, & excoluiſſe ad omnem ciuilem cultum, vt Hiſpanica. Quin ſi coeant cunctæ nationes haud poterunt oſtendere tot populos, tam belluinis moribus horrentes ad humanum viuendi genus expoliiſſe, vt Hiſpani fecere.*

Quinto & vltimò, pro eadem opinione conſi-
79 derari poteſt, † quod ſi Indi ob barbariem, & dementiam natura ipſa ſerui erant, vt ex Ariſtot. diximus, neque illis ratio ſufficiebat, vt ſe ipſos regere poſſent, iuſtius fuit, eos ſeruire, quàm im-
80 perare: quinimò, † & dominio particulari rerum ſuarum priuari potuiſſe videbantur. Tum quia illis ſolùm eſt capax intellectualis creatura, ratione liberi arbitrij, vt *infrà cap. ſequent.* dicemus: cùm etiam, † quia, vt argumentatur idem 81
Victor. *ſup. num. 4.* ſi ratione inſipientiæ erant ſerui, ea planè eſt ſeruorum conditio, vt neque rerum dominium, neque aliquid proprium habere poſſint, ſed quidquid acquirunt, illico ad eorum dominos tranſeat, *l. placet. ff. de acquirenda hereditate, princip. inſtit. de iis qui ſunt ſui § item vobis, inſtit. per quas perſon.* Atque ita † vbi diffuſi per 82
agros, & ſine certo Rege, aut Principe, vel forma Reipublicæ reperti ſunt; meritò tanquam ſerui ſine domino ab Hiſpanis occupari, & imperio ſuo ſubiici potuerunt † *l. quod ſeruus, vbi* Bartol. *ff.* 83
de ſtipulat. ſeruor. l. ſi vſumfructum, vbi gloſſa *ff. de liberal. cauſa,* circa quas plura notat idem Bart. & Baldus *in l. ſi ſeruus, ff. de noxal. act.* Forcatul. *in rub. ff. de ſeruit. num. 6. & Morla in empor. iur. tit. 6. in rub. num.* 18. Quod ſi † proprios Reges & Im- 84
peratores habebant, vt in hoc Peruano & Mexicano Regno, & in aliis prouinciis habuiſſe cognouimus, adhuc non minus licitè à barbaro, & tyrannico eorum iugo eximi potuiſſe videntur.

Nam cum † hi quoque Reges, iuxta eandem
doctrinam Ariſtotel. naturam ſerui eſſent, & ſa- 85
pientiorum dominio, & gubernatione egerent, alios ſub ſe habere non poterant, neque eorum feritati, aut facilitati tanti Orbis imperium, & moderatio relinqui debuit, *argument.* † *l. ſic eueniet. 21. ff. de adulter.* ibi: *In ſua enim poteſtate,* 86
non videtur habere, qui non eſt ſuæ poteſtatis, l. homo liber. 54. §. fin. ff. de acquirend. rer. domin. ibi: *Quia nec poſſidere intelligitur, qui ipſe poſſidetur.* Quibus arridet Seneca *declamat. 1.* dum ait: *Nec filio, qui eſt in patris poteſtate adoptare licet. Nec enim quiſquam poteſt alium in manum ſuam recipere, qui ipſe in aliena manu eſt.* Melior text. *in l. vlt. C. de legitim. tut.* ibi: *Et naturalis ordo per omnia conſtruebitur, cui enim ferendum eſt, eundem eſſe tutorem, & ſub tutela conſtituit, & iterum eundem eſſe curatorem, & ſub cura agere,* † *cap. indeco-* 87
rum 3. de ætat. & qualit. ordin. ibi: *Indecorum eſt, vt ij debeant Eccleſias regere, qui non nouerunt gubernare ſe ipſos.* Facit illud Paul. *1. ad Timoth. 3. Qui domini ſuæ præeſſe neſcit, quomodo præerit alienæ?* Vbi D. Chryſoſtom. & D. Ambroſ. *epiſt. 82. Quis feras,* inquiens, *ſi ipſe ſe gubernare nequeat, qui alios gubernandos receperit?* Et alia ſimilia, quæ tradit Ioan. Neuizam *in ſylua nuptia. lib. 5. num. 100.* Simancas *lib. 5. de Republ. cap. 14.* Caſtillo *d. Bobadilla in Politica lib. 1. cap. 1. num. 29. &* Nos *infrà cap. 9. num. 57.* repetimus & *lib. 5. cap. 4. num. 5.*

CAPVT VIII.

De auctoribus, & argumentis quibus ſuperior barbariſmi Indorum titulus inſufficiens videtur, & qualiter Ariſtotel. & alij, qui contrarium tenent, accipi debeant?

SVMMARIVM.

1 *Barbaries, & feritas Indorum abſolutè conſiderata non præbet iuſtum, & ſufficientem titulum ad eos debellandos, & ſpoliandos.*

2 *Auctores plures adducuntur, qui negant, infidelibus ob ſolam barbariem bellum inferri poſſe*

3 *Dominis*

3 *Dominij eſt capax ſolum naturalis, & intellectualis creatura.*

4 *Homines licet alicubi multum barbari, ſylueſtres, & corpore deformes reperiantur, ſi tamen habent aliquem intellectum, inter creaturas rationales computari debent. Et num. 6.*

5 *Monſtra omnia hominum rationalium reformatis corporibus reſurrectura ſunt.*

7 *Hominum monſtroſorum varia ſpecies commemorantur.*

8 *Homines quantumuis ſylueſtres, & monſtroſi, ſi lumen aliquod rationis habent, doceri, & excoli poſſunt.*

9 *Barbaris, cùm veri homines ſint, ius gentium ſeruari debet, & dominiorum diſtinctio ee introducta.*

10 *Deus fecit nos, non ipſi nos.*

11 *Homini imputari non debet, qua forma, regione, vel docilitate naſcatur.*

12 *Homines ex natura ſoli, vel cœli, ſub quo naſcuntur, animi & corporis temperiem vt plurimùm ſumunt.*

13 Lex quod ſi nolit, §. qui mancipia, ff. de ædil. edict. illuſtratur.

14 *Naſcenem cœlo, & ſole fœlicem ſortiri glorioſum eſt.*

15 *Indis ſi ob barbaram, & ſylueſtrem vitam bellum inferre liceret, idem licuiſſe dicendum eſſet in aliis plurimis nationibus, quæ olim non minus barbaræ fuerunt.*

16 *Homines initio mundi ſylueſtrem vitam egiſſe, & ſermonis vſum non habuiſſe, quidam falsò affirmarunt.*

17 *Adam fuit ſapientiſſimus, & eloquentiſſimus.*

18 *Cain Adæ filius materialem ciuitatem ædificauit.*

19 *Humanum genus vbi augeri cœpit, & in varias regiones diuidi, multi homines ſylueſtrem, & erraticam vitam egerunt.*

20 *Homines quo pacto ad vrbes, & ſociabilem ac politicum viuendi modum reduci cœperint, cum Cicerone, & aliis.*

21 *Lucretij carmina referuntur de ſtatu, & conditione hominum antiquorum tractantia.*

22 *Nationes plurimæ barbaræ etiam hodie reperiuntur, quarum comparatione pauci ſunt, qui politice viuunt.*

23 *Barbari nominis communem definitionem non inepte notat Ioan. Boter.*

24 *Nationes aliæ aliis ſemper barbaræ viſæ ſunt.*

25 *Anacharſis apophthegma.*

26 *Græci, omnes nationes Barbaras, & Barbariam appellabant.*

27 *Latini Barbari, & Italia Barbaria dicitur à Plauto.*

28 *Germani, & aliæ quam plures nationes Septentrionales olim non minus feræ, & barbaræ, quàm Indi Occidentales fuiſſe perhibentur.*

29 *Saxonum & Hungarorum priſca feritas, & barbaries.*

30 *Scytharum quanta fuerit olim ruditas, & barbaries.*

31 *Scythas cur Horatius profugos & campeſtres appellet.*

32 *Batavi, qui hodie Hollandi dicuntur, olim nimis truces, & agreſtes reputabantur.*

33 *Auris Batava prouerbium vnde?*

34 *Bœotiorum ruditas, & craſſities tanta olim fuit, vt in prouerbium abierit.*

35 *Bœodos Hiſpanè cur ebrios appellemus.*

36 *Aſiæ præcipuæ prouinciæ Phrygia, Myſia, Caria & Lydia nimis barbaræ erant, & plura adagia hoc denotantia.*

37 *Phryges per antonomaſiam Barbari dicti fuerunt.*

38 *Tibia Barbara quæ?*

39 *Barbaricarij dicebantur, qui veſtibus Phrygio more acu pictis & auratis vtebantur.*

40 Lex 1. C. de excuſat. artific lib. 10. lex 1. C. de priuileg. ſchol. lib. 12. & l. 1. de Fabricenſ. in C. Theodoſ. exponuntur.

41 *Phrygiones dicti, qui veſtibus auro intextis induebantur.*

42 Franias & Franiones *Hiſpanæ voces vnde originem ducant?*

43 *Turcarum barbaries, & morum feritas maxima eſt, & fuit.*

44 *Afros, Gallos & Hiſpanos inter Barbaros, & feros collocat Cicero.*

45 *Hiſpanos antiquos tanquam agreſtes, & inhumanos notat Strabo, & Trogus Pompeius, & quare? Et n. 65.*

46 *Aſturianorum barbaros mores refert Ammian. Marcellin.*

47 *Iberi, Cantabri & Galleci, quibus olim moribus fuerint?*

48 *P. Ioan. Mariana elegantiſſima verba de agreſtibus, & feris moribus Hiſpanorum antiquorum.*

49 *P. Ioan. Mariana laudatur, & à reprehenſione Fr. Ioan à Ponte defenditur.*

50 *Indos non eſſe veros homines, nec capaces Fidei Chriſtianæ, aliqui falsò, & erroneè principio detectionis Noui Orbis diſſeminarunt.*

51 *Indorum primo detectorum feritas effecit, vt illis, & reliquis multa damna inferrentur, & de omnibus in ſuſceptione, & progreſſu Fidei, & morum politicorum parum ſperaretur.*

52 *Indorum natura, & differentia penitius animaduerſa, fidei, & quarumlibet artium capaces reperti ſunt.*

53 *Indorum capacitas, & docilitas, & in Fide ſuſcepta pietas, & progreſſus multorum Scriptorum teſtimonij, & argumentis confirmatur.*

54 *Indi poſſunt dicere multis ex noſtris illud Iob. cap.* 15. Ergo vos eſtis ſoli homines, *&c.*

55 *Fr. Iulianus Garces Tlaſcalenſ. Epiſcopus laudatur.*

56 *Epiſtola Fr. Iuliani Garceſij Epiſcopi Tlaſcalenſis ad S. P. Pauli III. pro Indorum defenſione pie, & eleganter ſcripta ad litteram ponitur.*

57 *Indorum paruuli bonam, & ſuauem indolem habent, & Hiſpanis pueris dociliores, & frugaliores ſunt Et n. 63.*

58 *Euangelium ex præcepto Domini omnibus indiſtinctè gentibus, & nationibus prædicari iubetur.*

59 *Eccleſiæ porta nulli eſt claudenda, qui ex fide ſpontanea baptiſmum petat. Et n. 80.*

60 *Satanica eſt vox eorum, qui Indos incapaces faciunt ſalutis æternæ, & quo fine introducta.*

61 *Indos, qui incapaces eſſe dicunt, eos parum tractarunt, & agnouerunt.*

62 *Indis*

62 *Indis grauiſſima damna inferunt,& intulerunt, qui eos eſſe incapaces affirmant.*

64 *Indi maiores, quo magis feri, & vitioſi ſunt, eo magis ad Fidem ſuaderi debent.*

66 *Sertorius qualiter deluſerit Hiſpanos ceruа fatidica?*

67 *Hiſpani poſt Fidem Chriſti receptam veram,& politicam nobilitatem aſſecuti ſunt.*

68 *Indi ſi, vt oportet, in Fide inſtruantur, fortè non minores fructus, quàm Hiſpani praſtabunt.*

69 *Indorum ruditas,& barbaries multis rationibus excuſatur.*

70 *Indi Mexicani quibus picturis pro litteris vterentur? & plura de eorum artibus & ingenio?*

71 *Indi in confeſſionibus ſacramentalibus,& alijs ad Dei cultum pertinentibus qualiter ſe habeant?*

72 *Romana ſedis cura quanta eſſe debeat in procuranda Indorum conuerſione, & Fidei dilatatione.*

73 *Vaticinia aliqua Prophetarum referuntur, quibus Eccleſia de remotis gentibus magnum incrementum promittitur. Et n.81.*

74 *Chriſtus Dominus quanta diligentia miſerit D. Thomam, & Bartholomaum ad pradicandum Indis Orientalibus.*

75 *Indi Mexicani, & alij quàm faciles ſint ad Fidem audiendam,& recipiendam.*

76 *Romanus Pontifex eſt velut Comes ſtabilis exercitus Dei, & Pradicatorum Verbi Diuini.*

77 *Paulus III. Roman. Pontif. piiſſimam conſtitutionem edidit pro capacitate, & libertate Indorum, cuius littera refertur, n.79.*

80 *Carolus V. Imperat. multa pro ſalute, libertate, & conuerſione Indorum piiſſimè ſanxit.*

82 *Indi quantumuis barbari, non ſunt obliti à Deo, qui aequaliter omnium Pater, & Redemptor eſt.*

83 *Apoſtoli non tantum ſapientibus, verum & Barbaris, ac feroeiſſimis nationibus pradicarunt.*

84 *D. Auguſtinus ſcribit, ſe hominibus monſtroſis oculos in pectore habentibus pradicaſſe.*

85 *Indorum barbaries, & ruditas miſerationem potius, quam punitionem requirit. Et num.90.*

86 *Ingenia hominum miſeriis & calamitatibus ſtolida fiunt.*

87 *Indorum hebetudo, & ruſticitas ex quo proueniat?*

88 *Agros & rura habitantes vbique hebetiores ſunt.*

89 *Idololatria excacauit maxima ex parte Indorum ingenia, ſicut & aliorum, qui eam ſecuti ſunt.*

91 *Educatio recta,& continuata doctrina, quoſlibet homines, quantumuis barbaros, cultos & politicos reddere valet.*

92 *Indis ſuccenſeri non poteſt, quod primo adſpectu Hiſpanos,& eorum equos, nauigia, litteras, & alia inuenta mirati ſint.*

93 *Noua quaeque, & repentè conſpecta quamuis puſilla ſint, communiter admirationem incutiunt,& de cœlo miſſa creduntur cum Seneca,& Tertulliano.*

94 *Naturale eſt magis noua, quam magna mirari.*

95 *Litterarum vſu non ſolùm Indi Occidentales, verum & Orientales, & alia nationes caruerunt.*

96 *Mexicani litterarum loco picturis vtebantur.*

97 *Peruani chordis verſicoloribus, multis nodis diſtinctis pro litteris vtebantur, & Arithmeticam ſuo modo peritiſſimè callebant.*

38 *Albani vltra centum numerare neſciebant, in reliquis, qua ad vrbanitatem,& culturam pertinebant, prorſus ignari.*

99 *Thraces ad quatuor vſque numerare didicerunt.*

100 *Meletides toto ingenij capto vix ad quinque numerare potuit.*

101 *Vettones Hiſpania populi, olim, Romanos ambulantes, valdè mirati ſunt.*

102 *Eclipſi Luna Indos à Columbo deceptos mirum non eſt, cùm idem fermè militibus Romanis acciderit.*

103 *Pannonicorum legionum mirabilis caſus ex Luna eclipſi contingens verbis Cornelij Taciti recenſetur.*

104 *Indi Mexicani, & Peruani compti,& politici erant.*

105 *Huaynacapac Peruanorum Imperator à debellandis quibuſdam Indis abſtinuit, quòd nimis ſpurci, & ſqualidi eſſent.*

106 *Inca Yupanqui cur Chilenſes ſubigere ſuo Imperio deſierit?*

107 *Hiſpanorum quorundam quanta eſſet olim ruditas,& ſpurcities?*

108 *Hiſpani olim capillorum longitudine oblectabantur, & illos, vt leonis iubam, ſine vllo artificio quatiebant.*

109 *Barbas, & pilos non ſolùm Indi, ſed plures alia nationes expilant.*

110 *Nationes plures corpora ad effectus varios pingunt, aut tingunt.*

111 *Britanni pra caeteris corpora radebat, & glaſte inficiebant.*

112 *Martialis epigram. de caeruleis Britannis agens exponitur.*

113 *Iulij Caeſar. locus* lib 5. de bello Gallico *exponitur,& emendatur.*

114 *Romani Imperatores triumphantes corpora minio illinire ſolebant.*

115 *Alphonſi Aragon. Regis dictum notabile.*

116 *Zigantes Afri, Hiperborei, Aethiopes, Duci, & Sarmata variis coloribus corpora pingebant.*

Nationes quadam natura imberbes, ibid.

117 *Ariſtotelis ſententia, qua docet Barbaros natura ſeruos eſſe, qualiter accipienda ſit?*

118 *Dominium verum rerum ſuarum habent infantes, pupilli, & furioſi.*

119 *Barbaris natura neceſſitas ineſt, vt à ſapientioribus regantur, qui tamen Barbarorum commodis magis quàm ſuis proſpicere debent.*

120 *Seruitutem Barbarorum quomodo explicet D. Thom. & an à naturali, vel à gentium iure originem ducat.*

121 *Auctores plurimi recenſentur, qui agunt de naturali ſeruitute Barbarorum ab Ariſtot. conſiderata.*

122 *Barbaros poſſe vt feras venari, & occidi, quomodo, & quando intelligendum ſit?*

123 *Ariſtotelis*

123 *Ariſtotelis ad infernum damnatè doctrina, legibus, & moribus Chriſtianis praualere non debet.*

124 *Ariſtot. dum dixit homines barbaros, & ſeruos venari poſſe, forſitan Alexandro Magno aſſentari voluit.*

125 *Bella ab Alexandro Magno, & Romanis, amplіandi Imperij cupiditate innocentibus illata, non laudantur, nec laudari potuerunt Auguſt. & alij.*

126 *Naturalis ratio non patitur, alterum cum alterius iactura locupletari.*

127 *Mala non ſunt facienda, quamuis inde eueniant bona.*

128 *Bellorum ſtrepitus, & ſtrages non præſtat congruum medium prædicationi, & conuerſioni Barbarorum.*

129 *Romanorum bella, & Imperium vi, & iniuria magis quàm iure & ratione conſtitiſſe, plurimi tradunt.*

HAEC ſunt, quæ pro fulciendo & defendendo prædicto titulo, qui ex ruditate, & incapacitate Indorum deſumitur, magis vigere, &
1 præſtare videntur; † ſed nihilominus grauiſſimi alij, & eruditiſſimi viri reperiuntur, qui eum abſolutè, & generaliter ſumptum, parum firmum, & ſecurum eſſe arbitrantur. Inter quos caput extulit †
2 Epiſcopus de Chiapia, prolixis, & repetitis apologiis, & antapologiis contra Gineſium Sepuluedam, hoc eruditè defendens præcipuè *in replicat. octaua obiect. & in tractat. comprobat. fol. 66. & in reſponſione*, quam coram Imperatore Carolo V. Barchinonæ fecit aduerſus orationem Epiſcopi *del Durien*, quæ habetur apud Ant. de Herrera *in ſua hiſt. gener. Ind. decad. 2. lib. 4. cap. 4. & 5.* & idem docet Caiet. *in 2. 2. quæſt. 66. artic. 8. ad 2.* Vbi deplorat damna ſub hoc barbariſmi prætextu miſeris Indis illata, Dom. Sot. *in 4. diſtinct. 5. quæſt. vnic. art. 10. pag. 272. & lib. 4. de iuſtitia & iure, art. 2. quæſt. 2.* Victor. *in relect. de Ind. 1. part. ex num. 20.* Gregor. Lop. *in l. 2. tit. 23. p. 2. gloſ. 2. ca. 2. 3. 6. & 14.* Ioſeph. Acoſ. omnino videndus *lib. 4. de procur. Ind. ſalut. cap. 3. 4. & 5. & lib. 1. c. 5.* Fr. Anton. à Corduba in quæſtionario, Menchaca *lib. 1. quæſt. illuſt. cap. 10. ex num. 4. vſque ad 14. & in præfatione à num. 4.* Domin. Bañez *in 2. 2. quæſt. 10. art. 3. col. 535.* verſ. *Arguitur tertiò*, Fr. Eman. Roderi. *in 2. tom. quæſt Regular. quæſt. 99. art. 4. pag. 292.* Mich. Salon. *in 2. 2. 1 tom. ſub tractat. de domin. quæſt. 1. art. 1. & 2.* Pat. Ludouic. Molin. *de iuſtit. & iure tractat. 2. diſput. 32. per totam, & diſputat. 105. verſ. vlt.* Auctor tractatus *Maris liberi, cap. 2.* quem refert Seraphin. Freitas *de iuſto Imperio Aſiat. cap. 3. num. 4.* & nouiſſimè eruditiſs. Pat. Franciſc. Suarez, qui poſt hæc ſcripta ad meas manus peruenit *in tract. de Charit. diſput. 13. ſectio. 5. n. 5.* Pro cuius opinionis confirmatione, & exornatione ego ex eorundem auctorum mente ſequentia argumenta conficio, quibus ſimul contraria conuelli videntur.

3 Primum, † quia licèt fateamur, falſam eſſe, & erroneam Gerſonis, Syluestri, Conradi, & aliorum ſententiam, qui verum dominium rerum, quas occupant etiam in brutis animalibus conſtituebant, certum quippe eſt, illud tantùm in creaturis rationalibus, & intellectualibus conſiderari poſſe, vt docent communiter reliqui omnes Theologi poſt D Thom. *1. 2. quæſt. 3. art. 1. & 2. quæſt. 6. artic. 1. & lib. 2. contra Gent. cap. 110.* Caietan. *vbi ſup. art. 1.* Victoria *d. num. 20.* Sot. *d. diſtinct. 5. quæſt. vnic. artic. 2.* & alij relati à Rebello *de obligat. iuſtit. lib. 1. quæſt. 7. ſectio. 1. num. 4. & 5.*
Negamus tamen † hominibus, quantumuis Barbaris & Syluestribus, & colore, aut corporis habitudine, vel hebetudine deformatis, ob hanc ſolam cauſam rerum ſuarum dominium adimi poſſe, quia quamuis in multis ob ſuam feritatem, & ruditatem belluis aſſimilentur, vt concludunt rationes, & auctoritates in primo argumento contrariæ partis conſideratæ: interim tamen dum aliqualem rationis vſum, mentiſque veſtigium habuerint, dubium non eſt, quin inter creaturas intellectuales, & veros homines connumerari debeant, vt expreſsè reſoluit D. Auguſt. *lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 8.* ſic inquiens: *Quiſquis vſpiam naſcitur homo, ideſt, animal rationale mortale, quamlibet noſtris inuſitatam ſenſibus gerat corporis formam, ſeu colorem, ſiue motum, ſeu ſonum, ſiue quamlibet vim qualibet parte, qualibet [illegible]alitate natura, ex illo Protoplaſto vna originem ducere nullus fidelium dubitauerit.* Et *in Enchirid. ad Laur. cap. 87. & 91.* † Vbi ſcribit, 5
die reſurrectionis reſurrectura eſſe monſtra omnia, reformatis membris in decoram, cœloque dignam formam.

Idem quoque de variis aliis † ſyluestrium, & 6
monſtroſorum hominum formis ſentire videtur D. Iſidor. *libro. 11. Etymolog. cap. 3.* Simon Maiol. omnino legendus *in dub. Canicul. 1. tom. colloq. 2. pag. 55. & ſeqq.* Vbi ait, † etiam eos, qui vſu lin- 7
guæ carere, vel equinis, aut lunanis pedibus, caudatis clunibus, ſyluestribus, hirtis, & piloſis corporibus caninis dentibus, labris pendulis, ſtridore terrifico reperti ſunt, etiamſi nihil adorent, & eò impietatis, & ſtoliditatis peruenerint, vt humani officij, & ritus obliuiſcantur, & propria nomina non habeant, & ſine veſte, ac fruge, ſine pecore ac ſedibus per campos ferarum more reptantes pòtius quàm incedentes vagentur vt de Atlantidis, Carmaniis Arthabatritis, Mantopodis, & aliis ſcribunt Mela *lib. 3. cap. 4.* Solin. *cap. 52. & 53.* † Non ideò ſtatim irratio- 8
nales & belluinos eſſe cenſendos, ſed periculum fieri debere, an rationis humanæ lumen agnoſcant cùm poſſint ad meliorem frugem, ſi alliciantur, & edoceantur, conuerti, & ſenſim perſuaſi ad rationis plenum vſum traduci, *Vt in Antropophagis* (inquit) *tam in Orientali, quàm in Occidentali Indicis regionibus hoc noſtro ſæculo Ieſuitarum opera factum videmus.* Et idem oſtendit ipſe Maiol. *eodem 1. tom. colloq. 19. pag. 439.* docent, nulla adeò ſtupida ingenia naſci, quæ ſolertia non poſſint maximum in modum excoli, & ad tantam frugem peruenire vt maximis ipsâ naturâ ingeniis comparari poſſint.

Quo fit, † vt prædictis Barbaris, tanquàm 9
propriis, & veris hominibus naturale & commune omnium hominum ius ſeruandum etiam eſſe videatur, quo inſpecto omnes æquè liberi, & rerum, ac prouinciarum noſtrarum domini nati ſumus, *l. ex hoc iure, l. manumiſſiones, D. de iuſtitia & iure, l. libertas 4. d. de ſtat. hom.* cum aliis, quæ in noſtra ſpecie conſiderat Domin. Sot. *dict. lib. 4. de iuſtitia & iure, art. 2. quæſt. 2.* & Menchaca *dicto cap. 26. num. 5. & 5.*

Etenim † cùm ſummus ille rerum Opifex, ac 10
Parens Deus, nos omnes creauerit, non ipſi nos, vt habetur *in Pſalm. 99. verſ. 3.* Nihil † illis 11
imputandum

imputandum eſt, qui altiorem, aut acutiorem mentem arripere non potuerunt, vel meliorem, & elegantiorem formam aſſumere, aut hanc vel il-
12 lam cœli, aut ſolis plagam ſortiti: † ex cuius ſitu, & intemperie multoties animi quoque vitia & morum feritas, aut ruditas generari ſolet, vt benè docet Ioan. Boëmus *de morib. omn. gent. lib. 3. cap. 1. pag.* 84.

13 Et oſtendit † Vlpianus *in l. quod ſi nolit,* 31. §. *qui mancipia, verſ. Præſumptum, ff. de æd. edict.* dum ait: *Præſumptum etenim eſt, quoſdam ſeruos bonos eſſe, quia nationis ſunt non infamatæ, quoſdam malos videri, quia ea natione ſunt, quæ magis infamis eſt.* Circa cuius illuſtrationem plura more ſuo congerit Tiraquel. *in l. 7. connub. num. 12. & ſeqq. & in tract. de nobilit. cap. 12. per totum:* Marcus Mantua *in gloſſar. iur. claſſ. 17. cap. 32. num. 1.* Chaſſan. *in Catal. glor. mund. part. 2. conſider. 24.* Menoch. *de præſumpt. lib. 1. quæſt. 16. num. 28. & lib. 6. præſumpt. 58. & num. 1.* Fr. Ioan à Ponte *in comment. Monarch. lib. 4. cap. 1. pag. 514.* & Franc. Iuret. *in notis ad Symmach. lib. 1. epiſt. 88. p. 70.*
14 Vbi † adducit Ammian. Marcellin. *lib. 14. hiſtor.* qui cum Simonide Lyrico docet: *Beatè perfecta ratione victuro ante alia patriam conuenit eſſe glorioſam:* & Rutil Claud. *lib. 1. itinerar.* vbi de Romanorum laudibus agens, ſic inquit:

O quantum, & quoties poſſem numerare beatos
Naſci fœlici, qui meruere ſolo,
Semina virtutum demiſſa, & tradita cœlo
Non potuere aliis dignius eſſe locis.

15 Secundò facit, † quia ſi ob ſolam ſylueſtris vitæ conſuetudinem, & ingenij feritatem, ruditatem, ſiue barbariem liceret Indis bellum inferre, & eos inter virtutem redigere, dominióque, & imperio ſuarum rerum, & prouinciarum priuare; idem quoque in reliquis ferè vniuerſi Orbis nationibus licuiſſe probandum eſt, vt benè aduertunt Doctores *ſuprà* relati. Quoniam etſi falſum
16 ſit, † atque à Chriſtiana religione alienum, quod quidam nimis generaliter tradunt, homines ſcilicet initio naſcentis mundi per ſyluas, & campos erraticam vitam degiſſe, nec vllo inter ſe ſermonis, aut iuris vinculo cohæſiſſe, cum ſacra docen-
17 te Pagin. † Adam à quo omnes originem ducimus, ſapientiſſimus, & eloquentiſſimus fuerit, & ſine dubio non permiſerit poſteros ſuos beſtiarum
18 more vagari. Quin potius † Cain eius filius materialem etiam ciuitatem ædificaſſe legatur, vt obſeruat Lactant. Firmian. *lib. 6. de diuin. inſtit. c. 10.* & eo non relato Cardin. Bellarmin. *t. 5. contr. 2. lib. 3. de lai[c]is, cap. 5. in fi[n].* Maiol. *in dieb. Canic. 4. tom. colloq. 4. pag. 252.* & nouiſſimè Caliſtus Remirez *de lege Regia in initio n. 18. pag. 6.*

Adhuc tamen receptiſſimum, & vulgatiſſimum eſt, & abſque vllo periculo affirmari po-
19 teſt, † ſequentibus ſæculis, vbi genus humanum augeri, & in varias regiones migrare, & diuidi cœpit, ita naturam rerum tuliſſe, vt homines in agris paſſim beſtiarum more vagarentur, & ſibi victu ferino, tectiſque ſylueſtribus abditi vitam propagarent, nec ratione animi quidquam; ſed pleraque viribus corporis adminiſtrarent, nondum Diuinæ religionis, non humani officij ratio colebatur, nemo legitimas viderat nuptias, non certos quiſquam inſpexerat liberos, non ius æquabile quid vtilitatis haberet, acceperat. Ita propter errorem, atque inſcitiam cæca ac temeraria dominatrix animi cupiditas, ad ſe explendam viribus corporis abutebatur, pernicioſiſſimis ſatellitibus, quouſque ab aliquibus, qui pruden-
tiores, † & ſapientiores eſſe cœperunt, reliqui 20
rudiores: primò, propter inſolentiam reclamantes, deinde rationem, atque orationem ſtudioſius audientes, edocti, & perſuaſi tandem ſunt in vrbes congregati, ex feris & immanibus mites & manſuetos reddi, & ad vnamquamque rem vtilem, atque honeſtam induci, vt his propè verbis M. Tul. Cicer. ſcriptum reliquit *lib. 1. de inuent. & in orat. 32. pro P. Sextio, poſt medium, pag. mihi 475.* cui conſentiunt Plutarch. *de placit. Philoſoph. lib. 1. cap. 7.* Virgil. *lib. 8. Æneid. de primis Italiæ gentibus* loquens: Horat. *in arte Poet. circa finem:* Vitruu. *lib. 2. cap. 1.* Ioan. Boëm. *in præfation. ad lib. de moribus gent.* Chaſſan. *in Catalog. glor. mund. part. 12. conſiderat. 71.* Simancas *de Republ. lib. 1. cap. 13. num. 3. 6. & ſequentib.* Tapia *de vera homin. nobilitat. lib. 2. pag. 187. col. 2.* elegantiſſimè Ioan. Mariana *de Rege & Reg. inſt. lib. 1. cap. 1.* Forcat. *in l. omnes populi, num. 1. de iuſtitia & iure:* Aſinius *in praxi Iudic. tit. de mod. proced. in ciuil. cap. 5. num. 2.* Fr. Ioan. Torquemada *in Monarch. Ind. lib. 1. cap. 22. & lib. 3. cap. 1 & 2.* & ante omnes
antiquiſſimus † Poëta T. Carus Lucretius *lib. 5.* 21
de natur. rerum, ſic inquiens.

Et genus humanum multo fuit illud in aruis
Durius, vt decuit, tellus quod dura creaſſet:
Multáque per cœlum Solis voluentia luſtra
Vulgiuagam vitam tractabant more ferarum,
Nec robuſtus erat curui moderator aratri
Quiſquam, nec ſcibat ferro moliri arua,
Nec noua defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres cultro decidere ramos.
Quod Sol atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte ſua, ſatis id placabat corpora donum,
Nec dum res igni ſcibant tractare, nec vti
Pellibus, & ſpoliis corpus veſtire ferarum.
Sed nemora atque cauos montes, ſyluáſque colebant,
Et frutices inter condebant ſqualida membra,
Verbera ventorum vitare, imbreiſque coacti:
Nec commune bonum poterant ſpectare, nec vllis
Moribus inter ſe ſcibant, neque legibus vti,
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna ferebat
Sponte ſua, ſibi quiſque valere, & viuere doctus.
Et Venus in ſyluis iungebat corpora amantum,
Et manuum mira freti virtute, pedúmque
Conſectabantur ſylueſtria ſæcla ferarum,
Miſſilibus ſaxis, & magno pondere claua,
Multáque vincebant, vitabant pauca latebris,
Setigeriſque pares ſuibus ſylueſtria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum ſe foliis, ac frondibus inuoluentes, &c.

Quæ priſcorum hominum feritas, & cæca barbaries in aliquibus prouinciis & regionibus priùs, in aliis poſterius, & magis ac minus coli, & tempe-
rari cœpit. Pluréſque † etiam hodie reperiuntur, 22
quæ vix humanæ rationis vſum percepiſſe videntur: ita vt non ineptè dicere potuerit Ioannes Boterus *in relat. vniuerſ. 4. part. lib. 1. pag. 65.* admitti non poſſe eorum Scriptorum definitionem, qui barbaros eos populos nominant: *Quorum mores longè à ratione, & communi hominum vita
abeſſe reperiuntur.* Nam ſi hoc, † inquit, vlti- 23
mum verum eſt, Græci potius, Latini & ſimiles, qui nunc politicè viuunt, barbari appellandi ſunt, cum ij numero pauci diuerſam ab innumeris

 Q aliis

aliis gentibus vitam agant, quæ adhuc in antiquo
illo barbariſmo perſiſtunt.
24 Et reuerà † ſemper illud obtinuit, vt aliæ na-
tiones aliis barbaræ videantur, vt iam dudum apud
Laërtium *lib.1.de vita Philoſoph. cap. 9.* oſtendit
25 Anacharſis † qui cuidam obiicienti, quòd eſſet
barbarus. Certè, inquit, apud Athenienſes, ſed
viciſſim Athenienſes barbari ſunt apud Scythas.
26 Quinimò Græci † omnes nationes generaliter
Barbaras, & barbariam appellabant, vt poſt Ho-
mer.Platon.& Epinom.obſeruat Strabo *lib.14.* Et
27 quod plus eſt, Plautus ſæpè † ipſos Latinos, qui
inter prudentiores, & ſapientiores habiti ſunt, eo-
dem nomine donat, & Italiam Barbariam appel-
lat, vt eruditè obſeruat Lambin. in illud prologi
Aſinariæ: *Demophilus ſcripſit, Marcus vertit
Barbarè*, & Curculion:

Peſſuli, heus peſſuli, vos ſaluto lubens,
Fite mea cauſa Lydij Barbari.

Et Moſtellariæ:

*Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit
Barbarus.*

Et in Pænulo:

Hoc pingues fiunt auro in Barbaria boues.

28 Germani † etiam, Saxones, & aliæ gentes Se-
ptentrionales, vt fuerunt Sarmatæ, Pannonij,
Hungari, Poloni, Sueui, Eruli, Ruſſiani, Britan-
ni, Gothi, Alani, & ſimiles, quæ hodie quantum
ſpectat ad humanitatis culmen, meritò nulli natio-
ni cedunt, plurimas vincunt, adeò feræ, & barba-
ræ non multis abhinc ſæculis cenſebantur, vt for-
ſan in ipſis noſtris Indis, Æthiopibúſue deterioris
naturæ viderentur, vt conſtat ex illarum Scripto-
ribus, & ex aliis, quæ latiſſimè poſt Cornel. Ta-
cit.Strab. Procop. & alios tradit Cœl. Rhodigin.
lib.18.lection.antiq.cap.21. Thomas Bozius *lib.7.
de ſign.Eccleſ.cap.4.lib.10.cap.13. & lib.20. c.7.
& lib.22.cap.11.* & Fr. Thomas à IESV *de pro-
cur.omn.gent.ſalut.lib.1.cap.11.pag.37.& lib.4. 1.
part.cap.1.* Inter quos Seneca *lib. de gubernation.
num.....Germani*, inquit, *errant incertis ſedi-
bus, ſunt apud eos perpetua hyemes, ſolum infœ-
cundum, nulla ades, venationibus viuunt, vbicun-
que nox feſſos laboribus deprehendit, cubant ſub
frondibus, aut in ſpeluncis fouiſue; non habent do-
mos, ſed caſas foliis, & culmis contectas. Incola
circumaguntur chorizantium more in congelato
mari victitantes carne ferina, gens nuda, & pelli-
bus ſolùm ferarum veſtita, & propterea vilis de-
ſpectáque ab omnibus.* Et Fortunat. *lib.3.ad Fœli-
29 cem Epiſcop. Nannetenſ.* ſic † de Saxonibus ab
eo conuerſis, & manſuefactis ſcribit:

Mitibus alloquiis agreſtia corda colendo
Munere Fœlicis de grege nata ſeges.
Aſpera gens Saxo, viuens quaſi more ferino
Te medicante ſacram bellua reddis ouem.

Rheginus quoque.qui ſub ann M. LXXV.
vixit,idem de Hungaris his verbis ſcribit: *Viuunt
Hungari non hominum, ſed belluarum more, carni-
bus, vt fama eſt, crudis veſcuntur, ſanguinem bi-
bunt, corda hominum, quos capiunt, particulatim
diuidentes, veluti pro remedio, deuorant; nulla ra-
tione flectuntur, aut miſeratione afficiuntur.* Et
Eginarthus Caroli Magni ſcriba *in eius vita*, ſic
de omnibus Germaniæ nationibus loquitur: *Sa-
xones ſicut omnes ferè Germaniam incolentes natio-
nes, & natura feroces, & cultui dæmonum dediti,
noſtraque religioni contrarij, neque diuina, neque
humana iura vel polluere, vel tranſgredi inhoneſtum
arbitrantur.*

Cæteri quoque populi ad Boream poſiti, qui
Germanis † Orientaliores ſunt, & ab antiquis 30
communi nomine Scythæ vocabantur, ſecundùm
Strabon. *lib.11.*& Diodor Sicul. *lib.5. cap. 9.* ea-
dem barbarie, & ruſticitate laborabant, teſte He-
rodot.*lib.4.* qui ſic ait, *Nulla ſunt Scythis vrbes,
nulla mœnia ſtructa, domos ſecum ferunt ſinguli,
equeſtréſque ſunt ſagittarij,non pane victitantes,ſed
ex pecoribus, pro domibus plauſtra habentes,quidni
imbelles alioqui futuri, & ad dimicandum in-
habiles.*
Quò reſpexit † Horat. *lib. 1, Ode 35.* dum 31
eos profugos appellat; & *lib. 3. Ode 24.* dum
canit:

Campeſtres melius Scytha,
Quorum plauſtra vagas ritè trahunt domos
Viuunt, & rigidi Geta:
Immetata quibus iugera liberas
Fruges & Cererem ferunt:
Nec cultura placet longior annua.

Et † de Battauis eiuſdem Germaniæ populis, 32
qui nunc, vt pleriſque placet, Hollandi nominan-
tur, narrat Cornel. Tacit. *lib. 20.* nimis agreſtes,
inelegantes, tetricóſque fuiſſe. Vnde natum eſt
Prouerbium † *Auris Batana*, quod Eraſmus pro 33
pingui, craſſáque, & indocta interpretatur, illud
Martial.adducens *lib.6.epig.82.*

Tu ne es, tu ne ais, ille Martialis,
Cuius nequitias, iocóſque nouit
Aurem qui modò non habet Batauam.

Vbi Domit Calderin. Raderus & Marcilius plura
notarunt, & conducit Lucan.*lib.1.*

Vangiones Batauique truces, quos ære recuruo
Stridentes acuere tubæ.

Bæotij † etiam, licèt in Græciæ finibus ſiti 34
eſſent, ea ingenij ruditate, & craſſitie fuiſſe com-
memorantur, vt hoc nomine prouerbiali figu-
ra ignaui, ſtolidi, & ſupini homines notari ſo-
lerent, & quidquid inſulſum eſſet, ac ſtultum,
id Bæoticum diceretur, iuxta illud Horatij *lib. 2.
epiſt.1.*

Bæotum in craſſo iurares aëre naſci.

Et Plutarch. *in comment. de eſu carn.* qui ipſe
Bæotus ſcribit, ab Atticis notatos Bæotos tan-
quam brutos & ſtupidos, ac pingues, tradit plu-
ra Eraſm. *in adag. Bæoticum ingenium*; & *in
adag. Bæotiſſare*; & *in adag. Bæotica auris*; &
Carolus Stephanus *in diction. verb. Bæotica.* Vn-
de † non inani coniectura dicere poſſumus Hi- 35
ſpanó noſtro ſermone vocem illam *Beodos* indu-
ctam, quâ ebrios, & voraces homines ſignifica-
mus, *l. 5. tit. 8. part. 7.* vt benè obſeruat Fr.
Ioan. à Ponte *in conuenien. vtriuſque Monarch.
lib. 3. cap. 4. pag. 27.* quamuis D. Sebaſtianus
Couar. *in Theſaur. ling. Hiſpan.* aliam etymolo-
giam comminiſcatur, & *Beodo* quaſi *Beuido* di-
ctum interpretetur.
In Aſia quoque † præcipuæ prouinciæ erant 36
Phrygia, Myſia, Caria, Lydia, vt tradit Cicero
in oration. pro Flacco; quæ tamen, eodem ibidem
teſtante, barbariei, feritatis, & ruditatis nomine
malè ſemper audierunt, ita vt non niſi flagris &
verberibus ad doctrinam, & bonos mores allici
poſſent, quod locum fecit adagiis, *Phryx verbe-
ratus melior, Myſiorum vltimus, Cum Caro Cari-
zas, Lydus in meridiem, Lydus in planitiem pro-
uoca.* De quibus optimè agit M.Varro *lib. 6. de
ling.Lat.Athen.lib.12.* Eraſm. *in eiſdem adagiis*
Cœl.Rhodig.*lib.2.lect.antiq.c.14.* Lorin. *in Act.
Apoſtol.cap.28. verſ.1.* Puente *in dict. conuenien.
Monarch.*

Monarch.lib.2.cap.11.§.2.pag.144. & cap.26.
37 *§.3.pag.272.* Vbi aiunt † has nationes per an-
tonomaſiam Barbaras appellatas, iuxta illud
Horatij:

Græcia barbariæ lento colliſa duello:

Et Maronis:

Barbarico poſtes auro ſpoliiſque ſuperbi.

Quod de Phrygia rectè accipiunt interpretes: Ita
38 vt † muſicum quoddam inſtrumentum ab eiſdem
Phrygiis inuentum, quo triſtitiæ tempore vteban-
tur *Tibia Barbara* diceretur, quò reſpexit Horat.

Sonante mixtum tibiis carmen lyra,
Hac Lydium illis Barbarum.

39 Et ſimiliter Imperatores † Barbaricarios eos
nominarunt, qui veſtibus Phrygio more acu pi-
40 ctis & deauratis vtebantur, † vt apparet *ex l.1. de
fabric. in Cod. Theodoſ. l. 1. Cod. de excuſ. artif.
lib. 10.* vbi doctiſſimus Cuiacius *l. 1. C. de præ-
poſ. agent. in reb. & l. 1. Cod. de priuil. ſchol.
lib. 12.* & obſeruat Pancirolus *in notitia vtriuſque
Imperij lib. 2. cap. 83. fol. 175.* Donat. *ſup Virg. 2.
Æneid.* Briſſon. & Caluinus *de verb. iur. verb. Bar-
baricarij*, & Turneb. *lib. 5. aduerſ. cap. 25.* Vbi ad-
41 uertit, † hos ipſos, Phrygiones etiam dictos, quòd
Phryges veſtes auro intexere, & acu pingere pri-
mi inſtituerint. Quod etiam notauit Alexand. ab
Alexand. *lib. 4. Genial. cap. 8.* Polidor. Virgil. *lib. 3.
de inuent. rer. cap. 6.* Chaſſan. *in Catal. glor. mundi,
part. 11. conſid. 34.* & D. Sebaſt. Couar. *in d. The-*
42 *ſaur. ling. Hiſp. verb. Franças.* Vbi † benè conſide-
rat, hinc fortè apud Hiſpanos vocem *FrançAs*, &
Françones originem ducere.

Has & alias plures maioris & minoris Aſiæ
43 prouincias hodie † occupant Turcæ, qui etiam
tunc, cùm in Scythia pererrabant, & nunc quo-
que, cum adeò latè Imperij ſui terminos exten-
diſſe comperiuntur, ita Barbari, & feroces natu-
ra ſunt, vt nulla gens magis efferata, crude-
lis, libidinoſa, infida, ac truculenta reperiri poſ-
ſit, quæque peioribus, & durioribus legibus ac
moribus vitam agat, vt poſt Laonicum Cal-
chocondillam, & alios qui de rebus Turcicis
ſcripſerunt, benè narrat Fr. Hieronym. Romanus
in lib. de Republ. Turc. Ioannes Boterus *in relat.
vniuerſ. 2. part. lib. 4. ex pag. 184.* Boſbequius *in re-
lat. ſua legat. ad Turcas.* & Simon Maiolus *in
dieb. Canicul. tom. 4. colloq. 5. pag. 337. cum
ſeqq.*

Denique ne in his plus temporis conteramus,
44 Afri, † Galli, & nos ipſi Hiſpani olim non mino-
ri barbariæ, ruditate, & feritate laborare diceba-
mur, quàm hodie Indi, quos quidam hac tantùm
de cauſa ſeruos efficiunt; ſic enim de eis genera-
liter ſcribit Cicero *in epiſt. ad Quint. Fratrem:
Quòd ſi te ſors Afris, aut Hiſpanis, aut Gallis
præfeciſſet immanibus, ac barbaris nationibus, ta-
men eſſet humanitatis tuæ conſulere eorum commo-
dis, & vtilitati ſalutique ſeruire.*

45 Et de † Hiſpanis in ſpecie, præcipuè Aſturi-
bus, Gallæcis, & Vaſconibus, agens Strabo *lib. 3.
geograph.* eos agreſtes vocat, & inhumanos ea ra-
tione addita, quæ longè magis pro Indis militare
videtur, ſic enim inquit: *Agreſtis autem eorum
immanitas non ſolùm ex ipſo bellandi vſu, verùm
etiam ex alia locorum longinquitate prouenit. Lon-
ginqua enim ad eos eſt nauigatio, longinqua etiam
itinera, cumque nullis commiſceantur aduenis, quæ
inter homines communia ſunt, abiecere, & omnem
exſuerunt humanitatem.* Et poſteà *eodem lib.* im-
manſuetos, ſylueſtres, & alienos à moribus hu-
manis eoſdem Hiſpanos appellat. Idem facit Tro-
gus Pomp. *lib. 44. ſua hiſtor. in fine*, dum ait: *Nec
prius perdomita prouincia iugum Hiſpani accipe-
re potuerunt quam Cæſar Auguſtus perdomito Or-
be victricia ad eos arma tranſtulit, populúmque
Barbarum, ac ferum ad cultiorem vitæ vſum tra-
ductum in formam prouinciæ redegit.* Et Ammian.
Marcellin. bella Laptitanorum cum Aſturibus
memorans tempore Imper. Ioniani, & Valenti-
niani, quod fuit anno Chriſti CCC. LXIV.
& ſequenti, ſic ait: † *Aſturiani his contermini* 46
*Barbari in diſcurſus ſemper expediti, veloces, vine-
réque aſſueti rapinis, & cædibus paulìſper pacati
in genuinos turbines reuoluti ſunt.*

Alia quoque ſimilia † de Iberorum, Cantabro- 47
rum, & Gallicorum moribus reperiuntur apud
Cœl. Rhodigin. *dict. lib. 18. cap. 22.* & alios, poſt
quos noſter Ioannes Mariana † *lib. 1. hiſtor.* 48
Hiſpan. cap. 6. ſic inquit: *Veteres Hiſpani mo-
ribus fuere rudes ſanè, & ſine more, feris pro-
priora quam hominibus ingenia, ſecreti etiam in-
ter tormenta tenaces, inquieto animo, corporum
celeritate maxima, deditis religionibus, à ſapien-
tiæ ſtudiis abhorrentes; tametſi ingenio maximo,
quod tranſlati in alias prouincias declaratum, ne-
que mentis perſpicuitate, neque memoria laude, ac
ne orationis quidem compta ab vlla gente ſuperari.
Armis aliquando aduerſus hoſtes, quam conſi-
lio meliores fuerunt, cultu vitæ agreſti, victu
copioſo magis, quam exquiſito, vini parciſſimo,
aqua ſæpe potu contenti vitam propagabant; ad-
uerſus ſontes ſeueri, in aduenas humani & hoſpi-
tales.*

Quæ omnia verba tranſcribere volui, quoniam
priora tantùm recenſens, † hunc noſtræ ætatis au- 49
ctorem, iudicio meo grauiſſimum & elegantiſſimũ,
grauiter hoc nomine reprehendit Fr. Ioan. à Ponte
in dict. conuen. Monarch. lib. 3. cap. 18. pag. 134.
Quaſi propriæ nationi iniuriam irrogauerit, eam
ruditatis, & feritatis incuſans. Quod ipſe multis
argumentis depellere tentat, cum Alphonſo Ma-
ramotos *in lib. de Academ. Hiſpan.* cùm tamen
conſtet eo in capite Marianam plura de laudibus,
quam de vitiis Hiſpanorum dixiſſe. Nec verè vi-
tio illa antiqua ruditas verti debeat, quæ illi ætatĩ
magis quàm genti tribuenda videtur, & tunc reli-
quis ferè nationibus communis erat, vt ex ſupe-
rioribus patet. Vt omittam hæc eadem, quæ in
Mariana notat, & alia longè grauiora, ipſum Fr.
Ioan. fateri, & Hiſpanis obiicere *lib. 1. cap. 2. §. 5.
pag. 10.*

Tertiò, † pro ſupradictæ ſententiæ confirma- 50
tione, & contrariæ reiectione conſidero, falſum
vtique eſſe, & ſemper fuiſſe, quod quidam primis
illis detectionis & conquiſitionis huius Noui Or-
bis temporibus, praua ſuggeſtione diſſeminarunt,
videlicet, Indos non ſolùm barbaros eſſe, vt aliæ
nationes, de quibus diximus, ſed prorſus inhuma-
nos, ſtupidos, atque amentes, & per montes, &
agros ferarum more vagantes, ita vt vix hominum
appellatione digni videri poſſent, & omninò inca-
paces eſſent Fidei Chriſtianæ percipiendæ, & reti-
nendæ. Etenim licèt † aliquid horum prima facie 51
cenſeri potuiſſet, inſpecta natura, & feritate Indorũ,
qui in primis inſulis, quas dicunt, *de Barlobento*, re-
perti ſunt, & aliorum, quos Caribes, & Canibales
appellamus, atque hoc colore multa damna miſeris
Indis generaliter à militibus irrogata fuerint, qui
eos beſtiarum inſtar tractabant, onerabant, & ſpo-
liabant, grauiſſimum hac propter impedimentum

eorum conuerſioni generantes. Re tamen poſteà
52 maturius, & penitiùs † inſpecta, & piis ac reli-
gioſis viris à Regibus noſtris commiſſa, manifeſtè
conſtitit, non eſſe omnes Indos eadem lance tru-
cidandos, cum alij, & quidem numero plures, po-
liticam vitam agerent, & pro captu ſuo pro-
priis legibus, ac Regibus ciuiliter guberna-
rentur, *vt in cap. ſequent.* dicemus, ac planè nul-
los adeò vſu rationis & intellectus carere, vt ab
hominum appellatione, & Fidei prædicatione ex-
cludi deberent; quin potius pleroſque eorum, ſi
rectè inſtituantur, faciles admodum, & ſupra om-
nes alias gentes dociles eſſe ad Catholicam Fidem
percipiendam, recipiendam, & retinendam, & ad
quaſlibet artes etiam liberales addiſcendas, quas
etiam ante Hiſpanorum aduentum ſuo more, ac
modo in aliquibus regionibus pluſquam mediocri-
ter exercebant.

53 Quod † etiam multis exemplis, & argumentis
latè probauit piiſſimus in Indos Chiapenſis Epi-
ſcopus *in fine ſua Apologia fol.*17.*& in replicat.*8.
ad obiect. Sepulueda: Ioſeph Acoſta omninò le-
gendus *lib.*1.*de procur.Indiar.ſalut.cap.*1.*&* 8.17.
& 18.*cum multis ſeqq. & lib.*4. *cap.*3. 4.5. *& in
hiſt.moral.Ind.lib.*6. *cap.*1.8. *& ſeqq.* Vbi conclu-
dit, nullam nationem hominum obſequentiorem
eſſe, nullam ſubiectiorem: eſſéque Indos, præci-
puè Peruanos, & Mexicanos, ingenio nequaquam
duro & obtuſo, ſed potius docili & manſueto
imitandi quidquid viderint mirè cupidos. In qui-
bus potentiam, & regendi auctoritatem conſpi-
ciunt, nimis venerabundos, dicto citius obſecun-
dantes bonorum, & Sacerdotum amatores, &
obedientes, factus, opúmque contemptores, &
quod multi minus credunt, ſi ſemel ſeriò, atque ex
animo Religionem, virtutémque ſuſceperint, in
54 ſententia conſtantes. Et † quòd fortè multis ex
noſtris id dicere poſſint, quod Iob *cap.*15. amicis
ſuis dixiſſe narratur: *Ergo vos eſtis ſoli homines, &
vobiſcum morietur ſapientia, & mihi eſt cor, ſicut &
vobis, nequè inferior veſtri ſum; quis enim ea, quæ
noſtis, ignorat?*

Idem oſtendit Thom.Boz.*de ſign. Eccleſ. lib.*7.
*cap.*4.*& lib* 8. *cap.*5. *verſ.*58. vbi de efferatis In-
dorum gentibus loquens, quæ per noſtros ad Fi-
dem conuerſæ fuerunt, inquit: *Ac ſanè nunc illi
populi manſuetudine, docilitate, religione, ac bonis
moribus nos ſuperant*; & *lib.*16.*cap.*13.*verſ. Hinc
vt legimus*, vbi per Epiſcopos & religioſos viros
Indorum ruditatem & feritatem emendatam fuiſſe
commemorat.

Idem tradunt Ioan.Boter.*in relat. vniuerſ.*4.*p.
lib.*3.*pag.*58.96.*& ſeqq.* Dom.Bañez *in* 2.2. *q.*10.
*art.*10.*verſ.arguitur tertio.* F.Aug.Dauila *in d.hiſt.
Mexic. lib.*1. *cap.* 30. *pag.* 109. *& cap.* 42. Fr.
Eman. Roderic. *in quaſt.regul. tom.*2. *q.*99. *art.*4.
*pag.*292. Fr.Alphonſ.Ferdin.*in hiſtor. Eccleſ.noſtr.
tempor. lib.* 1. *cap.* 21. Fr.Gregor. Garcia *de Ind.
orig.lib.*3.*cap.*4.*§.*5.*& cap.*5.*&* 6. & nouiſſimè ac
latiſſimè Fr. Ioan. à Torquem.*in Monarch. Ind.
lib.*11.12.16.*&* 17. *per tot.* vbi Indos à tarditatis
& feritatis nota defendunt, & plurimorum facta
leges, mores, & inſtituta recenſent; quæ cum
præceptis Decalogi, & aliorum nationum legi-
bus in multis conueniebant, & eos nullo modo in-
genij, & Catholicæ Fidei expertes fuiſſe conuin-
cunt, ſed magna ex parte prudentes, ſubtiles,
acutos, pios & religioſos, & regendi, ac guber-
nandi arte vſquequaque non imperitos. Idem
etiam in ſua generali huius Noui Orbis hiſtoria
paſſim præſtat Anton.de Herrera, & præcipuè *de-
cad.* 3.*lib.*2.*cap.*18.*& ſeq. decad.*4.*lib.*10.*c.*1.*&* 9.
*lib.*8. *cap.*3.*lib.*9. *cap.*12. vbi politiam, & mores
Mexicanorum, Iucatanorum, Chiapenſium, Nica-
raguenſium, & aliarum prouinciarum Nouæ Hi-
ſpaniæ commemorat, *& decad.*4.*lib.*1. *cap.*10. *&
ſeqq.* vbi agit de Indis Terræfirmæ, & *lib.*5.*cap.*9.
vbi de moribus Malucorum, & *decad.*5. *lib.*4.*c.*1.
& ſeqq. vbi de moribus Peruanorum.

Et ante omnes luculenter de eodem argumento
diſſeruit † Reuerendiſſ. Pat. Fr.Iulianus Garceſius 55
ex Domicano Ordine, primus Eccleſiæ Tlaxca-
lenſis Epiſcopus, qui cùm maxima religione, &
eruditione polleret, & pluribus annis inter In-
dos Nouæ Hiſpaniæ verſatus fuiſſet, ac proinde
idoneitatem eorum, & iniurias, quas ſub præ-
textu incapacitatis immeritò patiebantur, ſimul ex-
ploraſſet, & deploraſſet, piam † quandam, & 56
elegantem epiſtolam miſit ad Paulum III. fœl.
recordationis S.R.E. P. anno 1536. in qua multa
verè, ac grauiter de eorundem Indorum moribus,
ingenio, docilitate, & in Fidem Catholicam pro-
penſione, & profectione recenſuit, quam non pi-
gebit candidis & Chriſtianis lectoribus ob ocu-
los ponere, quoniam maximè ad noſtrum inſtitu-
tum conducit, & cùm à ſupradictis Auctoribus
multum laudetur, à Fr. Auguſt. Dauila duntaxat
refertur *d.c.*42.ea igitur ſic habet.

*Sanctiſſimo D. N. Paulo III. Pontif. Ma-
ximo, Fr. Iulianus Garces, Ordinis Præ-
dicatorum, Epiſcopus primus Tlaxſca-
lenſis in Noua Hiſpania Indiarum Cæſa-
ris Caroli, ſalutem ſempiternam dicit.*

QVæ circa nouellum gregem, Eccleſiæ ſan-
ctæ aggregatum, tibi (Beatiſſime Pater) ac-
quiſitum nouerim, declarare non pigebit quate-
nus exultare valeat ſpiritus tuus in Domino ſalu-
tare. Et ne prologi longa enarratione, tibi præ-
cipuè, qui tot, ac tantis totius Orbis negotiis pro-
uidere debes, faſtidium generem; rem ipſam in 57
valuis aggredior. Nulla † ſunt obſtinatione or-
thodoxæ fidei infeſti, aut pertinaces, (vt Iudæi, &
Mahumetani) Indorum paruuli. Chriſtianorum
decreta nòn hauriunt modo, ſed exhauriunt, ac
veluti ebibunt: citiùs hi, & alacriùs articulorum
Fidei ſeriem, & conſuetas orationes, quam Hiſpa-
norum Infantes ediſcunt, & tenent, quidquid à no-
ſtris traditur. Aluntur intra Monaſteriorum ambi-
tum per ſuas claſſes, & contubernia per ſcholas
& doctrina ex ditioribus treceteni, quadrigente-
ni, quingenteni, & ſic de ſingulis ordinatim, ſe-
cundum magnitudinem ciuitatum, & oppido-
rum. Non clamoſi, non iurgioſi, non litigioſi,
non inquieti, non diſcoli, non tumidi, non iniu-
rioſi, placidi, pauidi, diſciplinati, ad magiſtros ob-
temperatiſſimi, obſequioſi ad ſodales, non que-
ruloſi, non mordaces, non contumelioſi, omni
prorſus vitio (quo noſtrates pueruli ſcatent) li-
beri: ſecundùm quod illa æta patitur, ad libe-
ralitatem propenſiſſimi; vtrùm vni, vel multis
des, nihil intereſt, quia quod vni datum eſt,
ſingulis impartiendum curant. Parcimonia mira-
bili, non bibaculi, non guloſi, ſingenita, &
velut innata modeſtia ac diſciplina. Siquidem vi-
deri eſt, eos ordinatè, ſeriatimque incedentes,
ſeu ſedere, ſeu ſtare iubeantur, ſeu flexis popli-
tibus proſterni ad puluinaria. Præter ſuum Tlacuali
(ſic

(ſic enim communem eſcam appellant) poſt panem, ſeu Tlascali, nihil obnixe flagitantes. Habent enim & noſtrates fructus omnes, id eſt, quorum ſemina ab Hiſpania allata ſunt: tanta eſt terræ feracitas, ac fœcondia. Habent & ſuos fructus. Iam verò ingenij docilitas ſupra modum, ſeu cantare iubeas, ſeu legere, ſcribere, pingere fingere, cæteraque id genus liberalium artium, & aliarum ad rudimenta omnia perſpicaces, & acutiſſimi intellectus, dexteritate ſingulari, quod præter cœli clementiam, ac temperiem (vt ſæpè mihi animo reuoluenti occurrit) præſtat mira in cibo ſimplicitas ac parcimonia. Cum intra monaſteria Fratrum ad diſciplinam arceantur, nulla à maioribus querimonia quæſtióue, fit, quòd inæquali paritate tractentur, quòd ſeuerius caſtigentur, quod à pædagogis tardius ad domos dimittantur, quod æqualibus inæqualia, aut imparibus paria demandentur officia: Contradicit nemo, nullus obmurgat: ſed parentum cura, ac ſolertia ad id tendit, vt quàm eruditiſſimus in Chriſtianiſmo ſuus natus euadat. Iam verò Eccleſiaſticus cantus, ſeu organicus, ſeu harmonicus, ſeu rhytmicus abſolutiſſimè ab eis perdiſcitur: ita vt extranei muſici non magnopere deſiderentur. Qui in campo pugiles exercebantur, campeſtrati vocabantur (teſte Auguſt.) quia fœmoralibus eorum pudenda velabantur, quæ campeſtria dicebantur, & perizomata in literis ſacris, Indi Tomaſtli dicunt: Apud quos tanta cura, & verecundiæ obſeruatio, vt in publico nec etiam tantilli infantuli (de Mexico loquor) ſine Thumaſtli, id eſt, ſubligari prodeat nemo.

Nunc contra eos, quos de indigenis malè ſenſiſſe, comperimus, dicendum erit, refellendo vaniſſimam opinionem illorum, qui eos incapaces inſimulant, inculpantque, atque ex Eccleſiæ gremio abiiciendos aſſeuerant. Prædicate (ait
58 † Dominus) Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, &c. de hominibus planè loquebatur, non de brutis, nullam excipiens gentem, nullam nationem excludens, quippe in rete Euangelico omne piſcium genus concluſuris Apoſtolis, quibus prædixerat: Faciam vos piſcatores hominum. Nam quod dicit, elegerunt bonos, malos foras miſerunt: non de hac militantis, ſed de illa triumphantis Eccleſiæ piſcatione loquebatur quando ſegregabit oues ab hœdis. Vnde in piſcatione Petri ante paſſionem retia rumpebantur præ multitudine piſcium, etiam naniculæ penè mergebantur, ſed poſt Reſurrectionem (ait Ioannes) cùm tanti eſſent, non eſt ruptum rete, quia de piſcatione triumphantis loquebatur Eccleſiæ. Multi enim retia militantis Eccleſiæ piſces implent, rumpunt, & egrediuntur, ſiue hæreſibus, ſiue prauis moribus, qui triumphantis retia non intrabunt. Vnde de piſcatione poſt Reſurrectionem Dominicam numerum determinatum appoſuit piſcium: quia nouit Dominus, qui ſunt eius (ait Apoſtolus) quia hæc retia multi exituri intrant, illa nullus egreſſuros intrabit. Lauda Ieruſalem Dominum (ait Pſalmiſta) quia confortauit ſeras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te. Et ne putaremus in cœlum tantùm 153. id eſt, beatorum animas: myſtice vſque ad 10. & 7. ab vno aſcendendo, ac intermedios numerando, is numerus ſurgit 153. quia decem præceptorum obſeruatores, & ſeptenarii numeri in donis Spiritus ſancti præceptores tantùm intrabunt: quia multi ſunt vocati, pauci verò electi. Reſtat igitur, vt nulli apertum, quod vidit Ioannes in Apocalypſi, oſtium claudamus, quia ille, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, ſolus nouit numerum electorum in fœlicitate ſuperna. Nulli ergo hominum, qui † ex fide ſpontanea petat Baptiſ- 59
mum, Eccleſiæ eſt porta claudenda, iuxta Auguſt. *ſermon. 15. de verb. Apoſt.* Cyprianum ſuper hac re citantis. Nullum ergo retrahat, quæſo, ab hoc opere falſa talium aſſertio, qui diabolicis inſtigati ſuggeſtionibus, incapaces religionis noſtræ aſſerunt Indos iſtos.

Hæc certè vox † Sathanica eſt, & dolentis dæ- 60
monis ſuum ſubuerſum iri cultum, ac ex auariſſimorum Chriſtianorum faucibus erumpens; quorum tanta eſt cupiditas vt ſitim eius explere volentes, rationabiles creaturas ad Dei imaginem factas, beſtias, & iumenta eſſe contendunt, nullo alio fine, niſi vt quibus illarum cura commiſſa eſt, nulla ſit liberandi eas e rabidiſſimis manibus cupiditatis ſuæ: quin potius illarum obſequio vti pro arbitrio permittant. Quis enim tam impudenti animo, ac perfricata fronte incapaces fidei aſſerere audet, quos mechanicarum artium capaciſſimos intuemur, ac quos etiam ad miniſterium noſtrorum redactos bonæ Indolis, fideles & ſolertes experimur?

Etſi quando (Beatiſſime Pater) tua ſancti-
tas aliquem Religioſum † virum in hanc de- 61
clinare ſententiam audierit, etſi eximia integritate vitæ, vel dignitate fulgere videatur is: non ideò quicquam illi hac in re præſter auctoritatis, ſed eundem parum, aut nihil inſudaſſe in illorum conuerſione certo certiùs arbitretor, in eorum addiſcenda lingua, aut inueſtigandis ingeniis parum ſtuduiſſe perpendat. Nam qui in his charitate Chriſtiana laborarunt, non fruſtra in eos iactare retia charitatis affirmant; illi verò, qui ſolitudini dediti aut ignauia præpediti, neminem ad Chriſti cultum ſua induſtria reduxerunt, ne inculpari poſſint, quod inutiles fuerint, quod propriæ negligentiæ vitium eſt, id infidelium imbecillitati aſcribunt, veramque ſuam deſidiam falſæ incapacitatis impoſitione defendunt; ac non minorem culpam in excuſatione committunt quam erat illa, à qua liberari conantur. Lædit † namque ſummè iſtud hominum 62
genus talia aſſerentium, hanc Indorum miſerrimam turbam; nam aliquot Religioſos retrahunt, ne ad eoſdem in Fide inſtruendos proficiſcantur. Quamobrem nonnulli Hiſpanorum, qui ad illos debellandum accedunt, horum freti iudicio, illos negligere, perdere, ac mactare, opinari ſolent non eſſe flagitiũ. Vnde apparet, quòd hoc Satan ille, humani generis hoſtis, in lucis Angelum transfiguratus inuenit, vt gentium illarum differendo fidem, ſibi exhibitum cultum conſeruet. Nunc verò de horum ſigillatim hominum ingenio, quod vidimus ab hinc decennio, quo ego in patria conuerſatus, eorum potui perſpicere mores, ac ingenia perſcrutari, teſtificans coram te (Beatiſſime Pater, qui Chriſti in terris Vicarium agis) quod audiui, & manus noſtræ contrectarunt de his progenitis ab Eccleſia, per qualecunque miniſterium meum in verbo vitæ, quod ſingula ſingulis referendo, id eſt, paribus paria, Rationis optimæ compotes ſunt, & integri ſenſus & capitis; ſed † inſuper noſtrati- 63
bus pueri iſtorum, & vigore ſpiritus, & ſenſuum

viuacitate dexteriori in omni agibili, & intelli-
gibili præſtantiores reperiuntur. De maioribus
64 † quod barbarâ à feritate, ac crudelitate vltra
humanum modum fuerint, audiui: vtpotè an-
tropophagi, id eſt, humanarum carnium vora-
tores, truces, ac cruenti: ſed quanto crudelio-
res, & immaniores fuere, tanto acceptius Deo
holocauſtum offeretur, ſi benè conuertantur:
cuius pars maxima nos ſumus, ſi tales erga eos
extiterimus verbo, & exemplo, manu, lingua,
quales eos nobis, ſi in ſimilem caſum incidiſſe-
mus, voluiſſemus habere. Lucrifacere animas
eorum laboremus, pro quibus CHRISTVS
fudit ſanguinem. Barbariem eis, & idololatriam
65 obiicimus, † quaſi meliores habuerimus patres
noſtros à quibus ducimus originem, quouſque
B. Iacobus Apoſtolus eiſdem prædicauit, eoſ-
que ad Fidei cultum conuertit, ex peſſimis opti-
mos reddens: vnde tot clariſſima Martyrum,
Doctorum, & Virginum lumina emicuerunt,
quos hic longum eſſet, & non neceſſarium re-
cenſere. Quis dubitat, durante ſæculo, multos
ex his ſanctiſſimos futuros, & omni virtute
66 conſpicuos? Nunquid Sertorio † apud Hiſpa-
nias res agente, ſubmiſſa eſt cerua, quæ fatidica
putaretur? Ecce ceruam, id eſt, brutum animal
Hiſpani propheriſſam, id eſt, fatidicam, ac Deam
adorabant. Feritas Hiſpanorum quondam tanta
erat, vt Silius Italicus ex Italica Bæthicæ ciuita-
te oriundus, dicat de maioribus ſuis elogium
inclytum:

Prodiga gens animi, & properare facillima
morte:
Namque vbi traſcendit florentes viribus annos,
Impatiens æui, ſpernens veniſſe ſenectam
Et fati modus in dextra eſt.

Viriatus ille, quem teſte Iuſtino (de Gentilitate
loquor) Hiſpania habuit clariſſimum Ducem,
67 paſtor erat armentarius. At poſt † Chriſtianiſ-
mum ſuſceptum cum fide veram nobilitatem
hæreditate poſſidemus, tot milites, tot Du-
ces præclariſſimos, quibus & Roma Imperato-
ribus vſa, mirum in modum creuit, ac in id,
68 quod de ea audiuimus, prouecta eſt. Si tam † in-
culta, & vepribus errorum obſita Hiſpania
ante Apoſtolorum prædicationem, poſteà tales
fructus, ſiue in ſeculo, ſiue in Eccleſia parturi-
uit, quales futuros nunquam antè credidiſſent,
quia hæc mutatio dexteræ Excelſi: dent mihi
tales pro eodem Omnipotentis Dei, ac Domini
liberatoris cunctorum auxilio, fauore, & pa-
trocinio, mirabilem fortaſſe Indorum populum
in hoc Nouo mundo reperto futurum. Num-
quid (ait Iſaias) abbreuiata eſt manus Domini,
vt ſaluare nequeat? quo tempore Sertorius in
Hiſpania apud ſemiferos homines Romanorum
Dux erat, litteras Hiſpani, & Græcas & Latinas
nouerant, ab his nationibus ſubiugati: verum-
tamen eſt, quòd ſi Hiſpania proprias vires agno-
uiſſet (ait Trogus) numquam Romanis colla
dediſſet: litteras ergo Hiſpani didicerant, nec
eorum linguam minus callebant, & ſemibarba-
69 ri adhuc erant. Quid mirum, † ſi miſelli iſti in
extremo terrarum margine conſtituti nullo cul-
torum hominum commercio, nullas vſque ho-
die litteras aſſecuti, belluarum inſtar eſſent, nul-
lum animal habentes pro vectura, ipſi aſelli bi-
pedes omnia ruri, domique vectitarent, nulla cæ-
terorum hominum notitia, nullo cultu, aut vi-
ctu, aut veſtitu, aliiſque humanæ vitæ orna-
mentis præditi, nullo litterarum commercio,
nullo vehiculorum, aut nauigiorum vſu, in-
cultí eſſent, ac penè barbari. Si omnibus iis
præditi Hiſpani, tales priſco tempore extitere,
quid de his deſperandum, cùm de nobis à noſtris
minimè deſperatum ſit, cùm in ea regione tam
illuſtres viri enaſcerint in vtroque homine? Ecce
ſic benedicetur omnis homo qui timet Domi-
num, ait Pſalmiſta, & ſequitur: Et Videas fi-
lios filiorum, qui ſunt homines Noui mundi
indigenæ, qui Fide, & virtutibus eos, quorum
ſunt miniſterio, ad Fidem conuerſi, forte ſupe-
raturi ſunt. Et quoniam eos penitus † litteras 70
non didiciſſe prædixerim, palinodiam cano:
pingebant enim, non ſcribebant, id eſt, non
litteris, ſed imaginibus vtebantur, ſi quid ab-
ſentibus ſeu tempore, ſeu loco memorabile vel-
lent ſignificare. Quod & Lucanus inſinuat in
hæc verba.

Phœnices primi, fama ſi creditur auſi,
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris,
Nondum flumineas Memphis contexere Biblos.
Nouerat, & ſaxis tantum voluſcreſque feraque.
Sculptaque ſeruabant magicas animalia lin-
guas.

Nunc verò tanta eſt ingenij eorum fœlicitas
(de pueris loquor) vt & Latinè, & Hiſpanè
ſcribant, noſtris poetis elegantius: Latinè ſciant,
atque loquantur non minùs quàm noſtri, qui
ſe eius rei ſtudio dedidere: Confeſſiones † ab 71
eis fiunt, quæ vel maximè nouellis in Eccle-
ſia difficultatem afferunt, & arduitatem præ-
ſeferunt), vbi fides præcipuum locum tenet,
cùm ſecreta cordis extrinsecùs reuelentur,
ac alteri pandantur lapſus humani, & pecca-
ta non minori perſpicuitate ac veritate, quàm à
Chriſtianis natis (ne dicam propenſiori) earum-
que frequentia gaudent, imò aliqua vel minus
enucleata, vel à confeſſoribus forſan non intel-
lecta, quæ ſemel confeſſi ſunt, examuſſim
repetere ſpontaneè non verentur columbina ſa-
nè ſimplicitate; Ita vt quoad confeſſiones apud
illos totus annus habetur, vt Quadrageſima in-
ter noſtros, diſciplinas ordinarias, & à pueris,
ideſt, flagella, non modò renuentes, ſed & vltrò
ſuſcipientes, clam tempore & loco, vltra com-
munes, quæ fiunt in die Veneris ſancti, & om-
nibus feſtis feriis anni. Quodque adhuc diffici-
lius exiſtimatur à noſtris (qui nec in abiiciendis
quidem concubinis dicto pareant prælatorum)
tantâ facilitate vxorum pluralitatem abiiciant,
quas in paganiſmo habuerunt, vnicáque con-
tinenti, vt miraculi inſtar ſit. Furta, quo-
rum conſuetudo (de paruulis loquor) genti in-
nata eſt, apertiſſimè pro confeſſione accuſant.
Non reſtitutionem recuſant, aut procraſtinant.
Conſtruunt Eccleſias magnas, quas armis Re-
gis adornant, conuentus Fratrum protectorum
ſuorum, & domos deuotarum mulierum ab Im-
peratrice domina Eliſabeth miſſarum, quibus
bono animo dant ſuas filias, ſicut Fratribus fi-
lios, vt ex ipſis quantocius ſancta Eccleſia au-
geatur. Cum indigent aqua, ad Fratres cum
oblationibus veniunt, proceſſiones petunt.
Idem ſimiliter faciunt pro pueris infirmis, pe-
tentes Euangelium ſibi dici, & manus ſacras
ſuper ipſos imponi. Cum infans naſcitur, ad
Sacramentum Baptiſmi ſuſcipiendum à patre,
vel matre portatur, & quando moritur ad Fra-
tres concurrunt vt ſepeliatur. Cùm vireſcit,
vxorem

vxorem non Chriſtianam, illam ad Baptiſmum ducit & mulier virum, vt deſponſentur ad modum Chriſtianorum, & pater filium, mater filiam, frater fratrem, & vicinus vicinam. Quo circa quæ per me ipſum, & à fide dignis Religioſis perſonis de fide, & moribus iſtorum acceperim, compendio dicam.

Rogatus quidam cur, extra tempus Quadrageſimæ confiteri vellet? reſpondit: Se ægritudine preſſum ſpopondiſſe confeſſionem Deo, ſi euaderet, ideò voti reum confiteri debere.

Item alius, ad quid tam citò confeſſionem repeteret, à confeſſore rogatus, qui ſciret, eum paulò antè alij confeſſum: reſpondit: Verum equidem eſſe, ſed quòd confeſſorem eum non plenè intellexiſſe ſuſpicaretur, repetere ſe velle confeſſionem: inſuper & poſtea nonnullorum recordatum fuiſſe peccatorum, quæ falſur antea non fuiſſet.

Petrus quidam, & Iacobus Neophiti ex primoribus eorum, poſt confeſſionem Sacramentalem, imaginaria viſione, duas videre videbantur vias: olidam alteram, alteram odoramentorum, atque roſarum refertam: contemplatoſque Magdalenam & Catharinam; quarum ſimulacra ex pictura didicerant, fœtida dicentes, quam antea tenebatis, via eſt; roſarum ſpiramine odorata, quam ſequimini poſt Baptiſmum. Quod in conſpectu decem millium animarum animoſo & feruenti ſermone referentibus, multi Baptiſmum petierunt.

Qua nocte Saluator noſter, ſecundùm Eccleſiæ repræſentationem, natus eſt: Gloria in excelſis Deo à cantantibus lingua ſua auditum eſt à pluribus. Cùm tamen hymnus iſte tunc in eorum linguam conuerſus non eſſet, vt poſt: vnde arguitur, non humana induſtria, ſed Diuina virtute miraculum accidiſſe.

Anhelanti cuidam violentia comprimere puellam, ait illa: Numquid non Chriſtianus es tu? Cui reſpondenti, ſum: hoc quod agis (addidit illa) Chriſtiana pietas prohibet. Quo audito, ille ab incœpto protinus reſilijt.

In quadrageſima admonitus pro Religione haberi ieiunium, cum ægritudine laboraret, nullo modo perſuaderi potuit à Chriſtianis, vt carnibus veſceretur.

In confeſſione ſe accuſauit eorum quidam, quòd cùm propriam cognoſceret vxorem, alterius, cuius ardebat deſiderio, recordatione fuerit voluptuosè allectus.

Rogatus fuit à quodam religioſus quiſpiam vtrum orare deberet in ſacris miſterijs, an ceſſare, atque attentius Verba Diuina auſcultare?

Alius ſimiliter audito, quod Iudas inconfeſſus, & impœnitens laqueo vitam finiuerit, ait confeſſori: Ego ſum Iudas, qui etſi confeſſus fuerim, non integrè tamen, ideò confeſſionem repetendam putaui.

Duo alij ex robore peccatum peſſimum in confeſſione occultantes, ob nimiam ægritudinem preſſi, faſſi Sacramentaliter crimen, compunctionis, & lacrymarum imbre perfuſi, vtroque morbo abſoluti ſunt.

Chriſtiana eorum, maritum Gentilem ſortita, rogat, num Baptiſmum acceperit? illo abnuente, debitum, imò indebitum maritale negat, quouſque lauacro ſancto perfuſum viderit.

Plures confeſſi ex eis non abſoluti, vel quia in fornicatione erant, vel quia reſtitutionem procraſtinarent, quantocius adimpleto confeſſoris præſcripto recurrunt, & ſe repræſentant pro abſolutione, quod, meâ opinione, fidei non exiguum argumentum eſt.

Si confeſsio eiſdem ex occupatione confeſſoris, aliaue cauſa denegatur, dolent, flent, gemituque oſtendunt Sacramenti famem, ſitimque iuſtitiæ.

Pluſculi poſt Baptiſmum petunt baptizari quibus, cùm Chriſtiana religione id non licere, dicatur, reſpondent: Scimus id quidem, ſed tunc non credidimus, aut verba baptizatoris non intelleximus.

Martinus vocabatur, qui in extremis paulò antequam decederet, aſſiſtenti matri ait: Sede parens, nonne vides fratres aduenire cum Cruce, & Dominam quandam per magnificam lineam mihi Roſarij offerentem.

Cùm in Thecoacam agerent Chriſtiani in hoſpitio primum, eſſentque aliò profecti, ait quidam eius oppidi indigena ſocijs: Nunc maximè Chriſtiana religione fratres viuendum eſt, cùm ſoli ſimus, & teſtes Fidei noſtræ Chriſtianos non habeamus.

Sed dices, nullo teſte res geſta probatur, quaſi & teſtes ipſi mentiri non poſſint. Rurſum in iudicio humano res eſt nullius ponderis, aut momenti. Quaſi verò ſuper hoc humanum iudicium requiramus, & non Diuinum potius admiremur, quo velit Omnipotens in nouo naſcentis Eccleſiæ ceſpite, fructum promittere, ac miracula ſuſcitare, quæ apud Sanctos, quos ab antiquo veneratur Eccleſia, penitus floruere. Suffragatur tamen huic nationi, maximè hic mea duplici de cauſa: tenuitate victus, vilitate, & ſimplicitate veſtitus, humilitas & obedientia genti innata, quibus nullæ regiones mundi abundant ſicut iſta.

Quia explicuiſſe videor, † Beatiſſime Pater, 72
quæ mea dicere, quæque tua audire intererat, ſuper emporio Indico, id eſt, earum commercio rerum, quæ Creator & Plaſmator omnium ſuâ prouidentiâ præparauerat in termino iam labentis ſæculi, in quo fines ſæculorum deuenerunt, reliquum eſt conteſtari Sanctitatem tuam, Paule Beatiſſime, Doctor Gentium ne tantam nactus occaſionem, ſegnitiei, aut torpori locum des, quominus id agas vt omnes nos commonefacias, exhorteris, excites, atque promoueas, ne in tam excelſi Opificis opere dormitare, ſed vigilare, & non ſegniter agere ſtudeamus. Hoc tibi ipſi imprimis perſuadeas, Sanctiſſime Pater, velim, ex quo Euangelij veritas in mundum effulgere cœpit, id eſt, noſtra fœlicitas declarari, quoque Dei in filios per gratiam liberationis adoptati ſumus, poſt promulgatam per Apoſtolos duces, ac præceptores noſtros ſalutis viam, nihil vnquam penſi maiores (quod ſciam ego) in Eccleſia excitiſſe Catholica, quàm hæc apud Indos talentorum diſpenſatio. Si enim pro caducis fragilibus huius miſeræ vitæ rebus tantopere laboramus, quanto magis niti debemus vniuerſi, te duce, Paule Beatiſſime Pater, ne oblatam in præſentiarum opportuniſſimam benè gerendæ rei facultatem deſidia, ac negligentiâ noſtra perdamus? Videant vniuerſi in Apoſtolico pectore nihil gratiùs inſidere, quam huic tanto negotio vi omni, & niſu, nutu, voce, voto, te velle fideles tuos excubare, adeſſe, vigilare. Qua parte nobis

Verbi oſtium (vt ait Apoſtolus) apertum eſt,il-
luc plurimos operarios deſtinare, quò in fœ-
cundo huius Indiæ ceſpite centeno conſurgat
ſpica fructu, quæ diuitem ſpem alat, charitatem
augeat,fidem ſuſtentet. Tanto idololatras alacrio-
ri animo & ampliori ardore certemus ad noſtræ
profeſſionis vexilla colligere in Aſia, quanto
Turcarum in Europa ſæuitiam in noſtros am-
plius cernimus debacchari. Hinc aurum eruamus
ex viſceribus fidei Indorum, iſtud aurum mitta-
mus in ſubſidium militum noſtrorum,longè am-
pliores ab Indiæ terminos à diabolo arripiamus,
quam ipſe cum Mahumetanis ſuis nobis ſubdu-
cat ex Europa. Duplici dæmonum muros ariete
quatiamus, vt hinc ab eorum poſſeſſione anti-
qua indigenas eruamus, & inſtinc auro eruto,
eoſdem ab Europæ finibus excludamus. Promo-
ueantur, Rex Chriſte bone, fidelium tuorum
73 termini, † Iſaiæ vaticinium impleatur iam. Ecce
iſti de longè venient; ecce illi ab Aquilone, &
mari: & iſti de terra Auſtrali. Laudate cœli, &
exulta terra, iubilate montes laudem, quia con-
ſolatus eſt Dominus populum ſuum: & paupe-
rum, ſuorum miſerabitur. Et dixit Sion: Dereli-
quit me Dominus, & Dominus oblitus eſt mei.
Et infra: Leua in circuitu oculos tuos, & vide,
iſti congregati ſunt venerunt tibi. Ego viuo (di-
xit Dominus) quia omnibus his velut ornamen-
to veſtieris,& circundabis tibi eos quaſi ſponſa:
quia deſerta tua,& ſolitudines tuæ,& terra ruinæ
tuæ nunc anguſta erunt pro habitatoribus, &
longè fugabuntur, qui abſorbebant te. Si tanta
74 diligentia † Dominus Ieſus Chriſtus,Deus ac li-
berator noſter, Thomam Indos adire perſuadet
renuentem,ac dicentem: quocunque mitte me,
præter quam ad Indos: & Bartholomæum,qui
ibidem dæmones mirabiliter torſit, Indoſque ad
Fidem conuertit, eorum diuitias reſpuens, ac Fi-
dei Euangelicæ potiores auro fodinas, quas ſe-
querentur, oſtendit:& te,Sanctiſſime Pater, Im-
peratorem tuum Deum imitari, æmolari, comi-
tari conuenit, cùm illum milites ſuos Apoſtolos
in Indos deſtinãtes ac pene vrgentem videas. Sed
dices. Non credent idololatræ CHRISTO,non
parebunt Euangelio. Crediderunt (inquit in ge-
ſtis Apoſtolicis Lucas) prædicante Paulo, quot-
quot prædeſtinati erant à Deo ad vitam æternam.

Nullus certè non credidit ex prædeſtinatis.
Quàm verò libenter Fidem ſuſcipiant, prædi-
catores revereantur, & audiant, Eccleſias ædi-
ficent, religioſis ſubdantur Indi iſtius Nouæ
Hiſpaniæ, teſtes ſumus omnes, qui inter iſtos
verſati ſumus: de valde autem diſtantibus ab hu-
ius prouinciæ terminis, à venerabili Patre Fra-
tre Bernardino de Minaya, nunc Priore ſancti
Dominici huius ciuitatis Tenuaritlan,ſeu Mexi-
co, verum habemus teſtimonium,qui cum duo-
bus ſociis religioſis vſque in Prouinciam de Ni-
caragua, viam trecentum leucarum, & amplius
peragrauit, idololatras docendo, idola confrin-
gendo, & comburendo, vexilla Regis Chriſti
erigendo, & Eccleſias fundando. Ad quæ om-
nia libentiſſimos, & promptos Indos (qui nun-
quam viderant Religioſos prædicantes eis) in-
uenit. Baptiſmum ſpontaneè petentes,cum lan-
ceolis roſeis, cibo & potu ei obuiantes,viaſque
amplianres, atque tergentes, & ſuo modo cum
gratiarum actione dicentes. Benedictus, qui ve-
75 nit in nomine Domini. Stabilem quippe † Co-
mitem (quem Reges ſæculi appellant) te ſu-
pernus cæleſtiſque Rex coſtituit, vt circa ſta-
tionem tuam peruigil ſemper inſiſtas, huc tam,
& illuc, vbi maior neceſſitas poſcat, tranſmit-
tendos milites, ac comites tuos, veſtimentaque
& alimenta gregariis tuis diſtribuere debeas, ne
ſi ſtipendiorum inopia, equitum peditumque
penuria res militaris ſegnius agatur, minuſque
procedat, Imperatori culpa adſeribatur, id re
agente, vt confidimus coronam (ſicut par eſt)
reportaturo beatam.

HActenus epiſtola Epiſcopi Tlaxcalenſis
cuius & aliorum auctoritas, & fida relatio
eiuſdem Romani Pontificis Pauli III. piam ſo-
licitudinem excitauit, † vt peculiari deplomate 76
Indorum capacitatem, & libertatem aſſereret.
Diuinique,& humani iuris non ſecus ac nos, &
reliquas Europæ ſiue antiqui Orbis nationes
participes eſſe definiret. Idemque † Piiſſimus, & 77
Catholiciſſ. Imp. Carolus V. pluribus legibus,
edictis, & ſchedulis declarauit, contrariis abro-
gans, quæ illorum ſeruitutem, aut vexationem
quouis modo permittere videbantur, vt conſtat
ex iis,quæ ſcribunt Hieron. Benzo *in hiſt. Amer. l.1.c.17.& ſeq.* Ant. de Herrera *in hiſt.gener. Ind. dec.1. pag.323. & 367. & decad.2. pag.7.19.91. 118.& 144. & decad.3.pag.312. & decad.4.pag. 299.& 270. & ſeq.* & alibi paſſim, & Fr. Ioan. à
Torquem. *in Manarch. Ind. l.1.c.14. & l.17.c.19.*
& Nos infrà *l.3.c.5. & 6.* diligentius tradem us.
Paulianæ autem ſanctionis verba quoniam gra-
uiſſima ſunt & tractationi, de qua agimus ma-
xime conducentia in lectorum quoque gratiam
hic inſerere libet quæ ſic habent.

Paulus † Papa III. vniuerſis Chriſti fidelibus 78
præſentes litteras inſpecturis, ſalutem, & Apoſtoli-
cam benedictionem, & infrà: *Veritas ipſa, quæ nec*
falli, nec fallere poteſt, cum Prædicatores fidei officio
prædicationis deſtinaret, dixiſſe dignoſcitur; euntes
docete omnes gentes. Omnes dixit, abſque omni dele-
ctu, cũ omnes Fidei diſciplinæ capaces exiſtãt. Quod
videns,& inuidens ipſius humani generis æmulus, qui
bonis operibus, vt pereant ſemper aduerſatur, modum
excogitauit hactenus inauditum, quo impediret, ne
Verbum Dei gentibus, vt ſalua fierent, prædicaretur:
ac quoſdam ſuos ſatellites commonuit, qui ſuã cupidi-
tem adimplere cupientes, Occidentales,& Meridio-
nales Indos, & alias gentes, quæ temporibus iſtis ad
noſtram notitiam peruenerunt, ſub prætextu, quod
fidei Catholicæ expertes exiſtant, vti bruta animalia
ad noſtra obſequia redigendos eſſe, paſſim aſſerere
præſumant, & eos in ſeruitutẽ redigunt, tantis afflictio-
nibus illos vrgentes quantis vix bruta animalia illis
ſeruientia vrgeant. Nos igitur, qui eiuſdem Domini
noſtri vices licèt indigni, gerimus in terris & oues
gregis ſui nobis commiſſas, quæ extra eius ouile ſunt,
ad ipſum ouile toto nixu exquirimus: attendentes, In-
dos ipſos, vtpotè veros homines, non ſolùm Chriſtia-
næ Fidei capaces exiſtere, ſed vt Nobis innotuit, ad
Fidem ipſam promptiſſimè currere: ac volentes ſuper
his congruis remediis prouidere, prædictos Indos, &
omnes alias gentes ad notitiam Chriſtianorum in po-
ſterum deuenturas, licèt extra Fidem Chriſtianam
exiſtant, ſua libertate, ac rerum ſuarum dominio hu-
iuſmodi vti, & potiri, & gaudere liberè, & licitè poſ-
ſe, nec in ſeruitutem redigi debere: ac quicquid ſe-
cus fieri contigerit, irritum & inane: ipſoſque Indos, &
alias gentes Verbi Dei prædicatione, & exemplo bonæ
vitæ ad d. Fidem Chriſti inuitandos fore auctorita-
te Apoſtolica per præſentes litteras decernimus, &
declaramus, non obſtantibus præmiſſis, cæteriſque
contrariis quibuſcumque. Dat. Rom. an. 1537. quarto
Nonas

Non. Iunij, Pontificatus noſtri anno tertio. Cuius
decreti executio commiſſa fuit Illuſtriſs. Cardin.
Taueræ, vt videbis infrà *lib.3.c.8.n.54.*

Quarto facit, qui etſi concedamus, omnes omnino Indos obtuſo, hebeti, aut fero ingenio præditos eſſe; cum tamen veri homines ſint, valdè abſurdum, imò & impium iudicari debuit, & ſemper debebit eorum iudicium, qui illos à Fidei Catholicæ participio, & ſanctæ Apoſtolicæ Eccleſiæ conſortio excludere voluerunt, cuius ianua omnibus pariter aperta eſt, vt Epiſcopus. Tlaxcalenſis, & Paulus III meritò declararunt in epiſto-
81 lis ſuprà relatis. Etenim † cum Prophetæ, omnes inſulas gentium, & qui in extremis terræ habitant, Dominum adoraturos, eique laudem cantaturos & dona adducturos prædixerint, vt apparet ex Sophon. *cap. vlt. & Iſai. cap. 42. & 64.* & alibi
82 paſſim, arbitrari non oportet † contemptos, ac ſempiternæ obliuioni datos hos Indos apud pium Conditorem, & benigniſſimum Redemptorem, cùm ſit vnus omnium hominum Pater, vt cum Lucretio rectè tradit Lactan. Firmian. *lib. 6. Diuin. inſtit. cap.* 10. & eodem ſanguine, quo Græci, & Romani, iſti Indi, quantumuis barbari, redempti fuerint.

83 Qua propter † ipſos Christi Apoſtolos ſcimus ad remotiſſimas quaſque, & ferociſſimas nationes Euangelij ſeminandi gratia penetraſſe, neque earum belluinis moribus deterritos, neque ſenſu, ſtupore pertæſos; crediti talenti debitores Græcis pariter ac Barbaris, ſapientibus atque inſipientibus agnoſcentes, vt ſcribit D. Paul. Rom. 1. & optime proſequuntur Acoſta *d. lib. 1. de procur. Ind. ſalu. cap. 1. & ſequentib.* Thom. à Ieſu *de procur. omn. gent. ſalu. lib. 1. cap. 11. pag. 37. & 38. & lib. 4. p. 1. cap. 1. & lib. vlt. in præfat. pag. 759. &* Thom. Bozius *lib. 8. de ſign. Eccl. cap. 4. & lib.* 10. *cap.* 13. vbi latè agit de efferatis gentibus ad humanitatem, & Religionem diſciplina Chriſtiana perductis, & nouiſſimè poſt hæc ſcripta P. Suarez *in tract. de Fide, diſput. 6. & ſect. 4. num. 9.* vbi indubitanter aſſerit, omnes viatores per ſe Fidei eſſe capaces.

84 Quibus addere licet D. Auguſt. qui *ſerm. 37. ad Fratres in Erem.* tradit, ſe ad monſtra ſine capite &, oculos in pectore habentia, ſerendi Euangelij cauſa profectum, cùm noſſet eos Gentilitatis errore implicitos, & ratione alicuius tametſi falſæ Religionis, duci. Quod etiam refert Bapt. Fulgoſ. *lib. 1. memorab. cap. 6. de miraculis, fol. 53.* & nouiſſimus Alfonſ. Carranza in *Diſp. de partu humano cap. 17. num. 80.* vbi eiuſmodi homines Iemnios appellari tradit, de quibus Agell. *lib. 9. cap.* 4. & D. Iſidor. *lib. 11. Etymol. cap. 3.*

85 Et ſimiliter † prædictæ ruditatis & hebetudinis Indorum cauſa ſufficiens iudicari non debuit ad eos debellandos, affligendos, onerandos; & ſpoliandos, cùm potiùs ob eandem rationem illis vt hebetioribus magis miſerendum, quàm iraſcen-
86 dum fuerit, magiſque conſulendum & ſubueniendum, quàm perſequendum. Conſtat † quippe ſtolida hominum ingenia miſeriis, ærumnis, & aduerſis, ac calamitoſis rebus ſtolidiora fieri, vt Ouid. *in epiſt. Sapho.* his verbis oſtendit:

Nunc vellem facunda forem, dolor artibus obſtat.
Ingeniumque meis ſubſtitit omne malis.

87 Et certum etiam eſt, † eiuſmodi hebetudinem ruſticitatem, aut feritatem Indorum non tam ex natalium, ſtirpiſue, aut aeris natiui cauſis deſcendere, quàm ex praua, & diuturna educatione, & vitæ agreſtis conſuetudine, auſteritate, doctrinæque defectu, & ex nuditate, & ciborum craſſitie, atque intemperie, qua vt plurimum vtebantur, vt in noſtris ruſticis, & agricolis Hiſ-
panis quotidie experimur, & † generaliter de 88
omnibus, qui rura, & agros inhabitant, tradit Ariſt. *ſect. 30 probl. 1.* Galen. *in lib. de temper. capitis, & in lib. quòd animi mores corporis temperamenta ſequantur*, latiſſimè Tiraquel. *de nobilit. cap. 2. ex num. 57.* & vltra relatos ab eo Otalora *in eodem tract. p. 5. cap. fin. num.* 20. Doct. Huarte *in tractat. de examine ingeniorum, cap.* 4 & in ſpecie de Indis noſtris loquentes Ioſeph. Acoſta *d. lib. 1. de procur. Ind. ſalu. cap.* 8. Fr. Ioan. Bapt. *in dict. aduertent. confeſſ. 1. part fol. 59. &* Fr. Gregor. Garcia *de Indor. orig. lib. 3. c. 4. §. 2.*

Quibus hebetudinis Indorum cauſis, addi etiam
poteſt † idololatriæ cæcitas, cui maximè deditì 89
erant, qua interueniente, homines hebetari D. Paulus oſtendit, 1. *Corint.* 2. & 3. D. Greg. *lib.* 12. *Moral.* qui habetur *in cap. Salom. 32. q. 4.* & veluti lapides fieri Clemens Alexand *in Orat. hort. ad Gent.* vbi ſic eleganter ſcribit: *Tiſtis nobis accedat vox Prophetica veritati concinens: potens eſt enim Deus ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ. Qui miſeratus multam neſcitiam, & cordis duritiem eorum, qui lapidauerunt aduerſus veritatem, excitauit ſemen pietatis in Deum, virtutem ſentiens ex lapidibus illis, nempè Gentibus, quæ crediderunt lapidibus*, & de noſtris Indis in ſpecie loquens Fr. Auguſt. Dauila *lib. 1. hiſt. Mexic. cap. 81. pag. 323.*

Quæ omnia † non ferro, ac flagris, non ſer- 90
uitute, & ſpoliis punienda fuerunt, ſed doctrinæ, manſuetudine, morumque noſtrorum exemplo ſuauiter medicanda: cùm re verà † nulla ſit tam Bar- 91
bara natio, nulla tam ſtupida, quæ, ſi aliqua temporis intercapedine accuratè, & genero ſe educetur, & inſtruatur, non deponat barbariem, induat humanitatem, & morum elegantiam, & ad tantam frugem perueniat, vt maximis ipſa natura ingeniis comparari poſſit, vt videmus in ruſticis ad ſcholas, aut curiam, vel celebres vrbes traductis, qui miræ ſolertiæ, & ingenij præſtantis effici ſolent, & in Aethiopibus, & eorum liberis in palatiis contritis, qui adeò ingenio prompti, & ad quiduis parati frequenter euadunt vt ſi colorem detrahas, ex noſtris putari poſſint, ſicuti obſeruat D. Chryſoſt. ho. 4. *epiſt. ad Titum*, Acoſta *d. cap. 8. Sim. Maiol. in dieb. Canicul. 1. tom. colloq. 19. pag. 459. & 4. tom. colloq. 3. de hominum educatione per totum*, & exemplo canum, quos Lycurgus educauit, probat Plutarch in eius vita, Cœl Rhodig. *lib. 20. lect. antiq. c.* 28. & alia tradens Tiraquel. *in lege ſeptima connub.* Annæus Robert. *lib. 1 rer. iudic. cap.* 9. Caſtill. de Bobadill. *in Polit. lib. 2. cap. 13. ex n. 62.* & P. Ioan. Pineda *de reb. geſt. Salomon. lib. 1. c. 19.*

Atque huic nimirum doctrinæ, & politici defectui, & agreſtis vitæ conſuetudini adſcribenda ſunt, quæ *ſupr. cap. proximo ex num.* 27. pro Indorum barbarie exaggerenda conſiderauimus. Neque
† enim mirum fuit, quòd primis adſpectibus Hiſ- 92
panorum nauigia, equos, bombardas, & litteras mirarentur, ac formidarent, & Hiſpanos ipſos his & aliis vtentes, de cœlo miſſos exiſtimarent: cùm

hæc

hæc omnia verè in ſe admiranda eſſent, & ab
Indis nunquam viſa, nec cogitata. Nam communi-
93 ter accidit, vt † noua quæque etſi puſilla ſint, ad-
mirationem incutiant, & vt ea, quæ repentè, &
ex inopinato videntur, tanquam de cœlo miſſa
credamus, vt ſcriptum reliquit Seneca *lib. 7. nat.
quæſt. in princip.* ſic inquiens: *Nam quamdiu ſoli-
ta decurrunt, magnitudinem rerum conſuetudo
ſubducit. Ita enim compoſiti ſumus, vt nos quoti-
diana, etiam ſi admiratione digna ſint, tranſeant:
contra minimarum quoque rerum, ſi inſolita prodie-
94 runt, ſpectaculum dulce fiat. Adeò † naturale eſt,
magis noua quam magna mirari*, & Tertul. *in
Apol. cap.* 10. *Ex conſuetudine humana ignoti,
vel ex inopinato apparentes de cœlo ſuperueniſſe
dicuntur: proinde Saturno repentino aduentu vbi-
que Cœlitem contigit dici.*

95 Mirandum etiam non fuit, † quòd omnes Oc-
cidentales Indi litterarum vſu carerent; nam idem
Orientalibus, & aliis nationibus commune fuit,
vt tradit Alex. ab Alex. *lib. 2. Genial. cap.* 30.
qui res geſtas, & memoratu dignas Pythagorico
more memoria tenuere, illaſque à parentibus tra-
ditas per manus poſteris dedere, qui tamen haud
poſt in ſyndonibus ſcribere inceptarunt, totaſque
paginas monumentis rerum geſtarum impleuerunt.

Quod de Phœnicibus tradit etiam Lucanus,
96 & in Mexicanis † noſtris experti fuimus, qui ſi
non litteris, imaginibus tamen, & figuris ea om-
nia, quæ ſibi memoranda videbantur, ſignifica-
97 bant, & conſeruabant. Et in Peruanis, † qui mi-
rabili modo chordis verſicoloribus, multiſque
nodis inſignitis, & artificio ſingulari contextis,
quarum domus ſunt perplenæ, multorum ſæculo-
rum res geſtas ſolerter inuoluunt, & vbi opus eſt
ſine vlla hæſitatione explicant, & declarant, vt
cum Ioan. Metello, & Petr. Zieza refert Theatr.
vitæ hum. *volum. 6. lib.* 1. *pag.* 1593. *& volum.* 5.
lib. 3. *pag.* 1275. Ioſeph Acoſta *lib.* 1. *hiſtor. Ind.
cap.* 24. *& lib* 6. *cap.* 2. *& ſequentib.* Garcil. Inca
de Incarum hiſtor. lib. 2. capit. 22. *&* 23. *& lib.* 6.
capit. 8. & alij, quos citauimus *ſup. lib.* 1. *cap.* 9.
num. 31.

Idemque in Arithmetica contingebant, quam
ſuo more, ac modo, certis lapillis adhibitis, peri-
tiſſimè callent, vt teſtatur Acoſta *dict. lib. 6. cap.* 8.
Et vt eſſent alij, qui vltra quinque, vel decem
numerare neſcirent, id valdè culpandum non fuit.
98 Nam Bonfinius *lib. 1. rer. Vng. decad.* 1. ſcribit, †
Albanis, Caſpij maris accolis, ſimplex ingenium
fuiſſe, mercaturæ, & cupiditatis expers, & quod
numerum ſupra centenarium non nouerant ponde-
rum, menſurarum, vrbanitatis, agriculturæque ig-
99 nari. Et de † Thracibus refert Alex. *lib. 2. Genial.
cap.* 25. quòd ad quatuor vſque numerare didicere:
100 & quod † Meletides adeò vecors fuit, vt vix to-
to ingenij captu ad quinque numerare diſceret.

Pari etiam ratione excuſari poteſt, quod de Hiſ-
panis ſaltantibus diximus, quos Indi furioſos pu-
101 tabant. Nam idem Vettones † Hiſpaniæ no-
ſtræ populi feciſſe dicuntur, cùm primùm Ro-
manorum caſtra intuentes quoſdam Centurio-
nes, deambulationis cauſa in via progredientes
reflecti cernerent, inſanire quippè homines ſuſpi-
cati ſunt, atque ita eis viam ad tabernacula com-
monſtrabant, quaſi ſemper aut quieſcere, aut pu-
gnare neceſſarium arbitrarentur, vt refert Strabo
lib. . & poſt eum Theat. vit. hum. *vol. 7. lib. 6. pag.*
2024. *& vol. 15. lib. 1. pag.* 1956.

102 Et longè minus, † quod de eclipſi Xamaicen-
ſium retulimus, barbariem, & ignorantiam In-
dorum demonſtrat, cum Romanis militibus, apud
quos totius Orbis Imperium, & gubernatio reſi-
debat, idem fermè contigiſſe oſtendat Cornel.
Tacitus *lib.* 1. annal. Dum legiones † Pannonicas 103
iam iam ad ſeditionem, & alia ſæuiſſima ſcelera
prorumpentes, alio Lunari eclipſi turbatas, & à
Druſo ſedatas, his verbis ſcripſit: *Noctem mina-
cem, & in ſcelus erupturam, fors leniuit. Nam
Luna claro repentè cœlo viſa langueſcere. Id miles
rationis ignarus omen præſentium accepit, ac ſuis
laboribus defectionem ſyderis adſimulans, proſpe-
reque ceſſura quæ pergerent, ſi fulgor, & claritudo
Deo redderetur. Igitur æris ſono, tubarum, cor-
nuumque concentu ſtrepere: prout ſplendidior, ob-
ſcuriorue lætari, aut mœrere. Et poſtquam orta nu-
bes offerre viſui, creditumque conditam tenebris (vt
ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel men-
tes) ſibi æternum laborem portendi, ſua facinora
auerſari Deos lamentatur. Vtendum inclinatione
ea Cæſar, & quæ caſus obtulerat, in ſapien-
tiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet,
&c.*

Similiter in conſideratione non eſt, quòd † 104
quidam de ſordidis, & ſpurcis Indorum moribus
circa corporis cultum obiiciunt. Nam licèt plures
ita corrupti fuerint, alij tamen, vt Mexicani &
Peruani magis compti, & politici erant. Ita † vt 105
Huainacapac Inca, Peruanorum Imperator, cum
fœliciſſimis expeditionibus plurimas nationes ſibi
ſubieciſſet, in eam tandem perueniens, quæ eum
tractum incolit, quem hodie Cabode Paſſaos ap-
pellamus, ab indigenis debellandis, & imperio
ſuo aggregandis, abſtinuerit, quòd eos ſordidos
valdè, & ſqualidos eſſe, comperiſſet, vt refert
Garcil. Inca in ſuis commentariis, 1. *tom. lib.* 9. *c.* 8.
in fine.

Et idem Auctor *lib.* 7. *cap.* 20. ſcriptum reliquit
† alium eorundem Peruanorum Regem, nomine 106
Inca Iupanqui, Chilenſium ferocitate conſpectâ,
qui imperio ſuo facilè colla ſubmittere noluerunt,
exercitum ab illorum finibus eduxiſſe: eò quod
diceret, nullo grauiori ſupplicio eorum proter-
uiam afficere poſſe, quàm ſi illos Imperij, guber-
nationiſque ſuæ moribus, & legibus non dona-
ret.

Et ſi antiquitatis monumenta requirimus, fortè
non minorem ſpurcitiem in † noſtris Hiſpanis, 107
maximè Iberis, & Cantabris reperiemus, cùm de
illis narret Cœl. Rhodig. *lib.* 18. *lect. antiq. cap.* 22.
ferinos prorſus ac deprauatos mores habuiſſe,
quando non abnuebant ex lotio, quod intra cloa-
cas aſſeruatum diutius fuiſſet, lauacra comparare:
retrimentiſque contuſis dentifricia ſibi, atque
coniugibus quærere, & humi cubitare. Et idem
ſcribit Rauiſ. Textor *in officina*, 1. *tom. tit. de
diuerſ. morib. popul. pag.* 370. *&* 372. addens, quod
res minimas plurimi faciebant, & auaritiæ ſtudio
ſemel tantùm inter diu cibum capiebant, hydropo-
tæque erant & quod oblectabantur capillorum † 108
longitudine, crinemque ſibi, ſine vllo artifice
formoſi, quatiebant, non aliter quam iubam ge-
neroſa animalia.

Barbæ † etiam, & pilorum abraſio, & corpo- 109
rum † ad effectus varios pictura, & tinctura non 110
Indis tantum, verum & pluribus aliis nationibus
communis fuit, vt ipſe Rhodig. prodit, *d. lib.* 18.
c. 21. & Maluenda *lib. 8. de Antichriſt. c.* 20. Theatr.
vitæ hum *vol. 2. lib. 2. ex pag.* 298. Fr. Alphonſ. de
Mendoza *in quodlibet. q. 5. poſitiua*, & Fr. Ioan. à
Ponte

Ponte in commen. vtriuſque Monarch.lib 3.*c.*14.&
111 præcipuè † Britannis, qui teſte Iulio Cæſare *lib.*5.
comment. de bello Gallico, capillo vtentes promiſ-
ſiore, cæterum corpus curioſius abradebant, præter
labrum ſuperius, & glaſſo, quod (vt Cæſar in-
quit) cæruleum exhibet colorem, ſe totos inficie-
bant, vt ea ratione horridiores hoſtibus ſe ſe in
112 prælijs ingererent. Vnde aliter quam † veteres in-
terpretes acceperunt, interpretandi ſunt Martial.
*verſicul. lib.*11.*epigram.*54.

Claudia cæruleis cùm ſit Ruſina Britannis
Ædita, cur Latiæ pectora plebis habet?

113 Et idem de eiſdem Britannis docet Gentianus
Hernetus in notis ad Clem. Alex. *lib.*3. *Pædagog.*
*cap.*3.*pag.*259.& Petr. Fab. *lib.* 1. *ſemeſt. cap.*20.
114 *pag.*137. qui † Cæſaris verba diligenter explicat,
& emendat, poſt Petrum Victorium *lib.* 19. *var.*
*lect.cap.*4. *& eodem lib.*1.*cap.*6.*pag.*96.notat ipſo-
rum † etiam Romanorum Imperatorum trium-
phantium corpora minio illini ſolita, ſicque Ca-
millum triumphaſſe, vt memorat Plin. *lib.* 33.
*cap.*7.

115 Quo reſpiciens, narrat Anton. Panorm. de re-
bus geſt. Alphonſi, quòd cum Alphonſus † Ara-
gonum Rex triumphalem currum aſcenderet, non
defuerunt, qui admonerent, vt triumphantium
Romanorum more vultum minio illiniret. Qui-
bus ille reſpondiſſe, fertur, minium Baccho ſoli
conuenire; qui non ſolùm triumphi, ſed vini etiam
116 repertor extitiſſet. Zigantes † etiam Afri, qui ſi-
miis tantùm veſcuntur, corpus minio inficiunt,
teſte Herodoto *lib.* 4. & Hyperborei Aethiopiæ
populi, atri coloris, tota corpora rubrica illiniunt,
& Daci, & Sarmatæ ea ſuccis herbarum inſcri-
bebant, vt teſtatur. Theatr. *vbi ſup. pag.* 301. &
de Cathainis ſiue Sinenſibus, quod natura im-
berbes ſint, litteris mandauit Ioan Boëm.*lib.*2.*de*
*morib gent c.*8.*pag.*112.

Quinto, pro eiuſdem ſententiæ confirmatione
117 conſiderari poteſt, † id, quod ſup. *cap. proximo,*
*ex n.*52.pro contraria perpendimus, natura ſcilicet
ſecundum ſententiam Philoſophi & aliorum,
quos ibi retulimus, quoſdam ſeruos eſſe, hoc eſt,
barbaros, & rudes homines naturà ſapientioribus
ſubiectos eſſe debere; non eo ſpectare, vt verè
ſerui ſint, & ob hanc cauſam libertate, & do-
minio bonorum ſuorum publicè, aut priuatim ſpo-
liari poſſint, alioqui idem de infantibus, & pu-
pillis, & multo magis de perpetuo furioſis affir-
118 mari deberet. † quos tamen nemo dubitat, verè
liberos, & rerum ſuarum dominos eſſe, vt poſt
alios, quos refert, concludit Victoria *in relect.*1.
*de Indis, num.*21. *&* 22. Greg. Lop.*in l.*2.*tit.*23.
*part.*2.*gloſſ.*2.*col.*5.*verſic. Et poſtea quam*, & Mi-
chael Salon.*de iuſt & iure*,*q.*2.*artic.*1.*verſ. Offert*
ſe hic dubium, & inſinuat Iuſtinian. *in* §. 1. *inſtit.*
de tutelis, ibi: *Tutela eſt vis ac poteſtas in capite*
libero, &c. & vt Vlpianus *in l.qui furere* 20. *ff.*
de ſtat. hom. vbi dicit furioſum ſtatum, dignita-
tem, & magiſtratum, ac poteſtatem, in qua fuit,
retinere videri Ex quo ibidem Bartol. Bald. &
Mornacius inferunt, iuriſdictionem æquè ac do-
minium retineri à furioſo: ſola enim adminiſtratio
aufertur quamdiu animus deeſt, cohibetque in-
umbratæ quietis timor. Sed id tantum ſignificare
voluit Philoſophus, huiuſmodi barbaris & igno-
119 rantibus † hominibus natura neceſſitatem & in-
digentiam quandam ineſſe, vt ab aliis, qui pru-
dentiores, ſapientiores, ac magis politici ſunt, re-
gantur, & gubernentur, oporteretque, vt eis hac
de cauſa ſubiiciantur, ſicut filios ante adultam
ætatem parentibus, & vxores viris ſubiici conue-
nit. Atque hoc ſanè, non vt prudentiores pro
ſuo commodo illos tanquam in ſeruos dominatio-
nem exerceant, ſed potius vt hebetioribus con-
ſulentes, illorum vtilitatem omnimodo curent, mi-
ſeriis, & imbecillitati prouideant, & voluntariis
obſequiis vtentes, abſque omnis laboris moleſtia,
cum gaudio, cordiſque lætitia ad obſeruationem
naturalis, & Diuinæ legis, ad ampliorem ſapien-
tiam, diſciplinam, iuſtitiam & prouidentiam di-
rigant: & denique ad reliqua omnia, quæ obſer-
uant cæteri homines liberi, prudentes, atque po-
litici.

Quam expoſitionem verba Philoſophi, ſi
ad amuſſim perpendantur, non obſcurè recipiunt,
& expreſſius idem oſtendit *lib.*3.*Politic.cap.*10 *&*
*lib.*7 *cap.*14. † D.Thom.1.*part.quæſt.*96.*arti.*1. 120
& 4.*&* 2.2.*quæſt.*57.*artic.* 3.*ad* 2. dicens: *Quod*
hunc hominem eſſe ſeruum abſolute conſiderando
magis quam alium, non habet rationem naturalem,
ſed ſolùm ſecundum aliquam vtilitatem conſequen-
tem, in quantum vtile eſt huic, quod regatur à
ſapientiori, illi, quòd hoc iuuetur, vt dicitur in 1.
Polit. Et ideò ſeruitus pertinens ad ius gentium eſt
naturalis ſecundo modo, ſed non primo modo: ha-
ctenus Thomas. Qui optimè aperit, quò tendat
hæc ſeruitus minus prudentis ad ſapientiorem, &
quamuis eam ad ius gentium referre videatur,
idem tamen *quæſt.*96.*artic.* 3. *&* 4. à natura inſti-
tutam, & ſtatui innocentiæ conueniſſe docet, vt
ſic magis diſtinguatur à vili, abiecta, & miſera-
bili ſeruitutis conditione, quæ poſteà iure gentium
ob bella, & captiuitates inducta fuit. Et hoc idem
tradit *eadem* 1.*part.quæſt.*92.*artic.*1.*ad* 2. his ver-
bis: *Duplex eſt ſubiectio, vna ſeruilis, ſecundùm*
quam præſidens vtitur ſubiecto ad ſui ipſius vtili-
tatem, & talis ſubiectio introducta eſt poſt pecca-
tum: Alia œconomica, vel ciuilis, ſecundùm
quam vtitur ſubiectis ad eorum vtilitatem; & iſta
fuit etiam ante peccatum. Defuiſſet enim bonum
ordinis in humana multitudine ſi quidam per alios
ſapientiores gubernati non fuiſſent.

Eandem doctrinam † probauit etiam Cardin. 121
Turrecrem. *in cap.ius gentium art.*4.*diſt.*1.Cepola
*in tract.de ſeruitut.tit.de ſeruit.perſon.cap.*1. Sotus
*lib.*4. *de iuſt. & iur. q.* 2. *art.* 2. Victoria *vbi ſup.*
*num.*25. *verſ. Supereſt reſpondere*, Ioan. Driedon.
*de libertat. Chriſt.lib.*1.*pag.*8. cuius elegantiſſima
verba refert & ſequitur Couarr. *in regul. pecca-*
tum, 2.*part.*§.11.*num.*5. Ioſeph. Acoſta, omnino
videndus *lib.*2.*de procur. Ind. ſal.cap.*5. Nauar.*in*
*cap. ita quorundam, de Iudæis, notab.*2.*gloſſ.penult.*
num. 5. Menchaca *controuerſ. illuſtr. in præfat. ex*
*num.*5.*& lib.*1.*cap.*10. *num* 41 1. & 12. M. Bañez
in 2.2.*quæſt.*10.*art.* 10. *verſ. Arguitur tertiò, col.*
533. Salon. *in d.tract. de dominio, q.*2 *art.*1.*in* 3.
*concluſ. & q.*3.*art.*1. *per tot.* Greg. de Valent *in* 3.
*tom.diſp.*1.*q.*10.*punct.*7.*col.*417.*& ſequent.*, Moli-
na *de iuſt. & iure, tract.* 2. *diſp.*32. *in princip. &*
*diſp.*35. & Nos infr. *cap.ſeq.& num.*21.*& ſeqq.&*
*lib.*3.*c.penult.*

Neque † obſtat, quod ex eodem Philoſopho, 122
& aliis ſupr. tradidimus, poſſe nempè huiuſ-
modi barbaros, & feroces homines coerceri,
& etiam obtorto collo, ac reluctantes ſub iugum
mitti, imò & vt feras venari, vt rectè, & innoxiè
viuere diſcant. Nam hoc falſum, & abſurdum
eſſe, multis argumentis præcitati Auctores conuin-
cant; & ſi aliquatenus verum eſſe poſſet, de illis
cantùm

tantùm debere intelligi, aiunt, qui ſunt prorſus veluti furioſi, aut amentes. vel ferarum more viuentes nullis legibus, vel inſtitutis adducti, per alienas prouincias prælıando, latrocinando, & inuadendo, graſſantur, & diuagantur, quales olim Gothi, Scythæ, & Alani fuiſſe, & hodie in Aſia, & Africa Arabes, & Aarabes eſſe dicuntur. Cuiuſmodi nuſquam totam vllam Indorum Rempublicam inuentam eſſe contendunt cùm neque amentes ſint, & in totum rationis expertes, vt ſuprà probauimus: neque nobis, aut aliis aliqua damna, vel iniurias intulerint, ob quæ ferarum inſtar venari, & occidi poſſint, aut ſuis prouinciis, & pagis priuari, in quibus ipſi quietiſſimè, manſuetiſſiméque viuebant.

123 Quibus addere licet, quod vtcunque Ariſtot. verba accipiantur, † eis ſtandum non eſt, ſi Chriſtianæ diſciplinæ legibus, & moribus aduerſentur: cum ille ethnicus fuerit, & in inferno ſepultus, vt acriter coram CAROLO V. IMP. OPT. MAX. Chiapenſis Epiſcopus declamauit apud Ant. de Herrer. *in hiſtor. gen. Ind. decad. 1. lib. 4. c. 5. pag. 419.* & in replicat. contra Sepuluedam: & non obſcurè ſentiunt Sotus Acoſta, Menchaca; 124 & Bañez vbi ſupr. † qui docent, fortaſis Ariſtotelem aſſentari voluiſſe Alexandro Magno, qui ejus diſcipulus erat, & tunc temporis totum Orbem ſibi ſubiicere, his & aliis coloribus, ac mentitis rationibus conabatur; quas tamen meram potius tyrannidem, rapinam, & violentiam appellare poſſemus, ſicuti facit D. Auguſt. *lib. 4. de Ciuitat Dei, cap. 6.* & diximus *ſup. cap. 6. num. 56. & ſeqq.*

125 Sexto, pro eadem opinione facit, † ei contrarium non eſſe, quod ſimiliter in cap. præcedenti ex *num. 66.* cum Plutarc. D. Auguſt. Thoma, & aliis de Alexandri Magni, & Romanorum laudibus diximus, dum ob id eorum imperium extollere & legitimum, ac voluntate Dei quæſitum docere videntur, quod feras, & barbaras nationes bellis domuerint, & optimis legibus ac moribus cultas, & manſuetas redidderint. Etenim ſi attentè iſtorum Auctorum verba conſideremur, proculdubio conſtabit, longè aliam mentem habuiſſe, & id tantùm in illis commendaſſe, quòd ſubiectorum diſciplinæ, & rectæ inſtitutioni, ac gubernationi ſedulam operam dabant, & præclaris monitis, atque inſtitutis ad politicam viuendi formam reducere conabantur, vt benè vltra alios obſeruat Ioſeph Acoſta *dict. cap. 5.* ſic enim Auguſtin. ſcribit *dict. lib. 5. de Ciuitat. Dei, cap. 17. An verò aliquid nocuerunt Romani gentibus quibus ſubiugatis impoſuerunt leges ſuas, niſi quia id factum eſt ingenti ſtrage bellorum, quod ſi concorditer fieret, id ipſum fieret meliore ſucceſſu: ſed nulla eſſet gloria triumphantium.*

Bella igitur, & bellorum ſtrages, ac damna, iniurias, & ſpolia innoxiis nationibus quantumuis barbaris irrogata, non laudat, nec probat Auguſt. prout verè laudare, imò vel excuſare non poterat, cùm fuerint iuri, & naturali rationi contraria, 126 † non patitur alterum cum alterius iactura locupletari, vel in alio facere, quod nobis ipſis fieri nollemus, *l. 1. §. iuris præcepta, ff. de iuſtit. & iure, l. 1. ff. quod quiſque iuris, l. nam hoc natura, ff. de condict. indeb.* cum aliis, quæ adducit Rebuff. *in l. vnica, C. de ſententiis quæ pro eo quod intereſt, n. 130.* & erudituſſimus Pet. Fabr. *in l. iure naturæ 206. ff. de regul. iur.* vbi illud Cicer. al legat. *lib. 3. offic. Detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera, quæ poſſunt, aut corpori accidere, aut rebus externis.*

Cui conueniunt ſimilia verba Lactant. *in epiſt. Diuin. inſtit. cap. 4.* & Caſſiodor. *lib. 9. var. epiſt. 3.* Et addi poteſt illa altera, ſatiſque efficax ratio, † 127 quòd non ſunt facienda mala, quamuis inde bona euenire poſſe ſperentur, de qua *in cap. fortè 24. quæſt. 5. cap. ſic non ſunt 32. quæſt. 4. cap. vlt. 32. quæſt. 8. cap. ſuper eo de vſuris, cap. 3. ne clerici, vel monach.* cum aliis, quæ tradit Claud Pratus Gnoſ. gener. Iur. *lib. 5. tit. 1. cap. 3. pag. 282.* & latè Dom. Regens Valençuela in monit. contra Venetos, *5. part. num. 200. & ſeqq.* Atque etiam † quod bello- 128 rum ſtrepitus, & damna, quæ ex illis contingere ſolent, non videntur aptum medium illis præſtare poſſe, qui agreſtes homines, & incultos meliores, & politiores efficere volunt, & ad iuſtitiæ cognitionem & obſeruationem ſuadere, iuxta ea, quæ diximus ſup, *hoc cap. num. 85.* & de bellorum damnis alio in loco dicemus, & in noſtris terminis obſeruat Acoſta *dict. lib. 2. cap. 4. & 5* & Menchaca *dict. c. 10. n. 6. & ſeq.*

Atque ita † de ipſis Romanorum bellis aptè 129 quidam ſcripſit.

Non tua arma dedit, potius tua arma dedere.

Et quod per vim ſedes alienas occuparunt, & Orbis Imperium aſſequuti ſunt, apertè concludit Innocent. *in cap. quod ſuper his, de voto*, Bald & Alber. *in l. 1. num. 20. C. de ſumma Trinit.* Ioan. Fab. *in § ſed quod Principi, inſt. de iure natur.* Angel. *in l. deprecatio, ff. ad leg. Rhod. de iactu*, & alij relati à Caſtaldo *in tract. de Imp. quæſt. 4. num. 3.* & Zeuall. *tract. de violentiis, gloſ 18. num. 130. & ſequentes.*

CAPVT IX.

De ſuperioris quæſtionis reſolutione, & Indorum in tres claſſes diſtributione: & quantum oporteat, quòd rudes, & inſipientes à prudentioribus, & ſapientioribus gubernentur.

SVMMARIVM.

1 *Indi nullo modo belluarum numero haberi debent.*
2 *Indi nulli in Nouo Orbe reperti ſunt, qui omnino lumine rationis careant, aut monſtroſas formas habeant.*
3 *Indi etiam illi, qui magis politicè reperti ſunt, noſtrorum comparatione eo tempore barbari appellari potuerunt.*
4 *Indi alij ab aliis in plurimis, & plurimum differunt.*
5 *Homo homini præſtat.*
6 *Arabum quidam nimis barbari, alij nimis ſapientes, & politici ſunt.*
7 Lex inter artifices 31. ff. de ſolution, *exornatur.*
8 *Indi Occidentales ad tres claſſes optimè, vbi de eorum capacitate agitur, rediguntur à Ioſeph Acoſta, & aliis.*
9 *Indi primæ claſſis cenſeri poſſunt Sinenſes, Iaponij & alij Orientales.*

10 *Indi*

10 *Indi ſecundæ claſſis vocari poſſunt Mexicani, Peruani, & alij ex prouinciis Nouæ Hiſpaniæ.*

11 *Indi tertiæ claſſis illi vocantur, qui ſylueſtrem, & omninò feram, ac barbaram vitam agebant, quorum plures nationes recenſentur.*

12 *Indos, qui omninò barbaros, & brutis ſimiles affirmabant, de quibus intelligendi ſunt?*

13 *Indi primæ claſſis, prætextu ſui barbariſmi licitè debellari non poſſem.*

14 *Senenſes putant, ſe cæteris mortalibus prudentia, ſapientia, & artium ſubtilitate antecellere.*

15 *Sinenſis cuiuſdam Doctoris dictum.*

16 *Indi ſecundæ claſſis ob ſolam barbariem non poſſunt debellari, & ſpoliari.*

17 *Reges noſtri nunquam permiſerunt, Indos ſecundæ claſſis debellari, vel ſeruos fieri.*

18 *Indorum Mexicanorum, Peruanorum, & aliorum ſimilium capacitas, & conditio magnum fructum in Fide Catholica, & politicis moribus, ſi bene inſtituantur, promittit.*

19 *Indorum ſecundæ claſſis barbaries, & ſtatus exegit, vt plantata inter eos Fide Reges noſtri ſupremam eorum gubernationem acciperent.*

20 *Auctorum nomina, & verba recenſentur, qui Indos ſecundæ claſſis ſemel ad Fidem conuerſis Regum Catholicorum ſupremam ſaltim dominationem concedunt.*

21 *Dominatio ſuprema Reg. Cathol. reſpectu Indorum, qui nouiter ad Fidem Catholicam conuerſi ſunt, qualis eſſe debeat?*

22 *Prælatio quæ inducitur ob vtilitatem ſubditorum magis his, quàm illis vtilis & proficua eſſe debet cum D. Thom. & Auguſt.*

23 *Ariſtotelis ſententia de barbaris natura ſeruis, quo pacto in Indis ſecundæ claſſis practicari debeat? & qualiter in tertia? n. 25.*

24 *Indis tertiæ claſſis, hoc eſt, omninò barbaris, & ſylueſtribus omnimoda coactio, iuriſdictio, & gubernatio Regibus Catholicis competit.*

26 *Auctorum ſententia recenſentur, & expenduntur, qui Indos omninò barbaros, & feros debellari, & ſuis imperiis ſpoliari poſſe concedunt.*

27 *Inferior ratio debet ſeruire fortiori.*

28 *Ratione qui excellunt, dominatione excellere debent, & n. 35.*

29 *Plato ſex cauſas dominandi aliis, eleganter conſtituit, & inter eas, ignorantium ſubiectionem reſpectu prudentiorum.*

30 *Indorum, & Hiſpanorum Reſpublica vbi iuncta eſſe cœpit, eorum gubernatio multis de cauſis Regibus Hiſpaniæ concedi debuit, & num. 42.*

31 *Stulti non debent eſſe melioris conditionis, quam ſapientes.*

32 *Regum eligendorum inter varias formas illa vſitatior fuit, vt ex prudentioribus, & ſapientioribus eligeretur.*

33 *Magi olim vocabantur Reges, id eſt ſapientes, & quare?*

34 *Ezechiel. locus* cap. 27. *illuſtratur.*

36 *Doctrina Moralis vocatur* in l. 13. tit. 2. lib. 7. ordinam. *ſapientiorum gubernatio, & dominatio.*

37 *Plato dicebat, tunc Reſpublicas beatas eſſe futuras, quum à ſapientioribus regerentur.*

38 *Diomedes cur ſibi Vlyſſem in ſocium, apud Homerum depoſcat?*

39 *Tutela, & cura cur à iure inuenta ſit?*

40 *Regna quæ de cauſa introducta fuerint?*

41 *Oppidis ab ope mutua nomen inditum fuit.*

43 *Mentis infirmitas ſemper in iure ſubleuatur.*

44 *Menti humanæ totius animi regnum à natura tribuitur.*

45 *Mentis languor damnum in bonis ſolet afferre.*

46 *Amentibus quæcumque pietatis opera conferenda ſunt.*

47 *Pupillorum, furioſorum, minorum, aut prodigorum tutelam, vel curam ſuſcipere, inter præcipua opera charitatis connumeratur.*

48 *Res & perſonæ minorum, & furioſorum multis periculis, & captionibus expoſita ſunt.*

49 *Tutela eſt munus publicum, & de tutorum poteſtate, & dominatione.*

50 *Paruuli & furioſi nihil à ſeruis differre videntur, iuxta ſententiam D. Pauli.*

51 *Furioſi* ex l. 12. tab. *adminiſtratione, & veluti dominio rerum ſuarum priuabantur.*

52 *Prouerbium,* Ad agnatos deducantur, *vnde originem ſumpſerit?*

53 *Homines barbari, & ignorantes ſemper pueri ſunt, & vt tales tractandi.*

54 *Eccleſiaſtes locus* cap. 10. Væ tibi terra, cuius Rex puer eſt, *explicatur.*

55 *Reges Catholici obligati erant ad recipiendam gubernationem Indorum.*

56 *Apoſtolici muneris ratio, ius quoque regendi, & gubernandi animas, complecti videtur.*

57 *Regibus Indorum gubernatio relinqui non poteſt, cum eiſdem vitiis, quibus Indi cæteri laborarent.*

58 *Regni aut Imperij hæreditarij, vel alio modo quæſiti, gubernationi, ſi non ſit aptus is, qui illud habere cœpit, qualiter prouideri debeat?*

59 *Populus, qui habet facultatem, magiſtratus ſibi creandi, debet illa priuari, ſi malè ea vti cœperit.*

60 *Rerum ſuarum dominio abutens, ipſo priuari meretur.*

61 *Gubernare alios non debet, qui ſeipſum regere neſcit.*

62 Lex in quæſtione, §. minori, C. de ſent. paſſis, *expenditur.*

63 *Rex inſipiens perdet populum ſuum, & qualis ille, tales ſubditi eius.*

Dom. Licent. Ioannes Ortiz de Ceruantes Senator meritiſſimus in Cancellaria Noui Regni Granatenſ. laudatur, ibidem.

64 *Indi omnino barbari, & efferati iuſtè coërceri, & imperio priuari poſſunt.*

65 *Furioſi & amentes non ſolùm ſuarum rerum adminiſtratione priuari, verùm & puniri, & in vinculis contineri poſſunt.*

66 *Humanum genus imperiis regi debet.*

67 *Regibus qui non parent, nec politicè viuunt, ſordidi eſſe cenſentur, & Belial in ſacris Litteris appellantur.*

68 *Gubernator vbi non eſt, populus corruet.*

69 *Prouerb. locus* cap. 26. *exponitur cum D. Ambroſ.*

70 *Inſipientis & ebrij comparatio, & quòd illis ſeruitus conuenit, & libertas recidenda eſt.*

71 *Liberum aliquem relinqui ad malefaciendum potius eſt imperfectio, quam libertas.*

72 *Reges noſtri non ſolùm potuerunt, ſed omninò debuerunt barbarorum à ſe detectorum, & conuerſorum gubernationem accipere.*

73 *Charitas, quæ erga proximos haberi iubetur, etiam Iudæis & infidelibus impendenda eſt.*

74 *Charitas nulla maior Indis barbaris impendi potuit, quàm illos ad bonos mores, & Fidem conuertere, & Chriſtianis rectoribus gubernare.*

75 *Reges Hiſpaniæ Indos omnes etiam impensè barbaros ſumma charitate proſequuti ſunt, & liberos eſſe iuſſerunt.*

HÆc planè ſunt, quæ in ſuperiori articulo
ad vtramque partem diſputari poſſe viden-
tur. In quo ego, vt meam tandem ſententiam li-
1 bero & Chriſtiano, vt decet, iudicio proponam:
Primò quidem agnoſco, † Indos omnes, qui hu-
ius Occidui, & Meridionalis Orbis plagas inco-
lere hucuſque reperti ſunt, nullo prorſus modo
bellnarum numero aggregari debere, vt contra
imprudentem aliquorum opinionem, de qua egi-
mus *in cap.* 7. defendunt cæteri auctores *in cap.
præcedenti* relati, & egregia ſua conſtitutione
Paul. III. meritò definiuit. Etenim licèt aliqui
2 Indi aliis barbariores, & efferatiores exiſtant,
nullos † tamen inuenimus, qui ad monſtroſas illas
formas declinent, de quibus agunt D. Auguſt.
Iſidor. & alij *in eiſdem capitibus* allegati, vel qui
aliqualem mentis, rationis, & ſermonis vſum non
habeant. Atque quoad hoc abſque dubio verior, &
ſecurior eſt eorum ſententia, qui pro Indorum
capacitate aſſerenda, & à brutalitatis ſpecie vindi-
3 canda declamant.

Secundò conſtituto, † quòd etſi Indi belluæ
non ſint, neque bellnarum more tractandi, verè
tamen negari non poteſt, noſtrorum & aliorum
Europæorum comparatione Barbaros eos omnes
vocari poſſe, quos Hiſpani, & Luſitani ſuis claſſi-
bus, & terreſtribus expeditionibus inuenerunt,
vtpote non ſolùm ab Euangelica luce alienos, ve-
rùm ab humanis quoque inſtitutis in plurimum
abhorrentes. Quamuis adhuc firma aliqua, &
4 perpetua regula de illis tradi non poſſit, † cùm
eorum prouinciæ, & nationes plurimæ ſint, atque
inter ſe diuerſos mores, & ordines habeant, &
Indus ab Indo, Barbarus à Barbaro ingenio, na-
5 tura, doctrina, & inſtitutione longè, latéque dif-
6 ferat, vt † aliàs generaliter de omnibus homini-
bus à Comico dicitur, & de † Arabis à Bernard.
7 Aldrete *in antiq. Hiſpan. lib. 1. cap. 41.* & de arti-
ficibus ab Vlpiano † *in l. inter artifices 31. ff. de
ſolution.* & in noſtris terminis benè obſeruat Io-
ſeph Acoſta *in proœm. ad lib. de procur. Ind. ſalut*
quem meritò referunt, & cum laudis approbatio-
ne ſequuntur Anton Poſſeuin. *in Biblioth. 1. part.
lib. 9. cap. 15. & ſequent.* Ioannes Boterus *in relat.
vniuerſ. 4 part. lib. 3. ex pag. 65.* Fr. Ioan. à Torque-
mada *in Monarch. Ind. lib. 14. cap. 28. & 29.* & Fr.
8 Thom à Iesv *de procur. omnium gent. ſalut. lib. 11.
2. part cap. 1. pag. 819. & ſequentib.* Vbi † rectè
concludunt, ad tres veluti claſſes Indicas iſtas gen-
9 tes, & nationes redigi poſſe.

In quarum † prima eos conſtituunt, qui à re-
cta ratione, & conſuetudine generis humani non
ita multum recedunt, ſed conſtantes Reſpublicas
habent, leges ſcriptas, ciuitates munitas, & ope-
rum magnificentia conſpicuas, magiſtratus inſi-
gnes, certa, atque opulenta commercia, littera-
rum celebrem vſum, & ſtudiorum florentes Aca-
demias, quales Sinenſes, & Iaponij eſſe repe-
riuntur, & pleræque aliæ Indiæ Orientalis prouin-
ciæ, ad quas Aſiatica, atque Europæa inſtituta
olim perueniſſe dubitari non poteſt.

In ſecunda claſſe † eos Barbaros numerant, 10
qui quamuis, neque litterarum vſum nouerint, ne-
que leges ſcriptas, neque Philoſophica, aut ciui-
lia ſtudia habeant; habent tamen ſuos certos Re-
ges, aut Magiſtratus, habent Rempublicam, ha-
bent frequentes & certas ſedes, vbi politiam ſuam
ſeruant, habent militiæ duces, & ordinem, & re-
ligionis ſuæ celebritatem, ac denique ratione
quadam humana reguntur. In quo genere col-
locant Mexicanos, & alias Nouæ Hiſpaniæ Pro-
uincias, & Peruenſes noſtros, ac etiam Chilen-
ſes, quorum Imperia, Reſpublicas, leges & in-
ſtituta, & numerandi, ac res & hiſtorias ſuas reti-
nendi rationem meritò admirari in multis poſſe-
mus, niſi plurima alia haberent, & à recta ratio-
ne, & à conſuetudine generis humani prorſus
aliena, & tot morum, rituum, & ſuperſtitionum
monſtra, & tantam in ſubditos ſæuiendi licen-
tiam, vt vix pleno humani iudicij lumine affulſi
viderentur.

Tertiam verò, † atque extremam Barbaro- 11
rum claſſem ex innumeris aliis huius Noui Or-
bis nationibus, & regionibus componunt, qui
ſylueſtres, & feris ſimiles repertæ ſunt, & vix
quicquam humani ſenſus habentes, ſine lege, ſi-
ne Rege, ſine fœdere, ſine certo Magiſtratu, &
Republica ſedes identidem commutantes, aut ita
fixas habentes, vt magis ferarum ſpecus, aut pe-
cudum caulas imitentur. Et huc, inquiunt, im-
primis pertinent quicumque à Noſtris Caryba s dicuntur, nihil aliud, quàm ſanguinolen-
tiam exercentes, in hoſpites omnes ſæui, qui
humana carne veſcuntur, nulla veſte, vix ipſa
virilia tegentes, & ſimiliter Chunchi, Chiri-
guani, Moxi, Iſcaycingæ, plerique ex Floridis
& Braſilienſibus, & alij etiam Barbari, qui etſi
atroces non ſunt, neque tigrides, aut pantheræ,
tamen à pecudibus parum diſtant, nudi ipſi & ti-
midi, fœdiſſimæ veneri, aut etiam Adonidi vul-
gò dediti, quales eſſe ferunt, quos Noſtri Moſcas
vocant in Nouo Regno, quale Carthaginis, om-
niſque eius oræ promiſcuum vulgus, & qui per
magnos Paraguai fluuij maximi campos incolunt.
Tum etiam plurimæ gentes, quæ infinitum vtrinſ-
que Oceani medium tenent, nondum à nobis ſa-
tis exploratæ, ſed fama certæ. In Orientali quo-
que India inſulares permulti eius generis eſſe vi-
dentur, vt Malachiani.

Huc etiam ſpectat aliud Barbarorum genus
manſuetum; ſed ſenſu valdè exiguo, qui non-
nihil ſuperiores excellere videntur, quandam
Reipublicæ imaginem præ ſe ferentes, ſed nu-
garum perſimiles, & leges, & cultus gerentes,
cuiuſmodi eſſe narrantur, qui apud inſulas Salo-
monis dictas innumerabiles habitant, & maximæ
continenti hærere dicuntur.

Quorum † Indorum huius tertiæ claſſis con- 12
ſideratione habita, illorum ſcriptorum dicta ac-
cipienda videntur, qui nimis generaliter omnium
Indorum barbariem & feritatem exaggerant, &
eos brutis ſimiles faciunt, de quibus egimus *d. c. 7.
ex num. 27.*

Quibus

Quibus ita præiactis, ſi de Indis prioris claſſis
13 ageremus, † dubitandum non eſſet, nullum iuſtum, & legitimum titulum ad illos ſubiugandos, & gubernandos, ex eorum barbarie, & ruditate prætendi poſſe, quia quamuis barbari aliquatenus ſint, & à recta & naturali lege pleriſque in rebus diſcrepent, vt oſtendunt auctores ſtatim citandi; adhuc tamen non aliter iudicandi ſunt, quam Græci & Romani, cæterique Aſiæ, aut Europæ populi: Nam & potentia (vt diximus) præſtant, & nonnulla humana ſapientia, atque ſua ipſi ratione politicam vitam agere comperiuntur.

14 Ita vt † Sinæ perſuaſum habeant, ſe præ cæteris mortalibus artium ſubtilitate, & ſcientia longè antecellere, & magno ingenij acumine, ſed iactantia maiori affirmare audeant ſe ſolos hominum duobus oculis cernere, reliquos mortales nullo, vel vno duntaxat, vt latius tradunt Ioan. Boëm. *de moribus omnium gentium: lib. 3. cap. 8. pag.* 112. Fr. Hieronym. Roman. *in Repub. Sinarum:* Maginus *in Geograph. 2. part.* 262. Ioan. Gonçal. à Mendoça *in histor. Sinar.* Nicolaus Trigantius *in elegantiſſimis commentariis de Chriſti in Sinas expeditione:* Ferdinand. Mendez Pinto *in ſuis admirandis ad Sinas, & alias gentes peregrinationibus*; ex quorum libris plurima ſumpſit Licent. Franciſco de Herrera *in epiſt. hiſtor. Sinarum.* Et idem Trigantius *lib. 4. cap.* 5. refert
15 Sinenſem † quendam Doctorem, cùm à noſtris aliqua accepiſſet, quæ anteà ignorabat, grauiter doluiſſe, ea ratione reddita, quod putaret, nos in ea claſſe Sinas omnes numerare, in quam ipſi Tartaros exleges, ac cæteros Barbaros redigunt.

In Indis verò ſecundæ claſſis, qui proprius ad
16 noſtram diſputationem ſpectant; † idem planè dicendum videtur, quoad hoc, vt ob ſolam barbarici cauſam, quæ in illis prætenditur, non poſſint, nec potuerint, libertate, & dominio rerum ſuarum exequias vel priuatim, vel publicè poſſi-
17 debant; quemadmodum † nunquam lex noſtrorum Regum voluntate exuti, aut priuati ſunt. Qui potius eorum fauori, defenſioni, & conſeruationi ſummis ſemper votis, & laboribus ſtuduerunt, vt in alio loco probauimus; & optimè aduertit Ioſeph Acoſta *dict. lib. 1. de procur. Indiar. ſalute, cap. 15. ad finem.*

18 Eiuſmodi † quippe Indorum non talis, nec tanta eſſe feritas, & ruditas reperitur, vt ſi patientia, & pio labore cum illis agamus, ſperari non poſſit, quòd Chriſtianis, & politicis moribus imbuantur, & Catholicæ Fidei ſemine in eorum cordibus ritè & religioſè diffuſo, maximi, & vberrimi fructus quotidiè colliganiur, prout iam collectos eſſe experimur, & in poſterum vberiores etiam colligendos dubitare non licet. Erunt namque eorum nati, vt veroſimile eſt, parentibus politiores, & ſuauiores, omni vetuſtatis & feritatis ſapore abolito: erunt fidei magis idonei, paternis ſuperſtitionibus minus imbuti, & religioni, ac bonis artibus diligentius innutriti, vt grauiter etiam, atque eleganter aduertit idem Acoſta *d. lib. 1. per totum*, præcipuè *cap. 17. & 18.* & reliqui auctores *ſuprà* citati.

19 Cæterùm, quia adhuc negari non poteſt † Indos iſtos eo tempore, quo primùm à noſtris reperti ſunt, eorum reſpectu & comparatione, velut amentes iudicari potuiſſe, ſiue ea inſpiciamus, quæ œconomicam; ſiue quæ politicam ſpectabant, & multa obſeruaſſe, quæ à recta ratione, & à conſuetudine generis humani valdè abhorrebant, ac reuerà in plurimis, vt plurimum Barbaros, incultos, ſordidos, & inhumanos mores profiteri, & cruenta, atque execranda ſacrificia, Sataniicis illuſionibus & ſuaſionibus obcæcatos, multiſque aliis vitiis laboraſſe, quæ perpendit idem Acoſta *in præfat. ad dict. lib. de procur. Ind. ſalut.* & *lib. 1. cap. 2.* & alij auctores, quos retulimus *ſup. hoc lib. cap. 7.* & referemus *infra c. 12.* Neceſſarium fuiſſe arbitror, & à iuris Diuini, Naturalis, & Ciuilis regulis non alienum, vt Pientiſſimi, & Catholiciſſimi Hiſpaniæ noſtræ Reges, mediantibus miniſtrorum & vaſſallorum ſuorum perſonis, qui inter Indos habitare, & fidem propagare cœperunt, ac vnum veluti Reipubl. corpus cum ipſis Indis conſtituere, ſupremam eorum iuriſdictionem ac gubernationem, & reliqua, quæ his adnexa ſunt, ſibi vindicarent & exercerent, quæ poſteà magis libera & abſoluta, & verè Regia reddi potuit, propriis iſtarum prouinciarum dominatoribus deficientibus, atque aliis & aliis titulis concurrentibus, quos in hac tractatione diſcutimus.

Quam † docendi rationem non obſcurè inſi- 20
nuauit Ioannes Maior 2. *Sententia diſtinct. 44. quæſt. 3.* & optimè proſequitur, & defendit Epiſcopus Chiapenſis, *in tractat. comprob. Imper. Ind. fol. 56. & 57.* & licèt ſub dubio proponit Victoria *in dict. relect. 1. de Indis, num. 23. in fine, & in relect. 2. num. 28.* & Gregorio Lopez, qui eius verba tranſcribit, *in l. 2. tit. 22. part. 2. gloſſ. 2. col. 14. verſic. Alius titulus*; & apertè tradit Ioſeph Acoſta *in dict. præfat.* quem ſequitur Anton. Poſſeuin. *in dict. Biblioth. 1. part. lib. 9. cap. 15.* Vbi docent, rem ipſam depoſcere, & Eccleſiæ auctoritatem præcipere, vt his Indis, cùm ad vitam Chriſtianam tranſierint, Chriſtiani Principes & Magiſtratus præficiantur, quorum ſuperiore potentia, & auctoritate regantur, quia alioqui, vix aut Euangelij lucem, aut dignam homine ingenuo vitam accipere potuerunt, aut ſi ſemel acceperint non facilè in ea perſeueraturi intelliguntur. Sed ita tamen, vt facultatibus fortuniſque ſuis, & legibus, nec naturæ, nec Euangelio contrariis vti liberè permittendi ſint.

Acoſtæ verba Italico ſermone tranſcribit, & ampliat Ioannes Boterus *in relat. vniuerſ. 4. part. lib. 3. pag. 72.* ita inquiens: *Ma perche ne gli vni ne gli altri perſeuerano nella fede vna volta riceuuta ſoto Prencipi loro naturali, & perche i Prencipi, è i ſudditi ritornano facilmente all'idolatria, ò a il vomito, percio egli ſa cineſtieri, Chreſtiano ſoto il gouerno, è la ſuperiorita de vn Prencipe Chriſtiano Chene prenda qua ſi tutela ò cura, è tenga in officio, è fede i populi, ò i ſignori loro immediati: Per che* vnicuique datum eſt de proximo ſuo. *No io vego incio materia di dubio, ò di ſcropolo por che da tal impreſſa è tutela ſi oſcluda l'ambitione, e l' auaritia.*

Idem etiam ſequitur M. Aragon *in 2. 2. quæſt 10. art. 8. pag. 292. verſic. Tertia concluſio:* M. Saloo *de iuſtitia & iure, tom. 1. tract. de dom. quæſt. 3. art. 1. pag. 347.* & M. Fr. Pet. de Lorca *in 2. 2. ſect. 3. quæſt. 49. diſput. 52. art. 4. num. 12. pag. 970. & ſequent.* Qui tamen rectè ſubiiciunt † hanc
dominationem, ſiue gubernationem, quæ ob 21
prædictam cauſam inducitur, non deſpoticam, ſed politicam eſſe debere, hoc eſt, non talem,

quæ Indos ſeruituti ſubiiciat, cum ſint natura liberi, ſed quæ ſuauiter eorum, qui gubernandi ſunt commodum, & vtilitatem reſpiciat, & ad meliorem, & politiorem vitæ, & religionis ipſorum inſtitutionem dirigatur. Quod etiam obſeruarunt Chiapenſis & Acoſta *vbi ſuprà*, & nos tetigimus *in cap. præced. num.* 78. & dicemus *infrà lib.* 3. *cap. penult.*

Conducitque ſententia D. Thom. 2. *Sentent. diſtinct.* 44. *quæſt.* 1. *art.* 3. *ad* 1. *& quæſt.* 2. *art.* 2.
22 *ad* 1. vbi ait: † *Quòd illa prælatio, quæ eſt ad vtilitatem ſubditorum, libertatem ſubditorum non tollit, nec vllum præiudicium affert libertati, dum ſubditi ad bonum Præpoſiti non ordinantur, ſed è conuerſo regimen Præpoſiti ad bonum ſubditorum: vnde non incongruè ſe eorum ſeruos appellant.* D. etiam Auguſtinus *lib.* 4. *de Ciuit. Dei, cap.* 3. *Vtile eſt*, inquit, *vt boni longè latéque diu regnent. Neque hoc tam ipſis, quàm illis vtile eſt, quibus regnant.* Et eleganter D. Gregor. Nazianz. *in Apologetic.* multum in noſtris terminis ait: *Hic enim omnis ſpiritualis imperij finis eſt, vbique priuata vtilitate neglecta, alterum commodis conſulere.*

23 Atque hoc modo, † & quoad hunc effectum in eo genere Barbarorum huius ſecundæ claſſis, de qua nunc agimus intelligenda eſt illa Ariſtotel. doctrina ſæpè relata, quæ, ſi generaliùs accipiatur, vt eos verè ſeruos & irrationabiles faciat, aut dominij ſuarum rerum expertes, periculoſa quidem, aut potius falſa cenſeri debebit, iuxta ea, quæ *in dict. cap. præcedenti ex num.* 117. notauimus.

24 In reliquis † autem Indis, quos *ſuprà* in tertia claſſe conſtituimus, & omninò feros, ſylueſtres, antropophagos, & ſine certa lege, certóue Rege vitam agere diximus, & per campos palantes ferarum more oberrare, laxius quidem, aut laxius procedi poſſe arbitror, ita vt non ſolum circa eos concedatur Ius illud ſupremæ gubernationis, quod in Indos ſecundæ claſſis concedi tradidimus; ſed etiam per vim capi, domari, & in ſeruitutem redigi poſſint, imò & reluctantes occidi, ſi aliis medijs adhibitis ad eorum barbariem minuendam, & immanitatem cohibendam, fidémque introducendam, nihil proficere valeamus, vt ſic ſuam feritatem, & ſtoliditatem deponant, & bonis moribus perpoliti, naturalem & Euangelicam le-
25 gem ſuſcipere queant, iuxta † ea, quæ latè cum Ariſtot. & aliis notauimus *ſuprà cap.* 7. *ex n.* 52. quæ in hoc Barbarorum genere accepta valdè probabiliter affirmari poſſe videntur.

26 Pro qua ſententia ſtat † Ioann. Maior. *in* 2. *Sentent. diſtinct.* 44. *quæſt.* 3. apertè docens in his Barbarorum terris, in quibus regimen Regale non erat, ſed vaga tantum, & irregularis adminiſtratio, poſſe capientem, ipſorum politiam in melius mutare, & dignum eſſe, vt pro plantatione Fidei ipſe Regnum accipiat. Mag. quoque Victoria & Gregorio Lopez *vbi ſuprà* in eandem ſententiam, licet ſub aliqua hæſitatione, propendent; tradunt namque tali hebetudine ſuppoſita, poſſe Catholicos Principes eiuſmodi Barbarorum adminiſtrationem ſuſcipere, & conſtituere illis per oppida præfectos & gubernatores. Imò, quia ſemper manet iſta cauſa, conſtituere etiam illis nouos dominos, dummodò conſtaret, hoc illis expedire.

Idem probat Acoſta *in dict. proœm. in lib. de procur. Ind. ſalut.* quem ſequuntur, & tranſcribunt Poſſeuinus *d. lib.* 9. *cap.* 15. & Fr. Thom. à IESV *dict. lib.* 11. 2. *part. cap.* 1. Vbi seriò affirmant, ad hos nimirum Barbaros tertiæ claſſis Ariſtotelis ſeruitutem, & venationem omni modo pertinere.

Quod etiam ſequitur Ioannes Boterus *d. lib.* 3. 4. *part. pag.* 71. vbi Italico ſermone ſic habet: *Ma per che non tutti in popoli ſono de vna aſſetione, & capacita, non è anco bene l'ammaeſtrarli, è l'inſegnar li tutti aun modo Ce Canibali diuoratori de huomini, è con altri che mangiano indifferentemente carne humana, ſi puo procedere come contra nemici del genero humano, è come contra matti furieſi, è ſi debbone render prima capaci di ragione, è de humanita è poi addottrinare è inſtruire nella vita, è nella via de Dio. Ne diſconuiene vſare con eſſoloro de la forza, è delle arme aſſin che ſi riconoſcano per huomini, è poi ſi annontij loro l'Euangelio Anche Ariſtotele dize, che ſimil gente ſi de bono tratar come fiere, è domar per forza, &c.*

Idem concludit Mæſt. Bañez 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 1. *verſic. Ex hac concluſione, pag.* 535. reſoluens, quod Barbari, qui more ferarum carnibus humanis vitam propagant, poſſunt debellari, neque opus eſt admonitione, eſſet enim otioſa; ſed poſſunt occidi, etiam à Principibus non proprijs, pro defenſione innocentium, quia illi actu ſunt inuaſores generis humani. Sed ſi ſperemus, quòd alia via abſtinerent ab hac immanitate, non poſſunt occidi, quia hoc eſſet punire non ſubditos.

Aragonius etiam *in eadem* 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 8. *pag.* 292. *verſic. Tertia concluſio*, apertiſſimè docet; quòd ſi qui infideles ſint adeò barbari, vt viuant more ferarum, & ſit illis pro lege ſui animi libido, vi, & armis poterunt compelli à quocumque Principe, vt feritate depoſita, viuant humano more: Nam talis viuendi modus neceſſariò debet eſſe coniunctus cum plurimorum innocentium iniuria, quibus opem ferre vnuſquiſque pro ſua virili & poteſt & debet.

Salonius item *dict. tract. de domin. quæſt.* 3. *art.* 1. *pag.* 247. eandem ſeruitutem, ac ſubiectionem in huiuſmodi Barbaris probat; monet tamen cum Victoria, *vbi ſuprà*, ſuauem eſſe debere, & quæ maximè ad eorum ſalutem, & vtilitatem reſpiciat.

Idem probat Mag. Lorca *in dict.* 2. 2. *ſect.* 3. *quæſt.* 49. *diſputat.* 52. *art.* 4. adiiciens, hanc ſeruitutem, & coactionem cedere in magnam eorundem Barbarorum vtilitatem, cum ſint inſufficientes, vt ſeipſos bene gubernent in politica & rationali vita, poſſéque hac de cauſa bellum illis mouere eum, cui primo occurrat, & ſuppetat facultas; & auctoritatem Summi Pontificis, multum iuuare, tanquam indicentis, & mandantis opus pietatis.

Neque obeſt eruditiſſimus Pat. Ludouic. Molina *de iuſtitia & iure, tractat.* 2. *diſputat.* 106. *in fine*, vbi tradit plerumque vſu venire, vt poſſit Princeps Catholicus integrum dominium earum regionum aſſumere, quas anteà feri, & crudeles Barbari poſſidebant, nempe ſi id ad innocentium defenſionem, illiúſque Reipub. bonum ſpectet.

Et nouiſſimè eandem ſententiam tenet Fr. Ioann. à Torquemada *in Monarch. Ind. lib.* 14. *cap.* 29. *pag.* 630. in Barbaris Chichimecis Nouæ Hiſpaniæ exemplum apponens, & idem expreſsè

concludens

concludens de omnibus, qui agreſtem, & inci-
uilem vitam traducunt. Quos ait natura ſeruos
ſapientiorum eſſe, vt Philoſophus tradit, & ve-
nari, & capi vti feras non immeritò poſſe.

Addere poſſumus P. Franc. Suarez *in tract. de*
Charit. diſp. 3. de bello ſect. 5. num. 5. Vbi concludit,
quod licèt hic titulus debellandi infideles ob ſo-
lam barbariem, parum ſecurus ſit, dato tamen,
quòd aliqua natio ita ingenij, & intellectus in-
ops reperiretur, vt regulariter potius ferarum
more, quàm hominum viueret, qualia dicun-
tur ij, qui nullam habent humanam politiam,
& nudi prorſus incedunt, carnibus veſcuntur
humanis, &c. Etſi qui tales ſunt debellari pote-
runt, non vt interficiantur, ſed vt humano mo-
do inſtituantur, & iuſtè regantur.

Pro quarum opinionum confirmatione, dum
in Barbaris ſecundæ claſſis aliqualem, in tertiæ
pleniorem, & abſolutiorem dominationem con-
27 ſtituunt. Primò conſiderari poteſt, † quòd ſe-
cundùm doctrinam D. Auguſtin. *ſup. Geneſ.* quem
refert Couarru. *in re peccatum 2. p. §. 11. n. 5.* hæc
in dominationibus, & ſeruitutibus clara iuſtitia
28 eſt, vt inferior ratio ſeruiat fortiori, & † qui
excellunt ratione, excellant dominatione. Vn-
de Plato *Dialog. 3. de legibus* cuius dicta recoluit
29 Ioan. Stobæus *ſermon. 42.* † ſcribit, primam di-
gnitatis rectam rationem eſſe, vt genitores vbi-
que natis imperent: ſecundam, vt ignobilibus
generoſi: tertiam, vt iunioribus ſeniores: quar-
tam, vt Domini ſeruis: quintam, vt poten-
tioribus imbecilliores ſeruiant: ſextam autem,
& omnium maximam eſſe, qua ſecundum na-
turam ignorantes ſequi iubentur, prudentiores
autem ducere, ac dominari.

30 Ergo vbi ſemel hæc † Indorum & Hiſpano-
rum Reſpubl. iuncta eſſe cœpit, & ad Chriſtia-
num, & verè politicum viuendi modum inſtitui,
induci etiam oportuit & debuit, vt illi à nobis,
non verò nos ab illis gubernaremur, cum Indi
omnes, vt diximus, non ſolum tertiæ, verum
etiam ſecundæ claſſis, etſi aliquali iudicio præ-
ſtarent, longe tamen Hiſpanis imbecilliores, &
imprudentiores exiſterent., & hoc fini prædica-
tionis, & propagationis Euangelij, quæ deſide-
31 rabatur, omnino expediret, † quæ docet, non
debere ſtultos melioris conditionis eſſe, quàm
ſapientes & peritos. De qua loquitur Pontifex
in cap. cum cui de præb. l. 6. cap. legi epiſtolam 16.
quæſtione 1. l. nam & Seruius, ff. quod vi, aut clam.
l. regula, §. antepen. ff. de iur. & fact. ignor. l. non ſo-
lum, ff. de noxal. action.

32 Quapropter inter varias † eligendorum Re-
gum cauſas & formas, quibus variæ nationes
vtebantur, quas latè recenſet Alexand. ab Alex.
& eius addition. Tiraquel. *l. 4. Genial. cap. 23.* de
Ægyptiis legimus, primos Reges, ex magnis
ſemper Sacerdotibus & Philoſophis eligere ſo-
litos fuiſſe, vt tradit Diod. Sicul. *l. 1. c. 2.* & Guar-
diola *de nobilit. c. 15. fol. 40.* quos à Perſis eadem
33 ratione † Magos, id eſt, ſapientes vocatos agno-
ſcimus, teſte Cicerone *de diuinatione*, vbi ait,
Regem Perſarum eſſe non potuiſſe, qui non
ante Magorum diſciplinam, atque ſcientiam
percepiſſet & Illuſtr. Cardinal Baron. *anno Chri-*
ſti 1. n. 24. Vbi agit de Magis, qui ad Chriſtum
adorandum venerunt, & an Reges Perſarum
fuerint?

34 Et inde † Ezech. *cap. 27.* meritò dicitur, *Sa-*
pientes tui Tyri facti ſunt gubernatores tui, vbi D.
Hieronym. addit: *Ad ſapientes enim propriè per-*
tinet gubernatio, & idem † concludit text. *in cap.* 35
Porro 84. diſtinct. l. 2. §. poſt originem, ff. de orig.
iur. & alia, quæ congerit Simancas *lib. 9. de Re-*
publ. cap. 10. Lancelot. Conrad. *in temp. iud. l. 1. c. 1.*
§. 3. n. 8. & c. 2. §. 2. n. 5. & innumeri alij relati per
Bobadil. *in Politic. l. 1. c. 9. n. 32.* & nouiſſimè
Fr. Ioan. Marq. in Gubernat. Chriſt. *l. 1. c. 4.* At-
que hæc eſt doctrina † moralis, cuius apud nos 36
meminit lex Henric IV. quæ extat *in l. 13. tit. 2.*
l. 7. ordin. dum ait: *Porque ſegun doctrina moral,*
los ome de buen entendimiento deuen de ſer hechos
ſeñores, è Regidores de los otros: è quando eſtos ta-
les los rigen, y gouiernan, entonces la Republi-
ca ſe llama bienauenturada. Ad illud nimirum
Platon. reſpiciens *l. 5. de Republ.* † qui docere 37
ſolitus erat, tum denique Reſpublicas beatas fo-
re futuras, cùm aut docti & ſapientes homines
eas regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne
ſuum ſtudium in doctrina, ac ſapientia colloca-
rent? cuius dictum maximè commendat Plu-
tarch. *in eius vita*, M. Tul. *ad Quint.* frat. Valer.
Maxim. *l. 7. de dict. ſapient.* Boetius *l. 3. de conſola-*
tione, Simancas *dict. l. 9. c. 9.* & alij plures apud
Bobadilla *dict. cap. 9. n. 28. & ſeq.* Eo autem &
ſpectat † quod ſcripſit Homerus Iliad K. Vbi 38
Diomedem inducit, auxiè depoſcentem, Vlyſ-
ſem ſibi in ſocium adſcribi. *Præcellit enim* (inquit)
ingenio & conſilio. Quibus alia adiicimus *infrà l. 3.*
cap. 4. num. 5.

Secundo facit, quod vt † tutela & cura in- 39
uenta fuit, vt liberi homines qui propter æta-
tem, aut iudicij, & rationis defectum ſe commo-
dè tueri non poſſent, ab alijs maioribus, & pru-
dentioribus tuerentur, & gubernarentur, *l. 1. ff.*
de tutel. princip. inſtit. eod. Ita Regnum Regnique
prudens, & politica adminiſtratio in id inducta
conſpicitur, vt potentiorum, ac ſapientiorum
manu, & conſilio tueri, & dirigi cæteri valeant
qui quauis corporis, aut animi imbecilitate, ſibi
ac ſuis minus aptè conſulere poſſent. Humanis
neceſſitatibus id exigentibus, quæ hanc mutuam
inter homines opem, & ſocietatem expoſcunt,
vt præclarè concludit Iuſtinus *in principio ſua*
hiſtoria, Bald. *in l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure*, &
in ſuo conſ. Schiſmat. Alphonſ. Guerrero *in The-*
ſau. Religion. Chriſt. c. 54. in princip. Menchaca *in*
præfat. ad lib. controuer. illuſt. num. 120. & Rutil.
Benzon. *de anno Iubil. lib. 5. cap. 9. in princip. pa-*
gin. 529.

Quibus adiicio † Sophoclem in Aiace, qui 40
Græcè in hunc ſenſum eleganter ſcribit *Parui,*
ſine magnorum auxilio, dubium ſibi conſtituunt,
quaſi in arce præſidium. Optima enim illa ſocietas
qua qui diuitior eſt, pauperiorem ſibi adiungit, &
qui minor eſt, maiorem induſtria ſua erigit. Inde
† & vrbibus factum fuiſſe nomen oppidi, nem- 41
pe ab ope mutua tradit non modò Pompon. I.
C. *in l. pupillus, C. de verbor. ſignificat.* ſed & D.
Chryſoſt. *ad c. 13. epiſt. 1. Corinth. homi. 34.* cuius
verba refert Anton. Mornacius *l. 5. ff. pro ſocio*, &
alia congerit Alciat. Bræcheus & Forner. *in d. l.*
pupillus, & Ioan. Funger. *etymolog. verb. Oppidum,*
pag. 710.

Quo fit, † vt quamuis Indi ſecundæ claſſis, de 42
quibus locuti ſumus, liberi, & rerum ſuarum do-
mini relinqui debeant, vt *ſup.* reſoluimus, cum ta-
men ſe ipſos, & ſuas Reſpublicas non ſatis com-
modè, ac politicè gubernare comperti fuerint, etſi
in libera ſua poteſtate relinquerentur, nec barba-

tos mures deponere, nec humanis & ciuilibus aſ-
ſueſieri, nec in Fide quicquam proficere poſſent
vt obſeruant Acoſta, & alij ex ſuprà relatis, per-
mittendum noſtris Regibus fuit, pro communi
ipſorum Indorum vtilitate, eorundem admini-
ſtrationem ſuſcipere, & ſupremam iuriſdictio-
nem ad illos tuendos, & imbuendos in his par-
tibus exercere, qua ſimul, ſuos etiam Hiſpanos
inter Indos commorantes, gubernare, & com-
peſcere poſſent.

43 Semper enim † infirmitas mentis à iure ſu-
bleuatur, *l. 3. ff. de teſtament. l. 3. C. qui teſtam. fac.
poſſ. l. ſanum mente, C. de tranſaction.* Quia cum ei
44 regnum † totius animi à natura tributum ſit,
45 cauendum eſt, ne eius † languor damnum etiam
in bonis adferat, *l. 4. ff. de priuil. credit. l. iuſto, §.
46 enim qui, ff. de vſucap.* Atque eapropter † amenti-
bus, quæcunque pietatis opera conferenda eſſe
docet text. *in cap. qui recedunt cum ſequentibus 16.
quæſt 6.* & inter præcipua opera charitatis con-
47 numeratur, † ſi quis pupillorum, vel furioſo-
rum patrocinium, & curam ſuſcipiat, aut etiam
adoleſcentium, vel prodigorum, qui licet men-
tis & rationis capaces ſint, adhuc tamen pro-
pter ætatis, vel iudicij lubricum, ſuarum rerum
48 adminiſtratione prohibentur quia † multis ca-
ptionibus, dolis & inſidiis expoſiti ſunt, *l. 1.
ff. de tutelis, l. 1. ff. de minor. l. 1. & per totum, ff.
& C. de curat. furioſi vel prodigi, l. 1. §. ſiquis tu-
tor. ff. quando appell. ſit, l. qui fundum, §. ſi tu-
tor. ff. pro empt. l. ad ea quæ non habent, ff. de regul.
iur. l. ſi cui bonis, ff. de verbor. obligat. princ. inſt.
49 de excuſat. tut. §. 1. inſt. de curat.* Quibus † in locis
munus hoc publicum eſſe docemur, & talibus
tutoribus, vel curatoribus ratione adminiſtra-
tionis, quam exercent, quædam veluti poteſtas
& dominatio in eos, quos gubernant, concedi
50 videtur, prout & † D. Paulus expreſſit *ad Ga-
lat. 4. Quanto tempore*, inquit, *hæres paruulus
eſt nihil differt à ſeruo, cùm ſit Dominus omnium,
ſed ſub tutoribus & curatoribus eſt*, & Cicer. 3.
51 *Tuſcul.* vbi † de furioſo loquens: *qui ita ſit*, in-
quit, *affectus eum Dominum eſſe rerum ſuarum,
vetant duodecim tabulæ*, illa nimirum lege, quæ
his erat verbis concepta: *Si furioſus eſſe incipit,
agnatorum gentiliumque in eo, pecuniaque eis po-
teſtas eſto.* De qua idem Cicer. *lib. 2. de inuentione*,
plura tradens Balduin. *ad leg. 12. tab. c. 23. & 24.*
Hotman. & Reuard. *cap. 13.* Prateiuſ *e. 97.* Anton.
Auguſt. *cap. 11. pag. 229.* & Budæus *in notis ad
52 leg. 2 ff. de ædilit. edicto.* Atque hinc natum † eſt
prouerbium illud, cùm veteres, quem inſanire,
vel furere ſignificantes, dicebant, ad agnatos,
& gentiles deducendum eſſe: vt oſtendit Varro
lib. 1. de re ruſt. cap. 2. ibi *Qui ſalubrem locum ne-
glexerit, mente captus eſt atque ad agnatos, & gen-
tiles deducendus*, Horat. 2. ſerm. Satyr. 3.

Interdicto huic omne adimat ius
Prætor, & ad ſanos abeat tutela propinquos

53 Porrò † homines Barbaros & ignorantes
ſemper eſſe pueros, & licèt annis excedant,
puerorum adhuc more tractari debere, elegan-
ter docuit Plato in Thimæo. Lucret. *lib. 1. de
natur. rer. & poſt.* eum Seneca *epiſtol. 4.* Vbi ait,
quod quotidie viuere incipiunt, cum plus quàm
infantes non aſſequantur, & Strabo *lib. 1.* Geo-
graph. Vbi inquit, omnes Idiotæ, & doctrina-
rum expertes quodammodo pueri ſunt appel-
landi. Eòque magis in terminis ſpectat illud
54 † Eccleſiaſt. *c. 10. verſ. 16. Væ tibi terra, cuius Rex
puer eſt, & cuius Principes manè comedunt.* Nam
vt ibi benè aduertit Pat. Ioan. Pineda non ſo-
lùm de Rege verè puero Salomon intelligi de-
bet, ſed de quocunque, qui ſenſu, & moribus
etiam in maiori ætate laborat. Is enim planè
ſtulteſcit, & repueraſcit, qui puerilibus vitiis,
immaturo de rebus iudicio, petulanti ſenſu, &
effrænata libidine omnia moderatur.

Tertio conſidero, quòd eiuſmodi ſuperioris
gubernationis cura in Indis ſecundæ claſſis, aut
etiam abſoluta, & omnimoda in aliis magis Bar-
baris, quos in tertia collocauimus, non debuit
à Chriſtianis noſtris Principibus aliena cenſeri:
† tenebantur quippe ex charitatis præcepto, & 55
iniuncto ſibi, & fœliciter initio Apoſtolicæ præ-
dicationis officio, ea omnia diſponere, quibus
id melius, ſecutius, & durabilius conſequi poſ-
ſet, iuxta doctrinam D. Auguſt. *ad Macedon.
epiſt. 52.* relatam *in cap. debet 23. quæſt. 4.* vbi
ait: *Debet homo diligere proximum tanquam ſe-
ipſum, vt quem potuerit hominem, vel beneficientia,
conſolatione, vel informatione, doctrina, vel diſci-
plina coercitione adducat ad colendum Deum.* Et
ad perfectam rationem † muneris Apoſtolici, 56
ius quoque regendi, & gubernandi animas,
proprie ſpectare videtur, vt optime tradit D.
Thom. *in 1. ad Corint. cap. 12.* & Rutil. Ben-
zon. *lib. 2. de anno Iubil. cap. 23. pag. 150.*

Nec † Regibus aut iudicibus, quos Indi eâ 57
tempeſtate habuerunt fidelis, ac conueniens
tanti muneris expeditio committi potuit, qui
tyranni & crudeles vt plurimùm erant, & eiſ-
dem ac reliquum vulgus, & barbaris moribus &
ignorantiæ tenebris inuoluti. Vnde ſuccedit al-
tera iuris ratio, quæ habet quòd † quoties in- 58
cidit caſus, in quo populorum gubernationi non
poteſt per eos prouideri, quibus electione, hæ-
reditate, vel aliis modis vſus iuriſdictionis con-
ceſſus eſt, ea ad populos, à quibus exierat, redit,
vel aliter debet publicis neceſſitatibus ſubueni-
ri, vt apertè docuit Bald. *in c. 1. colum. 2. lect. 2.
de iudiciis, & in tit. de allodiis*, Iacob. Almain.
in lib. de auctorit. Papæ, & alij, quos refert &
commendat doctiſ. Nauarrus *in cap. nouit, notab.
3. num. 120. pag. 108.* & in noſtris terminis af-
firmat Epiſcop. Chiapenſ. *in d. tractat. comprob.
Imp. Ind. fol. 25. verſ. Lo ſexto*, vbi adducit opti-
mum locum D. Auguſt. l. 1. *de liber. arbitr. cap. 6.*
Qui † cum docuiſſet, quòd licèt populo, qui 59
benè & moderatè procedit permitti poſſit crea-
re ſibi magiſtratus, per quos ſua res, id eſt, pu-
blica, adminiſtretur, ſtatim ſubdit: *Porrò ſi
paulatim deprauatus idem populus rem priuatam
Reipublicæ præferat, habeat venale ſuffragium,
corruptuſque ab eis, qui honores amant, regimen
in ſe flagitioſis ſceleratiſque committat, nonne item
rectè ſi quis tunc extiterit vir bonus, qui pluri-
mum poſſit adimat huic populo poteſtatem dan-
di honores & in paucorum, vel vnius redigat arbi-
trium?*

Ea nimirum ratione, quia † rerum ſuarum 60
dominio abutens, ipſo priuari meretur, *l. 1. ff. de
iis qui ſunt ſui*, cum aliis, quæ tradit Bald. *in c. 1.
qualiter. dom. feud. priu.* Peralta *in l. 3. §. qui fidei
commiſſariam, n. 45. ff. de hæred. inſt.* Palac. Rub. *in
tract. de iuſta obten. Reg. Nauarræ 5. p. §. 2.* & plu-
res cumulans doctiſſimus, mihique amiciſſi-
mus D. Ioan. Bapt. Valenç. Velaſq. *in monitor. con-
tra Vent. 4. p. n. 174 & ſeq.* Neque iuſtum eſt, † vt 61
in aliorum gubernatione perſiſtat, qui ſeipſum
regere

regere neſcit, iuxta ea, quæ diximus *ſupra hoc*
lib. cap. 7. ex num. 85. & latè exornat & proſequi-
tur Bart. Philip. *de Conſiliar. diſcurſ. 9. §. 6 fol* 68.
Simancas *de Republic. lib. 5. cap.* 14 & Bobad. *in*
Polit. lib. 1. cap. 1. num. 29. P. Franc. Suarez *in de-*
fenſ fidei lib. 3. c. 23. num. 22. & facit text optimus
62 † *in l. in quæſtione, §. minori, C. de ſent. paſſ.* Vbi fu-
rioſo, dementi, prodigo, libidinum omnium vi-
tiorumque ſeruo non eſſe committendam filij, vel
minoris adminiſtrationem docemur, cùm ſua gu-
bernare non poſſit. Vnde *Eccleſ.* 10. dicitur: *Rex*
inſipiens perdet populum ſuum, & ciuitates inha-
bitabuntur per ſenſum prudentium. Iudex ſapiens
iudicabit populum ſuum, & principatus ſenſati ſta-
bilis erit: ſecundum iudicem populi: ſic & miniſtri
eius: & qualis rector eſt ciuitatis, tales & in-
63 *habitantes in ea.* Et in † noſtrorum Indorum
terminis rectè nouiſſimè adnotauit eruditiſſimus
Licentiat. Ioann. Orticius Ceruantes, nunc pro
meritis Senatoris munere in Cancellaria Noui
Regni Granatanſis cohoneſtatus in allegatione
typis excuſa pro perpetuandis Indorum commen-
64 dis *n* 41.

Quarto, quia non debet nouum aut mirum
videri, quod † Indi omnino feri & immanes, &
ſine certo Rege, aut lege viuentes, quales ſunt
illi, quos in tertia claſſe connumerauimus, ſuarum
prouinciarum gubernatione, & iuriſdictione ab-
ſolutè priuentur, & debellari, ac ſubiugari poſ-
ſint, donec vitæ humaniori, & Chriſtianæ diſ-
65 ciplinæ aſſueſiant. Nam idem contingere vide-
mus in illis, qui prorſus † furioſi, aut amentes
exiſtunt, quibus etiam iuſtè & licitè ſuarum re-
rum adminiſtratione interdicitur, & ſub vinculis,
& ſeueriori diſciplina contineri iubentur, quouſ-
que ſanam mentem recipiant, *l. 4. §. fin. cum legibus*
ſequentibus ff. de priuileg. cred. l. 1. §. fin. cum qua-
tuor ſequent. ff. de poſtulam. l. his qui, §. Diuus
Pius, ff. de tutor. & curator. dat. ab his, auth. vt
qui obliget. ſe perhib. hab §. 1. in fin. collat. 6.

66 Et cum † humanum genus, ipſo communi
omnium gentium iure ita dictante imperiis geri,
præſtantique aliqua auctoritate, & poteſtate mo-
derari neceſſe ſit, vt ex Philoſophorum doctrinis
reſoluit Petr. Fabr. *lib. 3. ſemeſt. cap.* 14. Rutil. Ben-
zon. *d. lib. 5. de anno Iubil. cap.* 9. & Mag. Fr. An-
ton. Perez Benedictin. *in Laurea Salmantina cer-*
tam. 6. expoſit. de hominum præfectura num. 20.
67 *pag.* 271. Vbi oſtendit, † quàm infimæ notæ in
ſacris litteris habeantur, qui Regibus non pa-
rent, & iugum ſocietatis politicæ non patiuntur,
& quòd hac de cauſa dicuntur Belial, ideſt, in-
utiles, temerarij, & iugi, ac diſciplinæ expertes.
Meritò prædicti Barbari, qui eiuſmodi ferinis, &
incultis moribus vtebantur, Chriſtiani Principis
Imperio frænari, & auctoritate protegi, & gu-
bernari debuerunt. Nam vt Salom. *Prouerb.* 11.
68 ſapientiſſimè dixit: † *Vbi non eſt gubernator po-*
pulus corruet, & vt D. Ambroſ. notat *lib. 2. epi-*
ſtol. 7. exponens alium locum einſdem Salomon.
69 Prouerb. cap. 26. † *Recidenda inſipienti poteſtas,*
non adiicienda libertas eſt: ſeruitus enim ei conuenit.
Ideòque adiecit Salomon: *Spina naſcuntur in ma-*
nu inebrioſi, hoc eſt: valdè ebrioſi, ſeruitus autem
70 *in manu imprudentis,* † *quia ſicut ille ſuis vulne-*
ratur poculis, ita inſipiens ſuis factis. Ille biben-
do ſe peccato inſerit, iſte operando ſe culpa adiu-
dicat, & factis ſuis trahitur in ſeruitutem: Libe-
71 rum † quippe aliquem relinqui ad malefacien-
dum, potius eſt imperfectio, & defectus liber-
tatis, vt optimè in ſimili probat Pat. Ferdinand.
Rebellus *de obligat. iuſtitia lib. 2. quæſt. 14. ſect. 1.*
n. 9. pag. 293.

Imò, quod plus eſt, † citra peccatum, & præ- 72
cepti charitatis iacturam, tales Barbari à nobis
detecti in ſua feritate, & cœcitate relinqui non
potuerunt, cum † omnes rationales creaturæ
quamuis Iudæi & infideles ſint, humanitatis ra-
tione fouendi, & naturæ participes, & proximi
noſtri eſſe dicantur *cap. proximos, & cap. chari-*
tas, de pœnitent. diſtinct. 2. cum tradit per Abba-
tem *in cap. Iudæi de teſtibus*, Pat. Suarez *in tract.*
de Charitate diſputat. 1. ſectio. 1. num. 3. & no-
uiſſime per Doctor. Martam *in tractat. de iuriſ-*
dictio 1. part. cap. 24. num. 43. Vbi multum in
noſtris terminis tradit: *Quòd hæc † charitas pro-* 73
cedit reducendo Barbaros infideles ad bonos mo-
res, & vitam æternam, vt idem text. oſtendit in
verſ. Proinde. *Et quia charitas vnicuique eſt im-*
pendenda ſecundùm eius conditionem, iuxta gloſſ.
ibidem verb. Participes, *& infidelium Regna, &*
iuriſdictiones tranſlata ſunt in Chriſtum, & eius
Vicarium, ſumma charitas eſt dare illis rectorem,
qui defendat prædicatores Verbi Dei illoſque redu-
cat ad Fidem.

In quibus omnibus quantum effulſerit † Re- 74
gum noſtrorum pietas, & fouendorum Indorum
zelus & charitas, nemo planè ignorare poterit:
nam etſi ſecundum prædictorum auctorum opi-
nionem, plures ex illis, propter eximiam barba-
riem & feritatem, quâ præditi eſſe dicebantur
debellare, & vt ſeruos habere & vendere poſ-
ſet, atque ita aliquando permiſſum fuerit cont.
Caribes, Canibales & alios, vt conſtat ex his,
quæ tradit Herrera *in hiſt. gener. Ind. decad.* 1.
lib. 8. *cap.* 10. *& decad.* 2. *lib.* 1. *cap.* 8. *& lib.*
10. *cap.* 5. *& decad.* 3. *lib.* 8. *cap.* 10. poſteà ta-
men id abrogatum fuit, & omnium pariter In-
dorum libertati, doctrinæ & ſuaui gubernationi
multifariam conſultum, vt oſtendit idem Her-
rera *decad. 2. lib. 10. cap. 5. & decad. 4. lib. 6. cap.* 11.
& lib. 10. *cap.* 7. & ex aliis quæ tetigimus *ſuprà*
cap. 7. num. 78. *&* inferius *lib. 3. cap. penult.* latius,
Deo dante, dicemus.

CAPVT X.

De quinto titulo, qui ad debellandos, & ſubiugandos Indos ex eorum infidelitate à multis deſumitur, in quo latè aientis, & negantis ſententiæ auctores, & argumenta referuntur, & illuſtrantur.

SVMMARIVM.

1 *Indi ante aduentum Hiſpanorum omnino infideles erant.*
2 *Infideles ob ſolum vitium infidelitatis, verum dominium ſuarum rerum, & prouinciarum non habere, & licitè eis ſpoliari poſſe Hoſtienſis, & alij plurimi, & grauiſſimi Doctores ſcribunt.*
3 *Hoſtienſis fuit Diuini, & humani iuris peritiſſimus, & alia de eius laudibus & auctoritate.*
4 *Infideles debellari licitè poſſunt, maximè ſi interueniat auctoritas Papæ.*

5 *Infideles ſunt hoſtes Chriſtianorum, & etiam in Eccleſia capi poſſunt.*

6 *Iudei ſerui ſunt Chriſtianorum, licèt ex pietate ſuſtineantur in libertate.*

7 *Idololatræ & Pagani nullam vnquam habuerunt iuriſdictionem.*

8 *Iudicem qui quærit, debet eum eligere Catholicum.*

9 *Iudæi & infideles habent bona, vt peculium, & inde licitè eis auferri poſſunt à Chriſtianis.*

10 *Opinio quæ abſolutè imperium, & dominium infidelium negat, magis communis, vera, & Catholica appellatur à Dom. Manta, & aliis.*

11 *Anton. Scapus probat opinionem Hoſtienſis, ſi infideles dominium Eccleſiæ recognoſcere nolint.*

12 *Auctores recenſentur, qui ſpecialiter probant, Indos ob ſolum vitium infidelitatis debellari potuiſſe.*

13 *Chriſti poſt aduentum omnis principatus & iuriſdictio ad fideles transferri cœpit.*

14 *Chriſtus Dominus omnium creaturarum vniuerſalis Rex conſtitutus fuit.*

15 *Pſalm. 8. in illis verbis,* Oues & boues &c. *expoſitio.*

16 *Chriſtus Dominus Petro, & eius ſucceſſoribus, gentibuſque fidelibus ſui ſacerdotij, & imperij poteſtatem communicauit.*

17 *Infideles cùm extra ouile Chriſti reperiantur, nullum legitimum dominium, neque iuriſdictionem habere poſſunt.*

18 *Conſtantinus Magnus Imper. cur enſem reſignauerit in manibus Pontificis?*

19 *Eccleſiæ Catholicæ dominatio ſupra infideles in Sara & Agar ſignificatur.*

20 *Infideles ſunt ſerui, & filij ancillæ, & ſic dominij incapaces.*

21 *D. Bernardi verba expenduntur pro ſupremo dominio Chriſti in Eccleſiam tranſlato.*

22 *Innocentius etiam ſentire videtur infideles ad Papæ iuriſdictionem pertinere.*

23 *Papa omnes mortales habet ſubditos, & eſt omnia & ſuper omnia.*

24 *Catholici videntur licitè auferre poſſe bona infidelium.*

25 *Iudæi Ægyptiorum bona citra peccatum abſtulerunt, & exportarunt.*

26 *Cap. ſi de rebus, & cap. quemadmodum 23. quæſt. 3. expenditur & exornatur.*

27 *Infideles ex ſententia D. Auguſtini, & Clementis non videntur habere poſſe veram Rempublicam, neque bona.*

28 *Infidelitatis peccatum cæteris grauius reputatur.*

29 *Cap. quid in omnibus 32. quæſt. 7. expenditur.*

30 *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſſe qualiter accipiatur?*

31 *Iniqui apud D. Paul. ſumuntur pro infidelibus, & ſancti pro fidelibus.*

32 *Infidelium omnes actiones eſſe peccata concludere videtur D. Auguſtin. & alij ſancti Patres & Gregor. Ariminenſ. Infideles cur in Euangelio deſerti nomine ſignificentur, ibidem.*

33 *Infidelium opera omnia ideò peccata eſſe dicuntur, quia in Deum non referuntur.*

34 *Concilij Arauſicani locus expenditur.*

35 *Infidelitas Deo maximè inuiſa eſt.*

36 *Bona non ſunt opera, quæ non innituntur Fidei fundamento.*

37 *Eccleſia poteſt iuſtè ex ſententia D. Thomæ infideles merito ſuæ infidelitatis iure dominij, & prælationis ſupra fideles priuare.*

38 *Infideles non debent habere fideles ſibi ſubiectos hodie aucta Eccleſiæ poteſtate, ſed potius è conuerſo. Et n. 40.*

39 *Diui Pauli locus* 1. Corinth. cap. 6. *explicatur.*

41 *Infideles ob ſolam infidelitatem ſuis Regnis, & dominijs priuari non poſſe, multis rationibus, & auctoritatibus ſuadetur.*

42 *Innocentij IV. auctoritas qualis & quanta ſit?*

43 *Innocentius IV. voluit ſua commentaria iuris deciſiui auctoritatem habere.*

44 *Auctores plurimi referuntur, qui cum Innocentio tenent, ob ſolam infidelitatem ſuis bonis priuari non poſſe.*

45 *Princeps infidelium etiam ſibi ſubditorum bona, ſine cauſa auferre non poteſt.*

46 *Indorum Occidentalium debellationem, ſpoliationem prætextu infidelitatis multi auctores ſpecificè negant.*

47 *Pauli III Bulla Indis, quamuis infidelibus, ſua bona conſeruanda eſſe ſtatuit.*

48 *Dominia rerum & prouinciarum inſpecto naturali, & gentium iure, infidelibus æque ac fidelibus competunt Et n. 58. Et etiam iure Diuino, num. 66. & 67.*

49 *Orbem Deus ſubiecit rationabili creaturæ.*

50 *Ordo principandi eſt beneficium naturæ ex ſententia Ariſtotelis.*

51 *Homines cur Deus voluerit toti Orbi dominari?*

52 *Homines ſumus quodammodo omnium rerum finis.*

53 *Ius Diuinum, quod eſt ex gratia, non tollit humanum, quod eſt ex naturali ratione.*

54 *Dominij fundamentum aliqui erroneè in gratia, & charitate conſtituunt, & inde peccatores eo priuari tradunt.*

55 *Hæretici dicti Apoſtolici, & Vualdenſes ſiue Pauperes de Lugduno qui fuerint?*

56 *Vualdenſium hæreſis, quæ peccatores dominium rerum ſuarum non habere dicebat in Concilio Conſtant. damnata fuit.*

57 *Hoſtienſis opinio videtur aliquibus in errorem Vualdenſium incidere.*

59 *Natura & ratio hominis, quæ eſt fundamentum dominij, etiam in peccatoribus reperitur.*

60 *Bona non ſolum bonis dantur à Deo, ſed malis etiam, & interdum magis quàm bonis; & quare? Ex ſententia D. Auguſtini. Et num. 70.*

61 *Infidelibus & impijs iure Diuino dominia, & imperia concedi videntur, eiſque parendum eſſe docemur. Et n. 67.*

62 *Pſalm. 2. verſus expenditur.*

63 *Nabuchodonoſoris, & Cyri, quamuis infidelium, Imperium in ſacris litteris probari videtur.*

64 *Ioſeph, qui fidelis erat, totam Ægyptum Pharaoni infideli tributariam fecit, & in eo non peccauit.*

65 *Tobias reddi iuſſit hædum à Gentilibus captum, ne furti rem efficeretur.*

68 Cap.

68 *Cap. non fruſtra, & cap. Regnum 23. quæſt. 5. explicantur.*
69 *Regna terrena Deus etiam impiis concedere ſolet.*
70 Capit. remittuntur verſ. Percipientes 23. quæſt. 3. *expenditur & illuſtratur, & cap. ſequent. n. 26.*
71 *Gentium propriè dominium deſignat.*
72 Lex Chriſtianis 6. C. de Paganis, *expenditur.*
73 *Iudæi & Pagani quieto degentes non debent moleſtari, nec ſuis bonis ſpoliari.*
74 *Paul. III. motus proprius expenditur circa bona, & tractationem Iudæorum, & infidelium qui ad Fidem conuertuntur.*
75 *Saracenis etiam ob ſolam infidelitatem iuſte bellum inferri non poteſt, ex ſententia Pontif.* in cap. diſpar. 23. q. 8.
76 *Pœna ſine culpa eſſe non poteſt.*
77 *Infidelitas in iis, quibus fides annuntiata non eſt, non habet rationem peccati.*
78 *Ignorantia inuincibilis an poſſit admitti in iis, quæ fidei ſunt?*
79 *D. Pauli locus* ad Roman. 10. Quomodo credent, niſi audiant? *exponitur.*
80 *Fidelis, & ſaluus ſola natura nemo eſſe poteſt, niſi ei Diuini Verbi ſplendor affulgeat, ex ſententia D. Clement. Alex.*

QVINTVS & firmior quidem titulus,
pro ſtabilienda, & defendenda huius Noui
Orbis occupatione, & ſubiugatione, ex eo à mul-
tis deduci ſolet, quòd omnes Indi, eius regiones
incolentes, non ſolum barbari, & obtuſi erant,
1 vt in ſuperioribus diximus, verum † omnino in-
fideles, & ita à Chriſtiana, & Orthodoxa noſtra
Religione ſeiuncti, vt ne veſtigium quidem illius
apud eos repertum fuerit, ſicuti *lib. 2. cap.* 13 ma-
2 nifeſtauimus. Quam † ob cauſam ipſo iure fideli-
bus Principibus ſubiectos eſſe inquiunt, & poſſe
rectè bellis laceſſiri, & dominio ac iuriſdictione
rerum, & prouinciarum ſuarum priuatim, & pu-
blicè ſpoliari, tanquam iniquos & iniuſtos illarum
detentatores, ſi requiſiti fidem, & imperium ſan-
ctæ Catholicæ Romanæ Eccleſiæ non accipiant,
& recognoſcant.

Quæ ſententia generaliter in omnibus infide
libus & quod ij poſt aduentum Chriſti nihil pro-
prium habere, nec iuſtè poſſidere potuerint, aper-
tè proponitur & probatur ab Henrico Cardinali
Hoſtienſi in capitulo quod ſuper his de voto; qui
3 † humani, diuinique Iuris peritiſſimus fuit, floruit-
que anno Chriſti 1255. & Alex Pontifice ſuaden-
te ſuper Decretalibus commentarios ſcripſit, &
ſummam etiam compoſuit, vt refert Catel. Cotta
in memorab. iur. verb. *Iuriſperiti*, & Valent. For-
ſterus *in hiſtor. iur. ciuil. lib. 3. pag.* 232. Vbi addit,
quòd hoc proprium ſibi ſumpſit, vt Innocentij
opiniones duras reprobaret.

Eſt poſt Hoſtienſ. eandem opinionem ſequi vi-
dentur Abb Panormit. & Ant. de Butrio *in eod.
cap.* quod ſuper, Bald. *conſ.* 329. incipit: *Conſue-*
4 *tudo eſt, n. 10. lib* 1. Vbi ait, † quòd contra Reges
& Principes infideles auctoritas ſuſcipiendi belli
maximè reſidet penes Papam. D Antonin. *in ſum.
3. part. tit. 3. cap.* 2. *col.* 5. Oldrad. *conſ.* 72. incip.
Contra Saracenos vbi ait quòd ſalua reuerentia In-
nocentij videtur, quod opinio Hoſtienſis ſit ve-
rior. Idem Oldra. *conſ.* 54. idem Bald. *in l. fin. C. de
captiuis*, & Franc. Arctin. *in auth. nauigia, C. de
furtis*, vbi docent † infideles eſſe hoſtes Chriſtia- 5
norum, & etiam in Eccleſia capi poſſe, idem
Abb. & latius Ioan. de Annania per text. ibi *in c.
etſi Iudæos de Iudæis*, Anchar. & Præpoſit. *in cap.
qui ſincera, 45. diſt.* Henric. Boic. *in cap. ſicut.
col. 1. de Iudæis*, & nouiſſimè Phil. Paſchal. *in
tract. de virib. part. poteſt. part. 1. cap. 7. num.* 13.
Vbi ex hac ratione concludunt, † Iudæos ſeruos 6
eſſe Chriſtianorum, licèt in libertate ſuſtineantur
ex pietate, Albertin. *in rub. de heret. in 6. q.* 8.
concl. 1. Vbi dicit, † Idololatras & Paganos nul- 7
lam vnquam habuiſſe iuriſdictionem, & ideò Re-
gna illorum omnia pertinere ad Eccleſiam Chri-
ſtianam, & per conſecutionem ad Papam, qui
præfectus eſt illi, Aluar. Pelagius de planctu Ec-
cleſ. *lib. 1. art. 13. & 37. litt. I.* Vbi multis rationibus
ex Theologia, & Iuriſprudentia petitis, Hoſtienſis
aſſumptum verum eſſe defendit Petr. Belluga *in
ſpecul. Princip. rub. 27. §. miles, num.* 13. Vbi in-
quit, quòd † quicumque aueat habere, vel quæ- 8
rere iudicem, debet habere Catholicum, quia
apud infideles nulla eſt iuriſdictio, vel dominium.
Et item *rub. 39. §. nouiſſimè num.* 3. vbi concludit,
bona † Iudæorum, & aliorum infidelium ab eis 9
auferri licitè poſſe per Principes Chriſtianos,
cùm illa ſolum habeant, vt notat Archidiac. *in c.
fraternitatem, 54. diſtinct.*

Idem ex eadem ratione reſoluunt Alex. de Ales
in 3. part. ſumma tract. de ſeptem precept. Decal. q. 5.
& nouiſſimè Simon Maiol. *in dieb. Canic. colloq. 1.
de perfidia Iudæor.* docentes quòd Iudæi poſſunt
ſpoliari à Principib. Chriſtianis omnibus præter
neceſſaria. Quod pariter affirmant, & ad omnes
infideles extendunt Doctores *in cap. eos eſt, 50.
diſt.* Card. Turrecremeuta *in cap. diſpar.* 23. *q.* 8.
Mart. Laudenſ & Ioan de Fantuc. *in c. ſi de rebus*
23. *q.* 7. idem Laudenſ *in tract. de Princ*ipe*, verſic.*
49. incip. *Italia altas fuit*, Ioan Maiol. *in 2. ſen-
tent. diſt.* 44. *q.* 3. Matth. de Afflictis *in rub. quæ ſint
Regalia, num. 26. verſ. Et pro iſta opinione, col.* 4.
Marquard de Suſannis *in tract. de Iuda. & Infidel.
1. part. cap.* 14 & latius *2. part. cap. 6. ex num. 26. &*
nouiſſimè & latiſſimè Doct. Marta *de iuriſdict. 1.
part. cap. 24. ex num.* 10. qui conſtanter tradunt † 10
hanc opinionem non ſolum magis communem,
ſed etiam magis Catholicam & Chriſtianæ Fidei
magis vtilem eſſe. Quod etiam admittit † Ant. 11
Scappus *de iure non ſcript. lib. 2. cap.* 1. Vbi licèt
primò dixiſſet, dominia rerum iure naturali, &
gentium inſpecto æquè infidelibus, ac fidelibus
competere, poſteà tamen ſubdit cum Hoſtien.
Oldrad. & aliis, quod poſt aduentum Chriſti hæc
omnia mutata & tranſlata ſunt, ita vt Infideles ho-
die nec iuriſdictionem, nec dominium, nec hono-
rem, nec poteſtatem habere poſſint, & his omni-
bus licitè ſpoliari valeant, ſi dominium Eccleſiæ
non recognoſcant.

Et ſpecialiter † de ipſis Indis Occidentalibus 12
Auſtralibus, de quibus tractamus, & eorum infi-
delitate loquentes, & quòd propter illam iuſtè
debellari, & ſpoliari poſſint, & potuerint, & iure
optimo noſtris potentiſſimis Regibus quæri, latè
olim diſputauit Gineſius Sepulueda in Apologia,
quam de hac re ſcripſit ad Epiſcopum Segouien-
ſem, & in reſponſione ad obiectiones Epiſcopi de
Chiapa, & abſque vlla hæſitatione reſoluunt
Marquard. & Marta in locis ſupra relatis, Petr.
Malferitus, qui ad hoc integrum, & ſatis copio-
ſum conſilium elucubrauit, quod eſt 769. inter

conſilia

conſilia Mandelli Albani, *vol.1. ex num.* 40. Alphonſ.Guerrerus *in Specul.Princip.cap.*31.& Pet. Bellinus *in tract. de bello.2. part.tit.*1x. *n.*5. Vbi, quod plus eſt, concludit, eiuſmodi Indos hac de cauſa ab Hiſpanis bello ſubactos, meritò ab eiſdem in ſeruitutem redigi potuiſſe.

Pro cuius ſententiæ confirmatione, & illuſtratione, primò, cum Hoſtienſi & aliis auctoribus
13 ſup. relatis, conſiderari poteſt, † poſt aduentum Chriſti omnem Principatum, dominium, & iuriſdictionem ex iuſtis cauſis tranſlatam fuiſſe ab infidelibus ad fideles, *arg.cap.tranſlato*, *vbi* Doct. *de conſtit.Eccleſiaſt. cap.* 10. ibi: *Regnum à gente in gentem transfertur propter iniuſtitiam, & iniurias & diuerſos dolos*; & Matth.21.ibi. *Ideò dico vobis, quia auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti iuſtitiam*, cum ſimilibus. Quia
14 Chriſtus Dominus † propter ſuam paſſionem, humilitatem & obedientiam æterni Patris, & ob immenſam charitatem erga genus humanum, non Sacerdos tantum conſtitutus fuit, verùm & Rex vniuerſalis omnium hominum & Angelorum, & reliquarum creaturarum, quæ ſunt in cœlo & in terra & inferno, & eius imperio & obedientiæ Pater omnia ſubiecta eſſe voluit, iuxta illud Pſal. 71. *verſ.* 11. *Omnes Reges terræ adorabunt eum, & omnes gentes ſeruient ei*, de quo *in cap. diſplicet.* 23. *q.* 4. *Iſaia* 60. *Gens & Regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit*, Pſalm.23.*Domini eſt terra, & plenitudo eius* de quo *in cap. quo iure* 8. *diſt.* cum multis aliis ſimilibus, quæ adducit Salon *in* 2.2.*tract. de dom.q.*2. *art.*1.concl.2. pag. 113.
15 & melius † Pſalm. 8. ibi: *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius: oues, & boues vniuerſas inſuper & pecora campi.* Quo loci, per oues Chriſtiani, per boues & pecora infideles intelliguntur, vt cum Afflictis & aliis aduertit Matt *d. c.* 24. *num.*12.& ad eum reſpiciens, D.Paul.ad Hebræos *cap.*2. inquit: *In eo enim, quod omnia ſubiecit, nihil dimiſſum eſt, quod ei ſubiectum non fuerit.*

16 Et † hanc talem, ac tantam huius ſacerdotij, & imperij dignitatem, & poteſtatem ipſe Chriſtus Dominus Petro, & ſucceſſoribus eius, gentique Chriſtianæ conceſſiſſe, & communicaſſe videtur, vt probatur *in capit. in ſcripturis* 8. *q.* 1. & expreſſius *in cap.*1.*diſtinct.*22. *cap. per venerabilem*, §. *rationibus*, *qui filij ſint legit.cap.pro humani*, *de homicid. lib.* 6. cum aliis, quæ dilucidè de hac tranſlatione, & conceſſione loquens tradit Præpoſ. Mediolan. *in cap. cum ad verum* 96. *diſtinct.* & *in cap.*1.15.*diſtinct.col.*3.*in fine*, Malferitus *dict. conſil.* 769. *ex num.*46. & exactè proſequitur Paramus *de orig. Inquiſ.lib.* 3.*q.* 1.*opin.*3. *num* 26. Valençuela *in monit. contra Venet.*4. *par. n.*177.*& ſeq.* & nouiſſimè plurimos referens Camil.Bortel.*in ſum..deciſ.tit.*4.*de ſumm.Pontif.n.*1.2. *&* 3.

17 Quo fit, † vt infideles cum extra ouile CHRISTI, & Eccleſiæ reperiantur, & ab hoc limpidiſſimo fonte dominium, & iuriſdictionem ſuorum Regnorum non ducant, neque CHRISTVM, & eius Vicarium recognoſcant, ſed potius offendant; meritò iudicari poſſint iniuſti, & intruſi eorum detentatores, & non veri, & legiti-
18 mi poſſeſſores ac domini, prout & † Magnus ille Conſtantinus Imp. ſignificauit, de quo refert Bald.*in* 1. *conſt.Cod. & in l. cum multa*, *C.de bon. quæ liber.* quòd in reſignatione Regalium, quam poſt Baptiſmum fecit in manibus B.Syluestri R.P. inter alia enſem illi reſignauit, oſtendens, ſe illuc vſque gladij poteſtate legitimè vſum non fuiſſe, nec iuſtè imperium, & iuriſdictionem exercuiſſe, quod etiam refert Mart.*de Afflict.in dict. rub. quæ ſint.Regalia*,*n.*6. & Maſtrill.*de Magiſtratib.lib.*1. *c.*9 *num.*9.

Quibus addere poſſumus aliam conſiderationem Alfonſi Guerreri vbi ſuprà, dum ait, de † 19
Eccleſia Catholica intelligi poſſe illud Geneſ. 16. quod Abraham vxori ſuæ Saræ, conquerenti de illa infideli ancilla Agar, dixiſſe, memoratur: *Ecce ancilla tua in manu tua, vtere ea.* Per Saram enim noſtra ſancta Catholica Eccleſia ſignificatur, per ancillam Secta infidelium Vti ergo poteſt domina ancillâ, prout Sara fecit, illam affligendo, & vt præcepit Dominus, eiiciendo, & expellendo filios eius ab hæreditate & poſſeſſione, ne partem habeant cum filiis liberæ. Nam † cum 20
ſint filij ancillæ, & ſic ſerui, non ſunt capaces dominij, iuriſdictionis, vel honoris.

Et pro eadem tranſlatione non abs re erit, † 21
verba D. Bernardi ad Eugenium referre cum Præpoſ.*in ſum.diſt.*15.*col.*15.& Malferito *d.conſ.*769. *num.*53 quæ talia ſunt. *Tu, qui es Sacerdos Magnus, Pontifex ſummus, Princeps Epiſcoporum, hæres Apoſtolorum primatu Abel, gubernatu Noë, Patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione Chriſtus.*

22 Conducunt † etiam mirum in modum verba 22
Innocentij *in cap. licet*, *de foro competent.* qui, quamuis contrariæ ſententiæ Dux, & Anteſignanus eſſe videatur, vt ſtatim dicemus, hanc non obſcurè probat, cum dicat, quòd tempore Noë cœpit Deus creaturas regere per miniſtros, quorum primus fuit Noë, cui ſucceſſerunt in hac Vicaria Patriarchæ, Iudices, Reges, Sacerdotes, & alij, qui pro tempore fuerunt in regimine populi Iudæorum, & ſic durauit vſque ad CHRISTVM, qui fuit naturalis Dominus, & Rex noſter, vt habetur *in Pſalm.* 71. *Deus iudicium tuum Regi da.* Et ipſe IESVS CHRISTVS Vicarium ſuum conſtituit Petrum, & ſucceſſores ſuos, quando ei dedit claues Regni cœlorum & quando ei dixit *Paſce oues meas*; quibus verbis inſinuauit, etiam Iudæos, Saracenos, Gentiles, atque Schiſmaticos quoquomodo ad Papæ iuriſdictionem pertinere.

Et idem ſentire, & docere videtur Ludou. Gomecius *ſup. regul. Cancellar. de infir.reſign q.*5. *verſ. Sed prædictis*, dum tradit, † quod Papa 23
omnes mortales habet ſubditos, & *in cap.* 1. *de conſtitut.lib.*6.*num.*28.36. *&* 37. vbi poſt Bald. & alios ſcribit, quòd Papa eſt vnus omnium Princeps, & Rex Regum, & Cauſa cauſarum, & Dominus dominantium, & maior omnibus ſanctis, excepto Petro: Afflictis etiam *deciſ.* 265. *num.* 14. concludit, quòd Papa eſt omnia, & ſuper omnia, & Iul. Clar. *lib.*5. *recept.* §. *fin.q.* 35. *verſ. Videndum*, quòd Papa in terris vices Dei gerit, & eſt maior omnibus, hominibus de quo articulo *inſ.cap.*23.*&* 24. latiorem diſputationem inibimus.

Secundo, nec minus vrgenter, pro eadem opinione perpenditur, adeò certum videri, impios infideles verum & legitimum dominium rerum, quas poſſident, non habere, vt † ab eius circa 24
vllius peccati labem, & reſtitutionibus obligationem capi, & auferri à Catholicis poſſint, vt probatur Exodi *cap.*3.*&.*12. vbi † Iudæi exeuntes de 25
Ægypto

Ægypto ſecum Ægyptiorum bona ex Domini præcepto exportarunt, quod licitè & ſine peccato ab eis fieri potuiſſe affirmat Nico. de Lyra ibidem, & ſequitur D.Thom. *in 1.2.quæſt 10.artic.8. ad 3.& in 2.2.quæſt.66.artic.5. ad 1.*& D.Aug. *in lib. quæſt. Exod. quæſt. 3.* cuius verba habentur *in cap. dixit Dominus 11.14. quæſt. 5.* idem Auguſt. *lib.2.aduerſ.lit. Petilia. cap.43.* cuius verba refe-
26 runtur *in † cap. ſi de rebus 23. quæſt. 3.* vbi cùm hæretici quererentur, ablatas ſibi à Catholicis eas Eccleſias fuiſſe, quas ipſi ædificauerant, & alia bona, quæ ſuo labore, & induſtria congeſſerant, ſic reſpondit: *Si de rebus, & locis Eccleſiaſticis, quæ tenebatis, & non tenetis, querimini, poſſunt & Iudæi ſe iuſtos dicere, & iniquitatem nobis obijcere, quia locum, in quo impiè regnauerunt, modò Chriſtiani poſſident. Quid ergo indignum, ſi ea quæ tenebant hæretici, ſecundum parem Domini voluntatem Catholici tenent? Ad omnes enim ſimiles, id eſt, ad omnes impios, & iniquos illa vox Domini valet: Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti iuſtitiam. An fruſtra ſcriptum eſt, Labores impiorum iuſti edent? quapropter magis mirari debetis, quòd adhuc tenetis aliquid, quàm quòd aliquid amiſiſtis:* hactenus Auguſtin. cuius verba in noſtræ quæſtionis terminis multum commendat Abbas *in dict. cap. quod ſuper, col.2.*

Et conducunt etiam alia, quæ ſcripſit in epiſt. ad Boniſac. relata *in cap. quemadm. ead. cauſ. & quæſt.* vbi citat illud Sapient. 10. *Ideò iuſti tulerunt ſpolia impiorum*, & illud, quod legitur Prouer. cap. 13. *Cuſtoditur iuſto ſubſtantia peccatoris*, ſiue ſecundum verſionem Septuaginta Interpretum: *Theſaurizantur autem iuſtis diuitiæ impiorum.*

Quibus adſentiens Cardin. Turrecrem. *In d. cap. ſi de rebus*, ſic illud idem caput paraphraſticè, & his, quæ probare intendimus, valdè conſequenter exponit: *Auferetur Regnum, non ſolùm ſpirituale, & æternum, ſed temporale. Et dabitur genti facienti iuſtitiam in populo Chriſtiano, quia infideles vtuntur dominio, & iuriſdictione ad offenſum Dei, & voluit Chriſtus, vt omnis homo eſſet Chriſtianus, vt conſtat per totam Euangelicam doctrinam.*

27 Neque abeſt elegans alia † eiuſdem Auguſtini diſputatio *lib. 19. de Ciuitate Dei cap. 21.* vbi ex prædictis, & aliis argumentis concludit, apud infideles ius aut iuſtitiam, vel verum populum, ſiue Rempublicam eſſe non poſſe, D. Clem. Alex. *lib. Pædag. 3. cap. 6.* vbi poſt alia, hæc elegantiſſima verba ſubnectit: *Bona ſolum poſſidere poſſunt à bonis: boni autem Chriſtiani ſunt, homo autem inſipiens, vel intemperans, nec boni ſenſum habet, nec poſſeſsionis: à ſolis ergo Chriſtianis bona poſſunt haberi.*

Tertio facit, quòd mirum videri non debeat, ſi infideles ex Dei voluntate rerum dominio carere dicantur, & licitè eo à fidelibus ſpoliari poſſint,
28 cùm † infidelitatis peccatum cæteris aliis, quæ contra virtutes morales committuntur, grauius reputetur, vt probat D.Thom. 2.2. *quæſt. 10. artic. 3.* & ibi communiter Theologi, præcipuè nouiſſimus Pater Ludouic. Turrian. *diſp. 50. dub. 2. col. 6.7.* & Pat. Suar. poſt hæc ſcripta *in tract. de Fide, diſp. 16. ſect. 1. n. 2. & ſect. 2. ex n. 4.*

29 Quibus ego adiicio nobilem † text. *in cap. quid in omnibus 16. 32. q. 7.* ibi: *Quoniam quidem in pœnis primum illi obtinent locum, qui aberrant à Deo, etiam ſi ſobriè vixerint*, & D.Paul. Hebræor. 11. ibi: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*, & ad
Roman. 14. dum † ait. *Omne, quod non eſt ex* 30
fide, peccatum eſt, quem etiam locum de fide, quà credimus, & Chriſtiani ſumus, interpretatur Auguſt. *lib. 1. contra duas epiſtol. Pelagij capit. 3.* Fulgent. *lib. de incarnat. & gratia Chriſti, cap. 24.* & D. Proſper. *in epiſtol. ad Ruffin. de grat. & liber.*
arbitr. Vnde † Diuus Paulus 1. *Corinth. 6.* iniquos 31
ſumit pro infidelibus, & ſanctos pro fidelibus, vt ſtatim dicemus.

Et D. Auguſt. *lib. 4. contra Iulian. cap. 13.* con-
cludere, † omnes infidelibus actiones eſſe pecca- 32
ta, nullaſque in eius virtutes conſiſtere, quia ſine Fide CHRISTI rectè viuere non poſſint, & ad nihil aliud liberum arbitrium ſine gratia CHRISTI valeat, niſi ad peccandum. Cui ſimile eſt, quod in eodem argumento ſcriptum reliquit D. Gregor. *lib. 3. Moral. cap. 33.* D. Bernard. *ſerm. 23. in Cantica*, Beda *in lib. de ſubſtant.* D. Proſper. *ad excerp. Genuenſ. reſponſ. 3. & 8.* & melius *in diſputat. contra Caſſian.* dum ait: *Nihil operis ex mortuis, nihil iuſtitia procedit ex impijs*: & deinde: *Nullus eſt bonæ voluntatis motus, niſi quem creauerit diffuſa per Spiritum Sanctum charitatis affectus, ſine fide enim impoſſibile eſt placere Deo.* Quo fortè ſenſu eoſdem infideles deſerti nomine in Euangelio ſignificari, Magnus Aurelius Caſſiodorus his verbis ſcribit: *Sæpe enim deſertum ponitur, vbi infideles populi conuenire noſcuntur. Sicut in Euangelio dicitur: Vox clamantis in deſerto: vbi deſertum appellati ſunt, qui adhuc necdum fidei dona perceperunt.*

Diuus quoque Hieronymus *ad Galatas 3.* explicans illa verba: *Quia iuſtus ex fide viuit*, ſic inquit: *Faciamus & nos aliquid ſimile huic, quod dicitur, iuſtus ex fide viuit, & dicamus, caſtus ex fide viuit, fortis ex fide viuit, & à cæteris virtutum partibus vicinam ſententiam proferamus aduerſus eos, qui in Chriſtum non credentes, fortes & ſapientes, temperantes ſe putant eſſe, vel iuſtos vt ſciant, nullum abſque Chriſto viuere, ſine quo omnis virtus in vitio eſt.* Et eandem ſententiam mordicus tenent, & latè defendunt ex Theologis Scholaſticis Gregor. Arimin. *in 2. Sentent. diſtinct. 39 quæſt. 1. art. 2. corol. 3.* Michaël Baius *aſſert. 26.* & Catherin. *in lib. Geneſ. cap. 2.* aſſeuerantes, infideles etiam, dum parentes venerantur, ac de ſe benemeritis gratias agunt, habentque, cùm indigentibus opitulantur, pacta ſeruant, promiſſa exoluunt, depoſita reddunt, & in aliis ſimilibus
operibus peccare. Non † quòd hæc opera ſint ex 33
re obiecta, vel fine, vel aliqua adiecta circunſtantia, peccata, ſed eò quòd circunſtantia debita careant: fieri enim cauſa, & amore Dei deberent, & proinde cùm in Deum minimè refe-
rantur, ſunt mala. Vnde Concilium † Arauſica- 34
num ſecundum; *Cant. 17.* inquit: *Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem Chriſtianorum Dei charitas facit.* Quod decretum deſumptum eſt ex D. Auguſt. *lib. 2. de patientia, capit. 17.* Atque hæc omnia ea nimirum ratione
nituntur, quam ſupra retulimus, nempè quòd in- 35
fidelitas † Deo maximè ſit inuiſa, bonis & careat
operationibus. Bona † etiam non ſunt opera, quæ 36
non innituntur firmiſſimo, & ſtabiliſſimo fidei fundamento, vt præclarè tradit Gentian. Heruet. exponens & exornans verba D. Clement. Alexandr. *in epiſt. adhortat. ad gentes, p. 14.* & tradit alia pro eadem aſſertione nouiſſimè Pater. *Suarius*

in d.tract.de Fide, diſp.17.ſect.3.n.1.
Quarto, & vltimò eidem ſententiæ arridere
videntur verba D.Thom. 2.2. quæſt. 10. art. 10.
37 dū expreſsò docet,† poſſe iuſtè per ſententiam, vel
ordinationem Eccleſiæ. quæ Dei auctoritatem ha-
bet, ius dominij,vel prælationis ab infidelibus tolli
quia infideles meritò ſuæ infidelitatis merentur po-
teſtatē amittere ſuper fideles, qui transferuntur in
filios Dei.Etenim licèt ſecundùm eundem Angeli-
38 cum Doctorem ibidem,ante † diuiſionem fidelium
ab infidelibus non ceſſaſſet fidelium prælatio in to-
tum, propter conuerſionem limitatam aliquorum
ad Fidem, non ſequitur quòd idem ſit, auctā pòſt
39 multitudine fidelium. Ideoque D. † Paul. 1. ad
Corint. cap. 6. in princip. reprehendit fideles Co-
rinthios, quòd auderent prouocare proximos ſuos
coram iudicibus infidelibus, dicens: Audeat ali-
quis veſtrum habens negotium aduerſus alterum,
iudicare apud iniquos (ideſt,infideles) & non apud
Sanctos, ideſt fideles, vt interpretatur Cardin.
Turrecrem in ſumm. de Eccleſ. lib. 2. c. 96. verſ.
Licèt enim; Areualus de correction.fraterna, con-
cluſ. 4. verſ. Adhuc. Valençuela in monit. contra
Venet.4 part. num. 179. & ſequent. Pat.Suarez in
defenſ. Fidei, lib.3.cap.4.num.6. & idem aduertit
Marta dict.cap. 24. num. 42. & 44. allegans inſi-
gnem D. Auguſt. locum in epiſtol.204. ad Dona-
tum, qui habetur in c. diſplicet 23.q. 4. de quo la-
tiùs agemus infr.cap.16.ex num.96.& proindè in-
40 fideles † debent ſubiici fidelibus, & non è con-
uerſo ex notatis in capit.1.capit.multorum,& capit.
ſi iudex de Iudæis.
Sed licèt ſuperior ſententia tot auctoribus &
41 rationibus fulciatur, † contraria tamen à pluri-
bus aliis non minoribus argumentis probari, &
defendi ſolet; qui ſeriò affirmant, nullos infide-
les, atque adeò multominus Indos iſtos, de qui-
bus ſermonem habemus, ob ſolam infidelitatis
cauſam bellis infeſtari poſſe, aut dominio, &
iuriſdictione ſuarum rerum, & prouinciarum pri-
uari.
Pro qua imprimis laudatur Innocentius in d.
42 cap. quod ſuper, de voto, cuius † auctoritas talis
ac tanta eſſe fertur, vt non ſolùm Hoſtienſem,
ſed & alios omnes iuris Canonici profeſſores ex-
cellat, & pater, & organum veritatis dicatur, ita
quòd eius doctrina pro communi ſententia præua-
leat, neque aduerſus eam diſputare fas ſit, vt
tradit additio ipſius Innocentij in proœmio De-
cretalium, in princ.Felin. in cap.cùm olim. num.9.
de re iudic.Alex.Iaſ. Calcan. & alij, quos adducit
Catel. Cotta in memorab. iur. verb. Iuris Ciuilis,
pag.mihi 384. Valentin. Forſter. in hiſt.iur. Ciuil.
l.3.p.231.Euerard.loco 48.ab auctoritate,ſeu exem-
plo maior. Pet. Malferit. apud Mandellum d. conſ.
769.n.44. vbi eius addition. Viuius deciſ.Neapol.
370. num.2.lib. 2. & nouiſs. Cæſar. Barzius deciſ.
Bononieſi 107.num.5.Quinimo ipſe idem Hoſtien-
ſis fatetur in cap.ſoles, de ſentent. excom. in 6. ſe
43 multoties † ab eodem Innocentio audiiſſe, nolle,
vt ſua commentaria ius facerent, quaſi aliàs, tan-
quam à Pontifice ſcripta, & tali, ac tanta erudi-
tione ſuffulta, non tam opinionum, quàm deci-
ſionum robur habitura eſſent, vt poſt alios refert
Forſterus vbi ſupra P. Ioan. de Salas in tractat.de
legib.diſp.8 ſect. 13. pag. 170. & nouiſſimè Chri-
ſtoph de Anguiano in eod.tr. lib.2. controuerſ.29.
num.14.
44 Poſt Innocentium autem † eandem opinionem
defendunt, & ſequuntur Ioan. Andr. Cardin. &
communis Doct. in eod. cap. quod ſuper, Oldrad.
conſil.83.& 263. idem Ioannes Andr.in addition.
ad Speculat. in tit. de Iudæis, Petr.de Ancharran.
in reg. peccatum, in 3.quæſt. & in reg.ſine poſſeſſio-
ne, quæſtion. 2. libro 6. Baldus in l. cunctos populos
in princip.C.de ſum.Trinit.& Bartol.l. hoſtes, ff.de
captiuis & poſtlim.& reuerſ.Abbas num.22.Felin.
& Decius num. 109. Beroius num.134. in cap.quæ
in Eccleſiarum, de conſtit. ex quorum doctrina
ſecurè concludit Carol. Tapia in rub. de conſtit.
Princip. cap. 1. num. 54. quod † Princeps infide- 45
lium etiam ſibi ſubditorum bona,ſine cauſa aufer-
re non poteſt. Dominicus con.96. idem Domin &
Archidiacon. in cap. ſi quis viduam in fine,50.di-
ſtinct.& in cap.cui eſt 11.quæſt.3. idem Archidiac.
in capit.vlt.3.quæſt.7. Cardin. Turrecrem.in capit.
diſpar. 23. quæſt. 8. & in cap. qui nos 24.quæſt.4.
D.Thom.22.quæſt.12. artic.2. Durandus in 2. di-
ſtinct.44 quæſt.3.Syluest.verb.Infidelitas, quæſt.7.
Caietan.2.2.q.66.art.8. Florent.3.part.tit.22.capit.
5. §. 8. Petr. de Ferraria in praxi, tit. de form. li-
belli in act. reali, verbo: Verum, & legitimum, co-
lumn.7.verſ. Sed his quæro, Anton. Corſetus, qui
plura conſiderat in tract.de poteſt Regia, part.vl-
tim.quæſt.82.ex num.20. Franc. Topius in tract.de
poteſt. Principis ſecul.§.7. num.vltim.vbi reſoluit,
quod infideles ſunt veri, & ſupremi Principes
ſuorum Regnorum, & allegat D. Thom. de re-
gim.Princip.libro 3. capit. 9. Sotus in 4.diſtinct.5.
quæſtion.vnic.artic.10.eleganter doctiſs Couarruu.
in reg.peccatum.2.part.§.10.num.2. illuſtriſs. Car-
din.Bellarm in.libro 5.de Roman.Pontif.cap.2. Pe-
tro Arrag. 2.2. quæſt. 10. artic. 10. verſ. Secunda
concluſio, pagin. 311. & ſequent. Ioan. Azorius
libro 8. moral. inſt. capit. 24. verſ. Sextò quæritur,
column.1276. Balthaſ. Ayala de iure & offic.belli,
libro 1.capit.2.num.29. Patre Lorca in 2.2.ſect.1.
diſput.52. num. 10. pagin.970. vbi de cauſis belli
iuſti agens, reſoluit, communem & certam reſo-
lutionem eſſe, ſolam infidelitatem non eſſe cau-
ſam iuſti belli, quia Eccleſia non habet iuriſ-
dictionem ſuper infideles, & ideò non poteſt eos
propter peccatum infidelitatis punire. Idem con-
cludit Pat.Ludouic.Turrianus de Fide, diſput.52.
dub.1.column. 645. Gregor. Sayrus in claui Regia
72. part.libro 9 capit.4.ex num.10. Patre Fr.Ioan.
Pineda Franciſcan. in Monarch. Eccleſ. libro 16.
capit.34.§ 17. & nouiſſime eruditiſs. & laudatiſs.
P. Franc. Suarez in defenſ.Fidei contra ſect. An-
glican.lib.3. cap. 4.n.8. & in tract. de legib. lib.3.
cap.10 Patre Ioan.Salas in eod.tract.diſp.7.ſect.15.
num. 72. & per totum, & D. Garſias Maſtrill. de
Magiſtrat. lib.1.cap.9.idem Pat. Suar. in tract.de
charitate,diſp.13.ſect.5.ex n.1.
Et ſpecialiter de noſtris Indis agentes † Epiſ- 46
copus de Chiapa in tract. comprob. ſuprem. dom.
Ind.ſ. 36. & 37.ſequent. & in Apolog. contra Se-
pulued. in replicatio. ad obiect.eiuſdem. vbi latà in
hoc argumento diffunditur, & opinionem con-
trariam erroneam eſſe, & falsò Hoſtienſi tribui,
probare conatur. Idem ſequuntur Victoria in dict.
1.relect.de Indis,ex num.7.vſque ad 18.de poteſta-
te ciuil num.9. Gregor. Lop in d.l.2.tit.23.part.2.
gloſſ. 2. Anton. de Cordoba in quæſtionario lib. 1.
quæſt.57.dub.4. ex pag. 497. Menchac. lib.1.con-
trouerſ.illuſt.cap. 24. ex num. 2. vſque ad num.11.
elegantiſs. Ioſeph. Acoſta lib.2.de procur.Ind.ſal.
cap.2. vbi hoc verum eſſe defendit, quamuis In-
dorum infidelitas omnino pertinax reperiatur, Do-
min. Bañez 2.2.q.10.ar.10. col. 530. ver. Quinta
concluſio,

concluſio; optimè Nauar *in cap. nouit, notab. 3. co-*
rol. 7. num. 58 & ſequent. pag. 101. vbi reprehendit
Aluar. Pelagium, & alios contrariæ partis ſectato-
res, & ait, eorum errorem in cauſa fuiſſe, vt multi,
noſtra ætate in hoc Nouo Orbe, ſuis prouinciis
ſpoliati ſint: latiſſimè Michael Salon 2. 2. 1. *tom.*
tract. de domin. q. 2. art. 2. per totum: Gregor. de
Valentia 3. *tom. diſp. 1. quaſt. 10. punct. 7. col.* 413.
verſ. Nunc his conſtitutis: Molin. *de iuſtit. & iure,*
tract. 2. diſp. 27. in fin. cum nouem aliis præceden-
tibus. Et rurſus *diſp.* 105. Hieron. Zeuallos 1. *tom.*
commun. q. 735 & latiùs, & copioſiùs *in 4. tom. q.*
vlt. ex num. 188. Et rurſus *ex n.* 237. *& ex n.* 266.
Fr. Eman. Roder. 2. *tom. quaſt. regul. quaſt. 99. art. 4.*
pag. 292. vbi etiam multum queritur de damnis,
ſub prætextu contrariæ opinionis, miſeris Indis
47 illatis, & pro eis † expendit illam ſanctionem, ſiue
Bullam Pauli III. fœlicis recordationis, de qua
egimus *ſuprà cap. 8. num.* 76. vbi expreſsè decidi-
tur, prædictos Indos, & omnes alias gentes, ad
notitiam Chriſtianorum in poſterum deuenturas,
licèt extra Fidem Chriſti exiſtant, ſua libertate, ac
rerum ſuarum dominio priuatos, ſeu priuandos
non eſſe, imò libertate, & dominio huiuſmodi
vti, & potiri, & gaudere liberè, & licitè poſſe.
Idem etiam nouiſſimè tractat Auguſtinus Barboſa
in Paſtorali, 1. part. tit. 3. cap. 2. num. 32. *& ſe-*
quentib. & Doct. Melch. de Valent. *illuſt. tract. in-*
ris, tract. 1. cap. 5. num. 22. & ſeq. Incognitus *in*
lib. Maris liberi, cap. 1. & 4. & Seraph. Freites,
doctè contra eum ſcribens, *de iuſt. Imp. Aſiat. c. 3.*
n. 4. & c. 9. per totum.

Pro cuius ſententiæ comprobatione: Primò,
48 cum prædictis auctoribus conſidero, † dominia re-
rum, prouinciarum, & regionum, naturali, &
communi omnium gentium iure, primis earum
poſſeſſoribus competere, abſque vlla diſtinctione
fidelium, & infidelium, *l. 1 § ius naturale, l. ex hoc*
iure, ff. de iuſt. & iur. cap. ius naturale, 1. diſt. cum
aliis, quæ latè congeſſimus *ſup. hoc lib. cap. 6. ex*
num. 61. & tradunt Innoc. & Abbas ſupra Scap-
pus *lib. 1. de iure non ſcripto, cap. 1. num.* 10. eam
49 rationem reddentes, † quod Deus ſubiecit Orbem
rationabili creaturæ, & nullam inter homines di-
ſtinctionem fecit, ad quos pariter pertinet illud:
Quidquid calcauerit pes tuus, tuum erit, & doctri-
50 na Ariſt. *lib. 1. Polit.* dum ait, ordinem † princi-
piãdi vnius ſuper alterum eſſe beneficium naturæ,
51 hoc eſt DEI OPT. MAX. qui † ob id tantùm,
quod homines ad ſui imaginem fecit, mentéque,
& facultate liberi arbitrij donauit, omnibus rebus
inferioribus dominari voluit, iuxta illud *Geneſ.* 1.
Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem
noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus
cæli, & beſtiis terræ, &c. Et infra: *Replete terram,*
& ſubiicite eam, & dominamini. Quod aſſecutus
52 idem Philoſoph. *lib. 2.* Et hic † inquit: *Nos ſumus*
finis quodammodo omnium, & vtimur tanquam
propter nos omnibus quæ ſunt. Quæ omnia non mi-
nus militant, & reperiuntur in paganis, & infide-
libus, qui nunquam Fidem receperunt, quàm in
Chriſtianis, & fidelibus; ac proinde non minus
illi, quàm iſti veri domini rerum ſuarum partici-
pes ſunt.

Quam conſequentiam, & Diuinæ, ac naturalis
iuſtitiæ inter omnes homines diſtributionem, pro-
53 poſuiſſe videtur † Dionyſ. *lib. 8. de diuin. nomin.* re-
latus per Epiſcopum de Chiapa *in d. tract. comprob.*
fol. 37. ſic inquiens: *Oportet videre in hoc veram*
Dei eſſe iuſtitiam, quòd omnibus tribuit propriam
ſecundùm vniuſcuiuſque exiſtentium dignitatem. Et
vniuſcuiuſque naturam in proprio ſeruat ordine &
virtute. Et expreſſius D. Thom. 2. 2. *q. 10. art. 10,*
vbi de eadem quæſtione agens ſcribit: *Quòd do-*
minium & prælatio introducta ſunt ex iure humano,
diſtinctio autem fidelium, & infidelium eſt ex iure
Diuino. Ius autem Diuinum, quod eſt ex gratia, non
tollit ius humanum, quod eſt ex naturali ratione.

Secundò conſidero, † quod etſi nonnulli olim 54
exiſtimauerint, gratiam, & charitatem eſſe funda-
mentum dominij, iuriſdictionis, & poteſtatis tum
Eccleſiaſticæ, tum ciuilis, atque adeò ſolos iuſtos,
exiſtentes in gratia, ſuorum bonorum dominos
eſſe, ea verò per mortale peccatum amiſſa, conti-
nuò etiam omne dominium, omnémque poteſta-
tem amitti. In qua opinione fuerunt D. Bernardi
temporibus quidam hæretici, qui ſe Apoſtolicos
vocabant, † vt ipſe refert *ſerm. 66. in Cantica*; & 55
poſteà Waldenſes, qui alio nomine vocabantur
Pauperes de Lugduno, à Waldenſi quodam, ciue
Lugdunenſi, temporibus Alex. Papæ III. de qui-
bus legendus eſt Æneas Syluius *de orig. Boemor.*
cap. 33. & 35. Eamque ſequuti ſunt Ioan. Wiclef &
Ioan. Hus, & Armachanus, vir alioqui Catholicus
lib. 10. quaſt. Armen. c. 2. & 4. & *in Dialog. inſcri-*
pto Defenſorium pacis. Hæc tamen opinio † meri- 56
tò damnata fuit in Concil. Conſtantienſi *ſeſſ. 8. &*
ſeſſ. 15. & inter alias hæreſes connumeratur, &
multis rationibus, & argumentis conuincitur à piis
& Catholicis Scriptoribus, qui de hac materia
tractarunt, vt conſtat ex D. Bernard. *vbi ſuprà.* D.
Hieron *in epiſt. ad Titum*: D. Iren. *lib. 4. aduerſus*
hær. ſ. c. 70. Tertul. *in Apolog. cap.* 31. D. Thom. 1. 2.
q. 98. art. 4. Ioan. Maior. 2 *Sent. diſtinct.* 42. Iacob.
Almain *in 4. diſtinct. 15 q. 2. col.* 10. Gerſon. *de vi-*
ta ſpirit. lect. 3. Caſtro *aduerſus hæreſes, verb. Pote-*
ſtas. Epiſcopo Chiapenſ. Vict. Conar Bañez, Na-
uar. Bellarm. Valent. Molin Aiala, & Sayr. *vbi ſu-*
prà: eodem Bellarm. 1. *tom. controu. 8. de laicis,*
lib. 3. in princip. eodem Bañez *in preamb. ad tract.*
de domin. q. 1. in fin. Petr. Nauar. *lib. 3. de reſtit. c. 1.*
in princ. Soto *lib. 4. de iuſt. & iure q. 1. & 2* Thom.
Waldenſ. *lib. 2. doctr. fid. cap. 81. cum ſeqq.* Martin. de
Ledeſm. 2. 4. *q. 18. art. 1, dub. 9. fol.* 224. Zeual. *d. q.*
fin. ex num. 266. & P. Suar. *in d. defenſ. Fidei, lib. 6.*
cap. 4. num. 3.

Quo fit, † vt pariter prædicti Auctores cauen- 57
dum moneant ab opinione Hoſtienſ. & ſequacium,
qui infidelibus negant dominium, & iuriſdictio-
nem rerum, & prouinciarum ſuarum, quam com-
muni omnium gentium iure, & ante legem Euan-
gelicam conſequuti ſunt. Hæc enim opinio in ſu-
periorem errorem incidere videtur: nam nulla eſt
ratio, ob quam infideles dominio priuari poſſint,
niſi peccatum mortale infidelitatis, quod eos extra
Dei gratiam conſtituit. Concilium autem Cõſtan-
tienſe, nullam ſpeciem peccati mortalis excipiens,
quoſlibet peccatores, atque adeò etiam infideles,
verum & legitimum rerum ſuarum dominium ha-
bere rectiſſimè definiuit. Illud † quippe, vt *ſuprà* 58
diximus, non ſolùm pro iuſtis, & fidelibus Deus
induxit, ſed pro omni rationabili creatura. Qui, vt
ipſe Innocent. ſubdit *in d. c. quod ſuper*, Solem ſuum
oriri facit ſuper bonos, & malos, ſuper iuſtos, &
iniuſtos, & volatilia paſcit, & dat eſcam omni car-
ni, vt habetur *Matt. 5. & 6.* & *Pſalm* 135. Et vt
ſuprà etiam tetigimus, fides, aut gratia non eſt fun-
damentum dominij, ſed natura, & ratio hominis,
quæ † etiam in peccatoribus, & infidelibus repe- 59
riuntur, licèt careant gratia.

Quod egregiè confirmari poteſt ex inſigni lo-
co D.Auguſtini *in Pſalm. 67.* vbi huius doctrinæ
60 rationem ſcribens, † ſic eleganter diſſerit: *Non
enim ſoli boni plenas habent domos rebus neceſſariis,
aut ſoli boni ſalui ſunt, vel ab ægritudine conua-
leſcunt, aut ſoli boni filios habent, ſoli boni pecu-
niam, ſoli boni cætera bona apta huic vitæ tempora-
li, aut tranſeunti. Habent hæc & mali, & ali-
quando deſunt bonis, ſed deſunt & malis, & ple-
rumque illis magis, quàm iſtis, aliquando illis po-
tius quàm iſtis abundans. Permixta temporalia vo-
luit eſſe Deus, quia ſi ſolis bonis ea daret, putarent,
& mali, propter hæc colendum Deum. Rurſus ſi ea
ſolis malis daret, timerent boni infirmi conuerti, ne
illa illis deeſſent.*

Tertiò, pro eadem opinione facit, quod vt ii-
dem Doctores obſeruant, & ante eos D. Auguſt.
lib. 5. de Ciuit. Dei, cap. 1 non ſolùm naturali, &
61 communi omnium gentium iure, † ſed Diuino
etiam atque Euangelico, non tantùm priuata do-
minia, verùm Regna quoque, & Imperia homi-
nibus impiis, & infidelibus; & quod magis eſt,
idololatris concedi videntur, eiſque parendum, &
62 obſequendum eſſe docemur, † vt apparet ex
Pſalm. 2. *Adſtiterunt Reges terræ, & Principes con-
uenerunt in vnum.* Ierem. 27. & *Ezech. 26.* vbi
63 Nabuchodonoſor † Rex erat, non ſolùm malus,
& in peccato mortali, ſed etiam idololatra & infi-
delis, & tamen teſte ipſo Deo, dominium habuit
ſuper gentes, & Regna; & Deus eis, non ſolùm
illum, verum filium, & nepotem eius præfecit. Vn-
de *Daniel* 2. dixit ei Daniel: *Tu es Rex Regum, &
Deus cæli dedit tibi Regnum*; & idem dicitur de
Cyro peccatore, & infideli, Iſaïæ 45. *Hæc dicit
Dominus Chriſto meo Cyro: Cuius apprehendi
dexteram, vt ſubiiciam ante faciem eius gentes, &
dorſa Regum vertam, & dabo tibi theſauros ab-
ſconditos, & arcana ſecretorum.* Et *Geneſ.* 47. Io-
64 ſeph, qui † fidelis erat, ſuo conſilio totam Ægy-
ptum Pharaoni Regi infideli tributariam feciſſe
dicitur: in quo procul dubio peccaſſet, ſi Pharao
verus Rex, & dominus eſſe non poſſet. Et *To-
65 biæ* 2. vbi † Tobias iubebat reddi hœdum à Gen-
tilibus captum, tanquam furtiuum; quod non eſ-
ſet, ſi Gentiles dominium non haberent. *Matth.*
66 quoque 22. † ait Dominus: *Reddite quæ ſunt
Cæſaris Cæſari*: & Luc 22. *Reges gentium domi-
nantur eorum*: & D.Paul. Roman. c 3. *Omnis ani-
ma poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*: & 1.
Pet. 2. *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ pro-
pter Deum, ſiue Regi quaſi præcellenti, ſiue Duci-
bus tanquam à Deo miſſis.* Et ſtatim: *Serui ſubditi
eſtote in omni timore domini, non tantùm bonis, &
67 modeſtis, ſed etiam diſcolis.* Quæ loca, † & alia
ſimilia adducta per Auctores *ſuprà* relatos, præci-
puè Sayrum *dict. lib. 9. cap. 4. num. 11.* ſatis oſten-
dunt, vera dominia, & principatus in peccatori-
bus, & infidelibus reperiri, cùm Principes, de
68 quibus loquuntur, infideles eſſent, & † habentur
in cap. non fruſtrà, & *in cap. Regum 23. quæſt. 5.* ex
quibus expreſsè deducit Cardin. Turrecrem. *in cap.
in dignitate, diſtinct. 3. quæſt. 3. verſic. Reſpon-
deo*, etiam Principibus infidelibus obediendum
eſſe.

Atque ad ea reſpiciens Auguſt. *lib. 5. de Ciuit.
69 Dei † cap. 21. Non tribuamus* (inquit) *dandi re-
gni, vel imperij poteſtatem, niſi vero Deo, qui dat
fœlicitatem regni cœlorum ſolis piis: regnum verò
terrenum & piis, & impiis, ſicut ei placet, cui ni-
hil iniuſtè placet.* Et infrà: *Ille verè vnus Deus,
qui nec iudicio, nec adiutorio deſerit genus huma-
num, quando voluit, & quantum voluit Romanis
regnum dedit, qui dedit Aſſyriis, vel etiam Perſis.
Qui Imperium dedit Mario, ipſe etiam dedit
Caio Cæſari: qui Auguſto, ipſe & Neroni: qui
Veſpaſianis vel patri, vel filio ſuauiſſimis Impera-
toribus, ipſe etiam Domitiano crudeliſſimo; & ne
per ſingulos ire neceſſe ſit, qui Conſtantino Chri-
ſtiano, ipſe apoſtatæ Iuliano, cuius egregiam indolem
decepit amore dominandi ſacrilega, & deteſtanda
curioſitas.*

Quod idem pulchrè oſtendunt D.Chryſoſtom.
Ambroſ. Origen. Epiphan. Iuſtin. Ignat. Optatus,
Tertullian. Proſper, & alij relati à Petr. Aragon.
in 2.2. pag 609. & à doctiſſ. P.Suar. *in d. defenſ. Fi-
dei, lib 1. cap. 4. per totum.* Quibus addere poſſu-
mus eiuſdem Ambroſij locum *lib. 2. de Cain &
Abel, cap. 4.* relatum à Gratiano † *in cap. remit- 70
tuntur, verſ. Per ſcientes 23. q. 5.* vbi ait, per Iſraë-
litarum manus Deum punire voluiſſe peccata
Amorrhæorum, & Chananæorum, & aliarum
Gentium, quarum terram Iſraëlitis poſſidendam
dedit. Quibus verbis oſtendit, apud prædictas gen-
tes, quamuis infideles, & idololatras, non ſolùm
poſſeſſionem, verùm & proprietatem illarum pro-
uinciarum ſtetiſſe. Nam ille † genitiuus, *Quarum*, 71
propriè dominium ſignificat, ex doctrina Bartol.
quem ſequuntur Alexand Iaſ. & alij *in rub. de noui
oper. nunciat.* & plures alij relati à Mandello de
Alba *conſ. 151. n. 7* Menoch. *de recup. poſſ. remed. 1.
num. 51.* & latè Cardin. Tuſch. *pract. concl. litt. G,
concl. 37.*

Quartò, ſupradictæ ſententiæ fauet † optimus 72
text. *in l. Chriſtianis 6. C. de Pagan.*, vbi Honor. &
Theodoſ Imp. ſpecialiter prohibent Chriſtianis,
qui verè ſunt, vel eſſe dicuntur, ne Iudæis, aut
Paganis quietè de gentibus nihil tentantibus tur-
bulentum, legique contrarium, manus inferre au-
deant, religionis auctoritate abuſi, & ſi contra ſe-
curos fuerint violenti, vel eorum bona diripuerint,
non ſolùm ea, quæ abſtulerint, ſed conuicti, in
duplum, quæ rapuerint, reddere compellantur. Et
idem † de illorum moleſtiis vitandis, & bonis con- 73
ſeruandis habetur *in l. nullus 6. C. de Iudæis, c. ſicut
extra eodem*; & per Apoſt. 1. *Corinth. 10. in fine*,
ibi: *Sine offenſione eſtote Iudæis, & Gentibus*; de
quorum praxi, & interpretatione plura tradit
Marq. *in tract. de Iudæis, & infidel. 1. p. c. 2.* & Rol.
à Valle *conſ. 25. vol. 3.* & Phil. Paſch. *de virib.
pat. poteſt. 1. p. c. 7. n. 14.* Nos *infrà lib. 3. cap. 6. n. 47.
& ſeqq.* & extat † motus proprius Pauli III. de 74
an. 1542. cuius mentionem facit Poſſeuin. *in Bi-
blioth. 1. t. lib. 9. cap. 5. pag. 391.* quo conceditur, vt
Iudæi, cæterique infideles, ad agnitionem Catho-
licæ fidei venientes bona patrimonialia, materna-
liáque, & omnia eorum conſuetudine acquiſita,
ſeu quæ verum dominium habere reminiſcuntur,
etiam viuis, & inuitis parentibus habere, tenere, &
poſſidere valeant. Eodémque diplomate iubetur,
quâ charitate quiſque venientes ad lumen Chriſti
fouere, contumelias ab aliis prohibere debeat,
quin & vt ciuitate, priuilegiis, immunitatibus, li-
bertatibus fruantur, quandoquidem per gratiam
Baptiſmi ciues Sanctorum, & domeſtici Dei effi-
ciuntur.

Et non ſolùm in Iudæis, & Paganis, † verùm & 75
in Saracenis, qui nobis magis infeſti ſunt; eandem
ſententiam probat Alex. Papa II. ad Hiſpaniæ
Epiſcopos ſcribens *in cap. diſpar. 23. q. 8.* dum do-
cet, tunc demum aduerſus eos iuſtè pugnari, vbi
Chriſtianos

Chriſtianos perſequuntur, & ex vrbibus, & pro-
priis ſedibus pellunt, ſic manifeſte demonſtrans,
ob id tantùm, quod Saraceni, aut infideles eſſent,
iuſtè bello infeſtari non poſſe, aut ſuarum rerum
dominio, & poſſeſſione priuari. De cuius dicti
veritate, dum de Saracenis loquitur, alio loco tra-
ctabimus.

Quintò, & magis in Indorum noſtrorum ter-
minis facit, quod ſi, infidelitatis tantum contem-
platione habita, hi debellari, & ſuis bonis ſpoliari
poſſent, vtique ſine fraude, & culpa pœnam, &
76 quidem grauiſſimam, ſuſtinerent, † quod iura
neutiquam patiuntur, *l. aliud eſt fraus cum ſimili-
bus, ff de verb. ſignif* optimus text. *in c. cognoſcen-
tes.* cum allegatis *ibi* per gloſſ. *de conſtitut.* Etenim
cùm ad eos nulla prorſus lux veræ, & Euangelicæ
Fidei peruenerit vſque ad Hiſpanorum aduentum,
vt *ſupra lib. 1. cap.* 14. luculenter probauimus; &
vel ipſe Malferitus agnoſcit *d. conſ. 796. num.* 17.
omni prorſus culpa, & peccato infidelitatis carue-
runt, quamuis in Chriſtum non crederent; ſiue
apertius loquar cum D. Thom. 2. 2 *q. 10. art. 1.* in-
77 fidelitas † in eis non habebat rationem peccati,
ſed magis pœnæ. Talis quippe ignorantia Diui-
norum, ex peccato primi parentis ſecuta eſt. Vn-
de *Ioan.* 15. Dominus inquit: *Si non veniſſem, &
locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent*;
quod exponens D. Ang. de illo peccato intelligen-
dum tradit, quo non crediderunt in Chriſtum. Et
idem docere videtur S. Thom. 2 2 *q. 10. art. 6. &
q. 34. art. 1. ad* 2 Caiet. Valent. & alij moderni ex-
poſitores ibi: & in noſtra ſpecie probat Vict. *dict.
relect.* 1. *de Indis inſul. n.* 32. reprobata opinione
Altiſiodorenſ. Guillel. Pariſ. Hugon. Gerſon. Adr. &
78 aliorum, qui contendebant in † his, quæ fidei, &
iuris Diuini ſunt, inuincibilem ignorantiam in ne-
minem cadere, cum facienti quod in ſe eſt, Deus
ſemper aſſiſtat, paratus illuſtrare mentem, quan-
tum oportebit ad ſalutem, & erroris euitationem.
Hoc enim eſt contra D. Thom. & auctoritatem
79 ſuprà relatam, & expreſſius contra † illud D. Pauli
ad Rom. 10. *Quomodo credent, niſi audiant? quo-
modo audient ſine prædicante?* & latiſſimè & do-
ctiſſimè proſequitur Pat. Gab. Vaſq. *in 1. tom. com-
ment. 1. 2. q. 76. art. 2. diſp. 120 per totam*: Vega
lib. 6. in Concil. Trident. cap. 18. Soto *in 4. diſtinct.* 1.
q. 1. art. 2. Canus *in relect. de Sacram. in genere 2.
part.* Maluenda *de Antichriſt. lib. 3. cap. 32. verſic.
Sed hic opportunè*: Azor. *tom. 1. lib. 1. cap. 13. q* 2.
Sanchez *in ſum. lib. 1. cap. 16 num.* 12. Raphaël de
la Torre, qui de eiuſdem loci D. Pauli explicatio-
ne optimè tractat *in 2. tom. de Religione, quæſt. 94.
art. 2. diſp. 3. verſic. Ad ſecundum reſpondetur*; &
nouiſſimè Pat. Franc. Suar. *in tractat. de Fide,
diſput. 17. ſect. 1. per totam*, & Nos *infrà cap.* 15.
num. 19.

Quibus adſtipulantur, quæ contra Baſilidem,
& Valentinum egregiè diſputat Clemens Alexan.
80 *lib. 5. Strom. in princip* docens, † neminem ſola na-
tura fidelem, & ſaluum eſſe poſſe, niſi ei Diuini
Verbi aliquis ſplendor effulgeat. De quo vide quæ
optimè congerit Couar. *in cap. Alma mater, 1. par.
§ 4. num.* 3. Et conducunt alia, quæ *ſuprà hoc lib.
cap. 4. num.* 14. poſt alios tradidimus, ad infideles
excuſandos, qui fidem ſibi minus ſufficienter pro-
poſitam & annuntiatam, nulliſque euidentibus
ſignis, aut rationibus communitam, credere & re-
cipere norunt.

CAPVT XI.

In quo vera prædicta quæſtionis reſolutio proponitur, & problematicè vtramque partem defendi poſſe monſtratur, vtriuſque argumentis peculiari reſponſione ſolutis.

SVMMARIVM.

1 *Problematicè diſputari poteſt in quæſtione de infidelibus ob ſolam infidelitatem debellandis.*

2 *Hoſtienſis opinio ab Eccleſia recipitur, & prædicatur, ſecundum Martam, & alios.*

3 *Chriſtiani Scriptores non deberent opinionem Hoſtienſis veneno aſſerere.*

4 *Innocentij opinio reiecta eſſe, aliquibus videtur, & quòd ipſe ſibi contrarius fuerit.*

5 *Dominatio vnius hominis ſuper alterum non fuit ex iure naturali.*

6 *Dominia & imperia licèt infideles habere poſſint, ea tamen illis Rom. Pontifex adimere poteſt.*

7 *Infidelium regna ad fideles ex iuſta cauſa auctoritate Pontificis transferri poſſunt.*

8 *Charitas vnicuique ſecundum eius conditionem eſt impendenda.*

9 *Oratio, quam Eccleſia pro infidelibus facit, arguit eos verum dominium non habere.*

10 *Eccleſia errare non poteſt.*

11 *Imperia & dominia illa tantùm legitima ſunt, quæ à Deo dantur, vel ab Eccleſia confirmantur.*

12 *Nabuchodonoſoris, Cyri, & aliorum tyrannorum imperium iniuſtum fuit, & cur à Deo permiſſum?*

13 *Deus ex peccatis hominum multa bona operari, & diligere ſolet.*

14 *Imperia ad tyrannos crudeles, & impios aliquando Deus transferre ſolet in punitionem peccatorum, & n.* 18.

15 Cap. audacter 18. 8. q. 1. & cap. ex merito 6. q. 1. *exornantur.*

Saül fuit electus per extortam à Deo voluntatem, ibid.

16 *Iob locus c. 34. de regno hypocritæ explicatur.*

17 Cap. his itaque, 6. diſtinct. *explicatur.*

19 *Prouerb.* cap. 8. *ibi*: Tyranni per me tenent terram, *explicatur.*

20 *Tertulliani allegatus locus refertur de his quæ à Deo veluti inuito permittuntur, & non approbantur.*

21 *Permittimus quod non approbamus, aliudque eſt præcipere, aliud permittere.*

22 *D. Pauli, & alia Scripturæ loca, quæ Dominis, & Principibus infidelibus obediendum eſſe dicunt, qualiter accipiantur?*

23 *Eccleſia hodie, cùm magis aucta ſit, multa facere poteſt, quæ olim non expedirent.*

24 *Omnia ſuis conueniunt temporibus.*

25 *Papa maior eſt adminiſtratione Paulo; & contra eum rectè diſpenſat in iis, quæ Fidei non ſunt.*

26 *Gentiuus iuxta ſubiectam materiam aliquando ſolam poſſeſſionem, vel detentationem ſignificat.*

27 Lex Chriſtianis 6. C. de Paganis, explicatur.
28 Infideles apud Chriſtianos degentes Eccleſia ſuauiter tractari præcipit, & quare?
29 Chriſtus B. Petro terreni ſimul, & cœleſtis Imperij iura conceſſit.
30 Cap. ſolitæ de maiorit. & obed. exornatur.
31 Tolerantia Eccleſiæ circa dominia, & imperia infidelium, qualiter procedat?
32 Puniri quis aliquando, & re ſua priuari poteſt, ſine culpa ſua, non tamen ſine cauſa.
33 Religionis fauor, & ampliatio eſt cauſa cauſarum, & omnibus rebus præponitur.
34 Voluntate ex mera quod dependet, ex eadem adimi poteſt.
35 Innocentij ſententia auctori verior, & communior videtur.
36 Hoſtienſis opinio quæ infidelibus dominium adimit, debet intelligi de Saracenis.
37 Eccleſiæ, & eius Pontificis ſumma, & vniuerſalis poteſtas debet intelligi in ſpiritualibus.
38 Iſaiæ locus cap. 60. & alia, quæ loquuntur de dominio Chriſti, qualiter ſint accipienda?
39 Infideles non ſolùm habent dominia, & imperia ex permiſſione Dei, ſed etiam ex eius conceſſione, & approbatione.
40 Scriptura ſacra plura loca expenduntur, ad probandam veram dominationem, & iuriſdictionem infidelium.
41 Dare, verbum, ſignificat dominium transferre.
42 Iudæi potuerunt licitè auferre bona Ægyptiorum, quia Dei mandatum habuerunt, & in compenſationem damnorum. Et num. 44.
43 Dei auctoritate quæ fiunt, omni vitio, & ſcrupulo carent.
45 Captiui Chriſtiani poſſunt licitè fugere à Saracenis, à quibus iniuſtè capti ſunt, & ſecum bona eorum adſportare.
46 Cap. ſi de rebus 23. quæſt. 3. vera interpretatione donatur.
47 Hæretici, & apoſtatæ à Catholicis puniri, & ſpoliari poſſunt.
48 Scripturæ loca, quibus Deus impiis bonorum amiſſionem, & imperiorum tranſlationem comminatur, qualiter accipienda ſint?
49 Deus licèt poſſit quoſlibet impios & infideles punire; homines tamen ob hanc ſolam cauſam debellare, & deprædari non poſſunt.
50 Infideles multa opera præſtare poſſunt, quæ ſint vndecunque bona.
51 Concil. Trident. ſeſſ. 6. de iuſtif. canon. 7. exponitur.
52 Infidelium omnia opera qui peccata eſſe dicunt, qualiter accipiendi ſunt?
53 D. Pauli ad Rom. 14. locus, Omne quod non eſt ex fide, &c. explicatur.
54 Cap. omne 28. quæſt. 1. & cap. quoniam omne, & cap. vltim. de præſcript. explicantur.
55 Infideles qui, & quando priuari poſſint dominio quòd habent ſupra fideles? & n. 48.
56 Lex 1. & ſimiles, C. ne Chriſt. mancip. explicatur & illuſtratur.
57 Vxorem conuerſam poteſt Papa eximere à poteſtate mariti infidelis.
12 D. Thomæ verba difficilia 2. 2. q. 10. art. 10. qualiter accipi debeant?
60 Infideles indirectè poſſunt priuari dominio ſupra fideles.

HÆc planè ſunt potiora, & vrgentiora argumenta, quæ in prædicta quæſtione ad vtramque partem adduci, & expendi
poſſe videntur, leuioribus aliis omiſſis, quæ ab
vtriuſque ſectatoribus congeruntur. Et quidem in
re † adeò ambigua, & quæ tot ac tantis rationi- 1
bus, & auctoritatibus hinc & inde corroboratur,
nullum piaculum admitte., qui pro hac, vel pro
illa opinione pugnauerit, aut ſe vtriuſque proble-
maticum aſſertorem obtulerit. Nam † prior Ho- 2
ſtienſis, & ſequacium, quæ abſolutè infidelibus
dominium, & iuriſdictionem adimit, à ſancta quo-
que Romana Eccleſia amplexatur, & vbi expe-
dire videtur, practicari & exerceri ſolet, vt ſeriò
affirmat D. Marta in d. tract. de iuriſdict. 1. part.
cap. 24. in fine, adiiciens, † quod non deberent 3
Chriſtiani Scriptores illam veneno afficere, † & 4
quod contraria Innocentij reiecta iam eſt. Et idem
teſtatur Petr. Malferitus apud Mandellum dict.
conſ. 769. num. 93. lib. 4. addens, eundem Innocent.
directò contrarium docuiſſe in cap. licèt, de foro
compet. & quòd illius opinio, & auctoritas in d. c.
quod ſuper. Scripturæ, & Canonum, & grauiſſi-
morum Doctorum auctoritatibus eſt reprobata.

Cuius argumentis, ſi quis reſpondere voluerit;
ad primum de iuribus, & auctoribus, quibus pro-
bauimus, dominia rerum naturali iure indiſtinctè
fidelibus, & infidelibus quæri, dicere poſſumus
cum eodem Malferito num. 95. & Marta num. 34.
& ſeqq. id, † quoad dominationem vnius homi- 5
nis ſuper alterum, locum non habere, cùm potius
Natura initio omnes homines liberos procreaue-
rit, l. manumiſſiones, ff. de iuſtitia & iure. cap. ius
naturale, 1. diſtinct. cum traditis à D. Auguſt.
lib. 19. de Ciuit. Dei, cap. 14. & D. Thom. 1. part.
quæſt. 69. art. 4. & à nobis infra lib. 3. cap. 6. ex
num. 1. Aut quod planius, pleniúſque eſt, † verum 6
quidem eſſe, dominium rerum, & iuriſdictionis
propter infidelitatem nequaquam excludi, poſſe
tamen Romanum Pontificem, ea poteſtate ſibi à
CHRISTO communicata, illud ab infidelibus ad
fideles ex iuſta cauſa transferre, vbi Eccleſiæ con-
uenire videbitur, & ſpolia impiorum piis applica-
re iuxta text. in d. cap. tranſlato, de conſtit. cum aliis
ſuprà pro confirmatione opinionis Hoſtienſis ad-
ductis.

Secundum autem, quo euicimus, dominia &
imperia rerum, Regnorum, & prouinciarum,
non fundari præcisè in gratia & charitate Dei, ſed
in libero arbitrio & ratione, ac proinde verum
dominium etiam in peccatoribus, & infidelibus
dari; eodem fermè modo diſſolui poteſt. Hoc
enim non tollit, quin † ſummus Eccleſiæ Roma- 7
næ Pontifex, iuſta cauſa interueniente, prædicta
poteſtate vti valeat, vt infidelium Regna, & iu-
riſdictiones ad CHRISTI ouile transferendo, il-
liſque rectorem aſſignando, qui Verbi Diuini
prædicatores defendat, & eoſdem infideles ad bo-
nos mores, Catholicam Fidem, & vitam æter-
nam reducat. Charitas quippè, † qua proximos 8
quoſlibet naturæ noſtræ participes, atque ita etiam
infideles, & Saracenos, ſicut nos ipſos diligere de-
bemus, de qua agitur in cap. charitas, de pœnitent.
diſtinct. 2. & diximus ſuprà cap. 9. n. 74. vnicuique
ſecundùm eius conditionem eſt impendenda, vt
ibidem teſtatur gloſſ. verb. Participes, & in termi-
nis noſtræ quæſtionis obſeruat Marta d. cap. 24.
num. 32.

9 *num.* 32.ſub iciens *in n.*45. quòd oratio † ſanctæ
Matris Eccleſiæ, quam facit contra infideles, &
Saracenos, ſatis oſtendit, penes ipſos iuſtum &
irreuocabile dominium non conſiſtere; habet
enim in hunc modum: *Deus, in cuius manu ſunt
omnium poteſtates, & omnium iura Regnorum, re-
ſpice in auxilium Chriſtianorum, vt gentes Pagano-
rum, quæ in ſua feritate confidunt, dextera tua po-
tentia conterantur.* Et quòd hæc ſola oratio ad
10 hoc probandum ſufficeret, quia † Eccleſia er-
rare non poteſt *capit ſanta Romana*, 15. *diſtinct.*
*& cap.*1.§.*quibus* 19.*diſtinct.*

Tertiò verò argumento, ex locis ſacræ Scri-
pturæ deducto, quibus dominia, Regna, & Im-
peria non ſolum humano, verum & diuino iure
in peccatoribus & infidelibus dari, & teneteri,
ſiue agnoſci debere, probauimus, reſponderi po-
11 teſt, ea † ſolum dominia iuſta, & legitima ap-
pellari poſſe, quæ ſunt a Deo data, vel ab Eccle-
ſia confirmata: illa verò Nabuchodonoſoris,
Cyri, & aliorum, de quibus in prædictis locis
Scripturæ fit ſermo, iuſta non fuiſſe, neque ex
12 Diuina voluntate conceſſa, ſed † tantum in illis
tyrannis, & iniquis vſurpatoribus permiſſa, vt
ex malis bonum aliquod eliceret, & ſupplicia,
quę operari decreuerat, his veluti flagellis imple-
13 ret. Eſt † enim Deus tam bonus, vt velit, tam po-
tens vt poſſit, tam ſapiens, vt ſciat peccata homi-
num, quæ nec ipſe fecit, nec fieri vult, in bo-
num conuertere, & ad aliquid, quod facturus
eſt, mirabiliter dirigere, vel ad ſuam miſericor-
diam, & clementiam demonſtrandam, vel ad re-
ctitudinem & rigorem iuſtitiæ ſuæ oſtendēdum,
dum illa temporalibus, aut æternis ſuppliciis ca-
ſtigat, vt copioſe oſtendit. D. Auguſt. *l.*1.*de Ci-
uitate Dei, c.*8.9.*&* 10.Euſeb.*l.*3.*de præpar. Euang.
c.vlt.* Seneca *in l.cur bonis mala, & malis bona eue-
niant*, ſi eſt prouidentia? Pererius *l.*4.*in Geneſ.*10....
*q.*4.& Raul. Benzon. *de anno Iubil.l.*6.*pag.*665.

14 Et ita videmus † ad peſſimos interdum &
crudeliſſimos tyrannos imperia transferri, non
quòd Deus illos eligat, ſed quod in ſui Numinis
vltionem illorum electionem, & dominationem
permittat, ſcelera ſceleribus puniens, & atrocia
delicta atrocibus pœnis etiam per manus ſuo-
rum inimicorum rependens, vt pluribus exem-
plis probatur *in cap. remittuntur* 23.*q.*5.& in aliis
locis congeſtis a Simon Maiol. *in diebus Canic.
tom.*1.*colloq.*2.*pag.*109.*& tom.*3.*colloq.*2.*pag.*171.
Et Fr. Ioan. à Torquemad. *in Monarch. Ind. lib.*6.
*cap.*8.

Et hoc eſt, quod D. Hieronymus inquit *in*
15 † *cap. audacter* 18.*q.*1. iudices nempè, & Prin-
cipes iniquos non per Dei arbitrium dari, ſed
prout noſtra merita depoſcunt, vt in Saule con-
tigit, qui ſecundum Archidiac. ibidem, fuit ele-
ctus per extortam à Deo voluntatem, non ſpon-
taneam, vt probatur 1.*Reg.c.*8. & idem traditur
in cap. ex merito 6 *q.*1. ibi: *Ex merito populi non-
nunquam Epiſcopi deprauantur, quatenus procli-*
16 *uius cadant, qui ſequuntur*, & † Iob.*c.*34. dum in-
quit: *Facit Deus regnare hypocritam propter pro-
teruitatem populi*, vbi ſubintelligitur, punien-
dam, vel vindicandam, vt aduertit additio Hu-
17 gonis, & Laurentij *in d.cap. audacter*, † & text.
iuncta gloſſ. *in cap. his itaque* 6.*diſt* quæ illa ver-
ba: *Vnde in Geneſi legitur, Nembroth. robuſtus
venator coram Domino*, interpretatur, id eſt, *Ho-
minum oppreſſor permittente Domino.*

Quod in noſtris terminis obſeruat Petr. Mal-
Tom. I.

ferit. *dict. conſil*, 769. *num.* 66. *&* 67. Marta
*dict. cap.*24. *ex num.*37. Marquar. de Suſanis
in tractat. de Iudæis & infidel. part. 3. *cap.*1.*n.*4. *&
ſequent.* vbi latè † tradit cauſas, cur Deus im- 18
peria & victorias infidelium, & hæreticorum
aliquando permittat; & tetigit Matienz. *in Dia-
log. Relator.*3.*part.c.*6.*num.*6. Pet. Mexia *in ſylua*,
1.*part.cap.*35. Alphonſ. Guetrer. *in ſpecul. Prin-
cip. cap* 54. Menchacha *lib.*1. *controuerſ. illuſt.
cap.*21.*n.*10.*& ſeqq.* Petr. Gregor. *de Repub. l.*21.
*cap.*2.*num.*28.*pag.*238. Maluenda latè explicans
illud Iob. *de c.*34 *in tract. de Antichriſt. lib.*6.*c.*1.
*pag.*314. P. Pineda latiſſimè *in commentar. ſup.
Ioan. cod. cap.*34. Madera *de excellent. Monarch.
Hiſp.c.*1.*fol.*3. Torquemad. *in d. Monarch. Ind. l.*11.
*c.*6.*pag.*338. Garcias Maſtrillus *de magiſtr. lib.*3.
*cap.*1. *num.*100, *pag.*242. Et pulchrè præſenſit
D. Auguſt. *lib.*19.*de Ciuit. Dei cap.*14. ſic legens,
& exponens † illud Prouerb. *cap.*8. *Per me Reges* 19
regnant, & tyranni per me tenent terram, & Ter-
tullian. *in lib. de exhortat. ad caſtitatem ſub initium*,
vbi ſic † ait: *Nam ſi quædam videntur voluntatem* 20
*Dei ſapere, dum à Deo permittuntur, non ſtatim om-
ne quod permittitur, ex mera, & tota voluntate
procedit eius, qui permittit. Ex indulgentia eſt, quod-
cunque permittitur, quæ etſi ſine voluntate non eſt,
quia tamen aliquam habet cauſam in loco, cui in-
dulgetur, quaſi de inuita venit voluntate, paſſa
cauſam ſui, quæ cogit voluntatem.*

Aliud namque eſt † præcipere, aliud permit- 21
tere, & id, quod permittimus, non approbamus,
capit. nec mirum 26. *quæſt.*5. *capit. hac ratione* 32.
*quæſt.*1. cum traditis à Præpoſito *in cap. qui ſin-
cera, col. vlt.*45.*diſtinct.* Malferit. Guetrer. Me-
noch. & aliis *vbi ſup.* & Illuſtriſſim. Cardin. Bel-
larm. omnino videndus *lib.*3. *de laicis cap.*6. *per
totum.*

Neque obſtabit, ſi quis † loca D. Petri, & 22
Pauli in eodem tertio argumento relata, nobis
obiiciat, quibus, obediendum eſſe dominis, &
Principibus, admonemur. Nam imprimis reſpon-
det Marta *vbi ſup. num.*38. *& ſequentibus*, ibi de
Ethnicis, & infidelibus non tractari. Et vt
hoc excludamus ex rationibus & argumentis,
quæ in contrarium perpendit Pater Suarez *in
defenſ. Fidei lib.*3.*cap.*4.*n.*5. reſponderi etiam po-
terit, monitiones illas ad iuſtum dominium in
perſonis infidelium fundandum nequaquam
ſufficere, cum ab Apoſtolis traditæ fuerint pul-
ſulantis Eccleſiæ temporibus, quibus, verendum
fuit, ne Gentibus ſcandalum præberetur, ſi ſuis
bonis, aut ſeruis ſpoliarentur, vt idem D. Petrus
expreſsè ſubiungit. Quod non † excludit quin 23
poſtea Eccleſia magis aucta, & extenſa, aliud ſta-
tuatur, & Romanus Pontifex, qui non ſolum
Dei Vicarius dicitur, ſed Deus viuens in terris
ſecundum Ioan. de Annania *in cap.* quod olim de
Iudæis, laudatum à Malferito *dict. conſ.* 769.
*num.*51.*&* 52. ex facultate, quam ſibi à Chriſto
conceſſam eſſe retulimus, dominia, & impe-
ria infidelium auferre, & ad fideles transferre
poſſit. Omnia quippè † ſuis conueniunt tempo- 24
ribus, vt eleganter probat D. Auguſt. *in c. ſi Ec-
cleſia* 23. *quæſt.*4. Malferit. *ſup. num* 79. Anaſtaſ.
Germon. *lib.*3. *de Sacr. immun. cap.*13. *num.*107.
& ſeqq. Bobadilla *in Polit. lib.*2. *cap.*17. *num.*7.
*pag.*766. Corduba *in quæſt. lib.*1. *quæſt.*53. *dub.*5.
*pag.*502. *&* 503. & Nos *infrà* latius tradenius.
Et Pontificis manus illis Pauli conſiliis alli-
gari non potuerunt; Papa † quippè maior eſt 25
S 3 adminiſtra

adminiſtrationẽ Paulo *c.1.diſt.20.cap.ſacroſancta*
diſtinct.22. & contra Apoſtolum rectè diſpenſat
in iis, quæ non concernunt Articulos Fidei, vt
docet gloſſ. *in cap.ſunt quidam 25.q.1.* Hoſtienſ.
in ſumm.tit. de bigamis, verſ. Et an cum bigamo,
Præpoſit.*in cap. lector diſtinct.33.* Marta *vbi ſup.*
n.40. & gloſſ. & cæteri Canoniſtæ *in cap.prepo-*
ſuit,de conceſ.prabend.

Neque etiam obſtabit ponderatio tex. *in cap.*
27 *remittuntur,verſ.Per ſcientes 23.q.5.* Nam † licèt
genitiuus, & de quo ibi, plerumque dominium,
& proprietatem ſignificet, aliquando tamen,
iuxta ſubiectam materiam, ſolam adminiſtratio-
nem, poſſeſſionem, aut vſum fructum, imò &
violentam detentationem deſignat, vt *in cap.*pro
illorum gloſſ.2.*de præben.l.in venditione, in prin-*
*cip.de bon.auct.iud.*cum aliis, quæ congerit Mal-
ferit. *ſup.num.*100. Menoch. *de recuper. poſſeſ.re-*
med 1. num.51. & Cardin. Tuſchus *concluſ.37.*
litt.G.

Ad quartum argumentum conſtructum *ex l.*
Chriſtianis 6.C.de Pagan. & aliis iuribus, & au-
ctoritatibus, quibus Iudæis, Paganis, & aliis
infidelibus quietè degentibus nullam iniuriam
in perſonis vel bonis faciendam eſſe decernitur
28 Reſponderi † poteſt cum eod.Malferit. *n.88.* ea
iura de Iudæis duntaxat, & infidelibus agere,qui
apud fideles exiſtunt, & commorantur, quos
noſtris monitionibus, & prædicationibus ad Fi-
dem ſuſcipiendam poſſumus exhortari. Quampro-
brem voluit Eccleſia ita blandè, & ſuauiter
cum illis procedere, & inquantum fieri poteſt
eos, eorumque ritus permittere, ac tolerare, vt
per huiuſmodi conſortium valeamus, eos Chri-
ſto lucrifacere *cap.infideles 24.q.4.& cap.ad men-*
ſam 1.q.8. Noſtram autem quæſtionem de illis
infidelibus agere, qui non apud nos, ſed in ſuis
prouinciis degunt, numero, & diuitiis potentes:
quos poteſt Eccleſia, vt ſæpè diximus,ſi oppor-
tunum eſſe cenſuerit, ſuis Regnis, & dominiis
29 priuare, cum † Chriſtus B. Petro æternæ vitæ
clauigero terreni ſimul, & cæleſtis imperij iura
conceſſerit. Vt expreſsè dicitur *in c.1.diſt.22.* &
de eius ſuprema poteſtate intelliguntur illa ver-
ba Ieremi.1. *Ecce conſtitui te ſuper gentes & Re-*
gna, vt euellas, diſſipes, ædifices, & plantes. Se-
cundùm explicationem, & applicationem,quam
30 facit † text.*in c.ſolita,de maior.& obed.*& alia,quæ
de poteſtate Romani Pontificis in concedendis
Regnis temporalibus fidelium & infidelium alio
loco trademus.Quibus adiicit Marta *d.c.24.n.55.*
31 tolerantiam, † ſiue permiſſionem, quam Eccle-
ſia in illis infidelibus facit, veluti à nolente pro-
cedere, quia malam voluntatem in totum cohi-
bere non poteſt *dict.cap.hac ratione 31.q.1.*quòd
in dominio, imperio, & iuriſdictione iſtorum
non ſemper tolerandum fuit,cùm ſint eorum in-
capaces, & eſſet anima, ac longa tolerantia in
præiudicium fidelium, ad quos ex præcepto Do-
mini, Eccleſia iubente omnium Regnorum iura
tranſlata eſſe intulimus.

Ad quintum ex eo deſumptum,quod Indi in-
fideles,ſi ob ſolam infidelitatem Regnis, & do-
miniis ſuis ſpoliari poſſent ſine culpa vtique pu-
nirentur,reſpondet idem Malferit.*ſup.n.91.*quòd
32 licèt verum ſit, † neminem regulariter ſine cul-
pa puniri, aut re ſua priuari debere, vt probant
iura, & Doctores in argumento relati; multo-
ties tamen contigit, vt quis priuetur iure ſuo
ſine culpa ſua, non tamen ſine cauſa, vt no-
tanter dicit gloſſa communiter recepta *in dict.*
cap. cognoſcentes, de conſtit. & in cap.fin. ſchol.2.
de eo qui cognoſ.conſang. vxor. ſuæ, Rebuf. *in d.l.*
aliud eſt fraus,pag.688.& latè Petr. Pechius per
text.ibi *in cap. ſine culpa,* niſi ſubſit cauſa, non
eſt aliquis puniendus, *de reg.iur.in 6.* Quo fit, vt
in quæſtione propoſita, ſecurè & licitè dicta
tranſlatio fieri poſſit, cum tot cauſæ & rationes
interueniant,vt ſupra tradidimus. Et † Chriſtia- 33
næ Religionis fauor & vtilitas ad idem impel-
lat, quæ cauſa omnium cauſarum appellari ſo-
let, & eſt res incomparabilis,& hominum vitæ,
cæteriſque rebus anteponenda,*l.ſunt perſonæ, l.ſi*
quis ſepulchrum, ff.de relig.& ſump.funer.l.ſanci-
mus, C. de ſacroſ. Eccleſ.cap.recipimus 12.q.2. vbi
gloſ.*verb. Religionis, de dolo & contum.* cum latè
traditis à Iaſ.*in l.1.lect.1.n.18.C.de ſacroſ. Eccleſ.*
& in auth.ſi qua mulier,n.14.eod.tit. Mar.Mantua
*in Enchirid.c.242.*Marc. Ant.Marſil.*in tr.de Ec-*
cleſ.redit.orig.3.p.c.13.n.23.& 65. Bero.*q.14.n.2.*
& Rebuff *in concord.rub.de Regia ad prælat.nomin.*
§.1.gloſſ.conſanguineis in fin. Præſertim, quia, ſi
(vt ſupponimus) hæc ademptio: & tranſlatio
ex Diuina voluntate procedit, vbi per Pontifi-
ces declaratur, nihil eſt, de quo infideles que-
rantur, aut ſe inſontes puniri cauſentur: † cùm 34
id, quod ex mera & abſoluta alterius voluntate
dependet, ex eadem tolli & adimi poſſit, *l. iudi-*
cium ſoluitur 58. ff.de iudiciis, l.1.§.2.l. & habet
15.ff.de precario,l.21.tit.4.part.3. cum aliis.

Si quis autem pro Innocentij ſententia ſtare
malit, quæ in infidelibus veram dominationem,
& iuriſdictionem agnoſcit, † quam ego verio- 35
rem exiſtimo, & frequentiori ſcribentium cal-
culo receptam inuenio. Ad Hoſtienſis, & ſe-
quacium argumenta ita ſatisfacere poterit. Ad
primum, ſatis probabile eſſe, quod Epiſcopus
Chiapenſis aduertit *in d.tract. comprobat. fol.42.*
*& 45.*Hoſtienſem † ſcilicet non generaliter de 36
omnibus infidelibus eſſe locutum, ſed de Sara-
cenis dumtaxat, qui Chriſtianos infeſtant; &
bona quæ quondam illorum fuerint, iniuſtè de-
tentant, in quibus diuerſa ratio, quàm in aliis
infidelibus militat, vt infrà dicemus.

Et vt concedamus, illum indiſtinctè proce-
dere, parum † tamen firmum, & ſecurum eſſe 37
quod aſſerit de dominio, & tranſlatione Sacer-
dotij & reliquis, quæ in CHRISTO, &
eius Eccleſia, & Vicariis poſt aduentum CHRI-
STI conſiderat, vt ob hæc infideles ſuis bonis,
& poteſtatibus à fidelibus ſpoliari poſſint, cum
ea de ſpiritualibus tantùm intelligi debeant, ita
vt iam extra Eccleſiam non ſint Sacramenta,
nec ſacrificia; nec vlla via ad ſalutem, vt habe-
tur *in cap.firmiter de ſum Trinit.* & in noſtris ter-
minis poſt alios obſeruat Salon.*dict. tract.de do-*
min.quæſt.2. art.2. Sayrus *in d.claui Regia 2.part.*
lib.9.cap.4. in fine, & latius diſputabimus *infrà*
cap.17.

Et hoc eſt, † quod tradere voluit Iſaias *in d.* 38
*cap.60.*gentem, & Regnum,quod CHRISTO
non ſeruierit,periturum,& reliqua loca, quæ ad
CHRISTI Domini poteſtatem aſſerendam
adduximus: ſpiritualem namque dominationem
& iuriſdictionem reſpiciunt,vt prædicti Aucto-
res defendunt, non verò temporalem, quam
ante,& poſt aduentum CHRISTI, infideli-
bus ſartam, & illibatam manſiſſe, tot vtriuſque
teſtamenti, & iuris locis probatum reliquimus.
Quæ non † ad ſolam Dei permiſſionem referen- 39
da

da ſunt vt Marquard. Malferit. Marta, & alij opinamur; verum etiam expreſſam Dei conceſſionem, & approbationem oſtendunt vt benè aduertit Sayrus *vbi ſup.* & Pat. Mag. Fr. Ant. Perez *in Laurea Salmant. certam. 5. expoſit. c. 2. pag. 269.*
40 *n. 11.* Nam † & Ierem. *Ego*, inquit, *Dominus dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſori Regis Babylonis ſerui mei, inſuper & beſtias agri dedi ei, vt ſeruiant illi & ſeruient ei omnes gentes.* Et Ezech. 29. de eodem loquens, ait: *Dedi terram Ægypti, pro eo quod laborauit mihi, ait Dominus Deus*, & Daniel. 2. *Tu es Rex Regum & Deus cœli dedit Regnum tibi*, & Sapient. 6. *A Domino data eſt poteſtas vobis, & cùm eſſetis miniſtri Regni illius, non rectè iudicaſtis*, & Ioan. 18. Dominus ſermonem habens cum Pilato, qui impius, & infidelis erat, inquit: *Non haberes poteſtatem in me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper*, & Matth. 23. *Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite, ſecundum opera verò eorum nolite facere.*

41 Verbum † autem *dare*, quod ſæpè Scriptura in prædictis auctoritatibus reperit, plenam, & irrenocabilem dominij tranſlationem ſignificare ſolet, *l. vbi autem non apparet 75. § fin. ff. de verbor. obligat.* vbi Iaſ. & alij, *num. 2. l. quod quis 49. ff. de cond. indeb. l. 1. vbi Cynus, & Salic. C. de fundo dotali*, cùm aliis late traditis ab Ant. Gomez 2. *tom. variar. cap. 10. n. 21.* Ioan. Gæd. *in tract. de contrah. ſtipul. cap. 9. concl. 4. ex n. 17.* & Card. Tuſch. *pract. concl. iur. lit. D. concl. 17.*

42 Ad ſecundum verò reſpondetur, ſpolia † quæ Iudæi fugientes ab Ægyptiis abſtulerunt, non ob id à peccati, & iniuſtitiæ labe defendi, quod Ægyptij infideles eſſent, ſed quod expreſſum Dei mandatum præceſſit, qui id facere præci-
43 piebat: † cuius auctoritas, vbi interuenit, omne vitium eluit, & omne crimen purgat, vt aliàs de præſcriptione longiſſimi temporis dicitur *in l. ſicut, & in l. omnes C. de longi temp. præſcript.* & de lege *in l. Gracchus, C. de adulter.* & in noſtris terminis eleganter notauit D. Auguſtin. relatus à Gratiano *in cap. Dominus noſter 23. q. 2.* cum aliis, quæ adduximus *ſup. cap. 2. ex. n. 25.*

44 Præſertim † cum illud præceptum eo magis rationi conſonum videretur, quòd Ægyptij Hebræos per tot annos duriſſima ſeruitute compreſſerant, cuius vindicta maiori quidem compenſatione digna videri potuit, vt benè obſeruat Abulenſis *in quæſt. ſupra Exod. c. 3. & 12.* & ante eum B. Irenæus *l. 4. c. 49.* Vbi vide adnotationem Feuardentij, qui ſimiles allegat B. Auguſtin. Theodoreti, & Alcimi Viennenſis locos & elegantiſſimè Tertullian. *lib. 2. contra Marc. c. 20.* Vbi inquit, quòd etſi ſolo iniuriarum iudicio Hebræi Ægyptios reconuenirent, & ſcapulas ſuas, flagellorum contumelioſâ atrocitate laceratas, oſtenderent, non paucis lancibus, & ſcyphis pauciorum vtique diuitum, ſed totis, & ipſorum facultatibus, & popularium collationibus, eis ſatisfieri non poſſet. Et *lib. 4. aduerſ. eund. Marcionem c. 24.* eandem ſententiam non minùs eleganter repoſuit, ſic inquiens: *Chriſtus dignos pronuntians mercede operarios, excuſauit præceptum illud creatoris de vaſis aureis, & argenteis Ægyptiorum auferendis, qui enim villas, & vrbes operati fuerint Ægyptiis, digni vtique operarij mercede, non ad fraudem ſunt inſtructi, ſed ad mercedis compenſationem, quam aliàs à dominatoribus exigere non poterant.*

Et eodem exemplo ac ratione defenduntur
etiam † Chriſtiani, qui Saracenos, à quibus 45
iniuſte capti ſunt, euadentes, non ſolùm proprio ipſorum ſeruitio, ſed bonis, quibus poſſunt, ſpoliant, & ſecum in prouincias Chriſtianorum adſportant, vt contra Anchar. *in c. peccatum, de regulis iuris in 6.* tradit gloſſ. & Doct. *in c. ius gent. 1. d.* Innoc. *in c. olim el. 1. de reſtitutione ſpoliatorum*, communis apud Martam *dicto c. 24. ex n. 46.* P. Sà *in ſumma, verb. Bellum, n. 1.* Pat. Molina *de iuſtitia & iure, tract. 2. diſp. 37. in princip.* & nouiſſimè Anton. Naldus *in pract. quæſtio verb. Chriſtianus, verb. Infidelis, & verb. Seruus.*

Qua ſolutione pariter reſpondere poſſumus
ad auctoritatem D. Auguſtini † *in dicto cap. ſi* 46
de rebus. Apparet namque de hæreticis agere,
qui Catholicis ipſo iure ſubduntur, † ab eiſque 47
puniri, coerceri, & bonis omnibus ſpoliari poſſunt, quouſque ad veram, & puram religionem redeant, à qua ſemel promiſſa & profeſſa, proteruè, & iniuſtè deſciuerant, vt docet D. Thom. 2. 2. *quæſt. 10. artic. 12.* Alphonſ. à Caſtro *de iuſta hæret. punit. c. 12. & 14. per totum*, Victor. *dict. relect. 1. de Ind. s, num. 8. & ſeq.* & Nos latiùs proſequimur *infrà c. 19. ex num. 47.* & idem in reliquis infidelibus apoſtatis concludit gloſ. quam ibi ſequitur Archidiac. *in ſum. 23. quæſt. 6.* dicens, quòd non ſunt compellendi ad bonum non ſuſceptum, ſed ad bonum ſuſceptum.

Et licèt † Scripturæ loca, à Diuo Auguſt. in 48
ſuæ ſententiæ comprobationem expenſa, generaliùs loqui videantur, & omnes impios, & infideles indiſtinctè comprehendere, quibus Deus imperiorum, & bonorum tranſlationem, & amiſſionem comminatur, intelligenda tamen ſunt quoad bona ſpiritualia, non quoad temporalia, vt aduertit Menchac. *dict. c. 21. num. 5.* vel meliùs, & elegantiùs ad punitionem Diuinæ Maieſtatis referri debent, vt rectè notat Couarr. *in dict. reg. peccatum 2. part. § 10. num. 2. verſ. Non*
obſtat primum, quia licèt † ob ſcelera, & crimina 49
infidelium ab eis tollere poſſit Principatus & Regna, vt multoties ablata, & de gente in gentem tranſlata eſſe oſtendimus *ſup. cap. 2. ex num. 5.* Nos tamen ob id iuſtè eiuſmodi homines ob hanc ſolam infidelitatis cauſam punire, bellari, & deprædari non poſſumus, nec à peccato, & reſtituendi neceſſitate excuſamur, interim dum illa Diuina voluntas ſufficienter nobis reuelata non fuerit, *vt ſup. etiam c. 6. ex num. 2.* cum eod. Couarru. & aliis animaduertimus.

Deinde tertio argumento fit ſatis, ſi conſideremus, eam aſſertionem, quæ docet, omnia opera infidelium eſſe peccata etſi à multis recipiatur, quos ibi retulimus, magis tamen communiter à reliquis Theologis Scholaſticis impugnari,
† quia multa præſtare poſſunt, quæ in genere 50
moris, & virtutis bona vndecunque ſint, vt decidit in Concilio Arauſicano 2. circa finem, & poſt D. Thom. 2. 2. *q. 10. art. 4.* probat Caietan. & alij Scribentes ibidem, & *in 1. Sentent. diſtinct. 41.* Sotus *lib. 1. de natura & gratia cap. 19. 20. & 21.* Medina *in 1. 2. quæſt. 109. artic. 2. pag. 984. verſ. Ad 5. reſpondetur*, Aragon. *in 2. 2. quæſt. 10. art. 10. pag. 310. verſ. His tamen non obſtantibus*, & latiùs *art. 4. per totum*, Bellarm. *tom. 3. lib. 5. de gratia & liber. arbitr. ex cap. 9.* Bened. Pereira *ad Roman. 14. diſputat. 5.* Valencia 3. *tom, diſputat. 1. quæſt. 10. punct. 2.* Vega *libr 6. in Trident. cap. 34. & 40.* Nauarrus *de finib. hum. act. § 2. n. 15. pag. 336.* Couarr.

loquens generaliter de operibus extra charita-
tem factis, *in c. Alma mater 1.part. §.4. num 7.*
Ioan. Azor. *l.3.instit. Moral, c.29.quæſt.6.& l.4.*
capit.25. quæſt.14. Pat. Gabr. Valquez *ſup.1.2.*
tom.1. diſputat.191.num.7.& ſequentibus P.Lorca
in 2.2.ſect.1. diſputat.35. per totam, P. Ludouic.
Torres *de Fide, Spe, & Charitate diſputat.50.*
dub.3. colum.628. & ſequentib. P. Suarez *in tra-*
ctat.de Fide diſputat.17.ſectio. 3 ex num.2. & eru-
ditiſſimus P.Ioan. Maldonatus *in commentar. ſup.*
Matth.cap.7.colum.176. Vbi ait, meritò contra-
51 riam opinionem nuper eſſe damnatam † in
Concil. Trident. *ſeſſ.6. de iuſtificat.c.7.* Vbi ita
cancitur, *Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante*
iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint,
vera eſſe peccata, vel odium Dei mereri, aut quan-
tò vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam,
tantò eum grauius peccare, anathema ſit. Et quod
D. Auguſtin. Gregor.Proſper. & alij in contra-
52 rium definire videntur, † dum in Ethnicis ve-
ras virtutes reperiri inficiantur, eò reſpicit ſecun-
dùm auctores *ſup.* relatos, quòd illas ſteriles iu-
dicabant, & abſque cœleſti, & æterno præmio,
& fructu, ac plerumque ſtudio, & gratia huma-
næ laudis, honoris, vel gloriæ, & quia qui Fi-
dem non habent, charitate quoque vacant, quæ
ſine fide in hac vita eſſe non poteſt.

53 Neque his aduerſatur † Apoſtolus ad Ro-
man.14. dum ait: *Omne quod non eſt ex fide, pec-*
catum eſt. Nam licèt aliqui ex ſanctis Patribus,
vt in argumento diximus, id de Fide, qua in
Deum credimus, explicent, communior tamen
ſenſus eſt, & Apoſtoli verbis, conformior, vt
fides ibi pro conſcientiâ accipiatur, quaſi Apo-
ſtolus dicat, omne quod fit contra conſcien-
tiam, aliquid ſuadentem, eſſe peccatum, vt cum
Orig.Chryſoſt.Ambroſ.Theodor.Theophylact.
OEcumen. Anſelmo, & aliis reſoluit Azorius *d.*
c.29.quæſt 6. Mag. Lorca *dict.diſputat.35.* Et in
hunc ſenſum prædicta Pauli auctoritas ſæpè à
54 noſtris Pontificibus allegatur † *in c. omnes 28.*
quæſt.1. cap. quærat aliquis de pœnitent. diſtinct.3.
cap.per tuas 2.de ſimonia, c.per litteras, de reſtitut.
ſpol.c. quoniam omne 9. & c. vlt. de præſcript. cum
aliis, quæ benè notat Didac. Couarru. *in Reg.*
poſſeſſor.2.part.§.6.num.1.de reg.iur.in 6.

Denique quarto argumento ex verbis D.
Thom. deducto reſponderi poteſt cum Mag.
Bañez *in 2.2.quæſt.10.art.10.in fine, col.536.* An-
55 gelicum Doctorem intelligendum eſſe † de in-
fidelibus, qui habent repugnantiam ad fidem;
hi enim causâ talis infidelitatis indigni ſunt, vt
fidelibus dominentur, eorumque dominio, &
prælatione ab Eccleſia iuſtis de cauſis priuari, &
ſpoliari poſſunt, maximè ſi infideles in terris
fidelium degant, aut fidelium numerus augeri in-
cipiat, illorumque conuerſio infidelium præla-
tio impedimento eſſe cenſeatur. Nefas quippe
iudicatum eſt, religioſa mancipia impiiſſimorum
56 inquinari dominio, vt ait † *l.vlt. ne Chriſtian.*
mancip.in C.Theodoſ.l.1. & per totum, C.eodem c.
cum ſit nimis, cap. multorum, capit.ad hæc, cap.
nulli de Iuda. cap. mancipia 54. diſtinct. cap. etſi,
cap.præſenti, cap.multos, cap. Iudæi 17. quæſt.4.
l.fin.tit.21.part.4.l.13. titul.9. part.6. l.10.tit.24.
part.7.

Et quemadmodum poteſt Papa vxorem
57 † conuerſam eximere à poteſtate viri pagani,
iuxta doctrinam D. Pauli 1. *ad Corinth.7. cap.*
gaudemus de diuortiis, ita poteſt fideles baptiza-
tos à iure, & obedientia infidelium, & paga-
norum Principum liberare, ſi Chriſtianiſmum
impediant, vt obſeruant & reſoluunt D. Thom.
in addition.459. DD. *in 4. diſtinct. 39.* Caietan.
2.2.quæſt.66. artic.8. Bertachin. *in repertor. verb.*
Iudæus, num.56. Gregor. de Valentia *tom.3. quæ-*
ſtio.10 punct.fin. Aragon. *in 2.2. quæſt.10. art.10.*
conclus.1. pag.310. Salon. *in 2.2. tractat.de domi-*
nio, quæſt.3.artic.1. & Ioan. Azor. *in ſumma lib.8.*
cap.26. verſ. Duodecimo quæritur, colum. 1278.
Cardin.Bellarmin. *lib.5. de Roman. Pontif.cap.7.*
Fr. Eman. Roderic. *in quæſt. Regular.tom.3. quæ-*
ſtio.32.artic.4. & doctiſ. Pat.Suarez *in defenſ. Fi-*
dei, lib.3.cap.4.num.5. & ſequentibus, & cap.23.
num.22.pag 340. & nouiſſimè *in tractat.de Fide*
diſputat.18.ſectio. 5.à num.6. Vbi etiam poſt D.
Thom. & alios *ſuprà* relatos ex eiſdem princi-
piis deducit, non licere fidelibus ſibi de nouo
Regem infidelem creare.

His autem non interuenientibus verior, &
communior ſententia eſt, infideles † ob ſolam 58
infidelitatis cauſam non poſſe regulariter priua-
ri dominio, quod habent ſupra fideles, vt con-
cludit D. Thom. Caietan. Bañez, Aragon. &
alij *vbi ſuprà*, Syluester *verbo Infidelitas, q.4.*
Driedon. *lib.3.de liber. Chriſtian.c.9.in fine*, Vi-
ctor *dict. relectione 1. de Indis num.6. & 7.* Sotus
in 4.diſtinctio.5.quæſt.1.artic.10.ad 5. & l 4. de iu-
ſtitia & iure, quæſt.2. artic.2. Bellarmin. *tom.1.*
controuerſ.1.l.5.c.2. Salmeron. *Actor.13.tract.37.*
& 38. Pat.Torres *de Fide, Spe, & Charit.diſp.52.*
dub.1. colum.645. Antón. Perez *in dict. Laurea*
Salmant. certam.5. expoſit.c.vlt. pag.296.num.61.
latè & optimè Pater Suarez *d.l.3. c.3. per totum,*
& d. ſect.5. num.3. & 4. vbi fundamenta huius
opinionis adducit, & P. M. Lorca *in 2.2.q.10.*
ex pag.235. Vbi admonet, quòd licèt verba † D. 59
Thom. *in argum.* relata difficilia ſint, nam Ec-
cleſia non habet aliquam iuriſdictionem ſupra
infideles non ſubditos Chriſtianis, reducenda
ſunt ad bonum ſenſum, vt dicatur per ordina-
tionem Eccleſiæ poſſe tolli ius dominij † indire- 60
ctè, præcipiendo Chriſtianis, ne infidelibus ſer-
uiant, & hoc iuſtè fieri; quia infideles propter
infidelitatem occaſionem præbent, vt iuſtè fide-
les ab eorum dominio ſubtrahantur, quia in-
conueniens eſt, fideles infidelibus ſeruire. Et
hoc eſſe inquit, quod D. Thom. tradit: *Meritò*
infidelitatis merentur priuari dominio ſuper fide-
les.

Et eandem expoſitionem, licèt aliis verbis,
præſenſit Aragon. *d.q.10.art.10.in fin.verſ. Vlti-*
ma concluſio, dicens, quod quia regulariter, & vt
plurimùm fideles, ſeruientes infidelibus, verſan-
tur in maximo periculo amittendæ Fidei; propte-
rea Eccleſia, quæ reſpicit ea, quæ magis fre-
quenter contingunt, ſine alio maiori examine
poteſt condere legem; qua tales ſerui à ſeruitute
liberentur, cum poſſit, & debeat, ea omnia præ-
uenire & diſponere quæ conueniunt ad
ſalutem ſpiritualem Et idem in effectu
concludit, & latius probat P.Sua-
rez in d.lib.3.defenſ.c.23.n.21.
& d.ſect.5.num.6.&
ſequentibus.

CAPVT XII.

De ſexto titulo, qui ad eoſdem Indos iuſtè debellandos, & ſubigendos ab aliis frequenter adſtruitur, quòd plurima, fœdiſſimaque peccata contra legem naturæ committerent, tyrannidem exercerent, antropophagi eſſent, & idololatriæ, cruentiſque hominum ſacrificiis immaniſſimè dediti.

SVMMARIVM.

1 *Indi, & alij infideles an poſſint debellari ob tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam?*
2 *Auctores primi recenſentur, qui generaliter affirmant, licitè debellari poſſe infideles non ſeruantes legem naturæ.*
3 *Auctores plurimi recenſentur, qui ſpecialiter de Indis agentes, eos ob idololatriam, & crimina contra naturam debellari poſſe docuerunt.*
4 *Indorum omnium Principes, & Reguli tyranni erant: & quomodo?*
5 *Reges Indorum, præſertim Peruani & Mexicani, quàm tyrannicè & crudeliter vaſſallos ſuos vexarent, & gubernarent?*
6 *Indi inter alia duriſſima, quæ à ſuis Regibus patiebantur, ſeruilibus ſemper & laborioſis operibus exerceri ſolebant, ne vſquam requieſcere poſſent.*
7. *Ædificiorum, & aliorum ingentium operum, quæ olim Indi fecerunt, hodie plura veſtigia manent, quæ remiſſiuè recenſentur.*
8 *Pyramides & Manſolaa Ægyptiorum, & lateres à populo Iſraelitico facti, tyrannidem, & crudelitatem iubentium & eximium laborem ædificantium oſtendunt.*
9 *Tyrannorum vitia, & proprietates quæ?*
10 Lex 10 tit. 1. par 2. *quæ apponit definitionem tyranni illuſtratur.*
11 *Princeps rectus, & iuſtus magis ſubditorum commodis, quam propriis ſtudet, & qualiter à tyranno differat?*
Reges infideles vt plurimum tyrannicè dominantur, ibidem.
12 *Tyrannis quam graue peccatum ſit.*
13 *Tyranni citò pereunt, & Regnorum breui amiſſione & translatione puniuntur.*
14 *Sapientiæ locus* cap. 16. verſ. 10. *expenditur.*
15 Iob verba cap. 15. verſ. 20. *explicantur.*
16 Eccleſiaſtes capit. 8. verſ 9 *explicatur.*
17 Iſaiæ locus cap 15. verſ. 4. *explicatur.*
18 *Potentia nullo ſcelere quæſita poteſt eſſe diuturna.*
19 *Tiranni pauci ſicca morte pereunt, vel ad poſteros ſuos Regna tranſmittunt cum Iuuenali, & Æliano.*
20 *Indorum tyranni rarò in ſuis Imperiis conſenuerunt.*
21 *Indi Peruani faſſi ſunt ob tyrannidem Atahualpæ ſe a Deo ſub iugum Hiſpanorum miſſos.*
22 *Viracochas cur dicantur Hiſpani ab Indis Peruanis?*
23 *Indi omnes plurima, & fœdiſſima peccata contra legem naturalem committebant.*
24 *Auctores plures citantur, qui de vitiis Indorum latiſſimè tractant.*
25 *Motezuma ſimul centum quinquaginta vxores ex ſe grauidas habuit.*
26 *Filios ſexcentos ex ſe genuit quidam Rex Indus, alius 650. alius, 325.*
27 *Indorum præcipua vitia aliquibus Regiis ſchedulis comprehenduntur.*
28 *Maſcula veneris vſus apud omnes ferè Indos frequentabatur.*
29 *Indorum in templis aſſeruabantur, qui præpoſtera libidine vterentur.*
30 *Indi adeò erant dediti ſodomiæ, vt pædiconis imaginem pro amuleto geſtarent.*
31 *Sodomia peccatum quàm execrandum, & deteſtabile ſit.*
32 *Sodomia antonomaſticè appellatur peccatum contra naturam.*
33 *Sodomitarum quorundam Indorum prouincia Eſquaragna notabilis punitio, & hiſtoria.*
34 *Indi omnes Occidentales, vt plurimùm antropophagi erant, etiam Mexicani, Braſilienſes & Peruani, n. 39.*
35 *Caribales & Caribes Indi præ aliis, humanis carnibus veſcebantur. Et n. 38.*
36 *Indus quidam Caribalis tercentum homines eſitauerat.*
37 *Indi qualiter humanas carnes condirent & aſſeruarent, & mirabantur, quod eis non veſceremur.*
40 *Indi qualiter ſe erga ſenes, & ægrotos haberent?*
41 *Indi plurimi proprios filios, aut parentes epulantur.*
42 *Indi filios procreabant & incraſſabant, vt poſteà illis veſcerentur.*
43 *Antropophagia vitium monſtroſum, & deteſtabile eſt.*
44 *Pythagoras non ſolum ab humanis, verùm ab aliorum animalium carnibus abſtinendum eſſe docebat.*
45 *Carnibus quibuſlibet veſci, magis ferarum, quam hominum eſſe dicebat Pythagoras.*
46 *Iuuenalis & Ouidij loca expenduntur de eſu carnium agentia.*
47 *Paul. Oroſius explicatur, dum infames eſcas humanæ carnis eſum appellat.*
48 *Humanis carnibus veſci Barbarum & Scythicum eſſe tradit Strabo.*
49 *Carnibus humanis obſidionum neceſſitate vrgente plures gentes vſa ſunt.*
50 *Carnium humanarum eſum, nullius neceſſitatis prætextu excuſari poſſe tradit Valer. Maxim.*
51 *Indos carnibus humanis veſcentes Hiſpani occidere, & captiuare ſolebant.*
52 *Eliſabetha Regina Catholica Indis alioqui piiſſima, vehementer in illos exſcandeſcebat, qui humanis carnibus veſcebantur.*
53 *Ferdinandus Corteſius crudeliſſimus fuit in Indos, quos humanis carnibus veſci comperiebat.*
54 *Sacrificia varia, & hominum mactationes horrendæ ab Indis exercebantur.*

55 *Auctores*

55 *Auctores plurimi recenſentur, qui agunt de cruentis ſacrificiis Indorum.*

56 *Mexici plerumque mille homines ſingulis diebus immolabantur, & aliquando quinque mille, & quot annis pluſquàm ſeptuaginta millia.*

57 *Carolina Inſulæ Indi qualiter infantes ſuis Idolis ſacrificarent.*

58 *Indorum omnium crudeliſſima, & cruentiſſima hominum, & infantium ſacrificia ex relatione P. Acoſtæ.*

59 *Peruani Indi etiam poſt Incarum Imperium vtebantur ſacrificiis hominum, virginum & infantium, præſertim in Regum inauguratione, aut ſepultura.*

60 *Vxores & famulos viuos ſimul cum defunctis regul ſepeliebant Peruani.*

61 *Schedula Regia ad litteram recenſetur, quæ viuos famulos, aut vxores cum mortuis Indis cumulari prohibet.*

62 *Hominum immolatio præceptis legis naturalis repugnat.*

63 *Sacrificia hominum non Chriſtianis tantùm, verùm & Ethnicis execrabilia videbantur.*

64 *Senatuſconſ. laudatur, quo hominum immolationes à Romanis prohibita ſunt.*

65 *Buſiris infamis habitus, & grauiter ab Hercule punitus dicitur, quòd hoſpites Ioui immolaret.*

66 *Illaudatus & monſtris dignus, cur dicatur Buſiris apud Virgilium & Statium?*

67 *Buſiris in aris, quas hoſpitibus parauit, mactatus fuit, ex Claudiano.*

68 *Buſiridis adagium quid ſignificet?*

69 *Imilcis vxor Annibalis qualiter queratur de ſacrificio filij ſui, apud Sil. Italicum?*

70 *Quintiliani elegans locus expenditur in deteſtationem humanorum ſacrificiorum.*

71 *Deus non lætatur, ſed potius offenditur humanis victimis, & quibus gaudeat? ex D. Clem. & C. tone.*

72 *Catonis diſticha, quæ circumferuntur, cuius fuerint?*

73 *Arnobius grauiter, & meritò excandet in eos, qui homines immolant, & ex iis cibos capiunt.*

74 *Indarum ſacrificia eò crudeliora erant, quod etiam virgines, & infantes filios immolabant.*

75 *Filios proprios idolis ſacrificare ſemper Deo infeſtiſſimum fuit, & pluribus locis ſacra Scriptura prohibitum.*

76 *Sapientiæ locus capit. 12. verſ. 5. & 6. expenditur, & exponitur.*

77 *Animæ inauxiliatæ in ſacra Pagina, cur dicantur filij à parentibus immolati?*

78 *Belluæ pro catulis ſuis defendendis vſque ad mortem pugnant.*

79 *Iudæi quibus exemplis filiorum immolationes defendebant?*

80 *Abraham dum Iſaac filium ſacrificare voluit, qualiter excuſetur.*

81 *Iephte factum dum propriam filiam ex voto immolauit, an & qualiter à peccato excuſetur?*

82 *Saturni in memoriam Gentiles filios ſuos immolare ſolebant, id tamen variè punitum fuit.*

83 *Gelo Siciliæ tyrannus ſub comminatione belli Carthaginenſibus hominum ſacrificia interdixit.*

84 *Sacrilegium magis quàm ſacrum appellat Curtius puerorum immolationes.*

85 *Tiberius in Africa grauiter punivit ſacerdotes Saturni, qui ei infantes immolabant.*

86 *Tertullian. & Lactan. grauiter dolebant ſua tempore ſacrificia infantium durare.*

87 Lex ſi quis necandi penul. C. ad leg. Cornel. de ſicar. *exponitur ex mente Rauar. contra Cuiac.*

88 *Infans homo eſt, & eius occiſio lege Cornelia vindicatur. Abortum qui violenter facit, lege Cornelia punitur, ibi.*

89 *Piaculi nomen variè ſumitur, ſed proprius refertur ad infantum crudeliſſima ſacrificia.*

90 *Piacularis, piatrix, vel expiatrix hoſtia quæ eſſet?*

91 *Infantes ante ſeptimum diem necari ſolebant, & cur eo tempore baptizari, & nomina ſumere cœperint?*

92 *Cataphrigarum hæreticorum Euchariſtia ex farina infantum ſanguine mixta conficiebatur.*

93 *Infanticidia cur olim Chriſtianis impicta?*

94 *Indi iam ferre non valebant cruenta ſacrificia, quæ à ſuis Regibus, & ſacerdotibus patrio more fiebant, & ideò Fidem noſtram facilius receperunt.*

95 *Hiſpani vehementer commoti ſunt, vbi crudelia Indorum ſacrificia conſpexerunt.*

96 *Indi cuiuſdam immolati mirabilis caſus.*

97 *Animalia in ſacrificijs interfecta extracto iam corde, mugire, & reſpirare contigit.*

98 *Angelus apparuit Indo ſacrificando.*

99 *Victimas humanas Mexicanorum Deo odioſas eſſe & breui deſituras, ingenti miraculo oſtenſum fuit.*

100 *Ferdin. Corteſius natus fuit eodem anno & die, quo Mexici pluſquam octuaginta hominum millia immolata fuerunt.*

101 *Indi omnes Occidentales ſummopere idololatriæ dediti erant.*

102 *Indi non Solem tantum, & Stellas, ſed viliſſima quæque, & ſpurciſſima animalia, & dæmonem, ſub variis & horrendis formis ſibi apparentem adorabant.*

103 *Auctores plures citantur, qui agunt de variis idolis Indorum.*

104 *Mexici duo idolorum millia colebantur.*

105 *Sacerdotes Indorum qualiter olim ieiunabant, & ſuis idolis ſacrificabant?*

106 *Dæmon Indos excæcabat, & diuinos honores, & ritus æmulabatur.*

107 *Crocoton dæmon ſe mulieribus in Hiſpaniola miſcebat, & ex eo nati bicornes erant.*

108 *Idololatriæ vanitas hebetudinem ingenij demonſtrat.*

109 *Idololatria ſcelus ſemper Deo valdè infenſum, & multis ſuppliciis punitum fuit, & plurima alia de eius nomine differentiis & effectibus remiſſiuè.*

110 *Idololatriæ ad flagitium obſtupeſcunt cœli, & portæ eius deſolantur.*

111 *Auctores innumeri adducuntur, qui idololatriæ crimen exaggerant.*

112 *Simulacrorum cultus extrema impietas & ſtultitia omnibus maior appellatur.*

113 *Idololatra*

113 *Idololatra omnis hæreticus eſt cenſendus.*

114 *Idololatria crimen ignorantia non excuſatur.*

115 *Idolum vnde dictum?*

116 *Idololatria continet odium Dei, & blaſphemium, & eſt grauior infidelitate.*

117 *Antichriſtus Idola auferet.*

118 *Idololatria ſemel extincta, an iterum ſit ſub finem mundi reditura?*

119 *Idololatria appellatur à Iob iniquitas maxima, & de aliis variis nominibus quibus in eam inuehitur ſacra Pagina.*

120 *Carmina Sibyllæ, & Sedulij Paſchalis in deteſtationem idololatriæ.*

121 *Deus ſemper occaſiones idololatriæ vitare curauit.*

122 *Serpentem æneum à Moyſe in deſerto leuatum, cur contriuerit Ezechias?*

123 *Moyſi cur denegatum in terram Promiſſionis ingredi? & cur eius ſepulchrum occultum eſſe Deus voluerit?*

124 *Terram, & alia elementa cur poſt diluuium Deus minus perfecta reliquerit?*

PERGAMVS verò vlterius, & inſtituti noſtri rationem proſequentes ſedulò diſquiramus, an Indis, de quibus agimus, bellum iuſtius inferri potuerit; quòd non ſolùm Barbari, & infideles ſimpliciter eſſent, vt in ſuperioribus
1 capitibus demonſtrauimus, † ſed eorum Principes impiè, & tyrannicè dominarentur, & vniuerſi vt plurimum Indorum populi feriſſimis, & fœdiſſimis moribus contra naturæ legem multifariam peccarent, humanis carnibus veſcerentur, & quod peius eſt, execrabili idololatriæ cultui mirum in modum dediti, falſis & portentoſis ſimulacris, quæ ſibi adoranda dæmonis ſuaſione confinxerant, crudeliſſimis, & infandis hominum ſacrificiis, & variis aliis ritibus litare, & immolare ſolerent.

2 Et planè has † cauſas, non pias tantum, ſed omnino iuſtas, & legitimas eſſe, vt infideles bello infeſtari, & ſuarum rerum, & prouinciarum dominio, & iuriſdictione priuari poſſint, maximè ſi ad id Summi Pontificis auctoritas interueniat intrepidè affirmauit Innocent. *in capit. quod ſuper, de voto, num* 4. & 9 quem ibidem ſequuntur Hoſtienſ. Petr. de Ancharran. & Abb. Panormitan. idem Ancharran. & Henric. de Boich. *in cap. gaudemus, de diuortiis*, Ioannes Andreas *in reg. peccatum, de regulis iuris libro* 6. Bartol. *in extrauagant. ad reprimendum*, Cardin. Zabarela *in Clement.* 1. *de teſtibus num.* 6. gloſſa *in extrauagant. ſi fructum, ne ſede vacant.* Ancharran. *conſilio* 15. Calderin *conſil.* 2. *ſub. tit. de Iudæis*, Auguſt. de Ancona, & Florentin. *in ſum.* 1. *p. tit.* 12. *c.* 3. §. 1. & 3. *p. tit.* 22. *c.* 5. §. 8. Syluest. *verb. Iudæus, n.* 4. *verb. Infidelitas, quæſt.* 8. & 9. & *verb. Papa quæſt.* 7. *ſum.* Armilla *in eod. verb. Infidelitas, ſumm.* Tabiena *verb. Inquiſitor, num.* 32. & 33. Locatus *in iudicial. Inquiſit. verb. Inuocare à num.* 2. Marquard. *in tractat. de Iuda. & Infidel.* 1. *pars. cap.* 14. Albertin. *in rub. de heretic. quæſt.* 8. Brunus *in eod. tract. cap.* 2. & Zanchinus, & eius additionator Campegius *cap.* 36, Ioan. de Lignano *in tract. de bello cap.* 9. Aluar. Pelagius *de planct. Eccleſ. lib.* 1. *art.* 37. *colum.* 5. Ioan. Maior. *in* 2. *Sentent. diſtinct.* 44. *quæſt.* 3. & *in* 4. *diſtinct.* 15. *quæſt* 20. Gabr. *in* 4. *diſtinct.* 15. *q.* 4. *art.* 1. Caietan. 2. 2. *q. artic.* 8. & 9. Nicol. de Lyra *ſup. Num. cap.* 31. Abulenſ. *ibidem, quæſt.* 6. Turrecremat. *de poteſt. Eccleſ. lib.* 2. *cap.* 114. Holcoth. *in Sapient. lect.* 65. Honcala *in peculiari huius argumenti tract.* Petr. Belluga *in Specul. Princip. rub.* 39. §. *nouiſſimè, num.* 1. Director. Inquiſit. Eimerici. 2. *part. quæſt.* 46. vbi Franc. Peña *in comment.* 71. idem Repertor. *verb. Iudæus, §. item quod Iudæi*, Roias *de hæreticis* 1. *part. num.* 557. & *ſingul.* 211. *num.* 1. Simancas *in Cathol. inſtitution. tit.* 35. *num.* 10. & 11. & *in Enchirid. tit.* 17. *num.* 2. Paramus obiter rem attingens, & ſolum Syluestr. allegans *de orig. Inquiſit. lib.* 3. *quæſt.* 1. *opinio.* 4. *num.* 144. & D. Garcias Maſtrillus *de Magiſtrat. lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 10.

Et in ſpecie & quæſtione † iſtorum Indorum Occidentalium eandem doctrinam expreſsè defendunt, & copiosè illuſtrant Gineſ. Sepulueda *in Apolog. ad Epiſcop. Segouienſ. & in reſponſione ad obiection. Epiſcopi de Chiapa*, ferè per totum, Ioan Maior. *d. quæſt.* 20. Lucas de Penna *in l. vnica, C. vt armor. vſus lib.* 11. *colum.* 4. *verſ. Prima eſt, & verſ. Tertiadecima*, & *col.* 6. *in princip.* Vbi quæſtionem mouens, vtrum Indi, qui in Occidente Regna, & terras non ab Imperatore habere reperti ſunt, eas licitè, an illicitè poſſideant? & iuſtè ob prædicta peccata puniantur? & quid ſupra illos Roman. Pontifex diſcernere poſſit? ſe remittit ad ſententiam Innocentij *in dict. cap.* quod ſuper, & inter alia reſoluit, tyrannidem præſidentium, iuſtam bellandi cauſam præſtare, argum. eorum, quæ habentur 1. Machab. & & apud Policraticum de Curialium nugis *lib.* 5. *cap. vlt.* 3

Doctiſſimus etiam Alphonſus à Caſtro *lib.* 2. *de iuſta hæretic. punitione cap.* 14. *fol.* 127. poſt longam diſputationem concludit, iuſtum eſſe bellum, & Diuini teſtimonij auctoritatibus niti, quod Catholici Hiſpaniarum Reges contra Barbaras gentes & Idololatras, quæ Deum ignorabant, verſus Occidentem & Auſtrum inuentas, ante aliquot annos geſſerunt, & nunc etiam gerunt, ob tollendam idololatriam, & alia crimina contra legem naturæ, dummodò prius blandè moneantur, vt falſorum Deorum cultum relinquant, & ab illis delictis abſtineant.

Idem non minus apertè docet Marquard. *dict. cap.* 14. Vbi abſque aliqua difficultate reſoluit, quòd etſi concederemus, bellum infidelibus indici non poſſe ob ſolam infidelitatem, ſecus tamen eſſet, ſi etiam legem naturæ non ſeruarent, & idola colerent peccando contra legem naturalem, contemnendo verum Deum, & immolando innocentes, & hac ratione Bullam Alex. VI. defendit, & conceſſionem ac debellationem Noui Orbis eius virtute Hiſpaniæ Regibus factam.

Idem tradit, & latiùs proſequitur Petr. Malferit. apud Mandellum *dict. conſil.* 769. *ex num.* 70. *lib.* 4. Vbi refert aliqua ſcelera, quæ ab Indis ferino more, & contra legem, & rationem naturalem perpetrabantur, & concludit, ad ea punienda, & extirpanda, non ſolum potuiſſe; ſed debuiſſe à Romano Pontif. & noſtris piiſſimis Regibus illis bellum indici.

Inſignis etiam noſter Senator Gregor. Lopez *in l.* 2. *tit.* 23. *part.* 2. gloſſa mag *col.* 16. eius gloſſæ, *verſ. Ego vero ſubmittens me*, vſque ad finem, eandem ſententiam contra Victoriam multis argumentis defendit, & ait, communiter eſſe receptam à Doctoribus Canoniſtis & Legiſtis, & placere etiam multis Theologis, neque videri ab

ea

ea recedendum, cùm non habeat contra ſe aliquam ſacræ Paginæ auctoritatem, ex qua conuincatur.

Hoc etiam probant abſque aliqua hæſitatione Alphonſ. Guerrer. *in Specul. Princip. in cap.* 31. & Franc. Vargas *in tractat. de Epiſcop. iuriſdictio. confirm.* 10. non ſolùm excuſantes, verùm eximiè quoque laudantes Reges Catholicos, quod Barbaros Indos, contra tot naturæ præcepta peccantes, & idolorum cultui ita pertinaciter deditos, ad meliorem vitæ, & religionis formam adduxerint.

Extat quoque de eodem articulo optima diſputatio apud Fr. Anton. à Corduba *in quæſtionario, quæſt.* 57. *dub.* 5. *per totum*, vbi vtriuſque partis argumenta recenſet. Quibus ſubſcribens D. Marta *in tractat. de iuriſdict.* 1. *part. cap.* 14. *num.* 28. 29. 30. & 31. mordicus defendit, poſſe Romanum Pontificem iſtorum infidelium Indorum Regna, dominia & iuriſdictiones ab eis auferre, & alieni Principi Chriſtiano concedere, prout Alex. VI. inſulas Occidentales mundi Noui Regibus noſtris conceſſit, ob id, quod illi idololatræ eſſent, & contra naturæ legem peccarent, quæ qui puniunt, Deo ſeruire dicuntur *cap. fin.* 13. *q.* 5.

Et in hac eadem ſententia, licèt ſub quadam diſtinctione, reſidere videtur P. Ioan. Azorius 1. *tom. inſtitut. Moral. lib.* 8. *cap.* 24. quem refert & ſequitur Fr. Thom. à Iesu *de procur. omn. gent. ſalut. lib.* 5. *par.* 1. *dub.* 4. *pag.* 207. Plura item circa eundem articulum congeſſit magis quàm digeſſit Hieron. Zevallos *lib.* 4 *practic. commun. quæſt fin. ex num.* 219. *vſque ad* 324. Vbi licèt de aliis titulis dubitet, hunc tamen vitandorum criminum contra naturam, & idololatriæ extirpandæ, ſufficientiſſimum putat ad Indos, de quibus loquimur, & alios quoſlibet infideles debellandos, ſi licentia & auctoritas Pontif. Maxim. ad id concurrat. Et nouiſſimè P. Mag Fr. Pet. de Lorca *in* 2. 2. *ſect.* 3. *diſput.* 52. *num* 2. *pag.* 968. Vbi cauſas iuſti belli recenſens, inter eas ponit innocentium defenſionem & liberationem, & in noſtris Indis exemplum adducit, ſic inquiens: *Et ex hoc capite potuit eſſe bellum iuſtum contra Indos Barbaros, apud quos frequenter in vſu erant cædes hominum innocentium ad ſacrificia, & ad veſcendum humanis carnibus.* Et ex hiſtoricis idem probat Ioan. Boterus *in relat. vniuerſ.* 4. *par. lib.* 2. *pag.* 59. Anton. Herrera *decad.* 1. *lib.* 2. *cap.* 4. *pag.* 51. Ludouic. Cabrera *in vita Reg. Philip. II. pag.* 420. & Thom. Bozius omnino videndus *in tractat. de Italia ſtatu lib.* 4. *cap. vlt. pag.* 445. vbi citat D. Antonin. & Cardin. Toletum, quorum verba adducimus *infrà cap.* 23. *n.* 60.

Pro qua ſententia tam in facto, quàm in iure fulcienda, & comprobanda à tyrannidis peccato
4 initium capeſſentes primo conſiderare poſſumus, † Principes & Regulos Indorum, de quibus tractamus, in omnibus prouinciis hucuſque detectis & præcipuè in Mexicanis & Peruanis, quæ magis politicæ erant, tyrannos proculdubio fuiſſe, non ſolùm quod ſua imperia metu magis, & crudelitate, quàm iure & legibus, ac ſubditorum conſenſu conſtabilierant, verùm etiam, quia in eorum gubernatione nihil niſi per fraudem, violentiam, & tyrannidem agere ſolebant, vt abunde conſtare poterit ex iis, quæ Gundiſalu. de Ouiedo, Franciſc. Lopez Gomara, Petr. Cieza, Ioſeph. Acoſta, Anton de Herrera & alij huius Noui Orbis hiſtorici paſſim in ſuis commentariis ſcribunt, quos pleniùs commemorauimus *ſuprà lib.* 1. *c.* 5. *num.* 47. & vltra eos Fr. Hieron. Roman. *in Republic. Mundi* 3. *par. lib.* 1. *de Republ. Indiana* Ioan. Boter. *in dict. relat. vniuerſ.* 4. *p. lib.* 2. *ex pag.* 25. ipſe Anton. de Herrera *decad.* 1. *lib.* 7. *c.* 12. & Ioan. Arce ab Otalora *in tract. de Nobilitat.* 1. *part. c.* 2. *num.* 13. *pag.* 11. Vbi recenſent, † ſubditos ab illis 5
non vt homines, ſed vt beſtias tractatos, & ſeruitiis, tributis, angariis, & parangariis oneratos fuiſſe.

Pro diis namque coli, & adorari volentes, omne ius vitæ & necis ſibi in vaſſallos vſurpabant, nec ſolùm de bonis & prædiis, verùm de filiis quoque, & vxoribus ipſorum pro libito diſponebant, tertiam fructuum partem tributorum nomine vindicabant, & pœnis grauiſſimis exigebant: auro, argento, aliiſque metallis fodiendis, pannis fabricandis, theſauris cumulandis, ſine vlla requie, aut intermiſſione compellebant, plurimos pro victimis immolabant, vel maiorum ſuorum templis, & ſacrificiis in perpetuum deuouebant, alios etiam ex aliis leuiſſimis cauſis in magnum numerum occidebant, vel ex natalibus ſedibus in remotas, & incultas prouincias transferebant, & ſæpè, ob vnius culpam, omnes, qui illum vel remotiſſimo ſanguinis gradu contingerent, ſine ſpe veniæ trucidabant.

Ac † prætetea ne vnquam requieſcere poſſent, 6
aut aliquid pro ſua libertate moliri, ſeruilibus ſemper, & laborioſiſſimis operibus mancipabant, veluti montibus excidendis, vallibus complanandis, viis ſternendis, ingentibus lapidibus extrahendis, & congerendis manſionibus, quas Peruani, *Tambos*, monumentis, quæ *Huacas* vocabant, & aliis ædificiis, quamuis parum, aut nihil vtilibus extruendis. Quorum veſtigia † hodie quoque 7
in pluribus locis reperiuntur, eximium ac prolixum laborem & ſudorem ædificantium & vanitatem ſimul, ac crudelitatem iubentium, ſatis oſtendentia, vt præter alios obſeruat Ioſeph. Acoſta *libr.* 6. *hiſtor. Indian. cap.* 14. & Fr. Gregor. Garcia *lib.* 3. *de Ind. orig. c.* 3. §. 1. *pag.* 221. & *lib.* 4. *cap.* 19. §. 8. *pag.* 459. Garcillaſ. Inca *de Incarum orig. lib.* 9. *cap.* 13. Ioan. Boter. *in relatio. pag.* 388. & Maiolus. 1. *tom. colloq. pag.* 379. Prout in † antiquis etiam 8
illis Ægyptiorum Regum Pyramidibus, & Mauſoleis, & in lateribus ab Iſraelitico populo, ſimili ratione, & tyrannide per Pharaonem exactis, egregiè adnotauit Ioſeph. *lib.* 2. *antiquit. c.* 5. Genebr. *lib.* 1. *chronogr.* & ante eos Ariſtot. *lib.* 5. *Polit. cap.* 11. Strabo *lib.* 17. Herodot. & Diodor. Sicul. *lib.* 2. & Plin. *lib.* 36. *cap.* 12

Quæ omnia quàm ſint † Tyrannorum propria, 9
manifeſtè colligitur ex iis, quæ de tyranni Principis indiciis, & diffinione tradit Ariſt. *lib.* 8. *Ethic. cap.* 10. & *lib.* 4. *Polit. cap.* 10. Plutarc. *in lib. de doct. Princip.* D. Gregor. *lib.* 12. *Moral. cap.* 18. D. Thom. *in tract. de regim. Princ.* ferè *per totum*, gloſſ. *verb. Regum in Clem.* 1. *de baptiſm.* Bartol. *in tract. de tyrannide*, Alberic. *in l. decernimus, C. de ſacroſanct. Eccleſ* Roland. à Valle *conſ.* 3. *ex n.* 104. Capicius *deciſ.* 130. *num.* 35. Pet. Gregor. *lib.* 6. *de Rep. cap.* 18. Bodin. *in methodo hiſt. cap* 6. Theatr. vitæ hum. *vol.* 11. *lib.* 1. *pag.* 1613. & plures alij relati à Petr. Andr. Canonherio *in aphor. Hippocrat. polit. pag.* 277. *& ſeqq* &, de iure noſtro Hiſpano † celebris text. & omnino legendus *in l.* 10. 10
tit. 1. *par.* 2. vbi Gregor. Cum contra, ia, † qui 11
iuſtè, rectéque dominatur, magis ſubditorum commodis, quàm propriis ſtudeat, & tunc tantum

ad

ad ſupplicia, ac neces (& id quidem cum dolore)
deſcendat, vbi aliquem puniri publica vtilitas ſua-
det, neque ſæuitiam, vt tyrannus, cordi habeat,
qui ad eam ex voluptate potius, quàm ex cauſa, ac
neceſſitate mouetur, vt grauiter ſcripſit Seneca
lib.1. de Clement. cap.11. Fr. Barthol. à Medina *in
3.2. q. 90. art.2. pag.822.* & copiosè, & eleganter
proſequitur Steph. Iunius *in vindic. contra tyran.
quæſt. 3.* quem refert & tranſcribit Canonherius
vbi ſuprà pag.801. & alia tradit Mag Fr. Ant. Perez
*in Laur. Salmant. certam.5. expoſit. de hom. præfect.
cap.4. num. 36. pag. 282.* Petr. Fernand. Nauar-
rete *in diſc. Polit. cap.2.* & illuſtriſſ. Card. Bellar.
lib.5. de Romano Pontif. cap. vlt. §. Dico ſecundò;
vbi ex his concludit, Reges ignorantes Deum, id
eſt, infideles, tyrannos potius eſſe, quam Reges;
quod explicat in recognitionibus ad illud cap.
quoad modum dominandi, ſiue quoad vſum po-
teſtatis.

12 Porrò † tyrannidem grauiſſimum peccatum
eſſe, & quaſi ſeminarium crudelitatis, omnes ho-
minum iniurias, ſceleráque complecti, præclarè
vltra Auctores *ſuprà* relatos tradit Polybius *lib.2.
hiſtor.* ac proptereà breuem ſemper & execrabi-
13 lem fuiſſe, † & a Deo ipſorum tyrannorum morte,
& Regnorum, quæ tyrannicè inuaſerunt, vel gu-
bernarunt breui amiſſione ac tranſlatione, aliiſque
14 ſupplicus punitam, apertè conſtat † ex illo Sa-
pient. 16. *verſ.*11 *Oportet illis ſine excuſatione qui-
dem ſuperuenire interitum, exercentibus tyranni-
15 dem:* & ex ſimili loco † Iob *verſ.*10. *& ſeqq. Cun-
ctis diebus impius ſuperbit, & numerus annorum
incertus eſt tyrannidis eius. Non ditabitur, neque
perſeuerabit ſubſtantia eius, neque mittet in terram
16 radicem ſuam, &c.* † Eccleſ. 8. *verſic.*9. *Interdum
dominabitur homo homini in malum ſuum.* Vbi
nouiſſimus & diligentiſſ. P. Ioan. Pineda plura con-
geſſit, & alia tradunt Senec. *dict. lib.1. de Clement.
c.12.* D. Aug. *lib.4. de Ciuit. Dei, c.3. & 4.* D. Thom.
de regimine Princip. lib.1. c.10. Policraticus *de Cu-
rial. nugis lib.3. c. vlt.* Petrarcha *de proſp. & aduerſa
fortun. dialog.95.* Petr. Greg. *lib.6. de Republ. c.19.
& lib.11. cap.1. & ſeqq.* Stephan. Iun. *in d. tract.
vindic. cont. tyran.* & Mart. Delr. *in adag. ſacr.
17 tom.1. adag. 718. p. 310.* qui ſic explicat † illud
Iſaïæ *cap. 16. verſic. 4. Finitus eſt puluis, con-
ſummatus eſt miſer, defecit qui conculcabat ter-
ram.*

18 Quibus adſentiens Q. Curtius, † nullam inquit
potentiam ſcelere quæſitam, cuiquam eſſe diutur-
nam. Et Iuuenal. *Satyr.*10.

19 *Ad generum † Cereris ſine cæde & vulnere
pauci
Deſcendunt Reges, & ſicca morte tyranni.*

Et Ælianus *lib.6. de var. hiſt. cap.13. Pulcherrimè
à Diis immortalibus comparatum eſt, vt nullam
tyrannidem vſque ad tertiam generationem propa-
gent: ſed aut confeſtim tyrannos tanquam proce-
ras piceas perdant, & extirpent, aut liberos eorum
viribus denudent, ac ſpolient.* Et Conſtantinus Ma-
naſſes *annal. pag.79. Accidere plerumque ſolet, vt
Imperia non diu maneant apud illos, qui ea rapue-
runt, ſed auolent citò, quaſique aufugiunt, tan-
quam ſi paulatim dominos ipſos incipiant agnoſ-
cere.*

20 Atque hinc factum eſt, † vt prædicti Indorum
tyranni rarò in ſuis Imperiis conſenuerint, vel illa
ad liberos & nepotes tranſtulerint, vt ex eorum
hiſtoriis, & monumentis obſeruant Auctores *ſu-
21 prà* citati. Ipſique † Peruani Indi profitebantur,
ſe iuſto Dei iudicio ab Hiſpanis, ita numero pau-
cis, ſub iugum miſſos, quod tyrannidem & fratri-
cidium Atabalipæ Ingæ eorum medio punire vo-
luerit: quapropter & nunc, & hodie † Hiſpanos 22
Viracochas appellant, eo nomine gentem à cœlo
miſſam ſignificantes, vt præter alios commemorat
Ioſeph Acoſt. *in hiſt. moral. Ind. lib.6. c.22.* Hieron.
Benzo *lib.4. c.21. pag.73. in 4. par. hiſt. Amer.* Ant.
Herrer. *in hiſt. gen. Ind. dec.5. lib.2. cap.12. pag.59.*
Michaël Balboa Cabello *in Miſcel. Auſtr. 3. part.
c.14* Henric. Martinez *in Repert. Mexic. pag.238.*
Ioan. Boter. *in relat. vniuerſ. 4. part. lib.2. pag. 39.*
Garcil. *in hiſt. Incar. lib.5. c.21.* & nouiſſimè Fr. Al-
phonſ. Ramos *in hiſt. Beata Virginis de Copacaua-
na l*[illegible] *cap.3. in fine;* & tetigimus *ſuprà hoc lib.
cap.*[illegible]*num.50.*

Secundò conſidero, † eoſdem Indos vltra vi- 23
tium tyrannidis, aliis multis, fœdiſſimiſque pecca-
tis naturalem legem violare, & ipſum naturæ au-
ctorem Deum Opt. Max. grauiter offendere con-
ſueuiſſe. Nam etſi Epiſcopus Chiapenſis *in tract.
comprob. Imp. Ind. fol. 66. & 67.* illos pro maiori
parte his criminibus aſperſos fuiſſe inficietur; reli-
qui tamen auctores grauiter probant, & exprobrāt
communem eorum ignauiam, ſtoliditatem, ingrati-
tudinem, crudelitatem, nuditatem ebrietatem, poli-
gamiam, promiſcuam libidinem, quam cum matri-
bus, & ſororibus exercebant, & plura alia vitia,
quibus Indi ferè omnes dediti erant; de quibus ali-
qua † tetigimus *ſuprà hoc lib. cap. 7.* & late agunt 24
Ant. de Herrer. *in hiſt. gen. Ind. decad.2. lib.4. cap.3.
pag 115. & decad.3. lib.8. c.10. & decad.4. lib.6.
c.11.* Fr. Hieron. Roman. *d. lib.1. de Repub. Ind. c.2.
cum ſeqq.* Fr. Lud. Legionenſ. *in comment. ſup. Ab-
diam pag.669.* Ioſeph Acoſt. *de proc. Ind. ſalut. in
proœm. & in hiſt. Ind. lib.6. c.18* Fr. Greg. Garcia *de
Ind. orig. lib.3. c.2.3. & 4.* Thom. Boz. *de ſign. Eccl.
Dei, lib.7. c.4.5. & 6. lib.8. c.5. lib.10. c.13. lib.21.
c.3.* Maluenda *de Antichriſt. lib.6. c.22. pag.347.*
Torquem. *in Monarch. lib.2. c.28. pag.250.* Vbi in-
ter alia de pluribus † Motezumæ Mexicani Impe- 25
ratoris vxoribus meminerunt, & quod ſimul 150.
ex ſe grauidas habuit. Quod † mirari non debe- 26
mus cum Ant. Pigaffeta tradat de Rege inſulæ Gi-
lolo, ſexcentos filios ex ſe genuiſſe, eóſque viuentes
omnes ſibi obſequi ſolitos; quin addit, & alium
Regem 600. & 50. ſuo è corpore filios procreaſſe,
eóſque viuentes vidiſſe. Et Mar. Polus *lib.3. cap.6.*
prodit, Ziambæ Indiæ Orientalis Regi fuiſſe filios
325. quod & recolit Simon Maiol. *in dieb. Canic.
tom 1. colloq.4 pag.*101.

Extatque inter Regias ſchedulas 4. *volum,
pag.* 269. ſummarium quoddam, quo † præci- 27
pua Indorum vitia prænotantur, & Chriſtia-
nis Prædicatoribus iniungitur, vt eos ab illis di-
mouere totis viribus pugnent; & idem habe-
tur, & cauetur in inſtructione data Ferdinan-
do Corteſio *anno 1523. eodem volum. pag.* 248.
& in Epiſtola Caroli V. Imper. ad Occidenta-
les, & Meridionales Regulos miſſa *anno* 1543.
pag. 221. Vbi adducitur, quòd in pluribus pro-
uinciis maſculam † quoque venerem publicè 28
& turpiter exercebant; prout etiam teſtantur
multi ex Auctoribus *ſuprà* relatis, præcipuè An-
ton. de Herrera *decad.1. lib.3. c.4. pag.* 88. vbi lo-
quitur de inſula Hiſpaniola, *& decad.4. lib.6. c.1.*
vbi de inſula Coro, *& decad.2. lib.4. c.3. pag.* 115.
vbi de aliis in communi. Garcilaſſus Inca *in ſuis
comment. 1. p. lib.6. c.11.* vbi tradit Incarum tem-
pore apud Peruanos hoc vitium puniri cœpiſſe;

& Thomas Bozius *d. lib.* 7. *cap.* 4. Vbi ait, quòd 29 aſſcruabantur in plurimis inanium Deorum templis, qui præpoſteræ libidinis vſibus nefandiſſimis publicè, & quidem, vt putabatur, religioſo decreto ſ mirent; ſanctúmque & pium reputabatur, tam immane facinus cum iis admiſiſſe.

Et hoc adeò verum erat, vt ex Bodino *lib.* 3. *dæmon. cap.* 15. narret Theatr. vit. hum. *vol.* 17. *lib.* 1. 30 *pag.* 3154. † quòd cùm ab Hiſpanis America ſubigeretur, compertum fuit, pæderaſtiæ imaginem, pædiconis inquam & cinædi, ab inſulanis ſuſpenſam collo, geſtari pro amuleto, turpiſſimo inſtituto. *Etenim circumfluebant*, inquiunt, *gentes illa ſodomia turpiſſima, & deteſtandis ſceleribus, magicisque artibus omni genere, ideóque omnes ferè ſunt ab Hiſpano profligata.*

31 Quod † peccatum quàm deteſtandum & execrabile ſit, ſatis conſtare poterit ex iis, quæ congeſſit Gratian. *in Decreto cauſ.* 23. *q.* 4 *&* 5. *cap. flagitia* 32. *q.* 7 D. Thom. 2. 2. *q.* 154. *art.* 11. *l. cum vir, Cod. ad leg. Iul. de adulter. auth. vt non luxurien. contra nat. cap. Clerici, de exceſſib. Prælat. cap ſi gens Anglorum*, 56. *diſtinct.* Vbi dicitur, quòd iram Dei, peſtilentias, & tempeſtates inducit, *l.* 1. *&* 2. *tit.* 21 *part.* 7. vbi Greg. Lop. *l.* 2. *tit.* 9 *lib.* 4. *fori*; vbi Montaluus *l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 8. *recopil.* vbi Azeued. & plures alij relati ab Ægidio Boſſio *in praxi crimin. tit. de ſtupro deteſtab. in maſculos, pag.* 539. Menoch. *de arbitrar. caſu* 286. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1353. Iul. Clar. & Baiard. *§. Sodomia*: Betmo. Chouarruuo *de publ. concubin. verb. de peccato Sodom. p. g.* 17. Salzedo *in addit. ad praxim Bernard. Diaz, cap.* 86. D. Ioan. Vela *de delict. cap.* 53. Petr. Cened. *in collectan. ad Decret.* 130. *num.* 1. *& ſeq.* Bobadilla *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 10. & Farin. *in praxi criminal. quæſt.* 10. *num.* 414. Vnde 32 antonomaſticè † appellari ſolet peccatum contra naturam, vt præter ſuprà dictos Auctores, obſeruat Fr. Barthol. de Medina *in* 1. 2. *quæſt.* 71. *art.* 2. *pag.* 624.

33 Et extat † notabilis hiſtoria apud Petr. Martyr. *decad.* 3. *cap* 1. Gomar. *in d. hiſtor. gener. l. d. c.* 62. & additionator. Benzonis *lib.* 1. *cap.* 25. *pag.* 109. de Blaſco Nuñez Balboa, qui cum prouinciam Eſcaraguam, ſuperato & cæſo eius Regulo, & alus Indis, occupaſſet, inuenit Reguli fratrem, & alios quoſdam, muliebri veſtitu ornatos: quod valdè admiratus, cùm cauſam ab incolis ſciſcitaretur, reſponderunt, cæſum Regulum, & omnes eius aulicos nefando hoc peccato naturæ aduerſo, infectos; ideóque Reguli fratrem, & omnes eius comites muliebri ornatu amictos incedere, quibus neque arcus, neque ſagittas tractare liceret, vt reliquis viris, ſed in ſeruilibus officiis, in quibus aliàs fœminæ ſolerent eſſe occupatæ, vitam traducere neceſſe eſſe. Quam relationem Balboa ferè attonitus audiens, & ægrè dolens, adeò deteſtabile ſcelus ad iſtos Barbaros penetraſſe, corripi ſtatim omnes illos Sodomitas iuſſit, numero ferè quadraginta, & canibus, quos circumducebat, lacerandos obiecit. Pagi incolæ conſpecta caſtigatione à Balboa facta, comprehenderunt etiam quotquot huic crimini obnoxios cognouerant, & illorum conſpuentes faciem ad Balboam adducunt, ipſum orantes, vt prouinciam ea peſte liberaret. Atque inter reliquos, ſenex quidam, ſublatis ad cœlum manibus, & oculis, & conuerſo ad Solem vultu, inquit, meritò aduerſus illos iratum eſſe, ob nefandū hoc ſcelus; cuius rei cauſa, tam horrenda tonitrua, tam frequentia fulgura, & fulmina in eam prouinciam iacere, tàm crebras aquarum illuuies ex montibus cadere, quæ ipſorum agros eluerent, & Maizum corrumperent, vnde fames per vniuerſam regionem ſubſequeretur: Nunc autem his monſtris ſublatis, ſperandum eſſe, Solem iram mitigaturum, & ſe fruges ſine noxa aliqua collecturos, omnéſque Chriſtianos, tanquam è cœlo delapſos, venerari cœperunt.

Tertiò perpendo, † quòd iidem Indi antropophagi vt plurimùm erant, hoc eſt, humanis carnibus veſci ſolebant, & ad hoc hoſtes, & captiuos quærebant, & trucidabant, vt referunt auctores, & ſchedulæ ſuprà citatæ, & vltra eos Petr. Malferit. *dict. co ſ.* 769. *num.* 72. *&* 76. Abraham. Ortel. *in Theſaur. Geograph. verb. Antropophagi*: & Sebaſtian. Couar. *in Theſaur. ling. Hiſpan. ier. eodem verb.* vbi dicunt, eos hodie paſſim reperiri in Nouo Orbe. Petr. Bemb. *lib.* 6 *hiſtor.* vbi † de Cambalibus & Caribibus agit: Chriſtophorus Columbus *in relat. ſuarum nauigat. cap.* 92. *pag.* 6 *& cap.* 111. *pag.* 118. quem refert Simon Maiolus *in dieb. can. Canicul. tom.* 2. *colloq.* 1. *pag.* ... vbi de ciſdem Cambalibus ita ſunt, aliquando longa metati itinera ſupra mille milliaria, vt carnibus veſcantur humanis. Albericus Veſputius *in relat. ſuarum nauigat. cap.* 117. *pag.* 125. Vbi ait, ſe vidiſſe in inſulis Barlouenti † quendam Indum Cambalem, qui pro gloria non mediocri iactabat, ſe eſitaſſe ſupra trecentum viros, & vrbem, vbi in conſignatione † humanas carnes, eaſdémque ſalitas, penſiles habebant, vti nos carnes aptinas ſole, vel fumo ſiccatas, appenditnus in columnæ trabibus, & imprimis inſitia, & id genus alia. Imò mirabantur plurimum, quod nos non veſceremur hoſtibus, quorum carnes aiebant, appetentiam cibi facere, & miri ſaporis eſſe.

34

35

36

37

Idem tradit Americus Veſpuc. *de Indis Hiſpanolæ in ſua nauigatione* 1. *pag.* 161. *& nauigat.* 2. *pag.* 170. *& nauigat.* 3. *pag.* 178 dicens, † quod 38 alius carnibus præter quam humanis raro veſcebantur, & quòd in his vorandis ſic erant inhumani, & immanſueti, vt omnem feralem ac beſtialem modum ſuperarent. Omnes enim (inquit) hoſtes ſuos, quos aut perimunt, aut captos detinent, tam viros, quàm fœminas indiſtinctè cum ea feritate deglutiunt, vt nihil ferum, nihilue bruum magis dici, vel inſpici queat. Indos quoque Nouæ † Hiſpaniæ, quamuis magis politicos, in 39 hoc idem vitium antropophagiæ delapſos, & quando id originem habuerit, latè recenſet Fr. Ioan. Torquemada *in Monarch. Ind. tom.* 2. *lib.* 14. *cap.* 26. Et quando, & quomodo Motezuma illorum Imperator his cibis vteretur, tradit idem auctor 1. *tom. lib.* 2. *cap.* 18. *pag.* 249. Et de ſimili Braſilienſium feritate: Herrera *decad.* 4. *lib* 8. *cap.* 13. *pag.* 218 Et de Peruanis Petrus Cieza 1. *part. cap.* 26. & latè Garcilaſſus Inca *in ſuis commentariis* 1. *part. lib.* 1. *cap.* 1. licèt poſt Incarum Imperium hoc deſiiſſe tradat *lib.* 2. 7.

Et quod peius eſt, non ſolùm in hoſtes, & captiuos ſæuire ſolebant, vt eorum carnibus veſcerentur, verùm & ſenes † quoque parentes, & propinquos interficere, & edere conſueuerunt, tanquam inter ſenes, & mortuos nullum eſſet diſcrimen, vt refert Ludouicus Gomezius *in reg. Cancellar. de infirm. reſign. quæſt.* 7. *col.* 3. & ægrotantes, & moribundos in ſyluas deducere, ibique ſolos relinquere, aqua, & cibo ad pauculos dies 40

erga

erga illos appoſito, vt recolit Americus Veſpu-
cius *in d. ſua nauigat.* 1. *pag.* 160. Et de Bactria-
nis, & aliis Indis Orientalibus tradidit Cicero
lib. 1. *Tuſculan. quæſtion.* Valer. *lib.* 2. *cap.* 1. Alex.
ab Alexand. *lib.* 3. *Gen. cap.* 2. Cœl. Rhodig. *lib.* 18.
antiq. lect. c. 28. & Theatr. vit. human. *vol.* 19. *lib.* 2.
pag. 3606.

Quinimò (quod adhuc magis mirandum vide-
41 tur) adeò huic nefario vitio dediti erant, † vt ſæ-
pè pater filios epularetur, & viciſſim nati paren-
tem, prout ſors tuliſſet, aut euentus, vt narrat Al-
bertus Veſpucius *vbi ſuprà, pag.* 125. & Petrus
Martyr, Ferdinand. Lupercius, & alij relati à
Bozio *d. lib.* 7. *c.* 4. 5. *&* 6. *in fine, & lib.* 10. *cap.* 15.
& lib. 21. *cap.* 5. *poſt medium*; & Garcilaſſus *dict.*
cap. 11. Vbi his Indorum nationibus commune
eſſe dicunt, vt ſeſe mutuò homines ederent, & vt
42 multas † concubinas haberent, ex quibus pluri-
mos filios ſuſcipiebant, & huic vni rei operam da-
bant, vt ij pinguibus alimentis infarcirentur, &
adipe repleti, ad ætatem paulò adultiorem perue-
nirent quam ſimul atque attigiſſent, in fruſta eos
diſcerpebant, & aſſos, vel coctos (quod vel cogi-
tatu horrendum videtur) proprios natos ſumma
cum voluptate ipſimet genitores crudeliſſimè co-
medebant.

43 Quod † antropophagiæ vitium Plin. *lib.* 7. *na-*
tur. histor. cap. 2. meritò incredibile, & monſtri
inſtar videri ait; & portentoſum, ac immane vo-
cat Clemens Alexand. *lib.* 2. *Pædag. cap.* 1. *& lib.* 3.
cap. 3. *& lib.* 7. *Strom. cap.* 3. Vbi eius additionator
44 Gentianus Heruetus † Pythagoricum illud dogma
proſequitur, quo non ſolùm ab humanis, verùm
ab aliorum etiam animalium carnibus abſtinere
45 docebat, quia carnibus † veſci, magis eſſe fera-
rum, quam hominum reputabat, ex ratione, quam
in eius vita tradit Laërtius & Eraſm. *in adag. Ami-*
clas ſilentium perdidit. Et eodem reſpiciens Iuue-
nal *ſatyr. vlt.* vtrumque his elegantibus carmini-
bus comprehendit:

Aſpicimus populos, quorum non ſufficit ira
Occidiſſe aliquem, ſed pectora, brachia, vultum
Crediderant genus eſſe cibi, quid diceret ergo,
Vel quò non fugeret, ſi nunc hæc monſtra vi-
deret
Pythagoras? cunctis animalibus abſtinuit, qui
Tanquam homine, & ventri indulſit non omne
legumen.

46 Neque † abeſt Ouid. qui *lib.* 15. *Metamorph* de
eodem Pythagoræ præcepto loquens, ſic canit:

Heu quantum ſcelus eſt in viſcere viſcera condi,
Congeſtóque auidum pingueſcere corpore cor-
pus,
Alteriuſque animantem animantis viuere le-
tho:
Ergo ne pietas ſit victa cupidine ventris,
Parcite vaticinor cognatas cæde nefanda
Exturbare animas, nec ſanguine ſanguis alatur.

47 Paulus † etiam Oroſius humanæ carnis eſum in-
fames eſcas appellat; ſic enim accipiendum eſt il-
lud, quod *lib.* 5. *c.* 23. de Calaguris obſidione ſcri-
ptum reliquit: *Vxamam Pompeius euertit, Cala-*
gurim Afranius iugi obſidione confectam, atque ad
infames eſcas miſeranda inopia coactam, vltima
cæde incendióque deleuit.

Et Strabo *lib.* 4. *Geograph. pag.* 139 Barbarum &
48 † Scythicum eſſe refert, carnibus humanis veſci,
49 licèt id inquit, vſurpaſſe, † obſidionum neceſſita-
tibus vrgentibus, Galli etiam, Hiſpani, aliique
complures ferantur. De quibus plura exempla
commemorat Theatr. vitæ humanæ *vol.* 14. *lib.* 3.
pag. 1939. & eſt valde memorabile illud, quod ha-
betur *lib.* 4. *Reg. c.* 6. quamuis Valer. Maximo *lib.* 7.
c. 6. etiam † cuiuſlibet neceſſitatis fato, hoc tam 50
infandum crimen excuſare non audeat. Sic enim
de Numantinis ſcribit: *Numantini à Scipione*
vallo, & aggere circundati, cùm omnia, quæ famem
eorum trahere poterant, conſumpſiſſent, ad vlti-
mum humanorum corporum dapibus vſi ſunt; qua-
propter capta iam vrbe, complures inuenti ſunt,
artus & membra trucidatorum corporum ſinu ſuo
geſtantes, nulla eſt in his neceſſitatis excuſatio: nam
quibus mori licuit, ſic viuere neceſſe non fuit.

Et hac de cauſa narrat Ant. de Herrer. *in d. hiſt.*
gen. Ind. decad. 1. *lib.* 6. *c.* 10. *& decad.* 2. *lib.* 1. *c.* 8. *&*
lib. 9. .8. primis † temporibus detectionis hu- 51
ius Noui Orbis, hanc feritatem humanorum ci-
borum vrgentiſſimam inter alias rationes reputa-
tam fuiſſe, vt Indi eis veſcentes debellari, & in
ſeruitutem redigi poſſent.

Piiſſimámque † & Indis alioqui mirum in mo- 52
dum fauentem Elizabetham Reginam Catholi-
cam, vbi audiebat, aliquos eorum hominiuoros
eſſe, ſic excandeſcere ſolitam, vt ad internecionem
vſque deleri iuberet.

De inſigni quoque illo Duce † Ferdinand. 53
Corteſio narrat idem Herrer. *decad.* 3. *lib.* 3. *cap.* 8.
pag. 282. quòd cum Mexici exiſteris, indigenam
quendam videret, alterius occiſi crura manden-
tem, ita rei feritate, & illius abominandi vitij ex-
tirpandi deſiderio commotum, vt Indum ſtatim
abduci, & viuum cremari iuſſerit. Et *decad.* 2. *lib.* 6.
cap. 14. refert quantum cum Tlaſcaltecis pugna-
uerit, vt eos ab humanarum carnium eſu diuerte-
ret. Et *dec* 3. *lib.* 3. *c. vlt. pag* 137. ſcribit, eundem
Corteſium Panucenſes, & Chilanos Nouæ Hi-
ſpaniæ funditus ſubuertiſſe, quòd huic vitio nimis
dediti eſſent.

Quartò facit, quod præter ſupradictam ferita-
tem & crudelitatem, alias, & quidem longè gra-
uiores, vſitabant, † occaſione ſacrificiorum, quæ 54
dæmonia aſtu cæcati, variis modis in variis pro-
uinciis peragebant, innumera innocentium homi-
num corpora, non ſolùm hoſtium, aut extraneo-
rum, verùm propinquorum atque etiam filiorum,
nefariis & cruentis ritibus ſuis idolis immolantes. De
quibus † vltra ea, quæ habentur in dicto Summa- 55
rio pro extirpandis vitiis Indorum, & in inſtru-
ctione Corteſij, & epiſtola Caroli V. quorum
mentionem fecimus *ſuprà hoc cap. num.* 27. ſigilla-
tim tractant Petr. Martyr omninò videndos *in de-*
cadibus Noui Orbis pag. 58 Fr Hieron. Roman. *d.*
lib. 1. *de Republ Ind. cap.* 11. *& ſeqq.* Marquard. *in*
d. tract. de Iud & infidel. 1. *part. cap.* 14 *fol.* 57. Petr.
Malferit. apud Mandel. *dict. conſ.* 709. *ex num.* 76.
Acoſta *in hiſt. Moral. Ind. lib.* 5. *cap.* 19. vbi de Pe-
ruanis, *& cap.* 20. *&* 21. vbi de Mexicanis: Ioan.
Boterus *in d. relat. vniuer.* 4. *part. lib.* 1. *pag.* 22. *&*
lib. 2 *pag.* 28. Fr. Auguſt. Dauila *in hiſtor. Mexic.*
Ordin. Prædicat. lib. 1. *cap.* 24. *&* 25. Fr. Ludouic.
Granatenſ. *in Symbol. Fidei* 4. *part. cap.* 10. §. 1.
pag. 461. Ioan. Magin. Patauin. *in tab. Geograph.* 2.
part. tab. 22. Anton Poſſeuinus *in Biblioth.* 1. *tom.*
pag. 431. Vbi agit de variis ſacrificiis Iaponiorum,
& vnde originem habuerint: Fr. Alphonſ. Ferdin.
in hiſtor Eccleſiaſt. noſt. temp. lib 1. *per totum*, vbi
cap. 1. *&* 2. agit ſpecialiter de ſacrificiis Indorum
Inſulæ S. Dominici, & *ex cap.* 9. *ad* 36. *de Mexi-*
canis, *cap.* 42. *&* 43. de Guathemalenſibus,
cap. 46. 47. *&* 48. de nouo Regno Granatæ, *cap.* 50.

& 51. de Peruanis, & cap. 55. ex pag. 188. de Chilenſibus: Fr. Ioan. à Torquemada *in d. Monarch. Ind. lib. 6. cap. 31. & lib. 7. per tot.* præcipuè *cap. 17.* vbi agit de Noua Hiſpania, Garcilaſſus Inca *lib. 1. comment. cap. 9. & ſeqq. & lib. 2. per totum*, vbi de ſacrificiis Peruanorum: Anton. de Herrera *decad. 2. lib. 6. cap. 15.* vbi de Tlaſcaltecis, *& lib. 7. cap. 12. & 18. & decad. 3. lib. 1. cap. 15. 16. 17. 20. & lib. 2. cap. 31. & ſequentib.* vbi de Mexicanis, *& lib. 7. cap. 9. pag. 285.* vbi de ſacrificiis multarum virginum, & *decad. 4. lib. 10. cap. 3 & 4.* vbi de Iucatanis, *decad. 5. lib. 1. per totum*, vbi de Peruanis, Laurent. Surius *in comment. anno Domini* 1558. Simon Maiol. *in dieb. Canic. tom. 2. colloq. 1 pag. 79.* 56 *& tom. 1. colloq. 23.* Vbi inter alia tradunt, † mille plerumque homines vno die in ciuitate Mexicana dæmonibus immolari ſolitos, & aliquando quinque mille, diémque extitiſſe, in quo diuerſis locis pluſquam viginti hominum millia immolata fuerunt.

Et communiter in ſola Mexicana vrbe quot annis ſeptuaginta millia hominum ſæuiſſimum in modum immolari, ſcriptis ſuis mandauit Thomas Bozius *dict. lib. 7. de ſign. Eccleſ. cap. 4. in fine, & lib. 12. cap. 21. in fine*, vbi alia miranda de eiſdem mactationibus tradit; & Pat. Ribadeneira *lib. 2. de Princip. Chriſt. cap. 35* & Pat. Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib. 2. cap. 30. pag. 333.* Lilius quoque Giraldus *in hiſtor. Deor. ſyntagm. 17. pag. 529.* & Ludouic. Viues *in annot. ad D. Auguſt. lib. 7. de Ciuit. Dei, cap. 19. pag. 362.* ſe legiſſe tradunt, paucis ante annis ab Hiſpanis nautis Orbem luſtrantibus inſulam repertam, quam ipſi à Carolo Caroli- 57 nam dixere, † in qua frequentes viſebantur ſtatuæ æneæ ſuorum numinum, quæ intrinſecùs cauæ, manibus iunctis, panſiſque fuerant, in quibus infantes & puerulos, quos diis illis ſuis immolabant, includere ſolebant, & crudeliſſimè incendebant in caueis ſtatuarum, & ſimulacrorum igne accenſo, & ære calorem concipiente. Ioſeph etiam Acoſta idem omnibus ferè noſtris Indis commune fuiſſe repetit *lib. 2. de procur. Ind. ſalut. cap. 3. in fi-* 58 *ne*, ſic inquiens †: *Manifeſtum verò eſt inter iſtos innumerabiles innocentium cædes perpetrari, cùm & obuios quoſque capiunt, & trucidant, & in ſuos quoque inhumaniter ſæuiunt, pueros, fœminas, & miſerabile genus neci dantes, adeò vt cruore humano, macelli cuiuſdam inſtar, per multa loca redundare comperta ſint. Quorum teſtis locuples eſſe poteſt Mexicana Prouincia.*

Et licèt Garcilaſſus Inca *lib. 2. cap. 7.* ex rela- 59 tione Patris Valera † affirmet, Indos Peruanos poſt Incarum Imperium his hominum ſacrificiis vſos non fuiſſe: contrarium tamen veriùs eſt, vt ex prædictis Scriptoribus conſtat, & præcipuè ea exercebant, vbi Rex inaugurandus erat, vel vbi ſepeliendus; quo tempore plus mille infantes maſculi, & fœminæ à quadriennio vſque ad decen- 60 nium deuouebantur; & † prætereà vxores & famulos, adhuc viuentes, cum viris, aut dominis vita functis, in idem ſepulchrum intrare cogebant, vt teſtantur relationes Noui Orbis *cap. 76. pag. 72. & cap. 159. pag. 151.* Ioan. Boëm. *de moribus omn. gent. pag. 110. 117. & 208.* Acoſta *d. lib. 5. hiſt. Ind. c. 19.* Ioan. de Betanzos *in hiſt. Incarum*: Gomara *1. p. hiſt. Ind. fol. 41.* Fr. Greg. Garcia *de Ind. orig. lib. 3. cap. 3. § 4.* & Fr. Hieron. Rom. *d. l. 1. de Rep. Ind. c. 7. & 9.* vbi etiam apud Mechoacanos hoc magno cum exceſſu vſitatum fuiſſe commemorat.

Et adeò in omnibus ferè Indiarum regionibus, præcipuè Peruanis, mos idem increbuit, vt etiam poſt Chriſti Fidem diſſeminatam, vix Indi ab hac ſuperſtitione deſiſterent; † vnde emanauit Regia 61 ſchedula Philippi II. quæ id in poſterum fieri ſub grauiſſimis pœnis interdicit, & habetur *in vol. 4. pag. 355.* data Tauri die 18 Ianua. an. 1552. in hæc verba: *El Principe, Preſidente i Oidores de la Audiencia Real de las Prouincias del Perù, à Nos ſe ha hecho relacion, que los Caziques de eſſa tierra han tenido por coſtumbre al tiempo que mueren, mandar matar Indios, è Indias para enterrar con ellos è ya que ellos no lo mandan, ſe haze. Y como quiera que no es de creer, que coſa ſemejante ſe haga al preſente en eſſa tierra, y que ſi ſe huieſſe hecho, ò hizieſſe deſpues que voſotros eſtais en ella, lo auriades mandado caſtigar, y remediar como conuinieſſe. Por ſer el negocio de la calidad que es, he acordado de mandar dar eſta mi cedula para vos: por la qual vos mando, que eſteis mui aduertidos de no conſentir, ni dar lugar que en ninguna manera, ni por ninguna via ſe haga lo ſuſodicho: i ſi por caſo alguno lo hiziere, lo hagais caſtigar con todo rigor como conuenga. Fecha en Toro à diez i ocho dias del mes de Enero de mil i quinientos i cincuenta i dos años.* YO EL PRINCIPE. *Por mandado de ſu Alteza Franciſco de Ledeſma.*

Hæc autem † talis ac tanta tot ſacrificiorum 62 humanorum ſeritas, & barbaries ſatis conſtat, quàm ſit contraria præceptis legis naturalis, quæ homines ab hominibus iuuari, filios à parentibus procreari, atque educari, non autem trucidari deſiderant: & quod nobis nolumus, aliis fieri prohibent, *l. 1. § ius naturale, & §. iuris præcepta, §. vt vim, ff. de inſt. & iure, cap. 1. & cap. ius naturale*, cùm aliis, *1. diſtinct.* Atque ita † eiuſmodi ſacrifi- 63 cia, non ſolùm nobis, qui piam, & Chriſtianam religionem Dei beneficio colimus, verùm ipſis quoque Ethnicis, & infidelibus execrabilia, & abominabilia ſunt, vt tradit Petr. Malferit. *dict. conſ. 769. n. 76.* & Sim. Maiol. *in dieb. Canic. tom. 2. colloq. 1. ex pag. 79.*

Indéque Cn. Cornel. Lentulo, & Pub. Licin. Craſſo Conſ. † S.C. cautum fuit, ne nouam indu- 64 cere religionem, nevè hominem immolare, aut humano ſanguine litare liceret. Quod laudans Plin. *lib. 30. cap. 1. Non ſatis*, inquit, *æſtimari poteſt, quantum Romanis debetur, qui ſuſtulere monſtra, in quibus hominem occidere religioſiſſimum, mandi verò, etiam ſaluberrimum*; & Cicer. *in oratione pro Fonteio*, quem refert Thom. Bozius *lib. 7. de ſign. Eccleſ. cap. 4.* immanem ac barbaram hanc conſuetudinem immolandorum hominum vocat, & alia adducit Alex. ab Alex. *lib. 6 Genial. cap. 26* vbi Tiraq. *in addit.* plura congeſſit, & Pat. Pradus *in Ezechiel. c. 20. verſ. 26.* Lilius Girald. *d. ſyntag. 17. in fin.* Martin. Delr. *in Troad. Senecæ verſ. 297.* Seruius, Cerda, & Pontanus in illud Virgilij *3. Georg.*

—— Quis aut Euryſthea durum,
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras.

Vbi † Buſiridem & eius aras eximiè reprehendit, 65 quòd iſte crudeliſſimus Ægypti tyrannus, hoſpites omnes Ioui immolabat, quouſque ab Hercule vnà cum Amphidamante filio, & reliquis aræ miniſtris interfectus fuit. Vt præter alios refert Agel. 66 *lib. 2. noct. Attic. cap. 6.* vbi, † adiectiuum, *Illaudati*, finem, & extremitatem malitiæ denotare inquit. Statius quoque Papin. *lib. 12. Thebaid.* ob idem ſcelus, eundem Buſiridem trucibus monſtris dignum vocat.

Non

Non trucibus monſtris Buſirim infandumque de-
diſti
Corcyona.
67 Et Claudian. *lib.* 1. *in* † *Entrop.* Inuentorem
adcò infandi ſacrificij meritas luiſſe pœnas, ſic
eleganter ſcribit.
Quam bene diſpoſitum terris, vt dignus iniqui
Fructus conſilij primis auctoribus inſtet.
Sic multos ſluuio vates arente per annos
Hoſpite qui caſo monuit placare Tonantem.
Inuentas primum Buſiridis imbuit aras,
Et cecidit ſaui, quod dixerat, hoſtia ſacri.
68 Quod locum fecit † Addagio, *Buſiridis ara,*
de quo Ald. Manut. *in adagiis* & Martin. Delrius
in adag. ſacris, tom. 1. *adag.* 861. *pag.* 464. *& tom.*
2. *adag.* 30. *pag.* 36. & latè P. Serarius *ſuper*
69 *Eſther capit.* 7. *verſ.* 10. Atque huc etiam reſpicit
† elegans illa querela Imilcis, vxoris Annibalis,
quæ cùm Aſpar, eius filius, eſſet mactandus, ſic
dolens ait apud Silium Italic. in calce quarti li-
bri Punicor.
Qua porro hac pietas delubra aſpergere tabo?
Heu prima ſcelerum cauſa mortalibus agris
Naturam neſcire Deum: iuſta ita precari
Toure pio, cadiſque feros à vertite ritus.
Mite & cognatum eſt homini Deus, hactenus
oro,
Sit ſatis ante aras caſos vidiſſe iuuencos,
Aut ſi velle nefas ſuperos, fixumque, ſedetque
Meme, qua genui, veſtris abſumite votis
70 *Cur ſpoliare iuuat Lybicas hac indole terras?*
Et † Quintil. in Fanatico eadem hominum
ſacrificia non minus grauiter dolens quàm re-
prehendens: *Iſtud*, inquit, *ſi Deus cogit, iratus*
eſt. Etiam ne hac ſacrificia ſunt? Nonne ſatius eſt
pecudum more viuere, quam Deos tam impios, tam
profanos, tam ſanguinarios colere? Nimirum, quia
71 vt præclarè tradit Clem. Alex. *l.* 3. *Strom. c.* 3. *in*
fin. oportet, Deo † offerre ſacrificia non ſum-
ptuoſa, nec ſplendida, ſed quæ ſint pia, & ei
accepta, & ſuffitum illum in lege compoſitum,
qui conſtat ex multis linguis, & vocibus in
oratione, vel potius, qui ex diuerſis gentibus, &
ſexibus per donum teſtamentorum conſtituitur
in vnitatem fidei, & in laudibus congregatur,
mente quidem purà, iuſtà autem, & rectà vitæ
inſtitutione, ex ſanctis operibus, & iuſtà ora-
tione. Nam quis tam ſtultus, vt ait Lepor Poe-
ticus, & tam ignaui eſt animi:
Tam credulus eſt vir quiſquam, vt ſperet
Deos,
Qua non habent carnem oſſibus, toſta, & bile,
Qua eſurientes neque ipſi ederent canes,
Lætarier, munus ſibique hoc poſcere.
72 Quod præſentiens † Cato, ſiue quiſquis ille
eſt, qui vulgata Diſticha, certè Catone digna,
compoſuit, de quibus, & eorum Auctore plu-
ra tradit Martin. Delr. *in præfat. ad comment. ſup.*
Thren. Ierem. & Tiraquel. *de nobilit. c.* 31. *num.* 386.
pag. 302. non ſolum hominum, verum, & pe-
cudum victimas Deo infenſas eſſe; his verbis
oſtendit:
Thure Deum placa, vitulum ſine creſcat ara-
tro,
Ne credas placare Deum, dum cade litatur.
73 Et grauiter † Arnobius *l.* 7. *contra Gent.* dum
ait: *Poſtremè, quod gaudium eſt innoxiorum ani-*
mantium mactatione lætari, miſerabiles ſæpè exau-
diri gemitus, riuos ſanguinis fluere, & ſemiſerinos
homines, quinimo feri, quot infelix neceſſitas, &

Tom. I.

malus vſus docuit, cibos ex his capere. Miſeratio-
ne interdum commouemur illorum, arguimuſque nos
ipſi, penituſque reuiſa atque inſpecta damnamus,
quòd humanitatis iure depoſito, naturalis initij con-
ſortia reperimus.
Augebaturque † prædicta iſtorum Iudorum 74
feritas, & impietas ex eo, quòd ingentem etiam,
vt diximus virginum, & infantium filiorum
numerum immolare ſolerent, quod ſcelus, etſi
ab Hebræis quoque, & aliis nationibus aliquan-
do vſitatum fuerit, vt colligitur *ex* 4. *Reg.* 3.
& 17. *& Sapient. c.* 14. Semper † tamen Deo in- 75
feſtum, & hominibus nefarium reputatum fuit:
& de eo queritur Dauid *Pſalm.* 105. *verſ.* 37. *&*
ſequent. dum ait: *Et immolauerunt filios ſuos, & fi-*
lias ſuas damoniis: & effuderunt ſanguinem inno-
centem: ſanguinem filiorum ſuorum, & filiarum
ſuarum, quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaan,
Ierem. *c.* 19. vbi cum multa mala habitatoribus
Ieruſalem comminatus fuiſſet, hoc ſcelus inter
alia, vt grauiſſimum, memorat: *Et repleuerunt*
locum iſtum ſanguine innocentum, & ædificauerunt
excelſa Baalim, ad comburendos filios ſuos igni in
holocauſtum Baalim, quæ non præcepi, nec locutus 76
ſum, nec aſcenderunt in cor meum. † *Sapient.* 12.
verſ. 5. *&* 6. vbi refertur ſupplicium, quod Deus
Chananæis pro huiuſmodi criminibus irroga-
uit: *Et filiorum ſuorum* (inquit) *necatores, ſine*
miſericordia, & comeſtores viſcerum hominum, &
deuoratores ſanguinis à medio ſacramento tuo, &
auctores parentes animarum in auxiliatarum per-
dere voluiſti per manus parentum noſtrorum. Qui-
bus in locis plura de hoc ſacrificij genere, & de
illius forma, & ratione tradunt Expoſitores, præ-
cipuè Genebrad. Ianſen. Bellarmin. & Ioann. Lo-
rinus, idem Lorin. *ſup. Act. Apoſt. c.* 7. *verſ.* 43. 77
Inauxiliatæ † verò vocantur animæ, id eſt,
corpora filiorum, qui à parentibus immolaban-
tur, & comedebantur, quòd omni ope, & auxi-
lio deſtituerentur: cum nec cæſi, ſe defendere
poſſent, nec parentes, qui ipſi cæſores, & comeſ-
ſores erant, tueri eos vellent, multò beſtiis peio- 78
res; quæ non † modò ſuos occidere fœtus non
ſuſtinent, verùm etiam pro illis, dum pugnant,
ſæpè morti ſe offerunt, vt latiùs dixi *in tr. de crim.*
parric. l. 2. *c.* 10. & inde Cantacuzenus loco illius
verbi *Auctor.* reponit, *Solutos*, quippè qui inquit
vincula naturæ perruperit, vt genitores deſiiſ-
ſe viderentur eorum, quorum erant interfecto- 79
res.
Prætexebant † autem Hebræi Abraham, & 80
Iephte exemplum *Geneſ.* 22. *& Iudic.* 11. 31. &
ſequentibus quorum prior † aggreſſus eſt ſacri-
ficare filium, & perfeciſſet, niſi Deus, qui præce-
perat, progreſſum inhibuiſſet. Poſterior deuo-
tam filiam re ipſa immolauit. Quod tamen,
quàm parum eis prodeſſet, ſatis apparet; nam
Abraham, Auctore Deo, id tentauit, qui tamen 81
perfici noluit, contentus præparatione mentis ad
obediendum; Iephte † verò factum nonnulli,
vel non excuſant, vel animum duntaxat, &
ignorantiam admittunt, vt aduertit Lorin. ſupra
d. c. 12. *Sapient. pag.* 424. Ioan. Azorius 1. *part. in-*
ſtit. Moral. lib. 11. *cap.* 14. *queſt.* 2. & Doctor. Ribe- 82
ra *in epiſt. ad Hebr. c.* 11. *n.* 89.
Gentiles quoque, etſi idem ſacrificium in † Sa-
turni memoriam frequentarent, quem infan-
tes filios ſuos deuoraſſe, fabulæ, narrant: & apud
eos etiam celebretur Iphigeniæ filiæ Agamem-
nonis, mactatio, & filiarum Erichthæi Attici, filij

T 3 Creontis

Creontis, grauiſſimis tamen pœnis, & edictis
(vt diximus) ne id fieret, cautum eſt: vt præ-
ter Plin. & alios ſupra relatos oſtendit Plutarch.
83 in Apophteg. dum † ſcribit, Gelonem tyran-
num Siciliæ, cùm Carthaginenſes viciſſet, eis iuſ-
ſiſſe, ne homines immolarent, alioqui ſe illis
bellum facturum. Et Quint. Curtius *l.* 4. dum ait:
Sacrum, quod quidem Diis minimè cordi eſſe cre-
diderim, multis ſæculis intermiſſum, repetendi Au-
ctores quidam erant, vt ingenuus puer Saturno im-
84 *molaretur. Quod † ſacrilegium verius, quàm ſa-*
crum, &c. & tradit alia D. Auguſtin. *ſupra Iud.*
quæſt. 49.

Et inde legimus, quòd cùm in Africa Satur-
no infantes palam à parentibus immolarentur,
blanditiis, & oſculo comprimente vagitum, ne
85 flebilis hoſtia offerretur, † Tiberius, cùm ibi
Proconſulem ageret, hoc grauiter vindicauit,
eoſdem Sacerdotes in iiſdem arboribus templi
ſui, obumbratricibus ſcelerum, votiuis crucibus
exponens, vt ſcribit Tertul. *in Apolog. c.* 3. Qui
86 † tamen dolebat, ſuo tempore in occulto hoc ſa-
crum facinus perſeuerare, prout refert etiam
Lactan. Firmian. *l.* 1. *Diuin. inſt. c.* 25.

Et ad huius cruenti, & infandi ſacrificij pra-
uam conſuetudinem puniendam, & penitus ex-
tirpandam, reſpicere putat (& meo iudicio re-
ctè) Iacob. Ræuard. *l.* 2. *coniectancorum c.* 1. quod
ab Imperatoribus Valente, Valentiniano, &
87 Gratiano ad Probum reſcriptum eſt *in † l. ſi quis*
penul. C. ad leg. Cornel. de ſicariis, dum inquiunt,
Si quis necandi infantis piaculum aggreſſus, ag-
greſſaue ſit, ſciat ſe capitali ſuplicio eſſe puniendum.
Nam quod Cuiacius exiſtimat *l.* 6. *obſeruat. c.* 1.
nempe ibi legem Corneliam extendi, vt licèt
de homine tantùm loqueretur, ad infantis oc-
ciſionem trahatur, eo argumento diluitur,
88 † quod infans homo eſt, & eius occiſio lege
Cornelia vindicabatur, non ſolum poſtquam in
lucem editus erat, verum & dum viſceribus vis
infertur, vt abigatur, *l. ſi mulierem* 8. *ff. ad l. Cor-*
nel. de ſicar. l. Cicero, ff. de pœnis, cum aliis, quæ
Ego plenius congeſſi *dict. lib.* 2. *de crim. parric.*
89 *cap.* 12.

Atque hinc eſt, quòd † piaculi mentionem
faciunt Imp. *in d. l. penult.* quæ vox etſi pro quo-
libet irreligioſo ſcelere ſæpè ſumatur, *l.* 7 §. *vlt.*
ff. de iure deliber. ibi: *Ea, quæ ſine piaculo non poſ-*
ſunt præterire, Iul. Paul. *l.* 1. *Sentent. titul.* 21. ibi:
Piaculum admittit, qui corpus ſepulturæ traditum
nudauerit, & Solis radiis oſtenderit, peculiariter
tamen ad hoc impium, & triſte ſacrificium ſi-
gnificandum, ea vtitur Lactantius *ſup.* ibi: *Ita-*
que vt diligentius piaculum ſoluerent ducentos no-
bilium filios immolaſſe, & alia ſimilia refertur à
Virgilio *lib.* 6. *Æneid.*

Duc nigras pecudes ea prima piacula ſunto.

90 Et † piacularis hoſtia ea vocabatur, quam pro
exoluendis populi peccatis deuouebant, precibus
ſolemnibus à Saga, ſiue Sacerdotiſſa conceptis,
vt malum omne in eam conuerteretur. Quam
eadem ratione piatricem ſiue expiatricem voca-
bant vt ex Varrone, Feſto Pompeio, & aliis do-
ctè obſeruat Girald. *d. ſyntagm.* 17. *pag.* 472. & An-
ton. Clarus Siluius *in comment. ad leg. Reg. c.* 14.

91 Et de his † infantibus, ante ſeptimum diem
necari ſolitis, alia notat Pet. Fab. *lib.* 1. *Se-*
meſtr. capit. 6. *pagin.* 34. docens, ideo apud Græ-
cos receptum, vt ſeptimo die pueris impone-
rentur nomina, tanquam ſaluti, & incolumitati
eorum hoc pacto magis conſuleretur; vt obſer-
uat Ariſtot. *l.* 7. *de hiſtor. animal. ad finem.*

Eratque huic errori, & impietati ſimilis alia
† Cataphrigarum, & præputiatorum, qui in- 92
fantis ſanguinem, quem de toto eius corpore
minutis punctionum vulneribus extorquebant,
farinam miſcebant, panemque inde facientes,
quaſi Euchariſtiam ſuam confeciſſe perhiben-
tur. Quod forſitan dedit cauſam, † vt infanti- 93
cidia Chriſtianis olim à Paganis obiicerentur.
Quod dolet, & omnino falſum fuiſſe, conuin-
cit Euſebius *l.* 4. *hiſtor. Eccleſ. c.* 6. Tertul. *in dict.*
Apolog. Marquard. *in tractat. de Iuda & Infidel.*
3. *part. c.* 11. *num.* 7. *&* 8. & Martin. Delrius *l.* 3.
diſquiſit. magic. part. 1. *quæſt.* 2. *pag.* 188. *& quæſt.* 3.
ſect. 1. *pag.* 207.

Neque mirum eſt, Romanos omnium natio-
num prudentiſſimos, & politiſſimos eo tempore
habitos cruenta hæc, & feralia ſacrificia abhor-
ruiſſe: eùm † & ipſos barbaros Indos, de quibus 94
agimus, tam eorum tæderet, & maximopere ab
illis eximi cuperent, atque aliam legem, & cære-
monias amplecti, quamuis Sacerdotum metu, &
Reuerentia cohiberentur. Et hoc in cauſa fuit,
vt fidem noſtram ita facilè, & voluntariè reci-
perent, vt ex aliorum relatione teſtatur Acoſta
dict. l. 5. *c.* 22. Ioan. Boter. *d.* 4. *part. lib.* 2. *pag.* 30.
& 35. & Anton. de Herrera *decad.* 3. *l.* 2. *c.* 16.
pag. 91. vbi narrat, Hiſpanos † diris iſtorum ſa- 95
crificiorum ſpectaculis motos, & quaſi Diuinis
impulſibus percitos, ſeriò deliberaſſe, vſque ad
mortem pugnare, vt execrandas illas innocen-
tium cædes in poſterum impedirent.

Præſertim cùm die quadam, nimis ob ſocios
ab Indis immolatos, commoti, quendam † exi- 96
miæ formæ adoleſcentem Indum mactari vide-
rent; qui, extracto iam corde, vbi per templi
gradus de more iactus fuit, quaſi Hiſpanorum
opem implorans, patrio ſermone clamauit: Heu
Equites, miſerè me miſerum occiderunt.

Quod non eſt cur alicui incredibile videatur,
cum † naturaliter contingere potuerit, iuxta ea, 97
quæ tradit Galen. *l.* 2. *de Hippocrat. & Platon. pla-*
cit. c. 4. referens, aliquoties in animalium ſacri-
ficiis accidiſſe, vt extracto eorum corde, iam-
que ſuper aram, & rogum coniecto, reſpira-
rent, valideque mugirent, & tantiſper hac, &
illac decurrerent, vt omittam alia, quæ de qui-
buſdam, qui poſt mortem locuti ſunt, tradit
Martin. Delrius *l.* 2. *diſquiſit. mag. q.* 19.

Sed & alia expreſſiora argumenta præceſſe-
runt, quibus manifeſtius conſtitit, quantum
hæc infauſta ſacrificia Dei vltionem prouocaſ-
ſent. Nam vt præteream illud, quod ex Carda-
no, & aliis retulimus *ſuprà hoc lib. c.* 2. *num.* 52.
de † Angelo, qui cuidam immolando adſtitit, 98
& breui deſiturum hoc genus ſacrificij, Deum-
que vindictam pro eo ſumpturum, ſignificauit.
Extat quoque aliud mirandum, & portentoſum
teſtimonium apud Acoſtam *l.* 7. *c.* 23. *pag.* 511.
Boter. *dict. lib.* 2. *pag.* 36. & Herreram *decad.* 3.
l. 2. *c.* 8. *pag.* 70. qui † narrant, quod cùm Mote- 99
chuma, Mexicanorum Imperator, multis, &
triſtibus auguriis anxius eſſet, quæ vitæ, & im-
perij eius interitum prænuntiabant, Deorum
iram placare conatus, ingentem lapidem ad tem-
plum adferre curauit, vt ſupra illum plures &
frequentiores ſolito, hominum victimas immo-
laret: cumque primò lapis, multis licèt vrgen-
tibus, & funes validiſſimos adhibentibus, loco
vel

vel tantillum dimoueri non poſſet, & rurſus maioribus hominum copiis, & validioribus vectibus vrgeretur, vox prope illum intonuit, quæ eos, fruſtra laborare, commonuit: quoniamiam cœli, & terræ Dominus eiuſmodi ſacrificia ſummopere haberet exoſa. Quo audito, Motechozma, ibidem victimas ſecari, & immolari præcepit: ſed iterum vox perſonuit, quæ Domini prohibitionem repetiit: & vt certam, inquit, eſſe credatis, me paululum moueri ſinam, ſed poſtea vires, & conatus veſtros irritos reddam. Cùmque hoc ita contigiſſet, & poſtea multis, & eiuſis Regis, & populi precibus, veluti pertraſus vſque ad Mexici portas ferri pateretur; ibi tandem in aquæ canalem ſubitò cadens, penitus diſparuit, & ad locum, vndè prius euolutus erat, confuſis, & pauentibus omnibus remeauit.

100 His addo † notabilem conſiderationem F. Ioann. à Torq. *in Monarch. Ind. tom. 1. l. 4. in prolog. pag. 374.* vbi inquit anno 1485. quod Ferdinand. Corteſius Hiſpaniæ natus fuit, Mexici octuaginta hominum millia ſolemnis cuiuſdam feſti occaſione, vno die immaniter idolis ſacrificata fuiſſe quaſi Deus omnipotens tanti, & tam diri facinoris vindicem, & punitorem eodem illo anno, quo admiſſum fuit, & forſitan eadem ipſa die, pararet, nec impium illud ſcelus, & gementis populi afflictionem vltra progredi vellet, vt in ſimili habetur Exod. 3. ibi: *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui. Sed veni, & mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum filios Iſrael de Ægypto, &c.*

Quinto facit, quod Indi non ſolum prædicta ſcelera committebant, quæ adeò grauia eſſe oſtendimus, & naturali legi contraria; verùm
101 & aliud adhuc peccatum, & quidem grauius, communiter frequentabant, † idololatriam ſcilicet variis, vanis, & interdum portentoſis nitibus exercentes, & cultum, quem vero & ſoli
102 Deo exhibere homines debent, falſis, & ſpureis idolis deferentes. Et enim † non ſolem tantum, Lunam, aut Stellas colebant, quod aliis multis gentibus commune fuiſſe, doctè oſtendit Pet. Fab. *lib. 3. Semeſtr. c. 1. pag. 11.* ſed arbores quoque, montes, fluuios, fontes, lapides, vrſos, leones, tigrides, angues, & viliſſima quæque ſibi obuia animalia, mortuorumque cadauera, & ſepulchra, atque horrifica dæmonum ſimulachra ſub diuerſis, & planè ridendis, aut verius lugendis figuris, venerabantur quibus ingentia templa conſtruxerant, & ſuperſtitioſis cæremoniis cruentiſque ſacrificiis, vt abunde oſten-
103 dimus, immolabant.

De † quo peſſimo idololatriæ Indorum vitio latè agunt Pet. Martyr. in ſuis Noui Orb. decad. Chriſt. Columb. Amer. Veſpuc. Franc. Lop. Gomara, Gonçal. Ouetus, Petr. Cieza, & Ioan. Bap. Ramuſius in eiuſdem Orbis relationibus, & nauigationibus & reliqui Auctores, quos *ſup. hoc c. num. 55.* citauimus; præſertim Roman. *lib. 1. & 2. de Rep. Ind.* Hieron. Benzon. *in hiſt. Ind. libr. 1. c. 26. & ſeq.* vbi eius Addition. *& libr. 2. c. 20.* Acoſta *in hiſt. moral. Ind. lib. 5. per tot. & de procur. Ind. ſalu. lib. 5. cap. 10. & 11.* Boter. *dict. 4. part. relat. lib. 1.* Aug. Dauila *in dict. hiſt. prouin. Mexic. lib. 1. c. 24. & 25.* Fr. Alfonſ. Ferdin. *in hiſtor. Eccleſ. lib. 1. per totum*, Torquem. *in Monarch. Ind. lib. 6. per totum, & lib. 8. 9. & 10.* Garcilaſ. *libr. 1. cap. 9. & lib. 2. capit. 4. & ſequentibus*, & paſſim Anton. de Herrera *in ſua hiſtor. gener. Ind.* Præcipuè *decad. 2. lib. 7. cap. 18. pag. 253.* Vbi † Mexici duo millia idolorum di- 104
uerſorum fuiſſe commemorat, & de eis, & eorum Sacerdotibus aliqua tangit Bodinus *lib. 1. dæmonomania*, relatus à Theatro vitæ human. *volum. 27. lib. 4. pag. 4189.* vbi ita inquit: *In America antequam Hiſpani illa potirentur*, † *Sa-* 105
cerdotes ieiunia maxima, preces, & ſupplicationes celebraſſe conſtat, labaris idola circumgeſtaſſe eorumque honores decantaſſe: tum occupatos à ſpiritibus malignis, res mirabiles pronuntiauiſſe. Illis vxores non erant, preterquam iis, qui peccata audiebant, pœnitentiam temperabant, & confeſſionem ſub graui pœna non audebant retegere. Omnes perſæpè ieiunant: maximè ſi quando facienda meſſis, aut bellum, aut Deus ipſorum, id eſt, diabolus conſulendus. Vt autem vehementius raperentur, oculos occludebant aut eruebant ſibi, cùm ſacrificandi eſſent homines, & omne genus animalia idolis ſuis. Multa puellarum habebant monaſteria, quas homines caſtrati, naſo, labiiſque præciſis, aſſeruabant, indicta aduerſus inceſtum capitali pœna. Qui ambibant Sacerdotium, cum Sacerdotibus ſe in ſylvas, albis veſtibus indutos abdebant, vbi annos quatuor, aut quinque tranſigebant. Hoc facto cum litteris teſtimonialibus (ſyllabes Imperatores vocant) abire ſolebant Maximum Deum adorabant Solem, quem vocabant Guaca, & Pachacamac, Solis, & Lunæ filium, &c. Nimirum † quia 106
dœmon, infeſtiſſimus ſemper hoſtis generis humani, his & aliis erroribus Barbaros obcæcabat, & ambiguis reſponſis, illudebat, vt non ſolum ſibi Diuinos honores vſurparet, verùm & ritus, quibus Deus colitur, emularetur, vt bene aduertit Acoſta *vbi ſuprà* & Raph. de la Torre *in 2. 2. quæſt. 85. art. 3. diſp. 1. pag. 418. tom. 1.* Eratque illis adeò familiaris, & ſocius, vt legamus apud Petr. Ciezam, *2. part. c. 27.* & Hieron. Benzonum, & eius additionatorem, *dict. lib. 1. c. 26. pag. 124.* in inſula † Hiſpaniola Crocoton dæmonem 107
miſceri ſolitum mulieribus, & ex eo natos bicornes naſci: cuius dictum refert Martin. Delrius *lib. 2. diſquiſit. magic. quæſt. 15.* & eius epitomator Franc. Torreblanca *l. 2. de Magia cap. 31. num. 40.*

Quod † idololatriæ ſcelus ita abſurdè apud 108
omnes Indos, & pertinaciter frequentatum, eorum ruditatem imprimis coarguit: nam vetere, de Ægyptiis loquens, ſcribit Cæl. Rhodig. *l. 16. lect. antiq. c. 4. Vt hebetiſſimus quiſque eſt, ita facilliuè ſuperſtitionum vanitatibus mancipatur, quas ingenium vegetum, doctrina nitore defæcatum, exculptumque, præcipuè auerſatur, alliditque.*

Quam verò idem iſtud idololatriæ crimen execrabile, & † DEO OPTIM. MAX. ſem- 109
per infenſum fuerit, apertè conſtat ex maledictionibus, & ſuppliciis, quæ aduerſus illud perpetrantes minatur *Iſai. 41. & 42. Deuteron. 27. Exod. 22. Pſalm. 96. Ierem. 2. 11. Sapient. 14. 17.* vbi dicitur, † quòd ad tantùm flagitium obſtupe- 110
ſcunt cœli, & portæ eius deſolantur vehementer, *Apocalyp. 18. 1. Corinth. 6.* & in aliis plurimis locis diligenter congeſtis à Petr. Nanio in Polianthæa, verb. *Idololatria*, quæ † latè exornant, & 111
proſequuntur D. Auguſtin. *lib. 19. de Ciuit. Dei c. 21. & 23.* Tertullian. *in peculiari libro de idololatria.* Lactan. Firmian. *lib. 1. Diuin. inſtit. cap. 3.* D. Clement. Alexand. *in Orat. adhort. ad Gentes*

112 *pag.* 52. & rurſus *pagin.* 108. vbi † cultum ſimu-
lachrorum manifeſta probra ac dedecora, & im-
pietatem extremam appellat, & Gentian. Her-
uetus ibidem, ſtultitiam omnibus maiorem D.
Cyprian. *in orat. contra idola*, D. Athanaſ. *in tract.
de vanitate idolorum*, Iuſtinus Martyr in Oratio-
ne Parænetica, D. Greg. *lib.* 15. *Moral. c.* 12.
D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 94. *art.* 2. *& ſequentib.*
D. Anton. 1. *part. c.* 3. *tit.* 2. §. 7. vbi inquit, quod
idololatria habuit initium Babyloniæ, tempore
Beli, quamuis Suidas in dictionario aliam origi-
nem tradat, dicens. *Seruch. defunctos præſtan-
tes viros quot annis adorari iuſſit, tanquam adhuc
viuentes, & memoriam eorum celebrari, & in ſa-
cros commentarios referri: & Deos indicari, tan-
quam benefactores. Hinc orta eſt idololatria, &
multitudo Deorum, atque vſque ad Tharram Abra-
hami patrem durauit.* Abulenſis *c.* 1. *in Exod. q.* 7.
Pereira ibidem *diſput.* 7. vbi tradunt, Hebræos pro-
pter idololatriam, quam inter Ægyptios didicerant,
& exercuerant, tot diuinis ſupplicijs afflictos Mar-
quard. *tract. de Iuda. & Inſ.* 3. *part. cap.* 1. *n.* 23. *&
ſeqq.* Pet. Creſpecius in ſumma fidei, verb *Idolola-
tria*, Fr. Ant. à Cordub. *dict. lib.* 1. *q.* 57. *dub.* 5.
pag. 500. Anton. Poſſeuin. *in Biblioth.* 1. *tom.
lib.* 10. *cap.* 4. *pag.* 431. & Anton. de Herrera *in
dict. hiſt. gen. Ind. decad.* 3. *lib.* 2. *c.* 15. *pagin.*
85. vbi docent, quid ſit idololatria, vnde pro-
uenerit, & quos effectus operetur; & aliqua
de idololatria noſtrorum Indorum ſubiungunt
Marta *dict. tract. de iuriſdict.* 1. *part. cap.* 24. *ex
num.* 29. vbi quod licitum ſit, idololatras debel-
lare, Simancas *in Cathol. inſtit. tit.* 32. vbi mate-
113 ria, & pœnis idololatriæ. Et † quòd omnia
idololatra hæreticus eſt cenſendus, Gregor. de
Valentia *tom.* 3. *diſp.* 6. *quæſt.* 11. Tolet. *de inſtruct.
Sacerd. lib.* 4. *cap.* 14. *rubr. de ſuperſtit. num.* 2. *verſ.
Eſt igitur idololatria.* Fr. Lud. Granatenſ. *in Sym.
Fidei*, 4. *part. cap.* 10. *&* 5. *part. cap.* 26. Lælius
Zecius *in ſumma, part.* 1. *titul. de Fide, capit.* 14.
rubr. de idololatria, per tot Leonard Leſſius *de iuſt.
& iur. lib.* 2. *capit.* 43. *dub.* 3. *&* 4. P. Franc. Suar.
de ſtatu Relig. lib. 2. *cap.* 3. vbi quid ſit idolola-
tria, & *cap.* 4. vbi quotuplex ſit, *& capit.* 5. vbi de
eius origine, & capit. 6. vbi de eius grauitate,
& pœna, Ioan. Azor. *inſtit. Moral. p.* 1. *lib.* 9. *c.* 11.
& ſequentib. vbi quid ſit idololatria: & quod
114 † eius crimen ex ignorantia non excuſatur Thom.
Sanchez *in præcep. Decalog. lib.* 2. *cap.* 37.
Martin. Delr. *in adag. ſacris*, 1. *tom. adag.* 855.
115 *pag.* 462. vbi † concludit idolum inde dictum,
quòd cultoribus nihil niſi dolorem, & turbelam
adferat, & Deum ad iram prouocet. Ludouic. à
Paramo *de orig. Inquiſit. lib.* 1. *tit.* 3. *cap.* 2. *per to-
tum*, vbi curiosè recenſet, eos omnes, qui idolo-
latriæ crimen in mundo commiſerunt, Fr. Raph. de
la Torre *in* 2. 2. *D. Thom. tom.* 2. *quæſt.* 94. *art.* 3.
116 *& ex pag.* 98. *vſque ad pagin.* 124. vbi † quod
idololatria continet odium Dei, & blaſphemiam,
& eſt grauior infidelitate, & de eius cauſis, & ini-
tiis, & alia plura de ea Thom. à Ieſu *de procur.
omn. gent. ſalut. lib.* 11. *cap.* 10. *pag.* 787. *& ſe-
quent.* vbi quàm fuerit vana iſtorum Indorum,
& aliorum idololatrarum ſecta, Fr. Thom. Mal-
uenda de Antichriſto, *lib.* 1. *cap.* 3. *pag* 6. *&* 7.
vbi quod Belial fuit Princeps idolorum, & quid
117 ſignificet, & *lib.* 7. *cap.* 3. *pag.* 349. vbi † quod
Antichriſtus idola auferet, & alia plura de graui-
tate huius criminis, Torquemad. in Monarch.
Ind. lib. 6. *cap.* 5. *& capit.* 33. vbi de idololatria
diuerſarum nationum, & Indorum, & quando
cœperit, Simon Maiol. *in diebus Canicul. tom.* 2.
colloq. 1. *per tot.* præcipuè *pag.* 22. *&* 23. vbi
de varietate, & abominatione idolorum, Petr.
Opmeerus *in opere Chronograph. pag.* 20. vbi
quid ſit idolum, & de initio idololatriæ, Illu-
ſtriſs. Bellar. *lib.* 1. *de Verb. Dei, cap.* 13. *pag.* 17.
vbi idem *tract. & lib.* 4. *de Roman. Pontif. cap.* 19.
pag. 340. vbi de idololatriæ punitione, Franc.
Torreblanca *de magia lib.* 1. *cap.* 17. *&* 18. Ioan.
Funger. *in Etymol. verb. Idololatria, pag.* 448.
& 449 Baſil. Pontius 1. *part. var. diſp. q. expoſit.* 6.
& 7. vbi plura tradit de materia idololatriæ & an
illa cœperit ante diluuium, tempore Henos? &
† an ſemel extincta, ſit iterum ſub finem mundi 118
reditura, Fr. Ioan. à Ponte in conuen. vtr. Monar-
ch. *lib.* 3. *c.* 12. § 2. *& ſequentib.* vbi plura omnino
videnda de eadem idololatria, & eius initio, &
quando in Ægypto, & in Hiſpania ortum ha-
buerit, & qualiter à Deo punita fuerit eruditiſs.
Pat. Ioan. Pineda *in commentar. ſup. Iob. cap.* 31.
verſ. 26. 27. *&* 28. vbi poſtquàm de hoc crimi-
ne multa ſatis curiosè congeſſit, oſtendit, me-
ritò † à Iob in illo loco appellari: *Maximam* 119
iniquitatem, & quod vix de alia tam grauiter con-
queritur Deus, atque de idololatria: vix alicuius
improbitatis tam multæ, tamque graues appella-
tiones; iam enim appellantur idola. *Offenſiones,
& dolores oculorum*, vt quæ Deus non ſuſtineat
videre: iam *abominatione*, vt quas non ſine in-
genti nauſea coram ſe videat: *iam odium, ſpurcitia,
immunditia, ſordes.* Denique nihil eſſe immun-
dum, cum quo maxima hæc iniquitas non compa-
retur. Circa quod plura alia etiam congerit, &
conſiderat Dom. Valençuel. *in diſcurſ. ſtat. & belli*,
2. *part. conſid.* 1. *num.* 17. *&* 18. & nouiſſimus. P.
Mendoça *ſuprà lib.* 1. *Reg. c.* 2. *verſ.* 25. *num.* 12.
pag. 503.

Quam reprehendens † etiam Sibylla relata à 120
Lactan. *d. l.* 1. *c.* 3. ſic ſcripſit.

Græcia quid confidis in viros Principes?
Ad quid dona inania mortuis ponis?
Immolas idolis, quis tibi in mentem dolorem
Impoſuit, vt hæc perficias, magni Dei ore relicto.

Et Sedulius Paſchalis, vetus, & Chriſtianus
Poëta, eandem cæcitatem, & ſtultitiam his ele-
gantiſſimis verſibus carpit, qui iſtorum Indorum
in hac parte vitia, & mores denotare videntur.

Heu miſeri, qui vana colunt qui corde ſiniſtro.
Religioſa ſibi ſculpunt ſimulacra, ſuumque.
Factorem fugiunt, & quæ fecere verentur.
*Quis furor eſt? quæ tanta animas dementia
ludit?*
*Vt volucrem, turpemque bouem, toruumque
draconem,*
*Semihominemque canem ſupplex homo pronus
adoret.*
Aſt alij Solem, cæcatis mentibus, acti.
*Affirmant verum eſſe patrem, quia ritè vide-
tur,*
Clara ſerenatis infundere lumina terris.
Et totum luſtrare Polum, cum conſtet ab iſtis
Motibus, inſtabilem rapidis decurſibus ignem.
Officium non eſſe Dei.

Et eſt ſummè notandum Concilium Illiberita-
num, *Canone* 1. vbi hoc crimen capitale, vel prin-
cipale dicitur, & ibidem plura in eius deteſtatio-
nem grauiter, & eruditè congeſſit Nobilis noſter
D. Ferdinand. Mendoça, *cap.* 4. *&* 5. citans in-
ter alia Tertul. *d. lib. de idololat. in princip.* dum
ait:

ait : *Principale crimen generis humani , ſummus ſeculi reatus , tota cauſa iudicij idololatria.*

121 Taliſque , ac tanta fuit † Dei Opt. Max. cura in idololatriæ occaſione vitanda , vt ob hanc cauſam æneum illum Serpentem , quem Moyſes iuſſu Domini in deſerto leuauit, Ezechias religioſa poteſtate , Deo ſeruiens , cum magna pietatis
122 laude contriuerit, † Ne ab Iſraelitis tanquam idolum coleretur. vt tradit D.Auguſt.*lib.*10.*de Ciuit. Dei , cap.*8. & eidem Moyſi in terram Promiſſionis populum introducere denegatum, illiuſque ſe-
123 pulchrum occultum hominibus fuerit, ne † Iudæi omnia beneficia, quæ à Deo receperant , illi prorſus tribuerent , & Diuinis honoribus inſeruirent, vt optimè conſiderat Abulenſis , Gagneius , & Montan. *ſup.Canon. Epiſt.Iud. Apoſtolis* , & inſinuat Chryſoſt. *homil.* 5. *Matth.* D. Auguſt. vel quiſquis ille eſt , qui de mirabil. ſacr. Scriptur. conſcripſit. *lib.* 1. *cap. vlt.* gloſſ. Lyran. & Caiet. *ſup. Deuteron.* 34. Theodoret , *q.* 43. *in Deuter.* & nouiſſimè proſequitur P. Franc. Suarez *in defenſ. Fidei contra ſect. Anglic. cap.* 13. *num.* 9.& 10. P. Fr. Ioan. Marq. *in Gubernat. Chriſt. lib.*1. *cap.*32. *pagin.* 201. Quibus addo elegantiſſimum locum eiuſdem Theodor. *lib.*3. *de curat. Græcar.*
124 *affect.* vbi , † ob eandem vitandæ idololatriæ rationem , Deum poſt diluuium in terra , & aliis elementis aliquid minus vndequaque perfectum [illegible] , his verbis oſtendit : *Hominum errorem [illegible] Deus multò ante præſentians : non-[illegible] defectus elementis adiunxit , vt illorum qui-[illegible] [illegible] magnitudo , intuentes homines ad [illegible] admirandum attolleret , ipſaque viciſſim [illegible] pœnitentia , homines cohiberent , quominus [illegible] quam Deos adorandos,cenſerent.*

CAPVT XIII.

De eodem titulo , & aliis variis rationibus, & argumentis , quibus magis , ac magis probari videtur , ad obſeruandam legem naturæ , & idololatriam relinquendam, Indos , & quoſlibet alios infideles rectè vt & armis compelli poſſe.

SVMMARIVM.

1 *Indorum vitia, & ſcelera ſummatim congeruntur verbis Pat.Ioſeph.Acoſta.*
2 *Bellum rectè videtur inferri Indis , qui monitis reſiſtere nolunt à vitiis contra naturam.*
3 *Pontifex Romanus habet poteſtatem in infideles peccantes contra naturam.*
4 *Dei facta nobis exemplaria eſſe debent.*
5 *Pius Quintus ſtatuit , vt omnes Indi ad legem naturalem ſeruandam compellerentur.*
6 *Princeps quilibet Chriſtianus , data ſibi opportunitate , poteſt compellere infideles ad ſeruanda naturæ præcepta.*
7 *Diuinam in legem , vel naturalem quæ committuntur peccata , in omnium iniuriam tendunt.*
8 *Reſpublica aliqua ſi vergat ad idololatriam, vel innocentes afficiat iniuria , quilibet ei aduerſari poteſt.*
9 *Peccata contra naturam qui extirpant , Deo ſeruire dicuntur.*
10 *Bella iuſta dicuntur , per quæ victis ad pietatis, & iuſtitiæ ſocietatem conſulitur ex D. Auguſt.*
11 Cap. flagitia 32.q 7.*expenditur.*
12 *Homo hominem , vel ſola humanitatis ratione iuuare debet , & ad bonum dirigere.*
13 *Lex vt vim , D.de iuſtit. & iure , & l. non tantum,de appellation.& ſimiles exornantur.*
14 *Pater infidelis ſi velit occidere filium paruulum , ne baptizetur , quilibet ei reſiſtere poteſt.*
15 Cap. fortitudo , cap. non inferenda 23. q. 3. *exornantur.*
16 *Iniuriam , & peccatum alterius qui non excuſat,cum poſſit , tam eſt in vitio , quam ille, qui facit.*
17 Cap qui poteſt 23.q.5.*perpenditur.*
18 *Prouerb. locus cap.*24 Erue eos , qui ducuntur ad mortem , &c. *Explicatur.*
19 *Moyſis facinus Ægyptium propria auctoritate occidentis , qui iniuſtè Iudæum vexabat, qualiter excuſetur.*
20 Pſal.81. Eccleſ. cap. 17. & Iob.29. *verba expenduntur , de oppreſſorum liberatione tractantia.*
21 Cap.non eſt, & cap.Regum officium 23.q.5. *illuſtratur.*
22 *Idololatriam compeſcere , quilibet tenetur , ſi id facere poſſit.*
23 *Deus ſæpiſſime facultatem debellandi , & puniendi idololatras conceſſiſſe comperitur.*
24 *Deuteronomij loca* cap.12.*&* 20.*expendantur, & explicantur.*
25 *Filiis Iſrael qualiter præceperit Dominus, Amorrhæis , & aliis idololatris bellum inferre.*
26 *Idololatriam qui extirparunt Reges, plurimum in ſacra Scriptura laudantur.*
27 Cap. qui vult , & cap.non inuenitur 23.q.5. *illuſtratur.*
28 *Nicolaus de Lyra,& alij inter iuſtas belli cauſas idololatriæ punitionem apponunt.*
29 *Aſa matrem ſuam Maacham ob idololatriam Regno priuauit.*
30 *Mathathias idololatram interfecit.*
31 *D. Paul.* 1. ad Roman. *dignos morte eſſe dicit eos , qui idololatriam non vindicant.*
32 *Romanam vrbem ob reliquias idololatriæ tot cladibus fuiſſe punitam , plurimi tradunt.*
33 *Legis antiquæ præcepta de puniendis idololatris poſt Chriſti aduentum magis ſtringunt.*
34 Cap. ſi non audieris 23. quæſt 5. *explicatur.*
35 *Chriſti poſt aduentum idololatriam ceſſaturam, omnes ferè Prophetæ prænuntiarunt, quorum plura loca expenduntur.*
36 *Idola plura Chriſti aduentu corruerunt , & obmutuerunt.*
37 *Coloſſus Rhodius Chriſti aduentu diſſipatus fuit.*
38 *Oracula aliqua recenſentur teſtantia , Chriſti aduentu Gentium idola obmutuiſſe.*
39 *Idololatria maius crimen eſt , quàm blaſphemia.*
40 *Blaſphemiæ ratione poſſunt Chriſtiani infidelibus bellum indicere.*
41 *Blaſphemia peccatum grauiſſimum eſt,& de eius pœnis.*

Dom.Petr.Pantola de Atala citatur, & laudatur, ibid.

42 Subditos contra proprium Regem iniuſtè rebellantes, quilibet etiam extraneus coercere poteſt.

43 Chriſtiani, præcipuè Pontifices, & Reges? debent Dei honorem tueri.

44 Mali ſunt prohibendi ab malo, & cogendi ad bonum.

45 Vindicta, tendit ad peccantium correctionem, eſt actus miſericordiæ.

46 Cap. ea vindicta, cap. mali 23. q. 4 & cap. Dominus noſter 23. q. 2. expenduntur, & illuſtrantur.

47 Lex 35. tit 2 part. 3 qua vocat amices Dei eos, qui illius inimicos quomodolibet occidunt, perpenditur, & illuſtratur.

48 Cap. ſi is qui 23. q 4. illuſtratur.

49 Peccata, quæ in Dei iniuriam, & contemptum tendunt, non poſſumus impunita relinquere.

50 Dei iudicia pro virili ſequi, & imitari debemus.

51 Deus propter tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam plura Regna ſubuertit. Et num. ſequentib.

52 Regna transferri ob iniuſtitiam, & peccata pluribus Scripturæ locis probatur, quorum præcipua perpenduntur Et n. 54.

53 Capit. ſi de rebus, & capit quemadmodum 23. quæſt. 7. exponuntur, & exornantur.

55 Auctores plurimi recenſentur, qui ſubuerſiones, & mutationes Regnorum peccatis attribuunt.

56 Regna ſine virtutibus inſtabilia eſſe Seneca tradit.

57 Africanorum, & Sodomorum ſcelera qualiter Dei iram excitauerint? cum Salniano.

58 Peccata videntur clamorem habere, quo Deum ad punitionem vocant.

59 Regnorum mutationes, & declinationes non proueniunt ex vi Aſtrorum, ſed peccatorum.

60 Religionem, & pietatem ſeruare eſt fulcrum Imperiorum.

61 Dei vindicta lenta, ſed certa.

62 Habacuc verba cap. 23. expenduntur.

63 Iuſti Lipſij elegantiſſima verba de Dei vindicta referuntur.

64 Peccata numerantur, quæ Deus acerbiſſimè punire ſolet, etiam ſi ea vſque ad certam metam, vel periodum diſſimulauerit, cum Benedicto Pererio.

65 Amorrhæorum iniquitates quando completæ dicantur in Scripturas?

66 Indorum ob maximas, & inueteratas iniquitates, & vt via aperiretur Euangelio, Deus Hiſpanorum victorias, & dominationem diſpoſuit

67 Ignorantia non videntur excuſari poſſe Indi, qui contra legem naturæ peccabant.

68 Lex naturalis eſt lumen rationis humanæ, natura ipſa omnium hominum mentibus inſitum.

69 Indis, quantumuis Barbaris, non denegauit Deus lumen rationis naturalis.

70 Lex Diuina, & naturalis omnibus hominibus intrinſecùs à Deo communicata videtur, ex D. Paulo, Auguſtino & Caſſiano.

71 Ignorantia inuincibilis non admittitur in puris ac primis præceptis naturalibus, & exempla eorum.

72 Cap. turbatur 1. q 1 explicatur.

73 Ruſticitatis excuſatio non admittitur in his, quæ naturali ratione ſuadentur.

74 Conſuetudo non excuſat ab implemento præceptorum naturalium, & eò eſt peior, quo diuturnior.

75 Natio nulla ita hebes, & Barbara eſt, cui permitti poſſit, vt Deum ſaltim generaliter non agnoſcat, & revereatur.

76 Deum aliquem eſſe, cuius prouidentia regitur hoc omne, quod cernimus, nemo ignorare poteſt; & Auctores plurimi, qui de hoc argumento tractant.

77 Idololatræ per ignorantiam non excuſantur.

78 Deus eſt vltimus finis hominis.

79 Proſperi Aquitanici elegantiſſima carmina de cognitione Dei.

80 Indi, quamuis extranei, & remoti, ad cognitionem veri Dei, & obſeruantiam legis naturalis ab Hiſpanis perduci debuerunt.

81 Neceſſitate in extrema exiſtenti quilibet tenetur opem ferre.

82 Inimicos etiam diligere, & iuuare debemus, cùm ſint naturæ noſtræ participes.

83 Cap charitas 5. de pœnitent. diſt. 5. explicatur & exornatur.

84 Infideles corrigere tenemur, non ſolùm vt fidem recipiant, verùm & a peccatis contra naturam deſiſtant.

85 Homines hominibus ex lege naturæ conſulere debent, ex Cicerone, & aliis.

86 Ciceronis locus lib. vlt. de finibus emendatur.

87 Dei imago eſt homo benefaciens.

88 Auxilium miſeris denegare turpe ſemper reputatum eſt, & talionis pœna punitum.

89 Indi iuuari, & à ſuis miſeriis, & peccatis erui debuerunt, quamuis noſtrum auxilium non peterent, & ſua ſorte contenti viuerent. Et num. 92.

90 Inuito beneficium non confertur.

91 Lex vlt. ff de vſu & habit. perpenditur & illuſtratur.

93 Indi non potuerunt tyrannidi, cruentis ſacrificijs, & aliis damnis, quæ olim patiebantur, conſentire.

94 Vitæ alterius, imò nec propriæ nemo eſt dominus, niſi ad cuſtodiendam illam.

95 Humanitatis, & pietatis officium exigit, vt proximis in periculo poſitis, etiam inuitis, auxilium feramus.

96 Lex non tantum, ff. de appellat. & l. addictos, C. eodem, exornantur.

97 Captum ab hoſtibus poſſumus etiam inuitum redimere, & debet contractum ſeruare.

98 Vaſſallos à dominis crudeliter habitos, etiam auxilium non petentes debet Princeps liberare, & ab eorum iuriſdictione eximere.

99 Inuitos etiam ac nolentes ſeruare, pulcherrimum opus eſt, ex Seneca & Caſſiodor.

100 Indos, voluntariè conſenſiſſe in tyrannides, ſacrificia & alia damna, quæ ſub antiquis dominis patiebantur, falſum eſſe probatur.

Hæc

1 HAEC quidem † omnia, & alia grauiſſi-
ma, & fœdiſſima Indorum ſcelera, vltra
Auctores ſuprà relatos, non ſolùm commemorat,
verùm & re ipſa comperiſſe teſtatur, & dolet diſer-
tiſs. Ioſeph. Acoſta *lib. 2. de procur. Ind. ſalu. c. 3.*
dicens, longum eſſe ea recenſere; quoniam præ-
ter idololatriam, neſaria ſacra, dæmonum fre-
quentes collocutiones, concubitum maſculorum,
inceſtuoſam pollutionem ſororum, ac matrum, &
reliqua id genus flagitia: alij alios in dicta cauſa
enecabant: compotationes ac temulentias ſuas
cruore miſcebant. humanis multi carnibus pro ſum-
mis delicijs veſcebantur. alij pueros innoxios ſimu-
lachris mactabant: alij ſuorum inferias aliorum
ſanguine peragebant: plerique potentiam ad nihil
aliud, quàm ad nocendum & ſæuiendum ſibi datam
arbitrabantur, perinde atque immanes feræ, quæ
naturaliter gradu inferiores ac viribus imbecilles
pecudes, prædæ ſuæ vendicant: vt idem ſit apud
iſtos dominari, & prædari, nihil aliud ſubditum
eſſe, quàm potentioris libidine obnoxium eſſe,
ita vt iuſtum volumen impleri oporteret, ſi exactè
referre vellemus, quanta eſſent eorum vitia, &
quàm latè patens, hæc feritas barbarorum in hoc
vaſtiſſimo Orbe, qui ritus portentoſi, & quæ
denique legum, ac dominorum tyrannis.

Quæ cum ita ſe habeant, prædictorumque
criminum grauitas, & atrocitas adeò magna ſit,
vt abundè probarum reliquimus: dubitandum
non videtur, † quin noſtri Catholici Reges bel-
lum aduerſus Indos mouere potuerint, vt ab his
ſceleribus abſtinere, & legem naturæ ſeruare
compellerentur. Interueniente præſertim auctori-
3 tate Romani Pontificis, qui † hoc in caſu aduer-
ſus omnes infideles iuriſdictionem habet, tan-
quam generalis CHRISTI Vicarius, *cap. 1. & 2.*
ne transſlat Epiſcop. & eos, ſi detur facultas, pu-
4 nire poteſt, ad † Dei facta imitanda, quæ nobis
exemplaria eſſe debent, vt apertè tradit Inno-
cent. Hoſtienſ. Ancharran. Florentin. Syluest. &
reliqui Doctores, quos in præcedentis capitis
initio retulimus, & in noſtris terminis definiſſe
videtur Piiſſimus ille, & omni æuo venerandus,
5 Pius Quintus † Rom. Eccleſ. P. M. qui cum multa
præclarè pro Indorum ſpirituali & temporali ſa-
lute prouidiſſet, illud etiam expreſſe ſanxit, vt
omnes Indi, quamuis Ethnici, ad legem naturalem
obſeruandam compellerentur, ne prauo exemplo
alijs Indis iam conuerſis officerent, vel Hiſpanis
inter eos degentibus ſcandalum generarent, vt
tradunt Hieron. Cater. *in eius vita pag. 105.* Anton.
à Fuenmaior. *in lib. 4. &* Fr. Alfonſ. Ferdinand. *in*
hiſtor. Eccleſ. noſtri tempor. lib. 1. cap. 52. pag. 182.
6 Quinimo † etiam ſine ſpeciali licentia Romani
Pontificis quemlibet Chriſtianum Principem hoc
idem officium data ſibi opportunitate exercere
debere, optimè docet & probat Fr. Ant. à Cor-
doba *lib. 1. quæſtionarij, q. 57. dub. 5. in princip.*
pag. 498. & ſequitur Pat. Molin. *dict. diſp. 106. verſ.*
Tertia concluſio.

Pro cuius ſententiæ maiori comprobatione, &
illuſtratione, vltra ea, quæ in *cap.* præcedenti re-
7 tulimus, rurſus primo conſiderari poteſt, † quod id,
quod in legem Diuinam, & naturalem committi-
tur, in omnium tendit iniuriam, *l. Manichæos,*
verſ. Ac primum, C. de hæretic. l. 40. tit. 5. lib. 16.
C. Theodoſ. Bartol. *in l. Gallus, §. illo caſu, num. 3. de*
liber. & poſthum. cap. vrgenti, vbi gloſſ. *de hæretic.*
Iuſt. Lipſ. lib. 4. ciuil. doct. cap. 3. Saluian. *de Go-*
bernat. Dei lib. 4. Melchior Iunius *quæſt. Polit. part.*
3. quæſt. 94. Annæ Robert. *lib. 1. rerum iudicat.*
cap. 12. Lælius Zech. *in tract. de Princip. cap. 5.*
num. 1. Ioan. Baptiſt. Valençuela *in monitor. contra*
Venetos, 7. part. num. 117. & Petrus de Aragon. *in*
2. 2. quæſt. 10. artic. 3. verſ. Secunda concluſio: vbi
ait, quòd † quotieſcumque aliqua Reſpublica 8
vergit ad idololatriam, vel in ea innocentes effi-
ciuntur iniuriâ, licitum eſt vnicuique, illos bello
& armis defendere, lege naturæ id ordinante, vt
eius obſeruantia ſalua, & libera maneat. Et idem
latiùs in noſtra ſpecie ſequuntur, & probant re-
liqui Auctores ſuprà relati. præcipuè Caietan. *2. 2.*
quæſt. 40. artic. 1. Gregor. Lopez *in dict. l. 2. tit. 23.*
part. 2. gloſſ. magna, *verſ. Alium titulum, & verſ.*
Quinta concluſio, Marquard *dict. tract. de infidel. 3.*
par. cap. 1. num. 39. Conarr. *in regul. peccatum, 2.*
part. §. 10. num. 1. verſic. Tertiò, in fine, Corduba
vbi ſupra pag. 499. & Doct. Maria *dict. tract. de*
iuriſdict. 1. part. cap. 24. num. 38. & ſequentib. do-
centes, † quod qui talia crimina impediunt, vel 9
puniunt, Deo ſeruire dicuntur, *argum. cap. vlt. 23.*
quæſt. 5. cap. paratus, cap. apud 24. quæſt. 1. vbi
licita ea bella dicuntur, per † quæ ad pie- 10
tatis, & iuſtitiæ ſocietatem victis faciliùs conſu-
litur, prout & D. Auguſtin. oſtendit *epiſtol. 5.*
dum ait: *Agenda ſunt multa etiam cum inuitis be-*
nigna quadam aſperitate plectendis, quorum potius
vtilitati conſulendum eſt, quàm voluntati. Nam
cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vinciturique-
niam nihil eſt infelicius fœlicitate peccatorum, qua
pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut
hoſtis interior, roboratur, & *lib. 3. confeſ. cap. 8.*
relatus *in † cap. flagitia 13. 32. quæſt. 7.* ſic in- 11
quiens: *Flagitia, quæ ſunt contra naturam, vbique*
& ſemper deteſtanda, atque punienda ſunt, qualia
Sodomitarum fuerunt; quæ ſi omnes gentes facerent,
eodem criminis reatu Diuina lege tenerentur: quæ
non ſic fecit homines, vt ſe illo vterentur modo. Vio-
latur quippè illa ſocietas, quæ cum Deo nobis eſſe de-
bet, cum eadem natura, cuius ipſe auctor eſt, libidinis
peruerſitate polluitur.

Debent namque † homines, vel ſolâ huma- 12
nitatis, & cognationis naturalis ratione cogente,
aliorum hominum mores ad bonum dirigere, in-
ſignia ſcelera, & facinora vindicare, iniurias, at-
que oppreſſiones, quas ſub tyrannorum iugo pa-
tiuntur, pro viribus impedire, vt optimis exem-
plis oſtenditur *in lib. Machab. cap. 1. 3. & 4. Zacha-*
riæ cap. 14. & Oſeæ cap. 10. & communiter notant
Bart. & Doctores per text. ibi † *in l. vt vim, ff. de* 13
iuſtit. & iure, l. 1. ff. de iis, qui ſunt ſui, l. ſi
ſeruus ea lege, ff. de ſeruis exportand. l. metum 9. §.
ſed licet, ff. quod met. cauſ. l. non tantum 6, ibi: *Hu-*
manitatis ratione, ff. de appellat. l. culpa caret, ff.
de regul. iuris, l. 1. §. ſed in eo, ff. ad Syllanian. cap.
quamis, de ſentent. excommun. cap. dilecto, eodem
tit. in 6. iunctis alijs, quæ obſeruant D. Ambroſ.
lib. 3. offic. cap. 3. D. Auguſt. *lib. de moribus, cap. 27.*
Marc. Mantua *lib. 4. obſeruat. 36.* Tiraquell. *de pœn.*
tempor. cauſ. 24. Menchaca *in præfat. controuerſ.*
illuſt. num. 2. & ſequentib. & lib. 1. cap. 8 ex num. 18.
& cap. 16. num. 10. & cap. 21. num. 29. & ſequen-
tibus, Pinelus *in rub. C. de reſcindend. vendit. 1.*
p. cap. 2. num. 26. Cuiacius *in recit. poſthum. ad*
dict. l. vt vim. Bobadilla *in Polit. lib. 5. cap. 2. n. 2.*
litter. D. dixi Ego *in meo tract. de crimin. parric.*
lib. 2. cap. 2. & in eleganti caſu reſoluit Dominic.
Soto *in 4. diſt. 5. q. 1. art. 10.* inde concludens, † 14
quòd ſi pater infidelis velit occidere filium paruu-
lum, ne baptizetur, licitè id ei prohiberi poſſet,

&

& ab eius manibus filius abduci; quod etiam ſe-
quitur Gabuel *in 4. diſtinct. 4. q. 1. art. 3.* Victoria
in 2. relect. de Indis num. 15. & omnes Theolo-
gi communiter ſecundùm Cordubam *vbi ſuprà.*

Atque ea propter D. Ambroſ. *lib. 1. offic. cap. 27.*
15 *& 36.* relatus *in † cap. fortitudo, & in cap. non in-*
ferenda 23. q. 3. hanc veram fortitudinem & ple-
nam iuſtitiæ vocat, quæ à latronibus defendit in-
firmos. Qui † enim non repellit à ſocio iniuriam,
16 ſi poteſt, tam eſt in vitio, quàm ille, qui facit;
quæ verba mutuatus videtur à Cicerone *lib. 1. offic.*
dum ait: *Qui enim non defendit, neque obſiſtit*
iniuriæ, ſi poteſt, tam eſt in vitio, quàm ſi paren-
tes; aut patriam, aut ſocios deſerat. Et à D. Ana-
ſtaſ. & Damaſcen. relatis *in † capite qui poteſt. 23.*
17 *q. 3.* dum inquiunt. *Qui poteſt obuiare & per-*
turbare peruerſos, & non facit, nihil aliud eſt,
quàm fauere eorum impietati. Nec enim caret ſcru-
pulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſi-
nit obuiare. Quibus arridet Iuſt. Lipſ. *lib. 5. ciuil.*
doct. cap. 4. vbi inquit: *Nec ſimilis ratio in oppreſ-*
ſis, quos ſi grauior aliqua vis, aut extrema tyrannis
vrget, videtur cogere te communis ſocietatis vincu-
lum, vt adiuues.

18 Et melius † Salomon *Prouerb. cap. 24. Erue*
eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur
ad interitum, liberare ne ceſſes; quem locum ex-
ponens Gloſſa *in dict. cap.* non inferenda: *Erue*, in-
quit, *per vim ſi iniuſtè ducantur, vel per ſupplı-*
cationem ſi iuſte, & eius auctoritate D. Ambroſ.
ibidem, Diu. Auguſtin. *quæſt. 2. in Exod. tom. 4.* Hie-
ronym. *in quæſtion. Hebrai. ſup. lib. 1. Regum. in*
fine, D. Thom. *2. 2. quæſt. 61. artic. vltim.* Burgenſ.
ſup. cap. 2. Exod. Peretius *ibidem diſput. 10.* pri-
19 mum illud Moyſis facinus, † non ſolùm Diuinæ
inſpirationis titulo liberant, ſed iuſtitiæ etiam ra-
tione commendant: qui cùm vidiſſet Hebræum ab
Ægyptio iniuriam accipientem, illum defendit,
ita vt Ægyptium proſterneret, atque in arena
abſconderet. Nimirum, quia debuit Moyſes vim
vi repellere, & pauperem & egenum oppreſſum
20 de manu peccatoris liberare, vt † habetur *Pſalm.*
81. & Eccleſ. 17. Vnicuique mandauit Deus de
proximo ſuo, & Iob. *29. verſ. 17.* vbi gloriatur,
quòd ſemper ſe his iniquitatibus opponebat:
Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius au-
ferebam prædam.

Poteſt etiam ad idem adduci inſignis alter Diu.
21 Auguſtini locus *ad Macedon. epiſtol. 54.* relatus †
in capite non eſt 23. quæſt. 5. vbi ait: *Non eſt ini-*
quitatis, ſed potius ſocietatis humanitate deuinctus,
qui propterea eſt criminis perſecutor, vt ſit hominis
liberator; & Diuus Hieronym. *ſup. Ierem. capite. 2.*
relatus *in cap. Regum officium, eadem cauſ. &*
quæſt. vbi ſcribit: *Proprium Regum officium eſſe, vi*
oppreſſos liberare, & contra potentes innocentibus,
& imbecillis auxilium præbere, & ne quidem per
conniuentiam pati, vt ab aliis contriſtentur, & Pela-
gius Papa *in cap. omnis 7. quæſt. 1.* vbi ait, quòd
qui negant miſericordiam, & oppreſſis fauorem
debitum, videntur negare CHRISTVM. Circa
quorum iurium illuſtrationem, & praxim in ma-
teria vitandi violentias, quas iudices Eccleſiaſtici
ſæcularibus faciunt, plura nouiſſimè congeſſit
Hieronym. Zeuallos *in tract. de violentiis, 1. part.*
gloſſ. 5. ex num. 27. & magis in noſtris terminis
Azeuedo *conſil. 37. n. 13.* & Valençuel. *in diſcurſ.*
ſta. & bell. part. 2. conſid. 2. ex num. 99. idem Valen-
çuela contra Venet. *7. part. num. 62.* Pet. Greg.
lib. 11. de Repub. cap. 11. num. 3. & ſequentib. &
nos infr. lib. 3. cap. 3. num. 15. & ſequenti-
bus.

Secundo facit, quia ſi defenſio, & vindicta,
de qua ſuprà locuti ſumus, ita iuſtè permittitur,
vt iniuriæ hominibus illatæ ceſſent, & vindicen-
tur, multò † magis iuſtum, & licitum eſſe vide- 22
tur, infidelibus pro eorum idololatria compeſcen-
da, & caſtiganda, bellum inferre, cùm per eam
ipſi Deo ita grauis iniuria irrogetur, & talis ſit, ac
tanta (vt videmus) huius delicti grauitas, & im-
pietas, † cuius puniendi, & cohibendi ratione 23
ipſe DEVS OPTIM. MAXIM. hanc bellandi
aduerſos idololatras facultatem ſæpenumero per-
miſiſſe, imò & præcepiſſe comperiunt, vt appa-
ret ex pluribus locis expenſis à Cordoba *dict. quæſt.*
57. dub 5. verſic. Tertio, pag. 500. & præcipue ex
Leuit. cap. 18. & † Deuter. cap. 12. vbi filius Iſrael, 24
antequàm terram Promiſſionis intrarent, hoc
veluti primum, & præcipuum mandatum iniun-
xit *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt*
gentes, quas poſſeſſuri eſtis, Deos ſuos ſuper montes
excelſos & colles, & ſubter omne lignum fronde-
ſum. Diſſipate aras eorum, & confringite ſtatuas,
lucos igne comburite, & idola comminuite: diſper-
dite nomina illorum de locis illis. Et infra: *Omnes*
enim abominationes, quas auerſatur Dominus, fe-
cerunt Dijs ſuis, offerentes filios, & filias: &
comburentes igni. Et eiuſdem Deuteron. *cap. 20.*
vbi † ex promiſſis ciuitatibus omnes omnino in 25
ore gladij interficiendos eſſe, Dominus iubet,
Hethæum videlicet, & Amorrhæum, & Chana-
næum, Pherezæum, & Heueum, & Gebuſæum,
ne fortè docerent populum facere cunctas abomi-
nationes, quas ipſi operati ſunt Diis ſuis. In aliis
autem ciuitatibus non promiſſis eas belli conditio-
nes apponit, vt ſi pacem prius oblatam accipere
noluiſſent, ſed bello ſe defendere, omnes mares
occiderent, omnem prædam exercitui diuiderent,
& de ſpoliis hoſtium comederent: *Sic facies*
(inquit) *cunctis ciuitatibus, quæ à te procul valdè*
ſunt, & non ſunt de his vrbibus, quas in poſſeſſio-
nem accepturus es: quò loci Gloſſa Interlinearis,
verba: *Quæ à te procul ſunt*; interpretatur, ideſt:
Religione diuerſa, ſic apertè oſtendens, ob ſo-
lam idololatriam vrbes illas debellari permiſſas, &
non ratione alterius iniuriæ populo Iſraelitico
illatæ.

Et propter † hanc idolorum, & idololatrarum 26
debellationem & diſſipationem, multum laudari
videmus Ezechiam, Ioſiam, & Nabuchodono-
ſorem *lib. 4. Reg. cap 28. & 23.* & Daniel. *cap. 14.*
quorum exemplo D. Auguſt. *epiſt. 48. & 50.* ad
Bonifacium Comitem, Chriſtianos Principes ad
prælium contra idololatras adhortatur: *Omnes*, in-
quiens, *Reges, qui in populo Dei non prohibuerunt,*
nec euerterunt idola, & alia, quæ contra Dei præ-
cepta fuerant inſtituta, culpantur: & qui prohi-
buerunt, & euerterunt, ſuper aliorum merita lau-
dantur: quod recoluit Gratianus *in † capite qui* 27
vult, & in capite non inuenitur 23. quæſt. 3. Et † 28
Nicolaus de Lyra *ſup. Numer. cap. 31.* eorundem
locorum auctoritate permotus: *Vna*, inquit, *belli*
iuſta cauſa eſt contra terram in qua Deus per ido-
lolatriam blaſphematur. Idemque expreſsè affir-
mant Marquard. Lucas de Penna, Malferitus, Al-
fonſ. à Caſtro. Guerrerus, Marta, & plurimi alij
vtriuſque cenſuræ Doctores, quos initio capitis
præcedentis retulimus.

Quibus addere licet, quod † *in l. 3. Reg. c. 15.* 29
legimus de Aſa Iudæorum Rege, qui matrem
ſuam

ſuam Machaan, Abſalonis filiam, propter ædifi-
catum Pani ſacellum Regno priuauit. Et 1. *Ma-*
30 *chab.* 2. de Mathathia † qui dicti, præcepti, &
vigoris memor, interfecit eum, qui ad aras ſacrifi-
caturus acceſſerat.

31 Conducit etiam auctoritas † Diui Pauli 1. *ad
Roman.* vbi cum ſeriò idololatriam, & alia ob-
ſcœna crimina infidelium connumeraſſet, & ſup-
plicia, quæ pro illis paſſuri erant, concludit: *Quo-
niam qui talia agunt, digni ſunt morte; non ſolùm
qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facienti-
bus*; vbi D. Ambroſ. exponit, id eſt, *qui non vin-
dicant.*

32 Romanam † quoque vrbem ob reliquias ido-
lolatriæ ingentibus cladibus, & excidiis Alarici,
Genſerici, Odoacris, & Totilæ Diuino iudicio
affectum fuiſſe, quouſque tandem Imperium Or-
bis in varios Reges, Regnáque diſtractum, atque
diuulſum, ipſa penitus amiſerit; pie eleganter in-
ſinuat, & lacrymatur Paulus Oroſius *lib. 7. c. 37.
& 39.* D. Auguſt. *in opuſc. de excid. vrb.* & paſſim
in libris de Ciuit. Dei, & lib. 2. retract. cap. 43. So-
zomen. *lib. 9. hiſtor. Eccleſ. cap. 6.* Saluian. *in ſeptem
libris de vero iudicio, & prouidentia Dei*: S Gelaſ.
*in epiſt. contra Andromachum, tom. 1. epiſtolar. Ro-
man. Pontif.* & alij, refert Maluenda *lib. 4. de Anti-
chriſt. c. 6.*

33 Neque dixerit aliquis † ea legis antiquæ præ-
cepta, poſt Noui Teſtamenti promulgationem,
exoleuiſſe: nam contrarium, & meritò quidem
affirmat D. Cyprian. *lib. de exhortat. martyr. cap. 5.*
34 relatus à Gratian. † *in cap. ſi non audieris 32. 23.
quæſt. 5.* vbi poſtquam prædicta Deuteronomij, &
Mathathiæ exempla commemorauit, hæc elegan-
tiſſima verba ſubnectit: *Quod ſi ante aduentum
Chriſti circa Deum colendum, & idola ſpernenda,
hæc præcepta ſeruata ſunt, quantò magis poſt aduen-
tum Chriſti ſeruanda ſunt, quando ille veniens non
verbis tantùm nos adhortatus eſt, ſed & factis?*

35 Etenim † omnes ferè Prophetæ prædixerunt,
poſt aduentum Chriſti idololatriam exterminan-
dam fore, vt conſtat ex illo *Iſai. 2. Eleuabitur Do-
minus ſolus in die illa, & idola penitus conterен-
tur.* Et Zachariæ 13. *In die illa erit fons patens
domui Dauid, & habitantibus Ieruſalem, in ablu-
tionem peccatoris, & menſtruatæ. Et erit in die
illa, dicit Dominus exercituum: Diſperdam nomi-
na idolorum de terra, & non memorabuntur vltra.*
Idem etiam habetur *Iſaia 31. Ezech. 6. & 30. Oſea
10. Mich. 1. Dan. & Sophon. 2.* & latè obſeruant
Marquard. *d. tract. de Iud. & Infid. 3. part. cap. 1.
num. 24* Bellarm. *lib. 1. controuerſ. cap. 8. de Chriſt.
pag. 105. lit. D.* D. Gaſpar Sanctius *ſup. Iſai. in locis
ſuprà relatis*: & F Lud. Granatenſ. *in Symbol. Fid.*
36 *part. 4. cap. 10. pag. 418.* Et pluribus † exemplis
idolorum, quæ Romæ, & in Ægypto, & alibi
adueniente Chriſto corruerunt, & oraculorum,
quæ reſponſa amplius reddere non valuerunt, lu-
culenter confirmant Nicephor. *lib. 1. c. 17.* Porphi-
rius licèt ipſe fuerit magnus idolorum cultor, *in lib.
de deficientia Oraculorum*: Pat. Ioan. Pineda *ſub
Iob, tom. 2. pag 634. & 1071.* Simon Maiolus *in
diebus Canicul. tom. 3. colloq. 1. pag. 307. & ſequent.
& tom. 2. colloq. 1. pag. 78. & tom. 1. colloq. 21. pa-
gin. 470.* Thomas Bozius *lib. 14. de ſign. Eccleſ.
cap. 3. & 4. & lib. 23. c. 1.* Fr. Ioan. à Ponte *in con-
uen. ver. Monarch. lib. 3. c. 5. pag. 32* vbi ad hanc
cauſam refert † ruinam, & diſſipationem magni
37 illius idoli, Rhodij olim erecti, quod Coloſſum
appellarunt, & inter ingentia mundi miracula

connumeratum fuit, & nos alia congeſſimus *ſup.
hoc lib. c. 4. ex n. 81.*

Súntque valdè notatu digna ipſorum Oracu-
lorum † reſponſa, quæ de hac re apud prædi- 38
ctos auctores circumferuntur, quorum vnum ſic
habet:

Puer Hebræus iubet me Diis beatis imperans,
Has ædes relinquere, & ſtatim Orcum abire,
Cæterum abi tacitus à noſtris aris.

Aliud ſic.

Tripodes congemiſcite, abiit Apollo,
*Abiit, quia flammeum me cogit cœleſte Nu-
men,*
*Erat Iupiter, & nunc eſt, & erit, ô magne Iu-
piter,*
Hei mihi oraculorum defecit me claritas.

Et Sacerdoti, qui vltimus Apollinem de vera reli-
gione conſuluit, reſpondiſſe narratur:

Ne me extremum, & vltimum velis ipſe rogare,
Infœlix Sacerdos, de Diuino genitore.
Déque charo, & vnico Filio celeberrimi Regis,
Et Spiritu, qui omnia circum affatim continet,
*Mentes, terram, fluuios, mare, Tartara, aerem,
ignem.*
*Hei me etiam nolentem Spiritus ille his ædibus
expellet,*
*Ac tu i hinque deſertum linquetur limen hoc fati-
dicum.*

Vt omittam vulgatum Virgilij locum *Æneid. 6.*
quem in eundem ſenſum plures auctores accipiunt,
dum canit:

Huius in aduentum iam nunc, & Caſpia Regna
Reſponſis horrent Diuum, & Mæotica tellus.

Tertiò, in maiorem ſuprà dictorum fidem, &
comprobationem, illud etiam addere poſſumus,
quod idololatria, & infidelitas maiora, & gra- 39
uiora crimina ſunt, quam blaſphemia, & eam in ſe
includunt, in quantum ſubtrahunt Deo, ſingulari-
tatem dominij, & fidem opere ipſo impugnant, vt
docet D. Thomas 2. 2. *q. 10. art. 3. & q. 94. art. 3.
ad 1.* Fr. Raph. de la Torre *ibid. ex pag. 98.* Petr. de
Aragon *in eod. 2. 2. quæſt. 13. art. 4. pag. 369.* & An-
ton. à Corduba *d. quæſt. 57. dubit. 5. pag. 500.* vbi
aiunt, quod idololatria ipſi fidei vnius veri Dei, &
Chriſti Redemptoris magis directè, quàm alia
peccata ipſo facto contrariatur, & fundamentum
Chriſtianæ Religionis euertit. Sed ſic eſt, quod
propter † blaſphemiam poteſt bellum aduerſus in- 40
fideles indici, quoties hi fidem blaſphemiis, pra-
uiſque perſuaſionibus impediunt, vel legis Euan-
gelicæ Prædicatores etiam in eorum Prouinciis
infeſtant, vt colligitur ex D. Thom. 2. 2. *quæſt. 10.
art. 8. & 11.* & Caiet. *ibid.* & notat Albertin. *in
rubric. de hæretic. quæſt.* 8. Albert. Pius Campenſis
contra Eraſm. cap. 21. de bello: Conar. *in dict. re-
gul. peccatum, 2. part. §. 1. num. 3. verſ. Quartò li-
citum*; & Victoria *in relect. 1. de Indis num. 31.*
& Gaſpar Sanctius *ſup. Iſai. cap. 52 verſ. 7. pa-
gin. 544.* vbi probat, quàm ægrè ferat Deus ſuum
nomen blaſphemari: ergo multo magis propter
idololatriam, adeò grauem, cruentam, & perni-
cioſam Indis, de quibus agimus, bellum iuſtè mo-
ueri potuit.

Quod argumentum fortiſſimum reputat, &
appellat Sepulueda *in Apolog. contra Epiſcop. de
Chiapa*, & confirmari poteſt † ex his, quæ de 41
pœnis contra blaſphemos, & huius criminis gra-
uitate referunt Caſtro *de iuſta hæret. punit. lib. 1.
cap. 12.* Domin. Bañez *d. 2. 2. quæſt. 10. art. 15.
verſ. Dubitatur*: Iul. Clar. & Baiard. *lib. 5. Sentent.*

§ *blaſphem.* Tiber. Decian. *lib 6. crimin. cap. 1. & ſequentib.* Director. Inquiſition. *2. part. quæſt. 41. commem. 66 pag. 335.* Aragon. vbi *ſuprà pag. 369.* Azor. *lib. 3. inſtit. moral. cap. 18.* D. Ioan. Vela *in tract. de pœnis delictor. c. 4.* & innumeri alij relati & Farinac. *in praxi crimin. tom. 1. quæſt. 20.* Bobadilla *in Polit. lib. 3. c. 15. num. 11. & lib. 5. cap. 1. num. 108. cum ſequentibus, & lib. 2. c. 17. num. 77.* Parlador. *lib. 2. rer. quotid. c. 18.* Petr. Matthæus *in notis ad ſummam conſtit. Pontif. circa conſtit. Iul. III. contra blaſphem. pag. 355.* Simon Maiol. *colloq. de perfidia Iud. pag. 54. & ſeqq.* Camillus Borrellus *de Magiſtr. edict. lib. 3. c. & conſ. 43. per totum cent. 1.* & nouiſſimè Licentiat. Barnuceus de Moſquera *in peculiari tract. de Blaſphemia, & eius pœna*; & eruditus pariter ac nobilis D. Petr. Pantoja de Ayala *in commeat. ad l. fin. C. de alcatoribus, n. 10. fol. 37. & ſeq.*

Quartò, ſuprà dictis non incongruenter adiicio, quòd ſecundùm eundem D. Thom. *2. 2. q. 40.*
42 *art. 1.* iuſta † cauſa bellandi contra aliquos eſt, quando hoc illi merentur propter aliquam culpam, quapropter ſi ſubditi negarent honorem ſuo Regi, poſſent etiam ab extraneis puniri, vt omnes cum Angelico Doctore concludunt, & expreſsè reſoluit Caietanus *2. 2. quæſt. 10. art. 8. & 9.*
43 Quod enim ita ſe habeat, † longè magis ex charitate, ſiue pietate, quinimò, & ex lege iuſtitiæ, Chriſtiani tenemur, & illi præſertim, qui Pontificali, aut Regali auctoritate præfulgent, vnici, & veri Dei, ac Domini noſtri honorem tueri, & iniurias quas infideles Idololatræ ei quotidie ferunt, prohibere, ac vindicare.
44 Mali † quippe ſunt prohibendi à malo, & cogendi ad bonum, eáque vindicta, quæ valet ad
45 correctionem, † non ſolùm non reprobatur, ſed imò ad miſericordiam pertinet, & ſi ea, de quibus Deus vehementer offenditur, inſequi, vel vlciſci deſerimus, ad iraſcendam vtique Diuinitatis patientiam prouocamus; vt ex variis D. Auguſt. ſen-
46 tentiis † recoluit Gratian. *in c. ſi ea 50. c. et vindicta 51. c. mali 54. 23. q. 4.* & docet idem Auguſt. *lib. 6. quæſt. 10.* relatus *in c. Dominus noſter 23. quæſt. 2.*

Quam eandem ſententiam latiùs proſequitur D. Hieron. *in c. qui malos 23. quæſt. 5.* D. Chryſoſt. *ſup. Matth. 5. q. 324. ad 4 & q. 338.* Gabriel *in 4. diſt. 15. q. 4.* Corduba *in quæſtionar. lib. 1. quæſt. 57. dub. 5. pag. 499.* & poſt hæc ſcripta, D. Ioan. Bapt. Valençuela *in diſcurſ. ſtatus, & belli part. 2. con-*
47 *ſid. 2. ex num. 99. & conſid. 3. num. 41.* Et † conducunt elegantiſſima verba *legis 35. tit. 2. part. 5.* vbi ex antiquorum ſapientium doctrina hoc prouerbium deducitur: *Amigo de Dios es, quien enemigo de Dios mata en tiempo qualquier.* Quod proſequitur Abbas *in cap. 1. de feriis*: Albericus *in l. prouinciarum, C. eodem*; & latè exornat Bobadilla *in Politic. lib. 2. cap. 13. num. 38. & ſeqq.* vbi etiam
48 allegat opt. text. † *in cap. ſi ii qui 23. quæſt. 4.* vbi dicitur: *Et licèt ea, quæ nobis committuntur, facilè*
49 *poſſimus indulgendo dimittere, † ea tamen, quæ in Deum commiſſa ſunt, cum magna diſtrictione, nec ſine pœnitentia poſſumus relaxare.*

Quintò conſidero, quòd Innocent. & Doctores *ſuprà* citati, iure optimo tradere potuerunt, hanc vindictam, quæ de tyrannis, idololatris, & aliis peccatoribus ſumitur, qui contra legem naturalem delinquunt, ex Dei imitatione deſcendere,
50 quia † iudicia Dei debent eſſe exemplaria iudiciorum noſtrorum, vt docet Auguſt. *in c. 1. c. qui qui peccant, c. quoniam, c. quando, c. non inueniuntur 23. q. 5.* & in terminis tradit Cordub. *d. dub. 5. verſic. Maior autem, pag. 500.* vbi ad idem D. Thom. Caietan. & alios allegat. Et videmus Deum ipſum, qui in ſua poteſtate, & voluntate habet omnium iura Regnorum, vt latè oſtendimus *in*
c. 2. huius libri; † propter eiuſmodi peccata, præ- 51
cipuè vbi diuturna, & iterata ſunt, imperia euertere, mutare, & ab aliis in alios transferre, ſolitum eſſe: eorúmque Principes, & Reſpublicas, etiam tunc, cùm maximè florent, opprimere, & extraordinariis modis punire, vbi ordinarij non ſufficiunt, vt præter ſacræ Scripturæ loca, & exempla, quo-
rum *ſupra* meminimus, ſatis conſtat † *ex illo Eccl.* 52
c. 10. verſic. 8. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. Sapient. 10. *Ideò iuſti tulerunt ſpolia impiorum.* Et Prouerb. 13. *Theſaurizantur autem iuſtis diuitiæ impiorum.* Matth. 21. *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti iuſtitiam.*

Quas Domini voces ad omnes Impios, & iniquos valere, grauiter docet D. Auguſt. *aduerſus litt. Petilia, c. 43. & in epiſt. 50. ad Boniſac.* cuius
verba † referuntur *in c. ſi de rebus, & in c. quem-* 53
admodum 23. quæſt. 7. Et re ipſa oſtendit hiſtoria
Nabuchodonoſor, † & Balthazaris Regis, Da- 54
niel *c. 4. & 5.* Saülis *1. Reg. c. 15.* Amorrhæorum, *Deuteron. c. 21.* & Parabola vineæ, de qua apud Matth. *dict. c. 21.* Marc. *c. 12.* & tranſlatio Imperij, quæ de Græcis facta eſt ad Germanos, de qua *in c. per venerabilem 34. de electione*, & alia innumera teſtimonia, & exempla, quæ ab omni anti-
quitate petita † recolunt Nicolaus de Lyra, & alij 55
nouiores ſcribentes in dictis locis: Doctores *in c. tranſlato de conſtitut.* Oldrad. *conſ. 69. & 72.* Martin. Laudenſ. *in tract. de Principe, quæſt. 155.* Lancellot. Conrad. *in templo iudicum, lib. 1. c. 1. §. 2. quæſt. 2. num. 16. fol. 14.* Ioan. Saliſberienſis *in Policratico, ſiue de Curialium nugis, lib. 4. c. 12.* Petr. Gregor. *lib. 18. Syntagm. c. 1. & lib. 5. de Repub. c. 2. & lib. 21. c. 1.* Gaſpar Sanctius *ſup. Iſai. c. 6. num. 1. pag. 74. & c. 27. num. 6. pag. 276. & c. 28. num. 46. pag. 290.* Palac. Rubeus *de obten. Nauar. part. 5. §. 4. & 9.* Thomas Bozius *de ſign. Eccleſ. in prætermiſſ. ad lib. 24. c. 3. pag. 627. & de ruinis Gent. lib. 2. c. 15. pag. 199. & in integro tract. de imperio virtutis*: Petr. Fab. *lib. 3. Semeſtr. c. 8. p. 101. & c. 20. p. 308.* Simanc. *lib. 3. de Repub. c. 9. num. 11.* Iuſt. Lipſ. *lib. 2. Politica, ſiue ciuil. doct. c. 7. & 10.* Pat. Ribadeneira *in Princip. Chriſt. lib. 2. c. 4. p. 513.* Rutil. Benzon. *de anno Iubil. lib. 6. c. 17.* Pat. Ioan. Pineda *commentar. in Iob c. 34. verſic. 14. & de rebus Salom. lib. 7. c. 2. num. 1. pag. 482.* Caliſtus Remirez *in tract. de lege Regia, §. 8. num. 22.* Simon Maiolus *in diebus Canicul. 3. tom. colloq. 2. de bellorum euentib. pag. 341.* Petr. Andr. Canunher. *in Aphoriſm. pol. Hippocrat. pag. 643. & ſequentib.* Valençuela *in dict. monitor. contra Venetos, part 5. num. 196.* Bobadilla *in Polit. lib. 2. c. 2. num. 11. & 12.* Fr. Ioan. Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib. 2. c. 26. pag. 318.* & Fr. Ioannes Torquemada *in Monarch. Ind. lib. 4. c. 106.*

Et ante eos hoc idem optimè præſenſit Demo-
ſthenes *in Oratione Olynthiaca 2,* † & Senec. *in* 56
Thyeſte, act. 2. ſcen. 1 dum ait:

——Vbi non eſt pudor,
Nec cura iuris, ſanctitas, pietas, fides,
Inſtabile Regnum eſt.

Et

Et Saluianus *lib. 7. de prouident. Dei*, vbi cùm
57 Afrorum † grauiſſima ſcelera recenſuiſſet, ea
Deum quaſi reluctantem ad illorum internecionem
mouiſſe, his grauiſſimis oſtendit: *Et cum hæc
omnia fierent, quid aliud tales populi agebat, niſi
vt cùm eos Deus perdere adhuc fortaſſe nollet, ta-
men ipſe exigeret, vt periret? Vnde & quòd Vuan-
dali ad Africam tranſierant, non eſt Diuinæ ſeue-
ritati, ſed Afrorum ſceleri deputandum: traxe-
runt enim eos antequam illuc vergerent, ac longa iniqui-
tate traxerunt*; & *lib. 1. de Sodoma, & Gomorrha
peccatis*, ſic inquit: *Clamor Sodomorum, & Go-
58 morrhæ multiplicatus eſt.* † *Pulchrè clamorem, di-
xit, in ſe habere peccata. Grandis abſque dubio
peccantium clamor eſt, quia terra aſcendit ad cæ-
lum. Quare autem peccata hominum quaſi clamare
teſtatur? Scilicet, quia cadit aures ſuas, Deus di-
cit, clamoribus peccatorum, vt non differatur pœ-
na peccantium. Et verè clamor, & grandis cla-
mor eſt, quando pietas Dei peccatorum clamoribus
vincitur, vt peccantes punire cogatur. Oſtendit
ergo Dominus, quàm inuitus puniat etiam grauiſſi-
mos peccatores, dicens: quòd clamor Sodomorum ad
ſe aſcenderit, hoc eſt, miſericordia quidem mea mihi
ſuadet, vt parcam, ſed tamen peccatorum clamor
cogit, vt puniam.*
59 Et ad hanc cauſam † (non ad aſtrorum vim,
ſyderúmque influxus) mutationes & declinationes
Regnorum referendas eſſe, piè, & doctè aduertit
Marquez vbi *ſuprà*, & Simon Maiol. quem tran-
ſcribit Canonhierius *in locis citatis*, vbi ſic ait:
*Cùm ergo cauſas periodorum, & mutationum in
Imperiis quærimus, non procul vagemur animo, nec
ad ſydera euolemus, ſed quid in Eccleſia politiis,
& œconomiis fiat, conſideremus. Si regnant in Ec-
cleſia falſa, impia, fanatica, blaſphema opiniones,
aut idola, & conflictantur inter ſe docentes; ſi in
politiis impunè graſſantur tyrannides, ſeditiones,
latrocinia, impoſturæ, fraudes, & licet cuilibet,
quodlibet; ſi diſſident coniuges, & vagis ac prohi-
bitis libidinibus contaminantur œconomiæ, & adul-
terantur familiæ; non dubitemus, impendere tri-
ſtes, atroces, & propinquas pœnas.*
Etenim, vt præclarè inquit Iuſtus Lipſius *in
60 præfat. ad Policrrt.* † fulcrum Imperiorum eſt,
ſeruare religionem & pietatem, & qui ſecus fa-
61 ciunt, rarò Dei vindictam effugiunt, † quæ certa
ſemper eſt, licèt aliquando lentis, & laneis pedi-
bus, vt eſt in adagio, incedere videatur, vt dixit
Horat. *lib. 3. Ode 2.*

Raro antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pœna pede claudo.

62 Et Habacuc † *cap. 23. Licèt viſus eſt procul, ta-
men apparebit in finem, & non mentietur. Si mo-
ram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, &
63 non tardabit.* Vigilat quippe Diuinus † ille ocu-
lus, vt ait Iuſtus Lipſius *lib. 2. de conſtant. cap. 15.
Et cùm dormire eum cenſes, conniuet. Atque vt in
vno, eodémque homine iure, in ſenecta ætate deli-
ctum aliquod punitur admiſſum in iuuenta: ſic
Deus in imperia, aut Regnis peccata vetera, quia
externa communionis ratione vnum quiddam Deo
ſunt, & coniunctum. Et ſicut in homine cùm ma-
nus furto, penis libidine, venter ingluuie peccant,
totum corpus id luit; ſic in communi aliquo cœtu
paucorum delictum expetere, ſæpè in omnes, præ-
ſertim ſi ij, qui peccant, velut digniora quædam
membra ſunt, vt Reges, Principes, Magiſtratus.*
Tradunt plura alia Caietan. & alij Patres ex-
ponentes illud Geneſ. 25. *Necdum completa
ſunt iniquitates Amorrhæorum.*
Inter quos Benedict. Pererius, cùm tres cauſas
doctè admodum expreſſiſſet, ob quas ſolet Deus
peccata † punire, quæ vſque ad certam aliquam 64
metam, vel temporis periodum impunita reliquit,
nempe multitudinem, inuerecundiam, & conſue-
tudinem, ſiue incorrigibilitatem peccantium, quar-
tam tandem cauſam, & valdè ad rem noſtram con-
uenientem, his elegantiſſimis verbis ſcribit:
*Quando improbitas, & impietas alicuius gentis eò
vſque procedit, vt ſit admodum exitialis humanæ
ſocietati, ipſam hominum communitatem, & ſocie-
tatem peruertens, ac deſtruens. Humana verò ſocie-
tas tribus maximè rebus, & initio coaleſcit, & dein-
ceps continetur, atque conſeruatur: ante omnia Re-
ligione, pietatéque aduerſus Deum, tum erga ho-
mines æquitate, ac iuſtitia, ac demum recta viuen-
di diſciplina, & rationabili quadam morum inſti-
tutione, & compoſitione. Contra primum facit
atheiſmus, & fœda ac peſtilens idololatria, qualis
fuit olim quarundam gentium, quibus vel proprios
ſuos filios, aut iugulando, aut igne comburendo,
Diis immolare moris erat. Quòd ſi hæc ſcelera in
ipſum etiam Dei populum inuaſerint, mirum dictu!
quantam iram Dei prouocent, & contra ſe vindi-
ctam eius accelerent. Huius criminis ſæpè accuſatos
eſſe Iudæos à Prophetis, legimus in ſacris Litteris.
Alterum humanæ ſocietatis vinculum, iuſtitiam
dico, planè diſſoluunt frequentes, & immodica bo-
norum rapina, tyrannicæ oppreſſiones, frequentes
bonorum, & innocentium cædes; tale fuiſſe legimus
peccatum Ægyptiorum aduerſus Hebræos: idem
crimen ſæpenumero Hebræis ipſis exprobrarunt
Prophetæ, extrema eis mala ob eam cauſam com-
minantes. Contra tertium humanæ ſocietatis caput
faciunt promiſcuæ, atque indifferentes virorum, at-
que mulierum coniunctiones, nulla diſtinctione, ac
reſpectu cognationis, vel affinitatis, vt patris & fi-
liæ, filij & matris, fratris & ſororis, & quod multò
deteſtabilius eſt, nefandæ commixtiones marium
tàm maribus, & hominum cum iumentis; atque
hoc † fuiſſe complementum iniquitatum Chana- 65
næorum, ad quod vbi peruenere, puniſſe eos à
Deo, & eiectos de terra ſua, nec obſcurè, nec vno
tantùm loco docet Scriptura.*
Et in ſpecie † iſtorum Indorum Occidenta- 66
lium, de quibus loquimur, ſimiliter contigiſſe,
antiquáque eorum Regna, & imperia ob grauiſſi-
ma, quæ committebant, peccata; tunc, cùm maxi-
mè florebant, concidiſſe, & Deum Opt. Max. tum
vt illa puniret, cùm etiam vt Diuini Verbi prædi-
cationem inter ipſos Indos diſſeminaret, Hiſpano-
rum aduentum, & dominationem diſpoſuiſſe, aper-
tè docet, & multis argumentis oſtendit Ioſeph.
Acoſta *lib. 7. de hiſt. moral. Ind. c. 24. & ſeqq* & Fr.
Ioan. Torquemad. *in Monarch. Ind. lib. 4. cap* 105.
& 106. Secreta Dei iudicia laudantes, qui ſimul
his gentibus & ſupplicium, & ſalutem parauit,
iuxta dictum D. Pauli ad Roman. *cap. 11. verſ. 11.
& 12.* & idem obſeruat Thom. Boz. *de ſign. Eccl.
lib. 24 cap 3.* & Ioan. Boterus *in relat. vniuerſal. 4.
part. lib. 1. ex pag.* 25. vbi tyrannides, & alia ſcele-
ra Indorum recenſet, & ea in cauſa fuiſſe, tradit, vt
Regnis ſuis ſpoliarentur, & Diuinæ voluntatis de-
creta ad Hiſpanos tranſirent. Quod ipſi quoque
Peruani Indi ſibi perſuaſerunt, vt diximus *ſuprà
cap 12. n. 21.*
Neque obſtabit, ſi ſuprà dictis obiecerit quiſ-
piam, † Indos iſtos, vt plurimùm rudes, & barbaros 67
fuiſſe, vt *ſuprà hoc lib. cap. 8.* latè probauimus: ac

proinde ob ingenij bebetudinem, & morum feri-
tem caeoſari, ſi Deum, vt oportebat, non agno-
uerint, nec coluerint, & aliis delictis & ſceleribus
legis naturalis præcepta fœdauerint. Etenim cùm
68 lex † naturalis ſit lumen rationis humanæ, quod
Deus naturæ conditor vnà cum natura inſeruit
mentibus hominum ad aliquid faciendum, vel non
faciendum, vt obſeruant Theologi poſt D.Thom.
1. 2. quæſt. 94. vbi Medina *art.* 1. Raphaël de la
Torre *tom.1 de Religione, quæſt.*85. *art.* 1. *diſp.* 2.
Soarez *de legib. lib. 2. cap.5. cum ſeqq.* Saytus *in
Theſaur.3.part.cap.2.à num.* 6. & plures alij rela-
ti à Salas *in eod.tract.diſp.5.per tot.* non eſt creden-
69 dum, † Indis quantumuis barbaris, cùm verè ho-
mines ſint, hoc lumen à Deo negatum fuiſſe, nec
ea ignoraſſe, ad quæ natura ipſa inclinat, & ample-
ctenda, vel fugienda eſſe docet, etiam nulla inſti-
70 tutione, aut ordinatione permiſſa, † iuxta illud D.
Paul. ad Rom.2. *Gentes, quæ legem non habent, na-
turaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt.* D.Aug.*lib. 2.
confeſſ.c.4. Lex tua, Domine, in cordibus hominum
ſcripta eſt, quam nec vlla vnquam delet iniquitas;*
quod exponens Caſſianus *collat. 3. cap.23.* ſic ex-
cellentiſſime inquit: *Deus hominem creans, omnem
naturaliter ei ſcientiam legis inſeruit, quæ ſi fuiſſet
ab homine ſecundùm propoſitum Domini, vt cœpe-
rat, cuſtodita, non vtique neceſſarium fuiſſet,
aliam dari, quæ per litteram poſteà promulga-
ta eſt: erat enim ſuperfluum extrinſecùs offerri
remedium, quod adhuc intrinſecùs tenebatur in-
ſertum.*
71 Atque ita † in eiuſmodi putis, ac primis præ-
ceptis naturalibus, qualia ſunt, Deum colere, bo-
num ſequi, malum fugere, quod tibi non vis, alte-
ri non facere, & ſimilia, non cadere, nec admitti
ignorantiam inuincibilem, tradunt Alex. de Alex.
2.part.q.153.n.3. Durandus *in 3.diſtinct. illat.*25.
q.1.ad 1. Alphonſ.de Caſtro *lib.2. de lege pœnal.
cap.14.* Card. Tolet.*in ſumma lib.4.cap 6.num.9.*
& plures alij, quos refert Par. Gabr Vaſquez *in 1.
2.1.tom.q.76. art.1: diſput.122.pag.* 1049. Ioan.
Azor.*tom.1.lib.1.inſtit.moral.cap.13.q.1.* Valentia
tom.1.diſput.6. quæſt.6. puncto 1. correl.7. Sanchez
lib.1.Decaleg.cap.16.num.33. & poſt hæc ſcripta
P.Fran. Suarez *in tract. de Spe, diſput. 17. ſect.2.
num.7.* & expreſsè probat Gratian. *in cap. turba-
72 tur 12.1.quæſt.1.* vbi † naturalis iuris ignorantiam
omnibus adultis damnabilem eſſe, docet. Quem
locum exponens gloſſa ibidem, allegat text. &
gloſſ.*in l.2. C. de in ius vocan.* vbi quod plus eſt,
73 non ſolùm † his, quæ merè iuris naturalis ſunt, ve-
rùm in his quoque, quæ naturali tantùm ratione
ſuadentur, veluti benefacientibus benefacere, ru-
ſticitatis excuſationem admittendam non eſſe do-
74 cemur. Quemadmodum neque † conſuetudinis
excuſatio admittetur, quæ reatum potius auget,
quam minuit, & cùm mala ſit, & ſacris ac natu-
ralibus inſtitutis contraria, nullo tempore conua-
leſcit, & nullius momenti debet iudicari, *l. capita-
lium, §.ſolent, ff. de pœnis, cap ex litteris, cap. cum
venerabilis, cap.fin.* vbi gloſſ.*de conſuetud.cap.ma-
la 8.diſtinct.* cum multis aliis, quæ de perfidia, &
blaſphemiis Iudæorum loquens, tradit Sim.Maiol.
3.tom.dier.Canic.col.1.p.55.& 56.

Et generaliter tam de Indis, quàm de aliis gen-
75 tibus, & nationibus tractantes, † nullam ita ru-
dem, & beberem fuiſſe, cui permitti poſſit, vt la-
boret ignorantia inuincibili vnius Dei, cùm ad il-
lum ſaltim generaliter cognoſcendum, ac colen-
dum, tanquam principium omnium rerum, exce-
dens omnia, & à quo omnia dependent, & guber-
nantur, omnes ſolo lumine naturali ducantur, &
teneantur, latè † poſt Epicurum comprobat Ci- 76
cero *lib.1.de nat. Deor.* Ariſtot.*lib.de cœlo, & lib.8.
Phyſicor.* Ælian. *lib.2.de varia hiſt.* Plutarch. *de
placitis Philoſoph. cap. 6. & 9.* Lactant. Firmian.
lib.3.Diuin.inſtit.cap.11. & lib.1. cap.2. vbi ait:
*Nemo eſt enim tam rudis, tam feris moribus, quin
oculos ſuos in cœlum tollens, tametſi neſciat, cuius
Dei prouidentia regatur hoc omne quod cernitur,
non aliquam tamen eſſe intelligat ex ipſa rerum
magnitudine, motu, diſpoſitione, conſtantia vtili-
tate, pulchritudine, temperatione? nec poſſe fieri,
quin id quod mirabili ratione conſtat, conſilio ma-
iori aliquo ſit inſtructum.* Boëtius *lib. 3. proſa* 10.
D.Cyprian.*lib.de idol.vanitate,* vbi ait: *Hanc eſſe
ſummam delicti, nolle agnoſcere, quem ignorare
non poſſis.* D.Gregorius Nazianzenus *orat.*34.con-
cludens, hoc adeò verum eſſe, vt vel oculis corpo-
reis videri poſſit, D. Thom. & poſt eum Theolo-
gi, *lib.3.contra Gent.* *& in 1. part.ſumma, quæſt.* 2.
*& 2. 2. quæſt.*85. & plures alij, quos refert Mag.
Medina *lib.4.de rect.in Deum fide, cap.8.* Auguſt.
Eugubinus *de perenni Philoſophia lib.* 3. Cæſar
Baronius *lib.1. Annal.anno Chriſti 82.num.40.&
ſequent.* Petrus Malferitus loquens in noſtris ter-
minis, inter conſilia Mandelli, *volum.2. conſ.769.
num.72.* Torquemada *in Monarch. Ind. lib. 6. in
Prologo, & cap.1.& 2.* Fr. Ludouic. Granatenſ.*in
Symbol.Fidei 1.part.cap.5. pag.9.* Fr.Ioan. Mar-
quez *in Gubern. Chriſt. lib.2.cap.23. pag. 294. &
295.* & doctè Raphaël de la Torre *de Religione,
tom.1.quæſt.94.art.2.diſput.3.* vbi ex hoc conclu-
dit, † idololatras non excuſari per ignorantiam ab 77
idololatriæ crimine, cùm neque à cognitione
vnius veri Dei excuſentur.

Et † quòd Deus ſit vltimus finis hominis, & 78
ad id homo creatus, & de rationibus, quibus te-
neatur Deum colere: Fr.Thomas à Iesv *de procur.
omnium gent.ſalute, lib.11.cap.3.4.5.6. & ſequent.
ex pag.761. ad 797.* Tradit etiam alia nouiſſimè
circa hoc Caldas Pereira *de emptione & venditio-* 79
ne, cap.1.num.1. Et optimis carminibus † capoſuit
Proſperus Aquitanicus *lib.de prouidentia Dei* in
hæc verba:

Quà iacet extremo tellus circundata ponto:
Et quà gens hominum diffuſa eſt corpore mundi,
Seu noſtros annos ſeu tempora priſca reuoluas,
Eſſe omnes ſenſere Deum: nec defuit vlli
Auctorem natura docens, etſi impius error
Amiſit, multis tribuens quod debuit vni:
Innatum eſt cunctis genitorem agnoſcere verum;
Hic auctore carens, & tempore permanet idem
*Semper, & immenſum nec ſæcula, nec loca clau-
dunt.*
Hic nullis mundi cauſis extantibus in ſe
*Quidquid vellet habens, cùm viſum eſt, omnia
ſolus*
Condidit vt voluit formas, numeróſque, modóſque,
Et genera, & vitas ſtatuens, & ſemina rebus,
*Quidquid ineſt cœlo, quidquid terráque, mari-
que,*
*Quidquid quocunque eſt in corpore, ſiue anima-
tum,*
*Siue expers anima, calida, humida, frigida,
ſicca,*
Vno extant auctore Deo: qui diuite Verbo
*(Quod Deus eſt) rerum naturas, atque ele-
menta*
Protulit, & ſummus opifex intentus, & imis.

Eſt

Eſt igitur Deus, & bonus eſt, & quidquid ab
illo
Effectum eſt, culpa penitus vacat, atque reatu,
Omnem autem hanc mundi molem, qui condidit
ipſe.

Rurſus non obſtabit, huiuſmodi infideles, de
quibus agimus, penitus à nobis & fide, & ſolo,
80 & imperio extraneos fuiſſe † atque ita tanquam
foris poſitos Chriſtianorum diſciplina compeſci
non potuiſſe, quantumuis prædicta crimina per-
petrarent, ſed Dei iudicio reſeruari debere, iuxta
locum Pauli. 1. *Corint.* 5. *Quid mihi de his, qui foris*
ſunt, de quo ſtatim latius tractabimus. Nam cum
ſcelere illa in adeò magnam Diuinæ, & naturalis
offenſionem, & innocentum oppreſſionem pro-
laberentur, & vt ſuprà latè probauimus, commu-
ne ſocietatis humanæ vinculum eorum vindictam,
& liberationem expoſtularet, etiam ad extraneos
& infideles extendi poteſt, & decet, vt expreſsè
affirmant omnes Doctores, quos pro hac opinio-
ne citauimus, & tetigimus *ſupr. cap. 11. in fine, &*
grauiſſimis verbis illuſtrat Acoſta *lib. 2. de procur.*
Ind. ſalu. c. 6. pag. 232.

81 Quoniam † exiſtenti in extrema neceſſitate
quilibet tenetur opem ferre, vt docet gloſſ. *verb.*
Eſurientium, in c. ſicut. 47. diſtinct. & plures refe-
rens Pet. Cenedo *in collect. 27. ad Decretum, num. 1.*
Pet. Roicius *deciſ. Lithuanic. 3. n. 296.* Corduba de
Lara *in l. ſi quis a liberis, § etſi impubes, num. 37.*
ff. de lib. agnoſ. cond. & Caliſtus Remires *de lege Re-*
gia, § 30. n. 23.

82 Et non ſolùm infideles extraneos, verùm † &
inimicos (quod plus eſt) dirigere & auxiliari de-
bemus; & eis eleemoſynas præbere, cùm ſint
naturæ noſtræ participes, iuxta doctrinam D.
Clem. Alexandr. *lib. 2. Stromatum, cap. 9.* D. Proſ-
83 peri *lib. 3. de vita contempl.* qui refertur † *in cap.*
charitas 5. de pœnitent. diſtinct. 2. vbi gloſ. *verbo,*
Participes. Alexandr. *conſ. 130. ſuper eo, num. 3.*
lib. 7. vbi loquuntur de Iudæis, Saracenis, & aliis
Infidelibus, ſequitur Abbas *in cap. Iudæi, de*
teſtib. Decius & Cagnolus *in l. culpa caret, de*
regul. iur. Sylueſter *in ſumma, verb. Charitas, § 5.*
Marta *de iuriſdict. 1. par. cap. 24. num. 49.* Cardin.
Turch. *pract. concl. iur. lit. I concl. 425. pagin.*
491. & exornat Menchaca *lib. . controuerſ. illu-*
ſtr. cap. 2. num. 19. Pat. Franc. Suarez *in nouiſſimo*
tract. de Charit. diſput. 5. ſect. 5. per totam, Mag.
Pet. de Aragon *in 2. 2. quæſt. 10. art. 8. pag. 292.*
verſ. Tertia concluſio, art. 9. pag. 625. & in q. 33.
84 *art. 2. pag. 788.* Vbi ait, quod † tenemur infide-
les corrigere, quando adeſt ſpes emendæ: &
quòd quamuis non ſit ſpes, quòd infidelis corri-
getur quantum ad fidem falſam, quam habet, ſi
tamen eſt ſpes, quòd ceſſabit ab aliis peccatis,
quæ contra naturam committit, adhuc tenemur,
illum de illis corrigere.

Et conueniunt verba Cicero. *lib. 1. Offi.* dum
85 inquit: † *Homines hominum cauſa ſunt generati,*
vt ipſi inter ſe alij aliis prodeſſe poſſent; & lib. 3.
Hoc Natura præſcribit, vt homo homini, quicun-
que ſit, ob eam ipſam cauſam tantùm, quod is ho-
mo ſit, conſultum velit, & lib. 5. & vlt. de Finibus,
vbi hanc coniunctionem hominum inter homi-
nes, ſiue ſocietatem, communicationem, & cha-
ritatem generis humani à primo ſtatu natam, ele-
86 ganter philoſophatur. Ita † enim legendum eſt,
non *ſtatu*, vt vulgo corruptè legitur, vt benè ad-
uertit. Tiraquel. *de pæn. temper. cauſ. 24.*
num. 3.

Ac reverà, vt ait D. Clemens *vbi ſuprà.* † *Dei* 87
eſt imago homo benè faciens, quia in eo ipſe etiam
beneficio afficitur, ſicut gubernator ſimul ſeruat,
& ſeruatur. Vnde ſemper † turpe, & indecorum 88
iudicatum eſt, miſeris auxilium denegare, & talio-
nis pœna punitum, vt eleganter canebat Ouidius
lib. 13. Metamorphoſ.

Et eget auxilio qui non tulit, vtque reliquit.
Sic linquendus erit, legem enim ſibi dixerat ipſe.

Denique non obſtabit, ſi replicetur, † hos 89
Indos Hiſpanorum opem, auxilium, vel vindi-
ctam nunquam expoſtulaſſe, quin potius ſua ſorte
contentos, in Reges, ſiue Tyrannos, quibus ſu-
berant, ritus & leges, ſiue mores, quantumuis
feros, aut fœdos, quibus gubernabantur, &
cruenta ac immania ſacrificia, quæ exercebant,
voluntariè conueniſſe, & conſenſiſſe videri, vt
ait Epiſcop. de Chiapa *in Apolog. contra Sepulued.*
fol. 15. & ſequent. & in reſponſion. ad obiectiones
euſdem, replic. 11. fol. 45. Ac propterea ſub præ-
textu liberationis, & inſtructionis eorum, bello
& armis compeſci non potuiſſe, cùm ſecundùm
Caſſiodor. *lib. 2. var. epiſt. 35. & lib. 5. epiſt. 39.*
non † ſit beneficium, aut defenſio, quæ præſta- 90
tur inuitis, nec cuiquam videatur vtile, quod
aduerſa voluntate conceditur, ſuſpectumque
reddatur, quod patiuntur nolentes. Vnde Ho-
ratius in Arte Poetica rectiſſimè inquit.

In vitum qui ſeruat, idem facit occidenti.

Et Leſbonius apud Plaut. in Trinum. *act. 3.*
ſcen. 2. Nullum beneficium eſſe duco id, quod cui
facias, non placeat. De quo extat egregia regula
iuris *in l. inuito 69. ff. de regul. iur.* & optimum
exemplum † *in l. vlt. ff. de vſu. & hab. t.* vbi in per 91
niciem meam id omne fieri dicitur, quod fit con-
tra meam voluntatem, etiam ſi in meliorem ſta-
tum res commutetur, cum latè adductis ab Ale-
xand. *in l. cum quid, num. 1. ff. ſi cert. petatur, &*
conſ. 55. in fin. vol. 2. Iaſ. *in l. 2. num. 99. C. de iur.*
emphyteut. Tiraquel *in præfat. de retract. n. 25.* &
Sarmiento *lib. 3 ſelectar. c. 7. n. 3.*

Nam † huic argumento reſponderi poteſt cum 92
Victoria *d. relect. de Indis 2. part. num. 15. in fine,*
Gregor. Lopez *in dict. l. 2. part. verſ. Alium titu-*
lum, in fin. Bañez *in 2. 2. q. 10. art. 10. verſ. Tertia*
concluſio. col. 535. Lorca *in 2. 2. ſect. 3. diſp. 52.*
num. 2. pag. 968. & Molina *de iuſt. & iure tract. 1.*
diſp. 106. verſ. Tertia concluſio. Indos † non ita 93
ſui iuris fuiſſe, vt ſe ipſos, vel filios ſuos morti
tradere poſſent, vel tyrannis vexantibus, & oc
cidentibus conſentire: † cum nemo ſit dominus 94
vitæ alterius, nec etiam propriæ, niſi ad cuſto-
diendum illam, *l. liber. homo 13. ff. ad leg. Aqui-*
liam, cap. diſplicet. 22. quæſt. 4. cum aliis, quæ
tradunt Theologi poſt D. Thom. *in 2. 2. q. 73.*
artic. 9. ad 2. & in 2. 2. q. 59. art. 3. Victor. *in relect.*
de homic. num. 23. Sot. *lib. 4. de iuſt. & iure quæſt. 2.*
art. 3. Corduba *dict. lib. 1. quæſt. 57. dub. 3. verſ.*
Neque valet dicere, pag. 499. Gregor. de Valencia,
Michaël Salon, Aragon, & plures alij, quos ple-
nè congeſſit Gomez de Amefcua *in tract. de pote-*
ſtate in ſeipſum lib. 1. c. 2. & 5.

Ac propterea voluntas Indorum pium & de-
bitum humanitatis officium non potuit excludere,
† quod exigit, vt proximis in periculis, ærumnis, 95
& neceſſitatibus poſitis, licèt inuitis, & relu-
ctantibus ſubueniamus; vt in eo contigit, qui la-
queo aut alio modo vult ſibi ipſi manus inferre,
mortemque conciſcere: & in eleganti exem-
plo ab Vlpiano relato † in *l. non tantum, 6.* 96

D.de appellat. & ab Imp. *in l.addictos, C. eod.*
vbi humanitatis ratione omnis pro altero pro-
uocans in capitali ſupplicio, audiendus eſſe dici-
tur, etiam ſi aduerſus prouocationem damnatus
reſiſtat, eamque admitti nolit, perire feſtinans.
Tradunt alia his ſimilia Decius Mayner.Cagnol.
Pet.Faber, Ræuard. & cæteri *in d.l.inuito*: inter
97 quæ illud † de capto ab hoſtibus, quem etiam in-
uitum redimere poſſumus, & compellere, vt con-
tractum de hac re geſtum ratum habeat, Auth.ſi
captiui, vbi Cyn. & Salicet. *C.de Epiſcop.& Cler.*
Alexand. *n.7.in l.fin.C. de negot.geſt.* Decius *conſ.*
691.*n.6.*Carrocius *de locato in tit.de Medico, q.2.*
n.5. Et idem obtinet in eo, qui non patitur, ſe à
ſeruitute, vel carcere liberari, & generaliter in
omnibus, qui ſuam perſonam, vitam, liberta-
tem, aut etiam ciuitatem defendere negligunt,
vt arg.*l.1.& 2.ff. de liberal. cauſ.*concludit Bald.
*in dict.l.fin.*Batt. *in l.Stichus n.1. ff.de pecul.legat.*
Decius *n.2.*Maynet.*in d.l.inuito n.15.*Ioan.Andr.
& Franc.*in c.cum,C.laicus,de for.compet.l.6.*Imola
*in c.ex litter.de pigno.*Tiraquel.*de nobilit.c.6.n.59.*
Carrocius *de locato, tit.de locat.ad long. temp.q.6.*
n.145.fol.62.& Gomez de ameſcua *in d.tr.de po-*
teſtate in ſeipſum l.1.c.16.n.10. & ſequentibus.

Quibus arridet alia doctrina, quæ habet,
98 † quòd ſi dominus ſubditum enormiter, & atro-
citer oneraret, quilibet alter Princeps, viribus,
& auctoritate ſuperior poſſet, & deberet talem
vaſſallum omnino à crudelis domini poteſtate,
& iuriſdictione eximere, etiam tacente ipſo ſub-
dito, & nihil petente, vt argum. tex. *in l.1. ff.de*
his qui ſunt ſui, vel alieni iur.§. ſed & maior inſtit.
eodem, loquentium in ſeruis à dominis malè tra-
ctatis reſoluit Ioan. Faber. ibidem Guido Pap.
*deciſ.62.*incipit, *Si quis Baro.* Thom. Grammat.
in addition.fin.ad Matth.de Afflict.deciſ. Neapol.
265. Menchaca *l.1.controuerſ. illuſtr.c.8. n.18. &*
l.3.de ſucceſſ.creat.§.26.n.47.& elegantiſ.Fr.Ioan.
Marq.*in Gubernat. Chriſt.l.1.c.6. pag.31. & lib.2.*
99 *c.15.in fin.* Etenim † vt ait Seneca *l.2. de benefi.*
cap.14. Pulcherrimum opus eſt, etiam inuitos, no-
lenteſque ſeruare. Et eleganter Caſſiodor. *lib.1.*
*var.*ſic inquiens: *Cogi enim debet vt ſit quietus,*
qui ſuo vitio renuit eſſe pacificus. Nam & medendi
peritus inuitum frequenter ſaluat ægrotum: dum
voluntas recta in grauibus paſſionibus non eſt, ſed
potiùs illud appetitur, quod à ſalutis iudice grauare
poſſe ſentitur.

His addere poſſumus, quod, vt ego conſidero,
100 non poteſt securè affirmari Indos † prædictis
malis voluntariè conſenſiſſe, cùm vel cæcitate
& ignoratione ſua vel tyrannorum metu ita op-
preſſi eſſent vt non poſſent ad meliorem ſtatum
aſpirare; cùm tamen re vera plurimi ipſorum
tyrannidis dominantium, & legum, & ſacrifi-
ciorum crudelitatis, & aſperitatis maximè per-
tæſi reperirentur, cuperentque, ſi poſſibile eis
fuiſſet, adeò graui onere liberari, vt refert, & te-
ſtatur Pat. Ioſeph.Acoſta *l.5.hiſt. Ind.c.22.* affir-
mans, ſe ita à multis antiquis Indis audiuiſſe,
atque hac præcipuè de cauſa ita facilè Indos in
omnibus ferè huius Noui Orbis prouinciis ſan-
ctiſſimam & mitiſſimam Chriſti Domini legem
recepiſſe, neque magis grauatè Hiſpanorum do-
minationem, & gubernationem ſubiiſſe. Quod
eam iuſtiorem reddere poteſt, vt tradit Victoria
d.relectione de Indis, 2.part.n.16. & Nos alio in
loco diligentiùs examinabimus.

CAPVT XIV.

De auctoribus, & argumentis, quæ in ſuperiore articulo pro negatiua ſententia vrgere videntur, & contrariorum ſolutione.

SVMMARIVM.

1 *Homines ad diſſentiendum, & variè opinandum faciles ſunt.*

2 *Infideles non poſſe debellari ob tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam, multi Doctores affirmant.*

3 *Auctores plurimi referuntur, qui titulum debellationis Indorum ob tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam admittere nolunt.*

4 *Bellum, vt ſit iuſtum, debet eſſe defenſiuum, vindicatiuum, aut punitiuum.*

5 *Indi non videntur iuſtè debellari poſſe ex cauſa defenſionis, vindicationis, aut punitionis.*

6 *Bellum punitiuum propriè ad executionem imperij, & iuriſdictionis ſpectat, & inter ſubditos exercetur.*

7 *Princeps nullus, etiam Papa, & Imperator, in alienis Regnis temporalem iuriſdictionem exercere poteſt. Et n.18.*

8 *Ciuis vnus non habet poteſtatem puniendi alium quantumuis vitioſum.*

9 *Reſpublica vna non acquirit poteſtatem in aliam ſibi non ſubditam ratione ſcelerum, quæ in ea committuntur.*

10 *Iuriſdictionem nemo habet extra ſuum territorium.*

11 *Territorium quid ſit, & vnde dicatur?*

12 *Siculi Flacci locus refertur, & emendatur.*

13 *Imperij, & iuriſdictionis propria terminos excedere etiam charitatis, aut pietatis ratione non licet.*

14 *Bonum, & rectum excedere nullatenus licet, etiam propter ſalutem alterius.*

15 *Mendacium quantumuis leue dicere non licet pro totius mundi conſeruatione.*

16 *Pontifex Roman.ex ſententia D. Bernardi ſe in temporalibus Principum ſecularium negotiis immiſcere non debet.*

17 *D. Pauli* ad Romanos 14.*locus expenditur.*

19 *Deus peccata, & iniurias contra ſe factas facilè, ſi vult, vindicare poteſt, prout ſæpiſſimè fecit.*

20 *Vindictam peccatorum, quæ contra Maieſtatem diuinam committuntur, ſibi relinquendam Dominus tradit.*

21 *D.Pauli locus 1.* Corinth.5. Quid enim mihi de his, qui foris ſunt, iudicare? *de infidelibus exponitur à D. Hieronym. Anſelm. Athanaſ.Thom. & aliis. Et n.23.& 27.*

22 *Infidelium extra Eccleſiam poſitorum peccata, Diuino iudicio punienda relinquuntur.*

24 *Vicario Chriſti directè non fuit conceſſa poteſtas ſuper non baptizatis.*

25 *D.Theodoret. qualiter exponat locum D. Pauli* Coloſſ.4. In ſapientia ambulate ad eos, qui foris ſunt.

26 *Trident. Synodus* ſeſſ.14. *declarat Eccleſiam non iudicare de non baptizatis.*

28 *D. Auguſt. elegantiſſima verba* in ſermone 6.
de

de verb. Dom. referuntur, & perpenduntur.

29 *Ritus infidelium non eſſe ab Eccleſia tolerandos, ex doctrina D. Thom. qualiter accipiendum ſit?*

30 *Infidelium etiam nobis ſubditorum ritus tolerandi ſunt, ſi Chriſtiana religioni non aduerſentur.*

31 *Indi, ſi puniri poſſunt pro peccatis contra naturam commiſſis, pro omnibus puniri poſſe videntur.*

32 *Peccata omnia, legi, ſiue rationi naturali repugnant, & ſic contra naturam eſſe videntur.*

33 *Pontifex non ſolùm infideles, verùm neque fideles debellare poteſt propter peccata legi naturali contraria,*

34 *Ignorantia aliqua inuincibilis iuris naturalis dari poteſt.*

35 *Fidei prædicatio continet etiam prædicationem pœnitentiæ.*

36 *Prædicationis Chriſti Domini, & D. Ioannis Baptiſtæ propoſitum, quod fuerit?*

37 *Infidelibus fidem prædicare, & peccata eorum velle punire, contraria videntur.*

38 *Chriſtus non venit iudicare, ſed ſaluare mundum.*

39 *Indorum vitia, religionis & doctrinæ, inſinuatione, magis quàm armorum terrore tollenda fuerunt.*

40 *Homo ſecundùm Plutarch. non ita efferum animal eſt, vt diſciplina, & aliis modis cicurari non poſſit.*

41 *Religio Chriſtiana, quàm potens ſit, ad hominum barbariem, feritatem, & vitia tollenda?*

42 *Clem. Alexandr. elegans locus expenditur: & alter n. 45.*

43 *Lactantij Firmiani elegantiſſima verba de effectibus veræ Religionis.*

44 *Iuſtus Lipſius optimè tradit, nulla re magis mores componi, quàm Religione.*

46 *Indorum Reges legitimè ſuo more creati, ob ſolum tyrannidis vitium ſuis imperiis ab Hiſpanis priuari potuiſſe non videntur. Et num. 48.*

47 *Princeps fidelis reſpectu infidelis ſibi non ſubditi perinde ſe habet ac priuatus cum altero priuato.*

49 *Tyrannum iuſto titulo regnantem nemo priuata auctoritate occidere, vel ſpoliare poteſt.*

50 *Auctores plurimi referuntur, qui diſputant, an & quando liceat tyrannum priuata auctoritate interficere?*

51 *Pat. Iacobi Gordoni verba de occiſione Regis Galliæ Henrici III.*

52 *Indi, & alij infideles non videntur iuſtè debellari poſſe ob eſum carnium humanarum, & alia peccata contra naturam.*

53 *Indis quæ imputantur ſcelera, aliæ plures nationes commiſerunt, quæ tamen ob ea debellatæ non leguntur.*

54 *Sodomiæ vitium Iudæis, & Romanis olim frequentiſſimum fuit.*

55 *Adrianus Imperator Antinoo, Ganymedi ſuo, diuinos honores indulſit.*

56 *Ieroſolymis iuxta templum effæminatorum ædicula ſtructa fuerunt*

57 *Amorrhæi, & cæteri Palæſtini grauiſſima peccata committebant ob quæ tamen citra præceptum Domini debellari non poſſent.*

58 *Afrorum vitia, vitiis Indorum longè maiora verbis Saluiani connumerantur.*

59 *Carpocratianorum, ſiue Gnoſticorum hæreticorum nefanda flagitia.*

60 *Leſtrigones antropophagi erant, & ideò ſtriges eo nomine dicta.*

61 *Carnium humanarum conuiuia plures gentes exercuerunt.*

62 *Britanni, & Poloni carnes humanas edere ſolebant.*

63 *Braſilienſes, Æthiopes, & aliæ gentes Orientales hodie edunt carnes humanas.*

64 *Carnes humanas palato gratiſſimas dicebant Braſilij, & querebantur, quòd baptizatorum non tanti ſaporis eſſent.*

65 *Romani maximas turpitudines in ſuis Diis & eorum feſtis admittebant.*

66 *Lupercalibus in feſtis qualiter fœminæ verberarentur?*

67 *Aſſiriorum, & Lydorum obſcœnus mos in virginibus maritandis.*

68 *Turcæ, & aliæ nationes quàm feros & fœdos mores hodie habeant, & olim habuerint?*

69 *Auctores multi citantur, qui agunt de variis valde feris ac fœdis variarum gentium moribus & ritibus.*

70 *Indi etiam ob defenſionem innocentum, quos in ſacrificiis immolabant, debellari poſſe non videntur, & quare?*

71 *Eccleſia quatenus tolerare ſoleat ritus infidelium?*

72 *Conſuetudo etiam improba excuſata pœna temporali.*

73 *Barbaros quoſdam, qui ex conſuetudine homines immolabant, impunitos reliquerunt Romani, ex Plutarcho.*

74 *Sacrificia humanarum victimarum non videntur naturali iure prohibita, cum eis olim omnes ferè mundi nationes vſæ reperiantur.*

75 *Idolum Moloch, & Baal quale? & alia plurima, quæ Hebræi coluerunt, eis humano ſanguine litantes.*

76 *Carthaginenſes, & generaliter reliqui Africani qualiter filios ſuos Saturno immolarent.*

77 *Romani etiam olim hominum immolationes exercuerunt.*

78 *Suetonij locus in Octauio perpenditur.*

79 *Virgilij carmina exponuntur.*

80 *Captiui in ſepulchris virorum fortium à Romanis necari ſolebant.*

81 *Gladiatores Romæ vnde originem habuerint, & cur buſtuarij dicti?*

82 *Gladiatorum ſpectacula crudeliſſima erant, & Traianus vno munere decem millia gladiatorum, populo exhibuit.*

83 Lex vnica. C. de gladiator. lib. 11. *qua gladiatorum ſpectacula prohibita ſunt, declaratur, & illuſtratur.*

84 *Marius filias ſuas Diis Auerruncanis immolauit.*

85 *Achaz Hebræorum Rex filium immolauit idolo inimicorum ſuorum.*

86 *Hoſtia, & victima quid ſignificent, & de horum nominum etymologia.*

87 *Romani frequenter ſe ipſos occidebant, vel occidendo vendebant.*

88 *Tauri, Theſſali, Cretenſes, & alij humanis victimis vtebantur.*

89 *Galli, Franci, Germani, Britanni, & alij populi Septentrionales homines immolabant, & quomodo? num. 92.*

90 *Lucani locus exponitur.*

91 *Teutates erat Gallis, Mercurius, & Mars Haſus.*
93 *Hiſpanos antiquos humanis victimis in ſacrificiis vis ſolitos, plures ſcribunt.*
94 *Concilium Illiberitanum exponitur.*
95 *Religionis vana pratextu multoties grauia peccata fiunt.*
96 *Infideles nobis non ſubiecti idololatria cauſa non videntur poſſe puniri, aut debellari*
97 *Romani antiqui maximè idololatra fuerunt, & pluſquam triginta deorum, ſiue potius dæmoniorum, millia coluerunt.*
98 *Ægyptij fuerunt idololatria magiſtri: & de multis videndis, & contemnendis rebus, quas adorabant.*
99 *Iuuenalis locus expenditur de vana idololatria Ægyptiorum.*
100 *Dij, ſiue idola diuerſarum nationum qualia?*
101 *Hebrei quam varia idola coluerint.*
102 *Abrahamum aliquando idololatram fuiſſe, aliqui tradunt, qui ab aliis reprobantur, remiſſiuè,*
103 *Contumelia, & Impudentia pro Deabus ab Athenienſibus colebantur.*
104 *Morti, Senectuti, & Paupertati Lacedæmonij ſacrificabant.*
105 *Romani aduerſo Fortuna, Pallori, Febri, & Rubigini peculiaria templa, & ſacrificia erexerunt.*
106 *Arbores, & ſerpentes cur olim pro Diis ab aliquibus gentibus colerentur?*
107 *Indi Zeilani Simia dentem adorant.*
108 *Chriſtianos quoſdam accuſat D. Paulus, quod, ſimul cum Chriſto idola colerent.*
109 *Auctores plurimi recenſentur, qui de idololatria diuerſarum nationum latiſſimè agunt.*
110 *Blaſphemia, qua in idololatria ineſt, qualis ſit, & quid ob eam tantùm infideles debellari non poſſint?*
111 *Blaſphemia vera, & propria requiritur, vt infideles ob eam puniri poſſint.*
112 *Idololatria in ſacra Scriptura punita exempla quatenus imitanda ſint?*
113 *Legis veteris exempla admiranda interdum potius quàm ſequenda.*
114 *Iſraelita quibus rationibus potuerunt debellare, & ſpoliare Amorrhaos, Chananaos & alios?*
115 *Amorrhaorum, & Chananaorum templa & idola cur Deus ab Iſraël eis ſubuerti præceperit?*
116 *Deuteron. locus cap. 20. de ciuitatibus proculpoſitis explicatur.*
117 *Infideles idololatra qualiter conuincendi, ſiue expugnandi ſint, iuxta gloſſam Interlinealem.*
118 *D. Auguſt. & Cypriani loca de punitione idololatrarum qualiter accipienda.*
119 *Idololatras qui punientes laudantur, de ſubditis intelligendi ſunt.*

LUCULENTER, vt opinor, oſtendimus, quàm multis ac magnis auctoribus, & argumentis nitatur titulus iſte debellationis Indorum, qui ex peccatis contra naturam, cruentiſque ſacrificiis, & idololatriis eorum colligi ſolet. Verùm autem verò † cùm nihil ita certum ſit inter homines, quod dubitationem aliquam,
1 & opinionum diſcrimina non recipiat, vt præclarè inquit Iuſtinian. *in auth. de tabellionib. collat. 5.* Vlpian. *in l. item ſi vnus 19. §. principaliter, ff. de arbitris & in l. 1. & 2. ff. de acqui. poſſ.* gloſ. *ver. Diuerſas, in c. ſuper litteris, de reſcript.* Terent. *in Phorm. act. 2. ſcen. 4.* ibi: *Quot homines, tot ſententia,* Horat. *ſatyr. 2.* ibi:

Tres mihi conuiuæ prope diſſentire videntur,

Quintilianus *declamatione 9. Gladiat.* Polybius *lib 4.* ibi: *Vſque adeò natura hominum non ſolùm corpora, verum etiam animos diſſimiles finxit.* Ioan. Sambuchus *in ſuis Emblemat. pag. 63.* vbi hoc etiam ad mortuos, ſub lepida quadam anus fabella, extendit, ſic inquiens:

Quadam anus in Sacrum portabat crania collem.
Oſſibus humanis ne minuatur honos:
Sed titubans ægris pedibus cùm verticem adiret,
Concidit, ac variam crania verſat iter.
Illa videns labi diuerſe cuncta retrorſum,
Quodque adeò diſcors ſemita ferret onus:
Quid mirum ſi tot ſenſus, quot in orbe figura
Sunt, ait, in viuis, num oſſibus vna via eſt?

Cum aliis, quæ tradit Edmun. Meril. *l. 1. obſ. c. 2.* Seraphinus *de virt. iuram. priuil. 71. n. 4.* Franc. Connan. *l. 1. commen. iur. ciuil. c. 1.* Bobadill. *in Politica l. 2. c. 21. n. 144.* Anton. Faber. *in Iuriſprud. Papin. pag. 4.* & Hieronym. Zeuall. *in præfat. com. opin. ex n. 113.* nouiſſimè Alphonſ. Carta-gena *de partu hum. an. c. 9. n. 79.* Plurimi alij, grauiſſimique Doctores reperiuntur, qui non minus validis argumentis, & conſiderationibus moti, contrariam ſententiam veriorem, & tutiorem eſſe contendunt: expreſsè docentes, † infidelibus, qui 2
Principibus Chriſtianis ſubiecti non ſunt, etiam cum auctoritate Pontificis, bellum moueri non poſſe, quamtumuis ſub tyrannorum imperio detineantur, idolis inſeruiant, & peſſima, ac nefanda crimina contra legem, & rationem naturalem admittant: & etiam ſi prius admoniti, vt ab his ſceleribus abſtinerent, id facere recuſauerint.

3 Quam ſententiam † in primis probaſſe videtur Caietan. *2. 2. q. 66. art. 8.* & neruosè defendit Epiſcop. de Chiapa *in Apolog. contr. Sepulued & in tr. comprobatorio fol. 66. & 67.* Victoria *in 1. relect. de Indis, n. 40. & ſeq.* Soto *in 4. d. ſt. 5. q. 1. art. 10. pag. 266.* Couarr. *in regul. peccatum, 2. p. § 10. n. 4. & 5.* Menchaca *l. 1. controuerſ. illuſtr. c. 24* & licèt ſub dubio, in ea magis reſidere videtur Grego. Lop. *in d. l. 2. tit. 22. part. 2.* gloſſa magna, col. antepen. ad medium, Corduba *in quaſtionar. 1. p. q. 57. dub. 5. per tot.* & ſequitur Mag. Bañez *in 2. 2. q. 10. art. 10. col. 531. verſ. Sexta concluſio. & ſeq.* vbi illam confirmat, & reſpondet argumentis, quæ in contrarium adducuntur; docetque, eam ſecutus fuiſſe omnes Magiſtros Theologos in Cathedris ſuis vſque ad noſtra tempora. Idem latè probat Ioſeph. Acoſta *de procur. Ind. ſalud. 1. c. 5. & l. 2. cap. 3. 4. 5. & 6.* Greg. de Valent. *tom. 3. diſp. 1. q. 10. punct. 7. verſicul. Nihilominus contraria, col. 414.* Molina *de iuſt. & iure, tract. 2. diſp. 106. per totam,* Ioan. Azor. *l. 8. inſtit. moral. c. 26. verſicul. Octauo quaritur, col. 1276. in fin.* Fr. Auguſt. Dauila *in hiſt. Mexicana lib. 1. cap. 24. & 25. pag. 95. & 96.* Pat. Ludouic. Turrianus *de fide, articul. 11. diſput. 52. dub. 2. colum. 646. & 647.* multa tamen commiſcens, quæ ſigillatim tractari, & expendi debuiſſent, Fr. Thomas à IESV *de procur. omn. gent. ſalute lib. 4. part. 1. dub. 4. pag. 207.* Et tandem in eandem opinionem magis inclinare videtur Hieron. Zeuallos *tom. 4. commun. q. fin. num. 189. cum ſequentib. videndus, ex num. 129.* & nouiſſimè poſt hæc ſcripta Pat. Suarez *in tract. de Charit. diſput. 13. ſect. 5. num. 1. & ſequentibus,* & Auctor libri Maris Liberi *capit. 1. quem refert.* Seraph.

Freitas

Freitas *de Imp. Aſiatico , cap.* 1. *num.*4. & idem
Freitas magis ex profeſſo de hoc titulo diſputans
*eod.lib.c.*12. & Ant Riccitullus *de iur.perſon.lib.*5.
*c.*31.

Pro qua ſententia hæc potiſſima argumenta
4 conſiderari poſſe videntur. Primum, † quod cùm
ea bella dumtaxat iuſta & legitima eſſe definian-
tur , quæ defenſiua , vindicatiua , aut punitiua
ſunt, hoc eſt , quæ iniurias , & damna , quæ no-
bis inferuntur propulſant , vel illatas vindicant
& reſarciunt , aut ſubditorum proteruiam , deli-
cta , & exceſſus compeſcunt & puniunt , iuxta
ea , quæ tradunt Doctores *in l.vt vim , & in l.ex
hoc iure , ff. de iuſt. & iure* , Doct. Melchior de
Valencia , *tract.*5.*cap.*5.*num.* 15. *& ſequentib.* &
Nos latè exornauimus *ſup. hoc lib. cap.*6.*nu.* 52.
5 Non videtur vllo modo † bellum , quod infideli-
bus infertur , licitum eſſe poſſe , cùm ipſi nihil
in noſtrum damnum , & offenſionem meditaren-
tur , neque aliquid vſurpaſſent , quod ab eis repe-
tere , & recuperare poſſemus. Nec non etiam cum
tertium illud genus belli punitiui deficiat , quod
6 propriè † ad executionem imperij , & iuriſdictio-
nis ſpectat , vt præter alios obſeruant Couarru.
& Soto *vbi ſup.* & Molin. *d. diſput.* 106. *verſ. Sit
prima concluſio*, atque ita inter ſubditos dumtaxàt
exerceri debet , & ad extaneos , quantumuis
7 impios , & infideles , extendi non poteſt , † ad-
uerſus quos nullus Princeps , quamuis ſit Impe-
rator , imò nec etiam Summus Pontifex , iuriſdi-
ctionem temporalem habent , neque item ſpiri-
tualem , niſi quatenus ea neceſſaria eſt ad Chri-
ſtianæ Reipublicæ quietem , & vtilitatem , prout
idem Couarru. vbi ſuprà reſoluit , & Acoſta *d.
lib.* 2. *cap.* 4. & Molin. *d. tract.* 5. *diſput.* 110.
de quo Nos *in capitibus ſequent.* plenius age-
mus

8 Et † ſicut vnus ciuis poteſtatem puniendi alium
9 ciuem quantumuis vitioſum non habet : ita † ſi-
militer vna Reſpublica nullum ius in aliam ſibi
non ſubditam ob id acquirere poteſt , quòd in
illa grauiſſima quæuis ſcelera perpetrentur.

Etenim diſcretis gentibus , & Regnis conditis,
vt *in d. l. ex hoc iure* , iuriſdictiones quoque , &
10 imperia diſtingui cœperunt , † vltra quæ nemo
aliis ius dicere potuit , *l. vlt. ff. de iuriſdict. omn.
iudic.cap.nouit de iudiciis, cap ſi duobus de appella-
tion.c. cauſam el* 2. qui filij ſint legitimi. *cap. quo-
niam , diſtinct.*10.*cap. duo diſtinct.*96.*cap.celebri-
11 tatem in fine de conſecrat. diſtinct.*3. Et inde † ter-
ritoria dicta, eſſe ſcribit Pompon. I. C. *in l. pupillus*
239. §. *territorium, ff. de verb. ſignif.* quod magi-
ſtratus intra fines cuiuſque ciuitatis ſiue vniuerſi-
tatis , terrendi , ideſt , ſubmouendi , & puniendi
12 ius habeant. Quod † Siculus Flaccus *in lib. de
conditionib. agrorum* his expreſsit : *Bellis enim
geſtis victores populi terras omnes , ex quibus victos
eiecerunt publicè atque vniuerſaliter territorium
dixere , intra quos fines ius dicundi eſſet* : vbi ma-
lim legere : *Iuris dicundi ius eſſet* , cum Briſſonio
& Ioanne Calino *de verb. ſignif. verb. Territo-
rium.*

13 Hanc autem † naturalem , & legitimam im-
periorum diuiſionem turbare , & in alienos &
extraneos homines iuriſdictionem exercere , etiam
ſub prætextu charitatis , ſeu pietatis , non oportet,
cap.cum ad verum , cap. ſi Imperator 96.*diſt.* cum
notatis à Baldo *in l.*1.*in princ.colum.* 5. *ff. de con-
ſtitut. Princip* Decio *in dict.cap.nouit.*2. *notab.* &
in noſtris terminis à Ioſeph. Acoſta *d.lib.* 2.*cap.*4.

Quia nullatenus eſt † à bono , & recto , ne tan- 14
tulum quidem diſcedendum vel propter ſalutem
alterius; *capit.*1.*verſicul. Septimum genus , cap.mihi
autem , capit. ne quis , capit. facias , & capit. ſi
quis ad te* 22. *quæſt.* 2. & tradunt Theologi om-
nes *in* 3.*Sentent.diſtinct.*38. & Tiraquel. *de pœnis
temper.caſ.*54.*in princip.*

Et conducit , † quod de leui mendacio , etiam 15
ob conſeruationem totius mundi non excuſando,
piè , & grauiter docet D. Auguſt. *lib.de mendacio
ad Conſentium cap.*3 Alexan. III. *in cap.ſuper eo
de vſuris*, Theologi communiter *in* 3.*diſtin.*37.*&*
38. Leſſius *lib.*1.*de iuſt. & iure cap.* 47. *dubit.* 6.
num. 37. Caſtrus aduerſus hæreſes, *verb. Menda-
cium* , Canus *lib.*2.*de locis Theol. cap.*2. Corduba
*lib.*1.*quæſtionaru.q.*29. Suarez *in tract.de bonit.&
malitia.diſp.*7.*ſect.*1. *& lib.*5.*de legibus , cap.* 16.
*num.*12.*& in tract. de Fide, diſp.*3. *ſect.*5. *num.*8.
& Pat. Fr. Ioan. Marquez *in Gubernat. Chriſtian.
libr.*1.*capit.*14.*& libr.*2.*c.*7.

Quâ ratione D. Bernard. *lib.*1. *de conſiderat. ad
Eugenium* † etiam Summum Pontificem notat, 16
vbi ſe ciuilibus & ſecularibus negotiis immiſcet,
& temporalium Principum iuriſdictionem aſſu-
mit : *In criminibus* , inquiens, *non in poſſeſſionibus
poteſtas veſtra : propter illa ſiquidem & non propter
has , claues accepiſtis Regni cælorum præuaricato-
res excluſuri , non poſſeſſores. Habent hæc infima,
& terrena iudices ſuos , Reges & Principes
terræ. Quid fines alienos inuaditis ? Quid
falcem veſtram in alienam meſſem extenditis?*
Et *lib.* 2. *Vicario Chriſti non dominatus in
orbem , ſed Apoſtolatus conuenit. Nam Principes
gentium dominantur eorum , aut non ita inter vos.*
Et præſenſit † D. Paul. *ad Rom.* 14. dum ait : *Tu 17
qui es qui iudicas alienum ſeruum ? Domino ſuo
ſtat , aut cadit :* quo in loco D. Hieron. para-
phraſticè inquit: *Cuius tu auctoritatis es , vt iudices
eum, quem lex non iudicat ?* † Sic apertè inſinuan- 18
tes , nullam poteſtatem , quantumuis Regiam,
aut Pontificiam , infidelibus ſibi non ſubditis , &
inuitis , leges , & præcepta morum dare poſſe , &
longè minus ad eorum punitionem procedere,
vel ob hanc cauſam aduerſus illos bellum inferre.

Secundo pro eadem opinione conſiderari
poteſt , quod licèt fateamur , ratione tyrannidis,
idololatriæ , ſacrificiorum , & aliorum criminum
contra naturam , quæ Indi committere prohiben-
tur , Diuinæ Maieſtati iniuriam inferri : † Hæc 19
tamen quo ad nos ſufficiens cauſa belli iudicari
non poteſt , neque ob eam vindicandam nobis
aduerſus infideles ſæuire permittitur , cum Deus
ipſe facillimè valeat , ſi velit , eas iniurias auertere,
ſceleratoſque homines pro meritis coërcere,
prout multoties feciſſe , pluribus exemplis oſten-
dimus *ſup. hoc lib. cap.* 2. *ex num.* 5. *& cap.* 12.
num. 49. & latè proſequitur Simon Maiol. in *dieb.
Canic.*1.*tom. colloq.*19.*pag* 433. *&* 2.*tom. colloq.*1.
† Et manifeſtius doceri videtur in illo *Deuter.* 31. 20
verſ. 35. Paul. *ad Romanos* 12. & *ad Hebræos* 10.
Mihi vindictam , & ego retribuam , meliùs atque
expreſſius , ℣ 1. *ad Corinth.*5. vbi ſic vrgentiſſime 25
inquit : *Si is , qui frater nominatur inter vos , eſt
fornicator , aut auarus , aut idolis ſeruiens , aut
maledicus, aut ebrioſus , aut rapax : cum huiuſmodi
nec cibum ſumere. Quid enim mihi de iis , qui foris
ſunt , iudicare ? Nonne de iis , qui intus ſunt , vos
iudicatis ? nam eos , qui foris ſunt, Deus iudica-
bit. Auferte malum ex vobis ipſis.*

Quem locum exponens Diu. Hieronymus
ibidem,

ibidem , & *in epiſtola ad Oceanum* , eam fuiſſe
Apoſtoli mentem , oſtendit , vt ratione dictorum
criminum liceat , in fratres , hoc eſt , in eos , qui
ſemel Chriſto , & Eccleſiæ nomen dederunt,
22 competenter animaduertere. † Alieni autem &
qui foris , ideſt , extra Eccleſiam ſunt , veluti Iu-
dæi , Hæretici , atque Gentiles , Diuino iudicio
puniendi relinquantur , & Diuus Anſelmus ſic in-
quit : *quid mihi attinet iudicare de ijs , id eſt , in-
fidelibus , qui ſunt foris , id eſt , extra Eccleſiam.
His enim blandiendum eſt , vt per amorem , &
dulcedinem poſſint Chriſto lucrari. Nam eos , qui
foris ſunt , non commiſit vobis Deus iudicandos,
ſed ipſe iudicabit eos in futuro ſecundùm diſtri-
ctionem iuſtitiæ ſuæ.* Et D. Athanaſ. ſuper eundem
Pauli locum ſic non minùs expreſsè , & eleganter
ſcribit : *Neminem equidem nunc eorum , qui ex-
teriores ſunt , alloquor , id enim leges meas excede-
ret. Supernacaneè igitur Chriſti præcepta illis
iniungerem , qui extra Chriſti aulam diuagantur;
quæcunque enim lex diſſerit , his qui ſub lege ſunt,
diſſerit.*
23 In quem ſenſum eandem auctoritatem citant †
Pontifices *in cap. maiores , de baptiſm. cap. gaude-
mus , de diuortijs , cap. qui ſincera , cap. de Iudæis
45. diſtin. cap. ſi quis inquit. 1. q. 1. cap. inter verba
11. q. 3. cap. multi 24. q. 1.* vbi etiam Turrecremata
concludit , de infidelibus eſſe intelligendam , qui
nunquam fidem agnouerunt , & ideo Diuino iu-
dicio reſeruantur. Et idem docent. D. Thom. *ſup.
eand. epiſt. Pauli* & Ricard. de Mediauilla *in 4.
Sentent. diſtinct. 7. q. 2. art. 1.* & *diſtin. 17. queſt. 4.
artic. 2.* & nouiſſimè poſt hæc ſcripta Pat. Suarez
in tract. de Fide ; diſp. 18. ſect. 3. n. 5. pag. 188. di-
24 centes , quòd Vicario † CHRISTI , cæteriſque
Prælatis non fuit directè conceſſa poteſtas ſuper
his , qui Sacramentum Baptiſmi non ſuſceperunt,
quod eſt ianua , quà intratur in Eccleſiam Mili-
tantem : ſed ſuper eos tantum , qui ſe Fidei Chri-
25 ſtianæ ſubdiderant. Theodoret. † etiam exponens
alium locum eiuſdem Pauli *ad Coloſ. 4.* in illis ver-
bis : *In ſapientia ambulate ad eos , qui foris ſunt,*
ſic inquit , *Hoc eſt , ad eos , qui nondum credi-
derunt , nullam damus occaſionem eis date, pro ipſo-
26 rum ſalute omnia molimini.* Neque abeſt † Tri-
dent. Synodus *ſeſſ. 14. cap. 12.* vbi aſſignans diſcri-
men inter miniſtros Baptiſmi & Pœnitentiæ , ait:
*Conſtat certè Baptiſmi miniſtrum iudicem eſſe , non
oportere , cum Eccleſia in neminem iudicium exer-
ceat , qui non prius in ipſam per Baptiſmi ianuam
fuerit ingreſſus. Quid enim mihi , inquit Apoſtolus,
de iis , qui foris ſunt , iudicare? Secus eſt de do-
meſticis Fidei, quos Chriſtus Dom. lauacro Baptiſmi,
ſui corporis membra ſemel effecit.*
27 Atque † in eundem fermè ſenſum tendere , &
reſpicere videntur aliæ plures eiuſdem loci inter-
pretationes , quos referunt Aluar. Pelagius *de
planctu Eccleſ. lib. 1. art. 37.* Epiſcop. de Chiapa
in diſp. contra Sepul. fol. 9. Melchior Canus *de lo-
cis Theolog. lib. 4. cap. 2.* Nauar. *in cap. ita quorun-
dam , de Iudæis notab. 8. num. 4.* Ioſeph. Acoſta
d. lib. 2 de procur. Ind. ſalu. cap. 2. Aragon. *in 2. 2.
q. 10. art. 8. pag. 291.* Molin. *d. diſp. 106. verſ. Sit
tamen prima concluſio.* Valençuela *in d. monitor.
contra Venetos , 4. par. num. 181. & 182.* Zeuall.
in 4. tract. pract. q. vlt. num. 109. & Pat. Suar. *vbi
ſuprà* eaſque omnes eleganti paraphaſi compre-
28 hendiſſe , & exornaſſe videtur † D. Auguſt. *in lib.
de Verbis Domini , ſerm. 6. de Puero Centurionis,*
vbi exponens locum *Deut. cap. 7.* in illis verbis:
Cum data fuerit vobis terra in poteſtatem , &c. ſic
inquit : *prius dixit , in poteſtatem , & ſic ait , quæ
facienda ſunt : Aras eorum deſtruetis , lucos eorum
comminuetis , & omnes titulos eorum confringetis.
Cum acceperitis poteſtatem hoc facite. Quid enim
mihi de ijs , qui foris ſunt , iudicare? ipſe Apoſtolus
ait : Vbi non eſt nobis data poteſtas , non facimus;
vbi data eſt , non permittimus : multi pagani ha-
bent iſtas abominationes in fundis ſuis. Numquid
accedimus & confringimus , prius enim agimus , vt
idola eorum cordibus confringamus. Quando Chri-
ſtiani , & ipſi facti fuerint , aut inuitant nos ad
tam bonum opus , aut præueniunt nos : modò oran-
dum eſt pro illis , non iraſcendum illis , vt audiant
veritatem in vobis reſecanda putredo eſt.*
Vnde † quod D. Thom. docet *2. 2. q. 10. art. 11.* 29
ritus ſcilicet infidelium non eſſe aliqualiter ab
Eccleſia tolerandos , intelligendum eſt de ritibus
infidelium habitantium inter Chriſtianos in pro-
uinciis ipſorum Chriſtianorum , vel cum tales ri-
tus , & idolorum templa , & ſacrificia Chriſtianæ
Religioni aliquod impedimentum præſtant , vt
optimè diſputat. Couarr. *d. regul. peccatum . 2. par.
§. 10. n. 5. verſ. Quod autem* , Gregor. de Valent. *3.
tom. diſp. 1. q. 10. punct. 7. per tot.* Pat. Lod. Turria-
nus *in tract. de Fide , diſp. 51. art. 11. col. 644. &*
P. Mag. Lorca *in 2. 2. art. 11. q. 10. n. 2.* Alioqui ſi
extranei, & liberi ſint à Chriſtianorum Principum
imperio , & iuriſdictione, nihil poteſt ea de cauſa
aduerſus illos ſtatui.
Quinimo & ſubditorum † infidelium ritus in 30
quantum Fidei , & Religioni noſtræ non aduer-
ſentur , tolerandi erunt , vt ſic faciliùs CHRISTO
eos lucrari poſſimus, & ne alia damna, & grauiora
ſcandala generentur, *cap. infideles 14. q. 4. cap. ad
menſam 11. q. 3.* cum traditis à D. Tho. *d. art. 11. &*
Azorio *1. par. inſtit. Moral. lib. 8. cap. 24. verſ. Vn-
decimò quæritur* , &c. *25. verſ. Duodecimò quæritur*,
Couarru. & aliis ſuprà relatis , & in noſtrorum
Indorum terminis eleganter tradit Ioſeph. Acoſta
lib. 3. de procur. Ind. ſalut. cap. vltim. & Licencia.
Ferdin. Zurita *in libello de quæſt.* concernentibus
materias Indorum , Matriti excuſo anno 1586.
quæſt. 25.
Tertio, huius opinionis Auctores eâ conſidera-
tione nituntur , † quòd ſecundùm Innocent & 35
ſequaces , infideles lege tantùm naturæ reguntur,
& ideò ſi contra illam delinquant , per Pontifi-
cem puniri poſſe aiunt, & eius auctoritate à Prin-
cipibus Chriſtianis. Quod ſi ita eſt , vniuerſaliter
affirmare debemus , non ſolùm puniri, & debellari
poſſe pro peccatis contra naturam , de quibus
D. Thom. *2. 2. queſt. 154. artic. 1. 2. & 12.* verùm
& pro reliquis, quæ contra legem naturalem com-
mittuntur , vt pro furto , fornicatione , adulterio,
homicidio , & generaliter pro quibuſlibet aliis
peccatis ſimilibus : cum † omnia legi, ſiue rationi 32
naturali repugnent , ideoque contra naturam eſſe
videantur , vt docet D. Thom. *in 1. 2. q. 71. art. 6.
& q. 94. art. 3. ad 2.* D. Damaſcen. *lib. 2. de Fide
orth. c. 30.* D. Auguſt. *lib. 12. de Ciuit. Dei cap. 1.*
Gregor. de Valencia *1. tom. diſp. 7. q. 4. punct. 4.*
& Ioan. de Salas *de legib. diſp. 5. ſect. 11. pag. 95.*
Hoc autem abſurdum eſſe contendunt , cùm his
† de cauſis nec poſſit , nec debeat Pontifex , bel- 33
lum inferre , non ſolùm barbaris , & infidelibus,
quibus non facilè poteſt oſtendi , hæc omnia pec-
cata contra legem naturæ eſſe : ſed ne Chriſtianis
quidem , quamuis in eis ratione ſcientiæ grauiora
ſint. Alioqui ſi propter hoc terras Chriſtianorum
publicaret

publicaret & aliis Principibus concéderet, quo-
tidie poſſet Regna mutare, cùm in omni prouin-
cia multi peccatores exiſtant, vt grauiter & eru-
ditè præter alios conſiderauit Victor. *d. relect.* 1.
de Indis num. 40. & Aragon. *d. art.* 8. *pag.* 291.
& ſeq.

34 Quibus adiicio, plures † Theologos tenuiſſe,
aliquam iuris naturalis ignorantiam eſſe omnino
inculpabilem, & inuincibilem, præſertim in iu-
nioribus, hebetioribus, & idiotis; maximè vbi
non de primis ipſis, ac puris principiis naturali-
bus agitur, quale eſt illud; quod tibi non vis fieri
alteri ne feceris, & ſimilia; ſed de aliis præceptis,
quæ ab illis paulò remotiora ſunt, & obſcuriores
aliquas concluſiones habent, vt colligitur ex D.
Thom. *in* 1. 2. *q.* 94. *art.* 6. *& ex cap. obiiciuntur* 7.
32. *q.* 4. & latè proſequitur Ant. à Corduba *in q.
lib.* 2. *q.* 4. *per tot.* Dominic. Soto *lib.* 1. *de iuſt. & iu-
re, q.* 4. *art.* 4. Aragon. *d. q.* 10. *art.* 1. *pag.* 254. Gabr.
Vaz. *in* 1. 2. *q.* 76. *diſp.* 122. *cap.* 1. *&* 2. Gabr. de
Valencia, Zumel, Med. & alij quos refert, &
ſequit. Ioan. Salas *in d. tract. de legibus, diſp.* 5.
ſect. 5. *&* 6. *pag.* 76. *&* 80. & nouiſſimè P. Franc.
Suar. *in tract. de Fide, diſp.* 17. *ſect.* 2. *ex num.* 5.

35 Quartò, † pro eadem opinione perpenditur, in
prædicatione Fidei contineri etiam prædicationem
pœnitentiæ & remiſſionem peccatorum, vt ha-
betur *Luc. vlt.* ibi *Quoniam ſic ſcriptum eſt, &
ſic oportuit, Chriſtum pati & reſurgere à mortuis
tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiam
in remiſſionem peccatorum in omnes gentes.* Et hoc
36 fuit † propoſitum prædicationis Diui Ioannis, &
CHRISTI Domini, quod generaliter ad omnes
gentes ſpectat, ſecundum D. Paul. *ad Roman.* 10. *&
ad Gal.* 3. vnde contraria inter ſe, & repugnantia
37 eſſe videntur, † infidelibus iſtis Fidem ſuadēte, quæ
omnium præteritorum peccatorum remiſſionem
indulget, & eos ob eadem peccata, quæ commiſe-
runt, punire, & vi & armis debellare. Non enim
38 CHRISTVS † venit, vt iudicet mundum, ſed
vt ſaluetur mundus per ipſum; & ita Propheta
inſinuauit, dum dixit: *Ecce Rex tuus venit tibi man-
39 ſuetus ſedens ſupra aſinam.* Prædictaque † Indo-
rum vitia, quamuis grauia, & illis innata eſſent,
Religionis, ac doctrinæ Chriſtianæ inſinuatione,
& conſuetudine, magis quàm armorum terrore,
& violentia ab eorum animis remoueri, & able-
40 gari debuerunt. Nam, † vt præclare tradit Plu-
tarch. *in vita Pompeij: Homo ſuapte natura neque
efferum eſt, neque quod domari non poſſit animal;
ſed vitiis contra naturam vtendo degenerat. Diſci-
plina porrò, locorumque & victus mutatione etiam
feræ eicurantur, ſeuitiamque ſuam cultui man-
ſuetiori addictæ, exuunt*: Vnde Horatius:

Nemo adeò ferus eſt, vt non miteſcere poſſit,
*Si modò culturæ patientem accommodet au-
rem.*

41 Et multis experimentis † compertum eſt, nihil
Religione Chriſtianâ piè, & ſuaniter hominum
cordibus inſinuata, potentius, atque efficacius
eſſe, ad tuenda naturæ iura, ad barbariem, &
feritatem deponendam, & benefaciendum omni-
bus, ad lædendum neminem, ad vitam quietiſſi-
mè traducendam, vt piè & eleganter proſequi-
42 tur † Clemens Alexan. *in epiſt. exhortat. ad Gen-
tes, pag.* 2. docens, quòd Deus veræ Fidei, &
Religionis canticis, & carminibus, longè melius
quam Thracius ille Orph. & Thebanus, & Methy-
mæ. *Difficillimas feras homines manſuefecit. Volucres
quidem, eos, qui ex ipſis ſunt leues: ſerpentes verò,
eos qui deceptores; & leones, eos qui ſunt animoſi,
& ad iram concitati: ſues autem, eos, qui ſunt
voluptati dediti; lupos autem eos, qui ſunt rapa-
ces: lapides autem & ligna ſunt inſipientes; vide
quantum potuerit nouum canticum homines ex la-
pidibus, & homines fecit ex feris.* Thom. Boz. *de
ſign. Eccleſ. lib.* 7. *cap.* 6. *pag.* 282. *lib.* 10. *cap.* 16.
& lib. 22. *cap.* 2. Acoſta omnino legendus *de pro-
cur. Ind. ſalut. lib.* 4. *cap.* 4. *pag.* 396. Balthaſ. Chana-
ſius *de notis veræ Religion. lib.* 4. *§.* 2. *in fine, p.* 907.
Gaſpar Sanctius *ſup. Iſai. cap.* 11. *num.* 14. Fr. Lu-
douic. Granatenſ. *in Symb. Fidei,* 4. *part. cap.* 1. 2.
& 5. *par. cap.* 25. & ante eos † Lactantius *lib.* 3. 43
de falſa ſapient. cap. 26. vbi ſic ait: *Dei præcepta
quantum valeant in animis hominum quotidiana
experimenta demonſtrant. Da mihi virum, qui ſit
iracundus, maledicus, effrenatus, pauciſſimis
Dei verbis tam placidum, quàm ouem reddam. Da
cupidum, auarum, tenacem, iam tibi eum libera-
lem dabo, & pecuniam tibi plenis manibus lar-
gientem. Da timidum doloris ac mortis, iam cruces,
& ignes, periculum omne, & taurum contemnet.
Da libidinoſum, adulterum, ganeonem, iam ſo-
brium, caſtum, continentem videbis. Da crudelem,
& ſanguinis appetentem, iam in veram clemen-
tiam furor illius mutabitur. Da iniuſtum, inſipien-
tem, peccatorem, continuò æquus, prudens, &
innocens erit, vno enim lauacro malitia omnis abo-
lebitur.*

Idem non minus eleganter notauit Iuſt. † Lipſ. 44
in monit. ad Polit. cap. 2. ſic ſcribens: *Nulla res
magis animos, & mores componit, quàm religio:
& illa, vbi in pectus demiſſa, virtutum agmen ſe-
quitur. In primis manſuetudo quædam animi, &
tranquillitas, bona imperantibus, & quæ faciles,
obnoxioſque præceptis reddit.* Quod ſumere potuit
à Clem. † Alex. *lib.* 4. *Strom cap.* 6. *pag.* 527. vbi 45
ait, Spiritum ſanctum, quo Chriſtiani vnguntur,
reddere mentem benè compoſitam, & Deo gra-
tam, & ei talem indere qualitatem, vt perpetuâ
fruatur lætitiâ, cùm in ſe inhabitantem habeat
Spiritum Sanctum; qui eſt lucidus, & abſter-
git ac expellit omnes vitiorum ſordes, & ma-
culas.

Quam opinionem ſi quis defendere velit, ad
argumenta, quæ pro contraria retulimus, reſ-
pondere poterit. Non obſtare primum † ex tyran- 46
nidis vitio deſumptum, quo Indorum Reges, vt
plurimum, vt probauimus. Nam omiſſâ ſolutione
Epiſcopi Chiapenſis *in Apolog. contra Sepulued.
fol.* 15. *& ſequentibus & in reſponſ. ad obiect. eiuſ-
dem replic.* 11. *fol.* 45. qui reſpondet, hanc cauſam
ſufficientem non eſſe: cùm Indi ſub illorum im-
perium pacificè viuerent, & Hiſpanorum opem
non implorarent, de qua egimus *ſup. cap. præce-
denti num.* 89. *& ſeqq.* perpendi etiam poteſt, duos
† Principes, quorum vnus ſit fidelis, & alter in- 47
fidelis, eo modo ſe habere inter ſe ſe, quo duo
homines priuati, vt conſiderat Aragon. *d.* 2. 2. *q.* 10.
art. 8. *pag.* 291. & Acoſta *d. lib.* 2. *cap.* 4.
pag. 221.

Vnde † vbi Indorum Reges legitimè ſuo mo- 48
re, ac modo imperio potiebantur, non potuerunt
eo ab Hiſpanis priuari, & multo minus debellari,
aut interfici, quamuis crudeliter & tyrannicè do-
minarentur: cum † iuxta veriorem, & receptio- 49
rem ſententiam nemo poſſit priuatâ auctoritate
ſpoliare, vel occidere tyrannum, titulo iuſto
regnantem, adeò vt contrarium aſſerere hæreti-
cum ſit, vt poſt D. † Thom. *lib.* 1. *de regim.* 50
Princip,

Princip. cap. 6. & Concil Conſtantienſe ſeſſ. 15. reſoluit Caietan. 2.2.*q.*64.*artic.*3. Caſtrus *lib.*13. *aduerſ.hæreſ.verb. Subditus & lib.*14.*verb. Tyrannus*, Syluester *in ſum. eod. verb.* Gregor. Lopez *in l.*10.*tit.*1.*par.*2. Sepulued. *lib.* 1. *de Regn.* Caſtaldus *in tract.de Imperatore, q.*82.& plures alij, quos refert, & ſequitur Gigas *in tract. de crim. læſæ Maieſt.q.*65.*per tot.* Couar.*in* 4 *p.cap.*3.§.4. *num.*6. Sotus *de iuſt.& iure lib.*5.*q.*1.*art.*3. Menchaca *lib.*1 *controuerſ.illuſt.q.*8.*num.* 33. Menoch. *de retin. poſſ. remed.* 10. *num.* 83. Petr. Gregor. *lib.*26.*de Repub.cap.* 5. *num.* 24. Gregor. *de* Valentia 2.2.*diſp.*5. *quæſt.*8.*punct.*3. Leſſius *lib.*2.*de iuſtit. & iure*, *cap.*9.*dub.*4. Ioan Mariana *lib.*1.*de Rege cap.* 6. Franc. Viuius *in comm. opin. concluſ.* 310. Molin. *tom.*4.*tract.* 3. *diſp.* 6. Azor. *par.* 1. *lib.*8.*cap.*12.*quæſt.*17.*& cap.*26.*quæſt.*7.*& part.*3. *lib.*2.*cap.*1.*quæſt.*1. *& cap.*7.*q.* 30. Balthaſ. Ayala *de iure, & offic. belli, lib.*1.*cap.*2.*num* 25.*& ſequentibus.* Ioan. Garcia *in tract. de nobilit.gloſſ.*2. *num.* 28. & latiſſimè, & nouiſſimè Pat. Suarez *in defenſ. Fidei lib.*6.*cap.*4 *per totum*, Mag.Marquez *in Gubernat. Chriſt.lib.*1. *cap.* 8. Petr. Andr. Canonherius *in Aphoriſ. moral. Hippocrat. pag.*
51 335. & nouiſſimè † Pat. Iacob. Gordon. *in ſua Chronograph.anno* 1589 *pag.* 478. vbi cùm narret necem illatam Regi Galliæ Henrico III. cui ſimilis altera contingit in Henrico IV. anno 1610. ſic elegantiſſimè inquit: *Sed parce Lector quiſquis es, facere non poſſum, vt hoc malè ſeruati hominis, & iniqui percuſſeris facinus temerarium vehementer non damnem. Scribant exterarum nationum homines quæ velint: ego nullo vnquam Diuino, vel humano iure permiſſum puto, ſubdito priuato aut cuiuis perſona, his artibus in Principem inſurgere, quamuis ille hæreticus foret, nedum ſi legitimus, ſi Catholicus eſt, ſi Rex Chriſtianiſſimus, in ſcelere nulla religio eſt, & malis artibus Diuinum Numen nunquam benè colitur.*

Secundo verò argumento ex multitudine, & grauitate aliorum delictorum deſumpto, quæ Indi iſti contra legem, & rationem naturalem perpetrare ſolebant, & ex eo, quòd humanas carnes edebant, reſponderi etiam poteſt, negando hoc
52 ſufficiens † eſſe, vt Chriſtiani poſſint aduerſus infideles ſibi non ſubiectos animaduertere, neque ad id Romani Pontifices interuentionem quicquam proficere, quem infideles recognoſcere non tenentur, vt huius opinionis Auctores affirmant.
53 Præſertim cum reuerà eadem † ſint, vel etiã minus grauia eorundem Indorum crimina, quam quæ olim, & hodie de aliis nationibus memorantur, quibus tamen nunquam legimus ob hanc cauſam bellum indictum, vt obſeruat Ioſeph. Acoſta *d. lib.*2.*c.*5.& Fr. Aug. Dauil. *in d.hiſt.Mexic.lib.*1. *cap.*30.

54 Nefariæ † namque libidinis vitium frequentiſſimum olim fuit etiam Iudæis Diuina lege inſtitutis, & Romanis rerum dominis, plurimiſque aliis gentibus, & vſque adeò non faſtiditum, vt etiam in media Roma antiquitus eſſent publica, apertiſſimaque obſoletorum loca, & grauiſſimi
55 Philoſophi publicos habuerint concubinos, & † Adrianus Imperator Ganymedi ſuo Diuinos honores indulſerit, temploque, vrbe, & publicis ſacrificiis honeſtandum curauerit &, in Stellam cœleſtem conuerſum aſſeruerit, vt pluribus tradunt Dio Caſſius, & Spartian. *in Adriano*, Pauſan. *in Arcadicis lib.* 8. D. Hieronym. *lib.* 10. *aduerſ. Iouin.* Nicol. Leonic. *de var. hiſt. lib.* 2. *cap.*19.& Conſt. Landus *in explic.veter.numiſmat. p.*91.

Ieroſolymis † etiam circa Templum omnium 56
eo ſæculo ſanctiſſimum, effœminatorum ædiculæ, lupanaris inſtar, ſtructæ fuerunt, vt conſtat *ex* 4.*Reg.cap.*24.*&* 2.*Machab.cap.*4.& ex aliis, quæ latè proſequitur D Hieron. explicans illud Iſaiæ *cap.* 2. *Et pueris alienis adhæſerunt*, Thom. Boz. *de ſignis Eccleſ.lib.*7.*c.*4. & Gaſpar. Sanctius *ibid. n.*12.

De † Amorrhæis quoque, & cæteris Palæſtinis 57
tot, & tam immania ſcelera ſacra Scriptura recenſet, vt non videantur horribiliora Indis obiici poſſe, etiam iis, quos *Caribes* vocant, qui ſunt omnium truculentiſſimi, vt conſtat ex illo loco *Sapient.*12.*verſ* 5 *&* 6. cuius *ſup.cap.*12.*num.*76. meminimus. Et tamen non ob hæc ab Hebræis bellari potuiſſent, niſi expreſſum Domini præceptum interueniſſet, cui imputari non poteſt ſi delere iubeat nationes, quas fecit; nouit enim quid cuique fieri debeat, vt ſubiicitur *in dict. cap.* 12. *Sapient. ver.* 11. *& ſeq.* Et prætereà aliæ quoque cauſæ illius belli fuiſſe perhibentur, de quibus *infrà* in reſponſione quinti argumenti fuſius agemus.

Afrorum † item vitia adeò extollit Saluian. 58
*lib.*7.*de prouident.* vt Indos ſua turpitudine vincere videantur: ſic enim de illis ſcribit: *Omnes nationes habent, ſicut peculiaria mala, etiam quædam bona In Afris penè omnibus neſcio quid non malum? Si accuſanda eſt inhumanitas, inhumani ſũt: ſi ebrietas, ebrioſi ſunt: ſi falſitas, fallaciſſimi: ſi dolus, fraudulentiſſimi: ſi cupiditas, cupidiſſimi: ſi perfidia, perfidiſſimi. Impuritas eorum, atque blaſphemia his omnibus admiſcenda non ſunt: quia illi ſupra diximus malis aliarum gentium, hi autem etiam ſua ipſorum vicerunt. Ac primum, vt de impuritate dicamus, quis neſcit, Africam totam obſcœnis libidinum tædis ſemper arſiſſe, non vt terram, ac ſedem hominum, ſed vt Ætnam putes impudicarum eſſe flammarum?* Et poſt alia: *Nam ſicut in ſentinam profunda colluuiones omnium ſordium, ſic in mores eorum, quaſi ex omni mundo vitia fluxerunt.*

Carpocratiani † etiam hæretici, qui alio no- 59
mine Gnoſtici dicti ſunt, adeò turpem, & flagitioſum viuendi modum profitebantur, vt nefando concubitu matres, & ſorores violarent, vxores communes haberent, omnem ſpeciem virilis coitus ac libidinoſæ ad mulieres conſuetudinis, in ſingulis corporis membris exercerent. Incantationes quoque veneficia, ac idololatrias perficientes, abortus procurantes & ipſam ſuam ſynaxim, ac communionem turpitudine multiplicis coitus polluentes: comedentes, ac contingentes, tum humanas carnes, tum alias immundas. Et quod peius fuit, has tam nefandas, & ſceleſtas actiones Religionis Chriſtianæ velo perſuaſione diabolicà contegentes, ita vt turpem ignominiæ notam vniuerſæ Chriſtianorum multitudini ſuo tempore inuſerint, vt grauiter narrat, & dolet Epiphan *hæreſi.*16.*&* 17. Irenæ *lib.*1.*c.*24. Tertul. *de præſcrip. aduerſ. hæreſ. c.* 48. Clem. Alexan. & eius addit. Gentian. Heruet. *lib.* 3. *Strom. cap.* 1. *& in notis collectan. pag.* 807. Euſeb. Cæſarien. *lib.*4.*hiſt. Eccleſ.cap.*7.& alij, quos refert Cardin. Baron. *in annal. Eccleſ.tom.*1.*ann.* CHRISTI 120. *num.*21.*&* 22. & Martin. Delr. *lib.* 5. *diſquiſ.magic. par.* 1. *quæſt.* 1. *pag.* 188. *& quæſt.* 3. *ſect.* 2. *pag.*207.

De

60 De † Leſtrigonibus quoque narrat Homerus
Odiſſ.K. quod antropophagi erant, vnde in veteri
gloſſario ita cognominantur Striges, & magi no-
ſtri temporis qui pueros maximè adhibent ad ſa-
crificia, eorúmque ſanguinem lambunt, & carnes
vorant.

61 Plures † item aliæ gentes olim fuiſſe comme-
morantur, quæ prophana conuiuia humanarum
carnium exercebant, ita vt nec parentibus parce-
rent, vt conſtare poterit ex traditis à Tertulliano
lib.1. contra Marcion. D.Hieron. *lib.2. contra Io-
uinian.* D.Chryſoſt. *hom.50. in Matth.* Euſeb. *lib.1.
de prepar. Euang. c.3* Alex. ab Alex. *lib.3. Genial.
c.1.* vbi eius additionat. Tiraq. qua ſolet diligentia
62 plura congeſſit. Et de Britannis † & Polonis idem
ſcribit Plinius *lib.30. c.1.* D.Hieron. *dict. lib.2. ad-
uerſ. Iouin.* Radeuic. *lib.3 hiſt. c.5.* Bap. Fulgoſ. *lib.9.
memorab. c.5. fol.314.* Thom. Boz. *de ſign. Eccleſ.
lib.22. c.2. in fine.*

63 Et de † Braſilienſibus, Æthiopibus, & aliis
Orientalibus, Maffæus *lib.55. hiſt. Ind. pag.*360. &
Molina *de iuſtit. & iure. tract.2. diſp 34. pag.*167.
vbi aiunt, maximum fuiſſe Chriſtianis Prædicato-
ribus laborem apud Braſilienſes in cohibenda hu-
64 ius funeſti ac feralis cibi conſuetudine † quo illi
nullum palato gratius edulium norant, atque ob
id ipſum grauia non ſemel adiere diſcrimina. Et
quod aiebant Barbari, intinctis ſacro baptiſma-
te carnibus, multum de priſtina ſaporis gratia de-
perire.

65 Vt ſic interim omittamus turpitudinet, † quas
Romani in feſtis Floralibus, Bacchanalibus, & Ve-
66 nereis admittebant, & præſertim † in Lupercali-
bus, in quibus tanta erat ſtultitia, vt ſuperſtitioſæ
fœminæ, quæ fœcunditatem ſuam deſperabant,
miniſtris tam infamis, ac execrandæ ſolemnitatis
ſe exponerent, & dorſo, ventre ac palmis ſcuticæ
verbera aeciperent. De quibus Ouid. *lib.2. Faſt.*
ſic loquitur:

Nupta quid expectas? non tu pollentibus herbis
Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fœcunda patienter verbera dextra.
Iam ſocer optatum nomen habebit aui.
—— Iuſſa ſua terga puella
Pellibus exſectis percutienda dabant
Luna reſumebat decimo noua cornua menſe
Virque pater ſubitò, fœmina mater erat.

67 Aſſyrij † quoque, & Lydij vetuſtis, & ſpur-
cis moribus, virginum nuptias non aliter celebra-
bant, quàm ſi priùs in honorem Veneris alicui
peregrino ſui corporis copiam feciſſent, aut dotem
ſcortando coaduuaſſent.

68 Varios item alios † non minus fœdos, quàm
feros, ac tyrannicos viuendi ritus, hodie Turcæ
exercent, & olim plures aliæ gentes exercuerunt,
69 de quibus multa tradunt † Solinus *lib.5. cap.43.*
Iuſtin. Athenagor. Tertullian. Origen. Auguſt. Cy-
prian. Arnob. Clem. Alexand. Prudentius, Nazianz.
& alij, qui apologias, & orationes contra Gentes
ſcripſerunt: Ioan. Boëm. *in lib. de moribus omn.
Gent.* Tiraquel. *in ſuis legibus connubial.* Ioannes
Boterus *in relat. vniuerſ.* Thomas Bozius omninò
legendus *de ſign. Eccleſ. lib.7. cap.4. & lib.2. c.10.
& in tract. de iure ſtat. Eccleſ. lib.2. cap.15.* Simon
Maiolus *in dierum Canicul. tom.2. colloq.1. per tot.
& tom.4. colloq.4. de orig. humana ſociet. ex pag.1.*
Perei. *ſup. D. Pau. ad Roman.2. diſput.11. 12.
& 13.* Lilius Giraldus *in ſua hiſtor. Deor.* & in
ferè noſtris terminis Acoſta & Fr. Auguſt. Dauila
vbi *ſuprà*: Gregor. de Valentia *diſp.7. quaſt.4.*

punct.1. Alphonſ. à Caſtro *lib.5. de leg. pœnal.
cap.14.* Sotus *lib.1. de iuſtitia & iur. quaſt.4. art.4.*
Azor *1.p. inſt. Moral. lib.6. cap.60. & ſequentibus,
& part.2. lib.3. cap.14. quaſt.3. & 4.* & Pat. Ioan.
Salat, qui plura congerit *in d. tract. de legib. diſp.5.
ſect.6. pag.79.*

Ad tertium argumentum de cruentis Indorum
ſacrificiis, & horrendis innocentum mactationi-
bus: reſpondetur, id † quoque ſufficiens non eſſe, 70
vt infidelibus bellum iuſtè inferatur; quia morali-
ter loquendo, ſi per viam belli eiuſmodi ſcelerum
extirpatio, & innocentium defenſio quærenda eſt,
plures tali bello abſumentur, quàm vlla Barba-
rorum tyrannide, aut ſacrificiorum immolatione
perire potuiſſent. Et ita omni prorſus ratione care-
re videtur, eos velle defendere, quorum grauiorem
perpetres cædem, vt aduertit Acoſta *lib.2. c.10.1 de
procur. Ind. ſalut. cap.6. pag.*232. & Mag. Bañez
*dict. 2.2. quaſt.50. art.10. pag.535. verſic. Tertia
concluſio.*

Quibus ego non incongruenter adiicio, † Ec- 71
cleſiam tolerare ſolere ritus Paganorum, etiam
nobis ſubiectorum, ob maiora damna, & ſcan-
dala vitanda, vt *ſuprà num.*30. probauimus; vn-
de multò magis in non ſubditis idem ob eandem
intentionem tolerare debebit, ſaltem pro eiuſmodi
peccatis, quæ ante exactam fidei noſtræ intelli-
gentiam & ſuſceptionem commiſerunt; † cùm 72
conſuetudo eorum etiam improba, à temporali
pœna eos excuſare videatur, iuxta ea, quæ latè
tradit Gloſſa & Ancharran. *in cap. cum venerabi-
lis, de conſuetud.* Roman. *ſingul.19. & conſ.283.*
Oldrad. *conſ.9.* Iaſ. *in l. de quibus. num.8. ff. de le-
gibus*: Cremenſis *ſingul.*149. D. Couarruuias *in
cap. quamuis pactum, 5. part. §.7. num.12. de pact.
lib.6.* Auiles *in cap.18. Prætor. num.28.* Hippolit.
de Marſ. *in prax. crimin. §. vlterius num.9. & §. quo-
niam, num.97. & 98.* Tiraquel. *de pœn. temper.
cauſ.42.* & eo non relato Petr. Pechius *in cap. ſine
culpa 18. de regul. in 6. num.4.* Vbi multum in no-
ſtris terminis tradunt ex Plutarch. *problem. cap.83.*
quòd cùm † Romani olim Barbaros quoſdam 73
Diis immortalibus hominem immolaſſe accepiſ-
ſent, Magiſtratus eorum accerſendos, puniendóſ-
que putauerunt. Quos tamen poſteà cum id con-
ſuetudine quadam feciſſe accepiſſent, impuni-
tos dimiſerunt, aliáſque id poſthac facere prohi-
buerunt.

Præterea reſponderi etiam poterit iuxta men-
tem Epiſcopi de Chiapa, Victoriæ, & aliorum,
quos *ſuprà* citauimus, † ſecluſa omni lege poſiti- 74
ua, Diuina, vel humana, non facilè demonſtrari
poſſe, an eiuſmodi hominum ſacrificia naturali iu-
re prohibita ſint, cum videamus olim in vſu fuiſſe
apud omnes fermè nationes, non ſolùm barbaras,
verùm & eas, quæ maiori ſcientia, & prudentia
pollere videbantur, vt de Hebræis paſſim deplorat
Scriptura, *Deuter.12. 4. Reg 3. Sapien.14.* & in aliis
locis, quæ retulimus *ſup. c.12. n.76.* vbi † inter alia 75
mentio fit idoli Moloch, de cuius initio, & ſignifi-
catione, & qualiter illi humanæ victimæ immola-
rentur, & an Salomon ei proprium filium ſacrifi-
cauerit? & etiam de aliis idolis Hebræorum plura
poſt alios, quos refert, tradit diligentiſſ. Pat. Ioan.
Pineda *de reb. geſtis Salom. lib.7. c.51. per tot.* Pat.
Ludou. Balleſt. *in Onomatograph. verb. Gehenna,
pag.137.* Fr. Ioan. à Ponte *in conuen. vtr. Monarch.
lib.3. c.56. §.4. p.108.* & Bern. Aldr. *de antiq. Hiſp.
lib.2. c.2. ex pag.184.* vbi etiam de Arabis, Palæſti-
nis, & aliis nationibus agunt.

76 Africanos † quoque, præcipuè Carthaginen-
ſes, huic ſceleri valdè deditos fuiſſe, comperimus.
Nam non captiuos tantùm, & extraneos homi-
nes, verùm & proprios filios ſponte Saturno im-
molare ſolebant, & qui liberos non habebant à
patribus emptos, ipſis adſtantibus, & lacrymas, &
gemitum comprimentibus, immaniſſimè trucida-
bant: vt vltra ea, quæ *d. cap.* 12. commemoraui-
mus. latè probant Dionyſ. Halicarnaſ. *lib.* 1. Plu-
tarch. *in lib. de ſuperſtitionib.* Lactan. Firmian. *lib.* 1.
Diuin. inſt. cap 21. D. Auguſt. *lib* 7. *de Ciuit. Dei,*
c. 19. *&* 26. Niceph. *lib.* 18. *c.* 15. Minutius Fœlix
in Octauio: Quint. Curt. *lib.* 4. vbi de Tyrij obſi-
dione: Simon Maiol. *tom.* 2. *colloq.* 1. *pag.* 74. Petr.
Fab. *lib.* 3. *Semeſtr. cap.* 2. *pag.* 26. Thom. Bozius *de*
ſign. Eccleſ. lib. 22. *c.* 2. & nouiſſimè Fr. Raph. de la
Torre in 2. 2. *q.* 93. *art.* 5. *pag.* 37. & Franc. Torre-
blanca *de Magia diuinatrice l.* 1. *c.* 17. *&* 18. vn-
de Silnius Italicus inquit:

Mos fuit in populis, quos condidit, aduena Dido,
Poſcere cæde Deos veniam, ac flagrantibus aris,
Infandum dictu, paruos imponere natos.

77 Romani † etiam eadem cæcitate, & feritate la-
borarunt, antequam S.C. id ſe verè prohibuiſſent,
vt *ſuprà* cum Plinio. & aliis tradidimus, & conſtat
ex Suetonio *in Claud. c.* 24. *& in Octauio c.* 15. vbi
78 agens de obſidione † Peruſij, inquit: *Scribunt*
quidam trecentos ex dedititiis electos vtriuſque or-
dinis, ad aram Diuo Iulio ſtructam, Idibus Martij
79 *beſtiarum more mactatos.* Et conducunt † carmina
Virgilij *lib.* 2. *Æneid.*

Sanguine placaſtis ventos, & virgine cæſa.

Et *lib.* 10. vbi Æneam inducit, octo iuuenes vno
ſacrificio immolantem:

—— Sulmone creatos
Quatuor hic iuuenes, totidem, quos educat Vfens,
Viuentes rapit, inferias quos immolet Vmbris,
Captiuóque rogi perfundat ſanguine flammas.

Quibus in locis Seruius, Pontanus, & Cerda plu-
ra de eiſdem ſacrificiis notarunt; & Tertul. *in lib.*
de ſpectacul. c. de munere: & Petr. Fab. *lib.* 2. *Se-*
80 *meſtr. c.* 10. *pag.* 139. docentes, in † ſepulchris viro-
rum fortium captiuos necari à Romanis ſolere,
quoniam animas defunctorum humano ſanguine
propitiari creditum erat. Quod poſtquam crudele
81 viſum eſt, † placuiſſe gladiatores ante ſepulchra
dimicare; qui à buſtis buſtuarij dicti ſunt. Sic im-
pietatem voluptate adumbrantes, atque hinc gla-
diatorum munera, & ſpectacula originem ha-
buiſſe.

Quibus planè (vt rectè aduertit Thom Bozius *d.*
82 *lib.* 7. *c.* 4.) nihil † atrocius fingi potuit, cum pro lu-
do, atque adeò honore exiſtimarent, homines con-
ducere, qui ſe mutuis vulneribus confoderent, vt
aliis eſſent oblectamento. Quod ſæpius quotannis
fiebat. Et laudi Traiano datur, quem vocant Opti-
mum Imperatorem, quòd vno munere decem mil-
83 lia gladiatorum populo exhibuiſſet. † Quouſque
cruenta hæc ſpectacula à piiſſimo Imperatore Con-
ſtantino prohibita ſunt *in l. vnica, Cod. de gladiato-*
rib. lib. 11. ad cuius illuſtrationem prædicta adno-
taſſe iuuabit, & plura alia, quæ obſeruat Alciat.
lib. 2. *Parer. c.* 22. Petr. Fab. *d. c.* 10. *& in Agoniſti-*
co, obſeruat. diuini, & human. iur. p. 191. Caſaubo-
nus *in vit. Caſ. p.* 146. Briſſonius *verb. Ludus gla-*
diatorius: Ræuard. *lib.* 2. *coniect. c.* 8. & Iacob. Du-
ran. Caſſel. *lib.* 1. *var. c.* 8.

Eandem etiam Romanorum in humanis immo-
lationibus conſuetudinem exemplo ſuo grauius ad-
84 huc oſtendit Marius, † Diis Auerruncanis, ſeu
malorum depulſoribus, filias ſuas ſacrificans, vt ex
Doroth. *lib.* 4. *rerum Italic.* refert Clem. Alexand.
in lib. adhortat. aduerſ. Gent. pag. 46. non aliter at-
que Achaz † Hebræorum Rex proprium filium 85
inimicorum ſuorum idolo ſimili ratione immolaſſe
refertur *lib.* 4. *Reg. cap.* 16. *& lib.* 2. *Paralipom.*
cap. 28. Ioſeph. Iudæus *lib.* 9. *antiquitat. cap.* 12.
& poſt alios tradit Ioannes Lorinus *ſup. Sapient.*
c. 12. *pag.* 428. & Didac. Maiut. *de proſap. Chriſti*
in 4. *ætate mundi, c.* 1. §. 5. *fol.* 16.

Qua de cauſa, ego aliquando exiſtimabam, ho-
ſtiarum, † victimarúmque nomen, quod Romani 86
poſteà pro animalibus in ſacrificium oblatis, &
cæſis vſurparunt, inde originem habuiſſe, quòd
antiquitus illis erat in more, ipſos hoſtes victos, &
ad id ſeruatos, ſacrificare; licèt D. Iſidor. *lib.* 6.
Etymol. cap. 19. *pag.* 115. *& lib.* 1. *different. pag.* 44.
doceat, quòd hoſtiæ apud veteres dicebantur ſa-
crificia, quæ fiebant, antequam ad hoſtem per-
gerent; victimæ verò, quæ poſt victoriam deui-
ctis hoſtibus immolabantur; cui conueniunt aliæ
etymologiæ, quas ex Agello, Feſto Pompeio, &
aliis refert Lilius Giraldus *de Diis Gent. ſyntag.* 17.
pag. 464. Blondus *de Roma triumph. lib* 1. *pag.* 23.
& 49 & Ioan. Funger. *in Etymolog. verb. Hoſtia,*
& verb. Victima; & ita explicant illud Ouidij 1.
Faſtor. dum inquit:

Victima, quæ cecidit dextra victrice voca-
tur,
Hoſtibus à caſis hoſtia nomen habet.

Neque † mirum videri debet, Romanos his 87
cruentis mactationibus aliquando indulſiſſe, cùm
ſe ipſos occidere, & deuouere, vel occidendos
vendere facile, & glorioſum exiſtimarent; prout
& Thebanis, & aliis in more fuiſſe, multis probat
Alciat. *lib.* 4. *Parergon, cap.* 4. Tiber. Decian. *lib.* 9.
cap. 2. Iuſtus Lipſius *lib.* 2. *Saturnal. cap.* 5. & Go-
mez de Ameſc *in tract. de poteſtate in ſeipſum lib.*
1. *c.* 3. *ex n.* 16.

De † Tauris item, Theſſalis, Cetenſibus, Le- 88
ſbiis, Focenſibus, Albanis, Sardis, Scythis, Leu-
cadibus, Liciis, & Pergæis, multiſque aliis popu-
lis, qualiter humanis victimis dæmonibus ſuis li-
barent, plura tradunt Herodot. *in Melpom.* Strabo
lib. 11. D. Auguſt. *lib.* 18. *de Ciuit. Dei, c.* 53. *& in*
lib. ad quod vult deum, num. 26. *&* 27. *tom.* 1. Clem.
Alexand. Simon Maiol. & Torreblanca *vbi ſuprà:*
Lilius Girald. *d. ſyntag.* 17. *pag* 526. Marquard. *d.*
tract. de Iud. & Infidel. 3. *p. c.* 1. *n.* 16. & Lorin, *in d.*
c. 12. *Sapient. pag.* 425.

De Gallis, † Francis, Germanis, Britannis, Li- 89
thuanis, Northmanis, Danis, & aliis Borealibus
idem tradunt Plin. *lib.* 30. *c.* 1. Titus Liuius *lib.* 2.
decad. 3. Iul. Cæſar *de bello Gallico lib.* 6. Cornel.
Tacit. *in lib. de moribus German.* Strabo. *lib.* 4. *in*
fine: Lactan. *lib.* 1. *Diuin. inſtit. c.* 8. Euſeb. *lib.* 4. *de*
praparat. Euangel. Procop. *lib.* 2. *belli Goth.* Dieth-
mar. *lib.* 1. *hiſt. Northman.* Cromerus *lib.* 15. *de reb.*
Lituan. Giraldus *ſyntagm.* 9. *pag.* 295. & Thom.
Bozius *d. lib.* 22. *c.* 2. vbi referunt, apud has gentes
hunc ferum morem non ita pridem deſiiſſe. Quem
in Gallis, & Germanis notauit etiam † Lucan. 90
lib. 10. *Pharſal* dum ait.

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Theutates, horrénſque feris altaribus Heſus.

Theutatem † enim illi, Mercurium, & Martem, 91
Hæſum appellabant. vt docet nos Liuius *lib.* 6.
decad. 3. Cœlius Rhodiginus *lib.* 21. *lect. antiq.*
cap. 16. Lilius Giral. & Bozius *vbi ſup.* & Carol.
Stephan. *in dictionar. verb. Theutates*, addens ex

Strabone,

92 Strabone, † ad hæc ſacrificia Gallos Druidibus
miniſtris vſos fuiſſe & quòd alij immani magni-
tudine ſimulachra habebant quorum contexta vi-
minibus membra, viuis hominibus complebat;
quibus ſuccenſis, circumuenti homines flamma
exanimabantur: quoſdam ſagittis configebant, &
intra ſacras ædes patibulo ſuffigebant.

93 In quod vitium tandem † noſtros etiam Hi-
ſpanos Phœnicum, Græcorum, Carthaginen-
ſium, & aliarum nationum imitatione, & commu-
nicatione delapſos, innumeros homines, & ple-
rumque proprios liberos immolare ſolitos fuiſſe,
teſtis eſt Strabo *lib. 3. de ſitu Orb* Euſeb. *in orat. in
laud. Conſtantini Magni*: Florian. *de reb. Hiſpan.
lib. 2. cap. 18.* Zamalloa *lib. 5. c. 5.* Ludouic. Nouius
in Hiſpan. cap. 66. Ambroſ. Morales *lib. 6. cap. 10.*
& poſt eos Fr. Ioan. à Ponte *in d. conuen. vtr. Mo-
narch. lib. 3. cap. 16. §. 4. & 5.* vbi in hunc morem
94 adduxit, & illuſtrat Concilium † Illiberitanum
c. 2. & 3. vbi de pœna Flaminum, ſiue Sacerdo-
tum tractatur, qui cruenta hæc ſacrificia pera-
gebant.

95 *Tantum † religio potuit ſuadere malorum,*
Quæ toties peperit ſcelerata atque impia facta.

Quarti verò argumenti vis, quæ ex grauiſſimo
& Deo ſemper infeſto idololatriæ, crimine ſumi-
tur, quod Indorum gentes ita turpiter, & enor-
miter exercuiſſe probauimus, non difficulter euita-
ri poterit, ſi cum Auctoribus huius vltimæ opinio-
96 nis negauerimus infidelibus † nobis non ſubiectis
ob eam tantùm rationem bellum iuſtum inferri
poſſe, quemadmodum nunquam ab Eccleſia illa-
tum legimus, quamuis vbique gentium hoc ſcelus
multifariam frequentatum fuiſſe reperiamus. Quis
97 enim hac in parte † antiquorum Romanorum
cæcitatem, & ſtoliditatem ignorat? qui in id ſtul-
titiæ prolapſi ſunt, vt ſpurciſſima impuritate Ve-
nerem, Cupidinem, pudendáque etiam membra
cœlo dignarentur, & Diuino honore colerent. Et
vt refert D. Auguſt. *lib 2. de Ciuit. Dei, cap. 25. &
lib. 4. cap 8. & 16.* præter propria idola, quæ ſole-
bant, omnes Græciæ, & aliarum ſubactarum na-
tionum ſuperſtitiones in patriam tranſtulerunt, &
ſingulis actibus, imò & ſingulis motibus Deos di-
uerſos præfecerunt.

Cui conſentiens Leo Papa *ſerm. 1. de Petr. &
Paul.* ait: *Cùm pene omnibus Roma dominaretur
gentibus, omnium gentium ſeruiebat erroribus, &
magnam ſibi videbatur aſſumpſiſſe religionem, quia
nullam reſpuebat falſitatem*, ita vt pluſquam tri-
ginta Deorum millia Roma triumphans coluerit,
& trecenti Ioues extiterint, atque vt canit Virgil.
Æneid. 8.

Maxima tercentum totam delubra per Vrbem.

Vt ex Marco Varrone, & aliis prodit D. Aug. *vbi
ſuprà*: Blond. *de Roma triumph. lib. 1. per totum*: Li-
lius Giral. *in ſua hiſt. de Diis Gent.* & alij relati à
Ioan. Pineda *de reb. Salom. lib 5. c. 5 ſect. 1. num. 4.
pag. 207. & lib. 7. c. 10. n. 8. pag. 508.* Maiol. *in dieb.
Canic. 1. tom. colloq. 2. pag. 51.* Thom. à IESV *de
procur. omn. gent. ſalut. lib. 11. part. 1. c. 1. pag 761. &
ſeqq.* & Bern. Aldrete *de antiq. Hiſp. lib. 3. c. 6.*

98 Ægyptij † quoque, ad quos omnes prophani
Scriptores initium idololatriæ referunt, (vnde
Clem. Alexand. *in epiſt. exhortator. contra Gentes,
pag. 22.* Ægyptum impietatis, & ſuperſtitionis
magiſtram appellat) non ſolùm cœli Aſtra, Solem,
Lunam, & Stellas, reliquáque elementa, vt Deos
adorarunt, & obſcœnos, & iniurioſos homines,
perditóſque latrones, vt Iouem, Saturnum, Mar-
tem, Mercurium, Venerem, Iſidem, & Oſirim, &
aliorum ſceleratorum turbam; ſed etiam Nilum
fluuium, & crocodyllos in eo naſcentes, & vix
aliquod animal vtile, aut nociuum reliquerunt,
quod eadem veneratione non proſequerentur, vt
canes, boues, oues, hircos, catos, ibices, vulpan-
ſares, ſenices, anguillas, & ſimilia; & multa item
herbarum, & leguminum genera, vt poſt Hero-
dot. Diodor. Sicul. Plin. Solin. Strabon. & alios, tra-
dit D. Aug. *d. lib. 2. cap. 22.* Clem. Alexand. & eius
additionator Hervetus *in epiſtol. contra Gent.*
Euſeb. *de præp. rat. Euang. lib. 8. cap. 26.* Theodo-
ret. *de Euang. cogn. lib. 13.* D. Epiphan. *in Ancho-
rat.* & nouiſſime Gaſpar Sanctius *ſup. Iſai. cap. 2.
verſ. 27. pag. 17.* Vnde Anaxandrides Rhodius
Poëta eos lepidiſſimè irridet, † & etiam Iuuenal. 99
ſatyr. 15. dum inquit:

—— Quis neſcitat qualia demens
Ægyptus portenta colat? crocodyllon adorat
Pars hæc: illa pauet ſaturam ſerpentibus Ibin:
Effigies ſacri nitet aurea Cercopitheci,
Illic cæruleos, hic piſcem fluminis illic,
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam;
*Porrum, & cepe nefas violare, ac frangere
morſu,*
*O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hor-
tis,*
Numina!

Habebant † aliæ nationes peculiares Deos, 100
quos in hac, aut illa imagine ſibi adorandos pro-
ponebant, vtpotè Babylon Belum, Africa Neptu-
num, Mauritania Iubam, Rhodus Solem, Samos
Iunonem, Lemnos Vulcanum, Paphos Venerem,
Delphos Apollinem, Roma Quirinum, Latini
Faunum, Athenæ Mineruam, Syria Atergatin,
Arcadia Panem, Ammonitæ Molochum, Perſia
Cœlum & Iouem, Arabia Iouem & Bacchum,
Gallia, præter Mercurium, Theutatem, & Hæſum.
Et vt Sybilla canit de Græcis, ἔργα δὲ χειροποίητα
ἔργα ῥίψαν εἴδωλα μύθων, vt refert Ioan. Funger. *in
Etymol. verb. Idololatria, pag. mihi 489.*

Ad † Hebræos item, & Chaldæos hoc crimen 101
fœdiſſime prorepſiſſe, & varia idola ſub variis
formis, & nominibus coluiſſe, veluti Miplezet,
Tamuz, Beel, & Baal (quod erat quaſi commune
omnium idolorum nomen, & Iouem ſignificabat)
Dagon, Aſtarot, Meleketh, Moloch, & aliis ſi-
milibus, paſſim ſacra Scriptura teſtatur, vt conſtat
*ex 1. Reg. 15. Ezec. 8. Ier. 7. & 50. Amos 5. Iudic. 2.
& 16. Samuël 5. Deuter. 7.* & tradit Funger. *vbi ſu-
prà, verb. Idolum*; & pleniſſimum Catalogum con-
gerens Polyanthæa, *verb. Idololatria, pag. 610* &
P. Pineda *d. lib. 7. de rebus Salom. cap. 3.* Ita † vt 102
quidam, Abrahamum, qui poſteà fuit dictus, *Pater
credentium*, aliquado idololatriæ inſeruiſſe, do-
ceant, vt conſtat ex traditis à Clem. Alexand.
lib. 1. recognit. Suida, *verb. Abraham*: Philon. *in
lib. de Abraham*: Genebrard. *in Chronograph. an-
no mundi 2049.* Cedren. *in compend. hiſtor.* Andr.
Maſio *in comment. ſup. Ioſuë cap. 24.* Gaſpar.
Sanctio *in Iſaï cap. 43. num. 51. pag. 460.* & Dida-
co Matute *de proſap. Chriſti, 3. ætate, cap. 1.
§. 3.* licèt contrarium verius, & certius eſſe videa-
tur ex iis, quæ obſeruat Mag. Fr. Raph. de la Tor-
re *de vitiis oppoſit. Relig. tom. 2. quæſt. 94. art. 4.
pag. 115.*

Et, vt ad rem redeamus, Scythæ Acinacem
Arabes lapidem, Perſæ fluuios, & ligna, Theſſali
formicas. & Athenienſes (quod prius eſt) † Contu- 103
meliam, & Impudentiam Deas effecerunt, propriis

fanis, & ſacrificiis inſtitutis, vt notauit Tullius *lib.2.de leg.* Clem.Alex & Heruet.vbi *ſupr.* Eraſm. *in Prouerbiis, Dea impudentia.* Sicuti & Lacedæ-
104 monij † Monti, Senectuti, & Paupertati: † Roma-
105 ni aduerſæ Fortunæ, Pallori, Febri, & Rubigini, templa & peculiaria ſacrificia deſtinarunt, vt obſeruat Plin. *lib.3.cap.7.* Abulenſ. *ſup. Euſeb.* Alex.ab Alex. & eius additionator Tiraquel. *lib.1. Genial. cap.13.* Valer.Max. *lib.1.c.1.* Columel. *de re ruſtic. lib.*10 & Matute vbi *ſupra* § 1.

106 De † arboribus quoque, & ſerpentibus, & cur olim ab aliis nationibus pro Diis coli ſolerent, & hodie etiam colantur, plura congerit Thom. Boz. *lib.1.de ſig. n Eccleſ. c.4.*

107 Et † Zellanos Indos Simiæ dentem magno pretio emiſſe, vt eum adorarent: Simon Maiolus recenſet *in dieb.Canic. colloq.7. de quadrupedibus, pag.3-4.num.1.*

108 Quinimò † & inter Chriſtianos quoſdam, hanc olim corruptelam viguiſſe, vt ſimul cum Chriſto idola colerent, apertè oſtendit D. Paul 1. *Corint.5.* & ibidem expreſſius D. Chryſoſt. & D. Greg. *lib.7. epiſt. 20. & lib. 8. epiſt.5.* quos refert Alanus Copus *dialog.4.c.8.in fine.*

Et poſſem quidem innumera alia de idololatria omnium nationum explorare ſimul & deplorare, & quàm varios, ridendos, & portentoſos Deos coluerint, & quàm impiis, obſcœnis, & deteſtandis ſacrificiis illos proſecuti fuerint, niſi de hoc argu-
109 mento latiſſimè ſcripſiſſent † Auctores *ſuprà* citati, præcipuè D.Auguſt. Clem. Alexand. Arnob. Tertul. Cyprian. Lactan Firmian. Iuſtin. D Thom. & alij, qui apologias aduerſus Gentiles ediderunt. Lilius Girald. in integro, & eruditiſſimo lib. de Diis Gent. Alex. ab Alexand. & eius additionat. Tiraq. *lib.6.dier.Genial.cap.fin.lib.2.cap.22.lib.1. cap.12.& lib.4. cap.14.* Thomas Bozius *lib. 2. de ſign. Eccleſ. cap.10. & lib.12. cap.15. & lib.22. cap.5.* Petr.Fab. *lib.3. Semeſtr. cap.1. cum quatuor ſeqq.* Ioan.Funget. *in Etymol. verb. Idololatria, & idolum:* Ioan. Bohem. *de morib. Gent. pag.33, & 57.* Simon. Maiol. *tom.1. colloq. 1. per tot.* Ioſeph Acoſta *in hiſtor. moral Ind. lib.5. in proœm. & de procur.Ind.ſalut.lib.1.cap.1.3.4. & 5.* Fr. Auguſt. Dauila *in hiſtor.Mexic.lib.1.cap.24.& 25* Simon Maiol. *in diebus Canicul.tom.1.colloq.1.* Torquem. *in Monarch.Ind.tom.1.in proœm.& lib.6.cap.1.2. 3.4.* Raphaël de la Torre vbi *ſuprà quæſt. 94.* per plures diſputationes, Franc. Torreblanca *de Magia diuinatr. lib. 1. cap.17. & 18.* Fr. Ioan. de la Puente *in conuenien. vtr. Monarch. lib. 3. cap.12. & 13.* vbi etiam agit de antiquorum Hiſpanorum idololatria, & quando apud illos initium habuit; & Bernard. Aldrete *dict. lib.3. de antiq. Hiſpan. cap.6.*

110 Et ad illud, † quod de blaſphemiæ crimine addidimus, quæ in idololatria virtualiter ineſt, & ob quam bellum iuſtè infidelibus inferri poſſe, ex communi opinione probauimus; reſponderi etiam poteſt cum Doctoribus *ſuprà* citatis, & præcipuè cum Gregorio de Valentia *d. diſput. 1. quæſt. 10. punct. 6. verſ. Illud autem*; blaſphemiam, quæ in idololatria ineſt, materialem eſſe, & in facto conſiſtere, quia reipſa idololatræ Chriſtum Deum verum ſuis ſuperſtitionibus negant. Hanc autem ſufficere ad hoc, vt illis bellum legitimum non inferatur, alioqui omnes Infideles, Paganos, & Iudæos debellare liceret; ſed illam tantùm, quæ
111 verè & propriè † blaſphemia appellatur, ſcilicet quæ in verbis conſiſtit, & noſtræ Religioni, ac Chriſtianæ Reipublicæ iniuriam, & ſcandalum irrogat, vt tradit D. Thom. *2. 2. quæſt. 13. art.1.* Etenim in idololatria, etſi blaſphemia contineat, & maius peccatum eſſe videatur, nullæ noſtræ Religioni, ſed ſoli Deo iniuria fit, cuius vindictam, vt *ſuprà* diximus, ipſe ſibi reſeruat.

Ad quintum autem argumentum † de locis, & 112
exemplis ſacræ Scripturæ, D.Auguſtini, Cypriani, & aliorum Patrum, quibus, ſolam idololatriam, legitimam bellandi cauſam præbere, contendimus, reſponderi poteſt, † veteris legis exempla, 113
maximè quæ ad delictorum punitionem ſpectant, admirari à nobis potiùs, quàm imitari debere, vt multis argumentis oſtendit Gratian. *in cap. nec ſi incompetenter 41. verſ. His ita reſpondetur, 2.q.7.* D.Auguſt. *in cap. Dixit Dominus 12. 14.q.5. & in c.ſi quis 19.23.q.2.*

Et prætereà, † nunquam populum Iſraël, au- 114
ctoritate propria, Chananæorum, Amorrhæorum, & aliorum Gentium prouincias occupaſſe, ob id tantùm, quòd infideles, aut idololatræ eſſent, vel aliis criminibus contra naturam operam darent; ſed propter ſpecialem, & expreſſam Dei iuſſionem, & donationem, qui eis illas terras ad habitandum promiſerat; vel quia eis tranſitum impediebant, aut aliter infenſi erant; vel quia, vt ait D. Auguſt. *lib. 6. quæſt. 10. in Ioſue, & lib. 4. quæſt.4. ſuper Numer. cap. 20. ſerm.105. de tempore, tom 10.* & Caſſian. *collat.5. cap.24.* Sem filius Noë illarum dominus fuerat, & poſteà, per vim & arma, Chananæi, filij Cham, eas ſibi vſurparunt; vnde cùm filij Abrahæ à Sem originem ducerent, illas repetendi & vindicandi, ius prætendere potuerunt.

Quibus rationibus alias addit D. nus Thomas *in 4. diſtinct.39. art 1. ad 1.* ob quas bella illa non iniquè ex iure gentium geſta declarat, & proſequitur Sotus *lib.5. de iuſtitia, & iure, quæſt. 3. art. .... in fine:* Acoſta *de procur. Ind. ſalut. lib.2. cap.5.* Bañez *dict. art.10. col 532.* Aragon *in 2. 2. quæſt. 10. art.8. pag.192. verſic. Reſpondetur*; nouiſſimè Mag. Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib.1. cap.27. pag. 159. & ſequent.* & Pat. Franc. Suar. poſt hæc ſcripta *in tract. de Charitat. diſputat 13. ſect. 5, num. 2.* Licèt verum ſit, In horum conſe-
quentiam, † Deum etiam Iſraelitis præcepiſſe, 115
vt idolorum templa deſtruerent, & radicitùs diſſiparent, ne prædictarum nationum exemplo dilectus ſibi populus contaminaretur, quem nimis his ſuperſtitionibus deditum eſſe ſciebat.

Et eodem modo accipiendus eſt † locus ille 116
alter *Deuteronom.cap.20.* quo ciuitates procul poſitas deleri Dominus iuſſerat. Etenim non ob diuerſitatem Religionis, ſed ob alias cauſas, & iniurias bellum illis indici, eiuſdem capitis initium demonſtrat, vbi aperto ore eos hoſtes appellat: *Si exieris ad bellum contra hoſtes tuos.* Etſi ratione idololatriæ, & aliorum criminum contra naturam, puniendi eſſent, non exciperet Dominus fœminas, quæ & ipſæ eiſdem peccatis tenerentur, neque cum illis pacem, & fœdus inire permitteret, quod cum aliis ſeptem nationibus terræ Promiſſionis ſtrictè vetuerat, *in cap.7.9. & 12. eiuſdem Deuteronom.* vt benè aduertunt Abulenſ. & Liran. *ibid.* idem Abulenſ. *1. Paralipom. cap.8.* Magiſt.Hiſtor. *cap.12. ſup. Deuteronom.* Epiſcop. Chiapenſ. *in Apolog. contra Sepulued.* & Mag. Bañez vbi *ſuprà.* Vt omittam Gloſſam Interlinealem, quæ, *Gentes procul poſitas*, interpretatur, id eſt, *Religione diuerſas*, (cuius verbis

Sepulueda

Sepulueda nimis exultat) in ſenſu allegorico & morali accipiendam eſſe, & de hæreticis, & ſpiritui aduerſantibus hominibus, non de idololatris, aut infidelibus textum illum exponere:
117 † quos etiam in pace, & Scripturæ teſtimoniis, & in ore gladij, quod eſt Verbum Dei, expugnandos eſſe teſtatur. Similemque expo-
118 ſitionem admittunt † loca D. Auguſtini, & D. Cypriani in argumento relata: nam vt aduertit Gregor. de Valentia *dict. diſp. 7. colum. 413. verſ. Ad tertium*, loquuntur de idololatris à fide apoſtatis, vt ex eorum verbis apparet, vel ſecundùm Bañez *vbi ſuprà*, quando bellum idololatris, & facinoroſis infligitur ab his, quibus ipſi ſubiecti ſunt, quod omni iure licere, iam dixi-
119 mus, vt † oſtendunt exempla Ezechiæ, & Nabochodonoſor, ab eiſdem Sanctis conſiderata, & Mathathiæ, qui interfecit Iudæum, qui ad aram ſacrificaturus acceſſerat, 1. *Machab.* 2.

CAPVT XV.

De tituli, ſiue articuli præcedentis reſolutione: & quid verius, aut probabilius in conflictu dictarum pugnantium opinionum videatur.

SVMMARIVM.

1 *Opinio affirmatiua, & negatiua in articulo debellationis Indorum ob idololatriam, & vitia contra naturam, anceps & problematica eſt.*

2 *Infideles nobis non ſubiecti, dubium eſt, an propter ſolam idololatriam debellari, poſſint?*

3 *Infideles ſubditi Principibus Chriſtianis abſque dubio compelli poſſunt ad deſerendam idololatriam, & alia vitia contra naturam.*

4 *Infideles omnes indiſtinctè debellari poſſunt, ſi tyrannidem exercent, & innocentes opprimunt, vel ſacrificant, aut edunt.*

5 *auctorum verba peculiariter recenſeatur, qui ob defenſionem innocentum, infideles debellari poſſe concedant.*

6 *Sanguis innocentum iniquè effuſus, clamat, à proximis auxilium petens.*

7 *Iuſti Lipſij peculiaris ſententia de debellatione Barbarorum infidelium.*

8 *Infideles debellari poſſunt, ob immolationem, aut comeſtionem hominum, quamuis ij, qui immolantur aut eduntur, ſint delinquentes, & aliàs ad mortem damnati.*

9 *Bellum iuſtum non ſolùm infertur pro defenſione propria, ſed etiam pro liberandis innocentibus, etiam auxilium noſtrum non poſtulantibus.*

10 *Abraham in liberationem Lot iuſtè quinque Reges Amorrhæos percuſſit.*

11 *Pat. Franc. Suarez apertè affirmat, bellum indici poſſe infidelibus, ad tollenda hominum ſacrificia, & innocentes defendendos.*

12 *Bellum, quod ſuſcipitur pro defendendis innocentibus, & tollendis humanis ſacrificiis, monitio præcedere debet.*

13 *Remediis ſeuerioribus nemo vti debet priuſquam mitiora experiatur.*

14 *Iudex quando poſſit vti manu militari?*

15 *Doli præſumptionem contra ſe habet iudex, qui vtitur remediis duris, vbi blanda ſuffi cerent.*

16 *Bellum quacunque ex cauſa, & pia præſertim, illatum, regulariter monitio præcedere debet.*

17 *Romanorum mos in bellis per feciales indicendis, & denunciandis.*

18 *Bellum non requirit præuiam monitionem, vbi infertur Turcis, hæreticis, & aliis Fidei hoſtibus.*

19 *Bellum vbi infertur pro defenſione innocentium, & immolandorum, mitiſſimè quantum fieri poteſt exercendum eſt.*

20 *Opinio Ioſephi Acoſta, & Dom. Bañez examinatur.*

21 *Belli propoſitum, quod eſſe debeat?*

22 *Innocentes per accidens, in bello iuſtis de cauſis ſuſcepto, ſine peccato occiduntur.*

23 *Bellum ſuſcipientes pro defendendis innocentibus, quid ob illis recipere, aut exigere poſſint, ex opinione P. Molina?*

24 *Imperium quando licitè auferri poſſit. infidelibus, ob defenſionem innocentium debellatis.*

25 *Reges noſtri quid ſemper ſanxerint, & cupierint, in debellationibus Indorum?*

26 *Indos, & alios infideles debellari poſſe propter peccata contra naturam, probabiliter affirmari poteſt.*

27 *D. Marta piaculum eſſe dicit, dubitare de debellatione infidelium, ob peccata contra naturam.*

28 *Ioan. Azorius & alij qualiter diſtinguant in articulo debellationis infidelium ob peccata contra naturam.*

29 *Error in cognitione, & cultu veri Dei, & fidei, inuincibili ignorantia aliquando in infidelibus excuſatur.*

30 *Numen aliquod ſuperius eſſe, quo hæc inferiora regantur, nemo ſanus negare poteſt.*

31 *Dei veri cognitio res maxima, & obſcuriſſima eſt.*

32 *Simonides quid reſponderit Hieroni roganti de Deo, & eius natura?*

33 *Præcepta naturalia primæ claſſis non admittunt ignorantia excuſationem.*

34 *Infideles ob peccata contra naturam ſubiiciuntur punitioni cuiuslibet Principis Chriſtiani.*

35 Lex 1. C. quando liceat vnicuique ſine iud. ſe vind. *expenditur, & enarratur.*

36 *Iudex vbi deficit, & in mora periculum ineſt, omnis homo iudex, & miles eſt aduerſus latrones, & facinoroſos.*

37 *Fures nocturnos, & agreſtes quatenus quis poſſit propria auctoritate punire?*

38 *Forum alienum ſortitur quis ratione delicti.*

39 *Delictum dat iuriſdictionem ei, qui aliàs eam non haberet.*

40 Cap. in Archiepiſcopatis, de raptorib. *explicatur.*

41 *Infideles, & Saraceni crimen ſodomiæ committentes puniri poſſunt à iudice Eccleſiaſtico.*

42 *Vindictam ſcelerum Deo relinquendam eſſe, quo modo & ſenſu in Deuter. & apud*

D. Paulum dicatur? & num ſequentibus.

43 *Delicta in Deum, & homines commiſſa etiam in hoc ſæculo ab hominibus puniri debent.*

44 *Hæretici aliqui falsò tenuerunt, delicta non eſſe à Magiſtratibus punienda.*

45 *Vindicta Magiſtratuum eſt vindicta Dei.*

46 *Auctoritas D. Pauli* 1. Corinth. 5. De his qui foris ſunt, *multis ſolutionibus, & expoſitionibus illuſtratur.*

47 *Eccleſia qualiter directè, aut indirectè pœna excommunicationis, & aliis, infideles punire poſſit.*

48 *D. Pauli ſeries, & paraphraſis epiſtola* 1. ad Corinth. *proponitur.*

49 *Trident. ſynodus, quæ infideles ad Eccleſiæ iudicium ſpectare negat, qualiter accipiatur?*

50 *Auguſtini locus in* ſer. 9. *de puero Centurion. exponitur.*

51 *Eccleſia cur ſæpius vſa non fuerit iuriſdictione, quam habet in infideles?*

52 *Infideles priuſquam debellentur, de ſuis erroribus admonendi ſunt.*

53 *Infideles vbi puniri, & debellari poſſe dicimus, ob peccata contra naturam, intelligendum eſt de his, quæ committunt poſtquam moniti ſunt, vt ab illis deſiſtant, non de præteritis.*

54 *Malum, cùm ſine punitione perſeuerat, augetur.*

55 *Infideles licèt de præſenti turbentur, vel indignentur, ob id quod eos compellamus ad obſeruandam legem naturæ, perſeuerandum tamen eſt propter ſpem boni futuri.*

56 *Pœnarum, & ſuppliciorum impoſitio quo fine, & intentione fieri debeat?*

57 *Pœna omnis non tam ad delictum pertinet, quam ad exemplum.*

VIDIMVS, & bona quidèm fide ſigillatim propalauimus, & communiuimus omnes auctoritates, atque argumenta, quæ in hoc controuerſo iuris articulo, pro affirmatiua, & negatiua ſententia ſtare, & vigere vi-
1 dentur. De † quibus non immerito illud Lucani, 1. *Pharſal.* dicere poſſumus:

——— Quis iuſtiùs induat arma
Scire nefas: magno ſe iudice quiſque tuetur.

Atque ita non eſt mirum ſi Auctores modò in hanc, modò in illam opinionem propendeant, & eorum aliqui, veluti problematicè, pro vtraque decernant. Inter quos præcipuè caput effert Anton. à Corduba *in quæſtionar. lib.* 1. *q.* 55. *dub.* 5. *pag.* 498. *& ſequentib.* Quod ego nul-
2 latenus reprehenderem, vbi † de infidelibus nobis non ſubiectis ſermo eſſet; qui ſolo idololatriæ vitio laborarent, & quæreretur, an ob hoc illis bellum inferri poſſit?

Ideò autem de infidelibus non ſubditis dixi;
3 † quoniam in illis, qui Principibus Chriſtianis ſubiacent, omnes communiter vtriuſque partis aſſertores conſentiunt, vt, & armis, aliiſque ſuppliciis compelli poſſe, vt ab idololatriæ crimine abſtineant, & Diuini, & naturalis iuris præcepta ſequantur, vt conſtat ex relatis à Mag. Bañez *in* 2. 2. *quæſt.* 10 *art.* 10. *col.* 505. *verſ. Dubitatur ſecundo*, Aragon. *ibidem art.* 8. *verſic. Quinta concluſio*, *pag.* 292. Molina *de iuſt. & iure, tractat.* 1. *diſput.* 106. *colum.* 436. *verſ. Secunda concluſio*, & in materia de Fide, *quæſt.* 10. *art.* 11. Fr. Thom. à IESV *de procur. omn. gent. ſalut. l.* 4. 1. *part. dub.* 4. *pag.* 208. *&* 209. & nouiſſimè P. Franciſc. Suarez *in tract. de Fide, diſp.* 18. *ſect.* 4. *ex num.* 6.

Si verò † non ſolum idololatria in infideli- 4
bus reperiatur, ſed ſæua quoque & effrænata tyrannis, humanæ carnis ingluuies, & cruenta, & execranda innocentium ſacrificia, qualia ea eſſe ſupra probauimus, quæ noſtri Indi, vt plurimùm, frequentabant: tunc veriorem & probabiliorem eorum ſententiam exiſtimo, qui ob has iniurias, & oppreſſiones tollendas, bellum aduerſus omnes infideles permittunt, quamuis nobis ſubiecti non ſint, & procul poſiti auxilium noſtrum non exigant, & ſua ſorte contenti viuere dicantur. Hoc enim vrgentiſſimè euincunt rationes, & teſtimonia quæ in eiuſdem ſententiæ comprobationem adduximus.

Neque omnino reiicere audent, qui contra-
riam ſequuntur, vt patet † ex Victoria *in re-* 5
lect. 2. *de Indis, num.* 15. Greg. Lop. *in d. l.* 2. *tit.* 22. *pag.* 2. gloſ. mag. *col. antepenult. & col. vlt. verſ. Septima concluſio*, elegantiſſimo Ioſeph. Acoſta *l.* 2. *de procur. Indor. ſalut. cap.* 6. & Couarru. *in regul. peccatum*, 1. *part.* 1. §. 10. *num.* 5. *verſ. Vnde ad ſubueniendum*, vbi, licèt acerrimè defendiſſet, infidelibus, qui nobis nihil nocuerunt, bellum iuſtè moueri non poſſe; concludit tamen, quòd ſi iſti infideles in ſubditos tyrannicè agerent, & innocentium ſanguinem idolis funderent, iuſte bello laceſſiri poterunt, non ſolùm auctoritate Diuina, ſed etiam humana, & publica: quia † ſanguis, inquit, innocentium, qui
iniquiſſimè occidebantur, clamare eo caſu vi- 6
detur, à proximis auxilium petens.

Idem etiam reſoluit Mag. Bañez *d. art.* 10. *col.* 535. *verſ. Tertia concluſio*, apertè docens, infideles, etiam non ſubditos, poſſe compelli, ne homines immolent idolis, etiam volentes immolari, & Molina *diſp.* 106. *verſ. Tertia concluſio*, vbi ait, fas eſſe mouere bellum aduerſus infideles, iuraque illius perſequi, etiam abſque vlla ſummi Pontificis auctoritate ſi innocentes immolent, aut eos interficiant, vt eorum carnibus veſcantur, aut quouis alio modo iniuſtè perimant, vel ſi ſubditos tyrannicis legibus opprimant, aut alia ſimili ratione diuexent. Neque neceſſe eſſe expectare, vt innocentes ad mortem ducantur, ſed cogi poſſe, vt ſtatim ceſſetur à peſſimo ritu, aut conſuetudine, & vt iniquæ, & peſſimæ leges abrogentur, inferendo, ſi ad id opus fuerit, bellum, iuraque illius proſequendo, ac deponendo Principes iniquos, aliòſque, ſi opus fuerit, creando, quantumuis barbari, ac ſubditi ipſi velint, eos mores, & ſacrificia retine-
re, noluntque, extraneos ea de cauſa bellum in- 7
ducere.

His † proximè accedit Iuſt. Lipſius in Polit. *lib.* 5. *cap.* 4 vbi inquit: *Iam & inuaſio quædam legitima videtur, etiam ſine iniuria, vt in barbaros, & moribus aut religione prorſus à nobis abhorrentes, maximè ſi potentes ij, & aliena ipſi inuaſerunt, aut inuadunt. Cauſa enim hic eſt euerſio, & in malo repreſſio.*

Eiſdem aſſentitur Ioan. Azor. *lib.* 8. *inſt. Moral. cap.* 24. *verſ. Decimò quæritur*, *colum.* 1278. quem ſequitur, & tranſcribit Fr. Thom à IESV *de proc. omn. gent. ſalut. lib.* 4. *dub.* 4. *pag.* 208. concludens, adeò licitum eſſe bellum, ob vitandas has hominum immolationes, aut mactatio-

nes,

nes,vt eorum carnibus veſcantur more feratum,
vt procedat etiamſi ſontes homines, alioqui ca-
pitis pœna damnati, Diis immolari apud infi-
deles ſoleant, aut mactari, vt eorum carnes
8 edantur. Sontes † enim (inquit) iure quidem
capite puniuntur, nefariè tamen, & impiè Diis
immolantur, aut ob humanarum carnium eſum
necantur. Quod vltimum eo notabilius videtur,
quoniam Mag.Bañez *vbi ſup.*& Suar. ſtatim ci-
tandus, contrarium expreſſe affirmant, docen-
tes, non poſſe compelli infideles, ne eos immo-
lent, qui aliàs à Republica iuſtè erant ad mor-
tem damnati: quia tali in caſu magis idololatræ,
quam homicidæ eſſe cenſentur, & non contra
iuſtitiam, ſed tantùm contra Religionem pec-
cant,& ita ceſſat defenſio innocentium.

Pat.quoque Mag. Lorca *in 2.2.ſect.3.diſp.52.*
9 *n.2.pag.*968. cùm iuſtum † eſſe bellum aſſeruiſ-
ſet, quod defenſiuum appellatur, eandem con-
cluſionem ampliat, vt non ſolùm in propria de-
fenſione procedat, ſed & in alterius cuiuſlibet
innocentis, etiam auxilium noſtrum non poſtu-
lantis, vel liberari renuentis: & ideò, inquit,
10 iuſtum fuit bellum, quo † Abraham in libera-
tionem Lot percuſſit quinque Reges Amor-
rhæorum, *Geneſis* 14. Et ea eodem capite potuit
eſſe bellum iuſtum contra Indos barbaros, apud
quos frequenter in vſu erant cædes hominum
innocentium ad ſacrificia, & ad veſcendum hu-
manis carnibus.

11 Et tandem † eidem opinioni hac in parte aſ-
ſentitur erudit.ſſ. P. Franc.Suar. *in dict. tract. de
Fide, diſput.*18. *ſect.*4.*n.*2.*&* 4.*in tract. de Chari-
tate diſp.*13.*ſect.*5.*ex num.*5. vbi ait, ad defen-
dendos innocentes licitum eſſe vim inferre his
infidelibus, ne ſacrificent infantes Diis ſuis,
quia hoc iuxta ordinem charitatis licet: imò
præceptum eſt, ſi commodè fieri poteſt. Addit-
que etiam, id fieri poſſe, non ſolùm ad liberan-
dos infantes, ſed etiam adultos, etiam ſi ipſi
conſentiant, & velint ſacrificari idolis, quia in
hoc peiores quàm amentes ſunt, & quia non
ſunt domini propriæ vitæ, propter quod quili-
bet poteſt ab alio cogi,ne ſe occidat.

Bene tamen verum eſt, quod, vt ſuprà dicti
auctores aduertunt, præſertim Anton.à Cordu-
ba *dict.quæſt.*57.*dub.*6.*per totum*, *pag.*505. *& ſe-*
12 *quentibus*, † ad iuſtitiam huius belli, quod pro
innocentium defenſione, & liberatione aduer-
ſus barbaros irrogatur, neceſſarium eſſe vide-
tur, vt priùs blandè, & ſufficienter moneantur,
vt à ſuis cruentis ſacrificiis, tyrannicis oppreſſio-
nibus, & feralibus conuiuiis abſtineant. Nemo
13 † etenim prudens remediis durioribus, & ſeue-
rioribus vti debet prius quàm mitiora, & faci-
liora expertus, iuxta illud Ouid. 1. Meta-
mor.

Cuncta prius tentanda ſunt, ſed immedicabile
vulnus
Enſe recidendum eſt, ne pars ſyncera trahatur.

Et doctrinam Vlpiani *in l.3. verſ. Sed melius,*
14 *ff.ne vis fiat ei*,vbi tradit, † non aliter poſſe iudi-
cem decreta ſua per manum militantem defen-
dere, quàm ſi iure ſuæ poteſtatis id exequi ne-
queat; quòd latè exornant Bart.& Doct.ibidem,
*& in l.ſed ſi poſſeſſor de iur.iuran.*Andr.Gail.*lib.*2.
*obſeruat.*6.*num.*2.*&* Menoch. *conſ.*221. *num.*7.
15 *lib.*1.vbi reſoluit, † doli præſumptionem con-
tra ſe habere eos, qui aliter faciunt. & con-
ducit illud Cicer. *lib.*1. *offic.* dum ait: *Nam cum*
*ſint dua genera decertandi, vnum per diſceptatio-
nem, alterum per vim; cumque illud proprium ſit
hominis, hoc belluarum, confugiendum eſt ad po-
ſterius, ſi vti non liceat ſuperiore.*

Ac quemadmodum in aliis cauſis, quæ bel-
lum iuſtum reddere ſolent, † admonitio, & re- 16
quiſitio aduerſæ partis præcedere debet, vt ab
iniuriis, quas ferre paret, abſtineat, vel quæ
intulit damna compenſet, vt præclarè oſtendit
D. Auguſt. relatus *in cap. Dominus noſter* 23. *q.*2.
& alij auctores, quos adduximus *ſuprà cap.*12.
*num.*3. Bald.*in l.ſi manumiſſor, C.de obſeq. patron.
præſtant.* idem Bald.*in l.*2. *num.*71. *C. de ſeruit. &
aqua*, Angel. *conſ.*14. *colum.*1. Martin. Laud.
de bello, §.37. *&* §.39. Lancelotus Conrad. *in
temp.iudic.lib.*1.*cap.*1.§.3.*in verb. Bellum*, *num.*5.
ita & in hac, quæ pietatis cauſa ſuſcipitur, lon-
gè maiori ratione nihil impium, & crudele in-
teruenire oportet, niſi priùs ſerra hæc animad-
uerſio præcedat, illiuſque effectus irriti eſſe vi-
deantur, vt repetimus *infrà cap. ſequent.ex n.*5.
*& infrà hoc eodem cap.num.*52. Et exemplo ſuo
oſtendebant † Romani, qui per Feciales, 17
iam inde à Numa Pompilio conſtitutos, ita
demum bellum comminabantur, ac decerne-
bant, ſi præmoniti hoſtes, res ablatas non
redderent, & iuſta facere recuſaſſent, vt in-
ſinuat Cicero *dict. lib.*1. *offic. Bella* (inquiens)
*non niſi iuſtis de cauſis ſuſcipiantur, nec inferan-
tur, niſi rebus repetitis, ne ſæuiatur vltra modum
in victos*; vt latè tradunt Dioniſ. Halicar. Liui.
Feneſtel. Plutarc. & alij, quos refert Roſin. *de
antiq.Roman.lib.*10.*cap.*1. *&* 2. latiſſimè Alexan.
& eius additionat. Tiraq.*lib.*5.*Genial.cap.*3. Zaſ-
ſius *in l.*2.§ *& ita leges*, *ff.de orig.iur.* Andr.Gail.
*de pignorationib. ſiue repræſaliis cap.*2. Balthaſar.
Ayala *de iure*, *& officio belli lib.*1. *cap.*1. & Ca-
mill.Borell. *de præſtant.Reg. Cathol. cap.*52.*n.*15.
& ſequentib. † qui tamen *num.*107. hoc non re- 18
quiri docet, vbi de inferendo bello Turcis, in-
fidelibus, & hæreticis, & aliis fidei hoſtibus
agitur.

Ex eodem quoque fonte dimanat, caimiè
† curare debere Principes, qui hæc bella pro 19
innocentium defenſione ſuſcipiunt, vt defenſio
iſta cum minimo infidelium damno adhibeatur,
ita vt neque dominio, neque vita ſpolientur, ſi
poſſunt terrore, aut ſubiectione aliqua conti-
neri. Et cùm primis caueatur, ne plures inno-
centes eiuſmodi bellorum occaſione abſuman-
tur, quàm ipſorum barbarorum tirannide, &
cruentis ſacrificiis, aut mactationibus perire po-
tuiſſent. Quod optimè aduertit, & parum in his
Indicis bellis curatum fuiſſe dolet Ioſeph Acoſta
*dict.l.*2.*de procur. Ind. ſalu.c.*5.*pag.*532. & Bañez
*d.quæſt.*10. *art.*10. *pag.*535. *verſ. Tertia concluſio,
in fine*, † Nimis tamen abſolutè docentes, ab 20
hoc bello abſtinendum, ſi ex eo ſequeretur
mors plurium innocentium, quam eſſet nume-
rus immolandorum. Nam ſuppoſito, quòd
propter hanc cauſam iuſtè pugnatur, vt cum
ipſis, & aliis auctoribus aſſeruimus, omnia quo-
que licere, affirmare debemus, quæ ad com-
parandam victoriam, & compeſcendos barba-
ros neceſſaria, & commoda fuerint. & licet ex
intentione nullum damnum innocentibus in-
ferre poſſit, † quia ſemper bellum eo propoſito 21
fieri debet, vt malum vitetur,& bonum promo-
ueatur, *cap. militare* 23. *quæſt.*1. † Per accidens 22
tamen, & ex conſequenti, contra eos quoque

prœliari poteſt, præſertim, vbi ab aliis interpugnandum diſtingui nequeunt, vel cum ipſis nocentibus, vt ſemper fieri aſſolet, arma iungunt, impediuntque, ne victoria paretur, & finis prædictis ſacrificiis, & mactationibus hominum imponatur, vt perſpicuè colligitur ex iis, quæ in materia de bello communis omnium Theologorum, & Iuriſconſultorum opinio, & reſolutio teſtatur, de qua per Victoriam *in relat. de bello ex num.* 15. Couarru. *in reg. peccatum,* 2. *part.* §. 11. Syluest. *verb. Bellum quæſt.* 9. *&* 10. Caietan. *eod. verb.* Adrian. *quæſt. de bello, §. Sed an,* Caſtro *lib.* 2. *de iuſta hæret. punit. c.* 14. Ayala *de iure, & offic. belli, l.* 1. *cap.* 5. Molina *de iuſt. & iure tractat.* 2. *ex diſput.* 117. *vſque ad* 122. Lorca *in* 2. 2. *ſect.* 3 *diſputat.* 53. *memb.* 1. *pag.* 981.

23 Atque ita † Molina *dict. diſputat.* 106. *in fine,* quamuis in his bellis, quæ ad ſubueniendum innocentibus inferuntur, illis multum conſulendum eſſe ſuadeat, in quorum gratiam pugnatur, quorumque partes aguntur, fas tamen eſſe, inquit, bellantibus, expenſas belli de bonis aduerſariorum, etiam innocentium, ſibi vſurpare, & recompenſationem iniuriarum, & damnorum, ſi quæ ab aduerſariis inter bellandum acceperunt, necnon iuſtum præmium ſui laboris, & induſtriæ: Neque enim gratis tenentur, ſe exponere periculis, ſuamque operam, & induſtriam collocare. Ipſi quoque hoſtes tenentur, hæc omnia ſoluere, qui cauſa iniuſta fuerunt, vt bellum
24 iuſtum aduerſus eos ſuſciperetur. Quinimo † & imperium ab eis auferri poſſe reſoluit, ſi ad innocentium, illiuſque Reipublicæ bonum ſpectet, vt bellantes dominium integrum earum regionum aſſumant. Id quod plerumque vſu, inquit, eueniet, & in his Indiarum Occidentalium prouinciis contigiſſe videmus, tum ipſorum barbarorum, factis, & fatis, tum bellorum euentibus, Ducumque, & militum facinoribus ita deſideran-
25 tibus: † Licèt ſemper noſtris piiſſimis Regibus curæ fuerit, & inuiolabili lege ſanxerint, vt in omnibus expeditionibus, quæ fiunt, faciendæque ſunt, ſiue ad nouas gentes quærendas, ſiue ad iam quæſitas perueſtigandas, Indi omnes liberi maneant, ſuiſque rebus, & dominiis liberè vti relinquantur, neque noſtri milites illos aggrediantur, vexent, aut cædant non laceſſiti: neque vndecunque captos ſeruire compellant, de quo aliqua tradit Ioſeph. Acoſta *d. l.* 2. *de procur. Ind. ſalut. c.* 7. & Nos *ſuprà* ſæpè tetigimus, & pluribus inferiùs agemus.

Supereſt, vt de tertio membro diſpiciamus, ſcilicet de peccatis, quæ ab iſtis Indis paſſim perpetrari probauimus, Deum verum non colentes, nec cognoſcentes, & fœdis ſuis, ac ſpurcis moribus omnia naturalis iuris præcepta turbantes, & tranſgredientes. Et in hoc, quamuis auctores, vt vidimus, maximopere digladientur,
26 ſatis † probabilem cenſeo Innocentij, & ſequacium opinionem, qui propter hæc crimina puniri, & debellari poſſe à Chriſtianis Principibus de licentia Summi Pontificis tradunt, ſi moniti ab illis non deſiſtant: quod tenuit, & latè contra Victoriam defendere conatus fuit inſignis noſter Gregor. Lupus *in l.* 2. *titul.* 23. *part.* 2. gloſ. magn. *colum.* 16. *verſ. Ego verò,* dicens, hanc ſententiam eſſe communem omnium Canoniſtarum, & Legiſtarum, & aliquorum Theologo-
27 rum. Et † adeò certum eſſe concludit Marta *in tractat. de iuriſdictione* 1. *part. cap.* 24. vt piaculum ducat de ea dubitare, & Marquard. *in tractat. de Iudæis & Infidelibus,* 3. *part. c.* 2. *num.* 39. vbi apertè inquit, quòd non peccarunt Hiſpani, qui punierunt Indos delinquentes contra naturam.

Et licèt idem Gregnr. Lupus *in eadem gloſ. col. vltim. verſ. Sexta concluſio,* in anguſtia, vt ipſe inquit, decidendi poſitus, conſulere ad præſens auſus non fuerit, quòd in acquiſitione iſtorum Indorum illa doctrina Innocentij vtamur: eam tamen ſub quadam diſtinctione nouiſſimè admittunt † Ioan. Azorius *dict. lib.* 8. *inſtit. mor. c.* 24. 28
q. 9. & ca. ſequens, & tranſcribens Fr. Thom. à IESV *de procur. omn. gent. ſalut. l.* 5. *dub.* 4. *pag.* 207. dicentes, quòd licèt infideles iuſtè puniri nequeant, vbi id ius naturæ non ſeruant, quod debitum Deo cultum, & honorem tribuendum præſcribit. Si verò illud aliud ius eiuſdem naturæ diſſoluant, perrumpant, & negligant, quod cuique homini reddendum, quod ſuum eſt, iubet, & aliis non fieri, quod nobis fieri nollemus, tunc iure optimo puniri poſſent, vt ſi furta, latrocinia, adulteria, homicidia, falſa teſtimonia, inceſtus, ſtupra, aut ipſi perpetrarent, aut liberam facultatem, huiuſmodi mala perpetrandi, concederent, vel paſſim in ſubditis ſine vlla pœna ac ſupplicio permitterent. His etenim legibus naturæ violatis, planè conſequitur, vt innocentes multis damnis, incommodis, & malis afficiantur, communiſque humanæ Reipublicæ ſalus, pax, & tranquillitas in tuto conſiſtere nequeat. Pro quibus defendendis licitum eſt, vi, & armis aduerſus quoſlibet infideles certare, vt iam ſuprà probatum reliquimus.

Quæ diſtinctio in vtraque ſui parte vera eſſe videtur. Nam † errorem in Dei cognitione, & 29
cultu, ac myſteriis fidei, etiam quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, omnes auctores magis communiter in infidelibus excuſare ſolent, & inuincibilem, ſiue inculpabilem ignorantiam admittere tradunt, ſi illis talia myſteria propoſita non fuerint, nec per eos ſteterit, quominus proponerentur, vt conſtat ex Diu. Thom. 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 1. Durand. *in* 3. *diſt.* 25. *quæſt.* 1. *ad* 1. Victoria *in relect. de Indis, concluſ.* 1. *& ſequentib.* Conr-d. *de contract. quæſt.* 100. Almain. *tract.* 1. *moral. cap.* 4. *propoſ.* 2. Vega *l.* 6. *de iuſtificat. cap.* 18. Alphonſ. de Caſtro *l.* 2. *de lege pœnali, cap.* 14. Petr. de Soto *in tractat. de ration. menden. peccat. ſect.* 2. *poſt medium,* Gabriel Vaſques *in* 1. 2. *quæſt.* 76. *art.* 2. *diſp.* 120. Pat. Suarez *in tract. de fide. diſp.* 17. *ſect.* 1. *&* 2. *per totam,* & diximus *ſuprà hoc lib. capit.* 10. *num.* 79.

Etenim † licèt nihil eſſe poſſit tam apertum, 30
tamque perſpicuum, quàm eſſe aliquod Numen præſtantiſſimum, quo inferiora hæc, & ſuperiora regantur: ita vt qui neget, vix ſanæ mentis exiſtimari debeat, vt ait Ariſtot. *l.* 1. *Topic. cap.* 9. Cicer. *lib.* 2. *de nat. Deor.* Arnob. *l.* 1. *aduerſ. Gent. & ſuprà capit.* 13. *ex num.* 75. in argumentis contrariæ ſententiæ retulimus, & nouiſſimè aduerſus Atheiſtas eleganter concludit P. Fr. Ioan. Marquez *in gubernat. Chriſt. lib.* 2. *c.* 23. *ex pag.*
294. Res tamen † maxima, & obſcuriſſima eſt 31
Dei veri cognitio, & quæ nec doceri, nec exprimi ſatis ſine fide ab hominibus poteſt; quia non eſt cognitio ſine fide, neque fides ſine cognitione. Eſtque Deus res quædam captu, ac venatu difficilis, ſemper recedens, atque à perſequente procul ſe remouens, vt præclarè proſequitur Clemens

Clemens Alexand. *lib. 2. Stromat. cap. 1. & 5.*
lib.5.cap.1. & lib.7.cap.4. & D. Auguſtin. in aliis
locis relatis à Vaſquez *dict.cap.3* & præſenſit Pla-
to *in Timeo*, dum dixit, Genitorem vniuerſitatis
tam difficile eſt inuenire, quàm inuentum impoſſi-
32 bile dignè profari. Et † Simonides, qui vt refert
Cicero *lib. 1. de nat. Deor.* cùm quæſitus fuiſſet à
Hierone Tyranno, quid aut qualis eſſet Deus? de-
liberandi cauſa ſibi vnum diem poſtulauit, cùm
idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petiit: cùm
ſæpius duplicaret numerum dierum, admiranſque
Hiero quæreret, cur ita faceret? Quia quantò,
inquit, diutius conſidero, tanto rés mihi videtur
33 obſcurior. At verò, † ſi de præceptis naturali-
bus agamus, & præſertim illis, quæ prioris claſ-
ſis eſſe dicuntur, & hominibus, eo ipſo quòd
homines ſint, natura præſcribit: planè conſtat,
nullam in eorum tranſgreſſione ignorantiam; vel
excuſationem admitti, vt communiter docent
omnes Theologi poſt D. Thom. *in 2. 2. quæſt. 94.*
art. 6. & plures alij, quorum mentionem feci-
mus *ſup. cap. proximo, num. 34.* & eruditiſſimus; &
illuſtriſ. Cardin. Toletus *in ſumma lib. 4. cap. 6.*
num. 9.

Qua ſententia, & reſolutione retenta, non erit
difficile reſpondere ad argumenta, quæ pro con-
trarîa conſideramus. Nam circa primum dicere
poſſumus, quòd etſi verum ſit, bellum punitiuum
regulariter inter ſubditos exerceri, & etiam ſi
concedamus infideles, extra imperium, iuriſdi-
ctionem, aut territorium Romani Pontificis, &
34 aliorum Chriſtianorum Principum reperiri, † vbi
tamen prædictis vitiis, & ſceleribus inquinantur,
& moniti, vt ab illis deſiſtant, id facere nolunt,
ſtatim incipiunt ſub illius Principis imperio, &
coercione conſtitui, qui naturalis iuſtitiæ vindi-
ctam, & innocentum defenſionem ſuſcipiens, eos
compeſcere, & punire voluerit; vt ſatis euincunt
rationes, & auctoritates, quas ſuprà in fauorem
huius opinionis expendimus, & inſinuat Anton.
à Corduba *d. quæſt. 37. dub. 5. verſ. Sed certè,*
pag. 501.

35 Quibus addere poſſumus † elegantem Impp.
Valent Theod. & Arcad conſtitutionem *in l. 1. C.*
quando liceat vnicuique ſine iudice ſe vi dicare,
vbi tradunt, in publicos hoſtes, latrones, & pacis,
36 ac quietis publicæ turbatores † omnes homines,
quantumuis priuatos, iudices, & vltores eſſe,
Nam quod ſerum eſt punire iudicio, ſubiugamus
edicto. Cui conueniunt verba Tertul. *in Apolog.*
quem refert Durantius Caſſellius *lib. 1. var. cap. 5.*
In reos maieſtatis, & publicos hoſtes omnis homo
miles eſt, Catonis apud Saluſt. in Catil. *Nam ca-*
tera maleficia tum perſequere, vbi facta ſunt, hoc
niſi prouideris: ne accidat. vbi euenerit, fruſtra
37 *iudicia implores*: & alia, † quæ de nocturnis, &
agreſtibus furibus, & latronibus occidendis, &
iure ſibi propria auctoritate dicendo, vbi iudex
deficit, vel in mora periculum ineſt. docet text.
in l. itaque, D. ad leg. Aquil. l. furem. ff. ad leg.
Cornel. de ſicar. l. ſi pignore, §. furem, ff. de furt. l.
de pupillo, §. ſi quis ipſos, ff. de oper. noui nuntiat. l.
quaſitum, ff. de pigner. l. ait Prætor. §. ſi debitorem, ff.
quæ in fraud. cred. l. vlt. C. in quib. cauſ. in integr.
reſt. cum aliis, quæ latè cumulant Alberic. *in di-*
ctionar. verb. Vindicta, Hippolit. de Marſil. *in l.*
vnic. num. 4. C. de rapt. virgin. Fuſcus *in ſing. verb.*
Occidere, num. 3. Tiber Decian. *in tract. criminal.*
lib. 6. cap. 28. num. 2. & lib 9. cap. 29 Cuiacius *lib.*
14. obſeruation. cap. 15. Forcatulus *in necyom. dia-*
log. 96. num. 11. & 12. & Guiller. Fornerius *lib. 1.*
ſelectar. c. 21.

Neque longè abeſt alia iuris regula, qua do-
cemur, † ratione delicti reos forum alienum ſor- 38
tiri, & a iudice, aliàs non ſuo, puniri poſſe, de
qua *in l. 1. & auth. qua in prouincia, C. vbi de cri-*
min. agi oport. l. 1. C. vbi Senat. vel Clariſs. l. ſi cui. §.
idem Imper. & l. vltim. ff. de accuſat. cap. 1. de
raptor. cap. poſtulaſti, cap. vltim. de for. compet.
vbi gloſ. *verbo, Ratione delicti*, ita inquit: *Nota,*
quòd ratione delicti efficitur quis de iuriſdictione
alterius; † & ita delictum dat iuriſdictionem ei, 39
qui aliàs eam non habebat: idem probat. *l. 32.*
titul. 2. part. 3. l. 15. tit. 1. part. 7. vbi Gregor. alia
plurima congerit, & latè proſequitur Couar. *in*
pract. cap. 11. Maranta *de ord. iudic. 4. part. di-*
ſtinct. 8 ex num. 1. Dueñas *regul. 378.* Clar. & eius
addition. Baiard. *in prax crimin. §. fin. q. 38.* Boba-
dilla, qui plures refert *in Polit. lib. 2. cap. 13. ex*
num. 71. & cap. 16. num. 154. & nouiſſimè Bar-
boſa *in l. heres abſens, §. proinde, ff. de iudi-*
ciis.

Quibus ego magis in terminis noſtræ quæ-
ſtionis adiicio † celebrem text. *in cap.* in Archiepiſ- 40
copatu, de raptor. vbi cùm ſummus Pontifex tra-
dat, Saracenos, crimen ſodomiæ committentes,
ab Archiepiſcopo Panormitano puniri poſſe, ad-
uertunt Abbas, & Ioan. de Annania ibidem, ideò
illud crimen mixti fori effectum, & puniri po-
tuiſſe, non ſolùm à iudice ſæculari, verùm etiam
ab Eccleſiaſtico † quia infideles illi contra legem 41
naturæ peccarunt, & ad hoc probandum allegant
doctrinam Innocent. & Ioan Andr. *in d. cap. quod*
ſuper, & idem latius tradit Tiber. Decian. *lib. 4.*
crimin. cap. 27. num. 2. & Bobadilla *d. lib. 2. cap. 17.*
num. 67. Inquit tamen Decianus, hoc intelligen-
dum eſſe in defectum iudicis ſæcularis, & ſic
mediatè: immediatè enim ſubſunt ſæculari, &
legibus Imperialibus, non Canonicis, *c. gaudea-*
mus, vbi omnes, *de diuortiis, & toto tit. C. de Iu-*
dæis. Et poſteà proſequitur alios caſus, in quibus
Eccleſiaſtici iudices contra Iudæos, & infideles
procedere poſſunt.

Ad ſecundum autem argumentum, ex ſacræ
Paginæ auctoritatibus ſumptum, quibus probaui-
mus, prædictorum ſcelerum vltionem, & vindi-
ctam Deo relinquendam eſſe: Reſpondetur, † 42
loca illa *Deuter. 35.* Pauli *ad Roman. 12. & ad*
Hebræ. 10. non eam mentem habere, vt humanam
punitionem excludant, qua mediante, ſolet Deus
ſua iudicia exercere. Alioqui (vt ait Corduba *dict.*
dub. 5. pag. 503. verſ. Sed certe) ſequeretur, nullum
compelli poſſe, vt a peccato vel errore aut hæreſi
recedat, modò Chriſtianus ſit, modò non. Quod
haud dubiè eſſet contra † doctrinam Sanctorum,
& Eccleſiæ, vt patet *ex c. nimirum, cap. diſplicet,*
cap. ſi duo, cap. ſi Eccleſia, c. qui peccat. 23. quæſt. 3.
c. ea vindicta 23. quæſt. 4. & ex traditis à D. Thom.
2. 2. quæſt. 3. articul. 2. ad tertium. Quapropter
Caietan. *in dict. epiſt. ad Hebr. cap. 10.* ſic illum
exponit: *Nullus enim iuſtè vindicat, niſi Deus,*
aut Diuina auctoritate. Et Cornel. à Lapide *d.*
cap. 12. ad Roman. num. 156. poſtquam commu-
nem illius loci expoſitionem eſſe tradidit vt ibi
Diu. Paulus loquatur de propria iniuria remittenda,
eiuſque vindicta Deo relinquenda, ita ſubiungit:
† *Ex hac Moſis, & Pauli ſententia Manichæi,*
Anabaptiſta, Lutherus, & Eraſmus docent, apud
Chriſtianos non licere Magiſtratui bello, aliouè
modo vindicare Reipublicæ iniurias, & improborum
peccata;

45 *peccata: ſed errant grauiſſimè:* † *Nam vindicta Magiſtratus eſt vindicta Dei, vt probatur cap. ſeq.initio. Priuata ergo vindicta hic tantùm prohibetur, non autem illa, quæ fit per iuſtitiam, & poteſtatem publicam,&c.*

Idem auctor. *in Comment.ſup.Deuter.d.cap.32. verſ.35.* vltionem hanc, quam ſibi Deus reſeruare dicit, per mala, & plagas, in quæ corruere ſolent, impleri notauit, & præſertim per manus hoſtium, Deo ita ordinante, puniti. Et Nicol.de Lyra *in poſtilla.11.dict.c.10. ad Hebr.* imata eundem ſenſum obſeruat, quod etſi per iudices, & alias humanas poteſtates dicta ſcelera ſæpeſæpius puniri contingat: ideo tamen illorum vindicta Deo ſeruari dicitur: *Quia etſi iudices vindicent, hoc tamen non conuenit eis, niſi in quantum ſunt Dei miniſtri.* Quam eandem humanorum iudicum, ſeu Principum poteſtatem agnouit etiam Paul. Burgenſ. *in 2.addit. ad d. poſtillam Lyrani,* niſi quod hic verba illa, *Mihi vindictam* magis exponenda eſſe, inquit, ſupplendo defectum iudicum, qui multa mala relinquunt impunita quaſi dicat: *Etſi iudices huius ſæculi talia non vindicent; tamen mihi vindictam, & ego reddam.*

Quod autem ex alio teſtimonio eiuſdem D. Pauli *1. Corinth. 5.* euincebamus, dum nobis de his, qui foris ſunt, iudicare, inhibere videtur, difficilius quidem eſt; quoniam id de infidelibus accipiunt primi ex SS. Patribus, & alij Doctores
46 quos in argumento retulimus. Sed † adhuc plures, & ſatis quidem congruas ſolutiones habet, quas exactè proſequuntur Aluar. Pelag. *lib.5. de planctu Eccleſ.cap.37.verſ. Licèt enim,* Nauar. *in cap.ita quorumdam, de Iudæis notab. 8. num. 4.* Corduba *dict.dub.5.pag.502.verſ. Sed certè neque hæc auctoritas,* Marta *dict.tract.de iuriſdict.1.part. cap.24. ex num. 56.* Valençuela *in munit. contra Venet. part.4.ex num.181.* & Simon Maiolus *de perfidia Iudæor.pag.72.* Inter quas receptior, & Apoſtoli verbis congruentior eſſe videtur, vt neutiquam neget Eccleſiæ poteſtatem cohibendi, & puniendi infideles, ſi prædictis ſceleribus inquinati re-
47 periantur. † Sed tantùm dicat, non poſſe aduerſus illos directè Eccleſiaſticum gladium diſtringere, hoc eſt, maiori, vel minori, excommunicationis ſententia, vti, cùm foris, id eſt extra Eccleſiæ gremium poſiti ſint. Vnde verbum illud, *iudicare,* explicat Hugo Cardin. *ibidem,* id eſt: *Non debeo eos excommunicare,* vel vt ait S. Thom. *In eos ſententiam condemnationis ferre.* Benè autem ex cauſa legitima, monitione debita præcedente, & iudicat, & iudicare poteſt eiuſdem infidelibus iudicio punitiuo indirectè, eos pœna ſpirituali excommunicationis puniendo, veluti cùm fideles prohibet, ne cum illis communicent, vt habetur *in cap.ſæpe 28.quæſt.1.* Et etiam pœna temporali, & corporali directè, vt dicitur *in eod. cap. ſæpè, & in cap.Iudæi, cap. poſtulaſti, & cap.conſuluit, de Iudæis, cap. Iudæi, de teſtibus, cap. poſt miſerabilem, de vſuris, & cap.in Archiepiſcopatu, de raptorib.* & in multis aliis caſibus, & exemplis à nobis ſuprà relatis, & à Silueſt. *verbo. Iudæus,q.4.& 5.*

Quam expoſitionem tradit,& probat D.Thom. *in eod.cap.5.lect.vlt. & 2.2.quæſt.10.articul.9. 10. & 11.* & latius Caietan *ibidem.* Alexand. de Ales *part.2.q.160.memb.1.gloſ.in cap.Iudæi, de Iudæis, & in cap.multi.2.q.1.& in cap. conſtituit.22.q.4.* Turrecremata *in ſumm. de Eccleſ. lib.2. cap.114. propoſit.13.* Florentin. *1. part.tit.12. cap. 13. §.1.* Innocent. *in d.cap quod ſuper, de voto,* Calderin. *conſ. 2. de Iudæis in fine,* Dominic. *in dict. cap. multi,* & Nauarr.Corduba, Valençuela,& Marta *vbi ſuprà.*

Egoque, † vt hæc interpretatio manifeſtior 48
reddatur, cum eod. Diuo Tho. Ambroſ. Anſelm. Dionyſio, & aliis animaduerto, D. Paulum aliam ſcripſiſſe Epiſtolam, quam Corinthiis priùs miſerat, quæ modò non extat in Canone, in qua (vt apparet) illos admonuerat, vt à ſe quemdam peccatorem ſepararent. Quod cùm Corinthij, facere diſtuliſſent, ex praua intelligentia cuiuſdam verbi in eadem Epiſtola contenti, Apoſtolus hanc iterum ad eoſdem ſcripſit in cuius capite quinto, primò eos grauiter increpat, quòd inceſtum hominem in ſuo cœtu tolerarent, aſſeritque, tradendum eſſe Satanæ in interitum carnis, id eſt, excommunicandum eſſe maiori excommunicatione: ſecundò, alios quoque palàm criminoſos fratres Chriſtianos vitari præcipit, ita vt cum eis nec cibum ſumere liceat, quaſi dicat, huiuſmodi peccatores Chriſtianos excommunicandos eſſe. Et non loquor (inquit Paulus) & de peccatoribus Gentilibus, fornicariis, auaris, ebriis, &c. Sed de Chriſtianis quia de his, qui foris ſunt, id eſt, extra Eccleſiam, quid mihi iudicare? id eſt, non habeo poteſtatem, illos excommunicandi, etiam minori excommunicatione. Vel iuxta ſenſum Abulenſ. *ſup. Matth. capit. 19. quæſt.63.* quem etiam *ſuprà* relati auctores admittunt, quænam vtilitas mihi eſt, illos excommunicare, qui ad meam curam, & ſolicitudinem non pertinent? Nam neque illi obedient, neque excommunicationis ſententia in alios ferenda eſt, quàm fideles, vt ſic Paulus, non tam Eccleſiæ poteſtatem, quàm vtilitatem, & opportunitatem in puniendis infidelibus neget, & vt Claud. Guilland & Titelman. ibidem aduertunt, quaſi ſuperuacaneum cenſeat, illis Chriſti leges imponere, qui nolunt eum recognoſcere, & Diuino iudicio ſecundùm opera eorum iudicandi ſeruantur, vel eo ipſo quo non credunt, iam iudicati ſunt, vt dicitur Ioan. 3. & optimè conſiderat Abulenſ. vbi *ſup.*

Neque huic expoſitioni repugnat Tridentin. Concilij auctoritas *dict.ſeſſ.14.c.1.* dum ex eodem loco Apoſtoli probat, Eccleſiam in neminem exercere iudicium, qui non ſit per ianuam Baptiſmi in eam † ingreſſus. Nam apertè conſtat, 49
quòd de iudicio ſpirituali Sacramenti Pœnitentiæ loquitur, de quo ibi ſermo habebatur; de alio autem iudicio temporali nihil decidit: & ſecundùm Cordub. *dict. dub. 5. pag. 502. verſ. Concilium autem,* Eccleſiæ poteſtatem non negat; ſed quod de facto illud non exerceat ſupra infideles, quia eis non prodeſt, neque expedit regulariter, & præcipuè tunc, tempore Beati Pauli, quando erant pauci credentes, & parua poteſtas temporalis de facto in Eccleſia, vt probat idem Abulenſ. *ſup. Matth. cap. 20. quæſt.96.*

Et hoc etiam eſt, † quod D. Auguſt. tradere 50
voluit in *ſermon. 6. de puero Centurion.* in argumento relato; debet enim intelligi, quòd Eccleſia non habet hanc poteſtatem, non quidem iuris, ſed facti tantùm, vel exercitij: vel quòd non expedit eam niſi in Chriſtianos regulariter exercere, & eapropter vtitur illis verbis: *Vbi non eſt nobis data poteſtas non facimus; vbi data eſt, non permittimus,* quæ ſic exponit Corduba *ſuprà, pag.504.*

pag.504.verſ.Sed certè quamuis aliter accipiat. D. Soto *in 4.diſt.5.q.1.art.10.*

Ad tertium argumentum reſpondeo, quòd vbicunque infideles talia, & tam nefaria crimina contra naturalem legem, & rationem committunt, qualia hos Indos commiſiſſe probauimus, aut alia, quæ etiam ſi leuiora ſint, eiſdem adhuc principiis iuris naturalis repugnent, affirmare poſſumus, Eccleſiam, & Chriſtianos Principes pro illis extirpandis ſuam auctoritatem interponere poſſe, & ſi ab eis, ſufficienter moniti, non deſiſtant, bello & armis eorum proteruiam, & incorrigibilitatem punire, vt probant iura, auctores, & rationes, quas ſuprà pro hac opinione perpendi-
51 mus. Neque obſtat, † quòd Eccleſia rarò; aut nunquam hoc iure vſa reperiatur, quia id non tam ex defectu iuriſdictionis, quàm potentiæ, voluntatis, aut opportunitatis proceſſit, vel ne maiora, & grauiora damna, & ſcandala ſequerentur, vt *ſup.* inſinuauimus, & in terminis noſtræ quæſtionis aduertit Malferit. *dict. carſ. 769. num. 79.* Marta *dict. ap. 14. num 41.44. & 58.* & Corduba *d.dub.5.pag.503.& 504.* de quo articulo latius *in c.ſequenti* tractabimus.

Et ad illud, quod in eod argumento addidimus, adnotantes aliquando dari inuincibilem ignorantiam in præceptis naturalibus, reſpondetur, id non procedere in his, quæ prioris claſſis dicuntur, qualia hæc ſunt, quæ Indi communiter infringebant, vt diximus *ſup. hoc cap.num.31.*
52 Præſertim † cùm præſupponamus, eos, antequam hac de cauſa bello infeſtentur, ſufficienter, & pacificè priùs de ſuis erroribus admonendos eſſe. De cuius monitionis requiſitis plura doctè congeſſit Victoria *in d. relect. 1. de Indis inſulanis ex n.34.* Corduba *dict.q 57.dub.6.* & nos latiùs *infrà hoc lib.c.ſeq.* trademus.

Denique non obſtat quartum, & vltimum argumentum, & ex eo deductum, quòd non poſſunt infideles ob prædicta peccata puniri, cum id repugnet Euangelicæ prædicationis effectui, quæ anteacta delicta potius purgat, & delet, quàm vindicat, & magis per pacem, & manſuetudinem, quam per bella, cædes, & ſupplicia
53 operatur. Reſpondetur namque, † falſum eſſe, ſupponere, quòd infideles ob peccata antiqua puniantur, cùm potius illa illis Diuino, & humano iudicio remittenda, & condonanda eſſe dicamus, ſi Chriſtianorum fidei, & monitionibus acquieſcant, vetereſque, ſpurcos, crudeles, & ſceleratos viuendi mores, ac ritus deponant. Cæterum ſi adhuc in eis proteruè perſiſtere malint, neque ſpes ſit, quod alia via ſe ad meliorem frugem conuertent; tunc, ne damnum impunitum manens, in poſterum protrahatur, ad vltionem, & punitionem etiam bello illato procedi poſſe
54 proponimus: † *Malum enim* (ait Caſſiod. *lib. 3. variar.*) *cùm perſeuerat, augetur, & remediabile bonum eſt in peccatum, accelerata correctio.*

55 Neque eſt curandum † de præſenti infidelium indignatione, vt benè aduertit Corduba *dict. quaſt 57. dub. 5. pag. 504. verſ. Sed certè*, ſed de maiori fructu, eorum, vel poſterorum, rationabiliter ſperato, ſicut Doctores communiter dicunt de correctione fraterna. Nam fieri poteſt, vt ipſi poſteà edocti, vel illuſtrati de ſuo errore placentur, & libenter antiqua vitia, & idololatriam relinquant: vel ſaltem, vt eorum poſteri extra eiuſmodi ſcelera nati, id libentiùs faciant, & ſanctioribus moribus inſtituti ſaluentur.

Quod † valdè conſonum eſt fini, & intentio- 56
ni, quæ generaliter haberi ſolet in cuiuſlibet delinquentis punitione. Teſte enim Seneca *lib. 1. de Ira circa ſin. Nemo prudens punit, quia peccatum eſt, ſed ne peccetur*, & *lib. 1. de Clementia cap. 21. In iniuriis vendicandis hæc tria lex ſequuta eſt, quæ Principes quoque ſequi debent, aut vt eum, quem puniunt, emendet, aut vt pœna eius cæteros meliores reddat, aut ſublatis malis ſecuriores cæteri viuant.* Et ſecundùm Quintilian. *declama. 274.* † 57
Omnis pœna non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum. Quam ſententiam optime etiam exprimit Pontifex *in extrauag. de pœn.* dum ait, compeſcendam eſſe malorum audaciam, vt ſaltem pœnæ formidine retrahantur à noxiis, ſicque boni ſectando virtutem meliores effecti, non cogantur cum illis perire.

Quod qui facere differunt, ignoſcendo malis, bonos perditum eunt, vt docet Saluſt. *in Iugurt.* & nocentes abſoluendo, innocentes exitio tradunt, iuxta ſententiam D. Ambroſ. *lib. 1. offic.* & plura alia, quæ ad hoc expendunt Ioan. Neuizan. *in Sylua nupt. lib. 1. à num. 71.* Guillel. Benedict. *in cap. Raynutius de teſtamen. verb. Mortuo, el. 1.* & Ego *in meo tract. de crim. parricid. lib. 1. cap. 1.* Ac præterea incidunt in ſuſpicionem, quam Saluian. *lib. 7. de gubernat. Dei*, his verbis eleganter exponit: *Poteſtas quippe magna, & potentiſſima, quæ inhibere ſcelus maximum poteſt, quaſi probat, debere fieri, ſi ſciens patiatur perpetrari.* De qua etiam loquitur text. *in c. conſentire 83 diſtinct. cap. vlt. 23. q. 3. cap. præterea 3. q 8.* Caſſiodor. *lib. 5. var. epiſt. 39.* & Iulius Cæſar. Roman. *in libello de regimine Princip. c. 7. pag. 61.*

CAPVT XVI.

De ſeptimo titulo, qui ex cauſa prædicandæ, & propagandæ Chriſtianæ Religionis deſumitur, & de Auctoribus, & argumentis quibus Indorum, & aliorum infidelium debellatio hoc prætextu facta probatur.

SVMMARIVM.

1 *Fidei propagandæ cauſa infidelibus bellum indici poſſe multi opinantur; quorum dicta ſigillatim expenduntur.*

2 *Indi, ex doctrina Ioan. Maioris & aliorum, prius comprimendi ſunt, vt fides inter eos ſeminari poſſit.*

3 *Fidei, & Religionis introducendæ negotium non vbique eodem modo tractandum.*

4 *Barbaris ex ſententia Alphonſi à Caſtro iuſtè bellum infertur, ſi ſufficienter moniti ſuos errores non deponant.*

5 *Armis non debet ſapiens vti, niſi cùm alia remedia non proficiunt.*

6 *Monitio, & ſuaſio blanda punitionem præcedere debet.*

7 *Remediis ſeuerioribus vti non debet Princeps, niſi priùs alia tentauerit, ex Seneca & aliis.*

8 *Monitio canonica præcedens, iuſtificat excommunicationem ſequentem.*

9 Reges

9 *Reges Catholici ſummo ſtudio curarunt, & curant vt Indi priùs maneant, quam pereant.*

10 *Proteſtatio, ſeu requiſitio, quæ ordinata fuit ad Indos ad fidem ſuadendos, & quòd eius auctor fuit Doct. de Palacios Rubios.*

11 *Eccleſia, & eius alumni poſſunt, & debent fidem per totum orbem diſſeminare.*

12 *Chriſti præceptum, de Fide vbique prædicanda, quomodo implendum ſit?*

13 *Verbum Domini non eſſe alligatum, quo ſenſu ſcribat D. Paulus.*

14 *Euangelij, & Eccleſię per omnem orbem dilatationem, multi ex Prophetis annuntiarunt.*

15 *Fidei ingens, & indeſinens propagatio eſt vnum ex ſignis veræ Eccleſiæ Dei.*

16 *Fidem inter Indos quantumuis barbaros, & remotos eſſe dilatandam, multis vaticiniis prædictum fuit.*

17 *Infideles non minus obligati ſunt ad Fidem ſibi propoſitam accipiendam, quam fideles ad eam prædicandam, & extendendam.*

18 *Fides eſt medium ſimpliciter neceſſarium ad ſalutem animarum.*

19 *Infidelitatis peccatum grauiſſimum eſt, & quare?*

20 *Fides non poteſt à Chriſtianis extendi, nec ab infidelibus audiri, niſi plures Prædicatores ad hoc mittantur, ſufficienti auxilio muniti.*

21 *D. Pauli locus* ad Rom 10. *expenditur.*

22 *Infideles, qui nihil de vera fide audierunt, qualiter excuſentur?*

23 *Reges Hiſpaniæ, & eorum vaſſalli magnam laudem merentur ob curam dilatandæ Fidei Catholicæ per Nouum Orbem.*

24 *Principes ſunt miniſtri, & vindices Dei contra eos, qui male agunt, vel eius nomen, & Fidem recipere nolunt.*

25 *Bellum iuſtè moueri poteſt contra eos, qui ſuis Principibus non obediunt, & multo magis contra rebelles Deo.*

26 *Cauſa Dei non debet eſſe peioris conditionis, quàm hominum.*

27 *Deo proximus ille habetur, qui eius Maieſtatem vindicat.*

28 *Malos qui punit, & percutit in eo, quod mali ſunt, Deo gratiſſimus eſt.*

29 Cap. ſi Eccleſia, cap. duo iſta 23 q. 4. & cap. quod ſicut de elect. *explicantur.*

30 *Charitas eſt proprium Chriſtianorum bonum.*

31 *Animarum conuertendarum zelus Deo gratiſſimus eſt, & in quibus potiſſimum emineret debet.*

32 *Iſaiæ locus cap. 24. verſ. 27. exponitur.*

33 *Deum in Doctrinis & in Inſulis maris glorificat, qui Fidem per varias & remotas Orbis plagas extendit.*

34 *D. Chryſoſtomi verba expenduntur, quibus ſuper omnia curandam eſſe infidelium conuerſionem enixe ſuadet. Et n. 36.*

35 *Chriſtus aſcendens in cœlum, præceptum propagandi Euangelij tanquam vltimum, & omnino ſeruandum, & implendum Apoſtolis iniunxit.*

37 *Teſtatorum morientium vltima verba, fideicommiſſa vocantur, & magis hæredes obligare videntur.*

38 *Fideicommiſſa, commendationeſque morientium, naturali iure, & pudore implementum expoſtulant.*

39 *S. Franciſcus Xauerius quam anxiè pro Fide propaganda, & animabus Indorum conuertendis laborauerit, & laborari ab omnibus debere, cenſuerit.*

40 *Infideles conuertendi cura præcipuè tangit Romanum Pontificem, & Chriſtianos Reges ac Principes.*

41 *Regum Chriſtianorum ſummam fœlicitatem in dilatatione, & exaltatione cultus diuini collocat D. Auguſtin.*

42 *Reges Catholici Hiſpaniæ non tantùm ex charitate, ſed ex obligatione iuſtitiæ tenentur Fidem inter Indos pro viribus propagare, & conſeruare.*

43 *Fides, & Religio Chriſtiana inter Indos, ob varias rationes, ſine aliquo militari apparatu, & terrore, prædicari & conſeruari potuiſſe, non videtur.*

44 *Alexand. VI. R. P. Bulla conceſſionis Indiarum, earundem debellationem, & conquiſitionem permittit, ad meliorem Fidei prædicationem, & propagationem.*

45 *Indos non aliter potuiſſe ad Fidem conuerti, quàm ſi prius domarentur, & debellarentur, multi auctores expreſsè teſtantur.*

46 *Hiſpanos excuſat Thomas Bozius, & Caliſtus Remirez, quòd aliquando in Indos ſæuierint, quoniam ob feritatem eorum, aliter ad Fidem, & meliorem viuendi normam reduci non poterant. Et n. 49.*

47 *Religionis negotium non eſt omnibus temporibus, & locis eodem modo tractandum.*

48 *Ioan. Boterus quid ſentiat de ingenio Indorum, & de modo prædicationis, & conuerſionis eorum.*

50 *Noui Orbis conquiſitionem Diuina prouidentia per Hiſpaniæ Reges factam agnoſcit Benzonius, quoniam Indi aliter ad Euangelij doctrinam diſponi non poſſent.*

51 *Cura cui competit de ſpiritualibus, temporalia, quæ ad ea ordinantur, diſponere poteſt.*

52 *Poteſtas, ad quam pertinet finis, poteſt etiam curare, & diſponere de mediis.*

53 *Conſequenti conceſſo tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus actionibus, ea omnia conceſſa videntur, ſine quibus ad illud perueniri non poteſt.*

54 *Finem ad aliquem, quæ ſunt inſtituta, ſecundùm ea, quæ ille exigit, ordinari & extendi debent.*

55 *Finis prior eſt intentione, & intellectione, licèt poſterior in executione.*

56 *Fine adepto non eſt multum curandum de mediis ad illum requiſitis.*

57 *Architectus qualiter ſe habeat in domus diſpoſitione, & conſtructione?*

58 *Reges noſtri ad modum Architecti omnia neceſſaria ad Indorum meliorem conuerſionem diſpoſuerunt.*

59 *Religionis obſeruatio, & amplificatio eſt ſummum hominum bonum, & Regnorum fulcrum, & præcipua Regum, & Imperatorum cura. Et n. 61.*

60 *Theodoſius Imper. Religionis curam, & augmentum filiis ſuis moriens præ omnibus commendauit.*

61 *Nouella*

61 *Nouella Theod. & Valent. notabilia verba expenduntur.*

62 *Romani ob curam, & cultum religionis ad ſummum tanti Imperij faſtigium perueniſſe dicuntur.*

63 *Bella, quæ Reges religionis tuendæ, aut propagandæ cauſa ſuſcipiunt, valde pia, & laudabilia iudicantur.*

64 *Guillelm. Benedict. notabilia verba referuntur de laude bellorum contra infideles, & idololatras.*

65 *Vrbano II. R.P. orationem pro bello contra infideles habente, audita fuit vox de cælo, quæ illud approbauit.*

66 *Reges potentes, potenter fidem introducere debent.*

67 *Bellum pro Fide, aut contra excommunicatos, qualiter fieri poſſe dicat Fratr. Arias.*

68 *D. Ioan. Bapt. Valençuela in explicatione loci Ciceronis, de bello pro fide ſuſcipiendo, notatur.*

69 *Fides ſolùm apud Chriſtianos pro religione accipitur, propriè tamen fœdera, & dictorum, promiſſorùmque conſtantiam ſignificat.*

70 *Romani fœdera, & conuentiones etiam cum hoſtibus initas religioſiſſimè obſeruabant.*

71 *Iuſtus Lipſius indiſtinctè probare videtur bellum, quod infertur Barbaris à noſtra religione abhorrentibus.*

72 *Reges Diuinæ potentiæ famulari debent ad Dei cultum maximè dilatandum, ex Valerio, & D. Auguſtino.*

73 *Mæcenatis notabile conſilium ad Auguſt. Cæſarem circa religionem extendendam, & peregrinarum religionum ſectatores debellandos.*

74 *Religionem propriam defendere, & pro ea contra alios bella ſuſcipere, communis omnium gentium natura, & conditio eſſe videtur Ciceroni, cuius verba referuntur.*

75 *D. Eulogij teſtimonium de pietate bellorum contra impios, & infideles expenditur.*

76 *Iuſtinianus Imperator ſe ipſum laudat ob bella, quæ pro religione amplianda ſuſcepit.*

77 Lex 2. tit. 21. part. 2. *primam cauſam iuſti belli, in eo conſtituit, quod pro amplianda Fide, & religione ſuſcipitur.*

78 Cap. ſi non ex fidei 23. q. 4. *expenditur, vbi D. Gregor. valdè commendat bella à Gennadio pro religione dilatanda ſuſcepta.*

79 *Gennadius Exarchus Africæ quis fuerit, quo tempore vixerit, & qualiter ſæpius à D. Gregorio laudari meruerit?*

80 Cap. diſpar 23. q. 8. *inducitur, & expenditur pro iuſtitia belli contra infideles, qui Fidem ſibi prædicatam recipere nolunt.*

81 *Eccleſia hodie, cùm maiorem poteſtatem, & auctoritatem habeat, quàm olim, maiori etiam vi contra infideles procedere poteſt, & num. 90.*

82 *Fines ſæculorum, de quibus D. Paulus agit 1.* Corinth. 10. *iam deuenerunt.*

83 *Prædicatores noſtri temporis cur in virtutibus, & miraculis non ſint pares potentia cum antiquis.*

84 Cap. ſi Eccleſia, c. non inuenitur, c. diſplicet 23. q. 4. *in quibus D. Aug. agit de differentia ſtatus & poteſtatis Eccleſiæ, ponderantur, & illuſtrantur, & num. ſequentib.*

85 *Nabuchodonoſoris hiſtoria, duo tempora Eccleſiæ deſignat, ſecundùm D. Auguſt.*

87 *Eccleſia hodie, quia maiores vires habet, non tolerat ritus infidelium, quos olim tolerabat.*

88 *Apoſtolorum tempore ſola patientia, & humilitate voluit Chriſtus mundum conuertere.*

89 *Pontifices Romani olim ſub Ethnicis Imperatoribus conſtituti poteſtate ſua plenè non vtebantur.*

91 *Hæreticos, & Schiſmaticos hodie flammis, & aliis ſuppliciis punit Eccleſia, cùm olim communione priuaret.*

92 *Communionis Sacramentalis priuatio, quæ pœna olim eſſet? remiſſiuè.*

93 *Temporibus ſuis omnia conueniunt, & ſecundùm eorum varietatem ſtatuta quoque humana varianda, & accommodanda ſunt.*

94 *Euangelium ipſum ſecundùm differentiam temporum varia præcepta dedit circa conuerſionem infidelium.*

95 *Parabola Euangelij Lucæ 14. de patre familias, non ſolùm vocantis, ſed etiam compellentis, deſignat coactionem, quâ Eccleſia hodie vti poteſt in conuerſione infidelium.*

96 Cap. diſplicet 23. q. 4. & cap. 1. 23. q. 6. *expenduntur.*

97 *Gentes qualiter Deus vocauerit ad Eccleſiam, ex ſententia Thom. Bozij, & aliorum?*

98 *Indorum, & aliorum Barbarorum conuerſio, quia aliqua coactione eget, refertur ad tertiam legationem Parabolæ D. Lucæ, & num. 100.*

99 *Mag. Fr. Lud. Legionenſ. qualiter exponat tres vocationes, ſeu legationes Parabolæ D. Lucæ.*

101 *D. Paul. ad Eccleſiam Dei venire coactus eſt, plus cæteris in ea profuit.*

102 Cap. qui nos 23. q. 1. cap. 1. 23. q. 6. cap. diſplicet 24. q. 3. *vbi D. Auguſt. agit de coactione D. Paul. perpenduntur, & exornantur.*

103 *Conuerſio ad Fidem, ſiue Fidei receptio per aliquam vim indirectam, vel cauſatiuam elicita, non eſt reprobanda.*

104 Cap. vides 23. quæſt. 6. & cap. quid faciet 23. quæſt. 4. *& alia ſimilia expenduntur.*

105 *Rationis forma in vi appetitiua ſolet imprimi ex actibus voluntariis.*

106 *Infideles grauioribus tributis, & penſionibus onerari poſſunt, vt ad Fidem alliciantur.*

107 *Conuerſio infidelium per vim cauſatiuam facta magnum fructum ſaltem in eorum filiis, & poſteris operabitur, qui voluntariè Fidem recipient.*

108 *Conſtantinus, & alij Imperatores pluribus præmiis, & pœnis infideles ad Fidem profitendam adduxerunt.*

109 *Leges, quibus Imperatores Romani hæreticos, & infideles ad Fidem adigebant, B. Auguſt. valdè commendat.*

110 *Carolus Magnus plura bella mouit aduerſus infideles idololatras, hortatu Hadriani R. Pontificis.*

111 *Iuſtinianus Imperator Paganos, & hæreticos ex ſuo Imperio eiecit.*

112 *Iudaos qualiter Siſebutus Rex Hiſpaniæ, & Dagobertus Galliæ, & plures alij Reges à ſuis regnis, ſi baptizari nollent, eiecerint?*
113 *Iudæos à ſuis regnis non tantum Reges Chriſtiani, verùm & Tiberius Imper. exulare iuſſit.*
114 *Hiſpaniæ Reges olim peculiare iuramentum præſtabant, de Iudæis in ſuis regnis non permittendis.*
115 *Concilium Toletanum, quod induxit iuramentum de Iudæis expellendis, à multis laudatur.*
116 *Reges Catholici Hiſpaniæ Ferdinandus & Elizabet, & Emanuël Luſitaniæ, qualiter Iudæos, & Mauros à ſuis regnis eiecerint?*
117 *Baiacetus Turcarum Imp. qualiter ſuccenſuerit expulſionem Iudæorum per Reges Catholicos factam.*

SEPTIMVM quidem titulum ad debellatio-
nem, & acquiſitionem huius Noui Orbis
iuſtius adhuc, & efficacius noſtris Regibus aſſe-
rendam, ex eo alij ſumere ſolent, quòd vbi eius
notitiam habere cœperunt, & gentium, quæ ibi-
dem ſub dæmonis mancipio, & cæca tot errorum
caligine pererrabant, debuerunt vtique totis ner-
uis intendere, vt Chriſtiana, & Catholica fides,
atque religio, ad eundem Orbem, quantumuis
diſſitum, & remotum, extenderetur; † quoſlibet
1 barbaros infideles, qui illam recipere nollent,
competenti ſeueritate compeſcere, quoſque ad
Chriſti caulas adigerentur, & ſacro baptiſmate
perluſtrati, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ dominium
agnoſcerent, ſummóque eius Pontifici, Chriſti in
terris Vicario, debitam obedientiam præſtarent.

Quam opinionem præter Hoſtienſem, & plurimos alios, quos *ſuprà c.10. num.1.* retulimus, qui generaliter docent, omnes infideles debellari, & bonis ſuis ſpoliari poſſe, ob id ſolùm, quòd infideles ſint, & dominium, ac iuriſdictionem Eccleſiæ Romanæ non recognoſcant. Magis ſpecificè in terminis noſtræ quæſtionis ſequi videtur Lucas de Penna *in l.vnica, C.vt arm.er.vſus, verſ. Eſt ergo iuſtiſſima, lib.11. & in l.deuotiſſimos, C.de Metat. & Epidemit. lib.12.* vbi inter ſeptem cauſas iuſti belli, quas latè proſequitur, eam primo loco conſtituit, quæ propagandæ Fidei Chriſtianæ zelo fundatur. Quod & facit, & eximè in Regibus Chriſtianis commendat Guillel. Bened. *in c. Raynutius, verb. Duas habens filias, n.112. fol.21. de teſtam.*

2 Et idem † apertiùs & enixiùs, de noſtris hiſce
Indis ſpecialiter agens, tuetur Ioan. Maior. *in 2. Sent. diſtinct.44.q.3.* docens, barbariem & feritatem eorum exigere, vt prius aliquo modo comprimerentur, & Regibus, quibus anteà patebant, priuarentur, vt ſic poſteà Chriſtianorum moribus aſſueſcerent, & Verbi Diuini prædicatores faciliùs ac ſecuriùs inter eos verſari poſſent, & comparatâ linguarum peritia ſuum munus implere.

Qua auctoritate, & ratione ſuffulti, eandem ſententiam probant Gineſ. Sepulueda *in Apolog. ad Episcop. Segouienſ. fundam.3. & in reſponſ. ad Epiſcop. de Chiapa*: Petr. Malferitus *in* ſæpè *allegato conſ.769.* apud Mandellum *lib.4. ex num.79. vſque ad 92.* Marquardus *in tract. de Iud. & Infidel. 1. part. c.14. verſ. Non obſtat*; vbi expreſsè tradunt, vltimis hiſce Eccleſiæ temporibus licitum fuiſſe, & eſſe, ob Fidem prædicandam, & propagandam, Indis & aliis infidelibus bellum inferre, & regna ita debellata ab infidelibus occupari.

Neque abeſt Gregor. Lupus *in l.2. tit.23. part.1.* gloſſ. magn. *col.1. & ſequentib.* vbi cum D. Thom. & aliis quæſtionem ad partes examinans, in hanc ferè inclinare videtur; prout & facit Hieronim Zeuallos *in pract. commu. 2. part. quæſt.735. num.28.* vbi relatis verbis Ioan. Maior, & aliis Ioſephi Angleſij, quæ ipſe conſiderat, defendi poſſe inquit titulum, & dominium, quod ab antiquo obtinuerunt Reges noſtri Hiſpaniæ in Regnis Indorum, ex eo quod illos reduxerunt ad Fidem Catholicam. Et idem tradit *in 4. part. quæſt. vltim. n.114* licèt poſtea id in diſputationem adducat, *ex num.168.*

Poſſunt quoque pro eiuſdem opinionis patrocinio laudari eruditiſſimus Thomas Bozius *de ſign. Eccleſ. Dei, lib.7. cap.5. & lib.10. cap.13. & 14.* Ioſeph Acoſta *lib.2. de procur. Ind. ſalut. cap.8. & 9. & 12.* Ant. Poſſeuin. *1. tom. Biblioth. lib.9. cap.15. & 24. pag.402* Fr. Lud. Legionenſ. *in comment. ſuper Cantic. cap.8. pag.421.* Ioannes Boter. *in relat. vniuerſ. part.4. lib.5. pag.55.56. & 71. cum ſequentib.* Fr. Thom. à IESV *lib.2. de procur. omn. gent. ſalut. cap.8 pag.51. & lib.4. part.1. cap.1.* Anton. de Herrera *in hiſt. gen. Ind. decad.1. lib.2. cap.4.* Fr. Anton. de S. Roman. *in hiſtor. Ind. Orient. lib.4. cap.16.* Caliſt. Remirez *in tract. de lege Regia, § 32. num. 6. pag.316.* Ludouic. Cabrera *in vita Philippi II. lib.7. cap.8. pag.420.* Quibus in lo-
3 cis † ſeriò affirmant, Fidei & Religionis amplian-
dæ, & introducendæ negotium, non vtique eodem modo tractandum, ac propterea cum Barbaris iſtis ferro, & virgis interdum agi potuiſſe, & debuiſſe, vt prius ſe eſſe homines diſcerent, & poſteà prædicatam ſibi Euangelicæ veritatis lucem admitterent.

Eiſdem etiam aſſentiri videtur Alphonſ. à Caſtro *lib.2. de iuſta hæret. punit. c.14. fol 127.* Vbi
4 eiuſmodi † bellum iuſtum eſſe tradit, ſi Barbari
iſti; priùs moniti, vt falſorum Idolorum cultum deſerant, & Deum verum, qui eſt cunctorum creator & Rector, adorent, id facere noluerint, nec talibus monitionibus obtemperauerint, ſed obſtinati in ſuo errore perſtiterint, & præſertim ſi Verbi Dei prædicationem impediant.

Sub qua cautione reliqui etiam Auctores *ſuprà* relati accipiendi ſunt, vt & *ſup. c. præced. ex n.13.*
5 tetigimus. Nam † vt rectè Terent. ſcripſit: *Omnia
prius experiri verbis, quàm armis ſapientem decet.* Et ſecundùm Cicer. *lib. 1. de offic.* Cùm ſint duo genera decertandi vnum per diſceptationem, alterum per vim; cumque illud proprium ſit hominis hoc belluarum, confugiendum eſt ad poſterius, ſi
6 vti non licet ſuperiore. Quo † reſpiciens Theo-
dor. Rex apud Caſſiod. *lib.4. epiſt. 39.* ad nimiam diſtrictionem Principes, & Magiſtratus proceſſuros non eſſe dicebat. Quàm lenis patientia non præcedat, quia non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus; & Senec. *lib.1. de Clem. c.14.* relatus ab Annæo Rober. *lib.2. rer. iudic. c.9.* Principes,
7 vt parentes, † non priùs verberibus, quàm verbis,
& blandis ſuaſionibus vti debere, his elegantiſſimis verbis ſcribit: *Nunc nunquid aliquis ſanus filium à prima offenſa exhæredat? Niſi magna, & multa iniuria patientiam euicerit; niſi plus eſt quod timet, quàm quòd damnat, non accedit ad decretorium ſtylum. Multa ante tentat, quibus dubiam indolem, & peiori loco iam poſitam, reuocet, ſimul deplorata eſt, vltima experitur. Nemo ad ſupplicia exigenda peruenit, niſi qui remedia conſumpſit. Hoc quod parenti etiam Principi faciendũ eſt, quem appellamus patriæ patrẽ, non adulatione vana adducti.*

Et

Et inde dicimus, quòd Canonica monitio præ-
8 cedens, † iuſtificat prolationem excommunica-
tionis ſequentis, *c. omnes decima 17. quæſt. 8. cap. de
presbyter. 17. quæſt. 4. cap. illicita 24. quæſt. 3. cap.
ſtatutum de ſentent. excommunic. in 6.* cum aliis, quæ
latè adducit Ioan de Lignia. *in tract. de cc. ſur. Ec-
cleſ. §. 24. num. 4.* Couar. *in cap. Alma mater, 1. part.
relect. §. 9. num. 4 & 7* Paul. Borgaſius *in tract. de
irregular. 6. part. quæſt. 8. num. 3. & 7.* Gregor. Say-
rus *de cenſur. lib. 1. cap. 12. per totum*. Beltranus à
Gueuara *in propugnaculo contra Venet. aſſert. 2. §. 3.
ex num. 1.* & Molina *de iuſt. & iure, diſputat. 29.
col. 147.*

9 Neque hoc latuit † Piiſſimos, & Catholiciſſi-
mos Hiſpaniæ noſtræ Reges, qui ſemper ſumma
cura, & ſtudio Ducibus, quos ad has expeditio-
nes mittebant, hunc modum procedendi in Indo-
rum conuerſionibus iniunxerunt, & ſpecialem hu-
ius monitionis, ſiue requiſitionis formulam ſcribi
10 mandarunt; cuius † literam *infra c. 24.* ſubiungi-
mus, & extat apud Ant. de Herrera *in hiſt. gen. Ind.
decad. 1. lib. 7. c. 14. pag. 249.* qui refert, eam ab
inſigni illo ſui temporis Doctore Ioan. de Palac.
Rubios ordinatam fuiſſe, *eat. decad. 1. lib. 10. c. 7.
pag. 348.*

Pro qua ſententia primò conſiderari poteſt,
11 certiſſimum, & vulgatiſſimum eſſe, † apud Ec-
cleſiam, & eius alumnos, non ſolùm ius, & pote-
ſtatem eſſe, Fidei per vniuerſum orbem prædican-
dæ, & diſſeminandæ, verùm præciſam quoque
huius muneris obeundi neceſſitatem, & obliga-
12 tionem reperiri, cum aliter † Chriſti verbum im-
pleri non poſſit; qui omnes homines ſaluos fieri
cupiens, & vnum eſſe atque in vnum ouile reduci,
ad omnes quoque, ſuæ lucis radios peruenturos, ſi-
gnificauit, & vbique terrarum Euangelium ſuum
prædicari mandauit, vt conſtat *Ioan. 7. & 10. Mat-
thæi 24. & vlt. Marci vlt. Act. 1. 5. Petr. 3. Paul. 1.
Corinth. 5. & 9. ad Epheſ. & Theſſal. 4. 1. ad Timot.*
13 *2. & 2. 2.* vbi inquit: † *Verbum Domini non eſſe
alligatum.* Et 1. *Corinth, 10. Si non euangelizauero,
væ mihi eſt, neceſſitas enim mihi incumbit:* ad hanc
nimirum eius extenſionem, & propagationem re-
14 ſpiciens, quam Prophetæ † etiam innumeris penè
locis prænuntiaſſe videntur, quorum aliqua retuli
ſuprà lib. 1. c. 15. & plurima alia vſque ad ſatieta-
tem congerunt, de hac poteſtate, & neceſſitate
prædicationis, & dilatationis Fidei latiſſimè diſpu-
15 tantes, eámque † inter alia ſigna veræ Eccleſiæ
Dei recenſentes, D. Thom. 2. 2. *q. 10. art. 8.* vbi
Caiet. & alij, *& in 2. Sent. diſtinct. 41.* Ioan. Maior
diſtinct. 44. quæſt. 3. Ricard. & Durand. *in 4. di-
ſtinct. 4.* Sotus *diſtinct. 5. quæſt. vnic. art. 10.* Victor.
in relect. de Indis 1. part. num. 9. Nicol. Sanderus
*de viſib. Monarch. lib. 4. cap. 5. ex pag. 143. & lib 8.
cap. 50. ex pag. 795.* Fr Ludouic. Granatenſ. *in
Symbol. Fidei, 1. part. c. 36. & 2. part. cap. 14. & 4.
part. cap. 11. & 5. part. cap. 1.* Pat. Ioannes Pineda
*de rebus Salomon. lib. 6. cap. 20. §. 3. & ſeqq. & §. 19.
pag. 479.* Maluenda *de Antichriſt. lib. 3. cap. 32.*
Rutil. Benzo *de anno Iubil. lib. 2. cap. 4.* Thomas
Bozius *de ſign. Eccleſ. lib. 1. cap. 3. & 5. lib. 4. cap.
3. 5. 6. & 7. lib. 7. cap. 28. lib. 17. cap. 1. & lib. 20.
cap. 1. 3. & 6.* Balth. Chauaſ. *de vnica vera Religio-
ne, pag. 809. 825. & 858.* & nouiſſimè poſt hæc
ſcripta eruditiſſimus Pat. Fran. Suar. *in tract. de Fi-
de diſp. 18. ſect. 1.*

16 Et in noſtris terminis † de prædicatione facta,
& facienda Indis & aliis infidelibus, quantumuis
barbaris, & remotis, Ioſeph Acoſta *lib. 1. de proc.
Ind. ſalut. c. 6.* Ant. Poſſeuin. *in Biblioth. 1. tom. lib. 9.
c. 15. & ſeqq. pag. 398.* Fr. Thom. à IESV *de procur.
omn. gent. ſal. in proleg. pag. 1. & 2. & lib. 11. in præ-
fat. pag. 750.* & Fr. Ioan. à Torquem. *in Monarch.
Ind. lib. 18. c. 4. & 5.*

Cui neceſſitati, & obligationi, quæ fide-
libus, vt diximus, iniuncta conſpicitur, alia,
eadem ratione, ex parte infidelium reſpondet:
nempe, † vt Catholicam noſtram Fidem ſibi ſuf- 17
ficienter annuntiatam, & prædicatam, ſub peccato
mortali admittere, & profiteri debeant, vt docet D.
Thom. 2. 2. *q. 10. art. 1.* Couar. *in regul. peccatum 2.
part. §. 10. n. 1. verſ. Tertiò licet;* & Pat. Suar. *d. tract.
de Fide, diſp. 16. ſect. 1. & 2.* Non eſt enim aliud
nomen datum hominibus, in quo oporteat nos
ſaluos fieri, vt habetur *Act. 4.* Et qui crediderit, &
baptizatus fuerit, ſaluus erit; qui verò non credide-
rit, condemnabitur. *Marc. vlt.* Et qui non credit
iam iudicatus eſt, *Ioan. 3.*

Eſt enim † Fides ſimpliciter medium neceſſa- 18
rium ad ſalutem, vt tradit D. Thom 2. 2. *q. 2. art. 3.*
& ibi omnes Expoſitores, ſcholaſtici cum Mag. *in
3. Sent. diſtinct. 23.* Sotus *in 4. diſtinct. 5. art. 1.* Fr.
Lud. Granatenſ. *in d. Symb. Fidei 2. part. c. 1.* Suar.
diſp. 12. ſect. 1. n. 2. Concil. Trid. *ſeſſ 6. c. 7.* vnde di-
cit Apoſtolus ad Hebr. 11. *Sine fide impoſſibile eſt
placere Deo;* & D. Thom. *d. art. 2.* † Infidelitatis 19
peccatum eſſe grauiſſimum inter alia, quæ contin-
gunt in peruerſitate morum, quia directè Fidei
opponitur, & tollit principium conuerſionis in
Deum. De quo latiùs egimus *ſuprà hoc lib.
cap. 10.* & plura tradit Suarez *dict. diſput. 18.
ſect. 2.*

Quæ cùm ita ſe habeant, & hæc fides † de 20
qua agimus, neque à fidelibus extendi, & propa-
gari, neque ab infidelibus recipi, & admitti poſ-
ſet, ſi ingens Prædicatorum copia, ſufficientibus
auxiliis fulcita ad has adeò populoſas, barbaras, &
remotas nationes non mitteretur, † clamante Apo- 21
ſtolo ad Roman. 10. *Quomodo ergo inuocabunt, in
quem non crediderunt; aut quomodo credent ei, quem
non audierunt? quomodo autē audient ſine prædican-
te? quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur, ſicut
ſcriptum eſt? Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium
pacem, euangelizantium bona. Ergo fides ex auditu,
auditus autem per verbum Chriſti;* † iunctis aliis, 22
quæ de excuſandis infidelibus, qui nullum omnino
auditum ſenſibilem Fidei habuerunt, diximus *ſuprà
hoc lib. c. 10. ex n. 77.* & nouiſſimè tradit P. Suarez
d. tract. de Fide. diſp. 17. ſect. 1. n. 7. Meritò laudan-
di, & extollendi videntur † Hiſpaniæ noſtræ Piiſ- 23
ſimi Reges, eorúmque fideliſſimi ſubditi, quatenus
prædicationis, & extenſionis Fidei Catholicæ mu-
nus, & præceptum, tot curis, laboribus, & expenſis
in vaſtiſſimis huius Noui Orbis regionibus im-
plere curarunt, & interdum victricibus armis contra
eos vſi ſunt, qui propoſitam ſibi Fidem audire, vel
recipere contumaciter noluerunt.

Sunt † enim Principes Dei miniſtri, & vindi- 24
ces in iram eis, qui malè agunt, vt docet D. Paul.
ad Romanos 13. Et ad eorum officium pertinet
curare, & præſtare, vt ſicut vnus eſt Regum & po-
puli Rex Deus immortalis, ita nulla alia religio,
& veneratio, niſi vnius Dei tenenda ſit, vt præcla-
rè ſcripſit Lactan. Firmianus *lib. 1. Diuin. inſtit.
cap. 20.*

Quod ſi licitum eſt bellum, † quod aduerſus 25
aliquam nationem mouetur, vt ſuis Principibus
obediat, & pareat, etiam ſi is, qui bellum mouet,
extraneus ſit, vt dixi *ſuprà hoc lib. c. 13. n. 42.* multo

magis moueri potuiſſe videtur aduerſus barbaros,
Deo vero ſibi annunciato, credere, & parere no-
26 lentes; cùm † peioris conditionis Dei, quàm ho-
minum cauſa eſſe non debeat, vt dixi *ſupra cap.9.
num.33.* & egregiè probat *l. 3. verſ. Proinde,* ibi:
*Præferenda humanitati religio eſt, C. de his, qui ad
Eccleſ.confug.auth.Gazaros, C.de hæret. c.vrgentis,
eodem,*ibi: *Grauius eſt æternam, quam temporalem
lædere Maieſtatem*; optimus textus *in auth.vt non
luxur.contra nat.col.6.* ibi: *Si enim contra homines
facta blaſphemia impunita non relinquuntur, multo
magis, qui ipſum Deum blaſphemat, dignum eſt
ſupplicia ſuſtinere.* Et ſecundùm Iuſtin.*hiſtor.lib* 8.
27 Deo † proximus ille habeatur, qui eius Maieſta-
tem vindicauerit. Quod & Pelagius Papa ſcri-
ptum reliquit *in c.de Liguribus 23. quæſt. 5.* & D.
Hieronym. ſup. Ezechiel. *lib. 3. cap. 9.* relatus *in
cap.qui malos,* eadem cauſa, & quæſtion. inquiens,
28 quòd † percutiens malos in eo quod mali ſunt, &
habens vaſa interfectionis, vt occidat peſſimos,
miniſter eſt Domini: & D.Auguſt.*in Epiſtol. ad
Bonifac.* dum ait: *Quomodo Reges ſeruient Domi-
no in timore, niſi ea, quæ contra iuſſum Domini
fiunt, religioſa ſeueritate puniendo, atque plecten-*
29 *do?* Cuius dictum refertur † *in c.ſi Eccleſia, cap.
duo iſta 23.quæſt.4.cap.quod ſicut de elect.* & pluri-
bus illuſtrat Roland à Valle *conſ.20. num.2. vol.2.*
Ioan. Neuizand. *lib.1. Sylua nupt. num.97. & ſe-
quentibus:* Iuſtus Lipſius *lib. 4. ciuil. doctr. cap.2.*
Elias Reuner. *lib. 1. ſtratag. cap. 10. pag. 37.* &
Ioannes Baptiſta Valençuela *in diſcurſ. ſtat. &
bell. 2.parte, conſid.2.ex num.100. & conſider.3. ex
num.40.*

30 Quibus accedit, † quòd charitas, quam pro-
prium Chriſtianorum bonum meritò appellauit
Clem.Alex.*lib.2.Pædag.cap.1.* & Gentian.Heruet.
ibid.pag.179. & Pat.Suar.*in tract.de Charit.diſp.5.
ſect.1.per totam.*

31 Nulla in re meliùs, atque vtiliùs † exerceri po-
teſt, quàm in hoc animarum infidelium conuer-
tendarum zelo, qui ſemper Deo gratiſſimus fuit,
& præcipuè Summis Pontificibus, & Eccleſiæ
Præſulibus, Chriſtianis Principibus, religioſiſque
aliis, & Apoſtolicis viris, & reliquis prætereà fi-
delibus, pro captu, & ſtatu cuiuſque, ſummope-
re commendatus, vt plurimis ſacræ Scripturæ
locis, & grauiſſimis Sanctorum Patrum teſtimo-
niis, & exemplis oſtendunt Salmeron *tom. 12. ſu-
per Act. Apoſtolorum tractat. 38.* Suarez *de Fi-
de, dict.diſputat.18. ſect.1. num.5. 6.& 7.* Ioſeph
Acoſta *de procuran. Ind. ſalût. lib.1. cap.3. & 4.*
Balthaſ.Chauaſius *de notis vera Relig.ex pag.501.*
Torquemada *in Monarch.Ind. lib.18. cap.4.& 5.*
& copioſè, & diligenter Fr. Thom.à Iesv omni-
nò legendus *de procur.omn.gent.ſalut. lib.1. cap.1,
2.3,& 9.& lib.2.per totum, & lib. 11. in præfat.*
vbi ſpecialiter de zelo, & cura conuertendorum
Indorum pertractat.

32 Quibus ego adiicio † illud *Iſaïæ 24. verſic. 27.
Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum, in
inſulis maris nomen Domini.* Quibus verbis Gloſ-
ſa Interlineal.D.Thom.Lyra,Dionyſ. & alij, quos
33 refert Gaſp Sanctius *ibid* † admoneri viros Apo-
ſtolicos docent, vt glorificent Deum in doctrinis,
id eſt, docendo gentes, percurſando aridam, &
inſulas, cœleſtem hanc lucem omnibus irra-
dient.

34 Idque ipſum † D. Chryſoſt. *hom. 4. in cap. 1.
epiſt.1. ad Corinth.* ſuper omnia curari à nobis de-
bere, his verbis ſtrictè ſuadet: *Nos, Ethnicos, mu-
liebri, vel etiam maiori vlulatu deploremus, quoniam
communem ſalutem non intelligunt, neque enim adeò
vxorem virum ſuum amare oportet, vt nos vniuer-
ſum genus humanum, idque ad ſalutem allicere ſiue
Ethnicus ſit, ſiue quiuis alius.*

Et D. Auguſt.*ſerm.6.lib.16.* egregiè conſiderat,
hoc † fuiſſe vltimum præceptum Chriſti aſcen- 35
dentis in cœlum, & veluti teſtamentum ſcribentis,
vt ſic maiori, & ardentiori deſiderio hæredes eius
illud implere teneantur. Quod † D.etiam Chry- 36
ſoſt.*tom.1. in 1.Canon. Ioan.* eleganti proſopopeia
patris languentis, ac filiis aliquid commendantis
exornat, & tandem ita concludit: *Fratres cogitate
viſceribus Chriſtianis, ſi hæredibus ſunt tam dul-
cia, tam grata, tam magni ponderis verba patris
ituri in ſepulchrum, hæredibus Chriſti, qualia de-
bent eſſe verba nouiſſima.*

Quæ ſuprema, † nouiſſimáque verba fidei 37
commiſſa vocantur à Tertul.*lib.ad vxor. in princ.*
& ad ea refert Plutarch. *in vita Homeri Andro-
machæ lacrymas,* quam Homerus ipſe in fine Iliad.
flentem ſuper Hectoris cadauer inducit, quòd
moriens manus ei è lecto non porrexerit, neque
aliquod prudens verbum cuius recordaretur, dixe-
rit. Cato item Stoïcus ex naturali animorum affe-
ctione teſtamenta, commendationéſque mortuo-
rum natas, ait, apud Tullium *3.de finibus.* Quarum
implementum † vel ſolo naturali pudore eorùm, 38
qui rogabantur, contineri, Iuſtin. ſcribit *in princ.
Inſt.de fideic.hered* & Senec.*lib.1.de tranquil.vitæ
c.11.* & alij, quos refert Claud. Chifletius *de iure
fideicommiſſor.lib.1.pag.217.*

Sed non poſſum † circa piaculum præterire 39
verba illius viri Apoſtolici, etiam meritò inter Di-
uos relati, S.Franc.Xauerij, qui, vt narrat Thom. à
à Iesv, vbi *ſuprà lib.1.cap.1.pag.4.* Hanc morta-
lium ſalutis vniuerſalem, ac incredibilem neceſſi-
tatem magna ex parte non tam in tabulis depi-
ctam, quàm factis ipſis expreſſam, cùm cogno-
uiſſet, ita ad ſuos in Europa commorantes ſcripſit:
*Mihi vero perſæpè venit in mentem circum Euro-
pæ Academias, ac præcipuè Pariſienſium, curſare,
ac inſani ritu vociferari, eóſque qui doctrina plus
habent, quàm charitatis, his compellare verbis. Heu
quam ingens animarum numerus, veſtro vitio, ex-
cluſus cœlo, deturbatur ad inferos.*

Secundò facit, † quòd cùm in reliquis Regibus, 40
& Principibus Chriſtianis maiora, vt diximus (poſt
Romanum Pontificem) cura eſſe debeat, vt quoad
poſſint Eccleſiæ Regnum amplificent. & non
ſolùm conatibus vniuerſis enitantur, vt Religio-
nis cultus, vbi coaluit, altas mittat radices, ſed vt
protendatur eò quo fortè anteà nunquam pertige-
rat, ac deinde, vt ſuo labore, & induſtria iis, qui
iacent in tenebris, & in vmbra mortis, candidiſſi-
mum Fidei Catholicæ lumen perferatur, vt præ-
clarè oſtendit D.Auguſt. *lib.5.de Ciuit.Dei, c.24.*
vbi inquit, † eos demum Chriſtianos Reges & 41
Imperatores eſſe fœlices, qui iuſtè imperant, &
inter honores & obſequia non extolluntur, ſed ſe
homines eſſe meminerunt: *Quique ſuam poteſta-
tem ad Dei cultum maximè dilatandum, maieſtati
eius famulam faciunt, &c.* & alia tradens Thomas à
Iesv *d.lib.2.cap.8 ex pag.53.* In † noſtris tamen 42
Catholicis Hiſpaniæ Regibus, vt idem Auctor ibi-
dem obſeruat, & Pat.Suar. *d.diſp.18.ſect.1.num.7.*
non charitatis rátum, ſed & iuſtitiæ obligatio con-
currit, cogitque vt nihil prætermittere debeant,
quod ad Indos Chriſti lucrandos, Fidemque in his
vaſtiſſimis regionibus promulgandam pertineat.

eo

eo quod ab Alexandro Sexto, & aliis Romanæ Eccleſiæ Paſtoribus, delatum eis, & commiſſum ſpecialiter fuerit: vt hoc munus tanquam proprium & peculiare agnoſcerent, & curarent, Indoſque tuerentur, & de Fide per idoneos miniſtros inſtruerent, inſtructoſque bonis, & po-
43 liticis moribus informarent. Quod † cùm non poſſet aliter effectum ſortiri, quàm ſi crebris, & magnis claſſibus, ingentique apparatu, & terreſtribus, ac naualibus expeditionibus vterentur: tum propter immenſam Oceani nauigationem terrarum interualla, gentium, morum, & idiomatum varietates, prouinciarum amplitudinem, & commerciorum difficultatem: tum etiam quia barbari, naturâ efferati, & inſolentes, prædicatores parùm tuto hoſpitio excipiebant, fœdera, atque amicitias nihil curantes, rationem quamlibet facilè contemnentes, ſyluaticamque, & agreſtem vitam ducentes, vt dixi *ſuprà cap. 7. ex num. 27.*

Et ſimili et cùm Fides in tot populis recens, & tenera non poſſet aliter permanere, niſi noſtrorum Principum patrocinio, ſide potentiâ aduerſus Barbarorum & aliorum inimicorum CHRISTI iniurias defenderetur; permittendum illis vtique fuit, quòd militaribus interdum copiis, conuictionem eorumdem infidelium diſponerent, & ſupremam eorum tuitionem, & dominationem reciperent, vt ſic ad politicam, & ſociabilem viuendi formam redacti, melius, & faciliùs Fidem ſibi prædicandam audire, prædicatam recipere, receptam retinere, & inter veros CHRISTI cultores numerari poſſent.

44 Quæ argumentandi ratio † ipsâ Bullâ Alexandri Sexti efficaciter comprobatur, quæ prius expeditionem, & dominationem harum prouinciarum Regibus Catholicis hac de cauſa concedit, & quidem repetitis, & geminatis verbis, & clauſulis, quæ, vt vulgare eſt, maiorem in quolibet re voluntatem, & deliberationem oſtendunt, *l. Baliſta, ff. ad Trebellian.* cum latiſſimè adductis à Carol. Cota *in memorab. iur. verb. Geminatio*, & Cardinal. Tuſcho *in practicar. concluſ. iur. eodem verb.* vt conſtat ex tota eiuſdem Bullæ deciſione, quæ incipit *in verſic. Nos igitur*, & ex narratione, ibi: *Ac Barbaræ nationes deprimantur, & ad Fidem ipſam reducantur*: & ibi: *Aliquas inſulas, & terras firmas remotas, & incognitas quærere, & inuenire, vt illarum incolas & habitatores ad colendum Redemptorem noſtrum, & Fidem Catholicam profitendam reduceretis*: & ibi: *Terras firmas, & inſulas prædictas, illarumque incolas, & habitatores, vobis Diuina fauente clementia ſubiicere, & ad Fidem Catholicam reducere propoſuiſtis.* Et hanc fuiſſe potiſſimam cauſam bellorum, quæ in his Occidentalibus Indiis interuenerunt, rectè aduertit Gregor. Lopez *in dict. l. 2. par.* gloſſ. *magn. col. 4. in princip. & in verſ. Quid ergo.*

45 Et impoſſibile fuiſſe, † Indos ab Hiſpanis conuerti, niſi priùs fuiſſent debellati, aut aliqua vi, & terrore armorum perdomiti; quia eorum feritas, & occiſiones prædicantium, & aliæ difficultates *ſuprà* relatæ, aliter ſuperari non poterant, expreſſè affirmat Marquard. *dict. tractat. de infidel. 1. part. cap. 14. verſic. Non obſtat*, Malſcritus *dict. conſil. 769. ex num. 90.* Ioſeph. Acoſta, Anton. Poſſeu. Thom. à Ieſu, & alij, quos *ſuprà num. 2. & cap. 7. ex num. 27.* citaui, & *infrà cap. 18. ex n. 2.*

diligentiùs expendam. Inter quos † Thomas 46
Bozius *de ſign. Eccleſ. Dei, lib. 7. cap. 5. in fine*, agens de nimia charitate Catholicorum, apponit exemplum in iis, qui zelo conuertendarum animarum ad has Occidentales Indias nauigarunt. Et inquit, quòd licèt plures Indorum ſint armis domiti, non tamen omnes, namquidam Religione, & beneficiis noſtrorum deliniti, ad meliorem viuendi normam conceſſere: *Vt mirum non ſit, ſi cum belluis iſtis, humana effigie contectis, Hiſpani interdum aſperius egerint.* Et *lib. 10. c. 13. verſic. Hinc vt legimus*, agens de efferatis gentibus, per Catholicos ad humanitatem perductis, eorundem Indorum exemplum adducit, docens, quòd belluinis factis belluas omnes ſuperabant; & tanta erant immanitate, vt ad humanæ naturæ ſtudia vix, & ne vix quidem vllo modo reuocari poſſent, niſi aliquando Hiſpani aliqui eos ſuppliciis & terroribus cohibuiſſent, & ab hoc crimine noſtram nationem excuſat.

Ioannes etiam Boter. *in relationibus vniuerſ. 4. part. lib. 3. ex pag. 65. ad 75.* latè in eodem argumento diffunditur, docens, † Religionis nego- 47
tium non eſſe omnibus temporibus, & locis, ſiue apud omnes gentes æqua lance tractandum, apponenſque exemplum in Indis huius Noui Orbis, contra quos, inquit, † quia barbari erant, 48
& interdum beſtiales, non tam miraculis, aut rationibus, & argumentis vtendum fuit, prout in conuerſione Iudæorum, Græcorum, & Romanorum contigiſſe videmus: ſed omnino curandum, vt priùs rationis, & humanitatis capaces efficerentur, procedendumque contra eos tanquam contra furioſos: *E ſi debbono* (inquit) *render prima capaci di ragione è d'humanità, è poi à dottrinare, ò inſtruire nella virtu, è nella via di Dio. Ne diſconuiene vſare con eſſo loro de la forza è dell' arme, affinche ſi riconoſchino per huomini, è poi s'annontij loro l'Euangelio. Pone eis Domine Legiſlatorem, à che fine? vt ſciant, quoniam homines ſunt.*

Idem nouiſſimè † tradit Caliſt. Remir. *in tract. de lege Regia, §. 32. num. 6. pag. 346.* relatis verbis Thom. Bozij *vbi ſuprà* & adiiciens, initio efferas iſtas gentes, ferarum more viuentes, inſtar ferarum fuiſſe interdum neceſſariò tractandas: *Atque ita, inquit, fiebat, vt quos amor virtutis non poterat, ſaltem acerbioris ſupplicij metus, intra cancellos humanitatis conſiſtere, & cohibere valeret.*

Rutilius quoque † Benzon. *de anno Iubil. lib. 2.* 49
cap. 10. pag. 53. agnoſcit Diuinam diſpoſitionem in eo, quod Nouus hic Orbis fuerit ſub vnius Principis poteſtate redactus, vt hoc modo, & maiori pace, & idiomatum vniformitate populorumque hinc inde ſparſim degentium coadunatione, & barbariei depoſitione aptius hæ gentes ad Euangelicam doctrinam diſponerentur; & vt per Catholicos hic Orbis acquiſitus fuerit, vt euaneſcerent conatus hæreticorum, qui illum occupare tentarunt.

Et arridet valdè doctrina † D. Thom. *lib. 3.* 50
de regimin. Princip. cap. 13. & in 2. 2. q. 40. art. 2. ad 3. & in 3. part. quæſt. 2. art. 4. tradentes, eum, cui cura aliqua in rebus ſpiritualibus commendatur, temporalia quoque, quæ ad illam ordinantur diſponere poſſe, quia † poteſtas, ad quam pertinet finis, debet etiam de his, quæ ad finem pertinent, poteſtatem habere, & iuxta prouinciam ſibi commiſſam idoneis mediis, & qua-

litatibus operari; ad quod probandum, allegat
inter alia illud Diui Pauli 2.*Corinth.*3.*Idoneos nos
fecit miniſtros noui Teſtamenti*: & potuit allega-
re *l.officium* 12.*ff. de re militari*, & nobile con-
ſilium Oldrad. 161.*incip. Orta materia, num.*2.
in fine, vbi dicit, quòd Architectus *de omnibus
curat.*

Et idem D. Thom. *lib.*4. *ſumma contra Gent.*
53 *cap.*74. addit, ad † Diuinam liberalitatem per-
tinere, vt cui confertur poteſtas ad aliquid ope-
randum, conferantur & ea, ſine quibus huiuſ-
modi operatio conuenienter exerceri non poteſt.

Quod etiam noſtri iuris Auctores plurimis
in locis conſtituerunt, vt conſtat, ex *l.*2.*ff.de iu-
riſd.omn. iud.l. ad rem mobilem*, *l.ad legatum*, *ff.
de procur. l.*3.§. *qui habet*, *ff. de ſeruit. ruſtic.cap.
prudentia*, *cap. præterea*, & *cap. ſuſpicionis*, *de
offic. delegat.* cum mille aliis latè congeſtis ab
Euerard. *de locis argument. cap.à conceſſione con-
ſequentis*, Claud. *Prato Gnoſccon.general.iur. lib.*3.
*titul.*1. *cap.*2. & 4. Cardinal. Tuſcho *practicar.
concluſ.iur. verb. Conſequens*, *concluſ.*757. Proſp.
Farinacio *in fragm.* 1. *part. verbo*, *Extenſio*,
*num.*129. & in noſtris ferè terminis Ludou. Pa-
ramo *de origin. Inquiſ. lib.*3. *quæſt.*1. *opin.*3. *ex
num.*35.

54 Et inde etiam dicimus, † quod ea, quæ ad
aliquem finem ſunt inſtituta, ſecundùm ea, quæ
ille finis exigit, ordinantur, extenduntur, & con-
trahuntur, *cap.prodeſt.*23.*q.*5. quem ad hoc ci-
tat Archidiac. *in cap. ſi peccauerit* 2.*q.*1. docet
Bart. *in l. ambitioſa*, *num.* 17. & *ſequentib. ff.*
55 *de decretis ab ord.faciendis*, vbi ait, finem † prio-
rem eſſe in intentione, & intellectione, licèt
ſit poſterior in executione, & illud dici finem
eſſe principaliter, ad quod conſequendum intel-
56 lectus finaliter tendit, atque adeò † fine adepto,
non eſſe multum curandum de mediis, quæ re-
quiruntur ad finem, *l.*1.§. *fin. ff. de dot. prælo-
gata*, iunctà *l. non cogendum*, §. *Sabinus*, *de
procurat.* & *l.hæc ſtipulatio*, §. *Diuus*, *ff. vt
legat.*

Quam doctrinam ante Bartol. expoſuit Phi-
loſoph. *lib.*2. *Phyſic.* qui citatur in hanc rem à
D.Thom.2.2.*q.*1.*art.*1.*poſt.*3. *argumen.* & *in ſum.
ia* 1.2.*q.*10.*art.*1.*ad* 2. & 1.*part.q.*77. *art.*3.*ad* 1.
argumen. Rodolph. Agricol. *lib.*1. *inuent. dialect.
cap.*4. & ſequitur & exornat Aymon Crauetta
*conſ.*137.*num.*14.& *conſ.*304.*num.*3. Couar.*lib.*1.
*var.cap.*20. Nauarr.*in cap. nouit.notab.*3. *num.*97.
de iudiciis, & *in tractat. de finibus humanorum
actuum*, *num.*27.*Menchac. lib.*1. *controuerſ.illuſtr.
cap.*28.*num.*7.Ioan.Garcia *in tractat. de nobilitat.
in diuiſione*, *num.*9. & eruditiſſimè Petr. Fab. *in
l.nihil dolo* 129. §. *cum principalis*, & *in l.cùm
principalis* 178.*ff.de regul.iur.* & *in lib.*3. *Semeſtr.
cap.*9.*pag.*120.& *ſequenti*, vbi allegat inſignem
locum Saluian. *lib.*4. *de prouident.* qui Ariſto-
57 telis exemplum de † Architecto, finem do-
mus, quam conſtruere parat, ante ipſius do-
mus conſtructionem animo concipiente, ita
eleganter expreſſit: *Et qui domum ædificat, vel
fundamentum locat, etſi necdum habitationem pa-
ratam habeat (quam ſcilicet animo percepit) iam
tamen ipſa, qua adhuc facere molitur, ſpe futuræ
habitationis amplectitur. Propter hanc autem qui pa-
rat cætera, ipſum conſtruendi operis effectum, atque
conſummationem, ut animi effectu, & conſideratione
longe antea perceperit neceſſe eſt. Atque ita effectu*
58 *affectum priorem eſſe conuenit.* Quod idem † no-

ſtri Reges mente etiam verſare debuerunt, &
vt finem conuerſionis Indorum, quem præcipuè
intendebant, conſequerentur, iam inde ab initio
ea omnia (vt diximus) penſare, diſponere, &
ordinare, quæ illos pacatos, dociles, ſociabi-
les, & in Fide ſemel recepta ſecuros reddere poſ-
ſent.

Tertio † conſidero, nullum maius, & magis 59
deſiderandum bonum in hominibus reperiri
poſſe, quàm Religio, & exacta eius obſeruatio,
& amplificatio, vtpotè in qua præcipuum om-
nium Rerum publicarum, & Imperiorum ful-
crum atque ſtabilimentum conſiſtat, vt retigi *ſu-
prà lib.*1.*c.vlt.ex num.*89.& lat.ſſimè proſequun-
tur Ariſtotel.*lib.*7. *Polit.c* 8. Cicero *lib.*1.*de nat.
Deorum*, Plin.*lib.*14.*nat.hiſt.* Valer.Maxim.*lib.*1.
& *lib.*4.*cap.*1. Lactan.Firmian.*lib.*3. *Diuin.inſtit.
cap.*10.& *de ira cap.*12. & *de vera ſapientia c.*28.
D.Auguſt. *lib.*19.*de Ciuit. Dei*, *c.*24.*epiſt.*48.50.
& 165.*lib.*3.*epiſtol.*32.*lib.*5.*epiſt.*63. & *lib.*7.*epiſt.*
5. Iuſtinian. Imp.*in epiſt. inter claras*, *C.de ſumm.
Trinitat.* & *in proœm. Digeſtorum*, Clemens *Papa
lib.*1. *conſt. Apoſt.* Conſtantin. Magn. Imp.apud
Sozomen.*lib.*1.*hiſt. Eccleſ.c.*8. Theodoſ. † Imp. 60
filiis ſuis hoc præceptum in agone mortis relin-
quens apud Nicephor.*lib.*13.*hiſtor. Eccleſ.c.*1.&
Euagrium *lib.*1.*cap.*1. idem Imp.Theodoſius, &
Valentinian. *in epiſt.ad Dioſcorum*, & *in epiſt.*17.
inter Cyrilli epiſtolas & melius *in Nouellis tit.*2.
vbi † inquiunt: *Inter cæteras ſollicitudines, quas* 61
*amor publicus peruigili cogitatione nobis indixit,
præcipuam Imperatoriæ maieſtatis curam eſſe perſpi-
cimus, veræ Religionis indaginem, cuius ſi cultum
tenere potuerimus, iter proſperitatis humanis ape-
rimus inceptis.* Et plurimi alii, quos referunt Hie-
ronym.Oſorius *lib.*1.& 4.*de Reg.inſtit.* Simancas
*lib.*3.*de Repub.c.*8.Petr.Gregor.*lib.*2 *Repub.cap.*2.
& *lib.*8. *cap.*2. *ſect.*1. Cardin. Bellarmin.*lib.*1.*de
Principe Chriſt.c.*11. Iuſtus Lipſius *lib.*1.& 4.*ci-
uil.doctrin.c.*2.& 3.& *aduerſus Dialogiſt.c.*2.& *in
monitis*, & *exemp. Polit.lib.*1.*c.*2.Hieron.Frachetta
*lib.*1.*de Principe*, *cap.*3.*pag.*24. Balduin.*in Prole-
gom.de iure ciuili*, *pag.*75 & *ſequenti*, Pat.Ribaden.
*de Principe Chriſtian. lib.*1. *cap.*16. & *lib.*1.*cap.*5.
Tiber.Gamba *in diſcurſ. Polit.e.de Religione*, *pag.*
39.Chericus *in Corona.quæſt. Polit* §.1. Ioan.Bo-
ter.*de ratione ſtatus*, *lib.*2 *penu.c.de Relig.* Pat.Lud.
Torres *lib.*4.*Philoſoph. Moral.Princip.lib.*7.*cap.*2.
Thomas Bozius *in integris tract.* Imperia pende-
re à virtutibus & de antiquo, & nouo Italiæ ſta-
tu, quos aduerſus Machiauel. ſcrip.Pet.An.Ca-
nonherius *in aphoriſm. Poli. Hippocratis*, *vol.*1.*lib.*
5.*aphoriſm.*25.*pag.*799 & *ſeqq.*Pat.Fr.Ioan. Mar-
quez *in Gubernat.Chriſt.lib.*2 *c.*34. Doctiſſ.Ioan.
Baptiſt. Valençuela *in monitu contra Venetos*, *ex
num.*178.& nouiſſimè *in diſcurſ.ſtat. & belli*, 2 *p.
conſid.*2.*ex num.*89. & *conſid.*9.*ex num.*34.& *con-
ſider.*22.*per totam*, Franciſ. Torreblanca *lib.*3.*de
Magia*, *cap.*2. & Rutilius Benzon. *lib.*3.*de anno
Iubil cap.*7.*pag.*340, & *ſequenti*, qui cum Tertul-
liano *in Apolog. cap.*24. & Diu. Auguſt. *lib.*5. *de
Ciuit.Dei*, *cap.*15.& 16.præſumptionem quorun-
dam refert, † dicentium, Romanos pro meri- 62
to Religioſitatis diligentiſſimæ, in tantum ſu-
blimitatis elatos, vt Orbem occuparint, &
adeò gratos Deos habuiſſe, vt præter cæteros
floreant, qui illis officium præ cæteris faciant,
ſcilicet iſta merces, Romanis à Diis pro gra-
tia expenſa eſt. Quemadmodum è contrario
ſemper puniti, & perpetuò infelices fuiſſe vi-
dentur,

dentur, qui Eccleſiam, & Religionem con-
temnunt, vt pluribus oſtendit Palac. Rub. *de
obtent.*Nauarr.*par.*1 §.6 & Caliſt.Remirez *de le-
ge Regia*, § 8.*num.*12.

63 Vnde iure, ac meritò † pia, & laudabilis eo-
rum Regum, & Principum cura videri debet,
qui pro eadem vera Religione tuenda & propa-
ganda, totius potentiæ ſuæ neruos intendunt, &
armis, ac bellis, vbi ad id opus eſt, infidelium, &
Barbarorum regiones, & falſas Religiones inua-
dunt, vt colligitur ea doctrina Lucæ de Penna
*ſup.num.*1.relata; qui cauſas iuſti belli proponens,
hanc quidem primo loco conſtituit, & ea Guillelm.
64 Bened. ibidem citato, qui ita ſcriptum † reli-
quit: *Inter laudabilia omnia Catholica Fidei
opera, quæ Rex explere debet pro ſua dignitate, ac
totius Religionis Chriſtianorum ſalute, nullum
maius, nullum honorabilius, nullum denique gratius
Deo offerre poteſt, quàm barbaras gentes, & Tur-
carum perfidiam, cæteroſque populos, qui falſos
ritus, ac Deos colunt alienos, expugnare, at-
que in frana ſubmittere ſub Chriſti Fide, prout
talia ſancta exercitia apud Francos Reges ſemper
floruerunt.*

Quod idem in noſtris terminis docuit Pet.Mal-
ferius *dict.*10 *ſil.*769. *num.*15. vbi ait; hoc adeò
verum eſſe, vt Diuino veluti teſtimonio confir-
65 matum fuerit. Nam cùm † Vrbanus Secundus
P. Rom. in Claramontenſi Conuentu oratio-
nem habuiſſet pro bello infidelibus inferendo,
audita fuit vox de cœlo, *Deus vult*, *Deus vult*;
de qua hiſtoria latius agit Anton. Sabellicus
*Enead.*9.*lib.*3 *pag.mihi* 354. Et conſentit Tuccius
Lucenſ. *in annotat. ſuper Cantic. fol. vult.* relatus
66 à Pat. Magiſt. Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib.*2.
*c.*26.*pag.* 322. dum tradit, † quod Reges poten-
tes, potenter Fidem introducere debent. Et Franc.
Arias in tractat. de bello, & eius iuſtitia, *num.*
67 345. concludens, Prælatorum † auctoritate
poſſe fieri bellum, præcipuè pro Fide, vel con-
tra eos, qui excommunicati pro mortali, pa-
rere nolunt, & pro ſubditorum ſuorum iniu-
ria.

68 Quem referens † Ioan. Bapt. Valençuela *in
in dict. monit. contra Venet.par.*7.*num.*69.*pag.*448.
ait, ſimile ei eſſe, quod Cicero tradit *lib.*3.*de Repub.*
dicens: *Nullum bellum à ciuitate optima ſuſcipitur,
niſi aut pro fide aut pro ſalute.* In quo tamen ani-
maduertere debuit, Ciceronem ibi non de fide lo-
69 qui, quatenus idem cum Religione ſonat, hoc †
enim ſenſu ſolum apud Chriſtianos accipitur; ſed
fidem intelligere, vnitum cum ſocijs fœdus, cuius
70 obſeruatio plurimum † Romanis commenda-
batur, *l. conuentionum* § *ff. de pactis*, cum ibi præ-
ter alios notatis à Ferdinand. Mendoça *lib.* 2.
c. 9. Conano *lib.* 5. *comment. cap.* 1. Guiberto
Coſtano *quæſt. iur. c.* 3. Ræuard. *lib.* 4. *variar.
c.* 1. & Vincentio Cabotio *lib.* 2. *diſputation. c.*
10. *& ſequentib.* & in ſpecie aduertit D. Auguſt.
ita Ciceronem intelligens *lib.* 22. *de Ciuit. Dei
c.* 6. & Ioſeph. Acoſta *lib.* 2. *de procur. Ind. ſalut.
c.*4.*pag.*223.

71 Iuſtus † etiam Lipſius *lib.*5. *Polit.c.*4. eiuſdem
ſententiæ fuiſſe videtur, dum tradit, quòd inuaſio
quædam legitima eſt, etiam ſine iniuria: *Vt in
Barbaros, & moribus, aut religione prorſus à nobis
abhorrentes, maximè ſi potentes ij, & aliena ipſi in-
uaſerunt, aut inuadunt.*

Pro quibus ego expendere ſoleo verba Valerij
72 Maximi *lib.*4.*cap.*1. §. *de Lucio Furio*, dum † de
cura extendendæ Religionis antiquorum Roma-
norum pertractans, ſcribit: *Non dubitauerunt
ſacra imperia ſeruire, ita ſe rerum humanarum
futura regimen exiſtimantia, ſi Diuinæ potentia be-
ne, & conſtanter fuiſſent famulata.* Quem loquen-
di modum ſequi videtur D. Auguſt. *in lib.*5. *de Ci-
uit. Dei, capit.*24. eos Reges, vt ſup. diximus lau-
dans, qui ſuam poteſtatem ad Dei cultum maxi-
mè dilatandum, maieſtati eius famulam fa-
ciunt.

Et conducit valdè, notabile † illud Mæcenatis 73
prudentiſſimi viri conſilium ad Octauian. Auguſt.
quod refert Dio Caſſius *lib.* 52. *hiſt.* Simanc. *in
Cathol. inſtit. titul.* 46. *num.* 21. & Petr. Greg.
lib. 33. *Syntagm. cap.* 7. *num.* 8. & *lib.* 8. *de
Repub. cap.* 2. *num.* 14. *Deum ſemper, & vbique
cole, vt moribus patrijs eſt receptum, ad eun-
demque cultum alios compelle. Peregrinarum ve-
rò religionum auctores odio & ſupplicijs proſe-
quere.*

Et hanc † eſſe veluti certam, & communem 74
omnium gentium naturam, & conditionem,
apertè docere videtur Marcus Tullius in Orat. pro
M. Fonteio, vbi ideò Gallos execratur, quòd vt
cæteræ nationes bella pro religione ſua non ſuſ-
ciperent, dicens: *An iſtas nationes* (ſcilicet Gal-
lorum) *religione iuriſiurandi, ac metu Deorum
immortalium in teſtimonijs dicendis commoueri ar-
bitramini, quæ tantum à cæterarum gentium more,
ac natura diſſentiunt, quòd cæteræ pro religionibus
ſuis bella ſuſcipiunt, iſtæ contra omnium religio-
nem.*

Diuus quoque † Eulogius, expreſſius adhuc, 75
eiuſmodi belli iuſtitiam comprobat, & commendat
in memorab. Sanct. lib. 1. ita ſcribens: *Ma-
gni meriti eſſe credo, ſubuertere impios, & Ec-
cleſiæ hoſtibus contraire, bellum parare in incredu-
los.*

Et Iuſtin. Imp idem † non obſcurè demonſtrat, 76
dum *in auth. vt liberi ac cætero*, §. *hoc ſimiliter, col-
lat.* 6. ſcriptum reliquit, ſe deſiderio augendæ Rei-
publicæ, & pro recta ad Deum religione & ſubie-
ctorum pariter libertate in Lybia, & in Heſperia
multa bella ſuſcepiſſe.

Eodem † etiam reſpicit nobilis illa Hiſpani 77
noſtri Septempartiti iuris, *l.* 2. *titul.* 23. *part.* 2.
Scholiis quidem eruditiſſimi viri Gregor. Lopez
nobilior reddita, quibus hanc quæſtionem ac-
quiſitionis Noui Orbis cura, quâ potuit, maxi-
ma pertractauit. Qua in lege Rex noſter Alphon-
ſus, cùm cauſas exponere vellet, ob quas bellum
iuſtum, & legitimum fiat, de quibus latè agunt
Auctores quos *ſuprà hoc libro* 2. *capite* 6. *num.*51.
congeſſi, hanc, de qua agimus, primo loco
proponit his verbis: *La primera, por acrecentar
el pueblo ſu Fè, è para deſtruir los que la quiſieren
contraballar.*

Cui deciſioni anſam fortè præbuit auctoritas
Diu. Gregor. Magn. *libro* 2. *epiſtol.* 7. *ad Genna-
dium*, quæ refertur à Gratiano *in capite ſi non
ex Fidei* 49. 23. *quæſt.* 4. Vbi † bella ab eo fre- 78
quenter geſta, & Diuinis auxilijs proſperata;
multis laudibus ornat, quia non deſiderio fun-
dendi ſanguinis agebantur: *Sed dilatandæ cauſa
Reipublicæ, in qua Deum coli conſpicimus, quate-
nus Chriſti nomen per ſubditas gentes Fidei prædi-
catione, circumquaque diſcurrat.* Fuit autem † iſte 79
Gennadius Exarchus Africæ anno Domini
591. quem alibi etiam laudat idem Gregor. *lib.* 1.
epiſt. 59. *indict.* 9. *dicens*: *Vos Dei præ oculis*

*indeſinenter habere timorem, ac ſectori iuſtitiam ſubmiſſa hoſtium colla teſtantur, & epiſt.*72. quæ habetur *in c. ſicut excellentiam* 23.*q.*4. & in pluribus alijs epiſtolis, de quibus plenam mentionem facit illuſtr. Cardin. Baron. in *Annal. Eccleſ. anno* CHRISTI 91. *n.* 9. 28. & 29. & *annos* 593. *num.* 30. & 596. *num.* 18. & Bernard. Aldrete *de antiq. Hiſpan. lib.* 4. *cap.* 25.

Poteſtque in einſdem doctrinæ confirmationem capiendi celebris † text. *in cap. diſpar.* 23. *quæſt.* 8. iuxta inductionem Gregor. Lop. *in dict. l.* 2. gloſſ. mag. *col.* 4. *in princ.* Nam cùm ibi Alexand. II. omnibus Epiſcopis Hiſpaniæ reſcribat: *Diſparem eſſe Saracenorum, & Iudæorum cauſam: in illos enim, qui Chriſtianos perſequuntur, & ex vrbibus, & proprijs ſedibus pellunt, iuſtè pugnatur: Hi verò vbique ſeruire parati ſunt.* A contrario indicare videtur, quòd ſi Iudæi, & quilibet alij infideles admoniti & requiſiti Chriſti, & Eccleſiæ ſupremum dominium non agnoſcerent, eique ſeruire parati non eſſent, iuſtè in eos ſicut in Saracenos, bellum indiceretur.

Quarto, pro eodem titulo communiendo multi ex Auctoribus ſuprà relatis perpendunt,
81 † Eccleſiam olim, cum inermis eſſet, & auxilio Catholicorum Principum deſtituta, inermibus quoque prædicatoribus vſam fuiſſe, qui verbis tantùm, & miraculis, Apoſtolico more, ac modo, Chriſti Fidem per diuerſas mundi regiones
82 diſſeminarunt. Hiſce autem poſterioribus † temporibus, cùm iam fines ſæculorum deuenerint, vt inquit D. Paul. 1. *Corinth.* 10. relatus à D. Hie-
83 ron. *in c. quis ignorat* 32. *q.* 4. & † Eccleſia Prædicatores non habeat, qui paris potentiæ eſſe poſſint in virtutibus, & miraculis cum antiquis Apoſtolis, & Martyribus ob defectum noſtrorum temporum, in quibus corpora, & merita defecerunt, vt ait text. *in cap. fraternitas* 34. *diſtinct.* & Abb. *in cap. Deus qui, de vita & honeſt. cler.* habeat autem tum in ſe, tum in plurimis, & piiſſimis Imperatoribus, Regibus & Principibus eius alumnis, plus roboris, & auctoritatis, quàm olim obtinuit, rectè poteſt vtrumque gladium aduerſus infideles diſtringere, vt Euangelij legem audiant, & recipiant, & ipſi Romanæ Eccleſiæ debitum obſequium exhibeant.

Quo argumento, ex hac temporum diſtin-
84 ctione deducto, in ſimili ſpecie vſus eſt † D. Auguſt. *in epiſt.* 50. *ad Bonifacium Comitem*, quæ habetur apud Grat. *in c. ſi. Eccleſia* 42. 23. *q.* 4. docens, Eccleſiam hodie benè poſſe à principibus Catholicis impetrare, vt eius iura defendant, & impios, atque hæreticos perſequantur, & ſtatim ſubdens: *Quod autem dicunt, qui contra ſuas impietates leges iuſtos inſtitui nolunt non petiſſe à Regibus terræ Apoſtolos talia: non conſiderant, aliud fuiſſe tunc tempus, & omnia ſuis temporibus agi. Quis enim tunc in Chriſtum crediderat Imperator? qui ei proprietate contra impietatem leges ferendo ſeruiret, &c.* Quem text. omnes huius articuli ſcrupulos tollere affirmat Malf. *d. conſ.* 769. *num.* 79.

Et ei ſimilis eſt text. *in cap. non inuenitur* 41. *ead. cauſa & quæſt.* vbi ipſe D. Auguſt. idem argumentum alijs verbis proſequitur, & exemplo
85 Nabuchodonoſoris illuſtrat; in † quo vtrumque tempus figuratum eſſe inquit, & quod ſub Apoſtolis habuit, & quod nunc habet Eccleſia: *Temporibus enim Apoſtolorum, & Martyrum illud implebatur, quod figuratum eſt, quando Rex memoratus pios, & iuſtos cogebat adorare ſimulacrum, & recuſantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulò poſt in eodem Rege figuratum eſt: cùm conuerſus ad honorandum verum Deum, decreuit in Regno ſuo, vt quicunque blaſphemaret Deum Sidrach, Miſaac, & Abdenago, pœnis debitis ſubiaceret. Prius ergo tempus illius Regis ſignificabat priora tempora Regum infidelium, quos patiebantur Chriſtiani pro impiis. Poſterius verò tempus eiuſdem, ſignificabat tempora poſteriorum Regum iam fidelium, quos patiuntur impij pro Chriſtianis, &c.*

Et rurſus † *in cap. diſplicet* 38. *eadem cauſ. & q.* 86
ad Donatum presbyterum ſcribens, & multis rationibus probans, quòd hæretici ad ſalutem, etiam inuiti, ſunt trahendi: *Repetis*, inquit, *ſicut audio, quod in Euangelio ſcriptum eſt receſſiſſe à Domino LXX. diſcipulos, & arbitrio ſuæ malæ, atque impiæ diſceſſionis fuiſſe permiſſos; cæteriſque duodecim, qui remanſerunt, fuiſſe reſponſum: Numquid & vos vultis ire? Et non attendis, quia tunc primum Eccleſia nouello germine pullulabat, nondumque in illa fuerat completa illa prophetia: Et adorabunt eum omnes Reges terræ; omnes gentes ſeruient illi; quod vtique quanto magis impletur, tanto maiore vtitur Eccleſia poteſtate, vt non ſolùm inuitet, ſed etiam cogat ad bonum. Hoc tunc Dominus ſignificare volebat; qui quamuis haberet magnam poteſtatem: prius tamen elegit commendare humilitatem.*

Quam ſententiam vltra D. Auguſt. probare videtur D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 8. & 11. & Gabr. *in* 4. *diſt.* 4. *quæſt.* 2. quos in noſtris terminis refert, & ſequitur Palacios Rubios *de obtent. Regni Nauarræ* 2 *part.* §. 8. *ad finem*, Corduba *in quæſtion. lib.* 1. *q.* 57. *dub.* 5. *pag.* 503. dum † docent, 87
hodie ritus infidelium, & idololatrarum non eſſe aliqualiter tolerandos: *Quia ſi alicubi, & aliquando eos tolerabat Eccleſia, ideò eſt, quia tunc non habebat tantum robur, vt de facto præualere poſſet tanta multitudini infidelium, ſine maiori iactura, aut ſcandalo, aut quia habebat ſpem eos dulcius conuertendi ad Fidem per prædicationem eius.*

Et ad idem eſt † Abul. *Matt.* 20. *q.* 96. dicens, 88
quod diuerſa eſt ratio poteſtatis quoad factum, vel exercitium in coërtione corporali per gladium materialem in hæreticos, & infideles tempore Apoſtolorum, à tempore præſenti. Nam tunc humilitas, & manſuetudo, & patientia, Chriſti, atque fidelium oſtendenda erat, dum implebatur illud principium Pſalm. 2. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania*, & illud *Pſalm.* 43. *Roman.* 8. *Propter te mortificamur tota die &c.* Nunc autem non eſt prætermittendum, vt etiam impleatur, quod ſequitur ibi: *Reges eos in virga ferrea, & Pſalm.* 17. *Perſequar inimicos meos, &c.*

Pater quoque Fran. Suar. eandem temporum Eccleſiæ differentiam agnoſcit in defenſione Fidei contra ſect. Anglican. *lib* 4. *cap.* 6. *ex num.* 4.
pag. 400. † docens, olim Pontifices Romanos, 89
cùm ſub Ethnicis Imperatoribus conſtituti fuiſſent, ſuâ poteſtate, aut immunitate plenè vſos non eſſe, & nouiſſimè in *tr. de Fide diſp.* 18. *ſect.* 1. *n.* 10. *pag.* 285. tradens, aliquo modo infideles hodie coërceri poſſe, ſi prædicationi Fidei locum
non dederint, hæc verba ſubnectit. † *Quod* 90
ſi in principio Eccleſiæ hic etiam modus coactionis non fuit vſitatus, non ideò fuit quia non liceret: ſed quia tunc Eccleſia non habebat tem-

porales

porales vires ad reſiſtendum hoſtibus Fidei, voluit etiam Chriſtus Dominus in principio vincere mundum efficacia verbi, & miraculorum, vt potentiam ſuam, & veritatem ſuæ doctrina magis oſtenderet.

91 Quo etiam ea fonte † deſcendere videmus, quod licèt Eccleſia olim aduerſus hæreticos, apoſtatas, aut ſchiſmaticos nullis pœnis, coercitionibus corporalibus vteretur, babitâ dumtaxat ratione, qua potius admonerentur ab errore diſcedere, quàm pro ſcelere punirentur vt docet D. Auguſt. *in d.cap.non inuenitur* 23. *q.* 4. *in fine*, & conſtat ex Concil. Arelatenſ. *cap.* 23. & Concil. Elibertin. *Can.* 1. *&* 3. vbi propter hæc delicta lapſis ſolum imponebatur perpetua Sacramentalis communionis priuatio, ita vt etiam in articulo mortis eis non daretur, quamuis reſipiſcerent,
92 iunctis aliis,† quæ ad huius pœnæ explicationem, & qualiter deinceps fuerit immutata, doctè congerit Ferd. Mend in notis ad idem Concil. Eliber. & nouiſſimè Suarez *dict. tract. de Fide, diſp.* 21. *ſect.*4.*ex n.*3. Poſteà tamen, vbi eiuſdem Eccleſiæ auctoritas, & poteſtas magis aucta, & corroborata fuit, iure optimo potuit, & cœpit, prædicta crimina capitalibus ſuppliciis, & ignia, atque flammarum combuſtione compeſcere, & aduerſus eiuſmodi delinquentes, & eorum bona, poſſeſſiones, & regna bella mouere, ſi moniti non reſipiſcerent, & ad Fidem, & Religionem non redirent, quam prius voluntariè profeſſi fuerant, vt conſtat *ex toto tit. & de Decret. de hæretic. tota cauſa* 23. *&* 24. & ex aliis, quæ *c.*19.*ex n.*45. tradeimus.

93 Nimirum, † quia, vt *ſuprà* diximus, omnia ſuis conueniunt temporibus, & ex eorum diſtinctione Scripturæ, & iura ipſa concordari, *c.*ſ.2. *&* 3.*diſtinct.*29.*cap.quod ſcripſi* 31.*q.*3.*cap.ſi peccauerit.*1.*q.*1. & pro varietate temporum varia inuenitur diſpenſatio conditoris, & ſtatuta mutantur humana, vt pluribus exemplis docemur *in c. recurrat.*31.*q.*4.*c.*1.*& per totum, diſt.*31.*c. fraternitatis, c.vidua, diſtinct.*34. *Clement.*1.*de iudiciis, c.non debet, de conſang.& affinit.* cum aliis tradita à Claudio Prato *lib.*3 *Groſcon.*ſiue *regul.gen. iuris, tit.*2.*c.*3.& Petr.Gregor.*de Repub.lib.*10.*c.*5.*n.*10. vbi ſingulariter inquit: *Vnumquodque tempus ſuos mores adfert, quibus accommodanda ſunt leges, ſicuti alia leges in antiquo Teſtamento Diuino, alia in nouo, alia priſca Romanorum inter rudem populum, alia poſterioribus ſaculis probata, reiectis vel emendatis primis, alia, qua ſint ſenibus, quam fuerint iuuenibus infantibus, & viris. Sic accidit in Rebus publicis, quibus non eadem eſt facies, non vigor, non Imp. nec alia plura, qua his viguerunt.*

94 Quintò facit, † quod non ſolùm ſanctorum Patrum auctoritatibus bæc temporum differentia, & poteſtas Eccleſiæ ad reducendos infideles inſinuata videtur, verùm & ipſa quoque ſancti Euangelij doctrina. In quo videmus, quòd in prima miſſione Diſcipulorum à CHRISTO, *Luc.*10. quamuis dictum ſit, vt irent ſine baculo, & pera: poſteà tamen tempore perſecutionis, eiuſdem *Luc.*22. dictum eſt eis, vt tollerent ſacculum, & peram ad prouiſionem victus, & gladium ad defenſionem, ſi expediret. Et priùs *Mat.*26. & *Luc.* 10. permiſſum eſt Apoſtolis, vt, ſi eos perſequerentur, fugerent vt conſeruarentur, ad prædicandum gentibus poſt Paſſionem Chriſti. Poſteà verò *Mat.* 10. *&* 24. dictum eſt ipſis iam factis Epiſcopis, quod tradendi eſſent ante Reges, & Præſides, &c. Et tunc certè non deberent fugere, ſi inde periculum Fidei in ouibus immineret, ſed vt boni paſtores perſiſtere, & animam ſuam ponere pro ouibus ſuis, vt habetur *Ioan.* 10. Quæ loca in hanc rem conſiderat Corduba *d. lib.* 1. *quaſtion. quaſt.* 57. *dub.* 5. *pag.* 303. *verſ. Ad quod etiam.*

Sed longè commodior, atque expreſſior eſt locus † alter D. Lucæ *cap.* 14. vbi ſub parabola 95
illa Patris familias ad magnam cœnam ſuam multos conuiuas conuocari iubentis, mirabiliter triplex legatio Dei ad homines deſtinata videtur, vt ad Euangelij veritatem amplectendam adducerentur. Quatenus primò ſeruis ſuis dumtaxat mandauit, vt conuiuas vocarent. Secundò, vt eos introducerent. Tertiò, vt venire tardantes, & recuſantes, intrare compellerent. Hoc enim ſignificant illa verba: *Compelle eos intrare*, quæ abſque dubio de compulſione intrandi ad Eccleſiam omnes S. Doctores accipiunt, vt conſtat ex D. Gregor. *homil.*39.*in Euang.* Chryſoſt. *hom.*14.*in Luc.* & ex aliis citatis à Franc. Luca; & Ioan. Maldonat. *ibidem*, & P.Franc.Suar.*d.diſp.*18.*ſect.*3.*n.*1. Et ante omnes luculenter, & multum in noſtræ quæſtionis terminis expoſuit D.Aug. *in epiſt.*204. *ad Donatum Presbyterum*. quæ refertur *in d.* † 96
cap.diſplicet. 23. *q.* 4. ſic inquiens: *Hoc & in illa conuiuij ſimilitudine ſatis euidenter oſtendit, vbi miſit ad inuitatos, & venire noluerunt; & ait ſeruo: Exi in plateas, & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, cæcos, & claudos introduc huc. Et ait ſeruus Domino: Factum eſt, vt imperaſti, & adhuc locus eſt. Et ait Dominus ſeruo: Exi in vias & ſepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Vide nunc, quemadmodum de his, qui primo venerunt, dictum eſt: Introduc eos: nunc dictum eſt: Compelle. Ita ſignificata ſunt Eccleſia primordia adhuc creſcentis, vt eſſent vires etiam compellendi:* idem rurſus expendit ipſe D. Aug. *epiſt.* 50. *ad Boniſ.* relatus *in c.*1.23.*q.*6. hæc in verba prorumpens: *Vide & ipſe Dominus ad magnam cœnam ſuam primo adduci iubet conuiuas, poſteà cogi. Nam cum ei ſerui ſui reſpondiſſent: Domine, factum eſt, quod iuſſiſti, & adhuc locus eſt. Exite, inquit, in vias, & ſepes & quoſcunque inueneritis, cogite intrare. In illis ergo, qui primò leniter adducti ſunt, completa eſt prior obedientia: in iſtis autem, qui coguntur, inobedientia coercetur.*

Eandem † prædicti loci expoſitionem facit, & 97
ſpecificè ad ipſos Indos, de quibus tractamus, accommodat Thom. Bozius Eugub. *de ſignis Eccleſ. Dei, lib.*4.*c.*7. *&* 8. *&* 9. quem tranſcribit Fr.Thom. à Ieſu *de procur. omn. gent.ſal.lib.*4.*par.* 1.*c.*1. *pag.* 122. & ſequit. Fr. Ioan. à Torquem. *in Monarch. Ind.lib.* 16. *cap.* 4. Nam ad primam legationem pertinere, inquit, homines diuites, qui in ſuis ſedibus, & mediis ciuitatibus habitabant, & vt ſubiungit D. Matth. *c.* 22 eandem parabolam referens, nuntios contemnebant, & occidebant, quales olim Romani fuerunt, dum Imperium eorum florebat, in quo tot Martyrum millia trucidata ſunt: & hos tantùm vocandos eſſe Euangeliſta teſtatur. Ad ſecundam vero ſpectant inopes, cæci, claudi, debiles, qui habitant in plateis, & vicis ciuitatum, quales fuiſſe, inquit, Paganos & Gentes in Romani Imperij confinibus, quaſi in ſuburbibus, plateis, & vicis apertis degentes, qui non ſolùm vocari, verùm etiam ad conuiuium adduci iuſſi ſunt. Ad tertiam

denique

98 denique † legationem referendos eſſe conſtituit
populos maxime omnium barbaros & efferos, qui
ad Chriſtum cultumque Diuinum non ſolùm vo-
cati ſunt, & beneficiis adducti, ſed quibuſdam
etiam licitis modis veluti compulſi, & coacti.
Quales fuiſſe videmus hos barbaros, rudes, &
incultos Indorum populos in ſyluis, & horridis
locis habitantes, apud quos Euangelicæ prædica-
tionis munus abſque vi aliqua, & humanis præſi-
diis exerceri non potuit.

99 Inuenio quoque † eruditiſſimum Mag. Fr. Lud.
Legionenſ. Auguſtinian. ſacræ Scripturæ apud
Salmanticenſes olim profeſſorem Primarium, me-
lius adhuc & expreſſius in fauorem prædictæ opi-
nionis eandem parabolam explicuiſſe. Nam *in
commentariis ad Abdiam c. vlt. pag.* 661. omnem
curſum diuulgationis Euangelij in illa compre-
hendi docet, & tres eſſe vocationes, ſiue tria ho-
minum genera, qui ad nuptiale illud conuiuium
inuitati, atque vocati ſunt. Primò enim inquit,
vocati dicuntur ij, quibus iam anteà per ſeruos
ſuos triclinij magiſter fore vt vocarentur, prædi-
xerat. Qua vocatione Iudæos intelligi tradit. Se-
cundo loco is vocati ſunt, & in triclinium intro-
ducti, quos per vrbis vias, atque plateas vagos
atque palantes iidem ſerui inuenerunt; quod de
Romanis, & aliis Romano Imperio ſubditis Gen-
tibus accipiendum notat. Tertio, & vltimo loco,
100 non vocati modò, ſed † vt in triclinium etiam
ingrederentur, coacti ſunt ij qui extra vrbem per
agros vagabantur, quique ruri vitam degebant.
Quo inquit, declarauit CHRISTVS, futurum
vt vltimo mundi tempore, quidam extra Orbem
Romanum egreſſi, progreſſique vltra notas, &
ſemper pro vltimis habitatas mundi metas, alium
Orbem inuenirent, agreſtibus cultum, & planè
feris hominibus. Quos ipſi homines, partim vi,
partim doctrina ingredi in Eccleſiam facerent, &
à feritate, & immanitate, cultuque idolorum va-
niſſimo, ad manſuetudinem paulatim, & ad vitæ
magis humanum cultum emollirent, denique effi-
cerent huius vt conuiuij cœleſtis participes eſſe
vellent, prout his poſtremis temporibus in iſtorum
Occidentalium Indorum ad CHRISTVM con-
uerſione contigiſſe videmus: in qua, vis quædam
eſt adhibita, non enim Euangelium illis annun-
tiatum eſt, vt olim annuntiabatur, per inermes
homines, ſed armati, aut certè ij, quibus armati
præſidio erant, pietatis doctrinam ipſis tradide-
runt.

Hactenus Legionenſis, qui rurſus eandem ali-
cuius violentiæ neceſſitatem in hac conuerſione
cognoſcit, *in comment. ſuper Cantic. c. 8. pag* 415.
in differentia illarum duarum ſororum, quæ ibi
proponitur, de qua Ego etiam aliqua dixi *ſup. lib.* 1.
cap. 15. *num.* 39. & idem probat Acoſta *de procur.
Ind ſalut. lib.* 3. *c.* 13. *pag.* 329. docens, quòd hi
barbari, quia impetu magis, quàm iudicio ferun-
tur, ſeueritate quadam ſalutari in Eccleſiam intrare
compellendi ſunt.

Quibus auctoritatibus congruentiſſimè & vr-
101 gentiſſime addere poſſumus aliam, † ex Diui
Pauli exemplo petitam, qui vt habetur *Act.* 9.
cùm Eccleſiam Dei perſequeretur, in itinere ex-
cæcatus, tremens, atque ſtupens, dixit: Domi-
ne, quid me vis facere? & ad Deum conuerti
coactus eſt. Vnde rectè argumentatur Diuus Au-
102 guſtin, † *in dict. capite quia nos* 23. *quaſt.* 4. *& in
dict. cap. ſchiſmatic.* 1. 23. q. 5. quòd cùm legamus à
CHRISTO Paulum eſſe coactum; bene poteſt, &
debet Eccleſia malos, & infideles ſub hac imita-
tione Domini ſui ad bonum, & Fidem adigere.
Et quod mirandum eſt, quomodo ille, qui pœnâ
corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus
illis omnibus, qui ſolo verbo vocati ſunt, in
Euangelio laborauit. Et quem maior timor compu-
lit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit
timorem.

Eandem argumentationem vrget idem Auguſt.
dict. capite diſplicet. 24. *quaſt.* 3. docens, quod etſi
homines liberum arbitrium habeant, non tamen
ideò malæ ſuæ voluntati impune, & crudeliter
permittendi ſunt; ſed vbi poteſtas datur, & à
malo prohibendi, & ad bonum cogendi: *Quare
enim Paulus non eſt permiſſus vti peſſima volunta-
te, qua perſequebatur Eccleſiam; ſed proſtratus
eſt, vt excæcatus mutaretur: mutatus vt mitte-
retur: miſſus, vt qualia fecerat in errore, talia
pro veritate pateretur.* Et hoc etiam ſequitur D.
Gregor. *homil.* 16. *ſup. dict. cap.* 14. D. Lucæ: *Com-
pelle eos intrare.*

Sexto, & vltimo, in fauorem eiuſdem tituli
& ſententiæ conſidero, quod etſi coactione ab-
ſoluta, & præciſa nullus ad Fidem recipiendam
compelli poſſit, vt infrà dicamus † non ideò ta- 103
men improbanda videtur illa receptio Fidei, quæ
tandem voluntariè ſuſcipitur quamuis metus, &
timor belli præcedentis, aut imminentis, vel
quælibet alia vis indirecta, & cauſatiua ei forſitan
occaſionem præbuerit, vt notanter inſinuat D.
Auguſtin. *in epiſtol.* 48. *ad Vincent.* relatus *in* † *cap.* 104
vides 23. *quaſt.* 6 vbi concludit, eiuſmodi coactio-
nes licitas eſſe, & interdum efficere, vt quis ti-
mendo, quod non vult pati, vel relinquat impe-
dientem animoſitatem, vel ignoratam agnoſcat
veritatem: vt timens, vel reſpuat falſum, de quo
contendebat, vel quærat verum; quod neſciebat,
& volens iam teneat, quod nolebat.

Idem docet *in epiſt.* 167. *ad Feſtum*, quæ refer-
tur *in cap. quid faciet* 23. q. 4. docens, Eccleſiam,
quæ ſalutem omnium materna charitate conquirit,
tanquam inter phreneticos, & lethargicos æſtuans,
medicinali ſemper ſeueritate curare, vt mali,
quâmuis inuiti, ad bonum cogantur; quia licèt
illis, quamdiu ægri ſunt, medicina moleſta ſit,
poſteà tamen ſanati gratulantur.

Et melius *in epiſt.* 48. vbi prædictos terrores
probat, ſi ad melioris diſciplinæ viam aperien-
dam dirigantur, ſic inquiens *Si terrerentur, &
non docerentur improba quaſi dominatio videretur:
& rurſus ſi docerentur, & non terrerentur, vetu-
ſtate conſuetudinis obdurarentur, & ad capeſſen-
dam viam ſalutis prius mouerentur.*

Quibus ſimilis eſt text *in dict. cap. diſplicet,
cap. quia nos, cap. non inuenitur* 23. *quaſt.* 4. *& cap.
Schiſmatici* 23. *quaſt.* 6. in quorum ſpecie reſoluit
Archidiac. *ibidem*, Ioan. Andr. *in cap.* 2. *de haret.
in* 6. & Marquard. *dict. tractat. de infidel. cap.* 14.
num. 1. *pag.* 57. vim talem non eſſe vitio verten-
dam, quia † ex eo quòd multoties agitur ſecun- 105
dùm rationem, etiam contra nolentes, imprimi-
tur forma rationis in vi appetitiua, quæ impreſſio
nihil aliud eſt, quam virtus moralis. Et ad eam
reſpiciens D. Greg. Magn. *lib.* 3. *epiſtol.* 26. *ad
Ianuar. Epiſcop.* Caralitan. quæ habetur *in* † *c. iam* 106
verò 23. q. 6. docet, homines ruſticos, & ignarus,
qui, tantæ perfidiæ, & obſtinationis ſunt, vt
ad Deum minimè venire conſentiant, tanto pen-
ſionis onere grauandos eſſe, vt ipſa exactionis ſuæ
pœna compellantur ad rectitudinem feſtinare. Et
lib. 4.

107 *epiſtol. 6.* inquit, † ex tali coactione magnum
commodum ſperari poſſe. Nam, licèt fortaſſe illi
qui coguntur, minus fideliter, aut fictè conuer-
tantur: eorum ſucceſſores, qui multo plures erunt,
facilius credent, & multi paruuli innocentes per
Baptiſmum ſaluabuntur. Quod etiam conſiderat
Ioſeph Acoſta *de procur. Ind. ſal. lib. 1. cap.*...& Pat.
Suar. *dict. tract. de Fide, diſp. 18. ſect. 3. n. 1. & 2. in
fine.*

Neque deficiunt exempla, quibus hoc ſatis
108 commodè comprobetur. Nam de † Conſtantino
Cæſare, Theodoſio Magno, & aliis Romanis
Imperatoribus legimus, plurima bella aduerſus
Paganos, hæreticos, apoſtatas, Iudæos, Cœlico-
las & alios infideles ſuſcepiſſe, vt Romanum Im-
perium à peruerſis erroribus, & idolorum culti-
bus liberarent, & Domino noſtro IESV
CHRISTO, eiuſque ſanctæ & Apoſtolicæ Fidei,
omnes ſub eo degentes adducerent. Quæ bella
plenè commemorat. hiſt. Eccleſ. *lib. 10. ex cap. 9.*
& Illuſtr. Cardin. Baron. *in Annal. Eccleſ. anno*
CHRISTI *326. & ſeq.*

Et ſimiliter iidem Imperatores plures leges tu-
lerunt, vt prædicti errores ceſſarent, & ſubditi
ſui, pœnis, & præmiis propoſitis, ore, atque hu-
mero vno, Dei veri veram, & puram Religio-
nem, piè, purè & verè, vt oportebat vbique
profiterentur. De quibus legibus agitur *in titulis
C. de ſum. Trinit. & Fide Cathol.* de Hæreticis, &
Manichæis, & Samaritis: de Apoſtatis, de Iudæis
& Cœlicolis, de Paganis, & ſacrificiis & tem-
plis: & *in l. 2. 4. 6. & 7. eodem tit. de Paganis in*
109 *C. Theodoſian.* Quas † leges eximiè laudat, &
extollit D. Auguſt. *in dict. cap. non inuenitur, verſ.
Quis noſtrum, & in c. ad Fidem 23. q. 5. & in d.
cap. vides 23. q. 6.* ibi: *Aduenitatem Catholicam
timore legum Imperialium conuerſa eſt.* D. Amb.
epiſt. 30. & Ioan. Azor. *1. Inſtit. Moral. lib. 8. c. 24.
q. 5.*

Et *in cap. hortata. 23. q. 8.* legimus, hortatu, &
precibus Adriani Romanæ vrbis Epiſcopi, Ca-
110 rolum † Magnum Francorum Regem, bellum
contra Longobardos ſuſcepiſſe, vt eorum im-
pietates, & idololatrias cohiberet; cuius text.
meminit D. Thom. *in 2. 2. q. 40. art. 2. verſ. Tertiò
præterea.* Eademque de cauſa Saxones etiam debel-
lauit, vt tradit Marquar *dict. cap. 14. verſ. Non
obſtat,* & Eguinar. Paul. Æmilius, Aimoinus, Ga-
guinus, & Maſſonius in eius vita.

111 Hinc † & Iuſtinianus Imperator, vt Paulus
Diaconus in eius vita recenſet, tertio ſui Imperij
anno legem tulit, qua ex ſuæ ditionis terris Paga-
nos, & hæreticos excluſit, datis induciis trium
menſium, vt ſi vellent, ad CHRISTVM con-
uerterentur.

112 Siſebutus † quoque Hiſpaniæ Rex anno Do-
mini circiter 616. Iudæos omnes in Hiſpania
degentes, ad ſuſcipiendum Baptiſmum, ſub gra-
uiſſimarum pœnarum interminatione, coegit,
eaque re nonaginta millia hominum aduerſa à
peſtifera illa ſecta referuntur, vt conſtat ex Con-
cil. Tolet. 4. *cap. 56.* relato *in cap. de Iudæis 45.
diſtinct. & in cap. maiores, verſ. Item quæritur, de
Baptiſmo:* vbi tamen nihilominus Rex idem Re-
ligioſiſſimus appellatur.

Cuius actionem imitati Dagobertus Philippus
Pulcher, & alij Galliæ, & Angliæ Reges, & Sa-
baudiæ, & Mediolani Duces, idem in ſuis Regnis,
& dominiis iuſſerunt, vt ſcribunt Iacob. Meyerus
hiſtor. Oland. lib. 1. Camillus Borrell. *de præſtan.
Reg. Cathol. cap. 96. num. 43.* Iuſtus Lipſius *in lib.
de vna Relig. aduerſus Dialogiſt. verſic. Vnimum
illud,* Gulielm. Bened. *in cap. Raynutius, de te-
ſtam. verbo. Duas habens filias, num. 97.* Maiol. *in
colloq. de perfid. Ind. pag. 33. & 60.* Vicentius in
ſpeculo hiſtoriali, lib. 2. cap. 25. Abexea *in repetit.
capit. Canonum ſtatuta, de conſtit. num. 154. & ſe-
quenti,* Carol. Tapia *in 1. lib. tit. Regni ſup. prag. 2.
de Iudæis, num. 1. & ſequent.* Stephan. Gratian. qui
de his, & aliis Iudæorum ex variis prouinciis ex-
pulſionibus agit *in 4. part. diſcept. forenſ. cap. 658.*
& alij, quos citabimus *infrà cap. 18. num. 51.* &
nouiſſimè Ant. Mornacius *in notis ad leg. 4. ff. de
feriis & ad l. 33. C. de Epiſcop. & Cler. pag. 94.* &
Fr. Iacob. Bleda *in hiſtor. Maurer. lib. 2.
c. 12.*

Quod non eſt mirandum à Chriſtianis Princi-
pibus factum, † cùm de Tiberio Cæſare memo- 113
ret Tacitus *lib. 2. Annal.* eoſdem Iudæos Vrbe
Roma expuliſſe, iſtorumque ſacrificia interdi-
xiſſe.

Sed hæc tamen cura, Hiſpanorum Regum
magis propria fuiſſe † videtur, cùm ſub ipſis re- 114
gnandi auſpiciis, hac de re Sacramentum præſta-
rent, vt patet ex Concil. Tolet. *6. cap. 8.* cui S. Eu-
genius Toletan. Archiepiſcop. præfuit, vbi hoc
ita conſtitutum reperitur: *Inſpiramine ſummi Dei,
excellentiſſimus, & Chriſtianiſſimus Princeps, ardo-
re Fidei inflammatus, cum Regni ſui Sacerdoti-
bus, præuaricationes, & ſuperſtitiones Iudæorum
eradicare voluit funditus, nec ſinit degere in Regno
ſuo eum, qui non ſit Catholicus: & vt quiſquis ſuc-
cedentium temporum Regni ſortitus fuerit apicem
non antè conſcendat Regiam ſedem, quàm inter reli-
qua conditionum Sacramenta pollicitus fuerit, nul-
lum non Catholicum in Regno ſuo ſe permiſſurum.*
Cuius † Canonis, cum ſumma eius laude, & com- 115
mendatione meminerunt Albertin. *in rubr. de hæ-
ret. in 6. q. 3. n. 6. & ſeq.* Lucius Marin Sicul. *de reb.
Hiſp. lib. 19.* Simanc. *in Cathol. inſtit. tit. 35. num. 9.*
Azor *d. 1. 24. q. 4.* & Illuſtr. Garſias à Loaiſa in notis
eruditiſſimis, quas ad Hiſpaniæ Concilia vulgauit,
Bleda *in d. hiſt. Maur. lib. 8. cap. 2. pag. 973.* &
nouiſſimè atque elegantiſſimè Pet. Fern. Nauarrete
in diſcurſ. Politic. c. 7. Et cùm illius implemen-
tum lapſu, & malitia temporum obliterari cœpiſ-
ſet, tandem renouatum fuit per celebratiſſimum
illud † edictum Regum Catholicorum Ferdinan- 116
di, & Eliſabeth. qui vt habetur *in l. 2. 3. & 4. tit.
2. lib. 8. Recopil.* plus quàm octoginta Iudæorum
& Maurorum millia è toto ſuo Regno intra qua-
drimeſtre exulare iuſſerunt, quia Baptiſmi optio-
nem ſibi oblatam recipere recuſarunt, & vt Ema-
nuel Luſitaniæ Rex, eorum gener, idem faceret
obtinuerunt. Quod factum referunt, & tanquam
ſapientiſſimum laudant plurimi Auctores, quos
infrà cap. 18. num. 51. reperies, Picus Mirandulan.
lib. 5. aduerſus Aſtronom. Valera, Nebriſſenſ. Ta-
rapha, Mariana, & alij *in vita Regum Cathol.* Zu-
rita *ibidem lib. 1. c. 6.* idem Zurita *lib. 2. Annal.
cap. 2. anno 1492.* Albertin. & Simancas *vbi ſupr. 1.
num. 8.* Illeſcas *in hiſtor. Pontif. 2. part. lib. 6. cap. 20.
§. 2.* & plurimi alij congeſti per Cenedum in *colle-
ctan. 15. ad Decretal. num. 2.* Didac. Valdes *de
Dignitate Reg. Hiſpaniarum cap. 19. n. 68. fol. 171.*
eruditiſſimo Dom. Gregor Lopez Madera *in Mo-
narchia Hiſp. c. 6. fol. 42.* Simon. Maiol. *in colloq.
de perfidia Iudæorum pag. mihi 188.* Pat. Gordonus
in Chronograph. anno 1492. pag. 441. Fr. Ioan. à
Ponte *in conuen. vtriuſque Monarch. lib. 1. c. 8.
pag. 47.*

*pag.*47.*&* 50.*& lib.*3.*c.*3.*pag.*21.*&* 22.Fr.Iacob. Bleda *in hiſtor. Mauror.lib.*5.*cap.* 27. Pet. Aznar. *in hiſtor.expulſ.Moriſc.*2.*part.cap.*5.*&* 6. Bernard. de Aldrete *de antiq Hiſpan.lib.* 3.*cap.*28.*pag.*464. & Camillus Bortel *d.c.*69. *per totum*, & præcipuè *n.*44. & Petr Ferdin. Nauarrete *dict.diſcurſ.*2. vbi
117 referunt † Baiacetem Turcarum Imperatorem, Iudæos à Regibus Catholicis, & Emanuele expulſos, in ſuo Imperio alacriter recepiſſe, & barbaro ingenio ſuo, præclarum illud facinus ſuccenſentem, eorum ſtoliditatem, ſiue imprudentiam mirari dixiſſe, quod ſe tantis viribus voluntariè priuauerint. Quod longè magis mirari potuiſſet in nouiſſima Maurorum expulſione anni 1610. de qua *infrà c.*19.*n.* 92. ſermonem habebimus.

CAPVT XVII.

De Auctoritatibus, & argumentis, quibus præcedens titulus debellationis Indorum ob ſolam cauſam Fidei, & Eccleſiæ propagandæ, reprobari, & infirmari videtur.

SVMMARIVM.

1 *Infideles nullo modo, ob fidem propagandam, & recipiendam, debellari, aut compelli poſſe, plurimi Auctores ſentiunt, quorum dicta latè expenduntur.*
2 *Indos Occidentales cauſa Fidei introducendæ, & propagandæ, debellari non poſſe qui ſpecialiter tractent?*
3 *Iudæi etiam vbi tolerantur, non ſunt per vim ad Fidem cogendi, imò neque facilè admittendi.*
4 *Baptiſmi Character non imprimitur, vbi quis ad illum recipiendum per vim, & metum abſolute compellitur.*
5 *Vim & metum longè abeſſe debere à conuerſione Iudæorum, & aliorum infidelium etiam Chriſtianis ſubditorum, paſſim admonent ſancti Patres.*
6 Cap. ad Fidem 23. q. 1. cap. qui ſincera, diſtinct. 46. & cap.ſicut, de Iudæis *perpenduntur, & illuſtrantur.*
7 *D. Gregor. qualiter aliquos Prælatos monuerit, & reprehenderit, qui Iudæos etiam Chriſtianis contumelioſos, puniebant, & Fidem profiteri cogebant.*
8 Cap. de Iudæis 45 diſt. *& alia Conciliorum decreta, quæ Iudæos inuitos baptizari vetant, commemorantur.*
9 *Conuerſionem, ſiue receptionem Fidei per vim extortam damnoſam, & illicitam eſſe, plurimi Auctores tradunt, qui recenſentur.*
10 *Vocationibus Diuinis parere, aut non parere, Deus in noſtra voluntate reliquit.*
11 *Velle credere eſt munus animæ, & ad id nemo cogi poteſt, nec debet.*
12 *Homo cætera poteſt nolens, credere non niſi volens, prouerbialis ſententia D. Auguſtin.*
13 *Religio imperari non poteſt, quia voluntaria eſſe debet, & nemo cogitur, vt credat inuitus, ex Lactant. Caſſiod. & alijs.*
14 *Fides ſuadenda eſt, non imperanda ex Diu. Bernard. Athanaſ. Ambroſ. & Chriſoſt.*
15 Pſalm.33.verſ.12.*exponitur.*
16 *Milites voluntarios vult Deus.*
17 *Nemo poteſt venire ad Fidem, niſi Deus traxerit eum, Ioan.*6.
18 *Fides ratione naturali non eſt demonſtrabilis, & requirit ſpontaneam voluntatem Diuinitus per gratiam motam.*
19 *D. Paul.* ad Galat.4. *dum inquit, eos, qui ad nouam legem pertinent, filios liberæ eſſe, qualiter accipiatur?*
20 *Liberum arbitrium Deus hominibus dedit, & in eo ipſorum conuerſionem, vel damnationem reliquit.*
21 *Amicus nemo inuitus fieri debet.*
22 *Victimam inuoluntariam, vel reluctantem à ſacrificiis reiiciebant Romani.*
23 *Filij paruuli Iudæorum, & aliorum infidelium, etiam nobis ſubditorum, inuitis parentibus, baptizari non debent. Et quare?*
24 *Auctores plurimi ex Theologis, & Iuriſtis recenſentur, qui indiſtinctè tenent, filios paruulos infidelium, inuitis parentibus baptizari non debere.*
25 *Eccleſia nunquam conſueuit, paruulos infidelium, parentibus inuitis, baptizare.*
26 *Iulius III. ſpecialiter ſanxit, ne paruuli infidelium à parentibus auferrentur, vel eis inuitis baptizarentur.*
27 *Infideles ſecundùm veriorem, & communiorem opinionem habent iura, & effectus patriæ poteſtatis.*
28 *Filij familias ex lege duodecim tab. ſacra, & religionem parentum ſequi debebant.*
29 *Filij ſub patria poteſtate conſtituti, cur in ſacris paternis eſſe dicerentur.*
30 *Pater filio venerandum quoddam ſimulacrum videri debet.*
31 *Matres non habent filios in poteſtate.*
32 *Pater infidelis, ſi moriatur an poſſit eius filius paruulus baptizari, inuita matre, vel inuitis tutoribus, & quid ſi adſit auus paternus?*
33 *Filij paruuli Iudæorum, vbi parentes longè ab eis abſunt, benè poſſunt citra eorum voluntatem baptizari.*
34 *Filij paruuli ſeruorum noſtrorum an parentibus inuitis baptizari poſſint?*
35 *Concilium Toletanum* 17. cap. 8. *agens de baptiſmo paruulorum ex noſtris ſeruis vel ancillis natorum, expenditur.*
36 *Filios paruulos ſeruorum noſtrorum an liceat alienare, vt fiant Chriſtiani, remiſſiue.*
37 *Filij infidelium mentis capaces benè poſſunt, ſi ipſi velint, inuitis parentibus baptizari.*
38 *Mater ſi fidelis ſit, & pater infidelis, ſufficit conſenſus matris, vt filius, etiam inuito patre, baptizari poſſit.*
39 *Filij paruuli hæreticorum, vel in extremo vitæ periculo conſtituti, benè poſſunt inuitis parentibus baptizari.*
40 *Baptiſmus, licèt paruulis infidelium parentibus inuitis conferri non debeat, ſemel tamen collatus valet, & tenet, & amplius parentibus tradendi non ſunt.*
41 *Multa facta tenent, quæ ab initio fieri prohibentur.*

42 *Infideles,*

42 *Infideles, qui ipſi baptizari nolunt, an ſuadere poſſint, vt filios ſuos offerant baptizandos?*

43 *Eccleſia nunquam videtur conceſſiſſe fidelibus poteſtatem cogendi infideles ad Fidem, aut eos propter Fidem debellandi.*

44 *D.Paul.* 1. Corinth. 5. & ad Theſſal. 4. *de his qui foris ſunt, id eſt, infidelibus, iudicare vetat.*

45 *Chriſti omnis actio noſtra eſt inſtitutio.*

46 *Apoſtoli, in quorum locum Prædicatores ſuccedunt, qualiter à Chriſto miſſi, ac inſtructi fuerint ad prædicandum?*

47 *Euangeliſtarum loca de miſſione Apoſtolorum loquentia cum D. Hieronym. Ambroſ. & aliis explicantur.*

48 *Coactio infidelium ad Fidem, Chriſtianæ religioni aduerſatur.*

49 Cap. quid autem 5. diſtinct. *explicatur.*

50 *Prædicationem, quæ minis, & verberibus fit, nouam & inauditam vocat Diuus Gregorius.*

51 *Prædicatores, qui non procedunt more, manſuetudine, & humilitate Apoſtolorum qualiter reprehendant D. Chryſoſtom. & Ambroſ.*

52 *Apoſtoli non cogendo, ſed docendo, non terrendo, ſed patiendo Eccleſiam plantarunt, & dilatarunt.*

53 *Martyrum ſanguinis, & Sanctorum patientia, & afflictiones Eccleſiæ Dei ſemina fuerunt.*

54 *D. Petrus qualiter miſerit Martialem, & ſocios ad prædicandum in Germaniam, & D. Gregorius Melitum, Auguſtinum, & Ioannem in Angliam.*

55 *Angli in Fidei Catholicæ receptione, Hiſpanis, & Gallis ſe antiquiores eſſe contendunt.*

56 *Argumentum, quod ſumitur ex actionibus, & exemplis Chriſti, vel Apoſtolorum, aut ex antiquo Eccleſiæ vſu, & traditione vrgentiſſimum eſt.*

57 *Eccleſia nunquam reperitur, infideles nolentes per vim ſibi ſubieciſſe, vel ad Fidem coëgiſſe.*

58 *Deum fuiſſe mutatum, aut aliam nunc formam prædicationis, quàm olim, exercere velle, credendum non eſt.*

59 *Schedulæ aliquæ Regiæ expenduntur, quibus iubetur, vt in prædicatione, & conuerſione Indorum Apoſtolico more procedatur.*

60 *Fidem per metum armorum & terrorem inducere, & propagare, quamuis licitum eſſet, adhuc tamen his mediis vti non expediret.*

61 *Infideles, qui nihil de Fide audierunt, infidelitatem negatiuam inculpabilem habent.*

62 *Scandala maxima ex bellis, ratione Fidei ſuſcipiendæ illatis oriuntur.*

63 *Scandali vitandi ratione, plura excuſari debent, quæ alioqui legitimè fierent.*

64 *Princeps non punitur, vbi timetur de ſcandalo.*

65 *Excommunicandus aliàs excommunicari non debet, ſi de ſcandalo timeatur.*

66 *Ritus infidelium aliquando tolerat Eccleſia, maioris mali, vel ſcandali vitandi cauſa.*

67 *Fidei prædicationi, & ſuaſioni nihil magis officere poteſt, quam bellum, & violentia.*

68 *Chriſti legem annuntiantes charitate niti debent.*

69 *Charitas perfecta foras mittit timorem.*

70 *Indi, & alij infideles, Chriſti legem odio habebunt, & blaſphemabunt, & apoſtatabunt, ſi violenter prædicetur & introducatur.*

71 *Indi Nouæ Hiſpaniæ exoſum habuerunt nomen Chriſtianorum, propter damna, quæ ab aliquibus eorum acceperant.*

72 *Matrimonia coacta difficiles exitus generare ſolent.*

73 *Fidem qui ſimulant, cùm eam verè non receperint, immane ſacrilegium admittunt, & qui eos ad id compellunt.*

74 *Chriſti lex, & Fides, in manſuetudine, & ſuauitate prædicationis, differt à lege Mahometi, & verba D. Vincentij circa hoc, n.* 78.

75 *Fides Catholica, ſola manſuetudine, & veritatis energia vicit mundum.*

76 *Fidei noſtra, quia in aliquibus Indiarum partibus more Apoſtolico prædicata non fuit, plura mala contigerunt, & Hiſpani ab exteris notati ſunt.*

77 *B. Fr. Michael Benauides Archiepiſcopus de Manila qualiter doleret de modo conuerſionis Indorum.*

79 *Deus ſemper vbi Fidem ſuam propagari voluit, media, & tempora pacifica elegit.*

80 *Pax ſumma erat in toto Orbe tempore Natiuitatis Chriſti, & ad hoc Prophetiæ aliquæ Oſeæ, Michææ, & Iſaiæ expenduntur.*

81 *Iani templum clauſum fuit tempore Natiuitatis Chriſti, quod non niſi in ſumma pace claudi ſolebat.*

82 *Virgilij carmina de Templo Iani claudendo illuſtrantur.*

83 *Pacis deſcriptio ab Iſaïa tradita de gladiis, & lanceis in vomeres, & falces conuerſis elegantiſſima eſt, & aliis locis ſimilibus exornatur.*

84 *Martialis epig.* 34. *lib.* 14. *cui titulus*, Falx ex enſe, *explicatur.*

85 *Euangelij lex homines non ad bellum, & ſanguinis effuſionem inflammat, ſed potius ad pacem adducit.*

86 *Arnobij elegans locus de ſuauitate legis Chriſti, & pace per illam in Orbem allata, perpenditur.*

87 *Zachariæ locus cap.* 14. Quod ſuper frænum equi eſt Sanctum Domino, *explicatur.*

88 *Conſtantinus Magnus vnum ex clauis Crucis Chriſti in fræno equi ſui poſuit.*

89 *Ingenia hominum meliùs ſuaui, & facili fræno reguntur, ex Seneca.*

90 *Lex Chriſti maximam libertatem, & ſuauitatem in ſui introductione requirit.*

91 *Vis, & metus multum minuunt de voluntario, imò conſenſum excludunt.*

92 *Fidei in propagatione, qui ſe plus vi, & armis, quàm ſuauitate, & patientia profuturos putant, grauiter errant.*

93 *Infidelibus vt ad Fidem alliciantur, blandiendum, non, iraſcendum, multis Sanctorum Patrum teſtimoniis probatur.*

94 *Prædicatorum bona, & exemplaris vita plus mouet infideles ad Fidem amplectendam, quàm vis, & metus armorum.*

95 *Gentiles veritatem dogmatum Fidei magis ex rebus, & exemplis, quàm ex verbis iudicare ſolent.*

96 *Prædicatores Fidei quantum moueant ad benè viuendum D. Petr. Paul. Hieron. Chryſoſt. & alij, qui referuntur.*

97 *Prædicatores Apoſtolici quibus virtutibus emicere debeant, remiſſiuè.*

98 *D. Chryſoſtom. locus de ſignis boni Prædicatoris.*

PRÆDICTIS quidem argumentis, & auctoritatibus ſuperior titulus ita probatus, & fulcitus relinquitur, vt vix contrariæ ſententiæ aditus patere videatur. Sed nihilominus, ſunt etiam in hoc, vt & in aliis, plurimi, & grauiſſimi viri, qui longè verius & Catholicæ Fidei, quam profi-
1 temur, congruentius eſſe contendunt, † etiam ob prædicandam, & propagandam Chriſti Fidem, nullos omninò infideles, quamuis Principibus Chriſtianis ſubditi ſint, bello, & armis laceſſiri poſſe, aut ſuarum rerum, & prouinciarum dominio ac iuriſdictione priuari. Nec ſufficere ad hoc belli genus iuſtificandum, quòd prius blandis verbis, monitionibus, & obteſtationibus ſuaſi, & requiſiti fuerint, vt eandem Fidem ſibi oblatam, & seriò prædicatam recipiant, & ſanctæ Apoſtolicæ Eccleſiæ dominium, & iuriſdictionem agnoſcant, cùm ad hæc ipſi inuiti, & reluctantes, nulla humana poteſtate, & auctoritate cogi, ac compelli poſſint.

Quam opinionem poſt D. Thom. *in* 2. 2. *q.* 10. *art.* 8. *&* 12. expreſsè ſequitur communis Theologorum, quam reſoluit Caietan. *ibid.* & Gabriel *in* 4. *Sent. diſtinct.* 4. *q. vlt.* idem Caietan. *quæſt.* 66. *art.* 8. *verſ. Circa primum.* D. Anton. 2. *part. tit.* 12. *cap.* 12. Ricard. *in* 4. *diſtinct.* 6. *art.* 3. *quæſt.* 3. Durand. *eadem diſtinct. q.* 6. Paludan. *q.* 4. *à num.* 3. Alphonſ. à Caſtro *lib.* 2. *de iuſta hæret. punit. c.* 14. Sotus *diſtinct.* 5. *q. vnic. art.* 10. *pag.* 266. *& ſeqq. & diſtinct.* 9. *quæſt.* 1. *art.* 3. Abulenſ. *lib.* 1. *Reg. cap.* 8. *quæſt.* 34. 182. *&* 183. Syluester *verb. Baptiſmus,* 4. *q* 6. Salmeron *tom.* 11. *tract.* 37. Henriquez *lib.* 2. *de Baptiſmo, cap.* 4. *num.* 8. Et de Indis noſtris ſpecialiter diſputantes Epiſcopus de Chiapa *in Apolog. aduerſ. Sepulued. fundam.* 3. *& in replicat.* 9. *ad obiect. eiuſdem, fol.* 42. *& ſequentib.* Victor. *in relect. de Indis* 1. *part. num.* 31. *verſic. Et ideò quartus titulus, & de iure belli, q.* 3. Bañez *in* 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 10. *col.* 526. *verſic. Eſt ergo quarta dubitatio:* Aragon ibid. *ex pag.* 287. Ioſeph Acoſta *lib.* 2. *de procur. Ind. ſalut. cap.* 2. *&* 3. Ioan. Arboreus *lib.* 1. *Theoſoph. cap.* 36. Gregor. de Valentia 3. *tom. diſp.* 1. *quæſt.* 10 *punct.* 6. *verſic. Tertiò certum eſt, & q.* 16. vbi affirmat, hanc opinionem non habere contradictorem, & adeò certam eſſe, vt videatur inniti Eccleſiaſticæ traditione. Molina *de iuſtitia & iure, tract.* 2. *diſputat.* 105. *verſic. Cùm ſuprà:* Cardin. Bellarmin. *lib.* 5. *de Roman. Pontif. cap.* 2. *in fine:* Beccanus *in ſum. Theolog.* 2. *tom. cap.* 13. *quæſt.* 4. Fr. Eman. Roderic. *in qq. regul.* 3. *tom. q.* 32. *art.* 4. Vbi ne admittit quidem, vt in tuitionem Prædicatorum milites aſſocientur. Pat. Ludouic. de Torres *de Fide, diſputat.* 51. *dub.* 1. *col.* 638. Fr. Thom. à Iesv *de procur. omn. gent. ſalut. lib.* 4. 1. *part. cap.* 1. *pag.* 123. *verſic. At hiſce:* Ioan. Azor. 1. *part. inſtit. Moral. lib.* 8. *cap.* 26. *verſic. Secundo quæritur;* & Pat. Mag Lorca *in* 2. 2. *sect.* 3. *diſputat.* 52. *num.* 10. vbi intrepidè tradit, Fidei receptionem, vel obſeruantiam, ſolùm contra hæreticos iuſtam cauſam belli præſtare, *& sect.* 1. *diſput.* 36. *num.* 5 *&* 6. vbi ait, nullo modo licere ſuſcipiendæ Fidei ratione, infidelibus bellum inferre, & contrarium iuri naturali aduerſari. Et nouiſſimè, poſt hæc ſcripta, eandem ſententiam tuetur eruditiſſ. Pat. Fran. Suarez *in tract. de Fide, diſput.* 18. *sect.* 1. *n.* 9. *& sect.* 3. *ex n.* 4.

Et ex noſtris iuris Interpretibus, idem docet celebris gloſſa *in cap. debet.* 53. 23. *q.* 4. *& in cap. de Iudæis, verbo, Coacti,* 45. *diſtinct.* Innocent. *in cap. maiores de Baptiſm.* vbi ait, nullum compellendum eſſe, vt fiat Chriſtianus: Marquard. ſibi contrarius *d. tract. de infidel. lib.* 1. *part. c.* 6. *num.* 10. Vbi etſi aduerſus Saracenos, & alios Fidei hoſtes bellum indiſtinctè concedat; notandum tamen eſſe inquit, non poſſe ſimpliciter indici contra infideles, quia ſint infideles, vel vt fiant Chriſtiani. Quod etiam poſt alios, quos refert, ſequitur Couar. *in reg. peccatum,* 2. *part.* §. 10. *num.* 1. *verſ. Tertiò licèt infideles;* latè Menchaca *lib.* 1. *controuerſ. illuſtr. cap.* 21. *& cap.* 24. *num.* 5. Ayala *de iure belli, lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 18. & plurimi alij relati à Petro Cenedo *in collect.* 59. *ad Decretal.*

Et tandem † in noſtrorum Indorum quæſtione, 2
magis in hanc partem inclinare videntur, Chiapa, Victoria, & Acoſta, & alij ex *ſuprà* relatis: Gregor. Lopez *in dict. leg.* 2. *tit.* 23. *part.* 2. *column.* 20. & nouiſſimè Hieronymus Zeuallos *in pract. commun. tom.* 4. *q. fin. ex num.* 184. *cum multis ſequentibus;* & Seraphin. Freitas *de iuſto Imp. Aſiatico, cap.* 9. *num.* 5. *&* 6. *& cap.* 12. *per totum.* Et eſt omninò videndus Paul. Pariſ. *conſ.* 2. *ex num.* 17. *lib.* 4. & Stephan. de Gaeta *in repet. cap. ad limina* 30. *q.* 1. §. 1. *num.* 61. *&* 67. † vbi pleniſſimè, quòd in lo- 3
cis, vbi Iudæi tolerantur, nullo modo cogi debent ad Fidem ſuſcipiendam per vim: quin potius, etiam volentes, non ſtatim ſunt baptizandi, ſed per aliquod tempus ſunt benè inſtruendi, ne facilè ad vomitum perfidiæ reuertantur. De quo etiam nouiſſimè, & latiſſimè integrum caput ſcripſit Ant. Ricciul. *in tract. de iure perſon. extra Eccl. conſt. lib.* 2. *c.* 31. vbi probat hac de cauſa non eſſe bonis, neque iure ſuccedendi, aut dote priuandos, neque gabellis extraordinariis grauandos.

Pro cuius ſententiæ confirmatione primò conſiderari poteſt, vim, metum, armorum terrorem, & quamlibet aliam violentiam, adeò à Chriſtianæ Fidei receptione abeſſe debere, vt certiſſi-
mum ſit, † eos, qui his mediis, ac modis abſolu- 4
tè coguntur, characterem Baptiſmi nequaquam accipere, vt pro regula traditur *in cap. maiores,* §. *item quæritur de Baptiſmo, capite in ſacris de his quæ vi, capite vbi, & capite final.* iuncta gloſſa *verbo, Coactie,* 74. *diſtinct. cap. gratia de conſecrat, diſtinct.* 4. cum aliis, quæ congerit gloſſa *in cap. contra Chriſtianos, verbo, Abſoluti, de hæret. in* 6. Innocentius, & Anton. de Butrio *in dict. cap. maiores, & cap. quod ſuper his, de voto:* Malferitus *dict. conſ.* 769. *num.* 8. Paulus Pariſienſ. *dict. conſ.* 1. *num.* 21. *& ſequentibus lib.* 4. optimè Lofredus *conſ.* 48. Aragon *in* 2. 2. *pag.* 187. *& ſequentibus:* Cenedus, qui plurimos refert, *dict. collectan.* 59. *ad Decretal. num.* 1. Ioſeph Acoſta *lib.* 6 *de procur. Indorum ſalut. cap.* 3. & nouiſſimè Simon Maiolus 3. *tom dier. Canic. in colloq. de perfid. Iudæor. pag.* 185. & Pat. Suarez *d. tract. de fide, diſp.* 18. *sect.* 3. *n.* 5. *&* 7.

Vnde

Vnde meritò, ac paſſim à ſanctis Patribus
6 Chriſtianos Principes admoneri videmus, † ne in
Iudæorum, vel aliorum infidelium conuerſione,
etiam ſi ſuis imperiis temporalibus ſubſint, vim
aliquam interponant, cùm ad Fidem nullus ſit co-
gendus inuitus, ſed per ſeueritatem, imò per mi-
ſericordiam Dei, tribulationum flagellis ſoleat per-
fidia caſtigari, vt conſtat ex doctrina D. Auguſti-
ni relata *in cap. ad Fidem* 23. *quæſt* 1. & D. Greg.
in cap. qui ſincera 3. *diſtinct*. 45. vbi ait: *Qui ſin-
cera intentione extraneos à Chriſtiana Religione
ad Fidem cupiunt rectam perducere, blandimentis,
non aſperitatibus debent ſtudere, ne quorum men-
tem reddita ad planum ratio poterat reuocare, pel-
lat procul aduerſitas. Nam quicumque aliter agunt,
& eos ſub hoc velamine a conſueta ritus ſui volunt
cultura ſuſpendere, ſuas illi magis, quàm Dei
cauſas probantur attendere.*

Quibus adſentiens Clemens III. *in cap. ſicut* 9.
de Iudæis: Statuimus, inquit, *vt nullus inuitos,
vel nolentes Iudæos ad Baptiſmum venire compel-
lat, quippe Chriſti fidem habere non creditur, qui
ad Chriſtianorum Baptiſmum non ſpontaneus, ſed
inuitus cogitur peruenire.*

7 Et † ipſe D. Gregorius *lib.* 1. *epiſt*. 34 & 45. vbi
Petrum Terracinenſem, Vigiliúmque, & Theo-
dorum Epiſcopos Maſſilienſes, qui Iudæorum
Synagogas diſturbarant, grauiter reprehendit,
iubétque, vt admonendo, & ſuadendo, potius
quàm perſequendo, & cogendo, ad Fidem eos
deinceps traducere laborent; quoniam inuiti ad
Baptiſmum pertrahendi non ſunt. Et *lib.* 7. *epiſt.* 5
vbi refertur, Petrum quemdam Iudæum, ad Chri-
ſtianiſmum conuerſum, ſequenti die baptiſmi
ſui, ipſo Paſchate, imaginem Chriſti, & Virginis
vnà cum cruce, & birro albo, quo de fonte ſur-
gens, indutus fuerat, quorumdam petulantium
caterua ſtipatum, in Synagogam Iudæorum, quæ
Caralis ſita erat, immiſiſſe. Quod punire volens
Iannarius eiuſdem ciuitatis Epiſcopus, grauiter in
Iudæos, & eorum Synagogam animaduertere
cœperat. De quo à Iudæis monitus D. Gregorius
eidem Epiſcopo ſcripſit, zelum hunc ſine ſcientia
eſſe, in eo potius elaborandum, vt à Iudæis obti-
neatur velle non renisi, quàm vt adducantur in-
uiti: quia ſcriptum ſit, Pſalm. 53. *Voluntariè ſa-
crificabo tibi*. id eſt, ex voluntate mea confitebor
tibi. Proinde iubet, vt ſublatis imaginibus, &
Cruce, Synagoga libera Iudæis reſtituatur. Cuius
loci meminit Theatr. vitæ humanæ *vol.* 17. *lib.* 5.
pag. 4093.

Et idem ſtatutum fuit in Concil. Tolet. 4. *c.* 56.
8 cuius verba † habentur *in c. de Iudæis, d. diſtin.* 45.
generaliter præcipientia: *Nemini deinceps ad
credendum vim inferri; cui enim vult Deus, mi-
ſeretur, & quem vult, indurat, & inuiti ſaluan-
di non ſunt, ſed volentes, vt integra ſit forma iu-
ſtitiæ.*

Concilium quoque Chalcedonenſe quartum
actione prima, eandem aſſertionem defendit, vt
bis repetitur in Concilio Conſtantinopolitano
ſub Flauiano, *actione* 7. & tradit Petr. Creſpetius
in ſum. Eccl. diſcip. verb. Fides, pag 409. illámque
9 latè † illuſtrant, & proſequuntur Áluar. Pelagius
lib. 1. *de planct. Eccleſ. cap.* 37. *verſ. Licet enim*: Pa-
riſius *d. conſ.* 2. Petr. Gregor. *lib.* 12. *de Repub. cap.* 4.
num. 21. Tiber. Decian. *lib.* 5. *crimin. cap.* 12 *num.
vlt.* Anaſtaſ. Germon *lib.* 3. *de ſacror. immunit.
cap.* 12. *num.* 33. Iuſtus Lipſius *lib.* 4. *Polit. cap.* 4.
Didac. Valdes *de dignit. Reg. Hiſpan. cap.* 19.
num. 5. & 6. Simon Maiolus 3. *tom. colloq. de perfid.
Iudeor. ex pag.* 185. & Valençuela *in monit. contra
Venet. part.* 4. *num.* 181.

Et ea ratione ſubiicitur, † quòd Deus, vt præ- 10
clarè docet Clemens Alexand. *lib.* 2. *Stromatum,
cap.* 3. *pag.* 399. vocationibus Diuinis parere, &
non parere, in noſtra voluntate reliquit. Eſt autem
velle † quidem munus animæ, cui ad hoc nulla 11
vnquam vis inferri poteſt, nec debet. Quod inſi-
nuauit D Auguſt. *in lib. de vtilit. creden. & in tract.*
16. *in Ioan.* dum dixit: † *Cætera poſſe hominem* 12
etiam nolentem, credere non niſi volentem, quæ ver-
ba prouerbij loco vſurpari poſſe; alia ad hoc con-
ſiderans, tradit Ioſeph Acoſta *de procurand. Ind.
ſalut. lib.* 1. *cap.* 13. & luculentiùs expreſſit Lactan.
Firmian. *lib.* 5. *Diuin. inſtit. cap.* 14. ſic inquiens:
*Quis enim imponat mihi neceſſitatem, vel credendi
quod nolim, vel quod velim non credendi? Nihil
tam voluntarium, quàm Religio eſt, in qua ſi animus
auerſus eſt, iam ſublata, iam nulla eſt.* Conducit-
que † illud Quinti Curtij *lib.* 8. *Nemo Rex perin-* 13
de animis poteſt imperare, ac linguis; & quod
multum in noſtris terminis, dixit Theodoricus Rex
apud Caſſiodor. *lib.* 2. *var. epiſt.* 27. *Religionem im-
perare non poſſumus, quia nemo cogitur vt cre-
dat inuitus*; & iterum Theod. Rex *lib.* 10.
epiſt. 26. *Nam cùm Diuinitas patiatur multas Re-
ligiones eſſe, non vnam non audemus imponere:
Retinemus enim legiſſe, voluntariè ſacrificandum
eſſe Domino non cuiuſquam cogentis imperio.* Et D.
Bernard. *ſerm.* 66. *in Cantic.* † *Fides ſuadenda eſt,* 14
non imperanda. Cui conueniunt alia ſimilia verba
D Athanaſij *in Epiſtol. ad ſolit. vit. agentes: Piæ
Religionis proprium eſt, non cogere, ſed ſuadere.* Et
D. Ambroſius *in* 2. *ad Corinth. cap.* 1. *ad calcem*,
vbi exponens illud: *Non quia dominamur fidei
veſtræ*, ait: *Quoniam fides non neceſſitatis, ſed
voluntatis res eſt, ideò dicit: Non quia domina-
mur fidei veſtræ, dominatus enim neceſſitatis cauſa
eſt.* Et Ioannes Chryſoſtomus *opere* 2. *in Matth.
homil.* 30. *Neque enim eſt Fides, quæ ex neceſſitate
timoris procedit, aut deſiderio muneris terreni.* At-
que hoc † eſt, quod Regius Pſaltes enuntiat. 15
Pſalm. 33. dum inquit: *Venite filij, audite me, ti-
morem Domini docebo vos. Quis eſt homo, qui
vult vitam, &c.* Quaſi oſtendat, ab ipſo Deo
hanc vocationem fidelium ordinari, † illúmque 16
voluntarios tantùm, & ſpontaneos milites cupe-
re, vt ait Diuus Ambroſius *lib.* 1. *de Iacob, & vi-
ta beata, cap.* 3. relatus *in cap. non eſt, quod cui-
quam* 15. *quæſt.* 1. Vnde † *Ioan.* 6. docemur: 17
*Nemò poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit
me, traxerit eum.* Quem locum exponens D.
Auguſtinus *tractat.* 26. rectiſſimè ſubdit: *Nemi-
nem à Deo inuitum trahi, ſed ſpontaneo amore.* Et
D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 2. *art.* 9. & *quæſt.* 4. *art.* 1.
quem refert, & ſequitur Sotus *in* 4. *diſtinct.* 5.
quæſt. vnic. artic. 10. *pag.* 167. *verſic. Tertia con-
cluſio*; ex eodem principio deducit. Fidem ſua-
pte † natura ob id, quod ſupra naturalis exiſtit, 18
non eſſe hominibus in hoc ſæculo demonſtrabi-
lem, vt poſſit intellectus ad ipſam amplecten-
dam conuinci, iuxta illud Eccleſ. 3. *Altiora te
ne quæſieris*, id eſt, ratione naturali ne Fidei my-
ſteria perſcruteris, atque inde conſequi, nonniſi
per ſpontaneum voluntatis obſequium, diuinitus
per gratiam motæ, adquiſibilem eſſe, iuxta
verba Pauli 2. Corinth. 10. *In captiuitatem
reducentes omnem intellectum in obſequium Fi-
dei.*

19 Et ſecundùm teſtimonium † eiuſdem Paul. ad
Galat. 4. *Hi, qui ad nouam legem pertinent, filij
liberæ ſunt*, id eſt, vt ibi Sancti Patres exponunt,
nullo ſeruitutis, aut timoris ſpiritu ad Fidem, &
Religionem Chriſtianam compellendi ſunt, ſed
grata, recta, & libera voluntate ducendi, & amo-
re, vt dicitur filiali: Quo enim modo placere po-
terit Deo, infidelis coacti conuerſio. † Cùm ipſe
20 omnes homines in hoc, vt in aliis, ſub ſuo libero
arbitrio relinqui voluerit, & per ſuam ſolam gra-
tiam ad Fidem reuocari deſideret. Atque vt homo
ex ſuo libero arbitrio periit, ita etiam ex libero ar-
bitrio conuertatur, vt benè conſiderat teat. *in d. c.
de Iudæis, d. cap. gratia, & d. c. ad Fidem*; & D.
Thom. Aluar. Pelagius, & Decianus *vbi ſuprà*.
21 Maximè, ſi animaduertamus, † quòd vel in ami-
cis requirit Ariſtot. *lib. 8. Ethicor.* Tertul. *in lib. ad
Scapul.* & D. Iſidor *lib. 2. de ſum. bono cap. 2.* vt ne-
22 mo inuitus amicus fiat. Necnon etiam, † quod
victima, quæ aliquo modo ſe inuitam ad aram, &
cultum trahi ſignificabat, vt ſi ab ara profugiſſet,
aut nimis eſſet reluctata, aut percuſſa mugitus ede-
ret, à Romanorum, & aliarum gentium ſacrificiis
reiiciebatur, quia putabatur ingrata eſſe Deo, vt
tradit Macrob. *lib. 3. Saturn. cap. 5.* Plin. *lib. 8. c. 45.
Lib. 8. Sympoſ. cap. 8.* Tiraquel. in notis ad Alex. ab
Alex. Plato *lib. 3. Genial. c. 16.* Briſſon. *lib. 1. de
formul. pag. 17.* & Gaſp. Sanctius *in Iſaiam cap. 53.*
Vnde illud *n. 37.* Virgil. 2. *Georg.*

Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram.

Vbi Seruius, Pontanus, & Cerda plura alia no-
tarunt.

Secundò, pro eadem ſententia perpendo, adeò
verum eſſe, Iudæos, & alios quoſlibet infideles
natu maiores, & intellectu aliquali pollentes, per
vim, & metum ad Fidem compelli non poſſe,
vt Eccleſiaſticis etiam præceptis, traditionibúſque
23 repugnet, † paruulos ipſorum filios per Principes
ſæculares, aut Eccleſiaſticos ab illis abducere, vt
ipſis parentibus inuitis Baptiſmum recipiant,
quamuis tales parentes eiſdem Principibus ſubditi
ſint, imò & ſub noſtra priuata ſeruitute, & man-
cipio conſtituti. Nam cùm voluntarios milites, vt
ſuprà diximus, eligat Chriſtus, & paruuli iſti in-
tellectum non habeant, vt ea, quæ ſibi vtilia
ſunt, proſpicere, & eligere poſſint, in ipſorum
parentum voluntate, & fide perſiſtere creduntur,
argum. text. & eorum, quæ ibi notantur *in dict.
cap. maiores, verſic. Item quæritur, de baptiſm. cap.
quæris, cap. paruuli, de conſecrat. diſtinct. 4. cap.
quanto de diuortio.*

24 Qua ratione, † & aliis, hanc ſententiam ex-
preſsè defendit D. Thom. *in 2. 2. quæſt. 10. art. vlt.
& 3. part. quæſt. 68. art. 10.* & communis Theo-
log. quod reſoluit Caietan. *ibidem*, Bañez 2. 2.
q. 10. art. 11 Aragon. *pag. 312* Duran. Ricar. Palud.
& alij *in 4. diſtinct. 5. & 6.* Sotus *ead. diſtinct. 5.
quæſt. vnic. art. 10.* Acoſta *d. lib. 6. de procur. Ind.
ſal. c. 2. pag. 574.* Henriq. *de baptiſmo lib. 2. cap. 25.*
Ant. Poſſeuin. *in Biblioth. 1. tom. lib. 9. c. 7. pag. 392.*
Card. Tolet. *in ſum. lib. 2. cap. 21. num. 2.* doctè, &
eleganter Pat. Suar. *in 3. tom. 1 part. diſp. 25. ſect. 3.
4. 5. & 6.* ad quas ſe remittit, nouiſſimè *in tract. de
Fide, diſp. 18. ſect. 5. num. 11. & 15.* Gabr. Vaſquez
tom. 2. 3. part. diſp. 155. cap. 5. Azorius *dict. 1. tom.
inſtit. Moral. lib. 8. cap. 25. quæſt. 11.* Ludouic. de
Torres *de Fide, art. 12. diſput. 53. dub. 1. col. 648.*
Mag. Lorca *in 2. 2. ſect. 1. diſputat. 37.* Fr. Thom. à
IESV *de procurat. omn. gent. ſalut. lib. 5. part. 1. dub. 6.
pag. 210.* Mag. Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib. 1.
cap. 2. pag. 8.* Ant. Naldus *in quæſt. pract. verb. Ba-
ptiſmus quæſt. 6.*

Et ex noſtris iuris Interpretibus idem docent
gloſſ. *in cap. Iudæorum 28. quæſt. 1.* dum tradit,
quòd ſicut adulti, ita nec paruuli ad Fidem ſunt
trahendi per vim, Ioan. Andr. Abb. Ananias, & Fe-
linus *in d. cap. ſicut, de Iudæis*: Cardin. *clem. 1. eod.
tit.* Calderin. *conſ. 3. in fine, ſub eod. tit.* Marquard. *de
Suſanis in tract. de Iud. & infidel. 3. part. cap. 2.
num. 6.* Pariſ. *conſ. 2. num. 17. & 34.* Natta *conſ. 434.
per totum lib. 2.* plenè Burſat. *conſ. 152. num. 11.
vol. 2. & conſ. 231. per totum, lib. 1.* Lælius de
Zanchis *de priuil. Eccleſ. priuil. 142. n. 10. & 15.*
Borgn. Caualcan. *deciſ. 21. num. 14. part. 2.* Siman-
cas *de Cathol. inſtit. tit. 29. num. 51. & ſequentib.*
Did. Perez *in l. 3. tit. 4. lib. 8. ordin.* & plurimi alij
relati à Matth. de Afflict. *deciſ. Neapol. 151.* Ema-
nuel. Suarez *in Theſaur. commun. opin. verb. Iudæo-
rum liberi*: Viuio *lib. 2. opin. 151.* & Petro Cene-
do *in collectan. 59. ad Decretal. n. 1.* & vltra eos
Menchaca *lib. 1. controuerſ. illuſtr. cap. 8. num. 12.*
Sebaſtian. Ximenez *in collectan. ad dict. cap. Iu-
dæorum*; vbi refert hanc opinionem Salmanticæ
publicè diſputaſſe, & probaſſe, inſignem illum
Doctorem Decretorum, & iuris Canonici Prima-
rium, Didacum à Vera, Hieronym. Zeuallos *in
pract. comm. tom. 2. quæſt. 751. num. 1. & 7. & 4.
tom. quæſt. fin. num. 188.* Anton Cardoſus *in Repert.
Aduocat. verb. Sacramentum, num. 22* Stephan.
Gratian. *4. part. diſcept. foreſ. cap. 114* & Philip.
Paſchalis *in nouiſſimo tract. de virib. p. tr. poteſt.
cap. 7. per totum*; & plenè Anton. Ricciulius *in d.
tract. de iur. perſ. extra Eccleſ. grem. conſt. lib. 2. c. 22.
per totum*; vbi plures ampliationes, & declaratio-
nes adducit.

Pro quibus facit generalis † Eccleſiæ vſus, & 25
conſuetudo, quæ nunquam talem vim parentibus
intulit, & ſpecialis conſtitutio † Iulij III. data 26
die 9. Iunij anno 1551. incipit, *Cum ſicut accepi-
mus*, quam adducit Naldus *vbi ſuprà, num. 20.* vbi
expreſsè inhibet ſub pœna ſuſpenſionis à Diuinis,
& mille ducatorum auri, ipſo facto incurrenda, ne
quælibet perſona Eccleſiaſtica, aut ſæcularis, filios
Iudæorum in locis ſtatus Eccleſiaſtici habitantium,
tam maſculos, quàm fœminas, inuitis parentibus
violenter auferre ſeu ſubducere, nec præter for-
mam ſacrorum Canonum quomodolibet baptiza-
re debeat, vel præſumat, &c.

Eſt namque verior, & receptior opinio, infide-
les † iuribus, & effectibus patriæ poteſtatis, tam 27
in ſpiritualibus, quam in temporalibus gaudere, vt
probat text. *in cap. 2. de conuerſ. infidel.* & contra
Afflict. *d. deciſ. 151. num. 8.* & alios, quos refert, &
ſequitur Æmil. Ferrotus *conſ. 76.* & Zeuallos *dict.
quæſt. 755. n. 12.* optimè docent reliqui omnes Au-
ctores *ſuprà* citati, præcipuè Vaſquez, Torres, &
Marquez: Lorca *d. diſp. 37. n. 13 & 18.* & plurimi
alij congeſti per Afcaoinm Clementinum *in tract.
de patria poteſt. effectu 7. num 6.* Pariſ. *dict. conſ. 4.
num. 4. lib. 4.* Tiraquel. *de primog. quæſt. 66. num. 2.*
Chaſſan. *in conſuet. Burgund. rub. 6. §. 3. num. 22.*
Palæc. Rub. *in repert. rubr. de donat. inter. §. 35.
num. 6.* Viuium *d. lib. 2. commun. opin. 150* Burſatum
conſ. 21. vol. 1. num. 5. & conſ. 152 volum. 2. num. 7.
Roland. *conſ. 35. num. 28. vol. 2.* Vrſillis *in addit. ad
Afflict. dict. deciſ. 151. n. 6.* Riminald. iun. *conſ. 275.
n. 24* & Petr. Cened. *in collect. 72. ſup. Decretales
num. 2.*

Inter quos effectus, ille vnus eſſe videtur, iam in-
de à duodecim tabularum legibus ductus, † ne filij 28
familias

familias aliam religionem, aliue ſacra colerent,
quàm eorum parentes. Vnde & ipſi filij ſub pa-
29 tria poteſtate conſtituti in † ſacris paternis eſſe
dicebantur, *l. ſi viuâ matre C. de bonis quæ liber.*
l. cùm oportet in princip. C. eod. tit. l. filia licet in ſa-
crie, C. de collation. cum alijs, quæ late obſeruat
Duaren. *ad tit. ſolut. matrimon. cap. de nuptiis in*
principio, Alciat. *lib. 1. prætermiſſ. verb. Sacra,* Bal-
duin *in rub. inſt. de patr. poteſt.* Syluest. Aldobran-
dinus *in §. 1. inſt. eod. num* 33. Briſſon. & Calinus
de verb. iuris, verb. In ſacris, Rauardus *lib. 2. con-*
iectan. cap. 11. Arias Pinel. *in rub. C. de bon. matern.*
2. part. n. 4. & in noſtris terminis Aſcanius Cle-
mentinus, & Philipp. Paſchalis *vbi ſuprà num.* 1.
Quamuis Fran. Connan. *lib. 2. comment. cap.* 13.
30 *num. fin.* Inde indictum patet, † quòd filio pa-
ter, in cuius poteſtate eſt, ſacrum quoddam, &
venerandum ſimulacrum videri & iudicari de-
beat; quod ego pluribus ornaui *in meo tract. de*
crimine parric. lib. 2. cap. 2. pag. 109. Et ſentire
etiam videtur Forcat. *in Necioman dial.* 15.
num. 1.

Quinimo, etiam ſemotâ patriæ poteſtatis
31 conſideratione, † quæ in matribus, & in ſeruis
non reperitur, *l. illud, §. ad teſtamenta, ff. de bon.*
poſſ. contra tabul. l. nulla fœmina, ff. de ſuis & legit.
§. fœmina, inſt. de adoption. §. 1. inſt. de patr. poteſt.
princip. inſt. de nupt. adeò parentum voluntati in
paruulorum baptiſmate ſtandum eſſe, tradit do-
cti. Nauarrus *in conſ. 4. ſub. tit. de conuerſ. infidel.*
32 *in 1. part. lib.* 3. † vt ſi patrem infidelem mori
contingat, non poſſit infans eius filius bapti-
zari, reluctante matre quamuis ſuperſit eius
auus paternus ad Chriſtianam Fidem conuerſus,
qui inſtet, nepotem penes eum educari, & bap-
tizari debere.

Idemque obſeruandum eſſe docet *eod. conſ. n.* 17.
& 18. vtroque parente defuncto, vt non poſ-
ſit paruulus Iudæus baptizari inuitis tutoribus,
etiam ſi ſit ſpurius ancillæ filius: quia tales pue-
ri, inquit, Diuinæ prouidentiæ relinquendi ſunt,
argument. text. *in d. cap. de Iudæis, 45. diſtinct.*

Quæ tamen opinio Nauar. in vtroque caſu di-
fficultate non caret. Nam in primo, ipſe in calce
eiuſdem conſilij fatetur, contra ſuam opinionem
latam fuiſſe ſententiam, & infantem auo Chri-
ſtiano traditum, & baptizatum. In ſecundo ve-
33 rò, † quia communis eſt Theologorum ſenten-
tia, quòd vbi parentes infideles longe à ſuis fi-
lijs paruulis abſunt, benè tales filij à Chriſtianis
baptizari poſſunt, vt reſoluit Azorius *d. lib.* 8.
c. 25. quæſt. 11. & Fr. Thom. à Ieſu *d. lib. 5. dub.* 6.
pag. 211. Vnde multo magis parentibus mortuis
idem fieri poterit, etiam ſpreta tutorum contra-
dictione. Nam licèt Paludan. *in 4. diſtinct. 4. q. 4.*
articul. 3. doceat ad eos parentum officium, &
curam tranſire: Sotus tamen *in eodem 4. diſtinct.*
5. quæſt. 1. articul. 10. benè concludit, non eſſe ita
magnam iniuriam, ſi inuitis tutoribus, filij in-
fidelium baptiſmate donarentur. Et rurſus, quia
34 † quod Nauar. de filijs ancillarum adiecit, ſuppo-
nens, eos inuitis parentibus, baptizari non poſſe:
etſi conueniat cum opinione D. Th. & aliorum,
quos *ſup.* citauimus, plures tamen oppoſitam ſen-
tentiam in hoc caſu magis admittunt, affirman-
tes, filios paruulos Iudæorum, & aliorum infide-
lium, qui in ſeruitutem Chriſtianorum redacti
ſunt, poſſe à parentibus auferri, & eis inuitis
baptizari, vt conſtat ex Soto *in 4. diſtinct. 4 q.* 9.
& ex multis alijs citatis à Simancas, *d. titul.* 29.

num. 51. Pat. Lud. de Torres *dict. diſput. 52. dub. 2.*
colum. 652. Ricciullo *d. n.* 29. & Paſchali *d. c. 7.*
num. 12. vbi ad hoc conſiderant patriæ poteſtatis
in ſeruis defectum, & expreſſum decretum
† Concilij Tolet. 17. *c.* 2. vbi ita cauetur: *Qui Iu-* 35
dæos in ſeruitutem acceperint, in nulla eos permit-
tant rituum ſuorum cæremonias celebrare, aut colere,
& filios eorum à ſeptimo anno, nullam cum paren-
tibus ſuis habitationem, aut ſocietatem habere per-
mittant? ſed fideliſſimis Chriſtianis nutriendos tra-
dant, & filios eorum, & filias Chriſtianis in matri-
monium tradant, ne infidelium patrum ſuorum ſemi-
tas quibuſlibet occaſionibus iterare poſſint.

Iuxta quam ſententiam, ſi vera eſt, inutilis
erit labor Pet. Aragon. *in dict. 2. 2. pag.* 309. † dum 36
in quæſtionem adducit, an homini Chriſtiano
liceat, alia ſuorum mancipiorum paruulos dare,
vt alienati à parentibus, fiant Chriſtiani; Cum
domini ipſi, vt diximus, id ſuo iure facere poſ-
ſint.

Planè, ſecundùm omnes prædictæ patriæ po-
teſtatis effectus, & parentum reluctatio, & con-
tradictio nullatenus attendetur, † vbi filij Iu- 37
dæorum, vel aliorum infidelium mentis compo-
tes, & pubertati proximi, ſacri baptiſmatis laua-
crum ſpontè petierint, & Chriſtianam Fidem
amplecti velint; quia eo ipſo quòd rationis vſum
attingunt, ſui iuris effecti ſunt, in his, quæ ad
ſuam ſalutem ſpiritualem ſpectant, ex doctrina
D. Thom. *3. part. quæſt. 108. articul.* 10. & ad hoc
decem annos cum dimidio ad minus requiri, be-
nè obſeruat Burſatus *d. conſ. 231. num. 4. & ſeq.* &
Natta *d. conſ. 434. num.* 16.

Idemque erit, † ſi mater ad Fidem conuerſa, 38
voluntariè filium paruulum baptizandum obtu-
lerit. Hoc etenim caſu, fauore Religionis, po-
tiùs matri fideli quàm patri infideli defertur, at-
gum. text. & eorum quæ ibi gloſſ. & DD. addu-
cunt *in d. cap. 2. de conuerſ. infidel. & in cap. Iudæo-*
rum 28. quæſt. 1. & eſt elegans *conſ. 57. Barbatiæ,*
volum. 3. vbi plenè hanc quæſtionem exami-
nat, quem refert & ſequitur Vrſillus, *dict. de-*
ciſ. 151. *num.* 8. Bertazolus *conſ.* 150. *num.* 8. Pa-
ſchalis *d. cap. 7. num. 8. & ſequentibus,* & Ant. Ric-
ciullus *d. cap. 132. num.* 14. vbi ſufficere docet,
quòd vnus tantùm parens conſentiat, *& num.* 19.
vbi probat, quòd ſi vnus parens eſt fidelis, po-
terit filius eius paruulus baptizari, etiamſi diſ-
ſentiat tam pater fidelis, quam infidelis.

Limitatur etiam prædicta concluſio † in filiis 39
hæreticorum, & vbi paruuli in extremo vitæ pe-
riculo reperiuntur, vt præter alios obſeruat Sua-
rez *d. 3. tom. 3. partis, quæſt. 68. articul. 10. diſput.* 25.
ſect. 3. Azorius *d. cap. 25. quæſt.* 11. & Fr. Thom.
à Ieſu *d. dub. 6. pag.* 211. *&* Ricciul. *ſupra num.* 31.
& 33. Et generaliter ſub ea cautione accipienda
eſt, vt quamuis baptiſmum paruulis infidelium
parentibus inuitis, conferendum non eſſe, di-
camus; valeat † tamen, & teneat ſi de facto col- 40
latus fuerit, neque amplius ſuis parentibus ſint
tradendi, vt argum. text. *in d. cap. Iudæorum* 28.
quæſt. 1. & cap. 2. de conuerſ. infidel. docet Caie-
tan. *d. 3. part. quæſt. 68. articul.* 10. Syluester
verb. Baptiſmus. 4. quæſt. 7. Angles, Scotus *in*
4. diſtinct. 5. quæſt. 1. articul. 10. & communis
Theologorum, quam reſoluit Thom. à Ieſu
vbi ſupra verſ. An filij, concluſ. 6. & ex noſtris
Æmil. Ferretus *d. conſ. 76. num.* 6. Zeuallos *d.*
quæſt. 735. num. 2. & 22. Paſchalis d. cap. 7. num. 11.
& Ricciullus *dict. tract. lib. 2. cap.* 34. Quia

41 † multæ fieri prohibentur, quæ tamen facta
tenent, *l. patre furioſo*, vbi Iaſ. *ff. de his qui ſunt
ſui, l. 1. §. quamuis, de poſtulando, cap. ſi vir, di-
ſtinct. 23. c. ad Apoſtolicam de regularib. cap. 2. de
de verbor ſign.* cum latè traditis à Iaſon. *ibidem
num. 11.* Lud. Gomezio *in cap. 1. de iudicijs ex
num. 88.* Nicoloicio *in rub. ſolut. matrim. num. 11.*
& Claudio Prato *lib. 4. Gnoſeon. gener. iur. ti-
tul. 8. cap. 4. pag. 195.* & à nobis *infrà lib. 3. ca-
pit. 1.*

Quibus addere licet quæſtionem à prædictis
non valdè diſtantem, & in his Indiarum par-
tibus ſæpè contingentem, quam mouet Ferdi-
nan. Zurita *in ſuis quæſt. Theolog. quæſt. 17.* An
42 ſcilicet † ſuaderi licitè poſſint infideles, qui
ipſi baptizari nolunt, vt ſaltem filios ſuos offe-
rant baptizandos? In qua ipſe benè reſpondet,
pium hoc, & licitum eſſe; quia quamuis infi-
delis malè agat, & grauiter peccet, tradendo fi-
lium legi, cui non adhæreat; benè tamen ex-
hortari poteſt, vt filium ſuum baptizari permit-
tat, & cum Chriſtianis educari; in hoc etenim
illi non tam peccatum ſuadetur, quàm pium
opus erga infantem exercetur, ex traditis à D.
Thom. *in 2. 2 quæſt. 10. art. 12. & quæſt. 78. art. 4.
& in 3. part. quæſt 64. art. 6. & quæſt 68. art. 10.* Et
an oblati baptiſmo à parentibus infidelibus ſa-
nitatis cauſa, ſint cogendi ad fidem? plenè poſt
alios diſputat, & affirmatiuè reſoluit Ricciullus
d. cap. 32. num. 32.

43 Tertio, † eiuſmodi bellorum, quæ Fidei, &
Religionis propagandæ cauſa inferri dicuntur,
iuſtificationem impugnat, quòd ſiue ſacræ Scri-
pturæ teſtimonia, ſiue Eccleſiæ traditiones, vel
antiquum vſum, & obſeruationem conſidere-
mur, numquam inueniemus poteſtatem cogen-
di infideles ad Fidem, aut belli ſub hac occaſio-
ne illis inſtigendi, fidelibus conceſſam fuiſſe.
44 Cùm potius † D. Paul. dicat 1. *Corinth. 5. Quid mi-
hi de his, qui foris ſunt? nam eos Dominus iudica-
bit*; de quo loco, & aliis ſimilibus plura diximus
ſuprà hoc lib. cap. 14. ex num. 12. Et ad *Theſſal. 4.
Rogamus vos fratres, vt abundetis magis, & ope-
ram detis, vt quieti ſitis, & vt honeſtè ambuletis
ad eos, qui foris ſunt, & nullius aliquid deſidere-
tis.*

45 Et Chriſtus ipſe, † cuius omnis actio, noſtra
debet eſſe inſtitutio, *cap. ſignificaſti*, vbi Abb.
de electione. cap. qualiter & quando el 2. de accuſa-
46 *tionib.* † Apoſtolis per vniuerſum mundum ad
Euangelium prædicandum dimiſſis, in quorum
locum hodie Prædicatores ſuccedunt, *cap. in no-
uo 21. diſtinct.* ſe eos tanquam oues, aut agnos
in medio luporum mittere dixit, & parem tan-
tùm, humilitatem, manſuetudinem, pruden-
tiam ſerpentum & ſimplicitatem columbarum
commendauerit, & vt baculum, virgam, aut gla-
dium non ferrent, ſed incredulorum, fidem non
recipientium, pœnas Diuino iudicio reſerua-
rent, puluerem que de pedibus excutientes, ab
illorum domibus & ciuitatibus exirent, vt con-
ſtat Matth. 10. *Mar. 16. Luce 9. & 10. & Ioan. 3.*

47 Quæ † verba exponens ibidem D. Hieron.
notat, omnia inſtrumenta coactionis Dominum
prohibuiſſe, & pacem docuiſſe, & melius D.
Ambroſ. *lib. 6. in Lucam, Qualis* (ait) *debeat eſſe,
qui Euangelizat Regnum Dei, præceptis Euan-
gelicis deſignat, vt ſine virga, ſine pera, ſine
calceamentis, ſine pane, ſine pecunia, hoc eſt
ſubſidij ſæcularis adminicula non requirens, fide-
que tutus, putet ſibi quæ minus ea requirat, magis
poſſe ſuppetere.*

Vide *in d. cap. maiores, de baptiſm.* dicitur
† eiuſmodi coactiones Chriſtianæ Religioni ad- 48
uerſari, quod etiam ſcotit Gregor. Papa *lib. 1.
epiſtola 91. & lib. 1. epiſt. 15.* & melius *lib. 2. epiſt.
52.* relatus † *in cap. quid autem 45. diſtinct.* vbi 49
ſimilia bella damnans, quæ ſub Religionis præ-
textu ſuo tempore aduerſus infideles peragebam-
tur, ſic inquit: † *Noua verò, & inaudita eſt iſta 50
prædicatio, quæ verberibus exigit fidem, cùm Chri-
ſtus id primum dicere Apoſtolis iuſſerit, vbicum-
que ingreſſi fuiſſent, Pax veſtra reuertetur ad
vos.*

D. quoque Chryſoſt. *homil. 34. ſupra d. cap. 10.
Matth.* ita eandem † Apoſtolorum miſſionem 51
exponit: *Omnem manſuetudinem eos habere iubet,
nec id ſolùm, ſed columbæ quoque ſimplicitatem.
Magis certè, atque mirabilius eſt mentem, atque
animum aduerſariorum commutare, quàm gla-
dios ipſos ſuperare. Erubeſcant igitur qui contra
facientes, quaſi lupi aduerſarios ſuos perſequuntur,
cùm videant innumeros lupos, hoc eſt Gentiles ab
ouibus victos pauciſſimis, videlicet à diſcipulis. Et
certè quouſque ſumus oues, facilè hoſtes vincimus:
cùm verò in naturam luporum tranſimus, tunc ſu-
peramur: tunc enim nullum à paſtore nobis patro-
cinium adeſt, qui non lupos, ſed oues poſcit ha-
bere.*

Et D. Ambroſ. *lib. 2. ſup. Luc. cap. 54. Humilis,*
Inquit, *magiſtri officium exequantur, eos enim mi-
ſit ad ſeminandam Fidem, qui non cogerent, ſed
docerent, nec vim poteſtatis exercerent, ſed doctri-
nam humilitatis attollerent. Quo loco humilitati
putauit etiam patientiam copulandam, quia ipſe
iuxta teſtimonium Petri, cùm malediceretur, non
maledicebat, cùm percuteretur, non percutiebat.
Et cùm Apoſtoli ignem de cœlo petere vellent, vt
conſumeret Samaritanos, qui Ieſum intra ciuita-
tem ſuam recipere noluerunt, conuerſus, increpans
illos ait; Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. filius homi-
nis non venit animas perdere, ſed ſaluas facere.*

Quibus accidens D. Paul. 1. *Corinth. 1. & 2. 10.*
† non in nobilitate ſapientia aut potentia fun- 52
damentum Apoſtolicæ vocationis, & prædi-
cationis conſtituit, neque in armis carnalibus,
& temporalibus, ſed in ſola Fide, & verbo Dei.
Cuius ſcuto muniti Apoſtoli, & eorum ſucceſ-
ſores totius Orbis conuerſionem tentarunt, &
non inferendo Regibus bella, non præſidiis mi-
litaribus ſtipati, non inuadendo Principum ciui-
tates, non occupando per vim alienas terras, non
mortem minitando, non tormenta inferendo,
Eccleſiam plantarunt, ac per Orbem terrarum
longè, latéque propagarunt: ſed obediendo, pa-
tiendo ſupplicia, martyria, mortes tolerando, &
ſanguinem ſuum fundendo, ſancta, ſtabiliáque
Eccleſiæ Chriſti initia dederunt. † Qui hanc vim, 53
& efficaciam ſanguini Martyrum, Sanctorúm-
que afflictionibus dedit, vt multorum bonorum
ſemina eſſent, & ſicut ex grano frumenti, quod
in terram cadit & mortuum eſt, multus fructus
conſequitur: ita ex morte Martyrum magna ſe-
mentis nouorum Chriſtianorum copia ſuccreſce-
ret.

De quo, hiſtoriæ pleniſſimæ ſunt, & plurima
tradit Thom. Bozius *de ſign. Eccleſ. lib. 2. cap. 11.
& lib. 7. c. 3.* & in noſtris terminis Thom. à Ieſu
d. lib. 4. pag. 123. & habetur *in c. 1. de reliq. & vener.
Sanct. & c. 1.* iuncta gloſſ. penult. *de ſacra vnct.* vbi
refertur,

54 refertur, qualiter D. † petrus, Chriſtum Domi-
num imitatus, Martialem & ſocios in Germa-
niam miſit, vt Euangelium prædicarent: & ex-
tat ſimile exemplum D. Gregorij, Melitum, Au-
guſtinum & Ioannem ad Britannorum, ſiue,
Anglorum conuerſionem mittentis, *in cap. ſi
gens Anglorum 56. diſtinct.* & apud Bedam *in hiſt.
Anglica lib. 1. cap. 25.* Polid. Virgil. *in eadem hiſt.
lib. 4. ex pag. 63.* & Thom. Bozium *de ſign. Eccleſ.
Dei, lib. 4. cap. 1. verſ. Gallus adiacet.* Qui etiam
55 † antiquiorem aliam in eadem Anglia prædica-
tionem commemorant, quam indigenæ ab Ari-
mathia, temporibus Regis Lucij, factam affir-
mant, adeò vt ſe prius, quam Hiſpania & Gallia
Fidem ſuſcepiſſe contendere velint; quorum ta-
men errorem conuincit Valdes *de dignit. Reg.
Hiſp. cap. 7. num. 15.*

Quæ cùm ita ſe habeant, parum tuta, & ſecu-
ra videtur prædicatio, & conuerſio, quæ minis
& terroribus Fidem inducit. Nam apud omnes
56 † conſtat, vrgentiſſimum, & efficaciſſimum eſſe
illud argumentum, quod ex Diuinis actionibus,
atque Scripturis, Sanctorum Patrum teſtimo-
niis, & exemplis, vel ex longæuo Eccleſiæ vſu
auctoritate, aut traditione deducitur, ſiue affir-
matiuè, ſiue negatiuè ſumatur, vt patet *Matth.
12. Ioan. 8.* Paul. *ad Epheſ. 5. & ad Philip. 3. c. con-
ſuetudine, cap. ridiculum, cap. Eccleſiaſticarum, di-
ſtinct. 12.* cum aliis, quæ latè adducit D. Thom.
2. 2. q. 10. art. 12. Canus *de locis Theologicis lib. 3.
& 7.* Simanc. *de Cathol. inſt. tit. 22. & tit. 24. n. 16.
& 26.* Valdes *vbi ſup. c. 2. in prin.* eruditiſſ. Senator.
Made. *in diſt. mont. Sanct.* Granat. *c. 22. & 38* Pin.
in Eccl. c. 12. verſ. 11. pag. 1204. Valenç. *in monit.*
contr. Venetus *6. part. n. 240. & ſeqq. & in diſcurſ.
ſtatus, & belli 2. part. conſider. 12. per totam*, &
alia in noſtræ quæſtionis ſpecie adiiciens Epi-
ſcopus Chiapenſ. in Apolog. contra Sepulued.
fol. 12. 13. & 42. Sotus *in 4. diſtinct. 5. quæſt. vnica,
art. 10. verſ. Quarto id euidentiſſimè*, Malferitus
d. conſ. 769. n. 8. & Ioſeph. Acoſta *d. l. 2. de procur.*
57 *Ind. ſal. cap. 2. & 3.* vbi inquit, † quòd Eccleſia
per mille & quingentos annos nullum iuriſdi-
ctionis actum exercuit in infideles, nec eos bo-
nis ſpoliauit, vel ſibi ſubiici nolentes coëgit, &
idem nouiſſimè concludit, eodem argumenta-
tionis genere vſus, Pat. Suarez *dict. tract. de Fide,
diſp. 18 ſect. 1. num 9.* & iterum *ſect. 3. num. 5. Quia
in traditione*, inquit, *Eccleſiæ nullum eſt talis po-
teſtatis indicium, neque in vſu eius, neque in Scrip-
tura: imò eſt contra morem, & praxim Eccleſiæ.
Nam Apoſtoli, & ſucceſſores eorum profectò non
illo modo prædicarunt Euangelium*, & Fr. Thomas
58 à Ieſu *vbi ſupra* qui addit, † exiſtimandum non
eſſe, Deum eſſe mutatum, eiuſque ſapientiam
aliam nunc formam in hominum conuerſione
ſequi, quàm antea ſequi ſolita fuerit, & prædi-
cationem Euangelij militari cuſtodiâ, & ſtrepi-
tu armorum munitam à Chriſti ſchola ita diſcre-
pare, vt incredibile appareat, eo prædicationis
genere inſignem aliquem prouentum expe-
ctari poſſe, licet fortuitò aliqui per inſinuatio-
nem conuertantur.

59 Extatque ſæpe ſæpius † Regiis ſchedulis &
inſtructionibus cautum, vt expeditiones, quæ
in his Indiarum partibus ad Fidem propagan-
dam, & ſpiritualem Indorum ſalutem curandam,
aguntur, Apoſtolico more ac modo omnino
procedant, & ab eis militum, atque armorum
manus, & terror longiſſimè abſint, vt præcipuè
conſtat ex quadam ſchedula, data en el Pardo
20. die Februar. anno 1609. ad Excellentiſſ. Mar-
chionem Monteſclarium directa, quæ de conuer-
ſione Indorum Chiriguanenſium agens, ita ha-
bet: *Y que eſtas entradas ſe hagan ſin interuencion
de armas, y ſoldados, como lo tengo ordenado.* Et
poſtea, *Y no conſentireis, que eſtos deſcubrimien-
tos, y conuerſiones interuenga gente de guerra.*
Idem diſponitur in alia ſchedula, Matrit. 30.
Ianuar. anno 1607. ad eundem Marchionem miſ-
ſa: & in alia 2. Octobr. eiuſdem anni, ibi: *Porque
aunque en la inſtruccion de nueuos deſcubrimientos
ſe preuino todo lo neceſſario para que eſto ſe haga
por el orden que conuiene, y eſta determinado, en-
trando por medio de la doctrina, y ſuauidad del
Euangelio ſin ruido, ni eſtrepito de armas, &c.*
Quod idem reperitur, & præcipitur in alia epiſt.
Matrit. 5. Decembr. & ſchedul. vlt. eiuſdem men-
ſis ann. 1608. ad eundem Marchionem directa, de
quibus *infrà lib. 3. c. 5. n. 33.*

Quarto aduerſus ſuperiorem titulum facit,
† quod etſi, licitum eſſe concederemus, infide 60
libus, & barbaris gentibus ea de cauſa bellum
mouere, vt Chriſti Fidem eis prædicatam vel
prædicandam reciperent: adhuc tamen Chriſtia-
nos Principes hoc iure vti non expediret. Tum
quia † infideles, quibus antea Fides ſufficienter 61
annunciata non fuit, infidelitatem negatiuam in-
culpabilem habent, atque ita ſine aliquo ſuo cri-
mine punirentur, vt diximus *ſup. hoc. lib. 2. c. 10.
ex n. 76.* Tum etiam, † quia grauia, & ingentia 62
ſcandala eiuſmodi bellorum ratione inter ipſos
infideles generarentur, quæ Fidei noſtræ rece-
ptioni magnum impedimentum afferrent; cùm
notiſſimum ſit, nullam in bellis clementiam re-
periri, ſed potius omnia damnis, iniuriis, & ca-
lamitatibus ſubiacere: quæ latè enumerat D.
Auguſtin. *epiſt. 186. & lib. 3. de ciuit. Dei, c. 24. &
c. 30.* D. Hieronym. *lib. 1 epiſt. 3.* & Nos *infra lib. 3.
cap. 5. num. 48.* proſequemur.

Scandali † autem vitandi ratione, plura ex- 63
cuſanda eſſe, quæ alioqui legitime fierent, mul-
tis exemplis, & argumentis probatur *in c. 1 & 2.
de noui oper. nunt. c. 3. de iure patron. c. quia circa de
conſang. & affinitate, c. 1. de offic. delegat. lib 6. cap.
vnuſquiſque 22. quæſt. 4. cap. ſi ergo*, vbi gloſſa *verb.
Clamoribus, 8. quæſt. 1. l. qui cadem, ff. ad leg. Cornel.
de ſicariis*, D. Th. *2. 2. q. 98. art. 1. in fine*, vbi dicit
† quòd Princeps non punitur, vbi timetur de 64
ſcandalo gl. vlt. *in cap. ſi quis ordinatus 90. diſtinct.*
vbi inquit, † quod alias excommunicandus ex 65
communicari non debet, ſi ſcandalum timeatur,
iunctis aliis, quæ latiſſimè adducit Abbas, &
notanter eius addit *in cap. conſiderauimus, in fine,
de electione* Romanus *in repet. l. ſi verò, §. de viro,
fallen. 7. ff. ſolut. matrim*: Barbat. *conſ. 11 lib 1. &
con. 20. lib. 2.* Felin. *in c. 2. de præſcript.* Decius *conſ.
151. col. 3.* Tiraquel. *de pœn. temper. cauſa 46. per
totam, & de primog. quæſt. 4. in fine*, Paris. *conſ. 68.
n. 132. vol. 4.* Mar. Mantua *conſ. 121. n. 64.* Quintil.
Mandoſ. *in tract. de ſignat. gratia, tit. diſpenſatio.
matri. c. verſ. Ad euitandum, pag. 88.* Couar. *in Reg.
peccatum, 2. part. ex n. 2. & 6.* Sebaſtian. à Ximenez
*in remiſſion ad cap. qui ſcandalizauerit, de regul. iu-
ris*, Bobadilla *in Politica lib. 3. cap. 7. num. 55.* &
nouiſſimè Cardin. Tuſchus *pract. concluſ. iur. litt.
S. con. luſ. 51. & 52.* Gabriel Vaſquez *in opuſculo de
ſcandalo*, & Pat. Suarez *in tract. de charit. diſp. 10.
ſect. 1. & 2.*

Et hoc nimirum eſt, quod in ſimili quæſtione

 tradit

tradit D. Thom. 2.2. *quæſt.*10. *art.*11. docens,
66 † ritus infidelium, etiam nobis ſubditorum,tunc
tolerandos eſſe, quando, ſi de eis auferendis
ageretur, aliquod ſcandalum, vel diſſidium pro-
uenire poſſet, vel aliquod impedimentum ſalutis
eorum, qui paulatim ſic tolerati, conuerterentur
ad Fidem.Propter quod,inquit,etiam hæreti-
corum, & paganorum ritus aliquando Eccleſia
tolerauit, quando erat magna infidelium multi-
tudo.

Vnde in noſtra eadem quæſtione concludit
Azor. *d.lib.8.inſt.Moral.c.*26.*q.*11.multo maiori
ratione aduerſus infideles non ſubditos, bella ob
ſolam Fidei receptionem inferenda non eſſe,
quia eſſet potius illam impedire, & retardare,
quam promouere.

Quod etiam probant, & latiùs proſequuntur
Sotus *in* 4.*diſtinct.*5.*quæſt.vnica,artic.*10,*pag.*267.
Victor. *in* 1. *relect. de Indis*, *num.*39. Chiapa *in*
*Apolog. contra Sepulued. fol.*12.13. *&* 42. Aco-
ſta *de procur.Ind.ſalut.lib.*2.*cap.*13.Fr.Auguſt.Da-
uila in hiſtor.Mexicana Ord.Prædicat.*lib.*2.*c.*53.
& 54.Thom.à I e s v *d.lib.*4. *pag.*123. *&* 124.
Pat. Suarez *d.tract. de Fide diſput.*18. *ſect.*1.
*num.*9. *& ſect.*3. *num.*6. pluribus demonſtrantes,
67 † damna, ſtrepitus, & ſcandala, quæ ex bellis
oriuntur, omnino Euangelij prædicationi, & in-
troductioni aduerſari, & nihil Fidei magis,quàm
violentiam officere.

68 Nam, † cùm ij, qui Chriſti legem annun-
tiant, & in ea proficere ſtudent,in charitate vi-
uere debeant, finis enim omnium præceptorum
eſt charitas, vt inquit D. Paul. *in epiſt.ad Titum*
69 *c.*1. Perfecta † autem charitas foras mittat timo-
rem vt habetur 1. *Ioan.*4. non poterunt infideles
vtiliſſima hæc charitatis rudimenta percipere, ſi
ab aliis, qui ea prædicant, primo ingreſſu tre-
centur, & ſe debellari, bonis ſpoliari, & occidi
conſpiciunt. Neque vllo modo eiuſdem legis
manſuetudinem,ſuauitatem, & æquitatem agno-
ſcent,ſi illius profeſſores ac magiſtros omnia per
ſæuitiam,duritiem, auaritiam, & iniquitatem fa-
70 cere vident. Quin potius † illam blaſphemabunt,
& deteſtabuntur, exiſtimantes, noſtram legem
dare licentiam violandi iura gentium,imò & eius
naturæ, occupando res alienas inuitis dominis,
& inferendo bellum ſine titulo iuſto. Vnde du-
riores etiam fient, & magis indiſpoſiti ad Fidem
ſuſcipiendam, & Chriſtiani infelli infeſtiſſimi
hoſtes Barbaris ipſis reddentur, atque de eorum
numero erunt, de quibus Michæas Propheta
*cap.*2.prædixit: *Et eos, qui tranſibant,ſimpliciter*
conuertiſtis in bellum.

71 Prout † re ipſa contigiſſe tradit Fr.Auguſt.
Dauila *dict.cap.*54.*pag.*219. narrans, Indos ali-
quos Nouæ Hiſpaniæ, ob militum noſtrorum
ſcelera, & ſæuitiam, ita nomen Chriſti,& Chri-
ſtianorum exoſum habuiſſe, vt Religioſis viris,
qui poſteà ad eos conuertendos, puriori, & ar-
dentiori Fidei zelo acceſſerunt, neceſſarium fue-
rit illis ſuadere, ſe non Chriſtianos,vt illos mi-
lites, ſed patres Chriſtianorum eſſe, & licet ſub
eadem Fide, aliud tamen vitæ inſtitutum, & veræ
Chriſtianæ religionis officium profiteri.

Et vt daremus huius timoris ratione infideles
ad Fidem deuinctis manibus peruenire: adhuc
tamen poſtea ex hac conuerſione plura quidem
damna, & ſcandala naſci, & timeri potuiſſent,
prout aduertit, & exemplis oſtendit Epiſcop.
Chiapenſ.vbi ſup. & Marq. *in tract.de Iudæis*, *&*
infidel. 3.*part.cpa.*2. *n.*5. Nam † quemadmodum 72
coacta matrimonia difficiles ſolent exitus gene-
rare, vt aliàs dicitur *in cap. requiſiuit* 17.*de ſpon-*
*ſal.*ita & ſpirituale connubium, quod in baptiſ-
matis ſuſceptione contrahitur,ſi metu, vel terro-
re fiat, aut quauis alia animi concuſſione, in blaſ-
phemiam,apoſtaſiam,& alios errores degenerat,
& frequentius, non tam infideles ad credendum
mouet,quàm ad fingendum ſe credere, & Fidem
Chriſtianam recipere, vt multis exemplis ex hi-
ſtoriis petitis cum Sigiberto, Cranzio, & aliis
probat Maiolus *de perfid. Iudæor.pag.*186.*& ſeqq.*
quod † immane ſacrilegium eſt, vt rectè docet 73
Victor.*ſupra d.num.*39.Et ante eum Caietan.2.2.
*quæſt.*10.*art.*8.qui hoc argumento conuincit eos,
qui metu pœnæ ad Fidei profeſſionem infideles
inducunt, qui illam priùs voluntariè, ſaltem in-
directè non ſuſceperunt, & ad ſacrilegium con-
currere docet, & ſequitur Gregor. de Valentia
*d.punct.*6.*colum.*409. rectiùs agitur, & Sotus *d.*
*quæſt.vnic.artic.*10. *pag.*269. vbi refert, † quòd 74
† in hac manſuetudine, & ſuauitate prædica-
tionis Fides noſtra differt à perfidia Mahome-
ti: nam illa tanquam quæ nulla ratione perſua-
deri poterat, vi, & armis in mundum obtruſa
eſt; noſtra † verò per homines inermes, & mi- 75
tes, ſola veritatis energia mundum vicit, iuxta
illud *Ioan.*1.5.*Hæc eſt victoria,quæ vicit mundum,*
fides noſtra.

Quod quia exactè aliquando ſeruatum non
eſt, † plura mala contigerunt, quæ referunt, 76
Chiapa, Acoſta, & Auila vbi ſupra & Hiſpani
homines, qui primis illis harum Indiarum ex-
peditionibus militarunt, malè apud noſtros, &
exteros audire cœperunt, quod hoc Religionis
prætextu,magis tamen diuitiarum, quàm anima-
rum lucro inhiantes, plures Indos deleuerint,
quam conuerterint, vt ex Petro Zieza, Ioan.
Metello, & aliis narrat Theatr. vitæ hum.*vol.*12.
*lib.*3.*pag.*2739. *&* 2753. & diximus *ſupra lib.*1.
*cap.*16.*ex num.*94.*& lib.*2.*cap.*3.*num.*60. *&* repe-
timus *infrà lib.*3.*cap.*5.

Et hoc dolens Fr. Ioan. à Ponte *in conuen.*
*vtriuſque Monarch. lib.*2. *cap* 5. §.2. *pag.*108. *in*
margine, refert ſe audiuiſſe † a B.Fr. Michaele de
Benauides Archiepiſcopo de Manila, quòd in 77
aliquibus partibus Indiarum Mahometani ſuam
ſectam Indis iuxta legem, & normam Euangeli-
cam proponebant, & prædicabant: at Catho-
lici noſtram, iuxta regulas, & præcepta Maho-
metis: væ autem, inquit, Theologis, qui talia
conſulunt.

Et † conducunt verba D. Vincentij *lib.*1. 78
quem refert Chiapenſis *vbi ſupra fol.*13. vbi il-
lud Mahometis reprehendens qui dicebat, ſe
in terrore gladij, & vi armorum miſſum fuiſſe:
Aduerte (inquit) *ſi huiuſmodi prædicatio ad Dei*
Prophetam debeat pertinere, in quibus nihil eſt
aliud, quàm fraus & violentia, & humani ſangui-
nis effuſio, & quidquid prorſus latrones, & viarum
inſidiatores faciunt, agebatur.

Quibus addere licet eum Rutilio Benzonio
*lib.*5.*de ann. Iubil.c.*10.*pag.*131.*& ſeqq.* Tantùm
abeſſe, † vt Deus mediantibus bellis fidem ſuam 79
extendi deſideret, quòd pacem potiùs ſæpè,
tanquam medium opportunum elegerit, vel ad
Euangelium prædicandum, vel ad Diuinas, Ca-
nonicaſque leges promulgandas, vel denique
ad Religionem tuendam. Sic † enim *Oſea* 80
2.dicitur: *Et arcum, & gladium, & bellum*
conteram

conteram de terra. Et *Michæu* 4 atque etiam *Iſaiæ*
2. *Concidens gladios ſuos in vomeres,& lanceas ſuas*
in falces : non leuabit gens contra gentem gladium,
nec exercebunt vltra ad prælium. Quæ loca ad lit-
teram intelliguntur de ſumma pace temporali,
quæ in vniuerſo Orbe tempore Natiuitatis Chri-
ſti vigebat, vt commodior via Euangelio per
totum illum prædicando pateret, vt conſtat ex D.
Hieron. ibidem, qui adnectit, tunc impletum eſſe
illum Angelorum concentum. *Gloria in excelſis*
Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: &
In diebus eius orta eſt iuſtitia, & multitudo pacis.
81 Tunc etiam † Templum Iani Quirini clauſum
fuit, quòd non niſi in ſumma tranquillitate fie-
bat, vt prodit Suetonius *in Auguſt cap.* 22. *& in*
Nerone c. 14. Oroſius *lib.6.c.22.* Eutrop. *lib.* 9. *in*
Gordiano, Euſeb. *lib.* 9. *demonſtr. Euang. c.* 17.
Cardin. Baro. *tom.* 1. *annal.* Martyrol. Roman. *in*
die Natiuitatis Domini, ibi : *Toto Orbe in pace*
82 *compoſito.* Et † Virgilius ita de Auguſti tempore
canens. *lib* 1. *Æneid.*

Aſpera tunc poſitis miteſcent ſæcula bellis.
—— Diræ ferro compagibus arctis,
Claudentur belli portæ furor impius intus,
Sæua ſedens ſuper arma, & centum vinctus
ahenis.
Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

83 Eſt † autem elegans deſcriptio pacis, quam
Iſaias proponit, ab euentu nimirum ſumpta. Nam
vt belli tempore agri vaſtantur agricultura ceſſat,
& ruſtica inſtrumenta in arma bellica conuertun-
tur, vt belle oſtendit Virgil. 1. *Georg. &* 7. *Æneid.*
Ouid. 1. *Faſtor.* & habetur *Ioelis* . Sic regnante
pace contraria vigent ſtudia, & quæ Martis anteà,
Cereris poſtea miniſteriis arma deſeruiunt, iuxta
84 illud † Martialis *lib.* 14. *epig.* 34. cuius titulus:

Falx ex enſe.
Pax me certa ducis placidos conflauit in en-
ſes.
Agricolæ nunc ſum, militis ante fui.

Neque minus appoſita noſtro inſtituto fauet
alia expoſitio, quam ad prædicta loca tradit poſt
alios Gaſp. Sanctius *ſup. d. c.* 2. *Iſaiæ n.* 9. *verſ. Sed*
85 *eg.* ; † nempè Prophetarum ſenſum eſſe, illam
futuram eſſe Chriſti œconomiam, & illam Euan-
gelij legem, vt homines non ad bellum inflam-
ment, ſed ad pacem adducant. Pro qua Ego vltra
86 illum expendo † inſignem locum Arnobij *lib.* 1.
contra Gentes, vbi oſtendens, quantum mundus
hac in parte legi Euangelicæ debeat, ſic elegan-
ter ſcribit: *Cum magiſterijs Chriſti acceperimus,*
ac legibus, malum malo rependi non oportere,
iniuriam perpeti, quàm irrogare eſſe præſtantius
ſuum potius fundere, quam alieno polluere manus,
& conſcientiam cruore. Habet à Chriſto beneficium
iamdudum Orbis ingratus per quem feritatis mollita
eſt rabies, atque hoſtiles manus cohibere à ſanguine
cognati animantes accepit.

Et vtramque etiam interpretationem accipere
87 poterit † illud Zachariæ *cap.* 14. *In die illa erit,*
quod ſuper frænum equi eſt Sanctum Domino, ideſt,
vt D Hierony & Cyrillus exponunt, tunc ſumma
pax erit (ſcilicet naſcentis Chriſti, vel legis gra-
tiæ temporibus) nec indigebunt equis qui ad pu-
gnam apti ſunt, *Prouerb.* 1. ac proptereà omnia
eorum ornamenta Domino conſecrabuntur.
Quamuis D Ambroſ. *in Oratione de obitu Theodoſ.*
Imperatoris, Theodor. *lib.* 1. *hiſtoriæ Eccleſiaſt.*
c. 18. Sozomen. *lib.* 2. *c.* 1 Nicephor. *lib.* 8. *c.* 29.
& idem D. Cyrillus in eundem locum Zachariæ
ſupradictum, eius verba interpretentur † de fræno 88
Conſtantini Magni, in quo vnus ex clauis Crucis
Chriſti ab eo poſitus fuit, vt per ſacratum rerum
venerationem victoriam in præliis obtineret, at-
que eiuſd. claui præſidio, pericula belli euitaret;
licèt hæc expoſitio ridicula D. Hierony. videa-
tur.

Quintò & vltimò, ſuperioribus inhærendo,
conſidero, quòd ſi, vt aſſertores contrariæ ſen-
tentiæ perpendunt, ideo armatis militum manibus,
& bellorum concuſſionibus. in conuerſione Indo-
rum vtendum fuit, quoniam media ſuis finibus
conuenire debent, & poteſtati, cui competit
finis competit etiam cura de mediis : longè maio-
ri ratione affirmare debemus hæc omnia, fidem
prædicare, ſuadere, & propagare volentibus,
ſummopere fugienda eſſe. Nam cùm in om-
nibus multum valeat † illud Senecæ dictum 89
lib. 1. *de Clementia* : *Ingenia noſtra, vt nobiles &*
generoſi equi, melius facili fræno reguntur. In hoc
tamen munere animarum ad Fidem conuertenda-
rum. plurimum quidem id obſeruari debebit : † 90
quoniam lex Chriſti maximam libertatem, vo-
luntatem, & ſuauitatem in ſui introductione, &
ſuaſione requirit, vt docet D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 10.
articul. 8 Rainerius *in Pantheologia* 1. *part. cap.*
de infidelibus, & Nos ſupra vt primo, & tertio
huius capitis argumento latiſſime probatum reli-
quimus. Vis † autem, timor, aut metus multum 91
minuit de voluntario, vt docet Ariſt. *lib.* 3. *Ethic.*
ad Nichom. imò nihil voluntati, & conſenſui tam
contrariū eſt, quamuis, atque metus, vt ait Vlpian.
in l. nihil conſenſui 116. *ff. de reg. iuris*. vbi Pet.
Faber. & Ræuard. plura alia in eiuſdem ſententiæ
comprobationem adducunt. Atque adeò in me-
diis † errare videntur & inicolos fidei opprimere, 92
quos fouere deſiderant, qui verberibus, loco
verborum vtuntur, & dum voluntatem quærunt,
voluntarium excludunt, & Apoſtolorum offi-
cium contra morem Apoſtolicum exercentes,
plus ſe per minas, bella. & armorum terrorem
profuturos ſperant, quam per pacem, manſuetu-
dinem & prudentiam, ita enixè à Chriſto Domi-
no commendatam, & per exemplum puritatis, &
ſanctitatis vitæ ab omni auaritia, & turpitudine
liberæ. Quibus dumtaxat armis in hac militia pro-
cedendum eſſe, Chriſtus ipſe *Ioan.* 6. & D. Paul. 1.
Corinth. 1. & 2. 10. † & omnes Eccleſiæ Patres 93
paſſim ſcribunt.

Inter quos Greg. relatus *in d. cap. quid autem, &*
c. qui ſincera 45. *diſtinct.* nouam, & inauditam
illam prædicationem appellat, quæ verberibus
exigit fidem, & blandimentis, non aſperitatibus
prædicandam animaduertit. Et iterum *lib.* 1. *epiſt.*
34. ſic ait : *Eos enim, qui à Religione Chriſtiana*
diſcordant, manſuetudine, benignitate admonendo
ſuadendo ad vnitatem Fidei, neceſſe eſt congrega-
re. Ne quos dulcedo prædicationis, & præuentus
futuri iudicij terror ad credendum inuitare poterat,
minis, & terroribus repellantur. Oportet ergo, vt
ad audiendum de vobis verbum Dei benignè con-
ueniant, antequàm auſteritatem, quæ ſupra modum
extenditur, expaueſcant.

Et Diu. Athanaſ *in epiſtol ad ſolitariam vitam*
agentes, quem refert Balthaſ. Chanaſius *de notis*
veræ religionis, pag. 845. hoc veluti ſigno religio-
nem noſtram ab hæreticorum perfidia diſtinguit,
ſic inquiens : *Noua iſta, & execrabilis hæreſis,*
quos non potuit verbis inducere, eos vi, plagis,
carceribuſque ad ſe pertrahere annititur; atque ita
vel

vel ſe ipſam, quàm non ſit pia,& Dei cultrix manifeſtat. Pia enim religionis proprium eſt, non cogere, ſed ſuadere, ſiquidem Dominus non cogens, ſed libertatem voluntati permittens dicebat: Si quis vult venire poſt me.&c.

Chryſoſt.quoque & Ambroſ.quorum verba retulimus *ſupra hoc cap. num.* 14. manſuetudine, exemplo, & doctrina, non coactione, aut terrore miniſterium iſtud peragendum eſſe teſtantur; & tunc in eo Prædicatores proficere, cùm oues ſunt; tunc verò retrocedere, & ſuperari, cùm in naturam luporum tranſierint.

Et hoc etiam eſt,quod docuit Diu. Auguſtin. *in ſermon. de puero Centurion. Infidelibus blandiendum eſt, non iraſcendum, vt per amorem, & dulcedinem poſſim Chriſto lucrari.* Et D. Dionyſius in epiſt ol. ad Denupbil.in fine, ita ſcribens: *Doceri quippe ignaros docet, non ſuppliciis affici, ſicut & cæcos non cruciamus, ſed ad manum ducimus. Ingemis enim horrobis eſt, quòd is, quem Chriſtus ſummè bonus errantem in montibus requirit,fugientemque reuocat, & vix repertum ſacris humeris reuehit,abs te affligitur, repudiatur, abiicitur.*

94 Planè enim qui † his paſſibus ambulant, & quæ verbis ſuaniter docent, factis ipſis exemplariter implent, faciliùs, & ſecurius infideles,quantumuis barbaros, mouent, & ſibi, & Deo, quem prædicant maiorem Fidem, amorem, & auctoritatem conciliant; cuius è contrario blaſphemiam, aut vilipendium illi, vt *ſuprà* diximus, ſuſcitare noſcuntur, qui armis, & terroribus Euangelij legem extendere volunt, & aduerſam diſciplinæ ſuæ vitam agere non verentur. Etenim, vt præclarè inquit D. Chryſoſtom, *in homil.* 4. *ſup.* 2. *ad*
95 *Titum*, non † ex verbis dogma verum,ſed ex ipſis rebus, atque vita Gentiles iudicare conſueuerunt. Et S. Leo ſerm.de S.Laurentio: *Facilis ad cohortandum ſit oratio, efficax ad ſuadendum: validiora tamen ſunt exempla,quam verba, & plenius eſt opere docere,quam voce.*

96 Et ita Paul. *ad Philip.* 2. † Prædicatores commonefacit, vt ſine reprehenſione viuant in medio nationis prauæ, atque peruerſæ, & modeſtia eorum nota ſit omnibus hominibus,& 1. *Petr.* 2. *Conuerſationem veſtram inter gentes habentes bonam, & in eo quod detrectant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos conſiderantes, glorificent Deum in die viſitationis.* Idem etiam diſertè docet D. Hieron. *ſup. cap.* 5. *Matth.* inquiens; Prædicatores verbi, auri, & argenti cupidos eſſe non debere, ne infideles exiſtiment, ea de cauſa prædicare, & ne incurramus in illud Pauli, qui prædicas non furandum, furaris, qui prædicas non mœchandum, mœcharis, execraris idola, & ſacrilegium facis.

Et non minus aptè, & eleganter D. Chryſoſtom.*in homil.* 1. *Imperfect.ſuper idem c.Matthæi: Per illos quidem* (inquit) *qui dicunt, & non faciunt, blaſphematur Deus: vtpote, ſi bene docent, & melius viuant, videntes Gentiles dicunt: Benedictus Deus, qui tales habet ſeruos. Verè illorum eſt Deus verus: niſi enim ipſe eſſet iuſtus,nunquam populum ſuum circa iuſtitiam ſic teneret. Nam ſcientia Domini ex moribus familiæ demonſtratur. Si autem bene doceant, & male conuerſentur, videntes Gentiles dicunt. Qualis eſt Deus eorum, qui talia agunt? Nunquid ſuſtineres eos talia facientes, niſi conſentires operibus eorum? Vide quomodo Deus per malos Chriſtianos blaſphematur, nec poteſt dominus bonam opinionem habere, qui malam familiam habet. Vnde Paul. ad Roman.* 2. *vnum dictum eſt ad populum Dei: Nomen enim Dei per vos blaſphematur inter gentes.* His concordat D. Auguſtin. *in lib. de vita Chriſti*, dum inquit: Sanctum eſſe populum ſuum Deus voluit, & ab omni contagione iniuſtitiæ & iniquitatis alienum, vt nihil in eo gentes quod redarguerentur, inuenirent, ſed quod admirarentur, & dicerent: Beata gens, cuius Dominus Deus eorum, populus, quem elegit hæreditatem ſibi. Et D.Polycarp. Mart. vnus ex S.Ioan. Diſcipulis, *in* epiſtola quam ad Philip.ſcripſit,ita ait, Omnes vos inuicem ſubiecti eſtote, conuerſationem veſtram conſiderantes irreprehenſibilem in gentibus, vt ex bonis operibus veſtris, & vos laudem accipiatis, & Dominus in vobis non blaſphemetur. Væ autem illi, per quem nomen Domini blaſphematur. Sobrietatem ergo docete omnes, in qua & vos conuerſamini.

De quo argumento, & † vitæ eorum, qui in- 97
ter infideles Euangelium propagare deſiderant, integritate, oratione, fiduciâ in Deum, feruenti charitate, beneficentia, prudentia, caſtitate, paupertate, patientia, labore, longanimitate, ſcientia, exemplo, & aliis,quæ in operariis Euangelicis requiruntur, plura quidem dicere poſſem, niſi ea alij multis in locis ſigillatim propoſuiſſent, & illuſtraſſent: & præcipuè, de Indis noſtris loquens Ioſeph. Acoſta *de procur. Ind.ſalute,ſub.* 1. *capit.* 14. *lib.* 2. *cap.* 16. *& ſequent.* & *lib.* 4. *cap.* 5. Anton. Poſſeuin.*in Bibliot.* 1. *tomo,lib.* 9. *capite* 19. *& ſequentibus* Thomas à Ieſu *de procuranda omn. gent.ſalute lib.* 4. *parte* 2. *per totum*, & Pat. Ioan. Pineda *de reb. Salom.lib.* 5. *cap.* 4. § 6. *n.* 5 *um pag.* 283. vbi inquit Verbi Dei miniſtrum inſtar politæ, & acutæ ſagittæ inſtructum eſſe debere doctrinæ ſplendore, acuminis ſubtilitate velocitatis pennis, & feruore diſcurrendi, neque in alium ſcopum ferri debere, quàm in corda mortalium collimanda.

Sed omittere nolo alia verba Diui Chryſoſtom. *homil.* 44. *in Matth.* vbi ex vita,& moribus Euangelizantium ſumi poſſe, inquit, argumentum an virtutis zelo, vel auaritiæ,aut inanis gloriæ cupiditate ducantur: *Si Magiſter,aut Doctor in ſanctitate verſatur, cognoſce, quòd propter Deum errantem corrigere vult. Si autem in malis verſatur, quomodo alium propter Deum corrigere valet ad bonum? Numquid enim aliquis magis miſericors poteſt eſſe alteri, quàm ſibi?*

CAPVT XVIII.

De dictarum opinionum conſordia, & explicatione. Et qualis demum vis aut coactio Fidei propagandæ causâ infidelibus licitè inferri poſſit?

SVMMARIVM.

1 *Indorum, & aliorum infidelium conuerſio ſi more, & modo Apoſtolico fieri poteſt,abſque dubio vtilior, & laudabilior erit.*

2 *Praxis, & experientia quotidiana oſtendit, Apoſtolicum prædicandi modum inter Indos exactè ſeruari non poſſe. Et num. ſequentibus.*

3 *Præceptum*

3 *Præceptum annuntiandi, & propagandi Euangelÿ ſemper, & vbique pro viribus impleri debet.*

4 *Deum tentare, vel miracula expectare nemo debet, dum humana, & rationabili via incedere poteſt.*

5 Cap. quæritur 22 q 2. & cap ſi nulla 23.q.8. *expenduntur.*

6 *Ioannes Metellus derides eos, qui volunt inter Indos ſine armis prædicare, & hiſtoriam circa hoc enarrat.*

7 *Ioſephi Acoſta elegans teſtimonium expenditur de cauſis difficultatis, aut impoſſibilitatis prædicandi Apoſtolico modo inter Indos.*

8 *Indi, qui barbari ſunt, & agreſtes, ſeueritate ſalutari compelli poſſunt, in Eccleſiæ gremium intrare.*

9 *Anton. Poſſeuin. apertè ſentit, hodie inter Indos, conſiderata eorum feritate, varietate, & diſtantia Apoſtolicum prædicandi modum ſeruari non poſſe.*

10 *Antonÿ Cordubenſis ſententia de modo conuerſionis Indorum.*

11 *Prædicatores vt ſint tuti inter Barbaros de quorum conuerſione agunt, bene poſſunt ſecum aliquos milites ducere, & arces munitas extruere, ex ſententia Ioannis Maioris, & aliorum.*

12 *Ioſeph. Acoſta quæ auxilia, quaſve militares expeditiones admittat, vt Fides tutò inter Barbaros prædicari poſſit.*

13 *Fr Thom. à Ieſu præſidia militaria concedit ad frænandos Indos, & prædicatores tuendos.*

14 *Pat. Franc. Suar. Prædicatores Indorum cum præſidio, & exercitu ſufficienti mitti poſſe, reſoluit.*

15 *Schedulæ plures Regiæ expenduntur, quibus opinio Ioan. Maior. in modo prædicationis Indorum probatur.*

16 *Indos infideles vi præciſa, & abſoluta per bellum, aut alio modo ad Fidem conuertere, nunquam Hiſpani voluerunt, nec cogitarunt.*

17 *Schedulis, & inſtructionibus Regiis ſemper cautum fuit, vt Indi, quæ maxima fieri poſſet ſuauitate, & humanitate, ad Fidem allicerentur.*

18 *Indis, ob Fidem recipiendam, vel ex aliis cauſis, quæ grauiſſimæ & vrgentiſſimæ non eſſent, nunquam Reges noſtri bellum fieri permiſerunt.*

19 *Schedulæ, & inſtructiones plures referuntur, quæ violentias, & iniurias, Indis illatas, grauiter punire iuſſerunt.*

20 *Bella per Hiſpanos indis illata, vt plurimum, legitima fuerunt.*

21 *Fidei receptio voluntariè facta, poſt bella, quæ ad eam directè ordinata non ſunt, violenta appellari non poteſt.*

22 *Coactio indirectè ad Fidem non eſt per ſe & intrinſece mala.*

23 *Infideles licèt expugnari non poſſint, vt credere compellantur, expugnati tamen, benè hortari poſſunt ad credendum.*

24 *Bellum & armorum terrorem inter Indos Fidem introduxiſſe, qualiter intelligendum ſit.*

25 *Fidei, & Eccleſiæ propagationem multoties Deus bellis & aliis ærumnis mediantibus, ordinauit.*

26 *Percuſſio Chriſtianorum Ieroſolymis facta, cauſa fuit, vt facilius per totum Orbem Euangelium diffunderetur.*

27 *Gothorum, & aliarum nationum barbararum bella, & incurſiones, eiſdem, & aliis multis gentibus aditum ad Fidem diſpoſuerunt.*

28 *Armenÿ à Tiridate ſubacti ad Chriſti fidem deuenerunt.*

29 *Burgundiones propter Hunnorum incurſiones Chriſto ſe deuouerunt.*

30 *Franci cum Alemannis bella ſuſcepturi, Religionem Chriſtianam profiteri cœperunt.*

31 *Conſtantini Magni Imperatoris conuerſio, ob belli cauſam facta fuit.*

32 *Saxones, Bohemi, Slauini, & Rugiani, qualiter occaſione bellorum ad Fidem peruenerint.*

33 *Pruſſiis Boleſlaus pepercit, ſub conditione, vt Fidem acciperent.*

34 *Heraclius, Siſebutus, & Dagobertus Iudæos omnes in ſuis Regnis degentes baptiſmum recipere coegerunt.*

35 *D. Iſidorus quid ſenſerit de facto Siſebuti, Iudæos ſui Regni baptizari cogentis.*

36 *D. Pauli* ad Philip. 1. verſ. 18. *quid ſenſerit, dum ait, ſe gaudere, ſiue per veritatem, ſiue per occaſionem Chriſtus annuntietur.*

37 *Infideles degentes in terr. Chriſtianorum licitè poſſunt ſecundùm ſententiam aliquorum directè ad Fidem Chriſtianam compelli, quæ tamen non probatur.*

38 *Infideles ſubditi, vi indirecta & cauſatiua benè poſſunt ad Fidem deduci.*

39 Cap debet & cap. vlt. 23. q. 4 *vbi D. Auguſt. docet, malos eſſe prohibendos à malo, & cogendos ad bonum, qualiter ſit explicandum?*

40 *Infideles poſſunt pecuniis, donis, & muneribus ad Fidem allici.*

41 *Simonia eſt aliquid dare, vel paciſci expreſſè pro rebus ſpiritualibus, vel vt quis ingrediatur religionem, aut ſi detur in vim modi, vel conditionis.*

42 *Deus ſæpè promittit bona temporalia ſeruientibus eum.*

43 *Fæmina legatum licitè relinqui poteſt, ſub conditione, ſi ingrediatur religionem.*

44 *Infidelibus vitam donare ea conditione, ſi baptizentur, vſu receptum eſt.*

45 *Fidelis fæmina licitè conuenit de matrimonio contrahendo cum infideli, ea conditione, ſi fiat Chriſtianus.*

46 *Infidelis licèt peccet, baptiſmum, ob pretium ſibi datum recipiens: non tamen peccat ille, qui eum inuitat.*

47 Cap. iam verò 23. quæſt. 6. *illuſtratur.*

48 *Iudæi, & alii infideles ſubditi, poſſunt tributis, oneribus, & aliis ſeruitiis grauioribus, non tamen inſolitis premi, & honoribus & priuilegiis priuari, vt ad baptiſmum recipiendum alliciantur.*

49 Pſal. 32 *&* Iſaias cap. 26. *ad ignominias, & anguſtias, quas Iudæi hodie vbique patiuntur, reſpiciunt.*

50 *Iudæis non debet ſeruari æquitas.*

51 *Iudæi à Chriſtianis habitu diſtingui debent.*

52 *Iudæi,*

52 *Iudæi, & alij infideles an, & quando bonis priuari, & a terris Chriſtianorum licitè expelli poſſint, ſi baptiſmum non receperint?*

53 *Fidem ſemel etiam minus religiosè, & voluntariè receptam & profeſſam, deſerere non licet.*

54 Cap. de Iudæis 45. diſtinct. *perpenditur, & illuſtratur.*

55 Cap. contra Chriſtianos, de hæretic. lib. 6. *expenditur, & illuſtratur.*

56 *Infidelis, qui amore alicuius puellæ fidelis ductus ſimulatè ſe baptizari permiſit, & cum ea matrimonium contraxit, in baptiſmo, & matrimonio perſeuerare in foro contentioſo cogendus erit.*

57 *Baptiſmus à paruulis Iudæorum, vel aliorum infidelium inter ſe inuicem factus, validus erit, etiam ſi per ludum fiat, cum intentione tamen baptizandi.*

58 *Athanaſij baptiſmus qualiter factus fuerit?*

59 *Baptiſmum ſi quis omnino inuitus, & coactus recipiat, an ſi poſteà metu ceſſante, per longum tempus non contradicat, verè Chriſtianus, & baptizatus cenſeri debeat?*

60 *Indi, qui ob eam tantùm cauſam baptiſmum recipiunt, vt ſuis Regibus placeant, vel eos imitentur, an ſint verè Chriſtiani?*

61 *Principum auctoritas, & exemplum multum inter infideles barbaros prodeſt, ad eorum faciliorem conuerſionem.*

62 *Schedulis pluribus cautum eſt, vt Prædicatores Indorum, eorum Principes, & Gubernatores ante omnia ſibi gratos reddere curent.*

63 *Media omnia licita excogitare, & exequi oportet, per quæ Barbari faciliùs ad Fidem deueniant.*

64 *Prædicatores Indorum, vt ornatiori cultu incedant, & muſicis inſtrumentis vtantur, Regia ſchedula monent.*

65 *Indorum Prædicatores non peccant, ſi veſtibus ornatioribus, & cibis lautioribus vtantur, vt eos pluris Barbari æſtiment, & ſic meliùs ad Fidem alliciant.*

66 *S. Franc. Xauerius qualiter, & quare veſtem mutauerit in Chriſtiana apud Iaponios expeditione?*

67 *B. Pat. Matth. Riccius veſtem ornatiorem ſumpſit, cùm inter Sinas prædicare voluit.*

Veſtibus ornatioribus ſemper honos habitus fuit, ibid.

68 *Prædicator Indorum an licitè poſſit maiorem ſanctimoniam, quam reuera habeat ſimulare, vt eos meliùs conuertat?*

69 *Fidem, & eius myſteria leuioribus, & futilibus argumentis etiam inter Barbaros prædicare, & ſuadere non licet, aliis ſolidioribus omiſſis.*

70 *Barbarus ita nemo eſt, vt quaſdam euidentes de Fide credenda perſuaſiones percipere nequeat.*

71 *Fides Chriſti, ſicut neque per vim, ita nec per mendacium, aut fallaciam introducenda, & ſuadenda eſt.*

72 *Deus non indiget mendaciis hominum ex Iob, & D. Paulo.*

HIS Argumentis, & conſiderationibus affirmatiua, & negatiua ſupra dictæ quæſtionis, ſiue tituli pars, ita muniri, & corroborari videtur, vt mirum non ſit, vtramque tot, ac tantis ſectatoribus placuiſſe. Sed ego, vt eas, quatenus fieri poſſit, ad concordiam redigam, & certa ab incertis ſeparem. Primo conſtituo, poſteriorem iſtam, quæ nullo modo coactam, & violentam Fidei prædicationem, & propagationem admittit, in puncto quidem iuris veriorem, & ſecuriorem videri, ſolidioribuſque rationibus niti. Quis † enim 1
negare poterit, conuerſionem Gentium omni militari apparatu remoto, & more & inſtituto Apoſtolico factam, magis laudabilem eſſe? Et officijs, atque æquitatis plenam, cum exemplo, & doctrina ipſius CHRISTI Domini, & Diſcipulorum eius confirmata reperiatur, qui pace, ac patientiâ ſua, & eximia paupertate & humilitate potentiam mundi vicerunt vt concludunt rationes, & auctoritates pro eâdem opinione toto capite præcedenti perpenſæ, & Ioſeph. Acoſta *lib. 2. de procur. Ind. ſalut. capite 8. pag. 236.* In actu tamen † practico, 2
ſuppoſita omnium fermè Indorum, qui olim reperti ſunt, & hodie etiam reperiuntur, feritate, & ſtoliditate, & innumeris aliis difficultatibus, quas *ſupra cap. 16. ex n. 43.* conſideràuimus, vix quidem eſſet arbitror, vt progreſſus aliquis in Fide apud eoſdem ſeminandâ, & promouendâ fieri potuerit, aut poſſit, ſi vis aliqua non miſceatur, quâ & Barbari ipſi ad humanitatis officia priùs redigi valeant, & Diuini Verbi prædicatores ſecurè inter eos verſari, atque iniunctum ſibi Euangelizandi munus explere.

Et hoc ſenſu acceptæ prioris opinionis auctoritates, & argumentationes, non vſquequaque reiiciendæ, aut contemnendæ videntur. Nam † 3
cùm præceptum annuntiandi, & propagandi Euangelium, omnibus temporibus, & in omnibus nationibus vigeat, his ſe accommodare Catholici noſtri Reges, & Prædicatores ab illis miſſi, debuerunt, & non † Deum tentare, vel mi- 4
racula expectare, aut ſub ſpecie perfectionis Euangelicæ, temerè ſe Barbarorum arbitrio committere; ſed via potius humana incedentes, rationabili conſilio id facere, quod tempus, occaſio, conuertendorum conditio, & intentio ſuſcepti muneris exigebat, argument. text. *in † capit. quæritur 22.* 5
quæſt. 2. ibi: *Et in hoc oſtenditur, quòd nemo debet tentare Deum ſuum, dum habet, quod rationabili conſilio faciat:* & *in c. ſi nulla 23. quæſt. 8.* ibi: *Ne videlicet Deum videatur homo tentare, ſi habet, quod faciat, & ſuæ, ac aliorum ſaluti conſulere non procurat, & ſanctæ Religionis detrimenta non præcauet.*

Quorum iurium, in ſpecie noſtra, meminit Malferitus *dict. conſ. 769.* apud Mandellum, *n. 14. & ſeq.* & Gregor. Lop. *in d. l. 2. partita, col. 4. verſ. Et id quod Caietanus.*

Quam ſententiam, vltra Auctores quos retulimus *d. c. 26. n. 2. & ſeqq.* expreſsè agnoſcit † Ioan. 6
Metellus *in epiſt. proœmiali*, quam ad hiſtoriam Hieron. Oſſorij Epiſcop. Siluenſ. ſcripſit, & ex eo reſoluit Theatr. vitæ humanæ, *volum. 17. lib. 3. pag.* 4090. tradens, diu quidem in Hiſpania diſceptatum, num Indi bello, an ſolâ Diuini Verbi Chriſtiani promulgatione, prædicationeve ad noſtra ſacra, & ritus traducendi forent, obtinuiſſeque (reclamantibus tamen multis) aliquorum Dominicanorum ſententiam, qui beneuolentia potiùs, & perſuaſione, quàm ferro, ad Chriſtianam Religionem conuertendos eſſe putarent. Cùm

autem

autem ex iis quidam ſeſe inermes in Floridam hoc nomine contuliſſent, ſtatim à Barbaris ſuiſſe trucidatos, ſtultitiæque ſuæ pœnas dediſſe. Atabalibamque Peruanorum Regem fidei notitiam, & librum ſibi à noſtris ante bellum oblatum, in terram tanquam ridiculum proiecisse: *Neceſſariò igitur* (inquit prædictus Auctor) *viſus alteram ſententiam, nimirum vi, armiſque Indos ad Chriſtianam Fidem eſſe deducendos, compellendóque comprobauit.*

7 Idem quoque pius, & † elegantiùs tradit Ioſeph Acoſta *d. lib. 2. c. 8. pag.* 238. vbi ait, quod ſi veterem illam, & Apoſtolicam euangelizandi rationem in pleriſque huius Occidentalis Orbis gentibus adamuſſim tenere quis pergat, nihil aliud, quam amentiæ extremæ damnandus erit; neque immeritò, cum experientia ipſa, omni exceptione ſuperior teſtis, rem abundè monſtrauerit. Nam in multis expeditionibus, & præcipue in illis, quæ ſemel, atque iterum, & tertio ad Floridam factæ ſunt, prædicatores, qui pacificè, & Euangelico modo ad Indos ingreſſi ſunt, inauditi indicta cauſa miserè, & abſque vllo animarum fructu trucidati fuerunt; quod & Dominicani probarunt, & alij Religioſi viri plus ſatis experti ſunt. Propterea quòd hæ gentes ſicut beſtiarum moribus vtuntur, ita humanitatis parum permittant, ſine fœdere, ſine miſericordia, prout quiduis collibitum eſt, ita temerè agentes in hoſpites, & externos nullum gentium ius obſeruantes, cum ne inter ſe quidem naturæ leges ſciant. Quamobrem qui horum ſe ratione, & arbitrio commiſerit, poterit is eum apris, & crocodillis amicitiã inire. Neque verò ab iſtis martyrium expectandum eſt, qua fortaſſis ſpes tantum diſcrimen leuaret; non enim pro Fide, pro Chriſto, pro Religione moriendum eſt, ſed velut ſuauiores epulas de te præbeat, quod Braſilienſibus, & toti Septentrionali oræ huius Orbis vulgare eſt, vel ſpolium præbeat barbaris elegans, vel denique quia viſus es nunquam, & quia in te ſibi liceat, experiri iuuat. Vnde non eſt prudentiæ, ſpecie iuſtitiæ ſanctioris committere, vt ſalutem ipſe abiiciat, & alienam nihilo amplius compares.

Hactenus Ioſephus Acoſta, qui iterum *lib. 3.*
8 *cap. 13. pag. 287.* docet, † infideles, qui ſe in recipienda fide duriores præbent, ruſticitate magis animi, quàm electione rationis, cuiuſmodi barbari pene omnes ſunt, indicij vix ſententiam ſequentes, ſed impetu, aut conſuetudine impulſi, hos certè ſeueritate quadam ſalutari in Eccleſiæ gremium intrare, impellendos eſſe.

9 Acoſtæ veſtigia † premens Anton. Poſſeuin. *in Biblioth. 1. tom. lib. 9. cap. 24. pag.* 402. ita non minus eleganter ſcribit. Veruntamen, quoniam non deſunt qui ſpecie perfectioris boni cogitent, nihil aliud eſſe curandum iis, qui ad Indias pro Euangelio nauigant, & adeò reliquis, qui Chriſtiani ſunt, quàm vt illud in baculo, & pera proficiſcantur; vni Deo abſque aliis præſidiis innixi. Certè non omninò omnibus in locis ita penſanda res eſt: quin ſecundo addendum, non ſolum deſtrui finem, cum media tolluntur, ſed diuerſa quædam pro diuerſis mundi quaſi ætatibus requiri. Potuiſſe quidem illud ab Apoſtolis præſtari, quibus varia charismata, linguarum donum, & peculiaris à Deo conceſſa facultas fuerat, donec grandeſceret, quæ plantabatur Eccleſia. At irrigatio ceſſat (inquit Gregorius Magnus) vbi arbor egit radices. Et quod non valet Sacerdos efficere per Doctorum ſermonem (ait Iſidorus) iam poteſtas hoc debet implere per diſciplinæ terrorem. Sanè verò plurimis, qui ſub Regum patrocinio, atque imprimis à Sede Apoſtolica ad Indias tranſmiſerunt, ſi naucleri naues, remiges, milites, commeatus, veſtes, libri, portus, domicilia defuiſſent, ecquid inter illas truces gentes ſine miraculorum & linguarum dono efficere potuiſſent? Aut quomodo ſine magiſtratu, præſidiiſue vllis ſalui fuiſſent? Et verò qui abſque his mediis, ſpecie quidem zeli, ſed non integra fortaſſe ſcientia impulſi, in eaſdem gentes aliquandó procurrerunt, pauciſſimi fuere, qui aut re infecta, aut omninò non redierint, non perſeuerauerint, aut denique miserè trucidati non ſint in Florida, in Noua Hiſpania, in Braſilia, in Peruano tractu, in Philippinis, in Malucis, in Macano, Malaca, & in reliqua India. At contra reliqui Diuinum negotium bene geſſere, qui priſtinam viam inſtiterunt in eadem Florida, Chichimecis, California, Noua Mexico, multis tractibus Peru, Braſiliæ, in plurimis item inſulis Archipelagi, Philippinarum, Babnyanæ Lequiis, China, Cochinchina, Camboxa, Ciana, Iaua, Burneyo, & pleriſque aliis inſulis. *Hæc eſt Poſſeuinus.*

Cui arrident verba Anton. Cordubenſ. *in quæſt. lib. 1. q. 57. dub. 5. pag. 503. verſ. Non eſt ergo* ex eiſdem rationibus concludentis; non † eſſe nunc fi- 10
dem prædicandam, neque gentes, & idololatras ad fidem conuertendos omninò eodem modo ſicut in Eccleſia primitiua, vbi ſæpè miracula fiebant, quando pauciſſimi fideles Chriſtiani erant, quia non eſt eadem ratio, & cauſa, vt dictum eſt.

Et iuxta hanc ſententiam benè poteſt admitti, & ſecurè defendi doctrina Ioannis Maioris *in 2. Sentent. diſtinct. 44. quæſt. 2.* dum ait, † poſſe ho- 11
die Principes Chriſtianos ad conuertendos Barbaros mittere Prædicatores cum ſufficienti exercitu, non vt bellum inferant, ſed vt Prædicatores ſecuri incedant, turreſque & arces munitas in terminis prouinciarum infidelium conſtruere, vt facilior, & ſecurior aditus, & exitus fidelibus pateat; quod licèt reiiciant, imò & irrideant Victoria, Bañez, Emanuël Rodericus, & Pat. Ludouic. de Torres *in locis ſup. c. prox. num. 1.* relatis; rectè tamen & prudenter probat, & laudat Greg. Lop. *in d. l. 2. partita, gloſſa magn. col. 1. & col. 16. verſ. Tertia concluſio*; Et Ioſ. Acoſta iſtarum Indicarum rerum, & expeditionum oculatiſſimus, & experțiſſimus teſtis *dict. lib. 2. cap.* 11. 12. & 13. docens, quod † vt in militari diſciplina non rectè pro- 12
uincia aliqua expugnatur, & in ditionem redigitur, niſi deducta colonia, & præſidio impoſito, gradus figatur, ita profectò in horum infidelium conuerſione nihil ſperandum eſt lucri, niſi obfirmato animo, iis corripiendis, inſtituendis, atque ad profectum vſque promouendis, conſilio, curæ, conatúſque omnes admoueantur. Neque enim repentè quicquam legitima incrementa ſuſcipit. Et ad hoc commodè faciendum, ſimul proficiſci oportere viros militares, neceſſaria humanæ vitæ præſidia in tam longa, támque periculoſa peregrinatione ferentes, ſimul vitæ æternæ præeuntes Caſtris Chriſti militantes, vt diabolica tyrannide captas animas Deo expugnent. Hócque ita coniuncto officio fieri oportere, non ſolùm rationem docuiſſe, verùm ipſam longo vſu comparatam experientiam. Et quod ſi qua ſpes eſt ſalutis Barbarorum, in his certè expeditionibus poſita eſt. Nam ſi prædicatione Euangelij commonendi, excitandique ſunt, neque id fieri vnius, & alterius Sacerdotis peregrinatione permittit, vel ipſorum ingenium ferox, vel regionum

immenſa diſtantia, neceſſario præſidio deſtituta,
perſpicuum eſt complurium hominum cœtu, &
rerum opportunarum apparatu opus eſſe, quæ ſanè
duo in harum expeditionum ratione continentur.
13 Idem disertè docet Poſſeuinus *vbi ſuprà*, † &
Fr.Thom.à Iesv *lib.1.de procur.Ind.ſalut. cap.*8.
*pag.*55.vbi ait, ad propagandam, & defendendam
fidem, quæ inter hos Barbaros prædicatur, neceſſa-
rium eſſe Chriſtianorum Principum patrocinium,
& potentiam, & vt Barbari ipſi, natura efferati,
vim noſtrorum pertimeſcant, & aliquo fræno fœ-
derà, & amicitias, quas parum curare ſolent, ob-
ſeruare cogantur. Et iterum *lib. 4. part. 1. cap. 1.*
pag. 120. vbi item ait: *Et quod ſine controuerſia*
eſſe videtur, poſſunt miniſtri, qui inter Barbaros
verſantur, ſua vitæ indemnitati conſulere, & præſi-
diis illis, quæ defenſionis ſunt propria, vt ſunt præ-
ſidia militaria, & alia, quæ Barbaros ipſos, quorum
natura eſt maximè conſtans, & infida, in officio ter-
rere, ac metu contineat, muniri.

Eruditiſſimus quoque Pat.Franc. Suar. *in tract.*
14 *de Fide, diſp.* 18. *ſect.*1.*n.* 10. mitti † poſſe Prædi-
catores cum præſidio, & exercitu ſufficienti pro-
pter rationes ſuprà factas admittit; requirit tamen,
vt priùs infideles blandè & pacificè de audienda
& recipienda prædicatione moneantur.
15 Quibus conueniunt † plurimæ noſtrorum Re-
gum ſchedulæ, & inſtructiones, curam iſtam Du-
cibus ad has expeditiones miſſis præcisè iniungen-
tes: Et præcipuè cauetur in prouiſione Caroli V.
Imp.data Granat. 17. Nouembr.anno 1526. quæ
extat *in 4. tom. ſched. impr. pag.* 224. ibi: *Otroſi*
mandamos, que deſpues de hecha, è dada à entender
la dicha amoneſtacion, y requerimiento à los dichos
Indios, ſi vieredes que conuiene, y es neceſſario para
ſeruicio de Dios nueſtro Señor, y vueſtro, y ſeguri-
dad vueſtra, y de los que adelante huuieren de vi-
uir, y morar en las dichas Iſlas, y Tierra firme, de
hazer algunas fortalezas, ò caſas fuertes, ò llanas
para vueſtras moradas procuraran con mucha dili-
gencia, y cuidado de las hazer en las partes, y luga-
res donde eſten mejor, y ſe puedan conſeruar, perpe-
tuar, procurando que ſe hagan con el menos daño, y
perjuizio, que ſer pueda, ſin los herir y matar por
coſa de las hazer, y ſin les tomar por fuerça ſus
bienes, y hazienda, antes mandamos, que les hagan
buen tratamiento, e buenas obras, y les animen, y
alaguen y traten como à Chriſtianos, y proximos: de
manera, que por ello, è por exemplo de ſus vidas
de los dichos Religioſos, ò Clerigos, è por ſu dotrina,
predicacion, è inſtrucion vengan en conocimiento
de nueſtra Fè, y en amor, y gana de ſer nueſtros
vaſſallos, &c.

Et nouiſſimè idem expreſſius diſponitur, in alia
epiſtola data Matrit. 17. Martij anno 1619. ad Ex-
cellentiſſim. Proregem Principem Eſquilacenſem
ſcripta, cui cùm ibidem iniungeretur, vt pro viri-
bus faueret expeditionem, & prædicationem, quam
Gundiſaluus de Solis ad Indos Toaocoeies nouiter
repertos, facere deſtinabat, ſtatim præcipitur: *Y*
pues el principal intento, es la predicacion del Euan-
gelio, y lo demas ſecundario, os encargo con parti-
culares veras, è inſtancia, que procureis con buen
conſejo, y medios à propoſito, proſeguilla, y fenecella
pues ſerà obra de tanta eſtima, y porque ſerà caſo
feo entrar en tierra tan populoſa ſin las fuerças ne-
ceſſarias procurareis autorizarlas; demanera, que
la gente ſe acredite y no ſe auenture, y que ſe vayan
ſiempre aſſegurando las eſpaldas con buenos baſti-
mientos, y algunos abrigos, ò fuertes, demanera, que
en caſo repentino, y de impetu de gente, tengan
abrigo y reparo, procurando que pues en aquella
tierra no ſe ha viſto gente de cauallo, ni armas de
fuego, que deſto aya el mejor recaudo que ſe pueda.
Y ſobre todo os encargo afectuoſamente el buen tra-
tamiento de los Indios, y el regalo, y caricias con
que es juſto atraerlos, conſeruando la autoridad que
conuiene entre barbaros, pues ſabeis, que la con-
quiſta de las voluntades, es la vitoria precioſa en
el acatamiento de Dios, y la mas acepta al bien
publico, y a mi ſeruicio.

Secundò conſtituo, † noſtram quæſtionem in 16
eo non verſari, an vi præciſa per bellum, aut alio
modo, infideles ad Fidem, & Baptiſmum recipien-
dum, compelli poſſint? Certiſſimum namque eſt,
hoc caſu characterem Baptiſmi non imprimi, &
reliquas rationes, & auctoritates militare, de quibus
in 1. argumento capitis præced. meminimus. Neque
exiſtimari debet, Hiſpanos aliquo modo id vllibi
tentaſſe, vel ignoraſſe, cùm viros pios & religio-
ſos ſecum ſemper in omnibus expeditionibus du-
cerent, quos hoc vulgatiſſimum Chriſtiani iuris,
& inſtitutionis principium latere non potuit. Præ-
ſertim, † cum id ſatis animaduerſum in Regiis co- 17
dicillis, & inſtructionibus reperirent, quibus ſeriò
& grauiter cauebatur, qualiter ſe cum Indis in fidei
prædicatione, & introductione habere deberent in
omnibus expeditionibus, quæ factæ, faciendæue
ſunt, ſiue ad nouas gentes quærendas, ſiue ad iam
quæſitas perueſtigandas, diſtrictè præcipiendo, vt
Barbari humaniſſimè, quantum fieri poſſet, & ſua-
uiſſimè tractarentur, blandiſq; verbis, aſſiduis præ-
dicationibus, & chriſtianæ vitæ exemplo, commer-
ciis quoque, donis, & muneribus ad fidem ſuaderen-
tur, & allicerentur, non autem vi, & armorum, ac
bellorum terrore; † ad quæ nunquam noſtris per- 18
uenire conceſſum fuit, niſi priùs grauiter ab Indis
aggreſſi, & laceſſiti fuiſſent, & omnibus aliis me-
diis, requiſitionibúſque tentatis, vitæ, & incolumi-
tati ſuæ aliter conſulere non valerent.

Quod optimè in noſtræ quæſtionis terminis
aduertit Gregor.Lop. *in d.l.2.tit.23. part.2. gloſſa*
mag.col.4. verſic. In modo tamen bellandi: Acoſta
*lib.2.de proc. Ind.ſal. cap.*7. & manifeſtè colligitur
ex † ſchedulis *ſupra* relatis, & ex prima, & piſſi- 19
ma illa inſtructione Chriſtophoro Columbo à Re-
gibus Catholicis data, quam refert Epiſcop.Chia-
penſ. *in replic. vlt. ad obiect. Sepulueda fol.*52. Ant.
de Herrer. *in hiſt.gen.Ind.decad.1.lib.1. & 3.* & ex
aliis, quæ poſteà à Nicolao de Ouando, Licentia-
to Figueroa, Ferdinando Corteſio, & aliis Duci-
bus ſucceſſiuè traditæ ſunt, quarum paſſim memi-
nit idem Herrer. *in d.hiſt.gen.Ind.* præcipuè *decad.*
1.lib.4.c.11.& 12.lib.5 c.11. lib.6.cap.19.lib.9.
cap.5.& 14.& decad.2.lib.3.cap.8.decad.3. lib.5.
cap.1.lib.9.cap.2.lib.10.cap.9. & 10. & decad.4.
lib.1.cap.8. lib.1.cap.3. & lib.4. cap.10. & lib.6.
cap.11.

Et ad idem tendunt plures aliæ ſchedulæ, & in-
ſtructiones, quæ extant inter impreſſas 4. *tom.*
*pag.*221, *& multis ſequentibus.* Præſertim nobilis
illa prouiſio Philippi II. quæ vocatur. *Del boſque*
de Segouia, 13. Iulij anno 1573. & reperitur *d.* 4.
*tom.pag.*241. in qua hoc grauiſſimis verbis, & pœ-
nis cautum fuit. Et in alia ſchedula, data Guada-
lupi 4. Aprilis annò 1580. *dict.* 4. *tom.pag.* 246.
Gubernatori Philippinarum præcipitur: *Que pro-*
ceda ſeueramente contra los deſcubridores, que
no guardan las inſtruciones, porque ay algunos
que pienſan, que por ſer los Indios infieles, pueden

ſer

ſer conquiſtades, y ſujetades por fuerça de armas, &c.

Quod igitur noſtri fecerunt, fuit, poſt bella variis de cauſis, & plerumque legitimis, & aliquibus Indiarum regionibus exantlata, & aliis prouinciis, diuerſis rationibus, & euentibus in noſtrorum Regum ſupremum dominium, & gubernationem redactis; vt ex ſerie hiſtoriarum apparet per religioſos viros, & prædicatores enixè curare, vt vt Indi Chriſtianam fidem, & religionem agnoſcerent, & ad eam recipiendam blandis, & ſuauibus mediis adducerentur. Quod cùm innumeri eorum libentiſſimè, & cùm maxima animi alacritate feciſſent, iuxta ea, quæ *ſuprà c. 4. ex n.* 20 tradidimus,

21 non † poteſt vllo modo hæc fidei receptio violenta appellari, ad quam bella, & armorum ſtrepitus directò ordinata non ſunt, licèt per indirectum videri poſſit, ipſis bellis mediantibus, prædicationi, & receptioni eiuſdem fidei faciliorem viam, atque aditum præparatum fuiſſe. Conſtans quippè

22 apud omnes Theologos opinio eſt, † coactionem indirectam non eſſe per ſe, & intrinſecè malam, ſi debitis circunſtantiis fiat, & finis conuerſionis prudenter, & cùm ſpe perſeuerantiæ intendatur, vt tetigimus *ſuprà c. 16. ex n.* 101. & egregie docet Gloſſ. *in c. debet* 53. 22. *q.* 4. D. Anton. 2. *part. tit.* 12. *cap.* 2. Gabr. Angelus, & plurimi alij, quos refert, & ſequitur Greg. de Valent. *tom.* 3. *diſp.* 1. *punct.* 6. Thom. Sanchez *lib.* 1. *de matrim. diſp.* 16. Tiber. Decian. *in tract. crim. lib.* 5. *cap.* 14. *n.* 1. Azor. *tom.* 1. *inſtit. Moral. lit.* 8 *cap.* 24 Fr. Thom à Iesv *de procur. omn gent. ſalut. lib.* 5 *par.* 1. *dub.* 2. *pag* 204. & nouiſſimè P. Suarez *in d. tract. de Fide, diſp.* 18. *ſect.* 4. *ex num* 8 & Didac. Valdeſius *de dignit. Reg.*

23 *Hiſpan. cap.* 10. *n.* 6. vbi ita † ait: *Igitur infideles hi non baptizati expugnandi ſunt, non vt credere compellantur, ſed vt hortentur, ad verè credendum;* & allegat illud Tacit. *lib.* 5. *Annal. Vt res agi poſſint, arte vincendi ſunt.*

24 Et hoc ſenſu † accipiendum eſt, quod tradit Thom. Bozius, ſtatim citandus, *cap.* 9. *in fin.* Ioan. Boterus *in relat. vniuerſ. part.* 4 *lib.* 3 *pag.* 55. *&* 56. Ant. Herrera *in d. hiſt gen. Ind. decad.* 2. *lib.* 5. *cap.* 4. *pag.* 167. & Fr. Ioan. à Ponte *in conuen. vtriuſque Monarch lib.* 3. *cap.* 3. §. 3. *pag.* 19. *in margine*; bellum ſcilicet, & armorum fauorem Chriſtianam Religionem inter Indos Occidentales introduxiſſe. Non enim loquuntur de coactione præciſa, & directa, ſed de indirecta, & cauſatiua, quæ, vt diximus, licita eſt, & permiſſa, & in Dei Eccleſia multoties viſa, & obſeruata. Cuius propagatio-

25 nem, † & dilatationem per omnia ferè ſæcula in plurimis gentibus, & nationibus, Deus ipſe non ſola Euangelij voce diſpoſuit, ſed plerumque mediantibus bellis, & aliis perſecutionibus, vel rerum præſentium beneficiis, aut depulſione malorum, quæ Chriſti fide non recepta timeri potuiſſent; vt latè, & copiosè proſequitur Thomas Boz. *lib.* 4. *de ſign. Eccl. Dei, ferè per tot.* & præcipuè *cap.* 8. *&* 9. Theatr. vitæ hum. omninò legendum *vol.* 16. *lib.* 1. *pag.* 3004 *& ſeq.* & Medina *in c. de reſtit. q.* 27.

26 Ecce enim † perſecutio illa Ieroſolymis Chriſti, & Apoſtolorum eius diſcipulis facta, cauſam præbuit, vt quindecim & plus Chriſtianorum millia per omnem orbem ſpargerentur, & omnia regna ad fidem traducerent, vt ait D. Luc. *in Acta Apoſt. cap.* 8. *&* 11. & proſequitur Card. Baron. *in Annal. Eccl* 1. *tom. anno* 45. *ex n.* 1.

27 Gothi † quoque, Hunni, Sueui, Vandali, Alani, in Occidentales Europæ partes glomeratis examinibus irruentes, eas grauiſſimis bellis, & calamitatibus affecerunt, & labefactarunt. In quo tamen Paul. Oroſius ſcribit *lib.* 7. *cap.* 14. laudandam, & attollendam Dei miſericordiam videri, quandoquidem hoc modo, per Orientem, & Occidentem, Eccleſiæ Chriſti, innumeris eorundem Barbarorum credentium populis repletæ fuerunt, & tantæ gentes agnitionem veritatis acceperunt, quam inuenire anteà illæ niſi hac occaſione non poſſent.

Quibus exemplis, adhuc magis in ſpecie, cum Bozio *vbi ſuprà*, Armeniorum † hiſtoriam ſubiicere poſſumus, qui à Tiridate ſubacti, edicto ad Chriſtum aditi ſunt. Et † Burgundiorum, quo- 28 29

rum gens, cùm incurſionem Hunnorum timeret, Chriſto ſe deuouit, ſi profligaret hoſtes; quod illi diuinitus eſt conceſſum. Idem contigit multò poſt † Francis, qui Gallias occuparant, & eorum 30

Regi Clodoueo, cùm prælium commiſſurus eſſet aduerſus Alemannos, & eorum robur, & innumeram multitudinem maximè formidaret.

Conſtantinus † quoque Magnus Chriſto ſe 31 adiunxit ob victoriam, quam retulit de Maxentio per Crucis ſignum, aliáque beneficia cœlitus illi conceſſa, vt poſt alios enarrat Baronius *tom.* 3. *anno* 312. *ex n.* 56.

Saxoniæ † etiam incolas Carolus Magnus vn- 32 decim præliis diuerſo tempore domitos, Chriſtianæ Religioni, quam ſe vltro accipere profeſſi fuerant, & decies abiecerant, integrè adiecit anno 785. vt Rheginus, Eginart. & Aimoinus ſcribunt. Borinotius item, & Otho magnus armorum vi inter Bohemos fidem inſtituerunt, & reſtituerunt, vt teſtatur Dubraoius *lib.* 5. *&* 6. Et Slaui, vt refert Helmodius *lib.* 6. *cap.* 9. 16. 19. *&* 24. cum Othonis Magni punitionem timerent, qui eos bello delere volebat ob quædam latrocinia, & incurſiones in Chriſtianos factas, illam Chriſti cultum complectendo redemerunt; à quo cùm poſteà perfidè diſceſſiſſent, ab Henrico I. & Conrado eius ſucceſſore præliis fracti, ad fidem redire coacti ſunt.

Rugiani quoque, eodem Helmod teſte, *lib* 1. *cap.* 42. *& lib.* 2. *cap.* 12. *&* 13. Ludouico imperante, Chriſto nomen dare cœperunt, mox ab eo defecerunt, donec Waldemarus Danorum Rex, exercitu ducto, illos deuicit, & gentem rudem, & belluina rabie ſæuientem, partim prædicatione aſſidua partim minis ab innata ſibi feritate ad nouæ religionis conuerſionem perduxit, anno 1186.

Boleſlaüs † item Polonorum Rex, vt tradit Ar- 33 nold. *lib.* 7. *cap.* 9. Pruſos, qui ob plurimas Chriſtianorum cædes erant pœnæ capitali obnoxij, bello, ferro, & incendiis punire decreuerat, illi ſupplices pacem poſtularunt, & ea conditione obtinuerunt, ſi Chriſti legem admitterent; quod ſtatim, vt ſibi erat imperatum, fecerunt, demolitíque ſunt fana, & ſimulacra falſæ ſuperſtitionis.

Heraclius † etiam Imperator, & Siſebutus Hi- 34 ſpaniæ, & Dagobertus Galliæ Reges, Iudæos omnes in ſuis ditionibus degentes. Baptiſmum recipere coëgerunt, vt latiùs patebit *infrà c.* 19. *n.* 18.

Quod factum † licèt non valdè probet D. Iſidor. 35 *in hiſtor Goth. Æra.* 650. inquit tamen, ſcriptum eſſe, Chriſtum, ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem annuntiandum, alludens nimirum ad illud † D. Paul. *ad Philip. cap.* 1. *verſ.* 18. *Dum omni modo ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem*

Chriſtus annuntietur , & in hoc gaudeo , ſed & gaudebo.

Quem locum exponens D. Thom. ibidem, docet , per occaſionem annuntiare Chriſtum , qui non intendit hoc principaliter , ſed propter aliud, puta lucrum , vel gloriam. Per veritatem autem quando ex recta intentione : Vtroque autem modo hoc fieri ad vtilitatem Eccleſiæ, dummodo verè Chriſtus annuntietur,& falſa doctrina non miſceatur. Quia , vt ait D. Auguſt. Paſtor, qui propter veritatem annuntiat , eſt amandus ; mercenarius, qui propter lucrum, eſt tolerandus,qui falſus, expellendus Et eodem tendit Tertul. qui 5. *contra Marcionem* ſic vertit : *Nihil mea , ſiue cauſatione , ſiue veritate Chriſtus annuntietur , quia vnus annuntiabatur , ſiue ex cauſatione, ſiue ex veritate Fidei.* Gloſſa quoque ordinaria , & D. Anſelmus ibidem , eos ab Apoſtolo notari tradunt, qui temporalibus lucris, & commodis inhiantes, prædicationem ſuſcipiunt , quos , quamuis mercenarios, non prohibet Apoſtolus, ſed permittit, quia & ipſi vtiles ſunt ad aliqua. Neque abeſt D. Auguſt. *in ſerm.* 49. *in Ioan.* vbi cùm hunc locum per tranſennam incidiſſet,ſic ait : Sunt homines in Eccleſia,de quibus dicit Apoſtolus *ad Philip.* 1. Qui ex occaſione euangelizant , quærentes ab hominibus commoda ſua , ſiue pecuniaria, ſiue honorum, vel laudi humanæ , quomodolibet volentes accipere munera , euangelizant , & non tam ſalutem eius quærunt, cui annuntiant quàm commodum ſuum: *Breuius Oecumenius.* Quid mihi curæ eſt,quo quis ſcopo prædicet , qui intetim rectè prædicet ? ſiue per occaſionem propter inuidiam aduerſum me, ſiue per veritatem Chriſtus annuntietur. Dionyſ. verò Carthuſianus , & Caietan. vt alios recentiores omittam, verba illa : *Siue per occaſionem*,interpretantur, Id eſt,*Incidentaliter*, ſcilicet,ea inuidia, ſeu contentione , ſeu alio quouis prætextu. Pro quibus Græca verſio ſtare videtur , quæ vbi Vulgata dixit, *Occaſionem*, apponit , *Prophaſim*, quod idem eſt ac prætextus, occaſio, excuſatio,vel ſimulatio , quaſi ſenſus ſit, prædicationem veram quolibet colore , aut intentione operatam iis quidem vtilem eſſe , qui eius occaſione conuerſi ſunt, quamuis prædicantibus potius noceat , quàm proſit.

Vt tandem D. Auguſt.non minus eleganter expreſſit *Pſalm.* 1 t 5. ſic inquiens : *Qui non ex charitate , ſed ex occaſione prædicabant Verbum Dei, aliud ſentiebant , quod in eorum moribus apparebat ; & aliud prædicabant, vt ſancto nomine placerent hominibus. Quos tamen Chriſtum annuntiare permittit , quamuis enim ea potius crederent , quæ ipſi faciebant, vt mererentur , tamen prædicabant, quæ ſi alij credentes facerent , ſaluarentur. Terrenis namque cupiditatibus conſulentes , regnum cœlorum annuntiabant , habentes in pectore falſitatem , in lingua veritatem.*

37 Tertiò conſtituo , quòd † ſi de illis infidelibus loquamur , qui Principibus Chriſtianis ſubditi ſunt , & in eorum terris, & imperiis habitant, plures Auctores reperiemus, qui grauibus argumentis & rationibus ducti, affirmare audent, religioſè, & vtiliter eoſdem Chriſtianos Principes facere , vbi eiuſmodi ſibi ſubditos infideles , etiam inuitos , & reluctantes compellunt , vt Fidem, & Religionem Chriſtianam ſuſcipiant , poſtquam ſufficientem illius propoſitionem habuerint. Hanc enim ſententiam expreſsè tenuit,& probauit Scotus *in* 4. *diſt.* 4. *quæſt.vlt.*& ſequitur Gabr, *ibidem q.*2.*dub.*5. *circa finem* : Alphonſ.à Caſtro *de iuſt.hæret.punit.lib.* 2. *c.* 14.& non eſſe improbabilem tradit Mag.Lorca *in* 2.2.*ſect.*1.*diſp.*36.*n.*7.

Et licet contraria verior ſit , ex rationibus , & auctoritatibus *c. præced.* relatis, quæ non minus in ſubditis, quàm in non ſubditis militant,& ex aliis, quæ contra Scotum cum magis communi Theologorum Schola poſt D.Thom. 2. 2.*q.* 10. *art.*8. *&* 11.docet Caiet.*ibid.* D.Antonin.*in ſum.*2.*part. tit.*12.*c.*1.Palud.*in* 4. *diſt.*4.*q.*4. Durand. *quæſt.*6. Soto *diſt.*9.*q.*1.*art.*3.Victor.*in relect.* 1. *de Indis:* Henric. *lib.*2.*de Baptiſm. c.*4. *num.* 8. Gregor. de Valent. *d.*3.*tom.diſput.*1.*punct.*6.Torres *de Fide, art.*7.*diſp.*51. *dub.*1.*col.*638. Thom. à Ieſu *de proc.omn.gent.ſalut.lib.*5.*in princ. pag.*204. & doctiſſ.Pat.Suar.qui alios allegat,*in eod.tract.diſp.*18. *ſect.*3.*ex n.*4.

Vbi tamen † non agitur de coactione directa, 38
& præciſa ,ſed de indirecta , & cauſatiua , iidem Auctores reſoluunt , licitum eſſe , omnia media quærere , & tentare , per quæ ad Fidem ſuſcipiendam , & capeſſendam alliciantur. Atque ita D. Auguſt. *in epiſt.*204 *ad Donatum* , quæ refertur à Gratian.† *in cap.vlt.*23. *q.*4. meritò docet, malos 39
eſſe prohibendos à malo , & cogendos ad bonum, nimirum per hanc coactionem , quæ iuſtis, & opportunis mediis irrogatur , vt ibi explicant Gloſſ. & Doct.& idem Aug.*in epiſt.*52.*ad Macedon.*relatus *in c.debet* 53.*ead. cauſ.& q.* vbi inquit : *Debet homo diligere proximum tanquam ſe ipſum , vt quem potuerit hominem,vel beneficentia conſolatione, vel reformatione doctrinæ , vel diſciplina coërtione adducat ad colendum Deum.*

Ex quo text. Gloſſ. argumentum deducit, quòd pecuniis , donis , & muneribus † rectè poſſumus 40
infideles ad Fidem allicere ; prout eos inuitat Auguſt.*in c.quod autem* 23.*q.*7.ibi : *Vtinam Catholici fiant , & non ſolùm quæ dicunt ſua , ſed etiam noſtra in pace nobiſcum , & charitate poſſideant* ; & ſequuntur Archid.*in d. cap.debet homo, & in cap. qui ſincera* 45.*diſt* Gloſſ.*in cap.quam pio,verb. Interuenientu*,& *ibi* Turrecrem.*col.*21. *quæſt.*1. Aloiſius Leo *in l.* 1.*num.*57.*C.de Iudæis* ; & nouiſſ.Anton. Ricciullus *in tract.de iur.perſ.lib.*2.*cap.*36.*num.*5. *&* 6.

Nam quamuis † alioqui omnes pactiones , & 41
nundinationes , quæ in rebus ſpiritualibus fiunt, prohibitæ ſint , & ſimoniæ labem videantur habere , *cap. quàm pio* 1. *quæſt.* 2. *cap. primum* 22. *quæſt.* 2. *cap. vltim. de tranſact.* cum notatis à D. Thom 2. 2. *quæſt.* 189. *art.* 9. vbi ex eo, inquit, ſimoniam contrahi , ſi detur aliquid pretio æſtimabile alicui ſub pacto expreſſo , vt ingrediatur religionem. Attamen vbi pecunia non datur ſub tali pacto , neque in vim pretij , & emptionis rei ſpiritualis, ſed in modum conditionis, ſi infidelis voluerit ad fidem conuerti, nulla ſimonia committitur , quoniam temporale commodum pro re ſpirituali non datur , ſed muneribus , blandimentis, & officiis pagani voluntatem, & animum conciliamus, vt conſulat ſuæ ſaluti. & ad id, quod alioqui iure Diuino præſtare deberet , nobis deuincimus. Quod nullam in ſe turpitudinem habet , ſed potius magnum charitatis , & pietatis officium.

Cùm † Deus ipſe ſæpè promittat bona tem- 42
poralia ſub conditione , ſi benè operentur illi, quibus fit promiſſio, vt videre eſt *Geneſ.*17. & vt omnes fatentur , licitum † ſit legatum fœminæ relictum ſub conditione,ſi ingrediatur religionem,ex

notatis

notatis à Thom. Sanch. *de matrim. lib. 1. diſp.* 33.
& ſequentibus, & Perez de Lara, qui alios plu-
rimos refert, *de anniuerſar. lib. 1. cap.* 11. *ex n.* 34.
44 Et † quod magis eſt, vitam infidelibus donare
eâ conditione, vt baptizentur, quod eſſe vſu
receptum, teſtatur Medina *in C. de reſtitut. q.* 27.
& Azorius ſtatim citandus.
45 Et ſimiliter poſſit † fidelis fœmina, remoto
quolibet iure humano, cum infideli de matri-
monio contrahendo conuenire; eâ conditione,
ſi fiat Christianus, *c. caue, & c. non oportet*, 28. *q.* 1.
& Gloſſ. *in d. cap. debes, & in cap. qui ſincera,*
verb. Blandimentis, 45. *diſtinct.* cum qua poſt alios,
quos referunt, ita optimè diſtinguunt, & reſol-
uunt Syluest. *verb. Iudaeus, quaſt* 6. Thom. San-
chez *lib.* 1. *de matrimon. diſput.* 36. Ioan. Azo-
rius *dict. tom.* 1. *inſtitut. Moral. lib.* 8. *cap.* 14. *ver-*
ſic. Quares, colum. 2174. & Fr. Thom. à Ieſu
dict. lib. 5. *de procur. omn. gent. ſal. part.* 1. *dub.* 2.
pag. 505.

Quibus Ego adiicio, quòd etſi reuera dare-
46 mus, infideles † ad baptiſmum ſuſcipiendum
primò, & principaliter ob temporale commo-
dum, vel excuſandam pœnam mortis adductos
fuiſſe, ipſi quidem ſic ſuſcipiendo peccarent,
licèt non tantum, quantum ſi prorſus baptiſ-
mum renuerent; inuitantes tamen non ita: cum
licitum ſit inuitare ad minus peccatum, vt ſin-
gulariter ſenſit D. Auguſtin. *lib.* 2. *de adulter.*
coniug. 15. & habetur *in cap. ſi quod verius* 33. *q.* 2.
& ſequuntur Adrian. *quodlibeto* 9. *litt. E.* Caie-
tan. *in* 2. 2. *quaeſt.* 78. *art.* 8. Nauarr. *in Manual. c.* 17.
num. 253. *& in c. inter verba* 11. *quaeſt.* 3. *concluſ.* 5.
num. 14. & Ant. Naldus *in quaeſt. pract. verb. Ba-*
ptiſmus, num. 8. *& verb. Infidel. num.* 6.
47 Qua etiam ratione ſubſiſtit † doctrina D. Gre-
gor. relata *in dict. cap. iam verò* 23. *quaeſt.* 6. & pro-
bata poſt Gloſ. *in d. cap. debes*, quæ habet, poſſe
48 Christianos † Principes, Iudæos, & alios infide-
les ſibi ſubditos ad Fidem inducere, eos à tribu-
tis & oneribus aliquatenus releuando, ſi con-
uerti voluerint, vel maiora eis tributa, & ſerui-
tia imperando, atque iniungendo, ſi in ſua per-
fidia pertinaciter maneant: quod ſequuntur, &
ad priuationem etiam bonorum & aliorum fa-
uorum, & priuilegiorum extendunt Gloſſ. &
Præpoſit. *in d. cap de Iudaeis*, 45. *diſtinct.* Abbas
in d. cap. maiores, §. item quaeritur, de Baptiſmo,
Marquard. *in tract. de Iuda. & Infidel.* 3. *part. c.* 2.
num. 8. *&* 1. *part. cap.* 14 *pag.* 57. Acoſta *de procur.*
Ind. ſalut. lib. 3. *cap.* 13. Gregor. de Valencia *tom.* 3.
diſp. 1. *quaeſt.* 10. *art.* 6. *colum.* 410. Azor. *d. verſ. Quae-*
res, Ricciullus *d. lib.* 2. *cap.* 36. *num.* 7. *&* 8. & Suar.
d. diſp. 18. *ſect.* 3. *num.* 8. *&* 9. Vbi tamen aduertit,
in huiuſmodi ſeruitiorum, vel tributorum im-
poſitione iuſtitiam, & terminum, quem vocant
rigoroſum, excedi non poſſe. Nam ſeruitiis,
vel exactionibus inſolitis grauari non debent,
ex doctrina text. *in cap. ſicut, de Iudaeis*, D. Thom.
in epiſt. ad Duciſſam Lotharingiae, Ioan. Andr. *in*
additioni. ad Specul. tit. de Iudaeis, ſupra rubr. &
Innocent. & Panormit. *in d. cap. quod ſuper his, de*
voto.

Et eſt videndus Simon Maiol. *dict. colloq. de*
perfid. Iudae. pag. 256. *& ſeqq.* vbi addit, Iudæos in
vilioribus, & ſordidioribus officiis, & laboribus
occupari poſſe & debere, cùm ſint veluti ſerui
Christianorum, & hoc multum ad eorum con-
uerſionem proficiat. Quod Regius Vates oraſſe
49 videtur † *Pſalm.* 32. dicens: *Imple facies eorum*
ignominia, vt humilientur, & tunc requirant no-
men tuum, Domine. Et Iſaias *cap.* 26. *Domine, in*
anguſtia requiſierunt te, & in tribulatione murmu-
ris doctrina tua eis.

Idem nouiſſimè tradit Steph. Gratian. *in di-*
ſcept. forenſ. tom. 4. *cap.* 638. *pag.* 114. pluribus pro-
bans, † Iudæis, ob prædictam rationem, non 50
debere ſeruari æquitatem; de quo etiam agit Ric-
ciullus *d. lib.* 2. *cap.* 10. & Petr. Cenedus *in collect.*
ſect. 39. *ad Decretales, pag.* 198. *num.* 3. vbi † ait, 51
Iudæos à Christianis habitu diſtingui debere,
per text. *in cap. nonnullis* 15. *de Iudaeis*, & alia quæ
tradit Guillel. Bene. *in cap. Raynutius, verb. Ray-*
nutius de Clara, num. 64. Palac. Rub. *in repet. rub.*
§. 70. *num.* 19. & Did. Perez *in l.* 8. 37. *&* 38. *tit.* 3.
lib. 8. *ordin.* & Tiber. Decian. *dict. lib.* 5. *criminal,*
cap. 11. *num.* 16. Ricciullus *vbi ſup. cap.* 43.

Vtrum autem † prædicti Iudæi, vel infideles, 52
Christianis Principibus ſubditi, ab eorum Re-
gnis expelli, & bonis ſpoliari poſſint, ſi Euange-
lij Fidem amplecti noluerint, maiorem quidem
difficultatem habet, propter aientes, & negan-
tes Doctor. ſententias, quæ in hoc articulo re-
periuntur: quarum Auctores, & argumenta la-
tè adducit Camill. Borell. *de praeſtan. Reg. Cath.*
cap. 69. *per totum*, Cened. *in collect.* 15. *ad Decre-*
tal. num. 1. *pag.* 123. Decian. *vbi ſup. cap.* 12. *num.* 1.
& ſeqq. & cap. 13. *num.* 5. & Simon Maiol. *in d.*
tr. de perfid. Iudae. ex pag. 40. vbi inſerit conſilium
circa hoc à Doctoribus Mediolanenſibus fa-
ctum, quando Iudæi ab illo Ducatu expulſi fue-
runt & nouiſſimè Ricciullus *dict. lib.* 2. *cap.* 51.
per totum.

Sed verior, & communior opinio eſt qua
etiam contrariæ ad concordiam redigi poſſunt,
vt regulariter, ſi quietè, & pacificè inter Christia-
nos degant, nullumque ab eis incommodum re-
ligioni, & ſaluti publicæ timeatur, tolerari de-
beant, & ab omnibus iniuriis defendi, & ſic reſi-
piſcere poſſint, & voluntariè ad Fidem conuer-
ti, *dict. cap. diſpar.* 23. *quaeſt.* 8. *cap. Iudaei de teſti-*
bus, dict. cap. qui ſincera 45. *diſtinct. cap. quieſca-*
mus 42. *diſtinct. cap. non ſatis* 86. *diſt. cap. ſi cupis*
16. *quaeſt.* 1. *l. nullus, C. de Iudaeis, cap. etſi Iudaeos,*
cap. ſicut, eod. tit. Gloſſ. Bart. & Doct. *in l. multum*
intereſt, ff. de verbor. obligat. Præpoſit. *in d. cap. qui*
ſincera, colum. 1. Oldrad. *conſil* 87. *&* 264. Alex.
conſ. 71. *volum.* 2. *& conſ.* 99. *vol.* 6. Pariſ. *conſ.* 11.
volum. 4. Marquard. de Suſanis *d. tractat. de Iudaeis*
& Infidel. 1. *part. cap.* 7, Roland. *conſ.* 25. *volum.* 3.
& Ioan. Bapt. Percius *conſ.* 37. *& conſ.* 381. *per*
tot. Vbi tamen proteruis, & ingratitudine ſua
Christianorum gratiam, & charitatem deme-
ruerint, vel aliquid in eos moliti ſint, aut prauo
ſuo exemplo, & ſuperſtitioſis ritibus Christia-
num populum turbare, aut fœdare prætuerint,
aut aliæ ſimiles cauſæ interuenerint, quæ iuſtum
religioſi Principis animum moueant, tunc re-
ctè expelli, & bonis priuari poſſint, vt ſæpe
ſæpius cum magno conſilio, & Catholicæ pie-
tatis, & Religionis exemplo factum videmus
in caſibus ſupra cap. 16. *ex num.* 133. relatis, & in
plurimis aliis, quos, hanc ſententiam ſub hac
diſtinctione ſequentes, commemorant Oldrad.
Alexand. Pariſ. Roland. Decian. Borell. & reli-
qui *vbi ſupra*, Socin. *conſ.* 86. *lib.* 4. Corſetus *de*
poteſtat. Regia, quaeſt. 81. Petr. Malferit. *conſ* 769.
num. 90. apud Mandel. *volum.* 4. Albertin. *de hae-*
retic. lib. 6. *quaeſt* 7. Hermes Lethmatius *de in-*
ſtaurata relig. lib. 2. *cap.* 12. Conrad. *in templo*

omn.Iud.lib.1 cap.1. §.3.verb. Vſuras, ex num.12. Didac. Perez *in l.4.tit. 3. lib. 8. ordin.* Simancas *in Cathol. inſtitut. titul. 35. num.5. & ſequentibus* Andr. ab Egea *in cap.Canonum ſtatuta, num.254. & ſeq.de conſtitut.* Auiles *in cap.Prætor.verb.Seruitio, num. 5.* Roias *de heret.1. part.ex num. 565.& ſingular. 37. verſ. Et ita*, Simon. Maiol. *dict. colleq. de perfid. Iuda. ex pag. 48.* & 188.*& 203.* vbi agit de Iudæis iuſtè ſpoliandis, Carol. Tapia *in 1.lib. iur. Regn. Neapol. ſup.prag. 2. de Iudæis, num. 1.& ſequenti*, Philipp. Paſchalis *de viribus patriæ poteſtat.1.part.cap.7. num.14.& 15.*Thom. à Ieſu *dict.lib.5. de procur.omn.gent. ſalut. dub. 5. pag.209.* Ricciullus *dict.cap.51. num.11.& ſeqq.* & alij, quos *cap. ſequentibus, num.89.*citabimus. Pro quibus facit Motus proprius Pij V. incip. *Hebræorum gens*, dat.ann.1568.4. Kalend. Martij, & alia plura, quæ nouiſſimè congerit Fr. Iacob. Bleda *in defenſione Fidei pro expulſione Moriſcorum, tr.2.c.1.§.2.& in hiſt. Maurer.lib.1. c.12.pag.37.*

53 Quarto conſtituo, quòd † etſi in eiuſmodi indirecta, & cauſatiua Fidei introductione & receptione aliquis fortè exceſſus interuenerit, cuius prætextu infideles ipſi magis coacti, quàm ſuaſi, aut verius compulſi, quàm impulſi videri poſſint; adhuc tamen illis permitti non debet Fide ſemel ita receptа deſciſcere. Quia quamuis diſciplina Chriſtiana hunc modum conuerſionis grauiter prohibeat, & deteſtetur: eadem tamen, Religionem ipſam ſemel ſiue iure, ſiue iniuria ſuſceptam nullo modo deſerendam eſſe decernit, ex rationibus, de
54 quibus in Concilio Tolet.IV.cap.56. † relato in cap. de Iudæis 45. diſtinct. vbi ita habetur. *Qui autem iam pridem ad Chriſtianitatem coacti ſunt venire (ſicut factum eſt temporibus religioſiſſimi Principis Siſebuti) quia iam conſtat eos Sacramentis Diuinis ſociatos, baptiſmi gratiam ſuſcepiſſe, & chriſmate unctos eſſe, & corporis, & ſanguinis Domini extitiſſe participes, oportet, ut Fidem quam etiam vi, vel neceſſitate ſuſceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blaſphemetur, & Fides, quam ſuſceperunt, vilis, & contemptibilis habeatur.* Quod latè probat Lofred.*conſil.48. ſub num. 3. verſic. Alia verò.* Henric. de Boic. *in cap.1. num.7.de baptiſmo*, Stephan.de Gaeta *in repet.cap.ad limina 30.quæſt.1.§.1.num.15.*Philip. Paſchal. *de viribus patr, poteſt. 1. par.c.7. n. 20.* *Ricciullus d. lib. 2. de iure perſon. cap. 35. per totum.*

Et in noſtris terminis conſiderat Ioſeph. Acoſta *dict. lib. 2. de procur. Ind. ſalut. cap. 11. pag. 252.* vbi allegat Diu. Auguſtin. *epiſtol. 50. ad Bonifac.* dicentem: *Plus enim habet iuris, quòd in eis Dominicus character agnoſcitur*: & potuit allegare id, quod in ſimili de filiis paruulis infidelium, de facto contra parentum voluntatem baptizatis, diximus *ſup.c. præcedenti num.40.* & Ricciullus *vbi ſupra cap. 54.* Et ſpem integrioris, & purioris Fidei in filiis, & ſucceſſoribus infidelium prædicto modo conuerſorum, quam etiam cum D. Gregor. & aliis conſiderauimus *c. 16. n.108.*

55 Et facit † text. *in cap. contra Chriſtianos, de heret. lib. 6* vbi hoc procedere dicitur, etiam ſi infideles metu mortis, aut corporis cruciatus, baptizari ſe permiſerint; modò abſolutè non fuerint coacti, puta ligati, vel vi aqua baptiſmali abluti, & chriſmate illiniti.

Quorum iurium argumento rectè reſoluit Tiber.
Decian.*lib.5. crimin. cap. 10. num. 21.* quòd ſi † 56
infidelis philocaptus amore alicuius puellæ Chriſtianæ, ſimulatè factus ſit Chriſtianus, vt illam ſibi copularet, & baptiſmum receperit: ſi poſteà reuerſus ſit ad peſtem infidelitatis, cogendus eſt in Fide perſeuerare; & vti Chriſtianus Apoſtata punietur, & valebit matrimonium, neque illa mulier poterit alteri nubere, & verè dicetur character baptiſmi impreſſus, *cap. ſicut ficti 1. quæſt. 1. c. ſolet, & capite quamuis, de conſecrat. diſtinct. 4.* Quæ tamen, vt idem Decianus aduertit, intelligenda ſunt quoad forum contentioſum, ſecus in foro conſcientiæ, vt per Innocent. *in cap. 1. circa finem, de baptiſmo*, & Abb. *in capite vltimo eodem*; quia cùm Eccleſia ignoret intentionem, & quilibet præſumatur bonus, poterit illum cogere, vt perſeueret, & punire nolentem: & ita etiam in terminis tenuit Marquar. *de Iudæis, 3 part. cap.2. num.8.* Beroius *b.2.incip Ex facto quærebatur*, Paſchalis *dict.cap.7.num.21.* Ricciullus *dict.lib.2.c.31.n.vlt.*

Quinimò, † etſi per ludum, cum intentione 57
tamen baptizandi, pueri Iudæorum, vel infidelium ſe ipſos inuicem baptizarent, ſeruatis verbis, & forma baptiſmi, dicerentur verè baptizati, &
cogerentur perſeuerare, prout factum fuit ab † 58
Alexandro Alexandrino Epiſcopo, qui cum per viam incedens, vidiſſet puerum Iudæum, Athanaſium nomine, in ludo puerorum ſe pro Epiſcopo gerentem, & baptizantem alios pueros, coegit omnes perſeuerare in Fide Chriſtiana. Quo factum fuit, vt Athanaſius maximus euaderet Fidei propugnator, vt refert hiſt.Eccleſ.*lib.10.*& Tiber. Decian *d.lib.5.c.12.n.28.*

Et, quod plus eſt, ſufficere, quod infidelis ſua ſponte petierit baptizari, ad hoc vt ad baptiſmum ſuſcipiendum compelli poſſit, licèt poſteà pœniteat, & reluctetur, tenet Marquard.*d. 3.part. c. 3.n. 3.* quem refert & ſequitur Ricciull.*dict.c.31.n.26.*

Quinimò, † ſi Iudæus, vel Saracenus ætate 59
maior per vim præciſam coactus ſit ſacrum baptiſma recipere, & per longum temporis ſpatium nihil in contrarium dixiſſet, ſed per aliquos actus illum baptiſmum tacitè approbaſſet; tunc characterem impreſſum remanere, abſque dubio exiſtimat Marquard. *d. cap.2. num.9* Paul.Pariſ.*conſ.2. num.26.lib.4.* & Ricciull.*d.lib 2. cap. 34. num.3.* cum illa præciſa coactio per actus ſequentes videretur purgata, præterquam ſi perpetuò durasſet eadem cauſa coactionis, iuxta ea, quæ in ſimili tradit Decius *conſil. 219. num.7. & ſequent.* & in propriis terminis allegant Henric. Boic. *in cap. maiores, de baptiſmo.* Qui tamen re vera hoc non dicit, ſed potiùs contrarium; quia cùm nihil receptum ſit, non inuenitur, quod ratificetur, & ita aduerſus Pariſ. benè reſoluit Paſchalis *vbi ſup. n.19.*

Idem etiam erit dicendum in quæſtione, quam mouet Licentiatus Zurita *in ſuis quæſt. Theolog. c.40.*
de Indis, nimirum, † qui ob eam cauſam Chri- 60
ſtianam Religionem ſuſcipiunt, vt ſuum Regem imitentur, alioqui ipſam non ſuſcepturis. Nam etſi verum ſit, quòd qui hac tantùm ſui Principis auctoritate, & exemplo ducti ad Fidem, & baptiſmum accedunt, admitti non deberent, ex doctrina D. Thom 2.2.q.10 9 art.6 quia id facientes, non modò irreligioſi, verùm & impij ſunt, vt docet idem D.Thom.2.2.quæſt.5.art.1. ſemel tamen admiſſi, diſciplinam Chriſtianam ſeruare compellentur *ex dict. capite de Iudæis.*

Imò

Imò nullatenus ſperni debebit in hac conuer-
ſionis infidelium, præſertim Barbarorum, ex-
61 peditione, Principum eorum auctoritas, † quæ
vbi India tantum ſeruit in modum præuiæ diſpo-
ſitionis, licita eſt, & admodum neceſſaria, vt
facilius ad Fidem alliciantur, iuxta doctrinam
eiuſdem D. Thom. 2.2. *quæſt.* 27. *art.* 5. *&* *q.* 100.
articul. 5. Nam vt Cicero *in epiſt.* inquit, qua-
les in Republica Principes ſunt, tales reliqui
ciues eſſe ſolent, & cum Claud. teſte, totus
componatur Orbis Regis ad exemplum, vbi
Rex boni, & honeſti curam habuerit, ſubiectos
ſibi ciues eandem viam amplecti docebit, vt
Velleius Patere. *lib.* 2. & Seneca *in Thyeſte* dixe-
runt.

Et in ſpecie receptionis Fidei oſtendunt
62 † plures Regiæ ſchedulæ, quæ hanc curam con-
quiſitoribus, & Prædicatoribus Indorum in-
iungunt, vt eorum Regulos, TECLES, ſiue
CACIQVES, primùm ad Fidem allicere ſtu-
deant, vt deinceps pronior, & facilior aditus re-
liquis aperiatur, quæ extant *in tom.* 4. *impreſſ. ex
pag.* 221. & præſertim in inſtructione data Fer-
din. Corteſio Valliſoleti 26. Iunij an. 1523. *pag.*
248. ibi *Y porque como ſabeis de cauſa de ſer los di-
chos Indios tan ſujetos a ſus Tecles, y ſeñores, y tan
amigos de ſeguirlos en todo, parece, que ſeria el prin-
cipal camino para eſto, commençar à inſtruir à los
dichos ſeñores principales, &c.*

63 Quibus etiam cauetur, † vt omnia alia me-
dia excogitentur, & exequantur, per quæ Fi-
des, & Religio Catholica faciliùs, & commo-
diùs Barbaris ſuaderi poſſe videtur. Et inter
cætera animaduertitur in inſtructione *Del Bel-
que de Segouia*, anno 1573. *dict. tomo pag.* 245.
64 *verſ. Aunque de paz*, vt † Prædicatores ornatio-
ri, quantum fieri poſſit, cultu, in primis ad In-
dos concionibus incedant, albis ſaltem ſtolis, &
ſuperpelliceis induti, & vt muſicis etiam inſtru-
mentis, atque concentibus, vbi oportuerit, vtan-
tur, quo maiorem in animus Indorum venera-
tionem, & admirationem inducant. Quod mi-
rè conuenit cum quæſtione, quam proponit Zu-
65 rita vbi *ſuprà cap.* 32. † an ſcilicet, ſi qua Indo-
rum gens minus ædificaretur paupere Euange-
lizantium cultu, & tenui victu; propterea Præ-
dicatores ſplendidiorem ornatum aſſumere, lau-
tioremque menſam inſtruere deberent? Et re-
ſoluit, quòd poterunt, ſi id tendit ad dignitatem
religionis inducendam, vel augendam ex doctri-
na D. Thom. 2.2. *q.* 129. *art.* 8. *&* *quæſt.* 87. *art.* 2.
& *q.* 186. *art.* 3. dum hic ornatior ſplendidior-
que cultus, cum graui pauperum vexatione, &
eleemoſynæ detractione non fieret, vt idem D.
Doctor inſinuat *in eadem* 2.2. *quæſt.* 36. *art.* 4. *&*
quæſt. 185. *art.* 7.

66 Et † à ſanctiſſimò illo Indiarum Orientalium
Apoſtolo B. Franciſco Xauerio factum videmus;
qui cùm aliàs, paupertatis, & humilitatis obſer-
uantiſſimus fuiſſet, vbi tamen prædicando ad
Iapònios peruenit, cultiorem veſtem aſſumpſit,
& maiori comitatu, atque exteriori ornatu vſus
eſt, quia id, iuxta illarum gentium mores, ne-
ceſſarium eſſe cognouit, vt referunt Horat.
Turſelinus, & Ioan. Lucena *in eius vita*, Ioan.
Maffei. hiſtor. Indic. *lib.* 14. *pag.* 335. Fr. Ant.
de San-Roman. *in hiſtor. Ind. Orien. lib.* 4. *cap.* 10.
pag. 664. & melius Ferdin. Mendez Pintus, qui
ſe oculatum teſtem fuiſſe affirmat, *in ſui pere-*
67 *grin. cap.* 109. Et idem fecit † B. Pat. Matthæus
Riccius in ſuis Chriſtianis inter Sinas expeditio-
nibus, vt narrat Nicol. Trigaultius in hiſtoria,
quam de eis eleganti ſtylo compoſuit, *lib.* 3.
cap. 11. Nouum † quippe non eſt, ſed multis re- 68
tro exemplis, & ſæculis comprobatum, vt ho-
nor veſtibus pretioſioribus, vel ornatioribus
adhibeatur, atque eapropter illis quilibet ci-
tra vanitatis, & luxus notam ſecundùm digni-
tatem, quam gerit, vel officium & legatio-
nem, quam exercere ſtudet, vti poteſt, & de-
bet, vt latè probat Chaſſan. *in Catal. glor. mun-
di* 1. *part. conſid.* 23. *in princip. & part.* 7. *conſid.* 44.
& part. 12. *conſid.* 96. Speculat. loquens de iudi-
cibus, & aduocatis, *tit. de aduocat. §. Sequitur
videndum de veſtibus*, *colum.* 2. & Stephan. Gra-
tian. *diſcept. forenſ. cap.* 284. *num.* 39. *& ſeq.*

Quinimò licitum etiam eſſe, infideles, exem-
plo & ſanctimonia Prædicatorum inducere,
quamuis aliquando in his falli auditores con-
tingat, idem Zurita docet *cap.* 8. motus auctori-
tate, & argumentis D. Thom. 2.2. *quæſt.* 10. *art.* 2.
& in 1.2. *q.* 54. *&* 57. *art.* 2.

Et ibidem in quæſtionem deducit, vtrum † ſi 69
Indus non intelligat grauiora, & firmiora argu-
menta, quibus ad Fidem adduci poſſet, liceat
leuibus aliis & imbecillis rationibus illum attra-
here? Et non licere reſoluit, quin potius gra-
uiter peccare, qui ſolidas rationes omittit, &
falſis, leuibus, aut ſophiſticis rem adeò grauem
pertractat, & in qua vix quiſquam prudenter
credere poſſit, qui cauſas credendi ſufficientes
non habuerit, ſecundùm D. Thom. 1.2. *q.* 100.
art. 5. *&* 2.2. *q.* 189. *art.* 9. *& quæſt.* 4. *art.* 1. Maxi-
mè cùm † nemo ita rudi, & barbaro ingenio 70
eſſe poſſit, vt capere non valeat euidentes quaſ-
dam de Fide credenda perſuaſiones, ex traditis
ab eodem D. Thom. 1.2. *q.* 58. *art.* 4. *&* *q.* 65. *art.* 3.
& in 2.2. *q.* 45. *art.* 5.

Et faciunt, quæ in ſimili tradit Tiber. De-
cian. *lib.* 5. *crimin. cap.* 10. *num.* 18. docens, † quod 71
quemadmodum minis, & timore infideles ad
Fidem allicere non permittitur, ita nec fallaciis
aut deceptionibus, ex *dict. cap. qui ſincerâ*, cum
aliis ſup. relatis. Et Simon Maiolus *d. tract. de
perfidia Iudæorum*, *pag.* 220. vbi reſoluit, nemini
permiſſum eſſe, ſe defendere, aut Fidem ſuam
adſtruere cum iniuria Chriſti, & contumelia
Eccleſiæ. Vnde † *Iob.* 13. *dicitur*: *Nunquid Deus* 72
indiget veſtro mendacio? Et D. Paul. *ad Roman.* 3.
*Si enim veritas Dei in meo mendacio abundat in
gloriam ipſius, quid adhuc & ego tanquam pecca-
tor iudicor, & non ſicut blaſphemamur, & ſicut
aiunt quidam, nos dicere, faciamus mala, vt inde
eueniant bona quorum damnatio iuſta eſt?*

CAPVT XIX.

In quo de Solutione argumentorum, quæ in prædicta quæſtione ad vtramque partem expenſa ſunt ſpecialiter agitur.

SVMMARIVM.

1 *Auctores, qui ad Fidem introducendam vim aliquam permittunt, qualiter ſunt accipien-di, & defendendi.*

2 *Apoſtolicum modum in prædicando obſeruare,*

vbi illud commodè fieri poteſt, congruentiſſimum eſt.

3 *Indorum Noui Orbis conuerſio media quadam via curanda fuit.*

4 *Fidei in negotio, inter Barbaros & proteruos, lenem aliquam compulſionem & ſeueritatem ſalutarem admittit D. Aug. & alij, quorum verba referuntur.*

5 *Auctores, qui nullam omnino vim nec armorum terrorem in conuerſione infidelium admittunt, ſecuriorem opinionem ſequuntur, & qualiter argumentis contraria reſpondeant.*

6 *Fidei prædicationem, & propagationem quamuis Chriſtiani curare teneantur, non tamen debent hac cauſa Apoſtolicos prædicandi canones tranſilire.*

7 *Sancta quæ ſunt, ſanctè tractari debent.*

8 *Finis bonus non iuſtificat actum, niſi per iuſta media exequatur.*

9 *Intentio bona non excuſat eum, qui illicita facit.*

10 *Infideles quamuis peccent non recipiendo Fidem. non tamen poſſũt à fidelibus hoc prætextu puniri.*

11 *Præceptum de prædicanda Fide non obligat ad tranſgrediendum aliud, quo inſontes puniri, & debellari vetantur.*

12 *Conuerſionem aliorum nemo curare debet, ſi ſe exponat periculo peccandi.*

13 *Peccatum quantumuis veniale quis comittere non debet, etiam propter lucrandas omnes animas mundi.*

14 *Principes licèt ſint Diuinæ legis, & Fidei cuſtodes, illam tamen debitis modis tueri debent, non autem illicitis & violentis.*

15 *Natio nulla eſt, ex qua aliqui non ſint prædeſtinati.*

16 *Eccleſia Dei omnes gentes promiſſa ſunt, non tamen omnes homines omnium gentium.*

17 *Reges Hiſpaniæ curam conuerſionis Indorum ſibi à Sede Apoſtolica demandatam, qualiter exercere debeant.*

18 *Finis curam qui habet, licèt poſſit diſponere media, intelligitur de medijs permiſſis, & ad illum finem proportionatis.*

19 *Arma, quibus Chriſtiani milites, & Prædicatores in conuerſione Indorum vti debent, qualia ſint?*

20 *Miniſtri, ſi idonei fuerint etiam hodie, Apoſtolico more prædicando, multum inter barbaras nationes proficient.*

21 *Apoſtoli olim inter nationes non minus feras, & barbaras, quam Indorum, ſoli, & inermes prædicarunt.*

22 *S.Fran. Xauer. modo, & fructu ſuæ prædicationis vtile, & recens dedit noſtris temporibus Apoſtolicæ imitationis exemplar.*

23 *Indorum ſalus deſperanda non eſt, quos iam Deus ad Euangelium vocare, videtur.*

24 *Prædicatoribus Fidei certiſſimum auxilium Deus,* Iſaiæ 55. & Pſal. 67. *promiſit.*

25 *Linguarum varietas, & ignorantia veros prædicatores Fidei à conuerſione Indorum terrere non debet.*

26 *Prudentia caret, qui quod cæleſti virtute vacuum eſt, humanis conſilijs explere intendit.*

27 *Apoſtoli magis virtutibus, quàm miraculis, Orbem conuerterunt.*

28 *Infideles hodie etiam magis virtutibus, quàm ſignis Prædicatorum mouebuntur, & quare? cum D. Chriſoſt.*

29 *Miracula non defuerunt hoc ſæculo prædicantibus inter Indos.*

30 *Regula de conceſſione antecedentis ad poſitionem conſequentis, fallit, quando hoc ſine illo exerceri poteſt.*

31 *Zelus extendendæ Chriſtianæ religionis tunc laudari debet, cum eiuſdem Religionis præcepta non frangit.*

32 Cap. ſi non ex Fidei 23. quæſt. 4. *vera explicatione donatur.*

33 *Intentio recta in bellis ſemper requiritur, & laudatur.*

34 *Infidelibus, quando bellum licite inferri poſſit?*

35 Cap diſpar 23. quæſt. 8 *explicatur. Et n. 38. & 41.*

36 *Saraceni, & alij infideles, qui ſunt hoſtes Fidei, & occupant Prouincias Chriſtianorum ſemper debellari poſſunt.*

37 *Bellum à Chriſtianis contra Turcas licitè moueri non poſſe, fuit hæreſis Lutheri & Eraſmi, quæ reprobatur.*

38 *Argumentum à contrario ſenſu non valet, quando ex eo reſultat abſonus intellectus, vel aliorum iurium correctio.*

39 *Relatiuum* quis vel qui *aliquando reſtrictiuè aliquando declaratiuè, & generaliter ponitur.*

40 Lex 2. tit. 23. part. 2. *explicatur.*

42 *Eccleſia licèt hodiè maiorem auctoritatem, & poteſtatem habeat, quàm anteà, non tamen ea vtitur aduerſus ſimplices infideles quietè & pacificè degentes.*

43 Cap. ſi Eccleſia, cap non inuenitur, cap diſplicet 23. quæſt. 4. *vera expoſitione donantur Et num. 51.*

44 *Deus ſemper vult, vt infidelium conuerſio ſuæ diuinæ diſpoſitioni, & non humanis medijs tribuatur.*

45 *Fides ſemper ſpontanea eſſe debet.*

46 *Deo non placent ſeruitia coacta, & hilarem datorem diligit.*

47 *Hæreticos, Schiſmaticos, & Apoſtatas non poſſe ab Eccleſia puniri, aliqui cenſuerunt, quorum error conuincitur, & damnatur. Et numeris ſequentibus.*

48 *Infideles quamuis Eccleſia non puniat, benè tamen punire poteſt, & debet, Hæreticos, Schiſmaticos, & Apoſtatas, & quare?*

49 *Inquiſitores cauſarum Fidei non puniunt infideles non baptizatos, ſed eos tantùm, qui à Fide ſemel profeſſa receſſerunt.*

50 *Hæretici non ſolùm puniri, verùm ſi opus fuerit, aperto Marte ab Eccleſia debellari, & funditus deleri poſſunt.*

51 *Auctores plurimi recenſentur, qui de iuſtitia punitionis, & debellationis Hæreticorum, lateſſimè diſputant.*

52 *Hæretici, & Schiſmatici, Saracenis, & cæteris infidelibus, imò & lupis deteriores ſunt, & magis puniendi.*

53 *Eccleſiæ auctoritas & poteſtas poſt Conſtantinum maior eſſe cœpit, & magis publicè, ac liberè exerceri.*

54 *Parabola Patris familias inuitantis ad nuptias, & intrare compellentis quos vltimò loco vocauerat, multifariè cum SS. Patribus explicatur.*

95 Cap.

55 Cap.Schiſmatici 23.q.6.*explicatur.*

56 *Cogi quodammodo dicitur, qui importunis precibus ſuadetur.*

57 *Infideles licitè poſſunt ad fidem per efficacem & importunam etiam ſuaſionem compelli.*

58 *D. Pauli locus* 2. ad Timoth. & Ierem. 1.24. *de inſtantia prædicationis Fidei expenditur.*

59 Cap. Maiores de baptiſmo *ponderatur, & illuſtratur.*

60 *Conuerſio coacta D.Pauli humanis regulis metiri non debet.*

Miraculosè quæ à Deo facta ſunt, in exemplum vel conſequentiam adduci non debent, ibidem.

61 *Deus res, quas condidit, ſuos curſus agere ſinit.*

62 *Sacra Scriptura exempla, quæ à communibus Theologia regulis exorbitant, veneranda ſunt non imitanda.*

63 *Deus animas hominum multis modis inuitat, etiam ſtupefaciendo, ex D.Thom.*

64 Cap.vides 23.q.6. & cap. quid faciet 23.q.4. *explicatur.*

65 *Coactio infidelium ad Fidem etiamſi vi indirecta fiat, reprobata eſt.*

66 *Voluntas prorſus libera non reperitur in eo, qui etiam cauſatiuè, aut conditionatè ad baptiſmum compellitur. Et quatenus voluntas coacta, voluntas ſit?*

67 *Velcius eſt, qui poteſt & nolle, & aliorum imperio non obſequitur.*

68 *Res imperioſa eſt timor.*

69 *Voluntatem liberam qualiter diffiniat D. Auguſtin.*

70 *Bella per Conſtantinum, & alios Chriſtianos Principes aduerſus infideles non ob id ſolum geſta fuerunt, vt Fidem reciperent, ſed ex alijs cauſis, quæ referuntur.*

71 *Carolus M. gnus qua de cauſa Longobardis bellum intulerit?*

72 *Leges, quas Conſtant. Theodoſ. & alij Imp. contra Paganos, & eorum ſacrificia tulerunt, de infidelibus, eiſdem Imperatoribus ſubditis, accipienda ſunt.*

73 *Princeps quilibet poteſtatem habet in eos, qui ſibi politicè ſubſunt, vt quæ ſibi expedire videbitur, cuſtodiant, etiam ſi diuerſæ religionis ſint.*

74 *Athanaſij notabilis hiſtoria, & prophetia de templis Paganorum lege Conſtantini claudendis.*

75 Lex 1.C.de Paganis *illuſtratur.*

76 *Paganorum nomen vnde, & quare olim Gentilibus datum fuerit, late diſcutitur.*

77 *Pagani in iure dicuntur, quotquot à militia erant immunes, & liberi.*

78 *Infideles, ſibi ſubditos, à ſuis Regnis Princeps Chriſtianus ex iuſtis tantùm cauſis expellere poteſt.*

79 *Siſebutus Hiſpaniæ Rex, & Dagobertus Galliæ, an precisè, vel cauſatiuè Iudæos ſui Regni ad baptiſmum recipiendum coegerint?*

80 *Heraclij Imperatoris Conſtantinopolitani notabilis hiſtoria refertur, ob quam omnes Iudæos ſui Imperij baptizari coegit, & vt in Hiſpania & Gallia cogerentur, curauit.*

81 *Siſebuti actionem tanquam iniuſtam Concilium Tolet. IV. pro parte reſcidit. Et plures alij Auctores apertè damnant. Et num. 83. & 85.*

82 *Concilio Tolet. IV. factum Siſebuti circa conuerſionem Iudæorum reprobanti, ipſum Siſebutum interfuiſſe, docet Epiſcopus Palentin. Qui reprobatur.*

84 *D. Iſidorus Hiſpalenſ. qui floruit temporibus Siſebuti, eius factum etiam tunc prudentioribus non fuiſſe probatum, affirmat.*

86 *Reges Catholici Ferdinan. & Eliſabeth, Iudæos, & Mauros ab Hiſpania expellentes, iuſtiſſimis rationibus moti ſunt, & eis vim directam non intulerunt. Et n.90.*

87 *Iudæos, & infideles inter Chriſtianos morari periculoſum eſt. Et n.94.*

88 *Oculi dum ſpectant læſos, læduntur & ipſi, ex Ouidio.*

89 *Diſſimilibus non conuerſari ſalutare eſt.*

91 *Status, & Religionis tuendæ ratio, efficit, vt infideles iam baptizatos à ſuis Regnis Princeps expellere poſſit.*

92 *Philippus III. Rex noſter piiſſimus, & inuictiſſimus laudatur, ob expulſas à ſuis Regnis Maurorum reliquias.*

93 *Mauri, ſiue Moriſci vltimò ab Hiſpania per Philippum III. expulſi, quot fuerint? & hiſtoria huius expulſionis remiſſiuè.*

Dom. Petrus Fernandez Nauarrete Regius Secretarius citatur & laudatur ibidem.

95 *Pepecornus Iudæus conuerſus multa flagitia admiſit, & carmina de eo Vlrichi ab Huten.*

QVIBVS ita præhabitis, & conſtitutis, prior opinio in quæſtione, ſine titulo, de quo agimus, iuxta modum ſuprà dictum accepta, non ineptè defendi poterit, cùm pro ea militent rationes, & auctoritates adeò lato calamo peroratæ. Et † ad contrarias reſponderi poteſt. Primum, & ſecundum argumentum non obſtare, quia loquuntur de vi directa, & abſoluta, qua verum eſt, neminem ad Fidem compellendum eſſe, cùm hæc ſit ſuadenda, non imperanda, aut cogenda: Nos tamen, non de eiuſmodi vi, ſed de indirecta, & cauſatiua tractare, quæ, vt diximus, non reprobatur, & ſæpe per medium bellorum, & comminationum inducitur. 1

Ad tertium verò, quartum, & quintum reſpondemus, † fatendo, veriſſimum quidem, & certiſſimum eſſe, Chriſti Fidem ſuauiter, & pacifice, atque Apoſtolico more, & inſtituto congruentiùs, & citra aliquod damnum, & ſcandalum prædicari, & vbi illud teneri commodè poteſt, nihil prius, neque melius reperiri vt ſæpè retulimus. In iſtis autem Noui Orbis regionibus ob rationes ſuprà conſideratas, exactè obſeruari non poſſe, nec potuiſſe, † ac propterea aliâ media viâ, horum barbarorum conuerſionem curandam fuiſſe, qui in ſua infidelitate relinqui non debuerunt. 2

Quam ſolutionem, vltra Auctores *ſupra capite præced. ex num.* 5. allegatos, expreſſis, & elegantibus verbis tradidiſſe videtur D. Auguſtin. *epiſt.* 1. *ad Bonifacium* ita inquiens: † *Melius quidem eſſe quis dubitauerit, ad Deum colendum homines doctrina duci, quàm timore pœnæ, vel dolore compelli? Sed non quia iſti meliores ſunt, ideò illi, qui tales non ſunt, negligendi ſunt. Multis enim profuit,* 3

prius

prius timore, vel dolore cogi, vt poſſint poſteà doceri,
aut quod iam verbis didicerunt, opere ſectari. Cuius
loci mentionem faciens Iuſt. Lipſius *aduerſ. Dia-*
log. verſ. Diuinum illud, in fine, ſe non vereri, ait,
in Fidei negotio, *Leuem aliquam, & cum ſpe fru-*
ctus compulſionem admittere, minantem tamen ma-
gis, quàm cogentem.

Nec diſſentit Ioſeph. Acoſta, qui vltra ea, quæ
ab ipſo mutuauimus *ſuprà prox. cap. num.* 7. iterum
lib. 3. cap 13. *pag.* 229 docet, infideles, qui ſe in
recipienda Fide duriores præbent, ruſticitate ma-
gis animi, quàm electione rationis, cuiuſmodi
Barbari plenè omnes ſunt, iudicij vix ſententiam
ſequentes, ſed impetu, aut conſuetudine impulſi,
hos certè ſeueritate quâdam ſalutari in Eccleſiæ
gremium intrare compellendos eſſe.

5 Si quis autem adhuc poſteriorem † opinionem
defendere voluerit, quæ nullam coactionem, nec
armorum interuentionem in Fidei prædicatione, &
propagatione permittit, quamque in puncto iuris
veriorem & ſecuriorem eſſe tradidimus & nouiſſi-
mè probat Seraph. Freitas *de iuſto Imper. Aſiat.*
cap. 9. *n.* 5. argumentis contrariis ita ſuo ordine ſa-
tisfacere poterit.

Non obſtare primum, inde conſtructum, quòd
Eccleſia, & eius alumni non ſolùm habeant po-
teſtatem, verùm & præciſam neceſſitatem Fidei
per Orbem vniuerſum diſſeminandæ, prout & in-
fideles illam recipiendi; & in hoc magis, quam
in cæteris omnibus rebus charitatis officium ac
6 præceptum impleri. Nam † reſpondetur, hæc qui-
dem omnia veriſſima eſſe; ita tamen infidelium
conuerſionem diſponi debere, vt nulla violentia
eis hac de cauſa inferatur, nec doctrinæ Apoſto-
7 licæ limites excedantur, ſed potius res adeò pia, †
& ſancta, piè quoque, & ſanctè tractetur, vt
alias dicitur de matrimonio in Concilio Trident.
ſeſſ. 24. *de reformat. matr. c.* 10.

8 Finis † quippe bonus alicuius actionis non fa-
cit eam bonam, aut legitimam niſi per iuſtos, &
legitimos tramites fiat, *princip. proœm. inſt.* ibi:
Et per legitimos tramites, D. Paul. *ad Rom.* 3.
verſ. 8. *c. qui ſine Saluatore* 26 *q.* 2. *cap. admoneant,*
cap. non obſeruetis 26 *quaſt.* 7 Nauarrus *in tract. de*
9 *finib. human. act. n.* 8. Quemadmodum neque †
bona intentio, etiam cum vincibili ignorantia
coniuncta, eum à peccato excuſat, qui facit, quod
ſcire debuit ſibi non licere, vt probatur *Act.* 3.
verſ. 7. & per D. Thom Medinam, & alios *in* 1. 2.
q. 74. *art.* 5. *&* *q.* 76. *art.* 2. communi Theolog. *in* 2.
diſtinct. 21. & ex aliis relatis à Gregor. de Valentia
diſput. 2 *q.* 3. *punct.* 6. *&* *q.* 5. & Mart. Delrio *in*
diſquit. Magic. lib. 4. *c.* 4. *quaſt.* 5. *ſect.* 2. *pag.* 334. *&*
lib 6. *cap.* 2. *ſect.* 1. *quaſt.* 1. *pag.* 486. vbi tractat,
an liceat remedium petere à maleficis?

10 Et quamuis † infideles, prædicatam ſibi, &
ſufficienter propoſitam Chriſti Fidem non reci-
pientes, grauiter peccent: non tamen poſſunt
Chriſtiani, eos ſub hoc prætextu punire, aut de-
bellare, cùm id ſibi nequaquam permiſſum, ſed
potius prohibitum reperiatur Matth. 10. Marc 6.
11 & Lucæ 9. Quia † præceptum illud affirmatiuum
de Fide prædicanda, & diſſeminanda, & de ido-
lolatria vitanda, nequaquam fideles conſtringit,
vt ad illud implendum alterum fortius, & poten-
tius præceptum, negatiue conceptum, tranſgre-
diantur, quo inſontes, & innocentes non eſſe
occidendos, nec bello, & iniuriis laceſſendos do-
cemur, vt habetur Exodi *capite* 23. & Matth.
12 capite 19. Cùm † nemo teneatur aliorum conuer-
ſionem curare, ſi ſe exponat periculo peccandi.
Quia non ſunt facienda mala, vt inde eueniant
bona, & † etiam ob lucrandas omnes animas 13
mundi, non poteſt quis peccatum, quantumuis
veniale, committere, vt in noſtræ quæſtionis
terminis benè obſeruant, & probant Ioan. Andr.
in reg. peccatum in Mercurialibus, Ant. à Cordoba
dict. lib. 1. *quaſtionarij, quaſt.* 57. Eman. Roder. *in*
quæſt. regular. 3. *tom. quaſt.* 32. Ferdin. Rebellus *de*
oblig. iuſt. lib. 1. *q.* 14. *ſect.* 8. *num.* 58 *pag.* 123. Becca-
nus *in ſum.* 2. *tom. c.* 13. *q.* 4. Simon. Maiol. *de perfid.*
Iudaor. pag. 103. Pat. Franc. Suarez *in tract. de Cha-*
ritate, diſput. 9. *ſect.* 1. *ex num.* 2. *&* alia adducens
Ioan Bapt. Valençuela *in monit. contra Venetos,* 5.
par. num. 200. & Mag Marquez *in Gubernat. Chri-*
ſtian. lib. 2. *cap.* 25. *pag.* 152. *& ſeqq. & cap.* 28.
pag 171.

Neque hoc excuſat, † quòd Chriſtiani Princi- 14
pes, vt in argumẽto ſubiecimus, eſſe debeant Diui-
næ legis cuſtodes, & vindices. nam vt rectè aduer-
tit Gregor. de Valentia 3. *tom. diſput.* 1. *quaſt.* 10.
punct 6. *col.* 407. *verſ. Ad ſecundum,* id ſic intelli-
gendum eſt, vt debeant rectâ ratione, modoque
conſentaneo illius obſeruationem tueri, ac pro-
mouere. Non eſt autem in propoſito recta ratio
ea, quæ eſt per vim, cùm potiùs hoc alienum ſit ab
ipſa lege Diuina, & modo quo Chriſtus Euange-
lium ſuum prædicari voluit; qui vbi ſibi viſum fue-
rit oportere, illorum conuerſionem diſponet. Cùm
† nulla natio ſit, ex qua non ſint aliqui prædeſti- 15
nati. *Apocal.* 7. Et ſecundum doctrinam D. Augu-
ſtini *epiſtol.* 80. † in omnibus gentibus, vbi non- 16
dum eſt Eccleſia, oportet, vt aliquando ſit, licèt
non oporteat, vel neceſſarium ſit, vt omnes, qui
ibi fuerint, credant: quia omnes gentes promiſſæ
ſunt, non omnes homines omnium gentium: non
enim omnium eſt fides. Quod, Auguſtino non
citato, cum Lyrano, & Hadriano Fino rectè ad-
uertit P. Ribera *in Michæam cap.* 4. *num.* 23. do-
cens, non omnes omnium gentium homines ven-
turos eſſe ad Chriſtum, & ad Eccleſiam; venturos
tamen eſſe multos ex ſingulis nationibus, & opti-
mè probat, & proſequitur Pat. Fran. Suar. *in* 3.
par. D. Thom. tom. 4. *q.* 59. *art.* 6. *diſp.* 56. *ſect.* 1.
pag. 661.

Secundo verò † argumento reſponderi poteſt 17
cum Epiſcopo Chiapenſe, *in replicat.* 5. *&* 12. *ab*
obiect. Sepulueda, & Domin. Soto *in* 4. *diſtinct.* 5.
quaſt. vnic. art. 10. *pag.* 270. *verſ. Alij verò.* Quod,
etſi Reges noſtri non ſolùm ex communi charitatis
præcepto, verùm & ex præciſa obligatione, ſibi
per Bullam Alexan. VI iniuncta, conuerſionem
Indorum curare debuerint, & ſic etiam ad eos per-
tinere videatur cura de mediis ad eandem conuer-
ſionem tendentibus, cùm ordinaria non ſufficiant
propter difficultates, feritatem, & barbariem Indo-
rum, & alia impedimenta, quæ *in eodem argumento*
& ſuprà cap. proximo ex n. 2. conſiderauimus; Hoc
tamen † intelligi debet, quatenus ea, quæ ſunt ad 18
finem, eidem fini proportionantur, & ad eius con-
ſecutionem permiſſa, vtilia, & conducibilia cen-
ſentur, argumento *leg. legata inutiliter, ff. de adi-*
mend. legat. Et eorum, quæ tradit Couarruuias
lib. 1. *variar. cap.* 1. *verſ. Medium autem.* Secus ve-
rò contingit, quando talia media prohibita ſunt,
& finem, ad quem diriguntur, potius impediunt,
retardant, aut deſtruunt; qualia ea omnia eſſe di-
cunt, quæ violentiam aliquam & bellorum, atque
armorum terrorem includunt, & ab antiquo Apo-
ſtolorum inſtituto diſcedunt, ex rationibus &

auctoritati

anctoritatib. *toto c.17.* perpenſis. Tunc enim me-
lius eſſe inquiunt, à prædicatione & conuerſione
deſiſtere, quam lege Dei perfracti, eiuſdem legis
obſeruatione prohibitis, & repugnantibus medus,
inducere velle.

19 Arma † etenim, quibus Chriſtiani milites in
hac expeditione vti debent, vt ſæpè conſideraui-
mus, & benè aduertit Hiero i. Zenallos *dict. 4.*
tom. pract. commun. quæſt. vlt. n. 200. & ſeqq. illa
duntaxat ſunt, de quibus D. Paul. loquitur *6. ad*
Epheſ. Eſtote ſuccincti lumbis mentis veſtra in ve-
ritate, & induite loricam iuſtitia, & calceate pedes
in præparatione Euangelij pacis. Quibus median-
tibus, ſi parum, aut nihil profecerint, & exitus
votis non reſponderit, omni prorſus culpâ vaca-
bunt.

20 Præterquàm † quòd abſurdum eſſe putant, exi-
ſtimare, ob difficultates & impedimenta ſuprà re-
lata, Euangelij curſum, more, & exemplo Apo-
ſtolorum ſeruato, hodiernis, vt antiquis tempo-
ribus, etiam inter feras, & barbaras nationes,
ingentem progreſſum non habiturum, ſi idonei
miniſtri eligantur qui Dei cauſam magis quàm
ſuam agere curent, & patientia, labore, ac vitæ
puritate ſuſceptum miniſterium, prout rei grauitas
21 ac dignitas poſtulat, exequantur. Nam † ipſi Apo-
ſtoli olim ad alias gentes non minus barbaras pro-
mulgandi Euangelij cauſa, humanis prorſus ſuppe-
tiis deſtituti, deſtinati ſunt vt latè memorant Au-
ctores, quos citauimus *ſuprà lib. 1. cap. 14. n. 81.* &
Thom. à Ieſu ſtatim allegandus.

22 Et tempeſtate noſtra † ſanctus Fran. Xauerius,
& alij eius ſocij Euangelium Euangelicè cum ma-
gno fructu in India Orientali prædicaſſe leguntur
Indis, Perſis, Arabibus, Æthiopibus. Malabari-
bus, Iapponenſibus, Sinenſibus & infinitis aliis.
De quo, vltra alios, ſolita eloquentia plura ſcri-
bit Maffæius *in ſua Ind. Orient. hiſt. lib. 12. & 14.*
vbi inter alia ait: *Huius mihi profectionem viri*
paulò fuſius perſequi eſt animus: vt promulgandi
Euangelij ſtudioſis hominibus recens propoſitum ſit
Apoſtolica peregrinationis exemplar.

In qua ſententia exornanda, & comprobanda
plura eleganter expendunt Ioſeph. Acoſta *dict.*
lib. 1. & 2. de procur. Ind. ſalu. per totum, Corduba
dict. lib. 1. quæſtionar. quæſt. 57. dub. 6. col. 507. & Fr.
Thom. à Ieſu *de procur. omn gent. ſalu. lib. 4. 1. part,*
23 *cap. 1. ex pag. 124.* dicentes, † nullo modo ſpiri-
tualem Indorum ſalutem deſperandam eſſe, aut ab
eius cura à viris Apoſtolicis deſiſtendum, cùm In-
dos iam Deus ad Euangelium vocare videatur,
ſperandumque quòd paulatim, ſucceſſiuè con-
24 uertentur; tum ex eorum docilitate, tum etiam †
ex auxilio Diuino Prædicatoribus Fidei promiſſo
Iſaia 55. Quomodo deſcendit imber, & nix de cœlo,
& inebriat terram, & germinare eam facit; ſic erit
verbum meum, quod egredietur de ore meo, paulatim
producet fructum ſuum. Et *Pſalm. 67. Dominus da-*
bit voci ſua vocem virtutis: Dominus dabit ver-
bum Euangelizantibus virtute multa.

25 Quod efficit, † vt nec propter linguarum va-
rietates diffidere oporteat; ſcriptum eſt enim
Matth. & Lucæ 10. *Nolite cogitare, quomodo, aut*
quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora
quid loquamini: non enim eſtis vos, qui loquimini,
ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.
Neque obſtare, quod Chriſtus, Apoſtolique om-
nes miraculis Orbem flexerint, vel ſubiugarint,
26 ætaſque noſtra eiuſmodi viros non ſit adepta, †
quia non eſt prudentiæ genus, quod cœleſtis vir-
tute vacuum eſt, humanis conſiliis explere: † & 27
quia maior verarum virtutum, quàm miraculorum
gloria in Orbis conuerſione reſplenduit. Etenim,
vt præclarè docet D. Chryſoſt. *homil. 46. ſuper*
Matth. † *Non ita ſignis adducuntur Gentiles ad* 28
Fidem, vt bona vita, & exemplo Prædicatorum:
qui enim miracula faciunt ſine vita ſtudioſa ſæpè de-
ceptores ab eis æſtimantur. Et *homil. 5. in 1. epiſt. ad*
Corinth. de eadem re agens, inquit: *Quod etſi in*
præſentia ſigna viderentur, quis tamen perſuaderet?
quis externorum aures nobis accommodaret, cùm
tantopere increbreſcat malitia? Etenim probata
Chriſtianorum vita, maiorem apud multos aucori-
tatem ſibi vindicabit, quàm ſigna: ſiquidem hæc
apud impudentes, & malos homines malam conci-
tant opinionem. Vita autem pura etiam ipſum
diaboli os maiorem in modum obſtruere pote-
rit.

Vt omittam, compertum etiam hoc ipſo ſæculo
eſſe, † apertis miraculis Deum præſentiſſimum 29
non modò viris Apoſtolicis veterum & militibus,
Fidei Catholicæ cauſam, vtcunque agentibus,
affuiſſe, quemadmodum conſiderat Thom. à Ieſu
d. lib. 4. pag. 125. Et Ego latiſſimè oſtendi *ſupra hoc*
lib. cap. 4. & ſequent. Quo ſuppoſitò † ceſſat regu- 30
la illa, quam pro contraria ſententia perpendimus,
de conceſſione antecedentis conſequenti con-
ceſſo; non enim procedit, vbi conſequens ſine
tali antecedenti exerceri, & ſubſiſtere poteſt, vt
patet ex exemplo *l. 1. §. igitur, ff. de exerc. act.* &
eruditè oſtendit Romanus *conſ. 451. num. 1.* & cum
eo Felin. *in c. præterea num. 4. de offic. delegat.*
Euerardus *in loco à conceſſione conſequentis, limit.*
2. Didac. Perez nihil allegans *in l. 3. tit. 5. lib. 8.*
ordin. fol. 177. col. 2. & Tuſchus *pract. conc. iur.*
verb. Conſequens, concluſ. 757. ex n. 71.

Ad tertium argumentum, dum generaliter lau-
dat curam, & zelum defendendæ, & extendendæ,
Chriſtianæ Religionis, reſpondetur. † id quidem 31
certiſſimum, & ſanctiſſimum eſſe; dummodo,
vt diximus, legitimè fiat, & iuxta eiuſdem Reli-
gionis præcepta. Quod ſupponendum, ſiue ſup-
plendum eſt in omnibus locis, & auctoritatibus
in argumento relatis. Et præcipuè † *in d. cap. ſi non* 32
ex Fidei 23. quæſt. 4. in quo maior vis argumenti
conſiſtit. Nam, vt benè aduertunt Sotus *in 4.*
diſtinct. 5. quæſt. vni. art. 10 pag. 271. verſ. Quartum
argumentum, Epiſcop. Chiapenſ. *in dict. Apolog.*
contra Sepulvedam, & in 3. replicat ad obiect.
eiuſdem. Couar. *in Reg. peccatum 2. par. §. 10. n. 2.*
verſ. Quartum, Bannez *in 22. q. 10. ar. 10. verſ.*
Iam vero, col 529. Gregor. de Valentia *dict. 3. tom.*
diſput. 1. quæſt. 10. punct. 6. verſ. Secundò certum eſt.
Zenallus *d. quæſt. fin. ex num. 170.* Torres *dict.*
diſput. 51. dub. 1. & nouiſſimè Pat. Suarez *dict. tract.*
de Fide, diſput. 18. ſect. 3. num. 5. D. Gregor. ibi in-
telligendus eſt de bello, quod Gennadius, Africæ
Exarchus, Fidei cauſa aduerſus Hæreticos, &
Apoſtatas geſſit, qui, vt ſtatim trademus, non
ferendi, ſed feriendi ſunt, vbi aduerſus Eccle-
ſiam, cui ſemel nomen dederunt, colla ſubrigere
audent, veramque Euangelicæ legis doctrinam
prædicari impediunt, aut Fidem volunt Chriſtiani
nominis inclinare.

Quæ ſolutio colligitur *ex epiſt. 72.* eiuſdem
D. Gregorij ad eundem Gennadium ſcripta, cuius
etiam meminit Gratianus *in cap. ſicut. ead. cauſa, &*
q. Et ſi cui fortè non probetur propter generalita-
tem verborum D. Gregor. *in d. cap. ſi non ex Fidei,*
quæ de aliis bellis agere inſinuant, quæ Gennadius
aduerſus

aduerſus infideles nondum Eccleſiæ, & Romano
Imperio ſubditos gerebat, dilatandæ Fidei cauſa,
& vt Chriſti nomen per ſubditas gentes, Fidei
prædicatione circunquaque diſcurreret. Omiſſa,
aut ſi mauis ſelecta, aliâ ſolutione Gregor. Lop.
in dict. l. 2. part. gloſ. mag. col. 6. dicentis, Diuum
Gregorium ibi, bella, quæ Gennadius gerebat,
33 non approbare, † ſed tantùm rectam eius inten-
tionem laudare, quæ ſemper in bellis plurimum
commendatur, iuxta doctrinam Diu. Thom. 2. 2.
quæſt. 40. *artic.* 1. & alia, quæ tradit Couar. *dict.*
reg. peccatum, 2. *part* §. 9. *num.* 1. & 2. Poſſumus
quidem ſecundo modo cum eiſdem Auctoribus
reſpondere; de illis infidelibus loqui, qui ditio-
nes, & prouincias Chriſtianorum infeſtabant, aut
occupabant, aut Fidei prædicationem ſuis blaſ-
phemiis, prauiſque perſuaſionibus impediebant,
vt colligitur ex illis verbis: *Plurima enim pro paſ-
cendis ouibus Beati Petri Apoſtolorum Principis
excellentiam veſtram praſtitiſſe didicimus, ita vt
non parua loca patrimonij eius, propriis nudata cul-
toribus, largitis Dacorum habitationibus reſtau-
rauerit* Quibus, † & ſimilibus caſibus, Infideli-
34 bus iuſtè bellum inferri poteſt, cùm non ſint ſo-
lum infideles, verùm & Fidei, & Chriſtianorum
hoſtes, iuxta differentiam, quam inter eos facit
Marquard. *in tract. de Ind. & Infid. part.* 1. *c.* 5.
fol. 21. atque ita militent aduerſus illos omnes ra-
tiones iuſti belli, defenſiui, & vindicatiui, de
quibus egimus *ſupra hoc lib. c.* 6. *ex num.* 49. & do-
ctrina Bald. *conſ.* 140. *in fine lib.* 4. quem refert
Cardinalis Tuſchus *in pract. concluſ. verb. Hoſtes
Fidei, concluſ.* 173. vbi tradit, quòd hoſtes Fidei
impunè poſſunt prædari à fidelibus. Et Michaëlis
Salon. *in* 2. 2. *to.* 1. *quæſt.* 66. *art.* 8. vbi probat, quod
infidelium bona, & perſonæ ſubditæ ſunt Chriſtia
nis de iure, quando occupant ea, quæ aliquando
fuerunt Chriſtianorum.

Alioqui autem, ſi infideles quietè, & pacificè
viuerent, & nihil occuparent, quod aliquando
Chriſtianorum fuiſſet, non poſſet eis iuſtè bellum
ob ſolam infidelitatis cauſam moueri, iuxta ea,
quæ latè diſputauimus *ſuprà cap.* 15. etiamſi Sara-
ceni eſſent, vt per argumentum à contrario ſenſu
35 probare videtur Alex. P. I I. † *in cap. diſpar.* 23.
quæſt. 8. dum docet, iuſtè pugnari aduerſus Sara-
cenos, qui Chriſtianos perſequuntur, & ex vrbi-
bus, & propriis ſedibus pellunt: cuius text. auctori-
tate idem expreſsè probauit gloſ. *ibidem*, & conſul-
uit Oldrad. *conſ.* 264. incip. *Illa videtur probabi-
lior.*

Quamuis in hoc contraria ſententia verior vi-
36 deatur, † ſcilicet aduerſus Saracenos, quantum-
uis in pace degentes, ſemper, & quolibet modo,
ſine aliqua noua cauſa iure optimo bellum indici,
quoniam ſunt perpetui, & infeſti Chriſtiani no-
minis hoſtes, & detinent prouincias, quæ olim
Chriſtianorum fuerunt, & præcipuè terra Ieruſa-
lem, & terram Promiſſionis, quam Dominus
Abrahæ, & ſemini eius promiſit, & Catholicis
debetur, quia ſemen Abrahæ ſunt, ſecundùm
Apoſtolum *ad Rom.* 9. *verſ.* 7. & *ad Corinth.* 11.
verſ. 22. quod tenet idem Oldrad. ſibi contrarius
conſ. 71. incip. *Contra Saracenos*, & ſequitur Calde-
rin. *conſ* 95. *num.* 2. aliàs 1. *de treuga, & pace*, Ge-
minian. *conſ.* 96. incip. *Pro huius dubij, num.* 1. &
ſeqq. Alex. *conſ.* 130. incip. *Super eo, num.* 4. & 5.
lib. 7. & eos referens Cardin. Tuſchus *pract. con-
cluſ. iur. verb. Infidelibus, concluſ.* 124. & *verb. Bel-
lum, concluſ.* 36. *num.* 14. latiſſimè Marquardus *vbi
ſup. c.* 6. *ex num.* 10. *fol.* 30. Victoria *in relect. de In-
dis*, 1. *p. n.* 7. *in fine*, Gregor. Lop. *in l. vlt. tit.* 18. *par.*
2. *verb. En la conquiſta*, vbi dicit, quod Papa
opponat hæc bella, & quotidie dat indulgentias, &
Cruciatam contra illos Saracenos Africæ in fauo-
rem Regis Hiſpaniæ, Anton. Gam. *deciſ. Luſit.* 335.
Boerius *deciſ.* 178. *num.* 10. Catherau. *in diſput.
inſerta poſt deciſ. Pedemon. num.* 19. Gail. *lib.* 1. *de
pace pub. cap.* 2. *n.* 40. Molin. *de iuſt. & iur. tract.* 2.
diſput. 99. & *diſput.* 105. Bellarmin. *lib.* 3. *de laicis
cap.* 16. Zeuallos *dict. quæſt fin. ex num.* 210. Marta
de iuriſ. 1. *par. cap.* 24. *ex num.* 22. Pat. Mag. Lorca
in 2. 2. *sect.* 3. *diſ.* 52. *num.* 8. & Fr. Iacob. Bleda
in hiſt. Maur. lib. 8. & nouiſſimè Seraph Freitas
de iuſt. Imp. Aſiat. c. 9. *n.* 10. & 11. vbi plures alias
cauſas recenſent, ob quas bellum contra Sarace-
nos iuſtificatur.

Et † hæreſim Lutheri notantes, qui aſſerit, 37
non licere Chriſtianis bellare in Turcas, optimè
proſequuntur Alfonſ. à Caſtro, & Sebaſt. Medices
aduerſus hæreſes, verbo Bell. Couar. *d. reg. peccatum*
2. *par.* §. 10. *ex princ.* Lancellot. Conrad. *in temp.
omn. iud. lib.* 1. §. 3. *verb. Infidelibus in auxilium*,
quos citat Petr Cenedus *in collect.* 59. *ad Decretum*,
pag. 84. *n.* 1. *in fine*, & contra Eraſmum idem aduer-
tit Anton. Rubeus *in aſſertion. Cathol. lib.* 2.
err. 2. & Nos *ſuprà c.* 6. *num.* 49. & Mag. Lor-
ca *ſuper D. Thom. ſect.* 3. *diſput.* 49. *n.* 1.

Neque his refragatur † *d. c. diſpar*, quoniam ar-
gumentũ à contrario ſenſu non valet, quando ex eo 38
abſurdus, vel abſonus intellectus reſultat, aut aliorũ
iurium correctio, *l. nemo. ff. de iuriſd. omn. iud.* gloſ.
celebris *in l. conuenticula, C. de ſacroſ. Eccleſ.* cum
notatis ab Euerardo *loco* 4. *pag.* 58. Caneiuncula
loco 13. Bellon. *de argum. leg. c.* 11. Mantua *ſingul.*
541. Cortaſ *lib.* 5. *Miſcel. c.* 9. *num.* 9. & Ioan.
Gutierr. *in repet. l. nemo poteſt. n.* 288. *de legat.* 1. Et
Pontifex ibi nullo modo voluit aliquam differen-
tiam Saracenorum facere; quoad hoc, vt hia
magis, quam illis bellum iuſtè inferri poſſet: ſed
illa verba: *Qui Chriſtianos perſequuntur*, &c.
generaliter, vel cauſatiuè appoſuit, quaſi diceret
omnes Saracenos eſſe, & fuiſſe perpetuos Chri-
ſtianorum hoſtes, perſecutores, & ſpoliatores, &
ideo in eos iuſtè pugnari. Nam † relatiuum *quis*
vel *qui*, non ponitur ibi reſtrictiuè, ſed generaliter, 39
& declaratiuè, cùm qualitas, quæ per illum expli-
catur, cuilibet de genere competat, iuxta doctri-
nam Bart. per text. ibi *in l. omnes populi, ff. de iuſt.
& iur. l.* 1. *C. de ſum. Trinit. l. iubemus, C. ad Trebel.*
quam ſequuntur communiter Doctor. in eiſdem
iuribus. Paul. Caſtrenſ. *conſ.* 84. *num.* 3. & *conſ.* 418.
lib. 1. & Cardin. Thuſcus *pract. concluſ. iur. litt. R.
concluſ.* 127. *n.* 28. & 38.

Et iuxta hanc expoſitionem textus *in d. cap. ſi
non ex Fidei*, poſſumus etiam accipere † text. *in* 40
dict. l. 2. *tit.* 23. *part.* 2. dum probat iuſtam cauſam
bellandi eſſe: *Por acrecentar el pueblo ſu Fè.* Non
enim ſimpliciter loquitur de bello quibuſlibet
infidelibus ob ſolam infidelitatem, vel diuerſita-
tem Religionis illato, ſed de eo, quod augendæ,
& defendendæ Fidei ratione legitimè infertur, ni-
mirum contra Saracenos, Hæreticos, Apoſtatas, &
alios eiuſdem Fidei hoſtes, qui eam impedire, aut
impugnare conantur, & ideo cum myſterio adie-
cit illa verba: *E para deſtruirlos que la quiſieren
contrallar*, vt benè aduertit Zeuallos *vbi ſupra
n.* 171.

Ad ponderationem autem † *dict. cap. diſpar, in* 41
finalib. verbis, quam cùm Gregor. Lop. fecimus
ſupra

*ſuprà cap.16. num.*80. poteſt etiam ex ſuprà dictis
facilè reſponderi. Quoniam illatio, quæ ex eo per
argumentum à contrario deſumitur, vincere non
debet tot, & tam apertas deciſiones; & Sancto-
rum auctoritates, quibus probaui, neque Iudæos,
neque alios Infideles bellorum terroribus ad Ec-
cleſiæ fidem, & obedientiam cogendos. Et Ponti-
fex ibi de Iudæis tantum, inter Chriſtianos de-
gentibus, ſermonem habuit, eoſque bello laceſſen-
dos non eſſe, inquit, quia vbique ſeruire parati
ſunt, id eſt, non audent contra nos bellare, aut ex-
preſsè, & apertè, ſicut Saraceni, & alij Infideles,
Eccleſiæ aduerſari. Cæterùm ſi hi contra Eccleſiæ,
& Chriſtianorum quietem, & ſeruitium aliquid
molirentur, iuſtè bello compeſci poſſent, ſicut &
Sarraceni. De alijs verò infidelibus Eccleſiæ in
temporalibus non ſubiectis, nihil diſpoſuit, nec
vtrum ij ad eius obſequium, & ſeruitium inuiti ad-
ducendi eſſent? ſed aliorum Canonum auctoritate
definiendum reliquit, vt conſtat ex his, quæ tra-
dunt Archidiac. Turrecrem. & alij *ibid.* & Simon
Maiol. *d. colloq de perfid. Iudæor. pag.* 221.

42 Ad quartum argumentum, † quod ſumpſimus
ex maiori auctoritate, & poteſtate, quàm Eccleſia
hodiernis temporibus habet, quâ mediante ad de-
bellationem, punitionem, & coactionem, quorum-
43 libet impiorum procedere poteſt, vt † habetur *in
d. cap. ſi Eccleſia, cap. non inuenitur, c. diſplicet* 23.
quæſt. 4. & in alijs locis, & exemplis in argumento
relatis, facilè reſpondetur, ista illa de Hæreticis
Apoſtatis, Schiſmaticis, & alijs impiis hominibus
agere, qui Eccleſiæ fidem ſemel promiſſam, & ob-
ſequium debitum negant, aut alio modo ei aduer-
ſantur; non autem de ſimpliciter infidelibus quie-
tè & pacificè degentibus, in quorum prædicatio-
ne, & conuerſione Eccleſia ipſa tam hodie, quàm
olim nulla poteſtate, aut coactione vti vult, vt ſæ-
pe probauimus. Deo Opt. Max. eorum vocatio-
44 nem relinquens, † qui ſemper deſideraſſe videtur,
ne rei adeò perfectæ laus, in homines, aut homi-
num vires, præſidiàque transferatur, ſed quod om-
ninò Diuinum eſt, ipſi Deo cum gloria tribuatur,
iuxta illud Apoſt. 1. Corint. 2. *Ne glorietur omnis
caro, & ſublimitas ſit virtutis Dei, & non ex nobis*;
cum aliis, quæ adducit Fr. Thom. à Iesv, *d. lib.* 4. *de
proc. Ind. ſal.* 1. *part. c.* 1. *pag.* 123.

Neque refragatur, quod idem de Hæreticis, &
45 Apoſtatis dici deberet, † cum fides ea ſpontanea
eſſe debeat, non ſolùm quando à principio credit
46 homo, ſed etiam quotieſcumque credit, † quia
ſeruitia coacta Deo non placent, qui hilarem da-
torem diligit; & ex neceſſitate euangelizantibus
gloriam non tribuit, 2. *Corinth.* 9. Nam licet non
defuerint, qui hoc argumento moti, malè putarunt,
47 Hæreticis, Schiſmaticis, & Apoſtatis, † ſicut neque
Infidelibus, vim inferri non poſſe, à quibus non
multum diſtare videtur opinio Marſilij Paduani
relata, & meritò reiecta à Nauar. *in cap. nouit, no-
tab.* 1. *pag.* 106. *n.* 98. *de iudiciis*: & Valençuela *in
monit. contra Venetos part.* 7. Qui in ſuo pacis de-
fenſorio omnem coërcitionem, & iuriſdictionem
Eccleſiæ auferebat. Hic tamen error ab omnibus
Catholicis Doctoribus plurimis rationibus dam-
48 nari, & conuinci ſolet, † quia Infideles, cum nuſ-
quam Baptiſmum receperint, neque Eccleſiæ fi-
dem de ſeruandis præceptis Euangelicis dederint,
ab eadem Eccleſia, & Chriſtianis Principibus pu-
niri, aut debellari hac de cauſa non poſſunt, quod
in Hæreticis, Apoſtatis, & Schiſmaticis contra
obſeruatur, qui cum ſemel voluntariè crediderint,

eo ipſo quod baptizantur, Eccleſiæ ſubiiciuntur,
quæ cuſtos eſt Religionis Chriſtianæ, ac proinde
poteſt pœnis ſpiritualibus, & corporalibus vſque
ad pœnam ignis, & confiſcationem bonorum, eos
ad Dei legem ſeruandam compellere, & vt fidem
impleant ſemel in Baptiſmo promiſſam, atque
profeſſam, quia niſi hanc iuriſdictionem, & pote-
ſtatem haberet, parum potens eſſet ad inducendum
finem, quem ipſius ſponſus Chriſtus Opt. Max.
prætendit, *arg c.* 1. 2. *&* 3. 24. *q.* 3. & eorum, quæ tra-
dit Nauar. *d. num.* 98. Valençuela *d. part.* 7. *num.* 56.
& ſeqq.

Vnde † in ſacris fidei apud Hiſpanos prætoriis 49
non puniuntur infideles non baptizati, ſed ſolùm
Apoſtatæ, & Hæretici baptizati, qui negant, &
deficiunt in fide, quam ſemel profeſſi ſunt, vt præ-
ter alios obſeruat Didac. Valdes *de dignit. Reg. Hi-
ſpan. c.* 19. *n.* 6. *pag.* 162.

Quinimò † ſi numerus, & potentia hæretico- 50
rum id expoſtulet, poterit quoque aduerſus illos
bellum indicere, vt funditus extirpentur, & ne eo-
rum peſſimo exemplo, prauiſque ſuaſionibus
Chriſtiana Reſpublica maius in dies nocumen-
tum accipiat.

Quam ſententiam expreſsè definire videtur
Auguſt. *in d. cap ſi Eccleſia, & ſimil.* D. Hieronym.
à Gratiano relatus *in cap. reſecanda* 24. *quæſt.* 3. &
text. *in l.* 4. *C. de hæret. cap. ferrum, cap. cùm ſecun-
dum leges eod. tit. lib.* 6. *l.* 1. *& per tot. C. de Apoſtat.
& Schiſmat. l* 1. *tit.* 26 *part.* 7. *l.* 1. *&* 2. *tit.* 1. *lib.* 4.
fori l. 1. *& per tot. tit.* 4. *lib.* 8. *ordin.* Tertul. aduerſus
Gnoſticos *cap.* 11. dum ait: *Ad officium Hæreticos
compelli, non allici dignum eſt, duritia vincenda eſt,
non ſuadenda hæreſis.*

Et latiſſimè † probant, & ab hæreticorum ar- 51
gumentis & calumniis defendunt Theologi omnes
poſt D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 12. Alphonſ. à Ca-
ſtro *de iuſta hæret. punit. cap.* 12. *&* 14. Victoria *d.
relect. de Indis* 1. *part. n.* 8. *& ſeq.* Conrad. *de con-
tract. lib.* 1. *quæſt* 7. *concl.* 2. *&* 3. Directorr. Inquiſit.
lib. 3. *tit.* 9. Bod. *in collect. tit. de Hæreticis*: Di-
dac. Perez *in l.* 3. *d. tit.* 4. *lib.* 8. *ordin. col.* 115. Palac.
Rub. *in allegat. in mat. hæreſis, & in tract. de obten.
Reg. Nauarræ, part.* 4. §. 4 † vbi probat, magis 52
damnandos eſſe Hæreticos, & Schiſmaticos, quàm
Saracenos. Villadiegus *in tract. de hæret. q.* 6. Al-
bertus Brunus *in eod. tract. lib.* 1. *c.* 3. Couar. *lib.* 2.
variar. cap. 10 *num. fin.* Petr. Gregor. *lib.* 33. *Syntag.
cap.* 6 *num* 4. Decian. *lib.* 5. *crim. cap.* 11. *num.* 16.
Simon. Maiol. *in diebus Canicul.* 1. *tom. colloq.* 20.
pag. 449. *& ſeqq.* vbi aiunt, quod ſunt deteriores
cæteris infidelibus, & *colloq.* 7. *pag.* 191. vbi quod
ſunt deteriores lupis: Simancas *in Cathol. inſtit.
tit.* 45. *&* 46. & plures alij relati à Petr. Cenedo
in collect. 55. *ad Decret. num.* 3. & vltra eos Na-
uarrus, & Valdes *vbi ſuprà*. Ioan. Azor. 1. *tom.
inſt. moral. lib.* 8. *c.* 13. *quæſt* 8. Bañez *in* 2. 2. *q.* 10.
art. 10. *col.* 525. Aragon *ibidem pag.* 294. *&* 297.
Gregor. de Valentia 3. *tom. diſput.* 1. *quæſt.* 10.
punct. 6. *in princip. & verſ. ad* 4. *col.* 407. D. Ioan.
Vela *de delictis cap.* 2. *de Apoſtaſia, & cap.* 14. *de
Hæreticis*: Lorca 2. 2. *sect.* 3. *diſput.* 52. *ex n.* 10.
Iuſtus Lipſius *lib.* 4. *ciuil. doct. cap.* 4. *& aduerſ.
Dialogiſt. cap.* 2 Petr. Herodius *lib.* 1. *rerum iudicat.
tit.* 6. *cap.* 13. Simon Maiol. *de perfid. Iudæorum,
pag.* 186. Petr. Cened qui alios refert *in collect.* 59.
ad Decretal. pag. 198. *num.* 2. Mag. Marquez *in
Gubernat. Chriſt. lib.* 2. *c.* 33. vbi ait, Hæreticos pu-
niri poſſe, etiam ſi ad id nulla ipſorum fraterna
correctio præceſſerit. Petr. Andreas Cannonherius

in Aphoriſmis polit.& moral.Hippocratis vol.2.ex
*pag.*248.Farinac.plurimos congeſtens *in tract. de*
*heret.quæſt.*198.Martin.Delrio *lib.6. diſquiſit. ma-*
*gic.cap.1.ſect.3.q.3.pag.*509. & iterum *pag.* 537.
Et nouiſſimè, & eruditiſſimè P. Franc. Suarez *in*
*tract.de Fide, diſp.*20.*ſect.*3.*ex num.*9.vbi loquitur
de Hæreticis, *& diſput.*16.*ſect.*5.*ex num.*1. vbi de
Apoſtatis, Ioan. Bapt. Valençuela *in dict. monit.*
contra Venetos , part. 7. per totam , & in diſcurſu
ſtatus , & belli , part. 2. conſiderat. 6. num.17. &
*conſid.9.ex num.*23. & nouiſſimè Anton. Riccinl.
in tract. de iur. perſon. extra Eccleſ.grem.exiſten.
lib. 5. cap. 12. vbi enim veriori Bellarm.opinione
aduerſus Alph. à Caſtro defendit, Hæreticos non
eſſe in Eccleſia, quia ad eam nemo pertinet niſi
per Fidem, licèt eius iuriſdictioni, & punitioni
ſubiaceant, ex rationibus *ſuprà* citatis.

53 Quibus congruenter addere poſſumus, † id,
quod Auguſtinus in prædictis locis commemorat
de maiore vi, & auctoritate, quam Eccleſia ſuis
temporibus habebat, eo fine dici, vt probet, poſt
Conſtantini, & aliorum Principum Chriſtiano-
rum fauorem,Chriſti fidem præualuiſſe, & non in
occulto, vt anteà, ſed publicè doceri, coli, & de-
fendi cœpiſſe, vt ex multis locis eiuſdem Auguſti-
ni, quà ſolet eruditione, oſtendis Pat Franciſc.
Suarez *in defenſ.Fidei contra ſect.Anglican. lib.*1.
*c.*16.*n.*51.*& ſeqq.*

Ad quintum argumentum ex parabola Patris
familias inuitantis ad nuptias, & compellentis in-
54 trare eos, quos vltimo loco vocauerat, multifariè
reſponderi poteſt cum D.Thom.& reliquis Theo-
logis *in* 2. 2.*quæſt.* 10. *art.*8. Soto *in 4.diſtinct.*5.
*quæſt.vnic. art.*10. *pag.*270. *verſ. Tertiò argumen-*
*tantur.*Couar.*in d.reg.peccatum,*2.*par.§.*10.*num.*1.
Gregor.de Valent.*d.diſp.*1.*quæſt.*10. *punct.*6. *verſ.*
*Ad primum,col.*407. & aliis relatis à Suarez *dict.*
*diſp.*18.*ſect.*3.*n.*12.

Primò, locum illum, & coactionem, quæ in eo
permittitur, non eſſe intelligendam de his, qui
nunquam fidem ſuſceperunt, quales ſunt Indi, de
quibus tractamus. Sed de illis, qui ſemel Chri-
ſtianam fidem profeſſi, ab ea diuertunt, quales
ſunt Hæretici, Apoſtatæ, & Schiſmatici, vt *ſuprà*
retulimus; quemadmodum expreſſis verbis oſten-
55 dit D.Auguſt.*in epiſt.*50. *ad Bonifac.* de qua † *in*
d.cap. Schiſmatici 23. *quæſt.* 6. *Si per poteſtatem,*
quam per religionem, ac fidem, Regum tempore,quo
debuit , Diuino munere, accepit Eccleſia, ij, qui in-
ueniuntur in viis, & ſepibus.id eſt,in Hæreſibus, &
Schiſmatibus coguntur intrare ; non quia coguntur
reprehendant, ſed quo cogantur attendant.

Secundò, quòd, vt demus, ſub parabola illa
etiam vocationem, & compulſionem infidelium
deſignari, nullo modo debemus de ea coactione
intelligere, quæ vi & metu armorum fit, ſed de ea
tantùm, quæ blandis verbis, ac ſuaſionibus, & ar-
gumentorum, & rationum pondere fit, docendo
magis, quàm iubendo,monendo, quàm minando,
56 vt vtar verbis D. Auguſt. *epiſt.*65. Nam, † &
hoc modo aliquando quis cogi, & compelli dici-
tur, *l. fin.ff. & C. ſi quis aliquem teſtari probib.*
*l.*26.*&* 27. *tit.*1. *part.* 6. cum aliis latè traditis ab
Hippol.de Marſil.*ſingul.*526. Palac.Rub. *in repet.*
rub.de donat.inter. § 85. *num.* 11. Menchaca *de*
*ſucceſ.creat.lib.*2.*§.*17.*ex num.*4. Menoch.*de arbi-*
trariis,caſu 295.*n.*42. Vincent.Carrocio *dec.* 15.
*num.*23.& Hartman. Piſtor,1.*part. Miſcell. q.* 29.
57 Quæ tamen coactio † in re, de qua agimus, ſan-
cta, & licita eſt, vt pluribus probat Ioan. Arbò-
reus *lib.*1.*Theoſoph.cap.*36,& ad expoſitionem di-
rectæ parabolæ D.Chryſoſt. *in perfect. homil.*45.
D.Thom.*in diſput.de verit.quæſt.*22.*art.*9. vbi in-
quit, ibi mentionem fieri de compulſione,non quæ
eſt coactionis, ſed efficacis perſuaſionis, vel per
aſpera, vel per lenia; † prout,& D. Paulus inſi- 58
nuat,2. *ad Timoth.* 4. *Prædica verbum , inſta op-*
portunè , importunè argue, obſecra , increpa. Et ad
Tit.2.& Ierem.1.24. *Nunquid non verba mea ſunt*
ſicut ignis, & malleus conterens petras. Et idem di-
cit Deus Angelis cuſtodibus, & Prælatis, vt per
Dionyſium *Eccleſ. Hierarch. cap.* 9. Eandémque
ſolutionem tenuit Innocent. † *in cap.maiores de* 59
Baptiſm. vbi ita inquit: *Nec obſtat , quòd ſeruo*
dicitur , vt ad nuptias inuitatos compellat intrare;
quia intelligitur de compulſione facta per inſtan-
tiam rationis non per ſeueritatem gladij materialis,
vel violentiam temporalem , quia executio materia-
lis gladij , eſt iſti ſeruo , id eſt ordini Prædicato-
rum , vel Apoſtolis in perſona Petri , & Domini
interdicta.

Ad exemplum autem † de conuerſione D. Pau- 60
li, reſponderi poteſt cum Hoſtienſi, & Zabarella
in cap.quod ſuper his,de voto: Azone *in ſumma,C.*
de Iudæis in fine: Marquard. *d.tract.de Iudæis, &*
Infidel. 3.*part.cap.*2.*n.*5. Soto *vbi ſuprà pag.* 271.
Suar.*d.ſect* 3. *num.*12. Ea, quæ Deus per miracu-
lum facit, ſuam voluntatem apertè ſignificans hu-
manis noſtris legibus,ac regulis obnoxia non eſſe,
neque in conſequentiam adduci debere,vt ait gloſſ.
*in cap.maiores de Baptiſm.l.*1.*ff.de conſtit.Princip.*
cap.quæ exorbitant. de regul.iuris in 6. Etenim vt
habetur ad Roman. 9. *Cuius vult miſeretur , &*
quem vult indurat , & voluntati eius quis reſiſtit ?
aut quis tu es homo , qui reſpondeas Deo ? Atque
ita cùm D. Paulus, iuxta hanc Diuinam volunta-
tem inter ipſa flagella mutatus fuerit, & de nolen-
te factus ſit volens, vt Eccleſiam iuuaret, quam
anteà perſequebatur, fœlix illa neceſſitas appel-
landa fuit, quæ ad meliora compellit, vt inquit D.
Auguſt.*in d.c.diſplicet* 23. *q.*4. Sed non in exem-
plum ad alios trahenda, quos, vt ait Sotus *vbi ſu-*
pra, non licet ſic ad fidem compellere, niſi quate-
nus diſciplinæ norma permittit; cùm regulariter
Diuina prouidentia, quæ in ſui diſpoſitione non
fallitur, arbitrium noſtrum in fide recipienda, ſua
ſemper, vt diximus,libertate potiri decreuerit.

Vndè † præclarè dixit idem Auguſt. *lib.* 10. *de* 61
Ciuit. Dei cap. 30. *Sic Deus res quas condidit, ad-*
miniſtrat, vt ſuos curſus agere ſinat. Et Sim Maiol.
*in dieb.Canicul.*1.*tom. colloq.*8. *pag.* 211. † Sacræ 62
Scripturæ exempla, quæ à communibus & rece-
ptis Theologiæ regulis deuiant, veneranda eſſe,
non imitanda. A quibus non abeſt D. Thom. 3.
*part.q.*44.*art.*3. vbi exemplum huius conuerſionis
D. Pauli, & Magdalenæ, & Matthæi adducens,
concludit, Deum † Diuina virtute animas homi- 63
num inuitare, non ſolùm iuſtificando, ſed ſapien-
tiam infundendo, vel ſtupefaciendo. Cui benè
addit Greg.de Valent.*vbi ſuprà, verſ. Ad tertium,*
quòd ſi Deus metum incutiat, ipſe quoque ſimul
poteſt inclinare cor hominis ad fidem, vt volunta-
riè prorſus eam ſuſcipiat, tametſi à metu excitatus;
hoc verò non perinde ſperare poſſumus, ſi metus
ab hominibus incutiatur, cum potius infideles eo
ducti magis durè, & difficulter credere ſoleant, vt
ſupra retulimus.

Denique ad ſextum argumentum de coactione
cauſatiua,& legibus,& edictis aliquorum Impera-
torum & Regum, qui infideles à ſuis regnis exire
iuſſerunt,

inferunt, vel aliis modis grauarunt, ſi ad Fidem
Catholicam non conuerterentur. Reſponderi po-
64 teſt, † D. Auguſtini auctoritates relatas in d. c. vi-
des 23. quæſt. 6. & in d. cap. quid faciet 23. quæſt. 4.
loqui de Hæreticis puniendis, & mediante pœna-
rum terrore, ad fidem Catholicam reuocandis.
Quorum iam diximus longè aliam eſſe rationem,
65 quam infidelium, † in quibus quidem conuerten-
dis, licèt in ratione baptiſmalis characteris aliquod
poſſit eſſe diſcrimen inter vim præciſam, & eam,
quam vocant cauſatiuam, ſiue conditionatam, vt
probat text. in d. cap. maiores, § item quæritur, de
baptiſmo, & alia iura, & auctores, de quibus ſuprà
cap. 17. num 4. & cap. 18. num. 16 Quod tamen
attinet ad iniuſtitiam ſiue iniuriam bellorum, &
damnorum, quæ eis ob prætextum ſeminandæ, &
introducendæ Chriſtianæ religionis inferuntur,
nihil planè inter vtramque referre videtur, cum
blandè, & ſuauiter prædicari, & ſuaderi iubeatur,
vt ſæpè retulimus. Et ſecundùm doctrinam Domi-
nici in c. de Iudæis 45. diſt. num. 2. & in d. cap. qui
ſincera, num. 1. & 2. Abb. in cap. ſicut de Iudæis,
num. 3. quam refert, & ſequitur Marquard. dict.
tract. de Iud. & Infid. 3. part. cap. 2. num. 8. & Ca-
ualcanus deciſ. 21. num. 16. 2. part. prohibita ſit in
fidei materia omnis illa coactio, quæ fit per vio-
lentiam illatam perſonæ, vel per ablationem re-
rum ſuarum, vt per indirectum baptizari, & ad
fidem conuerti cogantur. Quoniam vt in noſtra
eadem quæſtione egregiè conſiderant Dom. Sotus
in 4. diſtinct. 5. q. vnic. art. 10. pag. 270. & Emanuel
Roder. lib. 3. quæſt. Regul. quæſt. 32. art. 4. ſi natiua
fidei conditio admonet, nullam coactionem eſſe
medium licitum ad eius perſuaſionem, nulla quo-
que coactio adhiberi, neque tanquam neceſſaria
probari debebit. Mirabile enim eſt, quod mihi
non liceat, Ethnicum cogere, vt ſit Chriſtianus,
& tamen ad eum finem liceat illum cogere, vt
mihi ſit ſubditus.
66 Quibus ego addo, † liberam illam voluntatem,
quam Eccleſia in Fidei receptione deſiderat, in
hac, quæ bellorum, & armorum interuentione, at-
que ſubactione extorquetur, minimè reperiri vide-
ri. Nam etſi voluntas, quæ cauſatiuè, aut condi-
tionaliter cogitur, voluntas dicatur, vt vulgò cir-
cumferri ſolet, quia maluit quis facere, quam talia
pati, vt tradit Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 1. l. ſi mulier, §. ſi
metu, ff. quod met. cauſa, l. patre cogente, ff. de ritu
nupt. c. merito 15. quæſt. 1. cum aliis latè congeſtis à
Tiraquel. de pæn. temper. cauſa 36. Simancas in
Cathol. inſtit. tit. 27. n. 30. & Cuiac. lib. 26. obſeruat.
cap. vlt. Eadem tamen iura teſtantur, quod, qui ita
conſentit, ſi liberum eſſet, noluiſſet, vt in dict. § ſi
67 metu. † Et ſic, eius eſt velle, qui poteſt nolle, &
velle non creditur, qui aliorum imperio obſequi-
tur, ſub quorum poteſtate conſtitutus eſt, vt diſer-
tè ſcribit Vlpian. in l. 3. & 4. de regul. iur. Ariſtot.
lib. 3. Ethic. ad Nicomch. c. 5. Seneca lib. 2. de benef.
c. 18. ad fin. Si vis ſcire an velim, effice, vt poſſim
nolle, & lib. 3. cap. 19. Vbi de illo agens, poſſit,
necne ſeruus domino beneficium dare? multum
ad rem, de qua agimus, inquit: Omnia tamen
iſta, quæ alio præſtante beneficia dicerentur, præ-
ſtante ſeruo miniſteria ſunt. Beneficium enim eſt,
quod quis dedit, cum illi liceret, & non dare: ſeruus
autem non habet negandi poteſtatem: ita non præ-
ſtat, ſed paret, neque id ſe feciſſe iactat, quod non
facere non potuit. Idem docet idem Senec. epiſt. 97.
lib. 10. Paret potius quam aſſentitur, qui alieno
ſubeſt imperio, nec tam illum ex animo, quam quia
neceſſe eſt, ſequitur: Cornel. Tacit. lib. 14. annal. de
Nerone, ſcribens: Suaſio, imò donum, & merces
ab eo, qui iubere poteſt, vim neceſſitatis affert Res
quippe † imperioſa eſt timor, ſecundùm Martial. 68
lib. 2. epigr. cui conſonat illud Quintil. declam. 181.
Abdicatus, inquit, in ſolicitudine eſt, locus opportu-
nus inſidiis, habet gladium inſtrumentum parricidij,
accedit ad patrem, manuque ſublata, rogo dicit, imò
iubet: non ſunt enim preces, vbi negandi libertas
non eſt. Et melius D. Aug in lib. de duab. animab.
qui † voluntatem ita definit: Voluntas eſſe animi 69
motus cogente nullo, ad aliquid, vel non amitten-
dum, vel adipiſcendum. Vnde omnis, qui volens fa-
cit, non cogitur. Et ideò qui metu illato rogat, quàm
imperas, non eam rogat, qui metu perculſus pro-
mittit, non intelligitur voluiſſe obligare, cum id
ſponte non fecerit.

Neque his aduerſatur, quod in eodem argu-
mento conſiderauimus, de bellis à Conſtantino
Magno, Theodoſio, & aliis Imperatoribus Roma-
nis aduerſus Paganos, & Infideles illatis, vt tan-
dem Chriſtianam religionem admitterent. † Nam 70
etſi hoc, vt certum, affirmet Sepulueda in dict.
Apolog. & Marquard. dict. tract. de Infidel. 1. part.
c. 14. nulla tamen ſecura auctoritate ſubnititur, &
potius contrarium apparet ex traditis à Dom. Soto
d. art 10. pag. 270 & ex c. quoniam pro 10. quæſt. 1. vbi
conſtat, multa potiùs temporalia commoda infide-
libus contuliſſe, vt ſic faciliùs, & ſuauius ad fidem
adducerentur. Et bella, quæ narrat hiſtor. Tripart.
lib. 10. ex c. 6. aliam quidem conſiderationem ha-
bebant, nempè quòd Gothi, Sarmatæ, & aliæ gen-
tes, contra quas geſta ſunt, totum Orbem latroci-
niis, & inuaſionibus infeſtabant, & ſæpius ipſos
etiam Romanos aggredi auſæ, atque Arriana item
labe maculatæ fuerant. vt ſcribit Paul. Oroſ. lib. 7.
& D. Auguſt. ad Heliodorum. Et eadem hiſt. Trip.
lib. 8. cap. 13. Vnde iuſta vtique, & ſancta cenſeri
debuerunt; & vbi à prædictis damnis inferendis
Barbari illi ceſſabant, à bello quoque Romani ab-
ſtinebant, quamuis in ſua idololatria manerent, vt
paulò ante eadem hiſtoria Eccleſiaſtica tradit.
Idémque de bello † geſto per Carolum Magnum 71
aduerſus Longobardos affirmare debemus, quod
ſuadente Adriano Pontif. illatum dicitur in d. cap.
hortatu 23. quæſt. 8. Erant quippè hi etiam acerri-
mi hoſtes Eccleſiæ, & in Arrianam hæreſim decli-
nauerant, & multa damna Chriſtianis intulerant,
vt ex Paulo Diacono lib. 2. c. 1. hiſt Longobard. &
ex aliis ſcriptoribus conſtat.

Neque magis vrget quod diximus de † legibus 72
Conſtantini, Theodoſij, & aliorum Cæſarum ad-
uerſus Paganos, & alios Infideles, & eorum ſa-
crificia ſeueriter latis, quas tantopere laudat D.
Auguſt. in dict. cap. non inuenitur 23. q. 4. cap. ad fi-
dem 23 q. 5. c. vides 23. q. 6. & D. Ambroſ. epiſt. 30.
Nam leges illæ non ſunt ſimpliciter, & abſolutè de
omnibus infidelibus accipiendæ, ſed dumtaxat de
Paganis, qui Romanorum Imperio ſubditi erant,
& inter infideles commorantes, eis ſcandalum
mouebant, vaniſque ritibus, & ſacrificiis turba-
bant, & idololatriæ dediti leges, & præcepta iuris
naturalis tranſgrediebantur. Quos meritò Impera-
tores ſuis legibus compeſcere potuerunt, & ſub
illarum prohibitionibus, comminationibus, & in-
terdictis ſaltem cauſatiuè ad Fidem amplectendam,
& idola, & templa ſua deſerenda perducere. Nam
vt † præter alios obſeruat Gregor. de Valentia 73
vbi ſuprà, verſ. Ad quartam: P. Torres in tract. de
Fide, art. 1. diſp. 3. dub. 2. Ioan. Azor. inſtit. Moral.

*lib.8.cap.24.q.5.col.1275.& lib.2.*Thom. à Ieſv *de proc.omn.gent.ſalut.lib.4.dub.4. pag* 509. quilibet Princeps poteſtatem habet erga eos, qui ſibi politicè ſubſunt, vt quæ ſibi expedire viſa fuerint ad Reipublicæ bonum cuſtodiat, ac proinde in primis vnius ac veri Dei cultum, & leges naturæ, quarum præcipuus cuſtos, & vindex eſſe debet, vt latè diximus *ſuprà c.16.n.24* & hoc præcipuè legibus illis curatum fuiſſe paſſim oſtendit D. Auguſt.*in dictis locis*, & præcipuè *epiſt.*48.vbi ſic ait: *Pagani magis non blaſphemare poſſunt de legibus, quas contra idolorum cultores Chriſtiani Imperatores tulerunt. Et tamen ex eis multi correcti, & ad Deum viuum, verúmque conuerſi ſunt, & quotidie conuertuntur.*

74 Neque omitti poteſt † notabilis hiſtoria, quam Caſſiodor.& Sozomenus *in hiſt.Tripar.lib.5.c.27.*
75 & Alciat.*lib.1.Parerg.cap.*14.contigiſſe † narrant circa *d.l.1.C.de Paganis*, quæ eorum templa concindi iubet, & ſub capitali ſupplicio, & bonorum publicatione à ſacrificiis abſtinere. Nam cum Athanaſius ob multa mira, quæ fecerat, & prædixerat, à Paganis, & Hæreticis magus, & aruſpex crederetur; qua de cauſa à Synodo Antiſtitum aliquando condemnatum fuiſſe ſcribit Ammian. Marcellin. *lib.*15. inter iurgandum quadam die ſuperuolitauit cornix, quæ cùm clariùs crocitaret, adſtans multitudo Paganorum, velut mago derogantes, ab Athanaſio petebant, vt eis aperiret quid cornicula illa ſignificaret. Ille vero fertur ad eos dixiſſe ſubridens: Scitis, quid vox oſcinis prædicat? Cras Latina lingua dies ventura ſignificatur, hoc ergo clamans cornicula, triſtem vobis craſtinum diem portendit Imperatoris Romani iuſſione, vt de veſtris templis eiiciamini. Nec fefellit Diuinum hominem expectatio, ſed potiùs ita contigit, vt eius ſermo, licèt deriſus, venerit ad effectum: ſequenti namque die allatæ ſunt ad Iudices Conſtantini Imperatoris litteræ, iubentes, vt Pagani ſua ingredi non permitterentur ad templa, neque ſolemnes ſuperſtitiones, feſtiuitatéſque celebrare, ſed ſub gladij pœna vniuerſos Gentilium ſacrificiis abſtinere.

76 Paganorum † autem nomen, vt hoc obiter aduertamus, à pagis originem traxit, quæ Græcis villæ ſunt, ita à fontibus, ſiue vt alij malunt, à montibus dictæ, circa quos ſemper villæ condi conſueuerunt, vt ex Seruio, & aliis tradunt Prateius, Briſſon.Bertucius, Hormannus, & Calinus *de ver.iur.verb.Paganus*: Beda *in Cantic. lib.6.c.30. & in Marc.cap.15.& in Luc.dict.l.6. cap.23. & homil.in Feriam 3.Pſalm.* Ioan. Fung. *in Etymol. ſub eodem verb.* Stephan. *de vrbib.* Lorin.*in Acta cap.17.verſic.19.*& Gaſp. Sanct. *in Iſai. cap. 42. num.45.pag.445.* Quamuis Philaſter *lib.de hereſib. cap. 3.* eos dictos fuiſſe putet à Pagano quodam huius nominis, quem, ait, fuiſſe filium Deucalionis & Pyrrhæ, Regémque potentem & inclytum, & proinde tanquam Deum habitum.

Sed cum Deorum falſorum cultores hoc nomine vocare vſitatum fuerit, ſecundum D. Auguſt. *lib.2. retract. cap.* 43. difficilioris quidem indagationis eſſe videtur. Cùm in hoc tot, & tam variæ Scriptorū ſententiæ, reperiantur. Nam D.Iſid.*lib.8. Etymolog. c.70.* eos ita dictos exiſtimat ex pagis Athenienſibus, ex quibus orti. Ibi enim in locis agreſtibus, & villis, gentiles lucos, idoláque ſua, & delubra conſtituerunt, & ideò idolorum cultor cœpit appellari Paganus. Alciatus autem *d. lib.1. Parerg.cap.13.*& Connan.*lib.9.commentar.c.15.* eam rationem comminiſcuntur, quia Chriſti milites non ſint, neque eius Eccleſiæ Militanti nomina dederint. Scimus † enim in iure dictos eſſe 77
Paganos quotquot à militia erant immunes, & liberi *l. quadam, ff. de pœn. l. ius noſtrum, de reg. iur. l. 1. C. de militari teſtam.* cum aliis. Paulus autem Oroſius, & Beda *vbi ſuprà*, quos refert, & ſequitur Cuiacius *in Parat.C.de Paganis*, quaſi ex agreſtium locorum compoſitis, & pagis longè diſtent à ſuperna, & cœleſti ciuitate, ab eáque ſint alieni, ſiue vt ait Dionyſius Gotthofr.in notis ibidem, in contemptum, quaſi diuerſos à Chriſtianis, & eis ignobiliores, ſicut & Ethnici, Gentiles, & nationes dicti ſunt, comparatione habita ad Chriſtianos, qui eo tempore pauciſſimi erant. Weſenb. autem *in ead, Parat.* tradit Gentiles, & Infideles Paganorum nomen ſortitos, quia diutius Gentilica ſuperſtitio in pagis, quam in ciuitatibus perdurauerit, propter rudiora Paganorum ingenia. Petrus Opmeer. *in Chronol. anno Chriſti* 411. *pag.* 507. quia Gentiles, & illa hominum colluuies, qui cùm non mererent ſtipendia, ſumptis armis, Romæ reſtaurari Gentilium ſacra volebant, ex pagis, cæteriſque agreſtibus locis exurrexerunt Gaſpar Sanct.*vbi ſuprà*, quia qui Euangelicis legibus exculti non ſunt, extra Euangelium tanquam in pagis, & deſertis habitant, & variis abducti erroribus incerti vagantur.

Mihi verò, his reiectis, magis probatur ſententia Illuſtriſſim. Cardin. Baronij *in notis ad Martyrolog. Roman. ad diem 11. Ianuarij*, qui putat, à temporibus Chriſtianorum Imperatorum, Gentiles Paganos vocari cœpiſſe, eò quòd, vt proximè diximus, Imperatoris legibus claudi cœperant idolorum fana, & delubra, & ſacra Gentilium probiberi in oppidis; quare vrbibus excluſi, pagos, villas, & agros adire cogebantur, & illic ſuos inanes Deos colere, & ſuperſtitioſa ſua ſacra facere, vnde & Pagani dicti ſunt. In pagis autem & villis ſuperſtitionum cultum frequenter vſitatum fuiſſe, iam olim oſtendit Cicero *lib. 2. de legibus*, & vſque ad tempora Honorij Imperatoris, quæ erat idololatria in pagis reſidua fuiſſe videtur. Vnde S. Auguſt. qui iiſdem temporibus vixit, *ſerm.de verb.Domin.* inquit: *Multi Pagani habent iſtas abominationes in fundis, &c.*

Quam rationem luculenter idem Auctor proſequitur, & eo non citato Ioan.Azorius *dict.lib.8. cap.24.queſt.3.col.1273.*& multum probat, & laudat Ant.Mornacius *in obſeruat.ad lib. 1. C.ſub d. tit.de Paganis, pag.95.*

Denique non obſtant exempla in eodem ſexto argumento perpenſa, de Regibus, qui Iudæos, & alios Infideles, ſi intra præfixum tempus baptizari nollent, morte mulctari, vel à ſuis Regnis exulare iuſſerunt. † Quoniam hoc procedit in infideli- 78
bus, qui Chriſtianis Principibus ſubditi ſunt, quos iuſtis, ac magnis cauſis ſuadentibus, prædicto modo punire poſſunt, vt latiùs diximus *ſuprà c. præced.ex n.37.*

Et quidem factum illud † Siſebuti non ad vim 79
præciſam, ſed ad conditionalem referre videtur text.*in d.c.maiores, verſ. Item quæritur, de Baptiſmo*; & Genebrard. *in Chronolog. an.* 623. à quo non abeſt Ioan. Gothus *in hiſt Goth lib.16.c.14.* tradens, ob ardentem Fidei zelum Siſebuti, pia eius exhortatione, nonaginta Iudæorum millia in Hiſpania conuerſa fuiſſe. Quod ſi ita contigit, nihil in eo eſt, quod notare poſſimus.

Sed

Sed verior opinio eſt, Regem illum nulla con-
ditione, aut optione oblata, Iudæos ad baptiſ-
mum recipiendum metu, & pœnis propoſitis,
coëgiſſe ann.616. Cuius factum poſtcà ſequutus
fuit Dagobertus in Gallia ann.631. diem Iudæis
præſtituens, intra quam, niſi Religionem no-
ſtram ſuſciperent, hoſtes iudicarentur, pertina-
80 ciamque capi lucrent. Vterque † autem id preci-
bus, & hortatu Heraclij Imperatoris feciſſe nar-
ratur. Qui item omnes ſui Imperij Iudæos ba-
ptizari coëgit, quoniam à circumciſis hominibus
ei excidium imminere vana aſtrorum obſerua-
tione compererat: quod poſteà in Saracenis, ſi-
uè Mahometanis impletum fuit, vt latiùs pro-
dunt Aimonius *lib.4.hiſtor.Francor.c.22.* Platina
de vitis Pontif.in Adeodato, Ioan. Mariana *lib.6.de
reb.Hiſp.c.3.* Zamalloa *in compend.hiſt. Hiſp.lib.
25.c.25.* & Iacob. Bleda *in hiſtor. Mauror. lib.1.
cap.12 pag.36.*

81 Vndè reſpondendum eſt. † Siſebuti actionem
tanquam iniuſtam, & Eccleſiæ diſciplinæ con-
trariam, Concilium Tolet. IV. *Can.*56. relatum,
in d.cap.maiores,& dict.capit.de Iudæis 45.diſtinct.
pro parte reſcidiſſe, decernens, vt qui iam ſa-
cro lauacro tincti eſſent, cogerentur ad ſeruan-
dam Fidem, quam acceperant, ſed ne poſteriùs
Iudæi ad baptiſmum compellerentur. Cui Con-
82 cilio, † eundem Siſebutum aſſenſiſſe, tradit Ro-
der. Sanctius Epiſcopus Palentinus *in eius vita*,
eo quod cerneret, multos ex Iudæis, à ſe per
vim compulſos, recidiuiſſe, & Iudaiſaſſe. Sed
mihi hoc falſum videtur, quoniam Concilium,
vt ex eius initio apparet, anno tertio Regni Si-
ſenandi. Æra 681. celebratum fuit circa Ponti-
ficatum Honorij I. atque adeò Siſebuti religioſiſ-
ſimi Principis tempora, tanquam iam longè
præterita, nominat.

83 Ioannes etiam † Mariana vbi ſupra, & ante
eum Epiſcop. Tudenſ. Tarapha, & alij rerum Hi-
ſpanicarum Auctores, coactionem illam ſue-
cenſent, quod in Chriſtianorum moribus nefas
eſt, quemquam malo cogi ad profeſſionem veræ
84 pietatis. Neque † tunc quoque Siſebutus fa-
ctum illud temerè vſurpatum, prudentioribus il-
lius ſæculi viris probauit, & præſertim D. Iſido-
ro, qui *in hiſtor. Gothor. pag.161.* ſic ſcriptum re-
liquit: *Æra Dei anno Imp. Heracly II. Siſebutus
Chriſtianiſſimus poſt Gundemarum ad Regale faſti-
gium euocatur. Reg.nat.ann. VIII. menſes VI. qui
initio Regni Iudæos ad Fidem Chriſtianam permo-
uens æmulationem quidem habuit, ſed non ſecundum
ſcientiam, poteſtate enim compulit, quos prouocare
Fidei ratione oportuit.*

85 Idem † quoque in terminis noſtræ quæſtio-
nis tradunt communiter Theologi omnes, &
præcipuè Caiet. poſt D. Thom. *2.2.q.10.art.8.* di-
centes, factum illud Siſebuti, & Dagoberti, fer-
uentioris quidem fidei, & animi, quam iuſtitiæ
exemplum præſtare poſſe, & zelum eius, bonam-
que intentionem in dicto Concilio laudari, fa-
ctum autem non laudari. Quod etiam probat, &
ſequitur Gregor. de Valentia *dict. tom.3. diſp.1.
q.10.punct.6. col.410.* Iuſt. Lipſius *in lib. de vna
Relig. ſiue aduerſus Dialogiſt. verſ. Diuinum il-
lud*, & Madera *in Monarch. Hiſpan. capit. 6.
fol.41.*

86 Expulſio † autem Iudæorum, & Maurorum à
Ferdinando, & Eliſabeta Catholicis, Hiſpaniæ
Regibus facta, longè minorem, aut planè nul-
lam difficultatem habet, cum in ſubditis infideli-
bus; & ex rationibus ſuprà relatis proceſſerit.

Et ne in Regnis adeò Catholicis, alia Reli-
gio, quàm vna fides, & vnum baptiſma habe-
retur, aut ex † fæce, & ſentina eorum, aliqua la- 87
be Chriſtiani macularentur. Quod ſemper ſum-
mo ſtudio curandum & vitandum eſſe iura te-
ſtantur, *cap.omnes cap.ſæpe, & cap.nullus, cum aliis
28.q.1. cap.etſi Iudæos 13.* ibi: *Mas in pera*, de Iu-
dæis. Nam, vt inquit Ouid. *lib.2. de remed.
amor.*

Dum † ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi. 88
Multaque corporibus tranſitione nocent.

Et Senec. *ad Lucill.* † *epiſt.82. Salutare eſt,* 89
non conuerſari diſſimilibus.

Quibus alia addit (de eiſdem expulſionibus
agens) Camill. Borell. *de præſtant. Reg. Cathol.
cap.69.ex n.21.* & in addition. ad Bellug. *rub.11.
in prin. litter. C*, & relati à Cenedo *dict. colle-
ctan.15.num.1.* & Madera *dict. cap.6.fol.45.*

Neque in hoc facto † vis ſimpliciter infideli- 90
bus inferri videtur, ſed libera optio datur, vt
vel Chriſtianorum prouincias deſerant intra cer-
tum tempus vel Chriſtiani fiant. Quod ſanè non
eſſe prohibitum conſtat *ex d. cap.maiores, verſ.
Item quæritur*, & alios infideles non ſubditos
(quales erant Indi, de quibus tractamus) tam
ex diſparitate rationis quam ex cauſæ, & pote-
ſtatis defectu, applicari non poteſt, vt in ſpecie
noſtræ quæſtionis ad prædicti argumenti ſolu-
tionem benè conſiderant Dom. Bañez *in 2.2.
quæſt.10. artic.10. col.525. verſ. Ad ſecundum re-
ſpondetur*, Arag. *ibidem artic.8.pag.290. verſ. Ad
aliud de Regibus*, Gregor. de Valentia *vbi ſuprà,
verſ. Ferdinandus*, Azorius *dict.lib.8.inſtitut.c.26.
verſ. Quartò quæritur*, Torres *de Fide, diſput.51.
dub.1.* & nouiſſimè Suarez *in eod tract. d. ſect.3.
num.3.* & plures alij, quos refert Petrus Cene-
dus *in d. collectan.15. ad Decretal.num.2.*

Eſtque adeò potens prædicta † ſtatûs, & re- 91
ligionis tuendæ ratio, vt non ſolùm Iudæos, &
infideles ſubditos non baptizatos expellere li-
ceat, verùm etiam baptizatos, ſi de illorum mo-
ribus, perfidia, aut proditione, aliqua incommo-
da, vel pericula Chriſtianis immineant † vt Pio 92
pariter ac Magnanimo, & omnibus ſæculis ad-
mirando exemplo nobis oſtendit Catholicus, &
ardens Fidei zelus amantiſſimi, & deſideratiſſimi
Regis noſtri Philippi Tertij, qui prædictis ra-
tionibus motus, & re (vt oportebat) maturè
conſultâ, ac perpenſa, *ann.*1610. ex tota Hiſpa-
nia, quamuis ſummâ hominum inopiâ laboran-
te, exire, & in perpetuum exulare iuſſit ſpurcas,
& nunquam ſatis quietas, vel à ſuis erroribus
defæcatas Maurorum reliquias, licèt omnes iam
baptiſmali inundatione luſtratas, quarum † nu- 93
merus ad quingenta, vel ſexcenta, ſiue (vt alij
tradunt) ad nouies centena millia perueniſſe nar-
ratur, vt conſtat ex peculiaribus commentariis,
quos de hiſtoria, iuſtitia, & laudibus huius ex-
pulſionis ſcripſerunt Fr. Iacob. Bleda, Marc. Gua-
dalaiara, & Petr. Aznarius, & ex Mercurio Gal-
lo *in hiſt.ſui temporis, tom.2.* Philip. Paſchali *in
tract.de virib patr.poteſt.1.part.cap.7.num.25.* qui
edita Regia in hanc rem prolata ad litteram re-
ferunt, Fr. Thom. à Ieſu *de procur. omn. gent.ſa-
lut.lib.10. in præfatione, pag* 643. vbi diſcrimen
in quo Hiſpania verſabatur ob has reliquias
Arabum narrat Iacob. Gordon. *in ſua Chro-
nolog. ann.1610. pag.494.* Magiſt. Marquez *in
Gubernat. Chriſt. lib.1. capit.3. pag.16.* Ca-
liſt. Remirez *de lege Regia, §.32.num.12. & 13.*
Bernard. Aldrete *de antiquit. Hiſpan.lib.4.cap.18.*

*pag.*570. D.Didac.Guzman *in lib. de vita, & exitu Margarita Regina Cathol.* 2. *part. cap.* 20. Salazar de Mendoça *de orig. dignit. Hiſpan. lib.* 4. *c. vlt.* §.6. *fol.* 183. & nouiſſim. Dom. Matt. Carrillo *in ſuis elaboratiſſimis annalib. Chronol. anno* 1610. *fol.* 419. Fr. Ioan. de Salaz. *in politica Hiſpana, propoſit.* 2. §. 2. *pag.* 32. eruditiſſimus omnique laude ob prudentiam, & morum ſuauitatem digniſſimus Dom. Petr. Fernand. Nauarrete Regum noſtrorum Secretarius *in ſuis Politicis*, & eximiè politici *Diſcurſib. de conſeru. Monarchiarum, c.* 7.

Vnde † recenti hoc exemplo admoneri poſſumus, quantùm damni nobis à conſortio Iudæorum, vel Saracenorum immineat, licèt fidem
94 noſtram profiteri videantur, & aptè hîc accommodari poſſunt carmina Vlrichi ab Hutten. de † quodam Pepecorno Iudæo, qui poſtquam baptiſmum accepit, in omne flagitiorum genus portentosè prorupit, quæ refert Simon Maiol.
95 *in colloq. de perfid. Iudæor. pag.* 30. & inter alia ſic habent:

Merſerat indignum Chriſti baptiſmate corpus,
Diſſimulato errore patrum. Ne tingite ciues,
Si tinxiſſe nocet, ac noſtro adſcite periclo,
Stirpis in humanæ ſobolem, ſinite eſſe ſepultam,
Nota ſua, diramque iterum ne admittite gentem.
In patrios ritus: Poteris ſeiunctu caueri,
Quæ coniuncta nequit.

CAPVT XX.

De octauo titulo, qui ex obligatione deducitur, quæ Indi, & reliqui infideles ad Fidem audiendam, & Prædicatores tuto hoſpitio excipiendos, tenentur, & ad concedendum liberum tranſitum in alias prouincias, in quibus Euangelium annuntiare voluerint. Et an, & quatenus contra eos, qui hæc negant, vel impediunt, iuſtè pugnetur?

SVMMARIVM.

1 *Infideles quamuis cogi non poſſint ad Fidem recipiendam, cogi tamen poſſunt ad eam audiendam, & eius prædicationem, & propagationem non impediendam.*
2 *Iudæis in prouinciis Chriſtianorum habitantibus, licitè mandari poteſt, vt Prædicatores Fidei admittant, & audiant.*
3 *Auctores plurimi referuntur, qui bellum permittunt contra Indos, & alios infideles, Prædicatores recipere, & Fidem audire nolentes, & maximè vbi eam impediunt.*
4 *Eccleſia ius habet vbique prædicandi, & impedientes remouendi, & puniendi.*
5 *Conſtitutiones Nicol. III. & Gregor. XIII. expenduntur, quæ certis diebus, Iudæos ad Fidei prædicationem audiendam, conuenire præcipiunt.*
6 Cap. Epiſcopus nullum, de conſecrat. diſtinct. 1. *illuſtratur.*
7 *Concilium Baſilienſe quid ſtatuerit circa Iudæos cogendos ad audiendam prædicationem Fidei?*
8 *Concilium Baſilienſe an fuerit approbatum?*
9 *Prædicandi per totum Orbem præceptum, quod Eccleſiæ Chriſtus iniunxit, inutile eſſet, ſi non poſſet ad audiendum Euangelium infideles compellere.*
10 *Fidei doctrina ſine auditu eſſe non poteſt ex* D. *Paul.* ad Rom. 10.
11 *Fidem definiunt B. Baſil. & Clem. Alexand. vt ſit aſſenſio indubitata ad ea, quæ audiuntur.*
12 *Doctrina Dei, Verbum Diuinum, Euangelium appellatur, quia ex annuntiatione, & auditione dependet.*
13 *Conſequens qui vult, vult & antecedens*
Correlatiuorum vno concesſo, alterum concedi neceſſe eſt, ibidem.
14 *Confeſſionis peccatorum præceptum ex eo colligit Eccleſia, quod Chriſtus poteſtatem ea remittendi Apoſtolis dedit.*
15 *Fidei prædicationem qui audire nolunt, ei reſiſtere videntur.*
16 *Infideles ad Fidem audiendam compelli poſſe negat Sotus, Valentia, & alij, ex eo quòd ad illam recipiendam compelli non poſſunt.*
17 *Apoſtoli ex præcepto Domini,* Lucæ 3. & Matth. 10. *ſolùm ſponte audire volentibus Fidem annuntiaſſe videntur.*
18 *Fidem audire qui cogitur, non ob hoc ad eam credendam, & recipiendam compellitur.*
19 *Eccleſia ſicut poteſt cogere infideles ſibi ſubditos ad audiendam Fidem, ita & non ſubditos.*
20 *Apoſtolorum tempore Eccleſia in multis ſuo iure non vtebatur.*
21 *Matth. verba* cap. 10. Neque audierit ſermones veſtros, *qualiter exponantur?*
22 *Apoſtoli puluerem excutiendo de pedibus, vbi ab aliqua rebelli ciuitate exibant eam anathematizabant.*
23 *Pulueris pedum iactatio aduerſus aliquam ciuitatem erat ſignum bellum indicentis, & eius euerſionem minantis.*
24 *Prædicatores ſunt legati Chriſti Domini ex Diu. Paul.* 2. Corinth. 5. & ad Epheſ. 6.
25 *Legatos etiam ab hoſtibus miſſos audire, & beneuolè tractare omnes gentes naturali iure tenentur.*
26 *Legati cur Sancti dicerentur.*
27 Lex vult. D. de legation. & lex ſanctum 7. de rerum diuiſ. *explicantur.*
28 *Dionyſij Chriſoſt. elegantia verba circa immunitatem legatorum expenduntur.*
29 *Dauid ob deriſos legatos intulit bellum Ammonitis.*
30 *Legatis iniuria facta, cenſetur fieri Principibus, à quibus mittuntur.*
31 *Eccleſia ius habet tuendi, & defendendi ſuos Prædicatores.*
32 *Indi nulla ignorantia excuſari poſſunt, ſi Prædicatores, & legatos ad ſe pacificè miſſos interficiant.*
33 *Schedulæ plures citantur, & expenduntur, quæ Indorum debellationem permittunt, ſi Prædicatores non recipiant, aut aliis modis malitioſe Fidei propagationem impediant.*
34 *Commercia innoxia qui negant, iure gentium inſpecto, puniri poſſunt.*
35 *Littorum appulſum, & ſuarum prouinciarum hoſpitium qui peregrinis iniuſtè denegant, iniuriarum tenentur, & contra omnes leges humanitatis peccare cenſentur.*
36 Lex iniuriarum, §. ſi quis, *ff.* de iniuriis, & §. littorum, inſtit. de rerum diuiſ. *cum ſimilibus illuſtrantur.*
37 *Ciceron. Ouid. Virgil. & Paul Oroſij elegantiſſima loca expenduntur, littorum commune refugium*

refugium, & hoſpitalitatis officiam iuri naturali tribuentia.

38 *Hoſpitalitatis, & promiſcui commercij vſus ſæpè in ſacra Pagina commendatur.*

39 *Loth, & Abraham, quia hoſpitales erant, Angelos hoſpitio recipere meruerunt, ex D. Paulo* 13. ad Hebræ. 2.

40 Cap. offerebatur 32 q. 7. *exponitur.*

41 *Hoſpitalitatis virtutem diffinit, & commendat Clemens Alexandrin.*

42 *Sara Angelis paranit panes ſubcineritios, & Cleobuli filia paternorum hoſpitum pedes lauit.*

43 *Romani erant valdè hoſpitales, & qualiter Iouem Xenium, ſiue Hoſpitalem colerent.*

44 *Hoſpitalitatis & commerciorum vtilitatem, & neceſſitatem plures Auctores tractant, qui referuntur.*

45 *Hiſpani ſemper fuerant Hoſpitibus perhumani.*

46 *Commerciorum, & hoſpitalitatis vſus ſummopere conducit ad Fidem propagandam.*

47 *Hoſpites olim ſimul & Doctores erant, ex Luciano, & aliis.*

48 *Abraham, dum fuit hoſpes in Ægypto, viros, & Sara fœminas in lege Dei inſtituit.*

49 *Sina non admittunt exterorum commercia, & ideò Fides apud eos difficilè propagatur.*

50 *Nationes aliquæ remiſſiuè referuntur, quæ hoſpites, & peregrinos admittere prohibeant.*

51 *Lacedamonij, Derinoxeni, quaſi fallentes hoſpites, dicebantur.*

52 *Commercia cum Indis infidelibus, bona fide, & ſecundùm iuris naturalis principia inſtitui, qualiter Reges noſtri curarint?*

53 *Schedula, ſiue epiſtola elegans Caroli Quinti refertur, & illuſtratur, commercia cum Indis, & hoſpitalitatis iura requirens.*

54 *Commercia, vt inter homines diuerſarum nationum eſſent, Deus non omnia vbique naſci permiſit: ex D. Chryſoſtomo.*

55 *P. Lud. Molina opinio notatur, qui indiſtinctè, nullam Rempublicam teneri peregrinos recipere docet.*

56 *Homo ille verè dicitur eſſe humanus, qui alios hoſpitio excipit ex Diuo Auguſtino.*

57 *Infideles, ſi fidelibus tranſitum negent ad alias prouincias, in quibus prædicare velint, licitè poſſunt debellari.*

58 *Moyſes bella geſſit contra Amorrhæos ob denegationem tranſitûs ad terram Promiſſionis, ſecundùm D. Auguſt. & alios.*

59 Cap. vlt. 23. q. 2. *exornatur.*

60 *Iudas Machab. vrbem Efren debellauit, quia tranſitum ſibi dare nolebat,* Machab 1. 5.

61 *Ammonitis, & Moabitis templo Domini interdictum fuit, quia Dei populum fatigatum itinere non fouerunt.*

62 *Eccleſia poteſt licitè bellum indicere contra eos, qui ei tranſitum impedierint ad recuperationem Terræ Sanctæ.*

63 *Nauarra Regnum, tum aliis cauſis, tum ratione tranſitus denegati, iuſtè à Ferdinando Rege Catholico captum fuit.*

64 *Genebrardus & Bodin. notantur, dum obtentionem Regni Nauarra temerè calumniantur.*

65 *Anton. Mornacius circa obtentionem, & retentionem Regni Nauarra multa contra hiſtoriæ fidem commentus eſt.*

66 *Doct. Nauarrus teſtatur ſe nunquam ſcripſiſſe contra iuſtitiam obtentionis Regni Nauarra.*

67 *Regnum Nauarra reſtitui nunquam Reges noſtri ſuis teſtamentis iuſſerunt, vt perperam Mornacius affirmat.*

68 *Galliæ Reges ad Nauarra Regnum ſemper aſpirant.*

69 *Excellent. Dom. D. Petr. à Toleto Villa Franca Marchio laudatur: & magnanimum eius factum, & dictum coram Rege Galliæ ſuper Nauarra obtentione, & defenſione refertur.*

70 *Iob locus* cap. 15, verſ. 19. *explicatur.*

71 Cap. 1. 1. diſtinct. *explicatur. Et* num. 75.

72 *Tranſitus per alienas prouincias, vbi neceſſarius, & innoxius eſt, nullo iure negari poteſt.*

73 *Hoſtes, antiqui, omnes alienos, & peregrinos homines appellabant, & reputabant.*

74 Tranſire *verbum hoſtiles graſſationes aliquando ſignificat.*

75 *D. Iſidorus Diuina lege tribuere videtur innoxij tranſitus conceſſionem.*

76 *Fas eſt lex Diuina.*

77 *Virgilius* 1. Æneid. *exponitur.*

78 *Lex Diuina nulla hominum conditione, aut conſuetudine abrogari poteſt.*

79 *Ius naturale non mutatur, nec commune eſſe deſinit, etiam ſi aliena gentes barbaræ eius tranſgreſſores non puniant.*

80 *Lacedæmoniis furta impunita erant, ſed non ideo furtum deſinit eſſe contrarium naturali omnium gentium.*

81 *Fidem qui impediunt, blaſphemant, aut deludunt, abſque dubio puniri, & debellari poſſunt.*

82 Lex 1. 2. & aliæ, C. de Paganis, explicantur. *Et* num. 88.

83 *Gregor. XIII. conſtitutio expenditur, quæ caſus enumerat, in quibus Iudæi, & alij infideles per quæſtores Fidei puniri poſſunt.*

84 *Iudæi plura deteſtanda exempla in odium & blaſphemiam Chriſti, & Chriſtianorum vbique ediderunt.*

85 *Infantes in ludibrium Paſſionis Chriſti ſæpè Iudæi crucifixerunt, & de illo oppidi de la Guarda, & altero vrbis Cæſaraugustanæ.*

86 *Iudæi cuiuſdam Vitriarij notabilis hiſtoria refertur, filium ſuum in furnum immittentis, quia cum Chriſtianis agebat.*

87 *Infidelium, maximè Indorum, templa, & idola, an & quando liceat Chriſtianis Prædicatoribus, qui inter eos ambulant, deſtruere, & demoliri? Et* n. 92.

88 *Sancti Patres non ſolùm laudarunt, ſed ſuaſerunt leges Imperator de templis idola, & infideles expelli iubentes.*

89 *Concilij Illiberit. & Carthaginenſ. Canones referuntur de tollendis, & diruendis templis, & idolis Paganorum.*

90 *Circumcelliones vocat Auguſt. eos, qui paſſim infidelium idola frangunt.*

91 *Concilij Illiberit. locus expenditur, vbi martyrij palmam ei denegat, qui occiditur propter ſubuerſionem idolorum.*

93 *Religio vera vt plantetur inter Indos, multum expedit eis prius idola tollere.*

94 *D. Auguſt. & Concilij Illiberitani loca quæ idola confringi prohibent, qualiter explicari debeãt.*

95 *Apoſtoli, & alij Sancti ſolo verbo, flatu, aut Crucis ſigno idola etiam ærea confringebant.*

96 *D. Ioannes Euangeliſta templum Dianæ Epheſinæ ſola oratione deſtruxit.*

97 *S. Procopij, Felicis, & aliorum plurium inſignia miracula in ſubuertendis idolis infidelium referuntur.*

98 *Ioannes Boter.ob licentiam militum in deſtruendis idolis Indorum, eoſdem Indos faciliùs ad noſtram Religionem adductos tradit,& quarei*

VERUM autem verò, licèt hæc, quæ ita lato ſermone in ſuperioribus diſputabimus, admitti quidem poſſint, aut debeant, cùm de vi,& coactione diſſeritur, quæ mediatè, vel immediatè infidelibus irrogatur,vt Fidem,& Ba-
1 ptiſmum ſuſcipiant, vbi † tamen coactio ad hoc non dirigitur, ſed eò tantùm tendit, vt infideles ipſam Fidem, ſibi à Catholicis Prædicatoribus annuntiandam, & proponendam, quietis & attentis animis, atque auribus audiant & ſcirò de ea recipienda, vel reſpuenda deliberent, noſtroſque, hoc tam vtile & ſalutare commercium erga illos exercere volentes, tuto, & fido hoſpitio recipiant, vel liberum tranſitum ad alias prouincias concedant,in quibus Euangelium annuntiare, & propagare deſiderent. Frequentiſſima,& veriſſima eſt omnium ferè Theologorum, & Iuriſperitorum opinio, quæ docet, talem coactionem licitam eſſe, atque adeò iure optimo poſſe his de cauſis infidelibus bellum inferri, qui protervè Fidem audire recuſant, vel eiuſmodi pias, & laudabiles expeditiones impediunt, dum tamen priùs quàm ad illud deueniatur, omnia alia media tententur, quæ ad munus Apoſtolorum Apoſtolicè, & pacificè obeundum conducere potuerint, & in eiuſdem belli illatione inculpatæ tutelæ moderamen ſeruetur, eaque cautio adhibeatur, ne vlterius progrediatur ſupplicium, quàm reperiatur commiſſum,vt aliàs dicitur *in l.1.C.vnde vi,& in l.ſancimus, C.de pœnis*, & in ſimili notauimus, & ornauimus *ſup.hoc lib. cap.16.num.5.& 6.*

2 Quam ſententiam † de Iudæis loquens, qui in terris Romani Pontificis, aut aliorum Chriſtianorum Principum degunt,apertè tradit Innocent.*in c.quod ſuper,col.vlt.verſ.Item licèt de voto*, relatus à Bertachin. *in repertor.verb.Infideles, fol.* 28.docens,quòd infideles, licèt non debeant cogi ad Fidem, tamen Papa poteſt eis mandare, quòd admittant Prædicatores Euangelij in terris ſuæ iuriſdictionis, & ſi eos non admittant, peccant, & ideò puniri debent. Idemque, re ad vtramque partem diſputata, reſoluit Borgnin. Caluacan.*in deciſ.21.n.13.& ſeq.3.p.* Ioan.Azor. *tom.1.inſtit.Moral.lib.8.c.26.verſ.Tertiò quæritur*, & nouiſſimè Philip.Paſchal.*in tr.de virib.patr.poteſt 1.par.c.7.n.17.*Bañ.Torr.Suar. & alij in locis *infra* relatis,& nouiſſimè Ant.Ricciullus *in tr.de iur.perſon.extra Eccleſ.grem.exiſt lib.1.c.37.* Et ge-
3 neraliter † in quibuslibet infidelibus, etiam Principibus Chriſtianis non ſubditis: & in ſpecie ipſorum Indorum, de quibus ſermonem habemus eandem opinionem ſequuntur Theologi omnes communiter poſt Diu.Thom.*in 2.2.q.10. art.*8.Ioan.Maior.*in 2.diſt.44.q.2. & 3.*Albert. *in rub.de hæreticis lib.6.q.*8.Ginet.Sepul.*in obiect.10. cont. Epiſc.de Chiap.*Doctiſſ. Alfon.à Caſt.*de iuſta hæret.puni.lib.2.c.14.verſ.Prima igitur*, vbi aſſerit,quòd licèt infideles ad Dei veri cultum & ſacri baptiſmatis ſuſceptionem inuiti compelli non poſſint: attamen ſi monitionem hanc recipere recuſent & maximè ſi prædicationem ſancti Euangelij propulſent, erit iuſtum bellum, quod contra eos motum fuerit.

Mag.Victoria *in relect.1.de Indis,ex n.36.& in relect. 2.ex n.1.ad 12.* vbi ea Diuini præcepti auctoritate concludit, Indos, & quoslibet infideles ad Fidem audiendam teneri, ac proinde à peccato mortali non excuſari, ſi rogati, & admoniti, vt audiant pacificè loquentes de rebus ſpectantibus ad Religionem ac de ea maturè deliberent, id facere nollent; quia tenentur, inquit, ſaltem audire & conſultare, & ſi hoc impediant, & Hiſpanos inter ſe ad commercia, & prædicationem ſecure non admittant, neque aliter Religionis negotium procurari valeat, hic titulus iuſtiſſimus eſt ad eos debellandos,& conquirendos, terraſque,ac prouincias eorum occupandas, nouos dominos creandos, & antiquos deponendos, & ad reliqua alia iura belli proſequenda, quæ in aliis bellis iuſtis licitè fieri poſſent.

Gregor.Lop. *in l.2.tit.23. part.2. colum.11.& 12.& col.20. verſ.3.4.& 8. concluſ.* & Hieron. Zeuall.*in pract.comm.lib.4 q.fin.n.172.& ſeqq.*& rurſus, & melius *n.295.& ſeq.*vbi verba Victor. ſequentes, & tranſcribentes, iuſtitiam eiuſdem belli contra impedientes fidē audire & Chriſtianos à ſuis prouinciis remouentes, eniæ tuentur.

Eruditiſſimus D.Præſes Couarru. *in reg.peccatum 2.p.§.10.n.13.verſ.Quarto licitū, & §.11.n.5. verſ.Fateor planè*, vbi cum D.Th.& aliis Theologis docet, Chriſtianos non poſſe, nec debere iuſtè impediri in prædicatione Chriſtianæ Fidei, & quod ſi impediantur, eis fit iniuria, ad quam propulſandam poſſunt iuſtum bellum mouere, vel quando infideles moniti ab idolorum vano cultu non abſtinent, vbi iſ impedimentum afferre Religioni Chriſtianæ, & legis Euangelicæ prædicationi.

Dom.Soto *in 4.diſtinct.5.q.vnic.artic.1.pag. 267.verſ.Secunda concluſio, & in ſummario diſputationis, ſiue Apologia Epiſcopi Chiapenſis contra Sepulu.pag.14.& 15. Et in conſ.*quod ann.1550. dedit circa Indiarum conquiſitionē, *verſ. La Segunda cabeça,*Salmeron.*tom.12.tr.38.verſ.Deinde, pag.321.*Card.Bellar. *lib.5. de Rom.Pontif. cap.7.* Becc.*in ſum.tom.2.c.13.q.4.n.18.& ſeq.*Fr.Anton. à Cordub. *in quæſtionar.lib.1.q.57.dub.4.verſ.Tertia pars, & dub.6. verſ. Quartum dictum,*Gabriel de Valent.*tom.3. diſp.1.q.10. punct.6.col.*401. poſt Caiet.*2.2.q.10.art.*8.Pat.Gabr. Vaſq.*in 1.2.q.76. diſp.120.cap.3.& c.5.in initio.*Petr.de Aragon.*in 2.2.q.10.art.8.col.*254.Tolet.*in ſum.lib.4. c.2.n.2.* Petr.Ledeſm.*tom.2. ſum. tr.1.c.5.* Torre, *de Fide, art.8.diſp.51.dub.2.*Thom. Sanch.*in ſumma lib.2. c.1.n.4.* & nouiſſimè Pat.Suar. *de Fide, diſp.18. ſect.2.n.8.* & Seraph. Freitas *de iuſto Imp. Aſiat. c.9.n.6.& 7.* vbi licèt infidelium debellationem non omnino probent, ob id tantùm, quòd Fidem audire recuſent; benè tamen admittunt, quòd ſi nobis prædicationem impedirent, aut alios volentes illam audire, & forſan Fidem ſuſcipere,ad nos accedere prohiberent, nec ſinerent prædicatores loqui Verbum Dei ſine vi, ac fraude volentibus audire; iure poſſemus eorum violentiam etiam armis propulſare, & bello, ſi opus eſſet, illato,acriter coercere;quia omnino † 4
ſemper manet ius integrum Eccleſiæ ad prædicandum in quolibet regno, & ad defendendum innocentes, vt ſic dicam, id eſt, particulares perſonas quæ voluerint audire verbum, & ita nulla fit tali in caſu coactio ad audiendam fidem,ſed ſolùm ad non impediendum prædicationem Euangelij,nec eos,qui voluntariè illud audire voluerint.

Idem ſenſit Ioſeph.Acoſt. *lib.2.de proc.Ind.ſal. c.13.* vbi eleganter, & generaliùs ait, hoc ius ab ipſo omnium conditore conditum videri, vtque Chriſtiani à Deo didicerunt, docent

ipſi

ipſi cæteros mortales, quorum ſalutem optare, & quærere debent. Qui enim dixit: *Ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ*, certè aditum liberum quocunque terrarum aperuit, quem qui nobis præcludere velint, & ſummi Dei præcones, ac legatos inauditos à ſe relegant, contra ius Diuinum, & naturale, & contra ſalutem ſuam facere putandi ſunt.

Mag. Domin. Bannez *in 2. 2. q. 10. art. 10. col. 528. verſ. Tertia, & quarta concluſio, & col. 534. verſ. Ex his ſequitur.* Vbi licèt primò in quæſtionem vocaſſet, an infideles ſubditi, & etiam nõ ſubditi, ad Fidem audiendam compelli poſſent: poſtea, tamen concludit, infideles non ſubditos iure compelli, ne vllo modo Chriſti Fidem impediant. Et ex hoc ſequi, quòd ſi nuntius Euangelij perueniat ad exteras, & barbaras nationes, & impediatur prædicare populis a Principibus illarum nationum, tunc poteſt Princeps Chriſtianus, vt miniſter Pontificis, debellare illos Principes, ne impediant Prædicatorem. Hoc enim non eſt compellere ad audiendum, ſed defendere innocentes, quoſdam quidem ad prædicandum ius habentes, quoſdam verò quia ius habent ad audiendum, ſi velint.

Pat. Lud Molina *de iuſt. & iur. tractat. 2. diſp. 105. & in materia de Fide, q. 10. art. 8.* vbi concludit, quòd cum Chriſtiani ius habeamus denuntiandi Euangelium vbique terrarum, pariter quoque poteſtatem habemus concionatores, ad quoſcunque infideles deferendi, eos protegendi, & infideles ipſos cogendi, non quidem vt Euangelium ſuſcipiant, ſed ne impedimento ſint, tum concionatoribus quominus illud denuntient, tum etiam ſuis, quominus illud audiant, ſuſcipiant, & iuxta illud viuant. Et quòd hoc fine, etiam vel inuidis, & inuitis ipſis infidelibus, poſſumus cum nauibus ad eos accedere, tandiuque, & cum ea potentia in eorum portubus, & terris commorari, quamdiu, & quantum neceſſe fuerit, vt hæc tutò fiant, eâque ratione commercium aliquod cum ipſis exercere. Quod ſi gentes aliquæ, aut Reges, & Dynaſtæ reſiſtant, & impediant, fas nobis eſt, bello illos coercere, iniuriamque Fidei, & Euangelio in ea parte illatam punire.

Mag. Salon. *in 2. 2. tom. 1. tract. de domin. q. 3. art. 1.* vbi, poſtquam illam quæſtionem tractauit, liceatne vnum hominem alteri dominari? Et quo iure, ac quibus de cauſis iuſta ſeruitus inducatur? ſubdit, Indos & Æthiopes, qui à Luſitanis, & Hiſpanis capiuntur, tuta conſcientia capi, & ad nos deferri, ac vendi, ſi volentibus Euangelium in illis regionibus prædicare, ipſi reſiſtant; quia reſiſtentibus prædicationi Euangelicæ legitimè bellum infertur.

Pat. Ioan. Azor. *d. lib 8. c. 26. verſ. Septimò quæritur*, quem ſequitur, & ad verbum tranſcribit, Fr. Thom. à Ieſu *lib. 5. de procur. omn. gent. ſalut. 1. p. dub. 3. pag. 206.* vbi reſoluunt, non ſolùm infideles Chriſtianis ſubditos, verum & quoſlibet Paganos, & Barbaros, & etiam non ſubditos, ad audiendum Chriſti Euangelium compelli poſſe, quia non ideò dici debet, quòd ad credendum etiã compellantur, & quia negari nõ poteſt, quin ſi viri probatæ vitæ, & ſpectatæ virtutis mitterentur ad Chriſti Euangelium Paganis annuntiandum iure naturali digni eſſent, qui audirentur, nec vllus Pagnorum Princeps, aut prohiberet, quominus Paganique vellent Euangelium audirent, aut idoneos Chriſti nuntios, aut præcones, & interpretes impediret, ne illud annuntiarent. Alioqui enim his, aut viris, & iniuriam manifeſtam afferret.

Mag. Petr. Lorca *in 2. 2. artic. 8. q. 11. ſect. 3.* vbi pluribus probat, omnes infideles indiſtinctè compelli poſſe, vt Fidei, & eius prædicationi iniuriam, & impedimentum non inferant. Et conducunt alia quæ trademus *infrà lib. 3. cap. 4. ex n. 1.* & nouiſſimè Ægid. Bened. *in l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure, cap. 3. num. 16.* pluribus probat, ſummum Pontificem poſſe mittere Prædicatores in mundum, & ſubiicere alieni Principi Chriſtiano eos, qui Prædicatores non acceperint, vel male affecerint, ad quod allegat Bellarmin. *lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 9. & ſeq.* & Pat. Suarez *lib. 3. contra ſect. Angl. c. 10.*

Pro † qua ſententia dum docet, infideles, & 5
præſertim eos, qui Principibus Chriſtianis ſubditi ſunt, ad Fidei prædicationem audiendam compelli poſſe, apertæ ſunt hodie Romanorum Pontificum conſtitutiones, præſertim Nicolai I I I. quæ incipit: *Vineam*, & Gregor. X I I I. quæ incipit: *Sancta Mater Eccleſia.* quas ad litteram inuenies apud Laertium Cherubinum in ſuo Bullario, Anton. Naldum *in quæſtio. pract. verb. Iudæus, fol. 305.* Paul. Piaſecium *in praxi Epiſcop. 2. part. cap. 4. pag. 154.* & Thom. à Ieſu *de procur. omn. gent. ſalut. lib. 9. par. 1. in fin. pag. 373.* & earum ſummam recenſent Azor, Suarez, Ricciullus & alij ex ſupra citatis; quibus cauetur, vt Iudæi ſemel in hebdomada ad Fidei prædicationem audiendam accedere compellantur, pœna impoſita his, qui audire recuſant. Quarum vim non ſatis effugiunt illi, qui hanc non eſſe pœnam reſpondent, ſed quoddam tributum, quod illis infidelibus tanquam ſubditis poteſt iuſtè imponi; cùm hoc à verbis, & mente Pontificum alieniſſimum ſit, vt benè aduertit Pat. Suar. *dict. ſect. 2. num. 3.* & oſtenditur *in d. Bulla Gregor.* ibi: *Ad quos ſermones & lectiones volumus vniuerſos & ſingulos vtriuſque ſexus Iudæos à duodecim annis ſupra, infirmitate, aut alia legitima cauſa, de qua Ordinarios docere debeant, non impeditos, in ciuitate, & locis, vt præfertur habitantes, vel aliunde obuenientes, etiam ſi inibi domicilium non habeant, ita per circuitum conuenire, vt tertia ſaltem eorum pars, nec vnquam minor, ſemper adſit. Quod ſi facere neglexerint, interdicti cum fidelibus commercij, & aliis pœnis arbitrio Ordinarij pro contumacia modo imponendis, donec ſatisfecerint competenter, ad ipſos ſermones audiendos compellantur.*

Idemque ante prædictas conſtitutiones ſtatutum fuiſſe videtur: † nam *in c. Epiſcopus nullum,* 6
de conſecrat. diſt. 1. ad templa, & miſſas cathecumenorum hac de cauſa accedere non prohibebantur,
& † in Concilio Baſilienſi *ſeſſ. 19.* quod extat *in 4.* 7
tom. Concil. pag. 57. idem ferè quod Gregor. ſtatuit, his verbis cautum reperitur: *Sancta Generalis Synodus in primis ſtatuit, vt omnes Diœceſani, quoſdam in litteris Diuinis benè eruditos, aliquot vicibus annuatim deputent, in locis vbi Iudæi, aut alij infideles degunt, ad prædicandum & explanandum taliter Catholicæ Fidei veritatem, vt ipſi infideles, qui audiunt, ſuos valeant errores recognoſcere. Ad quam prædicationem ſub pœnis tam commercij per fideles illis interdicendi, quam aliis ab hoc opportunis, ipſos infideles cuiuſcunque ſexus in annis diſcretionis conſtitutos, accedere compellant.*

Et † quamuis de hoc Concilio, & an fuerit 8
legitimum,

legitimum, & approbatum, plura tradant Do-
ctores, quos refert Marquar. de Suſan. *in tract. de Iuda. & Infidel. 3. part. cap.* 8. & Caualcan. *dict. deciſ. 21. n. vlt.* tamen idem ibidem reſoluit, quoad hoc vbique in Italia obſeruari, & ita in Senatu Finizanenſi, & Papienſi deciſum fuiſſe. Et in Aragonia quoque iamdudum cautum reperiri edi-
cto Regis Iacob, anno 1242. quod fuit confirmatum per Innoc. IV. tradit Riccius *d. c. 37. n. 5.*

Secundo, pro eàdem ſententia, quatenus generaliter probat, licitam eſſe eandem compulſionem ad Fidem audiendam in omnibus infidelibus, etiamſi Chriſtianis ſubditi non ſint, ea mente
9 prædictorum Auctorum perpendo. Quod † cùm Eccleſia, vt ſæpè diximus, non ſolùm poteſtatem, verùm & neceſſitatem habeat, Euangelium per vniuerſum Orbem docendi, ac diſſeminandi, inutilis quidem, aut impoſſibilis hæc poteſtas, & obligatio redderetur, ſi infideles omnes ad eiuſdem Euangelij præcones audiendos compelli non
10 poſſent; quia † doctrina ſine auditu eſſe non poteſt, vt inquit D. Paul. *Rom.* 10. *Quomodo creuent ei, quem non audierunt: Quomodo autem audient ſine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur? Sicut ſcriptum eſt: Quàm ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem! Euangelizantium bona! Sed non omnes obediunt Euangelio. Iſaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui noſtro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per Verbum Chriſti.*
11 Quamobrem † D. Baſilius *in Aſcetic.* ſic Fidem definit: *Fides eſt aſſenſio indubitata ad ea, quæ audiuntur certa veritatis perſuaſione ad ea, quæ prædicantur per Dei gratiam*, & Clemens Alex. *lib. 1. Pædagog. Catecheſis*, inquit, *ſeu quæ per auditum deducitur inſtitutio ad Fidem deducit.* Ipſam-
12 que † Dei doctrinam totam, nomine *Euangelij, & Verbi Diuini* communiter appellamus. At Euangelium nihil aliud ſignificat, niſi annuntiationem; verbum autem, id, quod ore profertur, vt præter alios, in ſpecie noſtra optimè aduertit, & proſequitur Thom. Bozius *de ſign. Eccleſ. lib. 3. c. 2.* primum hoc ſignum veræ, & Catholicæ Eccleſiæ noſtræ conſtituens, quòd eius fides ex auditu dependeat.
13 Vnde † conſequenti conceſſo, vel vno ex correlatiuis, alterum, ſine quo illud eſſe non poteſt, neceſſariò concedere debemus, *l. 2. ff. de iuriſdict. omn. iud. l. 3. §. qui habet, ff. de ſeruit. ruſt. præd.* ibi: *Qui habet hauſtum, iter quoque habere videtur ad hauriendum, & ſi quis tantum hauſtum ceſſerit, nihil agit, l. qui fundum 40. §. 1. ff. de contrah. empt. l. 6. titul. 31. par. 3* cum aliis, quæ notant Batt. & Doct. *in l. ſi fideiuſſor. 52. ff. de fideiuſſ.* Ripa *in l. 1. num. 103. ff. de vulgar.* Ludouic. Vital. *lib. 2. variar. cap. 9.* Pat. Suarez *de legib. lib. 8. c. 11.* & diximus *ſupra c. 16. ex n. 52.*

Cuius rationis vis à ſimili confirmatur per ali-
14 quos ex ſuprà relatis. Nam quia † CHRISTVS dixit Apoſtolis ſuis *Ioan.* 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c.* optimè colligit Eccleſia, præcepiſſe fidelibus, vt peccata ſua confiteantur, quia non poſſunt remitti, niſi audiantur, & cognoſcantur. Ergo ſimiliter, ſi dedit Eccleſiæ poteſtatem docendi infideles, conſequenter dediſſe videtur, vt poſſit illos ad audiendum com-
15 pellere. Præſertim cum † eo ipſo quòd audire nolunt, prædicationi Fidei reſiſtere, & impedimentum ea parte ſua apponere videantur, quod vbi faciunt, Auctores omnes iuſtè debellari poſſe concedunt.

Neque † huic ſententiæ aduerſatur conſideratio 16
Soti, Valentiæ, Bannez, Aragon. Torres, Suarez, Becani, Freitas, & aliorum, qui in hoc articulo cõpulſionis, & debellationis ob id tantùm, quòd Fidem audire nolint, contrariam defendunt, dicentes, quòd cum non poſſint cogi ad credendum, ad audiendum etiam compelli non debent, & quod iis tantùm eſt prædicandum, qui ſponte ſua prædicatores audire, & recipere volunt, † Apoſto- 17
lorum exemplo, quibus hoc ita CHRISTVS Dominus commendaſſe videtur, *Lucæ 3. & Matth.* 10. *Et quicunque non receperint vos, neque audierint ſermones veſtros, exeuntes foras de domo, vel de ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris.* Nam rectè reſpondet Azor. *dict. lib* 8. *c.* 24.
q. 3. & 7. † coactionem in receptione Fidei ex- 18
preſsè prohibitam eſſe, quia libertati, quæ in ea requiritur, directè repugnat, vt latè oſtendimus *ſup. cap. 17. num.* 4. At verò, in compulſione audiendi Fidem, hanc prohibitionem non reperiri, quin potius ex præcepto prædicandi, & Euangelizandi deduci videri, quoniam eo facto tantum curatur, & efficitur, vt ſacris Diuini Verbi concionibus interſint, & poſteà ſpontè, ac liberè audita credant, vel reſpuant. Non enim conſequens eſt, vt ſi ad audiendum adigantur, eo ipſo compellantur ad credendum, ſicut poteſt quis cogi, vt audiat prædicationem conſiliorum Euangelicorum, vel de conceſſione indulgentiarum, & non propterea cogitur, vel ad ſequenda conſilia, vel ad lucrandas indulgentias.

Et † quemadmodum Eccleſia non errat, dum 19
infidelibus ſubditis hanc audiendi neceſſitatem iniungit, vt ipſi iidem Auctores tandem agnoſcunt, & in primo argumento probauimus: ita non errabunt, qui idem ad non ſubditos protrahunt, cum in omnibus eadem prorſus militet ratio, eademque in receptione Fidei libertas deſideretur, poſſitque hodie Eccleſia vbique ſuum munus, & officium implere, & competenti au-
ctoritate, & ſeueritate defendere. Quod † tem- 20
pore Apoſtolorum ſecus ſe habebat, & ideo ſuo iure in multis non vtebatur, vt abundè ſatis oſtendimus *ſup. c. 16. ex n.* 82. & in terminis docet Pat. Suarez *d. tract. de Fide, diſp.* 18 *ſect.* 1. *n.* 10.

Præterquam † quòd verba illa Matthæi: *Ne-* 21
que audierit ſermones veſtros, magis de contempta, quàm de non audita prædicatione intelligi debent, vt ibidem Franc. Lucas aduertit. Et quod ſubdit
† de excuſſione pulueris pedum, inter varias ſigni- 22
ficationes, quas ibi ex Sanctis Patribus idem Franc. Lucas, & Maldonatus adducunt, anathematis, maledictionis, atque condemnationis ſignum importat, vt D. Hilarius oſtendit, dum inquit: *In eos, qui audita Regni cæleſtis prædicatione, Apoſtolorum præcepta reſpuerint, ſigno pulueris ex pedibus excuſſi, æterna maledictio relinquatur.* Et ſic Apoſtoli, eis quibus tunc poterant, pœnis, non auditam, vel ſpretam prædicationem,
vindicabunt. Quinimò † & bellum ea de cauſa 23
indicebant; iactatio quippè pulueris pedum aduerſus aliquam ciuitatem, videtur eſſe ſignum denuntiantis bellum, & euerſionem minitantis, vt rectè aduertit, & pluribus illuſtrat Pat. Ioan. Pineda *de rebus Salom. lib. 6. cap. 20. §. 9. num. 19. pag.* 473.

Tertio, pro eadem ſententia facit, quòd infideles vbilibet conſtituti, non poſſunt à culpa excuſari, ſi Diuini Verbi nuntios, & prædicatores recipere, & Euangelium pacis, aliáque ſibi conuenientia

nientia ab illis proponenda, audire recuſent † cùm
ibi non ſolùm cenſendi ſint Regum Chriſtiano-
rum, aut Romani Pontificis legati, quorum cura,
& auctoritate ad hoc pium, & Apoſtolicum mu-
nus mandari ſolent; verùm & ipſius CHRISTI
Domini, pro quo legatione funguntur, iuxta illud
D. Pauli 2. *Corint. 5. Deus erat in Chriſto mundum
reconcilians ſibi, & poſuit in nobis verbum recon-
ciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tan-
quam Deo exhortante per nos.* Et *ad Epheſ. 6. Pro
quo legatione fungimur in catena iſta*, vbi D.
Thom. exponit, id eſt: *Sumus legati Chriſti.*

25 Legatos † autem, etiam ab hoſtibus miſſos,
fido, & ſecuro hoſpitio recipi debere, & grato, ac
beneuolo vultu audiri & expediri, conſtans eſt om-
niũ gentium conſuetudo, ac velut religio, ex ipſius
naturæ humanæ legibus hauſta, quæ vbi viola-
tur, legitimam belli cauſam aduerſus violantes
26 inducit. Qua ratione † legati ipſi Sancti appellari
ſolebant, *cap. ius gentium, 1. diſtinct.* ibi: *Lega-*
27 *torum non violandorum religio* † *l. vltim. in princip.
D. de legation.* ibi: *Si quis legatum hoſtium pulſaſſet,
contra ius gentium id commiſſum eſſe exiſtimatur:
quia Sancti habentur legati, l. ſanctum 7. ff. de rer.
diuiſion. l. 15. tit. 28. par. 3.* iunctis aliis, quæ, vltra
Scribentes in his iuribus, latiſſimè tradunt Dua-
ren. *lib. 1. diſput. cap. 37.* Conan. *lib. 3. comment.
iur. ciuil. cap. 1. num. 6. & 7.* Emmanuel Suarez
lib. 1. obſeruat. c. 10. & 15. Sigon. *lib. 1. de iudiciis,
cap. 4.* Pet. Crinitus *de honeſt. diſcip. lib. 7. cap. 3.*
Alban. Spinaſatus *lib. 2. Polit. cap. 5.* Petr. Faber.
lib. 2. Semeſt. cap. 1. pag. 10. Pet. Gregor. *lib. 33. Syn-
tag. cap. 14. num. 4.* Tiber. Decian. *in praxi crim.
lib. 2. cap. 20. num. 4. & lib. 7. cap. 5. à num. 11.*
Durant. Cancell. *libr. 1. var. capit. 1.* Balthaſ. Ayala
de iure, & officio belli, lib. 1. capite 9. Mag. Mar-
quez *in Gubernat. Chriſtian. libro 1. capite 27. &
lib. 2. capite 37. pagin. 376* Pat. Salas *in tract. de
legibus quæſtion. 95. diſput. 7. ſect. 2. num. 19.* Chri-
ſtophor. Beſoldus *in diſſertat. iur. polit. de legatis,
& eorum iure, capite 5.* & Carol. Paſchalis in pe-
culiari, & ſatis docto tractatu, quem nouiſſime
de legatis ſcripſit, quem ſequutus, alium non
minùs doctum Hiſpana noſtra lingua elucubrauit
Dom. D. Ioan. à Vera & Zuniga, nunc titulo
Comitatus *de la Roca*, pro meritis inſignitus, &
maioribus quotidie honoribus, pro eximia quâ
pollet nobilitate, prudentia, & eruditione, con-
decorandus: vbi *diſc. 1.* hunc articulum eleganter
28 exornat. Vnde † D. Chryſoſt. inquit: *Legatos
nudos, legatione fungi ad armatos, pro pace, neque
illorum quemque iniuria afficere licere, vt qui
Deorum ſint miniſtri: quicunque amicitia nuntij
29 ſunt.* Et Dauid. † *lib. 2. Reg. cap. 10.* intuliſſe dici-
tur bellum Regi Ammonitarum, propter deriſos
30 legatos ſuos: † iniuria enim facta legatis, cenſe-
tur facta Principi, vel Reipublicæ, cuius lega-
tione funguntur, *cap. accuſatio, in fin. 2.
quæſt. 7.*

Ex quibus principiis rectè poſt alios deducit
Pat. Suar. *d. tract. de Fide, diſp. 18. ſect. 1. ex n. 1.*
31 *ad 4.* † Eccleſiam habere ius tuendi, & defen-
dendi ſuos prædicatores. Et Ferd. Zurita *in ſuis
quæſtio. Theolog. c. 21.* de ipſis noſtris Indis pertra-
32 ctans, concludit, nulla † ratione, aut ignoratione
excuſari poſſe, ſi legatos ad ſe miſſos interficiant,
à quibus, aut eorum ſociis nullum damnum, vel
iniuriam priùs accepiſſent, cùm hoc commune
omnium gentium ius, & totius mundi vtilitas
exerceatur; cuius ignoratio, tranſgreſſio, aut vio-
latio nemini eſt condonanda ex doctrina D.
Thom *in 1. 2. quæſt. 10. art. 8.* & *quæſt. 76. artic. 2.
& q. 94. art. 2. 4. 5. & 6.* & *in 1. part. quæſtio. 17.
art. 3.*

Quod idem † cautum videmus pluribus Regiis 33
ſchedulis & inſtructionibus quæ olim ad nouas
expeditiones dari ſolebant, & reperiuntur *in
tom. 4. ex pag. 220.* vbi dicitur: *Que ſi los Indios
maliciosamente puſieren impedimento, ò dilacion
en admitir las perſonas que les van à tratar de la
enſeñança de la Fè, ò en eſtoruar que eſt en entre
ellos, y no ſe paſſe adelante con la predicacion, ò
inſtruccion de buenos vſos, y coſtumbres, ò que no
ſe reduzgan, y conuiertan los que de los ſuyos, ò de
los vezinos buenamente lo quiſieren hazer, ò ſi ſe
armaren; ò vinieren de guerra à matar, robar, ò
hazer otros daños à los dichos deſcubridores y pre-
dicadores: en tales caſos ſe les pueda hazer guer-
ra con la moderacion que conuiene, y conſultando
primero la iuſtificacion, y forma della con los Reli-
gioſos, y Clerigos que ſe hallaren preſentes, ò con
las Reales Audiencias, ſi huuiere comodidad pa-
ra ello, y haziendo los demas autos, proteſtacio-
nes, y requerimientos que ſe entendieren conue-
nir.*

Quartò, in confirmationem, & extenſionem
eiuſdem tituli conſiderari poteſt mirum non eſſe,
ſi aduerſus infideles, qui Euangelium prædicari, &
propagari prohibent, bellum moueri poſſe, affir-
memus: cùm † idem plurimi, & grauiſſimi Au- 34
ctores cum Victoria *vbi ſuprà*, licere concedant,
naturali, ac communi omnium gentium iure con-
ſiderato, ob id ſolùm quod innoxia commercia,
& negotiationes in ſuis prouinciis nobis inhi-
beant, & littorum, ac terrarum ſuarum appulſum,
& aditum intercludant. Etenim qui hæc † fa- 35
ciunt, iniuriarum tenentur, quaſi qui in publica
commoda peccent, & humanam ſocietatem, &
cognationem diſturbent, quæ his quaſi vinculis
commerciorum, & mutuæ hoſpitalitatis connecti,
& ſuſtineri videtur, *l. vt vim; l. ex hoc iure, D. de
iuſt. & iure, §. ius autem gentium, inſtit. de iure na-
turali, penult.* & ibi communiter Scribentes, *D. de
pactis,* † *l. iniuriarum 13. §. ſi quis me prohibeat,* 36
*verſ. At ſi quis, D. de iniuriis, l. nemo igitur, D. de
rer. diuiſ. §. riparum, & §. littorum inſt. eod. l. litte-
ra 51. D. de contrah. empt. l. mercatores, C. de com-
merc. l. 66. tit. 28. part. 3.*

Eoque alludens † Cicero *in Topicis*: *Littera* 37
(inquit) *omnia publica eſſe vultis,* & *lib. 3. Offic.
Eſt enim hominum natura, quam ſequi debemus,
maximè inimica crudelitas. Malè etiam qui pere-
grinos vrbibus vti prohibent, eoſque exterminant,
vt Pœnus apud patres noſtros, Papius nuper. Nam
eſſe pro ciue, qui ciuis non ſit, rectum eſt non li-
cere, quam tulerunt legem ſapientiſſimi Conſules
Craſſus, & Scæuola, Vſu verò Vrbis prohibere pe-
regrinos, ſanè inhumanum eſt.* Et Ouid. *7. Meta-
morph.*

—— Lituſque rogamus

*Innocuum, & cunctis vndamque, auramque paten-
tem.*

Et Virgil. *1. Æneid.*

*Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam bar-
bara morem.*

Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenæ.

Bella cient, primaque vetant conſiſtere terra.

Paulus item Oroſ. *lib. 5. cap. 2.* ſic ait: *Nunc me
iſta Aphrica excepit, pace ſimplici, ſinu proprio,
iure communi, de qua aliquando dictum, & verè
dictum,*

dictum, hoſpitio prohibemur arena, &c. Cui arri-
det Caſſiod. *lib.* 11. *epiſt.* 17. *dum ait: Hinc eſt,*
quod ſapientes mortale genus vnum hominem eſſe
teſtati ſunt: quoniam omnes à cunctis caſibus ſuis
indiuiſos eſſe voluerunt: & idem ſolita eloquentia
expreſſit Plin. *Panag. ad Traian.* eum eximie lau-
dans, quod ita commercia miſcuerit, vt quod
genitum eſſet vſquam, id apud omnes natum vi-
deretur.

38 Vnde in ſacra † Pagina hoc humanitatis,
hoſpitalitatis, & promiſcui commercij ius ſæpiſſi-
mè commendatur, *Deuteron.* 10. *&* 19. *Iſai.*58.
Eccleſ. 17. 1. *Petr.*4.1. *ad Timothe.*3.*Roman.*12.
Matth. 25. *Luca* 14. & melius 13. *ad Hebra.* 2.
in illis verbis: *Hoſpitalitatis nolite obliuiſci, per*
hanc enim placuerunt quidam Angelis hoſpitio re-
39 *ceptis.* Quibus † Diuus Paulus Loth, & Abra-
ham hiſtoriam reſpexit, *Geneſ.*18. *&* 19 & Ioſeph.
*lib.*1.*antiquit.Iudai.capit.*19. qui ob id, quod re-
cipere hoſpites aſſueuerant, Angelos ſub figura
hominum hoſpites habere meruerunt. De quo lo-
40 quens Diuus Ambroſ. *in libro de Patriarch.* † re-
latus *in cap. offerebatur* 32. *quæſt.* 7. *Præferebat*
(inquit) *Sanctus Loth domus ſua verecundia hoſpi-*
talem gratiam, etiam apud barbaras gentes inuiola-
bilem.

41 Neque abeſt † Clemens Alexandrinus *lib.* 2.
Strom. capite 4. vbi charitati hoſpitalitatem adhæ-
rere tradit, eamque diffinit: *Artificium amicitia*
circa vſum hoſpitum. Cui addit Gentian. Heruet.
quanta autem eſſet virtus hoſpitalitatis ex hoc eſt
perſpicuum, quòd inter cæteras virtutes, quas
Epiſcopo tribuit Diu. Paul. 1. *Timot.* 3. eum quo-
que velit eſſe hoſpitalem. Et *lib.* 4. *cap.* 7. *pa*[illegible]. 538.
42 vbi † ait Saram Angelis panes ſubcinericios pa-
raſſe, & Cleobuli ſapientis, & Lyndiorum Mo-
narchæ filiam non puduiſſe lauare pedes paterno-
rum hoſpitum.

43 Romani † etiam tantum huic iuri, & virtuti
deferebant, vt in eis ſignificationem & commen-
dationem Iouem Xenium ſiue Hoſpitalem & ma-
xima veneratione colerent, & nationes quaſdam
hoſpitalitati deditas celebrarent: contra verò, alias
hoſpitibus inuiſas, crudelitatis, & infamiæ nota
proſequerentur, vt latiſſimè conſtare poterit ex
his, quæ eleganter de commerciorum & hoſpi-
44 talitatis iure, & vtilitate congeſſerunt † Ser-
uius, Pontan. & Cerda in illud Virgilij 1.
Æneid.

Iupiter hoſpitibus nam te dare iura loquun-
tur.

Budæus *in notis poſterior. ad Pandectas ad l.* 5. *D.*
de captiuis, pag. mihi 194. Alexand. ab Alex. &
eius addition. Tiraquel. *lib.*4. *dier. Genial. c.*10. Cæl.
Rhodigin. *lib.* 19. *lect. antiq. cap.* 26. *& lib.* 18. *c.*5.
Doct. Ribera *ſuper dict. epiſtol. ad Hebra. ex n.*3.
ad 16. Tho. Bozius *de ſign. Eccleſ. Dei, lib.* 23. *c.*14.
circa finem, Tiberius Decian. *reſpon.* 66. *num.* 37.
*vol.*3. Petrus Cenedus, qui plures refert *in colle-*
*ctan.*118. *ad Decretales, num.*1. Rutilius Benzon.
*de anno Iubil. lib.*6. *c.*6. *ex pag.*622. Ioan. Buſæus
in viridar. Chriſt. virtut. verb. Hoſpitalitas, Fr. Ioan.
Marquez *in Guberna. Chriſtian. lib.* 1. *cap.* 27.
pag. 161. & plura exempla adducens Marullus *de*
memorab. lib. 1. *cap.* 7. An Sabellicus *lib.* 7. *cap.* 6.
& Theatr. vitæ hum. *vol.* 14. *lib.* 1. *ex pag.*
2897.

Quo in numero recenſere potuiſſent Hiſpanos
45 † noſtros, quorum eximiam in hoſpitibus admit-
tendis, & excipiendis, humanitatem, iam olim
teſtatam reliquit Diodor. Sicul. *lib.* 6. *Biblioth.*
cap. 3. Macrob *lib.* 3. *Saturn. cap.* 13. & alij relatis
à Bernard. Aldrete *lib.* 1. *de antiquit. Hiſpan. c.*17.
& Fr Ioan à Ponte *de conuenien. vtriuſque Mo-*
narch. lib. 3. *cap.* 21. §. 3. *pag.* 139. & *cap.* 24. §. 2.
*pag.*156.

Eſtque iſta † commerciorum, & hoſpitalitatis 46
viciſſitudo, tum ad alia, tum maximè ad Fidem
introducendam, & propagandam, ſummopere
neceſſaria. Nam † hoſpites ſimul olim & Docto- 47
res erant, vt teſtatur Lucian. *in Dea Syria*, dicens,
in ſacra ciuitate fuiſſe publicos hoſpites, qui ab
Aſſyriis appellabantur Doctores, quoniam ipſis
omnia exponebant, & enarrabant. Et meliùs
Ioſeph. *de antiquit. Iud lib.*1. *c.*16. & Euſeb. *lib.*9.
de præparat. Euang. c vlt. vbi tradunt, † Abraham, 48
dum fuit hoſpes in Ægypto, viros, Saram verò
eius vxorem, fœminas in veri Dei cultu inſtituiſ-
ſe. Quod referens Pineda de rebus Salom. *lib.* 3.
cap. 27. *num.* 8. *Porro*, inquit, *hoſpitalitas ipſa*
Abrahami indicat, illum fuiſſe Doctorem.

Et ob hanc cauſam Fr. Ant. de ſan. Roman.
in hiſt. Ind Orient. lib. 2. *cap.* 15. *pag.* 180. † meritò 49
reputat difficilem Euangelij propagationem in-
ter Sinas, & alias nationes, † quæ ex patriis legi- 50
bus peregrinorum, & aduenarum hoſpitia &
commercia ſtrictis legibus prohibent, de quibus
aliqua congerit Alex. Cælius, & alij *ſuprà* relati,
Theatr. vitæ hum. *vol.* 1. *lib.* 1. *pag.* 39. Puente om-
nino videndus *d. cap.* 21. §. 3. Nicolaus Cragius, de
Spartanis loquens, *in tract. de Repub. Lacedæmo.*
libro 3. *tabul.* 3. *inſt.* 3. † qui Detinoxeni, quaſi 51
fallentes hoſpites dicebantur, Pat. Ludouic. Cerda
in notis ad lib. 1. *Æneid. pagin.* 103. & Ioan. Lori-
nus *in Acta c.*10. *verſ.*23. *pag.* 490. Et Nos plura
diximus *ſup. lib.* 1. *c.*16. *n.*15.

Plurimis quoque ſchedulis & inſtructio-
nibus Regiis cautum inuenimus, † vt hæc 52
commercia cum Indis iuxta iuris naturalis princi-
pia, bona fide, vt oportet, inſtituantur, ipſique,
vt nos ſecurè excipere velint, admoneantur. & ſi
contrarium fecerint, bellum eis denuntietur, vt
patet ex his, quæ citauimus *ſup. hoc cap. num.* 33.
† Et præcipuè ex eleganti illa Imper. Caroli V. 53
epiſtola ad Reges Meridionales, & Occidentales
miſſa, data Barcinon. 1. Maij anno 1543. quæ
extat *dict.* 4. *tom. pag.* 221. vbi inter alia hæc verba
reperiuntur; *Vna de las coſas que mas comun parece*
entre todas las gentes, es el vſo de los comercios,
y contrataciones que tienen entre ſi: Porque como
la ſuma Sabiduria de Dios en todas las partes del
mundo cria coſas de mucho prouecho para los hom-
bres, las quales en otras no ſe hallan, mediante la
continuacion de los tratos, y reſcates, ſe buſcan, y
adquieren, y ſe vienen à conocer, y hermanar vnas
Prouincias con otras, &c. Et ibi: *Sino admitieren*
las perſonas que deſte les fueren à tratar, ò eſtorua-
ren, que eſten entre ellos.

Quæ verba † à D. Chryſoſt. mutuata videntur, 54
qui *in cap.* 13. *epiſt.* 1. *ad Corinthios homilia* 34.
ſcriptum reliquit, ſumma prouidentia Deum om-
nia vbique gigni non permiſiſſe, vt inde homines
commerciorum cauſa cogeret commiſceri, de
quo etiam diximus alia *ſupra lib.* 1. *cap.* 7.
num. 5.

Quæ omnia faciunt, † vt non ſatis probemus 55
opinionem Pat. Lud. Molinæ *dict. tractat.* 2. *de*
*iuſtit. & iure, diſput.*105. *colum.* 433. dum contra
Victoriam contendit; nullam Rempublicam tene-
ri cum periculo ſui, vel etiam ſine periculo,
hoſpitalitatem,

hoſpitalitatem, vel commercia cum peregrinis, &
extraneis exercere, neque eos intra proprios por-
tus, & limites, niſi graui imminente neceſſitate
recipere. Nam contrarium ex *ſupra* dictis verius
eſſe videtur, vbi nihil eſt, quod de extraneis ve-
reri poſſimus; & ita Nazianzenus *orat. 1. contra
Iulian.* Gregor. Nyſſen. *dialog. 2.* & Philoſtratus *in
epiſtolis*, plurima congerunt aduerſus nationes in-
hoſpitales, quas hac de cauſa feras, & barbaras vo-
56 cant; & † D. Auguſt. *de verb. Apoſtoli*, inquit: *Ille
homo dicitur eſſe humanus, qui ſe exhibet eſſe homi-
nem, & maximè hoſpitio ſuſcipit hominem.*

Quintò, ſuperior titulus euidentiùs confirmari,
57 aut etiam amplari poterit, † ſi conſtituamus, infi-
deles eo procedere, vt non ſolùm prædicatores au-
dire recuſent, verùm eiſdem quoque impedimen-
to ſint, ne per ſuas prouincias tranſitum faciant ad
alias, in quibus fidei myſteria annuntiare, & pro-
ponere velint. Hoc enim caſu omnes ſuprà dicti
Doctores vno ore fatentur, legitimum bellum illis
indici poſſe; quoniam alıter Euangelij aditus præ-
cluderetur, quod Chriſtus Dominus per vniuer-
ſum terrarum Orbem prædicari, & propagari præ-
cepit, *arg. d. l. 3. §. qui habet, ff. de ſeruit. ruſt.* & eo-
58 rum, † quæ de bellis per Moyſen aduerſus Amor-
rhæos illatis, tradit D. Aug. *q. 44. in Num.* relatus
59 à Gratian. † *in cap. vlt. 23. q. 2.* vbi illorum iuſtifi-
cationem in eo conſtituit, quòd filios Iſraël ad
terram ſibi à Deo promiſſam, per regiones ſuas
tranſire non paterentur, ſic inquiens: *Notandum
eſt ſanè quemadmodum iuſta bella gerebantur à fi-
lijs Iſrael contra Amorrhæos; innoxius enim tran-
ſitus negabatur, qui iure ſocietatis humanæ æquiſſi-
mo patere debebat.*

Quod idem admittit, & benè probat Gloſſ. Or-
din. *Numer. 21.* Rupert. Abbas *lib. 2. in Numer.
c. 14.* & D. Thom. *lib. 2. de regim. Princip. cap. 12.*
Abulenſ. & Caietan. *2. Deut. q. 6.* Syluest. *in ſum.
verb. Gabella, q. 3. n. 12. & 13.* Victoria *in 2. relect.
de Indis, concl. 1.* Alphonſ. à Caſtro *lib. 2. de iuſta
hæret. punit. cap. 4.* Couar. *in reg. peccatum, 2. p. §. 9.
num. 4. verſ. Quinto etiam:* Fr. Dom. Soto *lib. 5. de
iuſtit. & iur. q. 3. art. 5. in fin.* Lucas de Penna *in
l. 1. col. 3. Cod. vt armorum vſus lib. 11.* Molina *dict.
tract. 2. diſp. 104.* Gregor. de Valent. *2. 2. diſput. 3.
q. 16. punct. 2* Balthaſ. Aiala *de iure & offic. belli
lib. 1. cap. 2. num. 11. in fin.* & nouiſſimè Card. Bel-
larm. *in reſponſ. ad Apolog. Regis Angliæ pro iura-
ment. fidelit. pag. mihi 316.* Mag. Marq. *in Guber.
Chriſt. lib. 1. cap. 27. ex pag. 160.* Carol. Sigonius
lib. vlt. de reb. Ital. vbi ſcribit hac ratione Genuen-
ſes Venetis bellum feciſſe, & nouiſſimè Seraph.
Freitas *de iuſt. Imp. Aſiat. cap. 1. & 2.* vbi tradit,
qualiter hoc accipiendum ſit; & reſpondet argu-
mentis Incogniti *in tract. Maris liberi, c. 1.* prout
Nos etiam facimus *infrà hoc lib. cap. 25. ex
num. 63.*

Et conſonat aliud exemplum, quod habetur 1.
60 *Machab. cap. 5.* † vbi Iudas cùm victor & trium-
phans de Ammonitis in domum rediret, ad vrbem
Effren peruenit; & quia eius incolæ tranſitum,
quem petierat, illi denegarunt, eandem vrbem, &
maſculos omnes illam habitantes deleuit. Et *Deut.
61 23. 3.* vbi † ex Diuinæ legis præcepto à Templo
Domini Ammonitæ & Moabitæ, etiam poſt de-
cimam generationem excludebantur, quia in exi-
tu Iſraël de Ægypto, populo fatigato non occur-
rerunt, neque ei panem, & aquam, ad proſequen-
dum iter, dare voluerunt.

Vnde colligunt Bartol. *in l. 1. C. de Pagan.* Iaſ. *in*

Tom. I.

l. ex hoc iure, num. 25. de iuſt. & iure: Albertin. *in
rub. de hæret. q. 8. num. 12.* Palac. Rubeus *in tract. de
obtent. Reg. Nauarræ, 5. p. §. 3.* & Couar. *vbi ſuprà.
verſic. Quam cauſam.* Quòd † cùm Eccleſia licitè 62
poſſit indicere bellum contra Sarracenos tenentes,
& occupantes Terram Sanctam Ieruſalem, idem
quoque indicere poterit contra omnes alios Infi-
deles intermedios, impedientes, vel non permit-
tentes Chriſtianos ire, vel tranſire ad illam ſan-
ctam expeditionem.

Et † eadem ratione, vltra plures alias defendi- 63
tur titulus, quo Catholicus Hiſpaniæ Rex Ferdi-
nand. V. Nauarræ Regnum debellauit, & occupa-
uit; quia nimirum ſibi innoxius tranſitus ad Duca-
tum Guianæ in Gallia denegatus fuit, quem Pon-
tificia auctoritate debellare intendebat, cùm alius
locus aptus ad tranſeundum non eſſet, vt latè con-
cludit Palac. Rub. Bellarmin. & Marquez in locis
ſuprà relatis: Nebriſſenſ. *lib. 1. de bello Nauar. c. 1.*
Hieron. Zurita *in ſuis annal. lib. 10. cap. 9. & 10.
anno 1511.* Illeſcas *in hiſt. Pontif. 2. tom. pag. 205.*
Camill. Borrel. *de præſt. Reg. Catholic. cap. 46.
ex num. 10. & cap. 47. ex num. 69.* Franc. Gui-
ciardinus *lib. 11. ſua hiſtoria, fol. 307. pag. 2.* Gre-
gor. Lupez Madera *de Monarch. Hiſpan. cap. 9.
pag. 66.* Nos *infrà c. 11. n. 57.* & nouiſſimè Ludou.
Cabrera *in hiſt. Reg. Philip. II. lib. 5. cap. 16.* Vt ſic
caueamus † à Genebrard. *in Chronolog. ann. 1513.* 64
& Ioan. Bodino *lib. 5. de Repub. c. 6.* dum inquiunt:
*Ferdinandus Hiſpaniæ Rex nullo meliori iure, quam
quod ſibi vtile, & commodum eſſet, Regnum Na-
uarræ, expulſo Ioanne Albreto, occupat anno 1513.
& Regnis Caſtellæ aſſociat*, quos benè notat, &
manifeſtè conuincit Mag. Marquez *vbi ſupra,
pag. 162.*

Et eodem † modo notare, & damnare poſſu- 65
mus Ant. Mornac. *in notis in l. 1. C. de ſum. Trinit.
pag. 11.* vbi ea libertate, qua Gallici ſcriptores,
quidquid ad ſui Regni præſtantiam ſpectat, effu-
tiunt, aſſerere auſus eſt: *Toto aduerſante iure na-
turali, & gentium Nauarram inuaſiſſe centum ab-
hinc annis Ferdinandum, qui tandem ſibi conſcius,
reſtitui eam iuſſit moriens, poſteàque Carolus V.
filius, & poſt Carolum Philippus; ita vt per inex-
plicabiles ferè iniuſtiſſimæ detentionis modos, im-
pleatur nunquam vltimâ in re aliena deceſſoris vo-
luntas, Hoc Ioannes Lopez, hoc Doctor Nauarrus,
hoc Nebricenſis, qui cùm Hiſpani ſint, tanto maio-
rem rei fidem afferunt, quanto, & accuratiùs expla-
ratum ab eis fuerat, inuaſiſſe Ferdinandum, quod
alienum ſciret, &c.*

In quibus omnibus mera commenta ex ſuo
tantùm capite profert. Nam plures, & iuſtiſſimæ
cauſæ ad prædicti Regni obtentionem interuene-
runt, quas peculiaribus hiſtoriis, & commentariis
recenſent, & defendunt auctores *ſuprà* relati, &
præcipuè iidem illi, Ioannes Lupez de Palacios
Rubios, & Nebricenſis, quos ipſe ſuas partes age-
re inquit. Et † Nauar. *in epiſt. ad Ducem Albur-* 66
quercium, quam præfixit *in comment. ad cap. cùm
miniſter 23. q. 5. in fine*; enixè affirmat, ſe nun-
quam contrarium ſcripſiſſe, & retentionis illius
Regni iuſtitiam in dubium vocari non poſſe.

Neque † vſpiam lecta, aut viſa ſunt teſtamen- 67
ta noſtrorum Regum, quibus reſtitutio fieri iubea-
tur, quàm Mornatius adeò intrepidè comminiſci-
tur: † licèt Galli id vbique diffundant, & ſe Na- 68
uarram recuperaturos minentur. Qua de re videri
poteſt hiſtoria Vandomæ, quam refert Ludou. Ca-
brer. *vbi ſup.* & optimum exemplum adducit Dom.

D.Ioan.à Vela *in d.lib.de legato,diſcurſ.2.pag.146.*
69 Nam cum † Henricus I V. Galliæ Rex cum Ex-
cellentiſſ.& celeberrimo Duce Domino D. Petro
à Toleto Oſſorio Villæfrancæ Marchione, Ca-
tholici noſtri Regis Philippi I I I. extraordinario
legato, colloqueretur, ſermonem de Nauaræ Re-
gno permiſcuit; illúdque iniuſtè vſurpatum, iniu-
ſtius à Philippo retineri conqueſtus eſt; ſe tamen,
ſi vinceret,breui recuperaturum.Cui Petrus reſpon-
dit, Regnum hoc,inter plura alia à ſuis glorioſis
progenitoribus parta hæreditario iure Regi noſtro
delatum fuiſſe, & iuſtitiam, qua illud poſſidebat,
eiuſdem conſeruationi, & tuitioni opem, vbi opus
eſſet, abſque dubio laturam. Tunc Rex, benè, ô,
inquit, benè, rationem admitto; at vbi Pampilo-
nem meo exercitu obſideam, quis mihi illam de-
fendat,videbimus. Quo audito Petrus Rege, qua
oportuit vrbanitate, reſalutato, velocior ſolito ad
cubilis fores pergere cœpit: cúmque eum Rex,
quò ita celeri greſſu iret,interrogaret:Pampilonem
inquit, vt tuam ibi Maieſtatem operiar,vehémque
illi pro virili defendam.
70 Neque his obſtat † illud Iob 15.verſ.19. *Qui-
bus ſolis data eſt terra, & non tranſibit alienus per
eos;*& auctoritas D.Iſidori *lib.5. Etymol.cap.2.* re-
71 lata à Gratian. † *in c.1.diſtinct.1.*dum ait:*Tranſi-
re per agrum alienum fas eſt, ius non eſt*. Nam, vt
rectè aduertunt gloſſ.*in d.c. vlt.23. quæſt.2.* Pala-
cius Rub.*d.5.part.*§ 3.& Pat Marquez *dict. lib.1.
cap.27.pag.166.* hoc non eſt intelligendum, vbi
72 tranſitus † neceſſarius eſt, & ſine aliquo incom-
modo, vel periculo extraneis præberi poteſt. Nam
tunc, quod tibi non nocet, & mihi prodeſt, ced-
dere mihi teneris *l.3.§.item Varrus,ff. de aqua plu-
uia arcen* & nemo prohibetur via publica vti,*l.per
agrum, C. de ſeruit. & aqua.* Cæterùm ſi quis ho-
ſtiliter per alienas prouincias tranſire, & graſſari
vellet, hoc ei denegari poſſet, & ita accipienda
ſunt illa verba Iob: *Et non tranſibit alienus per*
73 *eos.* Veteres † enim,vt *ibid.*ex Varrone,Cicerone,
& aliis oſtendit Pineda, alienos omnes, & pere-
grinos,perduellos,& hoſtes appellabant,& reputa-
bant,& idem docet Caius I. C. *in l.quos nos hoſtes
234.ff.de verb.ſignif.*vbi Alciat.Bræcheus & For-
74 ner.plura notarunt. Tranſiréque, † aut pertranſire
apud eoſdem, habitum hoſtis incurrentis, excur-
rentis, proculcantis, depopulantis, regionem ali-
quam ſignificabat.
75 Diu. † verò Iſidor,*in d.cap.*1.tantùm abeſt, vt
innoxium tranſitum neget, quòd imò illum ex di-
76 uina lege concedendum eſſe fateatur. Fas † enim,
vt *ibidem* ſcribit, lex Diuina eſt, cuius in eadem
77 materia tranſitus,meminiſſe videtur † Virgil.*lib.1.
Æneid.*

Si genus humanum, & mortalia temnitis arma,
At ſperate Deos memores fandi, atque nefandi.

78 Quæ † lex Diuina nulla hominum contraria
conſtitutione, vel conſuetudine abrogari poteſt,
§.ſed naturalia,inſtit.de iure natur. cùm videamus
79 ipſum † etiam ius naturæ, ſiue gentium non im-
mutari, ex eo quod aliquæ Barbaræ nationes illius
80 præcepta impunè tranſgrediantur, vt † exemplo
Lacedæmoniorum,quibus furta licita erant, oſten-
dit Agel.*lib.11.noct.Attic.c.vlt.*& Ioan Borcolth.
in princ.inſt.de furt.n.10.& 11.

Sextò, prædicta omnia longè planiùs proce-
dent,& magis iuſta & legitima infidelium punitio,
81 & debellatio reddetur, † ſi conſtiterit eos, non ſo-
lùm fidei audiendæ,vel recipiendæ aduerſari,verum
& receptam deſerere, aut fidem, & fideles, qui
eam prædicant, vel recipiunt, ſuis blaſphemiis,
prauis exemplis, ſacrificiis, ac ſuggeſtionibus, vel
aliis quibuſlibet modis, iniuriis,aut opprobriis de-
ludere, & impedire, vt ſæpius in his Chriſtianis
Indiarum expeditionibus, & miſſionibus conti-
giſſe, ipſi earum Hiſtorici paſſim enarrant. Quam
doctrinam apertè probant omnes auctores *ſuprà
n.2.*relati,præcipuè Couar.*in dict.reg. peccatum,2.
part.§.10 num 3 verſ. Quintò:* Aragon *pag. 293.*
Lore.*in 2.2.art.8.quæſt.11.ſect.3.*Suar.*in tract. de
Fide,diſp.28 ſect.1.2.& 3.*

Et pro ea faciunt † text. *in l.1.2.& l.nemo,C.de* 82
*Paganis,l.Iudæus la 2. C.de Iudæis, c. contra Chri-
ſtianos de hæretic.lib.6.c.de Iudæis,45.diſtinct.cap.
ſæpè 28.q.1.c.ſicut inquit,2.q.8.cap.& ſi Iudæos de
Iudæis*, cum multis aliis, quæ latè conſiderant Ol-
drad.*conſ.36* Baldus *conſ.100. vol.2. & conſ.315.
vol.1.*Petr,de Anchar.*conſ.15.*Calderin.*conſ.2, ſub
tit.de iud* Socin.*conſ.101.vol.1.& conſ.119.vol.4.*
Alex.*conſ.15. vol 3. conſ.129. vol.4. & conſ. 223.
vol.6.*& plures referens Tiber.Decian.*in tract.cri-
min.lib.5.c.10.n.10. & 11.& c.12. ex n.4.*Nauar.
conſ.7.tit.de hæreticis: & Simon Maiol.*in tract.de
perfid.Iud.*ferè per tot.

Extátque † ad hoc expreſſa conſtitutio Gre- 83
gor. XIII. incip. *Antiqua Iudæorum improbi-
tas*, quam præter alios refert Anton. Naldus *in
pract. quæſt.verb. Iudæus pag 306.* & Fr. Thomas
à Iesv *de procur.omn.gent.ſal.lib.9.part.2.cap.4.*
vbi per Inquiſitores hæreticæ prauitatis aduerſus
Iudæos procedi poſſe conſtituit, ſi vnum, & ve-
rum Deum eſſe negauerint, ſi dæmones inuocaue-
rint, vel quæuis impietatis obſequia eis præſtite-
rint. Si Chriſtianos ad hæc perducere attentaue-
rint, vel à fide ſemel recepta, aut recipienda re-
trahere, ſi in Chriſtum, & eius Matrem, vel in
Chriſtianæ fidei ignominiam, redemptioniſque
noſtræ hoſtiam ſalutarem in Ara Crucis immola-
tam, aut ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum
aliquas blaſphemias, verbo, vel facto protule-
rint. Quæ omnia merito Gregoriana ſanctione
animaduerſa reperiuntur; quoniam grauiſſima, &
impiiſſima crimina, & ſacrilegia quotidie circa
hæc à Iudæis committebantur. † Quorum dete- 84
ſtanda exempla reperies apud Decian. & Maiol.
ſuprà, & in Fortalitio fidei 1. *part.* & in Specul.
exempl. *verb. Iudæi, & verb. Euchariſtia:* Ca-
millum Borrellum *de præſt.Reg. Cathol. cap.69. ex
num. 32.*latè Iacob Gretſerus *in libris de Cruce,
tom.2.lib.1.cap.98.* & in Horto S. Crucis 1. *part.
pag.91.& ſequent.* vbi inter alia referunt, propter
ſacrilegia in Crucem à Iudæis illata, & infantes
in † ludibrium paſſionis Chriſti Domini in illa 85
mactatos, grauiſſimas pœnas de eis ſumpſiſſe Phi-
lippum Auguſtum Regem Galliæ, & Benedi-
ctum Papam. De quo in Caſtellæ Regno habe-
mus etiam memorabilem hiſtoriam S. Innocentis,
oppidi de la Guarda, cuius ſeriem integro volumi-
ne proſecutus eſt Fr.Didac.de Yepes Et in Regno
Aragoniæ in vrbe Cæſarauguſta S. Dominguiti,
de qua plenè etiam ſcripſit Fr. Didacus Murillo *in
hiſt.Virg.de Pilar, & excellentiis vrbis Cæſaraugu-
ſta tract.2 c.27.pag.231.*

Et apud Sigebertum in Chronic. & Euagrium
lib.4.c.16. quos refert Theatr. vitæ human. *lib.5.
vol.16. pag. 393.* memoriæ traditum † eſt, fuiſſe 86
ſub Iuſtiniano Conſtantinopoli Iudæum quem-
dam Vitrarium, cuius filius cum Chriſtianorum

pueris

pueris in templo corpus & ſanguinem Chriſti ac-
ceperat; ob eamrem pater puerum in furnum ar-
dentem coniecit: ibi per triduum illæſus, & ab igne
intactus eſt conſeruatus. Hoc cùm Iuſtiniano Im-
peratori narratum eſſet, filium quidem, & matrem
lauacro regenerationis illuminatos ſeruauit, paren-
tem verò in Sycis tanquam parricidam filij capite
mulctauit.

87 Vtrùm † autem licitum ſit, infidelium fana, ſi-
mulacra, aut idola demoliri, & ſi id impediant, illis
bellū inferre, hic pro coronide non incongruè tra-
ctari poteſt. Et plane ſi infideles nobis ſubditi ſint,
ſine dubitatione procedet, quia quamuis non li-
ceat, eos per vim ad Baptiſmum, Chriſtianámque
profeſſionem compellere, vt ſæpè retulimus, licet
tamen, imò & expedit ab idolis colendis, etiam
inuitos reuocare, & illis confractis, diabolicas eo-
rum ſuperſtitiones extrudere, quæ non ſolùm
Euangelij gratiam impediunt, verum etiam naturæ
legem infeſtant, quam vt ſeruent, compelli poſſe,
latè etiam probauimus *ſuprà c. 12. & 53.* & in ſpe-
cie quæſtionis, de qua agimus, reſoluit Ioſ. Acoſta
lib. 3. de proc. Ind. ſal. c. 13. & lib. 5. cap. 10. in fine.
Pro quo faciunt *d. l. 1. & d. l. nemo, Cod. de Paganis,*
cum aliis, quibus Paganorum templa claudi, &
88 idola confringi iubentur. Quas mirificè † Sancti
Patres collaudarunt, neque laudatores modò, ſed
impulſores, auctoréſque ſe præſtiterunt, vt patet ex
D. Cypriano *in exhort. ad Mart. c. 5.* vbi alia cit.
Pamel. & ex Euſeb. *lib. 2. de vita Conſtant. cap. 41.
& 44. & lib. 4. c. 23.* Ruf. *lib. 2. hiſt. c. 19.* Niceph.
*lib. 7. hiſt. Eccleſ. c. 46. & lib. 8. c. 33. lib. 10. cap. 39.
lib. 15. c. 25.* D. Ambr. *lib. 5. epiſt. 30.* contra relatio-
nem Symmachi, vbi Fortunæ aram à Curia Ro-
mana eiectam magnis viribus eloquentiæ defen-
dit. D. Auguſt. *lib. 1. contra epiſt. Parmen. c. 7. &
epiſt. 48. & 50.* & Concil. Illiberitanum *c. 41.*

89 Extátque † decretum Concilij quinti Cartha-
ginenſis, *cap. 15.* quo cauetur, vt Patres peterent
ab Imperatore, vt quæcumque reſiduæ eſſent ſu-
perſtitiones Gentilium, omninò delerentur, ſiue in
Lucis, ſiue in arboribus, ſiue in ſimulacris, &
idem pluribus aliis Concilijs decretum fuit, quæ
congerit Pat. Suar. *d. tract. de Fide, diſp. 18. ſect. 4.
n. 6. pag. 291.*

Inter barbaros autem infideles, qui nobis ſub-
iecti non ſunt, maior quidem difficultas verſatur:
Nam D. Auguſt. *in lib. de verb. Domini in ſerm. 6.
de puero Centurion.* apertiſſimè ſcriptum reliquit,
blandiendo magis quàm puniendo, cum eis agen-
dum eſſe, vt audiant, & ſi non conſentiant veri-
tati noſtræ, erubeſcant falſitatis ſuæ. Et poſteà
90 ſubdit: † *Nec aras, aut idola eorum confringatis
quandiu in poteſtate non eſt, vt faciatis illa; pra-
uorum hominum eſt, furioſorum, & circumcellio-
num, vbi poteſtatem non habent, ſæuire, & velle
mori. Nam & Deut. 7. legitur, cùm data vobis fue-
rit terra in poteſtatem, tunc aras eorum deſtruetis.
Vbi nobis non eſt data poteſtas, non facimus, vbi da-
ta eſt, non permittimus, &c.* Ad quam Auguſtini
91 auctoritatem reſpexiſſe † videtur Concilium Illi-
beritanum *Can. 60.* dum ait: *Si quis idola fregerit,
& ibidem fuerit occiſus, quia in Euangelio non eſt
ſcriptum, nec inuenitur ab Apoſtolis vnquam fa-
ctum; placuit, eum in numerum non recipi Mar-
tyrum.*

92 Sed ego † nihilominus arbitror, quòd licèt hac
de cauſa infideles non ſubditi puniri, aut debella-
ri non debeant, non tamen vſquequaque damnan-
di erunt Chriſtiani Prædicatores, & eorum ſocij,
qui data opportunitate, quorumlibet infidelium
templa, & ſimulacra demoliuntur, dummodo ad
hoc, eo, quo oportet, zelo & iudicio procedant,
nec temerè infideles commoueant, quos docendo,
& exhortando maximè à vano Idolorum cultu
auocare deberent. Plurimum quippe † expedit ad 93
veram Religionem illorum cordibus imbuendam,
vt de ipſorum quoque oculis, atque vſu idola re-
moueantur, vt exemplis Moyſis, Aſæ, & Ioſiæ,
Deuter. 7. & 12. & 3. Reg. 15. & 23. ſacra Hiſtoria
ſuadet, iunctis aliis, quæ adducit Acoſta *d. lib. 10.
& 11.* & Nos *ſuprà c. 13. & 14.*

Neque † D. Auguſt. & Concil. Illiberitani loca 94
hunc zelum excludunt; quoniam vltra plures alias
explicationes quas circa ea congeſſit D. Ferdin.
Mendoza *lib. 3. de confirm. Conc. Illiber. cap. 45.* eos
tantùm taxare videntur, qui intempeſtiuè, & in-
conſideratè idolorum demolitionem aggrediuntur,
& imprudenti pietatis, & religionis deſiderio per-
moti, eam potiùs impediunt, quàm promouent, &
ſe vitæ diſcrimini imprudenter obiiciunt, ipſóſque
infideles concitant, & perturbant. Etenim ſi eis
ſuperiores viribus eſſent, & tutò, ac ſecurè idola
ſubuertere poſſent, licitum id, ac laudabile iudica-
rent, iuxta illud Deut. 7. *Aras eorum deſtruite, lu-
cóſque ſuccidite.*

Quemadmodum † multoties ab Apoſtolis, & 95
aliis primitiuæ Eccleſiæ diſcipulis factum vide-
mus, qui Diuina virtute confiſi, inter medias arma-
torum infidelium turbas, ſoli ipſi, & inermes idola
proſternebant, & conculcabant, & aliquando ſolo
verbo, vel crucis ſigno, imò & ſolo afflatu, duriſſi-
mas æris ſtatuas omnifariam conterebant, quas
nulla mallei ferrei vis confringere potuiſſet, vt de
D. Ioan. Euangeliſta, † qui famigeratum illud Dia- 96
næ Epheſinæ templum vna prece ſubuertit, ac ve-
luti plateæ lutum diluit, obſeruat Metaphraſtes, &
Greg. Turon. *lib. de glor. Martyr. n. 30.* quorum tra-
ditionem defendit F. Ioan. à Ponte *in conuen. vtr.
Monarch. lib. 2. c. 25. §. 3.* & † de S. Procopio, qui 97
in Paneade in Apollinis templo, ſola oratione 30.
ex ære ſtatuas contriuit, eóque miraculo binas
cohortes militares ad Chriſti fidem conuertit;
idem Metaphr. *in vita ipſius Sancti 8. Iulij.* Et de
S. Felice, qui cùm in delubrum ingrederetur, vbi
plurimæ proſtrabant ſtatuæ, móxque eas Diuina
virtute demoliretur, tandem ad æreas Serapidis, cuì
ſacrificium exhibere iubebatur, adductus, exſuf-
flans in eam deiecit, ob eámque rem, cùm præſti-
giis id opus tribueretur, ne Chriſto iniuria irro-
garetur, propalam eius virtute id factum conte-
ſtatus eſt, vt ex Adone Treuerenſi *3. Kalend. Se-
ptembr.* recolit Simon Maiol. *in diebus Canicul. 1.
tom. colloq. 19. pag. 437.* Quibus exemplis alia ſi-
milia addi poſſunt, S. Satyri in Acaia ex Petr. de
Natalibus *lib. 2. cap. 66.* & Martyrol. Romano 12.
Ianuarij. S. Iuliani in Sora ex Martyrolog. 27.
Ianuarij. S. Porphyrij in Gaza, ex Metaphraſ. apud
Surium, *tom. 1.* & Lippoman. *tom. 5.*

Et idem Martyrologium 15. *Septembris* narrat
de S. Melitena, quòd ſemper idola ad eius conſpe-
ctum proſternebantur, vbi in eorum templa ingre-
diebatur; & de S. Pelino 5. *Decembris.* quòd aliud
Idolorum templum Brunduſij deſtruxit; & de S.
Marino 26. *Decembris*, quòd eodem modo Romæ
falſorum Deorum plura fana contriuit, quod tra-
dunt etiam Mombritius *tom. 2.* & Vincent. *lib. 13.
c. 38. & 40.*

98 Et in his iiſdem † Occidentalibus Indiis, de quibus ſermonem habemus, licentiam militum, qui eorum delubra,& ſimulacra primis congreſſibus deſtruebant, multum prædicatoribus profuiſſe ad ipſorum Barbarorum conuerſionem,latè probat Ioan.Boter.*in relat.vniu.4.p.lib.3. pag.56. & 57.* quoniam cùm illi (inquit) maximè ſuperſtitioſi, & cultui ſuorum Idolorum dediti eſſent, illis ſublatis, faciliùs in veram Dei noſtri cognitionem,& ſanctarum imaginum adorationem perducti fuerunt, Fidémque, & Religionem Chriſtianam, ad quam per noſtros Prædicatores inuitabantur, alacriùs receperunt, præſertim cùm illam longè iuſtiorem, & ſuauiorem eſſe conſpicerent, quàm idololatria, cui anteà ita cruentis, & ſpurcis ritibus, & immolationibus inſeruiebant.

CAPVT XXI.

De nono titulo, qui ex auctoritate, & poteſtate deſumitur, quam aliqui Romano Imperatori in elargiendis, & debellandis quorumlibet Infidelium prouinciis concedunt,quod an verum ſit? latiſſimè diſputatur, & de Imperij iuribus obiter plura traduntur.

SVMMARIVM.

1 *Imperatoriæ conceſſionis titulus ad iuſtificandam Indiarum conquiſitionem à quibuſdam expenditur.*

2 *Imperator Carolus V. fuit ſimul Hiſpaniæ Rex, & qualiter Indiarum acquiſitionem probaſſe, & confirmaſſe videatur?*

3 *Voluntas non minùs declaratur rebus & factis, quàm verbis.*

4 *Antecedentia probat, qui ad vlteriora procedit.*

5 *Indiarum Occidentalium prouincias regno Caſtellæ,& Legionis annexas eſſe debere,& ab eo nullo tempore ſeparandas, pluribus ſchedulis, & prouiſionibus declarauit, & promiſit Carolus V.*

6 *Actio & paſſio, & datio, & acceptio in eodem ſubiecto eſſe nequeunt. Et quando hoc fallit,* num.10.

7 *Perſona vna, quæ habet duas, vel plures dignitates, & iuriſdictiones diſtinctas, vices diuerſarum perſonarum gerere poteſt; & exempla huius doctrinæ,* num.9.

8 Lex tutorum 2.2.ff.de his,quæ vt indig.& *ſimiles expenduntur,& illuſtrantur.*

11 *Officia duo quando inuicem coniunguntur, vtrumque retinet iura ſua.*

12 *Perſonæ duæ quando repræſentantur in eodem ſubiecto, vna poteſt iuuare alteram.*

13 *Rex, qui ſimul eſt Dux, conſideratur in his,quæ facit ratione Ducatus, tanquam Dux, & non vt Rex.*

Prælatus quomodo poſſit venire aduerſus contractum,quem ipſe fecit, ſua Eccleſia damnoſum, ibid.

14 *Imperator Romanus an habeat poteſtatem diſponendi de bonis, & prouinciis infidelium. Et* num.38.& 60.

15 *Imperator Romanus ſecundùm multorum opinionem omnia poteſt in temporalibus, & eſt immediatus Deo.*

16 Cap. ſolitæ de maioritate, & obedientia. *Et Luca* 22.Ecce duo gladij,*expenduntur. Et* num.40.

17 *Imperatoris poteſtatem circa terras,& prouincias infidelium concedendas, Abbas, & alij pleniorem quàm Pontificis faciunt.*

18 *Imperator Romanus in multis iuribus totius mundi Dominus dicitur.*

19 Lex deprecatio ff.ad leg. Rhod. de iactu, *expenditur. Et rurſus latiùs explicatur,* num.52.

20 *Imperialis fortuna omnes alias ſupereminet.*

21 *Romana vrbis, & Orbis appellatio ſynonyma erat; & quare?*

22 Lex in Orbe de ſtat.hom.& l. Roma ad municip.*& alia ſimiles illuſtrantur. Et* n.50.

23 *Roma communis ſedes, & patria omnium gentium ſæpè appellatur.*

24 *Romanos omnem ferè Orbem ſubiugaſſe, Polybius ſcribit, qui notatur,* n. 46.

25 Cap.ſummam 32 q.1.& cap.in apibus 7. q.1 *expenduntur.*

26 *Romani Imperij per totum Orbem dominatio pluribus Scripturæ locis probatur: & præcipuè* Luc.2. & 20. Matth.22. Marc.22. Ioan.19.

27 *Regnum gentium apud Aggæum Prophet.* cap.2.*de Romano intelligitur.*

28 *Pilatum tanquam Præſidem Imperatoris Romani legitimam iudicandi Chriſtum poteſtatem habuiſſe, Anton. de Roſellis affirmat, ſed malè.*

29 *Romani Imperij variæ mutationes, & tranſlationes referuntur.*

30 *Romanos Imperatores, etiam hodie Imperio ad Germanos tranſlato, multi totius Orbis Dominos, aut ſaltem vniuerſales moderatores appellant.*

31 *Imperatorem, non eſſe Orbis Dominum affirmare, contra Euangelium, & fortè hæreticum eſſe. Bart.& alij dixerunt.*

32 *Imperatorem Romanum de terris,& prouinciis Infidelium diſponere poſſe, ex quibus, & à quibus prohibetur. Et* num.34.

33 *Vtilitatis publicæ, & religionis augendæ ratio plura contra ordinarias iuris regulas operari ſolet.*

35 *Imperatorem eſſe dominum rerum ſingularum, vbilibet conſiſtentium, Hoſtienſis & alij opinantur.*

36 Lex,benè à Zenone,C.de quadrien.præſcript. *quæ ait, omnia Principis eſſe intelligi, illuſtratur.*

37 *Imperatorem Solem mundi, rerum omnium dominum, caput, & fontem,& diſpenſatorem omnium regnorum, & dignitatum, quidam eſſe dicunt.& quòd totum Orbem habet pro territorio.*

38 *Imperator Romanus, ſecundùm veriorem,& receptiorem ſententiam,de rebus & regnis infidelium diſponere non poteſt.*

39 *Imperatoris Romani auctoritas, & iuriſdictio, quamuis maxima ſit,non extenditur vltra terras Imperij.*

41 *Poteſtas Eccleſiaſtica, quod ſit vna in vniuerſo Orbe, non ſequitur; idem dicendum eſſe de temporali, & quare?*

42 *Imperia,*

42 *Imperia, & Regna diuerſa, commodiùs per diuerſos Principes, quàm per vnum gubernantur.*
43 *Imperator Romanus nunquam fuit, totius Orbis Dominus: & hoc multis ipſorum Imperatorum legibus comprobari.*
44 *Nationes plures ab Imperio Romano liberas tam de facto, quàm de iure extitiſſe verius eſt.*
45 *Auctores plurimi referuntur, qui ridiculum eſſe probant, aſſerere, Imperatorem totius Orbis dominum fuiſſe, aut eſſe.*
47 *Lucani locus expenditur.*
48 *Roma latius multò extendit imperium ſuum Religione Diuina, quàm dominatione terrena.*
49 *Imperatorem eſſe mundi dominum, iura, & auctores qui dicunt, qualiter intelligi debeant?*
51 *Scriptura ſacra ſæpè vtitur hyperbolicis, & aliis figuratis loquendi modis.*
53 *Imperatores Romani ſuperbè ſe Deos, & Dominos Orbis appellari faciebant, & diuinos honores vſurpabant.*
54 *Dominicani ſuperbia in titulis Dei, & Domini affectandis.*
55 *Domini appellatio terroris magis quàm reuerentia eſſe videtur.*
56 *Auguſtus Cæſar, ſtatim poſt Chriſtum natum ſe Dominum appellari vetuit; & quare?*
57 *Tiberius, & Traianus ægrè ferebant, ſe Dominos appellari.*
58 Cap. In apibus 7. quæſt. 1. *vera expoſitione donatur.*
60 *Regum creandorum præcipua cauſa, quæ fuerit?*
61 *Imperatorum, & Regum poteſtas, & iuriſdictio, quantumuis ampla, & abſoluta ſit, non extenditur ad non ſubditos.*
62 *Imperator non poteſt diſponere de bonis ſubditorum, niſi ex magna cauſa, & cum congrua ſatisfactione.*
63 Lex Lucius, ff. de euict. l. 5. § item ſi fortè, ff. de rei vind. *explicantur.*
64 Lex, benè à Zenone, Cod. de quadrien. præſcript. *explicatur.*
65 *Principis omnia eſſe, qualiter intelligendum ſit?*
66 *Dominium Imperatorum, & Principum qualiter diſtinguat Bartol. & alij?*
67 *Imperator ſecundùm Senecam omnia habet in Imperio, in patrimonio propria.*
68 Lex 3. ff. ne quid in loco pub. *exponitur.*
69 *Littora maris, quæ iure gentium communia ſunt, quo reſpectu Pop. Rom. eſſe dicantur?*
70 *Hiſpaniæ Reges, neque Imperatorem Romanum, neque vllum alium in temporalibus ſuperiorem agnoſcunt.*
71 *Auctores plurimi referuntur, qui Regum Hiſpaniæ ab Imperio omnimodam exemptionem defendunt.*
72 *Reges Hiſpaniæ, & alij quilibet qui ſuperiorem non recognoſcunt, in ſuo regno ſunt Monarchæ, & Imperatores.*
73 *Reges liberi in ſuis regnis potentius, & antiquius ius habent, quàm Imperator in imperio.*
74 *Caroli V. Imperatoris proteſtatio de exemptione Regni Hiſpaniæ ab imperio tuenda.*
75 Lex 8. tit. 1. lib. 6 Recopil. *exponitur.*
76 *Priuilegia nobilitatis, & exemptionis, quæ Imperator, vt Imperator, concedit, vltra terras imperij non extenduntur.*
77 *Leges Imperatorum Rom. allegare, & ſequi, an & quatenus in Regnis Hiſpaniæ licitum ſit?*

SVNT etiam qui putent, hanc Occidentalium, & Meridionalium regionum acquiſitionem, quæ per Catholicos Hiſpaniæ Principes
facta eſt, † illo etiam titulo communiri, quòd 1
Imperatoris Romani auctoritas, & poteſtas, eam non tantùm confirmaſſe, verùm & iuſſiſſe, ac iuuiſſe, videatur; cui omne ius, & arbitrium in elargiendis, & debellandis quorumlibet Infidelium prouinciis conceſſum eſſe, contendunt, vt conſtare poterit ex iis, quæ in ipſis noſtræ tractationis terminis latè diſputauit Geneſius Sepulueda *in ſua Apologia*, & poſt eum in quæſtionem deduxerunt Victoria *in 1. relect. de Indis, ex num. 24.* Gregor. Lop. *in d. l. 2. tit. 23. part. 2. gloſſ. mag. col. 7.* Did. Couar. *in reg. peccatum 2 part. relect. §. 9. n. 5. cum ſeqq.* Menchaca *controuerſ. illuſtr. lib. 1. c. 24.* Dom. Soto *de iuſtit. & iure, lib. 4. quæſt. 4. art. 2.* Anton. à Corduba *in quæſt. l. b. 1. quæſt. 57. dub. 2. pag. 491* Domin. Bañez *in 2. 2. q. 10. art. 10. verſic. Arguitur quartò, col. 531.* Balthaſ. Ayala *de iure & officio belli, lib. 1. c. 2. num. 29.* Molina *de iuſt. & iure, tract. 1. diſput. 30.* & Pat. Fran. Suarez *in tract. de Charitate, diſp. 13. ſect. 5. num. 4.* Hanc verò Im-
peratoria † confirmationem, & opem, atque ope- 2
ram in prædicta acquiſitione interfuiſſe, eo argumento deducunt, quòd cùm in perſona Caroli V. Cæſaris Opt. Max. Romani ſimul Imperij, & Hiſpani Regni poteſtas, & moderatio concurrerit, & hic inuictiſſimus Imperator detectionem, & conquiſitionem Indiarum à ſuis glorioſiſſimis auis Regibus Catholicis cœptam, non ſolùm notam, & ratam habuerit, verùm & vlteriùs progredi ſub Hiſpaniæ Regum vexillis, & auſpiciis voluerit, tot in claſſibus magnis ſumptibus expeditis, tot etiam legibus, & ſanctionibus ſummo pariter ſtudio ac pietate prolatis affirmare neceſſe eſt, Imperatoria quoque, quâ pollebat, auctoritate in hac parte vſum fuiſſe, & huius Noui Orbis ſubiugationem, & dominationem eiſdem Hiſpaniæ Regi-
bus confirmaſſe. Nihil † enim intereſt, vtrum 3
quis, expreſſis verbis voluntatem ſuam declaret, an rebus ipſis & factis, *l. de quibus, ff de legib. l. Paulus 4. ff. rem ratam haberi, l. recuſari 74. ff. de acq. hered.* melior text. *in l. ſi tamen, §. ei qui, ff. de edilit. edict.* cum aliis, quæ vltra DD. in his iuribus latè congerunt, Guid, Pap. *ſing. 137.* Niconitius *in tract. de non. oper. nunt. n. 140.* Marc. Mantua *in Enchirid.*
rer. ſingul. c. 246. Et † qui ad vlteriora procedit, & 4
quod eſt conſequens vult, antecedentia velle, & quantum in ſe eſt, approbare videtur, *l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. ff. de procurat.* cum aliis traditis à Iaſon, *in l. Gallus num. 4. ff. de liber. & poſth.* Menoch. *de recup. poſſ. remed. 6. n. 43.* & Ioan. Gratian. *reg. 79.*

Præſertim † cùm plures etiam extent eiuſdem 5
Imperatoris ſchedulæ, Regiáque diplomata anni 1519. 1520. 1523. 1535. *in 1. vol. impreſſ. pag. 58. & ſeqq.* quibus apertè idem Carolus Imperator declarat, omnes earundem Indiarum prouincias detectas, & detegendas Caſtellæ & Legionis regno, atque dominio annexas, vt vulgò dicunt, incorporatas cenſeri debere, neque vllo tempore ab

eadem corona in totum, vel in partem alienari, aut
ſegregari poſſe. Cui declarationi, & conceſſioni
6 non obſtat, † quod idem Imperator ſibi, & ſuis
iſtud ius indulſiſſe videatur, cum tamen actio, &
paſſio in eodem ſubiecto ſtare non poſſint, & inter
dantem, & accipientem debeat eſſe diſcretio, *l. debit. C. de pact. l. 2 ff. de ſtipul. ſeru. l. Vranius, ff. de fideiuſſ. c. vlt. de inſtitut.* Vnde Seneca *lib. 5. de benef. c. 9. Nemo ſibi donat non magis quàm credit, dat nemo niſi alteri, id intra vnum non poteſt fieri,*
7 *quod toties duos exigit.* Nam cum † duplici poteſtate, & auctoritate fungeretur; duplici quoque
perſonæ vices ſubire potuit, & diſtincta, atque
ſeparata iuriſdictione vti voluiſſe cenſendus eſt;
ita vt quod tanquam Imperator præſtabat, tanquam hæres, & ſucceſſor Hiſpaniæ Regni ſuſciperet, & ſuis in eodem Regno ſucceſſoribus quæ-
8 reret, † *arg. text. in l. tutorem 22. ff. de his quæ vt indign.* ibi? *Diſcreta ſunt enim iura, quamuis plura in eandem perſonam deuenerint, aliud tutoris,*
9 *aliud legatarij.* Iunctis aliis plurimis † exemplis,
quæ deducuntur *ex l. 1. §. ſolet in fin. ff. quando appell. ſit, l. duorum, ff. de operis libert. l. procuratores, § ſi plures, ff. de Trib. act. l. cum quædam, C. de admin. tut. cap. ex litteris de probat. cap. cum in Eccleſiis, & cap. poſtulaſti de conceſſ. preben. lib. 6. cap. à collatione de appellat. eod. lib.* vbi DD. alia notarunt, &
latè Lapus *alleg.* 99. Calderin. *conſ.* 229. *in fine,*
aliàs 7. *tit. de preb.* Bartol. *quæſt.* 15. *in princip. verſ. Quartò probo:* Abbas *in cap. quamuis de offic. deleg.* Bald. *conſ.* 167. *lib.* 1. Paul. Caſtrenſ. *conſ.* 250.
& 313. *lib.* 1. Rom. *conſ.* 422. *& in ſing.* 76. *incip. Scholaris, & in l. 1. ff. de verb. oblig.* Fulgoſ.
conſ. 118. Socin. *conſ.* 87. *vol.* 1. Decius *in l. rogaſti, in princip. num. 7. ff. ſi cert. petat.* Rebuff. *in concordat. tit. de collat. §. ſi quis verò, in verſ. Diſpoſitiones:* Chaſſaneus *in Catalogo glor. mund. part.* 11.
conſider. 52. *in fine:* Menoch. *de recuper. rem.* 1.
num. 36. *& conſ.* 902. *num.* 71. Stephan. Gratian.
diſcept. forenſ. cap. 111. *num.* 13 & iterum *cap.* 298.
num. 20. *cum multis ſequentib.* & Cardin. Tuſch.
pract. concluſ. iur. lit. P. verb. Perſona, concluſ. 317.
10 vbi reſoluunt, † quòd quando in vna perſona
concurrunt diuerſa iura, quibus mediantibus diuerſas perſonas repræſentat, non eſt iudicandus
tanquam vnus, ſed tanquam plures, & quod
actio, & paſſio in tali ſubiecto cadere poteſt, quia
non corporalis, ſed intellectualis eius conſideratio habetur. De quo plenè etiam innumeros citans agit Tiraquel. *in tract. de nobili cap.* 28. *n.* 11.
& ſequent. & de retract. lign. §. 1. gloſſ. 68. *num* 21.
& ſeqq.

Et arridet doctrina gloſſ. & aliorum *in cap. 1. ne*
11 *ſede vacante, & in l. 1. ff. de leg.* 1. Quòd † quando
ad inuicem iunguntur duo officia, vtrumque retinet iura ſua, quam ſequitur Bartol. *in l. ſi conuenerit, §. nuda, de pignorat. act.* Ioan. Baptiſt. Ferretus
conſ. 242. *num.* 13. *vol.* 2. & Ioan. Bapt. Valençuela
conſ. 69. *num.* 32. vbi etiam *num.* 37. reſoluit, quòd
12 quando † conſiderantur duæ perſonæ in eodem
ſubiecto, poteſt vna iuuare alteram, & ſupplere,
quod in ſe non habebat, *argum. l. 1. C. de omn. agr. deſert. lib.* 11. quemadmodum & vnus homo poteſt
ſe iuuare altero, qui per ſe ſolus præualere non
poſſet, *l. ſi pariter,* vbi Bened. de Plubino *num.* 2.
ff. de libe. cauſ. l. ſi plures, vbi DD. *ff. de pact. l. alimenta, §. Baſilica, de aliment. & cibar. legat. cap. auctoritate, § licèt enim, de conceſſ. preb. lib.* 6. cum
aliis traditis à Rota *deciſ.* 23. *ſub tit. de re iudic. in nouiſſ. num.* 3. & Hieronym. Gonçales *ad reg.* 8.
Cancellar. de alternat. menſ. gloſſ. 18. *num.* 105. Et
poteſt etiam apponi exemplum † in Rege, qui eſt 13
ſimul Dux. Nam in Ducatu conſideratur Dux vt
Dux, & non vt Rex, ſecundùm Fed. de Senis
conſ. 220. *col. fin.* Gabriel. *conſ.* 195. *num.* 9. *vol.* 2.
Surd. *conſ.* 19. *num.* 33. Ideóque ſi Rex iudicat vt
Dux, appellatur ad ſuperiorem in Ducatu, non attenta Regia dignitate, vt dicit Bartol. *in l. ſi quando, C. de appellat.* Igneus *in l. neceſſarios, §. non alias, n.* 428. *ff. ad Syllanian.* Minſynger. *cent.* 5. *obſer.* 5.
Aponte *deciſ.* 2. & alij relati à Maſtrillo *de Magiſtrat. lib. 3. cap. 8. ex num.* 31. & Gratiano *d. c.* 298.
num. 49. vbi huius rei rationem reddit, nempe
quòd vnaquæque dignitas retinet ſuam priſtinam
naturam, & ſecundùm actum, quem gerit, conſideratur, neque in eo vlla alterius perſonæ vel dignitatis ratio habetur, vt probatur *in l.* 1. vbi
Bald. *ff. de offic. Conſul.* idem Bald. *conſ.* 167. *num.* 1.
lib. 1. Pariſ. *de reſig. benef. lib.* 12. *quæſt.* 10. *num.* 14.
& 15. Menoch. *conſ.* 58. *num.* 7. Surd. *conſ.* 91. *n.* 19.
& conſ. 183. *num.* 42. *&* 43. *& conſ.* 365. *ex n.* 12.
ad 27. vbi hoc pluribus exemplis confirmat, &
inter alia tradit, quod ſi Prælatus fecit aliquem
contractum, qui Eccleſiæ ſit damnoſus, ipſemet
poteſt nomine Eccleſiæ contrauenire, cùm duplicem repræſentet perſonam, per gloſſ. *in cap.* 1.
verſ. Contractum, de in integ. reſtit. lib. 6. Quæ cum
ita ſe habeant, tota vis huius tituli in illius quæ-
ſtionis examinatione conſiſtit, an Romano † Im- 14
peratori talis ſit ac tanta poteſtas in prouincias,
& perſonas infidelium, qui nunquam Romano
Imperio ſubditi fuerunt, vt eos poſſit licitè debellare, & ad eiuſdem imperij recognitionem compellere, vel aliis Principibus Chriſtianis ita debellandos, ac ſubigendos concedere, vt ſupremum
eorum dominium & iuriſdictionem adipiſcantur.
In qua quæſtione licèt plurima plurimi dixerint; non tamen grauabor, ſolito more, præcipua vtriuſque partis argumenta ob oculos ponere, & quid tenendum ſit, verè, & breuiter explicare.

Et in primis † pro affirmatiua pugnare videtur 15
communis omnium ferè Legiſtarum opinio, qui
Romanum Imperatorem in temporalibus omnia
poſſe contendunt, & immediatè à Deo conceſſam
totius Orbis iuriſdictionem, & dominationem habere, iuxta text. *in auth. quomodo oport. Epiſcop. ordin.* quemadmodum & Papa in ſpiritualibus, iuxta
illud † Lucæ 22. *Ecce duo gladij hic.* quibus duas 16
tantùm eſſe in Orbe poteſtates, vnam ſpiritualem,
alteram temporalem Chriſtus Saluator noſter ſignificauit, vt dicitur *in cap. ſolitæ de maiorit. & obedient.* Vnde quemadmodum poteſtas ſpiritualis,
quoad totum & vniuerſum Orbem lege Diuina
ab ipſo Saluatore vni tantùm commiſſa eſt; ſic &
temporalem eodem iure vni Principi delegatam
eſſe, quidam argumentantur; prout refert Couar.
in reg. peccatum 2. part. §. 9. num. 5. verſ. Quartò, &
plurima nouiſſimè cumulans Marta *in tract. de iuriſd. 1. part. cap. 20. & cap. 21. num.* 27 Et magis in
noſtris terminis Abbas Panormitanus *in cap. quod ſuper, num. 7. de voto:* & Alphonſ. Guerrerus *in Specul. Princip. cap.* 55. ex eodem fonte
deducunt, † quod ſi Romano Pontifici licet ter- 17
ras & prouincias infidelium, Chriſtianis Principibus debellandas & occupandas concedere;
multo magis id Romano Imperatori licebit, cuius
poteſtatem in temporalibus pleniorem eſſe fatentur. Quod etiam probat Gilkenius *in auth. quas actiones, C. de ſacroſ. Eccleſ. cap. 9. n.* 13. docens, quod

etiam

etiam inſpectâ opinione Cânoniſtarum, Imperator
habet iuriſdictionem temporalem totius Orbis
habitu, & actu, & Pontifex dumtaxat habitu:
de quibus omnibus *cap. ſequenti* plura dicemus.

Secundò facit, quia imperiali dignitate inuen-
18 tâ, & conſtitutâ, † Romani Principes eam ſibi
poteſtatem adrogarunt, vt totius Orbis dominationi,
& imperio præfecti videantur. Atque ea
propter Imperator Antonius ab Eudæmone de
19 quadam naufragij quæſtione conſultus, † *in l.
deprecatio, D. ad leg. Rhod. de iactu.* in illa vulgatiſſima
verba prorupit: *Ego quidem mundi dominus,
lex autem maris:* Iuſtinianus etiam *in auth.
vt omnes obediant, iudi. prouinc. verſ. Hac conſiderantes*,
Imperij ſui ditionem ab Oriente ad Occidentem,
à Meridie ad Septentrionem extendi
gloriatur, & *in l. cùm multa, C. de bonis quæ liber.*
20 † imperialem fortunam omnes alias ſupereminere;
circa quod plura notant Simon Maiol. *in dieb. Canicul.
tom. 2. colloq. 6. de varijs vitæ gener. ex pag.*
491. & Bulengerus *de Imperat. lib. 2. cap. 33.
& 34.*

21 Et † Iuriſconſulti paſſim Romanæ vrbis, &
Orbis appellationem ſynonymam faciebant, &
ſub Romanis legibus & iuribus comprehende-
22 bant, vt conſtat † *ex l. in Orbe Romano, D. de
ſtatu homin. l. ſi duas, §. 1. verſ. Vniuerſo Orbi, D. de
excuſat. tut. l. Roma. 33. D. ad municipal. l. 1. C. de
rapt. virgin. l. 2. C. de iuram. calum. l. rem non nouam,
C. de iudicib. l. iubemus, C. de teſtamen. l. 1. §. cùm
autem, C. de vſu cap. transfor. l. fin. D. de interdict.
& relegat.* cum aliis, quæ circa eas tradunt Alcia.
lib. 2. diſpunct. cap. 21. Fornet. *lib. 1. ſelect. capit. 13.*
Pinel. *in rub. C. de bonis matern. 2. part. num. 11.*
Briſſonius *de verb. ſignif. verb. Roma* Cæl. Rhodig.
lib. 18. antiq. lect. cap. 15. in fine, Rutil. Benzonius
de anno Iubil. lib. 3. cap. 37. pag. 339. & Bernard.
Aldrete omnino videndus *lib. 1. de orig. ling.
Hiſpan. cap. 4. & 5.* & Franc. Iuretus *in notis ad
Symmach. lib. 6. epiſt. 92. pagin. 184.* Vnde Caſſio-
23 dor. *lib. 11. epiſt. 2.* inquit, † Romam ſedem eſſe
mundo generaliter præſtitam, & Sidon. Apollin.
lib. 8. epiſt. 6. ait, in ea totius Orbis ciuitate vnica
ſolos barbaros, & ſeruos peregrinari, & Rutilius
Claudius in itinerario *lib. 1.*

Feciſti patriam diuerſis gentibus vnam,
Profuit iniuſtis te dominante capi,
Dumque offers victis proprij conſortia iuris,
Vrbem feciſti, qui prius Orbis erat.

Et D. Auguſt. *Pſal. 58. p. 1. ſub fin. Quis ſuas non
cognoſcit gentes ſubiectas Imperio Romano? Quæ
quidem erant, quando omnes Romani facti ſunt, &
omnes Romani dicuntur.* Et Claudianus *in Paneg. 3.
de laud. Stil·c. Quod cuncti gens vna ſimus.* Nimi-
24 rum, quia, † vt inquit Polybius *lib. 1. hiſt. in princ.*
Romani non aliquam Orbis partem, ſed vniuerſum
ferè Orbem ſubiugarunt.

Quod non tantum ipſorum Romanorum Imperatorum,
& Scriptorum auctoritate iuniti, &
25 comprobari videtur, † ſed etiam Melchiadis Papæ
in cap. futuram 12. quæſt. 1. ibi: *Romani Principes,
qui penè totius Orbis Monarchiam tenebant.* Et ibi:
Per vniuerſum Orbem ſuo degentibus Imperio. Et
D. Hieron. *in cap. in apibus 7. quæſt. 1.* dum, ait: *In
apibus vnus eſt Rex, & grues vnam ſequuntur
ordine litterario, Imperator vnus, iudex vnus prouinciæ,
&c.* Vnde gloſſa argumentum deducit,
omnes Reges ab Imperatore coronandos.

26 Et multis item Sacræ † Scripturæ locis, quæ
præter alios doctè, & grauiter proſequitur Couarruuias
vbi ſup. § 9. num. 5. verſ. Ex Diuino iure. Sic
enim dicitur † Aggæi. 2. *Fortitudinem Regni gen- 27
tium conteram*, quod de Romano Imperio omnes
Expoſitores accipiunt, vt teſtatur D. Rib. *ibidem
num. 71. & 72.* eo quod omnes gentes ſubiectas
haberet, & Lucæ 2. edictum exiiſſe à Cæſare
Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus Orbis, quod
non ſcriberet Euangeliſta, niſi illum vniuerſo
quoque Orbi dominari ſentiret. Et Lucæ 20.
Matth. 22. Marc. 12. Chriſtus Dominus hoc vniuerſale
Romanorum Imperium magis oſtendiſſe,
imò, & approbaſſe videtur, dum ea, quæ ſunt
Cæſaris, Cæſari reddi iuſſit, & Ioan. *capit. 19.*
dum ſe Pilato tanquam Præſidi Romani Imperatoris
ſubmittit, dicens: *Non haberes poteſtatem
aduerſus me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper.*
Cuius † loci auctoritate motus Anton. de Roſellis 28
vbi ſup. col. 5. veritus non fuit affirmare, Pilatum,
tanquam Tiberij Cæſaris Præſidem, habuiſſe iuriſdictionem
ordinariam, & poteſtatem legitimam,
& coactiuam iudicandi Chriſtum; quod tamen
multis rationibus meritò notat, & reprehendit
Doct. Nauarrus *in dict. c. nouit. notab. 3. n. 70. cum
ſeqq. pag. 102.* veram illorum verborum expoſitionem
adducens.

Tertiò facit, † quòd licèt maieſtas & latitudo, 29
quam Imperium Romanum circa aduentum
Chriſti Domini poſſidebat, poſteà valdè anguſtata,
& immutata reperiatur, cum ex hiſtoriarum
monumentis appareat, Conſtantinum Magnum,
Romana Vrbe Eccleſiæ donata, Imperij
Romani ſedem in Græciæ, ſiue Thraciæ vrbem
Conſtantinopolim tranſtuliſſe; & deinceps temporibus
Stephani ſecundi, ſiue, vt alij malunt Leonis
tertij R.P. idem Imperium à Græcis ad Gallos
tranſierit anno ſalutis 800. vel 801. & tandem
extincta Gallorum Imperatorum virili ſobole, ad
Germanos tranſlatum fuerit; quorum primus Imperator
fuiſſe perhibetur Conradus, tempore
Anaſtaſij Tertij R. Patêr circa annum 912. vt poſt
textus, & gloſ. *in capit. venerabilem de elect. & in
cap. Apoſtolica de ſentent. & re iudic. lib. 6.* & *in
Clement. Romani verb. Veſtigiis, de iure iur.* plenè
tradunt Blondus, Platina, Genebr. & alij, quos
refert Molina *de iuſtit. & iur. tract. 2. diſput. 24.*
Volaretan. *lib. 3. commentar.* Ioan. Stunica *in libr. de
vitis Pontif. ſub Stephano I I. & Leone* III. Cæſar.
Baron. *in annal. Eccleſ. in dictis annis*, Fr. Ioan. à
Ponte *in conuenien. vtr. Monarch. lib. 2. cap. 4. §. 3.
& 4.* Thom. Bozius *de ſignis Eccl. Dei, lib. 14.
c. penult. & vlt.* Bellarmin. *libr. 7. de Roman. Pontif.
cap. 8* & *in integro, tract.* quem *de tranſlatione Imperij
Romani* conſcripſit.

Adhuc † tamen in his Imperiis, quia Romani 30
nominis, dignitatis & ſplendoris veſtigia conſeruabant,
ea opinio perdurauit, vt ſub Imperiali culmine,
& ditione vniuerſus Orbis contineretur, vt
paſſim teſtatur *gloſ. in dict. capit. venerabilem, vel
Tranſtulit, & in c. per venerabilem, qui filij ſint legit.
capit. conuen. 23. quæſt. 4. capit vlt. 50. diſtin.*
Bartol. & DD. *in l. 1. §. per hanc, D. de rei vind.*
idem Bart. *in proœm. Digeſt. & in extrauagante ad
reprimendum, verb. Totius Orbis*, Bartol Bald.
Paul. Salicet. & Iaſ. *in l. C. de ſumm. Trinit.* Nicol.
Bellon. *conſ. 1. num. 2.* Iulius Feriet. *in tract. de bello,
n. 24. fol. 27.* Hippolyt. Riminald. *in §. 1. ex n. 52.
inſt. quibus alien. licet*, Mandellus, & eius Addit.
conſ. 62. num. 20. 1. par. Maranta *in quæſtion. legal. lib.
fol. 444. num. 47.* & innumeri alij, quos refert

Caſtald.*in dict.tract.de Imper.quæſt.*52. Petr. Ce-
nedus *in collect.64.ad Decretum, num.*2. Hieron.
Zeuallus *lib* 1.*pract.commu. quæſt.*576. & *lib.*4.*q.*
*vltim. num.*31.*& ſeqq.* Matta *in tract.de iuriſdict.*
1.*par.c.*20.& *c.*21.*ex num.*83. Cardinal. Tuſchus
verb. Imperator, concluſ. 33. Sebaſt. Medic. *in*
*tract. de legib.*1.*p.q.*18. *num.*6.*&* 7. & receptiſſi-
mam ſententiam eſſe tradit Alphonſ. Guetterus
*d.Specul.Princip.c.*55.*in princ.*& ab omnibus Ita-
lis Doctoribus ſequi, Dom. Sotus *lib.*4.*de iuſt.&*
*iure,quæſt.*4.*art.*2.

Et quòd omnes ferè gentes, quæ obediunt
S. Matri Eccleſiæ Romanæ ſint etiam de populo,
31 ſiue Imperio Romano. Et † quòd ſi quis diceret,
Imperatorem non eſſe Orbis Dominum, diceret
contra text.Euangelij, vt expreſsè affirmat Ioan.
de Lignano Mediolanenſis *in tract.de bello cap.*9.
ad finem,& Bartol.*in l.hoſtes,num.*7.*D.de captiuis,*
vbi, cò tandem progreſſus eſt, vt aſſeruerit, affir-
mare contrarium, fortè hæreticum eſſe. Quod
& tradit Bellon. *dict. conſ.* 22. *num.* 2. & pluribus
confirmare conatur Pet.Gilkenius *in d. auth. quas*
*actiones, C.de ſacroſ. Eccleſ.cap.*9.*ex num.*7.*& in*
l.properandum, num. 3. *C.de iudiciis*, docens ne-
gari non poſſe, Imperatorem, ſi non dominum,
ſaltem moderatorem totius Orbis intelligi debere,
ſiue ius Diuinum, ſiue naturale,ſiue etiam leges,&
canones intueamur.

Quarto perpendi poteſt, quòd ſi concedimus,
Imperatorem Romanum totius Orbis dominatio-
nem habere, vt ſuperioribus argumentis probari
32 videtur; † neceſſe eſt etiam vt fateamur, eun-
dem poſſe Regna, & prouincias, quas infideles
poſſident, eiſdem auferre,& illas Piis, & Catho-
licis Regibus applicare, *arg.tex.in l.*1.*C.de vend.*
*rer.fiſcal.lib.*10.*l.*1.*C.de Curial.rer.alien.l.Lucius,*
D.de euiction. l.item ſi verberatum,§.item ſi fortè,
D.de rei vend.l. 1. *C. ex quibus cauſis ſerui pro*
*præm.lib.accip. l. quæris, D. de natal.reſtituen.l.*2.
*tit.*1.*part.*2.cum multis aliis, quæ circa hunc arti-
culum, & prædictorum iurium illuſtrationem
congerit Menoch. *conſ.* 156. *n.* 48. *& conſ.* 147.
num. 26.*vol.*2. Menchaca *lib.* 1. *controuerſ. illuſtr.*
*cap.*5.*num.*1. Loazes *de iuſta retent. Regni Nauar.*
pag. 188. & nouiſſimè Ceuallos *d.quæſt.fin.per to-*
33 *tam.* † Vtilitatis præſertim publicæ, & religionis
fauore exigente, cui fauendæ, & augendæ ſem-
per inuigilare debemus, *l. ſunt perſonæ, D.de re-*
ligioſ.& ſumpt.funer.l. ita vulneratus, verſ. Mul-
ta, D.ad leg.Aquil. l. Barbarius,ff.de offic. Prat.
l.vtilitas, C. de Primipilo,c. Abbate, §.vlt. verſ.
Præſertim, de ſent.& re iud. lib. 6. cum late tra-
ditis ab Hippolyt de Marſil.*in pract.§.aggredior,*
*à n.*71.*vſque ad* 74.& Ceuallos *ſuprà ex n.*327.

34 Et ita in ſpecie, † vltra ea, quæ *ſup. num.* 27.
cum Abbate Panormit.& Alphonſ. Guerrero no-
tauimus, circa poteſtatem Imperatoris in terris,&
prouinciis infidelium gubernandis, & conce-
dendis; allegari etiam poteſt celebris doctrina
Cardin. Hoſtienſ. *in ſum. tit. de præſcrip. §. qua*
35 *autem*, vbi ait, † Imperatorem Dominum etiam
eſſe rerum ſingularium, in omnibus & quibuſlibet
mundi partibus conſiſtentium.Quod rurſus docuit
idem Hoſtienſ.*in cap.per venerabilem, qui filij ſint*
legit. num. 37. & Richardus Malumbr. relatus ab
Alber. *in proœm. Digeſt. num.* 9. *&* 10. Abbas,
Pariſius, Anton. de Butrio, & alij relati à Petro
Gilkenio *in l properandum, C.de iudic. num.* 4. &
36 conducit † *text.in l breuè à Zenone, C. de quadr.*
præſcrip. & in c. conuen. 23. *q.* 8. *& cap. quo iure,*
diſtin. 8. vbi omnia Imperatoris eſſe dicuntur.
Et † Cæſarius *lib.*10.*illuſt.miracul.& hiſtor.c.* 24. 37
vbi ſcribit: *Sol videtur hoc loco deſignare Roma-*
num Imperium. Sicut enim Sol magnitudine, &
ſplendore præcellit vniuerſa ſydera cœli, ſic idem
Imperium auguſtius fulget cæteris Regnis mundi,
vt ſicut Stella lumen habent à Sole, ita Reges, vt
regnare poſſent, haberent ab Imperatore.

Quod oſtendit etiam Zonaras *in Claudio*, dum
ait; quòd Imperatores aliena largiri quaſi Domini
omnium poterant, Lat. Pacatus *in Panegyr. ad*
Theodoſ. vbi illum hac de cauſa vocat terrarum
hominumque Dominum, Sidon. Apollin. *lib.* 2.
*epiſt.*13.vbi inquit,eſſe rerum Principem, & plu-
ra alia, quæ congerit Tuſchus *d.concl.*34.*ex n.*18.
vbi ex Baldo, & aliis reſoluit, quoad Imperato-
rem in temporalibus totum mundum eſſe vnicum
territorium, & quòd eſt naturalis Dominus totius
Orbis, & poteſt diuidere, & vnire atque aſſigna-
re territoria, & pertinentias, ſicut poteſt teſtator
de re ſua diſponere, & *concluſ.*36.*n.*4. *& ſeq.*vbi,
quòd poteſt nouos Reges creare, & remouere, in-
fringere, & transferre omnes dignitates, quia eſt
Deus in terris, & omnes dignitates ſicut ſcabellum
pedum Imperatoris, & ab eo eſſentiam, & ſtatum
recipiunt; & ad idem reſpiciens Sebaſtian. Medi-
cis *vbi ſup.* concludit, ab Imperatore, tanquam
à capite, in omnes inferiores, honores, & mu-
nera infundi, *cap.ita Dominus* 19.*diſtin.cap fun-*
*damenta de elect.§.*1.quia ipſe eſt ſuperior, & Do-
minus omnium prouinciarum, *cap. Adrianus* 63.
diſtinct.d.l.benè à Zenon.Cardin. in Clemen. 1. *de*
ſumm. Trinit. & Iaſ. *in l.* 1. *lect.* 1. *num.* 6. *C.*
eod.tit.

Sed licèt his rationibus, & argumentis ſupra
dicta ſententia non ineptè defendi poſſet, maximè
cùm tot, ac tantos habeat ſectatores, adhuc ta-
men nobis † longè verior, & ſecurior eſt aliorum 38
opinio, qui negant, Romanum Imperatorem
vllum ius in terris, & prouinciis infidelium habe-
re poſſe, & præſertim in Barbaris iſtis ab Hiſpa-
nis detectis, quarum ipſi Romani Cæſares nullam
vnquam poſſeſſionem, nec notitiam habuerunt,
vt fusè oſtendimus *ſup.lib.*1.*cap.*11. Cui ſententiæ
apertè ſubſcribunt Victor.Greg. Lop Couar.Me-
noch.Soto, Corduba, Ayala, Molina, & Suar.
ſup.num. 1. relati, minus iuſtum, & ſolidum eum
titulum reputantes, qui ex hac ſola Imperatoris
conceſſione deducitur: neque ſufficienter prædi-
ctis argumentationibus confirmari. Quibus vt ſa-
tisfaciam, & ſimul fundamenta huius opinionis,
quam defendo, proponam.

Primò conſidero, maximè inter DD. diſputari
ſolere, an temporalis Imperatoris Romani pote-
ſtas à Deo immediatè dimanet, vel ab ſpirituali
dependeat, quæ per Summum Pontificem exer-
cetur, de quo articulo pleniùs *in cap.ſeq.*tractabi-
mus. Sed quod ad quæſtionem, de qua nunc
agimus, pertinet, etiam ſi demus has iuriſdictiones
diſtinctas eſſe, ita vt temporalis ab ſpirituali non
pendeat, & abſque vlla Pontificis tranſlatione
penes ipſum Imperatorem, Reipublicæ electione,
& conſenſu populorum intercedente, conſiſtat,
† id tamen non efficiet, vt Romanus Imperator 39
inter alias perſonas, vel in aliis Regnis, & pro-
uinciis dominationem exercere poſſit, quam in
illis, quæ ipſius Romani Imperij limitibus con-
cluduntur, & ad quatum temporalem gubernatio-
nem à Deo ipſo vocatus & conſtitutus videtur,
vt rectè obſeruat Couarr. *d.§.* 9. *num.* 5. *verſ.*
Primum,

Primum, Nauarrus *in d.cap. Nouit.notab.3.num.*41.
Ioan.Salas *d.tract.de legibus.q.*95. *diſput.*7.*ſect.*7.
& oſtendit doctrina *I. C. in l. vlt. D. de iuriſ.omn.
iud.* ibi : *Extra territorium ius dicenti impunè non
paretur*, cum aliis, quæ adduximus *ſup. hoc lib.
cap.*14.*n.*10. eoque reſpicit D.Chryſoſt.*Pſalm.*44.
dum ait : *Imperator Romanorum non poteſt Perſis
legem ferre.*

40 Neque eſt † in conſideratione æquiparatio illa
vtriuſque poteſtatis, ex verbis Euangelij. *Ecce
duo gladij hic*, & *ex d.cap. ſolitæ*, ſumpta ; quà
multi probare nituntur, ita laicam, ſicut Eccle-
ſiaſticam per vniuerſum Orbem diffundi. Nam li-
cèt hoc argumēto valdè premantur Ioannes Igneus,
& alij, quos refert, & ſequitur Marta *d. cap.* 20.
facilè tamen ei reſpondent Couar.*d.*§ 9. *n.*5. *verſ.
Quartò ratione*, & Nauar. *dict. notab.* 3. *num.*41.
41 88.94.*&* 153. docentes, † id nullo iure, nec ra-
tione naturali, aut ciuili probari, quia poteſtas
Eccleſiaſtica ideò per vnam perſonam in vniuerſo
Orbe Chriſtiano exercetur, quoniam non ipſis
populis, & rebus publicis, ſed Petro, & eius ſuc-
ceſſoribus immediatè à Deo conceſſa eſt, vt latiſſi-
mè probat Cardin. Turrecremata *libro* 2. *de Ec-
cleſ. capite* 54.*cum ſequentibus* Albert. Pighius
*lib.*3.*&* 4.*de Eccleſ.* Hierarch. At temporalis po-
teſtas tota, & ſuprema penes ipſos populos fuit, &
inde ad Reges & Principes deriuata. Et cum totus
Orbis in vnum Principem nec conſenſerit vn-
quam, nec vere conſentire poſſit, vel ab eo
regi, & adminiſtrari, ſequitur, Imperatorem
totius Orbis Dominum eſſe non poſſe, & tempo-
ralem poteſtatem cum ſpirituali eo ſenſu compara-
ri *in dict.capite ſolitæ*, quod vtraque à Deo inſti-
tuta ſit, & vtraque veneranda, & ſuſcipienda
videatur, licèt vſus, & exercitium illarum longè
diuerſam rationem, & executionem recipiat.
42 Adeò, † vt Ariſtot.*lib.*7. *Polit. capite* 4.& D.Au-
guſt. *lib.* 4. *de Ciuit. Dei* concludant, poteſtatem
vniuſcuiuſque ciuitatis naturalem eſſe, & magis
politicam, Imperium verò in multis non item, &
maiore cum pace Regi ſolita fuiſſe Regna, cùm
vnumquodque eorum ſuæ patriæ terminis finieba-
tur ; à quo argumento non ſatis ſe expedit Marta,
*d.cap.*21.*n.*5.6.*&* 20.

Secundo conſidero, ac pariter ſecundæ, &
tertiæ contrariæ partis argumentationi reſpondeo;
quòd licèt multi, quos ibi retulimus, malè tenue-
runt, Imperatorem Romanum totius Orbis Do-
43 minum eſſe, † longè tamen verior, & commu-
nior eſt contraria aliorum ſententia, qui aſſerunt,
neque olim cùm Roma florebat, neque poſteà
Romano Imperio ad Græcos, Gallos, & Germa-
nos tranſlato, talem fuiſſe, aut eſſe Romanis Im-
peratoribus poteſtatem, & dominationem ; quin
potius illam intra ſubiectos ſibi populos contineri,
qui licèt plures fuerint, plurimi tamen adhuc re-
ſtabant, ad quos Romanæ Aquilæ nullatenus
peruenerunt, & Imperatoriæ Maieſtatis ſceptrum
nequaquam extendebatur, vt ipſimet Imperato-
res ingenuè teſtantur *in l. cunctos populos*, iuncta
gloſ. *ibi*, *C.de ſum.Trinit. & in proœm. Digeſt.&
inſtitut.* §. *quarum*, *vtramque viam*, *l. poſtlimi-
nium*, *& l. non dubito. ff. de cap. l. omnibus, ff.ad
Trebellian.l.mercat.l.*1. *C.de officio præfect. Africa,
l.Romanæ*, *C.de Eunuchis*, *l.vlt.C.de ædif.priuat.
auth. vt defuncti ſeu funera eorum*, §.*ſi verò,auth.
de non alienandis*, *ſeu permutand. reb. Eccleſ.* §.
finimus igitur. Quæ iura examuſſim expendit Co-
uarru.*dict.*§.9. *num.*5.*&* *num.*7.*verſ. His tandem*,
vbi futilem, & leuem quorundam ſolutionem
irridet, qui de facto potius, quam de iure Perſa-
rum Reges, & alias nationes in illis relatas à Ro-
mano Imperio exemptas eſſe affirmant, quoniam
† verius, & certius eſt de iure quoque liberas 44
fuiſſe, & nec iuſtum, nec conueniens, aut poſſibile
eſſe, vt tota mundi moles ſub vno, & eodem Re-
ctore, ac moderatore in humanis conſiſtat, vt *ſuprà*
tetigimus.

Quam opinionem, † vltra eundem Couarr. 45
latiſſimè probant, & ſequuntur Iacob.de Rauena,
Ioan.Fab.Fulgoſ. Alciat.& alij *in dict.l.*1.*C.de ſum.
Trinit. & in d.l.bene à Zenone, C. de quadrin.præ-
ſcript.* Oldrad *conſ.* 69. Alex.*conſ.* 218. *vol.*2.*&
conſ.*24. *vol.*5. Bald. *conſ.*327.*in fine, & conſ.*328.
*num.*7.*verſ.Illud etiam*, *lib.* 1. vbi reſoluit, quòd
vt daremus, olim florente imperio Romano, Im-
peratorem poſſe dici Dominum Orbis, ſecus po-
ſteà, & plurimi alij, quos referunt Chaſſaneus
*in Catal. glor. mund.*3.*part. conſider.*28.Pet.Greg.
*lib.*12.*Syntagm.cap.*2 *n.*6. Anton.Gabr.*l.b.*6. *com-
mun.tit.de acq.rer. dom. concl.* 3. Greg. Lop.*in d.
l.*2.1.*par.glor.*2. Victoria *in d.relect.de Indis inſu-
lan.*1.*par. ex n.*24. Bannez *in* 2.2.*quæſt.*10.*art.*10.
verſ. Arguitur quartò, *col.* 531. Menchaca *dict.
lib.* 1. *controuer. illuſt.cap.* 20. *&* 21. Sotus *lib.*4.
*de iuſt.& iur.q.*4.*art.*1. Cenedo *dict. collectan.* 64.
*ad Decretum,n.*3.Parlador.*lib.*2.*rer quotid.cap.*21.
Nauar.*in d.cap.nouit*, *notab.*3 *ex n.*155. Corduba
*in d.lib.*1.*q.*57.*dub.*2. Menoch *conſ.*1.*n.*99.*vol.*1.
Molina *Theolog.de iuſt.& iur. tract.*2. *diſp.*24.29.
& 30. vbi contrariam ſententiam planè ridiculam
appellat, prout & facit Lud. Viues *in notis ad D.
Auguſt. de Ciuit. Dei lib.* 5. *cap.* 25. Pat. Suarez
*in defenſ.Fidei contra ſect. Anglic.lib.*3.*cap.*5.*n.*7.
*& in tract. de Charit. diſput.*13. *ſect.* 5. *num.*4.P.
Salas *in tract.de legib q.*91. *tract.*14. *diſp.*7.*ſect.*7.
*num.*42.*pag.*128. *& ſeq.*Pat. Gabr. Vaſquez *diſp.
*153.*cap.*2.*num.*12 & nouiſſimè Caliſtus Remirez
in tract. de lege Regia, §. 3. *num.* 1. Ioan Baptiſta
Lupus *in tract.de illegitimis commer.*1.3.§.3.*num.*6.
& ſeqq. & plures alij relati à Marta *dict. cap.* 25.
licèt ipſe aliam opinionem ſequatur, & Fr.Ioan.à
Ponte *in conuenien. vtr. Monarch. lib.* 2.*c.*1.§ 3.
*pag.*92 & *cap.*17.§.1.*pag.*189.vbi † inquit, quòd 46
ſi Polybius ita magnus Coſmographus, vt Hiſto-
ricus eſſet, Romanos totum Orbem ſubiugaſſe non
affirmaret.

Quibus Ego adiicio † Lucanum *lib.*1.*Pharſal.* 47
dum queritur, ob bella ciuilia plures gentes reſtaſ-
ſe, quæ ſub iugum Imperij Romani nullæ non
fuerunt.

Heu quantum terra potuit, pelagique parari.
Hoc, quem ciuiles fuderunt ſanguine dextræ.
*Sub iuga iam Seres, iam Barbarus iſſet Ara-
xes.*
*Et gens, ſi qua iacet, naſcentis conſcia
Nili.*

Et Proſperum Aquitanum *lib.*2.*de vocat. Gent.
cap.* 6. † ait : *Gratia Chriſtiana non contenta eſt* 48
*eoſdem limites habere, quos Roma, multoſque po-
pulos ſceptro Crucis Chriſti ſubdidit, quos armis
ſuis ipſa non domuit.*

Vnde eſt & illud quod Leo Papa *in ſerm.*1.*Apoſt.*
de Roma ad Pontificum poteſtatem tranſlata ſcri-
ptum reliquit, latius ſcilicet poſſidere, Religione
Diuinâ, quàm dominatione terrena, & Staniſlaus
Orichouius de funeſta Regni Poloniæ ſecta, rela-
tus à Petro Andr. Canonherio *in Aphoriſ. Polit.
Hippocr.pag.*357. Romanum Imperium verè per
Euangelij

Euangelij prædicationem totum Orbem poſſidere: *Non illud antiquum, & vetus quod oſtio Oceani partem aliquam clauditur, ſed hoc nouum, & recens latiſſimum, ampliſſimumque, quod extra ipſum etiam Oceanum propagatum aſtris terminatur: quod non Romulum fratricidam, ſed Chriſtum ſeruatorem fratrum ſuorum habet Auctorem.*

Neque obſtant iſta, & Sacræ Scripturæ loca pro contraria opinione perpenſa; quibus variis
49 modis reſpondent Auctores *ſuprà* relati, † quorum ſumma eò tendit, vt hyperbolicè, & largo quodam loquendi genere Imperatores Romani totius Orbis Domini dicerentur; aut per figuram Synecdochen, eò quòd, cùm tot ac tantæ nationes iam tunc Romano Imperio parent, partes illas, quas ſubiecerant, pro toto ſumebant, & abſolutè
50 Orbis appellatione donabant, vt † *in d. l. in Orbe Romano, ff. de ſtat. homin.* quam ita legendam, & intelligendam eſſe, & non *in vrbe*, vt in volgatis condicibus circumfertur, optimè probat Alciat. *lib. 2. diſput. cap. 21.* Couar. *d. num. 5.* Anton Mornacius in notis ad eandem legem, & alij, quorum mentionem fecimus *ſup. hoc cap. num. 24.*

51 Et † conducit doctrina D. Hieronymi *ſuper Iſai. cap. 13.* D. Proſperi *lib. 2. de vocat. Gent.* qui tradunt; Sacram quoque Scripturam ſæpè ſæpius ſe his vulgaribus ſiue communibus loquendi modis accommodare, & ſub illis verbis: *Omnem terram*, illam tantùm prouinciam, de qua eſt ſermo, ſignificare, quod etiam ad explicationem *cap. 1. Daniel.* vbi Nabuchodonoſor Rex totius mundi appellatur, rectiſſime animaduertit Gloſ. Interlinearis ibidem; & alia ſimilia notantes Couarr. & Nauarr. *vbi ſupra* P. Salas *d. ſect. 7. pag. 229.* & P. Maldonat. & Franc. Lucas *ſuper illud Lucæ 2. Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus Orbis*, & Nos *ſuprà libro 1. capite 14. num. 78.*

52 Quam † expoſitionem æquè congruenter recipit text. *in d. l. deprecatio, ff. de leg. Rhod.* vt interim varias alias prætermittamus, quas vltra DD. ibidem congerit Riminald. *in §. 1. ex num. 15. inſt. quibus alien.* licet Soto *lib. 4. de iuſtitia & iur. q. 4. art. 1.* Alfanus *collect. 4.* Portius *lib. 5. concluſ. 14.* Ioan. Horoſcius *in l. 2. num. 12. ff. de rer. diuiſ.* Lancellot. *in temp. iud. lib. 1. c. 1.* Alciat. *lib. 4. diſpunct. cap. 5.* Boëtius *deciſ. 195.* Chaſſaneus *d. Catalog. glor. mundi, conſid. 28. & ſequentib.* Menchaca *in præfat. controuerſ. illuſtr. num. 25. & lib. 1. cap. 20.* Mandellus *conſ. 62. num. 20. vol. 1.* Viuius *in commun. opin. verb. Imperatores*, Roland. *conſ. 88. n. 7. vol. 1.* Mantua *in Enchirid. rer. ſingul. lib. 9. c. 110.* Petr. Gregor. *de Repub. lib. 6. cap. 13. num. 14. & ſequentib.* Vaconius *lib. 2. declarat. cap. 106.* Mendoza *de pactis lib. 1. cap. 5. num. 25.* Nauar. *dict. notab. 3. n. 156. & 157.* Anton. Roſcius *lib. 1. memorab. cap. 3. num. 5.* Pinal. *in rub. C. de reſcind. vend. 1. par. cap. 2. num. 25.* Couarr. *d. num. 5. verſ. Secundò adducitur, & lib. 3. variar. cap. 6. num. 8.* Sarmient. *lib. 1. ſelect. cap. 8. num. 20.* Cuiacius *lib. 15. obſeruat. cap. 30. & lib. 2. Sent. ad Paul.* Andr. Gaill. *lib. 2. obſeruat. cap. 55. & 56* Dom. Gregor. Lopez Madera *de excell. Hiſp. Monarch. cap. 2. fol. 10.* & Zenall. *dict. quæſt. vlt. num. 25. & ſequentibus.*

53 Quibus † addere poſſumus Antonium *in dict. l.* deprecatio dum ſe abſolutè mundi dominum vocat, arrogantiam, & elationem quandam præſeferre, quâ Romani Principes ita aliquando turgebant, vt ſe non ſolùm Orbis Dominos appellari ſinerent, ac iuberent, verùm Deos etiam, Diuinos ſibi honores, & cultus temerè deferentes, & vſurpantes: vnde Ouid. *lib. 1. Faſt. de Cæſare* cecinit:

Si petat à Victis, tot ſumet nomina Cæſar,
Quot numero gentes maximus Orbis habet.

Et Lucanus.

Victrices Aquilas alium laturus in Orbem.

Propertius.

Bella Deus Cæſar dites meditatur ad Indos.

Horatius *od. 1. lib. 1.*

Terrarum Dominos euehit ad Deos.

Ammianus Marcellinus *lib. 19.*

Noſtris virtutes Conſtantis extollentibus, vt Domini rerum, & Mundi:

Et *lib. 39.*

Comes Valentiniani ſum Orbis terrarum Domini. Et *lib. 23. Saracenorum reguli gentibus ſupplices nixi, tanquam mundi, nationumque ſuarum Dominum adorarunt Iulianum.* Et Euagrius *lib. 3. Diuiniſſimum Dominum Orbis.* Et † de Domitiano 54
ſcribit Suetonius *in eius vita, cap. 13. Acclamari etiam in Amphitheatro epulari die, libenter audit Domino, & Dominæ fœliciter. Parique arrogantia cum procuratorum ſuorum nomine formalem dictaret epiſtolam, ſic cœpit, Dominus, & Deus noſter ſic fieri iubet*; eaque propter Martialis ei quamdiu vixit ſæpè his nominibus blanditus eſt, vt conſtat ex variis epigram. Amphitheatri & *lib. 1. epigr. 5.*

Contigeris noſtros Cæſar, ſi fortè libellos.
Terrarum Dominum pone ſupercilium.

Et *lib. 5. epigr. 8.*

Edictum Domini, Deique noſtri.

Iunctis plurimis aliis, quæ circa hæc notanter congerit Cœl. Rhodigin. *lib. 21. antiq. lect. cap. 31.* Briſonius *de verbor. ſignif. verb. Diui*, Iuſt. Lipſius *in notis ſecundis ad lib. 2. Annal. Taciti, pag. 509.* Petr Gregor. *dict. lib. 6. de Repub. cap. 13.* Thom à Maluend. *de Antichriſt. lib. 7. cap. 11. ex pag. 369. & cap. 13. ex pag. 375.* & nouiſſimè Iulius Cæſar Bulengerus, omnino legendus, *de Imperatore Romano lib. 1. ex cap. 5. ad 12. & cap. 32.* & P. Ioan. de Salas *de legibus, quæſt. 95. tract. 14. diſp. 7. ſect. 6. n. 12. pag. 111.* Ioan. Bapt. Lupus *d. tract. de illegit. comment. 3. § 3. n. 7.*

Cùm tamen † prædicta vocabula terroris ma- 55
gis, quàm reuerentiæ eſſe viderentur, & potius ad tyrannidis, quàm ad dignitatem honoriſque poteſtatem pertinerent, vt colligitur *ex cap. vlt. 93. diſtinct. cap. eſto, poſt princip. 95. diſtinct.* & tradit Lucas de Penna *in l. 2. C. de capit. ciuium cenſ. exim. lib. 11.* Chaſſaneus *in conſuet. Burg. in proœm. verb. Seigneur, col. 16.* optimè Alciat. *lib. 7. Parerg. cap. 13.* & Onufr. Panuinus *in interpr. vocum obſcur. Eccleſ. verb. Dominus.*

Quapropter † Auguſtus Cæſar, vt teſtatur 56
Sueton. *in eius vita, cap. 53.* Dominum ſe appellari ne à liberis quidem, aut nepotibus ſuis, vel ſerio, vel ioco paſſus fuit. Quod ſtatim poſt Chriſti natiuitatem contigiſſe Auctores commemorant, quoniam iride incluſum à Sibylla Tiburtina oſtenſum fuiſſe ferunt, ei Chriſtum ſimul cum ſanctiſſima eius Genitrice, ac dixiſſe, illum verum Dominum, & Imperatorem totius Orbis futurum, vt poſt Tertullian. *in Apolog. cap. 34.* recolit Polidor. Virgil. *lib. 4 de inuent. rer. cap. 1. verſ. Item Oroſius*, Valençuela *in monit. contra*

Vtnotos, *4. part. num.* 151. Caliſtus Remirez *de lege Regia Aragonia*, §. 13. *num.* 11. *pagin.* 182. & nouiſſimè P. Mendoça *ſuper* 1. *lib. Reg. cap.* 2. *pag.* 526.

57 Tiberius † etiam, Dominus appellatus à quodam, denuntiauit, ne ſe amplius contumeliæ cauſa nominaret, vt ait idem Sueton. *in Tiber. c.* 27. Et Traianus, licèt paſſim Dominus appelletur à Plin. *lib.* 10. *epiſt. eadem*, appellationem ægrè admodum tulit, vt oſtendit Martial. *lib.* 20. *Epig.* 71. *ad Traian.*

Fruſtra blanditia venitis ad me.
Attritis miſerabiles iauellis.
Dicturus Dominum, Deumque non ſum.
Non eſt hic Dominus ſed Imperator.

Quemadmodum, & Alexander Imperat. adorationis cæremoniam ab aliis Principibus vſitatam, reſpuiſſe narratur à Lampridio in eius vita, his verbis: *Ipſe adorari ſe vetuit, cum iam cœpiſſet Heliogabalus adorari, more regum Perſarum*, & idem tradit de Maximino Seniori Capitolinus in Maximinis, notans ſuperbiam filij eius Maximini Iunioris, ſic inquiens: *In ſalutationibus ſuperbiſſimus erat, & manum porrigebat, & genua ſibi oſculari patiebatur: nonnumquam etiam pedes. Quod nunquam paſſus eſt Senior Maximinus, qui dicebat: Dij prohibeant, vt quiſquam ingenuorum pedibus meis oſculum figat.*

58 Neque his aduerſatur † auctoritas Diui Hieronymi *dict. cap. in apibus*, quam in eodem argumento perpendimus, dum docet, vnum tantum Imperatorem eſſe debere. Nam id non arguit, hunc toti Orbi dominaturum, nec ea fuit, aut eſſe potuit D. Hieronym. mens, vt rectè obſeruant Couar. *d.* §. 9. *num.* 5. *verſ. Ad idem facit.* Nauarr. *dict. cap. nouit, notabil.* 3. *n.* 155. *pag.* 112. & Madera *d. cap.* 2. quidquid aliud dicat Marta *d. tit. cap.* 20. *num.* 22. Sed imò apum, & gruum exemplo, quo vtitur, apertè ſignificat, quod quemadmodum in quolibet apum examine vnus eſt Rex, & agmina gruum, dum volant, vnum rectorem ordine litterato ſequuntur; ita conuenit in qualibet benè conſtituta Republica, Regno, vel Prouincia, aliquem Imperatorem, Principem, vel Rectorem conſtitui, qui æqua lance inter ſubiectos ſibi populos iura reddere poſſit, & imbecilles à potentiorum iniuriis defendere. Quam

59 fuiſſe † præcipuam Regum creandorum cauſam optimè ſcripſit Iuſtinus *hiſtor. lib.* 1. *in princ.* Ariſtot. *lib.* 3. *Polit. cap.* 11. & *lib.* 5. *cap.* 10. Cicer. *lib.* . *Offic.* Diuus Auguſt. *lib.* 4. *de Ciuit. Dei c.* 6. Diu. Thom. *de regim. Princip. lib.* 1. *cap.* 14. D. Irenæ. *lib.* 5. *aduerſ. hæreſes*, & Alfonſ. Guerrer. Nicol. Boer. & alij, quos refert Menchac. *in d. præfat. ad controuerſ. illuſtr. num.* 102. & *ſeqq.* & *num.* 120. & *lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 10. & 14 Epiſcop. Chiapenſ. *in tractat. comprobat. fol.* 51. Guillel. Benedict. *in cap. Raynutius, verb. Condidit, el* 1. *num.* 34. *in fine. verſ. Propter quos*, & *num.* 35. *cum. ſeq* & Iuſtus Lipſius *lib.* 2 *ciuil. doctr. in c.* 11. Matthæus Lopez Brauo *in ſuo aureo libello de Rege, & regendi ratione lib.* 1. *fol.* 8. & Doct. Melchior de Valentia *illuſtr. tract. iuris, tract.* 2. *cap.* 5. *num.* 5. & *ſeqq.* & Ægid. Benedict. *in l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure, tom.* 1. *c.* 3. *n.* 7. & 8.

60 Denique † quarto loco perpendo, & ad quartum aduerſæ partis argumentum reſpondeo: quòd cum probatum reliquerimus, Imperatorem Romanum toti Orbi neutiquam dominari, & multo minus Barbaris infidelibus, qui ad eiuſdem Imperij notitiam nullatenus peruenerunt, pariter quoque probari videtur, nihil vſquam circa eorumdem infidelium perſonas, bona, & prouincias licitè diſponere poſſe. Ampla † quippè illa, & ab- 61
ſoluta poteſtas, quam Imperatori, vt ſupremo Principi, tribuunt iura, & Auctores in argumento relati, reſpectu ſubditorum intelligenda, & reſtringenda eſt, vt ſuprà probauimus: quia erga eos, qui Imperio ſubiecti non ſunt, quemadmodum nullam iuriſdictionem exercere poteſt, *d. l. vlt. de iuriſd. omn. iud.* ita nec dominia rerum, nec terrarum ab illis auferre, vt tradunt Innocent. *n.* 6. Abb. *num.* 24. & 25. Felin. *num.* 9. *in dict. cap. nouit, de iudiciis*, Paul. Caſtrenſ. *conſ.* 216. & 281. & in ſpecie de bonis infidelium non ſubditorum, Berol. *in cap. quæ in Eccleſiarum, num.* 134. *de conſtit.* Oldrad. *conſ.* 87. & 91. Carolus Tapia *in rub. de conſt. Princip. n.* 50. & 53. & Hiero. Zeuallos *d. q. fin. n.* 368.

Præſertim † cum longè verior opinio ſit, etiam 62
inter ſubditos non poſſe Imperatorem, neque alium Principem, quamtumuis ſuperiorem non recognoſcat, bona eorum auferre, niſi vbi contrarium vrgens aliqua & neceſſaria cauſa ſuaſerit; & tunc id quod aufertur, competenti ſatisfactione penſandum eſſe, vt ad expoſitionem † *text.* 63
difficilis in d. l. Lucius ff. de euiction. l. item ſi verberatum, §. *item ſi fortè. ff. de rei vend.* & aliorum iurium, quæ in argumento retulimus, latè obſeruant, & proſequuntur innumeri ex antiquis, & recentioribus vtriuſque iuris Doctoribus, quos recenſet Ant. Gabr. *lib.* 3. *com. opin. tit. de iur. quæſito, q.* 1. Porius *lib.* 5. *commun. conclu.* 15. Couarr. *lib.* 3. *var. cap.* 6. *num.* 6. Menchaca *lib.* 1. *controuerſ. illuſtr. c.* 4. 5. & 6. Andr. Gaill. *lib.* 1. *obſeruat. practic. cap.* 56. Hieron. Franeus *in reg. id quod noſtrum. num.* 11. *ff. de reg. iur.* Tiraq. *in l. ſi vnquam, verb. Donatione largitus, num.* 4. *C. de reuocan. donat.* Zeuallos *d. q. fin. per totam*, Caſtillos de Bobadilla *in Polit. lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 11. D. Ioan. del Caſtillo *lib.* 2. *controuerſ. cap.* 38. & vltra eos Alciat. *lib.* 1. *Parerg. cap.* 38. Duarenus *lib.* 2. *diſp. anniuerſ. c.* 35. Forcat. *in Necyoman. dialog.* 18. *n.* 5. Adrian. Pulnæus *in tract. de rei alienæ diſtract. c.* 2. Ant. Faber. *lib.* 2. *coniecturarum cap* 4. Vincent. Cabotius *lib.* 1. *diſp. iur. cap.* 25. & Guidus Pancirol. *in Theſaur. variar. lib.* 23. *cap.* 33. *pag.* 359. & nouiſſimè ac latiſſimè Ant. Petra *in tract. de poteſt. Princip. capite* 24. & *ſequentibus.*

Quibus non aduerſantur *d. l.* † *benè à Zenone, C.* 64
de quadrien. præſcrip. & ſimilia iura, & auctoritates, quæ omnia bona, vbique conſiſtentia, Imperatoris eſſe intelligi probant. Nam ad prouincias ſibi ſubiectas reſtringenda etiam ſunt, & † eâ inter- 65
pretatione temperanda, vt non ita plenum, & abſolutum dominium Imperatori tribuant, vt de ſubditis ſibi hominibus, eorumque bonis, & rebus ad libitum diſponere poſſit; ſed tantùm ſupremam in illis iuriſdictionem exerceat, ſeu dominium quoddam vniuerſale, quod magis in gubernatione, & protectione ſubditorum, quàm in eorum ſpoliatione, aut expilatione conſiſtit, iuxta † do- 66
miniorum diſtinctionem, quam tradit Bart. *in d. l.* 1. §. *per hanc, ff. de rei vend.* & *in extrauag. ad reprimendum, verb. Totius Orbis*, Paul. Caſtrenſ. *conſ.* 56. *n.* 2. *vol.* 1. Alexand. *conſ.* 1. *num.* 46. *vol.* 5. Abb. *in cap. ſignificaſti*, 2. *notab. de præſcript.* Socin. *in l.* 1. *in princ. col.* 3. & 4. *ff. de acq. poſſ.* Iacob. de ſancto Georg. *in inueſtit. feud. verb. Inueſtitura*, Guido Papa *deciſ.* 551. Mandellus *conſ.* 62. *lib.* [illegible] *num.* 21.

n.21. Couarr. *in reg. poſſeſſor, 2.p.§.2. num.1.* Cuiacius *lib.15. obſeruat.c.30.* & plures alij relati à Pet. Gilken. *in l. properandum, C. de iudicus, num.4.* & Cardin. Tuſc. *d. verb. Imperator. con.33. num.5. & 5.* & Maſtril. *de Magiſtrat. lib.1. cap.3. num.3. & 9.*
67 Ad quod † alludens Seneca *lib.7. de benef.* optimè
inquit: *Cæſar omnia habet, fiſcus eius priuata tantùm, ſua, & vniuerſa in Imperio eius ſunt in patrimonio propria*, Plin. Iunior *in Panegyr. ad Traian. Ecquid Cæſar non ſuum videat? Tandemque Imperium Principis, quàm patrimonium maius eſt.* Et
68 idem † de littoribus maris ſenſit Celſus I C. *in l.3.*
ne quid in loco pub. dum ea populi Romani eſſe
dixit, & eius Imperio ſubiecta, iuxta expoſitio-
69 nem Accurſ. *ibid. verb. Arbiter*, qui ait, † hoc
(ne aliis iuribus aduerſetur, in quibus littora maris publica, ſiue communia omnium eſſe dicuntur) de prædicta generali, & ſuprema tuitione, & gubernatione accipiendum eſſe; quâ mediante Romanus Imperator legem, ac modum imponere poteſt, quatenus eiſdem ripis & littoribus ſit vtendum, & cauere, ne quilibet pro ſuo arbitrio, & cum damno Reipublicæ vſum eorum ſibi vindicet. Quam gloſſam, poſt antiquiores *ibidem* ſequuntur Balduin. Vueſemb. & alij *in §. & quidem, inſtitut. de rerum diuiſ.* Bræchæus *in l. bon.15. num.1. de verb. ſignif.* & Euerard. Broncorſt. *cent.1. antinom. c.13.*

Iuxta quæ omnia ſatis apparet, parum aut nihil Imperatoriam conceſſionem, vel confirmationem profuiſſe, ad iuſtitiam dominationis Indiarum fulciendam, cum hæ regiones ab Imperio exemptæ,
70 ac liberæ eſſent: necnon † etiam cum Catholici
Hiſpaniæ Reges, ac Domini noſtri, eiuſmodi confirmatione non indigerent; qui vt notiſſimum eſt, non ſolùm poſtquàm Hiſpaniam Maurorum inuaſione penè vaſtatam, propriâ virtute & labore recuperarunt, verùm etiam ab ipſis Gotthici Regni primordiis nullum alium Principem, atque adeò ne ipſum quidem Imperatorem in temporalibus
71 ſuperiorem agnoſcunt, vt docet † gloſſa celebris,
& vulgaris *in cap. Adrianus, diſtin.63. cap. & ſi neceſſe, de donat. inter. c.1. in princ. de pace tenenda in vſib. feud.* & de iure noſtro *l.8. tit.1. p.2. vbi* Gregor. Lopez, & poſt Doct. communiter *in cap. per venerabilem, & in cap. cauſam quæ, qui filij ſint legitimi*, & plures alios antiquiores, quos referunt, latè probant & proſequuntur Palac. Rub. & eius additionator. Barahona *in introduct. rub. de donat. inter n.18.* Segura & Didac. Perez *in l. Imperator. 5. n. D. ad Trebellian.* idem Didac. Perez *in proœm. ad leg. ordin. quæſt.3.* Burgos de Paz *in proœm. leg. Tauri, num.31. & ſeqq.* Auendañ. *in cap. Prætor. 1. part. cap.4. num.5.* Couarr. *in pract. quæſt. cap.9.* & *in d. reg. peccatum, 2. par. §.9. n.5.* Nauar. *in d.c. nouit. 3. notab. num.32. 116. & 161.* Caſtald. *in tractat. de Imper. quæſt.53.* Menchaca *lib.1. quæſt. illuſtr. cap.1.* & *cap.22. num.11.* Olanus *in præf. antin. num.2. & 12.* Redin. *de Maieſt. Prin. verb. Imperatoriam, ex num.35.* Anton. Gabr. *lib.5. commun. tit. de acquir. rer. dom. concl.3. ex num.3.* Parlador. *lib.2. quotid. cap.3. num.7. & cap.21.* Pet. Cenedus *in collect. 64. ad Decretum, num.3.* Ioan. Garcia *de expenſis cap.9. num.68. & 69. de nobilitat. in inſcriptione, num.23.* Humada *in addition. ad* Greg. Lopez *in l.49. tit.6. par.1.* Camill. Borrel. *de præſt. Reg. Cathol. c.47. 48. & 53.* Angel. Matthæacius *de via, & ratione iuris, lib.1. cap.30. num.13.* Laſarte *de decima vendit. & vend. in ſcholiis ad l.1. num.1. & ſeqq. fol.6.* Dom. Greg. Lop. Madera *in excell. Monarch. Hiſp. cap.2. per totum*, Zamalloa *lib.11. hiſt. Hiſp. cap.8.* Zurita *lib.12. Annal. in Rege Ferdin. anno 1455. cap.37. 48. & 51.* Mariana *de rebus Hiſp. lib.9. cap.3.* Didac. Valdes *de dignit. Reg. Hiſpan. cap.18.* Bobadilla *in Polit. lib.3. cap.2. num.5.* Gilken. *in dict. auth. quas actiones, cap.9. num.16. verſ. Quartò*, & nouiſſimè poſt hæc ſcripta Ioſeph. de Ruſticis *in comment. ad leg. cùm anus, de condit. & demonſtr. lib.5. cap.10. num.33. & 34.* Garcia Maſtrillus *de Magiſtrat. lib.1. cap.4. ex num.15. & lib.6. cap.10. num.5.* Molin. *de pactis nuptial. lib.1. cap.2. num.8.* Fr. Ioan. à Ponte *in conuenien. vtriuſque Monarch. lib.3. cap.12. §.4. pag.79* Hieronym. Zauallos *in tractat. de violentiis, gloſ.18. ex num.3. 21. 31. & 80.* & idem ſimul de Regibus Galliæ, Angliæ, & Portugalliæ tradentes Carolus Graſſal. *lib.1. Regal. Franc. cap.6.* Rhenat. Choppinus *de donat. Franc. lib.2. titul.1. num.3.* Chaſſanc. *in Catalog. glor. mundi, 5. par. conſid.24. num.179 & conſiderat. 27. & 28.* Thom. Cromerus *lib.7. iuris Rom. & Gallici tit.1. cap.2. col.155.* Ioan. Azor. *2. tom. inſtit. Moral. lib.11. c.5.* Pater Vaſquez *diſput.153. cap.2.* Pat. Salas *de legibus, q.95. tract.14. diſput.7 ſect.8.* Ioan. Bapt. Lup. *in d. tractat. de illegitimis comment.3. § 3. n.8. & ſeqq.* & nouiſſimè Ludouic. Rudolf. *in tract. de orig. dignit. & poteſt. Ducum Italia, num.59. cum ſeqq.* & Ant. Petr. *de poteſt. Princip. cap.3. q.4. num.15.* vbi perperam docet, hanc Regum Hiſpaniæ exemptionem ab Imperio, de facto magis, quam de iure procedere, & Marta *dict. cap.21. num.1*

Quo fit, vt hanc Noui Orbis conquiſitionem abſque vlla Imperatoris auctoritate iure proprio
facere potuerint, † cùm ipſi in ſuo Regno Mo- 72
narchæ ſint, & eadem, quæ de Imperatore dicuntur, in quolibet Rege, eum non recognoſcente, procedant, vt poſt Petr. de Bella pertica, & Bald. *num.4 in l. exemplo, C. de probat.* Andr. de Iſernia *in c.1. § ſi quis de manſo, col. penult. num.19. de controuerſ. inueſt.* & plurimos alios, quos referunt, latè docent Roland. à Valle *conſil.66. n.20. lib.2. conſil.86. num.20. lib.1.* Menchaca *dict. lib.1. q. illuſtr. c.22. num.13.* Borrellus *d. cap.53.* Maſtrillus *d. cap.4. num.4. & 25.* Ruſticis *d. cap.10. n.35. cum ſequentib.* & latius *n.45.* & Zeuall. *d. gloſ.18. n.4. & 5. & 47.*

Quinimò † & potentius, dignius, & anti- 73
quius eſſe ius, ac dominium, quod Reges liberi habent in ſuo Regno, quàm quod Imperator habet in imperio, apertis verbis teſtatur *d. l. 8. tit.1. par.2.* vbi Gregor. Lopez, Andr. de Iſernia *in c.1. de* vaſſallo decrep. ætat. Bald. *in l.1. C. de ſumm. Trinit.* Purpurat. *in rub. de iuriſdict. omn. iud. num.12. & in l. Imperium. num.123.* Petr. Belluga *in Specul. Princip. rub.14. §. veniamus, n.1.* Rodanus *vbi ſuprà n.9.* Marius Freccia de ſubfeudis, *libr.1. tit. de orig. Baronum, num.36.* Corſetus de poteſt. Regis *quæſtion.104.* Petr. Gregor. *3. par. Syntag. lib.47. cap.20. num.3. & de Repub. lib.16. cap.5. num.7.* Alexand. ab Alex. *lib.1. dier. Genial. cap.2. verſ. Nomen verò Imperatoris*, vbi Tiraquel. *in addit.* Suarez *in quæſt. maioratus à num.23. vſque ad 31.* Matth. de Afflictis *in prælud. ad conſtitut. Regn. Neapol. quæſt.13. per totam*, Boerius *deciſ.178. num.9.* Burgos de Paz *in d. proœm. leg. Tauri, num.143. cum ſeqq* Borrellus *d. cap.48. num.8.* Æned. *in l.1. num.17. tit.1 lib.4. Recopilation.* Villalobos *in antinom. iur. Ciuil. & Regij, cap.1. per tot.* Bobadilla *in d. Polit. lib.5. cap.5. num.7. pag.902.*

Valdes

Valdes *in d.c.* 8.*num.*33. Maſtrillus *d.cap.*4. *n.*3. & nouiſſimè Caliſtus Remirez *d.tract. de lege Regia*, §.2.*n.*41.*&* *c.*4.*n.*1. & alij relati à Petro Gilkenio *d.auth. quas actiones*, *c.*9. *num.*16. & Petra *c.*34.*q.*4.*n.*33.

Quæ omnia in terminis quæſtionis, de qua agimus, longè certius atque apertius procedent, ſi
74 animaduertamus,† ipſum Carolum V. Imper. Auguſtum, ſimul atque Imperij coronam accepit, ſolemni ſacramento præſtito promiſiſſe, ſe libertatem, atque exemptionem ab Imperio, quàm Hiſpaniæ Regnum habebat, nullo modo refragaturum, & generaliter proteſtatum fuiſſe, ea omnia, quæ ad eiuſdem Hiſpani Regni gubernationem facturus eſſet, Regio tantùm, non Imperatorio iure cenſeri, ac iudicari debere. Cuius proteſtationis verba ad litteram refert Valdes *d.c.*8.*num.*4.& Zenal.*d.gloſſ.*18.*n.*14.

75 Et eſt ſimile † quod ab eodem Imperatore deciditur *in l.*8. *tit.*1. *lib.*6. *Recop.* nempe priuilegia
76 nobilitatis, † & exemptionis, quæ aliquibus Hiſpani Regni ſubditis, & vaſſallis tanquam Imperator conceſſit, ſolùm in terris Imperij vires, & effectum ſortiri debere, circa cuius legis iuſtitiam, & praxim plura vtiliter congeſſit Ioan. Gutierr. *lib.*4.*pract.q.*11.*per totam.*

77 Vnde illud etiam naſcitur,† quod dixit Oldrad. *conſ.* 69. *num.* 6. Hiſpanos ſcilicet legem habere, per quam capite puniunt eos, qui in iudicio leges Imperatorum allegant, quod quamuis certum non ſit, vt aduertit Zenal. *d. q. vlt. n.*42. attamen certiſſimum eſt, quòd ſaltim prohibemur, eas in vim legum allegare, ſed tantùm in vim rationis, vt conſtat *ex l.Tauri*, & traditis à Burgos de Paz *ibidem à num.*59. Palac.Rub. *in introduct. rub. de donat. inter.* Didac.Perez *in proœm.leg.ordin.quaſt.*3. Gregor.Lop.*in l.*5.*verb. De otra ley,gloſſ.*2.*tit.*1.*par.*1. Matienzo *in l.*2.*gloſſ.*1.*num.*15.*tit.*5.*lib.*5.*Recopil.* & plures alij, quos nouiſſimè refert Pat. Vaſquez *d.diſput.* 153. *cap.* 2. & Pater Salas *d. diſput.* 7. *sect.*9.

CAPVT XXII.

De decimo, & efficaciſſimo titulo, qui ex Romani Pontificis donatione, & conceſſione deducitur: Et an, & quatenus verum ſit, illum circa perſonas, bona, & Regna fidelium & infidelium tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus diſponere poſſe?

SVMMARIVM.

1 *Pontificia conceſſionis titulus in quaſtionem deducitur.*
2 *Pontifex Summus an ſit totius mundi ſupremus Monarcha in ſpiritualibus, & temporalibus? ardua eſt, & antiqua quaſt.*
3 *Labor ſuus vnicuique prodeſſe debet.*
4 *Papa nullam omninò iuriſdictionem temporalem Hæretici concedunt, qui damnantur & conuincuntur.*
5 *Conſtantini Auguſti donatio Eccleſiæ facta pluribus comprobatur.*
6 *Iuriſdictionem nullam temporalem extra terras*

Eccleſiæ Pontificem Romanum exercere poſſe, multi aſſeuerant.
7 *Imperia, & Regna temporalia ab Eccleſia non pendere plures affirmant.*
8 *Deum verum, & immediatum Imperij temporalis iuriſdictionis Auctorem quidam conſtituunt.*
9 Lex 1.& 7.tit.1.part.2.*illuſtratur.*
10 *Auctores plures citantur, qui temporalem iuriſdictionem Pontifici negant, in terris Imperij, vel aliorum Principum ſæcularium.*
11 *Dantes, Poëta Florentinus, ſcripſit librum pro imperij Monarchia.*
12 *Antonius de Roſellis hæreticos vocare audet eos, qui dicunt, imperium pendere ab Eccleſia.*
13 *Lud.Bauarus Imp. legem condidit contra aſſerentes, Imperium pendere ab Eccleſia.*
14 *Pontificis Romani eligendi poteſtas aliquando Imperatori commiſſa dicitur.* Et num.35.
15 *Philippus Pulcher Galliæ Rex imprudentes contentiones habuit cum Bonifacio VIII. eum in temporalibus recognoſcere nolens.*
16 *Galliæ Reges multum detrectant Papam in temporalibus recognoſcere, & de iuramento, & lege ab eis ſuper hoc articulo lata.*
17 *Pontifex Romanus ſupremam vniuerſalem in ſpiritualibus, & temporalibus iuriſdictionem & dominationem habet ex multorum ſententia.*
18 *Regna omnia, & Imperia mediatè ab Eccleſia deriuari, plurimi docent.*
19 *Auctores plurimi vtriuſque Scholæ citantur, qui indiſtinctè vtrumque gladium Pontifici tribuunt.*
20 *Pontifex appellatur totius mundi Dominus.*
21 *Imperium poteſt Summus Pontifex de Germanis ad Hiſpanos, ſi velit, transferre.*
22 *Iuriſdictionem temporalem Eccleſiæ tentans auferre, in ſua iniquitate confundetur.*
23 *Gotthifridus Viterbienſis Auctor antiquus vniuerſalem, & temporalem Eccleſiæ iuriſdictionem agnoſcit.*
24 *Papæ qui negant exercitium temporalis iuriſdictionis, vel Imperium ab Eccleſia pendere, hæretici à multis cenſentur.*
25 *Dantes Poëta quare fuerit de hæreſi poſt mortem damnatus?*
26 *Ludouici Bauari Imp. geſta omnia contra Eccleſiam damnata ſunt.*
87 *Ioan. Hus error affirmantis, Imperium non pendere ab Eccleſia in Concilio Conſtantienſi damnatus fuit.*
28 *Philippi Pulchri ſuperbia per Extrauag. vnam ſanctam correcta fuit.*
29 *Bauariæ Duces religioſiſſimi, & Sedis Apoſtolicæ deuotiſſimi ſunt.*
30 *Lotharius Cæſar Romæ pictus inſpicitur à Pontifice Imperij coronam recipiens.*
31 *Henricus IV. Galliæ Rex qualiter Eccleſiæ authoritatem, & temporalem iuriſdictionem agnouerit.*
32 *Imperatorum, & Regum exempla plura qui Romanæ Eccleſiæ maximam reuerentiam, & obedientiam habuerunt, remiſſiuè.*
33 *Pietas in Deum, & Eccleſiam eſt præcipuum regnorum fundamentum.*
34 Cap. Adrianus, diſtinct. 63. *expenditur, & falſam hiſtoriam continere oſtenditur,* num.39.

35 *Pontificis Romani erigendi, & Sedis Apoſtolicæ ordinandæ auctoritas qualiter data fuerit Carolo Magno?*

36 Cap. in memoriam 3. diſtinct. 19. cap. 2. diſtinct. 10. cap. generali 25. quæſt. 1. *expenduntur.*

37 *Ludouicus Pius renuntiauit priuilegio eligendi Pontificem.*

38 Cap. ego Ludouicus, diſtinct. 63. *exponitur.*

40 *Papam non habere iuriſdictionem temporalem, niſi indirectè, & in ordine ad ſpiritualia, multi opinantur.*

41 *Herciſcundi appellantur, qui inter duas opiniones contrarias, mediam eligunt.*

42 *Iuriſdictionis Pontificiæ in ſpiritualibus & temporalibus differentia quæ ſit?*

43 *Pontifex exigente fine ſupernaturali Imperatores, Reges, & Principes gladio etiam temporali coercere poteſt, qui tunc verius ratione finis, ſpiritualis appellari poterit.*

44 *Papa, vbi gladio materiali opus eſt, illum non ſua ſed aliorum Principum fidelium manu exercere debet.*

45 *Auctores plurimi pro hac opinione citantur, quæ ſolam indirectam temporalem iuriſdictionem Pontifici tribuit.*

46 *Gerſonem tanquam adulatorem Papæ cur notet Almainus?*

47 *Bellarminus, & alij grauiſſimi Theologi quibus terminis explicent iuriſdictionem temporalem, quam R. P. in ſæculares Principes habet?*

48 *Iuriſdictionem ſpiritualem eſſe omninò diſtinctam à temporali, qualiter intelligendum ſit?*

49 *Reges Hiſpaniæ, & alij in temporalibus ſuperiorem non recognoſcunt.*

50 *Regum exemptio, & libertas in temporalibus, qualiter intelligi debeat?*

51 *Iuriſdictio Papæ ſpiritualis ſubordinat ſibi temporalem Regum, & Principum.*

52 *Papa eſt iudex Principum non recognoſcentium ſuperiorem, maximè ratione peccati.*

53 *Papa eſt præcipuus Cæſar, & Princeps Regum terræ, & ſupra omnem iuriſdictionem.*

54 *Pontifices Summi ſæpè gladio temporali aduerſus ſæculares Principes vſi reperiuntur.*

55 *Iura plura citantur, quæ adducunt exempla Imperatorum, & Regum, qui à Pontificibus priuati, aut puniti ſunt.*

56 *Auctores plurimi recenſentur, qui varias hiſtorias congerunt Regum à Romanis Pontificibus temporaliter punitorum, & depoſitorum.*

57 *Nauarræ regnum Iulius II. Ioanni, vt ſchiſmatico ademit, & Regibus Catholicis occupandum conceſſit.*

58 *Angliæ regnum ratione hæreſis, & ſchiſmatis à Pio V. & Sixto V. Philippo II. Hiſpaniæ Regi adiudicatum eſt.*

59 *Imperatores, & Principes ſæculares dedignari non debent Pontifici ſubijci.*

60 *Aurelianus Imperator, licèt Ethnicus, Romani Pontificis dignitatem agnouit.*

61 *Regna, & Imperia eò magis augentur, quò magis Sedi Apoſtolicæ ſubijciuntur.*

62 *Eccleſiæ authoritatem, & iuriſdictionem temporalem augeri, conuenientiſſimum eſt.*

63 *Othonis Friſingenſis dubitatio diluitur, dum quæris, an antiqua humiliatio, vel hodierna exultatio Eccleſiæ magis conueniat?*

64 *Bapt. Fulgoſij verba expenduntur de Pontificum in Reges, & Imperatores poteſtate & auctoritate.*

SVPEREST modò, vt quando in conceſſionis, ſiue confirmationis Imperatoriæ iure parum roboris eſſe oſtendimus, ad Indorum infidelium prouincias occupandas, & adquirendas, diligenti diſputatione examinare conemur, † an 1
iuſtior, ac validior ille alter titulus iudicari debeat, qui ea vi, & auctoritate donationis Alexandri VI. Summi Romanæ Eccleſiæ Pontificis peti ſolet, quâ apertis, & bullatis (vt dicunt) litteris glorioſiſſimis, & re vt nomine Catholiciſſimis Hiſpaniæ noſtræ Regibus Ferdinando, & Elizabet, eorúmque hæredibus, & ſucceſſoribus omnes inſulas, & terras firmas pleno iure donauit, conceſſit, & aſſignauit, quæ versùs Occidentem, & Meridiem detectæ, & in poſterum detegendæ eſſent, & per alium Chriſtianum Principem actualiter tunc temporis poſſeſſæ non inuenirentur.

Cuius quæſtionis deciſio ex ea dependet, an
Summus Pontifex, † tanquam Chriſti in terris 2
Vicarius, omnibus, & in omnibus præeſſe, & dominari videatur, & de Regnis, & prouinciis fidelium non ſolùm in ſpiritualibus, verùm etiam in temporalibus diſponere poſſit? Quæ quidem, ita multis & magnis, antiquis, & recentibus vtriuſque cenſuræ Auctorum tractatibus, & lectoris paſſim diſputata conſpicitur, vt impudens planè, aut etiam impudens videri poſſem, ſi eam ea profeſſo, atque ad longum repetere vellem, & doctis aliorum lucubrationibus expilatis, paginas noſtras onerare potiùs quàm honorare.

Quare, † quoniam teſtante Caſſiodoro *lib.* 2. 3
var. epiſt. 33. *Æquum eſt, vt vnicuique proficiat labor ſuus, & ſicut laborando agnouit incommoda, ita perfectis rebus conſequatur augmenta*; ea duntaxat breui ſtylo perſtringam, quæ ad huius articuli veritatem aperiendam, ſiue enodandam, magis conducere videbuntur. In eo namque, vt rectè in ſimili ſcribit Nauar. *in c. nouit, de iudic. notab.* 3. *in princip.*

—— Longæuam fecit diſcordia litem,
Aſſimilémque iugis loris, quæ Gordius olim
Nexuit, atque Iouis Phrygij ſuſpendit ad aras.

Primò, etenim † quidam exiſtimarunt, Sum- 4
mum Pontificem ex iure Diuino nullam prorſus temporalem poteſtatem, & iuriſdictionem habere, neque vllo modo Principibus ſæcularibus fidelibus, & multo minus infidelibus imperare poſſe, nedum eos regnis, & dominiis priuare, etiam ſi illi aliqua peccata commiſerint, quæ hanc, vel alias pœnas mereantur. Quoniam pugnare inquiunt cum verbo Dei, quod vnus homo ſit Princeps Eccleſiaſticus, & politicus ſimul, & in duabus illis clauibus Petro conceſſis, per alteram ſignificari poteſtatem Eccleſiaſticam, ſiue ſpiritualem; per alteram verò ſcientiam ſeu diſcretionem.

Sed hæc opinio, quæ Caluin. Petr. Martyr. Brentium, & alios huius temporis ſectarios habet Auctores, meritò, vt hæretica, iampridem damnata eſt *in cap. omnes* 22. *diſt.* *violatores* 25. *quæſt.* 1. *extrauag.* *vnam ſanctam, de maiorit. & obedient.* & validiſſimis alijs rationibus, & teſtimoniis conuincitur ab illuſtr. Card. Bellarm. *tom.* 1. Suarez *controuerſ. lib.* 5. *de Roman. Pontif. cap.* 1. & 9.

Lancelot.

Lanoelot. Conrad. *in templo omn. ind. lib.* 1. *cap.* 5.
§. 1. *verſic. Clamo autem* : Lælio Iordano *in d. ex-*
tranag. vnam ſanctam , & in tract. de Roman. ſed.
orig. cap. 8. *num.* 36. *& ſeq.* Pat. Ioan. Salas *de legi-*
bus, quæſt. 9. *diſput.* 7. *ſect.* 6. Paramo *de orig. inqui-*
ſit. lib. 3. vbi latiſſimè agit de Summi Pontificis
poteſtate, *q.* 4. *opin.* 1. Marta *de iuriſd.* 1. *part. c.* 51.
& ſequentib. & Caliſto Remirez *in tract. de lege*
Regia : Aragon. 6. 2. *num.* 30. qui hæreticorum
argumenta , ſiue ſophiſmata facili negotio con-
uellunt , & doctiſſimè Valençuela *in monit. contra*
Venetos, 7. *part. ex num.* 34. *& part.* 3. *ex num.* 50.
5 vbi † pluribus comprobat , & eorumdem hæreti-
corum calumniis defendit , donationem Occiden-
talis Imperij à Conſtantino Imperatore Beato
Syluestro Papæ , & eius ſucceſſoribus factam ; de
qua etiam pleniſſimè agit Paramus *dict. opin.* 1. *ex*
num. 40. Hieronym. Alban. *de immunit. Eccleſ.*
num. 72. *in tractat. de donat. Conſtan.* Marta *vbi ſu-*
prà, cap. 10. Iodocus Coccius *in Theſaur. Cath. t.* 1.
lib. 7. *de Hierarch. Eccleſ. art.* 10. vbi plures alias
donationes Eccleſiæ Romanæ factas adducit: Mo-
lina *de iuſtitia, & iure, tract.* 2. *diſput.* 25. & Il-
luſtriſſimus Cardin. Baronius *in Annal. Eccleſ.*
tom. 3. *anno Chriſti* 324. *ex num.* 117. & Camill.
Borrell. *de præſtan. Reg. Catholic. cap.* 47, *ex*
num. 20.

Alij verò , licèt in perſona Romani Pontificis
vtrumque gladium concedant ; tamen vſum , &
exercitium ad terras Eccleſiæ dumtaxat reſtrin-
6 gunt. Cæterùm † in terris Imperij, & in aliis Re-
gnis , quæ temporaliter Eccleſiæ non ſubſunt , &
circa ipſos Imperatores , & Reges , nihil in tem-
poralibus per Pontificem diſponi , aut decerni
7 poſſe aſſeuerant ; quoniam eorum † dignitas , &
poteſtas ab ſpirituali , & Pontificia non pendeat,
potiùs diſtincta ſit , nec inuicem confundenda,
8 cum vtraque à Deo immediatè originem † ducat,
quem verum , & vnicum totius Imperij , & iuriſ-
dictionis fontem, atque Auctorem conſtituunt ; de
quo etiam Nos aliqua diximus *ſuprà hoc lib. cap.* 2.
ex num. 1. & plura congerit Caſtellus à Bobadilla
in Politica lib. 2. *cap.* 17. *num.* 2., Valençuela *vbi*
9 *ſuprà*, 5. *part. num.* 224. Et † poteſt expendi *lex* 1. *in*
fine, & l. 2. *tit.* 1. *part.* 2. ibi : *E otroſi dixeron los*
Sabios, que el Emperador es Vicario de Dios en el
Imperio para fazer juſticia en lo temporal , bien
aſſi como lo es el Papa en lo eſpiritual; quod idem
ad Regiam poteſtatem extenditur *in l.* 5. 6. *&* 7.
eodem tit. & *in Prouerb. cap.* 8 *Per me Reges re-*
gnant , & legum conditores iuſta decernunt ; & *ad*
Roman. 13. *Non eſt poteſtas niſi à Deo, quæ autem*
ſunt à Deo, ordinata ſunt.

10 Quam opinionem † proponit Bald. *in proœm.*
ff. col. penult. vbi ait, omnes Legiſtas eam tenere
pro maxima : Cynus, & Iacob. de Aretio relati ab
Alberico *in l. bene à Zenone, num.* 16. *C. de quadr.*
præſcript. Oldrad. *conſ.* 83. Iacob. de Beluiſ. *in auth.*
de fide inſtrument. §. 1. Iacob. Almain. *in tract. de*
poteſt. Eccleſ. & ſecul. 1. *part. cap.* 9. & plurimi alij,
quos refert Reſtaurus Caſtald. *in tract. de Imp.*
quæſt. 4. & 5. Michaël Vlcurrunus *in tract. de re-*
gim. mundi 3. *part. quæſt.* 2. *princip.* Nauarrus *dict.*
cap. nouit, notab. 1. *ex num.* 25. Menchaca *lib.* 1. *con-*
trouerſ. illuſtr. cap. 25. *num.* 21. Paramus *d. lib.* 3.
quæſt. 3. *opin.* 1. vbi eam communem legiſtarum ap-
pellat Zenall. *in* 4. *tom. pract. commun. quæſt. vlt. ex*
num. 240. Oſaſcus Cacheranus *deciſ. Pedem.* 30.
num. 4. Ioan. Azor. *tom.* 2. *inſt. Moral. lib.* 10. *cap.* 2.
Marta *de iuriſdict.* 5. *part. cap.* 57. *num.* 23. Petrus
Gilkenius *in auth. quas actiones, C. de ſacroſ. Eccleſ.*
c. 9. *ex num.* 7.

Et in eius defenſionem † Dantes Poëta Floren- 11
tinus in libro , cui Monarchiæ titulum fecit, inte-
gram diſputationem ſcripſit , an Imperium depen-
deat ab Eccleſia ? & viginti fundamenta conſide-
rauit: Bermondus Choueronæus *in tract. de publ.*
concubin. verb. Etiam ſi Regali, ex pag. 376. &
adeò † probatur ab Anton. de Roſellis *in tract. de* 12
poteſt. Pap. & Imper. in princip. & in §. *ne proli-*
xius , vt auſus fuerit affirmare , hæreticum eſſe,
aſſerere Romanum Pontificem temporalem pote-
ſtatem à Deo habuiſſe, & habere, eámque Imper.
tradere. Circa quod plura etiam nouiſſimè moli-
tur Gerard. Mainard. omninò videndus, *lib.* 4. *deciſ.*
Tholoſ. deciſ. 100. *per tot.*

Vnde vt iidem Auctores recenſent, & Fuluius
Pacianus *in tract. de probat. lib.* 1. *cap.* 35. *num.* 34.
Ludouic. Bauarus Imperator † ſimul cum Imperij 13
Electoribus legem condidit, quâ declarauit , pote-
ſtatem Imperatoriam eſſe immediatè à Deo , &
Maieſtatis reatum eos omnes incurrere , qui dice-
rent, electum ad Imperium ante coronationem ve-
rum Imperatorem non eſſe.

Et † *in c. Adrianus*, 2. *diſt.* 63. aliquando cau- 14
tum ab Adriano Papa , & vniuerſa Synodo legi-
mus , vt apud Imperatorem Carolum Magnum
ius, & poteſtas eligendi Romanum Pontificem, &
ordinandi Sedem Apoſtolicam reſideret , circa
quod plura congeſſit Pet. Cened. *in collect. ad De-*
cretum .64. *n.* 1. *pag.* 93.

Philippus † quoque Galliæ Rex, cognomento 15
Pulcher , magnam cum Bonifacio VIII. ſuper
hoc contentionem habuit , beneficiorum, & præ-
bendarum occaſione , quarum collationem ſibi
Regio iure pertinere dicebat ; & cum ad eum
Pontifex ſcripſiſſet, vt ab hoc deinceps ſuperſede-
ret, ſcirétque, quod in ſpiritualibus & tẽporalibus
ſibi ſuberat: Rex † iis litteris indignatus, eas in ſuo
palatio coram pluribus comburi fecit , & liberè
nimis , reſpondit , ſe in temporalibus alicui non
ſubeſſe , & mandatis eius circa collationem præ-
bendarum parere noluit , vt conſtat ex his , quæ
Platina , Maſſonius , Stuniea , Illeſcas , & alij in
eiuſdem Bonifacij vita ſcripſerunt, & ex Bermon.
Choueron. *vbi ſuprà n.* 9. Mainard. *num.* 13. Marta
n. 54 Ioan. Lup. de Palac. Rub. *in tract. de obtent. &*
retent. Reg. Nauar. 2. *p.* §. 6. Pet. Belleforeſt *in An-*
nal. Franc. lib. 4. *cap* 43. vbi dictarum epiſtolarum
verba ad litteram referunt ; & ex Robert. Gagui-
no in vita eiuſdem Philippi Pulchri , vbi ait, *quod*
Bonifacius Chriſti præceptorum minimè recordatus,
adimere , & conferre Regna pro ſuo arbitrio cona-
batur. Cùm non ignoraret eius ſe loco verſari in ter-
ris, cuius Regnum non de hoc mundo, & terrenis re-
bus, ſed de cæleſtibus eſſet.

Quod † factum (licèt nouiſſimè excuſare ten- 16
tet , & prædictas epiſtolas ab hæreticis confictas
eſſe, Michaël Mabclerus *de Monarch.* 4. *p. lib.* 7.
c. 58.) ita reliqui Galliæ Auctores, imò & Reges
probaſſe videntur , vt in ipſa inauguratione iurare
ſoleant , defenſuros ſeſe iura , ſtatutáque antiqua
Eccleſiæ Gallicæ , priſciſque in hunc diem litteris
Sacramentum Philippi Valeſij legatur , ſub eius
ſtatua, pro foribus Fani Senonenſis, hoc diſticho:

Regnantis veri, cupiens ego cultor haberi
Iuro rem cleri, libertatémque tueri.

Vt præter alios nouiſſimè tradit Ant. Mornac.
in obſeruat. ad l. 2. *C. de ſumm. Trinit. & in l.* 4. *eod.*
tit. vbi addit , in Codice libertatis Eccleſiæ Gal-
licæ,

licæ, legem quandam, his verbis conceptam ha-
beri: *Regnum Franciæ dare in prædam Papa non
poteſt, neque eo Regem priuare, aut alio quouis mo-
do diſponere.*

Verùm hæc ſententia meritò etiam damnatur,
& multis argumentis conuincitur ab innumeris
aliis, & grauiſſimis Sacræ Theologiæ, & iuris
Pontificij Doctoribus, qui tertiam opinionem præ-
17 cedenti omninò contrariam conſtituentes, † ab-
ſolutè, & indiſtinctè reſoluunt, in Romanum
Pontificem tanquam Petri ſucceſſorem, & Chriſti
in terris Vicarium, per traditionem duarum cla-
uium, non ſolùm ſpiritualem, verum etiam tem-
poralem vniuerſi Orbis dominationem & iuriſdi-
ctionem translatam fuiſſe, ſuperiorem vtique, &
vbique, poteſtate ſæculari Imperatorum, & Re-
gum, & etiam in ipſorum regnis, & perſonis, vbi
opus fuerit, exercendam. Quoniam licèt negari
non poſſit, omne Regnum, & Imperium imme-
18 diatè à Deo † procedere, mediatè tamen, & tan-
quam à cauſa ſecunda ab Eccleſia, & eius Vicario
deriuari inquiunt, & in Imperatores, Reges, Prin-
cipes, & alias ſæculares poteſtates ex Diuina ordi-
natione, & diſpenſatione transferri.

19 Quam † ſententiam ex Theologis probant D.
Thom. *lib. 3. de regim. Princip. cap.* 10. 15. *&* 19.
Dionyſ. Carthuſ. 2. *Sentent. diſtinct.* 44. *q.* 5. Alex.
de Ales *in ſumma* 4. *part q.* 10. *p.* 2. *§* 2. *in verb. Pro
Rege noſtro, & in* 3. *p. q.* 40. *memb.* 5. Hugo de S.
Victore *lib.* 2. *p.* 2. *c.* 4. S. Bonauentura *in* 4. *diſt.* 37.
in expoſit. littera, dub. 4. *& in lib. de Eccleſ. Hie-
rarch. part.* 2. *& in opuſculo de auctoritate Papæ,*
vbi affirmat, idem ſentire Hobertinum de Caſale,
& Petr. de Tarantaſia, Rainer. Piſanus *in ſumma,
verb. Dominium, cap.* 5. B. Ioan. à Capiſtrano *in
tract. de auctorit. Pap. part.* 1. 2. *par. num.* 4. *&* 5.
Gabriel Biel, *in expoſit. Canon. lect.* 23. Ægidius
Romanus *in lib. de poteſt. Eccleſ. cap.* 7. Alexand.
de S. Elpidio *eod. tract. cap.* 6. Iacob. de Viterbo,
Guillel. Cœmonenſ. D. Bernar. *lib.* 4. *de conſiderat.
ad Eugen.* Aluar. Pelagius *de planctu Eccleſ. lib.* 1.
c. 13. Syluester *in ſum. verb. Papa, §.* 10. *&* 11. Ioan.
Seleſtadienſis *in quadrinio, part.* 1. Tartaretus *in* 4.
diſtinct. 18. *q. vnic.* Naclantus *lib. de poteſt. Papæ:*
Henricus Gandauenſis *quodlib.* 6. *quæſt.* 23. Diuus
Antoninus *in ſum. tit.* 3. *de domin. Reg. cap.* 2. Au-
guſtinus Anconitanus *in ſum. de poteſt. Eccleſ. q.* 1.
art. 1. 7. 8. *&* 9. & alibi ſæpè, & *quæſt.* 23. *art.* 1.
& 4. Franciſcus de Sylueſtris Ferrarienſis *lib.* 4.
aduerſus Gentes, cap. 76. latè probant, & magis
communiter ſequuntur, DD. *in d. cap. nouit, de iu-
dic. c. ſolitæ, de maior. & obedient. c. cauſam quæ el* 2.
c. per venerabilem, qui filij ſint legit. Bart. *in l.* 1. *§.* 1.
num. 4. *ff. de requir. reis:* Oldrad. *conſ.* 180. *num.* 15.
& conſ. 191. Alex. *conſ.* 2. *num.* 8. *vol.* 1. *& conſ.* 24.
in fine, vol. 5. Aluarotus *in c.* 1. *in princ. num.* 6. quis
dicatur Dux: Zabarel, *conſ.* 154. Cataldin. *in tract.
de poteſt. Papæ in addit. num.* 3. Hugo *in tract. de
officio quatuor prælat.* 1. *part. tit. de duplici poteſt.
Papæ, num.* 1. *& ſeq.* Ioan. Lup. de Palac. Rub. *in
tract. de libert. Eccleſ. q.* 13. *& de obtent. Regn. Na-
uarræ,* 2. *part. per totam:* Cardin. Iacobatius *lib.* 6.
de Concilio art. 5. *num.* 19. *& lib.* 10. *art.* 8. *num.* 5.
Marquard. *de Iud. & Infidel.* 1. *part. cap.* 14. Alciat.
in epiſt. inter claras, Cod. de ſumma Trinit. Petrus
Malferitus inter conſilia Mandelli *conſil.* 769.
vol. 4. *num.* 40. *&* 86. Lælius Zechius *in tractatibus
Theologicis loco* 5. Bertrandus *conſ.* 331. *num.* 6.
vol. 4. Hieronymus de Monte *in tractat. de finib.
regundis, cap.* 4. *num.* 2. *& cap.* 11. *num.* 5. Ioannes
Garcia *in tractat. de nobilit. gloſſ.* 9. *num.* 29. *&* 55.
& gloſſ. 48. *§.* 3. *à num.* 4. Spinio *in ſpecul. teſtam.
gloſſ.* 28. *num.* 23. *& ſeqq.* latè & optimè Anaſtaſ.
Germonius *de ſacror. immunit. lib.* 3. *cap.* 13. *per
tot.* Hieronymus Balbus *in lib. de coronat. Imperat.
Caroli V.* Ioannes Boterus *in relat. vniuerſ.* 2. *part.
lib.* 4. *ex pag.* 228. *ad* 240. Camillus Borrellus *de
præſtan. Reg. Catholic. cap.* 47. *ex num.* 57. *& in
ſumma deciſ. lib.* 1. *tit.* 4. *fol.* 10. Petrus Cenedus *in
collect.* 167. *ad Decretales, num.* 1. Cardinalis Tuſ-
chus, qui plurimos refert, *pract. concluſ. iur. verb.
Imperator, concluſ.* 31. 32. *&* 39. *& verb. Papa,
concluſ.* 41. Marcus-Antonius Peregrinus *in tract.
de iure Fiſci, lib.* 1. *tit.* 2. *per totum,* præcipuè
num. 2. *&* 20. Thomas Bozius *de temporali Ec-
cleſ. Monarch. & iuriſdict. lib.* 1. *cap.* 1. *pag.* 13. *&
cap.* 23. *pag.* 231. *& de iure ſtat. Eccleſ. lib.* 2. *cap.* 9.
*& ſequent. & de Italia ſtatu aduerſus Machiauel.
lib.* 4. *cap.* 5. *pag.* 41. vbi ſecurè affirmat commu-
nem opinionem Theologorum, & Canoniſtarum
eſſe, quòd Papa ſit abſolutus Dominus ſpiritua-
lium, & temporalium, *& de ruinis Gentium, lib.* 1.
cap. 18. *pag.* 106. *&* 107. vbi quod Dominium
ſpirituale ſubordinat ſibi temporale; & *de ſign.
Eccleſ. Dei, lib.* 17. *cap.* 3. *lib* 18. *cap.* 1. *&* 2. vbi
multa ad eandem rem eruditè conſiderat, & ini-
tium, & progreſſum Pontificiæ dignitatis illuſtrat
Caſtellus à Bobadilla *d. cap.* 17. *num.* 1. *&* 9. vbi eam
ſecuriorem, & receptiorem appellat: Andreas
Facbin. *lib.* 5. *controuerſ. iuris ciuil. cap.* 89. vbi de-
fendens dictam epiſtolam inter claras ab impu-
gnationibus Hotmani, & aliorum hæreticorum;
plura circa eandem temporalem Pontificum pote-
ſtatem congeſſit, & melius, & copioſius cæteris
eruditiſſimus Din. Ioannes-Baptiſta Valençuela *in
d. conſ. contra Venet.* 4. *part. ex num.* 178. *& par.* 5.
num. 226. *& part.* 7. *ex num.* 11. 34. *&* 40. Camillus
Borrellus *de præſtan Reg. Catholic. cap.* 47. *ex n.* 42.
nouiſſimè Marta *de iuriſdict.* 1. *part. cap.* 17. cum
multis ſequentibus: Franc. Torreblanca *lib.* 3. *de
Magia, cap.* 4. *per totum, & cap.* 26. *num.* 31. *&
ſequentib. & lib.* 4. *cap.* 1. Anton. Cardoſus *in reper-
torio Indicum, & Aduocat. verb. Papa, num.* 2.
& 3. Paleotus *de ſacro Conſiſtorio in concl. operis,
memb.* 5. *pag.* 563. *littera B*, DD. Garcia Maſtril-
lus *de Magiſtrat. lib.* 1. *cap.* 2. *per totum,* præcipuè
num. 18. vbi † quod Summus Pontifex totius 20
mundi Dominus appellatur, & eſt Summus Prin-
ceps, omnem habens plenitudinem poteſtatis, &
quòd hoc eſt plus quam luce clarius, & licèt ali-
qui contrarium teneant, nihilominus ſine ratio-
ne loquuntur, nec allegari merentur. Petrus An-
dreas Canonherius *in Aphoriſ. mor. & Polit. Hip-
pocrat. lib.* 1. *pag.* 319. *& ſequentib.* & Fr. Ioannes
à Ponte *de conuenien. vtr. Monarch. lib.* 1. *cap* 5. *in
princip. pag.* 23. *& cap.* 6. *§* 1. *pag.* 30. vbi eandem
Pontificum poteſtatem, indiſtinctè tuetur, † & 21
reſoluit, eos poſſe, ſi velint, Imperium à Roma-
nis ad Hiſpanos transferre: & Seraphin. Freitas
de Imper. Aſiat. cap. 6. qui latè, & eruditè loqui-
tur, ac rem ex ſuis primordiis deducens, argumen-
tis Incogniti *in tract. Maris liberi*, plenè re-
ſpondet.

Et licèt hanc opinionem in totum non probet,
viginti tamen argumenta pro ea conſiderat Ber-
mond. Choueron. *in d. tract. de public. concubin.
verb. Etſi Regali, ex num.* 8. & latè de eadem agit
Nauar. *in d. c. nouit, notab.* 3. *ex num.* 147. Couar.
in dict. reg. peccatum, 2. *part. §.* 9. *num.* 5. *ver-
ſic. Primum an verum, & num.* 7. & Menchaca

lib. 1.

*lib.1.contrauerſ.illuſtr.cap.*20. *num.*2. *verſic. Contrariam*,& latiſſimè Ludouic.a Paramo *dict.lib.*3.
*queſt.*1.*opin.*3.*per tot.*vbi communem Canoniſtarum eſſe teſtatur.

Quibus addere licet Guillielm.Benedict. *in cap. Raynutius de teſtam.verb. Et uxorem, deciſ.*1.*n.*8.
vbi, quamuis natione Gallus, doctè eandem ſen-
22 tentiam proſequitur,& *n.*21.addit, † quod iuriſdi-
ctionem Eccleſiæ temporalem tentans auferre, in
ſua iniquitate confunditur.

23 Et † Gotthifredum Viterbienſem, Auctorem cæ-
teris antiquiorem, qui, vt refert Cardin. Baronius
anno Chriſti 1186.*n.*22. eodem anno ſuam hiſto-
riam vulgauit, quam ob rerum vniuerſalitatem
Pantheon appellauit. Eámque Vrbano III.
obtulit, & licet fuerit Friderici Imperatoris, &
Henrici eius filij Notarius, qui maximas cum Se-
de Apoſtolica contentiones habuerunt,minimè ta-
men deſtitit, quin liberè ſæpè profeſſus ſit, Im-
peratores, & Reges debere ſubditos eſſe Papæ,
eiúſque auſcultare mandatis. Quod præcipuè te-
ſtatur in præfatione eidem operi præfixa, vbi ſic
exorditur: *Dum ſacroſancta Matris noſtra Romana Eccleſia culmen inſpicio, & eius eminentia conſidere maieſtatem; illud ante omnia neceſſarium eſſe intueor, vt ſicut ipſa omnibus noſcitur praeſſe Principibus; ita omnes Reges, & Princeps, & vniuerſa Orbis Eccleſia, doctrina eius & regimine adornentur, & ab ea tanquam à fonte iuſtitia, totius ſapientia regula inſtruantur,&c.*

Vnde non malè dixiſſe videtur Bart.*in dict. l.*1.
24 §. 1.*de requir. reis*, negantes † in Papa temporalis
gladij poteſtatem, & exercitium, vel quod Impe-
rium non dependeat ab Eccleſia hæreticos eſſe,&
25 Dantem † Poëtam poſt mortem ſuam quaſi pro-
pter hoc de hæreſi fuiſſe damnatum. Nam licet
id audaciæ tribuat Couar. *vbi ſuprà num.* 7. *verſ. Quartè, & verſ. Ex qua reſolutione*: & Nauar. *d. notab.*3.*n.*30 eò quòd vſque adhuc certa huius ar-
ticuli definitio ab Eccleſia data non ſit: expreſsè
tamen idem docet,& ſequitur Bellamera *in d. cap. nouit, n.*18. Auguſt. de Ancona *de poteſtat. Eccl. q.*6.36.19.*&* 46.Specul vitæ hum 2. *part. cap.*2.
Aluar.Pelag.*de planctu Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 37. 56.
& 59.Alban.*in l.fin.n.*3. *&* 4. *de iuriſd. omn. iud.*
Cardin.Alban.*de poteſt. Pap.*2.*part.num.*17. Abb.
*conſ.*28.*lib.*1. Aretin.*conſ.*59. Cardin. Iacob. *dict. lib.*10.*de Concil. art.*8. *num.*17. Lælius Iordan. *de maior.epiſcop.cauſ.c.*8.*num.*16.Thom.Boz. *d.lib.*4.
*de Italia ſtatu,cap.*5. Anaſtaſ.Germon. *d.cap.* 13.
*num.*21. *&* 22. vbi ait votis frequentioribus, iuris
vtriuſque Interpretes tenere, Pontificem Maxi-
mum vtriuſque gladij poteſtatem habere, atque
adeò ipſum quoque Imperium ab Eccleſia depen-
dere, & ita de neceſſitate ſalutis credi, & teneri
firmiter oportere: Marta *d.c.*19.*n.*5.Molla *in emperio iuris*,1.*part.tit.*2.*q.*4.*num.*9.Valençuela *d.*7.
*part.n.*49.*&* 50.Maſtril.*d.c.*2. *n.*18. vbi ait, quod
tenentes contrarium ſine ratione loquuntur, nec
allegari merentur, cùm eorum dicta ſint nouiſſimè
in hoc expurgata per ſanctiſſimam Inquiſitionem
Hiſpaniæ.

26 Qua etiam † de cauſa reiici, & damnari debet
illud decretum Ludouici Bauari Imperatoris,cuius
*ſuprà num.*13.meminimus, quemadmodum re ipſa
damnatum fuiſſe cum reliquis eius geſtis,quia Ro-
manæ Eccleſiæ magnus perſecutor fuit memorat
Baldus *conſ.*204.*num.*3.*lib.*3. & Oldrad. *conſ.* 85.
ad medium, quos refert,& ſequitur Tuſchus *lit.B, concl.*31.& Marta *dict.cap.*19.*num.*13. *&* 14. vbi
grauiter Albericum reprehendit, quod illud de-
fenderit. Et † ſimilem errorem Ioan.Hus in Con- 27
cilio Conſtantienſi damnatum commemorat, &
multo magis reprehendere poſſet Heruartum Ger-
manum,qui pro eiuſdem Ludouici defenſione nu-
per contra Bzouium integrum tractatum vulgauit
cuius mentionem facit nouiſſimus Chriſt. Beſold.
*in diſſertat.iuridic.politic.de pracedentia,& ſeſſionis prarogatiua,c.*2.*pag.*130.

Et eodem modo exploſa, & damnata fuit dicti
Philippi Pulchri, Regis Galliæ, † proteruia, *per* 28
dict.Extrauag.vnam ſanctam, de maiorit. & obedient. vt refert Palac. Rub. *vbi ſuprà*, §. 6. eam
nimis ſalubrem & neceſſariam fuiſſe, inquiens, ad
conuincendos plures inobedientes, & rebelles
Reges, & Principes ſæculares, qui nolunt ſu-
beſſe Eccleſiæ Romanæ, nec Romano Ponti-
fici.

Poſſumúſque edicto Ludouic. Bauari Imperat.
eximiam † ſucceſſorum eius in Ducatu Bauariæ 29
pietatem, Religionem,& in Romanam Eccleſiam
propenſionem opponere, cum nulla ſit temporibus
noſtris,poſt Imperialem familiam Auſtriacam quæ
magis eam tueri, ac promouere conetur, vt benè
obſeruat Tuſch.*vbi ſuprà n.vlt.*

Et † Lotharium Cæſar. atque Imperat. Au- 30
guſtum (vt alios interim taceam, de quibus latè
agit Marta *d.*1.*p.c.*18.& Cam.Borel.*de praſt.Reg. Cath.c.* 47. *ex n.* 46.) qui pietatis, & venerationis
ergo, quam in Romanam Eccleſiam exhibuit in
Lateranenſi Baſilica depictus habetur, quaſi vaſ-
ſallus ad Innocentij II. Pontificis pedes proſtra-
tus, Imperij coronam ab ipſo recipiens, his verſi-
bus, rem magis oſtendentibus, ibidem ſcriptis:

Rex venit ante fores, iurans priùs vrbis honores,
Poſt homo fit Papa, ſumit quo dante coronam.

Vt habetur apud Radeuicum *lib.* 1. *num.*9. *&* 10.
Fran.Horman.*in diſp.de feud.c.*8. Marta *de iuriſd. cap.*18.*num.*22.& Valençuela *vbi ſuprà, part.* 5.
*num.*106.

Philippo verò Pulchro † Henricum IV. eiuſ- 31
dem Galliæ Regem opponere etiam licebit, apud
quem, in hæreſim lapſum, & ob hoc à Romano
Pontifice anathematis, & priuationis Regni ſen-
tentia damnatum,cùm tabulæ forenſes coaxarent,
& variis libellis ſcriberent, nullam in Regno
Franciæ Summi Pontificis auctoritatem eſſe nec
poſſe Regno priuare hæreticum,qui iure agnatio-
nis ad ſceptrum vocaretur, nec Catholicos iura-
mento fidelitatis abſoluere.quod ipſi Henrico præ-
ſtiterant, nec vlla ratione de rebus temporalibus
illius Regni ſtatuere; ipſe ſe ad meliorem frugem
conuertit,& verè confiteri cœpit,maiorem Summi
Pontificis auctoritatem quàm ſuam eſſe,cùm vide-
ret ann. 1593. ea eiuſdem Pontificis iuſſu omnes
Regni ordines ad electionem Regis orthodoxi
progredi velle, vt benè obſeruat, & recolit Para-
mus *vbi ſupra q.*1.*opin.*4.*n.vlt.*& Rutil.Benzon.*de an.Iubil.lib.*1.*c.*10.*pag.*57.*& ſeqq.* vbi addit,hunc
Regem Eccleſiæ reconciliatum, & à Clemen-
te VIII. abſolutum, & benedictione Apoſtolica
donatum fuiſſe 17 Septembr. an. 1595.& de eius
conuerſione multum Eccleſiam Catholicam exal-
taſſe,& quendam Poëtam tectè ſic ceciniſſe:

Quem tota armatum mirata eſt Gallia Regem,
Mirata eſt etiam Roma Beata Pium.
Magnum opus eſt armis ſtrauiſſe tot agmina, maius
Pontificis pedibus procubuiſſe ſacris.

32 Et qui † plura alia exempla voluerit Regum &
Imperatorum,qui maximam reuerentiam, & obe-
dientiam Apoſtolicæ Romanæ Sedi in ſpirituali-
bus, & temporalibus exhibuerunt , legere poterit
Ioan. Stapletonium *in tract. de admir. magnitud.
Eccleſ.Rom,lib.2.c.4.*Petr. Greg.Tholoſan. *lib.12.
de Repub.*Lælium Zechium *lib.2.Polit.cap.5. n.1.*
Thom.Bozium *lib.5.de iur.natur.& Diuino Eccl.
libert.cap.4.& 5.& de ſign.Eccleſ. lib. 20.cap.5.*
Henric. Farneſ.*de perfect.Princip.tom.3.de Relig.
in princ.& c.3.20.24.*Camil.Borrel. *de praſt. Reg.
Catholic. cap.47. ex num.75.* Ioſeph Stephan. *de
adoratione pedum Pontificu , cap. 7. & 8.* Iodoc.
Coccium omninò videndum *in Theſaur.Catholic.
tom.1.lib.7.de Hierarch.Eccleſ,art.*8.& nouiſſimè
Pat.Suarez *in defenſione Fidei lib. 3.c.21. num.7.
pag.322.*

Quod tantùm abfuit, vt quidquam eorum glo-
riæ, & exiſtimationi detraxerit , vt potius in-
de pluris habiti, & maioribus imperiis potiti
fuerint, vt tetigimus *ſuprà lib.1 cap.vlt. num.* 88.
& pluribus probat Valençuel.*contra Venetos, 1.p.
num.89. 5.p.num.207.& 7.p.num.126.* & nouiſſi-
mè poſt hæc ſcripta Michaël Naucleus *in tract.
de Monarch.lib.8.per tot.*nimirum,quia vt præcla-
rè inquit D.Cyril. *lib.de recta in Deum fide : Glo-*
33 *rioſa † eſt in Deum pietas , & in Regiis honoribus
immobile fundamentum.* Et teſte Valerio Maximo
lib.4.c.1 § de Lucio Purio, tunc Romani,ſe mun-
di regimen habere , putarunt , cum ſacris imperia
ſeruirent, & Diuinæ potentiæ benè, & conſtanter
fuiſſent famulata.

34 Quibus non obſtat, † quod *ſuprà num.* 14. *ex
d.cap. Adrianus,* retulimus. Nam licèt ſine præiu-
dicio veritatis concedamus, quòd tunc Eccleſia,
quia magnis vexabatur Longobardorum pertur-
bationibus , ſe Caroli Magni protectioni commi-
ſerit , & ei eligendi Romanum Pontificem , atque
ordinandi Apoſtolicam Sedem auctoritatem dedu-
35 lerit, † non tamen ob id eadem ſedes ius ſuæ præ-
lationis, & iuriſdictionis amiſit ,ſed potiùs Caroli
pietate , & protectione mediante, illud conſeruare
ſtuduit. Quod ipſe Imperator ſatis agnouit , dum
36 dixit : † *In memoriam Beati Petri honoremus ſan-
ctam Romanam , & Apoſtolicam Sedem , vt quæ
nobis Sacerdotalis mater eſt dignitatis , eſſe debeat
magiſtra Eccleſiaſticæ rationis. Quare ſeruanda
eſt cum manſuetudine humilitas , vt licèt vix fe-
rendum ab illa ſancta Sede imponatur iugum,tamen
feramus,& pia deuotione toleremus.* Quæ verba ex
capitulis Caroli refert Gratian. *in c.3.diſtinct.* 19.
& Naucletus *vol. 1.gener.* 28. dicit eſſe vnum ex
viginti tribus capitulis , quæ Carolus ad ſuos ſub-
ditos miſit. Et receptum eſt à Patribus in Concilio
Tiburienſi *canon.* 30. Vnde etiàm dixit Sym-
mach. Papa in ſexta Synodo Romana : *Non licet
Imperatori,vel cuiquam pietatem cuſtodienti,quid-
quam,quod Apoſtolicis regulis obuiet, agere,* vt re-
fert idem Gratian.*in c.2.diſt.*10. vbi ſimilia verba
ex Caliſto, Marcellino,& Adriano Papa recenſet.
Imò idem Adrianus relatus ab eodem Gratiano *in
cap.generali 25.quæſt.1. Generali* (inquit) *decreto
conſtituimus , vt execrandum anathema ſit , &
veluti præuaricator Catholicæ Fidei ſemper apud
Deum reus exiſtat , quicunque Regum , vel Poten-
tum deinceps Romanorum Pontificum decretorum
cenſuram in quocunque crediderit , vel permiſerit*
37 *violandam.* Quaproptet † Ludouicus Pius , eiuſ-
dem Caroli in Regno,& Imperio ſucceſſor,poſteà
rebus Eccleſiæ magis auctis,& conſtitutis , eidem
priuilegio renuntiauit in perſona Paſchalis primi,
vt patet † *ex cap. ego Ludouicus 63. diſtinct.* & 38
tradit Ioan. de Selpa *de benefic. 2.part. quæſt.
23.num. 31.* Cened. *collect. 64. ad Decretum
num.1.*

Quæ † omnia, vt diximus , ſine præiudicio ve- 39
ritatis notari poſſunt. Nam ſi Illuſtriſſ. Card.Baro-
nij cenſuram ſequamur *in Annal.Eccleſ.tom.9.an-
no Chriſti 774. num.10.& ſequentib.& anno 964.
à num.22.* Bellarmin.*in Apolog.pro reſponſione ſua
ad libr. Regis Angl. cap 6. in tom.7. ſuorum oper.
col 737.& ſequent.* & nouiſſimè P. Franc. Suarez
*in defenſione fidei contra ſect. Anglican. lib. 3.
cap.19. num. 7. pag.* 365. & Seraph. Freitas *dict.
cap. 6. num.* 101. falſum vtique eſſe conſtabit,
quod de prædicta conceſſione *in dict.cap. Adria-
nus* refertur , & *in cap.in Synodo* , ſtatim ſequen-
ti , vt ibidem euidentiſſimis argumentis oſten-
dunt. Etenim ſolus Sigebertus Monachus in ſuis
hiſtoriis , quas anno 1112. ſcripſit 742. poſt
Caroli Magni exitum annis dolosè , & fraudu-
lenter hanc fabulam confinxit , & ſuis ſcriptis in-
texuit , in gratiam Henrici Imperatoris Schiſma-
tici , cuius partes impensè fouebat. qui ſimile pri-
uilegium deſiderabat , vt ſaltem aliquis , quamuis
commentitius , extaret titulus , quo aduerſus Ro-
manum Pontificem Imperator Schiſmaticus iure
agere videri poſſet. Quam impoſturam non ad-
uertens Gratianus , nec de re adeò graui diligen-
tiori examine habito , eam ſuæ rapſodiæ decreto-
rum imprudenter inſeruit , & aliis occaſionem
præbuit , credendi , verum fuiſſe , quod à Sige-
berto eſſet quam mendaciſſimè affirmatum. Et
tantùm abfuit , vt Carolus Magnus ſibi arroga-
re voluerit , quod aſſeritur , vt ſuo potius pro-
mulgato decreto , non ſolum Pontificis , tum &
reliquorum Epiſcoporum electiones liberas eſſe
ſtatuerit , atque ex ſacrorum Canonum præſcri-
pto decerni , vt conſtat ex capitularibus, quæ ipſe
collegit *lib.1.cap.84.* & habetur apud Gratianum
in cap. ſacrorum 34. eadem diſtinctione 63. cu-
ius hæc ſunt verba : *Sacrorum Canonum non igna-
ri, vt Dei nomine S. Eccleſia ſuo liberius poteretur
honore : aſſenſum ordini Eccleſiaſtico præbuimus,
vt ſcilicet Epiſcopi per electionem Clericorum , &
populi, ſecundùm ſtatuta Canonum de propria diœ-
ceſi, remota perſonarum , & munerum acceptione,
ob vitæ meritum , & ſapientiæ donum eligantur, vt
exemplo , & verbo ſibi ſubiectis vſquequaque pro-
deſſe valeant.*

Sed licèt ſuprà dicta opinio communis ſit , &
multis iuribus , & Sacræ Scripturæ , ac ſancto-
rum Patrum auctoritatibus à præfatis auctoribus
confirmetur, vt *in cap. ſeq.* oſtendemus. Sunt ta-
men † alij, qui ad vitanda, & fugienda argumen- 40
ta , quæ contra eam expendi ſolent , quorum ali-
qua infra etiam conſiderabimus , media via ince-
dentes,† herciſcundorum more, vt in ſimili inquit 41
Cuiacius *lib.10.obſerv.c.4 & in cap. litteras de re-
ſtit. ſpoliat.* affirmandum eſſe docent , Summum
Pontificem abſque dubio vtrumque gladium ha-
bere, & ſupremam atque ampliſſimam poteſtatem
ſpiritualem , & temporalem ſuper omnes Reges.
Imperatores . & Principes ſæculares , ea † tamen 42
diſtinctione , quòd ſpiritualis actu & habitu apud
eum reſideat,& ſemper,& vbique per ipſum exer-
ceri poſſit,& debeat ; ſæcularis autem habitu tan-
tùm,& quaſi in vagina cóſtricta, quia eius exerci-
tium,ſiue ordinaria executio ad Principes ſæculares
ſpectat,cui Pontifex ſe immiſcere,aut præiudicium
irrogare

irrogare non debet , niſi ex magna, & graui cauſa , & in quantum id finis ſupernaturalis exegerit, hoc eſt , Fidei , Religionis , & vniuerſalis Eccleſiæ neceſſitas , & vtilitas , ad quam poteſtas ſpiritualis primò , & principaliter ordinatur.
43 Tunc † enim benè poſſe concedunt , ſupremam illam iuriſdictionem temporalem (ſiue verius ſpiritualem , cùm Eccleſiæ cauſam , & conſeruationem reſpiciat) ex habitu in actum, deducere , & in Reges , Imperatores , ac Principes Hæreticos , Apoſtatas, aut Schiſmaticos rebelles, & contumaces , materialem gladium diſtringere, illoſque deponere , & ſuis Regnis , ditionibuſque privare, & non ſolùm per cenſuras Eccleſiaſticas, ſed etiam pœnis externis , hoc eſt , vi , & armis
44 procedere. Quamuis † maximè congruat Summum Pontificem , vbi ad hoc deueniendum fuerit , id per ſe ipſum minimè exequi , ſed aliis principibus ſæcularibus , benè de Eccleſia , & Sede Apoſtolica meritis, exequendum committere.

45 Quam † ſententiam magis tandem probare videtur Gloſ. Innocent. Ioan. Andr. Abbas , Felin. Decius , & alij DD. in d.cap. quod ſuper de voto, & in d.cap.nouit, vbi Nauarr. notab.3. ex num.39. idem Abb. in cap. quoniam 13.num.5.de conſtit. & in cap. 6. col. 3. de iur iur. Bellamera, & alij in d. cap.cauſam qua , & d.cap.per venerabilem num.18. qui filij ſint legitimi , Ioan. Pariſienſ. in tract.de poteſt. Papa , capit.6.& 7.Hugo de ſancto Victore lib.2.de Sacram.pag. 2. capit. 4. quem ſequitur Alexand. Alenſis 3.parte ſum.quaſt.40.n.5. & 4. par.quaſt.10. S. Bonauentura in lib. de Eccleſ. Hierarch par. 2. capit.1. Gabriel in explicat. Canonis Miſſæ , lect. 23. late Aufrerius in Clement. 1. ex num.33.de offi.ordin. D. Antonin. in 5.part.ſumma tit.22. cap.5 §.8. Syluester.in ſumma verbo Papa, quaſt. 7. & 10. & ſequentibus Henric. quod lib.6. quaſt.13 Pet de Palud. in lib.de poteſt.Eccleſ. Vualdenſ. in doctr. Fid. lib.2. articul.3.cap. 76. & ſeqq. Turrecremata in ſumma de Eccleſia c.113.& 114. & in c. cùm ad verum 96.diſtinct. Ioan. Theutonus in ſcholiis ad eum text.& ad c.quoniam 8.diſtinct. Durand. de orig. iuriſdictionum quaſt.3. Caietan. in opuſcul.1.10. tract.2.c.13.ad octauum argum.& in 2.2. quaſt.43.art.8 Ioan. Driedon. de liber. Chriſt.lib.1. cap.15.& 16.& lib.2.cap.1. Almain. de poteſt.Ec-
46 cleſ.1.par.c.7.vbi † aſſerit , Gerſonam abſolutam dominandi poteſtatem Papæ concedentem , eius adulatorem eſſe , Iacobatius de Concilio lib. 7. art.7.num.50.& 51.& lib.10.artic.8.num.17. Auguſtin. Beroius conſ.147.n.22. volum. 3. Alphonſ. Aluarez Guerrerus in ſpeculo Princip. cap. 16. Albanus de poteſt.Papæ 2.p. num. 17. Maranta de ordin.iudic.3.par.num.30.verſ. Quæ poteſtas, Bermond. Choueron. d.tractat.de publ.concubin. verba Et ſi Regali , ex num.20. Anton. Corſet. in tractat. de poteſt. Regia, quaſtio. 85. Albert. Pighius lib. 6. Eccleſ. Hierarch. Fortun. Garcia in tract.de vlt. fine , verſ. Iuſtitia, num.385. Ioan. Blaſius de ſacro. Eccleſ. Princip. lib.2.cap.12. Burſatus conſ.90.n.23. & ſequentibus,volum.2. Victoria in relect.1.& 2.de poteſt.Eccleſ. & in relect. 2.de Indis inſul.num.26. Epiſcopo Chiapenſ. in tract. comprobat. ſupremi dominij Indiarum fol. 10. cum multis ſequentib. vbi plura congerit , & in hanc ſententiam omnes conuenire aſſeuerat , Domin. Sotus de iuſt.& iure lib.4.q.4.artic.1. & 2. Nicol. Sanderus de viſibili Monarch.lib.2.cap.4. Fran. Duarenus de ſacris Eccleſ.miniſt. cap.4. Fran. Vargas in tract. de poteſt. Pontif. & Epiſcop. confir. 10. Couarr. d.reg.peccatum 2.part.§.9.num.6.in fine,& num.7.& in pract. cap.1.num.2. Gregor. Lopez in d.l.2.titul.23.gloſ. mag.colum.8.part. 2. idem Gregor. per text. ibi in l.1.titul.1.part.1. Auiles in cap. Prætor.verb. Vſurpan , num.4. Anton. Gomez in l.40.Tauri num.3. Menchaca in præfat. quaſtion. illuſtr. num. 106.& cap.40.n.2. Conrad. in templo iudic.lib.1.c.1.§.2. quaſt.2. in princip.& n.8.& 18. Pet. Gregor.3.part. Syntagm.lib.31.cap.30.n.30. Anaſtaſ. Germon.d. lib.3.de ſacror. immun.c.13.ex n. 27. Ioan. Garcia de nobilit.dict.gloſ.9.n. 4.& ſeq. Cardin. Reginal. Polus in defenſ. Eccleſ.vnit.lib. 1.pag. 88. Nicol. Serarius 2.tom.opuſc. Theolog.diſput.de legibus,articul.36.pag.37. Sebaſtian. Medices in eodem tractat. de legibus part.1.quaſtion.8.in fine, Simancas in Cathol.inſtit.titul.45.de Papa, num.25. Corduba in quaſtionar lib.1.quaſt.7.dub.6. verſ. Sexta pars, Domin. Bannez in præfat.ad tract.de domin. quaſt. 4 dub.2.& in 2.2. quaſt. 10. art. 10. & quaſt. 40. art.1.verſ. Ad quintum , Aragon. in ead.2.2.quaſt. 63.art.2.dub.penult. verſ. Et vt argumentis , Lud. Molin. de iuſt.& iure,tom.1.tract.2.quaſt.28.& 29. Eman. Rodericus in quaſtion. Regular. lib. 1. quaſtion.43.articulo 16.verſ. Tertia concluſio, Michael Salon. de iuſt. & iure , q.4.de dominio art.5.colum. 429 Oſaſcus deciſ. Pedemon.30.num.4 Borrellus d. tract.de praſt. Reg.Catho.cap.47. num.43. & ſeqq. Bobad. in Polit.d.lib.2.cap.17.n.5. Ioan. Azor.2. tom.inſt. Moral.lib.10.cap.6.verſ. Ad hæc omnia,& lib.11.cap.5.verſ. Octauò quæritur , Molla in Empor.iur 1.p.tit.2.quaſt.4. num.9. latiſſimè Paramus, qui poſt longam diſputationem hanc opinionem vt veriorem admittit,& inter diſcipulos D Thomæ communem eſſe ait d.lib.3. quaſt.1. opin.4. per totam , Zeuallos d.4.tom.pract. commun.quaſt.vltim. ex num.102.& in tract. De las fuerças , in prolog. num. 8. & 79. & nouiſſimus Caliſtus Remirez dict. tractat. de lege Regia Aragon. §. 2. ex num.30.

Et † idem ſequitur illuſtr. Cardin. Bellarmin. 47
in controuerſ. de Romano Pontific.lib.5. per totum, præcipuè c.1.4.& 6.& de tranſlat.Imperij aduerſus Illiricum, & de temporali Eccleſiæ poteſtate aduerſus Barclaium , niſi quòd rem aliis vocabulis explicans , inquit , dictam poteſtatem temporalem circa Reges , & Principes ſæculares Romano Pontifici non competere , indirectam autem , & ſupereminentem , hoc eſt , in ordine ad ſpiritualia competere , quod etiam paſſim tradit , & docet eruditiſſ. Pat. Franc. Suarez in 3.part.tom.1.diſputat.42.ſect.1.in fine , dicens, oppoſitum non habere fundamentum , & lib.3. de legibus , cap.6.cum ſequentibus , & in defenſ.Fidei contra ſect. Anglic. lib.2.cap.5.& cap.11.num.6 & cap.11. num.6. & cap. 21. cum multis ſequentibus , & nouiſſimè in tract.de Fide,diſput.20.ſect.5. à num.21.& diſputat.22.ſect.6. num.2.& in tract.de charitate , diſp. 13.ſect.2.num.5.& ſect.5. ex num.4. & Pat. Ioan. Salas omnino videndus in d.tract.de legibus,quaſt. 95.diſput.7.ſect.1.num.7.in fine, & ſect.4.num.29. & ſequentibus , & ſect. 5. per totam , & poſt hæc ſcripta Gabriel Pereira in tract. de manu Regia, lib.1. cap.3. Auguſt. Barboſa in Paſtorali , ſiue de offic.& poteſt. Epiſcop.1.par.titul.3.cap. 2. Ægid. Benedict. in l.ex hoc iure , ff de iuſt. & iure tom.1. cap.3. num. 16. & Seraph. Freitas de iuſto Imperio Aſiatico cap.6 ex n 58.

Iuxta † quem loquendi , & docendi modum, 48
intelligi debet eorundem auctorum aſſertio , dum communiter tradunt , poteſtatem temporalem

49 verè diſtincta eſſe ab ſpirituali. † Et Reges, &
Principes ſæculares Romano Pontifici in tem-
poralibus non ſubeſſe, & in ſuis titulis affir-
mare poſſe, ſe ſolius Dei gratia regnare, vt præ-
ter alios, de Catholicis noſtris Hiſpaniæ Regibus
loquentes, obſeruant Nauarr. *dict. cap. 3. num. 90.*
Borrellus, Zeuallos, & Caliſtus Remirez *vbi*
ſuprà; idem Zeuallos *dict. tract. De las fuerças,*
gloſ. 18. num. 19. pag. 117. Pet. Cenedus *in d. collect.*
64. ad Decretum, n. 3. Et Nos tetigimus *ſupra hoc*
50 *lib. 2. c. 2. ex n. 5.* Id † etenim ad directam & ordina-
riam poteſtatem temporalem referendum eſt, non
autem ad ſupremam, ſupereminentem, ſiue indire-
51 ctam, quæ vt diximus, cùm ſpirituali † coniun-
gitur, & legitima cauſa exiſtente, ſæculares Prin-
cipes & eorum Regna, & Imperia ſibi ſubor-
dinat.

Atque ita iidem ipſi, & plures alij Doctores
52 reſoluunt, † Papam eſſe iudicem Principum non
recognoſcentium ſuperiorem, maximè vbi materia
peccati, vel aliquid ſpirituale concernens inter-
uenit, vt probat Felinus per text. ibi *in d. cap. nouit.*
num. 4. de iudiciis, cap. per venerabilem, qui filij
ſint legit. Guido Pap. *in tract. de appellation. num 7.*
& 81. Bartol *in l. ſi Imperialis num. 4. C. de legibus,*
Lælius Iordanus *in tract. de Rom. ſed. orig. cap. 11.*
num. 21. Petr. Gregor. *lib. 53. de Repub. cap. 5.*
num. 20. Penna *in director. Inquiſit. 3. par. com-*
ment. 158. pagin. 661. verſ. Præterea Roma-
nus.

53 Et eum † præcipuum Cæſarem appellat. Baldus
in l. 1. verſ. Tertiò nota ff. de offic. Procur. Cæſar, &
in l. cum in antiquioribus, num. 19. C. de iure deli-
ber. inquit, quod Papa non eſt ſicut homines terre-
ni, ſed Princeps Regum terræ, & idem refert, &
ſequitur Gregor. Lop. *in l. 4. tit. 5. part. 1. gloſ. 2.*
Petr. Gregor. *lib. 47. Syntag. cap. 4. num. 11.* & plu-
res alij congeſti à Valençuela *d. conſil. part. 1. n. 95.*
cum multis ſequentib. *& ex num. 232.* vbi in-
quiunt, quod eſt Dominus dominantium, & ſu-
premum culmen omnium dignitatum, & ſuper
omnes iuriſdictiones, *d. cap. ſolita de maiorit. &*
obedient. cap. venerabilis, de præbend. cap. duo ſunt,
c. ſi Imperator 96. diſtinct. cum aliis, quæ latius
trademus *in cap. ſequenti ex num. 71.* & expreſſius
celebris text. *in d. Extrauag. vnam ſanctam de*
maiorit. & obed, ibi: *Oportet autem gladium eſſe ſub*
gladio, & temporalem auctoritatem ſpirituali ſubiici
poteſtati &c.

54 Quo iure ſæpè ſæpius vſa videtur † ſancta Ro-
mana Eccleſia, & Pontifices Summi, qui illam
pro tempore gubernarunt. Nam vbi ſibi expedire
viſum fuit, aduerſus Imperatores, Reges. & alios
Principes ſæculares, non ſolùm cenſuras Eccleſia-
ſticas, ſed materialem etiam gladium euaginarunt,
illoſque ſuis Regnis; & Imperiis priuarunt, vel
eorum adminiſtratione, & iuriſdictione, quoſque
reſipiſcerent, prohibuerunt, vt apertè conſtat ex
55 † multis exemplis, quæ deduci poſſunt *ex cap. Va-*
lentinianus, cap. Adrianus 63. diſt. d. cap. duo, &
cap. Conſtantius 69. diſtin. cap. Sacerdotibus 11.
quæſt. 1 gloſ. *in cap. nullus, eadem cauſa & q. & in*
dict. cap. ſi Imperator, verbo Diuinitus. cap. ſi quis
deinceps 17. quæſt. 4. cap. alius 15. quæſt. 6. cap. hor-
tatu 23. q. 8. cap. ſcelus 2. quæſt. 1. cap. nos ſi incom-
petenter 2. quæſt. 1. cap. venerabilem de elect. d. cap.
nouit, de iudiciis, cap. per venerabilem, & cap.
cauſam quæ, el. 2. qui filij ſint legit. cap. grandi de
ſupplend. neglig. Prælat. cap. ad Apoſtolic. de re iu-
dic. c. vnico de Schiſmat. lib. 6. gloſſ. *verb. Vrbano, in*
Clement. 1. de reliq. & venerat. Sanctor. & ex innu-
meris aliis, quæ non grauaremur ea omnimoda hi-
ſtoria, & chronologicis obſeruationibus promere,
& lato calamo recenſere † niſi id ante Nos diligé- 56
tiſſimè præſtitiſſent omnes ferè auctores ſuprà re-
lati, & præcipuè Ioan. Lop. Palac Rub. *dict. tract.*
de obten. Reg. Nauar. 2. part. §. 6. & 7 Bermond.
Choueron. *dict. tract. de publ. concubin. verb. Et ſi*
Regalis ex num. 4. Turrecremata *in ſum. de Eccleſ.*
lib. 2. cap. 114. per totam, Albertus Pighius *lib. 5.*
Hierarch. Eccleſ. cap. 14. & 15. Petr. Gregor. *dict.*
lib. 15. Syntagm. cap. 1. ex num. 11. & lib. 26. de Re-
publ. cap. 4. & 5 Pat. Molin. *dict. tract. 5. de iuſt. &*
iure, diſp. 29. verſ 3 column. 137 Illuſtriſſ. Cardinal.
Bellarm. *lib. 2. de Rom. Pontifice. cap. 19. & lib. 3. c. 3.*
verſ. Hæc opinio, lib. 4. cap. 13. verſ. Deinde, vbi
latè agit de depoſitione Henrici I V. Imper. per
Gregor. V I I. facta, & latius *lib. 5. cap. 8. per to-*
tam, vbi duodecim inſignia exempla proponit, Si-
mancas *d. tit. 45. ex num. 25.* Ayala *de iure & officio*
belli, lib. 1 cap. 2. num. 27. Thom. Bozius *de ſign.*
Eccleſ. Dei lib. 17. cap. 3. & 4 per totum; & in dict.
tract. de iure Eccleſiaſt. libert. & poteſt. lib. 6 c. 12.
& de Italia ſtatu contra Machiauell. lib. 3. cap. 5.
& 6. Anaſtaſ. Germon. *d. lib. 3. de ſacror. immunit.*
cap. 13. ex num. 27. ad 50. Ioan Boter. *in relat.*
vniuerſ. 2. par. lib. 4 vbi agit de Romano Pontifice,
ex pag. 234. Rutilius Benzonius *de anno Iubil. lib. 1.*
cap. 10. pag. 57. & 58 Salas *dict. tractat. de legibus,*
quæſt. 95. diſput. 7. ſect. 4. Angel. Matthæacius *de*
via, & ratione iuris, lib. 1. cap. 34. num. 28. Valen-
çuela *dict. 5. part. ex num. 256. ad 258.* Bobadilla
dict. lib. 2. Polit. cap. 17. num. 5. Camill. Borrell. *dict.*
tract. de præſtan. Reg. Cathol. cap. 46 ex num. 10. &
d. cap. 47. ex num. 46. Peregrinus *de iure fiſci lib. 1.*
tit. 2. ex num. 5. latiſſimè Paramus omnino viden-
dus, *d. lib. 3. de orig. Inquiſit. quæſt. 1. opin. 3.* ferè
per totam; vbi plurima exempla laborioſè congeſ-
ſit, Marta *de iuriſdict. 1. part. cap. 5. ex num. 15. &*
c. 23. per totam. Pat Suarez *in dict. defenſ. Fidei*
lib. 3. c. 32. ex num. 1. & lib. 6. c. 4. n. 17. & ſequen-
tibus, & in tractat. de Fide, diſp. 20. ſect. 3. à n. 21.
& diſput. 22 ſect. 8. num. 3. & 7. Caliſtus Remirez
d. tract. de leg. Regia, §. 2. ex num. 44. & noviſſi-
mus Seraph. Freitas *d. c. 6. ex num. 45.* vbi poſt Bel-
larm. optimè refert, & refellit argumenta, qui-
bus in contrarium pugnare videtur Guiller. Bar-
claius.

Eſtque † inter alia exempla illud Iulij II. Rom. 57
Pontific. valdè notandum, qui Ioannem Nauarræ
Regem, & ipſius coniugem Schiſmaticos decla-
rauit, & Regno priuauit. Qua occaſione, & aliis
à Catholico Rege Ferdinando Quinto occupatum
fuit, vt ad longum recenſent Platina, Illeſcas, &
alij *in vita eiuſdem, Iulij* Antonius Nebriſſen. *de*
bello Nauarrienſi lib. 1. c. 2. & 3. Palacius Rub.
d. tract. de obtent Reg. Nauarr. Garibai *in compend.*
hiſtor. 2. par. lib. 20. c. 15. & 3. par. lib. 29. c. 4. & ſe-
quentibus, Pineda *in Monarch. lib. 27. c. 8. §. 3.* Bor-
rellus *d. c. 46. ex n. 101. & d. c. 47. n. 69.* Valençuela
ſup. num. 255. & Nos latius *ſup. hoc lib. 1. cap. 20.*
num. 63.

Et † memoria noſtra Pius V. fœlicis recorda- 58
tionis anno 1567. per ſuam conſtitutionem quæ
incipit: *Regnans in excelſis*, Angliæ Regnum, ob
Iſabellæ Reginæ deteſtabiles hæreſes, & errores,
ab ea ademit, & Chriſtianis Principibus illud de-
bellandi, & occupandi poteſtatem fecit. Et poſteà
Sixtus Quintus anno 1588. de eodem Regno, ac
Britonum, Philippum I I. Regem Hiſpaniæ
Catholicum

Catholicum inueſtiuit, vt tradunt Sanderus *de*
orig.& progreſſ. Schiſm.lib. 1. Germon. *vbi ſuprà*
num. 41. Bobadilla *num.* 5. *verſ. Y en eſtos tiem-*
po, & Camill. Borrel. *d. cap.* 46. *num.* 189. *&*
ſeqq.
59 Neque † Pij, & Chriſtiani Principes iniquo
animo hanc Romanæ Eccleſiæ ſupremam auctori-
60 tatem ferre debent, cum † Aurelianus Impera-
tor, licèt à Religione Chriſtiana abhorrens,
Romani Pontificis prærogatiuam agnouerit, vt
tradit Euſeb. Cæſarienſ. *lib.* 7. *hiſt. Eccleſ. c.* 26.
61 Ruffin.*lib.*7.*cap.*30. Alanus Coppus *dialog.*1.*c.*8.
*pag.*53.
Et † re verà maius imperio ſit ſubmittere
legibus Principatum, *l. digna vox*, *C. de legibus*,
ipſaque temporalis dignitas hoc modo maiora in-
crementa recipiat, vt tetigimus *ſup. num.* 33. &
proſequitur Thó.Bozius *de ſign. Eccleſ. Dei lib.*20.
62 *c.*8.*& ſeqq.& lib.*10.*per totum, & in tract. imperia*
pendere à virtutibus.
Præſertim, † cùm propter malitiam temporum,
experientia clamet, non ſolum vtiliter, ſed etiam
neceſſariò, & ex ſingulari Dei prouidentia, hac
63 temporali iuriſdictione & coercitione donatos eſſe
Pontifices, vt præclarè aduertit Bellarmin. *dict.*
lib. 5. *de Roman. Pontif. c.* 9. qui ita † reſpondet
dubitationi Othonis Friſingenſis *in prologo ad*
lib. 4. *Chronic. ſuorum*, dum dixit: *Vtrum Deo*
magis placeat Eccleſia, quæ nunc cernitur exalta-
tio, quàm prior humiliatio, prorſus ignorare me
profiteor: videtur quidem ſtatus ille fuiſſe melior
iſte fœlicior, aſſentior tamen Romanæ ſedi, quam
ſuper firmam petram ædificatam non dubito, cre-
64 *denda, quæ credit, licitè poſſidenda, quæ poſſidet,*
&c.

Idem † quoque pluribus exemplis oſtendit Bapt. Fulgoſus *lib.*1. *memorab. cap.*1. *de cultu Religionis*, in cuius initio ſic habet: *Huc accedit, quòd multi Reges, Imperatoreſque ipſi, Regno, atque Imperatorio honore digni non creduntur, quos Religioſè Sacerdotes non vnxerint, quin poſteà quàm aſſumpto diademate in Regno, aut Imperio confirmati fuere, ſi Eccleſiam hæreſi, aut alio modo læſerint, à Pontificibus regnandi, imperandique iure priuantur, pluriſque apud Chriſtianos populos Religio, Pontificiaque voluntas, quàm arma ipſa, atque Regum Maieſtas habita eſt, &c.*

Et alia adducit *lib.* 6. *c.* 3. *de ſeueritate, fol.* 200. *& ſeqq.* Quæ eo magis adnotanda ſunt, quòd ipſe idem auctor. *lib* 2. *cap.* 1. *de priſcis inſtitutionibus, fol.*60. ſui veluti immemor, eoſdem Pontifices Romanos taxare videtur, quòd opibus & maieſtate præfulgeant: *Studiumque principalis nominis, ſanctiſſimaque appellationis, item pedum deoſculationes, etiam à Regibus, & Auguſtis, factas, admittant, & prima nomina, à ſatis humilibus primordiis incœpta, in militarem, atque tyrannicam poteſtatem tranſtulerint, quæ Principum ignauia diu ferendo incorrigibilia effecit.* Et alia ſimilia habet *lib.* 9. *c.*5. *de ſuperbia, fol.* 329. quæ vel delenda ſunt, vel cautè legenda.

***

CAPVT XXIII.

De eodem titulo, & magis peculiari Pontificiæ poteſtatis in concedendis Regnis, Prouinciis, & bonis infidelium diſputatione.

SVMMARIVM.

1 *Pontifex an poſſit de prouinciis infidelium diſponere, iterum in diſputationem adducitur.*
2 *Papa poteſtatem non extendi ad infideles, qui nunquam de Eccleſiæ gremio fuerunt multi Doctores tenent, qui latiſſime recenſentur.*
3 *Infideles per Papam quibus in cauſis puniri, & iudicari poſſint, ex ſententia Couar. & aliorum.*
4 *Ambroſius Catherinus vocat nimis ſimplices & adulatores Papæ eos, qui illum totius Orbis dominum faciunt.*
5. *Alexander VI. ex ſententia Epiſcopi Chiapenſis, Acoſtæ, Caietani, Soti, Victoria, Corduba Bellarm. Bannez, Valentia, Molina, & aliorum, quorum dicta ſpecialiter ponderantur, ſolùm conceſſit Regibus Catholicis curam conuerſionis, & protectionem Indorum Noui Orbis. Sed contrarium ex n.*63.
6 *Alexandri VI. bullam, & conceſſionem erroris nota ſugillat Gregorius de Valentia.*
7 *Pat. Fran. Coello ex quæſtore Limenſi, Societatis Ieſu Presbyter admodum religioſus, & eruditus, laudatur.*
8 *Pat. Ioan. de Salas ſummarium, in Indice parum cautè ſcriptum, notatur.*
9 *Michael Salon nunquam dixit, Reges noſtros Nouum Orbem tyrannicè poſſidere.*
10 *Hæretici paſſim rident, & mordent Alexandri VI. conceſſionem.*
11 *Atabaliba Peruanorum Rex quid reſpondiſſe dicatur legatis Caroli V. Imp. & Alexand. VI. donationem intimantibus?*
12 *Alexandri VI. donationem hæreticus quidam vmbratilem appellat.*
13 *Auctor libri, cui titulus:* Mare liberum *læè, & liberè in eandem Alexandri VI. donationem debacchatur, & quàm iuſtè idem liber prohibitus ſit.*
14 *Hæreticorum deliria notanda ſunt, vt illis reſpondeatur.*
15 *Papa iuriſdictionem temporalem in toto Orbe nullibi probari, plures affirmant.*
16 *Infidelium perſonæ, & bona ex ſententia multorum non ſolùm in temporalibus, verùm neque in ſpiritualibus Papæ ſubduntur.*
17 *Omnium nomine, quæ Petro à Chriſto commiſſa ſunt, fideles tantùm intelliguntur.*
18 *Infidelium reſpectu, Chriſtus Petro, & eius ſucceſſoribus ſolùm curam prædicationis præcepiſſe videtur.*
19 *Papa diuerſo officio ſuo vti debet inter fideles, & inter infideles.*
20 *D. Paul.* 1. Corinth. 5. *nullam omnino iuriſdictionem Eccleſiæ aduerſus infideles concedere videtur.*
21 *Eccleſiæ membra ſunt ſoli viatores fideles.*
22 *Baptiſmus eſt ianua, qua Eccleſiam ingredimur, & Chriſti, & Eccleſiæ membra efficimur.*

23 *Pontificia*

23 *Pontificis auctoritas, & poteſtas non poteſt eſſe maior quàm Chriſti, cuius Vicarius eſt.*

24 *Subrogatus non poteſt eſſe maioris potentia, quam is, in cuius locum ſubrogatur.*

25 *Chriſtus Dominus in quantum homo non habuit temporalem totius mundi dominationem, ex communi multorum ſententia, qui referuntur, num.30.*

26 *Ieremia locus* cap. 22. verſ. 1. *de Regno Ieconia loquens, perpenditur. Et n.32.*

27 *Chriſtus noluit exercere officium diuiſoris inter fratres.*

28 *Regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, quo ſenſu Chriſtus Pilato reſponderit. Et num.33. & 41.*

29 *Chriſtus, & Apoſtoli paucarum rerum dominium habuiſſe dicuntur.*

31 *Diui Auguſtini, Hieron. Ambroſ. Baſilij, Bernardi, & Theophylacti loca expenduntur, temporale dominium Chriſti negantia.*

34 *Chriſto vt homini, excellens quoddam dominium temporale, quidam ex dono ſiue virtute vnionis attribuunt.*

35 *Chriſtus non tranſtulit in Eccleſiam, & eius Vicarium ea, qua ſibi excellenter, ſiue eminenter conceſſa fuerunt.*

36 *Conſequentia hæc non ſemper valet: Hoc potuit Chriſtus in quantum homo, ergo & eius Vicarius.*

37 *Pontifices etſi haberent temporalem iuriſdictionem, ea vti non deberent.*

38 *Chriſtus Dominus non abſtulit dominia hominum, etiam peccatorum, & tyrannorum.*

39 *Chriſtus iuſſit, tributa Cæſari ſolui, Principibus obediri, & materiali gladio vti noluit.*

40 *Sedulij Paſchalis Hymnus expenditur, in Epiphania ab Eccleſia cantari ſolitus.*

41 *Diuus Auguſtinus eleganti paraphraſi oſtendit Regnum Chriſti non eſſe de hoc mundo.*

42 *Pontifices ipſi ſpiritualem poteſtatem à temporali ſæpe ſecernunt, & illam tantum ſibi competere tradunt.*

43 Cap. quo iure, & cap. quoniam 8. diſtin. *expenduntur.*

44 Cap. cum ad verum, & cap duo ſunt, diſt.96. & cap. nos ſi incompetenter 2.q.7. *ponderantur, & illuſtrantur.*

45. Cap. ſolitæ de maiorit. & obed. cap per venerabilem, & cap. cauſarum quæ, qui filij ſint legit. cap. nouit de iudiciis, & cap. tuam de ordin. cognit. capit. ſi duobus, §. denique de appellation. *perpenduntur.*

46 *Appellatio ad Papam non fit in cauſis temporalibus ex conſuetudine totius Chriſtianiſmi.*

47 Cap. conuenior 23.q.8.c. inter hæc 33. *quaſt.* 2. cap. Imperium diſtinct. 10. *expenduntur.*

48 *Hoſis Cordubenſis qualiter Imperatorum, & Pontificum poteſtatem diſtinguat?*

49 *D. Bernard. temporalem iuriſdictionem Regibus terræ relinquendam docet, & alienam à Romano Pontifice vocat.*

50 *Opinionem affirmatiuam in propoſita temporalis poteſtatis Romani Pontificis quaſtione Auctor vt veriorem, & communiorem amplectitur.*

51 *Pontifex Romanus de omnibus Regnis, etiam ab infidelibus poſſeſſis, ex iuſta cauſa diſponere poteſt.*

52 *Bartoli doctrina refertur, & probatur, qui Pontifici tribuit facultatem concedendi terras, & inſulas infidelium.*

53 *Auctores plurimi referuntur, & expenduntur, qui Papa dominium, & iuriſdictionem etiam in Prouinciis, & Regnis infidelium agnoſcunt.*

54 *Infideles, Iudæi, & Idololatræ non habent verum dominium, & eorum bona pertinent ad Eccleſiam, quæ ratione publicæ vtilitatis poteſt illos priuare iure ſuo, quia illa habent vt peculium.*

55 *Belli contra infideles ſuſcipiendi auctoritas maximè penes Pontificem reſidet.*

56 *Doct. Maria grauiter inuehitur contra negantes abſolutam Papa iuriſdictionem in temporalibus, & eorum argumentis reſpondet.*

57 *Thom. Bozius Eugubinus conſtantiſſimè defendit abſolutam Papa iuriſdictionem in temporalibus, & hanc ſententiam communem Theologorum appellat.*

58 *D. Thomæ verba notabilia adducuntur pro aſſerenda temporali dominatione Pontificis.*

59 *Henricus de Gandauo vtramque iuriſdictionem Papa concedit; & ſpiritualem architectonicam facit.*

60 *D. Antoninus iuriſdictionem Papa ad puniendos, & deponendos infideles violantes legem naturæ, vt rem indubitatam agnoſcit.*

61 *Rodericus Sanctius Epiſcop. Zamorenſis apertè tribuit Papa vniuerſalem poteſtatem in ſpiritualibus, & temporalibus, & eam pluribus, Scripturæ locis confirmat.*

62 *Caliſtus Remirez ſupremam poteſtatem Papa in temporalibus, etiam ad infideles extendit.*

63 *Indos infideles Noui Orbis, & eorum Regna, & Prouincias potuiſſe ab Alex VI. Regibus Catholicis dari plurimi Doctores fatentur Et num.68.*

64 *Ioan. Lupi de Palacios Rubios peculiarem tractatum fecit de inſulis maris Oceani.*

65 *Alexandr. VI. Indiarum conceſſionem Hiſpaniæ Regibus factam intrepidè, & indiſtinctè probat Petrus Malferitus.*

66 *Marquar. hæreſim ſapere inquit, Alexand VI. donationi contradicere.*

67 *Gregor Lupus Alexandr. VI. donationem validam eſſe cenſet, & prout iacet, accipiendam.*

69 *Thomas Bozius Alexandr. VI. donationem multis rationibus defendit.*

70 *Epiſcopi Chiapenſis notabilia verba referuntur de viribus tituli, qui ex Pontificia conceſſione deſcendit.*

71 *Pontifex eſt Dei Vicarius, vel Deus viuus in terris.*

72 *Papa poteſtatem in dubium vocare ſacrilegij inſtar eſſe videtur.*

73 *Papa de poteſtate, & dignitate varij extant tractatus, & Doctorum encomia.*

74 *Papa eſt totius Orbis Monarcha, cauſa cauſarum, omnia, & ſuper omnia.*

75 *Papa nullus poteſt dicere: cur ita facis?*

76 *Papa quidquid agit, agit tanquam Deus.*

77 *Papa, qui mentitur, Deo mentiri videtur.*

78 *Papa*

78 Papæ ex ſententia D.Pauli etiam Angelos iudicabit, & hoc qualiter accipiatur?
79 Pontificem Tertullianus Regem ſæculi appellat, & Eccleſia, omnia mundi Regna ei tradita canit.
80 D.Bernardi verba elegantiſſima de dignitate Pontificis.
81 D.Auguſt miram potentiam Pontificis Romani eleganter exaggerat.
82 B.Ignatius qualiter Pontificis poteſtatem cæteris præferat.
83 Petri Bleſienſis inſignis locus pro excellentia Romanæ ſedis vtroque gladio conſideratur.
84 Anglicus quidam Doctor qualiter Papam alloqueretur?
65 Papæ, & Pontificis nominis etymologia.
86 Papæ nomen olim inferioribus etiam Epiſcopis applicari ſolitum, quando proprium Pontificis Romani fieri cœperit.
87 Pontifices ſacri apud omnes fere gentes etiam temporalia gubernarunt.
88 Sacerdos ſummus Hebræorum terram Promiſſionis partiebatur, & quid mundi effigies, in eius ſuperhumerali contexta, ſignificaret.
89 Chriſtum etiam in quantum hominem totius Orbis temporalem Dominum fuiſſe plurimi ex ſanctis Patribus generaliter, & magis communiter docent.
90 Thomas Bozius hæreticos eſſe tradit eos qui Chriſto, vt homini, temporalium dominium non concedunt.
91 Chriſtus, vt homo, ex ſententia magis vera & probabili ſaltem habuit dominium excellentiâ, ex dono vnionis, ſibi à Patre conceſſum.
92 Dominio temporali qualiter Chriſtus Dominus vſus fuerit.
93 D.Bernardi elegans locus pro dominio Chriſti perpenditur.
94 Auctores plures citantur, qui temporale dominium ſaltim excellenter, & habitualiter in Chriſto concedunt.
95 Pſalm. 2. 23. & 28. pro dominio temporali Chriſti expenduntur.
96 D.Paul.ad Hebræos 6.verſ.7.qualiter Chriſti dominium inſinuare videtur?
97 Geneſi 49 Iſaiæ 9.& Apocalypſis 19 verba explicantur, quibus Chriſti temporale Regnum aſſeritur.
98 Regnum temporale Chriſti non ſolùm inter Hebræos, ſed generale totius Orbis fuit.
99 Chriſto omnia ſubiecit Pater, præter ſe ipſum, ex D.Paul.1.Corinth.5.
Vaticinium de Regno Chriſti, qualiter acceperit Ioſephus Iudæus, ibid.
100 Sibyllæ agnouerunt dominium, & Regnum Chriſti.
101 Virgilius, quod de dominio, ſeu Regno Chriſti Sibyllæ prænuntiarunt, ad Auguſtum Cæſarem adulatoriè traduxit.
102 Chriſtus in quantum homo, an, & qualiter omnipotens dici potuerit?
103 Chriſti dominatio temporalis non ſolùm creationis, verùm & redemptionis titulo nititur.
104 Chriſtus Regnum ſuum temporale Eccleſiæ, & Pontifici communicauit.
105 Chriſti, & Eccleſiæ idem eſt Regnum.
106 Eccleſia ſancta Dei ſponſa eſt.
107 Sponſæ negandum non eſt quod ſponſo conceditur.
108 Chriſtus, & Eccleſia vnum corpus, & vnam vocem conſtituunt, & inſignis ad id D.Auguſt. locus.
109 Papa ex opinione Scoti Vicarius eſt Chriſti, etiam in quantum fuit Dominus mundi.
110 D.Petr.Chryſolog. omnem Chriſti poteſtatem, & dominationem in Eccleſiam tranſlatam fatetur.
111 Eccleſiæ gubernatio perfectè ordinata non eſſet, ſi Pontifici omnes Principes non ſubeſſent.
112 Monarchicum Imperium omnium optimum, & conuenientiſſimum ſemper eſt iudicatum.
113 Pontificis vniuerſalis poteſtas in temporalibus multis iuribus comprobatur.
114 Ieremiæ vaticinium cap. 1. Ecce conſtitui te, &c. de Pontifice Romano omnes Patres accipiunt, & eius interpretatio.
115 Infideles etiam ad Eccleſiæ gubernationem ſpectant. Et n.141.
116 Cap.1.diſtinct.21. cap.omnes 22.diſtinct.& alia ſimilia expenduntur.
117 Cap.ſolitæ de maiorit.& obed explicatur.
118 Cap. per venerabilem qui filij ſint l.ponderatur, & illuſtratur.
119 Extrauag. vnam ſanctam, de maior.& obed. latè explicatur, & exornatur.
110 Gladium ſpiritualem, & materialem Eccleſiæ competere, quibus rationibus Bonifacius VI. euincat.
121 Bonifacius VI. magnam partem extrauag. vnam ſanctam ex dictis D. Auguſtini, & Bernardi deſumpſit.
122 Papa ex ſententia D.Thomæ vtriuſque poteſtatis apicem tenet.
123 P. Ignatius à Loyola plura piè, & doctè notauit de vtraque poteſtate Pontificis in epiſtola ad Regem Abyſſinorum.
124 Eliachim fuit typus Romani Pontificis,
125 Clauium traditio eſt ſignum pleni, & abſoluti dominij.
126 Extrauagans Meruit, de priuilegiis edita per Clement V. an in aliquo erogauerit extrauag. vnam ſanctam.
127 Lex, etiamſi corrigatur, rationes tamen eius æternæ, & immutabiles ſunt.
128 Bella quemadmodum iuſta cenſeri ſolent, ſi à Deo, ita ſi à Pontifice præcipiantur.
129 Pontificis auctoritate bellum iuſtè moueri poteſt aduerſus infideles, & in eo capta licitè retineantur.
130 Apoſtolica Sedes ſolita eſt, infidelium prouincias Principibus Chriſtianis conquirendas, & poſſidendas concedere.
131 Baldi notabilis doctrina refertur circa conceſſionem terrarum infidelium.
132 Infidelium prouincias, non ſolùm vbi anteà Chriſtianorum fuerant, ſed etiam nouiter repertas, & nunquam à Catholicis occupatas, Pontifex concedere poteſt ſub ea conditione, ſi capiantur.
133 Hoſtium terras, aut bona ante victoriam diuidere, imprudentiæ tribui ſolet.
134 Conditionem victoriæ, & ſpoliationis hoſtium expectare, nullam turpitudinem continet.
135 Cap.Abbat. ſanè de re iudicata, lib.6.expenditur, & illuſtratur.

134 Eccleſia,

136 Eccleſia, quæ nondum conſtructa eſt, benè poteſt donari, collata conditione in tempus, quo iam fuerit ædificata.
137 Anaſtaſ.Germonij, & Franc.Vargas notabilia verba referuntur circa magnam Pontificis poteſtatem, in concedendis quibuſlibet infidelium prouinciis.
138 Pontificis eemporalem poteſtatem nullo certo teſtimonio niti, falſum eſt.
139 Iufideles, ob ſolam infidelitatem, & idololatriam, ad iudicium Eccleſiæ pertinere, plures tradunt.
140 D.Paul. locus 1. Corinth.5. De iis qui foris ſunt, explicatur.
141 D. Ioan. locus: Paſce oues meas, exponitur cum Innocen. Roffenſi, Leontio, Bernard. Theophyl. & aliis, quorum verba citantur. Et n.ſeqq.
142 Ouium nomine apud D.Ioan. infideles etiam deſignantur: & qualiter ij ad Eccleſiæ curam pertineant?
143 Paſcere in ſacra Scriptura ſæpè idem ſignificat, quod gubernare.
144 Reges Paſtores populorum ſæpè appellantur, & quare?
145 Pſalm.77. & 79. verſus exponitur.
146 Chriſtum in quantum hominem temporale dominium habuiſſe, verius eſt, quamuis eo vti noluerit.
147 Chriſtus Dominus aliquibus in caſibus temporalem iuriſdictionem exercuit.
148 Regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, quo ſenſu Chriſtus Pilato reſponderit? Et n.160.
149 Chriſtus ſe Regem appellari ſæpè paſſus eſt.
150 Chriſtus Lucæ 12. cur noluerit eſſe iudex inter fratres de hæreditate certantibus?
151 Extrauagans Cùm inter nonnullos, & quia quorumdam, & exiit, qui ſeminat de verb.ſignif. explicantur.
152 Chriſtus paupertatem in ſe, & Apoſtolis affectauit, & ea ſola mundum vincere voluit.
153 Eccleſiæ communicauit Chriſtus poteſtatem temporalem, quam habuit, etiam ſi excellenter in eo conſideretur. Et quare.
154 Finis vltimi curæ ad quem pertinet, ſubiiciuntur reliqui, qui curam habent finium antecedentium.
155 Poteſtas temporalis à Chriſto in Eccleſiam tranſlata non fuit nuda, & inefficax.
156 Apocalyſis cap.1. verba exponuntur cum D. Auguſtino, & Baronio.
157 D. Epiphanius quibus verbis explicet Regiam dignitatem in Eccleſiam ſimul cum Sacerdotio tranſlatam.
158 Chriſtus poſt reſurrectionem magis plenè, & abſolutè vocari potuit Dominus temporalis totius mundi.
159 Chriſtus poſt reſurrectionem D.Petro clauium poteſtatem, & Eccleſiæ ouium curam commiſit.
161 Iuriſdictio temporalis regulariter diſtincta eſt ab ſpirituali, & vna alteram iuuare debet.
162 Iura, quæ docent poteſtatem temporalem ab ſpirituali diſtingui, non negant, quin vtraque in Pontifice dari poſſit.
163 Summus Pontifex ſecundùm Baldum eſt iudex ordinarius totius mundi, & concurrit cum quolibet ordinario.
164 Appellare ad Papam à ſententiis iudicum, vel Principum ſæcularium, an, & quando liceat?
165 D. Bernardus benè concedit Papæ ſecularem iuriſdictionem, monet tamen, vt eam per alios exerceat.
166 Gladij duo, Chriſto ab Apoſtolis oblati quid deſignarint, ſecundùm D. Bernard. & alios.
167 Papa regulariter etiam in temporalibus habet auctoritatem; Imperatores verò, & Reges poteſtatem, & exercitium.
168 Solis & Lunæ ſimilitudo qualiter applicetur poteſtati Pontificiæ, & Regiæ.
169 Eccleſia Monarchiam propriam conſtituit, quæ dicitur Regnum Apoſtolorum.
170 Iuribus, quæ Papæ negare videntur poteſtatem temporalem, qualiter reſponderi poſſit remiſſiuè.
171 Cap. Nouit de iudiciis, hiſtoria & explicatio.
172 Feudalis cauſæ cognitio, & iuriſdictio feudi domino competit, etiam contra perſonas Eccleſiaſticas.
173 Feudum, qui ab altero habet, & recognoſcit, ſi ſit ſupremus Princeps, ab eo ſuper feudalibus debet iudicari, & quare?

HIS ITA breuiter, & generaliter (ſed opportunè, vt arbitror) & de temporali dominatione, & poteſtate Romani Pontificis præ notatis, † ſupereſt adhuc, vt ſpecialius, & 1
magis in noſtræ quæſtionis terminis inquiramus, an etiam illam exercere poſſit in Regnis, perſonis, & prouinciis infidelium, qui nunquam Eccleſiæ nomen dederunt? Video quippe in hoc alteram litem conſurgere ex litis primæ materia, vt aliàs dicitur in l. terminato, C. de fruct. & lit. expenſ. Nam omiſſis duabus illis prioribus abſurdis, & damnatis eorum ſententiis, qui nullam temporalem iuriſdictionem Pontifici tribuunt, vel eam ad Eccleſiæ terras duntaxat reſtringunt; ſi tertiæ opinionis auctores ſequamur, ſub abſoluta illa, & vniuerſali poteſtate, quam in eius perſona conſtituunt, nihil planè excluſum videtur. Si verò quartæ ſectatores audiamus, qui ſolam indirectam, ſiue ſupremam, & ſpirituali deſeruientem agnoſcunt; magis communiter ſentiunt, non poſſe eum Reges, & populos infideles ſuis Regnis, bonis, & dominiis priuare, vel aliis Principibus Chriſtianis, etiam ſub prætextu Religionis, abſolutè concedere, vt eoſdem infideles bello ſubiiciant, & in ſuam ditionem, & poteſtatem deducant. Sed præſtat, vt vtriuſque partis fautores, & præcipua argumenta, quibus nituntur, breuiter expendamus, & quænam probari debeat, exactiori iudicio conſideremus.

Et † à negatiua initium dicendi capientes, 2
eam ſequi videntur Innocent. Ioan. Andr. & plurimi alij, quos ſup. hoc lib. cap. 10. ex num. 41. citauimus, dum docent, infideles ob ſolam infidelitatem, vel quòd de Eccleſiæ gremio non ſint, ſuarum rerum dominio priuatos, vel priuandos non eſſe. Et expreſsè de Papæ poteſtate, & dominatione loquentes, & quòd non extendatur ad prouincias infidelium, neque in eis, vel de eis quidquam diſponere poſſit, Ancharran. in dict. reg. peccatum, verſ. Sed hic quæro, Ioan. Pariſienſ. de poteſt. Regia, & Pap. cap. 12. & ſeqq. Turrecremata in ſum. de Eccleſ. lib. 2. cap. 113. Caiet. in 2. 2. quæſt. 66. art. 8. verſ. Circa primum

Anton.

Anton. Corſet. *de poteſt. Reg. quæſt.*85. Henric. *quodlibeto* 6.*q.*23. Driedon. *de libert.Chriſt.lib.*1. *cap.*15. *&* 16. *& lib.* 2.*cap.*2. Vualdenſ. Durand. Sanderus, Sebaſtian. Medices, & alij *in cap. preced. num.* 45. relati. Victoria *in relect.*1. *de poteſt. Eccleſ. q.penult. propoſit.*5. Albert. Pighius *lib.*5. *Eccleſ.Hierarch.c.*7.& 14. Maior.*in* 4.*diſtinct.*24. *quæſt.*3.Sot. *in eod.*4.*diſtinct.*1.*quæſt.vnica, art.*10. *pag.*272. Nauarr. qui Aluarum Pelagium contrarium aſſerentem grauiter notat, *in cap.nouit de iudiciis notab.*3. *num.*58. *& ſeq.* Couarr. *dict. reg.peccatum,*§.9.*num.*6. *verſ.vlt.&* §.10.*n.*4.*verſ.*
3 *Nec item,* † vbi apertè docent, in eos, qui nondum Catholicam Fidem per baptiſmum ſuſceperunt, id ſolum ius habere ſummum Pontificem, vt illis prædicari faciat legem Euangelicam, non tamen iuriſdictionem nec ſpiritualem, nec temporalem niſi ea ea parte, qua earum vſus neceſſarius ſit, ne Chriſtianæ religioni iniuria ab infidelibus fiat, Menchaca *lib.*1. *controuerſ. illuſt.c.*21. *num.*2.*& cap.*24.Balthaſ.Ayala *de iure & offic. belli lib.*1. *cap.*2.*num.*29. Cardin.Bellarmin.*lib.*5.*de Roman. Pontif.c.*2. *& ſeqq.* Molina *de iuſt. & iure tract.*2. *diſput.*29. Pat. Suarez in 3.*part. tom.*1. *diſput.*48.*ſect.*2.*& in defenſ.fidei lib.*3. *cap.*8. *num.*4. *& in tract.de charit.diſput.*13.*ſect.*5.*num.*4. Paramus *dict.lib.*3.*de orig.Inquiſit.quæſt.*1.*opin.*2. *num. vlt. & opin.*4. *num.*4. *&* 56. Ioan.de Salas, qui alios plures recenſet *in tract. de legib. quæſt.*95.
4 *diſp.*7.*ſect.*4. *num.*30. *&* 32. Et † adeò ſecurus in ea reſidet Ambroſ. Catherin.*in comment. epiſt.ad Roman.* vt ſcribere auſus fuerit, nimia ſimplices, vel Papæ adulatores eſſe, qui aiunt, ad eum de iure pertinere omnem totius Orbis dominationem, etiam temporalem.

5 Et ſpecialiter † de hac conceſſione Indiarum Occidentalium tractantes, quam Alexand. VI. Hiſpaniæ Regibus fecit, & quòd eius virtute plenum, & abſolutum Imperium in prouinciis Barbarorum acquirere non potuerint, ſed tantùm ius quoddam, vt eoſdem ad Fidem Catholicam, & mores Orthodoxos per idoneos Euangelij miniſtros adducerent, adductos protegerent, apoſtatantes, vel turbantes punirent, & reliqua ad hunc finem conducentia ſuperiori cura, & adminiſtratione dirigerent, ſimulque alios Principes in eiſdem nouis regionibus negotiari volentes expellerent, poſt longam diſputationem reſoluunt Epiſcopus de Chiapa in peculiari huius argumenti libello, cuius inſcriptio eſt: *Tratado comprobatorio del Imperio ſoberano, y Principado vniuerſal que los Reyes de Caſtilla, y Leon tienen ſobre las Indias.* Et *in Apologia contra obiectiones Sepulueda, replicat.*12.

Caietanus, & Domin. Sotus *vbi ſup.* Mag. Victoria *in* 1.*relect. de Indis ex num.*16. *& in* 2. *ex num.*1. Gregor. Lopez *in d.l.*2. *tit.*23. *part.*2. Gloſ.magna, *colum.*5. *&* 6.qui, licèt dubius, & anceps, Victoriæ verba tranſcribit, & tandem in hanc partem inclinare videtur.

Ioſeph. Acoſta *lib.*3.*de procur. Indor.ſalut.capit.*2.*&* 3.vbi inquit, non oportere falſos titulos comminiſci; & Catholicis noſtris Regibus, reſpectu Indorum, ſolùm iure curæ, & adminiſtrationis ſpiritualis competere, ita vt Indi de commoditatibus, ac dominatu ſuo non pellantur, niſi quatenus iniurij fidei, & ſuis perniciosi deprehendantur.

Anton.à Corduba *in quæſtionar.lib.*1. *quæſt.*57. *dub.*4.*per totum*, Domin. Bañez *in* 2. 2. *quæſt.*8 *art.*10. *verſ. Arguitur tertiò, colum.*531. vbi concludunt, quòd Alex. VI. non potuit dare Regibus Catholicis amplius, quam ipſe habeat ſuper nationes. Ac proinde cùm Papa non ſit dominus temporalis totius Orbis, niſi in ordine ad gubernationem ſpiritualem, id tantùm eis conceſſit, vt eſſent executores, temporali quadam poteſtate à ſe conceſſâ, non ad deſtruendos Indos, & ſpoliandos, ſed vt amouerent impedimenta, quæ Barbaræ nationes opponerent contra Euangelij prædicationem; & ſimiliter conceſſit, & potuit concedere, vt ſi conuerterentur ad Fidem Barbari illi homines, Reges Hiſpaniæ eſſent illorum tutores, & haberent erga illos Cæſaream quandam poteſtatem, quam habet Imperator modò circa quoſdam Principes, & Reges. Non autem dedit poteſtatem, vt deponerent Reges Indorum, & alios de nouo crearent, niſi fortè in caſu quo Reges iniquè agerent contra fideles ſubditos ſibi.

Bellarmin.*dict. cap.*2.*in fine*, vbi cùm docuiſſet, Papam non habere aliquam poteſtatem in infideles, neque vnquam ea vſum eſſe, ſubdit, quòd ſi aduerſarij vrgeant, dicentes Alexandrum VI. diuiſiſſe Orbem nuperrimè inuentum Regibus Hiſpaniæ, & Luſitaniæ: *Reſpondendum eſt, non eo conſilio id factum, vt Reges illi preficiſcerentur ad debellandos Reges infideles Noui Orbis, & eorum Regna occupanda, ſed duntaxat, vt eo adducerent Fidei Chriſtianæ prædicatores, & protegerent, ac defenderent, cùm ipſos prædicatores, tum Chriſtianos ab eis conuerſos. Et ſimul vt impediret contentiones, & bella Principum Chriſtianorum, qui in illis nouis Regionibus negotiari volebant.*

Gregor. de Valentia *tom.*3. *controuerſ. Theolog. diſput.*1. *quæſt.*1. *punct.*7. *colum.*398. *verſ. Ad ſe-* 6
cundum, vbi, † quòd amplius eſt, ſic ſcribere audet: *Alexander autem VI. (ſi in eo facto particulari ad Reges illos tantum, & ad inſulas illas pertinente non errauit) ſolùm conceſſit illis Regibus ius quoddam ſuperintendentiæ & patrocinij in infideles illos poſtquam debito modo eſſent ad Fidem conuerſi. Nec enim potuit infideles illos dominio ſuo priuare propterea ſolùm, quod eſſent infideles, &c.*

Et idem eiſdem ferè verbis obſeruant Molina *d.diſput.*29.*colum.*140.*& diſput.*35.*colum.*191, *verſ.Illud dicam,* Eman.Roder. *tom.*1.*quæſt. Regular.q.*45.*art.*1, Ludou.Torres *de fide quæſt.*10.*art.* 11.*diſput.*52.*dub.*1.*colum.*646. Pat. Suarez *in eod. tract.diſput.*18.*ſect.*2,*num.*7.*colum.*284. Ludo Paramos *d.opin.*4.*num.*20.*&* 21.nouiſſimus Seraph. Freitas *de Imp.Aſiat.cap.*7. *& cap.*9.*n.*5. & *c.*12. *ex num.*1.*ad* 8.

Et † eruditiſſimus pariter, ac religioſiſſimus 7
vir Pat. Franciſcus Coellus, qui poſtquam in Academia Salmanticenſi toga nobiliſſimi Collegij maioris Conchenſis condecoratus fuit, & publici antecеſſoris munus exercuit, in hoc grauiſſimo Senatu Limenſi pluribus annis ſumma cum laude, & approbatione integerrimam quæſtorem criminum egit, & tandem ſibi viuere cupiens, vanis mundi curis, & honoribus libello repudij dato, Religioni Societatis Ieſu ſe pie deuouit, & conſecrauit, vbi anno 1622.fœliciter requieuit, in tract. manuſcripto, quem pio, & graui ſtylo contra alium Fr. Michaelis ab Agia in fauorem, & defenſionem Indorum elucubrauit, *n.*118.*& n.*158.*& ſeqq.* vbi hanc etiam fuiſſe,

& eſſe Regnum noſtrorum mentem ex aliquibus
eorum prouiſionibus, & ſchedulis coniectatur.
Pat. quoque Ioan. de Salas *d. tract. de legib.*
quæſt.95. diſput.7. ſect.4. num.29. & num.31. verſ.
Ad illud. pag.223. eandem ſententiam tanquam
8 veriorem admittit. Qui † etiam, quod magis
eſt, in indice eiuſdem tractatus *ver. Indi inſulani,*
ita ſcripſiſſe comperitur : *Indi inſulani per ty-*
rannidem ſunt redacti ad dominium Regis Hiſpa-
nia. Sed id cautè legendum eſt, & ab aliquo Gal-
lo typographo parum Hiſpanis affecto, adiectum
eſſe videtur. Nam auctor id neutiquam dicit
in loco, qui ibi citatur, nempe *quæſt.96. diſp.10.*
9 *ſect.3. num.14. pag.227.* Sed potius † Michaelem
Salonem reprehendit, eo quod *in 2.2. quæſt.60.*
art.6. aſſertion.4. verſ. Denique, ſuppoſuiſſe videa-
tur, Regem Hiſpaniæ etiam nunc tyrannide
Regna illa obtinere. Quod quidem ipſe etiam
Salon. minimè tradit ; ſed imò contrarium ſen-
tiendo, quærit : *Vtrum ſi ita res haberet, vt Indi*
inſulani per tyrannidem eſſent redacti ad domi-
nium Regis Hiſpaniæ, legibus eius obedire teneren-
tur ?

10 Hæretici † autem non verentur paſſim in ſuis
ſcriptis, impudentiſſimis verbis, prædictam do-
nationem ex defectu poteſtatis ridere. Nam
Hieronym. Benzo *in lib.3. hiſt. Noui Orb. c.3.* qui
habetur *tom.2. hiſtor. Americ. part.6. pag.12.* nar-
11 rat, † Atabalibam, Peruanorum Regem, cum ei
ab Hiſpanis Alexandri VI. conceſſio nota fieret,
reſpondiſſe : *Pontificem inſigniter fatuum, & im-*
pudentem eſſe, eo facilè prodi, quòd aliena tam libe-
raliter largiatur, vbi hæreticus eius additiona-
tor adiecit : *Quo iure, hæc dare potuit Papa, in qua*
nullum ius vnquam habuit ? Niſi forte, quia Chri-
ſtus cœli, & terra hæres eſt, cuius bonus iſte Pater Vi-
12 *carius eſt ſcilicet.* Et † in eadem parte, *pag.64.* ex-
tat relatio expeditionis à Gallis in Floridam fa-
ctæ, cui præfigitur argumentum, vbi hæc verba
ponuntur : *Etſi enim nullo iure Hiſpani latiſſi-*
mas illas in Occidente tum inſulas, tum Indica con-
tinentis prouincias niſi forte vmbratili Pontificis
donatione cuius ea non ſunt, poſſident, &c. Auctor
13 † quoque libri, cui titulus : *Mare liberum, ſiue*
de iure, quod Batauis competit ad Indicana com-
mercia, quem refert Freitas vbi ſuprà plura (vt
audio) in eiuſdem donationis, & Romanæ Eccle-
ſiæ contemptum inuerecundè conſcripſit : abſo-
lutè negans, *cap.3. & 4.* vllam ei in terris, vel
bonis infidelium poteſtatem competere ; quæ
tamen omnia meritò deleri iuſſa ſunt in Catalo-
go librorum prohibitorum illuſtriſſ. Cardinalis
à Sandoual, anno 1612. *in primo indice, pag.77. &*
in ſecundo p.55. & tetigi *ſuprà hoc lib. cap.1. n.48.*
14 Sed † hic omittenda non fuerunt, ne quit (vt
ille dixit) patientiam noſtram in conſcientiam
ducat, & vt commodius illis obuiam ire poſſi-
mus, ſi tela, quibus petimur, agnoſcamus. Nam
iuxta D. Leonem *in 1. concione Parænetica ad Fi-*
deles : Magna eſt pietas prodere latebras impiorum,
& ipſum in eis, cui ſeruiunt, diabolum debellare.
Pro cuius ſententiæ confirmatione, omiſſis
aliis leuioribus argumentis, quæ à prædictis au-
ctoribus expenduntur, & præcipuè à Nauarro,
qui decem, & ſeptem, Marta qui viginti duo
congeſſit in *dict. tractat. de iuriſdiction. 1. part. c.17.*
15 *per totum.* Primò cum eiſdem conſidero, † quòd
cum nullo iure, aut teſtimonio, vel ſufficienti
Eccleſiæ traditione probetur vniuerſalis Ro-
mani Pontificis per totum Orbem in tempo-
ralibus dominatio, vel iuriſdictio, vt latè oſten-
dunt Turrecremata, Victoria, Bellarmin. & alij
ex ſupra relatis : † ea quidem circa prouincias, 16
& perſonas infidelium multo planius deneganda
viderur, de quibus non ſolùm in temporalibus
verum neque in ſpiritualibus cognoſcere poteſt:
cum Petro †, & ſucceſſoribus eius à Chriſto Do- 17
mino ouium tantum cura commiſſa fuerit, iux-
ta illud Ioan. vlt. *Paſce oues meas,* quod de fide-
libus omnes Eccleſiæ Patres interpretantur;
nam infideles, oues non ſunt, vt inquit Bel-
larm. *dict. cap.2. in princip.* Baronius *in Parœneſi*
ad Remp. Venetam. pag.30. & Salas *dict. ſect.4.*
num.29. Quorum † reſpectu ſolum dixiſſe, & 18
præcepiſſe Apoſtolis Chriſtus videtur *Matth.*
28. & Marci vlt. vt euntes, omnes gentes doce-
rent, & baptizarent. Quæ verba non continent
vim coactiuam, vel dominatiuam illorum, ſed
diuinæ tantùm inſtitutionis, & præcepti de ba-
ptiſmo recipiendo denunciationem, cuius cau-
ſa, vel etiam ob ſolam infidelitatem dominio
ſuarum rerum, quod naturali, & communi gen-
tium iure eis competit, priuari non poſſunt, vt
latius diſputauimus *ſuprà hoc lib. cap.10. & ſe-*
quentibus.

Vnde † D. Thomas, & communis diſcipulo- 19
rum eius ſchola, quam refert Paramus *d. opin.4.*
num.4. & Molina *d. cap.29. colum.140. in fine,* aſſe-
rit, Papam, quod attinet ad ſpiritualia, habere
ampliſſimam poteſtatem, à Chriſto ſibi traditam,
cuius vices gerit in terris; in Chriſtianos quidem
vt ſanctis legibus eos inſtituat, & iudicet ; in in-
fideles verò, vt illis Euangelium prædicet, vel
prædicari curet : non autem, vt in illos ali-
quam dominationem, vel iuriſdictionem exer-
ceat.

Quam † Eccleſiæ expreſsè negat Apoſto- 20
lus *1. Corinth.5. Quid enim mihi de his, qui foris*
ſunt iudicare ; quod habetur, & de infidelibus,
& Paganis, qui foris, id eſt, extra Eccleſiam
ſunt, intelligitur in *cap. omnis Chriſtianus 15. q.3.*
c. multi. 2. quæſt.1. cap.1. de conſtit. c. gaudemus de
diuortiis, cap.1. de homi. in 6. Concil. Trid. *ſeſſ.14.*
cap.12. cum multis aliis, quæ congeſſimus *ſuprà*
hoc lib. cap.14. ex num.21. & in noſtris terminis
expenditur à Doctoribus *ſuprà* citatis, & à Gre-
gor. Lopez *d. gloſſ. magn. colum. vlt. verſ. Sexta con-*
cluſio, Nauarro *d. cap. nouit, notab.3. num.41.* Co-
uarr. *ad reg. peccatum 2. part. §.9. n.6. verſ. vlt.* Sa-
las *dict. ſect.7. num.29.* Paramo *opin.2. num. vlt.* &
Suarez *dict. tract. de Fide, diſp.9. ſect.1. num.5.*
& 17. vbi pluribus probat, † quòd Eccleſiæ 21
membra ſunt ſoli viatores fideles, baptizati.

Vnde † Eugenius IV. in Concilio Florenti- 22
no vocat baptiſmum ſpiritualem ianuam : *Per*
ipſum enim, inquit, *membra Chriſti, ac de corpore*
efficimur Eccleſia, & D. Hieronym. *in epiſt. ad*
Oceanum, alieni & extra Eccleſiam ſunt Iudæi,
Hæretici, atque Gentiles ; de quo etiam plura
tradit Canus *de locis Theologicis lib.4. cap.3.*

Secundo conſidero, quòd etſi Romani Pon-
tificis poteſtas, & auctoritas maxima ſit, &
toto animo veneranda, totiſque viribus defen-
denda : † non tamen maior, & validior eſſe po- 23
teſt ea, quam Chriſtus Dominus habuit, & exer-
cuit, cuius Vicarius & Petri ſucceſſor ipſemet
Pontifex appellatur, *cap. licèt, & cap. quando*
de tranſlat. Epiſcop. cum aliis traditis à Nauar-
ro *d. notab.3. num.12. & ſeqq.* † iuncta *l. nemo* 24
plus iuris, l. nemo plus commodi, l. in iis 136. §.

non

non debes, ff. de regul.iuris, l.ſi eum, §.qui iniuria-rum, ff.ſi quis cantion. & plurimis aliis quæ de ſubrogatorum natura & ſimilitudine congerit Tiraq.*de primogen.quæſtion.*40.*ex num.*43.Eueradus *loco* 93. Catellian. Cotta *in memorab. iure verb. Subrogatum*, Claudius Petrus *Gaoſeon general.iuris lib.6. titul.9. cap.2.* & Cardin.Tuſchus *in pract. concluſ.iur.litt.S.concluſ.*756.

25 At verò † Chriſtum Dominum ſecundùm humanitatem, ſiue in quantum hominem, totius mundi Regem non fuiſſe neque temporalem eius dominationem, aut iuriſdictionem ha-

26 buiſſe, & exercuiſſe apertè probari videtur † ex illo Ieremiæ *c.22.verſ.*30.vbi loquens de Iechonia, ex cuius ſemine Chriſtum fuiſſe D. Matthæus *c.1.*teſtatur, ait: *Hæc dicit Dominus, ſcribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis non proſperabitur, nec enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & poteſtatem habeat vltra in Iuda:*

27 *Lucæ* 12.*verſ.*13.vbi, † cùm quidam de turba Chriſto dixiſſet: *Magiſter dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem, ille dixit ei: Homo, quis me conſtituit iudicem, aut diuiſorem ſuper vos?*

28 *Ioan.*18. *verſ.*36. † vbi ibidem Chriſtus à Pilato rogatus, an Rex Iudæorum eſſet? Reſpondit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo: ſi ex hoc mundo eſſet Regnum meum, miniſtri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis: nunc autem Regnum meum non eſt hinc.*

29 Et † *extrauagantibus, Cùm inter nonnullos, Quia quorumdam,* & *Exiit qui ſeminat de verbor. ſignific.*vbi expreſsè affirmatur, Chriſtum, & Apoſtolos paucarum rerum dominium habuiſſe.

Quibus & aliis teſtimoniis & argumentis
30 hanc opinionem defendunt, † & magis communiter à ſacræ Theologiæ, & iuris Pontificij Doctoribus recipi, tradunt Abulenſis *ſup. Num. cap.4. q.11.* & ſup. Matth.*c.20. q.*63. & *cap.21. q.3.*Vualden. *lib.2. doctr.fid. art.3.cap.76. &* 77. Diredonus *de dogm. Sacra Scrip.lib.3 tract.1.c.4.* Adria.Finus *lib.5.flagell.contra Iudæos,cap.5.& 6.* Iacob.Nanclantus *in tract. de Reg.Chriſti titul.4.* Ianſenius *lib.4. concord. cap.3. &* 141. Franc. à Chriſto *in 3.Sentent.diſt.4.quæſt.6.de Regno Chriſti*, Alfon. à Caſtro *lib.4. contra hæreſes, verbo Beatitudo, hæreſi* 3. Salmeron. *tom.3. tractat.10. num.26.* Victoria *in d. relect.1. de Indis num.6. &* 27. & de poteſt. Eccleſ. *q.penult. à num.*25. Soto *in 4. diſtinct.25. quæſt.2. art.1. & 4. de iuſt. & iure lib.4.quæſt.4.art.1.* Ioan. Pariſienſ.*de auct. Reg.Pap. c.8.& 9.* Menchaca *lib.1. controuerſ.illuſtr.cap.25. num.2.* Bartbol.à Medina *in 3.part. D.*Thom. *quæſt.59. art.4.* Domin. Bañez *in 2.2. in præambul. de dominio ad quæſt.62.quæſt.4.dub.1.* & ſeqq.Corduba *d.quæſt.57.dub.1.* Cardin.Toletus *in d. cap.28. Ioan. annot.26. &* 27. Benedict. Pererius *lib.8. in Daniel, non longè à fine*, Bellarmin. *dict.lib.5.de Romano Pontifice cap.4.& 5.* Molin. *dict. diſput.*58. Fr. Alfonſ. de Mendoça Auguſtinianus *in ſuis quodlibetis relect. de dominio Chriſti, §.14. & ſeqq.* & eſſe veram, & magis piam, & Sacræ Scripturæ, Patribus, & rationi conſentaneam, ſerio affirmat Gregor. de Valentia *tom.4. diſput.1. quæſt.22. punct.6. & tom.3. diſput 5. quæſt.1. punct.1. verſ. Vbi tamen*, Pat. Suarez [illegible] *3.part. diſp.48. ſect.2. & in defenſ.*Fran[illegible] *num.15.& 16.*& latiſſimè

Michael Salon *in 2.2 quæſt.4. art.4.* Paramus *de orig. Inquiſit. dict.lib.3. quæſt.1. opin.4. ex num* 70. Fr.Ioan.à Ponte *in conuenien. vtriuſque Monarch. lib.4. cap.15. §.4. & 5.* & nouiſſimè alios referens, & optime hunc articulum tractans Pat. Salazar *in comment. Prouerb. cap.8.* & Pat.Franc. Mendoza *in comment ſup.lib.1.Reg.cap.2.num.10. annot.15.ſect.3.ex num.1.ad* 16.vbi diſerte oſtendunt, neque hæreditario, neque belli, aut electionis iure Chriſtum in quantum hominem temporalem mundi dominum fuiſſe.

Quod † inter plures alios ex antiquis Eccle- 31
ſiæ Doctoribus, quos latè recenſet Bellarm. *in recognit.ad lib.5. de Roman. Pontif. cap.4. pag.510. & ſeq.* benè etiam oſtendit D. Auguſtin. *lib.17. de Ciuit. Dei cap.7.* vbi inquit: *Populi Iſraël perſonam figurate gerebat Saul, qui populus Regnum fuerat amiſſurus, Chriſto Ieſu Domino noſtro per nouum teſtamentum non carnaliter, ſed ſpiritualiter regnaturo.* Et *tractat.*115. in Ioan. vbi explicans illud *Pſalm.2. Ego autem conſtitutus ſum Rex, ſuper Sion*, ait: *Sed Sion ille, & mons ille non ſunt de hoc mundo; quod eſt Regnum eius, niſi credentes in eum?*

D Hieron.*lib.4.ſup.dict.c.5.Ierem.* vbi † quæ- 32
rit, quomodo ibi nullus de ſtirpe Iechoniæ regnaturus pronuntietur, cùm tamen Chriſtus, quem D.Matthæus Iechoniæ filium facit, dicatur ab Angelo habiturus ſedem Dauid? Et reſpondit: *Poteſt ſolui; non ſedebit quidem ſuper thronum Dauid vir, & homo, ſed ſedebit Deus, Regnumque eius non terrenum erit & breue, ſed perpetuum, & cæleſte.*

Quod item eadem quæſtione, licèt breuius expreſſit, D. Ambroſius *lib.3.ſup.cap.penult.* D. Lucæ ad finem, inquiens *Non ſæculari honore regnauit Chriſtus, nec in Iechoniæ ſedibus.* Et *eod. lib.* † *cap.4. Qui dicit, non eſſe de hoc mundo Re-* 33
gnum ſuum, oſtendit ſe eſſe ſupra mundum, ita Regnum eius erat in ſæculo, ſed ſuprà ſæculorum erat.

Et D.Baſilius in illud *Luc.1.* Regnabit in domo Iacob, ait: *Non in materiali ſede Dauid Dominus ſedebit, ſed ſedem Dauid appellat, in qua reſidet Dominus indiſſolubile Regnum.*

Cui mirè conuenit D. Bernard. *homil.4. in Miſſus eſt*, inquiens: *Dabit ei Dominus ſedem Dauid Patris ſui, non typicam, ſed veram, non temporalem, ſed æternam, non terrenam, ſed cæleſtem*, & Theophylactus *Lucæ* 1. dum ait: *Sicut Dauid ſenſibile Regnum ſuſcepit, ita Chriſtus ſpiritnale*, & *Lucæ* 24. ſuper illud Nos ſperabamus, quia ipſe redempturus Iſraël: *Expectabant* (inquit) *Chriſtum ſaluaturum, & redempturum populum Iſrael ab ingruentibus malis & à ſeruitute Romanorum, ipſum quoque credebant terrenum Regem fieri.* Et ſup.illud *Matth.20.* vbi diſcipulis à Chriſto priores ſedes in Regno ſuo petentibus reſpondit: Neſcitis quid petatis, ait: *Quaſi dicat, non eſt hoc, quod crediſtis, quòd ſim corporaliter in Ieruſalem regnaturus; ſed omnia quæ ſcilicet ad Regnum meum pertinent, ſupra intellectum ſunt.*

Et Nicol. de Lyra exponens illud *Ioan.*28. Nunc autem Regnum meum non eſt hinc: *Id eſt* (inquit) *quantum ad temporalia iſta quærenda Nec obſtat illud Pſal.46. Rex omnis terræ Deus: nam dicendum eſt, quòd ſecundum veritatem Diuinitatis omnia ſunt ſubiecta Chriſto, tamen quantum ad humanitatem primo aduentu ſuo non venit ad*

dominandum temporaliter , ſed magis ad ſeruiendum, & patiendum.

34 Tertiò † facit quia etſi aliorum Theologorum
opinionem ſequamur,qui media via gradientes,
negant quidem , Chriſtum in quantum hominem
habuiſſe Regnum temporale , proprium,
& humanum , ſiue inferioris ordinis , quale eſt
illud, quod ſinguli Reges formaliter habent:
affirmant tamen , eminenter habuiſſe aliud Regnum
excellens , & ſuperioris ordinis , ſibi à
Deo ſuper omnia creata plenè , & abſolutè ex
dono vnionis conceſſum , quo caput hominum,
& Angelorum ex natura rei eo ipſo eſt conſtitutus:
quoniam id dignitas, & excellentia Chriſti
hominis poſtulabat , vt conſtabit ex traditis
à D.Anton.3. *part.tit.3. cap.2.* Almaino *in tractat. de poteſt. Eccleſ. cap.4.* Turrecremat. *lib.2.
ſum. de Eccleſ. cap.116.* & ex aliis , quos *infrà*
35 *num.90.*citabimus. Adhuc † tamen negare poſſumus
, hanc talem poteſtatem in Petrum , &
eius ſucceſſores pertranſiſſe , cum certiſſimum
ſit, dona illa, quæ in Chriſto Domino excellenter,
& eminenter conſiderantur , non ſolum vbi
temporalia, & naturalia reſpiciunt,verum etiam
vbi Eccleſiaſticam, & ſpiritualem poteſtatem
concernunt, in Pontificem tranſiſſe non eſſe, vt
in facultate inſtituendi Sacramenta,operandi miracula
propria virtute, & in aliis exemplis oſtendit
D.Thomas *lib.3.de regim. Princ.cap.10. in fine, & 3.part.cap.64. art.4. ad primum.* Hoſtienſ.
in ſum.de pœnit. & remiſſion. quem ad hoc refert
Gregor. Lop. *d.l.22. tit.23. part.2.* Gloſ.magn.
col.6.in princ. Nauarr.*d.notab.3.num.136.& 130.*
36 vbi † concludit , hanc conſequentiam non ſemper
veram, & legitimam eſſe : Hoc potuit Chriſtus,
quatenus homo ; ergo poteſt & Papa, quatenus
eius Vicarius.

Et de eodem duuo excellentiæ dominij temporalis
ſuper totum Orbem ſpecialiter loquentes,
Victoria *de poteſt.ciuili 2.propoſ.in princ.*Bellarm.*d.cap.4.§.adde* , Sotus *in 4.diſtinct.1. quæſt.
5.art.4. dub. vlt.* Bañez *d. art.4. dub.2.* Molina
dict.diſput.29. colum.141. Alfonſ. Mendoça *dict.
relect. de dom. Chriſti , art.2.* Paramus *d. opin.3.
num.31.& opin.4. num.62.* Ioan. Azorius *tom.2.
inſtit. Moral.lib.4. cap.19. verſ. Quartò quæritur,*
Suarez *in defenſione Fidei , lib.3.cap.5. num.17,*
& nouiſſimus Caliſt. Remirez *de lege Regia,
Arag.§.2. num.25.* & Seraph. Freitas *d.tract. de
Imp. Aſiat.cap.6.n.67.*

37 Quarto † perpenditur , quòd etiam ſi daremus
in Romanos Pontifices , tanquam Chriſti
Vicarios , prædictam poteſtatem , & generalem
dominationem temporalium Regnorum
tranſlatam fuiſſe , adhuc tamen eà vti non de-
38 berent, cum † videamus Chriſtum ipſum , cuius
omnis actio , noſtra eſt inſtitutio , capite ſignificaſti
, vbi Abbas *de elect.cap. qualiter & quando,
el 2.de accuſation.*iura , & dominia Regnorum
, & cæterarum rerum propriis & antiquis
poſſeſſionibus , etiam incredulis , peccatoribus
, aut tyrannis nequiquam abſtuliſſe, ſed imò
ea , quæ obtinebant , ſingulis reliquiſſe , perinde
ac ſi in hunc mundum non veniſſet.Sic enim
39 † *Matth.22.*ea , quæ erant Cæſaris, Cæſari reddi
præcepit , & *Luc.22.*dixit : *Principes Gentium
dominantur eorum , vos autem non ſic* , & *Ioan.1.
Sicut miſit me viuens Pater , & ego mitto vos,* &
Ioan.18.& *Matth.26.* materiali gladio vti noluit,
ſed potius Petro iuſſit vt illum in vaginam conuerteret
, vt conſiderat Gloſ. *in cap. cauſam quæ*
qui filij ſint legitimi. Et D.Paul.*ad Rom.13.*Principibus
vectigal , & tributum eſſe reddendum
admonuit. Titumque docuit , *Tit. 3.* vt ſuadeat
Chriſtianis, ſubditos eſſe Principibus , & poteſtatibus
; quod & Petrus præcepit, *1. Pet.2.*
cum dicit. *Subditi eſtote omni humana creaturæ
propter Deum ; ſiue Regi , quaſi præcellenti : ſiue
Ducibus tanquam ab eo miſſis ;* & paulo poſt:
*Deum timete,Regem honorificate:*iunctis aliis,quæ
optimè ad hoc idem congerunt , & expendunt
Molina *d.diſp.28.col.132. litt.E.* Nauarr.*d.notab.
3.n.63.p.101.in fine,* Bellarm.*d.lib.5.c.2.& 3.* Param
d.opin.4. n.24. & alij relati à Freitas *d. c.6.
num.60.*Vbi † adducunt illud Sedulij in Hymno 40
Epiphaniæ ab Eccleſia ſæpè repeti ſolitum:

Hoſtis Herodes impie,
Chriſtum venire quid times?
Non eripit mortalia,
Qui Regna dat Cæleſtia.

Quod † expreſſiùs etiam dixit D. Auguſt. *ſup.* 41
*Ioan.d.c.28.*relatus à Gregor.Lop. *Gloſ.mag.col.5.
in fin.*dum ſcribit : *Audite ergo Iudæi & Gentes,
audi Circumciſio, audi præputium, audite omnia Regna
terrena , non impedio dominationem veſtram
in hoc mundo Regnum meum non eſt de hoc mundo.
Nolite metuere metu vaniſſimo , quo Herodes ille
maior, cùm Chriſtus natus annunciaretur , expauit,
& tot infantes , vt ad eum mors perueniret , occidit,
timendo magis quàm iraſcendo crudelior. Regnum,
inquit , meum non eſt de hoc mundo. Quid vultis
amplius ? Venite ad Regnum , quod non eſt de hoc
mundo:venite credendo & nolite ſæuire metuendo.*

Quinto & vltimò conſiderari poteſt , † ipſoſ- 42
met Romanos Pontifices , & ſanctos Eccleſiæ
Patres , non ſolùm vbi de Regnis & Imperiis
infidelium tractatur , ſed etiam vbi de fidelibus
controuertitur, ſpiritualem poteſtatem à temporali
ſecernere , & apertè probare videri , illam
tantùm apud Pontificem reſidere , hanc verò liberè,
immediatè , & priuatiuè Regibus & Principibus
ſæcularibus ex Dei ordinatione competere.
Sic enim † D. Aug. *in c.quo iure,diſtinct.8.* 43
humana iura Imperatorum eſſe inquit;*quia Deus
per Imperatores & Rectores ſæculi humano generi
iura humana diſtribuit.*

Et Leo I.*in epiſt.38.* & in multis aliis,quas ad
Theodoſium, Martianum & Leonem Impp.ſcripſit,
ipſos à Deo ad Imperium electos fatetur,
prout & D. Gregor. *lib.2. epiſt.61.* ſcribens ad
Mauricium affirmat his verbis : *Poteſtas ſuper
omnes homines dominorum meorum pietati cœlitus
data eſt.*

Et D.Cyprian.*in cap. quoniam , dict.diſtinct.8.*
eandem ſententiam magis exprimens , ait : *Mediator
Dei & hominum Chriſtus Ieſu ſic vtriuſque
poteſtatis officia diſcreuit, vt Imperatores pro æterna
vita Pontificibus indigerent,& rurſus Pontifices pro
temporalium tantummodo curſu Imperatorum legibus
vterentur.*

Nicolaus etiam Papa † *in cap. cùm ad verum.* 44
*96.diſtinct.*luculenter ſcribit : *Cùm ad verum ventum
eſt vltra ſibi nec Imperator iura Pontificatus
arripuit , nec Pontifex nomen Imperatorium
vſurpauit : Quoniam idem mediator Dei & hominum
homo Chriſtus Ieſus, actibus propriis, & dignitatibus
diſtinctis , officia poteſtatis vtriuſque diſcreuit.*

Cui conuenit Gelaſius Papa *in cap. duo ſunt,
ead diſt.* ſic inquiens : *Duo ſunt Imperator Auguſte,*

guſte, quibus hic mundus regitur, auctoritas ſacra. Pontificum, & Regalis poteſtas: vbi cum Bellarm. *d.c.9.* notandum eſt, Gelaſium non ſolum de executione loqui ſed de ipſa poteſtate & iuriſdictione temporali, quam à tota Papæ poteſtate diſtinguit.

Quod non minus apertè oſtendit Leo Papa *in cap. nos ſi incompetenter 2.q.7. §. ſed notandum* dum ait: *Duæ ſunt perſonæ, quibus mundus iſte regitur, Regalis videlicet, & Sacerdotalis, ſicut Reges præſunt in cauſis ſæculi, ita Sacerdotes in cauſis Dei:* & paulò poſt: *Sicut Ozias à Domino percuſſus eſt, quia Sacerdotum officia vſurpare non debuit, ſic Sacerdotibus, & Prophetis Regum officia vſurpare non licuit.*

45 Idem † tradit Innocent. III. *in c. ſolitæ, de maiorit. & obed.* vbi poſtquam Soli, & Lunæ has duas poteſtates æquiparauit, ſic addit: *Et non negamus, quin præcellat Imperator in temporalibus illos, qui ab eo temporalia ſuſcipiunt, ſed Pontifex in ſpiritualibus antecellit, quæ tanto ſunt temporalibus digniora, quanto anima præfertur corpori, vt quanta eſt inter Solem, & Lunam, tanta inter Pontifices, & Reges differentia cognoſcatur.*

Et *in cap. per venerabilem, qui filij ſint legitimi,* vbi ait: *Cum Rex ſuperiorem in temporalibus minimè recognoſcat, &c.* & *in dict. cap. nouit, de iudiciis,* ibi: *Non putet aliquis quòd iuriſdictionem illuſtris Regis Francorum perturbare, aut minuere intendimus; cùm ipſe iuriſdictionem noſtram, nec velit, nec debeat impedire.* Et infrà: *Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipſum ſpectat iudicium: & cùm iuriſdictionem propriam non ſufficiamus explere, cur alienam vſurpare vellemus:* vbi Pontifex vſurpationem alienæ iuriſdictionis appellat, ſi temporalem iuriſdictione in Regno Francorum tentaret aſſumere.

Quod in ſimili etiam probat Honorius III. *in c. tuam, de ord. cognit.* vbi pro comperto habet, ſe non eſſe legitimum iudicem in cauſa de ſucceſſione Reginæ Cypri, ſed Regem Francorum, cùm tamen cauſam natalium eiuſdem Reginæ ad Apoſtolicam Sedem pertinere affirmet: *Vipotè* (inquit) *quæ ad forum Eccleſiaſticum pertinet.*

Cui conſentit Alexand. III. *in c. lator, & c. cauſam el 2. qui filij ſint legitim.* ibi: *Nos attendentes, quòd ad Regem pertinet, non ad Eccleſiam de talibus poſſeſſionibus iudicare.* Et *in c. ſi duobus,*
46 *§. denique, de appellat.* vbi † rogatus, an appellatio à iudice ſæculari ad Papam teneret? reſpondit: *Tenet quidem in iis, qui ſunt temporali noſtræ iuriſdictioni ſubiecti: in aliis verò ſecundum iuris rigorem credimus non tenere, etſi de conſuetudine Eccleſiæ teneat.* Quam tamen conſuetudinem abrogatam iam eſſe caperimus, vt *ibidem* aduertit gloſſ. *verb. Credimus,* & Nauarr. *d. c. nouit. num. 25.* vbi ait, quòd hoc totus ſeruat Chriſtianiſmus.

47 Et in † hoc ipſum reſpiciens Dio. Ambroſ. relatus *in c. conuen. 23. q. 8.* ad Imperatores palatia, id eſt, res ſæculares ad Sacerdotes, Eccleſiam, id eſt, res ſpirituales pertinere docet & Nicolaus Papa *in c. inter hæc 6. 33. q. 2. Sancta* (inquit) *Dei Eccleſia mundanis nunquam conſtringitur, gladium non habet niſi ſpiritualem, non occidit, ſed viuificat,* & *in capit. Imperium, diſtinct. 10. Nolite præiudicium Dei Eccleſiæ irrogare: illa quippè nullum Imperio veſtro præiudicium infert.*

48 Hoſius † item Epiſcopus Cordubenſis *in Epiſtol. Athanaſij ad ſolitariam vitam agentes,* Imperatori dixiſſe narratur: *Tibi Deus Imperium: nobis autem ea, quæ ſunt Eccleſiæ Chriſtus commiſit.*

49 Et D. † Bernard. *lib. 1. de conſider. ad Eugen.* hanc ſpiritualis, & temporalis poteſtatis diſtinctionem ſic exprimit: *Habent hæc infima & terrena iudices ſuos Reges: & Principes terræ; quid fines alienos inuaditis? Quid falcem veſtram in alienam meſſem extenditis?* Et *lib. 2. Quid tibi aliud dimiſit Petrus Apoſtolus? Quod autem habeo, inquit, hoc tibi do, argentum, & aurum non eſt mihi: Eſto vt alia ratione hoc tibi vendices, ſed non Apoſtolico iure. Planè Apoſtolis interdicitur dominatus, quomodo tu tibi audes vſurpare?* & *lib. 3. Ita tu hæres, & Orbis hæreditas? diſpenſatio tibi credita eſt, non data poſſeſſio: non tu ille, de quo Propheta, & erit omnis terra poſſeſſio eius.*

Hæc ſunt potiora argumenta, & plenè ſatis vrgentia, quibus ſuperior negatiua opinio maximè adſtrui, & confirmari videtur.

50 Sed † Ego adhuc, illis non remorantibus, contrariam affirmatiuam longè veriorẽ, & communiorem exiſtimo, quæ in Romano Pontifice, vtriuſque gladij, ſpiritualis, ſcilicet & temporalis auctoritatem, & poteſtatem, non tantùm indirectam, verùm etiam directam, conſtituit, atque adeo eidem ſupremam in omnibus Regnis, & prouinciis fidelium, & infidelium dominationem, & iuriſdictionem, iuſta cauſa exigente, concedit. Quam securè, & abſolutè admittunt omnes auctores, quos *in c. præcedenti n. 19.* pro tertia opinione citaui.

51 Et † ſpecialiter de infidelibus loquentes Hoſtienſ. & alij, quorum *ſupr. capit. 10. ex num. 1.* meminimus, qui poſt aduentum CHRISTI omne dominium, & imperium in Eccleſiam tranſlatum fuiſſe dixerunt, reſidereque in Romano Pontifice, vt in ſummi, & veri Regis Chriſti Vicario, & ideò poſſe infidelium Regna, quibus voluerit, iure ſuo donare, eoſque compellere vt Romanæ ſedis auctoritate agnoſcant.

52 Et † vltra eos, expreſsè eandem ſententiam comprobat Bart. *in l. liber homo 103. D. de verb. oblig.* & *in tract. de inſula, verb. Nullius, num. 7.* & *in Extrauag. ad reprimendum, verb. Totius Orbis, num. 9.* vbi hinc deducit, Summum Pontificem non ſolum concedere poſſe Regna infidelium, quæ aliquando Chriſtianorum fuerunt, ſed etiam terras, & inſulas nouiter detectas, quæ ab aliquibus gentibus habentur, & detinentur, & hoc pluries à Papa factum eſſe.

53 Idem ſequitur † Oldrad. *conſ. 72.* Henricus Boic, & Petr. Anchàrran. *in c. gaudemus, de diuortiis,* idem Ancharran. *in d. cap. quod ſuper, de voto,* Ioan. de Lignano *in tract. de bello, c. 9.* Syluester. *in ſum. verb. Papa, quæſt. 2. 7. 10. & ſequentibus,* & *verb. Infidelitas, q. 7.* & *verb. Legitimus, q. 4.* Auguſt. de Ancona *de poteſt. Eccleſ. q. 3. art. 1. 7. & ſeqq.* & *q. 23. art. 1. & q. 4. & q. 46. art. 2. in ſolut. tertij,* Ioan. Lopi de Palac. Rubios *d. tract. de obtent. Reg. Nauarræ, par. 2. per tot. præcipuè §. 6. & 7.* & plures alij relati à Nauarr. *in d. cap. nouit, notab. 3. num. 19. & 20.* Franc. Thaironus cognomento Doctor Illuminatus *in 4. diſt. 10. q. 4.* Vbi Papam vnicum, & ſupremum mundi Monarcham eſſe inquiunt, & per conſequens etiam ad infideles eius iuriſdictionem extendunt.

Aluarus Pelagius *lib. 1. de planctu Eccleſ.*
54 *art. 13. lit. D.* vbi † Eccleſiæ, & Pontificis poteſtatem ſummè amplians reſoluit, Infideles, Idololatras,

lolatras, & Paganos nullam vnquam iuriſdictionem habuiſſe, & ideò Regna illorum omnia pertinere ad Eccleſiam Chriſtianam, & per conſecutionem ad Papam, qui præfectus eſt illi.

Præpoſit. Mediolanenſ. *in cap. apud miſericordem 32. q. 5. fol.* 240. *colum.* 4. quem ſequitur Sylueſter *d. verb.* Papa, *num.* 7. *& ſeq.* & Paramus *dict. opin.* 4. *num.* 141. vbi docet, quòd ratione vtilitatis publicæ, poteſt Papa etiam infideles priuare iure ſuo.

Petr. Belinga *in Speculo Princip. rub.* 39. *§. nouiſſimè*, vbi ait, quòd Iudæi, & alij infideles bonis ſuis auctoritate Pontificis ſpoliari poſſunt, & illa habent vt peculium.

Bald. *conſ.* 389. *conſuetudo eſt, in fine, num.* 10. *lib.* 1. quem refert, & ſequitur Cardinal. Tuſchus *pract. concluſ. iur. litt. B. concluſ.* 36. *num.* 3. vbi ait,
55 † auctoritatem ſuſcipiendi belli contra Reges, & Principes infideles maximè penes Summum Pontificem reſidere.

Hugo *in tractat. de officio quatuor Prælat.* 1. *p. tit. de duplici poteſt. Papæ, num.* 1. *& ſeqq.* Anaſt. S. Germon. *de ſacro. immun. lib.* 3. *cap.* 13. *per totum*, Bobadilla *dict. lib.* 2. *Polit. cap.* 17. *num.* 3. *& num.* 9. vbi plurimos citat, litt. D. Celſus Mancinus *in tract. de iurib. Princip. lib.* 3. *per totum, & lib.* 4.
56 *ex cap.* 1. *ad* 9. Doct. † Marta omnino videndus *in dict. tract. de iuriſdict.* 1. *part. cap.* 17. *&* 19. cum multis ſequentibus, præcipuè *cap.* 24. cuius argumentum eſt: *Papam poſſe concedere Regna infidelium alicui Chriſtiano.* Vbi *num. fin.* concludit, quòd, cum hanc opinionem amplectatur ſancta Mater Eccleſia, & quando videtur expediens, illam exerceat, non deberent Chriſtiani Scriptores illam veneno afficere. Et *cap. ſeq.* eorum argumentis plenè reſpondet, qui Papam ſolùm indirectam temporalem iuriſdictionem, & ratione peccati habere contendunt.

57 Quod idem latè, & † neruosè oſtendere, & defendere conatus eſt Thom. Bozius Eugubin. *de ſign. Eccleſ. lib.* 17. *ſign.* 76. *cap.* 4. *verſ. Ioannis Primo, & in peculiari tractatu de temporali Eccleſ. Monarch. & iuriſdict. lib.* 5. *cap.* 1. *pag.* 13. *& cap.* 23. *pag.* 231. & ferè *per totum, & in alio tract. de iure naturali, & Diuino Eccleſiaſticæ poteſtatis, & libertatis lib.* 2. *cap.* 9. cum multis ſeqq. *& in tract. de antiquo, & nouo Ital. ſtatu contra Machiauellum lib.* 4. *cap.* 5. *&* 6. vbi conſtantiſſimè affirmat, hanc eſſe Theologorum communem ſententiam, Papam non modo eſſe Pontificem Summum, ſed etiam Regem ſummum totius Orbis terrarum; ſiue numerum Theologorum, qui de hac re ſcripſerunt, conſideremus, ſiue aucturitatem, doctrinam, aut dignitatem.

58 Et pro † ea (inter alia) ſigillatim expendit verba D. Thomæ *lib.* 3. *de regim. Princip. cap.* 10. 15. *&* 19. vbi concludit, omne dominium, quodcunque eſt, non modò in Italia, ſed in Orbe toto, habere principium, virtutem, & operationem à dominio Papæ, non ſolùm ſpirituali, ſed etiam temporali, quòd dedit, ac dat illi Chriſtus, qui temporaliter eſt Dominus Orbis, & directè ad ſpiritualem vitam ſuum ordinauit Principatum.

59 Henrici † Gandauenſis *quodlibeto* 6. *quæſt.* 23. vbi reſoluit, quòd de iure Diuino, & naturali Sacerdotium ſuperemiuet Imperio, & penès Pontificem reſidet vtraque iuriſdictio, & ſuper ſpiritualia, & ſuper temporalia, & ſimiliter eius immediata executio. Et ſecundùm hoc Sacerdos Apoſtolicus ſe habet ad Reges, & Principes, tanquam Architecti ad artifices, eis leges, & regulas dando, ſecundum quas debent iuriſdictionem ſuam exequi & populos regere.

Sancti Antonini † *in ſum. tit.* 3. *de domin. Regn.* 60
cap. 2. vbi ait: *Credimus, imò ſcimus, quod Papa eſt generalis Vicarius Ieſu Chriſti, & non ſolùm habeat poteſtatem, ſed plenitudinem poteſtatis etiam ſuper infideles, qui etſi non habent legem niſi naturæ, ſi tamen contra legem ipſam naturæ faciant, licitè per Papam puniri poſſunt.*

Et † Roderici Sanctij Epiſcopi Zamorenſis 61
in lib. de orig. ac differentia Princip. p. 1. vbi ait, quòd nemo niſi Chriſtus, vel eius Vicarius in terris poteſt dicere illud, quod Propheta de Chriſto dicebat, *Mihi alienigenæ ſubditi ſunt.* Nam propter vniuerſale dominium nullius mortalium eſt ei alienus, & non ſubditus; quia ſcriptum eſt de eo: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* Et iterum: *Omnes gentes ſeruient ei, & dominabitur à mari vſque ad mare, & omnis terra poſſeſſio eius.* Quæ auctoritates loquuntur de Romano Pontifice qui vice Chriſti principatur in vniuerſo Orbe in ſpiritualibus, & temporalibus; & habet verum vnicum, & immediatum totius mundialis machinæ Imperium, cui Imperator deſeruit, & ſubminiſtrat, ita vt ad iuſſum Principatus Papalis, ſit amobilis, reuocabilis, corrigibilis, & punibilis.

Idem † etiam nouiſſimè probat Caliſtus Re- 62
mirez *dict. tract. de lege Regia Aragon.* §. 2. *num.* 44. vbi concludit, quòd in finem ſupernaturalem vbique terrarum Romanus Pontifex vtrumque gladium habet, & non ſolùm Eccleſiaſticam, ſed etiam ſæcularem ſupremam poteſtatem, quam, quantum finis ſupernaturalis poſtulabit, ſuper omnes Principes fideles, quinimò, & infideles exercere poterit. Quod in prouinciis & Regnis Saracenorum ſecure poſt alios, quos refert, admittere videtur Freitas *de Imperio Aſiat. cap.* 8. *num.* 42.

Et magis præcisè, in † terminis ipſiuſmet 63
quæſtionis, de qua ſermonem habemus, quòd Alex. VI. potuerit Indiarum Occidentalium inquiſitionem, & conquiſitionem Regibus noſtris concedere, & quòd illi hoc titulo fulti (præter alios quos ſuprà retulimus) iuſtè eaſdem acquirere, & retinere poſſint, integro tractatu probaſſe, & defendiſſe videtur † Ioan. Lop. Palac. 64
Rubios, cui titulum fecit: *Inſularum maris Oceani*, ad quem ſe remittit *in dict. tract. de obtent. Nauarr.* 2. *part.* §. 1. *in fine.*

Ginesius Sepulueda in Apologia pro eadem Indiarum conquiſitione ad Epiſcopum Segouienſem.

Petr. Malferitus † I. C. Balearis in ſæpè *alle-* 65
gato conſilio 769. *apud Mandel. vol* 4. *ex num.* 40 *& ex num.* 86. *& num. vlt.* vbi intrepide concludit, hanc Alex. VI. conceſſionem validam, & licitam fuiſſe, & Reges noſtros eius virtute in vtroque foro has Noui Orbis regiones ſecuriſſimè poſſidere.

Marquard. † de Suſanis *in tract. de Ind. & Infi-* 66
del. 1. *part. cap.* 14. vbi inquit, quod contrarium dicere, ſaperet hæreſim, & quòd dictæ conceſſionis virtute iuſtè bella mota fuerunt Indis nouiter repertis per gentes Hiſpanorum, & eodem titulo legitime poſſeſſi ſunt, & poſſidentur.

Greg. Lop. † licèt parum ſibi conſtans *in* 67

d. l. 2.

d.l.2. tit.23. part.2. gloſſ. magn.colum.3. & magis ſecure *in l.vlt.tit.*18. *p.2. gloſſ.7. verb. En la conquiſta* vbi quærens, quænam Regna hodie poſſint dici de conquæſta Regis Hiſpaniæ, cùm iam, Deo fauente, omnis eius terra, quæ olim à Saracenis occupata erat, ab illis ablata fuerit; reſpondet: *Poteſt dici, quòd tunc erunt de conqueſta Regis Hiſpania omnes inſula, & terra firma maris Oceani, iuxta conceſſionem Alexandri: multum enim Papa conceſſio in his operatur, iuxta notata per Bartolum in tract.de inſula, verb.Nullius, col.2.& 3. & ſi Papa voluit, potuit, & de eius poteſtate dubitandum non eſt, licèt iſta terra nunquam fuerint in poteſtate noſtra. Cum Papa ſit Vicarius Christi, cui omnia ſunt ſubdita. Et in l.29. tit.28. p.3.verb. Poblaron,* vbi illum text.ponderans, & multum commendans doctrinam Bart.*in d.tract. de inſula, verb. Nullius* inquit: *Qua applicare ſunt ſolius conceſſioni facta per ſummum Pontificem Alexandrum Catholicis Regibus Hiſpania de inſulis, & terra firma Indiarum maris Oceani.*

68 Idem † ſequuntur, eandem Alexand. VI. donationem laudentes & vtilem, ac validam fuiſſe probantes, Franc. Vargas *in tract.de Epiſcop. iuriſdict.confirm.*10. Anaſtaſ.Germon. omnino legendus *d.cap.*13.*num.*34. *& ſeqq.* Ioan.Metellus relatus *in Theat. vita hum. volum.*28. *lib.2. pag.* 4236. Camillus Borellus *de praſtant. Reg. Cath. cap.46.num.*224. Ioan. Boterus *in relation. vniuerſ.4.p.lib.2. pag.*49. Rutil.Benzon.*de ann.Iubil. lib.1.cap.*10.*pag.*53. vbi refert Sanderum *de viſib. Monarch. lib.*7. Bobadilla *in dict. cap.*17. *num.*7. Marta *d.cap.*24. *num.*32. Paramus *d.lib.3.de orig. Inquiſit.quaſt.1.opin.4.num.*145. vbi refert quemdam Doctorem nomine Vaſquez *conſ.*8. de eadem donatione agentem, quem Ego inuenire non potui, Zeuall.*d tom.4 commun.q.fin.ex n.*309. vbi tandem reſoluere videtur, quòd licèt Principes per ſe non poſſent terras infidelium debellare, benè tamen poſſunt ex licentia & facultate Pontificis: & quod hæc fuit ratio, propter quam Reges Catholici, & eorum ſucceſſores poſſident hæc Regna Indiarum, quæ Alex. VI. eis addixit hac conditione, & lege, vt ad Chriſtianam Religionem eos reducendos ſtuderent; & quod ita ſuccedit regula *l.iuſtè poſſidet, ff. de acquirend.poſſeſſ.*

Pat.Ferdin. Rebellus *de oblig.iuſt lib.*18. *q.*23. *per totam*, vbi loquitur de aliis ſimilibus aliorum Pontificum donationibus, Regibus Luſitaniæ factis, ad conquiſitionem Indiarum Orientalium.

Antonius de Herrera omnino legendus *in ſua hiſt.gener. Ind.decad.1. lib.2. cap.4. pag.*51.*& ſeqq.* vbi Hiſpano ſermone de eadem Pontificis poteſtate pleniſſimè agit, & de cauſis, & rationibus, quæ Alex. VI. mouere potuerunt, vt ſupremum huius Noui Orbis Imperium Regibus Caſtellæ, & Legionis, eorumque ſucceſſoribus pleno iure concederet.

69 Et melius † Thom. Bozius de ſign. Eccleſ. Dei *lib.*10. *cap.*13. *& lib.*17. *cap.*4. *& de Italia ſtatu lib.3.cap.vltim.pag.*342. *& ſeq. lib.4.cap.vlt. pag.*445. vbi ita ſcribit: *His addi poſſet, quod ſuprà diximus, ab Alex. VI. Indias Occidentales, & Orientales aquis partibus inter Caſtellanos, ac Luſitanos fuiſſe diuiſas. Quod cùm multis de cauſis efficere poſſet ille, tum verò ea quam S. Antoninus tradidit, quia ſcilicet Pontifex, Chriſti, Deique Vicarius quodcunque voluerit in terris, ligat, ac ſoluit ob publicum bonum; iuſque ipſi eſt infideles punire, cùm iuxta lumen naturale nequaquam viuunt, atque omni dominio priuare. Atque ita non modò hac poteſt, quatenus eſt neceſſarium ad ſalutem animarum, ſed etiam quatenus eſt vtile ad bonum publicum Nam cùm Chriſtus Petro dixit: Paſce & iuſſit vt ſubditos aleret omni ſubſidio ſpirituali, ac temporali, vt, poſt clariſſimos Doctores, adnotauit omni virtutum genere florentiſſimus Cardinal. Toletus.*

Ille quoque † Chiapenſis Epiſcopus Fr. Bartholom. de las Caſas, licèt Indiarum debellationi parum in ſuis opuſculis fauerit, earum tamen acquiſitione hoc Pontificiæ conceſſionis titulo ſaltem quoad dominium ſupremum, inconcuſſam manere reſoluit *in dict. tract. comprobatorio*, vbi cum multis mediis Papæ poteſtatem in gubernandis, reſtringendis, aut etiam tollendis infidelium dominiis, & prouinciis aſſeruiſſet, tandem *fol.*66. in hæc verba prorumpit: *I eſte es, y no otro el fundamento fortiſſimo mas que todas las duras y firmes peñas ſobre el qual tienen los dichos Catholicos Reyes de Caſtilla y Leon aſſentado y colocado cerca de aquel vniuerſo, ampliſſimo y eſtendido Orbe de aquellas Oceanas Indias, ſu miniſterial Principado, y Real ſeñorio; conuiene à ſaber, en el Diuino poder del Papa communicado al Papa de Chriſto, y del Papa à los Reyes, y aſſi les compete por autoridad del Derecho Diuino. Por tanto de aqui adelante ninguno debe poner duda en eſtà iuſticia, y tam poca deben vaguear fingiendo varios titulos.* 70

Eandem etiam ſententiam nouiſſimè probat, & ſequitur Auguſt. Barboſa *in Paſtorali, 1.part tit.3.cap.2.num.*41. *& ſequentibus*, & Nos proſequimur *infrà cap.*59.*ex num.*19.*& lib.3.cap.1. ex num.*15.

Pro cuius ſententiæ confirmatione, ex innumeris argumentis, & auctoritatibus, quibus eam fulciunt, & defendunt Doctores *ſuprà relati*, præſertim Germon. *dict. cap.*13. Paramus *d.opin.3.ex.num.*26. & Marta *d.1.part. ex cap.*18. *ad* 23. Primò conſiderari poteſt, quod † cùm 71
Romanus Pontifex, ex concordi, & neceſſaria ad ſalutem, omnium Catholicorum aſſertione, officium Dei gerat in terris, & Chriſti Domini Vicarius eſſe dicatur, vnumque cum eo tribunal conſtituat, *cap.licèt, cap.quanto, cap.inter corporalia, de tranſlatione Epiſcop.cap.1.verſ. Porro, vt Eccleſ. benef.* quinimò & ſit Deus viuens in terris, iuxta elegans dictum Ioan. de Anania *in cap. quod olim de Iudais*, quod refert, & multum extollit Socin. Iunior *conſil.*31.*num.*51.*&* 52.

Sacrilegij † inſtar eſſe videtur, eximiam eius, 72
& omnimodam poteſtatem, & auctoritatem in dubium vocare, *arg.l.2. C. de crimin. ſacrileg & Solem* (quod aiunt) facibus adiuuare, in ea comprobanda aut commendanda, verba conſumere, cùm ſe ipſam ſatis oſtendat, vt aliàs dicitur *in l.1. ff. de in integ.reſtit. & in cap. ſi omnia* 6.*q.*5.

Et de † hoc extent integri, & locupletiſſimi 73
tractatus, & commentarij Ioan. Pariſienſ. Auguſtini de Ancona, Bartho.de Spina, B. Ioan.à Capiſtrano, Hieron. Alban. Franc. de Varga Steph.Aufrerij, Petr. Albiniani, Petr. à Mon[illegible], Lælij Iordani, Alfonſi Aluarez Guerrero, Ioan. Stephani de adorat. pedum Pontif.& alij, qui habentur inter tract.DD.*tom.*13. *part.1. &* 2. Albertus Pighius *in tract. de Eccleſ. Hierach.* & Ioan. Stapletonius *in tract. de Magnit. Eccleſ.*

Rom. vltra quos plurima etiam congeſſerunt Palac. Rubeus *dict. tract.de obtent.Nauarra, 2.part. per totam*, Malferitus, & eius additio, *dict. conſ.* 769. Afflict. *deciſ. Neapol.*265. *num.*14. Ludou. Gomezius *in cap.*1. *de conſtit. lib.*6. *ex num.*28. Chaſſaneus *in Catal. glor. mundi* 4. *part. conſ.*7. Paulus Fuſcus *de viſitat. lib.*1.*cap.*2.*num.*2.& 21. & alibi paſſim, Pet. Bertrand. *in tractat. de orig. iuriſdict.quæſt.*4.*num.*1.& 5. & *de iuriſdict. Eccleſ. quæſt.*2. *num.*12. Riminald.*conſ.*57.*num.*22. Guillel. Redoanus *de ſpoliis, quæſt.*7.§.*his præſuppoſitis, per totum*, Iulius Clar. *recep.ſent.* §. *fin. quæſt.*35. *verſ.Videamus*, Pet.Gregor. *lib.*15. *Syntag. cap.*3. *num.*1. & *ſeqq.* Peregrin.*de iure Fiſci lib.*1. *tit.*2. *ex num.*1.*ad* 37. Anaſtaſ. Germon. *lib.*3. *de ſacr. immunit.cap.*13.*ex n.*4. Petr. Cenedo, qui plures alios recenſet *in collect.*47. *ad Decretum*, *num.*2. & 3.& *collect....num.*18.*pag.*33.Paramus *d.lib.*3. *quæſt.*1.*per totam*,& *dict.q.*1.*num.*31. cum multis ſequentibus, Camill. Borellus *in ſum. deciſ.tit.*4. & *de præſtan. Reg. Cathol. cap.*47. *num.*45. Card. Paleot.*de ſacro Conſiſtorio Cardinal. in concl.oper. membr.*5. *pag.*363. Hier. Zeuallós *pract. commun. quæſt* 645.*num.*2 Pet.Beltranus à Gueuara *in propugnaculo contra Venetos, aſſert.*2.§.1. *pag.*143.& 144. Ioan. Baptiſt. Valençuela *in monit.contra eoſdem Venetos*, 5.*part.ex num.*50. Anton. Cardoſ.*in repert.verb.Papa,num.*5.& nouiſſimè Ioan. Pineda *in commentar.ſup. Eccleſ. p.*1203. & *ſeq.* Pat.Suarez *in defenſ.Fidei lib* 3.*cap.*14. & 29. & *in tract. de Fide, diſp.*20. *ſect.*1. Ponte *in conuenien. vtriuſque Monarch. lib.*1. *cap.*4. *pag.*18. Fr. Pet. Ramon. *de primatu Petri*, *Caliſt. Remirez de lege Regia Arag.* §.1. *num.*10.20. & 48. Garſias Maſtrillus *de Magiſtrat. lib.*1. *cap.*2. vbi conclu-
74 dunt, & quòd † Papa inter omnes mundi Principes ſupremum obtinet principatum, & Monarchiam, & eſt maior omnibus, & vnus omnium Princeps, conſtitutus ſuper Reges, & Regna, cauſa cauſarum, Dominus Dominantium, omnium dignitatum, omnia, & ſuper omnia:
75 & quod † nullus ei poteſt dicere: Cur ita facis? nec de eius facto iudicare, iuxta gloſſam *in dict. cap.quanto*, & *in cap. cuncta per mundum* 9.*q.*3.& tradita ab Innocent. *in cap. inquiſitioni*, *num.*3. & 4.*de ſentent.excommun.*& Socin.*ſup.* vbi addit,
76 quòd † quidquid agit Papa, agit tanquam Deus, cùm eius poteſtas ex Deo ſit, eò quod contra poteſtatem Clauium, quin Papa omnia poſſit, diſputandum non eſt.

Vnde gloſſa ſingularis *in cap. ſerpens, de pœ-
77 nis.diſtinct.*1.ſcriptum reliquit, † quòd qui Papæ mentitur, perinde ſacrilegium committit, ac ſi Deo mentiretur. Et D.Antonin.*in* 3.*pars ſum. tit.*22.*cap.*5.§.1. & §.11. & alij quos refert, &
78 ſequitur Peregrin.*dicit.*2.*num.*2. maiorem † eſſe, inquit, iuriſdictionem Papæ, quàm Angelorum, cùm iuxta ſententiam D.Paul.1. *Corinth.* 6. ipſos etiam Angelos iudicare poſſit; quòd in ſpecie expendit Innocent. *in cap. per venerabilem circa finem, verſ.Paulus etiam, qui filij ſint legitimi*, & Alex. III. *in cap. relatum* 2.*quæſt.*1. & qualiter accipiendum ſit, benè explicat Thom. Bozius; plura alia ad noſtrum propoſitum referens *in lib.*5. *de iure natur. & Diuin. Eccleſiaſt. libert.* & poteſt *cap.*10.& Paramus *d.opin.*4.*ex n.*59.

Tertullian.quoque *lib.*1. *ad vxorem*, Pontifi-
79 cem † Maximum, Regem ſæculi appellat, & Eccleſia de eo canit:

Tu es Paſtor ouium, Princeps Apoſtolorum,
Tibi tradidit Deus omnia Regna mundi.

Et D.† Bernard. *lib.*3.*de conſider.ad Eugen.*ſic 80
elegantiſſimè ſcribit: *Tu qui es Sacerdos magnus, Pontifex ſummus, Princeps Epiſcoporum hæres Apoſtolorum, primatu Abel, gubernatu Noe, Patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione Chriſtus,&c.*

Et *in fine lib.*4. eum nominat: *Chriſtianorum Ducem, paſtorem plebium, vltorem ſcelerum, malorum metum, malleum tyrannorum, Regum patrem, legum moderatorem, Canonum diſpenſatorem ſal terræ, Orbis lumen, Sacerdotem altiſſimi, Vicarium Chriſti, Chriſtum Domini, Deum Pharaonis.*

Et in hoc idem reſpiciens † D. Auguſtinus *in* 81
ſermone quodam Apoſt.Pet.& Paul.incip. Fortis & humilis, non minus efficaciter, & eleganter eamdem vniuerſalem Eccleſiæ poteſtatem in ſpiritualibus, & temporalibus, breui hoc verborum compendio expoſuiſſe, & conſtrinxiſſe videtur: *O mira potentia, & ineffabilis gratia Saluatoris! quis plebeium piſcatorem Apoſtolorum facilè crederet Principem? & Regibus obſiſtere? Reges ſanctificare? Regnis omnibus imperare? mundum refrænare legibus? dæmonem calcare pedibus? iubere virtutibus? cœlum hominibus aperire, cum velit, claudere, cùm placeret? conuerſis donare, negare peruerſis? merita mundi cognoſcere? culpas, & crimina hominibus relaxare?*

Quod etiam ante eum † agnoſcit B. Ignatius, 82
qui vixit temporibus Apoſtolorum, dum in epiſtola ad Smyrnenſes ſcribit, poſt Deum ſecundo loco, & ante omnes Reges, Pontificem honorandum: *Vt Principem Sacerdotum, imaginem Dei ferentem, Dei quidem propter Principatum, Chriſti verò propter Sacerdotium.*

Et † Petrus Bleſenſis luculentiſſimus ſui tem- 83
poris Scriptor, relatus & laudatus ab Illuſtriſſ. Cardin.Baronio *in Parænesi ad Remp.Venet pag.*6. qui Cœleſtinum Pontificem his verbis alloquitur: *Princeps Apoſtolorum adhuc in Apoſtolica ſede regnat, & imperat, & in medio eſt conſtitutus iudiciarius rigor: illudque reſtat, vt exeratis in maleficos, Pater, gladium Petri, quem ad hoc conſtituit ſuper gentes & Regna, Chriſti crux antecellit Cæſaris aquilas, gladius Petri gladio Conſtantini, & Apoſtolica ſedes præiudicat Imperatoriæ poteſtati.*

Veſtra poteſtas à Deo eſt, an ab hominibus? Nonne Deus Deorum locutus eſt vobis in Petro Apoſtolo, dicens: Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis? &c.

Quapropter †. quidam Anglicus relatus à 84
Gloſſa *in proœm.Clement.* Epiſcopo Chiapenſi *in dict. tract.comprobator.fol.*63. & à Nauarro *d.cap. notab.*3. *num.*12. hanc ampliſſimam Pontificis poteſtatem venerans, & admirans, ſic eum alloquebatur:

Papa ſtupor mundi, qui maximè rerum.
Nec Deus eſt, nec homo, quaſi neuter inter vtrumque.

Quod † vel ex ipſis, etiam Papæ, aut Ponti- 85
ficis nominibus, quibus hæc ſumma dignitas nuncupari ſolet, benè ſignificatur. Nam iuxta veriores eorum etymologias, & acceptiones, Pontifex à ſumma quam habet faciendi, & operandi poteſtate appellatur, & Papa, quaſi omnium Pater, ſiue quaſi ſtupendus, venerandus,

&

& admirandos, vt conſtat ex his, quæ obſeruant Briſſon. Hotman. Bæru. Prateius, Ioan. Galinus, & reliqui, qui de verbis iuris ſcripſerunt, Alciat. *lib.*2. *Parergon.cap.*6. Corraſ. *in l.*2. *§.deinde ex his, ff. de orig.iur. num.*17. *&* 18. *& lib.*5.*miſcellan.cap.*15. *& lib.*3.*cap.*22. Ioan.Fungerus *in Etymol. Græco Lat.in eiſdem verbis*, Gilbert.Regins *lib.*1.*enantioph.cap.*24. Ant. Cardoſus *in d.verb. Papa, num.*1. & Sebaſt. Couarr. *in Theſaur ling.Hiſp.verb.Papa,fol.*577 *& verb. Pontifice, fol.*59*a.*

86 Et † licèt olim Papæ nomen aliis etiam inferioribus Epiſcopis tribueretur, vt latè obſeruat Hieronym. Sauaro *in comment. ad Sidon. Apol. epiſt.*1.*lib.*6. & alibi paſſim, & Corraſ.*d. cap.*15. poſtea tamen circa annum 850. Epiſcopis tribui deſiit, & peculiare ſolius Romani Pontificis ob eminentiam dignitatis factum fuit, vt conſtat ex Concil. Chalcedon. *act.*16. & teſtatur Baronius *in Martyrolog. ad diem* 10. *Ianuarij*, Anton. Mornacius *in obſeruat. ſuper Cod. ad l.*4. *C.de ſumma Trinit.pag.*14. & nouiſſimè Mauclerus *in epiſtola dedicator.ad lib.de Monarch.*

Neque hoc mirum videri debet, cùm apud
87 † Hebræos, Athenienſes, Lacedæmonios, Ægyptios, Perſas, Gallos, Germanos, Romanos, & ſapientiſſimis aliàs nationes, id commune fuerit, vt iidem forent Pontifices Maximi, ac Reges, ſiue in ſacra, & profana ſimul ius ſummum Sacerdotes haberent *Deut. cap.*17. & apud Ioſeph. *lib.*14. *antiq. cap.*16. *&* 17. Xenophont. *in lib.de Rep. Lacedæmoniorum*, Ælian. *lib.*14. *de varia hiſt.cap.*34. Strabon.*lib.*17. Euſeb. *in Chronic.* Agatiam *lib.*1. Cæſar. *lib.*6. *de Bello Gallico*, Tacit. *de morib. German.* Cicer.*lib.*2. *de legib.* Valer.Maximo *lib.*1. *cap.*1. & latè proſequitur Cæſar.Baronius *dict.anno* CHRISTI 57.*num.*33. *& ſeqq.* & eo tranſlato, & non relato Thom. Bozius *lib.*4. *de Ital. ſtatu cap.vlt. & de ruinis Gent.lib.*3.*cap.*6. Paramus *dict. opin.*3.*ex num.*53. & Marta *dict.*1.*part. de iuriſdict. cap.*22. *num.*7. *&* 8.*& cap.*25.*ex num.*50.Petr.Greg.*lib.*15. *Syntagm. cap.*1. Bobadill. *d.cap.*17. *num.*3. *&* 10. *& text.in Cap.Cleros*, 21.*diſt.*

88 Et † conducit, quod magis in ſpecie noſtra de Hebræorum Sacerdotibus tradit Boz.*d.lib.*3. *de ruinis Gent.cap.*2. *pag.*234. quòd eos præcipuè ſpectabat, terram Promiſſionis diuidere, & eam quiſque partem ſortiebatur, quam illi aſſignaſſent, vt habetur, *Ioſue* c.4. qui etiam eadem de cauſa, vt idem Auctor aduertit *lib.*1. *cap.*1. *pag.*128.in ſoperhumerali veſtis Sacerdotalis, quæ *Poderis*, appellabatur, totum Orbem contextum gerebat quaſi totum illum ſuis humeris geſtari, & ex præſcripto ſuo gubernari, ſignificaretur.

Secundò facit, quòd licèt plures Auctores in
ea opinione fuerint, vt in CHRISTO, vt
homine; nullum temporale Regnum, nec do-
minium conſtituant, vt vidimus *ſuprà* in 2. ar-
89 gumento contrariæ aſſertionis: verior † tamen,
& magis communis eſſe videtur aliorum ſenten-
tia, qui CHRISTO omnia creata ſubiecta
fuiſſe dicunt, & à CHRISTO gubernari, non
modò vti Deo, ſed etiam vti homine, quia ſibi
90 hæc omnia habuit. Quam ita † conſtanter à
ſanctis Patribus teneri affirmat Thom. Boz. *de
ruinis Gentium*, *lib.*6.*cap.*1.vt ab ea recedere, hæ-
reticum eſſe dicat. Sic enim tradunt S. Irenæus
*lib.*4. *aduerſus hæreſes cap.*37. Iuſtinus *quæſt.*140.
Athanaſ.*lib.*5.*cap.*4. Baſil.*Pſalm.*2. Cyril.Ieroſo-
lymit.*catech.*10. Chryſoſt.*cap.*1. *ad Epheſ. & ad
Hebra.* Ambroſ. *in eandem epiſt.ad Hebra.* Hie-
ron.*part.*7. Auguſt.*lib.*2.*de concup pag.*109. Hila-
rius *lib.*2 *ſup. Matt.in princip.* Cyril. Alexandrin.
*lib.*2. *in Ioan. cap.*53. & Theologi communiter
in 4.*diſtinct.*58.*q.*1.

A quibus † in ſubſtantia non valdè diſſen- 91
tiunt, qui alia conſideratione vtentes, reſoluunt, CHRISTVM ab inſtanti ſuæ conceptionis ex dono Patris, & Hypoſtaticæ vnionis virtute abſolutam, & vniuerſalem totius Orbis Monarchiam, & iuriſdictionem tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus habuiſſe, ita vt abſque cuiuſquam iniuria vſurpare ſibi potuerit, & poſſit omnia mundi Regna, Reges deponere, ac denique de rebus omnibus temporalibus ad libitum ſtatuere, tanquam illi ſimpliciter, ac plenè ſubiectis.

Quamuis † hoc dominium non tollat ab aliis 92
hominibus iura, & dominia Regnorum, cæterarumque rerum, quas Deus illis conceſſit; neque Chriſtus ipſe eo vnquam in eorum damnum vti voluerit, qui propter eximiam ſuam humilitatem, & manſuetudinem magis venit miniſtrare, quàm miniſtrari, & ſpiritualia, quàm temporalia tractare, vt ipſe dicit *Matth.*20. *& Marc.*10.

Quam opinionem † abſque vllo ænigmate 93
amplectunt D. Bernard.*lib.*3. *de conſid.ad Eugen.* dum ait: *Diſpoſitio tibi ſuper Orbem credita eſt, non data poſſeſſio. Non tu ille, de quo Propheta ait: Et erit omnis terra poſſeſſio eius, Chriſtus hic eſt, qui poſſeſſionem ſibi vindicat, & iure creationis, & merito redemptionis, & dono Patris. Cui enim alteri dictum eſt: Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.*

Et † vltra D. Antonin. Almain. & Turrecre- 94
mat. *ſup.num.*34. relatos latè, & optimè probat, & defendit Burgenſ. *in addit.*2. *ad Matth. cap.*2. Roffenſis contra Luther. *art.*25. Nicol. Grandis in illud *ad Hebra.*1. quem conſtituit hæredem vniuerſorum: Aluar. Pelagius *de planct. Eccleſ. lib.*2. Epiſcopus Chiapenſ. *in dict.tractat.comprobatorio, fol.*20. Malferitus *dict.conſ.*769. *num.*47. *& ſeqq.* Marquard. *de Iudæis*, 2.*part.cap.*2. *num.*3. Auguſtin. *de Ancora in ſumm. de poteſt. Eccleſ. quæſt.*1.*art.*1. Ant. Corſetus *de poteſt.Regia*,5.*part. num.*32. Albert. Pighius *lib.*1. *Hierarch. Eccleſ. cap.*3. Nauarrus, qui plures alios recenſet *in dict.cap.nouit, notab.*3. *num.*8.*& ſeqq.* Durand. *de origin.iuriſdict.q.*3. Sotus *in* 4.*diſt.*25 *q.*2. *artic.*1. *&* 4. Angelus Rocha *in Bibliotheca Vaticana, pag.*185. *& ſeqq.* Bañez *de iuſt. & iur. quæſt.*4.*de dom. dub.*1. *concluſ.*1. *col.*138. Aragon. *quæſt.*67. *art.*1.§.cæterum, Salon.*quæſt.*4.*art.*4.*verſ. Tertia opinio* Alfonſ. Mendoza *in quolibet.de dom. Chriſti*, §.1. *& ſeqq.* Cæſar. Baron. *in Annal. Eccleſ. anno Chriſti* 57. *num.*28. *& ſeqq.* Molina omnino videndus, *d.tract.*2.*quæſt.*28.*verſ. Quinta concluſio.* Paramus.*d.quæſt.*1.*opin.*3.*in princip. & opin.*4. *ex num.*61. *& num.*90. vbi plurimos Auctores cumulat, expreſsè tenentes, nulla ratione denegari poſſe Chriſto prædictam temporalem poteſtatem, ſaltem in habitu, Zuall. *in pract. commun.quæſt.*283.*&* 739. Valençuela *in monitor. contra Venetos*, 3.*part.num* 69. *fol.*78. Pat. Suarez *in* 3.*part. tom* 1. *diſp.*48. Gabriel Vaſquez *in eadem* 3.*part.diſp.*87.*cap.*2. Pat.Salazar. *in comment. Prouerb.cap.*8. & nouiſſimè Franc. Mendoça *in comment.*

comment. ad c. 2. Reg. annot. 25. ſect. 3. num. 22. pag. 665. Thom. Bozius *de ruin. Gentium lib. 6. c. 1. &* Marta *d. tract. de iuriſdict. 1. par. cap. 12. & in appendice eiuſdem capitis, pag. 46. & 47.* & nouiſſimè poſt hæc ſcripta Michaël Manclerus *de Monarchia, 1. parte, lib. 3. c. 3. & ſeqq.* & Seraph. Freitas *de Imp. Aſiat. c. 6. n. 56. & 66.*

95 Quibus † apertè Regius Pſaltes fauere videtur, dum *Pſalm. 2.* & 23. prænuntiat, CHRISTVM à mari vſque ad mare dominaturum, Reges cum in ſuis munera illi oblaturus, genteſque in hæreditatẽ ſuam habiturus, & in poſſeſſionem ſuam terminos terræ. Necnon illud *Pſal. 109.* vbi CHRISTI Sacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech futurum prædicit, quem conſtat ſimul Regem, &
96 Sacerdotem fuiſſe. Quod † D. Paul. *ad Hebr. 6. verſ. 7.* dilucidius interpretatur, ſcribens, quod ſicut Melchiſedech dictus eſt Rex iuſtitiæ, itemque Rex Pacis, & ab Abraham decimas accepit, cui & benedixit, ita CHRISTVS, cuius eſt nomen à Regno, tam in hoc mundo, omnia ſibi ſubiiciens, quam in cœlo eſſet perpetuo regnaturus.

Ipſi quoque Dauidi *Pſal.* 88. pollicitus eſt olim Deus, ex eius ſemine perpetuum Regem naſciturum.
97 Et † ante eum hoc ipſum præuiderat Iacob. *Geneſ. 49.* dum dixit, non defuturum ſceptrum de Iudâ, nec Ducem de fœmore eius, donec veniret, cui repoſitum eſſet, nempè CHRISTVS, vt omnes interpretantur.

Singulariter tamen audiendum eſt illud *Apocal. c. 19. Et habet in veſtimento, & in fœmore ſuo ſcriptum: Rex Regum, & Dominus dominantium?* ibi enim ſermo procedit de CHRISTO, in quo, cùm per veſtimentum humanitas, vt vult D Gregor *hom. 3. in Ezech.* & per fœmur Diuinitas, quæ ſecundùm eundem Gregor. eſt tota Dei firmitudo, & fœcunditas, intelligatur, ſatis oſtenditur, quòd CHRISTVS Dominus non ſolum eſt Rex, & Regum radix quantum ad naturam Diuinam, ſed etiam quantum ad naturam humanam, prout latiùs explicat M Fr. Ant. Perez *in Laurea Salmant. certam. 5. de homin. profect. cap. 2. num. 11.*

Et in idem tendit illud Iſaiæ *c. 9. Et, factus eſt Principatus ſuper humerum eius* (ſcilicet CHRISTI) *& vocabitur nomen eius Admirabilis: Conſiliarius Deus, fortis futuri ſaculi, Princeps Pacis: multiplicabitur eius Imperium, & pacis non erit finis: ſuper ſolium Dauid, & Regnum eius ſedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia à modo, & vſque in ſempiternum.*

98 Quod † Regnum, non ſolùm ſuper Iudæos datum fuiſſe, quis putet, cùm ad omnes gentes extendatur, dum dicitur: *Omnes Reges terræ adorabunt eum, & omnes gentes ſeruient ei, cap. diſplicet 23. q. 4.* & ſuper omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem in hoc ſæculo, & in futuro fuiſſe, ſcribat D. Paul. *ad Epheſ. Coloſſ. Philipp. & Hebræ. 1.*

99 Et † omnia, quæ Pater habuit, manibus, imò & pedibus eius ſubiecta dicantur, *Pſal. 8. Matth. vlt. Ioan. 5. 12. 13. & 16. cap. ina nobis, de decimis, cap. fundamenta in princ. de elect. lib. 6.* & Paul. 1. *Corinth. 5.* vbi concludit, hoc Regnum CHRISTI omnem principatum, poteſtatem, & virtutem euacuaturum: *Deus enim, cùm illud ei tradidit, omnia ſubiecit ſub pedibus eius; cùm autem dicat, omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio, præter eum qui ſubiecit ei omnia, &c.*

His non incongruè addi poſſe exiſtimo inſignem Ioſeph, locum ab aliis nequaquam animaduerſum, *lib. 7. de bello Iudai. c. 12. in fine*, vbi apertè teſtatur in ſacris libris terrenũ hoc totius Orbis Imperium, cuidam ex Iudæorum finibus prænuntiari. Niſi quòd ipſe, vt Veſpaſiani gratiam iniret, de eo temerè vaticinium exponit, ſic inquiens: *Sed quòd maximè eos ad bellum excitauerat, reſponſum erat ambiguum, itidem in ſacris libris inuentum, quod eo tempore quidam eſſet ex eorum finibus Orbis terræ habiturus Imperium. Id enim illi quidem quaſi proprium acceperunt, multique ſapientes interpretatione decepti ſunt. Hoc autem planè reſponſo Veſpaſiani deſignabatur Imperium, qui apud Iudæam creatus eſt Imperator. Sed enim homines fatum vitare non poſſunt, etiam ſi prauiderint, &c.*

Neque hoc † ignorauerunt Sibyllæ, à quibus 100
accepit Virgilius *Eclogâ 4.* quamuis more ſuo, vt ait Bozius *vbi ſuprà* fabulas audeat immiſcere, & aliò rem detorqueat, dum † ca- 101
nit:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas,
Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo.
Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia Regna.
Iam noua progenies cœlo demittitur alto,
Pacatumque reget patriis virtutibus Orbem.

Et paulò poſt, cuncta illius poteſtati tradita agnoſcens, & ab ipſo pendere:

Aggredere, ò magnos, aderit iam tempus, honores.
Chara Deum ſoboles, Magnum Iouis incrementum.
Aſpice conuexo nutantem pondere mundum,
Terraſque, tractuſque maris, cœlumque profundum:
Aſpice, venturo lætentur vt omnia ſæclo.

Quibus Ego adiicio, quod in ſimili quæſtio-
ne † de omnipotentia CHRISTI Theologi diſ- 102
putant. Etenim quamuis CHRISTVS, vt homo, abſolutè loquendo, omnipotens non fuerit, vt docet D. Thom. *3. p. q. 13. art. 1. & ſeqq.* Caietan. Medin. & Suar *ibid.* & Alex. de Ales, *3. p. q. 14.* cæterique Theologi cum Magiſtro *in 3. Senten. diſt. 14.* ipſi tamen reſoluunt, omnipotentiam Dei communicatam fuiſſe humanitati CHRISTI, vt eſt inſtrumentum coniunctum Verbo, vel per communicationem idiomatum, vt dixit D. Thom. *d. q. 13. art. 1. ad 1.* vel propriùs; quoniam ipſa CHRISTI humanitas, ob talem vnionem ad Verbum eleuata & ſublimata fuit, vt eſſet ad nutum ſuæ voluntatis, & ex ſuo arbitrio principium efficiens, & actiuum, inſtrumentale tamen, miraculorum, & operationum ſupra naturam, vt latius explicant D. Gregor. *hom. 28. in Euang.* D. Thom. *3. p. q. 56. art. 2. ad 3.* Caiet. *in 3. p. q. 13. art. 2.* & plurimi Patres, qui variis locis de hac virtute omnipotenti humanitatis CHRISTI loquuntur, quos recenſet Rutil Benzonius *de anno Iubilæi, lib. 2. cap. 34. pag.* 208. & præſertim Euthymius *lib. 7. in Lucam cap.* 19. vbi ſic ait: *Quemadmodum ferrum, quod in igne aliquo tempore permanſit, habetque ignis rationes ita quoque ſancta ipſius caro Diuinitati vnita, quæ Diuinitatis ſunt, operabatur. Ideò manus quidem mortuum, ac deſertum corpus coniunxit, vox autem recedentem animam reuocauit.*

Tertio facit, quòd hac dominatione in CHRIS-
TI humanitate ſuppoſitâ, quam † non ſolùm 103
creationis, verùm & redemptionis titulo ei concedunt

concedant plures ex Auctoribus ſuprà relatis,
& præcipuè Marquard. dict. tract. de Iudais, 2.p.
cap.2.num.3. Bernon. Choucron. in tract. de pub.
concub. rub. de adulter. num.37. Marc. Anton.
Marſilius in tractat. de origine redit. Eccleſ. 3. part.
cap.23.n.94. & 95. & Valenç. d.monit.3.p.n.70.
104 Piè † credendum, & exiſtimandum eſt, eumdem
Chriſtum, hoc tale Regnum, ſiue dominium
temporale, quod habuit, & habet, Eccleſiæ, &
Pontifici, qui eum repræſentat, communicare
voluiſſe, ſicut & cætera priuilegia, quæ in pri-
mo argumento retulimus, iuxta text. in d.cap.
quanto de tranſlat. Epiſcop. cap. vt noſtrum, vt Ec-
cleſ. benef. cap. fundamenta, §. decet, de elect. lib.6.
cap. pro humani, de homicid. eod. lib. Clem. I §. de Ma-
giſtris & plura alia, quæ in ſpecie noſtra, de hac
tranſlatione dominij temporalis notat D.Thom.
lib.3. de regim. Princip. cap.10. Ioan. de Lignano
relatus à Cardin. in Clem. ne Romani, §. irritum,
colum.3. de electione, Epiſcop. Chiapenſ. in d. tract.
comprobat. fol.19. & fol.62. & ſeqq. vt benè Guil-
lelmus Benedict. in cap. Raynutius, verb. Et vxo-
rem, deciſ.1. num.8. Thom. Boz. omnino viden-
dus lib.16. de ſign. Eccleſ. Dei, cap.1. per tot. vbi
105 latè † oſtendit, Chriſti, & Eccleſiæ eſſe idem
Regnum, Marta d.1. part. cap.22. ex num.1. &
Valenç. vbi ſuprà num.71.
106 Etenim † cùm Eccleſia ſancti Dei Sponſa
ſit, vt colligitur ex illo Cantic. 4. & 5. Veni de
Libano Sponſa mea, &c. Iſaiæ cap.61. Pſalm.44.
Apocalypſ. cap.12. Paul. ad Epheſ. cap.5. & ex-
preſſe probat text. in cap.1. 97. diſt. cap. nuptia-
rum 27. quæſt.2. cap.1. §. ſed vbi, de ſacra vnct.
Clem.1. §. & quod in hac, de ſum. Trin. Clem. Roma-
ni, de iur. iurand. D. Bernard. ſerm.69. in Cantica,
cum aliis traditis à Coſma Gumiet. in Pragmat.
ſanct. tom.1. tit. de auct. Concil. general. cap. ſacro-
ſancta, §.1. verbo, Chriſto, Feuardentio ſup. Ruth.
cap.1. ſect.16. verſ. Hic quoque, & cap.3. ſect.4.
107 verſ.3. & Th. Boz. vbi ſup. ſponſæ quidem † ne-
gare non decet, quod in perſona ſponſi conce-
ditur, l. Princeps legibus, verſic. Auguſta, ff. de le-
gibus, ibi: Auguſta autem licèt legibus ſoluta non
ſit, Princeps tamen eadem illi priuilegia tribuit,
108 quæ, & ipſe habet. Vnum † quippè corpus, &
vnam vocem conſtituunt, vt præclarè expen-
dit D. Auguſt. epiſt.120. ad Honeratum, & lib.3.
Doctr. Chriſt. cap.31. & tom.10. ſerm.234. ſic in-
quiens circa expoſitionem Iſai. d.cap.61. Spon-
ſum, & Sponſam Chriſtum intelligimus, & Eccle-
ſiam, ſed erunt duo in carne vna, Sacramentum
magnum, inquit Apoſtolus, in Chriſto, & Eccle-
ſia, igitur iam non duo, ſed vna caro. Si igitur caro
vna competenter, & vox vna. Rurſus idem Iſaia ali-
bi optimè meminit vnum eſſe ipſos duos: loquitur
enim in perſona Chriſti, & dicit: Sicut Sponſo im-
poſuit mihi mitram, & ſicut Sponſam ornauit me
ornamento: vnus videtur loqui, & Sponſum ſe fe-
cit, & Sponſam ſe fecit: quia non duo, ſed vna ca-
ro, quia Verbum caro factum eſt, & habitauit in
nobis: illi carnia adiungitur Eccleſia, & fit Chri-
ſtus totus, corpus, & caput.
109 Vnde † doctiſſimus, & acutiſſimus Scotus in
tract. de perfect. ſtat. quæſt.9. quem refert, & ſe-
quitur Troilus Maluiſ. in tract. de Canonizatione
Sanct. dubit.2. inquit, quod Papa eſt Vicarius
Chriſti, non ſolum in quantum Chriſtus fuit
Eccleſiæ Prælatus, ſed in quantum fuit totius
mundi Dominus, & quod de ſtatu, & bonis ho-
minum poteſt ordinare.

Et † D. Cirill. in lib. Theſaurorum eandem ſen- 110
tentiam his verbis ſequitur, & amplificat: De-
dit Filius Dei Petro plenè, & perfectè claues Re-
gni cælorum, quoniam ſicut ipſe accepit à Patre Du-
catum, & ſceptrum Eccleſia gentium ex Iſrael egre-
diens ſuper omnem Principatum, & poteſtatem, &
ſuper omne quodcumque eſt (vt in eius nomine genua
cuncta curuentur) pleniſſimam poteſtatem, ſic &
Petro, & eius Diadochis, hoc eſt, ſucceſſoribus,
non minus ſed pleniſſimè commiſit, &c.

Quod etiam ex eo magis ſuadetur, vt prædi-
cti Auctores conſiderant, & Molina d.cap.29.
colum.135. & plures alij relati à Paramo d.opin.
3.num.35. & 46. & melius Marta d.1. part. cap.16.
num.2. & ſeqq. Quia cum † Chriſtus Domi- 111
nus Petro, & ſucceſſoribus vniuerſalem po-
teſtatem conceſſerit ad dirigendos homines ad
vitam, & fœlicitatem æternam, & ſic ad vlti-
mum finem, debuit etiam ſubiicere omnes
alias poteſtates ſæculares, ad quas ſpectat di-
rigere homines ad virtutem, & fœlicitatem
temporalem, quæ ſeruit tanquam medium ad
adquirendam æternam. Ei quippè, ad quem
vltimi finis cura pertinet, ſubiecti eſſe debent,
habentes curam finium antecedentium, ex do-
ctrina D. Thom. dict. lib.1. de regim. Princip.
quam pluribus ornauimus ſup. cap.16. num.50.
& 57. Neque ſatis perfectè inſtituta, & ordina-
ta Reſpublica Eccleſiæ videri poſſet, ſi Chri-
ſtus in eam prædictam poteſtatem non tranſtu-
liſſet, & ſicut ipſa vna eſt, & ipſe vnus omnium
Princeps, & Dominus extitit, ita reliquas om-
nes poteſtates Romano Pontifici non ſubiice-
ret, & ad vnum dumtaxat ſupremum & Monar-
chicum imperium reduceret, quod † eſſe om- 112
nium vtiliſſimum, & perfectiſſimum pluribus
probat Paramus vbi ſuprà num.47. & ſeqq. Pet.
Gregor. lib.5. de Rep. cap.3. Iuſt. Lipſ. lib.1. Poli-
ticor. cap.2. & Bobadilla lib.1. Polit. cap.1. num.15.
& nouiſſimè & lariſſimè Michaël Maucler. de
Monarch. 1. part. lib.4. per tot. & in noſtris ter-
minis Seraph. Freitas de Imper. Aſiat. capit.6.
num.1.

Quarto conſidero, quòd directa hæc, & ge-
neralis Summi Pontificis in temporalibus pote-
ſtas, & dominatio, non ſolum tot, tantorum-
que Patrum auctoritate, & aſſeueratione muni-
tur, quos in hoc capite, & præcedenti adeo lon-
ga ſerie congeſſimus: verùm † multis etiam Sa- 113
cræ Scripturæ, & Pontificij iuris oraculis, qui-
bus vix eſt, vt congruum reſponſum à contra-
riæ partis ſectatoribus aſſignari poſſit.

Inter quæ caput effert † illa Ieremiæ vatici- 114
natio cap.1. Ecce conſtitui te ſuper gentes, & Re-
gna, vt euellas, diſſipes, ædifices, & plantes, quam
de ſuprema iſta poteſtate ſignanter intelligit
Diu. Thom. lib.3. de regim. Princip. cap.19. relatus
à Greg. Lopez in dict. l.2. gloſſ. mag. colum.3. in fin.
verſ. Facit ad iſta, vbi aduertit, ſub his verbis,
non ſolùm peculiarem iuriſdictionem in ſubditos
accepiſſe videri, dum ait Super gentes, ſed etiam
generale quoque dominium, & gubernationem
rerum publicarum, cùm adiiciat: Et Regna, in-
quibus amplam poteſtatem Summi Pontificis
agnoſcit, ad plantandum, ædificandum & diſſi-
pandum quidquid pro bono vniuerſalis Eccle-
ſiæ iudicauerit conuenire.

Et quòd non ſolum ad fideles, verum ad infi-
deles etiam extendatur, ex illo verbo, Gentes, de-
ducit Baronius dict. anno Chriſti 57. num.18.
Nam

115 Nam † & hi, vt diximus, ad Eccleſiæ gubernationem ſpectant,ſi id Fidei conſeruatio,vel dilatatio popoſcerit, vel aliæ iuſta cauſæ, quæ animum Pontificis moueat, vt obſeruat Epiſcop. de Chiapa *d.tract. comprobator. fol.*19. *& ſeqq.& fol.*46. *&* 47. & Roffenſis contra Lutherum *art.*25.vbi inquit: Primatum Petri ſuper omnes Rēges, & Regna mundi iam impletum eſſe quoad donum, & ius poteſtatis, quam traditam habet à Chriſto, vel quoad habitum in toto mundo, etiam ſuper infideles,cum Chriſtus Petro Ioan.20. omnes generaliter oues ei paſcendas commiſerit.

Quibus conuenit illud,quod de B. Petro canit Eccleſia dum ait : *Tibi tradidit Deus omnia Re-*
116 *gna mundi.* Et Nicolaus † Pontifex *in cap.*1.*diſtinct.*22.vbi inquit : *Eccleſiam ſolus ille fundauit, & ſuper petram Fidei mox naſcentis erexit, qui Beato Petro vitæ æternæ clauigero iura terreni ſimul, & cœleſtis Imperij commiſit.* Quod etiam refertur *in cap.omnes* 22. *diſt. &* conſonat text. *in cap.tibi Domino* 63.*diſt.cap.alius cap. nos Sanctorum, c.auctoritatem,in fine* 15.*q.*6.*c.quia præſulatus* 2.*q.*4.*& cap.duo* 96. *diſt.Extrauag. ſi fratrum,§.ſanè in noſtram,* Ioan.X X I I.*c.licèt ex ſuſcepto,de foro compet.c.venerabilem, de electione Clem.Paſtoralis de re iudicata, cap.ad Apoſtolica, eod.tit.lib.*6.

117 Innocentius etiam I I I. *in* † *cap.ſolitæ, de maiorit.& obed.*ex d. Ieremiæ loco, & ex illo Ioannis : *Paſce oues meas*, & altero Matth. *cap.*16. *Quodcunque ligaueris ſuper terram,erit ligatum & in cœlis, &c.* eandem ſupremam, & vniuerſalem Pontificiæ ſedis auctoritatem, & poteſtatem oſtendit, quoniam Dominus, inquit, inter has oues, & alias nequaquam diſtinxit, & nihil excepit : qui dixit : *Quodcunque.*

118 Et idem † Innocent.*in cap.per venerabilem* 13. *verſ.Rationibus*, qui filij ſint legitimi, ex eiſdem locis, & ex alio Deuteron. *cap.*17. vbi in cauſis arduis, & difficilibus Sacerdotes adiri iubentur, concludit, Romanum Pontificem, non ſolùm in Eccleſiæ patrimonio, ſuper quò plenam in temporalibus poteſtatem gerit, verum etiam in aliis regionibus, certis cauſis inſpectis, temporalem iuriſdictionem caſualiter exercere. Quò forſitan reſpicit text. *in cap. quicunque litem, & in cap. quæcunque contentiones* 11. *q.*3. vbi omnes lites, & contentiones tam ſpirituales, quàm temporales ad iudicium Summi Pontificis pertinere dicuntur.

Sed expreſſius, & vrgentius cæteris idem argumentum, eiſdem & aliis auctoritatibus & rationibus conſideratis, proſequitur Bonifacius
119 VIII. † *in celebri illa extrauaganti vnam ſanctam, de maiorit.& obed.inter comm. vbi* poſtquàm latè ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ vnitatem probauit, & eiuſdem generalem poteſtatem, & ſuperioritatem in ſpiritualibus, & temporalibus probat, & vnius ouilis vnicum paſtorem eſſe debere, & quòd cùm Dominus ipſe Petro Paſce oues, & quidem *Meas*, dixerit, & generaliter, non ſingulariter has, vel illas, per hoc commiſiſſe ſibi intelligitur vniuerſas. Et poſtea
120 addit : In hac ergo poteſtate † duos eſſe gladios, ſpiritualem videlicet, & temporalem Euangelicis dictis inſtruimur. Nam dicentibus Apoſtolis, ecce duo gladij hic : in Eccleſia ſcilicet, cùm Apoſtoli loquerentur, non reſpondit Dominus nimis eſſe, ſed ſatis. Certè qui in poteſtate Petri temporalem gladium eſſe negat, malè verbum attendit Domini proferentis : Conuerte gladium tuum in vaginam. Vterque ergo eſt in poteſtate Eccleſiæ, ſpiritualis ſcilicet, & materialis ; ſed is quidem pro Eccleſia, ille verò ab Eccleſia exercendus ; ille Sacerdotis, is manu Regum, & militum, ſed ad nutum, & patientiam Sacerdotis. Oportet autem gladium eſſe ſub gladio, & temporalem auctoritatem ſpirituali ſubiici poteſtati.Nam cùm dicat Apoſtolus *Roman.*13. Non eſt poteſtas niſi à Deo, quæ autem ſunt à Deo ordinatæ ſunt ; non autem ordinata eſſent, niſi gladius eſſet ſub gladio, & tanquam inferior reduceretur per alium in ſuprema. Nam ſecundum Beatum Dionyſium, lex Diuinitatis eſt, infima per media in ſuprema reduci. Non ergo ſecundum ordinem vniuerſi omnia æque ac immediatè, ſed infima per media, & inferiora per ſuperiora ad ordinem reducuntur, ſpiritualem autem & dignitate ; & nobilitate terrenam quamlibet præcellere poteſtatem, oportet tanto clarius nos fateri,quanto ſpiritualia temporalia antecellunt. Quod etiam ex decimarum datione, & benedictione, & ſanctificatione, ex ipſius poteſtatis acceptione, ex ipſarum rerum gubernatione claris oculis intuemur. Nam veritate teſtante, ſpiritualis poteſtas terrenam poteſtatem inſtituere habet, & iudicare, ſi bona non fuerit. Sic de Eccleſia, & Eccleſiaſtica poteſtate verificatur vaticinium Ieremiæ : Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes,& Regna,& cætera, quæ ſequuntur. Ergo ſi deuiat terrena poteſtas,iudicabitur à poteſtate ſpirituali : ſed ſi deuiat ſpiritualis minor, à ſuperiori : ſi verò ſuprema, à ſolo Deo, non ab homine poterit iudicari : teſtante Apoſtolo : Spiritualis homo iudicat omnia, ipſe autem à nemine iudicatur. Eſt autem hæc auctoritas (etſi data ſit homini, & exerceatur per hominem) non humana, ſed potius Diuina, ore Diuino Petro data,ſibique ſucceſſoribus in ipſo,quem confeſſus fuit petra, firmata: dicente Domino ipſi Petro : Quodcunque ligaueris, &c. Quicunque ergo huic poteſtati à Deo ſic ordinatæ reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, niſi duo(ſicut Manichæus) fingat eſſe principia;quod falſum, & hæreticum iudicamus : quia teſtante Moyſe, non in principiis, ſed in principio cœlum Deus creauit,& terram. Porrò ſubeſſe Romano Pontifici omni humanæ creaturæ declaramus, dicimus, diffinimus, & pronuntiamus, omnino eſſe de neceſſitate ſalutis.

Cui † textui,quatenus de duobus illis Apo- 121
ſtolorum gladiis ſermonem fecit, facem præiulit Diu. Bernard, *libl.*5. *de conſid. ad Eugen.* vbi eiſdem fere verbis eandem ſententiam amplectitur. Quam etiam repetit D. Auguſt. in pluribus locis relatis ab Iuone Carnutenſi *in Decret.part.*10.*cap.*59. *&* 75. & D. Thom. *ſup.*2.*ſentent. diſtinct.vltim.in expoſit.textus ad* 4. vbi dicit,† quòd ſpirituali poteſtati ſæcularis in Papa coniungitur, qui vtriuſque poteſtatis apicem tenet, hoc eo diſponente, qui eſt Rex, & Sacerdos, & tradit alia Paramus *dict. opin.*3. *per totam*, Anaſtaſ. Germon *d.cap.*13. *num.*18. Franc. Marc. Anton. de Camos *in ſua Microcoſmia* 3. *part. dialog.*4.
*pag.*44. Et † elegantiſſima, ac piiſſima illa 122
epiſtola Beat. Ignatij de Loyola ad Claudium Regem Abyſſinorum Romæ ſcripta 7. Kalend. Martias anno 1555. cuius verba ad litteram refert Pet. Maffeius *hiſtor. Indiar.lib.*16.*pag.*389. *& ſeq.*& Fr. Anton. *de ſan. Roman. lib.*4. *hiſt. Ind. Orient.*

*Orient.cap.16.pag.767.*vbi plura de Eccleſiæ vni-
tate, & vniuerſali poteſtate notantur, & qualiter
hoc olim per Iſaiam Dominus adumbraſſe videa-
124 tur, cum loquens de † Eliachim Pontifice Maxi-
mo, dixit: *Et dabo clauem domus David ſuper
humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat,
& claudet, & non erit qui aperiat.* Quo videlicet
125 typo figuratus eſt Petrus, † eiúſq; ſucceſſores, qui-
bus datam integram poteſtatem declarant claues,
conſuetum vtique ſymbolum, & inſigne pleni, at-
que abſoluti dominij, *l. clauibus 74. ff. de contrah.
empt.* cum aliis traditis à Couar. *lib. 3. variar. c. 16.
n. 11.* Tiraq. *de cantiſt. 3. part. lim. 6. n. 4. & ampl. 3.
num. 3.*

126 Et † licèt hæc inſignis, & nobilis Extrauagans
vnam ſanctam videatur poſteà aliquo modo corre-
cta, ſiue temperata per Clementem V. Bonifacij
ſucceſſorem, quatenus in fauorem Philippi Regis
Francorum declarauit *in Extrauag. meruit, de pri-
uileg.* per illam nullum Regi, & regno Galliæ præ-
iudicium generari, nec amplius Eccleſiæ Romanæ
ſubiectos eſſe, quam anteà exiſtebant: hoc tamen
(vt bene aduertit Germon. *ſuprà num. 51. & 57.* &
Marta *d. tract. de iuriſd. 1. part. c. 25. n. 30*) Eccle-
ſiæ iuribus neutiquam derogauit.

127 Et † quantumuis diſpoſitionem Pontificiam cor-
rexiſſet, rationes tamen, quibus nitebatur, reuoca-
re, & eneruare non potuit, quæ æternæ, & immu-
tabiles ſunt, *l. eas obligationes. ff. de cap. minut.* &
not. Abb. *in cap. non debet, de conſanguin. & affin.*
Ant. de Butrio & Ioan. de Imola *in c. 1. de conſtit.*
& Ioan. And. & Geminian. *in c. 1. §. illum autem de
reſtit. ſpoliat.*

128 Quintò & vltimò perpendi poteſt, † quòd
quemadmodum ea bella iuſta cenſeri ſolent, quæ
Dei præcepto, vel auctoritate peraguntur, iuxta
text. *in c. illud 23. quæſt. 2.* & alia, quæ diximus *ſu-
prà hoc lib. cap. 2. num. 25.* Ita communi omnium
Doctorum conſenſu receptum eſt, illa quoque iu-
ſta cenſeri debere, quæ ab eius Vicario ob religio-
nis augmentum, vel ex aliis legitimis cauſis aduer-
129 ſus infideles indici iubentur. Atque adeò, † quæ
in eiuſmodi bellis capiuntur iuſtè, & legitimè
poſſideri, & retineri poſſe, quamuis nunquam an-
teà Chriſtianorum fuiſſent, & infideles ipſi quietè
& in pace viuere vellent, vt communiter reſoluunt
Doctores, præcipuè Anton. de Butrio, & Ioan. de
Anania *in c. quod olim, de Iudæis:* Oldrad. *conſ. 72.*
Hoſtienſ. Innocent. Anchar. & alij *in d. cap. quod
ſuper de voto:* Bartol. *in l. 1. Cod. de Pagan.* idem
Anania *in cap. 2. col. 2. de ſagittariis:* idem Inno-
cent. *in cap. olim de reſt. ſpoliat.* Calderin. *conſ. 95.
num. 1. verſ. De Papa,* aliàs *conſ. 1. de treuga, & pa-
ce,* vbi ait, tenentes contrarium ab hæreſi non di-
ſtare: Bald. *conſ. 389.* incipit: *Conſuetudo eſt, in fi-
ne, num. 10. lib. 2.* vbi notabiliter inquit, auctorita-
tem ſuſcipiendi belli contra Reges, & Principes
infideles maximè penes Pontificem reſidere: Alex.
conſ. 130. ſuper eo, num. 4. & 5. lib. 7. Marquard. om-
ninò videndus *in tract. de Iudæis, & Infid. 1. part.
cap. 6. & cap. 14. verſ. Præterea:* Malferitus *dict.
conſ. 769. apud Mandel. num. 78.* Georgius Cabe-
dus *deciſ. Luſitan. 2. part. deciſ. 47. num. 1.* & alios
congerens Card. Tuſchus *pract. concluſ. iur. verb.
Infidelibus, concluſ. 124. & verb. Bellum, concl. 36.*
& Nos *ſuprà hoc lib. 2. c. 19. num. 26.* & poſt hæc
ſcripta Seraph. Freitas *de iuſto Imp. Aſiat. cap. 9.
num. 10. & 11.*

130 Cuius † poteſtatis, & auctoritatis ratione, iidem
ipſi Auctores concludunt, licitum, & vſu rece-
ptiſſimum eſſe Apoſtolicæ Sedi, terras, & prouin-
cias talium infidelium, aut hæreticorum aliquibus
Chriſtianis Principibus debellandas, occupandas,
& pleno iure poſſidendas concedere, etiam ante-
quam ab ipſorum infidelium manibus ſiue fauci-
bus ereptæ fuerint, vt in regno Ieruſalem, Carolo
Magno conceſſo, tradidit Bartol. *in l. liber homo,
la 2. ff. de verb. oblig. l. fin. ff. de act. empt. & in l. id
quod apud hoſtes,* vbi latè Iaſon. *ff. de legat. 1.* Ol-
drad. *conſ. 268.* Martin. Laudenſ. *in tractat. de
Principe, §. 246.* & generaliter in quibuſlibet
aliis terris, & inſulis Infidelium, Paganorum, &
Hæreticorum; idem Bartol. *in d. l. 1. C. de Paganis,
& in tract. de inſula, verb. Nullius, n. 7. & in Ex-
trauag. ad reprimendum, verb. Totius Orbis, num. 9.*
Bald † *in l. 1. C. de iure liber. col. 5.* vbi inquit: *Ho-* 131
*die, vbicumque iuriſdictiones vacant, vt in Regnis
infidelium, apud quos non eſt vera dignitas, nec
naturalis dignitas, nec naturalis iuriſdictio, occu-
panti conceditur Catholico, vt fuit in regno Hiſpa-
nia, vt notat gloſſa Decreti.* Quæ gloſſa, vt aduer-
tit Epiſcopus Chiapenſ. *in dict. tract. comprobat.
fol. 11. forſitan eſt c. Adrianus, verb. Per ſingulas,
diſt. 63.* idem tradunt Domin. & Phil Francus per
text. *in cap. Abbate ſanè, § & allegabatur de re iu-
dic. lib. 6.* Angel. *diſput.... incip. Renouata guerra:*
Ioan. de Lignanis *in tract. de bello. 1. part.* Franc.
Vargas *in tract. de auct. Pontif. confir. 10. n. 4. & 5.*
& Anaſtaſ. Germon. *d. lib. 1. c. 13. à n. 27.*

Et † licèt Epiſcopus Chiapenſis vbi *ſuprà* hoc 132
reſtringere velit ad prouincias quæ olim Chriſtia-
norum fuerunt, & iniuſtè ab infidelibus detinen-
tur, & differentiam inter Sarracenos, Hæreticos,
aliòſque Fidei hoſtes, & inter ſimpliciter infideles,
conſtituat, quam etiam admittere videtur Petrus
de Rauena *ſing. 58.* Bartolus tamen, & reliqui au-
ctores *ſuprà* relati, generaliter, & iuſtiſſimè lo-
quuntur, & expreſſius Malferius & Marquard.
vbi *ſuprà:* Marta *d. 1. part. c. 24. n. 10. & ſeqq.* vbi
de hac Indiarum donatione ſpecialiter agentes,
reſoluunt, quod omnes Doctores indifferenter te-
nent. etiam res, & prouincias, quæ ſemper infide-
lium fuerint, poſſe relinqui, ac donari ſub condi-
tione, ſi ab hoſtibus capiantur. Quia † licèt aliàs 133
imprudens & temerarium conſilium cenſeri ſoleat,
hoſtium bona, & prouincias ante victoriam diui-
dere, vt oſtendit Auſon. *epig. 20.* Philip. Commeus
lib. 5. comment. poſt medium, vbi periucundum
exemplum adducit, & Mag. Marquez *in Gubernat.
Chriſtiana lib. 2. c. 31. pag. 340. & ſeq.* † Adhuc 134
tamen expectatio talis conditionis honeſta reputa-
tur, iuxta ea, quæ notant Scribentes per text. ibi, *in
d. l. liber homo, & in d. l. id quod apud hoſtes:* qui-
bus addere poſſumus text. *in l. ſi quid. mater, Cod. de
don. quæ ſub modo, & in l. ſi ſeruitus, §. futuræ ff. de
ſeruit. vrb. præd.* cum notatis à gloſſa *in c. ad diſſol-
uendum, verb. Accuſari, ad fin. de deſponſat. impub.*
Bartol. *in l. ſeruos num. 4. ff. de alim. & cib. legat.*
Et † text. *in d. c. Abb. ſanè, verſ. Et allegabatur;* 135
vbi Rex Aragonum donauit Hoſpitalariis Sancti
Ioannis caſtrum Curnariæ cum ſuis finibus, inter
quos erat locus de Roſſellis, quæ ab infidelibus
poſſidebantur, & nunquam Chriſtianorum fuerát,
ſub ea conditione, ſi Rex illa ab eiſdem hoſtibus
caperet, & talem donationem valuiſſe Summus
Pontifex ibi apertè ſupponit, & proſequitur Phi-
lip. Francus, & Domin. *ibi, num. 40.*

Qui ex eodem principio deducunt, quòd † li- 136
cèt Eccleſiæ, quæ nondum conſtructa eſt, nihil
donari regulariter poſſit, *c. ad audientiam, el 2. de*

Eccleſ. ædific, & in eod. cap. Abbate ſanè, vbi tamen talis donatio ſub ea conditione fit, quam ſit honeſtum expectare, vel non agitur, vt eidem Eccleſiæ ſtatim acquiratur, ſed poſtquam iam ædificata, vel conſtructa fuerit, tunc iure optimo ſuſtineatur, vt latiùs etiam notat & proſequitur Bart. *conſ.* 26. *n.* 1. *lib.* 1. Abbas *in d.c. ad audientiam n.* 2. Guid. Pap. *deciſ.* 267. & ibi eius additionator Rauebinus, Guil. Benedict. *in cap. Raynutius, de teſtam. verb. Et ſobolem, quam geſtabat in vtero, n.* 15. Lambertin. *de iure patr.* 1. *p. lib.* 1. *q.* 5. *art.* 10. Menoch. *conſ.* 29. *n.* 59. *&* 60. *vol.* 1. & Nicol. Garc. *de benef.* 5. *part. c.* 9. *n.* 49. *&* 50.

137 Sed † præſtat, vt in ſpecie noſtra loquentes audiamus Franc. Vargas *vbi ſuprà num.* 5. *&* 6. & Anaſtaſ. Germon. *n.* 29. *Qui securè docent, Summum Pontificem virtute huius ſupremæ poteſtatis temporalis, de qua loquimur, non modò ciuitates, prouincias, & regna, quæ anteà Christianam Religionem profitebantur, & deinde fuerunt ab infidelibus vſurpata, poſſe, cui libuerit, indubitanter concedere, vt illa recuperet, ſuáque faciat, ſed ea etiam addicere poſſe, quæ Chriſtianorum nunquam fuerunt, ad Chriſtianæ Fidei & Euangelij propagationem, & idololatriæ extirpationem: Et quòd his rationibus motus Alex. VI. amplas iſtas Indiarum Occidentalium regiones Catholicis Regibus, Ferdinando & Iſabellæ, eorúmque ſucceſſoribus addixit; qui ex illa acquiſitione omnem omnino iuriſdictionẽ, ac omne imperium earundem prouinciarum ſibi iurè vendicant; non ipſo iure, nec iure belli, ſed Romani Pontif. auctorit. quare iuſtè dicuntur poſſidere, arg. l. iuſtè poſſidet, ff. de acq. poſſeſſ.*

Qua ſententia, vt veriori & receptiori, retenta, argumentis pro contraria conſideratis, breui-
138 ter reſponderi poteſt: Ad primum, † falſum eſſe, quod in eo ſupponitur, nullo ſcilicet certo iure, vel Eccleſiæ teſtimonio probari temporalem Romani Pontificis poteſtatem, cùm pro ea tot, & tam aperta reperiantur, vt *ſuprà* conſiderauimus, quæ ſua vi, & ratione tam infideles quàm fideles comprehendunt. Vt omittamus eorum opiniones, qui
139 ob † ſolam infidelitatem, barbariem, idololatriam vel mores contra naturam, ad iudicium Eccleſiæ pertinere putarunt, de quibus latè diſputauimus *ſuprà hoc lib. ex c.* 7. & poſt D. Antonin. *in ſumma tit.* 4. *de dom. Reg. c.* 2. latè agit Thom. Boz. *in tract.*
140 *de Ital. ſtat. lib.* 4. *c.* 5. *&* 6. Quibus † non obſtat ille Pauli locus 1. Cor. 5. *Quid enim mihi de iis, qui foris ſunt, iudicare?* de cuius vera, & varia interpretatione plura congeſſimus, *d. cap.* 14. *ex num.* 11.

141 Et † eodem modo reſponderi poteſt ad illud Ioan. vlt. *Paſce oues meas*; etenim licèt infideles, dum in ſua infidelitate perſiſtunt, propriè de Chriſti, & Eccleſiæ ouili non ſint, vt concludunt Auctores in argumento relati: verius tamen eſt, quòd ad Eccleſiæ curam, & gubernationem ſpectant, vt teti-
142 gimus *ſuprà n.* 115. & expreſsè docet Innoc. † *in c. licèt de foro comp.* reſoluens: *Quòd quando Chriſtus dixit Petro: Paſce oues meas, & dedit ei claues regni cælorum, aliquo modo eius iuriſdictioni ſubiecit Saracenos, Gentiles, & Schiſmaticos.* Et Roffenſ. *contra Luth. art.* 25. vbi inquit: *Primatum Petri ſuper omnes Reges, & regna mundi iam impletum eſſe, quoad donum, & ius poteſtatis, quam traditam habet à Chriſto, vel quoad habitum in toto mundo, etiam ſuper infideles, qui ſunt oues Chriſti, quamuis extra ouile Eccleſiæ errantes; non tamen omninò quoad executionem, vel actum poteſtatis.*

Quia ſcilicet ad Papam pertinet cura omnium ouium Chriſti, Ioan. 20. *Paſce oues meas, non ſolum eas, quæ ſunt intra, ſed quæ ſunt extra ouile Eccleſiæ à fide aberrantes, de quibus* Ioannis 10. *Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, illas oportet me adducere, ſcilicet per me, & per meos miniſtros, maximè per Papam, ad quem pertinet de prædicatione nunc illis prouidere, vt qui voluerint liberè, non coactè ad Fidem Chriſti conuertantur, &c.*

Leontius quoque tradit ſub illis verbis, Ioannis 10. *Alias oues habeo, &c.* Chriſtum oſtendere voluiſſe, ſe non tantùm Iudæorum, quibuſcum loquebatur, ſed etiam omnium gentium Regem eſſe, atque paſtorem; & in eadem expoſitione Sancti omnes vnanimi conſenſu conueniunt. Et D. Bernard. *lib.* 2. *de conſid. cap.* 8. verba illa: *Paſce oues meas*, explicans interrogat: *Quas? illius, aut illius populi, ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas inquit, cui non planum non deſignaſſe aliquas, ſed adſignaſſe omnes? Nihil excipitur, vbi diſtinguitur nihil.* Cui conuenit Theophylactus, dum inquit: *Cum prandendi finem ipſe feciſſet, totius Orbis ouium præfecturam Petro commiſit.* Et idem ſentiunt Orig. *cap.* 6. *epiſtol. ad Rom.* Cyprian. *de vnit. Eccleſ.* Arnob. *Pſalm.* 138. Chryſoſtom. *homil.* 1. *de pœnitent.* & reliqui Græci, & Latini Patres Eccleſiæ, quorum dicta latè perpendit Thom. Bozius *lib.* 18. *de ſign. Eccleſ. Dei, cap.* 1.
in ſexto argumento Paſcere † enim illo in loco ex 143
natura ipſius verbi idem ſignificat quòd regere, & gubernare. Vnde fit, vt ad Reges quoque, & Principes gentium pertineat hæc vox, quos paſ-
ſim † Ethnici Scriptores, ſed in primis Homerus, 144
paſtores popolorum appellare ſolent, vt idem Bozius oſtendit, & latiùs Paramus *d. opin.* 3. *num.* 29. Nam quemadmodum paſtores ouium commodis diligenter inuigilant, ita quoque Principes, atque Reges, non tam ſuæ vtilitatis ſtudioſi eſſe debent, quàm gentium, & popolorum, qui ſibi ſubduntur, vt eleganter in eiſdem terminis expoſuit D. Auguſtinus *tractat.* 123. dicens: *Nam quid eſt aliud: Si diligis me, paſce oues meas, quam ſi diceretur: Si me diligis, non te paſcere cogita, ſed oues meas, ſicut meas paſce, non ſicut tuas; gloriam meam in eis quære, non tuam, dominium meum, non tuum.* Et
hac de cauſa † in illo verſu, Pſalm. 79. *Qui regis* 145
Iſraël, intende; in lingua originali Hebræa legitur: *Qui paſcis.* Et *in Pſalm.* 77. vbi in Vulgata legitur: *Et elegit Dauid ſeruum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouium, & poſt fœtantes accepit eum, paſcere Iacob ſeruum ſuum*; in Chaldaïca dicitur: *Vt dominaretur in Iacob populo ſuo.* Qui locus eò pluris faciendus eſt, quia illum de Chriſto Domino omnes intelligunt, & D. Hieronym. etiam D. Petro, de cuius nunc poteſtate agimus, accommodari poſſe fatetur.

Secundo verò, argumento contrariæ partis re-
ſpondere poſſumus, affirmando †, verius eſſe in 146
Chriſto Domino, etiam vt homine, temporale regnum, & dominium conſtitui, & concedi debere ex rationibus, & auctoritatibus, quas *ſuprà ex num.* 89. perpendimus. Neque obſtare ea, quæ pro aduerſa opinione conſiderantur, & dominium duntaxat ſpirituale in Chriſto concedere, & aſſignare videntur: Nam ſi bene inſpiciantur, ſolùm oſtendunt, Chriſtum in quantum hominem ſe mundi Regno non immiſcuiſſe, neque dominia rerum, quæ liberaliter hominibus indulserat, vſurpaſſe, id verò ex

voluntatis

voluntatis potiùs, quàm poteſtatis defectu pro-
ceſſit, quia huiuſmodi temporalia contempſit, &
147 humilem vitam agere deſtinauit. Et † ita, vt ſibi
oportere viſum fuit, exercitium temporalis iuriſdi-
ctionis recepit. *Matth.* namque 8. dæmonibus
poſcentibus: *Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem
porcorum*; dixit: *Ite*, & ſuffocati ſunt; *&* 12.
permiſit Diſcipulos per aliena ſata vellere ſpicas, &
manducare. Et apud eundem Matth. c. 21 Ioan. 2.
Marc. 11. maledixit ficulneæ, & aruit: & flagello
eiecit ementes & vendentes de templo, & adulte-
ram, quia nemo eam accuſabat, abſoluit, prout
etiam habetur *in cap. ex multis, & cap. vendentes* 1.
q. 3. *cap. accuſatio, el* 1. 1. *quæſt.* 7. Gloſſ. *in cap. quo-
niam, verb. Sic, diſtinct.* 10. *& in cap. cùm ad ve-
rum, diſt.* 96. In quibus omnibus Chriſtus nullam
iniuſtitiam commiſit, ſed iure ſuo, & poteſtate
vſus eſt; vt bene aduertunt omnes Doctores pro
hac opinione relati, & præcipuè Molina *d. diſp.* 28.
Marta *d. c.* 22 Paramus, qui alios refert, *d. lib.* 3. *q.* 1.
opin. 2. *n.* 8. *& opin.* 4. *ex num.* 79. *& num.* 127. Baro-
nius *d. an. Chriſti* 57. *num.* 18. *&* 19. Anaſtaſ. Ger-
mon. *d. lib.* 3. *de ſacror. immun. cap.* 15. *ex num.* 18.
Bobadil. *d. lib.* 1. *Polit. cap.* 13. *num.* 4. *& ſequentib.*
& Pat. Franc. Mendoça *d. cap.* 2. *lib.* 1. *Reg. num.* 10.
annot. 15. *ſect.* 3. *num.* 27. & nouiſſimus Michael
Mauelerus *de Monarch.* 1. *part. lib.* 3. *cap.* 4. *&* 5.
qui ſpecialiter reſpondet omnibus teſtimoniis in
148 contrarium adductis, & † præſertim ad Ioan. 18.
Regnum meum non eſt de hoc mundo. Vbi Chri-
ſtus nullatenus ſe Regem temporalem eſſe nega-
uit, ſed ſibi id potius curari, vt humanum genus
redimeretur, & peccatores ſalui fierent, iuxta ea,
quæ notant Auguſt & Chryſoſtom, *ibidem*, & il-
lud Ioan. 3. *Non miſit Deus Filium ſuum in mun-
dum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus*
149 *per ipſum.* Et ita † alias apud eundem Ioan. *dict.
cap.* 18 interrogatus: *Rex es tu?* non negauit, ſed
dixit, *Tu dicis, quia Rex ſum ego.* Nec redarguit
Nathanaëlem ſibi dicentem, Ioan. 1. *Tu es Rex
Iſrael.* Nec obiurgauit, imò & defendit turbam
clamantem, & dicentem, Ioan. 12. *Hoſanna,
Benedictus qui venit in nomine Domini Rex
Iſraël.*

150 Quibus non obſtat † illud Lucæ 12. vbi dixit
fratribus de hæreditate certantibus: *Quis me con-
ſtituit iudicem, aut diuiſorem ſuper vos?* Nam illud
ſimiliter ſolùm probat, Chriſtum non aſſumpſiſſe
munus & officium iudicis temporalis; non ta-
men concludit, illum caruiſſe poteſtate, vt id, ſi
vellet, efficeret. Et ideò hoc nequaquam negauit,
ſed ſolùm innuit, ſe à nemine ad id munus ſubeun-
dum fuiſſe conſtitutum, ac deputatum, vt benè poſt
alios obſeruat Molina *dict. cap.* 28. *colum.* 135.
verſ. Ad tertium: Marta *d. cap.* 22. *num.* 4. *& in
append. eiuſd. cap. circa fin.* & Paramus *d. opin.* 4.
n. 124. *verſ. Nam ad primum.* Et hoc eſt quod vo-
luit dicere D. Ambroſ. relatus ab Albert. Pigbio
lib. 5. *Eccleſ. Hierarch. cap.* 1. *verſ. Rurſus: Terre-
na declinat, qui propter Diuina deſcenderat.*

151 Et tandem † ad illud, quod deduximus in *Ex-
trauag. cùm inter nonnullos*, & ſimilibus reſponde-
tur, ibi de dominio proprietatis rerum in particu-
lari ſermonem haberi, quo inſpecto, certiſſimum
eſt, Chriſtum, & Apoſtolos paucìſſimarum rerum
152 dominium habuiſſe, † cum paupertatis amantiſſi-
mi fuerint, & ea ſola mundum vincere deſtinaue-
rint, vt habetur Zachar. 9. *num.* 9. Pſalm. 49. *n.* 18.
Pſalm. 68. 30. Matth. 8. *verſ.* 20 & 2. Corinth. 8.
verſic. 9. ibi: *Scitis gratiam Domini noſtri Ieſu
Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, cum
eſſet diues, vt illius inopia diuites eſſetis*; de quo
etiam agitur *in cap. Dominus diſtinct.* 93. & in plu-
ribus aliis locis, quæ congeſſit Pat. Franc. Mendoça
in d. ſect. 3. *n.* 5.

Ad tertium autem, & quartum reſpondeo, abſ-
que dubio probandum eſſe, illud idem dominium,
& imperium temporale, quod Chriſtus † habuit, 153
in Petrum, & ſucceſſores eius tranſlatum fuiſſe, vt
cum D. Thom. & aliis *ſuprà ex n.* 104. reſoluimus;
Nam licèt Chriſti poteſtas, quam vocant excel-
lentiæ, quoad alias res in Eccleſiam non tranſierit;
hæc tamen dominij temporalis, etiam ſi excellenter
in Chriſto fuiſſe dicatur, omninò transferri debuit,
cum neceſſaria fuerit ad vniuerſale ipſius Eccleſiæ
regimen, quod, vt diximus, aliter nec conſtare, nec
ſibi ſufficere poſſet. quia † illi, ad quem cura finis 154
vltimi pertinet, ſubiici debent reliqui, ad quos per-
tinet cura finium antecedentium, quæ eſt tempo-
ralis poteſtas, vt probat D. Thom. *d. lib.* 1. *de regim.
Princ. c.* 14 qui etiam *eod. lib. c.* 1. *&* 6. ſic ait: *Ro-
mano Pontifici Vicario Chriſti oportet omnes Prin-
cipes populi Chriſtiani eſſe ſubiectos, ſicut ipſi Do-
mino Ieſu Chriſto, qui non ſolùm Sacerdos, ſed
etiam Rex eſt vocatus, &c.*

Et quod hæc † poteſtas à Chriſto in eius Vica- 155
rios tranſlata, nomine tenus cenſenda non ſit, nec
inefficax iudicanda benè etiam probat Baronius
vbi ſuprà n. 28. ex iis quæ Chriſtus ipſe liberaliter
profitetur, † apud Ioan. *in Apoc cap.* 2. ſic dicens: 156
*Qui vicerit & cuſtodierit, vſque ad finem opera
mea, dabo illi poteſtatem ſuper gentes, & reget eas
in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringen-
tur, ſicut & ego accepi à Patre meo.* Quem locum
exponens D. Auguſt. *in homil.* 2. *ſup. Apocal.* hæc in
eandem ſententiam profert: *In Chriſto habet, Ec-
cleſia hanc poteſtatem, ſicut dicit Apoſtolus* ad
Roman. 8, *cum illo nobis omnia donata fuiſſe. Sic
virgam ferream, dixit Ioannes propter iuſtitiam, &
propter rigorem; cum virga corrigantur boni, mali
verò confringantur.*

Idem † quoque de hac Regia dignitate vnà 157
cum Sacerdotio ad poſteros in Eccleſiam per Do-
minum tranſmiſſa, eruditè his verbis Epiphanius
teſtatur, Rex alienigena Herodes aduenit, & non
amplius ſucceſſores Dauid diadema imponebant,
tranſlapſa Regia ſede in Chriſto ad Eccleſiam. Et
à domo quidem carnali Iuda, & Iſraël Regia di-
gnitas tranſlata eſt, firmiter autem ſedet Thronus
in ſancta Dei Eccleſia in æternū, ex duplici origi-
ne dignitatem habens, Regia, ac Sacerdotali. Et
Regiam quidem à Domino noſtro Ieſu Chriſto
iuxta duos modos, & quia eſt ex ſemine Dauid
Regis ſecundùm carnem, & quia eſt Rex maior à
ſæculo ſecundùm Deitatem, Sacerdotalem verò,
quia ipſe eſt Pontifex, & Pontificū præfectus, &c.

Neque his refragatur, † quod cum Chriſtus 158
rarò, aut nunquam hanc temporalem poteſtatem,
ex habitu in actum deduxerit, Pontifices etiam ab
eius exercitio abſtinere debebunt. Nam ſecundùm
Martam *d. c.* 22. *n.* 4. *&* 5. & Bobadil. *d. c.* 17. *n.* 3.
& 4. & ea, quæ tangit Paramus *d. opin.* 4. *n.* 67. *in
fine*, duo tempora circa dominium Chriſti conſi-
deranda ſunt; alterum ante paſſionem, & tunc
propter humilitatem iudicare recuſauit, vt oſten-
dunt teſtimonia, quæ pro hac parte citantur. Alte-
rum verò poſt reſurrectionem, & tunc procedunt
plenè, & planè reliqua loca, quæ ei datam fuiſſe
omnem poteſtatem in cœlo, & in terra ſignificant.
Vnde ſequitur, † quod cum poſt reſurrectionem 159

Petro clauium poteſtatem, & omnium omnium cu-
ram commiſerit, vt conſtat Matth.*cap.vlt.* & 16.
ex poteſtate Domini, poteſtatem ſui Vicarij metiri
debemus, & ei ſupremam, & vniuerſalem iuriſdi-
ctionem concedere, in ſpiritualibus ſemper, & vbi-
que, & in temporalibus, vbi ad id commune Ec-
cleſiæ bonum expedire cenſuerit. Et hoc, ſecun-
160 dum † eundem Martam *d.c.22.in fine appendicis*,
ſignificare voluit Chriſtus Ioan.*d.c.18.* vbi poſt-
quam dixerat, Regnum meum non eſt de hoc
mundo, ſubdit; *Nunc autem Regnum meum non eſt
hinc*, id eſt, nunc vim patior, & regnum, quod ha-
beo, voluntariè relinquere volo, ſed poſt reſurre-
ctionem, & redemptionem hominum factam, cum
iam glorioſus, impaſſibilis, & immortalis exiſtam,
omnem regni mei poteſtatem atque vſum aſſu-
mam, cuius contemplatione ſe eſſe verum Regem
eidem Pilato reſponderat, & ne prædictis repu-
gnet, ſic exponendum videtur; prout & latius ex-
pendit Mendoça *d.c.2.lib.1.Reg.n.10. annotat.13.
ſect.3.n.18.*

Denique non obſtat quintum, & vltimum ar-
gumentum, ex multorum iurium auctoritate deſum-
ptum, quibus temporalis poteſtas à Pontificia, &
ſpirituali diſtinguitur, & ipſimet Pontifices affir-
161 mare videntur, ſibi illam nequaquam † compete-
re. Nam generaliter cum eiſdem Auctoribus re-
ſponderi poteſt, verum quidem eſſe duas iſtas po-
teſtates regulariter diſtinctas eſſe, neque inuicem
confundi, ſed potius ſe iuuare debere, ne aliàs ordo
Hierarchicus peruertatur, vt *ſuprà* ſæpè retulimus,
& latè probat Turrecrem.*in ſum. de Eccleſ. lib. 1.
c.87.cum duob.ſeqq.* Soto *de iuſt.& iure, lib.4. q.4.
art.1.* Bobad.*d.c.17.à n.1.& cap.16.à n.2.* Anton.
Fab.*in Cod.Sabaud.lib.1.tit.12.de iuriſd.omn.iud.
definit.4* Molina *in emper iur .1. p. tit.2. num.125.*
Zeual.*4.tom.pract.commun quæſt. vlt. à n. 112.* &
plurimi alij, quos nouiſſimè refert Caliſt Remirez
in tract.de lege Regia Aragonia, §.2.n.1. Non ta-
162 men † in illis iuribus denegatur, quod in Romano
Pontifice, vt in vero, & ſupremo totius Eccleſiæ
capite, & mundi Monarcha vtriuſque gladij pote-
ſtas non reſideat, & ab eo mediatè totius iuriſdi-
ctionis ſpiritualis fons, & origo dimanet, & vtra-
que vtique vti poſſit, cum ſibi neceſſarium viſum
fuerit, vt apertè diſponunt reliqua iura, quæ in
vltimo argumento huius vltimæ partis conſidera-
uimus.

163 Vnde † dicere potuit Bald.*in c.1.in princip.qui
feud. dare poſſ.* quod Summus Pontifex eſt Iudex
ordinarius omnium hominum totius mundi, &
concurrit cum quolibet alio iudice ordinario. Et
gloſſ.*in c.ex tranſmiſſa de foro compet.* Quod licet
164 regulariter † à Iudicibus laïcis non appelletur ad
Papam, quia non ſunt de eius iuriſdictione
temporali, *cap.ſi duobus, §. denique de appellat.* vbi
Abb. *n.5.* & Francus *n. 12.* Vbi tamen iniuſtitia
Imperatoris, vel Regis, aut aliorum Principum, non
recognoſcentium ſuperiorem, eſſet notoria, & in
cauſis & caſibus arduis verſaremur, tunc per viam
extraordinarij recurſus ad Papam appellari poſſet.
Quam doctrinã latius proſequitur Innoc.*in c.licet
ex ſuſcepto de for.compet.* Decius *in d.c.ſi duobus, ex
num.10.* Afflict.*in proœm.conſt.regni, quæſt.21.n.7.*
Marc.Ant.Petra *in tract.de poteſt.Princ.c.6.n.94.*
Et adeò probat Marta *d.tract.de iuriſdict. 4. part.
caſu 56. n.5. & 6.* vt aſſerere audeat, hoc proce-
dere non ſolùm ratione peccati commiſſi propter
notoriam iniuſtitiam, vel quia eius causâ poſſet
turbari pax vniuerſalis, ſed etiam ratione propriæ
temporalis iuriſdictionis, quam Summus Pontifex
habet in vniuerſo.

Et hoc idem ſentit † D.Bernard. *lib. 1. de con-* 165
ſid. ad Eugen. quatenus inquit, Pontifices in cri-
minibus, non in poſſeſſionibus temporalibus po-
teſtatem habere, & infima hæc, & terrena Regi-
bus, & Principibus terræ relinquenda eſſe. Non
enim affirmare voluit, extra poteſtatem Summi
Pontificis eſſe, vbique de temporalibus iudicare,
quando neceſſitas finis ſpiritualis, vel alia iuſta
cauſa illud expoſtulat. Sed quod vult, eſt, vt id,
quoad fieri poſſit exequatur per alios: per ſe autem
nonniſi incidenter, aut quando aliud fieri non po-
teſt, & ideò ſubiungit: *Non quia indigni vos, ſed
quia indignum vobis talibus inſiſtere, quippe potiori-
bus occupatis. Denique vbi neceſſitas exigit, audi
quid cenſeat, non ego ſed Apoſtolus: Si enim in vo-
bis iudicabitur mundus, indigni eſtis, qui de mini-
mis iudicetis; ſed aliud eſt incedenter ſexcurrere in
illa, cauſa quidem vrgente; aliud vltrò incumbere
iſtis, tanquam magnis, dignisque tali, & talium
intentione rebus.*

Quod etiam † melius expreſſit *lib.4.* duos illos 166
gladios exponens, quod Apoſtoli Chriſto obtule-
runt, de quibus mutuatis verbis ab ipſo D.Bernar-
do, latè loquitur text.*in d.extrauag. vnam ſanctam,
verſ.In hac ergo.de maior.& obed.ſup.n.121.* rela-
ta, & plures alij ex ſanctis Patribus, quos refert B.
Ioan.à Capiſtrano *in tract.de poteſt. Papæ, part.2.
n.194.& 225.* Ioſeph.Stephan. *de poteſt. coactiua,
c.8.n.9.cum ſeqq.* Anaſtaſ.Germon. *d.lib.3. de ſa-
cror.immun.c.23.ex n.17.* Et ſequitur Præpoſit.*in d.
c.cùm ad verum diſtinct. 96.* docent, prædictas iu-
riſdictiones, quoad exercitium eſſe diſtinctas. Nam
hoc regulariter in temporalibus prohibitum eſt Pa-
pæ, cui dictum eſt: *Pone gladium tuum in vagina*, &
Innoc. *in d.c.ſolita, de maior.& obed.* vbi eandem
diſtinctionem reſpiciẽs, Papæ † attribuit auctorita- 167
tem Imperatori verò poteſtatem Papæ ius faciendi,
Imperatori actum; ita tamen, vt ex hoc non ſe-
quatur, quod vna iuriſdictio alteri non ſubſit, &
temporalis ab ſpirituali non pendeat. Nam † duo 168
luminaria magna diſtincta ſunt in cœlo, & tamen
Luna habet lumen à Sole, & vt dicitur *in eodem
c.ſolita: Quanta eſt inter Solem & Lunam, tanta
eſt inter Papam, & Imperatorem differentia*, quod
nouiſſimè proſequitur Seraph.Freitas *de iuſt.Imp.
Aſiat.c.6.n.39.& 40.*

Idem etiam poſt alios probat, & ſequitur Ioan.
Bapt.Valençuela *ad monit.contra Venet.p.4.n.178.*
vbi concludit quod Chriſtus tranſtulit omnimo-
dam poteſtatem in Petrum, & ſucceſſores, etiam
quoad temporalium adminiſtrationem. Sed vt re-
liqui Sacerdotes liberius Diuinis vacarent, &
Summus Sacerdos ſaluti animarum intenderet,
permiſſa eſt Imperatori eorundem temporalium
adminiſtratio, *d. c.cum ad verum 96.diſt.* & ſimi-
libus. Vnde † Eccleſia, ſic à Chriſto renouata, 169
Monarchiam fuit propriam adepta, quæ dicta eſt
regnum Apoſtolorum, *cap.ita Dominus 19.diſt.22.
c.in nouo 21 diſt.c.2.diſt.22.c.loquitur 24.q.1.*

Quæ omnia † latius explicat Ioan. Turrecre- 170
mata *in ſumma de Eccleſ.lib.1.cap.19. verſic. Ad
quartum:* Anaſtaſ.Germon.*d.cap.23. ex num. 17.
& 69.* Paramus *d. opin.4. ex num.121.* & Marta
d.1.part. cap. 25. per totum; qui ſigillatim omnia
iura in argumento relata percurrunt, & eis ſpecia-
les, & euidentes ſolutiones aſſignant, quas bre-
uitatis cauſa hic tranſcribere ſuperſedeo, cùm
apud eos videri poſſint.

Et

171 Et de hiſtoria † text. *in d. cap. nouit*, pluribus agit Ioan. Igneus *in repetit. lib. 5. §. non alias, n. 415. ff. ad Syllanian. & in diſput. an Rex Franciæ recognoſcat Imperium, n. 42.* Cuiac. *in recitat. poſthum. ad Decret.* Remondus Ruffus *in defenſione pro Pontif. Max. totóque ord. Sacerd.* & Germon. *ſuprà ex num. 55.*

Quibus addere poſſumus, Pontificem ibi non dixiſſe, quòd non poterat, ſed quòd non intendebat iudicare de feudo, cuius † cognitio, & iuriſdictio ex magis communi, & recepta Doctorum ſententia, feudi domino regulariter relinquenda eſt, etiam ſi contra Eccleſiaſticas perſonas agatur, *cap. cæterum de iudiciis, cap. verum, cap. ex tranſmiſſa de foro compet.* Bald. *in cap. quæ in Eccleſiarum, num. 21. de conſtitutionibus*: Andr. de Iſernia *in cap. 1. § item ſi Clericus, col. 2. de capitul.* Conrad, Menoch. *de retinenda poſſeſſ. remed. 3. ex num. 396.* Iulius Clarus *in §. feudum, quæſt. 90.*

172 Nam quilibet † ab altero feudum recognoſcens, etiam ſi ſit Summus Pontifex, Imperator, Rex, vel alius Princeps, ſuper feudalibus controuerſiis debet iudicari à directo domino feudi. Socin. *d. cap. ex tranſmiſſa num. 36.* Marta *de iuriſdict. 4. part. cent. 1. caſu 89. num. 5. cum ſequentib.* vbi rationem adducit, quia propter feudalem inueſtituram ſemper cenſentur eſſe inferiores directo domino: Bald. *in l. ſed ſi hac, §. ſi liberta, ff. de in ius vocando*: Zaſius *de feudis part. 7. num. 19.* Henricus Roſental. *in eodem tractat. cap. 12. concluſ. 1. num. 10.* vbi plurimos alios allegat *lit. K*, & contrariis reſpondet *lit. L*, & Marta loquens *in terminis eiuſdem cap. nouit, d. cap. 25. ex num. 2. vſque ad num. 25.*

CAPVT XXIV.

De eadem temporali Sedis Apoſtolicæ poteſtate, & qualiter Alex. VI. & alij Romani Pontifices ea vſi reperiantur; quorum Bullæ ſpecialiter referuntur, & de vi argumenti, quod ex auctoritate, conſuetudine, ſeu obſeruatione Eccleſiæ deſumitur.

SVMMARIVM.

1 *Pontificis temporalis poteſtas qualiter à Catholicis auctoribus accipiatur.*

2 *Papa niſi ex iuſta, & graui cauſa exercere ſolet, & debet poteſtatem temporalem, quam habet ſuper Reges, & Principes etiam infideles. Et num. 6.*

3 *Cauſa vbi requiritur tanquam fundamentum iuriſdictionis, neceſſariò diſcuti, & præcedere debet.*

4 *Papa, vel quilibet alius Princeps ſupremus non poſſunt auferre, nec mutare dominia iure gentium quæſita, ſine iuſta cauſa.*

5 *Infidelium bona ſine cauſa Papa non tollit.*

7 *Anaſtaſij Germonij verba expenduntur, circa modum, quo Pontifices vti ſolent poteſtate temporali.*

8 *Paramus iuſtam cauſam, & prudentum arbitrio diſcuſſam requirit ad exercitium temporalis iuriſdictionis Papæ.*

9 *Thomas Bozius eleganter loquitur de modo, & ratione vſus temporalis poteſtatis Romani Pontificis.*

10 *Dominia temporalia cùm Papa mutat, vel aufert, ea ad Dominum dominorum reducit, & ius gentium potius conſeruare ſtudet, quàm frangere.*

11 *Cauſæ plurimæ, & vrgentiſſimæ interuenerunt ad concedendam conquiſitionẽ Noui Orbis.*

12 *Euangelij propagatio inter Indos facienda, deſiderabat, eos alicui Principi Chriſtiano ſubmitti.*

13 *Orbis Noui iuſta acquiſitio, concurrente cum aliis titulis conceſſione Pontificis, in dubium vocari non poteſt.*

14 *Catholici Reges Ferdinand. & Elizabeth qualiter Roman. Pontif. certiorem fecerint detectionis Noui Orbis, & illius conuerſionem, & conquiſitionem expoſtulauerint.*

15 *Alex. VI. ingens gaudium ob detectionem Noui Orbis accepit, & qualiter Apoſtolicis litteris, eius conquiſitionem Regibus Catholicis conceſſerit?*

16 *Bulla Alexandri VI. qua Regibus Catholicis Nouum Orbem conceſſit, ad litteram refertur. Et n. 24. aliæ duæ, quibus eandem conceſſionem confirmauit, & ampliauit.*

17 *Bullam Alex. VI. qua Nouum Orbem Regibus Catholicis donauit, qui referant, & laudent?*

18 *Alexand. VI qualiter ſedauerit controuerſiam inter Caſtellæ, & Luſitaniæ Reges ſuper Noui Orbis partitione ſubortam.*

19 *Alex. VI. non ſolùm adminiſtrationem, ſed etiam plenum dominium Noui Orbis Regibus Catholicis indulſit, cum onere, vt Indorum conuerſionem curarent.*

20 *Orbem Nouum pleno iure Catholicis Hiſpaniæ Regibus à Pontifice datum, qui tradant?*

Iacobi Mainoldi verba de pleno dominio Indiarum recenſeatur, ibid.

21 *Alex. VI ſecutus fuit opinionem eorum, qui Pontifici tribuunt temporalem dominationem in regnis, & bonis infidelium.*

22 *Bellarminus Cardinalis Illuſtriſſ. ſe ipſum retractare videtur, & inſpecta Bulla Alexand. VI. plenum dominium Orbis Noui conceſſum eſſe agnoſcit.*

23 *Thomas Bozius paſſim dignoſcit per Bullam Alex. VI. plenum dominium Indiar. Regib. Catholicis datum fuiſſe, & dari potuiſſe.*

24 *Alexandri VI. vitia, ſi quæ habuit, ingenti bono & dono detectionis, & conuerſionis Noui Orbis penſantur.*

25 *Pontifices Romani ſæpè ſæpius conceſſiſſe reperiuntur terras infidelium Principibus Chriſtianis cum onere conuerſionis.*

26 *Hiberniæ regnum Adrianus IV. Henrico II. Angliæ Regi ſubiugandum, & conuertendum conceſſit.*

27 *Adriani IV. memorandum diploma de conceſſione regni Hiberniæ ad litteram recenſetur.*

28 *Martinus V. & Nicolaus V. & Caliſtus III. & alij Romani Pontifices Luſitaniæ Regibus, ac regna infidelium debellare, & occupare poſſent, conceſſerunt.*

29 *Calixti III. & Nicolai V. Bullæ de conceſſione Indiarum Orientalium Luſitanis facta, referuntur.*

30 *Pontificis conceſſione multum innixi fuerunt*

Reges Catholici ad occupanda, & poſſidenda regna Indiarum.

31 *Ioan. Lupus de Palacios Rubios fecit generalem quandam requiſitionem, ſiue proteſtationem, qua Indus pracipuè intimabatur, vt Romani Pontificis obedientiam, & poteſtatem agneſcerent.*

32 *Requiſitionis ſiue proteſtationis forma refertur, qua Indus olim intimari iubebatur.*

33 *Iuſtè poſſidet, qui auctore legitimo iudice poſſidet.*

34 *Sententia à iudice legitimo lata, tribuit dominium.*

35 *Sententiis, & declarationibus Papa non eſt negandum, quod aliis inferiorum iudicum concedi ſolet.*

36 *Papa vna ſola ſententia, & declaratio generaliter prolata facit ius in ſimilibus cauſis.*

37 *Calixti 3. Bulla verba expenduntur.*

38 *Opinio qua magis fauet Eccleſia, & pia cauſa in dubio proſequenda eſt.*

39 *Opinio, qua fauet poteſtati clauium praualet non fauentibus.*

40 *Pontifex poteſt in dubiis opinionibus declarare, qua ſit verior & ſequenda.*

41 *Papa pro ſententiis, & declarationibus ſemper praſumendum eſt.*

42 *Papa eſt fons iuſtitia, & in eo ineſt ſumma perfectio, & ſapientia.*

43 *Papa deciſionibus & declarationibus ſtare debemus, licèt totus mundus ſentiat contra eum.*

44 *Sententia, & opinio Papa praualet opinionibus omnium Epiſcoporum. Et n.46.*

45 *Papa quod approbat, vel reprobat, omnes ſequi tenentur.*

47 *Principis auctoritate qui contrahunt, vel aliquid recipiunt, decipi non debent.*

48 *Beneficio iuuari nos oportet, non decipi.*

49 *Pontificia dignitas reliquas ſupereminet.*

50 *Papa appellatur Imperator, & princeps principum, & culmen omnium dignitatum.*

51 *Eccleſia eſt nutrix iuſtitia, & contra eam aliquid fieri non permittit.*

52 *Papa facta in dubium vocari non debent.*

53 *Papa auctoritati, & poteſtati detrahere iniuſtum eſt.*

54 *Pontifex Summus vbi aliquid magnum & inſolitum facit, admirari potius, quam notare debemus.*

55 *Apoſtolica Sedis poteſtas in infinitum pro meliori Eccleſia ſtatu ampliari poteſt.*

56 *Caſus vbi accidit à Principe non praviſus, omnia, qua ipſe poſſet facere, poteſt is, qui eius vices habet.*

57 *Mandati fines, aut limites non videtur excedere qui ea facit, que dominus faceret, ſi praſens eſſet.*

58 *Papa quòd aliquid inutiliter, aut fruſtratoriè faciat, aſſerere temerarium eſt.*

59 *Deus, & naturam nihil fruſtra operantur.*

60 *Geſta auctore Deo, vel eius Vicario conuenientiſſima iudicanda ſunt.*

61 *Eccleſia nec decipere, nec decipi poteſt.*

62 *Eccleſia non ſolùm eſt expers erroris in articulis Fidei, ſed etiam vbi de concernentibus ad mores vniuerſales diſponit.*

63 *Papa recuſari non poteſt, nec ab eius ſententia appellari.*

64 *Papa quòd facit, videtur facere vt Deus.*

65 *Exemplis non eſt iudicandum, ſed legibus, & quare?*

66 *Exempla pauca reperiri poſſunt in cauſis iudicialibus, qua in omnibus circunſtantiis ſimilia ſint.*

67 *Exempla ſupremorum iudicum, & tribunalium multum attendi, & venerari debent.*

68 *Exempla ſanctorum Patrum in iudicando ſequi debemus.*

69 *Maiorum actus, & mores pro lege accipiuntur.*

70 *Papa quod vnus fecit, & multo magis quod plures facere conſueuerunt, probare debemus.*

Papa auctoritas maior eſt quàm Sanctorum, ibid.

71 *Conſuetudo ex communi Pontificum conceſſione, & ſtylo deſumpto, in ſimilibus cauſis ius, & formam inducit.*

72 *Eccleſia contra frequentem vſum diſputare inſolentiſſima inſania eſt, ſecundùm Diu. Auguſt.*

73 Cap.per venerabilem, verſ. Quod autem qui filij ſint legitimi, *expenditur, & illuſtratur.*

74 *Haretici negantes in Eccleſia eſſe poteſtatem concedendi Iubilaos, & Indulgentias, & Sanctos eſſe inuocandos, ex contrario, & communi eiuſdem Eccleſia vſu conuincuntur.*

75 *Eccleſiam poſſe diſpenſare cum Monachis in voto caſtitatis, vt matrimonium contrahant, ex eo quod id pluries fecit, probant Caiet. & aly.*

76 *Papam poſſe temporalem dominationem, & iuriſdictionem in regnis infidelium exercere, inde multi probant, quod ſepius ea vſus ſit.*

77 *Pontificem Romanum eſſe verum caput vniuerſalis Eccleſia, eiuſdem communi obſeruatione colligitur.*

78 *Argumentum in vſu, & obſeruatione Eccleſia validiſſimum eſt.*

79 *Praſumendum eſt pro iis, qua diu in Eccleſia Dei agitata ſunt.*

80 *Conſuetum fieri, non dicitur arbitrarium, ſed neceſſarium.*

81 *Conſuetudo etiam irrationabiliter, & cum peccato introducta, excuſat à pœnis, & cenſuris legis contraria.*

82 *Argumentum à ſolitis, & conſuetis fieri, tunc efficacius eſt, cùm antiquioribus & grauioribus exemplaribus nititur.*

83 *Praxis eſt vera legum interpres.*

84 *Obſeruantia ſubſecuta habetur pro lege & plura de viribus, & effectibus obſeruantia.*

85 Lex de quibus, ff. de legibus, l. 1. Cod. quæ ſit longa conſuetudo, *& ſimiles exornantur.*

86 *Obſeruatum quod diu fuit, cenſetur prius ita diſpoſitum, & ordinatum fuiſſe.*

87 *Virginius ſuam filiam necauit, quòd in eius perſona Appius iuris obſeruantiam non cuſtodiuit.*

88 *Obſeruantia declaratoria non requirit praſcriptionem, nec plures actus.*

89 *Solitum dicitur quid ex vna ſola vice.*

90 *Conſuetudinis, & obſeruantia auctoritas, etiam in alienationis materia plurimum operatur.*

91 *Alienatio*

91 *Alienatio, vel infendatio quorumlibet bonorum etiam Eccleſiaſticorum à Regibus, Principibus, vel Prælatis iuxta conſuetudinem facta, impediri non debet.*

92 *Pontifex Summus dubia, & ardua negotia nunquam expedire ſolet, ſine conſilio Cardinalium, & aliorum peritiſſimorum virorum.*

93 *Papa, etiam cùm vtitur plenitudinis poteſtate, Cardinalium conſilium requirere ſolet.*

94 *Pontifices Summi qualiter olim iuſiurandum præſtarent de petendo in rebus arduis Cardinalium conſilio.*

95 *Eccleſiaſtes locus* cap. 12. verſ. 11. *exponitur.*

96 *Pontificis Romani decretorum certitudinem qualiter expreſſerit Salomon.*

97 *Pontifices, & Principes ſuperiores omnia intra in ſcrinio pectoris habere dicuntur, propter conſilia peritorum, quos ſemper ſecum habere ſolent.*

98 *Pontificum Romanorum, & Collegij Cardinalium dexteritatem, & certitudinem in declarandis rebus dubiis, multis probat, & extollit Thomas Bozius.*

99 *Alexandri VI. Bulla etſi non faciat mentionem conſultationis Cardinalium, credendum tamen eſt, eam interueniſſe.*

100 *Bullæ ſæpè expediri ſolent ſub ſolo nomine Papæ, quamuis Cardinales ad earum expeditionem conſilium, & conſenſum præſtiterint.*

101 *Actus ſemper denominari ſolet à principali eius auctore.*

102 *Papa, ſi nolit, non tenetur de neceſſitate Cardinalium conſilium petere.*

103 *Cardinalium conſilium vt Papa neceſſariò petere debeat, nulla conſuetudine induci poteſt, & quare?*

104 *Papa contra ſupremam poteſtatem nulla currit præſcriptio.*

105 *Clauſula, Ex certa ſcientia, quid præſupponat, & operetur in Bullis Pontificum.*

106 *Clauſula De plenitudine poteſtatis, nunquam vti ſolet Pontifex, niſi cum cauſa cognitione, & plena negotij informatione.*

1 HAEC igitur cum ita ſe habeant † ſatis quidem apparet, Romanum Pontificem ex concordi omnium Catholicorum ſcriptorum doctrina, vt minimum dominationem, iuridictionem & poteſtatem temporalem habere ſuper omnes Principes tam fideles, quàm infideles ſaltem quantum poſtulare videbitur finis ſupernaturalis, ad quem poteſtas ſpiritualis ordinatur, cuius ipſum Pontificem ſupremum caput. & dominum eſſe, neceſſario ſecundùm fidem affirmare debemus. Et iuxta aliam magis receptam plurimorum Theologorum, & Canoniſtarum ſententiam, quàm veriorem, & ſecuriorem eſſe probauimus; maius etiam & abſolutius imperium erga eorundem Principum, præſertim infidelium, Regna, & prouincias exercere poſſe, Reges, nimirum, & gubernatores earum mutando, & alios Catholicos præficiendo, quo-
2 ties id ſibi expedire videbitur. In quo tamen † non ſolo arbitrio, aut liberæ voluntatis intuitu procedere debet, vt *ſuprà* tetigimus, & nouiſſimè tradit Seraph. Freitas *de iuſto Imp. Aſiat. c. 6. n. 48.* ſed iuſtà aliqua cauſa, & bono publicæ vtilitatis ſuadente, & tanquam Deus, qui eſt veritas, vt præclarè ſcriptum reliquit Baldus *in tit. de pace conſtantia, §. in nomine Chriſti,* vbi allegat doctrinam Innocentij *in cap. cùm ſit generale de for. compet.* & *in cap. ſuper litteris de reſcript.* & *in c. cùm ſuper Abbatia de offic. deleg.* qui tradit, † quòd 3
quando cauſa requiritur tanquam fundamentum iuriſdictionis, oportet, eam ineſſe, & veram & diſcuſſam eſſe, alias iudicium eſt nullum ipſo iure.

Quod etiam latiùs proſequitur Felinus *in cap. quæ in Eccleſiarum col. 9. declarat. 3. de conſtit.* Gloſ. & Doctores *in c. 1. ſi de inueſtit. feud. inter domin. & vaſſall.* Roder. Zamorenſ. *in tract. de orig. & differen. Princip. part. 2.* Et in in ſimili probant Bart. *in l. fin. C. ſi contra ius vel vtilit. pub. & in l. 1. C. de fund. patrim. lib. 11.* Paul. Caſtrenſ. *conſ. 156. in fine.* Ancharran. *conſ. 178. 229. 252. & 287. vol. 1.* Decius *d. c. quæ in Eccleſiarum, num. 51. & conſ. 361. col. penult. verſ. Secundo reſpondetur, & conſ 588. col. 3.* Iaſon. *in l. Barbarius, col. 6. verſ. Circa duas ff. de offic. Prætor.* Craneta *conſ. 5. num. 2.* Hyppolitus Riminald. *conſ. 74. n. 43. & conſ. 467. num. 105. & 106. lib. 4.* Carolus Tapia *in rub. de conſtit. Princip. c. 1. per totum,* & Mar. Anton. Petra *de poteſt. Princip. c. 24. num. 56. & 90.* vbi reſoluunt, quod † Papa, vel Imperator iuri natura- 4
li, vel gentium, prout eſt dominium, ſine cauſa derogare non poteſt, & quod Papa non recipit à Deo poteſtatem peccandi, ſed iuſtè & licitè ligandi, & ſoluendi Et quòd vbi vellet id ex cauſa facere opporteret, quòd illa reſpiceret vtilitatem publicam principaliter.

Quod † etiam in bonis infidelium docuerunt 5
Innocent. & Abb. *in c. quod ſuper, de voto,* Præpoſit. *in c. 1. 1 diſtinct.* Oldrad. *conſ. 87, & 264.* Abb. *num. 21.* Decius 109. Berolus 134. *in c. quæ in Eccleſiarum de conſtit.* Tapia *d. c. 1. n. 54.* & Nos *ſuprà c. 21. ex n. 62.*

Et in terminis † noſtræ quæſtionis idem docet 6
Epiſc. Chiapenſ. *in d. tract. comproba. fol. 46.* Cardin. Bellarmin. *d. lib. 5. de Romano Pontif. cap. 6.* Sotus, Victoria, & alij, quos refert & ſequitur Molina *d. tract. 2. de iuſt. & iure, diſput. 29. col. 141. & 146. verſ. Ex dictis,* Anaſtaſius Germon. *d. lib. 3. de ſacror. immunit. c. 13. num. 38* Vbi inquit, † ne- 7
minem ſanæ mentis dubitare debere, quin Pontifex Maximus, nec præter eum alius quiſquam, Imperatores, Reges, aliosque magnos Principes Principatu, Regno, atque Imperio priuare poſſit, nec non alios, cùm liber, & opus ſit, in eorum locum ſufficere, & ſubrogare, ac gladio, non ſolùm ſpirituali, ſed & materiali ſtricto, vice Chriſti, ſuo munere fungi: *Licèt id non agat, niſi grauiſſimis de cauſis, atque vrgentiſſimis, fidem Catholicam, aut Rempublicam Chriſtianam concernentibus, magnaque & prudenti, an expediat, & quando, & quomodo, & per quam faciendum ſit delibet ratione habita.* Paramus *d. lib. 3. de orig. Inquiſ. quæſt. 1. epiu. 4. num. 2. & num. 118.* Vbi concludit, † in exercitio huius temporalis iuriſdictio- 8
nis, non ſolùm ex animi ſententia, ſed ex iuſta cauſa prudentium arbitrio inducta Summum Pontificem procedere debere.

Et melius † Thom. Bozius *d. lib. 1. de ruinis* 9
Gen. c. 18 pag. 106. vbi ita eleganter ſcribit: Quamobrem Pontifex Summus veræ Religionis iure poterit imperare quibuſlibet mortalibus, quoad ſingulas eorum res, & actiones: ac proinde omnium temporalium dominus erit, non vt pro libito cuncta veſſet, immutet, diſtribuat, auferat, ſed vt ad virtutes, ad Religionem, ſapientiam, Dei-

que amicitiam dirigat, iis modis, qui videbuntur,
pro varietate rerum, quas præ manibus habebit,
magis eſſe neceſſarij, vtiles, & conuenientes ad
hunc finem: & omnes homines erunt illi obligati
parere, ad virtutes enim nati ſunt, ac producti à
Deo, magiſque ac minus erunt obligati parere,
quo magis aut minus erit neceſſarius, vtilis, &
conueniens modus pro conditione rerum, quæ
contingunt; quod ad ipſum iure ſpectauit indica-
10 re. *Et poſt alia*: Dominium † quippe Pontificis
Summi diſponit, atque vt loquuntur, ſubordinat
ſibi reliqua dominia, non auferens illa dominis,
verum ſtabiliens, cùm reducat ad primum domi-
num dominorum, per quem ſunt alij domini.
Quod ſi quando aufert, aufert ne maximè im-
minuantur ac pereant aliis eiuſdem gentis aut Re-
gni, tum illa, tum cætera, ſicut multoties perie-
re. Nam vaſtitates, ac ruinæ temporalium naſcun-
tur ob defectum virtutum, virium, defectus religio-
nis, ſapientiæ, & amicitiæ Dei, à quo ſunt, mo-
uentur, conſeruantur, augentur cuncta, vt ipſum,
quantum fert eorum natura, participent, & idcirco
reducantur ad ipſum, à quo omnis boni multipli-
catio, & perpetuitas emanat.

11 Vnde † cum eiuſmodi iuſtæ, & legitimæ cau-
ſæ nuſquam cumulatius, & vrgentius militaſſe, &
concurriſſe videantur, quàm in Barbaris iſtis Oc-
cidentalibus, & Meridionalibus Noui Orbis na-
tionibus: rectè potuit Alexander VI. Pontifex
Maxim. prædicto iure, & poteſtate vtens, Catho-
licis noſtris Hiſpaniæ Regibus, non ſolum earum
ad fidem conuertendarum curam committere, vt
prioris opinionis auctores exiſtimant, quorum
dicta latè recenſuimus *in c. præcedenti ex num.* 2.
Sed ſimul etiam plenum, & ſupremum domi-
nium, ac iuriſdictionem concedere, & vbi opus
fuiſſet, debellationem, & conquiſitionem, iuxta
magis receptam aliorum ſententiam, de qua etiam
diximus in eodem *c. ex num.* 53. quoniam, vt præ-
clarè, & multum in noſtris terminis tradit idem
Thom. Bozius *dict. lib. 4. de Ital. ſtatu, c. 5. & 6. &
de temp. Eccleſ. Monar. lib. 1. c. 1. & c. 23. & de iure
lib. Eccleſ. libr. 2. c. 9. cum ſequentib.* Franciſc. de
Vargas *in d. tract. de Epiſcop. iuriſd. confir.* 10.
num. 4. & ſequent. Anaſtaſ. Germ. *dict. c. 13. n.* 29.
& 30. & alij ſupra in fauorem eiuſdem opinionis
12 citati, † hoc Chriſtianæ fidei, & Euangelij pro-
pagatio neceſſario deſiderabat, & ipſorum Bar-
barorum remota, inacceſſa, & nuſquam, vel de
nomine nota colluuies, feritique, crudeles, &
inhumani mores, tyrannides ſuperſtitiones, ido-
lolatriæ, cruenta ſacrificia, & alia fœdiſſima, &
ſpurciſſima crimina, quibus Deum grauiter of-
fendebant, & ipſam humanam naturam miſerè
deturpabant, de quibus latiſſimè egimus *in hoc
libro ex c. 12. ad* 16.

13 Quæ † omnia licet per ſe tantum conſiderata,
ad infideles debellandos, ſubiiciendos, & ſuis bo-
nis, ac dominiis priuandos, aliquibus non om-
nino ſufficere videantur: aliis tamen coniuncta,
imo & ſingularim conſiderata, iuſtiſſimam cau-
ſam debellationis, & pleniſſimum, & ſecuriſſi-
mum acquiſitionis titulum Regibus noſtris præ-
bere potuiſſe, conſtantiſſimè placet, vt *in dictis
capitibus* copioſè tractauimus. Et accedente hac
Pontificia conceſſione, in dubium vocari non
poſſe, vltra Auctores *ſuprà c. præced. ex n.* 63. rela-
tos, expreſsè affirmat Fr. Ioan. Marquez *in Gu-
bernat. Chriſt. lib. 1. c. 27. pag.* 164. & Anton. de
Herera *in hiſtor. gener. Ind. decad. 1. lib. 2. c. 4.
pag. 51. & ſequent.* Vbi elegantiſſime loquitur, &
ex hiſtoriæ fide recenſet, † qualiter Catholici 14
Reges Ferdinandus, & Eliſabeth Romanam Se-
dem Orbis Noui, à ſe nuper Columbi induſtria
detecti certiorem fecerint, & ab ea donationem,
ſiue confirmationem illius expoſtulauerint, quo
tutius, & ſecurius inuentis potiri, & inuenienda
occupare, & poſſidere valerent, licèt plures eru-
ditiſſimi eius temporis viri hanc conceſſionem nul-
latenus neceſſariam ad iuſtitiam huius conquiſitio-
nis exiſtimarent. 15

Quo † Nuntio, vt idem Herrera ſubiungit,
Alexander VI. Pontifex Maxim. qui tunc Petri
Cathedram occupabat, non minorem admiratio-
nem, quam lætitiam recepit, ob ingentem Ec-
cleſiæ, & Chriſtianæ fidei propagationem, quam
inde euenturam conſiderauit, & poſt maturam
ſacri Cardinalium Collegij conſultationem, &
approbationem, iuſtis, ac piis Regum Catholi-
corum precibus inclinatus, quarta die menſ.
Maij, anno 1493. eiſdem, & eorum in Regno
Caſtellæ, & Legionis hæredibus, & ſucceſſori-
bus omnes inſulas, & terras firmas verſus Occi-
dentem, & Meridiem eo vſque ipſorum cura, &
expenſis detectas, & in poſterum detegendas,
auctoritate Omnipotentis Dei ſibi in Beato Petro
conceſſa, & Vicariatus Ieſu Chriſti, quà in ter-
ris fungebatur, motu proprio, & ex certa ſcien-
tia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, in
perpetuum pleno iure donauit, conceſſit, & aſſi-
gnauit. Ita tamen, vt linea quædam à Polo Arcti-
co ad Antarcticum duceretur, quæ centum leucis
verſus Occidentem, & Meridiem à Gorgonum
ſiue Heſperidum inſulis, quæ vulgò vocantur:
De los Azores, & de Cabo Verde, diſtaret, &
pars Orbis, quæ in Oceano ad Occidentem So-
lem iacèret, ea Catholicis Regibus cederet: quæ
verò ad Orientem ſpectaret, iuris Regum Luſi-
taniæ cenſeretur, ne occaſione huius nouæ gratiæ
præiudicium aliquod fieret, aliis ſibi prius circa
Indiæ Orientalis nauigationem, & conquiſitio-
nem indultis, de quibus etiam ſtatim agemus. Sed
præſtat ipſius Bullæ verba ad litteram recenſere,
vtpotè in qua vnum ex præcipuis noſtræ tracta-
tionis fundamentis conſiſtit: Ea igitur ſic habet.

ALexander † Epiſcopus ſeruus ſeruo-
rum Dei, Chariſſimo in Chriſto filio
Ferdinando Regi, & Chariſſimæ in
Chriſto filiæ Eliſabeth Reginæ Ca-
ſtellæ, Legionis, Aragonum, Siciliæ &
Granatæ illuſtribus: ſalutem, & Apo-
ſtolicam benedictionem. Inter cætera
Diuinæ Maieſtatis beneplacita opera, &
cordis noſtri deſiderabilia, illud profe-
ctò potiſſimum exiſtit, vt Fides Ca-
tholica, & Chriſtiana Religio, noſtris
præſertim temporibus exaltetur, ac vbi-
libet amplietur, & dilatetur, anima-
rumque ſalus procuretur, ac barbaricæ
nationes deprimantur, & ad Fidem
ipſam reducantur. Vnde cùm ad hanc
ſacram Petri Sedem, Diuina fauente
clementia (meritis licet imparibus) eue-
cti fuerimus, cognoſcentes vos tanquam
veros Catholicos Reges, & Principes,

quales ſemper fuiſſe nouimus, & à vobis præclarè geſta, toti penè iam Orbi notiſſima, demonſtrant, nedum id exoptare, ſed omni conatu, ſtudio, & diligentia, nullis laboribus, nullis impenſis, nulliſque parcendo periculis, etiam proprium ſanguinem effundendo, efficere, ac omnium animum veſtrum, omneſque conatus ad hoc iam dudum dedicaſſe, quemadmodum recuperatio Regni Granatæ à tyrannide Saracenorum hodiernis temporibus per vos, cum tanta Diuini nominis gloria, facta teſtatur, dignè ducimus non immeritò, & debemus illa vobis etiam ſponte, & fauorabiliter concedere, per quæ huiuſmodi ſanctum, & laudabile ab immortali Deo cœptum propoſitum in dies feruentiori animo ad ipſius Dei honorem, & Imperij Chriſtiani propagationem, proſequi valeatis.

Sanè accepimus, quod vos, qui dudum animo propoſueratis aliquas inſulas, & terras firmas, remotas, & incognitas, ac per alios hactenus non repertas quærere, & inuenire, vt illarum incolas & habitatores ad colendum Redemptorem noſtrum, & Fidem Catholicam profitendum reduceretis, hactenus in expugnatione, & recuperatione ipſius Regni Granatæ plurimum occupati, huiuſmodi ſanctum, & laudabile propoſitum veſtrum ad optatum finem perducere nequiuiſtis; ſed tandem ſicut Domino placuit, Regno prædicto recuperato, volentes deſiderium adimplere veſtrum, dilectum filium Chriſtophorum Columbum, virum vtique dignum, & plurimum commendandum, ac tanto negotio aptum, cum nauigiis, & hominibus ad ſimilia inſtructis, non ſine maximis laboribus, & periculis, ac expenſis deſtinaſtis, vt terras firmas, & inſulas remotas, & ignotas huiuſmodi, per mare, vbi hactenus nauigatum non fuerat, diligenter inquireret; qui tandem (Diuino auxilio, facta extrema diligentia, in mari Oceano nauigantes) certas inſulas remotiſſimas, & etiam terras firmas, quæ per alios hactenus repertæ non fuerant, inuenerunt, in quibus quam plurimæ gentes pacificè viuentes, & vt aſſeritur, nudi incedentes, nec carnibus veſcentes, inhabitant, & vt præfati Nuntij veſtri poſſunt opinari gentes ipſæ in inſulis, & terris prædictis habitantes, credunt vnum Deum Creatorem in cœlis eſſe, ac ad Fidem Catholicam amplexandum, & bonis moribus imbuendum, ſatis apti videntur, ſpeſque habetur, quòd ſi erudirentur, nomen Saluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti in terris, & inſulis prædictis faterentur: ac præfatus Chriſtophorus in vna ex principalibus inſulis prædictis iam vnam turrim ſatis munitam: in qua certos Chriſtianos, qui ſecum iuerant, in cuſtodiam, & vt alias inſulas, ac terras firmas remotas, & incognitas inquirerent, poſuit, conſtrui, & ædificari fecit: in quibus quidem inſulis, & terris iam repertis, aurum, aromata, & aliæ quamplurimæ res pretioſæ diuerſi generis; & diuerſæ qualitatis reperiuntur. Vnde omnibus diligenter, & præſertim Fidei Catholicæ exaltatione & dilatatione (prout decet Catholicos Reges, & Principes) conſideratis, more progenitorum veſtrorum claræ memoriæ Regum, terras firmas, & inſulas prædictas, illarumque incolas, & habitatores vobis, Diuina fauente clementia, ſubiicere, & ad Fidem Catholicam reducere propoſuiſtis.

Nos igitur huiuſmodi veſtrum ſanctum, & laudabile propoſitum plurimum in Domino commendantes, ac cupientes, vt illud ad debitum finem perducatur, & ipſum nomen Saluatoris noſtri in partibus illis inducatur, hortamur vos quamplurimum in Domino, & per ſacri lauacri ſuſceptionem, qua mandatis Apoſtolicis obligati eſtis, & viſcera miſericordiæ Domini noſtri Ieſu Chriſti attente requirimus, vt cum expeditionibus huiuſmodi omnino proſequi, & abſumere proba mente orthodoxæ Fidei zelo intendatis, populos in huiuſmodi inſulis, & terris degentes, ad Chriſtianam Religionem ſuſcipiendum inducere velitis, & debeatis, nec pericula, nec labores vllo vnquam tempore vos deterreant, firma ſpe, fiduciaque conceptis, quod Deus omnipotens conatus veſtros fœliciter proſequetur.

Et vt tanti negotij prouinciam Apoſtolicæ gratiæ largitate donati, liberius, & audacius aſſumatis, motu proprio, non ad veſtram, vel alterius pro vobis ſuper hoc Nobis oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera liberalitate, & ex certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, omnes inſulas, & terras firmas inuentas, & inueniendas, detectas, & detegendas verſus Occidentem, & Meridiem fabricando, & conſtruendo vnam lineam à Polo Arctico ſcilicet Septentrione, ad Polum Antarcticum,

tarcticum, ſcilicet Meridiem, ſiue terræ firmæ, & inſulæ inuentæ, & inueniendæ ſint verſus Indiam, aut verſus aliam quamcunque partem quæ linea diſtet à qualibet inſularum, quæ vulgariter nuncupatur de los Azores, i Cabo-uerde, centum leucis verſus Occidentem, & Meridiem: ita quod omnes inſulæ, & terræ firmæ repertæ, & reperiendæ, detectæ, & detegendæ, à præfata linea verſus Occidentem, & Meridiem per alium Regem, aut Principem Chriſtianum non fuerint actualiter poſſeſſæ vſque ad diem Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti proximè præteritum à quo incipit annus præſens milleſimus quadringenteſimus nonageſimus tertius, quando fuerunt per nuntios, & capitaneos veſtros inuentæ aliquæ prædictarum inſularum, auctoritate omnipotentis Dei nobis in Beato Petro conceſſa, ac Vicariatus Ieſu Chriſti, qua fungimur in terris, cum omnibus illarum dominiis, ciuitatibus, caſtris, locis, & villis, iuribuſque, & iuriſdictionibus, ac pertinentiis vniuerſis vobis, hæredibuſque, & ſucceſſoribus veſtris (Caſtellæ, & Legionis Regibus) in perpetuum tenore præſentium donamus, concedimus, & aſſignamus, voſque & hæredes, ac ſucceſſores præfatos illarum dominos cum plena, libera, & omnimoda poteſtate, auctoritate, & iuriſdictione, facimus, conſtituimus, & deputamus. Decernentes nihilominus per huiuſmodi donationem, conceſſionem, & aſſignationem noſtram nulli Chriſtiano Principi, qui actualiter præfatas inſulas, & terras firmas poſſederit vſque ad dictum diem Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, iure quæſitum ſublatum intelligi poſſe, aut auferri debere.

Et inſuper mandamus vobis in virtute ſanctæ obedientiæ (vt ſicut pollicemini, & non dubitamus pro veſtra maxima deuotione, & Regia magnanimitate vos eſſe facturos) ad terras firmas, & inſulas prædictas viros probos, & Deum timentes, doctos, peritos, & expertos ad inſtruendum incolas, & habitatores præfatos in Fide Catholica, & bonis moribus imbuendum, deſtinare debeatis omnem debitam diligentiam in præmiſſis adhibentes ac quibuſcunque perſonis cuiuſcunque dignitatis, etiam Imperialis & Regalis ſtatus, gradus, ordinis, vel conditionis ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna, quam eo ipſo, ſi contra fecerint, incurrant diſtrictius inhibemus, ne ad inſulas, & terras firmas inuentas, & inueniendas, detectas, & detegendas verſus Occidentem, & Meridiem, fabricando, & conſtruendo lineam à Polo Arctico ad Polum Antarcticum, ſiue terræ firmæ, & inſulæ inuentæ, & inueniendæ ſint verſus Indiam, aut verſus aliam quamcunque partem, quæ linea diſtet à qualibet inſularum, quæ vulgariter nuncupantur de los Azores, y Cabouerde, centum leucis occidentem, & Meridiem, vt præfertur, pro mercibus habendis, vel quauis alia de cauſa accedere præſumant abſque veſtra, ac hæredum, & ſucceſſorum veſtrorum prædictorum licentia ſpeciali: non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrariis quibuſcunque. In illo, à quo imperia, & dominationes, ac bona cuncta procedunt confident: quod dirigente Domino actus veſtros, ſi huiuſmodi ſanctum, & laudabile propoſitum proſequamini, breui tempore cum fœlicitate, & gloria totius populi Chriſtiani veſtri labores, & conatus exitum fœliciſſimum conſequentur. Dat. Romæ apud ſanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo nonageſimo tertio, quarto Nonas Maij, Pontificatus noſtri anno primo.

Hactenus Alexander VI. cuius Bulla originalis
in Regiis Archiuis ſeruatur & † eam refert, qui- 17
buſdam notis adiectis, Summarium Conſtitutio-
num Pontificum Petri Matthæi *pag.* 150 Idem
Per. Matthæus in ſeptimo volumine Decretalium
lib.1.tit.9.de inſulis Noui Orbis, & Laertius Che-
rubinus *in 1.tom.Bullary, pag.*392. Et de eadem,
tanquam de re admodum notabili, & † de noua 18
controuerſia, quæ rurſus cum Luſitaniæ Regi-
bus interceſſit, & ab eodem Alexandro compo-
ſita fuit, prædictis centum à linea leucis, ad tre-
centeſimam ferè, & quadrageſimam leucam ex-
tenſis, ducto à Septentrionibus ad Auſtralem Po-
lum circulo, atque ita toto terrarum Orbe ex
æquo bifariam diuiſo, latè etiam meminerunt
Auctores, quos plenè congeſſimus *ſuprà lib.* 1.
*c.6.num.*73. *& in c præcedent. ex num.*63.*&* 137.
& Alphonſus Aluarez *in Specul. Roman. Pontif.
c*.....Ioan. Laurentius Annania *in fabrica mundi,
tract.*4 Lucius Marinæus Siculus *in hiſtor. Hiſpan.
lib.*19.*c.*16.Franciſc.Lopez Gomara *in hiſtor.Ind.
Occident.* 1. *par. in princip.*Ioan. de Barros *in ſuis
commentar. lib.* 1. Petrus de Cieza *in hiſtor. Regni
Peru.* 1. *par. in in princ.* Alan. Cop *dialog.* 6.*c.*9.
Ioan.Bodin. *lib.* 1. *de Repub. c.* 9. Ioan. Nicolaus
Dolinius *in compend.hiſtor.lib.*4. Gaudentius Me-
rula *in ſylua varia lect.* 5. *per totum*, Petr. Meſſia
in ſua ſylua, 4.*part.c.*1. Petr. Martyr *in ſuis deca-
dibus Noui Orbis, decad.* 1. elegantiſſimus Petr.
Ioan Maffeius *hiſtor. Ind. lib* 1. *pag.*18. & nouiſſi-
mus Pat. Ferdinandus Rebellus *de oblig. iuſtitia,* 2.
*par.lib.*18.*q.*23.*ſect.* 2. *num.* 7. & nouiſſimè poſt
hæc ſcripta alios referens Auguſt. Barboſa *in
Paſtorali,*

Paſtorali, 1 *par.tit.*3.*c.*2.*n.* 41. *& ſequentibus*, & Seraphin Freitas *de Imp. Aſit.cap.*7.*ex num.*1.

19 Ex cuius Bullæ tenore, † & ex his, quæ circa eam prædicti Scriptores obſeruant, & Nos *in c. præcedenti* retulimus, *num.* 63. *& ſequentib.* & *lib.*3.*c.*1.*ex num.*13. referemus, ſatis quidem colligitur, Romanum Pontificem plenum, & integrum dominium, & iuriſdictionem harum Noui Orbis regionum, & infidelium in illis habitantium Catholicis Regibus concedere voluiſſe, ſub eo onere, & conditione, vt de Fide, ac Religione Chriſtiana inter eoſdem prædicanda, propaganda, & conſeruanda, ſedulam operam exhiberent.

20 Quod † idem diſertè etiam tradit Germonius *d.c.*13.*num.*30. Rutil. Benzon *lib.*1.*de anno Iubilæi c.*10.*pag.*53. vbi ait, Alexan. VI. vt agnouit Noui Orbis notitiam, in dies excreſcere, & Hiſpaniarum Reges eo animo eſſe, vt non minus temporale ipſorum Regnum, quàm, imò præcipuè, Regnum Dei amplificarent, hoc illis demandaſſe, eoſque adſtrinxiſſe, vt maximâ, quâ poſſent diligentia, in illorum populorum conuerſionem incumberent, quod vt fortius exequerentur, ipſis quidquid acquirerent, omni meliori modo conceſſit.

Et Ioan. Metellus apud Theat: vitæ humanæ *vol.*28.*lib.* 2.*pag.* 4236. vbi præfatam Bullam in compendium deducens, ita ſcribit: Alexander VI. PP Ferdinando Regi, & eius poſteris Caſtellæ, Legioniſque Regibus, Cardinalibus adprobantibus, in perpetuum plenéque conceſſit, donauit, & attribuit omnes inſulas, continentiſque prouincias, repertas, & quæ in poſterum à ſuis reperirentur, Occidentem & Meridiem verſus: ducta ab Arctico, Borealiue Polo ad Antarcticum, hoc eſt, Auſtralem Polum linea; quæ centum milliaribus (lege leucis) diſtaret, Occidentem Meridiemque verſus ab ea inſula, quæ vulgò Hiſpanis Azores à falconibus dicitur: & ab altera, quam nunc illi Viridi caput, antiqui autem Heſperides appellabant. Quarum omnium inſularum, & continentis prouinciarum quæſitarum, & quærendarum, idem Pontifex eundem Regem, & eius ſucceſſores dominos cum libera omnimodaque in iiſdem poteſtate conſtituit.

Relatu etiam digna videntur verba Iacobi Mainoldi *in tractat. de titulis Regis Catholici*, *fol.* 3. qui poſtquam latiſſimas & ditiſſimas Noui Orbis prouincias connumerauit, & earum conquiſitionem, ſic concludit: Ex quibus omnibus ſatis quiſque intelligere poteſt, Philippe Rex, Maieſtatem veſtram non immeritò huius Noui Orbis dominatum tenere, cum auſpiciis, atque armis Hiſpaniæ Regum fuerit in Chriſtianorum poteſtatem adductus. Nam & ſub Ferdinando Catholico, & Carolo V. Imperatore patre veſtro Hiſpaniæ Regibus hæ omnes Nouæ Regiones fuerunt additæ, atque armis ſubactæ. Cùm autem multa, maximaque Regna contineant Maieſtas veſtra tribus dumtaxat Regnorum titulis omnia complectitur, quando nimij eſſet laboris, illa omnia Regna numerando percenſere. Quæ quidem Hiſpanis Regibus ingentem gratiam habere debent, quod poſt multa tandem ſæcula abrogatis idolorum ſuperſtitionibus, veram Chriſti religionem nunc ſuſceperint, perpetua ciuili pace fruantur. Cum inuictæ mentis præſidio terra, marique munitiſſima, nihil amplius à quoquam finitimo hoſte vim & arma extimeſcant.

A quibus † non abſunt plures doctiſſimi Theologi, quos refert Pat. Ioan. de Salas *in tract. de legib.q.*95.*diſp.*7.*ſect.*4. *num.*32.*verſ. Ad illud*, *pag.* 123. qui quamuis ſentiant, Pontificem non poſſe prouincias infidelium plenè, & abſolutè concedere; inſpectis tamen, & conſideratis prædictæ Bullæ verbis, fatentur, Pontificem ibi plenam, atque omnimodam donationem feciſſe, & abſque dubio eorum opinionem ſequutum fuiſſe, qui Romanæ ſedi hanc poteſtatem, & auctoritatem concedunt. 21

In qua etiam ſententia † tandem reſidere videtur Illuſt. Card Bellarm. Nam licèt *d.lib.* 5. *de Roman. Pontif.c.*2.*§. vlt.* affirmaſſet, Alexand. VI. ſolùm concedere voluiſſe Regibus Hiſpaniæ ius mittendi Prædicatores ad has prouincias nouiter repertas, & eus, & infideles, qui conuerterentur, tuendi, vt latius diximus *ſup.c.prox. num.*5. Poſteà tamen *in recognitionibus*, *ſiue retractationibus ad eundem librum*, *& caput*, *pag.* 508. ita ſcriptum reliquit: Quod attinet ad Bullam Alexandri VI. de diuiſione Orbis nuper inuenti, & debellatione Indorum Occidentalium, cùm ea ſcriberem, Bullam non videram, & ideò ſequutus ſum doctrinam Cardinalis Caiet. *in* 2.2.*q.*66.*art.* 8. Franc. Victor. *in* 2.*relect. de iure belli*, & Dom. à Soto *in* 4.*ſentent.diſt.*5:*q. vnica*, *art.*10.*ad* 5.*arg.* tum propter eorum rationes, tum quia Caiet. vixit tempore Alex. VI. & ſuperuixit, proinde facilè ſcire potuit, quid ſibi voluerit Alexander Pontif. cùm Orbem recens inuentum diuiſit. Quibus verbis ſatis oſtendit Bellarminus, quod poſtquam vidit Bullam, cognouit ſuam, & prædictorum patrum expoſitionem illius menti, & verbis non conuenire. 22

Quod etiam † plenius, ac planius ſupponit Tho. Boz. *lib.*10.*de ſign. Eccleſ. Dei c.*13.*& lib.*17. *c.*4.*& de Italiæ ſtat. lib.*3.*c.*5.*pag.*342. *&* 343. *& lib.*4.*c. vlt. pag.* 445. & alibi paſſim in omnibus ſuis operibus, vbi huius Orbis Noui detectionem, & Alexandri VI. donationem extollit, & qualiter per illam Hiſpanorum Imperium prouectum, & amplificatum fuerit, quia tanquam Vicarius Christi, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo, & in terra, partitus eſt inter Caſtellanos, & Luſitanos quæcunque illi ignota loca inueniſſent in Occidente, & Oriente, neque vllus poſſet interturbare acquirendas ab ipſis terras, ſibique vllo modo parare. 23

Et iterum *lib.*7.*de ſign. Eccleſ.c.*6. *ad finem*, Lutheri, Caluini, & aliorum hæreticorum calumniis ſatisfaciens, qui Eccleſiam Dei aliqua nota inurere volunt quod † hunc Alexandrum VI. Pontificem habuerit, quem pluribus vitiis deditum fuiſſe contendunt (in quibus etiam enarrandis nimis excedit Franc. Guicciardinus *in ſua hiſtoria Italiæ lib.* 1. *pag.* 3.) reſpondet, hæc vitia, quæ illi opponuntur, multis aliis virtutibus, quibus enituit, & rebus, quæ præclarè geſſit, longo interuallo ſuperaſſe, & vel hanc conceſſionem Noui Orbis, quam Regibus Catholicis fecit, & curam, quam adhibuit, vt Occidentales Indi ad humanitatem, & Christi cultum adducerentur, tantum boni peperiſſe, quantum neque omnium hæreticorum auctoritate ab Orbis conſtitutione vnquam proficiſci potuerit. 24

Sed verò præteriri iuſtè non poſſunt aliæ duæ eiuſdem Alexand. VI. conſtitutiones, quæ licèt omnes præfatos Auctores latuerit, ad rem tamen de qua agimus valde pertinere videntur, & Rom.

Pontificis

Pontificis voluntatem, & poteſtatem in conceſſione harum Prouinciarum enixius, & geminatius oſtendunt. Prior, eodem ipſo die edita, quà ſuperior, Catholicis Regibus, ea omnia priuilegia concedit, quæ Luſitanis in Guineæ & Indiæ Orientalis conquiſitione conceſſa fuerant, & ita ſe habet,

ALexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Chariſſimo in Chriſto filio Ferdinando Regi, & Chariſſimæ in Chriſto filiæ Eliſabeth Reginæ Caſtellæ, Legionis, Aragonum, & Granatæ, illuſtribus, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Eximiæ deuotionis ſinceritas, & integra Fides, quibus Nos, & Romanam reueremini Eccleſiam, non indignè merentur, vt illa verbis fauorabiliter concedamus, per quæ Sanctum, & laudabile propoſitum veſtrum, & opus incœptum in quærendis terris, & inſulis remotis, ac incognitis indies melius & facilius ad honorem Omnipotentis Dei, & Imperij Chriſtiani propagationem, ac Fidei Catholicæ exaltationem proſequi valeatis. Hodie ſiquidem omnes, & ſingulas terras firmas, & inſulas remotas & incognitas, verſus partes Occidentales, & mare Oceanum conſiſtentes, per vos, ſeu nuntios veſtros, ad id proptereà non ſine magnis laboribus, periculis, & impenſis deſtinatos, repertas, & reperiendas in poſterum, quæ ſub actuali dominio temporali aliquorum dominorum Chriſtianorum conſtitutæ non eſſent, cum omnibus illarum dominiis, ciuitatibus, caſtris, locis, villis, iuriſdictionibus vniuerſis, vobis, hæredibuſque, & ſucceſſoribus, veſtris Caſtellæ, & Legionis Regibus in perpetuum, motu proprio, & ex certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine donauimus, conceſſimus, & aſſignauimus, prout in noſtris inde confectis litteris pleniùs continentur. Cùm autem alias nonnullis Portugalliæ Regibus, qui in partibus Africæ, Guineæ, & Mineræ auri, ac alias inſulas etiam ex ſimilibus conceſſione, & donatione Apoſtolica eis facta repererunt & acquiſiverunt, per ſedem Apoſtolicam diuerſa priuilegia, gratiæ, libertates, immunitates, exemptiones, facultates, litteræ & indulta conceſſa fuerint. Nos volentes etiam (prout dignum & conueniens exiſtit) vos hæredeſque & ſucceſſores veſtros prædictos, non minoribus gratiis, prærogatiuis, & fauoribus proſequi. Motu ſimili, non ad veſtram, vel alterius pro vobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam ſed de noſtra mera liberalitate, ac eiſdem ſcientia, & Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, vobis, & hæredibus & ſucceſſoribus veſtris prædictis, vt in inſulis & terris per vos, ſeu nomine veſtro hactenus repertis huiuſmodi, & reperiendis in poſterum, omnibus, & ſingulis gratiis, & priuilegiis, exemptionibus, libertatibus, facultatibus, immunitatibus, litteris, & indultis Regibus Portugalliæ conceſſis huiuſmodi, quarum omnium tenores ac ſi de verbis ad verbum præſentibus infererentur, haberi volumus pro ſufficienter expreſſis, & inſertis, vti potiri, & gaudere liberè, & licitè poſſitis, & debeatis in omnibus & per omnia, perinde ac ſi illa omnia vobis ac hæredibus & ſucceſſoribus veſtris præfatis ſpecialiter conceſſa, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium de ſpeciali dono gratiæ indulgemus, illaque in omnibus & per omnia ad vos, hæredeſque ac ſucceſſores veſtros prædictos extendimus pariter, & ampliamus, ac eiſdem modo & forma perpetuo concedimus.

Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis: necnon omnibus illis, quæ in litteris Portugalliæ Regibus conceſſis huiuſmodi, conceſſa ſunt non obſtare, cæteriſque contrariis quibuſcunque. Verùm quia difficilè foret, præſentes litteras ad ſingula quæque loca, in quibus expediens foret, deferri, volumus, ac motu & ſcientia ſimilibus decernimus, quòd illarum tranſumptis manu publici Notarij inde rogati ſubſcriptis, & ſigillo alicuius perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ, ſeu Curiæ Eccleſiaſticæ munitis, ea prorſus Fides in dubia in iudicio, & extra, ac aliàs vbilibet adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ vel oſtenſæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtrorum indulti extenſionis, ampliationis, conceſſionis, voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Dat. Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo nonageſimo tertio, & quarto Nonas Maij, Pontificatus noſtri anno primo.

Poſterior autem Bulla, ſiue conſtitutio einſdem Alexand. VI. eodem anno, vi Kalend. Octobris expedita,

expedita eiſdem Regibus alias etiam terras concedit, quæ fortè verſus Orientem nauigando à ſuis nuntiis, & vaſſallis detegerentur, dummodo prius ab aliis Principibus Chriſtianis occupatæ fuiſſent, cuius verba ſic habent.

ALexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Chariſſimo in Chriſto filio Ferdinando Regi, & Chariſſimæ in Chriſto filiæ Elizabeth Reginæ Caſtellæ, Legionis, Aragonum, & Granatæ, illuſtribus, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.

Dudum ſiquidem omnes & ſingulas Inſulas, & terras firmas inuentas & inueniendas verſus Occidentem & Meridiem, quæ ſub actuali dominio temporali aliquorum dominorum Chriſtianorum conſtitutæ non eſſent vobis, hæredibuſque, & ſucceſſoribus veſtris Caſtellæ & Legionis Regibus in perpetuum motu proprio, & de certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine donauimus, conceſſimus, & aſſignauimus, vóſque ac hæredes, & ſucceſſores præfatos de illis inueſtiuimus, illarumque dominos cum plena, libera, & omnimoda poteſtate, authoritate, & iuriſdictione conſtituimus, & deputauimus; prout noſtris inde confectis litteris, quarum tenorem, ac ſi de verbo ad verbum præſentibus infererentur, haberi volumus pro ſufficienter expreſſis, plenius continetur.

Cùm autem contingere poſſent, quòd Nuntij, & Capitanei, aut vaſſalli veſtri verſus Occidentem, & Meridiem nauigantes, ad partes Orientales applicarent, ac inſulas, & terras firmas quæ inde fuiſſent, vel eſſent, reperirent: Nos volentes etiam vos fauoribus proſequi gratioſis, motu, & ſcientia, ac poteſtatis Apoſtolicæ plenitudine ſimilibus, donationem, conceſſionem, aſſignationem, & litteras prædictas, cum omnibus, & ſingulis in eiſdem litteris contentis clauſulis ad omnes, & ſingulas inſulas, & terras firmas inuentas, & inueniendas, ac detectas, & detegendas, quæ nauigando, aut itinerando verſus Occidentem, aut Meridiem huiuſmodi, ſint vel fuerint, aut apparuerint, ſiue in partibus Occidentalibus, vel Meridionalibus, & Orientalibus, & Indiæ exiſtant, authoritate Apoſtolica tenore præſentium in omnibus, & per omnia, perinde ac ſi in litteris prædictis de eis plena, & expreſſa mentio facta fuiſſet, extendimus, pariter, & ampliamus. Vobis ac hæredibus, & ſucceſſoribus veſtris prædictis per vos, vel alium ſeu alios corporalem inſularum, ac terrarum prædictarum poſſeſſionem propria auctoritate liberè apprehendendi, ac perpetuo retinendi, illaſque aduerſus quoſcumque impedientes, etiam defendendi, plenam & liberam facultatem concedentes, ac quibuſcumque perſonis etiam cuiuſcumque dignitatis, ſtatus, gradus, ordinis, vel conditionis ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna, quam contra facientes eo ipſo incurrant, diſtrictius inhibentes, ne ad partes prædictas ad nauigandum, piſcandum, vel inquirendum inſulas, vel terras firmas, aut quouis alio reſpectu, ſen colore, ire, vel mittere quoquomodò præſumant, abſque expreſſa vel ſpeciali veſtra, ac hæredum, & ſucceſſorum prædictorum licentia. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac quibuſuis donationibus, conceſſionibus, facultatibus, aſſignationibus per Nos, vel prædeceſſores noſtros quibuſcumque Regibus, vel Principibus, Infantibus, aut quibuſuis aliis perſonis aut Ordinibus, & Militiis de prædictis partibus, maribus, inſulis, atque terris, vel aliqua eorum parte, ex quibuſuis cauſis etiam pietatis, vel fidei, aut redemptionis captiuorum, & aliis quantumcumque vrgentiſſimis, & cum quibuſuis clauſulis etiam derogatoriarum derogatoriis, fortioribus, efficacioribus, & inſolitis, etiam quaſcumque ſententias, cenſuras, & pœnas in ſe continentibus, quæ ſuum per actualem, & realem poſſeſſionem non eſſent ſortitæ effectum, licet forſan aliquando illi quibus donationes, & conceſſiones huiuſmodi factæ fuiſſent, aut eorum Nuntij ibidem nauigaſſent. Quas tenores illarum etiam præſentibus pro ſufficienter expreſſis, & inſertis habentes, motu, ſcientia, & poteſtatis plenitudine ſimilibus omninò reuocamus, ac quoad terras, & inſulas per eos actualiter non poſſeſſa pro infectis haberi volumus; necnon omnibus illis, quæ in litteris prædictis voluimus non obſtare, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo quadringenteſimo nonageſimo tertio, 6. Kalend. Octobris, Pontificatus noſtri anno 2.

Neque exiſtimet quiſpiam ſolùm Alexand. VI. hac duntaxat occaſione prædicta poteſtate vſum fuiſſe: cùm † ſæpè ſæpius alij plures Romani 25

Pontifices variis temporibus, & occaſionibus idem feciſſe reperiantur, quoties ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ac Chriſtianæ Religioni expedire cenſuerunt, vt præter alios ex *ſuprà* relatis, nouiſſimè oſtendit Marta *d. tract. de iuriſdict. 1. part. cap. 24.*

26 *num. 32.* & vltra ea, quæ ipſe tradit, † melius conſtare poterit ex exemplo regni Hiberniæ, quod eadem fermè ratione ac iſtud Indiarum Occidentalium Adrianus Papa quartus Henrico II. Anglorum Regi, & ſucceſſoribus eius conceſſit, & alij ſubſequentes Pontifices confirmarunt, certo tributi genere adiecto, quod Romanæ Eccleſiæ, veluti in feudi recognitionem penderetur, vt conſtat ex his, quæ refert Illuſtriſſimus Cardinalis Baronius *in Annal. Eccleſ. tom. 12. anno Chriſti* 1159. *num.* 21. *&* 22. *& ann.* 1171. *n.* 12. *&* 1186. *num.* 16. Matth. Pariſienſ. *in hiſtor. Angl. ſub Henrico II. ann.* 1155. Polid. Virgil. Neubrigenſ. Genebrard. Orlandus Rogerius, & Ribadeneira *in eadem hiſtor. Angliæ ann.* 1171. Cardin. Bellarmin. *in Apologia contra Iacob. Reg. Angliæ, cap. 3. & in Chronic. anno* 1154. Pat. Iacob. Gretſerus *in alia Apologia contra eundem Regem cap. 5. & 7.* Sanderus *de Schiſm. Angl. lib. 1. ann.* 1542. & Marta *d. tr. 1. part. cap. 26. num. 39. & ſequentibus.*

27 Ad quod † Adrianus Pontifex diploma quoddam expediri mandauit, quod ex Vaticano Codice deſcripſit Baronius *d. anno* 1159. *num.* 21. & quoniam elegantiſſimum eſt, & huic Alex. VI. de quo agimus, valde conſentaneum, hîc illud inſerere opportunum exiſtimamus. Illud igitur ſic ſe habet.

ADrianus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Chariſſimo in Chriſto filio illuſtri Anglorum Regi, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Laudabiliter, & fructuoſè de glorioſo nomine propagando in terris, & æternæ fœlicitatis præmio cumulando in cœlis, tua magnificentia rogitat, dum ad dilatandos Eccleſiæ terminos, ac declarandam indoctis, & rudibus populis Chriſtianæ fidei veritatem, & vitiorum plantaria de agro Dominico extirpanda, ſicut Catholicus Princeps, intendis, & ad id conuenientius exequendum, conſilium Apoſtolicæ Sedis exigis, & fauorem. In quo facto, quanto altiori conſilio, & maiori diſcretione procedis, tanto in eo fœliciorem progreſſum te, præſtante Domino, confidimus habiturum, eò quod ad bonum exitum ſemper, & finem ſoleant attingere, quæ de ardore fidei, & de Religionis amore principium acceperunt. Sanè Hiberniam, & omnes inſulas, quibus Sol iuſtitiæ Chriſtus illuſtris illuxit, & quæ documenta fidei Chriſtianæ cœperunt ad ius Beati Petri, & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ, (quod tua & nobilitas recognoſcit) non eſt dubium pertinere. Vnde tanto in eis libentius plantationem fidelem, & germen gratum inſerimus, quanto id à nobis interno examine diſtinctius proſpicimus exigendum. Significaſti ſiquidem nobis fili in Chriſto chariſſime, te Hiberniæ inſulam, ad ſubdendum illum populum legibus, & vitiorum plantaria inde extirpanda, velle intrare, & de ſingulis domibus annuam vnius denarij Beato Petro velle ſoluere penſionem, & iura Eccleſiarum illius terræ illibata, & integra conſeruare. Nos itaque pium, & laudabile deſiderium tuum cum fauore congruo proſequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes aſſenſum gratum, & acceptum habemus, vt pro dilatandis Eccleſiæ terminis, pro vitiorum reſtringendo decurſu, pro corrigendis moribus, & virtutibus inſerendis, pro Chriſtianæ religionis augmento, inſulam ingrediaris, & quod ad honorem Dei, & ſalutem illius terræ ſpectauerit, exequaris: & illius terræ populus honorificè te recipiat, & ſicut Dominum veneretur; iure nimirum Eccleſiaſtico illibato, & integro permanente, & ſalua Beato Petro, & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ de ſingulis domibus annua vnius denarij penſione. Si ergo quod concepiſti animo, effectu duxeris complendum, ſtude, gentem illam bonis moribus informare, & agas tam per te, quam per illos quos adhibes quos fide, verbo, & vita idoneos eſſe perſpexeris, vt decoretur ibi Eccleſia, plantetur, & creſcat fidei Chriſtianæ religio, & quæ ad honorem Dei, & ſalutem pertinent animarum, per te taliter ordinentur, vt à Deo ſempiternæ mercedis cumulum conſequi merearis, & in terra glorioſum nomen valeas in ſæculis obtinere,

Hucuſque in Codice Vaticano.

Poſterioribus etiam † temporibus, vt tetigimus 28
ſuprà lib. 1. cap. 3. num. 21. cùm Henricus Portugalliæ Infans, Alphonſi V. Regis patruus, fœlicibus anſis, & auſpiciis, nouas ac periculoſas per vaſtum Oceani æquor nauigationes inſtituiſſet, illiſque mediantibus plures inſulæ, nunquam antiquis cognitæ, inuentæ eſſent, & Chriſtianæ fidei ad Heſperios Æthiopas, aliáſque inacceſſas anteà nationes aditus patefactus, ne conquirendi ardor in poſteris refrigeſceret, anno demum à Partu Virginis 1420. à Martino V. Pontifice Maxim. impetrauit, vt quidquid à Gamariæ promontorio, vulgò dicto, ad vltimam vſque Indiam patefieret, id quàm optimo iure, & conditione Luſitaniæ ditionis eſſet. Quod ipſum ab aliis deinde Pontificibus, nempe Nicolao V. & Calix. III. confirmatum eſt, & ad plures alias Africæ, & Aſiæ oras, ac regiones extenſum, quas Sereniſſ. Luſitaniæ Reges virtute, & induſtria bellica, & nauali inuenerunt,

ac

ac ſubiugarent, & ditioni ſuæ adiſcendas curarunt, vt latiùs commemorat Pet. Ioan. Maffæius *hiſtor. Ind. lib. 1. pag 5.* Petrus Damariz *in variæ hiſtor. dialog. 4. cap. 4.* Fr. Ant. de San-Roman. *in hiſt. Ind. Orient. lib. 1. cap. 3 pag. 10. & c. 6. pag. 27.*, Rebellus *de obligat. iuſt. d. 2. part. lib. 18. quæſt. 23, ſect. 2.* vbi prolixitatis vitandæ cauſa, ſolùm quædam capita, ex Bulla Calixti III. decerpta, recenſuit, in qua etiam inſerta eſt Bulla Nicolai V. quæ, quoniam maximè ad noſtrum pertinent inſtitutum, Nos quoque hic tranſcribere non grauabimur.

29 CAlixtus † ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, &c. Dudum ſiquidem fœlicis recordationis Nicolaus Papa V. prædeceſſor noſter litteras conceſſit tenoris ſubſequentis Nicolaus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, &c. Romanus Pontifex regni cœleſtis clauiger, omniúmque nationum in illis degentium qualitates paterna conſideratione diſcutiens, ac ſalutem quærens, & appetens, &c.

Ad noſtrum ſiquidem nuper non ſine ingenti gaudio peruenit auditum, quòd dilectus filius nobilis vir Henricus, Infans Portugalliæ, chariſſimi in Chriſto filij Alphonſi Portugalliæ, & Algarbij regnorum Regis illuſtris patruus, &c. cum olim ad ipſius Infantis perueniſſet notitiam, quòd nunquam, vel ſaltem à memoria hominum non conſueuiſſet, per huiuſmodi Oceanum, mare ad Meridionales, & Orientales plagas nauigari, illudque nobis Occiduis foret incognitum, vt nullam de partium illarum gentibus certam notitiam haberemus, credens, ſe maximum in hoc Deo præſtare obſequiũ, ſi eius opera, & induſtria mare ipſum vſque ad Indos, qui Chriſti nomen colere dicuntur, & nauigabile fieret, ſique cum eis participare, & illos in Chriſtianorum auxilium aduerſus Sarracenos, & alios eiuſmodi fidei hoſtes commouere poſſet, ac nonnullos Gentiles, & Paganos nefandiſſimæ Mahometicæ ſectæ nomine infectos populos, inibi in medio exiſtentes, continuo debellare, eíſque incognitum ſacratiſſimi Chriſti nomen prædicare, ac facere prædicari; regia tamen ſemper authoritate munitus, à 25. annis citra, exercitum ex dictorum regnorum gentibus, maximis cum laboribus, periculis, & expenſis in velociſſimis nauibus ad perquirendum mare, & prouincias maritimas, verſus Meridionales partes, & polum Arcticum annis ſingulis ferè mittere non ceſſauit, &c.

Cùm autem ſicut accepimus, licèt Rex, & Infans præfati, qui cum tot tantíſque periculis, laboribus, & expenſis, necnon perditione tot naturalium Regnicolarum huiuſmodi, &c. Prouincias illas luſtrare fecerunt, & portus, inſulas, & maria huiuſmodi acquiſiuerunt, & poſſederunt, vt præfertur, vt veri earum Domini, rimentes, ne aliqui cupiditate ducti ad partes illas nauigarent, & operis eiuſmodi perfectionem, fructum & laudem ſibi vſurpare, vel ſaltem impedire cupientes; prætereà ſeu lucri commodo, aut malitia ferrum, arma, lignamina, aliáſque res, & bona ad infideles deferri prohibita, portarent, vel tranſmitterent, aut ipſos infideles nauigandi modum edocerent, propter quæ eis hoſtes duriores ac fortiores fierent, & huiuſmodi proſecutio impediretur, vel forſitan ceſſaret, non abſque offenſa Dei magna, & ingenti totius Chriſtianitatis opprobrio, ad obuiandum præmiſſis, ac pro ſuorum iuris, & poſſeſſionis conſeruatione, ſub certis tunc expreſſi grauiſſimis pœnis prohibuerint, & generaliter ſtatuerint, quòd nullus niſi cum ſuis nautis, & nauibus, & certi tributi ſolutione, obtentáque prius deſuper expreſſa ab eodem Rege, vel Infante licentia, ad dictas prouincias nauigare, aut in earum partibus contractari, ſeu in mari piſcare præſumeret; tamen ſucceſſu temporis euenire poſſet, quòd aliorum regnorum, ſeu nationum perſonæ inuidia, malitia, aut cupiditate ducti, contra prohibitionem prædictam, abſque licentia, & tributi ſolutione huiuſmodi, ad dictas prouincias accedere, & ſic in acquiſitis prouinciis, portubus, inſulis, ac mari nauigare, contractare, & piſcari præſumerent, & exinde inter Alphonſum Regem, ac Infantem, qui nullatenus ſe in his deludi paterentur, & præſumentes, quòd inter prædictos quàm plurima odia, rancores, diſſenſiones, guerræ, & ſcandala in maximam Dei offenſam, & animarum periculum veriſimiliter ſubſequi poſſent, & ſubſequerentur.

Nos præmiſſa & ſingula, debita meditatione penſantes, quod cùm olim præfato Alphonſo Regi quoſcunque Chriſti inimicos, vbicunq; conſtitutos, ac regna, Ducatus, Principatus, dominia, poſſeſſiones, & mobilia bona quæcunque per eos detenta, ac poſſeſſa, inuadẽdi, conquirendi, expugnandi, debellãdi, & ſubiugandi, illorumq; perſonas in perpetuam ſeruitutẽ redigendi, regna, Ducatus, Comitatus, Princi

Principatus, dominia, poſſeſſiones, & bona, ſibi, & ſucceſſoribus ſuis applicandi, appropriandi, ac in ſuos, ſuorúmque vſus, & vtilitatem conuerrendi, aliis noſtris litteris plenam, & liberam inter cætera conceſſerimus facultatem. Dictæ facultatis obtentu idem Alphonſus Rex, ſeu eius auctoritate prædictus Infans, iuſtè, & legitimè inſulas, terras, portus, & maria huiuſmodi acquiſiuit, & poſſedit, ac poſſider, aliaſque res quæ ad eundem Alphonſum Regem, & ipſius ſucceſſores de iure ſpectanr, & pertinent, nec quiuis alius Chriſti fidelis, abſque ipſorum Alphonſi Regis, & ſucceſſorum ſuorum licentia ſpeciali, de illis ſe hactenus intromittere potuir, neque poreſt quoquo modo, vt ipſe Alphonſus Rex, eiúſque ſucceſſores, & Infans eò feruentius huic ram piiſſimo operi, in quo cum illo animarum ſalus, Fidei augmenrum, & illius hoſtium depreſſio procurentur, &c.

De præmiſſis omnibus, & ſingulis informati pleniſſimè, moru proprio, &c. auctoritate Apoſtolicâ, &c. & ex cerra ſcientia, de Apoſtolicæ poteſtaris plenitudine, litteras facultatis præfatas, quarum tenores de verbo ad verbum præſenribus litteris volumus pro inſertis, &c. quæcunque etiam alia ante dara dictarum facultatum acquiſita, & ad ea, quæ in poſterum nomine dictorum Alphonſi Regis ſuorúmque ſucceſſorum, & Infantis in ipſis, ac circumuicinis, & vlterioribus ac remorioribus partibus de Infidelium, ac Paganorum manibus acquiri poterunt, prouincias, inſulas, portus & maria quæcunque extendi, & illa ſub eiſdem facultatis litteris comprehendi, ipſarúmque facultatis, & præſentium litterarum vigore iam acquiſita, & quæ in futurum acquiri contigerit, poſtquam acquiſita fuerint, ad præfatos Regem, & ſucceſſores ſuos, ac Infantem, ipſámque conqueſtam, quam à capitibus de Boiador, & de Nom, vſque per totam Guineam, & vltra verſus illam Meridionalem plagam extendi, harum ſerie declaramus etiam ad ipſos Alphonſum Regem, & ſucceſſores ſuos, ac Infantem, & non ad aliquos alios ſpectaſſe, & pertinuiſſe, ac in perpetuum ſpectare, & pertincre de iure, &c.

Hæc Caliſtus III.

Vltimò, io eadem Bolla rogat, & exhortatur Summus Pontifex omnes perſonas cuiuſcunque qualitatis, etiamſi Imperatores ſint, vel Reges, &c. & diſtrictè prohibet omnibus, ne ad præfatas prouincias, portus, & loca deferant, nec deferre faciant merces vllas abſque ſpeciali licentia præfati Regis, vel Infantis, vel eorum ad quos ipſa conquiſitio pertinear, nec vlla ratione ſe intromittant io præfata maria, vel regiones; quòd ſi contra fecerint, ſi fuerint perſonæ particulares, ipſo iure ſententiam excommunicationis incurrant: ſi verò fuerit ciuitas, vel vniuerſitas, ſiue communitas, ipſo iure ſubiaceant interdicto Eccleſiaſtico, à quibus cenſuris nulla Apoſtolica auctoritate valeant abſolui ante ſatisfactionem, vel compoſitionem cum præfatis Rege, Infante, vel ſucceſſoribus factam. Quæ omnia fideliter ex Bulla Caliſti III. decerpſimus.

30 Et adeò ſecurus † hic conceſſionis Pontificiæ titulus eo tempore viſus fuit, vt Catholici Reges Ferdinandus & Elizabeth ex conſilio doctiſſimorum virorum, quos ſemper ſecum habebant, & 31 præcipuè † magni illius ſæculi Iuriſconſulti Ioannis Lopi de Palacios Rubios (ſi credimus Anton. de Herrera *in hiſtoria generali Indiarum, decad. 1. lib. 10. cap. 17. pag. 348.*) generalem quandam proteſtationem, ſiue requiſitionem ordinari mandauerint, quæ per eorum Duces Barbaris infidelibus, vbi primum ad eos appuliſſent, intimaretur, in qua nihil magis enixè, & expreſsè continebatur.

Cuius exemplar extat apud eundem Antonium de Herrera *d. decad. 1. lib. 7. cap. 14. pag. 249. & ſeq.* & iterum *decad. 2. lib. 1. cap. 14. pag. 17. & decad. 4. lib. 1. cap. 8. pag. 18.* Et eadem formula data eſt ab Imperatore Carolo V. Franciſco Pizarro anno 1533. vbi ad conquiſitionem huius Regni Peruani miſſus fuit, & cæteris ſubinde Ducibus, qui ad eiuſmodi expeditiones delegabantur, vt conſtat *ex 4. tom. ſchedul. impreſſ. pag. 226. & ſeq.* cuius copiam his etiam noſtris ſcriptis inſerere, vt neceſſarium, ita lectoribus valdè gratum futurum exiſtimamus.

32 *Yo † N. criado de los mui altos, y mui poderoſos Reyes de Caſtilla, y de Leon, Domadores de las gentes barbaras, ſu menſagero y Capitan, vos notifico, y hago ſaber, como mejor puedo, que Dios nueſtro Señor, Vno y Eterno, crio el cielo, y la tierra, y vn hombre, y vna muger, de quien voſotros, y noſotros, y todos los hombres mundo fueron, y ſon decendientes, procreados, y todos los que deſpues de noſotros vinieren: mas por la muchedumbre de generacion que deſtos ha procedido deſde cinco mil y mas años, que ha que el mundo fue creado, fue neceſſario que los vnos hombres fueſſen por vna parte, y los otros por otra: ſe diuidieſſen por muchos Reynos y prouincias; porque en vna ſola no ſe podian ſuſtentar y conſeruar. De todas eſtas gentes Dios nueſtro Señor dio cargo à vno, que fue llamado ſan Pedro, para que de todos los hombres del mundo fueſſe Señor y Superior, à quien todos obedecieſſen, y fueſſe cabeça de todo el linage humano, do quier que los hombres eſtuuieſſen, y en qualquier lei ſecta, ò creencia: y diole à todo el mundo por ſu ſeruicio y juriſdicion, y como quiera que le mando, que puſieſſe ſu ſilla en Roma, como en lugar mas aparejado para regir el mundo: tambien le prometo, que podia eſtar, y poner ſu ſilla en qualquier otra parte del mundo, y juzgar y gouernar todas las gentes, Chriſtianos, Moros, Indios, Gentiles, y de qualquier otra ſecta, ò creencia que fueſſen. A eſte llamaron Papa, que quiere dezir, Admirable, Mayor, Padre, y Guardador, porque es Padre, y Gouernador*

de

de todos los ombres. A eſte S. P. obedecieron, y tomaron por Señor Rei, y Superior del vniuerſo los que en aquel tiempo viuian; y aſſimeſmo han tenido à todos los otros, que deſpues de el fueron al Pontificado elegidos, y aſſiſſo ha continuado haſta aora, y ſe continuara haſta que el mundo ſe acabe.

Vno de los Pontifices paſſados, que he dicho como Señor del mundo, hizo donacion deſtas iſlas y tierra firme del mar Oceano à los Catolicos Reyes de Caſtilla, que entonces eran. D. Fernando, y Doña Iſabel, de glorioſa memoria y à ſus ſuceſſores, nueſtros ſeñores, con todo lo que en ellas ai, ſegun ſe contiene en ciertas eſcrituras que ſobre ello paſſaron, ſegun dicho os (que podeis ver, ſi quiſieredes.) Aſſi que ſu Mageſtad es Rei, Señor deſtas iſlas, y tierra firme, por virtud de la dicha donacion, y como à tal Rei y Señor algunas iſlas, y caſi todas, à qui en eſto ha ſido notificado, han recebido a ſu Mageſtad, y le han obedecido, y ſeruido, y ſiruen como ſubditos lo deben hazer, y con buena voluntad, y ſin ninguna reſiſtencia, luego ſin ninguna dilacion, como fueron informados de lo ſuſodicho, obedecieron à los varones Religioſos que los embiaua, para que les predicaſſen, y enſeñaſſen nueſtra ſanta Fè: y todos ellos de ſu libre, y agradable voluntad, ſin premio, ni condicion alguna ſe tornaron Chriſtianos, y lo ſon: y ſu Mageſtad los recibio alegre, y benignamente, y aſſi los mando tratar como à los otros ſus ſubditos y vaſſallos: y voſotros ſois tenidos, y obligados à hazer lo meſmo. Porende, como mejor puedo, vos ruego, y requiero, que entendais bien eſto que os he dicho, y temeis para entendello, y deliberar ſobre ello el tiempo que fuere iuſto, y reconozcais à la Igleſia por ſeñora, y ſuperiora de el vniuerſo mundo, y al Sumo Pontifice, llamado Papa, en ſu nombre, y à ſu Mageſtad en ſu lugar, como ſuperior y ſeñor, Rey de las Islas, y tierra firme, por virtud de la dicha donacion: y conſintais, que eſtos Padres Religioſos os declaren, prediquen lo ſuſodicho. Y ſi anſi lo hizieredes, hareis bien, y aquello que ſois tenidos y obligados, y ſu Mageſtad, y yo en ſu nombre, vos recebiran con todo amor, y caridad, y vos dexaran vueſtras mugeres, y hijos libres, ſin ſeruidumbre, para que dellas, y de voſotros hagais libremente todo lo que quiſieredes, y por bien tuuieredes, como lo han hecho caſi todos los vezinos de las Islas: y aliende deſto ſu Mageſtad vos darà muchos priuilegios, y exempciones, y vos harà muchas mercedes. Si no lo hizieredes, ò en ello dilacion maliciosamente puſieredes, certifico os, que con el ayuda de Dios, yo entrarè poderoſamente contra voſotros, y vos harè guerra por todas las partes, y manera que yo pudiere, y vos ſujetarè al yugo, y obediencia de la Igleſia, y de ſu Mageſtad, tomarè vueſtras mugeres, y hijos, y los hare eſclauos, y como tales los venderè, y diſpondre de ello como ſu Mageſtad mandarè: y vos tomarè vueſtros bienes, y vos harè todos los males, y daños que pudiere, como à vaſſallos que no obedecen, ni quieren recibir à ſu ſeñor, y le reſiſten, y contradizen. Y proteſto, que las muertes, y daños que de ellos ſe recrecieren, ſea à vueſtra culpa, y no de ſu Mageſtad, ni nueſtra, ni de eſtos Caualleros que con migo vinieron: y de como os lo digo, y requiero pido al preſente eſcriuano, que me la dè por teſtimonio ſiñado.

Iuxta quæ omnia ſuprà dictus titulus magis ac magis communiri, imò & inconcuſſus reddi
33 videtur. Nam ſi iuſtè † poſſidet, qui Auctore
iudice poſſidet, *l. iuſtè poſſidet*, *ff.* de acquirenda
poſſeſſione: & † ſententia à quolibet legitimo, 34
& competenti iudice lata, ſufficit ad verum dominium vti tollendum, & in alium transferendum, vt voluit Gloſſa *in leg. ex hoc iure, ff. de iuſtitia & iure, verbo, Dominia*, & ibidem Bartolus *num.6.* & plenius *in l. Pomponius, §. ſi iuſſu, ff. de acquirenda poſſeſſione*, Gloſſa *in §. vltimo, verbo, Cui adiudicatum, inſtitutionum de officio iudicis & in capite propoſuiſti, verbo, Vacare, de conceſſione prabenda*, & notat Innocentius *in capite quia plerique, poſt principium, de immunitate Eccleſiarum* Diuus Thomas *in 2.2. quæſtione 62. articulo 3.* Baldus *in leg. id quod pauperibus; quæſt.7. C. de Epiſcopis & Clericis*, Petrus de Ancharanis *in regula poſſeſſor, de regulis iuris, lib.6. columna 36. verſicul. Tertiò, quartò*, Iaſ. *ex num.4.* Lancellotus Decius *colum.3. in dict. l. ex hoc iure*, Cumanus, & Iaſ. *num. final.* Ripa *num.1. in rubr. ff. de re indicat.* Bertachinus *in repertorio, verbo Dominium transfertur, num.3.* & alij, quos in ſimilibus noſtræ quæſtionis terminis loquens, nempè de adiudicatione Regni Nauarræ per Iulium Secundum eiſdem Regibus Catholicis facta, refert & ſequitur Palacios Rubios *in tractat. de obtent Nauarra, 5. parte, §. 3. poſt. medium*: longè
† magis hoc in conceſſione; & declaratione 35
Romani Pontificis admittere debemus, qui eſt ſupremus, & competens omnium fidelium, & infidelium iudex in ſpiritualibus, & etiam in temporalibus, iuſta cauſa exiſtente, vt ſuprà
probauimus. Et † cuius vel vna ſola ſententia 36
faceret ius, & in ſimilibus cauſis vim, & auctoritatem legis haberet, iuxta text. vulgarem, & ſommè notandum *in leg. final. C. de legibus, & in l. apud Iulianum 11. in fine, ff. ad S. C. Trebellian. capite in cauſis, de ſentent. & re iudicata, capit. vnico, in fine, qua fuerit prima cauſa beneſ. amitten. in vſib. feud. l.14. titul.1. part.1 l.14. titul.22. part.3.* Gregor. Lopez, cum aliis, quæ obſeruat idem Palac. Rubius *in eadem 5. part §.2. circa finem*, Ioann. Fab. *in §. ſed quod Principi, inſtit. de iur. natur.* Felin. *in cap. cùm olim, colum.10. de re iudicata*, Iaſ. *in l.1. colum.4. C. de edendo*, Decius *conſil.191.* Roman. *ſingul.668.* Afflict. *deciſ.96. num. fin.* idem Afflict. poſt Andr. de Iſernia *in cap.1. §. præterea* Ducatus, *de proh. feud. alien.* Guillelm. de Perno *conſil.14. num. 17. fol.246. inter conſ. feudal.* Roder. Suarez *in l. quoniam in prioribus, C. de inoffic. teſtament. in declar. ad leg. Regias, lim.1. dub.2. num.13.* Molina *de primogen. lib.4. capit.8. num.3.* Menoch. *conſil.501. volum.6.* vbi loquitur de nobili illa cauſa Comitatus de Palma, Gama, *deciſion.33, num.2. 1. part.* vbi eius additio. D. Perez *in l.8. titul.4. libr.2. ordin. colum.405. verſ. Neque obſtat*, Boerius *conſil.8. num.10.* Burſatus *conſil.56. lib.2. num.4. & 5.* Couarru. *in 4. part. cap.7. §.4. num. fin.* & Pat. Gabr. Vaſquez *in 1.2. diſput.157. cap.5.* apud quos communis ſententia eſt, id, quod Pontifex, aut Princeps in aliquo negotio decernit, non per viam ſententiæ particularis, ſed veluti per modum legis generalis, vel eius praxis, aut interpretationis, ius vtique in ſimilibus facere, & ad cauſarum deci-
ſionem rectè allegari poſſe. Et † huc nimirum 37
tendere videntur verba illa Bullæ Caliati Tertij ſuprà relatæ, ibi: *Dicta facultatis obtentu, idem Alfonſus Rex iuſtè, & legitimè inſulas, terras portus, & maria huiuſmodi acquiſiuit, & poſſedit, ac poſſidet.*

Gg 3 Rurſus

Rurſus, quia etſi circa poteſtatem Romani
Pontificis in hoc articulo diuerſæ ſint Doctorum
ſententiæ, & dicendi modi, vt ex ſuprà dictis
38 appatet. Ea † quidem, quæ pro Eccleſia, & eius
auctoritate facit, magis probanda, & admitten-
da eſt, argum.text. *in c.fin. de re iudicata & in l.*
ſunt perſona, ff.de Religioſ. & ſumpt. funer. l.Titia
40.§. Seia teſtamento, ff. de auro & argent.legato,
l.lege Iulia, ff. de manumiſſionibus cum notatis à
Decio *in l. ſemper.in obſcuris, la 1. num.3. ff. de*
regulis iuris, Sarmiento *lib.3. ſelect.c....* Petr.Pe-
cbio *de Eccleſia reparan.cap.*1. Petr. Surdo *de ali-*
*men. quæſt.*10. *num.*17. Tiraquel. *de priuileg. pia*
39 *cauſa, priuileg.*146. *& ſequentibus*: & † eorum,
quæ magis in ſpecie notat Hoſtienſis, & Ioan.
Andreas *in bap. rurſus, qui cleric.* vel vouentes,
& eos referens Felinus *in cap.1. de conſtitution.*
*num.*104. Marta *de iuriſdict.2.part. cap.6. num.7.*
& Beltranus à Gueuara *in propugnaculo contra*
*Venet.aſſert.2.§.2.num.*55. qui docent, quod opi-
nio, quæ fauet poteſtati clauium, præualet non
fauentibus.

40 Præſertim † cùm expreſsè deciſum extet à
Clemente Tertio *in cap. Capellanus, de feriis*,
poſſe Summum Pontificem in dubiis opinioni-
bus declarare, quæ ſit verior, & ſequenda, quod
in hoc caſu, de quo ſermonem habemus, toties,
vt vidimus, non ſolùm verbis, verum & factis
ipſis, in negotiis grauiſſimis declarauit, *l.de qui-*
bus, verſ. Quid enim intereſt, ff.de legibus, l. Pau-
lum, ff.rem ratam haberi, cum aliis, quæ adduxi-
mus *ſuprà hoc lib.cap.*81. *num.*3.

Vnde nemini permittendum videtur, hoc am-
41 plius in dubium reuocare, quia ſemper † præſu-
mere debemus, Papæ ſententias, & declaratio-
nes eſſe iuſtas, & legitimè, ac canonicè promul-
gatas, vt ait text. *in cap.cùm inter vos, § final.de*
*ſent.& re iudic.cap.abſit.*11.*quæſt.*3. & alia conge-
rens Aluar. Pelagius *de planctu Eccleſ.lib.1.c.*26.
42 Quoniam † eſt fons iuſtitiæ, *Clement.vnic.de pro-*
bation. Gloſ.notab. *in l.relati, verb. Reliqua, de*
pœnis, cum aliis traditis à Gailio *lib.2.pract. ob-*
*ſeruat.cap.*55. & in eo ineſt ſumma perfectio, &
ſapientia, vt probat Cardin. Paleotus *in tractat.*
*de ſacro Conſiſtorio, part.2. quæſt.2.pag.*59. Et ideò
43 licèt † totus mundus ſentiret contra Papam,
ſtandum eſſet eius ſententiæ, & declarationi,
iuxta ea, quæ latè, & copioſè tradit Cardinal
Iacob. *de Concil.lib.3.art.1. num.*36. *& lib.6.art.*2.
*num.*45. DD. per text. *in cap. hæc eſt Fides* 24.
*quæſt.*1. Philip. Probus *in addition. ad Ioan. Mo-*
44 *nachúm cap ſuper eo, num.29.de hæret.* vbi † dicit:
Papæ ſententiam præualere ſententiæ omnium Epi-
ſcoporum, quæ fuit opinio Gloſſ. *in cap. in iſtis,*
*diſtinct.*4. quam pluribus ornat Ioan. Baptiſt. Va-
lençuela *in monitor. contra Venet. part.6. ex num.*
91. qui etiam *in parte 7. ex num.*122. alia de hac
45 re brocardica congerit, nempè, † quod Papa
approbat, vel reprobat, omnes approbare,
vel reprobare tenentur, & qui non eſt cum
Papa, eſt contra Chriſtum, & qui non eſt
Chriſti, Antichriſti eſt, & quod grauiſſimè
peccat, qui Eccleſiam, quam defendere debet im-
pugnat. Cui addo Nauarr. *lib.3. conſil. titul. de*
*iis quæ fiunt à maiori parte Capit.num.1. pag.*169.
46 vbi † probat, Papæ ſolius ſententiam præferri
ſententiæ omnium aliorum Epiſcoporum, &
Doctorum, qui in Concilio generali congrega-
ti ſint, & eo refragante, nihil fieri poſſe, *ar-*
gumen.c.ſignificaſti, de electione, vbi *Ioan.Andr.&*
*Panormit.notab.*7. & aliorum, quæ latiùs conge-
ſsit Anton. Roſellis *in tract.de Conciliis, q.*17.

Tertio † conſidero, quod ſi ij, qui auctorita- 47
te cuiuſlibet Principis contrahunt, vel ab eo ali-
quid recipiunt, decipi non debent, neque ali-
quam moleſtiam, aut vexationem ſubire, *l.1.l.*
benè à Zenone 3. C. de quadrien. præſcript. l.1. C.
de his, qui veniam ætat. impetrauer. cum pluribus
aliis, quæ congerit Dueñas *regul.*238. Peregrin.
de iure Fiſci lib.6. tit.4. num.15. cum ſequentibus,
Caualinus *in tract. de euictione. §.5. num.*88. &
latiſſimè D. Ioan. del. Caſtillo *lib.2. controuerſ.*
*quotid.cap.*5. Iuuari † quippè nos beneficio opor- 48
tet, non decipi, *l. in commodato 17.§. ſicut, in*
fine, ff.de commodat. cap.vnic. eod.titul. & iniuriæ
occaſiones inde naſci non debent, vnde iura
naſcuntur, *l.meminerint, C. vnde vi.* Multò ple-
nius idem illis ſeruari oportebit, qui donatio-
ne, & conceſſione Pontificia muniti, has infi-
delium prouincias tot periculis, expenſis, &
laboribus detexerunt, conuerterunt, & ſubiu-
garunt; Pontificalis quippè † dignitas & maie- 49
ſtas reliquas aliàs ſupereminet, vt aliàs de Impe-
riali dicitur *in l. cùm multa, C. de bonis quæ liber.*
& † ita Papa Imperator appellatur *in cap. Con-* 50
ſtantinus, 96.diſtinct. & per Præpoſit. *in cap.per*
*venerabilem, num.*136. *qui filij ſint legit.* & Prin-
ceps Principum mundi, aliàs ſuperiorem non re-
cognoſcentium, & culmen omnium dignita-
tum, *cap.corpora, de conſecrat. diſtinct.1. cap.ve-*
nerabilis, de conſecr.1. diſt.1.cap. venerabilis, de
præben.cap.ſolita, de maiorit.& obed. cum latè tra-
ditis à Valenç. *d.monit.5.p.ex num.*100. *& 6.p.ex*
num 80. & à Nobis *ſup.cap.proximo, ex num.*50.
Et † Eccleſia, quæ eſt nutrix, & cuſtria iuſtitiæ, 51
non patitur aliquid fieri contra iuſtitiam, *c.1.§.*
diuerſum, de alienat.feudi, Baldus *conſ.24. in fine,*
*lib.*2. Anebarran. *conſ.*131. *num.*3. Romanus *conſ.*
398. *num.*2. Caſtrenſis *conſil.*116. *num.2. in fine,*
*lib.*1. & Decius *conſ.*329. *in fine.*

Quapropter † Papæ facta in dubium vocari 52
non debere, docet text. *in cap. in memoriam,* 19.
diſtinct. Anton. de Butrio *in cap.2. num.60.de*
tranſlat. Prælat. Franc. de Curte inter conſilia
Martianeſij *conſ.10. num.6.* & alij apud Valen-
çuel. *ſup.5. part. ex num.*146. Neque quiſquam
† iuſtè eius poteſtati & auctoritati detrahere 53
debet, vt ait Hieronym. Alban. *in tract.de poteſt.*
*Papæ,1.part.num.*123. *& 3.part.num.*237. *&* 249.
& Lælius Iordanus *in tract. de Romanæ ſedis ori-*
*gine, cap.12. num.*23. Quin † potius vbi aliquid 54
magnum, & inſolitum, & quod ordinarias iu-
ris regulas excedat, à Pontifice fieri videamus,
præſertim ſi in Eccleſiæ augmentum, & fidei
propagationem, aut conſeruationem dirigatur,
id magis admirari, quàm reprehendere, aut no-
tare debemus, vt optimè in noſtris terminis ad-
uertit Epiſcopus Chiapenſ. *in dict. tract.compro-*
*bat.fol.*65. Quia † poteſtas ſedis Apoſtolicæ, cùm 55
in ſe maxima, & ampliſſima ſit, tum tamen magis
extendi, & vſque in infinitum, vt aiunt, amplia-
ri poteſt, quoties Summus Chriſti Vicarius vni-
uerſalis Eccleſiæ commodiori, perfectiori ſta-
tui id vederit conuenire, vt tradit D. Thom.
*lib.3.de regim.Princip.cap.*19.

Et idem Chiapenſis probat † ex ſimili à Bart. 56
Bald. & aliis doctoribus tradito *in l.ſi hominem* 30.
ff.mand.per text. ibi Iaſ. *in l.non ſolum, §.morte, col.*
21. *ff. de noui oper nuntiat. l.1. C. de precib. Imp.*
offeren. Panorm. *in c. at ſi clerici, §. de adulteriis,*
*col.*5.

col.5.de iudiciis, & in cap.final. col.5. de iudiciis,
& in cap.fin.col.14.de conſuet.Felin.in c.1.num.48.
& ſeqq.de conſtitut. dum docent, quòd quoties
aliquis caſus occurrit, à Princ.non cogitatus,
vel à lege non præviſus, poteſtis, qui vices
eiuſdem Principis gerit, vel alias generale man-
datum habet, ea omnia facere quæ præſens cau-
ſæ vtilitas, vel neceſſitas exigit, etiamſi mandati
fines excedat vel eidem aliquatenus contraue-
niat.
57 Quibus ad hęc etiam poſſumus text.in † l. vlt.
§.fin.ff.mandati,& in l.4.§.vlt.ff.de re militari, &
tradita à Iaſ. in l.Barbar.ff.de offic.Prætor.ex n.24.
& l.nemo poteſt, colum.1. de legat.1. Hip.de Mar-
ſiliis in l 1 §.fin.num.29. ff de quæſt. Tiraquel. de
pœn. temper.in præfat. num.25. & in l. ſi vnquam,
verb.Libertis, num.48:C. de reuocand donat. Pinel.
in l.1.C.de bonis mater 3.part.ex num.23.& in rub.
C.de reſcind. vendit. 2.part.cap.2. num.6. & Cal-
das Pereira de nomin. emphyt. quæſt.15. num.19.
vbi eum minimè mandati fines excedere notant,
qui facit aliquid vicinum, & annexum man-
dato.
58 Qua de cauſa † magnæ audaciæ, & temerita-
tis, imò & impietatis eſſe videtur, aſſerere, vel
attentare, quòd Pontifices non poſſunt prædi-
ctas donationes facere, vel quòd eas fruſtratoriè
fecerunt, & tanquam aërem verberantes. Nam
59 vt Deus, & natura, vt inquit Philoſophus, ex
poſſibilibus faciunt, quod melius eſt: nec vn-
60 quam aliquid fruſtra efficiunt; ita † quod Deo
Auctore, vel eius Vicario fit, licitum, & conue-
nientiſſimum eſſe, dicendum eſt, vt ait Clemens
Alexand.lib.6. Stromat. D. Auguſt. lib.3.de libero
arbitr. cap.5. & lib.1. contra. aduerſ.leg. & Proph.
cap.14. & eos referens Rutil. Benzon. anno Iubi-
lai, lib.2.cap.1.pag.62. & c.21. pag.142.Eccleſia
61 † quippè nec decipere, nec decipi poteſt, vt mul-
tis probat Thom.Bozius de ſign.Eccleſ.Dei, lib.6.
cap.7.& 8.Pat.Franc.Suarez de defenſ. fidei lib.1.
cap.3.& in tractat.de fide, diſp.5. ſect.6 per totam.
62 Et † non ſolum erroris eſt expers, vbi de re-
bus, & articulis fidei decernit, vt in dict. cap.hæc
eſt fides 24.quæſt.1, verum etiam, vbi de tempo-
ralibus, & concernentibus ad mores vniuerſales
diſponit, vt eſt commune dogma omnium Theo-
logorum, & copioſè probat Turrecremata in
ſumma de Eccleſia, Cardin. Bellarminus in con-
trouerſ.de Conciliorum auctoritate, lib.2.c.2.& lib.4.
de Rom Pontif. cap.5. Gregor. Lopez in l.22.
tit.4.part.3.Anendan in cap.Prætor.2.part.cap.23.
num.13. Rebuff. in conſt.3.tit.de recuſat. Roland.
conſ.19.volum.3. Benzonius dict.cap.21.pag 142.
verſ Nam Eccleſia, & Menoch.de arbitrar.cent.
5.caſu 458.ex num.28. latiſſimè, & elegantiſſi-
mè Thom. Bozius de ſign. Eccleſ. Dei, lib.16.
cap.8.& lib.18. cap.6. & Nos iterum infra lib.3.
cap.2.
63 Vnde † naſcitur, quòd Papa recuſari non
poſſit, neque ab eius ſententia appellari, vt re-
ſoluunt Abbas in cap. querelam, num.14.de ele-
ctione, Felinus in c.p inquiſitionis, n.14.de accu-
ſat & in cap.in cauſis, num.4.de ſent.& re iudicata,
& alij plures, quos refert, & ſequitur Menoch.
vbi ſuprà, num.58. & Valençuela dict.monitor.6.
64 part.num.89.& 90. Quia quod † ipſe Papa fecit,
videtur facere vt Deus, iuxta notata in cap. ſi
quando, & cap. cùm à Deo de reſcript. cap. prope
ſuit, de conceſſ.præben. Præpoſitus in dict.cap.per
venerabilem, n.145.qui filij ſint legit, Bald.in cap.1.
de noua forma fidel. in vſib.feud & in l. fin.num.2.
C.ſententiam reſcindi non poſſe, Paul. Caſtrenſ.
conſil.415. num.1. part.1. Ioan. de Salas conſ.68.
num 14. & cum ſit Dei Vicarius, eius facta Deo
attribuuntur, cap.quanto,de tranſlat.Epiſcopi, vbi
Anton.de Butrio n 5.Ioan. Neuizan.in Sylua nu-
ptiali lib.1.verb. Non eſt nubendum, n.155.neque
præſumitur, quòd aliter iudicet, vel faciat, quàm
Deus ipſe eſſet iudicaturus, vt argum.cap.nonn.
43.de appellat.& l.vnica,ff.de offic. Præfect.Præto-
rio, optimè notat Ioan. Andr. in cap.cùm veniſ-
ſent 12.num.7.de iudiciis & faciat text. in cap.non
nos 40.diſtinct.& alia, quæ cumulat Valençuela
d.6.part.ex num.86.

Quartò, † ad eiuſdem tituli comprobationem 65
non minus efficaciter conſiderari poteſt, quòd
etſi regulariter non exemplis, ſed legibus iudi-
candum ſit, l.nemo 13.C. de ſentent. & interlocut.
omn. iud. cum ſimilibus ibi allegatis à Gloſſ. Bart.
Baldo, Salicecto, & Caſtrenſi, & à Zepola conſ.
crimin & Afflict. decis 383.num.8. Menoch. con-
ſil.507.num.3. lib.6. & de præſumpt.lib.1. quæſt 1.
num 19. quia vt prudenter aduertit idem Me-
noch.conſil.57.num.11.lib.1. ſi exemplis iudican-
dum eſſet, ſemper res inter alios acta aliis præ-
iudicaret, & rei iudicatæ exceptionem produ-
ceret, contra totum titulum, C. res inter alios
acta, l.ſæpè, ff.de re iudicata, l. & an eadem, cum
ſeqq.ff.de except. rei iudicatæ. Quibus alia addit
Anton. Theſaur.in præfat. ad deciſion. Pedemont.
num.33. inquiens, † quod Curtius Iunior dicere 66
ſolebat, ſe, quamuis, ætate prouectum, ex plu-
ribus exemplaribus, quæ ad deciſiones occur-
rentium cauſarum allegari audierat, pauca, vel
nullum vidiſſe, quod in omnibus ſimile eſſet,
& æquales circunſtantias haberet, de quo etiam
optimè tract. Anton. Mornàtius in obſeruat. ad
l.3 ff.de legibus, pag.30.& 31.

Attamen † quando exempla ſupremorum iu- 67
dicum ſunt, & in magnis tribunalibus vſitata,
multum ponderis, & auctoritatis habent, vt ea-
dem forma in ſimilibus caſibus procedatur, vt in
l.filius.ff.ad legem Corneliam, de falſis, l.1.§.ſi vir,
ff.ad Syllanianum, l.1. C. quæ ſit longa conſuetudo,
l.3.C.de ædificiis priuat.ibi Probatis iis, quæ in op-
pido frequenter in eodem genere controuerſiarum
ſeruata ſunt cum traditis ab Afflict. deciſione 45.
& 190. Gama deciſ.33. num.2. & deciſ.228.per
totam vbi eius additio. Vincent.de Franchis de-
ciſ.81. num.2. & deciſ.91. num ..... parte .... Oſa-
ſchana deciſ. Pedemont.22. Anton. Theſaur. de-
ciſ.21. Petr. Herodio in præfat. ad lib.rerum iu-
dicat. Pinel in l.2. C.de reſcindend. 2 part.cap.4.
num.2.Parlador.lib.2. quotidi.cap.fin.5.part. §.10.
num.7. Perez de Lara de anniuerſar. & capellan.
lib.1.cap.10.num.43.

Et hac de cauſa exempla † ſanctorum Patrum 68
ſequenda eſſe, & ſecundùm ea iudicandum, do-
cet text. in capite de quibus 20.diſtinct cap.qui de
menſa 37. diſtinct. cap legimus, 81. diſtinct.cap.
omnes 7.quæſt.1. cap.vlt.9. quæſt.3. cap.non eſt cul-
pandus 32. quæſt.2. Et † maiorum actus pro le- 69
ge accipiuntur, l. capitalium, §.vlt. ff.de pœnis,
l.minimè, ff. de Religioſ.& ſumpt. funer. l.2. ff. de
vulgar. l. more 8. ff. de adquir. hered. & de iuriſd.
omn.iudic.leg.non omnium 20. ff. de legibus, cum
multis aliis, quæ circa eas obſeruat Lud. Go-
mez in reg. de trien. poſſeſſ. quæſt.2. pag.672. Fre-
dericus Nauſea in princip. inſt. quibus ex cauſ.ma
num.c.non licet, Mantua in Enchirid.rer.ſing.c.163

Menoch. de arbitrar.caſu 82.num.2. Cuiac. lib.8.
obſeruat.c.12. & lib.17.c. 15. & relati ab Alfano
collect.740.

70 Vnde multo † fortius auctoritas ſupremi Prin-
cipis,prout eſt Papa , ſequenda, & veneranda eſt:
maior enim eſt quam auctoritas Sanctorum , vt
tetigimus ſub.hoc lib.c.11.num. 25.& tradit gloſſ.
in cap. de libellis 20. diſt. Baldus in l. reſcripta,
num.7. C.de precib. Imp. offerend. latè Felin.in ca-
pite quo in Eccleſiarum , num.29.de conſtit. Alua-
rot. in titul.Epiſcop.vel Abbat n.5.& Peregrinus
de iur.Fiſci,lib.1.tit.2.n.2.

Et omnino tuendum , credendumque eſt lici-
tum , & validum eſſe, quod non ſolùm vnus Pon-
tifex ,ſed plures in aliquo genere cauſarum fece-
71 runt , & declararunt. Nam † tunc videtur inducta
quædam conſuetudo , quæ ſimiliter ius in ne-
gotiis ſimilibus facit , l.de quibus , l.ſi de interpre-
tatione , l. minimè ſunt mutanda l.in ambiguitati-
bus 38.ff. de legibus , Gloſſ.fin. in dict.l.nemo, C.
de ſe-tent. & interlocutionib.o , Palacios Rubios,
in noſtris terminis loquens, in dict.tract.de obtent.
Reg.Nauarr.5 p.r.§.2.ad finem.

72 Et hac ratione † vtens Diuus Auguſtinus epiſt
118.ad Ianuarium:Si quid horum (inquit) per or-
bem frequentat Eccleſia quia ita faciendum ſit diſ-
73 putare,inſolentiſſima inſania eſt. Et † Innocent.III.
in c.per venerabilem ,in princ. verſ. Quod autem,
qui filij ſint legit. inde probat,Sedem Apoſtolicam
habere poteſtatem diſpenſandi cum illegitimis,
non naturalibus tantùm , ſed etiam adulterinis,
tam ad ſpiritualia, quàm ad temporalia,quod illud
diuerſis cauſis inſpectis , ſæpè fecıſſe comperia-
tur.

74 Eodemque † argumento poſt Diu. Thomam
vtitur Rutil Benzonius d.lib.2.de anno Iubil.c.21.
pag.142.ad conuincendos hæreticos , qui perfidè
negant , Eccleſiam poſſe Iubileos , & Indul-
gentias concedere. Nam vſus inquit , Pontifi-
cum , qui per tot annos eas vniformiter conceſſe-
runt , abſque dubio probat, in Eccleſia eſſe hanc
poteſtatem.

Et Pat. Leonard. Leſſius de inſtit.& iure lib.2.
cap.37.num.30. verſ. Quartò idem, pag. 506. eo-
dem modo conuincit aliam aliorum hæreticorum
hæreſim , qui dicebant,Sanctos non eſſe inuocan-
dos,nec ad eos preces fundendas.

75 Caietanus † quoque in 2.2.q.88. art. 11. con-
tra S Thom. conſtanter aſſeruit , poſſe Eccleſiam
cum monachis diſpenſare , vt non obſtante Re-
ligionis, & caſtitatis voto , matrimonium con-
trahere valeant , & hoc præcipuè ratione defen-
dit , quòd Eccleſia ſæpè eiuſmodi diſpenſationes
conceſſerit : quod nouiſſimè etiam recenſet , &
pluribus exemplis probat D. Ioan. Briz Martinez
in hiſtoria S.Ioannis de la Peña,lib.5.c.31.pag.818.

76 Et in † noſtro caſu , de temporali poteſtate
Pontificis loquens , idem argumentum expendit
Ancharanus in d. regula peccatum , Ægidius Bel-
lamera in cap. futuram 12. quæſt. 1. Præpoſit. in
cap.cum ad verum 96.diſtinct.col.3.Paramus lib. 3.
de origin.Inquiſit. q.1. opin. 3. ex num.67.& magis
in ſpecie circa eandem Alex. VI. donationem
Epiſcop Chiapenſ. in d.tract. comprobat. fol. 30.
Gregorius Lopus in dict.l.2. tit. 21. part. 2. gloſſ.
magn.col.5.verſ. Standum ergo , Franc. Vargas in
tract.de aucto Epiſcopo confir. 10.num. 5. Anaſtaſ.
Germon.lib.3. de ſacror. immunit.c.13. n.30. An-
ton.à Corduba in quæſtionar.lib.1.q.57.dub.5.pag.
503.verſ.Tertiò principaliter.

Et ad probandum, quòd † Romanus Pontifex, 77
vt verus D. Petri ſucceſſor , eſt caput vniuerſalis
Eccleſiæ , Marta de iuriſdict.1.p.cap.12.n.3.& 4.
& c. 24. num. 32. & 35. Qui omnes concludunt,
† validiſſimum , & vrgentiſſimum eſſe hoc argu- 78
mentum : Eccleſia fecit,ergo poteſt fieri.

Præſumendum † eſt enim pro his , quæ diu in 79
Eccleſia Dei agitata ſunt , cap. conſtitutus , vbi
Abbas de Religioſ. domib. Et vt Baldus notabili-
ter inquit in l. quicumque , C. de ſeruis fugitiuis,
notab. 4. Id , † quod conſuetum eſt fieri , non di- 80
citur arbitrarium , ſed neceſſarium. Et † conſue- 81
tudo paulatim vires legum , earumque pœnas &
cenſuras abrogat , & eneruat , etiam ſi ab initio
irrationabiliter, & cum peccato fuerit introducta,
iuxta doctrinam Panormit. in cap.1.de treuga , &
pace , Syluestri , verb. Conſuetudo,quæſt.6.Caiet.1.
2. quæſt.97.art.3. Soti lib.1.de iuſt. & iur.quæſt.7.
art.2.ad 2. Auila de cenſuris,1.par.dub.8.& colli-
gitur ex cap. cum venerabilis , de conſuetud. vbi
Gloſ.Ioan.Andr. & Panormit. num. 5. Iaſ. in l.de
quibus ,num 8 ff. de legibus , Ancharanus , Ho-
ſtienſ. Alexand. & alij plures , quos refert , & ſe-
quitur Couarru. in c.quamuis pactum , 1.par.§.7.
num.12. Tiraquel.de pœn. temporan. cauſa 42.n.1.
& ſeqq Anton. Gabr.lib.7. comm un. concluſ.tit.de
maleficiis , concluſ.8.n.16. & Ioan.Gutier.conſ.18.
num.1.& tetigi ſup.c.14.n.72.& Cardin.Tuſchus,
verbo,Conſuetudo,concluſ.848.

Atque ita vtriuſque iuris DD. multum † ſem- 82
per huic argumento deferre ſolent , quod à ſoli-
tis , ſiue conſuetis deſumitur , & tanto efficacius
illud eſſe cenſent , quanto conſuetudo eſt anti-
quior,& vniuerſalior , aut à magnis viris inducta,
vt conſtat ex l. certi condict. 9. §. ſi nummos ibi:
Cum quotidie , ff. ſi cert.petatur , vbi Bart.Angel.
Alexand.Iaſ & reliqui Legiſtæ communiter,& ex
Canoniſtis in cap.cum M. Ferrarienſ.de conſtitut.
vbi Buttius Imola , Panormit. Felin. & alij & ex
plurimis aliis , quæ latiſſimè in eandem rem con-
gerit Eueratdus in locis argumentorum , loco 10.
& 63.

Eſt enim † praxis vera legum interpres, vt ait 83
Bald.in cap.1.num.2.de feud.ſine culp.non amitten.
Natta conſ.167.n.7.& conſ.147. num.17. Roland.
conſ.2. num.7.& ſequent. vol.2. Et † obſeruantia 84
ſubſecuta , & vniformiter continuata , ius æquale
ac lex ipſa conſtituit , dict. l. de quibus , ff.de legi-
bus,l.nulli 3.ff.quod cuiuſque vniuerſit, nom.l. pro-
hibere 3.§.ſi quis.ff.quod vi aut clam.l.obſeruare 4.
§.5 ff.de officio Proconſul.

Et non † minus quàm lex cuſtodienda eſt, l.1. 85
C.quæ ſit longa conſuetudo , ibi : Nam & conſuetu-
do præcedens , & ratio quæ conſuetudinem ſuaſit,
cuſtodienda eſt, & ne quid contra longam conſuetu-
dinem fiat , ad ſolicitudinem ſuam reuocabit Præſes
prouinciæ.

Creditur enim à titulo præcedenti, ac ſufficien-
ti fluxiſſe , ita † vt diſpoſitum cenſeatur,quòd fuit 86
obſeruatum , l.quædam n u lier, ff.de rei vend.l.ſi à
te , ff. ſi ſeru. vind. l. prædia. ff. de acquir. poſſeſſ.
Alexander conſil. fin. lib. 4. ex num. 9. Tuſch.
verb. Conſuetum , concluſ. 959. & dubietas , ſi
quæ in eo erat , vel opinionum diuerſitas ex euen-
tu , & obſeruatione ſubſecuta optimè declaretur,
ita vt deinceps illa ſit tenenda , quæ fuit obſerua-
ta,non obſtante iuris diſpoſitione , l.1.circa finem,
C. de impon.ont. lucrat. deſcrip. lib. 10 ibi : A pri-
mordio enim tituli poſterior formatur euentus,
l. ſed & Iulianus , §. penult. ff. ad Macedon. l.
ſi

ſi ſeruus plurimum, §.*fin.ff.de legat.*1.*l.conſtitutionibus, in fine, ff.ad municipal.* ibi: *Cui conſequens, vt ne in futurum forma obſeruata recedatur*, *d. l. minimè*, & *l. ſi de interpretatione*, & *l. in ambiguitatibus*, *ff. de legibus*, iunctis aliis, quæ notant DD. *in c.cùm dilectus*, *de conſuetudine*, Roman. *conſ.* 61. *num.* 1. & *conſ.* 271. *num.* 4. Fulgoſius *conſ.*121.*n.*3.Bald. *conſ.*231. *lib.*2. *Angel.conſ.*99. *num.*5.& *conſ.*345.*num.*4 Corneus *conſ.* 83. *n.* 11. *lib.*4. Socin. Senior. *conſ.*145. *num.*2. *lib.*1.Socinus Iunior. *conſil.*2.*num.*24. & 28.*lib* 1.Laurent. Syluan.*conſil.*88.*num.*28.*lib.* 2. Ioan.Cephal.*conſ.* 28.*num.*32.*vol.*1.& *conſ.*320. *num.* 37. & *ſequentibus*, *vol.*3.Aymon.Cranet.*in tract.de antiq.temp.* 2.*par.num.*15.& *conſ.*10.*conſ.*101.*num.*7.& *conſil.* 118. Riminaldus *in l.*1.*num.* 110. *ff. de offic.eius*, Vldaric. Zaſius *conſ.*14. *à num.*86. *lib.*1.Ioan.Gutierr.*conſ.*2. *num.*10. Burgos de Paz *in proœm. leg. Tauri ex num.*216.& *in l.*3.*à n.*212.*vſque ad* 217. Roder. Suarez *in l.poſt.rem iudicatam*, *in prin.ff. de re iudi.*.& *ex num.*18. Redin.*de maieſtat.Princip.verb.Sed etiam*, *per legis.iram.num.* 166. Rolandus *conſ.*70.*n.*12.*vol.*1. Ioſeph. Ludouicus, qui hos, & plures alios notabiles effectus obſeruantiæ latè congeſſit *concluſ.* 38.*per totam* & *deciſ.Peruſina.*29. *num.* 32. Molina *de Hiſpan.primog.lib.*2. *c.* 6. *num.* 68. Molina de Medrano *in allegatione Proregis extranei Regni Aragoniæ ex num.*174.*ad* 180. Zeuallos *practic.commun. tom.*3. *quaſt.* 762. *num.*16. Hieron. Gonçal *ad Reg.*8.*Cancel. gloſſ* 5. §.7.*num.*87. Cæſar de Graſſis *deciſ.*2. *de elect.n.*3. & *deciſ.vnica*, *de Magiſtris*, *num.*5.& 6.& nouiſſimè Anton Mornacius *in obſeruat.ab d.l.minimè*, & *ad l.*2.*de conſtitut.Princip.*& *ad l.*2.§. *Appius ff.de orig.iur.*

87 Vbi † Virginius indignatus, quod vetuſtiſſima iuris obſeruantia in perſona filiæ ſuæ defeciſſet, eam necaſſe narratur. Leander Galganetus *in tract.de condit.* & *demonſtr.*1.*par.c.* 8. *num.*6o.& *ſequentibus*, Bobadilla *in Politica lib.*2.*c.*7.*ex n.*7. & *c.* 10. *num.* 36. & Ioan. Baptiſt. Valençuela *conſ.*52.*n.*46 & *ſequentibus*, & *conſ.*53.*ex n.*8. & *conſ.*63.*n.*196.

88 Quod adeò verùm eſt, vt † in iſta obſeruantia declaratoria non requiratur præſcriptio, ſed ſufficiat ita aliquando fuiſſe obſeruatum, vt expreſsè docent Zaſ. Molina de Medrano, Gutierrez, & Ioſep.Ludouic. vbi ſupra, Burgos de Paz *dict.l.*3. *Tauri,num.* 215.vbi aiunt, hoc abſque dubio procedere, ſi per decem annos ita fuerit obſeruatum, Berous *conſ.*94.*num.*13.*lib.*2. & Valençuela *dict. conſ.*53.*num.*11. vbi tradunt, hanc conſuetudinem, ſiue obſeruantiam induci ex vnico actu, etiam ſi
89 ſuper ipſa iudicatum non fuerit; nam † ſolitum dicitur quid ex ſola vna vice, *l. Mella*, §. *ſed ſi alimenta,ff.de alim.* & *cibar.legat.* vbi Bart. Curtius Iunior *conſ.*19.*n.*4. Angel. & Paul. de Caſtro *in l.conſentaneum*, *C. quomodo* & *quando iudex*, Cozadin. *conſ.*23.*n.*5.& Cephal.*d. conſ.*28.*n.*31. *vol.*1.

90 Cuius † conſuetudinis, & obſeruantiæ, etiam in alienationum materia, magnam vim, & au-
91 ctoritatem eſſe Doctores fatentur, inde † communiter deducentes, Reges vel Barones, aut Eccleſiæ Prælatos, qui iuxta conſuetudinem contrahunt, vel alienant, aut in feudum concedunt, rectè facere, & impediri non poſſe, *cap.* 1. vbi omnes, *qui feud. dare poſſint.* Gloſſ. & DD. *in c.*2.*de feudis*, Gloſſ.*in c.*2.24. *quaſt.*1. Guido Papæ *deciſ.*560.Natta *conſ.*367.*num.*6. Socin. Iunior *conſ.*94.*n.*29.*vol.*2. Calderin.*conſ.*11.*in tit.de feudis*, *col.*1.Alex.*conſ.*40.*col.fin.*& *conſ.*91. *col.*2.*vol.*6.Paul.de Caſtro *conſ.*146.*col.*2. & plures alij, quos refert, & ſequitur Roland. à Valle omnino videndus *conſ.*1. *ex n.* 81. *ad* 87. *vol.* 1. Et vide alia plura quæ de hac cõſuetudine, ſiue obſeruantia interpretatiua tradimus *infr.lib.*3.*c.*1.*n.*25.

Quintò, & vltimò facit, quòd cum Romani Pontificis dignitas, & ſapientia per ſe, vt diximus, maxima, & potentiſſima ſit, vt eius factis, & deciſionibus ſtare debeamus, tum verò ex eo illis † magis ſecurè aſſentiri tenemur, quod cer- 92
tum ſit ardua, dubia, vel grauia negotia, nunquam ſine illuſtriſſimorum Cardinalium & aliorum ſapientiſſimorum virorum conſilio diſcernere, expedire, aut declarare ſolere, quos ad hoc ſibi tanquam coadiutores aſſumit, *c.per venerabilem*, §. *ſunt autem*, qui filij ſint legit. *c. fundamenta*, *de elect.lib.*6.vbi Ioan. Monachus, Dominicus, Ioan. Andr & alij, Abbas *in cap. quæſiuit*, *num.* 3. de iis, quæ fiunt à maior.part.Capituli, Paul.Caſtrenſ. *in l.*1.*num.*5. *ff. de legibus*, & plures alij quos refert, & ſequitur Riminal. *conſ.* 689. *num.* 72. & *conſ.* 738. *num.* 9. Rolandus à Valle *conſ.* 2. *num.* 101. *vol.* 1. Benincaſius *in tractat. de conſilis*, *q.* 7. *per tot.* Anton. Cardoſus *in Repert. verbo Papa*, *num.*5.Ioan. Garcia *in tractat.de nobilit. gloſ.*24.*num.*2.& *gloſ.*48.*num.*52.Menchaca *lib.*1. *controuerſ.illuſtr. c.*23. Zeuallos 1. *tom.pract.commun.q.* 645. *num.* 1. Morla *in emporio iuris* 1.*par. q.* 1. & 2. & Cardin. Paleotus omnino videndus *d.tract.de ſacr.conſiſtor.*1.*p.q.*3.vbi conatus oſten-
dere, † Summum Pontificem etiam cùm poteſta- 93
tis plenitudine vitur, Cardinalium conſilium in eiuſmodi rebus requirere, debere, idque iure Diuino, naturali, & gentium probari, & in libro cæremoniali, ſiue rituum Eccleſiaſticorum S. R. E.
paſſim aduerti: ac præterea † de hac re olim ab 94
ipſis Romanis Pontificibus ſimul cum Fidei profeſſione iuſiurandum præſtari ſolitum fuiſſe, quod hac forma concipiebatur: *ſi qua verò emerſerint contra Canonicam diſciplinam*, *ego cum filiorum meorum S.R.E.Cardinalium conſilio*, *directione*, & *rememoratione miniſterium meum geram*, & *emendare curabo*: & conducunt alia quæ de eorundem Cardinalium officio, & dignitate notamus *infr. lib.*3.*c.*2.*n.*27.& *ſeq.*

Vnde hic inferere licet † illud Eccleſiaſtes 95
*c.*12. *verſ.*12. *Verba ſapientum quaſi ſtimuli*, & *quaſi claui in altum defixi*, *quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt à paſtore vno.* Quo in loco Bellarmin.*tom.*1.*controuerſ.lib.*3.*cap.*4. quod eſt de indice controuerſiarum Eccleſiæ, Summi Eccleſiæ Paſtoris, & Pontificis munus ſignificari inquit, & auctoritatem regendi, & docendi, quam habet.
Cui † Salomon penitus acquieſcendum tradit, 96
quando ſententia eſt à Summo Paſtore, adiuncto præſertim conſilio ſapientum, & eo quidem Paſtore, qui ampliſſimas à Chriſto promiſſiones accepit. Quam expoſitionem admittit etiam & defendit Gretſerus adverſus Nouatores *lib.* 3. *c.* 4. & Pat.Ioannes Pineda in *comment.ſup. Eccleſ.* ad illum locum, *n.vlt.pag.*1204.

Et cum hoc conſilium in prædicta Alexand. donatione, de qua agimus, & ſimilibus interue-
nerit, par eſt, vt in eis qui † omnia Diuina, & 97
humana iura in ſcrinio pectoris ſuis habere dicuntur, *cap.*1.*de conſtitut. lib.* 6.*l. omnium*, *C.de teſtament.l.penult. C.de iis*, *quibus vt indign.* habita nimirum conſideratione ad dictorum Cardinalium,

&

& ſapientum conſolationem, quos ſemper ſecum
habere ſolent, vt notatur *in dict.c.1.& in l.humanum, C.de legibus*,& per Panormit.*in c.tum ex litteris, de in integr.reſtit.col.5*.& in noſtris terminis
per Epiſcop. Chiapenſ. *dict. tractat. comprob. fol.30*.& Ioan.Garcia,& alios ſuprà relatos.
98 Quibus addere † poſſumus Thom. Bozium
lib.6.de ſin.Eccleſ.c. 8. vbi nimis extollit, & multis teſtimoniis, exemplis, & rationibus probat eximiam ſcientiam, prudentiam, dexteritatem, &
certitudinem, quà Maximi Romani Pontifices,&
ſacrorum Cardinalium Collegium, priuilegio Diuinitus conceſſo, in declarandis rebus dubiis,
& arduis uſi fuerint, & quid verum, quid falsum
quid bonum quid malum diſcernendo.
99 Quibus † non aduerſatur, quod in dicta Bulla
Alexandri V I. nulla mentio de conſilio, aut conſenſu Cardinalium habetur, quæ in aliis Bullis in-
100 ſeri ſolet; nam † frequentius eſt, vt etiam adhibito Cardinalium conſenſu, & ſuffragio, ſolùm
ſub nomine Papæ, & non aliorum Bulla expediatur, vt reſoluit Quintil.Mandoſ.*ſup.reg.8.Cancell. q.5. num. 5. & 6.* eam rationem adducens, quòd
101 † actus denominatur ab eo, qui principalis eſt,&
principaliter facit, non autem à conſenſu, ſeu
conſilium præſtante, *l. ſi pater, in fine, ff.de manumiſſ.vind.l.aliud.eſt vendere,ff.de regul.iur*.Bald.
in l.2.quaſt.20.num. 24. C. de reſcind. venditione.
102 Præſertim, quia † vt benè aduertit Paul.Caſtrenſ.
vbi ſup. Panormit. *in c.1.num.3. de cleric.non reſident.* plures alij relati ab Anton. Petra *de poteſt. Princip.c.15. num.* 83. & Valençuela *d.monitor. contra Venet.p.6.num.97.& 98. pag.* 367. Papa ſi
nolit; non teneatur de neceſſitate, fratrum Car-
103 dinalium conſilium petere; neque † contrarium
præciſè conſuetudine induci poſſet, quia eſſet
præſcribere contra ſupremam poteſtatem Papæ;
104 contra † quam,vt iidem Doctores aduertunt,nulla
currit præſcriptio, iuxta text & ibi notata *in cap. cùm non liceat, de præſcript.* & doctrinam Innocentij communiter receptam *in cap. bona, el 2.de poſtulat.Prælatos*.Franc. Marc.*2.p.deciſ.1297.n.5. & 6.* Balbum *de præſcript. 2.part.5.princip.q. 2. num. 3.*
105 Necnon † etiam, quia in dicta Bulla apponitur
clauſula: *Ex certa ſcientia*, quæ virtualiter præcedentem includit, & Pontificem certioratum eſſe
præſupponit de omnibus, quæ illum mouere poſſunt ad negandum,aut concedendum; aliter enim
non diceretur concedere ex certa ſcientia, ſed per
ignorantiam, & ſubreptionem, *c.nihil,de electione, cap.Paſtorali,§ præterea*, vbi Abbas *num. 4. de offic.delegati,c.cùm olim,de ſent. & re iudicata, l. 1. C. ſi ſeruus, aut libertus ad Decurionat.* cum
plurimis aliis, quæ latè congerit Vital. de Cambanis *in tract.clauſularum, pag. 23.* & Cardinal.
Tuſchus *pract.concl.iur litt. C. concl.340. & ſeq.*
106 Quod etiam † importat clauſula altera, *De plenitudine poteſtatis*, quæ in eadem Bulla proponitur,
qua nunquam vti Pontifex ſolet, niſi cum cauſæ
cognitione, aliter quàm ſi plenè de negotio fuerit informatus, vt tradit Aretin.*conſ.163.num.13.* Felin. *in cap. quæ in Eccleſiarum, num. 66. verſ. Sextò limita, de conſtitution.*Tiraq *in tract.res inter alios acta, limit. 7. ad finem*, & plures alios
allegans Ferretus *conſ. 31. num.31.vol. 1.* Cravet.
conſ. 141. verſ. Quarto reſpondeo, Molin. *de primogen. lib. 2.cap. 7. num. 26. & ſeq.* Menoch.
conſ. 1. num. 426. Tuſchus *ſup. concluſ. 342.* &
Matta *de clauſulis,1.par.clauſula 259.n.13.& 14.*

CAPVT XXV.

De iuribus, ac rationibus, quibus Apoſtolica Sedes curam, & facultatem conuertendi, & acquirendi Noui Orbis Hiſpaniæ Regibus potius, quàm aliis indulſerit: & cur etiam quoſcunque alios Reges, Principes, aut priuatos ad eundem Orbem accedere, vel eius maria nauigare vetuerit?

SVMMARIVM.

1 *Alexandri VI donatio à calumniis inuidorum defenditur.*
2 *Eccleſia eſt columna & fundamentum veritatis.*
3 *Pontifex Summus per ſe ipſum prouincias Noui Orbis conquirere, & conuertere non potuit, nec debuit. Et quare?*
4 *Eccleſiaſtici regulariter ſe militaribus expeditionibus immiſcere non debent.*
5 *Principes Chriſtiani Dei, & Eccleſiæ miniſtri ſunt.*
6 Cap Principes 23. quæſt 5. *& ſimilia exornantur.*
7 *Pontifex gladium materialem habet nutu, Imp. iuſſu, miles uſu, ex D.Bernardo.*
8 *Pontifex poteſt infidelium conuerſionem, & conquiſitionem Principibus ſæcularibus non ſolùm committere, ſed & præcipere.*
9 *Regibus Catholicis potius quàm aliis conuerſio, & conquiſitio Noui Orbis ab Eccleſia committi debuit, & quare? & Auctores, qui de hoc agunt. & n.11.*
10 *Hiſpaniæ Reges præ cæteris potentia, & commoditatibus pollent ad Noui Orbis regiones conquirendas, & conuertendas.*
12 *Dei ſumma prouidentia interuenit in Noui Orbis conuerſione, Regibus Hiſpaniæ potius quàm aliis concedenda. Et quare?*
13 *Hiſpani Reges, & homines præ cæteris zelo puritate, & cultu Chriſtianæ Religionis flagrare noſcuntur.*
14 *Reges Galliæ, & Angliæ cur à Deo vocati non fuerint ad Noui Orbis conquiſitionem, & conuerſionem.*
15 *Hæreticorum omnes conatus circa Nouum Orbem turbandum, & occupandum hactenus euanuerunt.*
16 *Infideles plures ab Hiſpanis in Nouo Orbe ad Fidem reducti ſunt, quà a in omni Europa per hæreticos ab ea alienati.*
17 *Hæretici Deo valdè exoſi ſunt, & à Fidei propagatione ſemper excluſi.*
18 *Hæretici labruſcas potius, quàm veras vites nouis Eccleſiæ plantationibus inſerant.*
19 *Hæretici ſolùm valent ad corrumpendas & perimendas animas, non ad ſaluandas.*
20 *Hæreticos cur omnibus infidelibus deteriores eſſe dicat D.Hieronymus?*
21 *Hiſpaniæ Reges deputati videntur ad Fidem defendendam, & extendendam.*
22 *Genebrardus agnoſcit Hiſpanorum opus eſſe expugnare Infideles & Paganos.*
23 *Staniſlai Oſii ingens encomium de Fide, & Religione Hiſpanorum.*
24 *Reges Hiſpaniæ, etiam nolentes, inuitandi eſſent ab Eccleſia ad Noui Orbis conuerſionem.*

25 *Reges*

25 *Reges Hiſpaniæ iam pridem Chriſtianiſſimorum nomine gaudent.*
26 *Galliæ Reges ratione Imperij, quod olim habuerunt, dicuntur Chriſtianiſſimi.*
27 *Catholicorum titulus quando ab Eccleſia Hiſpaniæ Regibus dari cœperit?*
28 *Hæretici vocem*, Catholicam, *in Eccleſia ferre non poſſunt.*
29 *Reges Hiſpaniæ appellantur Orthodoxi, & Defenſores Fidei.*
30 *Reges Catholici Hiſpaniæ gaudent virtute expellendi dæmones à corporibus obſeſſorum.*
31 *Reges Galliæ, & Angliæ habere dicuntur virtutem curandi ſtrumnas.*
32 *Angliæ Reges annulos benedicunt, qui morbum comitialem depellunt.*
33 *Reges Hiſpaniæ etiam habent virtutem curandi ſtrumnas, vt Reges Galliæ & Angliæ.*
34 *Reges Hiſpaniæ ſacro oleo tempore coronationis inungi ſolent.*
35 *Vnctionis ius paſſim omnes Reges Chriſtiani ſibi vſurpant.*
36 *Hæretici negant potuiſſe Pontificem à conquiſitione & conuerſione Noui Orbis alios Reges excludere.*
37 *Principes omnes Chriſtiani curare debent Fidei propagationem.*
38 *Commercium de iure gentium inter omnes commune eſt.*
39 *Maris vſus, & nauigatio cuilibet communis, & libera eſſe videtur.*
40 *Hiſpani iniuſtè videntur alios nauigatione maris Indici prohibere. Sed contrarium num. 63.*
41 *Indi videntur damnum pati ex eo quòd alij præter Hiſpanos ad eos accedere prohibeantur.*
42 *Terra omnium communis mater eſt, & eſſe debet ſecundùm Apollonium.*
43 *Summum Pontificem rectè potuiſſe alios Reges præter Catholicos ab Indiarum conquiſitione excludere, verior ſententia eſt, & qui eam probent?*
44 *Animarum conuerſionis cura præcipuè ſpectat ad Summum Pontificem.*
45 *Papa poteſt pro arbitrio ſuo diſponere modum & formam conuerſionis infidelium.*
46 *Papa eſt velut præcipuus motor conuerſionis infidelium: & Reges ſunt velut organa, & inſtrumenta.*
47 *Pax inter Principes quantumuis pios, & Chriſtianos conſeruari non poſſet, ſi promiſcuè in eandem conuerſionem, & conquiſitionem intenderent.*
48 *Caſtella, & Luſitania ob conquiſitionem Indiarum plures ſimultates habuerunt.*
49 *Apoſtoli proprias, & diſtinctas prouincias ſortiti ſunt, & vnuſquiſque, Diu. Paulo excepto, in ſua dumtaxat prædicauit.*
50 *Diœceſis, & Parochiæ diſtinctos limites habent.*
51 *Multitudo vbi eſt, ibi & confuſio.*
52 *Hominum ad diſſentiendum facilitas naturalis eſt.*
53 *Indi non poſſent congruenter in Fide edoceri, ſi diuerſarum nationum gentes hoc miniſterio fungerentur.*
54 *Prouincia vnaquæque abundat in ſenſu ſuo, & habet peculiares conditiones, & affectiones.*
55 *Communio ſolet diſcordias generare.*
56 *Nationes diuerſæ alia aliis oppoſita ſunt.*
57 *Negotia pluribus commiſſa ſegnius expediuntur.*
58 *Multido miniſtrorum oneroſa potius, quam vtilis eſſe ſolet.*
59 *Negligitur quod communiter poſſidetur.*
60 Lex 2. C. quando, & quibus quarta pars debeatur lib. 10. *exornatur.*
61 *Communionem rerum omnium qui in Republica vtilem eſſe putant, reprehenduntur.*
62 *Pontificis prohibitione interueniente. non eſt licitum in alienis terminis prædicare.*
63 *Commercium eſt commune, vbi ab aliis prius legitimè præuentum eſt.*
64 *Eccleſia, & Fidei bonum quæ generaliter reſpiciunt, cæteris præferuntur, quæ ſpecialiter quibuſdam vtilia ſunt.*
65 *Præceptum Diuinum curandi animarum conuerſionem præfertur aliis, quæ à iure gentium dimanant.*
Dom. Doct. Ant. Pichardus Vniuerſ. Primarius Salmant. & Pintianus Senator, laudatur, ibid.
66 *Feræ, & piſces licèt iure gentium capientium fiant: fallit tamen vbi capiuntur in loco ab alio præſcripto, vel legitimè poſſeſſo.*
67 *Mercatores extranei, & peregrini benè poſſunt ingreſſu, & commercio noſtrarum prouinciarum prohiberi.*
68 *Indorum maior vtilitas in externis mercibus comparandis non eſt conſiderabilis, reſpectu damnorum, quæ ex commercio extraneorum recipere poſſent.*
69 *Commercia, & armorum tranſportatio cum Barbaris, & Infidelibus prohibentur vbi aliquod damnum timetur.*
70 *Prohiberi quis poteſt ne accedat ad locum in quo timetur, quòd iniurioſus vel tumultuoſus exiſtet.*
71 *Excommunicationis cenſura quæ imponitur in Bulla Alexand. VI. tranſeuntibus ad Nouum Orbem, vel eius maria nauigantibus ſine licentia Regum Catholicorum, iuſta eſt, & legitima.*
72 *Excommunicatio, vt licitè, & validè ferri poſſit, quæ requirantur?*
73 *Excommunicatio vt liget, neceſſarium eſt, quòd authenticè promulgata ſit, & quòd non poſſit inuincibiliter ignorari.*
74 *Excommunicationis pœna contra extraneos tranſeuntes vel nauigantes ad Indias, omnibus nota eſt.*
75 *Schedulis plurimis alienigenæ omnes, atque etiam Hiſpani ſine Regis licentia ad Nouum Orbem tranſire prohibentur.*
76 *Hiſpani ad Nouum Orbem ſine licentia tranſeuntes non incurrunt cenſuram Bullæ Alex. VI. & quare?*
77 *Cenſurarum rigor, & vigor abrogari, & eneruari ſolet per contrariam conſuetudinē.*
78 *Schedula nouiſſima triremium pœna damnat eos, qui ad Nouum Orbem ſine licentia tranſierunt.*
79 *Extraneorum qualibet commercia, & negotiationes etiam per interpoſitas perſonas in Nouo Orbe prohibentur.*

80 *Nauigia,& mercos extraneorum, quæ in mari, vel portubus Noui Orbis reperiuntur apprehendi,& confiſcari iubentur.*

81 *Pyratæ ſunt, qui ſuis nauigiis maria, vel littora Noui Orbis infeſtant, & de pœnis Pyratarum.*

82 *Pyratæ ex ore Pontificis quotannis excommunicantur.*

83 *Philippi IV. Regis ac Domini noſtri zelus,& pietas commendatur, & qualiter initio regnandi treguas cum rebellibus ſoluerit.*

84 *Schedula Regia de ſoluendis induciis cum Hollandis refertur.*

85 *Hollandorum claſsis, quæ anno 1624. ad oras Regni Peruani peruenit, quem exitum habuerit?*

86 *Dominus Don. Didacus Fernandez de Corduba excellentiſſimus Regni Peruani Prorex laudatur.*

87 *Hollandi falsò ſe victores euaſiſſe in expeditione Limana & Braſilienſi confingunt.*

88 *Braſilia vrbs ab Hollandis intercepta, qualiter à noſtris recuperata fuerit?*

89 *D. Thomas Tamaio de Vargas Hiſtoriographus Regius, citatur & laudatur.*

1 HIs ergò † adeò validis fundamentis, & robuſtis tibicinibus fulta Alexandri VI. donatio, ſecurè poterit aduerſantium hæreticorum impetum ſuſtinere, & aliorum maleuolorum inuidiam, & latratus contemnere, Romanæ quippè Sedis auctoritas & poteſtas, tot iuribus exemplis, rationibus, & auctoritatibus hac in parte communiri videtur, vt nullus deinceps piè, & rectè ſentientibus dubitandi locus remaneat, præſertim, ſi
a animaduerterint ipſam † Eccleſiam, quæ hoc iure in elargiendis infidelium dominationibus vtitur, columnam, & fundamentum veritatis à Diuo Paulo appellari, 1. *Timot.* 3. doctamque à Spiritu Sancto omnem veritatem, *Ioan.* 14. *&* 16.

3 Cùm autem † Summus Pontifex hanc ita piam, vtilem, & laudabilem Noui Orbis inquirendi, & conuertendi prouinciam per ſe commodè exercere non poſſet, quia multos ac magnos ſumptus, crebras, & ingentes claſſes propter immenſam Oceani nauigationem, & terreſtres etiam expeditiones, militareſque apparatus deſiderabat,
4 quibus Sacerdotalis † ordo, Eccleſiaſticuſque ſtatus ſe regulariter immiſcere non debet, vt multis Sanctorum Patrum teſtimoniis adductis, latè probat Gratianus *in cap.* 1. *& ſeqq.* 23.*q.*7.*c.quicunque* 1. *&* 2. *c. Clerici*, cum plurimis aliis 23. *quæſt.* 8. & Greg.de Valentia 3.*tom.diſp.* 3. *quæſt.* 16. *de bello, puncto* 4. *per totum, columna* 726. debuit vtique illam aliquibus Principibus ſæcula-
5 ribus Chriſtianis † committere, qui Dei, & Eccleſiæ miniſtri ſunt, vt inquit D. Paul. *in epiſt ad Roman. capit.* 13. & pluribus oſtendunt Anton. Corſet.*in tract.de poteſtate Regia, quæſt.* 1.*num.*2. Ioan.Igneus *in l.neceſſario*, §. *non alias,num.* 600. *ff.ad Syllanian.* Petr. Gregor. *lib.* 35. *Syntagmat. c.*1.*num.*1. Feuardentius *ſup.Ruth.c.*2.*ſect.*11. & vt præclarè docet D. Iſidor. ab eod. Gratiano relatus
6 † *in cap. Principes* 23.*q.*4. *Nonnunquam intra Eccleſiam poteſtatis adepta culmina tenent, vt per eandem poteſtatem diſciplinam Eccleſiaſticam muniant, & quod non prævalet Sacerdos efficere per doctrinæ ſermonem, poteſtas hoc impleat per diſciplinæ terrorem atque ita per Regnum terreſtre, cæleſte proficiat.*

Quo etiam reſpicit text, *in c.prodeſt, c.legum officium, c.adminiſtratores, c. de Liguribus, c. qualiter nos, ead.cauſa,& q.c.diſplicet, cap.non inuenitur, c.quando*, cum aliis 23.*q.*4 & S. Bernard.*lib.*2.*de conſiderat. ad Eugen.* quem citant Abbas, Andr. Siculus, & alij DD. communiter *in c.nouit,de iudiciis*, † vbi inquit: *Gladium materialem Pontifex habet nutu, Imperator iuſſu, miles vſu, vel manu.* 7
Et in noſtræ quæſtionis terminis rectè aduertit Palacius Rub. *de obtent, Regni Nauarræ, 4. part.* §. 1. *verſ. Principes autem*, Epiſcopus Chiapenſ. *in tract. comprobat fol.*29.*&* 47. Ioſeph. Acoſta *lib.*3. *de procur Indiar.ſalut.cap.*3. *pag.*218. Ioan. Maior. Mag. Victor. & alij quos nouiſſime refert, & ſequitur P. Franc. Suarez *in tract.de Fide diſp.*1.† *ſect.*1.*n.*7.*c.*284. vbi conclu- 8
dunt Summum Pontificem poteſtatem habere, hanc conuerſionem, & reliqua ad eius executionẽ neceſſaria, temporalibus Principibus committendi, eiſdemque præcipiendi, vt talem curam aſſumant.

Porrò, ſi alicui Chriſtiano Principi hoc opus iniungendum, & demandandum fuit. Sanè † ne- 9
mo ſanus negare poterit, optimo, ac veluti præciſo iure, Catholicis Hiſpaniæ Regibus committi debuiſſe, tum quia ipſi primum has adeò remotas, antiquis ignotas Noui Orbis regiones explorare,& occupare cæperunt, vt fusè oſtendimus *ſuprà hoc libr.*1.*cap* 6.*per.totum.* Cùm etiam, quia littorum, ac marium domini erant, quæ magis ad prædictas regiones accedere videbantur & † potentia, diui- 10
tiis, nauigiorum copia, nautarumque peritia, & Imperij amplitudine; præ cæteris ea tempeſtate pollebant, & nunc magis pollere noſcuntur, vt diximus *ſup.hoc eod.lib.capit.*16.*ex num.*34.& latè probat Fr.Ioan. à Ponte *in conuent.vtriuſque Monarch.libr.*1.*c.*5. *per totum*, nouiſſimè Fr. Ioan. à Salazar *in Politica Hiſpana propoſit.*1. Quæ omnia quàm fuerint huic muneri neceſſaria, ſatis apparet, vt † pluribus oſtendunt idem Epiſcop. 11
Chiapenſ. *vbi ſup.fol.*29. *& ſeqq.& fol.*46. *&* 52. Acoſta *d.c.*2.*verſ.Cur vere*, ibi: *Cur vero Hiſpaniæ Regibus potius, aut ſolis, ſi modò abſit inuidia, res tanta commiſſa fuerit, non eſt ab æquitate alienum, cùm & illorum auſpiciis, atque ope primùm inuenta vtraque India ſit, & nauigationi Oceani opportuniſſima Hiſpania ſit. Denique primi illi eam prouinciam & perimerunt, & ſtudiosè curarunt.* Ioan. Boterus omnino legendus *in relation. vniuerſ.*4.*part. lib.* 2. *per totum*, Ant. de Herrera *in hiſtor. gener. Ind. decad.* 1. *lib.* 2. *c.* 4. *pag.*51. Rutil. Benzon. *de anno Iubilæi lib.*1.*c.* 10. *pag.*53. Thom. Bozius *de ſign. Eccleſ. Dei, lib.* 10. *c.*13. *verſ. Atque hac ſuprema* Fr.Thom. à Ieſu *de procuran.omn.gent.ſalute,lib.*2 *c.*8.*pag.*55. *&* 56. Ludouic. Cabrera *in hiſtor. Regis Philippi II. lib.*7.*c.*8. *pag.*419. Fr.Ioan. à Torquemada *in Monarch. Indiana lib.*15.*ex c.*3.*ad* 9.*lib.*17 *c.*19.*&* 20.*& lib.*18.*c.*2. *&* 3. Fr. Ioan. à Ponte *in dict. conuenien. vtriuſque Monarch.lib.*3.*c.*3. *pag.* 21. & in ſimili de Indiis Orientalibus, Luſitanis conceſſis Pat. Ludouic. Molina *de iuſt.& iure, tract.*2. *quæſt.*35. *col.*191.*verſ.Illud*,& Pat. Ferdin. Rebellos *de obligat.iuſt.lib.*18.*q.vlt.ſect.*1.*in fine, & ſect.*4.*per totam*, & nouiſſimè Auguſt. Barboſa *in Paſtorali,*1.*part.tit.*3.*c.* 2. *num.* 44. & Seraph. Freitas *de iuſto Imper. Aſiat.c* 8.*n.*1.*& ſeqq*

Qui etiam inter alia conſiderant, miram † Dei 12
prouidentiam

prouidentiam interueniſſe in hac Regum, & mi-
niſtrorum Hiſpanorum ad opus ita arduum, &
13 pium electione, ac deſtinatione, † propter fidei
puritatem, & ardentem diuinæ religionis zelum,&
cultum, quo ſemper flagraſſe noſcuntur, vt præter
alios oſtendit Lucius Marinæus Sicul. *de reb. Hiſp. lib.5.cap.de Hiſp. ſobriet.* ibi: *Quare quidem meo
iudicio in Orbe toto terrarum nulla gens eſt hodie
Hiſpana, vt ita dicam, Chriſtianior.* Ioan. Vaſæus
Belga *lib.1.Chron.Hiſpan.cap.9.* ibi: *Fuit profectò
Hiſpania Chriſtiana Religionis ſemper obſeruantiſ-
ſima, & Fidem Catholicam, qua ſemel imbuta, ſin-
ceriſſimè vſque coluit, hæreticis infeſtiſſima.* Odofr.
in l.2.Cod.de hæret. his verbis: *Puniuntur ſuſpecti
hæreſeos in religioſiſſimis Hiſpaniæ regnis, vel hoc
maximè hac tempeſtate triumphantibus, & ſingu-
lari laude dignis, quod nulla non ſolùm planè hæ-
reſis, verùm nec ſuſpicio quidem, ſine digna,
vel momento manet nota;* & latè proſequitur
Simancas *de Cathol.inſt tit.3. n.3. & 14.* Camill.
Borrel. *de præſt.Reg.Cathol. cap. 81.* Valdeſius *de
dignit.Reg.Hiſpan. cap.10. à num.29.* Greg. Lop.
Madera *in Monarch.Hiſpan.c.6.fol.46.& c.111.
à num.3.* & nouiſſimè Fr. Ioan. à Salazar *in d. Po-
lit. Hiſpan. propoſit.1.* & eruditiſſimus Petr. Ferdin.
Nauarrete *in præclaro tract.de conſeruatione Mo-
narch.diſcurſ.7.*

14 Quod in † Angliæ, & Galliæ regnis, quibus
idem negotium committi poſſet, contra ſe habe-
ret, quorum gentes variis, & nefariis hæretico-
rum erroribus vt plurimùm deturpatæ, loco veri,
ac puri Euangelici ſeminis, infelix lolium, prauam,
ac perfidam Lutheri, aut Caluini doctrinam, ſiue
mauis zizaniam, & ſteriles auenas inter rudes, &
inermes Indos diſſeminarent. Vnde Deus permi-
ſit, vt prædicti Reges Columbi promiſſis, qui ad
15 eos primum acceſſit, non aſſentirent, & † vt ipſo-
rum, atque omnium hæreticorum conatus, qui in
has Noui Orbis regiones toties audacter ingredi
tentarunt, hactenus, Deo opitulante, euanuerint,
nihilque profecerint. Quod idem piè quoque &
eleganter aduertit Fr. Thom. à Iesv, vbi *ſuprà,
pag.56.* inquiens, hoc ex eo prouenisse, quòd be-
nedictione Romanorum Pontificum caruerint.
Sim. Maiol. *in dieb.Canic.1 tom.colloq.20.de herbis,
16 pag. mihi 449.& ſeq.* vbi † ait, ex ingenti hac in-
fidelium conuerſione, quæ in Nouo Orbe per Hi-
ſpanos Catholicos facta eſt, plures ibi Chriſto
nomen dediſſe, quàm ſit hæreticorum eorum nu-
merus, qui in omni Europa à fide Catholica de-
fecerunt. Ac propterea patere, Deo vero magis
hærere nos qui Catholicam fidem ſequimur, quàm
17 hæreticos, † quos Deum exoſos habere, & ab om-
bus ſuis ſeiunctos, inde probari poteſt, quòd in ſua
propaganda fide dedignatus eſt, quempiam ſibi
eſſe miniſtrum, qui aliqua hæreſi fuerit contami-
natus.

18 Sunt enim ij † adeò perfidi vt labruſcas potiùs,
quàm veras vites nouis Eccleſiæ plantationibus
inſerere curent, nullamque vnquam regionem ad
Chriſti fidem conuenerint, ſed potiùs iam conuer-
19 ſos ſua perfidia corruperint, vt ita † valeant tan-
tummodo ad perimendas animas, ad ſaluandas au-
tem nulla illis vis nulla ſit conceſſa facultas.

De quo argumento plura alia congerit Thom.
Boz. *lib.2.de ſign. Eccleſ. Dei, c.11. verſ, Quamuis
ſextò, & lib.4.c.1.& c.3.& 9.in fin.& lib 10. c.13.*
Pat. Franc. Suar. *in defenſ. Fidei contra ſect. Anglic.
lib.1.cap.16.n.22.* & ante eos Tertul. *lib.1.de præ-
ſcript. cap. 42.* dicens: *De verbi adminiſtratione
quid dicam? cùm hoc ſit negotium illis, non Ethni-
cos conuertendi, ſed noſtros euertendi, ruinas quip-
pè potiùs operantur ſtantium ædificiorum, quam
ſtructionem iacentium ruinarum.* Et † Diuus 20
Hieronym. qui hac de cauſa hæreticos deteriores
omnibus infidelibus eſſe, in hæc verba teſtatur:
*Facilius eſt furori Gentilium occurrere, raptóſque
populos à beſtiali ſcientia ad Fidei pietatem prædi-
cando conuertere, quàm hæreticum quemlibet ſui
perfidia dogmatis confidentem, ad fidem rectam
reuocare.*

Quibus addere poſſumus, † glorioſiſſimos Hi- 21
ſpaniæ Reges, quodammodo ab Eccleſia deputa-
tos videri, ad fidei defenſionem, & conuertendas,
& protegendas nouas inſulas, & infidelium natio-
nes, ac ſanctum Chriſti Euangelium per diuerſa
mundi climata, & extremas, atque ignotas prouin-
ciarum plagas diſſeminandum, vt tradit Borrell.
vbi ſuprà c.41.n.56 in fin. & c.44.per tot. Genebr.
lib.4. chron.1.annot.491. † ibi: *Quo anno bellum 22
Hiſpanum perfectum eſt contra Mauros, eorundem
expeditio aduerſus Indos Occidentales cœpit, quaſi
Hiſpanorum opus ſit expugnare Infideles & Pa-
ganos.*

Et † Staniſlaüs Oſſius Cardinalis Varmienſis 23
lib.3. aduerſus prolegom. Brentij, ibi: *Nullum re-
gnum eſt hoc noſtro infœlici ſæculo magis ab hæreſi-
bus intactum, quàm ſit, vel hoc ſolo nomine fœliciſ-
ſimum, Hiſpaniarum regnum, cui propter hanc in
Fide Catholica conſtantiam, & eius tuenda dili-
gentiam, alias præterea multas fœlicitates Deus
largitur.* Quod ipſe etiam Alexander V I. in Bulla
conceſſionis ſæpè teſtatur.

Vnde † non potuit eiſdem Regibus hoc munus 24
à Sede Apoſtolica denegari, ad quod ipſi ſe vltrò
offerebant, & multis ac magnis periculis, ſumpti-
bus, & expenſis iam factis, nouas indies ſe factu-
ros pollicebantur, eum etiam nolentes inuitandi,
imò & compellendi eſſent.

Maximè † cùm Chriſtianiſſimorum nomine 25
iam inde ab Alphonſi temporibus gaudeant, ad
quem Ioannes V I I I. Pontifex Max. an. 853. duas
cum hac inſcriptione epiſtolas miſit, quas ad litte-
ram refert Roder. Archiepiſc. Tolet. *in hiſt. Hiſpan.
lib.5.cap.17.* & citat Camil. Borrel. *d.c.41. num.43.*
Palac. Rub. *de obtent. Regn. Nauarra, 4. part. §. 5.
in fine.* Vbi † addit Galliæ Reges, qui hunc titu- 26
lum ſibi ſolis præſumunt, non fuiſſe ratione regni
Chriſtianiſſimimos appellatos, ſed propter impe-
rium, quod olim habuerunt; vnde poſteà exuti
Imperio, illud relinquere debuiſſent, niſi à Pio I I.
poſteà in perſona Ludouic. X I. confirmatum
fuiſſet, vt in eius vita Philip. Commin. ſcriptum
reliquit: & Mariana *de reb. Hiſpan. lib.26. cap.13.
in fine.*

Et † Catholici etiam (titulo velut, hæredita- 27
rio) ipſimet noſtri Reges dicantur, non ſolùm à
temporibus Ferdinandi, & Elizabeth, quibus
hunc titulum idem Alexander V I. Summus Ponti-
fex ob Mauros demum ab Hiſpania expulſos me-
ritò renouauit, ſed à tempore Recaredi Gothorum
Regis, qui in Concil. Nacional. Toletan. ita appella-
tus fuit, eò quod primus fidem Catholicam inuio-
labiliter cuſtodiuit, & totam Hiſpaniam ab Arria-
na hæreſi liberauit, ſiue, vt alij magis communi-
ter putant, à tempore Alphonſi Regis Oueti,
huius nominis primi, qui fuit gener Pelagij, & hoc
Catholici cognomine ab Eccleſia appellari cœpit
anno 734. & 740. quo nihil aliud ſignificatur,
quàm Catholicæ, id eſt, vniuerſalis Eccleſiæ, &

Chriſtianæ, & fidei conſeruandæ, & propagandæ
zelus, & amor, quo ſemper flagraſſe conſpiciuntur
hæreticis, & ſchiſmaticis aduerſantes, qui
28 hanc † vocem, *Catholicam*, in Eccleſia ferre non
poſſunt, vt obſeruat Alanus Copus *dial 6. cap.21.*
*pag.*884.

Et de prædicto titulo, plurima ex authenticis
hiſtoriis tradentes Archiepiſc.Tolet.*lib.2.cap.15.*
& lib.4.cap.5.hiſtoria Palentina in Alph.1. Lucas
Tudenſis in eod. Aera 776.hiſt.gener. Hiſp.3. part.
*cap.*4.Vaſæus *in Chron.Hiſpan.1.tom.anno 589. &*
*an.*737. Ambroſ. Moral.3.*part.hiſt. Hiſp. lib.*13.
*cap.*12 Mariana *de reb.Hiſp.lib.7.c.4.& d.lib.26.*
*cap.*12. *in fi*. Hieron.Zurita 3 *part. Annal.lib.*1.
cap 40. Raphaël Volater. *lib.2.cap. Sarracenorum*
initium belli,ad fin. & innumeri alij, quos diligenter
congeſſit Camil. Borrel.*d.cap.41.ex n.48. &*
cap.42.per totum : Did. Valdes *dict.lib. de dignit.*
*Reg.Hiſp.c.*13.*per tot.*Mader.*in d. Monarch.Hiſp.*
*c.*12.F.Roder.de Yepes *in Genealog. Reg. Hiſp. in*
*Alphonſo I.*Valençuela *in monit. contra Venet.7.p.*
num. 106. Iacob. Goalther. *in Chronogr. 8. ſaeculo*
*pag.*567. qui eundem titulum Galliæ quoque Regibus
datum contendit, *ſaecul.14. pag* 697. & nouiſſimè
Sim.Maiol.*in diebus Canic.4 tom. colloq.5.*
pag.mihi 362. vbi diſputat, an hic titulus maior,
& antiquior ſit, qua Chriſtianiſſimi, de quo Franciæ
Reges gloriantur? Doct. Salazar de Mendoça
*de orig.dign.Hiſp.lib.1.c.6.pag.7.*F. Ioan.à Ponte
in conuer.vtr.Monarc.in epiſt.ad Regnum,& lib.1.
29 *c.3.pag.14.*Vbi † probat etiam appellari orthodoxos,
& defenſores fidei (de quo titulo ſpeciale caput
fecit Borrel. *vbi ſuprà c.44.*) & Pet. Aznarius
in tract.de Maur.expulſ.1.p.c.25.& 26.

30 Ob quem fidei Catholicæ † zelum, eoſdem Catholicos
Hiſpaniæ Reges virtute expellendi dæmones
à corporibus obſeſſorum, diuinitus ſibi
conceſſa, gaudere, apertè teſtatur Carol.Tapia *in*
rubr.ff.de conſtit. Princip. cap.1.n.1. Chaſſan. *in*
Catal.glor.mund.3.p.conſid.1.verſ.Pro viſum. Camil.
Borrel.*d.tract.de præſtan.Reg. Cath. c.55. n* 2.
Valdes *vbi ſuprà c.16.n.*33. & F. Ioan.à Ponte *in*
31 *d.conuen.vtr.Monarch.lib.1.c.6.pag.*113. Vt † ſic
Galliæ, & Angliæ Regibus non inuideant, qui
iuxta eoſdem Auctores, Polidor. Virgil.*lib.8.hiſtor.*
Angl.& plures alios, quos ipſi recenſent, & Alan.
Cop.*Dialog.3.c.28.1.424.& ſeq.*ſtrumas (vulgò
32 *lamparones*) curare ſolent, & † annulos benedicunt,
qui morbum comitialem depellunt.

33 Præſertim † cùm & hoc idem ſanandi ſtrumas
diuinum priuilegium, etiam noſtris Hiſpaniæ
Regibus conceſſum videatur, ſi credimus Pet.Ant.
Beuter.*lib.2.hiſtor.Hiſpan. cap.*50. quem referunt
Valdes, & Puente *vbi ſuprà*, qui Auctor eſt, Reges
Aragoniæ ægrotis prædicto ſtrumarum morbo
ſæpè ſalutem contuliſſe, ſicut & illud aliud
34 vnctionis † ſacri olei, de quo etiã prædicti Galliæ,
& Angliæ Reges nimis gloriantur, vt latiſſimè adductis
pluribus exemplis Regum Hiſpaniæ, qui
ſolemniter inuncti fuerunt, probat Valdeſius, &
alij ex ſuprà relatis. Ambroſ.Moral.*lib.12.cap.41.*
53.& 57.Petr.Anton.Beuter. *lib.1.cap.*8.Hieron.
Zurita 1.*part.Annal.lib.5.cap.*17.Garibai *lib.*26.
cap.1.& lib.27.cap.1.& 4. Garſias de Loaiſa, qui
narrat hanc ſacram vnctionem in Eccleſia Toletana
recipere ſolitos fuiſſe, *in Synodo Tolet. ſub*
*Gundemaro fol.*277. & alia referens Simon Maiol.
35 *d.colloq.5.pag.*371. Vbi † hoc ius vnctionis paſſim
omnibus Regibus Chriſtianis commune fuiſſe
oſtendit *ex cap. 1. de ſacra vnctione, Clem. 1.de*
iur.iurand.cap. venerabilem, de elect. & ex traditis
à Lactant.Firm.*lib.4.de vera ſap.c.7.*

Sed quoniam hic † hæretici inſurgunt, & dato 36
quod Summus Pontifex potuerit Reges Hiſpaniæ
ad hanc Noui Orbis conuerſionem, & conquiſitionem
præficere, cum tamen impudenter irrident,
quòd alios, ad has regiones accedere, &
per hæc maria nauigare vetuerit. Videamus oportet,
an hac in parte aliquid adferant, quod magis
ipſorum proteruiam excuſet. Et quidem iuxta mentem
P.Ferdinand. Rebell.*d.lib.18.quæſt.vlt.ſect.*1.
quem nouiſſimè referunt, & ſequuntur Auguſt.
Barboſ.*vbi ſupra num.44.& ſeq.*& Benedict. Ægidius
*in l.ex hoc iure,ff.de iuſt.& iur.c.3.ex n.*13.&
Freitas *de Imp. Aſiat.* .8. hæc pro illis argumenta
conſiderari poſſe videntur.

Primò, quia ex † Chriſti facultate omnibus 37
Principibus Chriſtianis fas eſſe videtur, procurare
infidelium nationum per ſe, aut per ſuos ſubditos
conuerſionem ad fidem, vt habetur *Marci vlt.*
& latiùs oſtendimus *ſuprà hoc lib c.16.ex num.*11.
Ergo non potuit, nec debuit hæc cura ſolis Catholicis
Regibus cum aliorum inhibitione, & excluſione
committi.

Secundò, quia † commercium de iure gentium 38
cum quibuſuis nationibus videtur eſſe commune,
vt etiam fusè probauimus *ſupra hoc lib.c.20.ex*
n. 34. Et † idem in maris vſu, & nauigationibus 39
probat celebris text.*in § 1.inſt.de rer.diuiſ.l.2.ff.*
*eodem,l.3.§ vlt.ff.ne quid in loco pub.*ibi.*Littora, in*
quæ populus Romanus imperium habet, populi Romani
eſſe arbitror, maris autem communem vſum
omnibus hominibus, cum aliis, quæ tradit Angel.
*ibid.n.*1 Bened.Bonius *in tract. de ceſſib. num.* 40.
Franc.Marcus *q.Delphin.*110.*n.*31.*p.*2.& Camill.
Borrel.*in tract.de præſt.Reg.Cath,c.10.num.*4.vnde
Traian.à Plin. *in Panegyr. Laudari vidimus, quòd*
recluſis vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus
mare, littora mari reddidit, diuerſaſque gentes
ita commercio miſcuit, vt quod gentium eſſe vſquam,
id apud omnes natum eſſe videretur : contra
verò Romanos à Germanis accuſatos apud Tacit.
4.*hiſt.*quòd *colloquia, congreſſúſque gentium arcerent,*
flumina, terras, & cælum quodammodo ipſum
clauderent. Iniuſtè ergo † Hiſpani aliis gentibus 40
prohibere videntur, ne cum Indis ſua commercia,
& negotiationes exerceant; non minus quàm ſi
Galli Italis prohiberent, ne cum Hiſpanis commercium
haberent, aut per eorum maria nauigarent.

Tertiò, quia ſi prædicta Alex.VI. conceſſio ad
infidelium † fauorem, & vtilitatem dirigitur, non 41
debuit, adiecta hac prohibitione, in eorum damnum
retorqueri. Nam quò plures ad Indos nauigarent,
eò faciliùs doctrina, & moribus Catholicis, &
politicis imbuerentur, & plus mercium peregrinarum
haberent, viliúſque eas emerent & ſuas etiam
merces cariùs externis venderent. Ergo non potuerunt
Summi Pontifices ſolis Hiſpanis præfatam
Indiarum conquiſitionem, conuerſionem, & negotiationem
donare. Et † huc transferri poſſe videtur 42
illud Apollonij apud Philoſtr.*lib.1.cap.*12. *Vbi*
terra (inquit) *communis omnium mater eſt, propterea*
quod iuſta, vos autem iniuſti, qui veſtram duntaxat
matrem eam eſſe voluiſtis.

Cæterùm † his argumentis non obſtantibus, 43
longe verior, & receptior contraria opinio videtur,
quæ in eiuſmodi caſibus talem prohibitionem non
ſolùm iuſtam & vtilem, verùm omninò negotio de
quo agimus, neceſſariam eſſe ſupponit. Eámque
omnes Catholici Auctores abſque vlla hæſitatione
ſequuntur,

ſequantur, vt conſtat ex Epiſc. Chiap. *in d.tract.*
comprobat.fol.29.& ſeqq. & fol.46. & ſeqq. Mar-
quar.*in tract de Iud.& Infidel.1.p.c.14.* Petr.Mal-
fer.*d.conſ.769.apud Mandel.n.fin.*Soto *in 4.diſt.5.*
*q.vnica,art.10.*M.Victoria *in 2.ſelect.de Indis, ex*
num.10.& eum referens Greg.Lop.*in d.l.2.tit.23.*
p.2 gloſſ.mag.col.3. & 6. Card. Bellarm. *lib.5. de*
Summo Pont.c.2.verſ.At inquiunt : Ioſeph.Acoſt.
d.lib.3.de procur.Ind.ſalut.cap.2. Franc.Vargas *in*
tractat.de Epiſcop. iuriſd. & auctorit. conſtr. 10.
*num.3.& 6.*Anaſtaſ.Germon.*lib.3.de ſacr. immun.*
*cap.13.n.30.& ſeqq.*Molin.*de iuſt.& iur. tract. 2.*
q.35.verſ.Illud : Rebell.*vbi ſuprà ſect.4.per totam:*
Ant.de Herrer.*d.hiſt.gener.Ind.dec.1.lib.2. cap.4.*
pag.51. Alphonſ.Aluar.*in ſpecul.Rom.Pontif.c.31.*
*col.2.*Petr. Nauar. *de reſtitut. ablator. lib.4.cap.2.*
*num.84.p.2.*Camil.Borrel.*de praeſtan.Reg. Cathol.*
cap.46.num.229..Zeuallos *pract.com.1.4.quaeſt.vlt.*
num.324.& ſeqq. & nouiſſimè Pat. Franc. Suarez
*in tract.de Fide,diſp.18 ſect.1.n.7.*Georg.Gabedus
de.iſ.Luſit.193.num.2.1.part. & deciſ.47. per tot.
part.1.& nouiſſimus Ægid.Bened.*in l.ex hoc iure,*
ff.de iuſt.& iur.1.tom.cap.3.n.15.& 16.& Seraph.
Freitas *d.tract.de Imp.Aſiat.c.7. & c.8. num. 18.*
& ſeqq.

44 Qui omnes † concludunt,quòd cum hæc cura
conuerſionis animarum, & errantium ouium ad
Chriſti ouile deducendarum præcipuè ad Sum-
mum Eccleſiæ Paſtorem ſpectet,rectiſſimè poteſt,
45 pro † arbitrio ſuo,ea omnia diſponere,& ordinare,
quæ ad hunc finem conſequendum magis condu-
cere indicauerit, & inter Chriſtianos Principes
eandem curam diuidere, atque vnicuique certos
terminos præfigere, & aſſignare; quos poſteà ſine
iniuria aliorum tranſgredi non poterunt, & non
ſolùm prædicationem, ſed etiam commercium in
eiſdem terminis interdicere,ſi hoc ita ad religionis
Chriſtianæ propagationem magis expediat. Hoc
46 enim totum † ad Pontificem pertinere inquiunt,
tanquam ad principalem (vt ſic dicam) motorem.
Nam Reges ſunt veluti organa,& inſtrumẽta eius,
& ideò nullus poteſt tranſgredi terminos ſibi præ-
ſcriptos,quia non poteſt moueri,niſi motus.

Pro cuius ſententiæ confirmatione primò conſi-
47. derari poteſt, quod † pax inter Principes Chri-
ſtianos,& eorum miniſtros conſeruari non poſſet,
ſi promiſcuè in eandem curam intenderent, quan-
tumuis piu animo, & ab omni diuitiarum cupidi-
48 tate libero ducerentur, † vt conſtare poterit ex
ipſo Caſtellanorum,& Luſitanorum exemplo,qui,
quamuis ita Catholici eſſent,& maximis amicitiæ,
& neceſſitudinis vinculis iuncti, inteſtinis tamen
odiis, & bellis flagrare cœperunt, ob id, quod al-
ter alterum ſuos intraſſe terminos querebatur, vt
diximus *ſupra lib.1.c.6.ex n.68.*

49 Et multo melius † ex Apoſtolorum imitatione,
qui licèt facultatem ſibi à Chriſto conceſſam ha-
berent, Euangelij per vniuerſum terrarum Orbem
prædicandi,iuxta illud Marci vltim. *Euntes in vni-
uerſum mundum,prædicate Euangelium omni crea-
turæ.* Et Luc. 10. *Miſit diſcipulos ſuos binos ante
faciem ſuam in omnem ciuitatem,& locum,quo erat
ipſe venturus.* Adhuc tamen ex hiſtoria,& tradi-
tione Eccleſiæ nouimus, poſt paſſionem Domini
Apoſtolos ipſos inter ſe omnes Orbis prouincias
ſortitos, & partitos eſſe, & vnumquemque in ea,
quæ ſibi obtigerat, prædicaſſe, neque vnum (D.
Paulo excepto) in prouinciam alterius intraſſe, vt
pluribus oſtendimus *ſuprà lib.1.c.14.n.81.* & latè
proſequitur Fr.Ioan.à Ponte *in conuen.vtr.Monar.*
Tom. I.

lib.2.per totum,& Fr.Ioan. Baptiſt.*in aduert. Con-
feſſ.2.part.fol.412.n.11.*

Et † idem poſteà vniuerſalis Eccleſia in diuiſio- 50
ne Diœceſeon, & Parochiarum conſtituit, eam
ſemper cautionem adiiciens, ne vnus Epiſcopus,
ſiue Parochus alterius fines, etiam prætextu Reli-
gionis ingrederetur, *c.1.& per tot.9.quaeſt.2.c.1.13.*
quaeſt.1.cap. licet 16. quaeſt.3. cap. 1. de praeſcript.
cap. Paſtoralis, de his quæ fiunt à Prælat. cum
aliis.

Etenim † vbi multitudo ibi plerumque confuſio 51
eſt, *l.2.C.quando,& quib.quarta pars :* Bart. *in l.ſi*
tamen,§.ſi arbiter,de recep.arbitr. Bald.*in l.ſolam,*
C.de teſtib.& in l. data opera, C. qui accuſari non
poſſ. & Panorm.*in cap. 1. de iudic.* Et † cum na- 52
turalis ſit inter homines ad diſſentiendum facilitas,
l.item ſi vnus 17.§.principaliter,ff.de recep.arbitr.
cum aliis, quæ adduximus *ſuprà hoc lib.2. cap.14.*
*num.1.*Satis conſtat, quàm † variis, & interdum 53
contrariis opinionibus, & maioribus Indi imbue-
rentur, ſi aduerſarum nationum, & prouinciarum
homines, & ſub diuerſis Regibus, ac legibus vi-
tam agentes, etiamſi omnes Catholici eſſent ad
eorundem Indorum conuerſionem & gubernatio-
nem delegarentur. † Nam vnaquæque prouincia 54
abundat in ſenſu ſuo,*cap. in Quiritum, 1. diſt.c.*
vtinam,diſt.76.l.obſeruare, ff. de offi. Proconſ. &
variis corporis, & animi affectionibus, & inclina-
tionibus ducitur,*l.quod ſi nolit,§.qui mancipia,ff. de*
*adil.edict.*iunctis aliis quæ eleganter notat Ariſtot.
*lib.3.Polit.c.10.*Cicer.*in orat.de Prouin. Conſular.*
Euphorus *in legibus omnium natio.* Ioan. Boëm.
de morib.omnium gent. Tiraq.*in l.7. connub. n.12.*
& de nobilit.cap.12. Mantua *in gloſſario, claſſ.17.*
cap.32.n.1.& Claud.Pratus *Gnoſ. gener. iur.lib.3.*
tit.4.c.3.

Et † cùm communio etiam inter propinquos 55
diſcordias generare ſoleat, *l.cum pater. §. dulciſſi-
mis, ff. de leg.2.* cum aliis, quæ adduximus *ſuprà*
hoc lib.2.cap.6.num.70. planum eſt,longè maiores
inter vniuerſas gentes, & nationes ſummas, quibus
ſemper † aliqua æmulatio, & naturalis veluti re- 56
pugnantia inſita eſſe cognoſcitur.

Secundò † facit, quòd experientia compara- 57
tum ſit, ſegnius ea geri, & curari ſolere, quæ plu-
ribus commendantur, vt loquit text. iuncta gloſſ.
in l.ſi plures,ff.de adminiſtr.tut. vbi illud vulgatum
carmen adducit :

Segnius expediunt commiſſa negotia plures,
Quiſque etenim culpam reiicit in ſocium.

Multitudo † enim onerosa nihil habet honeſtum, 58
quoniam in paucis ex multis, quæ ſecundùm vir-
tutem eſt, vita ſaluatur, *auth.de referend.ſacr. Pa-
lat.§.1.verſ.Multarum,c.2.*& *ibi* gloſſ.*de reſcrip.*
in 6. & melius eſt, Domini Sacerdotium paucos
habere miniſtros,qui poſſint dignè opus Dei exer-
cere,quam multos inutiles, qui onus graue ordina-
tori adferant, *c.tales,diſt.23.c.1.de praebend.* ibi: *Nam
curioſè proſpiciendum eſt,ne honor,cui debent excel-
lentiora committi ſui numeroſitate vileſcat.*

Præſertim † cùm naturale etiam vitium ſit, id 59
negligi, quod communiter poſſidetur, vtque ſe
nihil habere, qui non totum habeat,arbitretur,de-
nique ſuam quoque partem corrumpi patiatur,
dum inuidet alienæ,vt eiſdem verbis tradunt Imp.
Theodoſ.& Valentinian. † *in l.2. Cod. quando &* 60
quib.quarta pars debeatur lib. 10. Quibus alia ſi-
milia habet Ariſtot.*lib.2.Polit.cap.1.*communionis
regulam† introductam à Socrate in ſua Republica 61
reprehendens, & eandem aduerſus Anabaptiſtas,

Waldenſes, & alios hæreticos communionis re-
rum patronos, rectè vſurpari poſſe, benè obſeruat
Gothofred. *in notis ad d. l.* 2. & Albanus Spinalat.
in Politiſmo lib. 1. *c.* 12.

Neque ita tenendo, quidquam obſtabunt ar-
gumenta ſuprà in fauorem contrariæ partis conſi-
62 derata: Nam † ad primum reſponderi poteſt, fa-
tendo, omnibus quidem Chriſtianis hominibus, &
præcipuè Principibus, licitum eſſe, infidelium na-
tionum conuerſionem curare; id tamen limitari,
niſi à Summis Pontificibus, propter ipſummet bo-
num conuerſionis earundem nationum, prohibiti
fuerint, ad quos propriè ex officio ſpectat eiuſ-
modi miſſionum diſtributio, & ea omnia (vt dixi-
mus) bene diſponere, quæ ad hunc finem magis
expedire cenſuerint, ac per conſequens prohibe-
re, vt quando alteri Principi ea cura prius com-
miſſa eſt, reliqui ab eadem arceantur, ne mutuò
ſe impediant, & alia damna, & inconuenientia
ſequantur, de quibus *ſuprà* loquuti ſumus; & præ-
ſertim vbi praui, & corrupti hæreticalis ſeminis
timor interuenire poſſet, quod quantum fugi, &
vitari debeat *ſuprà ex n.* 16. probauimus.

Ad ſecundum autem, & tertium pari fermè ra-
63 tione reſpondeo, † libertatem quidem in com-
merciis, & maris nauigationibus ex naturali, &
communi omnium gentium iure originem ducere.
Id verò locum habere, antequam ab alio Princi-
pe ex iuſtis, & legitimis cauſis hæc iura præuenta,
vel ab Apoſtolica Sede conceſſa non fuerint.
64 Tunc enim ea, quæ † generalem Eccleſiæ, & In-
dorum fauorem reſpiciunt, iis, quæ ſpecialiter
quibuſdam vtilia ſunt, præponimus, vt in ſimili di-
citur *in auth. res quæ, C. com. de legat. & in l. vnica,
§. penult. C. de caduc. toll.* iunctis aliis, quæ latè ob-
ſeruat Iaſ. *in l. Barbari. n.* 32. *ff. de offic. Prætor.* & *in
l. cætera. §. ſed & ſi quis, n.* 2. *ff. de legat.* 1. Dec. *in l.
id quod noſtrum, n.* 3. *de reg. iur.* Ioan. Coraſ. *de
iuris arte,* 1. *p. c.* 23. & Andr. Gail. *lib.* 2. *pract. obſer-
uat.* 56. *n.* 3. *& ſeqq.*

65 Et præceptum † Diuinum, animarum conuer-
ſionem curandi, illud aliud vincit, & ſuperat,
quòd à iure gentium inductum maris nauigatio-
nem, omnibus liberam facit, & commercia extra-
nearum gentium cum Indis, & quibuſlibet natio-
nibus admittit. Quod nemo mirari debet, cum
frequentiſſimum ſit vt vel ipſa cardinalia, ſiue pri-
mordialia iuris naturalis præcepta aut cedant, aut
ceſſent & obliquentur, quoties cum aliis ex acci-
denti collidunt, in quibus maior & vrgentior
communis boni ratio, neceſſitas vel vtilitas reperi-
retur, vt pluribus exemplis oſtendunt DD. *in §. ſed
naturalia inſt. de iur. nat. princ. inſt. de vſucap. l. eas,
ff. de cap. minut. l. Stichum* 95. *§. naturalis, ff. de ſolut,*
& Pet. Gregor. omninò videndus *Syntag. iur. p.* 2.
lib. 11. *c.* 1. *n.* 7. *&* 8 & eruditiſſimus Dom. D. Ant.
Pichar. Vinnerſa ex primario Salmanticenſis ſcho-
læ Iuris Ciuilis anteceſſore, nunc meritiſſimus
Pinciani Prætorij Senator *in repet. ad l.* 3. *C. de
muri legul. lib.* 11. *n.* 69. *& ſeqq.*

66 Et ita † in ſimili caſu videmus, quod licèt aues,
& alia fera animantia iure gentium omnium com-
munia eſſe dicantur, & primò capientibus quæri
l. 1 *ff. de acquir. rer. dom.* ſi tamen quis ius venandi,
vel piſcandi in certo loco ſibi conceſſum vel præ-
ſcriptum habuerit, & alius ibi piſcari, vel venari
voluerit, eum prohibere poteſt, & his, quæ cepit,
priuare, quia non efficiuntur ſua, ſed illius, cui ius
venandi competebat, *l. Diuus,* & *ibi* Bart. *ff. de ſer-
uit. ruſtic. l.* 2. *ff. de acquir. rer. dom. §. feræ, inſtit. de
rer. diuiſ.* & Cepola *in tract. de ſeruit. c. de aucupa-
tione,* quem vide.

Et licèt † mercatores extranei, qui in aliquo 67
loco diu morati ſunt, ab eo ſine cauſa expelli non
poſſint, quia mundus communis omnium patria
eſſe videtur: ante tamen quam ad dictum locum
accedant, iuſtè, & liberè eius ingreſſu arceri, &
prohiberi poſſunt, ex ſola domini voluntate, aut
commoditate, vt poſt alios, quos refert, reſoluit
Straccha *de mercatura* 2. *p. n.* 33. *&* 34. Rebuff. *ad
leg. Gallic.* 2. *tom. tit. de mercatur. art. vlt. gloſſ. vnic.
n.* 28. & Matienzus *in l.* 1. *gloſſ.* 1. *n.* 5. *tit.* 12. *lib.* 5.
Recop.

Parúmque conſiderabile eſt, ac veluti ſe per
accidens habet, quòd † Indi aliquo maiori lucro 68
in emptione externarum mercium, & venditione
ſuarum fraudentur. Nam forſitan omnibus genti-
bus ad commercium admiſſis, ab eiſdem expila-
rentur, & vt concedamus minorem quæſtum ex
ſola noſtrorum negotiatione facturos, eo contenti
eſſe debent, ob alia ingentia commoda, quæ præ-
textu noſtræ detectionis, & communicationis, tot
ſumptibus, & laboribus reſeratæ, habere cœpe-
runt. Et ne hæreſes, aut aliæ peruerſæ ſectæ inter
eos ſeminentur, vel arma, & aliæ damnoſæ, &
prohibitæ merces per extraneos ad illos aſpor-
tentur.

Cuius † incommodi, & aliorum ſimilium vi- 69
tandi cauſa, ſæpiſſimè ſolet, & poteſt commer-
cium cum Barbaris, & infidelibus prohiberi, *l.
vnic. C. de litter. lib.* 12. *l.* 1. *&* 2. *C. quæ res export.
non poſſ. l.* 2. *C. de commer. & mercat. c. ita quorun-
dam, c. quod olim, c. ſignificauit, c. ad liberandum,
de Iud, extrauag. ita quorundam, & extrauag. multa
eod. tit. & Bulla in cœna Domini, §.* 21. cum aliis la-
tè traditis ab Alex. *conſ.* 137. *per tot. vol.* 7 Boër. *de-
ciſ.* 177. *&* 178. Gerae. *ſing.* 59. Marq. *de Iud.* 1. *p.
c.* 5. *ex n.* 1. Nauar. *in Manual. c.* 27. *per tot.* præci-
puè *n.* 63. Strac. *de merc. p.* 4. *n.* 10. *cum ſeqq.* Borrel.
de præſt. Reg. Cath. c. 9. *ex n.* 48 & Cabed. *dec.* 165.
n. 2. 1. *p. & deciſ.* 47. *n.* 1. *p.* 1. Et conducit † text. *in* 70
l. vlt. ff. de off. proc. Caſ. vbi quis prohiberi poteſt, ne
accedat ad locum, in quo timeri poteſt quod tu-
multuoſus, vel iniurioſus exiſtet. Quod notat etiam
Bart. & alij DD. per text. ibi *in l. æquiſſimum* 17.
alias incipit *ſi vſumfructum* 13. *§. ſi inter duos, ff. de
vſufruct.* & ſequitur Specul. *in tit. de libell. concept.
§. nunc dicendum, n.* 14. Paul. Caſtr. *conſ.* 3. *n.* 2. *lib.* 2.
Curt. ſen. *conſ.* 60. Felin. *in rub. de treuga & pace,
limit.* 4. Guid. Pap. & eius Addition. *deciſ.* 578. Ant.
Capic. *deciſ.* 13. *per tot. & deciſ.* 96. *n.* 10. & Card.
Tuſch. *pract. concl. iur. lit. S, concl.* 215. *num.* 3. Quæ
prohibitio ſimiliter in mari & nauigationis vſu ex
eiſdem cauſis concedi poteſt, & præſcriptione ac-
quiri, vt contra eos, qui hoc negant, & nouum
atque inſolens eſſe dicunt, latiori ſermone *lib. ſeq.*
probabimus.

Ex quibus † deſcendit iuſtè potuiſſe Alex. VI. in 71
prædicta Bulla ſub pœna excommunicationis latæ
ſententiæ, ipſo facto incurrenda, præcipere, vt
nulla perſona, cuiuſcumque dignitatis, etiam Impe-
rialis, & Regalis ſtatus, gradus, & conditionis, pro
mercibus habendis, vel quauis alia de cauſa, ad In-
diarum Occidentalium terras, iuriſdictioni Regum
Hiſpaniæ ſubiectas, & ſubiiciendas, & inuentas, &
inueniendas, abſque ſpeciali eorundem Regum li-
centia accedere poſſet. Etenim cum huius cenſuræ
diſtrictio, non ex ſola voluntate Pontificis impoſita
fuerit, ſed exigente legitima cauſa conuerſionis In-
dorum & conſeruationis iuris noſtris Regibus per

Eccleſiæ donationem quæſiti, iure optimo ad-
uerſus contumaces, & inobedientes irrogari po-
72 tuit, † iuxta ea, quæ de requiſitione cauſæ, & pec-
cati ad cenſuræ validitatem, tradit text. *in c. nemo,
c. nullus* 11. *q.* 1. Concil. Trid. *ſeſſ.* 25. *c.* 3. *de reform.*
Nauarr. *conſ.* 20. *de ſent. excomm. num.* 2. Couarr.
in c. Alma mater, 1. *part.* §. 9. *eod. tit. lib.* 6. Doct.
Frecbilla *in tr. de excom.* 2. *p. art.* 3. & plures alij
relati à Sayro *in eodem tr. lib.* 1. *c.* 9.

Et in terminis dictæ Bullæ Alex. VI. obſer-
uat Veracruz *in compendio*, Rebell. *de oblig. inſt.
lib.* 18. *quæſt.* 24. *ſect.* 1. Ægid. Bened. *in d. l. ex hoc
iure, cap.* 3. *num.* 18. & Fr. Emmanuel Roder. *in*
73 *quæſt. regular. tom.* 2. *q.* 99. *art.* 7. Qui † tamen ad
hoc, quòd hæc excommunicatio liget, eius au-
thenticam promulgationem ſecundùm formam
iuris expoſcit, & quòd non poſſit inuincibiliter
ignorari, arg. text. *in c. fin. de fide inſtrum. cap. ſi
verò, el* 2. *de conſtit. lib.* 6. *cap. in iſtis,* 4. *diſt.* & eo-
rum quæ congerit Sotus *lib.* 1. *de iuſt. & iure q.* 1.
art. 4. Dueñas *reg.* 125. Couarr. *in c. Alma mater,*
1. *p.* §. 10. *n.* 7. Nauarr. *in Man. c.* 27. *n.* 2. 54. & 55.

Quod † quidem in noſtro caſu ad effugien-
74 dum prædictæ cenſuræ rigorem obiici non vale-
bit, cum eius ſeries, ac tenor ſatis toti Orbi in-
notuerit: vt benè obſeruat Freitas *d. cap.* 8. *n.* 21.
& ſeq. teſte enim Caſſiodor. *lib.* 11. *var. epiſt.* 7.
*Penè quidem terrarum oculis offertur, quod in Roma-
na ciuitate peragitur.* Et quò magis innoteſcat,
quotidie Reges noſtri potentiſſimi curent, hanc
Alexandri conceſſionem, & cenſuram aliis Re-
75 gibus & nationibus intimari, & † innumeris
ſchedulis, ſub grauiſſimis pœnis, & intermina-
tionibus caueant, ne cuiuſlibet ſexus, ætatis, aut
conditionis perſonæ, non ſolùm alienigenæ, ve-
rùm neque in Hiſpana ortæ, ad has prouincias
abſque expreſſa, & ſpeciali licentia tranſire au-
deant.

Quamuis † quod ad Hiſpanos attinet, proba-
76 bilius mihi videatur, eos in prædictam cenſu-
ram nequaquam incidere, etiam ſi abſque licen-
tia tranſierint, cum aliis pœnis puniri poſſint: &
licèt Bullæ verba generalia ſint, paulatim tamen
hac in parte eius vigor remiſſus fuerit, imò &
totaliter abrogatus, Hiſpanis omnibus commu-
niter reputantibus, ſe eiuſmodi excommuni-
catione non irretiri, & noſtris Regibus, & eo-
rum miniſtris illius executionem non pro-
77 curantibus. Quod † ſufficiens eſſe ad vitandum
legum rigorem, quæ continent pœnas cenſura-
tum ipſo facto incurrendas, apertè docet Abb.
Panormit. *in c.* 1. *de tregua & pace.* Syluest. *in ſum.
verb. Conſuetudo, q.* 6. & alij, quos refert, & ſequi-
tur Auila *de cenſuris* 1. *part. dub.* 8. *pag.* 11. & Card.
Tuſch. *pract. concl. iur. litt. T. verb. Tolerantia, con-
cluſ.* 324.

78 Quarum † ſchedularum plurimæ reperiuntur
in tom. 1. *impreſ. ex pag.* 396. & 440. & nouiſſimè
expedita eſt alia data Matriti 20. Iulij anni 1624.
qua ſtrictè iubetur, vt omnes qui ſine licentia
tranſierint, inquitantur, & ad galeas, ſiue trire-
mes, abſque aliqua diſpenſatione aut remiſſione
79 mandentur. † Quibus conueniunt *l.* 12. *tit.* 10.
lib. 5. & *l.* 5. *tit.* 18. *lib.* 6. *recop.* quæ diſertè prohi-
bent, ne vllus alienigena in his Indiarum Re-
gionibus per ſe, aut per interpoſitas perſonas ne-
gotiari, & commercia exercere valeat. De
quarum legum, & ſchedularum ratione & praxi,
plura alio loco trademus.

80 Et in †, eiſdem ſchedulis ſimiliter diſponitur,
vt quælibet nauigia, & merces extraneorum
qui ad hæc Indiarum maria, eorumque oras, &
portus acceſſerint, apprehendantur, & fiſci iu-
ribus applicentur, ipſis † tranſgreſſoribus aliàs 81
Pyratarum pœnis puniendis, qui hoſtibus fidei,
& Principis æquiparantur, & tanquam latrones,
& publicorum commerciorum turbatores, ipſo
iure diffidati ſunt, & impunè à quolibet deprę-
dari, & occidi poſſunt. Et † ex ore Pontificum 82
quot annis in die Iouis Sancti excommunicari
ſolent, vt conſtat *ex l.* 3. §. *Labeo, ff. de incendio,
ruin. naufr. authen. caſſa & irrita, C. de ſacroſ. Ec-
cleſ. auth. nauigia, C. de furtis, c. excommunicationi
de raptorib. c.* 1. *de milite vaſſallo*, qui contumax
eſt, cum aliis, quæ ibi congerunt Bald. & cæte-
ri, Bart. Soc. *conſ.* 262. *col.* 2. *vol.* 2. Iaſ. *conſ.* 170. *col.*
2. *vol.* 2. Angel. *conſ.* 290. Cepola *in auth. ſed nouo
iure, C. de ſeruis fugi.* Andre. Sic. *in c. cum ſit gene-
rale, n.* 240. *de foro comp.* Læl. Zanch. *de Milite ſa-
cro, & ſacul lib.* 2. *c.* 26. *num.* 6. *cum ſeqq.* Stracca *de
mercatura, tit. de nauibus, p.* 2. *n.* 16. Pet. Santer *de
ſponſ. merc. p.* 4. *num.* 52. & *ſeqq.* Camill. Borell. *de
præſt. Reg. Cath. c.* 75. *n.* 29. cum multis ſeqq. Tiber.
Dec. *in tr. crim. lib.* 9. *c.* 29 *per totum.*

Quibus conſequenter † potentiſſimus Rex 83
noſter Philip. IV. quem Pia Numina ſoſpitent,
multos annos incolumem ſeruent, ſimulatque
defuncto patre Imperij habenas, inter alia plu-
ra, quæ pari ſimul pietate, ac prudentia ad Re-
gnorum ſuorum quietem, augmentum, & orna-
mentum, adlectis in conſilium præſtantiſſimis,
atque incorruptiſſimis viris, ſtatuit, illud pri-
mum fuit, vt induciæ cum rebellibus Belgij &
Hollandiæ populis initæ, quæ eo tempore finie-
bantur, nullatenus protraherentur: & ſi quæ il-
lorum nauigia in aliquibus Hiſpaniæ, aut India-
rum portubus hyemandi, vel negotiandi cauſa
manerent, protinus ab illis excederent, & vbi-
que tanquam hoſtes publici tractarentur. Ad
† quod Regiam ſchedulam expediri iuſſit, dat 84
Matrit 20. Martij anno 1621.

Cuius occaſione † Batani in antiqua perfidia 85
manentes, validiſſimam claſſem vndecim præſi-
diarias & militares naues habentem, pararunt,
quam Iacobo Chermitio generali Duci com-
miſſam ſuperato tandem freto, nouiter vltra Ma-
gallanicum reſerato, quòd *de Mayre, vel Diui
Vincentij*, vocant, in has Peruani oras ſuperiore
anno 1624. incolumem deduxerunt, & nona
die Maij, repentino quodam incurſu portum *del
Callao*, & hanc nobiliſſimam Regum Vrbem alio
nomine *Lima*, vocatam, eiuſdem Regni Metro-
polim expugnare, & occupare tentarunt. Sed
Deus, eorum conatus, irritos reddit, ita vt licèt
per quatuor, aut quinque menſes eundem Por-
tum obſederint, & in aliis *de Piſco, & Guayaquil*,
pedem figere niſi fuerint, ſemper tamen victi, &
multis armis, ac militibus amiſſis receſſerint: vl-
tra alios, quos diuturnæ nauigationis tædium, &
fruſtratæ ſpei dolor, & impatientia conſumpſit.

Inter quos, vnus fuit ipſe Chermitius Archi-
talaſſus: quem ſui, in inſula Callao proxima, ſe-
pulturæ mandarunt, & noſtri poſtea repertum
in cineres redegerunt. In, quibus omnibus,
† mirè poſt Deum valuit, & enituit ſingularis 86
cura, prudentia, ac vigilantia Excellentiſſimi Do-
mini D. Didaci Fernandez à Corduba Marchio-
nis de Guadalcazar, meritiſſimi eiuſdem Regni
Proregis, nunquam ſine multis honoris, & lau-
dis titulis nominandi.

Is enim aduenientem hoſtem ſecorus exce-
pit, inuadentem ſtrenuè fugauit, obſidentem, &
ex ſua claſſe minantem, multis ad hoc inuen-
tis machinis fœliciter impetiuit, cùm nobis na-
uigia nauali prælio commoda defuiſſent, & cun-
ctantem, ac portui noſtro diutius hærentem,
pari cunctatione, vt alter Quintus Fabius, con-
fregit, nullo ex noſtris militibus in tot expedi-
tionibus vel leuiſſimo vulnere ſauciato.

Quæ hic breuiter adnotare neceſſarium du-
xi, eò quod nuper M. Gotthardus Arthuſius
87 *tom.15. Mercurij Gallo Belgici lib.1.* † Hollandis
forſitan blandiens, vel extraneis aliis nationi-
bus imponere cupiens, Chermitium falsò Li-
manæ vrbis, & portus victorem enuntiat. Pro
ſolito ſcilicet iſtorum Hæreticorum more, qui
vt tetigi *ſup.lib.1.cap.5.num.48.& cap.8.num.41.
& lib.2. cap.1. num.49.* cùm nullam Fidei, vel
veritatis rationem habeant, quidquid ſibi com-
modum, aut honorificum, vel Hiſpaniæ glo-
riæ inuidum & damnoſum eſſe poſſe arbitran-
tur non ſolum ſcribunt, ſed pingunt, & ſtatim
in vulgus ſpargunt.

Cuius rei expreſſius aliud eiuſdem temporis
teſtimonium adducere poſſum Nam cùm vni-
uerſo planè Orb. notiſſimum ſit, qualiter iidem
Hollandi victricibus potentiſſimi noſtri Regis,
armis, † à Braſilienſi prouincia eiecti fuerint, 88
cuius præcipuam vrbem, dictam, *del Saluador y
Bahia de Todos Sanctos*, occupauerant, & mu-
nierant, anno proximè elapſo 1625. omnibus
nauibus, tormentis, armis, reliquiſque rebus,
quas ſecum tulerant & ſpoliis, quæ à noſtris ce-
perant, penitus denudati, & viuendi, atque
abeundi facultate humiliter petita, & vix, nec
niſi per inſignem inſignis, & Excel. Domini D.
Friderici de Toledo Oſorio Generalis Ducis hu-
manitatem & benignitatem indulta: veriti non
ſunt affirmare *in eodem Mercurio Gallo Belgico,
d.tom.15. lib.3. fol.196. ann.1625.* Hiſpanos no-
ſtros ſimulata amicitiæ fraude, ad eorum vſque
propugnacula penetraſſe, ea autem ab Hollandis
cognita, atque ab omnibus circumiacentibus
propugnaculis & caſtellis, inceſſabilibus tor-
mentorum diſploſionibus, vehementer impe-
titos, hinc inde fuga dilapſos, quatuor Hiſpa-
norum nauibus ſubmerſis, cæteris admodum
corruptis. Sed hoc † adeo inſigne mendacium 89
prouidè detexit, & vera atque dilucida huius
expeditionis narratione typis excuſa, manifeſtè
conuincit D. Thomas Tamaio de Vargas Hiſto-
riographus Regius, & ob hunc, & eruditos
alios ingenij ſui fœtus doctis omnibus com-
mendatus.

LIBER

LIBER TERTIVS,

IN QVO TITVLI, QVI AD RETENTIONEM pertinent, peculiari obſeruatione diſcutiuntur & illuſtrantur.

CAPVT PRIMVM.

De iuſtitia retentionis Noui Orbis, & an verum ſit, quòd Bodinus tradit Catholicos ſcilicet Hiſpaniæ Reges ob illius conceſſionem effectos fuiſſe ſanctæ Romanæ Sedis vaſſallos, & fundatarios? & obiter nonnulla de feudis Eccleſiæ.

SVMMARIVM.

1 *Acquiſitio Noui Orbis ſi iuſta eſt, iuſtior erit retentio.*

2 *Facilius aliquid retinetur, quàm de nouo inducitur. Et num. 7.*

Fieri multa prohibentur, quæ facta tenent, ibidem.

3 Lex patre furioſo, *& alia ſimiles illuſtrantur.*

4 *Actionem cui damus, multo magis exceptionem.*

5 *Ius quæſitum difficilius tollitur, quàm quærendum.*

6 *Retentionis, & conſeruationis cauſa fauorabilis eſt.*

8 *Facilius aliquid prorogatur, quàm de nouo ceditur.*

9 *Continuatio, & conſeruatio alicuius rei eſt magis naturalis, quàm noua acquiſitio.*

10 *Statutum quod prohibet acquiſitionem, non prohibet acquiſitorum retentionem.*

11 *Statutum loquens contra ingredientem poſſeſſionem, non habet locum contra retinentem. Et quare?*

12 *Dubiis in cauſis, vel opinionibus, poſt factum, quæ poſſeſſioni fauet, ſequenda eſt, ibidem.*

13 *Alex. VI, R. P. Regibus Caſtellæ, & eorum ſucceſſoribus retentionem Noui Orbis donauit.*

14 *Regibus noſtris Catholicis non ſolùm cura conuerſionis Indorum, ſed plena eorum dominatio ab Alexandro VI. conceſſa fuit.*

15 *Prædicationis Euangelicæ munus per ſe habet annexam curam, & protectionem Indorum, abſque alia conceſſione Pontificis.*

16 *Romanus Pontifex benè poteſt concedere plenum ius ad terras infidelium.*

17 *Petr. Malferitus securè defendit Rom. Pont. poſſe pleno iure Chriſtianis concedere terras infidelium.*

18 *Chiapenſis Epiſcopus reprehenditur à Petro Malferito.*

19 *Marquardus de Suſanis plenam dominationem Indiarum noſtris Regibus tribuit.*

20 *Rutilius Benzonius, & alij referuntur, qui plenum dominium Noui Orbis agnoſcunt.*

21 *Dominium plenum Indiarum virtute conceſſionis Alex. VI. ſemper ſibi Hiſpaniæ Reges tribui cenſuerunt.*

22 *Tituli à primordio poſterior formatur euentus.*

23 *Titulus præcedens talis præſumitur, qualem præſens poſſeſſio demonſtrat.*

24 *Poſſeſſio ſubſequens eſt titulorum interpretatiua, & declarat, quid venit in conceſſione.*

25 *Maioratus inſtitutio dubia ex conſuetudine, & modo ſuccedendi in eo, recipit interpretationem.*

26 *Conſuetudo decennalis eſt interpretatiua legum, priuilegiorum, ac ſcripturarum.*

Obſeruantia interpretatiua legum aut priuilegiorum magnam vim habet, ibid.

27 *Alex. VI. conceſſio, neceſſariò cum omnimoda iuriſdictione, & dominatione intelligi debuit.*

28 *Eccleſiaſtica diſciplina, & religio non poteſt ſecura eſſe inter Indos, ſine ſæculari dominatione.*

29 *Status ſpiritualis non poteſt benè conſeruari ſine temporali.*

30. *Monarchia qualibet conſtat ex Diuino cultu, ſapientia Theologica, & potentia ſæculari.*

31 *Sermo idem vbi duas ſententias exprimit ea ſumitur, quæ rei gerendæ aptior eſt.*

32 Lex quoties 67. ff. de reg. iur. *explicatur, & illuſtratur.*

33 *Actus magis valeat, quàm pereat, interpretatio ſumenda eſt.*

34 *Intellectus rei gerendæ aptior ille dicitur, qui magis conducit ad meliorem, & faciliorem executionem rei, de qua agitur.*

35 *Conceſſo aliquo negotio, non ſolùm neceſſaria, & præciſa concedi videntur: ſed & quæ ad illud commodiùs, vel faciliùs, exequendum conducunt.*

36 *Mandatum qui habet ad quæcunque neceſſaria, ad vtilia etiam habere videtur.*

37 *Populi, qui ſe alicui Principi ſuperiori in clientelam, vel protectionem dant, liberi eſſe non deſinunt: niſi aliter conuenerint.*

38 *protectio in Regibus ſignificat, ſiue importat iuriſdictionem.*

39 *Ioan. Bodinus agnoſcit plenum dominium Indiarum Occidentalium ab Alex. VI. Regibus Hiſpaniæ conceſſum.*

40 *Reges Hiſpaniæ quoad Indiarum Occid. Regna eſſe feudatarios Eccleſiæ, Bodinus, & Marta teſtantur: qui reprobantur.*

41 *Ioan. Bodinus pluribus Regibus ſine cauſa*

ſupremam dominationem negare ſolet.

42 Bulla Alex. VI. verba nihil Sedi Apoſtolicæ in prouinciis Noui Orbis nomine feudi, vel alio reſeruant.

43 Feudum non inducitur, vbi donationis, & conceſſionis principalis verba abſoluta ſunt, & illud non reſeruant.

44 Donatio in dubio potius præſumitur, quam feudum.

45 Hiſpanis ſcriptoribus falsò imponit Bodinus, quòd dixerint, Reges noſtros ratione Indiarum eſſe feudatarios Eccleſiæ.

46 Regnum, vel prouincia, quæ acceſſoriè alteri vnitur & incorporatur, iiſdem iuribus, & priuilegiis gaudet, eiſdemque legibus gubernatur.

47 Reges Hiſpaniæ nunquam vllum feudum Eccleſiæ, ratione Indiarum, perſoluerunt, neque Eccleſia illud exegit.

48 Lis inter Luſitaniæ, & Caſtellæ Reges orta ſuper terminis Indiarum à Rom. Pont. ex eorum compromiſſo ſedata fuit.

49 Prædicationis munus iniungere, & prouincias ad illud obeundum aſſignare, propriè ad Romanum Pontif. pertinet.

50 Reges Hiſpaniæ cur Sedis Apoſtolicæ benedictionem, aut conceſſionem ad Nouum Orbem conquirendum expoſtulauerint?

51 Infidelium prouincias à quouis Principe Chriſtiano etiam ſine licentia Pontificis conuerti, & ſubiugari poſſe, multi tradunt.

52 Fruſtra precibus impetrat quis, quod proprio iure habet.

53 Reges Hiſpaniæ non præiudicarunt iuri ſuo, Pontificem adeundo.

54 Cap. veniens de præſcrip. & lex ſi mulier, §. fin. de eo quod met. cauſ. cum ſimilibus explicantur. Et num. 61.

55 Actum ſi quis propria auctoritate poſſit expedire, & iudicem adeat, an ſibi præiudicet, & ad viam facti redire prohibeatur? Et num. 63.

56 Ius proprium, & gratia, ac priuilegium quando ad idem tendnat, benè poſſunt concurrere, & cumulari.

57 Cap. poſt electionem de conceſſ. præben. explicatur.

58 Lex forma, §. fin. de cenſib. & alia ſimiles explicantur.

59 Inducta ad augmentum non debent operari diminutionem.

60 Abnndans cautela non ſolet nocere.

61 Titulos plures cumulare, ad ius ſuum magis ac magis confirmandum, nemo prohibetur.

63 Petitio ſola gratiæ, aut priuilegij non inducit proprij iuris renuntiationem.

65 Pluribus remediis, defenſionibus, aut actionibus quando quis vti poſſit?

66 Lex nemo 43. de reg. iur. & ſimiles explicantur.

67 Andreæ de Iſernia de Siciliæ Regno loquentis doctrina diſcutitur.

68 Siciliæ in Regno quod ius hodie habeant Romani Pontifices, ſecundum Iſerniam.

69 Regnum Siciliæ olim fuit de patrimonio Eccleſiæ, & poſtea variis Principibus in feudum dari cœpit.

70 Argumentum ſumi non poteſt de iuribus conceſſionis Regni Siciliæ, ad concluſionem Noui Orbis.

71 Siciliæ Reges nullum in temporalibus ſuperiorem agnoſcunt.

72 Feudum, quod perſoluitur Eccleſiæ pro Regno Siciliæ, Neapolis, & Corſicæ, nihil officit eorundem Regnorum Monarchiæ, & ſupremæ dominationi.

73 Papa ſubeſſe non minuit ius ſuperioritatis, & ipſe omnem, quam habet Eccleſia, transfert in Regna, quæ in feudum concedit.

74 Monarchiam Siculam in temporalibus, & ſpiritualibus qui aſſerant?

75 Reges Siciliæ ex conceſſione Pontificis ſpiritualium cognitionem, tanquam Legatos Sedis Apoſtolicæ ſe habere prætendunt.

76 Cardin. Baronius Monarchiam ſpiritualem Regum Siciliæ vehementer execratur.

77 Cardinalis Baronij ſcriptis contra Monarchiam Siculam plures ſatisfaciunt, & Regiis edictis intercipi iuſſa ſunt.

78 Excellentiſſ. Dominus ac Dominus Ioannes de Mendoça & Luna Montium Clarorum Marchio laudatur.

79 Feuda omnia remiſſiuè narrantur, quæ Hiſpaniæ Reges & alij totius Orbis, Eccleſiæ perſoluunt.

80 Hiſpaniæ Regnum ab antiquis Gothis Eccleſiæ Romanæ quoad dominium directum conceſſum fuiſſe, aliqui tradunt.

81 Eccleſia Romana, ſi quod olim ius habuit in Regno Hiſpaniæ, iam illud amiſit, & quare?

82 Arragoniæ quidam Reges feudum olim Eccleſiæ pietatis ergo promiſſerunt, & qualiter illud ſublatum fuerit.

83 Alphonſus Aragonum Rex cur de manu Pont. Romani Regni coronam accipere noluerit?

84 Luſitaniæ Regnum Eccleſiæ feudatarium eſſe, plures affirmant, & quare?

85 Hiſpaniæ Reges dempta fidei cauſa, Pontificem in temporalibus ſuperiorem non recognoſcunt.

86 Reges Hiſpaniæ, & alij, qui liberi dicuntur minus dependent ab Eccleſia, quàm Imperator.

87 Imperatores coronantur à Rom. Pontifice. Et ei peculiare iuramentum præſtare tenentur.

88 Imperator, qui Eccleſiæ Romanæ non præſtat auxilium, eſt periurus, & ſchiſmaticus.

89 Reges Hiſpaniæ non tenentur, præſtare ſpeciale fidelitatis iuramentum Romano Pontifici, licèt tempore coronationis iurent ſe Eccleſiam pro virili defenſuros.

90 Reges Hiſpaniæ per legatos obedientiam piè præſtare ſolent Pontificibus nouiter creatis.

91 Reges Hiſpaniæ ſi (quod abſit) hæretici fuerint, ex lege in Concilio Toletano lata, deponi iubentur.

92 Ferdinandus V. Hiſpaniæ Rex, cognomento Catholicus, Tribunal Inquiſitionis inſtituit, & ei ipſos etiam Hiſpaniæ Reges, ſubiectos eſſe voluit.

QVÆ † ſuperioribus libris de iuribus, ac titulis, qui Noui Orbis inquoſitionem, 1
& acquiſitionem iuſtam, & legitimam reddere poſſunt, adeo lato ſermone diſcuſſimus, præiudicio

præiudicio qoodam oſtendunt, longè iuſtiorem,
& tutiorem eiuſdem retentionem, & poſſeſſionem
2 iudicari debere. Conſtat namque † facilius ali-
quid retineri, quàm de nouo induci, & multa
ab initio fieri prohiberi, quæ tamen facta te-
nere, ac tolerari ſolent, l. patre furioſo 8. ff. de iis
qui ſunt ſui, l. 1. §. quamuis autem, ff. de poſtul. l.
ſimor. ff. de ſponſalib. l. vlt. de ritu nuptiar. l. 1. C. de
vſu, & habit. cap. ad Apoſtolicam de Regular. c. 2.
de verb. ſignif. cap. transfert, & cap. quemadmodum
de iure iuran. cap. ſi vir. diſtin. 23. cap. nec illud 30.
quæſt. 5. cap. vnico in fine de voto lib 6. vbi in hanc
ſententiam citatur illud Ouidij lib. 5. de Triſtib.
eleg. 7.

*Turpius eiicitur, quàm non admittitur hoſ-
pes.*

3 Ad † quorum adagiorum, ſiue brocardicorum
confirmationem, & illuſtrationem plura alia ad-
ducit Iaſon omnino videndus in dict. l. patre furio-
ſo ex num. 8. ad 39. Alexan. in l. ſæpè, col. 13. ff. de
re iud. Socin. Iunior. conſ. 1. num. 57. lib. 1. Pariſius
conſ 28. num. 11 lib. 1. Tiraquel. de iure conſt. limit. 7.
num. 43. Ludou. Gomezius in cap. 1. num. 88. de in-
diciis lib. 6. Damaſus reg. 99. & Claud. Pratus
Gneſcòr. generaI. iur. lib. 4. tit. 8. c. 4. pag. 165. & ſeq.
Rebuff. 3. tom. ad leg. Gallic. tract. de mater. poſſeſ-
ſor. art. 1. gloſ. 2. n. 40. & in praxi benef. verb. Nec
non iuris patron. num. 27. nouiſſimè Ioan Bap. Va-
lençuela conſ. 51. ex num. 31. Et nos tetigimus ſu-
pra lib 2. cap. 17. num. 40. & 41. de paruulis infide-
lium tractantes, qui licèt inuitis parentibus ba-
ptizandi non ſint, baptizati tamen de facto,
baptiſmus tenet, nec amplius illis tradendi
ſunt.

4 Quibus † ſimile eſt, quod ab Vlpiano pro re-
gula conſtituitur in l. inuitus 156. §. cui damus, ff. de
regul. iur. & in l. 1. §. is autem ff. de ſuperficieb. cum
ſcilicet, cui rem non habenti damus actionem,
idem poſſidenti exceptionem, multò magis com-
petere: circa quam plura congerunt Decius May-
nericus, Cagnol. Ferratius, Pet. Fabr. & Rænard.
ibidem.

5 Et ex † eodem principio deſcendit, vt facilius
toleretur ius quæſitum, quam acquirendum, l. 2.
§. ex his, l. pluribus, §. vltim. ff. de verborum obli-
gation. l. vt pomum, §. 1. ff. de ſeruit. Quemadmo-
dum ex diuerſo facilius impeditur ius competitu-
rum, quam extinguatur acquiſitum, l. Papinianus,
§. ſi conditioni, & ibi Gloſ. ff. de inoff. teſtam. Eſt
6 † enim retentionis, & conſeruationis cauſa fauo-
rabilior, quàm acquiſitionis, l. purè, ff. de doli ex-
cept. l. miles codicillis, §. veteranus, ff. de milit.
7 teſtam. † Et ideò facilius conceditur retentio, quam
noua acquiſitio, l. ſi repetendi, C. de condict. ob
cauſ. l. per retentionem, C. de vſuris, l. Paulus ff. de
doli except. notat Baldus in l. licèt, num. 2. ff. de ac-
quir. poſſ dicens, quod iura promptiora ſunt in reti-
nendo, quàm in acquirendo, Cephal. conſ. 68.
num. 20. tom. 1. & conſ. 151. num. 7. & conſ. 289. n. 5.
tom. 2 Ruyn. conſ. 66. num. 17. lib. 1. Craneta conſ. 6.
num. 98. Pet. Surdus conſ. 551. n. 21. Rota Roman.
ſacri Palacij deciſ. 195. num. 2. part. 2. Menoch. de
retinen. poſſeſſ. remed. 3. n. 979. Georg. Acatius
lib. 1. de priuileg. iur. ciuil. cap. 5. n. 79.

8 Vnde etiam ſimiliter † faciliùs aliquid proroga-
tur, quam de nouo conceditur, cap. cùm olim. Ab-
bas de offic. delegati, Craneta de antiq. temp. 5. p.
num. 15. Rebuffus in tract. de cauſ. poſſeſſor. benef.
art. 6. gloſ. 1. num. 15. Boer. deciſ. 283. num. 11. &
deciſ. 294. num. 18. Cæſar. de Graſſ. deciſ. 46. n. 22.
Qui etiam huius rationem ſubiungunt, † quòd 9
continuatio eſt naturalis, non verò noua acquiſi-
tio, vt tradit Abb. in cap. cùm veniſſent, num. 7.
de reſtit. ſpol. Ripa in l. 1. num. 36. ff. de acquir. poſſ.
atque ita faciliùs aliquid continuatur, & conſer-
uatur in eſſe, quàm amiſſum, aut extinctum re-
cuperetur, d. l. 1. §. cauſam, ff. de poſtul. l. vſu re-
tinetur, ff. quemadmo. ſeruit. amitt. l. ſicut, §. fin. ff.
quod cuiuſque vniuerſit. cum aliis traditis à Craneta
d. conſ. 6. & 299. n. 12.

Et ideò † rectè docuiſſe videtur Abbas in c. 10
Iudæi, num. 2. de Iudeis, quem refert, & ſequitur
Valençuela conſ. 4. num. 36. ſtatutum, quod pro-
hibet acquiſitionem, non prohibere acquiſitorum
retentionem, & Alexander conſ. 83. incip. Viſa facti
narratione, num. 4. lib. 2 Vbi ait, † quòd ſtatutum 11
loquens contra ingredientem poſſeſſionem, non
habet locum in retinente ipſam anteà ſibi tradi-
tam; nam ingredi eſt, quando ab initio ingredi-
tur, l. clam poſſidere in princ. l. ſi id quod, §. 1. ff. de
acqui. poſſ. & qui non apprehendit de nouo, ſed
continuat poſſeſſionem, non dicitur eam ingredi,
ſed retinere, vt in d. l. ſi id quod, & in l. 1. C. com-
mun. de legatis, & in cap. ex litteris de deſponſ.
impuber. cap. Monachum 2. q. 1. Gloſ. verb. Innoua-
re, in Clement. 2. vt lite pendent. Ioan Andr. in rub.
eod. tit. & Bertrand. conſ. 253. incip. Teſtes, num. 1.
vol. 2.

His addere † poſſumus, quod licèt vera, & 12
vulgaris ſit illa iuris regula, qua docemur, in du-
biis, quæ vel ex facto, vel ex iure proficiſcuntur,
tutiorem partem ſequendam eſſe, cap. illud de Cle-
ric. excomm. c. ad audientiam, & c. ſignificaſti el 2.
de homicid. cum aliis. Hæc tamen ante factum in-
telligi debet, nimirum, vt non poſſit quis facere
id, de quo eſt dubium an ſit prohibitum? Sed de-
beat abſtinere. Nam poſt factum quis in dubio
ſpoliari, aut re poſſeſſa priuari non debet, vel fa-
cere actum poſitiuum de cuius obligatione non
conſtat. Quin potiùs tunc alia regula iuris ſucce-
dit, quòd in dubio, & pari cauſa melior eſt con-
ditio poſſidentis, c. in pari de regul. lib. 6. Quæ
procedit non ſolum in materia iuſtitiæ, ſed etiam
aliarum virtutum, vt pluribus relatis reſoluit
Thom Sanchez de matrim. lib. 2. diſput. 41. quæſt. 3.
& Nicolaus Garcia de beneficiis 7. part. c. 2. n. 11.
& ſeqq. vbi aliqua huius doctrinæ exempla proſe-
quitur, & Dom. Couarruv. in Clement. ſi furioſus
in princ. 1. part. num. 9. Salzedo in praxi cap. 14. lit.
C. Auila de cenſuris 7. part. diſp. 3. dub. 9. & Salas
de legib. tract. 8. diſput. vnica, ſect. 20. & ſequenti-
bus. Et idem conſuluit in modo practicandi duas
opiniones contrarias Hoſtienſis, & Innocentius
Ægid. Bellamera in cap. ex conqueſtion. num. 12. de
reſtit. ſpoliat. quem refert Pacianus de probation.
lib. 1. c. 69. n. 21.

Quæ omnia in retentione huius Noui Orbis,
de qua ſermonem habemus, longè planius, &
ſecurius procedunt: cum ipſe idem † Pontifex 13
Alexander VI. qui illius conquiſitionem Regi-
bus Catholicis aſſignauit, eiuſdem etiam retentio-
nem, & poſſeſſionem ipſis, & eorum poſteris in
perpetuum conceſſerit, vt ex tota Bullæ ſerie ma-
nifeſtè colligitur, cuius verba ſupr. lib. 2. cap. 24.
retulimus, & præſertim ex illis: *Omnes inſulas, &
terras firmas inuentas, & inueniendas, detectas, &
detegendas, &c. Cum omnibus illarum dominiis, ci-
uitatibus, caſtris, locis, & villis, iuribuſque, &
iuriſdictionibus, ac pertinentiis vniuerſis, vobis, hæ-
redibuſque, & ſucceſſoribus veſtris (Caſtellæ, &*

Legionis

Legionis Regibus) in perpetuum tenore præſentium
donamus, concedimus, & aſſignamus, voſque, &
hæredes, ac ſucceſſores præfatos illarum Dominos
cum plena, libera, & omnimoda poteſtate, auctori-
tate, & iuriſdictione facimus, conſtituimus, &
deputamus.

14 Quibus † verbis, eorum opinio apertè conuin-
citur, qui vt *ſupr. d. lib. 2. cap. 23. ex num. 5. ad* 14.
animaduertimus, ſolam curam conuerſionis infi-
delium Regibus noſtris conceſſam exiſtimarunt,
& nudam protectionem, adminiſtrationem, ſiue
ſuperintendentiam, quæ ad id commodius cae-
15 quendum conduceret. Hoc † namque ipſummet
Apoſtolicum prædicandi munus ſuapte natura præ-
ſefert, quod ſecundùm doctrinam Bellarmini, *lib. 1.*
de Rom. Pontif. cap. 23. annexam habet quandam
ampliſſimam, atque à Deo ipſo delegatam iuriſ-
dictionem. Imò, & omnem poteſtatem, & au-
ctoritatem faciendi omnes ſpirituales functiones,
& regendi, ac gubernandi animas in ſpirituali-
bus, cæteriſque omnibus, quæ ad ſalutem earum
pertineant, vt optimè tradit D. Thom. *in 1. ad*
Corinth. cap. 12. & aliis relatis, Rutil. Benzonius
de anno Iubilai lib. 2. cap. 24. pag. 154 Pontifex au-
tem, vt prædicta verba declarant, vlterius progre-
di voluit, cùm non ſolùm prædicationis curam
Regibus noſtris iniungerit, ſed vt eos ad hanc
prouinciam ſuſcipiendam, & exequendam magis
promptos, idoneos, atque alacres redderet ple-
niſſimum dominium, & omnimodam in tempo-
ralibus vtilitatem, poteſtatem, ac iuriſdictionem
eniais, & geminatis clauſulis ſe illis, & eorum
ſucceſſoribus concedere voluiſſe profiteatur. Quod
16 iuxta † iuris regulas, & ſanctæ Romanæ Sedis
vſum, & conſuetudinem rectè facere potuit, vt
reſoluunt Palac. Rub. Sepulueda, Franc. Vargas,
Greg. Lop. Anaſtaſ. Germon. Thom. Bozius,
Doct. Marta, Rebellus, & alij, quos *in eod.*
c. 23. ex num. 63. citauimus, & iterum, *cap. 24. ex*
num. 19.

17 Inter quos † Pett. Malferitus apud Mandellum
conſ. 769. num. vlt. vol. 4. poſtquàm toto illo conſilio
iuſtitiam huius conquiſitionis pluribus argumen-
tis oſtendere, & ab impugnationibus Epiſcopi
Chiapenſ. tueri curauit, & quòd mediante prædicta
Alexandri VI. conceſſione magis ſecurè proce-
dat, ita concludit: *Ex quibus omnibus conſtat, Maie-*
ſtatem ſuam licitè non ſolùm quoad ius fori, ſed
quoad ius Poli, & non ſolùm quoad iudicium Ec-
cleſiæ, ſed quoad iudicium animæ, feciſſe has terras
ſuæ ditionis, & fore verum Regem iſtorum, pium,
18 *& iuſtum, & non tyrannum, & † dictum Epiſco-*
pum falso, & non abſque ſcandalo dixiſſe, quæ dixit:
& licitè, & iuſtè eos, qui habuerunt ex Regum
conceſſione bona, magiſtratus, & dominatus in
præmium ſuorum laborum, poſſidere quæ poſſi-
dent.

19 Cui adſentiens † Marquardus de Suſanis *in*
tract. de Iudæ. & Infidel. 1. part. cap. 14. ſimiliter
reſoluit. Quòd virtute dictæ conceſſionis Alex.
Sexti, iuſtè bella mota fuerunt Indis nouiter re-
pertis per gentes Hiſpanorum, vt nomen Salua-
toris Domini noſtri Ieſu Chriſti in terris, & in-
ſulis prædictis facilè induceretur quod non pote-
rat prædicari, niſi prius ſuperatis gentibus illis,
natura barbaris, quòd rei exitus demonſtrauit:
nam poſtquàm fuerunt debellatæ, nomen Chriſti,
& eius Euangelium receperunt, & ita iure iuſti
belli legitimè poſſeſſæ ſunt, & poſſidentur per
Hiſpanos.

Hoc idem † non minus apertè poſt Sanderum, 20
& Boterum, quos refert, ſcriptum reliquit Ruti-
lius Benzonius *de anno Iubilai lib. 1. c. 10. pag.* 53.
ſic inquiens. Hanc Noui Orbis conuerſionem
inprimis complexus eſt Alexander VI. qui, vt
cognouit illius notitiam in dies excreſcere, & Hiſ-
paniarum Reges eo animo eſſe, vt non minus
temporale ipſorum Regnum, quam, imò præci-
puè Regnum Dei amplificarent, hoc illis deman-
dauit, eoſque adſtrinxit, vt maxima, qua poſſent,
diligentia, in illorum populorum conuerſionem
incumberent, quod vt fortiùs exequerentur, ipſis,
quidquid acquirerent, omni meliori modo con-
ceſſit, &c.

Et reuera, † hoc plenum Noui Orbis domi- 21
nium, quod hodie noſtri Reges obtinent, & exer-
cent, illis ab initio conceſſum fuiſſe, vel ex eo
colligi poteſt, quòd ſemper ita Alexandri VI do-
nationem acceperint, & eius virtute atque au-
ctoritate ſubniai, has prouincias per centum &
triginta annorum diſcurſum cum omnimoda pote-
ſtate, & iuriſdictione poſſederint. Nam † quemad- 22
modum à primordio tituli poſterior formatur
euentus, *l. 1. circa fin. C. de impon. lucrat. deſcrip.*
cum aliis, quæ congerit Bartol. *conſ. 243. fuit qui-*
dam, num. 2. lib. 1. Alexand. *conſ. 90. in fine lib. 3.*
Craneta *conſ. 158. in fine*, Card. Tuſchus *pract.*
concluſ. iur. verb. Titulus, concluſ. 314. & retigimus
ſupra lib. 2. cap. 24. num. 86. ita † ea poſt facto talis 23
præſumitur titulus, qualem præſens, & præterita
poſſeſſio demonſtrat cap. cùm dilectus de con-
ſuetud. vbi egregiè notant Abbas, Anton. & Imo-
la, *cap. cum veniſſent*, vbi DD. *de inſtitutionibus,*
l. quadam mulier, ff. de rei vend. l. ſicut, §. ſuper va-
cuum, ff. quib. mod. pig. vel hyp. ſol. l. 4. titul. 33.
part. 7. Bald. *conſ. 130. volum. 1. & in cap. 1. colum. 2.*
de Capitan. qui Curiam vendid. Vbi dicit, † quòd 24
poſſeſſio ſubſequens eſt titulorum interpretatiua,
idem Baldus *conſ. 420 vol. 1. & conſ. 352. lib. 3.* vbi
tradit, quod poſſeſſio, vel vſus declarat, quid
venerit in conceſſione, quem ſequitur alia con-
gerens Paulus Caſtrenſ. *conſ. 347. volum. 1.* Craneta
conſ. 192. Socinus *conſ. 3. num. 5. vol. 1. & conſ. 58.*
vol. 3. Curtius *conſ. 162. col. 3.* Aretinus *conſ. 11.*
num. 6. Alciat. *conſ. 112. num. 11. lib. 4* Bald. Iaſ. De-
cius, & cæteri communiter ſcribentes *in l. ſi certis*
annis, C. de pactis, idem Decius *conſ. 156. in fine,*
Laurent. Syluanus *conſ. 66. n.* 20. & alios allegans
Bertazolus *in conſ. ciuili 97. num 23. vol. 1.* Pariſius
conſ. 140. num. 13. vol. 1. & conſ. 3. num. 10. vol, 4.
Matth. de Afflictis *deciſ. Neapol.* 2. Camill.
Borrellus *de præſtant. Reg. Cathol. cap. 54.*
num. 37.

Et in materia † vtili noſtrorum maioratuum 25
Hiſpaniæ ad interpretationem *l. 41. Tauri*, quod
verba dubia ſcripturæ inſtitutionis maioratus, illum
in perpetuum inducant, ſi concurrat conſuetudo
ſaltem per decennium obſeruata, vt in bonis in ea
contentis iure primogenituræ ſuccedatur, optimè
reſoluunt Roder. Suarez *in l. quoniam in prioribus,*
ampliat. 10 à num. 11. Didac. Perez *in l. fin. tit. 13.*
lib. 3. ordin. verb. Cercaños, vel, Verum ius primo-
genitura, Mieres *de maiorat. 4 par. quæſt. 20. à n. 56.*
latè Burgos de Paz *conſ. 9. num. 3.* Molina *de Hiſpan.*
primogen. lib. 2. cap. 6. num. 58. & 59. alter Molina
de maiorat. diſp. 596. vbi ex prædictis, & aliis iu-
ribus, & auctoribus probant, conſuetudinem
† eſſe interpretatiuam legum, priuilegiorum, &
ſcripturarum, quæ ex decennij lapſu interpretan-
tur atque declarantur.

Et

26 Et quòd non requiratur, † quòd ſit præſcripta,
ſed ſufficiat ſpatio quantumcunque breui illius
vſum inualuiſſe, Tiber. Decia. conſ. 44. per totum,
maximè num. 6. volum. 1. Surd. conſ. 335. num. 26 &
27. vol. 3. Menoch. conſ. 163. num. 8. vol. 2. Burgos
de Paz conſ. 13. num. 5. vbi addit, quòd talis obſer-
uantia declaratiua extenditur etiam ad caſus non
expreſſos, quamuis non reſpondeant proprietati
verborum, ſed aliquantulum naturali eorum
ſignificationi aduerſetur. Et etiam in odioſis, &
vbi ius commune reſiſtit, vt latè per Ioſeph. Lu-
douic de conſuet. concluſ. vnica, illat. 13. 36. 40. 154.
cum pluribus aliis. Et quamuis mala appareat, vt
conſtat ex Rota Romana apud Nicol. Garc de
benefic. 5. p. c. 1. n. 137. & ſeq. & tradit alia Seraph.
deciſ 454 num. 3. Tiber. Dec. conſ 31. à num. 151.
vol. 1. Maſcar. de probat. concl. 145. Card Tuſch.
tom. 2. concl. 878. & Nos ſup. lib. 2. c. 24. num. 86. &
ſeqq.
27 Maximè, † cum in caſu, de quo loquimur,
hanc interpretationem, etſi verba ita clara non
eſſent, neceſſitas rei, quæ gerenda erat, extor-
quere debuiſſet. Quis enim non videt, parum ſe-
28 curam eſſe poſſe † Eccleſiaſticam diſciplinam,
quam inter iſtas barbaras nationes ſeminare co-
nabantur, ſi eam ſæcularis potentia, & domina-
29 tio non comitaretur? Status † quippe ſpiritualis
conſeruari non poteſt ſine temporali, vt pimibus
oſtendit Fr. Ioan à Ponte in conuen. vtr. Monarch.
lib. 1. cap. 7. pag. 27. & 28. & hiſtoriarum monu-
30 mentis docemur, † quòd in qualibet Monarchia,
ab initio ſæculi, tria ſe inuicem per ordinem co-
mitata ſunt, Diuinus cultus, ſapientia ſcholaſti-
ca (id eſt Theologica) & ſæcularis potentia, vt
præclarè tradit D. Tho. lib. 2. de regim. Princip.
cap. 16.
31 Vnde ſuccedit † alia regula iuris, quæ habet,
quoties idem ſermo duas ſententias exprimit, eam
potiſſimum accipi debere, quæ rei gerendæ aptior
32 ſit, l. quoties 67. ff. de reg. iur. Quo † loci Dec.
Mayner. Cagool. Ferrat. Petr. Fabr., & Ræuardus
ſic Iulianum exponunt, quaſi docere voluerit, ver-
ba dubia iuxta ſubiectam materiam explicanda
33 eſſe. Vel † vt magis actus valeat, quàm pereat:
reſque, de qua agitur, in tuto ſit, l. quoties, &
l. vbi eſt verborum in fine, ff. de rebus dubiis, l. quo-
ties in ſtipulationibus, ff. de verb. oblig. & l. ſed puta,
ff. fam. erciſ. vnde, l. ſi vno, ff. locati, l. inſulam, de
præſcrip. verb. cum aliis, quæ adducit Stepha de
Federicis in tract. de interpr. leg. par. 3. & Simon de
Pratis de interpret. vlt. volunt. lib. 2. fol. 1[illegible]6. ſoint. a.
num. 17. Ego verò ſic eam exponi poſſe arbitror,
34 † vt intellectus rei gerendæ aptior à I.C. illè dica-
tur, qui rei, de qua agitur, magis reſpondet, &
ad eam magis promouendam, commodiuſque
exequendam dirigitur.
35 Nam † cum aliquid alicui conceditur, non
ſolùm quod ad illud expediendum, neceſſa-
rium eſt, conceſſum videtur, l. 2. cum vulgatis,
ff. de iuriſd. omn. iud. Sed & quod maiorem eiuſdem
negotij commoditatem, & facilitatem reſpicit, ex
text. eleganti in cap. præterea 5. de offic. delegati, l.
penult. ff. de vſufruct. l. 1. §. ſi ei quem, verſ. fin. ff. de
inſtitor. l. 1. §. fin. ff. de vſufruct. legato, l. veteres in
princ. ff. de itinere actuque priuat. c. p. fin. de dolo,
36 & contumac. per quem notat ibi Baldus. † quòd
qui habet mandatum ad quæcunque neceſſaria
videtur etiam habere ad ea, quæ vtilia ſunt, Franc.
de Aretio in c. de teſtibus col. 3. de teſtib. Vbi tenet,
37 † quod in diſpoſitione hominis vno conceſſo, ve-
niunt non ſolùm ea, ſine quibus actus explicari
non poſſet; ſed etiam ea, cum quibus facilius, &
commodius expeditur, quem laudat, & ſequitur
Iaſon. in d. l. 2. de iuriſd. omn. iud. num. 12. verſ. Iſtam
regulam, vbi reprobat opinionem Gemiani,
aliter ſentientis contra Dom. de Rota, de-
ciſ. 379.
Quibus addere poſſumus, † quòd licèt regu- 38
lariter populi, qui ſe alicuius ſuperioris poteſtati,
& protectioni iure fœderis, vel clientelæ pro pa-
cis medijs, vel alia ratione, committunt, liberi eſſe
non deſinant, nec ſibi aliquam ſubiectionem im-
ponant, vt tradunt communiter Bartol. & DD. per
text. ibi in l. non dubito, 7. §. liber. autem, ff. de cap.
& poſtlim. reuerſ. Felin in cap. cum non liceat n. 9.
& ſeq. de proſcrip. Ioan. de Platea in l. 1. C de excu-
ſat. lib. 10. Ioan. Cephalus conſ. 128. Modeſtin.
Piſtorius conſ. 43. num. 30 deciſ. Cameræ Imper. 1.
tom. p. 2. vot. 27. num. 10. fol. 159 Ioan. Bodin. in
tract. de Repub. lib. 5. cap. 6. Renat. Choppin. de
domanio Franc. lib. 3. tit. 18. n. 7 Pet. Gregor lib. 20.
Syntag. cap. 5. & plurimi alij relati ab Henric. Ro-
ſenthal. in epitom. feud. par. 1. c. 4. concluſ. 14. fol.
124. Vbi tamen verba conceſſionis, vel conuen-
tionis vlterius progrediuntur, ſæpè ſolet ex illis ſu-
perioritatis, & dominationis ius induci, & acqui-
ri, vt iidemmet Auctores obſeruant, & Euerard.
conſil. n. 9. Gode. conſ 32. n. 5 & Fuluius [illegible] acianus
de probat. lib. 2. cap. 43. n. 16. Præſertim † quando 39
Regibus talis clientela conceditur, in quibus pro-
tectio ſignificat iuriſdictionem, cap. ad audien-
tiam de appellation. vbi DD. & alij; quos refert,
& ſequitur Guido Papæ deciſ. 151. num. 9. verſ. Ve-
nio ad ſextum, Auguſt Vetoius conſ. 65. num. 119.
vol. 1. & Didac. Perez in l. 5. tit. 5. lib. 1. ordinam.
col. 2.
Et hanc † plenam Noui Orbis donationem 40
Alexandrum VI. Regibus Hiſpaniæ feciſſe, vltra
ſuprà dictos auctores apertè etiam fatetur Ioan.
Bodinus lib. 1. de Repub. cap. 9. cuius verba refert
Mag. Marquez in Gubernat. Chriſt. lib. 1. cap. 27.
pag. 161. Addit verò † Bodinus, eiuſdem conceſ- 41
ſionis virtute potentiſſimos Reges noſtros effectos
fuiſſe Romanæ Sedis vaſſallos, & feudatarios li-
gios, quoad inſulas maris Oceani, Regnum Per-
uanum, & reliqua, quæ in vtraque India ex Pon-
tificum conceſſione acquiſierunt, & in poſterum
acquiſierint. quoniam hoc, inquit, inter ipſos pa-
ctum fuit, vt vel ipſi Hiſpani ſcriptores affirmant.
Quod etiam admittere videtur Marta de iuriſdict.
1. par. cap. 26. num. 55. Sed falſum vtique eſt, &
nullo iure, ratione, vel auctoritate probatur, ſed
ſola Bodini calumnia, † qui frequenter pluribus 42
Regibus ſine cauſa ſupremam dominationem adi-
mere ſolet, vt benè aduertit Dom. Gregor. Lo-
pez Madera in Monarch. Hiſpan. cap. 2.
fol. 2.
Inprimis namque † Bullæ Pontificiæ verba (vt 43
ex illorum ſerie manifeſtè conſtabit) nullam pror-
ſus huiuſmodi feudi mentionem directè, aut indi-
rectè fecerunt, neque aliquid Sedi Apoſtolicæ in
his Noui Orbis prouincijs vllo pacto reſeruarunt,
ſed totum ius, dominium, & iuriſdictionem earum
plenè, & liberè cum ſolo onere prædicationis &
conuerſionis Indorum Regibus Catholicis con-
ceſſerunt.
Vnde ſuccedit communis omnium Doctorum
opinio, quæ † habet, quòd quando Princeps, 44
vel Imperator nihil ſibi reſeruat, ſed vtitur verbo,
Donamus, largimur, concedimus, conſ. 149. & aliis
ſimilibus

ſimilibus non inducitur feudum, neque aliqua feudi
reſeruatio, ſed pura & abſoluta donatio, vt egregiè
probat, & proſequitur Oldrad. conſ. 159. Angelus
conſ. 242. incip. Super puncto, in fine, Decius
conſ. 32. & 498. col. 2. num. 11. Mandellus Albanus
multum in noſtris terminis loquens, conſ. 64. n. 19.
& ſequentib. & num. 64. lib. 1. idem Mandellus
conſ. 61. num. 18. eodem lib. 1. vbi rectè concludit,
45 † in dubio potiùs præſumi; & induci donationem,
quam feudum: quod etiam ſequitur, & commu-
niter receptum eſſe teſtatur Socinus Iun. conſ. 102.
incip Non ſum, n. 9. & ſeqq. vol. 2. Decius conſ. 85.
col. 3. & conſ. 195. col. 1. & conſ. 208. col. 2. & conſ.
269. col. 2. & plures alij relati per Iulium Clar. &
eius addition. Baiardum in §. feudum, q. 17 & Hen-
ricum Rozenthalium de feudis 1. par. cap. 6. con-
cluſ. 26. num 2. & ſeqq. vbi innumeros citat. lit. B.
& C. & hoc pugna carere inquit.

Et magis in terminis, quòd Papa dum Regnum
confert, dat omnem poteſtatis plenitudinem, &
aliquem inueſtiens omnia Regalia liberè conce-
dere videtur, pluribus, poſt alios, probat Barthol.
Cæpola de ſeruit. vrb præd. cap. de portu, colum. 1.
& Camill. Bortell. de præſtant Reg. Cathol. c. 48.
n. 12. & 16. pag. 132.

46 Secundo, † quia pariter falſum eſt, quod idem
Bodinus noſtris Scriptoribus, rerumque Indica-
rum Hiſtoricis imponit: nam illi potius docent,
quod quemadmodum quoad Caſtellæ, & Legio-
nis Regna, Reges noſtri nullum ſuperiorem in
temporalibus recognoſcunt, vt latè probauimus
ſuprà lib. 1. cap. 21. ex num. 70. ita & in prouinciis
Noui Orbis, quæ illis adiectæ ſunt, eandem om-
nino exemptionem conſeruant, vt expreſsè præter
alios aduertit Domin. Sotus de iuſt. & iure, lib. 4.
quæſt. 4. art. 2. & Camill. Borrel. de præſtan. Reg.
Cath. cap. 46. ex num. 217. & cap. 47. ex num. 6. 7.
& 14.

47 Vulgaris quippe doctrina eſt, † prouincias de
nouo quæſitas, & alicui Regno acceſſoriè vnitas,
& auctas, atque (vt ita loquar) incorporatas, vnum
& idem Regnum cenſeri, eiſdemque legibus, iu-
ribus, & priuilegiis gubernari, & gaudere debe-
re, vt pluribus oſtendunt Bartol. Bald. Caſtrenſ.
& alij per text. ibi in l. ſi conuenerit la 2. §. ſi nuda,
ff. de pignorat. act. idem Bald. in l. cunctos populos,
n. 1. ad medium, C. de ſumma Trinit. idem Bartol.
in l. damni, §. ſuis, qui ædes, ff. de damno infecto, &
in tract. Tiberiadis, Rub. de inſula, col. 2. Ioan. de
Platea in l. neminem, C. de Decurion. lib. 10. in fine,
Angel. in l. de quibus, col. penult. ff. de legibus, Bar-
bacia in cap. Rodulphus num. 7. de reſcriptis, Guido
Papæ conſ. 134. & deciſ. 265. vbi eius addition.
Iaſon. in §. in perſonam, num. 10. cum ſeqq. inſt. de
action. Gregor. Lopez per text. ibi in l. 4. titul. 12.
& in l. 27. tit. 7. part. 1. & in l. 7. tit. 20. par. 3.
gloſ. 3. & plures alij, quos refert & ſequitur Mat-
thæ. de Afflict. in tit. quæ ſint Regalia, verb. Por-
tus, num. 15. in vſib. feud. Auiles omnino videndus
in cap. Prætorum in proœmio, verb. Iſtas, ex num. 1.
ad 14. &. in cap. 6. verb. I ſu tierra, num. 5. Mierez
de maiorat. 2. par. quæſt. 5. à num. 11. Hierony.
Gonçalez in reg. 8. Cancellar. gloſ. 5. §. 7. à num. 119.
Franc. de Clapperiis deciſionum cauſ. fiſcal. cauſ. 1.
q. vnic. num. 14. & ſeqq. Lauarius conſ. 76. num. 13.
Vincent. de Franchis deciſ. Neapol 506. num. 11.
& in terminis de prouinciis Noui Orbis agens
Laſarte de decima empt. & vend. in præfat. num. 20.
in addition. & nouiſſimè Ioan. Bap. Valençuela
conſ. 82. num. 70. & conſ. 79. num. 39. Quod ſecus
eſt, quando æquè principaliter vniuntur, nam
vnumquodque retinet, & conſeruat iura & priui-
legia ſua, vt tradunt iidem Auctores ſupra relati,
& vltra eos de Regno Aragoniæ loquens Seſſe
deciſ. 113. num. 20. par. 2. de Neapolitano, & Si-
culo Gizarel deciſ. Neapol. 43. num. 23. 29. & Franc.
Milanen. deciſ. 2. Bortel. in compend. deciſ. tom. 1.
tit. 43. num. 158. de Regno Valentiæ, Leo. deciſ. 2.
num. 34. 1. par. Portugalliæ, Aguirre in Apologia 4.
part. à num. 55. Gabr. Pereira deciſ. Luſit. 2. à
num. 2. & Did à Brito in cauſa maior. Reg. Co-
rona, quæſt. 1. num. 11. & 20. & de Mediolani Du-
catu Lancellot. Gall. ad conſuet. Alexan. in præfat.
num. 94.

Denique † contra Bodinum facit, quia nullibi 48
legitur, quòd Reges noſtri ob prædictam Alexan-
dri Sexti conceſſionem ſe in temporalibus Eccle-
ſiæ iuriſdictioni quoad iſtas prouincias ſubie-
cerint, vel quòd vllo tempore Romani Pontifi-
ces hoc iure, & poteſtate in illis vſi fuerint, imò
neque vti voluerint. Nam quod Bodinus, &
Marta conſiderant, de lite inter Luſitaniæ, &
Caſtellæ Reges orta, & ab Alexandro VI. ter-
minorum diuiſione, & lineæ deductione com-
poſita, de qua plura diximus ſup. lib. 1. cap. 6. ex
num. 69. & lib. 2. cap. 14. num. 18. ex communi
ipſorum Regum conſenſu, ad vitandas, & ſe-
dandas diſcordias proceſſit, vt egregiè tradit
Thom. Bozius, de ſign. Eccleſ. Dei lib. 17. cap. 4.
verſ. Ioanni Primò, & nouiſſimè Seraph. Freitas
de iuſto Imp. Aſiat. cap. 7. num. 5. Et quia cùm eo
† tempore de prædicationis, & conuerſionis mu- 49
nere præcipuè tractaretur, eius deſcriptio, & aſſi-
gnatio cum primis ad Sedem Apoſtolicam perti-
nebat, vt benè obſeruat Pat. Fran. Suarez in tract.
de Fide diſput. 18. ſect. 1. num. 7. & Nos ſuprà lib. 2.
c. 24. n. 18. reſoluimus.

Quod etiam, † & eximia pietas, & Religio, 50
qua noſtri Catholici Reges Romanam Eccleſiam
ſemper proſequuti, & venerati ſunt, eoſdem in-
duxit ad Pontificis conceſſionem, benedictionem,
aut beneplacitum expoſtulandum, vt melius, &
fœlicius detectionem, & conquiſitionem Noui
Orbis, quam præ manibus habebant exequeren-
tur. Quamuis † non deficiant plures doctiſſi- 51
mi viri, qui & nunc cenſent, & ea tempeſta-
te cenſuerunt, Chriſtianos Principes etiam abſ-
que aliqua Pontificis licentia, & conceſſione,
quorumlibet Infidelium prouincias conuertere,
& ſibi ſubiicere poſſe, vt tetigi, ſup. lib. 2. cap. 13.
num. 6. & alibi paſſim, & conſtat ex traditis à
Petro Malferito d. conſ. 769. apud Mandellum,
vol. 2. Marquard. d. tract. de Iudæ. & infidel. 1.
part. c. 14. Fr. Anton. à Corduba in quæſtionario,
lib. 1. quæſt. 57. dub. 5. Ant. de Herrera, qui rem,
vti geſta fuit, ex hiſtoriæ monumentis recen-
ſet in hiſtor. gener. Ind. Occid. decad. 1. lib. 2. cap. 4.
& poſt hæc ſcripta probat, & ſequitur Ægid. Be-
nedict. in l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure, cap. 3.
num. 21.

Quod non ea mente dictum quiſpiam exiſti-
met, vt Pontificiæ conceſſionis vigorem, & effe-
ctum aliquatenus infringere velim, de cuius ſupre-
ma, hac in parte poteſtate, & auctoritate, ita lato
ſermone in ſuperioribus egi. Sed vt planiùs appa-
reat, ſi prædictorum Auctorum ſententiam admit-
timus, nullam fuiſſe cauſam prædicti feudi indu-
cendi, & recognoſcendi, cum Pontifex † nihil de 52
ſuo conceſſerit, & Reges noſtri id quod poſtula-
bant, iure proprio conſequi poſſent, arg. l.

Titia

*Titia Seio in princip. de legat,2.l. 1. C. de re indi-
cata, §. ſi res aliena, inſt. de legatu.* Vbi non vide-
tur quis legitimè petere id, quod iam apud ſe ha-
bet, *l. 2. in fin. ff. ad municipal. l. qua ſub conditione,
§. fin. ff. de condit. hiſt. l. vnic. C. de theſaur. lib.* 10. ibi:
*Vt ſuperfluum ſit hoc precibus poſtulare, quod iam
lege permiſſum eſt.* cum aliis, quæ tradit Greg. Lop.
*in l. 6. gloſſ. 4. tit. 21. part. 6. gloſſ. verb. Componen-
dum, in c. nuper de decimis:* Surdus *conſ. 215. n. 21.
& in tract. de aliment. tit. 9. quæſt. 35. n. 25.* Menoc.
de adipiſc. poſſeſſ. remed. 4. n. 178. Hipolyt. Riminal.
in l. qui ſe patris, num. 217. C. vnde liberi: Nauar.
conſ. 1. num. 4. ſub tit. de poſtulat. Prælat. & Valen-
çuela *conſil. 69. num. 88. & 89. & conſil. 74.
num 65.*

53 Neque bis obſtat, † ſi replicetur, quòd quam-
nis dicta conquiſitio, ſola. & propria Regum no-
ſtrorum auctoritate fieri potuiſſe, ex eo tamen,
quòd Pontificem adierunt, & eius interuentio-
nem licentiam, & conceſſionem neceſſariam eſſe
exiſtimarunt, iam amplius abſque ea nihil efficere
potuerunt, & hoc totum ius, quod habent Apo-
ſtolicæ conceſſioni & liberalitati acceptum ferre
54 debent: † *argum. cap. veniens de præſcript. l. ſi
mulier §. fin. de eo quod met. cauſ. l. ſi cui,* vbi Gloſſ.
*verb. Mutanda, ff. de ſeruit. l. de pupillo, §. memi-
niſſe, ff. de noui oper. nunciat.* & aliorum, quæ in ſi-
mili ad varios caſus notari ſolent de eo, qui po-
55 teſt † actum expedire propria auctoritate, quod
ſibi præiudicat adeundo iudicem, nec ad viam fa-
cti redire poteſt, ſed debet expectari iudici au-
ctoritas, vt tradit Baldus *in l. eadem, num. 21. Cod.
de locato:* Gregor. Lopez *in l. 6. gloſſ. 1. verſic. Si
tamen iudex, tit. 8. part. 5.* Oſaſcus *deciſ. Pede-
mont. 164. num. 16. in fine, & num. 17.* Valaſcus
conſulat. 88. à num. 7. lib. 1. & Lancellot. *in tract.
de attentat. c. 4. in præfat. à n. 419. & ampliat. 1. per
totam.*

56 Nam † verior reſolutio eſt, quo prædicta iura
loquuntur, quando gratia, vel priuilegium, quod
petitur, & impetratur, omninò contrarium, & re-
pugnans eſt iuri, quod aliàs precator habebat;
tunc enim ab eo recedere, eique renuntiare velle
videtur. At verò, quando hæc contrarietas, vel
repugnantia non adeſt. etiam ſi quis gratiam aut
priuilegium impetret, ad id quod ſemoto eo facere
poſſet, non inducitur proprij iuris renuntiatio, im-
mutatio, diminutio, aut confuſio. Sed potius vnum
57 ius † alterum confirmat, ac iuuat, & electiuum
manet, aut etiam ſimultaneum, ſi ſe inuicem non
impediant, *c. poſt electionem de conceſſ. prebendæ* vbi
Abb. *n. 4. & in d. c. veniens, n. 18. c. ep. auditis de præ-
ſcript. cap. cùm perſona, §. quod ſi tales de priuileg.
58 lib. 6. cap. cùm dilectus de conſuetud.* † optimus
text. *in l. in forma, § fin. ff. de cenſib.* ibi: *Si quis ve-
niam petierit, vt cenſum ſibi emendare permitta-
tur, deinde poſt hoc impetratum cognouerit, ſe non
debuiſſe hoc petere, quia res emendationem non de-
ſiderabat; nullum ei præiudicium ex eo quod petiit
vt cenſum emendaret, fore, ſatiſſimè reſcriptum eſt,*
vbi gloſſ. *verb. Reſcriptum,* alios concordantes alle-
gat *l. fin. Cod. de repud hæred* per quam ſolam, de
cæteris oblitus; ſic in pulchra ſpecie, poſt Bald.
Alex. & alios, quos refert, docet Molina *de Hiſp.
primog. lib. 1. c. 10. n. 75.* ibi: *Nam quoties concur-
runt quoad aliquid ius commune, & priuilegium, non
confunduntur, ſed poteſt quis quoad id vti iure com-
muni, & etiam priuilegio.*

59 Vnde † Regibus noſtris nocere non debuit,
quòd ad maiorem ſui iuris ſecuritatem, & corro-
borationem Pontificis aſſenſum, & beneplacitum
requiſierint, *arg. l. legata inutiliter, ff. de legat. 1. &
de adimen. legat.* † abundans quippe cautela non 60
ſolet eſſe nociua, *l. non ſolent 94. ff. de reg. iur. l. te-
ſtamentum 57. cum vulgatis, C. de teſtam.* quod eſſe
veluti prouerbium inter Iuris peritos tradit D.
Aug. *lib. 4. de ciuit. Dei c. 27.*

Et † nemo prohibetur plura iura, & titulos 61
cumulare, tam ad ſui confirmationem, cùm de eo
certus eſt, quàm ad maiorem cautelam, quando
de eo dubitat, *l. 4. ff. ad leg. Falcid. cap. ſacrorum 12.
quæſt. 2. d. cap. poſt electionem,* cum aliis, quæ plenè
notat Felinus *in cap. in noſtra, num. 2. de reſcript.*
Ludouic. Roman. *conſ. 350. num. 13.* Paul. Caſtrenſ.
*in l. quidam, §. ſed cùm veteres, num. 2. C. de neceſſ.
ſeru. hæred. inſtit.* Zaſ. *in l. 3. §. ex pluribus, num. 34.
ff. de acquir. poſſ.* Loffredus *conſ. 17. num. 57.* Ca-
uallinus *milleloq. 773. num. 1.* Molina *dict. lib. 2.
cap. 2. num. 11. in fine, & num. 14. & cap. 7. num. 70.*
Menochius *lib. 4. præſumpt. 4. per totam:* & Cer-
uantes *in l. 3. Tauri, num. 66. & 71.* qui ita † rectè 62
reſpondet ad text. *in dict. cap. veniens.* In cuius
ſpecie meritò aduertit Abbas *ibidem, num. 19.*
ſolam gratiæ impetrationem nocere, etiam ſi quis 63
ea vſus non fuerit. Cæterùm † quando obtenta, &
impetrata non fuit, ſed duntaxat petita, non indu-
citur renuntiatio iuris communis anteà competen-
tis, & impetrans poterit ad illud redire, argum.
celebris text. *in l. ſi verò non habuit effectum peti-
tio 8 ff. de bonis libert. l. filium, § ſi quis contra, ff.
de legat. præſt.* & aliorum, quæ in ſpecie ſubtiliter
expendit Oldr. *conſ. 313. n. 5.*

Et idem † reſponderi, & notari poteſt circa il- 64
lam doctrinam ſuprà relatam, quod qui ſemel iu-
dicem adiit, ad viam facti redire non poteſt. Præ-
terquàm quòd in hoc plures alij contrarium de-
fendunt, *ex d. l. forma,* de cenſibus, & ſimilibus, &
vt plurimùm, in iudicialibus tantùm procedere
tradunt, ad obuiandum rixis, & ne iudiciorum au-
ctoritas contemnatur, in quibus variare non licèt;
ſecus autem in actibus extraiudicialibus, vbi non
requiritur citatio, vel quando inde aditur ſine fi-
gura iudicij, vt conſtat ex Lancelloto, & Valaſco
vbi *ſuprà:* Alex. *conſ. 105. num. 27. lib. 3.* Menoch.
d. remed. 4. de adipiſcend. num. 425. & plenius ex
Vincent. Carrocio *deciſ. 57.* vbi ferè omnes vtriuſ-
que opinionis rationes, & ſequaces adducunt. A
quibus † non multum diſtat vulgaris regula iuris, 65
quæ docet, neminem prohiberi plurimis reme-
diis, & defenſionibus vti, ſi ad eundem finem ten-
dant, & dirigantur; de qua *in l. nemo, & l. is, qui
dicit, ff. de except. l. ex his nemo 41 ff. de reg. iur. &
in c. nullus pluribus, eod. tit. lib. 6.* vbi Petr. Faber, &
Petr. Peckius alia plurima congerunt.

Quod licèt in actionibus regulariter prohibea-
tur, † dicitur *in eadem l. nemo, & in l. quod in* 66
*heredem, §. eligere, ff. de tributoriam action.
leg. cum filius 76. §. variis, de legat. 2.* cum
mille aliis adductis à Gloſſa, & Doctor. *ibidem,*
& Dueñas *reg. 14.* adhuc tamen permitti vidi-
mus, quando inuicem contrariæ non ſunt, ne-
que electione tolluntur, aut abſolutoria lata in
vna, parit exceptionem rei iudicatæ in alia, vt
optimè poſt Plateam, & alios, obſeruat Ioan. Oi-
notomus *in §. ſi minus, n. 17. & 18. inſt. de actio.* vel
quando quis incertus eſt, quæ potius actio teneat,
vel de iure ſuo dubitat: tunc enim poteſt plures
actiones non ſolùm habere, ſed etiam ad maiorem
iuris ſui comprobationem, & conſequutionem ſi-
mul eas in iudicium deducere, vt ex altera victus,

alteram exequatur, ex alia videlicet cauſa, vt bene
notauit Ioan. apud Accur. *in d. §. eligere :* Petrus
Faber *in d.l.nemo ex his, pag. mihi* 191. *in fine* ; &
in optimis caſibus inſinuatur *in l.1.§ quia autem in*
fin. ff. quod legat. l. contra maiores, Cod. de inoffic.
teſtam.
67 Rurſus † non oberit, ſi quis pro Bodini ſenten-
tia perpendat doctrinam Andreæ de Iſernia *in*
cap.1.§.prætereà, verſ. Ratione peccati, num.53. de
prohib.feud.alienat. & in §. nec Dominus, verſic.
Hoc caſu, num.45. quem refert, & ſequitur Hiero-
nym.de Monte *in tract.de fin.regund.cap.29.num.*
68 *vlt.* Quatenus, inquit, † Romanum Pontificem
in regno Siciliæ, quia ex ius conceſſione poſſide-
tur, proprietatis dominum manſiſſe ; atque adeò
in illo etiam in temporalibus iudicare poſſe, &
declarare quòd Rex non alienet, quia intereſt eius
ius proprietatis conſeruare, & vt afflicti ſubditi
à grauaminibus releuentur. Nam vt hanc ſenten-
tiam veram eſſe concedamus, parum quidem ex
ea ſupremæ Orbis Noui dominationi præiudica-
bitur.
69 Etenim, † vt idem Andreas de Iſernia ibidem
apertè ſupponit, & colligitur *ex cap. ad Apoſtol.*
de re ind. lib. 6. Clement. Paſtoralis eodem, Sici-
liæ regnum olim tam in ſpiritualibus, quàm in
temporalibus ad Eccleſiæ Romanæ patrimonium
pertinebat ex antiqua illa Conſtantini donatione,
& ab ea in feudum conceſſum fuit diuerſis Comi-
tibus, ac Regibus, ſub variis pactionibus, & ve-
ctigalibus, vt refert Raphaël Volaterranus *lib. 5.*
comment. cap. Sicilio, pag. 2. & lib. 2. Geograph.
cap. 2. Facellus, Bernad.Corius, & Ioſeph. Carne-
ualius *in hiſtor.Reg.Siciliæ per totam :* Forcatul.*de*
*Gallor.Imperat.& Philoſoph.lib.2.pag.*118. Caro-
lus Signonius *de regno Siciliæ lib.5.6.& 7.* & plu-
rimi alij, quos refert, & ſequitur Bortellus *de præ-*
ſtan.Reg.Cathol.cap 46.& cap.47. ex num. 1313.
Marta *de iuriſdict.1.part.cap.5.num.8. & cap.16.*
ex num.6.ad 34. Scaccia *de appellat.quæſt.7. n.76.*
& ſequentib.& quæſt.8. num. 110. Thomas Bozius
de ſign.Eccleſ. Dei lib.17.c.4. & Marinus Freccia,
qui omnium Regum, & inueſtiturarum nomen-
claturam, incboando à Conſtantini donatione or-
dinatè recenſet *in tract. de ſubfeudis rub. de antiq.*
ſtat. Reg. num. 51. & rub. de offic. Mag. Cancel.
70 *num.* 25. Vnde † mirum non eſt, quòd Summi
Pontifices in eo regno ſuprà dicto iure aliquando
vſi fuerint, quod ad has prouincias Indiarum Oc-
cidentalium transferri non poteſt, nec debet in
quibus (vt diximus) nulla eiuſmodi feudi reſeruatio
inuenitur, & id quod ab Eccleſia conceſſum fuit,
ab ea anteà non poſſidebatur; ſed Regum no-
ſtrorum cura, & expenſis detectum, & acquiſi-
tum fuit.
71 Vt interim taceamus, † etiam in Regno Si-
ciliæ omnimodam exemptionem ab Imperio agno-
ſcere eundem Iſerniam, & alios, quos refert, &
ſequitur Camil.Borrell.*d.cap 47. num.5. & 13.* &
nouiſſimè Ioſeph. de Ruſticis *in comment. ad leg.*
cùm auus, de condit. & demonſtr. lib. 5. cap. 10.
72 *num.* 32. Et feudum, † quod pro eodem Regno,
& Neapolitano, Corſico, & aliis à noſtris Hiſpa-
niæ Regibus Eccleſiæ Romanæ perſoluitur, ne-
quaquam efficere, quin ipſi Reges omninò liberi,
& Monarchæ in eiſdem, & aliis ſuis regnis eſſe, &
appellari poſſint, & omnia Regalia habere, &
73 exercere. Quia † Papæ ſubeſſe nihil de iure hu-
ius ſuperioritatis imminuit, vt bene concludit
Borrel.*ſuprà c.48. n.*12. & ipſe, dum prædicta re-

gna in feudum concedit, omnem Regiæ poteſtatis
plenitudinem cum eiſdem prærogatiuis, Regaliis, &
ſuperioritatibus confert, quæ erant apud Eccleſiam
Romanam, vt poſt alios docet Cepola *de ſeruit.*
vrb.præd.c.de portu, col.1. Pariſ.de Puteo *in tract.*
de ſyndicatu, verb. Sententia, c. an ſi dictum capitu-
lum, in fin. Ioan. Vincentius de Anna *in rep. Conſt.*
conſtitutionem diuina memoria, num 7. Menoch.
conſ.91.n.31.& ſeq. vol.1. & plurimi alij, † quos 74
ad eandem Monarchiam Siciliæ in temporalibus
aſſerendam, congeſſit Marinus Freccia *d. rub. de*
antiq.ſtat.Reg n.58.verſ. Hodie tamen ; vbi docet,
quòd Eccleſia hodie in regno Siciliæ nihil obti-
net præter annuum cenſum, omnibus aliis iuribus
in Regem, & eius hæredes tranſlatis ; & Camill.
Borrel.*d.cap.43.per totum* ; qui poſteà *cap. 53. &*
c.71 n.7. latiſſimè probat, non ſolùm in tempora-
libus, verum etiam in ſpiritualibus Reges noſtros
quoad illud regnum Monarchas appellari † poſſe, 75
quoniam in eo Legati de latere Sedis Apoſtolicæ
cum pleniſſima ſuper omnes Prælatos Eccleſiaſti-
cos eiuſdem regni poteſtate, ac iuriſdictione con-
ſtituti ſunt, ex conceſſione Vrbani II, R, P. Roge-
rio Normanno, tunc Comiti Siciliæ & Calabriæ,
eiúſque filiis, hæredibus, & ſucceſſoribus in per-
petuum facta, anno Domini 1099. tertio Nonas
Iulij, cuius verba ibi ad litteram refert, & extant
etiam apud Thom. Facellum *rer. Sicul. decad. 2.*
lib.7.c.1. Marianam *de rebus Hiſpan.lib.10.cap.5.*
Gaufiedum Monachum *de rebus à Normannis in*
Italia geſtis, lib.4.cap.29. Ioſeph. Carneual. Sicu-
lum *lib. 1. de hiſtor.Sicil.* Ioan. Lucam Barberium
in cap. Breuium Sicil. Hieronym. Zurita *lib. 3. An-*
*nal. Aragon.cap.*68. Franciſc. Maurolicum *in com-*
*pend.rer.Sicanicar.lib.3. fol.*98. Cuius Bullæ vir-
tute, vt iidem Auctores recenſent, Reges Siciliæ
ex eo tempore ibi Tribunal tenent, quod Monar-
chiæ appellatur, in quo introducuntur appellatio-
nes ab eius regni Prælatis, & ad ſuos Regios Ma-
giſtratus deuoluuntur, ibique vti à Legatis de la-
tere cauſæ deciduntur. Et idem nouiſſimè tradit
Marius Muta *ad cap. 3. Regis Ferdinand. num.* 24.
fol.378.tom.3.ſup.cap. Reg. Sicil. inquiens, quòd
Siciliæ Reges, per intermediam perſonam Comi-
tis Rogerij, fuerunt à Summo Pontifice inueſtiti
de ſpiritualibus.

Eodémque modo in regnis Valentiæ & Arago-
niæ Regem habere ius cognoſcendi etiam ſuper
Prælatos exemptos antiquiſſima, & Immemorabili
conſuetudine. atque ita praxi ſeruari, refert, & te-
ſtatur Petrus Belluga *in ſpeculo Principum, rubri-*
ca 11.§. videndum, vbi idem Bortellus *in addition.*
verb. Probamus ; plura in huius iuris, ac conſuetu-
dinis confirmationem, & defenſionem adducit,
poſt Doctores *in cap. decernimus de iudiciis, & in*
cap. cum contingat, de arbitris : gloſſam *in cap. 1.*
93. diſtinctione, & in cap. Mennam 2. quæſt. 4.
Paulum Borgaſium *in tractatu de irregularitate,*
regula 7. num. 3. & 4. Beroium *quæſt. 7. num. 6.*
& 7. Gregorium Lopez *in l.13. tit.13. partita 2.*
verb. Coſtumbre : Rolandum à Valle *conſil. 12.*
num. 58. lib 4. Menochium *de retinenda poſſeſſ.*
remed.3. num.400. & Bobadilla *in Politica lib.2.*
cap.18.n.42.

Quæ omnia, † eo magis notare, & repetere 76
volui, quoniam his temporibus maximè hic arti-
culus Monarchiæ Siculæ in ſpiritualibus diſputa-
tus, & exagitatus eſt, ob id, quòd Illuſtriſſ. Cardin.
Cæſar Baron. *in ſuis Annal. Eccleſiaſt. t.11. anno*
Christi 1097.*n.*18. cum multis ſequentibus, ſupra
dictis

dictis Auctoribus, aut non viſis, aut inſuper habi-
tis, eam ſeriò improbat, & rigidis, atque aſperis
verbis piiſſimos Reges noſtros, ea vtentes, ſuc-
cenſet, Bullamque Vrbani II. commentitiam, vel
nimis adulteratam eſſe oſtendere nititur. Contra
77 quem † tamen plures docti viri peculiares apolo-
gias ſcripſerunt, & præcipuè Illuſtriſſimus & Re-
uerendiſſ. Dominus don Ioan. Beltranus à Gueuara
Archiepiſcopus Compoſtellanus, quæ iam typis
vulgata, licèt ſine Auctoris nomine, circumfertur.
Quapropter Regiis edictis, & ſchedulis liber ille
Baronij intercipi iuſſus eſt, vt tradit Iacob. Gordon.
in ſua Chronograph. anno 1610. *pag.* 495. quarum
quædam ad has Peruani regni prouincias expedi-
ta fuit, dat. en el Pardo 5. Ianuar. anno 1611. cuius
78 me executorem fecit † Excellentiſſim. Dominus
D. Ioan. de Mendoça & Luna Montium Claro-
rum Marchio, eiuſdem regni ea tempeſtate digniſ-
ſimus Prorex, & vigilantiſſimus Gubernator; de cu-
ius quidem eximiis laudibus plura dicere poſſem,
niſi iam vtrique Orbi notiſſimæ eſſent.
79 De feudis † autem, quæ ab Hiſpaniæ Regibus
ob aliqua regna, & prouincias, quas poſſident, &
ab aliis totius mundi Romanæ Eccleſiæ recogno-
ſcuntur, plura tradit Camillus Borrellus *d. tractat.
de præſtantia Regis Catholici, cap.* 46. & 47. Thom.
Bozius *de ſignis Eccleſiæ lib.* 17. *cap.* 4. Ioannes
Azorius à *parte inſtitutionum Moralium, lib.* 11.
cap. 1. *verſic. Secundò quæritur:* Ioannes-Baptiſta
Lupus *in tractat. de illegitimis, comment.* 3. §. 3.
num. 18. *cum ſequentib. & lib.* 4. *cap.* 34. *pag.* 512.
& lariſſimè Marta *dict. tractat. de iuriſdict.* 1. *part.
cap.* 5. *& cap.* 18 *ex num.* 11. *& cap.* 20. *ex num.* 17.
80 *& cap.* 26. & *ſequentib.* Et potuit † allegare Gre-
gorij VII. Romani Pontificis epiſtolas *lib.* 1.
epiſt. 7. *& lib* 4 *epiſt. tom.* 3. *epiſt. Roman. Pontif.*
quas refert Baron. *tom.* 8. *Annal. Eccleſiaſtic.
anno* 701. *num.* 16. & Fr. Ioan. à Ponte *in conuen.
vtriuſque Monarchia lib.* 1. *cap.* 6. §. 4. quibus Hi-
ſpaniæ Regnum ab antiquis Gothorum Regibus
Romanæ Eccleſiæ quoad dominium directum
conceſſum fuiſſe, oſtendit, & certa annui tributi
præſtatione grauatum.
81 Sed hoc † vt verum fuiſſe admittamus, ex ſola
pietate, & veneratione, quam erga Apoſtolicam
Sedem Reges illi oſtendere voluerunt, proceſſit.
Poſteà autem Hiſpania Maurorum inuaſione oc-
cupata, & deinceps ab antiquis incolis abſque vl-
lo imperij, vel Pontificum auxilio recuperata, pri-
ſtinam libertatem accepit, & Eccleſia ius illud,
quod habere potuit, amiſit, iuxta tradita à gloſſa
in cap. Adrianus 63. *diſtinct.* Chaſſaneo *in Catal.
gloria mund. part.* 5. *conſiderat.* 27. & Zamalloa
82 *lib* 11. *cap.* 7. Et ita † licèt in Aragoniæ regno Ra-
mirus I. & poſt eum Petrus II. antiquum illud
feudum agnouerint, & quo maiori honore Chriſti
Vicarium proſequerentur, faſces maieſtatis Roma-
no Pontifici ſubmittentes, eius clientes, beneficia-
rios, ſeu feudatarios eſſe profeſſi fuerint, vt tradunt
Marta, Bozius, & Azorius *vbi ſuprà:* Zurita *lib.* 2.
annal. cap. 5. *à num* 1204. Mariana *de reb. Hiſpan,
lib.* 6. *cap.* 7. & nouiſſimè Ioannes Brixius Martinez
in hiſtoria Sanct. Ioannes de la Peña *lib.* 4. *cap.* 20.
ex pag. 677. *& pag.* 525. Poſteà tamen, cùm id
factum (licèt ob piam mentem laudandum) Regni
Proceres, & milites ægrè tuliſſent, Iacobus Rex
eiuſdem Petri filius, quamuis à Romano Pontifice
Gregorio X. requiſitus, cenſum à patre conſtitu-
tum ſoluere renuit, aſſerens, illud inualidè, & il-
legitimè factum, regnorúmque ſuorum rationem,

Tom. I.

quæ ſuo, & maiorum robore, ac viribus, à fauci-
bus Sarracenorum fuerunt erepta, neminem in
temporalibus debere in ſuperiorem agnoſcere, vt
refert idem Zurita *lib.* 3. *annal. cap.* 87. *anno* 1274.
& lib. 4. *cap.* 37. *anno* 1283. Gregorius Lopez
Madera *in Monarch. Hiſpan. cap.* 2. *fol.* 12. Cali-
ſtus Remirez *in tract. de lege Regia Aragonia,* §. 2.
num. 37. *&* 38. Molinus *de pact. nupt. lib.* 1. *cap.* 1.
n. 18. & Ioan. Bricius Martinez vbi *ſuprà*, vbi ad-
dit, Alphonſum † Aragoniæ Regem de Pontifi- 83
cis manu regni ſui coronam accipere noluiſſe, ne
in temporalibus ſe ei vllo modo ſubiectum eſſe
crederetur.
Regnum † verò Portugalliæ, ſiue Luſitaniæ 84
Romanæ Eccleſiæ feudum agnoſcere abſque ali-
qua hæſitatione affirmat idem Marta *d. cap.* 36. *ex
num.* 95. argument. text. *in cap. grandi, de ſupplen.
neglig. Prelat.* Paramus *de origine, & progreſſ. in-
quiſit. lib.* 3. *quæſt.* 1. *opin.* 3. *num.* 113. & apertius
probat Rodericus Archiepiſc. Toletan. *de reb. Hi-
ſpania lib.* 7. *c.* 7. vbi de Alphonſo Henricio eiuſ-
dem prouinciæ Comite loquens, ait: *Hic primus
in Portugallia ſibi impoſuit nomen Regis, & ab
Eugenio III. cui nomen ſuum conſtituit cenſuale,
multa priuilegia, & indulgentias impetrauit.* Idem
etiam memorat Genebrard. *in ſua Chronograph.* ci-
tans Garibaium *part.* 4. *lib.* 34. *cap.* 16. niſi quòd
pro Eugenio Alexandri nomen repoſuit, inquiens:
*Alexander III. Alphonſum Portugallenſium no-
uo, & primo Regi coronam per Albertum Cardi-
nalem tradit, ea lege, vt quantumuis Portugallen-
ſes Reges duas auri libras Eccleſiæ Romanæ perſol-
uerent.*
Eſt autem † adeò verum, Reges Hiſpaniæ, ab- 85
ſolutè loquendo, Eccleſiæ feudatarios non eſſe, &
dempta fidei & religionis cauſa, Summum Pon-
tificem in temporalibus ſuperiorem non recogno-
ſcere, iuxta ea quæ diximus *ſuprà lib.* 2. *c.* 21. *n.* 49.
vt meritò dicere potuerit Petr. Gregor. *lib.* 26. *de
Repub. cap.* 5. *num.* 7. † magis independentes ab 86
ea eſſe, quàm Imperatores. Imperatores † nam- 87
que recipiunt diadema à Summo Pontifice, & ei
ſpeciale iuramentum fidelitatis præſtant, de quo
in cap. tibi Domino 63. *diſtinct. clement.* 1. *de iur.
iurand.* iunctis aliis, quæ congerit Marta *dict.* 1.
parte cap. 5. *per totum:* Paramus *dict. opin.* 3.
num. 80. & Camillus Borrellus *in ſumm. deciſ.* 1.
part. tit. 57. *tit.* 68. *& in tractat. de magiſtrat.
edict. lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 77 ita † vt Imperator, 88
qui Eccleſiæ non præſtat auxilium contra Schiſ-
maticos periurus ſit, vt probat Palacius Rubeus
in tract. de Reg. Nauar. 4. *part.* § 3. *in fine:* At ve-
rò † Reges Hiſpaniæ, Galliæ, & alij, qui liberi 89
ſunt, hoc ſpeciali iuramento non adiguntur, licèt
verum ſit, quod pro eximia pietate, & religione,
quâ pollent, tempore quo coronatur, iuramen-
tum de Eccleſia pro virili defendenda præſtare
ſolent, vt tradit idem Palacius vbi *ſuprà,* 5. *parte,*
§. 1. Ioſeph. Stephan. *in tractat. de oſculat. ped.
Sum. Pontific. cap.* 14. Ribadeneira *de Principe
Chriſtiano lib.* 2. *c.* 17. & plura congerens Ioan.
Baptiſta Valençuela *in. monit. contra Venet.* 7.
part. num. 96. *& ſequentib.* Et † per legatos ſuos 90
eidem Romano Pontifici obedientiam præſtare
ſoleant, cum nouiter Reges creantur, vel pro re-
gnis, aut prouinciis, quas ſibi de nouo ſubii-
ciunt, vt bene oſtendit Thomas Bozius *de ſign.
Eccl. Dei, lib.* 17. *c.* 5. *ad fin.* Vbi etiam † obſeruat, 91
Catholicos Hiſpaniæ Reges iam inde à tempo-
ribus Concilij Toletani ſexti, eam ſibi legem

Ii 2 impoſuiſſe,

impoſuiſſe, vt Rex, qui inciderit in hæreſim, ſit
92 excommunicatus, & exterminandus.† Quam Ferdinandus V. renouauit anno 1492. eodem nimirum, quo Indiæ Occidentales ſunt detectæ, inſtitutique ſeueriſſimum Inquiſitionis Tribunal, cui Reges etiam ſubiectos eſſe, ob dictum Canonem, ſanciuit. Quod Vaſæus etiam teſtetur *in Chronic. Hiſp.*& Marta *d.c.26. n.94.* his verbis: *Item Rex Caſtellæ antequam Rex fiat iuramento ſpeciali ſubiici ſe, & totum ſuum dominium Sanctiſſimo ſeueriſſimæ Inquiſitionis Tribunali.*

CAPVT II.

De alio titulo, qui eiuſdem Noui Orbis retentionem magis iuſtam, & legitimam reddit: Nempe, quod Reges Catholici illius acquiſitionem magno, & maturo conſilio habito, ac probabili opinione ducti tentauerint; & quæ ſemel ritè diſcuſſa ſunt, vel legitimè præſcripta non debent iterum in examen vocari.

SVMMARIVM.

1 *Orbis Noui conquiſitio multis, ac magnis conſiliis præcedentibus inita fuit.*

2 *Reges Hiſpaniæ res arduas nonniſi maximo conſilio adhibito aggrediuntur.*

3 *Reges Hiſpaniæ, licèt eis ſubiaceat omne, quod volunt, voluntatem tamen ſuam ſemper legi & rationi ſubmittunt.*

4 *Conſilium peritiorum in omni re graui, & dubia ſumendum eſſe, multis iuribus comprobatur.*

5 *Conſilia, & Conſiliarij Principum, & plura de eorum neceſſitate, vtilitate, dignitate, & qualitate, remiſſiuè.*

6 *D. D. Laurentius Ramirez de Prado, Regij Conſilij Indiarum Senator, laudatur.*

7 *Conſilia, & Conſiliarij Regum Hiſpaniæ alia totius Orbis excedunt.*

8 *Reges Hiſpaniæ omnes alios in ſuis Conſiliariis exhibendis, & remunerandis excedunt.*

9 *D.Licentiat.Ioan. Ortizius Ceruantes in Conuentu Noui Regni Granatenſis primum Fiſci Patronus, deinde Senator, librum peculiarem de ſupremis Conſiliis Regum Hiſpaniæ edere parat.*

10 *Conſilij vtilitas maxima.*

11 *Aſſuerus laudatur in ſacra pagina propter conſiliarios, quos ſemper ſecum habebat.*

12 *Perſarum Reges nihil ſine conſilio ſapientium faciebant.*

13 *Reſpublica qualibet benè conſtituta debet omnia cum conſilio ſapientium expedire.*

14 *Romani qualiter conſilia exquirerent, & Deum Cenſum, ſiue Conſiliarum celebrarent?*

15 *Afri, ſiue Carthaginenſes Aſtartem Deam, id eſt, Conſiliariam, valdè colebant.*

16 *Marcus Antonius. Imp. qualiter conſilia peteret, & admitteret, ex Iulio Capitol.*

17 *Reges Hiſpaniæ in bellis ineundis, & rebus religionis tractandis, maximo conſilio ducuntur. Et num.20.*

18 *Prouerb. locus de conſiliis bellorum exponitur.*

19 *Bella nonniſi cum magno conſilio indicenda, vel ineunda eſſe, multis probatur.*

21 *Reges Hiſpaniæ propria auctoritate poſſunt bellum indicere, ſed rarò id faciunt inconſulto Romano Pontifice.*

22 *Reges Hiſpaniæ in bellis quæ gerunt, à Deo iuuantur, & quare?*

23 *Belli cauſa vbi iuſta eſt, pugnæ exitus malus eſſe non poterit.*

24 *Reges noſtri ad conquiſitionem Indiarum faciendam, Summum Pontificem conſuluerunt.*

25 *Lege veteri in dubiis cauſis Summorum Sacerdotum iudicium exquirebatur.*

26 Cap.per venerabilem, qui filij ſint legit. *expenditur.*

27 *Cardinalium prudentia, & in omni ſcientia peritia, commendatur.*

28 *Cardinales vnde ita dicti? & alia de eorum origine & dignitate, remiſſiuè.*

29 *Reges noſtri abſque vllo ſcrupulo retinent prouincias Noui Orbis, cùm ad eas conquirendas tot conſilia exquiſierint.*

30 Lex vlt.C.de fideicom. lex hac conſultiſſima, C.de teſtam. *exponitur.*

31 *Integrum eſt iudicium, quod plurimorum ſententiis confirmatur.*

32 *Sapientum conſilia qui inquirit, & ſequitur, in vtroque foro excuſatur.*

33 *Maioratus poſſeſſor, qui rem eius alienauit de conſilio ſapientis, excuſatur, & an alienatio valeat?*

34 *Viro graui, & fide digno qui credit, ſecurus eſt.*

35 *Princeps non peccat, qui ſequutus conſilium ſapientium, aliquid facit, lege humana prohibitum, vel etiam iniuſtum.*

36 *Papa, & Collegium Cardinalium etiam in iis, quæ ad mores pertinent, errare poſſe non videntur.*

37 *Papa etiam vbi ſolus aliquid ſtatuit in genere morum pro vniuerſa Eccleſia, errare non poteſt.*

38 *Opinionum diuerſitas vbi adeſt, securè quis probabiliorem ſequi poteſt, imò & probabilem, vt multi opinantur.*

39 *Opinio communis Doctorum ab Eccleſia ſequuta, ſufficit ad dandam iuriſdictionem, licèt falſa ſit.*

40 *Rex, qui ſemel iuſtitiam belli exactè diſcuſſit, iuſtè retinet, quæ in eo cepit.*

41 *Conſilio maturo legitimè facta, poſteà in dubium vocari non debent, quia ex eo reſultat veluti exceptio rei iudicatæ.*

42 *Belli iuſtam cauſam ab initio diſcuſſam eſſe ſufficit, etiam ſi poſteà aliqua dubia emergant.*

43 *Indiarum Occidentalium ſuper iuſta retentione amplius iam diſputare non licet.*

44 *Regnorum antiquorum tituli, & initia repeti non debent.*

45 *Lex dubia, quæ à conſuetudine aliquam interpretationem accepit, ita ſeruanda eſt, licèt poſteà conſtet, alium eius ſenſum fuiſſe.*

Conſuetudo, quæ recepit aliquam opinionem, licèt minus communem, ſeruanda, & ſequenda eſt, ibid.

46 Opinio

46 *Opinia antiqua, & generalis habetur pro veritate.*

47 *Ignorantia iuris dubij excuſat, vbi diligens & ſtudioſa eius inquiſitio proceſſit.*

48 *Bello publicè indicto parta, an & quando reſtitui debeant, ſi illud iniuſtum fuiſſe conſtiterit?*

49 *Alienum ſi quis bona fide accipiat à non domino, illud tenetur vero domino reſtituere, ſi poſtea ſciat alienum eſſe.*

50 *Præſcriptio longi, vel longiſſimi temporis bona fide perfecta omnem repetitionem excludit. Et num. 53.*

51 *Præſcriptio quando, & quatenus impium præſidium, & improba temporis allegatio vocetur.*

52 *Titulum nullum allegare melius eſt, quam inualidum, aut defectuoſum.*

53 *Mala fides ſuperueniens poſt præſcriptionem legitimè completam non nocet.*

54 *Præſcriptione completa, res præſcripta amplius aliena dici non poteſt.*

55 *Iuſtè poſſidet, qui auctoritate iuris aliquid poſſidet.*

56 *Lex magis domina eſt rerum noſtrarum, quàm nos ipſi.*

57 *Ceſſante cauſa non ceſſat effectus, quando diſpoſitio effectum ſuum iam ſortita fuit.*

58 *Actus perfecti, & abſoluti per impedimentum ſuperueniens non vitiantur.*

59 *Reges noſtri ſemper bonam Fidem habuerunt in Noui Orbis acquiſitione, etiam ſi aliqui eius cauſas poſtea in dubium vocauerint.*

60 *Iudicium proprium conſiderandum eſt, non alienum, in iis quæ ad bonam Fidem pertinent.*

61 *Credulitas probabilis habet vim tituli.*

62 *Præſcriptio triginta, vel quadraginta annorum titulum non requirit.*

63 *Titulus quilibet putatiuus, & illegitimus ſufficit in præſcriptione longiſſimi temporis, quamuis poſteà de eius errore conſtet.*

1 EADEM porrò † huius Noui Orbis retentio, de qua nunc ſermonem habemus, ex eo etiam iuſtior, & ſecurior efficitur, quòd notiſſimum ſit, Catholicos Reges Ferdinandum & Eliſabeth, & poſteà Carolum V. Imperat. Optim. Maxim. illorum hæredem, vbi eius inquiſitionem, & conquiſitionem facere, ac proſequi deſtinarunt, peritiſſimos quoque illius ætatis viros de iuſtitia huius debellationis conſuluiſſe, & nihil planè prætermiſiſſe, quod neceſſarium videretur, vt res tanta bona fide procederet, & ſecura conſcientia ſubnixa, quàm tutiſſimo loco eſſet, vt aliàs dicitur *in l. vbi eſt verborum in fine, ff. de reb. dubiis*, & teſtantur Petr. Malferitus *in conſ.* 769. apud Mandellum, *vol.* 4. Mag. Victoria in 1. *relect. de Indis inſul. in princ.* Anton. de Herrera *in hiſt. gener. Indiar. decad.* 1. *libro.* 2. *cap.* 4. *& alibi* paſſim. & eruditiſſ. Senator. Dom. Gregor. Lop. Madera *de excellent. Hiſpania cap.* 8. *folio* 66.

2 Semper † quippè piiſſimi, & potentiſſimi Hiſ-
paniæ noſtræ Reges in more habuerunt, res om-
nes, præſertim graues, & arduas, cum ſapientium
conſilio facere & expedire, & voluntatem ſuam
de ratione, & præſcriptione legum metiri, licèt
3 † eis fauente Deo ſubiaceat omne quod volunt,
iuxta *l. Diui fratres*, vbi Bartol. *ff. de iure patro. n. l. ex imperfecto, C. de teſtam. l. humanum, l. digna vox, C. de legib. l.* 1. *tit.* 21. *p.* 3. *l.* 1. *tit.* 9. *p.* 2. ibi: *Onde ſi todo ome debe trabajar de auer conſejos, mucho mas lo debe fazer el Rey.* Caſſiodor. *lib.* 1. *variar. epiſt.* 12. *lib.* 6. *epiſt.* 19. *& l.* 8. *epiſt.* 9. D. Greg *lib.* 11. *epiſt.* 29. quæ habetur *in cap.* 1. *diſt.* 84. *cap. vlt. diſtin.* 10. *cap. excellentiſſimus* 11. *q.* 3. *c. viſis* 16. *q.* 1.

Quibus † conueniunt quatuor textus, quos be- 4
nè obſeruat Anton. Mornacius *in notis ad leg. illud* 40. *ff. de petit. hæred.* ad probandum in qualibet re dubia, vel vbi lis inſtituenda eſt, conſulendos ſemper eſſe peritiores. Primus eſt *in l. ſi autem* 3. *C. de ingen. manum.* ibi: *Si cum peritioribus tractatum habuiſſes, facilè cognoſceres.* Alter *in lib.* 2. *§. fin. ff. quis ord. in bon. poſſ. ſeru.* ibi: *Scilicet conſulendo prudentiores, vt diligentem patremfamilias conſulere dignum ſit.* Tertius eſt *in l.* 5. *C. de iis, qui accuſare poſſunt.* Et quartus in vulga. *l. regula, ff. de iuris & facti ignoran.* circa quæ iura videnda ſunt, quæ copiosè notat Tiraquel. *de pœn. temper. cauſ.* 11. *num.* 21. Pax ab Scala *in tractat. de conſil. ſapient. lib.* 1. *cap.* 10. Lud. Schrader. *conſ.* 2. 1. *par.* Menohc. *de arbitr. lib.* 1. *q.* 32. & Bobadilla *in Polit. lib.* 2. *c.* 7. *n.* 7.

Et magis in terminis plura alia, quæ de † Prin- 5
cipum Conſilio, & Conſiliariis, eorumque neceſſitate, vtilitate, dignitate, & qualitate tradit Bartol. *in tract. de conſiliis habendis in* 3. *tom. tract. DD. part.* 1. *fol.* 330. Boerius *in tract. de auctor. mag. Conſ.* Martinus Garatus Laudenſis *in tract. de conſiliar. Princ in tom.* 16. *tract. DD. fol.* 112. Barthol. Philip. *in tract. de Conſilio, & Conſiliariis, diſcurſ.* 1. *& ſeqq.* Cælius Mancinus *libro* 8. *de iurib. Principat. capit.* 6. Cerolanus *in tract. de Conſ. Princip. cap.* 1. Hippolyt. à Collibus *ibidem, & c.* 31. Petr. Magnus *in tract. de conſilio cap.* 1. *&* 2. Paleot. *de ſacr. Conſiſt. conſul.* 1. *part.* 1. *quæſt.* 1. *&* 2. Marcus Mantua *in Enchirid. rer. ſingul. lib.* 10. *cap.* 243. Petr. Gregor. *de Repub. libr.* 14. *capit.* 1. *cum ſeqq.* Pet. Faber. *lib.* 3. *Semeſtr. cap.* 18. *ad finem*, Simancas *de Repub. lib.* 9. *c.* 2. Auctor Politicæ *de Regno contra Machiauel. lib.* 1. *de Princip. conſil. pag.* 47. Ioan Coehter *in theſaur. aphoriſ. Polit. lib.* 3. *&* 4. quem vulgari lingua, ſed non vulgari quidem eruditione tranſcripſit, & aureis notis, atque additionibus illuſtrauit
† Dom. D. Laurentio Ramirez à Prado, Regij 6
Conſilij Indiarum Senator digniſſimus, & ob præclaros mores, & omnigenam eruditionem omnibus commendatus Adam Chellerius *libro.* 2. *de effic. iurid. Polit. cap.* 1. Bobad. *d. lib.* 2. *c.* 6. Simon. Maiol. *in dieb. Canicul. tom.* 2. *colloq.* 5. *de aul. & cauſa, p.* 405. *& ſeqq.* Pat. Mag. Marquez *in Guberno. Chriſt. lib.* 2. *c.* 18 Pat Ribadeneira *de Princ. Chriſt. lib.* 2. *c.* 24. Fr. Ioan. à ſancta Maria *de Repub. & Polit. Chriſtia. c.* 6. 7. *& ſeqq.* Petr. Andreas Canonhetius *in Aphor. Polit.* 1. *ta. pag.* 374. *&* 469. Maſtrillus de Magiſtr. *lib.* 2. *c.* 1. *num.* 27. *& cap.* 3. *ex num.* 56. Caliſtus Remirez *de lege Regia Aragon.* §. 4. *ex num.* 9. §. 10. *per tot.* Pat. Ioan Pineda *de reb. Salom. lib.* 5. *c.* 13. *pag.* 388. vbi Conſiliarios oculos, atque aures Principum eſſe probat, & nouiſſimè, & latiſſimè D. Ioan. Bapt. Valençuel *in monit. contra Venetos p.* 7. *num.* 128. *& in diſcurſ. ſtat. & belli p.* 2. *conſid.* 20. *per totam.*

Et omninò videndus Camill. Borellus, quem ipſe non refert, *de præſtan. Reg. Cathol. cap.* 66. & Magiſtratuum edictis *lib.* 1. *cap.* 8. vbi peculiarites

liarites de Conſiliis Regum Hiſpaniæ tractauit,
7 † & apertè fatetur, eos in hoc excedere non ſo-
lùm Chriſtiani Orbis, ſed totius mundi Princi-
pes alios, & in ſupremis, ac variis Tribunalibus
& magiſtratuum conuentibus quos habent, ſpe-
ctatiſſimos Principes, viroſque doctiſſimos ſem-
per exiſtere, quorum iudiciis, ac virtutibus totus
8 Orbis poſſet recto tramite gubernari, † pluráque
ſtipendia, ſalaria, & alia donatiua in illis
exhibendis, & remunerandis Reges noſtros
expendere; quàm vllus alius Regum totius mun-
di huc vſque impendiſſe legatur. Et idem nouiſſi-
mè tradit & illuſtrat Petrus Fernandes Nauar-
rete *in diſcurſibus Politicis de conſeruation. Mo-
narch. diſcur.* 1. vbi plura congerit de vtilitate con-
ſilij, & diſcurſu 3. vbi optime agit de auctoritate,
& excellentia ſupremi Conſilij Caſtellæ, refe-
rens inter alia verba Paleoti Cardinalis in tra-
9 ctatu de conſult. ſacri Conſiſtorij. Et latius † di-
cere & proſequi parat D. Ioannes Ortizus à Ce-
ruantes, meritiſſimus nunc, in Prætorio Noui Re-
gni Granatenſis Auditor, in peculiari tractatu de
ſupremis Regis Hiſpaniarum Conſiliis, cuius me-
thodum, & elencum mihi per literas inſinuauit.

10 Quod † quantum probari, & commendari,
debeat, nemo videt: Nam vt habetur *in ſacra pa-
gina Prouerb.* 11. 14. *Ibi ſalus vbi multa conſilia, &
11 Ehſter.* 1. 13. Aſſuerus † nimis laudatur, quia,
*interrogauit ſapientes, qui ex more religioſo ſemper ei
aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio.* Quod
12 & † reliquis Perſarum Regibus ſolemne fuiſſe
ex eodem loco colligitur, & ex aliis, quæ erudi-
tè obſeruat Briſſonius *lib.* 1. *de Imperio Perſa-
13 rum, pag.* 115. *cum ſeqq.* & iam olim, † cuilibet
benè conſtitutæ Reipublicæ nimis expedire,
oſtendit Ariſtoteles *lib.* 1. *Ethicorum*, Heſiodi car-
mina citans, quæ ſic habent:

Atqui ex ſe neſcit, cuiquam neque porrigit aures,
Vt bonu percipiat, demens & inutilis ille eſt,

Et Titus Liuius *lib.* 23. *in princ.* dum Pacuuium
Calaibum laudat, quòd *Nullam Rempublicam in-
columem, orbatam publico conſilio, crederet.*

14 Et apud † Romanos ita obſeruabatur, vt pe-
culiarem Deum haberent, Conſum appellatum,
qui conſiliorum Deus putabatur, cui templum
ſub tecto circo conſtituerunt, vt oſtenderent, te-
ctum eſſe debere conſilium, & annua feſta, quæ
Conſualia dicebantur, vt tradit Liuius *lib.* 1. *Plu-
15 tarch. in Rumulo.* Quibus ſimiles † Afri, ſiue
Charthaginenſes Aſtartem Deam inter alia no-
mina βυλαίφριαν hoc eſt, Conſiliariam appelli-
tabant, numen ei Mineruæ forſitan tribuentes,
iuxta ſententiam Apulei, & Appiani, quos refert
Pet. Faber *d. lib.* 3. *Semeſt. c.* 2. *pag.* 25.

Et hac petendi, & ſequendi conſilij virtute
16 ita vti ſolebat † Marcus ille Antoninus, Magnus
& Imperator, & Philoſophus, vt de eo ſcribat
Iul. Capitol. *Semper ſanè cum optimatibus non ſolùm
bellicas res, ſed etiam ciuiles priuſquam faceret ali-
quid conſuluit, denique ſententia illius præcipua
ſemper hæc fuit: Æquius eſt, vt ego tot, & talium
amicorum conſilium ſequar, quàm vt tot tales ami-
ci meam vnius voluntatem ſequantur.*

17 Quod veriſſimè, & congruentiſſimè † Regi-
bus noſtris applicare poſſumus: qui cùm in cæ-
teris rebus, tum maximè in iis, quæ ad bella
incunda, & Religionem defendendam, & exten-
dendam, ſpectant, ſemper magno conſilio re-
guntur, memores illius doctrinæ D. Ambroſ.
lib. 5. *epiſt.* vbi ad Theodoſ. Imperat. ſcribens, ſic
ait: *Si de cauſis pecuniariis comites tuos conſulis,
quanto magis in cauſa Religionis Sacerdotes Domi-
ni æquum eſt conſulas?* Et alterius, † quæ habe- 18
tur Prouerb. 20. 18. & 24. 6. *Cogitationes conſiliis
roborantur, & gubernaculis tractanda ſunt bella,
quia cum diſpoſitione initur bellum: & erit ſalus
vbi multa conſilia ſunt.*

Et quòd ſemper † tam in indicendis, quàm 19
in incundis bellis magna, & matura conſulta-
tio, & deliberatio deſideretur, nec non vt eorum
cauſa, & iuſtitia per viros prudentiſſimos venti-
letur, rectè tradit Saluſt. in Catil. *Nam prius quàm
incipias, conſulto, & vbi conſulueris maturè, opus
eſt facto.* Et Claudian. qui eo nomine laudat Ho-
norium Imp. quod *Spectarent Aquilæ decreta Se-
natus*, & pluribus probant Petrus Gregor. *dict.
lib.* 24. *de Repub. cap.* 1. *num.* 1. Maiol. *in dieb. Cani-
cul. tom* 3. *colloq.* 2. *de bellor. euent.* Marq. *dict. c.* 18.
Valençuela *dict. conſid.* 20. *num.* 37. *& ſeqq. & in
mont. contr. Venet.* 7. *part. num.* 115. *& ſeqq.* Lancel-
lot Conradus *in temp. omn. ind. l.* 1. *§.* 3. *verb. Bella*,
Petrus Nauarra *de reſtit. ablat. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 238.
part. 1. & remiſſiue plures alios allegans Petr.
Cenedus *in collect. ad Decretum, cap.* 50. *num.* 1.
Camill. Burellus de præſt. Reg. Cathol. *cap.* 32.
ex num 88. Sotus *lib.* 4. *de iuſt. & iure, quæſt.* 5.
Couarr. *in reg. poſſeſſor.* 2. *part. §.* 7. Victoria *in re-
lect. de bello*, Gregor. de Valentia *tom.* 3. *d.* 3. *q.* 16.
punct. 2. *colum.* 711. Lorca *in* 2. 2. *ſect.* 3. *diſp.* 53.
num. 1. & 5. Suarez *in tract. de charitat. diſp.* 13.
ſect. 6. *ex num.* 1. nouiſſimè poſt hæc ſcripta Mi-
chael Mancierus *de Monarchia, part.* 3. *lib.* 5.
cap. 8. *& ſeq.* & tetigimus *ſup. lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 51.

In quo † Reges Hiſpaniæ multum excellere, 20
benè obſeruat idem Borre. *in c.* 69. Nam † licèt 21
ius belli propria auctoritate indicendi habeant,
quia nullum in temporalibus ſuperiorem agno-
ſcunt, vt concludit Oldrad. *conſ.* 70. incip. *An prin-
ceps*, Bartol. *in l. hoſtes, num.* 9. *&* 19 *ff. de captiuis.*
Fulgoſ. *in l. ex hoc iure, D. de iuſt. & iure*, Panor-
mit. *in cap. ſicut el* 3. *num.* 8. *de iureiuran.* Thom.
Grammat. *deciſ. Neapol.* 65. *num.* 74. Couar. *in reg.
peccatum* 2. *part. §.* 9. *num.* 2. *&* 9. Soto *de iuſt. &
iure, lib.* 5 *quæſt.* 3. *art.* 5. Sebaſtian. Medicis *in ſum.
decreti* 23. *q.* 2. & Borrell. *dict. cap.* 32. *num.* 6. *&
n.* 100. *& d. cap.* 67. *per totum*: adhuc tamen, vt
ibidem ſubdit *num.* 12. *&* 13. hac perpetua obſer-
uantia vti ſolent, vt non ſolùm apud ſe, & ſuos
Conſiliarios bellorum, quæ gerere tentat, occa-
ſiones, & cauſas examinent; ſed etiam prius quàm
bella moueant, coram Romano Pontifice, &
omnium Cardinalium Collegio eaſdem cauſas
perorari, ac referri faciant, & omnes debitas
monitiones, & ſolemnitates præmittant. Et
ob id † Dei Optimi Maximi beneficio ſemper 22
fœliciſſimè omnia eis cedere ſolent, quia † vbi 23
bona fuerit, & legitimè diſcuſſa cauſa pugnan-
di, pugnæ exitus malus eſſe non poterit, vt cum
D. Bernardo, & aliis probauimus *ſuprà lib.* 2. *c.* 4.
n. 42. & oſtendit Lucan. *lib.* 7. *Pharſ.* dum ait.

Cauſa iubet ſuperos melior ſperare ſecundos.

Propert. *lib.* 4. *eleg.* 6.

Frangit, & attollit vires in milite cauſa,
Quæ niſi iuſta ſubeſt, excutit arma pudor.

Euripides: *Iniqua bellans bella ſaluus haud redit*,
& Tit. Liuius *lib.* 21. *Plerumque euentus belli, velut
æquus iudex, vnde ius ſtabat, ei victoriam dedit:
quamuis iuſtitia belli non ab exitu, ſed à cauſa ve-
nanda eſt*, cum aliis, quæ congerit Ioan. Boterus
lib. 3. *de ratione ſtatus, cap. de iuſtitia cauſæ*, Si-
mancas

mancaa *lib.9.de Repub.c.*15.*&* 17.Iuſt Lipſ.*lib.5. Polit. cap.3.* Laurea Salmantina *certam.* 10.*ſcholaſtice, n.*101.*pag.*576.& Valenç *d.monit.*7 *par.n.*115.*& in dict. diſcurſ.2.p. conſid.*52 *ex n.*16.quibus de iure noſtro conuenit text.*in l.2.tit.23.p.2.*

Quæ omnia in detectione, & conquiſitione Orbis Noui, de qua agimus, vberrimè interue-
24 nerunt, † cùm Reges noſtri non ſolùm prudentiſſimos, & eruditiſſimos Regnorum ſuorum viros conſuluerint, ſed etiam ipſam Apoſtolicam
25 Sedem, iuxta † id, quod in veteri Teſtamento
26 *Deuteron.*17. præcipiebatur, & refertur † *in cap. per venerabilem, verſ. Rationibus, qui filij ſint legitimi: Si difficile, & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem, & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & lepram, & iudicium inter portas videris variari, venies ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore: qui iudicabunt tibi iudicij veritatem: & facies quæcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ſequerisque eorum ſententiam, neque declinabis ad dextram, neque ad ſiniſtram, &c.* Quæ Apoſtolica Sedes eandem expeditionem probauit, & vt ſuprà latiſſimè diximus, omnes has Occidentales, & Auſtrales prouincias detectas, & detegendas eiſdem Regibus cum conſilio, & communi aſſenſu omnium Cardinalium conceſſit, & aſſignauit.

27 Quorum † quanta ſit, & eſſe ſoleat ſacræ Theologiæ, & vtriuſque Iuriſperitia, & in rebus arduis agnoſcendis, & decidendis dexteritas, & prudentia, fusè etiam adnimaduertimus *ſuprà lib.2. cap.24. ex num.92.* & ipſorum nomen
28 † oſtendit, cùm Cardinales dicantur, quaſi in quibus totius Militantis Eccleſiæ cardo conſiſtat, cuius etiam columnæ eſſe dicuntur, *cap.accuſatio* 15.2.q.7. cum aliis traditis à Tiber. Deciano *conſ.*14. *num.*157. *volum.*3. & Pontificis Maximi, ſupremi eius Rectoris partes, quæ ad puram identitatem cum ipſius perſona reducuntur, *cap.fœlicis de pœn.lib.6.* cum multis, quæ bene, & copiosè obſeruat Turrecremata *in ſumma Eccleſ. lib.1. cap.*80. Aluar. Pelagius *lib.2. de planct. Eccleſ.art.*16. Auguſt. de Ancona *in ſum. de poteſt. Eccleſ. quæſt.*102. Waldenſ.*lib.2 doctrinal. fidei, art.3. cap* 54. D. Antonin.3.*part. titul.*20. Ioan. Anton. Delphinus *lib.2. de Eccleſ.* Iſidor. Moſcouius *de poteſt. Militant. Eccleſ.* Iacobatius *lib.1. de Conſiliis*, Andreas Barbacius, Martin. Laudenſis, Hierony. Albanus, Gundiſaluus Villadiego, & Auguſtin. Valerius in tractatibus, quos de Cardinalibus ſcripſerunt, Monachus *in cap.1 de Schiſmat.lib.6.* Rom.*conſ.*498.*num.*10. Decius *conſ.*150.*colum.*1. Anton. de Butrio *in cap. antiqua num.9. de priuileg.* Ioan. Azorius *tom.2. inſtit.moral. lib.4.* Rebuff.*in concord. tit. de collation.§.ſi quis verò*, Bolognet.*in tract. de indulgen. num.*31. Pet.Gregor.*lib.*15. Syntagm.*cap.*4. Lancellot.Conrad.*in templ.indic.lib.2. cap.2.§.1. cum ſeqq.* Octauian. Veſtrius, & Granatius *in addition. ad eum, in praxi Curiæ Romanæ, lib.1. cap.1.* Quintil.Mandoſ.*ad regul.Cancellar.reg.*32. Card. Tuſchus *pract. concluſ. iur. litt. C. concluſ.*95. *& ſequentib.* Hieron. Gonçalez *in reg.8. Cancellar. gloſ.24. per totam*, Camill. Borrellus *in ſum. deciſ.1 part.titul* 5. Cardin. Bellarmin. *in Apolog. contra Reg. Angl. cap.4.* Molina de Medrano *in allegatione Proregis extranei Regni Aragon. n.*73. *& ſeqq.* Fr. Ioann. à Ponte *in conuenien. vir. Monarch. lib.1.cap.3. §.2.pag.97.* & nouiſſimè poſt hæc ſcripta Michael Mauelerus *de Monarch. Eccleſ.2.part.lib4.cap.*11. *&* 12. & alij, quos retulimus *lib.2. cap.24. num.*95. vbi plurima de Cardinalium officiis, præſtantia, & dignitate notarunt, & hoc munus non inuentione humana, vt Rex Angliæ male putauit, ſed inſtitutione Diuina, & ad Eccleſiæ regimen neceſſaria, inductum eſſe demonſtrant.

Quibus ita ſuppoſitis, † meritò affirmare de- 29
bemus, nullum ſcrupulum in conquiſitione, & retentione huius Noui Orbis ex parte Regum noſtrorum conſiderari poſſe, cùm putare non debuerint id falſum eſſe, quod omnes, aut complures ſenſerunt, dixerunt, & conſuluerunt, vt docet Ariſtotel.*lib.de diuinat per ſomnia cap.*1.
Cui adiicere poſſumus † verba Imp. *in l.vlt.C.* 30
de fideicom. ibi: *Vt per ampliores homines perfectiſſima veritas reueletur, & in l.hac conſultiſſima* 8. *C. qui teſtam. facere poſſ.* ibi: *Sed ne locum quidem vllum relinquat inſidiis, tot oculis ſpectata, tot inſinuata ſenſibus, tot inſuper in tuto locata ma-*
nibus. Integrum † quippè iudicium eſt, quod 31
plurimorum ſententiis confirmatur, *cap.prudentiam 21. de offic.delegati, cap.licet cauſam de probat.cap.extra conſcientiam,64.diſt.* & quod à pluribus ſapientibus quæritur, facilius inuenitur, *cap.de quibus* 10.*diſtinctio.*

Vnde tritum eſt, ac certum in iure noſtro
prouerbium, † ſapientium, doctorumque ho- 32
minum ſententias, & opiniones ſequendas eſſe, & ab omni culpa excuſare tam in foro interiori, quam exteriori, etiam ſi quis forte eas ſequutus errauerit, vt ex *dict.l.ſi aniam, C. de ingen. manum.d.l.2.ff. quis ordo in bon. poſſ.ſer. dict.l.regula, §. ſed iuris ignorantiam, ff. de iur. & fact. ignor.* cum aliis, notat Bartol. *per text. ibi in l.in bonorum, ff.de bon.poſſ.* Alex.*in l.2. ff. quod quiſque iuris*, Baldus, & alij in *l. iuris ignorantia, C. qui admitti*, Ancharran. & alij *in Clement. ne Romana, de elect.* Paz ab Scala *d.tract. de conſilio ſapient.ferè per totum*, Syluester *in ſumma, verb. Dubium, num.4. & verb.Ignorantia, num.*5. Nauarr.*in Manuali Latino cap.27.num.*289. Cardin. Toletus *in ſumma lib.5. cap.26.in fine*, Saa *verb. Dubium, n.*4. Suar. *de cenſur. diſp.4. ſect.8.n.*18. & latiſſimè Tiraquel.*de pœn.temper.cauſ.*51.*n.*56. Menoch. *de arbitr.dict.lib.1. quæſt.*23.*& centur.2. caſu* 177 *n.*5.*& in tr. de præſumpt.*71.*& de recuperan. remed.*13.*n.*34. *& remed.9.à n.*130 Alciat. *reg.3. præſumpt.5.n. 1. & emblem.16. & lib.4.Parerg.c.*8.& Ioan.Aurpachius *ſingul.alleg. cap.*49.

Atque ita in pulchro caſu conſuluit Ale-
xand.*conſil.*184.*num.7. lib.2.* Securum † eſſe poſ- 33
ſeſſorem maioratus; qui ex conſilio alicuius inſignis Iuriſperiti alienauit res fideicommiſſo ſubiectas, & alienationem irreuocabiliter teneret: quod licèt ibi eius additionator reprehendat, & Menoch. *ſuprà*, duos ſapientes requirat: confirmari tamen poteſt ex alia doctrina, quæ
habet, † ſecurum eſſe, & excuſandum eum, 34
qui alicui viro graui, notabili, & fide digno crediderit, & ab eo de ſuo iure vel facto certior effectus fuerit, *cap. de capitulis*, vbi notat Dominic. *diſtinct.*10. *gloſ. in extrauag. inter nonnullos, de verb. ſignif. §.1. verb. Deinceps*, & latius proſequitur Iaſ. *in l.1.in fine, ff. de eo per quem fact. erit.* Tiraq. *de cauſ.*51. ferè per totam, Corduba *lib.2.q.1.verſ.Quod ſi homo*, & Syluæ Nuptial.quæ latiſſimè loquitur *lib.4.ex n.*55.

Principem † quoque non peccare, quia ali- 35

quid lege humana prohibitum fecerit, imò & iniuſtum, dum non ſit contra legem Diuinam, & naturalem, ſequutus conſilium virorum doctorum, apertè probat Gloſſ. *per text. ibi in cap. Capellanus de feriis*, vbi Panormitan. *num.*6. Innocent.*in cap.per tuas el.*2. *de ſimonia*, Felinus *in cap.*1.*de re iudic. num.*15. *limitat.*7. Archiep. Florentin.*in ſum.*1.*part.tit.*3.*cap.*10.*col.*6.Nauarr. *in Manuali, c.*27.*n.* 284.*&* 288. & plura tradens Pat.Ribadeneira in Princip. Chriſt.*lib.*2.*c.*24.

Quod magis certum erit, vbi non ſolùm vni, aut alteri, ſed plurimis, & grauiſſimis creditur.
36 Et † præſertim Papæ, & Collegio Cardinalium, qui non ſolùm in rebus quæ fidem concernunt, verùm & in aliis, quæ ad mores pertinent, & vt pia, & probabilia ſequuntur, errare poſſe non videntur, vt reſoluit Suarez *in tractat. de fide, diſp.*5. *ſect.*6. *num.*8. & Thom. Bozius *de ſignis Eccleſiæ lib.*16. *cap.*8. *& lib.*18. *cap.*6. idem Suarez *ead. diſput. ſect.*8. *num.*7. vbi etiam docet,
37 ipſum † Pontificem etiam vbi ſolus aliquid decernit in præceptis, ſeu rebus moralibus, quas tradit, vel approbat pro vniuerſa Eccleſia, errare non poſſe, nec approbare turpia pro honeſtis, vel è conuerſo damnare honeſta tanquam iniqua; quia hoc repugnat veritati, & ſanctitati Eccleſiæ, & ideò in his etiam non poteſt errare Pontifex, vt probat, & de fide eſſe docet Antonin.3.*p.tit.*22.*c.*8.§.2.quem cum aliqua moderatione ſequuntur Canus *lib.*5. *de locis Theolog.c.*5. Molin.*de iuſt.& iure,diſp.*325.Bellarmin.*lib.*4. *de Romano Pontif. c.*5.Manclet. *vbi ſup.part.*2.*lib.*4. *c.*6.cum aliis,quæ adduximus *ſup.lib.*2.*c.*24.*n.*62.
38 Quinimò † etiam ſi concederemus aliqua dubia in prædicta Noui Orbis debellatione legitimanda interueniſſe, & auctores de ea conſultos, diuerſas opiniones habuiſſe, ex eo tamen, quod plures illam, quæ debellationi fauebat, vt veriorem, & probabiliorem propoſuerunt, iuſtè, & legitimè ſequi à noſtris Regibus potuit, etiam vbi de inuadendis alienis prouinciis agebatur, ex communi omnium Doctorum ſententia, quos *ſuprà num.*31. retulimus, præcipuè Victoria *in d.relect.de iure belli*, Caietan. & Syluester *in ſumma verb.Bellum*, 1.*quæſt.*1. Nauarr.*in Manuali cap.*15.*num.*15 *& cap.*25.*num.*4. Valentia *d.diſp.*3.*quæſt.*16.*punct.*2.*col.*714.Bañez *in* 2.2. *quæſt.*40. *art.*1. *dub.*5. *ex col.*1183. Balthaſ. Ayala *de iure,& effic.belli lib.*1.*c.*2.*n.*31.Lorca *d.diſp.*53. *n.*4.Suar. *d. diſp.*13.*ſect.*6.*ex n.*2. Molina *de iuſt. & iure, tract.*2. *diſp.*103.*vel* 113. & plures alij, quos refert, & ſequitur eruditiſſ. P. Mag. Fr. Anton.Perez *in Laurea Salmantina certamin.*10. *Scholaſt.num.*104.*& ſeqq.pag.*576.

Vt interim omittamus aliorum ſententiam, qui in hoc,vt in aliis,exiſtimant,ſecuros eſſe,qui opiniones dumtaxat probabiles amplexantur, etiam ſi aliæ tutiores, & probabiliores exiſtant, præſertim vbi non de facto, ſed de iure dubio,& eius interpretatione, aut intelligentia tractatur, de quo videnda ſunt, quæ latè & eruditè tradunt Theologi recentiores poſt D.Thom.*in* 2.2.*q.*63. *art.*4.*& quodlibet o* 8.*art.*3.D.Antonin.1.*par.tit.*3. *c.*10.§.10.*circa finem*, vbi citat Albertum Magnum, & alios, Anton.à Corduba *in queſtionar. lib.*1.*quæſt.*39. Petr. Nauarra *de reſtitut. cap.*1. *n.*277.Medina *in* 1.2.*q.*9. *art.*6. *pag.*317. *& ſeqq.* Armilla *verb.Opinio*, Nauarr.*in Manuali cap.*27. *num*,277.Sotomayor, Mantius, Orellana,Bañes, & alij Salmanticenſes Primarij, & Salon *in* 2.2.*quæſt* 63.*art.*4. *controuerſ.*2.Laurea Salmantina *d.certam* 10.*cap.*5. cum multis ſequentibus & latiſſimè Nicol. Garcia *de beneficiis*, 7.*part.cap.*2. *num.*24.*& part.*11.*cap.*5.*à num.*361.

Quibus † mirum in modum fauet alia alio- 39
rum doctrina qui tradunt, communem opinionem Doctorum efficere, vt Eccleſia det iuriſdictionem in multis caſibus, etiam ſi fortè opinio illa ſit falſa; cùm enim (inquiunt) licitum ſit operari ex opinione probabili, ſi omnia illa eſſent irrita, grauiſſima incommoda ſequerentur, de quo pluribus agit Henriquez *de pœniten.lib.*2. *cap.*14. *num.*3. *&* 4. Thom. Sanchez *de matrim. lib.*3.*diſput.*20.*num*.2.& Leonard.Leſſius *de iuſt. & iure lib.*2.*cap.*29.*num.*68.

Vnde & illud deſcendit, quod huic quæſtio-
ni, de qua tractamus, maximè congruit, † Re- 40
ges ſcilicet noſtros iuſtè, & ſecurè poſſe retinere prouincias, quas prævijs iſtis conſultationibus debellarunt,& acquiſierunt etiam ſi fortè ex poſt facto dubitari poſſet, prædictas conſultationes
minus iuridicas, & legitimas fuiſſe. Nam † vbi 41
Princeps de conſilio ſuorum procerum, ac ſapientum aliquid facit, omnia legitimè acta præſumuntur, & cum iuſta cauſa,ita vt poſtea impugnari, vel in dubium reuocari non poſſit obſtante nimirum exceptione ſententiæ,& rei iudicatæ, quæ ex eiuſmodi conſultationibus, aſſertionibus, & diligentiis oritur, vt in pulchris caſibus latè docent, & probant Socinus Iunior *conſ.*95. *n.*9. *&*10. *vol.*1.Matthæ. de Afflictis *in cap. Domino, Guerram* 2. *notab. ex num.*5. *&* 10.*hic finitur lex Feder.* Thom. Grammat. *deciſ.Neap.*65. *num.*62. *&* 63. Viber. Decia.*conſ.*41. *num.*29.*&* 31.*vol.*2. Roland.*con.*1. *ex num.*86. *ad* 94. *vol.*2. Ludolph. Schrader. *conſ.*21.*lib.*2. *num.*111. Anton. Natta *conſ.*487.*ex num.*43.*ad* 47. *vol.*3.*fol.*24. Menoch. *conſ.*100.*num.*26.*&* 27.& Proſper.Farinac.*de delict. q.*63. *cap.*3. *num*,181. Et de conſultatione
† bellorum in communi agentes quòd ſufficiat 42
iuſtam cauſam belli ab initio eſſe diſcuſſam, tradunt Valentia, Bañez, & alij ex ſupra citatis.

Et in ipſis terminis noſtræ quæſtionis debellationis Indorum, Victor.*d.relect.*1. *de Indis, n.*3. vbi poſtquam reſoluit, Principem dubium in bellis, vel aliis rebus gerendis, vt ſit tutus in conſcientia, debere conſulere illos,ad quos ſpectat hæc docere,concludit: *Quod ſi poſt conſultationem rei dubiæ diffinitum ſit à ſapientibus illud eſſe licitum, qui ſequitur illorum ſententiam eſt tutus, etiam ſi aliàs ſit illicitum.* A quo non diſſentit
† elegantiſſimus P.Ioſeph. Acoſta *de procur.Ind.* 43
*ſal.lib.*2.*c.*11.*& lib.*3.*c.*3.vbi concludit,non oportere in hac cauſa amplius diſceptare, ſed veluti præſcriptum iam ſit, optimâ fide agi debere. Et
quod in communi † de non repetendis antiquis 44
Regnorum titulis, & initiis cum Balduino, & aliis tradidimus *ſuprà lib.*2.*cap.*6.*num* 46.

Ponderari etiam poteſt celebris doctrina † Ab- 45
batis *in c.cùm dilectus de conſuetudine*, quam refert, & ſequitur Roder. Suarez *in proœm.legum fori num.* 19. & Burgos de Paz *in l.*1. *Tauri à n.*214. cum multis ſequentibus: qui reſoluunt, legem dubiam ita à conſuetudine interpretari, vt à tali conſuetudine non ſit recedendum,licèt poſtea appareat, legem id non ſenſiſſe. Quo etiam reſpicit alia doctrina Panorm. *conſ.*25. *in quæſt.* quæ ad præſens vertitur, *col. fin. volum.*2. quæ habet, conſuetudinem efficere, vt ex duabus vel tribus opinionibus Doctorum inter ſe

pugnantibus, illa magis ſequenda, ſit cui conſue-
tudo ſuffragatur, licet contraria ſit communior;
quam doctrinam repetit idem Panorm. in c. niſi
clerici, in prin. num. 25. de iudiciis, vbi Decius
col. 13. ex num. 166. in edit. Romana, Gregor, Lo-
pez in l. 53. gloſ. 1. in fine, tit. 6 part. 1. Ioan. Ne-
uizan. in Sylua nupt. lib. 5. num. 64 & Parlad. lib. 1.
46 rer. quotid. cap. 1. §. 11. num. 40. Opinio † quippe
generalis ab antiquo deriuata, & conuenientibus
rationibus ſuffulta, habetur pro veritate, vt egre-
giè docet Bald in l. conuenticula, C. de Epiſcop. &
Cleric. Cepola conſ. ciuili 38. num. 11. & Menoch.
conſ. 152. n. 14. vol. 6.

47 Et vbi † in conſultatione, & intellectu iuris
obſcuri, aut controuerſi ſtudioſa inquiſitio, &
diligens electio præcedit omnes fatentur eius
ignorantiam à culpa excuſare, & iuſtam vſuca-
piendi cauſam præbere, vt notat Innocent. per
text. ibi, in cap. cum dilectus de conſuetud. Anton.
Butr. Imola & Panormit. ibid. Baldus in proœmio ff.
verſ. Sed contra videtur Lud. Rom conſ. 123. verſ.
In caſu propoſito. Barthol Socinus conſ. 47. num. 11.
vol. 2. Cardinalis in Clement fin. quæſt. 4. de regular.
& in Clem. 1. de rebus Eccleſ. quæſt 25. & in Clem.
1. §. ſanè, de vſuris in 4 oppoſit. Felin in proœm.
Decretal. verſ. Et ideò ignorantia iuris, & in cap.
de quarta de præſcrip. num. 27. Iaſ. in l. iuris igno-
rantia, C. qui admitti, & plures referens D. Couar.
in reg. poſſeſſ. 2. p. §. 7. num. 1a Pet. Gilken. de præ-
ſcript. 2. par. mem. 1. c. 3. num. 4 & 7. Ioan Garcia
de nobilit. in initio, num. 17 Barthol. Medina in 1. 2.
quæſt. 74. art. 5. & quæſt. 76. art. 2. & quæſt. 94. ar. 2.
Scho. in 1. diſt. 12. Valentia diſp. 2. quæſt. 3. punct. 6.
& q. 5. & Mart. Delr. in diſquiſit. mag. lib. 4. c. 4. q 5.
ſect. 2. pag. 334.

Quibus conueniunt, quæ tradit, & latè pro-
bat Menchac. lib. 1. controuerſ. illuſtr. cap. 9. n. 19.
48 & c. 10. num. 2. † docens, ex bello etiam iniuſto,
ſi publice indictum, ſit, dominium non ſolùm
captiuorum, ſed etiam reliquarum rerum Princi
pibus quæri. Et quamuis poſtea ſubdat, id om-
ne plenè reſtituendum eſſe ſi perperam acquiſi
tum fuerit, quod etiam an plecti videtur Sylueſt.
verb. Bellum, q 9. & 19. Caietan. in 2. 2. quæſt. 16.
art. 1. Victoria in relect. de iure belli, num 33. Sotus
lib. 4 de iuſt. & iure, quæſt. 7. art. 2. Valencia 3.
tom. diſp. 3. quæſt. 16 parti. 1. in fine, col. 718. & Mag.
Lorca in 2. 2. ſect. 7. diſp. ut. 15. ex num. 1. cum ſeqq.
tenentes, quòd ſi bellum fuerit per ſe quidem iniu
ſtum per accidens autem iuſtum ob inuincibi-
lem ignorantiam, tunc poſteà cognita veritate,
ea ſolum reſtituenda erunt, quæ ſuperſunt adhuc
ſalua, aut in quibus ſit factus quis ditior: non
autem ea, quæ bonâ fide deſtructa, aut con-
ſumpta ſunt, de quibus etiam latè nouiſſimè agit
Ægid. Bened. in l. ex hoc iure, 1. te. cap. 1. ex
num. 9.

49 Et † conducit, quod in ſimili tradit Petr. Na-
uarra de reſtit. lib. 3. cap 4. à num. 181. cum ſeqq. vbi
plures Theologos allegans, concludit, quòd ac-
cipiens alienum bona fide, & titulo habili à non
domino, ſi poſteà comperiat, rem eſſe alienam,
efficitur malæ fidei poſſeſſor in foro conſcientiæ,
& peccat mortaliter detinendo, & tenetur ad re-
ſtitutionem, quem ex noſtris refert & ſequitur
Blaſius Flores de Mena lib. vn. pract. qq. q. 6. §. 1.
n. 15. fol. 57.

50 Hæc tamen † in noſtro caſu non procedunt,
qui valdè diſſimilis eſt, cùm in eo prædicta bona
fides tot conſiliis innixa, & tot iuris vtriuſque ti-
tulis ac rationibus fulta, inconcuſsè per longum,
& longiſſimum tempus perſeuerauerit, imò iam
centenariam præſcriptionem excellerit, poſtquàm
omne vitium eius, & omnem prorſus actionem,
vel repetitionem ſopiri, apertè docent Impp.
in l. ſicut, & l. omnes, C. de præſcript. trig. vel quadr.
ann & Romani Pontifices in c. de quarta, c. ad au-
res de præſcription. cap. 1. & 2. cap. dilect. 15.
quæſt. 3.

Etenim † licet præſcriptionem impium præſi- 51
dium, & improbam temporis allegationem ap-
pellet Iuſtin. Imp. in Nouell. conſtit. 9. §. 1. quam
citat Petr. GilKenius in tract. de præſcrip. 1. part.
cap. 1. num. 5. & Euerard. Broncorſt. cent. 4. antino-
miar. aſſert. 2 Et regulariter † melius ſit nullum ti- 52
tulum allegare, quam inualidum, aut defectuo-
ſum, ex his, quæ latè adducit Ægid Bellamera
deciſ. 50. & deciſ. 113. & clariùs deciſ 287. & 393.
Felinus in c. cùm ordinem de reſcript. col. 1. Oſaſcus
deciſ. Pedem. 101. num. 31 & alij relati à Cardinali
Tuſcho pract. concluſ. iur. verb. Titulus, concluſ.
312. Id quidem vbi mala fides & titulus, om-
nino iniuſtus, aut ineptus interuenit, intelligi
debet.

Vbi tamen præſcriptio bona fide, & iuſtis ini-
tiis inchoata, & perfecta eſt, nihil amplius ad
legitimam rei poſſeſſæ retentionem deſideratur,
ita vt † etiamſi mala fides poſt completam præſcri- 53
ptionem ſuperueniat, res præſcripta reſtitui non
debeat, ſiue iuris ciuilis, ſiue Canonici regulas
attendamus, vt cum magis vera & communi opi-
nione decidit Gloſſa in c. vigilanti, & in c. vlt.
verb. Temporis, de præſcrip. vbi Innocent. Ho-
ſtienſ Abb. Baldus Felinus, Butrius, Collectarius,
& alij, Dynus, Ioan Andre. Anchart Philip. Fran-
cus, & Petr. Pechius in reg. poſſeſſor de reg. iur.
in 6. Didac Couar. ibidem 3. par. §. 2. num. 1. Bart.
in Extrauag. ad reprimendum, verb. Denuntiatio-
nem, Angel. in l. 1. C. de iudiciis, num. 59. Iaſ. in l.
poſt diuiſionem, C. de iur. & facti ignor. & innume-
ri alij, quos referunt & ſequuntur Tiraquel. in
tract. ceſſante cauſa limit. 12. num. 16. Mencha.
lib. 2. controuerſ. illuſt. c. 74. n. 1. Franc. Balbus de
præſcript. 2. par. 3 par. princip. quæſt. 9. num. 1. Eue-
rard Broncorſt. antinom. cent. 4. aſſert. 7 Hieron.
Zeuallos commun. contra comm. quæſt. 657. per to-
tam, & quæſt. 729. num. 20 Ioan García de nobilit.
gloſſ. 6. n. 5. & nouiſſimè ac latiſſimè Pet. GilKen.
qui vtriuſque opinionis Auctores, & argumenta
recenſet in eod. tract. 1 part. memb. 2. c. 8. per totum.
Et ex Theologis idem probant, & defendunt D.
Tho. quodlibet. 12. articul. 24. Scotus, Paludanus,
& Maior. in 4. Senten. diſt. 15. quæſt. 11. Domin.
Sotus lib. 4. de iuſt. & iure, quæſt. 5. art. 4 Angel. in
ſumma verbo Præſcriptio, §. 20. & Syluester eodem
verb. n. 13.

Qui inter alias rationes eas præcipuè conſide-
rant, quòd † cùm mala fides ſit ſcientia rei alie- 54
næ, hæc poſt completam præſcriptionem nocere
non poteſt, cùm iam ex iuris diſpoſitione res non
aliena, ſed propria vſucapientis affecta fuerit, quæ
ab eo amplius auocari non poteſt; cùm is, † qui 55
auctoritate iuris quid poſſidet, iuſtè, & benè poſ-
ſideat ſecundùm D. Auguſt. in c. quid dicam 14.
q. 4. l. iuſtè poſſidet, ff. de acquir. poſſ. l. 14. §. 1. ff. de
religioſ. & ſumpt. fun. ibi: Quia bona fidei poſſeſſor
eſt, & dominium iuſtum habet, qui auctore iudice
comparauit. Vnde ſumpta eſt regula iuris, quæ ha-
betur in l. qui auctores 137. ff. de regul. iuris, vbi
Petr. Fab. Rauard. & alij plura notarunt. Lex
† namque

56 † namque magis noſtrarum rerum domina cen-
ſetur, quàm nos ipſi, vel vlli priuati domini,cùm
ſit omnium Regina, *l.2.ff.de legib.*
Et quamuis in multis caſibus iuris regula mili-
tet, qua docemur, quod ceſſante cauſa ceſſat
57 effectus: † illa tamen non obtinet; cùm diſpoſi-
tio ſuum effectum ſortita eſt, *l. ſancimus, C.de ad-
min.tut.*ibi: *Non enim debet, quod ſecundum leges
58 factum eſt, ex alio euentu retractari.* Quia † actus
perfecti, & abſoluti per impedimentum ſuperue-
niens minimè vitiantur, *l.inter ſtipulantem* 83. §.
ſacram,vbi Iaſ & cæteri *de verbor. oblig.l. in am-
biguis* 186.§.*non eſt nouum,ff.de regul.iur.*vbi De-
cius, Maynerius, Cagnol.Ræuar. & Pet. Faber.
*c.factum legitimè, de regul.iur.in 6.*cum innume-
ris aliis congeſtis à Petr.Peckio *ibidem*, Corraſio
*in l.pro parte, num.*10 *ff.de ſeruit.* & Anton Go-
mez *lib,2.var.cap.*10.*num.*21. Tiraquel. *vbi ſup.
limit.*12. Claud.Prato *Græſeon. general. iur. lib.*6.
*tit.*7.*c.*3.
59 Quibus non aduerſatur, † quod aliqui forſitan
antiquis, vel moderni temporibus hanc India-
rum conquiſitionem in dubium vocauerint. Nam
cùm Reges noſtri ſuprà dictis conſultationibus du-
cti, ſemper bonam fidem habuerint, ea dumta-
60 xat conſideranda eſt, quia † in his, quæ ad bo-
nam fidem & animi ſententiam pertinent, pro-
prium iudicium ſpectandum eſt, non alienum, &
magis facti quæſtio; quàm iuris verſatur, vt do-
cet text egregius *in l.*1.§. *Iulian. ff.de itinere,actu-
que priua. & in l. bona fidei* 48.§.*per contrarium,
ff.de acquir.rer.dom.*vbi id tanquam ſingulare no-
tant Alber. *num.*1. & Bart.*num.fin.* & idem Bart.
& Salicet.per text.ibi *in l.penult.C.de euiction.*cum
aliis, quæ tradit Ioan.Garcia *de nobilit. in initio,
61 num.* 15. & 16. Et † credulitas probabilis habet
vim tituli, vt notanter docet Aretin. *conſ.* 42. *in
fine*, Alex. *conſ.*14.*num.* 19. & *ſequentibus vol.*5.
Mandellus *conſ.*64.*n.*57.& *ſeqq.vol.*1.
Præſertim vbi in præſcriptione triginta, aut
62 quadraginta annorum verſamur, † in qua, cùm
titulus neceſſario non requiratur, *d.l.ſicut.& d.l.
omnes,l.cùm notiſſimi,& l.penult.*§.1.*C.de præſcrip.
trig. vel quadr. dict. c. de quarta,& c.ad aures de
præſcrip.c.cùm Eccleſia Sutrina de cauſ.poſſ.c. per-
uenit,de empt.& vend.*vbi Iacob Butrius,& Imola,
cum multis aliis, quæ latè adducunt Paul. de Ca-
ſtro *conſ.*151.Roman.*conſ.*123 Craneta *conſ.*165.
*num.*13. & *in tract.de antiq.*§.*materia, num.*7. &
Petr. GilKenius *de præſcript.*2 *part. memb.*1.*c.*3.*ex
63 num.* 8. † Quilibet etiam putatiuus, & illegitimus
ſufficit, & bonam fidem inducit, quamuis poſteà
inualidari poſſit, aut per errorem iniuſtum obrep-
ſiſſe dicatur, vt benè poſt longam diſputationem
reſoluunt Abbat *in cap.audiuis,num.*8.*de præſcrip.*
Felinus *in d. c. de quarta, num.*27. & *ſeqq.eod.tit.*
Balbus *in tract. de præſcrip.*2.*part.*3. *part.princip.
& in repet.l.Celſus, num.*11. *ff. de vſucap* quam in
calce eiuſdem tractatus adiecit Mencha. *lib.*2.*con-
trouer illuſt.c.*77. *à num.*14. Couar.*in reg. poſſeſſor*
2.*par.*§.7.*ex num.*5.*verſ.Secunda concluſio*, Burgos
de Paz *conſ.*41. *num.* 13. Molina *de primog.lib.*2.
*c.*6.*à num* 68.Oſaſcus *deciſ.Pedemont.*160.*num.*10.
& *deciſ.*101.*num.*31.Sarmient.*lib.*1.*ſelect.c.*6.*n.*3.
Menoch *conſ.* 2. *num.* 341. & plures alij relati à
Franc. Viuio 1.*tom.commun.opin.verb. Præſcriptio*,
& verb. *Titulus*, Pinelo, & eius additionatore
*in auth. niſi tricennale, num.*12.*C.de bon.mater.*&
& Petr.GilKenius *vbi ſuprà*, & nouiſſimus Ægi-
dius Benedictus, qui cùm hæc typis darem ad
meat manus peruenit, *in l.ex hoc iure, ff.de iuſti-
tia & iure*, 1.*p.c.*3.*num.*23.& 24. Quinimo, ſi
titulus probabilis, & tolerabilis ſit, & per erro-
rem iuris, aut etiam facti dubij conflatus, in qua-
cunque præſcriptione etiam ordinaria, & quæ ti-
tulum deſiderat, ſufficere poterit, vt per text.
in cap. cùm dilectus de conſuetud. probant com-
muniter omnes ſcribentes *ibidem*, & *in d. c. de
quarta de præſcrip.* poſt. Gloſ. *ibi verbo, Se poſſe
tueri*, & reſoluit Couar. *vbi ſup. num.*9. Molina
*num.*69.Menoch.*num.*305.Viuius *pag.*280.Pinel.
*d.num.*12.*verſ In iuriſperito,& in l.*2.*C de reſcind.*
2 *p.c.*4.*num.*4. & GilKenius, qui plurimos refert
*vbi ſuprà n.*2.& 3.

CAPVT III.

*In quo ſpecialius de eodem præſcriptionis ti-
tulo agitur., eiuſque virtute etiam maris
tractus, & littora quæri, & aliorum in
illis nauigationes,& negotiationes prohi-
beri poſſe probatur.*

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptio aliquando ſumitur pro vſucapione, & acquiſitione.*
2 *Præſcriptionis frequentior acceptio, exceptionem, & retentionem ſignificat.*
3 *Præſcriptionis varia definitiones remiſſiuè.*
4 *Vſucapio à Cicer. & I. C. appellatur finis litium.*
5 L.1. ff. de vſucap. & l.vlt.ff.pro ſuo *illuſtrantur.*
6 *Præſcriptio non eſt contra æquitatem naturalem.*
7 *Lites minui, & finiri maximè expedit Reip. propter earum damna & diſpendia.*
8 L. 4. verſ. Non tamen, & *alia quæ de litium execratione agunt,referuntur,& exornantur.*
9 *Themiſtoclis notabile dictum circa litium deteſtationem.*
10 *Præſcriptionem de iure ciuili eſſe, & ideò inter ſupremos Principes locum habere non poſſe, opinatur Menchaca, qui reprobatur.*
11 *Principes ſupremi non ligantur iure ciuili, ſed tantum naturali, aut gentium.*
12 *Incognitus Auctor* Maris liberi, *argumento Menchaca nimis exultat.*
13 *Glorioſum victoria genus videtur, quod ex teſtimonio aduerſariorum elicitur, ex Claud. Mammertino.*
14 *Præſcriptio iuris gentium hodie dici poteſt, cùm omnes nationes ea vtantur. Et n.*17.
15 *Iuri gentium ea tribui poſſunt, quæ etiam iure ciuili inducta ab aliis gentibus communiter recepta fuerunt.*
16 *Præſcriptio attenta materia iuris gentium eſt,& ideò ius per eam quæſitum à Principe tolli non poteſt, ex Anton. Petra.*
17 *Petrus Gilkenius Menchaca opinionem ex profeſſo impugnat & damnat.*
18 *Præſcriptionem contra, & inter ſupremos Principes & Reſpublicas liberas dari & practicari debere plura iura teſtantur.*
19 *Principes ſuis pactis ligantur,& eorum contractus habent vim legis.*

20 *Præſcriptio*

20 *Præſcriptio habet vim pacti, & conſtituti, & habetur pro veritate.*

21 *Præſcriptionis iura & effectus inter nullos magis obſeruari conuenit quam inter ſupremos Principes Et quare?*

22 *Regna omnia, & imperia ſola antiquitatis tuitione ſubſiſtunt.*

23 *Præſcriptionem ſi quis inter Principes tollat, grauiſſima in mundum iniiciet.*

24 *Bellorum damna multa ſunt, & grauiora, quàm quæ ex litibus priuatorum oriri poſſunt.*

25 *Bellum dicitur per antiphraſim quaſi minime bellum, & alia eius etymologia ex Caſſiodoro.*

26 *Principes melius faciant, vbi ratione potius & iure quàm armis & bellis ſuas lites componunt, & Caſſiodori verba hoc grauiter ſuadentia.*

27 *Incognitus quibus rationibus impugnet ius nauigationis maris Indici, quod noſtri Reges ſibi præſumunt.*

28 *Mare & littora maris gentium iure communia omnium eſſe dicuntur.*

29 *D. Ambroſ. locus refertur, eos notantis qui maris ſinus ſibi applicare, aut acquirere cupiunt.*

30 *Ægid Bened. & Seraph. Freitas Luſitani, qualiter nouiſſ.mà reſpondeant argumentis Incogniti.*

31 *Maris vt terræ ius, cum prohibitione nauigationis exterorum per Pontificem noſtris Regibus concedi potuit.*

32 *Papa fecit, ergo potuit, valet conſequentia.*

33 *Pontifex Romanus repreſentat perſonam Noë, & Chriſti, qui habuerunt poſſeſſionem, & dominium maris,*

34 *Venetorum Reſpublica habet ius maris Adriatici ex donatione Alexan. III. R. Pont. & plenè de eius hiſtoria, & an certa ſit?*

35 *Maris & littorum proprietas licèt in vniuerſum à nemine occupari, vel acquiri poſſit, eorum tamen protectio pertinet ad Principes, quorum territoriis adiacent.*

Principes ſupremi poſſunt exercere imperium, collectas, & vectigalia imponere in mari, & portubus ſui territorii ibidem.

36 *Maris varios ſinus vel tractus proprio iure ſibi vendicant plures Principes & Reſpublicæ qui referuntur.*

37 *Mare venit ſub nomine territorij.*

38 *Mare ſæpè ſumit nomen à terris finitimis & in eo ſummè oportet delicta cohibere.*

39 *Nautarum & maritimorum hominum fera & improba natura eſt, & quare?*

40 *Princeps conceſſo caſtro, concedere videtur ius quod habet in mari, & in aquis ex doctrina Innocentij.*

41 *Maris iuriſdictio an etiam ad loca remota extendatur?*

42 *Maris ſicut & aridæ confines aſſignari poſſunt, & an proprius pertinendæ vocentur?*

43 *Æris elementum eſt commune omnium, & nihilominus habemus ius in cœlo, quod eſt ſupra, domus noſtras vel fundos.*

44 *Immunitate Eccleſiaſtici gaudet qui in aëre ſupra cœmeterium ex feneſtra pendens apprehenſus fuit.*

45 *Tributa pro aere & vmbra aliqui Imperatores exegerunt,*

46 *Lex deprecatio ad l. Rod. de iact. in illis verb.* Lex autem maris, *exponitur.*

47 *Leges vt quis in aliquo loco dare poſſit, eius Imperium habere debet.*

48 *Maris dominium non pertinere ad Imperatorem ridiculum eſt ſecundum Alciatum.*

49 *Leges Rhodiæ, & aliæ de mari, & rebus ad mare & nauigationes pertinentibus à diuerſis Principibus latæ arguunt eos in ipſo mari imperium habere.*

50 *Mare, & maris littora hodie ex communi totius Orbis vſu, in dominio & iure Principum eſſe videntur.*

51 *Maris Imperium in Romanis agnoſcit Virg. Claud & alij.*

52 *Ezechiel locus exponitur, vbi inſulam Tyri, dominam maris eſſe dicit,*

53 *Tyria maria adagium vnde natum?*

54 *Maris primum dominum Minoëm facit Strabo, & Diodor. Neptunum, & quare?*

55 *Nauium inuentores primi qui fuerint:*

56 *Reges Hiſpaniæ iuſtius quàm Neptunus ſe maris Oceani dominos vocare poſſunt, & quare?*

57 *Maris & littorum vſus omnibus competit.*

58 *Communia quæ ſunt, præoccupanti cedunt.*

59 *Procuratores vel executores ſi duo aut plures in ſolidum fuerint nominati, qui præoccupauerit, ſolus aget.*

60 *Iuriſdictionem qualiter quis acquirat, eam exercens in loco, quem non conſtat eſſe de alterius iuriſdictione?*

61 *Præoccupatio loci communis per Principem, facta, ei dominium tribuit.*

62 *Præſcriptio longi temporis ſufficiens videtur ad obtinenda loca iure gentium publica vel communia.*

63 *L. ſi quiſquam diuerſ. & temp. præſcrip. & l. ſanè ſi maris, D. de iniuriis expenduntur & illuſtrantur.*

64 *Principes ſupremi interdictis non indigent ad iura ſua retinenda vel recuperanda, cùm ipſi ſibi ius dicant.*

65 *L. fin. D de vſucap. explicatur, & conciliatur cum d. l. ſi quiſquam.*

66 *Ius in mari vel alio loco publico longa poſſeſſione quæſitum, interim durat, dum quis eo vti non deſinit.*

67 *Maris vel alterius loci publici poſſeſſioni, longo tempore præſcripta, qui inſiſtit, alterum eodem iure vti prohibet.*

68 *Piſcandi & venandi ius an, & qualiter licitè in locis iure gentium communibus, quæri poſſit, & aliis prohiberi?*

69 *L. 1. & 2. & aliæ tit. 8. lib. 7. recop. quæ de piſcatione agunt, declarantur.*

70 *Nauigatio maris Indici iuſtè à noſtris Regibus aliis nationibus prohibetur.*

71 *Præſcriptio 30. vel 40. annorum cum titulo conceſſionis Pontificiæ an ſufficiat ad quærendum ius maris Indici.*

72 *Præſcriptio Imperij & nauigationis Indiarum non ſolùm eſt quadragenaria, ſed plus quàm centenaria & immemorialis.*

73 *Centenaria præſcriptio eſt potentior quam immemorialis.*

74 *Præſcriptio immemorialis eſt ſufficiens ad acquirendum non ſolùm vſum, ſed & dominium maris, & littorum publicorum.*

75 *Veneti, præſcriptione immemoriali defendunt dominium.*

dominium, & gabellas maris Adriatici.

76 *Praſcriptio immemorialis habet vim tituli & priuilegij, & operatur plures alios effectus.*

77 *Praſcriptio immemorialis nunquam cenſetur excluſa.*

78 *Bona fides requiritur etiam in praſcriptione immemoriabilie.*

79 *Reges noſtri ſemper bonam fidem habuerunt in conquiſitione & retentione Imperij Indiarum.*

80 *Bona fidei poſſeſſor eſt etiam ille, qui habet conſcientiam dubiam.*

81 *Poſſeſſor in dubio potius debet ſibi ipſi fauere, quàm diſſuadere, ex notabili doctrina Baldi.*

SEd quando de vi, & effectu præſcriptio-
nis circa hanc Indiarum retentionem, de
qua loquimur, agere cœpimus, opere pretium
erit eundem titulum ſpecialius adhuc, & diligen-
tius examinare, & à variis quibuſdam Nouato-
1 rum calumniis defendere. Eſt enim † tum ad ac-
quirendum vſitatiſſimus, quatenus præſcriptio
ſumi ſolet pro vſucapione, ſiue modo acquiſitio-
nis, qui ex longa poſſeſſione procedit, vt *in l. ei
à quo 21. & l.fin. ff.de vſucap. l.ſi duo 23.§.1.ff.de
iur.iurand.l.3.ff.de requir.reis,l. qui alienam 54.ff.
de euict.l. quinque pedum, C.fin. regund.* cum aliis
traditis à Connano *lib.3.comment. cap.11. num. 2.*
Prateio, Briſſon. & Calino *de verbor. ſign. verb.
Praſcriptio*, Cuiac. & Horman. *in principio
inſtitution. de vſucap.* vbi etiam Vulteius *num. 6.
& 10.*

2 Tum † verò, maximè efficax ad retinendum,
cùm præſcriptio propriùs, & frequentiùs pro
exceptione ſumatur, quæ ex definito tempore
ſubſtantiam capiens, poſſeſſorem dominum effi-
cit, & plenam ei in poſterum ſecuritatem indul-
get, vt conſtare poterit *ex l.1.ff de vſucap. l. vlt.
ff.pro ſuo, l.cùm notiſſimi, C. de praſcript. 30. vel
40.an.l.1.C.de commun.rerum alien.cap.vigilanti,*
3 *de praſcript.* Et † ex variis ipſius præſcriptionis de-
finitionibus, quas tradit Gloſ. *in cap. in ſumma 4.
quaſt.3.* Panormit. Felin. Alciat. & alij *in rub. de
praſcript.* D.Couarruuias *in regul.poſſeſſor.1. part.
relect.cap. vn.num. 4.* Connan. Briſſon. & alij *vbi
ſuprà*, Parlador. *lib.1.quotid.§.1.* Donel. *lib.5. comment.c.4.
& lib.12.c.1.* vbi Oſuald. qui alios addu-
cit & Petr. GilKen. *in tr.de praſcript.1. part. c.2.
n.21.& ſequentibus.*

4 Vnde † meritò Cicero in Orat. pro Cecina
vſucapionem appellat finem ſolicitudinis à peri-
culo litium, & I. C. *in dict.l.1. ff.de vſucapion. l.
vltim.ff.pro ſuo, princ.inſt.de vſucap.* bono publico
inductam eſſe teſtantur, ne rerum dominia ſint
in incerto, & vt aliquis litium finis eſſet, quæ lo-
5 ca † latè exornant DD. præcipuè Alciat. & Be-
roïus *in dicta rubrica de praſcription.* Theologi
omnes *in 4.diſtinct. 5.* Summiſt. *verb. Praſcriptio*,
Fortun. Garſia *in l.1.ff.de iuſtitia & iure*, Balbus
in tractat. de praſcript. 1. p. quaſt.5. Couarruuias
vbi ſupr. 3. part. in princip. Pinel. *in authent. niſi
tricennale n.39.C.de bon.matern.* Menoch. *de arbi-
trar.quaſt.49.* Petr.Gregor. *lib.40. Syntag.c.vltim.*
Ræuard. *ad leg.Scribon.c.3.* Donel. *dict.lib.5.c.3.*
Angel.Matthæacius *de via & ratione iuris.lib.1.c.
11.n.10.* Euerar.Broncorſt. *cent.4.antinom.cap. 2.*
& plures alij relati à Gilken. *vbi ſup.1.p.c.1.* vbi
6 oſtendunt, præſcriptionis † beneficium non eſſe
contra æquitatem naturalem, reprobata Accurſ.
ſententia, qui ſecus exiſtimauit *in dict. l. 1. ff. de
vſucap.* cum ex ea, inter alia, prædictum commo-
dum finiendarum, vel minuendarum litium re-
ſultet.

Quod † vel ad oſtendendam eius vtilitatem 7
& neceſſitatem ſufficeret, cùm nihil magis pro-
inde quique Legiſlatores, & Rerum publica-
rum gubernatores curare debeant, & ſoleant,
quàm vt litibus finis imponatur, propter damna,
incommoda & diſpendia, quæ ex illis reſultant
& generantur, vt † conſtat ex text. *in l. 4. verſi.* 8
*Non tamen, ff.de alienat. iud.l. 3.§. tametſi, ff. de
recep.arb.l.ſeruus 19.verſic.Sed ſi, ff.de obligat. &
action.l.1. C.de nouo Cod.fac.cap. finem litibus, de
dolo & contum. Clement.diſpendioſam, de iudiciis*,
cum aliis latè congeſtis à Luca de Penna *in l.lit.
C.de agricol.& cenſit.* Cattel.Cota *in memor. verb.
Lites citè*, Sylua *nupt.lib. 6. num. 8. cum ſequenti:*
Tiraquel. *de retract.lignag § 8. gloſſ.7.ex num.20.*
Tiber.Decian. *reſponſ.70.num.39.vol.3.* Hiſtor. fori
Roman. *lib.5. cap.17.* Balduin. *in prolegom. ad tit.
iſt. de actio.* Briſſon. *verb. Litibus citò*, Radulphus
Fornet. *lib.1.rer,quotid. cap.1.* GilKen. *dict.cap.1.
num.38.* Cardin. Tuſch. *practic.concluſ.iur. litt.L.
concl.383.& 384.*

Quibus addo † Themiſtoclem, qui, vt refert 9
Ælianus *lib.9.de var.hiſt.pag.mihi 152.* dicere ſo-
lebat, quòd ſi duæ ſibi monſtrarentur viæ, vna
quæ ad tribunal, altera, quæ ad inferos tenderet,
libentius multò hanc, quàm illam ingrederetur.
Quamuis hoc dictum Demoſtheni tribuat. Pet.
Nannius *in Polyanthea, verb. Regnum, ad finem,
pag.mihi 714.*

Neque † his aliquid officiet, aut tituli, de quo 10
agimus, vires & auctoritatem comminuet, noua
opinio Ferdin. Menchacæ *lib. 1. controuerſ. illuſtr.
cap.55. num.28. & c.89.num.32.* vbi probare in-
tendit, præſcriptionem inter Supremos Principes
locum habere non poſſe, eò quod iure ciuili in-
uenta dicatur, *d.princ. inſt. de vſucap.* quo † eiuſ- 11
modi Principes non ligantur, l. Princeps, *ff. de le-
gib.* ſed tantùm naturali, aut gentium, ſecundùm
doctrinam Baldi *in l. 1. ff. de conſt.Princip.* Alex.
conſ. vlt. lib. 4. col. 7. & Anton. de Butrio *in
cap. qua in Eccleſiarum, col. penult. de con-
ſtit.*

Nam † licèt hoc argumento nimis exultet In- 12
cognitus *in tractat. Mare liberum*, vt refert Se-
raph. Freir. *de Imper. Aſiat. cap.13. num.1.* quaſi,
qui nos auctoritate Hiſpani Doctoris conuincat,
vt enim dixit † Claud.Mamertinus *lib.11.cap.10.* 13
relatus à Iuſto Lipſio aduerſ. Dialogiſt. *cap. 22.
Glorioſum victoria genus eſt, ab eo cum quo decer-
tem, arma capere, quaſitumque aduerſario ceſtem,
illinc ſtare & iſthinc decere*, Facilè tamen ei reſpon-
detur ab eodem Freitas *cap.14.num.1.* præſcriptio-
nem † etſi fortè ciuili Romanorum iure originem, 14
& temporis præfinitionem acceperit, cùm tamen
ab aliquibus nationibus anteà etiam cognita fuiſ-
ſet, & poſteà ab omnibus communi conſenſu re-
cepta reperiatur, iuris gentium reputari debere,
ex † latè traditis à Iaſ. *in l.ex hoc iure, num.46.&* 15
ſequentib.ff.de iuſt.& iure, Dom Couarr. *in d.reg.
poſſeſſor. 1. par.§. 1. num. vlt. & lib.1.var.c.5.ad
fin.* Pinel. *in rubr. C. de reſcind. vend.1.part.cap.1.*
Aluar. Valaſc. *de iure emphyt.q.3.num.2.* D. Ant.
Pichard. *in rubr.inſt. de empt. & vend.num.19. &*
nouiſſimè Ægid Bened. *in d.l.ex hoc iure,cap.8.à
num.6.*

Vltra

Vltra quos † eandem ſententiam tenet Petr. Ant. Petra *in tract. de poteſt. Princip. c. 25. n. 34.* qui aduerſus Rebuf. defendit, præſcriptionem, attenta materia iuris gentium eſſe, argument. *l. adeo, §. præterea, verſ. Planè ſi longiori tempore, ff. de acq. rer. dom.* atque adeò ios per eam quæſitum per Principem tolli non poſſe.

17 Et magis in † noſtris terminis Petr. Gilken. *d. tract. de præſcript. 3. p. c. 11.* vbi ex profeſſo contra prædictam Menchacæ opinionem ſcribens, ac diſputans, rectè concludit, nullam ſub toto Chriſtiano nomine regionem eſſe, quæ vſucapionis, vel præſcriptionis iura, ſaltem propria lege, aut

18 conſuetudine non admiſerit. Et † nedum vnam, verum infinitas penè leges extare, quibus edocemur, contra Principes, præſcriptionis vires locum habere, ſiue ius Ciuile, ſiue ius Canonicum intueamur, ſiue ſpectemus perſonam Imperatoris, ſiue Romani Pontificis, vt conſtat *ex l. in omnibus, l. intra quatuor. ff. de diuerſ. & tempor. præſcript. l. 2. C. de vectigal. & commiſ. l. querelam, ff. de falſis, l. fin. C. de fund. patrimon. lib. 11. c. cum nobis, cap. ad audientiam, c. diligenti, de præſcription.* iunctis aliis, quæ latè congerit Abbas *conſ. 81. lib. 1. & conſ. 62. lib. 2.* Socin. *regul. 28.* & Card. Tuſch. *litt. P, concluſ. 534. n. 13. & ſeqq.* Hocque admitti etiam, & probari debere, vbi inter Reges, ciuitates, aut prouincias liberas, contentio aliqua orta ſit, quæ immemorabilis temporis ſuffragio ſublata dicatur, ſiue lis ſit de rebus priuatis, ſiue de publicis, aut Regalibus, vel confinibus.

19 Etenim ſi † pactum, aut contractus Principes obligat, *l. Cæſar, ff. de publican. c. 1. de probat.* imò & vim legis habere dicitur, *l. donationes, quas Diuus 26. Cod. de donat. inter.* cum innumeris, quæ refert ipſe idem Menchaca *lib. 3. de ſucceſſ. creat. §. 26. ex num. 2.* Cened. *in collect. 67. ad Decretal. ſuprà d. cap. 1. de probat.* DD. *in l. 1. & in l. conuentionum, ff. de pact.* vbi Duarenus, & Ioan. Horozcus, & elegantiſſimus Ferdin. Mendoça *1. part. cap. 5.* Pinel. *in rubric. C. de reſcind. 1. par. c. 2.* Dom. Greg. Lopez Madera *lib. ſingul. animaduerſ. iur. ciuil. cap. 35.* Morla *in emporio Iur. ſuper titul. de pactis, quæſt. 1. ex num. 67.* Enetard. Bronc. *antinom. centur. 1. cap. 13.* & Vincent. Cabotius *lib. 2. variar. diſput. cap. 10.* Cur non dicemus antiquitatis prærogatiuam, vtrique populo, vel Principi compe-

20 tere? Cùm † vetuſtas habeat vim pacti, & conſtituti, & legis, *l. hoc iure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quotidiana, & æſtiuaa, leg. in ſumma in princip. & §. 1. & leg. vltim. ff. de aqua pluuia arcenda, leg. quominus, ff. de fluminibus*; vbi Bartolus *num. 99.* Antonius Gabriel *commun. opin. tit. de præſcript. concluſ. 1. num. 76.* & plurimi alij, quos refert & ſequitur Brunorus à Sole *in locis communib. verb. Præſcriptio, pag. 874.* Imò & pro veritate habeatur, ſecundùm Gloſſ. *in l. 1. C. de ſeruit. & aqua, l. ſi pupillus, §. fin. de admiſt. tut.* Bald. *in l. cùm cauſam, num. 5. de probat.* Felin. *in rubrica de præſcript. num. 3. verſ. Fallit, & in cap. cùm acceſſiſſent, n. 48. de conſtit.* Pariſ. *conſ. 27. num. 33. vol. 1.* Bald. *conſil. 13. lib. 4.* Socin. *conſil. 86. num. 12. lib. 1.* & *166. num. 12. lib. 2.* & Peregrin. *de iure fiſci, lib. 8. num. 12.*

21 Quibus † (& ſanè non minus efficaciter) addere poſſumus tantum abeſſe vt iuris ciuilis regulis, hoc eſt boni & æquitationibus aduerſetur, quòd inter ſupremos Principes præſcriptionum iura ſeruentur, vt potius inter nullos alios magis cuſtodiri & obſeruari debeant. Nam ſi ratio excu-

ſandarum vel minuendarum litium inter priuatos præſcriptionem induxit, vt *ſuprà* retulimus, longè fortiùs ad Principum cauſas eandem porrigere conuenit: cùm omnes † ipſorum ditiones, hac ſo- 22 la, vt plurimum, antiquitatis ratione ſubſiſtant, vt diximus *ſuprà lib. 2. cap. 6. num. 43. & ſeq.* & cum Bellarm. Molina, & aliis probabimus *infrà cap. ſeq. ex n. 36.* & de Indiis noſtris loquens Ioſeph. Acoſta *lib. 2. de procur. Ind. ſal. c. 11. & lib. 3. cap. 3.* & Seraph. Freitas *de Imp. Aſiat. c. 14. n. 1. 6. & 7.* Cuius † vim, & effectum ſi quis temeraria do- 23 ctrinæ nouitate conuellat, nihil aliud quàm bellorum ſemina, quibus totus mundus ardeat, in Orbem iniiciet, quorum † quanta ſint damna, & 24 quàm exitialia priuatorúmque litibus grauiora, latè, aliud agentes, proſequimur *infrà hoc lib. cap. 6. num. 42. & ſeqq.* & nouiſſimè oſtendit Balth. Chanaſ. *lib. 1. de perfect. prudent. cap. 8. §. 1. pag. 365.* vbi proinde bellum ſolis in expertis dulce appellari, inquit: † & ita vocatum eſſe per antiphraſim, 25 quòd minimè bellum ſit, ſicut Parcæ, quod minimè parcant, & lucus, quòd minimè luceat, & montes minimè moueantur; quam etymologiam licèt inter alias probet Ioan. Funger. *in etymolog. Græco-Latino, verb. Bellum:* Caſſiodor. tamen *lib. 1. variar. epiſt. 30.* à Belo Aſſyriorum Rege dictum exiſtimat, quòd is primus ferreum gladium produxerit, cùm anteà, inter ipſos quoque aduerſarios, non eſſent armata certamina, ſed pugnis ſe laceſſerent, vnde & pugna nomen accepit, atque ea propter ſtatim bellum vocat; *Conſilium atrox, crudele præſidium, ferinam certationem.*

Et longè † melius pios Principes facturos in- 26 quit, ſi per legitimos tramites perſequantur, quæ ad ſe pertinere contendunt: *Quid enim diſcrepat à peccante, qui ſe per exceſſum nititur vindicare? Imperitenda eſt vltio, quæ de legibus venit, & excellenter videtur de pulſate triumphaſſe, qui victor pronuntiatur à iudice.* Et lib. 7. epiſtol. 3. *In cauſa poſſint iura non brachia, nam cur eligant quærere violenta, qui præſentia probantur habere iudicia.*

Sed adhuc (vt audio) Incognitus vrget, † & 27 eiuſdem Menchacæ veſtigiis inſiſtens, probare contendit, neque Pontificiæ conceſſionis, neque occupationis vel præſcriptionis titulos noſtris Regibus proficere poſſe, ſaltem quoad acquirendum, vel retinendum maris, & littorum maris dominium, quod in his Occidentalibus regionibus ſibi vendicant, & multo minus ad nauigationes, & commercia extraneorum ad illas, & in illis interdicendas & impediendas. Eò quòd, vt ipſi inquiunt, hæc omnia † iure gent. communia ſint, 28 & ſine eius violatione, ac tranſgreſſione à nemine concedi, occupari, præſcribi, vel aliis prohiberi poſſint, iuxta text. *in l. nemo igitur, ff. de rer. diuiſ. l. venditor, ff. commun. præd. l. vſucapionem 9. & l. fin. ff. de vſucap. l. quod in littore, ff. de acquir. rerum domin. l. littora 51. ff. de contrah. empt. l. 2. §. ſi quis in mari, & l. littora 3. ff. ne quid in loco pub. l. iniuriarum 13. §. ſi quis me prohibeat, ff. de iniuriis, §. ſi quidem, inſtit. de rerum diuiſ. l. 7. tit. 29. part. 3.* ibi: *No le pueda ningun omeganar por tiempo,* cum aliis, quæ ex Cicerone, Virgilio, Ouid. Plin. & aliis retulimus *ſuprà lib. 2. cap. 20. num. 34. & ſeqq. & c. 25. ex n. 37. vſque ad fin.*

Quibus † arridens D. Ambroſius *lib. 5. Hexam.* 29 *c. 10.* nimiam hanc ſuperbiam, ſiue cupiditatem aliquorum Principum, qui etiam ad maris ſpatia ſibi domina

dominationis terminos extendere volunt, his verbis notare videtur: *Spatia maris ſibi vendicant iure mancipij piſciũmque iura, ſicut vernacularum, conditione ſeruitĩ ſibi ſubiecta commemorant: Iſtic, inquit, Sinus maris meus eſt, ille alterius. Diuidunt elementa ſibi potentes.* Et de Nabuthe c. 3. *Inducis mare intra prædia tua, ne deſint belluæ, producis ſinem terræ, ne poſſis habere finitimum.* Et eodem reſpicit Balduin. *in d. §. & ſiquidem, n. 3.* inquiens: *Quo nunc ergo iure noſtri Principes, quod natura voluit eſſe liberum & commune, ſeruum propriũmque faciunt? Quo iure Veneti mare Adriaticum, Genuenſibus Liguſticum ſeruit?*

30 Verùm † his argumentis plenè, poſtquam hæc ſcripſeram, reſpondiſſe reperio Ægid. Bened. *in l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure, 1. p. c. 3. ex n. 13.* & pleniùs Seraph. Freit. *de Imp. Aſiat. ex cap. 10. ad 15.* dum Luſitanorum nauigationes ad Indiam Orientalem defendere curant, Luſitani ambo, ambo quidem eruditione florentes, & vt cum Virgil. loquar, *Æneid. 6.*

Et cantare pares, & reſpondere parati.

Sed nos, qui de Occidentalibus agimus, vt circa eas aliquid etiam præſtitiſſe videamur, vltra ea, quæ ab illis tradita ſunt, breuiter reſpondemus. Primò,
31 non † facilè concedendum eſſe Incognito, quod Romani Pontificis donatio Hiſpaniæ Regibus facta, hoc ius Indici maris, & nauigationum, ac littorum eius, etiam cum prohibitione aliorum concedere non potuerit. Nam etſi hoc admittat Seraph. vbi *ſuprà cap. 12.* Nos tamen pluribus hanc Romanæ ſedis temporalem in totum Orbem poteſtatem adſtruximus *ſuprà lib. 2. c. 23. 24. 25.* vbi ipſas etiam Alex. VI. Calixti III. Nicolai V. & aliorum R. Pont. Bullas retulimus, quibus expreſſis verbis, maria quoque Indiarum, & ius aliorum nauigationes in eiſdem prohibendi, Caſtellæ & Luſitaniæ Regibus conceſſa videmus. Vnde vt ibidem ſæpè probauimus, amplius apud Catholicos inquirendum non eſt, cum valeat conſequentia,
32 Papa † fecit, ergo potuit, de quo etiam plenè agit Redoan. *in tract. de ſpolijs Eccleſ. q. 7. §. occurrit, n. 51. & ſeqq.* & Ant. Petra *de poteſt. Princip. cap. 3. q. 4. n. 8.* Et in ſpecie, quòd ad maris etiam dominium concedendum extendatur, probat Marta *de iuriſ. 1. p. c. 26. num. 55.* & magis expreſsè ac diſertè Cam. Borrel. *de præſt. Reg. Cath. c. 46. n. 230. & ſeqq.*
33 docens † Romanum Pontificem Noë, & Chriſti Domini perſonam repræſentare, quorum ille per arcam, hic per lignum Crucis mundum ſeruauit, & ex inueſtitura ſibi à Deo facta, maris dominium, ac corporalem poſſeſſionem accepit, iuxta illud Matth. 8. & Marc. 5. *Quis eſt hic, quia venti, & mare obediunt ei?* Et Luc. 8. *Hinc ſurgens imperauit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna, & ambulauit ſupra mare.*

34 Neque hoc † nouum videri debet, vel ſolo exemplo donationis Alex. VI. aut Calix. III. ſubſiſtere, cum Sereniſſ. Venetorum Reſpublica, ex ſimili alia alterius Pontificis Alex. III. conceſſione, & longa quaſi poſſeſſione, Adriatici maris dominium ſibi præſumat, & in eo iuriſdictionem exerceat, & vectigalium cõmoda exigat. Inquiunt enim eiuſdẽ Reipublicæ hiſtorici, & alij, qui ab ipſis acceperunt, quod cùm prædictus Pontifex furorem irati Friderici Ænobarbi Imperatoris fugiens, ſeſe Venetias cõtuliſſet ibi Sebaſtiano Zanæ Duci XL. à bello, quod in fauorem Pontificis contra Imperatorem geſſerat, victori reuerſo, victoriam gratulatus, annulum aureum porrexit. *Accipe* (inquiens) *Ciane me Auctorem ipſum mare hoc tibi pignore obnoxium reddito, quod tu, tuique ſucceſſores quot annis ſtatuta die ſeruabitis, vt omnis poſteritas intelligat maris poſſeſſionem iure belli veſtram eſſe quandoque factam, atque vti vxorem viro, ita illud veſtro ſubiacere imperio.* Cuius tam memorandi facinoris ſolemnia à Principe Venetorum, à Senatu, & vniuerſo Magiſtratuum ordine, purpura & oſtro induto, maxima pompa ſolemniq; apparatu, ingenti ciuium, ac multarum cymbarũ frequentia, apud littora maris ſingulis annis Aſcẽſionis Dominicæ die peraguntur, & aureo annullo Neptunum, maréue ipſum, vt vxorem viro ſibi deſpondent, & ſubarrhant, vt latè recenſent Ant. Sabell. *decad. 1. hiſt. lib. 7.* Villamontius *lib. 1. ſuæ peregrinat. c. 34.* Pet. Iuſtin. & Gabr. Simeon *lib. 2 hiſt. Venet.* Gaſp. Contaren. *lib. 1. de rep. Venet.* Nicol. Doliones *in compend. hiſt. part. 3.* Vannoz. *3. part. Polit. n. 8090.* Ludou. Grotus Cæcus Adriæ, *orat. 7. fol. 38. pag. 2.* Martin. Delrius *diſq. Magic. lib. 4. c. 2. q. 6. ſect. 3.* & nouiſſimè eum tranſcribens Balth. Chanaſ. *de perfid. prud. lib. 1. c. 9. pag. 211.* Qui tamen tres vltimi Auctores conceſſionis verba paulò aliter referunt, & Imperatorem; Pontifici aduerſum, non Fridericum, ſed Othonem eius filium fuiſſe perperam tradunt. Et ex noſtris iuris Interpretibus, eiuſdem donationis mentionẽ faciunt Petr. Greg. *lib. 3. Syntag. c. 3. n. 1.* Marc. Mantua *in Enchirid. rer. ſingul. c. 104.* Angel. Matthæac. *de via & ratione iur. c. 36. n. 18. fol. 72.* Thad. Piſo Toacius *in §. & ſiquidem inſt. de rer. diuiſ.* qui allegat Gloſſ. *in l. vſum aquæ, C. de aqua ductu, lib. 11.* & latiùs Camill. Borrel. *d. c. 40 n. 233.* Peregrin. *de iure fiſci lib. 8. num. 18. & ſeq.* Ioan. Bapt. Lupus *in tract. de illegit. comment. 3. §. 1. num. 12.* Seraphin. *d. cap. 10. num. 32.* Cardin. Tuſch. *pract. concluſ. iur. tom. 8. verſ. Venetiarum, concluſ. 78. & ſequent.* & melius Franc. à Ponte *in tractat. de poteſt. Proreg. tit. de triremib. num. 41. & ſequentib.* & eruditiſſimus & nunquam ſatis laudatus Dom. Regens Ioannes-Baptiſta Valençuela Velaſquez *conſ. 100. num. 36.* vbi benè aduertunt, & notant, mirum videri quòd huius conceſſionis, nec à Romoaldo, Othone Friſingenſi, Gothifrid. Viterbienſi illius temporibus, neque à Platina in vita dicti Alexandri III. aut à recentioribus Chronologis mentio aliqua facta fuerit. Et ego addo, apud Illuſtriſſim. etiam Cardin. Baron. nullatenus reperiri, quamuis totum ferè duodecimum tomum Annal. Eccleſ. in vita & geſtis huius Alexandr. III. conſumat, & *anno* 1177. § 6. & §. 18. de eius fuga in Venetias agat, & de Roſa aurea, & aliis gratiis & indulgentiis Sebaſtiano Zancõ, & Reip. Venetorum ab eodem Pontifice conceſſis.

Secundò reſpondeo, † regulariter quidem 35
verum eſſe, quod Incognitus tradit, mare nimirum & maris littora, & nauigationum, ac commerciorum iura omnibus communia eſſe, nullúmque ſibi harum rerum dominium, vel proprietatem vſurpare, vel occupare poſſe. Neque enim tam latum & immenſum æquor integram poſſeſſionem, vel occupationem priuatorum admittit, vt benè obſeruat Weſemb. *in §. 2. num. 4. inſtit. de rerum diuiſ.* Hoc tamen non impedire, quin Imperatores, Reges, & alij ſupremi Principes, protectionem & iuriſdictionem marium, & littorum ius imperiis adiacentium habeant, & cum inhibitione etiam aliorum exerceant, inibique leges ſtatuant, vectigaliáque, & portagia, prout ſibi iuſtum viſum

fuerit,

fuerit, imponant, & exigant. Quo reſpectu, nihil
magis frequens, aut vulgare inter vtrumſque iuris
Doctores eſſe videtur, quàm maris imperium, ad
illum ſupremum Principem pertineat, qui in con-
tinenti proxima imperat, vt etiam tetigi *d.ll.lib.* 2.
*cap.*6. *num.*22. vbi plures ad hoc Auctores addu-
xi,& vltra eos, idem grauiter & docte proſequitur
Baldus *conſil.*51. *Quæritur an Florentini, num.* 2.
lib. 4. probans mare dici de diſtrictu illius ci-
uitatis, vel loci, qui confinat cum mari, in quan-
tum ſe extendit territorium terræ prope mare. Et
hoc etiam proſequitur idem Bald. *in l. cùm propo-
nas, de nautico fœnore*, vbi de collectis & vecti-
galibus loquitur. Et abſque dubio in mari Medi-
terraneo procedere docent gloſſa & Bartol. *in l.
ſanè ſi maris, ff. de iniuriis*: Iaſ. *in d.l.ex hoc iure,
n.* 27. vbi loquitur de Gulpho Venetorum: Hip-
polyt.de Marſiliis *in l. fin. de iuriſdict. omn. iud.
num.*183.Matth.de Afflict.*in tit. quæ ſint Regalia,
verb.Vectigalia,n* 101.Belluga *in Speculo Princip.
rubric.*30 Anton.Corſetus *ſingul.*154. *verbo Iuriſ-
dictio*: Ioannes Garcia *de expenſ.cap.*22. *num.*34.
& 35. Cancer. 1.*part.variar. cap.*13. *num.* 236.
Raudenſ. *deciſ.* 8. *num.* 2. Weſemb. *in §. inſula,
inſtit. de rerum diuiſ.* Sixtinus Regnerus *de Rega-
lib.lib.*1.*cap.*4.Cabedus *deciſ. Luſitan.* 2. *part. de-
ciſ.*46. *&* 47. Caliſtus Remirez *de leg. Reg. Ara-
gon.§.*30.*num.*21.*&* 22.Peregrin. *d.lib.*8. *de iure
fiſci, num.* 4. *& ſeqq.* Valençuela plures alios re-
cenſens *d.conſ.*100.*num.*55. & latè Oſaſcos *deciſ.
Pedem.* 155. vbi loquitur de Duce Sabaudiæ,
qui impoſuit pedagia,& vectigalia in ſuo mari, &
cum prohibitione aliorum ibidem iuriſdictionem
exercet.

36 Prout † & faciunt, & facere poſſunt, iuxta
ſententiam eorundem Auctorum Veneti, in mari
Adriatico, Genuenſes in Ligorico, Romani in
Thyrrheno, Græci in Ionio & Ægæo, Galli in
Narbonenſi, & Hiſpani in Indico Orientali &
37 Occidentali, quia † mare & aquæ veniunt ſub
nomine territorij,argum.text.*in l.venditor, ff. com.
præd.in l.inſula Italia,* cum ibi notatis. *ff. de iudi-
ciis, l.inter eos cum ſeqq.ff de acq.rer.dom. l.ratio-
nem.§.*1.*& l portus,ff.de verb.ſign.l.*1. *§. ſtatio, ff.
de flumin.l.*1.*§.fin ff.de rer.diuiſ.c.licèt,* vbi gloſſ.
& Bald.*n.*2.*de feriis, c. vnic. quæ ſint Reg. in vſib.
feud.*& eorum quæ tradit gloſſ. *verb. Territorium,*
& poſt eam Geminian. & alij *in cap. vbi pericu-
lum,de elect.lib.*6.*cap. ex litteris. ad finem,de pro-
bat.cap.accedens el* 1.*ad fin.*vbi etiam Bald *in fi* 1.
*vt lite non conteſt.*Felinus *in c.* Rodulphus *n.*12. *&
ſeq.de reſcrip.*Decius *in d. l. fin. de iuriſd. num.* 9.
Bald.*in l.beneficium col.*1.*de conſtit.Princip.*Ruin.
*conſ.*18.*num.*6.*lib* 1.Roder.Suarez *allegat.*17. *per
totam*: Anton. Vacca *in l.* 2. *ff. de rerum diuiſ.*
Menchaca *lib.*1.*de controuerſ. illuſt. cap.*9. Marin.
Freccia *de ſubfeud. lib.* 2. *tit. quis dicatur Dux vel
March.num.*4.*&* 5.*fol.*119 Camill.Borrèl.*de præſt.
Reg.Cathol.cap.*9.*ex num.*45.*& cap.*46. *ex n.*227.
*& in ſum.deciſ.tit.*41.*de iuriſdict.omn.iud. n.*215.
fol. 158. Beneuent. Stracca *de nauigat. num.* 6.
Ponte *vbi ſuprà num.* 41. *& ſeqq* Sixtin. Cabe-
dus, & Valençuela *vbi ſuprà*: Bobadil. *in Polit.
lib.*4.*cap.*2.*num.*69.*& cap.*5.*num.*6. Matthæac. *d.
cap.* 36. *num.* 11.*&* 14 & latiſſimè Peregrin. *d.
tit.*8. *num.* 9. *cum. ſeqq.* Ægid. Bened. & Seraph.
Freitas *in locis ſuprà relatis*: & Petr.Greg. omni-
nò videndus *lib.*9.*de Repub.c.*1.*num.*27. *& lib.* 1.
*Syntag.c.*3.*n.*5.*& lib.*3. *c.*14. *num.*7. vbi huius rei
38 elegantes rationes adducit, & † mari ſemper à vi-
cinis locis nomina tribui probat, nulla in parte
oportere ſeuerius & accuratius legum aculeis de-
linquentium peccata compeſcere,quàm in mari,&
maritimis regionibus, propter † grauia & fre- 39
quentia nautarum,& incolentium facinora, & in-
humanam ac feram eorum naturam,quæ veluti ex
ſalſuginoſo humore contracta, quà in illis domi-
natur, mentem obnubilat, atque ad noxia quæque
impellit;prout etiam animaduertit Leuin. Lemnius
*lib.*5.*de occult.nat. mirac. cap.* 16. Quibus † nurè 40
conuenit Innoc. *in c.cum ad ſedem, de reſtit. ſpol.*
cuius doctrinam refert, & ſequitur Tiber. Decian.
*reſponſ.*123. *n.*25. *vol.*3. vbi ait, quod ſi Princeps
concedit caſtrum, intelligitur concedere & terri-
torium, & omnia emolumenta, quæ ex eis quo-
quomodo capere poterat, tam in terra, quàm in
mari, & in aquis.

Et hoc † non ſolùm ad propinquam maris re- 41
gionem, vel intra centum milliaria contrahen-
dum eſt, vt ſentire videtur Bart.*in tract. de inſula,
§.nullius,n.*1.Paul.Caſtr.*in l.Cæſar de publ. & ve-
ctig* & Hieron de Monte *in tractat. de fin.regund.
c.*9. *n.*3. quos ſequitur Gomez de Leon. *alleg.* 12.
*n.*2. verum etiam ad valdè remotam;ſi tamen nulli
alij propinquior ſit, vt benè oſtendit Roder.Xuar.
*d.alleg.*17.*col.*2 & Cabed.*dec.*47.*n.*1. argum.text.
in l.vnic. C. de claſſis lib. 11 quam non eſſe alibi
inquit Bart. *ibid.* & eius notanter meminit Angel.
in d.l.ſanè ſi maris.ff.de iniuriis: idem Bart.*in d.l.
Cæſar,de vectig.*& Cepola *in tract.de ſeruit.tit. de
mari,c.*26. Qui † inde ſubinferunt, non ſolùm in 42
arida, ſed etiam in mari fines reperiri, & terminos
aſſignari poſſe, iuxta doctrinã Bal.*in l.vlt.in fin.C.
de inſt.& ſubſt.*& aliorum,quos refert Ægid. *in d.
l.ex hoc iure,*1. *p.c.*5.*n.*1. Quamuis Corneus *conſ.*
273.*n.*22. *vol,*1. quem ſequitur Hieron.de Monte
*in d.tract.de finib c.*39.*n.*2.in mari non eſſe confi-
nes, ſed pertinentias doceat, quia aqua commu-
niter vniformis eſt, & quid pertinentiarum nomi-
ne veniat,latiùs exponat,*c.*80.*per tot.& c.*90.*n.vlt.*

Poſſumúſque in prædictorum confirmationem,
optimum aliud exemplum adducere † ex aëris ele- 43
mento petitum, quod licèt naturali etiam iure
commune omnium eſſe dicatur, *in §. & ſiquidem,
inſt.de rer.diuiſ.*cum ſimilibus; vnde Ouid. *lib.* 6.
*Metam.*inquit:

Nec Solem proprium natura, nec aëra fecit.

Et alibi:

Omnia ſi teneat, non poſſidet aera Minos.

Nihilominus tamen omne cœlum quod eſt ſuper
noſtras domus,vel fundos, quaſi occupatione no-
ſtrum quoq; eſſe cenſetur, *l.fin.ff.de ſeruit.l.altius,
Cod.eod.l.pen.& l.fin.§.pen ff.quod vi aut clam*; &
ideò prohibere poſſumus eos, qui nos huiuſmodi
iure vti impediunt, vel in agros noſtros,etiam ſpa-
tiandi, aut aeris capiendi gratia,ingredi volunt, *l.
per agrum* 11. *C.de ſeruit. & aqua,l. vt pomum,ff.
eod.*& poſt Connã.quem refert,& obſeruat Oſual.
in notis ad Donel.*lib.*4.*c.*2.*lit.C,*& Freitas *d.c.*10.
*num.*44. & 45. vbi hinc † notabiliter infert, iuſtè 44
Neapoli deciſum fuiſſe, Eccleſiaſtica immunitate
quendam delinquentem gaudere debere, qui in
aëre ex feneſtra pendens, quæ ſupra Eccleſiæ cœ-
meterium erat, comprehenſus fuit. Ac proinde le-
gimus,aliquoſ † Imperatores pro aëre etiam & 45
pro vmbra tributa à ſubditis exegiſſe, vt tradit
Cuiac.*lib.*10.*obſeru.c.*7.& Petr.Greg.*lib.*3.*Syntag.
cap.*10.*in fin.*

Et in hunc ſenſum accipi poteſt, quod Impe-
rator Antonius † ſcripſit *in l.deprecatio, ff. ad leg.* 46

Rhod. de iactu. dum ſe mundi Dominum, & maris
legem appellat, ad quam ferendam, certum eſt
47 iuriſdictionem † & imperium loci, cui promulga-
tur, deſiderari, vt poſt alios docent Suarez *de*
legib. lib. 1. cap. 8. & Salas, *diſp. 7. ſect. 1.* Quod
doctè aduertens Alciat. *lib. 2. diſpar. c. 5.* pericu-
48 diculum eſſe inquit, quod ibidem aliqui ex anti-
quioribus tradiderunt, nempe maris imperium
non ſpectare ad Imperatorem. Et Petr. Gregor.
49 *d. lib. 1. Syntag. cap. 3. num. 5.* † Vltra leges anti-
quas de mari & nauigatione à Rhodiis latas, qui
maximè freta ſulcabant, de quibus loquitur An-
ton. & D. Iſidor. *in cap. Rhodia leges, 2. diſtinct.*
poſteà & has approbatas, & alias plures de nau-
fragio, & rebus maritimis à Romanis Nomothe-
tis promulgatas, oſtendit *in l. quæ naufragium 3.*
ff. de incend. ruin. naufrag. l. fin. C. de furt. & in titu-
lis C. de naufrag. de nauicular. de nautis Tiberinis,
de claſſicis, & alibi paſſim.

50 Et hac † propter, iam ex communi totius Or-
bis obſeruatione, mare, & littora maris, quodam-
modo in dominio & iure Principum, & Magi-
ſtratuum haberi cœpiſſe, optimè aduertit Hubert.
Giphanius *in l. 50. n. 4. ff. de acquir. rer. dom.* Ioan.
Bodin. *lib. 1. de Repub. cap. 12. pag. 267.* Rebuff. *in*
l. littus 96. ff. de verb. ſignif. Petr. Greg. *d. lib. 3. Syn-*
tag. cap. 14. n. 7. Oſuald. *ad Donel. lib. 4. cap. 2. lit. E,*
& Peregrin. omninò videndus *d. lib. 8. n. 2. & ſe-*
quent. & n. 11. & 16. vbi probat, quod mare poſ-
ſidet, qui in eo iuriſdictionem & imperium habet,
vt per Bartol. *in tract. de alueo, in §. publica.* Cepol.
in tract. de ſeruit. c. de mari, num. 9. & Iacubin. *de*
feud. verb. Et cum fluminibus, num. 10. Et quod in
mari poteſt dari imperium, & iuriſdictio ſicut in
terra, cum fundamentum ſit in ſuo alueo, & ideò
in terra, cùm terra ſit inferior Sphæra, vt tradit
Bald. *in d. rub. de rer. diuiſ. n. 2.*

51 Quod antiquitus † etiam inualuiſſe ſatis oſten-
dit D. Ambroſ. *in loco ſup. n. 29.* relato, dum inquit:
Diuidunt elementa ſibi potentes. Neque abeſt Virg.
lib. 1. Æneid. vbi Romanos maris imperium habi-
turos, his verbis vaticinatur:

Certè hinc Romanos olim voluentibus annis,
Hinc fore ductores, reuocato à ſanguine
Theucri,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent.

Et Auguſto Cæſari blandiens 1. *Georgic.*

——— *Tua nauta*
Numina ſola colant: tibi ſeruiat vltima
Thule,
Teque ſibi generum Thetis emat omnibus
vndis.

Cui ſimilis eſt Claud. *in 4. panegyr. de Conſulatu*
Honorij, cuius, & aliorum mentionem fecimus
ſuprà lib. 1. c. 6. n. 6.

Subdidit Oceanum ſceptris, & margine cœli
Clauſit opes.

52 Et his certior, † & antiquior teſtis Ezechiel. *c. 27.*
verſ. 4. vbi de Tyro inſula loquens, eam in maris
corde ſitam inquit, & quod ſe eiuſdem maris do-
53 minam eſſe gloriabatur. Vnde † & adagium na-
tum eſt, *Tyria maria*; quod explicans Feſt. Pom-
peius *lib. 19. de verb. ſignif.* inde deductum eſſe ait:
Quod Tyro oriundi Pœni, adeò potentes maris fue-
runt, vt omnibus mortalibus nauigatio eſſet pericu-
54 *loſa.* Refert etiam Strab. *lib. 10. Geogr.* primum mari
imperaſſe Minoëm. Quod Diod. Sicul. *lib. 6.* Ne-
ptuno tribuit, quem, ob id ſolum, quòd primus
nauigandi arte inuenta, per mare claſſem indu-
xit, eius Dominum, & Imperatorem fuiſſe anti-
quitas fabulatur, prout etiam adnotat Seruius in
illud Virg. 1. *Æneid.*

Non illi imperium pelagi, ſæuùmque triden-
tem,
Sed mihi ſorte datum.

Et Silius Ital. *lib. 7.*

Talibus alloquitur Regem maris.

Quamquam alij aliter ſentiant, † & nauium in- 55
uentionem, quibuſdam Noacho iunioribus tri-
buant, vt refert Polyd. Virg. *lib. 3. de inuent. rer.*
c. 15. & Petr. Greg *d. lib. 1. cap. 3. num. 5.* Quæ om-
nia † cùm in alijs Principibus ita ſe habeant, lon- 56
ge planiùs & ſecurius, in Catholicis noſtris Regi-
bus admitti & probari debebunt, vt benè obſeruat
Camill. Borrel. *d. c. 46. n. 227.* cum ſolido illo Pon-
tificiæ conceſſionis iure nitantur, de quo ſæpè lo-
quuti ſumus, & ob primas, & antiquis ignoratas,
continuiſque claſſibus repetitas per vaſtum Ocea-
ni æquor nauigationes, eius Domini, & Imperato-
res, melius quàm Neptunus, appellari potuerunt,
de quo etiam diximus alia *d. lib. 1. c. 16. & lib. 2. c. 4.*
ex num. 30.

Tertiò reſpondeo, quòd licèt demus mare, &
littora maris quoad proprietatem in nullius bonis
eſſe, neque eſſe poſſe, vt concludunt iura pro con-
traria parte citata, vſus tamen † eorum omnibus 57
hominibus communis eſt, vt inquit I.C. *in l. 4. ff. ne*
quid in loco publ. Iuſt. *in §. 1. inſt. de rer. diuiſ.* latè
Cepola *dict. tractat. de ſeruit. ruſt. cap. 26. & 27.* &
Rebuff. *in d. l. littus 96. ff. de verb. ſign. verſ. 3.*

Ea autem † quæ ſunt communia, præuenienti, 58
& præoccupanti cedunt, *regul. qui prior, de reg.*
iur. in 6. vbi Petr. Peck. *§. flumina, inſt. de rerum di-*
uiſ. cum aliis. Vnde cùm Reges noſtri hanc Ocea-
ni Indici nauigationem, & in ipſis Indorum re-
gionibus prædicationem, & negotiationem primi
occupauerint, & tot ſumptibus, ac per tot annorum
curricula, priuatiuè, atque etiam cum inhibitione
aliorum Principum exercuerint, meritò in eadem
tuendi, & præferendi ſunt, vt diximus *ſuprà lib. 2.*
cap. 25. num. 63. & ſeqq. & pluribus proſequitur
Ludouic. Roman. *conſ. 47.* viſis neceſſariis, vbi
probat in bonis ad quæ plures ius æquale habent,
eum qui præuenit vel præoccupauit præferri. Et
idem † in duobus, vel pluribus procuratoribus, 59
vel executoribus teſtamenti in ſolidum datis, quod
is, qui præoccupat, ius ſibi quærat, & cæteris
excluſis ſolus agere poſſit, latè etiam tradit Fede-
ric. de Senis *conſ. 124. in fine, & conſ. 130. in*
princip. quos refert, & ſequitur Cardin. Tuſchus
littera P, verb. Præoccupatio, concluſ. 517. Et po-
teſt non minus aptè ſubiungi celebris doctrina
Innocent. *in cap. dilecto ad fin. de offic. Archidiac.*
cuius in terminis noſtræ quæſtionis meminit
Ægid. Bened. *d. cap. 3. num. 15.* Qui docet, † ex eo 60
ſolo, quod quis ſolitus fuerit aliqua iura exercere
in loco, quem non conſtet eſſe de alterius iuriſdi-
ctione, videri acquirere locum, vt ſit eius iuriſ-
dictionis, & vt ibi omnia iura acquirat de cætero.

Quod † certius eſſe, vbi præoccupatio fit per 61
ſupremum aliquem Principem benè obſeruat Do-
nel. *lib. 4. comment. c. 2.* Weſemb. & Claudius Can-
ticula *in d. § 1. & §. flumina inſt. de rer. diuiſ.* quos
refert, & ſequitur Freitas *d. cap. 11. n. 5.* & vrgenter
comprobat text. *in l. littora, ff. ne quid in loco publ.*
ibi: *Littora maris, in quo populus Romanus impe-*
rium habet, populi Romani eſſe arbitror, ponde-
rando genitiuum, qui ea ſui natura dominium, &
proprietatem arguit, ex plenè traditis à Doct. *in*
rub. ff. de noui oper. nuntiat.

Et

62 Et multa magis certum vbi præſcriptio † longi temporis poſt eandem occupationem acceſſit, cùm hæc etiam in priuatis ad vſum in aliquibus ipſius maris partibus acquirendum, & alios prohibendos ſufficiat, eſto quòd totum ob ſui immenſitatem poſſideri & occupari non poſſit, & ijdemmet Auctores aduertunt, & ex-
63 preſsè oſtendit Marcian. † I. C. *in leg. ſi quiſquam 7. ff. de diuerſ. & tempor. præſcription.* ibi inquiens *Si quiſquam in fluminis publici diuerticulo ſolus pluribus annis piſcatus ſit, alterum eodem iure vti prohibet*, & Paul. *in l. ſanè ſi maris 14. de iniuriis*, vbi ſic ait: *Sanè ſi maris proprium ius ad aliquem pertineat, vti poſſidet ei interdictum ei competit, ſi prohibeatur ius ſuum exercere*: vbi gloſſa explicans illud verbum, *Pertineat*, inquit *Per priuilegium, vel per longam conſuetudinem*; & allegat *dict. l. ſi quiſquam.* Et idem obſeruat. Bartol. ibidem, Baldus *de præſcript. 4. part. 5. principal. quæſt. 6. num. 6.* Gregor. *in l. 2. titul. 7. part. 3. gloſſ. 2. & in l. 11. titul. 18. part. 5. gloſ. 4.* Couarruuias *dict. reg peccatum, 2. part. §. 7. num. 10.* Mantua *lib. 1. locorum cap. 19. &* Freitas *dict. cap. 10. ex num. 21.* vbi *n. 29.*
64 rectè notauit, † illo interdicto, de quo loquitur Paulus, quoad Principes eiuſmodi iure occupantes, & præſcribentes opus non eſſe, cùm ipſi ius ſibi in propriis cauſis dicere ſoleant, ex traditis à Molina *de iuſt. & iure tract. 2. diſp. 103. verſ. Quare.*

65 Quibus non obſtat † difficile, & ex diametro oppoſitum Papiniani reſponſum *in l. vltim. ff. de vſucap.* quà maximè Incognitus pugnat, dum inquit: *Præſcriptio longæ poſſeſſionis ad obtinenda loca iure gentium publica concedi non ſolet, &c.*

Nam inter varias ſolutiones, quas pro hac antinomia componenda refert Curtius Brugenſ. *lib. 1. coniect. cap. 54* Conannus *lib. 3. comm. cap. 15. num. 1.* Ioann. Robert. *lib. 1. recep. ſentent. cpa. 17.* Charondas *lib. 1. veroſim. cap. 21.* Fachin. *lib. 11. controuerſ. cap. 1.* Domin. Anton. Pichard. *in §. flumina, inſtit. de rerum diuiſ. & in §. ſed aliquando, inſtit. de vſucapion.* Genoa Paſſera *in conciliat. leg. pag. 305. & ſequentibus*, nouiſſimè Seraphin. Freitas *vbi ſuprà, cap. 11. num. 16. & cap. 13. ex num. 15. & 37.* & nos Salmanticæ viginti quatuor, & plus abhinc annis in frequentiſſimo & florentiſſimo Gymnaſio dictauimus. Reſponderi
66 poteſt Papinianum † ibi eo in caſu accipiendum eſſe, quo quis, quæſitum ſemel longa poſſeſſione ius, & exercitium piſcandi illud iterum non vtendo amiſit. Nam id nulla actione recuperare poterit, quia poſtquàm eo iure vti, & piſcari in mari vel in flumine deſiit, locus ad cauſam publicam redijt, & rurſus occupantis fieri cœpit, iuxta *leg. quod in littore 14. ff. de acquir. rerum dominio, & in l. in tantum, ff. de rerum diuiſ.* Quod
67 apud Marciam in † d. l. ſi quiſquam, contra ſe habet, cum de eo loquatur qui & pluribus retro annis piſcatus erat, & in actu & poſſeſſione piſcandi non interrupta morabatur. Hic enim propter naturalem, & permiſſam iure gentium occupationem loci, iuxta dictum §. *flumina*, & iura ſimilia, alios rectè prohibere poterit.

Quam interpretationem ex Ioanne refert, & probat. Accurſ. *in dict. iuribus*, Bartol. *in l. quominus, num. 30.* Iaſ. 99. Ripa 101. *ff. de flumin.* Cepola *de ſeruitut. ruſt. cap. 42. n. 4.* Balbus *de præſcript. 4. part. 5. princip. quæſtion. 6.* Decius *conſil. 271. n. 11.* Ægid. Bullam. *conſil. 7. per totum*, Roderic. Suarez *allegat. 16. & 17.* Coſtanus *quæſt. iure cap. 17. num. 36.* Cuiacius, & Gothofred. *in dict. l. final.* Zaſ. *in 2. parte antinom.* Theodorus Straitman. *antinom. 3.* Crauetta *de antiquit. tempor. parte 4. cap. 5. num. 80.* Auendañ. *de exequend. mand. cap. 13. num. 16.* Domin. Couarruuias *in regula peccatum, §. 8. num. 10.* Euerard. Broncorſt. *cent. 4. antino. 30.* & Genoa *vbi ſuprà num. 34.* Qui omnes † latè 68
pertractant, an hæc piſcandi poſſeſſio, facti, & actualis eſſe debeat? An verò quaſi poſſeſſio aliqua huius iuris conſtituatur? & quo tempore: & quibus actibus ius alterum prohibendi acquiratur? Et docent iuſtiſſimam eſſe † legem 69
primam, ſecundam, & ſimiles, *tit. 8. lib. 7. nouæ Recopil.* quæ propter bonum publicum certis caſibus venationem aut piſcationem prohibent. Et ſimiliter pacto, aut priuilegio Principis poſſe prohibitionem induci, iuxta dictam *l. venditor. 14. ff. comm. prædior.* Gloſ. receptam *in dict. l. ſi quiſquam, & in dicta l. ſanè ſi maris*. De quibus eſt etiam videndus Zouuetus *in tractat. de duplici venat. ex num. 36.* Sotus *lib. 4. de iuſtitia & iure, quæſt. 6. artic. 5.* Tuſchus *practic. concluſ. iur. littera V, concluſ. 41. & littera P. verb. Piſcandi ius, concluſ. 358. & verb. Princeps, concl. 678.* Andr. Gail, *lib. 2. practic. obſeru. cap. 68.* & latè Peregrin. *dict. lib. 8. de iure fiſci, verſic. Piſcationes, num. 34. & ſequentibus*, Tiraq. *de nobilitate, cap. 37. num. 130.* Petr. Heig. miſcellan. *quæſt. 1. part. quæſt. 15. n. 44. & 45.* Roſenthal. *in tractat. de feud. 1. part. concluſ. 14. cap. 15.* Menoch. *conſil. 498. num. 30. volum. 4.*

Iuxta † quæ omnia pariter concludendum 70
videtur, non eſſe mirum ſi Princeps poſſit huius Indici maris nauigationes & negotiationes exteris prohibere, cum priuati, ſimilia iura, longa ſibi poſſeſſione quæſita, interdictis, & aliis actionibus defendere poſſint, de quo alia diximus *ſuprà lib. 2. cap. 25.* & obiter probat Caliſtus Remirez *de lege Regia Aragon. §. 30. num. 21.* & Freitas *dict. capit. 13.* & in ſimili Peregrin. *dict. lib. 8. num. 14.* vbi loquens de iure maris Adriatici Venetis pari præſcriptione, quæſito, inquit, quòd ratione ſuperioritatis, & iuriſdictionis, quam ibi habent, poteſt Princeps Venetus nauigantibus per mare Adriaticum indicere gabellas, leges præſcribere, nauigationes permittere, & prohibere, & ſi aduerſus præſcripta factum fuerit, merces confiſcare, ex doctrina Raineri, & Angeli *in dict. l. ſanè ſi maris*, & latius eiuſdem Angeli *conſil. 289.* Bald. *in dicta rubrica de rerum diuiſ. num. 2.* Angel. Aretin. *in §. 1. inſtitut. eodem*, Cepol. *dict. titul. de mari, num. 10.* Iaſ. *in l. ex hoc iure, num. 27. de iuſtitia & iure, & in d. l. quominus, num. 41. de flumin.* Qua etiam ratione Salicet. *in l. 3. C. de naut. fœnore*, eleganter dixit valere decretum Venetorum, quòd nauigantes per mare Adriaticum præſentare debeant Venetiis merces, & ibi ſoluere datia, quem ſequitur Bertachin. *in tractat. de Gabellis, 1. parte, num. 20.* & Ripa *in l. ſi inſulam, num. 22. ff. de verb.* ea nimirum ratione vtentes, quia ſunt Domini maris.

Quarto & vltimò reſpondeo, quòd licèt ſuperiora deficerent, non poſſet, nec deberet hic Regum noſtrorum titulus amplius in dubium vocari, cum ad hoc ius, de quo agimus, ſibi quærendum non tantùm longi, aut longiſſimi tri-

ginta,vel quadraginta annorum præſcriptionem allegare poſſent, quæ ſola eis † ſufficere poſſet, præſertim titulo Pontificiæ conceſſionis innixi, etiam in caſibus in quibus ius reſiſtit, iuxta text. *in cap.1.* vbi Gloſ. *de præſcription. lib.6.* iunctis alijs, quæ congerit Balb. *in d.tract. de præ ſcrip 4. part.5. princip.quæſt.6. num.6.* & Molina *de primogen. lib.2. cap.6. num.52.* Sed † per ſpatium plus quàm centum & triginta annorum, in continua, & indefinenti quaſi poſſeſſione, & conſuetudine eſſe reperiantur, vt ſoli per hæc maria ad Regiones vtriuſque Indiæ nauigarent, & exteros ad earum portus accedere volentes,
73 arcerent. Centenaria † quippè præſcriptio eſt potentior, quàm immemorabilis, ex communiori opinione, quam refert & ſequitur Couarruuias *dicta regula poſſeſſor, 2.part. §.3. num.7.* Anton. Gabriël *in titulo de præſcription. concluſ.1. num.71. & 73.* Gregor. Lopez *in l.15. titul.31. part.3.verb. Puedo*, Molina *vbi ſuprà, num.44.* Maſcard. *de probat.concluſ.429.* & Craueta *de antiquitate tempor.4. part.§.abſolutis, num.1.* Porro,
74 per immemorabilem non † ſolum vſum, verùm & dominium maris, & littorum publicorum acquiri, & præſcribi poſſe communis etiam eſt Doctorum opinio per text.& Gloſſ. *in l.diligenter, & in l.vſum aquæ, C.de aqua duct. lib.11. & in dict.l.final.ff. de vſucap.& in l.hoc iure,§.ductus aquæ, ff.de aqua quotid. cap.ſuper quibuſdam, §.præterea, de verbor.ſignif.* quam poſt alios ſequitur Bartol. *in l.filiis,ff.de Decurionib.* Baldus *dicta quæſt.6.* Paulus Fuſcus *in ſingul. vtriuſque iur. littera A,num.81.fol.24.* Franc. Marcus *deciſ. Delph. 2.part.quæſt.110.num.12.* & Ioan. Oinotomus *in*
75 *dict.§.1.inſt. de rerum diuiſ.* vbi ait † Venetos in mari Adriatico iuriſdictionem huiuſmodi præſcriptione conſequutos fuiſſe, vnde & nouas gabellas tranſeuntibus per eorum mare imponere poſſunt, ſecundùm Bartol. & Angel. *in dict.l.iniuriarum, §.ſi quis, ff.de iniuriis,* & quod ita etiam in Boruſſia non licet omnibus legere ſuccinum in littore maris, ſed ſoli Principi, & idem reſoluit Peregrin. *dict.lib.8.n.10.* inquiens, quòd vbi datur inueterata iam, & immemorialis eiuſdem maris libera poſſeſſio, ex hac ſola concedunt Auctores Iuriſprudentes, ſuperioritatem, & iuriſdictionem in mari, & littoribus maris à Principibus liberis acquiri poſſe, iuxta gloſſam celebrem *in d.l. ſanè ſi maris, ff.de iniuriis*, ex qua Ruinus, Bartolus & Angel. ſpeciatim notarunt, quòd Domini Veneti per inueteratam conſuetudinem ſibi quæſierunt poteſtatem, ſuperioritatem, & iuriſdictionem maris Adriatici. Quibus conueniunt alia, quæ ipſe idem Peregrinus antea tradiderat *lib.1. tit.1. num.17. & 18.* & quæ poſtea magis notabiliter ſubdit *d.lib.8. num.14.* vbi in quæſtionem vertens, an Principes poſſidendo per inueterata tempora mare in vniuerſum, acquirant ſibi proprietatem maris, tandem concludit: *Quod licèt verum dominium, vel poſſeſſio maris, per viam naturalem dari non poſſit; quia materia eſt liquida, fluxibilis, & refluxibilis. Quia autem in mari duo occurrunt, quæ humano vſui ſeruiunt, nauigationes & piſcationes, quorum reſpectu conſiderari poſſunt iuriſdictionalia & Regalia quæ in terrenis exercentur, veluti creare Magiſtratus, ius dicere, belligerare, vetare, permittere, gabellas indicere, pœnas inobedientibus infligere, & alia huiuſmodi: hæc quidem omnia Principes in mari ſuperioritatem habentes, exercent, & per immemoriale tempus, etiam priuatiuè ad alios quærere poſſunt.*

Habet enim † præſcriptio immemorialis 76
vim tituli, & ſpecialis priuilegij, vt *in d.§. ductus aquæ, & in l.2.§ idem Labeo, ff. de aqua pluuia*, & ideo in illa non requiri tituli oſtenſionem, nec probationem quaſi poſſeſſionis, aut ſcientiæ & patientiæ aduerſarij, probat latiſſimè Iaſ. *conſ.208. & 209.* Decius *conſ.85.num.2.* Roland. *conſ.66.num.43. volum.1.* Anton. Gabr. *d.concl.1.num.59. & 62.* Balb. *d.tract. de præſcript. 2.part.3.princip.quæſt.6. num.25. & 26.* Peregrin. *vbi ſup. num.12.* & innumeri alij, quos refert Paul.Fuſcus *in ſing. verb.Tempus, num.3.fol.341.* Ludolph. Serad. *conſ.3. num.221.* Camil. Borell. *conſ.3.num.29.* & Brun. à Sole *in locis communib. verb.Præſcriptio, num.5.col.874.*

Et hæc † præſcriptio immemorabilis, vel 77.
centum annorum, nunquam cenſetur excluſa, aut remota, quamuis lex, vel ſtatutum per verba vniuerſalia negatiua loquatur, & caueat, quòd nulla curiat præſcriptio, vt benè docet Angel.per text.& Gloſ.ibi, *verb. Præſcriptio, in authent. vt de cætero commutat. non fiant.* Alexand. *in l.nemo poteſt, colum.vlt de legat.1.* Felin. *in rubr. de præſcript. colum. fin.* Decius *conſ.271.* & *conſil.496.* Abbas *conſ.26. lib.2.* & Brunor. *vbi ſup. num.4.*

Quibus † non obſtabit alia oppoſitio, quam 78
facit Incognitus, dicens, in noſtris Regibus bonam fidem defuiſſe, quæ de iure Canonico in omni præſcriptione etiam centenaria, aut immemoriali ſecundum magis communem opinionem deſideratur, *cap.vigilanti, & cap.vlt.de præſcript.d.regula poſſeſſor, de regul.iur.in 6.* cum latè traditis à Craueta *de antiq.tempor.§.materia, n.19.* Couar *in d.reg.poſſeſſor, 2.part.relect. §.8. num.5.* Fachin. *lib 8. controuerſ. cap.26. & 33.* Maſcard. *de probation.lib.3.concl.1213.num.46.* & Pet. Gilxen. *d.tract. de præſcript. 2.part. membr.2. cap.1. num.6.* Nam non deſunt plures Auctores haud contemnendæ eruditionis & nominis, qui in eiuſmodi præſcriptione illam minimè requiri conſtituunt, vt conſtat ex Saliceto *in l.2. C. de ſeruit. & aqua, n.8.* Bald. *conſ.352. colum.2.* Deci. *conſ.496.num.5. & in l.traditionibus num.12. C.de pact.* Nicol.Boer. *deciſ.39. num.7.* cum aliis relatis ab Anton.Gabr. *lib.5. communic. opin. tit. de præſcript.concl.1.*

Ac præterea † negamus, prædictos Reges 79
ac Dominos noſtros, vllo tempore malam fidem habuiſſe, cùm contrarium certius & euidentius ſit, ex titulis & rationibus, quas tota hac tractatione diſcuſſimus, & in eiſdem noſtris terminis probant, & proſequuntur Ægid.Bened. *d.cap.3.num.25. & ſeq.* & Seraph. Freit. *d. cap.3. ex num.43. & cap.14.ex num.38.*

Quæ rationes vt etiam ſuprà tetigimus in fine capitis præcedentis, licet vſque adeò certæ, & ſecuræ non eſſent, ſufficere tamen poſſent, ad hoc vt ex illis bona fides induceretur, argum. tex. *in l.igitur, ff. de liberali cauſa*, ibi: *Iuſtis rationibus ductus, vel non iuſtis*, & eorum quæ notat Bartol. *in l.Celſus, num.13. ff. de vſucap.* Menoc. *de recuper. poſſ. rem.13.num. 34.* & Maſcard. *concluſ.224.n.17.* Maximè cum bona fides ſemper interuenire præſumatur, *cap. ſi diligenti, & c. olim.de præſcript.* Couar. *vt.d.§.8. num.2.* Petr.Surdus *conſ.73.num.50. lib.1.* præſertim concurrente præſcriptione immemoriali, quæ efficit, vt

de

de tali bona fide amplius diſputari non poſſit, nec probatio in contrarium admittatur, ex Salicer. *vbi ſup.* & Gabr. *n.* 50. Burgus de Paz *conſ.* 15. *num.* 33. Burſat. *conſil.* 48. *num.* 8. Menoch. *de præſumpt. lib.* 3. *præſumpt.* 131. *num* 50. & Gilken. *dict. cap.* 1. *num.* 21. *& ſeqq.* qui ita in concordiam contrarias Doctorum opiniones adducit.

80 Quibus † adiicio, quod etiam ſi dubiam conſcientiam haberent, adhuc bonæ fidei poſſeſſores iudicandi eſſent, ex his, quæ poſt longam diſputationem reſoluit idem Gilken. *d.* 2 *p. mem.* 2. *cap.* 2. *ex num.* 132. & vltra relatos ab eo magi-
81 ſtraliter Baldus *conſ.* 298. *vol* 1. vbi † ait: *Quòd conſcientia dubia non dicitur conſcientia nec producit dolum, quia non habet vbi figat pedem intellectus, & in dubio poſſeſſor potius debet ſibi ipſe fauere quàm diſſuadere.* Et ibidem *n.* 9. *&* 10. ſubiungit: *Quòd dubitans ſemper interpretatur bona fidei, ſi quam habet occaſionem dubitandi; quoniam æquiparatur ei qui ignorat rem alienam, l. manifeſtiſſimi, §. ſi autem dubium, C. de furtis.* Cui ſimile eſt etiam quod tradit *in l.* 1. *num.* 16. *C. de falſa cauſa adiect. leg.* neinpè: *Quod error, & titubatio differunt, quia errans figit intellectum ſuum in falſo, ſed dubitans eſt æqualis inter contrarias perſuaſiones, vt notatur, ff. de teſtam. l. de ſtatu, & l fin. C. de condict. indeb.* Circa quem articulum aliqua item notat Craueta *con.* 412. *num.* 7. & Nos *infr. cap.* 5. *num.* 28. *& ſeqq.*

82 Ad alia † autem argumenta quæ ab eodem Incognito expendi videntur *d. leg. vlt. ff. de vſu cap.* & doctrina Paul. Caſtrenſ. *ibid. & d. l.* 7. *titul.* 19. *part.* 3. rectè reſpondet Freitas *dict. cap.* 14. Et ad illud quod additur, hanc præſcriptionem immemorialem dici non poſſe, cùm in hiſtoriis extent, & paſſim legantur & repetantur initia, & progreſſus detectionis, & conquiſitionis Indiarum, ſatisfacit Ægid. Bened. *d. cap.* 3. *num.* 25. *& ſeq.* probans, non requiri ad immemoriale, quod rei, de qua agitur, non extet memoria, ſed quod non ſint homines, qui initij recordari poſſint. Vnde cum pauci ſint, qui vltra centum annos excedant, vt *in l an vſuſfructus ff. de vſufr. & in l. fin. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* iam conſtat immemorabilem eſſe hanc, quæ vt diximus, plus centum & triginta annorum curriculo innititur, cum indeſinenti quaſipoſſeſſione, qua ſimul præſcriptum eſt, vt alij prohiberi poſſint, vt in ſimili probat Gilk. *d.* 2. *mem. p.* 1. *c.* 5. *n.* 122. & in eiſdem noſtris terminis Balbus *de præſcript. part.* 5. *quæſt.* 6. *num.* 10. inquiens: *Quòd prohibere poſſumus, ne quis intret locum nobis inuitis, vnde prohibere poſſumus ratione poſſeſſionis nauigationem, & piſcationem maris & fluminis, quæ aliàs nobis communia ſunt de iure gentium.* Et ad hoc non fuiſſe neceſſariam peculiarem aliorum Regum prohibitionem, ſed ſufficere notitiam quam de titulis & nauigationibus Hiſpanorum habuerunt, benè etiam obſeruat Freitas *d. c.* 14. *num.* 33. ex traditis à Iacobin. *de feud. verſ. Et cum venationibus, num.* 2. Dec. *conſ.* 197. Menoch. *caſ.* 160. *n.* 21. & Franc. Marc. *deciſ.* 526. *num.* 16. *part.* 1.

***

CAPVT IV.

De aliis titulis, & rationibus, quæ eandem retentionem iuſtorum efficiunt, & præcipuè de bellis contra Indos perduelles, vel apoſtatantes illatis, vel cauſa ſociorum initis, & de voluntario populorum in Regni tranſlatione conſenſu.

SVMMARIVM.

1 *Indiarum Occidentalium iuſta retentio pluribus titulis confirmatur.*

2 *Indis ob plures cauſas potuit bellum legitimum irrogari. Et n.* 13.

3 *Indi rebelles, vel apoſtatæ fiunt de dominio Papæ, aut Principis, qui eorum conuerſioni intendit.*

4 *Princeps omnis poteſt, & debet ſubditos ſuos defendere.*

5 Lex 3. ff. de off. Præſid. *expenditur, & illuſtratur.*

6 *Indis Chiriguanenſibus legitimè bellum inferri poteſt, ſecundum Martinez. Et quare?*

7 *Chichimeci, Caribes, & Canibales Indi ſæpè debellari, & ſerui fieri iuſſi ſunt.*

Luſitani ob fidem ſibi fractam, vel iniurias ab Indis Orientalibus illatas, plures eorum regiones debellarunt, ibidem.

8 *Chilenſes Indos iuſtè hodie bello comprimi, & ſeruos fieri poſſe, multi opinantur, & quid circa hoc diuerſis temporibus ordinatum fuerit? Et num.* 12.

9 *R. Patris Ludou. de Valdiuia Societatis* IESV *zelus & cura pro Indis Chilenſibus à bello offenſiuo defendendis.*

10 *Reges noſtri, & ſupremum Indiarum Conſilium ſemper ea media venent, & amplexantur, quæ Indis fauorabiliora, & mitiora videntur.*

11 *Indis cum Chilenſibus nihil per blanditiem profecit Pat. Ludouicus Valdiuia.*

13 *Infideles, apoſtatæ, rebelles, vel fidem impedientes iuſtè debellari poſſunt.*

Excellentiſſ. *Princeps Eſquilacenſis Peruanus Prorex, laudatur, ibidem,*

14 *Fr. Antonij à Corduba notabilia verba expenduntur de caſibus tractantia, in quibus, aduerſ. Indos, pugnari legitimè poteſt.*

15 Cap. Dominus noſter 23. quæſt. 2. *expenditur.*

16 *Armis & bellis tunc rectè vti poſſumus & debemus, vbi aliter iuſtitia, nec ſecuritas conſequi poteſt, cum Caſſiod. Polyb. Chriſoſt. & aliis.*

17 *Ferro abſcindenda ſunt vulnera, quæ medicinæ fomentum non recipiunt.*

18 *Hiſpani ab aliquibus Indis contra alios ſibi infeſtos in auxilium vocati, rectè militare, & belli ſpoliis potiri valuerunt.*

19 *Bella ſociorum, & confœderatorum cauſâ inita, legitima ſunt.*

20 *Chriſtiani regulariter ſe infidelium actibus, & bellis immiſcere non debent.*

21 *Franciſcum I. Galliæ Regem multi reprehendunt, quòd Turcam in auxilium vocauerit.*

22 *Aſa Rex cur notetur in ſacra Pagina?*
23 *Bellum vbi iuſtum eſt bene poſſunt Chriſtiani ſcandalo ceſſante, cum infidelibus, & pro infidelibus militare.*
24 *Chriſtiani, nullum peccatum committunt, infideles in bello iuſto adiuuando.*
25 *Bonum opus vt exercere, ita & iuuare bonum eſt, etiam ſi quis pro eo mercedem accipiat.*
26 Lex metum 9. §. ſed licèt, ff. quod met.cauſ. *ponderatur, & illuſtratur.*
27 *Æquum eſt, vt ſi habes bonum propter me, vt & ego habeam propter te.*
28 *Abraham pro vindicando Rege Salem, & aliis ſuis confederatis, iuſtè pugnaſſe dicitur.*
29 *Ioſaphat conſulto Domino pugnauit contra Regem Moab in auxilium Regis Ioram.*
30 *Machabæi qualiter petierint auxilium à Romanis?*
31 *Infidelibus quando pacem dare, aut fœdera cum illis inire poſſimus, etiam inconſulto Romano Pontifice.*
32 *Romani Imperium ſuum dilatarunt, ſocios & fœderatos iuuando & alias prouincias aliarum vicinarum robore ſubigendo.*
33 *Indi voluntate ſua Regum Hiſpaniæ dominium admiſiſſe videntur.*
34 *Peruani Regni Indi omnes ſe Regum noſtrorum dominationi ſubiacere velle publicis inſtrumentis teſtati ſunt.*
35 *Conſenſus ſuperueniens purgamentum aut tyrannidem præcedentem tollit.*
36 *Tyranni ex curſu temporis, & diuturna populorum tolerantia, & conceſſione efficiuntur veri & legitimi Reges.*
37 *Reges Hiſpaniæ, data voluntaria Indorum electione, Indias Occidentales legitimè retinent.*
38 *Indos hodie gratam, & ratam habere Regum Hiſpaniæ dominationem, multis probat Ioan. Matienzus.*
39 *Indorum proprij, & antiqui domini cum hodie non extent, rectè poſſunt Reges noſtri, extante præcipuè conceſſione Pontificis, eorum regna poſſidere.*
40 *Initio quod nullum, vel vitioſum eſt, tractu temporis non firmatur, & quando hoc fallat? num.43.*
41 *Originem Regnorum inſpiciendam eſſe, & vitioſam ſemper nocere aliqui docent, & qualiter intelligendi ſint? Et num.42.*
44 *Acquiſitio à principio nulla tanquam facta per forenſem, ex poſt facto conualidatur, ſi forenſis ciuis fiat.*
45 *Iudicium à principio nullum eſt, iure ſuperueniente interdum firmari ſolet.*
46 *Alienatio à minore inutiliter facta confirmatur, ſi poſt legitimam ætatem eam ratam habuerit.*
47 *Cauſa confirmans vbi ſuperuenit, actus initio nullus, conualidatur.*
48 *Regni ad legitimam occupationem ſufficit, quòd plures, vel præcipuæ eius prouinciæ iuſto aliquo titulo occupari poſſint.*
49 *Occaſio in tempore arrepta, omnia ferè mundi Imperia peperit.*
50 *Auſtriaca familia variis occaſionibus varia Regna, quibus hodie fruitur, coadunauit.*
51 *Occaſione diligenter vtendum Politici docent, & eam Aquilæ ſimilem Nicephor. facit.*
51 *Carolum V. Imperat. totius mundi Imperium conſequi potuiſſe, ſi oblata ſibi occaſione vſus fuiſſet, Campanella teſtatur.*

SVNT quoque † plures alij tituli, qui eandem retentionem confirmant, quos recenſet Mag. Victoria *in 2. relect. de Indis ex num.* 1. Gregor. Lopez *in l.2.tit.23.part.2.* Fr. Alfonſ. à Caſtro *de iuſta hæret.punit.lib.2.cap.14.* & Ioan. Azorius *tom.1.inſtit. Moral. lib.8. cap.26. verſic. Septimò quæritur.* Sed præcipui eò reducuntur, vt abſque vlla dubitatione Piiſſimi Reges noſtri eas prouincias retineant, quarum † Indi Fidem ſibi pacificè, & ſufficienter annuntiatam, nec recipere, nec audire voluerunt; vel receptam deſeruerunt, blaſphemarunt, vel impedierunt, aut Hiſpanos ad ſe prædicationis, ac commerciorum cauſa accedentes, vel ad alias regiones innoxium tranſitum poſtulantes, hoſtiliter adorti ſunt, vel ſimulato hoſpitio receptos, poſtea perfidis, & ſubdolis inuaſionibus enecarunt, prout ſæpè contigiſſe narrat Ant. de Herrera *in hiſt. gen. Ind. decad. 3. lib. 1. cap. 18 pag. 126. & lib. 9. cap. 2. lib. 7. cap. 7. & d. cap. 4. lib. 6. cap. 11.* & Ioan. Boter. *in relat. vniuerſ. 4 part. lib. 3. pag. 63. & 64.* Etenim cum in his caſibus iuſtè, ac legitimè aduerſus infideles bellum inferri poſſit, iuxta ea, quæ plenè diſputauimus *ſup. lib. 2. cap.* 20 longè iuſtius, eiuſmodi bello parta retinebuntur, aut iterum, ſi opus fuerit, pro eorum conſeruatione, ac retentione bellari poterit, *ex l. patre furioſo ff. de iis, qui ſunt ſui iuris,* cum latè traditis *ſup. hoc. lib. cap. 1. ex num. 1.* 1 2

Quam traditionem multis comprobat Epiſcop. Chiapenſ. *in tr. de domin. Ind. fol. 21. cum ſeqq.* docens, † quòd vbi prædicta contingunt, infideles efficiuntur de dominio & iuriſdictione Papæ, vel Principis Chriſtiani, cui eorum conuertendorum cura commiſſa eſt, ac propterea ab illis puniri poſſunt, & imperio & gubernatione ſuarum prouinciarum propter eius abuſum priuari, iuxta ſententiam D. Auguſtini *lib. 1. de liber. arbitr. cap. 6.* & alia, quæ congeſſimus *ſup. lib. 2. cap. 10. num. 59. & ſeqq.* 3

Quia † omnis Princeps poteſt, & debet ſubditorum ſibi hominum perſonas, bona, & iura defendere, *l. nam ſalutem, ff. de officio præfect. vigilum, cap. 2. de ordin. cognit. cap. 1. de reſtitut. ſpol. c. dilectis, de appellat.* vbi Innocent. & Hoſtienſ. *cap. Dominus noſter 23. q. 2. cap. ſcire vos oportet. 23. quæſt. 8.* idem Hoſtienſ. *in cap. 1. de treug. & pace,* Gregor. Lopez per text. ibi *in l. 1. tit. 23. part. 2. & in l. 3. tit. 19. part. 3.* And. Gail. *lib. 2. de pace publ. cap. 1. & 4.* Bobadilla *in Politica lib. 2. cap. 16. num. 49.* Valençuela *in monit. contra Venet. part. 7. ex num. 56.* Auendan. *in cap. 1. Prætor. num. 12.* Et exceſſus & delicta infidelium efficiunt, vt etiam ſi extranei ſint, noſtræ iuriſdictioni ſubdantur, arg. *cap. 1. de offi. delegati,* & † *l. 3. De offic. Præd.* ibi: *Habet interdum imperium & aduerſus extraneos homines, ſi quid malum commiſerint. Nam & in mandatis Principum eſt, vt curet is, qui prouincia præeſt, malis hominibus purgare prouinciam, nec diſtinguitur, vnde ſint.* Cuius legis in optima, & ſimili quæſtione meminit Auendan. *de exequen. mand. lib. 2. cap. 6. num. 12.* & alia circa eam notantes DD. *in l. vnic. C. vbi de crim. agi oport.* Socin. *reg.* 120. Donel. & Oſuald *lib. 17. comment. iur. cap. 16.* Tiber. Decian. *in tract. crimin. lib. 4.* 4 5

lib.4.c.16.n. 9. & 17. & Proſp. Farinae. *in praxi crimin.lib.1.quaſt.7.*

Et ex his rationibus concludit Ioan.Matienzus *in tr. manuſcripto de moderamine Regni Peruani*
6 *lib.2.c.9.* † iuſtè aduerſus Indos Chirignanenſes bellum indici poſſe, eò quòd ſæpius à fide nobis data defecerint, & alias Indorum nationes, quæ Euangelium receperunt, vel facilè recepturæ eſſent, ſuis minis, & crudelitatibus terreant, maximam captiuorum partem incredibili voracitate, & ferocitate degluriant.

7 Idemque † de Chichimecis Nouæ Hiſpaniæ, & Caribibus, ac Canibalibus Terræ firmæ, & adiacentium inſularum ſæpè in Supremo Indiarum Conſilio ſtatutum fuiſſe, & vt ſerui capientium fierent, paſſim in ſua hiſtoria generali Indiarum Ant. de Herrera ſcriptum reliquit, & præcipue *decad.1.lib. 6.c.10.& lib.8.c.12.decad.2. lib.1.c. 8.pag.15.& c.22.pag.72.& lib.10.c.5.pag.328.& decad.4.lib. 7.c.6.pagin.169.*

Neque abſunt exempla Luſitanorum qui eiſdem de cauſis plures Indorum, Occidentalium, ditiones iſtius belli imperio ſuo adiecerunt, vt teſtatur Nauar. *in c.nouit, notab.3. n.158. de iudiciis*, Molina *de iuſtitia & iure, tract.2. diſp. 104. verſ. Sextò*, & nouiſſimè Seraphi.Freitas *de iuſt. Imper. Aſiat. c.9 ex n 9.ad 15.* vbi refert ad idem elegantiſſima verba Hier Oſſorij *lib.5.de reb. Eman.pag.96.& l.6.pag.248.*

8 Quod etiam noſtris hiſce temporibus de † Indis Chilenſibus multi graues & Religioſi viri conſulere ſolent, eò quòd hi magna ex parte Chriſto nomen dederunt, & ab eo deſciſcentes, ſe poſteà aliis infidelibus ſociarunt Omneſque, cùm iam ob aſſiduam noſtrorum prædicationem, & communicationem, & ſufficientem Fidei, ac Religionis Chriſtianæ notitiam habuerint, non ſolùm eam non amplectantur, ſed quotidianis potius incurſibus, & inuaſionibus tum Hiſpanos noſtros, tum maximè alios Indos conuerſos, & amicos perimant, & diſturbent, vrbeſque aliquas, & arces Hiſpanorum ſatis munitas deleuerint, atque egregium illum virum Martinum Garciam à Loyola Calatrauenſis Ordinis equitem, eiuſdem Regni gubernatorem, per inſidias interceptum, occiderint.

Quod attendens Rex noſter Piiſſimus Philippus III. ſchedulam quandam expediri mandauit, datam Ventoſillæ 16.Maij an.1608.qua iuſſit, vt prædictis Indis aperto Marte bellum infligeretur, & capti, decennio maiores, in ſeruitutem redigerentur. Cuius tamen ſchedulæ rigorem poſteà aliis anni 1610. temperauit, aliquorum Religioſorum enixis libellis, & atteſtationibus motus, &
9 † præſertim Reuerendi Patris Lodouici de Valdiuia Societatis IESV, qui Indos illos adhuc nequaquam eam pœnam mereri poſitebantur, ſecuriuſque, ac commodius ad Fidem Chriſtianam, & clientelam noſtram reduci poſſe, ſi nullis bellis offenſiuis per quadriennium impeterentur, & per viros pios, ac Religioſos, aliiſque ſuauibus, & pacificis mediis, eorum conuerſio, & reductio pro-
10 curaretur. Quibus † cùm Rex noſter, & Regium eius Indiarum Conſilium annuiſſet, (pro ſolita nimirum benignitate, & dilectione, qua ſemper Indorum cauſas proſequi, & moderari conſueuit) ipſummet Patrem, & alios eius ſocios, honeſtiſſimis codicillis donatos, huic expeditioni præfe-
11 cit. Qui tamen † rebelles Chilenſium prouincias ingreſſi, non ſolùm per quadriennium, verùm nec per decennium quidquam, quod iuſtum & honeſtum eſſet, ab illis conſequi potuerunt, & aliquibus à Barbaris trucidatis, re infecta redierunt: imò & in peius redactà. Nam Indorum ferocia & proteruia ſneeuit, dum blanditiem noſtram metum exiſtimarent, & aſſiduis, vt ſolebant bellis non laceſſiri, numeroſiores, & expeditiores ad bella: & alia damna nobis inferenda, reperirentur. De quibus † iterum Rex ac dominus 12
noſter Philipus IV. qui nunc piè, & fœliciter regnat, & per multos annos maiori ſemper pietate, ac fœlicitate, ô vtinam regnent, commonefactus, aliam ſchedulam nouiſſimè 13.Aprilis anno 1625. expediri præcepit, qua Excellentiſſimo ſui Peruani Regni Proregi Marchioni de Guadalcazar ordinat, & iniungit, vt ſi opportunum facto ſibi viſum fuerit, Chilenſibus Indis omnibus quibus fieri poſſet modis, bellum inferatur, ſiue illud defenſiuum, ſiue offenſiuum, poniriuum, aut vindicatiuum appelles, & vt captiui ſerui capientium efficiantur. In cuius ſchedulæ conſultatione, inter plures præſtantiſſimos & prudentiſſimos Viros, ac Proceres nobiliſſimos, quorum ſententiæ rogatæ ſunt: vnus fuit, qui multorum inſtar eſſe potuit, Excellentiſs. Dominus Don. Franciſcus à Borgia Princeps Eſquilacenſis, qui proximè Peruani Proregis munus non minus laudabiliter, quàm fœliciter egerat, & eorundem Indorum mores expertus fuerit De cuius Magni Her is encomiis, egregiiſque animi & corporis dotibus, cum eximia omnium litterarum cognitione coniunctis, plura dicere ſuperſedeo, donec per adeò latum campum latiori, vel laxiori calamo diſcurrere poſſim.

Viſum quippe eſt, nihil amplius expectari debere, vt omnia iura belli in eos Indos exequantur, qui toties moniti, & benignè tractati, in ſua rebellione & obſtinatione perſiſtunt, & Hiſpanos noſtros atque alios Indos, qui pacem dederunt, & baptizati ſunt, quietè & ſecurè viuere non patiuntur, ex † communi omnium Theologorum 13
ſententia, quam præter alios, quos adduximus *dict.lib. 2. ca. 20.* eruditè probat Victoria *in dict. relect.2.de Indis num.5. & 7.propoſit. 6. & §.12. concluſ.4.& in relect.de iure belli, num.56.& 59.* Bannez *2.2.quaſt.40.art.1. dub.10.& 11.*Molina *de iuſtitia & iure, tractat.2. diſput. 117. concluſ.4.* Gabriel.Vaſquez *in 1.tom.ſup.1.2. quaſt.76.art.2. diſput.120. cap.5.* vbi concludit, quòd infideles, qui ſufficienter ſibi annunciatis, & propoſitis Fidei myſteriis, eis credere nolunt, infidelitatis peccatum committunt, & eam impedientes, aut ſuſceptam deſerentes puniri poſſunt, & meliùs Anton. à Corduba *in quaſtion.lib.1. quaſt.57. dub.6.*
verſ. Quintum dictum, vbi † inquit. *Quòd ſi Chri-* 14
ſtiani veroſimiliter timeant Barbarorum fraudes ſiue fallacias, & inſtabilitatem in vera Fide, vel Religione ſemel ſuſcepta, vel ſuſcipienda, quodque habita opportunitate in mortem Chriſtianorum moliantur, ita quòd non ſunt, neque erunt tuti inter eos etiam Chriſtianos effecti, niſi illis dominentur, habeant arces, & oppida fortia, ad qua confugiat tempore neceſſitatis ad ſe, & ſua omnia, & iam conuerſos in vera Religione tuendum: tunc certè iuſtè poſſunt illos bello ſubiicere, & eis dominari. Ita quod omnibus tentatis, vt ſuprà dictum eſt, ſi Chriſtiani non poſſunt conſequi ſecuritatem, neque eſſe tuti inter Barbaros, prædicando volentibus audire Fidem, vel poſt eius prædicationem, & ſuſceptionem, niſi illos debellando, & ſubiiciendo, &

ciuitates

ciuitates eorum occupando hoc vtique iuſtè facere poſſunt, & antiquos dominos deponere, & nouos inſtituere, & proſequi iure belli ea omnia, quæ in aliis bellis iuſtis iuſtè, & licitè fieri poſſunt, quia finis belli eſt pax & ſecuritas, vt ait Auguſt. ad Bonifacium. Ergo poſtquàm licitum eſt Chriſtianis bellum ſuſcipere, & etiamſi neceſſe ſit inferre, etiam licitum eſt facere neceſſaria ad finem belli, ſcilicet ad ſecuritatem, & pacem obtinendam.

15 Pro quo etiam facit † D Auguſtini ſententia ſuper Ioſue *lib.6. quæſt 6.* relata *in dict. cap. Dominus 23.quæſt.2.* vbi inquit: *Iuſta bella ſolent definiri, quæ vlciſcuntur iniurias: ſi qua gens, vel ciuitas, quæ bello petenda eſt, vel vindicare neglexerit, quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere,*
16 *quod per iniurias ablatum eſt.* Cui mirè † conueniunt verba Ariſtotel. *lib.1.Polit. c. 5. noſtra legis 1.tit.23 par.2.* & Caſſiodori *lib.3.var.epiſt.1.* vbi aſſerit: *Vtile tunc eſſe ad arma concurrere, cùm locum apud aduerſarium iuſtitia non poteſt inuenire.* Eodemque reſpiciens Polybius *lib 4.hiſt.pag.351.* prudentiſſimè dixit: *Ita exiſtimo, fugiendum quidem eſſe bellum: non tamen ita fugiendum, vt omnia, ne in id incidamus, ſuſtinere, perpetique velimus: quid enim vel æquabilitatem in Republica, vel fiduciam, vel libertatis iucundiſſimum nomen laudaremus, ſi nihil omnino eſſet paci anteponendum? Pax enim ſi iuſta & bona ſit, res eſt certè omnium pulcherrima, atque optima. Nihil tamen eſt, aut faciendum iniuſtè, aut patiendum turpiter, vt pace frui valeamus.* Et D.Chryſoſt *tom.1.homil. in Pſalm. 134.* ſic ſcriptum reliquit: *A Deo habemus dexteras, vt & nobis ipſis, & aliis iniuria affectis opem feramus, vt ſcelera de medio tollamus, vt iis, quibus vis & damnum adfertur, ſimus portus, & refugium.* Et melius *homil.36.in Matth.ex c.10.tom.2.* explicans illa verba *Non veni mittere pacem, ſed gladium*, inquiens. *Tum enim pax præſtatur, quando quod tabe, & ſanie corruptum eſt, abiicitur, & abſcinditur, quando factioſa, & improba pars repellitur, aut omnino deſtruitur: ſi enim cœlis terra coniungi poteſt. Nam & hoc modo reliquum corpus conſeruat medicus facilè, ſi quod reduci ad ſanitatem non poteſt, abſciderit, & proiecerit. Et militiæ Dux ad ſoluendam conſpirationem, alterum in alterum concitat, &c.* Quibus
17 † conueniunt verba text. *in cap.in Canonibus 16. q.1.& c. vergentis, de hæretic.* vbi dicitur: *Quòd conuenit, vt ferro abſcindantur vulnera quæ fomenta non recipiunt diſciplinæ,* Seneca *in Agamemn. action.2.ſcen.1.*

Et ferrum, & ignis ſæpe medicinæ loco eſt.
Et Sophoclis *in Aiace flagellif.act.2.in fine.*
——— *Haud profectò eſſe medici.*
Sapientes arbitror; vbi actionibus
Morbus eget, incantationibus vtier.

Cum multis aliis, quæ circa hanc rem cumulant, & exornant Theologi omnes poſt D.Thom. *in 2.2.quæſt.40.iuris* Interpretes *in l.vt vim, & in l.ex hoc iure, ff. de iuſt.& iure* Did Couarr. *in reg. peccatum, 2.part. relect.§.9.* Auar. Pelag. *lib.2.de planct. Eccleſ.cap.46* Paris de Puteo *de re militari lib.1 c.14.* Petr. Gregor. *lib.11.de Repub. cap.11.* Nicol. Moronus *in tract. de fide, tregua. & pace, quæſt.5* & aliis, quos plenè retulimus *ſup. lib.2.c.6. n.49 & ſequentibus.*

18 Præſtat † quoque, vt acquirendi, ita longè magis, & retinendi iuſtiſſimum titulum, quod Hiſpani noſtri, Fidei propagandæ causâ, plures Barbarorum prouincias adierunt, in quibus ab indigenis benignè ſuſcepti ſunt, & in auxilium contra alios conuicinos vocati, cum quibus ipſi iidem Barbari iuſtis de cauſis antiqua, & inteſtina bella gerebant, ea lege, & conditione fœdus, & amicitiam ineuntes, vt quidquid ex hoſtilibus prouinciis eiuſmodi expeditionibus caperetur, id Hiſpanorum iuribus, & commodis cederet, vt in Noua Hiſpania per Tlaſcathecas contra Mexicanos factum fuiſſe paſſim omnes Indiarum Occidentalium hiſtorici narrant, & præcipuè Anton. de Herrera *in d hiſt.gen.Indiar, decad.2. lib.6. per totum*, & alibi ſæpè, & Ioan Boter. *in relat.vniuerſ. 4.part.lib.2.& 3.*

Quod vbi † interuenit, Theologi omnes con- 19
ueniunt, legitimam acquiſitionem, & retentionem induci, vt in noſtris terminis latè probat Victoria *dict. 2.relect.de Indis num.27* vbi hunc ſeptimum, & vltimum titulum vocat, quo potuerunt, aut poſſent venire Barbari, eorumque prouinciæ in poſſeſſionem, & dominium Hiſpanorum, & Gregor. Lopez eius verba tranſcribens *in dict.l.2.tit.23.part.2. Gloſſ.magn.col.14.* Dom. Bannez *in 2.2 q.40.de bello, art.3.verſ.Dubitatur 3.col. 1181.* Gregor. de Valentia *3.tom. diſput. 3. quæſt.16 de bello, punct.2.verſic. Quartò certum eſt*, Ioan. Azor *2.tom.inſtit.moral lib.8.c. 25. quæſt.13.* Pat Lud.Molina *de iuſtit.& iure, tractat.2 diſput. 105.* vbi vltra exemplum Tlaſcathecarum, alia ſimilia in India Orientali contigiſſe commemorat, quibus mediantibus Luſitani varias occaſiones habuerunt, nonnulla iure belli occupandi, quod etiam nouiſſimè tangit Seraphin Freitas *dict.c.9. num.16.* & generaliter reſoluunt Caietan. & cæteri poſt Diu. Thom. *in 2.2.dict.quæſt.40.art.1.* Syluest. *verb. Bellum, el.1. quæſt.8.concluſ.3.* Ioan. Maior. *in 4.diſtin.15.quæſt 15.* Alfonſ.à Caſtro *de iuſt.hæret.punit.lib.2.c.14. cauſa 10.verſ. Ecce omnes*, Simon. Maiol. *in dieb Canicul. 3.tom.colloq 2.q.326. & 364.& ſequentibus*, & nouiſſimè Pat.Suarez *in tract.de charit.diſp.13.ſect.7.n.25.*

Etenim † licèt regulariter Chriſtiani infidelium 20
auxilio vti non poſſint, neque ſe eorum actibus, & communicationibus immiſcere, maximè vbi contra alios Chriſtianos præliandum eſt, niſi id iuſtitia belli, & præciſa defenſionis neceſſitas extorqueat, vt præter Auctores *ſuprà* relatos tenet Oldrad. *conſ.71.* Numquid Chriſtianus Ioan. Andr. *in addit.ad Specul.in rub.de Iuda. verſ. Conuertendo*, Abb. *in cap quod ſuper, verſ. Vltimò hic quæritur, de voto*, Annania, & Felin. *in c.ad liberandum, de Iudæis*, Corſetus *in tract.de poteſt.Regia 4. part.princip.q.83.* Marquard de Suſanis *in tract.de Iuda. & Infidel.par.1.cap.6.* Tiber. Decian. *in tr. crimin.lib.5.c.50.num.4.* P. Lud. Torres *de Fide, diſp.51.artic.9.col.642.* Cardinal. Tuſchus *pract. concluſ. iur. verb. Infidelibus, concl.123.pag.490.* Camill Borrellus *de præſt.Reg.Cathol.c.32.à n.88. & 181.* Valençuela *in monit. aduerſus Venet.7 par. ex num.56.& 65.* Oſaſcus *in peculiari diſputatione huius articuli*, quam poſt ſuas deciſiones Pedemontanas attexuit, Ioan Cochier. *in Theſaur. Polit.lib.2.* Petr.Binſfeldius *de iniuriis & damno dato, cap.8.quæſt.2. concluſ.17.pag.528.* Petr. Heingius *in miſ.illu.quæſt.1. part. quæſt.12.* Franc. Mingon. *ad conſuetud. Andeg. fol. mihi 67.* cum multis aliis congeſtis per Iulium Ant. Brancalaſum *in compend. iur. Cathol. Regnan. lib. 3. de Religione. pag 52.& 53.* Sandoual *1.part.hiſtor.Caroli V.lib. 25.§ 48 242.&* Caliſt Remirez *in tract. de lege Regia Aragon.§.26. num. 65. pag. 264.* Quorum

† plurea

21 † plures hac de cauſa Franciſcum Primum Re-
gem Galliæ notare ſolent, eò quòd Turcas in ſub-
ſidium contra Carolum V. Imperatorem vocaue-
22 rit; ſicut † etiam, ob eandem fortè rationem, 2.
Paralipom. 16. reprehenſus eſt Rex Aſa, eò quòd
accerſiuerit in auxilium exercitum Syriæ contra
Regem Iſrael. Niſi fortè ideò potius, quia magis
confidit in eo exercitu, quàm in Domino, qui
tamen ipſum paulo ante liberauerat ab exercitu
Æthiopum, 2. *Paralipom.* 14. vt notauit D. Am-
broſ. *in oratione de obitu Theod.* Abulenſ. *q.* 17. *in
dict. cap.* 16. Bannez, & Valentia *vbi ſuprà.*

23 At verò † in bello iuſto contra alios infideles,
nihil prohibet, Chriſtianos cum infidelibus mili-
tare, ſi ſcandalum, & periculum Fidei abſit, eoſ-
que iuuare, ac defendere, & in ſuam tutelam, &
clientelam recipere, atque huius auxilij, & confe-
derationis cauſa, hoſtium ſpoliis, ac prouinciis,
ex pactis conuentis, vel ob laboris, & periculi
ſuſcepti remunerationem potiri, vt conſtat ex text.
in cap. quid culpatur 13. *quæſt.* 1. *& cap.* Iulianus
11. *q.* 3. Tiber. Decian. *vbi ſup. num.* 3. Mag. Marq.
in Gubernatore Chriſt. lib. 2. *cap.* 25. *pag.* 311. *&
ſeqq* & reliqui omnes *ſuprà* relati. Qui eâ conſi-
24 deratione ducuntur, quòd † Chriſtiani, qui einſ-
modi iuſtis infidelium bellis opitulantur, nihil
iniuſtum, aut illicitum perpetrant, cum nihil aliud
faciant, quàm acceptâ auctoritate ab eo, qui illam
poteſt conferre, ad bonum cooperari, & ſociis,
atque amicis, cum quibus pro vno, & eodem
reputantur, contra extraneos, & inimicos male-
25 factores auxilium præſtare. Et ſicut † exercere
opus bonum non poteſt niſi bonum eſſe, ita etiam
adiuuare in bono opere, quale eſt iuſtum bellum,
etiam ſi quis pro hoc labore aliquam mercedem,
26 & remunerationem accipiat, vt † eleganter cum
Pomponio ſcribit Vlpian. I. C. *in l. metum* 9. *§. ſed
licèt, ff. quod met. cauſa*, vbi gloſ. *verb. Mea*, re-
27 ctiſſimè addit, æquum † eſſe, vt ſi habes bonum
propter me, vt & ego habeam propter te, ad quod
probandum allegat *l. idem*, *§. fin. de condict. ob
turp. cauſ. l.* 2. *§. æquiſſimum, ad leg. Rhod. de iactu,
l. ſi pater. §. ſi quis, ff. de donat.* & conducunt, quæ
in ſimili notat Bart. *in l. vt vim*, *num.* 8. *ff. de
iuſt. & iur.* Auguſt. *in addit. ad Angel. de
malefic. verb. Che me hai adulterato, ſup. num.* 64.
Beroius *in cap.* 1. *num.* 51. *de offic. delegati*, Matth.
de Afflict. *deciſ.* 129. & alij, quos nouiſſimè refert
Flores de Mena *practic. quæſtionum, quæſt.* 18. *à
n.* 14 & P. Suarez *in tract. de charit. diſp.* 1. *ſect.* 2.
ex n. 6 vbi exactè diſputat, an & qualiter liceat
opera bona virtutis operari propter mercedem
temporalem?

28 Qua ratione † Abraham Geneſ. 14 ad vindi-
candum Regem Salem, & alios, qui cum eo fœ-
dus percuſſerant, iuſtè pugnaſſe dicitur contra
quatuor Reges illius regionis, à quibus ipſe nul-
lam iniuriam acceperat, & in gratiam fratris
Lot, quem illi ſpoliauerant, & captiuum duce-
bant.

29 Et † Ioſaphat 4. *Reg.* 3. contra Meſſam Regem
Moab pro Ioram, quia nolebat ei reddere tribu-
tum agnorum, & arietum, quod pendere quot
annis debebat ex antiquo fœdere cum Achab
patre Ioram, & quidem prius conſulto Do-
mino.

30 Machabæos † quoque à Romanis infidelibus
auxilium petiiſſe *Machab.* 1. *c.* 8. docemur. Qui-
bus exemplis alia addit Marquard. vbi ſup. latè
31 concludens, ex † iuſtis cauſis poſſe fieri pacem, &
fœdera cum infidelibus, etiam inconſulto Sum-
mo Pontifice, dummodo contra eum, & Eccle-
ſiam non fieret, neque eo tempore, quod ab vni-
uerſis Chriſtianis eiſdem infidelibus bellum indi-
ctum eſſet.

Ipſi quoque † Romani, quorum iuſtitia & Im- 32
perium valdè à D. Auguſtin. & aliis laudatur, vt
diximus *ſup. lib.* 2. *c.* 7. *num.* 72. *& ſeqq.* nulla profe-
ctò ratione illud maximè dilatarunt, quàm ſo-
ciis, atque amicis auxiliares copias præſtando, &
alias prouincias aliarum vicinarum robore ſubi-
gendo, vt obſeruat Victoria *vbi ſup.* & conſtat ex
Strabone *l.* 6. Tacito *lib.* 5. *Annalium*, Paulo
Oroſio *lib.* 5. *capit.* 8. Ambr. de Morales *lib.* 7. *c.* 14.
& lib. 8. *c.* 2. *&* 53. Fr. Ioan. à Ponte *in conuenien.
vtriuſque Monarch. lib.* 3. *c.* 17. Iulio Cæſ. Bulen-
gero de Roman Imper. *lib.* 3. *cap.* 5. *& ex l. poſtli-
minii* 5. *l. non dubito* 7. *ff. de capt. & poſtlimin. reuerſ.*
vbi DD. hanc materiam confœderationum per-
tractant, & Sebaſt. Nænius, qui ibidem pluri-
mos colligit. Eòque reſpicit Cicero pro lege
Manilia, dum ait: *Propter ſocios, nulla ipſi iniuria
laceſſiti, maiores veſtri cum Antiocho, cum Ætolis,
cum Pœnis bella geſſerunt.*

Illud † etiam, & quidem vrgentius, pro einſ- 33
dem Noui Orbis legitima retentione perpendi po-
teſt, quòd in omnibus ferè illius prouinciis Indi
antiquis dominis, & Regulis, variis bellorum
euentibus, & aliis modis carere cœperant, &
cognita Regum noſtrorum Religione, potentiâ,
& gubernandi prudentia, ac manſuetudine, ſe
eorum imperio, gubernationi, & iuriſdictioni
ſumma voluntate, atque alacritate dediderunt, &
quotidie dedunt, & deuouent, vt de Mexicanis,
Peruuianis & aliis paſſim, refert Anton de Herre-
ra, & alij rerum Indicarum Auctores. Et † extant 34
in Archiuis huius Regij Limani Conuentus quæ-
dam publica, & authentica monumento anno
1562. confecta de mandato excellentiſſimi Pro-
regis Comitis de Nieua, & aliorum, qui cum
eo miſſi fuerunt, vt in hoc Regno Peruano de
perpetuandis Indorum commendis tractarent. Ex
quibus conſtat, quòd cùm hi peritiſſimum, &
prudentiſſimum virum Licentiatum Paulum On-
degardum ad omnes ferè einſdem Regni prouin-
cias miſiſſent, vt Indorum ea in re voluntatem ex-
quirerent: illi, ſuis comitiis habitis, & rogatis,
ſeriò ſemper, & vnanimiter reſponderunt, ſe nul-
lum alium dominum vniuerſalem, vel particula-
rem habere, neque in poſterum ſortiri, aut agno-
ſcere velle, præter noſtrum Hiſpaniæ Regem opt.
Max. cui ſe, & ſua humiliter & hilariter ſubmit-
tebant. Quo mediante † etiam ſi fortè aliquis ex- 35
ceſſus, aut iuſtitiæ defectus, in primæ conquiſi-
tionis exordiis notari potuiſſet, iam omnino ceſſaſ-
ſe, ac purgatus eſſe videtur.

Communis † enim populorum in Regis ele- 36
ctione, vel adprobatione conſenſus ſiue is expreſsè,
ſiue paulatim curſu temporis exhibeatur, etiam
tyrannidem in Monarchiam perfectam, & legiti-
mam vertit, vt probat text. *in l. ex hoc iure*, ibi, *Re-
gna condita*, *ff. de iuſt. & iure*, *l.* 1. *ff. de conſtit.
Princip. l.* 2. *§. nouiſſimè*, *ff. de orig. iur.* *§. ſed quod
Principi, inſtit. de iur. nat.* iunct. *l.* 2. *&* 4. *ff. de eo
quod met. cauſ. c. ad id, de ſponſalibus*, cum aliis, quæ
latè cumulat Albericus *in leg. cunctos populos n.* 20.
C. de ſumma Trinitat. Nauar. *in c. nouit, de iudiciis* 3.
notab. n. 158. Molina *de iuſtit. & iur. tr.* 2. *diſp.* 24.
in fine, Couarr. *in pract. cap.* 1. *num.* 9. Illuſtriſſim.
Card. Bellarm. *lib.* 6. *de laicis c.* 6. *in fine, pag.* 209.

Salas

Salas *del egib.diſp.7.ſect.* 12. *n.*67.*in fin.* Leonard.
Leſſius *de iuſt.& iure li.*2.*cap.*3. *num.* 41. *& cap.*
29. *dub.* 9. Laurea Salmant. *certam.* 5. *de homi-
num præfectura. cap.* 2. *num.* 12. Pat. Franc.
Suarez omnino videndus *in defenſ. Fidei contra
ſect. Anglic. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 19. Marta *de
iuriſdict.* 1. *par. cap.* 8. *num.* 19. Caliſt.Remirez
de leg.Regia Aragonia § 4.*num.*8 Freitas *vbi ſupra,
cap.*12.*in fine*, & Bobadilla *in Polit.lib.*1. *cap.* 2.
*num.*14 *lit. I.* vbi exemplum Romanorum adducit,
qui teſte Cicer. *lib.* 3. *Rhetor.cap.*4. partim enſe,
partim conſenſu, potentiam & dominationem to-
tius ferè Orbis adquiſierunt.

37 Et in † noſtræ quæſtionis terminis idem probant
Victoria *in relect.* 1. *de Indis*, *n.* 40. *verſ. Reſtat
alius*,& ſecutius *in* 2.*relect. num.*16.*verſ. Alius ti-
tulus*, & eum tranſcribens Greg.Lopez *in dict. l.*
2.*part.col.*11.*verſ. Aſſerit etiam*, *& col.* 14. *verſ.
Alius titulus*, vbi concludunt, omni iure inſpe-
cto certiſſimum eſſe, per veram, & volunta-
riam Indorum electionem Reges Hiſpaniæ iuſtè
has prouincias retinere poſſe; puta, ſi omnes ipſi
Barbari, aut maior eorum pars, intelligentes pru-
dentem adminiſtrationem & humanitatem Hiſpa-
norum, vltrò vellent accipere in Principem Re-
gem Hiſpaniæ Ioan. etiam Matienz. eandem ſen-
tentiam diſertiſſimè ſequitur *in tractat. manu-
ſcripto de moderatione Regni Peru*, *lib.* 1. *cap.*3.
38 vbi † multa beneficia commemorat, quæ Indi
ex Regum noſtrorum tuitione acceperunt, &
alia argumenta, ex quibus hodie grata, & volun-
taria eorum ſubiectio colligi poteſt.

A quibus non abeſt Franc.Vargas *in tr.de auct.
Papæ, & Epiſcop.confirm.* 10.*n.*4. *&* 5. vbi hunc
ipſum titulum ex eo magis communit, quòd cùm
39 † inter Indos nullus iam reperiatur, qui eorum
dominatum iure ſanguinis petere valeat, meritò
poſſunt Reges noſtri ex Romani Pontificis con-
ceſſione harum regionum imperium habere, &
exercere, ex celebri doctrina Oldrad. *conſil.*69.
Ancharran. *in reg. peccatum*, 3. *q. principali*, &
aliorum, quos refert & ſequitur Caietan. *in* 2. 2.
*q.*10 quibus conuenit Bald. *in l. vnica*, *C. de iur.
deliber.col.*5.relatus ab Epiſcop.Chiapenſ.*in tract.
comprobat.dom Ind fol.*21. vbi tradit, quòd ho-
die vbicumque iuriſdictiones vacant, vt in Re-
gnis infidelium,apud quos non eſt vera, nec natu-
ralis dignitas,& iuriſdictio, occupanti Catholico
conceditur.

40 Neque † his aduerſatur vulgaria iuris regula,
quâ docemur, id, quod ab initio nullum, vel vi-
tioſum eſt, tractu temporis non conualeſcere, *leg.
quod initio*, *ff.de reg.iur.cap.non firmatur,eod. tit.
lib.* 6. cuius argumento docuiſſe videtur Ioan.
Igneus *in quæſt. an Rex Franciæ recognoſcat ſupe-
41 riorem num.* 21. originem † nactæ poſſeſſionis in
iure acquirendorum Regnorum inſpiciendam
eſſe, *l. clam poſſideri*, *in princip. ff. de acquir.
poſſeſſ. l. nam origo*, *ff. quod vi,aut clam*: & quod
ſi eſt violenta, non poteſt opitulari, *l. auctorita-
tem*, *C. unde vi*, *cap.vigilanti*, *& cap.fin.de præ-
ſcriptien.* ſed imò hoc vitium tranſit in ſucceſſo-
res, *l.an vitium*, *ff.de diuerſ. & temp.præſcription.
l.Pomponius*, *in princ.ff.de acquir.poſſeſſ.l.hæres.ff.
42 de vſucapion.* §. *fin. inſt. eodem.* Nam, vt † benè
conſiderat Marta *d.* 1. *part. cap.* 8. *num.* 15.
& 16. poſtquàm tale ius, vel præſcriptione legi-
tima acquiſitum, vel voluntario ſubditorum con-
ſenſu confirmatum eſt, iudicè omnia facta
fuiſſe finguntur, arg. *l. mulier*, §. *penult.de cond.
inſtit.* & eorum, quæ benè notat Alexand.
poſt Bald. Cuman. Caſtrenſ. Salicet. & alios
in l.extraneum num. 8. *C. de hæred. inſti-
tuend.*

Et † prædicta regula, quod ab initio, ita ac- 43
cipienda eſt, vt nullum à principio, per ſolum
lapſum temporis non conualeſcat; contra verò
probandum ſit, ſi præter temporis curſum, aliæ
quoque circunſtantiæ, vel qualitates accedant,
vt notant DD.*in dictis iuribus*,& Gloſſa celebris,
verb. Terminetur, *in cap.Ex tenore*, *de foro compe-
tent.* Vnde † acquiſitionem à principio nullam, 44
tanquam factam per forenſem, cui acquirere per
ſtatutum prohibitum erat, benè reconualeſcere,
ſi poſteà forenſis ciuis fiat, latè & optimè fundat,
& reſoluit Andr. Barbacia *conſ.*70.*lib.*3. *colum.*2.
Et † iudicium, quod à principio nullum erat, ex 45
iure ſuperueniente confirmari poſſe, probatur
in exemplo l. ſi rem alienam, §. *fin. ff. de pig. act.
l. conficiuntur*, §. *ſi ei ſeruo*, *ff. de iure codicill. l.
ſeruum filij* 46.*de legat.* 1. iunctis aliis, quæ tra-
dit. Bart. *in l.* 1. *num.* 12. *ff. de regula Catoniana*,
Alexand. *conſ.* 27. *viſo libello*, *col.* 2. *lib.* 1. Felin.
in cap. inter dilectos, *num.* 6. *de fide inſtr.* Quod
† idem in alienatione à minore ſine decreto facta 46
intercedit. Nam etſi inualida ſit, confirmatur ta-
men ſuperueniente maiore ætate, *l.final.C.ſi maior
factus.* Etenim quando † cauſa confirmans ſu- 47
peruenit, conualidatur id, quod à principio nul-
lum eſt, iuxta celebrem doctrinam Dyni *in d.
cap. non firmatur*, *l. per fundum ff.de ſeruit. ruſtic.*
& ibi Bart *num.* 3.& text. optimi *in l.iure noſtro*, §.
vlt. ff. de teſtam. tutela, *Clem.* 1. *vt lite penden-
te*, *& in l. quædam*, *ff. de reb. dub.* cuius verba
ſunt: *quædam ſunt*, *in quibus res dubia eſt*, *ſed
ex poſt facto retroducitur*, *& apparet*, *quid
actum ſit.*

Rurſus non obſtabit, ſi quis fortè obiiciat, hos
titulos, de quibus *hoc in capite* egimus, iuſtæ
ſcilicet acquiſitionis, & retentionis ob defenſio-
nem Fidei, vel cauſa ſociorum, aut volonta-
riæ electionis in aliquibus huius Noui Orbis
prouinciis non interueniſſe, quæ aliis, atque aliis
modis in poteſtatem, & dominium Hiſpanorum
redactæ comperiuntur. Nam ad iuſtam, & le-
gitimam alicuius Regni occupationem ſuffi-
cit, quòd plures, & præcipuæ eius prouinciæ
bello iuſto, aut alio legitimo modo occupari
poſſint, vt reliquæ eadem forma debellari, &
poſſideri valeant, vt poſt D. Thom. & alios con-
cludit Petr.Arag.*in* 2.2.*q.*10.*ar.*1.*pag.*312.*ver. In
quo ſit quarta concluſio.*

Vt omittam † mirum, aut nouum non fuiſſe, 48
quòd Reges noſtri labi non paterentur oblatam
ſibi tot viis, & rationibus regnandi, & impe-
randi in hoc Nouo Orbe occaſionem (quam-
uis hoc, vt ſæpè diximus, ab eorum mente &
pietate alienum fuerit) cùm certum ſit, eam,
omnia ferè mundi Imperia peperiſſe, vt Græci,
Romani, & alij à noſtra ætate remoti teſtes eſſe
poſſunt, & vel † ipſa familia Auſtriaca, de qua 49
Auctor tractatus de occaſione, relatus à Petr.
Andr. Canonher. *in Aphor. Polit. Hip. lib.* 1.
pag. 249 ſic ſcriptum reliquit: *Quæ hodie fa-
milia in vniuerſa Europa plura Regna*, *plures re-
giones*, *ac ditiones poſſidet*, *quam Auſtriaca? At-
qui eorum pleraque connubiis*, *tutela*, *& simili-
bus fortunæ beneficiis ſunt quæſita*: *vnus quidem
Belgicas prouincias ſuo adiecit imperio*, *alter
Hiſpanias addidit. Tertius ne quid ad ſummum
illuſtriſſima*

illuſtriſſima familia deeſſet faſtigium, Luſitaniam quoque, & immenſas vtriuſque Indiæ regiones acquiſiuit, imperiúmque ſuum iiſdem quibus Solis curſum finibus terminauit.

50 Vnde † Politici docent occaſionem rerum gerendarum ſumma cum diligentia aucupandam eſſe, quia ſecundùm Niceph. *lib. 16. cap. 12. Celerrima Aquila eſt temporis opportunitas, & occaſio, quæ ad pedes aduolans capi à quopiam poteſt; ſin autem fugiat in altum aerem, eos, qui ſe perſequuntur, ridet, neque vt ad eos redeat, in animum inducit*, De quo plura alia cumulat Cannherius, *vbi ſupra*, & nouiſſimè Ioannes Baptiſta Valençuela *in diſcurſ. ſtat. & belli, 1. part. conſiderat. 3, ex n. 8.* Iuſtus Lipſius *lib. 5. ciuil. doctor. cap. 16.* Pat. Ioannes Dauid *in lib. de occaſione arrepta, aut neglecta, per totum*: & Fr. Ioannes à Salazar *in Polit.*

51 *Hiſp. propoſ. 11. §. 5.* vbi † reſpondet obiectionibus Campenelæ, qui inuictum illum & magnanimum Imper. Carolum V. perperam ſuggillauit, quòd mundi dominus eſſe deſierit, quia oblatis ſibi à fortuna occaſionibus, opportunè vti noluit, vel neſciuit.

CAPVT V.

De vltimo, & efficaciſſimo eiuſdem retentionis titulo, qui ex difficultate, aut veriùs impoſſibilitate reſtitutionis deſcendit, Indis iam ad Fidem conuerſis, & eorum & Hiſpanorum rebus mutuis inter ſe nexibus complicatis.

SVMMARIVM.

1 *Retentio Noui Orbis hodie ſecundùm omnes ſine ſcrupulo ac difficultate procedit.*

2 *Orbis Noui denominatio hodie à noſtris Regibus ſine peccato deſeri non poterit.*

3 *Sententia Victoriæ, Soti, Gregor. Lop. Matienz. Bañez, Corduba, Acoſtæ, Molinæ, & aliorum circa iuſtam retentionem Noui Orbis, ſigillatim expenduntur.*

4 *Indi ſemel conuerſi ſuæ gubernationi relinqui non debent, & quare?*

5 *Ignorantes ſecundùm Platonem & Ariſtotelem ſequi debent, & prudentes ducere, ac dominari.*

6 *Stulti ſecundùm D. Auguſt. meliùs viuerent, ſi ſapientium ſerui eſſent.*

7 *Indi ſi poteſtati, ac gubernationi relinquantur, facilè in apoſtaſiam, & antiqua crimina prolabentur.*

8 *Infidelibus ſemel conuerſis, ſi apoſtaſiæ crimen timeatur, poteſt Papa Principes fideles aſſignare.*

9 Cap. de Iudæis, verſ. Qui autem, 45. diſt. *expenditur.*

10 *Vxor fidelis quando à viro infideli ſeparari poſſit?*

11 Cap. quanto, de diuortiis *expenditur, & illuſtratur.*

12 *Filij baptizati à patrum infidelium poteſtate liberantur.*

13 *Matrimonium, quod fieri tractabatur inter Sereniſſimam Mariam Hiſpaniæ Infantem, & Carolum Regis Angliæ filium, quibus rationibus dilatum fuerit.*

14 *Matrimonium inter Catholicam, & Hæreticum qualiter, & quare prohibitum ſit? Et num. 16.*

15 *Diſpenſatio Pontificis neceſſaria eſt ad matrimonium inter Catholicam, & Hæreticum, & hæc, nonniſi ceſſante periculo perverſionis, & magnis aliis cauſis interuenientibus concedi ſolet.*

17 *Fideli cum infideli nulla poteſt eſſe ſocietas.*

18 *Seruus Chriſtianus liberatur à dominio domini Iudæi, vel infidelis.*

19 Lex 1. C. ne Chriſtian. mancip. hæreticus, vel Iud. &c. *cum ſimilibus explicatur, & illuſtratur.*

20 *Catholicus eſſe debet, qui multitudini præficiatur.*

21 *Papa poteſt Principes apoſtatantes priuare dominio quod habent ſupra fideles.*

22 *Principum peccata pernicioſiſſima ſunt, præſertim in materia fidei.*

23 *Principes, qui grauiùs, quàm ſubditi peccant, grauiùs puniendi ſunt.*

24 *Papa, vt bonus paſtor, debet omnia, quæ impediunt fidei conſeruationem, & progreſſum ſubmouere.*

25 *Indorum, & Hiſpanorum Reſpublica hodie vna eſt, & mutuò ſe iuuat.*

26 *Regnum vnum, etiam iniuſtè occupatum reſtitui non debet cum notabili aliorum regnorum, & ſtatuum iactura.*

27 *Reſtitutionem rerum alienarum quando excuſet neceſſitas, vel difficultas?*

28 *Nauarrenſis regni reſtitutionem quo argumento excuſet Nauarrus?*

29 *Reges noſtri hodie ex ſententia multorum, non ſolùm iuſtè retinere poſſunt Indias Occidentales, verùm, & rebellantes denuò ſubiugare.*

30 Cap. 1. 23. q. 8. & cap. punienda 24. q. 1. *expenduntur.*

31 *Reſtitutionis in materia multa tolerantur, quæ corrigi non poſſunt.*

32 *Æmilij Probi elegans locus pro retentione Indiarum expenditur.*

33 *Agrariæ legis effectus, quamuis iniuſtos, ob maiora damna vitanda Romanus pop. tolerauit, ex D. Auguſt.*

34 *Commendas Indorum qua ratione continuandas cenſuerit Fr. Alphonſus à Caſtro.*

35 *Indiæ Occidentales ſi hodie à Regibus noſtris relinquerentur, aut reſtituerentur, multa damna, & abſurda reſultarent.*

36 *Bona inferioris ordinis reſtituenda non ſunt cum iactura ſuperioris.*

37 *Religionis conſeruandæ ratio multum præponderat.*

38 *Animarum ſalus cunctis rebus præfertur.*

39 Lex ſancimus 17. de ſacroſanct. Eccl. *expenditur, & illuſtratur.*

SEd etſi, abſque veritatis præiudicio, conſideremus, in huius Noui Orbis conquiſitione, & Barbarorum ad fidem conuerſione, aliquid primis illis temporibus interueniſſe, quòd Regum noſtrorum occupationem, & dominationem minus iuſtam, & legitimam redderet. Illud † tamen apud omnes exploratum eſſe vi- 1

detur, hodie poſt tot, eodem Orbe detegendo, & Catholicis præceptis imbuendo, exantlatos labores, & poſtquam Hiſpanorum, atque Indorum gubernatio, & conſeruatio tot inter ſe nexibus, ac vinculis copulata conſpicitur, iuſtè, & abſque vlla peccati labe ab eiſdem reti-
2 neri: imò, † quod magis eſt, citra graue peccatum deſeri. ac relinqui non poſſe. Quod benè inſinuauit Epiſcopus Chiapenſ. *in tractat. comprobat. ſuprem. dom. Ind. num. 2. & ſeqq. & in propoſit. 19.*
3 *& in replic. 12. ad obiect. Sepulueda, fol. 54.* † & ſignanter, atque eruditè probat Mag. Victoria *in 2. relect. de Indis inſulanis, num. 13. & 14.* & in finalibus verbis, vbi ita concludit: *Tertiò patet, quòd iam poſtquam ibi facta eſt conuerſio multorum Barbarorum, neque expediret, nec liceret Principi omninò dimittere adminiſtrationem illarum prouinciarum.* Et ſequuntur, atque illuſtrant Dom. Soto *in 4. diſtinct. 5. quæſt. 1. art. 10.* Gregor. Lopez *in d. l. 2. tit. 23. part. 2. gloſſ. magn. col. 13. verſ. Alium titulum:* Matienzus *in tract. manuſcripto de moderatione Regni Peru, lib. 1. cap. 3. in fine;* vbi dicit, ſe circa hoc plura notaſſe in ſtylo Cancellariæ *tit. 1. præeminent. 17. caſu 20. declarat. 9. §. 1. gloſſ. 1. num. 46.* Dom. Bañez *in 2. 2. quæſt. 10. art. 10. pag. 536. in fine;* vbi concludit, hunc eſſe potiſſimum titulum, quo Hiſpaniarum Rex gubernat gentem Indorum ad fidem iam conuerſam: Franciſc. Vargas *in tractat. de iuriſdict. Pontif. & Epiſcop. confirm. 11. num. 13.* vbi ait Papam in prouinciis infidelium ad fidem conuerſis, Epiſcopatus, cæteráque munia erigere, & creare ſecundùm Bald. & Angel. *in l. id quod apud hoſtes, de legat. 1.* & eam quam putat iuriſdictionem profuturam concedere: Anton. à Corduba *in quæſtionar. lib. 1. quæſt. 57. dub. 6. verſic. Quòd ſi maior, pag. 507.* vbi ſignanter inquit: *Quòd ſi maior pars Indorum eſſet iam conuerſa, aut conuerti parata, tunc ſi ſine diſpendio, ſine periculo Papa, vel Princeps aliquis Chriſtianus auctoritate Papæ etiam per bellum tollere poſſet illos dominos infideles, & illis præficere Principem, aut Principes Chriſtianos, qui gubernarent iam fideles effectos, aut conuerti paratos, & ipſos in vera Religione ab infidelium perſecutione tuerentur, certè ita fieri licitè poſſet, atque deberet, ad conſeruationem Religionis, & ad tollendum impedimentum eius, & Fidei, & tyrannidem dominorum infidelium ſupra Chriſtianos. Et hoc modo Reges Hiſpaniæ dominantur inſulanis per ſuos Hiſpanos expugnatis.*

Ioſeph Acoſta *de procur. Ind. ſalut. lib. 2. cap. 11.* vbi eleganter ſcribit: *Certè grauiter errant quidem ſpecie fortaſſe pietatis, ius Regium, & adminiſtrationem vocantes in dubium, quærentes interdum, quo titulo, & iure Hiſpani dominentur Indis? Num hæreditario iure ad nos deuoluti ſint, an bello iuſte ſubiecti? Quæ ſanè diſputatio eò pertinet, vt adminiſtrationis Indica, vel tollatur, vel certè debilitetur auctoritas, quo ſemel ſi gradus fiat, quanta ſit futura pernicies, quæ perturbatio rerum omnium conſequatur, dici vix poteſt. Atque ideò illud religiosè, & vtiliter moneo, non oportere in hac cauſa amplius diſceptare: ſed veluti præſcriptum iam ſit, optima fide agere debere Chriſti ſeruum. Neque aliam ſubtiliorem cauſa euictionem petendam eſſe, quàm quod vt demus, quam maximè peccatum eſſe in vſurpatione dominatus Indici; tamen neque reſtitui iam poteſt, cui enim, aut quibus modis, neque ſi maximè poſſet Fidei Chriſtianæ ſemel ſuſceptæ euidens iniuria, & periculum id vllo modo pateretur, &c.*

Et inferius: *Igitur ſiue iniuriâ vſurpatus ſit dominatus Indicus, ſiue quòd magis exiſtimandum & prædicandum eſt, quantum attinet ad Regum adminiſtrationem iure, & ordine iuris, nequaquam expedit Indorum adminiſtrationem, quæ illis vtiliſſima eſt ad ſalutem æternam, Chriſtianis Principibus derogare.*

Idem non minus diſertè probat ipſemet Auctor *lib. 3. cap. 1.* ſic inquiens: *Verùm cùm de communi ac certo titulo diſputatur Eccleſiæ auctoritatem, Fidei periculum ipſorum Barbarorum ſalutem, Rempublicam Indicanam adminiſtrandi, & æquiſſimum ius præbere Principibus Chriſtianis, & illud per ſe abundare, certo nobis perſuadet cum ratione valdè experientia ipſa conſentiens. Quamobrem ſiue alij tituli etiam ſint, ſiue non ſint, conſtat ad Regum Catholicorum curam maximè pertinere ſalutem Indorum, cui procuranda, & Religionis præceptores, & diſciplinæ ciuilis ad miniſtros lectiſſimos mittat oportet, vt Deo, atque, Eccleſiæ, iniuncto ſibi munere perfungentes, vt & ipſos decet, & cauſa tanta exigit, ſatisfaciant.*

A quibus non multum diſtat, quod in eiſdem terminis reſoluit P. Ludouicus Molina *de iuſtitia, & iure, tractat. 2. diſputat. 106. in fine;* docens, plerumque vſu euenire, vt in terris Barbarorum de nouo inuentis, & ſubactis, ad eorundem bonum, & innocentium defenſionem oporteat, vt bellantes integrum dominium earum regionum aſſumant.

Pro cuius ſententiæ confirmatione, vt prædicti Auctores animaduertunt: Primò, † ipſorum In- 4
dorum natura, facilitas, & imperitia conſiderari poteſt, quæ nullo modo permittit, vt ſuæ poteſtati, & gubernationi relinquantur, maximè poſtquam Chriſtianæ Religioni nomen dederunt, atque ideò ſupremo Hiſpanorum imperio regi, & tueri debent, ex iis, quæ late congeſſimus *ſuprà lib. 2. cap. 9. num. 29. cum ſequentibus;* & eleganter diſſerit Plato *lib. 3. de Repub. dialog. 3. col. 9. in fine.* Vbi inter † alias cau- 5
ſas, quibus homines hominibus imperare ſolent, ſextam quidem, & omnium maximam eam eſſe inquit, quà ſecundùm naturam ignorantes ſequi iubentur, prudentes autem ducere, ac dominari.

De quo etiam plura tradit Ariſtoteles *lib. 1. Polit. cap. 3. & 4. & lib. 7. cap. 14.* Diuus Thomas *1. part. quæſt. 6. art. 4.* vbi ait, quòd ſi vnus homo haberet ſuper alium ſupereminentiam ſcientiæ, & iuſtitiæ, inconueniens fuiſſet, niſi hoc exequeretur in vtilitatem aliorum, & in noſtris terminis docet Victoria *dict. relect. 1. de Indis, num. 23.* Couarruuias *in reg. peccatum 2. parte, §. 11. num. 5.* & Ioannes Matienzus *dict. lib. 1. de moderat. Regni Peru cap. 4.* vbi ſe remittit ad ea, quæ latiùs dixit *in Stylo Cancellariæ, tit. 1. præmin. 17. caſu 20. declarat. 9. §. 1. gloſſ. 1. num. 39. & 40.* Et conducit illud Diui Auguſtini, *cap. 12.* dum † inquit: *Si hominibus* 6
non peccare, quàm peccare melius eſt, melius profecto ſtulti omnes viuerent, ſi ſerui poſſent eſſe ſapientium.

Secundò † conſiderant, quòd ſuppoſita eo- 7
rundem Indorum barbarie, & cæcitate, facilè contingere poſſet, vt amoto Hiſpanorum

Imperio,

Imperio, & gubernatione, ſi ſub antiquis domi-
nis, ac regulis relinquerentur, in apoſtaſiæ cri-
men, & priſtinæ idololatriæ conſuetudinem reci-
diuarent, & Euangelium fidei, & veritatis, quod
inter ipſos non modo annunciatum eſt, ſed Dei
gratia, vt plurimùm, perſuaſum, & introductum,
obliuioni traderetur, vel blaſphemiis, & contume-
8 liis illuderetur. Quo † periculo interueniente, con-
cors eſt omnium Theologorum ſententia, infideles
ſiue iure, ſiue iniuria ad Chriſtum conuerſos, id
eſt, minis, aut terroribus, vel aliàs non ſeruatis
ſeruandis baptizatos, dummodo veri Chriſtiani
ſint, nullatenus à fidelibus deſerendos eſſe, & poſſe
Romanum Pontificem in fauorem fidei, ipſis pe-
tentibus, vel non petentibus dare illis Principem
Chriſtianum, & auferre alios Principes infideles,
vt cum Diu. Thom 2.2. *quæſt.* 10. *art.* 10. eleganter
probant, & reſoluunt Turrecremat. *in ſumma de
Eccleſ. lib. 2. cap.* 114. *circa finem*: Victoria, Gre-
gorius Lopez, Corduba, & alij ex *ſuprà* relatis,
& Domin. Bañez *dict. art.* 10. *pag.* 536. vbi in-
quit, meritò Pontificem apud Indos Occidenta-
les hac poteſtate vti, dando gubernatores fideles
Indis ad fidem conuerſis, quoniam antiqui Caci-
ques infideles eos abducerent à fide. Et in eadem
ſententia generaliter de omnibus infidelibus lo-
quens, & quod ratione vitandi periculi apoſtaſiæ,
poſſit eis per Pontificem nouus dominus aſſigna-
ri; nouiſſimè etiam reſidet eruditiſſimus P. Franc.
Suarez omninò legendus *in defenſ. Fidei contra
ſect. Anglican. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 7. & latiùs *cap.* 21.
num. 24. vbi refert D. Thom. *in addit.* 459. & DD.
in 4. *diſtinct.* 39. & idem ſequitur Bellarmin. *lib.* 5.
de Roman. Pontif. c. 7. Eman Roderic. *lib.* 3. *q. reg.
q.* 32. *art.* 4. Valençuel. *in mong. contra Venet. par.* 7.
num. 53.

Tertiò, pro eadem doctrina communienda ex-
9 pendi poteſt, & ſolet exemplum † celebris text.
in cap. de Iudæis, verſic. Qui autem, 45. *diſtinct.*
vbi Iudæi in fide ſemel, quamuis inuoluntariè,
ſuſcepta, perſeuerare coguntur, ne vilis & con-
temptibilis habeatur; prout latiùs animaduertimus
ſuprà lib. 2. *cap.* 18. *num.* 53. Cui exemplo ſimile
eſt alterum, quod de filiis paruulis infidelium, in-
uitis parentibus baptizatis *in eodem lib. cap.* 18.
propoſuimus *ex n.* 23.

10 Et aliud † de vxore, quæ licet tantùm, vel plus
viro adſtricta ſit, ſicut ſubditus domino, cùm il-
lud vinculum ſit iuris Diuini, hoc autem non,
in fauorem tamen fidei liberatur vxor fidelis à vi-
ro infideli; ſi maritus ei Religionis cauſa mole-
ſtus eſſe incipiat, vel aliquod circa eius purita-
tem, & obſeruationem periculum moueat, vt pa-
tet ex Apoſtol. 1. *ad Corinth.* 7. & *cap. quanto, de*
11 *diuortiis*; & † ex ipſo Eccleſiæ vſu, in qua nunc
conſuetum eſt, vt ipſo facto quod alter coniu-
gum conuertitur ad fidem, ſit liber ab alio infide-
12 li. Quemadmodum † ex eadem ratione filij bapti-
zati à patrum infidelium poteſtate, & conſortio
liberantur, ne illorum iterum inuoluantur erroribus,
vt dicitur in Concil. Toletan. 4. *cap.* 59. & *in cap.
Iudæorum* 28. *q.* 1. & reſoluunt Victoria, Acoſt.
Bañez, Suar. & alij, *vbi ſuprà*.

13 Quo argumento † valdè hac tempeſtate in
Hiſpania dubitatum eſt, an matrimonium inter
Sereniſſimam Mariam Catholici noſtri Regis
Philippi IV. ſororem, & Carolum Stuardum
Principem de Galles, Iacobi magnæ Britanniæ
Regis filium, & hæredem, licitè & ſecurè con-
14 trahi poſſet, eò quod † inter Catholicum, & hæ-
reticum ob fidei, & cultus diſparitatem impedi-
mentum irritans interuenire multi cenſuerunt, poſt
Gloſſ. *in cap. final. de condit. appoſ.* quam Ho-
ſtienſ. & Anchartan. *ibidem* ſequi videntur, &
expreſsè probat *l.* 15. *tit.* 2. *part.* 4. & *canon.* 72. *ſex-
ta Synod. gener. Trullana.*

Quod licèt alij magis frequenter reiiciant, &
non irritans, ſed dumtaxat impediens eſſe, cum
veriori opinione reſoluunt, vt conſtat ex innu-
meris Theologis, & Canoniſtis, quos latiſſimè
refert, & ſequitur Thomas Sanchez *de matri-
mon. lib.* 7. *diſput.* 72. *num.* 2. & Nicolaus Sera-
rius *in opuſculo de Catholicorum cum hæreticis ma-
trimonio, cap.* 1. & 2. & nouiſſimè Antonius Ric-
ciullus *in tractat. de iur. perſ. extra Eccleſ. grem.
exiſt. lib.* 2. *cap.* 2. Omnes tamen † in eo conue- 15
niunt, nonniſi ex diſpenſatione Pontificis con-
trahi poſſe, & periculum, ne Catholicus per-
uertatur, ceſſare debere, atque alias vrgentes,
& graues Reipublicæ vtilitates attendendas eſſe,
quæ ad id permittendum nimis adſtringant, vt
tradit idem Sanchez *dict. lib.* 7. *diſput.* 71. *num.* 10. 16
Alioqui † enim eiuſmodi matrimonia prohibita
ſunt, & difficiles ſolent exitus generare.

Vnde in Concil. Agath. *can.* 67. quod refer-
tur *in cap. non oportet* 28. *quæſt.* 2. apertè mone-
mur, non oportere cum hominibus hæreticis
miſcere connubia. & anteà in Concil. Illiberita-
no *can.* 16. vbi habetur: *Hæreticis qui errant ab
Eccleſia Catholica, neque ipſis Catholicas dan-
das puellas, neque Iudæis placuit, ex quo nulla
poſſit † eſſe ſocietas fidelis cum infideli.* Et in 17
Chalcedon. can. 13. *Non debet copulari nuptu-
ra Hæretico, Iudæo, vel Pagano, niſi fortè pro-
mittat orthodoxam Fidem. Si quis hanc defini-
tionem tranſgreſſus fuerit, correctioni Canonicæ
ſubiacebit.* Idem traditur à Diuo Ambroſio *lib.* 1.
de Abraham, cap. 9. relato *in cap. caue* 28. *quæſt.* 1.
& latè docet Nauarrus *in Manuali cap.* 32. *n.* 30.
Bellarmin. *de matrimon. lib.* 1. *cap.* 23. Sotus *in* 4.
diſtinct. 39. *art.* 2. *ad* 3. & Sanchez, & Serarius
vbi ſuprà.

Quartò facit, quia nulli mirum videri de-
bet, quòd Eccleſia ob fidei fauorem, ſubditos
recenter ad fidem conuerſos, à poteſtate domino-
rum infidelium, vel Neophytorum eximat, &
Chriſtianis Principibus tribuat; cum eodem fa-
uore attento, id, quod longè plus eſt, edicere
ſoleat, nempè, † vt omnes ſerui Chriſtiani, 18
qui ſub infidelium dominorum mancipio repe-
riuntur, ab eorum nexu ſoluantur, & liberen-
tur, quamuis aliàs legitimi captiui reperiantur,
& etiam ſi poſtquam capti ſunt, conuerſi fue-
rint, vt conſtat † *ex toto titulo, Cod. ne Chriſtia-* 19
num mancip. Hæreticus, vel Iudæus, vel Paga-
nus habeat, vel poſſideat, vel circumcidat, &
ex l. vltim. eodem titulo in Cod. Theodoſ. & *cap.
cùm ſit nimis, de Iudæis*; vbi nefas eſſe dicitur,
religioſa mancipia impiiſſimorum inquinari domi-
nio, *cap. Iudæi* 17. *quæſt.* 4. *cap. mancipia* 54.
diſtinct. cap. multorum, cap. ad hæc, & *cap. nulli,
de Iudæis, l. final. tit.* 21. *part.* 4. *lib.* 13. *tit.* 9.
part 6. *leg.* 22. *tit.* 11. *part.* 5. *l.* 16 *tit.* 24. *part.* 7,
cum aliis, quæ latè notant Doctores in eiſdem
iuribus; Innocentius *in cap. quod ſuper, de vo-
to*: Diuus Thomas, & Theologi omnes *in* 2. 2.
quæſt. 10. *art.* 10. Marquard. de Suſan. *in tractat.
de Iud. & Infid* 2. *p. c.* 5. *num.* 19. Moul. *d. tract.* 2.
diſputat. 110. *colum.* 437. Pet. Suarez, & alij
in locis *ſuprà* relatis: Michaël Vlcurrunus *in*

tract. de regim. mundi, 2. quæſt. princip. num. 82.
20 vbi generaliter concludit, qui † præeſſe habet
multitudini Chriſtianorum, debere eſſe Catholi-
cum, & membrum vtile corporis myſtici fide-
lium; quem refert, & ſequitur Valençuela *dict.*
*part.7.num.*98.& idem colligitur *ex c.abſolutos,de*
hæretic.c.nos ſanctorum,& cap.iuratos 15. *quæſt.* 6.
Ioan.de Ligniano *in tract. de bello c.* 15. & ex D.
Thom.*d.*1.2. *quæſt.*12. *art. vlt.* vbi oſtendit poſſe
21 Papam † Principes à fide apoſtatantes priuare do-
minio temporali, quod habent ſupra fideles, quia
contrariam vergere poſſet, in magnam fidei cor-
ruptionem; quia vt dicitur *Prouerb. cap.6.* Homo
apoſtata in corde ſuo machinatur malum, & iur-
gia ſeminat, intendens homines ſeparare à fide.

Et vt ſubiungit Suarez *d.lib.3.cap.*23. *num.*22.
22 Principum † peccata, præſertim contraria fidei, &
religioni, pernicioſiſſima ſunt; facilè enim ſubdi-
tos ad ſui imitationem pertrahunt, vel exemplo,
vel beneficiis, ac promiſſionibus, vel etiam minis
ac terroribus, vt diximus *dict. cap.* 9. *num.* 61. &
Philoſophi ipſi, ratione & experientia ducti, do-
cuerunt, vt conſtat ex Platone relato à Cicerone
*lib.*1.*epiſt.* & ex eodem Cicerone *lib.*3.*de legibus*,
vbi inquit, vitioſos Principes, non ſolùm vitia in
ſe ipſis concipere, ſed etiam ea in ciuitatem in-
23 fundere. Vnde grauius, † quàm cæteri delin-
quunt, & ideò grauius per paſtores ſuos puniendi
ſunt, vt ait text. *in cap. præcipuè* 11. *quæſt.* 3. Et
24 cùm † ad Paſtorem ſpectet, non ſolùm oues er-
rantes corrigere, vel ad ouile reuocare, ſed etiam
lupos arcere, & ab hoſtibus defendere, ne extra
ouile trahantur, & pereant: ita ad Pontificem
pertinet, pericula apoſtaſiæ, & alia quæcumque
fidei conſeruationem, & progreſſum impedientia,
ſubmouere, & nouos, & Chriſtianos dominos in
prouinciis infidelium, præſertim Barbarorum, de
quibus agimus, conſtituere Ac propterea conclu-
dit idem Suarez *vbi ſuprà lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 1.
*pag.*716. inter Chriſtianos, maximè in tyranno-
rum nomine, & ordine numerandum eſſe Princi-
pem, qui ſubditos ſuos in hæreſim, vel aliud apo-
ſtaſiæ genus, vel publicum ſchiſma inducit.

25 Quintò, † & vltimò conſiderari poteſt, quòd
quamuis prædicta omnia deficerent; cum tamen
hodie, vt *ſuprà* tetigimus, temporis lapſu Hiſpa-
norum, & Indorum religio, & Reſpublica vna
eſſe cœperit, & ſub eiuſdem Hiſpani noſtri Re-
gis tuitione, & gubernatione conſtitui, atque
vtriuſque regni ſtatus, vires, & nerui ita com-
mixti, & complicati ſint, vt alterum ab altero ſine
magno, & euidenti amborum periculo, & diſpen-
26 dio ſeparari non poſſit. Certa eſt, † & communis
probatiſſimorum Auctorum traditio, qui Regem,
etiam iniuſtè poſſidentem, à reſtitutionis neceſſi-
tate excuſari, teſtantur, imò & quemlibet priua-
tum, qui ſtatus ſui periculum, ſeu decentiæ eius
notabilem iacturam veretur. Vt conſtat ex D.
Thom.*in* 2.2. *quæſt.*66. *art.*8. Archiepiſcop. Flo-
rent. *in ſum.2.part.tit.*2.*c.*8.*&* 3.*part.tit.*4. *cap.*1.
Soto *diſtinct.*15. *quæſt.* 2. *c. vlt.* Palac. Rubios *in*
tract.de obten. Regni Nauarra, 4. *part.* §. 2. *col.*
penult. Henrico *quodlibeto* 6. *quæſt.*24. Medina *in*
*Cod.de reſtitut.quæſt.*2.*dub.*4. Couar.*in reg.pecca-*
tum,1.*part. num.*2. Mich. Salon *de iuſtitia & iu-*
re,1.*tom.controuerſ.*8.*pag.*280. Leſſio *eodem tract*,
*lib.*2.*cap.*16.*num.*21.Rebello *de obligat.iuſt. lib.*2.
*quæſt.*27.*ſect.*4.*pag.*131.& optimè Nauar. *in Ma-*
*nual. cap.*17. *num.* 57. *&* 60. quem nouiſſimè re-
fert, & ſequitur Pat. Fr. Ioan. Marquez *in Gu-*
*bernat.Chriſtian.lib.*1.*cap.*27.*pag.* 164. vbi reſol-
uit, † reſtitutionem alienarum rerum non eſſe 27
faciendam, quando per eam conſequerentur ma-
xima damna publica, ob idque non eſſe facile
damnandos Reges, qui tenent aliqua aliena,
etiamſi ſcirent non eſſe ſua, modò probabiliter
ſcirent, eorum reſtitutionem conſequutura grauiſ-
ſima ſuorum regnorum incommoda.

Cuius doctrinæ argumento † idem Nauarrus 28
in comment.ad text.in cap.cum minister 23.*quæſt.*1.
vbi tractat de finibus humanorum actuum, in
epiſtola, quam huic tractatui præmiſit ad Du-
cem Alburquenſem, *verſic. Ad primum igitur*,
p. 368. defendit retentionem Regni Nauarræ,
quod nunc etiam noſtri Reges Catholici poſſi-
dent: nam per reſtitutionem præfati Regni, cer-
tum eſt (inquit) apertum iri oſtium Gallis, infe-
rendi maxima damna in alia Regna Hiſpaniæ per
montes Pyrenæos; vt interim alios titulos illius
Regni obtinendi omittamus, de quibus egimus
*ſupra lib.*2.*cap.*10.*num.*63.*& ſeqq.*

Et † in terminis retentionis huius Noui Orbis, 29
eadem doctrina & conſideratione vtuntur Epiſco-
pus Chiapenſis *dict. tractatu comprobat*, *fol.* 30.
Magiſter Victoria *in dict.relectione* 2. *de Indis in-*
ſulanis ad finem: Acoſta *dict.lib.*2.*de procuranda*
*Indorum ſalute, cap.*11. *pag.* 252. *& lib.*3. *cap.*3.
*pag.*286. Ioannes Matienzus *dict. lib.* 1. *de mode-*
rat. Reg. Peru, *cap.* 2. vbi refert, ſe hoc latius
probaſſe *in Stylo Cancellaria tit.*1. *præeminent.* 17.
declarat. 9. §. 1. *gloſſa* 1. *num.* 33. & Ioannes
Boterus *in relatio. vniuerſal. parte* 4. *lib.* 2. *ex*
*pag.*65.*ad* 77. Vbi adeò ſecurè hanc retentio-
nem probat, vt addat, poſſe hodie Reges
Hiſpaniæ eaſdem Indiarum prouincias, ſi for-
te rebellarent, vel antiquos, aut alios nouos
dominos proclamarent, aperto Marte debel-
lare.

Quibus conſentiunt, de retentione Indiarum
Orientalium loquentes: Rebellus *de obligationi-*
bus iuſtitia, 2.*part.lib.*18.*quæſt.*13.*num.*16. *ad fi-*
nem: & nouiſſimos Freitas *de iuſt. Imper. Aſiat.*
*cap.*12.*num.*46.*& ſequentibus*, vbi probat, Prin-
cipes ſupremos, qui bona fide rem poſſidere cœ-
pere, & à fortiori illorum ſucceſſores, non tene-
ri eam dimittere, & ſeipſos ſpoliare, aut conſor-
tium pati, vel in arbitros conſentire, tametſi res
dubia ſit; quin potius grauiſſimè eo in caſu pec-
care quemcumque alium Principem, qui con-
tra talem poſſeſſorem arma moueret, & ad dam-
na reſarcienda teneri, cum melior ſit conditio
poſſidentis, vt reſoluunt Victoria *de iure belli*,
num. 27. *&* 30. Molina *de iuſtitia & iure*, *tra-*
ctat. 2. *diſputat.* 103. *verſic. In primo*, *& verſic.*
Quare: Vaſquez 1. 2. *tom.* 1. *diſputat.*64.*cap.*3.
à num. 11. Salas *in eadem* 1. 2. *tom.*1. *tractat.* 8.
*diſputat.vnic.num.*121.*&* 132.& Antonius Perez
in Laurea Salmantina, *certam.* 10. *num.* 105.
cum ſeq.

Pro quibus ego expendo † celebrem textum 30
in cap. 1. 23. *quæſt.* 8. vbi In eadem materia re-
tentionis rerum alienarum † multa tolerari, in- 31
quit Diuus Auguſtinus, quæ corrigi, vel puni-
ri non poſſunt; quod alio in propoſito dixit Pe-
lagius Papa *in cap. pudenda* 33. 24. *quæſt.* 1. Et
arridet Æmilij Probi † ſententia, quam ad ex- 32
plicationem textus *in cap. vltim. de reſtitut. ſpo-*
liator. expendit Cuiacius *ibidem*, qui de bello
ciuili aduerſus Lepidum ſcribens, ait: *Ea, quæ*
hoſtes ſibi inuicem eripuerent, licèt malè capta
ſint,

ſint, iure tamen eorum repetitionem non eſſe, quia ciuitate iam ſedata, & compoſita, & re labefactata, expediret Reipublicæ, quaſi ægra & ſancia requieſcere quomodocunque, ne vulnera curatione ipſa reſcindantur. Et melius ac congruentius locus alter Diui Auguſtini *lib. 3. de Ciuitate Dei, c. 24.*
33 vbi loquens † de lege Agraria, inquit, quòd fuit initium ciuilium bellorum & ſeditionum: *Volebant enim Gracchi legibus Agrariis agros populo diuidere, quos nobilitas perperam poſſidebat, ſed eis tam vetuſtam iniquitatem audere conuellere periculoſiſſimum, imo verò, vt ipſa res docuit, perniciosiſſimum fuit. Neque enim legibus, & ordine poteſtatum, ſed turbis, armorumque conflictibus nobiles, ignobileſque necabantur.*

34 Quo loco, & exemplo motus † eruditiſ. F. Alfonſus à Caſtro in quodam conſilio manuſcripto, quod circa conſeruandas, vel tollendas commendas Indorum in Anglia edidit die 13. menſis Nouembris anno 1558. ad inſtantiam Imp. Caroli V. defendit, prædictas commendas, quamuis aliqua damna generaſſe dicerentur, conſeruandas, & tolerandas eſſe: quinimò & vendi, & perpetuari poſſe, ſi Hiſpaniæ Regibus id vtile videretur, ex traditis à D. Thoma *in opuſculo 21. ad Ducíſſam Brabantiæ.* De quo articulo ſ. libi plenius agemus.

35 Et planè nemo non videt, † quam abſurdum eſſet, ſi Hiſpani, qui hodie inter Indos commorantur, illis parerent, eorumque gubernationi ſubiicerentur; qualiaque & quanta damna & incommoda ſequerentur, ſi Catholici Reges noſtri has Noui Orbis prouincias desererent, quæ eis magni ſteterunt, vt inquit Ant. de Herrera *in hiſtor. gener. Ind. decad. 3. lib. 8. cap. 4. pag. 199.* & in quibus inſigni, & indeſinenti eorundem Regum cura, ac pietate, tot infidelium myriades ad Chriſti fidem, & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ obſequium deductæ ſunt, & quotidie deducuntur, vt latè oſtendimus *ſuprà lib. 1. cap. vltimo, ex num. 99. & lib. 2. cap. 4. num. 17.* Vnde magis ſecurè procedit prædicta opinio, quæ eiuſdem Orbis retentionem iuſtificat, & reſtitu-
36 tionem excuſat. Nam † bona inferioris ordinis reſtituenda non ſunt cum iactura, & detrimento notabili bonorum etiam temporalium ſuperioris ordinis, vt egregiè reſoluunt, & exemplis illuſtrant Caietanus *in 2. 2. quæſt. 62. art. 6.* Nauarr. *in Manuali c. 17. n. 56. & 89.* Sotus *de iuſtitia & iure, lib. 4. quæſt. 6. art. 3. & quæſt. 7. art. 2.* & alij, quos refert & ſequitur Ferdinandus Rebellus *de obligatio. iuſtitiæ lib. 4. quæſt 13.* Vnde
37 † multo magis idem probandum eſt, vbi imminet iactura, & periculum bonorum ſpiritualium, Religionis ſcilicet, cuius conſideratio ſumma eſſe debet, *l. ſum perſona 43. ff. de Relig. & ſumpt. funer.* ibi: *Nam ſummam eſſe rationem, quæ pro Religione facit,* cum aliis, quæ ad eius illuſtrationem congerit Marcus Mantua *in Enchiridione rerum ſingularium cap. 244.* & Ioan. Baptiſta Valençuela in monit. contra Venetos, 1. *parte, num. 15.* Et
38 † ſalutis animarum, quæ cunctis rebus præponderat, *cap. præcipimus 12. quæſt. 2.* † *l. ſancimus 17.*
39 *in fine, C. de ſacroſanctis Eccleſiis*, ibi: *Quoniam non abſurdum eſt, animas hominum quibuſcunque vaſis, vel veſtimentis præferri.* Quo loci Accurſius *Animas*, pro animatis corporibus, non malè iuxta ſubiectam materiam exponit. Sed nihil vetat, etiam de ſpiritibus intelligere, prout facit Felinus, plura ſimilia, quæ pro animarum fauore, ac ſalute conſtituta reperiuntur, enumerans *in cap. in præſentia, quæſt. 4. de probation.* Abbas *conſil. 63. lib. 1.* Socinus *conſil. 39. colum. penult. lib. 2.* & latè Catelianus Cotta omnino videndus *in memorab. iuris, verb. Anima,* & Cardinal. Tuſchus *eodem verb. concluſ. 333.*

CAPVT VI.

Reges noſtros piè ſemper, & ſanctè ea omnia ordinaſſe, quæ in detegendis, & conuertendis Indis fieri conueniebat, & exceſſus, atque iniurias à Ducibus & militibus irrogatas, nihil eorum pietati, & iuſtificationi nocere.

SVMMARIVM.

1 *Auctor quid in hoc opere vltra alios præſtiterit, eruditorum iudicio relinquit.*
2 *Inuidi, & nouatores Indiarum retentionem mordent, quorum calumniæ referuntur, & refelluntur. Et nu. n. ſequentibus.*
3 *Initium cuiuſlibet rei ſemper inſpici ſolet.*
4 *Fundamentum vbi eſt erroneum, aut vitioſum, omnia corruunt.*
5 *Cupiditatis vitium, non religionis zelum Hiſpanos ad Nouum Orbem perduxiſſe aliqui cauillantur.*
6 *Cupiditas eſt omnium malorum radix iuxta ſententiam D. Paul.* 1. ad Timoth. 6.
7 *Hiſpanorum auaritia, & cupiditatis initio detectionis Indiarum, aliqua exempla referuntur.*
8 *Aurum eſſe Hiſpanorum Deum, Indi exiſtimarunt, & de feſtis ei hac de cauſa à quodam regulo Cubæ factis.*
9 *Enciſus Baccbalarius aurum in prouincia Darienis retibus piſcari publicauit.*
10 *Zenu in fluuio auri gleba gallinacei oui magnitudine retibus expiſcari ſolent.*
11 *Diuitias Noui Orbis nimis extollit Maiolus.*
12 *Atabaliba Peruanorum Imperator immenſas diuitias pro ſua libertate promiſit.*
13 *Hiſpanis accommodari poteſt, quod olim T. Liuius de Romanis in Africam traiicientibus, ſcriptum reliquit.*
14 *Senecæ elegans locus refertur, & ad Hiſpanorum in Orbem Nouum aduentum accommodatur.*
15 *Charitas aurum optimum, Dei verbum argentum praſtantiſſimum.*
16 *Hiſpanos milites diuitiarum deſiderio in expeditionibus Indicis permoueri, mirandum non eſt.*
17 *Pecuniæ obediunt omnia.*
18 *Aurum omnia ſcindit, & ſuperat.*
19 *Aurum bella, & alia plura ſcelera, & damna in mundum inuexit, ex Virgil. & aliis Poëtis.*
20 *Pax non poteſt placere iis, quibus immodica cupiditas eſt.*
21 *Hiſpani propter auri cupiditatem crudeliter Indos tractaſſe, ac ferè deleſſe dicuntur.*
22 *Damna, & iniurias Indis ab Hiſpanis illa-*

tas qui recenſeant, & ſuccenſeant?

23 Chriſtiani, etiam cùm iuſtis bellis operam nauant, mites & temperati eſſe debent.

24 Clementis Alexand. elegans locus ad ſuadendam Chriſtianorum manſuetudinem ponderatur.

25 Auctor non intendit abſolutè excuſare exceſſus, & turbines bellorum olim Indis illatorum.

26 Peccatum ſi quid fuit in primis ad Indos expeditionibus, Regibus noſtris imputari non debet.

27 Reges Catholicos Hiſpaniæ ſemper piè ac prouide ea omnia ordinaſſe, quæ ad bonam conuerſionem, & tractationem Indorum conueniebant, multis oſtenditur.

28 Chriſtophoro Columbo quid primum Reges Catholici circa Indorum curam dederint in mandatis?

29. Nicolao de Ouando ſummè iniungitur à Regibus Catholicis cura conuerſionis, & bonæ tractationis Indorum.

30 Clauſula teſtamenti Eliſabethæ Reginæ Catholicæ de Indorum conuerſione, & tuitione enixè agens, refertur.

31 Carolus V. Imperator Licentiato Figueroa, & aliis plurimum Indorum cauſas, & patrocinium commendauit.

32 Ferdinando Corteſio multum pacifica Indorum conuerſio, & tutela præcipitur.

33 Schedulæ, & inſtructiones plures remiſſiuè congeruntur de cura conuerſionis, & defenſionis Indorum multa piè, & vtiliter præcipientes.

34 Schedula quædam Philipi II. refertur, quæ iniurias Indis illatas grauiter dolet, & à Regum noſtrorum mente, & voluntate valde alienas eſſe demonſtrat.

35 Schedulæ Regis Philippi III. expenduntur, quæ Indorum prædicationem omnino Euangelico modo fieri iubent.

36 Reges noſtros ab iniuriis Indis illatis plures auctores excuſant.

37 Leges quantumuis iuſtæ improborum temeritate violantur.

38 Damna omnia Indis illata, inſolentiæ, & auaritiæ militum tribuit Ioan. Boterus, cuius verba referuntur.

39 Conſilium Regium Indiarum ſemper Indorum damnis, & oppreſſionibus obuiam ire curauit.

40 Leges, & præcepta Regum, vbi illi longè abſunt, facilè contemnuntur. Et hoc in Indiis contigiſſe ex Eman. Roder. Acoſta, & aliis, quorum verba referuntur.

41 Luſitanorum Regum ſanctas ordinationes qualiter, & quare in Indiis Orientalibus eluſas fuiſſe tradat Maffeius?

42 Bella ſemper plura damna, & calamitates adducunt.

43 Milites vix pij eſſe poſſunt.

44 Leges inter arma non exaudiuntur.

45 Arma non ſeruant modum, ex Seneca.

46 Bellum, & eius damna multoties cohibere non poteſt Princeps ipſe, qui illud incipit. Ex Salluſt.

47 Michaelis Hoſpitalis elegantia carmina de damnis bellorum adducuntur.

48 Victi ſemper ſolent à victoribus calcari, & ſpoliari.

49 Militaris diſciplina à Romanis maximè obſeruabatur.

50 Lex poſtliminium, §. filius, ff. de captiuis, illuſtratur.

51 Romani milites non ſolùm hoſtibus, verùm & ſociis, ac confœderatis multa damna, & iniurias inferebant.

52 Procopij elegans locus expenditur de exceſſibus militum Romanorum.

53 Miſeri, & pauperes ſemper potentiorum iniuriis, & ſpoliis ſubiacent, ex Iuuenali.

54 Ludouici XII. Galliæ Regis apophthegma refertur.

55 Ferdin. Daualos Marchio Piſcariæ milites, Marti ſimul, & Chriſto ſeruire, difficile reputabat.

56 Milites Hiſpani in Indiis aliquando iuſtis ex cauſis in Barbaros ſæuierunt.

57 Hiſpani à multis auctoribus excuſantur de crudelitatibus, quas olim in Indos exercuiſſe dicuntur.

58 Thomæ Bozij elegantiſſima verba referuntur, pro excuſanda Hiſpanorum aduerſus aliquos Indos aſperitate.

59 Chriſtophori Columbi cum Fr. Builo Caſtellano contentio ſuper modo, quo Indos adigi conueniebat.

60 Milites Hiſpani, quibus rationibus ſuam aduerſus Indos ſæuitiam excuſare ſolebant?

61 Theodori de Bry notabilia verba referuntur, quibus Hiſpanorum exceſſus excuſat.

62 Nationes omnes multa quotidie peccata propter auaritiam committunt, præſertim in militaribus expeditionibus.

63 Indorum plurimi non ob ſæuitiam Hiſpanorum, ſed peſtiferis morbis, & aliis variis cauſis perierunt.

64 Peruanorum Indorum magna pars variolarum lue miſerè periit.

65 Nouæ Hiſpaniæ Indi magna ex parte duabus peſtibus abſumpti ſunt.

66 Deus occulto ſuo iudicio Indos variis calamitatibus affligere ſolet.

67 Indos breui prorſus abſumendos eſſe quidam vaticinati videntur.

68 Indorum pro ſalute, & conſeruatione quæ ſtatuuntur, eis plerumque nociua eſſe ſolent, quod eorum peccatis aliqui tribuunt.

69 Romanæ vrbis in excidio ſub Alarico, multa contigiſſe narrat Sozomenus, Indorum vaſtationi ſimilia.

70 Indos quantumuis malos & tyrannos ſuis rebus ſpoliari non potuiſſe, multi aſſeuerant.

71 Rem alterius etiam ſi quis à prædone capiat, legitimus eius dominus non efficitur.

72 Pontificiæ conceſſionis titulum heretici in dubium vocare nituntur.

73 Papa auctoritas non poteſt peccatum permittere, neque ab eo excuſare.

74 Finis bonus ſolus non facit actum bonum, ſi per media illicita procuretur.

75 Peccare quis poteſt faciendo bona intentione rem licitam, quæ ſibi non competit, aut in ea excedendo.

76 Exceſſus punitur, etiam ſi aliàs actus eſſet permiſſus.

77 Mandans vel permittens delictum fieri, illud facere videtur, etiam ſi mandatarius excedat.

78 Euentus regulariter tribui ſolet cauſæ proxima,

xima, & immediate, & quando hoc fallat?

79 *Actus non tribuitur exequenti, ſed ordinanti.*

80 *Dominus teneri ſolet de factis, & delictis famulorum, & miniſtrorum, quos alicui negotio præpoſuit, maximè ſi viles ſint. Et num.* 83. *&* 107.

81 *Magnates non excuſantur à reſtitutione damnorum, quæ famuli inferunt, eorum potentia confiſi.*

82 *Damni occaſionem dans etiam ex leuiſſima cauſa, ad damnum tenetur.*

84 *Damnum debet refici ab iis, quorum contemplatione cauſatur.*

85 *Bello imprudenter illato, quæ obligationes oriantur, remiſſiuè.*

86 *Ratum qui habet delictum, vel exceſſum ab aliis commiſſum qualiter teneatur.*

87 *Nobiles, qui in ſuo famulatu, vel ſatellitio habent homines ſceleratos, ex delictis eorum tenentur.*

88 *Milites ſi aliquod damnum popularibus faciant, Magiſter militum illud reficere debet.*

89 *Princeps grauiter punire debet milites, qui abſque eius licentia bella, vel damna inferunt.*

90 *Maieſtatis læſæ tenentur, qui ſine licentia Principis bellum mouent, & etiam in hoſtes & alienos graſſantur.*

91 *Regum noſtrorum iuſtitia à calumniis hæreticorum facilè vindicatur.*

92 *Finis ſanctus, & rectus vbi conſequitur, non multum curare ſolemus de mediis Et n.* 97.

93 *Principia in omni negotio longè abſunt à perfectione.*

94 *Incrementa regulariter habere non ſolent, quæ illicitè incipiunt.*

95 *Principia ſiniſtra ſæpè ad fœlices exitus perueniunt.*

96 *Operis deformitas non attenditur, quando fuit recta intentio, & finis operantis.*

98 *Finis contemplatione omne agens operatur, & dicitur cauſa cauſarum.*

99 *Noui Orbis in acquiſitione multa multi ſanctè & religioſè operati ſunt.*

100 *Malorum interuentio bonis aliorum operibus nocere non debet.*

101 *Miniſtri Dei eſſe ſolent, etiam qui mali ſunt.*

102 *Cauſa iuſtior, & potentior præualet, & attendi debet.*

103 *Cauſa quæ prodeſt, vbi concurrit cum ea, quæ nocet, illa attendi debet, non hæc.*

104 *Chriſtianorum fæx quod facit, non eſt ſpectandum, ſed quod boni Chriſtiani ex D. Auguſtino.*

105 *Exceſſus, & abuſus rerum aurium vtilitatem non tollit.*

106 *Dominus de exceſſibus, & delictis famulorum, & miniſtrorum regulariter non tenetur.*

108 *Reges noſtri ſemper optimos Duces, ac probatos miniſtros ad Nouum Orbem mittere procurarunt.*

109 *Domino abſenti, ignoranti, vel aliàs impedire non valenti, non imputantur miniſtrorum ſuorum delicta.*

110 *Dominus in dubio præſumitur ignorare exceſſus, & delicta ſuorum famulorum.*

HACTENUS de iuſtis, & legitimis, vel
etiam probabilibus titulis, & rationibus
acquirendi & retinendi huius Noui Orbis di-
xiſſe ſufficiat. In quibus † quidem exponen- 1
dis aſſerendis, & illuſtrandis, quid Nos vltra
alios præſtiterimus, eruditorum iudicio relin-
quimus. Nunc autem, vt nihil omnino maneat
intactum, ſupereſt, vt † calumniis, & obiectio- 2
nibus nouatorum, & inuidorum reſpondere cone-
mus, qui prædicta omnia importunis latratibus
perturbare, & liuidis ac Theoninis dentibus
mordere conantur, & Hiſpano nomini infenſi,
quotidie curioſulas quæſtiones circa Indiarum
dominium mouere non deſunt, vt benè obſer-
uauit Pet. Matthæus *in notis ad conſtitut. Pontif.
pag.* 153.

Et in primis nobis obiiciunt, quòd cùm † ini- 3
tium cuiuſlibet rei ſemper inſpiciendum, & con-
ſiderandum ſit, *l.* 3. *§. ſcio, ff. de minor. l. tutor, ff.
de fideiuſſor. l.* 3. *ff. de tutelis, l quid id quod, ff. de
nouat. l. vetus, cum ſeq ff. de trit. vino, & oleo legato,
l. vxorem, §. agri plagam, ff. de legat.* 3. *l.* 1. *C. de im-
pon. lucrat. deſcrip. lib.* 10. cum multis aliis, quæ
latè congerit Bald. *in l.* 1. *num.* 11. *ff. de orig. iur* Ro-
landus à Valle *conſ.* 78. *num.* 2. *vol.* 4. Riminal *in l.
vt vim, num.* 38 *ff. de iuſt. & iure, & in l poſthumo
num.* 311 *C. de bonor. poſſ. contr. tab.* Pet. Greg. *lib.* 2.
ſyntag. cap. 18. *num.* 1. *& ſeq.* Pet. Surd. *de alim tit.* 7.
quæſt. 34. *num.* 4. Ioan. Saliſberienſ. *in Policrat. ſiue
de Curialium nugis, lib.* 9. *cap.* 20. Claud. Pratus
Gnoſcon *general. iur. lib.* 3. *tit.* 1. *cap.* 2. & nouiſſi-
mè Ioan. Bapt. Valençuela *conſ.* 4. *ex num.* 28. *&
conſil.* 19. *num.* 1. *& conſ.* 33. *num.* 117. *& conſil.*
88. *num.* 2. Et vbi † fundamentum erroneum 4
ac vitioſum eſt, omnia corruunt, neque vllus
validus effectus reſultare poſſit, quia totus ordo
deſtruitur, ſi principium legitimum non ſerua-
tur, & qui primitiua inficit, deriuata vituperat,
vt poſt Ariſtotel. *lib.* 1. *de cœlo & mundo oſtendit
I.C. in l. egi tecum, ff. de except. rei iudic. cap. Princi-
patus* 1. *quæſt.* 1. *cap. cum Paulus* 1. *quæſt.* 2. Bald.
in l. nominationis, num. 2. *C. de iudic.* Paul. Caſtrenſ.
conſ. 5. *num.* 12. *vol.* 3. cum plurimis aliis adductis
à Tiber. Decian. *conſ.* 8. *num.* 208. *lib.* 1. Neuizan.
in Sylua *nuptial. lib.* 1. *num.* 64. Claud. Prat. *dict.
titul.* 1. *cap.* 6. & Valençuela *conſ.* 69. *num.* 129. *&
ſeqq.* Non poteſt hæc Indiarum Occidentalium
acquiſitio, & retentio iuſto aliquo titulo com-
muniri, cuius initia vitioſa fuerunt, † vt potè 5
non tam Religionis zelo, quam auri, & ar-
genti illecebris, & diuitiarum execrabili cupidi- 6
tate ſubnixa, † quam omnium malorum radi-
cem meritò appellauit D. Paul. 1. *ad Timoth.* 6.
dum inquit: *Nam qui volunt diuites fieri, incidunt
in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria
multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in
interitum, & perditionem: radix enim omnium ma-
lorum eſt cupiditas*

Ad quod probandum † multa de Hiſpanorum 7
cupiditate notarunt Hierony Benzo, Honoratus
Faſitellus, Traianus Bocalinus, & alij, quorum
dicta retulimus *ſupra lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 95. *& ſeqq.*
Et poteſt addi, quod ex noſtris, poſt Epiſcopum
Chiapenſem tradit Fr. Auguſt. Dauila *in hiſtor.
Mexican. Ordin. Prædicat. lib.* 1. *cap.* 8. *&* 9. tantam
ſcilicet auri ſitum primis illis conquiſitoribus
fuiſſe, vt nihil aliud niſi aurum à Barbaris pete-
rent, illoſque pacificè Euangelij promulgatio-
nem ſuſcipere iudicarent, qui auri plurimùm
offerebant, in negantes verò crudeliter deſæui-

8 rent. Quo factum eſſe inquit, † vt Indi, aurum,
Hiſpanorum Deum eſſe putarent, cui, Hatucy
Cubenſis inſulæ regulus, publicas hac de cauſa
choreas, & ſaltationes indixit. Quam hiſtoriam
narrat etiam Anton. de Herrera *in hiſt. gener. Ind.*
decad. 1. lib. 10. c. 15.

9 Qui idem † quemdam Bacchalarium Enciſum
plures ſecum homines ex Hiſpania ad Darienis
prouincias adduxiſſe commemorat, eius ſuaſio-
ne pellectos, quòd auri ingentem copiam, reti-
bus vbique in illius regionis flumina iactis, ex-
10 piſcari affirmaret. Quod etiam † de Zenu fluuio,
non procul à Carthaginis Occidentalis vrbe la-
bente, vbi auri glebæ retibus ſæpè expiſcari ſo-
leu gallinacei oui magnitudine, ſerio tradit Petr.
Mexia in Sylua *varia lection. 5. part. cap. 12. & 13.*
& ex eo ecolit Simon. Maiolus *in diebus cani-*
cul. 1. p. colloq. 11. ad finem, pag. mihi 298. & col-
11 *loq. 19. pag.* 47. Vbi † alia quoque miranda de in-
gentibus Noui Orbis diuitiis, recenſet, & cum
Surio comm. ann. Domini 1558. Franciſci Pi-
12 zarri, & ſociorum auaritiam notat, qui † Ata-
balipam Peruanum Regem violenta morte ne-
carunt, non parua Caroli Cæſaris iactura, cùm
ille pro libertate ſua ſeptie quadraginta auri va-
ſa appendiſſet, & intra ſeptuageſimum diem ſe-
ptuaginta miliones aureorum Catulinorum, id
eſt, ſeptuagies decem centena millia aureorum
ſe appen[illegible]um ſpopondiſſet.

13 Poſſumuſque † Hiſpanorum turmis ea tem-
peſtate in hunc Nouum Orbem confluentibus
illud Liuij applicare *lib. 29. Tantus omnibus ardor*
erat in Africam traiiciendi, vt non ad bellum duci
viderentur, ſed ad certa victoria pramia. Et melius,
14 legantiſſima † Senecæ verba *lib. 5. natur. quaſt.*
ad finem, qui veluti hæc iam tunc præſagiens &
enuntians, ſic inquit.

Hoc verò quid aliud quis dixerit, quàm inſa-
niam, circunferre pericula, & ruere in ignotos,
iratum ſine iniuria, occurrentia deuaſtantem, ac
ferarum more occidere, quem non oderis? Illis
tamen in vltionem, aut ex fame morſus eſt: nos
ſine vlla parſimonia noſtri, alienique ſanguinis,
mouemus maria, & nauigia ducimus, ſalutem
committimus fluctibus, ſecundos optamus ven-
tos, quorum fœlicitas eſt, ad bella perferri.
Quouſque nos malos mala noſtra rapuere? Pa-
rum eſt intra Orbem ſuum furere? Sic Perſa-
rum Rex ſtolidiſſimus in Græciam traiicit, quam
exercitus non vincet, cùm impleuerit. Sic Ale-
xander vlterior Bactris, & Indis volet quærere,
quid vltra magnum mare, & indignabitur, ali-
quid eſſe vltimum ſibi.

Sic Parthis auaritia Craſſum dabit. Non hor-
rebit reuocantis diras Tribuni, non tempe-
ſtates longiſſimi maris, non circa Euphratem
præſaga fulmina, & Deus reſiſtentes. Per homi-
num, Deorumque iras ad aurum ibitur. Ergo
non immeritò quis dixerit, rerum naturam me-
lius actum fuiſſe nobiſcum, ſi ventos flare ve-
tuiſſet, & inhibito diſcurſu furentium, in ſua
quemque terra ſtare iuſſiſſet. Magna pars erat
pacis humanæ maria præcludi, &c.

Sed huic calumniæ, & obiectioni plenè re-
ſpondimus ſuprà *d. lib. 1. c. 16. ex num. 99. vſque ad*
113. quæ hic lector repetere poterit. Addique
poſſunt, quæ in ſimili de Luſitanorum ad Indiam
Orientalem nauigationibus & lucris, vix ſum-
ptus pro extendenda & conſeruanda fide factos,
æquantibus, nouiſſimè obſeruat Seraphin. Frei-
tas de Imperio Aſiat. *c. 17. per totum.* Et quamuis
non † negemus, quin charitas aurum optimum, 15
Dei Verbum argentum præſtantiſſimum ſit, &
his omnino mediis ac telis hanc Orbis Noui
conuerſionem, & acquiſitionem peragi longè
præclarius, & conuenientius fuiſſe: † mirandum 16
tamen non eſt, nec vſquequaque ſuccenſendum,
quòd milites, & alij vulgares, & ſæculares ho-
mines, aliquo diuitiarum deſiderio permoti pias
Regum noſtrorum leges, & ſinceram, aliorum
Religioſorum virorum curam, atque incorru-
ptam prædicandi rationem ſua cupiditate fœda-
uerint, † cùm pecuniæ obediant omnia, vt habe- 17
tur *Eccleſ. cap. 10. verſ. 19.* vbi Martinus Delrius
in adagiis, & Ioan. Pineda in comment. plura
notarunt, & ſecundùm Diphilum relatum ab 18
Stobæo, *ſerm. 89.* aurum † longè validiſſimum
ſit, per ipſum enim omnia ſcinduntur, & conſi-
ciuntur. Quod † & bella, parricidia, legum 19
tranſgreſſionem & plurima alia ſcelera in mun-
dum inueniſſe, eleganter oſtendit Virgil. *lib. 3.*
Æneid.

Fas omne abrumpit Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur, quid non mortalia pectora cogis
Auri ſacra fames?

Ouid. lib. 1. Metamorph.

Effodiuntur opes irritamenta malorum,
Iamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum
Prodierat, prodiit bellum, quod pugnat vtroque:

Lucanus lib. 3. Pharſal.

Vſque adeò ſolus ferrum, mortemque timere.
Auri neſcit amor? pereunt diſcrimine nullo
Amiſſa leges; & pars viliſſima rerum
Certamen nouiſtis opes.

Et lib. 7.

Impulit amentes aurique cupidine cacos,
Ire ſuper gladios, ſuperque cadauera patrum
Et caſos calcare Duces.

Propertius lib. 3. eleg. 11.

Aurum omnes victa iam pietate colunt,
Auro pulſa fides, auro venalia iura,
Aurum lex ſequitur, mox ſine lege pudor.

Tibullus eleg. 10. lib. 1.

Diuitie hoc vitium eſt auri: nec bella fue-
runt,
Faginus aſtabat cum ſcyphus ante dapes,
Non arces, non vallus erat, ſomnumque pete-
bat,
Securus varias Dux gregis inter oues.

Balbus Poeta:

Aurum bella gerit, mucronibus imperat au-
rum,
Aurum ventoſis vela dat æquoribus,
Euertitque vrbes, & mœnia diruit aurum,
Delet & extructis oppida celſa rogis.

Et plenius Iacob. Philomuſus, dum canit.

Aurum deſtructor vita, princepſque malo-
rum,
O quam difficiles nectis vbique dolos:
O vtinam natum nunquam mortalibus eſſes:
Dulcia ſuppeditas, qua nocumenta viris.
Te Propter pugna, fiunt, & bella mouentur,
Ad pradam, & cades corpora noſtra trahis.
Proſternis gentes, & totum deſtruis Orbem,
Nulla fides homini, te duce, ſtare poteſt.
Fœdera tu Regum, & falſos iungis amicos,
Imperio ſeruis & genus omne tuo.

Secundo nauatores nobis obiiciunt, † pacem 20
non poſſe iis placere, quibus immodica cupi-
ditas eſt, vt eleganter de Sylla loquens, inquie

Velleius

Velleius Paterculus *volum.* 1. relatus à Pet. Fab.
lib. 1. *Semeſt. cap.* 7. *pag.* 42. *in fine*, his verbis:
*Tantauitque iuſtis legibus, & æquis conditionibus
bellum componere, ſed iis, quibus & peſſima, & im-
modica cupiditas erat, non poterat pax placere.*
Quod in hac detectione & conquiſitione India-
21 rum compertum fuiſſe aiunt, † cùm Hiſpani pro-
pter diuitiarum cupiditatem, quâ (vt inquiunt)
ducebantur, pacis, manſuetudinis, & prædica-
tionis Apoſtolicæ nullam curam habuerint, ſed
bellis, armis, & terroribus omnia turbantes, aſ-
perè, nimis, & crudeliter Indos tractauerint, ac
ferè deleuerint, & vbique plurima damna, & iniu-
rias eorum rebus, & perſonis tyrannicè, & vio-
22 lenter intulerint. In quibus † recenſendis, & ſuc-
cenſendis totam ſuam Indiarum hiſtoriam Hie-
ronym. Benzo. & eius additionator clauſiſſe viden-
tur, & nimis dolent, & inuehunt Epiſcopus
Chiapenſ. *in ſuis apologiis*, contra Sepuluedam,
& in peculiari libello, cui nomen indidit: *Breuiſſi-
ma relacion de la deſtruicion de las Indias*, Caieta.
2.2. *quæſt.* 66. *art.* 8. *ad* 2. Victoria *in relect. de
Indis*, § 4. *concluſ.* 2. § 6. & 7. Fr. Auguſt. Dauila
in d. hiſtor. Mexic. lib. 1. *cap.* 100. & *ſequentib.*
vbi aliqua miracula, & ſupplicia recenſet, quæ
Deus pro eiuſmodi crudelitatibus vindicandis
operatus eſt, Ioan. Boterus *in relat. vniuerſ.* 4.
part. lib. 3. *pag.* 59. & *ſequentib.* Ioſeph. Acoſta
lib. 3. *de procurat. Ind. ſalu. cap.* 4. & 5. Fr. Eman.
Roder. *in quæſt. regular. t.* 2. *quæſt.* 99. *art.* 4. Petr.
Zieza *tom.* 2. *cap.* 13. & alij hiſtoriæ Indiarum
ſcriptores variis in locis. Et latè Ioann. Metellus
in epiſtola, quæ Oſſorij operibus præfixa eſt, à
quibus habuit Theatrum vitæ humanæ, *vol.* 12.
lib. 2. *pag.* 2719. & iterum *pag.* 2753.
23 Porrò † Chriſtianos, etiam cùm iuſtis bellis
operam nauant, mites, atque in parcendo, quan-
tum fieri poſſit, faciles eſſe debere, multis argu-
mentis, vltra alios: nouiſſimè probat Fr. Ioan.
Marquez in *Gubern. Chriſt. lib.* 2. *cap.* 28. & *ſeqq.*
vbi citat illud Arnobij *lib.* 1. *contra Gentes*, cuius
verba retulimus *ſup. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 86. Et
24 † potuit allegare Clem. Alex. *lib.* 2. *Strom. c.* 8.
vbi legem Deuter. *cap.* 20. commendat, quæ etiam
in agris hoſtium redundanti quadam humanita-
te pomiferas arbores ſuccidi prohibuit, allego-
ricè oſtendens, vt addit Gentian. Heruetus ibi-
dem, ex hoſtibus eos ſolùm eſſe interimendos,
qui nobis poſſunt nocere, non eos, qui ſunt in-
noxij.
25 Sed ego † licèt abſolutè excuſare non poſſim,
nec debeam bella omnia, bellorumque geſto-
rum exceſſus, atque omnes illos ſuperiorum tem-
porum turbines, & quæ in Indos patratæ dicun-
tur, crudelitates Illud tamen certè, & intre-
26 pidè moneo, † ſicubi in his peccatum fuit, id
planè nullatenus, vt ſæpè diximus, Regum no-
ſtrorum pietati, & iuſtificationi nocere: quorum
27 ea † ſemper fuit cura, & ſolicitudo erga Indorum
conuerſionem religioſè, & ſuauiter diſponendam,
libertatem aſſerendam, bonam tractationem, at-
que inſtructionem curandam, damna, & iniurias,
quæ miſeris illis irrogabantur, vindicandas, &
depellendas, & viros probos, doctos, ac religio-
ſos, ad hæc omnia commodius exequenda, vnde-
cumque quærendos, conſulendos & delegandos,
vt iniuncto ſibi à Sede Apoſtolica muneri abſque
dubio ſatisfeciſſe videantur, vt conſtat ex iis quæ
diximus *ſup. lib.* 1. *cap. vlt. num.* 106. & *ſeqq.* &
lib. 2. *cap.* 8. *num.* 78. *cap.* 9. *num.* 17. *c.* 15. *n.* 25. *c.* 17.
num. 59. & *præcipuè c.* 18. *num.* 15. cum quinque
ſequentibus. Ita enim videmus † in primo capite 28
primæ illius inſtructionis, quam Catholici Reges
Chriſtophoro Columbo dederunt, vbi ad in-
ſulas à ſe repertas, cum Almiralij, & Guberna-
toris titulo remeauit; cuius verba, vltra alios, re-
fert Epiſcopus de Chiapa in replicat. vlt. aduerſus
obiection. Sepuluedæ *pag.* 52. ſic piiſſimè, & pru-
dentiſſimè cautum fuiſſe:

*Por ende ſus Altezas, deſeando, que nueſtra
ſanta Fè Catolica ſea aumentada, y acrecentada,
mandan y encargan al dicho Almirante, Viſorey y
Gouernador, que por todas las vias y maneras que
pudiere, procure y trabaje à traer à los moradores
de las dichas Iſlas y tierra firme, à que ſe conuier-
tan à nueſtra ſanta Fè Catolica, y para ayuda
dello, ſus Altezas embian al devoto Padre Frai
Buil, iuntamente con otros Religioſos, que el dicho
Almirante conſigo ha de lleuar, los quales por ma-
no, è induſtria de los Indios, que acà vinieron, pro-
curen, que ſean bien informados de las coſas de
nueſtra ſanta Fè, pues ellos ſabran y entenderan
mucho de nueſtra lengua, è procurando de los in-
ſtruir en ella lo meyor que ſer pueda. Y porque eſto
meyor ſe pueda poner en obra, deſpues que en buena
hora ſea llegada alla la armada, procure, y haga el
dicho Almirante que todos los que en ella van, è los
que mas fueren de aqui adelante, traten muy bien,
è amoroſamente à los dichos Indios, ſin que les
hagan enojo alguno; procurando, que tengan los
vnos con los otros conuerſacion y familiaridad, ad
haziendoſe las mayores obras que ſer puedan. Y
anſimiſmo el dicho Almirante les de algunas da-
diuas gracioſamente de las coſas de mercaduria de
ſus Altezas, que lleua para el reſcate, y los honre
mucho: y ſi caſo fuere, que alguna, ò algunas per-
ſonas trataren mal à los Indios en qualquiera ma-
nera que ſea, el dicho Almirante como Viſorey, y
Gouernador de ſus Altezas lo caſtygue mucho por
virtud de los poderes de ſus Altezas que para
ello lleua.*

Et poſteà, cùm iidemmet Catholici Reges
† nobilem, & prudentem virum Nicolaum de 29
Ouando Alcantarenſis Militiæ Equitem ad ea-
rumdem inſularum regimen mitterent anno 1501.
hoc ei præcipuè in mandatis dederunt: *Que pro-
curaſſe con gran vigilancia y cuidado, que todos los
Indios de la Eſpañola fueſſen libres de ſeruidum-
bre, y que no fueſſen moleſtados de alguno, ſino
que viuieſſen como vaſſallos libres, gouernados y
conſeruados en iuſticia, y que procuraſſe que en la
ſanta Fè Catolica fueſſen inſtruidos; porque ſu in-
tencion era que fueſſen tratados con mucho amor
y dulçura, ſin conſentir, que nadie les hizieſſe
agrauio, porque no fueſſen impedidos en recibir
nueſtra ſanta Fè, y porque por ſus obras no aborre-
cieſſen à los Chriſtianos. Y que para que meyor pu-
dieſſen ſer dotrinados, ſe procuraſſe, que ſe com-
municaſſen con los Caſtellanos, tratando con ellos, y
ayudando los vnos à los otros*, vt refert latiùs Anton.
Herrera *in dict. hiſt. gener. Indiar. decad.* 1. *lib.* 4.
c. 11. & 12. & *lib.* 5. *c.* 11. qui etiam eadem *decad.* 1.
lib. 6. *c.* 19. & *lib.* 9. *c.* 5. & 14. alia decreta recenſet
quæ eorundem Catholicorum Regum piam hac
parte ſolicitudinem, & ſtudium commendant.

Sed hoc grauius, & luculentius oſtenditur
† ex clauſula quadam teſtamenti ipſius Eliſabeth 30
Reginæ Catholicæ, quam refert Epiſcopus de
Chiapa vbi ſuprà, & idem Herrera *dict. decad.* 1.
lib. 7. *c.* 12. vbi ita cauetur. *Item, por quanto al
tiempo*

tiempo que nos fueron concedidas por la ſanta Sede Apoſtolica las iſlas y tierra firme del mar Oceano, deſcubiertas y por deſcubrir, nueſtra principal intencion fue al tiempo que lo ſuplicamos al Papa Sexto Alexandro de buena memoria, que nos hizo la dicha conceſſion, de procurar de induzir y traer los pueblos de ellas, y los conuertir à nueſtra ſanta Fè Catolica, y embiar à las dichas iſlas y tierra firme, Prelados, y Religioſos, y Clerigos, y otras perſonas doctas, y temeroſas de Dios, para inſtruir los vezinos, è moradores dellas en la Fè Catolica, è los enſeñar, y dotar de buenas coſtumbres, è poner en ello la diligencia de vida, ſegun mas largamente en las letras de la dicha conceſſion ſe contiene. Porende ſuplico al Rey mi ſeñor muy afectuoſamente, encargo y mando à la dicha Princeſa mi hija, y al dicho Principe ſu marido, que aſſi lo hagan y cumplan, è que eſte ſea ſu principal fin, y que en ello pongan mucha diligencia, y no conſientan ni den lugar, que los Indios vezinos, è moradores de las dichas iſlas, è tierra firme, ganadas, à por ganar reciban agrauio alguno en ſus perſonas ni bienes: mas manden, que ſean bien y iuſtamente tratados, y ſi algun agrauio han recibido, lo remedien y proueean, por manera que no excedan coſa alguna de lo que por las letras de la dicha conceſſion nos es iniungido y mandado.

Ipſis quoque Catholicis Regibus vita iam fun-
31 ctis, † & inuictiſſimo Cæſare ac Rege noſtro Carolo V. Regni habenas ſuſcipiente, Licenciatus de Figueroa ad eaſdem inſolas miſſus fuit anno 1518. eique peculiariter iniunctum, ſicuti refert idem Herrera *decad. 2. lib. 3. cap. 8.* vt quoniam diuerſis opinionibus agitatum erat, vtrum Indi, ſi in ſua libertate, & arbitrio relinquerentur, Fidei ſuſcipiendæ, & retinendæ capaces eſſent? ipſe ſuper hoc vocatis in conſilium prudentibus, & integrioribus earum inſularum viris, maturè deliberaret: *Teniendo ſobre todo reſpeto à que los Indios fueſſen Chriſtianos para la ſaluacion de ſus almas, y para que pudieſſen aprender à viuir como hombres de razon, ſin darſe à vicios, y malas coſtumbres, y la holgazania que vſauan, y fueſſen mantenidos en iuſticia, ſin recibir daños ni opreſſiones. Para lo qual procuraſſe de formar las mejores ordenes que pudieſſe, aprouechandoſe de las ordenanças para eſto dadas por el Rey Catolico, acrecentadolas y diſminuzandolas como le pareciesſe, y haziendo otras de nueuo, con lo que mas prouechoſo pareciesſe para la intencion que ſe lleuaua, poniendo penas à los tranſgreſſores, y dando ſalarios à los executores dellas de la hazienda Real.*

Et poſtmodum anno 1523. vt ipſe quoque
32 Herrera recenſet *decad. 3. lib. 5. cap. 1.* † cùm Ferdinandus Corteſius Mexicani Imperij, quod detexerat, & gentium, rerumque in illo repertarum eundem Imperatorem Carolum V. certiorem ſuis nuntiis, & litteris reddidiſſet, hoc reſponſum accepit:

Que ſobre todas coſas auia holgado ſu Mageſtad del deſcubrimiento de la Nueua Eſpaña, y auia dado gracias à Dios, por auer entendido, que aquellos Indios eran mas habiles y capazes que los demas, haſta entonces deſcubiertos para ſer inſtruidos en la ſanta Fè como Chriſtianos para ſaluarſe, que era ſu principal intencion: y que pues todos eſtauan obligados à los ayudar, y trabajar en eſto propoſito, le encargaua quanto podia, que tuuieſſe eſpecial cuidado con la conuerſion y dotrina dellos, y que con todas ſus fuerças, poſpueſtos todos intereſſes, trabajaſſe quanto en el mundo fueſſe poſſible, como ſe conuertieſſen à nueſtra ſanta Fè Catolica, para que viuieſſen como Chriſtianos, y ſe ſaluaſſen, procurando reduzir, è inſtruir primero à ſus ſeñores y Caciques, y ponerles en buenas coſtumbres, y toda orden de viuir, y deſterrando ſus vicios, idolatrias, y ſacrificios, y darles buen exemplo: y que fueſſen acariciados, y bien tratados, paraque tuuieſſen amiſtad y contratacion con los Caſtellanos, defendiendo, y caſtigando ſeuera y riguroſamente à los que ſin orden y cauſa iuſta les enojaſſen, hizieſſen guerras, ò malos tratamientos, ò les tomeſſen con violencia coſa alguna contra ſu voluntad, ſino con limpia y libre contratacion y reſcate, que era la paga, porque eſte era el mejor camino para traerlos al conocimiento de la ſanta Fè Catolica, que era el principal fin que ſe pretendia, y mas ſegura coſa conuertir ciento por eſta via que cien mil por otra. Y que en caſo, que por eſte camino no quiſieſſen obedecer, ſin que ſe les huuieſſe de hazer guerra: eſta por ningun caſo ſe les hizieſſe, ſino es ſiendo ellos los agreſſores, y auiendo hecho daño à los Chriſtianos. Y que aun quando los Indios huuieſſen cometido algun exceſſo: toda via antes de romper con ellos, ſe les hizieſſen primero los requirimientos que eſtauan ordenados, &c.

Quem † ardentem Fidei & Religionis Chri- 33
ſtianæ ſuauiter, & pacificè inter eoſdem Indos prædicandæ, & propagandæ zelum, & indeſinentem Regum noſtrorum curam in illis inſtruendis, defendendis, & benè tractandis, non minus efficaciter exprimunt aliæ inſtructiones, ordinationes, & ſchedolæ annis ſubſequentibus, diuerſis Ducibus, Conquiſitoribus & Gubernatoribus datæ, quæ extant apud eundem Herreram *d. decad. 1. lib. 6. cap. 1. decad. 3. lib. 9. cap. 2. & lib. 10. c. 9. & 10. & decad 4. lib. 1. c. 8. & lib. 2. c. 3. & lib. 4. c. 10. & lib. 6. c. 11.* & alibi paſſim, & *in 4. tom.* ſchedolarum impreſſarum, *pag. 221.* & multis ſequentibus, de quibus aliqua diximus ſuprà *lib. 2. c. 17. n. 59. & c. 18. ex n. 15.*

Sed omitti non poteſt † notabilis quædam 34
ſchedula Piiſſimi ac Prudentiſſimi Regis noſtri Philippi II. Vliſſipone 27. Maij anno 1582. ad Archiepiſcopum Limanum ſcripta, in qua damna, & vexationes Indis illatas grauiter recenſet, & dolet, queriturque, quòd ea, quæ ad hoc tollendum, & puniendum ſtatuta fuerant, vt oportebat, ſeruata non fuerint, ſic inquiens:

Y por que auiendoſe proueido tan cumplidamente lo que ha parecido conuenir al bien eſpiritual y temporal, y conuerſion de los dichos Indios, teniendo tanto cuidado de procurar que fueſſen dotrinados, è inſtruidos en las coſas de nueſtra ſanta Fè Catolica, mantenidos en juſticia, y amparados en ſu libertad como ſubditos y vaſſallos nueſtros: entendiamos, que nueſtros miniſtros cumplian lo que les auiamos ordenado: y de no auerlo hecho ni cumplido, y llegado à eſtado de tanta miſeria y trabajos, nos ha dolido como es razon. Y fuera iuſto que vos, y vueſtros anteceſſores, como buenos y cuidadoſos paſtores, huuierades mirado por vueſtras ouejas, ſolicitando el cumplimiento de lo que en ſu fauor eſta proueido ò dandonos auiſo de los exceſſos que huuieſſe, para que los mandaſſemos remediar, y ſe cumplieſſe nueſtra voluntad, que es de que eſtos pobres gozen de deſcanſo y quietud, y conozcan à nueſtro Señor, para que mediante ſu Diuina gracia, y la predicacion del ſanto Euangelio, puedan ſaluarſe, &c.

Extant †

35 Extant † quoque aliæ ſchedulæ 5. & vlt. De-
cemb. ann. 16 8. ad Excellentiſſ. Proregem Mar-
chionem Montiſclarium directæ, quibus ſeriò
deciditur: *Item ha parecido ordenaros, como lo
hago, que ſi eſtos Indios no ſon rebeldes à enemigos
de los vaſſallos mios, ò concurrieren en eſta con-
quiſta otros de los titulos que la pueden iuſtificar, no
ſe intente por fuerça de armas, ſino por medio de
Religioſos, y predicacion del Euangelio, ni ſe con-
ſientan maloças en las prouincias de Indios, que aun
no ſe huuieren leuantado, ſiendo vaſſallos mios, ò
infeſtaren los confines, y vaſſallos mios: y que ſi a eſtos
quiſieren los Religioſos entrar a conuertir los, no lle-
uen conſigo ſoldados, aunque las inſtruciones an-
tiguas lo permitan, por auer moſtrado la experiencia
que los ſoldados no ſe contentan con atender a la
defenſa de los Predicadores, ſino que excediendo
de los limites de las inſtrucciones, hazen ſiempre
grandes violencias, vexaciones, y demaſias à los na-
turales.*

Quæ omnia attendentes, & pio, quo decet,
36 affecto conſiderantes meritò † Reges noſtros Ca-
tholicos, hac in parte non ſolùm excuſant, ve-
rùm etiam laudant, ſanctaſque, & prouidas eo-
rum leges, ac ordinationes commendant Ioſeph
Acoſta *lib. 1. de procur. Ind. ſalut. cap. 7. & lib. 3.
cap. 5. verſ. Ad quæ accedit, & cap. 15.* vbi in-
quit, ſemper Indos omnes Regiis legibus libe-
ros eſſe, & ſuis rebus liberè vti, declaratum fuiſſe,
& vt neque noſtri milites aggrederentur non
laceſſiti ad vexandos, cædendoſue Barbaros, ne-
que illos vndecunque captos ſeruire compelle-
rent, grauiſſimis pœnis propoſitis, qui contra-
rium feciſſent: ita vt quæ Indis incommoda ac-
ciderunt, hominum magis nequitiæ, quàm ad-
miniſtrationis vitio referenda ſint: *Quamuis
37 † enim (inquit) rectè, & ſapienter conſtituta Reſ-
publica, quamuis æquis legibus temperata, facilè
improborum temeritate violatur, cùm ſit nihil, quod
non humana peruerſitas, ſi relinquatur, ſibi con-
uertat in peius.*

Frat. Auguſt. Dauila *in dict. hiſtoria Mexic.
libr. 1. c. 8. pagin. 15.* vbi inquit leges iuſtiſſimas,
& ſanctiſſimas fuiſſe, quæ tamen ab improbis, &
militantibus hominibus malè acciperentur & exe-
querentur.

Ioan. Boterus *vbi ſup. pag. 59. & ſequentibus,*
38 vbi † idem tradens, damna omnia, & exceſſus
inſolentiæ, & auaritiæ militum tribuit: *Cioe di
natura ſi a ſmiſurato, irrationale, è inhumana, è
diſpietata, è cruda: non la tengono à freno le leg-
gi humane, non le diuine, non la tema de la morte,
non dell'inferno: Hor che fara ella ne gli animi de
ſoldati, alla cui diſcretione ſiano rimeſſi popoli im-
belli, è di niuno potere? Non è fiera al mondo piu
indomita, è piu crudele, che il ſoldato, hor che
fara egli: oue lungi dal ſuo Principe ſi vegga pa-
drone, è ſignor di ogni coſa.*

39 Eman. Roder. *dict. quæſt. 99. art. 4.* † vbi ait,
prædictis damnis, & oppreſſionibus indeſinenti
curâ Regum noſtrorum, & ſupremi Conſilij In-
diarum ſemper obuiam itum fuiſſe: *In quo illu-
ſtriſſimo Senatu id Chriſtianiſſimè tractatur, & me-
dia ad eas oppreſſiones extirpandas ſumma conſul-
40 tatione adhibita ordinantur; † quæ ſi in illis tam
remotis partibus non omnino executioni mandan-
tur, non eſt mirandum, cùm multa in his Hiſpa-
niarum partibus contra iuſtitiam, contra expreſſam
Regis, & ſui ſupremi Senatus voluntatem molian-
tur, ratione quorum non poſſumus Catholicum, &
Chriſtianiſſimum Regem noſtrum, nec eius ſupre-
mum Senatum arguere de peccato.*

Idem non minus diſertè oſtendit, & fatetur
Fr. Ioan. à Torquemada *in Monarch. Ind. lib. 1.
c. 14. & lib. 17. c. 19.* & Hieron. Benzo. eiuſque
additionator, quamuis parum noſtris rebus effecti,
*lib. 4. hiſt. Ind. c. 17. & 18. in 4. p. America ex
pag. 78.* & iterum Ioſeph. Acoſta *dict. lib. 3. c. 4.
pag. 290.* cauſam huius inobedientiæ diſtantiæ
locorum attribuens. *Nam cùm remotiſſimæ (in-
quit) regiones hæ ſint, caputque huius vniuerſæ
Reipublicæ, ſiue Regiam, ſiue Pontificiam, Maie-
ſtatem ſpectes, longiſſimè diſſitum, licentiæ, ac
libidini Præfectorum campus latè patens oſtendi-
tur, vt quicquid collibeat, licere ſibi etiam opinen-
tur. Quod enim longe diſtat, quaſi nihil ad ſe per-
tineat, facilè temeritas humana contemnit. Hinc
ſeditioſa conſilia, tumultus etiam, atque adeò totius
Reipublicæ perturbatio: remedium verò oppido ſe-
rum, atque incertum. Itaque vt medici pulmonum,
ſi ægrotare cœperint, curandorum perdifficilem
eſſe rationem docent, quod ad traducendum eo
vſque medicamentum longa, & valdè anfracta via
ſit per ſtomachum, vt pharmacum iam debilitata
perueniat, aut ne perueniat quidem, ita planè lon-
ginquitas ſupremæ potentiæ, atque auctoritatis huius
Reipublicæ ægritudini leuandæ remedia opportuna
vix plerumque expectata permittit. Quamobrem
quicquid in rebus Indicis à Præfectis peccatur, ſine
emendatione peccabitur, &c.*

Et concinunt verba Pet. Maffæij *lib. 12. hiſt.
Ind. Orient. circa finem, pagin. 303.* † vbi pari ra- 41
tione ſanctas quoque leges à Luſitanis Regibus
pro Indis Orientalibus latas, ſimiliter eluſas fuiſſe,
ſic inquit: *Cæterum ſalutaria Principis mandata,
itemque Prætoris edicta non quantum par fuerat
ponderis habuere obſeruata, & exhauſta fermè fa-
cillima quæque, reliqua, partim quod priuatis ob-
ſtarent commodis, haud æquo animo accepta: par-
tim nondum maturis ad agendum rebus in aliud
tempus dilata.*

Quod valdè mirandum non eſt primis illius
temporibus, in his regionibus, nullam adhuc
certam Reipublicæ formam habentibus, & inter
homines militares, bellis, ſæuitiæ, & auaritiæ vt
plurimùm deditos, accidiſſe. Nam bella † ſem- 42
per plures calamitates, iniurias, & damna pro-
ducunt, & † milites vix pij, & clementes eſſe 43
poſſunt, vt latè, & eleganter, præter alios, oſten-
dit Marcus Tullius *in Orat. pro lege Manilia,*
Vlpian. *in l. ex conducto 15. §. ſi vis. ff. locati, l. illi-
citas, §. ne tenues, ff. de offic. Præſid. l. 2. l. cum aſſi-
nibus 5. C. de metat. & epidem. lib. 12.* Iuſtin. *in
Nouella 130. de tranſ. milit.* D. Auguſt. *lib. 19. de
Ciuit. Dei capit. 7.* Eraſmus *in adagio Dulce bellum
inexpertis, & in pacis querimonia,* Menchaca
lib. 1. quæſt. illuſt. capit. 10. Petr. Gregor. *lib. 11. de
Repub. c. 1. num. 5.* Renard. *lib. 3. coniectan. cap. 6.*
Rædulphus Fornet. *lib. 1. rer. quotid. c. 21.* An-
dreas Gail. *de pace publ. libro 1. c. 4. ex num. 34.* Pet.
Faber. *lib. 3. Semeſt. c. 13. pag. 178.* Rutil. Benzonius
de anno Iubil. lib. 5. c. 10. pagina 532. Simon. Maio-
lus *in dieb. Canicul. tom. 3. colloq. 2. de bellorum
euentibus,* ferè per totum, Thom. Bozius *de ſign.
Eccl. Dei, lib. 2. cap. 9.* Petr. Andr. Canonherius
in Aphoriſm. Polit. Hippocr. lib. 1. pag. 555. & ſeqq.
Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib. 2. c. 34. & 41.*
Theat. vitæ humanæ *vol. 7. li. 4. pag. 1925.* Bo-
badilla, qui plurimos refert, *in Polit. lib. 1. c. 10.
num. 34. & lib. 4. cap. 1. num. 10. cum ſeq.* & Cardin.

Tuſchus

Tuſchus *verb. Bellum mala multa operatur, concluſ.* 18.

44 Inter quæ, illud maximum eſt, † vt leges inter arma non exaudiantur, neque modus ſeruetur, & vt ipſe Princeps, qui bellum cœpit, ſæpè ab eius iniuriis milites ſuos cohibere non poſſit, vt præclarè canit Lucanus *d.lib.*3. *Pharſal. ſuprà* relatus, & *lib.* 10. dum ait:

Nulla fides, pietaſque viris, qui caſtra ſequuntur.
Venaleſque manus, ibi fas vbi plurima merces

Seneca *in Hercule furente tragœd.*1.

45 *Arma † non ſeruans modum,*
Nec temperari facilè, nec reprimi poteſt.
Strictus enſis ira, bella delectat cruor.

46 Salluſtius in Iugurth. *Omne † bellum ſumitur facilè, cæterum ægerrimè deſinit, nec enim poteſtate initium eius & finis eſt.* Eleganter Caſſiodor. *libro* 1. *variar. epiſt.* 12. *in fine, Militaribus officiis aſſueti, ciuilitatem premere dicantur armati, & ob hoc iuſtitia parere deſpiciunt, quoniam ad bella Martia ſemper intendunt, Dum neſcio quo pacto aſſiduè dimicantibus difficile eſt morum cuſtodiri menſuram.* Tradunt alia auctores *ſuprà* relati, & Menoch. *de arbitr. caſu* 95. *num.* 28. Ioan. Garcia *de nobilit. gloſ.* 2. *num.* 4. & 7. Hieron. Zeuallos *pract. commun. tom.* 4. *quæſtio.* 906. *n.*6. & 166. & ple-
47 nius omnibus † Michael Hoſpitalis *lib.* 5. *ſuarum Poet. epiſt. in epiſt. ad Carolum Cardinal. Lotharenam*, vbi inter alia ſic ait:

Nemo vnquam bello melior ſit, ſiue ſecunda,
Siue mala infelix commiſerit alite pugnam,
Bella docent homines peccare, metumque Deorum
Excutiunt, pœnas, infernaque Tartara rident,
Hi quorum Solis fiducia nititur armis
Propoſita eſſe bonis in cælo premia rident,
Tolle metum legum, rigidi legumque magiſtri
Emicat, nullo retinetur ſica pudore,
Imbellem timidumque valentior exuit armis
Et vita, zonaque, &c.

48 Et ſemper † victoribus caleatos, & imbelles, ac timidos à potentioribus ſpoliatos, multis aliis Sacræ Scripturæ, & bonorum Auctorum teſtimoniis comprobat Gaſpar Sanctius *in Iſaiam cap.* 51. *anm.* 71. & *cap.* 63. *num.* 13. Et vel ipſorum Romanorum exemplo ſatis oſtendi po-
49 teſt, † quibus licèt militaris diſciplina magnæ curæ fuerit, & filiorum charitate antiquior, atque potentior, † *l. poſtlim.* 19. §. *filius, ff. de*
50 *captiuis & poſtlim. reuerſ.* Valer. Maximus *lib.* 2. *capit.* 7. Quintilian. *in milite Marian.* Veget. *lib.* 1. *de re milit.* iunctis aliis, quæ doctè & copioſè congeſſit Petr. Faber *lib.* 1. *Semeſt. capit.* 19. *pagin.* 127. & Balthaſ. Ayala *de iure, & offi-*
51 *cio belli, libr.* 3. *capit.* 1. Adhuc tamen † eò laſciuiæ & petulantiæ procedebant, vt non ſolùm hoſtibus, verùm neque ſociis, & confœderatis parcerent, vt tradit Procopius *lib.* 3. *de bello Goth.* his
52 verbis † *Romani exercitus Principes, & ſimul milites ipſi res ſubditorum diripere, contumeliis, & ſceleribus nihil reliquum facere, adamatiſque habere in præſidiis fœminas, luxui, ac comeſſationi operam dare. Sed milites ipſi, cum ſe præfectis inobedientes, contumaceſque exhiberent, in omnem abſurditatis, & flagitij ſpeciem incidebant, &c.*

De quo etiam multum dolet, & queritur Saluianus *lib.* 4. & 7. *de prouiden.* & alia congerens Bern. Aldrete *lib.* 4. *de antiquit. Hiſpan. cap.* 28. Eòque alludens † Iuuenal *ſatyr.* 8 inquit: 53

Curandum imprimis, ne magna iniuria fiat.
Fortibus, & miſeris tollas licet omne quod vſquam eſt
Auri; atque argenti.

Et † Ludouicus XII. Galliæ Rex, vt eius annales referunt, dicere ſolebat, plebem, & ruſticos eſſe paſcua tyrannorum & militum: tyrannos 54
autem, & milites paſcua eſſe diabolorum † Et Ferdinandus Daualos Piſcariæ Marchio, vt refert Paul. Iouius *in eius vita lib.* 2. Nihil iis, qui in bello verſarentur eſſe difficilius, quàm Martem ſimul & Chriſtum pari diſciplina coluiſſe, quando mos bellicus in hac corruptela militiæ, à iuſtitia & religione penitus auerſus eſſe videretur. 55

Vltra quæ, notare etiam poſſumus, † quòd 56
etſi Duces ac milites à noſtris Regibus miſſi, diligenter & exactè traditum ſibi ordinem ſeruare voluiſſent, vbi tamen ad has prouincias peruenerant, multa ſeſe illis offerebant, quæ vel omnino ab incœpto deſiſtere ſuaderent, vel aliquid amplius audere, quàm in mandatis acceperant. Nam aliquando Indorum feritas, & barbaries, domanda prius, & ad politicam, ac ſociabilem viuendi formam reducenda videbatur, vt ſic poſteà cum illis de Fidei, & Religionis negotiis ſeriò, & vtiliter agi poſſe. Interdum etiam alij, noſtros ad eos quietis, piis & tranquillis animis accedentes, ad hoſpitium, & commercium, vel ad Fidei legationem, & prædicationem exponendam, admittere recuſabant: ſæpè quoque admiſſos, & initio beneuolè exceptos, poſteà ſine iuſta cauſa per inſidias adoriebantur. Quæ omnia, omni iure inſpecto, vt in ſuperioribus latè probauimus, legitimam bellandi occaſionem Hiſpanis Ducibus ac militibus præſtare potuerunt. Et pariter efficiunt, † vt minus notan- 57
di, & ſuggillandi videantur, ſi quos fortè Barbarorum his rationibus debellauerint, vel aliis ſuppliciis affecerint, vt tetigimus ſuprà *lib.* 2. *c.* 16. *num.* 46. & *ſequentibus*, & expreſsè obſeruat Ioſeph Acoſta *in hiſt. moral. Ind. lib.* 7. *c.* 27. *in fine*, Ioan. Boterus *in d. relat. vniuerſ.* 4. *part. lib.* 3. *ex pagin.* 65. & eleganter Thom. Bozius *lib.* 7. *de ſign. Eccl. cap.* 5. *in fine*, & *lib.* 10. *cap.* 13. *verſ. Hinc legimus*, quem nouiſſimè refert & ſequitur Caliſtus Remirez *in tract. de leg. Reg. Aragon.* §. 32. *num.* 6. vbi ſcriptum † reliquit: *Miram non fuiſſe,* 58
ſi cum belluis iſtis humana effigie contectis Hiſpani interdum aſperius egerint. Belluinis namque factis belluas omnes ſuperabant. Nam qua beſtia ſui generis beſtias deuorant, vt illa mutuò ſeſe comedebant: qua beſtia filios ſuos alunt, vt pinguiores, & adultiores effecti, ſint parentibus (horrendum dictu!) pro cibo? Quo circa vt aliquis Hiſpanus fuerit aliquando in illas crudelis, tanta verè quidem immanitas erat illorum populorum, vt ad humana naturæ ſtudia reuocari nullo modo poſſent, niſi edita fuiſſent in illis exempla illuſtriſſima ſuppliciorum atrociſſimorum; quæ tamen Epiſcopi, Religioſique noſtri cohibuerant. Non benè igitur quidam ſcriptores inuehuntur in Hiſpanos, quod adeò fuerint diri in aliquos Indos haud negandum, vix tamen erat, vt aliter fieri poſſet. Peccatum eſt ab aliquo: non totius eſt nationis id crimen, &c.

Idem

Idem tradit Petr. Martyr *in decad. Noui Orbis,*
59 *decad.* 1. vbi refert, † ſæpè inter Chriſtophorum
Columbum, & Frat. Builum Catelanum, Monachum Benedictinum, quem Præſulis Eccleſiaſtici nomine ac poteſtate Alexand. VI. Papa ad Indias miſit, contentiones honeſtas exortas, quod Builus nimirum contendebat, ne in gentes illas à noſtris aliquo modo ſæuiretur: Columbus autem, & alij, multoties conuenire, vt ſupplicia de illis ſumerentur, aſſeuerarent.

Antonius quoque de Herrera *in hiſtor. gener. Ind. decad. 4. lib. 6. cap.* 11. Rationes militum, ac
60 priorum † Orbis huius conquiſitorum commemorat, quibus ſubactionem Indorum excuſabant, & defendebant.

61 Sed præſtat, vt † Theodori de Bry verba ſubiiciamus, qui in epiſtola quadam, quam hiſtoriæ Hieronymi Benzoni præfixit in quarta parte hiſtoriæ Americæ, etſi Hiſpanorum auaritiam, & ſæuitiam aduerſus Indos, mutuaſque inter ſe cædes damnet, & ploret, poſteà ita concludit. *Verumtamen ne quis in Hiſpanicæ gentis ignominiam trahat, expandat vnuſquiſque quid ab aliis aliarum*
62 *nationum hominibus fiat. An † non ſimilia quotidie à nobis perpetrantur? Frumentum, & vini vim coëmimus, & in cellas ac horrea condimus, vt pauperes tempore famis, aut annonæ charitatis iugulemus. Fraudibus, vſuris, & impoſturis fratres noſtros facultatibus ſpoliamus, & exhaurimus. In mutuas cædes ambitione, & auaritia abrepti quotidie ruimus, nec modus eſt vllus, aut finis noſtræ cupiditati, & crudelitati. Ne ſimus ergo tam præcipites in damnandis Hiſpanis, quin prius nos ipſos seriò examinauerimus, num ipſis meliores ſimus? Multos enim inter Hiſpanos noui viros pios, & probos, non minus quàm in vlla alia gente, quod abſque vllius præiudicio dictum ſit. Si qua ſanè, crudeliter, auarè, & iniquè geſta ſunt ab Hiſpanis in India, ea genti imputanda non ſunt, ſed potius militari licentiæ, quæ in aliis gentibus non minus efferata comperitur. Quis enim ignorat, quàm multa crudeliter patrata ſint, atque etiam num hodie patrentur à militibus Gallis, Germanis, Italis, & aliis omnibus ferè expeditionibus ac bellis? Quis tamen æquus iudex hæc toti genti imputabit, &c.*

His accedit, quòd licèt verum ſit, plures Indos bellorum occaſione, & aliquorum Hiſpanorum
63 ſæuitia, atque auaritia conſumptos eſſe; † plurimi tamen ex iis, qui hodie in variis inſulis, & prouinciis, vel omninò, vel ex magna parte deſiderantur, quarum ingentem vaſtationem ita dolent, & exaggerant Epiſcopus Chiapenſis, & alij ex ſuprà relatis, non Hiſpanorum cauſa, ſed variis, & peſtiferis morbis ingruentibus, perierunt, necnon etiam terræ motibus, quinimò & propriis vitiis, & præſertim ebrietatis, & herbæ *Coca*, vſu, cui ſuprà modum dediti ſunt, vt latiùs recenſet Petrus Zeza 2. *tom. rerum Ind. cap.* 29. Ioannes Boterus *dict. 4. part. lib. 1. pag. 99. & ſeqq.* Ioſeph Acoſta *in hiſtor. natur. & moral. Ind. lib. 3.*
64 *cap.* 21 Fr. Auguſt. Dauila *in hiſtor. Mexicana lib. 1. cap. 33. & cap. 39.* F. Ioannes à Torquemada *in Monarch. Indian. lib. 5. c. 22.* & Theatrum Vitæ humanæ *vol. 2. lib. 4. pag.* 339. Vbi ſpecialiter referunt, qualiter † plurimi Indi Peruani variolarum morbo miſerrimè perierint, & in † Noua Hiſpa-
65 nia anno 1545. lue quadam octingenta Indorum millia defeciſſe; & anno 1576. alteram contagionem exortam, quæ ſola duos Indorum millliones abſumpſit, id eſt, bis decem centena millia. Quibus † calamitatibus Deus alias quotidie 66
clades occultis ſuis iudiciis in eorumdem Indorum perniciem videtur adiicere, ita vt plures pij, & religioſi viri eos † in totum breui abſumendos 67
eſſe, prænuntiaſſe dicantur, vt referunt Auila, & Acoſta, *vbi ſuprà.* Maximè cum experiendo comperecſint, † nihil in eorum ſalutem, & vtili- 68
tatem curari, aut ſtatus, quod eiſdem maius damnum ac detrimentum non generet.

Vnde vindicis Dei iram magis quàm Hiſpanorum ſæuitiam in iſtorum Barbarorum diminutione, & internecione ſuprà dicti Auctores agnoſcunt, fortè propter ipſorum ingentia ſcelera, & antiquam idololatriam, † vt in ſimili excidio, & 69
euerſione vrbis Romanæ, & Romanorum, quæ ſub Alarico contigit, conſiderant Socrates *lib. 7. hiſtor. Eccleſ. cap.* 10. Nicephorus *lib. 13. cap.* 35. & Sozomenus *lib. 9. cap.* 6. qui ita ſcribit: *Cordatis verò hæc ob indignationem Dei Romanis euenire videbantur, ad eorum pœnam, quæ ipſi quondam præ nimia proteruia, ac petulantia in ipſos, & pauperes iniquè deliquiſſent. Fertur itaque probus aliquis Monachus ex his, qui in Italia erant, Romam cum feſtinatione profectus, Alarico conſuluiſſe, vt vrbi parceret, nec ſe tantorum malorum auctorem conſtitueret. Cui & Alaricus reſpondiſſe dicitur, ſe non volentem hoc tentare, ſed eſſe quemdam qui ſe obtundendo vrgeat, ac præcipiat, vt Romam euertat, quòd ille tandem fecit.* Et diximus alia *ſuprà lib. 2. cap. 13. num. 52. & 63.*

Tertiò, † tandem calumniantes inſiſtunt, & 70
iuſtitiam acquiſitionis, & retentionis huius Noui Orbis eâ adhuc argumentatione conuellunt, quòd etiam ſi Indi mali, & tyranni fuiſſent, non potuerunt, nec dubitauerunt ab Hiſpanis puniri, & ſpoliari, cùm certum ſit, † quòd etiam ſi à prædo- 71
ne rem alienus aliquis capiat, non ideò magis iuſtum eius titulum capiens acquirere poſſit, iuxta text. *in l. qui re, §. ſi quis alteri. ff. de furtis. l. naufragia, l. in ciuile, Cod. eod. l. ſuper empti. Cod. de euiction. leg. ſi mancipia, Cod. de rei vind.* & in noſtris terminis aduertit Ioſeph Acoſta *lib. 2. de procur. Indor. ſalute, cap.* . . . . . Neque † titulum 72
conceſſionis, ſiue confirmationis Romani Pontificis aliquid prodeſſe contendunt: eius enim auctoritatem in dubium vocare nituntur; de quo latè egimus *ſuprà lib. 2. ex cap. 22. ad 25.* & vt aliquam eſſe concedant, † ab exceſſibus, & pecca- 73
tis excuſare non poſſe inquiunt, quæ Hiſpani contra ipſius Pontificis mentem, & intentionem in eiuſdem Orbis debellatione, & ſubactione patrarunt, argumento eorum, quæ latè notant Innoc. & Abbas *num. 3. in cap. inquiſitionis de ſentent. excom.* Maria *de iuriſd. 3. p. c. 8. n. 31. & 32.*

Rurſus † neque finem bonum prædicationis, & 74
conuerſionis Indorum admittunt, quia finis bonus ſolus non facit actum eſſe bonum, aut legitimum, ſi per modum illicitum fiat, vt exemplo Medici, qui ægro ſanitatem conferre tentat per maleficium, aut fornicationem, vt benè oſtendit Martin. Delrius *in diſq. mag. lib. 4. c. 4. q. 5. ſect. 2. pag.* 333. Et † peccare quis poteſt faciendo bo- 75
na intentione etiam rem licitam, quæ ſibi non competat, vt ſimiliter docet, & probat idem Delrius *vbi ſuprà pag. 335. & lib. 3. part. 2. q. 4. ſect. 8. pag.* 241. vel vbi in modo exercendæ rei ſibi competentis & permiſſæ excedere reperitur. † Vnde 76
dicimus, exceſſum puniri etiamſi aliàs factum

eſſe licitum, & permiſſum, vt notant DD. in l.ab
executore, Cod.quorum appellat. & plures alij,quos
refert Zeuallus pract. commun. tom. 4. quæſt. 1.
aliàs 807. num. 928. & ſeqq. & Caliſtus Remi-
tez in tract.de lege Regia Aragen.§.20.n.65.

Denique minus probant, quòd Reges noſtri
culpas, & exceſſos, qui in his regionibus con-
quirendis interuenerunt Ducum, & militum vitio,
77 & cupiditati tribuere velint, † quoniam is facere
videtur, qui iubet, etiam ſi mandatarius excedat,
& ad reſtitutionem damnorum tenetur, quæ inde
fuerint ſobſequuta, cap.qui per alium 72. de regul.
iur. in 6. vbi Pet. Pechius plura notauit, leg. ſi
quis ad id quod, l. ſi familia, ff. de iuriſd. omn.
iud. l.1. §. deiiciſſe, ff. de vi, & vi arm. l.2. &
per tot. ſi familia furt. feciſſe dicatur, c. mulieres,
de ſent.excommunic.cap.fin.de homicid. Nam licèt
78 aliàs † euentus cauſæ tribui ſoleat cauſæ proximæ
& immediatæ, l.ſi mulier, ff. de rer. amot. hoc ta-
men locum non habet, quando cauſa illa imme-
diata ex prima dependet, quæ & ipſam inducit, vt
latè proſequitur Tiraquel. in tractat. ceſſan. cauſa,
limit.10. Hippolyt.de Marſiliis conſ.607. Pechius
79 vbi ſuprà num.13. Et † ita actum non tribui exe-
quenti, ſed ordinanti meritò docet Conſ. in l.
item eorum, §. ſi Decuriones, ff. quod cuiuſque
vniuerſ. cap. cum aliquibus de reſcript. lib. 6. cum
notatis à Petr.Surdo in tract. de aliment. tit.8.pri-
uil.59.num.88.

80 Quinimò, † etiam citra mandatum, domi-
nium teneri de facto famulorum, & officialium
ſuorum, qui in officio deliquerunt, cui à domino
præpoſiti ſunt, quia eorum conditionem explorare
debuit, apertè oſtendit text. in l.vlt. §. ſeruorum,
ff.nautæ caupon,l.ne quid; vbi Bart.Baldus, & alij,
ff.de incend.ruin.naufr.l.1.§.familia,ff.de publican.
& vectigal.l.ſi ſeruus, §.ſi fornicarius,& §. Procu-
lus, ff.ad leg. Aquil. l.qui inſulam, §. vlt.ff. locati,
cum multis aliis quæ latè in variis cauſis addu-
cunt, & expendunt Calcaneus conſ. 40. col. 1.
Annania conſ. 71. num. 3. Gozadinus conſ. 63.
num.14.& ſequentib. Roland. conſ.95.num.11. &
ſeqq.vol.2.Carauita cauſar.crimin.diuerſ.conſ.116.
lib.2. Ioſeph.Lud.deciſ.Peruſ.25.num.18.Farinac.
conſ.crimin.63. num.1. & in praxi crimin. 3.tom.
quæſt.24.num.49.& ſeqq.Ferdin.Rebellus de oblig.
iuſtitia lib.2.quæſt.11.& quæſt.14. ſect.4. num.41.
81 vbi † quod magnates non excuſantur à reſtitutio-
ne, cùm famuli, eorum potentiæ fidentes, damna
inferunt: Menoch.de arbitrar. caſu 390. num.19.
& conſ.53. num. 1. & ſeq. & conſ. 1105. num. 2.
& 1188.num.15.& 1194. num.4.& 33. Vbi ad-
82 dit, † quòd damni occaſionem dans, etiam ex
leuiſſima cauſa tenetur ad damnum: Felinus in
cap. Petrus num.7.de homicid. Aleiatus in l.pronun-
tiate, §.ſeruientium, num.34.ff.de verb.ſignif.& de
præſumpt.reg.1.præſumpt.40.num.4. Fr.Eman. Ro-
83 der. in ſumma,q.425.num.8.fol.121.Vbi † quod
dominus habens ſeruos, vel miniſtros viles, tene-
tur ex delicto eorum, nec poteſt allegare pro-
priam ignorantiam: Cardin.Tuſchus pract. concl.
84 iur.verb. Damnum, concluſ.7.8 & 15. Vbi † quòd
damnum debet refici ab illis, quorum contempla-
tione cauſatur: Stephan. Gratian. diſcept. forenſ.
part.4.cap.625.& Mag. Lorca in 2.2. ſect. 7. di-
ſputat. 55. ex num. 1. vbi tractat, quæ obligatio-
85 nes † oriantur ex bello imprudenter illato. Et in
86 eo, qui † ratum habuit, vt perinde ſit, ac ſi ipſe
feciſſet, tam in contractibus, quàm in delictis,
l.1.§. quoties, ff. de vi, & vi armat. Gloſſ. in dict.
cap. mulieres; pleniſſimè Salicet. in l. non ideò,
Cod. mandati: & Pechius in dict. cap. qui fa-
cit, ampliat. 11. & in cap. ratihabitio de reg.
iur.in 6.

Quibus addere poſſumus, quæ multum in ter-
minis, & copioſè more ſuo perſequitur Tiraquel.
in tractat.de nobilit.cap.37. num.134. docens, no-
biles, † qui in ſatellitium, & famulitium ſuum ſi- 87
carios,lenones,cæteróſque id genus admittunt,aut
retinent,ex eorum delictis arbitratu iudicis plectē-
dos eſſe.Præſumi enim eorum conditionem notam
habuiſſe. Vnde † reſoluit Chaſſaneus ad conſuet. 88
Burgund.rubr.1.§.6.in verb. En meſnſage, num. 2.
reficiendum eſſe à Magiſtro militum, ſi damni ali-
quid milites prædiis dederint, citatque in dict. l.2.
Cod.de paſcuis pub. lib. 2. Et hoc ita ex facto, ce-
lebri Galliæ Arreſtu, pronuntiatum fuiſſe, tradit
Anton. Mornacius in notis, ſiue obſeruat. ad Pan-
dect. ad dict. l. ſi familia, ff.de iuriſdict. omn.iud.
Nimirum, † quia Principes, & Magiſtri militum 89
eos punire, & grauiter coercere debent, qui ſine
ipſorum licentia bellum inferunt, vel in terris
propriis, aut alienis hoſtiliter graſſantur: † cùm 90
hoc crimen læſæ Maieſtatis committant, l.3. ff. ad
leg. Iul. Maieſt. l. ſi alium, §. eſt & alia, ff.quod vi
aut clam, l. Papinianus, §. reus perduellionis, ff. de
acquir.hered.l. furem, ff. ad l. Cornel. de ſicar. l.1.
Cod.vt armor.vſus lib.11. vbi DD. & in l. ex hoc
iure, ff. de iuſtit. & iure: Bartol. in l. hoſtes, ff. de
captiuis: Innocent. in cap. olim, el 1. de reſtit.
ſpol. & in cap. ſicut de iur.iuran. & Oldrad. An-
dreas de Iſernia, Afflictis, & alij, quos refert, & ſe-
quitur Marta de iuriſdict. 1.part. cap.39. num. 1.
& ſeqq.

Verum autem vero † ab his quoque argumen- 91
tis, & ſophiſmatibus, facilè Regum noſtrorum iu-
ſtitiam, & maieſtatem liberabimus, ſi prout ſæpè
fecimus, piam, & exactam illorum curam in In-
dis conuertendis, & idoneis mediis, ac miniſtris
ad id deligendis, conſiderauerimus, & conceſſioni
Pontificiæ, & aliis titulis, ſigillatim à nobis in to-
ta hac tractatione perpenſis, eam vim, quam ha-
bent, tribuamus. Non enim ſolo occupationis iu-
re nituntur, vt argumentum videtur ſupponere;
neque dici poſſunt iniunctum ſibi à Sede Apo-
ſtolica prædicationis munus pro virili non adim-
pleſſe, cùm tot, ac tales progreſſus Chriſtiana
Religio in his regionibus fecerit, quot; ac qua-
les ſuprà, multis etiam in locis poſt grauiſſimos
Auctores enumerauimus, & quotidiana præſen-
tia, & experientia cognoſcimus. Quod vbi con-
ſequutum eſt, † & rectus ac ſanctus finis, qui in- 92
tendebatur ad effectum perductus, parum eius iu-
ſtitiæ, & vtilitati officit, quod aliquid per milita-
rem laſciuiam, auaritiam, aut petulantiam in eius
initiis, aut mediis diſponendis, vel exequendis
exceſſum ſit; licèt non negemus excedentes pec-
caſſe, vt auctoritates in argumento relatæ conclu-
dunt. Principia † enim in omni negotio longè 93
ſemper à perfectione abfuerunt, nec vlla res con-
ſummata poteſt eſſe, dum incipit, vt benè in-
quit Pet.Faber lib.1. Semeſt.c.16. in princ. & ante
eum Caſſiodor. lib.1. var. epiſt.3. dum ait: Solent
enim initia portendere meliora, dum à paruis in-
choant, quæ in ſequentibus magna ſe admiratione
ſublimant.

Et † quamuis regulariter incrementa habere 94
non poſſint, quæ illicitè cœperint, ſed ſtatim cum
ſua praua æmulatione deficiant, cap. Nouatianus 8.
q. 1. ſæpè tamen contingit, † vt ſiniſtra principia 95
ad-

ad fœlices perueniant exitus, vt Iacob. *Geneſ.* 27.
per ſupplantationem peruenit ad benedictionem,
vt ſeges, quæ leproſa manu ſeritur, munda tamen
metitur, vt ex adulterino concubitu pulchra ſo-
boles naſcitur, quæ ſunt exempla, text. *in cap. nun-*
96 *quam* 241. *quæſt.* 1. Et † deformitas operis non at-
tenditur, quando fuit recta intentio, & finis ope-
rantis, vt docet Rebellus *de obligat. iuſt. lib.* 3.
97 *quæſt.* 19. *ſect.* 3. Quia † finis facti conſideratur
potius, quàm modus ducens ad finem; & vt vul-
gò dici ſolet, vbi habemus effectum, non multum
curamus de modo, *l. quæritur, ff. de bon. libert. l.
fin. C. mand. l. ſi mater* 3. vbi Bald. *C. de inſtit. &
ſubſtit. l. continuus, §. cum ita, ff. de verbor. obligat.*
idem Bald. *in l. ſi adrogator, num.* 14. *ff. de adopt.*
Tuſchus *practic. conclus. verb. Effectus, concluſ.* 51.
& Ioannes Baptiſta Valençuela *conſ.* 85. *num.* 18.
Nam vt ait Probus *in addit. ad Monarch. in cap.
cùm in aliquibus, num.* 15. *de reſcript. in* 6. poſt Bald.
98 *in l. eam quam, circa princ. C. de fideicom.* † omne
agens agit propter finem, & finis dicitur cauſa
cauſarum, & ab eo denominantur omnia; quod
ſequuntur plurimi alij relati per Tiraq. *de retract.
lignag. §.* 1. *gloſſ.* 7. *num.* 45. & Molina *de Hiſpan.
primog. lib.* 1. *c.* 5. *n.* 15. vbi inquit, hoc eſſe, quod
Philoſophi dicere ſolent in omnibus rebus agen-
dis finem principium eſſe.
99 Maximè, † quia in dictis principiis, & mediis,
vt ſæpè etiam diximus, & probauimus, multa re-
ctè, & ſalubriter non ſolùm inſtituta, ſed operata
ſunt, & plures viri pij, & religioſi Apoſtolicam
prædicandi formam tenuerunt, & ſuis virtutibus,
miraculis, & martyriis hunc Nouum Orbem illu-
100 minarunt. Vnde † interuentio aliorum, qui aliter
101 ſe habuerunt, nocere non debet. Nam † & mi-
niſtri Dei eſſe ſolent, etiam qui mali ſunt, vt plu-
ribus probat Gaſpar Sanctius *ſup. Iſai. cap.* 10.
102 *num.* 3. Et ſemper † cauſa iuſtior, & potentior
præualet, inſpiciendàque eſt, *l. ſi quis neque cau-
ſam*, cum *ibi* notatis, *ff. ſi certi pet.* Bal. *in l. reos,
col.* 5. *C. de accuſat.* Ioan. Cephal. *conſil.* 141. *num.* 5.
vol. 1. Ripa *in l. ex facto, num.* 14. *ff. de vulgar.* Ioan.
Gutier. *lib.* 3. *pract. q.* 1. *n.* 11. & Molin. *de pact.
nuptial. lib.* 1. *c.* 15. *n.* 40.
103 Et quandò † cauſa, quæ prodeſſe poteſt, con-
currit cum ea, quæ poteſt nocere, illa attendi de-
bet, non hæc, maximè vbi vtilior & fauorabi-
lior eſt, *l.* 3. *ſi quis palam, ff. de iure fiſci, l. multum
intereſt*; vbi Iaſ. *notab.* 2. *ff. de verb. obligat. l.* 2. *ſi à
pupillo, ff. de vſucap. pro empt.* idem Iaſ. *num.* 3.
Aretin. & Decius *num.* 11. *in l. ſi Rufinus, Cod. de
teſtament.* Bartol. *in Extrauag. ad reprimendum,
verb. Non obſtantibus*: Bald. *in l. hac conſultiſſima,
in princip. num.* 1. *verſic. In contrarium, C. de teſtam.*
cum aliis, quæ notat Ioannes Garcia *in tractat.
de nobilit. gloſſ.* 12. *num.* 42 & Valençuela *conſ.* 91.
num. 222. *& ſequentib.* Et magis in noſtris termi-
nis D. Auguſtinus *epiſt.* 49. quem refert, & expli-
cat Alanus Copus *dialog.* 5. *cap.* 23. *pag.* 720. vbi
104 docet, † non eſſe ſpectandum, quod fæx Chri-
ſtianorum, ſed quid perfecti Chriſtiani faciant,
ſic inquiens: *Nolite conſectari turbas imperito-
rum, qui vel in ipſa religione ſuperſtitioſi ſunt, vel
ita libidinibus dediti, vt obliti ſint, quid promi-
ſerint, &c.* & Ioſeph. Acoſta *d. lib.* 3. *de procur.
Ind. ſalut. cap.* 11. *in fine*, vbi de ipſorum Indorum
commendis loquens, ſic ait: *Verùm vitio homi-
num non cauſa hoc fit: Neque verè prauorum per-*
105 *uerſitas bonis detrahere debet.* Quod † etiam ge-
neralius ad reliquarum rerum exceſſus, & abuſus

tranſtulit Seneca *lib.* 5. *nat. quæſt. in fine*, dum in-
quit: *Si beneficia naturæ vtentium prauitate per-
pendimus, nihil non noſtro malo accepimus: Nihil
inuenies tam manifeſtæ vtilitatis, quod non in con-
trarium transferas culpa.*
Neque his quicquam officit, quod de damnis
Ducum, & militum noſtris Regibus imputandis
in eodem argumento prætexitur. Nam † verior, 106
& generalior iuris traditio eſt, dominum regulari-
ter de ſuorum famulorum delictis, & exceſſibus
non teneri, vt probat text. *in l.* 1. *§. deieciſſe, & §.
quoties, & in l.* 3 *ff. de vi, & vi arm. l.* 1. *de eo per
quem fact. erit, l.* 2. *ff. de noxal. actio. & in c. cùm ad
Sedem, de reſtit. ſpol.* cum multis aliis, quæ conge-
rit Felinus *in cap. Petrus, num.* 1. *de homicid.* Iaſon.
in leg. 1. *in princip. ff. ne quis eum, qui in ius voc.*
Curtius iunior *in l.* 1. *poſt num.* 13. *Cod. de ſeru. fu-
git.* Afflict. *deciſ.* 82. *num.* 2. Alciatus *de præſumpt.
regul.* 40. *num.* 2. Curtius ſenior *conſil.* 41. *col.* 1.
Franc. Marcus *deciſ. Delphin.* 423. *num.* 11. *& ſe-
quentibus, & deciſ.* 425. 1. *parte*: Iul. Clarum, qui
de communi teſtatur *in praxi crimin. quæſt.* 86.
verſic. Hinc infertur: Farinac. *in eadem prax.* 1.
tom. quæſt. 24. *num.* 48. & Alexand. Ambroſinus
deciſ. Peruſ. 48. *n.* 25. 2. *part.*
Et licet † hoc ſecundùm ipſos, & alios, quos 107
ſuprà retulimus, limitari ſoleat in dominis, qui
delicta mandant, aut rata habent, vel qui mini-
ſtros viles, aut minus idoneos officiis, & nego-
tiis gerendis tam togæ, quàm belli præficiunt. Sa-
tis † tamen conſtat, quantùm hoc genus culpæ 108
à Catholicis Regibus noſtris ſemper abfuerit,
quibus, vt ſæpè diximus, & probauimus, nihil
charius, & antiquius fuit quam pias, & opportu-
nas eiuſmodi expeditionum leges edicere, idoneos
earum executores diligenter inquirere, & flagitio-
ſam tranſgredientium petulantiam ſeueriſſimè
coërcere. Cui ſi aliquando ſufficienter, atque
efficaciter obuiam iri non potuit; id ſanè ingenti
locorum diſtantiæ, militum auaritiæ, Indorum ru-
ditati, & feritati, & aliis cauſis tribuendum eſt,
quarum ſuprà meminimus.
Vnde † ſuccedit alia non minus certa, & com- 109
munis Doctorum admonitio, quæ habet, domi-
num abſentem, ignorantem, vel prohibentem
nullatenus de ſuorum famulorum, miniſtrorum
ſiue officialium delictis teneri, idémque eſſe,
ſi eis plenè reſiſtere, quamuis cuperet, non va-
luerit, vt conſtat ex traditis à Felino, Cur-
tio, Senec. & Afflict. *vbi ſuprà*: Gloſſ. *in
cap.* 1. *verb. Archidiac. de offic. Archidia.* Spe-
culat. *in titul. de legat. §. iuxta, verſic. Quid
ſi amici*: Baldo *conſil.* 222. *lib.* 2. Caſtrenſ. *in
leg. videamus, ff. locati*: Decio *in l.* 3. *num.* 8.
Cod. de pact. Sylueſt. *in ſumma, verb. Domi-
nus, num.* 7. Calcan. *conſil.* 64. *num.* 6. Ruin.
conſil. 21. *num.* 1. *lib.* 4 Grammat. *deciſ.* 47.
num. 1. Anton. Gabriël *concluſ.* 8. *num.* 62.
lib. 7. Farinac. *dict. quæſt.* 24. *ex num.* 55. Am-
broſ. *dict. deciſ.* 48. *num.* 26. & in noſtra ſpe-
cie probat Ioannes Boterus *in dict. relat. vni-
uerſ.* 4. *part. lib.* 3. *pag.* 59. *& ſequentibus*:
Ioannes Matienzus *in tractat. manuſcripto de
moderat. Reg. Peru, lib.* 1. *cap.* 2. *&* 3. vbi ſe
remittit ad ea, quæ latiùs dixerat *in altero tra-
ctat. de ſtylo Cancellar. tit.* 1. *præeminent.* 17. *caſu.* 20.
declar. 9. & tangit Fr. Eman. Roder. *in quæſt. regu-
lar.* 3. *tom. quæſt.* 32. *art.* 4. *verſ. Ad contrar.* Et in
dubió † ſemper præſumi dominum ignorare ea, 110
quæ malitioſè, & flagitioſè à ſuis famulis, vel

ſeruis gerantur, docet text. *in cap. quia præſulatus* 12. *quæſt.* 4. Alexand. *conſ.*45. *num.* 5. *lib.*1. Boët. *deciſ.*277.*num.*7. Ripa *in tract. de peſte, tit. de remed.ad conſeruan.vbert.num.*131. & Ambroſin. *ſuprà num.*25. Et in ipſis noſtrorum Indorum terminis nouiſſimus Freitas *de iuſto Imper. Aſiat. cap.* 11. *num.* 12. vbi concludit, quod licèt per Ducum, & militum vim, & tyrannidem contra Pontificis, & Regum Hiſpaniæ mentem, voluntatem, ac ordinationes Indi bonis ſuis ſpoliati fuerint, Regémque Hiſpaniæ vt ſuperiorem cognouerint; hoc tamen nihil iuſtæ eiuſdem Regis poſſeſſioni, retentioni, & adminiſtrationi nocere, ex traditis à Salmeron. *tom.* 12. *tractat.*38. *ad fin.* Acoſta *lib.*2.*de proc.Ind.ſalut.cap.*2.*ad fin.& c.*3. & Salon.2.2. *quæſt.*65.*art.*6. *& controuerſ.*1. *verſ. Denique.*

CAPVT VII.

Indos, & reliquos infideles, qui Fidei prædicandæ, & conſeruandæ cauſa Chriſtianis Principibus ſubiiciuntur, naturali libertate priuandos non eſſe: itaque ſummo ſemper ſtudio à Catholicis noſtris Regibus cautum.

SVMMARIVM.

1 *Indi Occidentales an ſerui capientium effici poſſent? olim dubitatum fuit.*

2 *Opinio erronea aliquorum, qui Indos ſeruos effici poſſe putarunt, plurima damna generauit.*

3 *Libertas naturali iure inſpecto omnibus hominibus competit.*

4 *Seruitus communi omnium gentium iure ex iuſtis bellis induci cœpit. Et quare?*

5 *Serui non tam à ſeruiendo, quàm à ſeruando dicuntur.*

6 *Seruitutis diffinitio, & quid de eius origine, cauſis, & differentiis ſcripſerint? Et n.*32.

7 *Seruitus non eſt contra aliquod expreſſum præceptum iuris naturalis.*

8 *Bodini opinio damnatur, qui nunquam ſeruitutem licitam, vel vtilem eſſe contendit.*

9 *Cyrus apud Xenophont. & Horatius quid de hominum captiuitate ſentiant?*

10 *Serui Græcè* Sociæ *dicuntur quaſi ſeruati.*

11 *Adagium, quot ſerui, tot hoſtes, qualiter interpretat Feſtus Pompeius?*

12 *Captiuitatem iuſtam etiam ex iniuſtis bellis oriri poſſe, putat Meuchaca. Contrarium, num.*75.

13 *Seruus quis eius fit, à quo ſuperatur.*

14 *Seruitutes hominum inſtar pecudum admiſſas, & locus D.Auguſt.*

15 *Bellum ex vtraque parte iuſtum reperiri, vix poſſibile eſt. Et n.*76.

16 *Militari vſu etiam capti in bello iniuſto, vt ſerui detinentur.*

17 *Captiuitas etiam citra belli cauſam exerceri poſſe videtur.*

18 Lex poſtliminij 5.§.1.ff.de captiuis, *expenditur, & declaratur. Et num.*83.

19 *Romani qualiter captiuitatis, & poſtliminij ius exercuerint?*

20 *Pet.Bellinus Indos Occidentales ſeruos effici potuiſſe, opinatur. Contrarium, n.*89.

21 *Infideles ſunt hoſtes Chriſtianorum, & etiam in Eccleſia capi poſſunt.*

22 *Hominibus quibuſdam natura ſeruitium duntaxat infundit. Ex Platone.*

23 *Barbaros ſeruos effici eorum, à quibus excoluntur, aliqui putant.*

24 *Æthiopum captiuitas, qua ratione ab aliquibus defendatur. Et n.*27.*&* 108.

25 *Fortuna multis parcit in pœnam, ex Plinio.*

26 *Indi rebelles, apoſtatæ, vel ſeipſos voluntariè vendentes ſerui fieri poſſunt. Et n.*60.

28 *Iuſtitiam bellorum, quæ inter ſe Barbari, & Infideles gerunt, Chriſtiani anxiè indagare non debent.*

29 *Infideles, & Barbari ſuis legibus tam in pace, quàm in bello reguntur, & noſtrarum laqueis non innodantur.*

30 Cap. 1. diſt 7. *& Exodi auctoritas* cap. 11. *ponderatur.*

31 *Legis veteris auctoritates an, & quatenus poſſint à Chriſtianis allegari ad deciſionem cauſarum?*

32 *Vendere quis ſeipſum poteſt, ob pretium participandum.*

33 *Indos ſeruos effici non poſſe, certior ſententia eſt, & qui Auctores eam expreßè ſequantur, num.*53.

34 *Dominatio quæ conceditur Principibus Chriſtianis in Barbaros infideles ob fidei receptionem à coacta, & vili ſubiectione ac ſeruitute aliena eſſe debet.*

35 *Suauitas multum conducit ad fidei receptionem.*

36 *Principes, qui populis recenter quæſitis parum affecti ſunt, D.Thom.reprobendit.*

37 *Victores cum victis qualiter ſe habere debeant?*

38 *Ammiani Marcellini elegans locus expenditur.*

39 Cap.noli 23.quæſt.1. *ponderatur, & illuſtratur.*

40 *Victo, vel capto miſericordia debetur, in quo pacis perturbatio non timetur.*

41 *Infideles vbi conuertuntur ad fidem, filij Dei, & liberi fiunt, vnumque in Chriſto, & in Eccleſia cum cæteris fidelibus corpus conſtituunt, ex D.Paulo, & Clem.Alex.*

42 *Domini ſe mitius habere debere cum ſeruis ad fidem conuerſis.*

43 *D.Matth.verba cap.* 17. Ergo liberi ſunt filij, *explicantur.*

44 *Fidei ſuſceptione mediante à quintuplici ſeruitute liberamur.*

45 *Chriſtiani quomodo ſeruos poſſidere, eiſque vti debeant, ex D.Auguſt.*

46 *Legem ferre ſummus Pontifex poteſt, & expedit, vt conuerſi ad fidem ab omni humana ſeruitute liberi fiant.*

Seruos, ſi baptizentur, liberos fieri aliqui Rom. Pontific. ſtatuerunt, ibid.

47 *Iudæis conuerſis multum fauent Rom.Pontific.*

48 Extrauag.1. de Iudæis, *inter communes explicatur.*

49 *Iudæi, qui conuertuntur, multa iniuriæ à tyrannis ſiunt, & damna, quæ inde proueniunt.*

50 *Conuerſi de nouo ad Fidem miſerabilium perſonarum numero habentur, & priuilegiis vtuntur.*

51 *Chriſtiani à Chriſtianis in bellis, quantumuis iuſtis, capti ex generali conſuetudine ſerui non fiunt.*

52 *Balduinus notatur, dum iniuſtè damnat morem non efficiendi ſeruos eos, qui in bellis Chriſtianorum capiuntur.*

54 *Pauli III. reſcriptum pro libertate Indorum expenditur.*

55 *Clemens VIII. Indos, tanquam tenellos Fidei palmites, ſuaui manſuetudinis imbre rigari præcipit.*

56 *Reges Catholici plurimas leges, & cautiones fecerunt pro Indorum omnimoda libertate aſſerenda, & tuenda.*

57 *Columbus grauiter reprehenſus fuit à Regibus Catholicis, quòd Indos quoſdam tanquam ſeruos in Hiſpaniam miſit.*

58 *Caroli V. Imper. temporibus multis modis & pœnis Indorum libertati conſultum fuit.*

59 *Indi rebelles, Caribes, Canibales, & alij nimis efferati, etſi aliquando ſerui effici iuſſi fuerint, poſtea tamen hoc abrogatum fuit. Et quare? n.61.*

61 *Indos primis illis temporibus praui duces ac milites ſub variis, & iniuſtis coloribus captiuabant.*

62 *Granatenſium rebellium filij paruuli propter dubium circa eorum ſeruitutem exortum, liberi declarati ſunt.*

63 *Æthiopes ſi quis gregatim mercatus ſit, & dubitet de iuſta captiuitate aliorum, & qui illi ſint, diſtinguere nequeat, omnes liberos dimittere debet.*

64 *Libertas ineſtimabilis, & fauerabilis eſt, & pro ea in dubio pronuntiandum.*

65 *Libertatis datio pia, & meritoria cenſetur, eiuſque fauore multa contra communes iuris regulas ſtatuta ſunt.*

66 *Libertate nihil gratius præſtari poteſt, & eius priuatio omni ſupplicio grauior cenſetur, & morti comparatur.*

67 *Leges, & ſchedula Regia, qua omnes Indos ſtatim liberos iudicari iubent, & in poſſidentes probanda legitima ſeruitutis neceſſitatem transmittunt, qua ratione nitantur?*

68 *Seruitutis in poſſeſſione qui morantur, regulariter pro verè ſeruis haberi debent, & quando hoc limitetur.*

69 *Poſſeſſio vitioſa non releuat quem ab onere probationis.*

70 Lex 5. titul. 14. part. 3. *& verba Gregor Lopez ibidem ponderantur, & explicantur.*

71 *Liberi eſſe omnes homines præſumuntur, & in naturali ſtatu manere.*

72 *Indi nunquam aut rarò ea intentione, aut iuſtificatione debellati ſunt, vt ſerui effici potuerint.*

73 *Indi rebelles, quo pacto compeſcendi, & puniendi ſint?*

74 *Bellum nunquam poteſt eſſe iuſtum, vbi nulla præceſſit iniuria.*

76 *Bellum licèt non verè, probabiliter tamen ex vtraque parte iuſtum eſſe poteſt.*

77 *Bellum vt legitimum ſit, non ſolùm iuſtitiam cauſæ, ſed etiam Principis licentiam & auctoritatem requirit.*

78 *Legis antiquæ, priuata bella prohibentis, verba referuntur.*

79 *Maieſtatis læſæ tenentur, qui ſine licentia Principis bella inferunt.*

80 *Indi ex bellis, ſine licentia principis illatis, non magis ſerui effici potuerunt, quàm ſi à Pyratis, vel latronibus caperentur.*

81 *Bella iniuſta ſecundùm Bald. ſunt manifeſta latrocinia.*

82 *Belli iuſti, & legitimè indicti, ſi quis ordines excedat, ad reſtitutionem tenetur.*

84 *Extraneas gentes ob id ſolùm, quod nobiſcum fœdus non habeant, ſeruas efficere non poſſumus. Et n.87.*

85 *Hoſtes veri non ſunt, quibus ſolemni modo bellum indictum non eſt.*

86 *Bella apud Romanos quibus cæremoniis denunciarentur? remiſſiuè.*

Lex mulier 6 ff de captiuis, *exponitur, ibidem.*

88 *Indi alieno Orbe reperti non pertinent ad Pomponij reſponſum.*

90 *Romani qualiter hoſpitij, & confederationis iura cum prouinciis inirent? remiſſiuè.*

91 *Beneficia, quæ Barbaris in Fidei prædicatione impenduntur, ſeruitutis irrogatione penſanda non ſunt.*

92 *Serui per Fidei, & baptiſmi ſuſceptionem liberi non fiunt.*

93 *Baptiſmi Sacramentum homines liberos fortius in ſua libertate confirmat.*

94 *Indi, & Æthiopes quales & quando ſerui effici poterunt?*

95 *Bella vbi inferuntur, ob bonum, & defenſionem alicuius, quid defendens ſumere poſſit?*

96 *Indi Occidentales, exceptis Mexicanis, rarò ſeruitute bello captorum vtebantur. Et n.103.*

97 *Phœnices olim vltra alias diuitias Hiſpaniæ, Hiſpanos furabantur, & in aliis prouinciis vt ſeruos vendebant.*

98 *Tyrus, Phœnicum Metropolis, ditiſſima fuit.*

99 *Tagorma, ſiue Togorma nomen apud Ezechiel.* cap. 27. *quid ſignificet?*

100 *Ezechielis verba capit. 27. ibi* Thubal, & Moſoch, *de Hiſpania accipiuntur.*

101 *Plagiarij ſunt, qui homines liberos rapiunt, & vendunt, & quibus pœnis ſubdantur.*

102 Lex vlt C ad legem Flau. de plagiar. *remiſſiuè explicatur.*

104 *Indi etiam ſi venditi dicantur ab aliis Indis, qui eos bello ceperunt, vel quia ipſi ſe vendiderint, ſerui eſſe non poſſunt.*

105 *Infidelitatis tempore, quæ quis illicitè habuit, ea etiam Chriſtianus effectus reſtituere debet.*

106 *Infidelium malas leges vitare, vel emendare Chriſtiani tenentur.*

107 *Latro eſt, qui à latronibus comparare ſolet.*

108 *Æthiopum ſeruorum venditio, & negotiatio difficilis, & periculoſa videtur Molinæ, & aliis.*

109 *Æthiopes ſeruos qui emunt, quando in conſcientia ſecuri ſint?*

110 *Seruus quis vt in perpetuum effici poſſit, debet pretium ſeruituti æquale eſſe.*

111 *Mancipia, quæ ex India Occidentali adducuntur, quando verè ſeruire debeant? Et num.116.*

112 *Seruorum Indiæ Orientalis occaſione plures*

lites in limano Senatu exorta ſunt, & varius, ac contrariis ſententiis terminata, & de earum fundamentis.

113 *Schedula Regia referuntur, quæ prohibent Indos Orientales in his Occidentalibus ſeruos fieri, quamuis Mauri eſſe dicantur.*

114 *Indorum orientalium ſeruitus, aut libertas non ex Regni Caſtellæ, ſed Luſitanæ legibus, & ordinationibus iudicanda videtur.*

115 *Auctor in dubio ſeruitutis Indorum Orientalium, conſuluit D.D. Anton. à Merga Præſidem Quitenſem, & quid ille reſponderit?*

116 *Sinæ, aut Iapponienſes ſerui effici non poſſunt, niſi vbi ſe, aut filios ſuos vendunt, & tunc temporaliter ſeruiunt.*

HÆc, quæ adeò latè de titulis acquirendi,
& retinendi huius Noui Orbis in ſuperio-
ribus diſputauimus, præiudicio quodam oſten-
dere poſſent, quid in ea quæſtione probemus,
quæ olim diu, ac multum agitata comperitur.
1 Vtrum † ſcilicet Indi, qui prædictis modis Hi-
ſpanorum Regum Imperio, & ditioni acceſſe-
runt, ſerui cenſendi ſint & ſeruorum iure tra-
ctandi, vel potiùs in ſua naturali libertate re-
maneant, ita vt à ceteris eorundem Regum vaſ-
ſallis in nihilo differant? Sed quoniam grauis
admodum, atque vtilis eſt, & in his prouinciis,
primis illis temporibus, plures rixas, & con-
tentiones excitauit, pluresque etiam Regij Se-
natus conſultationes, ac declarationes exortæ ſunt,
operæ pretium duxi, illam nunc ſpecialius exa-
minatam pro coronide huius libri ſubtexere, vt
2 veritas dilucidior appareat: cuius † ignorantia,
vel tergiuerſatio tot olim Hiſpanos in periculum
gehennæ deduxit, & tot Indorum millia miſe-
rabili ſtrage conſumpſit, quam paſſim multi
pij, & docti viri ſuis ſcriptis deplorant, & præ-
cipuè Epiſcopus Chiapenſ. in peculiari libello,
cui deſtructionis Indiarum titulum fecit.

Et in primis, qui eiuſmodi Indorum captiui-
tatem, & ſeruitutem tueri conantur, ea argu-
3 mentatione ducuntur; quòd † etſi libertas res
naturalis ſit, & naturali iure inſpecto omnibus
hominibus competat, *l. manumiſſiones 4. ff. de iu-
ſtitia & iure, l. libertas 4. ff. de ſtatu hom. l. quod
attinet 32. ff. de regulis iuris, l. ſi id quod 64. ff.
de condition. indeb. §. libertas inſtitut. de iure per-
ſon. l. 1. tit. 22. part. 4.* cum aliis, quæ eruditè poſt
Ciceron. *lib. 1. de offic.* tradit. Cannonus *lib. 2.
commen. cap. 1.* Alexand. *lib. 1. Genial. cap. 10.* vbi
Tiraquel. idem tiraquel. *de nobilit. cap. 6. n. 4.* &
Vaconius *lib. 1. declarat. iur. cap. 10. & ſequentibus.*
Vnde meritò dixit Quintilian. *lib. 3. cap. 10.* Libe-
ros natura omnes, & iiſdem conſtare elemen-
tis, & fortaſſis antiquis etiam nobilibus ortos
dici poteſt. Adhuc tamen cum Barbari, & infi-
deles ob id ſolum quòd tales reperiantur, bello
domari, & ſubiugari poſſint, ex doctrina Ariſto-
tel. Ioan. Maior. & aliorum, de qua latè egimus
ſup. lib. 2. cap. 7. & 10. cum ſeqq. & aliæ etiam cau-
ſæ interuenerint, propter quas iuſtis bellis puni-
ri potuerunt vt in eodem libro probauimus, non
debet nouum aut inſolens iudicari, ſi eos capti-
uitatis, & ſeruitutis legibus ſubiiciamus: cùm
4 † ex communi omnium gentium iure deſcen-
dat, vt naturalem illam libertatem amittant qui-
cunque bello, & armis ſubacti ſunt, & vt capti
in poteſtatem & ſeruitutem victorum redigan-
tur, qui cùm eos occidere potuiſſent, iuſtius
multo eorumdem operis, & miniſteriis vti, &
ad hoc cuſtodire, & ſeruare potuerunt. Pro-
pter † quod ſerui, non tam à ſeruiendo quam 5
à ſeruando, appellari cœperunt, & † ipſa ſer- 6
uitus definitur, conſtitutio iuris gentium, qua
quis dominio alieno contra naturam ſubiicitur,
dict. l. manumiſſiones, verſic. Sed poſteaquam, &
*dict. l. libertas, verſic. Seruitus, l. pupil. 239. §. 1.
ff. de verb. ſignificat. §. ius autem gentium, inſtitut.
de iure natur. §. ſeruitus, & §. ſerui autem, inſtit.
de iur. perſon. cap. ſi quis ſeruum 1. & 2. 17. quæſt. 4.
dict. l. 1. tit. 21. part. 4.*

Circa quarum rationem, & interpretatio-
nem, & de origine, cauſis, & differentiis ſerui-
tutis, & † quòd non ſit contra aliquod expreſ- 7
ſum præceptum, aut prohibitionem iuris natu-
ralis, latè vltra ordinarios in his locis, ſcribit
Diu. Auguſtin. *lib. 19. de Ciuitat. Dei cap. 15. &
ſequentibus*, D. Iſidor. *lib. 5. Etymol. cap. 27.*
Clemens Alex. & eius additionator Gentian. Her-
uetus *lib. 2. Strom. c. 8. & lib. 4. c. 2.* Alex. ab Ale-
xandro *lib. 3. Genial. cap. 20.* vbi Tiraquel. idem
Tiraq. *de iure conſtit. limit. 30.* Couarr. *in regula
peccatum, 2. part. §. 11. ex num. 2.* Sotus *lib. 4. de in-
ſtitia & iure, quæſt. 2. artic. 4.* Menchaca *contro-
uerſ. illuſt. cap. 9.* Forcat. *dialog. 26 & in rub. ff. de
ſeruit. ex n. 4.* Cotraſ. *in eadem rub. ex n. 13.* Coua
dict. lib. 2. comm. c. 1. 2. & 3. Vacon. *d. c. 12.* Anton.
Roſcius *lib. 2. memorab. iur. c. 8. num. 80.* Claudius
Cotereus *lib. 2. de iure milit. cap. 24.* Petr. Greg.
*lib. 6. de Republ. cap. 12. & lib. 11. Syntag. cap. 1. per
totum*, Simancas *in Cathol. inſtit. titul. 61. de ſeruis*,
Ræuard. *lib. 1. var. cap. 9.* idem Ræuard. & Petr.
Faber. *in l. quod attinet, & in l. libertas 122. ff. de
regul. iur. & lib. 2. Semeſt. cap. 3. pag. 35. & lib. 3.
cap. 16.* Hierony. Sauarus *in notis ad carm. in Sidon.
Apollin. pag. 36.* Ioan. Fungerus *in Etymol. ver.
Seruus, pag. 1069.* Bañ. & reliqui Theologi poſt
Diuum Thom. *in 2. 2. quæſt. 40. art. 1.* Michael Sa-
lon. *in ead. 2. 2. quæſt. 3. de domin. art. 1. per totum*,
Cardinal. Bellarmin. *tom. 1. controuerſ. lib. 3. de lai-
cis cap. 7.* Nauarrus *in cap. ita quorundam, de Iu-
dæis, notabili 11. gloſſ. penult. num. 12.* Molina *de
iuſtitia & iure, tractat. 2. diſput. 32. & 33.* Salas
de legib. diſp. 2. ſect. 5. Leſſius *in eodem tractat.
lib. 2. cap. 5. dub. 4.* Rebellus *de obligat. iuſt. lib. 1.
quæſt. 2. ſect. 3. num. 16. & quæſt. 9. & ſequentib.* Vaſ-
quez *in 1. 2. diſp. 157. cap. 4.* & nouiſſimè Ægid.
Bened. *in l. ex hoc iure, ff. de inſt. & iure, tom. 1. c. 1.
num. 6. & 8.* Mag. Marquez *in Gubern. Chriſt.
lib. 1. cap. 2.* vbi † aduerſus Bodinum, ſeruitutem 8
iuſtis bellis inductam licitam & vtilem eſſe ele-
ganter oſtendit. Et huc reſpiciens † Cyrus apud 9
Xenoph. *lib. 3.* dicebat. Apud omnes homines
peculiarem legem eſſe, vt capta hoſtium ciuita-
te, victoribus cedant & capita, & in ciuitate
opes, & Horatius *epiſtol. 16. in fine.*

Vendere cùm poſſis, captiuum occidere noli,
Seruiet vtiliter, ſine paſcat durus aretque,
Nauiget ac mediis hiemet mercator in vndis,
Annonæ proſit, portet frumenta, penuſque.

Vnde † Græcè ſerui *Soſiæ*, quaſi ſeruati, & li- 10
berati dicebantur, vt conſtat *ex notis ad Terent.
in princip.* & Feſtus Pompeius *de verb. ſign. pag.*
201. adagium † illud: *Quot ſerui, tot hoſtes*, con- 11
uerſis verbis legendum eſſe, inquit: *Quot hoſtes
tot ſerui*, nimirum, quòd ad ſeruiendum ſerua-
rentur.

Secundo,

Secundo, ad eandem Indorum ſeruitutem
generaliter inducendam, expendi poteſt opinio
Menchacæ *d.l.1.controuerſ.illuſt.cap.9.num.14.&
ſequentib.* vbi communem Doctorum traditio-
nem reprehendens, quæ ſolùm ex iuſtis bellis
captiuitatis ac ſeruitutis iura concedit, affirma-
12 re audet, † idem ius ex iniuſtis etiam acquiri,
cum leges, de hac re loquentes, nullum inter
bellum iuſtum, aut iniuſtum diſcrimen conſti-
tuant, & vbi ad prælium ventum eſt, victi vi-
ctoribus ex communi omnium gentium conſue-
tudine ſubiiciantur, vt duriora, atque immitio-
ra damna vitarentur, nempè neces, crudeliſque
captiuorum dilaniatio, quæ non minus in bello
iniuſto, quàm iuſto timeri poſſent, ſi mancipia
capientium non fierent. Ad quod probandum,
vltra illud Cyri, quod ſuprà retulimus, conſide-
13 rari poteſt † generale illud axioma, quod habe-
tur 2.*Petr.2.* & refertur à Salone *ſup.col.350. A
quo quis ſuperatur, eius ſeruus eſt*, & conducunt
verba D. Auguſtini *lib.3. de liber. arbitr. cap.10.*
14 vbi † ſeruitutes hominum, ferè initar peculium,
admiſſas eſſe inquit æquitatique conſonum pu-
tat, vt qui aliquem ceperit, ei dominetur, ſic
etenim habet: *Nam & illud appenſum eſt æquita-
tis examine, vt nec ipſius diaboli poteſtati negaretur
homo, quem ſibi male ſuadendo ſubiecerat. Iniquum
enim erat, vt ei, quem ceperat, non dominaretur.*
15 Et † cùm bellum ex vtraque parte iuſtum inue-
nire, vix poſſibile ſit, vt aduertit idem Mencha-
ca, *ſup.n.15.* & diſputat Sotus *lib.5.de iuſt.& iur.
quæſt.1.art.7.* Couarru. *in d.reg.peccatum, 2.part.
§.10.num.6.* & alij, quos *infra num.76.* citamus,
ſi ſuprà dictum diſcrimen admitteretur, ex nullo
ferè vnquam bello capti ab vno ex victoribus,
16 iniuſtam cauſam fouente, ſerui effic † poſſent,
quod nuſquam militaris vſus admiſit, *l.1. ff.de
Senat.* ibi: *Quod nuſquam relatum eſt, nec vſquam
receptum.*

17 Tertio † facit, quia etiam citra belli cauſam
ſeruitutis iura exerceri poſſe videntur, quoties-
cunque quis hominem capit, cum quo ſuis nul-
la ſunt hoſpitij, neque amicitiæ fœdera, quali-
tercunque in eius poteſtatem peruenerit, vt do-
18 cet † Pomponius *in l.poſtliminij 5.§.1.ff.de capti-
uis*, cuius hæc ſunt verba: *In pace quoque poſtli-
minium datum eſt. Nam ſi cum gente aliqua neque
amicitiam, neque hoſpitium, neque fœdus amicitiæ
cauſa factum habemus, hi hoſtes quidem non ſunt,
quod autem ex noſtro ad illos peruenit, illorum fit:
& liber homo ab eis captus, fit ſeruus eorum. Idem-
que eſt, ſi ab illis ad nos aliquid perueniat. Hoc
quoque igitur caſu poſtliminium datum eſt.*

Quem textum ita generaliter intelligit, &
elegantem appellat Couarr. *in dict reg. peccatum,
2.part.§.11.num.8.verſic. Imò & Romani*, dicens,
19 † Romanos ius captiuitatis, & poſtliminij etiam
cum iis obſeruandum conſtituiſſe, qui nec la-
trones, nec pyratæ, nec hoſtes publici eſſent,
modò cum eis nullam amicitiam, nullum hoſpi-
tij ius contraxiſſent: & ſequitur Pet. Gregor.
20 *lib.11.de Repub.cap.15.num.2.* Et † ad Indos no-
ſtros, cum quibus nobis olim nulla neque ami-
citia, imò neque cognitio erat, ſpecialiter ac-
commodat Petr. Bellinus, *in tract. de bello, & re
militari, 2.part.titul.12. num.5.* qui eſt in *tom.16.
tract.* vbi ſic ſcriptum reliquit. Merito igitur Hi-
ſpani Indos illos Occidentales ab Orbe noſtro
diuiſos, & Græcis, ac Latinis incognitos, peri-
culoſa, atque audaci nauigatione noſtro æuo in-
uentos, auſpiciis quidem Hiſpanicis, & Ferdi-
nandi, atque Iſabellæ Regum, demumque Ca-
roli V. huius nominis Cæſaris, ac Regis, opera
tamen, & labore Italici viri Chriſtophori Co-
lumbi Ianuenſis, meritò inquam Hiſpani Indos
illos in ſeruitutem trahebant, lege illa poſtlimi-
nij ita concedente. Maximè cum prædicti Indi
infideles eſſent, quos per † conſequens Chri- 21
ſtianorum hoſtes eſſe conſtat *ex l.fin.* & ibi Bald.
C.de capt. adeò vt in Eccleſia capi poſſint, vt per
Oldrad.*conſ.54.* & per Franc. Aretin. *in auth.naui-
gia, C.de furtis.*

Quarto, nonnulli ea conſideratione mouen-
tur, quòd cùm Barbari iſti ex illis hominibus
eſſent, quibus † naturam ſtannum dumtaxat in- 22
fudiſſe, nihil autem auri, argenti, tradit Plato *lib.
3.de Repub.col.penult.* relatus à Matienzo *in dialo-
go Relat.5.part.cap.4.n.10.* cui conuenit Ariſtot.
lib.1.Polit.c.3.in fin. Et à † Noſtris exculti fuerint, 23
& inſigni eo beneficio affecti, vt in veri Dei co-
gnitionem, Euangelij lucem venirent, non fuit
multum, vt in præmium ſibi eos ſeruos effice-
rent, quemadmodum † in Æthiopum captiuita- 24
te contingit, quæ à Luſitanis frequentatur, quam
hoc titulo & colore, à quibuſdam defendi teſta-
tur Sotus *in 4. diſtin.5.q.vnic.art.10.pag.270.* Sa-
lon *ſup.col.352.verſ. Nec valet.* Molina qui ſe ita
accepiſſe ab Æthiopum mercatoribus, inquit *de
iuſt.& iure, tract.2. diſp.34.col.167.* Marquez *in
Gubernat.Chriſt.lib 1.cap.2.pag.10.* & diximus *ſup.
lib.2.c.7.n.69. & 70.* Quibus † addo Plinium *lib.* 25
15.c.1. vbi de miſerabili ſorte loquens, qua gens
Cauchorum in ſuis prouinciis vtitur, ſubdit.
Et hæ gentes ſi vincantur hodie à populo Ro-
mano, ſeruire ſe dicunt. Ita eſt profectò, multis
fortuna parcit, in pœnam: & Claudian.*carm.43.
in.3.*

*Nunquam libertas gratior vlla.
Eſt ſub Rege Pio.*

Præſertim cùm multi ex his infidelibus, qui
in Noſtrorum mancipium & ſeruitutem deduce-
bantur, in † eos rebellaſſent; apoſtataſſent vel 26
citra aliquam bellorum initiam ab aliis Indis
emerentur, ac permutarentur; qui cùm inter ſe
inteſtinis, vt plurimum, bellis arderent, quos ex
hoſtibus capiebant, Hiſpanis vendebant, aut per-
mutabant, vel ſe ipſos, ob pretium participan-
dum, venundari patiebantur. In quibus ſaltem,
& in illis, qui ab his fuiſſent procreati, dubium
non eſt, quin Noſtri iuſtum titulum iure gen-
tium acquirerent, *Leuitic.c.25.Exod.21.& 22.d.l.
ex hoc iure, dict.§. ius autem gentium, & d.§. ſerui-
tus, & §. ſerui, inſtit. de iure perſ.* cum ſimilibus ſu-
prà relatis, iuncta *l.alienatio 67.ff. de contrahend.
empt.l.traditio* cum aliis, *ff.de acquir.rer.dom.*

Qua etiam † ratione dictorum Æthiopum, & 27
Iapponiorum venditio, ſeruitus, ac commercium,
quod inter nos vſitatiſſimum eſt, à viris piis &
doctis defendi, & excuſari ſolet, vt conſtat ex
Nauarro in *Manuali c.23.num.96.* vbi ita inquit:
*Quæritur autem hic nouè, an peccent, cum obligatio-
ne reſtituendi, ementes Æthiopes, Indos, vel alios
delatos è ſuis terris in alias? Reſpondeo, quod non:
ſi ſciunt, aut probabiliter credunt, eos fuiſſe à ſe, vel
ab aliis cum conſenſu eorum venditos, vel in bello iu-
ſto captos, alias ſecus.*

Et idem in effectu ſentit Molina *vbi ſupr.diſp.
33.& ſeqq.* & Rebell.*dict.lib.1.de obligat.iuſt.q.9.
& ſeqq.* & licèt ſub dubio Fr. Thom. à Mercado
in ſum. contract. cap.20. Non † enim videtur, 28

quòd Hiſpani dum eiuſmodi ſeruos emunt, te-
neantur, nimis anxiè inquirere, & indagare
qualiter, aut quo iure in venditorum ſeruitutem
deuenerint, cùm ipſi quantumuis Barbari ſuas
29 leges, & conſuetudines habeant, quibus † tam
in bello, quam in pace reguntur, *l.omnes populi,*
ff.de iuſt.& iure, & noſtrarum legum auctorita-
te non cenſeantur, neque earum laqueis inno-
dentur, vt poſt Bart.*n.*24. docent communiter
ſcribentes *in l.cunctos populos, C.de ſumm. Trinit.*
& in noſtris terminis, Indorum ſeruitium de-
fendens, quos *Tanaſonas* vocamus, aduerſus Na-
uarr. & Molinam *ſupra* defendit Dom.Petr.Be-
iaranus Aduocatus quondam facundiſſimus &
poſtea Argentinæ Cancellariæ Senator digniſſi-
mus in quodam manuſcripto prædicti argumen-
ti libello, circa finem.

30 Et manifeſtiùs probari poteſt † ex auctoritate
iuris Diuini? quæ extat *Exod.*12. & refertur à
Gratiano *in c.1.diſt.*7. vbi videmus, non extra-
neos modo, verum & ipſos Hebræos ab extraneis
fortè captos, & poſtea aliis Hebræis venditos,
iuſtam ſeruitutem ſeruire, nec niſi poſt tempus
ibi relatum manumitti poſſe. Qui locus poteſt
optimè ad huius rei confirmationem expendi:
31 nam † & aliam ſimilem legis veteris auctorita-
tem in iudicialibus allegat Rom.Pontifex *in c.*1.
de iniuriis, & in cap.afferte, de præſumpt. & alibi
ſæpè.

Et quod auctoritas Scripturæ poſſit allegari ad
litium deciſionem, tenet Abbas *num.4.per text.*
ibi *in cap.1.de officio deleg.* eo tamen moderamine,
& diſtinctione, quam doctè tradit Couarru.
lib.1.var.cap.17.num.1. in his ſcilicet, quæ iu-
dicialia fuerunt, quatenus à lege poſitiua appro-
bata ſunt, & in moralibus, quatenus à Chriſto
Domino in lege Euangelica, & à natura inſtitu-
ta, non tamen ea auctoritate veteris legis, vt
benè explicat Sotus *lib.2. de iuſt. & iure, art.4.*
*concluſ.*2. Petr.de Aragon.*in 2.2. quæſt.87.artic.1.*
& Ioan.de Salas *de legibus diſput.* 23. *per totam,*
vbi ponunt diſcrimen inter præcepta cæremo-
nialia, & iudicialia illius veteris legis, poſt D.
Thom. *2.2.quæſt.37. artic.1. & in 1.2. quæſt.104.*
*artic.*3.

32 Et conducunt † alia, quæ de iis, qui ſe ven-
dunt ad pretium participandum, & de aliis variis
titulis ſeruitutem legitimam inducentibus tra-
dunt I.C. *in l.1. & 4.ff.de liberali cauſa, l.non ideo,*
l.ſi miniſterium, C.eod.l.& ſeruorum l.homo liber ff.
de ſtat.hom. Iuſtinian.*in §.penult.inſtit. de iure per-*
ſon. D.Antonin. *in ſumm.3.part.tit.8.§.5.* Syluе-
ſter, & Angelus *in ſumm. verb. Seruitus*, & la-
tè Ludou. Molina *dict. tom. 1. de iuſt. & iure,*
tractat.2.diſp.36.verſ. Tertius titulus, col.160.&
ſeq.

33 Sed his † non obſtantibus, contraria ſenten-
tia vt verior, & longè ſecurior amplectenda eſt.
Nam cùm ratio, ob quam iſtis Barbaris, & in-
fidelibus Chriſtiani Principes dominari poſſint,
34 † eorum conuerſionem, ac meliorem guberna-
tionem reſpiciat, vt conſtat ex his, quæ *lib.*2.
*c.*9.& alibi ſæpè retulimus. Et hoc idem in con-
ceſſione Alexandri Sexti expreſsè, atque enixè
cautum reperiatur, vbi Reges noſtros piiſſimus,
& per conſequens vaſſallos ab eis miſſos horta-
tur, vt pro ipſorum Indorum conuerſione,
& ſalute, omni conatu, ſtudio, & diligentia in-
uigilent, nullis laboribus, nullis impenſis, nul-
liſque parcendo periculis, etiam proprium ſan-
guinem effundendo, apertè conſequitur, in an-
tiqua, & naturali ſua libertate relinquendos eſſe:
nam † ſuauitas magis ad Fidei receptionem, & 35
perfectionem conducit, vt latiùs probaui *dict.*
lib.2.cap.14.ex n.39.& cap.17. n.88.cum ſeqq. &
ſecundum doctrinam Ariſtotel. D. Thomæ, &
Auguſtini, & aliorum plurium, quam etiam ad-
duxi *eodem lib.2.c.8.n.119. & ſequentibus, & c.9.*
*num.*21. prælatio, quæ inducitur ob maiorem
ſubditorum vtilitatem, non tam dominantium
augmentum, quàm dominandorum commodum
reſpicere debet.

Et idem eruditè obſeruat Michael Salon. *in*
*dict.2.2.q.3.de dom.art.1.col.*348. & melius Co-
uarr.*in d.reg.peccatum, 2.part.§.11.num.3. verſic.*
Hac tamen, vbi ad hoc refert elegantiſſima verba
Ioan.Driedoni *de libert.Chriſtian. lib.1.pag.*8. vbi
docet prædictum dominium à coacta & vili ſub-
iectione, & ſeruitute abeſſe debere, & cum gau-
dio, cordiſque lætitia voluntariis obſequiis exer-
cendum eſſe, quemadmodum & iuſti Præſides
nunc imperant, non cupiditate dominandi, ſed
officio conſulendi, & dirigendi.

Quo † fit vt idem D. Thom. *in 1.2. quæſt.105.* 36
art.1.ad 2. meritò eos Principes notet qui popu-
los ditioni ſuæ recenter adiectos, non tanquam
filios amore paterno, ſed tanquam priuignos, &
aduenas vitricali, ſiue nouercali odio proſequi
ſolent † Victores quippè cum victis (niſi contu- 37
maces & refractarij ſint) clementer, & leniter
agere debent, & ne victoriæ gloria, ſæuitiæ ma-
cula obfuſcetur:

Vna gerat bellum manus, pacem altera reddat.

Quia, vt præclarè inquit † Ammia, Marcel- 38
lin. *Pernicioſi iſti ferocia ſtatus mitigandi ſunt om-*
nimoque cogitandum eſt, non illum vinci hoſtem ſo-
lum, qui cadit in acie armis oppreſſus & viribus,
ſed multò tutius etiam tuba tacente, ſub iugum mitti
voluntarium, qui ipſa ſenſit, nec fortitudinem in
rebelles nec lenitatem in ſuplices victori deeſſe.
Quem locum, & plura alia in hanc rem optimè
expendit Simon Maiol. *in dieb. Canic. tom.3.col-*
loq.2.de bellor.euentib. pag.mihi 459. *& ſeqq.* Pet.
Fab.*d.l.2.Semeſt.cap.3.pag.*24.& Pat.Franc. Suar.
in tract.de charit.diſp.13.ſect.7.ex num.6. & diſp.5.
ſect.5.n.1.& ſeqq. vbi quòd ex præcepto charita-
tis tenemur, non odiſſe inimicos.

Et eſt videndus D.Auguſt. ad Bonif.*epiſt.*207.
relatus *in † cap.noli.23.q.1.* vbi bellatores monet, 39
vt ſint etiam in bellando pacifici, vtque eos, quos
expugnant ad pacis vtilitatem vincendo perdu-
cant & poſtea ſubdit: *Itaque hoſtem pugnantem*
neceſſitas perimat, non voluntas; ſicut rebellanti, &
reſiſtenti violentia redditur; ita † victo, vel capto 40
miſericordia iam debetur: maximè in quo pacis per-
turbatio non timetur. Quod præcipuè ſeruandum
eſt iis, qui Fidei, & Religionis Chriſtianæ ſuſce-
ptæ, vel ſuſcipiendæ cauſa nobis adiecti ſunt, cum
† hi ſtatim velut filij, & vaſſalli legitimi fiant, 41
iuxta ea, quæ tradit Clem. Alexandrinus, & eius
additionator *lib.1.Stromat.cap.vlt.pag.*383. neque
liceat amplius illis tanquam ſeruis, aut iumentis
vti, vt idem Clemens oſtendit *lib.3. Pædagogi*
*capit.*11. ex D.Paul. *ad Coloſſenſ.*4. vbi ita domi-
nis præcepit: *Domini, quod iuſtum eſt, & æquum*
ſeruis præſtate, ſcientes quòd & vos Dominum
habetis in cælo: & certè, vt benè ibidem ſub-
iungit Gentian. Heruetus ex eod. D. Paul.
*ad Coloſ.*3. *& ad Galat.*2. cùm ibi eſt nouus
homo, nouus, inquam, qui in Baptiſmo

veterem exuit hominem , non ſit maſculus & fœ-
mina , Gentilis & Iudæus , circumciſio & præpu-
tium , Barbarus & Scytha , ſeruus & liber : ſed
omnia , & in omnibus CHRISTVS , & omnes
42 vnum ſimus in CHRISTO , † æquum eſt, vt do-
mini ſe mitius non tantum in ſubditos , verùm &
in ſeruos gerant , recordantes , quòd & ſerui , &
domini vnum , & eundem habent Dominum.
43 Atque huc etiam † referri poteſt illud Matth.
c.17. Ergo liberi ſunt filij quod latè explicans Leſ-
ſius *lib. 4. de iuſtitia & iure , c. 2. dub.5.* inquit,
44 quòd † Fidei ſuſceptione mediante , à quintuplici
ſeruitute liberamur.

Primò à ſeruitute , peccati. Secundò , à tyran-
nide diaboli , cui propter peccatum eramus ſubie-
cti , Tertiò , à ſeruitute concupiſcentiæ , cui
gratia deſtituti ſeruiebamus. Quartò , à ſeruitute
legis moralis. Quintò à ſeruitute à legis veteris,
præſertim cæremonialis , cuius iugum erat valdè
graue , & quaſi importabile, vt conſtat ex verbis
D.Petr Act.15.

Quapropter D Auguſtin. *lib.1. de ſermone Do-
mini in monte , c.19.* relatus Mornacio *in l.iuſtiſſi-
mè , de adil.edict. Non oportere* , inquit , *Chriſtia-
45 num † ſic poſſidere ſeruum , quomodo equum aut ar-
gentum , quamquam fieri poſſit , vt maiore pretio
valeat equus , quàm ſeruus, & multò magis aliquod
aurum , vel argentum : hominem enim homo ta-
quam ſemetipſum diligere debet.* Et Pat. Ferdin.
Rebellus *lib.18. de oblig.iuſt.quaſt.23.ſect.5.* vtili-
46 ter reſoluit , Romanorum Pontificem † non ſo-
lùm poſſe fauore Fidei legem ferre , ſed imò vt
ferat expedire , vt quicunque ex infidelitate
ad Fidem CHRISTI conuerſus , & baptiza-
tus fuerit , omni humana ſeruitute fiat li-
ber.

47 Quod † pro Iudæis à pluribus Romanis Pon-
tificibus iam dudum ſancitum eſſe , oſtendimus
ſup. lib.2.cap.10. ex num.73. & cap.17.num.3. &
48 ſatis † conſtat ex *Extrauag. 2. de Iudæis in com-
munem* , vbi Papa ſtatuit , eos moleſtandos non
eſſe , nec bonis priuandos , præcipitque Recto-
ribus , & ſingulis officialibus , ne vllam illis mo-
leſtiam inferant , nec ab aliis inferri permittant,
ſed ipſos ab iniuriis & moleſtiis protegant, & de-
fendant : vt ſic de ſeruitute ad libertatem tranſiiſſe
percipiant, nec redire prætextu mendicitatis horri-
bilis ad dimiſſam perfidiam compellantur , quæ
allicere debent Iudæos ad Fidem Chriſtianam
49 ſouendam. Quamuis † hoc parum ſeruari tra-
dat , & iuſte doleat Petr. Surd. *in tract. de ſenten-
tiis prouiſion. art. 3. gloſſ. vltima verſ. Decimo
quartò.*

Quia ex vſurpatione tyrannorum , & Princi-
pum , in quorum territoriis conuertuntur , om-
nibus bonis ſpoliari ſolent , & multis iniuriis , &
ludibriis affici; quod in cauſa eſſe inquit , vt pauci
50 conuertantur , necnon etiam † vt qui de nouo ad
Fidem noſtram conuerſi ſunt , miſerabilium per-
ſonarum haberi ſoleant , eorumque priuilegiis vti
debeant , ex doctrina Innocent. *in cap. Iudæi, de
Iudæis* , Barbat. *in cap. ſignificantibus, de offic. de-
leg. in fine* , & Palae. Rubeus *in cap. per veſtras,
notab.2.n.11.*

Et generaliter , quoſcunque Seruos , quos Eſ-
clauos dicimus , Romæ Baptiſmum ſuſcipientes,
& ad conſeruatores vrbis pro petenda libertate
confugientes , ea ex antiqua eiuſdem vrbis con-
ſuetudine donari ſolitos , apertè conſtat ex con-
ſtitutionibus Pauli III. & aliis Rom. PP. quas
refert Petr. Matthæus *in ſua ſumma , pag. 536.*
vbi illam conſuetudinem reintegrari & obſeruari
iubent.

Quam ſententiam iuuat etiam, quòd cùm Indi
ſubacti Chriſtiani ſint , imò & ad eum finem
ſubigantur , vt Chriſtianam Religionem reci-
piant , ſerui effici nullatenus poſſunt. Nam † rece- 51
pta iam , communi omnium Chriſtianorum iure,
conſuetudo introduxit , vt Chriſtiani à Chriſtia-
nis capti , ſerui non efficiantur : cùm omnes ſub
vno Crucis ſigno militent , vnicamque Rempu-
blicam conſtituant , & eiuſdem Dei vrbis ciues, &
participes ſint, atque adeò inter eos legis Corneliæ
poſtliminij fictiones non obſeruatur , vt docent
Bartol. & reliqui communiter ſcribentes *in l. ho-
ſtes, ff. de captiuis* Abbas Panorm. & alij *in cap.
ſicut 3. de iur.iurand.* Ioan. de Terrarubea , contra
Rebell. *tract. 1. art. 10. verſic. Decimaſeptima
concluſio , fol.94.col 4.* & plures alij , quos refert,
& ſequitur Couar. *in d. regul. peccatum 2. par.
§. 11. num. 6.* Boërius *deciſ. 178.* Lælius Zechi.
de Princi. lib. 1. cap. 5. num.4 pag.90. Pet. Vinſ-
feld. *de iniur. c. 8. quaſt. 1. concluſ. 10. pag 550.*
Anton. Cuſtanus *var. quaſt. iur. c. 4. ex num.20.*
Petr. Matthæus *vbi ſup.pag.537.* Salon. *d. art. 1.
col. 350. verſic. Circa hanc vltimam* , Bannez *dict.
2.2.q.40.artic.1. dub. 11. in princip.* Victoria *de
iure belli , num.41.* Pat Franc. Suarez *in tract. de
legib. lib.2.c.20.num.8 pag.115. & in tract. de cha-
rit. diſp. 13. ſect.7. ex num.13.* Pat. Salas *in tract.
de legib. dict.2. ſect.3. num.22. & diſp.20. ſect.3.
num. 12.* P. Molina *de iuſtitia & iure , tractat. 2.
diſput. 33. col. 158. & diſp.317.col. 461.* Ioſeph.
Gonçalez *var.quaſt.c.58.num.40.* Caliſtus Remi-
rez *de lege Regia Arag.§.30.n.56.* Simon. Maio-
lus *dict. colloq. 2. de bellor.euent. pag. 28. & 430.*
Marquez *in dict.lib.1.cap. 2.* & nouiſſimè Ægid.
Bened. *in l.ex hoc iure, de iuſt. & iure , tom.1.c.1.
num. 7. & ſequenti* , quod in Gallia ita obſerua-
tur , vt non ſolùm ibi nulli homines ſerui effician-
tur , verùm vbi ſemel eius finibus exteræ gentis
ſeruus pedem intulerit , ex peculiaribus eius legi-
bus , liber conſtituatur , vt docet Bodinus *lib. 1. de
Republica c. 5.* Rebell. *de obligat. iuſt.lib. 1. q. 13.
n. 7.* & Anton. Mornacius *in l. verum quaſt.75.ff.
de vſufr.* Et † hunc morem Chriſtianos in ſerui- 52
tute non detinendi , ſed accepta interdum pecu-
nia aliqua , quaſi in capientium præmium , facilè
dimittendi, iuſtiſſimum & ſanctiſſimum eſſe agno-
ſcunt DD. *ſupra* citati , quamuis eum damnet
Balduinus *in §. ſerui autem num.12. & 13. inſt. de
iure perſon.*

Sed ne longe petitis argumentis , & emendi-
cicatis , quod aiunt , ſuffragiis vti videamur , in
† noſtrorum Indorum ſpecie, omnimodam eorum 53
libertatem agnoſcunt , & defendunt Epiſcop.
Chiapenſ. *in tract. comprob. ſuprem. dom. Ind.
fol.74. & in tractat. de las Encomiendas , ratione
11.* Petr. Malferitus *in conſ. 769.* apud Mandell.
lib.4.num.25. & 101. Victoria paſſim *in 1. relect.
2. num.6. & vlt.* Bannez *in 2. 2. q.10. art.10. per to-
tum* , & præcipuè *col. 534. verſ. Ex his ſequitur*
Salon. *vbi ſup.col.351. verſ. Ex his ſequitur*, Gregor.
Lopez, *in l.5. tit. 14. par. 3. verb. Que ſi el ſeñor,*
Molina *dict. tract.2. diſput.35. & diſp.160. in fine,*
Rebellus *d.lib.18. quaſt.23. ſect.5.* Ioan. Matienzus
in l.12. tit.19. lib.5. Recop. gloſſ.1. num.3. Fr. Eman.
Roder. *in queſt. Regular. 2. tom. q.99. art. 4.*
Fr. Ioan. à *Torquemad. in Monarchia Indiana
lib. 5. cap. 14. & lib.17. cap. 19.* Hieron. Benzo.
&

& eius additionat. *lib. 4. hiſtor. America c. 17. & 18.* Matienzus & Azeuedus *in l. 12. tit. 10. lib. 5. Recop.* idem Azeued. *in l. 8. tit. 9. & lib. 3. Recop.* & elegantiſſimus Pat. Ioſeph. Acoſta *de procuran. Ind. ſalute, lib. 2. cap. 7. pag. 235.* vbi ita concludit: *Atque illud tanquam totius acta cauſa firmamentum adiicimus, quod cùm in omnibus Regnis Indiarum tam multa pralia commiſſa ſint, & tot nationes ſubacta, nullum tamen genus Indorum ſeruituti ſubiecit Regia lex, quin potius Indos omnes & liberos eſſe, & ſuis rebus liberè vti declarauit, grauiſſimis pœnis propoſitis iis, qui veluti iure belli captos ſibi manciparent.*

Quod etiam Nos, aliud agentes, tetigimus & probauimus *ſuprà lib. 2. c. 8. num. 78. & cap. 9.*
54 *num. 17. & 74.* vbi inter alia meminimus † piæ illius, & elegantis Pauli III. R. P. deciſionis, qua Indos omnes vtriuſque Indiæ, Orientalis ſcilicet, & Occidentalis veros homines eſſe, declarauit, & licèt extra CHRISTI Fidem exiſterent, libertate tamen ac rerum ſuarum dominio priuatos, & priuandos non eſſe, ſed eſſe verè liberos, & non ſeruos, & ad Fidem Chriſtianam verbi Dei prædicatione, & exemplo bonæ vitæ inuitandos eſſe, ac ſecus quidquid fieri contigerit, irritum & inane.

Quod vt melius impleri poſſet, & aliæ ſimul iuſſiones Regum noſtrorum ad eundem finem tendentes, huius rei curam & executionem Illuſtriſs. Cardinal. Tauera Archiep. Tolet. his piiſſimis verbis iniunxit: *Paulus Papa III. &c. Dilecte fili noſter, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Paſtorale officium erga oues nobis cœlitus creditas, ſolerti ſtudio exercentes, ſicut earum perditione affligimur, ita promotione latamur, & non ſolùm illorum bona opera laudamus, ſed vt votiuis perfruantur euentibus Apoſtolica meditationis curas diffuſius interponimus. Ad noſtrum ſiquidem peruenit auditum, quòd Chariſſimus in Chriſto filius noſter Carolus Rom. Imperator ſemper Auguſtus, qui etiam Caſtella, & Legionis Rex exiſtit, ad reprimendos eos, qui cupiditate aſtuantes, contra humanum genus inhumanum gerunt animum, publico edicto omnibus ſibi ſubiectis prohibuit, ne quiſquam Occidentales, aut Meridionales Indos in ſeruitutem redigere, aut eos bonis ſuis priuare praſumat. Nos igitur attendentes Indos ipſos, licèt extra gremium Eccleſia exiſtant, non tamen ſua libertate, aut rerum ſuarum dominio priuatos, vel priuandos eſſe, & cùm homines, ideoque fidei & ſalutis capaces ſint, non ſeruitute delendos ſed pradicationibus, & exempli ad vitam inuitandos fore, ac propterea etiam Nos talium impiorum tam nefarios auſus reprimere; & ne iniuriis, & damnis exaſperati, ad Chriſti Fidem amplectendam duriores efficiantur, prouidere cupientes. Circumſpectioni tua, de cuius rectitudine, prouidentia, pietate, & experientia in his, & aliis ſpecialem in Domino fiduciam obtinemus, per praſentes committimus, & mandamus, quatenus per te, vel alium, ſeu alios prafatis Indis omnibus in pramiſſis efficacis defenſionis praſidio aſſiſtens, vniuerſis & ſingulis cuiuſcunque dignitatis, ſtatus, conditionis, gradus, & excellentia exiſtentibus ſub excommunicationis lata ſententia pœna, ſi ſecus fecerint, ipſo facto incurrenda, à qua non niſi à Nobis, vel Romano Pontifice pro tempore exiſtente, praterquam in mortis articulo conſtituti, & ſatisfactione prauia abſolui nequeant, diſtrictius inhibeas ne prafatos Indos quomodolibet in ſeruitutem redigere, aut eos bonis ſuis ſpoliare, quoquo modo praſumant ac contra non parentes ad declarationem incurſus excommunicationis huiuſmodi ac vlteriora procedas, & alia in pramiſſis, & circa ea neceſſaria, ſeu quomodolibet opportuna ſtatuas, ordines, & diſponas, prout prudentia, probitati, & religioni tua videbitur expedire. Super quibus tibi plenam & liberam facultatem concedimus per praſentes, contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcunque. Dat. Roma apud S. Pet. ſub annulo Piſcatoris die 18. May 1537. Pontificatus noſtri anno tertio. Bloſius,*

Et idem ſenſiſſe, ac iuſſiſſe † videtur Clemens 55
VIII. dum in alio Breui Apoſtolico, ad has prouincias miſſo, ſic exorditur: *Nos igitur etiam ad partes à Curia Romana longo terrarum, mariumque interuallo diſtantes, aciem noſtra Maieſtatis reflectentes, ac Chriſti fideles illarum partium, tanquam teneros noua plantationis palmites, ſua manſuetudinis imbre irrigare volentes.*

Sed in hoc diei vix † poteſt, quantum Re- 56
gum Catholicorum cura, piuſque & ſollicitus labor ſplendeat, cùm tam viui, quàm morientes nihil prius, aut antiquius habuerit, quàm Indorum ſpirituali & temporali ſaluti conſulere, & eorum audaciam compeſcere, qui illos in ſeruitutem, quouis colore quæſito, ducere præſumebant. Quod ſatis oſtendit clauſula teſtamenti Eliſabethæ Reginæ Catholicæ, & enixæ iuſſiones, quas *in cap. pracedenti ex num.* 28. congeſſimus, & plurimæ aliquarum luculentam narrationem facit Ant. de Herrera *in dict. hiſtor. gener. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 7. 11. & 12. & lib. 7. cap. 12. & decad. 2. lib. 1. cap. 3.* ex quibus conſtat, ſummo ſemper ſtudio curaſſe, & omnibus Ducibus, Gubernatoribus, ac militibus ſub grauiſſimis pœnis in mandatis & inſtructionibus præcepiſſe, vt Indos in ſua naturali libertate relinquerent, eodemque iure, ac cæteros, ipſorum Regum vaſſallos cenſerent; ſerioque; † & 57
nimis aſperè Chriſtophori Columbi exceſſum reprehendiſſe, quòd trecentos Indos ex inſula Sancti Dominici in Hiſpaniam miſerat, & inter amicos, tanquàm ſeruos, per procuratores ſuos diſtribui mandauerat, eoſque in patriam reduci & libertate donari ſub mortis interminatione iuſſiſſe.

Poſteà quoque, cùm † ſub Imperatore, ac Re- 58
ge noſtro Carolo Quinto, petulantes aliqui milites quam plures Barbaros ex diuerſis inſulis caperent, & in alias traductos, tanquam ſeruos, imò verius tanquam pecudes venderent, & auro, margaritiſque legendis, metallis fodiendis, & aliis laborioſis operibus mancipatos, abſumerent; aliæ plurimæ, & ſeueriſſimæ leges editæ ſunt, quibus omnes generaliter Indi ſuæ libertati reſtitui, in eaque tueri iubentur, cauſis, & rationibus, quæ in contrarium prætexebantur, inſuper habitis. Quarum legum, & ordinationum curam ad pietatem meritò referunt, & extollunt Acoſta, Molina, Rebellus, & alij Auctores ſuprà relati, eaſque his commentariis inſerere, non grauaret, niſi omnes ferè iam typis excuſæ reperirentur *in 4. vol. ſched. ex pagina 361. ad 381.* vbi etiam Indos Braſilienſes, vel ex India Orientali ad has Occidentales adductos, aut Maurorum infectione peruerſos, eodem iure cenſendos eſſe præcipitur.

Hiſtoriam verò earundem legum, & crebras,

ac

ac ſingulis fermè diebus repetitas, ad eas feren-
das, & efficacius exequendas conſultationes,
paſſim, vltra alios, in ſuis decadibus narrat, &
colligit Anton. de Herrera *in d. hiſt. gener. Ind.
decad. 3. lib. 9. cap. 2. & lib. 10. cap. 10. & de-
cad. 4. lib. 4. cap. 3. & 10. lib. 5. cap. 2. li. 6.
cap. 9. lib. 9. cap. 14. lib. 10. cap. 5.* & alibi
ſæpè.

59 Et licèt † aliquando bellum geri, & ſeruitutis
iure vti permiſſum fuerit aduerſus nonnullos In-
dos Canibales, Caribes, & Chichimecas voca-
tos, & aduerſus alios, qui nimis Barbari, & re-
belles eſſe dicebantur, vel antropophagi, aut
omnino efferati, & inhoſpitales, & Regibus,
Regiiſque Conſiliariis, ſiniſtris quibuſdam rela-
tionibus deceptis, verius quàm informatis vt re-
fert idem Herrera *decad. 1. lib. 6. cap. 10. lib. 8.
cap. 12. lib. 9. cap. 13. lib. 10. cap. 16. & decad.
2. lib. 1. cap. 8. lib. 2. cap. vltim. lib. 10. cap. 5. & de-
cad. 3. lib. 8. c. 10. & decad. 4. lib. 7. cap. 6.* Poſt-
modum tamen ſecurius, & congruentius viſum
fuit, vt prædictis permiſſionibus non obſtantibus,
hi quoque Indi naturali ſuæ libertati reſtitueren-
tur, & ſuauioribus, quibus fieri poſſit, mediis ad
Christi caulas, & voluntariam noſtrorum
Regum obedientiam adducerentur, vt conſtat
ex l. 21. Indiar. quam refert, & laudat Ma-
tienzus *in l. 12. tit. 10. lib. 5. Recop. gloſſ. 1. num. 3.*
& ex aliis plurimis, quæ habentur *in dict. 4. vol.
ſchedul.*

60 Etenim, † etſi inficiendum non ſit, aliquan-
do Indos apoſtatas, contumaces, & noſtris inſi-
diantes, aut rebellantes, bello puniri, & ſerui-
tutis iugo compeſci poſſe, vt de Indis Chilenſi-
bus, & aliis diximus *ſuprà hoc libro capit. 4. num.*
61 *6. & ſequentibus.* Cùm tamen † primis illis tem-
poribus nimis à Ducibus & militibus in capien-
dis, & vendendis quouis colore Indis, exceſſum
fuiſſet, vt probat, & plorat Epiſcop. Chiap. *in
peculiari tract. de Indis, qui effecti ſunt ſerui*, &
Ant. de Herr. *decad. 1. li. 8. cap. 9.* ſanctè, & pru-
denter omnes indiſtinctè propter dubium libertate
donari noſtri Reg. ſtatuerunt, vt benè conſiderat
idem Epiſ. Chiap. & Mol. *de iuſt. & iure, dict. tr. 2.*
62 *q. 35. in princ.* vbi adducit ſimile † de filiis paruul.
Granat. rebellium, qui à Piiſſim. Reg. noſtro Phi-
lip. II. liberi etiam declarati ſunt propter opinio-
num varietatem, licèt eidem Auct. verè ſeruos eſſe
probabilius videatur, in quo eamdem hiſtoriam
referens, contrariam ſententiam, & ſic dictos
paruulos liberos eſſe, aliis relatis, probat, & ſe-
quitur Mag. Bannez *in 2. 2. quaeſt. 40. art. 1. dub. 12.
col. 1122.*

63 Et facit † quod in ſimili caſu de mercatore
gregis Æthiopum, qui dubitat, an aliqui ex illis
iuſtè ſerui effecti ſint, nec poteſt eos ab aliis di-
ſtinguere, tradit Rebellus *de obligat. iuſt. lib. 1. q. 10.
ſect. 1. n. 4. verſ. Addunt aliqui.*

64 Eſt enim † libertas res inæſtimabilis, ac pro-
ptereà cunctis rebus fauorabilior, & cui ſemper
in dubiis cauſis deferre tenemur, *l. libertas, l. quo-
ties dubia, ff. de regul. iur. l. lege Iulia, ff. de manum.
teſtamen. l. inter pares, ff. de re iud. §. fin. inſtit. qui-
bus ex cauſ. manum. licèt, cap. licet, de coniug. ſeru.*
65 *cap. fin. de ſent. & re iud.* Vnde † libertatis fauore
multa contra communes iuris regulas ſtatuta ſunt,
§. fin. inſtit. de donat. & eius datio pia, & meritoria
cenſetur, *l. 1. verſic. Sin autem*, & ibi Bald. *C. de
com. ſeruorum* cum pluribus aliis, quæ congerit
Tiraquel. *de priuileg. pia cauſa in præfat. verſic. Li-
mita quod dictum eſt, & priuileg. 9. in fine*, Men-
chaca *de ſucceſſ. progreſſu, libr. 3. §. 27. num. 18.*
Nihilque † grauius ea præſtari poteſt, cum in 66
quacumque fortuna hominem beet, & eius pri-
uatio mortalitati comparetur, *l. Paulus, §. 1. ff. de
fideicomm. libert. l. ſeruitutem, ff. de regulis iur.*
vbi Petr. Faber, & Ræuard. *l. qui mortui, ff. de verb.
ſignif. &* Lucas de Pena Quintiliani locum addu-
cens *in l. 1. C. ne quis liber. inuitus, actum Reipub.
gerere cogatur, lib. 11.* cui ſimile eſt aliud D. Am-
broſ. *lib. 3. off. c. 14* dum ſeruitutem liberis omni
ſupplicio grauiorem eſſe inquit.

Quo † etiam ex fonte haurire, & defendere 67.
facilè poſſumus, prædictarum legum, ſiue ſche-
dularum, & ordinationum Regiarum praxim,
dum iubent, omnes generaliter Indos de plano,
ac leuato (quod aiunt) velo, ſeu breuiter, & ſum-
mariè in libertate conſtituendos eſſe, quamuis in
figura, & quaſi poſſeſſione ſeruitutis reperiantur,
ſi domini illico iuſto, & legitimo bello ſe eos ha-
buiſſe non demonſtrauerint, quibus hoc in
caſu probationis onus iniungitur. Sic enim earum
verba habent, & præcipuè legis anni 1543. &
epiſtolæ anni 1545. miſſæ ad Regiam Cancella-
riam inſulæ Hiſpaniolæ, & alterius anni 1548.
& ſchedulæ anni 1553. miſſæ ad Cancellariam
Mexicanam, quæ extant *dict. 4. tomo pag. 370. &
ſeqq. Ordenamos y mandamos, que las Audien-
cias de las nueſtras Indias, llamadas las partes,
ſin tela de juizio, ſumaria y breuemente ſo la ver-
dad ſabida, pongan en libertad à los Indios que ſe
huuieron hecho eſclauos contra razon y derecho, y
contra las prouiſiones, è inſtrucciones por Nos da-
das, ſi las perſonas que los tuuieren por eſclauos no
moſtraren titulo como los tienen, y poſſeen legiti-
mamente: y la orden que cerca de ello debeis tener,
es, que en lo que toca à los eſclauos hechos por via
de guerra, ante todas coſas, ſin eſperar mas pro-
banças, ni auer otro mas titulo, ſin embargo de
qualquier poſſeſſion que aya ſeruidumbre, ni que
eſten errados, pronuncieis por libres todas las mu-
geres de qualquier edad, y todos los varones niños
que eran de catorze años abaxo al tiempo que los
tomaron, que ſe ayan tomado en qualquier guerra,
entradas, ò rancherias que ſe ayan hecho en tierra
de Indios, amigos è enemigos, por que eſtos no ſe
pudieron hazer eſclauos, aunque fueſſe por occaſion
de rebelion. Y à los que ſe huuieren hecho eſclauos en
guerra, que no ſean de los ſuſodichos, ſi el poſſeedor
no probare, que el Indio que tiene por eſclauo fue
auido en guerra iuſta, y que ſe guardo y cumplio
en ella las diligencias forma dada por Nos, dar
los heis por libres, aunque no ſe prueue por Indios
coſa alguna, por manera que cargueis la probança
al poſſeedor, y no al Indio, aunque eſten herrados,
y tengan carta de compra, ò otros titulos de poſſee-
dores de ellos, porque eſtos tales por las preſuncio-
nes que tienen de libertad en ſu fauor, ſon libres,
como vaſſallos &c* Et idem ſeriò, grauiterque præ-
cipitur in ordination. anni 1563. datis huic Re-
giæ Cancellariæ Limenſi, & aliis Indiarum, ca-
pitulo 70. ibi: *Procurando, que los dichos Indios
ſean muy bien tratados, è inſtruidos en nueſtra
ſanta Fè Catholica, y como vaſſallos nueſtros libres
que eſte ha de ſer ſu principal cuidado, y de lo que
principalmente hemos de tomar cuenta, y en que
mas nos han de ſeruir.*

Etenim † licèt regulariter ii, qui in poſſeſſio- 68
ne, & ſtatu ſeruitutis morantur, ſerui iudicari
debeant, *l. mouemur, C. de ſeruis exportan.* illiſque
ad

altis, quæ tradit Bellinus *dict. tit. 12. num. 6.* Conatr. *dict. num. 8. verſ. Ipſo denique* Gregor. Lop. Madera *lib. ſingul. animad. c. 18. num. 4.* Alber. Gentilis *tract. de legation. lib. 2. cap. 9.*

81 Et hinc † meritò dixit Baldus in *cap. 1. hic finitur lex Conradi num. 6. in vſib. feudor.* iniuſta bella eſſe manifeſta latrocinia: & magis in terminis Pat. Molina *vbi ſuprà, diſput. 101.* Quod
82 etiam vbi † bellum iuſtum, & legitimum eſt, ſi tamen milites contra expreſſam, aut præſumptam voluntatem ſupremi Principis, qui bellum indixit, aut Ducum, à quibus reguntur, etiam dum ſunt in ipſo bello, aliquid excedunt, & audent, vtique ſine legitima auctoritate id efficere iudicantur, ac proinde peccatum committunt, & ad reſtitutionem damnorum, quæ dederunt, tenentur, iuxta diſtinctiones quas ibidem ſubiungit, apponens exemplum in exceſſu belli Luſitanici ſub Albano Duce. Et idem in ſpecie ſeruitutis ipſorum Indorum, de quibus tractamus concludit Epiſcop. de Chiapa *in dict. tract. de Indis ſeruis effectis, fol. 2.*

83 Ad tertium verò argumentum, † quod *ex l. poſtlimi. §. 5. § in pace, ff. de captiuis, & Petri Bellini* opinione deduximus, facilè reſpondetur, Pomponij verba, ad tuendam Indorum ſeruitu-
84 tem, nullo modo conducere. Nam † quamuis citra bellum, & hoſtilem cauſam, extraneas gentes capi poſſe, & ſeruos fieri tradat: intelligi tamen debet de iis, qui nobis inimici erant, & ſemper ad nocendum parati, licèt actu aduerſus
85 eos bellum non exerceretur, † neque hoſtes verè appellari poſſent, quia non erat eis ſolemni more bellum indictum, iuxta dict. *l. hoſtes 24. eodem tit. & l. hoſtes 118. & l. quos nos 234. ff. de verb.*
86 *ſignific. l. 7. tit. 33. part. 7.* Et ea † quæ de clarigatione, & belli apud Romanos indicendi forma tradunt Alciatus, Brechæus, Fornerius, Rebuf. & Gœddæus ibidem, Briſſonius *lib. 2. ſelect. c. 6. & 7.* Alexan. ab Alexand. *lib. 1. genial. cap. 12.* & Pet. Greg. *lib. 19. Syntagmat. cap. 12.* D. Valentia *vbi ſup. num. 17. & 18.*

Et hoc eſt quod ad interpretationem eiuſdem textus adnotare voluit Accurſius ibidem, *verb. Hoſpitium*, quem ſequuntur Odofredus, Alberic. & alij, & idem Albericus poſt Ioan. Fabr. *in l. cùm cognatum, C. de ingen. manumiſſis.* Cæterum ſi Pomponio proponeretur gens aliqua, quæ nec vſquam nobis infeſta fuit, nec eſſe cogitabat, qualis hæc Indorum eſſe comperitur, dubitandum non eſt, quin contrarium reſpondiſſet.
87 Nam † ſola ratio, quod gens illa extranea eſſet, & nullo nobis fœdere, aut amicitia coniuncta, ſufficiens eſſe non poterat, ad capiendos, & ſeruos efficiendos illos, qui ex ea natione ad nos ſecuti, & pacifici bona fide aduentaſſent, cum natura ipſa inter omnes homines cognationem, & neceſſitudinem quandam conſtituat: & conſequenter alios aliis inſidiari nefas ſit, *l. vt vim. de iuſt. & iure*, cum aliis, quæ congeſſi *ſup. lib. 2. cap. 13. num. 12. & 85.* Præſertim cum eodem naturali iure dictante, hominibus per regiones quantumuis extraneas & remotas peregrinandi ius ſit, eoque citra iniuriam priuari non poſſint, vt plenè etiam obſeruaui *eod. lib. 2. cap. 20. n. 34. & ſequentib.*

Et eodem modo reſpondere poſſumus ad text. *in l. mulier. 6. ff. eodem titul.* de captiuis, vbi mulierem à latrunculis exteræ gentis captam, & iure commercij venditam, vere ſeruam effectam, & poſtliminij ius in ea obſeruari Pomponius oſtendit, quamuis aliter explicet Valentia *vbi ſup. num. 12.*

Quibus adiicio, quòd quamuis admitteremus caſu aliquo, verum, & iuſtum eſſe poſſe illud Pomponij reſponſum, ſimpliciter, & abſolutè prolatum: intelligendum planè eſſet in extero capto dum vadit ad extraneos: non † au- 88
tem in extraneis, alieno Orbe quæſitis, & in propriis laribus quietè, & ſecurè degentibus, inopinatiſque noſtrorum claſſibus impetitis: quales fuiſſe conſtat hos Indos, de quibus tractamus: hi enim ob id tantùm quòd extranei eſſent, nullo iure, aut ratione ſerui effici poſſunt: prout † tan- 89
dem agnoſcit Petr. Bellinus *dict. titulo 12.* ſubiiciens, hac fortè de cauſa motos Reges Hiſpaniæ, pro Chriſtiana pietate, quam ſummè colunt, iuſſiſſe, illas gentes, ſi Chriſto initiarentur, ſuis legibus liberas viuere. Quibus antea nobis, nec de nomine cognitis, nihil nec nos, nec Romani ipſi (ſi eorum tempore detegerentur) imputare poſſent, cur ad offerendam amicitiam, petenticndum fœdus, & ius hoſpitij ineundum non acceſ-
ſiſſent. Quæ † ſingula qualiter à Romanis pera- 90
gerentur, pulchre ad interpretationem, & illuſtrationem illius textus (quem Accurſius hac in parte non intellexit) obſeruat Guillelmus Budæus *in annot. poſteriorib. ad Pandect. pag. mihi 194. & ſequent.* Petr. Heigius *miſcell. q. 2. part. q. 11.* Renat. Choppin. *de doman. Franciæ lib. 3. tit. 26. à num. 19.* & plures alij relati per Sebaſtian. Nævium *in ſiſtemat. iur. ad eand. l. 5. & ad l. non dubito 7. eod. tit. de captiuis*, & diximus aliqua *ſup. lib. 2. cap. 15. num. 17.*

Denique † quarto argumento ex ſimilitudine 91
Æthiopum ſeruorum deducto, reſpondeo, magnum quidem bonum Barbaris iſtis in Fidei, & aliarum rerum communicatione ab Hiſpanis collatum fuiſſe, hoc tamen ſeruitutis irrogatione penſari non debere, quæ directò eidem bono
repugnat. Nam † quamuis certum ſit eos, qui 92
iure gentium verè ſunt ſerui, per baptiſmi ſuſceptionem iure Ciuili, vel Canonico inſpecto, nequaquam liberos effici, *cap. ſi quis ſeruum 1. & 2. 17. quæſt. 4.* Cæſar. Vrſilla *in addit. ad Afflict. deciſ. 151. n. 9.* Baeza *de inope debit. cap. 57. num. 31. & 32.* Brun. à Sole *in quæſt. legalib. quæſt. 17. n. 35. & quæſt. 18. per tot.* Decius *conſ. 130. de pœna temporali* loquens, Tiraquel. *de pæn. temp. cauſa 25.* Pacianus *de probation. lib. 2. cap. 14. num. 20.* & Caliſt. Remirez *de lege Regia, §. 12. num. 14.* Eos
† tamen qui natura ſua liberi ſunt, Sacramen- 93
tum illud fortius in ſua libertate confirmat. Quod Deus vult ſemper libere recipi, & ſuauibus atque opportunis mediis ac modis tractari, non verò per captiuitatem, aut deceptionem, vt *ſup. n. 25. & ſeqq.* latius conſiderauimus.

Vnde meritò poſt Victoriam, Sotum, & alios, concludit Michael Salon. *in 2. 2. tom. 1. quæſt. 3. de domin. art. 1. col. 331. verſ. Ex his ſequitur, & col. ſeqq.* non aliter † Indos, & Æthiopes, qui à 94
Luſitanis & Hiſpanis capiuntur, ſeruos effici poſſe, quàm ſi volentibus Euangelium in illis regionibus prædicare, ipſi reſiſtant, & vt reſiſtentibus prædicationi Euangelicæ bellum inferatur: vel ſi ipſi exiſtentes maiores viginti quinque annorum, ſe ipſos ſua ſponte vendant, vel filios ſuos compulſi neceſſitate. Quod idem probat etiam Dominicus Bañez *in 2. 2. q. 10. articul. 10. col. 34. verſ. Ex his ſequitur*, vbi ne reſiſten-

tiam quidem admittit, ſi poſtea Barbari reſi-
piſcant, quia hoc bellum cederet in ſcandalum
Euangelij recipiendi. Et magis diſertè Ludou.
95 Molina *dict.tr.2.diſp.106.in fine*, vbi ait, † quòd
quando bellum infertur, ad liberandum, & ſub-
ueniendum innocentibus, vt in noſtro caſu, &
ob bonum eorum, non autem ad recuperandum
aliquid proprium, neque ad vindicandam pro-
priam iniuriam, non plus fas eſt bellantibus
de bonis aduerſariorum ſibi ſumere, & vſurpare,
quàm expenſas belli, & recompenſationem in-
iuriarum, & damnorum, ſi quæ ab aduerſariis
inter bellandum acceperunt, reliqua verò deben-
tur iis, in quorum gratiam pugnatur.

Neque magis hoc ſeruitutis ius reſpectu illo-
rum Indorum iuſtificabitur, quos aliqui iure
emptionis ſe poſſidere dicebant, eo quòd vel ipſi
ſe vendidiſſent, vel ab aliis, qui eos bellis iuſtis
ceperant, venditi eſſent. Nam etſi verum ſit, his
modis legitimam ſeruitutem induci, vt probant
96 iura in argumento relata † in his tamen India-
rum Occidentalium prouinciis nunquam, aut
rarò eiuſmodi bella, & iura ſeruitutis exercebán-
tur, vt benè probat Epiſcop.Chiapenſ.in d.tract.
de Indis ſeruis effectis, licèt Indorum mangones
hos & alios colores prætexerent, ad eos capien-
dos,ſiue furandos,& ſeruorum more vendendos,
aut poſſidendos,atque ex aliis prouinciis in alias
tranſportandos. Quas cautelas, & damna ex illis
ſequuta ſigillatim enumerat, & reprehendit Chia-
penſ.*vbi ſup.* Anton. de Herr.*in hiſt.gen. Ind.de-
cad.*1.*lib.*8.*cap.*9.

97 Eſtque † eis ſimile, quod de Phœnicibus in
Hiſpaniæ noſtræ hiſtoriis comperimus apud
Florianum *lib.*2.*c.*11.& Fr. Ioan.à Ponte in con-
uen.vtriuſque Monarch.*lib.*3.*cap.*15.§.5.qui non
ſolùm ab ea aurum, & argentum, & pretioſa
98 alia furati ſunt † quibus Tyrus, ipſorum Phœ-
nicum Metropolis, ditiſſima, & potentiſſima in-
ter reliquas Orbis nationes eo tempore habita
fuit, vt conſtat ex Iſaïa *cap.*23.Ezechiel.*c.*26.*&
ſeqq. Oſea cap.*9. verùm incautos quoque Hi-
ſpanos, variis technis, & ſimulationibus fura-
bantur, & in Phœniciam, aliaſque prouincias
deductos tanquam ſeruos viliſſimos diſtrahe-
99 bant. Vnde † à Tago, inſigni, & aurifero Hi-
ſpaniæ fluuio, Thobormæ, ſiue Thogormæ no-
men manaſſe, putat Dom. Gregor. Lop. Made-
ra in Monarch.Hiſpan. *cap.*3.*fol.*19. cuius men-
tionem fecit Ezechiel. *dict. cap.*27. dum inquit:
*De domo Thogorma equos, & equites, & mulos
adduxerunt ad forum tuum.* Sed quoniam Tho-
gormæ nomen Hiſpaniæ non conuenit, ſed cui-
dam Phrygiæ Aſiæ Minoris prouinciæ, vt do-
cent interpretes ſuper *cap.*10.Geneſ.Ioſeph.*lib.*1.
*antiquit.cap.*6.& pontanus vbi ſuprà, congruen-
tius, imò expreſſius de ea accipi poterunt verba,
100 † quæ idem Propheta ſtatim ſubnectit: *Græcia,
Tubal, & Moſoch, ipſi inſtitores tui, mancia, &
vaſa ærea adduxerunt populo tuo*, certum eſt nam-
que *Thubal*, appellationem, pro Hiſpania in
ſacris litteris, & in aliis antiquis auctoribus
vſurpari, vt diximus *ſuprà libr.* 1. *capit.* 15.
*num.*51.

101 Porrò † qui ita homines liberos capiunt, aut
rapiunt, eorum iuſtam ſeruitutem non adipiſci,
ſed grauiſſimum plagij crimen committere, eiuſ-
que pœnis teneri, apertè conſtat ex Deuter.
*cap.*24.*l.*1. *& per totum,ff. & Cod. ad leg. Flau.de
plagiariis, l.*22.*tit.*14.*part.*7.*Alciate lib.*1. *Parerg.
cap.*13. † Qui multum laborat in exponendis 102
verbis *l.vlt. Cod.ad leg. Flau. de plagiar.* quæ ſibi
contraria eſſe videntur; ſed rectè ea C. Theod.
reſtituuntur à Duaren. *lib.*2. *diſp.cap.*20. vbi ali-
qua de eodem delicto commemorat, & plura Iul.
Clar.& Baiard. *in prax.crim.§.fin.q.*68.*verb. Pla-
giarius*, Menoch. *de arbitrar. caſu* 536. & Petr.
Greg.*lib.*36.*Syntag.cap.*31.

Et vt concederemus, aliqua bella, & ſeruitu-
tis iura inter hos Indos Occidentales cognita, &
vſitata † fuiſſe, vt inter Mexicanos vſitari ſoli- 103
ta,tradit Chiapa *vbi ſuprà, fol.*10.Anton.de Her-
rera *decad.*3.*lib.*4.*cap.*17. in fine, & Fr. Ioan. à
Torquem.in Monarch.Indiana *lib.*14.*cap.*15. &
ſequentibus. Adhuc † tamen vt idem Chiapa 104
proſequitur, multum dubitari poſſet, an Indi à
noſtris hoc colore poſſeſſi, ſerui eſſe deberent,
cùm ſibi de illorum bellorum iuſtificatione non
ſatis conſtaret: maximè poſtquam omnes ad Fi-
dem conuerſi ſunt: † cùm ea reſtitui ſoleant, 105
quæ modò, vel tempore infidelitatis illicitè ac-
quiſita erant, vt dicimus in habente plures vxo-
res, & in vſurario, *capit. gaudemus de diuortiis,
cap poſt.miſerabilem de vſuris,cap. Iudæi de conſecr.
diſt.*4.*capit.*1. *& per tot.diſt.*11. *&* 12. & tractat
optimè D.Auguſtin. *lib.*19. de Ciuit.Dei,*cap.*17.
& 19. Tenemur † quippe Chriſtiani ex præce- 106
pto Diuino ad tollendas, & euitandas malas le-
ges infidelium, vel ſaltem ad non operandum
ſecundùm eas, ne videamur, illas approbare, vt
inquit D.Paulus 1.ad Corinth. *cap.*8. *& Rom.*10.
D.Thom.2.2.*quæſt.*124.*art.*5.*& quæſt.*3.*artic.*2.Et
† qui à latronibus comparaſſe ſoliti ſunt, latro- 107
nes iudicari ſolent, *l.ſi ciuile. C.de ſeruis* ibi: *Ca-
uete igitur cautius negotiari, ne non tam in dam-
na huiuſmodi, ſed & criminis ſuſpicionem incida-
tis.*

Quibus etiam rationibus † difficilem, & cœ- 108
noſam, milleque ſcrupulis plenam reputat Lud.
Molina *dict.tract.*2.*diſput.*35. *&* 36. Æthiopum
mancipiorum nundinationem, quæ à Luſitanis
plurimum frequentatur, dicentibus, ſe illos ab
aliis Æthiopibus emiſſe, qui inter ſe inteſtinis
bellis digladiantur. Additque, paucos ex man-
gonibus viſos eſſe, quibus hæc negotiatio pro-
fecerit,& plura infortunia non adduxerit,quam-
uis nimis quæſtuoſa videatur: † ementes tamen 109
ab illis in vtroque foro ſecuros eſſe, modò non
ſciant, vel dubitent, quod illi ſerui, qui ſibi
venduntur, ſunt iniuſte, & illicitis modis quæ-
ſiti. Quod idem tandem poſt longam diſputa-
tionem reſoluunt Sotus *lib.*4. *de iuſt. & iure,
quæſt.*2. *articulo* 2, Ledeſmius *in* 2.2.*quæſt.*18. *ar-
ticul.*1. *dub.*11. poſt ſecundam concluſionem,
& nouiſſimè Auguſt. Barboſa *in Paſtorali*, 1.
*part.titul.*3.*cap.*2. *num.*37. Maximè ſi verum eſt,
vt fama fert, quod iocalibus ad naues vſque
pelliciuntur, & ad nos, velint nolint, expor-
tantur, vel quod plurimi paruo pretio compa-
rantur, quod etiam efficit ſeruitutem iniuſtam.
Nam ad hoc, † vt quis poſſit effici ſeruus in 110
perpetuum, debet pretium eſſe æquale ſeruituti,
vt per Nauarr. *in Manuali capit.*23. *num.*95. &
Molinam *diſput* 33. *column.*163. Quibus con-
ſentit Mercatus *libr.*2. *de contract. capit.*29. &
Rebellus *de obligat iuſt.libr.*1.*quæſt.*10.*ſect.*1.*&* 2.
Vbi *ex num.*23. cum Molina *dict. diſput.*35. *con-
cluſ.*1. *&* 3. de illis † mancipiis agere incipit, 111
quæ ex India Orientali adducuntur: & conclu-
dit, iuſtè ibi à mercatoribus,& vbique emi, ſi ex
illis

illis Reginis ſint, quibus cum bellum iuſtum Luſitani gerunt, & eodem belli tempore exportentur. Iapponienſes autem, aut Sinas ſeruos effici non poſſe, idque ſæpè Regiis Luſitaniæ ordinationibus cautum, niſi fortè ſe ipſos, aut filios ſuos cauſa famis, vel vrgentis neceſſitatis vendiderint, quod ſæpè facere ſolent.

112 Quæ omnia notatu digniſſima cenſeo, † propterea quod hiſce vltimis annis plurimæ lites à dictis Orientalis Indiæ mancipiis ad libertatem proclamantibus in hoc Regio Limano Conuentu inſtitutæ ſunt, & variantibus iudicum ſententiis terminatæ. Quidam enim eos ſtatim liberos declarabant, illarum ſchedularum ſeriem ac tenorem
113 ſequuti, quarum *ſuprà ex num. 56.* meminimus, † & cuiuſdam epiſtolæ Caroli V. Imperat. anno 1550. ad Prætorium inſulæ S. Dominici miſſæ, quæ habetur *in 4. tom. ſched. impreſſ. pag. 373.* & expreſsè iubet, ne aliqui Indi ſerui in his Occidentalibus regionibus efficiantur, etiamſi ad eas ex Orientalibus aſportentur, his verbis: *Nos tenemos mandado, que no ſe hagan eſclauos ningunos Indios en ſus tierras, y anſi no auemos de permitir, ni dar lugar à que Indos algunos lo ſean, ſino libres, aunque ſean de la demarcacion de el ſereniſſimo Rey de Portugal.*

Et alterius anno 1570. ad Proregem Mexicanum, & Michaëlem Legaſpium Philippinarum gubernatorem directæ, *eod. tom. pag. 374.* Quæ etiam in Indis illis in regionibus Machometis perfidia deceptis, idem ſeruandum eſſe, his verbis edicit: *Eſtareis aduertido, que ſi los tales Moros ſon de ſu nacion, y naturaleza Moros, y vinieren a dogmatizar ſu ſecta Mahometica, ò à hazer guerra à voſotros, ò à los Indios, que eſtan à nos ſujetos, ò à nueſtro Real ſeruicio, los podreis hazer eſclauos: mas à los que fueren Indios, y huuieren tomado la ſecta de Mahoma, no les hareis eſclauos, por ninguna via ni manera, que ſea, ſino procurareis de los conuertir, y perſuadir por buenos y licitos medios à nueſtra ſanta Fè Catolica.*

114 Alij verò iudices cùm † viderent leges Caſtellani, & Luſitani Regni diuerſas eſſe, & vtrumque propriis ſuis ordinationibus & conſuetudinibus gubernari, licèt iam ſub eodem Rege eſſe cœperit, non audebant facile pro Orientalium Indorum libertate ſententiam ferre, ſi eorum poſſeſſores iuſtos, & legitimos titulos exhiberent, iuxta illarum regionum praxim, & conſuetudinem Epiſcoporum, & Regiorum Auditorum auctoritate munitos. Neque prædictis ſchedulis horum ſeruorum ius olim & nunc in Orientali India, & in Luſitania, & Noua Hiſpania ſeruatum, temerè immutandum eſſe dicebant, *l. minimè, ff. de legibus, l. ſi quando, Cod. de inoff. teſtam.*

115 In quo opinionum, & argumentorum † conflictu, ego Imperatoris conſilium ſequutus, *in l. ſi aniam, Cod. de vrgen. manum. Si cum peritioribus tractatum habuiſſes, facilè cognoſceres*, per litteras de hac quæſtione conſului præſtantiſſimum, & eruditiſſimum virum Dom. D. Antonium de Morga, Quitenſis nunc Senatus meritiſſimum Præſidem, qui in Philippinis inſulis, & aliis adiacentibus, pluribus annis Gubernatoris officio functus, quæ ibidem cum his mancipiis Orientalibus ſeruarentur, melius, & penitius intelligere poterat. Qui mihi, vltimæ opinioni adhærens, reſpondit, aliquas eſſe Orientalis Indiæ prouincias Maurorum, vt plurimùm colluuione, & infectione permixtas: Iauos nempe, Malaios, Bengalas, Macazares, Buzarates, Endes, & ſimiles, cum quibus Luſitani iuſtis, & legitimis bellis quotidie decertant. Et mancipia, quæ in illis capiuntur, Luſitanis Legibus, & Conciliorum Prouincialium declarationibus capientibus cedere, & ab eis vendi, atque ab emptoribus vbique legitimè poſſideri, dummodo iuſtæ captiuitatis titulus habeant, iuxta formam ab eiſdem Conciliis præſcriptam, cum aliis verò Regnis, ſeu prouinciis, Luſitanis fœdere iunctis, illorúmque, vt dicunt, in armis, ſociis, vtpote Cambaya, Pegu, & quibuſdam aliis, ſeruitutis iura nequaquam exerceri; neque † etiam cum Sinis, & Iapponienſibus, 116 niſi forte iſtorum aliqui ſe, aut filios ſuos propter famem, aut aliam vrgentem neceſſitatem, ob pretium participandum voluntariè vendiderint, quod patriis eorum legibus ac moribus licitum, & vſitatum eſt: quo tamen in caſu, perpetuæ ſeruituti non mancipiantur, ſed temporali famulitio, eatenus duraturo, quatenus ad acceptum pretium compenſandum, iudicibus, qui de hoc inquirunt, ſufficiens eſſe videbitur.

CAPVT VIII. & vlt.

In quo Auctor volumen alterum de peculiari Indiarum iure; ſiue de iuſta earum gubernatione promittit, & quid in eo tractare intendat, Laconica breuitate recenſet. Et parœneſim ſiue admonitionem ſubnectit aduerſus eos, qui miſeros Indos iniuriis, & moleſtiis afficiunt.

SVMMARIVM.

1 *Gubernationem Indiarum, quæ contingunt, Auctor in altero volumine edere parat.*
2 *Fas eſt opere in longo, ſomnum obrepere.*
3 *Guſtus emptorem vocat.*
4 *Auctor tractatum gubernationis Indiarum quinque libris diuiſum habet, & quid in illis agere intendat, breuiter aperit.*
5 *Auctoris parœneſis, ſiue admonitio pro Indis diligenter in fide inſtruendis, & humaniter pertractandis.*
6 *Fidei propagatio in ſuauitate, non in atrocitate conſiſtit, vt & patria poteſtas.*
7 *Conuerſorum primordia blandis refouenda ſunt modis.*
8 *Iugum Chriſti ſuaue eſt, ex* D. Matth. c. 11. *& Pſalm. 31.*
9 *Indi ſi poſt Chriſtianam Religionem ſuſceptam grauius opprimantur, eius ſuauitatem non credent.*
10 Deuteron. locus c. 28. *pro Indorum querimoniis expenditur.*
11 *Indi hodie peiore conditione eſſe videntur, quàm Iudæi olim in Ægypti captiuitate.*
12 *Iudæi in Ægypto grauiter vexati fuerunt.*
13 *Iudæorum captiuitas in Ægypto 85. annis durauit, & in ea valdè multiplicati ſunt.*
14 *Iudæorum multiplicationem in mediis laboribus Ægypti in rubo Moyſis Deus ſignificauit.*

15 *Indi breui tempore valdè diminuti reperiuntur, & quid cum Daniele, & D. Paulo de ſuis miſeriis dicere poſſint?*

16 *Ieremiæ verba* lament.5. *ad Indorum ærumnas accommodantur.*

17 *Chriſtiani labores & iniurias quæ Indis inferuntur, potius in ſe ſuſcipere, quàm in illis permittere deberent.*

18 *Fidei mediatio quietum, & vacuum ab aliis curis animum deſiderat.*

19 *Labores, & onera, qui aliis imponunt, & ipſi ea non tangunt, in Euangelio reprehenduntur.*

20 *Pax citra vllum ſcandalum promittitur diligentibus legem Dei,* Pſalm.118.

21 *D. Paulus multa in ſe paſſum dicit, pro lege Dei promulganda.*

22 *Regis gentium iura, & conditiones, quas refert Scriptura* 1.Reg.8.*ea, quæ cum Indis fiunt, demonſtrare videntur.*

23 *Regis Tyranni effigies, & mores referuntur* 1. Reg.24. *Boni autem & iuſti,* Deuter.14.17.

24 *Lignum fumigans, quod Deus* Iſaïæ 42. & Matth.12. *non extingui præcipit, Gentiles recenter conuerſos ſignificat.*

25 *Indos deſtruunt multi, qui ſtruere deberent; & quid de illis cum Iſaia, & Dauide, & Chriſto Domino,* Matth.23. *dicere poſſint?*

26 *Exceſſus, qui in Indos fiunt, quibus potiſſimum debeant imputari?*

27 *Inferiorum ordinum culpa ad deſides Rectores refertuntur.*

28 *Prælati, & Magiſtratus moneantur, vt pro Indorum defenſione laborent.*

29 *Iuſtitia in ſtudio omnis Regum ac Magiſtratuum cura eſſe debet.*

30 *D.Bernard.in quo laudet quendam Eborenſem Archiepiſcopum?*

31 *Pax, quæ erga Indos exercetur, non debet cum bello de crudelitate certare.*

32 *Legum humanarum pœnas ſi fortè effugiant ij, qui Indos affligunt, Dei oculum & ſupplicium non effugient.*

33 *Deus omnia vigilanter attendit, & humilium iniurias videt, & punit.*

34 *Iniurias, Indis factas, Deus miraculosè aliquando vindicauit.*

35 *Diuitiæ iniuſtè Indorum ſudore partæ, dominis exitio ſunt.*

36 *Adagia, Aurum Toleſanum, & Equus Seianus, quid ſignificent?*

37 *Prouerb. locus* 12.27.& 13.11. *de diuitiis iniuſtè partis, exponitur.*

38 *Peccata iniuria humilibus facta, non ſolùm priuatorum, verùm & multorum Regnorum cladem attulerunt.*

39 *Hiſpaniæ regnum ob peccata aliquoties punitum legitur.*

40 *Regnorum fœlicitas vt duret, requiritur eadem virtus, & prudentia in conſeruando, quæ in acquirendo, ex Polybio.*

41 *Deum Auctor precatur, vt nobis miſertus, Hiſpanorum, & Indorum Rempub. iuuet, & ſociet.*

HÆc hactenus habui, quæ de Indiarum iuſta inquiſitione, acquiſitione, & reten-
1 tione differerem. Nunc † autem ex ordine ad eam, quæ earundem gubernationem concernunt, tranſitum facere, noſtra properabat oratio. † Sed 2
quoniam fas eſt in longo opere ſomnum obrepere, huiuſque voluminis moles nimis excreuit, & ampliora exiit vrceolus, quem initio mente conceperam: opportunum duxi, hic paulìſper calamum continere, & † quæ in illo clauduntur di- 3
ſputationes, priùs quaſi guſtandas dare, iuxta illud Vlyſſis apud Euripidem in Cyclope, qui cum Syleno vinum venditurus eſſet, ita eum alloquitur:

Vin'tu prius guſtare quid vini feram?

Cui Silenus:

Ita conuenit; nam guſtus emptorem vocat.

Ac poſteà renouatis viribus arduas, & non minus vtiles, quàm peculiares eiuſdem Indiarum iuris quæſtiones, ſeparato volumine (ſi Deus nobis hæc otia fecerit) in lucem emittere. Quod nunc in 4
priuatis † ſchedis quinque libris diuiſum habemus.

In quorum primo de ſtatu, & conditione Indorum agere deſtinamus, & an, & quatenus oneribus, & ſeruitiis adſtringi poſſint, quæ viciſſim ſubire coguntur in Hiſpanorum famulatu, ædificiis publicis, agrorum cultura, paſcendis, & cuſtodiendis pecudum & armentorum gregibus, gynæciis, ſiue textrinis, & lanificiis, vulgò, *Obrajes*, angariis, & parangariis curſu publico, veredis, & paraueredis, metallis, & eorum effoſſione & operatione, & quæ tributa præſtare teneantur, & qualiter ea diuidantur, taxentur, & exigantur. Et demum quantum oporteat, eos in certa municipia, & politicam, ac ſociabilem viuendi formam reducere; idololâtriæ, ebrietati, & aliis eorum vitiis occurrere; bonis gubernatoribus, vulgò, *Curacas*, ò *Caziques*, prouidere. Et quæ ſit iſtorum poteſtas, & qualis ſucceſſio; & de priuilegiis, quibus Indi, tanquam ruſtici, aut minores, & omni reſpectu miſerabiles perſonæ fruuntur.

Secundo verò libro de commendis, ſiue feudis Indorum exactam, & peculiarem tractationem inimus; earum nomen, originem, & rationem tradentes; & quid iuris in illis acquirant Patroni, ſiue Commendatarij, & de penſionibus, quæ ſuper eis conſtitui ſolent.

Quis commendas, & ſub quibus legibus, & conditionibus poſſit conferre; quibuſue perſonis conferri valeant, & qui in illis præferri debeant, ſi de anterioritate ſchedularum, vel de meritis certent, vel alter à Rege prouiſus cum altero prius à Prorege inueſtito concurrat. An pluribus eadem commenda aſſignari poſſit, & in ea ius accreſcendi, vel non decreſcendi admittatur. An commendæ à poſſeſſoribus vendi, alienari, permutari, vel renuntiari poſſint. Et an pater gaudeat vſufructu commendæ, quæ filio, in eius ſacris conſtituto, conceditur.

Quando, & quomodo in commendis Indorum ius ſucceſſionis inductum fuerit, & in quibus conueniat, vel differat cum ſucceſſione primogeniorum. An filij illegitimi, vel legitimati, filiæ, vxores, ſponſæ, mariti in eiſdem ſuccedant: & de tertia, vel quarta vita, quæ in Noua Hiſpania conceditur, & de prohibita plurium commendarum cumulatione. De oneribus, quæ commendatarij ſubire tenentur, iuramento, militia, & reſidentia, quam facere debent; & quando ab iis excuſentur; & qualis eorum ſolicitudo eſſe debeat in ſpirituali, & temporali Indorum ſibi commendatorum ſalute curanda.

Et

Et denique de earundem commendarum extinctione, & ad Regiam coronam deuolutione: & an eas deinceps in perpetuum dari conueniat. Et de litibus & quæſtionibus, quæ tam ſuper commendarum poſſeſſione, & ſpoliis, quàm proprietate oriri ſolent? & apud quos ſint iudices agitandæ, & de meritorum, ſiue ſeruitiorum informatione, & conſultatione, quæ ad eas, & alia Eccleſiaſtica, vel ciuilia harum regionum commoda, Regiis ordinationibus fieri iubetur.

Tertius verò liber de rebus Eccleſiaſticis, & earum gubernatione, Regioque patronatu tractabit, & quibus is rationibus fulciatur; quanti à noſtris Regibus æſtimetur ac commendetur: & quo iure, & onere decimas huius Noui Orbis ſibi præſumant. Quam enixa, & aſſidua eorum cura fuerit in Eccleſiis Indiarum erigendis, dotandis, & promouendis. Qualiter Archiepiſcopos, Epiſcopos, & alios Præbendarios præſentent, & alios Hiſpanorum, aut Indorum beneficiarios ſæculares, vel regulares: & de aliquibus dubiis quæ in eorum receptione, & nouorum Epiſcopatuum diuiſione contingere ſolent.

An hodie expediens ſit, doctrinas Indorum regularibus adimi: & quatenus ij iuriſdictioni, & viſitationi Prælatorum ſæcularium ſubiiciantur, De dignioribus & indigenis, atque in idiomate Indorum magis peritis anteferendis. De iuriſdictione Epiſcoporum, & Archiepiſcoporum in ſubditos: & de Breui Gregorij XIII. quo noua proſequendis appellationibus forma præſcribitur. De Eccleſiis ædificandis & reparandis, & quibus expenſis id faciendum ſit. De decimis, & primitiis & vſu, & iure quartæ Canonicæ & funeralis, & aliarum oblationum. De Inquiſitorum & Commiſſariorum Bullæ Cruciatæ tribunali, ac iuriſdictione, & aliarum Bullarum retentione. De Religioſorum Vicariis generalibus, Viſitatoribus, & conſeruatoribus. Et an, & quando ſæculares Magiſtratus Clericos, vel Religioſos ſeditioſos ab his prouinciis expellere poſſint?

Liber quartus de gubernatione ſæculari tractabit, & ſpecialiter Prætorum Gubernatorum Fiſcalium eriminum quæſtorum, Auditorum Cancellariarum, Proregum, ſupremi Conſilij Indiarum, & omnium denique tam maiorum, quàm minorum Magiſtratuum officium, poteſtatem, & iuriſdictionem proſequetur, qui eidem gubernationi præpoſiti ſunt, & multas vtiles quæſtiones ſubiunget, quæ in eorum recuſatione, viſitatione & rerum gerendarum expeditione occurrere ſolent. Et peculiariter de iudice ager, qui colligendis defunctorum inteſtatorum bonis deſignatur: & de ſchedulis, quæ diſtrictè prohibent Regios Auditores, miniſtros, & illorum liberos in ſuis prouinciis negotiari, vel matrimonia contrahere. Ac tandem de proprio, & veluti municipali iure, quo res Indicæ gubernantur; & per Regias ſchedulas, prouiſiones ordinationes, & epiſtolas expeditur: & quando reſcriptum Principis, ad vnam prouinciam miſſum, in aliis ſeruandum ſit.

Quintus denique liber de Regalibus, ſiue Regio Indiarum fiſco, & eius iuribus, & reditibus ſermonem inſtituet. In quo ſigillatim de huius Noui Orbis diuitiis agemus. De tributis, & vectigalibus, & duobus decimarum nouenis, quæ in eo Regi penduntur. De pœnis Cameræ & commiſſis mercium prohibitarum, vel in regiſtris non profeſſarum ad fiſcum ſpectantibus. De auro, & argento aliiſque metallis, ſmaragdis, margaritis, ſalinis, argento viuo, theſauris, & monumentis, & quota horum pars ad fiſcum pertineat. De mercatura, & mercatoribus Indiarum, eorumque iudicibus, ſiue conſulibus, & variis quæſtionibus, quæ circa eorum iuriſdictionem, & mercatorum ſtylum quotidie naſcuntur. De alio rei dominicæ membro, quod ex venditionibus & renuntiationibus officiorum colligitur. Circa quod plurimæ, vtiliſſimæque quæſtiones excitantur, & reſoluuntur. Et de iudicibus, ſiue officiariis Regiis, qui in his partibus rei dominicæ exigendæ, & adminiſtrandæ præficiuntur, eorumque munere, poteſtate, iuriſdictione, & rationum redditione. Et vltimò de aliis maioribus computatoribus, ſiue rationali us nouiter conſtitutis, & de eorum tribunali, officio & iuriſdictione.

Interim † verò dum hæc vltimam manum re- 5
cipiunt, & exoptatam lucem reſpiciunt, non potui non Regem noſtrum Potentiſſimum, & Chriſtianiſſimum ſummis votis, ac precibus exorare, vt qua ſolet cura, & pietate Indorum conuerſioni, & conſeruationi prouideat, paternis hac in re, & auitis ac proauitis veſtigiis inſiſtens idoneoſque & fideles tanti operis adminiſtros in ſpiritualibus & temporalibus eligens quos etiam, & reliquos pariter Hiſpanos, aut alienigenas qui in his regionibus commorantur, moneo, atque obteſtor, vt ſe cum eiſdem Indis humanè, & ſuauiter gerant, & ab iniuriis, moleſtiis & vexationibus, quæ miſeris illis inferri ſolent, abſtineant, prædicationis, ac propagationis Fidei miniſterium ſuper omnes diuitias attendentes, & procurantes;
quam † certum eſt non in atrocitate, ſed in ſua- 6
uitate, & pietate conſiſtere, vt de patria poteſtate loquens dixit I. C. *in l. Diuus, ff. ad leg. Pomp. de parricid.* & Nos pluribus *ſuprà lib. 2. c. 17. & c. 9. n. 21. & 22.*

Primordia † enim conuerſorum, vt D. Iſidor. 7
inquit *lib. 2. ſent. cap* 8. & D Gregor. *lib. 24. moral. c. 7.* blandis refouenda ſunt modis, ne ſi ab aſperitate incipiant, exterriti ad priores lapſus recurrant. Qui enim conuerſum ſine lenitate erudit, ex-
aſperare potius quàm corrigere nouit. † Iugum 8
quippe Chriſti ſuaue eſt, & onus eius leue, vt habetur Matth *cap. 11. in fine*, eaque propter ibidem ſubiungitur: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite ad me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris* Et *Pſal. 33. & 1. Petri 2. Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus: Beatus vir, qui ſperat in eo.*

Quod † Indi haud quaquam credere poterunt, 9
ſi poſt ſuſceptam Chriſtianam Religionem, maioribus ac grauioribus oneribus, & laboribus, quàm olim ſub infidelibus dominis opprimantur. Quin potius vereri poſſumus, ne in ſe ipſis
experiri, & in nos contorquere valeant, † verba 10
illa *Deuteron. cap. 28: Seruies inimico tuo, quem immittet tibi Dominus in fame, & ſiti, & nuditate, & omni penuria, & ponet iugum ferreum ſuper ceruicem tuam, donec te conterat. Adducet Dominus ſuper te gentem de longinquo, & de extremo terræ finibus in ſimilitudinem Aquilæ volantis cum impetu; cuius linguam intelligere non poſſis gentem procaciſſimam, quæ non deferat ſeni nec miſereatur paruuli?*

Etenim † peiori hodie, & duriori conditione 11

Indi ab iniuſtis aliquibus, & ſæuis hominibus
tractari reperiuntur, quam olim Iudæi, dum in
Ægypto captiui fuerunt, de quibus inquit Philo.
12 *lib. 1. de vita Moyſis*: † *Quaſi belli iure captiuos, corpus de lapide cogebat eos ad opera ſeruilia.* Et ſtrictius Scriptura *Exod. c. 1. Ad amaritudinem perducebant eos operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu, quo in terra operibus premebantur: oderantque filios Iſrael Ægyptij, &*
13 *affligebant illudentes eis, &c.* Nam † in Iudæis
videmus, non obſtantibus laboribus, & miſeriis
illius captiuitatis, quæ octuaginta quinque annis duraſſe dicitur, vt probat Pererius *in comment. ſup. Exod. cap. 5. diſp. 6.* ſuprà modum auctos, & multiplicatos fuiſſe: Vnde dicit Scriptura Exodi *dict. cap. 1. Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, & creſcebant*, ita vt ſexcenta millia hominum exierint de Ægypto præter
14 pueros, & fœminas. Et hoc eſt quod † Deus
inter alia voluit ſignificare in rubo, vbi Moyſi
apparuit, qui ardebat, & non conſumebatur, vt
communiter DD. exponunt *Exodi 3.* & Ioſeph.
15 *lib. 2. antiqui. Iudaic. cap. 12.* Indi † verò, eodem fermè tempore, vt plurimum deleti, & extincti ſunt, ita vt Deo poſſint dicere, quod Danielis 3. *Iudæorum* nomine legitur: *Domine, imminuti ſumus plusquam omnes gentes: ſumuſque humiles in vniuerſa terra hodie.*

Et illud Martialis *in Diſtichis*.

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum.
Imbelles damæ, quid niſi præda ſumus?

Vel cum D. Paulo 2. *Corinth. 1. Supra modum grauati ſumus, ſupra virtutem, ita vt tæderet nos*
16 *etiam viuere.* † Aut cum Ierem. lamentat. 5. *Recordare Domine, quid acciderit nobis, intuere, & reſpice opprobrium noſtrum, hæreditas noſtra verſa eſt ad alienos, domus noſtra ad extraneos, pupilli facti ſumus abſque patre, matres noſtræ quaſi viduæ. Aquam noſtram pecunia bibimus, ligna noſtra pretio comparauimus, ceruicibus noſtris minabamur, laſſis non dabatur requies.*

17 Quæ omnia † Chriſtiani, qui ſe Euangelij
miniſtros, & præcones vocant, non ſolùm ab
Indis, quantum poſſibile ſibi eſſet, arcère, verùm
& in ſe ipſis potius ſuſcipere feruenti charitate
debuiſſent, ne quod illis ſcandalum in Fidei ſuſceptione, aut impedimentum in eius progreſſu &
18 meditatione generaretur: quæ † corporis requiem, & vacuum ab aliis curis, & anxietatibus animum, abſque dubio deſiderat, iuxta illud *Pſal. 45. Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus*, quod ita exponit D. Auguſtin. *in Pſalm. 70.*
19 *fol. 210. col. 2. tom. 8.* Et ne illud inciderent, † quod
Matthæi. *cap. 23.* reprehenditur: *Alligant autem onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea moue-*
20 *re.* Sed potius omnes ore vno † Dauidicum carmen occinere poſſent, *Pſalm. 118. Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.*
21 Vel † cum D Paul. 2. *Corinth. 11. 29. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror?*

Certè enim idem Paul. 1. *Corinth. 4.* ſe prædicationis cauſa non aliis labores intuliſſe, ſed in ſe ipſo grauiſſimè paſſum, his verbis oſtendit: *Vſque in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus, & laboramus operantes manibus noſtris: maledicimur, & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſtinemus: blaſphemamur, & obſecramus: tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema vſque adhuc.*

Et licet 1. *Reg. cap. 8.* cùm Iſraelitæ à Samuele 22
Regem ſibi dari petiiſſent, qui more gentium, &
nationum ſibi imperaret, hoc ius illius futurum Scriptura recenſeat. Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietque ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum, & conſtituet ſibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, meſſores ſegetum, & fabros armorum, & curruum ſuorum. Filias quoque veſtras faciet ſibi vnguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque veſtros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis, ſed & ſegetes veſtras, & vinearum reditus addecimabit, vt det Eunuchis & famulis ſuis. Seruos etiam veſtros, & ancillas, & iuuenes optimos, & aſinos auferet & ponet in opere ſuo. Greges quoque veſtros addecimabit, voſque eritis ei ſerui, & clamabitis in die illa à facie Regis veſtri, quem elegiſtis vobis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petiſtis vobis Regem. Quæ omnia ſimilia iis eſſe videntur, quæ à malis Chriſtianis paſſim cum Indis pauperibus fiunt.

Eo † tamen in loco de Rege Tyranno, & ini- 23
quo tractatur, eiuſque mores effigiantur, vt boni, & iuſti Principes quid vitare debeant, animaduertant. Quorum exemplum, vbi non à populo, ſed à Deo electi ſunt, prædictis in omnibus contrarium, apponitur *in eod. Deuter. cap. 17. num. 14. & ſequem.* vt præclarè admonuit D. Gregor. *lib. 4. cap. 1. in 1. Reg. cap. 8.* Iſernia *in proœm. feud. tit. de Capit. qui curiam vend.* Chaſſaneus *in Catal. glor. mund. 5. part. conſider. 24. regal. 162. & ſeq. & conſider. 35. verſ. Quid autem*, Petr. Greg. *lib. 7. de Repub. cap. 19. pag. 491.* Baſilius Pontius *var. diſp. 1. par. relect. 1. de mutatione monetæ, pag. 506.* & Mag. Marquez *in Gubern. Chriſtian. lib. 1. c. 16. pag. 87.*

Væ igitur illis, per quos eiuſmodi iniuriæ, &
ſcandala Indis irrogantur Et † lignum fumigans, 24
quod iuxta verbum Iſaiæ *cap. 54.* & Matth. *cap. 12.* poſuit Dominus in manibus eorum, ne extingueretur, in cinerem conuerterunt. Lignum namque illud D. Hierony. *in quæſt. Aglaſiæ, quæſt. 2. circa fin.* populum de gentibus congregatum exponit, qui extincto legis naturalis ardore, fumi amariſſimi, & qui nouius oculis eſt, tenebroſæque caliginis inuoluebatur erroribus, quem Deus non extingui voluit, ſed de parua ſcintilla, & penè moriente, maxima ſuſcitari incendia, ita vt arderet igne Domini Saluatoris, quem venit mittere ſuper terram, & in omnibus ardere deſiderat.

Quod, † videant multi, an cum Indis ſua ex 25
parte curauerint? vel potius de illis ſint, de quibus inquit Iſaias *c. 48. num. 17. Venerunt ſtructores tui, deſtruentes*, auaritia nimirum, & ſæuitia ſua Indos ita prementes, vt iuſtè miſeri illi dicere poſſint illud *Pſal. 98. in princ. & Exod. 9. num. 25. & 31. Intrauerunt aquæ vſque ad animam meam, & tempeſtas demerſit me, & grando confregit lignum, cum iam folliculos germinaret.* Et vt occaſio cæteris gentibus præbeatur, noſtrum in conuertendis infidelibus zelum calumniandi, vt diximus *ſup. lib. 1. cap. 16. num. 94. & ſequent. & lib. 2. cap. 17. num. 74. & hoc lib. 3. cap. 6. ex n. 5.*

&

& illud Chriſti Dom. apud Matthæ. *cap.* 23.obii-
ciendi: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ:
quia circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum
proſelytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium
gehennæ duplo quàm vos.*
26 In Quibus planè † acriter, & exactè non cor-
rigendis, emendandis, atque puniendis, licèt
omnes in culpa ſimus: illi tamen præcipuè, qui
Eccleſiaſtici ſunt & Prælati, & Indorum cu-
27 ræ ac protectioni præpoſiti. Et enim † vt be-
nè cum D. Leon. *in epiſt.* 86. *ad Nicetam*,
quæ habetur *in c. inferioribus*, 86. *diſt.* aduertit
Ioſeph. Acoſta *lib.* 3. *de procur. Ind. ſalut. c.* 16.
inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis refe-
rendæ ſunt, quàm ad deſides, negligenteſque
Rectores, qui multam ſæpè nutriunt peſtilentiam,
dum auſteriorem diſſimulant adhibere medici-
nam. Nullumque remedium ſperare licebit, cum
inde pernicies proficiſcitur, vnde ſalus maximè
petebatur.
28 Quocirca † eos iterum moneo, vt ſuper com-
miſſum ſibi gregem diligenter inuigilent, & præ-
dictis iniuriis, dolis, ac ſceleribus, quibus Indi
turbantur, & affliguntur, prouidenter occurrant,
quo loco virus inſideat perueſtigantes, ferru-
que reſecantes, imò & igni, ſi opus eſſe cenſue-
rint, cùm in lethali, profundoque vlcere ſeverio-
ra medicamenta tutiora ſint, & in hac cura præ-
cipua Regum, ac Magiſtratuum vis, auctoritaſ-
29 que conſiſtat, † vt præclarè docet Oſſorius
lib. 4. *de Reg. iſt. In ſtudium* (inquiens) *iuſtitia
omnes Regis curæ, & cogitationes, omnes labores,
atque vigiliæ, omnia denique ſtudia conſumenda
ſunt.*
30 Et de quodam Eborenſi Archiepiſcopo † ſcri-
bit & laudat B. Bernardus *epiſtol.* 95. ſic inquiens:
*Maximè claruit zelus iuſtitiæ, emicuit, & in-
valuit Sacerdotis vigor, in defenſionibus videli-
cet pauperum, & pauperum, quibus non erat
adiutor.*
Caueant igitur omnes, & Indorum conditio-
nem miſerti, eos deinceps humanè & ſuauiter
31 tractent, ne † pia, quæ erga illos exercetur, cum
bello de crudelitate certare, & vincere videatur,
vt aliud agens dixit D. Auguſtin. *lib.* 3. *de ciuit. Dei
c.* 28.
32 Quod ſi † fortè leges, ac pœnas à Regibus
noſtris circa hoc piè & prudenter latas, & ſeue-
rè ſtatutas, parum vereantur, vel per locorum
diſtantiam, aut Magiſtratuum incuriam effuge-
rint: ſciant tamen peruigilem, atque inſomnem
Dei Omnipotentis oculum, cui nihil non, quan-
tumlibet occultum ſit, patere poteſt, effugere
non poſſe, vt aliàs dicitur in illa condem-
natoria ſententia in iudices ab Imperator. Leone,
& Alexan. pronuntiata, quam Conſtant. Har-
menop. in initio ſui promptuarij, & Monach.
tract. de arbitrar. præfixerunt. Is enim, etſi ab
inſipientibus circa cœli cardines perambulare, nec
noſtra conſiderare credatur, vt habetur *Pſal.* 13.
33 *& Iob.* 2. 14. Omnia † vigilanter attendit, &
iniurias humilibus, atque imbecillis illatas, cer-
ta ſemper, quamuis interdum ſera, punitione com-
peſcit.
Vnde *in Eccleſ.* 4. ſcriptum reliquit: *Vidi ca-
lumnias, quæ ſub cœlo geruntur, & lachrymas
innocentum, & neminem conſolatorem, neque poſſe
reſiſtere eorum violentiæ cunctorum auxilio deſti-
tutos; & laudaui magis mortuos, quàm viuentes,
& feliciores vtroque iudicaui, qui necdum natus eſt.*

Et Exod. *cap.* 3. *Vidi afflictionem populi mei in
Ægypto & clamorem eius audiui, propter duritiam
eorum, qui præſunt operibus: & ſciens dolorem eius
deſcendi, vt liberem eum.*
Et apertiſſimè ad inſtitutum, de quo agimus,
Geneſ. 15. *Subiicient eos ſeruituti & affligent qua-
dringentis annis: veruntamen gentem, cui ſeruituri
ſunt, ego iudicabo.*
Quod † ſæpè factum his in Regnis videmus, 34
cùm grauiſſimis, ac miraculoſis ſuppliciis à Deo
plures puniti legantur, qui Indis damnoſi, & in-
iurij fuerunt, vt conſtat ex hiſtoriis relatis à Io-
ſepho Acoſta *lib.* 2. *de proc. Ind. ſalut. c.* 9. & Fr.
Auguſt Dauila *in hiſtor. Mexican. lib.* 1. *cap.* 102.
pag. 193.
Et † vel ipſæ diuitiæ, quas iniuſto Indorum 35
ſudore, & aliis malis artibus acquirunt, eis exitio
fuerint, ac breui tempore euanuerint, † vt ipſe 36
Acoſta ibidem notauit, & de Auro Toloſano, &
Equo Seiano, quorum poſſeſſio dominis exi-
tialis fuit, antiqui per prouerbium dixerunt, vt
refert Aul. Gellius *lib.* 3. *noct. Attic. cap.* 9. Eraſm.
ſiue Ald. Manutius *in adagiis*, & Martin. Delrio
in adag. ſacr. tom. 2. *adag.* 187. *pag.* 190. vbi eodem
ſenſu exponit illud † *Prouerb.* 12. 27. *Non inue-* 37
*niet fraudulentus lucrum, & ſubſtantia hominis
erit auri pretium.* Quaſi dicat, per fraudem com-
parata, prius peribunt, quàm qui comparauit, partia
vtifrui queat: ſi vtatur, erunt illi damno, & *c.* 13.
verſ. 11. *Subſtantia feſtinata minuetur.* Vbi Se-
ptuaginta, & Caldæa Paraphraſis: *Opulen-
tiam iniquitate poſſeſſoris acquiſitam*, interpretan-
tur.
Circa quod plura ex Græcis Poëtis congerit
Stobæus *ſermon* 8. 92. *&* 95. P. Iuſtus Gaillardus
de vſu hiſtor. c. 1. & idem Martin. Delrio *vbi ſup.*
Et Nos multa etiam congeſſimus *ſup. lib.* 2. *cap.* 13.
num. 51. *& ſequent.* non ſolùm † de priuatorum 38
hominum, verùm etiam de magnorum Regno-
rum punitione, ſubuerſione, vel tranſlatione
ob ſimilia peccata, & iniuſtitias, quæ cum In-
dis communiter in his regionibus frequentantur.
In quarum mutationum exemplis referendis, mul-
tus eſt Saluianus in libris de prouidentia Dei, *vbi
lib.* 7. de † vitiis Hiſpanorum agit, ob quæ Wan- 39
dalorum cladem meruerunt: & eſt videndus Ro-
dericus Archiep Toletanus *lib.* 3. *cap.* 16. vbi de
Arabum inuaſione pertractans, ſic inquit: *Tanta
igitur temporibus facinorum alluuio inundauit, vt
ferè Gothorum ſtrenuitas, quæ conſueuerat Regnis,
& gentibus imperare, in vitiorum altitudine iam
ſub merſa, omnibus abominationibus ſubiaceret. Et
quoniam humani generis inimicus, humano generi
non deſinit inuidere, ſeminauit in poteſtate ſuper-
biam, in religione accidiam, in pace diſcordiam, in
abundantia luxuriam, in ſolertia ignauiam, adeò,
vt ſicut populus, ſic & Sacerdos, ſicut impij, ſic
& Principes. Alluuione ergo voluptatum in tota Hiſ-
pania inundante, Vitiza Principe maieſtatis oculos
prouocante, repleta eſt terra iniquitate. Omnis quippe
caro corruperat viam ſuam, & qui optimus quaſi
paliurus, & qui rectus quaſi ſpina de ſepe:* & Poly-
bius *lib.* 1. *hiſtor.* vbi quærens, quare Hiſpaniæ
amiſſæ fuerint à Carthaginenſibus, inquit: † *At* 40
*verò illud clarum, teſtatumque exemplis eſt, quod
homines adſequantur fœlicitatem benignitate in
alios, & bona de ſe opinione, iidem cum adepti,
quæ voluerant ad iniurias, & impotentiam in impe-
riis delabuntur, fit meritiſſimè, vt vna cum imperan-
tium mutatione, ipſi ſubditi ſe, & affectus mutent.*
Neque

Neque omitti debent plura alia quæ de eiſdem ſupplicijs & mutationibus, ſulita elegantia ſcripſit Iuſt. Lipſius *lib.1. de conſtantia capit.16. & lib.2. capit.13. cum ſeqq.* vbi *capit.22.* grauiter plorat ingentes Indorum vaſtationes in vaſto hoc & attritu altero Orbe, primis illis temporibus factas: *Quem vidiſſe* (inquit) *magnum ſit, non dicam viciſſe*: de quarum relatione & excuſatione egimus etiam *ſuprà hoc libro capit. 6. numer. 20. & ſequentib.*

Sed † Deus hoc à nobis omen auertat, & 41
Hiſpanorum pariter ac Indorum cauſam, & ſortem miſertus vtramque Rempublicam iuuet, & ſociet, atque à peccatis, iniurijs, & ſcandalis liberam, in ſua ſancta Fide, & Religione conſeruet vt ſecundùm D. Paulum *Epheſ.4.* in Eccleſia Catholica ſint vnum corpus, & vnus ſpiritus, ſicut vocati ſunt in vna ſpe vocationis. Amen.

INDEX

INDEX

Rerum, Sententiarum, Legum, Capitulorum, & locorum Sacræ Scripturæ, quæ in hoc Opere continentur, explicantur, aut illuſtrantur.

Prior numerus paginam; poſterior paginæ numerum ſignat.

A

Abacuch.

ABACVCH per aëra ab Angelo ductus, & etiam Philippus Diaconus, pag. 105. num. 44

Abaſia.

Abaſia, & Abiſſinorum imperium hodie eſt in Africa; & an olim in Aſia, & intra Indiam fuerit, 13.36

Abdias.

Abdias Babylonius quis, & quando vixerit, & de fide hiſtoriæ Apuſtolorum, quæ eius nomine circumfertur, ibid. 38

Abdiæ Prophetæ vaticinium obſcurum exponitur, & ad conuerſionem Noui Orbis per Hiſpanos factam accommodatur 114.29

Abortus.

Abortum qui violenter facit, lege Cornelia punitur, 92.88

Abraham.

Abraham dum Iſaac filium ſacrificare voluit qualiter excuſetur? 221.80

Abraham in liberationem Loth iuſtè quinque R ges Amorrhæos percuſſit, 247.10

Abraham pro vindicando Rege Salem, & alijs ſuis confœderatis, rectè pugnaſſe dicitur, 395.28

Abraham dum fuit hoſpes in Ægypto, viros, & Sara fœminas in lege Dei inſtituit, 300.48

Abrahamum aliquando idololatram fuiſſe, aliqui tradunt, qui ab alijs reprobantur, remiſſinè, 245.107

Abrahamum cur Deus peregrinum eſſe voluerit? 121.25

Abundans.

Abundans cautela non ſolet nocere, 373.60

Abyſſini.

Abyſſinorum de rebus qui ſcribunt, 13.49

Abyſſinorum Regis ad Pontificem Rumanum, & Luſitaniæ Regem legatio, ibid. 43

Accurſius.

Accurſius in iuris gluſſis pauca de ſuo habet, 130.14

Achaz.

Achaz Hebræorum Rex filium immolauit idolò inimicorum ſuorum, 242.85

Acquiſitio.

Acquiſitio Noui Orbis ſi iuſta eſt, iuſtior erit retentio, 468.1

Acquiſitio à principio nulla, tanquam facta per forenſem, ex poſt facto conualidatur, ſi forenſis eius fiat, 396.44

Acquiſitionis, & retentionis Noui Orbis iura, & titulos multi Doctores varijs in locis examinant, qui numerantur, 132.39

Actio.

Actio, & paſſio, & datio, & acceptio in eodem ſubiectu eſſe nequeunt, 306.6. Et quando hoc fallit. ibid. 10

Actionem cui damus, multo magis exceptionem, 369.4

Actus.

Actus ſemper denominari ſolet à principali eius Auctore, 358.101

Actus perfecti, & abſoluti per impedimentum ſuperueniens non vitiantur, 382.58

Actus non tribuitur exequẽti, ſed ordinanti 410.9

Actus, vt magis valeat, quam pereat, interpretatio ſumenda eſt, 17.18

Actum ſi quis propria auctoritate poſſit expedire, & iudicem adeat, an ſibi præiudicet, & ad viam facti redire prohibeatur? 373.55. & 64

Adagium.

Adagium Neptuni, ſiue maris filij, quid ſignificet? 54.7

Adagium non vltra Gadira, ſiue quæ vltra Gades inacceſſa, explicatur, & exoroatur, 81.5 a

Adagium, quo, illotis manibus aut pedibus aliquid agere vetamor, quid ſignificet, & vnde ſumatur? 7.8

Adagium, *Quot ſerui, tot hoſtes*, qualiter inuertat Feſtus Pompeius, 414.11

Adagia *Aurum* Tholoſanum, *& equus Seianus* quid ſignificent, 437.36

Adam.

Adam fuit ſapientiſſimus, & eloquentiſſimus, 181.17

Adam idem ſignificat Hebraïcè, quod Latinè homo, & cur ita vocatus? 63.5
Adam fuit auctor totius generis humani, ibid.4
Adam inter filios, & deſcendentes qualiter Orbis diuidi cœperit, ibid.7
Adami ad formationem Deus terram ex quatuor mundi partibus ſumpſiſſe dicitur, & quare? ib.6
Adami oſſa in arca ſeruauit Noë, & qualiter illa inter filios cum Orbe diuiſit, 96.13

Admiralis.

Admiralis, ſiue Almirantis dignitas quæ? & de vocis etymologia, 31.23

Adrianus.

Adriani IV. memorandum diploma de conceſſione regni Hiberniæ ad litteram recenſetur, 327.27
Adrianus Imperator Antinoo Ganymedi ſuo diuinos honores indulſit, 240.55
Adrianus Imperator ad Eufratem tantùm peruenit, 11.11

Adulator.

Adulatores ſibi, & iis, à quibus adulantur, damnoſi ſunt, 138.52

Ædificia.

Ædificiorum, & aliorum ingentium operum, quæ olim Indi fecerunt, plura hodie veſtigia manent, quæ, remiſſiuè recenſentur, 216.7

Aer.

Aëris elementum eſt commune omnium, & nihilominus habemus ius in cœlo, quod eſt ſupra noſtras domos vel fundos, 387.43

Ægidius.

Ægidius Gonçalez Dauila Regius Chroniſta laudatur, & qualiter Ouidij carmina ad Hiſpaniæ Imperium detorqueat 123.67
Ægidius Benedictus, & Seraphinus Freitas Luſitani, qualiter nouiſſimè reſpondeant argumentis Incogniti? 133.50. & 386.30

Æginetæ.

Æginetæ putabant ſe ex formicis homines factos, 65.23

Ægyptus.

Ægypti regio olim occupabatur mari Mediterraneo, & qualiter detecta? 51.20
Ægyptij fuerunt idololatriæ magiſtri, & de multis ridendis, & contemnendis rebus, quas adorabant, 243.98
Ægyptij nautas alloqui non dignabantur, 120.14

Ælianus.

Æliani optimus locus exponitur, vbi Nouum Orbem depingere videtur, 89.50. Sed reiicitur, 56

Ælius.

Ælius pertinax Imperator quidquid in Italia, aut alibi incultum, & deſertum erat, occupantibus conceſſit, 168.94

Æmilianus.

Æmiliani expeditio in Indiam Orientalem parum proficua, 55.12
Æmilij Probi elegans locus pro retentione Indiarum expenditur, 400.32

Æquum.

Æquum eſt vt ſi habes bona propter me, vt & ego habeam propter te, 395.27

Æthiopes.

Æthiopem dealbare adagium, & alia de Æthiopibus remiſſiuè, 75.53.
Æthiopes, & Indi, & eorum liberi nunquam mutant colorem, etſi ad frigidas regiones transferantur, 74.46
Æthiopes ſeruos qui emunt, quando in conſcientia ſecuti ſint, 432.109
Æthiopes ſi quis gregatim mercatus ſit, & dubitet de iuſta captiuitate aliquorum, & qui illi ſint, diſtinguere nequeat, omnes liberos dimittere debet, 419.63
Æthiopum, qui à Luſitanis adſportantur ſeruitus, multis aliis bonis compenſatur, quæ eâ mediante accipiunt, 170.69
Æthiopum captiuitas qua ratione ab aliquibus defendatur, 415.24. & 27. & 432.108
Æthiopum ſeruorum venditio, & negatio difficilis, & periculoſa videtur Molinæ, & aliis, ibid.108

Æthiopia.

Æthiopia Maurorum cur à Virgilio, & Lucano dicatur iacere extra ſydera, 92.88
Æthiopia vbi, & vnde dicta? Et quòd ſit duplex, 395
Æthiopiæ flumina, de quibus Iſaïas, & Sophonia quid ſignificent? 116.54
Æthiopiæ Africanæ partem antiquis incognitam habitat Abyſſinorum Imperator, vulgò dictus *Presbyter Ioannes*, 15.44

Africani.

Africanorum, & Sodomorum ſcelera qualiter Dei iram excitauerint, cum Saluiano, 231.57

Afri.

Afri, ſiue Carthaginenſes Aſtartem Deam, id eſt Conſiliariam, valdè colebant, 378.15
Afros, Gallos, & Hiſpanos inter Barbaros collocat Cicero, 183.44
Afrorum vitia vitiis Indorum longè maiora verbis Saluiani connumerantur, 240.58

Agraria lex.

Agrariæ legis effectus, quamuis iniuſtos, ob maiora damna vitanda, populus Romanus tolerauit, ex D. Auguſtino, 400.33

Ager.

Agri deſerti præſcriptio quomodo, & quo tempore currat? 169.106
Agri deſerti nouis poſſeſſoribus & cultoribus poſt biennij lapſum in perpetuum applicantur, ibid. Et quare? 503. & 505
Agrorum deſertorum nomine, qui ad culturam redigebantur, decima pars fructuum Reipublicæ pendebatur, ibid.95
Agros, & rura habitantes vbique hebetiores ſunt, 189.88.
Agros deſertos qui inuadit, & colit, non incidit in pœnam *legis cùm quærebatur*, & *l. ſi quis in tantam, C. vnde vi*, 95.504

Alanus.

Alani Copi ſententia & verba de omnimoda ignoratione Noui Orbis apud antiquos, 77.6
Alanus Copus fatetur poſt Orbis conditionem, & incarnationis beneficium, nullum illuſtrius reperiri conuerſione Noui Orbis, 524.70
Alanus Copus titulum, quem Reges Hiſpaniæ in vtraque India habent, multum extollit, tanquam à Deo conceſſum, 537.37

Albani.

Albani vltra centum numerare neſciebant in reliquis, quæ ad vrbanitatem, & culturam pertinebant, prorſus ignari, 190.98

Alexander.

Alexander VI. qualiter ſedauerit controuerſiam inter Caſtellæ, & Luſitaniæ Reges ſuper Noui Orbis partitione ſubortam. 43.69. & 346.18
Alex. III. qua de cauſa Venetis mare Adriaticum conceſſiſſe narretur, 386.34

Alexand.

Alexand.V I. R. P. Regibus Caſtellæ, & eorum ſucceſſoribus retentionem Noui Orbis donauit, 369.15

Alexand. V I. Indiarum conceſſionem Hiſpaniæ Regibus factam intrepidè, & indiſtinctè probat Pet. Malferit. 330.65

Alexand. V I. non ſolùm adminiſtrationem, ſed etiam plenum dominium Noui Orbis Regibus Catholicis Indulſit, cum onere, vt Indorum conuerſionem curarent, 347.19

Alexand. V I. ex ſententia Epiſcopi Chiapenſis, Acoſtæ, Caietani, Soti, Victoriæ, Cordubæ, Bellarmin. Bañez, Valentiæ, Molinæ, & aliorum, quorum dicta ſpecialiter ponderantur, ſolùm conceſſit Regibus Catholicis curam conuerſionis, & protectionem Indorum Noui Orbis, 325.5

Alexand.V I. ſequutus fuit opinionem eorum, qui Pontifici tribuunt temporalem dominationem in regnis, & bonis infidelium, 347.51

Alexand. V I. donatio à calumniis inuidorum defenditur, 360.1

Alexand. V I. conceſſio neceſſariò cum omnimoda iuriſdictione, & dominatione intelligi debuit, 371.26

Alex V I. R. P. Bulla conceſſionis Indiarum, earundem debellationem, & conquiſitionem permittit, ad meliorem fidei prædicationem, & propagationem, 257.44

Alex. V I. Bulla etſi non faciat mentionem conſultationis Cardinalium, credendum tamen eſt, eam interueniſſe, 358.99

Alex. V I. Bullam, & conceſſionem erroris nota ſuggillat Gregor. de Valentia, 325 6

Alex. V I. ingens gaudium ob detectionem Noui Orbis accepit, & qualiter primis, & ſecundis litteris eius conquiſitionem Regibus Catholicis conceſſerit, 344.15

Alex. V I. donationem hæreticus quidam vmbratilem appellat, 326.12

Alex. V I. vitia, ſi qua habuit, ingenti bono & dono detectionis Indiarum Noui Orbis penſantur, 347.54

Alex. Magnus quouſque Indiarum Orientalium peruenit, 86.19

Alex. Magnus lætatus eſt audiens, de ſe loqui Danielis Prophetiam de euerſione Imperij Perſarum, 117.65

Alex. Magnus plorabat, audiens, plures mundos eſſe, quod ne vnum quidem ſubegiſſet, 17.44

Alex. Magni bella, magna latrocinia vocantur à D. Auguſt. 166.56

Alienatio.

Alienatio, vel infeudatio quorumlibet bonorum, etiam Eccleſiaſticorum, à Regibus, Principibus, vel Prælatis iuxta conſuetudinem facta, impediri non debet, 357.91

Alienatio à minore nulliter facta confirmatur, ſi poſt legitimam ætatem eam ratam habuerit, 39.646

Alienum.

Alienum ſi quis bona fide accepit à non domino, illud tenetur vero domino reſtituere, ſi poſteà ſciat, alienum eſſe, 388.49

B. Aloyſius.

B. Aloyſius Bertrandus prædicauit, & multa fecit miracula in Nouo regno Granatæ, 40.41

B. Aloyſius Bertrandus, Martinus à Valentia & alij Noui Orbis Prædicatores habuerunt donum linguarum, 157.9

B. Fr. Aloyſij Bertrandi miraculum in cuiuſdam dæmonis expulſione, 568.92

Alphonſus.

Alphonſus Aragonum Rex cur de manu Pontificis Romani regni coronam accipere noluerit? 375.83

Alphonſus Aragoniæ Rex barbatos non homines, ſed homones cum Ennio appellabat, 172.15

Alphonſ. Aragon. Regis dictum notabile, 191. 115

Alphonſ. X. Caſtellæ, & Legionis Rex à Deo punitus dicitur, quòd eius opera reprehenderit, 60. 58

Alphonſ. Luſitaniæ Rex quid in Africæ & Indiæ conquiſitione præſtiterit, 12.23

Alphonſ. Ojeda magis quàm Americus Noui Orbis inuentor dici debuiſſet, 23.9

Alphonſ. Alburquercius Nilum in Arabicum ſinum diuertere tentauit, & ſic totum Ægyptum in Turcarum odium ſterilem reddere, 61.80

Alpphonſ. Carrança I.C. eximius citatur, & laudatur, 11.15. & alibi.

Aluarus.

Aluarus Nunius Cabeça de Vaes, & eius ſocij ad Floridam naufragium facientes, multa miracula in ægrotum curatione patrarunt, 158.22

Ambroſius.

Ambroſius Catherinus vocat nimis ſimplices, & adulatores Papæ eos, qui illum totius Orbis Dominum faciunt, 325.4

D. Ambroſ. locus inſignis Indorum conuerſionem quodammodo vaticinantis, 108.75

D. Ambroſ. locus refertur, eos notantis, qui maris ſinus ſibi applicare, aut acquirere cupiunt, 585. 29

Amentes.

Amentibus quæcumque pietatis opera conferenda ſunt, 598.46

America.

America dicitur quarta pars Orbis, & eſt maior tribus aliis anteà detectis, 19.52

Americæ Septentrionalis regiones innumeræ, 40. 34

Americæ, & Indiarum Occidentalium appellatione Auctor vtitur, quamuis impropria ſit, 28. 59

Americæ nomen falsò impoſitum fuit Orbi Nouo à Colombo reperto, 23.5

Americæ Septentrionalis prouinciæ Eſtotilandia, Terra Laboratoris, & Norumberga, 38.19

Americæ hiſtoriæ libri nouem voluminibus comprehenſi, & ab hæreticis publicati, cum cautione legendi ſunt, 34.48

Americani.

Americanos à Carthaginenſibus procedere aliqui putant, & quare? 89.49

Americani.

Americus ob rei nauticæ peritiam à Regibus Caſtellæ, & Luſitaniæ inuitatur, 53.12

Americus Veſputius quis, & qua arte ſibi Noui Orbis detectionem adrogauerit? ibid.6

Americi fraus & impoſtura à Colombo coram Regio Senatu conuincitur, ibid.8

Americi fraudem plures Auctores aperiunt, ibid. 10

Amicus.

Amicus nemo inuitus fieri debet, 268.51

Ammianus.

Ammiani Marcellini elegans locus expenditur, 416.38

Ammonitæ.

Ammonitis & Moabitis templo Domini interdictum fuit, quia Dei populum fatigatum itinere non fouerunt, 301.61

Amorrhæi.

Amorrhæi, & cæteri Palæſtini grauiſſima peccata committebant, ob quæ tamen citra præceptum Domini debellari non poſſent, 240.57

Amorrhæorum iniquitates quando completæ dicantur in Scriptura. 231.65

Amorrhæorum & Chananæorum templa & idola cur Deus ab Iſraëlitis ſubuerti præcepetit, 244.115

Amorrhæos, & Chananæos Deus timidiſſimos reddidit, vt terram eorum Iſraëlitæ faciliùs occupare poſſent, 154.70

Anacharſis.

Anacharſis Apophtegma, 182.25

Anaſtaſius.

Anaſtaſij Germonij verba expenduntur, circa modum, quo Pontifices vti ſolent poteſtate temporali, 343.7

Anaſtaſij Germonij, & Franc. Vargas notabilia verba referuntur circa magnam Pontificis Poteſtatem in concedendis quibuſlibet infidelium prouincias, 338.137

Andreas.

Andreæ de Iſernia, de Siciliæ regno loquentis, doctrina diſcutitur, 374.67

Angelus.

Angelus apparuit Indo ſacrificando, 212.98

Angli.

Angli in fidei Catholicæ receptione Hiſpanis, & Gallis ſe antiquiores eſſe contendunt, 133.55

Anglia.

Angliæ Reges annulos benedicunt, qui morbum comitialem depellunt, 362.32

Angliæ regnum ratione hæreſis & ſchiſmatis à Pio V. & Sixto V. Philippo II. Hiſpaniæ Regi adiudicatum eſt, 320.58

Anglicus.

Anglicus quidam Doctor qualiter Papam alloqueretur, 332.84

Anima.

Animarum conuerſionis cura præcipuè ſpectat ad ad Summum Pontificem, 363.44

Animorum conuertendarum zelus Deo gratiſſimus eſt, & in quibus potiſſimum emicere debeat? 256.31

Animarum ſalus cunctis rebus præfertur, 401.38

Animæ inauxiliatæ in ſacra pagina cur dicantur filij à parentibus immolati? 221.77

Animal.

Animalia poſt diluuium in inſulis denuò creata fuiſſe opinatur D. Auguſt. quod reiicitur, 198.53

Animalia imperfecta, & infecta benè poſſunt generari ex putrefactione, 197.38

Animalia perfecta, & præſertim homo, non poſſunt naſci niſi ex ſemine parentum, ibid. 40

Animalia in ſacrificiis interfecta, extracto iam corde, mugire, & reſpirare contigit, 222.97

Animalia durante ſtatu innocentiæ linguam Hebræam quodammodo intellexiſſe, imò & locuta fuiſſe, quidam fabulantur, 57.62

Animalia domeſtica, & fera qualiter poſt diluuium ad inſulas longinquas tranſierint, anceps eſt quæſtio, ibid. 50

Animalibus perfectis non minus quàm hominibus, via in Nouum Orbem quærenda eſt, quia etiam diluuio perierunt. ibid. 49

Animalium Noui Orbis mira fœcunditas, 48.34

Animalium quadrupedum tria tantùm, vel quinque genera erant in Hiſpaniola ante Hiſpanorum aduentum, eáque minutiſſima, nunc plurimis, & magnis ſcatet, ibid. 35

Animantia.

Animantia omnia qualiter adducta fuerint coram Adam, vt eis nomina imponeret, & coram Noë, vt ea in arcam includeret, 67.51

Anianus.

Aniani fretum vltra Promontorium Mendocinum dimidit Indiam Orientalem, 73.25

Annus.

Anni tempora cur ita Deus ordinauerit, vt inter Hyemem, & Æſtum, Veris, & Autumni benignitas interueniat, 147.70

Antarcticus.

Antarcticus Polus ſolet vocari Meridionalis & Auſtralis, & cur? 3.20

Antecedentia.

Antecedentia probat qui ad vlteriora procedit, 314.4

Anthæus.

Anthæi proceritas excedebat ſexaginta cubitos, 10.14

Anti-Chriſtus.

Anti-Chriſtus idola auferet, 224.117

Anti-Chriſto obuiam iri per conuerſionem factam ab Hiſpanis in Indiis Orientalibus, & Occidentalibus, Genebrard. & Maluenda affirmant, 125.86

Antigonus.

Antigonus expreſsè docuit, bella iniuſta inferentes iuſtitiæ amatores eſſe non poſſe, 166.60

Antilia.

Antiliæ inſulæ quæ, & vbi? Et qui Antiliani, 2. & 3. a. & 9

Antiochus.

Antiochus tentauit expeditionem in Indiam Orientalem, 12.23

Antipodes.

Antipodes eſſe qui olim ridebant, hodie magis ridendi ſunt, 79.27

Antipodes negauit D. Auguſt. & alij Eccleſiæ Patres, quia ad eas regiones tranſiiſſe per Oceanum Adami poſteros impoſſibile iudicarunt, 81.48

Antipodes Hiſpanis, & aliis Europeis ſunt plures regiones Noui Orbis, remiſſiuè, 79.26

Antipodes, ſiue Antichtones eſſe, multi Auctores conſtantiſſimè negarunt, & de horum nominum etymologia, ibid. 25

Antipodes eſſe plures ex antiquis affirmarunt, ibid. 33

Antipodes eſſe, licèt aliqui ex antiquis agnouerint, ignorabant tamen regiones eorum, & alterius generis mortalium eſſe putabant, 90.70

Antipodes eſſe, qui olim agnouerunt, putabant, alterius generis eſſe, & adimmo ad eos non dari propter calorem Zonæ Torridæ, 79.34

Antipodum, & Noui Orbis inuentio inſtar omnium inuentorum valet, 86.17

Antiqua.

Antiqua ſemper ſunt obſcura, & leuiores probationes exigunt, 66.33

Antiqui.

Antiqui cognouerunt Indiam Orientalem, Æthiopiam, & Trapobanam, 12.29

Antiſthenes.

Antiſthenes Athenienſes domi ſemper manentes, qualiter exprobrauerit, 120.26

D. Antoninus iuriſdictionem Papæ, ad puniendos, & deponendos infideles, violantes legem naturæ, vt rem indubitatam agnoſcit, 330.60

Antonius.

Antonius Herrera multa paſſim prodit de barbarie, & feritate Indorum Occidentalium, 174.55

Antonius de Roſellis hæreticos vocare audet eos, qui dicunt, imperium pendere ab Eccleſia, 315.12

Dom. D. Antonius à Morga Quintenſis Cancellariæ Præſes laudatur. 43.65

R. Pat. M. F. Antonius Pereeius Benedictinus laudatur, 171.10

Antonius Scappus probat opinionem Hoſtienſis, ſi Infideles dominium Eccleſiæ recognoſcere nolint, 201.11

Antonius Poſſeuinus apertè ſentit, hodie inter Indos conſiderata eorum feritate, varietate, & diſtantia, Apoſtolicum prædicandi modum ſeruari non poſſe, 277.9

Antonij Poſſeuini grauiſſima, & elegantiſſima verba expenduntur, quibus probat in inquiſitione, & acquiſitione Noui Orbis diuinum impulſum adfuiſſe, 143.19. & 20

F. Antonij à Corduba notabilia verba expenduntur, de caſibus tractantia, in quibus aduerſus Indos pugnari legitimè poteſt, 193.14

Antonij Cordubenſis ſententia de modo conuerſionis Indorum, 216.10

Dom. D. Ant. Pichardus Vinueſa Primarius Salmant. & Pincianus Senator laudatur, 364.65

Anton. Mornacius circa obtentionem, & retentionem Regni Nauarræ multa contra hiſtoriæ fidem commentus eſt, 301.65

Antropophagia.

Antropophagiæ vitium monſtroſum, & deteſtabile eſt, 219.43

Appellare.

Appellare ad Papam à ſententiis Iudicum, vel Principum ſæcularium, an, & quando liceat, 340.164

Appellatio.

Appellatio ad Papam non fit in cauſis temporalibus, ex conſuetudine totius Chriſtianiſmi, 329.46

Apes.

Apes imitari debent, qui libros legunt, & ſcribunt, 229.13

Apocalypſis.

Apocalypſis c. 2. verba exponuntur cum D. Aug. & Baronio, 339.156

Apoſtolica Sedes ſolita eſt infidelium prouincias Principibus Chriſtianis conquirendas, & poſſidendas concedere, 337.130

Apoſtolicæ Sedis poteſtas in infinitum pro meliori Eccleſiæ ſtatu ampliari poteſt, 354.55

Apoſtolici muneris ratio, ius quoque regendi, & gubernandi animas complecti videtur, 198.56

Apoſtolicum modum in prædicando obſeruare, vbi illud commodè fieri poteſt, congruentiſſimum eſt, 285.2

Apoſtoli.

Apoſtoli vnde ita dicti, & quando, & ad quid à Chriſto delecti, 102.6

Apoſtoli non tantum ſapientibus, verùm & Barbaris ac ferociſſimis nationibus prædicarũt, 189.83

Apoſtoli olim inter nationes non minus feras & barbaras, quàm Indorum, ſoli & inermes prædicarunt, 287.21

Apoſtoli in quorum locum prædicatores ſuccedunt, qualiter à Chriſto miſſi, & inſtructi fuerint ad prædicandum, 257.46

Apoſtoli triginta & octo annis, & vt aliqui intendunt, vndecim tantùm poſt Chriſti mortem in vniuerſis mundi partibus prædicarunt, 102.14

Apoſtoli alios ſeptuaginta duos comites ad prædicandum elegerunt: & an hi propriè Apoſtoli vocari poſſint, & cur eo numero electi? 103.24

Apoſtoli, & Sancti, in die iudicij cum Chriſto ſedebunt, iudicantes 12. tribus Iſraël. 97.32

Apoſtoli breuiſſimo tempore totum Orbem prædicando penetrarunt, 102.7. & 11

Apoſtoli, & præſertim D. Bartholomæus Indiam Orientalem prædicando luſtrarunt, 87.30

Apoſtoli Chriſto, & eius beatiſſimæ Matri cedunt, cum aliis verò Sanctis temerè comparantur, 245.123

Apoſtoli ad prædicandum Euangelium quas prouincias, & qualiter ſortiti ſint? 109.81

Apoſtoli cur dicti fuerint ſagittæ volantes, *Pſal.* 127. & *Zachar.* 9. & quadrigæ Abac. 3. 102.18

Apoſtoli nubibus docti in tranſitu Beatæ Mariæ miraculosè momento temporis ex diuerſis mundi partibus conuenerunt, 105.45

Apoſtoli totius Orbis prædicatores dici potuerunt, 109.87

Apoſtoli magis virtutibus, quàm miraculis Orbem conuerterunt, 287.27

Apoſtoli ex præcepto Domini, *Lucæ* 3. & *Matthæi* 10. ſolùm ſponte audire volentibus fidem annuntiaſſe videntur, 298.17

Apoſtoli proprias, & diſtinctas prouincias ſortiti ſunt, & vnuſquiſque D. Paulo excepto, in ſua duntaxat prædicauit, 361.49

Apoſtoli non cogendo, ſed docendo, non terrendo, ſed patiendo Eccleſiam plantarunt, & dilatarunt, 270.52

Apoſtoli puluerem excutiendo de pedibus vbi ab aliqua rebelli ciuitate exibant, eam anathematizabant. 298.22

Apoſtoli, & alij Sancti ſolo verbo, flatu, aut Crucis ſigno idola etiam ærea confringebant, 303.95

Apoſtoli dicti ſunt nubes velociſſimæ, & cœli & pedes Domini, & quare? 103.19

Apoſtolos potuiſſe celerrimè per miraculum ad prædicandum in remotiſſimas regiones deduci, pluribus exemplis oſtenditur, 105.43

Apoſtolos Dominus multis donis, & gratiis inſigniuit ratione prædicationis, ibid. 42

Apoſtolos per totum Orbem Euangelium prædicaſſe, Scripturæ, & Auctores, qui docent, qualiter exponendi, 108.70. & 109.79

Apoſtolos per vniuerſum Orbem Euangelij lucem diſſeminaſſe, multi opinantur, 101.2

Apoſtolorum tempore ſola patientia, & humilitate voluit Chriſtus mundum conuertere, 260.88

Apoſtolorum aliquem in regionibus Noui Orbis prædicaſſe, nullo certo teſtimonio, aut veſtigio comprobari poteſt, 109.80

Apoſtolorum, qui in Nouo Orbe quondam prædicarunt, quædam veſtigia hodie reperiri aliqui tradunt, 106.57

Apſtolorum tempore Eccleſia in multis ſuo iure non vtebatur, 198.20
Apoſtolorum temporibus, imò & noſtris, fides Chriſti in toto Orbe prædicata non eſt, 90.68. 70.& 71

Aqua.

Aquæ ſub terra, & flumina reperiantur, 52.76
Aquæ magna vis ſubitò è terræ viſceribus erupit in prouincia Chumbiuilcas, ibid.75

Aquila.

Aquila Romanorum ſignum, quando & quare biceps portari cœperit, 91.103
Aquilonares regiones plurimæ, in quibus Sol rarò, vel nunquam apparet, 8.68

Arabes.

Arabes, Sabæi, & Homeritæ Indi vocantur, 6.46
Arabum quidam nimis barbari, alij nimis ſapientes, & politici ſunt, 194.6

Aragonia.

Aragoniæ quidam Reges feudum olim Eccleſiæ pietatis ergò promiſerunt, & qualiter illud ſublatum fuerit, 375.82

Araucani.

Araucanorum exercitus, qui Hiſpanos in Vrbe Imperiali Regni Chilenſis occidere tentabat, ad conſpectum B. Virginis retroceſſit, 153.54

Arbores.

Arbores, quæ ex vna parte vno ſemeſtri, ea alia alio virent, & fructus producunt, & huius rei ratio, 49.42
Arbores, & ſerpentes cur olim pro Diis ab aliquibus gentibus colerentur, 244.106
Arborum, & arundinum Noui Orbis ingens magnitudo: & quædam in Peru, quæ Venetem domat, 48.31.& 33

Architectus.

Architectus qualiter ſe habeat in domus diſpoſitione, & conſtructione, 258.57

Arcticum.

Arctico ſub Polo ſunt plures Regiones habitatæ; & ſub Antarctico alias reperiendas eſſe, veriſimile eſt, 73.27

Arequipa.

Arequipæ vrbis Peruanæ deſcriptio, 42.52

Argentea.

Argentea vrbs, ſiue *de los Charcas, ò la Plata*, & eius Cancellariæ diſtrictus deſcribitur, ibid. 55
Argentei fluminis in Regione, Origuara præconitauit incolis aduentum Hiſpanorum, & nouæ Religionis prædicationem, 140.62

Argonauta.

Argonautarum fabulam qui tractauerint, 92.84

Argumentum.

Argumentum ſumi non poteſt de iuribus conceſſionis Regni Siciliæ ad conceſſionem Noui Orbis, 374.70
Argumentum à ſolitis, & conſuetis fieri tunc efficacius eſt, cùm antiquioribus & grauioribus exemplaribus nititur, 356.82
Argumentum à contrario ſenſu non valet, quando ea eo reſultat abſonus intellectus, vel aliorum iurium correctio, 388.58
Argumentum ab vſu,& obſeruatione Eccleſiæ validiſſimum eſt, 356.78
Argumentum quod ſumitur ex auctoritatibus & exemplis Chriſti, vel Apoſtolorum, aut ex antiquo Eccleſiæ vſu,& traditione vrgentiſſimum eſt, 271.56

Arica.

Arica vrbs, & eius portus pertinet ad Cancellariam Limenſem, non ad Argenteam, vt tradit Herrera, 42.54

Aries.

Arietis machinam inuenit Carthago, & poſteà eius oblita, ſtupuit contra ſe per Romanos admotam, 85.7

Ariſtoteles.

Ariſtoteles, dum dixit homines Barbaros & ſeruos venari poſſe, forſitan Alexando Magno aſſentari voluit, 192.124
Ariſtotelis ad infernum damnati doctrina legibus, & moribus Chriſtianis præualere non debet, ibid.123
Ariſtotelis doctrinam, Barbaros natura ſeruos eſſe tradentis, plurimi Auctores explicant, qui recenſentur, 175.54
Ariſtotelis ſententia, qua docet, Barbaros natura ſeruos eſſe, qualiter accipienda ſit, 191.117
Ariſtotelis ſententia de Barbaris natura ſeruis, quo pacto in Indis ſecundæ claſſis prædicari debeat, 196.23.& qualiter in tertia, ibid.25
Ariſtotelis elegans doctrina de cognoſcendis diuinis impulſibus,& inſpirationibus, 145.46
Ariſtotelis locus de inſulis à Carthaginenſibus detectis, à multis accipitur pro Nouo Orbe, 88.48.qui tenetur, 89.53
Ariſtotelis, ſiue Theophraſti liber de mirabilibus auditionibus fabuloſus eſt, 89.54

Arma.

Arma non ſeruant modum ex Seneca, 402.45
Arma quibus Chriſtiani milites & prædicatores in conuerſione Indorum vti debent, qualia ſint, 187.19
Armis non debet ſapiens vti, niſi cum alia remedia non proficiunt, 254.5
Armis, & bellis tunc rectè vti poſſumus & debemus, vbi aliter iuſtitia, nec ſecuritas conſequi poteſt, cum Caſſiod Polyb. Chryſoſt. & aliis, 394.16

Arnaldus.

Arnaldi de Villanoua hæretica opinio, qui hominem diair, & tentauit fieri poſſe per artem Alchimiæ,& Magiam naturalem, 66.41

Arnobius.

Arnobij elegans locus de ſuauitate legis Chriſti, & pace per illam in Orbem allata perpenditur, 273.86
Arnobius grauiter, & meritò excandet in eos, qui homines immolant, & ex eis cibos capiunt, 221.73

Aſa.

Aſa Rex cur notetur in ſacra pagina, 377.2
Aſa matrem ſuam Maacham ob idololatriam regno priuauit 228.29

Aſia.

Aſia ſola dimidium Orbis olim cogniti continebat, 4.25
Aſiæ præcipuæ prouinciæ Phrygia, Miſia, Caria, & Lydia nimis barbaræ erant, & plura adagia hoc denotantia, 282.36

Aſiongaber.

Aſiongaber portus, vbi & quod ex eo ſoluere non oporteret claſſes Salomonis, ſi ad Nouum hunc Orbem nauigarent, 97.26

Aſſyrij

Aſſyrij.

Aſſyriorum, & Lydiorum obſcœnus mos in virginibus maritandis, 241.67

Aſtrolabium.

Aſtrolabij inuentum, & vtilitas, 88.41

Aſturiani.

Aſturianorum barbaros motes refert Ammianus Marcellinus, 185.46

Aſſuerus.

Aſſuerus laudatur in ſacra Pagina propter conſiliarios, quos ſemper ſecum habebat, 378.11

Atabaliba.

Atabaliba Peruanorum Imperator immenſas diuitias pro ſua libertate promiſit, 404.12

Atabaliba Peruanorum Rex quid reſpondiſſe dicatur legatis Caroli V Imperatoris, ei Alexandri V I. donationem intimantibus, 326.11

Atabualpa.

Atabualpa, ſiue Atabaliba Tyrannus Peru bello capitur, & temerè occiditur, 33.45

Athanaſius.

Athanaſij notabilis hiſtoria, & prophetia de Templis Paganorum lege Conſtantini claudendis, 292.79

Athanaſij baptiſmus qualiter factus fuerit, 282.58.

Atheiſtæ.

Atheiſtæ, ſi bonis viris aliqua mala contingebant, prouidentiam negabant, 50.49

Athenienſes.

Athenienſes ſe terrigenas eſſe iactabant, & cur Cicadas capillis intexerent, 65.25

Athenienſes, minoribus, qui biennio non peregrinaſſent, rerum ſuarum adminiſtratione interdicebant, 120.27

Atlantica.

Atlantica inſula quæ? & Platonis de ea narratio mirabilis, 23.14

Atlanticam Platonis, quidam Nouum Orbem eſſe putant, 88.47. Sed reijciuntur, 89.52

Atlanticæ inſulæ narratio Platonis fabuloſa eſſe probatur, 25.29

Atlanticæ appellatio non benè conuenit Orbi Nouo, ibid. 18

Atlas.

Atlantem Libicum primum naues fabricaſſe teſtatur Clemens Alexandrinus, 82.71

Atlanticus mons, & Alantidis inſula vbi, & vnde dicantur, 17.35

Atlas Rex Aſiticæ antiquiſſimus, & fabulæ de eo, ibid. 36.

Auctor.

Auctor cur in primo libro Hiſtoricum, & Coſmographum egerit, 1129.1

Auctor cur non vereatur Hiſpaniæ gloriam extollere, 119.3

Auctor ſperat, ſe aliquid in titulis acquiſitionis Noui Orbis congerendis, & illuſtrandis præſtiturum, 532.46

Auctor nunquam intendit aliorum ſcriptorum dicta ſupprimere, aut pro ſuis venditare, 529.15.

Auctor quid in hoc opere vltra alios præſtiterit, eruditorum iudicio relinquit, 404.1

Auctor non intendit abſolutè excuſare exceſſus, & turbines bellorum olim Indis illatorum 405.25

Auctor dolet, quòd per quatuordecim annos in Limenſi Senatu tam longè à Curia Regia inſeruire iuſſus fuerit: & quare hoc opus ſcribere cœperit, 41.48

Auctor cur laborauerit in congerendis & exponendis prophetiis, quæ Noui Orbis poſſeſſionem, & conuerſionem in Hiſpanis prænuntiant, 116.61.

Auctor in dubio ſeruitutis Indorum Orient. conſuluit Domin. D. Anton à Morga Præſidem Quitenſem. Et quid ille reſponderit, 433.155

Auctor pictæ Poëſis qualiter exponat ſymbolum Caroli V. *Plus vltra*, 17.45

Auctor libri, cui titulus: *Mare liberum*, latè & liberè in Alex V I. donationem debacchatur: & quam iuſtè idem liber prohibitus ſit, 326.13.

Auctor tractatum gubernationis Indiarum quinque libris diuiſum habet, & quid in illis agere intendat, breuiter aperit, 434.4

Auctoris Parænеſis, ſiue admonitio pro Indis diligenter in Fide inſtituendis, & humaniter pertractandis, 43.5

Auctoris tractatio in libro ſecundo circa quid verſari debeat, & qualiter inſtituenda, 129.4 & 131.50.

Auctores recenſentur qui expendunt, & extollunt potentiam, latitudinem, & diuitias Regni Hiſpani, 121.44

Auctores recenſentur qui agunt de regione Ophira, & eam Indiæ Orientali tribuunt, 97.30

Auctores referuntur, qui Orbis Noui detectionem, & conuerſionem in ſacris Scripturis inſinuari tradunt, 118.2

Auctores, qui laudant, & extollunt Noui Orbis ad Fidem conuerſionem, 124.72

Auctores plures congeruntur, qui de natura, & diffinitione agunt, 172.18

Auctores plurimi referuntur, qui bellum permittunt contra Indos, & alios infideles, Prædicatores recipere, & Fidem audire nolentes, & maximè vbi eam impediunt, 296.3

Auctores recenſentur, qui ſummè laudant Hiſpanos ob detectionem, & conuerſionem Noui Orbis, 119.8

Auctores plures referuntur, qui exempla adducunt Regnorum ambitiosè, & per bella captorum, 165.45.

Auctores Philoſophi, Theologi, & Iuriſperiti, qui tractant de gentium, imperiorum, & dominiorum diſtinctione, 167.74

Auctores recenſentur, qui generaliter tractant de dominio infidelium: & an ab illis auferri poſſit, 130.19.

Auctores plurimi referuntur, qui agunt de exceſſu dæmonum, & defectu Oraculorum in nouo Orbe poſt aduentum Hiſpanorum, 155.86

Auctores recenſentur qui agunt de materia tit. C. *de omni agro deſerto, lib. 11.* 169.107

Auctores recenſentur, qui narrant, & extollunt miraculoſum incrementum Chriſtianitatis Noui Orbis, 550.25

Auctores citantur, qui hunc titulum barbariſmi, & feritatis Indorum probare videntur, 171.2

Auctores, qui agunt de linea, quæ ducta fuit iuſſu Alex. V I. ad aſſignandos limites Luſitanis, & Caſtellanis, 36.73

Auctores plurimi recenſentur, qui Nouum Orbem veteribus cognitum dicunt, 85.2

Auctores, qui tenent Orbis Noui nullam antiquis notitiam fuiſſe, latè recenſentur, 77.2

Auctores plurimi recenſentur, qui de Zonis Orbis ſcribunt, 80.38

Auctores plurimi referuntur, qui diſputant, an

& quando liceat Tyrannum priuata auctoritate interficere, 239.50

Auctores recenſentur, qui Indos Occidentales terreſtri itinere ad eas regiones peruenisſe dicunt, 71.5

Auctores plurimi recenſentur, qui agunt de cruentis ſacrificiis Indorum, 89.55

Auctores plurimi recenſentur qui de iuſtitia punitionis, & debellationis hæreticorum latiſſimè diſputant, 189.51

Auctores, qui nullam omnino vim, nec armorum terrorem in conuerſione infidelium admittunt, ſecuriorem opinionem ſequuntur, & qualiter argumentis contrariæ reſpondeant, 286.5.

Auctores plures citantur: qui temporalem iuriſdictionem Pontifici negant in terris Imperij, vel aliorum Principum ſæcularium, 315.10.

Auctores multi citantur, qui agunt de variis valdè feris ac fœdis variarum gentium moribus, & ritibus, 24.69

Auctores plurimi recenſentur, qui de idololatria diuerſarum nationum latiſſimè agunt, 244.109

Auctores enumerantur, qui agunt de miraculis Sanctæ Crucis in Nouo Orbe, 157.15

Auctores plurimi vtriuſque Scholæ citantur, qui indiſtinctè vtrumque gladium Pontifici tribuunt, 316.19

Auctores recenſentur, qui ſpecialiter probant, Indos ob ſolum vitium infidelitatis debellari potuiſſe, 201.12

Auctores plurimi pro opinione citantur, quæ ſolam indirectam temporalem iuriſdictionem Pontifici tribuit, 319.45

Auctores plurimi referuntur, qui ridiculum eſſe probant aſſerere, Imperatorem totius Orbis Dominum fuiſſe, aut eſſe, 309.45

Auctores innumeri adducuntur, qui idololatriæ crimen exaggerant 143.111

Auctores plures citantur, qui de vitiis Indorum latiſſimè tractant, 225.24

Auctores plurimi recenſentur, qui ſpecialiter de Indis agentes, eos ob idololatriam, & crimina contra naturam debellari poſſe docuerunt, 215.3.

Auctores plurimi referuntur; qui cum Innocent. tenent, ob ſolam infidelitatem ſuis bonis priuari non poſſe, 204.40

Auctores plurimi recenſentur, qui generaliter affirmant, licitè debellari poſſe infideles non ſeruantes legem naturæ, 215.2

Auctores plures adducuntur. qui negant, infidelibus ob ſolam barbariem bellum inferri poſſe, 180.2.

Auctores plurimi recenſentur, qui agunt de naturali ſeruitute Barbarorum ab Ariſtotele conſiderata, 191.121

Auctores plures citantur, qui temporale dominium, ſaltem excellenter, & habitualiter in Chriſto concedunt, 333.94

Auctores, qui, ad Fidem introducendam, vim aliquam permittunt, qualiter ſunt accipiendi, & defendendi, 285.1

Auctores plurimi recenſentur, qui varias hiſtorias congerunt Regnum à Romanis Pontificibus temporaliter punitorum, & depoſitorum, 320.56.

Auctores plurimi referuntur, & expenduntur, qui qui Papæ dominium, & iuriſdictionem etiam prouinciis, & Regnis infidelium agnoſcunt, 150.53.

Auctores plurimi ex Theologis, & Iuriſtis recenſentur, qui indiſtinctè tenent filios paruulos infidelium inuitis parentibus baptizari non debere, 268.24

Auctores plurimi referuntur, qui titulum debellationis Indorum, ob tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam admittere nolunt, 236.3.

Auctores plurimi referuntur, qui Regum Hiſpaniæ ab imperio omnimodam exemptionem defendunt, 312.71

Auctores plurimi recenſentur, qui ſubuerſiones, & mutationes Regnorum peccatis attribuunt, 230.53.

Auctores plurimi referuntur, qui ex profeſſo, vel etiam obiter agunt de hiſtoria Indiarum Occidentalium, 34.47

Auctores plurimi citantur, qui agunt de variis idolis Indorum, 223.103

Auctores recenſentur, qui plura miracula in Nouo Orbe facta commemorant, 526.5

Auctores antiqui, qui de India Orientali ſcripſerunt, in multis fallunt. 108

Auctores plurimi recenſentur, qui de rebus & hiſtoriis Indiæ Orientalis ſcripſerunt, 13.47

Auctores qui plura exempla & teſtimonia adducunt de proſperitate bellorum, & auxiliis cœleſtibus à Deo Catholicis datis, 354.18

Auctorum operoſa nomenclatura proponitur, qui de iuſtitia acquiſitionis Noui Orbis ex profeſsò, vel perfunctoriè tractarunt, 130.132.20.39

Auctorum verba peculiariter recenſentur, qui ob defenſionem Innocentium, infideles debellari poſſe concedunt, 246.4.

Auctorum ſententiæ recenſentur, & expenduntur, qui Indos omnino barbaros, & feros debellari, & ſuis imperiis ſpolari poſſe concedunt, 196.26.

Auctorum nomina, & verba recenſentur, qui Indis ſecundæ claſſis ſemel ad Fidem conuerſis Regum Catholicorum ſupremam ſaltem dominationem concedunt, 195.20

Auctoritas.

Auctoritas D. Pauli 1. Corint. 5. *De his qui foris ſunt*, multis ſolutionibus, & expoſitionibus illuſtratur, 250.46

D. Auguſtinus.

D. Auguſtinus miram potentiam Pontificis Romani eleganter exaggerat, 332.82

D. Auguſtinus eleganti paraphraſi oſtendit, Regnum Chriſti non eſſe de hoc mundo, 527.41

D Auguſtinus ſcribit, ſe hominibus monſtroſis, oculos in pectore habentibus, prædicaſſe, 189.84.

D. Auguſtin. putauit Auſtrales regiones non habitari, & quare, 64.20

D. Auguſtini locus expenditur, 792.3

D Auguſtini elegantiſſima verba in ſermone 6 de verb. Domini referuntur, & perpenduntur, 238.28.

D. Auguſtini locus *in ſerm. 6. de puero Centurionis* exponitur, 250.50

D. Auguſtini, Hieronymi, Ambroſij, Baſilij, Bernardi, & Theophylacti loca expenduntur, temporale dominium Chriſti negantia, 327.31

D Auguſtini, & Cypriani loca de punitione idololatrarum, qualiter accipienda, 245.118

D. Auguſtini,

D. Auguſtini, & Concilij Illiberitani loca, quæ idola confringi prohibent, qualiter explicari debeant, 303 94

Auguſt.

Auguſtus Cæſar ſtatim poſt Chriſtum natum ſe Dominum appellari vetuit, & quare. 310.56

Auguſtus Cæſar qualiter curauerit peculiarem deſcriptionem, & relationem totius Orbis habere, 47.19

Auis.

Auis nimis peregrina, & prodigioſa Motezumæ adducitur, 139 56

Auitus.

Auitus declamator Nouum Orbem non agnouit, ſed potius apertè negauit, 90.72

Auiti elegantiſſima verba, quibus Alexandrum hortatur, ne nouas terras vltra Oceanum quærat, ibid.73

Aurelianus.

Aurelianus Imperator, licèt Ethnicus, Romani Pontificis dignitatem agnouit, 321.60

Auris.

Auris Bataua pro *Aureum vellus* prouerbium vnde, 182.33

Aureum.

Aurei Velleris Ordinis Equeſtris origo, 85.92

Aurum.

Aurum Indiæ Orientalis dicebatur Paruaiim, & erat probatiſſimum, 97.33

Aurum Phaz, ſiue Ophaz, & aliæ eius appellationes in Scriptura, remiſſiuè, 98.41

Aurum eſſe Hiſpaniorum Deum, Indi exiſtimarunt, & de feſtis ei hac de cauſa à quodam Regulo Cabæ factis, 404.8

Aurum retibus expiſcati in Panamenſi prouincia publicauit Baccalaureus Enciſus, 398. 36. & 400.9

Aurum omnia ſcindit, & ſuperat, 44.18

Aurum bella, & alia plura ſcelera, & damna in mundum inuexit ex Virgilio, & aliis Poëtis, ibid.19

Auſtralis plaga.

Auſtralis Plaga ſub nomine maris ſolet denotari in ſacris Litteris, & quare, 55.19

Auſtralem Zonam, & gentes ſub ea habitantes à nobis agnoſci non poſſe, multi putarunt, 79. 36

Auſtrales mundi plagas aquis omnino tegi multi ex veteribus opinabantur, & quare, 78.19

Auſtrales, & Occidentales regiones vltra Oceanum inhabitatas eſſe multi ex antiquis putarunt, & quare, 79.22

Auſtriaca familia.

Auſtriaca familia variis occaſionibus varia regna, quibus hodie fruitur, coadunauit, 388.50

Auſtriaca domus, ob Religionis curam, tot meruit incrementa: & quid eius inſignia ſignificent, 126.93

Auſtriaca domus, & familia augeri cœpit, quando Turcarum Imperium initium habuit, 125. 83

Auxilium.

Auxilium miſeris denegare, turpe ſemper reputatum eſt, & talionis pœna punitum, 233.88

B

Babilonia.

Babilonia Reges populum Dei ex Diuina prouidentia, & nihilominus in eo facto peccarunt, 165.3

Bacchus.

Bacchus in Orientalem Indiam penetrauit, 11. 17

Baiazetes.

Baiazetes Turcarum Imperator qualiter ſuccenſuerit in expulſionem Iudæorum per Reges Catholicos factam, 263.117

Baldus.

Baldi notabilis doctrina refertur circa conceſſionem terrarum infidelium, 337.133

Balduinus.

Balduinus notatur, dum iniuſtè damnat morem non efficiendi ſeruos, qui in bellis Chriſtianorum capiuntur, 417 52

Baptiſmus.

Baptiſmus, licèt paruulis infidelium, parentibus inuitis conferri non debeat: ſemel tamen collatus valet, & tenet, & amplius parentibus tradendi non ſunt, 289 40

Baptiſmus eſt ianua. qua Eccleſiam ingredimur & Chriſti, & Eccleſiæ membra efficimur. 326. 22.

Bap. Fulgoſij verba expenduntur de Pontificum in Reges & Imp. poteſtate & auctoritate, 301. 64

Baptiſmus à paruulis Iudæorum, vel aliorum infidelium inter ſe inuicem factus, validus, etiam ſi per ludum fiat, cum intentione tamen baptizandi, 282 57

Baptiſmum, ſi quis omnino inuitus, & coactus recipiat, an poſteà metu ceſſante per longum tempus non contradicat, verè Chriſtianus, & baptizatus cenſeri debeat, ibid.59

Baptiſmi Character non imprimitur, vbi quis ad illum recipiendum per vim, & metum abſolutè compellitur, 260.4

Baptiſmi Sacramentum homines liberos fortius in ſua libertate confirmat, 431.93

Baptiſmi & aliorum Sacramentorum ſuſceptio plura miracula in Nouo Orbe cauſauit, & Auctores qui de eis agunt, 159.36

Barbaria.

Barbaria Prouincia, quæ hodie dicitur

Barberia.

Barberia, vnde ſic dicta, remiſſiuè, . 151.4

Barbaries.

Barbaries & feritas Indorum, abſolutè conſiderata, non præbet iuſtum, & ſufficientem titulum ad eos debellandos, & ſpoliandos, 186.1

Barbaries, & feritas antiqua Indorum Occidentalium cuiuſdam Poetæ carminibus explicatur, 175.51

Barbariem, & feritatem Indorum iuſtum titulum præbere videri, vt bello domari, & ſuis imperiis priuari poſſint. 171.1

Barbarus.

Barbarus ita nemo eſt, vt quaſdam euidentes de Fide credenda perſuaſiones percipere nequeat, 70. 31

Barbarus nominis etymologia, 171.6

Barbarus nomen varias habet ſignificationes, ibid. 3

Barbari homines ex ſententia Ariſtotelis, & aliorum ſerui ſunt, & ad ſeruiendum nati, & cogi poſſunt, vt prudentibus pareant, 175 52

Barbari, & impoliti homines brutis æquiparantur ſub eorum appellatione in Scriptura, & aliis

auctoribus

auctoribus deſignantur, 171.13
Barbari nomini communem diffinitionem non ineptè notat Ioan Boterus, 181.23
Barbari ab Alexandro victi beatiores fuerunt ſecundùm Plutarchum, quàm qui eum effugerunt, 177.68
Barbari ad hiſtoria retinendas parum idonei ſunt, 110.93
Barbari propriè dicuntur, qui ingenio nimis obtuſo, & fero ſunt, & à naturalis rationis regulis deuiant, 171.5
Barbari. vt bruta, furioſo impetu ducuntur ad ea, quæ appetunt, ibid.7
Barbaris ex ſententia Alphonſi à Caſtro iuſtè bellum infertur, ſi ſufficienter moniti, ſuos errores non deponant, 255.4
Barbaris natura neceſſitas ineſt, vt à ſapientioribus regantur, qui tamen Barbarorum commodis magis quàm ſuis proſpicere debent, 191.119
Barbaris cum veri homines ſint, ius gentium ſeruari debet, & dominorum diſtinctio eo introducta, 180.9
Barbaros quoſdam, qui ex conſuetudine homines immolabant, impunitos reliquerunt Romani ex Plutarcho, 241.73
Barbaros poſſe vt feras venari, & occidi, quomodo, & quando intelligendum ſit? 191.122
Barbaros ſeruos effici eorum, à quibus excoluntur, aliqui putant, 415.23

Barbaricarij.

Barbaricarij dicebantur qui veſtibus Phrygio more, aut pictis, & auratis vtebantur, 183.39

Barba.

Barbas, & pilos non ſolùm Indi, ſed plures aliæ nationes expilant, 190.109

D.Bartolomæus.

D. Bartolomæus Euangelium Matthæi in Indiam tulit, & Indicè tranſtulit, 12.31
D Bartholomæus prædicauit, in India Citeriori, 6.52
Bartolomæus de las Caſas in ſæculo manens, & poſteà Ordinem Prædicatorum profeſſus & Epiſcopus creatus, pro Indorum libertate, & vtilitate anxiè laborauit, 130.21.& 131.26 Et alia de eo, verbo, *Chiapenſis*, & verbo. *Epiſcop.Chiapenſis.*
Bartoli doctrina refertur, & probatur, qui Pontifici tribuit facultatem concedendi terras, & inſulas infidelium, 329.52

Baſilius.

Baſilius Pontius Legionenſis Auguſtinianus laudatur, 85.3
Fr. Baſilius Pontius Legionenſis qualiter tractet argumentum de Prophetis annuntiantibus conuerſionem Noui Orbis? 116.56

Batani.

Bataui, qui hodie Hollandi dicuntur, olim nimie truces, & agreſtes reputabantur, 182.32
Batauorum ſex militares naues annos 1615. fretum Magallanicum tranſierunt, & cum noſtria bis nauale certamen ineuntes, primo victrices, ſecundò victæ perierunt. 58.41

Batuecij.

Batuecioram Hiſpaniæ notabilis hiſtoria, 66.36

Bauaria.

Bauariæ Duces Religioſiſſimi, & Sedis Apoſtolicæ deuotiſſimi ſunt, 317.29

Bellarminus.

Bellarminus Cardinalis illuſtriſſimus ſe ipſum retractare videtur, & inſpecta Bulla Alex. VI. plenum dominium Noui Orbis conceſſum eſſe agnoſcit, 354.42
Bellarminus, & alij grauiſſimi Theologi, quibus terminis explicent iuriſdictionem temporalem, quam Rom. Pontifex in ſæculares Principes habet, 319.47

Bellua.

Belluæ pro catulis ſuis defendendis vſque ad mortem pugnant, 221.78

Bellum.

Bellum non requirit præuiam monitionem, vbi infertur Turcis, Hæreticis, & aliis Fidei hoſtibus, 247.18
Bellum nunquam poteſt eſſe iuſtum, vbi nulla præceſſit iniuria, 410.74
Bellum licèt non verè, probabiliter tamen ex vtraque parte iuſtum eſſe poteſt, ibid.76
Bellum vt legitimum ſit, non ſolùm iuſtitiam cauſæ, ſed etiam Principis licentiam, & auctoritatem requirit, ibid 77
Bellum quacunque ex cauſa, & pia præſertim illatum, regulàriter monitio præcedere debet, 247.16
Bellum, quod ſuſcipitur pro defendendis innocentibus, & tollendis humanis ſacrificiis, monitio præcedere debet. ibid.12
Bellum vbi infertur pro defenſione Innocentium, & immolandorum, mitiſſimè quantum fieri poteſt, exercendum eſt, ibid.19
Bellum iuſtè moueri poteſt contra eos, qui ſuis Principibus non obediunt, & multo magis contra rebelles Deo, 248.23
Bellum ſuſcipientes pro defendendis innocentibus, quid ab illis recipere, aut exigere poſſint ex opnione Pat. Molinæ, ibid.53
Bellum iuſtum non ſolum infertur pro defenſione propria, ſed etiam pro liberandis innnocentibus, etiam auxilium noſtrum non poſtulantibus, 277.9
Bellum, & armorum terrorem inter Indos Fidem introduxiſſe, qualiter intelligendum ſit, 279 24
Bellum à Chriſtianis contra Turcas licitè moueri non poſſe, fuit hæreſis Lutheri, & Eraſmi, quæ reprobatur, 288.37
Bellum, & eius damna multoties cohibere non poteſt Princeps ipſe, qui illud incepit, ex Salluſt. 408.46
Bellum ex vtraque parte iuſtum reperiri, vix poſſibile eſt. 415.15, & 420.76
Bellum dicitur per antiphraſim, quaſi minime Bellum, & alia eius etymologia ex Caſſidoro, 385.25
Bellum punitiuum propriè ad exceptionem imperij, & iuriſdictionis ſpectat, & inter ſubditos exercetur, 337.6
Bellum vt ſit iuſtum, debet eſſe defenſiuum, vindicatiuum aut punitiuum, ibid.4
Bellum vt iuſtum ſit, quibus ex cauſis, & qua intentione inferri debeat, 166.52
Bellum rectè videtur inferri Indis, qui moniti, deſiſtere nolunt à vitiis contra naturam, 227.2
Bellum pro Fide, aut contra excommunicatos qualiter fieri poſſe dicat Franc. Arias? 259.67
Bellum vbi iuſtum eſt, benè poſſunt Chriſtiani, ſcandalo ceſſante, cum infidelibus, & pro infidelibus militare, 395.23

Bella iniuſta ſecundum Baldum ſunt manifeſta latrocinia, 431.81

Bella vbi inferuntur ob bonum, & defenſionem alicuius, quid defendens ſumere poſſit, 431.95

Bella, quæ iuſtè, & legitimè inferuntur, probari debent, & ius acquiſitionis victoribus præbent, 166.50

Bella ob nullam omnino cauſam mouere licere hæreſis eſt, à multis piis & doctis viris damnata, ibid.49

Bella licita dicuntur ea, per quæ victis conſulitur, & pietatis, & iuſtitiæ obſeruatio procuratur, 176.64 & 527.10

Bella ſuſcipere pro terris, aut rebus inutilibus operæ pretium non eſſe, Herodotus ſcribit, 127.111.

Bella non niſi cum magno conſilio indicenda & ineunda eſſe, multis probatur, 378.19

Bella ſociorum, & confœderatorum cauſa inita legitima ſunt, 394.19

Bella, quæ Reges Religionis tuendæ, aut propagandæ cauſa ſuſcipiunt, valde pia, & laudabilia iudicantur. 259.63

Bella quemadmodum iuſta cenſeri ſolent ſi à Deo, ita ſi à Pontifice præcipiantur, 537.128

Bella ſemper plura damna & calamitates adducunt, 407.42

Bella per Hiſpanos Indis illata vt plurimum legitima fuerunt, 378 20

Bella per Conſtantinum, & alios Chriſtianos Principes aduerſus infideles non ob id ſolum geſta fuerunt, vt Fidem reciperent, ſed ex aliis cauſis, quæ referuntur, 191.70

Bella ab Alexan. Magno, & Romanis ampliandi Imperij cupiditate innocentibus illata non laudantur, nec laudari potuerunt à D Auguſtino, & aliis, 192.125

Bella apud Romanos quibus cæremoniis denuntiarentur, remiſſiuè. 431.86

Bella iniuſta, & per ſolam violentiam illata nullo iure probantur, neque legitimum dominium præſtant, & Auctores, qui de hoc agunt, 166.51

Belli iuſti, & legitimè indicti ſi quis ordines excedat, ad reſtitutionem tenetur, 431.82

Belli in ipſo conflictu quæ capiuntur, qualiter diuidantur, 165.38

Belli propoſitum quod eſſe debeat? 247.21

Belli contra infideles ſuſcipiendi auctoritas maximè penes Pontificem reſidet, 130.55

Belli cauſa iuſta eſt, pugnæ exitus malus eſſe non poteſt, 378.23

Belli iuſtam cauſam ab initio diſcuſſam eſſe, ſufficit, etiam ſi poſteà aliqua dubia emergant, 380.42

Bellis iuſtis, & ad Dei vocationem, & exaltationem ſuſceptis, ſemper ipſe exitus fœlices concedit, 151.40

Bellicam artem ſecundùm naturam acquiſitiuam eſſe, Plato, Ariſtot. & alij Philoſophi tradunt, 164.24

Bello imprudenter illato quæ obligationes oriantur, remiſſiuè, 410.85

Bello capta capientium fiunt, etiam inſpecto iure Diuino, ex doctrina diui Ambroſij, 164.26

Bello capta qualiter diuidantur, & plures Auctores, qui de hoc agunt, 165.35

Bello ab hoſtibus capta communi omnium gentium iure capientium fiunt; & plurimi Auctores qui de hoc articulo agunt, 164.23

Bello publicè indicto parta an, & quando reſtitui debeant, ſi illud iniuſtum fuiſſe conſtiterit, 381.48

Bellorum ſtrepitus, & ſtrages non præſtat congruum medium prædicationi, & conuerſioni Barbarorum, 192.128

Bellorum damna multa ſunt, & grauiora quàm quæ ex litibus priuatorum oriri poſſunt, 381.24

Benedictio.

Benedictionem, & promiſſionem dilatationis Imperij factam Eccleſiæ à Prophetis, poſſe etiam intelligi de Regibus Hiſpaniæ, docet Didacus Valdeſius, 1.7.19

Benedictus Ægidius Luſitan. reſpondet libro Maris liberi, 133.51

Beneficia.

Beneficia, quæ Barbaris in Fidei prædicatione impenduntur, ſeruitutis irrogatione penſanda non ſunt, 431.91

Beneficio nos iuuari oportet, non decipi, 354.48

Beodi.

Beodos Hiſpanè, cur ebrios appellemus? 181.35

D. Bernardus.

D. Bernardus in quo laudet quemdam Eborenſem Archiepiſcopum? 43.30

D. Bernard. benè concedit Papæ ſecularem iuriſdictionem, monet tamen, vt eam per alios exerceat. 340 165

D. Bernard temporalem iuriſdictionem Regibus terræ relinquendam docet, & alienam à Romano Pontifice vocat, 32 49

D. Bernardi verba expenduntur pro ſupremo dominio Chriſti in Eccleſiam tranſlato, 202.21

D. Bernardi elegans locus pro dominio Chriſti perpenditur, 323 93

D. Bernardi verba elegantiſſima de dignitate Pontificis. 332 80

Bezaar lapis & eius inuentio, & virtus, 48.37

Blaſch.

Blaſchi Nonij de Balboa laudes, & hiſtoria, 31.27

Blaſius Robles de Salzedo citatur & laudatur, 572 19

Blaſphemia.

Blaſphemia vera, & propria requiritur, vt infideles ob eam puniri poſſint, 244.111

Blaſphemia, quæ in idololatria ineſt, qualis ſit, & quòd ob eam tantum infideles debellari non poſſint, ibid.110

Blaſphemiæ ratione poſſunt Chriſtiani infidelibus bellum indicere, 229.40

Blaſphemiæ peccatum grauiſſimum eſt, & de eius pœnis, ibid.41

Bonidus.

Bonidi opinio damnatur, qui numquam ſeruitutem licitam, vel vtilem eſſe contendit, 414.8. Vide alia infra verbo *Ioan. Bodinus.*

Boetius.

Boëtij carmina referuntur, in quibus hominum, & belluarum diſcrimen apponit, 171.36

Boetiorum ruditas, & craſſities tanta olim fuit, vt in prouerbium abierit, 181.34

Bombarda.

Bombardæ, & ſcopleti magno terrori Indis fuerunt, 175 44

Bona

Bona non ſolùm bonis dantur à Deo, ſed malis etiam, & interdum magis quàm bonis, & quare? ex ſententia D. Auguſt. 206 60

Bona inferioris ordinis reſtituenda non ſunt cum

iactura ſuperioris, 401.36

Bona non ſunt opera, quæ non innituntur Fidei fundamento. 203.56

Bona fides requiritur etiam in præſcriptione immemoriali, 390.78

Bonæ fidei poſſeſſor eſt etiam ille qui habet conſcientiam dubiam, 391.80

Bonum, & rectum excedere, nullatenus licet, etiam propter ſalutem alterius, 237.14

Bonum opus vt exercere, ita & iuuare bonum eſt, etiam ſi quis pro eo mercedem accipiat, 195.25

Bonifacius.

Bonifacius VIII. magnam partem Extrauag. vnam ſanctam ex dictis D Auguſtini, & Bernadi deſumpſit, 336.121

Brachmanes.

Brachmanes Indorum Philoſophi ex Iudæis deſcendebant, 12.24

Braſilia.

Braſilia prouincia qualiter à Caprali detecta, & Sanctæ Crucis dicta, 16 32

Braſiliæ regionis deſcriptio, detectio, & hiſtoria, 42.59

Braſiliæ prouincia appellatur Sanctæ Crucis, & quare? & quàm iniuſtè hoc nomen vulgus pro Braſilia mutauerit, 26.40

Braſilienſes.

Braſilienſes, Æthiopes, & aliæ gentes Orientales hodie edunt carnes humanas, 241.63

Braſilienſes conſeruant memoriam prædicationis Diui Thomæ, 106.60

Braſiliæ vrbs ab Hollandis nuper intercepta, qualiter è noſtris fuerit recuperata? 360.68

Breuis.

Breuis eſt, qui non dicit plures quàm oportet, & inita tractatio deſiderat, 2.4

Britanni.

Britanni, & Poloni carnes humanas edere ſolebant, 258.62

Britanni præ cæteris corpora radebant, & glaſto inficiebant, 191.111

Bruta.

Bruta animalia nihil habent rationis, aut prudentiæ, vt falsò quidam exiſtimarunt, 171.9

Bruta an loqui poſſint, vel humanum Sermonem intelligere? Remiſſiuè, ibid 11

Brutis propriè non dicitur inferri vis, & iniuria, ibid.12

Bulla.

Bulla Alexandri VI. qua Regibus Catholicis Nouum Orbem conceſſit, ad litteram refertur, 344 16

Bullam, Alexan. VI. quâ Nouum Orbem Regibus Catholicis donauit qui referant, & laudent. ibid.17

Bullæ Alexan. VI. verba nihil Sedi Apoſtolicæ in prouinciis Noui Orbis nomine feudi, vel alio reſeruant, 371.42

Bullæ ſæpè expediri ſolent ſub ſolo nomine Papæ, quamuis Cardinales ad earum expeditionem conſenſum præſtiterint, 358.100

Burgundiones.

Burgundiones propter Hunnorum incurſiones Chriſto ſe deuouerunt, 279.29

Buſiris.

Buſiris infamis, habitus, & grauiter ab Hercule punitus dicitur, quòd hoſpites Ioui immolaret, 220.65

Buſiris in aris, quas hoſpitibus parauit, mactatus fuit, ex Claudiano, ibid.67

Buſiris cur dicatur illaudatus, & monſtris dignus apud Virgil. & Statium, ibid.

Buſiridis aræ adagium quid ſignificet? ibid.68

C

Cæſarion.

CÆſarion, filius Cæſaris, & Cleopatræ, in Indiam miſſus, 15,13

Caietanus.

Caietanus putat nullo Scripturæ loco concludi, omnem terram eſſe habitabilem, 79 24

Cain.

Cain Adæ filius materialem ciuitatem ædificauit, 181.18

Calamitates.

Calamitatum, & ſuppliciorum imminentium Deus prius homines monet, vt reſipiſcant, 138.44

Caliſtus.

Caliſtus Remitez ſupremam poteſtatem Papæ in temporalibus etiam ad infideles extendit, 330.62

Calixtus III.

Calixtus III. Bullæ verba expenduntur, 353 37

Calixti III. & Nicolai V Bullæ de conceſſione Indiarum Orientalium Luſitanis facta referuntur, 351.29

Calumnia.

Calumnia eorum depellitur, qui Hiſpaniæ Reges auaritiæ notant, 126.99

Calumnias excitat virtus, & à viris probis contemnendæ ſunt, 40.39

Cancellaria.

Cancellaria, & Metropolis inſulæ ſancti Dominici quid comprehendat, 33.18

Cancellariæ Limenſis diſtrictus, 41.49

Changiocham.

Changiocham Tartarorum Regi, & exercitui eius dicitur mare miraculoſum nouem pedum tranſitum aperuiſſe, 151.34

Canibales.

Canibales, & Caribes Indi, præ aliis, humanis carnibus veſcebantur, 317. & 318.35. & 38

Canibalorum inſulæ quæ, & cur ita dictæ 38.15

Cantica.

Cantica *cap.* 4. de Auſtro perflante, & aromatibus fluentibus, intelligitur de conuerſione Indorum, 137.34

Cantic. cap. 8. *verſ.* 8. *Soror noſtra paruula eſt, &c.* explicatur, & ad gentes Noui Orbis recens conuerſas accommodatur, 214.37

Cap.

Cap. *licet* 18. *de regular. & cap. dua ſunt* 19. q. 2. expenduntur, 244.35

Cap. contra Chriſtianos de hæret, lib. 6. expenditur, & illuſtratur, 282.55

Cap. ego Ludouicus diſt. 63. exponitur. 318.58

Cap. debet, & cap. vult, 23. q. 4. vbi D. Auguſtinus docet, malos eſſe prohibendos à malo, & cogendos ad bonum, qualiter ſit explicandum? ibid. 39

Cap. vides, 23. q. 6 *& cap. quid facit,* 23. q. 4. & alia ſimilia expenduntur, 261.104

Cap. in Archiepiſcopatu de raptorib. explicatur, 249.40

Cap.

Cap.iam verè,23.q.6.illuſtratur, 281.47
Cap.diſpar 23.q. 8. inducitur, & expenditur pro iuſtitia belli contra infideles, qui fidem ſibi predicatam recipere nolunt, 283.80
Cap.diſpar.23.q.8.explicatur, 288 35.38.& 41
Cap.diſpar.23 q.8.& *cap. militare*, 23. q.1. exornantur, 166.53
Cap.audacter,188.q.1.& *cap.ex merito*, 6.*quaſt*.1. exornantur, 209.15
Cap.quid in omnibus, 32. q. 7. expenditur, 203. 29
Cap.queritur 22.q.2.& *cap.ſi nulla* 23.q.8.expenduntur, 275.5
Cap.ad Fidem 23.q.1.*cap.ſi ſinceri*,*diſt*.46.& *cap. ſicut de Iudais*, perpenduntur, & illuſtrantur, 267.6
Cap.qui nos 23.q.1.*cap*.1.23.q.6.*cap.diſplicet* 24. *quaſt*. 3. vbi D. Auguſt. agit de coactione D.Pauli, perpenduntur & exornantur, 262. 102
Cap ſi Eccleſia,*cap.non inuenitur*,*cap.diſplicet*,23. q. 4. in quibus D. Auguſtinus de differentia ſtatus, & poteſtatis Eccleſiæ, ponderantur,& illuſtrantur, 260.84,& ſeqq.
Cap.diſplicet,23.q.4.& *cap*.1.23. q.6. expenduntur, 261,96
Cap.de Iudais 45.*diſt*.& alia Conciliorum decreta, quæ Iudæos inuitos baptizari vetant,commemorantur, 266.8
Cap.de Iudais 45. *diſt*. perpenditur,& illuſtratur, 329.54
Cap.de Iudais,*verſ.Qui autem*,45.*diſt*.expenditur, 399.9
Cap.1.*diſt*.7.& Exodi auctoritas *cap*.12.ponderatur, 416 30
Cap. noli 23.q.1. ponderatur, & illuſtratur, ibid. 39
Cap.quidam autem 45. *diſt*. explicatur, 270.49
Cap. ſolita, de maiorit.& obed. exornatur, 210. 30
Cap.ſolita,de maioritate,& obedient. & Lucæ 12. *Ecce duo gladij*. expenduntur, 306.16.& 309. 40
Cap. ſolita, de maiorit. & obed. explicatur, 336. 117
Cap. ſolita, de maiorit. & obed. cap. per venerabilem, cap.cauſam que, qui filij ſint legit. cap. nouit de iudic. & cap.ſuam de ordin. cognit. cap. ſi duobus, §.denique de appellat. perpenduntur, 329.45
*Cap.per venerabilem,qui filij ſint legit.*ponderatur, & illuſtratur, 336.118
*Cap. per venerabilem, verſ. Quod autem, qui filij ſint legit.*expenditur, & illuſtratur, 356.73
Cap.offerebatur,31.q.7.exponitur, 300.40
Cap.ſi Eccleſia,cap.duo iſta, 23. q.4. & *cap. quod ſicut de elect.*explicantur, 256.29
Cap.1.1.*diſt*.explicatur, 302.71.& 75
*Cap.minores de baptiſm.*ponderatur,& illuſtratur, 290.59
Cap.vlt.23.*quaſt* 2.exornatur, 301.59
Cap. Epiſcopus nullam de conſecrat .diſt.1. illuſtratur, 297.6
Cap.ſi Eccleſia,cap.non inuenitur.cap.diſplicet 23. q.4. vera expoſitione donantur, 289. 43. & 290. 53
Cap.ſi non ex Fidei,23. q. 4. expenditur, vbi D. Gregorius valdè commendat bella à Gennadio pro Religione dilatanda ſuſcepta, 259. 78
Cap.conuenior 23.*quaſt*.8.*cap. inter hac*, 33. q. 2. *cap. imperium*, *diſt*. 10. expenduntur, 363. 47
Cap.1. *diſt*.21.*cap.omnes* 22. *diſt*. & alia ſimilia expenduntur, 336.116
Cap.ſi non ex Fidei 23.q.4. vera explicatione donatur, 287.32
Cap.quo iure,& *cap.quoniam* 8.*diſt*. expenduntur, 328.43
Cap.in memoriam,3.*diſt*.*c*.2.*diſt*.10. *c.generali* 25. q.1.expenduntur, 318.36
Cap.cum ad vnum,& *cap.duo ſunt*,*diſt*.96. & *cap. ſi nos incompetenter*,2.q.7.ponderantur, & illuſtrantur, 328.44
Cap.turbatur,1.q.1.explicatur, 232.72
Cap.remittuntur,*verſ.Per ſcientia*,23.q.3.expenditur,& illuſtratur,& *c. ſequent. num.* 26. 206. 70
Cap.charitas 3.*de pœnit.diſt*.5.explicatur,& exornatur, 233.83
Cap.ea vindicta, *c.mali* 23.q.4. & *c. Dominus noſter* 23.q.2.expenduntur,& illuſtrantur, 230. 46
Cap.Dominus noſter 23.q.1.expenditur, & illuſtratur, 136.26
Cap.Dominus noſter 23.*quaſt*..2.expenditur, 394. 15
Cap. Dominus 23.q.2. explicatur, & illuſtratur, 166.55.
Cap.flagitia 32.q.7.expenditur, 227.11
Cap.ſi non audieris,23.q.5.explicatur, 229.34
Cap.fortitudo,*cap.non inferenda* 23.q. 3. exornantur, 141.15
Cap. qui vult, & *cap. non inuenitur*. 23. q.3. illuſtrantur, 130.13.131.27
Cap.qui poteſt,23.q.5. perpenditur, 228.17
Cap.ſi de rebus,& *c.quemadmodum* 23.q.3. exponuntur, & exornantur, 231.53
Cap.ſi de rebus 23. q.3. vera interpretatione donatur, 211.46
Cap.ſi de rebus,& *c.quemadmodum* 23.q.3 expenditur, & exornatur, 203.26
Cap.non eſt,& *c.Regum officium*,23.q.5.illuſtratur, 228.21
Cap.ſi is qui 23.q.4.illuſtratur, 230.48
Cap.non fruſtra,& *c.Regnum* 23 .q.2. explicatur, 206.68
Cap.in apibus 7. q. 1. vera expoſitione donatur, 139.58
Cap.futurum 12.q.1.& *c.in apibus* 7. q. 1. expenduntur, 307.15
Cap.omne 28.q.1.& *cap.quoniam omne*, & *c.vlt. de praſcript.*explicantur, 212,54
Cap.ſchiſmatici 23.q.6.explicatur, 290.55
Cap.nonis de iudiciis hiſtoria,& explicatio remiſsiuè, 341.171
Cap. Adrianus,*diſt*.63.exponitur, 318.34
Et falſam hiſtoriam continere oſtenditur, ibid.39
Cap.vides 23.q.6.& *c. quid faciet* 23. q.4. explicantur, 291.64
Cap.Principes 23. *quaſt*.5. & ſimilia exornantur, 360.6
Cap.ſi quis prapropera, *diſt*.50. expenditur, 145. 40
Cap.veniens de praſcrip. & *l.ſi mulier*, *§.fin. de eo quod met. cauſ.* cum ſimilibus explicantur, 383.54.& 61
Cap.poſt electionem de conceſſ. praben. explicantur, ibid.57

Cap.indecorum de ætat.& qualit.ordin. illuſtratur, 177.87

Cap.per venerabilem qui filij ſint legit. expenditur, 379.20

Cap.1.23.q.8.& cap.pudenda 24.q.1. expenduntur, 40.30

Cap.quanto de diuortiis, expenditur, & illuſtratur, 399.11

Cap.his itaque 61.diſt. explicatur, 209.17

Cap.puta propter, verſ. Niſi, de elect. exornatur, 542.9

Cap.Abbate ſanè de re iudic. lib.6. expenditur, & illuſtratur, 337.135

Cap.in nono 21.diſt. illuſtratur, 103.25

Cap. cùm ex iniuncto 12. de hæretic. explicatur, 542.7.& 144.37

Cap.ita Dominus 19. diſt. & cap. fundamenta de elect.in 6. exornantur, 102.10

Cap. 57. Actor. Apoſt. exponitur, & illuſtratur, 63.3

Captiuitas.

Captiuitas etiam citra belli cauſam exerceri poſſe videtur, 415.17

Captiuitatem iuſtam etiam ex iniuſtis bellis oriri poſſe putat Menchaca, ibid.12

Contrarium, 410.75

Captiui in ſepulchris virorum fortium à Romanis necati ſolebant, 242.80

Captiui Chriſtiani poſſunt licitè fugere à Saracenis, à quibus iniuſtè capti ſunt: & ſecum bona eorum adſportare, 211.45

Captum ab hoſtibus poſſunt etiam inuitum redimere,& debet contractum ſeruare, 234.97

Cardinalis.

Cardinalis Baronius Monarchiam ſpiritualem Regum Siciliæ vehementer execratur, 374.76

Cardinalis Baronij ſcriptis contra Monarchiam Siculam plures ſatisfaciunt, & Regiis edictis intercipi iuſſa ſunt, 375.77

Cardinales vnde dicti? & alia de eorum origine, & dignitate remiſſiuè, 378.28

Cardinalium conſilium, vt Papa neceſſariò petere debeat, nulla conſuetudine induci poteſt, & quare? 558.103

Cardinalium prudentia, & in omni ſcientia peritia commendatur, 379.27

Carete.

Carete Reguli Terræ firmæ notabile dictum, 554.76

Caribes.

Caribes, Canibales, Chichimeci, & Chontales omnium feriſſimi, & barbariſſimi ſunt, 174.41

Carmen.

Carmina quædam, Indiarum Orientalium inquiſitionem ſuadentia, Vlyſſipone confecta ſunt, antiquitatem ſimulantia, 93.101

Carmina Sibyllæ, & Sedulij Paſchalis in deteſtationem idololatriæ, 94.120

Carnes.

Carnes humanas palato gratiſſimas dicebant Braſilij, & querebantur quòd baptizatorum non tanti ſaporis eſſent, 241.64

Carnibus quibuſlibet veſci magis ferarum quàm hominum eſſe, dicebat Pythagoras, 88.45

Carnibus humanis, neceſſitate vrgente, plures gentes vſæ ſunt, 219.49

Carnium humanarum conuiuia plures gentes exercuerunt, 241.61

Carnium humanarum eſum nullius neceſſitatis prætextu excuſari poſſe, tradit Valer. Maximus, 219.50

Carolus

Carolus Magnus qua de cauſa Longobardis bellum intulerit, 291.71

Carolus Magnus plura bella mouit aduerſus infideles idololatras hortatu Adriani Romani Pontificis, 263.550

Caroli Magni hiſtoria mirabilis, dum foſſam ex Rheno in Ararim facere voluit, 60.60

Carolus V. Imperator Licentiato Figueroæ, & aliis, plurimum Indorum cauſas, & patrocinium commendauit, 406.31

Carolus V. Imper. cur ſymbolum columnarum Herculis cum inſcriptione, *Plus vltra*, aſſumpſerit, 26.48

Carol. V. Imper. multa pro ſalute, libertate & conuerſione Indorum piiſſimè ſanxit, 187.78

Caroli V. epitaphia, 27.49

Caroli V. Imper. proteſtatio de exemptione Regni Hiſpaniæ ab Imperio tuenda, 313.74

Caroli V. virtus, & religio eius fortunam proſperam fecerunt, 27.48

Caroli V. laudes, & egregia facinora remiſſiue, ibid.50

Caroli V. Imperator. ſymbolum, & præſtantius trophæum ex detectione Noui Orbis, 123.65

Caroli V. Imper. temporibus multis modis & pœnis Indorum libertati conſultum fuit, 418.58

Caroli V. Imperator. epiſtola quædam ad Reges & gentes Noui Orbis miſſa perpenditur, 110.96

Carolum V. Imperator. totius mundi imperium conſequi potuiſſe, ſi oblata ſibi occaſione vti ſciret, Campanella teſtatur, 397.52

Carolinæ inſulæ Indi qualiter infantes ſuis idolis ſacrificarent? 220.57

Carpocratiani.

Carpocratianorum, ſiue Gnoſticorum Hæreticorum nefanda flagitia, 240.59

Carthaginenſes.

Carthaginenſes, & generaliter reliqui Africani qualiter filios ſuos Saturno immolarent? 242.76

Carthaginenſes olim per Atlanticum nauigaſſe dicuntur, 87.28

Caſſaneus.

Caſſaneus videtur agnoſcere præcedentiam Regum Hiſpaniæ, 122.49

Caſpia.

Caſpiæ, & Caucaſiæ portæ, & famigeratum illarum opus, 61.77

Caſtellus.

Caſtellus à Bobadilla tribuit victorias Hiſpanorum in Nouo Orbe militari eorum diſciplinæ, 153.59

Caſus.

Caſus vbi accidit à Principe non præuiſus, omnia, quæ ipſe poſſet facere, poteſt is, qui eius vices habet, 354.56

Cataphrigæ.

Cataphrigarum hæreticorum Eucharistia ex farina, infantium ſanguine mixta, conficiebatur, 222.92

Catholicus.

Catholicus.

Catholica dicta eſt Eccleſia Dei ab ipſis Apoſtolis, & quid hoc nomen ſignificet? 105.47

Catholicus eſſe debet, qui multitudini præficiatur, 400.20

Catholici videntur licitè auferre poſſe bona infidelium, 202.54

Catholici Reges Ferdinand. & Elizabeth qualiter Roman. Pontific. certiorem fecerint detectionis Noui Orbis, & illius conuerſionem, & conquiſitionem expoſtulauerint? 344.14

Catholicorum titulus quando ab Eccleſia Hiſpaniæ Regibus dari cœperit? 361.27

Cato.

Catonis diſticha, quæ circumferuntur, cuius fuerint? 221.72

Cauſa.

Cauſa Dei non debet eſſe peioris conditionis, quàm hominum, 256.26

Cauſa iuſtior, & potentior præualet, & attendi debet, 411.102

Cauſa pugnandi ſi bona eſt, pugnæ exitus malus eſſe non poteſt, 151.22

Cauſa, quæ prodeſt, vbi concurrit cum ea, quæ nocet, illa attendi debet, non hæc, 411.103

Cauſa vbi requiritur tanquam fundamentum iuriſdictionis, neceſſariò diſcuti, & præcedere debet, 343.3

Cauſa confirmans vbi ſuperuenit, actus initio nullos conualidarot, 396.47

Cauſæ plurimæ, & vrgentiſſimæ interuenerunt ad concedendam conquiſitionem Noui Orbis, 344.11

Cenſura.

Cenſurarum rigor, & vigor abrogari, & eneruari ſolet per contrariam conſuetudinem, 365.77

Ceſſans.

Ceſſante cauſa non ceſſat effectus, quando diſpoſitio effectum ſuum iam ſortita fuit, 382.57

Centenaria præſcriptio.

Centenaria præſcriptio eſt potentior quam immemorialis, 390.73

Cham.

Cham cur effectus fuerit ſeruus fratrum ſuorum? 176.59

Cham cur deſtitutus fuerit paterna benedictione, & Chanaam eius filius cur maledictus? 74.47

Charitas.

Charitas eſt proprium Chriſtianorum bonum, 256.30

Charitas perfecta foras mittit timorem, 272.69

Charitas vnicuique ſecundùm eius conditionem eſt impendenda, 208.8

Charitas, quæ erga proximum haberi videtur, etiam Iudæis, & infidelibus impendenda eſt, 199.73

Charitas aurum optimum, Dei Verbum argentum præſtantiſſimum, 404.15

Charitas nulla maior Indis barbaris impendi potuit, quàm illos ad bonos mores & fidem conuertere, & Chriſtianis Rectoribus gubernare, 399.74

Chiapa.

Chiapa prouincia, & eius deſcriptio, 39.28

Chiapenſis Epiſcopus reprehenditur à Petro Malferito, 370.17. & alia de eo *infrà verb. Epiſcop. Chiapenſis.*

Chichimeci.

Chichimeci, Caribes & Cannibales Indi ſæpè debellari, & ſerui fieri iuſſi ſunt, 393.7

Chile.

Chile in Regno in Valle Canten repertæ ſunt figuræ aquilarum bicipitum, 93. 97. & ibid. 102

Chilenſis Regni deſcriptio, & Cancellaria, & incolarum robur, & ſuperbia, 42.60

Chilenſes Indos iuſtè hodie bello comprimi, & ſeruos fieri poſſe, multi opinantur, & quid circa hoc diuerſis temporibus ordinatum fuerit? 393.8. & 12

Chilenſes quo pacto potuerint effigiare aquilas bicipites? 93.102

Chriſtiani.

Chriſtiana profeſſio non ideò bona, & diuina eſſe deſinit, quod aliqui inter Chriſtianos vitioſi & peccatores exiſtant, 146.58

Chriſtiani Scriptores non deberent opinionem Hoſtienſis veneno afficere, 208.3

Chriſtiani quomodo ſeruos poſſidere, eiſque vti debeant, ex D. Aug. 417.45

Chriſtiani à Chriſtianis in bellis quantumuis iuſtis capti ex generali conſuetudine ſerui non fiunt, ibid. 51

Chriſtiani labores, & iniurias, quæ Indis inferuntur, potiùs in ſe ſuſcipere, quam in illis permittere deberent, 436.17

Chriſtiani nullum peccatum committunt, infideles in bello iuſto adiuuando, 395.24

Chriſtiani regulariter ſe infidelium actibus, & bellis immiſcere non debent, 394.20

Chriſtiani ſancti Thomæ in India quales? 13.43

Chriſtiani, præcipuè Pontifices, & Reges debent Dei honorem tueri, 98.43

Chriſtiani etiam cùm iuſtis bellis operam nauant, mites, & temperati eſſe debent, 405.23

Chriſtianorum fæx quod facit, non eſt ſpectandum, ſed quod boni Chriſtiani, ex D. Aug. 415.104

Chriſtianos quoſdam accuſat D. Paulus, quod ſimul cum Chriſto idola colerent, 244.108

Chriſtophorus.

Chriſtophorus Columbus & ſocij quot, & quantos labores ope Diuina ſuperauerint in detectione Noui Orbis, 143.24

Chriſtophorus Columbus, vt inſulas ſic etiam continentem Noui Orbis primus aperuit, 22.7

Chriſtophorus Columbus habuit in ſomno mirandam viſionem de breui conſpectu terræ Noui Orbis, 144.25

Chriſtophorus Columbus vbi primum detexit inſulam Hiſpaniòlam, Ophiram ſe reperiſſe iactabat, 95.5

Chriſtophori Columbi pia oratio, & proteſtatio, vbi primam Noui Orbis inſulam detexit, 125.101

Chriſtophori Columbi cum P. Builo Catelano contentio, ſuper modo, quo Indos adigi conueniebat, 409.59

Chriſtophori Columbi conſtantia in proponenda, & exequenda nauigatione, & detectione Noui Orbis, miraculum ingens à plurimis indicatur, 151.30

Chriſtophoro Columbo quid primum Reges Catbolici circa Indorum curam dederint in mandatis? 395.28

Chriſtophorum Columbum ad detegendum Nouum Orbem Diuinam ſpem,& impulſum ſiue inſpirationem habuiſſe ex teſtimoniis Bobij. & aliorum latè probatur; & quod fuit ad hoc afflatus,& electus à Deo, 143. 23. & 144.31

Chriſtoph.Columbus, vide alia *infrà verb. Columbus.*

Chriſtus.

Chriſtus Dominus plurimos ſua trium annorum prædicatione conuertit, 101.5

Chriſtus Dominus, D. Paulus, & alij ſuam miſſionem, & prædicationem ex miraculis comprobabant, 144.38

Chriſtus Dominus in cœlum aſcenſurus pedum veſtigia petræ impreſſa reliquit, 106.62

Chriſtus mortuus eſt,vt filios Dei diſperſos congregaret in vnum, 116.53

Chriſtus aſcendens in cœlum præceptum propagandi Euangelij tanquam vltimum & omninò ſeruandum, & implendum Apoſtolis iniunxit, 256.35

Chriſtus regnum ſuum temporale Eccleſiæ, & Pontifici communicauit, 335.104

Chriſtus, & Eccleſia vnum corpus,& vnam vocem conſtituunt, & inſignis ad id D.Auguſt. locus, ibid.108

Chriſtus Dominus in quantum homo, non habuit temporalem totius mundi dominationem ex communi multorum ſententia, 327. 25.qui referuntur, ibid.30

Chriſtus B. Petro terreni ſimul, & cœleſtis Regni iura concedit, 210.29

Chriſtus in quantum homo, an, & qualiter omnipotens dici potuerit? 364.102

Chriſtus paupertatem in ſe, & Apoſtolis affectauit, & ea ſola mundum vincere voluit, 339.152

Chriſtus iuſſit, tributa Cæſari ſolui, Principibus obedire,& materiali gladio vti noluit,328.39

Chriſtus *Luc.* 12. cur noluerit eſſe index inter fratres de hæreditate certantes? 339.150

Chriſtus noluit exercere officium diuiſoris inter fratres, 327.27

Chriſtus Dominus omnium creaturarum Rex conſtitutus fuit, 202.14

Chriſtus Dominus aliquibus in caſibus temporalem iuriſdictionem exercuit, 339.147

Chriſtus,ſe Regem appellari, ſæpè paſſus eſt, ibid. 149

Chriſtus poſt reſurrectionem magis plenè, & abſolutè vocari potuit Dominus temporalis totius mundi, ibid.158

Chriſtus vt homo ex ſententia magis vera, & probabili ſaltem habuit dominium excellentiæ ex dono vnionis ſibi à Patre conceſſum, 333.91

Chriſtus Dominus quanta diligentia miſerit D. D.Thom.& Bartholom. ad prædicandum Indis Orientalibus, 187.74

Chriſtus non venit iudicare, ſed ſaluare mundum, 239.38

Chriſtus, & Apoſtoli paucarum rerum dominium habuiſſe dicuntur, 327.29

Chriſtus poſt reſurrectionem D. Petro clauium poteſtatem, & Eccleſiæ omnium curam commiſit, 339.159

Chriſtus Dominus non abſtulit dominia hominum,etiam peccatorum,& tyrannorum, 328.38

Chriſtus non tranſtulit in Eccleſiam,& eius Vicarium ea, quæ ſibi excellenter, ſiue eminenter conceſſa fuerunt, ibid.35

Chriſtus Dominus Petro, & eius ſucceſſoribus, gentibúſque fidelibus, ſui Sacerdotij, & Imperij poteſtatem communicauit, 86.16

Chriſtus Dominus, Apoſtoli, & D. Vincent. Ferrer. vna lingua loquentes, à variis diuerſarum linguarum populis intelligebantur; & idem accidit aliquibus Concionatoribus Noui Orbis, 257.10

Chriſtum in quantum hominem temporale dominium habuiſſe,verius eſt, quamuis eo vti noluerit, 338.146

Chriſtum etiam in quantum hominem totius Orbis temporale dominium habuiſſe, plurimi ex Sanctis Patribus generaliter & magis communiter docent, 341.89

Chriſti lex, & Fides, in manſuetudine, & ſuauitate prædicationis,differt à lege Mahometi, 272. 74. & verba D.ni Vincentij circa hoc, ibid.78

Chriſti, & Eccleſiæ idem eſt Regnum, 335.105

Chriſti præceptum de Fide vbique prædicanda quomodo implendum ſit? 255.12

Chriſti Domini fœliciſſimus aduentus plurima bona mundo attulit, & Sibyllæ carmina de hoc, 80.46

Chriſti poſt aduentum idololatriam ceſſaturam, omnes ferè Prophetæ prænuntiarunt, quorum plura loca expenduntur, 229.35

Chriſti poſt aduentum omnis Principatus & iuriſdictio ad infideles transferri cœpit, 202.13

Chriſti dominatio temporalis non ſolùm creationis, verum & redemptionis titulo nititur, 234.103

Chriſti legem annuntiantes charitate niti debent, 272.68

Chriſti omnis actio noſtra eſt inſtitutio, 278.45

Chriſti fidem in Nouo Orbe iam olim prædicatam plures affirmant, 101.1.& 3

Chriſti promiſſiones Apoſtolis factæ etiam in eorum ſucceſſoribus verificari poſſunt ſecundùm Auguſt. 150.89

Chriſti mortem doluiſſe, & ſub Panis nomine dæmones Gentibus annuntiaſſe, ex notabili hiſtoria Plutarchi,& aliorum, 105.42

Chriſti vaticinium de conſummatione ventura poſt vniuerſalem Euangelij prædicationem, plurimi exponunt de excidio & conſummatione materialis Ieruſalem, 102.12

Chriſto omnia ſubiecit Pater, præter ſe ipſum, ex D.Paulo 1.*Corinth.*5. 334.99

Chriſto vt homini excellens quoddam dominium temporale quidam ex dono,ſiue virtute vnionis attribuunt, 328.34

D.Chryſoſtomus.

D. Chryſoſtomi verba expenduntur, quibus ſuper omnia curandam eſſe infidelium conuerſionem, enixè ſuadet, 256.34.& 36

D. Chryſoſtomi elegantia verba circa immunitatem legatorum expenduntur, 299.28

D.

D. Chryſoſtomus ſibi contrarius videtur in tempore, quo vniuerſalis Euangelij prædicatio implenda eſt, 108.72
D. Chryſoſt. locus de ſignis boni Prædicatoris, 274.98

Chuquiabo.

Chuquiabo vrbs, alio nomine *la Paz*, deſcribitur, 42.57

Chus.

Chus apud Hebræos, quas regiones comprehendat? 516.55
Chus filios primogenitus Cham fuit nigerrimus, & Æthiopum auctor, 75.48

Cicada.

Cicadæ ſemper manent in loco vbi natæ ſunt, & de adagio, *Cicadá operti*, quid ſignificet, 65.26

Cicero.

Ciceronis, Ouidij, Virgilij, & Pauli Oroſij elegantiſſima loca expenduntur, littorum commune refugium, & hoſpitalitatis officium iuri naturali tribuentia, 299.37
Ciceronis, Suetonij, & Senecæ loca explicantur, & emendantur. 97.59
Ciceronis locus expenditur, vbi hominum & belluarum diſcrimen eleganter proponit, 172.22
Ciceronis locus *lib. vlt. de finibus*, emendatur, 233.86

Cimmerij.

Cimmerij populi, & cimmeriæ tenebræ, 9.75

Cineas.

Cineas qualiter Pyrrhum, bella iniuſta ſola inani gloria mouentem diſſuaſerit, 566.59

Cinis.

Cinis ad torrentis modum fluxit in Arequipa, 61.73

Circumcellio.

Circumcelliones vocat Auguſt. eos, qui paſſim infidelium idola frangunt, 303.90

Ciuis.

Ciuis vnus non habet poteſtatem puniendi alium, quamuis vitioſum, 337.8

Claſſis.

Claſſes plures mittuntur ad Indias Noui Orbis, & quare? 255.59

Clauis.

Clauium traditio eſt ſignum pleni, & abſoluti dominij, 337.125

Clauſula.

Clauſula teſtamenti Elizabethæ Reginæ Catholicæ, de Indorum conuerſione, & tuitione enixè agens, refertur, 405.10
Clauſula, *Ex certa ſcientia*, quid præſupponat, & operetur in Bullis Pontificum, 358.505
Clauſula, *De plenitudine poteſtatis*, nunquam vti ſolet Pontifex, niſi cum cauſæ cognitione, & plena negotij informatione, ibid. 106

Clauus.

Clauus ferreus quo pacto peruenire potuerit ad fodinas Caxatambi, & lapidibus eorum incluſus? 223.105
Clauus ferreus antiquus repertus lapidi cuidam incluſus dicitur in argentis fodinis de Caxatambo, 222.98.& 223.105

Clemens.

Clemens VIII. Indos tanquam tenellos Fidei palmites ſuaui manſuetudinis imbre rigari præcipit, 418.55
D. Clemens Romanus ſub mundis trans Oceanum Antipodes ſignificare voluit, ſecundùm Origenem, 91.74
D. Clementis Romani verba de mundis, qui ſunt trans Oceanum, multi pro Nouo Orbe accipiunt, 90.65
Et reſpondetur, 91.74
D. Clemens Alexandrini elegans locus expenditur, 256.42.& 253.45
Clementis Alexand. inſignis locus expenditur, 103.21
Clementis Alexand. elegans locus ad ſuadendam Chriſtianorum manſuetudinem ponderatur, 45.24
D. Clementis epiſtolæ ad Corinthios auctoritas, 90.66

Cleopatra.

Cleopatra ab Auguſto fugiens voluit aperire foſſam ſiue Euripum maris rubri, 61.75

Cloaca.

Cloacarum vrbis Romæ opus ingens, & admirandum, ibid.78

Coactio.

Coactio infidelium ad Fidem, Chriſtianæ religioni aduerſatur, 270.48
Coactio infidelium ad Fidem, etiam ſi vi indirecta fiat, reprobata eſt, 291.65
Coactio indirecta ad Fidem non eſt per ſe & intrinſece mala, 279.22

Cogi.

Cogi quodammodo dicitur, qui importunis precibus ſuadetur, 290.59

Color.

Coloris, & criſpaturæ Æthiopum cauſam Soli tribuit Theodectes, 74.33
Coloris Indorum, & Æthiopum cauſæ, ibid. 39
Coloris hominum cauſas non pendere ex temperie Solis, aut cœli, ſed ex habitudine aut ſimilitudine parentum, multi opinantur, & quibus rationibus, ibid. 45

Coloſſus.

Coloſſus Rhodius Chriſti aduentu diſſipatus fuit, 229.37

Columbus.

Columbus cum primitiis inſularum, quas detegit, ad Reges Catholicos redit, 30.25
Columbus à Regibus Catholicis honoratur, & remuneratur, 31.22
Columbus putauit paradiſum voluptatis in Nouo Orbe inueniri, 46.7
Columbus grauiter reprehenſus fuit à Regibus catholicis, quòd Indos quoſdam tanquam ſeruos in Hiſpaniam miſit, 418.57
Columbus plures inſulas detegit, & pro Hiſpaniæ Regibus poſſeſſionem earum apprehendit, 30.20
Columbus reperit nauigationem in Indiam, & plures alias inſulas detegit, & eius obitus, 81.54
Columbus à quodam hoſpite, naufragium paſſo, Noui Orbis notitiam accepiſſe dicitur, 29.6
Columbus qualiter Angliæ, Luſitaniæ, & Caſtellæ Reges adierit pro detectione Noui Orbis, 30.54
Columbus tandem à Regibus catholicis ad Orbem Nouum inquirendum mandatur, & de eius claſſi, & commeatu, ibid. 55
Columbus quibus argumentis ductus fuerit ad detegendum Nouum Orbem? 29.5

Columbum Senecæ auctoritate inter alia ductum ad Nouum Orbem quærendum multi opinantur, 90.68
Columbi prima laus in detectione Noui Orbis, & eius patria, & mores, 29.4
Columbi historia de ouo apud conuiuas, 31.25
Columbi prima nauigatio, & eius labores, & effectus, 30.19
Columbi inuentoria Noui Orbis mentionem reperiri apud Iſaïam affirmat Thom. Bozius, 115.42
Columbus vide alia *ſuprà verb. Chriſtophorus.*

Comes.

Comes Lemorum excellentiſſimus laudatur, & eximia eius cura in petendis deſcriptionibus, & relationibus Noui Orbis, 47.17

Commenda.

Commendas Indorum, qua ratione continuandas cenſuerit Fr. Alphonſus à Caſtro, 17.34

Commercia.

Commercia, & armorum tranſportatio cum Barbaris, & Infidelibus prohibentur, vbi aliquod damnum timetur, 364.69
Commercia innoxia qui negant, Iure gentium inſpecto, puniri poſſunt, 299.34
Commercia cum Indis Infidelibus bona fide, & ſecundùm iuris naturalis principia institui, qualiter Reges noſtri curarunt? 300.52
Commercia, vt inter homines diuerſarum nationum eſſent, Deus non omnia vbique naſci permiſit, ex D.Chryſoſt. ibid.54
Commercium de iure gentium inter omnes commune eſſe videtur, 362.38
Commercium non eſt commune, vbi ab alius prius legitimè præuentum eſt, 364.63
Commerciorum, & hoſpitalitatis vſus ſummopere conducit ad Fidem propagandam, 300.46

Communio.

Communio ſemper rixas & diſcordias producit, 367.70. & 73. & 363.55
Communionis Sacramentalis priuatio quæ pœna olim eſſet, remiſſiuè, 261.92
Communionem rerum omnium, qui in Republica vtilem eſſe putant, reprehenduntur, 363.61

Conceſſum.

Conceſſum aliquo negotio non ſolùm neceſſaria & præciſa concedi videntur, ſed & quæ ad illud commodiùs, vel faciliùs exequendum concludunt, 371.34. & 36

Concilium.

Concilium Baſilienſe an fuerit approbatum, 297.8
Concilium Baſilienſe quid ſtatuerit circa Iudæos cogendos ad audiendam prædicationem Fidei, ibid.7
Concilium Illiberitanum exponitur, 243.94
Concilij Illiberitani locus expenditur, vbi martyrij palmam eis denegat, qui occiduntur propter ſubuerſionem Idolorum, 303.91
Concilij Illiberitani, & Carthaginenſis canones referuntur de tollendis & diuidendis templis, & Idolis Paganorum, ibid.39
Concil. Trident. *ſeſſ.6. de iuſtific. can.7.* expenditur, 212.51
Concil. Arauſicani locus expenditur, 203.34
Concilium Toletanum 17. *cap.* 8. agens de Baptiſmo paruulorum, ex noſtris ſeruis, vel ancillis natorum, expenditur, 269.35
Concilium Toletanum, quod induxit iuramentum de Iudæis expellendis, à multis laudatur, 263.115
Concilio Toletano IV. factum Siſebuti circa conuerſionem Iudæorum reprobanti, ipſum Siſebutum interfuiſſe, docet Epiſcopus Palentinus qui reprobatur, 293.82

Concionator.

Concionatores Indorum eis aperire debent prophetias, quæ eorum conuerſionem ab antiquo prædixerunt, 251.64

Conditio.

Conditionem victoriæ, & ſpoliationis hoſtium expectare, nullam turpitudinem continet, 337.134

Confeſſio.

Confeſſionis peccatorum præceptum ex eo colligit Eccleſia, quòd Chriſtus poteſtatem peccata remittendi Apoſtolis dedit, 398.14

Conquiſitores.

Conquiſitores Noui Orbis ſemper pacti ſunt prouincias à ſe detectas & ſubiugatas Regum Hiſpaniæ imperio, veluti eorum procuratores, acquiſituros, 164.30

Conſenſus.

Conſenſus ſuperueniens purgat metum, aut tyrannidem præcedentem, 395.35

Conſequens.

Conſequens qui vult, vult & antecedens, 298.13

Conſequentia.

Conſequentia hæc non ſemper valet: Hoc potuit Chriſtus in quantum homo, ergo & eius Vicarius, 328.36
Conſequenti conceſſo tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus actionibus ea omnia conceſſa videntur, ſine quibus ad illud perueniri non poteſt, 258.53

Conſilia.

Conſilia, & conſiliarij Regum Hiſpaniæ alia totius Orbis excedunt, 378.7
Conſilia, & conſiliarij Principum, & plura de eorum neceſſitate, vtilitate, dignitate, & qualitate remiſſiuè, 397.5
Conſilium Regium Indiarum ſemper Indorum damnis, & oppreſſionibus obuiam ire curauit, 407.39
Conſilium peritorum in omni re graui, & dubia ſumendum eſſe multis iuribus comprobatur, 379.4
Conſilij vtilitas magna, 378.10
Conſilio maturo legitimè facta, poſteà in dubium vocari non debent, quia ex eo reſultat veluti exceptio rei iudicatæ, 380.48

Conſtantinus.

Conſtantinus Magnus vnum ex clauis crucis Chriſti in fræno equi ſui poſuit, 273.88
Conſtantin. Magnus Imperator cur enſem reſignauerit in manibus Pontificis, 202.18
Conſtantinus, & alij Imperatores pluribus præmiis, & pœnis, infidelibus ad Fidem profitendam adduxerunt, 163.108
Conſtantini Magni Imperatoris conuerſio ob belli cauſam facta fuit, 279.31
Conſtantini Auguſti donatio Eccleſiæ facta pluribus comprobatur, 315.5

Conſtitutio.

Conſtitutiones Nicolai III. & Gregor. XIII. expenduntur, quæ certis diebus Iudæos ad

Fidei

Fidei prædicationem audiendam conuenire præcipiunt, 297.5

Conſuetudo.

Conſuetudo immemorabilis, vt terræ herbidæ fiant occupantium, ſeruari debet, 169.100

Conſuetudo decennalis eſt interpretatiua legum, priuilegiorum, & ſcripturarum, 370.25

Conſuetudo etiam irrationabiliter, & cum peccato introducta, excuſat à pœnis, & cenſuris legis contrariæ, 241.72.& 356.81

Conſuetudo ex communi Pontificum conceſſione, & ſtylo deſumpta, in ſimilibus cauſis ius, & formam inducit, 356.78

Conſuetudo quæ recepit aliquam opinionem, licèt minus communem, ſeruanda & ſequenda eſt, 380.45

Conſuetudo non excuſat ab implemento præceptorum naturalium, & eò eſt peior, quò diuturnior, 232.74

Conſuetudinis, & obſeruantiæ auctoritas etiam in alienationis materia plurimum operatur, 357.90

Conſuetum.

Conſuetum fieri, non dicitur arbitrarium, ſed neceſſarium, 356.80

Conſummatio.

Conſummatio, de qua Chriſtus apud Matth. de extrema mundi deſtructione accipienda eſt, 107.70

Continuatio.

Continuatio, & conſeruatio alicuius rei eſt magis naturalis, quàm noua acquiſitio, 369.9

Contumelia.

Contumelia, & Impudentia pro Deabus ab Athenienſibus colebantur, 245.103

Conuerſio.

Conuerſio Noui Orbis, vbi in antiquo hæreſis dominabatur, carminibus celebratur, 127.87

Conuerſio coacta D. Pauli humania regulis metiri non debet, 290.60

Conuerſio ad Fidem, ſeu Fidei receptio, per aliquam vim indirectam, vel cauſatiuam elicita, non eſt reprobanda, 262.103

Conuerſio infidelium per vim cauſatiuam facta, magnum fructum ſaltem in eorum filiis, & poſteris opetabitur, qui voluntariè Fidem recipient, 263.107

Conuerſionis Indorum curſus, & progreſſus ſemper Regibus catholicis maximè in votis fuit, 154.24

Conuerſionis Indorum Noui Orbis diuitiæ, quæ apud illos reperiuntur, illecebras præbet, & loca Scripturæ, quæ hoc indicare videntur, 249.40.& 251.58

Conuerſionem Indorum, & Fidei exaltationem, & dilationem, vt ante omnia curarent Duces ad Nouum Orbem miſſi, ſemper in mandatis habuerunt, 126.100.& 102

Conuerſionem Indorum arte, & interdum vi aliqua adiuuandam videtur oſtendi *in cap.* 8. *Cantic.* 114.39

Conuerſionem aliorum nemo curare debet, ſi ſe exponat periculo peccandi, 286.12

Conuerſionem, ſiue receptionem Fidei, per vim extortam, damnoſam, & illicitam eſſe, plurimi Auctores tradunt, qui recenſentur, 267.9

Conuerſi.

Conuerſi de nouo ad Fidem miſerabilium perſonarum numero habentur, & priuilegiis

Conuerſorum primordia blandia refouenda ſunt modis. 435.7

Correlatiua.

Correlatiuorum vno conceſſo, alterum concedi neceſſe eſt, 298.13

Corybantes.

Corybantes, ac Curetes ex monte Ida prodiiſſe fabulantur, 65.24

Coſmeta.

Coſmetæ ancillæ quæ, & cur dictæ? 3.13

Credentes.

Credentes citò leues ſunt corde, 149.13

Credulitas.

Credulitas probabilis habet vim tituli, 382.61

Creta.

Creta inſula qualiter diuidit Europam, Aſiam, & Africam? 56.24

Crocoton.

Crocoton dæmon ſe mulieribus in Hiſpaniola miſcebat, & ex eo nati bicornes erant, 223.107

Crux.

Cruces in ſuis agris odio Hiſpanorum defodiunt Indi Hiſpaniolæ, & fruges ibi natæ crucis ſignum habuerunt, 157.19

Cruces, & aliqua alia ſigna myſteriorum Fidei in Nouo Orbe repertæ dicuntur, 106.56

Crucifixus.

Crucifixi imagines inuentæ in ruinis vrbis Goæ hiſtoria, 207.64

Crux.

Crucis inſulæ Hiſpaniolæ notabilis, & miraculoſa hiſtoria, 157.16

Crucis ſanctæ laudes & effectus mirabiles ex D. Ioanne Damaſceno, ibid.13

Crucis à Magallano in inſula Zebu poſitæ, & alterius prouinciæ Nicaraguæ miracula, ibid.18

Crucis Maliapuræ à D. Thoma erectæ miracula, 13.41

Crucis Chriſti fruſta, quæ præciduntur, ſtatim in ea ſuccreſcunt, & idem contigit in cruce Hiſpaniolæ, 157.17

Crucis ſignum ſemper fuit dæmoniis terrificum, 154.94

Crucis forma quid ſignificaret ex ſententia D. Hieron. & Lactan. Firmiani 112.16

Crucis ſigno plures prouinciæ Noui Orbis vocatæ, & plura miracula in illis edita ſunt, 115.46

Crucis Chriſti ſigno plura miracula in Nouo Orbe operata ſunt, 157.12.& in India Orientali, ibid.14

Crucis inuocatione, & adoratione ingentem pluuiam Indis impetrat miles quidam facinoroſus in prouincia Sanctæ Crucis de la Sierra, 158.23

Crucis de Carabuco miracula remiſſiuè, ibid.28

Crucis de Carabuco, quæ hodie apud Peruanos religioſiſſimè colitur, hiſtoria, 107.63

Crux de Carabuco, ab Hiſpanis fabricata fuit, 110.91

Crux Chriſti annuntiauit conuerſionem, & redemptionem totius Orbis, 112.15

Cubagua.

Cubagua, & Margarita inſulæ deſcribuntur 38.17

Cuba.

Cubæ inſulæ incolæ hiſtoriam Noë, & filiorum eius narrabant, 74.38

Cubæ inſulæ deſcriptio, 38.52

Cumanenſes.

Cumanenſium Sacerdotum ritus, in dæmonibus conſulendis, 555.90

Cupiditas.

Cupiditas eſt omnium malorum radix, iuxta ſententiam D.Pauli 1.*ad Timoth.6.* 409.66

Cupiditatis vitium, & non Religionis zelum, Hiſpanos ad Nouum Orbem perduxiſſe, aliqui cauillantur, 403.5.& 126.95

Cura.

Cura cui competit de ſpiritualibus, temporalia, quæ ad ea ordinantur, diſponere poteſt, 257.51

Curlantia.

Curlantia prouincia Septentrionalis in Regno Poloniæ habet gentes Indis Occidentalibus ſimillimas, 73.24

Curmarcurialis.

Curmarcurialis, & Steelſius in ecſtaſi multa de gloria, & inferno viderunt, 160.42

Cuzco.

Cuzco vrbs Peruana, Incarum olim Regia, deſcribitur, & laudatur, 42.53

Cuzquenſi in vrbe Hiſpani, numero pauci ab innumeris Indis obſeſſi, & grauiter impetiti, B. Virginis præſentiſſimo auxilio liberantur, 552.53

Cyrus.

Cyrus apud Xenophontem, & Horatius quid de hominum captiuitate ſentiant, 162.9

Cyrus Perſarum Rex quare, & qualiter Gangem diuiſerit? 61.83

D

Dæmon.

DÆmon Indos excæcabat, & diuinos honores, & ritus æmulabatur, 223.106

Dæmon non poteſt alicui vires ſupra naturales contra alios concedere, 554.74

Dæmon ſæpè compellitur à Deo veritatem dicere, 138.50

Dæmones poſt aduentum Hiſpanorum in Nouo Orbe ab oraculis, & illuſionibus ceſſarunt, quibus anteà Indos fallebant, 168.83

Dæmonum expulſio, & oraculorum defectus fuit in primitiua Eccleſia ſignum veræ Fidei, & diuinæ vocationis ad eam, ibid.81

Damnum.

Damna & iniurias Indis ab Hiſpanis illatas qui recenſeant, & ſuccenſeant? 405.22

Damna omnia Indis illata inſolentiæ, & auaritiæ militum tribuit Ioan.Boterus, cuius verba referuntur, ibid.38

Damni occaſionem dans, etiam ex leuiſſima cauſa, ad damnum tenetur, 410.82

Damnum debet refici ab iis, quorum contemplatione cauſatur, ibid.84

Dantes.

Dantes Poëta Florentinus ſcripſit librum pro Imperij Monarchia, 315.11

Dantes Poëta quare fuerit de hæreſi poſt mortem damnatus, 318.25

Dare.

Dare, verbum, ſignificat dominium transferre, 215.41

Dauid.

Dauid, ob deriſos legatos, intulit bellum Ammonitis, 299.29

Dauid, *Pſalm.* 64. prænuntiaſſe videtur miracula, quæ in conuerſione Noui Orbis facienda erant, 556.4

Deipara.

Deiparæ imaginem ex Altari, vbi eam Corteſius collocauerat, Indi nullo modo deturbare potuerunt, & conantes, cœleſtibus ſuppliciis puniti ſunt, 559.35

Delicta.

Delicta in Deum, & homines commiſſa, etiam in hoc ſæculo ab hominibus puniti debent, 250.43

Delictum dat iuriſdictionem ei, qui aliàs eam non haberet, 549.38

Deſcriptio.

Deſcriptiones, & relationes rerum, & locorum Noui Orbis ſemper fieri iuſſæ ſunt, 172.16

Deſerta.

Deſertarum inſularum, & regionum habitatio, & cultura eſt vnum ex ſignis, ſiue argumentis excellentiæ chriſtianæ religionis ſecundùm Thom.Bozium, 168.84

Deus.

Deus ſolus mortis, & mutationis eſt expers, 136.20

Deus, & Natura idem ſunt, 51.61

Deus non ſecundùm armorum potentiam, ſed prout ſibi placet, dat dignis victoriam, 558.41

Deus iuſtè poteſt omnes gentes, etiam innocentes perdere: imò & Beatos damnare poſſet, ſi id ſibi placeret, 136.29

Deus propter tyrannidem idololatriam, & peccata contra naturam plura regna ſubuertit, 230.51.& ſeqq.

Deus omnium rerum eſt Auctor, & moderator, 134.1

Deus ſæpè promittit bona temporalia ſeruientibus ei, 280.42

Deus cur comparetur figulo, & creatura luto ab Iſaïa, & D.Paulo, 137.30

Deus omnium Regnorum arbitrium in ſua manu habet, 135.3

Deus aliquando victorias concedit, non tam ob merita vincentium, quàm peccata eorum qui debellantur, 163.5

Deus non ſolùm præeſt rebus omnibus, ſed & intereſt, & ineſt. 134.2

Deus ſolet magnarum rerum fundamento multa ante iacere, 246.5

Deus ſe eorum gloriam, & potentiam auctorum promiſit, qui ſuam augeri curauerint, 125.90

Deus etiam opera ſupernaturalia faciens, conſuetas naturæ leges, quatenus poteſt, tuetur, 148.67

Deus ad pia opera, & ſibi placitura gerenda, non eligit, nec iuuat Principes auaros, ſed pios, & religioſos, 127.107

Deus ſuauiter omnia diſpoſuit, 147.69

Deus ex tenui principio res magnas operari & deducere ſolet, ibid.65

Deus hoſtes ſuos ſuis ipſorum manibus ſternit, 153.67

Deus Hiſpanorum vires, & animos auxit, & Indis terrorem immiſit, ibid.68

Deus

Deus omnia vigilanter attendit, & humilium iniurias videt, & punit, 437.33
Deus ſæpè ſolet per media humana, & aliquando humilia & infima, res magnas,& ſanctas perficere, 146.61.& 147.64
Deus ſumma prouidentia diſpoſuit Hiſpanorum Regum, & hominum militarium & religioſorum animos, ad conuerſionem Noui Orbis, 146.62
Deus ſemper res nouas & magnas nouis & magnis miraculis iuuat,ex inſigni loco D. Aug. 149.2
Deus Indos magis politos & robuſtos inter ſe bellis inteſtinis diuiſit, vt à noſtris facilius ſubigi poſſent, 153.66
Deus miracula neceſſaria in Nouo Orbe non prætermiſit, quamuis in illis edendis parciſſimus ſit, 149.1
Deus & Natura nihil fruſtra operantur, 355.59
Deus ex peccatis hominum multa bona operari, & dirigere ſolet, 209.13
Deus non offenditur ſi homines arte, & induſtria naturæ defectus ſupplere, & ſuis vſibus aptare conentur, 61.69
Deus eſt vltimus finis hominis, 232.78
Deus fecit nos,non ipſi nos, 180.10
Deus licèt puſſit quoſlibet impios, & infideles punire: homines tamen ob hanc ſolam cauſam eos debellare, & deprædare non poſſunt, 211.46
Deus ſemper vbi Fidem ſuam propagari voluit, media, & tempora pacifica elegit, 275.79
Deus occulto ſuo iudicio Indos variis calamitatibus affligere ſolet, 409.66
Deus ſemper occaſiones idololatriæ vitare curauit, 225.121
Deus non lætatur, ſed potius offenditur humanis victimis, & quibus gaudeat ex D. Clemente, & Catone, 221.71
Deus peccata, & iniurias contra ſe factas facilè, ſi vult, vindicare poteſt, prout ſæpiſſimè fecit, 237.19
Deus non indiget mendaciis hominum, *ex Iob. & D. Paul.* 283.72
Deus res, quas condidit, ſuos curſus agere ſinit, 290.61
Deus ſemper vult, vt infidelium conuerſio ſuæ diuinæ diſpoſitioni, & non humanis mediis tribuatur, 289.44
Deus ſæpiſſimè facultatem debellandi & puniendi idololatras conceſſiſſe comperitur, 228.23
Deus animas hominum multis modis inuitat, etiam ſtupefaciendo, ex D. Thom. 290.63
Dei ſumma prouidentia interuenit in Noui Orbis conuerſione Regibus Hiſpaniæ, potiùs quam aliis concedenda, & quare? 360.12
Dei imago eſt homo benefaciens, 233.87
Dei iudicia pro virili ſequi, & imitari debemus, 230.50
Dei facta nobis exemplaria eſſe debent, 227.4
Dei auctoritate quæ fiunt, omni ſerupulo,& vitio carent, 211.43
Dei veri cognitio res maxima, & obſcuriſſima eſt, 248.35
Dei vindicta lenta, ſed certa, 212.61
Dei prouidentia, & diſpoſitione etiam ſi aliqui puniantur, & ſuis regnis ſpolientur: Non tamen ob id à culpa excuſantur, punientes, vel ſpoliantes, 161.2
Dei gratia ſe regnare dicunt aliqui Reges, & Duces, vt oſtendant, ſe nullum alium ſuperiorem in terris agnoſcere,& plurimi Auctores qui de hoc tractant, 133.6
Deo proximus ille habetur, qui eius maieſtatem vindicat, 256.27
Deo non placent ſeruitia coacta, & hilarem datorem diligit, 289.46
Deo vocanti, & impellenti reluctari periculoſum eſt, 145.45
Deo actore, & ductore quæ fiunt, iniuſta cenſeri non poſſunt, 136.55
Deum Auctor precatur, vt nobis miſertus, Hiſpanorum, & Indorum Rempublicam iuuet, & ſociet, 437.41
Deum tentare, vel miracula expectare nemo debet, dum humana, & rationabili via incedere poteſt, 276.4
Deum verum, & immediatum imperij & temporalis iuriſdictionis Auctorem quidam conſtituunt, 315.8
Deum in doctrinis, & in inſulis maris glorificat, qui Fidem per varias, & remotas Orbis plagas extendit, 256.33
Deum fuiſſe mutatum, aut aliam nunc formam prædicationis quam olim exerceri velle, credendum non eſt, 271.58
Deum aliquem eſſe, cuius prouidentia regatur hoc omne quod cernimus nemo ignorare poteſt: & Auctores plurimi, qui de hoc argumento tractant, 232.76
Dij, ſiue idola diuerſarum nationum qualia, 243.100
Deorum in numerum relati fuerunt plures apud antiquos ob aliqua commoda, & beneficia, quæ inuenerunt, 121.36

Deuteronomium.

Deuteronomij 2. *verſ.* 25. verba expenduntur, 554.71
Deuteron.locus, *cap.*28. pro Indorum querimoniis expenditur, 435.10
Deuteron.loca, *cap.* 12. & 20. expenduntur, & explicantur, 228.24
Deuteron. locus, *cap.* 20. de ciuitatibus procul poſitis explicatur, 244.116

Diabolus.

Diabolus eſt Dei ſimia, & ſæpè gentibus, arrogando ſibi cultum diuinum illudit. 510.94

Didacus.

Didacus Flores de Valdes mittitur ad oſtium freti Magallanici muniendum,& incolendum, 59.45
Dom. D. Didacus Fernandez de Cordoba excellentiſſimus Regni Peruani Prorex laudatur, 555.86

Diœceſis.

Diœceſes & Parochiæ diſtinctos limites habent, 363.50

Dies.

Diem vnum Calendarij eius amiſerit nauta nauis Victoriæ, 114.40

Diluuium.

Diluuium vniuerſale Noé, etiam Indos Noui Orbis, ſi tunc aliqui erant, deleuit, 64.17
Diluuij generalis aliquam notitiam Indi Occidentales habuiſſe videntur, ibid.18

Diogenes.

Diogenis locus in mutationem rerum, 136.16

Diomedes.

Diomedes.

Diomedes cur ſibi Vlyſſen in ſocium apud Homerum depoſcat? 197.38

Dionyſius.

Dionyſij Alexandrini elegans locus de inſulis Heſperidis ab Hiſpanis iam olim habitatis expenditur, 199.64

Diſpenſatio.

Diſpenſatio Pontificia neceſſaria eſt ad matrimonium inter Catholicam, & hæreticum, & hæc nonniſi ceſſante periculo peruerſionis, & magnis aliis cauſis interuenientibus, concedi ſolet, 399.15

Diſſimilia.

Diſſimilibus non conuerſari ſalutare eſt, 293. 89

Diuina.

Diuina voluntas, vbi certa eſt, pleniſſimum titulum Regnorum inducit, 162.1

Diuina ſapientia laudatur ob Religionem, & alia plura bona, quæ Nouo Orbi ita breui, & facilè communicauit, 146.59

Diuinam in legem, vel naturalem, quæ committuntur peccata, in omnium iniuriam tendunt, 227.7

Diuinatio viris prudentibus familiaris quæ ſit? 221.77

Diuinitatis gloriam Romulo, Baccho, Orpheo, Amphioni, Mercurio, & aliis communicauit antiquitas, quòd Syluestres homines ciuiles, & politicos fecerint, & carmina Horatij, ad hoc, 256.41

Diuitiæ.

Diuitiæ iniuſto Indorum ſudore partæ dominis exitio ſunt, 437.35

Diuitiæ Orbis Noui maximæ ſunt, & cur à Deo ibidem ſeruatæ videantur? 516.58

Diuitias Noui Orbis nimis extollit Maiolus, 404.11

Diuitiis & theſauris Salomonis qui alios aliorum Regum æquare volunt, ſtultitiæ notantur, 231.66

Doctrina.

Doctrina moralis vocatur *in l.13.tit.1. lib.3. ordinam.* ſapientiorum gubernatio, & dominatio, 197.56

Doctrina Dei, Verbum Diuinum, & Euangelium appellatur, quia ex annuntiatione, & auditione dependat, 298.12

Dolus.

Doli præſumptionem contra ſe habet index, qui vtitur remediis duris, vbi blanda ſufficerent, 247.15

Domitianus.

Domitiani ſuperbia in titulis Dei, & Domini affectandis, 310.54

Dominatio.

Dominatio ſuprema Regis Catholici reſpectu Indorum, qui nouiter ad Fidem Catholicam conuerſi ſunt, qualis eſſe debeat? 195.21

Dominatio quæ conceditur Principibus Chriſtianis in Barbaros infideles ob Fidei receptionem à coacta, & vili ſubiectione, ac ſeruitute aliena eſſe debet, 416.34

Dominatio vnius hominis ſuper alterum non fuit ex iure naturali, 227.5

Dominicus.

Dominicus à Soto quid ſcripſerit, & ſcribere promiſit de iuribus acquiſitionis Indiarum, & de ratione promulgandi Euangelij? 131.34

Dominium.

Dominia rerum à naturali poſſeſſione cœperunt, 163.12

Dominia temporalia cùm Papa mutat, vel aufert, ea ad Dominum dominorum reducit, & ius gentium potius conſeruare ſtudet, quàm frangere, 344.10

Dominia, & imperia licèt infideles habere poſſint, ea tamen illis Romanus Pontifex adimere poteſt, 227.6

Dominia rerum, & prouinciarum inſpecto naturali, & gentium iure infidelibus æquè ac fidelibus competunt, 205.48. & à 58. & etiam iure Diuino, 206.66.67

Dominium plenum Indiarum virtute conceſſionis Alexand. VI. ſemper ſibi Hiſpaniæ Reges tribui cenſuerunt, 370.20

Dominium verum rerum ſuarum habent infantes, pupilli, & furioſi, 191.118

Dominium Imperatorum, & Principum qualiter diſtinguat Bart. & alij? 311.66

Dominij eſt capax ſolum naturalis, & intellectualis creatura, 180.5

Dominij fundamentum aliqui erroneè in gratia, & charitate conſtituunt, & inde peccatores eo priuari tradunt, 205.54

Dominio temporali qualiter Chriſtus Dominus vſus fuerit? 285.92

Dominorum, & prouinciarum diſtinctio ab aliquibus iure diuino conſtituta eſſe dicitur, 167.75

Dominus in dubio præſumitur ignorare exceſſus, & delicta ſuorum famulorum, 411.110

Dominus teneri ſolet de factis, & delictis famulorum, & miniſtrorum, quos alicui negatio præpoſuit; maximè ſi viles ſint, 410.80, & 83. & 411.107

Dominus de exceſſibus, & delictis famulorum, & miniſtrorum regulariter non tenetur, ibid. 106

Domini appellatio terroris magis quàm reuerentiæ eſſe videtur, 310.55

Domini ſe mitius habere debent cum ſeruis ad Fidem conuerſis, 417.42

Domino abſenti ignoranti, vel aliàs impedire non valenti, non imputantur miniſtrorum ſuorum delicta, 411.109

Donum.

Dona dantur à Spiritu ſancto ad perficiendas virtutes, 163.6

Donatio.

Donatio in dubio potius præſumitur quàm feudum, 371.44

Dubia.

Dubiis in cauſis vel opinionibus poſt factum, quæ poſſeſſori fauet, ſequenda eſt, 369.11

Ducatus.

Ducatus Burgundiæ veri ſucceſſores ſunt noſtri Regis Catholici, 92.86

E

Eccleſia.

ECcleſia verè dicitur Apoſtolica, & Catholica, quamuis poſt Apoſtolorum prædicationem auctior in dies, & vniuerſalior euadat, 109. & 86

Eccleſia ſancta Dei dicitur Apoſtolica, & Catholica, & quare? 105.46

Eccleſia

Eccleſia quatenus tolerare ſoleat ritus infidelium, 241.71
Eccleſia ſumma Dei prouidentia ita diſponente, vbi in aliqua regione deficit, in alia augetur, 283.82
Eccleſia poſt conuerſionem Noui Orbis verè dicitur vitis abundans, & filios habere in circuitu menſæ, 124.73
Eccleſia Dei ſemper habebit poteſtatem, & continuationem miraculorum, & eſt vnum de præcipuis eius ſignis, 149.7
Eccleſia non ſolùm eſt expers erroris in articulis fidei, ſed etiam vbi de concernentibus ad mores vniuerſales decernit, 355.62
Eccleſia Romana, ſi quod olim ius habuit in Regna Hiſpaniæ, iam illud amiſit, & quare? 369.8
Eccleſia ius habet tuendi, & defendendi ſuos prædicatores, 299.31
Eccleſia poteſt iuſtè ex ſententia D. Thom. infideles merito ſuæ infidelitatis iure dominij, & prælationis ſupra fideles priuare, 206.73
Eccleſia hodie cum magis aucta ſit, multa facere poteſt, quæ olim non expediebant, 209.23
Eccleſia eſt tutrix iuſtitiæ, & contra eam fieri aliquid non permittit, 354.51
Eccleſia errare non poteſt, 209.10
Eccleſia qualiter directè, aut indirectè pœna excommunicationis, & aliis infideles punire poſſit, 250.47
Eccleſia eſt fundamentum, & columna veritatis, 360.2
Eccleſia nec decipere, nec decipi poteſt, 355.61
Eccleſia nunquam conſueuit paruulos infidelium parentibus inuitis baptizare, 268.25
Eccleſia ius habet vbique prædicandi, & impedientes remouendi, & puniendi, 296.4
Eccleſia Monarchiam propriam conſtituit, quæ dicitur Regnum Apoſtolorum, 340.169
Eccleſia nunquam reperitur, infideles nolentes per vim ſibi ſubieciſſe, vel ad fidem coëgiſſe, 271.57
Eccleſia licèt hodie maiorem auctoritatem, & poteſtatem habeat, quàm anteà, non tamen ea vtitur aduerſus ſimplices infideles, quietè, & pacificè degentes, 289.42
Eccleſia poteſt licitè bellum indicere contra eos, qui ei tranſitum impediunt ad recuperationem Terræ ſanctæ, 301.62
Eccleſia nunquam videtur conceſſiſſe fidelibus poteſtatem cogendi infideles ad fidem, aut eos propter fidem debellandi, 276.43
Eccleſia, & eius alumni poſſunt, & debent, fidem per totum Orbem diſſeminare, 255.11
Eccleſia hodie cùm maiorem poteſtatem, & auctoritatem habeat, quàm olim, maiori etiam vi contra infideles procedere poteſt, 260. 81. & 90
Eccleſia ſicut poteſt cogere infideles ſibi ſubditos ad audiendam fidem, ita & non ſubditos, 298.19
Eccleſia ſancta Dei Sponſa eſt, 335.106
Eccleſia cur ſæpius vſa non fuerit iuriſdictione, quam habet in infideles, 251.51
Eccleſia hodie, quia maiores vires habet, non tolerat ritus infidelium, quos olim tolerabat, 260.87
Eccleſiam poſſe diſpenſare cum Monachis in voto caſtitatis, vt matrimonium contrahant, ea eo quòd id pluries fecit, probant Caiet. & alij. 356.75
Eccleſiæ primitiuæ Dei, ſignum, & argumentum fuit, facilis, & ſuauis multiplicatio credentium, 150.19
Eccleſiæ membra ſunt ſoli viatores fideles, 326.21
Eccleſiæ, & Fidei Chriſtianæ veritas probari ſolet ex fœlicitate bellorum, quæ pro eius defenſione, aut extenſione ſuſcepta ſunt, & auxiliis de cœlo per miraculum miſſis, 151.36
Eccleſiæ primitiuæ, & prædicationis Apoſtolicæ fundamenta Deus multis miraculis communiuit, 149.3
Eccleſiæ, & fidei bonum, quæ generaliter reſpiciunt, cæteris præferuntur, quæ ſpecialiter quibuſdam vtilia ſunt, 364.64
Eccleſiæ plures tempore Apoſtolorum Deiparæ erectæ, 238.32
Eccleſiæ nunquam defuturæ oracula quomodo impleantur? 125.81
Eccleſiæ Catholicæ dominatio ſupra infideles in Sara, & Agar ſignificatur, 201.19
Eccleſiæ communicauit Chriſtus poteſtatē temporalem, quam habuit, etiam ſi excellenter in eo conſideretur, & quare? 339.3
Eccleſiæ contra frequentem vſum diſputare, inſolentiſſima inſania eſt, ſecundùm D. Aug. 356.72
Eccleſiæ gubernatio perfectè ordinata non eſſet, ſi Pontifici omnes Principes non ſubeſſent, 335.111
Eccleſiæ, & eius Pontificis ſumma, & vniuerſalis poteſtas debet intelligi in ſpiritualibus, 210.37
Eccleſiæ auctoritatem, & iuriſdictionem temporalem augeri conuenientiſſimum eſt, 321.62
Eccleſiæ porta nulli eſt claudenda, qui ex fide ſpontanea baptiſmum petat, 185. 59. & 188, 80
Eccleſiæ, quæ nondum conſtructa eſt, benè poteſt donari, collata conditione in tempus quo iam fuerit ædificata, 337.136
Eccleſiæ auctoritas, & poteſtas poſt Conſtantinum maior eſſe cœpit, & magis publicè, & liberè exerceri, 29.53
Eccleſiæ Dei omnes gentes promiſſæ ſunt: non tamen omnes homines omnium gentium, 286.16
Eccleſiaſtes locus *cap.2.verſ.14.* exponitur, 357.95
Eccleſiaſtes locus, *cap.10. Væ tibi terra cuius Rex puer eſt.* explicatur, 198.54
Eccleſiaſt.*c.8.verſ.9.* explicatur, 217.16
Eccleſiaſtica diſciplina, & religio non poteſt ſecura eſſe inter Indos ſine ſæculari dominatione, 371.27
Eccleſiaſtici regulariter, ſe militaribus expeditionibus immiſcere non debent, 360.4

Eclypſis.

Eclypſis Lunaris obſeruatione qualiter Indos deluſerit Columbus? 175.48
Eclypſi Lunæ Indos à Columb. deceptos mirum non eſt, cùm idem fermè militibus Romanis acciderit, 190.162

Educatio.

Educatio recta, & continuata doctrina quoſlibet homines, quantumuis barbaros, cultos, & politicos reddere valet, 188.91

Effigies.

Effigies.

Effigies antiquiſſimæ hominum, habitum Apoſtolorum referentium, in Nouo Orbe inueniuntur, 240.59

Electio.

Electio Romani Pontificis, & aliorum Prælatorum, quæ per inſpirationem, fit vnde deſcendat? 342.8

Eliachim.

Eliachim fuit typus Romani Pontificis, 337.324

Elizabetha.

Elizabetha Angliæ Regina Regis Catholici Philippi II. inter omnes Chriſtianos Principes præſtantiam agnouit, 257.50

Elizabetha Regina Catholica, Indis alioqui piiſſima, vehementer in illos excandeſcebat, qui humanis carnibus veſcebantur, 219.52

Elyſij Campi.

Elyſij Campi, & Beatorum ſedes, in Hiſpaniæ finibus eſſe putabantur, ſecundùm Homerum, & alios, 212.65

Emanuël.

Emanuël Rex globum Sphæricum ſuis inſignibus addidit, 19.55

Emanuël Rex Luſitaniæ plures claſſes in Indiam Orientalem miſit, 16.29

Emanuël Rex Luſitanorum ſcripſit hiſtoriam Indiarum Occidentalium, 18.48

Emanuëlis Luſitaniæ Regis cura conuerſionis Indorum, & pia legatio ad Leonem X. P.M. 20.60

Enciſus.

Enciſus Baccalarius aurum in prouincia Darienis retibus piſcari publicauit, 404.9. & 40.36

Epigramma.

Epigramma de Nouo Orbe Hiſpaniæ Regibus à Deo meritiſſimè oblato, 127.113

D. Epiphanius.

D. Epiphanius quibus verbis explicet Regiam dignitatem in Eccleſia ſimul cum Sacerdotio tranſlatam, 339.157

Epiſcopus.

Epiſcopi Chiapenſis notabilia verba referuntur de viribus tituli, qui ex Pontificia conceſſione deſcendit, 331.70

Epiſcopi Chiapenſis tractatus de iure Indiarum, & præcipuè confeſſionarium, cur colligi iuſſi fuerunt? 131.24

Epiſcopus Chiapenſis quos libros, ſeu tractatus de Indorum materiis ediderit? 130.23. & 131.25

Epiſcopus de Chiapa omnium primus de iure acquiſitionis Indiarum diſputare cœpit, & plurima de eius vita, & virtutibus, & Auctores, qui de eis agunt, 130.21. & 131.27. & alia de eo *ſuprà verb. Bartholomæus, & verb. Chiappenſis.*

Epiſtola.

Epiſtola Fr. Iuliani Garceſij Epiſcopi Tlaxcalenſis ad Summum Pontificem Paulum III. pro Indorum defenſione, piè & eleganter ſcripta, ad litteram ponitur, 184.56

Epitaphia.

Epitaphia antiqua, quæ Hiſpaniæ oras terrarum vltimas faciunt, 212.61

Equus.

Equos & Hiſpanos eis inſedentes Indi vnum corpus eſſe putarunt, & qualiter hunc errorem agnouerint? 175.43

Erato.

Erato vna inter Muſas à nouis inuentis nomen accepit, 86.12

Error.

Error in cognitione, & cultu veri Dei & Fidei inuincibili ignorantia aliquando in infideles excuſatur, 248.29

Eſaü.

Eſaü idem ſignificat quod ignorans, 276.61

Eſdras.

Eſdræ locus exponitur, 69.68

Eſdræ liber quartus ab Eccleſia non eſt receptus, licèt non ſit reprobatus, 69.74

Ethnici.

Ethnici etiam imperij fœlicitatem in Religionis cura conſtituebant, 125.91

Euangelica.

Euangelicæ Fidei prædicatæ in Nouo Orbe aliqua teſtimonia, & veſtigia reperiri videntur, 106.52. & 55

Euangeliſtarum loca, de miſſione Apoſtolorum loquentia, cum D. Hieron. & Ambroſ. & aliis explicantur, 270.47

Euangelium.

Euangelium ipſum ſecundùm differentiam temporum varia præcepta dedit circa conuerſionem infidelium, 291.94

Euangelium ex præcepto Domini omnibus indiſtinctè gentibus, & nationibus prædicari iubetur, 185.58

Euangelij, & Eccleſiæ per omnem Orbem dilatationem multi ex Prophetis annuntiarunt, 255.14

Euangelij lex homines non ad bellum & ſanguinis effuſionem inflammat, ſed potius ad pacem adducit, 273.85

Euangelij propagatio inter Indos facienda, deſiderabat, eos alieni Principi Chriſtiano ſubmitti, 344.12

Euangelij progreſſum tempore Apoſtolorum Baronius & alij diligenter ſcribunt, 103.31

Euangelij propagationem inter Gentiles faciendam, multis vaticiniis, & carminibus Sybillarum Deus prædixit, 138.48

Euangelij per Apoſtolos prædicati apud Indos Noui Orbis veſtigia, quæ quidam commendant, alij vaniſſima eſſe docent, 110.90

Euangelij prædicationem finem ante mundi non perficiendam, Origen. Aug. & alij plurimi docent, 107.71

Euangelij prædicatio non fit per ſolam famam, & rumorem aduentus, & Fidei Chriſti, ſed per illuſtrationem, & ſuaſionem Gentilium, ad eam capeſſendam, 109.84

Euchariſtia.

Euchariſtia euolare è manibus Sacerdotis, & in os deuotæ cuiuſdam Indæ ingredi viſa eſt, 159.40

Euchariſtiæ Sacramentum vbicumque in Nouo Orbe conſecratum fuit, ſtatim dæmones fugauit, 155.87

Eudoxius.

Eudoxij Guidi ingens nauigatio, 30.10

Euentus.

Euentus regulariter tribui ſolet cauſæ proximæ, & immediatæ; & quando hoc fallit, 417.78

D.

D. Eulogius.

D. Eulogij teſtimonium de pietate bellorum contra impios, & infideles expenditur, 259.75

Europa.

Europa nihil eſſe videtur comparatione habita ad Indias Occidentales, 27.53

Europam cæteris mundi partibus præponit Boterus, 48.20

Europam inſulam facere quidam Imperatores voluerunt, & cur ab incepto deſtiterint, 60.63

Euthymenes.

Euthymenes Maſſilienſis olim Atlanticum nauigauit, 87.29

Exceſſus.

Exceſſus punitur, etiam ſi aliàs actus eſſet permiſſus, 411.76

Exceſſus, qui in Indos fiunt, quibus potiſſimum debeant imputari, 437.26

Exceſſus & abuſus rerum earum vtilitatem non tollit, 421.105

Excommunicandus.

Excommunicandus aliàs, excommunicari non debet, ſi de ſcandalo timeatur, 271.65

Excommunicatio vt liget, neceſſarium eſt, quod authenticè promulgata ſit, & quòd non poſſit inuincibiliter ignorari, 365.73

Excommunicatio vt licitè, & validè ferri poſſit, quæ requirantur? ibid.72

Excommunicationis pœna contra extraneos tranſeuntes, vel nauigantes ad Indias, omnibus nota eſt, ibid.74

Excommunicationis cenſura, quæ imponitur in Bulla Alexandr. VI. traſeuntibus ad Nouum Orbem, vel eius maria nauigantibus ſine licentia Regum Catholicorum, iuſta eſt, & legitima, 364.71

Exempla.

Exempla Sanctorum Patrum in iudicando ſequi debemus, 355.68

Exempla ſupremorum iudicum, & tribunalium multum attendi, & venerari debent, ibid. 67

Exempla pauca reperiri poſſunt in cauſis iudicialibus, quæ in omnibus circunſtantiis ſimilia ſint, ibid.66

Exemplis non eſt iudicandum, ſed legibus, & quare? ibid.65

Extranea.

Extraneas gentes, ob id ſolùm, quòd nobiſcum fœdus non habeant, ſeruas efficere non poſſumus, 410.84.& 87

Extraneorum quælibet commercia, & negotiationis, etiam per interpoſitas perſonas in Nouo Orbe probibentur, 365.79

Extrauag.

Extrauag. 2. de Iudæis inter communes, explicatur, 427.48

Extrauag. metuit de priuileg. edita per Clementem V. an in aliquo derogauerit Extrauag. Vnam ſanctam? 337.126

Extrauag. vnam ſanctam de maior. & obed. latè explicatur, & exornatur, 336.119

Extrauag. cùm inter nonnullos, & quia quorundam, & exiit qui ſeminat, de verb. ſignif. explicantur, 339.151

Ezechiel.

Ezechielis locus *cap.* 27. illuſtratur, 197.34

Ezechielis verba c. 27. ibi: *Thubal & Moſoch*, de Hiſpania accipiuntur, 431.100

F

Fabula.

FAbulæ notabilis à Platone relatæ de dominiorum, & prouinciarum diſtributione, 167.66

Facilius.

Facilius aliquid retinetur, quàm de nouo inducitur, 369.2.& 7

Facilius aliquid prorogatur, quàm de nouo conceditur, ibid.8

Facta.

Facta multa ab hominibus improbari ſolent, quæ Dei teſtimonio approbantur, & laudantur ſecundùm D. Aug. 142.6

Fama.

Famæ in templo non dedicantur improba monumenta, 17.38

Fas.

Fas eſt lex Diuina, 302.76

Fas eſt opere in longo ſomnum obrepere, 434.2

Fatum.

Fati fortunæ, & ſortis nomine Ethnici Dei abſolutam voluntatem ſignificare volebant, 136.15

Facere.

Feciſſe non tam videntur, qui iuſſis parent, quàm qui iubent, 164.32

Fœmina.

Fœminæ legatum licitè relinqui poteſt ſub conditione, ſi ingrediatur religionem, 280.45

Fœnum.

Fænum abſciſſum quinta die ad cubitum creſcit, 48.25

Fera.

Ferarum nomen cur impoſitum ſit brutis animantibus? 171.8

Fera.

Feræ, & piſces licèt iure gentium capientium fiant; fallit tamen vbi capiuntur in loco ab alio præſcripto, vel legitimè poſſeſſo, 364.66

§. *Fera, inſtit. de rer. diuiſ.* expenditur, 168.87

Ferdinandus.

Ferdinandus Daualos Marchio Piſcariæ milites Marti ſimul & Chriſto ſeruire difficile reputabat, 408.55

P. Ferdinand. Rebellus in conquiſitione Indiarum Orientalium per Luſitanos facta, multum probat titulum primæ occupationis, 378.11

Ferdinand. V. Hiſpaniæ Rex cognomento Catholicus, Tribunal Inquiſitionis inſtituit, & ei ipſos etiam Hiſpaniæ Reges ſubiectos eſſe voluit, 376.92

Ferdinand. Corteſius in Mexicana prouincia imbrem deſideratiſſimum Indis oratione ad Crucem habita impetrat, 158.26

Ferdinand. Corteſius crudeliſſimus fuit in Indos, quos humanis carnibus veſci comperiebat, 219.53

Ferdinandus Corteſius natus fuit eodem anno & die, quo Mexici pluſquam octuaginta hominum millia immolata fuerunt, 223.100

Ferdinand. Corteſius exigua valdè Hiſpanorum militum manu plurimas victorias reportauit, Motheżumam cœpit, & totius Nouæ Hiſpaniæ imperium adeptus eſt, 552.46
Ferdinand. Corteſius natus fuit eodem anno quo Martin. Lutherus, 32.33
Ferdin. Corteſij patria, & qualiter ſortitus, & expertus fuit patrocinium D. Petri, ibid. 32
Ferdin. Corteſij honores, præmia, & obitus, ibid. 34
Ferdinand. Corteſij laudes, & qualiter Nouæ Hiſpaniæ regna detexit, & ſubegit? 31.29
Ferdinand. Corteſij præclarum facinus in nauibus perforandis, 32.30
Ferdinand. Corteſio multum pacifica Indorum conuerſio, & tutela præcitur, 406.32
Ferdinand. Corteſium eques quidam apud Argeriam deriſiſſe narratur, quod putaret, ſe cum Indis pugnare, 153.62
Ferdinand. Magallanius in Zebu inſula Regis nepotem, & plures alios infirmos aqua Baptiſmi ſanauit, 159.37
Ferdinand. Magallani laudes, & hiſtoria in detegendo freto Magallanico, 32.35

Friæ.

Frias extra ordinem terræmotuum cauſa indicebant Romani, & qualiter? 51.67
Friæ repentinæ, & extraordinariæ, quæ? ibid. 68

Ferrum.

Ferro abſcindenda ſunt vulnera, quæ medicinæ fomentum non recipiunt, 349.17

Feuda.

Feuda omnia remiſſiuè narrantur, quæ Hiſpaniæ Reges, & alij totius orbis Eccleſiæ perſoluunt, 375.79
Feudalis cauſæ cognitio, & iuriſdictio, feudi domino competit etiam contra perſonas Eccleſiaſticas, 341.172
Feudum quod perſoluitur Eccleſiæ pro regno Siciliæ, Neapolis, & Corſicæ nihil officit eorundem regnorum Monarchiæ, & ſupremæ dominationi, 374.72
Feudum non inducitur, vbi donationis, & conceſſionis principalis verba abſoluta ſunt, & illud non reſeruant, 372.43
Feudum qui ab altero habet, & recognoſcit, etiam ſi ſit ſupremus Princeps, ab eo ſuper feudalibus debet iudicari, & quare? 341.175

Fidelis.

Fidelis fœmina licitè conuenit de matrimonio contrahendo cum infideli, ea conditione, ſi fiat Chriſtianus, 281.45
Fidelis & ſaluus ſola natura nemo eſſe poteſt, niſi ei Diuini Verbi ſplendor affulgeat ex ſententia D. Clem. Alexandr. 207.80
Fidelis cum infideli nulla poteſt eſſe ſocietas, 399.17
Fideles Chriſti ob perſecutionem Iudæorum in varias orbis partes diſperſi, eum prædicarunt, 103.26

Fides.

Fides naturam ſuperat, 149.10
Fides, vel auctoritas ſacra vbi oſtendit, quid agendum ſit, non eſt recurrendum ad dona, 163.7
Fides, & Euangelium Chriſti miraculosè, & per ipſorum etiam Oraculorum prædictiones propagatum fuit, 204.38
Fides non poteſt à Chriſtianis extendi, nec ab infidelibus audiri, niſi plures prædicatores ad hoc mittantur, ſufficienti auxilio muniti, 298.20
Fides, & Religio Chriſtiana inter Indos ob varias rationes ſine aliquo militari apparatu, & terrore prædicari, & conſeruari potuiſſe non videtur, 257.43
Fides ſuadenda eſt, non imperanda ex D. Bern. Athanaſ. Ambroſ. & Chryſoſt. 267.14
Fides eſt medium ſimpliciter neceſſarium ad ſalutem animarum, 255.18
Fides ratione naturali non eſt demonſtrabilis, & requirit ſpontaneam voluntatem diuinitus per gratiam motam, 267.18
Fides Catholica ſola manſuetudine, & veritatis energia vicit mundum, 272.75
Fides ſemper ſpontanea eſſe debet, 289.45
Fides Chriſti ſicut neque per vim, ita nec per mendacium, aut fallaciam introducenda, & ſuadenda eſt, 283.71
Fides noſtra quia in aliquibus Indiarum partibus more Apoſtolico prædicata non fuit, plura mala contigerunt, & Hiſpani ab exteris notati ſunt, 272.76
Fides ſolum apud Chriſtianos pro religione accipitur; propriè tamen fœdera, & dictorum, promiſſorumque conſtantiam ſignificat, 272.69
Fidem ſemel etiam minùs religiosè, & voluntariè receptam, & profeſſam, deſerere non licet, 282.53
Fidem per metum, & armorum terrorem inducere, & propagare, quamuis licitum eſſet, adhuc tamen his medijs vti non expediret, 271.60
Fidem inter Indos quantumuis barbaros, & remotos eſſe dilatandam, multis vaticiniis prædictum fuit, 255.16
Fidem audire qui cogitur, non ob hoc ad eam credendam, & recipiendam compellitur, 298.18
Fidem definiunt B. Baſil. & Clem. Alex. vt ſit aſſenſio indubitata ad ea, quæ audiuntur, 297.11
Fidem qui impediunt, blaſphemant, aut deludunt, abſque dubio puniri, aut debellari poſſunt, 302.81
Fidem & eius myſteria leuioribus & futilibus argumentis etiam inter barbaros prædicare, & ſuadere non licet, alijs ſolidioribus omiſſis, 283.69
Fidem qui ſimulant, cùm eam verè non receperint, immane ſacrilegium admittunt, & qui eos ad id compellunt, 272.73
Fidei doctrina ſine auditu eſſe non poteſt, ex D. Paul. *ad Rom.* 10. 298.50
Fidei ſuſceptione mediante, à quintuplici ſeruitute liberamur, 417.44
Fidei propagandæ cauſa infidelibus bellum indici poſſe, multi opinantur, quorum dicta ſigillatim expenduntur, 254.2
Fidei ingens & indeſinens propagatio, eſt vnum ex ſignis veræ Eccleſiæ Dei, 255.15
Fidei meditatio quietum, & vacuum ab aliis curis animum deſiderat, 436.18
Fidei prædicationi, & ſuaſioni nihil magis officere poteſt, quàm bellum, & violentia, 271.67
Fidei, & propagationis Euangelicæ quàm breuis, & vniuerſalis fuerit progreſſus ex Theodoret. Iuſt. Beda, & aliis, 103.30

Fidei

Fidei in propagatione qui ſe plus vi, & armis, quàm ſuauitate, & patientia profuturos putant, grauiter errant, 273.92

Fidei, & Eccleſiæ propagationem Deus multoties bellis, & aliis ærumnis mediantibus ordinauit, 278.15

Fidei receptio voluntariè facta poſt bella quæ ad eam directò ordinata non ſunt, violenta appellari non poteſt, 279.21

Fidei prædicationem, & propagationem quamuis Chriſtiani curare teneantur, non tamen debent hac cauſa Apoſtolicos prædicandi canones tranſilire, 286.6

Fidei in negotio, inter Barbaros, & proteruos leuem aliquam compulſionem, & ſeueritatem ſalutarem admittit D. Auguſt. & alij, quorum verba referuntur, 285.4

Fidei, & religionis introducendæ negotium non vbique eodem modo tractandum, 254.3

Fidei Chriſtianæ Deus tribuit, vt montes transferre poſſit, 149.8

Fidei prædicationem qui audire nolunt, ei reſiſtere videntur, 298.15

Fidei myſteria an, & quatenus euidenter credibilia ſint? 150.14

Fidei prædicatio continet etiam prædicationem pœnitentiæ, 139.35

Fidei propagatio in ſuauitate, non in atrocitate conſiſtit, vt & patria poteſtas, 435.6

Fideicommiſſa.

Fideicommiſſa, commendationéſque morientium naturali iure, & pudore implementum expoſtulant, 255.38

Fieri.

Fieri multa prohibentur, quæ facta tenent, 369.2

Filij.

Filij paruuli Iudæorum, & aliorum infidelium, etiam nobis ſubditorum, inuitis parentibus baptizari non debent, & quare? 326.23

Filij paruuli Iudæorum, vbi parentes longè ab eis abſunt, poſſunt citra eorum voluntatem baptizari, 269.33

Filij paruuli Hæreticorum, vel in extremo vitæ periculo conſtituti, benè poſſunt inuitis parentibus baptizari, ibid.39

Filij familias *ex lege 12. tab.* ſacra & religionem parentum ſequi debent, 279.28

Filij infidelium mentis capaces benè poſſunt, ſi ipſi velint, inuitis parentibus baptizari, 269.37

Filij baptizati, à patrum infidelium poteſtate liberantur, 399.12

Filij paruuli ſeruorum noſtrorum an parentibus inuitis baptizari poſſint, 269.34

Filij ſub patria poteſtate conſtituti, cur in ſacris paternis eſſe dicerentur, ibid.29

Filiis Iſraël qualiter præceperit Dominus Amorrhæis, & aliis idololatris bellum inferre? 228.25

Filios ſexcentos ex ſe genuit quidam Rex Indus, alius 650. alius 325. 227.26

Filios paruulos ſeruorum noſtrorum an liceat alienare, vt fiant Chriſtiani? remiſſiuè, 269.36

Filios proprios idolis ſacrificare ſemper Deo infeſtiſſimum fuit, & pluribus locis Sacræ Scripturæ prohibitum, 221.75

Finis.

Finis terræ promontorium Hiſpaniæ in regno Galleciæ, 81.58

Finis bonus non iuſtificat actum, niſi per iuſta media exequatur 286.8. & 401.74

Finis vltimi cura ad quem pertinet, ſubijciuntur reliqui, qui curam habent finium antecedentium, 339.154

Finis ſanctus, & rectus vbi conſequitur, non multum curare ſolemus de mediis, 258.56. & 409.92. & 410.97

Finis prior eſt intentione, & intellectione, licèt poſterior in executione, 258.55

Finis curam qui habet, licèt poſſit diſponere media, intelligitur de mediis permiſſis, & ad illum finem proportionatis, 286.18

Finis contemplatione omne agens operatur, & dicitur cauſa cauſarum, 421.98

Finem ad aliquem quæ ſunt inſtituta, ſecundùm ea, quæ ille exigit ordinari, & extendi debent, 258.54

Fines ſæculorum, de quibus D. Paul. agit 1. *Corinth.* 10. iam deuenerunt, 260.82

Florida.

Florida prouincia, & eius deſcriptio, & hiſtoriæ, 39.25

Flumen.

Flumina Noui Orbis mirabilia, 47.15

Fonteius.

Fontei, & Chuaul carmina de nouis antipodis, 85.8

Fortuitò.

Fortuitò quæ apud nos fieri videntur, Dei conſilio reguntur, 86.19

Fortuna.

Fortuna multis parcit in pœnam ex Plinio, 416.25

Fortuna aduerſus imperia, & ciuitates idem ius habet, quod aduerſus imperantes, 135.13

Fortunæ caſibus omnia mundi bona, & regna etiam tunc cùm maximè floret, ſubiecta eſſe, 141.96

Forum.

Forum alienum ſortitur quis ratione delicti, 249.38

Foſſa.

Foſſam quam ex Rubro mari ad Nilum cœpit Seſoſtris, poſteà alij perfecerunt, & qualis ea fuerit? 61.70

Foſſam magnam in Gallia ad nauigandum ex Rhodano in Ararim, Mozellam, & Rhenum vſque ad Oceanum facere voluit Lucius Verus, 61.72

Franciſcus.

Franciſcus I. Galliæ Rex, quid adiecerit ſymbolo Caroli V. *Plus vltra,* 27.46

Franciſcum I. Galliæ Regem multi reprehendunt, quod Turcam in auxilium vocauerit, 395.21

Franciſci Petrarchæ carmina expenduntur de laudibus Regis Syphacis, 122.47

Franciſc. Vatablus in inſula Hiſpaniola, & in Peru, & Mexico conſtituit Ophir, 95.6

Fr. Franciſc. à Victoria doctas relectiones ſcripſit de Indis inſulanis, ſiue de veris & affectatis titulis dominationis eorum, 132.37

Franciſc. Valleſius inſignis Medicus, & Philoſophus quid ſenſerit de hominum per vniuerſum Orbem diſſeminatione? 72.16

Franciſc. Valleſius ſentit Orbis Noui habitationem nulla memoria vel hiſtoria ante Columbum cognitam, 77.5

Franciſc. à Vargas aliqua tradit pro tuenda acquiſitione Noui Orbis, & refert ſe longiora commentaria de hac quæſtione edidiſſe, quæ auctor non vidit, 131.33

S.Franciſcus Xauerius qualiter, & quare veſtem mutauerit in Chriſtiana apud Indos expeditione? 283.66

S. Franciſ. Xauerius modo & fructu ſuæ prædicationis vtile, & recens dedit noſtris temporibus Apoſtolicæ imitationis exemplar, 287.22

S. Franciſc. Xauerius quam anxiè pro fide propaganda, & animabus Indorum conuertendis, laborauerit, & laburati ab omnibus debere cenſuerit, 256.39

S. Franciſc. Xauerius ſolus plures homines ad fidem conuertit, & baptizauit, quàm hæretici omnes ad ſuas ſectas perduxerunt, 250.23

B Franciſc. Xauerius habuit donum linguarum, 157.8

B. Franciſc.Xauer.in conuertendis Orientalibus Indis labores, & in vita, & poſt mortem miracula, & quàm iuſtè fuerit in numerum Diuorum relatus, 281.58

P. Franciſc.Coëllo ex quæſtorio Limenſi Societ. Iesv Presbyter admodum religioſus, & eruditus laudatur, 3257

P. Franciſc. Suarez apertè affirmat, bellum indici poſſe infidelibus ad tollenda hominum ſacrificia, & innocentes defendendos, 247.12

P. Franciſcus Suarez Prædicatores Indorum cum præſidio, & exercitu ſufficienti, mitti poſſe reſoluit, 278.14

Franciſc. Pizarrus miraculoſas victorias in Peruani regni conquiſitione habuit, & qualiter Atahulpam eius tyrannum ſuperauit? 152.47

Franc.Pizarri laudes, & hiſtoria in detectione, & ſubactione regni Peruani, 160.43

Franciſc. Draque Angli ad Magallanicum fretum, & alias prouincias Noui Orbis expeditiones, & eius obitus, 183.37

Franciſc. Almeidæ, & Alphonſi Alburquercij egregia facinora, 17.34

Dum.Doctor Franciſc. Carraſcus del Saz Senator Panamenſis laudatur, 51.71

Dom. D.Franciſc. Valuerdi de Mercado Præſes, & Gubernator Panamenſis laudatur, 40.38

Dom. D.Franc.de Alfaro Senator Limenſis meritiſſimus laudatur, 135.7

Franci cum Alemanis bella ſuſcepturi, religionem Chriſtianam profiteri cœperunt, 279.30

Franjas, & Franjones.

Franjas, & Franjones, Hiſpanæ voces vnde originem ducant? 183.42

Fretum.

Fretum non eſſe ad terram Magallanicam, ſed mare apertum inſulis diſiunctum multi opinantur, 58.43

Fretum aliud quo vterq; Oceanus coniungatur, verſus Polum Arcticum eſſe, nonnulli opinantur, & in vaſtiſſima regione Floridæ reperiendum, 59.46

Fretum nouum vltra Magallanicum, ann. 1619. à fratribus Nodalibus ſupremi Indiarum Senatus iuſſu quæſitum, & inuentum fuit, & eius deſcriptio, 58.42

Licent. Frias.

Licent. Frias de Albornoz ſcripſit tractatum parum conſtantem de conuerſione, & debellatione Indorum, 131.30

Fructus.

Fructus tres quot annis redduntur in aliquibus prouinciis Noui Orbis, & aliæ plures fruges intra decimum, aut vigeſimum diem matureſcunt, 48.27

Frumentum.

Frumenti bis mille grana ex vna ariſta in Nouo Orbe, & ſpicas ad brachij magnitudinem, ibid.26

Frumentum Hiſpanum matureſcit intra duos menſes in aliquibus regionibus Noui Orbis; & Indicum bis in anno metitur, & centuplum reddit, ibid.28

Fruſtra.

Fruſtra precibus impetrat quis, quod proprio iure habet, 372.52

Fundamentum.

Fundamentum vbi eſt erroneum aut vitioſum, omnia corruunt, 403.4

Fundus.

Fundi, qui apparent, nunquam fuiſſe culti, præſumuntur nullius in bonis fuiſſe, & occupantis fiunt, 168.89

Fur.

Fures nocturnus, & agreſtes quatenus quis poſſit propria auctoritate punire? 249.37

Furioſus.

Furioſi *ex lege 12.tabul.*adminiſtratione & veluti dominio rerum ſuarum priuabantur, 198.51

Furioſi, & amentes non ſolùm ſuarum rerum adminiſtratione priuari, verùm & puniri, & in vinculis contineri, 199.65

G

Gades.

Gades ſumitur pro vltimo termino Occidentis, 81.54

Gades nomen terminum ſeu finem ſignificat, ibid.57

Gadire verbum, & adagium, *Non vltra Gadira*, quid? 8.64

Galli.

Galli, Franci, Germani, Britanni, & alij populi Septentrionales, homines immolabant, 239.89. Et quomodo? 243.92

Galli voluerunt Orbem Nouum appellare, Franciam Antarcticam, 26.37

Gallia.

Galliæ Reges ad Nauarræ regnum ſemper aſpirant, 501.68

Galliæ Reges multum detrectant Papam in temporalibus recognoſcere, & de iuramento, & lege ab eis ſuper hoc articulo lata, 315.16

Galliæ Reges ratione imperij quod olim habuerunt, dicuntur Chriſtianiſſimi, 361.26

Ganges.

Ganges fluuius celebratiſſimus, qui & in Scriptura Phiſon à Paradiſo exiens, 5.54

Garcilaſſus.

Garcilaſſus Inca ſcripſit commentarios de origine, & imperio Incarum, & quid ſentiat de nomine Peru? 98.48

P.Gaſpar.

P. Gaſpar.

P. Gaſpar Sanctij opinio reijcitur, 183.24

Genebrardus.

Genebrardus agnoſcit Hiſpanorum opus eſſe expugnare Infideles, & Paganos, 361.22

Genebrardus, & Bodinus notantur, dum obtentionem regni Nauarræ temerè calumniantur, 301,64

Genebrardi teſtimonium, & de initio conuerſionis Noui Orbis, 126.76

Gello.

Gello Siciliæ Tyrannos, ſub comminatione belli Carthaginenſibus hominum ſacrificia interdiait, 222.83

Geneſis.

Geneſis locus *c.1.verſ.*24. de productione animalium exponitur, 198.54

Gen.49. Iſa.9. & Apocalypſ.19. verba explicantur, quibus Chriſti temporale regnum aſſeritur, 334.97

Genitiuus.

Genitiuus iuxta ſubiectam materiam aliquando ſolam poſſeſſionem, vel determinationem ſignificat, 109.26

Gennadius.

Gennadius Exarchus Africæ quis fuerit, quo tempore vixerit, & qualiter ſæpius à D. Gregor. laudari meruerit? 259.79

Gens.

Gens nulla reperitur, quæ certam ſui originem, & regni rationem, & ſucceſſionem reddere poſſit, præter Hebræam, 135.11

Gentes.

Gentes qualiter Deus vocauerit ad Eccleſiam, ex ſententia Thomæ Bozij, & aliorum, 261.97

Gentium.

Gentium plura examina repentè ex regionibus Aquilonaribus exierunt, & bellis Orbem turbarunt, 221.82

Gentium, vrbium, & imperiorum ſeparatio, & conſtitutio ante, & poſt diluuium quomodo cœperit? 167.71

Gentiles.

Gentiles veritatem dogmatum fidei magis ex rebus & exemplis, quàm ex verbis iudicare ſolent, 274.95

Geographi.

Geographi regiones magis nobiles, quamuis remotiores pro confinibus ponere ſolent, 6.44

Germani.

Germani, & aliæ quamplures nationes Septentrionales olim non minus feræ, & barbaræ, quàm Indi Occid. fuiſſe perhibentur, 182.28

Germani cur ſumpſerint pro inſigni Aquilam bicipitem? 93.102

Gerſon.

Gerſonem tanquam adulatorem Papæ cur notet Almainus? 319.46

Geſta.

Geſta auctore Deo, vel eius Vicario conuenientiſſima iudicanda ſunt, 355.60

Getuli.

Getuli nigri ſunt, & ore putidi, vnde ſalem ſemper in eo portare ſolent, 75.50

Gigantes.

Gigantes an vi magica naſci poſſint? 11.15

Gigantes noſtra ætate reperti apud Canibales, & fretum Magallanicum, ibid.19

Gigantes an hodie ſint, vel olim fuerint in Orientali India, & in aliis regionibus, & plura de illis remiſſiuè, ibid.12

Gigantes in Nouo Orbe viguiſſe, & hodie vigere aliqui tradunt, & late de eis, 75.54

Gineſius.

Gineſij Sepuluedæ libri de iuſtis cauſis belli Indorum, cur à Regio Conſilio intercipi iuſſi fuerunt? 131.29

Gladiatores.

Gladiatores Romæ vnde originem habuerint, & cur buſtuarij dicti? 242.81

Gladiatorum ſpectacula crudeliſſima erant, & Traianus vno munere decem millia gladiatorum populo exhibent, ibid.82

Gladius duo Chriſto ab Apoſtolis oblati quid deſignarint ſecundùm D. Bernard. & alios? 340.166

Gladium ſpiritualem, & materialem Eccleſiæ competere, quibus rationibus Bonifac. VIII. euincat, 336.120

Globoſa figura.

Globoſa figura, ſiue forma, perfectiſſima eſt, 209.14

Gloria.

Gloria eximia ſæpius fortunæ, quàm virtutis eſt beneficium, 27.47

Gloria maior ex arduis, & difficilibus comparatur, 129.6

Gloria virtutem comitari debet, & eius veluti vmbra eſſe, 119.7

Glorioſum victoriæ genus videtur, quod ex teſtimonio aduerſariorum elicitur, ex Claud. Mamertino, 384.53

Goa.

Goa vrbs, Imperij Luſitanici in Oriente ſedes, quando capta, 17.35

Goropius.

Goropius Beccanus audaciæ, & leuitatis notatur, 89.59

Gotifredus.

Gotifredus Viterbienſis, Auctor antiquus, vniuerſalem, & temporalem Eccleſiæ iuriſdictionem agnoſcit, 317.23

Gothi.

Gothi cur nomen, & gloriam Romani Imperij abolere deſierint? 177.75

Gothorum, & aliarum nationum barbararum bella, & incurſiones eiſdem, & aliis gentibus multis aditum ad fidem diſpoſuerunt, 279.27

Granadilla.

Granadilla frutex Noui Orbis in flore, & foliis omnia ſigna paſſionis Chriſti repreſentat, & plures, qui de hoc ſcripſere, 107.66

Granatenſes.

Granatenſium rebellium filij paruuli, propter dubium circa eorum ſeruitutem exortum, liberi declarati ſunt, 419.62

Græci.

Græci pueri dicti fuerunt, quia res antiquas ignorabant, 66.34

Græci Philoſophi, & Poëtæ, plurima ab aliis dicta, pro ſuis venditarunt, 130.16

Græci omnes nationes Barbaras, & Barbariam appellabant, 282.16

D. Gregorius.

D. Gregorius Thaumaturgus, & alij Sancti Viri multoties montes de vno loco in alium miraculosè tranſtulerunt, 149.9

Gregorius Lopus Alexander V I. donationem validam eſſe recenſet, & prout iacet accipiendam, 364.67

Gregor. Lop. laudatur, & qualiter ſcripſerit de iuribus dominationes Indiarum refertur, 135.38

D. Gregor. qualiter aliquos Prælatos monuerit, & reprehenderit, qui Iudæos, etiam Chriſtianis contumelioſos puniebant, & Fidem profiteri cogebant, 267.7

Gregor. X I I I. conſtitutio expenditur, quæ caſus enumerat, in quibus Iudæi, & alij infideles per quæſtores Fidei puniri poſſunt, 302.83

Guancanelica.

Guancanelica oppidum argenti viui fodinis nobile vbi? 41.51

Guatemalenſis.

Guatemalenſis prouinciæ deſcriptio, & Cancellari, 39.57

Gubernare.

Gubernare alios non debet, qui ſe ipſum regere neſcit, 198.61

Gubernationem Indiarum quæ contingunt, Auctor in altero volumine edere parat, 434.1

Gubernator vbi non eſt, populus corruet, 199.68

Guillelmus.

Guillelmi Benedicti notabilia verba referuntur de laude bellorum contra infideles, & idololatras, 259.64

Gundiſaluus.

Gundiſalui Ferdinandez de Ouiedo hiſtoria Indiarum Occidentalium laudatur, 34.49

Guſtus.

Guſtus emptorem vocat, 54.3

H

Habacuc.

HAbacuc verba *cap.* 23. expenduntur, 231.61

Hæreticus.

Hæretici multum Hiſpanorum gloriam in conuerſione Noui Orbis euacuare conantur, 126.97

Hæretici multum dolent, quòd Fides, & Eccleſia Dei dicatur Catholica, 505.48

Hæretici negant, potuiſſe Pontificem à conquiſitione, & conuerſione Noui Orbis alios Reges excludere, 362.36

Hæretici, & ſectarij contumelioſi & procaces ſunt, vbi cum Catholicis certant, 23.9

Hæretici Deo valde exoſi ſunt, & à Fidei propagatione ſemper excluſi, 361.17

Hæretici vocem *Catholicam* in Eccleſia ferre non poſſunt, 362.28

Hæretici non ſolùm puniri, verùm ſi opus fuerit, aperto Marte ab Eccleſia debellari, & funditus deleri poſſunt, 289.50

Hæretici, & Apoſtatæ à Catholicis puniri, & ſpoliari poſſunt, 281.47

Hæretici dicti Apoſtolici, & Waldenſes, ſiue Pauperes de Lugduno, qui fuerint? 205.55

Hæretici, & Schiſmatici Saracenis, & cæteris infidelibus, imò & lupis deteriores ſunt, & magis puniendi, 289.52

Hæretici aliqui falsò tenuerunt, delicta non eſſe a Magiſtratibus punienda, 249.44

Hæretici labruſcas potius, quàm veras vites nouis Eccleſiæ plantationibus inſerunt, 361.18

Hæretici paſſim rident, & mordent Alex. V I. conceſſionem, 326.10

Hæretici negantes in Eccleſia eſſe poteſtatem concedendi Iubilæos, & Indulgentias, & Sanctos eſſe inuocandos, ex contrario & communi eiuſdem Eccleſiæ vſu conuincuntur, 356.74

Hæretici ſolùm valent ad corrumpendas, & perimendas anima a, non ad ſaluandas, 361.19

Hæreticorum omnes conatus circa Nouum Orbem turbandum, & occupandum hactenus euanuerunt, ibid.15

Hæreticorum deliria notanda ſunt, vt illis reſpondeatur, 316.14

Hæreticos cur omnibus infidelibus deteriores eſſe dicat D. Hieron. 361.20

Hæreticos, & Schiſmaticos, & Apoſtatas non poſſe ab Eccleſia puniri, aliqui cenſuerunt, quorum error conuincitur, & damnatur, 289.47. & ſeqq.

Hæreticos, & Schiſmaticos hodie flammis, & aliis ſupplicijs punit Eccleſia, cùm olim communione priuaret, 261.91

Hanno.

Hannonis nauigationes parum fidei habuerunt, & prouerbium de eis, 87.35

Hannonis nauigatio ſimilis fuiſſe dicitur tertiæ Colombi, ibid.27

Hebræus.

Hebræi quàm varia idola coluerint? 243.101

Henricus.

Henricus de Gandauo vtramque iuriſdictionem Papæ concedit, & ſpiritualem Architectonicam facit, 330.59

Henricus I V. Galliæ Rex, qualiter Eccleſiæ auctoritatem, & temporalem iuriſdictionem agnouerit, 317.31

Henricus Luſitaniæ Infans habuit expreſſam, & repetitam reuelationem, vt nauigationem, & conquiſitionem Indiarum Occidentalium proſequeretur, 143.17

Henricus Portugalliæ Infans plures inſulas adinuenit, 15.16

Henricus infans inſulas à ſe derectas & detegendas Luſitanis Regibus donauit, 16.21

Heraclius.

Heraclij Imperatoris Conſtantinopolitani notabilis hiſtoria refertur, ob quam omnes Iudæos ſui imperij baptizari coëgit, & vt in Hiſpania, & Gallia cogerentur, curauit, 293.80

Heraclius, Siſebutus, & Dagobertus Iudæos omnes, in ſuis Regnis degentes, Baptiſmum recipere coëgerunt, 279.34

Herciſcundi.

Herciſcundi appellantur, qui inter duas opiniones contrarias, mediam eligunt, 317.41

Hercules.

Hercules columnas Gadibus fixit, tanquam illic eſſet ſuprema Orbis meta, 81.55

Hercules Gaditanum fretum iniecto aggere claudere voluit, 61.73

Herculis qualiter Scyllæ, Caribdis ſcopulos ſuſtulerit, & ingentia alia, vtiliáque opera alibi fecerit, ibid.75

Herculis expeditio in Indiam Orientalem, 11.18

Herculis & Alexandri expeditiones in Indiam Orientalem, 15.6

Heroës.

Heroës, & ſapientes antiqui ad ſcientiam conſequendam peregrinabantur, 120.22

Herodotus.

Herodoti elegantiſſima verba aduerſus eos, qui iniuſta bella inferunt, 166.57

Heſperia.

Heſperia dicta fuit Hiſpania, litteris tranſpoſitis à nomine *Sepharad*, ſecundùm Montanum, 249.36

Heſperi nomine, à quo Heſperia dicta Græci totum Occidentem appellabant, 81.60

Heſperides inſulas à Floridenſibus primum coli cœptas, opinatur Herrera, 69.66

Heſperides inſulæ propriè, & verè ſunt illæ, quas vocamus *de Barlouento*, licèt aliqui eas confundant cum Gorgadis, aut Fortunatis, 68.62

Heſperidum horti, quamuis circa Hiſpaniam poſiti, ab antiquis ignorabantur, & quare? 82.66

Heſperus.

Heſperus quo tempore in Hiſpania regnauit, 68.65

Heſperus nomen dedit inſulis Heſperidis, & Heſperiæ, & hortis Heſperidum, & Heſpero ſtella, & de his aliqua remiſſiuè, ibid.63

Hibernia.

Hiberniæ Regnum Adrianus IV. Henrico II. Angliæ Regi ſubiugandum, & conuertendum conceſſit, 350.26

Hieronymus.

Hieronymus Zeuallos laudatur, & qualiter ſcripſerit de iuſtitia acquiſitionis, & retentionis Noui Orbis, 132.43

Hieron. Benzo in ſua hiſtoria Noui Orbis ingens odium Hiſpanorum oſtendit, 126.96

Hieron. Badeſij epigramma refertur de Martyribus Noui Orbis, 121.49

D. Hilarius.

D. Hilarius annuntiaſſe videtur conuerſionem Antipodum, & regionum Noui Orbis, 112.14

D. Hilarij verba elegantiſſima de Eccleſia in perſecutionibus floreſcente, 125.85

Hiram.

Hiram Rex oſtendit Salomonis miniſtris nauigationem longiorem, & ſibi reſeruauit aliam breuiorem, & vtiliorem, 99.61

Hiſpana gens.

Hiſpana gens plures barbaras, & efferatas nationes excoluit, quàm reliquæ mundi, 52.78

Hiſpanam gentem ob eximiam curam dilatandæ Fidei inter varias Indorum nationes, multum laudat Thom. Bozius, 151.27

Hiſpanæ Coronæ iure poſtliminij vnitas fuiſſe Indiarum regiones olim ab Heſpero eius Rege poſſeſſas, 68.60

Hiſpania.

Hiſpania varia nomina olim habuit, & inter alia Sepharad, remiſſiuè, 114.34

Hiſpania olim dicebatur Thubalia, ſiue Pania, quod ſignificat vniuerſa, quaſi in vaticinium eius magnæ Monarchiæ, 112.12. 115.& 51

Hiſpania ab Africa, & Sicilia ab Italia maris interruptione ſeparatæ, 24.17

Hiſpania olim anguſtiſſimo maris freto diſtabat ab Africa, imò & cum illa continuabatur, 62.74

Hiſpania tota, & præſertim prouincia Bœtica dicitur Occidens Occidentis, & id ſignificare eius antiqua nomina Sepharad, & Spania, 81.59

Hiſpania non minus laudari ſolet ab exteris quàm à propriis, 119.4

Hiſpania, & Hiſpaniæ Reges ſummam laudem merentur ob ſolam detectionem, & conuerſionem Noui Orbis, ibid.5

Hiſpaniam ſummum imperium Orbis habituram vaticinij in modum proponit Iuſtus Lipſius, 136.22

Hiſpaniæ laudes, & excellentiæ, 48.21

Hiſpaniæ Reges deputati videntur ad Fidem defendendam, & extendendam, 361.21

Hiſpaniæ Regibus conceſſa videtur eadem benedictio, quæ Eccleſiæ tribuitur per Dauid, & Iſaïam, 112.18

Hiſpaniæ Reges verius quàm Perſæ, de dominatione totius Orbis gloriari poſſunt, 123.59

Hiſpaniæ in bellis contra Mauros ſuſceptis omnia miracula contigerunt, quæ olim Deus Iſraëlitis indulſit, 151.39

Hiſpaniæ Reges titulum dominationis Noui Orbis ex promiſſione, & conceſſione Diuina habere videntur, 136.23.& 137.32

Hiſpaniæ Reges præ cæteris potentia, & commoditatibus pollent ad Noui Orbis regiones conquirendas, & conuertendas, 360.10

Hiſpaniæ Reges, dempta Fidei cauſa, Pontificem in temporalibus non recognoſcunt, 375.85

Hiſpaniæ regnum ob peccata aliquoties punitum legitur, 417.39

Hiſpaniæ regnum ab antiquis Gothis Eccleſiæ Romanæ quoad dominium directum conceſſum fuiſſe, aliqui tradunt, 375.80

Hiſpaniæ Reges neque Imperatorem Romanum, neque vllum alium in temporalibus ſuperiorem agnoſcunt, 312.70

Hiſpaniæ Reges olim peculiare iuramentum præſtabant, de Iudæis in ſuis regnis non permittendis, 265.114

Hiſpaniæ Regibus, & nationi aliqui detrahunt, quod magis auaritiæ quam Religionis zelo Noui Orbis detectioni, & conuerſioni inſudauerint, 126.95.& 403.5

Hiſpaniola, inſula armentis abundat, & ingentem coriorum copiam in Hiſpaniam mittit, 48.36

Hiſpani Duces, qui Nouum Orbem detexerunt, laude digniſſimi ſunt, 29.1

Hiſpani Reges, & homines præ cæteris zelo, puritate, & cultu Chriſtianæ Religionis flagrare noſcuntur, 361.13

Hiſpani non potuerunt ſine ope, & vocatione Diuina ita facilè, & breuiter Nouum Orbem detegere, & conuertere, 150.18

Hiſpani Maurorum inuaſionem per mare fugientes, tempore Regis Roderici, ad prouincias Nouæ Hiſpaniæ appuliſſe dicuntur, vbi Cruces poſteà repertæ ſunt, 67.46

Hiſpani dicuntur Saluati, & Saluatores apud Iſaïam, & quare? 115.47

Hiſpani cur ab Indis Peruanis dicti fuerint Viracochæ? 175.50.& 55.22

Hiſpani ab Indis immortales habiti, & Solis filij reputati ſunt, 575.49

Hiſpani ab antiquo bellicorum, & nauigationum, & rerum naualium ſtudioſi fuerunt, 520.11

Hiſpani longè ſuperant Romanos in bonis, quæ ſubactis à ſe Indis, communicarunt, 577.76

Hiſpani ſuis nauigationibus omnes alias antiquorum ſuperarunt, 521.32

Hiſpani olim Hiberi dicebantur, 68.65

Hiſpani vehementer commoti ſunt, vbi crudelia Indorum ſacrificia conſpexerunt, 222.95

Hiſpani Imperij encomia cum Virgilio & Claudiano, 523.60

Hiſpani Diuino beneficio, & quaſi per miraculum ea omnia in detegendo, & ſubigendo Orbe Nouo conſecuti videntur, quæ adulatoriè de ſuo Traiano Plinius recenſet, 155.35

Hiſpani ab aliquibus Indis contra alios ſibi infectos in auxilium vocati, rectè militare, & belli ſpoliis potiri valuerunt, 549.18

Hiſpani ſemper fuerunt hoſtibus perhumani, 300.45

Hiſpani ad Nouum Orbem ſine licentia tranſeuntes non incurrunt cenſuram Bullæ Alexand. VI. & quare? 365.76

Hiſpani à multis Auctoribus excuſantur de crudelitatibus, quas olim in Indos exercuiſſe dicuntur, 408.57.& 257.49

Hiſpani iniuſtè videntur alios nauigatione maris Indici prohibere, 362.40.& 389.70

Hiſpani poſt fidem Chriſti receptam veram, & politicam nobilitatem aſſecuti ſunt, 586.67

Hiſpani omnium primi Nouum Orbem detexerunt, & occuparunt, 563.9

Hiſpani propter auri cupiditatem crudeliter Indos tractaſſe, ac ferè deleſſe dicuntur, 564.21

Hiſpani olim capillorum longitudine oblectabantur, & illos vt leonis iubam, ſine vllo artificio quatiebant, 190.108

Hiſpanis maxima laus debetur ob inuentionem Noui Orbis, & tot bona, & commoda hominibus inde conſecuta, 525.37

Hiſpanis adimi non poteſt vera gloria primæ detectionis Noui Orbis, 90.69

Hiſpanis Nouum Orbem quærentibus, & conuertentibus aliqui cupiditatem, & curioſitatem, & damna Indis illata obiiciunt, 145.39

Hiſpanis ſcriptoribus falsò imponit Bodinus, quod dixerint, Reges noſtros ratione Indiarum eſſe feudatarios Eccleſiæ, 372.45

Hiſpanis accommodari poteſt, quod olim Titus Liuius de Romanis in Africam traiicientibus ſcriptum reliquit? 404.53

Hiſpanorum gloria, & pietas in detegendo, & conuertendo Nouo Orbe non obſcuratur ex auaritia, & maleficiis aliquorum militum, 146.57

Hiſpanorum Regum maieſtatem, & potentiam Deus auxit, quod ipſi Diuinam augeri, & ad Indos extendi curarunt, 225.88.

Hiſpanorum Regum Imperium circumdat totum Orbem, 123.54

Hiſpanorum auaritiæ & cupiditatis, initio detectionis Indiarum aliqua exempla referuntur, 403.7

Hiſpanorum quorundam quanta eſſet olim ruditas, & ſparcities, 190.107

Hiſpanorum gloriæ nihil detrahitur ex eo quòd plures Noui Orbis victorias cœleſti auxilio, vel miraculosè partas dicamus, 154.77

Hiſpanorum diligentia plures Chriſto nationes dedit, quàm omnes aliæ ſimul, 524.69

Hiſpanorum cura effectum eſſe, vt hodie omnibus horis, & locis Deo ſacræ preces fundantur, piè conſiderat, & euidenter probat Thomas Bozius, ibid.74

Hiſpanorum opus eſſe videtur, Mauros & Turcas profligare, & Indos conuertere, ibid.

Hiſpanos antiquos tanquam agreſtes, & inhumanos notat Strabo, & Trogus Pomp. & quare? 185.45.& 186.65

Hiſpanos antiquos humanis victimis in ſacrificiis vti ſolitos plures ſcribunt, 245.93

Hiſpanos milites diuitiarum deſiderio, in expeditionibus Indicis permoueri, mirandum non eſt, 404.56

Hiſpanos ſaltantes Indi vehementer mirabantur, 175.46

Hiſpanos excuſat Thomas Bozius, & Caliſtus Remirez, quod aliquando in Indos ſæuierint, quorum ob feritatem eorum aliter ad fidem, & meliorem viuendi normam seduci non poterant, 257.46.49.& 402.57

Hiſpani vel Hiſpaniæ Reges: Vide alia *in verb. Hiſpaniæ Reges.*

Hiſtoria.

Hiſtoria mirabilis, & peculiaris D. Iacobi pro Hiſpanis pugnantibus apud Cintiam Nouæ Hiſpaniæ oppidum, cùm ab Indis maximopere premerentur, 552.50

Hollandi.

Hollandorum claſſis, quæ anno 1624. ad oras regni Peruani peruenit, quem exitum habuerit? 365.85.& de altera anni, 1615. 58.41

Hollandorum, & aliorum hæreticorum relationes de rebus à ſuis in prouinciis, & nauigationibus Indiarum geſtis, cautè legendæ ſunt, & quare? ibid.41.& 306.88

Hollandi falsò ſe victores euaſiſſe in expeditione Limana & Braſilienſi confingunt, ibid. 87

Homerus.

Homerus cur in Hiſpania peregrinatus fuerit? 520.23

Homo.

Homo dicitur paruus mundus, quia de natura omnium creaturarum mundi participat, & quomodo? 267.17

Homo ob excellentiam mentis, & rationis cæterorum animalium dominus à Deo conſtitutus fuit, 575.55

Homo cætera poteſt nolens, credere nonniſi volens, prouerbialis ſententia D. Auguſtini, 267.52

Homo hominem vel ſola humanitatis ratione iuuare debet, & ad bonum dirigere, 227. 12. & 233.85

Homo ille verè dicitur eſſe humanus, qui alios hoſpitio excipit, ex D. Aug. 305.56

Homo homini præſtat, 194.5

Homo non poteſt generari per magiam dæmoniacam, neque ex coitu cum aliquo bruto animali; & hiſtoriæ, quæ contrarium produnt, qualiter accipiendæ, remiſſiuè, 66.42

Homini

Homini imputari non debet, qua forma, regione, vel docilitate naſcatur, 180.11
Hominis primi de ortu, & creatione variè Philoſophi ſentiebant. 63.1
Homine ex vno, & eius coniuge quot liberi procreari poſſint ſpatio 210. annorum 172. 11
Homines multoties Dei cauſam agunt, dum ſuam ſe agere putant, 146.63
Homines quo pacto ad vrbes, & ſociabilem ac politicum viuendi modum reduci cœperint, cum Cicerone & aliis, 181.20
Homines quantumuis ſyluestres & monſtroſi, ſi lumen aliquod rationis habent, doceri & excoli poſſunt, 180 8
Homines ad diſſentiendum & variè opinandum faciles ſunt, 236.1.& 363 52
Homines barbari, & ignorantes ſemper pueri ſunt, & vt tales tractandi, 198.53
Homines ex natura Soli vel Cœli, ſub quo naſcuntur, animi, & corporis temperiem vt plurimum ſumunt, 181.12
Homines hominibus ex lege naturæ conſulere debent, ex Cicerone, & aliis, 233.85
Homines initio mundi ſyluestrem vitam egiſſe, & ſermonis vſum non habuiſſe, quidam falsò affirmarunt, 181.16
Homines cur Deus voluerit toti orbi dominari? 205.51
Homines licèt alicubi multum barbari, ſyluestres, & corpore deformes reperiantur, ſi tamen habent aliquem intellectum inter creaturas rationales computari debent, 180. 4. & 6
Homines ſumus quodammodo omnium rerum finis, 205.52
Homines barbari, & indocti appellatione hominum digni non videntur, & lignis ac lapidibus comparantur, 171.23.& 25
Homines omnes ab Adamo originem ducunt, 63.2
Homines beatiſſimè in Nouo-Orbe viuere poſſent, ſi pecuniis congerendis non inhiarent, 47.12
Homines non ſolo adſpectu, aut forma, ſed ex ratione potius iudicandi ſunt, quæ eos Deo ſimiles, & aliorum animalium dominos reddit, 172.16
Homines veri reperiuntur, qui ſyluas, & antra habitantes brutis aſſimilantur, ſed rectè instituti, rationales euadunt, 72.19
Homines ſyluestres, & omninò bruti reperiuntur in aliquibus locis, ibid.18
Homines qualiter ſub Noë, & poſt confuſionem linguarum diuiſi fuerint? 64.9
Homines non omnia ſimul Iupiter docuit, 86. 11
Homines varios colores habere non eſt ita mirandum, quàm ex Æthiopibus albos naſci, vel è contrario, 74.40
Homines in monte Zantone Indiæ Orientalis, quà vergit ad Orientem naſcuntur albi, quà ad Occidentem nigerrimi, & de quodam homine bicolore, ibid.42
Hominibus quibuſdam natura ſtannum duntaxat infudit ex Platone, 48.22
Hominum immolatio præceptis legis naturalis repugnat, 220.62
Hominum monſtroſorum variæ ſpecies connumerantur, 180.7
Hominum per Orbem diſſeminatio magis frequens, & ordinaria terreſtri itinere aut breui maris traiecto facta eſt, 71.6

Honduras.

Honduras, & Coſta-Rica prouinciæ, 39.16

Honoratus.

Honorati Faſſitelli, & alterius Poëtæ carmina Hiſpanorum auaritiam notantia, 126.98

Hoſpes.

Hoſpes, qui Columbo Noui Orbis notitiam dedit, cuius nationis fuerit? 157.7
Hoſpites olim ſimul & Doctores erant ex Luciano, & aliis, 300.47

Hoſpitalitas.

Hoſpitalitatis, & promiſcui commercij vſus ſæpè in ſacra Pagina commendatur, ibid. 38
Hoſpitalitatis & commerciorum vtilitatem & neceſſitatem plures Auctores tractant, qui referuntur, ibid.44
Hoſpitalitatis virtutem diffinit, & commendat Clemens Alexandr. ibid.41

Hoſius.

Hoſius Cordubenſis qualiter Imperatorum, & Pontificum poteſtatem diſtinguat? 329.48

Hoſtienſis.

Hoſtienſis fuit Diuini, & Humani iuris peritiſſimus, & alia de eius laudibus, & auctoritate, 201.3
Hoſtienſis opinio videtur aliquibus in errorem Waldenſium incidere, 205.57
Hoſtienſis opinio, quæ infidelibus dominium adimit, debet intelligi de Saracenis, 210.36
Hoſtienſis opinio ab Eccleſia recipitur, & practicatur ſecundùm Martam, & alios, 208.2

Hoſtia.

Hoſtia, & victima quid ſignificent? & de horum nominum etymologia, 242.86

Hoſtis.

Hoſtis ignarus conſilium exequitur Dei, 147. 66
Hoſtes, antiqui omnes alienos, & peregrinos homines appellabant, & reputabant, 302. 73
Hoſtes veri non ſunt, quibus ſolemni modo bellum indictum non eſt, 431.85
Hoſtium terras, aut bona ante victoriam diuidere, imprudentiæ tribui ſolet, 337.133

Huaynacapac.

Huaynacapae Peruanorum Imperator à debellandis quibuſdam Indis abſtinuit, quod nimis ſputci, & ſqualidi erant, 190.105

Humanus.

Humanis carnibus veſci Barbarum, & Scythicum eſſe tradit Strabo, 211.48
Humanitatis, & pietatis officium exigit, vt proximis in periculo poſitis etiam inuitis auxilium feramus, 233.95
Humanum genus vbi augeri cœpit, & in varias regiones diuidi, multi homines ſyluestrem, & erraticam vitam egerunt, 181.19
Humanum genus imperiis regi debet, 199.66
Humanum genus ſemper dilationi, & propagationi ſtuduit, & qualiter paulatim omnes Orbis regiones, & inſulas etiam longè poſitas occuparit, 202.13

Hunni.

Hunni, & Gothi in alio veluti Orbe ignoto habitare dicebantur, 225 92

Hyperborei.

Hyperborei.

Hyperborei, & Riphæi montes vbi ſint? & vnde dicantur? 520.60.& 62

I

Iacob.

IAcob ſapientiæ meritò prælatus fuit fratri ſeniori, 576.60

D. Iacobus Hiſpanorum Patronus multoties pro eis contra Mauros pugnare viſus eſt, 151.48

D. Iacobus ſæpiſſimè Hiſpanorum partes défendere viſus eſt in bellis, quæ cum Indis Noui Orbis, & etiam cum Orientalibus habuerunt,& ideò in illis regionibus religioſiſſimè veneratur, 552.49

D. Iacobum Hiberniam adiiſſe, & in ea prædicaſſe narratur, 104.36

D. Iacobi Apoſtoli aduentus, & prædicatio Hiſpaniæ, licèt ab aliquibus malè negetur, à plurimis aliis rectè defenditur, qui recenſentur, ibid.54

P. Iacobi Gordoni, verba de occiſione Regis Galliæ Henrici III. 240.51

Iacobi Pontani ſcrupulus ineptus reiicitur, 28.56

Iacobi Chriſtopolitani opinio reiicitur, 109.82

Iacobi Mainoldi verba de pleno dominio Indiarum recenſentur, 547.20

Iamaica.

Iamaïca inſula deſcribitur, 150.15

Iani.

Iani Boiſſardi carmina de laudibus conuerſionis Noui Orbis, 124.71

Iani Templum clauſum fuit tempore Natiuitatis Chriſti, quod nonniſi in ſumma pace claudi ſolebat, 273.81

Iaphet.

Iapheti filius, inſularum incolas fuiſſe, quo ſenſu in Sacra Scriptura dicatur? 286.16

Iaponenſes.

Iaponenſium inſulæ Chriſti cultum agnoſcunt, & legationes varias ad Romanos Pontifices miſerunt, 515.50

Iaua.

Iauæ maioris & minoris, & Iaponij, ſiue Iaponis mentio fieri videtur ab Iſaïa, ibid.49

Iber.

Iberi, Cantabri, & Gallæci quibus olim moribus fuerint? 183.47

Idolum.

Idola plura Chriſti aduentu corruerunt, & obmutuerunt, 229.36

Idolum Moloch, & Baal quale? & alia plurima, quæ Hebræi coluerunt, eis humano ſanguine litantes, 241.75

Idolum vnde dictum? 224.115

Idololatra.

Idololatra omnis, Hæreticus eſſe cenſendus, 217.13

Idololatras qui punientes laudantur, de ſubditis intelligendi ſunt, 245.119

Idololatria.

Idololatria maius crimen eſt, quàm blaſphemia, 229.59

Idololatria excæcauit maxima ex parte Indorum ingenia, ſicut & aliorum, qui eam ſecuti ſunt. 189.89

Idololatria appellatur à Iob iniquitas maxima, & de variis aliis nominibus, quibus in eam inuehitur ſacra Pagina, 224.119

Idololatria continet odium Dei, & blaſphemiam, & eſt grauior infidelitate, ibid. 116

Idololatria ſemel extincta, an iterum ſub finem mundi reditura? ibid.118

Idololatriam compeſcere quilibet tenetur, ſi id facere poſſit, 228.52

Idololatriam qui extirparunt, Reges plurimum laudantur in ſacra Pagina, ibid.26

Idololatriæ in Sacra Scriptura punitæ exempla, quatenus limitanda ſint? 244.112

Idololatriæ ſcelus ſemper Deo valdè Inſenſum, & multis ſuppliciis punitum fuit, & plurima alia de eius nomine, differentiis & effectibus remiſſiuè, 253.109

Idololatriæ vanitas hebetudinem mentis ſignificat, ibid.108

Idololatriæ crimen ignorantia non excuſatur, 254.114

Idololatriæ ad flagitium obſtupeſcunt cœli, & portæ eius deſolantur, 223.110

Idololatræ, & Pagani nullam vnquam habuerunt iuriſdictionem, 201.7

Idololatræ per ignorantiam non excuſantur, 252.77

Iectam.

Iectam ſecundùm Montanum nomen dedit prouinciæ Iucatan, 96.12

Iectam, aut Iobab, & Ophir ad prouincias Noui Orbis nunquam peruenerunt, 98.55

Iephte.

Iephte factum dum propriam filiam ex voto immolauit, an & qualiter à peccato excuſetur? 221.81

Ieremia.

Ieremiæ locus *cap.* 21. *verſ.* 1. de regno Iecuniæ loquens, perpenditur, 527.26.& 32

Ieremiæ verba *cap.*6. *&* 18. expenduntur, 138.46

Ieremiæ vaticinium *cap.* 1. *Ecce conſtitui te, &c.* de Pontifice Romano omnes Patres accipiunt, & eius interpretatio, 535.114

Ieremiæ verba *lament.* 5. ad Indorum ærumnas accommodantur, 436.16

Ieroboan.

Ieroboan peccauit auertendo populum à Roboan, quamuis Deus id præordinauit, 162.4

Ieruſalem.

Ieruſalem deſtructio quo tempore contigit? 102.13

Ieroſolymis iuxta templum, effœminatorum ædiculæ ſtructæ fuerunt, 240.56

S Ignatius.

S. Ignatius Martyr quid ſenſerit de vnitate Eccleſiæ Catholicæ? ibid.49

B. Ignatius qualiter Pontificis poteſtatem ceteris præferat, 532.52

B. Ignatius à Loyola plura piè, & doctè notauit de vtraque poteſtate Pontificis in epiſtola ad Regem Abyſſinorum, 536.123

B.Ignatij à Loyola eximius zelus conuerſionis Indorum Orientalium, & piiſſimæ litteræ, quas ſuper hoc ad Abyſſinorum Regem ſcripſit, 20.59

B. Ignatium à Loyola, & eius Societatem videtur Deus contra Lutherum, & eius ſequaces præparaſſe, 115.84

Ignorantia.

Ignorantia iuris dubij excuſat, vbi diligens & ſtudioſa eius inquiſitio præceſſit, 381 47

Ignorantia inuincibilis non admittitur in primis, ac primis præceptis naturalibus, & exempla eorum, 232.71

Ignorantis non videntur excuſari poſſe Indi, qui contra legem naturæ peccabant, 231. 67

Ignorantia aliqua inuincibilis iuris naturalis dari poteſt, 239.34

Ignorantia inuincibilis an poſſit admitti in iis, quæ fidei non ſunt, 207.78

Ignorantes ſecundùm Platonem, & Ariſtotelem ſequi debent, & prudentes ducere, ac dominari, 398.5

Ignotus.

Ignoto Deo Ara ab Athenienſibus, & Romanis erecta, & quare? 105.41

Imago.

Imaginum ſacrarum vſum improbant Sectarij contra quos plurimi ex Catholicis ſcripſerunt, 107.65

Imber.

Imbrem, & alia bona miraculosè conſequuntur aliqui religioſi viri in noua Hiſpania per inuocationem Sanctæ Crucis, 158.17

Imilcis.

Imilcis vxor Annibalis qualiter queratur de ſacrificio filij ſui apud Silium Italicum, 291. 69

Immunitas.

Immunitate Eccleſiaſtica gaudet, qui in aëre ſupra cœmeterium ex feneſtris pendens, apprehenſus eſt, 387.44

Imperator.

Imperator ſecundùm Senecam omnia habet in imperio, in patrimonio propria, 312.67

Imperatoriæ conceſſionis titulus ad iuſtificandam Indiarum conquiſitionem à quibuſdam expenditur, 305.1

Imperator Carolus V. fuit ſimul Hiſpaniæ Rex, & qualiter Indiarum acquiſitionem probaſſe, & confirmaſſe videatur? ibid.2

Imperator qui Eccleſiæ Romanæ non præſtat auxilium, eſt periurus, & ſchiſmaticus, 375. 88

Imperator non poteſt diſponere de bonis ſubditorum, niſi ex magna cauſa, & cum congrua ſatisfactione, 331.62

Imperator Romanus ſecundùm veriorem, & receptiorem ſententiam de rebus, & regnis infidelium diſponere non poteſt, 308.38

Imperator Romanus an habeat poteſtatem diſponendi de bonis, & prouinciis infidelium, 306.14.308.38.& 311.60

Imperator Romanus in multis iuribus totius mundi Dominus dicitur, 307.18

Imperator Romanus nunquam fuit totius Orbis Dominus, & hoc multis ipſorum Imperatorum legibus comprobari, 309.43

Imperatoris poteſtatem circa terras & prouincias infidelium concedendas Abbas, & alij pleniorem quàm Pontificis faciunt, 306.17

Imperatoris Romani auctoritas, & iuriſdictio, quamuis maxima ſit, non extenditur vltra terras Imperij, 308,39

Imperatorem Romanum de terris, & prouinciis infidelium diſponere poſſe ex quibus, & à quibus probetur, ibid.32.& 34

Imperatorem eſſe mundi Dominum iura, & Auctores qui dicunt, qualiter intelligi debeant? 310.49

Imperatorem eſſe Dominum rerum ſingularium vbilibet exiſtentium Hoſtienſ.& alij opinantur, 308.35

Imperatorem Solem mundi, rerum omnium Dominum, caput, & fontem, & diſpenſatorem omnium regnorum, & dignitatum quidam eſſe dicunt, & quod totum Orbem habet pro territorio, ibid.37

Imperatorem non eſſe orbis Dominum affirmare contra Euangelium, & fortè hæreticum eſſe, Bart.& alij dixerunt, ibid.35

Imperatores coronantur à Roman. Pontifice, & ei peculiare iuramentum præſtare tenentur, 375.87

Imperatores, & Principes ſæculares dedignari non debent Pontifici ſubiici, 321.59

Imperatores Romani ſuperbè ſe Deos, & Dominos orbis appellari faciebant, & diuinos honores vſurpabant, 310.53

Imperatorum & Regum exempla plura, qui Romanæ Eccleſiæ maximam reuerentiam, & obedientiam habuerunt, remiſſiuè, 308.32

Imperatorum, & Regum poteſtas, & iuriſdictio, quantumuis ampla, & abſoluta ſit, non extenditur ad non ſubditos, 311.61

Imperatorum antiqua conſuetudo fuit aliquas columnas, vel alia monumenta erigere in extremis locis ad quæ perueniſſet, 81.56

Imperialis fortuna omnes alias ſupereminet, 313.20

Imperium.

Imperia, & regna temporalia ab Eccleſia non pendere plures affirmant, 315.7

Imperia ad tyrannos, crudeles, & impios aliquando Deus transferre ſolet, in punitionem peccatorum, 109.14.& 18

Imperia, & regna diuerſa commodius per diuerſos Principes, quam per vnum gubernantur, 309.42

Imperia & regna mundi ferè omnia bello parta ſunt, 165.43

Imperia, & regna etiam per vim aut tyrannidem parta curſu temporis & voluntario populorum conſenſu confirmantur, 401.36

Imperia, & dominia illa tantùm legitima ſunt, quæ à Deo dantur, vel ab Eccleſia confirmantur, 209.15

Imperia non magis ſtare, vel augeri poſſunt ſine religione, quam homines ſine vxorum conſortio, 126 92

Imperij, & iuriſdictionis propriæ terminos excedere etiam charitatis, aut pietatis ratione non licèt, 337.13

Imperij Hiſpani Monarchia verè pertingit terminos Solis Orientis, & Occidentis, & excedit diſtantiam, quæ eſt inter cœlum & terram, 123.56

Imperium quando licitè auferri poſſit infidelibus ob defenſionem innocentium debellatis? 248.24

Imperium poteſt Summus Pontifex, ſi velit, de Germanis ad Hiſpanos transferre, 316.21

Imperium vt inter animalia valentioribus, & robuſtioribus ſui generis datur, ita etiam inter homines, victores & potentiores victis imperare debere, quidam docuerunt. 165.45

Imperinrum, & regnotum mutationes, & caſus,, qui Lunæ, & Stellis tribuunt, grauiter errant, 136.17

Impoſſibile.

Impoſſibile fuiſſe oſtenditur, Hiſpanoa tot, ae tam fœlices victorias in Nouo Orbe habuiſſe, niſi Diuina voluntate, & miraculoſis auxiliis iuuarentur, 153.60

Impoſtura.

Impoſtuiæ plures hunt ſub prætextu antiquitatis, 94.106

Improbus.

Improbis, & Baibarls hnmlnibua melius eſt ſeruire, qoam dominari, ex D. Auguſt. 176.65

Impulſus.

Impulſua inſpirationis Diuinæ ſiue reuelstionis magna eſt vis, & de plucimis auctnribus, qui boc latiſſimè tractant, 142.2

Inca.

Inca Yupanqui, cur Chilenſes ſubigere ſuo imperio deſierit, 190.106

Incognitus.

Incognitus auctor Maria liberi argumento Menchacæ nimis exſultat, 384.12

Incrementum.

Incrementa regulariter habere non ſolent, quæ illicitè incipiunt, 397.99

Inda.

Inda quædam, quia peccata grauia in confeſſiooe celauerat, grauiter à dæmone vexata,& afflicta fuit. 160.44

India.

India quæ ab Abdia dicitur prima, eſt eadem quæ citerior, & quid contineat? 6.58

India dicitur vtraque Æthiopia Aſiana,& Africana, ibid.49

India etiam vocatur Ægyptus ſuperior, & cur? ibid.48

Indiam vocat Curtius nmnem terram, quam alluit mare rubium, ibid.47

India verſus Æthiopiam eſt illa quæ citerioc dici ſolet, & quid comprehendat? ibid. 45

India Citerinr dicitur, etiam fortunata & beata, & Æthinpiæ adhærens, 7.53

India quam Abdias Babylonius tertiam vocat, eſt eadem, quæ aliis vlterior, ſiue eatra Gangem dicitur, ibid.60

India vlterior eſt pars extrema mundi, & ideò dicitur finem facere, & Indicn Oceano claudi, 8.62

India vlterior cur dicatur Abdiæ tenebrarum regionem gerere, ibid 65

India iacet in Aſia, & in ſacris Litteris dicitur Euilath, & cur? 4.27

India dicitur Regin Orientalis Aſiæ ab Indo flumine, quod eam alluit, vel ab Indo abnepote Noë, ibid.28

India intra Gangem per Septentrionalem partem non multum diſtat à Medis, 7.55

India quæ Abdiæ dicitur ſecunda, eſt illa quæ aliis dicitur interior, ſiue intra Gangem, & eius ſitus, ibid.54

Indiæ diuiſio tradita ab Abdia Babylonio defenditur, & latè exponitur, 6.42

Indiæ vlterioris ſiue extra Gangem Geographia, & quod ampliſſimum Sinarum regnum complectitur, 7.61

Indiæ quæ dicuntur *del Poniente*, quales? 43.62

India Aſiæ cur dicatur Orientalis? & de eius ſitu, & Geographia, 4.31

India Orientalis tota dicitur ab aliquibus magna Æthiopia, & cur? 75.50

India Orientalis eſt terrarum principium, & dextera mundi manus, 10.6

Indiam Orientalem nono, & nbſcuro modo diuidit Abdias Babylonios, 5.37

Indiam Orientalem fuiſſe olim coniunctam Occidentali, Auctor quidam ſcribit, 73.32

Indiæ Orientalis commercium, & negotiatio ſempec fuit quæſtuoſa, 19.52

Indiæ Orientalis diuiſio à Paulo Veneto tradita, reprobatur, 5.35

Indiæ Orientalia magnitudn immenſa, pluribus demonſtratur, ibid.32

Indiæ Orientalis diuitiæ admirabiles, 7.53

Indiæ Orientales olim cognitæ, & à quibus luſtratæ, 11.16.12.& 29

Indiæ Orientalis fœlicitas, & plura in ea naturæ miracula ex Plinio, Iſidoco, & aliis, 10. 4

Indiæ Orientalis monſtra, quæ à Plinio & aliis recenſentur, fabuloſa ſont? ibid.7

Indiæ Orientales trahunt originem ab Ophir,& Heuila, & ſunt ditiſſimæ, 97.32

Indiæ Orientalea non ſatis antiquis cognitæ, 15.1

Indiæ Orientalis diuiſio varia reperitur apud Auctores, 5.33

Indiæ Orientalia titulum Regibus Luſitaniæ ex Diuina approbatione, & quaſi conceſſione competere docet Pater Rebellus, & idem procedit in Occidentalibus, 137.40

Indiarum Orientalium diuitiæ, & excellentiæ, & Auctores, qui de eis agunt, 10.3

Indiarum Orientalium nauigatin à quibus olim tentata? 18.27

India Occidentalis ſecundùm Ortelium potius debuit dici Amazonia, vel Orelania, 22.3

Indiæ Occidentales cur ita dictæ? ibid.1

Indiæ Occidentales vocantuc ab aliquibus Orbis Carolinus, & qoare? 26.41

Indiæ Occidentales Hiſpaniæ Regibus vtiliſſimæ, 30.17

Indiæ Occidentalis expeditiones fieri cœperunt, à Regibus Catholicis poſt Maurorum ex tota Hiſpania expulſionem, 124.78

Indiæ Occidentales ſi hodie à Regibus noſtris relinquerentur, aut reſtituerentur, multa damna, & abſurda reſultarent, 401.38

Indiarum Occidentalium ſuper iuſta retentione amplius iam diſputare non licet, 380.43

Indiarum Occidentalium iuſta retentio pluribus titulis confirmatur, 392.1

Indiarum Occidentalium miſſio, detectio, & conuerſio à Deo eſſe probatur, ex dæmonum,& idolorum expulſione & ruina, 154.82

Indiarum Occidentalium acquiſitionis diſputatio multis difficilis viſa eſt, 129.5

Indiarum Occidentalium prouincias regno Caſtellæ, & Legionis annexas eſſe debere,& ab eo nullo tempore ſeparandas pluribus ſchedulis, & prouiſionibus declarauit, & promiſit Imperator Carolus V. 360.5

Indias Occidentales vocauit Colombus prouincias à ſe repertas, vt earum diuitias ſignificaret. 22.4

Indias Occidentales aliqui Athlanticam vocant, 23.83

Indiarum Occidentalium? Vide plura alia in verb. *Orbis Nouus*, & verb. *Nouus Orbis*, & verb. *America*.

Indica.

Indicas mulieres aprinos dentes habere, & centum vicibus parere quidam referunt, 15.9

Indus.

Indi Mexicani quibus picturis pro litteris vterentur? & plura de eorum artibus, & ingenio, 186.70
Indi Occidentales à Tubali, & Hiſpanis originem ducunt, ſecundùm Maluend. 198.57
Indi in Nouo Orbe reperti, vnde originem ducant? difficilis quæſtio, 195.15.& 19
Indi nil niſi ſomnia, & fabulas meras narrant de ſua origine, & propagatione, & earum plures referuntur, 65.21
Indi Noui Orbis maximè perterriti ſunt ad primum Hiſpanorum aduentum, & fidei inter eos promulgationem, 116.61
Indi Orientales, & Occidentales ad fidem conuerſi Deo valde grati, & multis benedictionibus repleti ſunt, 251.62
Indi Orientales longæui, & de quodam noſtri temporis, qui 335. annos exceſſit, 11.10
Indi Occidentales in omnibus ferè ſimiles ſunt Orientalibus, 73.33
Indi Orientales poſſunt procedere ex filiis Sem, aut Iaphet, & etiam ex filiis Cham, ſecundùm Torniel. ibid.34
Indi cur non ſint ita nigri, & criſpi ſicut Æthiopes? 74.44
Indi Orientales, & Occidentales quem colorem communiter habeant? ibid.37.& 52
Indi innumeri breuiſſimo tempore Fidem, & Baptiſmum receperunt Mexici, & in alis Noui Orbis prouinciis, 150.10
Indi Occidentales nullas litteras habuerunt, & quibus modis, & nodis hiſtorias ſuas conſeruarent, & annos computarent? 197.31
Indi Occidentales an ſerui capientium effici poſſent? olim dubitatum fuit, 414.1
Indi Occidentales, exceptis Mexicanis, rarò ſeruiture bello captorum vtebantur, 432.96. & 103
Indi barbas ſibi expilabant, corpora pingebant, ægrotos deſerebant, & ab humanis, & politicis moribus abhorrebant, 174.40
Indi omnes Occidentales vt plurimùm antropophagi erant, etiam Mexicani, Braſilienſes, & Peruani, 218.37.& 39
Indi rebelles, apoſtatæ, vel ſe ipſos voluntariè vendentes ſerui fieri poſſunt, 415.26.& 419.60
Indi rebelles, Caribes, Canibales, & alij nimis efferati, etſi aliquandò ſerui effici iuſſi fuerint, poſteà tamen hoc abrogatum fuit, & quare? ibid.59.& 61
Indi inter alia duriſſima, quæ à ſuis Regibus patiebantur ſeruilibus ſemper, & laborioſis operibus exerceri ſolebant, ne vſquam requieſcere poſſent, 234.6
Indi adeò erant dediti ſodomiæ, vt pediconis imaginem pro amuleto geſtarent, 218. 30.
Indi Peruani faſſi ſunt ob tyrannidem Atahualpæ ſe à Deo ſub iugum Hiſpanorum miſſos, 217.11
Indi omnes plurima, & fœdiſſima peccata contra legem naturalem committebant, ibid. 23
Indi omnes nunquam aut rarò ea intentione, aut iuſtificatione debellati ſunt, vt ſerui effici potuerint, 420.71
Indi rebelles quo pacto compeſcendi & puniendi ſint? ibid.73
Indi etiam ob defenſionem innocentum, quos in ſacrificiis immolabant, debellari poſſe non videntur, & quare? 241.70
Indi inſulæ Hiſpaniolæ, & Cubæ, & alij ob ruditatem, & memoriæ defectum nihil, aut parum in diſciplina Eccleſiaſtica proficiebant, 174.36
Indi qui nunc ſunt, fortunatiores antiquis dici poſſunt, 176.67
Indi ex doctrina Ioan. Maioris & aliorum, prius comprimendi ſunt, vt fides inter eos ſeminari poſſit, 254.1
Indi inſulæ Hiſpaniolæ habuerunt notabile oraculum de Hiſpanorum aduentu, 138.49
Indi ex bellis ſine licentia Principis illatis, non magis ſerui effici potuerunt, quàm ſi à Pyratis vel latronibus caperentur, 420.86
Indi alieno orbe reperti, non pertinent ad Pomponij reſponſum, 431.88
Indi, & Æthiopes quales, & quando ſerui effici potuerint? ibid.94
Indi etiam ſi venditi dicantur ab aliis Indis, qui eos bello ceperunt, vel quia ipſi ſe vendiderit, ſerui eſſe non poſſunt, 432.104
Indi ad ſuam conuerſionem non tam indigent miraculis, quàm bonis, & prudentibus Prædicatoribus, 145.50
Indi Noui Orbis, & reliqua animalia, quæ in eo reperta ſunt, ad eum peruenire potuerunt terreſtri, vel breui nauali itinere, & quomodo? 71.5
Indi Noui Orbis quo ſenſu dici potuerunt ab Iſaïa, conuulſi, dilacerati, conculcati, terribiles, & expectantes, 113.27
Indi Occidentales cur minores fructus fecerint in Fide, quàm aliæ nationes, quibus olim annunciatum fuit Euangelium? 114.38
Indi anteà Barbari, & efferi, hodie Hiſpanorum cura, religione, & bonis moribus atque artibus admodum polleant, 577.77
Indi etiam ſub propriis Regibus conſtituti, ab illorum imperio eximi potuerunt, ibid. 84
Indi ſi poſt Chriſtianam religionem ſuſceptam, grauiùs opprimantur, eius ſuauitatem non credent, 435.9
Indi, ſuppoſito quod natura ſerui eſſent iuſtè ſuis imperiis, & bonis ſpoliari poſſe videntur, 177.80
Indi Occidentales vt plurimùm Barbari, ſylueſtres, & belluis ferè ſimiles erant, 172, 27
Indi plures in montibus, & ſpeluncis ſe addebant, ne ad Chriſti doctrinam ſuaderentur, 174.37
Indi hodie peiori conditione eſſe videntur, quàm Iudæi olim in Ægypti captiuitate, 435. 11
Indi Noui Orbis ſi fortè olim lucem Euangelij habuerunt, eam prorſos ſuis vitiis, vel barbarie obſcurarunt, 110.95
Indi breui tempore valdè diminuti reperiuntur, & quid cum Daniele, & D. Paulo de ſuis miſeriis dicere poſſint? 436.15
Indi qualiter humanas carnes conditent, & aſſeruarent, & mirabantur quod eis non veſceremur, 218.37

Indi videntur damnum pati ex eo quòd alij præter Hiſpanos ad eos accedere prohibentur, 362.41
Indi ſi fortè inueniſſent, & occupaſſent terras ab Hiſpanis anteà poſſeſſas, earum domini non efficerentur, 167.65
Indi cuiuſdam notabilis, & miraculoſa hiſtoria & conuerſio, qui in faciem Crucifixi imaginis expuere auſus fuit, 158.30
Indi multò antequàm Hiſpani prouincias Noui Orbis inuenerunt, & occuparunt, ac per conſequens veri illarum domini effecti videntur, 167.64
Indi aliqui reperti ſunt, qui vltra quinque numerare neſciebant, 173.32
Indi ante aduentum Hiſpanorum omninò infideles erant, 201.1
Indi plures ex fœlicitate, & proſperitate Hiſpanorum in bellis, Deum verum pro illis ſtare agnouerunt, 154.75
Indi cuiuſdam Mexicani Baptiſmus, & qualiter eis ſuſceptione fuerit à dæmonis vnguibus liberatus? 159.39
Indi rebelles, vel apoſtatæ efficiuntur de dominio Papæ, aut Principis qui eorum conuerſioni intendit, 392.3
Indi ſi, vt oportet, in fide inſtruantur, fortè non minores fructus quàm Hiſpani præſtabunt, 186.68
Indi, & alij infideles an poſſint debellari ob tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam? 215.1
Indi qui hodie dicuntur Occidentales, quomodo olim appellarentur? 22.2
Indi, & alij infideles non videntur iuſtè debellari poſſe ob eſum carnium humanarum, & alia peccata contra naturam, 240.52
Indi Nouæ Hiſpaniæ exoſum habuerunt nomen Chriſtianorum propter damna, quæ ab aliquibus eorum acceperant, 272.71
Indi nulli in Nouo Orbe reperti ſunt, qui omninò lumine rationis careant, aut monſtroſas formas habeant, 194.2
Indi iuuari, & à ſuis miſeriis, & peccatis erui debuerunt, quamuis noſtrum auxilium non peterent, & ſua ſorte contenti viuerent, 233.89.& 92
Indi nullo modo bellnatum numero haberi debent,. 194.1
Indi non potuerunt tyrannidi cruentis ſacrificiis, & aliis damnis, quæ olim patiebantur, conſentire, 233.93
Indi quamuis extranei, & remoti ad cognitionem veri Dei, & obſeruantiam legis naturalis ab Hiſpanis perduci debuerunt, ibid.80
Indi non Solem tantùm, & Stellas, ſed viliſſima quæque & ſpurciſſima animalia, & dæmonem ſub variis, & horrendis formis ſibi apparentem adorabant, 123.102
Indi iam ferre non valebant cruenta ſacrificia, quæ à ſuis Regibus, & Sacerdotibus patrio more fiebant, & ideò fidem noſtram faciliùs receperunt, 222.94
Indi omninò Barbari, & efferati iuſtè coërceri, & imperio priuari poſſunt, 199.94
Indi in confeſſionibus Sacramentalibus & aliis ad Dei cultum pertinentibus qualiter ſe habeant? 186.71
Indi maiores, quo magis feri, & vitioſi ſunt, eò magis ad fidem ſuaderi debent, 186.64
Indi Mexicani, & alij quàm faciles ſint ad fidem audiendam, & recipiendam? 188.75
Indi non videntur iuſtè debellari poſſe ex cauſa defenſionis, vindicationis, aut punitionis, 149.5
Indi Occidentales ad tres claſſes optimè, vbi de eorum capacitate agitur, rediguntur à Ioſeph Acoſta, & aliis, 123.8
Indi poſſunt dicere multis ex noſtris illud Iob, *cap. 15. Ergo vos eſtis ſoli homines, &c.* 184.54
Indi alij ab aliis in plurimis, & plurimum differunt, 194.4
Indi nauigia Hiſpanorum valde mirati ſunt, 174.42
Indi tertiæ claſſis illi vocantur, qui ſylueſtrem & omninò feram, & barbaram vitam agebant, quorum plures nationes recenſentur, 194.11.
Indi voluntate ſuà Regum Hiſpaniæ dominium admiſiſſe videntur, 395.33
Indi etiam illi qui magis politici reperti ſunt, noſtrorum comparatione eo tempore barbari appellari potuerunt, 194.3
Indi ſecundæ claſſis vocari poſſunt Mexicani, Peruani, & alij ex prouinciis nouæ Hiſpaniæ, ibid.10
Indi ſemel conuerſi, ſuæ gubernationi relinqui non debent, & quare? 398.4
Indi Zeilani Simiæ dentem adorant, 263.197
Indi ſi puniri poſſunt pro peccatis contra naturam commiſſis, pro omnibus puniri poſſe videntur, 238.51
Indi ſecundæ claſſis ob ſolam barbariem non poſſunt debellari, & ſpoliari, 195.16
Indi plurimi proprios filios, aut parentes epulantur, 219.41
Indi ſi ſuæ poteſtati ac gubernationi relinquantur, facilè in apoſtaſiam, & antiqua crimina prolabentur, 398.7
Indi primæ claſſis prætextu ſui Barbariſmi licitè debellari non poſſunt, 195.13
Indi cuiuſdam miraculoſa viſio, quòd in Templo Chriſtianorum cum vxore rem habuit, 158.29
Indi filios procreabant, & incraſſabant, vt poſteà illis veſcerentur, 219.42
Indi Mexicani, & Peruani compti, & politici erant, 190.104
Indi nulla ignorantia excuſari poſſunt, ſi Prædicatores & legatos ad ſe pacificè miſſos interficiant, 299.32
Indi non poſſunt congruenter in fide edoceri, ſi diuerſarum nationum gentes hoc miniſterio fungerentur, 363.53
Indi, & alij infideles Chriſti fidem odio habebunt & blaſphemabunt, & apoſtatabunt; ſi violenter prædicetur, & introducatur, 272.70
Indi qualiter ſe erga ſenes, & ægrotos haberent? 218.40
Indi, quantumuis Barbari, non ſunt obliti à Deo, qui æqualiter omnium pater, & redemptor eſt, 189.82
Indi Noui Orbis an procedant ad Iſaachar quinto filio Iacob? 69.76
Indi cuiuſdam immolati mirabilis caſus, 222.96
Indi qui ob eam tantùm cauſam Baptiſmum recipiunt, vt ſuis Regibus placeant, vel eos imitentur, an ſint verè Chriſtiani, 281.60

Indi

Indi omnes Occidentales ſummopere idololatriæ dediti erant, 223.101
Indi Orientales olim in Germaniam naufragio delati, 12.28
Indi Orientales Ieroſolymis conuenerunt in Pentecoſte, 12.25
Indi Orientales Romam olim venerunt, & vmbras ſuas mirabantur, ibid.16
Indi quamplures non adeò timidi, & inermes erant, vt quidam generaliter tradunt, 153.65
Indi Orientales nunquam bellum aliis mouerunt, & tarò ſuſceperunt, 15.14
Indi, noſtrorum comparatione, puſillanimes ſunt, 397.63
Indi ſeptem Occidentales, in portatili cymba tempeſtate in Galliam delati, & eorum deſcriptio, 30.15
Indi Noui Orbis ſecundùm plures, procedunt ex incolis inſulæ Atlanticæ, quod reiicitur, licèt valdè probetur à Iuſt. Lipſ. 68.56
Indis ob plures cauſas potuit bellum legitimè inferri, 391.2, & 393.15
Indis Chiriguanenſibus legitime bellum inferri poteſt, ſecundùm Matienz. & quare? 593.6
Indis ipſis multa & inſignia commoda attulit Noui Orbis detectio ab Hiſpanis facta, 121.40
Indis quantumuis barbaris non denegauit Deus lumen rationis naturalis, 252.69
Indis cum Chilenſibus nihil per blanditiem profecit P. Ludouic. Valdiuia, 393.18
Indis, quæ imputantur ſcelera, aliæ plures nationes commiſerunt, quæ tamen ob ea debellatæ non leguntur, 240.53
Indis tertiæ claſſis, hoc eſt omninò Barbaris, & ſylueſtribus omnimoda coactio, Iuriſdictio, & gubernatio Regibus Catholicis competit, 196.24
Indis ob fidem recipiendam, vel ex aliis cauſis, quæ grauiſſimæ, & vrgentiſſimæ non eſſent, nunquam Reges noſtri iniurias fieri permiſerunt, 278.18
Indis ſuccenſeri non poteſt, quòd primo aſpectu Hiſpanos, & eorum equos, nauigia litteras, & alia inuenta mirati ſunt, 189.92
Indis grauiſſima damna inferunt, & intulerunt, qui eos eſſe incapaces aſſirmant, 185.62
Indis Noui Orbis nullatenus fuiſſe annuntiatum Euangelium vſque ad Hiſpanorum aduentum plurimi tradunt; quorum dicta recenſentur, 241.73
Indis ſi ob barbaram & ſylueſtrem vitam bellum inferre liceret, idem licuiſſe dicendum eſſet in aliis plurimis nationibus, quæ olim non minus barbaræ fuerunt, 181.15
Indorum Orientalium ſeruitus, aut libertas non ex regni Caſtellæ, ſeu Luſitaniæ legibus, & ordinationibus iudicanda videtur, 433.114
Indorum tyranni tarò in ſuis imperiis conſenuerunt, 217.20
Indorum omnium hiſtoriæ antiquæ parum fidei habere poſſunt, 66.32
Indorum, & aliorum infidelium conuerſio, ſi more, & modo Apoſtolico fieri poteſt, abſque dubio vtilior, & laudabilior erit, 276.1
Indorum Occidentalium barbaries, feritas, & ruſticitas teſtimoniis plurimorum Auctorum comprobatur, 173.28
Indorum traditiones in rebus antiquis parum fidei habere debent, & quare? 110.92
Indorum conuerſionem quàm appoſitè, & opportunè Deus ordinauit tempore regum Catholicorum, 144.45
Indorum de litteris, & ſcriptura Hiſpanorum admiratio, & iudicium, 175.45
Indorum Noui Orbis ita facilis, & breuis ad Fidem conuerſio, vicem obtinet plurimorum miraculorum, ex Balbaſ. Cbauaſio, & aliis, 150.17
Indorum de origine nihil certi affirmari poteſt, & quòd multis modis initium habere potuerunt, 71.1
Indorum eximiam, & inſuperabilem barbariem, ac feritatem, & alia plurima animi, & corporis vitia coram Imper. Carolo V. Epiſcopus Darienis Fr. Thom. Ortizius, & alij vehementer exaggerarunt, 174.19
Indorum mores, & proprietates, & in quibus Iudæis ſimiles ſint, 69.69
Indorum ſimplicitas & barbaries multum aliquando Hiſpanis profuit, 175.47
Indorum barbarie, & feritare ſuppoſita, iuſtum, & ipſis valde vtile fuit, Hiſpanorum imperio gubernari, 176.66. & 177.79
Indorum pro ſalute, & conſeruatione quæ ſtatuuntur, eis plerumque nociua eſſe ſolent, quod eorum peccatis aliqui tribuunt, 409.68
Indorum ſecundæ claſſis barbaries, & ſtatus exegit, vt plantata inter eos fide Reges noſtri ſupremam eorum gubernationem acciperent, 195.19
Indorum plurimi non ob ſæuitiam Hiſpanorum, ſed peſtiferis morbis, & aliis variis cauſis perierunt, 409.63
Indorum S. Crucis de la Sierra miraculoſa conuerſio, 158.24
Indorum vitia, & ſcelera ſummatim congeruntur, verbis Patris Ioſephi Acoſtæ, 227.1
Indorum, & Hiſpanorum Reſpublica hodie vna eſt, & mutuò ſe iuuat, 400.25
Indorum Noui Orbis conuerſio media quadam via curanda fuit, 285.5
Indorum ob maximas, & inueteratas iniquitates, & vt via aperiretur Euangelio, Deus Hiſpanorum victorias, & dominationem diſpoſuit, 133.66
Indorum ſacrificia eo crudeliora erant, quòd etiam virgines, & infantes filios immolabant, 221.74
Indorum, Mexicanorum, Peruanorum, & aliorum ſimilium capacitas, & conditio magnum fructum in Fide Catholica, & politicis moribus, ſi benè inſtituantur, promittit, 194.18
Indorum hebetudo, & ruſticitas ex quo proueniat? 189.87
Indorum, & Hiſpanorum Reſpublica vbi iuncta eſſe cœpit, eorum gubernatio multis de cauſis Regibus Hiſpanis concedi debuit, 197.30. & 42
Indi primæ claſſis cenſeri poſſunt Sinenſes, Iaponij, & alij Orientales, 194.9
Indorum maior vtilitas in externis mercibus comparandis non eſt conſiderabilis, reſpectu damnorum, quæ ex commercio extraneorum recipere poſſent, 364.68
Indorum natura, & differentia penitus animaduerſa, fidei, & quarumlibet artium capaces reperti ſunt, 184.52

Indorum capacitas & docilitas, & in fide ſuſcepta pietas, & progreſſus multorum Scriptorum teſtimoniis, & argumentis confirmantur, ibid.53

Indorum proprij, & antiqui domini, cùm hodie non extent, poſſunt Reges noſtri, extante præcipuè conceſſione Pontificis, eorum regna poſſidere, 396.39

Indorum Reges legitimè ſuo more creati ob ſolum tyrannidis vitium ſuis imperiis ab Hiſpanis priuari potuiſſe non videntur, 239.46. & 48

Indorum vitia, religionis, & doctrinæ inſinuatione, magis quàm armorum terrore tollenda fuerunt, ibid.39

Indorum primò detectorum feritas effecit, vt illis, & reliquis, multa damna inferrentur, & de omnibus in ſuſceptione & progreſſu Fidei, & morum politicorum parum ſperaretur, 183.51

Indorum ruditas, & barbaries multis rationibus excuſantur, 186.69

Indorum præcipua vitia aliquibus Regiis ſchedulis comprehenduntur, 217.27

Indorum barbaries, & ruditas miſerationem potiùs quàm punitionem requirit, 189.85. & 90

Indorum omnium Principes, & Reguli tyranni erant, & quomodo? 216.4

Indorum paruuli bonam, & ſuauem indolem habent, & Hiſpania pueris dociliores, & fragiliores ſunt, 184.57.& 185.63

Indorum, & aliorum Barbarorum conuerſio, quia aliqua coactione eget, refertur ad tertiam legationem Parabolæ D. Lucæ, 262.98. & 100

Indorum omnium crudeliſſima, & cruentiſſima hominum, & infantium ſacrificia, ex relatione Petr. Acoſtæ, 220.58

Indorum Prædicatores non peccant, ſi veſtibus ornatioribus, & cibis lautioribus vtantur, vt eos pluris Barbari æſtiment, & ſic meliùs ad Fidem alliciant, 583.65

Indorum ſalus deſperanda non eſt, quos iam Deus ad Euangelium vocare videtur, 287.23

Indorum in Templis aſſeruabantur, qui præpoſtera libidine vterentur, 218 29

Indorum Occidentalium debellationem, & ſpoliationem prætextu infidelitatis multi Auctores ſpecificè negant, 74.46

Indos voluntariè conſenſiſſe in tyrannides, ſacrificia, & alia damna, quæ ſub antiquis dominis patiebantur, falſum eſſe probatur, p. . . . .

Indos non eſſe veros homines, nec capaces Fidei Chriſtianæ aliqui falsò, & erroneè principio detectionis Noui Orbis diſſeminantur, 183.50

Indos ſeruos effici non poſſe certior ſententia eſt, & qui Auctores eam expreſsè ſequuntur, 573.33.& 175.53

Indos qui omninò barbaros, & brutis ſimiles affirmabant, de quibus intelligendi ſunt? 194.12

Indos qui incapaces eſſe dicunt, eos parum tractarunt, & agnouerunt, 185.61

Indos primis illis temporibus praui Duces, ac milites ſub variis, & iniuſtis coloribus captiuabant, 419.61

Indos deſtruunt multi, qui deſtruere debent, & quid de illis cum Iſaïa, & Dauide dicere poſſint? 416.25

Indos, & alios infideles debellari poſſe propter peccata contra naturam probabiliter affirmari poteſt, 248.26

Indos non aliter potuiſſe ad Fidem conuerti, quàm ſi priùs domarentur, & debellarentur, multi Auctores expreſsè teſtantur, 257.45

Indos infideles Noui Orbis, & eorum regna, & prouincias potuiſſe ab Alex. VI. Regibus Catholicis dari, plurimi Auctores fatentur, 330.63.& 331.68

Indos carnibus humanis veſcentes Hiſpani occidere, & captiuare ſolebant, 219.51

Indos breui prorſus abſumendos eſſe quidam vaticinati ſunt, 409.67

Indos hodie gratam, & ratam habere Regum Hiſpaniæ dominationem multis probat Ioan. Martinez, 396.38

Indos infideles vi præciſa & abſoluta per bellum, aut alio modo ad Fidem conuertere nunquam Hiſpani voluerunt, nec cogitarunt, 278.16

Indos Occidentales cauſa Fidei introducendæ, & propagandæ debellari non poſſe, qui ſpecialiter tractent? 266.2

Indos, qui barbari ſunt, & agreſtes, ſeueritate ſalutari compelli poſſe in Eccleſiæ gremium intrare, 277.8

Indos procedere ab iis, qui data opera, vel fortuitò ad regiones Noui Orbis olim nauigarunt, multi opinantur, qui reiiciuntur, 598.44.& 48

Indos Noui Orbis quidam tradunt procedere à Phœnicibus, & Carthaginenſibus, vel à Romanis, & aliis nationibus, remiſſiuè, 68.55

Indos omnes Occidentales barbaros, ſqualidos, & abiectiſſimos eſſe ſcribit Fr. Greg. Garcia Dominican. 57.34

Indos Occidentales ab Heſperio XII. Hiſpaniæ Rege, & Hiſpanis ab eo commiſſis originem trahere putat Cuetus & alij, 68.59

Indos ſuæ propagationis initia ignorare mirum non eſt, & quare? 66.35

Indos Noui Orbis à Iudæis, à Salmanaſſare captis procedere, multi arbitrantur, & quare? 69.67.& 70.& reprobantur, ibid.71

Indos Occidentales ex terra primum, vel putri aliqua materia formatos, aliqui erroneè putarunt, 66.37

Indos Occidentales originem ducere ex poſteris Chami filiis Noë aliqui tradunt, 74.35

Indos olim nonnulli veros homines non eſſe, nec Fidei Chriſtianæ capaces ſibi perſuaſerunt, 574.38

Indos quantumuis malos, & tyrannos ſuis rebus ſpoliari non potuiſſe multi aſſeuerant, 409.70

Indos hyſſopo aliquando ab Hiſpanis Sacerdotibus baptizatos fuiſſe an verum ſit? 150.26

Indos Noui Orbis ex pluribus partibus ad eum tranſire potuiſſe, & maximè ex Orientalibus, aut Sinis, & Tartaris, 73.30

Indos Occidentales, ſicuti & Orientales, ab Ophir genus ducere putat Arias Montanus, & alij, ibid.31

Indus quidam inuocato nomine *Virginis Mariæ* à fulmine liberatur, tribus aliis ſociis eius ictu pereuntibus, 159.14

Indus

Indus quidam Canibalis trecentum homines eſitauerat, 218.36

Indus Chriſtianus, pro mortuo iam deploratos, ſurreait, & plurima & miranda de vita futura narrauit, 160.41

Indus fluuius quot alios in ſe recipiat, & quot hoſtiis in Oceanum ingrediatur? 4.30

Indi fluminis magnitudo, & an & quatenus Gangem, & Nilum excedat? ibid.29

Inducta.

Inducta ad augmentum non debent operari diminutionem, 373.59

Infans.

Infans homo eſt, & eius occiſio lege Cornelia vindicatur, 222.88

Infantes ante ſeptimum diem necari ſolebant, & cur eo tempore baptizari, & nomina ſumere cœperint? ibid.95

Infantes in ludibrium paſſionis Chriſti ſæpè Iudæi crucifixerunt, & de illo oppidi de la Guarda, & altero vrbis Cæſar-Auguſtanæ, 302.85

Infanticidia cur olim Chriſtianis impicta? 222.93

Inferior.

Inferior ratio debet ſeruire fortiori, 397.27

Inferiorum Ordinum culpæ ad deſides Rectores deferuntur, 437.27

Infidelitas.

Infidelitas Deo maximè inuiſa eſt, 203.35

Infidelitas in iis, quibus Fides annuntiata non eſt, habet rationem peccati, 207.77

Infidelitas peccatum cæteris grauius reputatur, 203.28

Infidelitatis peccatum grauiſſimum eſt, & quare? 256.19

Infidelitatis tempore, quæ quis illicitè habuit, ea etiam Chriſtianus effectus reſtituere deber, 178.105

Infidelis.

Infidelis licèt peccet Baptiſmum ob pretium ſibi datum recipiens, non tamen peccat ille, qui eum inuitat, 281.46

Infidelis, qui amore alicuius puellæ fidelis ductus, ſimulatè ſe baptizari permiſit, & cum ea matrimonium contraxit, in Baptiſmo, & Matrimonio perſeuerare in foro contentioſo cogendus erit, 282.56

Infideles prius quàm debellentur, de ſuis erroribus admonendi ſunt, 255.52

Infideles rectè poſſunt priuari dominio ſupra fideles, 212.60

Infideles ſecundùm veriorem, & communiorem opinionem habent iura, & effectus patriæ poteſtatis, 268.27

Infideles ſubditi vi directa, & cauſatiua bene poſſunt ad Fidem deduci, 280.38

Infideles poſſunt pecuniis, donis, & muneribus ad Fidem allici, ibid.40

Infideles degentes in terris Chriſtianorum licitè poſſunt ſecundùm ſententiam aliquorum directè ad Fidem Chriſtianorum compelli; quæ tamen non probatur, ibid.37

Infideles licèt expugnari non poſſint, vt credere compellantur, expugnati tamen, benè hortari poſſunt ad credendum, 279.23

Infideles ſi fidelibus tranſitum negent ad alias prouincias, in quibus prædicare velint, licitè poſſunt debellari, 301.57

Infideles quamuis Eccleſia non puniat, benè tamen punire poteſt, & debet Hæreticos, Schiſmaticos, & Apoſtatas, & quare? 289.48

Infideles non ſolùm habent dominia & imperia ea permiſſione Dei, ſed etiam ex eius conceſſione, & approbatione, 210.39

Infideles multa opera præſtare poſſunt, quæ ſint vndecumque bona, 211.50

Infideles non minus obligati ſunt ad Fidem ſibi propoſitam recipiendam, quam fideles ad eam prædicandam, & extendendam, 255.17

Infideles, hodie etiam, magis virtutibus quàm ſignis Prædicatorum mouebuntur, & quare? cum D. Chryſoſt. 287.28

Infideles quamuis peccent non recipiendo Fidem, non tamen poſſunt à fidelibus hoc prætextu puniri, 286.10

Infideles ſubditi Principibus Chriſtianis, abſque dubio compelli poſſunt ad deſerendam idololatriam, & alia vitia contra naturam, 246.3

Infideles, qui nihil de vera Fide audierunt, qualiter excuſentur? 255.22

Infideles nullo modo ob Fidem propagandam, & recipiendam debellari, aut compelli poſſe, plurimi Auctores ſentiunt, quorum dicta latè expenduntur, 266.1

Infideles licitè poſſunt ad Fidem per efficacem, & importunam etiam ſuaſionem compelli, 290.57

Infideles debellari licitè poſſunt, maximè ſi interuenerit auctoritas Papæ, 201.4

Infideles ad Fidem audiendam compelli poſſe negat Sotus, Valent. & alij ex eo quòd ad eam recipiendam compelli non poſſunt, 298.16

Infideles apud Chriſtianos degentes Eccleſia ſuauitate tractari præcipit, & quare? 210.28

Infideles etiam ad Eccleſiæ gubernationem ſpectant, 335.155. & 338.141

Infideles, Iudæ, & Idololatriæ non habent verum dominium, eorum bona pertinent ad Eccleſiam quæ ratione publicæ vtilitatis poteſt illos priuare iure ſuo, qui illa habent vt peculium, 329.54

Infideles ob ſolam infidelitatem, & idololatriam ad iudicium Eccleſiæ pertinere plures tradunt, 338.139

Infideles ſunt hoſtes Chriſtianorum, & etiam in Eccleſia capi poſſunt, 201.5. & 405.21

Infideles, & Barbari ſuis legibus tam in pace, quàm in bello reguntur, & noſtrarum laqueis non innodantur, 416.29

Infideles vbi conuertuntur ad Fidem filij Dei, & liberi fiunt, vnúmque in Eccleſia, & in Chriſto cum cæteris fidelibus corpus conſtituunt, & D. Paul. & Clement. Alexand. ibid. 41

Infideles per Papam in quibus cauſis puniri, & iudicari poſſint, ex ſententia Couar. & aliorum, 325.3

Infideles cùm extra ouile Chriſti reperiantur, nullum legitimum dominium, neque iuriſdictionem habere poſſunt, 202.17

Infideles & Saraceni crimen Sodomiæ committentes puniri poſſunt à Principe Eccleſiaſtico, 249.41

Infideles, apoſtatæ, rebelles, vel Fidem impedientes iuſtè debellari poſſunt, 149.13

Infideles ſibi ſubditos à ſuis regnis, & dominiis Princeps Chriſtianus ex iuſtis tantùm cauſis expellere poteſt, 292.78

Infideles ob peccata contra naturam ſubiiciuntur punitioni cuiuſlibet Principis Chriſtiani, 249.34

Infideles ob ſolam infidelitatem ſuis regnis, & dominiis priuari non poſſe multis rationibus, & auctoribus ſuadetur, 204.41

Infideles quamuis cogi non poſſint ad Fidem recipiendam, cogi tamen poſſunt ad eam audiendam, & eius prædicationem, & propagationem non impediendam, 196.1

Infideles non debent habere fideles ſibi ſubiectos hodie aucta Eccleſiæ poteſtate, ſed potius è conuerſo, 204.38.& 40

Infideles debellari poſſunt ob immolationem, aut comeſtionem hominum, quamuis ij, qui immolantur, aut eduntur ſint delinquentes, & aliàs ad mortem damnati, 247.8

Infideles idololatræ qualiter conuincendi, ſiue expugnandi ſint, iuxta gloſſam Interlinealem, 245.117

Infideles, qui niſi baptizari nolunt, an ſuaderi poſſint, vt filios ſuos offerant baptizandos? 270.42

Infideles non poſſe debellari ob tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam multi Doctores affirmant, 236.2

Infideles omnes indiſtinctè debellari poſſunt, ſi tyrannidem exercent, & innocentes opprimunt vel ſacrificant, aut edunt, 246.4

Infideles nobis non ſubiecti idololatriæ cauſa non videntur poſſe puniri, aut debellari, 243.96

Infideles corrigere tenemur, non ſolùm vt fidem recipiant, verùm vt à peccatis contra naturam deſiſtant, 233.84

Infideles ob ſolum vitium infidelitatis verum dominium ſuarum rerum & prouinciarum non habere, & licitè eis ſpoliari poſſe Hoſtienſ. & alij plurimi, & grauiſſimi Doctores ſcribunt, 201.2

Infideles plures ab Hiſpanis in Nouo Orbe ad Fidem redacti ſunt, quàm in Europa tota per hæreticos ab ea alienati, 361.16

Infideles vbi puniri, & debellari poſſe dicimus ob peccata contra naturam, intelligendum eſt de his quæ committunt poſtquam moniti ſunt, vt ab illis deſiſtant, non de præteritis, 251.53

Infideles nobis non ſubiecti dubium eſt an propter ſolam idololatriam debellari poſſint? 246.2

Infideles conuertendi cura præcipua tangit Romanum Pontificem, & Chriſtianos Reges ac Principes, 256.40

Infideles licèt de præſenti turbentur, vel indignentur ob id quòd eos compellamus ad obſeruandam legem naturæ, perſeuerandum tamen eſt propter ſpem boni futuri, 351.55

Infideles ex ſententia D. Auguſt. & Clement. non videntur habere poſſe veram Rempublicam, neque bona, 205.27

Infideles ſunt ſerui, & filij ancillæ, & ſic dominij incapaces, 202.20

Infideles qui, & quando priuari poſſint dominio quod habent ſupra fideles? 212.55. & 58

Infideles grauioribus penſionibus, & tributis onerari poſſunt, vt ad Fidem alliciantur, 263.106

Infideles non tenentur Fidem ſibi prædicatam credere, niſi rationibus, aut miraculis conuincantur, 149.12

Infidelibus quibus, & quando bellum licitè inferri poſſit? 288.34

Infidelibus vt ad Fidem alliciantur, blandiendum, non iraſcendum, multis Sanctorum teſtimoniis probatur, 273.93

Infidelibus vitam donare ea conditione ſi baptizentur, vſu receptum eſt, 281.44

Infidelibus, & impiis iure Diuino dominia, & imperia concedi videntur, eiſque parendum eſſe, docemur, 206.61.& 67

Infideles, qui nihil de Fide audierunt, infidelitatem negatiuam inculpabilem habent, 271.61

Infidelibus Fidem prædicare, & peccata eorum velle punire contraria videntur, 239.37

Infidelibus quando pacem dare, aut fœdera cum illis inire poſſimus, etiam inconſulto Romano Pontifice, 395.31

Infidelibus ſemel conuerſis, ſi apoſtaſiæ crimen timetur, poteſt Papa Principes fideles aſſignare, 399.8

Infidelium extra Eccleſiam poſitorum peccata diuino iudicio punienda relinquuntur, 238.22

Infidelium malas leges vitare, vel emendare Chriſtiani tenentur, 432.107

Infidelium reſpectu Chriſtus Petro, & eius ſucceſſoribus ſolam curam prædicationis præcepiſſe videtur, p.…

Infidelium regna ad Fideles iuſta ex cauſa auctoritate Pontificis transferri poſſunt, 208.7

Infidelium prouincias non ſolùm vbi anteà Chriſtianorum fuerunt, ſed etiam nouiter repertas, & nunquam à Catholicis occupatas Pontifex concedere poteſt ſub ea conditione, ſi capiantur, 337.132

Infidelium bona ſine cauſa Papa non tollit, 149.5

Infidelium omnia opera, qui peccata eſſe dicunt, qualiter accipiendi ſint? 212.52

Infidelium prouincias à quouis Principe Chriſtiano, etiam ſine licentia Pontificis, conuerti, & ſubiugari poſſe multi tradunt, 372.51

Infidelium etiam nobis ſubditorum ritus tolerandi ſunt, ſi Chriſtianæ religioni non aduerſentur, 238.30

Infidelium opera omnia ideò peccata eſſe dicuntur, quia in Deum non referuntur, 203.33

Infidelium, maximè Indorum, templa, & idola, an, & quando liceat Chriſtianis Prædicatoribus, qui inter eos ambulant, deſtruere, & demoliri? 303.87.& 92

Infidelium perſonæ, & bona ex ſententia multorum, non ſolùm in temporalibus, verùm neque in ſpiritualibus Papæ ſubduntur, 326.16

Infidelium omnes actiones eſſe peccata concludere videtur D. Auguſt. & alij ſancti Patres, & Greg. Ariminenſ. 203.32

Ingenium.

Ingenia hominum melius ſuaui, & facili fræno reguntur, ex Seneca, 273.89

Ingenia hominum miſeriis, & calamitatibus ſtolida fiunt, 189.86

Inimicus.
Inimicos etiam diligere, & iuuare debemos, cùm ſint naturæ noſtræ participes, 233.82
Iniqui.
Iniqui apud D. Paulum ſumuntur pro infidelibos, & Sancti pro fidelibus, 203.31
Initia.
Initia rerum magnarum ſolent eſſe minima, 113.18
Initio quod nullom, vel vitioſum, eſt tractu temporis non firmatur, 387.40. & quando hoc fallat, ibid.43
Iniuria.
Iniuriam, & peccatum alterius, qui non excuſat, cùm poſſit, tam eſt in vitio, quàm ille qui facit, 228.16
Iniuriæ ſont quibus gratiæ debentur, 176.70
Iniurias Iudis factas Deos miraculosè aliquando vindicauit, 182.34
Innocens.
Innocentes per accidens in bello iuſtis de cauſis ſuſcepto ſine peccato occiduntur, 158.22
Innocentius.
Innocentios I V. noluit ſoa commentaria iuris deciſiuè auctoritatem habere, 204.43
Innocentij nobilis doctrina in materia acquirendæ iuriſdictionis expenditur, 366.87
Innocentij I V. auctoritas qualis, & quanta ſit? 504.42
Innocentios etiam ſentire videtor infideles ad Papæ iuriſdictionem pertinere, 202.22
Innocentij ſententia verior, & communior videtur, 210.35
Innocentij opinio reiecta eſſe ab aliqoibus videtur, & qood ipſe ſibi contrarius fuerit, 208.4
Inquiſitor.
Inquiſitores errorum Fidei non ponunt infideles non baptizatos, ſed eos tantùm, qoi à Fide ſemel profeſſa receſſerunt, 289 49
Inſipientes.
Inſipientes, & ebrij comparatio, & quòd illis ſeruitus conuenit, & libertas recidenda eſt, 199.70
Inſipientiam deteriorem ſeruitute eſſe qoibus rationibus probat D.Ambr. 176.62
Inſpiratio.
Inſpiratio detectionis & conuerſionis Noui Orbis non deſtituitur Scripturæ, & miraculorum auctoritate, vt Victoria putauit, 145.47
Inſpirationes, & miſſiones, qoæ diuinæ eſſe creduntur, multoties ſunt diabolicæ, & fallaces, 144.33
Inſpirationes, & reuelationes non ſunt reſpiciendæ, quando circa res graues, ſanctas, & vtiles interueniunt, 145.43
Inſula.
Inſula Sancti Laurentij quando reperta? 144.36
Inſola de la Trinidad deſcribitur, 38.16
§.*Inſula, inſtit. de rerum diuiſ.* exornatur, 25.32
Inſula S.Ioannis de Puerto Rico, ſiue Borriquena deſcribitur, 38.14
Inſula ſeptem vrbium dicitur reperta, & habitata à ſeptem Epiſcopis, & Hiſpanis Maurorom claſſem fugientibus, 67.47
Inſularom Iaponij, Lequij, Boroei, Iauarum, & Philippinarum detectio, & magnitudo, 17.45
Inſulas, & terræ tractus plores mare ſobmergere ſolet, & alias etiam detegere, 24.16
Inſulas maris cur hic, atque illic Deos collocauit ab initio mundi, 71.8
Inſulæ S. Dominici, ſiue Hiſpaniolæ deſcriptio, & nominis error, 37.10
Inſulæ plores diluuij tempore enatæ, & immutatæ, poſteà verò raro 25.31
Inſulæ de Argnin, & de Cabo Verde repertæ, 16.19
Inſulæ nomen quid propriè ſignificet, & vnde dicatur? 55.22
Inſulæ de Cabo Verde an eædem ac Fortunatæ, 16.20
Inſulæ Oceani Atlantici ab Hiſpanis detectæ innumerabiles ſunt, & aliquæ ampliſſimæ & opulentiſſimæ, 37.9
Inſulæ de Fernan-Pò', Anni-Boni, Sancti Thomæ, & aliæ quando repertæ, 16.24
Inſulæ Salomonis quæ, & quando detectæ? 43.66
Inſulæ plures hodie reperiontur in mari Atlantico, 25.30
Inſulæ dictæ, *Iardin de la Reina, & los Lucayos*, deſcribuntur, 38.13
Inſulæ de Cabo Verde, qoas Heſperides aliqui vocant, & inſula D. Thom. ſub Æquinoctiali vacuæ, & deſertæ à Luſitanis inuentæ ſunt, 168.83. & aliæ, ibid.85
Inſolæ maris, & qoæ poſteà in illis ædificantur primo inuenientium, & occupantium fiunt, 163.19
Inſulæ maris dominium licèt primò occupanti quæratur, ſoprema autem eius iuriſdictio ei competit, qoi in illo mari imperium habet, 164.11
In inſulis Dei ſapientiam elucere cur dixerit Auguſt. 7.19
Integrum.
Integrum eſt iudicium qood plurimorum ſententiis confirmatur, 379.31
Intellectus.
Intellectus rei gerendæ aptior ille dicitur, qui magis condocit, ad meliorem, & faciliorem executionem rei de qua agitur, 371.33
Intentio.
Intentio recta in bellis ſemper requiritur, & laudatur, 288.33
Intentio bona non excuſat eum, qui illicita facit, 286.9
Inuenienda.
Inueniendis inuenta non obſtant, ſecundùm Bald. 217.15
Inuenta de nouo plurima, & vtiliſſima omnibus ſæculis leguntur, & aliqua eorum exempla, ibid.16
Inuentionis primæ titulus ſolus non ſufficit ad rem aliqoam acquirendam, niſi eius etiam apprehenſio, & occupatio ſeqoatur, 163.17
Inuentionis, & occupationis primæ titulus licèt poſſit Hiſpanis ad prouincias Noui Orbis, quas ab Indis poſſeſſas, coltas, & habitatas inuenerunt, prodeſſe tamen quoad deſertas, & vacuas, 168.80
Inuidi.
Inuidi, & nouatores Indiarom retentionem mordent, quorom calomniæ referuntur, & refelluntur, 403.2. & ſeqq.
Inuidia.
Inuidia gloriæ, & virtutis comes, ſemper præclara

clara aliorum facinora calumniatur, 265.94

Inuitus.

Inuito beneficium non confertur, 233.90

Inuitos etiam, ac nolentes ſeruare pulcherrimum opus eſt ex Senec.& Caſſiodor.234.99

D.Ioannes.

D.Ioannes Euangeliſta Templum Dianæ Ephesinæ ſola oratione deſtruxit, 303.96

D.Ioan.in India Orientali prædicaſſe aliqui tradunt, 53.37

D. Ioan. locus, *Paſce oues meas*, exponitur cum Innocent. Roffenſ. Leont. Bernard. Theophyl. & aliis, quorum verba citantur, 338. 541.& 142

B. Fr. Ioannes à S.Franciſco, & Fr.Hieronymus de Mendieta linguam Mexicanam repentè, & nullo ſtudio adhibito aſſecuti, & locuti ſunt, 157.11

B. Fr. Ioannis à S. Franciſco notabilis hiſtoria circa cuiuſdam dæmonis expulſionem, 155. 93

Excellentiſſimus Dom. ac D. Ioannes de Mendoça, & Luna, Montium Clarorum Marchio laudatur, 390.78

Dom. Licentiat. Ioannes Ortizius Ceruantes Regij Fiſci Patronus meritiſſimus in Cancellaria noui regni Granatenſis laudatur, 199. 63

Dom.Licentiat. Ioannes Ortizius Ceruantes in Conuentu noui regni Granatenſis fiſci Patronus librum peculiarem de ſupremis Conſiliis Regum Hiſpaniæ edere parat, 378.9

Dom. Ioannes à S. Cruce Senator Panamenſis laudatur,& eius infœlix mors, 50.48

Par. Ioan. Mariana laudatur, & à reprehenſione Fr.Ioan.à Ponte defenditur, 183.49

Pat. Ioan. Marianæ elegantiſſima verba de agreſtibus, & feris moribus Hiſpanorum antiquorum, ibid.48

Pa . Ioan. Pinedæ iudicium de regione Ophira, 97.37

Pat. Ioan. de Salas ſummarium in indice parum cautè ſcriptum notatur, 326.8

D. Ioan.2.3.verba explicantur, 560.47

Ioan. Baptiſta Valençuela in explicatione loci Ciceronis de bello pro fide ſuſcipienda notatur, 259.68

Ioan.Azorius, & alij,qualiter diſtinguant in articulo debellationis Indorum, & infidelium ob peccata contra naturam, 248.28

Ioan. Metellus deridet eos, qui volunt inter Indos ſine armis prædicare, & hiſtoriam circa hoc enarrat, 325.6

Ioan.Baptiſt.Ramuſius notatur, 24.2

Ioan.del Caño Canonicus Salmant. laudatur, 501.4

Ioannes Boterus plura de Indorum Occidentalium barbarie, & incapacitate recenſet, 171, 31

Ioannes Boterus ob licentiam militum in deſtruendis idolis Indorum eoſdem Indos faciliùs ad noſtram religionem adductos tradit,& quare? 303.98

Ioannes Boterus quid ſentiat de ingenio Indorum, & de modo conuerſionis eorum? 257. 48

Ioan. Bodinus agnoſcit plenum dominium Indiarum Occidentalium ab Alex.VI. Regibus Hiſpaniæ conceſſum, 371.39

Ioan. Bodinus pluribus Regibus ſine cauſa ſupremam dominationem negare ſolet, ibid.41. Vide alia *ſuprà verb.Bodinus.*

Ioan.Matienzus quos libros ediderit, & qualiter referat ſe in vno eorum de Indorum debellatione defendenda latè tractâre? 131.35

Ioan.Matienzus ſcripſit librum Hiſpano ſermone de moderatione regni Peru, & quid de eo Auctor cenſeat? ibid.36

Ioan.Fernandez à Velaſco excellentiſſimus Caſtellæ Comeſtabilis laudatur, 104.35

Ioan.II.Rex Luſitaniæ mittit legatos in Indiam ad quærendum Præti Iannem, 16.28

Ioan. II. Luſitaniæ Rex mittit exploratores nauigationis in Indiam, ibid. 27

Ioan. II. Rex Luſitaniæ multum profecit in nauigationibus Indiæ Orientalis, ibid.25

Ioannis III. Luſitaniæ Regis elegantiſſima, & piiſſima epiſtola ad eius in India Proregem, 20.61

Ioan. Lupus de Palacios Rubios fecit generalem quandam requiſitionem, ſiue proteſtationem, quà Indis præcipuè intimabatur, vt Romani Pontificis obedientiam, & poteſtatem agnoſceret, 352.31

Ioan. Lopus de Palacios Rubios peculiarem tractatum fecit de inſulis maris Oceani, 330. 64

Ioan. Sebaſtiano à Cano honores, & inſignia à Cæſare conceduntor, 33.41

Ioan. Sebaſtiani à Cano, & ſociorum reditus in Hiſpaniam cum naue victoria poſt vniuerſum orbem circumdatum, ibid.39

Ioan.Hus error, affirmantis imperium non pendere ab Eccleſia, in Concilio Conſtantienſi damnatus fuit, 317.27

Ioan. Letij Burgundi leuis coniectura de origine Indorum Occidentalium, 74.36

Ioan. Gineſij à Sepulueda vita, & ſcripta, præſertim quæ de iuſtitia debellationis Indiarum vulgauit, 131.28

Ioan. Voërrhuſij notanda verba de inuentione Noui Orbis, 119 2

Iob.

Iob *cap.*28.prænuntiaſſe videtur detectionem,& conuerſionem Noui Orbis, & proponitur eius breuis paraphraſis, & expoſitio, 116. 62

Iob locus *cap.* 34. de regno Hypocritæ explicatur, 209.16

Iob locus *cap.*15.*verſ.*19. explicatur, 302.70

Iob verba *cap.*55.*verſ.*10. explicantur, 217.15

Iohab.

Iohàb filius Iectan videtur incoluiſſe regionem Paria, 96.51

Ioſaphat.

Ioſaphat conſulto Domino pugnauit contra Regem Moab in auxilium Regis Ioram, 395. 29

Ioſeph.

Ioſeph qui fidelis erat, totam Ægyptum Pharaoni infideli tributariam fecit, & in eo non peccauit, 206.64

Ioſeph Acoſta quæ auxilia, quaſue militares expeditiones admittat, vt Fides tutò inter Barbaros prædicari poſſit? 277.12

Ioſeph Acoſta putat habitatores Noui Orbis non eſſe valdè antiquos, & ab hominibus ſylueſtribus propagatos, & id qualiter accipiendum? 202.17

Ioſeph Acoſta, Abraham Ortelius, Maluenda, & alij,

alij meritò mirantur hunc Nouum Orbem adeò magnum, & diuitem antiquos tot ſæculis latuiſſe, 308.3
Ioſephi Acoſtæ de Indorum Occidentalium ruditate, & feritate iudicium, 175.29
Ioſephi Acoſtæ ſcripta laudantur, 132.40
Ioſephi Acoſtæ elegans teſtimonium expenditur de cauſis difficultatis, aut impoſſibilitatis prædicandi Apoſtolico modo inter Indos, 277.7

Iſaachar.

Iſaachar, & eius poſteris, quæ pater Iacob prædixit, Indis omninò conuenire videntur, 70.77
Iſaachar tribus terram optimam Cananeæ poſſedit, & aſinum pro inſigni ſui vexilli portauit, ibid.78

Iſabella.

Iſabella Roderici ſolo Crucis ſigno plures Corteſij milites ſanauit in Mexicano bello grauiter ſaucios, 158.20

Iſaïas.

Iſaïas Propheta vocatur Apoſtolus & Euangeliſta, & eius ſcriptura multa continet Sacramenta, 247.18
Iſaïæ locus *cap.60.* & alia quæ loquuntur de dominio Chriſti, qualiter accipienda? 210.38
Iſaïæ locus expenditur, & exornatur, 61.82
Iſaiæ Vaticinium *cap.60.* exponitur, & conuerſionem Noui Orbis prænuntiaſſe probatur, 115.41
Iſaïæ locus *cap.24.verſ.27.* exponitur, 256.32
Iſaïæ locus *cap.16.verſ.4.* explicatur, 217.17
Iſaïæ prophetiæ *cap.43. & 51.* pro conuerſione Noui Orbis conſiderantur, 112.10
Iſaïæ locus difficillimus ex *cap.18. Væ terræ cymbalo alarum, &c.* latè explicatur, & elegans eius Paraphraſis, 113.20.& 25
Iſaïæ prophetia *cap. 23. 35. & 59.* de locorum deſertorum habitatione & cultura, in Eccleſia Noui Orbis impleta eſt, 168.86
Iſaïæ vaticinium ex *cap. 66.* expenditur, & de conuerſione Noui Orbis per Hiſpanos facienda explicatur, maximè ſecundùm editionem Vulgatæ, 115.43.& 48

D. Iſidorus.

D. Iſidorus Hiſpalenſis, qui floruit temporibus Siſebuti, eius factum etiam tunc prudentioribus non fuiſſe probatum affirmat, 293.84
D. Iſidorus diuinæ legi tribuere videtur innoxij tranſitus conceſſionem, 302.75
D. Iſidorus Antipodes fabuloſos appellat, 79.50
D. Iſidorus, & Auguſt. qualiter bellum iuſtum definiant? 166.54
D. Iſidor. quid ſenſerit de facto Siſebuti Iudæos ſui regni baptizari cogentis, 279.35

Iſraëlitæ.

Iſraëlitæ quibus rationibus potuerunt debellare, & ſpoliare Amorrhæos, Chananæos, & alios, 110.114

Iſthmus.

Iſthmus Panamenſis vtrumque Oceanum diuidens Leucas ſeptem habet, 59.48
Iſthmus Panamenſis ſi aperiretur, tota illa regio aquis mergeretur, 60.61
Iſthmus Panamenſis vt perfodiatur, & canali per eum aperto vterque Oceanus communicetur; ſæpè tractatum eſt, & an id poſſibile ſit? 59.50
Iſthmi lapides, quem Gnidij perfodere tentarunt, in fodientium oculos reſiliebant, & quid Oraculum reſponderit, 60.59
Iſthmum Panamenſem, aut alium aperire ad vtrumque Oceanum communicandum, ſi id loci natura permitteret, vtiliſſimum eſſet, 61.68
Iſthmum perfodere adagium, eos notat, qui fruſtrà aliquid moliuntur, 59.54
Iſthmum Peloponneſi inter mare Ægeum, & Ionium fruſtrà perfodere multi tentarunt, 59.52

Iucatana.

Iucatana prouincia non habet nomen à Iuctan, & vnde? & qualiter illud habere Hiſpanorum tempore cœperit? 60.56
Iucataniæ prouinciæ deſcriptio, 39.24
Iucatanenſes vaticinium habuerunt, homines Crucis vexillum, & vaccas ſecum afferentes, dominaturos, 139.60

Iudas.

Iudas Machabæus vrbem Ephren debellauit, quia tranſitum ſibi dare nolebant, Machab. 301.60

Iudæi.

Iudæi plures olim in Hiſpaniam tranſmigrarunt, 114.51
Iudæi in Ægypto grauiter vexati fuerunt, 436.12
Iudæi ſerui ſunt Chriſtianorum licèt ex pietate ſuſtineantur in libertate, 201.8
Iudæi & infideles habent bona, vt peculium, & inde eis licitè auferri poſſunt à Chriſtianis, ibid.9
Iudæi cuiuſdam Vitriarij notabilis hiſtoria refertur, filium ſuum in furnum immittentis, quia cum Chriſtianis agebat, 302.86
Iudæi plura deteſtanda exempla in odium, & blaſphemiam Chriſti, & Chriſtianorum vbique ediderunt, ibid.84
Iudæi decem Tribuum non videntur in Americam peruenire potuiſſe, & quare? 69.73
Iudæi etiam vbi tolerantur, non ſunt per vim ad Fidem cogendi, imò neque facilè admittendi, 266.5
Iudæi Ægyptiorum bona citra peccatum abſtulerunt, & exportarunt, 73.25.& 74.42.& 44
Iudæi, & Paganai quietè degentes non debent moleſtari, neque ſuis bonis ſpoliari, 206.73
Iudæi à Chriſtianis habitu diſtingui debent, 329.51
Iudæi Sepharadij qui, & quare dicerentur? 114.55
Iudæi decem Tribuum capti à Salmanaſare vbi hodie conſiſtant, & cur clauſi dicantur? & alia de eis, 69.72
Iudæi quibus exemplis filiorum immolationes defendebant? 281.79
Iudæi, & alij infideles, an, & quando bonis priuari, & à terris Chriſtianorum licitè expelli poſſint, ſi Baptiſmum non receperint, 281.52
Iudæi, & alij infideles ſubditi poſſunt tributis, oneribus, & aliis ſeruitiis grauioribus, non tamen inſolitis, premi, & honoribus, & priuilegiis priuati, vt ad Baptiſmum recipiendum alliciantur, ibid.48
Iudæis non debet ſeruari æquitas, ibid.50

Iudæis

Iudæis conuerſis multum fauent Romani Pontifices, 417.47

Iudæis, qui conuertuntur multæ iniuriæ a tyrannis fiunt, & damna, quæ inde prouemiunt, ibid.49

Iudæis in prouinciis Christianorum habitantibus, licitè mandari poteſt, vt Prædicatores fidei admittant, & audiant, 296.2

Iudæos per totum Orbem diſpergi cur Deus ordinauerit? 117.66

Iudæus qualiter Siſebutus Rex Hiſpaniæ, & Dagubertus Galliæ, & plures alij Reges à ſuis regnis, ſi baptizari nollent, eiecerint? 263.112

Iudæos à ſuis regnis non tantùm Reges Christiani, verùm & Tiberius Imperator exulare iuſſit, 376.113

Iudæos, & infideles inter Christianos morari periculoſum eſt, 293.87.& 294.94

Iudæorum captiuitas in Ægypto, 85. annis durauit, & in ea valdè multiplicati ſunt, 436.13

Iudæorum multiplicationem in mediis laboribus Ægypti in rubo Moyſis Deus ſignificauit, ibid.14

Index.

Index quando poſſit vti manu militari? 247.14

Index vbi deficit, & in mora periculum ineſt, omnis homo index & miles eſt aduerſus latrones, & facinoroſos, 249.36

Index.

Indicem qui quærit, debet eum eligere Catholicum, 201.8

Iudicium.

Iudicium à principio nullum ex Iure ſuperueniente interdum firmari ſolet, 396.45

Iudicium proprium, non alienum, conſiderandum eſt in iis, quæ pertinent ad bonam fidem, 382.60

Iugum.

Iugum Christi ſuaue ex eis D. Matth. *cap.* 11. & Pſal. 33. 414.8

Fr. Iulianus.

Fr. Iulianus Garces Tlaxcalenſis Epiſcopus laudatur, 184.55

Iulius.

Iulij-Cæſaris locus *lib.* 5. *de bello Gallico* exponitur, & emendatur, 191.113

Iulius.

Iulius III. ſpecialiter ſanxit ne paruuli infidelium à parentibus auferrentur, vel eis inuitis baptizarentur, 268.26

Iuriſdictio.

Iuriſdictio temporalis regulariter diſtincta eſt à ſpirituali, & vna alteram iuuare debet, 340.161

Iuriſdictionem qualiter quis acquirat, eam exercens in loco, quem non conſtat eſſe de alterius iuriſdictione? p. ...

Iuriſdictio Papæ ſpiritualis ſubordinat ſibi temporalem Regum, & Principum, 320.51

Iuriſdictionis Pontificiæ in ſpiritualibus, & temporalibus differentia, 328.42

Iuriſdictionem temporalem eſſe omninò diſtinctam à ſpirituali qualiter intelligendum ſit? 319.48

Iuriſdictionem temporalem Eccleſiæ tentans auferre, in ſua iniquitate confunditur, 317.28

Iuriſdictionem nullam temporalem extra terras Eccleſiæ Pontificem Romanum exercere poſſe multi aſſeuerant, 315.6

Iuriſdictionem nemo habet extra ſuum territorium, 237.10.& 308.39

Ius.

Ius quæſitum difficilius tollitur, quàm quærendum, 369.5

Ius proprium, & gratia, ac priuilegium quando ad idem tendunt, benè poſſunt concurrere, & cumulari, 373.56

Ius naturale, & gentium omnibus nationibus commune eſt, & æquale, 167.66

Ius naturale non mutatur, nec commune eſſe deſinit, etiam ſi aliquæ gentes barbaræ eius tranſgreſſores non puniant, 302.79

Ius gentium quibus nominibus deſignetur à variis Auctoribus? 167.68

Ius diuinum, quod eſt ex gratia, non tollit humanum, quod eſt ex naturali ratione, 205.53

Ius Diuinum immutabile, & inuariabile eſt, 167.77

Ius in mari, vel alio loco publico longa poſſeſſione quæſitum, interim durat, dum quis eo vti non deſinit, 389.66

Iure gentium introductæ ſunt diuiſiones hominum, prouinciarum, regnorum, & dominiorum, & quare? 167.69

Iuris Diuini præceptum eſt aliorum bona & poſſeſſiones non concupiſcere, 168.78

Iuri gentium ea tribui poſſunt, quæ etiam iure ciuili inducta, ab aliis gentibus communiter recepta fuerunt, 384.15

Iura plura citantur, quæ adducunt exempla Imperatorum, & Regum, qui à Pontificibus priuati, aut puniti ſunt, 320.55

Iura quæ docent poteſtatem temporalem ab ſpirituali diſtingui, non negant quin vtraque in Pontifice dari poſſit, 340.162

Iuribus quæ Papæ negare videntur poteſtatem temporalem, qualiter reſponderi poſſit remiſſiuè, ibid.170

Iusta.

Iuſta tantum quæ ſunt à Deo mandati, & procedere credendum eſt, 387.41

Iuſtè poſſidet, qui auctore legitimo iudice poſſidet, 353.33

Iuſtè poſſidet, qui auctoritate iuris aliquid poſſidet, 379.25

Iustinianus.

Iuſtinianus Imperator ſe ipſum laudat ob bella, quæ pro religione amplianda ſuſcepit, 263.76

Iuſtinianus Imperator paganos, & hæreticos ex ſuo Imperio eiecit, 263.111

Iustitia.

Iuſtitia bellorum, quæ inter ſe Barbari & infideles gerunt, Christiani anxiè indagare non debent, 415.28

Iuſtitiæ in ſtudio omnis Regum ac Magiſtratuum cura eſſe debet, 437.29

Iustus Lipsius.

Iuſti Lipſij peculiaris ſententia de debellatione Barbarorum infidelium, 246.7

Iuſti Lipſij elegantiſſima verba de rerum, ac regnorum mutationibus expenduntur, 136.21

Iuſti Lipſij elegantiſſima verba de Dei vindicta referuntur, 231.63

Iuſtua

Iuſtus Lipſius optimè tradit nulla re magis mores componi, quàm religione, 239.44

Iuſtus Lipſius quid ſenſerit de notitia, Noui Orbis? 215.3

Iuſtus Lipſius grauiter refert, & plorat vaſtationem Noui Orbis, 385.40

Iuſtus Lipſius indiſtinctè probare videtur bellum, quod infertur barbaris, à noſtra religione abhorrentibus, 259.72

Iuſtus.

Iuſtus Heurnius ſcripſiſſe dicitur librum de legatione Euangelica ad Indos capeſſenda, quem Auctor non vidit, 571.41

Iuuenalis.

Iuuenalis locus expenditur de vana idololatria Ægyptiorum, 245.99

Iuuenalis, & Ouidij loca expenduntur de eſu carnium agentia, 229.46

L

Labor.

LAbor maior impendi debet vbi maior vtilitas ſperatur, 219.7

Labor ſuus vnicuique prodeſſe debet, 266.3

Laborem nemo ſuſcipit ſi vtilitatis, & commodi alicuius ſpem non habeat, 263.112

Labores, & onera qui aliis imponunt, & ipſi ea non tangunt, in Euangelio reprehenduntur, 436.19

Lacedemonij.

Lacedæmonij, Detinoxeni, quaſi fallentes hoſpites dicebantur, 300.51

Lacedæmoniis furta impunita erant, ſed non ideò furtum deſinit eſſe contra ius naturale omnium gentium, 301.80

Lacones.

Lacones Sinæ, & aliæ nationes ſuos ciues peregrinari vetabant, 239.43

Lactantius.

Lactantius Firmianus multum inuehitur contra eos, qui Antipodes eſſe affirmabant, 79.28

Lactantij Firmiani elegantiſſima verba de effectibus veræ religionis, 239.43

Lanzerus.

Lanzerus Peruanus miles, Crucis ſigno ægris, & ſauciis adhibito, magnas curationes exercuit, 158.21

Lapis.

Lapides inter multa miranda reperta ſunt, & exempla rem:ſſiuè, 94.106

Lapidei globi admodum rotundi reperiuntur in inſula Cuba, qui ad ænea tormenta proficiunt, 49.39

Latini.

Latini barbari, & Italia Barbaria dicitur à Plauto, 189.27

Latro.

Latro eſt qui à latronibus comparare ſolet, 432.107

Laurentius.

Dom. D. Laurentius Ramirez de Prado Regij Conſilij Indiarum Senator laudatur, 73.21. & 377.6

Leſtrigones.

Leſtrigones Anthropophagi erant, & ideò ſtriges eo nomine dictæ, 241.60

Legatus.

Legati cur Sancti dicerentur? 297.6

Legatis iniuria facta, cenſetur fieri Principibus, à quibus mittuntur, 299.30

Legatos etiam ab hoſtibus miſſos audire, & beneuolè tractare omnes gentes naturali iure tenentur, ibid.25

Legitimum.

Legitimum dici non debet, niſi quod de iure, & legibus venit, 165.48

Lex.

Lege vetiti in dubiis cauſis Summorum Sacerdotum iudicium exquirebatur, 379.25

Leges, & præcepta Regum vbi longè abſunt, facilè contemnuntur, & hoc in Indiis contigiſſe ex Eman. Roderic. Acoſt. & aliis, quorum verba referuntur, 407.42

Leges inter arma non exaudiuntur, 392.4

Leges quantumuis iuſtæ improborum temeritate violantur, 407.37

Leges quibus Imperatores Romani hæreticos, & infideles adigebant, B. Auguſt. valdè commendat, 263.109

Leges quas Conſtantinus, Theodoſius, & alij Imperatores contra paganos, & eorum ſacrificia tulerunt, de infidelibus eiſdem Imperat. ſubditis accipiendæ ſunt, 291.72

Leges vt quis, in aliquo loco dare poſſit, eius dominus eſſe debet, 388.47

Leges Rhodiæ, & aliæ de mari, & rebus ad mare, & nauigationes pertinentes à diuerſis Principibus latæ, arguunt eos in ipſo mari imperium habere, ibid.49

Leges Imperatorum Romanorum allegare, & ſequi an & quatenus in Hiſpania licitum ſit? 313.77

Leges & ſchedulæ Regiæ, quæ omnes Indos ſtatim liberos iudicari iubent, & in poſſidentes probandæ legitimæ ſeruitutis neceſſitatem transmittunt, qua ratione nitantur, 419.67

Legis veteris exempla admiranda interdum potiùs quàm ſequenda, 244.113

Legem ferre Summus Pont. poteſt, & expedit, vt conuerſi ad fidem ab omni humana ſeruitute liberi fiant, 417.46

Legis veteris auctoritate, an & quando à Chriſtianis poſſint allegari ad deciſionem cauſarum? 416.31

Legis antiquæ præcepta de puniendis idololatris poſt Chriſti aduentum magis ſtringunt, 229.53

Legis antiquæ priuata bella prohibentis verba referuntur, 420.78

Legum humanarum pœnas ſi fortè effugiant ij, qui Indos affligunt, Dei oculum, & ſupplicium non effugient, 437.32

Lex.

Lex diuina nulla hominum conditione, aut conſuetudine abrogari poteſt, 312.[illegible]

Lex diuina & naturalis omnibus hominibus intrinſecus à Deo communicata videtur ex D. Paul. Auguſt. & Caſſiano, 232.70

Lex etiam ſi corrigatur, rationes tamen eius æternæ, & immutabiles ſunt, 337.127

Lex magis domina eſt rerum noſtrarum, quàm nos ipſi, 382.56

Lex naturalis eſt lumen rationis humanæ natura ipſa omnium hominum mentibus inſitum, 232.68

Lex dubia, quæ à conſuetudine aliquam interpretationem accepit, ita ſeruanda eſt, licèt poſteà conſtet aliũ eius ſenſum fuiſſe. 380.45

Lex

Lex Chriſti maximam libertatem, & ſuauitatem in ſua introductione requirit, 273. 90
Lex Titia,§.Seia,ff.de auro, & argent. dum loquitur de ſigno Dei, illuſtratur, 115.45
Lex vt vim,ff.de iuſt.& iur. exornatur, 166.52
Lex vrbana 166.ff.de verb.ſignif. emendatur cum Cuiac. 102.17
Lex relegatorum 7.§.eſt quoddam,ff.de interdict. & releg. illuſtratur,& emendatur, 25.24
Lex fluminum 24.§.Seruius,ff.de dam. infect. & l. Marcius,ff.locat. conciliantur, & illuſtrantur, 52.60
Lex plurima,ff.de orig.iur. exornatur, 2.6
Lex ſic euenset,ff.de adult.l.home liber,ff. de acq. rer. dom. l. vlt. ff.de legit.tit. expenduntur, & exornantur, 177.86
Lex in Orbe 17.ff. de iis qui ſunt ſui, illuſtratur, 108.77
Lex 3.C.de vet.num.poteſt.& l.1.C.de oblat.vot.de nummis obrizatis loquentes, explicantur, & emendantur, 97.35
Lex 5.C.de ſucep.& arcar.l.2.C.de metall. vbi habetur mentio obrizæ, emendantur, 17.40
Lex ſi captiuus 20.§.expulſis,ff.de captiu. explicatur, & illuſtratur, 165.36
Lex ex hoc iure,ff. de iuſt. & iur. & ſimiles illuſtrantur, 167.72
Lex cùm pater 69.§.dulciſſimis,ff.de legat.2. exornatur, ibid.73
Lex in peculium,ff. de vſur. l. iuſtiſſimè de ædilit. edict.& §.in pecudum,inſt.de rer.diuiſ. exornantur, 172.19.& 175.55
Lex 1.§.ius naturale,& §. ius gentium cum ſimil. perpenditur, & illuſtratur, 167.67
Lex quod ſeruus,ff.de ſtipul.ſeru. & l. ſi vſum fructum,ff.de liber.cauſ. exornatur, 177.83
Lex vltim. C. de emancip. liber. illuſtratur, 176.72
Lex interem.§ 22.ff.de his,quæ vt indign. & ſimiles expenduntur, & illuſtrantur, 306.8
Lex ſi quiſquam de diuerſ.& tempor.præſcript. & l. ſanè ſi maris,ff.de iniur. explicantur, 389.63
Lex in Orbe de ſtat. homin. & l. Roma ad municipal. & aliæ ſimiles illuſtrantur, 136.& 138.50
Lex Lucius,ff.de euict.l.5.§.item ſi fortè,ff. de rei vendicat. explicantur, 311.63
Lex 1.& ſimiles, C.ne Chriſtian.mancip. explicantur, & illuſtrantur, 212.56
Lex de quibus,ff.de legibus,l.1. C. quæ ſi long. conſuet.& ſimiles exornantur, 356.85
Lex 3.ff.ne quid in loc.publ. exponitur, 312.68
Lex quis necandi, penult. C. ad l. Cornel.de ſicar. exponitur ex mente Rævard. contra Cuiac. 222.67
Lex vt vim,ff.D.de iuſt.& iur. & l.non tantum de appell.& ſimiles,exornantur, 227.13
Lex benè à Zenone,C.de quadrin. præſcript. explicatur, 308.36.& 311.64
Lex nemo 43. de reg.iur. & ſimiles, explicantur, 372,66
Lex quod ſi nolit,§.qui mancipia,ff.de ædilit. edict. illuſtratur, 181.13
Lex quoties 67.ff.de reg. iur. explicatur, & illuſtratur, 371.31
Lex forma,§. fin. de cenſib. & aliæ ſimiles explicantur, 373.58
Lex ſancimus 17.C.de ſacroſ. Eccleſ. expenditur,& illuſtratur, 401.39
Lex vltim.C.de fideicom.l.hac conſultiſſima, C.de teſtam. expenduntur, 379.30
Lex 1.ff.de vſucap.& l.vlt.ff.pro ſuo, illuſtrantur, 389.5
Lex 4.verſ.Non tamen,ff.de alienat.iudic. & aliæ, quæ de litium ex ecratione agunt, referuntur, & illuſtrantur, ibid.5
Lex vltim.C.ad leg.Flau.de plagiar. remiſſiuè explicatur, 432.102
Lex 1.C.ne Chriſtian.mancip.hæretic.vel Iud. &c. cum ſimilibus illuſtratur, & explicatur, 399.19
Lex vltim. ff.de vſucap. explicatur, & concordatur cum *l. ſi quiſquam, ff. de diuerſ. & tempor. præſcript.* 389.65
Lex Chriſtianis 6. C. de pagan. expenditur, 206.71.& 210.27
Lex poſtliminium, §.filius,ff.de captiu. illuſtratur, 408.50
Lex poſtliminij 5.§.1.& lex mulier 6.ff.de captiu. expenditur, & declaratur, 415.18.& 431.83.& ſeqq.
Lex non tantum,ff.de appellat.& l.addictis, C.eod. exornantur, 233.96
Lex vlt. ff. de vſu, & habit. perpenditur, & illuſtratur, ibid.92
Lex inter artifices 31.ff.de ſolut. exornatur, 194.7
Lex 1.C.de excuſat.artific.l.10.l.1. Cod. de priuil. Schol. lib.12.& l.1.de fabricenſ.in Cod.Theodoſ. expenduntur, 183.40
Lex in quæſtione,§.minori,C.de ſent.paſſ. expenditur, 199.62
Lex vni C.de gladiator. lib. 11. quâ gladiatorum ſpectacula prohibita ſunt, declaratur, & illuſtratur, 242.85
Lex deprecatio,ff.ad leg. Rhod.de iactu, expenditur,2.21.19. & rurſus latiùs explicatur, n.52. & in illis verbis, *Lex autem maris,* 387.46
Lex 3.ff.de offic.Præſid. expenditur,& illuſtratur, 392.5
Lex 2.C.quand.& quib.quar.pars deb.lib.10. exornantur, 361.60.
Lex vlt.ff.de legat.& l.ſanctum de rer.diuiſ. explicantur, 199.27
Lex 1.2.& alia,C.de pagan. explicantur, 302.82.& 303.88
Lex patre furioſo de his, qui ſunt ſui, vel alien.iur. & aliæ ſimiles illuſtrantur, 369.3
Lex 1.C.de pagan. illuſtratur, 192.75
Lex 1.C.quan.lic. vnicui.ſui ind.ſe vindic. expenditur, & exornatur, 249.35
Lex metum 9.§.ſed licet,ff.quod met. cauſ. ponderatur, & illuſtratur, 395.26
Lex quicunque,& alia plures tit.C.de omn. agr.deſert.lib.11. explicantur, 169.102
Lex iniuriarum. §. ſi quis,ff.de iniur.& §.litterum, inſt. de rer.diuiſ. cum ſimilibus illuſtrantur, 299.36
Lex 68.tit.4.part.1. explicatur, 145.53
Lex 22.tit.5.p.1. explicatur, 141.10
Lex 35.tit.2. part.3. quæ vocat amicos Dei eos, qui illius inimicos quomodolibet occidunt, perpenditur, & illuſtratur, 230.47
Lex 10. tit. 1. part. 2. quæ apponit definitionem tyranni, illuſtratur, 216.10
Lex 5. tit. 14. part. 3. & verba Gregor. Lopez ibidem ponderantur, & explicantur, 410.70
Lex 1.& 2.tit.1.part.2. illuſtratur, 315.9
Lex 2.tit.23.part.1. explicatur, 288.40

Lex 2.

Lex 2.*tit.*2 3.*p.*2. primam cauſam iuſti belli in eo conſtituit, quod pro amplianda Fide, & Religione ſuſcipitur. 259.77

Lex 8.*tit.*1.*lib.*6.*Recop.* exponitur, 313.75

Lex 1.& 2.& aliæ *tit.*8. *lib.*7. *Recop.* quæ de piſcatione & venatione agunt, declarantur, 389.69

Libera.

Libera quæ ſunt tranſeunt in ius occupantium, 163.15

Liberum arbitrium Deus hominibus dedit, & in eo ipſorum conuerſionem, vel damnationem reliquit, 268.20

Liberum aliquem relinqui ad male faciendum potiùs eſt imperfectio, quàm libertas, 199.71

Liberi eſſe homines omnes præſumuntur, & in naturali ſtatu manere, 420.71

Libertas naturali iure inſpecto omnibus competit, 403.3

Libertas inæſtimabilis, & fauorabilis eſt, & pro ea in dubio pronuntiandum, 419.64

Libertatis datio pia, & meritoria cenſetur, eiúſque fauore multa contra communes iuris regulas ſtatuta ſunt, 176.65

Libertate nihil gratius præſtari poteſt, & eius priuatio omni ſupplicio cenſetur, & morti comparatur, 419.66

Liber.

Librum ſuum quis illum appellare poteſt, in quo aliorum dicta, benè, & diſtinctè congeſſit, etſi de ſuo nihil adiciat, 130.13

Lignum.

Lignum quoddam Noui Orbis noctu lumen emittit, 48.32

Lignum fumigans, quod Deus *Iſaia* 41. & *Matth.*12. non extingui præcipit, Gentiles recenter conuerſos ſignificat, 415.24

Limenſis.

Limenſis vrbis, quæ aliàs Regum ciuitas dicitur; deſcriptio, & laudes, & vtriuſque nominis cauſæ, 41.46

Linea.

Linea Meridionalis qualiter Orbem diuidat? 44.70

Lingua.

Linguarum variarum locutio, & intellectio fuit donum Dei Apoſtolis conceſſum, 157.6

Linguarum donum, & miraculum multis Noui Orbis Prædicatoribus conceſſum fuit, ibid.7

Linguarum varietas, & ignorantia veros prædicatores Fidei à conuerſione Indorum terrere non debet, 287.25

Littera.

Litterarum vſu non ſolùm Indi Occidentales, verùm & Orientales, & aliæ nationes carent, 190.95

Lis.

Lis, & controuerſia inter Reges Caſtellæ & Luſitaniæ ſuper terminis Indiarum vnde orta, & qualiter compoſita? 43.68

Lis inter Luſitaniæ & Caſtellæ Reges orta ſuper terminis Indiarum, à Romano Pontifice ex eorum compromiſſio ſedata fuit, 372.44

Lites.

Lites minui, & finiri maximè expedit Reip. propter earum damna & diſpendia, 384.7

Littus.

Littora maris, quæ iure gentium communia ſunt, quo reſpectu populi Romani eſſe dicantur, 312.69

Littorum appulſum, & ſuarum prouinciarum hoſpitium, qui peregrinis iniuſtè denegant, iniuriam tenentur, & contra omnes leges humanitatis peccare cenſentur, 299.35

Lyra,

Lyræ, ſiue Cytharæ inuentio qualiter cœperit? 86.21

Locus.

Loca deſerta, & inculta hodie etiam primò occupantium fiunt, 168.88

Loca, quæ non conſtat per aliquem fuiſſe occupata & culta, nullius in bonis cenſeri, & occupantis fieri cenſuit Aretinus, etiam ſi iaceant intra territorium alicuius ciuitatis, vel Principis; ſed contraria opinio magis vera, & receptior eſt, ibid.90

Locorum deſertorum, & herbidorum alienatio facilior eſt, quàm aliorum, 169.101

Locrenſes.

Locrenſes res nouas horrebant, 110.13

Longa.

Longa non ſunt, quibus nihil demi poteſt, 10.1

Loth.

Loth, & Abraham, quia hoſpitales erant, Angelos hoſpitio recipere meruerunt, ex D. Paulo 13.*ad Hebr.* 136.20.& 137.39

Lotharius.

Lotharius Cæſar Romæ pictus inſpicitur, à Pontifice Imperij coronam recipiens, 317.30

Lucanus.

Lucani locus exponitur, 241.90

Lucani locus expenditur, 309.47

Lucianus.

Luciani fabulæ de quadam nauigatione à ſe in nouas regiones facta narratur, & ridetur, 89.55

Lucianus qualiter eos laudet, qui alienis ſcriptis vti ſciunt? 130.18

Lucius.

Lucius Marinæus Siculus debili argumento tribuit Romanis Noui Orbis detectionem, 93.96.& 99

Lucrum.

Lucra honeſta appellat Caſſiodorus ea per quæ nemo læditur, nec ſuis bonis exuitur, 168.70

Lucretius.

Lucretij carmina referuntur de ſtatu, & conditione hominum antiquorum tractantia, 181.81

Lucretij carmina referuntur aduerſus eos qui mundum rotundum eſſe putabant, 78.10

Lucretius vanos, & ſtolidos vocat eos, qui Antipodes agnoſcunt, 79.19

Ludouicus.

Mag. Fr. Ludouicus Legionenſis qualiter exponat tres vocationes, ſeu legationes Parabolæ D.Lucæ, 156.99

Ludouicus Legionenſis grauiter exprimit feritatem, barbariem, & incultos mores Indorum Occidentalium, 173.30

Ludouicus Cabrera Regius Chroniſta laudatur, 44.77

Ludouicus Barbarus Imperator legem condidit contra aſſerentes Imperium pendere ab Eccleſia, 315.13

R.P. Ludouici de Valdiuia Societ. IESV zelus, & cura pro Indis Chilenſibus à bello offenſiuo defendendis, 393.9

P. Ludouic. Molinæ opinio notatur, qui indiſtinctè nullam Rempublicam teneri peregrinos recipere docet, 300.55
Ludouici Barbari Imperatoris geſta omnia contra Eccleſiam damnata ſunt, 317.16
Ludouici XII. Galliæ Regis apophtegma refertur, 48.34
Ludouicus Pius renuntiauit priuilegio eligendi Pontificem, 318.37

Lupercalia.

Lupercalibus in feſtis qualiter fœminæ verberarentur, 241.66

Luſitania.

Luſitaniæ regnum Eccleſiæ feudatarium eſſe, plures affirmant, & quare? 375.84
Luſitaniæ Reges quibus titulis vſi ſunt poſt Indiæ Orientalis acquiſitionem? 19.54
Luſitaniæ Reges cur à Deo Orientalis Indiæ titulis ornari meruerint? ibid.56
Luſitaniæ Reges primam curam expeditionum Indiæ in propagatione Euangelij collocarunt, ibid.57
Luſitani ob fidem ſibi fractam, vel iniurias ab Indis Orientalibus illatas, plures eorum regiones debellarunt, 393.8
Luſitani Reges Indiæ Orientalis opes & commercia in ſe tranſtulerunt, 40.31
Luſitani magis quàm reliqui Orientalem Indiam perluſtrarunt, 13.4
Luſitani ſemper cum deſpectu, & ſuperbia de Caſtellanis loqui ſolebant 44 75
Luſitani D. Thom. Apoſtolum in India vt patronum agnoſcunt, & venerantur, 13.42
Luſitanorum nauigationis in Indiam Orientalem initia, 15.15
Luſitanorum virtus, & conſtantia in nauigationibus, & expeditionibus Indiæ Orientalis à multis extollitur, 19.50
Luſitanorum laudes ob nauigationem, & acquiſitionem Indiæ Orientalis, 15.5
Luſitanorum Regum ſanctas ordinationes qualiter, & quare in Indiis Orientalibus ecluſas fuiſſe tradat Maffæius? 407.41
Luſitanorum nauigationes ad Indiam Orientalem Iſaïæ vaticinio prænuntiatæ videntur, 113.41
Luſitanorum gloria, & triumphus ob detectam, & ſubiugatam Indiam Orientalem carminibus vetuſtiſſimis celebrantur, 20.62

M

Machabæi.

Machabæi qualiter petierint auxilium à Romanis, 395.30

Machiauellus.

Machiauelli impiam dogma damnatur tradentis religionis curam Imperiorum incrementis officere, 123.89

Macrobius.

Macrobij elegans locus expenditur, 130.17

Madera.

Maderæ inſulæ detectio, & magnitudo, 16.18

Magallanus.

Magallani ſocij ad Moluecas peruenient, & diuerſo itinere in Hiſpaniam peruenerunt, 33.38
Magallanica terra vaſtiſſima, & necdum ſatis detecta, 43.61
Magallanicum fretum quando, & quomodo detectum? 32.36
Magallanicum fretum quando, & qualiter ex parte maris *del Sur*, luſtrauerit, & tranſierint Ioan. Ladrilleros, Petr. Sarmientus, & Ferdin. Lamerus, 58.44
Magallanus quid fecerit in inſula Zebu, & qualiter occiſus, 33.37
Magallanus cur de aperiendo freto tractauerit? 44.71
Magallanus aperuit fretum diu deſideratum, quo vterque Oceanus adiri poſſet, 57.35

Magi.

Magi olim vocabantur Reges, id eſt ſapientes, & quare? 197.13

Magnates.

Magnates non excuſantur à reſtitutione damnorum, quæ famuli inferunt eorum potentia confiſi, 410.81

Magnes.

Magnes lapis fortuitò repertus, 86.10
Magnes cur ſemper Septentrionem requirat remiſſiuè, 83.81
Magnetis proprietates mirandæ, & vnde ei nomen? remiſſiuè, ibid.80
Magnetis vſum ſunt qui veteribus tribuant, 87.31. & 88.44
Magnetis nouum, & mirum experimentum, 83.82
Magnetica acus, & eius præciſa neceſſitas ad nauigationes per altum incundas, 81.73
Magnetica acu multi etiam vtuntur in terreſtribus itineribus, & de montibus Magneticis, qui attrahunt ad ſe nauigia, quibus ferrum ineſt, 83.83
Magneticæ acus vſum veteribus omninò fuiſſe ignoratum probatur, 88.42
Magneticæ acus inuentum extollitur, & quòd priſcis ignoratum fuit, 83.77
Magneticæ acus nullum extat nomen apud antiquos, 88.45
Magneticæ acus inuentor quis, & de eius commodis, & vſibus remiſſiuè, ad plures Auctores, 83.79
Magneticæ pixidi Noui Orbis detectio debetur, 88.43

Magnus.

Magnus in magnis occupari decet, 131.45

Maguei.

Maguei arbor Noui Orbis ad innumera deſeruit, 48.23

Mahometani.

Mahometani quando primum ad Indiam Orientalem acceſſerint? 15.3

Maieſtas.

Maieſtatis læſæ tenetur, qui ſine licentia Principis bellum mouent, & etiam in noſtros, & alienos graſſantur, 31.90
Et iterum, 410.79

Maioratus.

Maioratus inſtitutio dubia ex conſuetudine, & modo ſuccedendi in eo recipit interpretationem, 370.24
Maioratus poſſeſſor, qui rem eius alienauit, de conſilio ſapientis excuſatur, & an alienatio valeat? 379.33

Maiores.

Maiorum actus, & mores pro lege recipiuntur, 353.69

Maius.

Maius.

Maius nihil accidit à mundi conſtitutione, quàm Noui Orbis detectio ex ſententia Fr. Luis Legionenſis, 121.39

Malabaricum.

Malabaricum bellum cum Calecuti regulo cur ceptum? 17.33

Malaca.

Malaca vrbs, & eius expugnatio, ibid.37

Mala fides.

Mala fides ſuperueniens poſt præſcriptionem legitimè completam non nocet, 381.53

Malum.

Mala non ſunt facienda, quamuis inde eueniant bona, 192.127

Mali ſunt prohibendi à malo, & cogendi ad bonum, 230.44

Malorum interuentio, bonis aliorum operibus nocere non debet, 411.100

Malos qui punit, & percutit in eo quod mali ſunt, Deo gratiſſimus eſt, 156.28

Malum cum ſine punitione perſeuerat, augetur, 251.54

Maluca.

Malucarum, ſiue Molucarum inſularum deſcriptio, & qualiter ad Caſtellæ terminos pertineant? 43.63

Mancipium.

Mancipia quæ ex India Orientali adducuntur, quando verè ſeruire debeant? 38.111. & 116

Mandans.

Mandans, vel permittens delictum fieri, illud facere videtur, etiam ſi mandatarius excedat, 410.77

Mandatum qui habet ad quæcunque neceſſaria, ad vtilia etiam habere videtur, 371.35

Mandati fines, aut limites non videtur excedere, qui ea facit, quæ dominus faceret, ſi præſens eſſet, 355.57

Manilius.

Manilij Poëtæ elegantiſſima carmina de Imperiorum mutatione, 135.15

Manilij locus elegans de Orbis rotunditate, 78.17

Manumiſſio.

Manumiſſionis alapæ, & iniuriæ fœlices vocantur à Claudiano, 176.71

Marcus.

D.Marci locus exponitur, *cap. vlt.* & quando ille ſuam Euangelicam hiſtoriam ſcripſerit? 102.15

Marcus Antonius Imper. qualiter conſilia peteret, & admitteret ex Iulio Capitolino, 378.16

Marcus Paulus Venetus totum penè orbem luſtrauit, 15.2

Mare.

Mare ad Polum Antarcticum maximè diffunditur, ſed terræ tamen magna ſpatia relinquit, contra opinionem antiquorum Philoſophorum, 55.16

Mare non fecit Deus ad nauigandum, ſecundùm ſententiam D. Ambroſ. 110.19

Mare in vniuerſum multò plus occupat huius Globi inferioris, quàm terra, 53.18

Mare Septentrionale nauigare non ita mirum, ac Oceanum Occidentale, 92.93

Mare cur periculis plenum fecerit Deus? 120.29

Mare vltra Groënlandiam vnius diei curſu fertur innauigabile, 91.94

Mare dicitur Thalaſſis, quaſi egenum, & eiectum, 54.6

Mare vnum ſi alij pronum ſit, & interiacentis terræ impedimentum auferatur, in illud influet, 60.65

Mare nihil bonum producit ſecundùm Paiat. & Homer. & dicitur quaſi amarum, & ab Ægyptiis pernicies vocatur, 54.5

Mare, & aqua marina Regem, & Regias opes ſignificant, 55.13

Mare liberum titulus eſt cuiuſdam libri ab hæreticis editi contra iura acquiſitionis, & retentionis Indiarum, 133.48

Mare Pamphylium portentoſo naturæ miraculo receſſiſſe, & ſiccum iter præbuiſſe dicitur, Alexand. Magn. contra Perſas exercitum ducenti, 151.33

Mare verum connumerari debeat inter bona, vel inter mala, 54.4

Mare *del Sur*, ſiue Auſtrale dicitur etiam mare Pacificum, & quare? 56.29

Mare *del Sur* cur adeò tranquillum ſit, & de maris fluxibus, & refluxibus, & eorum cauſis remiſſiuè, ibid.30

Mare Gramineum reperit Columbus in prima nauigatione, & an id manſerit ex reliquiis Atlanticæ, 25.27

Mare etiam in prono vltra littus non poteſt excurrere, 60.64

Mare vniuerſum non ſolùm nauigabile, ſed de facto etiam antiquitus nauigatum, 87.26

Mare an ſit inferius, vel depreſſius terra? rem ſiuè, 61.67

Mare nullis aquis augetur, etiam ſi aliud mare in illud influat, 60.66

Mare *del Sur*, noſtrorum primus detexit & conſpexit Balboa, & iter ad illud aperuit, 32.28

Mare diuerſas appellationes habet pro varietate prouinciarum, quas alluit, ſed vnum tamen eſt, 56.51. & 38

Mare Mediterraneum cur ita dicatur? & cur etiam magnum vocetur? cur Oceanus maior & reuera magnus, imò & maximus ſit? 57.33

Mare venit ſub nomine territorij, 387.37

Mare ſæpè ſumit nomen à Terris finitimis, & oportet in eo delicta cohibere, ibid.38

Mare & maris littora hodie ex communi totius orbis vſu in dominio & iure Principum eſſe videntur, 388.50

Maria omnia innauigabilia olim Atlantica dicebantur, 81.68

Maria ferè omniaq; nauigabilia ſunt, 55.10

Maria omnia inter ſe mutuò perforata ſunt, & cum Oceano variis modis communicantur, & quid in Hyrcano, Caſpio, Mediterraneo, & Rubro, 57.32

Mari ille imperare videtur, qui in continenti proxima imperium habet, 164.22. & 386.35

Maris plurima bona, & commoda recenſentur, 54.8

Maris, vel alterius loci publici poſſeſſioni longo tempore præſcriptæ qui inſiſtit, alterum eodem iure vti prohibet, 389.67

Maris mentio in Scriptura ſacra ponitur pro loco pleno theſauris, & inter benedictiones habitare loca maritima, & commerciis opportuna, 55.14

Maris & littorum, vſus, & nauigatio cuilibet communis & libera eſſe videtur, 385.28. & 388.57

Maris, vt terræ ius, cum prohibitione nauigationis exterorum per Pontificem noſtris Regibus concedi potuit, 386.32

Maris, & littorum proprietas, licèt in vniuerſum à nemine occupari, vel acquiri poſſit, eorum tamen protectio pertinet ad Principes, quorum territoriis adiacent, ibid.35

Maris varios ſinus vel tractus proprio iure ſibi priuatiuè vendicant plures Principes & Reſp.liberæ, qui referuntur, 387.36

Maris iuriſdictio an etiam ad loca remota extendatur? ibid.42

Maris ſicut & aridæ confines aſſignari poſſunt, & an proprius pertinentiæ vocentur. ibid. 42

Maris dominium non pertinere ad Imperatorem ridiculum eſt, ſecundùm Alciat. ibid. 38

Maris imperium in Romanis agnoſcit Virg. Claud.& alij, 388.51

Maris primum dominum Minoëm facit Strabo, & Diodorus Neptunum, & quare? ibid. 54

Maria.

Maria Magdalena cur vnguento vnxerit pedes Domini? 103.10

Beatiſſima Virgo Maria Hiſpanis ſæpe in Nouo Orbe præliantibus opem tulit, & præſertim cùm Mexici obſeſſi eſſent, 152.51

Beatiſſimæ Virginis Mariæ imago, & deuotio plura miracula in Nouo Orbe fecit, 159.32

Marinaus.

Marinæi augmentum de numiſmate Auguſti Cæſaris in mineralibus Noui Orbis reperto, à multis exploditur, & qualiter ibi eſſe potuerit? 93.99

Marius.

Marius filiás ſuas diis Auerruncanis immolauit, 242.84

Marta.

Doct. Marta piaculum eſſe dicit dubitare de debellatione infidelium ob peccata contra naturam, 248.27

Doct. Marta ſcripſit latè de dominio infidelium & Indorum, & Rom.Pontific.poteſtate ſuper eos, 152.42

Doct. Marta grauiter inuehitur contra negantes abſolutam Papæ iuriſdictionem in temporalibus, & eorum argumentis reſpondet, 330.56

Martialis.

Martialis *epigr.* 34. *lib.* 14. cui titulus, *Falx ex enſe*, explicatur, 271.84

Martialis epigram. de Ceruleis Britannis agens, exponitur, 191.112

Martinus.

Martinus V. Nicolaus V.& Caliſtus III. & alij Romani Pontif. Luſitaniæ Regibus, vt regna infidelium debellare, & occupare poſſent, conceſſerunt, 350.28

B. Fr. Martinus Valentia Franciſcanus, & ſocij innumerabiles Indos conuerterunt & baptizarunt, 150.22

Marquardus.

Marquardus de Suſanis ſpecialiter egit de iuribus acquiſitionis Noui Orbis, 131.32

Marquardus de Suſanis plenam cominationem Indiarum noſtris Regibus tribuit, 370.18

Marquardus hæreſim ſapere inquit Alex. VI. donationi contradicere, 330.66

Martyr.

Martyres plures fuiſſe in Nouo Orbe probatur, 160.48

Martyrum confeſſio, & paſſio eſt vnum ex ſignis veræ Fidei, & Eccleſiæ Dei, ibid.46

Martyrum ſanguis, & Sanctorum patientia & afflictiones Eccleſiæ Dei ſemina fuerunt, 175.53

Maſcula.

Maſculæ Veneris vſus apud omnes ferè Indos frequentabatur, 217.18

Mathatias.

Mathatias idololatram interfecit, 229,30

Matthæus.

Matthæi verba *cap.* 17. *Ergo liberi ſunt filij*, explicantur, 417.43

Matthæi verba *cap.* 10. *Neque audierit ſermones veſtros*, qualiter exponantur? 198.15

D.Matthæi locus *cap.* 24. *verſ.* 14. exponitur, & illuſtratur, 107.69

D.Matthæi *cap.* 24. *A quatuor ventis colliget eos*, exponitur cum D. Auguſt. & Palacios, 112.17

B. Pat. Matthæus Riccius veſtem ornatiorem ſumpſit, cum inter Sinas prædicare voluit 283.67

Mater.

Mater ſi fidelis ſit, & pater infidelis, ſufficit conſenſus matris, vt filius etiam inuito patre baptizari poſſit, 269.58

Matres non habent filios in poteſtate, ibid.51

Matrimonium.

Matrimonia coacta difficiles exitus generare ſolent, 171.72

Matrimonium inter Catholicam, & Hæreticum qualiter, & quare prohibitum ſit? 399.14. & 16

Matrimonium, quod fieri tractabatur inter Sereniſſ. Mariam, Hiſpaniæ Infantem, & Carolum Regis Angliæ filium, quibus rationibus dilatum fuerit, ibid.13

Maurus.

Mauriſci, ſiue Moriſci vltimò ab Hiſpania per Philippum III. expulſi, quot fuerint? & hiſtoria huius expulſionis, remiſſiuè, 293.93

Media.

Media omnia licita excogitare, & exequi oportet, per quæ Barbari facilius ad Fidem deueniant, 283.63

Media, regio Aſiæ, & eius Geographia, 5.40

Media in ſacra Pagina quas nationes comprehendat? 7.59

Medi ſunt populi Thraciæ in finibus Europæ, 6.41

Medi etiam à Parthis victi ipſi nomen dederunt, 7.57

Medorum Imperium Abdiæ Babylonij & Artabani tempore leuiſſimum fuit, ibid.57

Medorum nomine non tam illorum prouincia, quàm Imperium denotatur, ibid.56

Mæcenas.

Mæcenatis notabile conſilium ad Auguſtum Cæſarem circa religionem extendendam, & & peregrinarum religionum ſectatores debellandos, 259.73

Melchior.

D Melchior de Valentia citatur & laudatur, 164.23

Melchiades.

Meletides.

Meletides toto ingenij captu vix ad quinque numerare potuit, 190.100

Memoria.

Memoria eorum, qui pro Republica præclarum aliquod facinus geſſerunt, ſemper commendari debet, & quare? 29.3

Mendacium.

Mendacium, quantumuis leue, dicere non licet pro totius mundi conſeruatione, 237.15

Mens.

Menti humanæ totius animi regnum à natura tribuitur, 198.44

Mentis infirmitas ſemper in iure ſubleuatur, ibid.45

Mentis languor damnum in bonis ſolet afferre, ibid.45

Mercator.

Mercatores extranei, & peregrini benè poſſunt ingreſſu, & commercio noſtrarum prouinciarum prohiberi, 364.67

Meridies.

Meridies, ſiue Meridionalis mundi plaga quæ, & cur ita dicta? 3.19

Meridionales omnes gentes timidæ ſunt, Septentrionales verò animoſiores, & robuſtiores, 153.64

Metallum.

Metallis, & lapidibus pretioſis abundat Nouus Orbis, 174.38

Mexicana.

Mexicani homines nimis albos ſeruabant, & mirabantur, 74.41

Mexicani litterarum loco picturis vtebantur, 190.96

Mexicani quatuor ſæculis ante aduentum Hiſpanorum, illius vaticinium habuerunt, & à maioribus in poſteros deriuarunt, 139.59

Mexicanæ vrbis, & regionis deſcriptio & laudes, & Cancellaria, & Metropolis, 40.32

Mexici prædixit aduentum, & dominationem Hiſpanorum, quidam captiuus, qui de more ſacrificabatur, 138.52

Mexicani ante aduentum Hiſpanorum homines armatos, flebiles voces, cometes, igneos globos, & alia oſtenta apparuiſſe, ibid.53

Mexici vrbis nomen, vnde mutuatum? 98.54

Mexici duo idolorum millia colebantur, 223.104

Mexici plerumque mille homines ſingulis diebus immolabantur, & aliquando quinque mille, & quot annis pluſquam ſeptuaginta millia, 220.56

Mexicum vrbs, dicta fuit anteà *Tenuchtitlan*, & vtriuſque nominis etymologia, 40.33

Michaël.

Michaël Salon nunquam dixit, Reges noſtros Nouum Orbem tyrannicè poſſidere, 360.9

B. Fr. Michaël Benauides, Archiepiſcopus de Manila, qualiter doleret de modo conuerſionis Indorum? 272.77

Michaëlis Hoſpitalis elegantia carmina de damno bellorum adducuntur, 408.47

Migratio.

Migrationes, & Coloniæ variarum nationum, & Auctores plurimi, qui de illis ſcribunt, 72.20

Miles.

Miles, qui miraculum fecit, poſteà furcæ damnatus fuit, 158.25

Milites Hiſpani in Indiis aliquando iuſtis ex cauſis in Barbaros ſæuierunt, 205.56

Milites, ſi aliquod damnum popularibus faciant, magiſter militum illud reficere debet, 410.88

Milites vix pij eſſe poſſunt, 407.43

Milites voluntarios vult Deus, 267.16

Milites Hiſpani, quibus rationibus ſuam aduerſus Indos ſæuitiam excuſare ſolebant, 409.60

Milites Hiſpani duodecim in inſula Hiſpaniola fugarunt duo millia incolarum, 152.45

Milites 13. qui cum Pizarro manſerunt in inſula Gorgonia, priuilegiis honeſtantur, 33.44

Militaris diſciplina à Romanis maximè obſeruabatur, 408.49

Militari vſu, etiam capti in iuſto bello vt ſerui detinentur, 415.16

Miniſter.

Miniſtri Dei eſſe ſolent, etiam qui mali ſunt, 411.101

Miniſtri ſi idonei fuerint, etiam hodie Apoſtolico more prædicando, multum inter barbaras nationes proficient, 287.20

Miraculum.

Miracula oſtendunt fauorem, inclinationem, & vocationem Diuinam, cum Lipſio, 156.1

Miracula plura, & ſpeciali Noui Orbis congeruntur, & oſtenditur idem in eius conuerſione contigiſſe, quod in primitiua Eccleſia, ibid.2

Miracula non defuerunt hoc ſæculo prædicantibus inter Indos, 287.29

Miracula vera, & proficua nunquam fiunt ab Hæreticis, Magis, & Diabolis, neque fient ab Anti-Chriſto, ſed quædam tantùm illuſiones, & præſtigia, 146.55

Miracula plurima, quæ olim præceſſerunt in fidei prædicatione, efficiunt, vt hodie plura paſſim fieri, neceſſe non ſit, 146.56

Miracula vt plurimum Deus per viros bonos, & ſanctos operatur, 145.51

Miracula rara eſſe debent, & cur in Noui Orbis conuerſione pauca interuenerunt? ibid. 49. & 52

Miracula aliquando fiunt à malis, & flagitioſis hominibus, & quare? 145.54

Miracula plura operata in Nouo Orbe per varios omnium Ordinum Religioſos remiſſiuè, & Auctores qui de illis ſcribunt, 160.45

Miracula in Noui Orbis conuerſione Deum omiſiſſe, credibile non eſt, cùm illis ſemper egeant tyrones in fide, 149.18

Miracula, & auxilia cœleſtia in bellis nullibi magis frequentia fuerunt, quàm in expeditionibus Hiſpanorum ad Nouum Orbem, 152.43

Miracula nulla vel pauca in detectione, acquiſitione & conuerſione Noui Orbis interueniſſe, Victoria, & alii putarunt, 144.35

Miracula multa, & maxima in detectione, conuerſione, & acquiſitione Orbis Noui interueniſſe, latè probatur contra Victoriam & alios, 150.15

Miracula Diuina facilè ad exemplum humanarum actionum producenda non ſunt, 163.8

Miracula aperta, & repetita Eccleſiæ qui negat, maius ipſe miraculum feciſſe dicetur, ex Auguſt. & aliis, 150.16

Miracula tot, ac tanta cur Deus initio naſcentis Eccleſiæ patrauerit ? ex Auguſt. & Gregor. 149.5
Miracula ſi deficiant, raro prædicantibus creditur, ibid.4
Miracula multa, & magna ſemper Deus edidit conuerſione nouarum prouinciarum, & exempla Angliæ, Flandriæ, Hollandiæ, & aliarum, ibid.6
Miraculi inſtar videri debent prauiæ diſpoſitiones, quibus Deus ordinauit detectionem Noui Orbis, 151.18
Miraculum, quod M choacani accidit Indo cuidam, confeſſionem patanti, 160.43
Miraculum cuiuſdam Apoſtoli, qui olim apud Peruanos prædicaſſe dicitur, 240.58
Miraculum illud magnum exſiccationis maris Rubri multa naturalia habuit, 147.68
Miraculum ingens, & notabile, quod initio detectionis regni Peruani contigiſſe narratur, 153.55
Miraculoſa hiſtoria fœminæ cuiuſdam Indæ, quæ Baptiſmum ſuſcipere vſque ad mortis articulum recuſauerat, 159.38
Miraculosè quæ à Deo facta ſunt, in exemplum, vel conſequentiam adduci non debent, 290.60

Miſer.

Miſeri, & pauperes ſemper potentiorum iniuriis, & ſpoliis ſubiacent, ex Iuuenali, 408.53

Miſſio.

Miſſiones, & inſpirationes, quæ non confirmantur teſtimoniis ſcripturarum, vel miraculorum, non ſunt ſecuræ, 407.35

Miſteca.

Miſteca in regione reperitur notabile præſagium aduentus, & dominationis Hiſpanorum à dæmonibus editum, 139.61

Mizraim.

Mizraim filij deformes, 75.49

Moluca.

Molucæ inſulæ à Luſitanis, & Caſtellanis prætendebantur, & quare ? 44.72
Molucæ inſulæ quales, & quando repertæ ? 17.41

Monarchia.

Monarchia Romanorum, & aliæ, quæ in Orbe maximæ fuerunt, per tyrannidem partæ ſunt, 41.44
Monarchia quælibet conſtat ex Diuino cultu, ſapientia Theologica, & potentia ſæculari, 371.29
Monarchiam Siculam in temporalibus, & ſpiritualibus qui aſſerant ? 374.74
Monarchicum Imperium omnium optimum & conuenientiſſimum ſemper eſt iudicatum, 335.112

Monitio.

Monitio canonica præcedens iuſtificat excommunicationem ſequentem, 255.8
Monitio, & ſuaſio blanda punitionem præcedere debet, 254.6

Monſtra.

Monſtra omnia hominum rationalium reformatis corporibus reſurrectura ſunt, 312.5
Monſtra plura, humanam effigiem referentia, reperta ſunt, tum terreſtria, tum marina, & aërea, & qui de eis agunt ? 572.21

Mons.

Montes igniuomi plures reperiuntur In Nouo Orbe, Ætna, & Veſuuio mirabiliores, 50.55

Mors.

Mors quomodolibet contingens, mala dici non poteſt, ſi eam bona vita præceſſit, 50.50
Morti, ſenectuti, & paupertati Lacedæmonij ſacrificabant, 241.104

Motezuma.

Motezuma ſimul centum quinquaginta vxores ab ſe grauidas habuit, 217.25
Motezuma Monarcha Imperij Mexicani plura habuit oracula, & oſtenta ſuæ calamitatis, & aduentus, & dominationis Hiſpanorum, 139.54.55.59, & ſeqq.

Moyſes.

Moyſes bella geſſit contra Amorrhæos ob denegationem tranſitus ad terram promiſſionis, ſecundum D. Auguſt. & alios, 300.51
Moyſi cur denegatum in terram promiſſionis ingredi ? & cur eius ſepulchrum occultum eſſe Deus voluerit ? 225.113
Moyſis factum, Ægyptium propria auctoritate Occidentis qualiter à peccato excuſetur ? 42.14
Moyſis facinus, Ægyptum propria auctoritate occidentis, qui iniuſtè Iudæum vexabat, qualiter excuſetur ? 228.19
Moyſis bella contra Amorrhæos, & alios ex ſola Diuinæ voluntatis obſeruatione excuſant Auguſt. Abulenſ. & alij, quorum loca expendo iure, 136.27

Multa.

Multa facta tenent, quæ ab initio fieri prohibentur, 270.41

Multitudo.

Multitudo miniſtrorum oneroſa potiùs, quàm vtilis eſſe ſolet, 363.58
Multitudo vbi eſt, ibi & confuſio, ibid.51

Mundus.

Mundi æterna lex eſt, vt omnia in eo morti, & mutationi ſint ſubiecta, 136.19
Mundi nomen contractum ad inferiora elementa diuiditur communiter in tres partes, Europam nempe, Aſiam, & Africam, 4.23
Mundi climata, ſiue plagæ quæ, & quot ? 2.15
Mundi appellatio generaliter ſumpta quid contineat ? ibid.10
Mundos plures eſſe, qui affirmant, grauiter errant, 91.75
Mundus muliebris quid ſignificet ? 2.14
Mundus Græcè dicitur κόσμος, quod ſignificat ornamentum, ibid.12
Mundum ex vna tantùm parte cœlum, & terram habere multi ex antiquis cum Epicuro opinabantur, alij cum Stoïcis, & Peripateticis contrarium ſentiebant, 78.9.& 11
Mundus puncti rationem obtinet, 36.1
Mundus an dicatur à mouendo, vel à munditie, 2.11
Mundus quodammodo videtur auctus poſt Noui Orbis detectionem, licèt multa detegenda ſuperſint, 36.5
Mundus à Deo ex nihilo, ſed pulcherrimus conditus, 2.9

Munus.

Munera maxima, & clariſſima naturæ fortuitò ſæpè reperta ſunt, & aliqua exempla, 86.18

Mus.

Mures in Ægypto qualiter generentur ? 66. 39

Mures, & locoſtæ Peruanis nunquam viſæ in aduentu Hiſpanorum, eos prodigioſè infeſtarunt, 140.66

Muri.

Muri, quo Sinæ prouincias ſuas à Tartaris diuidunt, & tuentur, maxima, & penè incredibilis fabrica, 186.79

N

Nabuchodonoſor.

NAbuchodonoſor, Iranthyrſus, & Cyrus ad Indiam Orientalem non peruenerunt, 142.9

Nabuchodonoſoris hiſtoria duo tempora Eccleſiæ deſignat, ſecundùm D. Auguſt. 260. 85

Nabuchodonoſoris, & Cyri, quamuis infidelium, imperium in ſacris litteris probari videtur, 206.63

Nabuchodonoſoris, Cyri, & aliorum tyrannorum imperium iniuſtum fuit, & cur à Deo permiſſum ? 209.12

Natio.

Natio nulla ita hebes, & barbara eſt, cui permitti poſſit, vt Deum ſaltem generaliter non agnoſcat, & reuereatur, 232.75

Natio nulla eſt, ex qua aliqui non ſint prædeſtinati, 286.15

Nationem cœlo, & ſolo fœlicem ſortiri, glorioſum eſt, 181.14

Nationes plures corpora ad effectus varios pingunt, aut tingunt, 190.110

Nationes plures ab Imperio Romano liberas tam de iure, quàm de facto extitiſſe, verius eſt, 309.44

Nationes omnes multa quotidie peccata propter auaritiam committunt, præſertim in expeditionibus militaribus, 409.62

Nationes aliquæ remiſſiuè referuntur, quæ hoſpites, & peregrinos admittere prohibent, 300.50

Nationes quædam natura imberbes, 191.116

Nationes aliæ aliis ſemper barbaræ viſæ ſunt, 182.24

Nationes diuerſæ aliæ aliis oppoſitæ ſunt, 363. 56

Nationes plurimæ barbaræ etiam hodie reperiuntur, quarum comparatione paucæ ſunt, quæ politicè viuunt, 181.22

Natura.

Natura varias quotidie formas edere conatur, 172.20

Natura, & ratio hominis, quæ eſt fundamentum dominij, etiam in peccatoribus reperitur, 205.59

Naturale eſt, magis noua, quàm magna mirari, 190.94

Naturalis ratio non patitur, alterum cum alterius iactura locupletari, 192.126

Nauarra.

Nauarræ regnum tum aliis cauſis, tum ratione tranſitus denegati, iuſtè à Ferdinando Rege Catholico captum fuit, 301.63

Nauarræ regnum Iulius II. Ioanni vt ſchiſmatico ademit, & Regibus Catholicis occupandum conceſſit, 320.57

Nauarrenſis regni reſtitutionem quo argumento excuſet Nauarros ? 400.28

Doct. Nauarrus teſtatur, ſe nunquam ſcripſiſſe contra iuſtam obtentionem regni Nauarræ, 302.66

Naufragium.

Naufragium horrendum, & miſerandum, quod Indica claſſis circa Habanam paſſa eſt quinta die Septembr. ann. 1622. 50.52

Nauigare.

Nauigandi peritia veterum cum noſtra comparari nequit, 87.33. & 83.78

Nauigantes inſanire, aut mori cupere, aut mendicos eſſe, aliqui dixerunt, 120.17

Nauigantes nubilo, aut procelloſo tempore ſyderum obſeruatione ſe iuuare non poterant, 82.75

Nauigatio, & nauis apud Oneirocriticos bona portendit, 55.12

Nauigatio quem olim progreſſum habuerit, cum Claudiano, 87.30

Nauigatio maris indici iuſtè à noſtris Regibus prohiberi poteſt aliis nationibus, 389. 0

Nauigationis in deteſtationem plura, remiſſiue, 120.28

Nauigationis, & commercij naualis vtilitas expenditur, 55.9

Nauigationes aliquam peritiam, & certitudinem ex ſyderum obſeruatione Phœnices nacti fuerunt, 82.74

Nauigationes, & peregrinationes Hiſpanorum in Nouo Orbe admiratione digniſſimæ ſunt. 120.10

Nauigationes, & nauigantes, ac peregrinantes multis nationibus exoſi, ibid. 12

Nauigationes antiquorum longiſſimæ, remiſſiuè, 67.45

Nauigationes in Nouum Orbem repetuntur, 51.26

Nauigationes mirandæ Batauorum per mare glaciale, remiſſiuè, 91.95

Nauigationes tantùm littorales priſcos exercuiſſe, qui affirment ? 87.36.57. & 88.38.40

Nauigationes ſine remis veteres nunquam exercebant, 88.39

Nauigationes per altum antiquitus in vſu fuiſſe, quidam tradunt, & earum exempla, 87.25. & ſeqq.

Nauigationes per altum olim incognitæ erant, 82.69

Nauigationes admirandæ fortuitò factæ, 29.8

Nauigationes per altum raræ olim, & portenti loco habitæ, 87.34

Nauigationum vſus vtiliſſimus, 120.31

Nauigationes longiſſimæ aliquorum ad Polum Antarcticum, 37.8

Nauigationum priorum ad Nouum Orbem audacia, & pericula carminibus exprimuntur, 121.33.

Nauis.

Nauis ex India vi ventorum in Germaniæ portum delata, 30.12

Nauis Victoriæ laudes, & memoria, 33.42

Nauium, & nauigationis inuentio, & vſus à Noë temporibus initium accepit, 81. 70. & 388. 55

Nauium forma, Aſtrolabium, & alia nautica inſtrumenta, quibus hodie vtimur, ab antiquis ignorabantur, 82.72

Naues Papyraceæ quæ, & vbi ? 113.26

Naues in altiſſimis montibus, & longè à mari poſitis aliquando repertæ ſunt, 94.107
Naues Commendatoris Loayſæ, & Epiſcopi Placentini poſt Magallanum, fretum ab eo inuentum tranſierunt, 57.36
Naues qui duces perforauerint, aut incenderint, & qui equos, aut ſcalas ademerint, vt milites animoſius pugnarent? 31.31
Nauigia & merces extraneorum, quæ in mari, vel portubus Noui Orbis repeiuntur, apprehendi, & confiſcari iubentur, 365.80

Nauta.

Nauta ille, qui dicitur, Columbo notitiam Orbis Noui præuidiſſe, ab Angelis delatus eſſe, ab aliquibus perhibetur, 144.30
Nautarum, & maritimorum hominum fera & improba natura eſt, & quare? 387.39

Nebula.

Nebulæ planorum regni Peru, quas vocant *Garuas*, ad pluta vtiles ſunt, 49.44
Nebuloſa prouincia in regno Georgiorum, & eius mirabilis hiſtoria, 9.72

Neceſſitas.

Neceſſitate in extrema exiſtenti quilibet tenentur opem ferre, 233.81

Nechaüs.

Nechaüs Rex Ægypti foſſam ex Nilo ad Rubrum mare fodere cœpit, in cuius opere 100000. Ægyptiorum perierunt, 60.56

Negligere.

Negligitur, quod communiter poſſidetur, 363.59

Negotium.

Negotia pluribus commiſſa ſegnius expediuntur, ibid.57

Nemo.

Nemo poteſt venire ad fidem, niſi Deus traxerit eum, *Ioan.6.* 267.17

Neptunus.

Neptunum ob claſſem, quam per mare inſtituit, maris dominum antiquitas fabulatur, 388.54

Nero.

Nero irriſui fuit, quòd Iſthmum Peloponeſi perfodere voluit, 59.53

Nicanor.

Nicanor Rex Syriæ nunquam perficere potuit foſſam, quam ex Caſpio mari ad Euxinum ducere deſtinauit, ibid.51

Nicaragua.

Nicaraguæ prouinciæ deſcriptio, 39.25

Nicolaus.

Nicolaus de Lyra, & alij inter iuſtas belli cauſas idololatriæ punitionem ponunt, 228.28
Nicolao de Ouando ſummè iniungitur à Regibus Catholicis cura conuerſionis, & bonæ tractationis Indorum, 405.29

Nilus.

Nili origo noſci non poteſt ob æſtum Torridæ Zonæ cum Lucano, 80.37
Nili origo, & incrementum his vltimis temporibus à Luſitanis detecta, 86.23
Nili originis cognitio à veteribus fruſtra tentata, & impoſſibilis reputata, ibid.24

Nobilis.

Nobiles, qui in ſuo famulatu, vel ſatellitio habent homines ſceleratos, ex delictis eorum tenentur, 410.87

Noë.

Noë, velut mundi hæres à Deo conſtitutus, qualiter orbem inter filios diuiſit? 64.12
Noë à veteribus ſub Iani nomine colebatur, & quare etiam Conſiuius, & Chaos mundi diceretur, ibid.11
Noë poſteri breui tempore nimis aucti, & ſparſi ſunt, 72.10
Noë plus decem annis, per Mediterraneum nauigauit, poſterorum ſuorum familias, ſeu Colonias inuiſens, ibid.12
Noe poſteri ſolum tres antiquas Orbis partes diuidiſſe, & habitaſſe leguntur, 64.14
Noë poſt diluuium conſtitutus fuit à Deo veluti parens cæterorum hominum, & qualiter illis prouincias diuiſerit, 63.8

Nomen.

Nomina qualiter prouinciis nouè detectis, aut ſubactis imponi ſoleant, 98.53
Nomina locorum, & prouinciarum facilè inuerti, & mutari ſolent, 96.9
Nomina ſuarum vrbium, & prouinciarum ſolent duces ad extraneas à ſe detectas transferre, 39.30
Nominum ſimilitudo, aut affinitas ad alicuius rei identitatem probandam fallaciſſima eſt, 98.44

Norte.

Norte eſt nomen Belgicum, & ſignificat Septentrionem, 56.26

Noua.

Noua quæque & repentè conſpecta, quamuis puſilla ſint, communiter admirationem incutiunt, & de cœlo miſſa creduntur cum Senec. & Tertul. 190.95
Noua Francia, 38.21
Noua multa videri, quæ iam olim in vſu fuerunt, 85.6
Nouarum rerum ſtudium, & experimentum laudatur, 120.11
Nouæ Hiſpaniæ Indi magna ex parte duabus peſtibus abſumpti ſunt, 43.65
Nouæ Hiſpaniæ prouinciæ deſcriptio, & cur ita dicta? 39.29
Nouæ terræ, & inſulæ repertæ ſunt in Oceano Septentrionali, 92.95
Nouæ Galleciæ, Mechoacan, Guaxacæ, & Tlaſcalæ prouinciæ deſcribuntur, & Cancellariam habent, 39.31

Nouella.

Nouellæ Theodoſ. & Valent. notabilia verba expenduntur, 123.61

Nouus.

Noui Orbis temperies, & amœnitas deſcribitur, & comparatur Tempe, aut campis Eliſiis ſecundùm Acoſtam, 47.11
Noui Orbis ſcientiam habuiſſe qui & Antipodum, 90.73
Et reſpondentur, ibid.70
Noui Orbis incolas eoſdem eſſe, ac Hyperboreos tradit Goropius, 89.51
Sed reiicitur, ibid.60
Noui Orbis feracitas, & vbertas præfertur Aſiæ, & Indiæ Oriental. ſecundùm Maiol. 48.30
Noui Orbis excellentias cur Auctor notare voluerit? 46.2
Noui Orbis prouinciæ, vt plurimùm amœniſſimæ, & temperatiſſimæ ſunt, ibid.3
Noui Orbis arbores toto anno frondent, & virent, 48.19

Noui Orbis tegenda, & quæſtuoſa detectio ex ſumis initiis proceſſit, 30.16
Noui Orbis regiones, & prouinciæ non erant vacuæ, & deſertæ quando ab Hiſpanis detectæ ſunt, 167.63
Noui Orbis conuerſio, per Hiſpanos facta, vere, & propriè annuntiata videri poteſt per Iſaï. *cap.* 18. vt aſſignant plures, quamuis aliqui retragentur, 113.23
Noui Orbis acquiſitionis, & retentionis tituli à præſtantiſſimis Hiſpaniæ I. C. tractari debuiſſent, 132.44
Noui Orbis mentionem, & notitiam in ſacris Litteris reperiri aliqui tradunt, 95.1
Noui Orbis inuentio, & conuerſio adumbrari debuit à Prophetis, cum fuerit res ita notabilis, & ad progreſſum Euangelicæ hiſtoriæ maxime pertinens, 112.4
Noui Orbis plures regiones titulo iuſti belli Hiſpanorum Regum effectæ ſunt, 164.18
Noui Orbis acquiſitionem Diuina prouidentia per Hiſpaniæ Reges factam agnoſcit Benzonius, quoniam Indi aliter ad Euangelii doctrinam diſponi non poſſent, 157.50
Noui Orbis ad Fidem Catholicam conuerſio fieri cœpit, quando plures hæretici ab ea diſcedebant, 259.79
Noui Orbis in acquiſitione multa multi ſanctè, & religioſe operati ſunt, 411.99
Noui Orbis imperium, & conuerſionem Hiſpanis Deus reſeruare, & concedere voluiſſe, multis prodigiis, & oſtentis prædictum fuit, 137.41.& 138.47
Noui Orbis detectionem, & acquiſitionem diuinitus fuiſſe operatam ex prauitis diſpoſitione bis viri grauiſſimi coniectuatur, 144.16
Nouus Orbis ferè in omnibus antiquam excellit, 47.14
Nouus Orbis à multis inſula eſſe dicitur, 55.21
Nouus Orbis aliquando antiquis cognitus, & poſteà ignotatus, ac denuò à Columbo repertus, 85.5
Nouus Orbis intra breue ſpatium terræ habet varia temperamenta, 49.41
Nouus Orbis hodie excellentior eſt, cum vltra proprios fructus, & animalia, quibus antea abundabat, reliqua ab Hiſpanis allata poſſideat, & vbertimè reddat, 48.23
Nouum Orbem agnouiſſe videtur Lucian. Plutarch. & Auitus, 90. 64. & eis reſpondetur, ibid. 71. & 72
Nouus Orbis: Vide alia *verb. India, & verb. Orbis Nouus, & America.*
Noui regni Granatenſis deſcriptio, & Cancellaria, ac Metropolis, 40.40
Nouum nihil eſt hodie, quod antea non præceſſerit, 85.4.& 86.10
Nouum nihil ſub Sole prouerbium, qualiter accipiatur? 86.12

Numen.

Numen aliquod ſuperius eſſe, à quo hæc inferiora regantur, nemo ſanus negare poteſt, 248.30

O

Obrizum.

OBrizum aurum poteſt deduci ex voce Græcâ, quæ ſincerum, & purum ſignificat, ſecundùm Plinium, vel à colore obradiante, ſecundùm Hieron. & Iſidor. 97.37
Obrizum aurum ſecundum plures dicitur quaſi Ophirizum, id eſt à regione Ophir deductum, ibid. 34

Obruſa

Obruſa vox Latinis ſignificat probationem vel expurgationem auri, & inde dicitur obrizum, ibid. 38

Obſeruantia.

Obſeruantia ſubſecuta habetur pro lege, & de viribus, & effectibus obſeruantiæ, 356.84
Obſeruantia declaratoria non requirit præſcriptionem, nec plures actus, 357.88
Obſeruantia interpretatiua legum, aut priuilegiorum magnam vim habet, 370.25
Obſeruatum quod diu fuit, cenſetur prius ita diſpoſitum, & ordinatum fuiſſe, 356.86

Occaſio.

Occaſio in tempore arrepta omnia ferè mundi Imperia peperit, 596.49
Occaſione diligenter vtendum Politici docent, & eam Aquilæ ſimilem Nicephot. facit. 597.51

Occultator.

Occultator alienæ laudis fur par eſt, 29.3

Occupatio.

Occupationis primæ alicuius rei titulus omnibus aliis acquiſitionis modis antiquior, & excellentior eſt ſecundum Ariſt. Cicer. & alios, 163.14

Oceanus.

Oceani nauigatio vltra fretum Herculeum olim minus periculoſa, & quare? 82.67
Oceani vtriuſque commercia hodie quâ via ineantur, 59.47
Oceani propria ſedes eſt in Meridie, 55.29
Oceani etymologia, 54.1
Oceanum innauigabilem eſſe veteres credidærunt, & loca Nazianz. Orig. & Cicer. 80.47. & 81.49.50.& 51
Oceanus Atlanticus, ſiue *del Norte*, qualiter coëat cum Oceano Auſtrali, ſiue *del Sur*, 57.34
Oceanus veteribus inacceſſus poſt Columbi ad Nouum Orbem nauigationes miraculo quodam mitis, facilis, & nauigabilis redditus eſſe videtur, 151.31
Oceanus Atlanticus cur ita appelletur, 25.34
Oceanus Auſtralis, ſiue *del Sur*, quis, & vnde dicatur? 56.27
Oceanus in ſacra Pagina ſumi ſolet pro fine totius Orbis, 59.53
Oceanus terram cingit, non terra Oceanum, 54.2
Oceanus terram omnem quaſi inſulam coronare, cingere, ambire, concludere, & circumfluere dicitur, 54.3
Oceanus Atlanticus multis ſæculis innauigabilis iudicatus fuit, 25.26
Oceanus Atlanticus quis & vnde dicatur? & quare etiam Borealis, & *del Norte* dicatur? 56.25

Oculus.

Oculi dum ſpectant læſos, læduntur & ipſi, ex Ouidio, 293.83

Officium.

Officia duo quando inuicem coniunguntur, vtrumque retinent iura ſua, 306.11

Oliuerus.

Oliuerus Vandemoc Batauus variis fortunæ caſibus iactatus, poſt traiectum fretum Magallanicum, in Amſterdamum redijt, & etiam Guillelmus Schouten, 58.40

Olobera.

Oloberæ veſtes, id eſt, olobrizæ, *in Rub. & in l. temperent, C. de veſt. olobr.* quæ? & aliæ emendantur, 97.36

Omnis.

Omne, quod non eſt ex Fide, peccatum eſſe qualiter accipiatur? 203.30

Omnia ſuis conueniunt temporibus, 209.24

Omnibus quod naſcitur, induſtriæ præmium eſt, 163.16

Omnipotentia.

Omnipotentiæ Diuinæ nihil occultum eſt aut inacceſſum, 107.67

Opus.

Opera plurima ingentia, & laborioſa hominum arte, & induſtria confecta remiſſiuè, 61.76

Opera Dei velle mutare, vel emendare piaculum eſt, 60.57

Operis huius inſtitutum proponitur, 1.5

Operis deformitas non attenditur, quando fuit recta intentio, & finis operantis, 411.96

Ophir.

Ophira regio vbinam eſſet, variis opinionibus decertatur, quæ breuiter referuntur, 97.27

Ophiram qui in Nouo Orbe conſtituunt, leuiſſimis coniecturis ducuntur, 98.43

Ophiram regionem qui in Nouo Orbe conſtituunt, communiter à viris doctiſſimis reprobantur, 96.16

Ophir regio nullatenus pertinet ad Nouum Orbem, ibid.23

Ophir regio propriè pertinet ad Indias Orientales, 97.29

Ophir regio ſecundùm Montanum, & alios eſt eadem cum Mexicana, & Peruana Noui Orbis, 95.4

Opinio.

Opinio affirmatiua, & negatiua in articulo debellationis Indorum ob idololatriam, & vitia contra naturam, anceps, problematica eſt, 246.1

Opinio erronea aliquorum, qui Indos ſeruos effici poſſe putarunt, plura damna generauit, 414.2

Opinio Ioſeph Acoſt. & Domin. Bañez examinatur, 247.20

Opinio antiqua, & generalis habetur pro veritate, 381.46

Opinio communis Doctorum ab Eccleſia ſecuta, ſufficit ad dandam iuriſdictionem, licèt falſa ſit, 380.39

Opinio quæ magis fauet Eccleſiæ, & piæ cauſæ, in dubio ſequenda eſt, 354.38

Opinio, quæ abſolutè imperium, & dominium infidelium negat, magis vera, & Catholica appellatur à Doct. Matra, & aliis, 201.10

Opinio, quæ fauet poteſtati clauium, præualet non fauentibus, 354.39

Opinionem affirmatiuam in propoſita temporalis poteſtatis Romani Pontificis quæſtione Auctor, vt veriorem & communiorem, amplectitur, 329.50

Opinionem aliquam probare non ſufficit, niſi contrariis ſcribat, 85.5

Opinionum diuerſitas vbi adeſt ſecurè quis probabiliorem ſequi poteſt, imò & probabilem, vt multi opinantur, 380.38

Opiniones vbi ſunt variæ vel dubiæ, poſt factum poteſt quis ſequi eam quæ ſibi fauet, 369.11

Oppidum.

Oppidis ab ope mutua nomen inditum fuit, 197.41

Oraculum.

Oracula plura perpenduntur, quæ Chriſti Domini aduentum, & Fidem gentibus annunciaſſe videntur, 239.39

Oracula idolorum, quæ gentibus Chriſti aduentum annunciarunt, ab eis intellecta non fuerunt, 242.85

Oracula aliqua recenſentur, teſtantia, Chriſti aduentu gentium idola obmutuiſſe, 229.38

Oratio.

Oratio, quam Eccleſia pro infidelibus facit, arguit eos verum dominium non habere, 209.9

Orbis.

Orbis Nouus vbi antiquo coniungi, aut proximus eſſe credatur, 73.22

Orbis Nouus ſupra Floridam creditur extendi ad Polum Arcticum vſque ad Groenlandiam, Lappiam, & Noruegam, ibid.23

Orbis Nouus ex parte Poli Antarctici vltra fretum Magallani plures regiones nondum detectas habere creditur, ibid.26

Orbis Nouus per aliquam partem eſt antiquo coniunctus, aut vicinus, 71.2

Orbis Nouus vndique Oceano Atlantico, & Auſtrali abluitur, & maximis commoditatibus gaudet, 55.15

Orbis Nouus à multis vocatur Indiæ Occidentales, & quare? 87.51

Orbis Nouus an antiquis vllo modo cognitus fuerit, 77.1

Orbis Nouus diuiditur communiter in duas peninſulas, tenui iſthmo diſtinctas, & qualiter illæ appellentur, 36.6

Orbis vniuerſus quot gradus, & leucas contineat; & quot Orbis Nouus Indiarum Occidentalium, 87.55

Orbis Nouus videtur exprimere cordis figuram ſecundùm Acoſtam, 36.5

Orbis Noui dominatio hodie à noſtris Regibus ſine peccato deſeri non poterit, 398.2

Orbis Noui iuſta acquiſitio, concurrente cum aliis titulis conceſſione Pontificis, in dubium vocari non poteſt, 344.13

Orbis Noui conquiſitio multis ac magnis conſiliis præcedentibus inita fuit, 377.1

Orbis Noui detectio, & conuerſio, Prophetarum vaticiniis prænunciata videtur, 115.1

Orbis Noui detectio, & conuerſio ab Hiſpanis magis ob zelum religionis quàm ob diuitiarum cupiditatem operata eſt, 146.60

Orbis Noui notitia ſi aliqua fuit apud antiquos, poſteà in totum euanuit, 77.4

Orbis Noui peninſulæ Septentrionalis, & Meridionalis longitudo, & latitudo quæ, ſecundùm varios Auctores, quorum dicta referuntur, 37.7

Orbis Noui ſitus, diuiſio, & deſcriptio generaliter proponitur, & plures Auctores qui de ea agunt, recenſentur, 36.4

Orbis

Orbis olim cogniti partes Europa ſcilicet, Aſia, & Africa de principatu contendebant, 47.13

Orbis partes antiqui qua ratione diuiſerint? 4.24

Orbis partium nomina vnde? & ſitus prouinciæ hiſtoria, mores, & excellentiæ, remiſſiue, ibid.16

Orbis vniuerſi partes, non tantùm peninſulæ, ſed inſulæ à veteribus dicebantur, 55.23

Orbis etymologia à rotunditate, 78.16

Orbem Deus ſubiecit rationabili creaturæ, 75.49

Orbem terrarum qualiter diuidat Gerar. Mercator, poſt Americæ detectionem, 27.54

Orbem Nouum pleno iure Catholicis Hiſpaniæ Regibus à Pontifice datum, qui tradant? 326.20

Orbem Nouum aliqui appellant terram Sanctæ Crucis, 26.39

Orbem Nouum non fuiſſe antiquis ſæculis cognitum, plurimis argumentis Auctor euincit, 78.8

Orbis Nouus: Vide alia *ſuprà verb. America*, & *verb. Nouus Orbis*, & *verb. India*.

Ordo.

Ordo principandi eſt beneficium naturæ ex ſententia Ariſtot. 205.50

Oriens.

Oriens, & Occidens quid? 3.17

Orientis, & Occidentis termini, & cœli à terra diſtantia in Sacra Scriptura, & aliis Auctoribus hyperbolicè ponuntur, 123.55

Origo.

Originem regnorum inſpiciendam eſſe, & vitioſam ſemper nocere aliqui dicunt, & qualiter intelligendi ſint? 396.41. & 42

Ormucium.

Ormucij regnum in confinibus Perſiæ à Luſitanis captum, & eius emporij celebritas, 17.46

Ortus.

Ortus ab Occaſu longius diſtat, quàm cœlum à terra, 123.57

Otho.

Othonis Friſingenſis dubitatio diluitur, dum quærit, an antiqua humiliatio, vel hodierna exaltatio Eccleſiæ magis conueniat? 321.63

Ouaſis.

Ouaſis, ſiue Oaſis inſula, & pœna deportationis in eam, 25.25

Ouidius.

Ouidij elegans locus, de inſulis mari ſubmerſis, 24.18

Ouidij carmina de Rom. Imperio loquentia, verius Hiſpano adaptari, 123.67

Oues.

Ouium nomine, quæ Petro à Chriſto commiſſæ ſunt, fideles tantùm intelliguntur, 326.17

Ouium nomine apud D. Ioan. infideles etiam deſignantur, & qualiter ij ad Eccleſiam pertineant? 338.142

Oues duæ in Nouo Orbe intra decem annos quadraginta mille vni domino reddiderunt, 49.39

P

Paganus.

Pagani in iure dicuntur quotquot à militia erant immunes, & liberi, 292.77

Paganorum nomen vnde? & quare olim Gentilibus datum fuerit, latè diſcutitur, ibid.76

Panama.

Panamæ, & Portus belli vrbes ſunt veluti emporia commercij Americæ Septentrionalis, & habent Cancellariam, 40.37

Panamenſis prouinciæ, ſiue Terræ firmæ deſcriptio, & cur dicta, *Caſtilla del oro*, ibid.35

Panicus.

Panicus terror qualis eſſet? & plura de eo, 154.72

Pannonica.

Pannonicarum legionum mirabilis caſus ex Lunæ eclypſi contingens verbis Cornelij Taciti recenſetur, 190.103

Papania.

Papania Motezumæ ſoror mortua reuixit, & ei ſuum interitum, & Hiſpanorum aduentum prænuntiauit, 139.57

Papa.

Papa vt bonus paſtor debet omnia, quæ impediunt fidei conſeruationem, & progreſſum ſubmouere, 400.24

Papa eſt velut præcipuus motor conuerſionis infidelium; & Reges ſunt velut organa, & inſtrumenta, 363.46

Papa, etiam cùm vtitur plenitudine poteſtatis, Cardinalium conſilium requirere debet, 357.93

Papa maior eſt adminiſtratione Paulo, & contra eum rectè diſpenſare poteſt in iis, quæ fidei non ſunt, 209.25

Papæ auctoritas maior eſt, quàm Sanctorum, 356.70

Papa quod aliquid inutiliter, aut fruſtratoriè faciat, aſſerere temerarium eſt, 355.58

Papa ex ſententia D. Pauli etiam Angelos iudicabit, & hoc qualiter accipiatur? 332.73

Papa diuerſo modo officio ſuo vti debet inter fideles, & infideles, 326.19

Papa omnes mortales habet ſubditos, & eſt omnia, & ſuper omnia, 202.23

Papa, & Collegium Cardinalium etiam in iis, quæ ad mores pertinent, errare poſſe non videntur, 380.36

Papa appellatur Imperator, & Princeps Principum, & culmen omnium dignitatum, 354.50

Papa, vel quilibet alius Princeps ſupremus non poſſunt auferre, nec mutare dominia iure gentium quæſita, ſine iuſta cauſa, 343.4

Papa eſt iudex Principum non recognoſcentium ſuperiorem, maximè ratione peccati, 320.52

Papa quod vnus fecit, & multò magis, quod plures facere conſueuerunt, probare debemus, 356.70

Papa nonniſi ex iuſta, & graui cauſa exercere ſolet, & debet poteſtatem temporalem quam habet ſuper Reges, & Principes etiam infideles, 343.2. & 6

Papa eſt totius Orbis Monarcha, cauſa cauſarum, omnia, & ſuper omnia, 232.74

Papa quod approbat, vel reprobat, omnes ſequi tenentur, 350.25

Papa regulariter, etiam in temporalibus, habet auctoritatem, Imperatores verò, & Reges poteſtatem, & exercitium, 340.167
Papa poteſt pro arbitrio ſuo diſponere modum, & formam conuerſionis infidelium, 363.45
Papa quod facit, videtur facere vt Deus, 331.76.& 335.64
Papa reculari non poteſt, nec ab eius ſententia appellari, ibid.63
Papa vbi gladio materiali vti opus eſt, illum non ſua, ſed aliorum Principum fidelium manu exercere debet, 354.44
Papa fecit, ergo potuit, valet conſequentia, 386.32
Papa eſt fons iuſtitiæ, & in eo ineſt ſumma perfectio, & ſapientia, 354.42
Papa, ſi nolit, non tenetur de neceſſitate Cardinalium conſilium petere, 358.102
Papa ex ſententia D.Thom. vtriuſque poteſtatis apicem tenet, 356.122
Papa ex opinione Scoti Vicarius eſt Chriſti, etiam in quantum fuit Dominus mundi, 335.109
Papa poteſt Principes apoſtatantes priuare dominio, quod habent ſupra fideles, 400.21
Papa tanquam Vicarius Chriſti non ſolùm terræ, ſed maris etiam concedendi poteſtatem habet, 386.31
Papa eſt præcipuus Cæſar, & Princeps Regum terræ, & ſupra omnem iuriſdictionem, 320.53
Papa etiam vbi ſolus aliquid ſtatuit in genere morum pro vniuerſa Eccleſia, errare non poteſt, 380.37
Papam non habere iuriſdictionem temporalem niſi indirectè, & in ordine ad ſpiritualia, multi opinantur, 318.40
Papam poſſe temporalem dominationem, & iuriſdictionem in regnis infidelium exercere, inde multi probant, quòd ſæpius ea vſus ſit, 356.76
Papæ iuriſdictionem temporalem in toto Orbe nullibi probari, plures affirmant, 326.15
Papæ de poteſtate, & dignitate varij extant tractus, & encomia, 331.73
Papæ auctoritas non poteſt peccatum permittere, neque ab eo excuſare, 409.73
Papæ poteſtatem in dubium vocare, ſacrilegij inſtar eſſe videtur. 331.72
Papæ facta in dubium vocari non debent, 354.52
Papæ contra ſupremam poteſtatem nulla currit præſcriptio, 358.104
Papæ nullus poteſt dicere, cur ita facis? 332.75
Papæ auctoritati, & poteſtati detrahere, iniuſtum eſt, 354.53
Papæ pro ſententiis, & declarationibus ſemper præſumendum eſt, ibid.41
Papæ, & Pontificis nominis etymologia, 332.85
Papæ qui negant exercitium temporalis iuriſdictionis, vel imperium ab Eccleſia pendere, hæretici à multis cenſentur, 317.54
Papæ qui mentitur, Deo mentiti videtur, 332.77
Papæ deciſionibus & declarationibus ſtare debemus, licèt totus mundus ſentiat contra eum, 354.43
Papæ vna ſola ſententia, & declaratio generaliter prolata facit ius in ſimilibus cauſis, 353.36
Papæ poteſtatem non extendi ad infideles, qui nunquam de Eccleſiæ gremio fuerunt, multi Doctores tenent, qui latiſſimè recenſentur, 324.2
Papæ nomen olim inferioribus etiam Epiſcopis applicari ſolitum, quando proprium Pontifices Romani fieri cœperit? 333.86
Papæ nullam omninò iuriſdictionem temporalem hæretici concedunt, qui damnantur, & conuincuntur, 314.4
Papæ ſubeſſe non minuit Ius ſuperioritatis, & ipſe omnem, quam habet Eccleſia, transfert in regnis, quæ in feudum concedit, 374.73
Papa: Vide alia *verb.Pontifex*, & *verb.Romanus Pontifex*.

Parabola.

Parabola Euangelij *Luc.* 14. de patre familias, non ſolùm vocantis, ſed etiam compellentis deſignat coactionem, quâ Eccleſia hodie vti poteſt in conuerſione infidelium, 261.95
Parabola patris familias inuitantis ad nuptias, & intrare compellentis, quot vltimo loco vocauerat, multifariè cum ſanctis Patribus explicatur, 290.54

Paradiſus.

Paradiſus voluptatis in Orientali India poſitus dicitur, 10.5
Paradiſus terrenalis creditur fuiſſe in inſula Zeilan, 17.40
Paradiſi locus vbi ſit, incertum eſt, & Deus occultum eſſe voluit, 46.10
Paradiſi locum ſub Æquatore poſitum, multi ſenſerunt, ibid.8

Paramus.

Paramus iuſtam cauſam, & prudentum arbitrio diſcuſſam requirit ad exercitium temporalis iuriſdictionis Papæ, 343.8

Parthia.

Parthia olim generale nomen erat, & vniuerſas ferè nationes Aſiæ denotabat, 13.35

Paruaiim.

Paruaiim dictio an verè in Scriptura reperiatur, & quid ſignificet, 98.45
Paruaiim dictio, quâ vtitur ſacra Pagina, eſt dualis, & duplex Peru ſignificare videtur, 95.8

Paruulus.

Paruuli, & furioſi nihil à ſeruis differre videntur, iuxta ſententiam D.Pauli, 67.50

Paſcere.

Paſcere in Sacra Scriptura ſæpè idem ſignificat, quod gubernare, 338.143

Pater.

Pater filio venerandum quoddam ſimulacrum videri debet, 269.30
Pater infidelis, ſi velit occidere filium paruulum, ne baptizetur, quilibet ei reſiſtere poteſt, 227.14
Pater infidelis ſi moriatur, an poſſit eius filius paruulus baptizari inuita matre, vel inuitis tutoribus, & quid ſi adſit auus paternus? 269.32

Patria.

Patria propria vnicuique præſtantior alia videtur, 119.1
Patriæ amor quàm dulcis, & potens ſit? ibid.2

Patriam interdum negligere expedit, vt ſapientiam quis poſſit acquirere, cum Caſſiodor. & Lipſio, 120.28

Paulinus.

Paulini carmina de laude, & finibus regni Hiſpani prophetic è ſcripta videntur, 123. 61

Paulus.

Paulus Oroſius explicatur, dum infames eſcas humanæ carnis eſum appellat, 219.47

P. Paulus Ioſeph ab Arriaga Soc. IESV laudatur, & eius exitus refertur, 50.53

Paulus III. Roman. Pontific. piiſſimam conſtitutionem edidit pro capacitate, & libertate Indorum, cuius littera refertur, 186.77. & 79

Pauli III. reſcriptum pro libertate Indorum expenditur, 418.54

Pauli III. Bulla Indis quamuis infidelibus ſua bona conſeruanda eſſe ſtatuit, 205.47

Pauli III. motus proprius expenditur circa bona, & tractationem Iudæorum, & infidelium, qui ad Fidem conuerterentur, 206.74

Pauli Burgenſis prædictio de conuerſione Noui Orbis, 114.30

D. Pauli ad Rom. 14. locus: *Omne quod non eſt ex Fide, &c.* explicatur, 81.53

D. Pauli ad Roman. 14. locus expenditur, 237. 17

D. Paulus ad Roman. 1. dignos morte dicit eos, qui idololatriam non vindicant, 344 31

D. Pauli locus ad Rom. 10. *Quomodo credent, niſi audiant, &c.* exponitur, 207.79

D. Pauli locus ad Roman. 10. expenditur, 255. 21

D. Pauli ad Roman. 28. & in aliis locis de Diuina inſpiratione tractantibus expenditur, 242.4

D. Pauli locus ad Timoth. & Ierem. 1. 24, de inſtantia prædicationis fidei expenditur, 290. 58

D. Pauli ſeries, & paraphraſis epiſt. 1. ad Corint. proponitur, 250.48

D. Pauli locus 1. Corinth. cap. 6. explicatur, 204. 39

D. Pauli locus 1. Corinth. *De iis qui foris ſunt,* explicatur, 338.140

D. Pauli locus 1. Corinth. 5. *Quid enim mihi de iis, qui foris ſunt, iudicare?* de infidelibus exponitur à D. Hieron. Anſelm. Athanaſ. Thom. & aliis, 237.21. 338. 23. & 27

D. Pauli 1. Corint. 5. & ad Theſſalon. 4. *De iis, qui foris ſunt*, id eſt, infidelibus, iudicare vetat, 270.47

D. Pauli, & alia Scripturæ loca, quæ Dominis & Principibus infidelibus obediendum eſſe dicunt, qualiter accipiantur? 209.22

D. Paul. ad Galat. 4. dum inquit, eos, qui ad nouam legem pertinent, filios liberæ eſſe, qualiter accipiatur? 268.19

D. Paulus ad Eccleſiam Dei venire coactus eſt, & plus cæteris in ea profuit, 262.102

D. Paulus ad Hebræos 6. verſ. 7. qualiter Chriſti dominium inſinuare videtur? 334.96

D. Paulus ad Philip. 1. verſ. 18. quid ſenſerit, dum ait, ſe gaudere, ſiue per veritatem, ſiue per occaſionem Chriſtus annuntietur, 279.36

D. Paulus 1. Corinth. 5. nullam omninò iuriſdictionem Eccleſiæ aduerſus infideles concedere videtur, 326.20

D. Paulus quo tempore ſcripſerit epiſtolas ad Roman. & Coloſſ. 102.9

D. Paulus in Hiſpania prædicauit, & D. Petrus, 104.37

D. Paulus in multis Orbis partibus Euangelium annuntiauit, 103.27

D. Paulus multa in ſe paſſum dicit, pro lege Dei promulganda, 415.21

Pax.

Pax ſumma erat in toto orbe tempore Natiuitatis Chriſti, & ad hoc prophetiæ aliquæ Oſeæ, Michææ, & Iſaïæ expenduntur, 272.80

Pax non poteſt placere iis, quibus immodica cupiditas eſt, 404.50

Pax citra vllum ſcandalum promittitur diligentibus legem Dei, *Pſalm.* 118. 436.20

Pax, quæ erga Indos exercetur, non debet cum bello de crudelitate certare, 417.31

Pax inter Principes, quantumuis pios & Chriſtianos, conſeruari non poſſet, ſi promiſcuè in eandem conuerſionem, & conquiſitionem intenderent, 563.47

Pacis deſcriptio ab Iſaïa tradita de gladiis, & lanceis in vomeres, & falces conuerſis elegantiſſima eſt, & aliis locis ſimilibus exornantur, 273.83

Peccatum.

Peccare quis poteſt faciendo bona intentione rem limitatam, quæ ſibi non competit, aut in excedendo, 409.75

Peccata & iniuriæ hominibus factæ non ſolùm priuatorum, verùm & multorum regnorum cladem attulerunt, 457.38

Peccata videntur clamorem habere, quo Deum ad puniendum vocant, 231.58

Peccata numerantur, quæ Deus acerbiſſimè punire ſolet, etiam ſi ea vſque ad certam metam, vel periodum diſſimulauerit, cum Benedicto Pererio, ibid. 64

Peccata contra naturam qui extirpant, Deo ſeruire videntur, 227.9

Peccata omnia legi, ſiue rationi naturali repugnant, & ſic contra naturam eſſe videntur, 352.32

Peccata quæ in Dei iniuriam, & contemptum tendunt, non poſſumus impunita relinquere, 230.49

Peccatum, ſi quod fuit in primis ad Indos expeditionibus, Regibus noſtris imputari non debet, 405.26

Peccatum quantumuis veniale quis committere non debet, etiam propter lucrandas omnes animas mundi, 286.13

Pecunia.

Pecuniæ obediunt omnia, 404.17

Pedonis.

Pedonis carmina elegantiſſima apud Senecam, Oceanum mundi finem eſſe tradentis, 91 79

Peguſſianus.

Peguſſiani, & Sianitæ dicuntur à cane quodam, cum muliere rem habente originem ducere, 66.43

Peguſij dicuntur trahere originem à Iudæis, damnatis à Salomone ad Ophirinas auri fodinas, 97.31

Pœna.

Pœna tolerabilior eſt, viuere non poſſe, quàm ſcire, 172.24

Pœna ſine culpa eſſe non poteſt, 207.76
Pœna omnis non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum, 251.57
Pœnarum, & ſuppliciorum impoſitio quo fine & intentione fieri debeat? ibid.56

Pepecornus.

Pepecornus Iudæus conuerſus multa flagitia admiſit, & carmina de eo Vlrichi ab Huten, 292.95

Pepone.

Peponum inſulæ Hiſpaniolæ mira fertilitas, 48.24

Peregrinatio.

Peregrinationum vtilitas maxima eſſe ſolet, remiſſiuè, 120.26

Perfectus.

Perfectum eſt, quod ex omnibus ſuis partibus conſtat, 1.5

Periculum.

Pericula vndique hominibus imminent, vt Deum timeant, 52.77

Permittere.

Permittimus quod non approbamus, aliúdque eſt præcipere, aliud permittere, 209.25

Perſæ.

Perſarum Reges nihil ſine conſilio ſapientum faciebant, 378.12
Perſarum Reges aquam, & terram ex omnibus fluuiis, & prouinciis ærario ſuo inferri iubebant, vt Imperij ſui magnitudinem oſtenderent, 123.58

Perſecutio.

Perſecutio Chriſtianorum, Ieroſolymis facta, cauſa fuit, vt faciliùs per totum Orbem Euangelium diffunderetur, 279.26

Perſona.

Perſona vna, quæ habet duas, vel plures dignitates diſtinctas, vices diuerſarum perſonarum gerere poteſt, 306.7
Et exempla huius doctrinæ, ibid.9
Perſonæ duæ quando repræſentantur in eodem ſubiecto, vna poteſt iuuare alteram, 307.21

Peru.

Peru, vel Piru nominis variæ cauſæ, ſiue etymologiæ referuntur, 98.47. 49. 50. 55. & 52
Peru, vel Piru nomen nouum eſt in his regionibus Occidentalibus, & quas comprehendat? ibid.46
Peru in regno plura nomina reperiuntur affinia nomini Ophir, 96.10
Peru, vel Piru vox, multis videtur eadem cum *Ophir*, aut certè maximè cum illa colludere, 95.7
Peruana in regione non reperiuntur ea, quæ ex Ophira ad Salomonem adſportabantur, 96.24
Peruani Indi, etiam poſt Incarum imperium vtebantur ſacrificiis hominum, virginum, & infantium, præſertim in Regum inauguratione, aut ſepultura, 220.59
Peruani regni deſcriptio, & longitudo, 40.12
Peruani Indi omnes, ſe Regum noſtrorum dominationi ſubiacere velle, publicis inſtrumentis teſtati ſunt, 395.34
Peruani regni planities, vulgò *Los Llanos del Peru*, olim erant mare, 394.21
Peruani chordis verſicoloribus multis modis diſtinctis pro litteris vtebantur, & Arithmeticam ſuo modo peritiſſimè callebant, 190.97
Peruano in regno multa vaticinia, prodigia, & oſtenta, Hiſpanorum aduentum, & dominationem prænuntiarunt, & quæ illa? 140.65

Petitio.

Petitio ſola gratiæ, aut priuilegij non inducit proprij iuris renuntiationem, 373.63

Petrus.

Petrus Malferitus ſecurè defendit Rom. Pontificem poſſe pleno iure Chriſtianis concedere terram infidelium, 370.16
Petrus Malferitus ſcripſit reſponſum Apologeticum pro iuſtitia debellationis Indorum, 531.31
Petrus Candia vnus ex ſociis Franciſci Pizarri Crucis ſigno Tumbecinorum inſidias & ferociſſimum leonem, & tigrim ſopesauit, 153.57
Petrus Aluarez Capralis ingentem claſſem in Indiam ducit, 16.31
Petrus Fernandez de Quiroa ſcripſit latiſſima commentaria de ſuis nauigationibus in inſulas Salomonis, & peregrinationibus, quæ Auctori communicauit eius filius D. Franciſc. de Quiros inſignis Mathematicus, & Coſmographus, 43.67
Lic. Petrus Ruiz Bejaranus Regius Senator in Argentina Cancellaria laudatur, 69.75
Lic. Petrus Fernand. Nauarrete Regius Secretarius citatur, & laudatur, 293.93. & alibi.
Petrus Gilkenius Menchacæ opinionem ex profeſſo impugnat, & damnat, 385.17
B. Fr. Petrus à Corduba qualiter dæmonem apud Comanenſes conuicerit, & eiecerit? 155.91
B. Fr. Petrus à Corduba, & eius ſocius mira curioſè ab Indorum inſidiis liberantur, & mare crucibus iunxi traiiciunt, 259.35
Excellentiſſim. Dom. D. Petrus à Toleto Villæ-Francæ Marchio laudatur, & magnanimum eius factum, & dictum coram Rege Galliæ ſuper Nauarræ obtentione, & defenſione refertur, 302.69
D. Petrus Chryſolog. omnem Chriſti poteſtatem & dominationem in Eccleſiam tranſlatam fatetur 335.510
D. Petrus qualiter miſerit Martialem, & ſocios ad prædicandum in Germaniam, & D. Greg. Melitum, Auguſtinum, & Ioannem in Angliam? 271.54
Petrus Bellinus, Indos Occidentales ſeruos effici potuiſſe, opinatur, 414.2
Contrarium, 431.89
D. Petr. Pantoja de Ayala citatur, & laudatur, 109.81. & 229.41
Petr. Martyris verba de laude, & vtilitate inuentionis Noui Orbis expenduntur, 121.38
Petr. Bleſenſis inſignis locus pro excellentia Romanæ Sedis in vtroque gladio conſideratur, 332.83

Pharon.

Pharon inſula qualiter à mari relicta? 24.21

Phez.

Phez Regum apud Arabes vnde dictum? 98.42

Philaſtrius.

Philaſtrius appellat hæreticos eos, qui terræ motus adſcribunt cauſis naturalibus, & non peculiari Dei iuſſioni, & indignationi, 271.62

Philippi

Philippinæ.

Philippinarum inſularum deſcriptio, & Cancellaria, 43.64

Philippi I I. Catholici piiſſimum dictum circa conuerſionem Indorum, 527.106

Philippi I V. Regis, ac Domini noſtri zelus, & pietas commendatur, & qualiter initio regnandi treugas cum rebellibus ſoluerit? 365.83

Philippus I I I. Rex noſter piiſſimus, & inuictiſſimus laudatur, ob expulſas à ſuis regnis Maurorum reliquias, 293.92

Philip. Pulcher Galliæ Rex imprudentes contentiones habuit cum Bonifacio V I I I. eum in temporalibus recognoſcere nolens, 315.15

Philippi Pulchri ſuperbia per Extrauag. *Vnam ſanctam*, correcta fuit, 317.28

Philoſophica.

Philoſophicis argumentis non eſt deferendum plus, quàm oculis, 80.42

Phinees.

Phinees cùm Zambri interfecit, non peccauit, & quare? 542.15

Phœnices.

Phœnices olim, vltra alias diuitias Hiſpaniæ, Hiſpanos furabantur, & in aliis prouinciis vt ſeruos vendebant, 432.97

Photius.

Photius reprehendit D. Clementem, quod putauit terram reperiri vltra Oceanum, & Phœnicem auem veram eſſe, 79.21

Phryges.

Phryges per Antonomaſiam barbari dicti fuerunt, 583.37

Phrygiones.

Phrygiones dicti, qui veſtibus auro intextis vtebantur, ibid.45

Phut.

Phut tertiogenitus Cham quales liberos genuerit? 205.53

Piacularis.

Piacularis, piatrix, vel expiatrix hoſtia quæ eſſet? 222.90

Piaculi nomen variè ſumitur, ſed proprius refertur ad infantium crudeliſſima ſacrificia, ibid. 89

Picus.

Picus Mirandulanus publicè Romæ defendit Zonam Torridam inhabitabilem eſſe, 80.40

Pietas.

Pietas in Deum, & Eccleſiam eſt præcipuum regnorum fundamentum, 318.33

Pietati, & gloriæ Hiſpanorum Regum non detrahit, quod diuitiis in Nouo Orbe vtantur, 527.109

Pilatus.

Pilatum, tanquam Præſidem Imperatoris Romani, legitimam iudicandi Chriſtum poteſtatem habuiſſe, Anton. de Roſellis affirmat, ſed malè, 307.28

Pineda.

Pineda Franciſcanus non ſatis iuſtè à Fr. Ioan. à Ponte notatus, 228.22

Piſcari.

Piſcandi, & venandi ius an, & qualiter in locis iure gentium communibus quæri poſſit, & aliis prohiberi? 389.68

Pius V. ſtatuit, vt omnes Indi ad legem naturalem ſeruandam compellerentur, 227.5

Plagiarius.

Plagiarij ſunt, qui homines liberos rapiunt, & vendunt, & quibus pœnis ſubdantur, 432.101

Plato.

Plato ſex cauſas dominandi aliis eleganter conſtituit, & inter eas ignorantiam ſubiectorum reſpectu prudentiorum conſtituit, 597.29

Plato dicebat, tunc Reſpublicas beatas eſſe futuras, cùm à ſapientibus regerentur, ibid. 37

Plato quo ſenſu dixerit, Deos ſingulatim Orbis regionas ſortitos fuiſſe? 64.10

Platonis narrationem de inſula Atlantica multi veram eſſe opinantur, 23.25

Plautus.

Plauti verſoriam aliqui acum magneticam fuiſſe putaui, 87.32. & 88.46

Plinius.

Plinius qualiter aperiat ineffabilem rationem, quâ elementa inter ſe colligata ſunt? 78.18

Plinij, & Boëtij grauis reprehenſio aduerſus eos, qui pro huius exigui mundi occupatione laborant, 36.2

Pluris.

Pluribus remediis, defenſionibus, aut actionibus quando quis vti poſſit? 373.65

Plutarchus.

Plutarchi, & Luciani narrationes, quibus videntur Orbem Nouum denotare, fabuloſæ ſunt, 90.71

Pluuia.

Pluuiæ nullæ in planis regni Peru, & quare? 49.43

Pluere.

Pluit nunquam in montibus Hyrcaniæ, & in aliis regionibus, ibid.45

Pontifex.

Pontifex Romanus de omnibus regnis, etiam ab infidelibus poſſeſſis, ex iuſta cauſa diſponere poteſt, 329.51

Pontifex Romanus habet poteſtatem in infideles peccantes contra naturam, 227.3

Pontifex Romanus ex ſententia Diui Bernardi ſe in temporalibus Principum ſæcularium negotiis immiſcere non debet, 237.16

Pontifex Romanus ſupremam vniuerſalem in ſpiritualibus & temporalibus iuriſdictionem & dominationem habet ex multorum ſententia, 316.17

Pontifex Summus vbi aliquid magnum, & inſolitum facit, admirari potiùs, quàm notare debemus, 354.54

Pontifex Summus dubia, & ardua negotia nunquam expedire ſolet ſine conſilio Cardinalium, & aliorum peritiſſimorum virorum, 357.92

Pontifex Summus per ſe ipſum prouincias Noui Orbis conquirere & conuertere non potuit, nec debuit, & quare? 360.3

Pontifex Summus an ſit totius mundi ſupremus Monarcha in ſpiritualibus, & temporalibus? ardua eſt, & antiqua quæſtio, 314.2

Pontifex non ſolùm infideles, verùm neque fideles debellare poteſt propter peccata legi naturali contraria, 238.33

Pontifex appellatur totius mundi Dominus, 326. 20

Pontifex, exigente fine ſupernaturali, Imperatores, Reges, & Principes gladio etiam temporali coërcere poteſt, qui tunc veriùs ratione finis, ſpiritualis appellari poterit, 319.43

Pontifex eſt Dei Vicarius, vel Deus viuus in terris, 331.71

Pontifex Romanus repræſentat perſonam Noë & Chriſti, qui habuerunt poſſeſſionem & dominium maris, 386,33

Pontifex poteſt infidelium conuerſionem, & conquiſitionem Principibus ſæcularibus non ſolùm committere, ſed & præcipere, 360.8

Pontifex poteſt in dubiis opinionibus declarare quæ ſit verior, & ſequenda, 354.40

Pontifex gladium materialem habet nutu, Imperatore iuſſu, miles vſu, ex D.Bernard. 360.7

Pontifex an poſſit de prouinciis infidelium diſponere, iterum in diſputationem adducitur, 324.1

Pontificis Romani eligendi, & Sedis Apoſtolicæ ordinandæ auctoritas qualiter data fuerit Carolo Magno? 318.35

Pontificis Romani decretorum certitudinem qualiter expreſſerit Salomon? 337.96

Pontificis Romani eligendi poteſtas aliquando Imperatori commiſſa dicitur, 315. 24. & 318. 35

Pontificis auctoritas, & poteſtas non poteſt eſſe maior quàm Chriſti, cuius Vicarius eſt, 326. 23

Pontificis auctoritate bellum iuſtè moueri poteſt aduerſus infideles, & in eo capta licite retinentur, 337.129

Pontificis conceſſione multum innixi fuerunt Reges Catholici, ad occupanda, & poſſidenda regna Indiarum, 352.30

Pontificis prohibitione interueniente non eſt licitum in alienis terris prædicare, 364.62

Pontificis vniuerſalis poteſtas in temporalibus multis iuribus comprobatur, 335.113

Pontificis temporalis poteſtas qualiter à Catholicis auctoribus accipiatur? 343.1

Pontificis temporalem poteſtatem nullo certo teſtimonio niti, falſum eſt, 338.138

Pontificem Tertullianus Regem ſæculi appellat, & Eccleſia omnia mundi regna ei tradita canit, 332.79

Pontificem Romanum eſſe verum caput vniuerſalis Eccleſiæ, ex eiuſdem communi obſeruatione colligitur, 356.77

Pontifices Romani ſæpeſæpius conceſſiſſe reperiuntur terras infidelium Principibus Chriſtianis cum onere conuerſionis, 350.25

Pontifices Romani, olim ſub Ethnicis Imperatoribus conſtituti, poteſtate ſua plenè non vtebantur, 260.89

Pontifices Summi ſæpè gladio temporali aduerſus ſæculares Principes vti reperiuntur, 310.54

Pontifices Summi qualiter olim iuſiurandum præſtarent, de petendo in rebus arduis Cardinalium conſilio, 357.94

Pontifices ipſi ſpiritualem poteſtatem à temporali ſæpè ſecernunt, & illam tantùm ſibi competere tradunt, 328.42

Pontifices, & Principes ſuperiores omnia iura in ſcrinio pectoris habere dicuntur propter conſilia peritorum, quos ſemper ſecum habere ſolent, 357.97

Pontifices, etſi haberent temporalem iuriſdictionem, ea vti non deberent, 351.73

Pontifices ſacri apud omnes ferè gentes etiam temporalia gubernarunt, 333.87

Pontificum Romanorum dexteritatem, & certitudinem in declarandis rebus dubiis, multis probat, & extollit Thomas Bozius, 358. 98

Pontificia.

Pontificia dignitas reliquas ſupereminet, 354. 49

Pontificiæ conceſſionis titulus in quæſtionem deducitur, 314.1

Pontificiæ conceſſionis titulum hæretici in dubium vocare nituntur, 409.72

Pontifex: Vide alia *verb. Papa*, & *verb. Romanus Pontifex.*

Pontus.

Pontus Euxinus olim Axenos, id eſt, inhoſpitalis dictus, poſt à ſe nauigantibus hoſpitalem, & placidum præbuit, 351.32

Populus.

Populus, qui habet facultatem Magiſtratus ſibi creandi, debet illa priuari, ſi male ea vti cœperit, 68.59

Populi, qui ſe alicui Principi ſuperiori in clientelam vel protectionem dant liberi eſſe non deſinunt, niſi aliter conuenerint, 371. 37

Populis ſemper præficiendi ſunt Rectores ſapientes, & cur? 176.63

Portugallia.

Portugalliæ regnum quo iure, & modo conſolidatum fuerit cum regno Caſtellæ, cuius feudum olim fuerat? 44.76

Portugalliæ regnum Caſtellæ iungi maximè conueniens fuit, vt ceſſarent contentiones de terminis Indiarum, ibid.74

Poſſeſſio.

Poſſeſſio vitioſa non releuat quem ab onere probationis, 410.69

Poſſeſſio ſubſequens eſt titulorum interpretatiua, & declarat, quid venit in conceſſione, 370.23

Poſſeſſione ex antiqua alicuius territorij, vel caſtri quidquid intra illud eſt terrarum, vel locorum, ad caſtri dominium pertinere videtur, 168.91

Poſſeſſor in dubio potius debet ſibi ipſi fauere quàm diſſuadere, 147.81

Potentia.

Potentia nulla, ſcelere quæſita, poteſt eſſe diuturna, 217.18

Poteſtas.

Poteſtas, ad quam pertinet finis, poteſt etiam curare, & diſponere de mediis, 257.52

Poteſtas temporalis à Chriſto in Eccleſiā tranſlata, non fuit nuda & inefficax, 339. 155

Poteſtas Eccleſiaſtica quòd ſit vna in vniuerſo Orbe, non ſequitur idem dicendum de temporali, & quare? 309.41

Potoſus.

Potoſi montis argentei diuitias Hiſpanis à Deo ſeruatas, vox cœlitus emiſſa prædixit, 140.67

Potoſi mons argenti fodinis celeberrimus, & oppidum ingens iuxta illum, 42.36

Praxis.

Praxis eſt vera legum interpres, 356.83

Praxis, & experientia quotidiana oſtendit, Apoſtolicum prædicandi modum inter Indos exactè ſeruari non poſſe, 276.2. & ſeqq.

Præda.

Præda quælibet poſt captum belli capta publicari ſolet, 165.37

Præda capti Atahualpæ quanta fuerit, & inter quos diſtributa? 160.46

Prædarum diuidendarum varij modi, & mores remiſſiuè, 165.39

Prædicatio.

Prædicandi per totum Orbem præceptum, quod Eccleſiæ Chriſtus iniunxit, inutile eſſet, ſi non poſſet ad audiendum infideles compellere, 298.9

Prædicationem, quæ minis, & verberibus fit, nouam, & inauditam vocat D. Gregor. 270.50

Prædicationis munus iniungere, & prouincias ad illud obeundum aſſignare, propriè ad Roman. Pontif. pertinet, 372.49

Prædicationis Chriſti Domini, & D. Ioannis Baptiſtæ propoſitum, quod fuerit? 259.36

Prædicationis Euangelicæ munus per ſe habet annexam curam, & protectionem Indorum abſque alia conceſſione Pontificia, 370.14

Prædicator Indorum an licitè poſſit maiorem ſanctimoniam, quàm reuerà habeat, ſimulare, vt eos melius conuertat, 183.68

Prædicatores Apoſtolici quibus virtutibus eminere debeant? remiſſiuè, 274.97

Prædicatores fidei quantum moueant ad benè viuendum ex D. Petr. Paul. Hieron. Chryſoſt. & aliis, qui referuntur, ibid. 96

Prædicatores Indorum vt ornatiori cultu incedant, & muſicis inſtrumentis vtantur, Regiæ ſchedulæ monent, 283.64

Prædicatores, qui non procedunt more, manſuetudine, & humilitate Apoſtolorum, qualiter reprehendat D. Chryſoſt. & Ambroſ. 270.51

Prædicatores ſunt legati Chriſti Domini, ex D. Paulo 2. *Cor. 5.* & *ad Epheſ. 5.* 298.24

Prædicatores noſtri temporis cur in virtutibus, & miraculis non ſint paris potentiæ cum antiquis, 260.83

Prædicatores vt ſint tuti inter Barbaros, de quorum conuerſione agunt, benè ſecum aliquos milites ducere, & arces munitas extruere poſſunt ex ſententia Ioan. Maioris & aliorum, 277.11

Prædicatorum bona & exemplaris vita plus mouet infideles ad fidem amplectendam, quamuis & metus armorum, 265.94

Prædicatoribus fidei certiſſimum auxilium Deus *Iſai. 65.* & *Pſalm. 67.* promittit, 287.24

Præceptum.

Præcepta naturalia primæ claſſis non admittunt ignorantiæ excuſationem, 249.33

Præceptum annuntiandi, & propagandi Euangelium ſemper, & vbique pro viribus impleri debet, 276.3

Præceptum de prædicanda fide non obligat ad tranſgrediendum aliud, quo inſontes puniri, & debellari vetantur, 286.11

Præceptum Diuinum curandi animarum conuerſionem, præfertur aliis, quæ à iure gentium dimanant, 364.65

Præfatio.

Præfationes inutiles, & verboſos commentarios facere, ſtultum eſt, 2.2

Præfationum vtilium neceſſitas, & laudatio, ibid. 6

Prælatio.

Prælatio quæ inducitur ob vtilitatem ſubditorum, magis his, quam illis vtilis, & proficua eſſe debet, cum D. Thom. & Auguſt. 196.12

Prælati, & Magiſtratus monentur, vt pro Indorum defenſione laborent, 437.18

Prælatus quomodo poſſit venire aduerſus contractum, quem ipſe fecit ſuæ Eccleſiæ damnoſum, 396.13

Præoccupatio.

Præoccupatio loci communis per Principem facta, ei dominium tribuit, 388.61

Præſcriptio.

Præſcriptio quando, & quatenus impium præſidium, & improba temporis allegatio vocetur, 381.51

Præſcriptio 30. vel 40. annorum titulum non requirit, 382.62

Præſcriptio longi, vel longiſſimi temporis bona fide perfecta, omnem repetitionem excludit, 381.50. & 53.

Præſcriptione completa, res præſcripta ampliùs aliena dici non poteſt, ibid. 54

Præſcriptio aliquando ſumitur pro vſucapione, & acquiſitione, frequentius pro exceptione, & retentione, 384.1. & 2

Præſcriptionis variæ definitiones remiſſiuè, 384.3

Præſcriptio non eſt contra æquitatem naturalem, ibid. 6

Præſcriptionem de iure ciuili eſſe, & ideò inter ſupremos Principes locum habere non poſſe opinatur Menchaca, qui reprobatur, ibid. 10

Præſcriptio iuris gentium hodie dici poteſt, cùm omnes nationes ea vtantur, ibid. 14. & 385.17

Præſcriptio attenta materia iuris gentium eſt, & ideò ius per eam quæſitum à Principe tolli non poteſt, 384.16

Præſcriptionem contra & inter ſupremos Principes dari poſſe plura iura demõſtrant, 385.18

Præſcriptio habet vim pacti, & priuilegij, & conſtituti, & habetur pro veritate, & operatur plures alios effectus, ibid. 20. & 390.76

Præſcriptionis iura & effectus inter nullos magis obſeruari conuenit, quàm inter ſupremos Principes, & quare? 385.21. & 23

Præſcriptio longi temporis ſufficiens videtur ad obtinenda loca iure gentium publica vel communia, 389.62

Præſcriptio 30. vel 40. annorum cum titulo conceſſionis Pontificiæ ſufficit ad quærendum ius maris Indici, ibid. 71

Præſcriptio Imperij & nauigationis Indiarum non ſolùm eſt quadragenaria, ſed plus quàm centenaria, & immemorialis, ibid. 72

Præſcriptio immemorialis eſt ſufficiens ad acquirendum non ſolum vſum, ſed & dominium maris, & littorum publicorum, 390.74

Præſcriptio immemorialis nunquam cenſetur excluſa, ibid. 77

Præſumere.

Præſumendum eſt pro iis, quæ diu in Eccleſia Dei agitata ſunt, 356.79

Primus.

Primò inuenientes, & occupantes res aliquas mobiles, vel immobiles naturali iure earum domini fiunt, 563.13

Primum locum in ſcribendo qui aſſequi non poteſt, non ideò inuenti ſui prouentum continere debet, ex Cicer. 132.47

Princeps.

Princeps nullus, etiam Papa & Imperator, in alienis regnis temporalem iuriſdictionem exercere poteſt, 237.7.& 18

Princeps non poteſt in perpetuum alienare Regale ius ſibi compententes in bonis, quæ bello capiuntur, 165.42

Princeps ſupremus vltra immobilia debet habere quintam partem mouentium prædarum, & ſemouentium, quæ bello capiuntur, ibid. 40

Princeps omnis poteſt, & debet ſubditos ſuos defendere, 392.4

Princeps non punitur, vbi timetur de ſcandalo, 271.64

Princeps rectus, & iuſtus magis ſubditorum commodis, quàm propriis ſtudet, & qualiter à tyranno differat? 216.11

Princeps quilibet poteſtatem habet in eos, qui ſibi politicè ſubſunt, vt quæ ſibi expedire videbitur, cuſtodiant, etiam ſi diuerſæ religionis ſint, 291.73

Princeps non peccat, qui ſecutus conſilium ſapientum aliquid facit lege humana prohibitum, vel etiam iniuſtum, 144.35

Princeps infidelium etiam ſibi ſubditorum bona ſine cauſa auferre non poteſt, 204.45

Princeps grauiter punire debet milites, qui abſque eius licentia bella, vel damna inferunt, 507.89

Princeps fidelis reſpectu infidelis ſibi non ſubditi perinde ſe habet, ac priuatus cum altero priuato, 239.47

Princeps quilibet Chriſtianus, data ſibi opportunitate, poteſt compellere infideles ad ſeruanda naturæ præcepta, 257.6

Princeps conceſſo caſtro, concedere videtur ius, quod habet in mari, & in aquis, ex doctrina Innocentij, 387.40

Principis omnia eſſe, qualiter intelligendum ſit? 311.65

Principis auctoritate, qui contrahunt, vel aliquid recipiunt, decipi non debent, 354.47

Principes, quia grauiùs quàm ſubditi peccant, grauiùs puniendi ſunt, 400.53

Principes omnes Chriſtiani curare debent Fidei propagationem, 262.37

Principes Chriſtiani Dei, & Eccleſiæ miniſtri ſunt, 360.5

Principes ſunt miniſtri, & vindices Dei contrà eos, qui malè agunt, vel eius nomen, & Fidem recipere nolunt, 255.54

Principes licèt ſint Diuinæ legis, & Fidei cuſtodes, illam tamen debitis modis tueri debent, non autem illicitis, & violentis, 286.14

Principes, qui populis recenter quæſitis parum affecti ſunt, D.Thom. reprehendit, 416.36

Excellentiſſimus Dominus Princeps Eſquillacenſis Peruanus Prorex laudatur, 393.12

Principes ſupremi non ligantur iure ciuili, ſed tantùm naturali, aut gentium, 384.11

Principes ſuis pactis ligantur, & eorum contractus habent vim legis, 385.57

Principes melius faciunt, vbi ratione potiùs, & iure quàm armis & bellis ſuas lites componunt, ibid.26

Principes ſupremi poſſunt exercere Imperium, & collectas, & vectigalia imponere in mari, & portubus ſui territorij, 386.35

Principes ſupremi interdictis non indigent ad iura ſua retinenda vel recuperanda, cùm ipſi ſibi ius dicant, 389.64

Principum peccata perniciosiſſima ſunt, præſertim in materia Fidei, 400.22

Principum auctoritas, & exemplum, multum inter infideles barbaros prodeſt ad eorum faciliorem conuerſionem, 283.61

Principium.

Principium dimidium totius, 3.7

Principia in omni negotio longè abſunt à perfectione, 410.95

Principia finita ſæpè ad fœlices exitus perueniunt, ibid.95

Priuilegium.

Priuilegia nobilitatis, & exemptionis, quæ Imperator vt Imperator concedit, vltra terras Imperij non extenduntur, 313.76

Problematicè.

Problematicè diſputari poteſt in quæſtione de infidelibus ob ſolam infidelitatem debellandis, 208.1

Procopius.

Procopius Gazæus quaſi contra Fidem eſſe inquit Antipodes dari, 79.31

Procopij Gazæi notabilis locus terram in aquis ſubſiſtere, & infra nos nullam eſſe putantis, 78.50

Procopij elegans locus expenditur de exceſſibus militum Romanorum, 408.52

S.Procopij, Fœlicis, & aliorum plurium inſignia miracula in ſubuertendis idolis infidelium referuntur, 303.97

Procurator.

Procuratores vel executores ſi duo, aut plures inſolidum fuerint nominati, qui præoccupauerit ſolus agit, 388.59

Prodigium.

Prodigia, & oſtenta plura notanda, quæ Mexicani habuerunt de aduentu, & dominatione Hiſpanorum, & Auctores, qui de illis ſcribunt, 138.51

Prohiberi quis poteſt, ne accedat ad locum in quo timetur, quòd iniurioſus vel tumultuoſus exiſtet, 364.69

Promiſſio.

Promiſſio, *Leuit. cap.* 26. in Hiſpanis in Nouo Orbe prælantibus impleta fuit, 152.44

Promontorium.

Promontorium ſacrum, id eſt, *el Cabo de ſan Vincente*, Orbis vltimum dicitur Straboni, 85.62

Promontorium Canariæ quando ſuperatum, & cur Tormentoſum, & Bonæ Spei dictum? 86.26

Prophetia.

Prophetiæ procedunt ex inſpiratione Diuina, & abſque ea etiam aperiri non poſſunt, 512.8

Prophetarum vaticinia licèt ſub magna verborum obſcuritate, omnia includunt, quæ ad futuræ Eccleſiæ hiſtoriam pertinent, & antequam eueniant, à nobis intelligi nequeunt, ibid.6

Prorex.

Prorex.

Prorex Peruanus per plus mille leucas ſuam gubernationem extendit, 41.47

Poſper.

Proſperi Aquitanici elegantiſſima carmina de cognitione Dei, 232.79

Protectio.

Protectio in Regibus ſignificat, ſiue importat iurisdictionem, 371.38

Proteſtatio.

Proteſtatio facta à Columbo, & aliis vbi primum nouas prouincias occupabant, 164.31

Proteſtatio, ſeu requiſitio, quæ ordinata fuit ad Indos ad fidem ſuadendos, & quòd eius auctor fuit Doct. de Palacios Rubios, 255.30

Prouerbium.

Prouerb. locus 12.27. & 13.11. de diuitiis iniuſtè partis exponitur, 437.37

Prouerb. locus *cap.* 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem, &c.* explicatur, 228.18

Prouerb. locus *cap.* 26. exponitur cum D. Ambr. 199.69

Prouerb. locus *cap.* 8. ibi: *Tyranni per me tenent terram,* explicatur, 209.19

Prouerb. locus de conſiliis bellorum exponitur, 378.18

Prouerbium, *Ad agnatos deducatur,* vnde originem ſumpſerit, 198.52

Prouincia.

Prouincia vnaquæque abundat in ſenſu ſuo, & habet peculiares conditiones & affectiones, 363.54

Prouinciæ *de Santa Cruz de la Sierra, Tecuman, & Paraguay,* deſcribuntur, 41.58

Prouinciæ nouiter repertæ, aut ſubactæ à Duce, aut exploratore nomen ſumere ſolent, 26.42

Prouinciæ, & loca aliqua Noui Orbis deſerta reperta ſunt ab Hiſpanis, 168.81

Prudentia.

Prudentia caret, qui quod cœleſti virtute vacuum eſt, humanis conſiliis explere intendit. 256.26

Prudentij carmina expenduntur, 103.29. & 106.51

Pruſſis.

Pruſſis Boleſlaüs pepercit ſub conditione, vt fidem acciperent, 279.33

Pſalmus,

Pſalm. 2. verſus expenditur, 206.62

Pſalm. 2. 23. & 28. pro dominio temporali Chriſti expenduntur, 334.95

Pſalm. 3. expoſitio, & illuſtratio de conuerſione Noui Orbis, ex verbis D. Hilar. 247.13

Pſalm. 8. in illis verbis: *Oues, & boues, &c.* expoſitio, 202.15

Pſalm. 59. verſus expenditur, 138.45

Pſalm. 18. verſus, & D. Pauli locus *ad Rom.* 10. exponitur, & illuſtratur, 102.8

Pſalm. 64. verba notanter expenduntur pro vaticinio conuerſionis Noui Orbis, 116.57

Pſalm. 64. verſus, qui de Gentibus ſignis Dei turbandis loquitur; de Indis Noui Orbis accipitur, 140.68

Pſalm. 71. verba expenduntur, & ad Noui Orbis conuerſionem, & ſubiugationem per Hiſpaniæ Reges faciendam trahuntur, 112.9

Pſalm. 77. & 79. verſus exponitur, 338.145

Pſalm. 81. *Eccl. cap.* 17. & *Iob* 29. verba expenduntur, de oppreſſorum liberatione tractantia, 228.20

Pſalm. 33. verſ. 12. exponitur, 267.15

Pſalm. 32. & *Iſai. c.* 27. ad ignominias, & anguſtias, quas Iudæi hodie vbique patiuntur, reſpiciunt, 281.49

Ptolemæus.

Ptolemæus Ægypti Rex qualiter ab Indo naufrago nauigationem Indiæ Orientalis edoctus fuerit? 7.59

Puluis.

Puluis pyrius, ſiue tormentarius, vulgò *Poluora,* reperitur à natura creatus in prouincia Quatemallan, 49.40

Pulueris pedum iactatio aduerſus aliquam ciuitatem erat ſignum bellum indicentis, & eius euerſionem minantis, 298.23

Punire.

Puniri aliquando quis, & re ſua priuari poteſt ſine culpa ſua, non tamen ſine cauſa, 210.

Pupilli.

Pupillorum, furioſorum, minorum, aut prodigorum tutelam; vel curam ſuſcipere inter præcipua opera charitatis connumeratur, 198.47

Purpura.

Purpuræ inuentio cum Caſſiod. 86.22

Pyrata.

Pyratæ ex ore Pontificis quotannis excommunicantur, 365.82

Pyratæ ſunt, qui ſuis nauigiis maria, vel littora Noui Orbis infeſtant, & pœnia pyratarum, ibid. 81

Pyramides.

Pyramides, & Mauſolea Ægyptiorum, & lateres à populo Iſraëlitico facti tyrannidem & crudelitatem iubentium, & eximium laborem ædificantium oſtendunt, 216.8

Pythagoras non ſolùm ab humanis, verùm ab aliorum animalium carnibus, abſtinendum eſſe docebat, 219.44

Q

Quicalcoati.

QVicalcoati vir prudens Nouæ Hiſpaniæ incolis priſcis temporibus Hiſpanorum aduentum, & dominationem prædixit, 139.58

Quintilianus.

Quintiliani elegans locus expenditur in deteſtationem humanorum ſacrificiorum, 221.70

Quitenſis.

Quitenſis vrbs & prouincia deſcribitur, 41.43

R

Ratio.

RAtione qui excellunt, dominatione excellere debent, 197.28. & 35

Rationis forma in vi appetitiua ſolet imprimi ex actibus voluntariis, 261.105

Ratum qui habet delictum, vel exceſſum ab aliis commiſſum, qualiter teneatur? 410.86

Regale.

Regale ius eſt habere quintam partem mouentium & ſemouentium bello captorum, 565.41

Rege.

Regere qui ſe ipſos non valent, alios regere non debent, 177.85

Regina.

Regina Saba ex relatione, & vocibus auium habuit notitiam Salomonis, 105.45

Regio.

Regio, in qua iuxta Æthiopiam, Aſia, & Africa iungebantur, & alia Narbonenſis Polybij tempore luſtratæ non erant, 73.29

Regio quædam eſt vltra Lapones perpetua caligine oppreſſa, vbi Pygmæi reperiuntur, 9.70

Regiones plurimæ admodum temperatæ, & habitabiles reperiuntur ſub linea Æquinoctiali, contra veterum opinionem, 46.9

Regnum.

Regna terrena Deus etiam impiis concedere ſolet, 206.69

Regna transferri ob iniuſtitiam, & peccata, pluribus Scripturæ locis probatur, quorum præcipua perpenduntur, 230.52.& 54

Regna qua de cauſa introducta fuerint? 197.40

Regna, & Imperia eò magis augentur, quo magis Sedi Apoſtolicæ ſubiiciuntur, 321.61

Regna omnia, & Imperia mediatè ab Eccleſia deriuari, plurimi docent, 316.28

Regna ſine virtutibus inſtabilia tradit Seneca, 230.56

Regna ſuas ætates habent, ſicut homines, & internas cauſas pereundi, 135.14

Regna, & Imperia omnia cur Deus caduca, & inſtabilia eſſe voluerit? ibid.8

Regna, & Imperia omnia immediatè à Deo proueniunt, & pendent, & plurima iura, & Auctores, qui de hoc tractant. ibid.4

Regni, aut Imperij hæreditarij, vel alio modo quæſiti gubernationi ſi non ſit aptus is, qui illud habere cœpit, qualiter prouideri debeat? 198.58

Regni ad legitimam occupationem ſufficit, quod plures, vel præcipuæ eius prouinciæ iuſto aliquo titulo occupari poſſint, 396.48

Regni Var incolæ, nauigantes à ferendo teſtimonio repellunt, 150.16

Regnorum mutationes, & declinationes non proueniunt ex vi Aſtrorum, ſed peccatorum, 231.59

Regnorum iamdiu conſtitutorum origo repetenda, & diſcutienda non eſt, 165.46.& 380.44

Regnorum fœlicitas vt duret, requiritur eadem virtus, & prudentia in conſeruando, quæ in acquirendo, ex Polybio, 437.40

Regnorum innumeri caſus, & mutationes remiſſiuè adducuntur, & plurimi Auctores, qui de hoc agunt, latiſſimè recenſentur, 135.16

Regnorum calamitates, & mutationes ſolet ſemper Deus prodigiis, & portentis oſtendere, quod plurimis exemplis, & Auctoribus remiſſiuè probatur, 138.42

Et quæ ſit cauſa, ibid.43

Regnum Siciliæ olim fuit de patrimonio Eccleſiæ, & poſteà variis Principibus in feudum dari cœpit, 374.69

Regnum vnum, etiam iniuſtè occupatum, reſtitui non debet cum notabili aliorum regnorum, & ſtatuum iactura, 400.26

Regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, quo ſenſu Chriſtus Pilato reſponderit, 339.148.& 340.160.& 327.28.33.& 328.41

Regnum gentium apud Aggæum Prophetam cap. 2. de Romano intelligit, 307.27

Regnum temporale Chriſti non ſolùm inter Hebræos, ſed generale totius Orbis fuis, 334.98

Regnum nullum reperitur, quod tot prouincias patefecerit, & luſtrauerit, ac Hiſpanum, 121.32

Regnum nullum fuit ab initio mundi, quod cum hodierna Hiſpaniæ Monarchia comparari poſſit, 122.43

Regnum Nauarræ reſtitui nunquam Reges noſtri ſuis teſtamentis iuſſerunt, vt perperam Mornacius affirmat, 301.67

Regnum à gente in gentem poteſt transferre Deus cum cauſa, & ſine cauſa, 135.9

Regnum, vel prouincia, quæ acceſſoriè alteri vnitur, & incorporatur, eiſdem iuribus, & priuilegiis gaudet, eiſdémque legibus gubernatur, 372.46

Regula.

Regula iuris gentium, quæ primò inuenientibus, & occupantibus dominia rerum concedit, qualiter ſit accipienda? 167.62

Regula de conceſſione antecedentis ad poſitionem conſequentis fallit, quando hoc ſine illo eſſe non poteſt, 144.30

Reguli cuiuſdam inſulæ Cubæ notabilis, & miraculoſa hiſtoria & victoria ob ſolam, inuocationem Virginis Mariæ, 159.33

Relatiuum.

Relatiuum quis vel qui, aliquando reſtrictiuè, aliquando declaratiuè, & generaliter ponitur, 288.39

Religio.

Religio Imperari non poteſt, quia voluntaria eſſe debet, & nemo cogitur, vt credat inuitis, ex Lact. Caſſiod. & aliis, 267.15

Religio Chriſtiana quàm potens ſit ad hominum barbariem, feritatem, & vitia tollenda, 239.41

Religio vera vt plantetur inter Indos, multum expedit eis priùs idola tollere, 303.93

Religionem propriam defendere, & pro ea contra alias bella ſuſcipere, communis omnium gentium natura, & conditio eſſe videtur Ciceroni, cuius verba referuntur, 259.74

Religionem, & pietatem ſeruare eſt fulcrum Imperiorum, 231.60

Religionis vanæ prætextu multoties grauia peccata fiunt, 243.95

Religionis conſeruandæ ratio multum præponderat, 401.37

Religionis fauor, & ampliatio eſt cauſa cauſarum, & omnibus rebus præponitur, 210.33

Religionis negotium non eſt omnibus temporibus & locis eodem modo tractandum, 257.47

Religionis obſeruatio, & amplificatio, eſt ſummum hominum bonum, & regnorum fulcrum, & præcipua Regum, & Imperatorum cura, 258.59

Remedia.

Remediis ſeuerioribus vti non debet Princeps, niſi plus alia tentauerit, ex Seneca, & aliis, 254.7

Remediis ſeuerioribus nemo vti debet priùs quàm mitiora expertatur, 247.23

Repetere.

Repetere.

Repetere, aut tranſcribere, quæ ab aliis benè tractata ſunt, otioſum eſt, 46.1

Repetitionis, & prolixitatis vitium fugiendum, 137.32

Requiſitio.

Requiſitionis, ſiue proteſtationis forma refertur, quæ Indis olim intimari iubebantur, 352.32

Res.

Res imperioſa eſt timor, 591.68

Res, & perſonæ minorum, & furioſorum multis periculis, & captionibus expoſitæ ſunt, 198.48

Res eiſdem modis amittuntur, quibus acquiruntur, 164.98

Res omnes ſuas mutationes habent, & quæ cecidere reſurgunt, ſecundùm Horatium, 216.9

Res ſuas qui pro derelicto habent, eas primò occupanti donare videtur, 167.97

Rerum ſuarum dominio abutens, ipſo priuari meretur, 198.60

Rebus arduis & ſtrenuis immortale nomen debetur, 119.6

Rem ſuam poteſt quilibet ad alium transferre, 136.54

Rem alterius etiam ſi quis à prædone capiat, legitimus eius dominus non efficitur, 163.11

Reſpublica.

Reſpublica vna non acquirit poteſtatem in aliam ſibi non ſubditam ratione ſcelerum, quæ in ea committuntur, 537.9

Reſpublica quælibet benè conſtituta debet omnia cum conſilio ſapientum expedire, 378.13

Reſpublica aliqua ſi vergat ad idololatriam vel innocentes afficiat iniuria, quilibet ei aduerſari poteſt, 227.8

Reſtitutio.

Reſtitutionis in materia multa tolerantur, quæ corrigi non poſſunt, 400.31

Reſtitutionem rerum alienarum quando excuſet neceſſitas, vel difficultas? ibid.27

Retentio.

Retentio Noui Orbis hodie ſecundùm omnes ſine ſcrupulo, & difficultate procedit, 397.1

Retentionis, & conſeruationis cauſa fauorabilis eſt, 369.6

Reuelatio.

Reuelatione, aut inſpiratione Diuina mediante quæ fiunt, non ſubiacent regulis ordinariis, 142.3.& 12

Rex.

Rex, qui ſemel iuſtitiam belli exactè diſcuſſit, iuſtè retinet, quæ in ea cœpit, 380.40

Rex, qui ſimul eſt Dux, conſideratur in his, quæ facit ratione Ducatus, tanquam Dux, & non vt Rex, 298.13

Rex inſipiens perdet populum ſuum, & qualis ille, tales populi eius, 199.63

Rex inſulæ de Tydore voluntariè Imperium ſuum Hiſpanis reliquit, ſe ita à Deo monitum dicens, 140.64

Rex fundat ſuam intentionem in omnibus terris, quæ in ſuo regno deſertæ, & incultæ reperiuntur, 168.93

Regia dignitas conſiſtit in multitudine, potentia, & diuitijs gentium, quibus dominatur, 257.46

Regis fiſco, aut demanio cedunt terræ omnes, quæ a vaſſalis bello quæruntur, etiam ſi bella vaſſallorum expenſis fiant, 165.34

Regis gentium iura, & conditiones, quas refert Scriptura, 1. *Reg.* 8. ea quæ cum Indis fiunt, demonſtrare videntur, 436.22

Regis tyranni effigies, & mores referuntur; 1. *Reg.* 54. Boni autem, & iuſti *Deuter.* 17. 54, ibid.23

Reges, & Principes ſupremi licèt perſonaliter bellis non interſint, quæ à ſuis vaſſallis geruntur, eorum tamen terrarum, quæ ab illis conquiruntur, dominium acquirunt, 164.29

Reges liberi in ſuis regnis potentius, & antiquius ius habent, quam Imperator in Imperio, 312.73

Reges paſtores populorum ſæpè appellantur, 338.144

Reges potentes potentèr Fidem introducere debent, 259.66

Reges Diuinæ potentiæ famulari debent, ad Dei cultum maximè dilatandum, ex Valerio, & D. Auguſt. ibid.72

Reges infideles vt plurimùm tyrannicè dominantur, 216.11

Reges omnes, & Imperatores cur in ſuis titulis ſcribant, ſe Dei gratia regnare, 135.5

Reges Indorum præſertim Peruani, & Mexicani quàm tyrannicè, & crudeliter vaſſallos ſuos vexarent, & gubernarent, 216.5

Reges Siciliæ ex conceſſione Pontificia ſpiritualium cognitionem tanquam Sedis Apoſtolicæ legatus ſe habere prætendunt, 374.75

Reges Galliæ, & Angliæ habere dicuntur virtutem curandi ſtrumas, 362.31

Reges Galliæ, & Angliæ cur à Deo vocati non fuerint ad Noui Orbis conquiſitionem, & conuerſionem, 361.14

Reges Caſtellæ, & Luſitaniæ ob conquiſitionem Indiarum plures ſimultates habuerunt, 363.48

Reges Catholici Ferdin. & Elizabeth Iudæos, & Mauros ab Hiſpania expellentes iuſtiſſimis rationibus moti ſunt, & eis vim directam non intulerunt, 293.86.& 90

Reges Catholici Ferdin. & Elizabeth Diuina inſpiratione, & afflatu tentaſſe detectionem Noui Orbis, plures Auctores tradunt, 278.18.& 279.29

Reges Catholici Hiſpaniæ Ferdinand. & Elizabeth, & Emanuel Luſitaniæ qualiter Iudæos, & Mauros à ſuis regnis eiecerint, 263.116

Reges Catholici per conuerſionem Noui Orbis plus Eccleſiæ dederunt, quàm Hæretici adimere conati ſunt, 259.80

Reges Catholici quo tempore Columbum miſerunt ad quærendum Nouum Orbem, diuitiarum, quæ in eo repertæ ſunt, notitiam non habebant, 263.108

Reges Catholici plurimas leges, & cautiones fecerunt, pro Indorum omnimoda libertate aſſerenda, & tuenda, 418.56

Reges Catholici, ſi diuitiarum tantùm amore in Indicis expeditionibus adducerentur, intra ipſa Hiſpaniæ regna non minores theſauros inuenire poſſent, 326.103

Reges

Reges Catholici iuſtiùs, quàm Neptunus ſe maris Oceani dominos vocare poſſent, & quare? 373.56.
Reges Catholici obligati erant ad recipiendam gubernationem Indorum, 198.55
Reges Catholici ſummo ſtudio curarunt, & curant, vt Indi priùs moneantur, quam puniantur, 255.9
Regibus Catholicis potiùs quàm aliis conuerſio & conquiſitio Noui Orbis ab Eccleſia committi debuit, & quare? 360.9
Regum Catholicorum in audiendo, & iuuando Columbo manſuetudo, & liberalitas miraculoſa videtur, 151.29
Reges Catholici Hiſpaniæ non tantum ex charitate, ſed ex obligatione iuſtitiæ tenentur, Fidem inter Indos pro viribus propagare, & conſeruare, 256.42
Reges Catholici Hiſpaniæ gaudent virtute expellendi dæmones à corporibus obſeſſorum, 362.30.
Reges Catholicos Hiſpaniæ videri electos, & vocatos à Deo ad reducendos, & gubernandos populos Indorum, ſicut olim Moyſen ad reducendum, & gubernandum populum Iſraëliticum, Camill. Borell. apertè teſtatur, 137.38
Reges Catholicos Hiſpaniæ ſemper piè, ac prouidè ea omnia ordinaſſe, quæ ad bonam conuerſionem, & tractationem Indorum conueniebant, multis oſtenditur, 405.27
Reges noſtri ad modum Architecti omnia neceſſaria ad Indorum meliorem conuerſionem diſpoſuerunt, 258.58
Reges noſtri nunquam permiſerunt Indos ſecundæ claſſis debellari, vel ſeruos fieri, 195.17
Reges noſtri ſemper bonam fidem habuerunt in Noui Orbis acquiſitione, etiam ſi aliqui eius cauſas poſteà in dubium reuocauerint, 382.59.
Reges noſtri non ſolùm potuerunt, ſed omnino debuerunt, Barbarorum à ſe detectorum, & conuerſorum gubernationem accipere, 199.72.
Reges noſtri, & ſupremum Indiarum Conſilium ſemper ea media fouent, & amplexantur, quæ Indis fauorabiliora, & mitiora videntur. 393.10
Reges noſtri ad conquiſitionem Indiarum faciendam Summum Pontificem conſuluerunt, 379.24
Reges noſtri hodie ex ſententia multorum non ſolùm iuſtè retinere poſſunt Indias Occidentales, verùm & rebellantes denuò ſubiugare, 400.29.
Reges noſtri ſemper optimos Duces, ac probatos miniſtros ad Nouum Orbem mittere procurarunt, 411.108
Reges noſtri abſque vllo ſcrupulo retinent prouincias Noui Orbis, cùm ad eas conquirendas tot conſilia exquiſierint, 379.29
Reges noſtri aliquid ſemper ſanxerint, & cupierint in debellationibus Indorum? 248.15
Reges noſtros ab iniuriis Indis illatis plures Auctores excuſant, 406.36
Regibus noſtris Catholicis non ſolùm cura conuerſionis Indorum, ſed plena eorum dominatio ab Alexandro Sexto conceſſa fuit, 369.55.
Regum noſtrorum iuſtitia à calumniis hæreticorum facilè vindicatur, 410.93
Reges Hiſpaniæ tea arduas non niſi maximo conſilio adhibito aggrediuntur, 377.2
Reges Hiſpaniæ nunquam vllum feudum Eccleſiæ ratione Indiarum perſoluerunt, neque Eccleſia illud exegit, 372.47
Reges Hiſpaniæ, licèt eis ſubiaceat omne quod volunt, voluntatem tamen ſuam ſemper legi & rationi ſubmittunt, 377.3
Reges Hiſpaniæ non præiudicarunt iuri ſuo, Pontificem adeundo, 373.53
Reges Hiſpaniæ cur Sedis Apoſtolicæ benedictionem, aut conceſſionem, ac Nouum Orbem conquirendum, expoſtulauerint? 372.50
Reges Hiſpaniæ omnes alios in ſuis conſiliariis exhibendis, & remunerandis excedunt, 378.8
Reges Hiſpaniæ, & alij, qui liberi dicuntur, minus dependent ab Eccleſia, quàm Imperator, 375.86
Reges Hiſpaniæ propria auctoritate poſſunt bellum indicere, ſed rarò id faciunt inconſulto Pontifice Romano, 378.21
Reges Hiſpaniæ ſi (quod abſit) Hæretici fuerint, ex lege in Concilio Toletano lata, deponi iubentur, 375.91
Reges Hiſpaniæ in bellis, quæ gerunt, à Deo iuuantur, & quare? 378.22
Reges Hiſpaniæ non tenentur præſtare ſpeciale fidelitatis iuramentum Romano Pontifici, licèt tempore coronationis iurent, ſe Eccleſiam pro virili defenſuros, 375.89
Reges Hiſpaniæ per legatos obedientiam piè præſtare ſolent Pontificibus nouiter creatis, 375.90
Reges Hiſpaniæ, data voluntaria Indorum electione, Indias Occidentales legitimè retinent, 396.37
Reges Hiſpaniæ Indos omnes, etiam impensè barbaros, ſummâ charitate proſequuti ſunt, & liberos eſſe iuſſerunt, 199.75
Reges Hiſpaniæ ius nauigationis maris Oceani cum aliorum prohibitione legitimè præſcriptum habent, 389.70
Reges noſtri ſemper bonam fidem habuerunt in conquiſitione, & retentione Imperij Indiarum, ibid.79
Reges Hiſpaniæ etiam nolentes inuitandi eſſent ab Eccleſiam ad Noui Orbis conuerſionem, 361.24
Reges Hiſpaniæ, & alij in temporalibus ſuperiorem non recognoſcunt, 320.49
Reges Hiſpaniæ ſacro oleo tempore coronationis inungi ſolent, 362.34
Reges Hiſpaniæ etiam habent virtutem curandi ſtrumas, vt Reges Galliæ, & Angliæ, ibid.33
Reges Hiſpaniæ in bellis ineundis, & rebus Religionis tractandis maximo conſilio utuntur, 378.17.& 20
Reges Hiſpaniæ iam pridem Chriſtianiſſimorum nomine gaudent, 361.25
Reges Hiſpaniæ, & alij quilibet, qui ſuperiorem non recognoſcunt, in ſuo Regno ſunt Monarchæ & Imperatores, 312.72
Reges Hiſpaniæ quoad Indiarum Occidentalium Regna eſſe feudatarios Eccleſiæ Bodinus & Marta teſtantur, qui reprobantur, 371.40
Reges Hiſpaniæ curam conuerſionis Indorum ſibi

ſibi à Sede Apoſtolica demandatam, qualiter exercere debeant? 286.17
Reges Hiſpaniæ non poſſunt facilè ſcribere, aut numerare omnes titulos ſuorum regnorum, aut prouinciarum, 259.64
Reges Hiſpaniæ, & eorum vaſſalli magnam laudem merentur, ob curam dilatandæ fidei Catholicæ per Nouum Orbem, 255.23
Reges Hiſpaniæ appellantur Orthodoxi, & defenſores fidei, 248.29
Reges Hiſpaniæ quot regna, & prouincias in vtroque Orbe poſſideant, remiſſiuè, 257.51
Reges Hiſpaniæ ſemper ardentiſſimè Indorum conuerſionem curarunt, & omni lucro præpoſuerunt, 262.10.& 104
Reges Hiſpaniæ ad Nouum Orbem inquirendum, & ſubiugandum, Diuino impulſu, & reuelatione ducti videntur, 142.1.& 143.16
Regibus Hiſpaniæ inter aliquos primus locus debetur, & quare? & qui Auctores de hoc tractent? 122.45.& 48
Regum Hiſpaniæ Imperium maius eſt quàm Sinenſium, & Romanorum, 123.52
Regum Hiſpaniæ præcipua gloria ex cura conuerſionis Noui Orbis, 124.68
Regum Hiſpaniæ dignitas, & maieſtas ob Indiarum acquiſitionem, temere ab aliquibus calumniatur, 129.8
Regum Hiſpaniæ Maieſtas, & potentia valde aucta ex acceſſione Noui Orbis, 165.42
Regum Hiſpaniæ: Vide alia *ſuprà verb. Hiſpaniæ Reges.*
Regum creandorum præcipua cauſa quæ fuerit? 311.59
Regibus qui non parent, nec politicè viuunt, ſordidi eſſe cenſentur, & Bella in ſacris Literis appellantur, 199.67
Regibus Indorum gubernatio relinqui non potuit, cùm eiſdem vitiis, quibus Indi cæteri laborarent, 198.57
Regum eligendorum inter varias formas illa vſitatior fuit, vt ex prudentioribus, & ſapientioribus eligeretur, 264.32
Regum Chriſtianorum ſummam fœlicitatem in dilatatione, & exaltatione cultus Diuini collocat D. Auguſt. 256.41
Regum exemptio, & libertas in temporalibus qualiter intelligi debeat, 319.50
Regum, & Ducum mos antiquus fuit ex prouinciis ſubactis titulos, & nomina ſumere.

Rhodos.

Rhodos, & Delos inſulæ repentè è marinis fluctibus emerſerunt, 24.29

Richardus.

Richardi Achiui Angli expeditio ad fretum Magallanicum, & qualiter captus fuerit? 58.39

Riphæos.

Riphæos & Hiperboreos montes incolentium mira fœlicitas, & ſalubritas, 89.61

Ritus.

Ritus infidelium non eſſe ab Eccleſia tolerandos doctrina D. Thom. qualiter accipiendum ſit? 238.29
Ritus infidelium aliquando tolerat Eccleſia maioris mali, vel ſcandali vitandi cauſa, 272.66

Rodericus.

Rodericus Sanctius Epiſcopus Zamorenſis apertè tribuit Papæ vniuerſalem poteſtatem in ſpiritualibus, & temporalibus, & eam pluribus Scripturæ locis confirmat, 330.61

Roma.

Roma communis ſedes, & patria omnium gentium ſæpè appellatur, 307.23
Roma latiùs multò extendit Imperium ſuum religione Diuina, quàm dominatione terrena, 309.48
Romanam vrbem ob reliquias idololatriæ tot cladibus fuiſſe punitam, plurimi tradunt, 229.32
Romanæ vrbis in excidio ſub Alarico multa contigiſſe narrat Sozomenus, Indorum vaſtationi ſimilia, 409.69
Romanæ vrbis, & Orbis appellatio ſynonyma erant, & quare? 307.21
Romanæ Sedis cura quanta eſſe debeat in procuranda Indorum conuerſione, & fidei dilatatione, 187.72
Romani qualiter captiuitatis, & poſtliminij ius exercuerint? 404.19
Romani qualiter hoſpitij, & confœderationis iura cum prouinciis inirent? remiſſiuè, 431.90
Romani cur finxerunt currum Cybeles à leonibus trahi? 120.30
Romani erant valdè hoſpitales, & qualiter Iouem Genium ſiue Hoſpitalem colerent? 300.43
Romani qualiter diſponebant notitiam vtriuſque Imperij? 47.18
Romani, & alij crediderunt à Deucalione lapides in homines verſos, 61.22
Romani milites non ſolùm hoſtibus, verùm & ſociis ac confœderatis multa damna, & iniurias inferebant, 408.51
Romani etiam olim hominum immolationes exercebant, 242.77
Romani qualiter conſilia exquirerent, & Deum Conſum, ſiue Conſiliarium celebrarent? 378.24
Romani antiqui maximè idololatræ fuerunt, & pluſquam 30. Deorum, ſiue dæmoniorum millia coluerunt, 243.97
Romani maximas turpitudines in ſuis Deis, & eorum feſtis admittebant, 241.65
Romani frequenter ſe ipſos occidebant, vel occidendos vendebant, 242.87
Romani fœdera, & conuentiones etiam cum hoſtibus initas religioſiſſimè obſeruabant, 259.70
Romani aduerſæ fortunæ, pallori, febri & rubigini peculiaria templa, & ſacrificia erexerunt, 244.105
Romani multum laudantur ob gentes barbaras, & efferas, quas bellis domuerunt, & politicas reddiderunt, 176.72
Romani, tempore mortis Chriſti Domini, per totum orbem dominabantur, & ita fuit facilior eius prædicatio, 103.28
Romani ob curam, & cultum religionis ad ſummum tanti Imperij faſtigium perueniſſe dicuntur, 123.62
Romani Imperium ſuum dilatarunt, ſocios, & fœderatos iuuando, & alias prouincias aliarum prouinciarum robore ſubigendo, 395.32
Romani ſui Imperij augmentum ob bonos mores, & leges, quibus ſubditos gubernabant & excolebant, meruiſſe dicuntur, 177.73

Romani Imperij variæ mutationes, & tranſlationes referuntur, 307.29
Romani Imperij per totum Orbem dominatio pluribus Scripturæ locis probatur, & præcipuè Luc. 2. & 20. Matth. 22. Marc. 12. & Ioan. 19. 21. 26.
Romanorum Imperium legitimum, & Dei permiſſione quæſitum, & ab Eccleſia approbatum fuiſſe, plures affirmant, 177.74
Romanorum Monarchia fuit ampliſſima omnium, & tamen viginti, & pluribus partibus ab Hiſpania hodie ſuperatur, 123.53
Romanorũ Monarchia, ſicut aliæ cecidit, quamuis ſe æternam futuram iactaret, 135.12
Romanorum mos in bellis per Feciales indicendis, & denunciandis, 112.17
Romanorum bella, & Imperium vi, & iniuria magis, quàm iure, & ratione conſtitiſſe, plurimi tradunt, 191.129
Romanos omnem ferè Orbem ſubiugaſſe Polybius ſcribit, 307.24. Qui notatur, 309.46
Romani Imperatores triumphantes corpora minio illinire ſolebant, 191.114
Romanos Imperatores, etiam hodie, Imperio ad Germanos tranſlato, multi totius Orbis Dominos, aut ſaltem vniuerſales moderatores appellant, 307.30
Romanus Pontifex eſt velut Comeſtabilis exercitus Dei, & Prædicatorum Verbi Diuini, 187.76
Romanus Pontifex benè poteſt concedere plenum ius ad terras infidelium, 370.15
Romani Pontifices in electione, quæ formæ & ſolemnia ſeruari ſoleant? remiſſiuè, 142. 11.
Romani Pontifices qualiter conceſſerint Luſitaniæ Regibus exquiſitionem, & acquiſitionem Orientalium Indiarum? 16.22
Romanus Pontifex. Vide alis ſup. verb. *Papa*, & verb. *Pontifex*.

Rusticitas.

Ruſticitatis excuſatio non admittitur in his, quæ naturali ratione ſuadentur, 232.73

Rutilius.

Rutilius Benzonius, & alij referuntur, qui plenum dominium Noui orbis agnoſcunt, 370.19.
Rutilij Benzonij verba grauiſſima expenduntur, quibus latè probauit, Diuini conſilij, & impulſus argumenta in detectione, & conuerſione Noui Orbis, 144.27

S

Sabæa.

SAbæa regio cur dicatur finis terræ? 8.63

Sacerdos.

Sacerdos Summus Hebræorum terram Promiſſionis pariebatur: & quid mundi effigies in eius ſuper humerali contexta ſignificaret? 333.88
Sacerdos quidam ſolus baptizauit ſepties centena Indorum millia, 150.21
Sacerdotes Indorum qualiter olim ieiunabant, & ſuis idolis ſacrificabant? 223.105
Sacerdotes in Indiis maximè ab incolis reuerentur, & quare? 155.89

Sacra Scriptura.

Sacræ Scripturæ exempla, quæ à communibus Theologiæ regulis exorbitant, veneranda ſunt, non imitanda, 290.62

Sacrificium.

Sacrificia hominum non Chriſtianis tantùm, verùm Ethnicis execrabilia videbantur, 220. 63.
Sacrificia humanarum victimarum, non videntur naturali iure prohibita, cùm eis olim omnes ferè mundi nationes viſæ reperiantur, 241.74.
Sacrificia varia, & hominum mactationes horrendæ ab Indis exercebantur, 219.54

Sacrilegium.

Sacrilegium magis quàm ſacrum appellat Curtius puerorum immolationes, 222.84

Salomon.

Salomon, & Ioſaphat claſſes mittere ſolebant in regionem Ophir, & quare? 95.2
Salomonem habuiſſe cognitionem peculiarem Noui Orbis, nullo certo argumento probari poteſt, 99.58
Salomon, quamuis ſapientiſſimus, didicit nauigationem Tharſis, & Ophir à ſeruis Regis Hiram, ibid. 59
Salomon fuit cumulandarum diuitiarum ſtudioſiſſimus, 96.15
Salomon fuit omnium mortalium ſapientiſſimus, & non videtur Orbem Nouum ignorare potuiſſe, ibid. 14
Salomonem nauigationem longam, & difficilem ob Noui Orbis diuitias inſtituiſſe, credibile non eſt, relictâ India Orientali ditiori & viciniori, 97.25
Salomonis diuitiæ, & theſauri incompatibiles fuerunt, 99.65
Salomonis vigiles erant Gigantes, & hodie Regis Sinarum, 11.12

Samson.

Samſoni uires Deus miraculosè reſtituit, & auxit, vt de Philiſthæis vindictam ſumeret, 153. 69.
Samſonis factum, dum ſe, & Philiſthæos in Templo occidit, ex Diuina inſpiratione, aut miſſione, à peccato excuſatur, 142.13

Sancta.

Sancta quæ ſunt, ſanctè tractari debent, 286. 7.
Sancti Patres non ſolùm laudarũt, ſed ſuaſerunt leges Imperatorum de Templis idola, & infideles expelli, iubentes, 303.88

Sanguis.

Sanguis innocentum iniquè effuſus clamat, à proximis auxilium petens, 246.6

Sapientia.

Sapientiæ locus cap. 12. verſ. 5. & 6. expenditur & exponitur, 221.76
Sapientiæ locus cap. 12. verſ. 12. explicatur & exornatur, 136.28
Sapientiæ locus cap. 16. verſ. 10. expenditur, 217.24.

Sapiens.

Sapientes ſolos vera libertate gaudere, & inſipientes eorum ſeruos eſſe, grauiter oſtendit D. Ambroſius, 176.58
Sapientum conſilia, qui inquirit, & ſequitur, in vtroque foro excuſatur, 379.32

Sara.

Sara Angelis parauit ſubcinericios panes, & Cleobuli filia paternorum hoſpitum pedes lauit, 300.42

Saracenus.

Saracenus.

Saraceni, & alij infideles, qui ſunt hoſtes Fidei, & occupant prouincias Chriſtianorum, ſemper debellari poſſunt, 350.36

Et etiam ſi non occupent, 337.129

Saracenis etiam ob ſolam infidelitatem iuſtè bellum inferri non poteſt, ex ſententia Pontificis, *in cap. diſpar* 23.q.8. 206.75

Saracenos beſtias appellauit Oldradus, 172.14

Satanica.

Satanica eſt vox eorum, qui Indos incapaces faciunt ſalutis æternæ, & quo ſine introducta? 185.60

Saturnus.

Saturni in memoriam, Gentiles, filios ſuos immolare ſolebant, id tamen variè punitum fuit, 221.82

Saül.

Saül fuit electus per extortam à Deo voluntatem, 209.15

Saxones.

Saxones, Bohemi, Slauini, & Ruglani qualiter occaſione bellorum ad Fidem peruenerint, 279.32

Saxonum, & Hungarorum priſca feritas, & barbaries, 182.29

Scandalum.

Scandala maxima ex bellis ratione Fidei ſuſcipiendæ illatis, oriuntur, 271.62

Scandali vitandi ratione plura excuſari debent, quæ alioqui legitimè fierent, ibid.63

Scandinauia.

Scandinauia Germaniæ inſula, qui magna erat, vocabatur ab antiquis, alter Orbis, & etiam Taprobana, 28.57.

Schedula.

Schedula Regia de ſoluendis induciis cum Hollandis refertur, 365.84

Schedula nouiſſima triremium pœna damnat eos, qui ad Nouum Orbem ſine licentia tranſierunt, ibid.78

Schedula, ſiue epiſtola elegans Caroli V. refertur & illuſtratur, commercia cum Indis, & hoſpitalitatis iure requirens, 300.55

Schedula Regia ad litteram recenſetur, quæ viuos famulos, aut vxores cum mortuis Indis tumulari prohibet, 220.61

Schedula quædam Philippi II. refertur, quæ iniurias Indis illatas grauiter dolet, & à Regum, noſtrorum mente & voluntate valdè alienas eſſe demonſtrat, 406.34

Schedulæ aliquæ Regiæ expenduntur, quibus iubetur, vt in prædicatione, & conuerſione Indorum Apoſtolico more procedatur, 271.59

Schedulæ Regis Philippi III. expenduntur, quæ Indorum prædicationem omninò Euangelico modo fieri iubent, 407.35

Schedulæ, & inſtructiones plures tempſiſſinè congeruntur, de eorū conuerſionis, & defenſionis Indorum, multa piè, & vtiliter præcipientes, 406.33

Schedulæ plures Regiæ expenduntur, quibus opinio Ioannis Maioris in modo prædicationis Indorum probatur, 278.15

Schedulæ, & Inſtructiones plures Regiæ referuntur, quæ violentias, & iniurias Indis illatas grauiter puniri iuſſerunt, 278.19

Schedulæ plures citantur, & expenduntur, quæ Indorum debellationem permittunt, ſi Prædicatores non recipiant, aut aliis modis maſtiuſè Fidei propagationem impediant, 299.33

Schedulæ Regiæ referuntur, quæ prohibent Indos Orientales in his Occidentalibus ſeruos fieri, quamuis Mauri eſſe dicantur, 433.113

Schedulis plurimis alienigenæ omnes, atque etiam Hiſpani ſine Regis licentia ad Nouum Orbem tranſire prohibentur, 365.75

Schedulis, & inſtructionibus Regiis ſemper cautum fuit, vt Indi quâ maximâ fieri poſſet ſuauitate, & humanitate ad Fidem allicerentur, 278.17

Schedulis pluribus cautum, vt Prædicatores Indorum eorum Principes, & Gubernatores ante omnia ſibi gratos reddere curent, 287.62

Scriptores.

Scriptores librorum omnibus diſciplinis vti debent, 129.2

Scriptorum priorum laus poſterioribus quoque iuſtè aliquando debetur, 130.12

Scriptura.

Scriptura Sacra ſæpè vtitur hyperbolicis & aliis figuratis loquendi modis, 310.51.

Scriptura Sacra ſæpè vtitur vulgaribus loquendi formis, 109.78

Scriptura Diuina ampla eſt, & myſteriis abundans, 112.3

Scripturæ ſacræ plura loca expenduntur, ad probandum veram dominationem, & iuriſdictionem infidelium, 211.40

Scripturæ plura teſtimonia, quæ Deum laudandum omni loco, & ab omnibus gentibus dicunt, hodie impleta ſunt poſt conuerſionem Noui Orbis, 124.75

Scripturæ loca, quibus Deus impiis bonorum amiſſionem, & Imperiorum tranſlationem comminatur, qualiter accipienda ſint? 211.48

Scythæ.

Scytharum quanta fuerit olim ruditas, & barbaries? 182.30

Scythas cur Horatius profugos, & campeſtres appellat? ibid.31

Sedulius.

Sedulij Paſchalis Hymnus expenditur In Epiphania ab Eccleſia cantari ſolitus, 328.40

Semiramis.

Semiramis Indicum bellum fruſtra tentauit, 15.7

Senatuſconſultum.

Senatuſconſult. laudatur, quo hominum immolationes à Romanis prohibitæ ſunt, 220.64

Seneca.

Seneca Philoſophus ſcripſit tragœdiam Medeæ, & in ea vaticinari videtur de Noui Orbis detectione, 90.66.& 91.76

Seneca quo ſenſu, & modo Nouos Orbes detegendos eſſe prædixit? 121.76

Seneca non ſecus ac cæteri ſui temporis Philoſophi, Oceanum finem orbis eſſe putabat, ibid.78

Seneca In Medea non loquitur de regionibus Occidentalibus, quales ſunt Noui Orbis, ſed de Septentrionalibus, 92.89

Senecæ elegans locus refertur; & ad Hiſpanorum in Orbem Nouum aduentum accommodatur, 404.14

Senecæ locus de latrociniis Alexand. Magni expenditur, & emendatur, 166.58
Senecæ quoddam quaſi vaticinium nauigationis ad Indias, 47.11
Senecæ locus alter, quo prænuntiaſſe videtur detectionem huius Noui Orbis? 91.81

Sententia.

Sententia à iudice legitimo lata tribuit dominium, 353.34
Sententia, & opinio Papæ præualet opinionibus omnium Epiſcoporum, 354.44. & 46
Sententiæ Victoriæ, Soti, Gregor. Lopez, Matienzo, Bañez, Cordubæ, Acoſtæ, Molinæ, & aliorum circa iuſtam retentionem Noui Orbis ſigillatim expenduntur, 298.3
Sententiis, & declarationibus Papæ non eſt negandum, quod aliis inferiorum iudicum concedi ſolet, 353.35

Sephar.

Sephar mons nihil habet commune cum Andibus Peruanis, 97.57
Sepharad nomen apud Hebræos Hiſpaniam ſignificat, 114.33
Sephar mons dicitur idem cum montibus, *Andes del Peru*, qui ſunt totius Orbis longiſſimi, 96.13

Septentrionalis.

Septentrionalis pars cur etiam Aquilonaris dicatur? 3.21
Septentrionalia mundi plaga, quæ, & cur ita dicta? 2.18
Septentrionales nationes plurimi, & qui de illis ſcripſerunt, 73.28

Seraphinus.

D. Seraphinus Freitas Luſitanus laudatur, & eius tractatus contra alterum maris liberi, 333.50. 386.30

Sermo.

Sermo idem vbi duas ſententias exprimit, ea ſumitur, quæ rei gerendæ aptior eſt, 371.30

Serpens.

Serpentem æneum à Moyſe in deſerto leuatum cur controuertit Ezechias? 225.122

Sertorius.

Sertorius qualiter deluſerit Hiſpanos ceruа fatidica? 186.66

Seruius.

Seruius quid ſentiat de Antipodibus, & eorum cum noſtris communicatione? 105.44

Seruus.

Seruus Chriſtianus liberatur à dominio domini Iudæi, vel infidelis, 399.18
Seruus quis eius fit, à quo ſuperatur, 415.13
Seruus quia vt in perpetuum effici poſſit, debet pretium ſeruituti æquale eſſe, 432.110
Serui non tam à ſeruiendo, quàm à ſeruando dicuntur, 414.5
Serui Græcè *Soſiæ* dicuntur, quaſi ſeruati, ibid. 10
Serui nihil proprium habere poſſunt, 177.81
Serui ſine domino, & pro derelictis habiti à quocunque occupari poſſunt, ibid. 82
Seruorum Indiæ Orientalis occaſione plures lites in Limano Senatu exortæ ſunt, & variis, ac contrariis ſententiis terminatæ, & de earum fundamentis, 433.112
Serui per Fidei & Baptiſmi ſuſceptionem liberi non fiunt, 431.91
Seruitus communi omnium gentium iure ex iuſtis bellis induci cœpit, & quare? 403.4
Seruitus non eſt contra aliquod expreſſum præceptum iuris naturalis, 414.6
Seruitutis diffinitio, & qui de eius origine, cauſis, & differentiis ſcripſerint, ibid. 6
Seruitutis in poſſeſſione quia morantur, regulariter pro verè ſeruis haberi debent & quando hoc limitetur, 419.68
Seruitutem Barbarorum quomodo explicet D. Thom. & an à naturali, vel à gentium iure originem ducat? 171.120
Seruitutem naſci in manu imprudentis, quomodo dicatur, *Prouerb.* 2.26. 176.57
Seruitutes hominum inſtar pecudum admiſſas, & locus D. Aug. 415.14

Seſoſtris.

Seſoſtris Ægyptiorum Rex vltra Gangem proceſſit, 11.20
Seſoſtris ſuperba monumenta, quæ in India reliquiſſe dicitur, ibid. 21
Seſoſtris, & alij ceſſarunt, mare Rubrum in Nilum ducere, ne terra Ægypti inundaretur, 60. 62
Seſoſtris Ægypti, & Tharco Æthiopiæ Rex nunquam Indiam viderunt, 15.8
Seſoſtris crudelitas in Reges victos, & trophæa inuerecunda, 11.22
§ *ſi aduerſus, inſt. de nuptiis*, illuſtratur, 65.30

Sicilia.

Siciliæ Reges nullum in temporalibus ſuperiorem agnoſcunt, 374.71
Siciliæ in regno quod ius habent hodie Romani Pontifices ſecundùm Iſerniam, ibid. 68

Siculus.

Siculi Flacci locus refertur, & emendatur, 237. 12

Signum.

Signa plura quæ oſtendunt, opus, manum, & impulſum Diuinum interueniſſe in detectione, & conuerſione Noui Orbis, 143.21
Signi nomine, ſub quod Iſaïas gentes congregandas, & conuertendas dicit, intelligitur ſignum Crucis, 115.44

Silenus.

Sileni narrationem de Nouo Orbe à Theopompo relatam, vt meram, & nugatoriam fabulam accepit Ælianus, & Tertul. 89.57

Simonia.

Simonia eſt aliquid dare, vel paciſci expreſſè pro rebus ſpiritualibus, vel vt quis ingrediatur religionem, aut ſi detur in vim modi, vel conditionis, 280.41

Simonides.

Simonides quid reſponderit Hieronymi roganti de Deo, & eius natura? 249.32

Simulacra.

Simulacrorum cultus extrema impietas, & ſtultitia omnibus maior appellatur, 224.112

Sinæ.

Sinæ, aut Iapponienſes ſerui effici non poſſunt, niſi vbi ſe, aut filios ſuos vendunt, & tunc temporaliter ſeruiunt, 435.116
Sinæ non admittunt exterorum commercia, & ideò Fides apud eos difficile propagatur, 300. 49
Sinarum regnum quà ſpectat Tartaros & Borealiſſimum, & frigidiſſimum, 9.73
Sinarum latiſſimum, & ditiſſimum regnum, & quando à Luſitanis luſtratum, 17.42

Sincoſis

L.

Sinenſis cuiuſdam Doctoris dictum, 195.15
Sinenſes putant, ſe cæteris mortalibus, prudentia, ſapientia, & artium ſubtilitate antecellere, ibid.14

Siſebutus.

Siſebutus Hiſpaniæ Rex, & Dagobertus Galliæ, an præcise, vel cauſatiuè Iudæos ſui regni ad Baptiſmum recipiendum coegerint? 292.79
Siſebuti actionem tanquam iniuſtam Concilium Toletanum IV. pro parte reſcidit, & plures alij Auctores apertè damnant, 293. 81. 83.& 85

Societas.

Societatis IESV Religioſi, & aliorum Ordinum Prædicatores apud Indos Euangelium prædicantes, dicuntur eſſe Angeli veloces, & nubes volantes, de quibus loquitur Iſaïas, 112.22

Socrates.

Socrates, & Ruffinus conuincuntur, dum tradunt, nullum ex Apoſtolis in India vlteriore prædicaſſe, 12.34

Sodomia.

Sodomia antonomaſticè appellatur peccatum contra naturam, 218.12
Sodomiæ vitium Iudæis, & Romanis olim frequentiſſimum fuit, 240.54
Sodomiæ peccatum quàm execrandum, & deteſtabile ſit? 218.11
Sodomitarum quorundam Indorum prouinciæ Eſquaraguæ notabilis punitio, & hiſtoria, ibid.11

Sol.

Solis, & Lunæ ſimilitudo qualiter applicetur poteſtati Pontificiæ, & Regiæ? 340.168

Solitum.

Solitum dicitur quid ex ſola vna vice, 157.89

Sophala.

Sophala auri fodinis abundat, & ibi extare dicuntur libri oſtendentes, quod Salomon ad eas ſuas claſſes mittebat, 97.28

Sophonias.

Sophoniæ Propheta *cap. vlt.* agere videtur de connerſione Noui Orbis? 115.32

Speculator.

Speculator fatetur, ſe ex aliorum velleribus telam ſuam ordiri, 130.15

Spiritus.

Spiritus, iuxta Verbum Domini, ſunt probandi, an à Deo ſint? 144.14.& 145.44
Spiritus Sanctus dona ſua partitur, vt vult, 156.3

Sponſa.

Sponſæ negandum non eſt, quod ſponſo conceditur, 335.107

Spurius.

Spurij cur dicantur terræ filij, Gigantum fratres, & Fauonij? 65.29

Staniſlaus.

Staniſlai Oſſij ingens encomium de Fide, & religione Hiſpanorum, 361.23

Status.

Status & religionis tuendæ ratio efficit, vt infideles iam baptizatos à ſuis regnis Princeps expellere poſſit, 291.91
Status ſpiritualis non poteſt benè conſeruari ſine temporali, 375.28
Statuta, quæ iuuentus cum armis puniri iubent, an etiam apprehenſionem ſequirant? 163.18
Statutum, quod prohibet acquiſitionem, non prohibet acquiſitorum retentionem, 369.10
Statutum loquens contra ingredientem poſſeſſionem, non habet locum contra retinentem, & quare? ibid.11

Stultus.

Stulti, & Barbari ſapientioribus, & politioribus ſubiici debent, 176.56
Stulti ſecundùm D. Auguſt. meliùs viuerent, ſi ſapientum ſerui eſſent, 191.5.6
Stulti non debent eſſe melioris conditionis, quàm ſapientes, 14.32

Suauitas.

Suauitas multum conducit ad fidei receptionem, 416.35

Subditus.

Subditi debent famam, & honorem dominorum ſicut vitam tueri, 129.9
Subditos contra proprium Regem rebellantes quilibet etiam extraneus coercere poteſt, 250.41

Subrogatus.

Subrogatus non poteſt eſſe maioris potentiæ, quàm is in cuius locum ſubrogatur, 116.14

Succeſſus.

Succeſſus fœlices rerum omnium, & maximè bellorum ſemper Deo à viris, & Ducibus pijs, & prudentibus tribuuntur, 154.78

Suetonius.

Suetonij locus in Octauio perpenditur, 241.78

Sumatra.

Sumatra inſula, & an eadem quæ Trapobana, vel Aurea Cherſoneſus, 144.38

Summus.

Summus Pontifex ſecundùm Baldum eſt iudex ordinarius totius mundi, & concurrit cum quolibet ordinario, 340.161
Summum Pontificem rectè potuiſſe alios Reges præter Catholicos ad Indiarum conquiſitione excludere, verior ſententia eſt, & qui eam probent, 363.43

Superbia.

Superbia execrabilis Aiacis, Capanei, Mezentij, & aliorum, qui à ſe ipſis victorias ſperabant, 154.70

Superuacuum.

Superuacua dicere ſatius eſt, quàm omittere neceſſaria, 10.2

Sur.

Sur eſt nomen Belgicum, aut Gallicum, & ſignificat ventum Auſtralem, 56.18

Sibylla.

Sibyllarum carmina à Virgilio relata commodè Hiſpaniæ Regibus applicantur, 137.36
Sibyllæ agnouerunt Dominium, & regnum Chriſti, 334.100
Sibyllina oracula ante euentum rei, quam deſignant, benè explicari non poſſunt, 112.7

Symbolum.

Symbolum, quod in Ticinenſi Academia poſitum fuit, ad oſtendendam latitudinem, & magnitudinem Imperij Hiſpani, 113.66
Et aliud Vlyſſipone, ibid.67

Simeon.

D. Simeon Stilites fulmine percuſſus interiit, 375.51

Syrtes.

Syrtes Lybiæ quid ſint, & vnde procedant? cum Lucianu, 150.25

T

Tabucanum.

TAbucano in monte apud vrbem Mexicum Templum B.Virginis extructum fuit, & quare? 152.52

Targoma.

Targomæ, ſiue Thorgomæ nomen apud Ezech. *cap.* 27. quid ſignificet? 169.99

Tartarum.

Tartarum, quò defunctorum animas mitti credebant, in multis Hiſpaniæ oris, tanquam in extrema totius Orbis regione, antiqui collocabant, 82.64

Tartarorum nomen, & Imperium quando extendi cœpcrit? 8.66

Tarteſſus.

Tarteſſus vrbs Hiſpaniæ olim ditiſſima, & fœliciſſima, 96.21

Tarteſſus Bœticæ eadem ac Gades, 82.63

Tauri.

Tauri, Cretenſes, Theſſali, & alij humanis victimis vtebantur, 109.88

Tellus.

Tellus eadem non parit omnia, ſicut nec mare, 46.5

Templum.

Templum Ieroſolymitanum Salomonis Barbari etiam, & hoſtes reuerebantur, 99.68

Templum Salomonis cùm Craſſus expilauit, aurum præ copia plus dimidio viluit, ibid.69

Templi Ieroſolymitani ſumptus, & diuitiæ omnem admirationem excedunt, & aliqua de eo, ibid.67

Templi ab Argonautis constructi, & per oraculum Virgini Mariæ ſacrasi iuſſi, notabilis hiſtoria refertur, 104.40

Tempus.

Tempus eſt rerum omnium inuentor, & magiſter, 86.14

Temporibus ſuis omnia conueniunt, & ſecundum eorum veritatem ſtatuta quoque humana varianda, & accommodanda ſunt, 261.93

Tenebræ.

Tenebrarum regio dicitur quædam prouincia in finibus Tartarorum, 8.69

Tenebrarum regio dicitur pars Septentrionalis, & cur? ibid.67

Tercera.

Tercera inſula quando detecta? 15.17

Terra.

Terra à mari vix vnquam diſtat plus mille leucis Hiſpanis, 55.17

Terra omnium communis mater eſt, & eſſe debet ſecundùm Apollonium, 362.42

Terra cur dicta à Græcis ἰβέῤῥοιον, 78.13

Terra in medio cœleſtis globi pendens quomodo ſuſtineatur? ibid.15

Terra conſtituta eſt à Deo in medio globi cœleſtis, & duas ſuperficies habet, ibid.12

Terra *de Bacallaos*, quæ? & cur ita dicta? & à quo detecta? 38.20

Terram, & alia elementa cur poſt diluuium Deus minus perfecta reliquerit? 225.124

Terram Deus ſtabilem, & immotam eſſe voluit, 153.63

Terras deſertas, & incultas ex conſuetudine in multis Caſtellæ partibus acquirit is, qui primò eas occupat, & ad culturam redigit, 169.99

Terras ita Deus diſpoſuit, vt facilè homines de alijs ad alias tranſire poſſent, cùm iuſſerit, eos Orbem replere, 71.7

Terrarum primariæ plagæ etſi vaſtiſſimo mari diuidantur, alicubi tamen coniunctæ, vel valdè proximæ ſunt, & quomodo? ibid.4

Terræ elementum inæquale, & cum aliquibus defectibus etiam ante diluuium à Deo creatum fuit, & quare? 46.4

Terræ defectus Deus induxit ad cohibendam idololatriam ſecundùm Theodoret. ibid.6

Terræ filius dictus fuit Saturnus, & quare? & de vſu, & ſignificatione adagij, *Terræ filius*, 65.28

Terræ pars quædam corruit circa oppidum Ango Ango, & per ſeſquileucam aquæ inſtar profluxit, 52.74

Terræ, & prouinciæ, quæ à prioribus dominis deſeruntur, occupantis fiunt, 169.96

Terræ omnes, ſiue ſint herbidæ & incultæ, ſiue montuoſæ, ad Regem in dubio ſpectare cenſentur, 168.92

Terræmotus etſi ex naturalibus cauſis contingere poſſit, ſemper tamen Dei iræ, & indignationi tribuendus eſt, 51.62

Terræmotus ſolent eſſe frequentes in Nouo Orbe, & aliqui referuntur, 49.46

Terræmotus, & tempeſtates Noui Orbis magna ex parte ceſſarunt poſt Chriſti Fidem in eo receptam, 155.88

Terræmotus ne damnum inferant, quæ verba foribus, & parietibus ſcribere oporteat? 51.70

Terræmotus notabilis vrbis Arequipæ, & eructatio montis igniuomi, qui circa eam erat, 46.2

Terræmotus regni Chilenſis vehementiſſimus, 49.47

Terræmotus Neptuno attributi, & quare? 50.57

Terræmotus aliqui ex I. C. vi Diuinæ tribuunt, alij vi naturali, & de eorum concordia, 51.60

Terræmotus cauſæ, & eorum præcipuè, qui contingunt in oris maritimis, 50.56

Terræmotus qui non timent, ſtupidi ſunt, & ſenſus expertes ſecundùm Ariſt. 52.78

Terræmotus notabiles, qui in variis Orbis partibus contigerunt, remiſſiuè, 50.58

Terræmotus ratione aliquæ votiuæ feriæ Limæ indictæ, 51.69

Terræmotibus plura grauia delicta Deus vindicauit, ibid.66

Terræmotum ſemper vt rem prodigioſam & Diuinam acceperunt Romani, ibid.65

Terræmotuum cauſas aliqui ignimomis montibus tribuunt, 50.54

Terræmotuum mentionem, & conſiderationem etiam habuerunt I. C. 52.59

Terrigenæ.

Terrigenas ſe eſſe plures nationes gloriabantur, 65.27

Territorium.

Territorium quid ſit, & vnde dicatur? 237.11

Terror.

Terror Diuinus etiam fortes, & ſtrenuos fugat, 154.75

Tertullianus.

Tertullianus, & Lactantius grauiter dolebant ſuo tempore ſacrificia infantium durare, 222. 86

Tertulliani elegans locus refertur de his, quæ à Deo veluti inuito permittuntur, & non approbantur, 209.20

Tertulliani de eadem propagatione hominum duo loca elegantiſſima proferuntur, 202.15

Tertulliani locus perpenditur, quo Fidem Catholicam ſua ætate etiam in prouincus, & inſulis ignotis prædicatam tradit, 240.53

Teſtator.

Teſtatorum morientium vltima verba fideicommiſſa vocantur, & magis hæredes obligare videntur, 256.37

Teſtis.

Teſtis dictum valet, dicentis, Titium ligna amputaſſe, quamuis Titius id per alium fecerit, 564.33

Thales.

Thaletis Mileſij apophthegma, 86.13

Tharſis.

Tharſis idem eſſe cum Tarteſſo plures opinantur, & in Hiſpaniæ Bæticis oris conſtituunt; alij verò negant hoc, 96.20

Tharſis nomine in ſacra Pagina quænam regio deſignetur? ibid.19

Tharſis, & Ophir prouinciæ, & nauigationes earum diuerſæ erant, ibid.18

Tharſis & Ophir nauigatio à Salomone inita, an eſſet eadem, vel diuerſa, ibid.18

Theodoretus

D.Theodoretus qualiter exponat locum D.Pauli Coloſſ. 4. *In ſapientia ambulate ad eos, qui foris ſunt,* 238.25

Theodori de Bri notabilia verba referuntur, quibus Hiſpanorum exceſſus excuſat, 409.61

Theodoſius.

Theodoſius Imperator religionis curam & augmentum filiis ſuis, moriens, præ omnibus commendauit, 258.60

Theodoſius Imperat. auxiliis cœleſtibus victoriam reportauit, & carmina Claudiani de hoc, 151.37

Theophilus.

Theophili Antiocheni elegantiſſima verba de hominum propagatione, 72.14

Theopompus.

Theopompus quis fuerit? 301.58

Theutates.

Theutates erat Gallis Mercurius, & Mars Heſus, 242.95

Thomas.

Thomas Candiſch Anglus fœliciter fretum Magallanicum tranſiit, & in patriam opimis ſpoliis onuſtus reuerſus eſt, 183.38

Thom. Bozius Eugubinus laudatur, qui tradit, nec tenue quidem nomen Noui Orbis ad maiores noſtros perueniſſe, 77.7

Thom.Bozius Eugubinus conſtantiſſimè defendit abſolutam Papæ iuriſdictionem in temporalibus, & hanc ſententiam communem Theologorum appellat, 329.57

Thom. Bozius eleganter loquitur de modo & ratione vſus temporalis poteſtatis Romani Pontificis, 343.9

Thom. Bozius paſſim agnoſcit per Bullam Alexandri VI. plenum dominium Indiarum Regibus Catholicis datum fuiſſe, & dari potuiſſe, 147.23

Thom. Bozius hæreticos eſſe docet eos, qui Chriſto vt homini temporalium dominium non concedunt, 333.90

Thom.Bozius Alexandri VI. donationem multis rationibus defendit, 331.69

Thom. Bozius Eugubinus Indorum Occidentalium barbariem, & incultos, ac feros mores ſæpiſſimè exaggerat, 173.33

Thom. Bozius ſecurè admittit conceſſionem Noui Orbis à Deo Hiſpaniæ Regibus factam, ob zelum religionis, & alias virtutes, 137.& 35

Thom. Bozius, Ioan. Boterus, Rutil.Benzon.& alij agnoſcunt Spiritus Sancti afflatum in Alexand.VI.dum conceſſit Indiam Oriental. & Occident. Regibus Luſitaniæ, & Caſtellæ magis quàm aliis, 143.22

Thom.Bozij elegantiſſima verba referuntur, pro excuſanda Hiſpanorum aduerſus aliquos Indos aſperitate, 166.58

F. Thom. à IESV præſidia militaria concedit ad frænandos Indos, & Prædicatores tuendos, 278.13

D. Thomas etiam apud Sinas, & Braſilienſes prædicauit, 12.33.& 106.54.& 60

D. Thom. maximos in prædicatione Indiæ interioris progreſſus fecit, & illius Apoſtolus meritò vocatur, 12.32

D. Thom.prædicationis in India interiori multa veſtigia noſtris temporibus reperta, 13.36

D.Thom. Apoſtoli pedum veſtigia, ſcopulo impreſſa, oſtendunt Braſilienſes, 106.65

D.Thom.miraculum inſigne apud Indos, 13.39

D. Thom. corpus Maliapuræ inuentum, & eius miracula, ibid.38

D. Thom. vaticinium de Luſitanorum aduentu ad Indos Orientales, ibid.40.& 44

D. Thom. verba notabilia adducuntur pro aſſerenda temporali dominatione Pontificis, 350. 58

D.Thom.verba difficilia qualiter accipi debeant? 133.59

D.Thomas Tamaio de Vargas Regius Hiſtoriographus citatur, & laudatur, 42.59. & 366. 89

Thraces.

Thraces ad quatuor vſque numerare didicerunt, 190.99

Thubal.

Thubal filius Iaphet, & nepos Noë omnium primus in Hiſpaniam venit, 68.18

Thubalia propriè, & verè dicitur Hiſpania, & quare? 115.55

Thule.

Thule inſula vbi,& plura de ea remiſſiuè, 92.90

Tibia.

Tibia Barbara quæ? 183.38

Titulus.

Titulus primæ inuentionis, & occupationis Noui Orbis parum ſufficiens indicatur à Victor. & Greg.Lop. 167.61

Titulum nullum allegare melius eſt, quàm inualidum, aut defectuoſum, 138.52

Titulus Diuini impulſus, ſiue reuelationis in detectione, & conuerſione Noui Orbis à Victoriæ impugnationibus defenditur, 145.42

Titulus præcedens talis præſumitur, qualis præſens poſſeſſio demonſtrat, 370.22
Titulus primæ inuentionis, & occupationis iuuat Hiſpanorum Regum cauſam in dominatione Noui Orbis, eiúſque meminerunt Victoria, & Greg. Lop. 163.10
Titulus quilibet putatiuus, & illegitimus ſufficit in præſcriptione longiſſimi temporis, quamuis poſteà de eius errore conſtet, 382.63
Tituli à primordio poſterior formatur euentus, 370.81
Tituli ſuperbi, quos ſibi ſumit Turcarum Imperator, & alij Reges Gentiles, rêmiſſiuè, 123.63
Titulos plures cumulare, ad ius ſuum magis confirmandum nemo prohibetur, 373.61

Titus.

Titus Imperator victoriam à ſe de Iudæa partam in Deum omninò retulit, qui ſuis manibus Iudæos punire volunt, 154.80

Tobias.

Tobias reddi iuſſit hœdum à Gentilibus captum, ne furti reus efficeretur, 106.65.

Tolerantia.

Tolerantia Eccléſiæ circa dominia, & imperia infidelium qualiter procedat? 210.31

Trajanus.

Trajanus habuit in votis expeditionem in Indiam, 15.10

Tranſire.

Tranſire verbum, hoſtiles graſſationes aliquando ſignificat, 302.74

Tranſitus.

Tranſitus per alienas prouincias vbi neceſſarius, & innoxius eſt, nullo iure negari poteſt, ibid.72

Trapobana.

Trapobanæ inſulæ certior notitia quando, & qualiter à Romanis habita? 30.11
Trapobanenſes qua induſtria in nauigando vterentur, 88.44

Tributa.

Tributa pro aëre, & pro vmbra aliqui Imperatores exegerunt? 387.45

Trident.

Trident. Synodus *ſeſſ.* 14. declarat, Eccleſiam non iudicare de non baptizatis, 238.26
Trident. Synodus, quæ infideles ad Eccleſiæ iudicium ſpectare negat, qualiter accipiatur? 250.49

Traianus.

Traianus Bocalinus Noui Orbis deteſtionem imprudenter irridet, 116.96

Truxilli.

Truxilli vrbis Peruanæ deſcriptio, & ingens terræ motus, 41.45

Tumpez.

Tumpez, ſiue Tumbez, oppidum regni Peruani, Indorum tempore, erat nobiliſſimum, & multiſſimum, 153.56

Turcæ.

Turcæ cur imponant leuiora tributa Abyſſinis, in terram ſanctam religionis cauſa venientibus, 61.81
Turcæ, & alienationes quàm feros, & fœdos mores hodie habeant, & olim habuerint, 141.68
Turcarum barbaries, & morum feritas maxima eſt, & fuit, 183.43

Tutela.

Tutela, & cura cur à iure inuenta ſit? 197.39
Tutela eſt munus publicum, & de tutorum poteſtate, & dominatione, 198.49

Tiberius.

Tiberius in Africa grauiter puniuit Sacerdotes Saturni, qui ei infantes immolabant, 228.85
Tiberius, & Trajanus ægrè ferebant, ſe Dominos appellari, 311.57
Tyranni pauci ſua morte pereunt, vel ad poſteros ſuos regna tranſmittunt, cum Iuuenali & Æliano, 217.19
Tyranni citò pereunt, & regnorum breui amiſſione, & tranſlatione puniuntur, 217.13
Tyranni ex curſu temporis, & diuturna populorum tolerantia, & conceſſione efficiuntur veri, & legitimi Reges, 395.36
Tyrannis quam graue peccatum ſit? 217.12
Tyrannorum vitia, & proprietates quæ? 216.9
Tyrannum iuſto titulo regnantem nemo priuata auctoritate occidere, vel ſpoliare poteſt, 239.49

Tyrus.

Tyrus Phœnicum Metropolis ditiſſima fuit, 438.98
Tyrij olim ſe iactabant maris dominos, & quare? & locus Ezechiel *cap.* 27. 388.52
Tyrij, & Phœnices fuerunt olim præſtantiſſimi in arte nauigandi, 99.62
Tyrij diu ſeruarunt epiſtolas Salomonis, & Regis Hiram, quæ agebant de nauigationibus in Tharſis, & Ophir, ibid.60
Tyria maria prouerbium quid ſignificet, & vnde originem traxerit? ibid.64.& 388.53

V

Vacca.

VAcca vna octingentos aureos domino 10. annis reddidit, 48.57

Væ.

Væ, ſiue veh dictio, quid in Scriptura ſignificet, 813.28

Vaſcus.

Vaſci Gamæ Luſitani fœliciſſimæ nauigationes, & expeditiones in Indiam, 16.30

Vaſſallus.

Vaſſalli qualiter iurent defendere vitam, & honorem domini, 129.10
Vaſſallos à dominis crudeliter habitos, etiam auxilium non petentes, debet Princeps liberare, & ab eorum iuriſdictione eximere, 234.98

Vaticinium.

Vaticinia oſtendentia conuerſionem Noui Orbis paſſim reperiri videntur, in Iſaïa, Ierem. & alijs locis Sacræ Scripturæ, 113.19
Vaticinia aliqua Prophetarum referuntur, quibus Eccleſiæ de remotis gentibus magnum incrementum promittitur, 188.73.& 189.81
Vaticinium notabile aduentus Hiſpanorum, quod Rex Tydore ſe habuiſſe, illis ſignificauit, 140.63
Vaticinium de temporali regno Chriſti, qualiter acceperit Ioſephus Iudæus? 334.99

Vbertas.

Vbertas incredibilis fructuum, & frugum Noui Orbis, 371.13

Vbique.

Vbique, dictio quid ſignificet? 108.16

Velle.

Velle.

Velle eius eſt, qui poteſt & nolle, & aliorum Imperio non obſequitur 291.67

Velle credere eſt munus animæ, & ad id nemo cogi poteſt, nec debet, 267.11

Venatoria.

Venatoriam bellicæ artis partem concedit Calcagninus aduerſus Barbaros, qui feros mores deponere nolunt, 175.53

Vendo.

Vendere quis ſeipſum poteſt ob pretium participandum, 416.32

Veneti.

Veneti quibus cæremoniis ſibi quotannis in die Aſcenſionis mare deſpondeant, 386.34

Venetorum Reſpublica ſe iactat ex Alex. III. conceſſione maris Adriatici dominam eſſe, & an hæc conceſſio certa ſit? ibid.

Veneti præſcriptione immemoriali defendunt dominium & gabellas maris Adriatici, 390.75

Venetorum Reſpublica ſemper libera fuit, & quare? 164.20

Ventus.

Venti præcipui, & Cardinales dicti, qui ſint? 3.16

Ventorum plurium nomina, ſitus, & differentiæ remiſſiue, 4.22

Verbum.

Verbum Domini non eſſe alligatum, quo ſenſu ſcribat D. Paulus, 155.13

Verbo vtendum vt nummo, cui publica forma ſit, 28.59

Verborum proprietati derogat vſus communis loquendi, ibid.60

Verbis, qui abundant, in rerum ſubſtantia deficiunt, 1.5

Vergere.

Vergere verbum quid ſignificet apud Geographos? 6.43

Veritas.

Veritas etſi obſcuretur, tandem tamen emergit, 23.15

Verſoria.

Verſoriam capere apud Plautum ſignificat, *dar, ò tomar la buelta,* 88.46

Veſtis.

Veſtibus ornatis ſemper honor maior deferri ſolet, 283.67

Vettones.

Vettones Hiſpaniæ populi olim Romanos ambulantes valdè mirati ſunt, 190.101

Via.

Viæ plurimæ quæſitæ ſunt, quibus Oceani Atlantici ad Auſtrale facilior tranſitus aperiatur, & quæ illæ? 183.49

Vicarius.

Vicario Chriſti directè non fuit conceſſa poteſtas ſuper non baptizatis, 238.24

Victima.

Victimam inuoluntariam, vel reluctantem à ſacrificiis reiiciebant Romani, 268.52

Victi ſemper ſolent à victoribus calcari, & ſpoliari, 408.48

Victo, vel capto miſericordia debetur, in quo pacis perturbatio non timetur, 416.40

Victores cum victis qualiter ſe habere debeant, ibid.57

Victoria inter præcipua genera rerum acquirendarum à Cicerone connumerata, 164.25

Victorias de Indis ab Hiſpanis partas quidam mali ex eo extenuant, quod Indi Barbari, inermes, & puſillanimi eſſent, 553.61

Victorias ferè omnes, quæ ab Hiſpanis in Nouo Orbe partæ ſunt, cœleſtibus auxiliis tribuunt plurimi, & grauiſſimi Auctores, qui de illis ſcripſerunt, ibid.58

P. M. Victoria putat non eſſe ſecurum titulum Diuinæ reuelationis, & quare? 544.32

Victoriæ & Molinæ verba referuntur de iuſta occupatione inſularum, & prouinciarum deſertarum Noui Orbis, 168.82

Victima.

Victimas humanas Mexicanorum Deo odibſas eſſe, & breui deſituras, ingenti miraculo oſtenſum fuit, 222.99

Vincentius.

Vincent. Lirinenſ. optimè exponit cauſam, cur Fides, & Eccleſia Dei dicatur Catholica, 239.50

S. Vincentij Ferrer. vaticinium de Orbis prædicatione per Religioſos diuerſarum Ordinum efficienda, & perficienda, 508.74

Vindicta.

Vindicta Magiſtratuum eſt vindicta Dei, 250.45

Vindicta, quæ tendit ad peccantium correctionem, eſt actus miſericordiæ, 250.45

Vindictam ſcelerum Deo relinquendam eſſe quomodo, & quo ſenſu in Deuter. & apud D. Paul. dicatur, 249.45.& ſeqq.

Vindictam peccatorum, quæ contra Maieſtatem Diuinam committuntur, ſibi relinquendam Dominus tradit, 237.20

Viracochas.

Viracochas cur dicantur Hiſpani ab Indis Peruanis? 575.50.& 217.22

Virgilius.

Virgilius Epiſcopus Saleburg. reprehenſus fuit, quòd Antipodes dari pro concione dixit, 79.32

Virgilius, quod de dominio, ſeu regno Chriſti Sibyllæ prænuntiarunt, ad Auguſtum Cæſarem adulatoriè traduxit, 534.105

Virgilius 1. *Æneid.* exponitur, 302.77

Virgilij carmina exponuntur, 242.79

Virgilij carmina de exceſſu Oraculorum accommodantur, 155.85

Virgilij carmina de Templo Iani claudendo expenduntur, 273.82

Virgilij locus 9. *Æneid.* expenditur, 564.27

Virgilij locus *Æneid. 6.* exponitur contra Iuſtum Lipſ. 92.87

Virgilij elegans naufragij, & procellæ deſcriptio, 82.76

Virgilij vaticinium quod trahi poteſt ad detectionem Noui Orbis, 92.83

Virginia.

Virginia prouincia ab Anglis occupatur, & eius deſcriptio, 39.22

Virginius ſuam filiam necauit, quod in eius perſona Appius iuris obſeruantiam non cuſtodiuit, 348.8

B. Virginis *del Pilar* Cæſar-Auguſtanæ vrbis ad D. Iacobum apparitio, & Templi ibidem ab eo conſtructi, hiſtoria refertur, & comprobatur, 504.33

Vir.

Viro graui, & fide digno qui credit, ſecurus eſt, 379.34

Vis, & metus multum minuunt de voluntario, imò conſenſu excludunt, 273.95

Vim, & metum longè abeſſe debere à conuerſione Iudæorum, & aliorum infidelium, etiam Chriſtianis ſubditorum, paſſim admonent ſancti Patres, 266.5

Vita.

Vitæ alterius, imò nec propriæ, nemo eſt Dominus, niſi ad cuſtodiendam illam? 233.94

Vlyſſes.

Vlyſſes, ob peregrinationum labores, ab Homero laudatur, 255.24

Vnctio.

Vnctionis ius paſſim omnes Reges Chriſtiani ſibi vſurpant, 362.35

Vocatio.

Vocationes, & inſpirationes Diuinæ multis modis contingunt, & confirmantur, neque ſemper miraculis egent, 145.48

Vocationibus Diuinis parere, aut non parere Deus in noſtra voluntate reliquit, 267.10

Voluntas.

Voluntas prorſus libera non reperitur in eo, qui etiam cauſatiuè aut conditionstè ad Baptiſmum compellitur. Et quatenus voluntas coacta voluntas ſit? 291.66

Voluntas non minus declaratur rebus, & factis, quàm verbis, 305.3

Voluntate ex mera quod dependet, ex eadem adimi poteſt, 210.34

Voluntatem liberam qualiter diffiniat D. Aug. 291.69

Vrbanus.

Vrbano II. Roman. Pontific. orationem pro bello contra infideles habente, audita fuit vox de cœlo, quæ illud approbauit, 259.65

Vrbs.

Vrbem totam incendiſſe dicitur, qui eius partibus ignem iniecit, qui creſcendo, & ſerpendo, eam abſumpſit, 242.86

Vrbes, *Piura*, & *Paita* quales? 46.44

Vrbes, *Cachapoyas*, *Mayobamba*, *Leon de Guanuco*, & *Guamanga* deſcribuntur, ibid.50

Vſucapio.

Vſucapio à Cicerone, & I. C. appellatur vis litium, 384.4

Vtilitas.

Vtilia quæ alicui ſiot reperire, magnam laudem meretur, ex Ariſtot. 121.35

Vtilitatis publicæ, & religionis augendæ ratio plura, contra ordinarias iuris regulas operari ſolet, 308.33

Vtilitatis ſpecie obiecta, omnes natura etiam ad pia, & honeſta magis accendimur, 263.110

Vtilitati infidelium magis quàm ſuæ intendere debet, qui eorum conuerſionem curat, 196.22

Vualdenſes.

Waldenſium hæreſis, quæ peccatores dominium rerum ſuarum non habere dicebat, in Concilio Conſtant. damnata fuit, 205.56

Vxor.

Vxor fidelis quando à viro infideli ſeparari poſſit, 399.10

Vxorem conuerſam poteſt Papa eximere à poteſtate mariti infidelis, 212.57

Vxores, & famulos viuos ſimul cum defunctis regulis ſepeliebant Peruani, 220.60

X

Xerxes.

XErxes fruſtrà pontem nauium in mari facere tentauit, vt Aſiam Europæ coniungeret, 59.55

Z

Zacharias.

ZAchariæ locus cap. 14. *Quod ſuper frenum equi eſt ſanctum Domino*, explicatur, 273.87

Zeilan.

Zeilan inſula detegitur, & eius vbertas, & an ſit Trapobana? 17.39

Zelus.

Zelus extendendæ Chriſtianæ religionis tunc laudari debet, cùm eiuſdem religionis præcepta non frangit, 287.31

Zelum purum, & ardentem Reg. Cathol. in conuerſione Noui Orbis plurimi Auctores aduerſus calumnias Hæreticorum defendunt, & extollunt, 262.105

Zenu.

Zenu in fluuio auri glebæ gallinacei oui magnitudine retibus expiſcari ſolent, 399.10

Zigantes.

Zigantes, Afri, Hyperborei, Æthiopes, Daci, & Sarmatæ variis coloribus corpora pingebant, 191.116

Zona.

Zonam Torridam eſſe impertranſibilem, & inhabitabilem hodie etiam aliqui nimis ſupinè ſcribunt, 80.39

Zonas tres anteà inhabitabiles, poſt Chriſti aduentum habitabiles factas piè probare nititur Thom. Bozius, ibid.45

Zonas quinque, quibus terra diuiditur, qualiter deſcribat Cicero, Plin. & alij, 79.35. & 80.38

Zonas omnes habitabiles eſſe, & Torridam placidiſſimam, hodie certiſſimis experimentis compertum eſt, & Auctores, qui de hoc agunt, 105.41. & 43

D. IO

D. IOANNIS SOLORZANI PEREIRÆ, I.C. HISPANI,

De Parricidij crimine Diſputatio.

Lectori meo ſalutem dico.

MAGNAM huius tractationis partem (CANDIDE LECTOR) quam nunc bonâ (vtinam) ſcæuâ in publicum mando, ex ſtato, ſolemníque almæ huius Salmanticenſis Scholæ more, annis ſuperioribus, pro obtinendâ licentiæ laureâ, non ſine audientium patrum approbatione publicè recitaui. Sed cum neque omnia tuuc dici anguſtiæ temporis paterentur, & tempus etiam ipſum, ſtudium iuge, & aſſidua variorum librorum lectio plurima (vt ſolet) alia nobis obtulerit, quibus antiquum illud opus ornari magis, & condiri potuiſſet, & quæ in cullei ſupplicio, parricidis irrogato, latent myſteria, præter alios interpretes reſerari, non ſum paſſus, quæ dixi dudum, quæ tacui, quæ etiam poſteà obſeruaui, & obſeruata in libri formam digeſſi, diutius in vmbraculis domeſticis contineri, & fœtum hunc animatum iam, quin & maturum, & prodire foras nitentem, luce priuari. Præſertim cùm me quoque dicant vatem paſtores, & otij & ſilentij rationem requirant ab homine aliquâ facultate prædito, aut certè his litteris initiato, gymnoſophiſtarum legem laudantes, apud quos impranſus ad opus extrudebatur, qui nihil cui pranderet adduceret. Sat ſcio non defuturos, qui melius fuiſſe dicant, otioſum eſſe, quàm nihil agere, hoc eſt, quàm inaniter vexari, difficiles nugas habere, & quod ait Seneca, *Ingenium inter irrita exercere, & diſputationibus nihil profuturis otium terere*, verùm ſi hoc ſtultitia eſt, plures, vt cum Cicerone loquar, ſtultitiæ huius reos domeſtico præconio colligere poſſum. Neque video cur conceſſam omnibus vel correptam iam vindicatámque quiduis audendi, quiduis ſcribendi libertatem, mihi adſumere non deberem. Sed quoniam aliud ſtultitiæ genus videtur exemplis errantium patrocinium ſibi mutuare, & contra id quod Cato Albino reſpondit, culpam malle deprecari, quàm culpâ vacare, nego alienam me, & Iuris profeſſore indignam, prouinciam ſuſcepiſſe, nego libellum hunc, quem quaſi præcurſorium interim dum moliuntur alij, dum comuntur, emitto, in rebus inanibus, & nunquam vſui futuris verſari, cum multa contineat, quæ ad puram putam iuris prudentiam ſpectant, multa quæ in foro quotidie, plurima quæ in Scholis tractari & ſolent & poſſunt, & ab aliis aut omiſſa, aut nuſquam vt oportebat expoſita reperiuntur. Itaque te moneo, lector, ne prius lucubratiunculam iſtam carpas quàm capias, ne negligas antequam legas, plus enim in receſſu quàm in fronte vtilitatis & voluptatis habituram ſpondeo. Vale.

APPROBATIO.

LIBELLVM hunc de Parricidij crimine Licentiati Ioannis de Solorzano Pereira, publici apud Salmanticenſes Cæſarei iuris interpretis, ſupremi Senatus iuſſu, quâ potui curâ & diligentiâ perlegi, & nihil in eo quod vel Chriſtianæ religioni, vel bonis moribus aduerſetur, offendi: quin potius multa, quæ & nouitate delectent, & tum in foro, tum maximè in ſcholis vſui eſſe poſſint, & auctoris ingenium, variámque eruditionem oſtendant, & dignum opus faciant, vt in communem ſtudioſorum vtilitatem edatur. Valliſoleti, 14. Martij, anno 1605.

Licentiatus Molina.

INDEX CAPITVM LIBRI PRIMI.

CAP. I. In quo præfationis loco, plurimis & I. C. & bonorum auctorum non vulgaribus teſtimoniis Reip. ſalutem in plectendis ſontibus verſari docetur. pag. 1

II. Quæ deterioris exempli ſunt, vindicari ſeverius debere. Pœnas non tam in delinquentium ſupplicium, quam in aliorum metum & emendationem induci, inde interdum & animalia puniri; & novis facinoribus nova ſupplicia excogitari, atque adeò leges meritò in parricidas ſævire. 2

III. De paricidij nomine, & orthographia, qui olim, qui hodie parricidæ dicantur. De parricidij quæſtoribus, & eorum officio & origine plura. Vulgata Pomponij, I. C. lectio contra aliquorum emendationem aſſerta. Feſtus Pompeius ex Scaligeri ſententia correctus. 3

IV. Solonem & Romulum nullas in parentum interfectores leges tuliſſe. Id meritò factum, multis & teſtimoniis & exemplis oſtenditur. Naturam ne ſuſpicari quidem parricidium permittere. Leges facinora interdum non tam prohibere, quàm admonere. Prohibitionem & punitionem ad facinus invitare. 4

V. Parricidij pœnam à Solone & Romulo prudenter omiſſam, non minus prudenter poſtmodum conſtitutam. Leges pro temporum varietate mutari oportere. Parricidium quis primus Romæ patraverit? Livij in hac re, & Plutarchi diſſenſio. Tullia, Servij Tullij Romanorum Regis, filia parricidium, & tempore, & immanitate primum videri. 5

VI. Filiorum qui apud varias gentes parentes occiderint, plurima exempla relata non iniucunda. Beſſi Pæonienſis parricidium; eiuſque ultio miraculoſa. Filios non minus quàm extraneos parentum vitæ inſidiari, Accurſij, & aliorum teſtimonia, hanc in rem in medium adducta. Nationes quaſdam ex more parentibus necem inferre, & alias eorum carnibus veſci, alias canibus tradere, alias è ſaxo deiicere. Sardonius riſus unde. 6

VII. Parricidium qualiter fuerit ab Ægyptiis, Hebræis, Græcis, Perſis, Macedonibus, Luſitanis, & aliis gentibus vindicatum. Romanos non interfectum modò, ſed & verberatum à filio patrem graviter vindicaſſe. Servij Tullij lex in hanc rem allata, & diligenter expoſita. Quid ſit plorare, quid quiritare, quid iubilare. Sacer homo quis, quæ ſacratæ leges? Sacer homo cur impunè à quolibet occidi poſſet ex Macrob. Pulſati parentis pœna. Virgil. Vlpiani, & Senecæ de hoc delicto ſententia. 8

VIII. Parricidij pœna apud Romanos quæ fuerit. Eam prius à Tarquinio in ſacrilegum quendam uſurpatam. Parem videri Parricidi & ſacrilegij rationem. Quo primum tempore Parricidæ culleo inſui cœperint, & an id fuerit legibus, an moribus introductum. Valerij in hac re, cum Livio, Modeſtino, & aliis auctoribus pugna. Ea qualiter ab Stephano Pighio, Cuiacio, & Petr. Ærodio compoſita, & Valerij emendatio tentata. Noſtra tandem de tota hac controverſia Sententia. 9

IX. Cullei ſupplicium Modeſt. mori maiorum tribuere, Iuſtinianum id novè a Pompeio inſtitutum teſtari, Martianum Parricidas pœna legis Corneliæ de ſiccariis puniendo docere. In hac pugna Hottomannum, Baldui. Cuia. Sigonium, Duaren. Ant. Aug. Covarru. & alios nihil quod probari poſſit dixiſſe. Quid nos in difficili hoc articulo exiſtimemus. Multis iuribus lux allata. 11

X. Peculiariter de pœna à Romanis in parricidas conſtituta tractatur. Parricidam ex Modeſt. ſententia antè omnia virgis cædendum. Hoc ex Romanorum moribus factum videri, apud quos ultimum ſupplicium ſemper verbera præcedebant. Porcia & Sempronia leges, verbera à civium tergo removerunt. Cur hæ Parricidis non profuerint? Quid ſit more maiorum ſupplicium ſumere? In inſtrumentis verberandi magnum fuiſſe Romanis diſcrimen: virgis cives, flagellis ſervos, vite milites cæſos. 13

XI. Sanguineis virgis Parricidam verberandum Modeſt. ſcribere. Has Acc. & alios, quòd ſanguinem elicerent, ſic dictas putare. Flagellum in quo dolor ineſt, apud Vlpianum quid? Eius emendatio poſt Budæum & alios late probata. Dolon quid? Coraſij, Mantuæ & aliorum, qui apud Modeſt. Sagmineis, reponunt, emendatio reiecta. Item & Ruſardi, qui, Saligineis. Sagmen quid. Et ſagminum uſus apud Romanos. Aſſerta vulgaris Modeſtini lectio. Sanguinea virga quæ, & unde ſic dicta? Arbores infelices quæ? Lictorum faſces an ex iſtis virgis ſanguineis. 14

XII. Parricidas culleo inſui. Quid culleus? & quibus in rebus uſurpari ſolitus? Non ſemper ex corio, & utre bubulo factum, ſed interdum ex lino vel canabi. Quin & è ſparto. Iſidori & Fulgentij, obſcura de hac re verba, cum Turnebo explicata. Cullei menſura & capacitas quæ? Catonis locus in hoc adductus, & cum aliis in concordiam reductus. Cullei nomen interdum in obſcœnis uſurpatum. 16

XIII. Culleum propriam fuiſſe & ſolemnem Parricidarum pœnam, plurimis teſtimoniis oſtenditur. Plauti obſcura verba hoc ex fonte cum Dionyſ. Lambino vero ſenſu donantur. In Neronis Parricidis populum variè luſiſſe. Cornificij verba ad hanc pœnam pertinentia in medium adducta, & adverſus Beroald. Cæcell. Coſtam, Turnebum & alios nova explicatione donata. Folliculus lupinus quid? Reorum ubi ultimum ſupplicium ſubituri eſſent, faciem ex more velari. Lignea ſolea, quæ reo-

rum

Index Capitum.

rum pedibus iniiciebantur, quales. Adagium culleo dignus. ibid.

X I V. Canis, gallus gallinaceus, ſimia & vipera culleo inſui, quo primùm tempore cœperint. Varias eſſe in hâc quæſtione Ærodij. Hotomanni, Magij, Coleri & aliorum ſententias. Simiam planè & viperam frequenter in hoc ſupplicio apud veteres inueniri. Gallum vero & canem non ita. Inde Hotomannum in Modeſtini reſponſo Triboniani manum agnoſcere. An rectè? Quænam fuerit eorum animalium inſuendorum ratio generaliter inquiritur, & explo à ridicula quædam antiquorum, alia Theophili vehementer probatur. 18

X V. Canis, quod cum Parricidis ſymbolum habeat? Forcat. & Couarru. rationes, quod immundus ſit, & impurus, vel quod nimis erga domines fidelis, multis prius teſtimoniis & exemplis ornata, poſteà reiecta. Canum quorundam docilitas,& fidelitas admiranda. De Vlyſſee tane nonnulla. Lares caninis tergoribus quare? Noua rationes inſuendi canes cum Parricida vltra alios tentata. Rabidi canes dominos petunt. Canes in parentes crudeles, matres ſaliunt. A Romanis odio habiti,& quotannis in ſupplicium rapti,& quare? 19

X V I. Gallus gallinaceus cur Parricidam comitetur? Angeli delirium exploditur,& Arcur item, qui Gallinaceum malè caſtratum interpretatur, & poſſimè caſtratos gallos reddi fortiores contendit. Gallinaceus cur appelletur? Galli appellatio varia. Galli Dea Cybeles Sacerdotes cur ita dicti cum eſſent caſtrati? Pugnaciſſimos eſſe Gallos, & naturâ viperis vehementer infenſos. Inde ſecundùm recentiores parricidij pœna adaptari. Plura de gallorum pugnis, & vbi hodie in vſu. Vnde gallorum luſus, qui à pueris Bacchanalium tempore fit, originem duxerit; Galli in matres crudeles Pet.Gergorium in carminum Lucretij allegatione lapſum. Gallos nimis eſſe vxorios,& prolis amantes. 21

X V I I. Viperam Parricida ſimilem eſſe, ideoque in eius ſupplicio adhiberi, cum hæc quoque parentis viſcera naſcendo prærumpat Hoc multorum teſtimoniis probatum, ex aliis poſtea in dubium vocatur. Tandem prior opinio magis admittitur. Sacrilegi quomodo apud Æthiopes puniti? Hominum quorundam natura, quibus venenata animalia non noceant. 23

X V I I I. Quid habeat ſimia cum parricida commune? Forcat. Balduin. Pet. Greg.& Couarr. rationes confirmata prius, deinde reiecta. Alia, qua nec ipſos latuit, magis probata. Plura de ſimiarum natura & hominum imitatione. Catulos ab eis interdum nimis complectendo necari. Animalia quadam parentes occidere. 24

X I X. Parricidas culleo cum animalibus incluſos in mare iactari. Hoc ſolemne fuiſſe: Nec ante Conſtantinum in flumen demiſſos. Qualiter in mare deferrentur? Ciceronis verba in dubium vocata. Accur.& aliorum opinio, qui in Modeſtini reſponſo mare pro flumine accipiunt, exploſa. Iuriſconſultos ſemper propriè loquutos, parricidas aliquando beſtiis, aut igni traditos. Quadam de his pœnis. 25

X X. Parricidas monſtra quadam & portenta natura videri. Inde meritò noua & inuſitata pœna damnari. Elementa communia omnium eſſe. His parricidam viuum adhuc iuſtè priuari. Cicer. Quint.& Ouidij in hanc rem elegantiſſima verba. Debere pœnas delictis eſſe conformes. Petri Plaza ratio quadam ob quam parricida in mare iactentur, conuicta & damnata. 26

X X I. Parricidas vt Cice. ait, ideò nudos in mare non deiici, ne ipſum, quo reliqua expiari ſolent, polluerent. Ratio hæc difficilis reddita. Nec à Cælio Rhodigino, aut aliis ſatis percepta. Aqua fluuiali leuiora, grauiora crimina mari expiari ſolere, latè probatum. Aquæ benedictæ origo in templorum oſtiis. De expiationibus veterum plura. Parricidij crimen nullam apud veteres expiationem admiſiſſe. Hoc cum Illuſtriſ. Card. Baronio defenſum,& neceſſariis argumentis euictum. 27

X X I I. Sepulturam parricidis negari, multis & iuris, & bonarum litterarum argumentis & exemplis oſtenditur. Sepulturam humanitatis ratione hominibus debitam ſæpe ob criminum atrocitatem prohibitam. Hanc etiam in animalibus reperiri. Pius Melchiadis in patrem affectus. Qui olim more maiorum ſepultura interdicti? Parricidas cùm parentes occidant, iure terrâ, omnium matre, priuari. 28

X X I I I. Cullei & ſerpentium pœna an hodierno iure parricidis irrogetur? Quid apud antiquos, quid apud nos in hoc ſupplicio, vel legibus, vel moribus immutatum ſit, diligenter expoſitum. Pontificio iure clericos parricidas perpetuo carceri traditos, laicos, aliis pœnis affectos. De carceris perpetui pœna nonnulla. 29

LIBER SECVNDVS.

CAP. I. DICENDORVM ordo proponitur. Humaniores litteras ad iuris ſtudium vehementer conducere demonſtratur. Parricidij eos primo loco teneri, qui parentum fata properauerint. Properare fata quid ſit. Iuſtinianus expoſitus, & ex melioribus codicibus emendatus. Liberorum vt & parentum appellationem latè patere. Modeſt.& Paul. qui contrarium docere videntur, vera interpretatione donati. Hominum vitam breuiſſimam eſſe. 32

I I. Liberos, qui parentes occiderint, nullis non pœnis merito ſubdi, multis magniſque rationibus ſuadetur. De pietate qua parentibus poſt Deum præſtari debet Parentes Deos appellatos, & diuina quadam eſſe ſimulacra. Inde filios dici eſſe in ſacris parentum, vt Cenanus exiſtimat. Naturam inter homines quandam cognationem conſtituiſſe. Inter filios & parentes hanc neceſſitudinem omnium maximam eſſe. Filium, qui hanc violat, & patris vita, quam tueri debet, inſidiatur in multa peccare. Ciconiarum & Meropum in parentes pietas admiranda. Aurea Aurelij Caſſiodori in impios liberos verba. 33

I I I. Naturales quoque & extra matrimonium procreatos liberos æquè ac legitimos parricidij teneri. De ſpuriis & inceſtuoſis quoſdam contra ſentire. Nos pluribus in vtramque partem expenſis, nullam quoad hunc caſum liberorum differentiam, ſeriò docemus. Naturam æqualem filiis omnibus eſſe Nullum parentem a filio in ius vocari permitti, quidquid alij opinentur. De ſpuriis plura ſcitu non indigna. 35

I V. Proſcriptum Patrem (quem bannitum vocant) à filio citra parricidij crimen, quidquid alij arbitrentur,

bitrentur, occidi non poſſe. Hoc variis rationibus, & exemplis corroboratum. Limitari tamen vbi pater in Patriam, aut Principem aliquid hoſtile animo moliretur, neque alia remedij via daretur. Expenduntur in hanc rem elegantiſſima Marcell. Cic.& aliorum teſtimonia. Patria nos, pluſquam parentibus debere. Maiorem parentem à Varrone appellari, qui obiter declaratur. Hoc etiam exemplis adſtructum. 37

V. *Expoſitum etiam filium, & à patre quâuis occaſione relictum, ſi agnitum patrem occiderit, parricidij teneri contra omnes defendimus. De expoſitis liberis plura. Thebanorum Romanorúmque de exponentibus leges. Naturaliter etiam malè meritis parentibus ob ſolum vitæ beneficium pietatem à filiis deberi. Hoc Valerij, & Ciceronis verbis, & Manlij Torquati exemplo probatum.* 39

VI. *Parricidij crimen malò hucuſque ad patrum ſpiritualium, iudicum, Dominorum, & aliarum ſimilium perſonarum interfectores extenſum. Qui patriam aut principem produnt, parricidas, paſſim à bonis auctoribus appellari; & non maieſtatis tantum, ſed etiam Parricidij reos videri. Hoc & debitum patriæ amorem expoſcere, de quo nonnulla. Pilatum in Chriſti Domini morte Parricidium commiſiſſe ſecundum aliquos. Qui eius interitus? Præceptoribus non ſecus ac parentibus reuerentiam deberi, pluribus demonſtratur, & an in uece eorum Parricidij crimen committatur?* 40

VII. *De filiis ad parentes tranſitus factus. Horum in filios imperium ex naturâ ipsâ deſcendere. Romanos poteſtatem patriam cum vitæ & necis iure in liberos exercuiſſe. Huius rei multa in bonis auctoribus teſtimonia, nonnulla etiam in Iuris Conſultorum libris veſtigia inueniri. Omnia diligenter ob oculos poſita. Et Martiano in.l.1.de Parricid.cum Cuiac. lux data. An apud alias nationes ius impunè occidendi liberos fuerit? & qui apud Romanos eo vſi reperiantur? Quo reſpectu Caius & Iuſtinian. patriam poteſtatem proprium ius Romanorum dixerint. Vendere olim filios parentibus licuiſſe. Hodie quatenus liceat.* 41

VIII. *Ius occidendi filios olim parentibus datum, poſterioribus legibus ademptum, nec niſi modicam coercitionem, aut exhæredationis remedium illis relictum. His ſuppliciis parentes erga filios contentos eſſe debere; Seneca, Ambroſ. Saluian. & aliorum verbis oſtenſum. Traianum filium, quem pater ſeuerè nimis tractabat, ab eius manu liberaſſe. Id iure factum, vt Papin. refert. Cuius verba cum Hotom. & Pet. Fabro emendatur, quamuis Cuiac. emendationem non probat. Patrem, filium ſibi reluctantem iudicibus offerre debere. Multis hoc iuribus comprobatum, ſed præcipuè Vlpian. reſponſo in leg. 2. de ſicariis. De cuius interpretatione latiſſimè agitur. Neminem indictâ cauſâ damnandum* 43

IX. *Ademptâ parentibus liberos occidendi licentiâ, ſtatim pœnas occiſoribus irrogatas. Hoc iure meritóque & quodammodo in ipſorum parentum gratiam inductum. Ne ad exhæredationem quidem patrem ſine magnâ causâ accedere debere, Cicer.& Seneca elegantiſſimis verbis oſtenſum. Erixonem ciuem Romanum, & Quintum Fabium Seruilianum ob filiorum cædes iam olim damnatos fuiſſe, Martiani ſententia de patre, qui filium in venatione necauit, multis Doctorum interpretationibus obſcurata magis quàm expoſita, latè explicatur, & vero ac nouo ſenſu donatur.* 45

X. *Conſtantinianâ primum ſanctione culei pœnam ad parentes porrectam. Grauiſſimum eſſe delictum filios occidere. De filiorum amore plura. Eorum vitam parentibus propriâ chariorem. Eis omnia ex voto parari Participes filij cur Terentio dicantur? Pro ſalute filiorum religiosè iuratum. Vt ſuperſtites parentibus eſſent,& eorum oculos clauderent, frequenter vota concipi. Hinc ſuperſtitioſi nomen. De more operiendi oculos mortuorum obiter nonnulla. Dolorem parentum in filiorum obitu,& pro eorum ſalute ſollicitudinem, epitaphiis,& animalium exemplis oſtenſum. Plato qualiter, qualiter Ægyptij filiorum occiſores punierint? Nullum maius tormentum inueniri, quàm filios in eor ſpectu parentum necare.* 46

XI. *Non eſſe tantam pietatem filios ſeruare, quantum facinus interficere. Fuiſſe multos, qui in ſuam progeniem ſæuerint. Echeti, Tantali, Progne, Medeæ, Portiæ, Gallæ, Deiotari, Laudicis, & aliorum vtriuſque ſexus parentum in filios crudelitas. Eius deteſtatio. Conſtantinum, qui primus culei ſupplicium filicidis induxit, in idem crimen prolapſum. Hoc multis teſtimoniis probatum. Quæ cauſa Conſtantinum, in filij & vxoris necem impulerit, ad purganda Parricidia regenerationis lauacrum, non ob lepram ſuſceptum ab eo fuiſſe.* 49

XII. *Parricidij teneri matrem, non quæ natum tantum, verum & quæ conceptum filium abegerit,& aborſum procurauerit. In hâc re communiter animatum fœtum ab inanimato diſtingui. Id an iure factum? Tryphonius in l. Cicero, ff. de pœnis exponitur. In abortum curantes Iuuenal. Ouid. Cicer & Tertulliani elegantiſſima verba. Grauius homicidio hoc crimen videri. Nulla ratione excuſari.* 50

XIII. *Maritum qui vxorem, vel vxorem quæ maritum occiderit culeo inſui debere, negatum à quibuſdam, à multis aſſertum. Hiſpanâ lege expreſsè ſancitum. Huius rei rationes ex coniugum amore petuntur De quo plurima diligenter congerimus. Coniuges ſibi inuicem inſidiantes maius Parricidio crimen admittere, Chryſoſt. & Stephani Papæ verbis probatur. Murena & vipera exemplo cum D. Baſil. & Alciat. coniugalis concordia & charitas ſuadetur. Cur fel in Iunonis pronubæ ſacris non adhiberetur? Formula illa, vbi tu Caius ego Caia, quò tenderet? Noua eius explicatio. Vxores maritis æquales eſſe debere. Dominas ſæpe in legibus appellatas. Interdum filiarum loco fuiſſe. Pœnas malis maritis impoſitas. Qui coniugum amorem propria vita prætulerint? Vtrum hæc pœna ad ſponſos trahatur? Martiani reſponſum exponitur.* 52

XIV. *Culei pœnam, etiam in quorundam propinquorum interfectores irrogatam videri, quinam hi ſint. Parentum nomen ad conſanguineos interdum extendi. Martianus, Iuſtinianus, & Alphonſus explicati, Culei pœna propinquorum necem non vindicari, tandem contra communem defenditur. In fratrum occiſoribus res in dubium vocatur. De fraterno amore plurima. Quintiliani & Valerij in fratricidas loci. Parricidij nomen fraternæ cædi à bonis auctoribus datum. De Romuli fratricidio. Liuius an malè crimen Horatij perduellionem vocarit.* 54

XV.

Index Capitum.

XV. *Conſcij Parricidij an & quando pœna huius criminis teneantur. Vtrum conſcientia ſola, an etiam ſceleris participatio ad pœnam deſideretur? Secunda, Martiani, Vlpiani, & Iuſtiniani reſponſa explicantur. Noſtra, in totâ hâc quæſtione ſententia, & diſtinctio. Regia legis interpretatio. Par eſſe delictum admittere, vel conſilium opémve delinquenti præſtare. Quintiliani. Ciceronis, & Arnobij in hanc rem teſtimonia laudantur. Alciati etiam emblema refertur.* 56

XVI. *Cogitati delicti pœnas Deum tantum exigere. Intentati verò & ſi non perfecti leges etiam humanas. Hoc in atrocioribus ſceleribus præcipuè procedere. In eis (quidquid alij ſentiant) ob ſolum affectum poſſe aduerſus intentantem ordinaria criminis pœna procedi. In Parricidio hoc multis legibus cautum. Venenum propinare grauiſſimum delictum cenſeri, & quare? In parricidio, & aliis maleficiis conatum, & voluntatem ſpectari, non exitum. Exemplis hoc, & teſtimoniis confirmatum. Qui filiis ſibi inſidiantibus pepercerint?* 57

XVII. *Parricidiorum eaſdem ac cætera crimina probationes admittere. Iudices comperta maleficia cito punire debere. Suetonium ſolum, manifeſti Parricidij reos culleo inſui non poſſe, niſi proprio ore crimen confiterentur, dixiſſe: Ex Cicer. Quint. Apuleio, & aliis contrarium conſtare. Parricidij accuſatum, abſolui, ad Reip. honorem quodammodo pertinere.* 58

XVIII. *Nullam cauſam inueniri poſſe quæ Parricidium excuſet, optimis exemplis probatur. Qui Parricidium Parricidio vindicant, potius dimitti, & ampliari quam abſolui. Oreſtis & Alcmaonis parricidia etiamſi in patrum vltionem facta à furiis punita. Ciceronis & aliorum de cauſis furiarum, quæ Parricidas exagitant verba. Oreſtem Diis in Areopago ſedentibus abſolutum. Parricidium etiam inuoluntarium extra pœnam non eſſe. Inuoluntarij homicidij, quæ fuerit pœna apud Græcos? Furioſum ſi in furore Parricidium commiſerit impunem eſſe. Quid ſi poſt delictum efficiatur furioſus?* 59

XIX. *De Parricidæ teſtamento & ſucceſſione. Vltimo ſupplicio damnatos olim nec legitimum, nec teſtamentarium hæredem habuiſſe. Hodie ſecus. Eorum qui ante damnationem deceſſiſſent, niſi ſibi mortem inferrent, facinoris conſcientiâ, ſucceſſionem fuiſſe. De his qui ſibi mortem conſciuerint plurima. An fiſcus, an Parricidæ filij, vel alij agnati, ad bona interfecti, quæ ad Parricidam eſſent peruentura, admittantur? Varia in hâc quæſtione Doctorum ſententia referuntur.* 61

XX. *Parricidij crimen publicum eſſe. Ideò eius accuſationem cuivis è populo datam. Parricidio Remp. lædi. Parricidij accuſationem nullo temporis ſpatio finiri, licet reliqua crimina vicennio extinguantur. Paul. in l. fin. de parricid. expoſitus. noua eius interpretatio cum Cuiacio relata. Quæ tamen reiicitur, & communis magis probatur.* 63

LEGVM

LEGVM, QVÆ IN HOC LIBRO EX Profeſſo declarantur,& exornantur verba.

Lex Pœna pen.ff.ad l.Pomp.de parric. Modeſtin.lib.12.Pandect.

Pœna Parricidij, more maiorum hæc inſtituta eſt, vt parricida virgis ſanguineis verberatus deinde culleo inſuatur cum cane, gallo gallinaceo, & viperâ,& ſimiâ: deinde in mare profundum culleus iactetur, hoc ita ſi mare proximum ſit: alioquin beſtiis obiicitur ſecundum D. Hadriani conſtitutionem. Qui alias perſonas occiderint, præter patrem & matrem, & auum & auiam, quos more maiorum puniri ſupra diximus, capitis pœna plectentur, aut vltimo ſupplicio mactentur.

Lex vnica, C de iis,qui parent.vel lib. occiderunt. Imp. Conſtantinus A. ad Verin.Vicarium Africæ.

Si quis parentis, aut filij, aut filiæ, aut omnino affectionis eius qui nuncupatione Parricidij continetur fata præparauerit: ſiue clam, ſiue palam id euiſus fuerit, pœnâ Parricidij puniatur: & neque gladio,neq; ignibus,neq; vlli alij ſolemni pœnæ ſubiigetur,ſed inſutus culleo,cũ cane,gallo gallinaceo,& viperâ,& ſimiâ, & inter eas ferales anguſtias comprehenſus ſerpentium contuberniis miſceatur: & vt regionis qualitas tulerit; vel in vicinum mare, vel in amnem proiiciatur, vt omni ab elementorum vſu viuus carere incipiat, & ei cælum ſuperſtiti, terra mortuo auferatur. D. 11.Kal.Decemb.Licinio V. & Criſpo Coſſ. Accep. prid. Id. Mart.Carthagina Conſtantiao A.V.& Licinio Cæſ.Coſſ.

Iuſtinianus in §. alia deinde.inſtitut.de publicis iudiciis.

Alia deinde lex aſperrimum crimen noua pœna perſequitur, quæ vocatur Pompeia de Parricidiis, quæ cauetur vt ſi quis parentis, aut filij, aut omnino affinitatis eius, quæ nuncupatione parentum continetur fata præparauerit, ſiue clam, ſiue palam id auſus fuerit, necnon is, cuius dolo malo id factum eſt, vel conſcius criminis extiterit, licèt extraneus ſit pœnâ Parricidij puniatur: & neque gladio, neque ignibus, neque vlli alij ſolemni pœnæ ſubiiciatur: ſed inſutus culleo, cum cane, gallo gallinaceo, viperâ, & ſimiâ, & inter eas ferales anguſtias comprehenſus (ſecundum quod regionis qualitas tulerit) vel in vicinum mare, vel amnem proiiciatur, vt omnium elementorum vſu viuus carere incipiat,& ei cælum ſuperſtiti, & terra mortuo auferatur. Si quis autem alias cognatione, vel affinitate coniunctas ſibi perſonas necauerit, pœnam legis Corneliæ de ſicariis ſuſtinebit.

ALPHONSVS NONVS COGNOMENTO Sapiens, Caſtellæ & Legionis Rex, ſeptem partiti iuris compilator.

Ley 12. in tit.octano, partida ſeptima.

Si el padre matare al fijo, o el fijo al padre, o el abuelo al nieto, o el nieto al abuelo, o a ſu viſabuelo, o alguno de ellos a el, o el hermano al hermano, o el tio a ſu ſobrino, o el ſobrino al tio, o el marido a ſu muger, o la muger a ſu marido, o el ſuegro, o la ſuegra a ſu yerno o a ſu nuera, o el yerno ò la nuera, a ſu ſuegro, o a ſu ſuegra, o el padraſtro, ò la madraſtra a ſu entenado, o el entenado al padraſtro, o madraſtra,o el aforrado, al que lo aforro. Qualquier de ellos que mate a otro con armas, o con yeruas paladinamente o encubierto, mandaron los Emperadores, e los Sabios antiguos que eſte a tal que fizo eſta enemiga,que ſea açotado publicamente ante todos, e de ſi que lo metan en vn ſaco de cuero, e que encieren con el vn can, e vn gallo, e vna culebra, e vn ximio, e deſpues que fuere en el ſaco con eſtas quatro beſtias, coſan la boca de el ſaco, e lancelos en la mar, o en el rio que fuere mas acerca de aquel lugar do acaeſciere. Otro ſi dezimos que todos aquellos que dieſſen ayuda, o conſejo porque alguno murieſſe en alguna de las maneras que de ſuſo dixımos, quier ſea pariente de el que aſſi muere, quier eſtraño, que deue auer aquella meſma pena que el matador. E aun dezimos que ſi alguno comprare yeruas o ponzoña para matar a ſu padre, e deſque las ouiere compradas ſe trabajaſſe de gelas dar, maguer non gelas pueda dar, ni cumplir ſu voluntad, ni ſele aguiſaſſe, mandamos que muera por ello, tambien como ſi gelaſſe ouieſſe dado, pues que no fincò por el. Otroſi dezimos que ſi alguno de los otros hermanos entendiére, o ſupiere que ſu hermano ſe tràbaja de dar yeruas à ſu padre, o de matarlo en otra manera, e no lo apercibiere dello, pudiendolo fazer, que ſea deſterrado por cinco años.

IOANNIS SOLORZANI PEREIRÆ, I. C. HISPANI; De Parricidij Crimine Diſputatio.

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM,

In quo præfationis loco, plurimis & Iuriſconſultorum, & bonorum Auctorum non vulgaribus teſtimoniis Reip. ſalutem in plectendis ſontibus verſari, docetur.

TRANQVILLVM, pacatúmque omnis benè conſtitutæ Reipublicæ ſtatum, exhortatione præmiorum, & pœnarum metu ſeruari, vt vulgaria Vlpiani, *in l. 1. ff. de iuſtitia & iur.* & Horatij *1. epiſt. 16.* teſtimonia prætercam, eleganter Ariſtot. *1. Ethic. cap. 5.* verbis ſuadetur, hæc duo efficaciſſima media eſſe, vt ciues boni efficerentur, tradentis. Et Democriti, qui (vt Plinius *lib. 2. nat. hiſt. cap. 7.* refert) duos tantùm Deos eſſe conſtituebat, pœnam, & beneficium, quæ etiam pro Diis apud Aſſyrios colebantur. Inde optimè Cicero *pro Cluent. Summum* (inquit) *rectè factis maiores noſtri præmium, plura peccatis pericula eſſe voluerunt*, & cùm laſciuientis naturæ vitio, homines in peiora frequentiùs laberentur, iuſtiſſimis ſanè de cauſis, in his Iuriſconſultorum reſponſis, & Imperatorum reſcriptis, quæ omnes vbique gentes non minùs quàm ea venerantur:

Pithia quæ tripode ex Phœbi, lauróque profatur,

Tot paſſim conſtitutiones ſparſæ reperiuntur, quibus ſeueriſſimis pœnis, interdum etiam & leuioribus (prout delicti ac maleficij qualitas tulerit) ſontes puniri, illique; qui à recto virtutis tramite deuiarint, coërceri iubentur.

Nihil enim aduerſus petulantiam & iniuſtitiam magis, quàm caſtigatio, & animaduerſio conuenit, &, vt capitalibus pœnis, exiliiſque quibuſdam, quemadmodum Vlp. *in l. congruit. 13. de offic. præſ.* ſcribit, communis boni gratia ciuitates purgentur. Sic enim & Caius ait, *in l. ſi à reo 71. §. fin. de fideiuſſ. Pœnas ob maleficia ſolui magnam rationem ſuadere.* Et Paulus, *in l. licitat. 9. §. quod illicitè, ff. de publ. & vectig. Diſciplina publica vigorem expoſcere, vt illicitè facta competenti ſupplicio vindicentur.* Sciebat hoc celebris ille Athenienſium legiſlator Draco, qui vel eos, qui otij damnati forent, capite mulctandos, ſuis legibus ſanxerat, quas non immeritò Demades orator (vt Cœlius *lib. 11. antiq. lect. cap. 3.* & Alex. *genial. 3. cap. 5.* commemorant) non atramento ſed ſanguine ſcriptas eſſe dictitabat; & Ariſtot. *lib. 2. Rhet.* non hominis, ſed verè Draconis eſſe, aſſeuerabat. Sciebant & antiquiſſimi homines, qui vt Plato *in Rhet.* refert, Rhadamantum (quò magis peccandi licentiam cohiberent) noxios, & criminis alicuius reos in Tartarum, quò delictorum meritas pœnas penderent, tradebant dimittere. Sciebant denique priſci illi, & omni ſemper memoria recolendi Heroës, qui diuerſis gentibus Nomophilaces extiterunt, benéque ac rectè viuendi tradiderunt normam; quorum in tabulis nemo eſt qui neſciat, variis ſuppliciorum generibus, delinquentium audaciam compeſci, eoſque, qui ſtatutam ac præfinitam legibus metam tranſilirent puniri. Vnde legiſlatores illos pro Diis habitos, & tanquam cœleſtia numina veneratos, commemorant plures; Cœlius Rhodig. *lib. 18. ant. lect. cap. 19.* Mateacius *de via & rat. iur. lib. 1. cap. 23.* quippe cum lex nihil aliud ſit, vt Demoſthenes à Martiano relatus *in l. 2. de legibus*, ſcribit, quàm *Inuentio quædam & donum Dei, correctióque voluntariorum, & non voluntariorum peccatorum*, eiúſque virtus Modeſtino *in l. legis virtus, de leg.* & Quintiliano *7. inſt. orat. cap. 6.* teſtibus, vt plurimùm in puniendo conſiſtat.

Hinc in libris de Rhetor. Plato: *Qui iniuſta* (inquit) *perpetrat pœnas luit, & qui rectè puniunt, iuſtitia quadam freti puniunt, pœnáque iuſta iuſtiores efficit, tanquam medicina quadam improbitatis.* Quò reſpiciens Cicer. *in 8. Philipp.* ic. malorum punitionem, neceſſitatem potius quam voluntatem eſſe (quod Plato etiam ipſe anteà docuerat *lib. 9. de legibus*) his elegantiſſimis verbis oſtendit:

oſtendit : *Quemadmodum in corpore,ſi quid huiuſmodi ſit , quod reliquo corpori noceat , vri ac ſecari patimur, vt membrorum aliquid potiùs quàm totum corpus intereat,ſic in Reſp.corpore,vt totum ſaluum ſit,quidquid eſt peſtiferum amputetur*.Neque minus Clem.Alex. *lib.1.ſtrom.* ita in eandem ſententiam ſcribit : *Lex eorum, qui ei parent curam gerens, ad pietatem in Deum inſtituit,& dictat ea quæ ſunt facienda,& propulſat omne peccatum,pœnas imponens his quæ ſunt mediocria ; cùm autem viderit aliquem ita ſe habere,vt videatur immedicabilis, vtpotè qui ad extremam prouehatur iniuſtitiam , tunc aliorum iam curam gerens,ne ab ipſo corrumpatur, tanquam aliquam partē à toto corpore reſecans,ſic eum,qui eſt huiuſmodi, occidit ſaluberrimè.* Eſt enim (vt Ioan. Pontifex *in extrauag.de pœnis*,ait)*compeſcenda malorum audacia, vt ſaltem pœnæ formidine retrahantur à noxiis , ſicque benè ſectando virtutem meliores effecti non cogantur cum illis perire*;Et in puniendis ſceleribus,non ſolùm delinquentis ipſius qui pœna afficitur, ſed reliquorum quoque contemplatio adhibenda,vt ex Philoſophorum ſchola Alex. Neap. aduertit *d.lib.3.c.5. in princip.* Nam delictum,quo impunitius,eo effrenatius fit : atque adeò ne ſerpat inſitum illud & radicatum in natura malū, & peccandi conſuetudine in ferocē, & belluinam erumpat audaciam,curandum eſt maximè (quod Pontifices aiunt,*in c.vt clericor. de vit.& honeſt. cleric.*) *vt quos Dei timor à malo non reuocat , temporalis ſaltem pœna cohibeat à peccato* : & vt alma ciuilis iuſtitia, delinquentes coërceat, & illecebrā veniæ, & impunitatis ſpem, à Republica exterminet;ciuitatéſque ac populos ſeu Herculea claua , Lernæis nocentium monſtris expurget , & liberet. *Malum enim*(vt ait Caſſiod.*lib.3.var.*) *cùm perſeuerat augetur,& remediabile bonum eſt in peccatum,accelerata correctio*. Vnde noſtrarum legum auctores, *in l.ita vulnerat 53.ad l. Aquil.l.eum qui nocentem* 8. *de iniur.*maximè conducere inquiūt,ne delicta maneant impunita, & non immeritò M.Tull. 3. *orat. in Catil.& in orat.in Piſon.*crudeles in patriam appellat iudices , qui facinoroſis hominibus delicta condonantes,eos,& alios ad ſimilia,vel maiora audendum,monere videntur. Pœnæ enim vt Paulus, *in l.ſi pœna*;& Calliſtr.*in l.capitalium,§.famoſos,ff. de pœn.*tradunt, in emendationem,& terrorem hominum inductæ ſunt,& Senec.teſte,*l.1.de ira circa fin. Nemo prudens punit,quia peccatū eſt,ſed ne peccetur.*Quò reſpiciens Quint. *declam.*274. inquit: *Quoties crucifigimus noxios celeberrimæ eliguntur viæ,vbi plurimi commoueri hoc metu poſſint. Omnis enim pœna non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum.* Atque ita vt Moſes *Deut.* 1. admonuit, iudices in pœnis irrogandis,nihil pertimeſcere debent,*quia iudicium Dei eſt*,non enim lex nō iudex delinquentes punit,(vt & Iuris DD.poſt gloſſ *in l. cum probatio,C.de probat.*declarant)ſed ipſum delictum publica ſatisfactione culpam expiat , & tanquam debitum diſſoluit. Quinimò vt Diuin.Pſalt. *Pſal.*57 teſtatur, Deus ipſe perſonam iudicis peragit. Quamobrem non abſque ratione Lacedæmonij cuiuſdā apophthegma laudatur à Plutarch. *in Laco.* apud quem , cùm Charillus Rex ſummis laudibus efferretur;quomodo,inquit,bonus eſt, qui ne in malos quidem acerbus ſit ? Verendum eſt namque,*ne* (vt *in Iugurt.*tradit Salluſt.) *ignoſcendo malis,bonos perditum eamus* : & vt ait Ambroſ. 1. *offic.* & faciunt alia quæ tradit Ioannes Neuiz. *in Sylu. nup.lib.* 1.*à n.*71. Guillel.Bened.*in c. Raynut. verb. mortuo el.* 1. *Nocentes abſoluendo , innocentes tradamus exitio.* Nam vt inquit Saluian. *lib.7. de gubern. Dei: Poteſtas quippe magna,& potentiſſima, quæ inhibere ſcelus maximum poteſt ,quaſi probat debere fieri, ſi ſciens patitur perpetrari.*

CAPVT II.

Quæ deterioris exempli ſunt,vindicari ſeuerius debere, Pœnas non tam in delinquentium vindictam , quam in aliorum metum & emendationem induci. Inde interdum & animalia puniri , & nouis facinoribus noua ſupplicia excogitari , atque adeò leges meritò in parricidas ſæuire.

SOLENT autem & debent interdum , quorundam maleficiorum ſupplicia exacerbari, quoties nimirum , multis perſonis graſſantibus exemplo opus ſit, vt diſertè Claud. Saturnin. ſcripſit *in l.aut facta* 16.*§.fin. ff. de pœn.*Nam cùm ex Iuuenal.*ſatyr.*14. *Dociles in imitandis turpibus ac prauis omnes ſimus* ;&, vt Cicero inquit *lib.* 3. *de Orator. duo nos maximè mouēant,exemplum & ſimilitudo*, quæ pernicioſis exemplis hominum animos & mētes inficiunt,exemplaribus quoque ſuppliciis,& grauioribus pœnis eradenda, & auerruncanda fuerunt : & omni ſtudio nitendum,vt (quod olim in decimatione fiebat;de qua plurima ex Liuio,Plut.Dionyſ.& aliis tradit Tiraq.*de pœn,temp. cauſ.*47.P.Fab.*lib.1.ſemeſt.c.*18.Iuſt.Lipſ,*de milit. lib.5.dial.*18)metus & horror omnibus iniiciatur, pœna verò ad paucos perueniat.Vnde paſſim apud Terent.ſæuiores iſtæ animaduerſiones exempla vocantur,quæ eadem Græci,vt Cælius *lib.6. lect.ant. c.*14 tradit,*παραδείγματα* dicunt;& apud nos quotidie hanc etiam ob cauſam , mortua iam delinquentium cadauera,quibus tamen, vt ille dixit,terram ignibus miſceri, nihil intereſt, in cineres, vel ſecata in fruſta, vulturibus mandenda,mandari videmus,vt metu ſimilis pœnæ, in ſe reliqui tam immane ſpectaculum verſi,ab eiſdem facinoribus arceantur.Nam vt rectè ait Optatus Mileuit.*lib.6.Vt terreatis viuos,malè tractetis mortuos* ; & Quintil. *declam.*274. *Non ſatis putauerunt maiores eas pœnas conſtituere , quas poſſit aliquis excipere in vita; multos magis tangit ſepultura, ad cogitationem poſt ſe futurorum, plerique grauius mouentur.* Cuius rei cùm multa litterarum monumentis teſtimonia prodantur,illud tamen pro cunctis adduxiſſe iuuabit, quod ex hiſtoriis Græcanicis Agel.*lib.15.noct.At. c.*10.Leonic.*de var.hiſt.lib.*1.*c.*18. & alia tradens Menoch.*de arbit. caſ.* 285. de Mileſiis virginibus retulerunt , quæ à furore quo percitæ voluntariam mortem oppetebant,non deſtitere prius,quàm Mileſiorum decreto quæ poſteà ſe ſuſpendio conficerent virgines, cum eodem laqueo,quo eſſent præcinctæ,nudato corpore , per fori medium iuſſæ palam efferri , alias tam inhoneſti funeris pudore, ne ſibi poſtmodum violentas manus iniicerent,terruerunt. Addo bruta quoque animantia,licèt ratione, & inferendæ iniuriæ poteſtate carentia , *l.1. ff. ſi quadr.pauper.*non ſolùm vt facti memoria aboleatur, vt noſtratibus legibus continetur, *l.2. tit.* 21. *part.* 7. Bald. *in l.* 3 *num.* 36. *de inoffic. cap. hoc ipſum* 32. *quæſt.* 12. *cap. mulier* 15. *quæſt.* 1. Mant. *ſingul.* 15. *num.* 2. ſed vt commiſſi etiam ſceleris pœnas perſoluat , & quod magis eſt , vt aliis timorem inficiant , aliquando puniri ſolere. Nam Moſaïco iure, *Leuit.c.*21. *Exod.*20. iumentum

tum ſi hominem interfecerit, lapidibus occidi iubetur;& Guido Papa *deciſ.*218. Pet. Herod. *lib.* 3. *decr.tit.*16.ſe vidiſſe porcum furca ſuſpenſum ſcriptum reliquit, quòd puerum comediſſet. Quin & Plinius *lib.*8. *naturalis hiſt. c.*16. cuius verba refert & explicat Lipſius 1. *de cruce c.* 6. auctor eſt: *Polybium cum Scipione in Africa, leones homicidas crucifixos vidiſſe, quia cæteri metu pœna ſimilis, abſterrerentur eadem noxa.* Et quod plus eſt, cædes ab inanimatis factas Athenis in Prytaneo iudicatas teſtatur Demoſth. contra Ariſtocr. Et ſtatua Niconis, auctore Suida, quod ruens hominem viuum oppreſſiſſet & extinxiſſet, rea cædis ab interempti hæredibus acta, damnata & in mare demerſa eſt. Quod non prorſus à ratione abeſſe conſiderat Forner. *lib.*1. *ſelect. c.*10. Ergo cùm (vt apud Agel. *lib.*20. *noct. Attic. cap.* 1. Sextus Cecilius dicebat, *Acerbitas vlciſcendi maleficij benè atque cautè viuendi diſciplina ſit*; & vt Cic. *epiſt. ad Brut.* inquit: *Salutaris ſeueritas vincat inanem ſpeciem clementia*; quid mirum ſi præfractos hominum mores leges compeſcant? & in eos vltore gladio conſurgant, qui non minus exemplo quàm peccato nocent? Quid ſi flammas, cruces, beſtias, & atrociora interdum ſupplicia minentur? *l. aut damnum, §. boſtes, & §. quicunque, l. capit, in princ. & in §. famoſos, & §. qui ob inimicitias, l. ad beſtias, ff. de pœn. l.* 2. *C. de falſa mon.* cum latè traditis ab Alex. 3. *gen.* 5. Cæl. 1 *lect. c.* 5. Valer. Max. *lib.* 9. *c.* 2. Pet. Fab. 1. *ſem. c.* 18. Petr. Greg. *lib.* 31. *Syntag.* Quid denique ſi pœnæ quæ delictis ſemper debent eſſe conformes, *l. reſcriptum* 6. *de his qua vt indig.* Menoch. *q.* 90. *c.* 38. auctis ſceleribus augeantur? cùm ſapienter hoc ſicut cætera Pythagoras, vt refert Laert. *in eius vita* dixerit: *Eos qui malos non puniant, velle bonis iniuriam inferre.* Et cùm aliter Reipu. b. ſalus conſiſtere nequeat, hominibus in homines, ferrum, venenum, & inſidias quotidie parantibus, & à concordia, quam bruta ſemper inter ſua genera ſeruant, deſciſcentibus, vt optimè poſt Plin. *in proœm. lib.* 7 Iuuenal. *ſatyr.* 15. deplorat:

Sed iam ſerpentum (inquiens) *maior eſt concordia: parcit*
Cognatis maculis ſimilis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam
Expirauit aper, maioris dentibus apri?
Indica tygris agit rabida cum tygride pacem
Perpetuam: ſæuis inter ſe conuenit vrſis,
Aſt homini ferrum lethale, &c.

Vno itaque ex homine, plurima homini ſunt mala: vnus adeò præceps in omni flagitia fertur, vt parentibus ipſis (quibus, Platone *lib.* 11. *de legib.* teſtante, nullum apud Deos magis honorandum ſimulachrum inueniri poteſt) non parcens, ita atrox, horrendum atque immane ſcelus inuenerit, vt quamuis in eo puniendo prudentiſſimi quique legum latores inuigilauerint, nunquam tamen dignas tanto maleficio, & tam pernicioſi exempli crimine, reperire potuerint pœnas. Nam vt eleganter Cic. *in orat. pro Roſc. Amer. Si id quod præclarè à ſapientibus dicitur, vultu læditur pietas, quod ſupplicium ſatis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipſum ſi res poſtularet, iura diuina atque humana cogebant?* Nemo igitur miretur, ſi nouo delicto nouam & inauditam Romani pœnam excogitauerint. Nemo culleum, verbera, & ſerpentium contubernia queratur. Nemóque, vt Cic. 4. *Tuſcul.* inquit: *Parricida ſupplicio miſericordia commoueatur.* Nam neque faciliori pharmaco potuit huic morbo mederi, & quos natura ipſa in officio retinere non valuit, ij magnitudine pœnæ, maleficio ſubmoueri debuerunt. Et Plato teſte, *dial.* 9. *de legib. Si poſſibile eſſet ſæpius aliquem mori, iuſtiſſimum eſſet, ſæpius parricidam occidi.* Præſertim cùm veriſſima ſit illa Maximiliani Imperat. (quam refert Mantua *ſing.* 16. *n.* 3.) ſententia, à quo cùm pro quibuſdam, quos rotæ ſupplicio affici iuſſerat, aulici quidam, vt mitiùs plecterentur, contenderent, nuſquam tamen id impetrare potuerunt, quòd diceret, multos homines barbatos & inſolentes, non mortem ſed mortis genus formidare ſolere. Et vt præclarè Symmach. *lib.* 2. *epiſt.* 2. ait: *Tantum denuò legibus ſeueritatis addendum eſt, quantum flagitia creuerunt.*

CAPVT III.

De parricidij nomine & orthographia: Qui olim, qui hodie parricida dicantur? De parricidij quæſtoribus & eorum officio & origine plura. Vulgata Pomponij I.C. lectio contra aliquorum emendationem aſſerta. Feſt. Pomp. ex Scalig. ſententia correctus.

HIs ita de huius ſeueriſſimæ pœnæ imponendæ ratione generaliter prælibatis, ante quàm ſpecialem eius tractationem aggrediar, neceſſa ium duxi, de parricidis acturus, ipſius nominis etymon in limine declarare. Olim igitur parricidæ, non hi modò, qui parentes vita priuaſſent: ſed & qui qualemcumque hominem occidiſſent, appellabantur: quod & Feſt. Pomp. teſtatur, *in verb. Parric.* & Plutarc. *in Romul.* dum ſcribit, Romulum homicidium omne vocaſſe parricidium, neque de eo, qui patrem occidiſſet aliam tuliſſe legem: quòd illud impiū & nefarium, hoc impoſſibile iudicaret. Quin & lege Romuli idem ſatis apertè ſignificatur, quæ, vt Balduin. *ad ll. Rom. c.* 11. & Iuſt. Lipſ. *ad leg. Reg.* oſtendunt, his erat verbis concepta, *Parricidas omnes capite puniunto.* Et alia Num. Pompil. quæ veluti in ſuperioris interpretationem lata, ita (ſi Feſt. *vbi ſup.* credimus) ſcripta erat: *Si quis hominem liberum dolo ſciens morti duit, parricida eſto.* Quo eodem ſenſu lege Tribunitia prima, quam Briſſon. *lib.* 2. *de form. pag.* 154. & Ræuard. *ad ll.* 12. *tab. c.* 3. referunt, cauebatur: *Si quis eum, qui eo plebis scito Sacer ſit, occiderit, parricida ne ſit*, id eſt, homicidij crimine non teneatur. Vnde non improbabilis videtur eorum, vt refert Balduin. ſuper Barth. Zaneh. *in annot. ad Saluſt. pag.* 46. ſententia, qui inde parricidam dictum exiſtimant, quaſi qui parem, hoc eſt alterum hominem occiderit. Neque ratio ſcribendi quorundam; inter quos Briſſon. *ſup. & lib.* 14. *de verb. ſign.* & P. Ærod. *lib.* 8. *rer. iud. tit.* 6. & Duar. *ad tit. ad l. Pomp. de parr.* per abuſum litteram, r, geminatam tradit, quod probat etiam Eguin. Varo *in §. alia de pub. iud.* qui *paricida & paricidij*, nomina, ſimplici tantum, r, pingere ſolent, & pronuntiare. Quamuis ego præſtantiſſimos alios viros ſequutus, receptam, & veterum librorum exemplis probatam, ortographiam immutandam non cenſeam. Sed & quòd parricidæ antiquiſſimis iſtis legibus, quarum mentionem habuimus, capite puniri cœpiſſent, in cauſa etiam fuit, vt parricidæ appellatio, tranſlatitiè ad eos omnes extenderetur qui crimina, capitali ſupplicio vindicanda, patraſſent. Nam & quadam lege 12. tab. cuius verb. Cicer. refert *l.* 2. *de legib.*

& exornat nouiſſimè Ant.Clarus Siluius *ad l.* 12. *tab.c.cap.* 18. ita cautum erat. *Sacrum, ſacróue commendatum, qui clepſerit, rapſeritue, parricida eſto.* Et eos, qui vt capitalibus quæſtionibus præeſſent, eligebantur, generaliter quæſtores, ſiue vt Aſconius Pedia. 1. *Verr.* ait quæſitores parricidij vocarunt. Inde Feſtus Pompeius *ſuprà: Parici quæſtores appellabantur* (inquit) *qui ſolebant creari cauſarum capitalium quærendarum.* Et Pomponius *in l.* 2. §. *deinde cum ærarium, de orig. iur.* Et Feneſtella *de magiſtr. Rom. lib.* quæſtores à populo conſtitui ſolere tradunt, *qui capitalibus rebus præeſſent, qui appellabantur quæſtores parricidij, quorum etiam meminit lex* 12. *tab.* Quo in loco Pomponij legendum quidam ex Feſto *parici* non *parricidij* arbitrantur, & hos quæſtores Paricos dictos fuiſſe ſibi perſuadent, Contra quos tamen eruditiſſimus Ioſephus Scaliger, *in notis ad Feſtum in parric.* omni opere volgatam lectionem retinendam, quin & apud Feſtum etiam reponendam, contendit. Rurſus, quam laudat, Pomponius 12. tab. Legem, nullibi reperiri, præſtantiſſimus Iacob. Cuiac. *d. l.* 2. aduertit. Et verò conſtat, multis poſt Reges exactos & receptas 12. tab. annis in emergentibus cauſis capitales iſtos quæſtores creati Liuius namque ſcribit *decad.* 1. *lib.* 4. anno ab vrbe condita 340. plebem Coſſo & Medullio conſſ. Poſthumianæ cædis quæſtionem, de populi conſenſu mandaſſe. Et apud eundem *decad.* 1. *lib.* 9. aliquot poſt annos, Capuæ de occulta quadam principum coniuratione, Dictatorem quæſtionibus exercendis. C. Mænium dici placuit. Quinctium quoque Terentium, anno ab vrbe condita 567. de pecunia Antiochi à Lucio Scipione capta, & coacta ex Petilij rogatione quærere patres eodem Liuio *decad.* 4. *lib.* 8. teſte iuſſerunt.

Frequenter autem quæſtores ipſi ex officio cognoſcebant, vt Alex. ab Alex. 2. *genial. cap.* 2. multis exemplis adductis oſtendit, ſubdens eos lictorem & viatorem habuiſſe, eorúmque iuriſdictionem, poſteà Triumuirós capitales ſibi vindicaſſe, quod & alij etiam Auctores, inter quos Zaſ. Cuiac. &c. *d. l.* 2. obſeruant. Sed & cùm Cornelius Sulla, vt Pomponius *d. l.* 2. *verſic. deinde Cornel. de orig. iur.* refert quæſtiones publicas de parricidio, & aliis criminibus conſtituiſſet, horum quæſtorum numerum, vt faciliùs de ſontibus pœnas exigerent, ad viginti propagatum. Alex. *ſup.* vbi Tiraq. *in addit.* & alij commemorant. Verùm enim verò, vt in viam ex diuerticulo redeamus, licèt olim ita latè Parricidij nomen pateret; poſteà tamen, vt Priſcianus *lib.* 2. *de ling. Lat.* ait, qui patrem, aut matrem, vel aliam perſonam ex his, quæ appellatione parentum continentur, interfeciſſent, eo nomine notari cœperunt, licèt per abuſionem, vt Quint. *lib.* 8. *inſt. cap.* 6. cum Alciat. *lib.* 4. *de verb. ſignif. in princip.* & Charitino *lib.* 4. *de Catachreſi loquente:* & Ioan. Bellon. *de figur. iur. figur.* 56. his verbis oſtendit: *Et parricida matris quoque aut fratris interfector, quod abuſio eſt.* Inde Horatius 3. *car. od.* 29. *Telegoni iuga parricidæ.* Et Cicer. *in parad. Patrem,* inquit, *vita priuare per ſe ſcelus eſt: Sanguinini, qui parentes quos liberos emori, quàm ſeruos viuere maluerunt, vita priuarunt, parricidæ fuerunt?* D. quoque Aug. *lib. vnic. de patient. In ipſis* (ait) *parricidiis, quanto propinquiorem quiſque peremerit, tanto iudicatur immanior.* Interdum etiam ad fratrum interfectores hoc nomen, ſed cum adiunctu porrigi cœpit: Cic. *pro Cluent. In ipſo fraterno parricidio nullum ſcelus prætermiſſum videtur.* Liuius *lib.* 40. *In ea cœna dicitur venenum datum, poculo epoto extemplò ſenſit, & mox coortis doloribus in cubiculum recepit ſeſe, crudelitatem patris conquerens, parricidium fratris,* interdum & ſine adiuncto: Vnde D. Hieron. *epiſt.* 4. *ad Ruſtic. in c. in apibus* 7. q. 1. *Imperator* (inquit) *vnus, iudex vnus prouinciæ, Roma vt condita eſt, duos fratres non tulit, & parricidio dedicatur.* Nonnunquam etiam, quòd patria, patriæque Principes paterna veneratione coli debeant, *l. velut de iuſt. & iur.* qui in eos aliquid moliuntur, parricidæ appellantur. Sic Cicer. 2. *Philip. Poteſt cuiquam vtile eſſe fœdiſſimum parricidium patriæ.* Sic Suet. Valerius, & alij, quos plenè diligentiſſimus Briſſon. *lib.* 2. *de formul. pag.* 256. & *lib.* 14. *de verb. ſign.* & Tiber. Dec. 2. *tom. crim. lib.* 9. *c.* 5. congeſſerunt, Cæſaris, & aliorum Romanorum Imperator. interfectores, paſſim parricidas appellant. De quo tamen ego pluribus alio loco tractabo, nunc hæc adduxiſſe ſufficiet, quibus ni fallor, non ineptè expoſitum manet, latè patentem Parricidij appellationem, ſtrictioribus terminis iam hodie concluſam, & vt plurimum parentum occiſoribus applicatam.

CAPVT IV.

Solonem & Romulum nullas in parentum interfectores leges tuliſſe. Id meritò factum, multis & teſtimoniis, & exemplis oſtenditur. Naturam ne ſuſpicari quidem parricidium permittere. Leges facinora interdum non tam prohibere quàm admonere. Prohibitionem & punitionem ad facinus inuitare.

MIRVM ſanè videri non debet, proprio vocabulo parricidij nefas, olim apud Romanos caruiſſe, quippè in quorum mentes, vt Cicer. *pro Roſc. Amer.* ait, nunquam venerat *futurum aliquem vllo ſæculo fore, qui tam immane facinus auderet, quod ſi quando auditum ſit, portenti ac prodigij ſimile numeratur.* Atque inde Solon qui Athenienſibus, & Romulus qui Romanis leges ſcripſerunt, nullam ſe peculiarem in parricidas legem tuliſſe, reſpondiſſe referunt Cicer. *pro Roſc.* Plut. *in Romul.* Paul. Oroſ. *lib.* 5. *c.* 16. Diog. Laërt. *in Solon.* quòd non ſperarent, quemquam, qui tam impium maleficium committeret, extiturum. In quo prudentiſſimũ horum legiſlatorum iudicium meritò Cic. *ſup. verſ. prudentiſſima,* laudibus effert, cùm de eo nil ſanxerint, quod anteà commiſſum non erat, ne non tam prohibere, quàm admonere facinus viderentur. Leges namque, quibus boni non egent, malos, & ſuopte ingenio in omne vitium labentes mortalium animos, nihilo deteriores, vt Diog. Laërt. *in eius vita,* dicebat, efficiunt: ſed imò ad peccandum interdum alliciunt, & mouent. Quod oſtendere volens Apoſt. *ad Cor. c.* 15. *in fin. ad Rom. c.* 7. legem quæ peccatum prohibeat, non dubitauit dicere, virtutem eſſe peccati. *Aculeus* (inquit) *mortis eſt peccatum, virtus autem peccati lex.* Veriſſimè omninò, nam vt D. Auguſt. *lib.* 13. *de ciu. Dei c.* 5. hæc Apoſtoli verba declarans, ſcribit: *Auget prohibitio deſiderium operis illicit, quando iuſtitia non ſic diligitur, vt peccandi cupiditas eius dilectione vincatur.* Et ferè ſemper frequentius ea videmus committi, quæ ſæpius vindicantur, & maleficia anteà non cogitata,

nec

nec cognita, ipſa quodammodo prohibitione & punitione doceri, & inſtigari, vt in parricidij de quo agimus crimine vſu veniſſe, Seneca *lib.1. de Clem.* his elegantiſſimis verbis oſtendit: *Pater tuus plures intra quinquennium culleo inſuit, quàm omnibus ſæculis inſutos accepimus. Multo minus audebant liberi nefas vltimum admittere, quandiu ſine lege crimen fuit. Summa enim prudentia altiſſimi viri & rerum naturæ peritiſſimi, maluerunt, velut incredibile ſcelus, & vltra audaciam poſitum præterire, quàm dum vindicant, oſtendere poſſe fieri. Itaque parricidæ cum lege cœperunt, & illis facinus pœna monſtrauit; Peſſimo loco pietas fuit poſtquàm ſæpius culleos vidimus quam cruces, &c.* Et Hercules, quòd Solon, & Romulus parricidij crimen nunquam fieri poſſe cenſerent, atque ideò impunitum ſuis relinquerent legibus, non omnino exemplis carere videtur. Nam & Licurgus nullam aduerſus adulteros Lacedæmonios legem ſcripſerat, cuius rei cauſam Spartanus quidam interrogatus, reſpondit, vt Plutarch. *in vita Licur. & in apophtg. Lacon.* recenſet, minimè exiſtimaſſe Licurgum, Spartæ aliquod adulterium poſſe contingere. Et Perſæ, vt Herodotus, *in Clio.* & Ioan. Stobæus *ſermon.44.* (vnde & hanc præſumptionem nonnulli ex noſtris iuris autoribus probant, vt conſtat Tiber ex Decian. *tom. 2. crim. li.9 c.6. nu.*) affirmant, adeò incredibile eſſe exiſtimabant, quemquam in id ſceleris & audaciæ prærumpere, vt parentes, à quibus vitam accepit, vita priuaret, vt parricidam, pro notho & ſpurio habendum, ſuis legibus ſanxerint, rati legitimam ſobolem nihil poſſe in perniciem parentum moliri. A quibus non longè abfuiſſe pater ille videtur, cuius extat apud Valerium Maxim. *lib.5. c.9. in fin.* hiſtoria, qui cùm à filio necti ſibi inſidias comperiſſet, nec inducere in animum poſſet, vt verum ſanguinem ad hoc ſceleris progreſſurum crederet: filio in deſertum locum perducto, gladium quem ſecum attulerat tradidit, ac iugulum feriendum præbuit, nec veneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus eſſe, affirmans. Quo facto non paulatim ſed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit, continuòque abiecto gladio, *Tu verò* (inquit) *pater viue, & ſi tam obſequens es, vt hoc precari filio permittas, me quoque exupera, ſed tantùm quæſo, ne meus erga te amor eo ſit vilior, quòd à pœnitentia oritur.* Qui ſanè omnes iuſtiſſimè id ſibi perſuadere potuerunt, nam vt Cicer. *pro Roſc. Amer.* Eleganter ſcribit: *profectò res tam ſcelesta, tam atrox, tam nefaria credi non poteſt: magna eſt enim vis humanitatis: multum valet communio ſanguinis: reclamitat iſtiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura: portentum atque monſtrum certiſſimum eſt, eſſe aliquem humana ſpecie & figura, qui tantùm immanitate beſtias vicerit, vt, propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerit, eos indigniſſimè luce priuarit: cùm etiam feras inter ſeſe, partus, atque educatio, & natura ipſa conciliet.*

CAPVT V.

Parricidij pœnam, à Solone & Romulo prudenter omiſſam; non minus prudenter poſtea, hominibus in hoc ſcelus ſæpe ruentibus, conſtitutam. Leges pro temporum varietate mutari oportere. Parricidium quis primus Romæ patrauerit? Liuij in hac re & Plutarchi diſſenſio. Tullia, Seruij Tullij Romanorum Regis filiæ parricidium, & tempore & immanitate primum videri.

LICET propter eam, quam ſuperiori capite ſcripſimus cauſam, Romani parricidij crimen proprio nomine, & peculiari ſupplicio, olim deſtitutum reliquerint: poſtea tamen cùm homines ab aureæ illius ætatis probitate deſciſcentes, in omnia ſcelerum portenta declinarent, & vt ſcitè Ouidius 1. *Metam.* expreſſit, vita pietate, & Aſtrea terris expulſa, vir coniugis, & illa mariti exitio imminere, & filij antè diem in paternos annos inquirere cæpiſſent: atque ita intelligerent prudentiſſimi quique rerum publicarum gubernatores *nihil eſſe tam ſanctum, quod aliquando*, vt Cicer. *de orat. pro Roſcio.* ſcribit, *non violaret audacia*, ſceleris huius (proh dolor) ſingulare, exemplareque ſupplicium neceſſarium eſſe, eius frequentia moniti cognouerunt, & ſapienter à Solone & Romulo prætermiſſum; non minus ſapienter pro temporum viciſſitudine fore conſtituendum. Nam & ſi Symmachus *lib.10. Epiſt.* dicat *leges in commune bonum procedentes, nunquam occaſum pati*, verius tamen eſt, conſeneſcere eas, languere interdum, & mori, vt ex optimis autoribus docet Fran. Iuretus, *in not. ad Symm. lib.2. Epiſt.* & ſecundùm varietatem temporum, vt Pontifex Innocen. *in c. non debet de conſang. & aff.* admonuit humana quandoque ſtatuta abſque reprehenſione variari. Sic enim Claudianus.

—— Priſcamque reſumunt
Canitiem leges, emendanturque vetuſta,
Accedunt que noua ——

Et apud Liuium, *lib.34.* Lucius Valerius de lege Oppia abroganda agens. *Quemadmodum* (inquit) *ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, ſed perpetuæ vtilitatis cauſa, in æternum latæ ſunt, nullam abrogari debere fateor, niſi quam aut vſus coarguit, aut ſtatus aliquis Reip. inutilem fecit: ſic, quas tempora aliqua deſiderarunt, leges mortales, vt ita dicam, & temporibus ipſis mutabiles eſſe video.* Vnde Prothei modo ipſis quoque occaſionibus leges variabiles eſſe oportere, Sextus Cæcilius apud Agellium *lib.20. c.1.* Iuriſconſultus non inficiatur: quin pro temporum moribus, vitiorumque, quibus medendum eſt feruore, & frequentia mutandas, aut etiam denuò ferendas eſſe confitetur. Quod, vt alia exempla deficerent, ipſo hoc de quo noſter eſt ſermo, parricidij crimine, apertiſſimum redditur, cui pernicioſiſſimo Reipub. damno, contra Solonis & Romuli opinionem naſcenti, & in dies magis ac magis pullulanti, obuiãdum fuit, & tam peſtilenti morbo congruo remedio ſubueniendum; quæ omnia non ſenſiſſe modò, verùm eleganter etiam expreſſiſſe Paulus Oroſius *lib.5. hiſt. c.16. in fine*, non dilutæ auctori-

ctatis ſcriptor videtur, ſic inquiens. *Igitur talem Marij triumphum, Romanamque victoriam, incredibile facinus, & nunquam antea Romanis cognitum, Roma ſubitò perpetratum, verſa in horrorem, ac mœrorem tota vrbe fuſcauit. Publicius quidam Malleolus, ſeruis annitentibus, matrem ſuam interfecit. Damnatus parricidij, inſutuſque culleo, in mare proiectus eſt: impleueruntque Romani facinus & pœnam, vnde Solon Athenienſis decernere auſus non fuerat, dum fieri poſſe non credidit: & Romani, qui ſe ortos à Romulo ſcirent, etiam hoc fieri poſſe intelligentes ſupplicium ſingulare ſanxerunt.* Eo itaque hominum audacia procedente, vt neque hoc ſcelus intentatum relinquerent, neceſſitas quodammodo pœnam extorſit. Nam præter Publicium Malleolum, quem primum huius criminis autorem Oroſius in *ſupra dicto loco* Liuium *lib.*48. ſequutus commemorat, anno, vt Ioannes Coraſ. 1. *miſc. cap.*5. & Didacus Couarr. *in clem. ſi furioſus in inst.*2.*part. num.*1. exiſtimant, ab vrbe condita C D. Lucius deinde Hoſtius, vt Alexand. ab Alex. *lib.*3 *gen. cap.*5. & Cælius Rodiginus *lib.*11. *cap.*17. referunt, parricidij inſimulatus, pari ac Malleolus ſupplicio necatus, & concruciatus, pœnas rependit. Niſi magis Plutarcho *in Romu.* aſſentiri velimus, qui hunc Lucium Hoſtium primum fuiſſe, qui parricidium commiſerit, his verbis teſtatur. *Ac multa ſæcula viſus eſt rectè eiuſmodi iniuriam futuram deſperaſſe: nemo enim ſexcentis poſt annis Romæ tale facinus perpetrauit: ſed poſt Hannibalis bellum Lucius Hoſtius fertur primus patrem occidiſſe.* Quamuis ego primam haud dubiè huius ſceleris ream, & quæ crudelitate cæteros qui vſquam fuerint parricidas ſuperaſſe videtur, Tull. Seruij Tulli Romanorum Regis filiam fuiſſe cenſerem: quæ vt Liuius *lib.*1. Valerius *lib.*9. *cap.*11. Dionyſ. *lib* 4. Sabellic. *exemp. lib.*3. *cap.*9. *in fine*, Alex. *lib.*2. *genial. cap.*6. & alij tradiderunt, cùm improba regni cupiditate commota, patrem à Tarquinio ſuperbo cui nupta erat interficiendum curaſſet, poſtquam iam immane illud parricidium commiſerat, prætereuehens ipſa carpento, infeſtis furiis agitata, ſupra patris defuncti corpus vulneribus, & plagis affecti, vehiculum duci iubere non dubitauit. Ob cuius inhumanum ſcelus & rei fœditatem, non ſolùm ſe æterna infamia: ſed locum etiam ipſum cognomine ſceleris commaculauit, & breui, patris manibus ab impia filia pœnas exigentibus, exulare coacta, regnum malè partum amiſit. Vnde Valerius Maximus *vbi ſupra*, hoc crudelitatis exemplum *Tempore vetuſtiſſimum, conſcientia nefarium, voce improbum ac monſtri ſimile* appellat, & Seneca *in Octau. actu* 2. infandum his verbis.

——— Dedit infandi
Sceleris pœnas cum Tarquinio
Tullia coniux, quæ per caſi
Membra parentis, egit ſæuos
Impia currus: laceroque ſeni
Violenta rogos nata negauit.

Sed & ſubſcribam verba Naſonis, 6. *Faſtor.* qui poſtquam Tulliam, maritum in necem patris ſuadentem inducit, non minùs appoſitè atrocis huius criminis impietatem ita proſequitur.

Regia res ſcelus eſt: ſocero cape regna necato,
Et noſtras patrio ſanguine tinge manus.
Talibus inſtinctus, ſolio priuatus in alto.
Sederat: attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, & cædes: infirmaque vincitur ætas:
Sceptra gener ſocero rapta ſuperbus habet.
Ipſe ſub Exquiliis, vbi erat ſua regia, cæſus,
Concidit in dura ſanguinolentus humo.
Filia carpento patrios initura penates
Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus vt aſpexit, lacrymis auriga profuſis
Reſtitit: hunc tali corripit illa ſono.
Vadis an expectas pretium pietatis amarum?
Duc, inquam, inuitas ipſa per ora rotas,
(Certa fides facti) dictus ſceleratus ab illa
Vicus: & æterna res ea preſſa nota eſt.

Sed neque exemplo hoc ſupremum maleficium caruiſſe videtur, nam litterarum etiam monumentis proditum eſt, Plutarchum *in paral. apud Alex. ſup*, Bapt. Fulg. *lib.*9. *cap.*11. *in princ.* Eucratidem Bactrianorum regem, virtute, ac rebus præclarè geſtis nulli ſecundum, ingenti ab Indis victoria parta, triumphantem, & opimis ſpoliis refertum, ſe ſe in patriam, vt ſuis gratularetur, recipientem, filij inſidiis, cui abſens regni habenas dederat, exceptum, & miſere trucidatum fuiſſe: nec eo ſcelere contentum filium, pari ac Tullia audacia, per corpus patris vulneribus ſauciati, currum agere, & inſepultum cadauer abiicere non dubitaſſe. Vt ſic vel ex his exemplis appareat, faciliùs poſſe ſummorum vitiorum, quàm virtutum imitatorem reperiri, & non omnino (vt Franc. Patric. *de regn. lib.*8. *tit.*9. ait) contemnendum videri vocem illam qua dicitur, *Nullum regnum ſine domeſtica cæde aut parricidio eſſe ſolere.*

CAPVT VI.

Filiorum, qui apud varias gentes parentes occiderint, plurima exempla relatu non iniocunda. Beſſi Pæonienſis parricidium, eiuſque vltio miraculoſa. Filios non minus, quàm extraneos parentum vitæ inſidiari. Accurſij, & aliorum hanc in rem teſtimonia in medium adducta. Nationes quaſdam ex more parentibus necem inferre, & alias eorum carnibus veſci, alias canibus tradere, alias è ſaxo deiicere. Sardonius riſus vnde.

FVERVNT & alij apud omnes gentes, nationeſque, qui parricidium committere neutiquam veriti, & omnia diuina, atque humana iura turbantes, paſſim in antiquiorum, & recentiorum auctorum commentariis, non ſine execratione commemorantur. In quibus ego referendis, non eſt cur longiorem rationem nunc facere velim, cùm me aliorum, ſc. Teat. vitæ hum. *vol.*39. *lib.*2. *pag. mihi* 3517. Rauiſ. Teator *in offic.* Bapt. Fulg. *lib.*9. *c.*11. diligentia hoc labore leuauerit, & ſingulis prope noſtræ huius tractationis paginis, rerum dicendarum ordine requirente, frequens multorum mentio facienda ſit. Sed ſubiiciam nihilominus aliqua parricidarum quorundam exempla, quæ vel aliis minùs cognita, vel lectoribus minus ingrata futura fore cenſuerim. Et vt ab Hecata initium dicendi faciam; Ea, ſanguinaria quædam, vt Diod. *li.*2. *bibl.* Cæl. Rhod. *li.*11. *c.*21. Coraſ. 1. *miſc. cap.*5. & alij enarrant, fœmina fuit, quæ prima; quò Perſam patrem occideret, aconitum inuenit. Ptolomæum etiam ſcribit Polybius, & *ex eo* Fulgoſ. *lib.*9. *cap.*9. ex facinoris crimine

crimine quòd patrem vita exuiſſet Philopatora cognominatum. Sed & Ardieum Pamphiliæ tyrannum, annis iam feſſum parentem, & inſuper natu maiorem fratrem vita priuaſſe, locupletiſſimus auctor eſt Plato *lib.* 10. *de Republ.* Artaxerxis item filios de interficiendo patre conſpiraſſe: Et Antipatrum matrem ſuam Theſſalonicem per materna vbera vitam deprecantem occidiſſe, Balduinus *in §. alia deinde inſt. de pub. Iud.* noſter ex aliis recenſet. Neronis quoque cùm alia, tum verò Agrippinæ matris præcipuo loco à Xiphilino ex Dio. in Nerone. latè Tacitus *lib.* 14. *ann.* & Philoſtr. *in vita Apoll. lib.* 4. *cap.* 12. *ad fin.* vbi Ner. eleganter inuehitur, parricidium commemoratur, quam cùm primùm occidere dolis tentaret, & impoſitam naui ſubmergere: re non ſuccedente, Anieeto occidi iuſſit, cauſatus eam ſibi inſidiatam fuiſſe, & quòd eius opera, multa facinora perpetraſſet. Sed neque minùs impium Nicomedis ſcelus eſſe videtur, qui, vt Iuſtinus *pagin.* 290. & Fulgoſus *lib* 9. *cap.* 8. referunt, indulgentiſſimum patrem Pruſiam Bithyniæ regem, à quo regni gubernacula viuo adhuc acceperat, immaniſſimè trucidauit. Phraatis etiam, Herodis Parthorum regis filij deteſtandum facinus præteriri non poteſt, qui parentem cum triginta filiis, quamquam ab ipſo regni ſucceſſor deſignatus, occidit, grauiterque pauci temporis moram in vicino iam morti patre ferens, cùm venenum parum proficere videretur, breuiſſimam interficiendi viam aggreſſus, propria manu illum præcluſo ſpiritu (vt poſt Plutarc. *in Ant.* Fulgoſus *lib.* 9. *cap.* 11. retulit) ſuffocauit. Dionyſium quoque, matrem per venenum necaſſe, & Leptinem fratrem, cùm in nauali prælio ſeruare poſſet, interfici paſſum fuiſſe *lib.* 14. de varia hiſtor. narrat Ælian. Sed & vindicat ſibi in hæc parricidarum tragœdia non vltimum locum, Caij Toranij atrocitas, qui licèt ei non ademerit vitam, qui ſibi viuendi cauſas ſuggeſſit, dedit tamen operam, vt patrius aliorum manibus ſanguis effunderetur. Namque triumvirum partes ſequutus, proſcripti patris, ſui prætorij & ornati viri latebras, ætatem, notaſque corporis, quibus agnoſci poſſet, Centurionibus edidit, qui eum perſequuti ſunt. In quo tamen facto, quod Valerius *lib.* 9. *cap.* 11. Apian. *bellorum ciuil. lib.* 4. adijcit ſilentio inuolui non poteſt. Senem nempe de filij magis vita, & incrementis, quàm de ſua ſollicitum, an incolumis eſſet? & an Imperatoribus ſatisfaceret? interrogare Centuriones cœpiſſe. E quibus vnus: Ab illo inquit, quem tantopere diligis demonſtratus, occideris: protinuſque pectus, eius gladio traiecit; collapſuſque eſt ſenex infelix, auctore cædis quàm ipſa cæde miſerior. Idem penè de Villio Annali ab eodem Valer. *eod. loco.* narratur, qui cùm proſcriptus ad clientem ſuum confugiſſet, ſceleratus filius, per ipſa veſtigia patris militibus ductis, occidendum eum in conſpectu ſuo obiecit, bis parricida, conſilio prius, iterum ſpectaculo. Telegonus etiam, vt Dictys Cretenſis *de excid. Troiæ lib. fin. in fin.* recenſet, Vlyſſem Patrem qui, ſomniorum diritate conterritus latitabat, haſtili confodit. Vnde Horatius 3. *carm. Od.* 29. eum parricidam appellat, quamuis Homeri interpres, vt Lambinus *ad Horatium ſuprà*, teſtatur, hoc à recentioribus poëtis confictum fuiſſe arbitrentur. Ego verò, & ſi certum id fuerit, non tamen cenſeo inter impios Telegonum omnino connumerandum, cùm in Ithacam patris amore ductus, veniens, inſcius & imprudens hoc facinus perpetrauerit, luctuque & mœrore maximo, patris morte comperta fuerit affectus. Nec abſimili ratione, excuſari quoque poſſe Alcmæonis & Oreſtis parricidium exiſtimo, quorum ille, Eriphilem matrem, quòd Amphiarum patrem Polinici prodidiſſet: hic Clytemneſtram, in Agamemnonis patris ab ea interfecti vindictam occidit. Verum de his, & aliis ſimilibus caſibus, peculiaris alio loco nobis habendus eſt ſermo, *infrà lib. 2. c. antepenult.* Nunc Beſſi Pæonienſis parricidium, & miraculoſam eius vltionem ſuperioribus ſubnectemus: Hic enim, vt ex Plutarcho *de ſera numin. vind.* Petr. Ærodius *lib. 4. rerum iud. tit.* 11. *cap.* 8. ſcribit, cùm patrem interfeciſſet, crimen diu fuerat obſcurum. Tandem inter cœnandum, multis vna epulantibus, cùm ſuperuolitaſſent hirundines, atque ei præcipuè obſtreperent, exiliit menſa, baculoque deturbans nidum, pullos in terram proiectos, ac ſi furore corriperetur, pedibus iterum iterumque proculcat. Cumque, qui aderant, cur id tam inhumaniter; poſtularent, reſpondit: Iam diu in ſe eas falſum teſtimonium dicere, garrire & perſonare ſe parentem occidiſſe. Quibus verbis ad Principem delatis, reque omni diligentiùs diſcuſſa, Beſſus parricidij damnatus, meritas pœnas rependit, hirundinibus eum, non ſecus, ac Grues Ibici poëtæ occiſorem, prodentibus, de quibus Auſonius *in Monoſyllab. Ibycus vt periit. vindex fuit altiuolans Grus.* Verùm quid ſingulos parricidas recenſeo? aut quid fruſtra horrendi huius criminis reos in compendium redigere conor? cùm adeò homines (heu dolor) humanitatem exuerint, vt non vrbs vlla, non domus, his naturæ monſtris vacare videatur. Iam in ipſum pietatis aſylum ferox erumpit audacia: iam præmaturo voto hereditatis occupandæ, omnium malorum radix auaritia, in patris fata filium impellit. Vnde rectè Ouidius 1. *metam.* dicere potuit.

Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Nec minus rectè Iuſtin. *in auth. vt cum de appell. cog. §. cauſas* filium meritò exheredatum videri, *ſi parentibus ſuis manus intulerit: ſi grauem & inhoneſtam iniuriam eis ingeſſerit: ſi eos in criminalibus cauſis accuſauerit: vel eorum vitæ per venenum, aut alio modo inſidiari tentauerit.* Et alibi *in §. penul. inſt. quod cum eod.* ideò Macedoniano Senatus conſulto prohibitum fuiſſe, mutuas pecunias eis dari, qui in poteſtate parentum eſſent, *quia ſæpe onerati ære alieno creditarum pecuniarum, quas in luxuriam conſumebant, vitæ parentum inſidiabantur.* Ex quibus eleganter vt pleraque alia, deduxit Accurſ. *in l. fin. verb. aliena Cod. de pact.* quem *ibi* Iaſ. Alex. Dec. Purpur. & alij ſequuntur, & Menchaca *in l. lib. n.* 5. *C. de inoff.* Tiber. Decia. *lib.* 9. *crim. c.* 9 *n.* 13. non magis à filiis, quàm ab extraneis, pactum ſuper patria viuentis hæreditate vtiliter fieri, cùm captandæ paternæ mortis timor (quæ fuit pacti improbandi ratio) *d. l. fin.* in filiis non minus, quàm in cæteris adſit quod elegantiſſimè etiam oſtendit Terentius in Adelph. ſic inquiens:

Porro autem dum ſtudeo illis vt quàm plurimum
Facerem, contriui in quærendo vitam atque ætatem
meam.
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab his
fero odium:
Meam autem mortem expectant.

Faciam igitur huic capiti finem, ſi prius illud pro coronide, quod ſuperioribus admodum conuenit,

uenit, animaduerterim, quarumdam gentium, celeberrimum, & multis retro ſæculis obſeruatum morem viguiſſe, vt ſenio iam confectos parentes, filij perimerent, & quod belluinam, inpergreditur feritatem, eorum item carnibus veſcerentur. Quod de Iodis & Maſſagetis hiſtoriæ pater Herodotus, *lib.* 3. Strabo, *lib.* 2. *Geog.* Cæl. *lib.* 11. *c.* 18. Pet. Greg. *lib.* 36. *Syntag. c.* 24. *n.* 29. & alij recenſent: & de Caſpiis, qui parentes vbi ſeptuageſimum annum exceſſiſſent, domi incluſos, fame necare conſueuerunt, Cælius Rhodiginus *lib.* 11. *lect. anti. c.* 21. teſtatur. Sed & Bactrianorum hac in re crudelitas omnem fidem ſuperare videbitur, niſi multorum auctorum inter quos Cæl *ſup.* Alex. ab Alex. 3. *gen. c.* 2. *Corr.* 1. *miſ. c.* 5. Balduin. *in* §. *alia deinde*, qui alios referunt, Tib. Decian. *lib.* 9. *crim. c.* 15. *n.* 35. adſeueratione confirmaretur, qui iam ſenio confectos parentes, viuos canibus apponebant, ad hoc ipſum de induſtria enutritis, quos ea ratione ſepulchrales vocabant. Quin, & Sardis lex erat, ſi qua Æliano *de var. hiſt. lib.* 4. fides adhibenda eſt, vt filij patres, iam ſenectute graues, fuſtibus cæderent, & interemptos ſepelirent: abſurdum arbitrantes, ſi delirus ſenex vlterius in viuis ageret, in fraudemque & peccatum, corpus ſenectute grandæua maceratum impellerentur: ridebantque, interim maximè, pereuntes parentes, ſe feliciter & beate mori exiſtimantes, quòd liberorum impietate mortem oppeterent. Vnde, vt Eraſmus, *Chil.* 3. *Cent.* 7. *adag.* 1. & ex Timæo Bapt. Pius *annot. cap.* 6. adnotarant *Sardonius riſus* prouerbij vice apud antiquos vſurpari cœpit.

CAPVT VII.

Parricidium qualiter fuerit ab Ægyptiis, Hebræis, Græcis, Perſis, Macedonibus, Luſitanis, & aliis gentibus vindicatum? Romanos non parricidium modò, ſed & verberatum à filio patrem grauiter vindicaſſe. Serui Tulli lex in hanc rem ullata, & diligenter expoſita. Quid ſit plorare? quid quiritare? quid iubilare? Sacer homo quis? Quæ ſacratæ leges? Sacer homo cur impunè à quolibet occidi poſſet? ex Macrob. pulſati parentis pœna. Virgilij, Vlpiani, & Senecæ de hoc delicto ſententia.

IGITVR mortalibus, in hoc (vt in celiqua alia) parricidij crimen frequentiſſimè prorumpentibus, in tanta huius ſceleris vbertate, prudentiſſimè ſingulæ fermè gentes ſingulares, tanto maleficio pœnas excogitauerunt. Nam etſi Plato quem refert Connanus *li.* 1. *comm. c.* 10. caput Hydræ amputare eos dicat, vt eſt in prouerbio, qui ſingulis delictis, legibus conatur occurrere: tamen, vt non minùs rectè Arceſilaus relatus ab Eraſm. *in Apophtegm. in Arceſ.* dixiſſe memoratur, quemadmodum ibi multi ſunt medici, vbi multi ſunt morbi, ita vbi plurimùm vitiorum eſſet, per multas quoque leges eſſe oportebat. Et vt alia maleficia vel non puniri, vel remiſſius coërceri potuiſſent: hoc tamen, de quo loquimur, nouum in ſe & atrox, nouis quoque & atrocibus, ſeuerisque ſupplicijs omnino vindicari debuit. Nam vt præclarè Tullius *in orat. poſt redit. ad Senat.* inquit. *Parentes chariſſimos habere debemus, quòd ab his vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt, quæ omnia in illorum violatione violantur.* Inde ei, qui parentem occiderit, naturæ legibus viuere non licere, Iul. Capitolinus *in Anton.* teſtatur; & Quintilianus, *in declam.* 299. maximum omnium ſcelus, parricidium vocat, *& cùm in huius criminis cruciatum omnia commenta antiquitas fuerit, citerior tamen* (ait) *eſt pœna quàm ſcelus.* Apud Ægyptios ergo, patris, matriſue interfectorem (vt ex Diodoro Siculo *lib.* 2. *c.* 3. Alex. 3. *gen. c.* 5. Couarr. *ſup.* Plaza *in epitom. delict. c.* 22. *n.* 1. Ioan. Bohem. *de morib. om. gen. li.* 1. *cap.* 5. alij recenſent) adeò graui animaduerſione coërcebant, vt eum per ſingula membra acutiſſimis calamis impeterent, mox minutiſſimis ictibus conſociatum, ſuper ſpinarum aceruum comburerent. Macedones, Alex. *ſup.* teſte parricidas, & Maieſtati reos, quin & eos quoque, qui illos quouis gradu contigiſſent, ſaxis obruebant, quod & Luſitanis moris fuiſſe Strabo *lib.* 2. *Geog.* & Bohemus *ſup. lib.* 3. *c.* 24. teſtantur. Neque aliter Moſaïca lege apud Hebræos hoc crimen vindicari inde colligitur, quòd in Deuteronomio, *cap.* 21. filius contumax, & proteruus lapidari iubetur. Sed & diuinus Plato 9. *de legib.* non paſſus tantum maleficium inultum relinqui, prudentiſſimè ſtatuit, magiſtratuum iuſſu ab eorum miniſtris parricidam occidendum, trahique debere nudum in ſtatutum triuium, vbi vniuerſi magiſtratus in caput mortui lapidem mitterent, & ita ciuitatem omnem purificarent, ac deinde vltra regionem exportatum corpus proiicerent. Græcis quoque eandem lapidationis pœnam in vſu fuiſſe, non obſcurè conſtare poterit ex Electra ſic apud Euripidem *in proœmio Oreſtis* verba faciente

Argiuis autem edictum eſt, nec nos tecto recipi.
Neque ignis vſu iuuari, nec quemquam nos alloqui fas ſit.
Vt parricidas, Hac autem præfinita dies eſt
In qua ſententiam feret, ac decernet Argiuorum vrbs.
An nos lapidibus obrutos perire.
Oporteat: anne gladio iugulum ferire?

Conſtantin. Harmenopulus *lib.* 9. *Epitom. tit.* 6. *in fine*, legem ita conceptam reliquit. *Qui aſcendentem, aut deſcendentem, propinquùmue interemit, igni traditor.* In Wiſigothorum etiam legibus, *Lege Vuiſig. lib.* 6. *tit.* 5. *l.* 17. *&* 18. vltimam huic ſceleri animaduerſionem, omniumque bonorum amiſſionem infligendam eſſe, docemur. Et apud Mediolanenſes municipalibus ſtatutis ea, teſte Iulio Claro, *lib.* 5. *ſentent.* §. *parric. n.* 5. imponitur pœna, vt parricidæ, ad equi caudam adſtricti, & alligati, per vrbem trahantur, moxque rotæ ligneæ intexti, miſerabiliter ſecati diſpereant. Horatius *Epod.* 3. cùm allium vehementer propter illatum ei damnum deteſtaretur, indicaretque cicutam minùs ac lentiùs corpus cruciari, tantum venenum, in parricidij criminis pœnam vſurpandum fuiſſe, his verbis demonſtrat.

Parentis olim ſi quis impia manu
Senile guttur fregerit:
Edit cicutis allium nocentius, &c.

Et *lib.* 2. *Od.* 13. cùm in arborem excandeſceret, cuius caſu ictus fuerat, illam ab eo plantatam fuiſſe ait qui patrem interfeciſſet.

Illum & parentis crediderim ſui fregiſſe ceruicem, &c.

Iulius

Iulius verò Cæſar, vt Sueton. *in Cæſare cap.* 24. tradit, parricidas ſeueriſſimis ſupplicijs affectos, bonorum etiam omnium damno multabat. quod (vt Iuſtus Lipſius *lib.* 6. *Annal. Tacit.* oſtendit) olim non niſi in atrociſſimis criminibus fieri ſolebat. Quò fit vt non abs re inter exempla ſummæ indulgentiæ Antonini Pij, illud Capitolinus *in Antonino Pio*, conſtituat, quòd parricidam in inſulam deſertam duntaxat relegaſſet, quia ei naturæ legibus viuere non licebat. Theodorici Regis Gothorum filia, à Theodato Rege Tuſciæ, quòd matrem ſacrum Domini corpus ſumentem, veneno interemiſſet; incenſo fortiter balneo, eius vaporibus ſuffocata eſt, vt Petrus Gregor. *lib.* 36.*c.* 14. *num.* 18. teſtatur. Sed & curiam Parlamenti Gallici Tarquetium maiorem, qui parentem ſuum Pictauienſem electum occidi curauerat, diſcerpi primum candente forfice, deinde artus ad rotam adfringi voluiſſe, ac poſtremò concremari ex Theatro vitæ humanæ *vol.* 19. *lib.* 2. *pag.* 3517. cognouimus. Romanis maiorum more, noua quædam & ſingularis (vt ſtatim trademus) pœna in vſu fuit: apud quos, iam inde à primis vrbis cunabulis, illatæ parentibus à filiis iniuriæ, ex Seruij Tullij legibus ſeueriſſimè quoque vindicabantur. Inter quas vt refert Feſtus Pompeius, *lib.* 14. *de verb. ſig. in plorare.* quædam erat ita concepta. *Si puer parentem verberit, aſt olle ploraſſit parentes, puer Diuis parentum ſacer eſto*: quâ in lege, vt & hoc obiter animaduertemus, *Ploraſſit parentes*, vt idem Feſtus exponit, idem eſt quod *clamarit*. Solebat enim (vt rectè Iacobus Ræuardus *ad ll. xij. cap.* 13. & tradit alia Chriſt. Colerus *parerg. cap.* 13. admonuit) in cui vis aliqua fiebat, ſi quidem ruri ageret, iubilare, ſin verò in Romana ciuitate, & ciuis eſſet, proquiritare, id eſt aliorum ciuium auxilium expoſcere. Vnde illud Terentij *in Adelp. Obſecro populares ferte miſero, atque innocenti auxilium ſubuenite inopi*: In quem locum Donatus, *Et hoc eſt* (inquit) *quod veteres quiritare dicebant, quirites conclamare.*

Quod & M. Varro *lib.* 5. *de ling. Latin.* his verbis explicuit; *Vicinaque horum quiritare, iubilare. Quiritare dicitur is, qui Quiritium fidem clamans implorat, vt quiritare vrbanorum, ſic iubilare ruſticorum.* Quod verò in ſupra ſcriptâ lege filius patrem verberans Diuis parentum ſacer eſſe iubetur, eum ſenſum idem Feſtus *libr.* 17. *in ſacr.* habere teſtatur, vt à quouis ſine fraude poſſet occidi. *Homo enim* (inquit) *ſacer is eſt, quem populus iudicauit ob maleficium, neque fas eſt eum immolari, ſed qui occidit parricidij non damnatur, nam lege Tribuniciâ primâ cauetur: Si quis eum qui eo plebis cito ſacer ſit, occiderit, parricida ne ſit. Ex quo quiuis homo malus atque improbus ſacer appellari ſolet.* Quâ eâdem ratione leges ſacratas dictas fuiſſe, idem Feſtus *dict. lib.* 17. *in ſacrat leges.* (Et corpora Tribunorum & Principum hac etiam ratione ſacroſancta dicta oſtendit Iacob. Durant. Caſel. *lib.* 1. *var. cap.* 1.) & Paulus aduertunt *quibus ſancitum erat, vt qui, quid aduerſus eas feciſſet, ſacer alicui Deorum eſſet, cum familia pecuniaque.* Quam ſanctionem in legibus regiis, & in duodecim tabulis frequenter inueniri, doctiſſimus Barnab. Briſſon. *lib.* 2. *de form. pag.* 154. pluribus probat. Quod ſi quis mirum exiſtimauerit, quod cùm cætera ſacra violari nefas ſit, hominem ſacrum ius fuerit occidi; huius rei cauſam à Macrobio accipere poterit, qui eam non ineleganter his verbis expoſuit: *Veteres nullum animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur, ſed abigebant ad fines Deorum quibus ſacrum eſſet: animas verò ſacratorum hominum, quos Græci* ζωάνας *vocant, Dii debitas exiſtimabant. Quemadmodum igitur, quod ſacrum ad Deos ipſos mitti non poterat, à ſe tamen dimittere non dubitant: ſic animas, quas ſacras in cœlum mitti poſſe arbitrati ſunt, viduatas corpore, quàm primum illo ire voluerunt.* Regia igitur lege ſi pulſatus, à filio parens, parentes conclamaſſet, parentum Diuis filius ſacrabatur, deuouebaturque, & tamquam impius atque improbus homo à quolibet impunè interfici poterat, quæ lex à Virgilio 6. *Æneid.* notata videtur, dum apud inferos grauiter eos puniri docet à quibus.

Pulſatuſue parens, aut fraus innexa clienti.

Licèt Romani ea perpetuò vſi non videantur, cùm ſcribat Vlpianus *in lib.* 1. *de obſequiis parent. & pat. præſt. Si filius matrem, aut patrem, quos venerari oportet, contumeliis affeciſſet, aut impias manus eis intuliſſet, præfectum vrbis delictum ad publicam pietatem pertinens, pro modo eius vindicaſſe.* Et Seneca *lib.* 9 *cont.* 4. legem eſſe dicat, *vt eius qui patrem pulſauerit, manus præcidantur*: Quam Senecæ legem hodie obſeruari poſſe, tradit Weſemb. *in parat. de parric. in fin.* quamuis ego eum duntaxat iterum in poteſtatem vt ingratum reuocari, cautum inueniam, *in l. unica C. de ingrat. lib.*

CAPVT VIII.

Parricidij pœna apud Romanos qua fuerit? Eam prius à Tarquinio in ſacrilegum quemdam vſurpatam. Parem videri parricidij, ſacrilegij rationem. Quo primum tempore parricidæ culleo inſui cœperint, & an id fuerit legibus an moribus introductum? Valerij in hac re cum Liuio, Modeſtino, & aliis auctoribus pugna. Et qualiter ab Steph. Pighio Cuiac. & Pet. Ærod. compoſita. Et Valerij emendatio tentata. Noſtra tandem de tota controuerſia, ſententia.

SEd opportunè iam de ſingulari ſupplicio, quod Romanorum legibus parricidis irrogabatur, verba faciemus. Nam & in eo arcana quædam latent myſteria, Eleuſinis ſacris reconditiora, quæ nos, non abſque aliqua lectoris voluptate, & vtilitate aperire conabimur: Et Romanos (vt Cicero *pro Roſcio Amer.* ait) non modò armis plus quàm cæteras nationes, verùm etiam conſilio, ſapientiaque potuiſſe, præſtitiſſeque iis, qui apud cæteros ſapientiſſimi fuiſſe dicuntur, tum ex hac re vel maximè demonſtrabimus. Illi igitur infandi huius criminis reos (vt disertè Tullius, *ſup. & lib.* 2. *de inuent.* Modeſtin. *in l. pœna ad l. Pomp. de parri.* Iulius Paul. *lib.* 5. *ſenten. tit.* 24 Conſtant. *in l. vn. C. de his qui parent. Inſt. in* §. *alia deinde. inſt. de publ. iud.* & alij paſſim auctores enarrant quos ſuis locis referemus. virgis cæſos ſanguineis, cum cane, gallogallinaceo, ſimia, & vipera, culleo inſui, atque ita

in

in mare, vel in proximum amnem deturbari voluerunt. Cuius pœnæ expoſitionem antequàm ex ordine aggrediar, ſi de ipſius origine, & progreſſu nonnulla tractauero, non omnino oleum me & operam perdidiſſe cenſebo. Et ſanè Valer. Maxim. *lib.1.c.1.(idem refert Diony. lib.3.qui tamen Attilium hunc Duumuirum vocat:*hoc ſupplicij genus in Marcum Tull. Duumuirum à Tarquinio Rege irrogatum, quòd librum ſecreta ciuilium ſacrorum continentem, cuſtodiæ ſuæ commiſſum, corruptus Petronio Sabino deſcribendum dediſſet, *non multò poſt, parricidis lege aſſignatum fuiſſe ait; quod pari vindicta parentum ac Deorum violatio expianda videretur.* Eſt enim ſacrilegium parricidio proximum: & vtriuſque ſceleris vt plurimum radix eſt auaritia, vt Ant. Syluius *ad leges* XII. *c.*81.aduertit, ac proinde Polygnot. in deſcriptione inferorum, prope eum qui patrem contumelioſè pulſauerat, iacentem ſacrilegum pinxit, quem mulier multiplici venènorum, & tormentorum ſpecie cruciare non deſinit, vt Pauſanias *in Phoc.* teſtatur. Sed eſt adhuc, cur in ſupraſcripto Valerij loco hærere quis poſſit. Primo dum tradit non multò poſt Tarquinij tempora cullei ſupplicium parricidis inflictum: ac rurſus dum id lege effectum fuiſſe demonſtrat. Nam illud Tito Liu.*lib.* 48. & aliis repugnat, ex quibus iam aliò loco docuimus) primum omnium Public.Malleol. ſiue vt Plutar. *in Rom.* exiſtimat, Lucium Hoſtium matre interempta, anno ab vrbe condita ſexcenteſimo hanc pœnam ſubiiſſe, atque ita quadringentis amplius annis poſt Regum tempora. Poſterius verò Modeſt.reſponſo *l.pœna ad l. Pomp.de parri.* non leuiter aduerſatur, quo, hanc de qua agimus pœnam, non lege aliqua, ſed maiorum more inſtitutam fuiſſe docemur. Et quidem à prima difficultate, Steph. Pighius *in annot. de Vale.* auctoritate manuſcriptorum codicum, Valerium abſoluit, contendens, negationem ex eius verbis tollendam, legendumque *multò poſt*, cùm hoc hiſtoriæ, & probatorum librorum fides expoſtulet: quam emendationem Iacob. Cuiac. *in not.ad Paul.lib.5.ſentent.tit.*24 cum Glareano omni opere admittit, & alterius quoque manuſcrip. Codicis, qui in Biblioth. S. Victoris reperitur, teſtimonio confirmat. A ſecunda verò ipſe idem Cuiac. *eod.loc.* Hierony. Magicum *lib.4.miſc. cap.*8. Valerium liberare contendens, legem ab eo pro more vſurpati ait. Mos enim pro lege eſt, & vt Vlp. *in lege diutur.* & Iulian. *in l. de quibus, ff. de legibus*, fatentur, *diuturna & inueterata conſuetudo pro iure & lege non immeritò cuſtoditur, & in his quæ ex non ſcripto deſcendunt, obſeruari ſolet.* Ego verò hac in re Pighij, & Cuiacij iudicio acquieſcere nequeo, nam præter Valerium, ſingulare hoc ſupplicij genus, nominatim parricidis legibus eſſe irrogatum, Quintilianus *in declamat.* 299. de eo loquens, his verbis oſtendit. *Tumulo tectus videretur cui leges terram negant? cui ſtatim ora oculoſque à iudicio lex iuſſit obduci? &c.* Quin vt optimè Petrus Ærodius *lib.8.rer. iud. tit. 6. cap.9.* conſiderat, Cicero etiam ipſe, *d. orat. pro Roſcio.* hoc apertiſſimè demonſtrat, dum præ Solone laudat maiorum ſuorum prudentiam, quòd ille nullam legibus ſuis in eum, qui parentem necaret pœnam conſtituiſſet. Romani contra: *cùm intelligerent nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando violaret audacia, ſupplicium ſingulare in parricidas excogitauerint, vt quos natura ipſa retinere in officio non potuiſſet, ij magnitudine pœna maleficio ſubmouerentur.* Planè enim immeritò Solon reprehenderetur, ſi priùs quàm hoc crimen Malleoli facto, & ſcelere committeretur, nihil de ea re Romani ſuis legibus decreuiſſent. Sed & aduocari hanc item in partem Oroſij *lib.5.c.16.in fine*, auctoritas poteſt, qui cùm Malleoli matricidio vrbem totam mœrore ſubito turbatam dixiſſet, ſtatim *impleuerunt* (ſubdit) *Romani facinus, & pœnam vnde Solon Athenienſis decernere auſus non fuerat, &c.* quò fit, vt neceſſe videatur pœnam hanc iam tum legibus definitam fuiſſe. Quæ argumenta tanti apud Petrum Ærodium *ſup.* fuerunt, vt nihil in Valerio mutandum affirmet, & quod Duumuiri ſupplicium, non multò poſt parricidis lege irrogatum eſſe ait, ad leges duodecim tabularum referendum arbitretur, quarum hanc pœnam conſtituentium verba ſibi agnoſcere in Modeſtino *d.l. penul.* videtur cùm ait: *Caſum virgis ſanguineis inſui.* Ego quidem, quo primùm tempore hoc apud Romanos ſupplicium inſtitutum fuerit, nunc amplio, & propter diuerſas ſcriptorum ſententias mihi nõn liquere pronuntio. Quod verò ad introductionis modum ſpectat, lege id, non more receptum fuiſſe magis exiſtimo: nec vni Modeſtino, plus quàm Valerio, Quintil. Ciceroni, & aliis, qui vna hoc lege inductum conſentiunt, tribuere poſſum. Trahit me etiam in hoc iudicium Paul. Oroſius, qui in ſupraſcripto capite, Romanos parricidium fieri poſſe, Malleoli exemplo doctos, ſupplicium inquit ſingulare ſanxiſſe, quod quidem loquendi genus legem potiùs ſapit quàm morem; mos namque diuturno vſu, & crebris populi exemplis inducitur: lex verò vno ictu, quæ è republica eſſe videntur, ſtatuit, & ſancit *l. de quibus cum ſequentibus ff. legibus c. 3.& 4.1.diſtin.c.1.2.diſt.* latè Connanus.1.*com. c.* 10. Accedit his, Modeſtinum quidquid maiorum more, cullei pœna punin parricidas ſcribat, non excludere quin ea, lege aliqua induci cœperit: Sæpe ſæpius namque pœnæ more maiorum ſumi, imponique dicuntur, quæ ea certis aliquibus legibus originem traherent. Sic enim Salluſt. *in Catilin. De confeſſis* (inquit) *ſicuti de manifeſtis rerum capitalium more maiorum ſupplicium ſumendum.* Et Varro *lib* 60. *Vix hæc fatus erat, cùm more maiorum de ponte in Tiberim deturbant.* Et Tacitus. *lib.20. annal. Elanguimus patres conſcripti: nec iam ille Senatus ſumus, qui eccìſſe Nerone delatores, & miniſtros more maiorum puniendos, flegitabat:* & Valerius *lib. 4. ca. 7. in principio. Nam cùm Senatus Rupilio, & Lenati conſulibus mandaſſet: vt in eos, qui cum Graccho conſenſerant, more maiorum animaduerterent.* Sic denique Sidonius etiam Apollinaris *lib.3. epiſ.*12. vbi Pet. Colutius alia congerit, & multa Pet. Faber.*lib.* 2. *Semeſtr: cap.* 7. cùm propria manu à quibuſdam, qui maiorum ſuorum ſepulchra violabant, vindictam ſumpſiſſet, pronuntiaſſe iudicem ait, *More maiorum reos tanta temeritatis iure caſos videri.* Et Vlpianus *in l. patre furioſo.ff. de his qui ſunt ſui*, noſter haud diſſimiliter, patriam poteſtatem, quam conſtat regiis, & decemuiralibus legibus inſtitutam, maiorum moribus tribuit, ſic inquiens: *Nam cùm ius poteſtatis moribus ſit receptum, &c.* vbi Accurſ. non omnino ineptè, iure ciuili, & legibus interpretatur, quamuis eum Eguinarius Baro *in d.l.patre furioſo.* reprehendat: & Franciſcus Connanus *lib. 2. com.c.*13. & Iacobus Rævardus *ad ll.* 12. *cap.* 3. aliter atque aliter Vlpiani verba exponentes, reiiciant.

CAPVT

CAPVT IX.

Cullei ſupplicium Modeſtinum mori maiorum tribuere. Iuſtinianum id nouè à Pompeio inſtitutum teſtari. Martianum parricidas pœna legis Corneliæ de ſiccariis puniendos docere. In hac pugna Hotoman. Cuiac. Balduinum, Sigonium, Anton. Auguſtin. Duaren. & alios, nihil, quod probari poſſit, dixiſſe. Quid nos in difficili hoc articulo exiſtimemus. Multis iuribus lux allata. Eum qui ab aliis inuenta reſtituit, aut reformat, ſibi interdum totius rei nomen adſumere.

VERVM enim verò hæc quæ de huius ſupplicij initiis, & origine, tam latè in præcedenti capite diſputauimus, incaſſum dicta videri poterunt, niſi duplicem obicem, ſeu ſcrupulum remoueamus, quo tota hæc res oppido turbari, & obſcurari videtur. Prior eſt, quòd Martianus I.C. *in l. 1. ff. ad l. Pomp. de parr.* non antiqua aliqua, & incognita lege, non etiam maiorum more, vt Modeſtinus *in d. l. pœna.* ſcribit, ſed pœna ea quæ eſt legis Corneliæ de ſiccariis, parricidas teneri teſtatur. Alter verò, quòd Iuſtinian. Cæſar *in d. §. alia deinde inſt. de pub. iud.* aſperrimo huic parricidij crimini, lege Pompeia nouam hanc cullei pœnam irrogatam eſſe, expreſſis verbis oſtendit. Quod ſi ita eſt, Modeſtinum, cæteroſque etiam Romanæ hiſtoriæ auctores, quorum teſtimonia laudauimus, peccare neceſſe eſt, dum eã multis ante Pompeium annis inſtitutam, & maiorũ moribus à Romanis obſeruatam eſſe, fatentur. Propter quas difficultates interpretes varias in hoc articulo ſententias comminiſcuntur, quæ tamen ſe inuicem perimunt, vt milites illi, quos aiunt, ex Draconis dentibus natos. Et vt varia relinquam Accurſij *in d. l. ad l. Pom. & in d. §. alia deinde,* & Accurſianorum interpretamenta, quæ neque ipſis auctoribus ſatis probantur: Catelianus Cota, *in memor. ib. verb. culle.* Franc Hotom. *ad ll. P. R. c. de l. Pom.* Pardulphus Prateius. *ibid* Aimar. Riuallius *de hiſt. iur. lib 2. pag. 221.* Tiber. Dec. *lib. 9. crim. cap. 7.* & alij, Iuſtiniani verbis allecti, indiſtinctè hanc cullei pœnam ſingulareque parricidarum ſupplicium Pompeianæ legi aſſignant, & tribuunt, quorum iudicium inuenio. à Paulo quoque Manutio *de ll. Romanis pag. 230.* fuiſſe receptum. Qui tamen non ſatis ſtabili pedamento nituntur, cùm Romanæ hiſtoriæ veritas refragetur, quæ multis antè Pompeium annis, hoc ſupplicium parricidis irrogatum oſtendit. Et præterea Martiani. & Modeſt reſponſa non explicant. Quamobrem Antonius Auguſtinus *de ll. Rom. c. de l. Pomp.* Hiſpaniæ noſtræ auguſtiſſimum iubar, hanc cullei legem à Pompeio Magno latam non fuiſſe, ingenuè fatetur, fieri tamen potuiſſe, vt alia lege hæc eadem pœna impoſita fuerit. Balduinus autem *d. §. alia deinde, num. 14.* & Duarenus *ad tit. ad l. Pomp. de parr.* quid Cornelia, quid Pompeia rogatio in parricidarum ſupplicium induxerit, ſe ignorare teſtantur, ſed vt vt ſit, Pompeium totam hanc rem rectiùs tandem compoſuiſſe, & certam de parricidis legem tuliſſe. Iacobus Cuiac. *in paratit. l. de his qui parent. & notis ad eum tit. recitat. & notis, & in notis ad Paul. lib. 5. tit. 24. & in notis ad d. §. alia deinde.* in hoc eodem ſalo ſubſiſtens, nihil certius commentus, exiſtimat, Cornelium Syllam aliquam de parricidiis legem rogaſſe, quæ cùm ſtrictè, ad eas tantùm perſonas pertineret, quæ propriè parricidij appellatione continentur, poſteà noua Pompei Magni lege, quam Martianus *in d. l. 1. ad l. Pomp.* commemorat, latiorem interpretationem acceperit. Et tandem Conſtantinum *in l. vnic. C. de his qui parent.* cullei pœnam more maiorum, vt ait Modeſtinus *in d. l. pœna.* inſtitutam, & vſu iam abolitam, reduxiſſe. Carolus Sigonius *lib. 2. de antiquo iur. Rom. cap. 5.* quem Ioannes etiam Roſignus *lib. 8. antiquit. Roman. cap. 25.* refert, & ſequitur, primam de his qui parentes occidiſſent legem, tum latam fuiſſe opinatur, cùm Lucius Hoſtius patrem interfecit, aliquanto poſt Annibalis bellum: quam legem ipſe putat fuiſſe huiuſmodi. *Si quis parentes occiderit, aut verberauerit, ei damnato obuoluatur os folliculo lupino, ſolea lignea pedibus inducantur, & in carcerem ductus, ibi ſit tantiſper, dum paretur culleus, in quem coniectus, in profluentem præcipitetur.* Hanc legem putat L. Cornelium Sullam, conſtituta publica quæſtione repetiſſe, & confirmaſſe, nihil autem addidiſſe: Pompeium verò poſteà. & in perſonis quibus irrogari deberet, & in ſupplicio ipſo nonnulla mutaſſe. Sed & ſunt qui exiſtimant, cullei quidem ſupplicium, iam inde à priſcis temporibus, ſiue maiorum more ſiue lege aliqua, vt nos magis probamus, in parricidas inuentum Ita tenent Pet. Ærod. *lib 8. rerum iudic. tit. 6. ca. 9.* Pet Plaz. *in epit. delict. ca. 21. num. 7.* Ioann Oinoto. *in d. §. alia deinde num. 3.* Pompeium autem virgarum ſanguinearum verbera, & animalium, quæ ſimul cum parricida culleo inſui iubentur, conſortium addidiſſe, quæ omnia olim incognita fuiſſe, argumento eſt, quòd Cicero, Liuius, Valerius, Plutar. & alij auctores, licèt longè latèque de hac pœna tractauerint, nullam eorum mentionem habuerint; à Pompeio autem idcirco credi poſſunt inuenta, vt de parricida non amplius tanquam de homine, ſed bruto ſupplicium ſumi videretur, quem ab hominibus ad feras; & eas quidem immundiſſimas, & impiiſſimas relegarent. Ob quod pœnæ auctarium, non immeritò Iuſtinianus *in d. §. alia.* totum huius animaduerſionis commentum adſcribit Pompeio: & antiquum ſupplicium, ob partem denuò adiectam nouum appellat. Verùm ſuos iſthæc teneant auctores, ego qui nullius in verba iuraui, nec aliorũ pedarius eſſe decreui, quid in obſcuro hoc articulo, aut verum, aut certè vero ſimilius exiſtimem, proferam nunc doctorum hominum (vt cætera quæ dixerim alia) iudicio ſubiectum, erga quos ea & fui ſemper, & modò ſum obſeruantia, vt vel ſpongiam illis liberè tradam, qua, vel vna litura, quæ minùs aptè dicta cenſuerint, non emendare tantùm, ſed & delere facilè poſſint. Arbitror igitur L. Cornel. Sullam, anno ab vrbe condita 688. legem tuliſſe, quæ ſimul cum cæteris ſicariis, particulari quodam capite, in parricidij reos ſtatuebat, vt & Pomponius *in l. 2. §. deinde Cornel. de origine iur.* iuris hiſtoriam tractans, videtur oſtendere, & ex Imperatoria quadam Sanctione *l. fin. ad l. Cornel. de falſ. in C. Theod.* haud obſcurè colli-

gitur

gitur: ac proinde cullei pœnam, more maiorum parricidis imponi ſolitam, paulatim in vſu eſſe deſiiſſe, quo vſque Pompeius Magnus, qui poſt Sullam floruit, anno V.C. vt Roſinus *vbi ſup.* tradit 698. peculiarem aliam de parricidiis legem rogauit, qua & totam hanc rem luculentiùs compoſuit, & forſitan, vt Hotomannus *vbi ſup.* aduertit, vt certus deinceps huius criminis quæſitor eſſet, inſtituit: ſanciens, vt parentum occiſores, more maiorum ſpeciali cullei pœna punirentur. Fratrum verò, ſororum, à latere cognatorum, vel affinium, pœna legis Corneliæ de ſicariis. Quod ſatis Modeſtinus *in d. l. pœna verſic. qui alias. Inſt. in d. § alias deinde in fin.* & Iuſtinianus oſtendunt, & mihi Martiani reſponſo non remorante, facilè perſuadeo. Nam quod ille *in l. 1. ff. ad l. Pompei.* ait, lege Pompeia caueri, vt qui generaliter, patrem, matrem, auum, auiam, & cæteras conſanguinitate iunctas perſonas occiderint, ea pœna teneantur, quæ eſt legis Corneliæ de ſiccariis, ad primum planè legis Pompeiæ caput, vt ſatis ex Venuleio *in l. hos accuſare 12. §. item legis ff. de accuſatione.* colligitur, ſpectat, & pertinet, quo (vt in legibus tralatitium eſt *l. 5. ad l. Falcidiam.* Bernard. Waith. 2. *miſcel. c. 16.* Alc. 5. *parerg. ca. 23.* antiquior dumtaxat lex Cornelia referebatur, retractabaturque: non tamen ita accipiendum eſt, vt non alio eiuſdem legis capite, grauior pœna parricidio, quàm ordinariæ cædi ſtatuta fuerit. Si enim nihil aliud Pompeius ſtatuiſſet, quàm vt parricida lege de ſiccariis teneretur, quis rogo non ineptam illius curam & ſanctionem cenſeret? cùm nulla planè poſſet dubitandi ratio aſſignari, ob quam, cùm is, qui extraneum, & nulla ſibi neceſſitudine iunctum hominem occidiſſet, Cornelianæ legis ſupplicio ſubderetur; is qui parentibus, fratribus, aut ſimilibus perſonis mortem inferret, ab eo eſſet immunis. Accidit igitur hic, quod de lege Licinia ſcribens tradit Macrobius lib. 3 cap. 17. *In ea ferenda, quæſitam eſſe legis auctoritatem. exoleſcente metu legis antiquioris: ita vt de ipſis XII. tabul. factum ſit: Quarum vbi contemni antiquitas cœpit, eadem illa, quæ aliis legibus cauebantur, in alia latorum nomina tranſierunt.* Neque quòd iuxta hanc interpretationem, nimis generalia Martiani verba reſtringimus, quiſpiam cauſetur. Nam neque nouum aut inſolens eſt, vnam legem per aliam exponere, & latè loquentem, certo aliquo modo reſtringere. Neque in ea de qua agimus materia, exemplo deficimur. Sic etenim Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 24. Lege Pompeia* (inquit) *de parricidis tenetur, qui patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, ſororem, patronum, patronam occiderit. Hi & ſi anteà inſuti culleo in mare præcipitabantur, hodie tamen viui exuruntur, vel ad beſtias dantur.* Quibus in verbis, valdè generaliter Paulus, cullei pœnam, ad eos omnes, quorum mentionem fecerat, retulit, quæ tamen, vt ex Modeſtino, & Iuſtiniano reſoluimus, non aliis, quàm parentum occiſoribus, irrogabatur. Pompeius igitur legem Corneliam ad propinquorum interfectores ſub certa aliqua forma reduxit: cullei verò pœnam, in eos qui parentes necauiſſent, renouauit, quod & Didacus Couarruu. *in Clem. ſi furioſus in initio 1. p. num. 12. in fine.* & Valentinus Forſterus *lib. 5. hiſt. iur. ciuil. pag. 81.* poſt Accurſium & Bartolum *in d. l. 1. ad l. Pompeiam. de parric.* ſenſiſſe quoque videntur.

Et Iuſtinianus dum nouam hanc cullei pœnam appellat, & Pompeia lege inductam fuiſſe ſignificat, vel pro ſuo more facit, ſolet enim pœnas ſuo tempore vſitatas, legibus ipſis, ex quibus crimen deſcendit, adſcribere: vt legi Iuliæ de adulteriis pœnam capitis, cùm tamen eius legis pœna fuerit relegatio, vt rectè Cuiac. *libr. 5. ſentent. Paul. titul. 23. in principio,* aduertit, & Tiraq. *in l. connub. num. 6.* poſt alios quos retulit, adnotauit; vel vt melius cum eo agamus, nouam hanc pœnam, non quaſi à Pompeio recens inuentam, ſed quaſi extraordinariam, inuſitatam; & vt Conſtantinus *in l. vnic. Cod. de his qui pareat.* aut non ſolemnem, vocauit (Quod Cuiacius etiam tentauit *in parat. Cod. de. his qui parent.*) ait, quod meæ ſententiæ conſectarium eſt, Pompeio cullei ſupplicium tanquàm ab eo inuentum aſſignat, quòd illud lege Cornelia ſopitum, iterum ſuſcitauerit, & in forum reduxerit, perſonaſque, & cauſas in quibus irrogandum eſſet, præfinierit.

Nam, vt idem Iuſtinianus *in l. 1. Cod. de veter. iur. enuc.* prædicat, *omnia noſtra meritò facimus, quibus noſtram auctoritatem impertimur, & qui laudabiliter factum emendat, laudabilior eſt eo, qui primus inuenit.* Neque rarò accidit, vt qui aliorum inuenta, vel in publicum edunt, vel exactiùs diſponunt, totius ſibi facti nomen, gloriam & honorem vſurpent, ſic enim, vt Pomponius *in l. 2. in princip. & in §. deinde ex his de orig. iur.* ſcribit, Papirianum & Flauianum ius ciuile dictum fuit, quod Sextus Papirius, & Gneus Flauius ediderunt, non quia ipſi de ſuo ibi quicquam adiecerint, ſed quòd leges ſine ordine latas, in vnum redegerint. Sic etiam, vt elegentèr ait Caſſiodorus *lib. 6. variarum infor. præfect. annonæ. Ceres frumenta dicitur inueniſſe, Pan autem primus conſperſas fruges coxiſſe, perhibetur. Vnde & nomine eius panis eſt appellatus. Ita & illa prædicata eſt quæ reperiit, & iſte laudatus eſt, qui decenter edenda humanis vſibus applicauit.*

Verùm hoc parricidarum ſupplicium etiam poſt Pompeiam legem iterum in vſu eſſe deſiiſſe, Paulus *d. lib. 5. ſentent. tit. 24.* nos admonet, tradens ſuo tempore, iam non vt anteà parricidas culleo inſui, & in mare præcipitari, ſed ad beſtias dari, vel viuos exuri; quo ex fonte manauit, vt Conſtantinus Imperator *in d. leg. vnica.* noua conſtitutione promulgata, rurſus eandem pœnam reduxerit, quam ad parentes etiam, qui liberos occidiſſent, quin & ad alias (vt multi putant) perſonas, extendit, de quo tamen nos lationem Deo duce diſputationem inferiùs inibimus.

CAPVT

CAPVT X.

De pœna à Romanis in parricidas conſtituta peculiaris tractatio ſuſcipitur. Parricidam ex Modeſtini ſententia antè omnia virgis cædendum. Hoc ex Romanorum more factum videri, apud quos vltimum ſupplicium ſemper verbera præcedebant. Portia, & Sempronia leges verbera à Ciuium tergo remouerunt. Cur hæc parricidis non profuerint? Quid ſit more maiorum ſupplicium ſumere? In inſtrumentis verberandi magnum fuiſſe Romanis diſcrimen. Virgis ciues, flagris ſeruos, vite milites caſos.

AGe verò, & cùm de pœnæ temporibus, variiſque mutationibus tractauerimus, ex ordine, ipſius ſupplicij partes, indagatione diligenti, pandere conemur, & in lucem proferre. Ergo parricida ante omnia ſanguineis virgis cædi iubetur; quòd licèt auctores, qui de hac re agunt, ſilentio inuoluerint: & Conſtantin. *d.l.vnic.* & Iuſtinian. *d.§.alia deinde*, (licèt verboſè huius pœnæ formã explicent) prætermiſerint: Modeſtinus tamen exprimit ſatis, & ſimul maiorum more inſtitutum his verbis oſtendit: *Pœna parricidij more maiorum hæc inſtituta eſt, vt parricida virgis ſanguineis verberatus culleo inſuatur, &c.* Et Alphonſus noſter *in l.12.tit.8.par.7.* in Regio Septempartito iure à Modeſtino mutuatus, ita ſcriptum reliquit: *Mandaron los Emperadores è los ſabios antiguos que eſte atal que fizo eſta enemiga* (Parricida nempè) *que ſea açotado publicamente ante todos, è de ſi que lo metan en vn ſaco de cuero, &c.* Et ſanè quamuis Franciſc. Hotoman. *de legib. c. de l. Pomp. de parric.* quicquid à Modeſtino præter culleum, in huius ſupplicij impoſitione mori maiorum tribuitur, à Triboniano ſui temporis contemplatione habita; (prout alia plura Triboniani frequens hic mos, qui paſſim notatur ab An. Fabr. *in ſuis coniect. libr. ..*, Ant. Cont. 1. *ſucceſſ. c.11.* Corraſ. 5. *miſ. c.17.* Rænard. 2. *var. c.10. & 3. c.15*) ex nouis legibus additum putet: Ego iam tum Modeſtini tempore in vſu fuiſſe ea omnia, & hanc præſertim, de qua nunc loquimur, verberationem, magis opinor. Frequentiſſima quippè erat Romanorum conſuetudo, vt flagellatio ſolemnis vltimi ſupplicij anteceſſor eſſet, & rarò quis, niſi verberatus, crucem, ſuſpendium, ſecurim, aut aliud mortis genus pateretur. Inde Liuius *lib.* 1. legem horrendi carminis dicit, qua cauebatur, *vt perduellionis damnatus, intra aut extra pomœrium verberaretur, & infelici arbore poſteà ſuſpenderetur.* Et Iudæi apud Ioſeph. *lib. 5. excid. c. 32. Flagellati, & præcruciati ante mortem omne genus verberibus*, crucifixi dicuntur. Et Polyb. *lib.* 1. vbi de militibus qui Rhegium iniuſto bello occupauerant, & victi deinde Romam puniendi tranſmiſſi fuerant, loquitur: *Omnibus* (inquit) *in medio foro verberatis, ex Romanorum more, ceruices præciſæ ſunt*; quam eandem hiſtoriam recenſens Valer. *lib. 2. c. 2.* addit: *Senatum, quò minore cum inuidia id perageretur, quinquagenos per ſingulos dies virgis caſos ſecuri percuti iuſſiſſe.* Sed & Sueton. tum *in Claud. c.34.* cùm verò præcipuè in Nerone *c.40.* expreſſiùs eundem morem oſtendit, ſic inquiens: *Inter moras perlatos à curſore Phaontis codicillos præripuit, legitque ſe hoſtem à Senatu iudicatum, & quæri vt puniatur more maiorum; interrogauitque quale eſſet id genus pœnæ: Et cùm comperiſſet, nudi hominis ceruicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi; conterritus, duos pugiones quos ſecum tulerat arripuit, &c.* Conducunt etiam in eandem rem, diſerta alia, & perſpicua bonorum auctorum teſtimonia, quæ Iuſtus Lipſ. *lib. 2. de cruce c. 2.* & Petr. Fab. *lib. 2. Semeſtr. c. 7. in princ. & c. 6. paulò poſt princ.* viri ingenij, & omnigenæ eruditionis ergo ab omnibus ſuſpiciendi, affatim congeſſerunt. Qui ambo ex hoc more Ieſum Chriſtum Dominum ac ſeruatorem noſtrum à Pilato, antequàm Iudæis ad crucem concederetur, flagellis atrocioribus cæſum, doctè, vt ſolent cætera notauerunt. Enimuerò & ſi Sempronia, & Portia legibus, Romanorum ciuium tergo conſultum fuerit, cautúmque ne quis magiſtratus de capite ciuis iniuſſu populi iudicaret, eúmue virgis cæderet, ſed damnato exilium permitteret, vt docet Cicer. *in orat. pro Rabir. perduel. reo.* illudens & cauillans in Labienum. *Portia lex* (inquiens) *virgas ab omnium ciuium corpore amouit, hic miſericors flagella retulit. Portia lex libertatem ciuium lictori eripuit, Labienus homo popularis carnifici tradidit.* Et alibi Verrem accuſans: *O nomen dulce libertatis! ô ius eximium noſtræ ciuitatis! ô lex Portia, legéſque Semproniæ! ô grauiter deſiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ Tribunitia poteſtas! huccine tandem omnia reciderunt?* Et vltra Cicer. Salluſt. Plutarch. & alij, quos Ant. Aug. *c. de l. Porcia.* Hotomannus *eod. c. & c. de l. Sempronia*: Paul. Manutius *pag. 142. & 116.* Ioan. Roſinus *lib. 8. antiquit. c. 2* Cœlius Rhodiginus *lib. 10. lect. antiq. cap. 5.* Zanchus *ad Sall. pag. 142.* Romanarum legum ſcriptores retulere. Adhuc tamen parricidæ propter ſceleris atrocitatem, earum legum iure & honore caruerunt, & ab eis tantum crimen exceptum videbatur, nimirum quia iura ciuis ei reſeruari minimè debuerunt, qui ipſe, naturalia omnia, atque ciuilia iura, tam fœdo crimine violaſſet, vt non malè Hotomannus *d. c. de l. Sempron. de iure ciuitatis*, animaduertit. Quò reſpexiſſe credendus eſt Tullius dum in oratione pro Roſcio, vetus in parricidio ſupplicium commemorat, necnon Modeſtinus *in d. l. penult.* dum illud more maiorum imponi fatetur: Nec enim ſignificat (vt iam alio in loco explicaui *ſuprà* §. 8) pœnam hanc moribus non legibus inſtitutam; ſed puniri ex lege Pompeia parricida, de eiſque ſupplicium ſumi, ſicut maiorũm tempore fieri ſolebat, id eſt ante ius nouum Portia lege conſtitutum, quæ damnatis non animam eripi, non virgas inferri, ſed exilium permitti iuſſerat, eorúmque corpora poteſtati carnificis exemerat.

Ita enim S. C. quo ſocios Lucij Catilinæ apud Salluſtium more maiorum puniendos, ſancitum eſt, hanc ſignificationem habere doctiſſimus vir, & aliis æquandus pluribus vnus Alciatus *lib. 4. parerg. cap. 21.* adnotauit; & iuxta eandem ſententiam Cornelius Tacitus *lib. 14. Annal.* nouis legibus, maiorum mores opponit. *Cenſuit* (inquit) *Marullus Conſul deſignatus reum more maiorum necandum: contra Thraſea diſſeruit, carnificem, & laqueum pridem abolita, & eſſe pœnas legibus conſtitutas, quibus ſine iudicum ſæuitia, & ipſorum infamia ſupplicia decernerent, quin in inſulam publicatis bonis iret, &c.*

Quibus locis alia non minùs expreſſa adiicit Petrus Faber *dict.lib.2. Semeſt.cap.7.* cuius ſcrinia variarum rerum cognitione referta ſuppilare, neceſſarium non arbitror. Nec enim ex illis ſum, qui vt Plautina illa mulier in Truccul. alienos fœtos, alienámque eunt prolem ſuppoſitum ſibi. *Eſt enim benignum,* vt Plin.ait, *in proœm. natur.hiſt. & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris: obnoxij verò animi, & infelicis ingenij, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere.* Illud ſuper pondium fuerit, parricidam virgis quidem afficiendum eſſe non, flagris aut loris: nam hæc apud Romanos inhoneſtiora erant, & tarò niſi in ſeruos vſurpabantur. Sic apud Terent. *in Adel.* Sanio ſibi intentata lora exclamat, & indignatur. *Ad necem operiere loris.* San. *loris liber?* Et ab hac nota ſeruilē Menæ conditionem Horat. *epod. od. 4.* opprobrat:

Sectus flagellis hic triumuiralibus
Præconis ad faſtidium.

Quem locum latiſſimè Petrus Faber *lib. 2. cap. 6.* videndus etiam *lib. 5. cap. 17.* exponit, & Iuſt. Lipſ. *lib. 2. de cruce c. 3.* in eandem rem ſimul cum alius adducit, & Hor. *2. epiſt. 2.* idem alio loco non minùs eleganter oſtendit, ſic inquiens:

In ſcalis latuit metu pendentis habenæ.

Eóque (vt prætercam alia quæ Cæl. Rhodig. *lib. 10. lect. ant. c. 5.* & Barnab. Briſſon. *verb. habena.* latè notarunt) reſpicit Caliſtr. I.C. *in l. velut 7. ff. de pœn.* qui flagellorum caſtigationem, grauiorem pœnam, quàm fuſtium admonitionem inſinuat. Et Macer *in l. in ſeruorum 10 ff. de pœn. facit l. in metallum 12. de iur. fiſc.* vbi latiſſimè Cuiac. dum ſcribit: *Ex quibus cauſis liber fuſtibus cæditur, ex iiſdem ſeruum flagellis cædi.* Etenim in inſtrumenti genere quo quis vapularet, non parum diſcriminis conſtituebant Romani, & quædam verbera ſeruorum propria, libertorum quædam, quæ ab ingenuis aliena reputabantur. Vnde & Imperatores reſcripſerunt, *in l. conſenſu 8. Cod. de repud.* mulierem habere iuſtas diuortij cauſas: *Si ſe verberibus, quæ ingenuis aliena ſunt, afficientem maritum probauerit:* Et Plin. *de nat. hiſt. lib. 14. cap. 1.* de vite loquens: *Vitis ipſa* (ait) *& in delicto etiam pœnam honorat.* Erat quippè fuſtigatio quæ vite fiebat militum propria, nec omnium quidem, ſed eorum olim tantùm, qui ciues Romani eſſent. Alij namq; ſcelera ſua flagellis, & virgis luebant, quouſque Liuius Druſus, & Caius Gracchus Tribuni plebis, ne liceret quemquam Latini nominis virgis afficere, ſed vitibus plebiſcito ſanxere, in hac re Latinos populos Romanis coæquantes, vt refert Plutarch. *in Gracchis,* & Petr. Crinit. *de boneſt. diſcip. lib. 22. c. 2.* Alex. *genial. 4. c. 10. in fin.* Hotom. *in indice leg. Rom. v. de l. Liuia de ſociis,* & alij notarunt. Ex quo ſitu, vitem Centurionum, aliorúmque militiæ Ducum, & Principum fuiſſe, optimè P. Pithæus *aduerſ. lib. 1. c. 15.* & Iuſt. Lipſ. *lib. 5. de milit. Rom. dial. 18.* aduertunt. Indéque lucem accipit Tacit. *lib. 1 annal.* qui *Centurio* (inquit) *Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, Cedò alteram, indiderant, quia fracta vite in tergo militis, alteram, & alteram poſcebat.* Atque etiam Macer I.C. *in l. milit. agrum 13. ff. de re milit.* qui de delictis militum agens, *Eum* (ait) *qui Centurioni caſtigare ſe volenti reſtiterit, veteres notauerunt: ſi vitem tenuit militiam mutat; ſi ex induſtria fregit, vel manum Centurioni intulit, capite punitur.* Sed & vngulæ etiam erant, & ſcorpiones, & alia flagrorum genera de quibus plenè Iacob. Durant. *lib. 1. var. c. 15.* ſcripſit.

CAPVT XI.

Sanguineis virgis parricidam verberandum Modeſtinum ſcribere. Has Accurſ. & alios, quòd ſanguinem elicerent, ſic dictas putare. Flagellum in quo dolor ineſt apud Vlpianum quid? Eius loci emendatio poſt Budæum, & alios latè probata. Dolon quid? Corraſij, Mantua, & aliorum qui apud Modeſtinum Sagmineis reponunt, emendatio reiecta. Item & Ruſardi qui Saligineis. Sagmen quid? & ſagminum vſus apud Romanos. Aſſerta vulgaris Modeſtini lectio Sanguineæ virgæ quæ? & vnde ſic dictæ? Arbores infelices quæ? Lictorum faſces an ex iſtis virgis ſanguineis?

VIRGIS itaque ex more parricida antequam culleo inſuatur affici debet, quas & ſanguineas fuiſſe ex Modeſtino retulimus. Sed multi, quibus iſtarum virgarum appellatio, non magis notata fuit, quàm Achillis nomen inter virgines, verba hæc variis interpretationibus, & emendationibus obſcurantes, mihi hac etiam in re ſubſiſtendi, & verum Modeſtini ſenſum, eorum deliriis exploſis, aperiendi, neceſſitatem iniiciunt.

Et vt ab Accurſij *in dict. l. pœna ad l. Pomp.* expoſitione initium dicendi faciam, is quem reliqui antiquiores magis communiter probant, virgas iſtas, ideò ſanguineas appellari exiſtimat, quòd ſanguinem à flagellati corpore elicerent. In cuius ſententiæ confirmationem Marcus Mantua *in Enchirid. rerum ſingul. lib. 6. cap. 101.* ſimiles alias loquendi formas adducit, mortem nempe pallidam, & infelicem inuidiam dici, quòd illa homines pallidos reddit, iſta infelices; & miſerabile remedium ceſſionis bonorum, *l. fin. Cod. qui bonis ced. poſſ.* quia miſerum facit cedentem. Neque deeſt eiuſdem Accurſij exemplum, quo magis aptè ſuperior explicatio corroboretur. Is enim Alfeni verba, *in l. ſi ex plagis 52. §. 1. ad l. Aquil.* quibus Tabernarius quidam à prætereunte flagello, in quo dolor inerat, verberatus proponitur, pari interpretatione donauit, & in flagello ideò ineſſe dolorem dici, quòd aliis dolorem inferret, ſibi perſuaſit.

Sed ego, vt in Poëtarum, & Rhetoricorum hortulis ſimiles loquendi flores admitterem, in noſtrorum Iuriſconſultorum libris id nulla quidem ratione recipere poſſum; cùm Iureconſulti non per metaphoras, nec circuitu longo, ſed mundè admodùm, & circumciſè loquantur. Nec Alfeni locus Accurſiana indiget expoſitione, cùm iam poſt Budæum *in notis prior. ad Pandectas, ibidem:* & Alexandrum ab Alex. *lib. 4. genial. cap. 15.* neminem lateat, apud Alfenum *dolon* eſſe, non *dolor* legendum. Dolonem autem lignum vel fuſtem ſignare, intra cuius virgam acuta cuſpide pugio lateret, à fallendo Græcè ſic dictum, quòd decipiat ferro: cùm ſpeciem ligni præferat, & haud ſecus quàm gladius vulnera ingerat, vt Varro *de ling. Lat.* teſtimonio probatur;

tur; & rectè Seruius aduertit in illud Poëtæ *Æneid.* vbi Seruius.

Tela manu, ſæuoque gerunt in bella dolones.

Quare Ludouicus Ruſardus *d. l. pœna in notis*, in Modeſtini reſponſo, *non ſanguineis virgis, ſed ſaligineis*, legendum contendit, de quibus apud Vlpianum *in l.* 3. *ff. arborum furt. caſ.* eſt mentio, dum ait: *Sed ſi quis saligineas virgas inſtituendi ſalicti cauſa defixerit, &c.* quæque maximè huic ſupplicio conuenire videntur, cùm parricida in mare, vel fluuium, in cuius ripis ſaligineæ virgæ frequenter reperiuntur, proiciendus ſit. Ioannes verò Corraſius *lib. miſcel. cap.* 5. *Sagmineis* reponit à ſagmine herba, quàm alio nomine verbenam dicimus, ſine ſemine vbique creſcente. Quam eandem lectionem etiam Marcus Mantua *lib.* 5. *Enchirid. cap.* 101. magis admittit, & in probatis Codicibus ita factam reſtitutionem inueniri teſtatur. Qui tamen ampliandi mihi videntur, ſicut & alij omnes, qui vbi verba Iuriſconſultorum non capiunt, ſtatim immutandum curant. Neque temerè à vulgata, & Pandectarum Florentinorum auctoritate fulcita lectione recedendum exiſtimo. Nam Ruſardi coniectura, ſe ipſam facile prodit, Corraſij verò inde conuincitur, quòd atrocitas criminis tanta, tantúmque ſcelus, herba vapulare non debet. Et præterea, quia vt rectè Adrianus Turnebus *lib.* 8. *aduerſar. cap.* 23. & Hieron. Magius *lib.* 4. *miſ. cap.* 8. vir vſque ad miraculum doctus conſiderat, nunquam commiſiſſent Romani, vt herbam ſacram impio parricidarum corpore contaminarent, idque nefas non leui piaculo luendum cenſuiſſent. Erant enim verbenæ herbæ puræ, inde ſagmina ſi Feſto *lib.* 16. *in ſagmina*, credimus dictæ, *quia ex loco ſancto arcebantur à Conſule, prætoréue, legatis proficiſcentibus ad fœdus faciendum, bellúmque indicendum*. Id quod eleganter Tit. Liu. *lib.* 1. oſtendit, & ex eo multi etiam auctores, Alex. 5. *gen. c.* 3. *in fin.* Rænar. *lib.* 4. *var. c.* 1. Pet. Crin. *de honeſt. diſcip. lib.* 7. *cap.* 3. Ferdin. Mendoza *lib.* 1. *diſp. de pact. cap.* 7. *num.* 9. *& lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 10. latè notarunt. Quamuis Martianus I. C. *in l. ſanctum* 8. *de rer. diuiſ.* non ſagmina à ſancto, ſed potiùs *ſanctum à ſagminibus dictum ſcribat*, indéque legatos P. R. qui has herbas ferre ſolebant ſanctos, & inuiolabiles eſſe. Vnde quæ tanta religione colebantur ſagmina, in tam impium facinus conuenire non poterant. Niſi fortè quis probet, ſagmina (vt Plinius *lib.* 22. *cap.* 2. ait) in remediis publicis fuiſſe, atque adeò parricidarum ſupplicio iuſtè adhiberi, in quo ſumendo, totius ciuitatis ſalus, & expiatio quodammodo conſiſtere videretur, quam, vt de Malleolo ſcribit Oroſius *lib.* 5. *cap.* 16 tanti maleficij reus, ſubito mœrore, infuſcare cenſetur.

Verùm cùm conſenſus librorum omnium non ſit reſpuendus, *virgis ſanguineis*, ſcribentium, probanda eſt haud dubiè altera Accurſij *in d. l. pœna*, interpretatio, qui ſanguineas virgas à ligno vel frutice ex quo naſcuntur, appellatas exiſtimat: Quod licèt ipſe diuinando tradiderit, veriſſimum tamen eſt, & Turnebi *ſuprà*, Duareni *tit. ad l. Pompeiam de parr.* Cuiac. *in parat. & recitat. ad tit. C. de his qui parent.* Forcat. *dialog.* 34. Couar. *in dict. Clem. in init.* 2. *p. num.* 12. Balduin. *d. §. alia deinde:* Weſembec. *ibid. & in partit. de parric.* & aliorum præſtantiſſimorum virorum approbatione receptum. Harum namque virgarum, multiplex eſt in bonis Auctoribus mentio, & ſanguineæ appellabantur, ſiue quòd ſanguineo colore naſcerentur, ſiue quòd, vt Turnebus opinatur, ad horrorem cruentari ſolerent. De quibus ſic ſcribit Plinius *lib.* 16. *cap.* 32. *Siquidem & genitila, & populi, & vlmi, & ſanguinea frutice.* Et *lib.* 24. *cap.* 10. *Nec virga ſanguinea felicior habetur. Cortex eius interior cicatrices, quæ præſanauere, aperit.* Et rurſus *lib.* 39. *cap.* 10. *Sunt qui ſanguineis virgis tangant ea, quæ nolunt his obnoxia eſſe.* Et planè non abſque myſterio, ſanguineis iſtis virgis parricidas verberari Cuiac. *in parat. Cod. de his qui parent.* notat, vt quemadmodum maiorum more alij criminoſi infelici arbore ſuſpendi ſolebant, vt in carmine horrēdo ait Liuius *lib.* 1. *Caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito*, quem locum de cruce accipiendum Lipſius *lib.* 1. *de cruce, cap.* 2. exiſtimat: ita & parricidæ, antequam inſuerentur culleo, cædantur fuſtibus ex arbore (vt Plinij quæ retulimus verba ſignificant) infelici decerptis. Nam in ipſis arboribus felices quaſdam, quaſdam contra infelices indicabant Romani, vt ex Verario de verbis pontificalibus latè oſtendit Macrobius *lib.* 2. *Saturn. cap. fin.* infelicium numero has virgas fortè tribuens, dum ait: *Alnum ſanguinem infelicem, ficum atram, quæque baccam nigram, nigróſque fructus ferunt, &c.*

Quin & Cuiacius *ſuprà*, idem, lictorum virgas ex iſtis ſanguineis fruticibus fuiſſe, apud Plinium ſe legiſſe teſtatur. Quod ſi ita ſe habet, nihil planè eſt cur amplius in dubium Modeſtini verba vocari poſſint; cùm faſces illi virgarum, qui à lictoribus ferebantur, in reorum verberationem adhiberentur. Et vt Alexander *lib.* 3. *gen. cap.* 5. & alij paſſim oſtendunt, nihil aliud ſecuribus alligati ſignificarent, quàm eos qui leuiter peccarent flagris & fuſtibus; qui verò grauius delinquerent, ſecuri etiam, & vltimo ſupplicio plectendos.

Quamuis in hoc vereor, ne non veriùs ſit, lictorum virgas ex arbore Betulla, quæ candore atque tenuitate præcedit, fieri apud Romanos ſolere: Nam Plinius *lib.* 16. *Betullam terribilem magiſtratuum virgis appellat.* Et Beroaldus in illud Apuleij *lib.* 1. *de aſino: Nam & virgas in te video, & habitum prorſus magiſtratui congruentem*, in eadem ſententia eſt, quam Alexander 1. *gen. c.* 27. *in fin.* quoque ſequutus videtur. Sed nil vetat ex diuerſis interdum arboribus fieri: cùm & vlmeos etiam lictorum faſces, quibus rei vapularent, fuiſſe, apertè Plautus *in Aſinaria*, oſtendat his verbis:

Vbi ſæpe ad languorem tua duritia dederis octo
Validos lictores, vlmeis affectos lentis virgis.

Sunt autem virgæ, teſte D. Iſidoro, *ſummitates frondium, arborúmque, ſic dictæ, quod virides ſint, vel quòd vim arguendi habeant, quæ ſi lenis fuerit, virga eſt, ſi certè nodoſa, vel aculeata ſcorpio rectiſſimo nomine dicitur, quod arcuato vulnere in corpus figatur.*

CAPVT XII.

Parricidas culleo inſui. Quid culleus, & quibus in rebus vſurpari ſolitus? Non ſemper ex corio & vtre bubulo culleum fieri, ſed interdum ex lino, vel canabi, quin & è ſparto. Iſidori, & Fulgent. obſcura de hac re verba cum Turnebo explicata. Cullei menſura & capacitas quæ? Catonis locus de cullei menſura relatus, & cum aliis Auctoribus in concordiam reductus. Cullei nomen interdum in obſcœnis vſurpatum videri.

SED verborum ſatis verborum; quamuis longa hæc quæ ſcripſimus ex Martialis *lib. 2. epig. 77.* ſententia videri non debeant, *quibus nihil eſt quod demere poſſis.* Iam vlterius pergamus, & virgis affectum parricidam, tragica cullei veſte in theatrum daturi, prius de culleo ipſo nonnulla dicamus, quem Feſtus *lib. 3. de verb. ſign. in Coll.* collum appellat, & genus tormenti è corio definit; vbi Ioſeph. Scaliger *in notis ad Feſt. pag. 46.* ex veteribus editionibus *culleum* reponit, & hoc genus tormenti, quo afficiebantur parricidæ, ſignificari, rectiſſimè admonet. E corio autem culleum fuiſſe, multorum auctoritate comprobatur. Nam Iſidorus *lib. 5. Etym. cap. 37.* deſcribens, inquit: *Vtrem eſſe ex corio factum, in quo parricidæ cum ſimia, & gallo, & ſerpente incluſi in mare præcipitabantur.* Theophilus etiam *in §. alia deinde, inſt. de publ. iud.* ἀσκὸν βόειον vertit, id eſt, *ſaccum bubulum*, quâ eadem ratione Anianus Græcus interpres *in l. 1. de parr. in C. Theod. culleum* (inquit) *factum de coriis ſaccum.* Et Iuuenal. *ſatyr. 13. Et deducendum corio bouis in mare.* Sed & noſtra etiam Hiſpana lex idem prorſus exprimit, dum ait: *E de ſi que lo metan en vn ſaco de cuero.* Inde mirum nec ſine ratione Scaliger *ſup. Chriſt. Colerus parerg. cap. 3.* (qui tamen hunc locum Petro Danieli tribuit) reputat, quod de eadem re Iſidorus ſcribens in Gloſſis, ait: *Culleum tunicam fuiſſe ex ſparto in modum crumenæ factam, & ſolitam liniri à populo pice, & bitumine*, licèt vrnas ſparteas & amphoras ſparteas ad vinum metiendum parari ſolere, ne ſi fictiles eſſent, tractando ſæpe, vt in metiendo fit frangerentur, Turneb. *lib. 7. aduer. cap. 25. & lib. 28. cap. 5.* admoneat; quas fortè quòd cullei vicem præſtarent, cullei nomine Iſidorus donauit. Quemadmodum & Fulgentius *voc. antiq. cap. 56.* ſaccum è quacumque re factum culleum appellat. *Culleus eſt* (inquit) *ſaccus è lino, vel canabi, vel corio factus; ab occulendo, id eſt, claudendo dictus, eo vtimur ad portanda frumenta.* Sed frequentius culleus ex corio erat, vt apparet, & vaſis vinarij genus; in quo tamen, vt & Mantua *lib. 6. Enchirid. cap. 128.* notauit, non ſeruatur vinum, ſed de loco ad locum, quemadmodum in vtribus, vehitur.

Quo in ſenſu, & Cato *de re ruſtica cap. 154.* & Vlpianus, atque alij ex noſtris Iureconſultis paſſim *l. ſi cui vinum. §. 1. de trit. vin. l. fin. §. fin. de pign. act. l. legatum. §. vini de ann. leg.* hoc nomen accipiunt. Sed neque abeſt Plinius, *lib. 7.* qui de maximis quorundam hominum viribus agens. *Iunius valens* (inquit) *meruit in prætorio Diui Auguſti Centurio, vehicula cum culleis donec exinanirentur ſuſtinere ſolitus.* Vnde & Feſtus *lib. 3. in culleola*, ait: *Culleola dicta à ſimilitudine culleorum, quibus vinum ſiue oleum continetur.* Præterea culleus menſuræ officium apud Romanos præſtabat, & vt ex Columell. & Plinio tradit Briſſon. *verb. cullei*; & Catell. Cota *in memorab. iuris verb. culleus*, vrnas 40 capiebat. Quo reſpiciens Priſcian. *lib. de ponderib.* quem iidem ipſi auctores referunt, & Forcat. *de pen. iuris c. 25.* cum Tiber. Dec. *lib. 9. crim. c. 16. n. 9.* etiam citauit, ſic inquit:

Eſt & bis decies quem conficit amphora noſtra
Culleus, hac nulla eſt maior menſura liquoris.

Cato *de re ruſt. c. 148* quoque cullei menſuram 40. vrnas capere, ſed auctarij loco vnam prætereà addi, his verbis ſignificat: *In doliis hoc modo vinum oportet, vini in culleos ſingulos quadragenæ dabantur, & ſingula vrna.* Alias enim, niſi ita cum Turnebo *lib. 23. aduerſar. c. 9.* Catonem accipias, in vrna vna ab aliis differet quod probandum non eſt. Capiebat ergo culleus, vt præter Alciat. *lib. 4. diſp. cap. 21.* Hiſpanus noſter Mariana *de pond. & menſur. c. 16.* eruditè demonſtrat, amphoras 20. vrnas 40. congios 160. ſextarios Romanos 960. Toletanos autem ſextarios 1200. ſingulisque plauſtris, ſinguli cullei vehi ſoliti erant, vti veteres ſculpturæ marmorum indicio ſunt. Denique cullei nomen pro vagina ſumi, & inter obſcœna vſurpari ſolet, vt ex Priapæis conſtat; & Baptiſta Pius *annot. c. 45.* animaduertit:

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Ante pudor quam te violem, aut tua iura reſoluam.

CAPVT XIII.

Culleum proprium fuiſſe & ſolemnem parricidarum pœnam, plurimis bonorum Auctorum teſtimoniis adductis, eleganter oſtenditur. Plauti obſcura verba hoc ex fonte cum Lambino contra Ianum Douſam vero ſenſu donantur. In Neronis parricidia populum variè luſiſſe. Cornificij vel Ciceron. in Rhetor. verba ad hanc pœnam pertinentia, in medium adducta, & aduerſus Beroaldum, Catellian. Cotam, Turneb. & alios noua explicatione donata. Folliculus Lupinus quid? Reorum vbi vltimum eſſent ſupplicium ſubituri, faciem ex more velari. Lignea ſolea quæ reorum pedibus iniiciebantur quid? Adagium, culleo dignus.

CVLLEO inſui parricidas & in mare deiici, & hoc ſupplicij genus iam inde ab antiquis temporibus in tanti criminis reos inſtitutum, licèt prærudicio quodam à nobis in ſuperioribus dictum fuerit; hoc tamen capite, rerum dicendarum ordine ita exigente, peculiari obſeruatione huius erit articuli tractatio ſuſcipienda: quæ & multorum Auctorum teſtimoniis illuſtris explicationibus

vulg.

vtilis : & ipſa denique varietate iucunda , lectorem non parùm, vt arbitror recreabit. Vti enim apicularum ſedulum , & operoſum examen , ex diuerſis floribus ad mellificium ſuauem colligit ſuccum, & vt Virgilius 4.*Georg.* ait:

——— Liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas.

Simili nos ratione, in hoc , vt in alia huius operis capita, non Iureconſultorum modò reſponſa, ſed aliorum etiam auctorum viridaria libantes, idoneos ad mel faciendum floſculos carpimus, & in vnum quà poſſumus, diligentia reducimus. Ergo vt L. Hoſtij , & Publicij Malleoli hiſtoriam : Ciceronis & Valerij vulgatiſſimum locum, & antiqua Iuriſprudentum, & nouiora Cæſarum oracula prætermittam , quibus culllei pœna parricidis adſcribitur, & adducta ſæpe, adduci ſæpiùs citra Battologiæ vitium non poſſunt. Modeſt. *in l. pœna ad l. Pompeiam* Paul. 5. *ſent. tit.* 24. Conſtant. *in l. vnic. C. de his qui parent.* Theod. *in l. 1. C. de parr. in C.* Theod. *& in l. 1. quorum appell. non recip. eod. Cod.* Iuſt. *in d. §. alia deind.* Alfonſ. *in. l. 12. tit. 3. part. 7.* Extat nobile huius rei apud Senec. *lib. 1. de ira c. 16.* teſtimonium, quod eò ſcribam libentius , quòd iudices , quo ſe animo in maleficiis puniendis habere debeant, ſimul commonefacit , ſic inquiens : *Et cum cor nicem noxio præſidi imperabo, & cùm parricidam in ſuam culleo, & cùm Tarpeio proditorem hoſtemue publicum impenam , ſine ira, eo vultu animoque ero , quo ſerpentes, & animalia percutio.* Sed & idem Seneca, qui omne genus pœnæ remedij loco ibi admouendum eſſe ſuadet : alibi *lib. 1. de clementia cap. 23.* clementia interdùm plus quàm caſtigatione opus eſſe, his, quæ ad rem etiam noſtram ſpectant verbis, oſtendit. *Pater tuus plures intra quinquennium culleo inſuit , quàm omnibus ſeculis inſutos accepimus. Multò minùs audebant liberi nefas vltimum admittere, quando ſine lege crimen fuit. Peſſimo loco pietas fuit , poſtquàm ſæpius culleos vidimus, quàm cruces.* Agnouit quoque huius criminis pœnam Plaut. *in Vidularia* dum ait. *Iube hunc inſui culleo, atque in altum deportari, ſi vis bonam annonam:* & licèt obſcuro verborum inuolucro in eandem reſpexiſſe videtur , dum Epidicum iocantem his verbis inducit *in Epidico , act. 3. ſec. 2.*

Ep. *Quia ego tuum patrem faciam perenticidam*
St. *Quid iſthuc eſt verbi ?* Ep. *nihil moror*
vetera & vulgata verba.
Peratim ductitato, at ego follitim ductitabo.

Quo in loco Dionyſius Lambinus rectè, vt equidem nullus exiſtimo, ad ſupplicia parricidarū alluſum aduertit, quos in peram (quam ille itidem quaſi culleum interpretatur) inſutos , in profundum abiectari moris fuiſſe didicimus. Vnde Poëta formulam illam. *Peratim ductitato* è *Pera* compoſito aduerbio, feſtiuè deduxit, quaſi diceret; *In culleum inſuito.* Etſi Ianus Douſa *lib. 2.* com Plautin. *explanat. cap.* 16. longè diuerſo ſenſu Plauti verba accipienda eſſe arbitretur. Apuleius *lib.* 10. *aſini aurei* etiam, cùm de priuigno parricidij à nouerca inſimulato tractaret, *Nec quiſquam* (inquit) *decurionum tam æquus remanſerat iuueni, quin euidenter noxa compertum inſui culleo pronuntiaret.* Iuuenalis *Saty.* 13. ex pœna ipſa parricidam ſignificans, ſic ait:

Confer & artificem, mercatoremque veneni,
Et deducendum corio bouis in mare , cum quo
Clauditur aduerſis innoxia ſimia fatis.

Et alibi Neronis matricidium , & aliorum cognatorum cædes ab eo commiſſas reprehendens *Satyr.* 8.

Libera ſi dentur populo ſuffragia, quis tam
Perditus, vt dubitet Senecam præferre Neroni ?
Cuius ſupplicio non debuit vna parari
Simia , nec ſerpens vnus , nec culleus vnus.

Principum enim ſcelera vt impunita manere poſſint , notam tamen , & reprehenſionem populi effugere non poſſe, rectè Caſſiod. 6. var. his verbis ſcripſit. *Nam male inſtituto viuere , nec principi fas eſt , quando & de illo populus occultè poteſt dicere , cui mores ſuos publicè nullus auſus eſt imputare.* Id quod, vel hoc Neronis exemplo denotatur, in quem etiam viuum adhuc, & imperij habenas moderantem, varijs ſcommatibus multi vt Sueton, *in Nerone cap.* 39. eſt auctor, luſerunt. Nam Datus Atellanarum hiſtrio , canticum quoddam recitans , ita illum demonſtrauit , vt bibentem , natantemque faceret : exitum C. Claudij , quem Nero veneno , & Agrippinæ, quam naufragio ſuſtulit , ſignificans. Et alius Neronis ſtatuæ culleum appoſuit , hoc addito elogio, *Merueras, ſed ego quid poſſum ?* Sed & alij non minus facetè, Oreſtis & Alcmæonis nominibus illum appellitarunt , & impium eius matricidium ita admodum ſubtiliter carpſerunt.

Quis neget Æneæ magna de ſtirpe Neronem?
Suſtulit hic matrem, ſuſtulit ille patrem.

Verùm, vt innumera alia bonorum auctorum teſtimonia de culleo parricidarum agentia , prætercam, vnus nobis Cicer. 1. *Rhet. ad Heren. & lib. 2. de inuent.* ſiue quiſquis ille eſt, qui Rhetoricorum libros ſcripſit, ad partes vocetur , qui ſolemnem huius ſupplicij imponendi morem , his verbis eleganter expreſſit. *Eſt lex ; qui parentem necaſſe iudicatus erit, is obuolutus, & obligatus culleo, deuehatur in profluentem. Malleolus iudicatus eſt matrem necaſſe, ei damnato ſtatim folliculo lupino os obuolutum eſt. Et ſolea lignea pedibus inductæ ſunt. Deinde eſt in carcerem deductus , vt ibi eſſet tantiſper dum culleus, in quem coniectus in profluentem deferretur , compararetur.* Quibus in verbis, qui folliculum lupinum pro parricidæ culleo à Cicer. poſitum putant, meritò à Philippo Beroaldo *in comment. Apul. d. lib.* 10. notantur : qui lupinum folliculum tegumentum potiùs quoddam ex lupina pelle confectum, fuiſſe arbitratus, quo, vt idem Cicer. oſtendit, velatus parricida, in carcerem ducebatur , interim dum culleo inſutus , vltimas pœnas penderet. Quam Beroaldi ſententiam Catell. quoque Cota *in memorab. verb. culleus*, ad verbum tranſcripſit, & Adrian. Turneb. *lib.* 13. *aduer.* ſequutus videtur ; ideò parricidæ os folliculo obuolui ſubiiciens : quòd indignum eum iudicarent , qui communi ſpiritu , luceque frueretur : Lupinum verò eſſe folliculum voluiſſe, feritatem ſignificantes eius , qui necem atrocem & acerbam ſua manu parenti intuliſſet. Mihi verò certiùs eſſe videtur , eo in loco frequentem puniendorum reorum modum notari , quorum facies vbi iam iam pœnas eſſent daturi obnubebatur, vt ex Liuio *lib.* 1. colligitur , dum legem, qua Horatius perduellionis damnatus afficiendus erat , ſcribit. *Duumuiri perduellionem iudicent, ſi à duumuiris prouocauerit , prouocatione certato , ſi vincent caput obnubito , infelici arbore reſte ſuſpendito.* Et ex Hegeſippo *lib.* 5. *c.* 47. qui inquit. *Dum percuſſor moratur , clauſis iam faſcio-la oculis , ſe ſe proripuit ad Romanos.* Et ex Ammiano Marcellino , *lib.* 14. *Carnifex rapinarum*

ſequeſter , & obductio capitum , & bonorum vbique multatio. Et ex libro Eſther , *cap.7.* vbi eum Aman ad crucem raperetur, *Statim operuerunt faciem eius.* Conueniunt quoque Feſti verba in *nuptias* , qui in noſtro caſu ait : *Legem Parentum iubere caput eius obnubere , qui parentem necauiſſet.* Quem locum mirum eſt quàm feliciter à mendo vindicarit Ioſeph. Scalig. Sed & in illis Cicer. verbis *lignea ſoleapedibus induEta ſunt* , eiuſdem Turnebi *ſup.* iudicium probare non poſſunt, dum ligneas ſoleas parricidarum pedibus induci arbitratur, ne communi reliquorum hominum è corio calceatu vterentur , neu calceamenta quibus homines vti ſolerent , polluerent , ſi ea pedibus ſuis calcarent, neu terram, communem omnium parentem , nudis pedibus tangerent. Exiſtimoque magis ad lignum quoddam , quod in Barathro, ſiue Tuill.erat, Cicer. reſpicere, quod reorum pedes, interim dum ad ſupplicium ferebantur conſtringi ſolebant. Vt ex his Aurel.Prudentij *in hymno Vincentij* & Forner. *lib.x. ſel. c.1.* & Cuiac. *lib.9. obſeruat. c.37.* mundiſſimis verſibus colligi poteſt , vbi Barathrum eleganter deſcribens, ſic ait:

Eſt intus imo ergaſtulo
Locus tenebris nigrior,
Quem ſaxa merſi fornicis
Anguſta clauſum ſtrangulant.
Æterna nox illic latet
Expers diurni ſyderis,
Hic carcer horrendus ſuos
Habere fertur inferos.
In hoc barathrum conijcit
Truculentus hoſtis martyrem,
Lignoque plantas inſerit
Diuaricatis cruribus.

Niſi quis fortè parricidæ capiti , folliculum obuolui, ligneas etiam ſoleas pedibus induci, magis admittat, vt inſutus poſtea culleo, & in profluentem deiectus , diutius nataret , & (quod in hac pœna curari inferius docebimus)ita ſuper aquam detineretur , vt mergi non poſſet. Folliculum enim à folle deduci, & inflatam vento pelliculam ſignificare , pleniſſimum eſt ; vnde folliculorum ludus apud antiquos maximè celebratur , quo Iulium Cæſarem, Octauium, Dionyſium Tyrannum, noſtrumque Scæuolam I.C. remiſſo à negotiis animo luſiſſe , memoriæ prodidit Alex. ab Alex. *lib.3.genial.c.21.* Sed & illud coronarij vice ſuperioribus adnectemus , ex hoc parricidarum ſupplicio tracta ſimilitudine , quemlibet hominem enormiter ſceleroſum , prouerbiali figura *Culleo dignum.* vt Eraſm. *Chil.4. centu.9. adag.18. culleo dignus* , aduertit, appellari cœpiſſet : & interdum alia præter parricidium crimina , culle pœnæ vindicata , litterarum monumentis proditum eſſe. Nam vt Attilium duum virum ſilentio prætercam, quem (vt ex Valer. *lib.1.c.1.* retulimus) ſacrilegij reum Tarquinius Rex culleo inſutum in mare deiecit, Plutarch. *in Gracc.* ſcribit, Tiberio Gracc. interfecto , C. Vilium eius familiarem, tanquam ſeditioſum ciuem , culleo cum anguibus inſutum , mortem obiiſſe. Idem etiam Plutarch. *lib. de claris mulier.* Cyrenenſ. olim Mithrid. tempore Leandr. quendam fratricidam ſimul & tyrannicidam , culleo inſutum , in mare deturbaſſe, teſtatur. Antiochus quoque Rex vt Polyb. *lib.8.* recenſet Achæum inimicum ſibi hominem , per fraudem ex Sardium arce deduxit, & vbi miſerum illum admutilauit , & extremas eius partes ſuccidit, deinde capite eius reſecto, & in Aſininum culleum coniecto, reliquum corpus crucifixit. Ex qua hiſtoria Iuſtus Lipſ. *lib.1. de cruce cap.4.* & explicat, & emendat Ouid. *in Ibim* dum ait:

More vel intereas capti ſuſpenſus Achai,
Qui miſer aurifera teſte pependit aqua

Neque abſimili ratione Tomyris Scytharum regina, filij necem, capto & occiſo Cyro qui eum interfecerat , vindicans , caput eius in culleum ſanguine repletum, vt Herodotus *lib.2.* & Iuſtinus *lib.1.* commemorant, conijci iuſſit, cum hac exprobatione crudelitatis : *Satia te ſanguine quem ſitiſti, cuiuſque inſatiabilis ſemper fuiſti.* Barbarorum etiam quorumdam morem fuiſſe tradit Valerius, *lib.9. c.2. in fin.* mactatarum pecudum inteſtinis & viſceribus egeſtis , homines inſerere, ita vt capitibus tantummodò emineant , atque diutius pœnæ vt ſufficiant, cibo & potione infelicem ſpiritum prorogare : donec intus putrefacti, laniari ſint animalibus, quæ tabidis corporibus innaſci ſolent. Quod pœnæ genus Apuleius *lib.6. aſin.* elegantiſſimis verbis deſcribit, quæ tamen ne nimis huius capitis moles excreſcat , commodiùs erit apud ipſum auctorem legenda relinquere. Sed illud omitti non poteſt, pœna cullei adulteros quoque aliquando fuiſſe punitos , vt conſtat ex Conſtantij & Conſtantis A A. ad Catullinum deciſione , in lege 4. quorum appellat. non recip. in C. Theod. vbi poſt alia, ſic habetur. *Quod deinceps in huiuſmodi criminibus conuenit obſeruari , vt manifeſtis probationibus adulterio probato , fruſtratoria prouocatio minimè admittatur , cùm pari ſimilique ratione ſacrilegos nuptiarum , tanquam manifeſtos parricidas inſuere culleo viuos , vel exurere , iudicantem oporteat.*

CAPVT XIV.

Canis , Gallus gallinaceus , Simia & Vipera culleo inſui quo primum tempore cœperint? Varias eſſe in hac quæſtione Ærodij , Hotomanni, Magij, Coleri & aliorum ſententias. Simiam plane , & viperam in hoc ſupplicio apud veteres inueniri. Gallum verò & canem non ita. Inde Hotom. in Modeſtini reſponſo Triboniani manum agnoſcere. An rectè? Quænam fuerit inſuendorum horum animalium generalis inquiritur ratio, & exploſa ridicula quadam antiquorum, alia Theophili vehementer probatur.

SIMVL cum parricidis , canem , gallum gallinaceum , ſimiam , & viperam , inſui debere in culleum, atque in mare deiici, manifeſtis iuris noſtri *d. leg. penul. d. l. vni. d. §. alia deinde d. l. 7. tit. 7. part. 7. cum aliis,* auctoritatibus comprobatur. Et Cuiac. *in parat. & in poſtum recitat ad tit. C. de his qui parent.* & in ſententiis Adriani Imp. quæ habentur inter gloſſas veteres, eandem pœnam legiſſe commemorat , eo tamen adiecto, vt parricida cum illis animalibus plauſtro iuncto nigris bobus ferri in mare debeat, & in profundum

dum demergi. Sed quo tempore, quaue ratione horum animalium cætui parricidæ fuerint aggregati, haud facilè ſcriptores comperiuot. Nam quoad primum, ſunt qui exiſtiment, (Pet. Ærod. *lib.8.decret.tit 6.c.9.* Hotom. *in indice legum c. de l.Pomp.* Magius *4.miſc.c.8.P.* Chriſt.Cole. *parerg. cap.3.* Cicer. tempore nullum ex his culleo inſui, alioqui ob eo, dum tam diligenter parricidarum pœnam exaggerat prætermitti non potuiſſet, neque ſtatim reddita ratio congrueret, dum tradit Cicer. *in orat. pro Roſcio Amer.* maiores noluiſſe feris parricidæ corpus obiicere, ne beſtiis quoque, quæ tantum ſcelus attigiſſent, immanioribus vteremur. Quoad ſecundum verò antiquiores omnes, & ex recentioribus multi, ridiculas adeò rationes excogitarunt, vt conſultiùs me iudice facere viderentur, ſi, vt in aliis ſolent, ad Iuliani *in l.non omnium D.de legibus*, Cuiac.8.*obſ. cap.12.* dictum recurrerent, quo *non omnium quæ à maioribus tradita ſunt, reddi poſſe rationem* admonuit, aut cum Sen.*lit.14.epiſ.* faterentur *Iurisconſultorum reſponſa valere, etiam ſi ratio non reddatur*; aut cum Nerat. *in l.& ideo ff.de leg.* *rationes eorum quæ conſtituuntur inquiri non oportere, ne aliàs multa ex his quæ certa ſunt ſubuertantur.* Ego autem, vt vtroque in re meum interponam iudicium, viperæ, & ſimiæ mentionem in hoc ſupplicio apud antiquos auctores reperio, vt ſuis locis oſtendam; canis verò & galli, in Modeſtini dumtaxat, & Cæſarum de hac pœna ſanctionibus, ac proindè non omnino Hotoman. *vbi ſup.* & Weſemb. *in d. l.§.alia deind.n.3.* opinionem reiicerem, qui exiſtimat, Conſtantiniana demum lege hæc animalia cæteris ſuperaddita, & verendum eſſe, ne huius nouæ conſtitutionis cauſa, aliquid Tribonianus in Modeſtini *in d.l.pœna.* reſponſo commiſerit, niſi ma in contrarium Adriani ſententia in veteri gloſſario ab Henric. Steph. relata vocaret, cuius *infrà cap.18.* meminimus, ex qua conſtat iam inde ab Adriani temporibus hæc omnia animalia includi ſolere. Quod autem ad cauſam, ſeu rationem ſpectat, ob quam hæc animalia parricidæ ſociari iubentur, idcircò inſtitutum videri poteſt, vt Ærodius *ſupra* ſcribit, vt de eo non tanquam de homine, ſed tanquam de bruto ſupplicium ſumi videretur, quem ob hominibus ad beſtias remitteſent. Aut, quod Theophil. *in d.§. alia deinde*, quem ſequitur Eguina. *ibi* Græcus Inſtitutionum paraphraſtes magis admittit, quoniam hæ belluæ ſimiles parricidæ mores habere videantur, cùm ex his aliæ parentes occidant: aliæ non ſe contineant, quin cum illis pugnent, & certent. Nam quod Cinus *in d.l.vni.C.de his qui parent.* Iacob. Baulen. *in repet.l.capitalium §. famoſos fol.11.col.1.D.de pœn.* Ant.Gom. *tom.3.c.3. n.3.* probarunt, ideò hanc diuerſorum animalium commixtionem fieri, quòd ſimia naturali timore percita fugetur à cane: ſimia gallum fuget, & gallus viperam, quæ omni deſtituta adiutorio, in parricidæ corpus, quaſi in aſylum ingreditur, & eius præcordia corrodens, tanti ſceleris meritas exigit pœnas, anilem profectò fabulam, & ægri ſomnium eſſe nemo non videt, & adeò nugatorium commentum, vt vel pudeat illud cordatis hominibus in mentem veniſſe, & à nobis eſſe in hæc noſtra ſcripta relatum. Sed verum nimirum eſt, quod olim in philoſophia tradidit Plato relatus à Petr. Crin. *de honeſt.diſcip.lib.11. c.5.* in Iuriſprudentiæ hodie diſciplina contingere, vt nullum ſit delirium, nullum tam impudens mendacium, quod ſuos non habeat aſſertores. Quod & Plinius *lib.8.de nat.hiſt. cap.22.* his verbis ſcribit. *Mirum eſt, quò procedat Græca credulitas Nullum tam impudens mendacium eſt, vt teſte careat.*

CAPVT XV.

Canis quod cum parricida ſymbolum habeat? & cur ſimul cum illo culleo includatur? Forcatuli, & Conarrub. rationes, quòd immundus ſit & impurus, vel quòd nimis erga dominos fidelis, multis priùs teſtimoniis, & exemplis ornata, poſtea tanquam minus ad rem facientes reiiciuntur. Canum quorumdam docilitas, & fidelitas admiranda. De Vlyſſeo Cane nonnulla. Lares caninis tergoribus quare? Noua rationes vltra alias tentata. Rabidi canes dominos petunt. Canes in parentes crudeles. Matres ſaliunt. A Romanis odio habiti, & quotannis in ſupplicium rapti, & quare?

SEd vt ſymbolicam vniuſcuiuſque ex his animalibus ſigillatim perſcrutemur rationem, & in quo parricidæ ſimilitudinem habeant, tam ex auctorum ſententiis, quàm ex ipſius naturæ penetralibus eruamus, à cane nobis initium faciendum eſt. Quem Stephanus Forcatulus *dial.34.* & Petrus Piaza *in epit.delict.cap.22.* ideò huic ſupplicio adhibitum putant, quòd ſceleratum, & immundum hominem oſtendit. Conſtat namque canem, obſcœnum, & immundum animal eſſe, tum ex Virgilio, 1. *Georg.* dum ait:

Obſcœniſque canes, importunæque volucres.

Et Horatio 1.*epiſt.2.*

——— *Turpis & excors*

Vixiſſet canis immundus, & amica luto ſus.

Tum verò ex Plutarcho, *in problema græc. cap.5.* qui hac ex cauſa ſcribit canem, in Athenienſium arcem admitti, fas non eſſe, nec Delum inſulam attingere: & ex aliis, quæ ex Tiraquello, *in l.15.connub. num.105.* eius ſuppreſſo nomine, ſibi Piazo *d.cap.22.* ſuppoſuit. Vnde eum, qui plus nimio ad impudentiam declinat, caninum oculum habere veteri prouerbio dici ſolitum, ex Polluce adnotauit Cælius Rhodig. *lib.17. ant. lect.cap.27.* & eum qui facie canem refert, immundum & impudentem hominem futurum, Ioannes Nicolaus Porta *de Phyſognomonia hum. lib.4.cap.24.* teſtatur. Id quod adeò apud veteres conſtitutum, & exploratum erat, vt conuicij, & maledicti loco, ad alicuius turpitudinem, & inuerecundos mores notandos, caninum nomen vſurparetur. Hinc namque vt Laërtius, *in vit. Diog.* D Aug. *de ciui. Dei lib.14. cap.20.* & D. Chryſ. *homil. in Math.34.* recenſent, Diogenes ille Philoſophus, quòd canum more paſſim, publicè, & nonnunquam in foro, Venerem peragerer, Cynicus dictus eſt. Et Terentius Chermentem, & Gnatonem ſic loquentes facit inter ſe, *in Eun.act.4 ſc.7.*

Ch. *Diminuam ego caput tuum hodie niſi abis.*
Gn. *Ain, verè canis? ſiccine agis?*

Et Horatius *in libr. Epod. Od.6.* in maledicum quemdam poëtam:

Quid immerentes (inquit) *hoſpites vexas canis*
Ignauus aduerſum lupos?

Et Veſpaſianus Demetrium Cynicum in itinere obuium ſibi, ac neque aſſurgere, neque ſalutare ſe dignantem, oblatrantem etiam neſcio quid, ſatis canem habuit appellare, vt Sueton. *in Veſpaſ. c.13.* refert. Quibus teſtimoniis alia adfabre adiicit Petr. Faber, *lib.1. ſemeſt. cap.9.* quemdam Cicer. *Ex orat. in Piſonem*, locum ex his eleganter exponens. Quò fit, vt mirum videri poſſit, quod ſe apud veteres ſcriptores legiſſe Pierius *Hieroql. lib.5. fol.40.* commemorat, Vulcani templum apud Ætnam Siciliæ montem fuiſſe, cuius locum incolerent canes, qui caſtè, piéque adeuntibus adblandirentur, impuros verò pollutoſque, tem quaſi diuinitus præſagientes, miſerabiliter lacerarent. Nec enim canes impudentiæ & obſcænitatis (impudici ipſi adeò & immundi) apti vindices videbantur. Verùm adhuc Forcatuli ratio licèt his auctoritatibus corroborata, à quæſtione noſtra toto quod aiunt cœlo aberrare videtur. Quid enim rogo impudentia cum impietate? & cum crudelitate immunda canum natura, commune habet, aut ſimile? Quamobrem Did. Couarr. *in Clemen. ſi furioſus in initio 2. part. num.12.* aliam huiuſce rei rationem commentus, ſcribit, Plinio teſte, *lib.8. cap.40.* canem fideliſſimum homini animal eſſe, & idcircò ad arguendam parricidæ infidelitatem, vt cum eo culleo inſueretur inductum. Cui ſententiæ plurima quidem, nec iniucunda telam grauiſſimorum auctorum (Plin. *ſup. Ælian. de hiſt. anim. lib.1. cap.9.* Eraſmi *in adagio Canis vindictam.* Patric. *lib.1. de reg. tit.6.* Alexand. *lib.3. gen. cap.7.* Natal. Com. *lib. de venat.* Cedren. *inter Zonara annal. tom.3. fol.99.*) teſtimonia fauent, qui exemplis adductis miram canum in dominos fidem, obſequium, & acceptorum beneficiorum memoriam, ſummis laudibus proſequuntur. Quod haud latuit doctiſſimum Virgilij interpretem Seruium, in illud 8. *Æneid.*

Greſſumque canes comitantur herilem.

Et epigrammatiſtam poëtam *lib.14. epigr. 200.* dum ait:

Non ſibi ſed domino venatur Vertagus acer
Illæſum leporem qui tibi dente feret.

Et vt deficerent alia, Vlyſſei canis exemplo ſatis oſtenditur, qui, poſt longa temporum ſpatia, Vlyſſem in patriam redeuntem, & domo à Penelope ſub peregrini habitu receptum, primus cognouit, & motu caudæ adulans domino, illum Penelope vxori aperuit, vt ex Homero Baptiſta pius *annotam. cap.3.* latè commemorauit. Qui ibidem ex Ariſt. *hiſt. ani. lib.6.* tradit, hunc canem vigeſimo anno mortuum, eoque Martial. *lib.11. epig.71.* reſpicere dum longa die conſumptum, his verbis, ad rem etiam noſtram facientibus, cecinit.

Lydia dicebar domino fidiſſima dextra,
Qui non Erigones mallet habere canem
Nec qui Dictæa Cephalum de gente ſequutus
Lucifera pariter venit ad aſtra Dea,
Non me longa dies, nec inutilis abſtulit ætas,
Qualia Dulichio fata fuere cani.

Vnde, & apud Ægyptios, & alias nationes, canem & gratitudinis, & obſequij, atque obedientiæ Hieroglyphicon eſſe, Pierius Valerianus *vbi ſuprà fol.40. & 41.* teſtatur, inſigni cuiuſdam canis exemplo relato, qui in Marcelli theatrum, ſpectatore Veſpaſiano, à Mimo domino introductus, omnia quæ ad ſcenam neceſſaria erant, quæque via ab homine expleri poſſent, magna omnium admiratione colluſit: modò mortuum ſimulans, modò triſtem, modò hilarem vultum, vti fabulæ exigebat commentum, oſtendens. Quod tamen, imò & fidem omnem illud excedere videtur, quod Ioannes Zonaras *tom.3. ann. fol.94.* cum multis aliis canum miraculis, cum Simon Maiol. *in diebus canicul. colloq.7 pag.245.* grauiſſimus alioqui ſcriptor, de alio cane cuiuſdam fabri æris Andreæ vocati, recenſuit; ad quem ſpectandum anno imperij Iuſtiniani 17. confluente populo, multi ſuos annulos in vnum aceruum congeſtos ante canem poſuerunt, quos domini iuſſu, cuique ſuum citra errorem retulit. Idem rogatus, quis ex his qui adeſſent diues eſſet, quis pauper, quæ mulier meretrix, quæ vidua, quæ vxor, & id genus alia: ea quoque omnia abſque omni errore demonſtrauit, veſte cuiuſque ad quæſtionem ore prehenſa. Ex quibus iam ſatis colligitur quanta inſit canibus erga dominos fides, & obſeruatio, quantaque gratitudine illis educationis vicem rependant, pro quibus ſæpe mortem etiam oppetere viſi ſint; longè diſſimili à parricidis ratione, qui mente præditi, naturæ legibus quas ex canibus diſcere poterant; inſuper habitis, non modò parentibus non obſecundant, verùm in eos impias, ſacrilegas, & nefarias manus audent inſerere. Quibus illud quoque non ineptè inbiici poterit, Lares Deos, quibus familiæ totius cura, à Romanis credita erat, caninis tergoribus, ac pellibus veſtitos, & ornatos fuiſſe, non alia ratione, ſi Alex. *3. gen. cap.12.* & Pierio *ſuprà*, fides eſt adhibenda, quàm quòd domus fidi cuſtodes ſint, & alienis formidoloſi, domeſticis verò blandi, atque ad ſtrepitus nocturnos ſolliciti. Vndè non omnino malè forſitan coniectabimur, Diis Laribus, patris familias nece, præſertim à filio eorumdem ſacrorum participe *l. pronuntiatio. 195. §. familia de verb. ſignif. vide infra lib.2. cap.2.* illata offenſis, & violatis, canes, qui Lares ipſos ſignificarent, cum parricidis eſſe in culleum immiſſos, vt patratum in Deos facinus expiarent, & paternæ necis competens ſupplicium depoſcerent.

Verùm & ſi in re hac cimmeriis (quod aiunt) tenebris inuoluta, & in qua natatore Delio ad certam rationem eruendam opus eſt, faciliùs ſit aliorum opiniones reprehendere, quàm non reprehendenda in medium proponere. Laudo equidem Couarrubiæ iudicium, & noſtris conſiderationibus ſtabilitum, non vſquequaque reſpuendum exiſtimo. Sed quoniam Theophilus, quem ſupra retulimus generaliter putat, hæc animalia culleo inſui, quòd ſe aduerſus parentes impiè quoque, & crudeliter gerant, videamus adhuc, an in cane aliquid ſimile reperiatur? Et verò ego illud tantum comperio, eam eſſe huius animalis naturam, vt rabie percitum, non iam fidei, & educationis memor, dominum, & domeſticos ab aliis diſcernat, ſed imò illis plerumque rabificum inſerat morſum, haud aliter quàm facere parricidas videmus, qui præfractis moribus, & ferocientibus animis, non iam diuina, non humana iura curantes, eos audent indigniſſimè vita priuare, propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerint. Niſi forsè dicere cum Pierio *lib.14. Hierog. fol.107.* malimus, canes eam ob cauſam, idem cum parricida ſupplicium ſubire, quòd

ipſi

ipſi impiè etiam facere videantur, cùm & ſorores, & matres ſaliant; vel enim Baldino *in d. §. alia deinde, num. 30 & 31.* Canem, vt Plutarchus *in problem.* ſcribit, quòd pugnax eſſet animal, atque in primis ferox, & immundum ſimul, fuiſſe ab omnibus olim templis prohibitum, ipſique ſacerdoti, qui puriſſimum Deum coleret, abominabilem. Ac proinde rectè impio, & impuro, crudelique parricidæ adiunctum, qui parentem, quem veluti Deum quemdam colere debebat, violauit, & hoc veluti ſanctiſſimum templum immani ſcelere profanauit; Vel tandem non minùs probabiliter conſideremus, canes, vt Plinius *lib. 29. c. 4.* & ex eo Cælius *lib. 17. c. 28.* & Alexander ab Alexandro *lib. 3. c. 12.* retulerunt, iam olim à Romanis odio habitos, & patriæ proditores declaratos fuiſſe, quòd eò, in Capitolium irruentibus Gallis, ipſi muti, & ſine latratu egerint, anſeribus ampliter & ſonorè inclamantibus, vnde eos quotannis in ſupplicium rapere, & inter ædem iuuentutis, & Sumani, cruci affigere, ceptum fuit, anſere inſidente, cui contra plurimum ſemper honoris detulerunt. Atque ita Romanos, odioſos ſibi canes, cum odioſo Diis, & hominibus parricidâ, eodem ſupplicio perire voluiſſe: cùm non minùs qui patriam, quàm qui parentes violat & prodit, peccare videatur *l. velut de Iuſtit. & iure*, quod & nos latiùs inferiùs notabimus, & Cicero *in 1. epiſt. ad Lentul.* ſenſit, dum dixit: *Vim neque parenti, neque patria inferri oportere.* Accedit his, infernales furias canum nomine denotari, illorumque odium notabile eſſe, vt non inepte Tiberiu Dec. *lib. 9. crimin. c. 16. n. 12. vide adagium cane peius & angue odit*, conſiderat.

CAPVT XVI.

Gallus gallinaceus cur parricidam comitetur? Angeli delirium exploditur. Et Accurſij item qui gallum gallinaceum malè caſtratum interpretatur, & peſſimè caſtratos gallos reddi fortiores contendit. Gallinaceus cur appelletur? Galli appellatio varia. Galli Deæ Cybeles ſacerdotes cur ita dicti? cum eſſent caſtrati. Pugnaciſſimos eſſe gallos, & natura vehementer viperis infenſos, inde ſecundùm recentiores, parricidij pœnæ adaptari. Plura de gallorum pugnis, & vbi hodie in vſu. Vnde gallorum ludus, qui à pueris Bacchanalium tempore fit, originem duxerit? Galli in matres crudeles. Petrum Greg. in Lucretij Carminum allegatione ſedè lapſum, Gallos nimis eſſe vxorios, & prolis amantes.

Ecce Scyllam, id eſt inſignem caninis latratibus ſcopulum, vix dum Neptuno fauente tranſuecti, iam iterum naufragium facimus, & in periculoſum Charybdis ſaxum incidimus, cùm ſeſe nobis Gallus gallinaceus offerat pertractandus, in cuius expoſitione, & quid ſimul cum parricida culleo inſuatur? reddenda ratione, nullus eſt interpretum, qui feliciter vaſtum hoc pelagus tranſfretauerit, quique ingenij, & exiſtimationis iacturam non fecerit. Nam, vt Angeli *in d. leg. pœna*, ineptias prætercam, qui gallum hunc, non pro gallinaceo accipiendum contendit; ſed pro volucre alia, quæ in terris Fori Iulij naſcitur, ingentis, vt ipſe ait, magnitudinis, & faciem multùm groſſam habente. Accurſius *in lege penult. de parric. & in l. vnic. C. d. his qui parent.* non longè meliori iudicio gallumgallinaceum, capponem, ideſt caſtratum gallum interpretatur, quem, quòd acriter cum ſerpentibus dimicet, huic ſupplicio adhibitum putat. Cuius tamen opinio, & in verbis, & in re ipſa falſa, admitti non poteſt. Certiùs namque eſt, gallumgallinaceum, vt & Budæus *in annotatio. poſter. ad d. l. penul* & alij notarunt, non pro caſtrato accipi, ſed pro eo potiùs, qui teſticulos habeat, & vt Quintilianus *lib. 7. inſt. cap. 9* rectiſſimè aduertit, ſic interdum appellari, ob ὁμωνυμίαν vitandam, id eſt errorem, qui ex nominum ſimilitudine naſci poſſet; cum galli appellatio pluribus rebus conueniat, & ſimpliciter poſita, vtrùm gentem, an auem, vtrùm numen, an fortunam corporis denotaret, incertum vtique eſſet. Nec refert Cybeles Deæ ſacerdotes, quibus genitalia abſciſſa erant, gallos fuiſſe appellatos; nam id nomen vt Herodianus *lib. 1.* ait à flumine Phrygiæ Gallo, eis inditum eſt: quod & Sextus Feſtus Pomp. *lib. 7. de verb. ſign. in gall.* luculentiùs his verbis oſtendit: *Galli qui vocantur, Matris Magnæ comites dicti ſunt a flumine, cui nomen eſt Gallo, quia qui ex eo bibiſſent, in hoc furere incipiant, vt ſe priuent virilitatis parte.* Et Ouidius 4. *Faſtor.* ſic inquiens:

Cur igitur gallos, qui ſe excidère vocamus?
Cum tantùm à Prygia, Gallica diſtet humus?
Inter, ait, viridem Cybelem, altaſque Celænas,
Amnis it inſana nomine gallus aqua
Qui bibit inde furit, procul hinc diſcedite queis eſt
Cura bonæ mentis: qui bibit inde furit.

Quanquam alij, vt Roſinus de *antiquit. Roman. lib. 3. cap. 27.* refert, aliam afferant etymologiam, & à Gallo quodam, qui primus Cybeles ſacerdos fuerit, dictos eos fuiſſe arbitrentur. Rurſus & in eo eſt Accur. tota quod aiunt, decempeda lapſus, quòd caſtratum gallum fortiorem, validioremque ad pugnam fieri putat: Nam etſi Baldus *in l. 1. num. 2. C. de Eunu. & in l. Eunuchus C. qui teſtam. fac. poſſ.* omne animal caſtratum excepto homine melius reddi tradiderit. Certiùs eſt tamen, quod ad vires attinet, gallum, vt & cætera alia animalia, molliorem, debiliorem, & timidiorem ſciſſis genitalibus reddi, propriùſque ad gallinæ naturam accedere, cantum amittere, neque eo temporis ſpatia metiri, oua incubare, & galli erga gallinas liberalitate amiſſa, ſuo tantùm ventri ſtudere, vt rectè ſcripſit Angles, *de propriet. rerum lib. 12. cap. 17.* & ſentire videtur Martialis *lib. 13. Epig. 63.* dum ait:

Ne nimis exhauſto macreſceret inguine gallus
Amiſit teſtes, nunc mihi gallus erit.

Et in Eunucho homine expreſſit Ouidius *lib. 2. amorum Eleg. 3.* ſic dicens:

Non tu natus equo, non fortibus vtilis armis,
Bellica non dextra conuenit haſta tua.
Iſta mares tractent: tu ſpes depone viriles,
&c.

Quare his relictis, videamus anne recentiores interpretes,

interpretes, congruentius aliquid hac in parte reperiunt? Et ſanè eorum ferme omnium iudicium eo tendit, vt probent, gallumgallinaceum pugnaciſſimum eſſe, & admodum viperis, & reliquis ſerpentibus infenſum, ideóque ſimul culleo inſui, vt his pugnantibus grauius parricida affligatur. Ita ſentit Foreat. *dialog.* 34. Couarrub. *in d. Clement.* Plaz. *d. ca.* 22. Baldui *in d. §. alia deinde, n.* 55. *&* Tiber. Decian. *lib. 9. crimi. cap. 6. n.* 11. qui ſtatim aliam ridiculam rationem comminiſcitur. In cuius rei confirmationem ego illud adiicio, adeò inſitum eſſe natura ipſa inter gallos, & ſerpentes diſſidium, vt etiam mortui ſibi adhuc repugnare videantur. Nam Plinio teſte *lib.* 29. *de na ur. hiſt. cap* 4. Angles. *ſup.* 16. carnes gallorum, & crudæ, & calidæ, ſuper viperæ morſum appoſitæ, veneno medentur. Rurſus & illud, gallos ita eſſe pugnaces feroceſque, vt iuxta eiuſdem Plinij *lib.* 10. *natur. hiſt. cap.* 21. ſententiam, dimicatione inter ſe ſe imperium, & regnum vniuſcuiuſque domus adquirant, neque finis ſit ſæpe commorientibus. Sed & Tanagreos, Medicos, & Calcidicos, idem Plinius extollit, quòd ad bella tantùm, & aſſidua prælia nati videantur. Et Pergami omnibus annis ſpectaculum gallorum, ceu gladiatorum publicè edi affirmat. Quin & Athenienſes etiam legem poſuiſſe, vt galligallinacei, quotannis in theatro certamen inirent, ex Æliano *lib. 2. de var. hiſt.* Cal. *lib. 17. ant. lect. cap.* 32. *&* *lib. 9. cap.* 13. Alex. *lib.* 5. *gen. c.* 8. Eraſmus *in adagio Gallus inſultat, & gallus ſubmiſſis alis*; Pier. *lib. 24. pag.* 223. didicimus, eò quòd cum Themiſtocles, exercitum aduerſus Barbaros educeret, ſumpta ex gallis, quos pugnantes vidit, occaſione, militum animis virtutis incitamentum iniecit. Romæ quoque has gallorum pugnas fieri ſolitas, ex Columella *lib.* 8. *de re ruſt.* & aliis, latè Beroaldus *ad Sueton. in Octano c.* 44. oſtendit. Et apertè ex Herodiano *lib.* 4. colligitur, qui cùm de Seueri filiis loqueretur ita inquit: *Puerili primùm certamine, edendis coturnicum pugnis, gallinaceorumque conflictibus, ac puerorum colluctationibus.* In pluribus quoque Galliæ partibus, Bacchanalium tempore (carnis priuium vocant) hoc gallorum ſpectaculum per pueros annis ſingulis fieri, & galli vincentis dominum, regem gallorum creari, Nicolaus Boerius *deciſ. 30. num.* 6. recenſet. Quò Hiſpaniæ item noſtræ mos reſpicit, in qua, licèt diuerſo modo, pueri, rege gallorum electo, eodem prorſus tempore gallos exagitant. In Anglia etiam hodieque, non apud pueros modò, verùm & apud regni Satrapas, & optimates, has gallorum concertationes in delicijs eſſe, & in aula regia, in hunc dumtaxat vſum, peculiarem locum, in paleſtræ formam conſtitutum, inibique à gallorum dominis magnam pecuniæ vim in ſponſionem deduci, Doctor Laguna oculatus teſtis ſcribit *in additionibus ad Dioſcor. lib. 2. c.* 43. Verùm licèt hæc ita ſe habeant, adhuc tamen vix eſt, vt ſupradictæ rationi acquieſcere poſſim. Nam quòd galli inter ſe pugnaciſſimi ſint, nihil aduerſum (vt eſt in prouerbio) conducit, nihilque cum parricida commune videtur habere. Deinde quòd cum vipera odium gerant internecinum, magis in viperæ, quàm in parricidæ pœnam ſpectat; qui, dum inter ſe beſtiolæ illæ, inſitum natura certamen ac bellum conficiunt, ab eorum morſibus liber, & innoxius manebit.

Vnde ſi diuinandum eſt, ego licèt Dauus ſim non OEdipus, veroſimilius eſſe arbitror, quod Pierius *lib.* 14. *Hieroglyph. pag.* 134. *& lib.* 24. *pag.* 224. exiſtimat, gallum nempè ea de cauſa culleo inſui iuſſum, & quia ipſe impietatis ſymbolum habeat, & cum matrem ſaliat, vt hippopotamus, & patrem etiam immaniter inceſſat. Vnde apud Ariſtophanem, Philippides, qui patrem verberauerat, exemplo galli factum tuetur ſuum, & Lucretius *lib. 2. de nat. rerum.* quem in hanc rem Petrus Gregorius Tholoſanus *lib.* 36. *Syntag. cap. 24. num.* 10. allegat gallos ingratos eſſe in patres, ſic de terra loquens, ſcribit.

Gallos attribuunt (ſcilicet terræ) *quia numen qui violarint.*
Matris, & ingrati genitoribus inuenti ſint,
Significare volunt, indignos eſſe putandos,
Viuam progeniem, qui in oras luminis edant.

Quæ tamen carmina vt ex præcedentibus conſtat, & ibi Dionyſius Lambinus *in comment. Lucretij.* aduertit, non de gallis gallinaceis, ſed de Gallis Deæ Cybeles ſacerdotibus, de quibus ſupra mentionem habuimus, intelligi debent atque ita minùs aptè à Petro Greg. adducta videntur. His ego illud tandem adiicio, non omnino gallorum, & parricidarum mores differre; nam ſicut illi, ſoli in vnaquaque domo eſſe conantur, neque imperij, vt ex Plinio retulimus, conſortem patiuntur: ita parricidæ, dum parentum hereditatibus inhiant, & bonorum adminiſtrationem liberam habere conantur, immani audacia parentum fata properant, & illis mortem inferre non timent. Sed neque abs re erit ſi dixerimus, gallum in his impium, in multis tamen aliis & pietatis ſtudioſum, & curæ erga ſobolem valdè ſollicitum. Hinc enim videmus, eum maximè gallinis deditum, ac velut vxorium eſſe, tantamque turbam vnicum maritum implere, tum etiam pro pullis acerrimè depugnare, & vt ex auctoritate Ambroſij Leonis Nolani refert Eraſmus *in adagio, Gallus antequam iterum cantet. chil. 3. tit. 7. adag.* 67. frequentem, & diei nuncium cantum emittere, dum prolis fœcunditati ſtudet atque ideò mirum non eſſe, ſi ab impio filio, amantiſſimus ſobolis gallus ſupplicium exigat. Sed quoniam hæc quæ de gallo ſcripſimus, & reliqua omnia, quæ ei à natura tribuuntur, exactè admodùm, & apprimè, carminibus complexus eſt Alardus Æmſtelredamus *inter lucubrationes Rodolphi Agricolæ.* eis relatis huic capiti finem imponere viſum eſt.

Quamquam multa vigil nobis fert commoda gallus,
Hæc tamen è multis commodiora putem.
Siue quòd obſtreperè lucem vocat ore morantem,
Siue quòd inſtantem clamat adeſſe diem.
Siue quòd incautis ſolis denuntiat ortum,
Inque opera ignauos excitat artifices.
Siue quòd hac cælum crebro ſola aſpicit ales,
Venturique ſagax excubat exitij.
Gallus gallinis præfectus pluribus vnus
Vnicus hic tanto vir ſatis vſque gregi eſt.
Fœcundus quò ſit fœtus, numeroſaque proles,
Cantans dulciſona prouocat illecebra.
Riualeſque procul tectis ab herilibus arcens,
Non à corte foras longius egreditur.
Imperitatque ſuo generi, & quacumque moratur
Sede, ſat exercet, quod tenet imperium.
Inque ſuo ſterquilinio nimium audet, vnatque,
Quiuis ferè proprijs regnat in ædiculis.
Abſtinet inuentis vn. ui quas ſcalpurit eſcis,
Arguteque ſalax conuocat ore pecus.
Gnauiter vxores, pullos, totamque cohortem
Aſſerit,

Aſſerit, ac hoſtes calcibus extimulat.
Quod ſi palma datur, victor plaudentibus alis
Mox canit, aſt victus clam fugit atque ſilet.
Deque propagata fœtura & prolibus auctus,
Mirè ſolicitus, ſemper & aduigilans.
Sic vigil, aſſiduus, condus, frugique maritus
Proſpicit uxori nocte dieque ſua.
Ceningis vt caſtum poſſit ſeruare cubile,
Et paruos natos arte fouere ſua.
Non ſua contemnens, aliena negotia curans
Claudus vti ſutor deſidet vſque domi.
Semper ab hac opera, ſummo venerandus honore
Ille viri veri vera erit effigies.

CAPVT XVII.

Viperam parricidæ ſimilem eſſe, ideoque in eius ſupplicio adhiberi, cùm hac quoque parentis viſcera naſcendo prærumpat. Hoc multorum auctorum argumentis probatur. Ex aliis poſteà in dubium vocatur. Tandem prior opinio magis admittitur. Sacrilegi quomodo apud Æthiopes puniti? Hominum quorumdam natura, quibus venenata animalia non noceant.

VIPERAM ſimul cum cane & gallo culleo inſui, non iuris tantum, verùm humaniorum etiam litterarum auctores paſſim oſtendunt, licèt omnes & in nomine & in numero varient. Nam Modeſtinus & Iuſtinian. ille *in d.l. pœna*; hic *in d.* §. *alia deinde*, viperam appellant, Seneca *lib.* 1. *de Clem.* ſerpentem, *Non culleum, non ſerpentem, non carcerem decreuit*, Et alibi *contr.*5.*cont.* 4. *Imaginabar mihi culleum, ſerpentem, profundum*. Cui & Iuuenalis *ſatyr.6* conuenit, vbi, de Nerone loquens, ait:
Cuius ſupplicio non debuit vna parari.
Simia, nec ſerpens vnus, &c.

Et vetus Onomaſticon Petri Danielis, quod laudat Turnebus *lib.*28.*aduer.c.*5. & Chriſtophorus Colerus *lib. ſing. parer. cap.* 2. vbi culleus diffinitur, *Tunica de ſparto in modum crocis facta, qua linebatur pice & bitumine, in qua includebantur parricidæ, cum ſimia, ſerpente, & gallo.* Hiſpana autem lex noſtra 12. *tit.* 8. *p.* 7. colobrum, ſiue anguem vocat, ibi *E que encierren con el vn can è vn gallo & vna culebra è vn ximie*, à qua non differt Plutarchus *in Gracchis*. dum ſcribit Caium Villium proditorem, & ſeditioſum ciuem, in culleo cum anguibus inſutum fuiſſe. Niſi quòd hic plures angues inſui oſtendit, nō vnum, quod & Quintilianus inſinuat in *declam.* dum ait *culleo & ſerpentibus expianda feritas*, Et Conſtantinus Imperator *in d.l. vni.C.de his qui parent.* ſic ſcribens de parricida: *Et inter eas ferales anguſtias comprehenſus, ſerpentium contuberniis miſceatur.* Sed rectè Hieronymus Magius *lib.*4.*miſcel.c.*8 pluralem pro ſingulari, vt aliàs ſæpe, ita in his locis apponi, conſiderat. Quamuis quoad Conſtantini ſanctionem, veriùs ſit, ibi ſerpentium nomine reliqua alia, quæ cum parricida miſceri iubentur, animalia contineri: nam anteà viperæ mentionem in ſingulari numero fecerat. Cur verò vipera huic ſupplicio adhibeatur? longa explicatione non eget, cùm omnium ita poſt ordinarios tradit Balduin. *num.*33. *in d.*§.*alia deinde.* Forcat. *d. dialog.* 34. Couarr. *d. Clem.* Petr Greg. *d.li.* 16.*ca* 24. Plaz. *d.cap.*22. *num.*7. conſenſu ea parricidæ ſymbolum habeat, & ſimili delicto videatur obnoxia: nam vt Plinius *lib.*11.*ca.*44.& *lib.*8.*cap.*54. & Ariſtoteles *lib.*2. *de hiſt. anim. cap.* 8. tradunt, non niſi exeſo parentis vtero prorumpit in lucem, & per parricidium vitæ ducit initia. Vipera quippè fœmina ore marem excipiens, eius ob ſiocm coitus caput obtruncat, illam autem prægnantem catuli exedunt, & veluti paternæ necis vltores, exeuntes, latera, parente occiſa, perrumpunt. Vnde apud Ægyptios, vt Orus Apollo *de lit.* & *lib* 14. *in princ.* Pierius recenſent, mulierem ob ſolum concubitum marito aſſentantem, per viperam ſignificabant. Quod Adrianus etiam Iunius *Embl.* 38 eleganter in ſuis Emblemat. expreſſit, ſic inquiens.
Cum ruit in Venerem blanditur Echidna marito,
Mox ſatura inſertum præſcidit ore caput.
Improba palpatur tentigine feruida coniux
Continuò letum, poſcit anhela viri.

Et quod ad rem noſtram propriùs ſpectat, liberos in matrem conſpirantes, eique inſidias parantes, eiuſdem viperæ Hieroglyphica nota repræſentabant, vt vltra ſupradictos auctores, Cælius Rhodiginus *lib.6.cap.* 13. ſic etiam leges, quæ viperam parricidæ ſociari volunt, interpretatus, ſcripſit. Qui idem *eodem lib.cap.*16. quodnam ſerpentis genus hoc ſit, quod latinè vipera dicitur, latè diſquirit. Sed fuerunt tamen nonnulli nec contemnendæ fidei auctores, qui, hoc totum, quod de viperis diximus, fabulam eſſe affirmant. Nam neque in coitu fœminam mariti caput præſcindere. Albertus Magnus cum aliis quos refert & Pet. Mex. *in Sylua var. lect. lib* 3. *cap.* 11. teſtatur. Neque ſobolem abroſo matris vtero in lucem prodire, Philoſtratus *in Appollonij vita lib.* 2. *cap.* 8. ſcriptum reliquit, vbi *viperam eſſe viſam (ait) ſerpentes quos peperiſſet lambentem, quaſique expolientem. Non audiuiſti ô Damu, imprudentis eorum ſermoni qui dicunt, viperarum filios abſque matre naſci? Neque enim hoc natura patitur, neque comprobat experientia.* Sed & Theophraſtus relatus à Pier. *ſup cum* Ælian. *lib.*14 *c.* 16. ſummæ diligentiæ inter Græcos, ſcriptor, matris vterum à catulis exedi negat, & mortis, ſicubi contingit, cauſam inde procedere comminiſcitur, quòd aluus ſponte rumpatur, vtpotè quæ anguſta adeò ſit, vt tam numeroſæ prolis multitudinem & incrementum capere nequeat. Et experientia compertum eſſe, viperas, aliorum inſtar animalium coniungi, parere, fœtuſque ſuos educare. Pierius Valerianus *d. lib.* 14. & nouiſſimè Simon Maiolus *dierum canicularium colloquio* 8.*pag.*334. & 335. latè teſtantur. Verùm vt hoc ita ſit, communis tamen, quæ de viperarum parricidio increbuit opinio, ſatis in cauſa eſſe potuit, vt prudentiſſimi legiſlatores, eam cum homine eiuſdem criminis reo conſuerent. Et verò adduci non poſſum vt credam, Ariſtotelem, Plinium, Ælianum, & alios nobis imponere voluiſſe. Quin & hiſtoriæ patrem Herodotum *lib.* 3. comperio, inter alia, quæ natura parens prouidenter induxit, hoc, quod de viperarum morte retulimus, connumerare, *ne aliàs ſi communi aliorum ſerpentium more generentur, hominibus viuendi facultas non eſſet.* Nicandes

cander etiam & Galenus vt Pierius *ſupr.* refert, in eandem ſententiam plura ſcripſere. Nicandri verò carmina à Pierio Latina reddita, quia pulebra omitti non poſſunt. Ea igitur poſt alia ſic habent.

Vipereo occurras generi, namque illa in apertas
Excipiens femea fauces: caput inde mariti
Complexa in dulci abſcindit: mox damna parentis
Extincti fera progenies vlciſcitur, alue
Materna abroſa, & catuli ſine matre oriuntur:
Sola etenim hec animat fœtum, &c.

Diuus quoque Baſilius *in exam.* *Viperas* (inquit) *vtero deuorato fama eſt in lucem prodire.* Et Plutarchus loquaces taxans, eos viperis perſimiles dicit, quæ pariendo rumpuntur. Ex quibus apparet meritò viperarum morſibus, & venenis parricidas obiici, qui viperas ipſas, immanitate & impietate, & æquant, & ſuperant. Neque mirum ſi cum vipera proiiciantur: nam & ſacrilegij reos, (qui parricidis, vt alibi diximus, ſimiles ſunt, vtriuſque enim ſceleris radix eſt auaritia) ita puniebant Æthiopes, vt plantam quamdam, quæ apud eos eſt, nomine Ophiuſam, liuidam, difficilemque aſpectu bibere cogerent. Ea enim epota, vt Plinius *lib.* 24. *ca....* recenſet, terrores minæque ſerpentum ita eorum oculis obuerſantur, vt horrore venenatorum animantum ſibi mortem conciſcant. Planè cùm de viperis agamus, illud minimè prætermittendum fuerit, homines quoſdam eſſe, quibus illæ, & reliqui venenoſi ſerpentes nihil afferant nocumenti, vt de Pſylorum & Marſorum populis plurimi tradiderunt: Plin. 36. *ca.* 7. Herod. *lib.* 3. Varro *in loco citato* à Turneb. *lib.* 16. *adu. cap.* 6. Cælius *lib.* 4. *lect. ant. ca.* 23. viſumque Romæ, vt refert Petrus Crinitus *de hon. diſc. lib.* 1. *c.* 3. Exagonum quemdam, qui cum forte in vrbe orator ageret, ac venenorum vires poteſtatemque iactaret; volens, experimenti faciendi cauſa in dolium ſerpentibus plenum coniectus eſt, qui, non ſine maxima omnium admiratione, eum circumlambere, atque demulcere cœperunt.

CAPVT XVIII.

Quid habeat ſimia cum parricida commune? Forcat. Balduin. Petr. Gregor. & Couarrub. rationes confirmata prius, deinde reiecta. Alia qua nec ipſis latuis magis probata. Plura de ſimiarum natura, & hominum imitatione. Catulos ab eis interdum nimis complectendo necari. Animalia quadam parentes occidere.

SEd prodeat iam ſimia, quamque in hac tragœdia perſonam agat, nobis aperiat. Nam quod Forcatulus *dial.* 34. putat ideò culleo inſui, quòd ſimilis ſit homini, interim & deformis, ſicuti parricidæ, qui ſub figura hominum, immanitatem belluarum gerunt, mihi longè admodùm petitum videtur. Rurſus quod Balduinus *in d. §. alia num.* 33. & Petrus Gregorius *d. c.* 24. *num.* 9. Tibe. Dec. *lib.* 9. *crim. ca.* 16. *num.* 14. admittunt, per ſimiam ſignificari, parricidas formam quidem habere hominum, at re ipſa hominis nomine indignos eſſe, & nihil hominis, præter formam habere, ſicut Socrates olim homines ſine ratione ſimias vocabat, eodem planè morbo laborat, & minùs apta ratio videtur, ſi conſideremus eum, qui infandum parricidij ſcelus committit, non beſtias imitari, quas Tullio teſte *in orat. pro Roſcio.* inter ſe ſe partus, educatio, & natura conciliat: ſed imo eis aduerſari cenſendum eſſe. Nam belluæ non ſolùm in parentes, verùm neque in alias ſui generis dimicant, & vt rectè ait Plinius, *Cætera animantia in ſuo genere probè degunt. Leonum feritas inter ſe non dimicat, ſerpentum morſus non petit ſerpentes: ne maris quidem bellua, ac piſces, niſi in diuerſa genera ſæuiunt. At herculè homini plura ex homine ſunt mala.* Accedit his, quòd, vt ex Theophilo *in d. §. alia deinde.* ſæpe admonuimus, animalia iſthæc, quæ cum parricida includuntur, crudelitatis, & impietatis aliquid etiam habere cenſentur. Quod, & Adriani imperatoris ſententiæ, quas cum veteri Gloſſario Henric. Stephanus *in gloſſar.* vulgauit, ſatis oſtendunt, dum iubent, *vt qui parricidium fecerit, publicè in culleò miſſus conſuatur cum vipera, & pane, & ſimia, & gallo impiis animalibus, impius homo.* At in ſimia ſecundùm ſuperiorem rationem nulla impietatis conſideratio reperiri poteſt. Quod idem in cauſa eſt, vt minùs probem aliam Didaci Couarrub. *in d. Clem.* ſententiam, qui docet ideò forſan, ſimiam pœnæ parricidij conuenire, vt nulla ſit tanti facinoris apud homines imitatio, quos nullum animal perfectiùs imitatur, quàm ſimia, vt Plinius *lib.* 8. *cap.* 54. & Ariſt. *de hiſt. ani. lib.* 2. *cap.* 18. tradunt, quæ nedum corpore, ſed ingenio quoque, & ratione eis ſimiles ſunt, vt multis exemplis Pierius *lib.* 6. *Hieroglyph.* demonſtrat, qui, apud Ægyptios literarum ſimulacrum per ſimias intelligi tradit. Ergò reſtat, vt eiuſdem Pierij *d. lib.* 6. *& libr.* 14. *ex Plin. & aliis.* iudicium ſequamur, quod & ſupradicti etiam auctores variando probant: & ſimiam parricidij item ream eſſe dicamus eum frequenter catulos ipſos quos peperit, nimis complectendo occidere ſoleat. Quamuis Iuuenalis *ſatyr.* 13. eam innoxiam hoc ſupplicio affici oſtendat, dum ait:

Et deducendum corio bouis in mare, cum quo
Clauditur aduerſis innoxia ſimia fatis.

Qui tamen *ſatyr.* 6. ſine hoc adiectiuo eiuſdem in hac pœna fecit mentionem, inquiens:

Cuius ſupplicio non debuit vna parari
Simia, &c.

Sed neque hæc tantùm animantia, quæ his ex cauſis culleo inſui tam latè explicuimus, parricidij ſcelere contaminantur, verùm Phalangia, eadem prorſus impietate ſunt prædita: hæc enim fœtu numeroſo (quippè ſupra triginta interdum edita) matrem, quàm primùm orta fuerint, interimunt, interdum & patrem, quæ tamen veluti talionem rependentia, demum à ſuis ipſa, vt Plinius *lib.* 11. *ca.* 24. & Ariſtoteles *lib.* 5. *c.* 27. aiunt, necantur, quod & in ſcorpionibus accidit, hi enim fœtum deuorant, vno dempto ſubtiliſſimo, qui ſe matris clunibus imponendo, tutus & à morſu, & à cauda loco fiat. Qui poſteà genitores ſupernè conficit: quaſi natura impunita quoque in brutis parricidia relinquere nolit, vt ſupradicti etiam auctores teſtantur. Plin. *d. lib.* 11. *c.* 25. Ariſt. *d. lib.* 5. *ca.* 26. Hippopotami autem, ſeu equi fluuialis, (vt

polypos

polypos interim taceam) nihilò mitior eſt natura; is enim ſoli Nilo cognitus, corio & pilis veſtitus, vt vitulus marinus, genitori quoque ſuo non parcit, ſed in id impietatis, & impudentiæ procedit, vt eo necato vi matrem ineat, vt ex Ammiano Solino, & aliis, Adrianus Iunius *embl*. 17. & 45. commemorat. impios puniri debere, hoc elegantiſſimo emblemate oſtendens:

Heſtu celubris ales inſidet ſceptro
Subſtrata quod Nilei equi premit terga,
Domat ſuperbos, impióſque preculcat
Sceptrum æquitatis, noxióſque conſumit.

CAPVT XIX.

Parricidas culleo cum animalibus incluſos in mare iactari. Hoc ſolemne fuiſſe, neque ante Conſtantinum in flumen dimiſſos. Qualiter in mare deferrentur. Ciceronis verba in dubium vocata. Accurſij & aliorum opinio, qui in Modeſt. reſponſo mare pro flumine accipiunt exploſa. Iuriſconſultos ſemper propriè loquutos. Fuiſſe aliquando parricidas beſtiis, aut igni traditos. Quædam de his pœnis.

PROGREDIEMVR vlteriùs, & egregium nouæ huius, & inauditæ pœnæ candidatum, hoc animalium (de quibus tam latè egimus) contubernio inuolutum; hoc totius Auerni ſodalitio comitatum, in profundum præcipitemus. Certè enim priſcis temporibus non niſi in mare tanti criminis reos deiici ſolitos, argumentis euincitur neceſſariis. Nam & Modeſtinus *in d. l. pœn. de parric.* de hoc agens ſupplicio: *Deinde* (inquit) *in mare profundum culleus ſ. ǐectur.* Et Paulus *lib*. 5. *ſent. tit*. 24. *Hi etſi anteà inſuti culleo in mare præcipitabantur.* Et Valerius Maximus *lib*. 1. *cap*. 1. Attilium Duumuirum ſacrilegij reum, qui primus hanc pœnam, poſteà parricidis irrogatam, expertus eſt, culleo inſutum in mare abiici iuſſum ſcribit. Neque enim tantum monſtrum fas eſſe putarunt in Tiberim Romæ deiicere, & in mare licèt remotum, deportari voluerunt. Vnde Plautus *in Vidularia*: *Iube hunc inſui culleo atque in altum deportari.* Et Seneca 5. *contr*. 4. *Imaginabar mihi culleum, ſerpentem, profundum.* Sed & Quintilian. *declam*. 299. & cæteri fermè omnes Auctores, ſicubi huius pœnæ, maris quoque mentionem faciunt. Et Iuuenal. *ſatyr*. 13. ſæpè citatus, deduci in mare parricidam ſignificat, dum ait:

Et deducendum corio bouis in mare.

Fiebat autem deductio, vt ex Adriani ſententiis Cuiacius *in parat. Cod. de his qui parent. & in oper. poſthum.* aduertit, & nos *ſuprà hoc lib. cap*. 14. retulimus, impoſito parricida cum culleo, & impiis animalibus, ſuper plauſtrum iunctum nigris bobus. Quamuis Cicero *in orat. pro Roſc. & lib*. 2. *de inuent*. in flumen, ſeu profluentem deturbari, & vndis culleum vento inflatum impellentibus demum in mare deferri apertè ſignificet, dum maiores noluiſſe inquit parricidas *nudos in flumen deiici, ne cùm delati eſſent in mare, ipſum polluerent, quo cætera quæ violata ſunt expiari putantur.* Sed illud, vt conſtat, magis frequens, hoc rarum

& fortè poſterioribus temporibus antiquatum; neque enim ſine cauſa ſcriptores omnes de deductione, & deiectione in mare conueniunt. Valeat ergo Accurſius cum ſuis logomachiis, qui Modeſtinum *in d. l. pœna*: vbi Accur. & *in dict. l. vnic.* ideò de mari tantùm loqutum autumat, quòd vbi ille morabatur amnis non eſſet. Faceſſat iterum Accurſius idem *ſuprà*, & qui cum ſequuntur grauiſſimi viri, Forcatul. *dial*. 34. Couar. *in d. Clemen.* Flaz. *d. cap*. 22. mare in Modeſtini reſponſo latè accipiendum eſſe tradentes, ita vt amnem & quamcumque aliam aquarum congregationem comprehendam. Nam etſi hoc aliquando verum ſit, vt admonet Seruius in illud Virg. 1. *Æneid.*

Vnde per ora nouem vaſto cum murmure montis,
It mare præruptum, & pelago premit arua ſonanti.

Et Turneb. *lib*. 10. *aduerſar. cap*. 11. & latè probare conetur Couar. *ſuprà*, poſt Forcat. mihi tamen apud Iureconſultos hæ verborum tranſlationes non placent, qui cùm ius omne, vt Quintilian. *lib*. 12. *inſt. cap*. 3. ait: *Poſitum ſit in verborum ſignificatione, & interpretatione, aut æqui praùique diſcrimine*, ſemper latini ſermonis puritatem, & proprietatem vſque ad miraculum, vt teſtatur Valla *in præf. 1. lib*. 3. *Elegan.* retinuerunt, atque ita credendum non eſt, fluminis mentionem ſine myſterio prætermiſiſſe: Argum. *l. item apud §. ait prætor, ff. de iniur.* & longè minùs ſub maris nomine de amni quoque tractaſſe. Amnis etenim Conſtantiniana primùm ſanctione *dict. l. vnic*. vbi mare vicinum non eſſet, parricidas excipere cœpit, vt in illis verbis oſtenditur: *Et vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel in amnem proiiciatur.*

Quæ & Iuſtinianus *d. §. alia deinde*, tranſcripſit, & Regia lex noſtra *l*. 12. *tit*. 8. *p*. 7. ita Hiſpano ſermone donauit: *E lo lancen en la mar, è en el rio que eſtouiere mas cerca de aquel logar de acaeſciere.* Anteà namque ſi proximum mare non eſſet, beſtiis obiiciebantur; idque ex Diui Adriani permiſſione, vt Modeſtinus *d. l. pœn.* ſcribit, ne cogerentur remotiſſimum interdum mare requireſe. Quæ pœna leuior culleo cenſeri non debet, quoniam, qui beſtiis obiiciebantur, miſerandum in modum eis dilaniandi, & deuorandi proponebantur, diuerſo ab eis ſupplicio, qui ad beſtias damnati erant, quos tantùm cum illis dimicare cogebant, vt ex Iuriſconſultorum *l. ad beſtias, l. aut damnum, §. quicumque, ff. de pœnis*; reſponſia Budæus *in dictis ll.* Ræuardus 2. *var. cap*. 14. Petrus Faber 2. *ſem. cap*. 7. & alij (quidquid Cuiac. *lib*. 13. *obſeru. cap*. 10. nullum inter has pœnas diſcrimen agnoſcat) obſeruant. Sed & ſolebant etiam parricidæ aliquando, vt ex Paulo *d. lib*. 5. *ſentent. tit*. 24. colligitur, viui comburi. Erant enim hæc inter Romanos in delictis atrocioribus ſupplicia. Vnde Tertullianus *lib. de anima, cap*. 15. *Si cæterorum ſcelerum mercedem cogitemus, patibula, culleos, viui comburia, uncos, & ſcopulos.*

CAPVT XX.

Parricidas monſtra quadam & portenta naturæ videri. Inde meritò noua & inuſitata pœna damnari. Elementa communia omnium eſſe. His tamen parricidam iuſtè viuum adhuc priuari. Ciceronis, Quintiliani, & Ouidij in hanc rem elegantiſſima verba. Debere pœnas delictis eſſe conformes. Petri Plaza ratio quadam, ob quam parricidæ in mare iactentur, conuicta & damnata.

MONSTROSOS partus ex Romuli lege, (quam refert Balduin. *ad ll. Rom. cap.* 18. ex Dionyſ. Halicar. *lib.* 2. & Iacob. Durant. *lib.* 1. *var. cap.* 3. vbi tradit, cur in mare iactarentur) cædi ſine fraude potuiſſe, antiquitatis monumenta teſtantur, quid igitur mirum, ſi in parricidæ perniciem, hominem ſi non viſu & vagitu nouum, *l. non ſunt liberi. ff. de ſtat. hom.* at certè contra humanæ naturæ formam, & pietatis iura graſſantem, tot ſupplicia prudentiſſima Romanorum reſpublica cogitauerit. *Portentum eſt*, inquit Cicer. *de orat. pro Roſc. atque monſtrum certiſſimum, eſſe aliquem humana ſpecie, & figura, qui tantùm immanitate beſtias vicerit, vt eos vita priuet, propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerit.* Et Minos apud Ouid. *lib.* 8. *Metamorph.* Scyllam, quæ patrem Niſum prodiderat, & perdiderat, monſtrum appellat:

Certè ego non patiar Iouis in cunabula Cretem
Qui meus eſt orbis, tantum contingere monſtrum.

Pereant igitur huiuſcemodi monſtra monſtroſè, & vt Conſtantinus *d. l. vnic.* ait, neque gladio, neque ignibus, neque alij ſolemni pœnæ ſubrogentur, ſed culleo feralibus anguſtiis incluſa, omnium elementorum ope viua carere incipiant, & eis cœlum ſuperſtitibus, mortuis terra negetur. Et qui naturalia omnia iura violarunt, omnibus naturæ beneficiis priuentur. Sed quoniam Cicer. *d. orat. pro Roſc.* graphicè, vt ſolet alia, pœnam hanc, & eius imponendæ rationem depingit, ipſius verba, quamuis vulgaria, abſque piaculo omitti non poſſunt. *Inſui* (inquit) *voluerunt in culleum viuos, atque ita in flumen deiici, ò ſingularem ſapientiam! iudices, nonne videntur hunc hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe, & eripuiſſe, cui repentè cœlum, ſolem, aquam, terrámque ademerunt? vt qui eum necaſſet, vnde ipſe natus eſſet, careret his rebus omnibus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur. Noluerunt feris corpus obiicere, ne beſtiis quoque quæ tantùm ſcelus attigiſſent, immanioribus vterentur; non ſic nudos in flumen proiicere, ne, cum delati eſſent in mare, ipſum polluerent, quo cætera quæ violata ſunt expiari putantur. Denique nihil tam vile, neque tam vulgare eſt, cuius partem vllam reliquerint. Etenim quid tam eſt commune, quam ſpiritus viuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? Ita viuunt dum poſſunt, vt ducere animam de cœlo non queant; ita moriuntur, vt eorum oſſa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, vt nunquam alluantur; ita poſtremò eiiciuntur, vt ne ad ſaxa mortui conquieſcant.* Hæc Cicero adoleſcens adhuc, magnis, vt ipſe alibi *de oratore perfecto ante med.* ait, omnium clamoribus dixit: quæ licèt adoleſcentis appellet, non tam re, & maturitate, quàm ſpe & expectatione laudari, mihi ſupra omnem laudem, & imitationem poſita eſſe videntur. Quamuis nec contemnendus videatur Quintil. *in declam.* 299. qui Ciceronis ſententiam, aliis verbis, ſic extulit: *Tumulo tectus videretur, cui leges terram negaunt? cui ſtatim ora, oculóſque à iudicio lex iuſſit obduci, ne hunc iucundum cæli aſpectum polluerent tetri oculi, cui lucem viuo, fluctuans mare, naufrago portum, morienti terram, defuncto ſepulchrum negat?* Sed & Ouid. *metam.* 8. ad eandem pœnam reſpiciens, ita contra Syllam inuehitur:

Dij te ſubmoueant, ò noſtri infamia ſecli,
Orbe ſuo, tellúſque tibi, pontúſque negetur.

Nam etſi naturali iure, vt Conſulti teſtantur *l.* 2. *de rerum diuiſ. §.* 1. *inſt. eod.* communia omnium ſint terra, aër, aqua profluens, mare, & per hoc litora maris. & vt Cicer. 1. *offic.* ait, ex præceptis naturalibus deſcendat, ne quis harum rerum vſu impediatur indéque publica munera ab Ouid. 6. *metam.* appellentur, dum Latonam ſic loquentem inducit:

Quid prohibetis aquas? vſus communis aquarum eſt,
Nec ſolem proprium, natura, nec aëra fecit
Nec tenues vndas, ad publica munera veni.

Et quorundam Imperator. immoderata cupiditas meritò à Cuiac. *lib.* 10. *obſeru. cap.* 7. execratur, qui pro aëre, pro ſole, & pro vmbra, vectigalia à ſubditis exigebāt. Attamen parricidæ beari naturæ muneribus non debuerunt, qui ipſam naturam adeò immani ſcelere violarunt. Ita aduertit ſolus Monticulus *in d. §.* 1. *num.* 3. cùm non debeat quis eo iure vti, quod niſus extitit impugnare, *l. Papin. §. meminiſſe, de inoffic. teſt.* & vt ſapienter Tullius *lib.* 3. *de legibus*, ſcripſit, noxæ parem eſſe pœnam oporteat, vt in ſuo quiſque vitio plectatur, & vis capite, auaritia mulcta, honoris cupiditas ignominia, & parentum, id eſt naturæ violatio naturalium omnium bonorum priuatione ſanciatur. Nimirum quia, vt rectè Philo Iudæus *in tit. de præmiis & pœna*, cum Menoch *q.* 90. *de arbitr. num.* 58. *Inepti ſunt Nomothetæ, qui non æquas pro dignitate cuiuſq; flagitij animaduerſiones ſtatuunt, qui ve pecuniam, vulneri infamiam, cædi exilium, furto vincula minitantur.* Quaſi diſparia illa diſſentaneáque ſuppliciorum genera, benè moratæ atque inſtitutæ ciuitati parùm conueniant, vt doctè Guill. Forner. *lib.* 1. *ſelect. c.* 15. aduertit. Quo fit vt decumano errore lapſus videatur: Petr. Plaza *in epit. delict. cap.* 22. *num.* 8. qui dum plus nimio ſibi ſapere indicat, Ciceronis, quam ſcripſimus, ratione neglecta, aliam ex ſuo Marte commentus, autumat, parricidam ideò culleo inuolutum in mare deduci, vt ad rerum principia redeat, qui patrem impio manu violare auſus eſt. Nempe quod aqua, vt ex Taletis Mileſij ſententia, Cicer. *lib.* 1. *de nat. Deor.* & Plut. *lib.* 2. *de placit. phil. c.* 1. Vitru. *lib.* 2. *c.* 2. ſcripſere, rerum omnium principium ſit; vnde Auſonius *in ſep. ſap. ludo.*

Mileſius Thales aquam qui principem
Rebus creandis dixit.

Tradit plura alia Tiraquel. *de nobil. cap.* 31. *n.* 586. Sed in hunc, vt in alios noſtri iuris auctores, equidem illud Terent. *in proœmio Andriæ*, exiſtimo conuenire:

Faciunt intelligendo, vt nihil intelligant.

Nam, vt aliquid eius ratio concluderet, illud potiùs eſſe debebat, priuari parricidas aqua rerum

omnium

omnium principio, quod ipſi, genitores à quibus viuendi initium accepiſſent, immaniter interfecerint.

CAPVT XXI.

Parricidas, vt Cicero ait, ideò nudos in mare non deiici, ne ipſum, quo reliqua expiari ſolent, polluerent. Ratio hac difficilis reddita. Nec à Cælio Rhodigino aut aliis ſatis percepta. Aqua fluuiali leuiora, grauiora crimina mari expiari ſolere latè probatum. Aquæ benedictæ apud nos in templorum oſtiis origo. De expiationibus veterum plura. Parricidij crimen nullam apud Gentiles expiationem admiſiſſe. Hoc cum Illuſtriſſ. Cardin. Baronio defenſum, & neceſſariis argumentis euictum.

ILLVD planè mirum videri poteſt, quod in ſuperiori capite ex Cicerone retulimus, noluiſſe parricidas nudos in flumen proiicere, ne, cùm delati eſſent in mare, ipſum polluerent, quo cætera, quæ violata ſunt, expiari putantur. Nam vt à iuſtis, vel coactis cædibus, aliiſque leuioribus peccatis, & ſordibus fluuialibus, luſtralibúſque aquis purgatio, & expiatio fieri ſolebat, vt latè Macrobius *lib. 3. ſatur. cap. 1.* adnotauit, & ex Suida, & aliis oſtendit Tiraquel. *de nobil. cap. 31. ex num. 558.* & Petr. Greg. *lib. 36. Syntag. cap. 21. in princ.* & ex Virgilio 2. *Æneid.* conſtat, apud quem Æneas violatum cùm ſe noſſet, & multa cæde pollutum, ſic ait:

Tu Genitor cape ſacra manu, patrióſque penates
Me bellò è tanto digreſſum, & cade recenti
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Et alibi *6. Æneid.* (quem ex hoc ritu explicat Turneb. *lib. 21. aduerſ. c. 21.*)

Idem ter ſocios pura circumtulit vnda
Spargens rore leni, & ramo felicis oliua.

Et ex Ouidio 2. *Faſtor.* qui ad hoc etiam alludit in Faſtis:

Heu nimium faciles, qui triſtia crimina cadis
Fluminea tolli poſſe putatis aqua.

Quem ritum etiam in veteri lege fuiſſe vſitatum ex Numeris *cap. 19.* conſtat: *Et non eſt aqua luſtrationis adſperſus.* Exque eo, vt doctiſſimi viri tradunt: Ioan. Steph. Durant. *lib. 1. de ritibus Eccl. cap. 21.* Tiraq. *ſuprà*, ſancta Eccleſia aquæ benedictæ, quâ à venialibus ſaltem admiſſis purificamur, piiſſimum morem mutuata videtur, & in oſtiis templorum vaſa eam habentia collocari conſtituit. Quod & olim fieri ſolitum, ex Hippocrate *in lib. de morb. ſacro*, colligitur, & ex D. Iſidoro *lib. 15. etym. c. 14.* dum ait: *Delubrum veteres dicebant templa fontes habentia, quibus ante ingreſſum deluebantur, & appellata delubra à deluendo.* Ita marinis aquis, omnium ſcelerum purgatio, & purificatio fieri credebatur.

Vnde apud Euripidem *in Taur.* Iphigenia Oreſtem materna cæde pollutum, aqua marina luſtrare, atque expiare vult, hanc addens ſententiam:

Cuncta mortalium mala prorſus abluit mare.

Et Ariſtophanis, atque Homeri interpretes paſſim huius moris, vt Cælius *lib. 21. antiq. lect. cap. 22.* (Vide adagium mare proluit omnia mortalium mala) retulit, meminerunt, tradentes, *mari ſolere expiari pollutos.* Et verò inter varias expiationum formas, quas Græci, & Romani vſurpabant, & nouiſſimè Antonius Clarus Syluius *in ll. 12. tab. cap. 14.* & melius Iacob. Durant. Caſell. *lib. 2. obſer. cap. 1. & 2. & lib. 1. cap. 3.* latè proſequuntur, nulla frequentior, aut Diis gratior, quàm ea, quæ per mare fiebat, reperiebatur. Quam ob cauſam *mare expiatorium* appellat Euſtathius *ad Homer. Iliad. A*, illud in quod Græci, Agamennonis iuſſu, peſtis purgamenta iecerunt. Vnde Lactantius *lib. 5. diuin. inſt. cap. 20. Et ſe piè* (inquit) *ſacrificaſſe opinantur, ſi cutem lauerint, tanquam libidines intra pectus incluſas vlli amnes abluant, aut vlla maria purificent.* Sed & ſolebat in piacularem quandam hoſtiam, omne malum à muliere, quæ *Expiatrix ſacerdos*, vt Feſtus ſcribit *de verb. ſign. lib. 14. in Piatrix*, dicebatur concipi, & vel tota, vel priùs igne combuſta, eius cineres in mare proiici, vt nihil ex inuiſa hoſtia ſuperesſet, & vnius corporis vice omnium expiatio perageretur. Quod ex Lycophrone, & aliis elegantiſſimè Ioannes Zetzes *hiſt. 23. cheliad. 5.* enarrat, cuius verba doctiſſimus Franciſcus Sanctius Brocenſis *paradox. 1.* vir Græcè, & Latinè impensè doctus, & ingenii huius Academiæ Salmant. clade, nobis ereptus, iam pridem Latina reddidit, ex eis, quid hæc vox *Anathema ſignificet*, explicare contendens. Quæ cùm ita ſe habeant, meritò Ciceronis locus ambiguus à Cælio *d. c. 22* reputatur, & in quo non pauci ſint frontem corrugaturi. Qui tamen licèt de expiationis ritu nonnulla retulerit, non tamen vſquequaque difficultatem explicuiſſe mihi videtur; cùm adhuc magis dubitare quis poſſit, cur cùm omnia crimina mare purgaret, parricidæ tamen contactu ipſum pollui ſcripſerit Cicero. Quare exiſtimo ſummum illum eloquentiæ parentem, luculenta illa hyperbole deteſtandum parricidij crimen deteſtabilius reddere voluiſſe, quòd mare potiùs polluere, quàm marinis fluctibus elui poſſet; & ſupra omnem expiationem eſſe videretur, non ſecus ac Catullus *epig. 75.* ad Gellium de prophano quodam & inceſto, ſimili loquendi genere vſus ſcribit:

Quid facit is, patruum qui non ſinit eſſe maritum
Ecquid ſcis, quantum ſuſpiciat ſceleris?
Suſcipit ô Gelli, quantum non vltima Tethys,
Nec genitor, Nympharum abluit Oceanus.

Et Seneca Tragœdus, apud quem Hippolitus à nouerca flagitatus ad inceſtum, ſic exclamat:

Quis eluet me Tanais, aut quæ barbaris
Mæotis vndis pontico incumbens mari?
Non ipſe toto magnus Oceano pater
Tantùm expiarit ſceleris.

Aut certè citra hyperbolem oſtendiſſe, tantam eſſe huius facinoris diritatem, vt licèt cætera crimina mari expiari ſolerent, ipſum tamen reuerà nullam purgationem admitteret. Nam etſi legamus Herculem poſt interfectos à ſe filios ſacris Eleuſinæ Cereris expiatum, quibus Græci vt Sozomenus *lib. hiſt. Eccleſ. cap. 5.* refert nihil non luſtrabile crediderunt; id tamen non omninò verum videtur, cùm ex Iulio Hygino *fab. cap. 31. & 32.* contrarium appareat; & vt in Hercule

reciperetur; qui furore correptus immiſſa in eum à Iunone inſania, neſciens illud facinus perpetrauit, qui tamen ſciens & volens parricidium commiſiſſet, omni expiatione caruiſſe, vt Cicero innuit, dicendus eſt. Quod & ex Sueton. corroboro, qui ita habet in Nerone *c.* 34. *Sæpè confeſſus agitari ſe materna ſpecie verberibus furiarum, ac tædis ardentibus; quin & facto per Magos ſacro euocare manes, & exorare tentauit: Peregrinatione quidem Græciæ, Eleuſiniis ſacris, quorum initiatione impij & ſcelerati voce præconis ſubmouerentur, intereſſe non auſus eſt.* Quæ cùm dicat Sueton. planè ſignificatur, nullas fuiſſe penes Gentiles expiationes, quibus haud dubiè, vt ea quæ patiebatur à ſe auerteret Nero, non caruiſſet. Sed & hoc magis apertum redditur, ex eo, quod de Conſtantino Imperatore, *infra lib.* 2. *c.* 11. trademus, qui cùm ad commiſſi parricidij ſcelus expurgandum remedium quæreret, tandem à Sopatro Platonico Philoſopho, & aliis accepit, nullam reliquam eſſe tanti facinoris expiationem, atque ita paulò poſt, veræ religionis initiis, & luſtrali Baptiſmate, vt Zozimus *hiſt. lib.* 2. commemorat, expiatus eſt. Et vt magis noſtra nobis conſtet oratio, hæc opinio ſatis ſupradictis teſtimoniis probata, cenſeri debet vtique probabilior, quòd placuerit etiam Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Cardin. Baronio *tom.* 3. *annal. ann. Chriſti* 324. viro & eruditionis & pietatis ergo admirando, cuius hæc ſola laus eſſe poteſt, quod omni laudatione maior eſſe videatur. Neque aduerſatur quod Trozenij, vt Pauſanias *in Corinthiacis lib.* 2. refert, Oreſtem à cæde matris expiauerunt, & piacula non longè à lapide in quo purgatio facta eſt, defoderunt, quo in loco laurum quandam enatam tradit, quæ adhuc virens conſpicitur: Conſtat namque, hanc expiationem nihili fuiſſe, cùm Oreſtes non ideò minùs poſt illam furiis, & ſpectris fuerit agitatus, quouſque in Areopago Deorum ſententiis, vt inferiùs commodius dicetur *lib.* 2. *c.* 18. fuit abſolutus. Accedit his, Ixionem (vt fabulæ narrant) ob ſocerum fraude peremptum, nunquam à Diis vel ab hominibus luſtrationem impetrare potuiſſe, quouſque cùm diu incertus vagaretur, Iupiter illius miſertus, in cœlum aſſumptum, expiauit.

CAPVT XXII.

Sepulturam parricidæ negari multis & iuris & bonarum litterarum argumentis, & exemplis oſtenditur. Sepulturam humanitatis ratione hominibus debitam, ſæpè ob criminum atrocitatem prohibitam. Hanc pœnam grauiſſimam iudicari. Plura de ſepultura honore & cura. Hanc etiam in animalibus reperiri. Pius Melchiadis in patrem affectus. Qui olim more maiorum ſepultura interdicti? Parricidas cùm parentes occidant, iure terra omnium matre priuari.

AQVA igitur & cœlo priuabatur parricida. Cœlum cùm dicimus, aërem intelligimus, quem cœli nomine ſæpe ſignari apertius eſt, quàm vt noſtra indigeat adprobatione; præſertim cùm latè Briſſonius, Prateius, Hotom. & Scardus *de verb. iur. in cœlum*, præſtiterint, & notauerit Seruius in illud Virg. 1. *Georg.*

Et varium cœli prædicere morem.

Et ex adductis Cicer. *in d. orat. pro Roſc.* & Iuſtiniani *in d.* §. *alia deinde*, teſtimoniis, in quibus aëris, cœli, & ſpiritus promiſcua eſt appellatio, manifeſtè probetur. Sed neque minùs terra interdicti videntur: quam neque viui tangere, nec mortui ad ſepulturam poſſunt. *Terra enim* (vt Apollonius apud Philo *lib.* 1. *cap.* 12. ait) *communis omnium mater eſt, proptereà quod iuſta*; vnde meritò impiis, & iniuſtis hominibus denegatur Conſtant. *in d. l. vnic.* & Iuſtin. *ſup. ibi: terra mortuo auferatur*; & vt ait Cicer. *ita moriuntur, vt eorum oſſa terram non tangant.* Quamobrem veriſſimum cenſeo commune omnium Doctorum iudicium, qui parricidarum cadauera ſepulturæ tradenda non eſſe docuerunt: Baldus & Salicet. *d. l. vnic* Couar. *d. Clem. num.* 12. Greg. *in d. l.* 12. *verb. en la mar:* Carrer. *in praxi*, §. *homic. n.* 147. Ant. Gom. 3. *tom. c.* 3. *n.* 3. Plaz. *d. c.* 21. *n.* 9. Iacob. Durant. Caſſellius *lib.* 2. *obſeru. c.* 3. neque minùs veram Ioan. Baptiſtæ Aſinij *in l. quod ſi nulla, n.* 10. *de relig.* & Iacob. Menoch. *de arbitr. caſ.* 387. *n.* 30 ſententiam, qui parricidæ ſepulturam, abſque pœna legibus præfinita, *l. fin. Cod. de ſepul. viol.* impediri, & violari poſſe, teſtantur. Nam vt rectè Quintil. *decl.* 299. *Tumulo tectus videretur, cui leges terram negant?* Cuique ipſa omnium parens terra, vt parentum occiſori reluctari cenſetur? Quod & Græco quodam in matris occiſorem epigrammate quod Latinum fecit Couar. *vbi ſupra*, his verbis oſtenditur:

Ne ſepelias hoc cadauer, ſit enim cibus & rapina canibus,
Nam omnium mater terra, non recipit matricidam.

Et exemplo non caret. Nam vt refert Agathias *lib.* 2. cùm Damaſcius, Syrius, Simplicius, & alij docti viri conueniſſent, vt in Perſiam ad videndum Coſroëm Regem vnà abirent, in ſedito inhumatum cadauer in agro inuenerunt; quod cùm inhumanitatem Perſarum deteſtati, ſepulturæ mandaſſent. Noctu vnus ex eo comitatu, obuerſari ſibi ſenis & venerandi hominis ſpeciem vidit, dicentis: Noli inhumatum corpus humare, permitte canibus lacerandum, terra vniuerſorum mater, matris corruptorem hominem non recipit. Ille expergefactus aliis ſomnium expoſuit, & mane regreſſi in illum agrum, corpus nudum viderunt in campi ſuperficie iacere.

Accedit his, quòd licèt ſepultura humanitatis ratione, naturali & diuino iure etiam hoſtibus debeatur, vt ex Sophocle, Ariſtot. & Dione Chryſoſtomo eruditè admodùm Petrus Faber *lib.* 2. *ſemeſt. cap.* 1. & *lib.* 3. *cap.* 13. ſcripſit; vnde Vibulenus quidam Gregarius miles ad Blæſum, qui fratrem eius iugulauerat; ita apud Tacitum *lib.* 1. *ann.* inquit: *Reſponde Blæſe, vbi cadauer abieceris? ne hoſtes quidem ſepulturam inuident.* At vbi propter alicuius maleficij acerbitatem augeri pœnam oportet, & reliquis terrorem inijcere, punitorum cadauera, iuſtè, vt Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 1. *num.* 11. Menoch. *vbi ſuprà n.* 31. Guillel. Bened. *in c. Rain. verb. mortuo, el* 1. notant, inhumata relinqui poſſunt. Quinimò ex Romanorum more id fuit, vt hoſtes publicos, aut qui hoſtium loco eſſent, vt putà proſcriptos, perduelles, ſuſpendioſos, alióſque facinoroſos homines, quorum

pœna

pœna ad exemplum aliorum pertinebat, aliis ſuppliciis affectas, honore ſepulturæ, luctuque adfinium prohiberent, ideoque in Gemoniis gradibus abiectos vnco in Tyberim traherent, vt Iuſtus Lipſius in illud Taciti notat *in Tacit. 6. annal. & Quia damnati publicatis bonis ſepultura prohibebantur* vbi etiam Iacob. Durant. *lib. 1. var. cap. 3.* & ex Suetonio *in Tiber. cap. 16.* colligitur. *interdictum* (inquit) *ne capite damnatos propinqui lugerent. Nemo punitorum non in Gemonias abiectus, vncoque tractus.* Et ex Vlpiani, *in l. liberorum 10. §. non ſolent. de his qui not. inf* & Marcelli reſponſis *in l. minime. 35. de relig.* cum Dur. Caſell. *d. lib. 2. c. 3.* quibus non ſolere lugeri traditur, *Hoſtes, vel perduellionis damnatos, nec ſuſpendioſos, nec qui contra parentes venerint, vel manus ſibi intulerint, non tædio vitæ, ſed mala conſcientia.* Vnde, *aliquis* (inquit Quint. *decl. 337.*) *metu iudicij mori vult, dignus eſt qui inſepultus abiiciatur. Aliquis conſciētia turpis alicuius flagitij admiſſi priùs quàm prodatur, mori vult: dignus eſt qui inſepultus abiiciatur.* Et Poſthum. Iunior declam. 5. *Equidem iudices, vt ſentio, neminem mortalium fauere hominis ſepultura non cenuenit, quia vna res eſt, cùm exemplum ad omnes pertineat: ideoque non niſi ab vltimo parricidio exigitur pœna trans hominem.* Quò etiam reſpiciens Egeſippus *lib. 3. c. 17.* rationem huius rei reddit, quæ maximè ſuperioribus conuenit, *quia dignum eſt* (ait) *vt qui patris imperium non expectauerunt, priuentur quaſi matris gremio terræ ſepulchro.* Neque putauerit quiſpiam hoc, quod vltimo loco in parricidæ pœnam inductum tradidimus, vt ſepulturæ honore priuetur, parum ſeueritatis habere: nam etſi Diogenes Cynicus ſepulturæ curam Theonino dente momorderit, vt Laërt. *in vita Diog.* & Ælian. *var. hiſt. lib. 7. cap. 14.* ſcribunt, & ſint nonnulli, quos nec ſuppliciorum tormenta moueant, nec mortis ignominioſæ infamia, vel funeris priuatio tangat; tamen, vt ait Tertull. *lib. de teſtim. animæ Omnibus ferè ingenita eſt fama poſt mortem cupido.* Et rectè Plinius *in proœm. lib. 7.* inter reliqua quæ natura ipſa, hominibus inſita tradit, ſepulturæ curā connumerat. Et Pompon. Iuriſconſultus, *in l. quod ſi nulla 28. ff. de religioſ. Iniuria viris videri affici* (ait) *ſi eius vxor maneat inſepulta* Et iure optimo laudatur à Modeſtino *in l. quidam in fun. ff. d. cond. inſtit.* hæres, qui teſtatoris, quantumuis id teſtamento iubentis, reliquias in mare non proiecit, ſed in memoriam humanæ conditionis ſepeliuit. Vnde Athenienſes de ſepultura, vt Diod. *li. 11.* refert, priùs quàm pugnam capeſſerent cogitabant. Apud quos etiam ſummis, vt Valerius Maximus *lib. 5. c. 3.* & Æmil. Prob. *in vit. eiuſdem Cymonis:* vbi alia refert de eximia eius pietate, docet, laudibus Cymon celebratus fuit, qui, vt pater Melchiades in carcere mortuus, ſepeliretur, voluntariis ſe vinculis mancipauit. Neque alioſum Aſychis Ægypti Rex legem promulgauit, ne aliter pecuniam ſumere mutuam liceret, quàm ſi debitores patrum cadauera pignori obligarent. Eadem lege cauens, vt ſi debitor æri alieno non ſatisfaceret, fas non eſſet eum ſepeliri, neque in paterno, neque in vllo alio ſepulchro, vt ex Herodoto & Diod. *lib. 2.* Annæus Robertus *lib. 2. rerum iudic. cap. 6.* recenſet, & Petrus Gregorius *in prælud. iur. ciuil. lib. 2. cap. 44.* & Manilia *in Enchirid. c. 226.* plura alia in eamdem rem diligentiſſimè congerens, & non immeritò formicarum pietatem commendans, quæ velut iſtius iuris participes ſeſe, vt Plinius *lib. 11. c. 30.* & Plutarch. *in lib. vtr. anim. plus rat. hab.* & Ælian. *de Delphinib. lib. 12. de anim. c. 6.* referunt, inter ſe ſepeliunt mortuas, quæ vel ſolæ ad ſuadendam humationis curam ſufficere queunt. Quam naturali affectu, & humanitatis inſtinctu, non ſolùm erga noſmetipſos optare, ſed & ignotis etiam hominibus cognatione, quam inter nos natura inſtituit, vt Florentinus *in l. vt vim. de iuſt. & iur.* ait, ad id impellente, terram ſepeliendi cauſa iniicere, eleganter Quintilianus *decl. 5.* ſic inquiens admonuit. *Hinc & ille venit affectus, quo ignotis cadaueribus humum congerimus: & inſepultum quodlibet corpus nulla feſtinatio tam rapida tranſcurrit, vt non quantulocumque veneretur aggeſtu.* Et *declam. 6. Cadauer* (inquit) *ab incurſu auium, ferarumque tantùm miſerantium corona cuſtodit. Conuenerunt etiam alieni plorantes, totus in ſpectaculum populus effuſus eſt: & ignoto quoque corpori publica humanitas quaſi quaſdam fecit exequias.* Quò etiam ſpectat illud Petronij *in ſatyr.* vbi idem humanitatis vocabulum de ſepultura loquens vſurpauit. *Vel ſi voluerit miſero os ad idem litus expellere, aut præteriens aliquis tralatitia humanitate lapidabit, aut, quod vltimum eſt, iratis etiam fluctibus miſericors arena componet.* Et elegantiſſima verba Caſſiodori, libr. 2. epiſt. 22. *Inſatiabilis quippè fletus eſt, qui humanis non ſinitur corporibus intereſſe, dum ſemper ſe reum indicat, qui cineribus iuſta non præſtat.* Et paulò poſt, *dicendum eſt, quod hoc ipſo admoneor exemplo in honorem pietatis etiam damnati ſepeliuntur.* Quibus omnibus priuati parricidæ, ita culleo inſuti iactantur, vt neque inueniant littus eiecti, neque ad ſaxa quidem mortui conquieſcant, & vt Cicero 2. *de ll.* dixit, *Non ſolum vita cruciati atque dedecore, verùm ſepulturæ, & iuſtis exequiarum careant:* atque adeò perpetua quodammodo requie priuentur, quam nunquam conſequi inſepultos, Romani putabant. Vide Virgil. *6. Æneid.* Tertul. *de anim.* & Iacobum Durant. Caſel. 2. *var. cap. 1. in fin. & c. 3* vbi plura eleganter tradit, de his quibus ſepultura prohibebatur.

CAPVT XXIII.

Cullei & ſerpentium pœna an hodierno die parricidis irrogetur? Quid apud alios, quid apud nos in hoc ſupplicio vel legibus, vel moribus immutatum ſit? Pontificio iure clericos parricidas perpetuo carceri traditos; laicos aliis pœnis affectos. De carceris perpetui pœna, nonnulla.

SED quoniam tempus, vt in aliis, ita & in legibus, & in eis præcipuè quæ ad maleficiorum punitionem ſpectant, plurimum poteſt: Videndum eſt nunc, an & quatenus hodierna praxis hanc cullei pœnam, & (quam laborioſa adeò, & ni fallor non inepta commentatione expoſuimus) vſu receptat: Nam oportet, vt de Ariſtone dicebat Plinius *lib. 8. epiſt.* inata expoſitionem quam contra Cuiac. tradit Robert. *lib. 2. animad. cap. 12. Sic antiqua iura vt recentia, ſic rara vt aſſidua tractare,* Quoniam vt Iuſtinianus Imperator *in prin. Inſtit. de ſatiſd.* ait: *Omnia apertius à quotidiano iudiciorum vſu ipſis rerum documentis apparent.*

apparent. Et in ſuppliciis irrogandis cùm omnia ferè ſibi iudices tribuant, & non tam ex legum præſcripto, quàm ex propriis animi motibus, & arbitriis procedant, (Pœnas autem omnes hodie arbitrarias eſſe, tradit Alciatus *in l. poteſtatis de verb. ſig.* Menoch. *de arbitr. quæſt.* 14. & alibi paſſim. Vincent. Cabotius *lib. 2. var. cap. 6.*) me Herculè, vt Quintilianus *lib. 12. cap. 6.* quem & alia in hanc rem refert Pinel. *in 2. part. l. 2. de reſcind. cap. 4. num. 2.* inquit, *Quantumlibet ſecreta ſtudia contulerint, eſt tamen alia fori lux, alia veri facies; pluſque ſi ſepares, vſus ſine doctrina, quàm citra vſum doctrina valebit.* Et quidem antiquam hanc parricidij pœnam ab aula receſſiſſe, Salic. & Baldus *in d. l. vnic. C. de his qui parent.* ſeriò affirmarunt, quorum ille, decapitatos ſepultura priuari; hic, canibus comedendos abiici eos docet, qui parricidij ſcelus admiſerint. Nec diſſentiunt Anania *in cap. 1. de his qui liber.* & Ludouicus Carrerius, *in prax. §. homicid. verſ. 9. num. 36.* qui cullei pœnam nuſquam ſe vidiſſe fatentur. Et Petrus Gregorius *d. libr. 36. Syntag. capit. 24. num. fin.* Oinot. *d. §. alia numer.* 8. Tholoſæ quidem, & alibi in Gallia, & Germania huius criminis reos, vel ſecuri percuti, vel furca ſuſpendi aſſerunt, nec ſe arbitrari cullei ſupplicium hodie vſquam terrarum præſeruari. Thomas quoque Grammaticus, *ad Conſtit. fol. 121. col. 1. num. 10.* idem Neapolitano in regno vſu recipi, tradit: & Iulius Clarus *lib. 5. recept. §. parr. num. 5.* relatis pluribus, qui antiquam pœnam abolitam eſſe docuerunt, ſcribit, apud Mediolanenſes, parricidas ordinariam homicidij pœnam iuxta delinquentis qualitatem ſubire, & alios in furcam agi, alios iugulo feriri, & trahi ad equi caudam alligatos, ſolere, numquam tamen Eccleſiaſtica ſepultura priuari. Alij (Tib. Dec. *in criminal. lib. 9. cap. 16. ex n. 18.*) alia tradunt. Sed nimirum ſuus cuique nedum nationi, verùm & homini mos eſt, nec voto, vt dixit Perſius *ſatyr. 5.* viuitur vno. Nos noſtræ Hiſpaniæ praxim ſubdemus, ne cuiquam fortè ſupradicti auctores imponant, qui apud nos parricidas canibus laniandos dari ſcripſerunt, laudato in eam rem Petro Plaza *in epiſt. del. cap. 22. num. 8.* Hiſpano iuris doctore, qui tamen ſi attentè legatur nihil tale commentus reperietur. Apud nos igitur ſeptempartitis legibus (quas, vt Cicero *lib. 1. de orat.* eas quæ in duodecim tabulas à Decem viris relatæ ſunt, fontes legum bibliothecas omnium Philoſophorum, & Themidos ipſius vera reſponſa, fremant omnes licèt, poſſumus appellare) Conſtantiniana ſanctio *in d. l. vnic. Cod. de his qui parent*, ad verbum tranſcripta, *in d. l. 12. tit. 8. partit. 7.* quotidiana (heu dolor!) praxi obſeruatur, vt & experientia didicimus, & Gregorius Lopez, *in d. l. par.* Antonius Gomezius, *tom. 3. cap. 3. num. 3.* Petrus Plaza, *d. cap. 22.* & D. Ioannes Vela (vir apprimè doctus, & immaturo fato nobis ereptus) *de pœnis delict. cap. 27.* ſcriptum reliquere. Quod & Iulius Clarus *ſuprà* ſe dum in Hiſpania eſſet, vidiſſe fatetur, ea tamen adhibita differentia (quam dicti quoque auctores obſeruant) quòd parricidæ, prius quàm culleo inſuantur ceruices laqueo franguntur. Raro enim in Hiſpania mortis ſupplicia, quæ longis cruciatibus, & moroſis doloribus vitam adimunt, imponuntur: ne reis, quibus eo in caſu mors (vt alias Impp. *in l. quiſquis, Cod. ad legem Iul. maieſt.* dixerunt) *Solatium eſſet & vita ſupplicium*, impium aliquid in Deum effundendi, aut etiam deſperandi occaſio præbeatur. Nam vt ait Senec. *lib. 2. de benef.* *Acerbiſſima crudelitas eſt, quæ trahit pœnam: Et miſericordiæ genus eſt citò occidere, quia tormentum vltimum finem ſui ſecum affert, quod antecedit tempus maxima venturi ſupplicij pars eſt.* Quod intelligens Tiberius, vt Suet. inquit *cap. 61.* *Mori volentibus vim adhibebat viuendi, nàm mortem leue ſupplicium putabat, & precanti cuidam pœnæ maturitatem reſpondit: nondum tecum in gratiam redij.* Vnde ſuffocati prius, ignibus dari, ſagittis impeti, in fruſta ſecari, culleo inſui, aut ſimiles alias pœnas quæ in aliorum terrorem conſtituuntur, perpeti ſolent, vt & notant Doctores, & noſtrarum legum verbis exprimitur: Gre. Lopez *ſup. verb. en la mar. lex. 1. tit. 21. lib. 8. recop. l. 45. tit. 23. lib. 8. recep.* vide aliqua apud Petrum Fabr. *lib. 3. semeſt. cap. 8. in princip.* Verùm licèt hoc nullus ex ſupradictis aduertat, arbitror in eo etiam iuris communis pœnam vſu hodierno immutatam, quòd parricidæ non culleo, ſed dolio frequentius clauduntur: Et quidquid noſtra lex priùs eos verberari debere illis verbis exprimat, *Que eſte atal que fizo eſta enemiga, que ſea açotado publicamente ante todos*, adhuc tamen verberibus nequiquam afficiuntur. Sed neque ſepultura priuantur, nam licet vt legis forma ſeruetur, deturbari in flumina, inibique, vſque ad primam noctis vigiliam relinqui ſoleant: poſtea tamen, vel a cognatis, vel à Libitinariis, quibus ſepelire punitorum cadauera curæ eſt, Eccleſiaſtica ſepultura donantur. Quod licèt contra leges vt diximus ſit, iudices tamen conniuentibus oculis pati, & vſu etiam in impios receptam pietatem impedire non debent. Nam vt optimè quodam loco Ambroſius *lib. 1. offic. cap. 28.* ſcribit: *Nemo poteſt indignari, quia humandis fidelium reliquiis ſpacia relaxata ſunt, nemo poteſt dolere; quia in ſepulturis Chriſtianorum requies defunctorum eſt.*

Iure autem canonico clericus huius criminis reus deponi debet, & depoſitus in perpetuum carcerem trudi, ſecularis curiæ traditione ceſſante, vt contra plures, Marian. Socin. *in cap. 1. de his qui lib.* Bernard. Diez *in prax. cap. 96.* Plaça *d. cap. 22. num. 43.* Vela *d. cap. 27. num. 10. lib. 9. crim. cap. 6. num. 19.* qui etiam degradandos ait, reſoluunt. Nam & ſi ciuiles leges carceris pœnam nequaquam admiſerint, *l. incredibile, C. de pœnis, l. mandatis, ff. eod. l. 2. C. de exact. lib. 12.* quia Vlpian. teſte, *in l. 8. §. ſolent. ff. de pœnis* (vide quæ tradit de interdictis pœnis Cuiac. *lib. 34. obſ. c. 14.* *& de hac carceris hiſtor. fori Rom. lib. 5. cap. 14.*) *Carcer non ad puniendos, ſed ad continendos homines haberi debet.* Pontificia tamen, dum pudori, & verecundiæ clericorum proſpiciunt, & eorum delicta puniri potiùs volunt, quàm publicari, hoc ſupplicij genus, vt latè Bartol. *in l. imperium, num. 8. de iuriſ. omnium iudi.* Menoch. *de arbi. quæſt. 89. & caſ. 305.* Simanc. *in catal. inſt. tit. 17.* & Gutierezius *tom. 3. cap. 9. num. 6.* animaduertunt, frequenter vſurpant. Quod non eſt cur alicui leue videatur. Quid eſt enim grauiùs, quàm eſſe inter homines, & hominum carere conſortio? Et ita viuere, vt liberi ſpiritus fruendi facultas non ſit? & in mala manſione (ita enim carcer, vt Fornerius *lib. 2. ſelec. cap. 1. videl. hi qui. 4. C. de apoſtat.* oſtendit, interdum dicitur) vitæ exitum expectare. Laïci quoque ſecundùm Pontificias ſanctiones, parricidij crimen in foro pœnitentiali,

tiali, carceris tædio, & aliis modis luere ſolent, qui latè in ipſis conſtitutionibus recenſentur, *tex. in cap.1. & 2.de his qui lib.eccid. in c.latorem, 33.quaſt.2.* ſanguinis enim pœna pro nullo crimine Iure Canonico infligitur, vt iam pridem Ludouicus Romanus *ſingul.*688.admonuit. Neque carceris pœna mitior illa videtur, nam vt eleganter, Magnus Aurelius Caſſiodorus *lib.11. variar.in formu.indul.*ſcribit. *Carcer eſt cella gemituum, triſtitia domus, apud ſuperos Plutonis hoſpitium, locus perpetua nocte cæcatus; in quo non vnum tormentum ſuſtinet reus, qui antequam incurrat necis exitus, à ſuperis probatur abſciſſus. Primum pædor ille collega catenarum, abominabili mœrore diſcruciat: auditum alieni gemitus & lamenta conturbant: guſtum ieiunia longa debilitant: tactum pondera prementia defatigant: lumina diutius tenebris obtuſa torpeſcunt. Non eſt vnum clauſis exitium, multifaria morte perimitur, qui carceris ſquallore torquetur.* Vnde non iniuſtè Imperatores Theodoſius, & Honorius Auguſti *in l.omnes,23. Cod. depœn.*in exſilium damnatos, ſi carceris cuſtodia exſilij metas impleſſe deprehenſi fuerint, non eſſe ampliùs in exſilium ire cogendos ſcribunt. *Sit enim ſatis* (Inquiunt) *immenſorum cruciatuum ſemel luiſſe ſupplicia; nec qui diu priuati ſunt aura communis hauſtu, & lucis aſpectu, non intra breue ſpacium catenarum ponderibus prægrauati, etiam exſilij pœnam ſuſtinere iterum compellantur.* Et Modeſtinus Iuris conſultus, *l.ſi diutine 25.ff.de pœnis* hoc idem ob oculos habens, aliquatenus eius pœnam ſubleuandam admonet, qui diutiuo tempore in reatu fuerit, id eſt in carcere, & miſero triſtique, ac lugubri reorum ſtatu, vt Duaren.1. *diſp.cap.19.* Alciatus, 2.*parerg.cap.10.* Ferrandus 1.*expli.cap.49.*Ioannes Corraſius,*lib.2.miſc.c.20.* Raimaldus, Corſus & alij *lib.1. indag. cap. 19. Eduar. Caldeira lib.3. var. cap.2.* interpretantur, non vt Accurſius *in ead. l.ſi diutine*; vbi omnes Decius *conſ.535.*M.Mant.*in Gloſſar.1.part.cap.33.* & alij ex antiquioribus minus rectè putarunt, qui aliquibus certo temporibus delictum commiſiſſe reperti fuerint. Quis enim eorum non miſereatur, quibus ex vinculis cauſam dicentibus incertus iudicij euentus aſſiduum tremorem, & legitimum ſæpe metum incuſſit? *Video* (inquit Calpurnius Flaccus *declam.4.*) *carcerem publicum, ſaxis ingentibus ſtructum, anguſtis foraminibus tenuem lucis umbram recipientem. In hunc coniecti rebur Tullianum preſpiciunt, & quoties iacentes ferrati poſtis ſtridor excitat exanimantur, & alienum ſupplicium aſpectando, ſuum diſcunt.* Sed vt filum ſermonis noſtri repetamus, Pontificum quoque iure *cap.1. & ſequen. de his qui lib. eccid. c. latorem, 33. quaſt.2.* (vide Bernar. Diez *in prax. cap.99.*) tam filiis qui parentibus, quàm parentibus qui filiis necem intulerint, ſalutares aliæ pœnitentiæ imponuntur, quæ ex ipſis decretis facile colligi poſſunt.

LIBER SECVNDVS,

DE PERSONIS, QVÆ PARRICIDII tenentur, & cullei ſupplicio plectuntur.

CAPVT PRIMVM,

Dicendorum ordo proponitur. Humaniores litteras ad iuris ſtudium vehementer conducere demonſtratur. Parricidij eos primo loco teneri, qui parentum fata properauerint. Properare fata quid ſit? Iuſtinianus expoſitus, & ex melioribus codicibus emendatus. Liberorum, vt & parentum appellationem latè patere. Modeſtinus, & Paulus, qui contrarium ſuadere videntur, vera interpretatione donati. Hominum vitam breuiſſimam eſſe.

EXPOSVI ſuperiori libro, qua potui maxima diligentia, quæ in parricidarum ſupplicio, vt in Sileno quodam Alcibiadis, latebant myſteria; & rem ab omnibus ferè neglectam, & à paucis, aut à nemine (quod præfiscinè dixerim) intellectam, ex ignorantiæ tenebris & (vt ita loquar) mancipio, & captiuitate, in lucem aſſerui, & quodam veluti poſtliminio in priſtinum honorem, & dignitatem reſtitui. Nunc autem cùm nouus nos, erga perſonas, quibus hoc ſupplicium irrogandum eſt, labor maneat: Et tot huius (vt ita dixerim) Hidræ capitibus amputatis, alia ſubinde naſcantur, & pullulent; ingenuè (vt Titi Liuij *initio decad* 4. verba detorqueam) illud mihi accidiſſe fateor, *quod iis qui proximis littori vadis inducti mare pedibus ingrediuntur; quicquid enim progredior, in vaſtiorem me altitudinem inuehi video.*, *& creſcere penè opus, quod prima quæque perficiendo minui videbatur.* Sed pergam nihilominus, nec terga vertam, & annuente Deo, quod reſtat iter, inuium licèt, & nullius antea tritum pede, conficiam: multis, vt huguſque fecimus, Iuriſconſultorum, & bonorum auctorum locis, ſicubi tractationis ordo popoſcerit, in medium adductis. Sycophantis enim iſtis laqueum mandamus, qui vbi non omnia Bartolos, Baldos, & ſimiles perſonant, aut vbi aliquem bonis litteris tinctum conſpiciunt, illico rident, & reſpuunt, & ad Grammaticorum pulpita relegandum diiudicant; quaſi non liceat, manſuetiores muſas ſeuerioribus copulare, & ex illarum viridariis, & hortulis floſculos aliquando decerpere, quibus poſſimus noſtri iuris reſponſa condecorare. Sed verò altas habet hoc malum radices, & quas euellere mearum virium non ſit, cùm id nec robuſtiſſimi quidem Milones, licèt in eo oppidò deſudauerint, præſtare potuerint. Eraſm. *apoph.* 42 *lib.* 8. Alex. ab Alex. 3. *genial.* c. 14. Duar. *in orat. de diſc. docendoque iure*, Pet. Fab. 2. *ſem. cap.* 2. Nam vt rectè Sidonius Apoll. *lib.* 7 *epiſt.* 13. *Idiotarum eſt, ſicut facilè conuinci, ita difficilè compeſci*: Et vt nun minùs rectè Terentius *in Adelph.*

Homine imperito nihil quidquam iniuſtius,
Qui niſi quod ipſe facit, nihil rectum putat.

Ergo, vt his relictis (ne videar Andabatarum more aciem ferire, aut cum laruis luctari) operi manum admoueam parricidij pœna, vt & leges & ipſum delicti nomen oſtendunt, liberis primo loco infligenda eſt, qui impia manu parentum fata properauerint, ita enim apud Conſtant. *d. l. vnic.* & Iuſtin. *d.* § *alia deinde*, legendum eſt, vt docti viri iam obſeruarunt, non, vt vulgati habent codices *preparauerint*: Cuiac. *in notis poſterior. ad d.* § *alia.* Nam vt tam doctè, quàm piè aduertit Balduinus *d.* § *alia*, etſi, quod attinet ad ſuperiorem illam Dei Opt. Max. prouidentiam, certos eſſe vitæ noſtræ terminos & fines ſciamus, quos vltra citraque mors vel vita conſiſtere nequeat, habita tamen inferiorum cauſarum ratione, non ineleganter fata alicuius properari dicuntur; quin potius eo loquendi genere ſæpè grauiſſimos auctores vſos inuenio. Sic enim Vopiſcus *in Probo*, *fatalem* (inquit) *properauit neceſſitatem*, Et Seneca tragædiographus, *in Hercul. furente. Quid iuuat durum properare fatum?* Et Petronius, *in ſatyrico, Vltimum hoc gaudium fatis properantibus rape*, pro eo quod eſt, vt Ouidij 1. *metamorph.* verbis rem explicem, *ante diem in paternos annos inquirere*: Sicut contradixit Maro, *Depoſiti proferre fata parentis.* Liberos autem & parentes cum dicimus, ſurſum ac deorſum aſcendentes & deſcendentes omnes, ſiue paternæ, ſiue maternæ lineæ, comprehendimus. Latè quippè hæc nomina tum alibi in iure, *l. appellatione parentis, l. liberorum de verb ſig l. ſed ſi* §. *liberos de in ius vocan. cum aliis*, tum etiam in hac noſtra tractatione accipiuntur; atque adeò quicunque liberi, quocumque gradu poſiti aliquem ex aſcendentibus interfecerint, hoc cullei ſupplicio tanquam parricidij rei, vt cum Accurſ. *in l.* 1. *& in l. pœna, ff. ad l.* Pomp. *de parrit.* & *in l. vn. C. eod.* vbi Azor & cæteri, & plures alij quos refert Vela *de delict. cap.* 27. *num.* 3. & Tib. Decian. 2. *com. crim. lib.* 9. *cap.* 5. *num.* 2. adnotarunt, afficientur. Nam etſi Caligula cùm nullum rapinis modum faceret, deſcendentium & liberorum nomen vltra filios non porrigi, nequiter, vt Alexander 1. *genial. cap.* 35. retulit, cauillatus fuerit. Veriùs tamen eſt, in infinitum extendi, & iuxta Paul. reſponſum, *in l.* 1 *C ff. de gradibus*, quod ſic docti viri, Pet. Crin. *de hon. diſc. lib.* 15. *c.* 8. Conan. *lib.* 10. *comm. c.* 1. *n.* 4. Bern. Walh. *lib.* 1. *miſ. cap.* 10. & alij quos refert Calderus *in l. ſi curat. verb. ſine cur. num.* 48. quicquid Andreas Patricius *in fragm. ad orat.* Cicer. reclamitet, accipere ſolent, vſque

ad

ad trinepotem, proprio vniuſcuiuſque gradus vocabulo, deinceps communi poſteriorum vel liberorum nomine, omnes in infinitum comprehendi. Neque obeſt, quòd Modeſtinus *in d.l. pœn. ff. de parr. verſ. qui alias.* hanc ipſam de qua loquimur culei pœnam, in eos dumtaxat more maiorum inductam teſtetur, qui patrem, aut matrem, auum, aut auiam occiderint, qui verò alias perſonas necauerint capitis pœna plectendos, aut vltimo ſupplicio mactandos. Nam verè reſpondet Accur. *in d.l. pœn. verb. auiam, & in d.l. vr. ver. affectionis.* reliquorum aſcendentium mentionem ſupplendam. Et vt ego aduerto, cùm leges ſemper, frequentiora reſpiciant *l. nam ad ea, ff. de legibus.* & rarò contingat, vt quis pronepotes eius ætatis habeat, vt in illum manus iniicere poſſint; meritò Modeſtinus, aliorum aſcendentium mentionem non fecit, parentes & auos exempli gratia, quod regulam arctare non ſolet *L. damni infecti 33. ff. de damn. infect.* nominaſſe contentus Eſt enim breuiſſimum viuendi tempus hominibus datum & quamuis nonnulli quos auctores memorant Plin. 7. *ca.* 49. Cæl. Rho. *lib. 5. ant. lect. cap.* 26. Pet. Faber. 1. *ſemeſt. cap.* 8. Corraſ. 5. *miſc. cap.* 18. *& cent.* 1 *ſentent. memorab. cap.* 72. Caſaubon *in not.* ad Trebel. Pollion. *pag.* 48. longiſſimæ ætatis ſpatia compleuerint, tamen & experientia, & iuris teſtimoniis docemur viuaciores homines vix aut ne via quidem centum annos implere, & rarò eis viuis pronepotes agnoſci. *leg. in vſufr.* 6 5. *de vſufr. l. ſi vſufr.* 8. *de vſufr. leg. l. fin. C. de ſacr. ſanct. eccl. l.* 26. *tit.* 31. *part.* 3. atque ita vltra hanc ætatem, quoties agitur de morte alicuius probanda, neminem viuere præſumendum, latè Menochius *lib.* 6. *præſum.* 49. Maſcardus *de prob. concl.* 1069. Mant. *in Gloſſ. claſſ.* 1. *ca.* 19. & alij quos ipſi referunt, tradidere.

CAPVT II.

Liberos qui parentes occiderint nullis non pœnis meritò ſubdi, multis magniſque rationibus ſuadetur. De pietate, quæ parentibus poſt Deum præſtari debet. Parentes Deos appellatos, & diuina quadam eſſe ſimulacra. Inde filios in ſacris parentum eſſe, dici ſolere, cum Connano. Naturam inter homines quandam cognationem conſtituiſſe. Inter filios & parentes omnium maximam hanc neceſſitudinem eſſe. Filium qui hanc violat: & patris vita, quam tueri debet, inſidiatur, in multa peccare. Ciconiarum & Meropum in parentes pietas admiranda. Aurea Aurelij Caſſiodori in impios liberos verba.

MERITO liberos qui parentibus necem intulerint, hac ſeueriſſima culei pœna puniri, nemo niſi prorſus rationis expers poterit inficiari. Nam vt Cicero *parad.* 4. ait. *In patris vita violanda multa peccantur, violatur is qui procreauit, is qui aluit, is qui erudiuit, is qui in domo & republica collocauit.* Et cùm diuinis legibus *Exod. & Deut. cap.* 21. *c. non ſatis §. cæterum 86. diſtinct.* qui patrem maledixerit filius, quive contumax & proteruus fuerit, lapidibus obrui iubeatur; cur non humanæ ſanctiones aſperrimum parricidij crimen nouis vindicent pœnis? & eum atrociſſimis cruciatibus perimant, qui patrem pro quo ſi res poſtularet mori debebat, inhumaniſſimè vita priuauerit? *Speret igitur* (vt Impp. *in l. nemo C. de epiſc. aud.* aiunt) *parricida quod fecit*, & cùm non ſolùm (vt rectè Fortunius *in l. veluti ff. de iuſt. & iur. arg. l. plura delicta de oblig. & act.* Garſias Hiſpanus noſter doctiſſimus inquit) vnum tantùm, ſed duplex delictum, duplex præceptum tranſgrediendo, commiſerit, duplicari ſibi pœnas, nequaquam queratur. Qui enim parentem interficit, non ſolùm homicidij reus eſſe dignoſcitur; ſed etiam violatæ pietatis crimen incurrit, quæ parentibus non ſecus ac Deo præſtari à liberis debet. Sic enim præclarè Tullius *in orat. pro Plant. pietas eſt* (inquit) *omnium virtutum fundamentum: parentem vt Deum vereri.* Et Plato *lib.* 11. *de legibus. Nullum liberos Deo proximius ſimulachrum habere poſſe quàm parentes, quibus honoratis Deus gaudet.* Sic etiam D. Ambroſius *ſup. Matth.* S. Tho. 2. 2. *q.* 26. *ar.* 3. Diuus Hieron. *ſup. Ezechie.* & alia quæ de pietate tradit Tiber. Dec. 2. *to. crim. lib.* 9. *cap* 6. *Primus* (ait) *gradus pietatis eſt iſte, vt quos auctores tibi voluit eſſe Deus, honores obſequiis, abſtineas contumeliis. Neque vultu lædenda eſt pietas parentum.* Sed neque abſunt noſtri iuris auctores Nam Paulus, *in l. Liber. to.* 9. *de obſeq. a lib. & lib.* filio ſanctam, & honeſtam ſemper patris perſonam videri debere, ſcriptum reliquit, & Pomponius *in l. veluti de iuſt. & iure* & Vlpianus *in l. 1. ff. de obſequiis & in l. ſi quis §. ſi vel parens, de lib. agnoſ.* naturali omnium gentium iure pietatem, reuerentiam, & obſequium parentibus à liberis eſſe præſtandum, & ni faciant, ad id per iudicem compelli poſſe, teſtantur. Diocletianus quoque *in l. filia.* 5. *C. de patr. poteſt.* non reuerentiam tantùm, ſed & ſubſidium vitæ, pietatis ratione omnino præſtari parentibus iubet. Et Conſtantinus *in l. liber.* 28. *C. de inoffic.* à filiis, vt in cauſa inofficioſi obtineant, probari requirit, *quòd obſequium debitum iugiter, prout ipſius natura religio flagitabat, parentibus adhibuerint.* Seneca etiam *lib.* 6. *de benefic. cap.* 23. naturalem legem hominum mentibus inſitam, hanc pietatem liberorum in parentes præcipere tradit, quam Valerius *lib.* 5. *ca.* 6. *in princ.* Deorum numinibus æquari ſic tamen vt patriæ maieſtati cederet, dicere auſus eſt. *Cuius maieſtati* (patriæ ſcilicèt) *illa quæ Deorum numinibus æquatur, auctoritas parentum, vires ſuas ſubmittit.* Sed neque parum hæc eadem parentum veneratio ex his extollitur, quæ Ioann. Saliſberienſis *in Policra. lib.* 5. *c.* 4. Petrus Gregorius *in præl. iur. lib.* 2. *c.* 40. & Petrus Faber *lib.* 2. *ſem. c.* 1 *&* 2. *& lib.* 3. *cap.* 13. & alij plures relati à Cened. *in collect.* 20. *ad decret. n.* 1. affatim ſcripſerunt, quorum ſcripta compilare meum non eſt. Quid quod Piſidam, parentibus quaſi Diis libaſſe Ioann. Stobæus *ſer.* 42. ſcribit: Idemque *ſer.* 77. *parentes poſt Deum plurimi fieri, quaſi ſecundos, ac terreſtres Deos eſſe, & quaſdam veluti Deorum imagines.* Vnde non omnino carere ratione videtur, quorumdam Philoſophorum ſententia, qui vt Agellius 2. *cap.* 7. refert, ita patri obſequendum exiſtimabant, vt nihil in omnibus eius iuſſis à filio detrectare liceret. Quam in rem Pontanus *lib. de obedientia.* plurima, nonnulla etiam Tiraquel. *de pœn. temp. cauſ.* 34. *num.* 2. ſcripſit. Neque

quod

quod Simplicius Epicteti interpres opinatur, qui vt Guillelmus Fornerius I. C. non incelebris *lib. 1. ſelect. cap.* 54. tradit, cùm rationem inquireret propter quam patruus Thius appelletur, (quod noſtrati *Tio* reſpondet) ait, *Quod eam patres liberis ſint quaſi θεῖοι, ideſt Dei, qui tum proxime ad eos accedunt, θεῖοι patrui & auunculi appellati ſunt. Et quamuis metu diuina maieſtatis, parentis Deos nominare deſierimus, veteris tamen eius nata veſtigia in patruorum appellatione remanſerunt.* Quæ omnia in cauſa ſunt, vt non ineptè tentare videatur Franc. Conanus *lib. 5. cap. 13. num. fin.* filios dum in patris manu & ditione conſiſtunt, in parentum ſacris conſtitutos vocari, *l. cum oportet in princ. C. de bon. quæ lib. 6. l. filia licèt. C. de collat. l. 1. § fin. C. de ann. excep* cùm aliis non, quòd eorundem priuatorum familiarumque ſacrorum participes eſſent, vt alij voluerunt; Alciat. 1. *præterm.* Briſſ. *lib. 17. ver. ia ſacris.* Forcat. *dial. 15. num. 5.* Pinel. *in Rub. C. de bon. 5. p. ex num. 4.* vide etiam *de ſacris patera.* Rævard. *lib. 2. coniectaneo. ca. 11.* ſed quòd filiis pater in cuius poteſtate eſt, ſacrum quoddam & venerandum ſimulacrum, vt ex ſupra dictis colligitur, videri, & iudicari debeat. Quinimo & patres mortuos apud Romanos loco numinum à filiis habitos, & inter Penates relatos, latè Caſaubonus *in notis ad Sueton.* & rurſus *in notis ad Capitol pag.* 108. oſtendit. Accedit his, quod pietatis & venerationis ratione ſemota, non potuit parricidij crimen atrociſſimis pœnis non coërceri; Nam ſi quòd natura inter nos cognationem quamdam conſtituerit, *cum nos* (vt inquit Seneca 2. *epiſt.*) *ex eiuſdem & in eadem gigneret*, hominem homini inſidiari nefas eſſe, Florentinus *I. C. in l. vt vim de iuſt. & iur. facis. l. non tantum 6. ff. de appellatian.* concludit, & vt Cicero ait *Si hoc natura perſcripſit, vt homo homini, ob eam cauſam quòd homo ſit, conſultum velit: certè violare alterum lege naturæ prohibemur.* Quanto cenſeri debuit grauius iniquiuſque, filium in patrem, cui non generali humanitatis ratione dumtaxat coniungitur, ſed eamdem cum eo perſonam, eamdem vocem atque idem corpus habere putatur *l. fin. C. de Imp. l. cum ſcimus C. de agric. & cenſ. 11. §. ei vero inſt. de inutil.* contra diuinas omnes & humanas leges ſæuire? Hoſtem ne alij prælio laceſſerent, quam qui ſacramento tenerentur, cautum apud Romanos: Cælius *lib. 11. lect. ant. cap.* 18. commemorat, qui in hoc eos præmonſtrare voluiſſe docet, ne hoſtem quidem interfici oportere, ni adigat ſumma & ea legitima neceſſitas. Vnde & Chryſantam collaudauit Cyrus, quòd hoſtem interfecturus, iam elatum in cædem gladium tenuiſſet, eo quòd receptui canere audiſſet. Quo igitur pacto præteriri inulta eius immanitas poterit, qui non hoſtem, ſed patrem à quo genitus & educatus eſt, propter eam tantùm cauſam occiderit, quòd ab eo vitam acceperit? aut quo modo hanc pluſquam belluinam feritatem non execrabimur? cùm Seneca *lib. 2. contr. 1.* homines hominibus infeſtos eſſe miretur, dum inquit, *Si quæſierit aliquis, quæ cauſa hominem aduerſus hominem in facinus coegit? nam neque feris inter ſe bella ſunt; nec ſi forent, eadem hominem decerent, placidum proximumque diuino genus. Quæ tanta vos fert ira, cum vna ſtirps, idemque ſanguis ſitis? vel quæ furia in mutuum ſanguinem egere? Parentes* (inquit Tullius *in orat. poſt redit ad Sen.*) *cariſſimos habere debemus, quòd ab his vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt.* Et Plato: *Fas eſt* (ait) *parentibus prima & maxima debita, omnium antiquiſſima debitorum, perſoluere, putare enim quiſque debet, omnia quæ poſſidet eorum eſſe, qui genuerunt, & educarunt.* Vnde pulchrè Diogenes ille Cynicus, vt Laërtius *in eius vita* recenſet, quemdam qui patrem deſpiciebat videns, *Non te pudet* (inquit) *eum contemnere cui debes hoc ipſum quod tibi placeas.* Cur ergo à filiis hanc, quam naturali iure debent, antidotalem obligationem, *l. ſed ſi l. §. conſuluit. de petit heredit. l. ſi pignore 56. de furt.* non exigemus? aut cur non ſolùm non præſtitas educationis vices, ſed ereptam parentibus vitam, quam omnino curare debuerant, ſeueriſſimis pœnis non vindicamus? cùm talia fecerint, *qualia* (vt Iuſtiniani verbis vtar) *in auth. de inceſt. nup.* vbi ſic legendum eſt, non *admonent*, vt perperam Acc. & Fortun. qui valde inuoluitur *in l. 1. §. ius natur. verſ. ex hoc etiam de inſt. & iur. irrationabilia etiam amouent animalia.* Nota eſt namque inſignis Ciconiarum in parentes pietas, quæ, vt Iulius, Solinus *in Polyhiſtore. cap.* 43. Plinius *lib. 10 c. 53. & Ælian. de var. hiſtor. lib. 16.* retulerunt. *Quantum temporis impenderant fœtibus educandis, tantùm & ipſa è pullis inuicem aluntur.* Vnde & à pietate apud Hebræos nomen *Chaſidoth* ipſas inueniſſe admonet Petrus Faber *lib. 3. ſem eſt. cap. 13* Et à Petronio Arbitro *in ſatyr. Pietatis cultrices*, dicuntur, Et à Diuo Ambroſio *in hexam. lib. 5.* ex Romanorum vſu piæ aues cognominantur. Cuius verba, quæ meritò aurea Baptiſta Pius *annot. cap 69.* appellat, præteriri niſi impiè non poſſunt. *Aues* (inquit) *non erubeſcunt reuerendi ſenis membra portare. Eſt enim vectura pietas, quod eo vſque frequenti teſtificatione percrebuit, vt congruè mercedem remunerationis inuenerit. Nam Romanorum vſu pia auis vocatur: & quod vix vni Imperatori Conſulto Senatus delatum dicitur, hoc iſta aues in commune meruerunt. Pios enim filios, patrum prius oportuit iudicio prædicari. Habent etiam & vniuerſorum ſuffragia, nam retributio beneficiorum ἀντιπελάργωσις* dicitur, *πελαργὸς enim Ciconia nominatur.* Sed, vt Andreæ Alciati *embl.* 30. (& vide Cæl. *lib. 11. cap. 17. Pe. Crim. de hon. diſc. lib. 4 cap. 13.* Sim. Maiol *in diebus canic. colloqu. 6. pagin.* 513.) nobiliſſimum de hac re Emblema prætereum, & nihil de Meropibus dicam quæ vt Ariſtotel. *de anim. lib. 9. cap.* 13. Ælianus, *lib. 11. de animal. cap.* 30. Plin. *lib. 10. cap.* 33. Suid. *in ἀντιπελαργῶν* Pet. Fab. *ſupr.* & alij teſtantur, hac etiam iuſtitia ſiue pietate longè lateque præſtant, & parentes non ſeneſcentes modò, verùm etiam ſimul ac dant facultas, exire è nido non ſinunt, & educationis vicem reddentes propriis laboribus paſcunt: Non poſſum non aptiſſimam, his, quæ de filiorum erga parentes pietate retulimus, Magni Aurelij Caſſiodori *lib. 2. ep.* 14. epiſtolam ſubdere, quæ, verè fateor, ſummo me gaudio delibutum reddidit, & mirabili voluptate perfudit, nec minori, vt arbitror, lectorem perfundet. Ea igitur, vindictam ab impiis filiis omnino ſumi debere, his elegantiſſimis verbis oſtendit.

SIMMACHO PATRICIO THEOD. REX.

Quis poſſit accuſare iam reliqua, ſi pietatis nomina probantur eſſe crudelia? Negligitur leuis reatus, cùm tragœdia criminis magna tonuerit, nec aliquis nititur, quod parum eſt vindicare, ſi delicta ſumma reſpiciantur euadere. Inimicum trucem ratio ipſa profeſſionis oſtendit, iratum plerumque poteris inuenire collegam. Inobedientem verè filium declinare pœnas

pœnas non permittit humanitas. Vbi eſt illa natura vis, quæ amplexu copula deſtinatur ad poſteros? Ferarum catuli ſequuntur parentes, à ceſpite ſuo virgulta non diſcrepant, propage vitæ propria ſeruit origini, & diſcrepat homo à ſuo fuſus initio. Quid dicamus illa beneficia, quæ vel extraneam poſſunt obligare perſonam? Nutriuntur à paruulis, ipſis laboratur, ipſis diuitiæ conquiruntur: Et cùm ſibi vnuſquiſque credat abundare quod poſſidet, cum à patribus adhuc quæritur, pro altera potius ætate peccatur. Proh dolor! non merebimus eorum affectum, pro quibus ſubire non recuſamus exitium? Maria ipſa ſæuis tempeſtatibus excitata genitorum cura non refugit, vt peregrinis mercibus acquirat, quod propria ſoboli derelinquat. Aues ipſæ quarum vita ſemper in eſcis eſt, naturam ſuam extranea ſorde non maculant. Ciconia redeuntis anni iugiter nuntiatrix, eiiciens triſtitiam hyemis, lætitiam verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplum. Nam cùm parentes eorum pennas ſenio coquente laxauerint (Laſſauerint reponendum contendit Chriſtoph. Coletus *parerg. cap. 30.*) *nec ad proprios cibos quærendos idonei potuerint inueniri, plumis ſuis genitorum membra frigida refouentes, eſcis corpora laſſa reficiunt. Et donec in priſtinum vigorem ala grandæua redierit, pia viciſſitudine iuuenis reddunt, quod à parentibus paruuli ſuſceperunt. Et ideò non immeritò longa vita ſeruantur, qui pietatis officia non derelinquunt. Perdicibus etiam mos eſt, oua perdita per alterius matris damna ſarcire, vt adoptione aliena ſobolis, incommoda ſua reparet arbitratis; Sed mox vt nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrice, qui vt fuerint materna voce commoniti, ouorum ſuorum potius genitricem petunt, quamuis ab aliis, furtiuis fœtibus, educentur. Quid ergo homines facere debebunt, quando & hanc pietatem auibus ineſſe cognoſcunt? Romulum itaque, qui facti ſui acerbitate pollutus, non fœdat Romanum, ad veſtrum facite venire iudicium. Et ſi eum patri ſuo Martina manus iniecisse conſtiterit, protinus legitimam ſentiat vltionem; quia ideò elegimus mores veſtros, quia crudelibus parcere non poteſtis. Quando genus pietatis eſt, in illos diſtringere, qui contra naturæ ordinem, ſceleratis ſe docentur actionibus miſcuiſſe.*

Hæc Caſſiodorus. Cuius elegantiſſimis verbis ſimilia alia Antonij Sabellici *memorab. tit. de piet. in parent.* & plurima pientiſſimorum filiorum erga patres exempla, lectori forſitan non ingrata ſubiicerem, niſi id iam antea diligenter præſtitiſſet Iacob. Menochius *libr. 6. præſum.* P. Torres *in philoſ. princ. lib. 4. per tot.* & vt Polybius *lib. 1. in princ.* ait, *Minimè neceſſarium eſſe putarem, vt de his quæ rectè, & à multis dicta ſunt, denuò ſermo habeatur.*

CAPVT III.

Naturales quoque & extra matrimonium procreatos liberos, æquè ac legitimos parricidij teneri. De ſpuriis & inceſtuoſis quoſdam contra ſentire. Nos pluribus in vtramque partem expenſis, nullam quoad hunc caſum liberorum differentiam faciendam, ſeriò docemus. Naturam æqualem filiis omnibus eſſe. Nullum parentem à filio in ius vocari permitti, quidquid alij opinentur. De ſpuriis plura ſcitu non indigna.

NATVRALES liberos, hoc eſt, qui citra matrimonium generantur, nulla à legitimis diſtinctione, quoad fœdus naturale, diſcerni, multis in locis Iuſtin. admonuit *auth. quib. modis nat. eff. leg. § ſi quis verè non habens & auth. quib. modis eff. ſui. §. ſi quis ergo filios.* Neque id ſine magna & graui ratione, ſiquidem lex ciuilis, aut legitimorum ſolemnium defectus, naturæ vim mutare, aut ſtimulos naturales retundere nequit *l. eas de cap. min. § ſed naturalia inſt. de iur. natu. l. amiciſſimos 36. §. Lucius, de excuſ. tut.* Vnde Dionyſius ſenior apud Plutarch. *in Apophteg. reg. & imp.* nullo iure ciuili, nec ipſa quidem principis auctoritate naturalia iura dirimi poſſe dicebat. Quò fit, vt cùm parentum veneratio, debitaque eis à filiis pietas, ex ipſis naturæ fontibus ſcaturiat, ſitque lex hæc, quæ colere & ſuſpicere parentes iubemur, (vt Cicero de defenſione loquens *pro Mil.* aliàs inquit) *Non ſcripta ſed nata, quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus; ad quam non docti ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus*: æquè naturales liberi, ac ij, qui ex iuſtis nuptiis procreati fuerint, parricidij pœna teneantur. Quod concors ſcriptorum omnium ſchola recepit & non inefficacibus argumentis probari poteſt. Vt conſtat ex relatis à Greg. Lop. *in d. .t 1 verb. al fiia. Iul. Cla §. parricidium num.* 2 Plaz. *de delic. ca. 22. num.* 12. Vel. *cap. 27. num. 2.* Tiraq. *de pœn. tem. can. 20. num. 12. & in l. ſi vna quæ. verb. donat. largitus num. 235.* Fortun. Garcia *de vlt. fi. illat. 2.* Ant. Gom *3. va. cap. 2. num. 3. &* Tiber. Dec. *lib. 9. crim. cap. 8. num. 8.* qui idem tradit *in patre nat. occidente filium.* Videmus namque iura, quæ cullei pœnam aſperrimo huic crimini irrogandam ſtatuunt, naturali parentum appellatione vſa fuiſſe, & perſonas quæ in hoc incidunt ſcelus naturaliter deſignaſſe, quo caſu non ciuilium legum diſpoſitionem, ſed naturam ipſam inſpicimus, vt ex Paul *in l. tutelas de cap. minu.* reſponſo colligitur. Rurſus, & ſi naturalium, & legitimorum parentum inæqualis ſit erga filios poteſtas, tamen vt verbis vtar Vlpiani *in l. 4. de curat. furioſ. pietas eis æqualis debetur*, atque ideò in edicto de in ius vocando, quo pudori parentum parcitur *l. 4 ff. de in ius vocan. l. fin. C. eodem, & de modo vocan. in ius vid.* ne violenta illa manus prehenſione, & obtorto collo rapi in ius à liberis poſſent naturales etiam parentes hoc priuilegium habere Vlpianus *d. l. 4. in fin.* ex Labeone nos docet; & apertiùs Iulius Paul. *in l. parentes 6. de in ius vocan.* reddita quæ maximè ad rem noſtram conducit ratione, ſic inquiens *Parentes naturales in ius vocare nemo poteſt: vna eſt enim omnibus parentibus ſeruanda reuerentia.* A quo non longè abeſt quod ipſe Iulius Paul. *in l. adoptiuus. 14. verſ. vnde nec vulgo ff. de ritu nupt.* alibi tradit, *Vulgo quæſitam filiam, naturalem patrem ducere vxorem non poſſe: Quoniam in contrahendis matrimoniis: naturale ius & pudor inſpiciendus eſt, contra pudorem eſt autem, filiam vxorem ſuam ducere.* Denique in ipſo de quo agimus crimine, ſeruum, licèt nec ciuiles, & legitimas nuptias *princ. inſt. d. nupt. l. cum ancill. C. de inceſt. nup. l. quod attinet. d. reg. iur.* ſicut nec alia quæ

iuris

iuris erant Romani, cognoſcat, à filio tamen occiſſum, lege Pompeia de parricidiis vindicari, Venuleius *in l.hos accuſare 12. §. item nec lex.ff.de accuſat.* Iuriſconſultus ſcribit. *Sed cum natura* (inquit) *communis eſt, ſimiliter & in eos animaduertetur.* Neque aduerſatur, quod naturales liberi, præſertim non ex concubina domi retenta, ſed vulgo concepti atque procreati, quos vt Andreas Aleiatus *lib.4.parerg.cap.5.* Merceli.*2.opin.cap.7.* Conan.*lib.2.c.16.num.2.* Paleo.*de noth.c.17.& 18.* Mant.*in Ench.c.182.* obſeruarunt *Nothos* appellare ſolemus, patrem habere non intelligantur, atque ita neque parricidium committere poſſint: cùm vt Paulus *in l.quia ſemper de in ius vocan.l.filium eum de his qui ſunt ſui.* ait, *Pater is tantùm ſit quem nuptiæ demonſtrant.* Et vt Modeſtinus *in l.vulgo.23.ff.de ſtat.hom. vulgo quæſiti patrem demonſtrare non poſſint.* Vnde prouerbiali carmine dicitur.

Cui pater eſt populus non habet ille patrem.

Et filij iſti ſi Iuſtiniano *in §.penul. inſt.de nup.* credimus, incertum patrem habent, & ſpurij ſolent appellari, quaſi ſine patre filij, eo quòd olim, vt ſcribit Plutarchus *in probl.* (quamuis Antonius, Coneius *lib. 2. ſucceſſiuarum lect.c.11.* Hotom. *in diſp. de ſpuriis.* & omnino videndus Cuiac. *lib.5. obſeruat.cap.6.* alias Etymi rationes inquirat) ſpurius his notis. S P. deſignari ſoleret, quaſi patrem non habens, vnde ſpurij nomen ei inditum eſt. Non quia filij ſine patre eſſe vlla ratione potuerint: ſed quia, vt Sylueſter Aldobrandinus *in d.§. pœn.* eleganter cum Theophilu notat, *Ob numerum eorum qui cum matribus eorum conſuetudinem habent, patres habere non intelliguntur.* Quamobrem Ariſtippus, auctore Laërtio *in vita Ariſtippi.* cùm illi meretrix diceret, abs te grauida ſum facta: nihilo (inquit ille) magis hoc noſti, quàm ſi ſuper ſpinas denſiſſimas incedens diceres: Iſta me pupugit. Diogenes autem, eodem Laërtio *in Diod.Cyni.* teſte conſpicatus meritricis filium, lapidem in turbam coniicientem: Caue, inquit, ne patrem ferias. Quò reſpicientes Athenienſes, Cecropem, qui primus vnam iunxit in matrimonium, & concubitus vagos coërcuit, duplicis naturæ, vt Suidas *in* Κέκρωψ & Athæneus *lib.13. cap. 1.* memorant, eſſe finxerunt; Quamuis Cæl.Rhod. *lib. 6.lect.antiq.cap.14.* aliam huius rei cauſam tradat. vt ſuperiore parte virum referret, inferiore fœminæ ſpeciem oſtenderet; ſignificantes per matrimonium homines non matrem tantùm, ſed & patrem etiam cognoſcere poſſe. Nam etſi quoad ciuiles effectus patriæ poteſtatis, & ſucceſſionum iura, hæc omnia quæ diximus vera ſint, & vulgo ſuſcepti filij pro non filiis ſint, & patrem habere non videantur. Quoad reuerentiam tamen & obſequium parentibus debitum, & reliqua alia, quæ ex natura ipſa deſcendunt, naturales liberi nihilo à legitimis differunt (Vt conſtat ex *ſup.citat.iuribus & ex* auctoribus congeſtis à Tiraquel.*d.cauſa 20. num. 12.*) & violatæ pietatis pœnam æqua lance perpeti debent. Cùm interdum & ipſi vehementiùs quàm legitimi à parentibus diligantur, vt Pelopæ & Hebij exemplis adductis oſtendit Plutarch.*in parallel.* Cumque non deficiant in iure, vt Paleotus *de not.& ſpur.c.26.* & Maſcardus *de prob. concl. 791.* docent præſumptiones & argumenta, quibus filiorum etiam naturalium pater cognoſci, & probari pleniſſimè queat. Neque oporteat meliorem eſſe cauſam naturalium quàm legitimorum, & contra Iuſtiniani *in auth.de reſt.& ea quæ parit §.fin.* ſanctionem, *plus habere caſtitate luxuriam.* Ex quibus explodenda eſt Bart. *in l. Diuus de parr.* Imolæ. *in l. ex facto. §. ſi quis rogatus ad Trebel.* Alex. *in d.l.Diuus, & in conſ.143.vol.1.* Iaſ. *in §. pœn.num. 61.inſt.de act.* Speculat.*in tit.de accuſat. §.1.* & aliorum relatorum à Plaza *d. c.22.num.12.* Pet. Gerar. *ſing.2.in fin.* Tib. Deeian. *lib.9.crim. c.15. num. 10.* opinio, qui inceſtuoſos filios & ex illegitimo coitu procreatos, parricidij crimen nequaquam incurrere conſtanter defendunt. Nam etſi hi patrem quoque habere non cenſeantur, quòd talem habeant quem habere non licet, vnde & ex Solonis legibus nihil parentibus debebant, à quibus ſolam infamiæ labem accepiſſent, quæ apud Athenienſes, vt Claudius Minoes *ad Embl. Alc.138.* refert adeò grauis exiſtimabatur, vt locum quemdam haberent quo ſpurij ſeorſum ab ingenuis exerceri eſſent ſoliti, quem Cynoſargem appellabant: nam contaminari nobilitatem ſpuriorum conſuetudine verebantur. Adhuc tamen ego in contrariam ſententiam manibus & pedibus eos & filios, quantumuis inceſtuoſos, & ex damnato coitu generatos, parricidij reos eſſe poſſe, cum Baldo *in c.1.§. naturales ſi de feud.fuer.contr. inter dom. & vaſſ.* Greg Lopez *in d.l.1.2.par.verb. al fijo.* Couarrub qui alios refert.*de ſponſal.2.par. c.8.§.6.num.2.* Plaza *d.c.22.num.12.& 13.* Fortun. *de vltim.fi.illat.7.* & aliis veriùs exiſtimo: communis namque eſt, vt diximus, omnium filiorum natura *d. l.hos accuſare §.omnibus, ff. de accuſat.* & licèt lex ciuilis huiuſcemodi liberos tantùm abhorreat, vt neque ali à parentibus debeant: Auth. *ex complexu C.de inceſt. & nefar.nup.* quam conatur à duritia defendere Madera *animad. c. 32.* Tamen vt grauiter & doctè inquit Franc. Connanus *d. lib. 2.* *Lex naturæ nullis ſe an_ſtis includi paſſa eſt, eodemque iure filios omnes, quomodocumque nàti eſſent, habuit. Tam pater eſt eius inſtituto, qui ex concubina, meretrice, ancilla, conſobrina, quàm qui ex iuſta vxore liberos ſuſcepit.* Vnde & ex ſimili coitu, naturalis coniunctio & affinitas nuptias prohibens, naſcitur *l. & nihil.54.ff. de rit. nupt.c. diſcretionem de eo qui cogn.conſang.vx. ſua,* (Vide Tiber Dec. *lib 9.crimin.c.9.num.11.* qui hinc ſeruorum filios patrie. teneri ait.) & filius quamuis per inceſtum ſuſceptus, non ideò filius eſſe deſinit, quoniam, vt ait Auguſtinus *de bono coniug. c. 16. relat.in c.ficut.32.q.4.* *Semen hominis ex qualicumque homine Dei creatura eſt: & eo malè vtentibus malè erit, non ipſum aliquando malum erit.* Quo fit, vt & ali ex Pontificiis deciſionibus debeat *cap.cum haberet.de eo qui dux. in matr.* Soci. *conſ. 161.* Couarr.*ſup.* Paleot. *de noth. c. 48.* iuxta iuris naturalis præcepta *l. 1. §. ius nat.ff.de iuſt. & iur. princ.inſt.de iure nat.c.ius naturale.1.diſt.* & omnino, eodem iure dictante, parentibus obedientiam & pietatem præſtare teneatur, pariterque ac legitimus, ſi aſperrimum parricidij crimen commiſerit, culei pœna plectatur. Neque turbor Accurſij *in l.quia ſemp.de in ius vocan.* ſententiâ, quæ ſupradictos auctores decepiſſe videtur, exiſtimantis, inceſtuoſos & illegitimos ſiue adulterinos liberos, non teneri reuerentiam parentibus exhibere, atque adeò illos ſine venia in ius rapere poſſe: nam etſi Accorſij iudicium, Angelus *in §. pœn.inſt.de act* & Zaſius *in l.4.§.prætor ait, ff.de in ius vocan.* commune eſſe teſtentur: contraria tamen opinio magis iuris regulis conſentanea videtur, neque enim fruſtra Paulus *d.l. parent. de in ius vocan.* generaliter loquitur, dicens: *Vna eſt*

enim

enim omnibus parentibus ſeruanda reuerentia, niſi vt quoſcumque parentes à quibuſcumque filiis vocari non poſſe ſignificaret; prout contra Accurſium optimè cum Azone *in ſumma l. de in ius vocan.* Iaſ. defendit, *d. §. pœnal. n.* 61 & eleganter Fortun. Garc. *de vlt. fin. iur. illat. 7. verſ. quinimo contrarium*: & Syluest. Aldobrandinus *d. §. penult. inſt. de nup.* Et cùm patronum etiam ex fideicommiſſi cauſa manumittentē, ob ſolum libertatis beneficium in ius vocari prætor prohibeat, *l. 4. & ll. 11 cui 9 ff. de in ius vocando*; cur non quemcumque parentem, à quo filius habuit vt viueret, eodem honore donabimus? Præſertim cùm ipſa grauitate, vt Maynus *lib. 2. all. c. 44.* conſiderat, ætatéque plerumque grandiori, parentes commendentur; quod nedum filios, verum & extraneos quodammodo ad reuerentiam inducit. Vnde Ouid. 5. *Faſt.* illud:

Magna fuit quondam capitis reuerentia cani,
Inque ſuo pretio ruga ſenilis erat.

Cui adſtipulatur Iuuenalis *ſatyr.* 13. dum inquit:

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non aſſurrexerat, &c.

Et alia quæ de ſenectutis veneratione Corraſ. *de iure ciuil. in artem red. 1. p. cap. 6.* Connan. 1. *commun. cap. 9. num. 3.* Tiraquel. *de nobil. cap. 19. & de primog. in præfat. à num. 75.* Madera *de las excellen. de Eſpaña cap. 3. in princip.* ſcripſerunt. Quibus addo quod de nothis in hunc ſenſum ſcribit Euripides: *Nothum genus habet nomen culpabile, natura verò æqualis eſt.* Planè adoptiui filij cùm in eis ea ceſſent omnia quæ ſuprà retulimus, parricidij non tenebuntur, vt doctè, & latè Tiber. Dec. *lib. 9. crim. c. 9. n. 5.* obſeruat.

CAPVT IV.

Proſcriptum patrem, quem bannitum vocant, à filio citra parricidij crimen, quidquid alij arbitrentur, occidi non poſſe. Hoc variis rationibus & exemplis corroboratum. Limitari tamen vbi pater in patriam aut Principem aliquid hoſtili animo moliretur, nec alia remedij via daretur. Expenduntur in hanc rem elegantiſſima Marcelli, Ciceronis, & aliorum teſtimonia. Patriæ nos plus quàm parentibus debere. Maiorem parentem à Varrone appellari. Qui obiter declaratur. Hoc etiam exemplis adſtructum.

ILLVD etiam magnis ſcribentium concertationibus diſputatur, an filius citra parricidij crimen, proſcriptum patrem (quem Bannitum vocant) occidere poſſit? In qua quæſtione, aientium & negantium Auctorum ſententiæ reperiuntur, quos vt compendio referam, Ludouicum Carretium §. *de homicidio, verſ. nono quæro, num. 26.* Petrum Plazam *de delict. cap. 12. num. 14.* & ab eis omiſſum Tiraquel. *de pœn. temp. cauſ. 20. num. 6. & 7.* Catel. Cot. *in memorab. verb. Bannitus el 3.* allego. Sed tandem in eam magis frequens eorum numerus conuenit, quæ diſtinctione adhibita mediam quodammodo viam ſequi videtur, vt ſi ob maieſtatis crimen, vel patriæ proditionem proſcriptus fuerit pater, impunè occidi à liberis poſſit, ſi verò ob aliam cauſam non ita.

Quæ opinio Bartol. *in l. ſi adulter §. liber de adult. & in l. minimè de relig.* Angelo *in auth. de inceſt. nup. in princip.* Ioann. de Portona *in l. qui ſeruum de verb.* Paulo Caſtrenſi *in l. 1. §. ius artem de iuſtit. & iur.* & antiquioribus aliis arriſit, & communi omnium ferè recentiorum ore probatur, vt conſtat ex Carrer. & Plaza *vbi ſuprà*: Mihi verò (tantùm pietati tribuo) etiam in hoc caſu filio patrem occidere nequaquam licere, magis arridet: nam & ſi lex ciuilis, publicos hoſtes & maieſtatis reos, cognationis & agnationis iuribus & effectibus priuet, *l. poſtliminn. §. filius de captiuis*; naturalis tamen ſanguinis qualitas, & debita parentibus pietas nullo pacto aboleri, nullóque iure dirimi poteſt, vt paſſim Iureconſulti teſtantur, *l. iura autem, ff. de pact. l. iura ſanguinis de reg. iur.* vnde & alimenta his proſcriptis, à filiis deberi, & reliqua omnia, quæ naturalem cauſam habent, manere eis incolumia, licèt aduerſentur plures, plurimi alij fatentur, quos refert Tiraquel. *ſupra num. 8. cum ſequent.* Menoch. *de arbitr. quæſt. 90. num. 45.* & relati à Ceneḋ. *in collect. 20. ad decretum n. 2.*

Et quamuis occidendi proſcriptum ſiue perduellionis damnatum, poteſtas omnibus fiat; cùm tamen id neceſſitati non ſubiiciatur, quod poteſtati ſeu voluntati committitur, *leg. non quidquid de iudic.* non omninò impium filij facinus impunitum relinqui debere cenſerem, qui de patris vita, pro qua optimum conſilium capere debuit, tam iniquum ſumpſit arbitrium. Cùm neque patronum (cui patrem præferri, vel Agellij *lib. 5. noct. attic. cap. 13* teſtimonio probatur) impunè poſſit libertus etiam in caſu permiſſo, vt Modeſtinus *in l. ſi adulterium, §. liberto, ff. ad leg. Iul. de adult.* docet, vita priuare: neque (vt in receptatoribus Paulus *in l. 2. ff. de recept. ator.* ſcribit) par ſit eorum delictum, qui nihil ad ſe pertinentes homines occiderunt, & eorum qui non affines quidem vel cognatos, ſed patrem ipſum pro quo mori debuerant, interfecerint.

Vnde meritò à Valerio Maximo *lib. 9. cap. 11.* Cæl. Rhodigin. *lib. 11. lect. antiq. cap. 17.* & aliis, cuiuſdam filij crudelitas execratur, qui patrem tonantibus bellis ciuilibus proſcriptum, & apud clientulum ſecurè latentem, militibus prodidit, eóque nomine à ſanguinariis tribunis, patris bona, delationis præmium accepit. Contra verò eum eximiis laudis, & pietatis encomiis Appianus *lib. bellorum ciuilium* 4. extollit, qui in triumuiralis proſcriptionis turbine, ſenio iam affectum patrem Oppium nomine, vtque manere liceret deprecantem, non prius dereliquit, quàm extra portam vrbis tutò ſiſtere poſſet, indéque humeris impoſitum Siciliam vſque indefeſſo animo, cui paternus amor vires ſuppeditabat, perduxit incolumem. Sed neque minoribus laudibus, ignobilem quandam, & humilem puerperam, Valerius *lib. 5. cap. 5.* proſequitur, quæ cùm matrem ſupplicij cauſa, carcere, vbi vt fame periret damnata erat, incluſam haberet, cùm impetraſſet à ianitore aditum, ſemper excuſſa, ne quid inferret cibi, vberibus ſuis eam alens tandem

e inuenta

inuenta ſuit; quo miraculo, vt Plin. *lib. 7. c. 36.* verbis vtar, *matri ſalus donata filiæ pietate eſt, ambæque perpetuis alimentis, & ille locus eidem conſecratus eſt Deæ, C. Quinctio, M. Attilio Conſſ. templo Pietatis in illius carceris loco ſtructo.* Ergo quidquid integrum collegium tenuerit, cui hanc quæſtionem fuiſſe à ciuitate Tudertina commiſſam: Bart. *in d. l. ſi adulterium, §. liberi. ff. de adult.* refert, & quidquid in Baldazo quodam vſu veniſſe, qui patrem proſcriptum impunè necauit, memoret Alexand. *in d. l. liber.* Cotta *in mem. verb. banditus el 3.* ego adduci non poſſum vt credam, filio, etiam in hoc caſu, patris necem impunè ceſſuram.

Quod eò conſtantiùs defendo, quòd videam mecum Angelum *in d. §. libert.* Decium *in c. quæ in Eccleſiarum num. 14. de conſtit.* Fortun. *in l. veluti 9. column. verſ. ex ſuperioribus:* Garcia & Didac. Couar. *de ſponſ. c. 7. § 7. num. 5. & in c. Rainaut. in initio, n. 9.* ſentire, & eandem opinionem probare. Necnon Cæpol. *conſ. 5. num. 29. cum ſeqq.* quem refert, & ſequitur Tiber. Dec. *lib. 9. crim. c. 13. num. 6.* qui quod plus eſt, extraneos opem filio dantes; hoc in caſu teneri vult, quamuis aliàs neutiquam tenerentur. Planè ſi pater aliquid contra patriam, vel patriæ parentem, Principem hoſtili animo moliatur, aut etiam in Catholicæ fidei perniciem, quâ violata via poteſt vlla Reſp. incolumis eſſe, aliquid tentare præſumat, non dubitarem filium abſoluere, qui vbi nihil rogando profecerit, patris ſcelus vel detulerit iudici, vel deſperatis rebus, & nulla alia remedij forma relicta, in illum manus iniecerit. Hoc namque concors omnium vtriuſque iuris interpretum ſchola confirmat: Fortunius, Couar. & ſupradicti omnes: Carrer. *tit. de homic. verſ. 9. quæro, n. 27.* Plaza *d. c. 22. num. 15.* Simancas *in Cathol. inſtit. tit. 29. num. 35. cum multis ſeqq.* Petr. Gerat. *ſing.* a Mant. *ſing. 155. & in Enchirid. c. 142.* Dueñas *reg. 286. amplia....* & latè Cenedo *collectan. 20. ad decret.*)

Et efficaciſſima ratione defenditur, quippè quòd non poſſit pater in Rempublicam facere, quin ſimul filio vim & iniuriam inferre videatur, quam etiam contra patrem propulſare licere, omnes cum Florent. *in l. vt vim de iuſt. & iur.* teſtantur. Vnde in Apolog. Tertul. *In reos* (inquit) *maieſtatis & publicos hoſtes omnis homo miles eſt.* Et eum minimè parentis loco habendum, neque vt talem lugendum Marcellus *in l. minimè 35. de religioſ.* (vide omninò Durant. Caſel. *2. var. c. 3.* & Tiber. Decian. *ſuprà cap. 15. num. 9. & 10*) admonuit. *Qui ad patriam delendam, & parentes & liberos interficiendos venerit: Quod ſi filius patrem, aut pater filium occidiſſet ſine ſcelere, etiam præmio afficiendum.* Id quod elegantiſſimè Marcus Tullius *3. offic.* expreſſit, ſic inquiens: *Quid ſi tyrannidem occupare, ſi patriam prodere conabitur pater, ſilebitne filius? Imò verò obſecrabit patrem ne id faciat; ſi nihil proficiet, accuſabit, minabitur etiam, ad extremum ſi ad perniciem patriæ res ſpectabit, patriæ ſalutem anteponet saluti patris.*

Etenim vt multis Iureconſultorum *l. 1. §. ſed ſi ſeruus de vent. inſp. l. 1. § generaliter de vent. in poſſ. mitt. l. 3. §. quod pater de mun. & hon.* teſtimoniis cauetur, non parentibus tantùm ſed præcipuè Reipublicæ naſcimur: Quam in pari cauſa præferri debere, quicquid literæ ordine Pomp. *in l. veluti de iuſt. & iur.* parentes præponat, optimè poſt longam diſputationem concludit Fortunius *in d. l. veluti col. 10.* & ex Platonis *in Crito.* ſententia colligitur, à qua non longè Cicero *1. offic.* abeſt, & alij ex Græcis Philoſophis, quorum verba latè congerit Stobæus *ſerm. 37.* Vnde Varro relatus à Nonio, ſcitè admodum patriam maiorem parentem appellat, ſic inquiens: *Si qui patriam maiorem parentem extinguit, in eo culpa eſt, quod facit pro ſua parte is qui ſe eunuchat, aut aliqua liberos producit:* vbi vt hoc obiter animaduertam, verbum *producit* non *procreat*, ſignificat, ſed *differt, & impedit*, vt & verba præcedentia ſuadeant, & rectè Chriſtophorus Colerus *parerg. c. 34.* præuidit: Sed & Cicero *lib. 1. de Repub.* non minùs venuſtè antiquiorem ſiue potiorem parentem patriam dixit: *Sed quoniam* (inquit) *plura beneficia continet patria, & eſt antiquior parens quam is qui creauit; maior profectò ei, quàm parenti debetur gratia.* Valerius *lib. 5. c. 6. in princip.* quoque hoc idem non inelegantioribus verbis edocuit: *Arctiſſimis* (ait) *ſanguinis vinculis pietas ſatisfecit; reſtat nunc, vt patriæ exhibeatur; cuius maieſtati, etiam illa quæ Deorum numinibus æquatur, auctoritas parentum, vires ſuas ſubiicit; fraterna quoque charitas æquo animo ac libenter cedit, ſumma quidem cum ratione, quia euerſa domo, intemeratus Reip. ſtatus manere poteſt; vrbis ruina, penates omnium trahat ſecum neceſſe eſt.*

Et ſanè neque exemplis deſtituimur, quibus præſtantiorem eſſe patriæ, quàm parentum aut liberorum cauſam, manifeſtetur: Nam Lucium Brutum, Valerio *dict. lib. 5. cap. 8.* Flor. *lib. 1. cap. 9.* Auguſt. *de ciuit. Dei, lib. 1. cap. 16.* Polier. *lib. 4. cap. 11.* referentibus, legimus filios ſuos Tarquinij dominationem à ſe expulſam reuocare conantes, comprehenſos, próque tribunali virgis cæſos, ad palum religatos, ſecuri percuti iuſſiſſe. Cuius exemplum Darius, & alij quorum Plutarch. *in parallel. cap. 23. & ſequent.* meminit ſequuti ſunt: Et vt interim Epaminondam, Manlium Torquatum, & Poſtumium Tiburtium omittam, qui filios, vt paſſim tradunt Auctores Plutarc. *ſuprà cap. 13.* Plin. *lib. 34. c. 4.* Agellius *lib. 9. c. 13.* Valer. *ſuprà, & lib. 2. cap. 7.* ob militiæ ordinem non ſeruatum morti dedere; quò fortè reſpexit Paulus *in l. poſt Liminium §. filius de captiuis*, dum ait: *Diſciplinam caſtrorum antiquiorem fuiſſe Romanis, quàm charitas liberorum*; ſilentio Auidij Caſſij memorabile factum inuolui non poteſt, qui filium Tribunum, qui legem Agrariam primus tulerat, multiſque modis populariter hominum animos ſui amore deuinctos tenebat, ob affectati regni crimen domi damnauit, verberibúſque affectum necari iuſſit, ac peculium eius Cereri conſecrauit, vt Plin. *d. lib. 34. c. 4.* Florus *lib. 1. cap. 26.* & alij prodidere. Marij quoque & Erechthei conſimile factum narrat Plutarch. *in paral. c. 40. & 41.* qui patriæ charitati, natura poſtpoſita, in ſomniis præmoniti, ſe victoriam conſequuturos ſi priùs Diis victimas filias facerent: nihil cunctati, eas animo libenti ſacrificarunt.

CAPVT

CAPVT V.

Expoſitum etiam filium, & à patre quauis occaſione relictum, ſi agnitum patrem occiderit, parricidij teneri, contra omnes defendimus. De expoſitis liberis plura. Thebanorum Romanorùmque de exponentibus leges. Naturaliter etiam malè meritis parentibus ob ſolum vitæ beneficium, pietatem à filiis deberi. Hoc Valerij, & Cicero. verbis, & Manlij Torquati exemplo probatum.

SVPRADICTIS proximè quæſtio illa videtur accedere, an filius qui patrem occiderit, à quo ſanguinolentus, id eſt recens natus expoſitus ſit, vel poſteà languidus, & infirmus ſine iuſta cauſa in xenone ſeu hoſpitali relictus, parricidij pœna, vel ordinario tantùm homicidij ſupplicio veniat afficiendus? Et quidem interpretes omnes quotquot de hac re ſermonem fecere: Petr. Getar. *ſi g.* a. Carret. *d. verſ. nouo quæro, num.* 28. Paz. *d. c.* 21. *num.* 15. & 17. *in fin.* Menoch. *de arbitr. caſ.* 396. *num.* 14. Tiber. Decian. *lib.* 9. *crim. c.* 15. *num.* 29. parricidij reatum filium incurrere negant, verbis Imperat. Valentiniani, Valentis, & Gratiani allecti, qui eum, qui ſobolem ſuam exponendam putauit, non ſolùm animaduerſioni, quæ conſtituta eſt, quæ erat extraordinaria ex S. C. Planciano, vt refert Menoch. *d. caſ.* ſubiacere præcipiunt, ſed & adimm repetendi filij habere non ſinunt. *Nec enim* (inquiunt) *in l.* 2. *Cod. de infant. expoſ. ſuum quis dicere poſſit quem pereuntem contempſit.* A qua deciſione non longè nouior alia Iuſtiniani *in l. fin.* §. *ſed ſcimus, Cod. de lati. li.* differre videtur, quà ſeruus, qui ægritudine affectus à domino deſtituitur, ſi conualuerit, ſeruitutis vinculis liberatus, ſui iuris manere iubetur. Quod æquè in filius valuiſſe, & patriæ poteſtatis nexibus ſi à parente expoſiti fuerint liberari, tam ciuili, *l.* . *C. de expoſ. in C. Theod.* ſ. *cap. vnic. de infant. expoſ. lib.* 3. *tit.* 20. *part.* 4. quàm canonico. & regio iure probatur.

Nam etſi olim Romulus, vt Dionyſius *lib.* 2. *antiq.* Petr Greg. *lib* 44. *Syntag. cap.* 3. *num.* 2. refert, liberos ſub certis legibus exponere conceſſiſſet, poſteà tamen his & aliis pœnis non immeritò ea parentum crudelitas coërcita eſt: Nam ſi filios, qui à patribus nullam artem edocti eſſent, patres impunè contemnere. & alimentis priuare, prudentiſſimus ſanxerat Solon Plutar. teſte *in eius vita*, cur iis pietatem & obſequium debebunt, à quibus ſub fortunæ arbitrio relicti, & quodammodo vita priuati immaniter fuerint? *Necare enim videtur,* vt Paulus tradit, *qui denegat alimenta: Et qui publicis locis miſericordiæ cauſa exponit, quam ipſe non habet, in l.* 4. *de li. agnoſ.* quæ non malè intelligi poteſt, de his qui exponebant filios in columna lactaria Soſpiti Iunoni dicata; de qua vide, quæ poſt Feſtum tradit Ræuard. *lib.* 1, *coniect. cap.* 17. Vnde apud Thebanos, vt Ælianus *lib.* 2. *de var. hiſt.* refert, lex erat, quæ capitis pœna mulctabat illum, qui infantem exponere, vel in ſolitudinem abiicere auſus fuiſſet.

Verùm ſi in extrema neceſſitate pater eſſet conſtitutus, ſiue mas ſiue fœmina infans eſſet, cogebatur eum ſtatim à materno partu ad magiſtratum, cum ipſis faſciis, adferre, qui acceptum, alicui viro leui pretio tradebat, cum quo pactum & conditiones intercedebant, vt per ſuam fidem infantem aleret, & adultum ſerui, vel ſeruæ loco haberet. Sed & Romanis, apud quos hoc crimen frequentiſſimum fuiſſe indicat Tertullianus *in apologia, filios expoſitos ſuſcipiendos ab aliqua prætereunte miſericordia extranea* variè, pro temporum varietate, vindicatum fuit; vt ea Cuiacij *lib.* 16. *obſeruat. cap.* 36. & *in parat. ad tit. Cod. de inf. expoſ.* Menoch. *caſu* 396 Vela *de delect. cap. de exponen. inf.* Boſſio *tit. de homic. num.* 7. & 8. ſcriptis conſtabit.

Sed adhuc ego, quoad noſtram pertinet tractationem, adduci non poſſum vt credam, etiam ob hanc cauſam filium patri, quem compertum & exploratum habet, & à quo ſe genitum eſſe cognoſcit, citra paricidij ſupplicium mortem inferre poſſe. Nam neque veroſimile eſt filium à patre ſine maxima cauſa exponi potuiſſe; vt enim apud Philoſtratum *lib* 2. *cap.* 8. ex Euripide Apolonius oſtendit:

Cunctis hominibus filij ſunt ipſa anima.

Et vt exponendi occaſio deficeret, ac certè, qui exponit, pater eſſe non deſinit, neque quicquid ſe impiè aduerſus filium & crudeliter gerat, natura ipſa minor ei pietas & reuerentia debetur. Quid eſt enim, quod non ob ſolum naſcendi initium, & huius vitæ vſuram, filij parentibus rependere teneantur? Vnde rectiſſimè Imp. *l. patrem* 16. *Cod. de nupt.* etiam in nuptiis expoſitæ filiæ exponentis patris conſenſum requirit; & Fortunius Garcia *in l.* 1. § *ius naturale de iuſti. & iur.* admodum doctè concludit, ex ſupradicta ratione filium egenti patri, quamuis ab eo nunquam aliquod beneficium acceperit, alimenta præſtare, teneri.

Naturaliter itaque parentibus etiam male merentibus pietatem debemus, quod Mucij Manlij Torquati filius apud Valerium *lib.* 5. *cap.* 4. oſtendit, qui effecit, ne pater, à quo ſemper ruſtico opere grauatus, & malè habitus fuit, cauſam ad populum diceret: Et Valerius ipſe hoc addito elogio manifeſtiùs expreſſit: *Commendabilis eſt pietas, quæ manſuetis parentibus præſtatur; Sed Manlius quo horridiorem patrem habuit, hoc laudabilius periculo eius ſubuenit: qui ad eum diligendum, præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.*

Oſtendit etiam & Cicero *pro Cluent.* dum pro Cluentio, ita aduerſus eius matrem Saſiam loquitur: *Nam Saſia mater huius Habiti, mater enim à me nominis cauſa, tametſi in hunc hoſtili odio, & crudelitate eſt, mater inquam appellabitur, neque vnquam illa ita de ſcelere, & immanitate audiet, vt naturæ nomen amittat.*

CAPVT VI.

Parricidij crimen malè hucuſque à Doctoribus ad patrum ſpiritualium, Iudicum, Dominorum, & ſimilium perſonarum interfectores extenſum. Planè qui Patriam aut Principem produnt, parricidas paſſim à bonis auctoribus appellari, & non maieſtatis tantùm, ſed & parricidij reos videri. Hoc & debitum patriæ amorem expoſcere. De quo nonnulla. Pilatum in Christi Domini morte parricidium commiſiſſe ſecundùm aliquos. Qui eius interitus? Præceptoribus non ſecus ac parentibus reuerentiam deberi, & an in nece eorum parricidij crimen committatur.

QVEMADMODVM naturales parentes nullo caſu citra parricidij crimen interfici poſſe, niſi vbi contra patriam aliquid moliuntur, ſupra contra communes Doctorum traditiones reſolui: ita è contrario explodenda eſt mihi in hoc capite eorundem ſententia, quos refert Plaza *d. cap. 22. num.*18.Tiraq. *in l. ſi vnquam verb. ſuſceperit liberos num.*22. Rojas *in epit.ſuc.cap.*28. *num.*9. Menoch. *caſu* 355. *num.*16. Tiber.Dec. *lib.*9. *crim. cap.*5.*ex n.* 5. qui ſeriò affirmare nequaquam verentur, parricidium quoque, in nece parentum ſpiritualium committi, vel aliorum, qui parentum inſtar habeantur; veluti ſi quis Iudicem, Dominum,Epiſcopum, vel Parrochũ interfecerit:Ita docet Accurſ.*in auth.vt iud.ſine quoquo ſuffr.*§.*illud:* Fab.Plat.& Angelus *in* §.*alia deinde, Inſt. de pub. iud.* Carr. *dict.verſ.*9. *quære, num.*10.*&* 12.Plaza *ſuprà, num.*21.*&* 22. Nam etſi non diffitear, magnam in his perſonis venerationem & pietatem deberi, vt pluribus adductis Tiraq.oſtẽdit,*de pœn. temp.cauſ.*21. *per totam :* Et Aſcan. *Clem. de pat. pot. effect.* 3. *ex num.* 7. Quis tamen ferat, particularem huius ſceleris pœnam, peculiaribus rationibus certis perſonis inflictam, ita latè produci, vt nullus ferè caſus relinquatur, quo locum habere non poſſit? Aliis ſupliciis, alia maleficia puniantur,parentum violatio hanc ſibi dumtaxat animaduerſionem vſurpet; neque pœnalium legum verba contra totius legalis ſcientiæ principia, *l.interpretatione, l. reſpiciendum de pœn. c. odia de regul. iur. in* 6. extra proprios cancellos protrahantur.

Præſertim cùm iſthæc horum auctorum ampliationes, nullo, nec iuris, nec quotidiani vſus fundamento nitantur, vt benè Gregor. Lopez *in d.l.*1,2 *part.verb.al fijo :* D.Ioan. Vela *d.cap.* 27. *num.*5.& Tiber.Decian.*d.lib.*9. *cap.*9. *num.*6. aduertunt; ſicut neque illa, quam ex multorum opinione refert, & ſequitur Plaza,*vbi ſupra num.* 35. quæ docet parricidij reum iudicem eſſe, qui ſubditum ſuæ poteſtati & imperio hominem iniuſtè vltimo ſupplicio mactauerit, contra apertum Vlpiani *in l.Cornelia, ff. de ſicar.* reſponſum, qui eo in caſu pœnam legis Corneliæ de ſicariis committi his verbis ſcripſit: *Lege Cornelia, de ſicariis tenetur, qui cùm in magiſtratu eſt, eſſet, eorum quid fecerit, contra hominis necem, quod legibus permiſſum non ſit.* Planè ſi quis in patriam aliquod facinus commiſiſſet, etiam ſi alia reperiantur ſupplicia non malè tentare quis poſſet, parricidij pœnam locum habere, vt poſt alios doctiſſimus Ant. Concius *ad leg.Iul.maieſt. lib.* 1. *cap.* 1. & Tiber. Decian.*d.c.*5.*num.*4. aduertunt:nam certè parricidij nomen hanc in rem ſæpiſſimè ab auctoribus vſurpari videmus. Cicero 3. *offic. Poteſt cuiquam eſſe vtile fœdiſſimum parricidium patriæ.* L. Flor. *lib.*4. *cap.*1. cùm de Catilinæ coniuratione loqueretur: *Fuluia viliſſimum ſcortum, ſed parricidij innocens.* Saluſtius de eodem Catilina Ciceroni maledicente in Senatu, *ad hæc maledicta* (inquit) *alia cùm adderet, obſtrepere omnes, hoſtem atque parricidam vocare.* Et de alia quæ eleganter ad hoc notat Iſaac. Caſaub. *ad Lamprid. pag.* 350. Quod non immeritò admitti videtur, ſi enim patria communis noſtra eſt parens, qui patriæ vim & interitum infert, aut in eius perniciem impium aliquod facinus machinatur, quaſi qui parentem occidat, parricidij reus iudicari debet. Quinimò potiorem eſſe patriæ, quàm parentum rationem, &. *ſupra hoc lib. cap.* 4. inſinuaui, & eleganter Ouid.2.*de Ponto, eleg.*4 oſtendit, dum ait:

Dulcis amor patriæ ratione valentior omni.

Et Seneca *in Troad. Præferre patriam liberis regem decet :* Sed neque abeſt Cicer.1.*offi.*. qui patriam patribus præpoſuit, dum dixit: *Non nobis ſolum nati ſumus, ſed partim patriæ, partim parentibus, &c.* Et 6. *de repub. & in ſomn. Scip. Iuſtitiam cole, & pietatem, quæ cum ſit magna in parentibus & propinquis, tum in patria maxima eſt.* Quod ſatis teſtati ſunt Brutus, Curtius, Decij,Scipiones, Codrus, Thraſibulus, Phileni, & alij, qui vt paſſim auctores (Valer.Max.*lib.*5.*cap.*6. & alij relati à Petr.Greg.*in prælud.lib.*2. *c.*39. Bellengar. *verb. patria*) commemorant, mortem pro patria alacriter oppetierunt, maluerúntque patriam incolumem propriæ vitæ iactura relinquere, quàm ſuperſtites cernere laborantem, & captiuam intueri. Vnde non abſimili modo, licèt ij qui Principes aliquid moliuntur, maieſtatis crimen incurrant, & pœnis huic ſceleri conſtitutis, *l* 1 *.leg.quiſquis, cum aliis,C.& ff.ad l.Iul. maieſt.*plectantur; adhuc tamen, quia Imperator vel Princeps patriæ pater eſſe cenſetur, parricidæ dicuntur. Sueton. *in Iul. c.*38.de Iulij Cæſaris morte agens : *Curiam in qua occiſus eſt obſtrui placuit, Idúſque Martias parricidium nominari.* Valer.*lib.*2.de Caio Caſſio : *Dignum manum quæ publicè parricidio ſe non contaminaret,* & ſæpè alibi, in locis plena manu à Briſſonio *verb.parricidium* congeſtis.

Quibus ego Senecam *lib.* 1. *de Clement. c.* 9. addo, qui Auguſtum, ad Cinnam ſibi inſidias paraſſe compertum ita inducit loquentem: *Vitam tibi Cinna do, prius hoſti, nunc inſidiatori ac parricidæ.* Et Lampridium *in Commod.* qui in Commodi nece exultaſſe populum refert,& magnis acclamationibus illum *parricidam Senatus appellaſſe.* Nimirum, quia vt Cicero ait: *Atrociùs eſt patriæ parentem quam ſuum occidere.* Qua de cauſa, Pilatum, quòd Chriſtum Dominum omnium parentem & ſeruatorem occiderit, parricidam fuiſſe, & pœna parricidij miraculosè damnatum, nonnulli ex noſtris Scriptoribus tradiderunt: Montal. *in tract.de repul. ſent. Pilati, ver.& hac ſufficiunt :* Carr. *in prax.* §. *de homicid. verſ.*9. *quære, n.*11. Plax. *d.cap.*22.*num.*23. Tib. Decian. *lib.*9. *crim. cap.*5. *num.* 7. Eius namque corpus fuit per terram à duobus bobus perductum, & non ſecus atque

de

de parricidis fieri, alio loco teſtulimps, in lacum proiectum. Quamuis alij auctores, quibus hac in re plus tribuendum exiſtimo, propria ſe illum manu tranſuerberaſſe teſtentur, Paul. Oroſ. *lib. 7. cap. 5.* Baron. *tom. 1. annal anno Chriſti 41. pag. 280.* vt ſic malorum, in quæ deuenerat, compendium, mortis celeritate quæreret.

Eſt etiam vt Petr. Ærodius *lib. 8. rer. iud. tit. 6. cap. fin.* aduertit, aliquod parricidij genus in præceptores ſæuire à quibus quis licèt non vitam, vera tamen (vt dicebat Antiſthenes & Ariſtippus) ex Laert. *in eorum vitis*, vitæ præſidia, quæ etiam è naufragio poſſint enatare, acceperit accipere. Quinimo quòd diſtat corpus ab animo, eò plus præceptoribus debemus quàm patribus, quare non minori quàm parentes obſequio & amore præceptores colendos, poſt Platonem Accurſius quoque noſter *in l. liberto. 9. de obſeq. à liber.* agnouit, & Marcus Mantua, *in gloſſar. part. 1. cap. 92.* Aſcan. *Clem. de pat. poteſt eff. 3. num. 11.* qui hinc magiſtrum in ius vocari non poſſe, conſtanter tuentur. Quis eſt enim, vt Cicer. *pro Planc.* inquit, *liberaliter educatus, cui non educatores, cui non ſui magiſtri atque doctores, cui non locus ille mutus, vbi ipſe aut doctus, aut altus eſt, cum grata recordatione in mente verſetur?* Aut quis ignorat, nunquam vel commendari ſatis (vt Annæus Robertus *lib. 3. rer. iud. c. 3. ait*) vel merita largitione, & dignis præmiis foueri poſſe præceptores? qui ſollicito ſtudio educationem & mores adoleſcentiæ curant, quique iuuentutem bonis artibus imbuunt. Quod quantum conducat ad veram & ſolidam gloriam, Lycurgus, vt Cæl. *lib. 20. c. 28.* refert, catulorum argumento demonſtrabat, quos eiſdem prognatos parentibus, educationis diſſimilitudine diuerſis motibus oſtendebat: cùm lucernarius foret vnus, alter venaticus, & qui generoſos ſpiritus, alunt, laboribus nutritus. Vnde nota eſt in iure, & ab omnibus hac ſolùm de cauſa probata, illa Atilij Reguli *de donat.* in Nicoſtratum præceptorem, cuius diſciplina melior effectus fuerat, remuneratoria donatio: Necnon pium illorum auditorum officium à quibus Sabinus vt narrat Pomponius, *in l. 2. circa fin. de orig. iur.* in plurimum ſuſtentabatur. Sed & multa eademque inſignia grati animi erga magiſtros exempla, luculento ſermone Petrus Greg. *in prælud. cap. 41.* & Menoch. quem vide *centur. 5. caſ. fin.* recenſuit. Et quod ad rem noſtram vehementer conducit, ſolum quòd nedum viuis præceptoribus, ſed Homero totius (vt Iuſt. *in proœmio, ff. §. incipite* inquit) virtutis parenti, mille iam antè annos mortuo, indigne detraheret, damnatum parricidij nonnulli teſtantur: alij à Philadelpho in crucem affixum: quidam, lapides in eum coniectos: aut Smyrnæ viuum in ignem, vt ſacrilegum, proiectum eſſe aiunt: Refert. Pet. Ærodius *vbi ſup.* Quæ tamen omnia, eo animo accipi volo, vt grauiſſimum crimen eſſe patriæ, principi, & præceptoribus mortem inferre ſignificent, non tamen vt in his caſibus, quicquid ſupradicta contrarium ſuadeant, culleo & ſerpentibus locum eſſe, defendere videat.

***

CAPVT VII.

De filiis fit ad parentes tranſitus. Horum in filios imperium ex natura ipſa deſcendere. Romanos poteſtatem patriam cum vitæ & necis iure in liberos exercuiſſe. Huius rei multa in bonis auctoribus teſtimonia: nonnulla etiam in Iuriſconſultorum libris veſtigia inueniri. Omnia diligenter ob oculos poſita. Et Martiano in l. 1. de parricid. cum Cuiac. lux data. An apud alias nationes ius impunè occidendi liberos fuerit? Et qui apud Romanos eo vſi reperiantur. Quo reſpectu Caius & Iuſtinianus patriam poteſtatem proprium ius Romanorum dixerint? vendere olim liberos parentibus licuiſſe hodie quatenus liceat.

PARENTVM in filios dominationem ex naturæ legibus originem trahere, & ea quæ de illis debita reuerentia *ſup. hoc lib. c. 2.* retulimus, ſatis oſtendunt, & eleganter Plin. Iunior *in Panegy.* admonuit, dum ait: *Lex naturæ ſemper in ditione parentum liberos eſſe iubet.* Nec diſſentit Ariſtot. *lib. 2 polit.* qui gentium iure, triplex in vnaquaque domo imperium conſtituit. Dicearchum in ſeruos, Baſilicum in filios, Politicum in vxores. Romani tamen, iam inde à naſcentia reipublicæ tempore, adeò magnam ſibi in liberos poteſtatem adrogarunt, & tot iuribus, totque priuilegiis munitam, vt patria poteſtas (vt Iuſtin. *in §. 1. inſt. de patr. pot.* poſt Caium tradit) propria ciuium Romanorum, neque eo modo apud alios homines vſu recepta, dici potuerit. Quod forſan, vt pleraque alia, ea demum ratione induxerunt Romani, vt ciues ad matrimonia & liberorum procreationem vrgentiùs allicerent (Multa quæ ob hoc inducta ſunt vide apud M. Vertranium, & Ferd. Paez *de iur. lib.* Duaren. *1. diſp. c. 40.*) nec enim fruſtra Senec. *lib. 3. de benefic. c. 10. Parentum* (inquit) *conditionem ſacrauimus, quia expediebat liberos tolli, & liberis ciuibus ciuitates replere.* Inter reliqua autem patriæ poteſtatis iura, quæ ſingulis prope paginis auctores noſtri commemorant, (*De effect. patr. poteſt* vide Aſc. *Clem. in tract. de pat poteſt.* Pinel. *in Rub. C. de bon. mater. 2. p.* Forc. *dial. 15.*) illud maximum erat, vt parentes filios non vendere tantùm, verùm & occidere ad libitum poſſent. Quod ex antiquiſſima Romuli lege originem traxit, quæ his erat verbis concepta & quam referunt Balduin. & Prateius *ad ll. Rom. cap. 17.* & omnes *in princ. de patr. poteſt, Parentum in liberos omne ius eſto, relegandi, vendendi, occidendi*, & multis iuris noſtris ciuilis teſtimoniis affatim demonſtratur. Sic enim Paulus *in l. ſuis 11. in fin. de lib. & poteſt*, de liberorum exheredatione pertractans, *Nec mirum eſt* (inquit) *vt liceat eos exheredare, quos & occidere licebat*, & Papinian. *in l. patr. 20. de adult.* patri tantùm qui filiam in poteſtate habet, eius in adulterio deprehenſæ, occidendæ licentiam permittit. Et Conſtant. Imp. *in l. fin. Cod. de patr. poteſt. Libertati ait tantùm à maioribus impenſum fuerat, vt patribus quibus ius vitæ in liberos necíſque poteſtas erat permiſſa, libertatem eripere non liceret.* Sed neque

 abeſt

abeſt Martianus, *in l.1.ad l.Pomp.* qui cùm legis Pompeiæ de parricidiis capita recenſeret, ea teneri matrem & maternum auum qui liberos occidiſſent, expreſſit; patris verò altum fecit ſilentium: ea nimirum cauſa, vt ante nos eruditè Cuiac. *lib.5.obſeruat.cap.17.* (quod non intellexit Prateius *ſup.* tradit idem Cuiac. *in oppoſt.ad tit.C. de patr.poteſt.*) aduertit, quia cùm mater, & per maternam lineam aſcendentes perſonæ, liberos in poteſtate non habeant, § *fin.Inſtit.de pat poteſt. l.nulla fœmina, ff.de ſuis & legit.* non æquè vt pater, liberos impunè occidere poterant. Extat quoque Epigramma quoddam hanc eandem poteſtatem oſtendens apud Petronium *in Epigram. poſt Satyr. excuſis*, in hæc verba.

Es pater et dictus patria digniſſime Iuli.
Quique tibi vitam abſtulit eſt quoque dictus
Ipſe pater patria, Dic Phœbus adhæreat viris?
Vtrique: hic patris eſt vitam dare, Patris & hoc eſt
Romani, ſi quam potuit dare, demere vitam
Poſſe etiam natis: vitam dedit alter, vt alter
Vitam adimit, patria pater eſt ſic dictus vterque.

Nec deſunt parentum exempla, qui hac ſibi conceſſa facultate vſi perhibeantur. Nam vt Iunium Brutum, Aulum Caſſium, Manlium Torquatum, & Poſthumium Tiburtium prætercam, quorum iam alio loco *ſupr.hoc lib.c.* meminimus. Aulus Fuluius Senatorij ordinis vir euntem in aciem filium retraxiſſe, à Saluſtio *in Catil.* Dionyſio *lib.37.* Valer. *lib.5.cap.8.* narratur, iuuenemque & ingenio & litteris & forma inter æquales nitentem, prauo conſilio amicitiam Catilinæ ſequutum, inque caſtra eius temerario impetu ruentem, ſupplicio mortis affeciſſe: præfatus, non ſe Catilinæ illum aduerſus patriam, ſed patriæ aduerſus Catilinam genuiſſe: Quin etiam citra cauſam Reipublicæ ob ſolius pudicitiæ reſpectum, refert Pomponius *in l.2. §. initium, de orig.iur.* Virginium Virginiam inſontem filiam occidiſſe. Et Titus Liuius *lib.1.* P.Horatium, eius Horatij patrem, qui ſuperatis Curiatiis, ſororem occiderat, ita ad populum inducit loquentem, *ſe filiam iure caſam iudicare: ni ita eſſet, patrio iure in filium animaduerſurum.* Nimirum quia hoc priſcia Romanis iure poteſtatis licebat, & de liberis vt Budæus *in l.2.ff. de ſicar.in annotat.poſterior.* ait, etiam capitaliter citra iudicium ſtatuere poterant. Id quod ex Cicerone *in orat. pro domo ſua*, quoque intelligere poſſumus: qui de Clodio loquens, qui ſe in adoptionem plebeio homini dederat, cùm ex patriciorum genere eſſet: ita Inquit: *Credo enim quanquam in illa adoptione legitimè factum eſt nihil, tamen te eſſe interrogatum, auctor ne eſſes, vt in te P. Fonteius vitæ, necisque poteſtatem haberet vt in filio?* Hæc namque concepta eſſe, & ſolemnia adrogationis verba, ex Agellio *lib.4. noct. Atti. c.19.* & Alex. ab Alex. *lib.2.genial.c.8.* didicimus. Sed neque Romanis duntaxat, verùm aliis quoque nationibus hanc filiorum occidendorum licentiam fuiſſe communem, vel ex eo colligimus, quòd Ægyptij leuiſſimam in filiorum occiſores, vt Diodorus *lib.2.* refert, animaduerſionem conſtituebant. Et Perſæ crudelem in filios & in ſeruos dominationem exercuiſſe, paternáque poteſtate abuti ſoliti memorantur: Cæl.Rhod *lib.13.lect.ant.c.17. ad med.* ex Ariſt. qui eorum imperium Tyrannidem nominat *lib.8.Eth.c.10.* Apud Gallos item, vt Cæſar *de bello Gall.lib.7.* teſtatur, viri, non in liberos tantùm, ſed & in vxores vitæ & necis poteſtatem habebant. Quod & apud Iſmaelitas, & alios adiacentes populos voluiſſe, ex Abrahami exemplo ita liberè filium Iſaacum morti deuouere audentis, & Iephte qui à bello rediens filiam ſibi primo oblatam in victimam obtulit, nec non ex aliis ſacræ hiſtoriæ argumentis latè probare contendit Pet. Greg. *in prælud.lib.5.c.7. & lib.1 ſ. ſyntag. c.5.* inde Iuſtinianum *in d §.1.de patr.poteſt.* reprehendens, quòd nullos alios homines talem qualem Romani poteſtatem habere in liberos dixerit, in quem etiam eadem ratione Franciſc. Connan. *lib.2.comment.c.13.* inuehitur, non ſatis animaduertentes Imperatorem aliis gentibus poteſtatem in liberos non negare, nec enim poterat, cùm vt initio huius capitis diximus, ex iuris naturalis fontibus manet. Sed eam tantùm quæ Romanis eſt, tot ſcilicet iuribus, tot effectibus prædictam, nullos alios homines agnouiſſe, teſtari. Quod multi ex noſtris ſcriptoribus inter quos Pinel. *in Rub.C.de bon.2.p.n.17.* Vacon. *1.declarat.c.8. & 3.c.50.* Forca *dial.15.* & omnes poſt gloſ. *d.§.1.* rectè percepiſſe videntur, & Dionyſius Halycarn. *lib.2.* luculenter explicuit, adeò latam patriam poteſtatem apud Romanos fuiſſe, recenſens: vt dominicam ſuperaret. Nam ſiue necare, ſiue verberare, ſiue ruſtico opere damnare innocentem, inauditum, & indefenſum filium pater vellet, ei libera erat facultas, nec non & vſque ad tertiam auctionem vendendi, vt ſi ſemel nundinatus à patre filius, ab hero clementiore manumiſſus fuiſſet, iterum genitoris venalitium, vt ante, mancipium fieret, nec niſi poſt tertiam auctionem ab ea truculentia tutus eſſet. Quæ tamen vendendi filios facultas poſterioribus Iuriſconſultorum & Imperatorum temporibus (vt hoc obiter animaduertamus) non videtur itidem valuiſſe, *l.minor.39 §.pater. de euictio.l.1. C.de patr.qui fil.l.fin.C.de patr.poteſt* Mercer. *lib.1. opin.c.9.* quinimo nedum vendere, verùm & pignori accipere, ſub deportationis pœna, vt Paulus *lib.5. ſent. tit.1.* ſcribit vetitum erat (quamuis Tribonianus ſub eiuſdem Pauli *in l.fin. ff. quæ res pigno*, nomine relegationis tantùm, vt aduertit Cuiac. *ad Paul.d.tit. facit l.qui filios C.quæ res pig. l.obeſt, & auth.imo Cod.de obl. & action.l.8.in fin. lib.3.fori.l.3.tit.13.pag.5.* & vide Balduin. *ad leg. Rom. cap.17.* meminerit.) Niſi fortè Pater in id inopiæ & paupertatis deueniſſet, vt non niſi ex filij filiæue venditione ſibi victum quærere poſſet; tunc enim ei filium vendere, & multo magis (quicquid contrarium Accur. *in l.2. Cod. de pact. qui fil. diſtr.* quem ſequitur Iaſ. *in l. in ſuis num.28.* ſed reiiciunt cæteri, vt conſtat ex Pinel. *in 2.part. Ru.Cod.de bon.Mat. num.35.* Cuiac. *ſup. Molin.lib.4.de primogen.cap.5.n.13.* Couarrub. *3. var.cap.14.n.4* ſomniet) pignori dare, Conſtantini Imperatoria ſanctio *l.2. C.de patribus qui fil. diſtrax.l.8. & 9. tit.27. p.4.* his verbis concepta permittit. *Si quis propter nimiam paupertatem, egeſtatemque, victus cauſa filium, filiamue ſanguinolentus vendiderit, venditione in hoc tantummodo caſu valente, emptor obtinendi eius ſeruitij habeat facultatem, &c.* Quo tamen in loco vulgata lectio mendoſa videtur, & verbum, *ſanguinolentus*, non ad patrem, ſed plurali numero *ſanguinolentos*, ad filios referendum, & recens natos, adhucque ſanguine materno madentes interpretandum, vt iam pridem multi magni nominis viri

animaduer

animaduerterunt. Pinel. & Couarrub. *ſup.* Alc. *lib.1.de verb.ſig.* Cuia. *in parat. t.. de inf. exp.ſ. & hu qui ſanguinolentos nutriendos acceperunt,* Gilbert. Rheg *li.1.Enantiph.c.11.* P Fab *1.ſem.6.* Neque mirum ſi famis & neceſſitatis ratione, hoc parentibus permiſerint iura, nam id à paterna pietate nequaquam alienum videtur; cùm ſatiùs ſit eo modo patrem ſibi ſimul & filio proſpicere, quam vtrumque maximo famis dolore, quem Menander miſerrimum vocat, perire. Vnde Nehemiæ quinto capite populus fame oppreſſus, ſic inquit: *Filij noſtri, & filiæ noſtræ multa ſunt nimis, accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus & bibamus.* Et Euſebius *lib. 9. Hiſtor. Eccl. cap.* 8. refert, tempore Maximiani Imp. multos parentes filios ſuos vendidiſſe. Et Eriſichthon poſtquam integrum patrimonium luxurioſè profudit, tandem & filiam, vt fami ſuccurreret vendidit, vt tradit Ouid. 8. *metam.* his verbis.

——— Et tandem demiſſo in viſcera cenſu.
Filia reſtabat, non iſto digna parente,
Hanc quoque vendit inops.

Extat etiam (vt alia quæ in hanc rem ex Tiraq. *lib. t. de retr.§. 26. gl. 1. num. 14.* Alean. Clem. *o pat. poteſt eff.c. t. num. 2.* Piſo. Scac. *in §. 1. inſt. de pat. poteſt.* acceperunt, ſilentio prætercam) faceriſſimum apud Ariſtophanem *in Acar.* de Megarenſi quodam exemplum, qui optionem filiabus dabat, vellentne vendi, an potiùs domi fame perire, Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum.

Verùm ò improbæ puellæ miſeri patris
Aſcendite ad cibum, ſi quid inueneritis alicubi,
Audite ſanè, conuertite ad vos ventrem,
Vtrùm vendi mauultis, an eſurire malè?

Puell. *Vendi, vendi.*

CAPVT VIIII.

Ius occidendi filios olim parentibus datum, poſterioribus legibus ademptum, nec niſi modicam coercitionem, aut exheredationis remedium illis relictum. His ſuppliciis parentes erga filios contentos eſſe debere, Seneca, Ambroſ. Saluian. & aliorum verbis oſtenſum. Traianum filium quem pater ſeuerè nimis tractabat à patris manu liberaſſe, id iure factum, vt Papin. refert. Cuius verba cùm Hotoman. & Petr. Fab. emandantur, quamuis Cuiacius emendationem non probet. Patrem filium ſibi reluctantem iudicibus offerre debere. Multis hoc iuribus comprobatur. Sed præcipuè Vlpian. reſponſo in l.2.de ſicariis. De eius interpretatione latiſſimè agitur. Neminem indicta cauſa damnari.

QVEMADMODVM vendendi, ita & occidendi filios poteſtas, nouioribus legibus anguſtata videtur. Vnde quæ de hac re tractant Iuriſconſultorum & Imperatorum reſponſa, præteriti duntaxat temporis meminerunt. Nam cùm patria poteſtas, vt Marcian *in l. Diuus ad l. Pomp. de parric.* ait, *in pietate debeat non in atrocitate conſiſtere,* & ex Antonini conſtitutione, neque in proprios ſeruos ſæuire vltra modum licuerit, iuſtiſſimè immanis illa barbaries in parentibus etiam coërcita fuit. *l.1. cum ſeq. de his qui ſunt ſui §.1. inſt. eod.* tradit Alex. ab Alex. *3. gen. caſ. 20.* Quam ob rem ſicuti emendare pater filium iure patriæ poteſtatis non prohibetur *l. 3. C. de patr. poteſt. l. vni. C. de emend. propinq. l.8. & 9. tit. 8. p. 6.* cum latè adductis à Pet. Fab. *3. ſemeſtr. cap. 16.* Menoch. *de arb. caſu. 364.* ſic atrociter in eum animaduertere iura non patiuntur *l.3. & 4. C. de patr. poteſt.* Nam vt ait Saluianus *lib. 3. ad Eccl. cath. pag. 387. & in epiſt. ad Hypat. pag. 301. Pro magno peccato paulum ſupplicij ſatis eſt patri, & nihil de vltione perdit filio ignoſcens, quia feliciùs multò eſt, & laudabiliùs, ſuis aliquem etiam immeritò ignoſcere, quàm in ſuos etiam meritò vindicari,* & Plinio teſte *lib. 9. epiſt. 21. Tunc præcipua eſt manſuetudinis laus, cùm iræ cauſa iuſtiſſima eſt.* Debetque naturalis pater in irrogandis ſuppliciis cœleſtem imitari, qui vt Tertul. ait *lib. de pœn. Cùm pronoluit hominem magis releuat, cùm accuſat, excuſat: cùm condemnat, abſoluit.* Inde eſt vt neque abdicatio quæ Græco more ad alienandos liberos vſurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus (vt Dioclet *in l. abdicatio C. de pat. poteſt.* ſtatuit) comprobaretur: neque patri præter modicam caſtigationem, alius læſæ pietatis vindex, quàm exheredatio, ſupereſſet. Vnde D Ambroſius *lib.5. epiſt.28. Vſu humano* (inquit) *hereditatis pecuniariæ gratia facit, vt venerabiliora ſiant iura pietatis. Quia hoc quoque plus defertur parentibus; ne læſa pietas patris vlciſcatur ſe exheredatione contumacis pignoris* & Quintilianus *decla. 259. Fulmen iſtud patrum aduerſus feroci am adoleſcentia datum eſt, aduerſus filios qui peccare plus poſſunt.* Quo ex fonte iam planè percipimus, cur in Papiniani reſponſo *in l. fin. ſi a parent. quis fuer. man.* ex Traiani reſcripto coactus fuerit pater filium emancipare, quem malè contra pietatem afficiebat, & omnino à filij bonis excluſus ex Neratij Priſci & Ariſtonis conſilio, propter ſoluendæ pietatis neceſſitatem: quippè quia licèt nemo filium emancipare compelli ſoleat *l. nemo enim C. de eman. lib.* qui tamen malè vtitur iure poteſtatis in filium ſibi conceſſo, eo beneficio ſe prorſus reddit indignum *cap. vt priuileg. 24. de priuil.* & quemadmodum dominus, qui nimis in ſeruum exeandet, vel ancillæ pudori non parcit, cogitur illum, illámque bonis conditionibus vendere. *Expedit enim,* (vt Iuſtinianus ait *dict. §. 1. de his qui ſunt ſui. l. ſi lanones. C. de ep. aud.*) *ne re ſua quis malè vtatur: ita & pater filium,* in quem tyrannidem potiùs quàm poteſtatem exercet, cùm vendere non poſſit, manumittere omnino rectiſſimè cogitur. Filij namque cuſtos potiùs debet eſſe quàm carnifex, vt Seneca *lib. 3. de benef. cap. 11.* oſtendit, dum inquit: *Et quia vtile eſt iuuentuti regi, impoſuimus illi domeſticos magiſtratus ſub quorum cuſtodia contineamur.* Sed & tradit in hanc rem alia eruditiſſimus Petrus Faber *vbi ſup.* qui in ſupradicto Papiniani loco, poſteriora verba mendoſa eſſe exiſtimat, & ex notarum ſimilitudine, & eiuſdem nominis repetitione

deceptum librarium *ſoluendæ pietatis*, ſcripſiſſe, vbi *poteſtatis* ſcribere debuerat. Quam emendationem ſibi etiam arrogat Hotomannus; *in §.ſed & maior. Inſt. de his qui ſunt ſui eunn.2.* Cuiacius autem *in l.quidem cum filium 132.de verbor. & in oper.poſthu. ad Papin.in d.l.fin. & in not. ſolem. ad eamdem & in not.ad d.l.dinus* communem lectionem retinendam eſſe contendit; eò quod poteſtas patria leniori vocabulo pietas interdum dicatur, & vt Tertull. *in apolog.c.34.* ſcribit, *Gratius ſit vocabulum pietatis quàm poteſtatis.* Sed mihi Fabri & Hotomanni coniectura non diſplicet, nam non ita aptè ſolui pietas dicitur, vt poteſtas, *Tit. inſt. quibus modis ius poteſt. ſoluitur* quin potiùs pietas cum naturaliter debeatur, nullo iuris ciuilis figmento, nulla emancipationis ſolemnitate tolli potuit aut ſolui *§.minus ergo, inſt. de hered. quæ ab inteſt.l. eas 8.de cap.dim.* Rurſus ex eiſdem etiam principiis cognoſcimus quanam ratione pater, vbi filius contumax & proteruus periſteret, nec paterna admonitione ad debitum obſequium, & pietatis officium adduci potuerit, in illum duriùs animaduertendi facultatem non habeat, ſed præfecto vrbi vel præſidi puniendum ex Alexandr. & Valeriani Impp. ſanctionibus auferre teneantur, *l.3. & 4. C.de patr. poſt.l.vn. C.de emen.prop.* Quod & vetuſta Moſis lege, *Deuter. c.21.in fin.* quam optimè Ioſephus *lib.4.Iud. antiq.c.8.* explicat, cautum inuenimus, & Iuriſconſultorum tempore etiam obſeruatum videtur. Nam Macer. *in l.mil.agrum, §.deſertorem de re mil.* (ex quo notant interp. filium delinquentem à patre oblatum, mitiùs puniendum,) vide Tiraq *de pæn.temp.cauſ.8. &* Pinel.*2.p.* Rub. *C. de ben.n.32.* quamuis hoc non admittat Mendoz.*lib.1.de pact.c.1.n.33.*Sed contr.probat.Dec. *2.crim.lib.9.cap.6.num.4.* patrem quemdam, deſertorem filium puniendum iudicibus obtuliſſe, quem D.Pius in duriorem militiam dari iuſſit. Et Vlpianus *l.1.de obſequiis* tradit, quod ſi filius patrem & matrem quos venerari oportet, contumeliis afficit, vel impias manus eis infert, præfectus vrbis delictum ad publicam pietatem pertinens, pro modo eius vindicare debebit. Id enim in filiis vt in ſeruis obſeruari ſolere, ex variis iuris noſtri locis colligimus *l. eleganter 24. §. fin. de pign.act.l.nec quicquam 9.§.de plano de off. proconſ. l.1.§. cum patronus de off.præf.vrb.* Et ex eo præcipuè, quod diſertis verbis ſcribit Vlpianus *in l.2. ad l. Cornel.de ſicar. Inauditum filium patrem occidere non poſſe, ſed accuſare eum apud præfectum præſidemue prouinciæ debere.* Vbi tamen Accurſ. ridiculas admodum illiùs verbi *inauditum* comminiſcitur expoſitiones; inter quas, ea, & interpretibus cæteris communiter placet Bartol. Angel.Hippol.& Budæo *ibi*, Pinel.*d.2.part.Rub. C.de bon.num.18.*Briſ.& Prat. *verb.inauditum*, & verò propius videtur accedere, quæ verbum illud, pro non accuſato ſumit, proque eo cuius auditæ priùs defenſiones non fuerint, quem Græci ἄκριτον vocant. In quo ſenſu Cuiac. *lib.4. obſ.c.12.& 6.cap.17. & in op.poſt.ad. de.patr.poteſt.* etiam ſemel & iterum Vlpianum accepit, in eius confirmationem Tacitum *4.annal.* laudans, dum ſimili loquendi genere *inaudito*, inquit, *filio exitium offerri.* Voluerunt quippè iura nonnora, etiam in filio à patre occidendo, legem illam antiquam duodecim tabularum ſeruari, quæ neminem inauditum & indemnatum, incognita, indictaque cauſa occidi iubebat: Ad quem reſpiciens Saluianus Maſſilien. Epiſc. *Interfici* (inquit) *indemnatum quemcumque hominem etiam duodecim tabularum decreta vetuerunt.* Et Diuus Auguſtin.*5. de ciuit. Dei. Vos appello leges iudiceſque Romani, nempe poſt patrata facinora, nec quemquam ſceleſtum indemnatum voluiſtis occidi.* vnde Cicero *act.2. in Verrem* (vide alia in hanc rem latè congeſta à Simanc *in cath. inſt. tit.2.*) inter cætera quæ Verri obiicit crimina. *Honeſtiſſimi, ait, atque integerrimi abſentes rei facti, indicta cauſa damnati, & eiecti.* Et Quintus Curtius *lib.8.* de Calliſthene loquens, nullius cædem maiorem Alexandro inuidiam excitaſſe ſcribit, *Quàm quòd virum optimis moribus, artibuſque præditum, non tantum occiderit, ſed etiam torſerit indicta quidem cauſa.* Et Symmachus ad Theodoſium & Arcadium ſcribens *lib.10. epiſt.47. Quæſo igitur* (inquit) *ne in contumeliam iudicij veſtri & iuri, & innocentia fraus paretur: quando enim abſentibus atque ignorantibus inter alios geſta nocuerunt? Quis vnquam ſententiam numinis veſtri inauditus excepit?* Quamuis Cicer.*1 de legib.* Dictatori hoc conceſſum recenſeat, *Vt quem vellet ciuium indicta cauſa impunè poſſet occidere.* Sed verò licèt hæc, his auctoribus placeant, mihi tamen probari non poſſunt: nam iuxta ea non malè quis dixerit, auditum & damnatum filium à patre interfici poſſe, quod Vlpianus à contrario innuit, & ſuperiore interpretatione retenta Budæus *ſup.* & Cortaſius *in l.filium quem n.80.C.fam.erciſ.* admittunt. Id autem quàm iuris principiis repugnet, manifeſtum eſt: Nam poſteriores leges ſemper ius poteſtatis minuerũt, & patribus non occidendi filios duntaxat, verùm, & in eorum cauſis cognoſcendi, & iudicandi facultatem denegarunt. *l. qui iuriſdictioni, ff. de iuriſdict. omn. iud.* vide Tiber. Decian. *lib.9. crim.cap.8.n.10.* Quam ob rem licèt non inficier, verbum *inauditum* pro eo plerumque ſumi, qui auditus & defenſus non ſit: vnde Marcian. *in l.1.ff.de req.reis. Nec enim,* inquit, *inaudita cauſa quem damnari, æquitatis ratio patitur*, & Seneca *in Medea.*

Qui ſtatuit aliquid parte inaudita altera
Æquum licèt ſtatuerit haud æquus eſt.

Aptiùs tamen, & ad Vlpiani mentem accommodatiùs exiſtimo *inauditum* non audientem, & paternis præceptis non obſequentem & obtemperantem exponere. Nam & Nonius Marcellus *de verb ſignif.pag.mihi 128.inauditum* (inquit) *quòd non audiat in veteribus prudentibus lectum eſt.* Et Græci Auctores *lib.60. Baſil. tit.39.* eumpſe textum interpretantes, inauditum ſcripſerunt ſignificare *inobedientem ſiue contumacem*, quem pater ſibi non parentem non poteſt, vt olim, occidere, ſed iudicibus puniendum offerre tenetur. Quam expoſitionem licet Iacob. Cuiac. *d. lib.6. obſ.c.17.* non probet, mihi tamen Vlpiani mens, & Eduardi Caldeiræ, *lib.3. variar.lect.cap.3.* qui eam ſequitur, auctoritas, facili negotio ſuadet. Quod cùm non aſſequeretur Stephanus Forcat. *dial.81.* & communi interpretationi ex ſuperioribus argumentis acquieſcere non poſſet, ineptè admodum tertiam Accurſij expoſitionem amplectitur, & inauditum explicat, *pro impio, quique aliquid inauditum commiſit*, iurium quorumdam minimè id probantium argumento permotus; *l.cælicolarum Cod.de heret.l.4. C.de apoſtat.*

CAPVT

CAPVT IX.

Adempta parentibus occidendi filios licentia, ſtatim pœnas occiſoribus irrogatas. Hoc iure, meritoque, & quodammodo in ipſorum parentum gratiam inductum. Ne ad exheredationem quidem patrem ſine magna cauſa accedere debere Ciceron. & Seneca elegantiſſimis verbis oſtenſum. Erixonem equitem Romanum, & Quintum Fabium Seruilianum ob filiorum cædes iam olim damnatos fuiſſe. Martiani ſententia de patre qui filium in venatione necauit, multis doctorum interpretationibus obſcurata magis quàm expoſita, latè explicatur, & nouo ac vero ſenſu donatur.

ERGO licèt olim de filio, vt de re ſua, etiam abutendo, pater diſponere poſſet, & illum conceſſæ ſibi poteſtatis iure impunè interficere, *l. 1. §. per hanc de rei vind. l. verbis legis 110. de verb. ſig. iuncta. l. ſed ſi lege. §. conſuluit de pet. hered.* poſteà tamen hoc crimen, reſtricto nimio parentum in filios imperio & dominatione, non omnino inultum relinqui debere, prudentiſſimi Romanæ reipublicæ legiſlatores animaduerterunt. Idque in ipſorum quodammodò parentum gratiam, qui cùm ſemper pro ſalute filiorum conſilium optimum capiant *l. fin. C. de curat. furioſ.* & magis illorum, quàm propriis doloribus afficiatur, *l. iſti quidem de eo quod met. cauſ.* non facilè, impunitatis ſpe, ad necem filiorum cuiuſlibet iræ, dicamne an furoris cauſa, prorumpere debuerunt. Nam cùm *nunquam* (vt Quint. *decla.* 374. ait) *leuiter excandeſcant patres*, cohibenda fuit illorum facultas, ne temerè grauiter & aſperè in filios ſæuirent, quos poſteà interfectos anxiè dolerent. *Certè* (inquit Saluian. *in epiſt. ad Hypatium & quietam, pag.* 198.) *etiam ſi iuſtas ſuccenſendi cauſas parentes habeant, nihil contingere eis felicius, nihil optatius poteſt quam vt ſic eis pro reatu filij ſatisfaciant, ne neceſſe habeant vindicare.* Et Sen. *lib. 2. contr. 3. Filij* (ait) *nonne ſæpe exeandui, ſæpe reconciliatus ſum, ſæpe quod negaueram dedi?* Quod ſi exheredationis poteſtas nonniſi ex magna cauſa parentibus data fuit ac conceſſa, & omnia tentare pater debet, antequàm ad vltimum illud remedium accedat, quia vt ait Seneca *l. 1. de clemen. ca. 14. Nunquid aliquis ſanus filium, à prima offenſa exheredat? Niſi magna & multa iniuria pœnitentiam euicerint, niſi plus eſt quod timet, quàm quod damnat, non accedit ad decretorium ſtylum: Multa ante tentat quibus dubiam indolem & peiore loco iam poſitam reuocet: ſicut deplorata eſt, vltimo experitur.* Et Cic. *pro Roſ. Amer. Magna oportet eſſe vitia atque peccata filij, quibus incenſus parens potuerit animum inducere, vt naturam ipſam vinceret, vt amorem illum penitus inſitum eiiceret ex animo, vt denique patrem eſſe ſeſe obliuiſceretur.* Meritò interficiendi filij facultas omnino prohiberi debuit, & filicidium (vt ita loquar) ſeueriſſimi: Vnde Seneca *libr. 1. de clemen. c. 14.* refert Erixonem quemdam equitem Romanum in foro graphis à populo confoſſum fuiſſe, quia filium flagellis occiderat. Et Paulus Oroſius ſcribit de Q. Fabio Maximo Seruiliano (nam veriſimile eſt hunc fuiſſe, de quo & Valerius *lib 6. cap. 1*) die dicta, Cneoque Pomp. accuſante, Romæ damnatum fuiſſe parricidij, quòd filium adoleſcentem, quem anteà rus, cauſa impudicitiæ, relegauerat, interfeciſſet. Et D. Adrianus vt à Marciano *in l. Diuus 5. ff. ad l. Pompeiam de parric.* nominatim proditum eſt, *patrem in inſulam deportauit, qui filium ſuum, qui nouercam adulterabat, in venatione necauerat: quòd latronis magis quàm patris iure eum interfeciſſet.* Quo tamen in loco eſt quòd parumper ſubſiſtamus, & diligenti inquiſitione, verum Marciani ſenſum perſcrutemur. Nam interpretes vix eſt, vt illum percipere queant, dum dubitant, quid eſſe in cauſa potuerit, cur eo tempore, quo iam erat ſublata filios occidendi licentia, pater qui filium necauit, non parricidij ſed leuiori deportationis pœna damnetur? Et ſunt qui putent, patrem in flagranti adulterij crimine deprehendiſſe filium, & occidiſſe, atque ideò mitiori pœna punitum. Paul. de Caſtr. *in l. in ſuis num. 4.* & poſt. Hip. *in d. l. diuus* aliquid enim tam iuſto dolori condonari debuit l. Grach. *C. ad leg. Iul. de adult.* Alij quibus veriſimile non eſt, filium in ipſa venatione nouercam adulteraſſe, delictum quidem hoc anteà commiſſum fatentur. Glo. & Bart. & Alb. *ibi* Pet. Tiber. Decia *lib. 9. crim. c. 8. num. 11.* ideò autem leuiori pœna affici patrem, quòd in eum filius iuſtam exheredationis cauſam perpetraſſet. Vnde regulam generalem multi conficiunt Iaſ. *in leg. ius ciuile, num. 18. de iuſt & iur.* Mant. *ſing. 155.* & alij relati à Menoch. caſu 356. & Carrer. *in prax. fol. 11. ib.* 220. Tiber. Dec. *ſup. cap. 15. num. 26.* vt quotie cumque pater filio, vel filius patri, ita ingratus extiterit, vt poſſit ſecundùm præfinitam legibus formam exheredari: Auth. *vt cum de appell. §. aliud quoque c. col. 8.* poſſit quoque citra ordinariam parricidij pœnam interfici Alij verò patriæ poteſtatis qualem qualem contemplationem & præteritæ iniuriæ dolorem Adrianum ad diminuendum ſupplicium mouiſſe aiunt Ant. Gom. *in l. 80. Taur. n. 59. verſ. vel aliter & tertio* cùm in patre eo caſu non tam caſtigatio & animaduerſio filij, quàm exceſſus puniatur Quæ tamen omnes interpretationes, mihi parum ad Marciani mentem accedere, & redditis ab eo rationibus conuenire videntur: Nam cùm dicat ideò deportatione damnatum patrem, quòd filium in venatione latronis magis quàm patris iure interfecerit, inſinuat quodammodo, etiam tunc necem iure patrio irrogatam, nullo ſupplicio vindicari. Quare bis relictis, & damnata etiam Forcatuli *dial. 81. num. fin.* ſententia, perperam exiſtimantis limitato patriæ poteſtatis iure, in duobus adhuc caſibus patri liberorum necem permiſſam. nempe ſi filiam in adulterio deprehenderit *l. nec in ea de adult.* vel ſi nouercam à filio adulteratam ſciat, & illum iure patris occiderit: in Marciani autem reſponſo ideò à D. Adriano in inſulam deportatum, quòd magis id latronis quàm patris animo fecerit. Ego præter omnium mentem exiſtimo doctores monſtrum ſibi confinxiſſe, quod ſuperare nunquam potuerunt, dum ſibi perſuadent, mitiùs quàm oportuiſſet, patrem ab Adriano fuiſſe punitum, non ſatis animaduertentes, vltra filios qui matrem, patrem, auum, auiam, & alios ex aſcendentibus occidiſſent, reliquos, qui ſibi deorſum, aut tranſuerſum coniunctas perſonas necaſſent, licèt parricidium committere dicerentur, non

tamen

tamen cullei pœna , ſed ea quæ fuit legis Corneliæ de ſiccariis coërceri , vt expreſsè Marcian. *in l. 1. de parric.* oſtendit, dum ait : *Vt pœna ea teneantur, qua eſt legis Corneliæ de ſiccariis,* Et expreſſius Modeſtinus , *in l. pœn. 9. verſ. qui alias , de parric.* qui poſtquàm more maiorum parentum interfectores culleo & ſerpentium contuberniis puniri dixerat , ita ſubdit. *Qui alias perſonas occiderint præter patrem, & matrem, & auum, & auiam, quos more maiorum puniri ſupra diximus , capitis pœna plectantur , aut vltimo ſupplicio mactentur.* Quod cùm ita ſit , & legis Corneliæ de ſiccariis pœna in honeſtioribus deportatio in inſulam fuerit , vt Marcianus teſtatur *l. 3. §. legis ff. ad l. Cor. de ſicar. l. qui cædem eod. tit.* iam ſatis liquido conſtat, Diuum Adrianum ordinariam & communem homicidij pœnam , & capitale ſupplicium , quod aquæ & ignis interdictionem ſiue deportationem ſignificat (*l. 2. de pub. iud. l. dicto §. rei capitalis de bon. poſſ. l. 2. §. capitalium de pœn.* cum notatis à Ræu. *lib. 3. var. cap. 19. & lib. 4. cap. 6.* Pet. Fab. *lib. 2. ſemeſtr. c. 12.*) irrogaſſe : nullo patriæ poteſtatis reſpectu habito , quæ magis debuit in pietate, quàm in atrocitate conſiſtere ; nulla etiam adulterij , cum nouerca filio commiſſi , contemplatione , cùm pater non ſolemni modo, & accuſato coram iudicibus filio (quod fieri debuiſſe ſuprà retulimus) hanc fuerit vltus iniuriam , ſed latronis more , clanculum in venatione, & per inſidias filium necauerit. Præſertim cùm neque in ipſo adulterij crimine deprehenſum occidere poſſet, quippè quia filius ex illis perſonis non eſſet , quæ lege Iulia de adulteriis impunè à marito occidi permittebantur, vt & Macer. *in l. marito 24. ad l. Iul. de adul.* oſtendit , & nominatim doctiſſimus Iacob. Cuiac. *lib. 6. obſer. cap. 17. in fin.* obſeruat. Neque mirum ſi Adrianus inuitum hoc patris facinus relinquere noluerit , qui Lampridio teſte *in Adriano , facit l. ſeruos 5. de accuſ. l. 2. de his qui ſui. ſui.* nedum filios à patribus , verùm & ſeruos à dominis occidi vetuit , eoſque iuſſit per iudices omnino damnari. Quibus accedit, malitiam patris & inſidias non poſſe impunitas relinqui. Nam, vt inquit eleganter Rufinus in Symbolo. *Occidere hominem non ſemper crimineſum , ſed malitia occidere in legibus crimineſum.*

CAPVT X.

Conſtantiniana primùm ſanctione cullei pœnam , quæ olim in liberos , in parentes etiam liberorum interfectores porrectam. Grauiſſimum eſſe delictum filios occidere. De filiorum amore plura. Eorum vitam parentibus propria chariorem. Eis omnia ex voto parari. Participes filij cur Terentio dicantur? Pro ſalute filiorum religioſè iuratum. Vt ſuperſtites parentibus eſſent, & eorum oculos clauderent frequenter vota concipi. Hinc ſuperſtitioſi nomen. De more operiendi oculos mortuorum obiter nonnulla. Dolorem parentum in filiorum obitu , & pro eorum ſalute ſollicitudinem Epitaphijs , & animalium exemplis oſtenſum. Plato qualiter , qualiter Ægyptij filiorum occiſſores punierint? Nullum maius tormentum inueniri quàm filios in parentum conſpectu necare.

MAXIMVM itaque parentum vitæ & necis in liberos ius ademptum conſtitutionibus fuiſſe , ſatis ni fallor ex ſuperioribus conſtat. Sed vſque ad Conſtantini tempora filiorum cædes , ordinaria homicidij non peculiari & extraordinaria cullei & ſerpentium pœna vindicabatur. Primus ergo Conſtantinus *in l. vn C. de his qui par.* & poſt eum alii. Impp Iuſt. *in §. alia deind. inſt. de pub. iud.* Alfonſus noſter *in l. 12. tit. part. 7.* (Vide Tib. Decian. *lib. 9. crimin. cap. 8.*) & Principes, parricidij nomen & ſupplicium more maiorum deſcendentibus dumtaxat irrogatum , in aſcendentibus qui ſuam prolem morti dediſſent , æqua lance obſeruari ſanxerunt. Idque iure ſanè optimo, cùm non minor parentum in filios amor & charitas , quàm filiorum in parentes pietas eſſe debeat: ſed maior potiùs , quo magis natura ipſa, vt Ariſt. *2. magn. mor. cap 12.* tradit , patres in filiorum amorem , tanquàm in actionem , & finem ſui, totis animis deuehuntur. Qua de re cùm grauiter & eleganter Apollonius apud Philoſtratum *in vit. Apoll. lib. 2. cap. 7.* & Plutarc. *lib. de amor. parent.* diſſerat , & Tiraquellus *in l. ſi vnquam in prin. ex num. 1. vſque ad 37.* & Petrus Gregor. *in prælud. lib. 5. cap. 7.* copioſè multa , vti aſſolent , in vnum congeſſerit , non eſt cur ego immorari nunc debeam , & illorum paginis (quod impudenter alij fecerunt *cap. 22. num. 24.* Aſcen. *Cle. pat. poteſt. cap. 4.* Coſtan. *quæſt. iuris c. 15. num. 27.*) meas paginas confarcire. Præſertim cùm tacentibus etiam nobis , parentum erga filios charitatem , & natura ipſa ſatis commendet , & eius inditum nomen oſtendat. Filij namque à φίλος dicuntur , vt cum Accurſ. *in §. fin. verb. appellantur inſt. qui teſt. tut.* & alij relati à Roias *in epit. ſucceſſ. c. 2. n. 5.* Tiraquel *ſup. num. 11.* noſtro alij communiter prodiderunt, quòd amorem & affectum ſignificat , aut à verbo φίλησις hoc eſt , vehementi affectione , & ſummo amore appellantur , vt Alciat. *in l. filij appellatione 84.* vbi Bræqueus *de verb. ſig.* Connan. *lib. 10. com. cap. 1.* Rebuf. *in l. liberorum verſ. præter hæc omnia, de verb. ſig.* Connant. & eruditiores alij teſtantur: Vnde nullum nomen dulcius , nullum amantius quàm filij , Calliſtratus *d. l. liberorum* docet , & Latinus Pacatus *in Panegyr. ad Theod. inſtituente* (inquit) *natura plus ferè filios , quàm noſmetipſos diligimus.* Cicero 3. *de finibus* etiam ex forma membriſque corporis intelligi ait , naturam ipſam procreari liberos voluiſſe , & diligi deinceps procreatos , & Iuſt. Imp. *l. fin. C. de curat. fur.* nullum affectum, nullum extraneum amorem reperiri poſſe tradit , qui paternum vincat , pro quo , vt & Paulus *in l. iſti quidem de eo quod met. cauſ. §. fin. Inſt. de noxal.* ſcripſit ; magis in liberis quàm in ſe ipſis terrentur. Sed & naturalem hanc in liberos propenſionem & curam elegantiſſimè , vt ſolet reliqua , Seneca *lib. 6. de beneficiis cap.* his verbis expreſſit. *Non vides , quemadmodum teneram liberorum infantiam parentes ad ſalubriam rerum patientiam cogant? Flentium corpora ac repugnantium diligenti cura fouent , & ne membra libertas immatura detorqueat , in rectum exitura conſtringunt , & mox liberalia ſtudia inculcant , adhibito timore nolentibus. Ad vltimum audacem iuuentam*

fragilitati

frugalitati, pudori, moribus bonis, ſi parum ſequitur, ceaſtum applicant. Itaque beneficiorum maxima ſunt quæ à parentibus accipimus, dum aut neſcimus, aut nolumus. Et Caſſiodorus non minus eleganter. *lib. 2. var. epiſt.* 14. *Nutrimtur* (inquit) *à paruulis, ipſis laboratur, ipſis diuitia conquiruntur, & cùm ſibi vnuſquiſque credat abundare quod poſſidet, eiùs à patribus adhuc quæritur, pro altera potius ætate peccatur. Maria ipſa ſaeus tempeſtatibus excitata, genitoris cura non refugit, vt peregrinis mercibus acquirat, quod propria ſoboli derelinquat, pro qua ſubire non recuſamus exitium.* Quod nec noſtri iuris auctores, *l. penul. de bon. libert. l. nam & ſi de inoff. l. cum ratio de bon. dam. l. Iulianus ſi quis omiſſ. cau. teſt. l. de emancip. C. de legit. hered.* omiſiſſe videntur, apud quos paſſim parentes ex naturali voto liberis ſua omnia parare, dicuntur, & dulci officio fungi, cùm illos heredes ſcribunt. Ita Imp. Ant. *in l. 1. C. de his qui ſibi ſcribunt.* Nimirum quia vt ait Seneca *lib. 2. cont.* 1. *Quid tandem miſera iſta diuitia expetuntur? ſiue in hoc quidem vt liberis relinquantur.* Quam ob cauſam hunc communem & naturalem in filios amorem ſentiens Menander, *O filij* (inquit) *quantum eſtis philtrum humana menti*, Et patet apud Terentium *in Heautont.* qui de filij ſalute ſollicitus ait:

Nec fas eſt me vlla voluptate perfrui
Niſi vbi huc ille ſaluus venerit
Meus particeps.

Vocat autem participem filium, quòd olim (vt ex Cicerone, Hotom. *in l. in ſuis de lib. & poſt.* oſtendit) patres præ nimio in filios amore & indulgentia, viui adhuc, cum eis bona partirentur: vnde & condomini à Paulo *in l. in ſuis de lib. & poſt.* appellantur, & ab Auſonio *edyl.* 4. dum ait:

Iuſta quidem ſeries patri ſuccedere, verùm
Eſſe ſimul dominos gratior ordo piis.

Quin & nullum ſanctius, nullum firmius cenſetur iuſiurandum, quàm quod pro filiorum ſalute concipitur, nullum etiam frequentius quàm quo vt nobis ſuperſtites ſint, aliquid vouere ſolemus. Id quod optimè Plinius *lib. epiſt. fin. lib.* 2. inſinuat, dum de inſigni illo captatore Regulo loquitur, qui concepto per filij ſalutem iuramento, quendam fefellerat, *Clamat* (inquit) *moriens; ò hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quàm periurum, qui ſibi per ſalutem filij peieraſſet.* Oſtendit etiam Terentiana *in Heaut. act.* 5. *ſcen.* 4. Soſtrata, quæ Clitiphonti filio deierat, hoc modo. *Ita mihi atque huic ſis ſuperſtes, vt ex me atque hoc natus eſt.* Apud Senecam *lib. 9. contr.* 4. quoque patris iuſiurandum his verbis concipiunt: *Ita mihi ſuperſtite filio mori liceat*, Et *lib. 9. contr.* 4. *Ita mihi libero & viuere contingat, & mori. Ita oculos meos filij manus operiant.* Quo loci, quod Seneca de operiendis oculis ait (vt obiter animaduertamus) ad Romanorum morem ſpectat, apud quos C. Plinius magno ritu ſacrum fuiſſe ait, vt morientibus oculos operirent. Quo nomine, vt ex Plutarch. refert Petrus Crinitus *de honeſt. diſcipl. lib.* 18. *cap.* 12. infelices eos vulgo vocitare ſolemus, quorum oculos, propter abſentiam, parentes vel filij obtegere non potuerint. Apud Quintilianum *decl.* 6. etiam pater ille proclamat, *O quam graue eſt mori quanto grauius quòd ego viuo ſuperſtes filij mei.* Et Cicero *lib. 2. de nat. Deor.* quamuis à Lactantio *diui. inſt. lib. 2. cap.* 48. reprehenſus, inde ſuperſtitionis, & ſuperſtitioſi nomen proueniſſe teſtatur, quòd eſſent multi, qui totos dies precarentur & immolarent, vt ſui ſibi filij ſuperſtites eſſent. In Epitaphiis quoque maximi huius erga filios amoris, & communis parentum voti, vt ſibi filij ſuperſtites ſint, multa teſtimonia à Romanis relicta ex his conſtat, quæ diligentiſſimus Briſſonius 7. *de form. pag.* 797. congeſſit. Quorum tamen duo tranſcribam, quæ apud Cuiacium *lib. 8. obſ. c.* 25. etiam reperiuntur: Et primum eò libentiùs, quòd excellentiſſimi & acutiſſimi Iuriſconſulti Papiniani nunquam ſine honoris titulis laudandi (Prout & faciunt Impp. *in l. cum acutiſſimi, & in l. cum virum C. de fideicommiſ. & in l. 1. verſ. ſed neque C. de vet. iur. enucl.* & alibi paſſim.) fuerit, eius monumento in hæc verba à parentibus poſitum.

ÆMILIO Paulo Papiniano Præfecto Prætorio Iuriſconſulto, qui vixit annos XXXVI. dies X. Menſes III. Papinianus Hoſtibus Eugenia Gracili turbato ordine, in ſenio, heu parentes ſecerunt Filio optimo.
Aliud ſic habet

Infeliciſſimus parens adflictus præ poſteritate Naturæ, Filium hoc Tumulo condidit, quem importuna, Mors ademit, Præreptitque ſenij baculum, cui iam defeſſa ætas adnitens, Per breues annos ſuos alleuabat, nunc ante mors adſequitur quam triſtes lachrymæ deſeruerint.

Quæ cum ita ſint, nemo ibit inficias, iuſtis de cauſis parentes, qui filiorum fata properauerint, quorum vitam cupere, fouere & propriæ vitæ diſpendio curare debuiſſent, Conſtantini lege, aſperrimo parricidarum ſupplicio damnari. Quid enim non illi patiantur, qui plus nimio duri proprios filios negligunt, & immoderata auſteritate eos occidunt, pro quibus non ſecus ac pro aris & focis dimicare tenebantur? & qui naturam, non dicam hominum, ſed omnino ferarum exuiſſe videntur? Quæ vt rectè conſiderat Petrus Gregorius *lib. 36. ſyntag. cap. 24. num. 22. & in prælud. lib. 5. cap.* 7. & omnino Philoſt. *in vit. Apoll. l. 2. c.* 7. pro ſuis maximè catulis occumbunt. Delphines enim ita fœtus diligunt, vt eos ſequantur, & vna ideò cum illis (Æliano referente 1. *de animal. c.* 18.) capiantur. Auis etiam, vulpanſeris nomine, meminit Horus Apollo *in litter. hierogl.* ſi quando eam venator cum paruulis inſequatur, patrem & pariter matrem, vt ſeruentur paruuli, ſe vltro venatoribus dare. Extat quoque pulcherrima apud Lucretium *lib. 2. de nat. rerum.* dolentis vaccæ de vitulo amiſſo deſcriptio, & apud poëtam Papinium.

—— Aſpera Tygris
Fœtibus abreptis, Scythico deſerta ſub antro,
Accubat, & tepidi lambit veſtigia ſaxi.
Et laa, quam ſæuo fœtam preſſere cubili
Venantes Numidæ, natos erecta ſuperſtat,
Mente ſub incerta torunm ac miſerabile frendens.
Illa quidem turbare Globos, & frangere morſu
Tela quærit; ſed partus amor, crudelia vincit
Pectora, & in media catulos circumſpicit ira.

Vnde

Vnde nihil certè grauiùs habuit Æſchines *in orat. cont. Cteſiph. & Demoſth.* quod exprobraret Demoſtheni, quàm quòd ſtatim poſt filij mortem, candida veſte indutus luctum neglexiſſet: adijciens, eum qui filios aut contemnit, aut odit, neque probum eſſe, neque bonum populi gubernatorem futurum. Iob (*cap. 39.* Pier. Valer. *in Hierog.*) quoque huiuſmodi homines Struthioni aui comparat, cuius maxima eſt erga proprium fœtum obliuio, *Duratur* (inquit) *ad filios ſuos quaſi non ſint ſui, priuauit eam Deus ſapientia, nec dedit illi intelligentiam.* Quare Plato *lib. 34. dialog. 9 de leg.* nequaquam illatam filiis à parentibus cædem inultam relinquendam exiſtimauit, quin potiùs ſuis legibus cauit, vt ſi pater aut mater (accidit quamuis rarò) per iram verberibus, vel alio modo filium vel filiam interficiat, perinde ac cæteri homicidæ purgetur, & triennium exulet, ac poſt ipſam reſtitutionem maritus ab vxore, vxorque à marito ſeparentur: nec ſimul amplius liberis procreandis operam nauent: neutetque horum ſimul habitet, vel vna cum eo ſacris communicet. Ægyptiorum etiam legibus, vt Diodorus *lib. 1. Bibl.* refert, pater filij interfector eo ſupplicio affici iubebatur, vt tribus diebus, noctibuſque palam & obſeruante eum militari manu, circa interempti filij cadauer aſſiſteret. Æquum non putantes eum liberorum cauſa vitam perdere, cuius ipſe liberis auctor fuiſſet, ſed dolore & pœnitentia facti affligendum. Quæ pœna, licèt leuis prima facie videatur, *Siculi non inuenere Tyranni tormentum maius*, cùm ob nimiam naturæ neceſſitatem, & parentum in filios amorem, lugubre illud trium dierum ſpectaculum, & ſceleris proprij conſcientia, prorſus patri perniciem ſit allatura, nam vt ait Euripides *in ſuppl. act. 5. verſ. 128.* in ſupplicibus. *Nullum cruciabilius malum inueniri poteſt quàm filium mortuum conſpicere.* Et vt rectè Seneca *in Hippol.*

O nimium potens
Quanto parentes ſanguinis vinculo tenes
Natura! quàm te colimus inuiti quoque?
Occidere volui noxium, amiſſum fleo.

Quò forſan reſpexit Lucianus in Tyrannicida, vbi Tyranni filium qui interfecerat, præmium quoque pro patris morte expoſcit, quam is præ dolore ſibi conſciuerat, verba autem hæc ſunt. *Cum duos eodem die Tyrannos occiderim, vnicam tamen pro ambobus præmium petitum venio, quia quidem vnus omnium quotquot vnquam Tyrannicidæ fuerunt, vnico vulnere duos maleficos fuerim amolitus, necique dederim, filium videlicet caſe, patrem ingenti charitate qua filium adamabat. Itaque Tyrannus pro his quæ commiſit magnas pœnas nobis dependit, quippè qui & viuus aſpexerit filium prius morte ſublatum, & quod eſt omnium maximè nouum, compulſus ſit denique ipſe ſui Tyrannicida fieri.* Sicque vt Petrus Victorius ſcribit *variar. lect. cap. 8.* nullam multi magis diram, plenamque odij rationem, quam animum ſuum in vlciſcendis iniuriis, ſatiare poſſent, iudicarunt, quàm filios in ipſorum parentum conſpectu trucidare. Legimus enim apud Demoſthenem contra Ariſtocratem, Cardianos, vt ſupplicio acerrimo afficerent Miltocytem Thracem amicum Athenienſium, primùm filium ante patris oculos in naui iugulaſſe, & è naui in pelagus proieciſſe. Fertur etiam Plutarcho teſte Strateſicleam Spartiatam mulierem, cum filio captam, tortores rogaſſe, vt prior filius necaretur, ſed vt crudelius vexaretur, non obtinuiſſe, & apud Virgilium 2. *Æneid.* Priamus non de cæde filij Neoptolemum accuſat, ſed quòd ante patris oculos occidiſſet, ſic inquiens.

Ecce autem elapſus Pyrri de cæde Polites,
Vnus natorum Priami, per tela per hoſtes
Porticibus longis fugit, & vacua atria luſtrat.
Saucius illum ardens infeſtum vulnere Pyrrus
Inſequitur, iam iamque manu tenet, & premit haſta
Vt tandem ante oculos euaſit, & ora parentum
Concidit, ac multò vitam cum ſanguine fudit,
Hic Priamus quamquam media iam morte tenetur
Non tamen abſtinuit, nec voci iraque pepercit,
At tibi pro ſcelere exclamat, pro talibus auſis,
Dij, ſi qua eſt cælo pietas quæ talia curet,
Perſoluant grates dignas & præmia reddant
Debita: qui nati coram me cernere lethum
Feciſti, & patrios fœdaſti funere vultus.

Sed neque abeſt Aſtyagis Perſarum regis factum, qui vt Herodot & Iuſtin. *lib. 1.* recenſent, nullam in Arpagum ob ſeruatum nepotem Cyrum, maiorem vltionem inuenit, quàm eius filium occidere, patrique epulandum offerre: Et Cambiſis, qui vt refert Curtius *lib. 6. cap. 2.* Traxaſpi infeſtus, quod eum temulentiæ & ebrietatis accuſare auſus fuerat, filium ipſius præſente patre in medium procedere, ſublataque ſuper caput ſiniſtra manu, procul conſiſtere iuſſit; & interim capiens arcum, intendenſque illum. Probabo, inquit, nunc falſum eſſe quod obiurgas & in cor ipſum adoleſcentis, aciem ſimul ac ſpiculum direxit, eumque pro libidine fixit. Vnde hoc naturæ tributum ſoluentes Ægæus, Gordianus, Meliſus, Scedaſus, Octauius Balbus, & alij plurimi ſexus vtriuſque parentes, quorum paſſim auctores (Valer. *lib. 5. c. 7.* Plutarc. *in amator. narrat.* Leonicus *de var. hiſt. lib. 2. cap. 10.* Tiraq *in d. l. ſi vnquam in princ. n. 8.*) mentionem fecerunt, filiorum mortes præ mœroris magnitudine non ſuſtinentes, amplius in viuis agere noluerunt, & nimia erga filios indulgentia, in ſe ipſos manus inijcere non dubitarunt. Et apud Quintilianum *decl. 11.* cùm filij pauperis ad ſupplicium peterentur, pater ſeſe obtulit, illos vicaria morte ſeruaturus. *Quod* (inquit ipſe) *non miretur non habet liberos.* Non abſimili ab Ageſilai dicto, ratione, quem, cùm quidam arundini inſidentem, & cùm filio equitantem vidiſſet, nimiamque indulgentiam tanquam rege indignam reprehenderet, Nunc *tace*, dixiſſe, fertur Ageſilaus, quoniam non habes liberos, cùm verò & tu pater euaſeris, tunc etiam patres imitaberis. (Plutar. *in eius vit.* Bellengard. *verb. pater.*) Quo ex fonte illa fluxit frequens in noſtrorum doctorum libris cautela, vt ſi pater ſimul cum filio de aliquo delicto fuerit accuſatus, neque appareat, quis eorum delictum commiſerit, priùs filius, inſpectante patre, quæſtioni & tormentis ſubdatur, vt ſic pater eius dolore commotus, ſtatim veritatem aperiat & proferat. Refertur Iſern. Hip. Cepol & alij relati à Tiraq. *ſup. num. 7. & de pœn. temp. cauſ.* Aſcan. *de pat. poteſt. c. 3. num. 4* Pet. Greg. *in prælud. lib. 5. cap. 7.* Item & illud, vt atrociora parentum crimina, filiorum etiam pœnis luantur *l. quiſquis §.*

filius

filiis, Cod. ad l. Iuliam maieſtat. cum traditis à Conar. 1. *var. cap.* 8.) in quo non eam maximè cauſam præ oculis habuiſſe legiſlatores videntur (vt rectè aduertit Meterius 2 *opin. cap.* 14. quam Imperat. *in d. l. quiſquis,* expreſſerunt, *quia in filiis paterni, hoc eſt hereditarij ſceleris exempla metuuntur.*) Neque eam etiam, quam ipſe Meteer. admiſit, *vt nihil omnino ſuperſit, quod eius memoriam refricet, qui peccauit:* Sed eam potiùs, quòd ad continendos in officio patres nihil potuit efficaciùs excogitari, quàm eos, qui pœnas ſibi impoſitas non vererentur, filiorum (quod magis ſentiunt) ſupplicio, terrere. Quam rationem multi doctiſſimi viri referunt, & exornant, Tiraquel. *in d. l. verb. donatione largitus, n.* 333. latè & optimè Petr. Fab 3. *ſemeſt. cap.* 8. & ad eam nos omnes Cicero *epiſt* 12. *ad Brutum*, manu duxiſſe videtur, dum ait: *Nec verò me fugit, quàm ſit acerbum, parentum ſcelera filiorum pœnis lui: Sed hoc præclarè legibus comparatum eſt, vt charitas liberorum, amiciores parentes Reip. redderet.* Et Tertull. *lib.* 2. *aduerſus Marcionem,* non minùs eleganter, de Deo loquens, qui patrum delicta à filiis exigit: *Duritia* (inquit) *populi talia remedia compulerat, vt vel poſteritatibus ſuis proſpicientes legi diuinæ obedirent. Quis enim non magis filiorum ſalutem, quàm ſuam curat.*

CAPVT XI.

Non eſſe tantam pietatem filios ſeruare, quantum facinus interficere. Fuiſſe multos qui in ſuam progeniem ſæuierint. Echeti, Tantali, Prognes, Medeæ, Pontiæ, Gallæ, Deiotari. Laudicis & aliorum vtriuſque ſexus parentum in filios crudelitas. Eius deteſtatio. Conſtantinum qui primus cullei ſupplicium filicidis indixit in idem crimen prelapſum. Hoc multis teſtimoniis probatum. Quæ cauſa Conſtantinum in filij & vxoris necem impulerit. Ad purganda parricidia regenerationis lauacrum, non ob lepram ſuſceptum ab eo fuiſſe.

CONSTAT igitur veriſſimum eſſe, quòd Euripides *in Alcm.* dixit: *Vehementem amorem Deus in liberos hominibus dedit.* Conſtat etiam hunc affectum, vt Cicero *in epiſt. ad Attic.* tradidit, hancque beneuolentiam genuinam & naturalem erga ſobolem eſſe. Vnde meritò ſæuiſſima parricidij pœna, eiuſmodi flagitium, non dicam parentum, ſed carnificum impiiſſimorum punitur, qui propria pignora perdere non exhorrent, quæ communis omnium animalium inſtinctus & pietas ſeruare, & docet & iubet. Quod ſentiens Quintilianus *declam.* 8. *Non eſt tanta* (inquit) *pietas filium obſeruaſſe, quantum facinus occidiſſe;* nimirum quia in id omnes ſponte natura duce feruntur: hoc verò tam infandum ſcelus, nulli in animum cadere poſſe videtur. Quam ob cauſam non iudices tantùm, & leges humanæ, verùm & natura ipſa, in hæc hominum portenta exardeſcit: Nam ex Apollonio Rhodio *lib.* 4. *argonau.* didicimus Echetum quendam ſceleratum hominem, quòd filiæ oculos ferreis ſtimulis confixiſſet, miſerabili apud inferos cruciatu torqueri, caliginoſa æs in caſa molentem. Tantalus quoque à Poëtis narratur, Diis quos conuiuio exceperat, Pelopem filium membratim diſcerptum, & coctum, comedendum appoſuiſſe. Illi verò reddita Pelopi vita, patrem tanti ſceleris auctorem, ad inferos detruſerunt, vbi perpetua fame & ſiti torquetur, Eridani fluuij aquis mento tenus immerſus, & pomis quæ eius capiti imminent, captationem eius fugientibus. Prognes etiam atque Medeæ multiplex eſt item apud eoſdem Poëtas memoria: (Sen. *in tragœd. Medea:* Ouid. 7. *metam.* Ælian. *de var. hiſtor.*) quæ illatas ſibi à maritis iniurias, innocentium filiorum cædibus vindicarunt, aduerſus quas, anium exemplo inſurgit Alciatus *Embl.* 193. vbi plura Minoës & Sanctius, vide eoſdem *Embl.* 54. ſic inquiens:

Ante diem vernam boreali cana palumbes
Frigore nidificat, præcoca & oua fouet:
Molliùs & pulli vt iaceant, ſibi vellicat alas,
Queis nuda hiberno deficit ipſa gelu
Ecquid Colchis pudet., vel te Progne improba? mortem
Cum volucris propriæ prolis amore ſubit.

Et Iuuenalis *ſatyr.* 16. Pontiæ crudeliſſimum facinus refert & increpat, quæ duos filios veneno necauit.

—— Sed clamat Pontia, feci
Confiteor, pueriſque meis aconita paraui,
Quæ deprehenſa patent, facinus tamen ipſa peregi,
Tune duos vnâ ſæuiſſima vipera cœnâ,
Tune duos? ſeptem ſi ſeptem fortè fuiſſent.
Credamus tragicis, quicquid de Colchide torua
Dicitur & Progne.

Cuius etiam Pontiæ ſcelus nefandum; Epigrammatarius Martialis *lib.* 2. *Epig.* 34. expreſſit, Gallæ ſceleri comparans, quæ non minori crudelitate tres natos fame peremerat, in hæc verba:

Cum placeat Phileros tota tibi dote redemptus,
Tres pateris natos Galla perire fame,
Perpetuam Dij te faciant Philerotis amicam
O mater quâ nec Pontia deterior.

Sed vt à Poëtis ad hiſtoricos tranſeamus, nemo erit, qui ſine maxima execratione atrox barbatúmque Regis Deiotari facinus legere poſſit, quem poſt Plutarch. relatum à Cæl. Rhodig. *lib.* 11. *cap.* 17. & M. Ant. Muret. *lib.* 8. *var. c.* 24 commemorant, plures habuiſſe filios, quorum cum ipſe vni relinquere imperium, atque omne patrimonium ſuum cuperet, quò id faciliùs efficeret, cæteros omnes manibus ſuis trucidauit, vinitorum exemplo, qui cùm vitis aliqua complures emiſerit ſurculos, vnum tantùm ex his relinquere, alios amputare conſueuerunt, vt is qui relinquitur, maior & robuſtior fiat. In Galilæa etiam latronem quendam ſeptem filios ſimul cum vxore in Herodis Regis præſentia occidiſſe. idem Cælius *ſuprà* recenſet. Sed neque minor illius Mariæ crudelitas videretur, niſi neceſſitas maleficium quodammodo temperaret, quæ, vt Egeſippus *de excid. Hieroſol.* Ioan Sariſberienſ. *in policrat.* narrant fame coacta, quæ omnem affectum excludit, Hieroſolymitani belli temporibus filium in fruſta conſectum, igni percoxit, vt hiantes, vt Cælius qui eleganter eandem hiſt. refert *lib.* 13. *lect. ant. c.* 20. ait, ventris latratus expleret. Laudicis autem immanitas omni excuſatione, quin & fide maior iudicari poterit, quæ ex ſex virilis ſexus filiis ex marito Ariarate Cappadociæ rege iam defuncto ſuſceptis,

ſuſceptis, metuens, ne ab adminiſtratione regni adulter eius, quem perditè amabat, à filiis prohiberetur, quinque parricidiali poculo, vt Patricius *de regn. lib.* 4 *tit.* 11. ex aliis retulit, interfecit. Vnum qui adhuc à nutritoribus alebatur, à materno furore ac diro ſcelere cognatorum cuſtodia eripuit (qui deinde matri (quæ paruo poſt tempore concurſu totius populi propter nimiam ſæuitiam trucidata eſt) ſucceſſit in regno, & regiam ſobolem iam propè per ſcelus extinctam propria virtute inſtaurauit. Sæuus etiam nimis Manlius Torquatus ab Valer. & aliis *infrà* citandis appellatur, quicquid non ſeruati imperij cauſam in nece filij, prætenderit: quemadmodum & Spartana illa mulier Damatria, quæ cùm accepiſſet filium vili atque ignauo animo eſſe, domum reuerſum manu ſua occidit, ac Græcis verſibus ſepulchro inſcripſit, vt Plutarchus refert *in apoph. Lacon. circa fin.*

Hunc timidum mater Damatrion ipſa peremit,
Nec dignum matre, nec Lacedæmonium.

Sed & aliud mulieris cuiuſdam parricidium miraculosámque eius vltionem apud Sophronium *in prato ſpirit. cap.* 76. Maiol. *dier. canicul. colloq.* 10. *pag.* 397. legimus, ait enim illam cùm in ita nauigium admiſſa fuiſſet, tametſi ſecundi eſſent ventorum afflatus, quieſcente mari, cùm reliqua omnia nauigia feliciſſima nauigatione vterentur; illud vnum velut immobile dies quindecim ſubſtitiſſe, ſumma itinerantium omnium nautarúmque mœſtitia, quouſque gubernator ad diuinam opem confugiens reſponſum audiit diuinum: Eiiciendam mulierem cui Mariæ nomen erat; Accitam igitur rogauit, vt ſcelera indicaret, vnde omnibus iacturam pati tantam, ipſa vna cauſam præbuiſſet, aperuit illa peremiſſe ſe filios duos, vbi ad ſecundas nuptias viam aperiret, ac nec ſic inuemſſe. Tunc gubernator mulierem in ſcapham deſcendere iuſſit; mirum tunc accidit, ſcapha quinquies in girum agitata, in imum cum muliere demerſa eſt. Nauis autem poſt hæc tanta velocitate iter percurrit, vt triduo iter omne abſoluerit, quod nonniſi quindecim diebus confici potuiſſet. Verùm Dij meliora, quàm vt ego eorum omnium catalogum faciam, qui naturæ leges tranſgreſſi, in proprios filios crudeliter ſæuierunt; præſertim cùm huiuſcemodi monſtra, quæ fuerant potiùs obliuione perpetua damnanda, paſſim in aliorum ſcriptis commemorentur: Valer. *lib.* 5. *c.* 7. Bapt. Fulgoſ. *lib.* 5. *c.* 8. Textor *in officina* 1. *part.* Quare ſufficiat exempla aliis minùs cognita retuliſſe, & illud tandem pro coronide ſubiiciamus, Conſtantinum Cæſarem, qui primus (vt diximus ſuprà) cullei pœnam in filiorum interfectores extendit, in idem crimen, quòd grauiter adeò damnauit, non multis poſtmodùm annis incidiſſe. Nam Criſpum filium, & Licinium ex ſorore natum, quibus conſulibus ſeueriſſimam in parricidas legem promulgauerat; item etiam & Fauſtam vxorem crudeliſſimè occidiſſe narratur: Ita tradunt Oroſ. *lib.* 7. *cap.* 28. *in fin.* Eutrop. *lib.* 10. Sext. Aur. Vict. & Petr. Mexia *in vita Conſtantini*; vt contra Euagrium, & Sozomenum eruditè oſtendit Cæſar Baronius 3. *tom. annal. anno Chriſti* 314. & apertè teſtatur Sidonius Apollinaris 5. *epiſt.* 8. qui poſtquam hos verſiculos retulit, qui in Conſtantini palatij foribus appenſi fuerant,

Saturni aurea ſecla quis requirat?
Sunt hæc gemmea, ſed Neroniana.

Ita ſubdit, *quia ſcilicet prædictus Auguſtus iiſdem fermè temporibus extinxerat coniugem Fauſtam calore balnei, filium Criſpum frigore veneni.* Cuius ſceleris cauſam licèt Zonaras 3. *tom. annal. in vita Conſtantini*, & Muretus *lib.* 1. *var. cap.* 12. fuiſſe dicant, quòd Fauſta Criſpum Conſtantino ex concubina natum, inſano amore correpta, cùm ad concubitum pellicere nequiuiſſet; apud patrem, eodem modo vt Phædra Hippolytum, accuſauit, vt à quo adamaretur, ſua pudicitia ſæpè ſollicitata, quem Conſtantinus re non ſatis conſiderata immerentem morte mulctauit, & deinde veritate cognita, de ipſa quoque vxore, cùm ob impudicitiam, tum ob filij cædem pœnas exegit, ea in balneum vehementer calefactum introducta, & nimio æſtu præfocata. Adhuc tamen Conſtantinus ipſe horum parricidiorum pertæſus, quæ fortè non adeò iuſta ratione patrauit, augures pro tanti criminis purgatione & expiatione conſuluit, à quibus cum nullam acciperet formam, quâ ablui hoc facinus poſſet, doctus Chriſtianam fidem per Baptiſmi ſuſceptionem ſcelera omnia abolere, ſalutarem aquam, vt Baronius exactiſſimè & diligentiſſimè probat; ſuſcepit, eorum, (tradit Alciatus *lib.* 7. *parerg. cap.* 19.) inde errorem reiiciens, qui anilibus fabulis ducti, illum in morte, vel dum lepra laboraret, regenerationis lauacrum à Syluestro Pontifice accepiſſe, fatentur.

CAPVT XII.

Parricidij teneri matrem non qua natum tantùm, verùm & qua conceptum filium abegerit, & aborſum procurauerit. In hac re communiter animatum fœtum ab inanimato diſtingui. Id an iure factum? Triphoninus in lege Cicero, ff. de pœnis, *exponitur. In abortum curantes Iuuenalis, Ouidij, Ciceronis, & Tertulliani elegantiſſima verba. Grauius homicidio hoc crimen videri. Nulla ratione excuſari.*

VERBIS potiùs quàm rebus impoſitæ hæ leges viderentur, quæ illatam filiis à parentibus necem ſeueriſſimis pœnis vindicandam ſtatuunt, niſi quotidianis conſtaret exemplis, incredibile hoc ſcelus, & vltra audaciam poſitum, ſæpe fieri; atque ita prudentiſſimè legum ſanctionibus cohiberi. Sed verò quoniam non in natos tantummodò filios, iuſtis interdum cauſis commoti, excandeſcere ſolent parentes; ſed & multoties accidit, vt matres vel dum famæ & pudori conſulunt, vel dum parentum odia in filios immerenteis coniiciunt, in propria viſcera ſæuiant, & medicamentis ad faciendum aborſum deſumptis, filium clauſtris adhuc maternis incluſum peſſimo, & crudeli exemplo interficiant. Videndum eſt nunc, an hoc facinus parricidij ſupplicio ſit expiandum? Et fuere quamplures, qui atentem partem abſque aliqua hæſitatione defenderint, eo præcipuè caſu, quo iam fœtus formatus & animatus extiterit. Petr. Gregor. *Syntagm. c.* 15. *num.* 17. Ferd. Mendoz. *lib.* 3. *Concil. Illiberit. c.* 52.

A quibus lex Moyſis à Diuo Auguſtino relata, ſtare videtur, quæ partum mulieris, vel alterius cuiuſlibet facto, poſtquam iam animal eſſet abactum, capitale crimen eſſe conſtituebat, ſin minùs pecuniaria pœna mulctabat, *Exod. cap.* 21. quæ refertur à D Auguſt. *in cap. Moyſes* 32. *q.* 2. *facit cap. ſicut* 20 *de homicidio*, tradit Tiber. Decian. *lib.* 9. *crim. cap.* 8. *num.* 3. *cum ſeqq.* Item & communis noſtrorum traditio, (Gloſſa & alij *in l. Diuus, de extraordin. crimin.* recepta à multis, quos refert, & ſequitur Ægidius Boſſ. *in praxi, tit. de homicid. num.* 5. Conar. *in Clement. ſi furioſus* 2. *part.* §. 1. *num.* 1. Iulius Clarus 5. *ſententia.* §. *final. quæſt.* 68. *num.* 2. Menochius *caſu* 357. *num.* 4. & 5. Cuiacius *lib.* 19. *obſeruat. cap.* 9. qui ita accipiunt *dictam l. Diuus, & l. ſi mulierem, de ſicariis, l. pen. C. eodem tit. l.* 8. *partita* 7. & alias. Vide etiam Ræuardum 3. *coniect. cap.* 1.) quæ iuxta hanc diſtinctionem Iuriſconſultorum reſponſa in abortus pœna conſtituenda, variantia, componit, & homicidium in abortione infantis committi conſtituit, cùm huic recepta homicidij diffinitio omnino conueniat, *c. homicidium* 23. *quæſt.* 5. *cap. homicid. de pœniten. diſt.* 1. notat Vela *de delict. cap.* 15. *ex num.* 3.

Accedit his, quod, qui abortionis, aut amatorium poculum dederint, etiam ſi ex eo mulier aut homo non perierit; tamen quia mali exempli res eſt, humiliores in metallum damnantur, honeſtiores in inſulam amiſſa parte bonorum relegati, vt tradit Iulius Paulus *in l. ſi quis aliquid* 38. §. *qui abortionis, ff. de pæn. & lib.* 5. *ſent. tit.* 23. Mantua *in Enchirid. cap.* 24. iubentur. Quæ pœna in legibus Wiſigothorum expreſsè ad vltimum ſupplicium his verbis extenditur, *l. Wiſigoth.* 1. *lib.* 6. *tit.* 3. *Qui mulieri prægnanti poculum dederit ad necandum infantem, vel ad faciendum aborſum occidatur.* Quandam quoque Mileſiam mulierem, quòd ab hæredibus ſecundis, accepta pecunia, partum ſibi ipſa medicamentis abegiſſet, rei capitalis eſſe damnatam Tryphoninus ex Cicerone recenſet *in l. Cicero* 39. *de pæn.* quem locum eſt cur meritò difficilem reputemus, quòd conſtat ex ſecunda eius parte, mulierem alteram, quæ ſuis viſceribus vim intulit, ne inimico marito, a quo iam diuerterat, filium procrearet, temporali tantùm exilio ab Imperatoribus coërcitam fuiſſe.

Quodque vt ibi Budæus aduertit, & poſt illum Conar. *vbi ſuprà, & lib.* 2. *var. cap. vlt. num.* 10. & Menoch. notarunt, *d. caſu* 357. *num.* 5. Tiber. Dec. *ſuprà Oſaſch. deciſ. Pedem.* 60. *per tot.* Cicero, ex quo Conſultus illius reſponſi verba deſumpſit, de fœmina loquitur, quæ necdum animatum partum potionibus hauſtis abegit, quæ, ſi vera eſt ſupradicta diſtinctio, non debuit adeò graui ſupplicio damnari. Sed quidem probandum eſt, quod docti viri reſpondent, ideò in eo caſu pœnam exacerbatam, quod mulier pecunia inducta tantùm facinus perpetrauerit. Ita docet Menochius pluribus aliis relatis *vbi ſuprà num.* 13. & 14. & eleganter Cuiacius *d. lib.* 9 *obſeruat. c.* 9. *in princip.* Dionyſius Gotof. *in d. l. Cicero*, atrociora namque & maiori animaduerſione digna indicantur delicta, quæ ob pecuniæ interuentum, quàm quæ odio vel gratia patrantur, *cap. pro human. de homicid.*

Vt verò in viam è diuerticulo redeam, in Wormacenſi Concilio *in c. ſi aliquis* 5. *de homicid.* (idem cautum eſt *in aborta in* 6. *Synod. Conſtantin. can.* 91. quem parricidium vocat Matiſconenſe, *can.* 26. relat. à Burch 3 *decr. dict. c.* 220.) cautum etiam inuenimus, vt non ſolùm qui animatum partum abegerit, verùm & qui explendæ libidinis causâ, vel odij, homini aut mulieri quippiam fecerit, vel potum propinauerit, vt non poſſit generare, vel concipere, vel ſoboles naſci, vt homicida puniatur. A quo nec abeſt Stephanus Papa, *in c. conſuluiſt.* 20. *quæſt.* 5. qui cùm in morte infantis homicidium committi probare contenderet, ita inquit: *Quia ſi ille, qui conceptum in vtero per abortum deleuerit, homicida eſt, quanto magis, qui vnius ſaltem diei puerulum peremerit, homicidam ſe eſſe excuſare nequibit?* Sed neque bonorum Auctorum teſtimoniis deficimur, quibus ſceleris huius atrocitas exerretur, & non mitiori quàm homicidium pœna mulctanda dicatur. Nam Iuuenalis *ſatyr.* 6. frequentiam huius criminis dolens, ſic ait:

Sed iacet aurato vix vlla puerpera lecto
Tantum artes huius, tantum medicamina poſſunt,
Quæ ſteriles facit, atque homines in ventre necandos
Conducit, &c.

Et Ouidius *lib.* 2. *amor. eleg.* 14. anteis carminibus in hanc rem eleganter ſcriptis, matres deteſtans, quæ in ſuos fœtus ita crudeles ſunt, inter alia ſic inquit:

Quæ prima inſtituit teneros auellere fœtus,
Militia fuerat digna perire ſua:
Si mos antiquis placuiſſet matribus idem,
Gens hominum vitio deperitura fuit,
Quid plenam fraudas vitem creſcentibus vuis?
Pomáque crudeli vellis acerba manu?
Sponte fluent matura ſua, ſine creſcere nata,
Eſt pretium paruæ non leue vita moræ,
Veſtra quid effoditis ſubiectis viſcera telis?
Et nondum natis dira venena datis?
Cholchida reſperſam puerorum ſanguine culpant,
Atque ſua cæſum matre queruntur Ityn.
Vtraque ſæua parens, ſed triſtibus vtraq; cauſis,
Iactura ſocij ſanguinis vlta virum eſt:
Dicite, quis Tereus, qui vos irritet Iaſon
Figere ſollicita, corpora veſtra manu?
Hoc neque in Armeniis tygres fecere latebris,
Perdere nec fœtus auſa leæna ſuos.

Cicero quoque in Cluentiana hoc facinus etiam in partu necdum animato grauiſſimè vindicari debere teſtatur: *Qui aufert ſpem parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, hæredem familiæ, deſignatúmque Reipublicæ ciuem.* Sed melius cæteris Tertul. Ariſtot. 7. *polit.* notans, qui antequam infans ſenſu & vita præditus eſſet, abortum permittebat, hæc ſcripſit elegantiſſima verba: *Nobis homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum vtero, dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſoluere non licet. Homicidij feſtinatio eſt prohiberi naſci, nec refert, natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet; homo eſt & qui eſt futurus, etiam fructus omnis iam in ſemine eſt.* Hactenus Tertul. *in apol. c.* 9. ex cuius verbis, necnon ex reliquis quæ ſuprà retulimus, iam liquidò apparet, abortum præcipuè partus iam animati homicidij ſpeciem habere. Vnde cùm homicidium parentum vel filiorum in parricidij nomen, & ſupplicium tranſierit, *l.* 1. *ff. ad l. Pomp. de parricid. l. vnic. C. de his qui parent.* non dubitarem cullei pœna matres afficere, quæ tam dirum facinus commiſiſſent. Præſertim cum apud Minut. Felicem in Octauio parricidij nomine hoc crimen appelletur: *Sunt* (ait) *quæ in ipſis viſceribus medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguunt, & parricidium faciunt antequam pariant.*

Quamuis Menochius, cuius ſententia forenſi vſu recipi ſolet, mitiùs ſe in hoc crimine habeat, & pœnam iudicum arbitrio relinquat: Menoc. *d. caſ.357.* Tiraq. *in l. ſi vnquam, verb. ſuſceper. liberos, num.* 127. qui docent pœnam homicidio impoſitam, nunquam ad abortum trahi. Nam ſi eas, quæ in iam natos grandiores filios, eorum forſitan iniuriis percitæ ſæuiunt, parricidij damnamus, cur non in eas eodem gladio leges inſurgent? quæ innocentes animas & temporali hac vita immaniter priuant? & quod dolendum eſt magis, nondum ſacro baptiſmate lotas, æternæ illius gaudiis, & præmiis ſpoliant? Quod ſi Iuſtiniano Cæſari *in l. ſi quis in ſuo, §. legis, Cod. de inoff.* ſatis crudele viſum eſt, eum qui non ſentit, ingratum exiſtimari, & alieni odij cauſa, ab vltima ſuæ matris hæreditate repelli: quanto magis cenſeri atrox, & crudele debebit, partum necdum in lucem editum, ſpe lucis priuare, aut propter mariti odium contra diuina humanáque, iura perimere. Etenim vt rectè in non abſimili caſu ſcribit Ouidius *in epiſt. Cana. ad Mac.*

Quid puer admiſit tam paucis editus horis,
Quo læſit facto vix bene natus auum?

Et, vt non minùs rectè Quintilianus *declam.* 279. *Quid hec ætas committere potuit tanta animaduerſione dignum? lex abdicationis aduerſus ferociam iuuenum conſtituta eſt. Hæc verò infirmitas adeò nocentis nomen non recipit, vt vix recipiat innocentis.* Quod ſi id fortè vt famæ conſulant faciunt, & ne prægnantes detectæ, labis culpæque ruborem apud eos, quibuſcum viuunt, contrahant, adhuc tamen

Summum credo nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere cauſas.

Et vt optimè inquit Claudius Minoës *ad Alciat. embl.* 593. vitam eam non iudico, *quæ aſſiduo ſibi malè conſcia, nocte, diéque ſuum portet in pectore teſtem.* Quibus & alia conueniunt, quæ eleganter in huius criminis deteſtationem Sixtus V. P. M. grauiſſima ei ſupplicia conſtituens, recenſuit *in conſtit. 23. de facient. & procuran. abortum*; quam tamen ad antiquum ius reduxit Greg. XIV.

CAPVT XIII.

Maritum qui vxorem, vel vxorem quæ maritum occiderit, culleo inſui debere, negatum à quibuſdam, à multis aſſertum. Hiſpana lege expreſſè ſancitum. Huius rei rationes ex coniugum amore petuntur. De quo plurima diligenter congerimus. Coniuges ſibi inuicem inſidiantes maius parricidio crimen admittere Chryſoſtomi & Stephani verbis probatur. Murena & vipera exemplo cum D. Baſil. & Alciato coniugalis concordia & charitas ſuadetur. Cur fel in Iunonis pronuba ſacris non adhiberetur? Formula illa, vbi tu Caius ego Caia, quò tenderet? Noua eius explicatio. Vxores maritis æquales eſſe debere. Dominas ſæpe in legibus appellatas. Interdum filiorum loco fuiſſe. Pœnas malis maritis impoſitas. Qui coniugum amorem propria vita prætulerint. Vtrum hac pœna ad ſponſos trahatur? Martiani reſponſum exponitur.

A Parentibus & liberis, ad coniuges, nec inopportunè, vt arbitror, tranſitum noſtra faciet oratio. Nam & hi ſibi arctiſſimis amoris & neceſſitudinis vinculis copulantur, & diuinæ & humanæ domus, ſecretorum etiam atque fortunarum omnium ſocij eſſe dicuntur, *l. 1. de ritu nupt. l. aduerſus, C. de crim. expil. hæred. l. 1. ff. de rer. amot.* neque ſecus ſibi, quàm parentes liberis ſunt. Apud Gallos enim, ſi Cæſari *lib. 6. de bello Gallic.* (quod & hodie apud eos durat, teſte Tiraquel. *in l. 1. conn. num. 4.*) fidem habemus, viri in vxores non ſecus ac in liberos dominationem habebant: & Romanis, vt ex Vlpiani fragmentis *tit.* Dionyſ. Hal. *lib.* 2. Petr. Vell. à Gueuara *ad Topica Cicer. §. 8. num. 3.* colligitur, ea quæ per coemptionem in viri manum conueniſſet, filij loco quoad omnes iuris ciuilis effectus reputabatur. Quinimò & coniugalem amorem quemlibet alium longè, latéque ſuperare, illud Dei Optim. Max. oraculum ſatis oſtendit, *Geneſ. 2. Matth. 19. Marc. 10.* Paulus *ad Epheſ. 5* Eſdræ 3. *cap. 4. Propter hanc relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.* Et Propertianum carmen *lib.* 4 admonuit, dum ait:

Omnis amor magnus, ſed apertè in coniuge maior.

Quod non dubiè inſinuaſſe etiam Imper. *l. lex quæ tutores, verſ. lex enim non ſolum, C. de admin. tut.* videtur, dum vxores, nouis maritis, non res tantùm filiorum, verùm etiam & vitam addicere, tradit, & Bartolus iuris noſtri Coryphæus, *in l. pater Seuerinam, § ſocrus, de cond. & demonſt.* expreſſis verbis teſtatus eſt, inquiens: *Coniuges ſe inuicem plus diligere, quàm proprios filios.* Et Quintil. *declam. 6.* ſic patrem quendam loquentem inducit: *Filium & virum habere non poteras, reddidi tibi quem magis amabas, ſiſte iam lachrymas, maritum reducem, & incolumem accipe.* In quam eandem ſententiam Ioannes Neuizanus *in Sylua nup. lib. 3. num. 13.* (vide etiam Briſſon. *de ritu nup. p. 3.*) poſt alios conſiderat, annulum in deſponſatione eam ob cauſam adhibitum fuiſſe, vt ſummæ dilectionis ſignum oſtenderet, & eius rotunditas, quæ eſt infinita, amorem coniugum infinitum etiam eſſe debere, declararet. Atque annulum olim ferreum fuiſſe, eique adamantem incluſum, vt oſtenderetur, non aliter coniugis amorem, vxorem à patris amore retrahere, quàm adamas ferrum à magnete retrahere ſolet. Ex his apparet, iuſtis de cauſis, & communi Doctorum calculo, & forenſi vſu receptum, vt parricidij crimen & ſupplicium in maritum, qui vxorem occiderit, & è contrario, locum habere exiſtimetur. Ita tenet Gloſſa *verb. iuxta modum in c. fin. de ſtat. Monach.* omnes *in l. 1. de parric. & in §. alia inſt. de pub. iud.* Gomez. Carrer. Plaza, & alij, quos refert & ſequitur Vela *de delict. c. 27. n. 4.* & vltra eos Petr. Ærod *lib. 8. rerum iud. tit. 6. cap. 16.* & Mantua *in Enchir. c. 73.* Anæ. Rober. *rer. iud. lib. 1. cap. 14.* Tiber. Dec. *lib. 9. ſ rum. c. 15.* Nam ſi ex charitatis, & amoris vinculis, facinoris immanitatem metimur, procul dubio aut nullum, aut hoc maximè ſcelus hac debuit pœna coërceri.

coërceris. Quæ opinio licèt à Ioanne Oinothomo & Matth. Weſemb. in §. *alia deinde* damnetur, qui contendunt culle[i] pœnam, & parricidij nomen ſolùm in aſcendentibus, & deſcendentibus locum habere, noſtro tamen iure inſpecto, *ex l.12.tit.8. part.7.* omni dubitatione remota admitti debebit, & iuxta iuris communis ſanctiones *d.l.vnic.C.de his qui parent.d §.alia deinde* (facit *l.vltim.C. de ſicariis*, vbi modus quæſtionis habendæ in hoc crimine traditur,) adeò vera videtur, vt non ſolùm parricidium, verùm deteſtabilius parricidio ſcelus in coniugis nece perpetrari, notabilis quædam decretorum Gloſſa *in c.admonere, verb. exiſtimes, 33.q.2.* tradiderit, quæ Neuizano, *in ſylua nup.lib.1.num.43.* & aliis quos ipſe recenſet, vehementer probatur. Quorum hercle iudicium magna ratione niti, quilibet dicet, qui attentè Diui Chryſoſtomi verba perlegerit, qui poſtquam viroſum in vxores ſæuitiam, maximam eorum ignominiam eſſe probaret ita ſubdit; *in prior.Paul.ad Corinth. epiſt. hom.26.* (refert illum Tiraq. *in l.8.conn.num.8.* vide etiam Arioſtum *cantu 5.in princ.* qui eleganter in eos qui in vxores ſæuiunt inuehitur. Et Mant, *in Enchir.cap.123.* qui docet grauius eſſe vxorem, quàm matrem occidere, & Baldum. *in §. ſed & maior, n.10. inſt. de his qui ſunt ſui* Tiber.Decian. *lib.9.crim. cap.21.per tot.*) *Et enim ſumma iniuria eſt, vita ſociam, & in rebus neceſſariis antea tibi coniunctam, tanquam mancipium ignominia afficere. Ideo huiuſmodi virum, ſiquidem vir appellandus eſt potius quàm fera, & patricida, & matricida ſimilem eſſe dixeris. Nam ſi patrem & matrem vxoris gratia relinquere præcipimur, non vt iniuriam eis faciamus, ſed diuinam legem impleamus, & ipſis parentibus tam gratum hoc eſt, eam contumelia afficere, propter quam parentes Deus dimittendos præcepit, nonne hoc ſummum inſania, &c.* Sed & facit etiam in hanc rem, & huius criminis diritatem oſtendit, grauiſſimum Stephani Papæ *in cap.admonere 33.quæſt.2.* ad Haſtulphum quendam, decretum, vbi ei propter vxoris cædem aſperrimam pœnitentiam iniungens, ita exorditur. *Admonere te cum lacrimis, & multo gemitu cordis curamus, fili Haſtulphe, ſed non filius debes dici qui tam crudeliter infelix homicidium perpetraſti: nam occidiſti vxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi ſociatam, ſine cauſa mortis, non tibi reſiſtentem, non inſidiantem quoquo modo vitæ tuæ. Non inueniſti eam cum alio viro nefariam rem facientem, ſed concitatus à diabolo, impio furore inflammatus, latronum more, atrocius gladio tuo, crudelior omni beſtia, peremiſti, &c.* Vnde & Horatius libro tertio Carminum, ode 2. Danai filias ita deteſtatur.

Impia nam quid potuere maius?
Impia ſponſos potuere duro,
Perdere ferro.

Et Alexander Regis Spitamenis vxorem, quæ trucidati mariti caput geſtabat, aduerſatus eſt, atque illam è caſtris excedere iuſſit, vt Quintus Curtius *lib.8.* recenſet. Diuus quoque Baſilius magnus, *in exam. orat.7.* viperæ exemplo quæ cum muræna marina, eiecto prius ex ſtomacho diro veneno congreditur, maritis ſuadet, vt reuerentia coniugij, animi inclementiam, & inhumanitatem in vxores, deponant: quod Alciatus noſter, *embl.191.* eleganti complexus emblemate, ita inquit:

Cum furit in Venerem, pelagi ſe in littore ſiſtit
Vipera, & ab ſtomacho dira venena vomit.
Murænamque ciens ingentia ſibila tollit,
At ſimul amplexus appetit illa viri.
Maxima debetur thalamo reuerentia: coniux
Alternum debet coniugi & obſequium.

Et Cato ille Cenſorinus, tantum cultus & venerationis deberi vxori cenſebat, vt quiſquis ei manus intuliſſet, non aliter inſectandus eſſet, quàm ſi Deorum ſimulacra audax temeraſſet. Neque aliud ſignificare veteres illi Ethnici volebant, ex quorum inſtitutis, vt ex Plutarcho *in præcep.connub.* dicimus, qui Iunoni Pronubæ ſacrificabant, fel in ſacris non adhibebant, ſed è victima exemptum, iuxta aram infodiebant, ſignificantes à matrimonio bilem omnem procul eſſe oportere, & iram atque odium & amaritudinem à coniugali iucunditate eſſe ſequeſtrandam. Quò etiam ſolemnem Romanorum morem ſpectaſſe, ex eodem Plutarcho *in prob.cap.18.* Eraſ. *in adag. vbi tu Caius.* Alex. ab Alexand. *5.gen.cap.4.* Briſſ. *de rit.nupt.fol.42.* Mant. *in Lucbi.* cognouimus, vt ſponſam introducentes iuberent dicere: *Vbi tu Caius ego Caia*, quaſi cum viro paciſcerentur, omnia inter eos communia eſſe debere, & vbi maritus dominus & domus compos, ibi quoque vxorem dominam atque heram futuram. Aut vt ego magis exiſtimo, (relicta alia Euſtathij interpretatione *lib.2. & 14. Iliad.* quam probat noſter Io. Pareja *in repet. cap.1. de conſtitut.*) vbi gaudens maritus, ibi gaudentem quoque vxorem eſſe debere. Inuenio enim apud Romanos, *Caios*, à gaudio appellatos, eoſque vt ex Valerio (ſi tamen is eſt) *in lib. de prænomin. antiq.* conſtat eo nomine ſignificari, qui cum maximo parentum gaudio naſcerentur. Quam inter coniuges æqualitatem rerum omnium creator affatim denotauit, cùm ex Protoplaſti Adami latere, non autem ex pede aut capite Euam formauerit, *Geneſ. 2.* (notant multi ex Theol. quos refert Tiraq. *in l.8. conn. num.10.* Mant. *in Enchir. cap.73.* Picta poëſis *pag.53.*) & Romani non obſcurè ſignificabant, vxores dominas & matres familias appellantes, vt doctè Fornerius *lib.1. ſelect.cap.11.* & Cuiacius *nouell.22.* & ante eos latè Tiraq. *l.10.connub.num.5.* oſtendunt, & nouiſſimè inſignis D. Ant. Pichardo vir non modo de ſchola noſtra, verùm & de ipſa quoque iuriſprudentia optimè meritus, in præclara diſputatione, quam de promiſcua coniugum nobilitate nuper excudit. Et adeò eis omnium bonorum dominium communicantes, vt rectè dicere Columella *in præf. lib. vlt. de re ruſt.* potuerit: *Nihil in domo coniugali apud priſcos diuiduum conſpici, nihil quod aut maritus aut fœmina proprium ſui iuris eſſe diceret, ſed in commune conſpiciebatur ab vtroque.* Nec minùs rectè Plutarch. *in præcep. connub. cap.36. & in probl.* hinc donationes inter coniuges prohiberi, quòd abſurdum legiſlatores exiſtimauerint, aliquid inter eos reperiri quod commune non eſſet. Quam rationem meliorem his, quæ à noſtris Iuriſconſultis *in l.1. & ſeqq. de donat. inter.* proferuntur, multi emunctæ naris auctores non malè cenſuerunt, Alciat. *3. diſput. capit.14.* Duaren. *ad titul.ſol.matr.titul.de nup. cap.1.* Cotraſius *5.miſcel.cap.14. & lib.2.cap.fin.in fine.*

Vnde qui naturale hoc fœdus, & mutuam corporum & animorum coniunctionem, quam

matrimonij interuentione contrahitur, inſuper habent, & vitæ ac ſaluti, quæ vna ambobus eſſe debebat, inſidias tendunt, meritò atrociſſima hac parricidij pæna plectuntur. Nam ſi Sartæ, vt Plutarchus *in Lyſan.* teſtatur, ſeueriſſimum ſupplicium malo merito ex legibus erat indictum. Et apud Romanos malæ tractationis actio vxori in virum à quo non vt oportebat acciperetur, iure optimo concedebatur: *l. conſenſu. Cod. de repud.* vide Io. Gutier. *lib. canonic. quæſt.* cur non maxima inferendæ cædis audacia, maximo etiam ſupplicio coërceretur? prout Romæ à Tiberio & Senatu, Plautium Siluanum prætorem damnatum legimus, apud Quintilia. & Pet. Ærod. *lib.* 8. *rer. ind. tit.* 6. *cap.* 16. quòd Aproniani vxorem è feneſtra dediſſet præcipitem, qui tamen damnationem voluntaria morte anteuertit. Non ſic ſanè Tiberius Grachus, qui vxoris vitam propriæ vitæ præpoſuit. Vide Valer. *lib.* 4. *cap.* 6. Cic. de diuinat. Plutarch. *in Grachis.* Non ſic alij coniuges qui maritalem fidem egregiis exemplis aſſeruerunt. Vide Valer. *ſupra lib.* 6. *cap.* 7. Bap. Fulgoſ. *lib.* 4. *c.* 6. Non ſic denique Erulorum, Indorum, & aliorum barbarorum vxores, quæ ſe ſe eodem quo maritus rogos comburendas iniiciebant, aut poſt illius ſepulchrum laqueo accepto vitam finiebant. De Erulis Danubij accolis Procopius. de Indis Catharis, & aliis, Pet. Ærod. *lib.* 8. *tit.* 5. *cap.* 1. Hæc tamen quæ de viris & vxoribus diximus, non facilè ad ſponſos de futuro (quidquid contrarium Plaza *de delic. cap.* 22. *num.* 31. arbitretur) extendenda cenſerem: nam licèt hi ſententia legis Pompeiæ de parricidiis comprehendi à Martiano *in l ſed eſt ſciendum ad leg. Pom. de parrid.* dicantur, id tamen ad eam illius legis partem ſpectat, qua, legis Corneliæ de ſicariis pæna irrogari iubetur, Cullei autem ſupplicium, quod ex rationis paritate maritis infligitur, porrigi ad ſponſos non debet, vt benè D. Ioan. Vela *de delict. d. cap.* 27. *num.* 4. contra Plazam *ſupra* prædidit; in his namque conſideratæ à nobis cauſæ non militant, & rarò aut nunquam, præſertim in pœnalibus, vxorum appellatio ad ſponſas extenditur, vt latiſſimè ille librorum helluo Tiraquellus poſt *ll. conn. in princip. ex num.* 21. probauit.

CAPVT XIV.

Cullei pœnam nouioribus legibus, quibus Hiſpana noſtra conſentit, non in parentes & liberos, & vxores & coniuges tantùm, ſed & in quorundam etiam propinquorum interfectores irrogatam videri. Quinam hi ſint. Parentum nomen ad conſanguineos interdum extendi. Martianus, Iuſtinianus, & Alphonſus explicati. Cullei pæna propinquorum necem non vindicari tandem contra communem defenditur. In fratrum occiſoribus res in dubium vocatur. De fraterno amore plurima. Inſignes Quintiliani & Valerij in fratricidas loci. Parricidij nomen fraterna cædi à bonis auctoribus datum. De Romuli parricidio. Liuius an malè crimen Horatij perduellionem dixerit?

SPECIALIS cullei pœna, quæ in aſcendentium & deſcendentium interfectores Conſtantiniana lege *d. l. vnic. Cod. de his qui parent.* reperitur inducta, latius, ſi Iuſtiniani *in* §. *alia, de pub. iud.* verba perpendimus, patere videtur. Nam & conſcios criminis & ſi extranei ſint, manifeſtè comprehendunt; & generaliter eas omnes perſonas teneri volunt, quæ ea nobis affinitate iunguntur quæ nuncupatione parentum continentur. Quam Iuſtiniani deciſionem ſequutus Alphonſus rex noſter, *in d. l.* 12. *tit.* 8. *part.* 7. & Martiani reſponſum *in l.* 1. *ff. ad leg. Pomp. de parricid.* ad verbum transſcribens, parricidij reos eſſe, & ſingulari illa cullei pœna à maioribus inſtituta puniendos ſtatuit, non eos tantum, qui aſcendentes, & deſcendentes in infinitum occiderint, ſed & illos etiam, qui fratrem, ſororem, patruelem, matruelem, patruum, auunculum, amitam, materteram, conſobrinum, conſobrinam, virum, vxorem, generum, nurum, ſocerum, vitricum, priuignum, priuignam, nouercam, patronum, aut patronam vita priuauerint. Vnde Greg. Lopez *d. l. part. verb. qualquier dellos*, illius legis auctoritate admonuit, iam hodie pœnam cullei, quæ olim iuxta Modeſtini reſponſum *in l. pœna* 9. *verſ. qui alias, ff. de parricid.* ſolùm parentum occiſoribus irrogabatur, ad reliquas alias perſonas, quarum mentionem fecimus dubio procul extenſam videri. Quod etiam in terminis iuris communis poſt Conſtantini & Iuſtiniani ſanctiones omnes ferè interpretes admiſerunt. Conſtat ex Fab. Aug. Plat. & aliis *in d.* §. *alia, glo. in d. l.* 1. *verb. pœna* pluribus relatis, à Carrer. *in prax. tit. de homic. verſ.* 9. *quæro num.* 35. Plaza *d. cap.* 22. *ex num.* 30. Ant. Gom. *tom.* 3. *cap.* 3. *num.* 3. Vela *d. capit.* 27. *num.* 4. Tiber Decia. *lib.* 9. *crim. cap.* 8. *num.* 5. cum ſequentibus & latius *capit.* 10. *per tot.* In tranſuerſalibus vſque ad quartum gradum; in parentibus & liberis abſque vlla gradus præfinitione, hanc pœnam locum habere teſtantes. Nec deſunt rationes, quibus hæc opinio adſtrui poſſit, & iuſtis de cauſis defendi; cùm & Iuſtinianus eas omnes perſonas comprehenderit, quæ eius eſſent affinitatis (ſiue affectionis, vt alij libri habent, & docti viri magis admittunt Balduin. Coiac. Theoph. Oinoth. & Weſemb. *in d.* § *alia*,) quæ nuncupatione parricidij continetur, & ex Martiani verbis, quæ ſupra retulimus, conſtet parricidij nomen in lege Pompeia latiſſimè, vt vidimus, accipi. Quinimò & extra legis Pompeiæ tractationem, parentum nomen, apud bonos Latinæ linguæ ſcriptores, ad tranſuerſales quoque referri, iam pridem Alex. ab Alex. 1. *gen. cap.* 15. & Tiraquel. *lib.* 1. *de retract.* §. 1. *glo.* 8. *ex num.* 1. vidè omninò Coiac. *lib.* 9. *obſeru. cap.* 18. & Caſaubon. *in notis hiſt. Auguſta pag.* 134. & 479. latè notarunt, & nos patrio idiomate, omnes, qui nobis quoquo affinitatis aut conſanguinitatis grado iunguntur, *parientes*, vocamus. Sed & rationem expoſcere vt ſeuerius conſanguineorum vel affinium cædes, quam extraneorum

neorum puniantur, vel ex eo conſtat, quòd vt Cicer. 1. *offic.* tradidit, hos nobis quodammodo natura conciliat, innatuſque eſt quidam affectus & amor in eos, quibus neceſſitudine ſumus coniuncti. Ob quem innumera in iure introducta eſſe vſque ad nauſeam Tiraquel. *de pœn. temp. cauſ.* 51. *ex num* 66. oſtendit. Sed licèt hæc ita ſe habeant, & lex noſtra Regia adeò expreſſis verbis ſuperiorem ſententiam admittat. Ego adhuc praxim illam non niſi eo tantùm in caſu reciperem, quo parentibus liberi, vxores maritis, aut è contrario necem intulerint. Quamuis non diffitear aliorum cognatorum mortem, ſecundum grados proximitatem arbitrio iudicis, grauiori quàm homicidij pœna puniri poſſe. In quam ſententiam me & multorum doctiſſimorum virorum auctoritas trahit, Balduin. Oinoth. & Weſemb. *in d. §. alia*, Duar. *ad leg. Pomp. de parricid.* Carrer. & alij *ex ſupra relat.* præſertim Tib. Deci. *d. cap.* 10. *num* 7. & lex ipſa partitæ, quæ cullei pœnam iam ab antiquis temporibus ſupradictis perſonis irrogatam eſſe fatetur, cùm tamen conſtet, more maiorum ſolùm in liberos, vt ſæpe diximus vſurpatam; atque ita non vſquequaque illam diſtinctionem abrogare voluiſſe videtur: ſed tantùm legem Pompeiam prout apud Iuriſconſultos obſeruabatur, probare. Lex autem Pompeia, licèt ad multos pertineret, pœna tamen cullei ad eos tantùm extendebatur, qui patrem, matrem, auum, auiamvè, aut alium ex aſcendentibus occidiſſent *d. l. pœna, verſ. qui alias, de parr.* Quæ licèt poſtea, imperatoribus Conſtantini & Iuſtiniani legibus, in parentes qui liberos vita priuaſſent, protracta fuerit, nequaquam tamen ad alios nobis ex latere iunctos extenſa videtur. Nec enim fruſtra Codicis titulus de his tantùm concipitur, *qui parentes vel liberos occiderant*, & illarum legum verba ad eas ſe reſtringunt perſonas, quæ parentum ſiue parricidij nuncupatione comprehenduntur. Quorum verborum quænam ſit acceptio, & interpretatio iam alio loco expoſuimus.

Plane in fratribus aut ſororibus, qui, quæue fratres aut ſorores necaſſent, non iniuria eadem quæ in parentum aut liberorum occiſoribus pœna admitti debuiſſet. Nam ſi quod crimen graue eſt, & ſupplicium meretur, fratricidium certè non modo atrox, ſed nefandum, non ſceleratum, ſed horrendum iudicari debet. Vnde Virgilius 6. *Æneid.* apud inferos pari tormentorum cruciatu fraternam & parentum iniurias lui, his verbis oſtendit:

Hic quibus inuiſi fratres dum vita manebat,
Pulſatuſue parens, & fraus innexa clienti.

Et Quintilianus *decl.* 321. elegantiſſimè. *Equidem iudices* (inquit) *admirari me confiteor, aut conſtitutas eſſe tantis ſceleribus pœnas, aut vllas inueniri potuiſſe mortalium in quos caderet iſta ſuſpicio: fratrem ſuum potuit aliquis occidere? Non abſtitit tacita natura? non ſanguinis ius? Non ſceleribus manus ſuas obiecit quæcumque eſt illa, quæ creditur eſſe pietas fratrem occiſuro? Non succurrit communis vterus? non eadem cauſa vitæ? non vna primordia? Non illa conſuetudo, quæ alienos etiam, & nulla neceſſitudine inter ſe coniunctos, componere & adſtringere affectibus poteſt? Conſuetudo acta pariter infantia, pueritiæ ſtudia, luſus, triſtitia, ioci. Nam quid eſt aliud fraternitas quàm diuiſus ſpiritus?*

Quod idem nec minùs eleganter Valerius Maxim. *lib.* 5. *cap.* 5. *in princ.* ſic extulit: *Quam copioſa ſuauitatis illa recordatio eſt: in eodem domicilio ante quam naſcerer habitaui: in iiſdem incunabulis infantia tempora peregi: eoſdem appellaui parentes: eadem pro me vota excubuerunt: parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi. Chara eſt vxor, dulces liberi, iucundi amici, accepti affines, ſed poſtea cognitis nulla beneuolentia accedere debet, quæ priorem exhauriat.* A quibus nec Heſiodus abeſt, *in Ergis*, qui germano amori nullum alium æquandum teſtatur. Nec P. Nigidius apud Agellium *lib.* 12. *cap.* 10. *noct. Attic.* (eamdem etymol. probat Feſt. Pomp.) *Qui fratrem* (inquit) *quaſi ferè alterum dictum*. Nec vxoris Intapherni factum, quæ optione ſibi à Dario Perſarum Rege data, quem ex filiis, marito, & fratre vinctis & interfici iuſſis liberari vellet, fratrem elegit, quòd diceret, maritum ſibi alium, atque alios liberos eſſe poſſe, alium verò fratrem parentibus iam vita defunctis, non poſſe contingere. Quam hiſtoriam Herodotus *in Thal.* ſcriptam reliquit, & ex noſtris retulit Tiraquell. *de pœn. temp. cauſ.* 22. *ex num.* 6. & Tiber. Decia. *lib.* 9. *crimin. capit.* 30. *num.* 4. plurima alia de fraterno amore & charitate conſiderans. Quamobrem, *vox ſanguinis fratris* (inquit Dominus *Geneſ.* 4.) *clamat ad me de terra*, & Nicetas *annal. pag.* 264. (refert. Annæus Robert. *lib.* 3. *rer. iud. cap.* 7. cùm Volcus Neemanis Triballorum principis filius, Stephanus fratrem prælio fudiſſet, & fraterna cæde manus polluiſſet, nefarium hoc facinus multa verborum acerbitate proſequitur. Æmilius etiam Papinianus, vt Spartian. *in Antonini Caracallæ vita* refert, ab Antonino Caracalla rogatus, vt illum in Senatu de fratris Getæ nece excuſaret, reſpondit faciliùs parricidium committi poſſe, quàm excuſari. Nam & parricidij nomen ad fratricidium paſſim extendi, apertiſſimum eſt. Liuius *lib.* 20. de Demetrio loquens: *In ea cœna dicitur venenum datum, poculo epoto extemplo ſenſit, & mox ortis doloribus, relicto conuiuio, in cubiculum recepit ſe ſe, crudelitatem patris conquerens, parricidium fratris.* Diuus Auguſtinus Romulum increpans, qui (vt vulgò auctores commemorant, Idem *li.* 1. Lucan. 1. *Pharſal.* Oui. 4. *Faſt. in fin.* Horat. *epod.* 7. Pomp. *in l. fin. de rerum diuiſ.* quamuis alij hoc falſum eſſe ſcribant, vt conſtat ex Onuphrio Panu. *de Rep. Rom.* 2. *p.*) in ipſis Romanæ ciuitatis initiis Remum fratrem peremit. *Magis* (inquit) *lib.* 3. *de ciuit. Dei c.* 6. *contra Romanos mouere Deos debuit Remuli frater occiſus, quàm contra Troianos Græcus maritus illuſus: magis irritare parricidium naſcentis, quàm regnantis adulterium ciuitatis.* Diuus quoque Hieronymus *in epiſt.* relatus *in c. in apibus* 41. 7. *q.* 1. de eadem re verba faciens, *Imperator* (inquit) *vnus, iudex vnus prouinciæ. Roma vt condita eſt duos fratres ſimul habere non potuit, & parricidio dedicatur.* Vnde Iacobus Cuiacius *lib.* 5. *ſentent. ad Paulum tit.* 24. rectè Feſtum Pompeius *in verb. ſororium tigillum*, dixiſſe contendit, Publium Horatium, qui cùm victor de trigeminis Albanis rediret ſororem lugentem interfecit, accuſatum parricidij apud Duumuiros fuiſſe; & à Liuio *libr.* 1. id malè perduellionem appellari. Quamuis Liuium defendere conentur Iacobus Rævardus *ad ll.* 12. *tab. capit.* 27. Sigon. *de antiq. iur. lib.* 2. *capit.* 18. ſed & Diuus Cyprianus *tractat.* 4. *de mortal.* relatus *in cap.* nunquid 27. *de pœnit. d.* 1.

parricidium

parricidium in fratris nece conſtituit, ſic inquiens: *Nunquid Cain, cum Deo munus offerret, iam peremerat fratrem? & tamen parricidium mente conceptum Deus prouidus ante damnauit.* Et Cicero *pro domo ſua* pro Cluentio dum ait: *An & hac de fratris, & patrui parricidio cogitauit?* Quamuis alibi propriis nominibus hæc omnia diſtinguat, his verbis: *Quid de me quod tuliſſe te dicis, patricida, fratricida, ſororicida, nonne extra ordinem tuliſti?*

CAPVT XV.

Conſcij parricidij an & quando pœna huius criminis teneantur? Vtrum conſcientia ſola, an etiam ſceleris participatia ad pœnam deſideretur? Scæuola, Martiani, Vlpiani, & Iuſtiniani reſponſa explicantur. Noſtra in tota hac quæſtione ſententia, & diſtinctio. Regia legis interpretatio. Par eſſe delictum admittere, vel conſilium, opemue delinquenti præſtare. Quintiliani, Ciceronis, & Arnobij in hanc rem teſtimonia laudantur. Alciati etiam emblema refertur.

CONSCIOS quoque criminis, parricidij reatum incurrere multa iura proclamant, *l. vtrum cum l. ſeq. ff. ad legem Pomp. d. l. 12. part.* circa quas vide quæ tradit Florez Mena *lib. 1. prac. q. 18. num. 2. & 3.* & qui parricidio adſunt, licèt extranei ſint grauius puniuntur, quàm ſi ipſi homicidium patraſſent, vt rectè Accurſ. *in d. l. vtrum glo. fi. & in d. §. alia deinde verb. extraneus,* vbi Baldum *num. 27.* latè Tiberius Decia. *lib. 9. crim. cap. 13.* & alij conſiderant, nec enim homicidij, ſed parricidij tenentur. Et ſanè non abſque ratione, nam & grauius eſt filium impellere, quàm manu propria hoc facinus perpetrare. Neque poteſt tam iniqui conſilij ſupplicium non exaſperari: vt enim ſcribit Arnobius *lib. 4. aduerſus gentes, Quiſquis patitur peccare peccantem, ei vires ſubminiſtrat audacia,* & vt ait Vlpianus, *in l. nihil 15. ff. de ſicar. Nihil intereſt occidat quis, an cauſam mortis præbeat.* Quæ præberi videtur, vbi quis delictum ſcienter perfici ſiuit, quod poſſet negotio facili prohibere *culpa caret. 50. de reg. iur.* Vnde apud Senecam, *lib. 9. contr. 6.* veneni dati à nouerca priuigno conſcientia, non ſecus ac ipſa propinatio ex lege puniri iubetur. Sed hic nunc duplex occurrit inſpectio. Prior, an in extraneis ſola parricidij ſcientia, an etiam ipſius criminis participatio, vt pœnam ſubeant, deſideretur? Sequens, an eo ipſo, cullei ſupplicio more maiorum inducto, an legis Pompeiæ dumtaxat affici debeant? Et quidem Iuſtinianus *in d. §. alia* apertis verbis culleum decreuit, & non dolum tantùm, & opem, ſed conſcientiam quoque ſceleris damnat. Ait enim: *Nec non is, cuius dolo malo id factum eſt, vel conſcius criminis exiſtit, licèt extraneus ſit, pœna parricidij puniatur, & inſutus culleo, &c.* In quam ſententiam omnes ferè antiquiores conſentiunt, quos longa ſerie Antonius Gomezius, *tom. 3. var. cap. 3. num. 3. & 4.* Petrus Plaza, *in epit. delict. cap. 21. ex num. 16.* & Tiber. Decianus *lib. 9. crim. cap. 13.* referunt, & ſequuntur. Sed contra Accurſius, *in d. l. vtrum verb. conſcij,* quem ibi ſequitur Ang. & latè Oinotho. & Weſemb. & Balduin. *in d. §. alia* Greg. Lop. *in d. l. 12. part.* cuius opinio magis nouioribus placuit, non conſcientiam tantùm, ſed opem & participium ſceleris neceſſarium eſſe fatetur; id quod ex Scæuolæ reſponſo *in l. 2. de parric. d. libr. 8. part. in fine,* non malè colligitur, dum ait filium, qui alterius filij inſidias cognouerat tantùm, nec patri indicauerat, relegatione puniendum, & ex altero Vlpiani, *in l. ſi ſciente 7. de parricid.* vbi de extraneis agens, non modò eos ſciuiſſe, ſed & aliquid opis contuliſſe proponit, veluti ſi pecuniam ſubminiſtrauerit filio, ad veneni mali comparationem, aut vt latronibus, aggreſſoribuſque daretur, qui patrem interficerent. Et ſanè, niſi ita res habet, non facilè perſpicere valeo, cur filius, qui necem patris non aperuerit, relegatione dumtaxat damnetur, alia verò quantumuis extraneis ſola ſceleris notitia parricidij pœnam importet: cùm filij & reliqui ſanguine vſque ad quartum gradum coniuncti, reuelare conſpirationem in patrem vel conſanguineum factam ſub pœna (vt Menochius cum communi reſoluit *caſu 355. num. fin.* & de hoc quando quis teneatur reuelare delictum, vidè latè Florez Menam. *d. lib. 1. pract. quæſt. 18.*) iudicis arbitrio imponenda, teneantur, quod in extraneis non ita conſtitutum eſſe, frequentiori Doctorum ſententia recipitur. Gloſſ. Decius, & Cagnolus *in d. l. culpa caret.* & alij relati à Menoch. *ſupra num. 7.* Quæ Accurſij doctrina lege apud nos regia, *l. 12. titulo 8. part. 7.* aperte iuuatur, qua ita demum extraneis parricidij ſupplicium infligitur, ſi opem aut conſilium præſtiterint. Quo loci Gregorius Lopez, *d. l. part. verb. o. conſejo,* legum noſtrarum neque indoctus, neque indiligens commentator, idem iudicium amplectitur: adiiciens tamen extraneos criminis conſcios, non omninò culpa vacare, atque ideò aliqua, leuiori licèt & minori pœna puniri debere. Quod tam Pontificio, quàm Cæſareo iure in his omnibus, qui delicto futuro cùm poſſint, obuiam non eunt, admittendum, atque probandum eſſe: Didacus quoque Couarru. *in Clem. ſi furioſ. 2. part. § 2. num. 7. ad med.* grauiter & doctè contra alios defendit. Et ego iuſtiſſimum reor, nam vt rectè Cicero *1. offic.* ſcriptum reliquit. *Qui non defendit aut obſiſtit ſi poteſt iniuria, tam eſt in vitio, quàm ſi parentes, aut amicos, aut patriam deſerat.*

De pœna verò quicquid ſupradicta iura & auctores rem ſatis inuoluant, mihi ita ſtatuendum videtur, vt participes criminis ſi extranei ſint, homicidij ſupplicium ſubeant, non parricidij, neque cullei pœna ad eos vllo modo extendatur, (vt & ante me iam alij auctores probarunt,) ita tenent Weſemb. & Oinoth. *in d. §. alia,* quamuis contra tenere videatur Tiber. Decianus *ſuprà* & Boër. *deciſion. 261.* quem vide, & praxis ipſa recepiſſe videtur. Nam etſi vulgato circumferri ſoleat iuris principio, parem eſſe agentium & conſentientium ſiue iuuantium pœnam, *l. nihil. de ſic. l qui occidit. § penult. ad leg. Aqui* illud tamen non procedit, vbi diuerſa aliqua inter facientem & conſulentem

tem qualitas ineſt, quæ in vno potiùs quàm in altero exacerbari animaduerſionem ſuadeat, vt poſt Bartolum *in l. qui ſeruo. §. item placuit. de furt.* (quem ſequuntur Decius & alij relati à Menoch. *de arbi. caſu* 351. *num.* 20.) multi alij ex noſtris interpretibus tradiderunt. In eo autem de quo loquimur caſu, filij ſcelus atrocius eſſe, & læſum patris ſimul, & pietatis numen, diuerſam maleficij cauſam facere, diuerſamque punitionem habere, quis dubitet? Ergo vterque vltimo ſupplicio, licèt non vterque culleo plectetur. Nam te vera qui crimen ſuadet, aut alio modo delinquenti opem & auxilium præbet, non minùs in culpa eſſe videtur, quàm qui ipſe ſcelus admittit, vt ex Ariſtotele *Rheto.* & Cicerone *orat. in Piſon.* ſatis colligitur, & eleganter ex Quintiliano *declam.* 270. (& vide congeſta à Mantua *in Enchir. cap.* 229.) qui *Satis oſtendit ipſa pœna* (inquit) *eum teneri, qui idem commiſerit, quod ſi occidiſſet. Neque enim grauius quicquam aduerſus eum qui ſua manu interfecerit, conſtituere potuit legum lator, quàm aduerſus eum qui cauſam præſtitiſſet. Ergo & ſimilitudine pœna etiam crimen par exigere debetis.* Quò reſpiciens Alciatus *emb.* 173. ex Æſopi apologo elegantiſſimum hoc conſcripſit emblema.

Præconem lituo perflantem claſſica, victrix.
Captiuum in tetro carcere turba tenet.
Queis ille excuſat, quòd nec ſit ſtrenuus armis,
Vllius aut ſæuo læſerit enſe latus.
Huic illi. Quin ipſe magis timidiſſime peccas,
Qui clangore alios æris in arma cies.

CAPVT XVI.

Cogitati delicti pœnas Deum tantùm exigere, intentati verò & ſi non perfecti, leges etiam humanas. Hoc in atrocioribus ſceleribus præcipuè procedere. in eis (quidquid alij ſentiant) ob ſolum affectum poſſe aduerſus intentantem ordinaria criminis pœna procedi. In parricidio hoc multis legibus cautum. Venenum propinare grauiſſimum delictum cenſeri, & quare. In parricidio & aliis maleficiis conatum & voluntatem ſpectari non exitum. Exemplis hoc & teſtimoniis confirmatum. Qui filiis ſibi inſidiantibus pepercerint?

ETſi cogitationis pœnam, vt (Vlpian. ait *in l. cogitationis,* 18. *ff. de pœnis ad quam* vide Cuiac. *lib.* 8. *obſer. cap.* 22.) nemo meruit, & Paulo *in l.* 1. *§. ff. de furt. l. ſi quid fur. ff. eod.* teſte ſola furti faciendi cógitatio non faciat furem, atque in edicto quod quiſque iuris in alium ſtatuerit vel obtinuerit, ipſe eodem iure vtatur, ſi iniuria nullum habet effectum, nihil obſit conatus *l.* 1. *in fine. ff. quod quiſque iur.* vide *Guilel. Onciacum. libro.* 2. *academ. quæſtio. cap.* 76. Vbi tamen voluntas ad aliquem exteriorem actum deuenit, præſertim in grauioribus ac nefariis criminibus, eadem eſt auſi & intentati, quæ & commiſſi & perfecti ſceleris cauſa. Vnde maieſtatis, raptus, homicidij, ſodomiæ, & ſimilium criminum reatum, non qui perfecerunt tantùm, ſed & qui attentarunt incurrunt *l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maie. l. ſi quis non dicam rap. C. de epiſc. & clar. l.* 1. *diuus. ff. de ſiccar. l. is qui cum telo. C. eod. l.* 1. *tit.* 2 *t. lib.* 8. *recopil.* & vide Caballin. *milleloq.* 616. & omnino Cuiacium *lib* 15. *obſeruat. cap.* 24. qui hoc in omnibus criminibus grauioribus generaliter procedere ait, quæ & naturali & ciuili iure damnantur. Et idem docet And. Gaill. *lib.* 1 *de pa e pub. c.* 14. *n.* 3. Nec obliti ſunt Conſtantinus *in d l. vni. C. de his qui parent.* & Iuſtin *in d. §. alia.* qui ſecundùm magis vulgatam & receptam lectionem, eos culleo inſui iubent; *qui parentum vel liberorum fata præparauerint.* Quo verbo, vt Accurſius & alij *in dictis iuribus.* Tiber. Dec. *lib.* 9. *crim. cap.* 12. & poſt eum alii adnotarunt, non qui occidunt ſolùm, ſed & qui occidere tentant comprehenduntur. Sed & apertiùs lex noſtra *d. l.* 12. *tit. l.* 8. *par.* 7. *in fin* rem hanc, & eius rationem his verbis complectitur. *E aun dezimos, que ſi alguno comprare yeruas, o ponzeñas para matar a ſu padre, ed eſquelas viniere tombradas ſe trabajaſſe de gelas dar, maguer non ge las pueda dar, ni complir ſu voluntad, nin ſe le aguiſaſſe, mandamos que muera por ello, tambien como ſi ge las ouieſſe dado, pues que non finco por el.* Neque mirum ſi in parricidij ſcelere, hoc ita placuerit, nam & quæcumque veneni propinatio etiam extraneo facta, conſummati maleficij pœnis ſubiicitur, vt auctores omnes communiter probant Ant. Gom Ber. Diez, *Plaza Foller.* Pe. Greg. Menoch. & plurimi alij relati à Vela *de delict. cap.* 26. *num.* 3. & Greg. Lop. *in d. l. part. verbo aguiſaſſe,* qui tamen rectè defendit requiri quod ſit propinatum, nec ſufficere emptum fuiſſe. Eſt enim veneficium adeò graue crimen, vt præ cæteris hoc vnum maleficij nomine deſignetur. Tantoque reputatur ſceleratiùs, quantò occultiùs committitur, vt benè Rainaldus Corſus *lib.* 1. *indigat. cap.* 5. & Annæus Robertus *lib.* 1. *rer. iud. cap.* 6. aduertunt. Vnde Imperator Antoninus *in l.* 1. *C. de malef. & mathe. Plus eſt* (inquit) *hominem extinguere veneno, quàm occidere gladio.* Et Philo Iudæus veneficia cæteris omnibus delictis grauiora cenſens *de ſpecia. leg. contra mach. & homic. Homicidas* (ait) *eoſque qui palam aggrediuntur, videre & vitare licet: at occulte inſidiæ, & venena, quæ in conuiuio, inter menſa ſacra, inter amicos & ſodales præbentur, vix caueri poſſunt.* Quod ſi rationes & teſtimonia petantur, quibus auſi parricidij ſupplicium exigendum eſſe probetur, licèt quis non fuerit auſo potitus, aduocandus erit nobis ad partes locupletiſſimus teſtis Seneca *lib.* 4. *cont.* 7. qui *Omnia* (inquit) *honeſta opera voluntas inchoat, occaſio perficit: ſæpè honorata virtus eſt, etiam vbi eam fefellit exitus: ſcelera quoque quamuis citra exitum ſubſederint, puniuntur.* Hocque eſt, quod ſæpe Iuriſconſulti docent, *In maleficiis voluntatem expectari, non exitum l. nihil intereſt ff. de adult. l.* 2. *de cond. inſt. l. ſi. ff. de ſicca. l. fraudis. ff. de reg. iur.* Et quod Quintilianus *decl.* 281, elegantiſſimè in hoc ipſo parricidij ſcelere, ita exarauit: *Nunquam mens exitu æſtimanda eſt, nam & qui impetum in patrem ſtricto gladio feciſſet, retentus diceret, Non occidi. Si venenum paratum deprehendiſſem, diceret, Non occidi.* Sed nec minùs eleganter Cicero *in orat. pro Milone. Niſi fortè* (inquit) *quia perfecto*

res

res nea eſt, non fuit punienda, perinde quaſi exitus rerum non hominum conſilia legibus vindicentur. Minùs dolendum fuit re non perfecta, ſed puniendum certè nihilominùs Et Senec. *lib. in ſapi. non cad. in iur. cap. 7.* alibi: *Aliquis mihi venenum dedit, ſed vim ſuam remixtum cibo perdidit; venenum illud dando ſcelere ſe obligauit, etiam ſi non nocuit: omnia ſcelera etiam ante effectum operis quantum culpa ſatis eſt, perfecta ſunt.* Apuleius 1. *floridorum.* quoque non ſolùm cœpta, verùm & cogitata tantùm crimina punienda eſſe, his verbis oſtendit: *Maleficij etiam cogitata ſcelera, non perfecta adhuc vindicari. Cruenta mente pura manu ad pœnam ſufficere.* A quo nec Iuuenalis *ſatyr.* 13. abeſt dum cecinit.

Has patitur pœnas peccandi ſola voluntas,
Nam ſcelus intra ſe tacitum qui cogitat vllum
Facti crimen habet.

Et alia, quæ ex patrum decretis, de punienda voluntate Ioannes Aurpachius *lib. 2. ſing. alleg. cap.* 40. congeſſit. Quæ tamen quoad Deum intelligi & accipi debent, vt optimè Alexander ab Alex. *lib. 2. gen. cap.* 16. Menoc. *caſ.* 360. *num.* 4. conſiderant, cui obnoxius vniuſquiſque ſit, qui læſa conſcientia infandum facinus animo agitauit. *Nec enim* (vt Tertullianus *lib. de pœnitent.* ait) *ſi mediocritas humana de factis ſolùm iudicat, quia voluntatis latebris par non eſt, idcircò crimina eius etiam ſub Deo negligamus;* Qui, vt Cyprianus *ſermo.* 5. *de lapſis*, inquit, *vides corda & pectora ſingulorum, & iudicaturus non tantum de factis ſed & de verbis, & cogitationibus noſtris, emaium mentes voluntateſque conceptas in ipſis adhuc clauſi pectoris latebris intuetur.* Ex quibus apparet, quàm à vero deuiet illorum opinio, qui propinationem veneni, aut alium actum delicto proximum non ordinaria criminis pœna, ſed mitiori iudicis arbitrio puniendum exiſtimant Iul. Clar. §. *homicid. quæſt.* 14. & plures per Tiraq. *de pœn. temp. cauſa* 39. contra quos tenet Couar. *in Clement.* 2. *p. in init. num.* 11. Menoch videndus *d. caſ.* 350. *num.* 47. & Vela. *d. cap.* 26. *num.* 4. Tiber. Deci. *lib.* 9. *crim. c.* 9. *num.* 3. *& c.* 12 Præſertim cùm neque exempla deficiant, quibus tentati parricidij ſupplicium ſeueriſſimè ſumptum fuiſſe, probari queat. Nam Artaxerxes Darium filium, & quinquaginta alios, qui Darij ſuaſionibus in eius cædem conſpirauerant, quin & coniuges quoque eorum cum liberis, ne quod veſtigium tanti ſceleris ſupereſſet ſecuri percuti iuſſit; narrat Iuſtin. & ex noſtris Pe. Ærod. *lib.* 8. *rerum iudic. tit.* 6. *c.* 6. & Pet. Fab. 3. *ſemeſt. c.* 7. *pag.* 115. & Mithridates (qui tamen vt Martialis ait *lib.* 5. *epiſt.* 118. *Effecerat ſepto ſæpe veneno, toxica ne poſſent ſæua nocere ſibi*) vxorem, quæ vt adulteria quæ eo abſente commiſerat, maiore ſcelere celare poſſet, aduenienti illi venenum parauerat, cognito ab ancilla facinore, morte ſimul cum adulteris mulctauit. Refert ex aliis Fr. Patri. *de reg. lib.* 4. *tit.* 11. Quamuis contra etiam apud Herod. *lib.* 3. legamus; Seuerum Imperatorem filio Antonino veniam dediſſe, licèt palam gladium ſtrinxiſſet; vt eum manu ſua tranſuerberaret: & notus ſit Romanus ille Titus Arius, qui, vt refert Seneca *lib.* 1. *de clemen. cap.* 15. filium in præparatione parricidij deprehendit, & tamen patuit clementiæ Auguſti, qui arbiter in ea cauſa ab Ario vocatus, non culleum, non ſerpentes, ſed relegationem ſolam decreuit, admonens, ea pœna patrem contentum eſſe debere, in filio adoleſcentulo, impulſo in id ſcelus, in quo ſe, quod proximum erat ab innocentia; timidè geſſiſſet, ſequutuſque Terentianum illud.

Pro peccato magno paulum ſupplicij ſatis eſt patri.

Carolum quoque Franciæ Regem huius nominis ſeptimum, Delphino Ludouico filio, aliiſque, qui in eius necem conſpirauerant, ſedato tumultu ignouiſſe, Robertus Gaguinus *in Carol. ſeptimo* & Petrus Faber. *li.* 3. *ſemeſt. c.* 16. *pag.* 227. *in marg.* antea eod. *libr. cap.* 8. *pag.* 115. commemorant. Qui tamen Faber iniquè admodum piiſſimi ac prudentiſſimi Philippi ſecundi Regis noſtri nunquam niſi honoris cauſa nominandi, crudelitatem in Carolum chariſſimum illi filium accuſat, & non ſatis res noſtras doctus, imprudenter glorioſum tanti principis nomen (aut numen potiùs) offendit.

CAPVT XVII.

Parricidium eaſdem ac cætera crimina probationes admittere. Iudices comperta maleficia citò punire debere. Suetonium ſolum, manifeſti parricidij reos culleo inſui non poſſe, dixiſſe, niſi proprio ore crimen confiterentur. Ex Cicerone, Quintiliano, Apuleio, & aliis contrarium conſtare. Parricidij accuſatum abſolui, quodammodo ad Reipublicæ honorem pertinere.

CRVDELISSIMO culei ſupplicio hodie hi omnes afficiuntur, qui parricidij ſcelus vel teſtibus, vel quouis alio modo conuicti fuerint commiſiſſe. Et quemadmodum in re adeò graui non temerè iudex ad pœnam deſcendere debet: ita probato maleficio, *Summum* (vt Diui Hieronymi *epiſ. ad Heliodor.* verba detorqueam) *pietatis genus erit eſſe crudelem.* & eum ocyſſimè è rerum natura ſubtrahere, qui naturam ipſam tam infami crimine violauerit. Nam, vt eleganter Cicero *in orat. pro Roſ. Amer.* inquit, patricidium, *Quò minùs eſt credibile, niſi oſtenditur, eò magis eſt, ſi conuincitur, vindicandum.* Et quemadmodum ſanguinis & neceſſitudinis iura, ſuſpiciones & indicia huius criminis reſpuunt, reclamitat enim, vt idem ait Cicero, illis ipſa natura, & rem ſceleſtam, tam atrocem, tam nefariam credi non patitur, niſi manifeſtè indiciis conſtet: ita vbi fuerit liquidis, & (quod leges volunt *l. fi. de prob.* vide Mant. *ſing.* 258. Tiber. Deci. 2. *to. lib.* 9. *cap.* 6. *num.* 11.) luce meridiana clarioribus probationibus, & argumentis comperta, magnitudo maleficij ſeueriſſimam pœnam expoſtulat, vt qui tam tetro facinore Rempublicam læſit, ſupplicij exemplo eamdem reſtituat, *prodeatque*, (vt alibi ait Auguſtinus *in Reg. & in epiſt.* 109. *ad monach.*) *inde medicamenta, vnde facta ſunt vulnera.* Quæ omnia eò ſpectant, ne quem facilè auctores decipiant, qui culei pœnam non niſi in eos, qui proprio ore parricidium confeſſi fuiſſent, irrogandam affirmant, Couar. *in Clem. ſi furioſ. in initio* 2. *pa. num.* 12 Cuiac. *in paral. C. de his qui parentib.* Pet. Greg. *lib.* 36. *cap.* 24. *num.* 6. Etenim licèt

Suetonius

Suetonius Tranquillus *in Auguſ. c.33.* id Auguſti tempore in vſu fuiſſe demonſtret, dum eius lenitatem commendans inquit: *Manifeſti parricidij reum, ne culleo inſueretur, quòd non niſi confeſſi afficiebantur hac pœna ita interrogaſſe, Certè patrem tuum non occidiſti*, nempè vt ſe non occidiſſe reſponderet. Attamen Ciceronis tempore id itidem valuiſſe non videtur, cùm in Roſciana illa oratione, tot referat conuincendi parricidij rationes. Neque, quod Petrus Ærodius *lib. 8. rerum iudic. tit. 6. cap. 10.* vult, Cornelia, aut Pompeia lege id demum cautum fuiſſe, affirmare auſim: cùm in Senecæ & Quintiliani vmbratilibus declamationibus ſæpe ſæpius de parricidiis, eorumque probationibus, & argumentis, ac coniecturis agatur, & non confeſſum tantùm, ſed conuictum aut manifeſtum etiam reum puniri videamus. Id quod Apuleius quoque his verbis expreſſim oſtendit. *lib. 10 aſini.* vide etiam Ciceron. *lib. 2. de inuent.* vbi *de confirmat. agit. Neque quiſquam decurionum tam aquus remanſerat iuueni, quin euidenter noxa compertum, inſui culleo pronuntiaret.* Et Salluſtius *in Catil.* non malè iuuat qui vbi more maiorum capitalium criminum rei damnati deberent, (quod in parricidio contingere Modeſtin. *in l. pœna. ff. de parric.* admonuit) nihil manifeſtos à confeſſis differre teſtatur. *De confeſſis* (inquiens) *ſicuti de manifeſtis rerum capitalium more maiorum ſupplicium ſumendum eſſe.* Quò fit, vt quamuis confeſſos tantùm culleo inſui poſſe tradat Suetonius: cùm tamen id neque ab aliis auctoribus ſcriptum fuerit, neque iura vllam in huius criminis cognitione ab aliis differentiam conſtituant, apud me Suetonij fides in dubium vocetur & in parricidij ſupplicio minimè vt ſe ipſum proprio ore damnet vel abſoluat delinquens, admittendum videatur, quod vix leges aut ne vix quidem in ciuilibus cauſis recipiunt *l. vnic. C. ne quis in ſua cauſa iudic. l. ſub hac. de oblig. & actio. l. nemo. de teſtib.* Niſi ſi fortè non ſatis apertis probationibus fuerit ſcelus compertum. Hoc enim in caſu rectè poterit iudex Auguſti exemplum ſequutus parricidij reum ex propria confeſſione dimittere, & ad clementiam potiùs quàm ad ſeueritatem inclinare. Nam vt optimè Quintilianus ſcribit, *falſo hoc crimine accuſari, pertinet ad vota.* & vt tradit Seneca *lib. 3. cont. 2. Seculo parci videtur, vbi parricida ſeu paribus ſententiis, ſeu incredibilitate dimittitur.* Si verò vel ſufficienter probatum, vel etiam grauiſſimis & vrgentiſſimis coniecturis conuictum, inueniatur, rectè ad pœnam deſcendere poterit iudex, vt cum Bald. Hippol & Boer. Tiber. Decianus *libr. 9. crimin. cap. 14. num. 4. cum ſeqq.* rectiſſimè tradidit.

CAPVT XVIIII.

Nullam cauſam inueniri poſſe, quæ parricidium excuſet, optimis exemplis probatur. Qui parricidium parricidio vindicant, potiùs dimitti & ampliari, quàm abſolui. Oreſtis & Alcmæonis parricidia etiam ſi in patrum vltionem facta, furiis punita. Ciceronis de cauſis furiarum, quæ parricidas exagitant, verba. Oreſtem Diis in Areopago ſedentibus abſolutum. Parricidium etiam inuoluntarium extra pœnam non eſſe inuoluntarij homicidij quæ fuerit pœna apud Græcos. Furioſum ſi in furore parricidium commiſerit impunem eſſe. Quid ſi poſt delictum efficiatur furioſus?

PARRICIDII crimen graue adeò eſt, & nefarium, vt nullius cauſæ prætextu fari poſſe videatur. Vnde narrat Valerius Maxim *excuſ. lib. 8. c. 1.* Agellius *lib. 12 noct. Att. c. 7.* Ioan. Sariſb. *in policrat. lib 4 cap. 11.* & vide alia exempla apud Tiber. Decian. *2. to. crim. lib. 9. cap. 6. num. 7. cum ſeq. & cap. 15. per tot.* mulierem quamdam, quæ virum & filium eodem tempore venenis clam datis irata interfecerat: quòd ij optimæ indolis iuuenem, quem ex priori marito ſuſtulerat, inſidiis occidiſſent, à Gn. Dolabella ad Areopagi cognitionem reiectam, quia ipſe neque liberare cædibus duabus contaminatam neque punire eam iuſto dolore impulſam; ſuſtinuit. Areopagitæ autem, inſpecta cauſa, & accuſatorem & reum poſt centum annos ad ſe venire iuſſerunt. Sic neque abſolutum mulieris veneficium relinquentes, quod per leges non licuit, neque nocentem damnantes, quæ venia digna fuit. Cui exemplo ſimile aliud ex eodem Valerio *ſup.* ſubiici poteſt, qui ait, apud M. Popilium Lenatem, fœminam quamdam accuſatam fuiſſe, quòd matrem fuſte intereniſſet, ſed quia abundè conſtiterat, eam veneno occiſorum liberorum, quos auia necauerat, dolore & acerbitate motam, parricidium parricidio vindicaſſe, pronuntiatum fuiſſe: *Hanc neque damnari neque abſolui poſſe.* Nam vt Papinianus Caracallæ reſpondit *Parricidium non tam facilè excuſari poteſt, quàm fieri.* Et licèt abſolutum à Senatu Fabium Fabritianum tradat Plutarch. *in parallel. cap. 71.* quia matrem & adulterum, in patris ab eis obtruncati vltionem, necauerat, & eodem Plutarch. *in parall. cap. 18. & 39.* teſte Cyanes & Medullina parentes interfecerint, quòd ab his fuerint per vim ſtupratæ: & Ninus, vt Iuſtinus *lib. 1. hiſt.* refert, Semiramidem matrem occiderit, quòd eius concubitum & congreſſum optaſſet: tamen adhuc, vix poſſe vllam tam infauſti ſceleris iuſtam excuſationem prætendi Oreſtis exemplo ſatis oſtenditur, quem, vt paſſim pöetæ, & hiſtorici narrant Eurip *in Oreſt.* Ouid *lib. 1. & 4. de triſt* Statius *lib. 1. Thebai.* Sophocles *in Elect.* & omnino Philoſtr. *in vita Apol. lib. 4. c. 12. circa finem.* quamuis Clytemneſtram & Ægiſtum adulterum, in vltionem Agamemnonis patris, qui ab illis fuerat in ipſo Aſiæ regreſſu inter epulas iugulatus, occiderit: ſemper tamen furiis exagitatum fuiſſe, litteratum monumentis cognouimus, nec niſi tantiſper ab eis liberatum, vbi ad Apollinis templum confugit, quod Eumenides ingredi auſus non fuiſſe, ſed dum exiret, expectaſſe, ex Virgilio 4. *Ænei.* colligitur, dum inquit.

Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes,
Armatam facibus matrem, & ſerpentibus atris
Cum fugit, vltriceſque ſedent in limine diræ.

Quò vſque ad Dianæ aram perductus, perpetratum facinus expiauit. Sed & idem Alcmæoni contigiſſe,

tigiſſe, & pariter furiis infeſtatum ob Eriphyles matris cædem, quæ ipſa aureo monili corrupta, maritum Amphiaraum Alcmæonis patrem, Polynici prodidiſſet, Diodor. Sicul. *lib. biblior.* & Ariſt. omnino videndus 3. *ethi. c.* 1. latè recenſet: eoque reſpexit Propert *lib.* 3.

Aut Alcmæonæ furiæ, aut ieiunia Phinei.

Et ad vtrumque Cicero *pro Roſc. Amer.* totam hanc rem eleganter exornans his verbis: *Videtis ne, quos nobis poetæ tradiderunt, patris vlciſcendi cauſa ſupplicium de matre ſumpſiſſe, cum præſertim Deorum immortalium iuſſis atque oraculis id feciſſe dicantur, vt eos agitent furiæ, neque conſiſtere vſquam patiantur? quòd ne pij quidem ſine ſcelere eſſe potuerant:* & paulò poſt, cauſam ob quam huiuſmodi furiæ à poëtis fingantur, proponens, *Sua* (inquit) *quemque fraus, & ſuus terror maximè vexat: ſuum quemque ſcelus agitat, amentiaque afficit: ſua malæ cogitationes, conſcientiaque animi terrent. Hæ ſunt impiis aſſiduæ domeſticaque furiæ, quæ dies noctesque parentum pœnas à conſceleratiſſimis filiis repetant.* Vnde & adagium natum eſt, *Conſcientia mille teſtes.* & Philoſtratus *lib.* 7. *c.* 7. in vita Apollon. *Euripidis quoque ſententiam laudat, putantis conſcientiam eſſe, quæ homines furiat cùm ſe malè operatos eſſe recogitant. Eadem quoque furiarum pœnas appoſuit Oraſti, quando aduerſus matrem inſanit.* Pauſanias quoque *in Atticis, ſiue lib.* 1. commemorat, Alcmæoni ob matris cædem nullum apud Græcos honorem habitum fuiſſe, quamuis Amphiaraus eius pater, & alij Heroes in Deorum numerum relati fuerint, & ab Oropiis templo & ſtatua donati. Et Oreſtem Argiuorum edicto, vrbe, tectoque interdictum, & variatis hominum ſententiis via tandem Diis in Areopago ſedentibus, à matris parricidio abſolutum: Eurip. *in Elect.* Ciceronis *pro Milone*, (vbi latè Dionyſ. Lambin & Pet. Ærod. *lib.* 8. *tit.* 6. *cap.* 1.) & aliorum teſtimoniis didicimus. Nimirum quia nullum tantum ſcelus inueniri poteſt, quod ſit parricidio vindicandum: & cùm æqualis pietas parentibus debeatur *l.* 4. *de curat. fur.* non licet alterius cauſa manus iniicere. Vnde Catoniani (*lib.* 3.) aut certè Catone digni verſiculi.

Dilige non ægra charos pietate parentes,
Nec matrem offendas, dum vis bonus eſſe parenti.

Quin & parricidium caſu & imprudentiâ commiſſum, non prorſus citra culpam eſſe, Oedipi, & Cephali exemplis non malè comprobari poteſt: quorum ille, cùm Laium patrem ſuum, à quo fuerat ſanguinolentus adhuc occidi iuſſus, imprudens in turba necaſſet. Iocaſtamque matrem vxorem duxiſſet, poſteà re cognita, tantorumque ſcelerum à ſe repetens pœnas, vtrumque ſibi oculum eruit, Athenaſque in voluntarium exilium conceſſit. Oedipi fabulam vide apud Senecam tragediographum *in Oedipo.* Cephalus verò, cùm iacto telo Procridem vxorem, feram eſſe exiſtimans, in venatione transfodiſſet, Thebas exulauit; nec niſi decem exactis ſeculis, eius poſteri conſulto prius Apolline ab Athenienſibus recepti fuerunt, vt Pauſanias *in Atticis* recenſet. Cyanippum quoque & Æmylium narrat Plutarchus *in parallel. cap.* 42. & 43. vxoribus, ſimili ac Cephalus fato, interfectis, inſperatum facinus propria morte luiſſe. Nam & ſi vt Xenophon *lib.* 3. *de Cyripædia.* ait, *Quæcumque per imprudentiam ab hominibus delinquuntur, hæc omnia inuita eſſe cenſeantur.* & apud Græcos, vt Claudius Saturn. *l. aut facta.* §. *euentus. de pœn.* (vide Alciat. 2. *parer. cap.* 2. Tira. *de pœn. temp. cau a* 13. Fornet. 1. *ſelect. cap.* 1c. Pet. Greg. *lib.* 86. *ſyntagm. cap.* 10.) & alij ex iuris ſcriptoribus latè demonſtrant, fortuiti, & inuoluntarij caſus exilio voluntario puniri ſolerent, quod idem apud Memphitas lege cautum fuiſſe Philoſtratus *lib* 6. *de vita Apollo. cap.* 3. docet: tamen in parricidio etiam inuoluntario, & per imprudentiam commiſſo, ſeueriorem pœnam luendam eſſe, vel ipſi rei, ſuæ cauſæ iudices, exiſtimarunt. A quibus non longè abfuiſſe videtur Telegonus, qui, vt Dictys Cretenſis enarrat *lib.* 6. *de bello Troiano, in fine.* cùm Vlyſſem patrem, qui ſomniorum diritate conterritus latitabat, miſſo in eum nec dum ſibi cognitum iaculo, lethaliter vulneraſſet, cognito poſtea parentem eſſe, vtraque manu caput dilanians, fletum edidit quàm miſerabilem, maximè diſcruciatus ob illatam per ſe patri necem. Cui facto proximè alterum illud videtur accedere, quod apud Tacitum *lib.* 3. *hiſtoria*, *vel* 19. *annal.* legimus his verbis ſcriptum: *Iulius Manſuetus, ex Hiſpania, Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat; is mox adultus, inter Septimanos à Galba conſcriptus, oblatum fortè patrem & vulnere ſtratum, dum ſemianimem ſcrutatur. agnitus, agnoſcenſque, & exſanguem amplexus, voce flebili precabatur piatos patris manes, neue ſe vt parricidam aduerſarentur. Simul attollere corpus, aperire humum, ſupremo erga parentem officio fungi. Aduertere proximi, deinde plures: hinc per omnem aciem miraculum & queſtus, & ſæuiſſimi belli execratio.* Planè ſi quis per furorem parricidium fecerit, omnino à pœna excuſari, ſatiſque furore ipſo puniri, diligentiuſque ab agnatis & gentilibus quorum curæ id antiquis legibus erat commiſſum (Furioſos agnatorum tutelæ relictos probat Cic. 2. *de inuent.* Varr. *lib.* 1. *de re ruſt. c.* 2. Rævar. *ad ll.* 12. *tab. cap.* 13. Balduin. *cap.* 23.) cuſtodiendum eſſe, relato Diuorum reſcripto, Modeſtinus *in l. pœna. verſ. ſanè ſi per furorem. ff. de parric.* & Macer *in l. diuus. de offic. Proconſ.* admonuerunt. Quæ enim furioſi admittunt delicta, caſu, & abſque alicuius perſonæ facto accidere cenſent legiſlatores, & non magis ea puniunt, quàm ſi quadrupes damnum dederit, aut tegula ceciderit, vt ex Pomponio *in l. fin. de admi. tut.* & Vlp. *in l. ſed & ſi quemcumque* §. 2. *ad l. Aquil.* colligitur, & pluribus hanc in rem diligenter congeſtis Tiraquellus *de pœn. temp. cauſ.* 2. & Menochius *caſu* 325. Carrer. *in prax.* §. *homic. verſ. nono quæro. num.* 32. & in terminis latè Tib. Decia. *lib.* 9. *crim. cap.* 15. aduertunt. Id quod, adeò verum eſſe, exiſtimant plures, vt non ſolùm impunita ſint maleficia, quæ per furorem patrantur. ſed & ea etiam, quæ quis compos mentis admiſit, qui tamen poſteà in furorem inciderit. Quod tamen quia difficultate non caret, & quæſtio hæc variis doctorum ſententiis, reddi ſolet ambigua, è re erit, Couarrub *in Clem. init.* 3. *p. num.* 2. Tiraq. *ſup. cauſa* 3. Menochij *ſup. num.* 12. Forcatuli, *dialo.* 33. Baudi. *lib.* 2. *qq. c.* 7. & aliorum, quos nouiſſimus Hieronymus Zeuallos *pract. com. q.* 33. retulit, ſcripta videre. Mihi autem, ſaltim in parricidio, ſuperuenientem furorem criminis ſupplicium non impedire, diſertis Macri *l.* C. *ibid. l. diuus*, verbis oſtendi videtur, vbi ex reſcripto principis in eum, qui interuallis quibuſdam ſenſu ſanior erat, iubet inquiri, & diligenter explorari. *Num fortè eo momento ſcelus admiſerit, vt ſi cùm*

poſſet

poſſet videri ſentire parricidium fecerit, pro immanitate criminis ſupplicio afficiatur. Aut certè (quod magis Andræas Fachineus *lib. 9. controuerſ. cap. 3.* admittit) totum hoc prudentis iudicis arbitrio relinqui debere; is enim temporis, perſonarum, facinoris, & aliarum rerum contemplatione habita, quid ſtatui oporteat commodiùs inſpiciet: Nam vt rectè Ouidius 1. *Faſtor.*

Iudicis officium eſt, vt res, ita tempora rerum
Quærere: quæſito tempore tutus erit.

Sed hæc ſufficiunt, vt conſtet veriſſimum eſſe, quod Iuſtinus *lib. 6. hiſtor.* ait: *In parricidio nullam ſatis iuſtam cauſam ad ſceleris patrocinia prætexi poſſe.* Id quod Idumenæi etiam exemplo Alexand. ab Alex. 3. *genial. cap. 22.* ſatis oſtendit, qui à Cretenſibus pulſus, & patria tanquam impius eiectus fuit, quòd filium ſibi obuiam factum, Diis ex voto immolare voluiſſet.

CAPVT XIX.

De parricidæ teſtamento & ſucceſſione tractatur. Vltimo ſupplicio damnatos olim nec teſtamentarium nec legitimum hæredem habuiſſe. Hodie ſecus. Eorum qui ad damnationem deceſſiſſent, niſi ſibi mortem inferrent facinoris conſcientia, ſucceſſionem fuiſſe. De his qui ſibi mortem conſciuerint plurima. An fiſcus, an parricidæ filij, vel alij agnati ad bona interfecti, quæ ad parricidam eſſent peruentura admittatur. Variæ in hac quæſtione doctorum ſententiæ referuntur.

SVPERIORIBVS conſequens eſt, vt antequam noſtræ diſputationis vela contrahamus, paucula quædam de parricidarum tam legitima, quàm teſtamentario ſucceſſione, & hæreditate dicantur. Et quidem Vlpiano *in l. parricidij 8. ff. ad leg. Pomp. de parricid.* docente cognoſcimus: *Parricidij poſtulatum ſi interim deceſſerit, ſiquidem ſibi mortem conſciuerit, ſucceſſorem ſibi fiſcum habere debere, ſi minus, eum quem voluit: ſi modò teſtamentum fecerit; ſi verò inteſtatus deceſſerit, eos hæredes habiturum, qui lege vocantur.* Sed verò Vlpianus de poſtulato ſeu accuſato, necdum autem damnato reo loquitur. In quo idem *in l. ſi quis 9. de teſtam.* tradidit: *Si quis poſt accuſationem in cuſtodia fuerit defunctus indemnatus, teſtamentum eius valebit.*

Et Paulus *in l. in fraudem 45. de iur. fiſc.* *Bona eorum qui in cuſtodia, vel in vinculis, vel compedibus deceſſerunt, hæredibus eorum non auferri, ſiue teſtato, ſiue inteſtato deceſſerunt.* Nam vt Macer ait *in l. 2. in fin. ff. de bon. eorum qui ante ſentent.* (Marcianus idem ait mandatis cauetur, *in l. 3. §. ſi qui eod. tit.* & Tacitus *lib. 6.* inquit, *eorum qui damnati non eſſent corpora humari, manere teſtamenta,*) & Senatus conſulto comprehenſum erat: *Nullius mortui bona, antequam de eo pronuntiatum ſit, publicanda ſunt, eaque bona hæredes poſſidere debent;* niſi ſi fortè conſcientia ſceleris, & imminentis ſupplicij metu, mortem ſibi conſciuerint; tunc enim pro confeſſis & conuictis habentur, eorúmque neque teſtamenta manebant, neque legitima ſucceſſio dabatur, ſed fiſcus bona occupabat, vt Vlpianus ſuperiori loco, & alij Iuriſconſulti paſſim adducunt *l. 3. per totam, ff. de his qui ante ſent. l. 1. Cod. eod. d. l. in fraudem, §. eius bona, l. 6. §. eius qui, ff. de iniuſt. rupt.* Tacit. *ſuprà:* vide Mant. *in Enchir. c. 99. & 100.*

Fuit quippè ſemper, de ſe ſtatuere, admodum turpe, vt grauiter Ægeſippus *lib. 3. excid. cap. 21.* & Auguſtinus *lib. 1. de ciuit. Dei cap. 17.* & omninò videndus Annæ. Rob. *lib. 1. rer. iud. cap. 12.* & Iacob. Durant. *obſeruat. cap. 3.* oſtendunt; & tunc præcipuè turpiſſimum, vbi quis metu criminis violentas ſibi manus inferret. Vnde huiuſmodi reum, qui ſententia voluntaria morte præuenit, inhumatum abiici, ſine ſucceſſore manere, à propinquis vel coniuge non lugeri, nomen eius in parentationibus, ſiue ferali cœna à cognatis non dici, in qua tamen cæterorum propinquorum defunctorum nomina dicebantur, tam Iuriſconſultorum, quàm aliorum Auctorum teſtimoniis probatur: Plato *lib. 9. de leg.* Quint. *declam.* 337. Forn. 3. *ſelect. cap. 11. dict. l. 3. de bonis eorum, qui ante ſent. l. liberorum §. non ſolent, ff. de his qui notantur infamia;* Artemid. *de ſomn. interpr. lib. 1. cap. 5.* Alciat. *lib. 6. parer. c. 27.*

At nos de parricidæ etiam bonis & hæreditate tractemus, qui non accuſatus tantùm, verùm & dãnatus infandiſſimi huius ſceleris fuit: Et conſtat hunc ſimul atque condemnatus eſt, bonis omnibus exui, quia capitale ſupplicium bonorum omnium publicatio ſequebatur, *l. 8. §. 1. de teſtam. l. 2. Cod. de bon. proſcrip. l. 15. tit. 1. part. 6.* & per conſequens neque teſtamentum ab eo fieri poſſe, & antea factam reſcindi, & ne ab inteſtato quidem ei hæredem contingere, cùm pœnæ ſeruus ſtatim efficiatur, *l. 6. §. irritum, de iniuſt. rupt. l. qui vltimo 29. ff. de pœnis.*

Quod planè, quoad teſtamentum attinet, etiam nouiori iure obſeruandum videtur; nam licèt ex Iuſtiniani legibus, nemo benè natus ſeruus pœnæ reddi poſſit, *Auth. ſed hodie, Cod. de donat. inter.* & damnati bona, excepto maieſtatis crimine, deſcendentibus & aſcendentibus vſque ad tertium gradum, confiſcatione ceſſante, præſtari iubeantur, *Auth. vt nulli iud. liceat, §. fin. collat. 9.* non tamen ideò magis parricidij reus, aut quiuis alius, qui capite damnatus fuerit, teſtamenti factionem habebit, vt Accurſij, *in dict. l. 8. verb. publicabuntur. de teſtam. & in d. dict. auth. ſed hodie:* Bartol. *in dict. l. qui vltimo:* Paul. Cuiac. & cæteri *in dict. l. 8. §. 1. de teſtam.* Onciacus *lib. 1. academ. quæſt. c. 41.* & aliorum ſcriptis probatur.

In quo articulo non omninò diſplicet Franciſci Hotomanni ſententia, qui, hoc vt rei capitalis damnati teſtamenti faciendi facultate interdicantur; poſterioribus Iuriſconſultorum temporibus receptum videri, arbitratur, *in dict. l. 8. de teſtament.* Nam & Cornificius *ad Heren.* & Cicero *lib. 2. de inuentione,* de eo qui parricidij iudicatus erat, verba facientes, apertè teſtantur, certam nullam fuiſſe legem, quâ damnatis culleo, teſtamenti factio prohiberetur, & inter

inter teſtamentarios, & legitimos parricidæ hæredes, controuerſia mota, rem totam ex coniecturis, & ratiocinatione pendere demonſtrant.

Apud nos autem Regio quo vtimur iure, cùm damnati ad mortem, vbi confiſcatio ſpecialiter in pœnam criminis ſtatuta non eſt, tam ex teſtamento quàm ab inteſtato hæredes habere poſſint, & nedum ante, verùm & poſt condemnationem vltimi elogij condendi ius habeant, *leg. 4. Tauri, quæ eſt lex 3. tit. 4. lib. 5. recop.* vbi omnes, & latè Couar. *3. p. Rubr. de teſt. num.* 27. Molina *de primogen. lib. 4. cap.* 12. nulla inter parricidij, & aliorum maleficiorum reus differentia conſtitui debebit. Sed videamus quid de illis bonis faciendum ſit, quæ illius fuerant, qui à parricida interfectus eſt, & an ea fiſcus, quo caſu, vel omnia vel eorum pars, ad parricidam tanquam ad hæredem legitimum ſpectabant, ab ipſo vt ab indigno auferat, an ad parricidæ hæredes pertineant? vel eis remotis ſequentibus agnatis adiudicentur? Quæ quidem quæſtio in difficili eſſe videtur, propter diuerſas, quæ in ea reperiuntur Doctorum ſententias, quas ſigillatim Boërius *quæſt.* 25. Mantua *in Enchirid. cap.* 233. latè Marcus Antonius Peregrinus *in tract. de iure fiſc. lib. 2. tit. 3. per totum*, recenſent. Inter quas ea frequentiori calculo ab interpretibus adprobatur, vt occiſi hæreditas ad parricidam, & eius filios vel hæredes, ſeruato ſanguinis gradu, pertineat, eam tamen per fiſcum ab eis, vt ab indignis auferri.

Nam etſi fratris vel alterius ex agnatis factum, proximioribus, vel his qui ſunt in eodem gradu neutiquam noceat, iuxta Bartol. *in l. ſi ſequens gradus, ff. ad Syllan. & in l. 1. ff. ſi quis aliquem teſtar.* Bald. *in l. data opera, Cod. qui accuſ. non poſſ.* Gregor. Lopez *in l. 6. tit. 7. p. 6. verb. del heredero*; doctrinam, ſibi tamen, & eis qui ab eo ſuccedunt, vel remotiori gradu ſunt, non immeritò nocet. Etenim ſi hæres qui mortem defuncti non vindicauit indignus cenſetur, *l. 1. C. de his quibus vt indig. l. ei qui, ff. eod. tit.* quanto magis eum, qui defuncti mortem non atroci ſcelere procurauit, indignum exiſtimabimus? qui, vt alibi Pompon. *in l. ſi ab hoſtibus, §. fin. ff. ſolut. matr.* ſcripſit: *Non debet ob facinus ſuum hæreditatem ſperare lucri facere.* Aut cur remotior hæres ius ſuum ſibi ereptum queretur? cùm ipſe ſi nullum admiſſum crimen foret, nihil eſſet habiturus, cúmque ne ad ipſos quidem parricidæ filios quidquam ex occiſi bonis ſit peruenturum, vt Paulus *in l. cum ratio, in fin. de bon. damnat.* his verbis ſcriptum reliquit: *Præterea ex his, quæ per flagitium damnatus acquiſiuit, portiones liberorum non augentur, veluti ſi cognatum ſuum interimi curauerit, & eius hæreditatem adierit, vel bonorum poſſeſſionem acceperit.* Sed licet hæc ita ſint, in contrariam tamen ſententiam, me, & iuris, & Senatus Pariſienſis auctoritas vocat, à quo in prædicta quæſtione parricidam non indignum, ſed incapacem ſæpe pronunciatum fuiſſe, & ſic nec alijs agnatis eius facinus præiudicium inferre: Nicol. Boër. *d. q.* 25. Ioann. Gallus *q.* 266. & nouiſſimus Marc. Ant. Peregrin. *de iure fiſc. lib. 2. tit. 3. num.* 6. & An. Robert. *lib. 3. rer. iud. cap* 7. eruditè pluribus in vtramque partem adductis, commemorant.

Conſtat etenim vnius ex agnatis ſcelus, cæteris, qui eiuſdem ſunt familiæ, nocere & præiudicium afferre, conueniens non eſſe, *l. 2. §. fratris, ff. ſi quis aliquem, l. ſancimus, C. de pœnis*, & eum qui ad ſuccedendum inhabilis eſt, reliquis non obſtare; ſed tunc, qui vno gradu remotior eſt, pro agnato proximiore haberi, *l. ſi poſt mortem, §. liberi, de cont. tab. l. 1. C. de hered. inſtit.* Et prætereà euidens eſt pro hac opinione Pomponij reſponſum, *in dict. l. ſi ab hoſtib. §. 1.* in quo cùm vxor à marito occiſa fuiſſet, etſi maritus ſuperſtes ex pacto dotem lucrari debere videretur; tamen maritus ob ſuum facinus dotis emolumento priuatur, & non fiſco, ſed legitimis vxoris hæredibus actio dotis acquiritur.

Quibus accedit, quod in feudorum libris *c. 1. §. ſimiliter*, vbi Gloſſ. *verb. fratrem, quib. mod. feud. am.* Peregrin. *d. tit. 3. num.* 3. in ſpecie maximè ad noſtram accommodata cauetur, eum qui fratrem occiderit, vt totum feudum habeat, feudo quidem priuari, illud verò ad proximum agnatum deuolui. Quod idem in noſtræ Hiſpaniæ primogenijs abſque dubio procedere: Gregor. Lopez *in d. l. 6. verb. de el heredero*: Mieres *de maiorat. quæſt. 4. num.* 13. Molina *de primogen. lib. 3. cap. 2. num.* 32. Vela *de delic. c. de homicid. num.* 19. teſtantur. Sed & Longobardicis legibus idem omninò cautum inuenimus: Rex enim Lotharius *l. 1. & 2. de parric. in leg. Longob.* & Luitprandus parricidæ animam poteſtati Regis relinquunt; ad hæreditatem & bona non ſolùm occiſi, verùm & occiſoris fiſcum non aliter admittunt, quam ſi alij proximiores parentes, id eſt legitimi hæredes defuerint. Quas leges licèt quoad hæreditatem interfectoris poſteà Imperator Henricus reformauerit, conſtituens vt in fiſcum redigeretur, quod tamen ad bona interfecti pertinet, illibatas manere decreuit, vt conſtat ex illius verbis, quæ ſic habent, *l. fin. eod. tit.* *Quicumque propter cupiditatem rerum patrem, aut matrem, aut fratrem, aut ſorores, vel nepotem, aut aliquem ſuum propinquum, per ſe, aut per alium interfecerit, hæreditas interfecti ad alios ſuos legitimos hæredes perueniat; hæreditas verò interfectoris in fiſcum redigatur; ipſe verò ordinante Epiſcopo publicæ pœnitentiæ ſubdatur. Quòd ſi ille cui crimen mittitur negare voluerit, per ſe pugnam faciat, nec liceat campionem pro ſe dare, niſi decrepita ætas, aut iuuenilis, aut infirmitas pugnare prohibuerit.* Qua in lege obiter animaduerto, purgationem illam vulgarem, quam per duellum fieri iubet, in lege antecedenti ita fieri iuſſam, vt qui ſe occidiſſe negauerit, ad nouem vomeres ignitos ad iudicium Dei examinandum accederet. Erat quippe ea ætate non apud Longobardos modo, verùm & apud alias gentes frequens hic mos, vt ſuſpicio criminis, vel pugna, vel candentis ferri ſuſceptione, vel alijs ſimilibus modis purgaretur, quouſque Pontifices huiuſmodi iudicium vtpotè in quo Deus tentari videretur, interdixerunt, *cap. 1. & 3. de purg. vulgar. c. ex tuarum, de purg. canon. c. Mennam* 2. *q.* 5. Qua de re non grauaret aliqua in medium adducere, ſi vel id inſtituti noſtri ratio pateretur, vel ab alijs multa huc ſpectantia diligenter congeſta non fuiſſent; vide Anaſtaſ. Germ. *in pract. de purg. Can.* Prat. *verb. purgatio*: An. Rob. *lib. 1. rer. ind. c. 1. fol.* 72. & latiùs Petr. Greg. *lib. 48. ſyntag. c. 15. per totum.*

CAPVT

CAPVT XX.

Parricidij crimen publicum eſſe. Ideò eius accuſationem cuiuis è populo datam. Parricidio Rempublicam lædi. Parricidij accuſationem nullo temporis ſpatio finiri, licèt reliqua crimina vicennio extinguantur. Paulus in l. fin. de parricidiis *expoſitus. Noua eius interpretatio cum Cuiacio relata. Quæ tamen reiicitur poſteà, & communis magis probatur.*

SEd vt receptui canamus, & tot vexata fluctibus noſtræ tractationis nauicula, optatum portum, quem iam velut vmbram non procul aſpicio, tandem appellat, vltimo hoc capite de parricidij accuſatione, breuitate Laconica nonnulla præſtringam. Et verò conſtat crimen hoc inter iudicia publica optimo iure relatum, §. *alia deinde, iuncta Rub. inſt. de pub. iud.* quippè cùm vt Macer ait, *in l. 1. de pub. iud.* ex legibus publicorum iudiciorum originem trahat. Cui & illud conſequens eſſe videtur, vt cuilibet de populo eius accuſandi poteſtas ſit.

Etenim (quicquid Duarenus *lib. 1. diſput. c. 37.* Goueanus *1. variar. cap. 27.* Eguin. & Hoto. *in princip. de pub. iudic.* Briſſon. *de verb. iuris, verb. publica*, velint) veriſſima eſt Iuſtiniani Imperatoris ſententia, neque ab aliorum Iuriſprudentum reſponſis aliena, qui publica iudicia inde dicta nos docet, quòd cuiuis de populo eorum executio plerumque conceditur, *in princip. de pub. iud. l. palam, §. Senatus, de rit. nupt. l. lege Cornelia 30. ff. de falſis, l. quamuis, Cod. de adult.* defendit Rævard. *1. var. c. 27.* Carol. *1. veroſim. c. fin. 1. antiq. Rom. cap. 14.* & Cuiac. 8. *obſeruat. cap. 33.* Rober. *lib. 4. ſentent. cap. 10.* Neque potuit aſperrimi huius criminis accuſatio non omnibus dari, cuius atrocitas & vniuerſam Rempublicam, & quemlibet è populo lædere exiſtimatur.

Sic enim Oroſius: *Malcoli parricidium, vrbem omnem ſubito mœrore fuſcaſſe*, ſcriptum reliquit, & in non diſſimili ſpecie Cæſares *in l. 4. Cod. de hæret.* de violata religione diuina, cui parentum pietas tantùm non æquatur, verba facientes, Hæreſim inquiunt Manichæorum vel Donatiſtarum, *volumus eſſe publicum crimen, quia quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam.* Quin & illud ſibi proprium ſceleris huius immanitas vindicat, vt licèt alia crimina viginti annis elapſis in iudicium deduci non poſſint, neque eorum accuſatio, aut inquiſitio admittatur, vt Diocletianus, & Maximianus ſtatuunt *in l. querela 12. Cod. de falſis*, & communiter interpretes omnes Nicol. Boërio, *quæſt. 56.* Ægidio Boſſio, *in prax. cap. 41.* & Iulio Claro *recept. § fin. quæſt. 51.* Ancharan. *2. quæſt. c. 29.* Cuiac. *de diuerſ. præſcript. cap. 28.* teſtantibus, recipere ſolent; parricidij tamen accuſatio nullis temporis ſpatiis poſſit extingui, nulliſque diſſimulationis quantumuis longæuæ præſcriptionibus, & metis excludi.

Id quod Paulus I.C. his expreſſis verbis admonuit, *in l. vltim. ff. de parricid. Eorum qui parricidij pœna teneri poſſunt, ſemper accuſatio permittitur*; & Accurſ. *in dict. l. fin. & in dict. l. querela*: Bartol. Salycet. Duaren. *ad tit. ff. de parricid. in fin.* Weſemb. *in parat. eiuſdem Tiber. Dec. 2. tom. crim. lib. 9. cap. 6. num. 10.* & reliqui fermè omnes iuris noſtri Scriptores conſtanter tenuerunt, & dictionis illius *ſemper* proprietas perſpicuè demonſtrat, quæ continuitatem, & perpetuitatem accuſationis ſignificat, *l. Caio, §. Imper. de alim. leg. l. 1.* vbi Gloſſ. Bartol. & cæteri, *ff. ſolut. mat.*

Sed his contrarius Iacobus Cuiacius *lib. 4. obſeruat. cap. 14. & in not. poſt. ad dict. l. vltim.* & qui Cuiacij veſtigia ſequitur Dionyſius Gothofr. *in dict. l. querela*, obfirmato animo aſſerere non verentur, nulla quamuis grauia crimina, & Reipublicæ perniciosa, vltra vicennium porrigi; hoc tempus finiendis accuſationibus generaliter conſtitutum; poſt illud, criminales omnes actiones, quin & ciuiles fiſcales, excepta cauſa commiſſi, & vacantium bonorum, ſopiri, *l. in omnibus de diuer. temp. præſ. l. 1. §. penult. & vltim.* vbi Cuiacius *de iure fiſci, l. 2. & 3. ff. de req. reis.*

Neque Diocletianum & Maximianum *in d. l. querela*, contrarium docere: nam quod aiunt, *Falſi querelam vt cætera quoque ferè crimina, viginti annorum præſcriptionibus excludi*; non idcircò adiici, quaſi aliqua ſint, quæ vicennio non extinguantur; ſed quoniam nonnulla quinquennio tollantur, vt quæ ex lege Iulia de adulteriis peculatus, aut S. C. Syllaniano deſcendunt, *l. mariti, §. hoc quinquennium, ff. de adulter. l. peculatus 7. ff. ad leg. Iul. pecul. l. in cognitione 13. ff. ad Sylla.* vide Cuiac. *de diuer. præſcrip. cap. 24.* interdum & anno, vt in iniuriarum actione contingit, *l. ſi non conuicij 5. Cod. de iniur.*

Ergo quod Paulus ait, *Semper eorum qui parricidij teneri poſſunt accuſationem permitti*; eo modo accipiunt, niſi vicennalis præſcriptio obiiciatur, & quod idem alibi de ſuppoſito partu agens, huius criminis accuſationem nulla temporis præſcriptione depelli, tradit, *in l. qui falſam 19. §. 1. ff. de falſis*, pari limitatione reſtringunt.

Imò & Cuiacius, *dict. lib. 4. obſeruat. c. 14. & in oper. poſt. ad titul. Cod. de falſis*, plus coniecturis, quàm apertis iuris deciſionibus tribuens, eò prorumpit audaciæ, vt Pauli reſponſum, quod extat *in lege finali de parricidiis*, fugitiuum eſſe arbitretur; & cùm à Triboniano in Senatuſconſulti Syllaniani expoſitione collocari debuiſſet, quò aliter extranei hæredes, aliter hi qui parricidij teneri poſſunt, conueniuntur, vt Venuleius Saturninus admonuit, *in dict. l. in cognition. 13. ff. ad Syllan.* malè ab eo ad titulum de lege Pompeia tranſlatum.

Sed hoc potiùs eſt iura corrumpere, quàm exponere, & contra Auguſtini *lib. de vera relig.* relati *in cap. in iſtis 4. diſtinct.* ſententiam, *De ipſis legibus iudicare, non ſecundùm ipſas.* Quare ſimplicem iuris docendi rationem, & viam magis ſequutus, cum communi

muni veterum ſchola, Pauli verba, prout iacent, accipienda eſſe contendo, & iuſtiſſimè vicennij præſcriptionem, quæ in aliis criminibus ſolet locum habere, in parricidio ceſſare, cuius atrocitas vt expiationem nullam, ita nullum temporis ſubterfugium habere meretur.

LAVS DEO.

INDEX

INDEX

Memorabilium Rerum quæ hac de Parricidij Crimine Diſputatione continentur.

Prior numerus paginam, alter columnam deſignat.

A

Abidius.

ABIDII Caſſij memorabile factum, pag. 38. col. 2. & 42. 1

Abdicatio.

Abdicatio filiorum ab vſu receſſit, 43. 2

Abortio.

Abortionis poculum qui præbet etiam effectu non ſequuto qualiter puniatur, 51. 1

Abortus.

Abortus deteſtatio, ibid. & ſeqq.

Abortus crimen nullo modo excuſabile, 52. 1

Abortum quæ facit an parricidio teneatur, 50. 2. & 51. 2

Acheus.

Acheus qualiter ab Antiocho punitus, 18. 1

Accuſatio.

Accuſatio parricidij quibus competat, & tempore finiatur, 63. 1

Accurſius.

Accurſius reiicitur, 14. 2. 21. 2. & ſeqq. paſſim.

Actio.

Actio malæ tractationis vxori aduerſus maritum datur, 53. 2

Adagium.

Adagium, Culleo dignus, 18. 1

Adagium, Sardonius vſus, 8. 1

Adagium, Oculus canious, 19. 2

Adagium, Cane peius & angue odit. 21. 1

Adagium, Mare proluit omnia mortalium mala, 27. 2

Adagium, Conſcientia mille teſtes, 60. 1

Adoptio.

Adoptionis ſolemnia verba quæ, 42. 1

Adoptiuus.

Adoptiui filij parricidium non committunt, 36. 2

Adrian. Turneb.

Adrianus Turnebus laudatur, 47. damnatur, 17. 2

Adulter.

Adulteris nullam pœnam ſanxit Licurgus, & quare, 5. 1

Adulteri j pœna aliquando culleus, 18. 2

Adulteri à marito deprehenſi impune interfici an & quando poſſint, 36. 1

Ægiptij.

Ægiptiorum lex in occiſores filiorum, 48. 1

Ægiptij qualiter parricidas punierint, 8. 2

Affectus.

Affectus quando puniatur & ſi effectus non ſit ſequutus, 51. 2. & ſeqq

Agelus.

Agelai dictum de amore filiorum, 17. 2

Aclmaeon.

Alemæonis parricidium & eius cauſa, & furiæ, iudicium Deorum, 7. 1

Amnis

Amnis ex quo qui bibit in id furit vt ſibi teſticulos amputet, 21. 2

Amnis.

Amnis quando primùm excipere cœperit parricidas, 25. 2

Amatorium poculum.

Amatorij poculi pœna 51. 1

Amor.

Amor patriæ, 38. 2

Amor parentum in filios multis oſtenditur, 46. 2

Anathema.

Anathema quid, 27. 2

Angeli.

Angeli delirium exploditur, 21. 2

Anglus.

Angli gallorum concertationibus delectantur, 25. 2

Animalia.

Animalia quædam parentes occidunt, 24. 2

Animalia quo tempore cœperint culleo cum parricida inſui, 19. 1

Animalium quæ cum parricida inſuuntur quæſtio, 18. 2. & ſeqq.

Animalia pro ſuis catulis maximè certant, 47. 2. 48. 2

Animalia caſtrata debiliora reddi, 24. 1

Animalia quæ nimis parentes ament & colant, 34. 2. & ſeqq.

Annulus.

Annulus ferreus cui adamas ineſſet in deſponſatione dabatur, & quare, 55. 2

Anſeres.

Anſeres capitolium ab hoſtibus defenderunt, 21. 1

Antipater.

Antipater crudeliter matrem necauit, 6. 2

Antoninus.

Antoninus Pius qualiter parricidam damnauerit, 8. 2

Antonius.

Antonius Auguſtinus laudatur, 11. 1

Antonius Pichardus Vineſa laudatur, 35. 2

Antipelargia.

Antipelargia quid, 34. 2

Apuleius.

Apuleius expenditur, 18. 1. & alibi ſæpe, 58. 2

Aqua.
Aqua rerum omnium principium, 26.2
Aqua fluvialt à lenionbus delictis Ethnici ſe purifi cabant, 27.1
Aquæ benedictæ in templorum oſtiis origo, ibid.
Aquæ & ignis interdictio in deportationem tranſlata, 46.1
Arbor.
Arbores quaſdam infelices, quaſdam felices, 15.2
Adrieus.
Adrieus Pamphiliæ tyrannus patrem occidit, 6.2
Ariſtippus.
Ariſtippi dictum in meretricem, 36.1
Arcelaus.
Arcelai dictum, 8.1
Ariſtoteles.
Ariſtoteles triplex imperium in vnaquaque domo conſtituebat, 41.2
Artaxerxes.
Artaxerxis filij de interficiendo patre conſpirarunt, 6.2
Artaxerxes qualiter filium ob intentatum parricidium punierit, 58.1
Aſtiages.
Aſtiages Perſarum Rex qualiter Arpagum punierit, 48.2
Aſychis.
Aſychis Ægiptiorum Regis lex, 28.2
Athenienſes.
Athenienſes ſpurios ab ingenuis procul arcebant, 26.2
Athenienſes de ſepultura admodum ſoliciti, 28.1
Auguſti.
Auguſti Cæſaris lenitas de parricidij reo examinando, 59.2
Aulus.
Aulus Fulvius cur filium occiderit, 42.1
Auſonius.
Auſonij locus exponitur, 47.1
Auctor.
Auctor in hoc libro apes imitatur, 17.1

B

Bactriani.
BActriani parentes ſenes canibus dabant, 8.1
Baldacus.
Baldacus quidam proſcriptum patrem impune necauit, 38.1
Balduinus.
Balduinus damnatur, 11.1.& 24.1
Barathrum.
Barathri deſcriptio, 18.1
Beſſus.
Beſſi Peonienſis parricidium,& eius vltio miraculoſa, 7.1
Beſtia.
Beſtiis obiici & ad beſtias damnari an differat, 27.1
Bruta.
Bruta inter ſe ſe concordiam gerunt, 3.1
Bruta multoties puniri & quare, 2.2

C

Caius.
CAij Toranij atrocitas, 7.1
Caius Villius culleo cum anguibus inſutus, & quare, 18.1
Caius à Gaudio appellabant antiqui, 53.1
Caligula.
Caligula qualiter liberorum appellationem reſtrinxerit, 32.1
Cambyſes.
Cambyſis crudelitas in Tiraſpem, 48.2
Canis.
Canis cur cum parricida inſuatur. 19.1.& ſeqq.
Canes immundi & obſcœni, ibid.2
Canes Delum inſulam attingere & arcem Athenienſium intrare prohibiti, ibid.
Canes impudentiæ ſymbolum, ibid.
Canis fideliſſimum homini animal, 20.1
Canis qui Vlyſſem agnouit memoria & ætas, 20.2
Canis fidelitatis hieroglyphicum apud Ægyptios & alios, ibid.
Canum memoriæ & fidelitatis admiranda exempla, ibid.
Caninis tergoribus cur lares veſtirentur, ibid.
Canes impij, pugnaces & crudeles, 21.1
Canes rabie pereuntes nutritores mordent, ibid.
Canes matres & ſorores ſalunt, ibid.
Canes à Romanis odio habiti & quotannis in ſupplicium rapti,& quare, ibid.
Canum nomine furiæ infernales denotabantur, ib.
Canonicum.
Canonico iure quæ pœna imponatur parricidis, 63.2 & ſeqq.
Capitale.
Capitale ſupplicium bonorum omnium publicatio ſequebatur, 61.2
Caracalla.
Caracallæ Imp. fratricidium, 57.1
Carcer.
Carceris perpetui pœna quando in vſu, 63.2
Carceris pœna grauiſſima eſt, ibid.
Carcer ad cuſtodiam non ad pœnam, ibid.
Carceris deſcriptio cum Caſſiodoro, ibid.
Carcer mala manſio, ibid.
Cardiani.
Cardiani qualiter Mylt̃oxitem Thracem punierint, 48.1
Carolus.
Carolus ſeptimus, Francorum Rex filio qui in eum conſpirauerat pepercit, 58.1
Carolus Sigonius damnatur, 11.1
Caſſiodorus.
Caſſiodori elegans de parentum amore in filios epiſtola, 25.1
Caſſiodori loci emendantur, & referuntur, 2.1 & alibi paſſim.
Catelianus.
Catelianus Cotta reprehenditur, 11.1.& 18.1
Cato.
Catonis locus explicatur, 16.1
Cœlius.
Cœlius Rhodiginus reiicitur, 27.2
Cæſar.
Cæſaris Baronij Cardinalis Illuſtriſſimi laus, 28.1
Cecrops.
Cecrops Athenienſium Rex cur duplicis naturæ fuiſſe diceretur, 26.1
Cælum.
Cælum pro aëre, 30.1
Cæpola.
Cæpolæ opinio notabilis, 38.1
Cephalus.
Cephalus vxorem imprudenter occidit, & qualiter punitus, 60.1
Cicero.
Ciceronis loci exponuntur & expenduntur, 10. & alibi ſæpe.

Ciconia.
Ciconiarum pietas admiranda, 54.1
Ciconiæ pietatis cultrices appellatæ, ibid.
Clementia.
Clementia interdum eſt nociua, 3.1
Clerici.
Clerici qualiter ob parricidium puniantur, 31.1
Clitemneſtra.
Clitemneſtra cur ab Oreſte filio occiſa, 60.1
Cogitatio.
Cogitationis pœnam in foro exteriori nemo patitur, 57.1.& ſeqq.
Columna.
Columnæ lactariæ Romæ quis vſus, 39.2
Conatus.
Conatus in atrocioribus criminibus perfecti ſceleris inſtar obtinet, 57.1.& ſeqq.
Confeſſio.
Confeſſionem parricidij proprio ore delinquentis neceſſariam non eſſe contra plures, 59.1.& ſeqq.
Coniux.
Coniuges nihil habent quod inter eos commune non ſit, 53.2
Coniuges ſe inuicem plus diligunt quàm filios, ibid.
Coniugum quanta ſit corporum & animorum coniunctio, 52.2.& ſeqq.
Conſanguineus.
Conſanguinei & collaterales an parricidij teneantur, 54.2.& ſeqq.
Conſanguineorum, & affinium amor maximus eſſe debet, ibid.
Connanus.
Connanus damnatur, 42.2
Conſcientia.
Conſcientia mille teſtes, 60.1
Conſtantinus.
Conſtantinus vxorem & filium quomodo & cur interfecerit, 50.1.& ſeqq.
Conſtantini parricidia à populo notata, & quomodo, ibid.
Conſtantinus Imp. expiationem nullam parricidij niſi per Baptiſmum inuenit, 28.1.& ſeqq.
Conſtantini Harmenopoli lex in parricidas, 8.1
Conſeius.
Conſeij criminis an & quando parricidij teneantur, 86.1.& ſeqq.
Corasius.
Coraſij & Manthæ emendatio reijcitur, 15.1
Cornelius.
Cornelij Taciti loci, 10.2.& alibi paſſim.
Couarruuias.
Couarruuiæ opiniones damnantur, 20.2 alibi paſſim.
Crimen.
Crimina atrociora ſepulturæ priuatione vindicantur, 28.1
Crimina fere omnia excepto parricidio poſt 20. annos extinguuntur, 63.2
Criſantes.
Criſantes cur à Cyro laudatus, 54.2
Criminoſi.
Criminoſi arbore infelici ſuſpenſi, 15.1
Chriſtus.
Chriſtus Dominus cur flagris affectus ante crucem 13.2
Crudelitas.
Crudelitas maxima eſt pœnam differre, 63.2
Culleus.
Cullei ſupplicium quis primus paſſus apud Romanos, 10.2.& ſeqq.
Cullei ſupplicium parricidis an legibus autoribus irrogatum, ibid.& ſeqq.
Cullei ſupplicium an lege Pompeia inductum, 11.1.& ſeqq.
Culleus quid, & ex quo factus, 16.1.& ſeqq.
Culleola quæ, ibid.
Culleus quot vrnas caperet, ibid.
Culleus pro vagina, & in obſcœnis, ibid.
Culleus propria parricidarum pœna, 17.1.& ſeqq.
Cullei mentio in parricidarum ſupplicio apud quos latè, ibid.cum ſeqq.
Cullei pœnam apud alios, quam apud Romanos in vſu fuiſſe, 18.1
Culleo dignus dictus per metaphoram quilibet ſceleratus, ibid.
Cullei pœna adulteros aliquando punitos, ibid.
Cullei pœna an hodie in vſu, & apud quos 63.2.& ſeqq.
Cullei pœnam ab aula receſſiſſe hodie qui affirment, ibid.
Cullei pœna ad quos extenderetur, 46.2
Cyanes.
Cyanes & Medulina patres, à quibus ſtupratæ erant, interfecerunt, 59.2
Cymon.
Cymonis in patre ſepeliendo pietas eximia, 28.1
Cynoſarges.
Cynoſargis apud Athenienſes locus, vbi ſpurij alebantur, 37.1
Cyrenenſes.
Cyrenenſes Leandrum fratricidam culleo inſuerunt, 18.1
Cyrus.
Cyri caput à Tomiri culleo ſanguine pleno incluſum, & quare, ibid.2

D.

Damatria.
Damatria filium quòd ignauus eſſet occidit, 50.1
Damnatus.
Damnati ad mortem antea virgis cædebantur, 13.2
Damnatorum facies ex more velari, 17.1
Debita.
Debitorum apud Ægyptios ſepultura impeditur, 29.1
Decimatio.
Decimationis ſupplicium quale, 2.1
Deiotarus.
Deiotarus plures filios occidit, & quare, 49.2
Delictum.
Delicta cur publicè puniantur, 2.1
Delicta pœnis coërcenda, ibid.
Delicta inuoluntaria qualiter puniantur, 60.2
Delicta ob pecuniam facta grauiora cenſentur, 51.1
Delinquere.
Delinquere alios qui patitur quando videatur delinquere, 56.1
Delphines.
Delphines multum filios amant, 48.1
Delphines ſepulturam curant, 29.2
Democritus.
Democritus quos Deos conſtitueret, 8.2
Delubrum.
Delubrum quid apud veteres diceretur, & vnde, 27.2

Demoſthenes.
Demoſthenes quod filij mortem non luxerit ab Æſchino reprehenſus, 48.2
Deus.
Deus peccata punit non iudex, 2.2
Deus conſcientiam ſceleris etiam damnat, & corda indicat, 58.1.& ſeqq.
Dictator.
Dictator quem vellet, etiam indicta cauſa occidere poterat, 44.1
Diogenes.
Diogenes cur Cynicus dictus, 20.1
Diogenes Cynicus ſepulturæ curam momordit, 29.1
Diogenis dictum in filium patris contemptorem, 34.2
Diogenis dictum in meretricis filium, 39.2
Dionyſius.
Dionyſius matrem & fratrem occidit, 7.1
Dominus.
Dominis non licet in ſeruos vltra modùm ſæuire, 43.1.& ſeqq.
Dolon.
Dolon quid, 15.1
Dracon.
Draconis leges ſeueræ, & verè Draconis, 5.1
Duarenus.
Duarenus damnatur, 11.2

E

Echetus.
ECheтus filiæ oculos confixit, & eius pœna apud inferos, 49.1
Educatio.
Educatio quantum proficiat. 4.1
Elementa.
Elementa omnia naturali iure communia, 26.2
Eleuſina.
Eleuſina ſacra, 28.1
Emancipare.
Emancipare filium cogitur pater nimis ſeuerus, 43.2
Epaminondas.
Epaminondas cur filium interfecerit, 38.2
Epiſcopus.
Epiſcopum qui occiderit an teneatur parricidij, 40.1. & ſeqq.
Epitaphia.
Epitaphia parentum in filios amorem denotantia, 44.2
Erechteus.
Erechtei facinus egregium, 38.2
Eriſicthon.
Eriſithon filiam ob famem vendidit, 43.1
Eriphiles.
Eriphiles à filio Alcmæone quare occiſa, 6e.1
Erixo.
Erixonis ob filij necem ſupplicium, 45.1
Error.
Error nullus tam magnos qui ſuos non habeat auctores, 4.2
Eua.
Eua cur ex coſta Adami, non ex capite aut pede facta, 53.2
Eucratides.
Eucratides Bactrianorum Rex à filio crudeliter diſcerptus,& conculcatus eſt, 6.1
Eunuchus.
Eunuchi debiliores ſunt, 2.2

Exagonus.
Exagoni cuiuſdam hiſtoria, qui inter viperas ſecurus erat, 24.2
Exemplum.
Exempli mali quæ ſunt grauius puniri debent,& quare, 2.2
Exheredatio.
Exheredatio vltimum fulmen patriæ poteſtatis eſt hodie, 43.2
Exheredatio filiorum non niſi magna ex cauſa admittenda, 45.1
Exheredari qui iuſtè poteſt, poteſt etiam ſecundum communem citra parricidij pœnam occidi; nos contra, ibid.2
Exilium.
Exilium quis in carcere implere poteſt, 31.1
Expiationes.
Expiationum variæ formæ, 27.1
Expiatrix.
Expiatrix ſacerdos, ibid.2
Exponentes.
Exponentes filios qualiter puniantur, 39.1
Exponere filios quando permitterent Romani, ibd.
Exponentes filios qualiter punirent Thebani, ibid.
Exponere filios Romanis frequentiſſimum,ibid.
Expoſiti filij an parricidij rei eſſe poſſint, ibid.
Extranei.
Extranei parricidæ opem vel conſilium ferentes, an & quando parricidij teneantur, 56.1

F

Fabius.
FAbius Fabricianus matrem ob patris vindictam occidit, & abſolutus eſt, 60.2
Facies.
Facies qui canem refert impudens, 19.2
Facies damnatorum ex more velabantur, 17.2
Famis.
Famis dolor miſerrimus, 43.1
Famis cauſa qui filios comederint, aut vendiderint, ibid.
Fel.
Fel cur non adhiberetur in Iunonis Pronubis ſacris, 53.2
Feſtus Pompeius.
Feſti Pompei loci recenſentur, & emendantur, 5.2.& alibi paſſim
Filius.
Filiorum qui parentes occiderint exempla plura, 6.1.& ſeqq.
Filius patrem pulſans qualiter puniatur, 9.1.& 2
Filius eorundem ſacrorum cum patre particeps, 20.2
Filius Patri maledicens qualiter diuinis legibus puniatur, 33.2
Filij an in omnibus obedire parentibus debeant, 34.2
Filij cur in ſacris parentum eſſe dicantur, noua ratio Connani, ibid.
Filius eadem perſona cum patre, ibid.2
Filij apud Romanos Deorum penatum loco parentes mortuos habebant, 34.2
Filij multa parentibus debent, ibid.2
Filij naturales an parricidij teneantur, & an ſpurij & inceſtuoſi, 25.2.& ſeqq.
Filij inceſtuoſi an debeant ali à parentibus, 26.2

Filij adoptiui an parricidij rei ſint? ibid.2
Filij qui parentes prodiderint, 7.1. & 37.2
Filiorum quorundam pietas in parentes, 37.2
Filij expoſiti an parricidium admittant, 39.1. & ſeqq.
Filios, qui ob patriæ ſalutem occiderint, 38.2
Filius delinquens à patre iudicibus oblatus an mitius plectendus, 41.2
Filius res patris, 44.2
Filij cur ita dicti? 46.2
Filius multum amant parentes, & quare? ibid.
Filij philtrum humanæ mentis, 47.1
Filios inſtituere hæredes dulce eſt officium parentibus, ibid.
Filij cur participes & condomini paternorum bonorum dicantur? ibid.
Filios qui contemnit aut odit probus eſſe non poteſt, 48.1
Filiorum mortem conſpicere grauiſſimum tormentum parentibus, ibid.
Filij cur aliquando ob parentum peccata plectantur? ibid.2
Filios ſeruare non eſt tanta pietas quantum facinus occidere, 49.2
Filiæ Danai ſponſos interfecere, 53.2
Filius & conſanguinei vſque ad quartum gradum tenentur reuelare conſpirationem in patrem factam, 56.2
Filios iam hodie in parentum inquirere annos, 7.2
Filij fam. cur pecuniæ mutuæ ex S. C. Macedoniano dari non poſſint? ibid.

Fiſcus.

Fiſcus an & quando bona parricidæ occupet, & quid de bonis interfecti, quæ ad parricidam peruentura eſſent, 62.1.& ſeqq.

Flagellatio.

Flagellatio apud Romanos ſemper vltimum ſupplicium antecedebat, 13.1.& 2

Flagellum.

Flagellum in quo Dolon ineſt, quid apud Vlpianum? 24.2
Flagellis olim cædebantur parricidæ, hodie non, 30.2

Flagris.

Flagris aut virgis ſeruos cædi, non ciues, ibid.1
Flagrorum plura genera apud Romanos, 14.1

Folliculus.

Folliculus lupinus quid apud Ciceronem? 17.2. & ſeqq.
Folliculus lupinus cur parricidia obuolutus? ibid.
Folliculorum ludus, 18.1

Forcatulus.

Forcatuli opiniones reiiciuntur, 19. 2. & alibi paſſim.

Formica.

Formicæ ſepulturæ curam habent, 29.2

Franciſcus.

Franciſci Sanctij Brocenſis laus, 27.2

Fratricidium.

Fratricidium graue crimen eſt, & in parricidium incidit, 55.1.& ſeq.

Fraterna.

Fraterna coniunctio maxima eſt, ibid.& ſeq.

Frater.

Frater vnde dictus? ibid.2
Fratrem, marito, & liberis præpoſuit Intafernes, ibid.

Furia.

Furiis cur affici parricidas fingant Poëtæ? 60.1

Furor.

Furor an excuſet parricidium? ibid.2
Furor ſuperueniens an delictum ſana mente patratum excuſet, ibid.

Furioſus.

Furioſi in tutela agnatorum, ibid.

G

Gallus Gallinaceus.

Gallus cum parricida cur inſuatur, 21.2. & ſeqq.
Gallus gallinaceus quis & cur dicatur? ibid.
Galli cur dicerentur Deæ Cibeles Sacerdotes? ibid.
Galli viperis etiam mortui aduerſantur, 22.1
Galli pugnaciſſimi ſunt, ibid.
Galli domus imperium inter ſe dimicando quærunt, ibid.2
Gallorum certamina apud varias gentes, ibid.
Gallorum ludus carniſpriuij tempore vnde originem traxerit, ibid.
Galli impij ſunt in parentes, & matres ſaliunt, ibid.
Gallos nimis vxorios eſſe, & ſobolis ſtudioſos, ibid.2
Galli cur noctu cantent? ibid.
Gallorum natura carminibus explicatur, ibid.
Galli in liberos & vxores vitæ & necis poteſtatem habebant, 42.1
Galli & Germani quomodo hodie parricidas puniant? 30.1

Gallilæus.

Gallilæi Iaſonis crudelitas, 49.2

Gens.

Gentes quædam ſenes parentes ex more occidunt, 8.1
Gentes variæ qualiter parricidium puniant, 8. 2, & ſeqq.

Gneius.

Gnei Dolabellæ iudicium, 59,2

Græci.

Græci qualiter punierint homicidas? 8.2

Gregorius.

Gregorius Lopez gloſſator partitarum laudatur, 56.2

Grus.

Grues Ibici Poëtæ interfectores detexerunt, 7.2

H

Hecate.

Hecate fœmina aconitum inuenit ad patrem occidendum, 7.1

Hercules.

Herculis parricidium & inſania, 28.1
Hercules Eleuſinia ſacris à parricidio expiatus, ibid.

Heres.

Hæres mortem defuncti non vindicans eius ſucceſſione priuatur, 62.1

Hippopotamus.

Hippopotamus matrem ſalit, & patrem necat, 22.2

Hiſpanus.

Hiſpani qualiter parricidium hodie puniant? 28.1
Hiſpanus, parricidas canibus dare falsò quoſdam docere, 30.1

Homerus,

Homerus.
Homeri laudes, 41.1
Homicidium.
Homicidij definitio, 51.1
Homo.
Homines aliquos non mortem formidare, ſed genus mortis, 3.1
Homines ſine ratione Socrates ſimias vocabat, 24.1
Homines eſſe quibus venenata animalia non nocent, ibid.
Homine imperito nihil iniuſtius, & quare? 34.1
Homines quouſque viuere præſumantur, 35.1
Homines hominibus natura coniungit, & ſibi aduerſari nefas, 3.& alibi paſſim.
Homines quando in vitia declinare cœperint, 2.1
Horatius.
Horatius exponitur, 1.& alibi paſſim.
Horatius quàm pœnam putauerit dignam parricidio, 9.1
Hoſtes.
Hoſtes vltra neceſſitatem non occidendi, 34.1
Hoſtes publici, & perduelles quibus priuentur, 37.2
Hotomannus.
Hotomannus reprehenditur, 11.1.& 13.1
Humaniores.
Humaniores litteræ quantum ad ſtudium Iuriſprudentiæ conducant, 32.1

I

Iacobus.
IAcobi Cuiacij opiniones damnantur, 9. 2, 11.1.& alibi paſſim.
Idiota.
Idiotarum eſt ſicut facilè conuinci, ita difficile compeſci, 31.1
Idomeneus.
Idomeneus filium Diis immolauit, & qualiter punitus, ibid.2
Idus.
Idus Martiæ cur parricidium dictæ? 40.2
Imperator.
Imperatorés quidam pro aë.e, vmbra, aqua, Sole vectigalia exegerunt, 26.2
Imperium.
Imperium triplex in vnaquaque domo conſtituebat Ariſtot. 4.2
Inauditus.
Inauditus quia diceretur? 44.1.& ſeq.
Indus.
Indi parentes ſenes occidunt, 35.1
Indicta.
Indicta cauſa nemo damnari poterat, ibid. & 2
Ingenuus.
Ingenui eſt animi fateri per quos profeceris, 14.1
Infernales.
Infernales furiæ canum nomine denotabantur, 21.1
Infelix.
Infelices cenſebantur parentes, quorum morientium oculos filij non operirent, 47.2
Inſepultus.
Inſepulti nunquam quieſcere credebantur, 29.2
Intafernes.
Intafernes fratrem marito & liberi antepoſuit, 55.2
Inuentum.
Inuenta aliorum qui reformat ſibi gloriam quærit, 12.2
Ioannes.
D.Ioannis Velæ laus, 30.2
Iſraëlitæ.
Iſraëlitæ filios occidere poterant, 40.1
Iubilare.
Iubilare quid apud Romanos, 9.1
Iudex.
Iudices qui peccata non puniunt grauiter peccant, 2.1
Iudices pœnas ferè omnes arbitrarias effecerunt, 29.1
Iudex qui iniuſtè ſubditum occidit an parricidij teneatur? 9.2
Iudicis officium in quo conſiſtat? 29.1
Iulius.
Iulios Cæſar parricidium qualiter punierit, 8.2
Iulij Pauli ſententiarum locus exponitur, 12.1
Iulius Manſuetus per errorem à filio occiſus, 61.2
Iulij Cæſaris mors, 40.2
Iuno.
Iunonis Pronubæ ſacra cur dempta felle animalium celebrarentur, 53.2
Ius.
Iura quomodo tractanda? 29.2
Ius ciuile Papirianum, & Flauianum, ibid.
Iuriſconſultus.
Iuriſconſulti pure & circumciſè loquebantur, 14.1
Iuſtinianus.
Iuſtinianus Imp. multoties ſibi tribuit ab aliis inuenta, 12.2
Iuſtus.
Iuſtus Lipſius laudatur, 13.2
Iuſiurandum.
Iuſiurandum per ſalutem filiorum ſolemne & grauiſſimum erat, 47.1
Iuuenalis.
Iuuenalis loci, 3.1.& alibi paſſim.
Ixion.
Ixion ſocerum interemit, & eius expiatio, 28.1

L

Leges & Capita, quæ exornantur & explicantur in hoc Libro.

Ex ff. Veteri.

L.2. §.*deinde cum ærarium, de orig. iuris* exponitur, 4.1
L.*patre furioſo, de his qui ſunt ſui*, exponitur, 10.2
L. 2. §.*deinde ex his, de orig. iur.* illoſtratur, 12.2
L.*ſi ex plagis* 52.§.1.*ad legem Aquil.* expenditur, & emendatur, 14.2
L.*ſanctum, de rerum diuiſione,* exornatur, 15.2
L.*non omnium, de legibus,* exornatur, 16.1
L.*minimè, de religioſis, & ſumptibus funerum,* exornatur, 38.1
L.*liberorum,* §.*non ſolent, de his qui not. infam.* expenditur, 29.1

L.quod ſi nulla,de religioſis & ſumptibus funerum, exornatur, ibid.
*L.an vſusfructus,de vſufruct.*exornatur, 33.1
*L.veluti,de iuſt.& iur.*expenditur, ibid.2
*L.vt vim,de iuſt.& iur.*illuſtratur, 34.1
*L.adoptiuus,de ritu nuptiar.*exornatur, 36.1
*L.4.& 6.de in ius vocan.*expenduntur, ibid.
*L.vulgò,de ſtatu homin.*illuſtratur, ibid.
*L.minor,§.pater,de euictionib.*intelligitur, 42.2
L.finalis, quæ res pignori,intelligitur, ibid.
*L.diuus,de offic.Proconſ.*latè exornatur, 60.2
L.1.de ritu nuptiar.& ſimiles explicantur, 62.1
L.1.de donationibus inter virum & vxor. exornatur, 50.2
L.1.in fine,quod quiſque iuris,exornatur, 57.1

Ex ff. Infortiato.

*L.2.& l.liberto,de obſequiis parentib. & patron. à liber.*exponitur,& exornatur, 9.2
L.Iuriſconſultus,§.parentes,de gradibus,& ſimiles, exponuntur, 33.1
L.4.de curatore furioſi,expenditur, & exornatur, 36.1
*L.necare 4.de liberis agnoſcen.*exponitur, 39.2
L.finalis,ſi a parent.quis fuerit manum. latè exponitur, & emendatur, 43.2
L.1.in fine,de bonis eorum,exponitur, 52.2
*L.ſi ab hoſtibus,§.fin.ſolu:.matrim.*latè exponitur, 62.1
L.2 §.fratris,ſi quis aliq. teſtam. prohib. expenditur, 37.1
*L.in ſuis,de liber.& poſth.*exponitur, 41.2

Ex ff. Nouo:

*L.vlt.de parric.*exponitur, 65.2
L.pœna, ad leg. Pomp. de parricid. exponitur per totum librum, ſed præcipuè pag.10.1. & alibi paſſim.
L. 1. ad leg. Pomp. exponitur, 11. 1. & alibi paſſim.
*L.hos accuſare,§.item legis,de accuſat.*expenditur, 12.1. & *verſ.item nec lex*, 32.2
L.veluti 7.de pœnis,illuſtratur, 14.1
L.in ſeruorum 10.de pœnis,exornatur, ibid.
L.milites agrum,in princ.de re militari,explicatur, ibid.
Et in §.deſertorem, 43.2
L.abſentem,§ ſolent,de pœnis,exornatur, 30.2
L.ſi diutino,de pœnis,exponitur, 31.1
*L.2.de receptat.*exponitur, 40.2
L.ſi adulterium, §.liberto , de adulter. illuſtratur, 37.2
L.poſtliminium,de captiuis,exornatur, 38.2
L.lege Cornelia,de ſicariis,exponitur, 40.2
*L.Attilius Regulus,de donat.*expenditur, & exornatur, 41.1
*L.patri 29.de adulter.*expenditur, 41.2
L.2.de ſicariis, latè exponitur, 44.1
L.1.de requirendis reis,exornatur, 44.2
*L.diuus,ad leg.Pomp.de parricid.*latè & nouè explicatur, 45.2
L.marito,de adulter. explicatur, 46.1
L.diuus,& l.mulierem,de ſiccariis, latè exponuntur, 50.1
L.Cicero,de pœnis,latè exponitur, 51.1
*L.ſed eſt ſciendum,ad leg.Pomp.de parricid.*exponitur, 54.1
L. vtrum cum ſeq.ad leg. Pomp. de parricid. latè exponitur, 56.1
L.nihil 15. ad leg. Cornel. de ſiccar. exornatur, 56.2
L.1.ad leg.Pomp.de parricid.exponitur. ibid.
L.parricidij ad leg. Pomp. de parricid. latè exponitur, 61.1
L.in fraudem de iure fiſci,exponitur, ibid.
L. cum ratio in fine, de bonis damnat. expenditur, 62.1

Ex C. Iuſtiniano.

L.querela,Cod.de falſis,latè exornatur, 63.2
*L.vnica,C.de ingratis liber.*exponitur, 9.2
L.vnica r.C.de his qui parentes occid. 11.1. & alibi paſſim explicatur.
*L.conſenſu,C.de repud.*expenditur, 14.1
L. finalis, Cod. qui bonis cedere poſſ. expenditur, 14.2
L.incredibile,C.de pœnis,latè exornatur, 30.2
L.omnes,C.de pœnis,illoſtratur, 31.1
*L.filia,C.de patria poteſt.*exornatur, 33.2
*L.liberi,de inoffic.*expenditur, ibid.
L.2.C.de infanti, expoſit. latè exponitur, 39.1
L.patrem,C.de nuptiis, exponitur, 39.2
*L.finalis,C.de patria poteſt.*exponitur, 41.1
L. 2. C.de patrib. qui filio diſtrax. exponitur , & emendatur, 43.1
L. abdicatio, Cod. de patria poteſtate , exornatur, 43.2
L. vnica , Cod. de emendat. propinq. exornatur, ibid.
L.ſi quis in ſuo,§.legis,C.de inofficioſo, expenditur, 32.1
L.lex quæ tutores,verſ.lex enim, C.de admin.tutor. expenditur, 52.2
L. vnica , Cod. de maleſic. & mathemat. exornatur, 57.2

Ex C. Theodeſiano.

L.4.C.quorum appellationes non recipiantur in Cod. Theodoſiano, exponitur, 18.2

Ex Inſtitutionibus.

§.alia deinde , inſtit. de public. iudic. exponitur, 11.1.& per totum libr.
*§.final.inſt.de nupt.*illuſtratur, 36.1
§.1.Inſt.de patria poteſt. intelligitur , & à calumniis quorumdam defenditur, 41.2
*Principium inſt.de ſatiſdation.*exornatur. 29.2

Ex Authenticis.

Authentica de inceſtis nuptiis,illuſtratur,& emendatur, 34.2

Ex Feudis.

Cap. 1.§. ſimiliter , quibus mod. feudum amit. expenditur, 62.2

Ex Legibus Vuiſigothorum.

Lex Vuiſigothorum de abortus pœna , refertur, 51.1

Ex legibus Longobardorum.

L.1.& 2.& final.titulo de parricid. in legib. Longobardorum latè exponitur, 63.1

Ex Iure Canonico, & Decreto.

*Cap. Moyſes 23.quaſt.2.*latè exponitur, 51.1
Cap.conſuluiſti 20.quaſt.5. exponitur, ibid.2
*Cap.admonere 33.quaſt.2.*expenditur, 53.1

Ex Decretalibus.

Cap.1.& 3.de purgat. vulgari, exponitur, 63.1
Cap. ex tuarum de purgat. canonic. & ſimiles exponuntur, ibid.

Ex Iure Hiſpano.

*L.8.tit.12.part.7.*exponitur per totum librum. 62.1
L.4.Tauri enarratur,
L.1.tit.21.& l.46.tit.23.lib.8.recop. p.…

Lacedæmonij.
Lacedæmonij cuiuſdam apophthegma, 2.2

Laicus.
Laici de iure canonico qualiter ob parricidium puniantur, 31.1

Lares.
Lares caninis tergoribus veſtiti, & quare? 20.2

Laudices.
Laudicis immanitas & parricidia, 50.1

Legatus.
Legati cur Sancti? 48

Legiſlator.
Legiſlatores omnes cur in ſuppliciis conſtituendis inuigilarint? 1.2
Legiſlatores cur pro Diis habiti? ibid.
Legiſlatores quomodo pœnas delictis conſtituere debeant? 26.2

Lex.
Legibus non egent boni, 4.2
Leges interdum peccata admonent potius quàm tollunt, ibid.
Leges ſæpe languent, conſeneſcunt & moriuntur, 5.2
Leges aliquando mutari oportet, & quare? ibid.
Legibus ſingulis, ſingulis delictis occurri non poteſt, 8.1
Lege Moſaïca qualiter puniatur parricidium? ibid.2
Leges Wiſigothorum qualiter puniant parricidas, ibid.
Leges ſacratæ, quæ? 9.1
Legem ſæpe pro more ſeu conſuetudine poni, 10.1
Leges poſteriores interdum nihil noui addunt, ſed priores exoletas renouant, 12.1
Leges Porcia & Sempronia ciuium tergo conſulebant, 13.2
Legum patriarum auctoritas & maieſtas, 30.1
Leges 12.Tabul.Bibliothecæ omnium Philoſophorum appellatæ à Cicero, ibid.2
Leges Solonis variæ, 36.1
Legis Corneliæ de ſicariis pœna quæ fuerit?
Leones homicidi in Africa crucifixi, 3.1
Lex Numæ declaratur, ibid.2
Lex Tribunitia prima declaratur, ibid.
Lex Seruij Tullij latè declaratur, 9.2
Lex Licinia, 12.1
Lex Corneliæ quid induxerit circa parricidarum ſupplicium, 11.1.& infrà.
Lex Pompeia de parricidiis quando lata, & quid circa parricidarum ſupplicium induxerit, ibid.
Lex horrendi carminis apud Liuium, quæ? 13.
Lex Ægyptiorum in debitores non ſoluentes, 29.2
Lex ciuilis naturalia iura tollere nequit, 35.2
Lex Romuli antiquiſſima exponitur, 41.2
Lex 12. Tabul. in dicta cauſa neminem damnare vetabat, 44.1
Lex Platonis in occiſores filiorum, 48.1

Lictor.
Lictorum virgæ ex qua arbore, & cur ligatæ? 12.2

Lignea ſolea.
Ligneæ ſoleæ quæ, & cur parricidis expoſitæ? 18

Liberi.
Liberorum appellatio quos comprehendat, 32.2

Licurgus.
Licurgi dictum & factum notabile, 47.2

Loquax.
Loquaces viperis ſimiles ſunt, 50.1

Lugere.
Lugeri qui apud Romanos & ſepeliri non poſſint, 29.1

Lucius.
Lucius Hoſtius primus apud Romanos patrem occidit, 6.1

Lucianus.
Luciani elegans locus refertur, 48.1

Lucius.
Lucij Bruti amor in patriam, 38.2

Lucretius.
Lucretij locus, 22.1

Luſitanus.
Luſitani qualiter parricidas punierint? 8.2

M

Macedones.
MAcedones qualiter punierint parricidas? ibid.

Magiſter.
Magiſtri in ius ſine venia vocari non poſſunt, 41.1

Malitia.
Malitia à legibus ſemper punitur, 46.1

Manlius.
Manlius Torquatus cur filium interfecerit, & eius ſeueritas, 38.2

Manus.
Manus qui ſibi inferunt ſepultura interdicuntur, 29.1

Marcus.
Marcus Tullius Duumuir à Tarquinio culleo inſutus, & quare? 40.1

Mare.
Mare pro flumine aliquando ſumitur, at pro aliarum aliquarum congregatione, 25.2
Mare expiatorium, 17.2
Mari omnia ſcelera expiabantur, 27.2

Marcius.
Marcij Popilij lenitatis iudicium, 59.2

Maria.

Maria.

Mariæ cuiuſdam Hieroſolymitanæ crudelitas, 49.2. & alterius Mariæ parricidia, 50.1

Marius.

Marij egregium facinus, 58.2

Maritus.

Maritum quæ interfecerit an parricidij rea ſit? 52.1

Marito malo apud Spartanos ſupplicium imponebatur, 53.2

Maſſagetæ.

Maſſagetæ parentes ſenes occidunt, 8.1

Martialis

Martialis exponitur, & citatur, 10.1

Mater.

Mater filios in poteſtate non habet, & ideo nunquam filios occidere potuit, 42.1

Matrem ob vindicandam patris necem qui interfecerint, & an licitè, 28.1

Matrimonium.

Matrimonium quis primum inuenerit? 36.1

Maximilianus.

Maximiliani Imperatoris ſententia, 5.1

Medea.

Medeæ parricidium, 49.2

Mediolanenſes.

Mediolanenſes qualiter punierint parricidas? 8.2

Mendacium.

Mendacium nullum tam impudens quod teſte careat, 19.2

Meropes.

Meropum pietas in parentes, 54.2

Memphitæ.

Memphitæ qualiter fortuitos & inuoluntarios caſus puniant? 60.2

Miles.

Milites Romanos vite cædi, non virgis aut flagris, id ad Latinos quando extenſum? 14.1

Milleſiarus.

Milleſiarium virginum hiſtoria, 2.2

Miſericordia.

Miſericordiæ genus eſt citò occidere, 30.2

Mithridates.

Mithridates vxorem qualiter, & quam ob cauſam punierit? 58.1

Mithridates veneno ſe aſſuefecit, 59.1

Monſtroſus.

Monſtroſi partus apud Romanos impunè necabantur, 26.1

Mos.

More maiorum quæ pœnæ ſumi dicerentur? 10.2

Mos pro lege aliquando, 10.1

Mortuus.

Mortui cur interdum puniantur? 2.2

Mortem ſibi conſciſcentis an & quando valeat teſtamentum, 61.2

Mortem ſibi conſciſcere ſemper turpiſſimum fuit, ibid.

Et quæ huius criminis pœna? ibid.

Mortuorum nomina in cœna ferali dicebantur, & qualiter mortui lugerentur, 62.1

Mutius.

Mucij Manlij Torquati filius in patre quamuis malè merentem piſſimus, 39.2

Mulier.

Mulier nimis luxurioſa viperæ ſimilis, 23.2

Murena.

Murenæ marinæ exemplo coniugalis charitas ſuadetur, 53.2

N

Natio.

Nationes aliæ præter Romanos an liberos impunè occiderint? 42.1

Naturalis.

Naturales filij non debent melioris conditionis eſſe quam legitimi, 36.2

Naturalis filius quomodo filiationem probet? ibid.

Naturales filij interdum plus quàm legitimi à parentibus amati, ibid.

Naturales liberi qui, & plura de eis, 56.2

Natura.

Natura omnes filij æquales ſunt, ibid.1

Natura exigit beneficia beneficiis penſari, 34.2

Neapolitanus.

Neapolitani qualiter hodie puniant parricidas? 30.1

Nero.

Neronis parricida plura, & eorum reprehenſio populi, 6.2

Nero ſe à parricidiis expiare voluit nec potuit, 28.1

Nicomedes.

Nicomedis immanitas in patrem, 6.2

Nico.

Niconis ſtatua homicidij damnata, & quare? 3.1

Nocens.

Nocentes qui abſoluit innocentes tradit exitio, 2.2

Nothus.

Nothi filij qui dicantur? 35.1

Nuptiæ.

Nuptiarum in celebratione cur diceret ſponſa: vbi tu Caius ego Caia, præter omnes exponitur, 53.2

O

Oedipus.

OEdipi parricidium inuoluntarium, & eius pœna, 60.2

Oculus.

Oculos morientium à filiis ex more operiri, 47.2

Ops.

Opem qui filio dant vt patrem etiam proſcriptum occidat, tenentur, 38.1

Oppius.

Oppius qualiter à filio ſeruatus? 57.2

Oreſtes.

Oreſtis parricidium, & eius cauſæ & furiæ, & iudicium Deorum, 7.1

Oreſtis à Trœzenis expiatus, 28.1

Ouidius.

Ouidius exponitur & emendatur, 18.1. & alibi paſſim.

P

Pactum.

PActum de futura ſucceſſione non magis à filiis quam ab extraneis factum, valere, & quare?

Panis.

Panis cur à Pane non à Cerere nomen ſumpſit? 12.2

Papinianus.

Papiniani laudes & Epitaphium, 56.1

Papiniani liberum reſponſum in Caracallam, 55.2

Parentes.

Parentes filiis ſimulachrum venerandum, 3.2

Parentes qui à filiis occiſi, 6.2

Parentum appellatio quos comprehendat, 32.2

Parentes poſt Deum colendi, 32.2

Et mortui pro diis à Romanis habebantur, 34.1

Parentes Græcis Dei nomine appellati, ibid.

Parentibus quanta filij debeant, 34.2

Parentes à nullis filiis in ius vocari poſſunt, 36.1

Parentum qui à filiis proditi ſunt exempla, 17.1

Parentum ſpiritualium occiſor, an reus parricidij? 40.1

Parentum in filios poteſtas ex naturali iure deſcendit, 41.2

Parentum ius in filios durius quàm ſeruos, & eos occidere poterant & vendere, ibid.

Parentes qui filios occiderint, 42.1

Parentum nimia poteſtas in liberos quando reſtricta, 43.2

Parentes ſemper optimum pro filiis conſilium capiunt, & magis in filiis quàm in ſe torquentur, 45.1

Parentum intereſt licentiam occidendi filios coangustari, ibid.

Parentes ob filiorum necem quando cœperint parricidij damnari, 46.2

Parentum in filios amor latè oſtenditur & commendatur, ibid.

Parentes quanta filiis præſtent, & quomodo omnia eis ex voto pareat, ibid.

Parentes iurare per ſalutem filiorum, & pro ea vota concipere ſolebant, 47.1

Parentes infelices quibus morientibus filij oculos non obtegerent, ibid.

Parentes vt ſibi filij ſuperſtites ſint, ſæpè vota concipiunt, ibid.

Parentes qui filios occiderint qualiter Platonis & Ægyptiorum legibus punirentur? 48.1

Parentes conſpecta filiorum morte maximè cruciantur, ibid.

Parentes plures filiis ſuperſtites eſſe non ſuſtinuere, 49.1

Parentum ſcelera cur interdum filij luant, ibid.

Parentum appellatio ad collaterales aliquando extenditur, 54.2

Parricidium, Parricida.

Parricidiis nullum ſupplicium leue, & ſæpè mori deberent ſi poſſibile eſſet, 3.1

Parricidæ ſupplicium nemini miſericordiam mouet, ibid.

Parricidæ qui olim dicti, & qui hodie? 3.2

Parricidæ nomen vnde compoſitum? 4.1

Parricidium an ſimplici, r, ſcribendum, an duplici? 6.1

Parricidij quæſtores olim qui, & quando inſtituti, & qui eorum numerus & officium, 4.1

Parricidæ per abuſionem dici cœperunt parentum interfectores, ibid.

Parricidæ interdum appellati fratrum interfectores, & patriæ aut Principum, 4.2

Parricidis nullam pœnam indixerunt Solon & Romulus, & quare? ibid.

Parricidæ pro nothis habebantur apud Perſas, & quare? 5.1

Parricidij crimen incredibile, & monſtro ſimile videtur, 5.2

Et nullis non pœnis dignum, 33.2

Parricidij pœna quando cœperit, & qui primi ea puniti apud Romanos, 5.2

Parricidium qualiter apud varias gentes olim punitum, 8.2

Parricidis natura & legibus viuere non licet, 8.1

Parricidij pœna apud Romanos quæ eius expoſitio? 9.2. cum ſeq.

Parricidium ſacrilegio proximum, 10.1

Parricidæ

Parricidæ an Pompeia, an Cornelia lege puniendi, compoſita iuriſconſultorum pugna, 11.5.cum ſeq.
Parricida ſanguineis virgis afficitur, & quæ illæ? 4.1
Parricidis cur non profuerint leges Porcia & Sempronia, 13.2
Parricidarum ſupplicium culleus, & plura de eo, 17.1
Parricidæ damnati cur facies velaretur folliculo Lupino? 17.2
Parricidæ cur imponerentur ligneæ ſoleæ? 18.1
Parricidæ tanquam bruta animalia puniendi, 19.1
Parricidæ nihil habent hominis præter faciem, 24.2
Parricidas culleo incluſos in mare iactari, & quomodo, & quare? 25.1
Parricidæ quando in flumen deturbari cœperint? 25.2
Parricidæ ſi proximum mare non eſſet beſtiis olim obiiciebantur, 57.2
Parricidæ portenta ſunt, & monſtra naturæ, 58.1
Parricidæ cur omnibus elementis priuentur? 26.1
Parricidij nulla expiatio, 27.2
Parricidæ cur ita in mare iactarentur, vt illud non tangerent? ibid.
Parricidæ ſepulturam negari, & cur? ibid.
Parricidæ terram ipſam auerſari, & eius rei miraculum, 28.2
Parricidæ apud Hiſpanos priuſquam inſuantur culleo ſtrangulari, & quare? 30.2
Parricidæ hodie flagellis non cæduntur, ibid.
Parricidij nomen & pœna liberis in primis qui parentes occidunt conuenit, 32.2
Parricidæ in multa peccant, 33.2
Parricidium vel ipſa quæ inter homines eſt naturali cognatione deteſtabile, 34.3
Parricidij naturales etiam filios, ſpurios & inceſtuoſos teneri, 35.2
Parricidij non tenetur qui quem iuſte exhæredare potuit occidit ſecundùm communem, 45.2
Parricidium cuiuſdam mulieris, & eius vltio miraculoſa, 50.1
Parricidia Conſtantini, ibid.
Parricidij an & quando teneatur mater quæ partum abegit, 53.1
Parricidij an teneatur qui coniugem interfecerit, 51.2.& ſeqq. & quid in ſponſa, 54.1
Parricidij an collaterales teneantur? 52.2
Parricidium facilius admittitur quàm excuſatur, ibid.
Parricidij an quando teneantur conſcij criminis, vel opem dantes? 138.1
Parricidium intentatum qui vt perfectum punierint, qui contra remiſerint, 58.3
Parricidij vt quis damnari poſſit, quæ probationes requirantur? 58.2
Parricidij accuſatum ſi innocens reperiatur, abſolui, ad gaudium Reipub. pertinet, 59.3
Parricidij confeſſum, vel etiam tormentis aut grauibus indiciis conuictum ordinaria pœna plectendum, 59.1
Parricidij crimen nulla excuſatione defendi, 59.1.& ſeqq.
Parricidium caſu & imprudentia commiſſum, an pœnam mereatur? 60.2
Parricidium an furor excuſet? ibid.
Parricidæ teſtamentum & ſucceſſio, 61.2
Parricidæ bona ad quem pertineant? & quid ſi ſint maioratus & feudi? 198.2
Parricidij crimen publicum, eiúſque accuſatio omnibus permiſſa, 63.2
Parricidij accuſatio an tempore finiatur? 63.2

Parrochus.

Parrochum qui interfecerit an reus parricidij? 40.3

Patronus.

Patronum libertus etiam fideicommiſſarius in ius vocare prohibetur, 36.2

Pater.

Pater patrono in omnibus præfertur, 37.2
Paternæ erga filium confidentiæ exemplum notabile, 5.1
Pater in puniendis filiis Deum debet imitari, 43.2
Pater filium durius quam par ſit punire non poteſt, ſed iudicibus offerre debet, ibid.
Pater ſi filium delinquentem iudicibus offerat, an mitius puniendus ſit? ibid.
Pater & filius ſi rei ſimul ſint, filius ante patrem torqueri debet, & quare? 49.1

Patria.

Patriam qui violat an, & quando à filio impunè occidatur, 38.3
Patriæ charitas quanti facienda, & quare? 38.1
Patria maior & antiquior parens, 38.2
Patriæ amorem qui filiis & propriæ vitæ prætulerint, ibid.
Patriæ euerſor an parricidij teneatur? 40.2
Patriæ poteſtatis ſummum ius & effectus, & cur Romanis inducti, 41.2
Patria poteſtas in pietate debet, non in atrocitate conſiſtere, 43.1
Patria poteſtas mitiori vocabulo pietas dici ſolet, ibid.

Paulus.

D. Pauli locus exponitur, 4.2
Pauli Oroſij loci expenduntur, 5.2. & alibi paſſim.

Paupertas.

Paupertatis & famis cauſa pater filium vendere, & pignori dare poteſt, 42.2

Pœna.

Pœnis ſeruatur tranquilitas Reipubl. 3.3
Pœnam & præmium Deos faciebat Democritus, ibid.
Pœnæ cur conſtitutæ, 2.2
Pœnas de ſontibus ſumi quantum interſit, 2.3
Pœnæ cur publicè imponantur? ibid.
Pœnas exacerbari conuenit vbi multis exemplo opus eſt, 3.2.& ſeqq.
Pœnas de animalibus brutis ſumi, 3.3

Pœnæ quæ dicerentur more maiorum ſumi, 10.2

Pœnæ delictis conformes eſſe debent, & in emendationem hominum conſtituuntur, 3.1

Pœnæ ferè omnes hodie arbitrariæ, 29.2

Pœnæ ignis, ſagittarum, cullei, & ſimiles non niſi mortuis delinquentibus imponuntur, & quare? 30.2

Pœna ſanguinis iure Canonico pro nullo delicto infligitur, 31.1

Perſa.

Perſæ crudelem dominationem habebant in filios, 42.1

Perdix.

Perdicum natura admiranda, 35.1

Petrus.

Petrus Faber laudatur, 13.2

Notatur, 38.2

Petri Plazæ opiniones reiiciuntur, & furta conuincuntur, 19.2

Petri Gregorij lapſus, 22.2

Pecunia.

Pecuniæ cauſa qui delinquit grauius peccat, 51. 1

Perduelles.

Perduelles ſepultura prohibiti, 94.1

Phraates.

Phraatis deteſtandum parricidium, 7.1

Phalangia.

Phalangia parentes necant, 8.1

Philippus.

Philippi II. optimi Maximi Hiſpanorum Regis memoria à calumnia Petri Fabri vindicatur, 58.2

Piacularis.

Piacularis hoſtia, 27.2

Pietas.

Pietas virtutum omnium fundamentum, 33.2.& vultu læditur,

Pietas æqualis debetur omnibus parentibus, 60.1

Pietas in parentes multis commonſtratur, 33.2.& naturali ex iure defendis, 33.2

Pietatis templum quo loco à Romanis conditum, 37.2

Pilatus.

Pilatus quod Chriſtum Dominum occiderit, an fuerit parricida, 40.2

Pilati mors, 41.1

Piſidas.

Piſidas parentibus quaſi diis libauit, 33.2

Plato.

Plato qualiter puniendos iudicauerit parricidas, 8.2

Platonis loci inſignes, 2.1.& alibi paſſim.

Plagiarius.

Plagiarij & compilatores alienorum librorum reprehenduntur, 13.2

Plautus.

Plauti locus difficilis exponitur, cum Lambino, & alij citantur, 16. 1. & alibi paſſim.

Plinius.

Plinij vtriuſque loci, 1.1.& alibi paſſim.

Plautius.

Plautius Sylvanus cur Romæ damnatus? 55.1

Plorare.

Plorare quid ſignificet? quid proquiritare? 9. 1

Pluralis.

Pluralis pro ſingulari ſæpè ponitur, 23.1

Poncia.

Poncia duos filios veneno necauit, 49.2

Polignotus.

Polignotus qualiter inferos deſcripſerit, 10.1

Polypus.

Polypi parentes necant, 25.1

Prateius.

Prateius damnatur, 11.1

Praxis.

Praxis omnia melius docet, 15. 1. & ſequentibus.

Præceptores.

Præceptoribus quantum debeatur, & an qui eos occiderit parricidij teneatur? 41.1.

Priamus.

Priami luctus ob filium in conſpectu ſuo à Pyrrho necatum, 48.2

Princeps.

Principum ſcelera latere non poſſunt, 9. 2. & populi reprehenſionem effugere, 18.2

Principem qui occiderit an parricidij teneatur? 40.2

Priuilegium.

Priuilegium amittit qui eo malè vtitur, 43.2

Probatio.

Probationes in parricidij crimine quales? 58. 2

Properare.

Properare fata quid ſit? 32.2

Proſcriptus.

Proſcriptus pater an à filio impunè occidatur, 37.2

Proſcriptis

Proſcriptis alimenta & aliæ quæ naturalis iuris ſunt debentur, ibid.

Pſylli.

Pſylli & Marſi venena non nocent, 24.1

Ptolomeus.

Ptolomeus Philopater cognominatus, quia patrem occidiſſet, 1.1

Publicius.

Publicius Malleolum fratrem primus apud Romanos interfecit, 6.1

Publicum.

Publica crimina quæ, & quare dicantur? 63.1

Puerpera.

Puerperæ cuiuſdam pietas admiranda erga matrem, 37.1

Purgatio.

Purgatio vulgaris qualiter olim fieret, 63.1

Purgationis vulgaris materiam qui iſtè tractent, 63.1

Q

Quæſtor.

Quæſtorum parricidij officium & numerus, 4.1

Quæſtio.

Quæſtiones publicæ de parricidio à quo inſtitutæ, ibid.

Quæſtio Parricidij quomodo habenda? 53.2

Quintilianus.

Quintiliani loci citantur & expenduntur, 1.1. & alibi paſſim.

Quintus.

Quintus Fabius Seruilianus, quod filium occiderit parricidij damnatus fuit, 45.2

R

Reſpublica.

Reipubl. ſtatus pœnis & præmiis ſeruatur, 1.1

Regnum.

Regnum nullum abſque parricidio, 6.2

Res.

Re ſua ne quis malè vtatur Reipublicæ expedit, licet libera ſit adminiſtratio, 43.2

Romulus.

Romulus cur leges in parricidas non ſanxerit? 4.2

Romani.

Romanis quæ pœna in parricidas; 9.1

Romani armis & legibus excelluerunt, 9.1

Romani ciues cur virgis aut flagris cædi non poterant? 53.2

Romulus.

Romulus & Romani qualiter exponentes filios punierint, 39.1

Romulus an, & quare Remum fratrem occiderit? 55.2

S

Sabinus.

Sabinus à ſuis auditoribus vt plurimum ſuſtentabatur, 41.1

Sacrare.

Sacrare quid? & quid ſacrati homines, & ſacratæ leges? 9.1

Sacrati homines cur impunè à quolibet poſſint occidi, cùm reliqua ſacra violare nefas ſit? ibid.

Sardi.

Sardi parentes fuſtibus cædebant vſque ad mortem; & Sardonius riſus vnde? 8.1

Sacrilegi.

Sacrilegi parricidis ſimiles ſunt, & quare? 24.1

Sacrilegos qualiter punierint Æthiopes? ibid.

Sagmen.

Sagmen, & ſagmineæ virgæ quibus in rebus vſurpatæ? 55.1

Salluſtij.

Salluſtij loci, 2.2

Sanguinea.

Sanguineæ virgæ quæ? 14.2

Et quæ ſagmineæ, & ſaligineæ? 55.1

Sanguinolenti infantes qui dicantur? 43.1

Sanguinis pœna Iure Canonico nunquam imponitur, 31.1

Scæuola.

Scæuola Iuriſconſultus, & alij magni viri pila ludebant, 18.1

Scorpio.

Scorpiones flagellorum genus, 14.1

Scorpiones parentes necant, & quomodo? 25.1

Scylla.

Scylla patrem Niſum prodidit, & perdidit, 26.1

Seneca.

Senecæ loci referuntur, & expenduntur, 2.1. & alibi paſſim.

Senectus.

Senectus venerabilis eſt, 36.2

Senatuſconſultum.

Senatuſconſultum Plautianum, 39.1

Sepultura.

Sepulturâ parricidæ interdicti,& quare ? 28.1

Sepulturam humanitatis ratione mortuis deberi, natura ab omnibus curari, quin & ab animalibus, aliquando tamen damnatis iuſta ex cauſa interdici, & alia de ſepultura, 28.2.cum multis ſeqq.

Sepultura an, & quatenus hodie parricidis denegetur ? 30.2

Seruus.

Serui in ægritudine à domino deſtituti liberi fiunt, 30.1

Seuerus.

Seuerus Imper. Antonino filio à quo parum abfuit vt interficeretur pepercit, 33.1

Simia.

Simiam inſui cum parricidis , & quare ? 24.2. cum ſeqq.

Simiæ maximè homines imitantur , & nimis complectendo catulos necant, 24.2

Soleæ.

Soleæ ligneæ quæ apud Ciceronem , & earum vſus ? 18.1

Solon.

Solon in parricidas non ſtatuit, & cur ? 4.2

Solonis lege nihil parentibus debebant ſpurij, 36.2

Vel qui artem aliquam ab eis edocti non eſſent, 39.2

Spitamenes.

Spitamenis Regis vxorem cur auerſatus fuerit Alexander ? 53.2

Sponſa.

Sponſam qui interfecerit an teneatur parricidij? 54.1

Statua.

Statuæ aliquando damnatæ,& quare? 3.1

Stephanus.

Stephani Pighij ſententia reiicitur, 10.2

Stratefielea.

Stratefielea vt prior filio occideretur tortorea rogauit, 48.2

Struthio.

Struthionis auia maxima eſt erga fœtum obliuio, 48.2

Suetonius.

Suetonij Tranquilli locus de confeſſione parricidij in dubium vocatur, 59.1.& alij citantur, & expenduntur, 25.2

Superſtitioſus.

Superſtitioſi qui, & vnde dicantur ? 47.2

Supplicia.

Supplicia quæ apud Romanos in delicta atrociorибus vſurpata, 3.1

Symmachus.

Symmachi loci, 5.2

T

Tantalus.

Tantali parricidium,& pœna, 49.2

Tarquetius.

Tarquetij cuiuſdam parricidium & ſupplicium, 8.2

Telegonus.

Telegonus qualiter Vlyſſem patrem occiderit, 7.2

Theodoricus.

Theodorici Regis filia matrem ſacrum Domini corpus ſumentem interfecit,& qualiter punita fuerit, 8.2

Theophilus.

Theophili ratio probatur, 19.2

Terentius.

Terentij loci exponuntur,& citantur,7.2.& alibi paſſim.

Terra.

Terra communis omnium mater, 28.2

Teſtamentum.

Teſtamentum damnati ad mortem an facere poſſent,& quid hodie ? 62.1

Tertullianus.

Tertulliani loci citantur & expenduntur, 83.2

Thebani.

Thebanorum lex aduerſus eos, qui filios exponerent, 39.2

Themiris.

Thomiris culleo ſanguine pleno Cyri caput inſui iuſſit, 16.1

Tiberius.

Tiberius Gracchus vxoris vitam propriæ prætpoſuit, 54.1

Tigris.

Tigris quantum filios amet, 48.1

Titus.

Titi Liuij locus expenditur , 41.1. & alij citantur,4.1.&alibi paſſim.

Titus Arius filio parricidium paraſſe comperto, Auguſto ſuadente pepercit, 58.1

Tribonianus.

Tribonianus.
Triboniani manus ſæpè agnoſcitur in reſponſis Prudentum, 13.1
Tullius.
Tullij Seruij, Tullij Romanorum Regis filij deteſtandum parricidium, 17.1

V

Valerius.
VAlerij locus latè diſcutitur, & emendatur, 10. 1. & alter 48. 1. & alij citantur, & expenduntur, 5.1
Varro.
Varronis loci citantur & exponuntur, 10.2
Vendere.
Vendendi filios licentia quando in vſu, 42.2
Venenum.
Veneni propinatio etiam non ſequuta morte pœna ordinaria punitur, 57.2
Veneno occidere grauiſſimum crimen,& quare? 59.2
Verbena.
Verbena herba pura, & ſacra apud Romanos, 14.2
Vertagus.
Verragus ſolus venatur dominis, 20.1
Veſpaſianus.
Veſpaſianus cur Demetrium canem appellauerit? 19.2
Virga.
Virgarum definitio & etymologia, 16.1
Virgæ ſanguineæ quæ, & cur dictæ? & quæ ſaligineæ, & ſagmineæ, & earum vſus? 34.1. cum ſ.qq.
Virgis cur parricidæ afficiantur? 15.2
Villius.
Villius Annalis à filio proditus, 7.1
Vipera.
Vipera cum particida culleo inſuitur,& quare? & an vna an plures? 23.1
Viperæ naſcendo parentes enecant,hoc à multis negatum,& à plurimis aſſertum, 13.2.& ſeqq.
Vipera apud Ægyptios mulierem viri amplexus nimis appetentem ſignificabat, ibid.
Vipera parricidæ hieroglyphicon, & quod ſerpentis genus ſit, & cur natura vt parentes necaret prouiderit, ibid.

Virgilius.
Virgilij loci, 9.2.& alibi.
Virginius
Virginius filiam occidit, & quare? 42.1
Vitis.
Vitis cur diceretur ſupplicium honorare? 41.1
Vitia.
Vitiorum facilior imitatio quàm virtutum, 6.2
Vlyſſes.
Vlyſſei canis fidelitas admiranda. 24.2
Vocatio.
Vocatio in ius quomodo fieret? 36.1
Volcus.
Volci fratricidium, 55.2
Voluntas.
Voluntas delinquendi an, & quando puniatur? 58.1
Vrna.
Vrnæ & amphoræ ſpartcæ aliquando, & in quem vſum? 16.1
Vulcanus.
Vulcani templum apud Ethnam canes ab immundis & obſcœnis cuſtodiebant, 20.1
Vlpanſer.
Vlpanſeris auis ſollicitudo pro pullis, 47.2
Vxor.
Vxorem qui occiderit an parricidij teneatur? 52.2 & ſeqq.& an qui ſponſam? 54.1
Vxores in poteſtate maritorum apud Gallos, & quando filij loco apud Romanos, 52.2
Vxorem occidere grauius eſt quàm patrem, aut matrem, 53.1
Vxores mariti amare, non ſeuerè tractare debent, ibid.
Vxores qualiter colendæ ſecundùm Catonem, ibid.
Vxor ob ſæuitiam malæ tractationis actionem habet aduerſus maritum, ibid.
Vxores apud aliquas nationes maritis mortuis ſibi mortem conſciſcunt, 54.1
Vxorum appellatio quando ad ſponſas trahatur, ibid.

Z

Zoilus.
ZOilus quis, & quæ eius mors? 41.2

FINIS.